ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד׃

א"ר דוד המלך ע"ה מי שהכין את לבבו להתעסק בחכמה תחלה יתעסק ביראת ה' ויעשה ממנה שרש ועקר וכל דרכה בחכמה שילמד על הדרך שאמרו רבותי' ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת ויראת ה' היא התורה והמצוה ודברי הנביאים וקבלת החכמים בתורה שבעל פה והחכמה היא חכמות המחקר תחלה יגדל בתורה ויעשה ממנה לפרקים האלהית והמופתים [illegible]ולים המופתים בכתבי הקדש כי הם דברים לא תכלית החכמה היא האמונה אשר יקרב למוד התורה שהיא יראת ה' ויעשה כלבו להאמין כל הכתוב בה ובכל כתבי הקדש וכאשר יתבונן בהם ימצא בהם דרכי החכמה כמו שכתו' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כי אין צריך [א]מר התורה והמצוה שהם בנויות על דרך השכל כי גם החקים אשר נאמ' עליהם כי אין להם טעם נראה לדור בני אדם אבל החכם המתבונן בהם ימצא טעמים ברור ומבואר ואחרי התבונן החכם המאמין בדרכי התורה וישימה יסוד לחכמה וישתדל בכל [כ]חו בעד בריאת הרואים אל הדעת ללמוד חכמת המחקר אחרי כן לא תשתבש דעתו בלמדו החכמה בתורה אשר למד תחלה כי כבר הקנה יתד במקום נאמן ויקר בדרכי החכמה אלה בכל כחו ויכלתו והטע' שנאמר משכרתו ואמר שכל טוב לכל עושיהם פירוש שכל טוב נתן טוב והשכמה טובה יש לכל המשכיל בשתיהם ביראת ה' ובחכמה כי גם ביראת ה' לא יהיה שלם אם לא יתעסק בחכמה או יהיה פי׳ שכל טוב הצלחה טובה כמו ויהי דוד בכל דרכו משכיל כלומ' שיצליח המתעסק בשתיהן בעולם הזה ובעולם הבא ואמרו רבותי' ז"ל עושיהם לא נאמר אלא עושיהם מלמד שהמעשה גדול ולעני' שאמרו הם גב"י התלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה לא יכשר המעשה מבלי הלמוד כמו שאמ' אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד אלא שהוא מביא המעשה גדול כמו שאמר הכתוב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם לא בעבור שתעשו ואמרו רז"ל כל מי שישנו בעשיה בלמידה וכל מי שאינו בעשיה אינו בלמידה ולא עוד כל האומ' אין לו אלא תורה אין לו תורה פי' שאני אין לו עסק בעשיית המצות אלא בקריאת התור' בלבד אין לו אפי' שכר קריאת התורה שנא' ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם כל שישנו ישנו בלמידה וכל שאינו בעשיה אינו ואמרו כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי [illegible] אלוה שנא' ולא אלוה [illegible] ללא תורה פי' מלאו מעשה אינו [illegible]ר מועיל לקבל הוא לעצמו ולזולתו בדמיון הקדמונים ז"ל התלמוד

המעסק לפי שהוא ביתו ואינו מתבטל לתורתו כדי ש
י.. אותו הבית משולח וכעזוב מדבר ומקהלם
די. אותו לפי שאין לו בית ובטל דלתות לבית ם
...ירי הכל לתורה ולא יתעלת הוא' ואמרו חז"ל החכמה
מכל. נעשה היא מעשה התורה על כרחו' ואמרו
...אין דבריו דומין למעשהו הוא מעביש אור ה'
עמו' ואחר שאמרתי כי המעשה הוא על שני פנים
וכל אחד מהם הוא עמוד גדול לשכר האדם בזה
וכמו האחד הוא המעשה הממונה ושמירת הם־
ודבר' המוסר ימנע בהם שכל טוב בעטם אלהים
ואדם והמעשה האחר הוא כתיבת החכמה והאור
התורה והאמונה לחקקם על ספר למען יעמדו ימים
רבים כי אם לא היו כותבים החכמים הקדמונים
דבריהם על ספר כבר אבדו החכמות ר"ל וגם
הקדמונות ונשלה התורה והאמונה אבל החכמים ובעלי
התורה כתבו דבריהם והאריכו על ספר־
ישארו אחריהם ברכה ובדורנו לא היו החכמים־
הקס' ואמרו רז"ל הצדיקים אפי' במיתתן קרויין
חיים' ואמרו משה רבי' ע"ה לא מת אלא ית' שמו
בלא כתבה על לוח אתם ועל ספר חקה ותהי לימים
אחרון לעד עד עולם' ועל כן אתם דוד ע"ה הפסוק
שהקדימו תהלתו עומדת לעד ויתפרש על־
המעשה הראשון שהקדימו כי שכל מעשה היושר
ושומר התורה והאמונה והמתעסק בחכמה תהיה
תהלתו בפי האנשים לכמה דורות ולפניו גם כן
עומדת לעד לעולם הבא עד עולם' ויתפרש על־
המעשה השני כי תהלת הספרים תהלתו עומדת
לעד לרוב הספרים הקדמוני לנו ... ועל כן
נקראו החכמים בעלי אסופות לפי שאספו ונתן
דבריהם ודברי זולתם על ספר להיותם לעד

למשמרת לעולם למזכרת יש להם שכר־ טוב
בעמלם ובדקדוקם שמירתם לעד' ועל כן ראיתי אנכי
הצעיר דוד בר' יוסף קמחי ז"ל לכתוב על ספר באור
דברי המקרא כאשר למדתי וקבלתי וכאשר תשיג
ידי להשכיל כאשר ה' אתי' ומה' אשר לו נאוה
תהלות אשאל העזר להחל ולכלות כי הוא העוזר
והסומך ית' שמו' ואכתוב הפסוקים אשר צריך
לפרשם והמלים אשר צריך לדקדקם גם אכתוב טעם
כתיב וקרי וכתוב ולא קרי וקרי ולא כתוב ואשר־
אוכל לתת טעם לשמם כל אחד ואחד במקומו
ונראה כי המלות האלה נמצאו כן לפי שבגלות הר־
ראשונה אבדו הספרים ונטלטלו החכמים ויודעי
התורה מתו' ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו התורה
ליושנה מצאו מחלוקת בספרים והלכו בהם אחר־
הרוב לפי דעתם' ובמקום שלא השיגה דעתם על
הברור כתבו האחד ולא נקדו או כתבו מבחוץ
ולא כתבו מבפנים וכן כתבו מבפנים וכן כתבו
בדרך א' מבפנים ובדרך אחר מבחוץ ואכתוב בקצת
המקומות תרגום יונתן בן עוזיאל שהם פירושים
טובים ונאים' גם אביא דרך רבותינו ז"ל במקומות
שהם צריכים לפירושם ולקבלתם על כל פנים גם
כן אביא קצת הדרשות לאוהבי הדרש" ועתה
אחל בעזרת המלמד לאדם דעת:

יהם

רד"ק ויהי אחרי מות משה עבד ה'
יתחבר הלשון לכתוב במקומות
ואין שם מוסיף ולחבר דבר אל
דבר כמו ויהי בנוס הפלשתי וישא אברהם את
שש' ואלה כמו כנען ויהי ועמ' ויתבר אתמר
נדסד' וכנג
נוס' וקדומים
לכש' וכבר
כתבנו בספרי
מכלל אשר
אברתם יש
לפרשם לתוספת
עם יתרון מעט
לפי ענין כל אחד מהם לפי דרך המקרא אם
ומלת ויהי תמצא בתחלת הדברים ואת אף
בראשית הספרים כמו זה וכן ויהי אחרי מות
יהושע ויהי איש אחד מן הרמתים ויהי
בשלשים שנה ויהי בימי שפוט השופטים
ויהי בימי אחשורוש וכן ווים אחרים בראשי
הספרים ואם נאמר כי הטעם לחבר ספר אל ספר ושנן זה אל הקודם לא יספיק הטעם בכלם ואמנם
המפרשים כי הוא"ו הוא היא כתב"ר רבה בלשון ישמעאל ודקדוק פי' מלת ויהי פרשתיה בספר מכלל בחלק
הדקדוק ויהיו כי בהיות המלה בפסוק אומרת יהי ויהי בשנה הוות התוספת והנה הה' וכן יהי יהי' ואם
אמר הא' תשית מן יפן יקן מהם שלא לפסוק קול כי נשמטים להסתר אותיות אחרי' וכן מלת יהי יחשי
ולא יתכן המלה שד' הפכו מן התפושות ונקדו הוא"ו הה' יהיה והיו"ד יהיה יהות האות התוספת
אות התוספת כי היא יהיה יהות הה' והיו"ד אחרי לשון רבים בשקל אחרי אלא שמלת אחרי רבים
בניין יחיד ולא כך מלת אחרי כי ימצא יחיד אחר הדברים ואלה ורבוי מלת אחרי לפי טעמו טובות
רבות כי לא יאמר קדם בשוב אותה שהמצא בו אם נבאלה אותה שתדבק אליו לפי כי אם בלשון רבים
ולפיכך זה בא מלת אחרי כמו רבוי מלת לפני כי האחורים כנגד הפנים אלא שהפנים לא ימצא בלשון יחיד
…ארוחה אותה והמשה אלהים ימצאו בטעם רבים לעולם ולא ימצא חבר יחיד אחר בפנים מבלי
הפנים שמים בעת המנים והטעם והאותם ולחיים ושמים ושפתים ולא כן השורף שקרא
ער ימצא בלשון יחיד לפי שהוא אחד וכאשר ימצא בלשון רבים לפי שהוא אחר הפנים…

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית מֹשֶׁה עַבְדָּא דַייָ וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשַׁמְּשָׁנֵיהּ דְּמֹשֶׁה לְמֵימָר׃

רלב"ג ויהי אחרי מות משה ראוי שנחקרים
מה שנעשה הנבואה לנביא. במה הית
שיודע בו הנפלאות אל טוב נפשו הוא
אל טוב נפשו הוא לתועלת העם הוא ויתכן הנבואה אל
העם הוא הנבואה לנביא ואת הנבואה' ואולם הנבואה
שהגיע למשה
לטעמו בעצמו
אם הוא יהיה
הנבואה שלו וזה
כי מתואר למי
שאין בזה משכלו
ובדברינו מספר
מלחמות יי'.
ובבאורינו לספר איוב לזה אמ' כי לא נמצא כמשה ולא
קם נביא עוד כמשה בזה שהם בלתי נכונים למנעם
ולקיומם להודיעם הטעמים המעידים כי הם . אמ'
להשגחתו על העם הזה יודיעם אלו הטעמים באופן שלא

רד״ק

שהם רבים׳ וכן כל צורת הדברים
לפעמים משפטיות במדברים׳
ולאחריו נוף שוק׳ ולפעמים ואחרי
יאמרו על גוף הדברים ומפנו שלא יאמר
אחר הדברים כמו ויהי אחר הדבר מאחרי השער׳
והאומים לפני המשכן אחרי המשכן יחנו׳ והקדומים
לפנים ויאמר לפנים ואחרי על קדימת הזמן ועל התאחרו
כי הפנים נקראים גם כן קדם והאחורים אחור׳ כמו
אחור וקדם צרתני׳ ונקראו הפנים קדם לפי שהם
תחלת הצורה באדם והקבלה בו׳ לפי שמו קדימת
הזמן והתאחרו בשימוש לפני ואחרי׳ ואמרו לפני בוא
יום ה׳ אחרי הדברים והקדומים להם׳ ומזמן אחרי
מות משה׳ ואמר ה״ל אחרי מות משה׳ אלא אחר זמן
כמו שספרו בפסוק מקצה שלשת ימים׳ עבד ה׳ מי
שהם כל כחו וכונתו בשם ית׳ וכל התעסקו בעצמו
קשלם מתכוין לעבודת האל ית׳ הקוא יקרא עבד ה׳
כמו יעקב עבדי׳ דוד עבדי׳ עבדי הנביאים׳ שהם כמו
העבד לאדון בן נון משרת כמו בפעל ואחו בכל
מקום בן נון משרת ולא יאמר בפעל מאחר מקום כמו
שהוא משפט ברוב לפי שהן מדבקות שתי המלות לשלש
מפני שהם נשרות ונדבקות ובהתדבקות הקל
קריאה משרת ולא כן בפעל׳ משרת משה׳ והוא
היה במקום משה לנבואה ולבוא לפני ישראל׳ ואחר
שמת משה צוהו הקדוש ב״ה לעבור הירדן עם ישראל׳
לאמר׳ לפי שנשתמשו במות אדונו עם התלמיד יותר
משאר אותות השימוש הסתדרו האלף עם התלמיד מה
שלא עשו כן עם התאר שאמרו במאור לכם עם ה׳ ונו׳ ויהי במאור יהושע בהכנעת האלף ומה לאמור
לאמר לישראל שהקדוש ב״ה צוהו לעבור את הירדן כי הביאים בכל מקום אשר התהלך בו רגליכם בו׳

משה עבדי מת׳

רלב״ג

על פי זמנם ולזה לא ימנו
לקראת נביאים והשמים
אשר מקום דבר שוא׳

ולזאת הסבה אמר יתבאר ה׳ אלהי הרואות גנו׳
אשר יומיים ואשר יבואים׳ ולזה נאמר השם אל
יהושע בהיות לבנא לישראל אחרי מות
משה עם מה שהשפיעו משה מהשלמות
לפניו אלו כמו שהתבאר שם׳ ולזה הוא
מבואר כי בימי משה לא נשתדלו ישראל לנבואות
יהושע ולזה אמר השנים אחרי מות משה
עבד ה׳ אז דבר השם אל יהושע אלו הדברים
לא קודם זה׳ והנה קרא יהושע בן נון משרת
משה לבאר שהסבה היתה בהגעתו למדרגת
הנבואה היותו משרת משה כי מפני זה היה
תמיד עמו ולמד מהשגותיו בכל פשוטותו מה
שלא היה דרך להתלמיד שאינו משרת׳ ולמדנו
ולזה אמר פה אל יהושע בן שפט אשר יצק מים על
ידי אליהו׳ וזה ממה שיורה כי גדולה שמושה
יותר מלמודה כמו שאמרו רבותינו ז״ל׳

משה עבדי מת׳

רלב"ג

משה עבדי מת. ראוי שתבין מה זה שעבר ישראל את הירדן הוא לא הספיק הספר אותו שהיה בחיי משה כי הוא ית' גזר עליו שלא יעבור את הירדן לפנים התבאר בערכו ולזה נתאחר זה עד מות משה כי אין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא ויהיה שתחברה לזה ספר יהושע זה כי כבר נתבאר בספר שופטים כי עזב יהושע משה הכנעניים ההם אומות למען נסות בם את ישראל השומרים הם את דרך ה' ללכת בם כאשר שמרו אבותם אם לא ובזה אפשר כי ישראל לא היו ראויים שתבואם זאת ההצלחה על ידי משה כמו שכוון משה מתחלה כאותם מופתים מפורסים וזה שלא היו אלו ההצלחות נעשות על ידי משה היה משה אלא ההמורה בכללן כלשון ירון נשנים מעולות והעקר הכפלאות הנעשות על ידי ולזה תמצא בשיוון ושנתכלכם הנס משה שלא נשלך כמו שריד ופלטי ולהיות ישראל בלתי ראויי' לכמו זאת ההצלחה כמו שהתפרסם מדבר המרגלים לא זכו אל שתהיה זאת ההצלחה על ידי משה והיתה על יד יהושע לא היה כמו כל כך גדול ולזה נמשכו אלו ההצלחות כמו שהתבאר במה שיבוא עד שהספיק המות בהם ובזה השלימות ההצלחות ההם ומזה ראיה על זה השעור השיב משה בשאר ישראל מה שאמר במשנה תורה גם בי התאנף ה' בגללכם וזהו הנראה

## רד"ק קום עבור. קום שענין זרוז. וכן קום משחתו קומו ועברו. קום התהלך בה וגו'. לבני ישראל כמו יתאו ארץ הרומ' ה' והרגיעו את הארץ. כל מקום אשר תדרכו. שעתה תעברו את הירדן. כל מקום אשר תדרוך וגו'. לכם יהיה כלומר אם אתן לכם כמו כי שתכבשו הכל ולא תניחו דבר מהם. וכן ררש על מקום אשר תדרוך וגו' לבעלותכם לארץ מהכתוב	מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל מֹשֶׁה׃	מֹשֶׁה עַבְדִּי מִית וּכְעַן קוּם עִיבַר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין אַתְּ וְכָל עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דַּאֲנָא יָהֵיב לְהוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כָּל אַתְרָא דְּתִדְרוֹךְ פַּרְסַת רַגְלֵיכוֹן בֵּיהּ דִּילְכוֹן יְהַבְתֵּיהּ כְּמָא דְמַלֵּילִית עִם מֹשֶׁה׃	

רד"ק

מהמדבר הוא מדבר סין שהוא גבול נגב ארץ כנען הזה הוא מקום ידוע בארץ ישראל ואמר הזה כאלו מראהו באצבע שהוא מעבר הירדן לפי שהיה סמוך מקום לכם וכן אמר [illegible] הטוב הזה והלבנון או אמר הזה על הידוע כמו זה סיני זה עמי [illegible] כל ארץ החתים כי באותה הפאה היה יושב החתי מבוא השמש הים הגדול הוא מערב ארץ ישראל כמו שאמר בערבות על הים הירדן ומה שאמר הגבול כנגד אחד הימים שבארץ ישראל [illegible]

קטנים כמו יש קטנים יש גדולים רק חזק תסור ממנו ממנו ימין ושמאל [illegible] ממנה קצת [illegible] ולא תשא [illegible] ושב הספר [illegible] ונראה [illegible] מבין [illegible] תשכיל הצליח וכן תרגום דתצלח וכן תשכילו [illegible] למען תשכיל כדי להצליח

מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם׃ לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ׃ חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃

מִמַּדְבְּרָא וְלִבְנָנָא הָדֵין וְעַד נַהְרָא רַבָּא נַהְרָא פְרָת כָּל אַרְעָא חִתָּאֵי וְעַד יַמָּא רַבָּא מַעְלְנֵי שִׁמְשָׁא יְהֵא תְּחוּמְכוֹן׃ לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמָךְ כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ כְּמָא דַהֲוָה מֵימְרִי בְּסַעְדֵּיהּ דְּמֹשֶׁה בֵּן יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָךְ לָא אֶשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא אַרְחֲקִנָּךְ׃ תְּקַף וְעָלַם אֲרֵי אַתְּ תַּחְסֵין יָת עַמָּא הָדֵין יָת אַרְעָא דְּקַיֵּימִית לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן׃ לְחוֹד תְּקַף וְעָלַם לַחְדָּא לְמִטַּר לְמֶעְבַּד כְּכָל אוֹרָיְתָא דְּפַקְּדָךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי לָא תִסְטֵי מִנַּהּ לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא בְּדִיל דְּתַצְלַח בְּכָל אֲתַר דִּתְהָךְ׃

רלב"ג

והנה הזהירו השם יתברך לבלתי נטות מדרכי התורה ימין ושמאל כל שכן שיוסיף לדבריה ולא יגרע מהן והנה כבר שם הנטייה לימין כשיוסיף על דבריה והנטייה לשמאל כשיגרע מהם יתברך

והזהירו יה"ל

רד"ק

לא ימוש מפיך רצונו לומר
בזה כי התורה תגיע לכל ימי
האדם ואפי' ידע כל התורה
כלה יש אומרים שהוא הולעג והגדולה כי היא
מצוה להגיע וכן לכל אדם עד שידע התור' ויחל
ילמוד החכמות

ואפי' והגית בו ע
יומם ולילה יחד
שלמ' לא ימוש
כאלו בכל דבר
לחוק יש פי' וקבוע
קבוע קבע כמו
וקבועים לסמך
ויהי' ופי' יומם
ולילה לפי' הא
כלה שהיא בו
בוס ובלילה כל
עת שיוכל פנוי
מעסקי מחייתו

תצליח את דרכך · יקשה ז"ל הדרכים מן ... ומתנה
והקדמונים לא כתבו בספר מכלל מלך הדקדוק
מימינו ואמר תצליח שהוא פועל יוצא ואחד שאין
הצלחה בכל האדם לפי שבשמרו מצות יי'
ובספרים תמצא לו הצלחה כי הוא כמו תצליח
דרכו לא יהיה תצליח פועל עומד ויהיה את
דרכך כמו בדרכך ואז תשכיל תרגם יונתן
תכשר לפי שהוא קרוב הצליח שלא לכשל אחר
לשון והוא קרוב לעם הצלחה כלה שיהיה מעשה
דרכו וכן כלה שירעה בכל שיהיה וקדמונים
ק"ס כי עמך יי' אלהיך כמו ואל מעה אמר שם אלהי ואתנופפו ואת שמואל

לָא יַעְדֵי סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין מִפּוּמָךְ
וּתְהֵי הָגֵי בֵּיהּ יֵמָם וְלֵילֵי
בְּדִיל דְּתִטַּר לְמֶעְבַּד
כְּכָל דִּכְתִיב בֵּיהּ אֲרֵי
בְּכֵן תַּצְלַח יָת אוֹרְחָךְ
וּבְכֵן תַּשְׂכֵּיל הֲלָא
פַּקֵּידְתָּךְ תְּקַף וְעַלַּם
לָא תִתְּרַע וְלָא תִתְּבַר
אֲרֵי בְּסַעְדָךְ מֵימְרָא דַּיְיָ
אֱלָהָךְ בְּכָל אֲתַר
דִּתְהָךְ׃

לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה
הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ
יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן
תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל
הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז ת
תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶךָ
וְאָז תַּשְׂכִּיל הֲלוֹא צ
צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל
תַּעֲרֹץ וְאַל תֵּחָת כִּי
עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃

רלב"ג

והוסיף עוד כן שלא יתבודד
מהעיון בזה כי התלמוד מבואר
לדי מעשה בזולת הדבר שהוא
מעשה ולזה אין ראוי שיקשה
האדם מלעיין בדברים המעשיים מעשים ויתבאר כי
דין שיעשה
הדבר השני
המעשיות הקנים
כי העיון בכל הדבר
ישוב בו בנפשות
ישער בשלמות
אל המעשה הוא
עשה התורה
ישמורהו על
פוד וזה הדבר
המעשה
והדבר השלמות
המעשה בו ה
ואלה הקשן
כולן הקשות

מהתורה שלא יישיר למעשה הוא מענה שאין הקטן כו
שאין ראוי שיקשה האדם כי הוא כלם שנפשם
לפי שיישיר המעיין אל השלמות האנושי כמו שיתבאר
בכמו רב לדברי התור' ומה אמר כי אז תצליח עד לפי שר
כי הדבר בדרכים התורה לפי מה שיתפאר הוא מעשה
מאתם ית' ויחלו דרכו בכל עת ופגע שלא יירא מהלכים
בעמים הקשים ואם הוא חזקו מאד אל יקיים לנו בשוח
בו' אשר יעזרנו שכבר יתבאר אותו · ומה ישיגהו

רלב"ג

ויצו יהושע את שוטרי [העם] הנה זה היה אחר שלח יהושע המרגלים והעיד על זה שסבב נתחבאו המרגלים שלשה ימים ונלנו עד הירדן ולנו שם טרם יעברו ויתכן שעד שובם היה בעת שצוה יהושע שוטרי העם הזה לשלח המרגלים והנה לא היה היום ההוא מזמן שלשה ימים שזכר כי היה אמר בעוד שלשת ימים ר"ל אחר היום ההוא ובזה נשלמו היום ההוא היום שלמו אלו השלשה ימים והנה בעת היום ההוא באו המרגלים [illegible] ולנו שם הלילה ומחרת

5

שאמרו ומחנם שמה שלשת ימים ר"ל עד היום ההוא לשלשה לשיעבור הם ימים ויבאו הירדן וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים ר"ל בה היום השלישי והנה אחר מה ה עד וכמוהו ימנה רבים כמו שאמרנו בפירוש לדברי תורה במאמרנו הרבעים יתכן שהרבו בו עד הרבעים וכן מה שאמר ומוסר בני ישראל שהרבו בו על הרבעים והנה ולשבוע וכמה שאמר תספרו ג' ימים הרבו בו עד ג' ימים בעוד ג' ימים ונו' הרבו בו זולת היום ההוא בו ואחר שיעברו אחר ג' ימים שלמו יהיה לכם כן ולזה אמר אחר זה והנה יתקדש ג' ימים ונו' שאחר הרבו בזה אחר עבור ג' ימים והנה נתאחר העם עד המנחה כדי שיתפרסם לישראל שנס המופת הזה ויראו זה בעיניהם

וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת שֹׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר׃ עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ׃ וְלָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ זָכוֹר אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת׃

וּפַקֵּיד יְהוֹשֻׁעַ יָת סָרְכֵי עַמָּא לְמֵימַר׃ עִבַרוּ בְּגוֹ מַשְׁרִיתָא וּפַקִּידוּ יָת עַמָּא לְמֵימַר אַתְקִינוּ לְכוֹן זְוָדִין אֲרֵי בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא הָדֵין לְמֵיעַל לְמֵירַת יָת אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן לְמֵירְתַהּ׃ וּלְשִׁבְטָא רְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא גָד וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה אֲמַר יְהוֹשֻׁעַ לְמֵימַר׃ הֲווֹ דָכְרִין יָת פִּתְגָּמָא דְּפַקֵּיד יָתְכוֹן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ לְמֵימַר יְיָ אֱלָהֲכוֹן מְנִיחַ לְכוֹן וִיהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא הָדָא׃

רד"ק

עברו' הכינו לכם צדה פי' מיום מיתתו' אולם הלכו כי עדיין היה יורד להם המן בכל מקום שהיו עד שעברו הירדן וכן מה שאמר כי בעוד שלשת ימים וכו' הפסק ולפי מה שאמרו כי בו ביום שמת משה פסק המן אמרו הם לא הכינו כן כי שבע באדר שימות משה פסק המן שהסתפקו עד ט"ו בניסן׳ כעוד שלשת ימים' תרגם בסוף תלתא יומין׳

רד"ק

נשיכם טפכם ומקניכם וגו׳
בשמות כמו שפי׳ ירדן
ראובן שמעון והקדימום לפני
אחיהם כמו חלוצים׳ ככל׳ רק יהיה יי׳ אלהיך
עמך כלומר שהלך בדרך משה שהיה
יי׳ עמך כאשר
היה עם משה׳
כל׳ רק חזק
ואמץ׳
דרשו רבותינו ז״ל
יומת יכול אפי׳
לדבר עבירה
ת״ל רק חזק
ורקן מעשתון
קן׳

וישלח יהושע׳

רלב"ג

וזכר שכבר הסכימו שישמעו לכל
דבריו כמו שהיו שומעין לדברי
משה ושיומת שיעבור על מצותו יומת
כי כן ירדה התורה שעבר על דברי נביא ונם יהושע
שהיה מלך ונביא והתרו בו רק חזק ואמץ ה״כ
שיתחזק ויתאמץ
על יהושע יתפש
מרים שלא יעזב
יהושע [illegible]
לא יתכן שיהיה
ולא תחשר [illegible]
שיאמר יהושע ולא
יהיה עבר יי׳
סכון אשר אין
לפס רוחם״

ראוי שתדע

נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם
וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי
אֲחֵיכֶם כֹּל גִּבּוֹרֵי
הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם׃
עַד אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה
לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ
גַם הֵמָּה אֶת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם
לְאֶרֶץ יְרֻשַּׁתְכֶם וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ
אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּעֲנוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ
לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל כָּל
אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ׃ כְּכֹל אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ
אֶל מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק יִהְיֶה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם מֹשֶׁה׃ כָּל
אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְלֹא יִשְׁמַע
אֶת דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת׃ רַק
חֲזַק וֶאֱמָץ׃

נְשֵׁיכוֹן טַפְלֵיכוֹן ו
וּבְעִירְכוֹן יִתְּבוּן בְּאַרְעָא
דִּיהַב לְכוֹן מֹשֶׁה
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וְאַתּוּן
תְּעִבְרוּן מְזָרְזִין קֳדָם
אֲחוּכוֹן כָּל גִּבָּרֵי חֵילָא
וְתִסְעֲדוּן יָתְהוֹן עַד
דִּינִיחַ יְיָ לַאֲחוּכוֹן
כְּוָתְכוֹן וְיֵירְתוּן אַף
אִינוּן יָת אַרְעָא דַּייָ
אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְהוֹן
וְתְתוּבוּן לַאֲרַע
יְרֻתַּתְכוֹן וְתֵירְתוּן יָתַהּ
דִּיהַב לְכוֹן מֹשֶׁה
עַבְדָּא דַּייָ בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא׃
וַאֲתִיבוּ יָת יְהוֹשֻׁעַ לְמֵימַר כֹּל דְּפַקֵּדְתָּנָא
נַעֲבֵיד וּלְכָל אֲתַר דְּתִשְׁלְחִנָּנָא נְהָךְ׃ כְּכֹל
דְּקַבֵּילְנָא מִן מֹשֶׁה כֵּן נְקַבֵּל מִנָּךְ לְחוֹד יְהֵי
מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ בְּסַעְדָּךְ כְּמָא דַּהֲוָה
בְּסַעְדֵּיהּ דְּמֹשֶׁה׃ כָּל גְּבַר דְּיִסְרֵב עַל
מֵימְרָךְ וְלָא יְקַבֵּל יָת פִּתְגָמָךְ לְכֹל
דִּתְפַקְּדִינֵיהּ יִתְקְטֵל לְחוֹד תְּקַף וְעַלַּם׃

רד"ק

וישלח שנים אנשים פי' אנשים טובים ולא כמותן שהלכו בשליחות משה. חרש לאמר הזהירם שילכו בשתיקה אלמים כחרשים שלא ירגישו בהם. כמו ויתחרשו כל הלילה ות"י ברז למימר ר"ל בסתר אמר להם שלא רצה שידע כל ישראל כי אלו יפחדו בשליחות מרגל' והיה לו שלא אלא לפי שידע שילכו שליחותם.

ויריחו לב ישראל בבשורות טובות. ובכל' יחרש פתרס הטעמים הקדמו כדי שירא הקרי' ולא ירגישו בהם מקום אמרו כלו עברות היה בהם כ"ל מעשה חר' אבן ומקום פי' כמשמעו ופשוטו אל יהושע עשו עמהם כחרשים ועמדו על רזיהם את הארץ וגו' הארץ בכלל ואת יריחו בפרט לפי שהיתה עיר גדולה. זונה פירושו לא מוכרת מזון כמו שת"י פונדקיתא והוא בשקל טובה והאמת דעת יונתן זונה ממש כי כן דרכו במקומות הרבה זונה פונדקית וכן שתים נשים זונות פונדקן ואעפ"י שהרבה מקומות ספקות ברא' שזונה כפונדקית א"כ שיתפרש' ענינה לכל' ויסכם שיהיה להודיעם לא היו שם אלא לילה א' ובאותו לילה יצאו משם.

רלב"ג

ורלוי שבשטין בהר סמוך מה ירדן כמשמן הפולה שנה יהושע שמשרי הנה ושלחו המרגלים מה עמן אלו המרגלים והנה יתך שיהיה יתעוררו בבואם לא ימנעו מלבוא בארץ לרשת אותה כי כבר יעד להם יהושע כשד שלשת ימים יעברו הירדן לבא לרשת את הארץ ואם אמרנו שכבר שלח המרגלים קודם זה הנה יהיה נב"למה לא סמך יהושע על דברי הש' שהבטיחו שלא יתנכל איש בפניו כל ימי חייו ולמה הוצרך לשלוח מרגלים שהיה אפשר שלא יתפרסם ויבטל נס

וישלח יהושע בר נון מן שטין תרין גוברין מאללין ברז למימר איזילו חזו ית ארעא וית יריחו ואזלו ועלו לבית איתתא פונדקיתא ושמה רחב ושכיבו תמן

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מִן הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה׃

ההתאחר במדבר לישראל על דבר המרגלים אחר שלא היה ולזה אומר בסתר זה הספק שאלו המרגלים הוא על אם דרכם הדרך הוא לחקור אם יתכן שיהיה להלחם בעם אשר הם שלחים לרגל ארצם אם לא יתכן זה כאלו תאמר שיחקרו מה הם היושבים היה הוא אם רב החזק המעט הרפה ומה הערים הבמחנים אם במבצרים והנה פרי זה הרגל הוא אם בהמשך אל המלחמה או הרחיק ממנה לפי מה שיספרו המרגלים ואולם הדרך הב' הוא לחזק לב העם המלחמים לבד כמו שהתפרסם מעמן גדעון כן יואש כי היה סומך בדברי הש' אחר שעשה נו אות שהוא ימלוך עמו והנה הגיע מדרגתו בכמו נס עד שכבר של הקהל היה לא מישראל להלחם עם מדין ולא השאיר מהם כי אם ש' איש בדבר הש' שירד אל המחנה הוא ונערו בנער מה ידברו וגו' והנה שמעו שם מה שחזק לבו לבואר בספר שופטים מה שיה

בשלוחו המרגלים בזה המקום כמו שכבר ר״ל שלא היה שלחם רק לחזק לב יהושע והנה כשישים [illegible]
אימת ישראל עליהם וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם ואחר שהתישב לבו זה הנה נבאר דברי ואחר זה מפרש
לפי מה שבאו [illegible] כי מעלת חרש האומר בפסוק רבים המקום [illegible] לפי מה שאריך [illegible] על יפותה
על רעך חורשי און [illegible] מחשבה הנה בזה שכבר שלח יהושע שנים אנשים מרגלים מחשבת אנשי
הארץ ר״ל שיחקרו אם כפלה אימת ישראל עליהם ואם נמוגו מפניהם כי בזה יתחזק מאד לב אנשי
המלחמה ולזה המנהגם

שהם לא רגלו הארץ ואת
יריחו כי אם בזה האופן
לפי שכבר נמו [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
יושבי הארץ מפניהם
ואת הנה [illegible]
ליהושע אמרו [illegible]
[illegible]
הארץ [illegible]

וְאִתְאֲמַר לְמַלְכָּא דִירִיחוֹ לְמֵימַר הָא גּוּבְרַיָּא אֲתוֹ הָכָא בְּלֵילְיָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא׃ וּשְׁלַח מַלְכָּא דִירִיחוֹ לְוָת רָחָב לְמֵימַר אַפִּיקִי גּוּבְרַיָּא דְעָלוּ לְוָתִיךְ דְעָלוּ לְבֵיתִיךְ אֲרֵי לְאַלָּלָא יָת כָּל אַרְעָא אֲתוֹ׃

וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת הָאָרֶץ׃ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת כָּל הָאָרֶץ בָּאוּ׃

רד״ק

ויאמר
בפתגם המלך
כמו [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
כי [illegible]
[illegible]

ותקח

[illegible] יהושע שירגלו הארץ באופן הראשון היה ראוי שיאמרו ליהושע שלא יכלו לרגל את
הארץ כי כלם נמו ובלבם המאין [illegible] ולזה היה מעולה [illegible]
[illegible] לרגל מחשבותם כדי שיתחזק בזה לב אנשי המלחמה ואולם יתחזק בזה לב אנשי
המלחמה כי זה המורך לבואו [illegible] מה [illegible] כן פנו
[illegible] מספר מלחמות [illegible] [illegible] מן האנשים [illegible] אשר
[illegible] עברות [illegible] יהושע שירגלו מחשבת אנשי הארץ [illegible]
מחשבת אנשי יריחו [illegible] לראות את הארץ ואת יריחו [illegible]
[illegible] ספר שסופר זה למלך יריחו [illegible]
[illegible] ספר [illegible] באופן [illegible]

ותצפנו

ז

רד"ק ותקח האשה. כבר לקחה אותם והצפינתם טרם יבאו שלוחי המלך לביתה שהרגישה שסופם
הדבר למלך ותצפנו כל א' לבדו כדי שלא יכירו מקומם אם יעלו לגג ובדרש אלו שני המרגלים
היו כלב ופינחס ופנחס נמשל למלאכים ולא הסתירו ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך ולזה אמר ותצפנו על כלב לבדו"
ויהי השער לסגור. עת לסגור בחשך הוא" והיא העלתם הגגה ותטמנם. כבר אמר למעלה ותצפנו ועתה
אמר ותטמנם להודיע איך טמנה אותם. בפשתי העץ. ר"ל שהיו עדין הפשתים בגבעוליהם והעלתם
הגגה לטמנם"

וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוֹ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה׃ וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם׃ וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל הַגָּג׃ וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגָרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃

ודברת איתתא ית תרין גובריא ואטמרתינון ואמרת בקושטא אתו לותי גובריא ולא ידעית אימן אינון׃ והוה תרעא למיחד בקבלא וגובריא נפקו לא ידעית לאן אזלו גובריא רדופו בפריע בתריהון ארי תדבקונון׃ והיא אסקתנון לאיגרא ואטמרתנון בטעוני כיתנא דסדירן לה על איגרא׃ וגובריא רדפו בתריהון באורח ירדנא עד מגזתא ותרעא אחדו בתר דנפקו רדפיא בתריהון׃

ותטמינם אותם
בעצים ופשתי העץ
כמו עץ פשתים
וכן הם תרגום
תלמודא"
הערוכות הפשתים
לשון הסדר: כי
היתה פשתה
והקנים פשתים
כמו מקושט קנים
והיו ערוכות לה
על הגג ליבשן"
והאנשים רדפו
אחריהם'
לפי מחשבתם' על
כמו עד' וכן וירכבו
על סלון וכן ישבו
על מית כמו עד
מותם והנה שתי
מלות" המעברות
פוס' הכתוב מגזיר'
מעבר בנהר' ולפי
נמצא המעברות כתרגומו בקמין הכתוב מגזרת מעבר בקמין" ... המרגלים לא אנשי העיר והוא הנכון
הם לא ירדו מהגג מפחדם להם וגם שכבו להם אחרי וכו' ... אם היה לא' אחרי אחר
ידיעה אחר זמן וגם לא אחרו לסגור השער מפחדם להם' ואם היה לא' כאשר יצאו ולא אחרי ירדפום
סגרו' ואם היו עשין כן היו מרגישים הרודפים כי המרגלים ... שלא כשהיו היו האנשים מהשער
שלא ירגישו בסגירת השער סגרוהו וזה טעם אחרי כאשר"

רלב"ג
ותצפנו ר"ל שהצפינה
כל אחד מהם
במקום מיוחד שלא
ימצאם האחד יסבל
השני והיה זה
התחבולות כדי
לפי שכבר
זכרה שהיה
אפשר בעת
שימצא ולזה
אפשר שימצא
האחד ונשאר
השני ויהיה
לא ידעם"

וקיים עליהם

רד"ק והמה טרם ישכבון טרם שישכבו. עלתה עליהם כמו אליהם. כמו וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו. והכריתי על הכהנים כמו אל הכהנים. ורבים כהם כמו שכתבנו בספר מכלול.

ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח. מרוב הפחד שהיה להם ממכם נפלה רוחם כלם. אל יפול לב אדם עליו. ויונתן תרגם ולא קמה ולא אשתארת. **ועתה** כי עשיתי עמכם חסד. החסד הוא הטובה שיעשה אדם למי שאינו חייב לו גמול עליו והיא עשתה עמהם חסד בהחביאה אותם כי הם לא גמלוה טובה עד עתה. לפיכך אמרה להם ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד ולא אמרה עמי כי בהחיותכם אותה היא אמרה ויונתן עליהם כי היא החייתם אותם ובהחיותם בית אביה היא חסד לפי אמרו לה הם גם כן ועשינו עמך חסד ואמת בהחיות בית אביה. אות אמת האות שתתנו לי שתקיימו אותו ולא תכזבו בו.

ויאמרו

וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל הַגָּג: וַתֹּאמֶר אֶל הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת מֵי יַם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם: וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת: וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ נָא לִי בַּיהוָה כִּי עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם אַתֶּם עִם בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת:

וְאִינוּן עַד לָא שְׁכִיבוּ וְהִיא סְלִיקַת לְוָתְהוֹן לְאִיגָּרָא: וַאֲמַרַת לְגֻבְרַיָּא יְדַעְנָא אֲרֵי יְהַב יְיָ לְכוֹן יָת אַרְעָא וַאֲרֵי נְפַלַת אֵימַתְכוֹן עֲלַנָא וַאֲרֵי אִתְּבָרוּ כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן: אֲרֵי שְׁמַעְנָא יָת דְּיַבֵּישׁ יְיָ יָת מֵי יַמָּא דְסוּף מִן קֳדָמֵיכוֹן בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרַיִם וּדַעֲבַדְתּוּן לִתְרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא לְסִיחוֹן וּלְעוֹג דְּגַמַּרְתּוּן יָתְהוֹן: וּשְׁמַעְנָא וְאִתְמְסֵי לִבַּנָא וְלָא אִשְׁתָּאֲרַת [illegible] רוּחַ בְּאֱנָשׁ מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יְיָ [illegible]כוֹן הוּא אֱלָהָא דִשְׁכִנְתֵּיהּ בִּשְׁמַיָּא [illegible]לָא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְּרַע: וּכְעַן [illegible] כְעַן לִי בְּמֵימְרָא דַייָ אֲרֵי עֲבַדִית [illegible]וֹן טִיבוּ וְתַעְבְדוּן אַף אַתּוּן עִם בֵּית [illegible]א טִיבוּ וְתִתְּנוּן לִי אָת דִּקְשׁוֹט:

רלב"ג

והיא עלתה עליהם. עליהם ר"ל אליהם. כמו ועליו מטה מנשה. ונמס אל האנשים על האנשים. כי הוא אלהים הוא אלהים ולזה הוא שליט על כל אשר יחפוץ ויסבב מה שהיה במערכת שלא יתנו להלחם עם ישראל כאשר שיכלם.

רד״ק ויאמרו נפשנו תחתיכם למות: אנו מוסרים עצמינו תחתיכם למות אם יגיע לכם היזק [illegible] אתכם. תגידו [illegible] כנגדה וכנגד בית אביה [illegible] אפשר שלא היה [illegible] עמה [illegible] יושבת יחידה. או אפשר שאמרו כנגד בית אביה ולפי׳ שלא היו שם [illegible] שאמרו גם כן נפשנו תחתיכם [illegible] ודברו [illegible] כנגדה וקיימו דבריהם [illegible] היה דבר זה שאמרו לה שלא תגיד [illegible] דאמרו על דבר [illegible] שם [illegible] שלא ידעו [illegible] כמו [illegible] אבל [illegible] על [illegible] ישראל [illegible] אפשר שלא [illegible] הדבר [illegible] בית אביה [illegible] שלא תגיד דבר. [illegible] [illegible] שם [illegible]

וְהַחֲיִתֶם אֶת אָבִי וְאֶת
אִמִּי וְאֶת אַחַי וְאֶת
אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל אֲשֶׁר
לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת
נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת׃ וַיֹּאמְרוּ
לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
תַחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא
תַגִּידוּ אֶת דְּבָרֵנוּ זֶה
וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת
הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ
חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַתּוֹרִדֵם
בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי
בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה
וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת׃

וּתְחַיּוּן יָת אַבָּא וְיָת
אִמָּא וְיָת אַחַי וְיָת
אַחְוָתִי וְיָת כָּל
דִּלְהוֹן וּתְשֵׁיזְבוּן יָת
נַפְשָׁתָנָא מִמּוֹתָא׃
וַאֲמַרוּ לַהּ גֻּבְרַיָּא
נַפְשָׁנָא מְסִירָן חֲלָף
נַפְשָׁתְכוֹן לִמְמָת
אִם לָא תְחַוּוּן יָת
פִּתְגָּמָנָא דֵּין וִיהֵי
כַּד יִתֵּן יְיָ לָנָא יָת
אַרְעָא וְנַעְבֵּיד עִמִּךְ
טִיבוּ וּקְשׁוֹט׃
וְשַׁלְשַׁלְתִּנּוּן
בְּאַטּוּנָא מִן חַרַכָּא
אֲרֵי בֵיתַהּ בְּכוֹתֶל
שׁוּרָא וּבְשׁוּרָא
הִיא יָתְבָא׃

רלב״ג [illegible] [illegible] [illegible] שלא היו מקום שיהיה לה אות אמת להחיות כל בית אביה [illegible] אותם על זה [illegible] וקרה אם [illegible] בדבריהם זה היה אפשר שיתערבו עם בית אביה רבים מבני יריחו והבריחו [illegible] שבעבור שלא להמית איש מהם כי לא יתברר להם אם זה מהם או מבית אביה על שבכר היה לא אפשר שימלטו בזה האופן כל יושבי יריחו או יתערבו עם כל יושבי הארץ וימלטו כלם בעבור זה.

ויאמרו אליה

[illegible] בית אביה לביתה אלא מה אמרו לה שלא תגיד דבר [illegible] להם עמה שאם תגיד יפסדו [illegible] אחריהם שהיה [illegible] בית בחומה [illegible] [illegible] ותורדם בחבל כדי שלא ירגישו השכנים [illegible] דרך שער [illegible] ותה בעצר [illegible] [illegible] אחרי [illegible] [illegible] הורידה אותם בחבל דרך החלון וזה היה [illegible] [illegible] [illegible] ובחומה היא יושבת [illegible] שהיה לה בית בחומה היא אפשר שהיה [illegible] [illegible] [illegible] ובחומה היא יושבת ותאמר [illegible]

רד"ק

ותאמר ונחבתם שמה יש אומ' כי
שמה אל ההר ...
נמצאו בשרש הזה ... שלשת ימים אמרז"ל
מגיד שהיתה רוח הקד' על רחב שאלו לא
ג' ימים שאלו לא שרתה עליה רוח הקדש מאין
היה יודעת
שעתידין לחזור לסוף
ג' ימים ועל דרך
הפשט כי ידעה
השכל לאמרה זה
כי מיריחו עד
הירדן יום אחד או
יותר מעט והשבה
כי כשהם ...
ושבים ומחפשים
ומחפשים בדרך
הדרך יהיו ג' ימים
שלמים

ויאמרו נקים
אנחנו
פי' נקיים זה הכל
אנחנו נקיים כלומ'
הראיה ... הכל
כך לעשות האות
הזה ונקי' ... יוד
הדבר מקיימה וזהו הכתוב ...
השבועה ... כמו יוד' עמו' והם השקל ...
שעמים משבועתך הזה פי' מדבר שבועתך
זה ולעשו' שלא ספר הכתוב שנשבעו לה כמו
שאמר לנו השבע ... שנשבעו לה כשאמרה לנו ... לעזתנו השבע ... לנו ...
השבועה שהשבעתנו אותם והם קבלו השבועה כי אמרו לה ... לעזתנו ודבר הזה קבלת השבועה

ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרככם׃ ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו׃ הנה אנחנו באים בארץ את תקות חוט השני הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת אביך ואת אמך ואת אחיך ואת כל בית אביך תאספי אליך הביתה׃

ואמרת להון לטורא אזולו דלמא ישלטון בכון רדפיא ותטמרון תמן תלתא יומין עד דיתובון רדפיא ובתר כן תהכון לארחכון׃ ואמרו לה גבריא זכאין אנחנא ממומתיך הדא דקיימת עלנא׃ הא אנחנא עלין בארעא ית תורא דחוט זהוריתא הדין תקטרי בחרכא דשלשלתנא ביה וית אבוך וית אמך וית אחך וית כל בית אבוך תכנשי לותך לביתא׃

רלב"ג

ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו
משבועתך ר"ל אנחנו רוצים להיות נקים
מאלות השבועה שלא תהיה לנו למכשול ולזה אמרו כי צריך
לעשות סימן באופן יוכל להכיר בו מי הוא שלך והנה אמרו
שתשים לך אות ... יוכר בו ... מי אשר ... ושם שתקשרי
בחלון אשר הורדתנו
והנה אין השבועתיך
שתעשה מצות השבית
אמנם הם ימצאו
לא זה שתהיה מהם
יתן מהשבית הזה
שלא ... כזה
להוסיף ... ... יוכל
שתעשה כל ... יושב
ידיעו או כל יושב
הארץ יחד שלא
יתברר לנו מי הם
מאנשי ביתך וזה
דבר לא ... הכל
לקיים עלינו ...
הוא ... לזה
שבועה ... עלינו
שלא ... כל
... ...
מהשבועה ...
הקדוש ולא מהריגתך אשר לא ישכילו להיותנו לגמם ולזה
אמרנו מחוברים שאין אנחנו נקיים להיותנו ...
... ...

9

רד"ק

הטבעתנו בקיום התקוה ומעשהו מורק ויש אומרים כי ימפע היהפך הבהל פה יתהיבגד
ואחר שירדו אמרו לה זה ושבו קהתנלו ונתנו לה אות הנה אנחנו את תקות פי' קו חוט ומשי
אדום שמ' ות"י תורא דזהוריתא ותרגו' ספר ה' למו תרא ית יקח מקף
לפנימה אם כן לפי דעתו פי' תקות חוט השני שפה בגד אדום ואמרו הוא שראו אות
כשהת קרם שירדו ומה שאמרו התקשרי בעת בואם ישני ויש פותרין התקות כמו ויכלו באפס תקוה שנן קו
וקבל קורתינו

נקים חסר
מקום יוד ה
יבא זה במקום
זה כמו ויפעל
ויפעל
יהיה דמו
בראשו
יאמ' נרקיים
נראה שלא שינו
עמנו
פי' רש"י דמו
כן הוא כלומר
שכן קבלנו הדבר
עלינו
ותאמר
ותשלחם כדבר
כאשר אמרה
להם לכו ההרה
ותקשר בח
קשרה אותו עתה
אחר שיצאו אלו
כפי הכתוב ס

וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם יָד תִּהְיֶה בּוֹ וְאִם תַּגִּידִי אֶת דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ

וִיהֵא כָּל דְּיִפּוֹק מִתַּרְעֵי בֵיתִךְ לְבָרָא חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וַאֲנַחְנָא זַכָּאִין וְכֹל דִּיהֵי עִמִּךְ בְּבֵיתָא חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישַׁנָא אִם יַד אֱנָשׁ תְּהֵי בֵיהּ וְאִם תְּחַוִּין יָת פִּתְגָמַנָא דֵין וּנְהֵי זַכָּאִין מִמּוֹמָתִךְ דְּקַיֶּמְתְּ עֲלָנָא וַאֲמַרַת כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא וְשַׁלְּחַתְנוּן וַאֲזַלוּ וּקְטַרַת יָת תּוֹרָא דִּזְהוֹרִיתָא בְּחַרְכָּא וַאֲזַלוּ וַאֲתוֹ לְטוּרָא וִיתִיבוּ תַמָּן תְּלָתָא יוֹמִין עַד דְּתָבוּ רָדְפַיָּא וּבְעוֹ רָדְפַיָּא בְּכָל אוֹרְחָא וְלָא אַשְׁכְּחוּהִי

רלב"ג

ואם תגידי
את דברנו זה
זה כמו אם
שיגלה סוד
יודיע קשר
בזה הקשר
שהודיעו להם
שבכל שלשה
להחזיר
המרגלים ם
לא הקשר ם
שבעתינו
להודיע

והנה שבו

כן פירשו כמו שנו אמר ר"ת שקשרה התקוה בעת בואם קשר ושם שם הלקוחים

נ א

רלב״ג

והנה שבו שני האנשים ביום הג׳ לשלחם שהוא היום השני מהג׳ ימים שזכר יהושע שנה
שאמר בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן והנה ביום השלישי מאלו השלשה ימים
השכים יהושע בבקר להודיעו על זאת המלחמה וכו׳ כי המלחמה לה׳ ובאו עד הירדן הוא וכל ישראל
ולנו שם טרם יעברו את הירדן והנה לא עברו את הירדן בלילה ההוא אחר יעבור הג׳ ימים
שזכר יהושע לבעבור כי שם הש׳ רצה שיתפרסם זה המופת לישראל כדי שתהיה אמונתם בו יותר בהשגחתו
יותר חזקה
ולזה היה
להמתין עבור
הירדן עד
בקר יום
אל׳ והשם
הוא השלי׳
רצה שיהיה
המופת הזה
כי לבטל
אמונה ופחד
שלבב מלם
רה האמורי
והשבעתי
ולזה יהיה
ראוי שיהיה
בעת שיראו האנשים זה המופת וזה בעוד...
והנה הוא שרצה הש׳ שיתקדשו העם כדי שיהיו
ראויים יותר אל שיעשה זה המופת בעבורם
עם שזה הביאם לדקדק יותר בענין אלו ההשגחות כי זה מה שיישירם להשיג מה
שהיה בהם מהפלא והזרות ולזה הוכרח לומר שלנו שם טרם יעברו כי יהושע לפי שיעד
יהושע להם שכאשר ישלמו ג׳ ימים יעברו את הירדן ויראה זה לחשב שיעברו את הירדן
בתחלת הלילה שאחריהם ויפסק זה הוכרח לבאר שלא עברו את הירדן כי אם ביום כדי שיתבאר יותר
לדורות הבאים אמתת זה הספור ולזאת הסבה בעצמה צוה יהושע לשנים העשר איש שירימו להם אבן
ויתנו להם על שכמו למען יהיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל על דבר זה המופת׃

ותבו תרין גבריא ונחתו מטורא ועברו ואתו ליהושע בר נון ואשתעיאו ליה ית כל דערעא יתהון׃ ואמרו ליהושע ארי מסר יי בידנא ית כל ארעא ואף איתברו כל יתבי ארעא מן קדמנא׃ ואקדים יהושע בצפרא ונטלו משטים ואתו עד ירדנא הוא וכל בני ישראל ובתו תמן קדם דיעברון׃

וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וַיְסַפְּרוּ לוֹ אֵת כָּל הַמֹּצְאוֹת אוֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ כִּי נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃ וַיַּשְׁכֵּם יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר וַיִּסְעוּ מֵהַשִּׁטִּים וַיָּבֹאוּ עַד הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּלִנוּ שָׁם טֶרֶם יַעֲבֹרוּ׃

רד״ק

וישובו שני אל
ההר כמו שאמר
להם נחבאתם
שמה שלשת
הימים ונשוב
ג׳ ימים. ויבאו
אל יהושע
ושבו להם לדרך
ללכת לדרכם
ויאמרו אל
יהושע כי
נתן ה׳ וזהו סוף
דבריהם מה
שספרו לו׳ כמו
שאמרה רחב
מעם הקדוש
והיה מתקבץ׃

רד"ק

מקצה שלשת ימים הם ראשון ושני ושלישי כי בשבעה באדר בשנה בחדש שהוא חדש אדר מת משה רבינו
עליו השלום את ישראל בו בחדש מת הוא בחמשה לאדר שקרי במשנה עבות ישראל את
הירדן עם יהושע בבר מת משה ועברו ימי אבלו טרם נכנס המקשטים ואמרו רבותינו
ז"ל כי בשבעה באדר מת משה ורצו זה מן הפסוקים אחר הקבלה כמו שאנו אומרים שבעה
באדר שלשים יום ימי אבלו משה יהושע שבשלמו השלשים יום נשבעה במשנה ושלשה ימים שהוקדרים טר—ס
עברים את הירדן לבסן מדה מכה סוף
אותם שלשה ימים הוא עשרה במשנה ובו
בוים עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשו'
ולא יכול לומר כי לא שלמו ימי האבל עד
עברם הירדן שהרי בעלם נסתים—
בערבות מואב שלמו ימי האבל— כמו
שכתוב בערבות מואב שלשי' יום' אבל ולא
הקבלה יכול לומר האומר כי בשבעה מת משה

וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיַּעַבְרוּ ח הַשֹּׁטְרִים בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה׃

וַהֲוָה מִסּוֹף תְּלָתָא יוֹמִין וַעֲבָרוּ סָרְכַיָּא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָא

את באדר הרש שבעה בו' וכן מצינו בדברי רז"ל כי יש מקום שאמרו בשבעה בשבט מת משה ואמרו שבעה באדר
התלמוד הוא כי נשבעה באדר מת משה וכראיה כי הקבלה יכונה כן היא כי לא יתכן לפרש שהיו ס—
ימים בשלשים אחרי מות משה אלא מן אבלו ואחר עבור ימי אבלו צוה הקב"ה את יהושע לעבור את הירדן וכמו
יהיה פי' אחרי מות משה אחר עבור ימי אבלו והוא שלשים יום כי אין רוח הקדש שורה על אבל ועוד
כמו שאמרו לא שגה שבעה היא לו מבנן ואמר כשבעה אבל ותחי רוח יעקב ותרגם אונקלוס ושרת רוח נבואה
על יעקב אביהון כי כל ימי התאבלו על יוסף לא שרתה עליו רוח הקדש והנה כוים שלשים שהוא שבעה ה
במשנה אמר הקדוש ברוך הוא ליהושע קום עבור וכו כוים צוה יהושע עבור בקרב המחנה ואמר הכינו לכם
צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן והוא עשרה בניסן שעברו את הירדן כמו שכתוב:
ויהיה פירוש מקצה שלשת ימים בוים שעברו שהוא סוף שלשה ימים למה שצוה הכינו לכם צדה. א"ר ע—
הפירוש שלשה ימים יהושע תוך ימי אבל ושלח אל יהושע בשמונה בניסן והשטים יהושע בבקר ונסעו מהשטים
תשעה בניסן וילינו שם על שפת הירדן ובו בוים אמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בעשרה
בניסן יעשה ה' עמכם נפלאות.

כתב

הרב ר' יהודה ז"ל בעמן הדקדוק כי
שאומרין בגלגל במנחות יש אומרים לבך אתה אומרים שלשה פסוקים ש—
בדוק הדין לפי שספר משה ה' רבינו עליו השלום במנוחה נשאנה אותו כן
לאותו מפרקה קמה דקדושין מכה השטן על ידי אבלו של משה שהיו שלשים
יום ובעשור לחדש אחד כי שגו ללכת על ידיהו ורידיהו כלכדה נשבה וכאשר— משך השטן למפרי
מכה שלא את נשבה:

ג ג

רד"ק ויצו את העם לאמר כראותכם וגו' ואתם תסעו ממקומכם וגו' והלכתם אחריו אמ' רז"ל כמו שעברו ישראל את הירדן בכל יום ויום היה ארון נוסע אחר שני דגלים ואותו היום נסע תחלה שנ' הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן ופרש"י ז"ל נסתפק מימסע זה מאחר שהמשכן כל זמן שנוסע היה היה עמוד הענן נוסע תחלה ומראה להם הדרך שנ' ההולך לפניהם בדרך לתור להם מקום וגו' ובענן יומם והארון אחר שני דגלים שנ' ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות וגו' ועתה הארון נוסע תחלה שנ' הנה ארון הברית וגו' עובר לפניכם בירדן כלומר מקדים לפניכם לפני בתוך הירדן ומה שאמר ויסעו מהר יי' דרך שלשת ימים וארון ברית יי' נוסע לפניהם ארונו של משה היה שהיו בו שברי לוחות ראשונות שנשברו ונעשה ואת הכתוב לפניכם דלוקחים הארון וכהנים הלוים עד עתה הלוים היו נושאין הארון ועתה נשאוהו הכהנים לפי שלא יהיה הנס אלא בכהנים לפעם

<table>
<tr>
<td>וַיְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר כִּרְאֹתְכֶם אֵת אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וַהֲלַכְתֶּם אַחֲרָיו׃</td>
<td>וּפַקִּידוּ יָת עַמָּא לְמֵימַר כְּמֶחֱזֵיכוֹן יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּיָי אֱלָהֲכוֹן וְכָהֲנַיָּא וְלֵוָאֵי נָטְלִין יָתֵיהּ וְאַתּוּן תִּטְלוּן מֵאַתְרֵיכוֹן וּתְהָכוּן בַּתְרוֹהִי׃</td>
</tr>
</table>

עמה ואמרו רבותינו ז"ל בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשסבבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו וזה היה כשהביא דוד ערוך מבית עובד אדום שנ' ויביאו ויציגו את הארון ואת ארון האלהים ירושלם וכל זה לכבוד קדושתו ועד מביאו במקום אחד כבמן קבית שקבעוהו הכהנים מעבר לדבר והביאוהו לבית קדשי הקדשים ואפשר כי לפי שהביאו במקומו היה שם לעולם לא מנו אחר[illegible] שלש מקומות בכלל שהחזירוהו ועל עתה היה הארון נוסע אחר שני דגלים ועתה נסע תחלה" אך ריאוף

רלב"ג ויהם עם השוטרים את העם מצות יהושע שלא יאחר ארון ברית יי' שישאוהו הכהנים הלוים והגר' הזהרה לנואר' השלוחים ביתי מנהג היה הזמוש ונשאם על פי יי' מבר תפוצה עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה להודיע הדרך ואולם עתה לא תמצא הלכתם בדרך בזה האופן אבל יהיו המנהיגים עתה הכהנים הלוים נושאי ארון ברית יי' על פי הכהנים וכבי שידעו כלם היה ראוי שיראוה מיומו ולזה צוו ואתם שיראוה מימינו ואחרים בשמאל" ועתה זכר'

רד"ק אך רחוק יהיה ביניכם וביניו אל תקרבו ... ובינו פתח ושמעו קרי ובינו יחיד כי ימצא בלשון
רבים ובלשון יחיד ויש בו דרש כי שני אלפים היו של ... יחיד כאלפים
אמה במדה הכף כף השישר כמו כף כשה מאות אמה כעשרים אלף ... ויתכן
שיאמר כף האלפים לפי שאמר במדה וכמו זה הכף כף כהיום המתכון אותו השכנה לנשים ... אמה היה
אז שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל כמו שפי' רז"ל ואמר להם יהושע שיהיו לארון יותר ... מן
הארון אלפים אמה
ומשם שפס שלכו
רחוקים מן הארון
הקטנה לומר הטעם
למען תדעו את הדרך
ויש בזה דרש מה
שנה להם רחוק יהיה
ביניכם ובינו על הענין
לפני ידיעו נגה להם
ואמר להם יהושע עמדו
אתם לעשות שם בריאה
את השבת ... הרחוק
מן הארון יותר מאלפים
אמה לבלרוח ולמה
כדי שיהיו רשאין לבא
להתפלל לפני הארון

אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם
וּבֵינָו כְּאַלְפַּיִם אַמָּה
בַּמִּדָּה אַל תִּקְרְבוּ אֵלָיו
לְמַעַן אֲשֶׁר תֵּדְעוּ
אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר ת
תֵּלְכוּ בָהּ כִּי לֹא ע
עֲבַרְתֶּם בַּדֶּרֶךְ מִתְּמוֹל
שִׁלְשׁוֹם׃ וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם
הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר
יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם
נִפְלָאוֹת׃

בְּרַם רַחִיק יְהֵא
בֵּינֵיכוֹן וּבֵינוֹהִי כִּתְרֵין
אַלְפִין אַמִּין בִּמְשַׁחְתָּא
לָא תִקְרְבוּן לְוָתֵיהּ
בְּדִיל דְּתִדְּעוּן יָת
אָרְחָא דִּתְהָכוּן בַּהּ
אֲרֵי לָא עֲבַרְתּוּן
בְּאָרְחָא מֵאִתְמָלֵי
וּמִדְּקַמּוֹהִי וַאֲמַר
יְהוֹשֻׁעַ לְעַמָּא
אִזְדַּמָּנוּ אֲרֵי מְחָר
יַעֲבֵיד יְיָ בֵּינֵיכוֹן
פְּרִישָׁן׃

רלב"ג
והנה זכר אחר
זה שספר עם
יהושע אל העם
שיתקדשו כי
בעבור אלו
הפלאות שיעשה
בקרבם אחר
קודם הקדים
ולהקדים עם
שיקחו ארון
הברית
ויעברו לפני
העם״

רש"י ... במדה בפנה קמית שמורה על הידיעה ר"ל במדה הידועה ...
תדעו את הדרך כדי שלא תכנסו בערבוביא והרצו מרחוק הארון ותלכו דרך ישרה כלכם אחרי הארון
כי לא עברתם את הירדן בדרך הזה מתמול שלשום לא הלכתם בעמן ... וכנם לא שנריתם
בדרך הזה כלו שיבקש לפניכם הימים ויאמר יהושע אל העם התקדשו כמו הכ' היה זה ויום ל' שלאחר
מיתת היה אז לג' ימים ... לעבור והכינו כלכם לכל דבר כי מחר בעברכם את הירדן יעשה ה'
הנ' והפלאות בקיעת מי הירדן ועמוד המים כי אז והילך ידע יהושע זה ועדיין לא אמר לו השם הנס האל ב...
עד למחר כמו עברם אלא שאמר לו כמו לשלאחר ... היום עבור כי עוד ג' ימים העברו את הירדן והמו ...
הפלאות שיעשה להם בעברם ... להם יהושע כשעד ג' ימים אתם עוברים ... אלא זכר זה הקדש ...
קום עבור והירדן היה מלא על כל גדותיו ... יהושע לא יתכן עבור את הירדן אלא בפלאות שיעשה ...

רד"ק ויאמר יהושע אל הכהנים ביום שעברו והוא בעשור לחדש: ויאמר ה' היום אחל גדלך בעיניהם
וזה ידעו כי כאשר היה עם משה כמו שנבקעו הים לפני משה כן יבקעו הירדן לפניך
ויאמינו ויכירו שאהיה עמך: ואתה עד קצה מי הירדן עד קצה העבר הזה כי מיכן ומיכן היו עומדו' הכהני'
הארון עד שעברו כל העם מקצה מקצה הארץ הטובה תתאר בני הכהני' נושאי הארון והעוברים עמהם. ויג'
לפניהם והמים יושבים נמוכים מהלך רגלי הכהנים ולפי זה קודם שעברו נושאי הארון מעבר הירדן: ויאמר
יהושע גשו הנה

הכהנים מעמידים
לפני הארון במקום
שבקעו יהושע
והסמין על את דברי
ה' כשאר העשן
שנאמר ופסק הארון
יעבור לפניכם
ויבקען מי הירדן
ובזאת תדעו כי אל
ישראל כי האל
בקרבכם וכו"
קיים. מלפניכם
ונכרת כי שמו
למען נסו הנה כי
הכהנים נלפני הנ'
כלי הארון וזה לא
ימן הנקמות הנ'
שהאמין מעשה את
המתנה'

ואמר יהושע לכהניא
למימר טולו ית ארון
קימא ועברו קדם
עמא ונטלו ית ארונא
דקימא ואזלו קדם
עמא: ואמר יי
ליהושע יומא הדין
אשרי לרבאותך בעיני
כל ישראל דידעון ארי
במא דהוה מימרי
בסעדיה דמשה כן
יהא מימרי בסעדך:
ואת תפקיד ית כהניא
נטלי ארון דקימא
למימר כמטיכון עד
קצת מי ירדנא בירדנא
תקומון: ואמר יהושע
לבני ישראל אתקרבו
הלכא ושמעו ית
פתגמיא דיי אלהכון: ואמר יהושע בדא
תדעון ארי אלהא קיים אתרעי לאשראה
שכינתיה ביניכון ותרכא יתרך מן קדמיכון
ית כנענאי וית חתאי וית חואי וית פרזאי
וית גרגשאי ואמוראי ויבוסאי:

ויאמר יהושע אל הכהנים
לאמר שאו את ארון
הברית ועברו לפני העם
וישאו את ארון הברית
וילכו לפני העם:
ויאמר יהוה אל יהושע
היום הזה אחל גדלך בעיני
כל ישראל אשר ידעון
כי כאשר הייתי עם משה
אהיה עמך: ואתה תצוה
את הכהנים נשאי ארון
הברית לאמר כבאכם
עד קצה מי הירדן בירדן
תעמדו: ויאמר יהושע אל
בני ישראל גשו הנה
ושמעו את דברי יהוה אלהיכם: ויאמר
יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם
והורש יוריש מפניכם את הכנעני
ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי
ואת הגרגשי והאמרי והיבוסי:

רלב"ג
ונכר שהכהנים
עמדו בקצה יהו'
ליהושע כי
ישראל גדולתו
בעיני כל
ישראל עד
שהתבאר להם
כי כאשר היה
עם משה כן
יהיה עמו וזה
להם יהיה
בזה האופן
שהושיע להם
ידי יבשה
האותות:

רד"ק [illegible] ירדן [illegible]

[illegible] ויהי ויאמר יי' אל יהושע [illegible] ויאמר יהושע [illegible]

ויהי כאשר תמו כל הגוי לעבור וגו' לאמר [illegible] יהושע [illegible] ישראל [illegible]

[illegible] קחו לכם מן העם [illegible] קחו לכם [illegible]

וצוו אותם לאמר [illegible]

[illegible]

וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית יְהוָה בֶּחָרָבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: קְחוּ לָכֶם מִן הָעָם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד מִשָּׁבֶט: וְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה:

וְקָמוּ כַּהֲנַיָּא נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַרְדְּנָא מְתַקְּנָא וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרִין בְּיַבֶּשְׁתָּא עַד דִשְׁלִימוּ כָּל עַמָּא לְמֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא: וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ כָּל עַמָּא לְמֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ לְמֵימַר: דַּבָּרוּ לְכוֹן מִן עַמָּא תְּרֵי עֲשַׂר גּוּבְרִין גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד מִשִּׁבְטָא: וּפַקִּידוּ יָתְהוֹן לְמֵימַר טוּלוּ לְכוֹן מִכָּא מִגּוֹ יַרְדְּנָא מֵאֲתַר מְקַם רַגְלֵי כַּהֲנַיָּא מְתַקְּנָא תַּרְתֵּי עֲשַׂר אַבְנַיָּא וְתַעְבְּרוּן יָתְהוֹן עִמְּכוֹן וְתַחְתוּן יָתְהוֹן בְּבֵית מְבָתָא דִּתְבִיתוּן בֵּיהּ בְּלֵילְיָא:

[illegible] ישראל [illegible] עברים [illegible] הירדן [illegible] יהושע [illegible] הירדן [illegible] ישראל [illegible] הירדן [illegible]

[illegible] ויאמר [illegible] יהושע [illegible] והעברתם אותם [illegible]

[illegible] בגלגל [illegible] בגלגל [illegible]

[illegible] בגלגל [illegible] אשר תלינו בו הלילה"

רד"ק ויאמר עברו לפני ארון ה' אלהיכם אל תוך הירדן ו[illegible]
הירדן וקודם כי שיהיו נושאים [illegible]
כמו הכהנים שהכהנים יעמדו עד שיעבר העם עד שיעבור הארון וכמו שעברו כלם
קודם והנה שנים עשר איש שהכין שהיו עמו ולא יעברו כלם שיעברו לפני הארון שהיה
בתוך הירדן [illegible] שהכהנים [illegible] ולא שירימו איש אבן אחת על
שכמו ויעבירום

רלב"ג אלה הם
זה
[illegible]
קטן מכל ישראל איש אחד
איש אחד מכל שבט שירימו לכם
איש אבן אחת על
שכמו למען [illegible]
אות [illegible]
לזכרם שמן זה
[illegible]

וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל־שְׁנֵים הֶעָשָׂר אִישׁ אֲשֶׁר הֵכִין מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד מִשָּׁבֶט׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עִבְרוּ לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶל־תּוֹךְ הַיַּרְדֵּן וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל־שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל׃ לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי־יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם אֲשֶׁר נִכְרְתוּ מֵימֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ מֵי הַיַּרְדֵּן וְהָיוּ הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׂאוּ שְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה אֲבָנִים מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבִרוּם עִמָּם אֶל־הַמָּלוֹן וַיַּנִּחוּם שָׁם׃

וּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לִתְרֵי עֲשַׂר גּוּבְרִין דְּאַתְקֵין מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד מִשִּׁבְטָא׃ וַאֲמַר לְהוֹן יְהוֹשֻׁעַ עִבְרוּ קֳדָם אֲרוֹנָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן לְגוֹ יַרְדְּנָא וְאָרִימוּ לְכוֹן גְּבַר אַבְנָא חֲדָא עַל כַּתְפֵּיהּ לְמִנְיַן שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ בְּדִיל דִּתְהֵא דָּא אָת בֵּינֵיכוֹן אֲרֵי יִשְׁאֲלוּן בְּנֵיכוֹן ל
מְחַר לְמֵימַר מָה אַבְנַיָּא הָאִלֵּין לְכוֹן׃ וְתֵימְרוּן לְהוֹן דְּפָסְקוּ מֵי יַרְדְּנָא מִן ק
קֳדָם אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ בְּמֶעְבְּרֵיהּ בְּיַרְדְּנָא פְּסָקוּ מֵי יַרְדְּנָא וִיהוֹן אַבְנַיָּא
הָאִלֵּין לְדוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד ת
עָלְמָא׃ וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּפַקֵּיד יְהוֹשֻׁעַ וּנְטַלוּ תַּרְתָּא עַשְׂרֵי אַבְנַיָּא מִגּוֹ יַרְדְּנָא כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִם יְהוֹשֻׁעַ לְמִנְיַן שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַעֲבַרוּנוּן עִמְּהוֹן לְבֵית מְבָתָא וְאַצְנְעוּנוּן תַּמָּן׃

עמם אל המלון
כשעברו הירדן
במקום המלון
קודם מנשאו
קרא קודם ריג
ונראה מן [illegible]

רד"ק

רלב"ג

[illegible]

הנה ארון הברית אדון כל הארץ עבר לפניכם בירדן׃ ועתה קחו לכם שני עשר איש משבטי ישראל איש אחד איש אחד לשבט׃ והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נשאי ארון יהוה אדון כל הארץ במי הירדן מי הירדן יכרתון המים הירדים מלמעלה ויעמדו נד אחד׃

הא ארון קימא דרבון כל ארעא עבר קדמיכון בירדנא׃ וכען דברו לכון תרין עשר גוברין משבטי ישראל גברא חד גברא חד לשבטא׃ ויהא כמנח פרסת רגלי כהניא נטלי ארונא דיי רבון כל ארעא במי ירדנא מי ירדנא יפסקון מיא דנחתין מלעילא ויקומון רוכבא חד׃

[illegible]

רד"ק ויהי בנסוע העם מאהליהם לעבור את הירדן והכהנים נשאי הארון הברית לפני העם
ובקצה המים פי' בשפת שטבלו רגלי הכהנים במים ירדו המים

היורדים עמדו כנד אחד. וכבוא נשאי הארון וגו' נטבלו והירדן וגו' ויעמדו המים
היורדים מלמעלה קמו נד אחד וגו' על כל גדותיו על כל שפתו מתפשט ומתמלא כל ימי
קציר כלו' ימות הקציר היה מלא על כל גדותיו ובזמן שעברו בו בחדש הראשון

ימי קציר אף על פי כן
מתכנס היה מלא ימי
הקציר כי בקציר ימי
הגשם יתגבר השלג
אשר בהרים וימלא
הנהר וכן כתב רבי
חיים שעברו
מהם גל אחד כמו
נעשה ים אשר
עברו את הירדן
בחדש הא' והנהר
מלא על כל גדותיו
ויעמדו היורדים
מלמעלה

המים שעברו
הם נפסקו והיורדים
זה נפסקו מאדם
העיר והיורדים הם
בים שעברו הם
שמה אדם כמו
ויורדים והעיר הם

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָעָם מֵאָהֳלֵיהֶם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הַבְּרִית לִפְנֵי הָעָם׃ וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וְרַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בִּקְצֵה הַמָּיִם וְהַיַּרְדֵּן מָלֵא עַל כָּל גְּדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קָצִיר׃ וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד הַרְחֵק מְאֹד בְאָדָם הָעִיר אֲשֶׁר מִצַּד צָרְתָן וְהַיֹּרְדִים עַל יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּמּוּ נִכְרָתוּ וְהָעָם עָבְרוּ נֶגֶד יְרִיחוֹ׃

וַהֲוָה כַּד נְטַלוּ עַמָּא מִקִּרְוֵיהוֹן לְמִעְבַּר יָת יַרְדְּנָא וְכָהֲנַיָּא נָטְלֵי אֲרוֹנָא דִקְיָמָא קֳדָם עַמָּא׃ וּבְמֵיעַל נָטְלֵי אֲרוֹנָא עַד יַרְדְּנָא וְרַגְלֵי כָּהֲנַיָּא נָטְלֵי אֲרוֹנָא טְבִילָא בִּקְצַת מַיָּא וְיַרְדְּנָא מְלֵי עַל כָּל כֵּיפוֹהִי כָּל יוֹמֵי חֲצָדָא׃ וְקָמוּ מַיָּא דְּנָחֲתִין מִלְּעֵילָא קָמוּ רוּגְמָא חַד רַחִיק לַחֲדָא מֵאָדָם קַרְתָּא דִבְסְטַר צָרְתָן וְדִי נָחֲתִין לְיַמָּא דְמֵישְׁרָא לְיַמָּא דְמִלְחָא שְׁלִימוּ פְּסָקוּ וְעַמָּא עֲבַרוּ לָקֳבֵל יְרִיחוֹ׃

רלב"ג

ויהיה ספר שהיה
העם נ"ל שכאשר
נשאי הארון עד
הירדן ורגלי הכהנים
טבלו בקצה המים
הנה עמדו המים
היורדים מלמעלה
כמו נד אחד הרחק
מאד מן העיר
ששמה אדם אשר
מצד צרתן והיורדים
על ים הערבה תמו
נכרתו ונפסק
ירידת המים
מלמעלה ויעברו
העם נגד יריחו:

נשלם פרשה ג'

היורדים ומה שאמר הרחק מאד להודיע שלא נתפשטו
המים ולא היו נראים אלא קמו נד אחד ועל זה רחוק מן העיר כמו שהיו הולכים והיורדים פי' והמים היורדים אשר
מתחת מקום הברית ירדו אל הים כמו שנאמר ונכרתו שעברו ימים לאחר ימי הירידה ונכרתו כי הלכו כולם לים
והעם עברו נגד יריחו לא היו מים שלא למעלה מקום שקמו נד אחד ויש שאמ' באדם וקרי מאדם שהוא רחוק
כי אמר שקמו המים נד אחד והיו מתפשטים בארץ ... באדם ... שהוא רחוקה הרבה ממקום
המים אבל עכשיו שקמו נד רחוק ... ואמר כמו שהיה הירדן רחוק מהעיר:

כח

רד״ק

ושתים עשרה אבנים אחרות הקים יהושע בתוך הירדן שהיו הכהנים עומדים. על שפת הירדן אלא טבעו רגליהם במים בשוליו וזהו שאמר תחת מצב רגלי הכהנים. פירוש מקום מצב רגליהם כלומר תחת רגליהם שהרי הם לא זזו משם עד שנעשה כל מה שהיה להם לעשות וזהו שאמר עד תם כל הדבר. הקמת האבנים בירדן והעברת האבנים האחרות אל המלון. ואמר הקים יהושע לפי שלא ראינו שצוהו האל על אלו האבנים אבל אחר שעשה ידענו כי במצות האל

עשה׳ והכהנים עד תם כל הדבר הקמת האבנים והעברת האבנים האחרות אל המלון׳ אשר צוה ה׳ את יהושע כמו שאמר למעלה כלל ואמר צוה ה׳ את משה כמו שכתוב בתורה והירדן בוסר לגבי העברת הירדן הקימו את האבנים האלו וימהרו העם׳ הקמת האבנים והעבירם ואחר כך עברו׳ ויהי כאשר תם׳

ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה׃ והכהנים נשאי הארון עמדים בתוך הירדן עד תם כל הדבר אשר צוה יהוה את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע וימהרו העם ויעברו׃

ותרתא עשרי אבנא אקים יהושע בגו ירדנא באתר מיקם רגלי כהניא נטלי ארונא דקימא והוו תמן עד יומא הדין׃ וכהניא נטלי ארונא קימין בגו ירדנא עד דשלים כל פתגמא דפקיד ייי ית יהושע למללא עם עמא ככל דפקיד משה ית יהושע ואוחיאו עמא ועברו׃

רלב״ג

וזכר עוד ששתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים ויתפרסם לעם שאלו מקומם יעמדו מי הירדן כל היום׳ והנה זכר שבעבור מהירות העם לעבור יותר מהאותות ה הבוא וידמה שבעבור מהו זה כדי שיתפרסם לעם מה שנעשה ליהושע בעמן זה המופת לא היה מוגבל זמן עמידת מי הירדן עד הזמן שהיה ראוי שיעברו בו העם לפי היות העם גבורים ראוי כשימהרו לעבור שישארו מי הירדן כל כך זמן מהעברה׃

רד״ק

ויהי כאשר תם כל העם׳ לפני העם פי׳ לפני הארון והעם ונו׳ והכהנים שהיו לפני העם קודם
שהתחילו לעבור עברו אחר שעברו העם׳ או פי׳ כאשר תם כל העם לעבור הארון על שפת
הירדן עד שעבר הארון והלך לפני העם׳ והלכו אחריו׳ או פי׳ לפני העם לעיני העם׳ ורז״ל
פרשו בענין אחר כי זה הענין ופי׳ על קצה מי הירדן בירדן העמידו בקצה אשר נכנסו משם ושם עמדו
הכהנים והארון עד שעבר העם׳ ופי׳ ענין כפשוטו כי הכהנים אל הירדן אשר נכנס והיו השם ...
נכנסו משם וחזרו
לאחוריהם אל
הירדן׳ והוא שאמר
ויעלו מן הירדן
שעלו אל השפה כדי
שיחזרו המים
למקומן קודם ש
שיעבור הארון
לפי דעת רז״ל ...
אחר ומנהו ארון
והכהנים מצד אחד
וישראל מצד אחד
והירדן עומד במקום
נשא ארון את נושאיו
ועבר שם ויעבור
ארון יי׳ לפני העם׳ ולפי דעתי אין צורך ...
הכריחם לזה לפי הפסוק׳ כי כבר פירשנו אותם כלם
לדעתנו ולפי׳ היה כדבריהם פי׳ קצה מי הירדן
בשפה אשר נכנסו בה אשר נשאו משם כאשר תמו כל העם לעבור עבר ארון יי׳ אחריהם ...
...תה רגלי הכהנים אל הירדן מצד זה ...
לשאת ארון את נושאיו ולעבור ... מן המים ...
הכהנים ... על קצה מי הירדן ... הארון מצד זה שהארון
היה על שפת הירדן וישראל היו לפניו ... הארון היה אחר העם ... ויעבור ארון
יי׳ לפני העם׳ ... לפני העם מן הכהנים לזה הענין ...
ישראל עד שעבר למקום כמו שפירשנו ... או פי׳ לפני העם לעיני העם כמו שפירשנו ...
מה שאמרנו כי דעתם רחוק מדעתנו׳

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל
הָעָם לַעֲבוֹר וַיַּעֲבֹר
אֲרוֹן יְהוָה וְהַכֹּהֲנִים
לִפְנֵי הָעָם׃ וַיַּעַבְרוּ
בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד
וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה
חֲמֻשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה׃
כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי
הַצָּבָא עָבְרוּ לִפְנֵי
יְהוָה לַמִּלְחָמָה אֶל
עַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃

וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ
כָּל עַמָּא לְמֶעְבַּר
וַעֲבַר אֲרוֹנָא דַיְיָ
וְכָהֲנַיָא קֳדָם עַמָּא׃
וַעֲבַרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן
וּבְנֵי גָד וּפַלְגוּת ש
שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה
מְזָרְזִין כְּמָא
דְמַלֵּיל עִמְּהוֹן מֹשֶׁה׃
כְּאַרְבְּעִין אַלְפִין מְזָרְזֵי
חֵילָא עֲבַרוּ קֳדָם
עַמָּא דַיְיָ לִקְרָבָא
לְמֵישְׁרֵי יְרִיחוֹ׃

רלב״ג

והנה ספר שהנה
עבור העם עבר
ארון יי׳ לפני העם
והקדשו מי הירדן
למקומם וזה נ״ל
היה מנוע הש״י
כדי שיתפרסם
לישראל שזה זה
הנפלא הוא שכבר
עשה הש״י את יהושע
שיעבירו הכהנים
נושאי הארון שיעלו
מהירדן רק הם
עבור העם׳

15

רד"ק ביום ההוא גדל יי' שבקעת הירדן לפניו כמו שבקעת הים לפני משה. ויאמר וגו' פי'
את הכהנים וכבר אמר כי כבר אמר למעלה ויעבור ארון יי' והכהנים ספר
אחר עבר כי הכתוב אמר להשלים הדברים וזה שיפרש את הכהנים שיעלו מן הירדן. ורש"י פי'
פי' את הכהנים כאן מפרש את הכתוב האמור למעלה אחר עבר ארון יי' והכהנים לפני העם. ויעלו מן
הירדן ויעברו אין פי' כאן אלא ויעלו למדנו שכל הספר שהיו עומדים אצלם עלו ואי אפשר לומר שהיו
עומדים אצל שפת הירדן
שפת עבר מזרחי נאמר
למעלה נטבלו רגלי הכהנים
בקצה המים ושם נאמר
ויעמדו הכהנים וגו' וכל
ישראל עוברים בחרבה.
ויהי בעלות הכהנים וגו'
פשוטו נתקו וקרי
כמו ונעתק אחד ויסוע מן
הירדן וגו' כתמול שלשום על
כל גדותיו כמו שהודיענו כמו
קמים למקומם נד"א נמו
כאחד כי היו עומדים
בריחים ומשאת אחר
מעברות הירדן אלא ירדו
ההמונים עם קצת העולמים
וכן מעט מעט עד אשר שב
כתמול שלשום ללכת על כל
גדותיו. והעם. ויחנו
בגלגל. ואותו
המקום שנתן יי' לכהנים שם
הכהנים ושם הקימן יהושע
וכן ביום שעברו בו הגלגל
אנו במקום אשר היו שם הכהנים
ואולם יותר מהם יעלה בו בגלגל ביום מן הירדן ועד הגלגל ופי' שם קלם הדרך הקרוב אנשים ונשים וטף.

ביום ההוא גדל יהוה את
יהושע בעיני כל ישראל
ויראו אתו כאשר יראו
את משה כל ימי חייו:
ויאמר יהוה אל יהושע לאמר:
צוה את הכהנים נשאי
ארון העדות ויעלו מן
הירדן: ויצו יהושע את
הכהנים לאמר עלו מן
הירדן: ויהי בעלות הכהנים
נשאי ארון ברית יהוה
מתוך הירדן נתקו כפות
רגלי הכהנים אל החרבה
וישבו מי הירדן למקומם
וילכו כתמול שלשום
על כל גדותיו: והעם עלו
מן הירדן בעשור לחדש
הראשון ויחנו בגלגל
בקצה מזרח יריחו:

ביומא ההוא רבי יי' ית
יהושע בעיני כל ישראל
ודחילו מניה כמא דהוו
דחילין מן משה כל יומי
חיוהי: ואמר יי' ליהושע
למימר: פקיד ית כהניא
נטלי ארונא דסהדותא
ויסקון מן ירדנא: ופקיד
יהושע ית כהניא למימר
סקו מן ירדנא: והוה כד
בעו למסק כהניא נטלי
ארון קימא דיי' מגו
ירדנא אתעקרא פרסת
רגלי כהניא ונחתא על
יבשתא ותבו מי ירדנא
לאתריהון ואזלו
כמאתמלי ומדקדמוהי
על כל כפוהי: ועמא סליקו
מן ירדנא בעשרא
לירחא קדמאה ושרו
בגלגלא בסיפי
מדנח יריחו:

רלב"ג והנה זכר שהעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל ושם הקים יהושע
שם י"ב האבנים אשר הרימו השבטים עשר שהמן מהם ישראל למען יהיה זה לזכרון לבני
ישראל עד עולם וזה מה שיורה כי במקום המקדש שמו אותן כמו המן בצנצנת המן ובמטה אהרן ש
ש הנזכר בתורה שהושמו לפני משכן יי' למשמרת והנה היה המשכן בגלגל וזה מה כמו שיראה שהכבר עשו
בני ישראל שם הפסח בארבעה עשר יום לחדש ולא היה אפשר שיעשוהו שם שלא היה שם המשכן' והנה
יראה שלא הושמו האבנים האלה
לפני העדות כמו המן בצנצנת
המן ומטה אהרן לשתי סבות'
ה' ראשונה שלא נזכר בזה המקום זה
אבל נזכר שנזכר הקימם יהושע
בגלגל' והשנית שלא ראוי שיהיה
הבדל עצום בין מופתי משה

וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל׃

וית תרתא עשרא אבניא האלין דנסיבו מן ירדנא אקים יהושע בגלגלא׃

ומופת זולתו כמו שנזכר בסוף התורה ולזה אין ראוי שיתחייב אלו הדברים שהיו לזכרון לאלו המופתים
במקום אחד עם שאלו האבנים יצטרך להם מקום גדול לא יכלם המקום ההוא ועוד שנזכר היה הבדל עצום
בין צנצנת המן ומטה אהרן ובין האבנים האלה' וזה כי צנצנת המן היה בו המופת מתמיד עד שמרה
שהיה כמה דורות השמים ישאר ויתקיים זה הזמן הארוך' וכן היה העמן במטה אהרן עם השקדים שגמל
ואלו העצמים גם כן מה שעשה בו המופת בעצמו' ואולם האבנים לא היה בהם בעצמותם מן המופת
ושמא ולא היה מה שנעשה בו המופת אבל היו הנה באופן מה לזכר עמן זה המופת כמו שנזכר בזה
המקום' ולזה היה די שיהיו במקום שיהיה בו המשכן כי שם יעלו ישראל בכל שנה פעמים
בשנה ויזכרו אלו האבנים עמן זה המופת עד עולם' ולזה לא אמר בזה המקום שהקים
יהושע אלו האבנים' לפני השם' אבל אמר שהקימם בגלגל כדי שיזכר זה המופת בזה האופן ומזה
המקום יראה שאלו האבנים היו תמיד במקום מפורסם לכל ישראל כדי שיהיו זכרון מתמיד לכל כמו
שנזכר פה' והנה למדו רבותינו ז"ל מזה שנזכר פה שנשבעה בחדש מיתת משה וראיה
שהספיקו שאותו החדש היה משלשים יום כי אז היו מקדשין החדש על פי הראיה ומן יום מיתת משה התחיל
מספר השלשים יום שבכו אותו והנה היום השני ממנו היה היום השלשים ולפי שמלאכת היום
ככלו הנה שלא אז יהושע האמר להם ביום ההוא ובן ביום אחר לשוטרי ישראל כי בעוד שלשה ימים יעברו
את הירדן והנה בסוף היום השלישי למחן לא עבר הירדן וביום העשירי עברו את הירדן ויחנו בגלגל
ואם היה השנה ההיא חדר מעוברים והשבעה יום הנה יחייב שאמר שנעשה באדר משה
ולפי שנזכר אמר משה בכום מנותו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום למדו שבכמו היום מיתת בו לדי
והנה זכר זה

רד״ק

ויאמר אל בני ישראל וגו׳ אשר ישאלון בניכם האל דרים ואשר יאמר אלעזר וגו׳ ביבשה עבר
ישראל. מדרש אגדה ישראל אבינו. שנאמר שיעקב אבינו עבר את הירדן ביבשה שנדרש במקלי
כמשמעו כי במקלי עברתי את הירדן הזה והיה רמז לבנו׳ וכן אמרו ז״ל מה שאירע
לאבות הוא סימן לבנים וכו׳ וכן יעקב אבינו עלה כשהוא עבר את הירדן ביבשה וישראל בגאולת מצרים
עברו ים סוף ביבשה שנ׳ ובני ישראל הלכו ביבשה וגו׳ וכן יהיה בגאולה אחרונה דכתי׳ והחרים יי׳ את
לשון ים מצרים וגו׳ וכן אמ׳
ישראל בשירת הים זה אלי
ואנוהו אלהי אבי
וארוממנהו כלומר מלכותו
היתה לנו ולאבותינו וכו׳
כפי׳ רשי׳ ז״ל בפי׳ התורה
אשר הוביש יי׳ את מי
הירדן מפניכם
דברי יהושע לבני ישראל
היו להם ממצרים ולבאים
במדבר אשר הוביש מפניהם
אמר לבן אשר יצאו ממצרים
יראתם עבר במקום
עתיד כמו
יראו׳ ורבים כמוהו
ויהי עד עברם. עד
עברנו כתיב וקרי
עברם קרי וכתיב
כעת

וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אֲשֶׁר יִשְׁאָלוּן
בְּנֵיכֶם מָחָר אֶת אֲבוֹתָם
לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה
וְהוֹדַעְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם
לֵאמֹר בַּיַּבָּשָׁה עָבַר
יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
אֲשֶׁר הוֹבִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵיכֶם עַד
עָבְרְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לְיַם סוּף אֲשֶׁר
הוֹבִישׁ מִפָּנֵינוּ עַד עָבְרֵנוּ
לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ
אֶת יַד יְהוָה כִּי חֲזָקָה
הִיא לְמַעַן יְרָאתֶם אֶת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים׃
וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי ה
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי
אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת מֵי ה
הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָנוּ וַיִּמַּס לְבָבָם
וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
דִּי יִשְׁאֲלוּן בְּנֵיכוֹן מְחַר יָת
אֲבָהַתְהוֹן לְמֵימַר מָה
אַבְנַיָּא הָאִלֵּין וּתְהוֹדְעוּן יָת
בְּנֵיכוֹן לְמֵימַר בְּיַבֶּשְׁתָּא
עֲבַר יִשְׂרָאֵל יָת יַרְדְּנָא
הָדֵין דִּי יַבֵּשׁ יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָת
מֵי יַרְדְּנָא מִן קֳדָמֵיכוֹן עַד
דַּעֲבַרְתּוּן כְּמָא דַעֲבַד יְיָ
אֱלָהֲכוֹן לְיַמָּא דְסוּף דִּי יַבֵּשׁ
מִן קֳדָמַנָא עַד דַּעֲבַרְנָא
בְּדִיל דְּיִדְעוּן כָּל עַמְמֵי
אַרְעָא יָת גְּבוּרְתָא דַיְיָ אֲרֵי
תַקִּיפָא הִיא בְּדִיל דִּתְדַחֲלוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא׃
וַהֲוָה כַּד שְׁמַעוּ כָּל מַלְכֵי
אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא מַעַרְבָא וְכָל מַלְכֵי
כְנַעֲנָאָה דְעַל יַמָּא יָת
דִּי יַבֵּשׁ יְיָ יָת מֵי יַרְדְּנָא מִן
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
דַּעֲבַרְנוּ וְאִתְמְסֵי לִבְּהוֹן
וְלָא אִשְׁתָּאֲרַת בְּהוֹן עוֹד
רוּחָא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רלב"ג ויהם זכר לאמר זה שזה המופת
הגיע המורך לגבול ישר"ל
שלאמורי והכנעני וכבר התפרסם זה המופת ג"כ
לכלם מצד מה שראו שנכרתו מי הירדן עד היו
יבשה עד מה שכבר נכרתו מימי הירדן מהמקום
רגלי הכהנים על קצה ולאשר יקרו בזה מהם
שהסבה היתה שהשי' הוביש מימי הירדן מפני בני
ישראל עד עברם ויהיה נזכר בזה המקום שמה
שעשה יהושע מאלו הדברים לפרסם זה המופת
היה לפי מה שנראה מעשה אחר יהושע ולזה ידמה
שעשה עוד כבואר אך יעשה כשיכרתו מי הירדן
על ידו כדי שיגיע מזה לכל ישראל זה התועלת
הנמשך שיגיע מהם ויהיה ראוי שתדע נכון
כי יתר ספק מה אין מעשי יקרה בזה המופת ג"כ
אשר נזכר פה וזה שכבר הקדימו ז"ל כי לא יחדש
המופתים דבר יחדש ולזה הקשה לרבה מה שאמר
ולא ברית יברא יי' מפני מה שהתנאין כל
יחדש יתרות השמש והיתר הספק הזה כשאמר
שזה המופת היה לאחר זמן פתיחת הירדן פעמי'
ובאור זה כי זה יקרה לארץ במדרך הזמן כשיעבר
בנפלה אחר מה שהם כמו שהתבאר בספר האותות
והמופת היה לעשות בזולת זמן מורגש ומה
שיעשהו הטבע בזמן ארוך וכן הטעם בהתהפך
המטה לנחש אבל לא יחדש השי' דבר חדש אבל
הממציאות כלם ולזה לא יתכן שיעשה מהמטה
נחש ויהיה מטה ונחש יחד וכן לא יתאמר בעשיית
דבר מה שיהיה מציאותו סותר עצמו כאלו תאמר
עשיית מרובע שהקוטר שוה לצלעו או עשיית
משולש מקוים ישרים שיהיו זויותיו פחותות או יותר
משתי זויות נצבות או עשיית אחד רק ומה שדומה
לזה מה שמציאותו סותר עצמו' ובהיות הטעם כן
והיה מטבע המים כשיהיו מים בטבעם שיהיו מתנגדי'
המקום השפל הנה ידמה שיהיה המופת בדברים
אשר לא ייוחס לשי"ת לעשות זה המופת בכמו ג"כ
האופן ולזה לזה אומר שכבר התבאר בטעם נכון
הלא שכבר בו חכמה מישאל ועזריה ול"ת מוקף
שכבר היה בלתי אש ובאש אש אמרנו לו שהמופת ג"כ
לא יהיה שהאש האש מצד אש ובאש אש הלא הרואה
שהאנשים שהשליכו שם מתו מחום האש אבל ג"כ
המופת היה אש בשהסיר השי"ת במופת הטבע האשי
מהמקום שבאו בו חנניה וחבריו כמו שיראה מהגמ'
רבותינו ז"ל אש בהקדם להם שנגלה א"ד יוזק בן
מאחר כי כבר זכרו חכמי הרפואה שיש שם קצת
דברים כשימשח אדם אותו אחר מאלו דברים בהם לא
ישרפנו האש והמופת היה לעשות זה בזולת סגולתו
כמו הטעם בפתיחת הירדן ובהיות הטעם כן הנה
איך היה הטעם בזה מי יתן ויתנעמו. שכבר
ידמה שנאמר שאין תכונת מים בלתי נגרים. דבר
יחדש כי כבר יקרה בזה למים כשיהיה להם דבר מונע
מהתנועה ולאפשר שיחדש השי"ת במופת באויר
הסמוך למים נגד סתירי עם מונע המים מהירידה
או היה זה שיחדש רוח חזק שם במופת ידחה המים
למקום הגבוה ולא ימשם לרדת כמו הטעם בקריעת
ים סוף כמו שזכרנו בבאורינו לדברי התורה כי השי"ת
קרבה אל מה שיחבר אל הממציאות המופתים סבות מה
ימשכו הזרות אשר בטעם הם. תנים הקס' ולא"ת
תמצא שמה ישנה שימרו דבלת תאנים על שחין
חזקיה כי יש לו מבוא בזה מה ואולם אשר אפשר בו
שירפא השחין כמו זה הזמן המעט וכן תמצא ג"כ
במה שנה' אלישע למעלן שירפא שבע פעמים

שהיו הם קרובים במים הקרים יש לנו שנאמר שזה
בזה כמו שהוא מפורסם אלא שלא יהלכו בדרך
הרפואה בזה האופן מאולת שיתבר לזה מופת
והנה הטעם הזה שבטבעו הטעם מבואר
התוריות הם הכל מסודר מהשם ית׳ ולזה
שימשך להם ית׳ לשנות הטבע ימהר מזה שזה
יותר טוב בטבע ההוא ממה שיסודר מה׳ הטבע
הנה יצטרך ממנו הנמצא שאי אפשר הם השם ית׳
ואמנם שנשנה הסדור הטבעי הם הוא ברצון׳ וכן
הטעם בזה הוא ר״ל שכאשר יהיה יותר בעד
ההוא הנמצא מדבריה הנה יהיה רשות לנביא
או לכל׳ לעשות מופת לדבריו אז כמו מבואר
אלהים כבר הכר מינו ושיהיה זה כן הנה ראיה
שהוא לא מדברי התורה הוא יותר מעט שאפשר
ולזה תמצא כמו שאמרו בלשונם שאין סומכין
על הנס וכבר הותר זה הספק״ ואלו התועלות
המגיעים מזה הספור הם י״ג״

התועלת הראשון הוא בדעות והוא
שכבר יהיה הכנתה
לנבואה להשגיח על העם׳ אשר הוא אלוה להם ולזה
יקויים מזה שהם לא יפסקו׳ הנסים שהגיע להם. ואת
האותות על אנשי אחד׳ ראוי לנביא ר״ל מפני
שהגיעה להם על יד נביא יותר שלם ממנו שלא ר״ה
הנביא נבואה להם הנמצא הראוי לנבואה בעצם
הנפש׳ ולזה ספר שלא נתנבא יהושע אלא אחר
מות משה כי לא יצטרך׳ ישראל הגדולים לזה על
יד יהושע בעבור שלם להם זה באופן יותר שלם
על יד משה״ השני הוא במדות והוא שראוי
להתמיד הנמצא למוד השלמות הקודם
מהשלמות הנמצא לזה שיעמוד לפני תמיד ויתרבה

כי אז יתכן לו ללמד ממנו בכללות כל הדברים
שירצה הן מהפילוסופיא השמית או הלמודית או
מהטבעיות התוריות ולזה תמצא שאמר יהושע
בתחלת הנבואה לו בשהוא מסרת משה כלו יאמר
שמזה יקבל התועלת מהשלמות מה שבעבורו היה ראוי
לנבואה׳ הג׳ הוא להודיע שכבר נלאו עבור משה
את הירדן היה ראוי הנס וזה למדנו בעבור כי
לדברים מזה הספור״ הד׳ הוא שבזה המקום׳ שהתבאר
כי שלא היה הנס הזה׳ שיעבור משה את הירדן אחרי
מות משה מה תמצא שקרא אותו השם׳ עבדו׳ וזה
ממה שיורה כי לא היה זה לו בחטאו ולזה אמר במקום׳
הזה גם בי התאנף יי׳ בגללכם וגו׳״ ואם יקשה
בעבור מה שאמרה התורה שזה היה על אשר מרו
את פי יי׳ לבלתי הקדישו בעבור מי מריבה כאמרו לו׳
שזה לא יסותר מה שאמר גם בי התאנף יי׳ בגללכם וזה כי
אולי היה נמשך לישראל מזה התקדשה מהתועלת
באמונה בשם ית׳ מה שיהיו ראויים בו אז לא שתגיע
להם ירושת הארץ בשלם שבפעם על יד משה״
והחמישי שכבר התבאר במה שיבא שכבר התעלה
יהושע בירושת הארץ ושזה היה במשך מאות הנסים
למען נסות בם את ישראל השומרים הם את דרך יי׳
והוא מבואר שאם היה זה נעשה על ידי משה היה
משה מתגדל בזה בגדולתו יותר אלא התועלת מר״ה
עשה לשיתן ולשון שלא הסתיר להם שדי במעט
מהזמן״ הרביעי הוא במדות והוא
שהוא ראוי למי שהוא
מנוסה טובה שישתדל
בשלמות בדיעות לא יתעצל בזה׳ ר״ל שלא ידע
אם הימים הבאים יהיו טובים כאלה או יפחתו
הטובות ולזה תמצא שאחר שיעבר השם ליהושע וכבר

היה עמו כאשר היה עם משה עד שלא יחשב איש
בפתעו הזהירו שיעשה זה בזריזות כדי שתשלם עליו
ירושת הארץ לישראל כי השי' לא יקצר מעלתו הטובות
מותר שלם שבפעם וחטוף שכבר היה · יהושע ידוע
אבל יכמיתו האלהית שכבר יתעלה יהושע בזה הנס
עם כל זה הזהירו שישתדל בזה בזריזותו · הגבורה
האלהית היא מושלת על זה כמו שאמרנו · בשלישי
מספר מש' ולזה אמר לו חזק ואמץ כי אתה תנחיל וגו'
הרביעי הוא להודיעם ההתעוררות בענין
שמירת התורה והמצוה · אחר כי
סבה אל שישלימו דרכי האדם ושישלם בענין שהוא סבה
להשלמת דרכי האדם ולזה אמר רק חזק ואמץ מאד
לשמור לעשות ככל התורה וגו' · כי אז תצליח ואז ת
תשכיל באלו התנאים השי' להוריש את ישראל בענין ואת
הירושה באופן שיהיו ראויים אל שתגיע להם · באופן
שלם ויהיה פרשו אמרו ואז תשכיל מענין הכבוד
וידוע אותו שלם היה מענין ההצלחה יהיה אמרו
ואז תשכיל מותר אין ערך בו · **הששי** הוא
במדות והוא שמי שיתברך לעשות פועל
אחד לתועלת הוא אי אפשר שינשנו מהפועל ההוא
תועלות אחרים כשיעשו אותו באופן מה הנה ראוי
שלא יקצר מהכוונת הפועל הוא כל התועלות האפשריות
וזה יהיה כשיעשהו באופן אשר ינבע ממנו שלש
התועלות כש' שראוי לו זה כשיהיה נמשך משלש
התועלות השמות התועלת המכוון בזה הפועל באופן
היותר שלם שאפשר ולזה תמצא כי יהושע כאשר
המשך להכרית את מי הירדן למען יעברו העם בו
הנפלאות בזולת סבה להכר לזה מה שימשכו ממנו
תועלות רבות ולזה הודיעם יהושע שכבר אחר ג'
ימים יהיה זה הפועל למען יכינו להם באלו הג' ימים

צדה לדרך אשר הם ילכו בה והוא ימשך לפני
לרשת את הארץ שהוא מלחמה לא לגוים אחד ולא
לשנים אבל לזמן ארוך עם שזה יוסיף לישראל
האמונה ביהושע כשיראו שנעשה מה שיראה להם
בעת שהגיד להם אותו והודיעם כי בנוח כפות רגלי
הכהנים בירדן יכרתו מימיו ושאחר עבור העם
הכהנים יעלו הכהנים נושאי הארון מהירדן וישובו
מי הירדן למקומם כי זה ממה שיישיר העם
להתקרב לעבודת השי' אשר הוא שלם בכמו אלו
הנפלאות הגדולות ולשמוע למצות יהושע כי אז
כי זה כלו ממה שיישיר העם אל שתגיע להם
ירושת הארץ באופן שלם ולפרסם זה המופת ב
הנפלא הקי' יהושע האבנים תחת כפות רגלי הכהנ'
כדי שיראום כל ישראל כמו שזכרנו ועוד לשמם
הדבר איש אשר הכין לקחת שנים עשר האבנים
להזכיר זה המופת בישראל עד עולם למען יראו
אמונה אותם ויהיה סבה אל שיראו יתמידו על
הארץ הטובה שהשי' נותן להם אשר הגיעו
לירושתה עד שזה יהיה סבה להגיע להם ירושת
הארץ באופן שלם כמו שאמרנו ורצה עם זה
שיהיה זה המופת בגוים למען יתפרסם זה המופת
לכל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה ולכל
מלכי הכנעני אשר על הים וימס לבבם מפני
בני ישראל כי זה כלו ממה שיעזור על הגיע
והגעת ירושת הארץ על ישראל בשלמות
ולזאת הסבה שלח יהושע מרגלים לחזק לב ישראל
כשידעו שנפלה אימתם על כל יושבי הארץ שהם
נמוגים מפניהם כמו שאמרנו מה שקדם
והנה זכר בזה הספור שיהושע עשה זה
כאשר צוה משה עבד ה' כי משה היה צוהו על שיעשה

[illegible]
הח׳ והוא נבואת הוא׳ שראוי לפי שרבים לקבל
אם מה מצד אחר שראה עצמו בדבריו כלו
הוא יוסף שיפול האיש הקורא בכל התורה בזה
ימצא לו הפסד בקבלתו וזה שכבר ימצא הרבה על
דבריו ויתכן לו בקבלות למלא הספק ולזה המאמין
כי כשלא הכל יראיו אל הרב ההפרדות שהעולם
האנשים אלו מבני ישראל לאמרה אחר שהם בזה
אותם שלימות הוא זה לך לא הויות בזה כלל ידעו
היותם מבני ישראל היתה מעלה זו למלכות ולעם
כי לא הפסים וספרה שכבר ימצא אחר שהם בזה
האנשים ולא ידעו איזה הלכו ובכל עת שיהיו מאד
אחדים כי ישנם וזה מפני שקראתם שהיא ה׳
אחרת שיפלו בהם ולזה הראיתי יותר לדבריו
ומשלמה בזה הקבלה למרגלים אחר כונה אלה״
הה׳ והוא נבואת הוא׳ שראוי לפי שרבים לקבל
אם מה בזה האופן הכוונה שאמר שלא
יכול בקבלת דבריו במה שיתכן שהשיב זה
מהספק ולזה המאמין שראוי לא יאמרה שלא כמו
אלה האנשים מבני ישראל גם זה מפני שהשיב זה
כי מהספק בקלות ויהיה וזה שכבר אל שלא ימצא
מהתכלית שכתב וכאשר יאמרה שכבר ימצא מהם
וכרה לזה מאמר יהיה לו התכלית כי אם יאמין
מאמרה זה כולו בכל או בקצת והוא שכבר
יאמרה שזה היה בעת שהיה הסער לעבור בהמשך
ויתכן מפני הזמן שכבר מה לו שימצאו שמקום ולא
ימצא כי אם א׳ או שנים שמקום כי זה יחשב שיקרה
מפני הזמן הט׳ והוא נבואת הוא שהוא שיהיה הבורא
שהוא שכבר מה לאנשי אחר ידעו האדם במעלתם
ראוי שיסדר היותם במקומו מהמעלה שהם מאמין
הארץ אלו יכול הכל ולזה המאמין עם שדבריה

יסכים כי [illegible] הורה והשיגה לא נמשך
שיכולו שמקום וקצת שאמר אחד מהם אבל הספק
והוא לא הרגשה ולזה ישארו דבריה לקבל אחר ה׳
הקשה ולזה המאמין בריבה שכתבה לכל אחד מהם אלו
האנשים במקום מיוחד שהם ימצא האחד א׳ אלו
יסכל הקשה״ העשירי והוא נבואת הוא שראוי
שלא יקשה [illegible] האדם על מה שאפשר
הקבלה כשלא יהיה כל מה שיהיה בקבלתו אבל ראוי
שישתדל לקבל מה שאפשר לו אם רבים מהם ולזה
המאמין כי כשראהו רעה שאי אפשר לו הקבלה עמה
נשים בה לפי שזה היה מיוחד אם בהספר ה׳
המרגלים אם כשאלו מקום זה והשלום בשלום״
ואלם בהספרם המרגלים לא ישלם לו זה כי כבר
יכלו ישראל לכלם עמהם בזולת רגל הארץ לפי מה
שהתפרסם לו מעשה יכלת אלהי ישראל שעבר ה׳
ממצב הקשה בעבור ישראל ואם השאל מקום הקבלה
כל עמה הנה הוא מבואר שזה לא יאותו כמוס
עם שהיה עם גדול בזה בזולת הארץ״ ולזה ה׳
הקשה לא בקבלת לפי מה שאפשר לו להיות אותם
ובית אלהים ושמעה אותם בשם אלהי ישראל על זה
שרם הספרים מהם״ הי״א והוא נבואת הוא שהוא
ראוי לאדם שיעשה כל דבריו נגמר בו בעת
הספר יתחשב במה שיעשה שלא ישיבו הדבר ה׳
עמו ולזה המאמ׳ במרגלים אין דקדק בלא התנאי עם
רעה במקום שלא ישוב בזה מה שהשיבו עמו הדבר
אחר זה כמו שבא״ הי״ב הוא נבואת והוא שראוי
ראוי להשיל הקנאה בין האנשי׳ להתייחדם לשם
ה׳ על האחד במה שהם ראויים בו על אותו ה׳ ולזה
המאמין שכבר יהושע אם ה׳ למשה במופת שהיה י״ב
למספר בני ישראל לכהן הלכה שהיו מונבלים
להיות לזכרון לבני ישרא״ תם״ ב. ב

רד"ק

בעת בעת שהיו ישראל בגלגל צוה לו האל למול כדי שיעשו הפסח בארבעה עשר כי בעשור לחדש עברו ובשלשה ימים היה להם להיות נמולים לעשות פסח [illegible] ואם היו נמולים כלם

[illegible]

בעדנא ההיא אמר יי ליהושע עביד לך אזמלין חריפין ותוב גזר ית בני ישראל תנינות

רלב"ג

[illegible]

בעת ההיא אמר יהוה אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית

[illegible]

ר״דק · מקום לשון אחר · ר״ל לא
אמרו טעם למה לא מלו במדבר
שהיו חלושים בדרך לשבת ושמא
לשולח׳ אבל אמרו כמו שאמרנו אינו מחוור וכן
אמרו שהוא לפי דרשה רבים אומר פעמים ר״ל
ואם היה אומר אדם יכול היה הקדוש ברוך הוא
לעשות ברוח צפונית ולא יתפזרו ענני כבוד ונ״ל
הטעם מפני מילה אמרת האל כי לא יכבדו ממנו
מוחה יום ויום ויום ויום בתנועה על המילה
לשמונה ימים קודם הקרבת פסח ולא הקדימו למול
הילדים כל אותן שנים לפי שהתנועה היתה שולה כי
אם לא היתה בידיעה יכולה להיות אחר זמן ונעבר
האריך זמן המילה לא ישה הקדוש ב״ה מופת הגשם
כי אף על פי שנעשה מופת הגשם בקנה הנסים
בקריעת ים סוף והירדן ועמידת השמש לא יעשה
כן ברוב הנסים כי אפי׳ בכבוש המלחמה ועזרו לאלהינו היה שעה על ידי טבע כמו מופת הגשם במלחמות
כמו שנה במלחמת יריחו הקפת השער בשופרות כמו ששיין יגרים על עיר להפחידם ולהבהילם וכמו שנה
במלחמת העי שם לך אורב לעיר מאחריה כמו שהיה מופת הגשם וכן במלחמות האחרות ולא יוכל לומ׳
כי שלא ברצון האל ית׳ ית׳ נמשכו מלמול הילדים במדבר כי לא ראוי שהמוכים יבא על זה שלא מלו כל
אותן שנים שהיו במדבר ומפני זה לא עשו פסח כי אם בשנה השנית שיצאו ממצרים לפי שהיו ערלים
ומילת הזכרים ואפי׳ הקטנים מעכבת מעשות הפסח שנא׳ המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו ויש דרשם
שגם לוי מלו במדבר ועליהם זה המקום ובריתך ינצרו ויש לפרש גם כן לפיכך לא מלו כל אותן השנים
שלא מן על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו ולא היו יודעין יום נסיעתם ואם היו מולים הילדים והיו נוסעים יום
המילה היו המולים בסכנה מפני הדרך וזה שאמ׳ כי לא מלו אותם בדרך כי הנה ראוי משה רבינו לאמר
מילה נמי בעבור הדרך׳ ואם תאמר הנה ראוי שנענש משה רבינו ע״ה על עכוב המילה היה
בעבור הדרך כמו שכתוב ויבקש המיתו׳ לא נענש אלא לפי שלא נתעכב במלון על מול בנו ועל זה חייבו׳ כי
בנוס נסעו לא נסעו על פי הדבור׳ כי לעת שאמר לו שוב מצרים לא אמר לו שיסעו בזמן ההוא׳ והיה לו למול
בנו ולהתעכב עד חייתו׳ ולאחר כך ללכת למצרים במצות הדבור על כן הומתו בדרך על ידי הקולו ושמר לו
עד שיהיה במלון שיוכל למולו ולהתעכב שם׳ ומפני זה עשו פסח במדבר בשנה השנית כי מלו כלם לפי
שלא היו בדרך כשלא נסעו כל אותה שנה כי עשו המשכן במדבר סיני ולא אמר כי לא מלו אלא הילדים

רלב״ג לפי שלא היו ישראל ... שנת
אחר יכנסו לעשות כו׳
כי ה׳ היה עושה שמו שהתבאר בתורה׳ וישראל
ישובו לפעמים רבות למולם ואין הסכנה לנפש
ולזה לא מלו אחד מהילדים במדבר ולזאת הסבה
לא עשו ישראל הפסח במדבר כי אם אחת שהתבאר
בתורה לפי שהבכור מלו לרוב בנים אחר שנה
שמם לצאתם ממצרים ומילתם במקום היתה מעכבת
אותם מעשיית הפסח כמו שהתבאר בפרשת בא׳
והנה ספר שאחר שמלו ישבו במקומם עד שחיתה
המילה וזה כלו מפני שיורה שאין ראוי למולם
שישבו במקומם עד חיות המילה
[illegible]

בתוך הכל ועם שהיה במדבר שום לא היה בידך
והיו מעט מספר נשמ׳ עזה לך יתכן ויתכן כמו
ויאמר לעשות אותו ופי׳ לך לעשק שהיה מאת
האל אחרים עמו כי לא יתכן שיושע. לכן
מאל כל הצרות שקרי אמר לרבות עבדים
ואלו היה מאת האל לבדו די לו בדבר אחד ועוד
בדרכנה ימים האלה היה יכול להושע. לכן
נמצא כל האלהים במדבר זה לא יתכן אם יתכן
שלא מלאך אחד מהם אלא עם אותם למול
ואמר לך כי עשו מעשה האל היה מתחלת
ומה שאמר וימל את בני ישראל כמו ויבן שלמה
את הבית בנה להם והדומים להם ואומר במדרש
כי כשיצאו ישראל ממצרים יהושע היה המוהל
והזכיר פרעה ומצרים מעשה וכו׳ ולפיכך אמר
לו עבדו ועוד מול את בני ישראל שנית כלומר יתכן
יתכן המוהל כמו בראשונה ודייק זה מלשון ועוד
מול את בני ישראל שנית׳ לרבות עבדים׳
כתרגומו אזמלון יתהון פי׳ אזמלון יתהון וכן
אף תשיב צור חרבו פי׳ השחזות חרבך לגרדן
ולכן יתכן יפה לומר לרבות עבדים׳ ונפסק
שהוליד את התולדה כמו מי האורים בנו שלשים
לא יתכן עבדים שם זולתי תולדה ויקנה פי׳ ועוד
לרבות שם להם היהודים׳ ועוד מול את
בני ישראל שנית חוזר פעם אחר פעם במאמר ה׳
למול לעולם למול ועוד בזה יאמר פעם
אחת ושתים לבד אלא כמה פעמים עד שיגמור
הדבר וכן ושבתי בבית ה׳ שאחזור פעם
תמיד כל ימי חיי וכן באמרו שמאחזו חוזר
פעם ושתים לבד אלא פעם אחר פעם עד
שיגמור הדבר וכן כשיצאו ממצרים אמר פעם

ושתים לבד אלא פעם אחר פעם כמה פעמים
וכן ועתה שובו אל התערב שחורים. ושובו
פעם אחר פעם לרעבים כמה פעמים׳
ויש מרבותינו ז״ל שאמרו כי אמר שנית על
הפריעה כי לא מתנה פריעה לאברהם
אבינו עה׳ ובליל דברים אלו ואמרו כי שנית
ר״ל על מה שהשכחנו את המילה שהחזיר
שיחזור עליהם פעם שנית ויראה להם ממילא
היטב אל פריעת מילה מתנה לאברהם
אבינו עה׳ וכן הוא אומר בבראשית רבה
אברהם פרע את מילתו ועוד אמרו במדרש
למה נקראת שנית לפי שעשאה בלא זמנה כמו
שנקרא פסח בלא זמנו פסח שני ועוד דרשו
שנית למעשה מצרים פי׳ למילת מצרים שמלו
סבר בלא נלוים ממצרים קהל גדול יען
כי כשעה קהם יצא לעשות פסח מצרים קנז
הם ערלים קרבה ולזה אמר להם משה רבינו עה׳
כל ערל לא יאכל בו ומלו כלם שמאלו ולעבור
עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך
בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי ובאו
בו את הדם בריתך שלחתי אסיריך מבור וגו׳
ועתה כשעה קהם יצ׳ לעשות
פסח בגלגל עם אותם למול
קודם שיעשו הפסח
כמו שעשו במצרים
ולפיכך אמר ועוד
מול את בני
ישראל שנית כלומר
שנית למעשה מצרים
ויעש לו יהושע

רד"ק [illegible]

[illegible]

ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות: וזה הדבר אשר מל יהושע כל העם היצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים: כי מלים היו כל העם היצאים וכל העם הילדים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו:

ועבד ליה יהושע אזמלין דחורפין וגזר ית בני ישראל בגבעתא וקרא לה גבעת ערלתא: ודין פתגמא דגזר יהושע כל עמא דנפק ממצרים דכריא כל גברי מגיחי קרבא מיתו במדברא בארחא במפקהון ממצרים: ארי גזירין הוו כל עמא דנפקו וכל עמא דאיתילידו במדברא בארחא במפקהון ממצרים לא גזרו:

[illegible]

רד"ק

ואת בניהם הקים. [illegible] כמו [illegible] [illegible] עבדו [illegible] [illegible] הקים כי הקב"ה הקים אותם תחת אבותיהם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב"ג

היום גלותי [illegible] חרפת מצרים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד
תֹּם כָּל הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּל
הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים
מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם
אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃
וְאֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם
אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי
עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא מָלוּ
אוֹתָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
תַּמּוּ כָל הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ
תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי

אֲרֵי אַרְבְּעִין שְׁנִין הַלִּיכוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא עַד
דְּסָף כָּל עַמָּא גַּבְרֵי מַגִּיחֵי
קְרָבָא דִּנְפַקוּ מִמִּצְרַיִם
דְּלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרָא דַיְיָ
דְּקַיֵּים יְיָ לְהוֹן בְּדִיל דְּלָא
לְאַחֲזָיוּתְהוֹן יַת אַרְעָא
דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהַתְהוֹן לְמִתַּן
לָנָא אֲרַע עָבְדָא חֲלַב
וּדְבַשׁ׃ וְיַת בְּנֵיהוֹן אֲקֵים
בַּתְרֵיהוֹן יַתְהוֹן גְּזַר יְהוֹשֻׁעַ
אֲרֵי עָרְלִין הֲווֹ אֲרֵי לָא
גְזָרוּ יַתְהוֹן בְּאוֹרְחָא׃ וַהֲוָה
כַּד שְׁלִימוּ כָּל עַמָּא
לְמִגְזַר וִיתִיבוּ עַמָּא
בְּאַתְרֵיהוֹן בְּמַשְׁרִיתָא עַד
דְּאִתַּסִּיאוּ׃
וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ יוֹמָא
דֵּין אַעְדֵּיתִי

ויאמר

[illegible]

[illegible]

רד״ק

מצרים מעליכם שאומות לא היו רואים [illegible] יחד יש שאמרו רעה והיא סימן של דם רואין אנו אותו לבוא עליכם במדבר הוא שאמר משה למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם ועוד אמרו יודעים שאין דם מילה ונימולו בימי יהושע [illegible] הסרק אותה חרפה שעדין ערלים [illegible] היו [illegible] ויש חרפת מצרים [illegible] מצרים פי׳ לפי שימולו הקטנים מימצרים מולים לא אותם שימולו לפיכך מבן עשרים שנה ומי שלא היה בן [illegible] אלא על מי שהיה מבן עשרים שנה ומעלה והיו הילדים במדבר ערלים והיו מחרפים אותם לפי שלא היו מולים ועתה כשמל אותם יהושע אמר לו השם ית׳ היום גלותי אותה חרפה מעליכם שהערלה הקרויה חרפה [illegible] אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו ויש אמר חרפת מצרים [illegible] שהמצריים היו [illegible] גדלו בשר לפי שהיו כלם ערלים [illegible] ישראל [illegible] שלא [illegible] הקומות בגלגל בשר כמו שהיו המצריים ערלים וכן אמר השם ית׳ ויאמר ה׳ אל יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם כלומר [illegible] חרפת מצרים מעליכם. גלגל נכפלה בו הפה״א כי מן גלות יאמר גלל וכל דרך לשון הקדש [illegible] מן הפעל [illegible] הארץ [illegible] ויאכלו מעבור הארץ

את־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃

יַת חִיסוּדֵי מִצְרָאֵי מִנְּכוֹן וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא גִּלְגָּלָא עַד יוֹמָא הָדֵין׃ וּשְׁרוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּלָא וַעֲבַדוּ יַת פִּסְחָא בְּאַרְבְּעַת עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא בְּמֵישְׁרֵי יְרִיחוֹ׃

רלב״ג

ושלמים חרפת מצרים ויהיו יותר גדולים בעיניהם השבטים ולא יפול בזה שם סבבו הדבר מצד חרפת מצרים שהיו אומרים כי ברעה הוציאם [illegible] אותם ולכלותם לא להכניסם לארץ והנה כשיוסרו [illegible] וזאת החרפה [illegible] אותם [illegible] הארץ אשר סבבו קיימו זאת המצוה וזאת החרפה ויקרא אותו המקום [illegible] יותר [illegible] להזכירו [illegible] לבריאים [illegible] מעבר

רלב"ג — ויאכלו מעבור הארץ שהיו [illegible]
[illegible]
לפי שהקריבו עומר ממחרת הפסח [illegible]
[illegible] ממחרת הפסח [illegible]
[illegible] ממחרת הפסח [illegible] בזמן [illegible]
ממחרת שבת
בראשית [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] פסח [illegible]
[illegible] יהושע וישראל [illegible]
[illegible]
[illegible] ממחרת
[illegible]
[illegible] ממחרת [illegible]
[illegible] ממחרת [illegible] בראשית
[illegible] ממחרת הפסח [illegible] הפסח [illegible]
[illegible] עומר [illegible]

וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃

וַאֲכַלוּ מֵעִיבוּרָא דְאַרְעָא מִבָּתַר פִּסְחָא פְּטִיר וְקַלְיָא בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין׃

רד"ק — ויאכלו מעבור הארץ תרגם [illegible]
[illegible] ופי' [illegible]
[illegible] עומר [illegible]
[illegible] עומר [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] עומר [illegible]
[illegible] ובדברי רבותינו ז"ל ויאכלו מעבור
הארץ [illegible] עומר [illegible]
ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible] ז"ל [illegible]
ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח
[illegible] עומר [illegible]
[illegible] כל [illegible]
[illegible] ויאכלו
מעבור הארץ [illegible] כל [illegible]
[illegible] ז"ל [illegible] הירדן [illegible]
[illegible]
ממחרת הפסח [illegible] עומר [illegible] ממחרת
הפסח [illegible] ממחרת [illegible] ממחרת [illegible]
[illegible] עשר [illegible] הפסח [illegible] עשר [illegible] עשר [illegible]
[illegible] ממחרת הפסח [illegible] בני ישראל [illegible]

רד"ק

וישבות המן ממחרת. אמרו רבותינו ז"ל מה שכתוב במדבר שנא' ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום שהרי מתחלת ירידת המן בחמשה עשר באייר והפסקתו בט"ו בניסן אלא מלמד שהעוגה שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בה טעם מן [illegible] ממחרת [illegible] היום פסק המן כי לא היו צריכין שהרי אכלו מעבור הארץ מעת הקציר בט"ו בניסן ובדברי רז"ל שאמרו כי עד ט"ז בניסן אכלו המן יהיה פירוש ממחרת ט"ז והוא י"ז כי לטעמ' שאכלו בט"ו מעת הקציר לא היה מספיק להם מה שאכלו מעבור הארץ למותר היום ולמחר היום אכלו גם מהמן ולמחרת שהוא י"ז בניסן לאחר שהקריבו העומר והותרו בחדש אכלו הרבה מן החדש ולפיכך שבת. ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא כל' מתבואה שגדלה בשנה ההיא ומה שאמר ולא היה עוד לבני ישראל מן לפי' ויאכלו וגו' הוא אם היה להם לא היו אוכלין מתבואת ארץ כנען שהמן היה להם מכל מאכל משל הם אומרים לתינוק מעמ' מה אתה אוכל פת שעורים אמר לפי שאין לו פת חטים לכך אמר ולא היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא. ויהי בהיות יהושע.

וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא

וּפְסַק מַנָּא מִיּוֹמָא דְבַתְרוֹהִי בְּמֵיכַלְהוֹן מֵעִיבוּרָא דְאַרְעָא וְלָא הֲוָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מַנָּא וַאֲכַלוּ מֵעֲלַלְתְּ אַרְעָא דִכְנַעַן בְּשַׁתָּא הַהִיא

רלב"ג

וישבות המן ממחרת. הנה מבואר בזה לדעת רבותינו ז"ל הקדמונים אמרו שלא ירד המן אחר מות משה ואולם שסבר לקטו ממנו מה שהספיק להם עד זה היום המן ונשאר ממנו אותו הקמח. אמרו שסבר ירד המן עד היום ההוא ולחשוב שאחר זה ההוא היה שלא ירד המן אחר מות משה זה האומר הוא היות מר"ע היות מסודר מהכהן אמר אחר מותו ולפי שזה המופת הנפלא לא יופרד שיהיה על יד נביא זולת משה הוצרך ממנו שלא ירד המן אחר מותו לא הסתם שהיה נעשה אחר זה על יד יהושע ואחר כך לבו לפי מה שהשרשנו מענין המופתים בסוף המאמר הששי מספר מה' הוא שזה המופת נעשה על יד משה בענין המן נשאר עד היום הזה שאכלו מן החדש ולא תרבה כי מופת שאין המעשה היה נשאר תמיד כמו שבארנו במקומו. ומה שהורה על זה הוא אמרו וישבות המן ולא אמר ויכלה המן. וזה מה שהורה שסבר היה יורד עד היום הזה. ועוד כי שהורה שבזכרת ירידת המן זכר כי המן אכלו עד בואם אל ארץ נושבת. וזה מה שהורה שכל זה הענין נעשה על יד משה.

ובדברי שאמרו בספרי אלמורה ה'ה' איך ירדן זה ויהי בהיות יהושע.

רד"ק

ויהי בהיות יהושע בגבול יריחו ומכאן הימנו שנשארו על אשר לינו בשער שקרי יהושע לא היה בתוך העיר ולא בהיות יהושע ביריחו שאי אפשר לומר שהיה בתוך יריחו שהרי היא סוגרת ומסוגרת כי נסעו מהגלגל אחר שמלו שם והעבירו הפסח ובאו לצור יריחו להלחם עליה והנה יהושע הלך הוא לבדו נקרב אל יריחו לראות מלחמה על יריחו לחזק ולבשרו ונראה לו בדמות איש וחרבו שלופה בידו מורה על המלחמה והמשיח כמו שנראה לעקב אבינו ולבלעם שאלו לחזק ולבשרו כמו שאמר לו כי הוא עם אלהים ועם אנשים ותוכל וכן נראה ליהושע והמלאך נראה שלופה בידו כדמות גבור ומתנם וזה הו שאמר ליהושע ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה ובדברי רז"ל

רלב"ג

ויהי בהיות יהושע ביריחו ר"ל שהיה בעבור הזמן היה במראה הנבואה ויורה על זה מה שאמר הכתוב ויאמר ה' אל יהושע כי אין ראוי שיראה המלאך שהמלאך הם המקבלים על המקבלים והנה ידעת במראה ויהי בהיות יהושע ביריחו מחשבה לו מה מתנשאת לב לו יגיע לו לקריבה ההיא קודם אמן ומפני זה נראה לו דבר מעמת המלחמה ונראה המלאך כאלו חרבו שלופה בידו ולזאת הסבה נכנס שאל לו במראה הנבואה הלנו אתה

אם לצרינו כמו שנכתב בלחמים ושאלו כי אין הענין כמו שחשב אבל הוא שר צבא ה' והשר הוא המלאך הסבת מישראל הוא אשר בו מבשתו יעזור השם ית' הסבות לכבוד מעלת השם ואמר לו שיחלוץ נעלו מעל רגלו כי שירגיש בענין המקום שהוא בו כי הוא קדש והענין בעלייו אלהי לא פועל דמיוני ולזה הראה הוא יהושע ענין היות הסבה הוא הסבה בעלייה וזכר הקבלה שהגיעו בזה המקום וקודם שיתחיל בזכרון הקבלה הקדים ספר שיריחו היתה סוגרת ומסוגרת מפני

בני ישראל באופן שלא יוכל אחד לצאת מהם ולא לבא בה וזכר זה לפי שהיות הקבלה כשתרגם בהיותם לזה המקום שהיה שר צבא ה' נלחם להם עם יהושע בהיות הסבות הנבואיות והנה הקדמה הקדים

וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ׃

וַהֲוָה כַּד הֲוָה יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּבְרָא קָאֵים לְקִבְלֵיהּ וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ וַאֲזַל יְהוֹשֻׁעַ לְוָתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ הַלְמִסְעֲדָנָא אֲתֵיתָא אִם לְבַעֲלֵי דְבָבָנָא׃

רד"ק המפרש ז"ל כתב ויהי
בהיות יהושע ביריחו׳ וכתב
ויאמר לא כי אני שר צבא יי׳
עתה באתי היום ערב אתם
ואמר ר׳ יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום
לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא׳ שאני התם
דקאמר ליה אני שר צבא יי׳ ודילמא משקרי׳ גמי׳
גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה׳ אמר לו אמש
בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם
תלמוד תורה׳ אמר לו על איזה מהם באת׳ אמר
לו על תלמוד תורה באתי׳ מיד וילן יהושע ב
בלילה ההוא בתוך העמק׳ וכתי׳ וילך יהושע בלילה
ההוא בתוך העמק׳ אמר ר׳ יוחנן מלמד שלן
בעמקה של הלכה׳ וגמירי כל זמן שארון ושכינה
שרויין שלא במקומן ישראל אסורין בתשמיש
המטה׳ ואמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב
גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנא׳
עתה באתי ומתרגמי דרבים אמור דייקא קר״ל
מעשבדק וכו׳ עכ״ גירסא לחריכן
אמר ר׳ לוי כל קמותא
מלך בכותי רשב
אחיו לשאול בלא ולד שנא׳ ויען יהושע בן נון מ
משרת משה אמר לו אדני משה כלאם קטל שאיסו
כרת נבור וקן לכן מלאכן וכת׳ נון בנו יהושע
בנו ופלגה קא אזל׳ יהונתן בר פפא דאמ׳ ר׳
יהונתן בר פפא משמו מה כעשו יהושע מפסק
שבטי ישראל לכה אחד מפריה ורביה דכתיב
ויהי בהיות יהושע ביריחו׳ וכתיב ויאמר לא כי
אני שר צבא יי׳ עתה באתי ונגמ׳ עד וילן יהושע

בתוך העמק וכתיב וילך יהושע בלילה ההוא בתוך
העמק וכו׳ עד הקרבת תמידין שנאמר עתה
באתי אמר רב כל הלן בקילעה שיוש ויה שרוי
שרויין בה עלמ הכתוב אומר נשי עמי תגרשון
מבית תענוגיה אמר רב יוסף ולא כברכה אלא
לאשתו ברק אמר רבא אם אשתו הק הנואה שלא
ברכה ולא קיא ועד קאלוכת מאן שריק״
פירוש אמר ר׳ יצחק אמר קמיה אה״ם
לפתוח לדורי וגו׳ פתחתי אני
לדודי ודודי חמק עבר׳ רא
קודשא בריך הוא לכל יומי דמשה נא״ה בעשה
מלאכי ושלוחי לדבריו שמיה וכלה תולקיה דקוד״ש
בריך הוא אסתכם לרשותיה בהר דכתב מה כתי׳
ויהי בהיות יהושע ביריחו ונו׳ וכתיב ויפל יהושע
על פניו ארצה וגו׳ משה הוא שמעקלא קדישא
דמלאכי שלוחא ולא מודעת כעמן גבורי כח
עושי דברו וגו׳ וכו׳ מלאכי דלא כשי לאחסנא ליה
בלמה ולא קבלוה יתה יחי מה כתיב ויאמר לא״ה
כי אני שר צבא יי׳ עתה באתי בגומי דמשה רבך
אתיתי ולא קבלוני בה שעתא ידעו ישראל שהוא״ה
דמשה בהוא זימנא כשו
ישראל לקודשא בריך
הוא ולא יודעין לבו קום
בוכמי דמשה קדלא הוא
דכתיב בקשתיו ולא״ה
מצאתיו קראתיו ולא
ענני עכ״ ויאמר לו
מלבו אתה אם לצרינו
אם משקרין את אותה״ ויאמר

רד"ק ויאמר לא כי אני. כלו' איני כמו שאתה סובר אם בא לצרינו אלא מלאך יי' ואני שר
שר צבא יי' שר הצבאות מעלה ומטה כמו שאמר על מיכאל השר הגדול ואמר שר צבא יי' שר
של ישראל הוא צבא יי' כענין שנ' יצאו כל צבאות יי' ומיכאל היה שנא' כי הוא מיכאל שרכם ולפי קדושתו
וגדולתו נקדש המקום שנראה בו ליהושע ולפי' אמר לו המקום אשר אתה עומד עליו וגו' עתה באתי. כענ'
שראיתם מה שאין כן בבשר ודם להחזיק בלבם כי מלאך יי' הוא ויש דרש כי בא להעמידם על בטול
תורה ועל בטולם קיום שעבר

וַאֲמַר לָא אֲרֵי אֲנָא מַלְאַךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָם יְיָ כְּעַן אֲתֵיתִי וּנְפַל יְהוֹשֻׁעַ עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא וּסְגִיד וַאֲמַר לֵיהּ מָה רִבּוֹנִי מְמַלֵּיל עִם עַבְדֵּיהּ וַאֲמַר מַלְאֲכָא דִּשְׁלִיחַ מִן קֳדָם יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ שְׁרֵי סֵנָךְ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי קַדִּישָׁא הוּא וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כֵּן׃	וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְהוָה עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שַׂר צְבָא יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ שַׁל נַעַלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן׃	תמיד של בין הערבים אמ' לו יהושע על אי זה מהן באת אמ' לו עתה באתי כלו' על בטול תורה ועל בטולם קיום שעבר תמיד של בין הערבים מיד וילן שם יהושע של בעמקה של הלכה וזה קבל ריקות כי אין שעה ... יהושע עתה ועשר כי פנו וילן הוא ריוק מוק הפרשה כי הוא במלחמות קשו' ועשר כי כות' קבל זה שמע בפסוק וילן כי שם פסוקי כן וילן יהושע הלילה ההוא בתוך העם' וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק במלחמ' קשו' ויש בו דרש אחר' עתה

באתי עתה באתי בהב' אמ' הוא שבאותו הימים אשר רבך שנא' אתם אתם שולח מלאך לפניך וראה אותו ולא
רצה שילך עמו שאמ' להקב"ה אם אין פניך הולכים אל תעלנו ויפל יהושע על פניו ארצה לא פניו כמו על פניו וכן אל
הקדים לא יוכל ויאמר שר צבא יי' של נעלך מעל רגלך. כענין שנא' במשה רבינו ע"ה של נעלך
כלו' שיסיר עצמו מהגשמיות ... כענין
שנא' ... לפי שהמקום הוא ברשות
הקדוש ... יכולת שיסיר ...
ירכו ולפיכך אמ' במשה רבינו ע"ה של נעלך כלומ' שיסיר ...
עד שאמ' בו לא ...
ע"א כמו ...
...

רד"ק

ויריחו סוגרת ומסוגרת. סוגרת דלתים בעדה שלא יבא אדם מן החוץ. ומסוגרת שלא יצא אדם בעדה וזה פי' אין יוצא ואין בא. או כפל סוגרת ומסוגרת לרוב הסגירה כמו שתרג' התרגום אחידא בדשין דפרזלא ומתקפא בעברין דנחשא ופי' התרגום אין יוצא ואין בא לית דנפיק מינה ולית דעליל בגוה. ויש לפרש סוגרת היא עצמה כמו וסגרו על המסגר' ומסוגרת מפני היוצאים לא היו הגוים נכנסים ולא היו ישראל רוצים שיצאו וזהו אין יוצא ואין בא. ויאמר ה' אל יהושע. זאת הפרשה סמוכה לאשר לפניה והעומדים לבקיים יחד ופירוש ויאמר ה' אל יהושע וגו' על ידי המלאך שנראה לו והוא הוא אשר נשם ה' השולח אותו כי מצינו הכתוב שיקרא השולח על שם שלוחו כמו שאמר בהגר ויאמר לה מלאך ה' וגו' שלשה פעמים ואח"כ אמרה היא ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל רואי וגו'. ונאמר באברהם ויקרא מלאך ה' אל אברהם ואח"כ אמר בי נשבעתי ואמר כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וגו' ואמר אברהם על אותה ברכה ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת וגו'. ונאמר שעקבת יעקב ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק וגו'. ואמר הוא המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וגו'. ונאמר במשה במראה הסנה וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וגו'. ואחר כך אמר ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וגו'. ונאמר במקום אחר ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו' ואחר כך אמר ויאמר אליו ה' כי אהיה עמך וגו'. והנה זה המלאך הוא דבר עמו מאת השם ית' שיצוה אותו על הכהנים ויריעו בשופרות בעת [illegible] כענין [illegible] הכהנים אחריה. ואמרו רבותינו ז"ל כי שבת היה [illegible] ר' יהושע בן לוי מלמד שהקיפוה בשבת [illegible] משבתה שמו עם כל מלך ומלך. גבורי החיל. פירוש אנשי יריחו ומלכם אעפ"י שהם [illegible] גבורי החיל נתתים בידך. וסבותם את העיר.

וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת יְרִיחוֹ וְאֶת מַלְכָּהּ גִּבּוֹרֵי הֶחָיִל׃

וִירִיחוֹ הֲוָת אֲחִידָא בְּדָשִׁין דְּפַרְזְלָא וּמְתַקְּפָא בְּעַבְרִין דִּנְחָשָׁא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵית דְּנָפֵיק מִנַּהּ וְלֵית דְּעָלֵיל בְּגַוַּהּ לֵית דְּנָפֵיק מִנַּהּ לְאַגָּחָא קְרָבָא וְלֵית דְּעָלֵיל בְּגַוַּהּ לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָא׃

וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ חֲזִי דִּמְסָרִית בִּידָךְ יָת יְרִיחוֹ וְיָת מַלְכַּהּ גִּבָּרֵי חֵילָא׃

והנה הכהנים הם׳ לעשות כל אלו המופתים עם ארון ה׳ לעיני ישראל לשמור ולעשות ככל הכתוב בו והיו אלו המופתים בזה האופן.
מחוברות כדי להפיל החומה על יושבים בשמעם אלו הכפלות הטבעיות אשר עשה הש׳ לישראל והיה זה המספר לשבעה ר״ל שהקיפו העיר ז׳ ימים והיו שם ז׳ כהנים וז׳ שופרות היובל ושם הן הקיפו וב׳ שופרים כמספר הן שופר יובל כמו השמיטה וז׳ שמיטות וז׳ שבועות שנים ז׳ ימים וב׳ז ימים
הפסח וז׳ ימי סוכה והנה הכהנים הש׳ שיעשה זה המופת בלא מעשה אדם הקדוש הברוך הוא כדי שיתפשרו ישראל ויקיפו יחד הנדיבות ויתנו אל לבם שמן אלו הכפלות הטבעיות למען ידעו את ה׳ עם שיעשה הנפלא הגדולה רוצה במשה בעמן זה המופת הגדול
יושע

וסבותם הקיף את העיר כמו הקף והוא שם הפועל כמו הלוך ולעשות הקיף בעבור וכן ויהבו כל ישראל ינגד דבר כי העש׳ אין לשאול טעם לסבות העיר למה היתה ההקפה הואת וטעם שבעה כהנים וז׳ שופרות וז׳ הקפות וז׳ ימים וטעם ההקפה והרועה בשבעה אשר סבב העיר ונפלה החומה תחתיה למען ידעו

וְתַסְחֲרוּן יָת קַרְתָּא כָּל גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא אַקִּיפוּ יָת קַרְתָּא זִמְנָא חֲדָא כְּדֵין תַּעְבֵּד שִׁתָּא יוֹמִין׃ וְשִׁבְעָא כָּהֲנַיָּא יִסְּבוּן שִׁבְעָא שׁוֹפְרַיָּא דְּקֶרֶן דִּכְרָא קֳדָם אֲרוֹנָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תַּסְחֲרוּן יָת קַרְתָּא שְׁבַע זִמְנִין וְכָהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בְּשׁוֹפְרַיָּא׃

וְסַבֹּתֶם אֶת הָעִיר כֹּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַקֵּיף אֶת הָעִיר פַּעַם אֶחָת כֹּה תַעֲשֶׂה שֵׁשֶׁת יָמִים׃ וְשִׁבְעָה כֹהֲנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לִפְנֵי הָאָרוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תָּסֹבּוּ אֶת הָעִיר שֶׁבַע פְּעָמִים וְהַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת׃

כל עמי הארץ כי ה׳ נלחם להם בעבור ישראל לא נגד בחומתה ומספר הז׳ ידוע הוא אבל מבטי ידוע וכן ז׳ מנבואות וז׳ פרים וז׳ אילים וכן ז׳ אין הגבור בימי ובחדשי ובשנים ואמר שבע הקפות שהקיף יריחו ז״פ בהפלה ובהחרמתם כנגד שבע ארצות כנען כפו ואמרו וגו׳ לשמיע בקול תרועה וגו׳ ויתקעו ויתרועו כנגד שבע ונו התגלו מלחמה במרכבות וגו׳ וגרשתם במעברותיהם כזכרתם וגו׳ היובלים אילים שכן קורין לדכרא יובלא כלא וזה במשך בקרן היובל וגו׳ וכמשכם כמו מי יובלם עד מעבר על דרך והוא לך למקרא העדה ובהקהיל את הקהל יתקעו וגו׳ עמן קטן וכן שנת היובל וכדברי רז״ל אמר עקיבא כשהלכתי לגלות היה שמעתי שהיו קורין לדכרא יובלא

לאויר התועה חוקה אלא שלא יתכן שינגעו אותו התרועה כמו זה התועל הכפלה שתפול החומה החזקה הגדולה הם לא יזכר לזה המופת והנה עם אותם יהושע שלא יריעו ולא ישמיעו את קולם עד היום כדי שלא יודעו בזה העיר ויסלכו אבל יבא מעל החומה ולעתה שהיה אמר להם לשמור מזה על דרך המופת הנה אין מדרך הש׳ שיעשה המופת לבלו ומקומות שאפשר בזולת מופת

רד"ק והיה במשוך במשוך התרועה בקרן היובל במשוך התקיעה והתרועה כלומר במשוך התקיעה את הקול בשמעכם את קול השופר כמו כתוב וקרי בקו' והטעם אחד ונפלה חומת העיר תחתיה כלו במקומה ות"י ויתבלע תחותוהי ר"ל שנבלעה תחת הארץ ובדרך [illegible] על פני הארץ לזכרון הנס ויש שואל בבית רחב שהיה בחומה אם תאמר שנפלה ונבלעה היא ובית רחב זה לא יתכן כי אם היה נס כזה היה מספר אותו הכתוב ועוד שאומר במו בית הזונה הוציאו משם את האשה כדאמרת

ת' קמתיה [illegible] קיים ולא נפל לבל [illegible] בשעה שם לא נפלה כל חומת העיר אלא מה שהיה מן החומה את פני העיר נגד מחנה ישראל נפל ועלו העם איש נגדו ובית רחב היה בחומה מצד האחר שלא נפל׃

וְהָיָה בִּמְשֹׁךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל בְּשָׁמְעֲכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר יָרִיעוּ כָל הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנָפְלָה חוֹמַת הָעִיר תַּחְתֶּיהָ וְעָלוּ הָעָם אִישׁ נֶגְדּוֹ׃ וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית וְשִׁבְעָה כֹהֲנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת יוֹבְלִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל הָעָם עִבְרוּ וְסֹבּוּ אֶת הָעִיר ה וְהֶחָלוּץ יַעֲבֹר לִפְנֵי אֲרוֹן א יְהוָה׃

וַיְהִי כֶּאֱמֹר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם וְשִׁבְעָה הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת ה הַיּוֹבְלִים לִפְנֵי יְהוָה עָבְרוּ וְתָקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וַאֲרוֹן בְּרִית יְהוָה הֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם׃

ויהא במיגד בקרן דכרא במשמעכון ית קל שופרא ייבבון כל עמא יבבא רבא ויפול שורא דקרתא ויתבלע תחותהא ויסקון עמא גבר לקבליה׃ וקרא יהושע בר נון לכהניא ואמר להון טולו ית ארון קימא ושבעא כהניא יסבון שבעא שופרי דקרן דכרא קדם ארונא ד' דיוי׃ ואמר לעמא עברו ואקיפו ית קרתא ומזרזי חילא יעברון קדם ארונא דיוי׃

והוה כד אמר יהושע לעמא ושבעא כהניא נסבין שבעא שופרי דקרן דכרא קדם ארונא דיוי עברין ותקעין בשופריא וארון קימא דיוי אזיל בתריהון׃

ויאמרו אל העם כתיב ויאמר יהושע והכהנים וקרי ויאמרו ופירוש יהושע׳ ויהי כאמור בכל׳

והחלוץ

רד"ק והחלוץ פי' הם שבט בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה שעברו חלוצים לפני אחיהם לפני יהו'
גבורים ומזוינים בזרוע חזקה כמו וטרף זרוע אף קדקד. תקעו השופרות כן כתוב בוו' ופי' אשר
תקעו השופרות וקרי תקעי ומעו' הולך וקול. והמאסף אחר הכהנים שבט דן דכתיב שהוא היה אחרון בדגלים
והוא מאסף את כל הנשארים מאחרונים כמו שאמ' עליו מאסף לכל המחנות הולך ותקוע אמר על
המאסף שהיו תוקעים הלוך כמו שאמ' הכהנים ובכולם אומר ותקעון בשופריא

ומורזי חילא אזלין קדם כהניא תקעו שופריא ושבטא דבית דן אזיל בתר ארונא וכהניא אזלין ותקעין בשופריא ויתכמא פקיד יהושע למימר לא תיבבון ולא תשמעון ית קלכון ולא יפוק מפומכון פתגמא עד יומא דאימר לכון יבבו ותיבבון ואסחר ארונא דיי ית קרתא אקיף זמנא חדא ועלו למשריתא ובתו במשריתא ואקדים יהושע בצפרא ונטלו כהניא ית ארונא דיי ושבעה כהניא נסיבו שבעה שופריא דקרן דכרא קדם ארונא דיי אזלין מהלך ותקעין בשופריא ומורזי חילא אזלין קדמיהון ושבטא דבית דן אזיל בתר ארונא דיי כהניא אזלין ותקעין בשופריא

והחלוץ הלך לפני הכהנים תקעו השופרות והמאסף הלך אחרי הארון הלוך ותקוע בשופרות ה
ואת העם צוה יהושע לאמר לא תריעו ולא תשמיעו את קולכם ולא יצא מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם ו
ויסב ארון יהוה את העיר הקף פעם אחת ויבאו המחנה וילינו במחנה ז
וישכם יהושע בבקר וישאו הכהנים את ארון יהוה ח
ושבעה הכהנים נשאים שבעה שופרות היבלים לפני ארון יהוה הלכים הלוך ותקעו בשופרות והחלוץ הלך לפניהם והמאסף הלך אחרי ארון יהוה הלוך ותקוע בשופרות

ואת עד יום אמרי אליכם יאמ' כמו עת כמו יום מעשרי בלשון עבר ואין ענין דרך פי' במשמעו וקול יום השמעו. ויסב ארון יי' את העיר יהושע הסב את הארון את העיר הקף ארון יי' את העיר הקיף פעם אחת ונר' היה ביום הראשון וראשון לימי השבוע כן קבלו רז"ל ביום הששי שלכבש יריחו יום השבת היה ולפיכך אמרו שנרגו ובו' יום נשמע שבת על הקפות שלא נעל שלכבשת יריחו וכן שאר הירות שהיו נכרים עליהם

יש לפרש ואמ' נקבה עד רדתך ביהוד' ושנו כמו שנה' נל' התפלות ושלות שלוי הלך ותקוע כתוב
הולך ר"ל כמו שהיה המאסף הולך כן היו הכהנים תוקעים וקרי הלך שהוא מקור וכתי' כן

רד"ק

ויהי ביום השביעי כבר פירשנו שבת היה: וישכימו כעלות השחר: כמו בעלות ... כמשפט הזה שבע פעמים: כמשפט הזה שעשו בששת הימים והיו שבע פעמים עם ההקפה הראשונה הזאת של יום השביעי רק ביום ההוא ... יותר ההקפות ש הקיפו את העיר שבע פעמים: ... אחר זה ... יותר מכל אחר ויסבו את העיר כמשפט הזה שבע פעמים שישבו ויסבו את העיר כמשפט הזה ... פעם אחת השלים שבעה פעמים ההקפות ... ההקפה ... בכל יום ... כמו שעשו ... עשו ששת הימים רק ביום ההוא ... יותר על אחד ... אלא שבע ... פעמים הקפות עם ההקפה הראשונה ... כל ... שבע הקפות ... ההקפות ...

וַיָּסֹבּוּ אֶת הָעִיר בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי פַּעַם אַחַת וַיָּשֻׁבוּ הַמַּחֲנֶה כֹּה עָשׂוּ שֵׁשֶׁת יָמִים׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיַּשְׁכִּמוּ כַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר וַיָּסֹבּוּ אֶת הָעִיר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים רַק בַּיּוֹם הַהוּא סָבְבוּ אֶת הָעִיר שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וַיְהִי בַּפַּעַם הַשְּׁבִיעִית תָּקְעוּ הַכֹּהֲנִים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הָרִיעוּ כִּי נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת הָעִיר׃

ואסחרו ית קרתא ביומא תנינא זמנא חדא ותבו למשריתא כדין עבדו שתא יומין׃ והוה ביומא שביעאה ואקדימו כמסק צפרא ואסחרו ית קרתא כהלכתא הדא שבע זמנין לחוד ביומא ההוא אסחרו ית קרתא שבע זמנין׃ והוה בזמנא שביעתא תקעו כהניא בשופריא ואמר יהושע לעמא יבבו ארי יהב יי לכון ית קרתא׃

ג ו

והיתה העיר

ר"דק והייתה העיר חרם: הקדש היא וכל אשר
בה שלא יהנה אדם מכל אשר בה׳
והכריזה כי הקב"ה אמר לו כן כי יהושע לא
אמר דבר מלבו ואעפ"י שלא זכר זה הכתוב ימצאנו כמוהו
רבים׳ ורז"ל אמרו כי יהושע אמר דבר זה מעצמו ולא
אמר לו הקב"ה אמר
יהושע יריחו כשהיא
ראשונה לארץ ישראל
א״כ תהיה התרומה
כחלה ורמז שהיא ראשית
העיסה מתחלת העיסה׳
ועוד אמרו אמר
יהושע שבת נכבשה
יריחו ושבת קדש שנא׳
כי קדש היא לכם כל
מה שכבשנו בה יהיה
קדש שנא׳ קדש לה׳ לא נכבד ולא ינאל׳ ואעפ"י שהקב"ה הסכים
על ידו שלא יהנו ישראל ונם עברו את בריתו וזה יורה
מה שאמר לדברים שגזרו בל"ל של מטה והסכים הקב"ה
עמהם ועוד כדרז"ל הב"ד של מטה גוזרין
ומתנהרין מוחרין ושל מעלה אחרית בית דין של
מעלה מוחרין מהן ועד אחרית אמר רבי זעירא
יריחו שנא׳ והייתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה׳
ונו׳ פי׳ כל אשר בעיר הוא חרם אבל כל אשר יהיה
לעשר אין חרם׳ ועלכך הפשט חרם שלא יהנה
הכנה שר׳ וכל אשר בה שלא יהנה אדם מכל אשר
בה והכריזה כי הקדוש ברוך הוא אמר לו כן כי יהושע
לא אמר דבר זה מלבו׳ ואעפ"י שלא זכר זה הכתוב
כמוהו רבים׳ כי הקדושה׳ בשם שהיא נקנה כמו ישועה עזרה׳ וכל כפל לחוק הענין כמו
שפרשנו רבים כמוהו׳ והכפל הנה שהקדושה אותה יהנה׳ ורק אותה אמרו ימן הקרים וגו׳

וְהָיְתָה הָעִיר חֵרֶם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לַיהוָה רַק רָחָב הַזּוֹנָה תִּחְיֶה הִיא וְכָל אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבַּיִת כִּי הֶחְבְּאָתָה אֶת הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר שָׁלָחְנוּ׃

וּתְהֵא קַרְתָּא חֶרְמָא הִיא וְכָל דְּבַהּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד רָחָב פּוּנְדְּקִיתָא תֵּיחֵי הִיא וְכָל דְּעִמַּהּ בְּבֵיתָא אֲרֵי אַטְמָרַת יָת אִזְגַּדַּיָּא דִשְׁלַחְנָא׃

רלב"ג והנה צוה שיחרימו כל אשר
בעיר ולא יקחו מממון בדבר
כדי שלא ישעו ישראל במה
שיגיעו להם מההצלחה אשר זה ויחשבו אל מה
שהגיע מפאת הטבע המגיע׳ ולא׳ יחשבו זה כמו
שיחשבו שלמונתם
הייתה טובה עד
שם בכבשם
מבתיהם הצלחה
למי שיקרם׳ ולזאת
הסבה נעשה קל
מה שיכבשו יריחו
עד שישוב הענין
בהיות כל כמו
חרם ולא יאחר לו
בשלמותו כי זאת
העיר במו׳ וידמה שמפשלות נפשם יריחו ולאמונתם
היו יותר מפאות מפשלות אשר ישבו באר-
ולאמונתם׳ ולזה עשה שלא ישאר ממנה חפצי ולא
מן העיר׳ אם היה זה להם מורך לשאר הגוים עם
שזאת הקללה היתה לפי הכבוש׳ ולזה המצות
שכבר הקיימה בימי אחאב אמר בימיו בנה
חיאל בית האלי ומה אותם שיעלו רחב הזונה
וכל אשר אתה בבית אשר שבעו המרגלים׳

ופה שבבל"

רד"ק

[illegible] ולקחתם
מן החרם. וכל [illegible] אוצר יי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ורק אתם שמרו מן החרם פן
תחרימו ולקחתם מן החרם
ושמתם את מחנה ישראל
לחרם ועכרתם אותו וכל ב
כסף וזהב וכלי נחשת וברזל
קדש הוא ליהוה אוצר יהוה
יבוא וירע העם ויתקעו ב
בשפרות ויהי כשמע העם את
קול השופר ויריעו העם תרועה
גדולה ותפל החומה תחתיה
ויעל העם העירה איש נגדו
וילכדו את העיר ויחרימו את
כל אשר בעיר מאיש ועד
אשה מנער ועד זקן ועד שור
ושה וחמור לפי חרב ולשנים
האנשים המרגלים את הארץ
אמר יהושע באו בית האשה
הזונה והוציאו משם את ח
האשה ואת כל אשר לה ב
כאשר נשבעתם לה

ולחוד אתון אסתמרו מן חרמא
דלמא תחרמון ותסבון מן ח
חרמא ותשוון ית משריתא ד
דישראל לחרמא ותעכרון יתהון
וכל כספא ודהבא ומאני נחשא
ופרזלא קודשא אינון קדם יי
לאוצר בית מקדשא דיי ת
יתעלון ויבבו עמא ותקעו
בשופריא והוה כד שמע עמא
ית קל שופרא ויבבו כל עמא
יבבא רבא ונפל שורא דקרתא
ואתבלע תחותוהי וסליקו עמא
לקרתא גבר לקבליה וכבשו ית
קרתא וגמרו ית כל דבקרתא
מגבר ועד אתא מעולימא
ועד סבא ועד תור ואמר
וחמר לפתגם דחרב ולתרין
גבריא דאלילו ית ארעא
אמר יהושע עולו לבית אתתא
פונדקיתא ואפיקו מתמן ית
אתתא וית כל דלה כמא
דקיימתון
לה

[illegible]

רד״ק ויבאו הנערים׃ כל משרת יקרא נער ואפי׳ יהיה זקן כמו יהושע בן נון הנער ואלו שאמר
המרגלים היו נערי יהושע או נערי אחד מגדולי ישראל׳ ויש שואלים איך כתוב הנערים ולמעלה
קרא אותם אנשים וקרא אותם מלאכים׳ ויש לפרש כי היו בחורים וזריזין לשמור
שליחותם לרחב אמר אנשים כלומר אנשים חשובים ועשו כנערים זריזין ובעבור שראו היו המלאכים שאמרת
עמהן מן העבירה עם רחב הזונה וקם אנשים לכך קראן אנשים מלאכים נערים״ ויניחום מחוץ למחנה׃
השמיטום מחוץ למחנה ישראל
עד שעשו טבילה והתגיירו ושבו לדת ישראל ואחר שהתגיירו ישבו בתוך ישראל כמו שאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה״ ואת רחב הזונה וגומ׳
החיה יהושע שצוה לשמור לה השבועה שנשבעו לה המלאכים כמו שאמר רק רחב הזונה וגו׳ ויש לפרש עד שכון לדת מקום מושבם לא כלה נזכרת שיהיו׳ וזה שאמר ותשב בקרב ישראל וזהו הפירוש הנכון׳ ויש דרש כי יהושע לקח רחב לאשה׳ ומכאן אמרו רבותינו ז״ל כי יצאו ממנה נביאים כלם יושבי? ... וזהו היה כי שון שראה שיהושע לקח רחב לאשה מדבק בכת? ... מגדולי ישראל ולא יתכן כי ... ולא יתכן כי אמרו כי רחב

ויבאו הנערים המרגלים ויציאו את רחב ואת אביה ואת אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל משפחותיה הוציאו וינירום מחוץ למחנה ישראל׃ והעיר שרפו באש וכל אשר בה רק הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית יהוה׃ ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה יהושע ותשב בקרב ישראל עד היום הזה כי החביאה את המלאכים אשר שלח יהושע לרגל את הארץ׃

ועלו עולימיא מאלליא ואפיקו ית רחב וית אבוהא וית אמה וית אחהא וית כל דלה וית כל זרעיתהא אפיקו ואשריאונון מברא למשריתא דישראל׃ וקרתא אוקידו בנורא וכל דבה לחוד כספא ודהבא ומאני נחשא ופרזלא יהבו באוצר בית מקדשא דיי׃ וית רחב פונדקיתא וית בית אבוהא וית כל דלה קיים יהושע ויתיבת בגו ישראל עד יומא הדין ארי אטמרא ית אוזגדיא דשלח יהושע לאללא ית ארעא׃

ובית אביה סברים היו בארץ ישראל ולא היו משכנים ... כי כשכבשו מרגלים שלח יהושע את יר[יחו]
הגבירה ועדיין לא כבשו ישראל הארץ וכל זה למי שאומר ולא יתכן כי כבושים״ לאת הנשר הזאת׃

רד"ק

את העיר הזאת את יריחו הפשט
שאמר ורבותינו ז"ל פירשו שלא יבנו
אותה ויקראו שמה בשם עיר אחרת
ושלא יבנו עיר אחרת ויקראו שמה יריחו ומה״ת
שהחרים יהושע שלא תבנה עוד העיר ההיא כבר הבנין
הראשון כפשוט
והיתה העיר חרם
והחרים הגדול
ורבותינו ז"ל פי'
הראשון לעיר
חומותיה היסוד
שהפלת חומת
העיר הקדמון
כל ימי עולם
הראשונה הראשונה
שהעיר עמה
יתבאר לו שאין
זה הבנין כמו
שרש לבנות שיהיה
במוסד בבכורו
ייסדנה בתחלת
יסוד שיבנה בו
יסודות הבנין הבכור
ויבנה וילך עד
שימות הצעיר
בגמר השלמתו
שיהיה הבנין הגדול נשלם
פי' שימותו כל בניו מהבכור ועד הצעיר יתר מזה
זהו מאמר הספר ועד הבנין נשלם" ויהי שמעו
והספור שמועתו בכל הארץ" ושלא יהושע

וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת
הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר
הָאִישׁ לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת
הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ
בִּבְכֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה
וּבִצְעִירוֹ יַצִּיב דְּלָתֶיהָ׃
וַיְהִי יְהוָה אֶת
יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ
בְּכָל הָאָרֶץ׃
וַיִּמְעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
מַעַל בַּחֵרֶם וַיִּקַּח
עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶן
זַבְדִּי בֶן זֶרַח לְמַטֵּה
יְהוּדָה מִן הַחֵרֶם
וַיִּחַר אַף יְהוָה בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

וְאוֹמֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּעִדָּנָא
הַהִיא לְמֵימַר לִיט
גַּבְרָא קֳדָם יְיָ דִּיקוּם
וְיִבְנֵי יָת קַרְתָּא הָדָא
יָת יְרִיחוֹ בְּבוּכְרֵיהּ
יְשַׁכְלִינַהּ וּבִזְעֵירֵיהּ
בְּנוֹהִי יְקִים דָּשַׁהָא׃
וַהֲוָה מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעְדֵיהּ דִּיהוֹשֻׁעַ
וַהֲוָה שִׁמְעֵיהּ סַגִּי
בְּכָל אַרְעָא׃
וְשַׁקַּרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁקַר בְּחֶרְמָא וּנְסֵיב
עָכָן בַּר כַּרְמִי בַּר
זַבְדִּי בַּר זֶרַח
לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה מִן
חֶרְמָא וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַיְיָ בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רלב"ג

וספר שכבר מעלו בני ישראל
מעל בחרם ובאור אשר
השמעל היה שכבר לקח עכן
מן החרם ועם היותו חטא יחיד קצף על בני ישראל
עם שאינו מקום עונשים, שהוא היה נפש יושב
העיר ובני ישראל
מספקו וילמדו לך
יתכן בזה נזק
המספיק החטאים
לנפשו על ידי
עם בני ישראל:
כבר עשה התורה
שד"ל אדם ימותו
החטאים לא
היה על החטאי
וזה הספק כשיש
יפול הנה שזכרו
התורה פעם שאין
אבותם על בנים
ושאר שכבר זכרו
ירמיה ויחזקאל
שכבר ימות על
שלא יאמר עוד
אבות אכלו בוסר
ושני בנים תקהינה
וזה שאמר לנו
שזכרו התורה
מזה נשאר קושי ולא יתכן שאמר שאמר התורה
שאין יהיה עונש החטא יותר לנפשו הבנים על
קטן לאבותם ויאמר כך יושב מעשה

אמנם ם זה מאמר המשורר והפייט. הקטן בן
יהיה הקטן כזה מי יתן וידעו הטאים שכבר יותר
זה הקטן השומר שהשם בלתי פוקד עון אבות על
בנים בעצם ם זה יהיה של אבל הפסד מוות
של אימהן במקרה שהם מה לבנים בחטא האבות
ם כמו זה לא יהיה בן של כלל׳ והמשל אם—
יחטא אדם למלכות ועשהו כדין לאבד ממונו והם
הניח מה שנשא לבניו שיהיו עניים ולא יירשו דבר
מנכסי אביהם שהיו עתידין לירשם ובכמו. וא״ר
אומר הכנה אבותינו חטאו ואינם ואנחנו ע
עונותיהם סבלנו׳ וזה שאלו חטאים ר״ל שיהיו
ערויים על אדמותם אחרי הכנותם מחטא ימנע
מהם שכבר מעל אדמותם לא קיימו שם׳ ובגר״ת
האופן יקרה שהשם ית׳ פוקד עון אבות על בנים
לא בעצמות׳ וכבר יקרה באופן אחר שישוב שעם
מה לבנים על חטא אבותם וזה אמנם יר״ד יר״ת
כשיחטאו האבות יהיו הבנים אחוזין מפני ר״ת
אבותיהם ברעיהם וזה שאם היו הם המתחילו׳ בזאת
התכונה הפחותה היה מבחינה במוסרים שנם יותר
קשה מזה שיעשה במוסרים כשהיו אבותיהם בזאת
התכונה הפחותה כי אז שהם אוהבים עמה יותר ולא
יוסרו אלא בייסורים שהם גדולים מזה ולזה יקר״ת
ענשם יותר גדול מפני חטא האבות לזאת הסבה
תמצא גם כן שיעורה הערה באשר יעבירו ישראל
על המצות ייסרם השם ית׳ שבעה על חטאותם—
ונראה עם זה לשופטים שלא ימו הרשעים אם כי
רשעתו מוסף אלא בעונן בן סורר ומורה ר״ה
שיספיק אותו למיתה בעבור מה שאחריתו. יקר״ת
כל ויהיה סבה זה מה השם ית׳ לא יביא אלו הייסורין
על כן השנים שאם היה הקטן בן קיים זה ר״ה שנים

שלמות הנפש׳ ר״ל שיענש החוטא יותר מן הראוי
לפי מריו אבל יבא אותם על צד העונש וההשגחה
ולזה זה של אבל הוא יחסר והיסור המשל שאם רצה
אדם לעבור נהר עם שירה מה והיה אפשר שיגיע ההיזק
לשמעתם היה אם יבא עליו הש״י ייסורי׳ ימנעוהו
מלכת בשירה ההיא לא יהיה זה שנאה אבל השגחה
וחמלה׳ וכן אם שיתנהג אדם בעבירות סבך מה
והיה מפני זה מוכן להמשך אחריהן אם ישלח לו
הש״י ייסורין ימשך בהם מהמשך אחר הרע שהיה
בו הנה הוא מבואר כי יהיה לו השגחה׳ ואמנם ר״ל
ונראה שהוא זה הטעם שיקרה במה שאמר ר״ת
היערה סבה על חטאותם׳ ואמר ר״ת
שאמר השם יתברך פוקד עון אבות על בנים—
ואמנם מה שאמר מן הטעם הוא מה שזכר מעשה
עון שיחטא ונענשו על חטאו רבים זולתו והוא ר״ת
שחטא לא הביאו שום מקרי׳ בעון ההוא וכבר—
בלו הערה ספורים דומים לזה ובאמת באומר זה
הטעם שהיה לעקרון מאלוהי ישראל שיקרה בו
זה כאלו של וזה שכאשר היה החיל בכלל באופן
שיהיה מוכן מהש״י השגחה שלימה לר״ת יתכן
שישלים אלו רעה ובאשר יחטא אחד מהם החיל
השכינה באופן שתסור ההשגחה האלהית מהם
מפני שהוא כלו מתאחד ולזה יהיה משולח ונעזב
למקרים ולזאת הסבה מתו אלו האנשים אים עם
היותם בלתי חוטאים בזה ולא מתו עכן כי לא יקרה
רעה מצד העדר ההשגחה האלהית הסר למי שהוא
ראוי שימלט מרעה לפי שהכן לא היה עמו במקום
ההכנה לא מת מפני העדר ההשגחה׳ ואמנם
ואותם האנשים שהיו עמהם במקום׳ סבה ר״ת
מתו מהם׳ ר״ה הו״ה אייסה׳ ר״ל מור״ה

לפי מעשהם ואולם שיהיה הקטן המתחיל במואל
האדם האחד יותר מבואר וזה כי הקטן הראוי הוא כ
כמו איש אחד והאיש ממנו יותר כמו גבר מלובני
האיש הראוי וכמו שכשיחטא גבר מה מלובני האדם
יותר בו האדם הראוי בכללו כן כשיחטא איש אחד
מהקהל הראוי יותר בו כלל הקהל" ובכלל זאת
כל הספקות. ולזה תמצא שכאשר חטא יה' ליהושע
שיהיה העונש הראוי על זה החטא לא הכה שיענש
על יד יהושע ולא החוטא' ובכבר יהיה מה שאמרנו
שלא האנשים על זה מהעונש כי לא סור הקהל מדר־ך
האלהית מה שראוי ולא תוסיף להיות עמהם לא
השגחה האדם מקרבכם' ויהיה החוטא לכל
ישראל כאמרו חטא ישראל מפני שזה הקהל היה
מתחיל' והנה עתה השם ית' שיחקרו מי היה־ה
החוטא בגורל ויהיה משפט הגורל לשם יתברך
כאמרו בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו

וידמה שהיתה הסבה זה הגורל לפני ה' כמו
הטעם בשאלת הגורל על יאורים ותומים כמו שנזכר
בזה הספר והנה הספקנו שיהיה זה הטעם
על פי הגורל לפי שהוא דעת רבותינו ז"ל וידמה
שהוא האמת בעצמו שלא היה זה על פי נביא
לא שהיו שואלים באורים ותומים לא היו צריכין לג
לזה אבל יתבאר להם האיש בעצמו שעשה
והנה יפול הספק מה בעצם הגורל איך יתכן שאמר
בו כי מה' כל משפטו והנה עמן משפטו הוא ה'
בקרי אלא שהיתר זה הספק לא יקשה עם מה־ה
שהשרשנו ובארנו בספר מלחמות ה' כי בעצמם
אשר בקרי סדור מגבלם' ואולם בזה המקום לא
יהיה זה הספק רוצה כי כבר היתה הסבה על יד
נביא לפני ה' כמו שזכרנו ועם כל זה הוא דר־אוי
שישתדל בהיתרו מצד שלא הגורלות"

ית

רד"ק ויאמר עם בית און סמוך לבית און וכן עם בית אל ר"ל סמוך מקדם לבית אל ממזרח לבית אל ונזכרו השמות אלה כי העי לא היתה עיר גדולה שהיתה עם אבל ואת העיר גדולה מהאחרות ידועה לפי שנזכרת בבית אל והיתה בכל מקום ובערי בני בנימן היתה עד שאמר עיר עם כמו שכתוב בירמיה שודדה עי'

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֲנָשִׁים מִירִיחוֹ הָעַי אֲשֶׁר עִם בֵּית אָוֶן מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר עֲלוּ וְרַגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ וַיַּעֲלוּ הָאֲנָשִׁים וַיְרַגְּלוּ אֶת הָעָי

וּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ גֻּבְרִין מִירִיחוֹ לְעַי דְּעִם בֵּית אָוֶן מִמַּדְנַח לְבֵית אֵל וַאֲמַר לְהוֹן לְמֵימַר סְקוּ וְאַלִּילוּ יַת אַרְעָא וּסְלִיקוּ גֻּבְרַיָּא וְאַלִּילוּ יַת עָי

ויש פותרין העי אשר מקדם לבית אל מקדם הקדמים אותו בית אל שבשם הקדין אותו בית און על שם עז"
וכן וירדוף עד דן ופסוק וירדפם עד חובה על שם עז" שעשה שם ירבעם בן נבט שנאמר ויעש את האחד
בבית אל ואת האחד נתן בדן" ויבא מקום אנשי הקש"

רד״ק ויכו כשלשים וששה איש׳ אמרו זכות אברהם אבינו עמדה להם שהם שקיו חייבים על הירדם
ולא הכו בהם אנשי העי כי אם ל״ו כמנין זכר להם הכתו׳ זכות אברהם אבינו שנאמר בו שם מזבח שמנ׳
שתא לו מים וקשת מקדם ויבן שם מזבח לה׳׳ וקי׳ כשלשים כק׳ השיעור׳ ויש מרז״ל
שאמרו כי היה כף הרימון וזהו לשון המאות ל״ו איש מאנשי דברי ר׳ יהודה׳ אמר לו ר׳ נחמיה וכי כלם
ל״ו והלא נאמר כשלשים וששה׳ אלא אמרו זה היה יאיר בן מנשה שהיה שקול כנ״ל איש והיה רובה של
סנהדרין ויש דרשו הכתו׳

וַיָּשֻׁבוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַל־יַעַל כָּל־הָעָם כְּאַלְפַּיִם אִישׁ אוֹ כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ יַעֲלוּ וְיַכּוּ אֶת־הָעָי אַל־תְּיַגַּע שָׁמָּה אֶת־כָּל־הָעָם כִּי מְעַט הֵמָּה׃ וַיַּעֲלוּ מִן־הָעָם שָׁמָּה כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ וַיָּנֻסוּ לִפְנֵי א
אַנְשֵׁי הָעָי׃ וַיַּכּוּ מ
מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כ
כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשַּׁעַר עַד־ ח
הַשְּׁבָרִים וַיַּכּוּם בַּמּוֹרָד וַיִּמַּס לְבַב־הָעָם וַיְהִי לְמָיִם׃

וְתָבוּ לְוָת יְהוֹשֻׁעַ וַאֲמַרוּ לֵיהּ לָא יִסַּק כָּל עַמָּא כִּתְרֵין אַלְפִין גַּבְרָא אוֹ כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא יִסְקוּן וְיִמְחוֹן יָת עָי לָא תַרְפֵּשׁ לְתַמָּן יָת כָּל עַמָּא אֲרֵי זְעִירִין אִינוּן׃ וּסְלִיקוּ מִן עַמָּא לְתַמָּן כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא וְאַפִּכוּ קֳדָם אֱנָשֵׁי עָי׃ וּקְטַלוּ מִנְּהוֹן אֱנָשֵׁי עָי כִּתְלָתִין וְשִׁתָּא גַּבְרָא וּרְדַפּוּנוּן קֳדָם תַּרְעָא עַד דְּתַבְּרוּנוּן וּמְחוֹנוּן בְּמַחְתָּנָא וְאִתְמְסִי לִבָּא דְעַמָּא וַהֲוָה לְמַיָּא׃

אמר לאושעם היה הנגל
שיתקיים עמקום אנל
כשלא היה עמקום שכשלא
ולחר שהכהו גלות המקום
כי נעשו העם שכשלא אין
לנו מעשה אחר׳ לפני השער
עד השברים׳ השער מהם״
השיעור׳ ומשם ... מלפני
השער כנגד מלפני
השער שבאו שם בני ישראל
לפניהם מלחמה מקום רדפום
עד השברים ושם הכו אל״
ונקרא המקום כן לפי ם
שנשתברו שם׳ ות״ע עד
דתברונון״
ויכום במורד׳ מקום היה
לפני העיר מורד״
ויורד ונלחמו המקום בהם
נפוסי

רד״ק

ויקרע יהושע שמלותיו ויפלו וגו׳ וזקני ישראל כי כל אלו דרכי אבל כאשר כמנהג ויאמר
יפול על פניו ויאמר לו השם קום לך אל תפול וכלכך יחיד על הצער׳ ויאמר יהושע אהה׳
למה העברת הה״א בצירי והעין בחטף פתח כמנהג הה״א בפעל והעין בשוא והבי״ת כמוהו כן
בו בו הפעל׳ ולו הואלנו ונשב וגו׳ כמו ויואל משה לשבת הואיל מלכו לשבת בעבר הירדן מזרחה בארץ
סיחון ועוג ... כבר׳ דרך ... ויאמר יי׳ ... למה תרצה עבדך ויהושע אומר
ולו הואלנו ונשב בעבר

ויקרע יהושע שמלתיו ויפל
על פניו ארצה לפני ארון
יהוה עד הערב הוא
וזקני ישראל ויעלו עפר
על ראשם ויאמר
יהושע אהה אדני
יהוה למה העברת
העביר את העם הזה
את הירדן לתת אתנו
ביד האמרי להאבידנו
ולו הואלנו ונשב בעבר
הירדן: בי אדני מה אמר
אחרי אשר הפך
ישראל ערף לפני איביו:
וישמעו הכנעני וכל
ישבי הארץ ונסבו עלינו
והכריתו את שמנו מן
הארץ ומה תעשה
לשמך הגדול:

ובזע יהושע לבושוהי
ונפל על אפוהי על
ארעא קדם ארונא דיי
עד רמשא הוא וסבי
ישראל ואסיקו עפרא
על רישיהון: ואמר
יהושע קביל בעותי יי
אלהים למה אעברתא
אעברא ית עמא הדין
ית ירדנא למסר
יתנא בידא דאמוראה
לאובדותנא ולולפון
דשרינא ויתיבנא בעברא
דירדנא: בבעו ארע מה
אמר בתר דאתהפיכו ישראל
קדל קדם בעלי דבביהון: וישמעון
כנענאי וכל יתבי ארעא
ויסתחרון עלנא וישיצון
ית שמנא מן ארעא ומא
תעביד בדיל שמך רבא:

הירדן בי אדני מה
אומר לשון בקשה כמו
... ואין זה כמו
... ונכרת
... יהושע
קטן׳ וישמעו הכנעני
וגו׳ ומה תעשה כבר׳
... לנו
... ומה
תעשה לשמך הגדול
כבר נגלה ועתה יאמרו
... פירוש
כבר ... וקרא שמך
... ויגדלו
ונסבו עלינו והכריתו אותנו׳
ומה תעשה לשמך הגדול
... וכן אמר
... לא ... כי
ישראל׳ ... ומה תעשה
לשמך הגדול מי יגיד את
שמך אם יכריתו שמנו מן
הארץ׳ ולשון התפלה
ואת הכבוד אשר עשו בארץ
כלומר ... ממנו לעולם לשמך הגדול׳

ויאמר יי׳ קום לך

רד"ק קום לך. קם לך כתיב בפתח ... לך ... למה זה אתה נופל על פניך על דבר מה תתפלל אלא כלומר אינך צריך בקשה ותפלה שאינה מן הדרש ואינך לקום. ובדברי רבותינו ז"ל אמר ר' אלעזר אין העם רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנאמר ויאמר יי' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך. ד"א ויאמר יי' אל יהושע וגו' דרש ר' שילא שלך קשה משלהם אני אמרתי והיה בעברכם את הירדן וגו' ואתם רחקתם ששים מיל. הוי דאמרתי קום רב ... עליה. ובדר"ש כאשר צוה את משה עבדו כן צוה משה את יהושע אמר לו למה אתה נופל קום לך אתה גרמת להם לישראל ... לך כמו ועשית להם ... כאשר עשית לבריתו וגו' ... לך ... ולא יכלו ... ואשר יומתם ... אתה ... כי ... יעבור לפני ... וגו' ... לפניהם ... ולא ... על דבר ... קום לך ... לא אמרתי לך ... לא ... לך לעשות ... כמשה רבך ... את כל אשר ... רק ... העריס ... ישראל ולא ... **חטא**

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ קֻם לָךְ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל־פָּנֶיךָ׃ חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן־הַחֵרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּחֲשׁוּ וְגַם שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם׃

וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ קוּם לָךְ לְמָה דְּנַן אַתְּ רָמֵי עַל אַפָּךְ׃ חָטָא יִשְׂרָאֵל וְאַף עֲבָרוּ עַל קְיָמִי דְּפַקֵּידִית יָתְהוֹן וְאַף נְסִיבוּ מִן חֶרְמָא וְאַף גְּנַבוּ וְאַף כַּדִּיבוּ וְאַף שַׁוִּיאוּ בְּמָנֵיהוֹן׃

אלא וגם עברו את בריתי כי בריתי ... וגם ... לעשות כל אשר ציויתים וכן ... ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יי' נעשה ונשמע. וגם ... מפני ... כי לא ... מקרבך מאחיך כמוני יקים לך יי' אלהיך אליו תשמעון וכן יהושע ... לכם ... לכם שלא יקחו מן החרם דבר וכן עברו הברית ולקחו מאשר ...

וגם לקחו מן החרם. ... קראו ... בעבור החרם ... גם יהושע ... אם עברו ... עברו הברית ... כמקודשים ...

וגם גנבו. כי אלו לקחו בפרהסיא לא היה ... כל ... לא ... וגם כחשו. אלו ... אדם בדבר ... בעבור ... עד שבקש ... יהושע ... לא ...

וגם שמו בכליהם. וכל זה ... יותר ... ובדברי רבותינו

רד"ק וכדרז"ל מדרש הפסוק בן קטלו ישראל אמר ר' אבא בר זבדא אעפ"י שחטא ישראל הוא ורבותינו
דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה ואסא קרו ליה. וגם עברו את בריתי וגו' אמר ר'
אלעזר משום ר' יהודה בן מספרתא עבר אכן משוך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי וכתיב התם את
בריתי הפר. פשיטא מאי דכתיב מעשה נעשה לא מקוד הקול. וגם גנבו וגם כחשו. אמר ר' אלעזר משום ר' יהודה
בר מספרתא מלמד שעבר אכן על חמשה חומשי תורה ככתוב וגם. **קום**. התקדשו זמנו וזימנו.
כמו התקדשו למחר.

ונקרבתם. יאמר ילכדנו זה יאמרו כי העוברים לפני הארון והנלכד הוא שיקים הארון קולמו שלפניו יכול לזוז ממקומו ושל אחרת כי הנשאר כל השבטים לפני הארון והנשאר ולכנה הארון היו שבטים שמורה השבטים ומי שנלכד הוא הלכד ובזה אמנו שלימות ולדעת המשפחות והגברים קם עשו על פי הגורל שנגרלו ... יקרב למשפחות פי' לגברי ראשי משפחות. יקרב לבתים לראשי בית המשפחה. יקרב לגברים לאנשי הבית. יפרש נפש.

וְלֹא יָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקוּם
לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם עֹרֶף יִפְנוּ לִפְנֵי
אֹיְבֵיהֶם כִּי הָיוּ לְחֵרֶם לֹא
אוֹסִיף לִהְיוֹת עִמָּכֶם אִם לֹא
תַשְׁמִידוּ הַחֵרֶם מִקִּרְבְּכֶם׃
קֻם קַדֵּשׁ אֶת הָעָם וְאָמַרְתָּ
הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
חֵרֶם בְּקִרְבְּךָ יִשְׂרָאֵל לֹא
תוּכַל לָקוּם לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ
עַד הֲסִירְכֶם הַחֵרֶם
מִקִּרְבְּכֶם׃ וְנִקְרַבְתֶּם בַּבֹּקֶר
לְשִׁבְטֵיכֶם וְהָיָה הַשֵּׁבֶט
אֲשֶׁר יִלְכְּדֶנּוּ יְהוָה יִקְרַב
לַמִּשְׁפָּחוֹת וְהַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר יִלְכְּדֶנָּה יְהוָה
יִקְרַב לַבָּתִּים
וְהַבַּיִת אֲשֶׁר
יִלְכְּדֶנּוּ יְהוָה
יִקְרַב לַגְּבָרִים׃

וְלָא יְכִלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵיקַם קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן קְדָלְהוֹן יְהַדְרוּן
לְמִיפַּךְ קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן אֲרֵי הֲווֹ
לְחֵירְמָא וְלָא אוֹסִיף
לְמֶהְוֵי מֵימְרִי בְּסַעְדְּכוֹן
אִם לָא תְשֵׁיצוֹן חֵירְמָא
מִבֵּינֵיכוֹן׃ קוּם זַמֵּין יַת
עַמָּא וְתֵימַר אִזְדַּמְּנוּ
לִמְחַר אֲרֵי כִדְנָן אֲמַר
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
חֶרְמָא בֵּינָךְ יִשְׂרָאֵל לָא
תִיכוֹל לְמֵיקַם קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבָךְ עַד דְּתַעְדּוֹן
חֵירְמָא מִבֵּינֵיכוֹן׃
וְתִתְקָרְבוּן בְּצַפְרָא
לְשִׁבְטֵיכוֹן וִיהֵא שִׁבְטָא
דְיִתְאֲחַד מִן קֳדָם יְיָ יִתְקָרַב
לְזַרְעִין וְזַרְעִיתָא דְיִתְאֲחַד
מִן קֳדָם יְיָ תִּתְקָרַב לְבָתַּיָּא
וּבֵיתָא דְיִתְאֲחַד מִן קֳדָם
יְיָ יִתְקָרַב לְגֻבְרַיָּא׃

רד"ק

ישרף באש אותו ואת כל אשר לו
לפי שעבר בחרם. יחרם כל
רכושו ובניו ובנותיו הקטנים בכלל ממונו אבל
הנשים ואם היו בנים גדולים כמו שנים לפי שראו
ושתקו ועברו בחרם ואם לא היה לו ואם
היה לא ידעו
דבר כי קום קטלו
ממונו שקרי ק
קטנים ואותם יקברו
יקברנו וקטנים
שלא ישרף כמו
שנשרפו קשר
שהיתה חרם כן
ישרף השבר על
החרם וכל אשר לו
שהוא חרם
ובדבר רל
והיה הנלכד
בחרם ובניו' ס
עבר את ברית
האל וכי עשה נבלה בישראל: אמר ר' אבין
בר זבדא אמר רב מלמד שבעל עכן נערה
המאורסה כתיב הכא והיה הנלכד בחרם וכי
עשה נבלה בישראל וכתיב התם כי עשתה נבלה
בישראל לזנות ובמד' פשוטו מהו דהוציא
שלא היה לו. פקד עשייה הוא משמעו
רבנן אמר דימה דכערה המאורסה
דנסקלה שלמה והוצאה את הנערה אל פתח
בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים וגו'
וישכם יהושע

ויהא דאתאחד
בחרמא יתוקד ב
בנורא הוא וכל דיליה
ארי עבר על קיימא
דיי ואריי עבד דלא
כשר בישראל
ואקדים יהושע
בצפרא וקריב ית
ישראל לשבטוהי
ואתאחד שבטא
דבית יהודה

וְהָיָה הַנִּלְכָּד בַּחֵרֶם
יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ אֹתוֹ
וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ כִּי
עָבַר אֶת בְּרִית יְהוָה
וְכִי עָשָׂה נְבָלָה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיַּשְׁכֵּם
יְהוֹשֻׁעַ בַּבֹּקֶר וַיַּקְרֵב
אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטָיו
וַיִּלָּכֵד שֵׁבֶט יְהוּדָה׃

רלב"ג

והנה היתה מצות השם ית' שהנלכד
בחרם ישרף באש כי הוא כרוך אחר
הסבה שלא יפול הגורל כי אם על החוטא ועכן מבלתו
שהתודה יהושע אל שיודה עכן זה הדבר שעשה ואמנם
בזה המשפט ולא אפשר שלא יהיה שכבר עשה זה יהושע
כדי שיוכל לשפוט
כדין ומשפט שלא
היו שם עדים רק
שהודה הוא הודאת
פיו וזה לפי שהוא
הודאה גמורה שהנגע
ידיעתו בזה הדבר
מהשם ית' הוא ממנו
שלא אפשר שיפול
בטעות ספק ולזה
מה... והשגחתם
אין להודאתו ספק
בזה הדבר כלל
כמו שהודיע בפרש'
משפטי' ולזה היתה
שכבר היה זה הקטע בלוט שזכרוהו ר"ל שכבר היה לו עם
משפחתו מחלוקת לטעון על הגורל בשהיו אומרים שאם יפול
הגורל על שם אנשים צדיקים הנה יפול גם כן ספק על
איזה מהם עם היותו בלתי חוטא בזה וז' ולזה זרח
הגורל ומשפחתו ומחלוקת שהיה אפשר שיתודו מזה
התורה יהושע להתודות שיספר עכן זה וכאשר הודה
זה הטען ספר שכבר שלחם שם במרוצה כי יהושע היה
ירא שימרדו אנשי משפחתו לעוזר מהם וזה
לכבוד קונו עכן
וישכם יהושע

רד"ק ויקרב את משפחת יהודה לגורל אחד קרבו ראשי המשפחות אדם מכל משפחה ומשפחה [illegible] לגורל [illegible] המשפחות לגברים בקלפי לדעת מי יפול הגורל על כל [illegible] משפחה אדם אחד מכל בית אב [illegible] כך [illegible] ויש לפרש ויקרב את משפחת יהודה הקריב שבט יהודה [illegible] משפחותיו וזכר משפחה במקום שבט [illegible] המקריב וילכד את משפחת הזרחי [illegible] וילכד [illegible] לגברי לא משפחה

וַיַּקְרֵב אֶת מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה וַיִּלְכֹּד אֵת מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי וַיַּקְרֵב אֶת מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לַגְּבָרִים וַיִּלָּכֵד זַבְדִּי וַיַּקְרֵב אֶת בֵּיתוֹ לַגְּבָרִים וַיִּלָּכֵד עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶן זַבְדִּי בֶּן זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עָכָן בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֶן לוֹ תוֹדָה וְהַגֶּד נָא לִי מֶה עָשִׂיתָ אַל תְּכַחֵד מִמֶּנִּי

וְקָרֵיב יַת זַרְעִית יְהוּדָה וְאִתְאַחַד יַת זַרְעִית זַרְחָאָה וְקָרֵיב יַת זַרְעִית זַרְחָאָה לְגֻבְרַיָּא וְאִתְאַחַד זַבְדִּי וְקָרֵיב יַת בֵּיתֵיהּ לְגֻבְרַיָּא וְאִתְאַחַד עָכָן בַּר כַּרְמִי בַּר זַבְדִּי בַּר זֶרַח לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה וַאֲמַר יְהוֹשֻׁעַ לְעָכָן בְּרִי שַׁוִּי כְּעַן יְקָרָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וְהַב קֳדָמוֹהִי תּוֹדָאָה וְחַוִּי כְעַן לִי מָה עֲבַדְתָּא לָא תְּכַסֵּי מִנִּי

[illegible] הקטן [illegible] עליו [illegible] עכן [illegible] והוא עכן [illegible] [illegible] וקודם [illegible] [illegible] ויקרב את משפחת [illegible] לגברים [illegible] ראשי המשפחות וילכד זבדי ויקרב את ביתו לגברים [illegible] בית אב ויקרב [illegible] וילכד עכן וגו'

ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד [illegible] על [illegible] לגברים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויאמרו כו' [illegible] [illegible] ובן [illegible] עכן [illegible] יהושע בגורל [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] עלינו על אחד [illegible] [illegible] לו יהושע לעכן [illegible] אל [illegible] על [illegible] ישראל [illegible] בגורל [illegible] עכן

ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ליהוה אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי׃ וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי והכסף תחתיה׃

ואתיב עכן ית יהושע ואמר בקושטא אנא חבית קדם יי אלהא דישראל וכדין וכדין עבדית׃ וחזית בביזתא אצטלי בבלי חד שפירא ומאתן סלעין דכסף ולישנא דדהבא חד חמשין סלעין מתקליה ורגיתינון ונסיבתינון והאינון טמירין בארעא בגו משכני וכספא תחותוהי׃

רד"ק ויען עכן את יהושע ראה כמה יתרון לחטאים למלחמה אמר מודה באלהות אמר לבריאת יאיר
כמה אלפים מישראל: אמנה. אמת ואמונה וכו׳ וכזאת וכזאת עשיתי פי׳ לפעמים וארא בשלל וגו׳
ורז"ל דרשו כי מעל עכן בשלשה חרמים ב׳ בימי משה ואחד בימי יהושע שנא׳ וכזאת וכזאת עשיתי וקורא
עכן על שחטא ויש אומרים בחמשה בימי משה חרמו של כנען מלך ערד וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של
מדין בכנען כנ׳ וחרמו של יריחו ובמדין שנאמר קדש לה׳ בסיחון ועוג שכתוב בזה לנו אלה
אלה הקדישו מהשלל וגו׳
וחרמו הערק בפרשת
פנחס ואמר אמר לנפש ל׳
פעמים יד על שם ל׳
חרמים ויש אומרים בימי
משה ואחד בימי יהושע
שכן אמנה אמת ואמת
וגו׳ וכזאת וכזאת עשיתי
כלו׳ מספר המלות שכן
חמשה ושר אמר לה אמת
כשם מכף ידו ולאות שאמר
לו הרגתי שכן אמר וכזאת
וכזאת עשיתי פי׳ חרמים
של מדין וחרמו של יריחו

ורז"ל ועד עכשיו מפני מה לא נענשו כלומר מפני מה לא נענשו בימי משה על שעבר בימי משה אמר ר׳ יוחנן
משום ר׳ אלעזר בר׳ שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן והנגלות והנסתרות לנו
ולבנינו למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עין שבעד עולם שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן דברי ר׳
יהודה פי׳ לא ענש בנגלות אמר לו ר׳ יוסי וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא
ענש על הנסתרות כך לא ענש על שבעין שבנגלות אלא עכן מפני מה נענש משום דקום ידעו בו אשתו
ובניו פי׳ עכשיו על הנסתרות בנגלות לפי שלא היו נסתרות שהיו יודעים בו בניו ובני ביתו: וארא בשלל פי׳ וכזאת
וכזאת עשיתי וארא בשלל כלו׳ להתנפלה ממה שלקחתי בערים ואכלתי אותם של יריחו אדרת: שנער בבל טוב
שמעשה בבל ונקרא שנער ותרגם אצטלית בבלי ובבר׳ אדרת שנער ר׳ יונתן בר׳ יצחק אמר פורפירה בבלית
ושם בדרז"ל רב אמר אצטלא דמילת ושמואל אמר סרבלא דריפתא ובמדרש של מלך שלא קנה לו פלטרין בארץ
ישראל לא נתקררה דעתו במלכותו שנא׳ ויאמר לך ארץ יהודה מלכות בכל מלכות הגוים וקנה למלך בבל פלטרין וכו׳
קדמהו בשתי ידיעות כמו וקרובים לנס׳ תחתיה תחת האדרת: וישלח יהושע מלאכים

וישלח

רד"ק וירוצו האהלה מהרו וירוצו לראות אם אמת
לפי שעכן הודה על מה היה וישראל נקיים
ו' שמחו לראות מהרו וירוצו שלא יקדימו שכנו יקחו משם
כדי שיכחישו הגורל" טמונה באהלו" ויקחום ויציקום
לפני יי' ויעמידום כדי שיראו אותו כל ישראל וידעו כי
הגורל ויזכרו מן
האמת ומן הגורל
ולשון ויציקום כמו
ויצגם כמו ויצג
את ארון יי' ונמצא
אחר ויצגו אותו
והרגיעו ולא כמו
מלשון ויצקת לו'
ודרשו אמר נגד יהושע
ויוצק בקרקע לפני
המקום אמר לפניו
רבון העולם אלו
התפלת רוח של
סנהדרין" ויקח
את עכן בן זרח
סמך אותו לאביו
אבי אביו לפי זרח
היה ראש המשפחה
ויעלו אותם ונו' היה
על נמוך ויורידו אל
היה מן ההיא ובן
המקום ואמר ו' ... על כנגד ההר ועל הדרך הזה וירד השלג

רלב"ג ויצקם לפני יי' פירוש
ויעמידום מנגד מנגד ארון'
ויאמר עד שיהיה מנגד יבוקר" ונראה כזה שלא
הזהב היה טמון תחת האדרת והכסף היה תחתיה
והיו בו מלבושים שקלים ונשאונו זה אל יהושע
וישראל הנה פשט
אותם שסבר כדי
שירצה למען ספור
שם אבל הדברים
שהודה עכן"
ויקח את עכן'
הנה יספר משפחו
למה נענשו בניו
ובנותיו והם לא
חטאו בזה וידמה
להם נשענו שסבר
היו קטנים והיו
בזה נמסרו
קטנים שנה הם
שיסבלו לו שלמים
שלא הובלו שסבלו
ובנותיו לקחתם
אבל לראות המשפטו
כדי שיוסרו שבמוו
זה המעשה המגונה
לא יעשו ומזה שיוכל על זה שסבר אמר אחר זה
וירגמו אותו כל ישראל אבן ויקימו עליו גל אבנים
גדול לזכרון שלא יעשה אדם זולתו ומזה וישרפו
אותם באש ויסקלו אותם באבנים שר אל הבעל חיים שהם שורו וחמורו וצאנו ונשרף שורפים באש אחר שסקלו
אותם באבנים ולא כל מי שיחד סקילה הנה עם סקילת עכן שהוא מאוד שלא יוכלו יחד בזה העמך אדם ואכן"

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ מַלְאָכִים
וַיָּרֻצוּ הָאֹהֱלָה וְהִנֵּה
טְמוּנָה בְּאָהֳלוֹ וְהַכֶּסֶף
תַּחְתֶּיהָ׃ וַיִּקָּחוּם מִתּוֹךְ
הָאֹהֶל וַיְבִאוּם אֶל
יְהוֹשֻׁעַ וְאֶל כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיַּצִּקֻם לִפְנֵי
יְהוָה׃ וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת
עָכָן בֶּן זֶרַח וְאֶת
הַכֶּסֶף וְאֶת הָאַדֶּרֶת
וְאֶת לְשׁוֹן הַזָּהָב וְאֶת
בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֶת
שׁוֹרוֹ וְאֶת חֲמֹרוֹ וְאֶת
צֹאנוֹ וְאֶת אָהֳלוֹ וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לוֹ וַיַּעֲלוּ
אֹתָם עֵמֶק עָכוֹר׃

וּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אִזְגַּדִּין
וּרְהַטוּ לְמַשְׁכְּנָא
וְהָא טְמִירִין בְּמַשְׁכְּנֵיהּ
וְכַסְפָּא תְּחוֹתוֹהִי׃
וּנְסֵבִינוּן מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא
וְאַיְתִּיאוּנוּן לְוָת יְהוֹשֻׁעַ
וּלְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאַתְּכִינוּן קֳדָם יְיָ׃
וּדְבַר יְהוֹשֻׁעַ יָת עָכָן
בַּר זֶרַח וְיָת כַּסְפָּא
וְיָת אִצְטְלָא וְיָת
לִישָׁנָא דְּדַהֲבָא וּדְבַר
יָת בְּנוֹהִי וְיָת בְּנָתֵיהּ
וְיָת תּוֹרֵיהּ וְיָת חֲמָרֵיהּ
וְיָת עָנֵיהּ וְיָת
מַשְׁכְּנֵיהּ וְיָת כָּל
דְּלֵיהּ וְאַסִּיקוּ יָתְהוֹן
לְמֵישַׁר עָכוֹר׃

א ק

רד"ק ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך יי' ביום הזה אמרו מכאן שנתכפר לו בוידויו שאמר ביום
הזה ביום הזה אתה עכור ולא אתה עכור לעתיד לבא ושם כתו' וכמו זרח ואמרי אותן וקיימן
ובלבל ודרדע כלם חמשה כתו' זמרי וכתו' עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה
מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעכן עונותיהן של ישראל כלם חמשה וכי אין אנו יודעי'
שכלם חמשה אלא מלמד שאף עכן יש לו עונשים אלו לשלש אבות וירגמו אותו כל ישראל אבן ואחר כך
וישרפו ואחר כך ויסקלו וכו'
אותו אבן ולפי ריש קירת
שרפה כמו שכתוב ישרף באש
אותו ואת כל אשר לו אבל פי'
וירגמו אותו שהיו מוליכין
אותו לשרפה היו רוגמין ומשליכין
עליו אבנים מדרך בזיון עליו
ושקיעה בעמק עכור שרפו
אותו ואת כל אשר לו שנ' וישרפו
אותם ואחר כך ויסקלו אותם באבנים
כמוס באבנים וכן שרופים
ואחר כך הקימו עליו גל אבנים
גדול להיות לאות ורז"ל פירשו
וירגמו אותו אבן אותו לבדו
וישרפו אותם באש הבהמות
הכתוב מדבר שבך כאמו לו מהם
קבועים קבלכם ביורים ישרף
באש אותו ואת כל אשר לו אבל
מה"ל וירגמו אותו לפי שחלת
נגב וקומץ מוריהו וקטמין
ונסקל על זה ולא שבת ושרף על
שחלל בחרים ויש מן שאמרו
מלכים ירדו עמו ויקי בגוים
ששבעה וקבלו רז"ל שבעה למי
שבעה כמו שכתבנו
כשר עשיה

ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך יהוה ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים ויקימו עליו גל אבנים גדול עד היום הזה וישב יהוה מחרון אפו על כן קרא שם המקום ההוא עמק עכור עד היום הזה ויאמר יהוה אל יהושע אל תירא ואל תחת קח עמך את כל עם המלחמה וקום עלה העי ראה נתתי בידך את מלך העי ואת עמו ואת עירו ואת ארצו

ואמר יהושע מה עכרתנא יעכרינך יי ביומא הדין ורגמו יתיה כל ישראל באבנא ואוקידו יתהון בנורא בתר דרגמו יתהון באבניא ואקימו עלוהי דגור דאבנין רבא עד יומא הדין ותב יי מתקוף רוגזיה על כן קרא שמיה דאתרא ההוא מישר עכור עד יומא הדין ואמר יי ליהושע לא תדחל ולא תתבר דבר עמך ית כל עמא עבדי קרבא וקום סק לעי חזי דמסרית בידך ית מלכא דעי וית עמיה וית קרתיה וית ארעיה

רלב"ג
ויקם זכר
אחר זה
שב ה'
קקשבם
קלקיתנו
ישראל ונתן
קם ית'
שעשו מן
מלחמה ב'
בהתטלת
עם יאשי
קנוהלכם
סבב
קח יאשה
למקריע
בגם ק
קראפן ב'
כמוהר
עשיית מן
מופת ם
קם יסבסיע לנמת מהמשר לרדוף אחרי
בני ישראל לפי שבפעם הראשונה נכוס
וקנה מה' לא יעשה מופת.לא עכד'

רד"ק כאשר עשית ליריחו ולמלכה כי שם הכל חרם בעבור ראשית כבוש ולא התירו השלל עד כאן ואחר כך
הבזיה חרם כמו יריחו אבל הבהמה אותה לכם לבדכם שלא תעשו ממנה אוצר לה׳ ויצאו
אחרינו. שכן נסו מפניהם בעי עד שמשכנו אותם מן העיר כדרך אחרינו: ואתם תקומו מהאורב. כמו
מארב כמו שם בזה המשקל מן רבעו את הארבה דרך הימני ויטעמו שורק והורשתם את העיר השער הגרוש
והלכדם: כתפשכם כמו כדבר ה׳ שאמר אותו כאשר עשית ליריחו וליריחו שרפוה באש ולא נאמר לתפשי
כן אמר שרפו

זריזים ועשית לעי ולמלכה כאשר
עשית ליריחו ולמלכה רק
שללה ובהמתה תבזו לכם שים לך ארב
לעיר מאחריה: ויקם יהושע וכל עם
המלחמה לעלות העי ויבחר יהושע
שלשים אלף איש גבורי החיל וישלחם
לילה: ויצו אתם לאמר ראו אתם ארבים
לעיר מאחרי העיר אל תרחיקו מן העיר
מאד והייתם כלכם נכנים: ואני וכל העם
אשר אתי נקרב אל העיר והיה כי יצאו
לקראתנו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם:
ויצאו אחרינו עד התיקנו אותם מן העיר
כי יאמרו נסים לפנינו כאשר בראשנה
ונסנו לפניהם: ואתם תקמו מהאורב
והורשתם את העיר ונתנה יהוה
אלהיכם בידכם: והיה כתפשכם
את העיר תציתו את העיר באש כדבר
יהוה תעשו ראו צויתי אתכם:

ותעביד לעי ולמלכה כמא ד
דעבדתא ליריחו ולמלכה לחוד
עדאה ובעירה תבזון לכון ואתקין
לך כמנא לקרתא מאחורהא:
וקם יהושע וכל עמא עבדי ק
קרבא למסק לעי ובחר יהושע
תלתין אלפין גברא גברי חילא
ושלחינון בליליא: ופקיד יתהון
למימר חזו דאתון כמנין לקרתא
מאחורי קרתא לא תרחקון
מן קרתא לחדא ותהון כלכון
מתקנין: ואנא וכל עמא דעמי
נתקרב לקרתא ויהא ארי יפקון
לקדמותנא כד בקדמיתא
ונפוך קדמיהון: ויפקון בתרנא
עד דנגיד יתהון מן קרתא ארי
יימרון תבירין קדמנא כד ב
בקדמיתא ונפוך קדמיהון:
ואתון תקומון מכמנא ותתרכון
ית קרתא וימסרינה ה׳ אלהכון
בידכון: ויהי כמיחדכון ית
קרתא תדלקון ית קרתא
בנורא כפתגמא דה׳ תעבדון חזו דפקידית יתכון:

רד״ק המערבה כמשמעו מים לעי
שהעי מוקדם לבית אל ובית אל
מים לעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם
כדי לחזק לבם להכותו בבקר ולערוך המלחמה
וישכם ויפקד שהעמיד העם ומנה שמש
עליהם אחד
קם ממקומו
למלחמה
ויעל הוא וזקני
שאמר כ״ל
המלכים לא
היה שבר
לפניהם
שברים ולא
לאו צ״ל
שברים
וכל העם
המלחמה
היה העם
ומשפטו העם
עם המלחמה
כמו הלוים
הבריתי
ויקח
כחמשת אלפי
איש וישם
אותם אורב
אורב לעיר
אורב לעיר קרוב לעיר מערבית ואולי שם יורה
זה סמוך לעיר יותר מן האורב הראשון ויהיו

רלב״ג וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק
אמרו זה שיתחבאו ויתגלו לנגד
הייתה בלילה ההוא כי לא היה בהישרת העם כדבר המלחמה
אשר ובכי שימוח לבם יותר ולא ידע לכבוש עליהם שהיו
נלחמים בראשונה על יהושע וזקני ישראל לפני העם ולזה
היה יהושע
והולך עמו
העם הולך
מימין ונכר
שם זה לאות
הסמך בשל
לפני ירא
שלחמו ע
הסבר כ״ל
יהושע בלילה
ההוא בתוך
העמק כ
העמק הוא
המקום הנזכר
שם ושאר
היותר ג
מימין ע
שהמקומות
בדבר
המלחמה
וקנה לקח
יהושע מאותו
אלף שבר
כי אלף אשר
היה אורב בין בית אל ובין העי מים לעיר וקנה אשר קרוב

ושלחינון יהושע ואזלו
לכמנא ויתבו בין בית
ובין עי ממערבא לעי ובת
יהושע בליליא ההוא
בגו עמא ואקדים יהושע
בצפרא ומנא ית עמא
וסליק הוא וסבי ישראל
קדם עמא לעי וכל עמא
עבדי קרבא דעמיה
סליקו ואתקרבו ואתו
לקביל קרתא ושרו
מצפונא לעי וחילתא
בינוהי ובין עי ודבר
כחמשא אלפין גברא ושוי
יתהון כמנא בין בית אל
ובין עי למערבא לעי ושויאו
עמא ית כל משריתא
דמצפונא לקרתא וית
כמניה ממערבא לקרתא
ואזל יהושע בליליא
ההוא בגו מישרא

וישלחם יהושע וילכו אל
המארב וישבו בין בית אל
ובין העי מים לעי וילן יהושע
בלילה ההוא בתוך העם
וישכם יהושע בבקר ויפקד
את העם ויעל הוא וזקני
ישראל לפני העם העי וכל
העם המלחמה אשר אתו
עלו ויגשו ויבאו נגד העיר
ויחנו מצפון לעי והגי ביניו
ובין העי ויקח כחמשת
אלפים איש וישם אותם
ארב בין בית אל ובין העי
מים לעיר וישימו העם את
כל המחנה אשר מצפון
לעיר ואת עקבו מים לעיר
וילך יהושע בלילה ההוא
בתוך העמק

רלב"ג

במקום קרוב ויהושע עד שיתקבצו כל ישראל כשיטה יהושע את ידו בכידון והוא קרוב לעיר אשר בו היה והיו האורבים קרובים לבא מהם שיתקבצו כלם כשיבא הקול ויבואו אל העיר וילכדוה והנה

רד"ק

וישימו. שימה זו לשון הזמנה פי' שמו העם האורב והאויבים סמוך למחנה יותר ממה שהיו וכן אמר במלחמת בנימין ויעד על שומרון ויאמר שימו וישימו על העיר. ואת עקבו מיום אחד פי' ואת אחרם כמו ויעקבני פעמים ויאמינו כי האורב היה ערמה על דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ויש לפרש ואת עקבו סוף האורבים של האורב שהעקב סוף האדם כמו שנן עקבו יהיו כמו שם והיה עמו שבו וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שהאורבים שם לראות שומרי העיר אם הם ערים או ישנים פן יבאו אנשי העיר פתאום עליהם והכום ונכדרו וילך יהושע שהלך ולן בתוך העמק בתוך שימקה של הלילה

רד"ק

ויהי כראות מלך העי וימהרו וישכימו ויצאו אנשי העיר לקראת ישראל למלחמה הוא וכל עמו למועד לפני הערבה והוא לא ידע כי ארב לו מאחרי העיר. ויִנָּגעו יהושע וכל ישראל לפניהם וינסו דרך המדבר.

והוה כד חזא מלכא דעי ואוחיאו ואקדימו ונפקו אנשי קרתא לקדמות ישראל לאגחא קרבא הוא וכל עמיה לזמנא דמתקן ליה קדם מישרא ואנון לא ידעין ארי כמנא להון מאחורי קרתא. ואתברו יהושע וכל ישראל קדמיהון ואפכו באורח מדברא.

רלב"ג

והנה זכר וכבר יצאו אנשי העיר לקראת ישראל למלחמה למועד לפני הערבה למועד לזמן שכבר קבע

רד"ק

למועד כתרגומו לזמן שנתקן להם כלומר בזמן שקבע המלך ויאמר כשתהיה פלוני השעה פלונית היו מוכנים כלם לצאת למלחמה נשער שיתקבצו להם יום ראשון שהיו מתכוונים ומושבותם. לפני הערבה לפני המישור אשר היה את פני העיר. וינגעו הראו עצמם כאלו נגועים ונסים לפניהם כי הנגע כי אין אמת שהיו נסים לפניהם שלא היו נגעים בהם ואם לא היו נגעים ומראים עצמם כנגעים לכך היה אומר ויתנגעו אבל הוא התפעל כי המשפט דרך המדבר מקום מדבר מקום מרעה הבהמות יקרא מדבר כמו סמוך לעיר כמו ריחוק לעיר לפי אמת ורעה בהמות כדברם כענין כעדר בתוך הדברו והוא מתרגמו ומבצר מדבר לפי שהרועה בוקר בם המקום. ויזעקו

רלב"ג

שקבעו שיצאו לקראתם בפעם הראשונה ואמר עתה כי זה מה שיחזק לב אנשי העי שבו לצאת ולהלחם עמהם שכמו שיצאו אז יצאו עתה. ואמר לפני הערבה כי מקום הקרב לפני מה שיראה העי היה מוכנות בפעם ההיא או אמר לפני הערבה כי מקומן הקרב יתכן שלא היו יכולין לראות האורב אשר מאחורי העיר ובזאת התחבולה הסבה שבאו בקלות כי בראותם ששן העיר שלא השאירה אשר שם מאומה ונשארה לא נשאר להם כח ולא רצון להשמר והשיעור להלחם בפני ישראל שאתן ראוי וזה מבואר מאד

רד"ק ויזעקו נקבצו לרדוף אחריהם ולא שנקבצו אחריהם עם [illegible] כמו [illegible]
בעיר כן כתוב וקרי בעי [illegible] כל [illegible] בעיר לרדוף אחריהם וקרי
[illegible] ויאמר [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויזעקו כל העם אשר בעיר רודפי יהושע
לרדף אחריהם וירדפו
אחרי יהושע וינתקו מן העיר ולא נשאר
איש בעי ובית אל אשר לא יצאו אחרי
ישראל ויעזבו את העיר פתוחה וירדפו
אחרי ישראל. ויאמר יהוה
אל יהושע נטה בכידון אשר בידך אל
העי כי בידך אתננה ויט יהושע בכידון
אשר בידו אל העיר. והאורב קם מהרה
ממקומו וירוצו כנטות ידו ויבאו העיר
וילכדוה וימהרו ויציתו את העיר באש.
ויפנו אנשי העי אחריהם ויראו והנה עלה
עשן העיר השמימה ולא היה בהם ידים
לנוס הנה והנה והעם הנס המדבר נהפך
אל הרודף. ויהושע וכל ישראל ראו כי
לכד האורב את העיר וכי עלה עשן ח
העיר וישבו ויכו את אנשי העי. ואלה
יצאו מן העיר לקראתם ויהיו לישראל
בתוך אלה מזה ואלה מזה ויכו אותם
עד בלתי השאיר להם שריד ופליט. ואת
מלך העי תפשו חי ויקרבו אתו אל יהושע

ואתכנשו כל עמא דבקרתא למרדף
בתריהון ורדפו בתר יהושע ו
ואתנגדו מן קרתא ולא אשתאר
אנש בעי ובבית אל דלא נפקו בתר
ישראל ושבקו ית קרתא כד
פתיחא ורדפו בתר ישראל.
ואמר יי ליהושע ארים
ברומחא דבידך על עי ארי בידך
אמסרינה וארים יהושע ברומחא
דבידיה על קרתא. וכמנא קם בפריע
מאתריה ורהטו כד ארים יהושע
ידיה ועלו לקרתא וכבשוה ואוחיאו
ואדליקו ית קרתא בנורא. ואתפניאו
אינשי עי לאחוריהון וחזו והא סליק
תננא דקרתא לצית שמיא ולא הוה
בהון חילא למערק לכא ולכא ועמא
דאפך למדברא איתחזר על רדפאי.
ויהושע וכל ישראל חזו ארי כבש
כמנא ית קרתא וארי סליק תננא
דקרתא ותבו ומחו ית אינשי עי. ואלין
נפקו מן קרתא לקדמותהון. והוו
לישראל במיצעא אלין מכא ואלין
מכא ומחו יתהון עד דלא אשתאר
להון שאר ומשיזיב. וית מלכא דעי
אחדו כד חי וקריבו יתיה לות יהושע

רד"ק בשדה במדבר השדה של מקום ... זרע
קטנות ומקום מרעה הבהמות נקרא מדבר
פי' במדבר אשר רדפום בו. ויהושע
לא השיב ידו כשנטה ידו
... ואת ונבלתו ...
[illegible]

רלב"ג ... מלך העי
... כנלתו על
העץ ... העיר ...
כל ... העיר ויקימו עליו גל
של אבנים בפתח שער העיר כדי
... ס

ויהי ככלות ישראל להרג
את כל ישבי העי בשדה ב
במדבר אשר רדפום בו ויפלו
כלם לפי חרב עד תמם וישבו
כל ישראל העי ויכו אתה
לפי חרב ויהי כל הנפלים
ביום ההוא מאיש ועד אשה
שנים עשר אלף כל אנשי
העי ויהושע לא השיב ידו
אשר נטה בכידון עד אשר
החרים את כל ישבי העי רק
הבהמה ושלל העיר ההיא
בזזו להם ישראל כדבר יהוה
אשר צוה את יהושע וישרף
יהושע את העי וישימה תל
עולם שממה עד היום הזה ו
ואת מלך העי תלה על העץ עד ערת
הערב וכבוא השמש צוה יהושע ויורידו
את נבלתו מן העץ וישליכו אותה אל
פתח שער העיר ויקימו עליו גל אבנים
גדול עד היום הזה

והוה כד שיציו ישראל
לקטלא ית כל יתבי
עי בחקלא במדברא
דרדפונון ביה ואתקטלו
כלהון לפתגם דחרב
עד דשלימו ותבו
כל ישראל לעי ומחו
יתה לפתגם דחרב
והוה כל דאתקטלו
ביומא ההוא מגבר
ועד איתתא תרי ע
עשר אלפין כל אינשי
עי ויהושע לא אתיב ידיה דארים
ברומחא עד דגמר ית כל יתבי
עי לחוד בעירא ועדאי קרתא ההיא
בזו להון ישראל כפתגמא דיי ר
דפקיד ית יהושע ואוקיד יהושע
ית עי ושויה תל חרוב לעלם לצדו
עד יומא הדין וית מלכא דעי צלב
על צליבא עד עדן רמשא וכמיעל
שמשא פקיד יהושע ואחיתו ית
נבילתיה מן צליבא ורמו יתיה ב
במעלנא תרע קרתא ואקימו עלוהי
דגור אבנין רב עד יומא הדין

ואולם התועלות המגיעות מזה הספר הם
י״ד׳ התועלת הראשון הוא
במדו׳ והוא מה שזכר
מענין המילה ומזה המקום למדנו שאין שיאחר
עשיית מצוה מה ראוי שיקיימנה תכף שימצא
מקום שיוכל לקיימה. ולזה תמצא שתכף שימצאו
ישראל מקום אפשר שיהיו בו עד שיהיו מוכ־
נים בעשיית המילה ולזה אחר עבור אבל מצרי
הם נכרת להם כי יתר שלשה ימים יעשו לעבור הירדן
כמו שזכר במה שקדם. ומזה המקום יתבאר שלא
מל בהיותם לא זה המקום שיהיה הנה אין ראוי לו
שימתין עליה אחרי מצאו מקום לעשייתה׳ הב׳
הוא במדות והוא שראוי שיטלו האדם לעשות
פעולה מבעדה׳ הנה ראוי שיעשה אותה בזה האופן
אשר ימנעה לו בעבר יותר מעט מבעד׳ ולזה בזה
המצוה לא עשו שיעשה חרבות צרים ימול בהם בני
ישראל׳ הג׳ והוא במצות בשיעשה מעשיית
המילה סבה לתינוק ראוי שיתוכנו ממנו
ולזה ספר שהכר מוהלים לא מול במדבר בסבת
לכתם במדבר ארבעים שנה ועל פי ה׳ יחנו ועל
פי ה׳ יסעו ולזה לא היו יודעים מתי יצוו להם
ליסע כי הנסיעות היו בכל שעה ולכתם על פי ה׳
יסעו ולזה יתכן שאם היו מולים אולי יצוו להם הנסי
קודם היות מכת המילה והיה בזה סכנה לתינוק
ולמולים ולזאת הסבה זכר גם בזה המקום שהכר
ישבו בני ישראל תחתם עד חיותם׳ הד׳ והוא
בענין תועלת המצות הוא למדם שיש
למצות המילה רושם בתולדות והצמחות עד שהיו
סבותם לחרפת מצרים׳ ולזה זכר שהקדים מצות
המילה קודם שיחלו בענין המלחמה׳ ולזה נגל׳

אמר היום גלותי את חרפת מצרים לפי שהאור־
הארון שזכרנו וכבר הארכנו בזה אמר יוד יגיע
זה התועלת מאמת המצוה בבאורנו לדברי התורה׳
הה׳ והוא במצות הוא להוסיף באור על מה־
שאמר בתורה בספר השיר שהוא מ
מאמרות הפסח שלא יבא בו שום בריאות כמו שהיו
אומרים הצדוקים׳ הו׳ והוא בענין הוא שהפסח
יאכל לא יעשה ממנו לא מורד ולזה אמר שתכף
שיוכלו לאכול מעבור הארץ שבת הפסח׳ הז׳ והוא
בענין הוא שהכהן ראוי שיכין עצמו לכבודם
שיעשוך אלה הוא בשישים מהם בנו שם ולזה זכר
שהכר היה יהושע בשבילו כשהגיעו הקבוצה הקדושה
ר״ל שהכר שמשה מהם בנו שם כי הוא לא הי־
עדין בריאו׳ הח׳ והוא בענין להודיע כי
בהתערב בענין הקדשות הדמיונות יקרה
במקרה דברים המנוסים במראה הנבואה שיהיו
לפי הדמיונות אשר שמשה מהם בנו בהם וזה
מבואר נגלה לעמוד על הרבה מהדברים מן הספר
בהם כענייני הנבואות ולזה זכר בזה המקום כי
יהושע היה מראה יתגלה בזה האיש שיהיה מלאכי
המלחמה אשר לו לא אשר כתבתי׳ הט׳
הוא להיישיר ישראל בשיאמינו בשם
ויראו ממנו כי זה כלו מגיע אותם אל השלמות־
הנפשיית עם שבזה יתיישרו בזאת ההצלחה אשר
השיגו להם בו עבה׳ העשירי
והוא במדות הוא שהוא
ראוי שיקחה שכר כל בריה אך ראוי שישלם גמול
על כל מעשה טוב ולזה תמצא שפה ירד יהושע
שחיות רחב כל אשר אתה בבית ובזה הספור
בזה כי הקבוצים את המלאכים

אשר שם יהושע לא כן הענין בזה שבשעת מיתתם לא
לה כי לא נקברו ישראל בזה מפני שבועתם לה כי לא
היה להם רשות על זה מישראל ולא היו כאשר הנה
שיקברו הנה שנטעם וכן ספר בסוף הענין כי רצה
וכל אשר אתה בבית הדין יהושע והם בקרב ישראל
כי האמינה המלאכים אשר שלח ואחר שכבר היתה
הסכמתו להיות ריוח כל אשר אתה בבית בעבור
הטוב שגמלה למרגלים הנה הסכים יהושע שיעשה זה
על ידי המרגלים כדי שיקיימו שבועתם לה" הי"א
ויאמר במדות הוא שהוא ראוי לכל כלל מיוחד למנות
הנה האנשים לקבל מהמה לפי שם י"י כי כבר יבואו
הכלל בשאלה היחיד הלא תראה כי עכן מעל במרם
ועל כל העדה היה הקצף ולזאת הסבה. צוה התורה
אותו תוכיח את עמיתך" הי"ב ויאמר במדות
ויאמר שאין ראוי למוסר שיעשה. בכאן
מה שאיפשר שתמנע בו מטעה שלא יעשה בכלל
ולזה"ע שעשה כזה מפני הגבורה אך ראוי שיתמכם
לבסיר הטעם הזה באופן שלא יתפרסם בזר
מריבה והקטטה כי אולי יגעו מזה הספד. ר"ל בזה
יקיים מה שבועתו המענה עליו מלאת הכהן ולזר
התועלת שכבר התחיל יהושע שירד עכן יצאו לשלל
מעלו הטעם והאחוזה ולזה"ע שכבר היה אפשר
לו להשלים מעשה הכה"ן בזולת זה כי לא היה
יסולת לאחד מכם ישראל למרות את פי הכהן כמו
שאמרו איש כל איש אשר ימרה את פיך וגו' ולזאת
הסבה נכה יהושע בלחמו שירוע לאחד עכן כדי
שימנעו מה שהורה ויתפרסם זה לישראל ולזאת
הסבה הנחים ופרדים לפני י"י כדי שיתפרסם לכלם
שכבר היה מתנכר במה שהביאו מלחם יהושע לא
אותם הגבורים שהורה עכן"

הי"ג ויאמר במדות ויאמר שראוי לגדל
יעשה דלג בעשיית הפועל מה שלא ר"ל
יהיה מה מעשות הסבות המסלולות התכליות והסדר
יבוין ומהסבות כל הסבות המסובבות התכלית ר"ל
הקשה ולזאת הסבה חוזר עכן יהושע במלחמת
עם יושבי העי ככל אלו התחבולות הטפלות ואחר
שכבר היו ישראל הכר אוהם למלך העי בעמק ולזה
יכשילו יושבי העי לצאת עליהם במלחמה כי כבר
היו במנוסה בתחלת לפי הכוונים ההוא שהיו בני ד"ל
מפני היותם בעמק עם שכבר יוקן להם עד מפני
היות זה כמו המעט והכוונים שהיו ישראל נגפים
לפני יושבי העי בפעם הראשונה ויותר לנסות
גם כן לרדוף כלם אחריהם באופן שהמית העיר
פתוחה כי הם ראו אותם כלם נסים לדרך המדבר
והם לא ידעו שיהיה הנה הגיעו אחריהם ובזור
שלא להם בעלות הבנים החור בעד ויצאת העיר
בלא ויאמר הקל גמלה בעבן הקדמיהם כי בראותם
עשן העיר שבתלי מפני מות טפם ונשיהם ויגבר
קטטהם ונגר זה להם דלתי התשתדלות בעכן מן
מלחמתם שיתנבנו גם באופן ראוי ולזה מתו כלם
בקלות. ולזאת הסבה בשעה הלא מלך העי והקימו
עליו גל אבנים גדול לדרך הנשארים"

הי"ד ויאמר כדשת הוא שהוי לא יסנר
טבע המטאות מיקבנו לעשות מופת
אם לא יבואו לזה הכרית מה' ולזה
התועלת כי מפני שהיה אפשר הקדימות
יושבי העי בקלות בכמו אלו התחבולות מבד מיר
שהיה במלחמה הראשונה שהיו ישראל נגפים
לפניהם הנה לא הספיק הנס ית' שיעשה זה
בדרך מופת"

[illegible] יהושע

רד"ק אז יבנה. אז כשעברו ישראל את הירדן ולאו מוקדם ומאוחר בתורה כי כן כתו' בספר תורת משה
והיה ביום אשר תעברו את הירדן וגו' והקמות לך אבנים גדלו' ושדת אותם בשיד וכתו' וכתבת ע"ם
מזבח וגו' ואז היתה הקמות כל זמן שהיו ישראל בגלגל' וכן אמ' כי ביום עברו ונאמ' בהר גריזים ובהר עיבל
והביאו את האבנים ושדום בשיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה ובנו מזבח והעלו עולות שלמים ואכלו ושתו
ושמחו וברכו וקללו וקפלו האבנים ובאו ולנו ואמרו אין הבמה מותרת אלא עד כ"ה שנים אז יבנה ומלת יבנה עתי'
במקום עבר ומה זה עם אשר מלת אז הברה מקומות כמו אז ישיר משה אז ישיר ישראל אז יבדיל משה ואז ידבר יהושע אז יבנה שלמה ואז תכלה אז יקהל שלמה. **כאשר** צוה משה וגו' אשר לא הניף עליה' ברזל כשכרתו אותם מן ההר לא הניפו עליהם בברזל כמו שכתו' האבנים כשהן בעין בעת ברזל ושמירה. אשר
בספר יהושע דיכתב' את משנה תורת משה מן ושכתבו לבסוף האבנים מדרשו ופי' שכן שיהיו התורה ופירוש על הכלל ופרט' כי כתבו כן משנה תורה כמו שכתו' כתב ובמדרש שאמרו ... פי' כי לא יתכן שכתבו בהם כל התור' רק דרך קצרה ובלשון הכל ... מקום אמרו על האבנים כתבו ואחר כך אותם בשיד ומקום אמרו מתחלה שדו אותם בשיד וכתבו התורה על גבי הסיד ואמר כי בשבעים לשון כתבו אותם דברי התורה כמו שאמ' באר היטב כדי שיבינו אותם כל עם ולשון שיראו אותם

בְּכֵן בְּנָא יְהוֹשֻׁעַ מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְעֵיבָל כְּמָא דְפַקֵּיד מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִכְתִיב בִּסְפַר אוֹרָיְתָא דְמֹשֶׁה מַדְבַּח אַבְנִין שְׁלֵימָן דְּלָא אִיתְרֵים עֲלֵיהוֹן בַּרְזְלָא וְאַסִּיקוּ עֲלוֹהִי עֲלָוָן קֳדָם יְיָ וְנַכִּיסוּ נִכְסַת קוּדְשִׁין׃ וּכְתַב תַּמָּן עַל אַבְנַיָּא יָת פַּתְשֶׁגֶן אוֹרָיְתָא דְמֹשֶׁה דִּכְתַב קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר עֵיבָל׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה מִזְבַּח אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר לֹא הֵנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים׃ וַיִּכְתָּב שָׁם עַל הָאֲבָנִים אֵת מִשְׁנֵה תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רלב"ג אז יבנה יהושע מזבח לה' על ר"ל שקטרת המלחמה וכו' שסבר בזה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל **כאשר** צוה משה וגו' האבנים שלמות אשר לא הניף עליהן ברזל כמו שביאר התורה וזה מה שיורה שאמר שלמה בתורה ולזה מזבח אבנים התעשה לי ... לא רשות עם שסבר בזה שאמ' המזבח בהר עיבל וכבר ביארנו על אבני המזבח בפתשגן התורה משנה אשר כתב לפני ישראל וזה כבר התבאר בשער שסבר שדו אותם בשיד כדי שיכתבו שם כתב מבואר ואחרונ'

רד"ק חציו אל מול הר גרזים. ו' שבטים עלו לראש הר גרזים שמעון ולוי ויהודה יששכר יוסף ובנימין ו' בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי והכהנים והלוים והארון עומדים למטה מקיפין את הארון והלוים מקיפין את הכהנים וישראל מזה ומזה הפכו הלוי' פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה שנ' לברך את ישראל בראשונה וכך יאמ' שנ' ונתת את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל והיה אם שמוע תשמע והלכת ואחר כך והיה אם לא תשמע ופתחו ואמרו ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו ואלו עונ' אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואמרו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו ואלו עונין אמן עד שגומר סדר הזה בברכות ובקללות כך פירשו רז"ל והקשו ואמ' אחר שאמר כי הלוים היו למטה והאיך אני למעלה האיך הברכה והקללה? מן הו' שבטים שהיו בהר גרזים וגו' כו'

וְכָל־יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח חֶצְיוֹ אֶל־מוּל הַר־גְּרִזִים וְהַחֶצְיוֹ אֶל־מוּל הַר־עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם יִשְׂרָאֵל בָּרִאשֹׁנָה׃

וְכָל־יִשְׂרָאֵל וְסָבוֹהִי וְסַרְכוֹהִי וְדַיָּנוֹהִי קָיְמִין מִכָּא וּמִכָּא לַאֲרוֹנָא קֳדָם כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ גִּיּוֹרַיָּא כְּיַצִּיבַיָּא פַּלְגְּהוֹן לָקֳבֵל טוּרָא דִּגְרִיזִין וּפַלְגְּהוֹן לָקֳבֵל טוּרָא דְעֵיבָל כְּמָא דְּפַקֵּיד מֹשֶׁה עַבְדָּא דַּיְיָ לְבָרָכָא יָת עַמָּא יִשְׂרָאֵל בְּקַדְמֵיתָא׃

רלב"ג ואחשוב שאמר שבתחלה היה קורא ואת הברכה והקללה כאשר קראתי כמו שאמר כתוב בספר משנה וזהו מה שכבר קרא הם את כל דברי התורה הברכה והקללה וזה לא היה שכבר שם לא היה בו זולתי זה ואם אין אלה שיראה שכתב שם כל התורה הזה אין זה כמו שאמר רז"ל אם היה הענין כן ונעשה ובכלל הזה אם היה בכלל אותו בית לא פירוש ושפטו משנה תורה היה מכל זה בכתבם שבתורה וגם זה היה קשה בעתם כל השמים שכתב כל התורה ואחר אחר שאמר שיקרא משנה תורה משה רמז לו הברכות עד שאמר אלה וגו' שם כי אם ספר הברכה וזה שאמר וכבר שכתב ויהיה משנה לפני בני ישר' ומה שכתב שמשנה לפני בני יש' היה בכלל התורה לא' הדברי' לבד והם המפרש' אמנם שכבר כתב בהם רמוז' הדברים מהרי"ן מצות וזה ראיה בעתה שכבר זכר שם וכתב על האבנים את כל דברי

זקנים ועדים וכאו' למטה והשאר למעלה ומהם אמרו כי הלוים שהיו למטה והשאר למעלה והיתה כמו הקהל העדה והדומים להם שבאו בשתי ידיעות. ורז"ל דרשו כי בלה הלו' למטה כי מעטים היו ממספר הקהל על הר עיבל מקיפים על הר גרזים ואחרי שלוי למטה ממטה שהיה יוסף מוקים של בהם ואחר עם רב עד אשר וגו' ומה שא' מול הר גרזים אל מול הר עיבל אלא עמדו אלה כשפוע ההר ובהר גרזים ובהר עיבל יש מקומות כדרך קלה קשה בעבר הירדן מעבר ואלך דברי ר' יהוד' אחרי דרך מבוא השמש מקום שהמקום ההוא אצל אלוני מורה וגו' הלא ויעבור אברם בארץ וגו' מה אילוני מורה להלן שכם וגו' וזהו הר גרזים והר עיבל שהן בכותים ר' אל עזר אומר

אלא זהו הר גריזים והר עיבל שכן הכותיים הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דרך מבוא השמש מקום שהיה שוכנת בארץ הכנעני והלא יהושע אלא ארץ זאת היושב בערבה והלא כבר הרים ונבעות הן יושבין אצל הגלגל והלא לא באו את הגלגל ובירושלמי נדברי ר' אלעזר אינו הר גריזים והר עיבל שם גבשושית עשו לאחד קראו הר גריזים ולאחד קראו הר עיבל ואחרי כן קרא את כל דברי התורה הברכה והקללה הוא שאמר ברוך האיש אשר ארור האיש או פי' והיה אם שמוע תשמע והיה אם לא תשמע

התורה הזאת באר היטב יותר שהיה הסבה בבואר היה מבואר באופן שלא ישכחו וכבר פירשו שם כמו שאמר מעשה משנה הברכה והקללה לא ספר בו׳ מזה שבו׳ מזה כמו שהתבאר

ובתר כן קרא ית כל פתגמי אוריתא ברכן ולוטין ככל דכתיב בספר דאוריתא׃ לא הוה פתגמא מכל דפקיד משה דלא קרא יהושע קדם כל קהלא דישראל ונשיא וטפלא וגיוריא דאולין במהון׃ והוה כד שמעו כל מלכיא די בעברא דירדנא בטורא ובשפלתא ובכל ספר ימא רבא דלקבל לבנן חתאי ואמוראי כנענאי פרזאי חואי ויבוסאי׃ ואתכנשו כחדא לאגחא קרבא עם יהושע ועם ישראל סיעא חדא׃

ואחרי כן קרא את כל דברי התורה הברכה והקללה ככל הכתוב בספר התורה׃ לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בקרבם׃ ויהי כשמע כל המלכים אשר בעבר הירדן בהר ובשפלה ובכל חוף הים הגדול אל מול הלבנון החתי והאמרי ו הכנעני הפרזי החוי והיבוסי׃ ויתקבצו יחדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד׃

רד"ק

לא היה דבר של משה שלא קרא הוא ... והקללה פירוש יהושע קרא כפשוטו של התורה ... אשר ... לא הפסיק והגר ההלך בקרבם כמו שכתוב ... וכך אמר בשעריך ואמר

ההולך בקרבם שהיו מתגיירין מן האומות ב ככל מעשה ניסים ... אשר היו רואין ושומעין פה אחד בהסכמה אחת בעצה אחת

רלב"ג

שר וכו׳ ... כאשר ... כל ... אשר ... הירדן ... יהושע וישראל ... ולא ... ונקיו עם בזה ... אחד כמו ... ... ולא ... אחד

אחד כמו שהגיע ... ולא ... יחדיו והנה זה ... בזה אל ... ותחלתו ...

ועל זה ... ולא פרשו הקדמון הזה עד שספר ... כמו שספר ...

רד"ק

גם המה: כלומר הם על גם יעשו שהלכו בערמה לפי כח בערמה ויתנכלו וכן הם יחד שהלך ויראו אותם שהם בין האמור הקוי וכמו כנען זה ויאמר איש ישראל אל החוי ועד אמרו הגדול מאמר שהלך במו מעט ולא קבלם ושלקים אמר מעט מאוחר. עבד עד שוא תב:

מאמר וכן הנה יהושע הוטב עשה ושלחו מאד הולא לרבות על בני ירחו הם קם עשו ערמה עם בני ישראל וישמרו מהם כם ויראיון מגרה ומטונררה אל להם לכם

רלב"ג

והנה עם זה שיוטב גבעון עשו גם הם בערמה לקחת עמם שלא ימצא מה ממט בני ישראל וזה אמרו גם הם כי קראום עשו מה שעשו לקחת על זה עשה שלא יחרימום ישראל ולא לקחת עבדה אחרת ו

והעריאו בזה האופן שוכרי ויצירו קצת מעטן עד שיהיה לשולחיו וקצת שקם ר הר את עניים כלם קם שלקים בלו מאורקן נקודים יקלע

יקפת קפתקים שיתפך מהר יבשו לפירורין דקים:

ויושבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי: ב ויעשו גם המה בערמה וילכו ויצטירו ויקחו שקים בלים ח לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצררים: ונעלות בלות ומטלאות ברגליהם ושלמות בלות עליהם וכל לחם צידם יבש היה נקדים:

ויתבי גבעון שמעו ית דעבד יהושע ליריחו ולעי: ב ועבדו אף אינון בחכמה ואזלו ואזדודו ונסיבו שקין בלן לחמריהון וזקין דחמר בלן ומבזען ומצררין: ומסנן בלן ומרקען ברגליהון וכסותא בליא עליהון וכל לחם זוודהון יביש הוה כסנין:

כמו אנשי קהו וקם עשו גב' אחל בערמה בלא להם להשלים עמהם ה"ל עד גם לרבו על ערמת ישראל לפי מחשבות הקוי כי הם חשבו כי בערמה קבו ישראל יריחו ועי שגלו להם להשלים כדי שלא ישמרו מהם ואחר הכום והם בלו להם בערמה ולעת שהם עמים ידעו כי סופם לגלות ערמתם יחשבו אחר שיכריתו לכן ברית לא יעברו על בריתם ולעת שיתגלה להם הערמה אחר' ויצטירו' עשו עצמם צירים ומלאכים כלומר ס מלכין דרחוקה ומן הרמה שהרגמו יונתן כמו בלהה אזדודו מן צדה שהרגמו זוודין" ויקחו שקים שקו צרלים כבמ' מלכין רחוקה ונאדות יין ונג' ימא שהן את ערותם' ויא' לבשו בגדים מתגרשטין הצריכן לקשור אות קאן יתפרש לשון קשירה הן' ומצררים מתוקנו לשון ארמי צרירן דיוטי דמגרי ויק' נקודים לשון מנקד כלו אפוי מאד עד שיכביהו ובלשון ערבפמים ות"י כסנין ואדל פת גבוה כבסמן והוא פת שעושין אותו כעכין יבשים וכוססין אותו כבית המשתה ועד מפרשי אותו מעטן נקוד וטעמו כלו מעופש קיק והלחם המעופש הוא נקודים נקודים כי יש בעפוש לבוש ושחור וירוק" נקודים כמו בנקודים יאמר בית" ויאמרו

רלב"ג מארץ רחוקה באנו. יתכן שהם פרסמו להם מה שצותה התורה לישראל שלא יחיו כל
נשמה מהערים הקרובות אליהם אם לא ישלימו להשלים עמהם וכבר שלח אליהם יהושע
בכללות. ר"ל אל כל המקומות הקרובות וקרא להם לשלום ולא השלימו. ולזה היה מחוייב שלא יחיה מהם כל נשמה
כמו שנזכר בפרשת שופטים. ואפשר לומר עוד שכבר שלח יהושע לקרוא לשלום לכל המקומות הקרובים אליו כי
היה מחוייב להם לקרוא לשלום אל כל עיר ועיר קודם שילחם להם כמו שנזכר בפרשה. וכבר זכר במקומות

שכבר עשה יהושע ככל אשר צוה יי' את משה ולזה יתחייב שכבר שלח זה יהושע אל ה המקומות קודם שיכתם להלחם עמהם כמו שהגידו רבותינו ז"ל ולזה הערימו כ נשיאמרו שהם בזו	וילכו אל יהושע אל המחנה הגלגל ויאמרו אליו ואל איש ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה כרתו לנו ברית:	ואזלו לות יהושע למשריתא לגלגלא ואמרו ליה ולאנשי ישראל מארעא רחיקא אתינא וכען גזורו לנא קיים:

מארץ רחוקה ושמו עצמם עבדים לישראל והיה מחוייב לפי משפטי התורה שיקבלום בברית ויחיו להם
למס ועבדום ויעש להם יהושע שלום ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו להם לחיותם וישבעו להם
נשיאי העדה. והנה היתה סבת טעות ישראל בזה הענין כי לא שאלו את פי יי' עם היות אלעזר הכהן עם יהושע
שהיה כמו שאל על הכהן שהיו אלו אורים ותומים כמו שאמרה התורה ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו
במשפט האורים. והנה זאת השבועה אעפ"י שהיתה בטעות לא הסכימו לעבור עליה כי יהיה בזה חלול השם
אצל העמים ויאמרו שאין יראת יי' בישראל. והנה הנשיאים היו באופן הראוי אלא היו משלימין עמהם
אלא כי יאמר התורה והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך. אלא שכבר הסכימו עם עבדות הזה וזה
שכבר היה אפשר לפי משפטי התורה אלו היו הרחוקים שיעשו מה מה לישראל ויפטרו מעבדו אחר שלא שיעמדו
במקום שפלים העבדים אצל אם השלימו עליהם שיעבדום בגופם בכל העבודות הנבזות. ר"ל שיהיו חוטבי
עצים ושואבי מים לכל העדה. וזה היה אפשר עם היות התנאים כי הם עשו עצמם עבדים לישראל. ועם
כל זה רע להריגת להם לנבוד הסם שלא עשו מהם יהם הראוי להם ויפטר כל עמהם בברית כי כבר
רמזו אותם באמרם שהיו מארץ רחוקה והם מיפטר זה בלתי משו עבדים להם לעשות אחר להם אחר ואלו
מה שזכרנו בו מה שטעתם להם. ולפי שהשבועה והברית היה לחיותם ושיהיו הם עבדים לישראל
הנה כבר קיימו התנאים עמהם בזה האופן. והנה הוסיף יהושע על עבודתם שהסכימו עליו שהשאילם
שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה
ולמזבח יי' [illegible] אלומתך:

רד״ק ויאמרו כן כתוב בקרי ויאמר והכתוב מורה על הפרט והקרי מורה על הכלל׳ כמו שאומר איש ישראל אל החוי׳ מכלל החוי היו יושבי גבעון והערים הסמוכות להם שהיו באותה הטענה׳ ובדרש מה ראה החוי ועם אחרים הוא׳ אלא שעשו מעשה חויא׳ פי׳ נחש שנאמר בו והנחש היה ערום וכן עשו הם בערמה פי׳ חויא נחש׳ ומה עשה הנחש אמר יודע אלהים שאמר להם הקב״ה כי ביום אכלך ממנו מות תמות׳ אלא הרים האלך ומרימה כהן ואוכלן ונעשין ולא יורש את הארץ לעמי כך עשו הם׳ אלא אמרו אנו יודעין שאמר הקב״ה לישראל החרם תחרימם וגו׳ וכתו׳ לא תכרות להם ברית וגו׳ הרי אנו הולכין ומרימין כהן וכורתין עמהן ברית׳ מה נפשך יהרגו אותנו ויעברו על השבועה או יקיימו אותנו ויעברו על דבר השם

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַחִוִּי אוּלַי בְּקִרְבִּי אַתָּה יוֹשֵׁב וְאֵיךְ אֶכְרָות לְךָ בְּרִית׃

וַאֲמַרוּ אֱנַשׁ יִשְׂרָאֵל לְחִוָּאָה דִילְמָא בֵּינָנָא אַתּוּן יָתְבִין וְאֵכְדֵין נִגְזַר לְכוֹן קְיָם׃

כן הם ומן כך נעשין ולא יורשין את הארץ כלומ׳ שדימו את ישראל כמו שהנחש דימה את חוה׳ אולי בקרבי אתה יושב וגו׳ שהם היו יודעים שהם מארץ כנען היו אסורין לכרות להם ברית׳ שנא׳ לא תכרות להם ברית׳ והברית הוא שיהיו בשלום עמהם׳ אלא יהיו עבדים להם ויקבלו מצותם׳ וזה אסרה התורה ולעת״פ שכלם היו משלימין היו מקבלין אותם כמו שכתו׳ לא היתה עיר אשר השלימה את ישראל בלתי החוי יושבי גבעון וגו׳ מכלל שאם השלימה היו מקבלין אותם כן הוא׳ אבל בהגוים שכתו׳ עו״ז מארצם ושיקבלו עליהם ז׳ מצות שהן דבר נהם אדם הראשון כמ״ש הכתו׳ לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי מ׳ כל זמן שהם בטעות ואינם מקיימין ז׳ מצות שחייבין בהן כמו לא יעבור להם לשבת בארץ ישראל אבל מצוה להחרימם ושלא להחיות מהם נשמה׳ ואם משלימו׳ ושקבלו׳ עו״ז ומקבלו׳ ז׳ מצות צריך שיהיו למס ושיהיו עבדי׳ לישראל ונכנעים תחת ידיהם כמ״ש יהיו לך למס ועבדוך׳ וכן בשלמה מלך ישראל החוי והיבוסי וגו׳ ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה׳ אבל מה כן שאר אומות לז׳ עממי׳ יש שמשם זה הדבר כי שאר האומות אם היו עושין מלחמה ולא רצו להשלים היו הורגים כל זכר בהם שנ׳ והכית את כל זכורה לפי חרב והנשים והטף היו בוזזים להם ומחיים אותם לעבדי׳ שנ׳ רק הנשי׳ והטף והבהמה וגו׳ ואכלת את שלל אויבך וגו׳ אבל בז׳ אומו׳ לא רצו להשלי׳ היה מצוה שלא להחיות מהם כל נשמה שנ׳ רק מערי העמים האלה וגו׳ לא תחיה כל נשמה׳ ולכל האומות קוראים להם שלום תחלה שנ׳ כי תקרב אל עיר וקראת אליה לשלום ואפי׳ ז׳ אומות בכלל חוץ מעמון ומואב שנ׳ לא תדרוש שלומם וטובתם וגו׳ ואמרו בדרש כי לפי שמיתו בני שכם על בני יעקב נתגלגל מן המילה עליהם ולעת״פ שלא ממולו להם מוחה כן הם שכרם עמהם אע״פ אחר שהשלימו יושבי גבעון היו הורגים אותם בני ישראל לולי השבועה לפי שהטעו אותם וכרתו להם ברית בטעו׳ והיה בדין להרגם אם לא היה בדבר חלול השם מפני שלעת״פ שהיתה שבועה בטעו׳ אם לא יקיימוה יש בדבר חלול השם כי רבי׳ ישמעו בשבוע׳ ולא ישמעו בטעו׳ ובעבור השבוע׳ לא הוכירו הנגלי׳ בשבוע׳ לפי שהטעו אותם הקה״ג

כשעשיתם ולא השיאום שיהיו לנשים שכבר נלכד אלא
שהיו עד שנתנו עמים ושאלו מים לעדים ויש מרבו׳
ז״ל שאמ׳ כי כבר ושבועה שנעשה ברבים אין לו היתר
ולמדו זה הדבר מדבר הגבעונים שלא הפרו בעבור
שנשבעו להם רבים והנשיאים עליהם אמרו כי
בדבר הגבעונים לא חלה השבועה עליהם כלל שהרי
מטעים היו ומה שלא הרגום היה מפני חלול השם
שיאמרו העולם כמה אמורה עליהם שבועה״ כי
אפי׳ כשהיתה בטעות לא יעברו עליה וזהו לשון ז״ל
כי נשבעו להם נשיאי העדה וגו׳ אמרו רבנן מיתל
שבועה עליהו כיון דאמרו לנו מארץ רחוקה מאד
באנו ולא באו לא חלה שבועה עליהו כלל אלא היה
דלא להתחלל מפני קדושת השם והפסוקים מוכיחי׳
כן כי מי שאומ׳ כי מפני שנעשית ברבים אין לה
היתר שהרי אמרת הנשיאים ולא יהיה עליהם הקצף על
השבועה ואם לא היה כדבר אלא מפני קדוש השם

מה שהם היו בזה׳ ואמרו רבותי׳ ז״ל כי שלשה כתבים
שלח יהושע בכנסתן לארץ שלח להם מי שרוצה
להשלים ישלים׳ ועוד ושלח להם מי שרוצה לעשות
מלחמה יעשה מלחמה׳ ועוד ושלח להם מי שרוצה
לפנות יפנה׳ מי שהאמין בהקב״ה וחזר לדבריו הלך
לו לאפריקי׳ ואמרו בדרש כי הכנעני היה שפנה׳
ומפני זה זכה להקרא ארץ ישראל על שמו ארץ כנען
וזכה לארץ טובה שהיא אפריקי׳ וי״א כי פריזי פנה
לפניהם והלך לו׳ אח״ל ומה שאמרנו ישבי גבעון ל
העברים יקבלו השלום לפי שיהושע שלח בכלל לכלם
ויושבי גבעון חשבו שלא נכ״ שלח לדבריו ולא השלים
והנה יהרג אותם אולי לא יקיים השבועה ליושבי הארץ
הזאת ומדינה הוא שלא להם השלום כדי שלא
יאמרו מהם לפי שהם יושבים בערמה ואמרו כי
מארץ רחוקה הם כדי שיכרתו להם ברית׳

רד״ק

ויאמרו אל יהושע וגו׳
מארץ רחוקה מאד כי
שמענו שמעו ואת כל
אשר עשה במצרים
ואת כל אשר עשה
לשני מלכי האמורי וגו׳
זכרו מצרים וסיחון
ועוג ולא זכרו הירדן
לפי שהיה דבר
מצרים וסיחון ועוג
מימים קדמונים

וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲבָדֶיךָ אֲנָחְנוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ מִי אַתֶּם וּמֵאַיִן תָּבֹאוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה מְאֹד בָּאוּ עֲבָדֶיךָ לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־שָׁמַעְנוּ שָׁמְעוֹ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרָיִם׃ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּעַשְׁתָּרוֹת׃

וְאָמַרוּ לִיהוֹשֻׁעַ עַבְדָךְ אֲנַחְנָא וַאֲמַר לְהוֹן יְהוֹשֻׁעַ מַן אַתּוּן וּמְנָן אֲתֵיתוּן׃ וַאֲמַרוּ לֵיהּ מֵאַרְעָא רְחִיקָא לַחֲדָא אֲתוֹ עַבְדָךְ לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי שְׁמַעְנָא יָת שְׁמַע גְבוּרְתֵיהּ וְיָת כָּל דַעֲבַד בְּמִצְרָיִם׃ וְיָת כָּל דַעֲבַד לִתְרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִי מֵעִבְרָא דְיַרְדְנָא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן וּלְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן דִי בְעַשְׁתָּרוֹת׃

ודבר הירדן היה מוזמן קרוב בזמן הזה לבא ליהושע שלא שמעו דבר הירדן כי״ היו רחוקה לארצם׳ ויאמרו אלינו

רד"ק וקימנו כתרגומו שאול אימר מן יקיקו וכאן שלו כמשמעו. ונכרת לה' יוכן וקמנו כמו יחר וקמו
אמירתו קיו" זה קצידנו אותו לשון כפשק המזון מן כלה לדרך ולקחו אותו מבתינו לכצידנו
בדרך" ויקחו ימו כמו למדו מן לקח טוב כלו למדו ובחנו מעדם אחר קיק יבש כי אמת אמרו ולא שאלו
את פי. יוי ויש לפרש ויקחו כמשמעו שלקחו מצדם ואכלו ממנו בברית כדי שיאמינו בהם' וי"ת
קבלו דבריהם שבדוק כפתקם לשון ויאמר לא מדקם כל כמו' וית' וקבילו גבריא לפתגמיהון"

ויאמרו אלינו זקינינו וכל יושבי ארצנו לאמר
קחו בידכם צדה לדרך ולכו לקראתם
ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה כ
כרתו לנו ברית: זה לחמנו חם הצטידנו אתו
מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה
יבש והיה נקדים: ואלה נאדות היין אשר
מלאנו חדשים והנה התבקעו ואלה ש
שלמותינו ונעלינו בלו מרב הדרך מאד:
ויקחו האנשים מצידם ואת פי יהוה לא י
שאלו: ויעש להם יהושע שלום ויכרת
להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי ה
העדה: ויהי מקצה שלשת ימים אחרי אשר
כרתו להם ברית וישמעו כי קרבים הם אליו
ובקרבו הם ישבים: ויסעו בני ישראל ויבאו
אל עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון
והכפירה ובארות וקרית יערים: ולא הכום
בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה
ביהוה אלהי ישראל וילנו כל העדה על
הנשיאים: ויאמרו כל הנשיאים אל כל ה
העדה אנחנו נשבענו להם ביהוה אלהי
ישראל ועתה לא נוכל לנגע בהם:

ואמרו לנא סבנא וכל יתבי ארענא
למימר סבו בידיכון זוודין לארחא
ואזילו לקדמותהון ותימרון להון
עבדיכון אנחנא וכען גזרו לנא
קיים: דין לחמנא כד חמין אזדודנא
יתיה מבתנא ביום מפקנא למיתי
לותכון וכען הא יביש והוה כסנין:
ואלין זיקין דחמר דמלינא כד ח
חדתין והא אתבזעו ואלין תותבנא
ומסננא בליאו מסגי ארחא לחדא:
וקבילו גבריא לפתגמיהון ואולפן
מן קדם יי לא תבעו: ועבד להון
יהושע שלם וגזר להון קיים ל
לקימותהון וקיימו להון רברבי
כנשתא: והוה מסוף תלתא יומין
בתר דגזרו להון קיים ושמעו ארי
קריבין אינון ליה ובינהון אינון יתבין:
ונטלו בני ישראל ועלו לקרויהון
ביומא תליתאה וקרויהון גבעון
וכפירה ובארות וקרית יערים: ולא
קטלינון בני ישראל ארי קיימו להון
רברבי כנשתא במימרא דיי אלהא
דישראל ואתרעמו כל כנשתא
על רברביא: ואמרו כל רברביא
לכל כנשתא אנחנא קיימנא להון
במימרא דיי אלהא דישראל וכען לא נכול לאנזקא בהון:

רד״ק והחיה אותם׳ מקור׳ ויאמרו׳ יחיו ויהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה׳ זה
מקרא קצר ר״ל הנשיאים אמרו יחיו ויהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה׳
והמקרא יאמר לכך קצרה ואמר ויהיו כאשר אמרו אלא׳ לשון עבר ויהיו כאשר דברו להם הנשיאים וזה מאמר ר״ל כן
אמרו להם הנשיאים ומה שאמרו הם לכל העדה ויהושע אמר לבית אלהי׳ הלא סתר כי זמן שהיו העדה במדבר
עד שלא נתקדש הארץ היו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה אבל לאחר שנתקדש הארץ והיו ישראל איש
בעירו ואיש בנחלתו שלחת

דא נעבד להון ונקיים
יתהון ולא יהא עלנא רגזא
על קימא דקיימנא להון׃
ואמרו להון רברביא ייחון
ויהון מלקטי אעין ומלי
מיא לכל כנשתא כמא
דמלילו להון רברביא׃
וקרא להון יהושע ומליל
עמהון למימר למה ש
שקרתון בנא למימר
רחיקין אנחנא מנכון ל
לחדא ואתון בגונא יתבין׃
וכען ליטין אתון ולא
יפסקון מנכון עבדין ו
ומלקטי אעין ומלי מיא
לבית מקדשא דאלהי׃
ואתיבו ית יהושע ואמרו
ארי חואה אתחוה לעבדך
ית דפקיד יי אלהך ית
משה עבדיה למיתן לכון
ית כל ארעא ולשיצאה
ית כל יתבי ארעא מן
קדמיכון ודחילנא לחדא
לנפשתנא מן קדמיכון
ועבדנא ית פתגמא הדין׃

זֹאת נַעֲשֶׂה לָהֶם וְהַחֲיֵה אוֹתָם
וְלֹא יִהְיֶה עָלֵינוּ קֶצֶף עַל
הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם׃
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הַנְּשִׂיאִים יִחְיוּ
וַיִּהְיוּ חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם
לְכָל הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר דִּבְּרוּ לָהֶם
הַנְּשִׂיאִים׃ וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ
וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לָמָּה
רִמִּיתֶם אֹתָנוּ לֵאמֹר רְחוֹקִים
אֲנַחְנוּ מִכֶּם מְאֹד וְאַתֶּם בְּקִרְבֵּנוּ
יֹשְׁבִים׃ וְעַתָּה אֲרוּרִים אַתֶּם
וְלֹא יִכָּרֵת מִכֶּם עֶבֶד וְחֹטְבֵי
עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהָי׃
וַיַּעֲנוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ כִּי הֻגֵּד
הֻגַּד לַעֲבָדֶיךָ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ
לָתֵת לָכֶם אֶת כָּל הָאָרֶץ
וּלְהַשְׁמִיד אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
מִפְּנֵיכֶם וַנִּירָא מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵינוּ
מִפְּנֵיכֶם וַנַּעֲשֵׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה׃

היו חוטבי עצים ושואבי
מים לבית אלהים ובשלה
ובנוב ובגבעון ובבית
עולמים כמו שאמר אל
המקום אשר יבחר ואל
כן שהניח יהושע חוטבי
עצים ושואבי מים גזר
עליהם שלא יבאו בקהל
ה׳ שלא יתחתנו עם
ישראל ולא כבן יאמרו
כל זמן שבית המקדש ק
קיים שהרי אמר לבית
אלהי משמע כל זמן שהיו
חוטבי עצים ושואבי מים
לבית אלהי והוא כל זמן
שבית המקדש קיים גם
דוד גזר עליהם לנשים וכן
כתוב בספר עזרא ומן
הנתינים אשר נתן דוד
והשרים לעבודת הלוים׳
ועתה ארורים וגו׳ ולא
לשון ארור עדיין לבש
ארור כנען וגו׳ וכן אלו היו
עבדי׳ לנשים ושם שנקראו
הנתינים כלומר נתונים לעבודה כמו שמפרש למטה׳ ויענו וגו׳ ונעשה דבר שלא
כמשפט כבר כתבנו קצותיו בספר ויקרא״

רד״ק ושפתי יקמו מכך קל ונפלו׳ קטן קלו׳ • ויתנם יהושע וגו׳ ואמר לם כשהם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים נגד עלקים שלא יבואו בקהל כלו שלא יתחתנו ישר׳ בהם ולהם אמרו בזמן שבית המקדש קיים [illegible] לבית אלהי [illegible] כל זמן שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי וזהו כל זמן שבית המקדש קיים מן דוד ונגד [illegible] [illegible]

רלב״ג אדני צדק מלך ירושלם [illegible] [illegible] היות מלכם צדק וירמיה שכל מלכי ירושלם היה שמם מלכם צדק או אדני צדק כי שם אחד כמו שהיה שם מלכי מצרים פרעה [illegible] [illegible]

וְעַתָּה הִנְנוּ בְיָדֶךָ כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשֵׂה׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן וַיַּצֵּל אֹתָם מִיַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא הֲרָגוּם׃ וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לָעֵדָה וּלְמִזְבַּח יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנִי צֶדֶק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַםִ כִּי לָכַד יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעַי וַיַּחֲרִימָהּ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּהּ כֵּן עָשָׂה לָעַי וּלְמַלְכָּהּ וְכִי הִשְׁלִימוּ יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ בְּקִרְבָּם׃

וּכְעַן הָא אֲנַחְנָא מְסִירִין בִּידָךְ כְּמָא דְתַקִּין וּכְמָא דְכָשַׁר בְּעֵינָךְ לְמֶעְבַּד לָנָא עֲבֵיד׃ וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן וְשֵׁיזֵיב יָתְהוֹן מִיַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא קְטַלוּנוּן׃ וּמַנִּינוּן יְהוֹשֻׁעַ בְּיוֹמָא הַהוּא לְקָטְעֵי אָעִין וּמְלָן מַיָּא לִכְנִשְׁתָּא וּלְמַדְבְּחָא דַיְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין לְאַתְרָא דְאִתְרְעֵי׃ וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲדוֹנִי צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם אֲרֵי כְבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ יָת עַי וְגַמְרַהּ כְּמָא דַעֲבַד לִירִיחוֹ וּלְמַלְכַּהּ כֵּן עֲבַד לְעַי וּלְמַלְכַּהּ וַאֲרֵי אַשְׁלִימוּ יָתְבֵי גִבְעוֹן עִם יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בֵּינֵיהוֹן׃

[illegible] נכשן וילחמו עליה וכבר אמרו [illegible] נכשן [illegible] [illegible] עבדיו מיד [illegible] עלקים וירמיה [illegible] יהושע את פני יי׳ כל [illegible] וכל עם [illegible] וכל גבורי החיל וכבר [illegible] יהוש׳ קודם [illegible] את פנו על דברי [illegible] [illegible] ויקומו יי׳ לפני ישר׳ ויכו ישר׳ מכה גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית חורון [illegible] ויקי [illegible] ישראל [illegible] [illegible] קברת יותר מאשר [illegible] בני ישראל בחרב׃

ויהי כשמוע אדני צדק כל מלכי ירוש' היו נקרא' בשם העיר שהעיר נקראת צדק כמו שכתו' ומלכי צדק
מלך שלם. ושם העיר ירושלים כמו שכתוב ויהי בשלם סוכו. ונקרא כן כשנעשה ירושלם שהיא מנקה מצדק

ודחילו לחדא ארי קרתא רבתא
גבעון כחדא מקרוי מלכותא וארי היא
רבא מן עי וכל גברהא גברין: ושלח
אדני צדק מלכא דירושלם לות הוהם
מלכא דחברון ולות פראם מלכא
דירמות ולות יפיע מלכא דלכיש ולות
דביר מלכא דעגלון למימר: סקו לותי
וסעדוני ונמחי ית גבעון ארי אשלימת
עם יהושע ועם בני ישראל: ואתכנשו
וסליקו חמשא מלכי אמוראה מלכא
דירושלם מלכא דחברון מלכא ד
דירמות מלכא דלכיש מלכא דעגלון
אינון וכל משריתהון ושרו על גבעון
ואגיחו קרבא עלהא: ושלחו אנשי
גבעון לות יהושע למשריתא לגלגלא
למימר לא תרשל ידך מעבדך סק
לותנא בפריע ופרוק לנא וסעדנא ארי
אתכנשו עלנא כל מלכי אמוראה
יתבי טורא: וסליק יהושע מן גלגלא הוא
וכל עמא עבדי קרבא עמיה וכל גברי
חילא: ואמר יי' ליהושע לא
תדחל מנהון ארי בידך מסרתינון לא
יתעתד אינש מנהון קדמך: ואתא ל
לותהון יהושע בתכיף כל ליליא סליק
מן גלגלא: ותברינון יי' קדם ישראל
ומחנון מחא רבא בגבעון ורדפינון
באורח מסקנא דבית חורון ומחנון
עד עזקה ועד מקדה:

וייראו מאד כי עיר גדולה גבעון כאחת
ערי הממלכה וכי היא גדולה מן העי וכל
אנשיה גברים: וישלח אדני צדק מלך
ירושלם אל הוהם מלך חברון ואל פראם
מלך ירמות ואל יפיע מלך לכיש ואל
דביר מלך עגלון לאמר: עלו אלי ועזרני
ונכה את גבעון כי השלימה את יהושע
ואת בני ישראל: ויאספו ויעלו חמשת
מלכי האמרי מלך ירושלם מלך חברון
מלך ירמות מלך לכיש מלך עגלון הם
וכל מחניהם ויחנו על גבעון וילחמו עליה:
וישלחו אנשי גבעון אל יהושע אל ת
המחנה הגלגלה לאמר אל תרף ידיך
מעבדיך עלה אלינו מהרה והושיעה
לנו ועזרנו כי נקבצו אלינו כל מלכי ת
האמרי ישבי ההר: ויעל יהושע מן הגלגל
הוא וכל עם המלחמה עמו וכל גבורי
החיל: ויאמר יהוה אל יהושע אל
תירא מהם כי בידך נתתים לא יעמד א
איש מהם בפניך: ויבא אליהם יהושע פ
פתאם כל הלילה עלה מן הגלגל: ויהמם
יהוה לפני ישראל ויכם מכה גדולה
בגבעון וירדפם דרך מעלה בית חורון
ויכם עד עזקה ועד מקדה:

רד"ק

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

ויהי בנסם מפני ישראל הם במורד בית חורן ויהוה השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים עד עזקה וימתו רבים אשר מתו באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל בחרב׃ אז ידבר יהושע ליהוה ביום תת יהוה את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון׃

והוה במערקהון מן קדם ישראל אנון במחתנא דבית חורון ומן קדם יי אתרמיאה עליהון אבנין רברבן מן שמיא עד דאתו לעזקה ומיתו סגיאין דמיתו באבני ברדא מדקטילו בני ישראל בחרבא׃ בכן שבח יהושע קדם יי ביומא דמסר יי ית אמוראה קדם בני ישראל ואמר לעיני ישראל שמשא בגבעון אוריך וסיהרא במישר אילון׃

[illegible]

שבמופתים [illegible] עליו [illegible] היה העניין כן היה ראוי שלא יתעורר השער מלספר זה המופת הגדול כי אמנם נראה מכונת התורה לפרסם עניין המופתים והנפלאות כמו זה מה שיראה להאמין בו' כמו שזוכר בתורה בעניין המופתים שעשה לפרעה ואמר ולמען תספר באזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה' ועוד כי כבר יראה מפשטי אלו הדברים שלא נעצר השמש מהתנועה ולא הירח וזה יתבאר מפנים מהם מה שאמר ולא אץ לבוא כיום תמים. וזה לא ישלול ממנו התנועה אבל ישלול ממנו מהירות התנועה והמאמר שזה דרכו יחייב לו התנועה כמו אלו האומרים השלמים אחר יד נכר רבים בדברים מדרך מה הוא ד' ומהם מה שאמר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון ולא אמר שמש דום וירח אבל נתן להם מקום ראוי היות נראים אז אל המקום ההוא והוא מבואר שמי שישלול התנועה מהמקום ההוא לא ישלול התנועה במוחלט כי כבר אפשר שיתנועע במקום ההוא וכבר יחייב זה המאמר בכמו המאמרים השלמים לשמש ולירח התנועה והמשל שמי שיאמר שפלוני עמד בגבעון כך וכך ימים הנה לא יתחייב מזה אלא שלא יצא מגבעון

[illegible] שיעמוד [illegible] כמשפטו דום ענין זה כמה המעולה השתיקה ואמר דום כמו הכנה השתיקה בעמידה ואמר עמדו לא ענו עוד' וירח בעמק אילון ונראה אמר כן שיעמוד בעמק אילון כאשר אותם שנה שהיתה ירח שמדית הנה אילון והוא רחוק מגבעון שגבעון בגבול בנימין ואילון בגבול דן ויתכן שגבעון רחוקה מעמק אילון ירצה כי רדפו אותם והכום מגבעון עד אילון ובגבעון היה קרוב היום כשהתפלל שיעמוד השמש והירח שיעמוד בקולו כמו שאמר ויעמוד השמש בחצי השמים פי' עמד על שיעור שהיה עומד ומרוצתו היה כיום תמים ואמר שמשא והוא כמו האדם שנשנה והוא יום התקופה תמוז ושמש השמש היו בעמק אילון והאיר הירח והיה הירח אז מן ה הדומה במעלה היה אז בשלשית והתפלל שיעמוד הירח להאיר להם עד שיכלו נקמתם מאויביהם וכן היה כמו שאמר וידם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו ואות הפליאה

אבל שכבר יתנועע במדרגה הוא לא יהיה זה המאמר בדרך מה הוא כי יחייב למי שישלול ממנו התנועה שיאמר שלא יתנועע לא שלא יצא מגבעון וזה מבואר למי שעיין בספרים השלמים אחר [illegible] המופתים: ומהם מה שאמר ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל: הורה בזה כי זה המופת הוא בעניין המלחמה בעצמותה ואם היה זה המופת בעמידה מהתנועה לא היה לו רושם בעניין המלחמה כלל: ומהם כי יתבאר מדברינו כי הנס יתכן לא יעשה מופתים כי אם לצורך או לקנות דעת אמיתית ולא נזכר בכאן רושם בזה המופת [illegible] מזה הנדרים: ומהם שכבר יתבאר בספר מלחמות ה' כי המופת לא יהיה על [illegible]

בזאת ההתבאות [illegible] ר"ל [illegible] ולזה

הוא מבואר שלא היה זה המופת בזה

העניין אשר יחשב:

התנועה לא תמידית כמו התנועה והטבע השמש כי לא עמד שלמון אלפים ושש שמשות עמדו השמים והירח כבר
המלחמה הייתה בערב שבת ושמש יהושע שלא יחללו ישראל את השבת ופסק ידיו למעלה שיעמוד השמש
כמו כן שישאר יום השבת והירח עמד בגבעון כמו שאמר ירושלמי השמש יעמוד לרגע כל שעה ידוע לנו שעמדו
שמש ידע מקומו וכן עמד כשיעור יום שבת וממנו שבת והוא שעה ושלשים שעות:

<table>
<tr>
<td>

רד"ק

עד היום לפני לאויבנו כמו מלאכינו וכן השמש לכה עלית בבקר ולא היה כמו השאלה לעמד שכים לבו השמש לאחרונה לחזקים הארץ השאלה היה לאות למופת ושמו השם בעזרו

</td>
<td>

וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לִשְׁמֹעַ יְהוָה בְּקוֹל אִישׁ כִּי יְהוָה נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הַגִּלְגָּלָה׃ וַיָּנֻסוּ חֲמֵשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיֵּחָבְאוּ בַמְּעָרָה בְּמַקֵּדָה׃

</td>
<td>

וְלָא הֲוָה כְּיוֹמָא הַהוּא קֳדָמוֹהִי וּבָתְרוֹהִי דְּאִתְקַבַּלַת קֳדָם יְיָ צְלוֹתָא דֶּאֱנָשׁ אֲרֵי יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ מַגִּיחַ קְרָבָא לְיִשְׂרָאֵל׃ וְתָב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמֵּיהּ לְמַשְׁרִיתָא לְגִלְגְּלָא׃ וְאַפְּכוּ חַמְשָׁא מַלְכַיָּא הָאִלֵּין וְאִטְּמַרוּ בִּמְעַרְתָּא בְּמַקֵּדָה׃

</td>
<td>

רלב"ג

והראוי שתדע כי השמש יתנהג היום ולזה נאמר שהיום ידו מאד כשקיעת השמש לערב כאשר יאמר השמש ומזה שיהיה בו אור השמש יותר יום ואם בעת היותו שם השמים בכפא

</td>
</tr>
</table>

שלאמר הוקירא כי יהוה נלחם והוא כמו המופת שכתבו עם מעשה אל ידך התפלה שיתפלל אדם על דבר שני טבע ומעבר הטבע במהות התפלה ואם לא יהיה לנו בו אות ומופת לא היה ולא יהיה וזהו שאמר לשמוע יהוה בקול איש כי יהוה נלחם לישראל:

מן הזמנים וזה יתבאר גם מפני שאמר והירח בזיקים כאשר עמד אולך ואור עד שכון היום ר"ל שאורו יוסף עד שכון היום כן ארץ בזיקים מאשר התמיד אל תוספת השלמות האור מבואר שבעת היורד השמש בכח השמים לא יעבר בו ירידה יאמר בעת. ארוך וזה מבואר מאד למי שעיין בחכמות

התכונה ענין מעשה וזה יתבאר כי כן יעבר כל הזמנים כמו האסור לגורמי הטבע לזה לא יעבר השמש ירידה באלו הכלים בכמו יום שלם ולזה אמר שכבר עמד השמש אז בתוך השמים כי כן היה מתחייב כי הם היו אצל גבעון והיו רואים השמש על גבעון ולא יעבר השמש לרדת כמו שדרך היום התמים שלא יעבר השמש לרדת בו והירח שאורך עד גבעון היה מאורו למערב וזאת התנועה לא יעבר מאד לשמים אבל אם היום למעט שישאר ירידתו הנה זכר שיעבר הגבורות לו מעד הירידה לא יעבר שלא ירדה כבער גבעון ועתה שהיה רחוק כמו כי לא יעבר לגוא כמעשה עמן השמש אבל במיוחדות היום ובכלל שלא יאמר דבר זולת המפורש והוא השתקות התפלות בם:

רד״ק

המלכים בפיו׳ [illegible] המערה [illegible] המערה שהיתה בגבול מקדה׳ ואתם אל תעמדו וגו׳ וזנבתם [illegible] ויהי ככלות וגו׳ והשרידים׳ שרדו מהם׳ [illegible] שרדו מהם באו אל ערי המבצר׳ וישבו כל העם וגו׳ [illegible] וישב יהושע וכל ישראל עמו המחנה הגלגלה [illegible] כאשר אמרו ליהושע [illegible] נחבאים במערה במקדה באו אל מקדה עד [illegible]

[illegible]

ויגד ליהושע לאמר נמצאו חמשת המלכים נחבאים במערה במקדה׃ ויאמר יהושע גלו אבנים גדלות אל פי המערה והפקידו עליה אנשים לשמרם׃ ואתם אל תעמדו רדפו אחרי איביכם וזנבתם אותם אל תתנום לבוא אל עריהם כי נתנם יהוה אלהיכם בידכם׃ ויהי ככלות יהושע ובני ישראל להכותם מכה גדולה מאד עד תמם והשרידים שרדו מהם ויבאו אל ערי המבצר׃ וישבו כל העם אל המחנה אל יהושע מקדה בשלום לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשנו׃

ואתחוא ליהושע למימר אשתכחו חמשא מלכיא טמירין במערתא במקדה׃ ואמר יהושע גרו אבנין רברבין לפום מערתא ומנו עלה גברין למטרהון׃ ואתון לא תקומון רדופו בתר בעלי דבביכון ותרכון יתהון ולא תשבקונון למיעל לקרויהון ארי מסרינון יי אלהכון בידכון׃ והוה כד שיצי יהושע ובני ישראל למימחיהון מחא רבתא לחדא עד דשלימו ומשיזביא אשתזבו מנהון ועלו לקרוין כריכן׃ ותבו כל עמא למשריתא לות יהושע למקדה בשלם לא הוה נזקא לבני ישראל למרחק גבר ית נפשיה׃

רלב״ג

[illegible]

[illegible]

בכבוד המלכים שהיה בו המופת בזה הספור ולא
יספק עליו מספק על מה שהקשינו בזה ויאמר
שסבר כי לא שיעשה המופת הזה כמו בשני סדר
התנועה הסדר והוא מה שאמר ישעיה לחזקיה כ
כשאמר מה אות כי ירפא ה' לי ועליתי ביום השלישי
בית ה' ויענהו הלך הצל עשר מעלות אם ישוב הצל
אחורנית עשר מעלות והוא מבואר שהתנועה הזאת לא
תהיה כי אם בתנועת השמש כמו שלא כמו שיישן ה
שהוא מבואר במאמרים שכבר בזה המקום יתחייב שלא היה
זה המופת בהשתנות סדר תנועת השמש הנה אך
יתכן שנאמר שזה יהיה כך הנה אך שיתגלה זה
בסדור הוא עמו כפלא מאד ולזה ראוי שנבאר
הדברים האלה ויתבאר מזה מה המופת ההוא
ונאמר כי ידמה לפי הנראה לנו שכבר שם ישעיה
הספורים בזה המופת לחזקיה ואמר שזה האות יהיה
שאור השמש הבאים בשלך הצל עשר מעלות
יותר על מה שהלך בזולת זמן או שישוב הצל אחורנית
עשר מעלות והוא מבואר שאם היה זה המופת ה
היה בעצם המלחמה כמו שזכרנו ולזה הוא מבואר
שזה המופת היה בזולת שנוי סדר התנועה השמימית
ואם יהיה לפי מה שאמרנו והוא שכבר יתבאר במה
שכבר יהיו עננים תחת השמש באופן שירבה הצל
ממטה יורו הנה הם יראו שיהיה השמש באור
מקום שהוא עם שכבר יראה או שיתבאר השמש
בשעה מעט זמן למהר או למעט הנכון אחר
נבדרים לפי מה שהעננים ההם וכל התנועה וזה
מה שאין בו ספק כי יתחייב יראו זה מן הקושי בזה
הלשון ולפי שכבר ראה חזקיה או מהעננים ומכל
התנועה ההם לבלתי עשר מעלות יותר על

מה שהלך שלא היה היה השמש בסוף מה שהיה
כראה שהיה כמו או מגד התנועה העצמית
ולזה שאל שישוב אחורנית הצל עשר מעלות
והנה נספר ישעיה אמר והשב השמש עשר מעלות
במעלות אשר ירדה ר"ל לפי הראות עמו מופת
היה בכל כמו שזכר שם אמר הנה משיב את הצל
המעלות ובכלל אותו זה הספק ואמנם
ירצה יותר על כל פעם שיהיו לנו המופתים כמו
סדר תנועת השמים לא יתקיים עליו כמו כן ומה
יתכן וכל המופתים לא ישנו יותר מה השינוי מ
זה מבואר לפי מה שבארנו שנפשו הנה יתבאר
ויכלו ואחר שהתבאר זה הנה
שוב לבאר דברי זאת ספרו שם ואמרו
שאמר יהושע היה סבה שיבור ה' השמש
מקיות על גבעון וירח מהיר על עמק
אילון השלם נקמת גוי אויביו ונראה בזה
שכבר דמה השמש בגבעון וירח בעמק אילון
עד שהשלימו ישראל המלחמה מהנקמה וזה היה
עמו כפלא כי לא די שעשה שינקמו ישראל
מהקמים עליהם אבל עשה עם זה שיהיה הנקמה
השלם בזמן קצר כזה ולזה אמר ולא
היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול
איש כי ה' נלחם
לישראל ולזה
היו יכולים להשלים
הנקמה בזה הזמן הקצר כי יד השם לא יתקצר ואמנם
לשמוע ה' וגו' לפי שלא ידעו הכל שהשלים זו הנקמה
בזה הזמן הקצר אבל הכל שמעתם על דרך מקיים
דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים וכתוב בספר

רד״ק וידום השמש והתפלה הזאת כתובה על ספר הישר והוא ספר התורה והוא יאמר אתם יודעים
אתם כרתו ברית בכל פעם וגו׳ כמו שפירשו אחרים כי אותיות אלו בפסוק הוא קריאת השם
מפסק והוא מה׳ והוא כל הספר אשר אתה וגו׳ וכתו׳ ויראו מעשה אלהי׳ ועמידת השמש ליהושע הוא מה׳ הגורל
בכל עת יעשה נפלאות וגו׳ וכתו׳ ולא היה כיום ההוא וגו׳ והוא לא אות קרוב לקרוב במות ריחוק ובדרש
שעשו עמדו השמש והירח כנגד המלחמה היתה כמש״ה והעמידו יהושע שלא יחללו ישראל את השבת ושם
ידיו למעלה שישמע

רלב״ג והנה ספר הישר יחשוב שהיה ספר כך והוא עם הגלות וכבר רמזו קצת לרבותינו ז״ל ורמזו שהיה	וְאוֹרֵךְ שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא קָם עַד דְּאִתְפְּרַע עַמָּא דְיִשְׂרָאֵל מִבַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן הֲלָא הִיא כְתִיבָא עַל סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא וְקָם שִׁמְשָׁא בְּפַלְגוּת שְׁמַיָּא וְלָא רְחֵק לְמֵיעַל כְּיוֹם שְׁלִים׃	וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד עַד יִקֹּם גּוֹי אֹיְבָיו הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים׃	השמש כיום השני שישר יום השבת והירח כשישר לה שבת מנלן שבת והם שלשה או שמונה ואל שד על ספר הישר ספר בראשית והוא מה יוסף בחלומו

והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי וכריתת לו בחלום זה הדבר ונתקיים עתה בזרעו ביהושע.
ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים אין לשון ויאותו המלאכים הפך מה שכתו׳ בן ישי כנגד
לרוץ אורח׳ וידום השמש וירח עמד יאמ׳ מלשון אל דמיונו יומם פי׳ ימי הנסים והגדר ולפי׳ שהתפלל יהושע
ואמר שמש בגבעון דום כלו׳ שהורי על בהונך הגדול עד שיוקם מאויבי ועשו הקו״ שלו׳ וידום השמש וירח
עמד גם כלו׳ עמד במהרו כי לשון עמידה הוא לשון קיום הדבר ועמדו על הכוונה כמו והנה הנגע עמד כ
בעיניו ורז״ל כתבו מאי ספר הישר אמ׳ רב חייא בר אבא אמ׳ ר׳ יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו
ישרים שנא׳ תמות נפשי מות ישרי׳ והיכן רמוזה דכתי׳ וזרעו יהיה מלא הגוים בשעה שעמדה לו חמה ליהושע
שהיה מזרע אפרים ר׳ אלעזר אמ׳ זה משנה תורה ולמאי קרו ליה ספר הישר דכתי׳ בה ועשית הישר והטוב
בעיני ה׳ והיכן רמוזה דכתי׳ עמים יחד ינגחו אפסי ארץ וגו׳ פי׳ יהושע שהיה מזרע יוסף וכמה קם ר׳ יהושע
בן לוי אומר עשרים וד׳ אזל שית וקם שית אזל שית וקם שית כלה מילתא כיום תמים ר׳ אלעזר אמ׳ שלשים ושית
אזל שית וקם תריסר ... עמידתו כיום תמים ר׳ שמואל בר נחמני אמ׳ מ״ח ושמונה אזל
שית וקם תריסר ... אזל שית וקם כל״ ולא אץ לבוא כיום תמים מכלל דמעיקרא ... כיום תמים ... יוכן
דאמרי בתוספתא פליגי ר׳ יהושע בן לוי אמ׳ אזל שית וקם תריסר ... אזל שית וקם תריסר ... עמידתו כיום תמים׳
ר׳ אלעזר אמ׳ ... אזל שית וקם תריסר ... אזל שית וקם ... ולא אץ לבוא כיום תמי׳ מכלל דמעיקרא ...
תמים ר׳ שמואל בר נחמני אמ׳ מה״ ... אזל שית וקם כל״ מקום עמידתו ... כיום

רד"ק ההלכוא. באלף נוספת עם יתר וכן לא אבוא שמעו וכן כל אלף הבא שנקראת יתרה [illegible]
ההלכוא. בניקוד אשר כמו הא הקדים שמואל וזולתו [illegible] אלו הבא הא הידיעה על העבר וזהו מפני שנפלת [illegible] ההלכו הנלוים לקברים [illegible] [illegible]
[illegible]

רלב"ג ושם יהושע [illegible] לאסרי יחד להם שהלכו אתו שישימו רגליהם על צוארי מלכים האלה למען ייראו השרים מלחמם [illegible] ולא הסבה תלם על ה' עצים והשליכם במערה ושמו אבנים גדולות על פי המערה עם שזה היה מוכר לנו עד היום

ויאמר יהושע פתחו את פי המערה והוציאו אלי את חמשת המלכים האלה מן המערה: ויעשו כן ויוציאו אליו את חמשת המלכים האלה מן המערה את מלך ירושלם את מלך חברון את מלך ירמות את מלך לכיש את מלך עגלון: ויהי כהוציאם את המלכים האלה אל יהושע ויקרא יהושע אל כל איש ישראל ויאמר אל קציני אנשי המלחמה ההלכוא אתו קרבו שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה ויקרבו וישימו את רגליהם על צואריהם: ויאמר אליהם יהושע אל תיראו ואל תחתו חזקו ואמצו כי ככה יעשה יהוה לכל איביכם אשר אתם נלחמים אותם: ויכם יהושע אחרי כן וימיתם ויתלם על חמשה עצים ויהיו תלוים על העצים עד הערב: ויהי לעת בוא השמש צוה יהושע ויורידום מעל העצים וישלכם אל המערה אשר נחבאו שם וישמו אבנים גדלות על פי המערה עד עצם היום הזה:

ואמר יהושע פתחו ית פומא דמערתא ואפיקו לותי ית חמשא מלכיא האלין מן מערתא: ועבדו כן ואפיקו לותיה ית חמשא מלכיא האלין מן מערתא ית מלכא דירושלם ית מלכא דחברון ית מלכא דירמות ית מלכא דלכיש ית מלכא דעגלון: והוה כד אפיקו ית מלכיא האלין לות יהושע וקרא יהושע לכל אינש ישראל ואמר לשלטוני גברי עבדי קרבא דאזלו עמיה קריבו שוו ית רגליכון על צוארי מלכיא האלין וקריבו ושוו ית רגליהון על צואריהון: ואמר להון יהושע לא תדחלון ולא תתברון תקפו ועלימו ארי כדין יעביד יי לכל בעלי דבביכון דאתון מגיחין קרבא בהון: ומחינון יהושע בתר כן וקטלינון וצלבינון על חמשא צליבין והוו צליבין על צליבא עד רמשא: והוה לעדן מיעל שמשא פקיד יהושע ואחתינון מעל צליביא ורמינון למערתא דאיטמרו תמן ושויאו אבנין רברבין על פומא דמערתא עד כדן יומא הדין:

את מלך ירמות ס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וקברים [illegible] ישראל [illegible]

רד"ק כאשר עשה וגו' פירושם לא [illegible] יד [illegible] יהוש' כמו שעשה למלך [illegible] מלכם אלא שהחרים
בכל מקומות כי ויכה לפי חרב [illegible] ואת מלכה [illegible] מלך יריחו [illegible]
מלכים [illegible] אלא [illegible] יהוש' מלך [illegible] וזהו כל עריו [illegible] על [illegible] על [illegible]

וית מקדה כבש יהושע ביומא ההוא
ומחה לפתגם דחרב וית מלכה גמר
יתהון וית כל נפשתא דבה לא אשאר
משיזב ועבד למלכא דמקדה כמא
דעבד למלכא דיריחו ועבר יהושע
וכל ישראל עמיה ממקדה ללבנה
ואגיח קרבא עם לבנה ומסר יי אף
יתה בידא דישראל וית מלכה ומחה
לפתגם דחרב וית כל נפשתא דבה
לא אשאר בה משיזב ועבד למלכה
כמא דעבד למלכא דיריחו ועבר
יהושע וכל ישראל עמיה מלבנה
ללכיש ושרא עלה ואגיח קרבא בה
ומסר יי ית לכיש בידא דישראל וכבשה
ביומא תנינא ומחה לפתגם דחרב וית
כל נפשתא דבה ככל דעבד ללבנה
בכן סליק הורם מלכא דגזר
למסעד ית לכיש ומחהי יהושע וית
עמיה עד דלא אשתאר ליה משיזב
ועבר יהושע וכל ישראל עמיה מלכיש
לעגלון ושרו עלה ואגיחו קרבא עלה
וכבשוה ביומא ההוא ומחוה לפתגם דחרב
וית כל נפשתא דבה ביומא ההוא גמר ככל
דעבד ללכיש וסליק יהושע וכל יש' עמיה
מעגלון לחברון ואגיחו קרבא עלה וכבשוה
ומחוה לפתגם דחרב וית מלכה וית כל
קרוהא וית כל נפשתא דבה לא אשאר
משיזב ככל דעבד לעגלון וגמר יתה וית
כל נפשתא דבה

ואת מקדה לכד יהושע ביום ההוא
ויכה לפי חרב ואת מלכה החרם אותם
ואת כל הנפש אשר בה לא השאיר
שריד ויעש למלך מקדה כאשר עשה
למלך יריחו ויעבר יהושע וכל ישראל
עמו ממקדה לבנה וילחם עם לבנה ויתן
יהוה גם אותה ביד ישראל ואת מלכה ויכה
לפי חרב ואת כל הנפש אשר בה לא
השאיר בה שריד ויעש למלכה כאשר
עשה למלך יריחו ויעבר יהושע וכל
ישראל עמו מלבנה לכישה ויחן עליה
וילחם בה ויתן יהוה את לכיש ביד ישראל
וילכדה ביום השני ויכה לפי חרב ואת
כל הנפש אשר בה ככל אשר עשה
ללבנה אז עלה הורם מלך גזר
לעזר את לכיש ויכהו יהושע ואת עמו
עד בלתי השאיר לו שריד ויעבר יהושע
וכל ישראל עמו מלכיש עגלנה ויחנו עליה
וילחמו עליה וילכדוה ביום ההוא ויכוה
לפי חרב ואת כל הנפש אשר בה ביום
ההוא החרים ככל אשר עשה ללכיש
ויעל יהושע וכל ישראל עמו מעגלונה
חברונה וילחמו עליה וילכדוה ויכוה לפי
חרב ואת מלכה ואת כל עריה ואת כל
הנפש אשר בה לא השאיר שריד ככל
אשר עשה לעגלון ויחרם אותה ואת כל הנפש אשר בה

רד״ק

וישב יהושע וכל ישראל עמו דברה. פירש מעגלון לחברון שב לדביר ולא נלחם עליה כי ראה להלחם תחלה בחברון ואחר שלכד חברון שב לדביר ונלחם עליה. ויכה והנגב והשפלה. והנגב בתרגום ודרומא והאשדות תרגם משפך רמתא. והאשדות המפלות הארץ וההרים שהם מדרון מקום שיורד בו המים מן ההרים לפי שהם סמוכים להרים ויורדין על המקום השפל מן ההר. לכך האשדות וגו׳ ויכם ארץ גשן. אינה של מצרים ואת פעם אחת כלומר שלא אחר לכד מהן עד שלא לכדם ועשה כמו שאמר בפרק אחד לכד את כלן ואת אחר ואת כלן הפסק

רלב״ג

עד זמן שסבב לכד יהושע מקדה ולבנה ולכיש ועגלון וחברון ודביר באופן שהכה יהושע מקדש ברנע עד עזה ואת כל ארץ גשן עד גבעון בזמן אחד מהם באופן שהפסיק זה ביניהם ואת כל המלכים האלה ואת ארצם לכד יהושע פעם אחת כי יהוה אלהי ישראל נלחם לישראל.

ותב יהושע וכל ישראל עמיה לדביר ואגיח קרבא עלה׃ וכבשה וית מלכה וית כל קרוהא ומחונון לפתגם דחרב וגמרו ית כל נפשתא דבה לא אשאר משיזב כמא דעבד לחברון כן עבד לדביר ולמלכה וכמא דעבד ללבנה ולמלכה׃ ומחא יהושע ית כל ארעא טורא ודרומא ושפלתא ומשפך מרמתא וית כל מלכיהון לא אשאר משיזב וית כל נשמתא גמר כמא דפקיד יי אלהא דישראל׃ ומחנון יהושע מרקם גיאה ועד עזה וית כל ארע גשן ועד גבעון׃ וית כל מלכיא האלין וית ארעהון כבש יהושע בזמנא חדא ארי יי אלהא דישראל מגיח קרבא לישראל׃ ותב יהושע וכל ישראל עמיה למשריתא לגלגלא׃

קמיצתן קיבוץ ס סס קירית קמיצתן פי

וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ דְּבִרָה וַיִּלָּחֶם עָלֶיהָ׃ וַיִּלְכְּדָהּ וְאֶת מַלְכָּהּ וְאֶת כָּל עָרֶיהָ וַיַּכּוּם לְפִי חֶרֶב וַיַּחֲרִימוּ אֶת כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר בָּהּ לֹא הִשְׁאִיר שָׂרִיד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֶבְרוֹן כֵּן עָשָׂה לִדְבִרָה וּלְמַלְכָּהּ וְכַאֲשֶׁר עָשָׂה לְלִבְנָה וּלְמַלְכָּהּ׃ וַיַּכֶּה יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ הָהָר וְהַנֶּגֶב וְהַשְּׁפֵלָה וְהָאֲשֵׁדוֹת וְאֵת כָּל מַלְכֵיהֶם לֹא הִשְׁאִיר שָׂרִיד וְאֵת כָּל הַנְּשָׁמָה הֶחֱרִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּם יְהוֹשֻׁעַ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְעַד עַזָּה וְאֵת כָּל אֶרֶץ גֹּשֶׁן וְעַד גִּבְעוֹן׃ וְאֵת כָּל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וְאֶת אַרְצָם לָכַד יְהוֹשֻׁעַ פַּעַם אֶחָת כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הַגִּלְגָּלָה׃

רד"ק יובב מלך מדון: כתו' ושמרון הזאת ס' אינה שמרון ויתכן לפרש שמרון לשמר כשמר והערבה
כלו אינו. ומלך אכשף ידוע ס' כך לכך הלשון לשמור על אות השמוש כמו השמש בהתקבצם. ונגב
כנרות כמו שכתבנו בספר יהושע כנרת כנרות לרבים כנרות וכנרות לשון קטן כנרית וזה כתרגומו גינוסר והוא
ארץ שימים מזרח. ורבותינו פירשו השפלה שהן פירותיה והקטן ר"ל שהיו ימהרו להתבשל והם הם שמים ס—
ובנפות דור. פי' מיניו מפה: והמינק לנפת דור ועמם ידוע מעתים וכן ית' פלס. הכנעני והחוי תחת
חרמון. פי' ההרי שהוא יושב
תחת חרמון ולפי' תחת חרמון
ס' חרמון הוא הר כמו שכתוב
עד הר חרמון. ופי' בארץ
המצפה ס' חרמון הוא בארץ
המצפה. או פי' ס' כל המלכים
נועדים בארץ המצפה להלחם
עם יהושע ולפי שהוא המקום
הוא המצפה שהיו מתקבצים
שם ישראל תמיד. ולפי שהיתה
שם התשועה גדולה היו נועדים
שם ס' במלחמות הגדולות שר'
שעשה יהושע עם הם המלכים.
ואע"פ שהיתה התשועה גדולה לא
היו אלא ה' מלכים ולא היו מלכים
רבים. ופי' ס' כנגד שם יהושע
מוכן [illegible] התשועה הגדולה
שהיתה שם [illegible] וכן היו ישראל
נקבצים שם בעת שהיו צריכין
למלחמה או לדבר גדול וכן
[illegible] לפני יי' במצפה
וכן בדבר פלגש בגבעה אל יי'
המצפה וכן אמר שמואל [illegible]
פלשתים קבצו את כל ישראל המצפתה
וכן כשהמליך את שאול ויזעק
שמואל את העם אל יי' המצפתה.

וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָבִין מֶלֶךְ
חָצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל יוֹבָב מֶלֶךְ
מָדוֹן וְאֶל מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן וְאֶל
מֶלֶךְ אַכְשָׁף: וְאֶל הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר מִצְּפוֹן בָּהָר וּבָעֲרָבָה
נֶגֶב כִּנְרוֹת וּבַשְּׁפֵלָה וּבְנָפוֹת
דּוֹר מִיָּם: הַכְּנַעֲנִי מִמִּזְרָח וּמִיָּם
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי
וְהַיְבוּסִי בָּהָר וְהַחִוִּי תַּחַת
חֶרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמִּצְפָּה: וַיֵּצְאוּ
הֵם וְכָל מַחֲנֵיהֶם עִמָּם עַם רָב
כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם
לָרֹב וְסוּס וָרֶכֶב רַב מְאֹד: ו
וַיִּוָּעֲדוּ כֹּל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה
וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ יַחְדָּו אֶל מֵי מֵרוֹם
לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ אַל
תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי מָחָר כָּעֵת
הַזֹּאת אָנֹכִי נֹתֵן אֶת כֻּלָּם חֲלָלִים
לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר
וְאֶת מַרְכְּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ:

וַהֲוָה כַּד שְׁמַע יָבִין
מַלְכָּא דְחָצוֹר וּשְׁלַח
לְוָת יוֹבָב מַלְכָּא דְמָדוֹן
וּלְוָת מַלְכָּא דְשִׁמְרוֹן
וּלְוָת מַלְכָּא דְאַכְשָׁף:
וּלְמַלְכַיָּא דְמִצְּפוּנָא ב
בְּטוּרָא וּבְמֵישְׁרָא דָרוֹם
גִּנּוֹסַר וּבִשְׁפֵילְתָא א
וּבְפִלְכֵי דוֹר מַעַרְבָאֵי
כְּנַעֲנָאָה מִמַּדִּינְחָא
וּמִמַּעַרְבָא וֶאֱמוֹרָאָה
וְחִתָּאָה וּפְרִזָּאָה וִיבוּסָאָה
בְּטוּרָא וְחִוָּאָה בִּשְׁפוֹלֵי
חֶרְמוֹן בְּאֲרַע מַצְפְּיָא:
וּנְפַקוּ אִנּוּן וְכָל ם
מַשִּׁרְיָתְהוֹן עִמְּהוֹן עַם
סַגִּי כְּחָלָא דְעַל כֵּיף יַמָּא
לְסַגִּי וְסוּסָוָן וּרְתִכִּין סַגִּי
לַחֲדָא: וְאִזְדַּמַּנוּ כָּל
מַלְכַיָּא הָאִלֵּין וַאֲתוֹ וּשְׁרוֹ
כַּחֲדָא עַל מֵי מֵרוֹם ל
לְאַגָּחָא קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל:
וַאֲמַר יְיָ לִיהוֹשֻׁעַ
לָא תִדְחַל מִן קֳדָמֵיהוֹן
אֲרֵי מְחַר כְּעִדָּנָא הָדֵין
אֲנָא מְסַר יָת כּוּלְּהוֹן קְטִילִין קֳדָם יִשְׂרָאֵל יָת
סוּסָוָתְהוֹן תְּעַקֵּר וְיָת רְתִכֵּיהוֹן תּוֹקִיד בְּנוּרָא:

מריאת יהושע שלא יפחד [illegible] הפסוקים ס' מוכן היה שם ובית המקדש
התפלה ונקבצו ישראל שם במוכן המקום.

רד"ק

צידון רבה: רבת עם יותר משאר צידון מדינה אחרת קטנה ממנה. משרפות מים: ת"י חרית ימא וקם המלחות ששורפין הירדן ומושכין אותם מים מעיינות ושורפין במים ועושין מלח. ויעש. את סוסיהם עקר: כאשר אמר לו ה' להודיעם מה שאמר לו ה' את סוסיהם תעקר דרך עקירה אמר ע' ויש שאו' מה טעם צוה לו מעשה זו במלחמה זו יותר שלא צוה במלחמות אחרות. ויתכן לפי כי במלחמות האחרות לא היו בהם סוס ורכב כי בלכתם להתגבר היו המלחמות עם ה' מלכים על נחלתן כמו לבדה ולא היו צריכין לסוסים ורכב אבל זו המלחמה היתה מערכה שערכו מלחמה על מי מרום לכלם עם ישראל היו צריכין לסוסים ורכב והיו עמם לרוב כמו שאמ' וסוס ורכב רב מאד ולא רצה שיזכו בן במלחמות אחרות ועוד יתכן לבדו הסוסים והרכב שהיו להם כלם במלחמה ונשאו ברכבם כי רבו לא ירצו שיקח סוס לתשועה ויש בלא רכב וסוס

ויבא יהושע וכל עם המלחמה עמו עליהם על מי מרום פתאם ויפלו בהם. ויתנם יהוה ביד ישראל ויכום וירדפום עד צידון רבה ועד משרפות מים ועד בקעת מצפה מזרחה ויכם עד בלתי השאיר להם שריד. ויעש להם יהושע כאשר אמר לו יהוה את סוסיהם עקר ואת מרכבותיהם שרף באש.

ואתא יהושע וכל עמא עבדי קרבא עמיה עליהון ואינון שרן על מי מרום בתכיף ונפלו ברוגז. ומסרינון יי בידא דישראל ומחונון ורדפונון עד צידון רבתא ועד חריצי ימא ועד בקעת מצפיא מדינחא ומחונון עד דלא אשאר להון משיזיב ושיזיב. ועבד להון יהושע כמא דאמר ליה יי ית סוסותהון עקר וית רתיכיהון אוקיד בנורא.

עמו והגבורים הללו כי ה' הושיעם לפי' לא רצה שיהיו יותר שיבזו להם לישראל הסוסים והמרכבות כדי שלא ישענו בהם ויבטחו בלבם כי עם הסוסים יעשו מלחמות. ועוד כי התורה אמרה לא ירבה לו סוסים וגו' לפי' צוה יהושע לעקר הסוסים ולשרוף המרכבות ולא צוה לגררם הסוסים כי לא היה דבר שאסור בהנאה ושאר הבהמות שהיו בהם כמו רכב וסוס ורכב במלחמה צוה לעקור ולא שיקחום לעצמם. אבל הסוסים שלוקחים אותן למלחמה צוה לעקר שלא יקחום ויבטחו בהם. ולא רצה להרגם כדרך השחיטה כי אסור להשחית בהמה בכדי אם לא לצרך ולאיסור [illegible] לשון פרסות הבהמה [illegible] ולא ימות הבהמה בזה הדבר אלא שלא יוכל ללכת [illegible] ויבא יהושע

רלב"ג

ועוד זכר שכאשר שמע זה יבין מלך חצור שלא היה יותר מלך מדין וזה מלך שמרון ומלכים רבים אחרים ויבאו יחד ונלחמו עם ישראל כדי שלא יפלו בידם כמו שעשו שאר המלכים ונלחמו עם דבר מה לאמר על שהרגיש לנלחם עם ישראל ויעזר הש"י לתשועה שלא [illegible] מהם ומלחמותיהם כי [illegible] מהר יתנם הש"י לפני ישראל וצוה לעקור סוסיהם ולשרוף מרכבותיהם שלא יקחום ישראל ויבטחו בהם בעתן המלחמות ושלא יאמרו שבכחם ועוצם ידם עשו להם את החיל אבל יקוו מתשועת הש"י ויתבאר להם כי הוא ית' המושיען [illegible] הרבים והמעט לא הם

רד"ק

על תלם. ת"י על תוקפיהון כלומר שהיו שמורות בחוזקן שלא הפילו חומותיהן בלכדם. [illegible]
ולא שרפם אלא את חצור לפי שהיתה ראש הממלכות [illegible]
[illegible]
וכן אמר ר' אלעזר [illegible] יהושע שרף חצור [illegible]
[illegible] לפי שרפה [illegible]

ותב יהושע בעדנא ההיא וכבש ית חצור וית מלכה קטל בחרבא ארי חצור מלקדמין היא ריש כל מלכותא האלין ומחו ית כל נפשתא דבה לפתגם דחרב גמירא לא אשתאר כל נשמתא וית חצור אוקיד בנורא וית כל קרוי מלכיא האלין וית כל מלכיהון כבש יהושע ומחנון לפתגם דחרב גמרינון כמא דפקיד משה עבדא דיי לחוד כל קרויא דקימין על תוקפיהון לא אוקדינון ישראל אילהן ית חצור בלחודהא אוקיד יהושע׃

וישב יהושע בעת ההיא וילכד את חצור ואת מלכה הכה בחרב כי חצור לפנים היא ראש כל הממלכות האלה׃ ויכו את כל הנפש אשר בה לפי חרב החרם לא נותר כל נשמה ואת חצור שרף באש׃ ואת כל ערי המלכים האלה ואת כל מלכיהם לכד יהושע ויכם לפי חרב החרים אותם כאשר צוה משה עבד יהוה׃ רק כל הערים העומדות על תלם לא שרפם ישראל זולתי את חצור לבדה שרף יהושע׃

[illegible] מלחמות בני יעקב [illegible] כלב [illegible]

[illegible]

[illegible] ויש מפרשים [illegible] חצור [illegible]

[illegible] כל הערים [illegible] כאשר צוה יי את משה עבדו

רד"ק [illegible] אמר ר' אלעזר [illegible]

[illegible]

דבר ודבר שאמר יהושע [illegible]

וְכֹל שְׁלַל הֶעָרִים הָאֵלֶּה
וְהַבְּהֵמָה בָּזְזוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
רַק אֶת כָּל הָאָדָם הִכּוּ לְפִי
חֶרֶב עַד הִשְׁמִדָם אוֹתָם לֹא
הִשְׁאִירוּ כָּל נְשָׁמָה׃ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן
צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן
עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר
מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת
מֹשֶׁה׃ וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל
הָאָרֶץ הַזֹּאת הָהָר וְאֶת כָּל
הַנֶּגֶב וְאֵת כָּל אֶרֶץ הַגֹּשֶׁן
וְאֶת הַשְּׁפֵלָה וְאֶת הָעֲרָבָה
וְאֶת הַר יִשְׂרָאֵל וּשְׁפֵלָתֹה׃

וְכֹל עֲדֵי קִרְוַיָא הָאִלֵין
וּבְעִירָא בְּזוֹ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְחוֹד יָת כָּל אֱנָשָׁא מְחוֹ
לְפִתְגַם דְּחָרֶב עַד דְּשֵׁיצִיאוּ
יָתְהוֹן לָא אַשְׁאָרוּ כָּל
נִשְׁמְתָא׃ כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה עַבְדֵּיהּ כֵּן פַּקֵּיד מֹשֶׁה
יָת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עֲבַד יְהוֹשֻׁעַ
לָא בַטֵּיל פִּתְגָמָא מִכֹּל
דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ וּדְבַר
יְהוֹשֻׁעַ יָת כָּל אַרְעָא הָדָא
טוּרָא וְיָת כָּל דָּרוֹמָא וְיָת
כָּל אַרְעָא גֹּשֶׁן וְיָת שְׁפֵלְתָּא
וְיָת מֵישְׁרָא וְיָת טוּרָא
דְיִשְׂרָאֵל וּשְׁפֵלְתֵּיהּ׃

[illegible]

ויקח יהושע וגו' ואת כל ארץ גשן [illegible] גשן של מצרים [illegible]

[illegible] ואת הר ישראל ושפלתה [illegible]

רד"ק מן ההר החלק [illegible]

[illegible]

רלב"ג [illegible]

[illegible]

מִן־הָהָר הֶחָלָק הָעוֹלֶה שֵׂעִיר וְעַד־בַּעַל גָּד בְּבִקְעַת הַלְּבָנוֹן תַּחַת הַר־חֶרְמוֹן וְאֵת כָּל־מַלְכֵיהֶם לָכַד וַיַּכֵּם וַיְמִיתֵם׃ יָמִים רַבִּים עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה מִלְחָמָה׃ לֹא־הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְתִּי הַחִוִּי יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן אֶת־הַכֹּל לָקְחוּ בַמִּלְחָמָה׃

מִן טוּרָא פְּלִיגָא דְּסָלֵיק לְשֵׂעִיר וְעַד מֵישַׁר גַּד בְּבִקְעַת לִיבְנָן שִׁיפּוּלֵי טוּרָא דְּחֶרְמוֹן וְיָת כָּל מַלְכֵיהוֹן כְּבַשׁ וּמְחַנּוּן וְקַטְלִינּוּן׃ יוֹמִין סַגִּיאִין עֲבַד יְהוֹשֻׁעַ עִם כָּל מַלְכַיָּא הָאִילֵין קְרָבָא׃ לָא הֲוָת קַרְתָּא דְּאַשְׁלִימַת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלָהֵן חִוָּאֵי יָתְבֵי גִבְעוֹן יָת כּוֹלָא נְסִיבוּ בִּקְרָבָא׃

[illegible]

[illegible]

רד"ק

כי מאת ה' היתה לחזק את לבם. זה שנים שנים כמו שפרשנו ויחזק ה' את לב פרעה והשמיד כמו שאמר יהושע כי למען השמידם כאשר צוה ה' וגו' כמו שכתבנו כי לא היו בלבם יראה מפני ישראל וגו' ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת את הענקים וגו' יהושע לא הכריתם כלם בעת ההיא אלא [illegible] עד [illegible] אחרי מות יהושע הכריתם בני יהודה [illegible] ישראל חברון והענקים אשר בה [illegible] הכל הורישו. ומה שאמר כי כלב

הורישם לפי שכתוב לו יהושע חברון על פי ה' הקריאה מלחמה על שמו ועל שם שבטו שהוא שבט יהודה והם הקהלו יותר במלחמה הקרוב ופי' וילך יהודה אל [illegible] הכנעני היושב בחברון שאמר בספר שופטים וכבר הלך יהוד' ספר אותם שם עד עתה שכבשו

כִּי מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם לְבִלְתִּי הֱיוֹת לָהֶם תְּחִנָּה כִּי לְמַעַן הַשְׁמִידָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה׃

וַיָּבֹא יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא וַיַּכְרֵת אֶת הָעֲנָקִים מִן הָהָר מִן חֶבְרוֹן מִן דְּבִר מִן עֲנָב וּמִכֹּל הַר יְהוּדָה וּמִכֹּל הַר יִשְׂרָאֵל עִם עָרֵיהֶם הֶחֱרִימָם יְהוֹשֻׁעַ׃

אֲרֵי מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת לְתַקָּפָא יָת לִבְּהוֹן לְסַדָּרָא קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בְּדִיל לְגַמָּרוּתְהוֹן בְּדִיל דְּלָא יְהוֹן עֲלֵיהוֹן רַחֲמִין אֲרֵי בְּדִיל לְשֵׁיצָאוּתְהוֹן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

וַאֲתָא יְהוֹשֻׁעַ בְּעִדָּנָא הַהִיא וְשֵׁיצֵי יָת גִּבָּרַיָּא מִן טוּרָא מִן חֶבְרוֹן מִן דְּבִיר מִן עֲנָב וּמִכֹּל טוּרֵי יְהוּדָה וּמִכֹּל טוּרֵי יִשְׂרָאֵל עִם קִרְוֵיהוֹן גַּמְרִינוּן יְהוֹשֻׁעַ׃

לא נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בעזה בגת ובאשדוד נשארו

רלב"ג

עד זכר שהכה יהושע הכרית הענקים וגו' והנה נזכר [illegible] כי כלב בן יפנה הכרית הענקי' מחברון ועתניאל בן קנז [illegible] דביר [illegible] [illegible] [illegible] הם [illegible] ליהושע [illegible] [illegible]

אחרי מות יהושע וכן וילחמו בני יהודה בירושלם פי' וכבר נלחמו כי מלך ירושלם היה בחמשה [illegible] מלכים שהכה יהוש' ובני ישראל [illegible] יהודה נקרא כן על שם [illegible] קודם [illegible] אותם לא היה כן [illegible] ישראל כמו שפרשנו למעלה "לא' רק בעזה [illegible]

[illegible] והנה נזכר אחר [illegible] [illegible] [illegible] מן [illegible] [illegible] כבר [illegible] ליהושע [illegible] [illegible]

ולכד יהודה את עזה [illegible] אחרי מות יהושע [illegible] [illegible] יהושע [illegible] הענקים מן חברון [illegible] ונשארו בעזה [illegible] עד [illegible] אחרי כן יהודה׃

רד"ק והארץ שקטה ממלחמה. אף על
פי שנשארו עוד הכנענים בארץ
ולא נלחמו עם ישראל כי ראו שנפלו לפניהם בכל ה
המלחמות. וגם ישראל עמדו בתוך הארץ שכבשו
ולא התעוררו לכבוש עוד וכשזקן יהושע אמר לו הק'
שירשו ישראל לכבוש
הארץ הנשארת. אף
ויש שזקן בא בימים
ואמר ליהושע שיחלק
אותה בגורל והתחיל
בני שבטי שהם יהודה
ויוסף שאמר לו ברוח
הקדש שלא יוכלו יחלק
כי הם ראשי ישראל. ו
ואלה יעמדו על
גבולי ארץ ישראל יהודה מדרום ויוסף מצפון והם
שבטים גדולים וכיון שעלה הגורל לאלו השבטים וכבשו
הגבולים יחשב כי כל הארץ נכבשת כי המערב גבולו
הים הגדול ומזרח הירדן ויש כנרת לפני? והגבול
לכבוש לו השבטים עד שבאו לשילה כי לא היו יושבין
כמו שהיו הגבולים גדולים והכנענים הנשארים היו
בתוכם וכל ישראל היו להם ערים הרבה לשבת בהם
בארץ הנכבשת. ואחר באו לשילה ואחר כך שבעה
מפניהם לנחל אמר להם יהושע עד אנה אתם מתרפים
בין יהודה ויוסף נשארו מהם שבעה חלקים ואחר כך
ישבו בגורל במקום על פי הקלפי ועל פי יי' לשבעת
השבטים כמו שמפורש למטה מן הפסוקים. ואמר
הגבולים בעשרה שמו הכנענים שירד לעמקו של
הגוים ולא יעשו בדים לכון ולכן כמו שעשו כל
המלכות. ואלה מלכי הארץ.

רלב"ג ונער עם זה שהארץ שקטה ממלחמה
כי לא היו נלחמים עם ישראל ולא ישר
עמם ולא היה שכבר נשאר הרבה מן הארץ לרשתה:
ואולם התועלת המגיעות מזה הספור הם לאמר
התועלת הראשון במדות. והוא מה שזכר. מענין
המחנה ואחר שכלה:

ומה שהלך בזריז
ממה שהגיעו למשה
שם כמו שזכר כפי
כי התחלו והוא הזה
בזה המעשה הוא
להודיע אותנו לנו
בענין שמירת
התורה ולזה נתחנו
שם ונלאה שם
הברכה למי שיאמר נדיבים למי שיקיימה והקללה
שנאל למי שיסור ממנה כי בזה הסדר אל שהזכיר
בי לאמונות הדבקה הקלוית בישראל ויהיו מפחד זרה
יותר רעיים לירושת הארץ" הב' והוא במדות
והוא שראוי לאדם להתישב בכבוד שיעזר
אותם שלא יאמר בעצמיהם בזולת עזר ואחר שכב'
יראה בתחלת המלחמה שהענין הגואל ראוי שיעזר
שלא תראה מה שקרה לישראל עם יושבי גבעון מפני
שמהרו לכרות להם ברית טרם ששאלו את פי
יי' כי כבר הטעו להם ושראה אחר זה כי זה מורה
שההולכים לעבור באופן מה מורה שבזה הדרך שלא
לנותבל נפשה מהעברים הקרובות להם כל את
מהעברים הקרובות אחר לא מעברי הגוים הארץ
הזאת רחוק עמונין" הג' והוא במדות והוא כי
השופט אשר לפני הדין ראוי שיעשה בנקיות

וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְּנָהּ יְהוֹשֻׁעַ לְנַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל כְּמַחְלְקֹתָם לְשִׁבְטֵיהֶם וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה׃

וְאַחְסֵין יְהוֹשֻׁעַ יָת ב
כָּל אַרְעָא כְּכֹל ב
דְּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
וִיהָבַהּ יְהוֹשֻׁעַ ל
לְאַחְסָנָא לְיִשְׂרָאֵל
בְּפַלְגּוּתְהוֹן לְשִׁבְטֵיהוֹן
וְאַרְעָא שְׁדוֹכַת
מִלְּמֶעְבַּד קְרָבָא׃

לפי שהיה מתועלת שם שהסכים שיהיה נאמן מה לעבור על דברי התורה ראוי שיהרג ועם מי שיהיו מאנשי אומתנו כי שאם יהיה שם קצת מהם ואולם הכהנו עמם עבודתם כמו שזכרנו לתת להם גמול על מרמתם. הה' והוא מדות והוא שראוי לאדון להשגיח על עבדיו ולהצילם מיד הקמים עליהם כאשר הראה איך השתדל יהושע עם אנשי גבעון ולהעיר שהכתוב רמז אותו לעזור להם כנגד ה' המלכים הקמים עליהם. הה' הוא לפרסם עוצם הנפלאות שעשה אתו השם לישראל בזאת המלחמה עד שהכתוב המית מהם בלכתם בדרך יותר ממה שהרגו ישראל בחרב ושהאריך הזמן הקצר שהספיק ליהושע לגמר הנקמה בני אויבו להורות כי ה' נלחם לישראל ולפרסם זה המופת והפלאות וזכרו מה שישיגו הה' המלכים אשר המערה ולשים אבנים גדולות על פי המערה להעיר כי לזמן עוצם המלחמה הזאת לא רצו להמתין שיוציאו המלכים האלה מהם אבל שמו אותו על פי המערה אבנים גדולות ושארו שם אנשים לשמרם בדרך שלא יאחרו עוצם המלחמה הזאת וימהרו לרדוף אחרי הנשארים קודם שיבאו אל עריהם בדרך שהשלים הנקמה אך קצת שהגביל יהושע. הו' והוא מדות שראוי לאדם להיות בעת טובו שישמח בו ר"ל שיודה ירדה הודאנו יתעלה כמה שעשה ראוי שיהלל ויקוה מעשיו ולא ימתין לעשות מה שיוכל לעשות בו ביום למחרת היום ההוא כי לא ידע מה ילד יום. ולזה התמיד הספר איך עלה העם ליהושע המחנה בשלום. בזריזות בעוצם המלחמה עד שהכתוב זכר שבפעם אחת לכד יהושע מלכים רבים ואת ארצם והם עשרים מלכים שנזכרו בעוצם אלא קודם מלך חצור ואחר כשהתגבר בזה לא נתן ימים רבים כי אם ל"א מלכים שהמלך ממלך חצור על סוף זכר המלכים ההם ולא השתדל בזה יהושע בזריזות אולי היה מכלה כל הגוים האלה אשר הוא בסוף העמון לישראל לנחם ולמוקש.

תם

רלב"ג

ואלה מלכי הארץ. זכר התחלה מה שה' שעשה ע"ה משה מזאת המלחמה ואמר בזה התחלה אשר הכו בני ישראל והנה ראוי שיהיה זה למה שהיה כי על ידו נעשה ולזה זכר בסוף כי משה עבד ה' ובני ישראל הכום וזה לא הזכיר בזה התחלה שהי' מה להורות כי משה אע"פ שגדלה מעלתו מאד היה מאד.

היה נבואת אלה המלכים בזכות ישראל מצד הסם את ברית עם אבותיהם כמו שזוכר בתורה.

ואלה מלכי הארץ אשר הכו בני ישראל וירשו את ארצם בעבר הירדן מזרחה השמש מנחל ארנון עד הר חרמון וכל הערבה מזרחה:

ואלין מלכי ארעא דמחו בני ישראל ויריתו ית ארעהון בעברא דירדנא מדנח שמשא מנחלא דארנון עד טורא דחרמון וכל מישרא מדנחאי

רד"ק

ואלה מלכי הארץ וגו'. והנה זכר עתה הארץ הכבושה ע"י משה ועל ידי יהושע ע"ה ואלה מלכי' ואחר שם ונזכרו על שאר הארצות שלא ידענום זקן ובא ואלה מלכי הארץ אשר הכה יהושע ובני ישראל וגו'.

ויאמר זה זכר

סיחון מלכא דאמוראה דיתיב בחשבון
שליט מערוער דעל כיף נחלא דארנון
ומגו נחלא ופלגות ארע גלעד ועד יובקא
דנחלא תחומא דבני עמון ומישרא
עד ימא דגנוסר מדינחא ועד ימא דמישרא
ימא דמילחא מדינחא אורח בית
ישימות ומדרומא תחות משפך ם
מרמתא ותחום עוג מלכא דמתנן משאר
גבריא דיתיב בעשתרות ובאדרעי
ושליט בטורא דחרמון ובסלכה ובכל
מתנן עד תחום גשוראה ואפקירוס
ופלגות ארע גלעד תחום סיחון מלכא
דחשבון משה עבדא דיי ובני ישראל
מחנון ויהבה משה עבדא דיי ירותא
לשבטא דראובן ולשבטא דגד ו
ולפלגות שבטא דמנשה ואלין מלכי
ארעא די מחא יהושע ובני ישראל
בעברא דירדנא מערבא ממישר גד
בבקעת לבנן ועד טורא פליגא דסליק
לשעיר ויהבה יהושע לשבטיא ד
דישראל ירותא כפלוגתהון בטורא
ובשפלתא ובמישרא ובמשפך ם
מרמתא ובמדברא ובדרומא חיתאי
אמוראי וכנענאי פריזאי חואי ויבוסאי
מלכא דיריחו חד
מלכא דעי דבסטר בית אל חד
מלכא דירושלם חד מלכא דחברון
חד מלכא דירמות חד מלכא דלכיש
חד מלכא דעגלון חד מלכא דגזר
חד מלכא דדביר חד מלכא דגדר חד

סיחון מלך האמרי היושב בחשבון משל
מערוער אשר על שפת נחל ארנון ותוך
הנחל וחצי הגלעד ועד יבק הנחל גבול בני
עמון׃ והערבה עד ים כנרות מזרחה ועד
ים הערבה ים המלח מזרחה דרך בית
הישימות ומתימן תחת אשדות הפסגה׃
וגבול עוג מלך הבשן מיתר הרפאים
היושב בעשתרות ובאדרעי׃ ומשל בהר
חרמון ובסלכה ובכל הבשן עד גבול
הגשורי והמעכתי וחצי הגלעד גבול סיחון
מלך חשבון׃ משה עבד יהוה ובני ישראל
הכום ויתנה משה עבד יהוה ירשה
לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה׃
ואלה מלכי הארץ אשר הכה
יהושע ובני ישראל בעבר הירדן ימה
מבעל גד בבקעת הלבנון ועד ההר החלק
העלה שעירה ויתנה יהושע לשבטי
ישראל ירשה כמחלקתם׃ בהר ובשפלה
ובערבה ובאשדות ובמדבר ובנגב החתי
האמרי והכנעני הפרזי החוי והיבוסי׃
מלך יריחו אחד
מלך העי אשר מצד בית אל אחד׃
מלך ירושלם אחד מלך חברון אחד׃
מלך ירמות אחד מלך לכיש אחד׃
מלך עגלון אחד מלך גזר אחד׃
מלך דבר אחד מלך גדר אחד׃

רלב"ג

ויאמר זה זכר מלת הארץ ה
אשר יכבשו יהושע ובני ישראל
ואשר לא יכבשו וכבר
כבשו יהושע ובני ישראל
וחשב במלכותם לפי מה שהוא נזכר בפרק
וזהו זכר

רד"ק

כל אלו המלכים שזכר לו קיום
מלך ולשבר יחיד לבדו אלא
כל עיר ועיר שזכר קיים מלך ממלכתו וקיים
מושל על שירות כפרים יקרי ויהושע
ובארץ שארית קרבו מאד לרשתה מיום
שאין להכריע שארית לרשתה עליו ככבושך

מלך חרמה אחד מלך ערד אחד׃
מלך לבנה אחד מלך עדלם אחד׃
מלך מקדה אחד מלך בית אל אחד׃
מלך תפוח אחד מלך חפר אחד׃
מלך אפק אחד מלך לשרון אחד׃
מלך מרון אחד מלך חצור אחד׃
מלך שמרון מראון אחד
מלך אכשף אחד׃
מלך תענך אחד מלך מגדו אחד׃
מלך קדש אחד
מלך יקנעם לכרמל אחד׃
מלך דור לנפת דור אחד
מלך גוים לגלגל אחד׃
מלך תרצה אחד כל מלכים שלשים ואחד׃
ויהושע זקן בא בימים ויאמר יהוה אליו
אתה זקנת באת בימים והארץ נשארה
הרבה מאד לרשתה׃ וזאת הארץ ח
הנשארת כל גלילות הפלשתים וכל
הגשורי׃

מלכא דחרמה חד מלכא דערד חד׃
מלכא דלבנה חד מלכא דעדלם חד׃
מלכא דמקדה חד מלכא דבית אל
חד׃ מלכא דתפוח חד מלכא דחפר
חד׃ מלכא דאפק חד מלכא דלשרון
חד׃ מלכא דמדון חד מלכא דחצור
חד׃ מלכא דשמרון מראון חד
מלכא דאכשף חד׃ מלכא דתענך
חד מלכא דמגדו חד׃ מלכא דקדש
חד מלכא דיקנעם לכרמלא חד׃
מלכא דדור לפלכי דור חד
מלכא דעממין לגלגלא חד׃
מלכא דתרצה חד
כל מלכיא תלתין וחד׃
ויהושע סב על ביומין ואמר יי ליה
את סבתא עלתא ביומין וארעא
אשתארת סגיאה לחדא למירתה׃
דא ארעא
דאשתארת
כל תחומי
פלישתאי וכל גשוראי׃

רד"ק מן השיחור אשר על פני מצרים וגו' חמשת סרני פלשתים והעוים שאמר בזה הפסוק א[illegible]
[illegible] פלשתים וגו' ואמר המספר כן והעוים מתימן ואמר ר' יוחנן ודאי אמר להם ר' ב
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

מן השיחור אשר על פני
מצרים ועד גבול עקרון צ
צפונה לכנעני תחשב ח
חמשת סרני פלשתים
העזתי והאשדודי ח
האשקלוני הגתי והעקרוני
והעוים מתימן כל ארץ
הכנעני ומערה אשר
לצידנים עד אפקה עד גבול
האמרי והארץ הגבלי וכל
הלבנון מזרח השמש מבעל
גד תחת הר חרמון עד לבוא
חמת כל ישבי ההר מן
הלבנון עד משרפת מים
כל צידנים אנכי אורישם
מפני בני ישראל רק הפלה
לישראל בנחלה כאשר
צויתיך ועתה חלק את
הארץ הזאת בנחלה ל
לתשעת השבטים וחצי
השבט המנשה

מן שיחור דעל אפי מצרים
ועד תחום עקרון צפונא על
ארע כנענאי מתמנא חמשא
טורני פלשתאי עזתאי ו
ואשדודאי אשקלונאי גתאי
ועקרונאי ועואי מדרומא
כל ארע כנענאי ומערתא
דלצידונאי עד אפק
עד תחום אמוראי וארע
גבלי וכל לבנן מדנח
שמשא ממישר גד שיפולי
טורא דחרמון עד מעלנא
דחמת כל יתבי טורא
מן לבנן עד חריתי מיא
כל צידונאי במימרי א
איתריכנון מן קדם בני
ישראל להון פליגתא ל
לישראל באחסנא כמא
דפקידתך וכען פליג ית
ארעא הדא
באחסנא
לתשעת שבטין
ופלגות שבטא
דמנשה

[illegible]
[illegible]
מן השרנים העזתים
ועד ים לפרש [illegible]
סרני פלשתים העזתי
והאשדודי וגו' הם [illegible]
ועד נהר לבנון ארץ
[illegible]
ועד [illegible]
[illegible]
לפסוק [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ארץ [illegible]
והארץ הגבלי [illegible]
[illegible]
[illegible] ארץ הגבלי וכן
[illegible]
[illegible] כל יושבי ההר
וגו' אנכי אורישם וגו'
[illegible] רק הפלה
וגו' [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רד״ק [illegible]
[illegible] וקריתים [illegible]

עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם אשר
נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה ב
כאשר נתן להם משה עבד יהוה׃ מערוער
אשר על שפת נחל ארנון והעיר אשר
בתוך הנחל וכל המישור מידבא עד ר
דיבון׃ וכל ערי סיחון מלך האמורי אשר
מלך בחשבון עד גבול בני עמון׃ והגלעד
וגבול הגשורי והמעכתי וכל הר חרמון
וכל הבשן עד סלכה׃ כל ממלכות עוג ב
בבשן אשר מלך בעשתרות ובאדרעי
הוא נשאר מיתר הרפאים ויכם משה
וירשם׃ ולא הורישו בני ישראל את ת
הגשורי ואת המעכתי וישב גשור ומעכת
בקרב ישראל עד היום הזה׃ רק לשבט
הלוי לא נתן נחלה אשי יהוה אלהי
ישראל הוא נחלתו כאשר דבר לו׃
ויתן משה למטה בני ראובן
למשפחותם׃ ויהי להם הגבול מערוער
אשר על שפת נחל ארנון והעיר אשר
בתוך הנחל וכל המישור על מידבא׃
חשבון וכל עריה אשר במישור דיבון
ובמות בעל ובית בעל מעון׃ ויהצה וקדמות
ומפעת׃ וקריתים ושבמה וצרת השחר בהר
העמק׃ ובית פעור ואשדות הפסגה ובית
הישימות׃

עמיה שבטא ראובן ושבטא גד קבילו
אחסנתהון דיהב להון משה בעברא
דירדנא מדינחא כמא דיהב להון משה
עבדא דיי׳ מערוער דעל כיף נחלא
דארנון וקרתא די בגו נחלא וכל ס
מישרא מידבא עד דיבון׃ וכל קרוי
סיחון מלכא דאמוראה דמלך בחשבון
עד תחום בני עמון׃ וגלעד ותחום
גשוראה ואפקירוס וכל טורא דחרמון
וכל מתנן עד סלכה׃ כל מלכות עוג
במתנן דמלך בעשתרות ובאדרעי
הוא אשתאר משאר גבריא וקטלינון
משה ותריכנון׃ ולא תריכו בני ישראל
ית גשוראה וית אפקירוס • ויתיב
גשוראה ואפקירוס בגו ישראל עד
יומא הדין׃ לחוד לשבטא דלוי לא
יהב אחסנא קרבניא דיי׳ אלהא ר
דישראל אנון אחסנתיה כמא דמליל
ליה׃ ויהב משה לשבטא
דבני ראובן לזרעיתהון׃ והוה להון
תחומא מערוער דעל כיף נחלא דארנון
וקרתא די בגו נחלא וכל מישרא עד
מידבא׃ חשבון וכל קרוהא דבמישרא
דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון׃
ויהצה וקדמות ומיפעת׃ וקריתים
ושבמה וצרת השחר בטור מישרא׃
ובית פעור ומשפך מרמתא ובית
ישימות׃

רד"ק נסיכי סיחון יושבי הארץ: אלו חמשת מלכי מדין והיו נסיכי סיחון' ועל ידיו סיחון והאמורי
יושבי הארץ קודם שלכדו ישראל הארץ: ואלו נסיכי הארץ נקראו נסיכי סיחון שהיו ממשלת סיחון
והם מדין כמו שאמר הקוסם ואת בלעם בן בעור הקוסם שהודיעם לא היה נביא אלא קוסם ובני אדם לשכר היה לו
לכבוד ישראל כי אמר מלך לדבר בנבואות הקוסם ולא היה מוכן בכל פעם זה ואמר כמו וילך ויפגע ... אלא
אחר שם לקסם שכרו על קללה שנתן לבלעם למדין לבקש כשיוכל לכשף נמצא בני ישראל עמהם ויהי קסם
קסם וזה שאמר לכן יושב

וכל קרוי מישרא וכל מלכות סיחון מלכא דאמוראה דמלך בחשבון די מחא משה יתיה וית רברבי מדין ית אוי וית רקם וית צור וית חור וית רבע רברבי סיחון יתבי ארעא: וית בלעם בר בעור קסמא קטילו בני ישראל בחרבא על קטיליהון: והוה תחום בני ראובן ירדנא ותחומיה דא אחסנת בני ראובן לזרעיתהון קרויא ופצחיהון: ויהב משה לשבטא דגד לבני גד לזרעיתהון: והוה להון תחומא יעזר וכל קרוי גלעד ופלגות ארע בני עמון עד ערוער דעל אפי רבה: ומחשבון עד רמת מצפיא ובטונים ומממחנים עד תחום לדבירי

וכל ערי המישור וכל ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אתו ואת נשיאי מדין את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון יושבי הארץ: ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם: ויהי גבול בני ראובן הירדן וגבול זאת נחלת בני ראובן למשפחותם הערים וחצריהן: ויתן משה למטה גד לבני גד למשפחתם: ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד וחצי ארץ בני עמון עד ערוער אשר על פני רבה: ומחשבון עד רמת המצפה ובטנים וממחנים עד גבול לדבר

אמר יונתן קסמי קסם
כמו שכתוב כדבר בלעם
ובמדרש שנתקיימו בו
עתה הרגו
למואב ולמדין לבקש
שכרו מקסם אל האלקים
עם האלקים ובמואב כמו
רחם ובפרק כמו
האלקים ויאמר נכבד
האלשים על מכשפים
ואחרים אומרים ויש בו
שהיו מלכי מדין עם
כל עם שהיו כמים
ונהרגים מתחת בני ישראל
ונהרגו בחרב מעל ישראל
לפי משפט ולא ימצא כמו
על האלקים ועד יאמר על
האלקים שנאמר לא יאריך בם
מיתת בית דין ועד
אמרו כי שפט ישראל

ירדן. וגבול

רד"ק סיחון ונפל בגורלו ירדן וגבול: כלומר קצת הערים הסמוכות: וחצי הגלעד וגו' - לחצי בני מכיר למשפחותם [illegible] נחלתם בארץ כנען׃

ובעמק בית הרם ובית נמרה וסכות וצפון
יתר ממלכות סיחון מלך חשבון הירדן
וגבל עד קצה ים כנרת עבר הירדן ס
מזרחה׃ זאת נחלת בני גד למשפחתם
הערים וחצריהם׃ ויתן משה לחצי
שבט מנשה ויהי לחצי מטה בני מנשה
למשפחותם׃ ויהי גבולם ממחנים כל הבשן
כל ממלכות עוג מלך הבשן וכל חות
יאיר אשר בבשן ששים עיר׃ וחצי הגלעד
ועשתרות ואדרעי ערי ממלכות עוג
בבשן לבני מכיר בן מנשה לחצי בני מכיר
למשפחותם׃ אלה אשר נחל משה
בערבות מואב מעבר לירדן יריחו מזרחה׃
ולשבט הלוי לא נתן משה נחלה יהוה
אלהי ישראל הוא נחלתם כאשר דבר
להם׃ ואלה אשר נחלו בני ישראל בארץ
כנען אשר נחלו אותם אלעזר הכהן
ויהושע בן נון וראשי אבות המטות לבני
ישראל׃ בגורל נחלתם כאשר צוה יהוה
ביד משה לתשעת המטות וחצי ח
המטה׃ כי נתן משה נחלת שני ה
המטות וחצי המטה מעבר לירדן
וללוים לא נתן נחלה בתוכם׃

ובמישרא בית הרם ובית נמרה וסכות
וצפונא שאר מלכות סיחון מלכא ד
דחשבון ירדנא ותחומיה עד סיפי ימא
דגנוסר עיברא דירדנא מדינחא׃ דא
אחסנת בני גד לזרעייתהון קרויא
ופצחיהון׃ ויהב משה לפלגות
שבטא דמנשה והוה לפלגות שבטא
דבני מנשה לזרעייתהון׃ והוה תחומהון
ממחנים כל מתנן כל מלכותיה דעוג
מלכא דמתנן וכל כופרני יאיר די ב
במתנן שתין קרוין׃ ופלגות ארע גלעד
ועשתרות ואדרעי קרוי מלכותיה דעוג
במתנן לבני מכיר בר מנשה לפלגות
בני מכיר לזרעייתהון׃ אלין דאחסין
משה במישריא דמואב מעיברא ל
לירדנא דיריחו מדינחא׃ ולשבטא
דלוי לא יהב משה אחסנא
מתנן דיהב להון יי אלהא
דישראל אנון אחסנתהון כמא דמליל
להון׃ ואלין דאחסינו בני ישראל בארעא
דכנען דאחסינו יתהון אלעזר כהנא
ויהושע בר נון ורישי אבהת שבטיא
לבני ישראל׃ בעדבא איתפליגת להון
אחסנתהון כמא דפקיד יי בידא דמשה
למיתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא׃
ארי יהב משה אחסנת תרין שבטין
ופלגות שבטא מעיברא לירדנא
וללואי לא יהב אחסנא בניהון׃

רד"ק

כי היו בני יוסף שני מטות לפי שאמר לשבטו לוי לא נתן נחלה אמר כי היו תשעה המטות וחצי המטה וחצי המטות וחצי מעבר לירדן הרי שנים עשר ולפי שבט לוי אינו נוחל אמר כי היו בני יוסף שני מטות והרי שנים עשר מטות: למקניהם ולקנינם תרגום לבעיריהון ולנכסיהון ר"ל הבהמות הגסות והבהמות הדקות: בן ארבעים שנה ונו' כאשר עם לבבי פי' ולא כאשר עם פי' שהאומר היה עמו על [illegible]

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

כִּי הָיוּ בְנֵי יוֹסֵף שְׁנֵי מַטּוֹת מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם וְלֹא נָתְנוּ חֵלֶק לַלְוִיִּם בָּאָרֶץ כִּי אִם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם לְמִקְנֵיהֶם וּלְקִנְיָנָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחְלְקוּ אֶת הָאָרֶץ׃ וַיִּגְּשׁוּ בְנֵי יְהוּדָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים עַל אֹדוֹתַי וְעַל אֹדוֹתֶיךָ בְּקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה אֹתִי מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ וָאָשֵׁב אֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבִי׃

אֲרֵי הֲווֹ בְּנֵי יוֹסֵף תְּרֵין שִׁבְטִין מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם וְלָא יְהַבוּ חֲלָק לְלֵיוָאֵי בְּאַרְעָא אֱלָהֵין קִרְוִין לְמִיתַּב וּרְוַחֵיהוֹן לִבְעִירֵיהוֹן וּלְנִכְסֵיהוֹן׃ כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפְלִיגוּ יָת אַרְעָא׃ וּקְרִיבוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְוָת יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָּלָא וַאֲמַר לֵיהּ כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה אַתְּ יְדַעְתְּ יָת פִּתְגָּמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה נְבִיָּא דַיְיָ עַל עֵיסַק דִּילִי וְעַל עֵיסַק דִּילָךְ בְּרְקַם גֵּיאָה׃ בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין אֲנָא כַּד שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ יָתִי מֵרְקַם גֵּיאָה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וַאֲתֵיבִית יָתֵיהּ פִּתְגָּמָא כְּמָא דַהֲוָה עִם לִבִּי׃

רד״ק המסיו [illegible] על דרך [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] וישבע משה ביום ההוא לאמר וגו׳ [illegible]
[illegible]
[illegible]

ואחי אשר עלו עמי המסיו את לב העם ואנכי מלאתי אחרי יהוה אלהי׃ וישבע משה ביום ההוא לאמר אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה לנחלה ולבניך עד עולם כי מלאת אחרי יהוה אלהי׃ ועתה הנה החיה יהוה אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר יהוה את הדבר הזה אל משה אשר הלך ישראל במדבר ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה׃

ואחי דסליקו עמי תברו ית לבא דעמא ואנא אשלמית בתר דחלתא דיי אלהי׃ וקיים משה ביומא ההוא למימר אם לא ארעא דדרכת פרסת רגלך בה דילך תהא לאחסנא ולבנך עד עלמא ארי אשלימת בתר דחלתא דיי אלהי׃ וכען הא קיים יי יתי כמא דמליל דנן ארבעין וחמש שנין מעדן דמליל יי ית פתגמא הדין עם משה דאזל ישראל במדברא וכען הא אנא יומא דין בר תמנן וחמש שנין׃

[illegible]
[illegible] כלב בן יפונה [illegible]
[illegible]

[illegible] משה עבד יי׳ וגו׳ ועתה הנה אנכי היום בן פ״ה שנה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רש"י

[illegible] ארבעים וחמש שנה [illegible] כלב בן ארבעים שנה אנכי [illegible] ישראל [illegible] ויהושע [illegible] ארבעים וחמש שנה [illegible] שבע שנים [illegible] בעבור [illegible] ארבעים שנה [illegible] ישראל [illegible] [illegible] שכבשו עד שחלקו וכיון שכבשו [illegible] מאז דבר יי' [illegible] משה לכלב [illegible] את חברון לכלב [illegible] ישראל במדבר [illegible] ארבעים ושמנה שנה [illegible] במדבר [illegible] אשר דבר יי' עד קום [illegible] ישראל במדבר [illegible] שנה [illegible] ישראל במדבר [illegible] אשר הלך [illegible] תם

עד כען אנא יומא דין תקיף כד ביומא דשלח יתי משה כחילי בכן וכען חילי כען לאגחא קרבא למיפק ולמיעל׃ וכען הב לי ית טורא הדין דמליל יי ביומא ההוא ארי את שמעת ביומא ההוא ארי גבריא תמן וקרוין רברבן כריכן [illegible] יהא מימרא דיי בסעדי ואתרכינון כמא דמליל יי׃ וברכיה יהושע ויהב ית חברון לכלב בר יפנה לאחסנא׃ על כן הות חברון לכלב בר יפנה קניזאה לאחסנא עד יומא הדין חלף דאשלים בתר דחלתא דיי אלהא דישראל׃

עֹודֶנִּי הַיֹּום חָזָק כַּאֲשֶׁר בְּיֹום שְׁלֹחַ אֹותִי מֹשֶׁה כְּכֹחִי אָז וּכְכֹחִי עָתָּה לַמִּלְחָמָה וְלָצֵאת וְלָבֹוא׃ וְעַתָּה תְּנָה לִּי אֶת הָהָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בַּיֹּום הַהוּא כִּי אַתָּה שָׁמַעְתָּ בַּיֹּום הַהוּא כִּי עֲנָקִים שָׁם וְעָרִים גְּדֹלֹות בְּצֻרֹות אוּלַי יְהוָה אֹותִי וְהֹורַשְׁתִּים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיְבָרְכֵהוּ יְהֹושֻׁעַ וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרֹון לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה לְנַחֲלָה׃ עַל כֵּן הָיְתָה חֶבְרֹון לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי לְנַחֲלָה עַד הַיֹּום הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

רד"ק ככחי אז וככחי עתה [illegible] שהם שוים [illegible] [illegible] כמו [illegible] כחי אז וכחי עתה [illegible] ועתה [illegible] אותי כמו יי' [illegible] [illegible] ויברכהו ויתן את חברון לכלב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] רבינו סעדיה [illegible] על כן [illegible] חברון קרית ארבע [illegible] [illegible] [illegible] כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רד"ק

האדם הגדול
בענקים הוא א'
אבי הענקים היה
שהי' ארבע בני'
ארבעה שמו לכך
על שם קרית ארבע
כמו וקראת
שקטה ממלחמה
מוכב ר' עמן
ראשון למחר
שכבשו כי
שבעותיה כי
שבעת שנים
ולא ירחמו עד
למלחמה עמדו
לכרקע לשפוך
בכבש הארץ את
יהושע בנ' ישר'
לגורל המחלקה
ומה היה הגבול
קודם לכך
ושבע שנים
שהארץ שקטה

רלב"ג

ויגשו זכר שהגיד שבאו בני יהודה אל יהושע בגלגל כי היה המשכן שם אז. ולזה היה שם יהושע והנה באו לשם עם כלב לבקשתו כי שאלה היה עליהם ויורה על זה כי הוא לבקש דבר עם יהושע למדנו מאמרו זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר ה' את הדבר הזה אל משה כי ז' שנים היה זמן כבוש הארץ כמו שזכרו רז"ל וזה כי שנה השנית לצאת בני ישר' מארץ מצרים כמו שנזכר בפרש' במדבר סיני ולאחר מכאן

וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה׃

וַיְהִי הַגּוֹרָל לְמַטֵּה בְּנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם אֶל גְּבוּל אֱדוֹם מִדְבַּר צִן נֶגְבָּה מִקְצֵה תֵימָן׃

וַיְהִי לָהֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם הַמֶּלַח מִן הַלָּשֹׁן הַפֹּנֶה נֶגְבָּה׃

וְיָצָא אֶל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה וְעָלָה מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְעָבַר חֶצְרוֹן וְעָלָה אַדָּרָה וְנָסַב הַקַּרְקָעָה׃

וְשׁוּם חֶבְרוֹן מִלְקַדְמִין קִרְיַת אַרְבַּע אֱנָשׁ רַבָּא בְּגִבָּרַיָא הוּא וְאַרְעָא שְׁדוֹכַת מִלְּמֶעְבַּד קְרָבָא׃ ק ב

וַהֲוָה עַדְבָא לְשִׁבְטָא דִבְנֵי יְהוּדָה לְזַרְעִיָתְהוֹן עַל תְּחוּם אֱדוֹם מַדְבְּרָא דְצִין דָּרוֹמָא מִסְיָפֵי דָרוֹמָא׃

וַהֲוָה לְהוֹן תְּחוּם דָּרוֹמָא מִסְיָפֵי יַמָּא דְמִלְחָא מִן מַמְצָא דְמִתְפְּנֵי לְדָרוֹמָא׃

וְנָפֵיק מִדָּרוֹמָא לְמַסְקָנָא דְעַקְרַבִּים וַעֲבַר לְצִין וְסָלֵיק מִדָּרוֹמָא לְרְקַם גֵּיאָה וַעֲבַר לְחֶצְרוֹן וְסָלֵיק לַאֲדַר וּמִסְתְּחַר לְקַרְקָעָא׃ ל ל

(רלב"ג, המשך) ולאחר מכאן שלח מרגלים ממדבר פארן קודש ברנע ולפי זה היה מתחלת השליחות עד שבאו לכבוש הארץ ל"ח שנה ועם זה נשאר עוד ז' שנה ולזה ראוי שיובן שיהיה מה שאמר מ' שנה כי נבאר בארבעים שנה עם תוספת עד שנה עד וקרא לשנה שנה ולזה הוא מגוף שנותיו מצד שנשלמו שנותיו... עם כי על שאמר כלב זה המאמר היו ה' שנים ולכן יחשב הה' ולפי שלא שלמו ... זה הכתוב על יחד זה וזה כי יחד שכבש כלב את חברון וזכר שהארץ שקטה ממלחמה הנה זה מגלה שכבר יתכן שיהיו ימי הכבוש

(רד"ק, המשך) ממלחמה מן שנה השבע שסבבו את הארץ. בקרית ארבע שאמרו לא שאין אלהים אתה וגו'. מנגבה מקצה תימן. מדבר צן היה נגב דרום ולא כל דרום הגבול אלא מקצה דרומית. מן הלשון לשון הים ות"י מכיפי דמתפני לדרומא רז"ל לשון סלע. ויצא אל מנגב אל המקום שהיה מנגב למעלה עקרבים.

שבע שנים וכבר זכרו רז"ל שימי החלוקה היו ג"כ שבע שנים ולא ידענו לזה סמך אלא מדרש ויראה שהדבר קבלה זה בקבלה׃

רד״ק

זה יהיה לכם גבול נגב פי׳ לו ולמ׳ לכם שאמרי׳ כל המפרשים ספר דברים אלו ויתן פרושו כן והיה הגבול לכם כמו שאמר בשרה. זה יהיה לכם גבול נגב׳. ועלה הגבול אבן בהן בן ראובן אדום המקום היה שמו בהן בן ראובן וכן ת״י בר ראובן ושם המקום אבן אולי היתה שם אבן גדולה לסימן לגבול המקום׳ ועלה הגבול וגו׳ אל הגלגל אשר נכח למעלה אדמים כקרא המקום גלגל וקרא גלגלות לסימן ידוע אבל וכן ת״י למסקנא דאדומים׳ לעין רגל ת״י לעין קצרא וקצרא בכובסי רגל מלת המכבס הכובס׳ וכן ת״י סדרה בגד הקצר׳ מפשט הקצרא׳ וקרא המכבס רוגל לפי שמן שמשקשק הבג׳ הכובסי׳ ברגליו בעת שמכבס׳. ועלה הגבול גי בן הנם׳ ת״י חילת בר הנם׳ ואולי הנם היה שמו של אדם שמכר ירושלם והוא המקום שקורין יהושפט׳ אדום המקום מקדש בן הנם׳ ומם ועלה הגבול והיה מקום הזה נקרא על כנגד הגי׳ ואולי על המקום היה בן הנם׳

ל ועבר לעצמון ונפק לנחלא דמצרים ויהון מפקנוהי דתחומא לימא דין יהא לכון תחום דרומא ותחום קדומא ימא דמלחא עד סייפי ירדנא ותחום לרוח צפונא מלשן ימא מסייפי ירדנא וסליק תחומא לבית חגלה ועבר מצפונא לבית מישרא וסליק תחומא לאבן בהן בר ראובן וסליק תחומא לדביר ממישר עכור וצפונא מתפני לגלגלא דלקבל מסקנא דאדמים דמדרומא לנחלא ועבר תחומא למי עין שמש והון מפקנוהי לעין קצרא וסליק תחומא לחילת בר הנום לעיבר יבוס מדרומא היא ירושלם וסליק תחומא לריש טורא דעל אפי חילת הנום מערבא דבסייפי מישר גבריא צפונא	וְעָבַר עַצְמוֹנָה וְיָצָא נַחַל מִצְרַיִם וְהָיָה תֹּצְאוֹת הַגְּבוּל יָמָּה זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב׃ וּגְבוּל קֵדְמָה יָם הַמֶּלַח עַד קְצֵה הַיַּרְדֵּן וּגְבוּל לִפְאַת צָפוֹנָה מִלְּשׁוֹן הַיָּם מִקְצֵה הַיַּרְדֵּן׃ וְעָלָה הַגְּבוּל בֵּית חָגְלָה וְעָבַר מִצְּפוֹן לְבֵית הָעֲרָבָה וְעָלָה הַגְּבוּל אֶבֶן בֹּהַן בֶּן רְאוּבֵן׃ וְעָלָה הַגְּבוּל דְּבִרָה מֵעֵמֶק עָכוֹר וְצָפוֹנָה פֹּנֶה אֶל הַגִּלְגָּל אֲשֶׁר נֹכַח לְמַעֲלֵה אֲדֻמִּים אֲשֶׁר מִנֶּגֶב לַנָּחַל וְעָבַר הַגְּבוּל אֶל מֵי עֵין שֶׁמֶשׁ וְהָיוּ תֹצְאֹתָיו אֶל עֵין רֹגֵל׃ וְעָלָה הַגְּבוּל גֵּי בֶן הִנֹּם אֶל כֶּתֶף הַיְבוּסִי מִנֶּגֶב הִיא יְרוּשָׁלִָם וְעָלָה הַגְּבוּל אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי גֵי הִנֹּם יָמָּה אֲשֶׁר בִּקְצֵה עֵמֶק רְפָאִים צָפֹנָה׃

רלב״ג

ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלם׳ ר״ל שהגבול היה מנגב ירושלם ירושלם לא היתה לבני יהודה ולזה היה אומר ולא יכלו בני יהודה להוריש היבוסי את בני יהודה בירושלם עד היום הזה לא יכלו בני ישראל להוריש עד ימי דוד

הד״ק

ולבנה ועתר ועשן א
ויפתח ואשנה ונציב
וקעילה ואכזיב ם
ומראשה ערים תשע
וחצריהן עקרון ובנותיה
וחצריה מעקרון וימה כל אשר על יד
אשדוד וחצריהן אשדוד בנותיה
וחצריה עזה בנותיה וחצריה עד נחל
מצרים והים הגבול וגבול והר שמיר
ויתיר ושוכה ודנה וקרית סנה היא ר
דבר ועגב ואשתמה וענים וגשן וחולן
וגלה ערים אחת עשרה וחצריהן ארב
ורומה ואשען ויניס ובית תפוח ואפקה
וחומטא וקרית ארבעתיא חברון
וציעור ערים תשע וחצריהן מעון כ
כרמל וזיף ויוטה ויזרעאל ויקדעם
וזנוח הקין גבעה ותמנה ערים עשר
וחצריהן חלחול בית צור וגדור ומערת
ובית ענות ואלתקון ערים שש וחצריהן
קרית בעל היא קרית יערים והרבה
ערים שתים וחצריהן במדבר בית
הערבה מדין וסככה
והנבשן ועיר המלח א
ועין גדי ערים שש וחצריהן

וקרי יקנחל
כתב יקנבל
כנויר ם
קים נגלס וקרי יקנחל׃ לא יכלו

ולבנה ועתר ועשן
ויפתח ואשנה ונציב
וקעילה ואכזיב א
ומראשה קרוין
תשע ופציחיהון
עקרון וכופרנהא
ופציחהא מעקרון
ומערבא כל קרויא דעל תחום א
אשדוד ופציחיהון אשדוד כפרנהא
ופציחהא עזה כפרנהא ופציחהא עד
נחלא דמצרים וימא רבא ותחומיה
ובטורא שמיר ויתיר ושוכה ודנה
וקרית סנה היא דביר ועגב ו
ואשתמה ועניס וגשן וחולן וגלה ק
קרוין חדא עשרה ופציחיהון ארב
ודומה ואשען ויניס בית תפוח
ואפקה וחומטא וקרית ארבע היא
חברון וציער קרוין תשע ופציחיהון
מעון כרמל וזיף ויוטה ויזרעאל
ויקדעם וזנוח הקין גבעה ותמנת
קרוין עשר ופציחיהון חלחול ובית
צור וגדור ומערת ובית ענות ואלתקון
קרוין שית ופציחיהון קרית בעל היא
קרית יערים והרבה קרוין תרין ח
ופציחיהון במדברא בית מישרא
מדין וסככה ונבשן וקרית מלחא
ועין גדי קרוין שית ופציחיהון

ג

רד״ק ואת היבוסי יושבי ירושלם לא יכלו בני יהודה להורישם. כתוב יכלו ר״ל כי ידוע היה שלא יכלו עד שבא דוד וקרי יכלו כי לא יכלו אז להורישם בעת כבוש הארץ ורבותינו ז״ל פירשו יכלו היו יכולין אלא שלא היו רשאין מפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך והיבוסי הזה לא היה משבעה גוים אלא אדם אחד היה שמו יבוס והיה מפלשתים מזרע אבימלך ונקרא המקום על שמו יבוס ואנשי המקום ההוא יושבי ירוש׳ היה שמם יבוסי ומתייחסי׳ על יבוסי וכן ארונה היבוסי שהי׳ מלך המקום ההוא׳ ואע״פ שמגדל דוד שהיה בירושלם היה שמו יבוסי ויעבור המקום ההוא ואף על פי שהיה בירושלם ועד ימי דוד לא היה נכבש המקום ההוא׳ ולדעת רז״ל לא נכבש מפני השבועה׳ ודוד הסיר העורים והפסחים שהיו צלמי נחשת והיה כתוב בהן דבר השבועה׳ ואחר כך כבש המגדל ההוא ולקח׳ המקום דוד את עיר היבוסי לישראל בככר זהב בכתב לאחוזת עולם שלא אמ׳ ויתן דוד לארונה במקום וגו׳ ועוד אמרו כי השבועה היתה לו ולבנו ולנכדו וכשכבשו בני יהודה ירושלם היה נכד לאבימלך חי עדיין ולא יכלו לכבוש המצודה עדיין מפני השבועה׳ ובימי דוד לא היה נכד חי׳ ועוד דרשות בזה עוד בספר שמואל׳ ולפי הפשט היה מבצר חזק ולא היה כח לבני יהודה להורישם לא כי היתה סבה מאת ה׳ שלא תלכד המצודה ההיא עד מלוך דוד מלך ישראל כדי שתקרא על שמו לפי שהיה ראש ממלכות ישראל ומה שאמר עד היום הזה יהושע כתבו כי מאז כתב ספרו לפי הקבלה ובימיו לא הורישם מירושלם ולא בימי דוד עד שבאו שם׳

וית יבוסאי יתבי ירושלם לא יכילו בני יהודה לתרכותהון ויתיבו יבוסאי עם בני יהודה בירושלם עד יומא הדין

וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא יָכְלוּ בְנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה

רלב״ג כבר ישלימהו מה שאמר כאן נחלת בני יהודה שאמר כן הפסוק מעריכים לנחלת שמעון וזכר הפסוק בזה כי היה חלק בני יהודה רב מהם׳ ויתנו בני שמעון בתוך נחלתם לפי שהיה חלקם רב והנה היתה זאת החלוקה כלה בגורל על פי ה׳ והנה הוא נעלם מאתנו דבר על שישבו בתוכם לבני יהודה יותר מהראוי ולזה כן כראוי שלא השפיק הגורל לתת לבני שמעון ממחלקת בני יהודה והנה זה לא יתכן שידומה בזה הלוקח׳ ולזה נאמר בזה הספק כי יען נגלות נחלת בני יהודה שהיו מבוגמים מאות הערים היו מן הערים יותר מן הראוי להם ולא נפלו כל הערים ההם לבני יהודה לך מפני מספר היותר כלם בתוך גבולותיהם ואחר זה נאמר מה שהיה בלא הערים לבני שמעון ובזה נתקיים מה שאמר בגורל חלקם ביעקב ואפיצם בישראל כמו שביארנו בס׳

רד"ק וידברו בני יוסף. שבט מנשה היו אבל בני אפרים לא היה להם להתלונן כי יותר היו בני מנשה
ממספרם ממנה שהיו בנחלתם לארץ. אבל בני מנשה היה יותר ממספרם כשספרנו לארץ מן
ממספרם כשיצאו ממצרים עשרים אלף ושבע מאות בפרש' פינחס. לפי' נראה לפי
שאבותיהם שהיו יוצאי מצרים היו מעטים והם היו עם רב. לא נטלו חלקם אלא כמנין אבותיהם שהיו יוצאי
מצרים שכן לשמות מטות אבותם ינחלו ומה שאמר לאלה תחלק הארץ איש לפי פקודיו ינחלו כמו שאמרו רז"ל
הבאים בארץ שהיו אנשים פחותים מבן
עשרים שנה שלא נטלו חלק בארץ אלא
לבני עשרים בחלוקה ונפטרו יוצאי
מצרים ולפחותים מבני עשרים לא
בחלוקה לפע"ד שנכנסו לכלל עשרים
בשעת חלוק הארץ. ומה שאמר גורל
אחד וחבל אחד לפי שארץ ישר' נחלקה
לשבטים ונעשו י"ב חלקים שוים. מה שהיה
עם רב בשבטו לא היה לו אלא כמו שבט

וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ
נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל
אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי
עַם־רָב עַד אֲשֶׁר־עַד־
כֹּה בֵּרְכַנִי יְהוָה

וּמַלִּילוּ בְּנֵי יוֹסֵף
לִיהוֹשֻׁעַ לְמֵימַר מָה דֵין
יְהַבְתְּ לִי אַחְסָנָא עַדְבָא
חַד וְעַדְבָא חַד וַאֲנָא
עַם סַגִּיא עַד לְכָא
בָּרְכַנִי יְיָ

אחר שהיו מעטים ומפני זה נתלוננו בני יוסף לפי שלא נתנו למנשה אלא כמו שבט א' שהיה ממנו מזמנו ולפע"ד
שהיו עם רב. ורצה עד כה בני מנשה היו נתעלו ולא בני אפרים התלוננו אתם לא ימנעו לנו הקדר ובו' לאשר
בבית שאן ובנותיה וגו' והיה היה למנשה שגו יכי למנשה ביששכר וגו' ומה שנחלקה הארץ על פי יי' ועפ"י הגורל
מפני החלק היפה והחלק הרע. כי מי שבא לחלקו חלק יפה עפ"י הגורל היה לו ומי שבא לחלקו חלק רע עפ"י יי' היה
לו ולפע"ב היו מעלין בכספים ומי שהיה לו חלק יפה היה מעלה כספים למי שהיה לו חלק רע ע"כ פירש"י ז"ל עד אשר
עד כה ברכני יי' אשר ראית שהרבה ממנו ממנין ראשון במנין כ"ב אלף ושבע מאות במנין כה' בנו' שבמנין
ראשון היה מונה במנשה נב' ויהיו נ"ב אלף וכו' ובפסוק במנין שני כ"ב אלף והש' רלו' עד אשר כה ברכני
שנכנו לא ברכם כה יהיה זרעך מתקיימת ב' ולפי פשוטו עד אשר עד כה עד כאן כאשר אתה רואה ועל
הסדר הזה היתה חלוקת הארץ אלעזר היה מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי
שבטים וקלפי התחומין לפניו והיה מכוין ברוח הקדש ואומר אם זבולון עולה התחום עכו עולה עמו טרף בקלפי
של שבטים ועלה בידו זבולון טרף בקלפי של התחומין ועלה בידו התחום עכו והיה מכוין עוד ברוח הקדש ואומ'
אם נפתלי עולה התחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של התחומין ועלה
בידו ים גינוסר וכן כל שבט ושבט והשבט היה מחלק חלקו לבתי אבות לפי יוצאי מצרים וזה לרבה תרבו נחלתו
ולמעט תמעיט וגו' למי שהיו רבים בני אבות בבואתם ממצרים נטלו חלקים מרובים ולמי שהיו בתי אבן מעטים
בבואתם ממצרים נטלו חלקים מעטים ולפע"ד שהיו עתה מרובים כמו בני יוסף ולפע"ד שטענו בני יוסף לא הועילה
להם טענתם כי לא היה יכול יהושע להוסיף להם נחלה אלא כמו שנפלה להם עפ"י יי' ועפ"י הגורל ויאמר אליהם

רד"ק ויהי הגורל למטה מנשה כי הוא בכור יוסף. כלומר לפי שהוא בכור יוסף ומכיר היה בכור מנשה
והיה איש מלחמה זה גרם לו הנחלה בארץ גלעד כי בני ראובן ובני גד שאלו אותה הארץ מפני
שהיה להם מקנה רב וזו היתה ארץ מקנה. אבל חצי שבט מנשה לא היה לו אלא מפני גבורתו של
מכיר שלכד הארץ וזאת הגבורה היתה לו מפני שהיה אביו בכור יוסף והוא היה בכור גם כן ובעבורו רמז
משה רבינו בגבורתו בכור שורו הדר לו. בהם עמים ינגח יחדו וגו׳ ויפלו חבלי מנשה. כפשוטו הדיוק ויונ׳
מספר החבלים
ספרו למנין המשפ׳
אלה בנות צלפחד
כי אלה ששה משפחות
הזכרים היו ששה
בני אבות אביעזר
חלק ואשריאל
ושכם וחפר ושמידע
ונטלו ששה חלקים
ובנות צלפחד נטלו
ארבעה חלקים
חלק אביהם שהיה
מיוצאי מצרים
ולמנויי מצרים
ונחלק הארץ לגע
רול ואחיו עם
שמשם מאותו

ויהי הגורל למטה מנשה כי
הוא בכור יוסף למכיר בכור
מנשה אבי הגלעד כי הוא היה
איש מלחמה ויהי לו הגלעד
והבשן׃ ויהי לבני מנשה
הנותרים למשפחתם לבני
אביעזר ולבני חלק ולבני א
אשריאל ולבני שכם ולבני
חפר ולבני שמידע אלה בני
מנשה בן יוסף הזכרים
למשפחתם׃ ולצלפחד בן חפר
בן גלעד בן מכיר בן מנשה
לא היו לו בנים כי אם בנות
ואלה שמות בנתיו מחלה ונעה
חגלה מלכה ותרצה׃ ותקרבנה
לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע בן נון ולפני
הנשיאים לאמר יהוה צוה את משה לתת לנו
נחלה בתוך אחינו ויתן להם אל פי יהוה נחלה
בתוך אחי אביהן׃ ויפלו חבלי מנשה עשרה
לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן׃

והוה עדבא לשבטא דמנשה
ארי הוא בוכרא דיוסף למכיר
בוכרא דמנשה אבוהי דגלעד
ארי הוא הוה גבר עביד קרבא
והוה ליה ארע גלעד ומתנן׃
והוה לבני מנשה דאשתארו
לזרעיתהון לבני אביעזר ולבני
חלק ולבני אשריאל ולבני
שכם ולבני חפר ולבני שמידע
אלין בני מנשה בר יוסף ד
דכריא לזרעיתהון׃ ולצלפחד
בר חפר בר גלעד בר מכיר
בר מנשה לא הוו ליה בנין א
אלהן בנן ואלין שמהת בנתיה
מחלה ונעה חגלה מלכה
ותרצה׃ וקריבא לקדם אלעזר
כהנא ולקדם יהושע בר נון
ולקדם רברביא למימר יי פקיד
ית משה למתן לנא אחסנא
בגו אחונא ויהב להון על מימרא
דיי אחסנא בגו אחי אבוהון׃
ונפלו עדבי מנשה עשרה בר
מארע גלעד ומתנן דמעברא
לירדנא׃

כדבר זה כלם יקחו כי זה שלא נמנו במצרים שנחלקה הארץ ויקחו בנות צלפחד חלק אביהם שהיה מיוצאי
מצרים ויחלק בכורה שהיה צלפחד בכור ויחלק עם אחיו בנכסי חפר שהיה גם הוא מיוצאי מצרים ויחלק אחד
ויחלק אחד שהיה מיוצאי מצרים ומת במדבר בלא בנים וזכה צלפחד בירושתו עם אחיו

כי בנות מנשה נחלו נחלה
בתוך בניו וארץ הגלעד
היתה לבני מנשה הנותרים
ויהי גבול מנשה מאשר
המכמתת אשר על פני ש
שכם והלך הגבול אל הימין
אל ישבי עין תפוח למנשה היתה ארץ
תפוח ותפוח אל גבול מנשה לבני אפרים
וירד הגבול נחל קנה נגבה לנחל ערים
האלה לאפרים בתוך ערי מנשה וגבול מ
מנשה מצפון לנחל ויהי תצאתיו הימה
נגבה לאפרים וצפונה למנשה ויהי הים
גבולו ובאשר יפגעון מצפון וביששכר
ממזרח ויהי למנשה ביששכר ובאשר
בית שאן ובנותיה ויבלעם ובנותיה ואת
ישבי דאר ובנתיה וישבי עין דאר ובנתיה
וישבי תענך ובנתיה וישבי מגדו ובנותיה
שלשת הנפת ולא יכלו בני מנשה להוריש
את הערים האלה ויואל הכנעני לשבת
בארץ הזאת ויהי כי חזקו בני ישראל
ויתנו את הכנעני למס והורש לא הורישו
פ

רד"ק
ויהי גבול מנשה
מאשר ה
מכמתת
וגבול מנשה היה יוצא מגבול
אשר למכמתת שהוא שם
מקום והיה על פני שכם

ארי בנת מנשה אחסינת
אחסנא בגו בנוהי וארע
גלעד הות לבני מנשה ד
ראשתארו והוה תחום
מנשה מאשר למכמתת
דעל אפי שכם ואזל ת
תחומא למימנא לות
יתבי עין תפוח למנשה הות ארע
תפוח ותפוח על תחום מנשה לבני
אפרים ונחית תחומא לנחלא דקנת
לדרומא לנחלא קרויא האלין ל
לאפרים בגו קרוי מנשה ותחום מנשה
מציפונא לנחלא והוו מפקנוהי לימא
דרומא לאפרים וציפונא למנשה והוה
ימא תחומיה ובאשר מערעין מציפונא
וביששכר ממדינחא והוה למנשה
ביששכר ובאשר בית שאן וכפרנהא
ויבלעם וכפרנהא וית יתבי דאר
וכפרנהא ויתבי עין דאר וכפרנהא
ויתבי תענך וכפרנהא ויתבי מגדו
וכפרנהא תלתא פלכין ולא יכילו בני
מנשה לתרכא ית קרויא האלין ושרי
כנענאה למיתב בארעא הדא והוה
כד תקיפו בני ישראל ומנאו ית כנענאי
למסקי מסין ותרכא לא תריכונון

רד"ק מבית אל לוזה זה המקום היה סמוך לבית אל והמקום שקראו לו יעקב בית אל
אותו שמו לוז וקראו אותו בית אל מכאן שגבול מבית אל לוזה והגבול בימין היה לוז כי' במגלה
בימין ועבר משם הגבול לוזה אל הכף לוזה שגם היה בית אל: והערים המבדלות
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ונפק עדבא לבני יוסף
מירדנא דיריחו למי יריחו מדינחא
למדברא דסליק מיריחו בטורא לבית
אל׃ ונפק מבית אל ללוז ועבר לתחום
ארכי לעטרות׃ ונחת לימא לתחום
יפלט עד תחום בית חורון ארעאה
ועד גזר והוון מפקנוהי לימא׃ ואחסינו
בני יוסף מנשה ואפרים׃ והוה תחום
בני אפרים לזרעייתהון והוה תחום
אחסנתהון מדינחא עטרות אדר
עד בית חורון עלאה׃ ונפק תחומא
לימא למכמתת מציפונא ומסתחר
תחומא ממדינחא לתאנת שלה ועבר
ליה ממדנח לינוח׃ ונחית מינוח
לעטרות ולנערתא ומערע ביריחו ונפיק
לירדנא׃ מתפוח איזיל תחומא לימא
לנחלא דקנה והוון מפקנוהי לימא
דא אחסנת שבטא דבני אפרים
לזרעייתהון׃ וקרויא דמפרשן לבני
אפרים בגו אחסנת בני מנשה כל
קרויא ופצחיהון׃ ולא תריכו ית כנענאי
דיתבין בגזר ויתיבו כנענאי בגו בית
אפרים עד יומא הדין והוו למסקי מסין פלחין׃

ויצא הגורל לבני יוסף מירדן
יריחו למי יריחו מזרחה המדבר עלה
מיריחו בהר בית אל׃ ויצא מבית אל לוזה
ועבר אל גבול הארכי עטרות׃ וירד ימה אל
גבול היפלטי עד גבול בית חורון תחתון
ועד גזר והיו תוצאותו ימה׃ וינחלו בני יוסף
מנשה ואפרים׃ ויהי גבול בני אפרים
למשפחותם ויהי גבול נחלתם מזרחה
עטרות אדר עד בית חורון עליון׃ ויצא
הגבול הימה המכמתת מצפון ונסב הגבול
מזרחה תאנת שלה ועבר אותו ממזרח
ינוחה׃ וירד מינוחה עטרות ונערתה ופגע
ביריחו ויצא הירדן׃ מתפוח ילך הגבול
ימה נחל קנה והיו תצאתיו הימה זאת
נחלת מטה בני אפרים למשפחותם׃
והערים המבדלות לבני אפרים בתוך
נחלת בני מנשה כל הערים וחצריהן׃ ולא
הורישו את הכנעני היושב בגזר וישב
הכנעני בקרב אפרים עד היום הזה ויהי
למס עבד׃
פ

60

רד״ק ויאמרו ... יהושע עם רב ...
היער שהוא סמוך לחלקם והוא היה ההר שהיה לבני אפרים ועמק ההר ההוא היה למנשה
ואמר להם שיתפשטו לחלק אפרים ובארץ הפרזי והרפאים ואם יש בך כח לכרות יערות לתקנם ושם תבנו
ערים וזהו שאמר להם כי אץ לך הר אפרים כלומר אם דחוק לך הר אפרים תוסיף לך עד בארץ הפרזי
והרפאים הסמוכים ות״י ובראת לך שם תכרות יער הפרזי והרפאים ויהיה לך ההר ההוא לישוב ותבנה
ולהך ברעך בני אפרי

ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים׃ ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו ההר ורכב ברזל בכל הכנעני היושב בארץ העמק לאשר בבית שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל׃ ויאמר יהושע אל בית יוסף לאפרים ולמנשה לאמר עם רב אתה וכח גדול לך לא יהיה לך גורל אחד׃

ואמר להון יהושע אם עם סגי אתון סקו לכון לחורשא ותתקנון לכון תמן אתר בארע פריזאי וגבריא ארי דחיק לכון טורא דבית אפרים׃ ואמרו בני יוסף לא יספיק לנא טורא ורתכין דפרזלא בכל כנענאי דיתבין בארע מישרא לדבבית שאן ולכפרנהא ולדבמישר יזרעאל׃ ואמר יהושע לבני יוסף לאפרים ולמנשה למימר עם סגי אתון וחיל סגי לכון לא יהא לכון עדבא חד׃

כי הם יהרגו בהם טוב
אם שיהיה ישוב. ...
...
היערים הפרזי ...
והרפאים והוא הכנעני
שנזכר כי שבעה אומות
הרפאים הכנענים כי כלם
היו בני כנען ...
אם לא יהיה לך גורל אחד
כלומר שתוסיף לך גורל
בגבולות בני אפרים
ובראת לשון כריתה כמו
וברא אותהן בחרבותם
ות״י ובראת לך לשון כרו
וכן אם כלומר תבנה
מקום טוב ותוסיף על
גבולותיהם כי אץ לך ההר
אפרים לשון דחוקי ...
לאמר ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו ההר לא יספיק לנו ההר לא יספיק שזכרת כי אין ההר לנו כלומר לאמרת ואם אמרת לנו
ימצא לנו לא יספיק וכן ומצא ... ולא ימצא להם ... ושם ... לעלות ההר ולכבוש בארץ
הפרזי והרפאי עד חוק ההר ורכב ברזל לכנעני היושב בארץ העמק ... ויאמר יהושע
אל בית יוסף ונו׳ לאפרים ... ולבני מנשה אמר
... עם רב וכח גדול לך ... לכם לא יהיה לך גורל אחד׃

רלב"ג

[illegible] ויאמר [illegible]

והנה יאמר זה שכבר הודיעו מזה ליהושע ואמרו לו ידוע תהיה לנו כולם גורל אחד וחבל

אחד ולזה עם רב ועד אשר עד כה ברכנו יי׳ ולכן יתכן שיתוסף [illegible] יותר בזה [illegible]

על שלא יתכנס הארץ שבפלך להם בכלל וזהו יתבאר [illegible] [illegible]

[illegible] שכבר הוא יותר [illegible] [illegible] [illegible] יעקב [illegible]

כדאמרן ושמשון

רד"ק

כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראתו והיה לך תוצאתיו כי תוריש את הכנעני כי רכב ברזל לו כי חזק הוא׃

ארי טורא יהא לך ארי חורשא הוא ותתקניניה ויהון לך מפקנוהי ארי תתרכון ית כנענאי ארי רתיכין דפרזלא להון ארי תקיפין אינון׃

כי הר יהיה לך [illegible] שאמרת׳ [illegible] לך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לעשר [illegible] [illegible] [illegible] יהיה לך כמו שאמרת [illegible] [illegible] גורל אחד גורל [illegible] שלא יתכן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] יהושע [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] והיו לך [illegible] [illegible] [illegible] כי תוריש את הכנעני [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויקבלו ונו׳

[illegible] [illegible] יתכן להם [illegible] [illegible] שכבר [illegible] יער גדול [illegible] [illegible] [illegible] יתכן להם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עם יער [illegible] [illegible] לא [illegible] [illegible] עם יערו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

לאמר בבית שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל והשיב להם יהושע [illegible] עם רב אתה וכח גדול לך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לך [illegible] גורל אחד [illegible] שלא יתכן [illegible] וזה כי הר יהיה לך [illegible] [illegible] [illegible] כי יער הוא ובראתו [illegible] [illegible] שיתכן לך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כי תוריש את הכנעני [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לא יתכן [illegible] [illegible] [illegible] כי רכב ברזל לו וחזק הוא [illegible] [illegible] [illegible] עם גדול אתה וכח גדול לך׳ [illegible] וגו׳

וכל אלה הגבולים יעלה לצפון ועלה מ ירושלים נגוקה מכל אלה עתה עמק רפאים ת"י מישר גבריא וקרא שבדמי עליו כמו קשה שבלשם עמק רפאים ובין המקום הקרא עם הגבורים הענקים · ותאר הגבול בעלה

לפי שלא כבשו יהודה לגמרי יבוסי ויושבים שלהן בגבולת בנימין בנימין עד יבוס אחר כך לא כבשם בגבולם וכל עד היום הזה עיר יבוסי היא ירושלים ידוע כי ירושלים היתה מגבולת בנ בנימין ולזה כתב היבוסית היא ירושלים לבני זה לפי כבר ישאל הקב"ה

רד"ק

ותאר הגבול. ת"י ויסחר ויסחר כמו ומתאר יתארהו ויתארכם ויסחר סביב עמק הסבב: מעין מי נפתוח הוא הנקרא בדברי רבותינו לשון שעם: הגבול. ים הגדול הגדול: וגבול יהודה למערב היה הים הגדול וגבולו סמוך הים הגדול וגבולו קירוב גבול יהודה לצד מערב וכן ת"י ותחומיה: ויורש משם כלב וגו' לאחר מות יהושע כי עדין בימי יהושע לא כלכדו חברון כמו שכתוב בספר שופטים ולא כבשה עד אחר מות הענקים: ואם דבר לפניו:

וְתָאַר הַגְּבוּל מֵרֹאשׁ הָהָר אֶל מַעְיַן מֵי נֶפְתּוֹחַ וְיָצָא אֶל עָרֵי הַר עֶפְרוֹן וְתָאַר הַגְּבוּל בַּעֲלָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים: וְנָסַב הַגְּבוּל מִבַּעֲלָה יָמָּה אֶל הַר שֵׂעִיר וְעָבַר אֶל כֶּתֶף הַר יְעָרִים מִצָּפוֹנָה הִיא כְסָלוֹן וְיָרַד בֵּית שֶׁמֶשׁ וְעָבַר תִּמְנָה: וְיָצָא הַגְּבוּל אֶל כֶּתֶף עֶקְרוֹן צָפוֹנָה וְתָאַר הַגְּבוּל שִׁכְּרוֹנָה וְעָבַר הַר הַבַּעֲלָה וְיָצָא יַבְנְאֵל וְהָיוּ תֹּצְאוֹת הַגְּבוּל יָמָּה: וּגְבוּל יָם הַיָּמָּה הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה גְּבוּל בְּנֵי יְהוּדָה סָבִיב לְמִשְׁפְּחֹתָם: וּלְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה נָתַן חֵלֶק בְּתוֹךְ בְּנֵי יְהוּדָה אֶל פִּי יְהוָה לִיהוֹשֻׁעַ אֶת קִרְיַת אַרְבַּע אֲבִי הָעֲנָק הִיא חֶבְרוֹן: וַיֹּרֶשׁ מִשָּׁם כָּלֵב אֶת שְׁלוֹשָׁה בְּנֵי הָעֲנָק אֶת שֵׁשַׁי וְאֶת אֲחִימַן וְאֶת תַּלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק:

וְיִסְחַר תְּחוּמָא מֵרֵישׁ טוּרָא לְמַבּוּעַ מֵי נַפְתּוֹחַ וְנָפֵק לְקִרְוֵי טוּרָא דְעֶפְרוֹן וְיִסְחַר תְּחוּמָא לְבַעֲלָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים: וּמִסְתְּחַר תְּחוּמָא מִבַּעֲלָה לְיַמָּא לְטוּרָא דְשֵׂעִיר וְעָבַר לְעִבַר טוּר יְעָרִים מִצִּפּוּנָא הִיא כְסָלוֹן וְנָחֵית לְבֵית שֶׁמֶשׁ וְעָבַר לְתִמְנָה: וְנָפֵיק תְּחוּמָא לְעִבַר עֶקְרוֹן לְצִפּוּנָא וְיִסְחַר תְּחוּמָא לְשִׁכְּרוֹן וְעָבַר לְטוּר בַּעֲלָה וְנָפֵיק לְיַבְנְאֵל וְהָוֹן מַפְּקָנוֹהִי דִּתְחוּמָא לְיַמָּא: וּתְחוּם מַעְרְבָא יַמָּא רַבָּא וּתְחוּמֵיהּ דֵּין תְּחוּם בְּנֵי יְהוּדָה סְחוֹר סְחוֹר לְזַרְעִיָּתְהוֹן: וּלְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה יְהַב חוּלַק בְּגוֹ בְּנֵי יְהוּדָה עַל מֵימְרָא דַּיְיָ לִיהוֹשֻׁעַ יָת קִרְיַת אַרְבַּע אֲבוּהוֹן דְּגִבָּרַיָּא הִיא חֶבְרוֹן: וְתָרֵיךְ מִתַּמָּן כָּלֵב יָת תְּלָתָא בְּנֵי גִבָּרַיָּא יָת שֵׁשַׁי וְיָת אֲחִימַן וְיָת תַּלְמַי בְּנֵי גִבָּרַיָּא:

רד"ק ושם דביר לפנים קרית ספר. אמרו רבותינו ז"ל כי בלשון פרסי קורין לספר דבר. ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר. רבותינו ז"ל אמרו אלו שלשת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה שהחזיר עתניאל בן קנז מפלפולו שנא' וילכדה עתניאל בן קנז וגו'.

וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב. אמרו רבותינו ז"ל כי אחיו מאמו היה כי כלב בן יפנה ועתניאל בן קנז הוא. ומה שאמר על כלב הקנזי יתכן שהיה חורגו של קנז ויתכן לפרש כי אחיו מאביו ומאמו היה והיה שם אביו כלב יפנה וקנז כי קרובים מנהגים שני שמות לאדם אחד ואולי כי שקורא שמו יפנה קורא לו כלב אחיו שמקרא שמו קנז קורא לו עתניאל והכתוב אמר שני כי קנז שם המשפחה וקראו כלב הקנזי אבל כמו קורא שם אח ובן בן טור ובלשון ... הקנזי אינו בן קנז הכל אחד כי רבותינו ז"ל ... קראם לבעל אמו כי אמו נתפשה מקנז ... מנהגו שקראום ... לבית אביהם ... כל אלה כמו ... נלעד והוא היה ...

וַיַּעַל מִשָּׁם אֶל יוֹשְׁבֵי דְּבִר וְשֵׁם דְּבִר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר׃ וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת קִרְיַת סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְנָתַתִּי לוֹ אֶת עַכְסָה בִתִּי לְאִשָּׁה׃ וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֵהוּ לִשְׁאוֹל מֵאֵת אָבִיהָ שָׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר לָהּ כָּלֵב מַה לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר תְּנָה לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי וְנָתַתָּה לִי גֻּלֹּת מָיִם וַיִּתֶּן לָהּ אֵת גֻּלֹּת עִלִּיּוֹת וְאֵת גֻּלֹּת תַּחְתִּיּוֹת׃

וּסְלֵיק מִתַּמָּן לְוַת יָתְבֵי דְבִיר וְשׁוּם דְּבִיר מִלְּקַדְמִין קִרְיַת אַרְכֵי׃ וַאֲמַר כָּלֵב דְּיִמְחֵי יָת קִרְיַת אַרְכֵי וְיִכְבְּשִׁינַהּ וְאֶתֵּן לֵיהּ יָת עַכְסָה בְרַתִּי לְאִתּוּ׃ וּכְבָשַׁהּ עָתְנִיאֵל בַּר קְנַז אֲחוּהִי רַבָּא דְכָלֵב וִיהַב לֵיהּ יָת עַכְסָה בְרַתֵּיהּ לְאִתּוּ׃ וַהֲוָה בְּמֵיעֲלַהּ וּמַלְכַתֵּיהּ לְמִשְׁאַל מִן אֲבוּהָא אַחְסַנָא וְאִתְרְכִינַת מֵעַל חֲמָרָא וַאֲמַר לַהּ כָּלֵב מַה לִּיךְ׃ וַאֲמַרַת הַב לִי אַחְסַנָא אֲרֵי לַאֲרַע דָּרוֹמָא יְהַבְתַּנִי וְתִתֵּן לִי אֲתַר בֵּית שַׁקְיָא וִיהַב לַהּ יָת בֵּית שַׁקְיָא עִלָּאָה וְיָת בֵּית שַׁקְיָא תַּחְתָּאָה׃

ויאמר כלב מקודם כנגד ... שהיה ... בארץ הנגב על ... עכסה ... שהיתה מכל הרוח ... טעם על אשתו. ויהי בבואה. בבואה בלות בית אביה ... בבואה לבית בעלה ותסיתהו הסיתה בעלה לשאול מאת אביה ... ולא רצה לשאול ובראותה כי כן ותצנח מעל החמור כלומר הפילה עצמה מעל החמור שהיתה רוכבת עליו ת"י ואיתרכינת וכן תרגום ... והפיל מעל הגמל׃ ותאמר תנה לי ברכה ת"י אחסנא ויתכן לפרש ברכה מתנה שהיא ... טובה כלו' שיוסיף לה על מה ... שנתן לה כי ... ארץ נגב ... יבשה ... שנתן לה ארץ ... ותרגמו ... מיא׃

רד"ק

ונראה עוד שיתן לה יהודה שדה בו גלות מים להשקות הארץ הנגב שנתן לה ופי' ממנה שנאלה ויש מפרשים ברכה כמו ברכה בכרי' ויונתן תרגם ארץ הנגב כארע דרומא יהבתני ופי' גלות מים מושבות כמו גל נעול ואמר פי' בריכות מים קימונים ויונתן תרגם בית שקיא ורש"י פי' ברכה פרנסה ארץ הנגב מיובש מכל טוב ארץ שקין בו אין יורד בלבד עליות ותחתיות כמו דברו לשנים דבר אל שלם ותאמר בכ לנס' גלות מושבות

זאת נחלת
מטה בני יהודה למשפחתם:
ויהיו הערים מקצה למטה
בני יהודה אל גבול אדום כ
בנגבה קבצאל ועדר ויגור
וקינה ודימונה ועדעדה:
וקדש וחצור ויתנן: זיף וטלם
ובעלות: וחצור חדתה ו
וקריות חצרון היא חצור:
אמם ושמע ומולדה: וחצר
גדה וחשמון ובית פלט: וחצר
שועל ובאר שבע ובזיותיה:
בעלה ועיים ועצם: א
ואלתולד וכסיל וחרמה:

דא אחסנת
שבטא דבני יהודה ל
לזרעייתהון: והוו קרויא
מסייפי לשבטא דבני
יהודה על תחום אדום
בדרומא קבצאל ועדר
ויגור וקינה ודימונה
ועדעדה: וקדש וחצור
ויתנן זיף וטלם ובעלות:
וחצור חדתה וקריות חצרון
היא חצור: אמם ושמע
ומולדה: וחצר גדה וחשמון
ובית פלט: וחצר שועל
ובאר שבע ובזיותהא: בעלה
ועיים ועצם: ואלתולד
וכסיל וחרמה:

רד"ק

ויהיו הערים מקצה למטה בני יהודה פי' כמו מקצת ויהיו מקצת הערים למטה בני יהודה אל גבול אדום בנגבה ולפי' מקו בכרי' מקצה לפי שקראת סמוך ונזכרו מקצה קצת שלמטה הנה לא יזכרה יאמר אלה הערים כשמגרות על הגבולות וקינה ודימונה ועדעדה כתבו רבותינו ז"ל אמר לה ההוא בר מינא לר' אמי מאי דכתיב וקינה ודימונה ועדעדה אמר לה מוהתנא דארץ ישראל קא חשיב אמר לה אנא לא ידענא דמוהתנא דארץ ישראל קא חשיב רב נחמן מתרגמא ליה וקינה שם מקום קנאה מדומות בער שמעוני קנאה היא לשון אחרים מתעבר על דינו דינו לאחרים כמו קנאה קנאתי לה' אלהי ישראל וגו' אלא מעתה ושקלו ומדיינא והבנאה הקב"ה לה לר' רב נחמן מתרגמא קנאה היא כל מי שיש לו קנאה על חבירו ודומם שוכן עדי עד עושה לו דין ושקלו ומדיינא

רד"ק וצקלג ומדמנה וסנסנה׃ הם כל אלה היו לשמעון בתוך נחלת בני יהודה על יתרון והרוצים אותן כמו שאמר
ועין ולבאות ושלחים וגו׳ כל ערים עשרים ותשע׃ ובפרטם תמצאם שלשים ושמונה׃
ותשע היתרות היו לבני שמעון ונספרו בנחלת בני יהודה בפרט לפי שהיו
בנחלת בני יהודה כמו שאמר ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה׃ ושם כתב אלה הערים היתרות׃ ואמר שכתב
ויאמר שאול כלם׳ והיו בעלי שבטו בהם׃ ועוד ולהלן ... וכן אמר שכתב בהם׃ וירמות וצקלג ושמן

ויצקלג ומדמנה וסנסנה׃
ולבאות ושלחים ועין ורמון
כל קרויא עשרין ותשע
ופצחיהון׃ בשפלתא אשתאול
וצרעה ואשנה׃ וזנוח ועין גנים
תפוח והעינם׃ ירמות ועדלם
שוכה ועזקה׃ ושערים
ועדיתים והגדרה וגדרתים
קרוין ארבע עשרה ופצחיהון׃
צנן וחדשה ומגדל גד׃
ודלען והמצפה ויקתאל׃
לכיש ובצקת ועגלון׃ ובבון
ולחמס ובתליש׃ וגדרות
בית דגון ונעמה ומקדה
קרוין שית
עשרה
ופצחיהון׃

וצקלג ומדמנה וסנסנה׃
ולבאות ושלחים ועין ו
ורמון כל ערים עשרים
ותשע וחצריהן׃ בשפלה
אשתאול וצרעה ואשנה׃
וזנוח ועין גנים תפוח והעינם׃
ירמות ועדלם שוכה ועזקה׃
ושערים ועדיתים והגדרה
וגדרתים ערים ארבע ע
עשרה וחצריהן׃ צנן וחדשה
ומגדל גד׃ ודלען והמצפה
ויקתאל׃ לכיש ובצקת
ועגלון׃ וכבון ולחמס ו
וכתליש׃ וגדרות בית דגון
ונעמה ומקדה ערים שש
עשרה וחצריהן׃

רימון והנה הם עשרים
בזה הרמון והם תשעה
בנחלת בני שמעון ולא
לבד היתרות אלא תשע
אלא כאשר כי כלם אינם
בנחלה או ... היו
כשלו ולשבע שהוא כי אם
כן ושאר יש ערים
יתרות לשבט שמעון
בנחלת בני יהודה והם
שבר ושמן כי נחלתם
היתה בתוך נחלת בני
יהודה והם גם כן
יתרות בנחלת בני
שמעון [redacted] שכתוב
וצקלג אשר היתה לבני
יהודה וזכר יואב בג׳
לבני שמעון ולא כי
היו בני שמעון שכתב
בה לדוד היתה למלכות
יהודה ולא אם לקחה

והראל בעת בנים קודם ובכלה לחלק שמעון ולמה כך לקחה ממנו מן המקום עד שישבו בה כל כלן היתה
לנחלת בני יהודה מקצות קצותיו ולמקום ירמות׃ שוכה ועזקה ושם זכר למטה יהודה שוכה וכן לא זכר יואב
בשם מקומות כי היו ב׳ מקומות נקראו בשם אחד והיה לא מקום שם לפי לגבול המקום ולא זכרו
כשאמר ושערים וגו׳ ערים ארבע עשרה ובפרטן תמצא טו׳ ולפי ש כי הגדרה וגדרותים אחת הן

רד"ק ויקהלו כל עדת בני ישראל שלה וגו' זה היה אחר שכבשו הארץ שבע שנים
ושבע שחלקו ויש אומ' שמה לא היה אהל מועד
בגלגל ואחר השכינוהו בשילה ואז נאסרו הבמות כל זמן שהיה בשילה ואמרו רז"ל
כי עשו בית של אבנים מלמטה והיריעות מלמעלה כמו שאמ' דוד ואהרן האלהים יושב
כנגד היריעה כלו' שעדין לא היה אלא כנגד היריעה ושל ביתו וכן. והשכינו
והשכינו בית יי'
שילה אמנם בית יוסף
וכתו' ויטש משכן
שילה אהל שכן
באדם אמנם אהל
היה הוא שכל מלמטה
אלא היה שם הקרים
אלא בית אבנים
מלמטה ויריעות
מלמעלה והיה שם
בשילה שלש מאות
וס' וט' שנים עד
שהגלו פלשתים את
הארון ושלא נאמ'
ויטש משכן שלו
אהל שכן באדם
והארץ נכבשה וגו'
משנקבע המשכן
היתה הארץ נוחה
ליכבש לפניהם
ויותרו וגו' כי
ראובן וגד וחצי שב'
מנשה לקחו נחלתם
מעבר לירדן ובארץ כנען כבר נפל גורל ליהודה ולאפרים
ולחצי שבט מנשה כמו שפרשנו למעלה למה קראם הם כתשעה ואלה הארץ ... [illegible]

ויקהלו כל עדת בני
ישראל שלה וישכינו
שם את אהל מועד
והארץ נכבשה
לפניהם ויותרו בבני
ישראל אשר לא
חלקו את נחלתם
שבעה שבטים ויאמר
יהושע אל בני ישראל
עד אנה אתם מתרפים
לבוא לרשת את
הארץ אשר נתן לכם
יהוה אלהי אבותיכם
הבו לכם שלשה
אנשים לשבט ואשלחם
ויקמו ויתהלכו בארץ
ויכתבו אותה לפי
נחלתם ויבאו אלי

ואתכנשו כל
כנשתא דבני
ישראל לשילה
ואשריאו תמן ית
משכן זמנא וארעא
אתכבישת קדמיהון
ואשתארו בבני ישראל
דלא פליגו ית
אחסנתהון שבעא
שבטין ואמר יהושע
לבני ישראל עד
אימתי אתון
מתרשלין למיעל
למירת ית ארעא
דיהב לכון יי אלהא
דאבהתכון הבו
לכון תלתא גברין
לשבטא ואשלחינון
ויקומון ויתהלכון
בארעא ויכתבון יתה
לפום אחסנתהון
וייתון לותי

רלב"ג
ויאמר זכר שהכרית
נקהלו כל עדת בני
ישראל שילה וישכנו
שם את אהל מועד
ולקחו משם גורל
ויאמר זכר שהארץ
אשר נכבשה היתה
לפניהם והיו רוצין
לחלק ולחלקו לזה
לשבטים הנזכרים
שילקחו נחלתם
בכללם ועד המקום
הנכבש ויאמר
השבטים הנשארים
לא הגבילו נחלתם
עדין בכללו
ולעצמו שזהו גורל
מה שיגיעו לנחלתם
מהארץ הנכבשת
ולזה אמר שנותרו
שתרו בבני ישראל
אשר לא חלקו את
נחלתם שבעה
שבטים וגו'

רלב״ג

ואלה השבטים האחרים לא התעוררו מאליהם עדיין בכללות וכו'. ולזה צוה יהושע שילכו שלשה אנשים לשבט ויתהלכו בארץ ויכתבו אותה לפי נחלתם ויבאו אליו כדי להשלים לכלם הארץ בכללה וזה למות אחר שנחלקה הארץ אשר כבשו יהושע ובני ישראל. יהודה יעמד על גבולו. ולזה אמרו רז"ל שכבר עמדו שם ז' שנים שכבשו ושבע שחלקו. והנה יוסף מצפון ... להם לכתוב את הארץ שבעה חלקים והנה לא היו השבטים שוים והתורה צותה לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו ...

רד״ק

והתחלקו אותה פירוש והתחלקו גם כן שבעה חלקים כי כבר יהיו החלקים. יהודה שבטים בתוך הארץ. יהודה יעמד על גבולו מנגב כמו שכתבנו לדרום ארץ ישראל ובית יוסף יעמדו על גבולם מצפון כמו שכתבנו לצפון ארץ ישראל והמקום ישאר בתוך שבעה שבטים הנותרים בארץ שבמיצוע ואשר נותנים לכתוב. ואתם אמר כנגד השלוחים לכתוב הארץ. וירית. ... כי כהנת יי' נחלתו כמו שאמר אני חלקך ונחלתך ...

לאמרו שהם היו יודעים מספר כל שבט ושבט אשר להם לחלק הארץ ולפי היות הגורל היה בוחן החלקים ... לפי רבוי ... כל ... יהושע ... לפי כל יחד ... השבטים ...

וְהִתְחַלְּקוּ אֹתָהּ לְשִׁבְעָה חֲלָקִים יְהוּדָה יַעֲמֹד עַל גְּבוּלוֹ מִנֶּגֶב וּבֵית יוֹסֵף יַעַמְדוּ עַל גְּבוּלָם מִצָּפוֹן׃ וְאַתֶּם תִּכְתְּבוּ אֶת הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֲלָקִים וַהֲבֵאתֶם אֵלַי הֵנָּה וְיָרִיתִי לָכֶם גּוֹרָל פֹּה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ כִּי אֵין חֵלֶק לַלְוִיִּם בְּקִרְבְּכֶם כִּי כְהֻנַּת יְהוָה נַחֲלָתוֹ וְגָד וּרְאוּבֵן וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה׃

וִיפַלְגוּן יָתַהּ לְשַׁבְעָה חוּלָקִין דְּבֵית יְהוּדָה יְקוּמוּן עַל תְּחוּמֵיהוֹן מִדָּרוֹמָא וּדְבֵית יוֹסֵף יְקוּמוּן עַל תְּחוּמֵיהוֹן מִצִּפּוּנָא׃ וְאַתּוּן תִּכְתְּבוּן יָת אַרְעָא לְשַׁבְעָה חוּלָקִין וְתַיְתוּן לְוָתִי הָכָא וְאִירְמֵי לְכוֹן עַדְבִין הָכָא קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא׃ אֲרֵי לֵית חוּלָק לְלֵוָאֵי בֵּינֵיכוֹן אֲרֵי כְהֻנַּת יְיָ אִינוּן אַחְסַנְתְּהוֹן וְגָד וְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן וּפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה קַבִּילוּ אַחְסַנְתְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא מַדִּינְחָא דִּיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ׃

ועל כנגד כי כהנת יי' נחלתו כמו שאמר אני חלקך ונחלתך ... אמר כהנת יי' ... חלקו לפי ... לא היו מעשר ... לו חלק ... ויקחו ... והם היו יותר ... מכל ...

רד״ק ויקומו· כלומר קמו האנשים ללכת ממקומם ולפיכך אמר אח״כ וילכו· והיה תוצאתיו·
מדברה בית און סמוך לבית און לפי שלא פירש· ר״ל למדבר בית און·

ויקמו האנשים וילכו ויצו יהושע את
ההלכים לכתב את הארץ לאמר לכו
והתהלכו בארץ וכתבו אותה ושובו אלי
ופה אשליך לכם גורל לפני יהוה בשלה
וילכו האנשים ויעברו בארץ ויכתבוה
לערים לשבעה חלקים על ספר ויבאו
אל יהושע אל המחנה שלה וישלך
להם יהושע גורל בשלה לפני יהוה ויחלק
שם יהושע את הארץ לבני ישראל
כמחלקתם ויעל גורל מטה בני בנימן
למשפחתם ויצא גבול גורלם בין בני
יהודה ובין בני יוסף ויהי להם הגבול
לפאת צפונה מן הירדן ועלה הגבול אל
כתף יריחו מצפון ועלה בהר ימה והיה
תצאתו מדברה בית און ועבר משם
הגבול לוזה אל כתף לוזה נגבה היא בית
אל וירד הגבול עטרות אדר על ההר אשר
מנגב לבית חורון תחתון ותאר הגבול
ונסב לפאת ים נגבה מן ההר אשר על פני
בית חורון נגבה והיה תצאתיו אל קרית
בעל היא קרית יערים עיר בני יהודה זאת
פאת ים ופאת נגבה מקצה קרית יערים
ויצא הגבול ימה ויצא אל מעין מי נפתוח

וקמו גבריא ואזלו ופקיד יהושע ית
דאזלו למכתב ית ארעא למימר איזילו
והליכו בארעא וכתובו יתה ותובו לותי
והכא ארמי לכון עדבין קדם יי בשילו
ואזלו גבריא ועברו בארעא וכתבוה
לקרויא לשבעה חולקין על ספרא
ואתו לות יהושע למשריתא לשילו
ורמא להון יהושע עדבא בשילו קדם
יי ופליג תמן יהושע ית ארעא לבני
ישראל כפלוגתהון וסליק עדבא
שבטא דבני בנימן לזרעיתהון ונפק
תחום עדביהון בין בני יהודה ובין בני
יוסף והוה להון תחומא לרוח ציפונא
מן ירדנא וסליק תחומא לעבר יריחו
מציפונא וסליק בטורא רימא והוון
מפקנוהי למדברא בית און ועבר
מתמן תחומא ללוז לעבר לוז
דרומא היא בית אל ונחית תחומא
לעטרות אדר על טורא דמדרום לבית
חורון ארעאה ויסחר תחומא ומסתחר
לרוח מערבא לדרומא מן טורא דעל
אפי בית חורון לדרומא והוון מפקנוהי
על קרית בעל היא קרית יערים קרתא
דבני יהודה דא רוח מערבא רוח
דרומא מסייפי קרית יערים ונפק תחומא
לימא ונפיק למבועי מי נפתוח

ותהי תחומא לסטר טורא די על אפי
חילת בר הנם די במישר גבריא ציפונא
ונחית לחילת בר הנם לעבר יבוס ד
דרומא ונחית לעין קיצרא ויסחר מציפונא
ונפק לעין שמש ונפק לגלגלא דלקביל
מסקנא דאדמים ונחית לאבן בהן בר
ראובן ועבר לעברא דלקביל מישרא
ציפונא ונחית למישרא ועבר תחומא
לעבר בית חגלה לציפונא והוו מפקני
תחומא לכיף ימא דמלחא לציפונא
לסייפי ירדנא דרומא דין תחום דרומא
וירדנא תחומא ליה לרוח קדומא דא
אחסנת בני בנימן לתחומהא סחור
סחור לזרעיתהון והואה קרויא ל
לשבטא דבני בנימן לזרעיתהון יריחו
ובית חגלה ומישר קציץ ובית מישרא
וצמרים ובית אל והעוים והפרה
ועפרה וכפר העמונה והעפני וגבע
קרוין שית עשרה ופצחיהון גבעון
ורמה ובארות והמצפה והכפירה
והמצה ורקם וירפאל ותראלה וצלע
ואלף ויבוס היא ירושלם גבעת
קרית קרוין ארבע עשרה ופצחיהון
דא אחסנת בני בנימן לזרעיתהון ו
ונפק עדבא תנינא לשמעון לשבטא
דבני שמעון לזרעיתהון והות
אחסנתהון בגו אחסנת בני יהודה
והוה להון באחסנתהון באר ש
שבע ושבע ומולדה

וירד הגבול אל קצה ההר אשר על פני
גי בן הנם אשר בעמק רפאים צפונה
וירד גי הנם אל כתף היבוסי נגבה וירד
עין רוגל ותאר מצפון ויצא עין שמש
ויצא אל גלילות אשר נכח מעלה אדמים
וירד אבן בהן בן ראובן ועבר אל כתף
מול הערבה צפונה וירד הערבתה ועבר
הגבול אל כתף בית חגלה צפונה והיה
תצאותו הגבול אל לשון ים המלח
צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב
והירדן יגבל אתו לפאת קדמה זאת
נחלת בני בנימן לגבולתיה סביב ל
למשפחתם והיו הערים למטה בני בנימן
למשפחותיהם יריחו ובית חגלה ועמק
קציץ ובית הערבה וצמרים ובית אל
והעוים והפרה ועפרה וכפר העמני
והעפני וגבע ערים שתים עשרה וחצריהן
גבעון והרמה ובארות והמצפה והכפירה
והמצה ורקם וירפאל ותראלה וצלע ח
האלף והיבוסי היא ירושלם גבעת קרית
ערים ארבע עשרה וחצריהן זאת נחלת
בני בנימן למשפחתם ויצא הגורל השני
לשמעון למטה בני שמעון למשפחותם
ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה ויהי
להם בנחלתם באר שבע ושבע ומולדה

[illegible]

קריתכן שהם ערים ויבוסי הוא ירושלם· ובגבול בני יהודה נב׳ ואומר כי היבוסי הוא ירושלם

בחלק יהודה· והנה אומר כי הוא לבנימין כן הוא כי לכל אחד מהם יש לו חלק בה ואמרו רז״ל התמיד [illegible] היה

בחלקו של יהודה [illegible] וקעזרות [illegible] היה בחלקו של בנימין [illegible] [illegible]

[illegible] בחלקו של יהודה [illegible] לחלקו של בנימין [illegible] והיה בנימין [illegible] בכל יום

[illegible] עליו כל היום [illegible] בנימין [illegible] ומנשה [illegible] ירושלם [illegible]

[illegible] היה בחלק בנימין [illegible] כי בין [illegible] היה [illegible]

[illegible] היה [illegible] בן [illegible] היבוסי והיה [illegible] על ראש ההר אשר על פני [illegible] אשר

[illegible] רפאים [illegible] [illegible] [illegible] בדברי [illegible] ז״ל [illegible]

בנימין היה [illegible] יהודה היה [illegible] בנימין היה [illegible] [illegible] אשר [illegible] בן [illegible] אשר

בעמק רפאים והיה יורד [illegible] היבוסי הוא ירושלם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ויהי [illegible] [illegible] היה [illegible] [illegible] [illegible] כי [illegible]

[illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי וגו׳

וחצר שועל ובלה ועצם ואלתולד ובתול וחרמה וצקלג ובית המרכבות וחצר סוסה ובית לבאות ושרוחן ערים שלש עשרה וחצריהן עין רמון ועתר ועשן ערים ארבע וחצריהן וכל החצרים אשר סביבות הערים האלה עד בעלת באר רמת נגב זאת נחלת מטה בני שמעון למשפחתם מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך נחלתם

ויעל הגורל השלישי לבני זבולן למשפחתם ויהי גבול נחלתם עד שריד

וחצר שועל ובלה ועצם ואלתולד ובתול וחרמה וצקלג ובית המרכבות וחצר סוסה ובית לבאות ושרוחן קרוין תלת עשר ופצחיהון עין רמון ועתר ועשן קרוין ארבע ופצחיהון וכל פצחיא דבסחרנות קרויא האלין עד בעלת באר רמת דרומא א אחסנת שבטא דבני שמעון לזרעיתהון מעדב בני יהודה אחסנת בני שמעון ארי הוה חולק בני יהודה סגי מנהון ואחסינו בני שמעון בגו אחסנתהון

וסליק עדבא תליתאה לבני זבולן לזרעיתהון והוה תחום אחסנתהון עד שריד

ומרעלא ומערע בדבשת
ומערע בנחלא דעל
אפי יקנעם ותאיב
משריד לקבל מדנח
שמשא על תחום
כסלות תבור ונפיק ל
לדברת ויסליק ליפיע
ומתמן עבר לקדומא
מדינחא לגת חפר לעתה קצין
ונפיק לרמון דמתאר ומתמן ו
מסתחר לנעה ומסתחר ליה
תחומא מציפונא לחנתון ויהון
מפקנוהי לחילת יפתח אל וקטת
ונהלל ושמרון וידאלה ובית לחם קרוין
תרתא עשרה ופצחיהון דא אחסנת
בני זבולן לזרעייתהון קרויא האלין
ופצחיהון: ליששכר
נפק עדבא רביעאה לבני
יששכר לזרעייתהון והוה תחומהון
יזרעאל וכסולות ושונם וחפרים
ושיאון ואנחרת והרבית וקשיון ואבץ
ורמת ועין גנים ועין חדה ובית פצץ
ומערע תחומא בתבור ושחצומה
ובית שמש והוון מפקנוהי דתחומהון
לירדנא קרוין שית עשרה ופצחיהון
דא אחסנת שבטא דבני יששכר
לזרעייתהון קרויא ופצחיהון
ונפק עדבא חמישאה
לשבטא דבני אשר לזרעייתהון

רד"ק

[illegible] ב"ר
קיפור אמר מגוס קין
יומו כן אומרי הבבלי כמו שכתו עלו
מעה קיפור קימעילר ביר"ט
דימסיפור ובית לחם אינו בית לחם
אשר בבית יהודה כי זה היא בערים
בקראים נשם א' בבנימין ועוד כמו
שכתבנו וכן מגלון בית לחם יהודה
בית לחם אשר
ליהודה נקרא ס
אמר קוק

[illegible] ועלה גבולם לימה
ומרעלה ופגע בדבשת
ופגע אל הנחל אשר
על פני יקנעם: ושב מ
משריד קדמה מזרח
השמש על גבול כסלת
תבר ויצא אל הדברת
ועלה יפיע: ומשם עבר
קדמה מזרחה גתה חפר עתה
קצין ויצא רמון המתאר הנעה:
ונסב אתו הגבול מצפון חנתון והיו
תצאתיו גי יפתח אל: וקטת ונהלל ושמרון
וידאלה ובית לחם ערים שתים עשרה
וחצריהן: זאת נחלת בני זבולן ל
למשפחתם הערים האלה וחצריהן:
ליששכר יצא הגורל הרביעי
לבני יששכר למשפחותם: ויהי גבולם
יזרעאלה והכסלות ושונם: וחפרים
ושיאון ואנחרת: והרבית וקשיון ואבץ:
ורמת ועין גנים ועין חדה ובית פצץ: ופגע
הגבול בתבור ושחצומה ובית שמש והיו
תצאות גבולם הירדן ערים שש עשרה
וחצריהן: זאת נחלת מטה בני יששכר
למשפחתם הערים וחצריהן:
ויצא הגורל
החמישי למטה בני אשר למשפחותם:

ויהי גבולם חלקת וחלי ובטן
ואכשף ואלמלך ועמעד
ומשאל ויפגע בכרמל הימה
ובשיחור לבנת ושב מזרח
השמש בית דגן ופגע בזבלון
ובגי יפתח אל צפונה בית
העמק ונעיאל ויצא אל כבול
משמאל ועברן ורחב וחמון וקנה עד
צידון רבה ושב הגבול הרמה ועד עיר
מבצר צר ושב הגבול חסה ויהיו תצאתיו
הימה מחבל אכזיבה ועמה ואפק ורחב
ערים עשרים ושתים וחצריהן זאת
נחלת מטה בני אשר למשפחתם הערים
האלה וחצריהן לבני נפתלי
יצא הגורל הששי לבני נפתלי למשפחתם
ויהי גבולם מחלף מאלון בצעננים ואדמי
הנקב ויבנאל עד לקום ויהיו תצאתיו
הירדן ושב הגבול ימה אזנות תבור ויצא
משם חוקקה ופגע בזבלון מנגב ובאשר
פגע מים וביהודה הירדן מזרח השמש
וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת
ואדמה והרמה וחצור וקדש ואדרעי ועין
חצור ויראון ומגדל אל חרם ובית ענת
ובית שמש ערים תשע עשרה וחצריהן
זאת נחלת מטה בני נפתלי למשפחתם
הערים וחצריהן

רד"ק ועיר מבצר צר
שם העיר
ושב [illegible] נגב
[illegible] אזנות תבור
ולמעלה בגבול זבולן אומר כסלת
תבור שם [illegible]
[illegible]

והוה תחום תחומהון חלקת
וחלי ובטן ואכשף
ואלמלך ועמעד ומשאל
ומערע בכרמלא לימא
ובשיחור לבנת ותאיב
ממדנח שמשא בית
דגון ומערע בזבולון
ובחילת יפתח אל צפונא
בית מישרא ומעיאל ונפיק לכבול
מציפונא ועברון ורחוב וחמון וקנה עד
צידון רבה ותאיב תחומא לרמתא ועד
קרוין כריכן קרוי תוקפא ותאיב תחומא
לחסה ויהון מפקנוהי לימא מערבא
אכזיב ועומה ואפק ורחב קרוין עשרין
ותרתין ופציחיהון דא אחסנת שבטא
דבני אשר לזרעייתהון קרויא האלין
ופציחיהון לבני נפתלי נפק
עדבא שתיתאה לבני נפתלי לזרעייתהון
והוה תחומהון מחלף מאלון בצעננים
ואדמי הנקב ויבנאל עד לקום והוון
מפקנוהי לירדנא ותאיב תחומא לימא
לאזנות תבור ונפיק מתמן לחוקוק
ומערע בזבולון מדרומא ובאשר מערע
ממערבא וביהודה ירדנא מדנח שמשא
וקרוין כריכן הצדים צר וחמת רקת
וכנרת ואדמה והרמה וחצור וקדש
ואדרעי ועין חצור ויראון ומגדל אל חרם
ובית שמש קרוין תשע עשרי
ופציחיהון דא אחסנת שבטא דבני
נפתלי לזרעייתהון קרויא ופציחיהון

רד"ק ואלתקה וגבתון ובעלת היא בעלת יהודה שנזכרה למעלה בגבולות בני יהודה והיא קרית יערים בעלה יהודה
וזה בעלת [illegible] ורז"ל אמרו כי שתים היו [illegible] והקשו הפסוקים [illegible] של יהודה [illegible]
דן׳ ויצא גבול בני דן מהם׳ פירוש מהם שלא הספיקה להם הארץ הנכנסת בחלקם [illegible] ללכת אל לשם [illegible]
[illegible] הנזכר [illegible] [illegible] היתה ויתגרו [illegible] אלא [illegible] הנכנסת עם [illegible] [illegible] וקרא
כמו ליהודה ואין [illegible] ויש לפרש כי לשם לא היתה מהארץ [illegible] אחזקים׳ וכן דן כל ישראל
שנפל להם קרית
לשם׳ ולא [illegible]
[illegible]
[illegible] לבני יהודה
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
ורבו [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ולכבוש [illegible]
היתה [illegible] [illegible]
ארץ ישראל [illegible]
להם [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] וכל [illegible]
[illegible] [illegible] זה
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

לְמַטֵּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם יָצָא
הַגּוֹרָל הַשְּׁבִיעִי׃ וַיְהִי גְּבוּל
נַחֲלָתָם צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל וְעִיר
שָׁמֶשׁ׃ וְשַׁעֲלַבִּין וְאַיָּלוֹן וְיִתְלָה׃
וְאֵילוֹן וְתִמְנָתָה וְעֶקְרוֹן׃ וְאֶלְתְּקֵה
וְגִבְּתוֹן וּבַעֲלָת׃ וִיהֻד וּבְנֵי־בְרַק
וְגַת־רִמּוֹן׃ וּמֵי הַיַּרְקוֹן וְהָרַקּוֹן
עִם־הַגְּבוּל מוּל יָפוֹ׃ וַיֵּצֵא גְבוּל־
בְּנֵי־דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי־דָן וַיִּלָּחֲמוּ
עִם־לֶשֶׁם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּ
אוֹתָהּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ
וַיֵּשְׁבוּ בָהּ וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן
כְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם׃ זֹאת נַחֲלַת
מַטֵּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם הֶעָרִים
הָאֵלֶּה וְחַצְרֵיהֶן׃ וַיְכַלּוּ לִנְחֹל
אֶת־הָאָרֶץ לִגְבוּלֹתֶיהָ וַיִּתְּנוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל נַחֲלָה לִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
בְּתוֹכָם׃ עַל־פִּי יְהוָה נָתְנוּ לוֹ אֶת־
הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל אֶת־תִּמְנַת־סֶרַח בְּהַר אֶפְרָיִם
וַיִּבְנֶה אֶת־הָעִיר וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃ אֵלֶּה הַנְּחָלֹת אֲשֶׁר
נִחֲלוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן

לשבטא דבני דן לזרעיתהון
נפק עדבא שביעאה׃ והוה
תחום אחסנתהון צרעה
ואשתאול וקרית שמש׃
ושעלבין ואילון ויתלה׃ ואילון
ותמנתה ועקרון׃ ואלתקה וגבתון
ובעלת׃ ויהוד ובני ברק וגת
רמון׃ ומי ירקון ורקון עם תחומא
דלקביל יפו׃ ונפק תחום בני דן
מנהון וסליקו בני דן ואגיחו
קרבא עם לשם וכבשו יתה
ומחו יתה לפתגם דחרב ואחסינו
יתה ויתיבו בה וקרו ללשם דן
כשום דן אבוהון׃ דא אחסנת שבט
דבני דן לזרעיתהון קרויא האלין
ופצחיהון׃ ושיציאו לאחסנא ית
ארעא לתחומהא ויהבו בני
ישראל אחסנא ליהושע בר נון
ביניהון׃ על מימרא דיי יהבו
ליה ית קרתא דשאל ית תמנת
סרח בטורא דאפרים ובנא ית
קרתא ויתב בה׃ אלין אחסנתא
דאחסינו אלעזר כהנא ויהושע
בר נון ורישי

רד״ק וראשי האבות למטות: כמו וראשי אבות המטות כי ראשי בית אב לכל שבט ושבט ורגל בעבור כי הם המפקדים שהם בכל המקומות לכל אשר לא ידעו ... כמו שאמר ... ותן׳ ... אשר דברתי אליכם אלה המקלט ... שמה רוצח ... אלא לא ... אשם

ותחלו את במקום כל אחד שירש ... ראשים ... כל ... דבר׳ ... ותן׳ ... ויכלו מחלק את הארץ ... על ערי המקלט אלה ... על ידי משה ... ירושת ... ותן׳ ונס ונתנו לו מקום ... וישב עד מות הכהן הגדול׃ ... ...

ורלב״ג ... ... בן ... אשר ... ...

וראשי האבות למטות בני ישראל בגורל בשילה לפני יהוה פתח אהל מועד ויכלו מחלק את הארץ׃ וידבר יהוה אל יהושע לאמר׃ דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם ביד משה׃ לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה בבלי דעת והיו לכם למקלט מגאל הדם׃ ונס אל אחת מהערים האלה ועמד פתח שער העיר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ואספו אתו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם׃ וכי ירדף גאל הדם אחריו ולא יסגרו את הרצח בידו כי בבלי דעת הכה את רעהו ולא שנא הוא לו מתמול שלשום׃ וישב בעיר ההיא עד עמדו לפני העדה למשפט עד מות הכהן הגדול אשר יהיה בימים ההם אז ישוב הרוצח ובא אל עירו ואל ביתו אל העיר אשר נס משם׃

ורישי אבהתא לשבטיא דבני ישראל בעדבא בשילה קדם יי בתרע משכן זימנא ושיציאו מלמפלג ית ארעא׃ ומליל יי עם יהושע למימר׃ מליל עם בני ישראל למימר הבו לכון ית קרוי שיזבותא דמלילית עמכון בידא דמשה׃ למערק לתמן קטולא דיקטול נפשא בשלו בלא מדעיה ויהוין לכון לשיזבא מגאל דמא׃ ויערוק לחדא מן קרויא האלין ויקום במעלנא דתרע קרתא וימליל קדם סבי קרתא ההיא ית פתגמוהי ויכנשון יתיה לקרתא לותהון ויתנון ליה אתר ויתיב עמהון׃ וארי ירדוף גאל דמא בתרוהי ולא ימסרון ית קטולא בידיה ארי בלא מדעיה קטל ית חבריה ולא סני הוא ליה מאתמלי ומדקמוהי׃ ויתיב בקרתא ההיא עד דיקום קדם כנישתא לדינא עד דימות כהנא רבא דיהי ביומיא האנון בכן יתוב קטולא ויעול לקרתיה ולביתיה לקרתא דערק מתמן׃

[illegible]

[illegible]

[illegible]

רד"ק ערי [illegible]

רלב"ג ולזה זכר [illegible]
ערי מקלט [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

וַיַּקְדִּשׁוּ אֶת קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרָחָה נָתְנוּ אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בַּמִּישֹׁר מִמַּטֵּה רְאוּבֵן וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד מִמַּטֵּה גָד וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן מִמַּטֵּה מְנַשֶּׁה אֵלֶּה הָיוּ עָרֵי הַמּוּעָדָה לְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְלֹא יָמוּת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה

וַיִּגְּשׁוּ רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְאֶל רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֲלֵיהֶם בְּשִׁלֹה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֵאמֹר יְהוָה צִוָּה בְּיַד מֹשֶׁה לָתֶת לָנוּ עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן לִבְהֶמְתֵּנוּ וַיִּתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם מִנַּחֲלָתָם אֶל פִּי יְהוָה אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת מִגְרְשֵׁיהֶן

וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי וַיְהִי לִבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן מִן הַלְוִיִּם מִמַּטֵּה יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה הַשִּׁמְעֹנִי וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִן בַּגּוֹרָל עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה

וזמינו ית קדש בגלילא בטורא דבית נפתלי וית שכם בטורא דבית אפרים וית קרית ארבע היא חברון בטורא דבית יהודה ומעברא לירדנא דיריחו מדינחא יהבו ית בצר במדברא במישרא משבטא דראובן וית רמות בגלעד משבטא דגד וית גולן במתנן משבטא דמנשה אלין הואה קרוי דמזמנן לכל בני ישראל ולגיורא דאתגיירון ביניהון למערק לתמן כל דיקטול נפשא בשלו ולא ימות ביד גאל דמא עד דיקום קדם כנשתא

וקריבו רישי אבהת לואי לות אלעזר כהנא ולות יהושע בר נון ולות רישי אבהת שבטיא דבני ישראל ומלילו עמהון בשילה בארעא דכנען למימר ה' פקיד במימרא דמשה למתן לנא קרוין למיתב ורוחיהון לבעירנא ויהבו בני ישראל ללואי מאחסנתהון על מימרא דה' ית קרויא האלין וית רוחיהון

ונפק עדבא לזרעית קהת והוה לבני אהרן כהנא מן לואי משבטא דיהודה ומשבטא דשמעון ומשבטא דבנימן בעדבא קרוין תלת עשרי

[illegible]

רד״ק לבני מררי׳ בזה הפסוק אומר כי י״ב ערים היו להם לבני מררי ממטה ראובן וממטה גד וממטה
זבולן׳ ולמטה בספר הערים לא כתב אלא ח׳ ערים ממטה זבולן ד׳ וממטה גד ד׳ וממטה ראובן
לא כתב׳ ויש ספרים שכתוב בהן וממטה ראובן את בצר ואת מגרשיה׳ ואת יהצה ואת מגרשיה׳ את קדמות
ואת מגרשיה את מיפעת ואת מגרשיה ערים ארבע׳ ולא ראיתי אלו הפסוקים אלא בשום ספר ישן מדוייק אלא
מוגהים נמחקים׳ וראיתי כי נשאל רבי׳ האיי ז״ל ואת השאלה והשיב לא לבד׳ דהכא לא חשיב לבד כדברי קדמונים
חשיב לבד כרך מתחומתם כי אינם כתובים בספרים׳ ויתנו וגו׳ אשר יקרא אתהן בשם׳ מתחלה ספר משה הערים

ולבני קהת הנותרים
ממשפחות מטה אפרים
וממטה דן ומחצי מטה
מנשה בגורל ערים עשר׃
ולבני גרשון ממשפחת
מטה יששכר וממטה
אשר וממטה נפתלי ומחצי
מטה מנשה בבשן בגורל
ערים שלש עשרה׃
לבני מררי למשפחתם
ממטה ראובן וממטה גד
וממטה זבולן ערים שתים
עשרה׃ ויתנו בני ישראל
ללוים את הערים האלה
ואת מגרשיהן כאשר צוה
יהוה ביד משה בגורל׃ ויתנו ממטה בני
יהודה וממטה בני שמעון את הערים האלה
אשר יקרא אתהן בשם׃ ויהי לבני אהרן מ
ממשפחות הקהתי מבני לוי כי להם היה הגורל
ראשנה׃ ויתנו להם את קרית ארבע אבי הענוק
היא חברון בהר יהודה ואת מגרשה סביבתיה׃

ולבני קהת דאשתארו מזרעית
שבטא דאפרים ומשבטא ד
דן ומפלגות שבטא דמנשה
בעדבא קרוין עשרי
ולבני גרשון מזרעית שבטא
דיששכר ומשבטא דאשר
ומשבטא דנפתלי ומפלגות
שבטא דמנשה במתנן בעדבא
קרוין תלת עשרה׃ לבני מררי
לזרעיתהון משבטא דראובן
ומשבטא דגד ומשבטא דזבולן
קרוין תרתא עשרה׃ ויהבו בני
ישראל לליואי ית קרויא האילין
וית רוחיהון כמא דפקיד יי במימרא
דמשה בעדבא׃ ויהבו
משבטא דבני יהודה ומשבטא
דבני שמעון ית קרויא האילין
דאתפרשא בשמהן׃ והוה לבני
אהרן מזרעית קהת מבני לואי
ארי להון הוה עדבא קדמאה׃
ויהבו להון ית קרית ארבע א
אבוהון דגבריא היא חברון
בטורא דבית יהודה וית
רוחהא סחור סחור

ואחר כך ספר שמם ומגרשיהם
כמו שהיו קורין אותם
בשמות הזמן׳ ופירש אשר
יקרא הקורא כמו ויגד
לרבקה והדומים לו׳
ויהי׳ הגורל ראשונה
כי הכהנים וגו׳
[illegible]
[illegible]
ויתנו וגו׳ אבי הענוק
שם כלל ענקים׳
פי׳ אבי גדול הענקים׳
כי עלם היה הגדול
בענקים ואבי שם גדולה
כמו אבי קרית יערים׳
אבי דבר גדול והדומים
לו׳

ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחזתו׃ ולבני אהרן הכהן נתנו את עיר מקלט הרצח את חברון ואת מגרשה ואת לבנה ואת מגרשה׃ ואת יתר ואת מגרשה ואת אשתמע ואת מגרשה׃ ואת חלן ואת מגרשה ואת דבר ואת מגרשה׃ ואת עין ואת מגרשה ואת יטה ואת מגרשה את בית שמש ואת מגרשה ערים תשע מאת שני השבטים האלה׃ וממטה בנימן את גבעון ואת מגרשה את גבע ואת מגרשה׃ את ענתות ואת מגרשה ואת עלמון ואת מגרשה ערים ארבע׃ כל ערי בני אהרן הכהנים שלש עשרה ערים ומגרשיהן׃ ולמשפחות בני קהת הלוים הנותרים מבני קהת ויהי ערי גורלם ממטה אפרים׃ ויתנו להם את עיר מקלט הרצח את שכם ואת מגרשה בהר אפרים ואת גזר ואת מגרשה׃ ואת קבצים ואת מגרשה ואת בית חורון ואת מגרשה ערים ארבע׃ וממטה דן את אלתקא ואת מגרשה את גבתון ואת מגרשה׃ את אילון ואת מגרשה את גת רמון ואת מגרשה ערים ארבע׃

וית חקל קרתא וית כפרנהא יהבו לכלב בר יפנה באחסנתיה׃ ולבני אהרן כהנא יהבו ית קרית שיזבות קטולא ית חברון וית רוחהא וית לבנה וית רוחהא׃ וית יתיר וית רוחהא וית אשתמוע וית רוחהא׃ וית חולן וית רוחהא וית דביר וית רוחהא׃ וית עין וית רוחהא וית יטה וית רוחהא ית בית שמש וית רוחהא קרוין תשע מן תרין שבטיא האלין׃ ומשבטא דבני בנימן ית גבעון וית רוחהא ית גבע וית רוחהא׃ ית ענתות וית רוחהא וית עלמון וית רוחהא קרוין ארבע׃ כל קרוי בני אהרן כהניא תלת עסר קרוין ורוחיהון׃ ולזרעית בני קהת ליואי דאשתארו מבני קהת והוה קרוי עדביהון משבטא דאפרים׃ ויהבו להון ית קרית שיזבות קטולא ית שכם וית רוחהא בטורא דבית אפרים וית גזר וית רוחהא וית קבצים וית רוחהא וית בית חורון וית רוחהא קרוין ארבע׃ ומשבטא דדן ית אלתקא וית רוחהא ית גבתון וית רוחהא׃ ית אילון וית רוחהא ית גת רמון וית רוחהא קרוין ארבע׃

רד"ק

ואת ענתות וגו' ואת עלמון הוא עלמת שנזכר בד"ה׃ קבצים בד"ה יקמעם נחלף השם או נקרא לשון אחר׃ ואת גת רמון וכן נזכר בד"ה [illegible] גת רמון׃

וממחצית מטה מנשה את תענך ואת
מגרשה ואת גת רמון ואת מגרשה ערים
שתים: כל ערים עשר ומגרשיהן למשפחות
בני קהת הנותרים: ולבני גרשון ממשפחת
הלוים מחצי מטה מנשה את עיר. מקלט
הרצח את גלון בבשן ואת מגרשה ואת
בעשתרה ואת מגרשה ערים שתים:
וממטה יששכר את קשיון ואת מגרשה
את דברת ואת מגרשה: את ירמות ואת
מגרשה את עין גנים ואת מגרשה ערים
ארבע: וממטה אשר את משאל ואת
מגרשה את עבדון ואת מגרשה: את
חלקת ואת מגרשה ואת רחב ואת
מגרשה ערים ארבע: וממטה נפתלי
את עיר מקלט הרצח את קדש בגליל ואת
מגרשה ואת חמת דאר ואת מגרשה
ואת קרתן ואת מגרשה ערים שלש: כל
ערי הגרשני למשפחתם שלש עשרה
עיר ומגרשיהן: ולמשפחות בני מררי
הלוים הנותרים מאת מטה זבולן את יקנעם
ואת מגרשה ואת קרתה ואת מגרשה:
את דמנה ואת מגרשה את נהלל ואת
מגרשה ערים ארבע: וממטה ראובן את
עיר מקלט הרצח את בצר במדבר ואת
מגרשה ואת יהצה ואת מגרשה: את
קדמות ואת מגרשה ואת מיפעת ואת
מגרשה ערים ארבע:

ומפלגות שבטא דמנשה ית תענך וית
רוחהא וית גת רמון וית רוחהא קרוין
תרתין: כל קרוין עשר ורוחיהון לזרעית
בני קהת דאשתארו: ולבני גרשון ם
מזרעית ליואי מפלגות שבטא דמנשה
ית קרית שיזבות קטולא ית גולן במתנן
וית רוחהא וית בעשתרה וית רוחהא
קרוין תרתין: ומשבטא דיששכר ית
קשיון וית רוחהא ית דברת וית
רוחהא: ית ירמות וית רוחהא ית עין
גנים וית רוחהא קרוין ארבע: ומשבטא
דאשר ית משאל וית רוחהא ית
עבדון וית רוחהא: ית חלקת וית
רוחהא וית רחוב וית רוחהא קרוין א
ארבע:
ומשבטא דנפתלי ית קרית שיזבות
קטולא ית קדש בגליל וית רוחהא
וית חמת דאר וית רוחהא וית קרתן
וית רוחהא קרוין תלת: כל קרוי גרשון
לזרעיתהון תלת עשרה קרוין ח
ורוחיהון: ולזרעית בני מררי ליואי
דאשתארו מן שבטא דזבולן ית
יקנעם וית רוחהא וית קרתה וית
רוחהא: ית דמנה וית רוחהא ית נהלל
וית רוחהא קרוין ארבע: ומשבטא ד
דראובן ית קרית שיזבות קטולא ית
בצר במדברא וית רוחהא וית יהצה
וית רוחהא: ית קדמות וית רוחהא
וית מיפעת וית רוחהא
קרוין ארבע:

רלב"ג [illegible]

וממטה גד את עיר מקלט הרצח
את רמת בגלעד ואת מגרשה ואת
מחנים ואת מגרשה את חשבון ואת
מגרשה את יעזר ואת מגרשה כל ערים
ארבע כל הערים לבני מררי למשפחתם
הנותרים ממשפחות הלוים ויהי גורלם
ערים שתים עשרה כל ערי הלוים בתוך
אחזת בני ישראל ערים ארבעים ושמנה
ומגרשיהן תהיינה הערים האלה עיר עיר
ומגרשיה סביבתיה כן לכל הערים
האלה ויתן יהוה לישראל את כל
הארץ אשר נשבע לתת לאבותם וירשוה
וישבו בה וינח יהוה להם מסביב ככל
אשר נשבע לאבותם ולא עמד איש
בפניהם מכל איביהם את כל איביהם נתן
יהוה בידם לא נפל דבר מכל הדבר
הטוב אשר דבר יהוה אל בית ישראל הכל
בא אז יקרא יהושע לראובני ולגדי
ולחצי מטה מנשה ויאמר אליהם אתם
שמרתם את כל אשר צוה אתכם משה
עבד יהוה ותשמעו בקולי לכל אשר צויתי
אתכם לא עזבתם את אחיכם זה ימים
רבים עד היום הזה ושמרתם את
משמרת מצות יהוה אלהיכם

ומשבטא דגד ית קרית שיזבות
קטולא ית רמות בגלעד וית רוחהא וית
מחנים וית רוחהא ית חשבון וית רוחהא
ית יעזר וית רוחהא כל קרוין ארבע
כל קרויא לבני מררי לזרעיתהון
דאשתארו מזרעית לואי והוה עדביהון
קרוין תרתא עשרה כל קרוי לואי בגו
אחסנת בני ישראל קרוין ארבעין
ותמני ורוחיהון ותהוין קרויא האלין
קרתא קרתא ורוחהא סחרנהא כן
לכל קרויא האלין
ויהב יי לישראל ית כל ארעא
דקיים למיתן לאבהתהון ואחסנוה
ויתיבו בה ואניח יי להון מסחור סחור
ככל דקיים לאבהתהון ולא קם אינש
קדמיהון מכל בעלי דבביהון ית כל
בעלי דבביהון מסר יי בידיהון לא
בטיל פתגמא מכל פתגמיא טביא
דמליל עם בית ישראל כלהון
אתקיימו בכן
קרא יהושע לשבטא דראובן ולשבטא
דגד ולפלגות שבטא דמנשה ואמר
להון אתון נטרתון ית כל דפקיד יתכון
משה עבדא דיי וקבלתון במימרי לכל
דפקידית יתכון ולא שבקתון ית אחוכון
דנן יומין סגיאין עד יומא הדין ונטרתון
ית מטרת תפקידת מימרא דיי אלהכון

רד"ק ולחצי שבט המנשה וגו' פי' שלחם יהושע לא נתן שבט מנשה שהיו בגלגל ולחצי שהיו בכלל השלחם ויברכם כי על כלם אמר ד"ל לכם ראובן ולבני גד ולחצי שבט מנשה ולחצי שבט ויברכם יהושע וישלחם אחר אלה וישלחם לאהליהם כדבר שאמר להם כאשר שלחם אמר להם בנכסים רבים שובו וגו' ובכל אלה

ולחצי שבט המנשה וגו' וזכר שבט לבדו מה שכבר זכר לראובן ולגדי ולחצי שבט מנשה ותזכיר מלת לאמר אחר כי ברכם ושלחם לאהליהם בנכסים רבים ויזכרם רבנו זהב וכסף ונחשת וברזל ושלמות

וְעַתָּה הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לַאֲחֵיכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם וְעַתָּה פְּנוּ וּלְכוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם אֶל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ רַק שִׁמְרוּ מְאֹד לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּלְדָבְקָה בוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם׃ וַיְבָרְכֵם יְהוֹשֻׁעַ וַיְשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ אֶל אָהֳלֵיהֶם׃ וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה נָתַן מֹשֶׁה בַּבָּשָׁן וּלְחֶצְיוֹ נָתַן יְהוֹשֻׁעַ עִם אֲחֵיהֶם מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְגַם כִּי שִׁלְּחָם יְהוֹשֻׁעַ אֶל אָהֳלֵיהֶם וַיְבָרְכֵם׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר בִּנְכָסִים רַבִּים שׁוּבוּ אֶל אָהֳלֵיכֶם וּבְמִקְנֶה רַב מְאֹד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִנְחֹשֶׁת וּבְבַרְזֶל וּבִשְׂלָמוֹת הַרְבֵּה מְאֹד חִלְקוּ שְׁלַל אֹיְבֵיכֶם עִם אֲחֵיכֶם׃

שישבו רגות שיתנו שם ימים וחזרו ונטלו מתנות רגות שבשום שמיק וגו' ונס' כי שלחם יהושע ויאמר וגו' אליהם על אויביהם עם אחיהם חלקו שלל מלחמה שכבר שנו שהיו עם אחיהם נד ובני ראובן ואם אין לכלם חלקו עם השבטים אשר במדן כנען כי בכנעניים רבים שנו שלקחו השבטים בבזה ומי שמקנה עם אחיכם קלקלים אשר ומיא במדן קנו עד שיעור קצרים יותר מאד כן כי משיך ותוספות שיתנו

וּכְעַן אַנִּיחַ יְיָ אֱלָהֲכוֹן לַאֲחֵיכוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל לְהוֹן וּכְעַן אִתְפְּנִיאוּ וְאִיזִילוּ לְכוֹן לְקִרְוֵיכוֹן לַאֲרַע אַחְסַנְתְּכוֹן דִּיהַב לְכוֹן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַּייָ בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא׃ לְחוֹד אִסְתַּמַּרוּ לַחֲדָא לְמֶעְבַּד יָת תַּפְקֶדְתָּא וְיָת אוֹרַיְתָא דְּפַקֵּיד יָתְכוֹן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַּייָ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמְהַךְ בְּכָל אָרְחָן דְּתַקְּנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וּלְאִתְקָרְבָא לְדַחְלְתֵיהּ וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן׃ וּבָרֵיכִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ וְשַׁלְּחִנּוּן וַאֲזַלוּ לְקִרְוֵיהוֹן׃ וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה יְהַב מֹשֶׁה בְּמַתְנָן וּלְפַלְגֵּיהוֹן יְהַב יְהוֹשֻׁעַ עִם אֲחֵיהוֹן בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא מַעְרְבָא וְאַף אֲרֵי שַׁלְּחִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ לְקִרְוֵיהוֹן וּבָרֵיכִנּוּן׃ וַאֲמַר לְהוֹן לְמֵימַר בְּנִכְסִין סַגִּיאִין תּוּבוּ לְקִרְוֵיכוֹן וּבִבְעִירָא סַגִּיאָה לַחֲדָא בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא וּבִנְחָשָׁא וּבְבַרְזְלָא וּבִלְבוּשִׁין סַגִּיאִין לַחֲדָא פְּלִיגוּ בִּזַּת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן עִם אֲחֵיכוֹן׃

קדמם כי אלו אל אויביהם עם אויביהם ולא קנו ראובן בני אלו כל ישראל אל קצרי אשר נתן להם כמלך פירו שכנו בני

רד"ק [illegible]

[illegible]

וישבו וילכו בני
ראובן ובני גד וחצי שבט ח
המנשה מאת בני ישראל משלה
אשר בארץ כנען ללכת אל
ארץ הגלעד אל ארץ אחזתם
אשר נאחזו בה על פי יהוה ביד
משה ויבאו אל גלילות הירדן
אשר בארץ כנען ויבנו ב
בני ראובן ובני גד וחצי שבט
המנשה שם מזבח על הירדן מזבח גדול
למראה וישמעו בני ישראל
לאמר הנה בנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט
המנשה את המזבח אל מול ארץ כנען אל
גלילות הירדן אל עבר בני ישראל וישמעו
בני ישראל ויקהלו כל עדת בני ישראל
שילה לעלות עליהם לצבא
וישלחו בני ישראל אל בני ראובן ואל בני גד
ואל חצי שבט מנשה אל ארץ הגלעד את
פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה נשאים עמו
נשיא אחד נשיא אחד לבית אב לכל מטות
ישראל ואיש ראש בית אבותם המה
לאלפי ישראל

ותבו ואזלו בני ראובן
ובני גד ופלגות שבטא דמנשה
מלות בני ישראל משילה די
בארעא דכנען למיזל לארע גלעד
לארע אחסנתהון דאחסינו בה על
מימרא דיי בידא דמשה ואתו
לגלילי ירדנא די בארעא דכנען
ובנו בני ראובן ובני גד ופלגות
שבטא דמנשה תמן מדבחא על
ירדנא מדבחא רבא למחזי
ושמעו בני ישראל למימר
הא בנו בני ראובן ובני גד ופלגות
שבטא דמנשה ית מדבחא ל
לקביל ארעא דכנען בגלילי ירדנא
דלעבר בני ישראל ושמעו בני
ישראל ואתכנישו כל כנשתא
דבני ישראל לשילה למסק עליהון
לחילא ושלחו בני ישראל
לות בני ראובן ולות בני גד ולות
פלגות שבטא דמנשה לארע גלעד
ית פינחס בר אלעזר כהנא ועשרה
רברבין עמיה רבא חד רבא חד
לבית אבא לכל שבטיא דישראל
וגבר ריש בית אבהתהון אינון
לאלפיא דישראל

רד״ק ויד׳ [illegible]
מעילה פי׳
[illegible] מעילה בשמכם [illegible]
[illegible]
[illegible]
גם עברו לכם
[illegible]
תמרדו כמו
[illegible] תמרדו
וכן [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

וַיָּבֹאוּ אֶל בְּנֵי רְאוּבֵן וְאֶל
בְּנֵי גָד וְאֶל חֲצִי שֵׁבֶט
מְנַשֶּׁה אֶל אֶרֶץ הַגִּלְעָד
וַיְדַבְּרוּ אִתָּם לֵאמֹר׃
כֹּה אָמְרוּ כֹּל עֲדַת
יְהוָה מָה הַמַּעַל הַזֶּה אֲשֶׁר
מְעַלְתֶּם בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב
הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי יְהוָה בִּבְנוֹתְכֶם
לָכֶם מִזְבֵּחַ לִמְרָדְכֶם הַיּוֹם
בַּיהוָה׃ הַמְעַט לָנוּ אֶת עֲוֹן פְּעוֹר
אֲשֶׁר לֹא הִטַּהַרְנוּ מִמֶּנּוּ עַד
הַיּוֹם הַזֶּה וַיְהִי הַנֶּגֶף בַּעֲדַת
יְהוָה׃ וְאַתֶּם תָּשֻׁבוּ הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי
יְהוָה וְהָיָה אַתֶּם תִּמְרְדוּ הַיּוֹם
בַּיהוָה וּמָחָר אֶל כָּל עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יִקְצֹף׃ וְאַךְ אִם טְמֵאָה
אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם עִבְרוּ לָכֶם אֶל
אֶרֶץ אֲחֻזַּת יְהוָה אֲשֶׁר שָׁכַן
שָׁם מִשְׁכַּן יְהוָה וְהֵאָחֲזוּ
בְּתוֹכֵנוּ וּבַיהוָה אַל תִּמְרֹדוּ
וְאֹתָנוּ אַל תִּמְרֹדוּ בִּבְנֹתְכֶם
לָכֶם מִזְבֵּחַ מִבַּלְעֲדֵי מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ הֲלוֹא עָכָן בֶּן זֶרַח
מָעַל מַעַל בַּחֵרֶם וְעַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל הָיָה
קָצֶף וְהוּא אִישׁ אֶחָד לֹא גָוַע בַּעֲוֹנוֹ׃

וַאֲתוֹ לְוָת בְּנֵי רְאוּבֵן וּלְוָת
בְּנֵי גָד וּלְוָת פַּלְגוּת
שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה לַאֲרַע
גִּלְעָד וּמַלִּילוּ עִמְּהוֹן ל
לְמֵימַר׃ כִּדְנַן אֲמַרוּ כָּל
כְּנִשְׁתָּא דַיְיָ מָה שִׁקְרָא
הָדֵין דְּשַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימַר
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמִתַּב יוֹמָא
דֵין מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ
בְּמִבְנְכוֹן לְכוֹן מַדְבְּחָא
לְמִמְרַדְכוֹן יוֹמָא דֵין
בְּמֵימְרָא דַיְיָ׃ הַזְעֵיר לָנָא
יָת חוֹבָא דִפְעוֹר דְּלָא א
אִדְּכֵינָא מִנֵּיהּ עַד יוֹמָא הָדֵין
וַהֲוָה מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא דַיְיָ׃
וְאַתּוּן תְּתוּבוּן יוֹמָא דֵין ם
מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ וִיהֵא
אַתּוּן תִּמְרְדוּן יוֹמָא דֵין
בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּמְחַר עַל כָּל
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יְהֵא רוּגְזָא׃
וּבְרַם אִם מְסָאֲבָא אֲרַע
אַחְסָנַתְכוֹן עִבְרוּ לְכוֹן ל
לַאֲרַע אַחְסָנַת עַמָּא דַיְיָ י
דִשְׁרָא תַמָּן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ
וְאַחְסִינוּ בֵּינָנָא וּבְמֵימְרָא
דַיְיָ לָא תִמְרְדוּן וּבָנָא לָא
תִמְרְדוּן בְּמִבְנְכוֹן לְכוֹן
מַדְבְּחָא בַּר מִמַּדְבְּחָא דַיְיָ
אֱלָהַנָא׃ הֲלָא עָכָן בַּר זֶרַח
שַׁקַּר שְׁקַר בְּחֶרְמָא וְעַל
כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל הֲוָה רוּגְזָא וְהוּא גַּבְרָא חַד לָא מִית בְּחוֹבֵיהּ׃

ולא [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ישראל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
פנחס בן
אלעזר
[illegible]
[illegible]

המזבח הנשיאים עמו מהמשפט הראשונות והם הראשונים לדעת מה זה ועל מה זה ונגזרים ולהוכיחם על מה שכבר
אמרו להגדיל מעשות במה לבד זולתי משכן יי' וגם במה ליחיד בהתרת הבמות כמו אל המזבח ואהל
מועד והנה היה משכן שילה מיוחד כמו שהתבאר בסוף זבחים ובית עולמים היה נחלה ולפי זה הטעם היה
מורד ביי' כי הכוונה שלא יעבד השם ית' אם במקום אחד וזה להורות על היותו אחד כמו שביארתי
בביאורי לדברי התורה וזה הפך מה שעשו ישראל כשנפקדו בעון עד שאמנם שכבר היו להם כמה עבודת
זרה בכל עריהם ואמנם הסבה מספר בנותן כי מספר עריך היו אלהיך יהודה והנה אמרו ישראל לעלות עליהם
לצבא להוכיחם על זה ולבער הרע מקרבם כי זה מדרכי התורה כמו שהתבאר בתורה בעיר הנדחת ולזאת
הסבה עלו ישראל לצבא על אחיהם על דבר פלגש בגבעה והסבה בזה שישמעו הנשארים וייראו ולא יוסיפו
לעשות הרע הזה כי אולי ילמדו מזה הנשארים ויתחברו כלם בזה הפועל המגונה אבל התראה כי ירבעם בן
נבט הקדים לנמרד ונמשכו למרוד כל מלכי ישראל הבאים אחריו ונמשכו בו גם כן בסוף הטעם מלכים יאבדו
והיה זה סבת גלות ישראל מארצם ולהבדל רבים מהם ולזאת הסבה אחשוב שאמרו פנחס והנשיאים לבני
ראובן ולבני גד ולחצי שבט המנשה המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה
ואתם תשובו היום מאחרי יי' והיה אתם תמרדו ביי' היום ומחר אל כל עדת ישראל יקצף והנה אמרו זה כי
אולי זה מספק לב הבאים עד שמעשה לא הטהרנו ממנו עדין כי הבעל למדו מזה ונתחברו בזה הסבת מהם
כי זה דרך המורי' ועוד כי הנגף היה בעדת יי' בעבור חטא היחידי' מבני ההתאחדות שהיו מתאחדי' בו כלל
העם יהרג שש לכלל בעבור חטא היחיד כמו שביארתי הסבה בזה בשם עכן ולזה יהרג שישובו היום
מאחרי יי' ומחר אל כל עדת ישראל יקצף אם מפני ההתאחדות שיהיה סבה לסור השבטים האחרים כמו
שביארתי במה שקדם ויהרג מזה שענשים בכללם על חטא אלו השבטים אם מפני המשכים אל החטא ולמדם
הנה מקנה. ולזה אמרו ואתם אל תמרדו כי מרדם ביי' והיה מרד בחטא ויהיה מרד בהם כי יראוהו פן
יפתו בשגם ומכל האחר היה מרד גם כן וזה כי הפרטים הם יקבלו הכלל ושם היתה ההגדרי גדולה
אשר כל השבטים היו הנותקים ולא יפרדו מהם ימרדו בזה
יהם

ויענו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה וידברו את ראשי אלפי ישראל׃
א
אל אלהים יהוה אל אלהים יהוה הוא ידע וישראל הוא ידע אם במרד ואם במעל ביהוה אל תושיענו היום הזה׃

ואתיבו בני ראובן ובני גד ופלגות שבטא דמנשה ומלילו עם רישי אלפיא דישראל׃ אל אלהים יי אלהא אלהים יי קדמוהי גלי וישראל בסופא יתגלי אם במרד ואם בשקר שקרנא במימרא דיי לא תפרקננא יומא דין׃

רד"ק

אל אלהים. כמו מלך מלכים. ואלהים הם השרים המלאכים והאל ית' אל אלהים. וכן אל אלהי

רש"י

אלהים ויעד ומהו ומה ויאמר שם פעמים לחזק הדבר ולפרסמו הוא ידע כי אלהים הוא יודע לבבות ויודע סוכותינו וישראל הוא ידע מכאן ואילך ידעו ישראל כי כוונתינו לטובה לא במרד ולא במעל אל תושיענו כנגד הקהל אמרו [illegible] ורש"י פירש אל אלהים ה' על כל אלהים ה' הוא יודע לא במרד וכפל אמר שם פעמים אלהים כנגד זוג וכנגד [illegible] אל תושיענו כלפי [illegible] אמרו. ומה

לבנות לנו מזבח
לשוב מאחרי יהוה
ואם להעלות עליו
עלה ומנחה ואם
לעשות עליו זבחי
שלמים יהוה הוא
יבקש ואם לא מ
דאגה מדבר עשינו את זאת
לאמר מחר יאמרו בניכם לבנינו
לאמר מה לכם וליהוה אלהי ישראל
וגבול נתן יהוה בינינו וביניכם בני ראובן
ובני גד את הירדן אין לכם חלק ביהוה
והשביתו בניכם את בנינו לבלתי ירא את
יהוה ונאמר נעשה נא לנו לבנות את
המזבח לא לעלה ולא לזבח כי עד
הוא בינינו וביניכם ובין דרותינו אחרינו
לעבד את עבדת יהוה לפניו בעלתינו
ובזבחינו ובשלמינו ולא יאמרו בניכם
מחר לבנינו אין לכם חלק ביהוה

רד"ק

ה' הוא יבקש' יפרע ממנו
ואם לא מדאגה מדבר
מדאגת דבר לעשות
דבר ולזאת עשינו זאת לאמר כמו
שמפרש מחר יאמרו בניכם לבנינו כלומר
מחר יגרשו בניכם את בנינו כשילכו להקריב
במשכן שילה ויאמרו מה לכם וליי אלהי
ישראל מה לכם לבוא וגבול נתן וגו' וקרי
גבול נתן יי' בינינו וביניכם את
הירדן [illegible]
לבלתי ועשינו

למבני לנא מדבחא
למתב מבתר פולחנא דיי ואם
לאסקא עלוהי עלתא
ומנחתא ואם למעבד
עלוהי נכסת קודשין
יי הוא יתבע ואם
לא מיועפא מפתגם
עבדנא ית דא למימר מחר
ימרון בניכון לבננא למימר מה
לכון חולק במימרא דיי אלהא
דישראל ותחומא יהב יי בננא
ובינכון בני ראובן ובני גד ית ירדנא
לית לכון חולק במימרא דיי ויבטלון
בניכון ית בננא בדיל דלא למדחל
מן קדם יי ואמרנא נעביד כען לנא
למבני ית מדבחא לא לעלתא ולא
לנכסת קודשין ארי סהיד הוא
בננא ובינכון ובין דרנא בתרנא
למפלח ית פולחנא דיי קדמוהי
בעלותנא ובדבחתנא ובנכסת קודשנא
ולא ימרון בניכון מחר לבננא לית לכון
חולק במימרא דיי

רד״ק [illegible] תבנית [illegible]
[illegible] כי עד הוא [illegible] חלילה לנו ממנו׳ [illegible]
[illegible]

ונאמר והיה כי יאמרו אלינו ואל דרתינו
מחר ואמרנו ראו את תבנית מזבח יהוה
אשר עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח
כי עד הוא בינינו וביניכם׃ חלילה לנו ממנו
למרד ביהוה ולשוב היום מאחרי יהוה
לבנות מזבח לעלה למנחה ולזבח מלבד
מזבח יהוה אלהינו אשר לפני משכנו׃
וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי
אלפי ישראל אשר אתו את הדברים
אשר דברו בני ראובן ובני גד ובני מנשה
וייטב בעיניהם׃ ויאמר פינחס בן אלעזר
הכהן אל בני ראובן ואל בני גד ואל בני
מנשה היום ידענו כי בתוכנו יהוה אשר
לא מעלתם ביהוה המעל הזה אז הצלתם
את בני ישראל מיד יהוה׃ וישב פינחס בן
אלעזר הכהן והנשיאים מאת בני ראובן
ומאת בני גד מארץ הגלעד אל ארץ כנען
אל בני ישראל וישבו אותם דבר׃ וייטב
הדבר בעיני בני ישראל ויברכו אלהים בני
ישראל ולא אמרו לעלות עליהם לצבא
לשחת את הארץ אשר
בני ראובן ובני גד ישבים בה׃ ח

ואמרנא ויהא ארי יימרון לנא ולדרנא
מחר ונימר חזו ית דמות מדבחא דייי
דעבדו אבהתנא לא לעלתא ולא
לנכסת קודשיא ארי סהיד הוא בננא
וביניכון׃ חס לנא מלמחטי קדמוהי
למימרד במימרא דייי ולמתב יומא דין
מבתר פולחנא דייי למבני מדבחא
לעלתא למנחתא ולנכסת קודשיא בר
ממדבחא דייי אלהנא די קדם משכניה׃
ושמע פינחס כהנא ורברבי כנשתא
ורישי אלפיא דישראל דעמיה ית
פתגמיא דמלילו בני ראובן ובני גד
ובני מנשה ושפר בעיניהון׃ ואמר פינחס
בר אלעזר כהנא לבני ראובן
ולבני גד ולבני מנשה יומא דין ידענא
די בינגנא שריא שכינתא דייי דלא
שקרתון במימרא דייי שקרא הדין
כבן שזבתון ית בני ישראל מיד מימרא
דייי׃ ותב פינחס בר אלעזר כהנא ורברביא
מלות בני ראובן ומלות בני גד מארעא
דגלעד לארעא דכנען לות בני ישראל
ואתיבו יתהון פתגמא׃ ושפר פתגמא
בעיני בני ישראל ואודיאו קדם ייי בני
ישראל ולא אמרו למיסק עליהון לחילא
לחבלא ית ארעא דבני ראובן
ובני גד יתבין בה׃

רד"ק

ויקראו וגו' כי [illegible]
[illegible]
וקרו בני ראובן וכו' [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ויהוה אלהיכם וגו'
[illegible]
[illegible]

רלב"ג

[illegible]

ויקראו בני ראובן ובני
גד למזבח כי עד הוא
בינתינו כי יהוה
האלהים׃
ויהי מימים רבים אחרי
אשר הניח יהוה לישראל
מכל איביהם מסביב
ויהושע זקן בא בימים׃ ויקרא יהושע
לכל ישראל לזקניו ולראשיו ולשפטיו
ולשטריו ויאמר אלהם אני זקנתי באתי
בימים׃ ואתם ראיתם את כל אשר עשה
יהוה אלהיכם לכל הגוים האלה מפניכם
כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם׃ ראו
הפלתי לכם את הגוים הנשארים
האלה בנחלה לשבטיכם מן הירדן
וכל הגוים אשר הכרתי והים הגדול
מבוא השמש׃ ויהוה אלהיכם הוא
יהדפם מפניכם והוריש אתם
מלפניכם וירשתם את ארצם
כאשר דבר יהוה אלהיכם לכם׃

וקרו בני ראובן ובני
גד למדבחא
ארי סהיד הוא בינגא
ארי יי הוא אלהים׃
והוה לזמן
יומין סגיאין בתר
דאניח יי לישראל
מכל בעלי דבביהון
מסחור סחור ויהושע
סיב על ביומין׃ וקרא יהושע לכל
ישראל לסבוהי ולרישוהי ולדיינוהי
ולסרכוהי ואמר להון אנא סבית עלית
ביומין׃ ואתון חזיתון ית כל דעבד יי
אלהכון לכל עממיא האלין מן
קדמיכון ארי יי אלהכון מימריה מגיח
לכון קרבא׃ חזו דפליגית לכון ית
עממיא דאשתארו האלין באחסנא
לשבטיכון מן ירדנא וכל עממיא
דשיציתי וימא רבא מעלני שמשא׃
ויי אלהכון הוא יתברינון מן קדמיכון
ויתריך יתהון מן קדמיכון ותירתון ית
ארעהון כמא דמליל
יי אלהכון לכון׃

רד"ק לבלתי בוא תפרשו ובשם אלהיהם לא תזכירו איש ירדף אלף עתיד במקום עבר ורבים כמוהו
ידוע ולשוטט בצדיכם ישוטטו לשלל ולבוז מסביבותיכם כמו שוטטו בחוצות ירושלים
ולצננים לשון יהיו לכם ולא עליך יהיה סכה וזה שיקפחו אתכם כמו קוצים כמו סכים
ותרגם יונתן כמו שכרים את הגוים ולשוטט כמו לשוט מן שוט לשוט

וחזקתם מאד לשמר ולעשות את כל
הכתוב בספר תורת משה לבלתי סור
ממנו ימין ושמאול לבלתי בוא בגוים
האלה הנשארים האלה אתכם ובשם
אלהיהם לא תזכירו ולא תשביעו ולא
תעבדום ולא תשתחוו להם כי אם
ביהוה אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם
עד היום הזה ויורש יהוה מפניכם גוים
גדלים ועצומים ואתם לא עמד איש
בפניכם עד היום הזה איש אחד מכם
ירדף אלף כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם
לכם כאשר דבר לכם ונשמרתם מאד
לנפשתיכם לאהבה את יהוה אלהיכם
כי אם שוב תשובו ודבקתם ביתר הגוים
האלה הנשארים האלה אתכם ו
והתחתנתם בהם ובאתם בהם והם בכם
ידע תדעו כי לא יוסיף יהוה אלהיכם
להוריש את הגוים האלה מלפניכם והיו
לכם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם
ולצננם בעיניכם עד אבדכם מעל
האדמה הטובה הזאת אשר נתן לכם
יהוה אלהיכם

ותתקפון לחדא למיטר ולמיעבד ית
כל דכתיב בספרא אוריתא דמשה
בדיל דלא למסטי מנה לימינא
ולשמאלא בדיל דלא לאיתערבא
בעממיא האלין דאשתארו האלין
עמכון ובשום טעותהון לא תדכרון
ולא תקימון ולא תפלחונון ולא תסגדון
להון ארי אלהין בדחלתא דיי אלהכון
תתרכקון כמא דעבדתון עד יומא הדין
ותריך יי מן קדמיכון עממין רברבין
ותקיפין ואתון לא קם אינש מן קדמיכון
עד יומא הדין גברא חד מנכון ירדף
אלפא ארי יי אלהכון מימריה מגיח
לכון כמא דמליל לכון ותסתמרון ל
לחדא לנפשתכון למרחם ית יי א
אלהכון ארי אם מתב תתובון ותדבקון
בשאר עממיא האלין דאשתארו
האלין עמכון ותתחתנון בהון ותתערבון
בהון ואינון יתערבון בכון מידע תדעון
ארי לא יוסיף מימרא דיי אלהכון ל
לתרכא ית עממיא האלין מן קדמיכון
ויהון לכון לתבר ולתקלא לסיען נטלן
זין לקבליכון ולמשריין מקפן לכון עד
דתיבדון מעל ארעא טבתא הדא
דיהב לכון יי אלהכון

רד"ק

וידעתם בכל לבבכם ובכל נפשכם. כלומר שאינו לבבכם וידעתם כי כל הדברים הטובים שאמר לא יחסר מהם מדברים אלא כולם נתקיימו אשר יעד אותם בכל הטוב הזה ולא נפל דבר אחד מכל

רלב"ג

ולזה זכר שכבר קרא יהושע לכל ישראל ר"ל למנהיגים אותם כי הוא ראוי שידבר דבריו עם כל ישראל והנה אלו המנהיגים זכר שהדרגם וזכר הזקנים שהם הקודמים להם במדרגה לפי מה שיחשב כי הם קטן הזקנים והם המנהיגים כל העם ולזה זכר ראשי העם והם השופטים שבהם מהם

וְהִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
הַיּוֹם בְּדֶרֶךְ כָּל
הָאָרֶץ וִידַעְתֶּם
בְּכָל לְבַבְכֶם
וּבְכָל נַפְשְׁכֶם
כִּי לֹא נָפַל דָּבָר
אֶחָד מִכֹּל ח
הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲלֵיכֶם הַכֹּל
בָּאוּ לָכֶם לֹא נָפַל מִמֶּנּוּ דָּבָר
אֶחָד׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר בָּא עֲלֵיכֶם
כָּל הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲלֵיכֶם כֵּן יָבִיא
יְהוָה עֲלֵיכֶם אֵת כָּל הַדָּבָר
הָרָע עַד הַשְׁמִידוֹ אוֹתְכֶם
מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

וְהָא אֲנָא אָזֵיל יוֹמָא דֵין
בְּאֹרַח כָּל אַרְעָא וְתִדְּעוּן
בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן
אֲרֵי לָא בְטֵיל פִּתְגָמָא
חַד מִכֹּל פִּתְגָמַיָּא
טָבַיָּא דְּמַלֵּיל יְיָ אֱלָהֲכוֹן
עֲלֵיכוֹן כּוּלְהוֹן א
אִתְקַיָּמוּ לְכוֹן לָא
בְטֵיל מִנְּהוֹן פִּתְגָמָא חַד׃
וִיהֵי כְּמָא דְּאִתְקַיַּמוּ
עֲלֵיכוֹן כָּל פִּתְגָמַיָּא
טָבַיָּא דְּמַלֵּיל יְיָ א
אֱלָהֲכוֹן עֲלֵיכוֹן כֵּן יַיְתֵי
יְיָ עֲלֵיכוֹן יָת כָּל
פִּתְגָמָא בִּישָׁא
עַד דְּשֵׁיצֵי יָתְכוֹן ם
מֵעַל אַרְעָא
טָבְתָא הָדָא דִּיהַב
לְכוֹן יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

ראש לשבט אחד ולזה זכר ראשי שבט ושבט והם השופטים והשוטרים והודיע מה שימשך להם מהטוב בלכתם אחר השם ומה שימשך להם מהרע בעזבם אותו ולזה הזהירם מהתחתן בגוים הנשארים כדי שלא ילמדו ממעשיהם ויבואו לעבור ברית ה' ולעבוד אלהים אחרים והזהירם גם כן שלא יזכירו שם אלהיהם ולא ישביעו בשבועת שמם ושלא יעבדום ושלא ישתחוו להם כמו שכבר הזהירה התורה על כל זה כי בהזהרם להזהיר אותם שאם יעשו זה יהיה סבה לאבד מעל הארץ הטובה אשר נתן להם ה' וצוה אותם לאהבה את ה' ולדבקה בו ושיזהרו מאד לשמור ולעשות ככל הכתוב בתורת משה לבלתי סור ממנו ימין ושמאל והנה קרא ימין התוספת על דברי התורה וקרא שמאל הגרעון ממנה כי בזה יהיה יותר מדרכי התורה

רד"ק

ויאסף יהושע שכם אחרי כן כתב למעלה ויקרא יהושע לכל ישראל ואז היה בשילה אלא אסף אותם פעם אחרת כאן והזהירם פעם ושתים כדי שיהיו זהירים לשמור התורה ויתיצבו לפני האלהים פרש הקבוצה ארון האלהים שהביאו לכרות הברית לפני הארון כמו שאמר ויכתב יהושע את הדברים האלה וגו' ופירש כי שם היה הארון קבלו שבן שלו ואספם יהושע שכם ולא שילה שהיה הארון שם אלא עליו הדבר עשה זה שיכרתו הברית בשכם כי בו

רלב"ג

ושב זכר אחר זה שכבר אסף יהושע כל שבטי ישראל שכמה והביאם שם בברית שיקיימו ויקבלו עליהם שמות לעבוד את ה' והנה עשה זה להוסיף להם אזהרה שלא יעבדו אלהים אחרים כי כבר לא שב קבלתם כי עשה לקיומ בזה והנה יוסיף זה לחסד התורה ומעמיד אחר שלא קיום כי חסד בעבירה קבלו עליהם זה לפני האלהים ולא זה לא היה צריך לזה כי נראה שהקשרו ישראל ממעשה יקר שיהיו נקשרו אל האלהים אחרים

בְּעָבְרְכֶם אֶת בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם וַהֲלַכְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְחָרָה אַף יְהוָה בָּכֶם וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם׃ וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁכֶמָה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְרָאשָׁיו וּלְשֹׁפְטָיו וּלְשֹׁטְרָיו וַיִּתְיַצְּבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃

תרגום

בְּמֶעְבַּרְכוֹן יָת קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּפַקֵּיד יָתְכוֹן וּתְהָכוּן וְתִפְלְחוּן לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן וְיִתְקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְתֵיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא טָבְתָא דִּיהַב לְכוֹן׃ וּכְנַשׁ יְהוֹשֻׁעַ יָת כָּל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכֶם וּקְרָא לְסָבֵי יִשְׂרָאֵל וּלְרֵישׁוֹהִי וּלְדַיָּנוֹהִי וּלְסַרְכוֹהִי וְאִתְעַתַּדוּ קֳדָם יְיָ׃

נתעכב אברהם אבינו תחלה כשבא לארץ כמו שכתוב ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם ושם כי ששם נס גדול ליעקב אבינו שיזכרו אותו וירדפו בני ... ועד כי ... אשר היה ליעקב אבינו בארץ ישראל בשכם היה שקנה ויקן את חלקת השדה וגו' ושם אמר להם יהושע הסירו את אלהי הנכר וגו' כמו שאמר יעקב אבינו לבני ביתו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם ונכרת ויאסף יהושע וגו' ויקרא לזקני ישראל ולראשיו וגו' ר' יהושע בן לוי אמר ראש וזקן ראש קודם לזקן שאינו ראש מפני כבוד ... כנגד ... כלם וגו' ראשיהם וגו' וכתי' ויאסף יהושע את כל שבטי ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו משה הקדים ראשים לזקנים יהושע הקדים זקנים לראשים משה עד שלא היה זקן בכל תלמידיו הקדים ראשים לזקנים יהושע עד שלא היה זקן בכל תלמידיו הקדים זקנים לראשים משה עד שלא נכרי להם לכבוש את הארץ הקדים ראשים לזקנים יהושע עד שנכרי להם לכבוש הארץ הקדים זקנים לראשים משה עד שלא נתנו בשבת הקדים זקנים לראשים יהושע עד שנתנו בשבת הקדים זקנים לראשים

75

רד״ק ואקח את אביכם וגו׳ וארבה את זרעו לפי שהרבה מאד וקרא יצחק זרע לפי שהיו כולם בזרעו כי
בני קטורה שלשה עשר ... לפי שכלם נקראו בשם ... וארבה כתב בלא יו״ד
וקרי ... וארבה ... כדרך הדקדוק ויש בו דרש ... לשון ...
... ואתן לו את יצחק ולא זכר ישמעאל
כי בן האמה היה ... ולא בני קטורה שלא היו ...
מקדק ... וכן מה
אומר כי ...
... ואשלח
...
עשיתי בקרבם ...
... לא ...
בפעם ... במכות
רבות ... עשיתי ...
... נקראו
ואוציא ... ותבאו הימה
כנגד ...
... שעברו ים סוף
וכן ... שהיה
כנגד ... אותם ... שהיו
עדיין במים
ויכסהו וגו׳
ויגלשהו את הים

ויאמר יהושע אל כל העם
כה אמר יהוה אלהי
ישראל בעבר הנהר ישבו
אבותיכם מעולם תרח אבי
אברהם ואבי נחור ויעבדו
אלהים אחרים ואקח את
אביכם את אברהם מעבר
הנהר ואולך אותו בכל
ארץ כנען וארבה את
זרעו ואתן לו את יצחק א
ואתן ליצחק את יעקב ואת
עשו ואתן לעשו את הר
שעיר לרשת אותו ויעקב
ובניו ירדו מצרים ואשלח
את משה ואת אהרן ואגף
את מצרים כאשר עשיתי
בקרבו ואחר הוצאתי
אתכם ואוציא את אבותיכם ממצרים ותבאו
הימה וירדפו מצרים אחרי אבותיכם ברכב
ובפרשים ים סוף

ואמר יהושע לכל עמא כדנן
אמר יי אלהא דישראל
מעבר פרתא יתיבו אבהתכון
מעלמא תרח אבוהי ד
דאברהם ואבוהי דנחור
ופלחו לטעות עממיא ודברית
ית אבוכון ית אברהם מעבר
פרתא ודברית יתיה בכל ארעא
דכנען ואסגיתי ית בנוהי
ויהבית ליה ית יצחק ויהבית
ליצחק ית יעקב וית עשו א
ויהבית לעשו ית טורא דשעיר
למירת יתיה ויעקב ובנוהי נ
נחתו למצרים ושלחית ית
משה וית אהרן ומחית ית
מצראי כמא דעבדית בגוהון
ובתר כן אפקית ית בנכון
ואפיקית ית אבהתכון
ממצרים ואתיתון לימא
ורדפו מצראי בתר א
אבהתכון ברתכין ובפרשין
לימא דסוף

רד"ק

ויצעקו וגו׳ ויבא עליו את הים על פרעה ולא על עמו אלא זכרו [illegible] וכן זכר המצרים. [illegible] עליו על דרך כלל המצרים וכלל על כל יחיד ויחיד שבהם [illegible] במצרים [illegible]

ואביאה [illegible]

רלב"ג

ויגש זכר [illegible] שהפליא יותר [illegible] כל [illegible] ונמשכו בעבר [illegible] לקח מהם [illegible] לארץ כנען להיות הארץ [illegible] זרעו יותר [illegible] והנה זכר [illegible] בכל ארץ כנען [illegible]

וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה וַיָּשֶׂם מַאֲפֵל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַמִּצְרִים וַיָּבֵא עָלָיו אֶת הַיָּם וַיְכַסֵּהוּ וַתִּרְאֶינָה עֵינֵיכֶם אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּשְׁבוּ בַמִּדְבָּר יָמִים רַבִּים׃ וָאָבִיאָה אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּלָּחֲמוּ אִתְּכֶם וָאֶתֵּן אוֹתָם בְּיֶדְכֶם וַתִּירְשׁוּ אֶת אַרְצָם וָאַשְׁמִידֵם מִפְּנֵיכֶם׃ וַיָּקָם בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר לְקַלֵּל אֶתְכֶם׃

וְצַלִּיאוּ קֳדָם יְיָ וְשַׁוִּי קְבָלָא בֵּינֵיכוֹן וּבֵין מִצְרָאֵי וְאַיְתִי עֲלוֹהִי יָת יַמָּא וַחֲפָנוּן וַחֲזָאָה עֵינֵיכוֹן יָת דַּעֲבַדִית בְּמִצְרָיִם וִיתֵבְתּוּן בְּמַדְבְּרָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַעֵלִית יָתְכוֹן לְאַרְעָא אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵב בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וְאַגִּיחוּ קְרָבָא עִמְּכוֹן וּמְסָרִית יַתְהוֹן בִּידְכוֹן וִירִתְתּוּן יָת אַרְעֲהוֹן וְשֵׁיצֵתִּנּוּן מִן קֳדָמֵיכוֹן וְקָם בָּלָק בַּר צִפּוֹר מַלְכָּא דְמוֹאָב וְאַגִּיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁלַח וּקְרָא לְבִלְעָם בַּר בְּעוֹר לְמֵילַט יָתְכוֹן

[illegible] במדבר [illegible] נכנסו

[illegible] ירדן מהמצרים והמלאכים מהם השי׳ [illegible] המצרים [illegible]
רם עליהם ורדפו אחריהם המצרים בחיל גדול ברכב ובפרשים והשיגו אותם חונים על הים עד שלא יכלו לברוח
מהם והפליא השי׳ [illegible] בין ישראל ובין המצרים [illegible] המצרים [illegible]
[illegible] במצרים [illegible]
במדבר ימים רבים [illegible]

76

רד"ק ואעפ"י שלא נלחמו בעלי יריחו ופירוש
ר"ל שנלחמו בעלי יריחו בכם · אבל
הכתוב אמר ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל
אולי יצאו מיריחו ועברו ואמרו אל מלכי ארץ כנען
לעזרם ובזה כל מלכי יריחו והם היו עם המלכים
שנקבצו אחר
להלחם עם יהושע
שנאמר ויקבצו יחדו
להלחם וגו' והם
בעלי יריחו
עם יהושע ישראל ·

וְלֹא אָבִיתִי לִשְׁמֹעַ לְבִלְעָם וַיְבָרֶךְ בָּרוֹךְ אֶתְכֶם וָאַצִּל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃ וַתַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן וַתָּבֹאוּ אֶל־יְרִיחוֹ וַיִּלָּחֲמוּ בָכֶם בַּעֲלֵי־יְרִיחוֹ הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וָאֶתֵּן אוֹתָם בְּיֶדְכֶם׃ וָאֶשְׁלַח לִפְנֵיכֶם אֶת־הַצִּרְעָה וַתְּגָרֶשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי לֹא בְחַרְבְּךָ וְלֹא בְקַשְׁתֶּךָ׃

וְלָא אֲבֵיתִי לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וּבָרֵיךְ בִּרְכָא יַתְכוֹן וְשֵׁיזֵבִית יַתְכוֹן מִידֵיהּ׃ וַעֲבַרְתּוּן יַת יַרְדְּנָא וַאֲתֵיתוּן לִירִיחוֹ וַאֲגִיחוּ קְרָבָא עִמְּכוֹן יָתְבֵי יְרִיחוֹ אֱמוֹרָאֵי וּפְרִיזָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וְגִרְגְּשָׁאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וּמְסָרִית יַתְהוֹן בִּידְכוֹן׃ וְשַׁלְחִית קֳדָמֵיכוֹן יַת עַרְעִיתָא וְתָרֵיכִית יַתְהוֹן מִן קֳדָמֵיכוֹן תְּרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאֵי לָא בְחַרְבָּךְ וְלָא בְקַשְׁתָּךְ׃

ומה שאמר ויקבצו
עליהם מלכי
מלכי כנען ויאמרו
שהיו עוברים
על הספר והיו
מבשלים אל ארץ
ישראל · ונקבצו
להלחם עם ישראל
כי מדרש הם
לא ספר הכתוב
מלחמה זו והם
היתה לכמה לא
ספר אותם הכתו'
וזהו דבר תימה
אלא הכנען כמו שפירשנו · ותגרש שני מלכי
האמרי פי' ונגרשו שני מלכי האמרי והם סיחון ועוג
ובן ארצם שהיו נכבשת והיו אותה דימה וחיות רעה שע
דימה לא עברה ריאשע עבר והצרעה היא מין זבוב
רע מזיק לאדם ואמר כי הצרעה היתה מכה בפניהם ומשליך עיניהם ולא היו יכולין להלחם עם ישר'
והיו הורגין אותם כמו שאמר לא בחרבך ולא בקשתך · ותרגם כרעם ערעיתא ואמרו למה נקרא שמה ערעיתא
שעשויה לקריאת האדם ומכה בפניו כי מתרגם אשר קרך בדרך דערעך · לא בחרבך פי' הכל היה עזר האל ואו על
דרך כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני ·

רלב"ג ולזה זכר זה הענין · ארץ האמרי היושב בעבר
הירדן והוא ארץ סיחון ועוג שני מלכי האמרי
וירשו ישראל ארצם מבלי עזר האלהים לא בחרבם
ולא בקשתם ולזה זכר זה השתדל בלק בן צפור להלחם
בישראל ושכר את
בלעם בן בעור
לקלל אותם ולא אבה
ה' לשמוע אל בלעם
ויברך ברוך אותם
והצילם ה' מידו ·
כמו שזכר בתורה
ואמר זה עברת את
הירדן ובאתם אל
יריחו וירשתם אותה
ואמר זה כל מלכי כנען
בעלי יריחו והם
מלכי האמרי והפרזי
והכנעני והחתי
והגרגשי החוי והיבוסי
שנלחמו עם ישר' כמו
שזכר בזה הספר
וזה מה שהורה שכל
א' מהמלכים האלה
היה לו חלק מה ביריחו כמו שזכרו רז"ל וזהו אמתי
לכל הצרעה ר"ל שזכרה במקומו יורנו כון זולת זה ב
המלחמה ·

ד י

רד"ק בתמים בשלמות [illegible] ובאמת בגלוי ובנסתר והסירו את אלהים פי' אלהי כסף ואלהי זהב אשר עבדו בעברים אשר כבשו בעבר הירדן ובמצרים כמו שכתוב ביחזקאל קדושים וגו'.

רלב"ג והנה שאל להם יהושע [illegible] את ישראל אם ירצו לבחור את יי' ולעבוד אותו ולהסיר את אלהי הנכר אשר בקרבם ולזה שידע [illegible] או שלא לעבוד עוד עם זה שיהיו לבם אל זה כדברים אלו אמר להם שאם רע בעיניכם לעבוד את יי' יבחרו להם אלהי אבותיהם אשר מעבר [illegible] אשר [illegible] או אלהי האמורי שהוא [illegible] את ארצם והנה [illegible] להבדיל [illegible] מארץ [illegible] שיקבלו [illegible] קנאים [illegible] יי' [illegible] והנה [illegible] להרחיק ישראל מאלהיהם לעבדם והודיעם גם כן [illegible] יהושע עם זה שהוא יבחר לעבוד אלהי אחרי' אלא ישימו עיניהם אל [illegible] קולו וביתו יעבדו את יי' כדי להרחיקם עד [illegible] עוד [illegible] אלו כדי שיקבלו עד [illegible] אמר [illegible] לפני [illegible] אלא לעבוד עוד [illegible] ראוי שירחיקם [illegible] [illegible] עוד [illegible] [illegible] ועתה [illegible] [illegible] כמו שכתוב [illegible] ועתה קדש וגו'.

וְאֶתֵּן לָכֶם אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא יָגַעְתָּ בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא בְנִיתֶם וַתֵּשְׁבוּ בָּהֶם כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם אַתֶּם אֹכְלִים: וְעַתָּה יְראוּ אֶת יְהוָה וְעִבְדוּ אֹתוֹ בְּתָמִים וּבֶאֱמֶת וְהָסִירוּ אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֵבֶר הַנָּהָר וּבְמִצְרַיִם וְעִבְדוּ אֶת יְהוָה: וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת יְהוָה בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַנָּהָר וְאִם אֶת אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְאָנֹכִי וּבֵיתִי נַעֲבֹד אֶת יְהוָה: וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמֶר חָלִילָה לָּנוּ מֵעֲזֹב אֶת יְהוָה לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

וִיהָבִית לְכוֹן אַרְעָא דְּלָא לְאֵיתוֹן בַּהּ וְקִרְוִין דְּלָא בְנֵיתוֹן וִיתֵבְתוּן בְּהוֹן כַּרְמִין וְזֵיתִין דְּלָא נְצַבְתּוּן אַתּוּן אָכְלִין מִנְּהוֹן: וּכְעַן דְּחִילוּ מִן קֳדָם יְיָ וּפְלַחוּ קֳדָמוֹהִי בִּשְׁלָמוּתָא וּבְקוּשְׁטָא וְאַעְדוֹ יַת טַעֲוָתָא דִּפְלַחוּ אֲבָהַתְכוֹן בְּעִבַר פְּרָת וּבְמִצְרַיִם וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ: וְאִם בִּישׁ בְּעֵינֵיכוֹן לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ בְּחַרוּ לְכוֹן יוֹמָא דֵין קֳדָם מַן תִּפְלְחוּן אִם יַת טַעֲוָתָא דִּפְלַחוּ אֲבָהַתְכוֹן דִּי בְּעִבְרָא דִּפְרָת וְאִם יַת טַעֲוַת אֱמוֹרָאֵי דְּאַתּוּן יָתְבִין בְּאַרְעֲהוֹן וַאֲנָא וֶאֱנָשׁ בֵּיתִי נִפְלַח קֳדָם יהוה: ואתיב עמא ואמר חס לנא מלמשבק ית ונוס

רד"ק

קדושים לשון רבים כמו אלהים וכן ישראל כשעשו יקר אלוה עושי כי קדוש זה לשון גדולה הוא ולשון גדולה בלשון רבים וכן אמר עליו לשון יחיד כלומר אחד הוא וכן יתקיימו הכל לשון רבים נקרא בלשון רבים כמו אדני יוסף אדני הארץ ואמר הכל אלהים ואחר כך אמר לא תוכלו ונו׳ כי אין אדם בעולם שלא יוכל לעבוד מאהבה

והרע לכם אחר אשר היטיב לכם אמר אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם וחטאתיכם אמר שלא יושא עון ופשע והשיבו אותו יהושע אמר לכם ואם רע בעיניכם בחרו לכם ונו׳ ואם אמרו אנחנו לנו מעבוד ונו׳ אז אמר להם יהושע לא תוכלו לעבוד את ה׳ כי אלהים קדושים הוא ונו׳ כלומר לא תוכלו לעבדו כמו שעבדתם עבודה זרה ותעשו כן מנהגיהם שהוא שאין כמו שאומר הכתוב יעבד לו וישתחו ויתפלל אליו ונו׳ ואחר כן יעשה כל עבודות שבעולם מטוב רעה ונסוף ולא ייראה

כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלֶה
אֹתָנוּ וְאֶת אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים וַאֲשֶׁר
עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֶת הָאֹתוֹת
הַגְּדֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ
בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְנוּ בָהּ
וּבְכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר עָבַרְנוּ
בְּקִרְבָּם׃ וַיְגָרֶשׁ יְהוָה אֶת כָּל
הָעַמִּים וְאֶת הָאֱמֹרִי יֹשֵׁב
הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ גַּם אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד
אֶת יְהוָה כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ׃
וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם לֹא
תוּכְלוּ לַעֲבֹד אֶת יְהוָה כִּי אֱלֹהִים
קְדֹשִׁים הוּא אֵל קַנּוֹא הוּא לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם וּלְחַטֹּאותֵיכֶם׃

אֲרֵי יְיָ אֱלָהַנָא הוּא דְאַסֵּיק
יָתַנָא וְיָת אֲבָהָתַנָא מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא
וְדַעֲבַד לְעֵינָנָא יָת אָתַוָתָא
רַבְרְבָתָא הָאִלֵּין וּנְטַרְנָא
בְּכָל אָרְחָא דְהַלֵּיכְנָא בַהּ
וּבְכָל עַמְמַיָא דַעֲבַרְנָא
בֵינֵיהוֹן׃ וְתָרֵיךְ יְיָ יָת כָּל
עַמְמַיָא וְיָת אֱמוֹרָאָה יָתֵיב
אַרְעָא מִן קֳדָמַנָא אַף
אֲנַחְנָא נִפְלַח קֳדָם יְיָ אֲרֵי
הוּא אֱלָהַנָא׃ וַאֲמַר יְהוֹשֻׁעַ
לְעַמָא לָא תִכְּלוּן לְמִפְלַח
קֳדָם יְיָ אֲרֵי אֱלָהָא קַדִּישָׁא
הוּא אֵל קַנָא הוּא מִן קֳדָם
הֲוָן דִּקְשׁוֹט לָא יִשְׁבּוֹק לְ
לְחוֹבֵיכוֹן וּלְחַטָאֵיכוֹן׃

רלב"ג

ועשו קדושים קדש להם מעבוד אלהים אחרים עם היותם קטנות התכלית כי אמר שהם קשים:

ממנו שיעשו אותו כי אין כמו ישראל ועבודת קדש אותם שלימה כי אם שיסור מדרך אחר עבה כל כעטן שלים דור עב׳ אף לא פעל שלם ונו׳ ויעבוד אותו ולהבה ומוראה ובקדושה ובטהרה כעטן שג׳ קדושים תהיו ונו׳ ולפי אמר כי אלהים קדושים הוא ומפני אל קנוא הוא לא ישא ונו׳ ר״ל שבשרי עז׳ אם ימאן בדרך אחת ויעבוד על אחרת לא יקבל כי כי הכל קיים ממעשי הטבעיים ולא יוכלו לעשות לא טובה ולא רעה והאחד לבן בו מושל להוציא ושבר קשה אם ימאנו ויעבוד עז׳ ויבחר לו במבול קבעו׳ יקנא עליו ויעמסהו עד שישוב בתשובה שלימה וימיתו ואם לא ישוב בתשובה שלימה לא ישא לפשעו ולחטאתו ולפיכך אמר אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם:

רד"ק ודלבנ והם לא הרימם עד יהושע עד יום לפי כי יודו שבוו לשמרו יי
התקים להם יותר עבודתו כי לא יוכלו לפשעיה אם יסורו מאחריו לעבוד
עז' אך יכלה אתכם אחר אשר הטיב לכם ולא יאמר להם זה יהושע שיהיה קשה בעיניהם
לסור מאחרי יי' כי הנכר שקשרו בזה כל הדורות במעמד הר סיני אך אמר להם זה
להוסיף להם הרחקה מעט כמו שזכרנו עם שכבר היה יודע מעשות התועבות בעבר ה
הירדן שהם

כי תעזבו את יהוה
ועבדתם אלהי נכר
ושב והרע לכם וכלה
אתכם אחרי אשר
היטיב לכם ויאמר
העם אל יהושע לא
כי את יהוה נעבד
ויאמר יהושע אל העם
עדים אתם בכם כי
אתם בחרתם לכם
את יהוה לעבד אתו
ויאמרו עדים ועתה
הסירו את אלהי
הנכר אשר בקרבכם
והטו את לבבכם אל
יהוה אלהי ישראל
ויאמרו העם אל יהושע
את יהוה אלהינו
נעבד ובקולו נשמע

ארי תשבקון ית
פולחנא דיי ותפלחון
לטעות עממיא ויתוב
ויבאש לכון וישיצי
יתכון בתר דאוטיב
לכון ואמר עמא
ליהושע לא אלהין
קדם יי נפלח ואמר
יהושע לעמא סהדין
אתון בנפשיכון ארי
אתון בחרתון לכון
ית פולחנא דיי ל
למפלח קדמוהי
ואמרו סהדין וכען
אעדו ית טעות עממיא
דביניכון ואתפנו ית
לבכון לפולחנא דיי
אלהא דישראל
ואמרו עמא ליהושע
ית יי אלהנא נפלח
ולמימריה נקביל

ישמעו בקולו
פעם לעבוד ואת
השי' ולזהר זה אמר
להם יהו' שהם עדי'
בהם כי הם בחרו
לעבוד את יי'
להרחיקם יותר כמה
שאפשר והיטיבו עוד
ואמר להם שיסירו
את אלהי הנכר אשר
בקרבם ויטו לבבם
אל יי' אלהי ישראל
והוא אמר להם זה
שהם בתחלה לפני
ובחר מהם העבודות
האלה אשר לבשו ה
האחרן יסירו מלבם
הרעה שהתפתו בהם
והם לא הודו שיסירו
זה אך אמרו כי הם
יעבדו את יי'
וישמעו בקולו

עדים אתם בכם
אתם בעצמכם
תהיו עדים בכם
כי אתם בחרתם
לכם את יי' ויאמ'
עדי' אתם העם
והנוף ונן
הלויים השמים
והשמים הארץ
שמעו שמים
והאזינו ארץ
השמים מן השמים
והנוף מן הארץ
ורשי' ז"ל עדים
אתם בכם ראה
יהושע שעמדו
לפרעה בימי
יחזקאל שנ' והשלכו
על ראשם היו לא
התחיל זה אמר אם
לא כבר יחזקה וכו'
כל קבלתם עליכם
בימי יהושע ולא
תלמידו מהשקבלנו
בימי משה כדי
שכבש לארץ עשינו
הרי בימי יהושע כבר סכמתם וקבלתם ואם לא הכן ומשפט

ויכרת יהושע ברית

רד"ק ויסם לו חק ומשפט בשכם לו לעם ועשה כמו שם שם לו חק ומשפט שאמר להם שם דרך כל ליחקי יהו'
ומשפטיו וקבלו עליהם יהו' פי' וישם לו ונו' יהוש' שם לעצמו חק ומשפט בשכם על הברית שכרת
להם והחק והמשפט הוא כן והאלה ששם לעדי ודברי הברית שכתב בספ' תורת אלהים שכ' ויכתוב יהו' את כל דברי
האלה ונו' ות"י ואכתביהו' ית פתגמיא האלין בספר ואצנעיה בספר אורית' דיי' ובברית' ר' יהודה ור' נחמיה חד
אמ' אלו ח' פסוקים שבתורה מן וימת משה עד לעיני כל ישראל שהיה כת' אחר והשלימו וחד אמ' פרשה זו של
ערי מקלט כתב בספרו
כמו שהיו כתובים בסה"ת
ואם כתב לא היה מפסיק לא זה
ולא זה והאבן הגדולה כמו שפי'
תר' י' התאנה לתחת יהושע
שהיא מרעין במורשין
ונקטין עמהם מקדו ותיקים
ומלקטי' עשבים מכל מקום
יען מוסדה תלו' וקוצ' מין
מיעה מכל מקום יען
מגרופית של זית מען
היונה בחלה בה קשר
המשתתפין מיתנו מתמן
במים של טבריה ובלבד
שלא יפרוש קלעו ויעמוד
וקפיצת נפת לחוריה גלגל
ולפי' שהיא מולגה ברעם

ויכרת יהושע ברית לעם
ביום ההוא וישם לו חק
ומשפט בשכם׃ ויכתב
יהושע את הדברים האלה
בספר תורת אלהים ויקח
אבן גדולה ויקימה שם תחת
האלה אשר במקדש יהוה׃
ויאמר יהושע אל כל
העם הנה האבן הזאת
תהיה בנו לעדה כי היא
שמעה את כל אמרי יהוה
אשר דבר עמנו והיתה בכם
לעדה פן תכחשון באלהיכם׃

וגזר יהושע קיים לעמא
ביומא ההוא ושוי ליה
קים ודין בשכם׃ וכתב
יהושע ית פתגמיא האלין
בספרא ואצנעה בספר אוריתא
דיי׃ ונסיב אבנא רבתא
ואקימה תמן תחות אלתא
דבבית מקדשא דיי׃
ואמר יהושע לכל עמא הא
אבנא הדא תהי לנא כתרין
לוחי אבן קימא ארי יתה
עבדנא לסהדו ארי פתגמיא
דכתיבין עלה מעין כל פתגמיא
דיי׃ דמליל עמנא ותהי בכון
להוכחן ולסהדו דילמא
תכדבון קדם אלהכון׃

ישראל כן בשמלו ידעו על שהגדר רבותינו שהיא מסתלקין לגדי דרכו
מפני יחלות דרכו יהושע בן נון כרמי' מפסיק ויורד מתמטה ויקימה תחת האלה הדבש תמור האלה קבועה אשר
במקדש האלה אשר עם שכם ובבר' כי היה האלה שטמן תרפים יעקב אבי אבותיו כמו שכתו' ויטמן אותם יעקב תחת
האלה ולפי כן דעת המתרגם שתרג' אלה בטומאה ותרגם האלה אלתא ובקיא מזוזת השער כמו האיל מזוזות ויורד
אחת לאחר שהלך לשות אלה אשר במקדש יי' הבית שהיה שם הארון בשכם קראו מקדש לקדוש הארון שהיה
שם לשעה"ם היה שמעה ונו' ית' הפסוק הזה כן ואמר יהושע לכל עמא הא אבנא הדא תהא לנא כתרין לוחי
אבן קיימא ארי יתה עבדנא לסהדו ארי פתגמיא דכתיבין עלה מעין כל פתגמיא דיי' דמליל עמנא ונו' ולפי
הפשט פי' אשר דבר עמנו ר"ל כי היא עד ברית עמכם והברית אשר כרתי אתכם לא מלבי אלא בשליחותו
המקום כי הם אמרי יי' אשר דבר עמנו בהר סיני ופי' כי היא שמעה על דרך ושמעו הארץ אמרי פי'

רד"ק ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח ובספר שופטים בתמנת חרס ושמקום אחד כמו שכ' וכבר ורז"ל כתבו בתמנת סרח כך שמה ובמקום אחר בתמנת חרס על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו לו' זהו שהעמיד את החמה וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה ומת והחמה נקראת חרס שנ' האומר לחרס ולא יזרח ויש אומרים תמנת חרס שמה ולמה נקרא שמה תמנת סרח על ש' סרחון ותחלה. מסריחין אותו שאמ' מצפון להר געש מלמד שגעש עליהם ההר להרגם על שלא הספידו כראוי" ועל כבר רז"ל אמ' רב יהודה אמ' רב כל המתעצל בהספדו של אדם

רלב"ג ונכרת יהושע ברית לעם על זה להיותם שעבדים את ה' ונשמור זה כל זה המעשה למען ינטו ישראל אחר ישובו מאחרי ה' כתב יהושע את הד' הדברים האלה בספר תורת האלהים ולקח אבן גדולה ויקמה האלה אשר במקד' ה' להיות לזכרון ולעדות על זה המעשה כמו שעשו יעקב ולבן במצבה הגל והמצבה להיות לעד במקום על בריתם אחר זה.

וְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ יָת עַמָּא גְּבַר לְאַחְסַנְתֵּיהּ׃ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וּמִית יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן עַבְדָּא דַיָי בַּר מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין׃ וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בִּתְחוּם אַחְסַנְתֵּיהּ בְּתִמְנַת סֶרַח דִּבְטוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם מִצִּפּוּנָא לְטוּר גַּעַשׁ׃ וּפְלַחוּ יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ כֹּל יוֹמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יוֹמֵי סָבַיָּא דְאוֹרִיכוּ יוֹמִין בָּתַר יְהוֹשֻׁעַ וְדִי יְדַעוּ יָת כָּל עוּבָדָא דַיָי דַּעֲבַד לְיִשְׂרָאֵל׃

וַיְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד יְהוָה בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּגְבוּל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת סֶרַח אֲשֶׁר בְּהַר אֶפְרָיִם מִצְּפוֹן לְהַר גָּעַשׁ׃ וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת יְהוָה כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ וַאֲשֶׁר יָדְעוּ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל׃

כשר ראוי לקברו בחייו שנ' ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח וגו' מצפון להר געש. אמ' ר' יוחנן כל המתעצל בהספדו של אדם יהיה לו אורך ימים שנ' אשר מצפון להר געש מלמד שגעש עליהם ההר" מצפון להר געש ר' ברכיה ור' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמרו חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו הר געש אלא מה אלא הר געש על ידי שנתרשלו ישראל בו ולא הספידו כראוי רצה הקב"ה להרוג אותן והגעיש עליהם ההר רוצה לומ' שגעש ההר כמו קבורתו" ויעבד ישראל את ה' כל ימי יהושע כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים ימים האריכו אבל שנים לא האריכו לפי שנתעצלו"

רד״ק

ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל· אף על פי שכתוב ויקח משה את עצמות יוסף עמו לפי שהוא השביע את בני ישראל להעלותם· כמו ויבן שלמה והדומים לכך· ובדרש כל המתחיל במצוה ואחר גומרה נקראת על שם האחרון· מפני שהוא לא גמרה· דכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו· כיון שמת משה במדבר ונכנסו בנים לארץ הכניסו ישראל עצמותיו לשכם וקברו אותם ונקראת המצוה בשמם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם· אשר העלם משה לא נאמר אלא אשר העלו בני ישראל· קברו בשכם· דרשו בו משכם גנבוהו ולשכם נחזירנו· ולפי הפשט לפי שהיה שכם בחלק אפרים בכור יוסף קברוהו בחלקו קראוה אשר לעצמו יעקב אביהם בארץ ישראל· ולפי דעתי בפסוק ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך רמז לו דרך שיקברוהו בשכם· וזו שאמר לך כלומר אותה· מורה להתעסק בקבורתו ואני נתתי לך כלומר שיקבר בו וזו היא שכם אחד׳ ואת עצמות יוסף וגו׳ כי כבר זכרו הבכורה שנתן לו שיהיו בניו שני חלקים שנ׳ ועתה שני בניך הנולדים לך וגו׳ אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ועוד אמר ויברכם ביום ההוא לאמור וראה מה רמז לבכורה ובזה ואמר בך יברך ישראל בך את יוסף יברכו כי בזרעך יברך עם ישראל ואמר ישימך אלהים כאפרים וגו׳ והודיע שנתן לו הבכורה להיות בניו מנוחה מתברכין ויקנו לבני יוסף נחלה סוף העצמות שנקבר בנחלתם· והרשו בו על בני יוסף שהתעסקו בקבורת העצמות בנחלתם·

ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה

וית גרמי יוסף דאסיקו בני ישראל ממצרים קברו בשכם באחסנת חקלא דזבן יעקב מן בני חמור אבוהי דשכם במאה חורפן והוו לבני יוסף לאחסנא

ואלעזר בן אהרן וגו׳

רלב״ג

אחר זה זכר שכבר מת יהושע בן נון מאה ועשר שנים וקברו אותו בגבול נחלתו· וזכר שכבר עבדו ישראל את יי׳ כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע· ואשר ידעו את כל מעשה יי׳ אשר עשה לישראל וכו׳ יצאו ממצרים כי זולתם לא ידעו את כל המעשה· וזכר אחר זה כי עצמות יוסף קברו במקום ההוא שהיה לבני נחלה· וכן אלעזר בן אהרן

רד"ק בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו בהר אפרי' ארץ ישראל מתנה היה לו לפנחס שלא היה לו לאלעזר אלא מלמד שנשא פנחס אשה ומתה וירשה ומכאן סמכו לירושת הבעל ומקום אמרו כי אפשר שנפלה לו בשדה חרמים ויתכן ג"כ לפרש כי ישראל נתנו לו כמו שנתנו ליהושע לכלב אבל לא ע"פ יי' כמו שנתנו להם וזה אשר נתן לו ואלו היה ירושת אשתו או שדה חרמים לא היה אומר אשר נתן לו ורז"ל אמרו כי לא יכול לומר שקנה פנחס אותה גבעה שא"כ נמצאת אותה שדה ירושת הבעל ומכאן אותו צדיק קבור בקבר שאינו שלו אבל לשון נתן לו קשה להם כי מתנה שמו' כמו ויתן לו את מערת המכפלה ואמ"ל לפרשו קשה נכ"ל שקרי מתנה ירושת הבעל שמכאן צדיק קבור בקבר שאינו שלו מתנה יתי' ירושת בעל אבל מתנה רבים אינה ירושת בעל' וזו הגבעה שבני אפרים נתנוה לו ולדבריהם שאינה ירושת אשתו היתה הם אמרו ג"כ ירושת הבעל אינה ירושת בעל' תם תם

רלב"ג וזה אלעזר בן אהרן מית וקברו אתו בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים ואם יאמר אומר איך היתה לפנחס והם לא היה לאלעזר אמרנו כי תהיה שמית אלעזר היה ירשו פנחס לפי שרשו קודם' ולזה כשנקבר נקבר בגבעת פנחס בנו ואולם רבו' אמרו בפרק יש נוחלין כי פנחס ירש אשתו וזה דרך דרש ולאמרם שפסק קורא לפי מה שכתבנו' ואולם שהנחלות הנחלת הכהנים קרא ואמ' הא' קורא לפרש' שנים השבטים לישראל

ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים׃

ואלעזר בר אהרן מית וקברו יתיה בגבעתא דפנחס בריה דאתיהיבת ליה בטורא דבית אפרים׃

חזק

סכום פסוקי דספרא שש מאות וששה וחמשים וסימן נו"ו וחציו ומחשבון עד רמת המצפה וסדריו יד

וכבר היה מה שנשבע לאבו ולזרעם שיתן להם את הארץ ולזה זכר מה שירשו מהארץ עד מה שנעשה ועד יהושע והמלכים הרבה אשר נפלו בידם הב' הוא כמו שזכרו שהיא לכל אדם שלא יקבר מתעשות מה שהפך מהם בחיו' כלא התרחק כי יהושע מפני שלא יפול בשלום ירושת הארץ לישראל לא קבר לעשות מה שהיה אפשר לו מהם ובזה השלמת הארץ בכללה לשבטי כי בזה היה התועלת כי הוא היה נביא ולא השלים ואת הארץ בשלמות לפי שאינו נביא כי על פי יי' היתה כמו שזכר עם שכב' מפני מזה התועלת שאם יחלק הארץ בהסכמת לכל בני ישראל מהתועלים בירושת האשר מהארץ לרעתם שזה שיכבשו יהושע לכלל ישראל קצם לא יקום אחד מהשבטים אם לא יקומו כלם' ואולם התועלת והיה זאת התועלת פנה שלא השלים להם ירושת הארץ' כי שידעו כל שבט השבטים לו מה יורש לכבוש הארץ ההיא לפי מה שלפש' ואם הוכרך אל העזר בהם אותו מאה השבטי או יותר' והנשיאו שהוא יעזור אותו ג"כ לכבוש חלקו כמו שמצאנו שעשו שבט יהודה ושבט שמעון לפי מה שכבר בארנו שם באופנים' הג' הוא הזכרת התועלת לשבטו ושבט מהארץ להשלים מהם שורה

ויעבירום אם בחנות החונים יפול מאתקפת. במקום
בעמק הירדן והנה מה שזכר בזה המקום מהשינוי
לחלק לחם מהם ישמרם מהקשתם· הד׳ שע״ה
להזכיר קיום מה שייעד השם לכלב נאמר
מלא אחרי ה׳ ולא הלך בעצ׳ אשר הורנו שהירדן
אשר דרכה רגלו בה תהיה לו לנחלה ולבניו· הה׳
הוא להודיע שכבר עקיים יושר הש׳
בשני שמעון ולוי במה יעקב אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל כי כב׳ היו נחלותיה מפוזרות כמו שזכרנו·
הו׳ הוא להודיע שכבר קיימו ישראל מה״ה שצו
בתורה להבדיל ערי המקלט ולתת ללוים ערים
לשבת ומגרשיהן לבהמתם· והנה הבדלנו שתי המפנת
יהי כי ידמו שערי הכהנ׳ והלוים כלם קנלשות יהם
התבאר מהכתוב כי המחנה היה קולט הקורבנ׳ בשוגג
ולזה הוצרך לומר בתורה במזיד ממש מזבחי תקחנו
למות כיון שבארנו שם׳ וידמה כי ממנו שכלל ערי
המקלט עם ערי הלוים הנשארו׳ בזה המספר ולזה
נסוף שהם ערים מה׳ ומגרשיהן שכבר הקיפן זה
לזו ולזה יתדמו כלם קולטות· הז׳ והוא מה״ה
שלמדנו מהמזבח שבנו השבטים אשר מעבר
הירדן כי כשירצה האדם דבר לפני שיתבאר ממנו
הפסד לו הנזק ההוא כי אם לעשות רצונם· הלא
תראה כי אלו השבטים כשראו כי נצרך הזמן יהיה
אפשר שיסבב היות הירדן מפסיק שמה׳ ובין ארץ
ישראל שיסבבו במקום מעבוד את ה׳· התחכמו
להמציא דבר נשאר מורה שגם הם מעם ה׳· ולזה
בנו שם המזבח ההוא שיהיה נראה מזבח ה׳·
ויקראו שמו כי עד הוא שנודיעו כי ה׳ האלהים
והעשע כאשר ראה נב׳ אחרות שור ישראל מאחרי
ה׳ מהר מה שנשארו מן הבנים הקם שלא האריכו
נב׳ לפי מה שאפשר להם מזה והביאם מזה אל
שיקבלו עליהם אמת לפני האלהים לעבדו ולהיות
אותו ושלא לסור מאחריו לפי׳ יותר מזה הפסד
הח׳ הוא שלמדנו מהעמק שלא פנחס והנשיאים
לשבטים שהיו מעבר לירדן לחקור אמתת
הענין קודם עלותם עליהם לנגלח׳ והוא כי נפי׳
בעמים אשר יחשב שאין להמתין עליהם לעשות
כי אם הבקי׳ צריך להתחשב ולחקור הענין׳ הלא
תראה כי עלו זאת החקירה׳ היה נמשך מזה נזק רב
בעלות בני ישר׳ לנלחם על אחיהם׳ והנה יחשב שאין
להמתין על אלו הדברים שהם כנגד השם ית׳ ממנה
הקטנות שזכרו פנחס והנשיאים לשבטים הללו בזה
המקום· ולזה התמהו שלא המתין פנחס לקחת עצמו
ממעשה רב׳ בדבר זמרי׳ אחר כל המקום שם
היו הם אין חולקין כנגד גדרו ומזה המקום יותר
הספק׳ אך לא נמלכו ישראל בזה בהושע שהיה
נמצא עם שהיה מהעמים הראויים לעשות לפי
משפטי התור׳ נבטלה העשי׳ ראוי שיהיה מעשה
נכם לפי דרכה התו׳ באופן החקירה המוסדת
בהנ׳ לא שישאלו איך הואמת בזה לנכחו׳ וגם נלמד
לנמר זה בזה המקום יאשרו הדברי׳ יותר מהראוי
למה שאמרנו בו׳׳ הט׳ הוא מה שלמדנו שראוי
לכל אדם שישתד׳ שיהיה נקבר בגבול
משפחתו להשאיר שמו ולזה זכר בהקב׳ יהוש׳ בגבול
נחלתו והקבר יוסף בגבול נחלת בניו׳ והקבר אלעזר
בן אהרן בגבעת פנחס בנו ומזה המקום למדנו
התועלת שהביא מזה הכר למוקם משפחתו כמו לב׳
שבטים וזה כי כזה היה ראוי בנערלות לבני רחל:
ויתכן יותר שיבא מקום קבורתה בחלק לאחד
מהם ונכר התבאר שכן היה לפי מה שזכר בספר
שמואל:

ישראל ... לבן קיום ... הרפת הכרך בספר השופטים.
לב עבדך התמיד ואת ידיו התמיד ... ומורים התמוך ומדרך שטים

ספר שופטים

רד״ק

ויהי אחרי מות יהושע מי יעלה לנו אל הכנעני לכבוש את הארץ אשר נשארה לכבוש כי עדיין היו הכנענים שהפילו בגורל ועדיין לא כבשו׃ ויאמר יי׳ יהודה יעלה שבט יהודה יעלה לכבוש גורלו׃ ויאמר יהודה לשמעון אחיו לפי ששמעון עלה אתי לעזרני לכבוש חלקי שעלה בגורלו וגם עתידין יעלו יחד עמו אלו בנחלתו. כן הוא אומר בן ... דקדק נחלת שמעון היה בתוך נחלת בני יהודה לכן אמר לשמעון אחיו עלה אתי ... הוא גם הוא׃

פסוק

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָּנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בַּתְּחִלָּה לְהִלָּחֶם בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְגוֹרָלִי וְנִלָּחֲמָה בַּכְּנַעֲנִי וְהָלַכְתִּי גַם אֲנִי אִתְּךָ בְּגוֹרָלֶךָ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ שִׁמְעוֹן׃

תרגום

וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵימְרָא דַּייָ לְמֵימַר מַן יִסַּק לַנָא לְוָת כְּנַעֲנָאֵי בְּקַדְמֵיתָא לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּהוֹן׃ וַאֲמַר יְיָ יְהוּדָה יִסַּק הָא מְסָרִית יָת יָתְבֵי אַרְעָא בִּידֵיהּ׃ וַאֲמַר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אֲחוּהִי סַק עִמִּי בְּעַדְבִי וּנְגִיחַ קְרָבָא בִּכְנַעֲנָאֵי וְאֵיהַךְ אַף אֲנָא עִמָּךְ בְּעַדְבָךְ וַאֲזַל עִמֵּיהּ שִׁמְעוֹן׃

רלב״ג

ספר שאחרי מות יהושע שאלו בני ישראל בה׳ על האורים והתומים מי מהשבטים יעלה תחלה להלחם בכנעני הנשאר בארצות השבטים וראוי שתדע שאין הכהן כמו שלא היו שואלין באורים והתומים בימי יהושע כי הכהן היה עם יהושע על זה ... בימי יהושע. וגו׳ ישאלו בהספק שאחריו ואולם קרבן ... אחרי מות יהושע אמרו לשאול מי יעלה בתחלה ... במלחמה הראשונה ... ואם שלא יעברו ישראל במלחמה הראשונה יהיה ...

... השבטים הנשארים ההם כל אחד מנחלתם ויחזקו להלחם בהם ולא יכבשו אותם ... בעמים ... העמים ויכבשו ישראל ... הכנעני כי ... שלחם ... יותר לכבוש והוא שבט יהודה ושבט יהודה עלה אתו שמעון להלחם בחלק שעלה בגורלו מהכנענים ההם ...

ויעל יהודה ויתן יהוה את הכנעני והפרזי בידם ויכום בבזק עשרת אלפים איש׃ וימצאו את אדני בזק בבזק וילחמו בו ויכו את הכנעני ואת הפרזי׃ וינס אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אתו ויקצצו את בהנות ידיו ורגליו׃ ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהנות ידיהם ורגליהם מקצצים היו מלקטים תחת שלחני כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים ויביאהו ירושלם וימת שם׃

וסליקו דבית יהודה ומסר יי ית כנענאי ופריזאי בידיהון ומחונון בבזק עשר אלפין גברין׃ ואשכחו ית אדני בזק בבזק ואגיחו קרבא ביה ומחו ית כנענאי וית פריזאי׃ ועריק אדני בזק ורדפו בתרוהי ואחדו יתיה וקציצו ית קרצולי ידוהי ורגלוהי׃ ואמר אדני בזק שבעין מלכין קרצולי ידיהון ורגליהון מקצצין הוו מלקטין לחמא תחות פתורי כמא דעבדית כן שלם לי יי ואיתוהי לירושלם ומית תמן׃

רד״ק

ויעל יהודה [illegible] עם הפרזי׳ וימצאו את אדני בזק מלך בזק ויאמר אדני בזק [illegible] אדון בזק וכן אדני [illegible] ויפת אדון [illegible] וינס [illegible] בהונות [illegible] [illegible] ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם וגו׳ מכאן תלמוד [illegible] גדולתן ועשרן של מלכי כנען שהרי אדני בזק לא היה [illegible] מלכי כנען [illegible] מלך וכן [illegible] ויביאוהו ירושלם [illegible] ירושלם׃ [illegible]

רלב״ג

[illegible] קצת [illegible] בהונות ידי אדם [illegible] בהונות רגליו [illegible] [illegible] [illegible] עם ישראל׳ עם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ירושלם [illegible] [illegible] כבני יהודה בירושלם [illegible]

82

רד"ק רלב"ג

וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברון וגו' כבר התבאר בספר יהושע כי כלב לכדם [illegible] ואפשר שהיו עמו גם בני יהודה כי אז היה [illegible] ולזה יחס זאת המלחמה לבני יהודה וידמה שדבר [illegible] וזאת המלחמה אחר מות יהושע אף על פי שהוכרח בספר יהושע [illegible] [illegible] [illegible] שהיה יהושע נתן לכלב חברון נתנה לו לנחלה על פי השם יתב' והנה לכדם בני [illegible] וכבשה בסוף [illegible] קטנו אף על פי שלא כבשה בימי יהושע [illegible] והם דבר ההוכח בזה המקום הוא מקום אחר [illegible] ההכרח שלכד יהושע לפי [illegible] שהוכח בספר יהושע [illegible] יהושע [illegible] [illegible] עמו [illegible]

ויאמר כלב וגו'

וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַםִ וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּהָ לְפִי חָרֶב וְאֶת הָעִיר שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ׃ וְאַחַר יָרְדוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהִלָּחֵם בַּכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב הָהָר וְהַנֶּגֶב וְהַשְּׁפֵלָה׃ וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע וַיַּכּוּ אֶת שֵׁשַׁי וְאֶת אֲחִימַן וְאֶת תַּלְמָי׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם אֶל יוֹשְׁבֵי דְּבִיר וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר׃ וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת קִרְיַת סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְנָתַתִּי לוֹ אֶת עַכְסָה בִתִּי לְאִשָּׁה׃

וְאַגִיחוּ קְרָבָא בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשְׁלֶם וּכְבַשׁוּ יָתַהּ וּמְחוֹהָ לְפִתְגָם דְּחָרֶב וְיָת קַרְתָּא אוֹקִידוּ בְנוּרָא׃ וּבָתַר כֵּן נְחַתוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְאַגָחָא קְרָבָא בִּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב טוּרָא וְדָרוֹמָא וּשְׁפֵלְתָּא׃ וַאֲזַל דְּבֵית יְהוּדָה לְוָת כְּנַעֲנָאָה דְּיָתֵיב בְּחֶבְרוֹן וְשׁוּם חֶבְרוֹן מִלְּקַדְמִין קִרְיַת אַרְבַּע וּמְחוֹ יָת שֵׁשַׁי וְיָת אֲחִימָן וְיָת תַּלְמָי׃ וַאֲזַל מִתַּמָּן לְוָת יָתְבֵי דְּבִיר וְשׁוּם דְּבִיר מִלְּקַדְמִין קִרְיַת אַרְכֵי׃ וַאֲמַר כָּלֵב דְּיִמְחֵי יָת קִרְיַת אַרְכֵי וְיִכְבְּשִׁינַהּ וְאֶתֵּן לֵיהּ יָת עַכְסָה בְּרַתִּי לְאִתּוּ׃

וילחמו בני יהודה פי' וכבר לכדוה בני יהודה כי בימי יהושע לכדו ירושלם כמו שפירשתי בס' יהושע כי בכלל מלכי כנען אשר הכה יהושע מזכיר מלך ירושלם' וכן וילך יהודה אל הכנעני פי' וכבר הלך' כי בימי יהושע לכדו חברון ודביר וכבר עתניאל פירשנו בס' יהושע' וילך וגו' ושם דביר לפנים בלשון וכדברי רז"ל כי בלשון פרס קורין לספר דביר

גלת עלית

רד"ק ותלמוד גלת עלית ובספר יהושע גלות עלית ואת גלות תחתית יהושע אמר על הגלות כי עלית ותחתית אמר על חלקת השדה שהיו [illegible]
[illegible]

רלב"ג והנה זכר שהקשיתה מבקשת יתר כשהלך לשאול מאת אביה השדה [illegible]
[illegible]

וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי
כָלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת
עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי ה
בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֵהוּ לִשְׁאוֹל
מֵאֵת אָבִיהָ הַשָּׂדֶה וַתִּצְנַח
מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר לָהּ כ
כָּלֵב מַה לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ הָבָה
לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי
וְנָתַתָּה לִי גֻּלֹּת מָיִם וַיִּתֶּן לָהּ
כָּלֵב אֵת גֻּלַּת עִלִּית וְאֵת גֻּלַּת
תַּחְתִּית׃ וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן
מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים
אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה
אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֲרָד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב
אֶת הָעָם׃

וּכְבַשַׁהּ עָתְנִיאֵל בַּר קְנַז א
אֲחוּהִי דְכָלֵב זְעֵיר מִנֵּיהּ וִיהַב
לֵיהּ יָת עַכְסָה בְּרַתֵּיהּ לְאִתּוּ׃
וַהֲוָה בְּמֵיעֲלַהּ וּמַלְכְּתֵיהּ ל
לְמִשְׁאַל מִן אֲבוּהָא אַחְסַנְתָּא
וְאִתְרְכִינַת מֵעַל חֲמָרָא
וַאֲמַר לַהּ כָּלֵב מַה לִיךְ׃ א
וַאֲמַרַת לֵיהּ הַב לִי אַחְסַנְתָּא
אֲרֵי לַאֲרַע דָּרוֹמָא יְהַבְתַּנִי
וְתִתֵּן לִי אֲתַר בֵּית שַׁקְיָא
דְמַיָא וִיהַב לַהּ כָּלֵב יָת בֵּית
שַׁקְיָא עִלָּאָה וְיָת בֵּית שַׁקְיָא
תַּחְתָּאָה׃ וּבְנֵי שַׁלְמָאָה חֲמוּהִי
דְמֹשֶׁה סְלִיקוּ מִקַּרְתָּא
דִירִיחוֹ עִם בְּנֵי יְהוּדָה לְמַדְבְּרָא
דִיהוּדָה דִי בִּדְרוֹם עֲרָד
וַאֲזַלוּ וִיתִיבוּ עִם עַמָּא׃

[illegible]

[illegible]

ששנת בארצם ושבו לבית ישראל ובימי שאול היו יושבים עם עמלק כי כשהלכו היו יושבים וקצתם ממקום למקום ואמר להם שאול לכו סורו רדו מתוך עמלקי וגו' ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל והנה כי החסד הזה שאמר להם לשעבר ובימי יהונדב בן רכב היה אחד מהם ומכבד בין ישראל ובימי ירמיה הנביא היו בני הרכבים בתוך ישראל ואמר הכתוב לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ובית הרכבים היו מבני יתרו כמו שאמר המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב ועתה כשהלכו בני יהודה לחברון היו יושבים עם הכנענים בחברון כאשר היו לו בקריית עיר התמרים ובשהלכו בני יהודה לחברון עלו מהם בשלום כי קראו להם שלום בני יהודה בשלחמם עם הכנעני שיעלו מן מקומם ולא ימותו עמהם כמו שקרא להם שאול כשלחמו עם העמלקי וכן עשו ועלו מהם בשלום

וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶת־שִׁמְעוֹן אָחִיו וַיַּכּוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צְפַת וַיַּחֲרִימוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר חָרְמָה׃ וַיִּלְכֹּד יְהוּדָה אֶת עַזָּה וְאֶת גְּבוּלָהּ וְאֶת אַשְׁקְלוֹן וְאֶת גְּבוּלָהּ וְאֶת עֶקְרוֹן וְאֶת גְּבוּלָהּ׃

וַאֲזַל יְהוּדָה עִם שִׁמְעוֹן אֲחוּהִי וּמְחוֹ יָת כְּנַעֲנָאָה דְּיָתֵיב בִּצְפַת וְגַמְרוּ יָתַהּ וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּקַרְתָּא חָרְמָה׃ וּכְבַשׁ יְהוּדָה יָת עַזָּה וְיָת תְּחוּמַהָא וְיָת אַשְׁקְלוֹן וְיָת תְּחוּמַהָא וְיָת עֶקְרוֹן וְיָת תְּחוּמַהָא׃

וישבו במדבר יהודה עם בני יהודה וזה המדבר הוא מדרום ערד ורבותינו ז"ל דרשו כי בני ישראל נתנו עיר התמרים והיא יריחו לדושנה כמו שהתנה יהושע עמהם לבני הקיני ואמר כי מה שאמר משה רבנו עליו השלום והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך זה דושנה של יריחו שהיה רחבו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והשאירוהו מחלק ואמרו מי שיבנה בבית המקדש יהיה שלו כדי שיהיה לכל ישראל חלק בבית הבחירה ובין כך נתנוהו לבני יתרו והיו בידם ארבע מאות שנה וארבעים שנה עד שנבנה בית המקדש ולא נחלו בהם להם כמו שאמר עלו מעיר התמרים ועם ישראל נשאר יתרו כמו שאמר לו משה אל נא תעזב אותנו ומה שאמר וילך לו אל ארצו לגייר את בני משפחתו ושוב דרשו עלו מעיר התמרים שהניחו אותה התלמידים מעצמם והלכו ללמוד תורה במדבר יהודה אשר בנגב ערד עם עתניאל בן קנז הוא יעבץ וישב את העם עם התלמידים היושבים לפני תורתו שלחו אלו התקנים שיושבין לתלמידים הגמים שנאמר ויקרא יעבץ לאלהי ישראל וגו' והיו דכתבי ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב לאחר שנתן להם דושנה של יריחו הניחו והיה להם ממנה להתפרנס מיד עלו ללמוד תורה ודימו לו הקב"ה חסידים כמותו ויקי ה' כי לא להוריש

רד"ק ויהי יי' וגו' כי לא להוריש פי' לא
יכלו להוריש כי אעפ' שהיה עמם
להוריש את יושבי ההר יושבי העמק לא יכלו
להורישם כי רכב ברזל להם" והסבה בחטאתם היתה
שהניח אותם השם לנסות בם את ישראל: כמו
שאמר אחר כך
אמר שהיה יי' וגו'
הוא והורישו את יושבי
ההר והעמק לא
לא יכלו להוריש את
יושבי העמק לפי
שהיה להם
רכב ברזל
ואת
היבוסי
יושב ירושלם לא
הורישו בני בנימן
ובספר יהושע
אומר לא יכלו בני
יהודה להורישם
והוא כמו שפירשנו
כי ירושלם היתה
בגבול יהודה ובנימן
על קו הגבול
ההוא עד כן הוא
הכל שנפלו לפני השופטים ובימי
דוד עדיין היבוסי בירוש' ולקחה בימי דוד כמו שכתו'
ויעלו וגו' בית אל שנפל בגורלם ואעפ' שספר
אותה לפני בני אפרים שכבר מכרו אותה בימי יהושע כמו שאמר
כאן ויהי יי' עמם שהיה כמו שאמר נלך יי' עמהם וגו'

והוה מימרא דיי'
בסעדא דבית יהודה
ותריכו ית יתבי טורא
ובתר כן דחבו לא
יכלו לתרכא ית יתבי
מישרא ארי רתיכין
דברזלא להון ויהבו
לכלב ית חברון כמא
דמליל משה ותריך
מתמן ית תלתא בני
גבריא וית יבוסאי יתבי
ירושלם לא תריכו בני
בנימן ויתיבו יבוסאי עם
בני בנימן בירושלם עד
יומא הדין
וסליקו דבית יוסף אף
אינון לבית אל ומימרא
דיי' בסעדיהון

ויהי יהוה את יהודה
ויורש את ההר כי לא
להוריש את יושבי
העמק כי רכב ברזל
להם ויתנו לכלב את
חברון כאשר דבר
משה ויורש משם
את שלשה בני הענק
ואת היבוסי יושב
ירושלם לא הורישו
בני בנימן וישב היבוסי
את בני בנימן ב
בירושלם עד היום
הזה ויעלו
בית יוסף גם הם בית
אל ויהוה עמם

רלב"ג ויהי יי' את יהודה ויורש את ההר
ר"ל שהסבה מאת השם עם יהודה היתה
ענין בהורשת ההר" ואמנם לא יכול להוריש את יושבי
העמק כי רכב ברזל להם ואין זה חוקים שימנע
והנה שהודיע כי אם היה עמם לא יימנע מאת השם יתב'
שיעזרהו בהורישם
אמר כי הורה
בגלל המלחמה לא יכלו
שלא יכול להוריש
יושבי העמק כי
אין מעצור ליי'
להושיע ברב או
במעט אלא שלא
מנעו מיעזרו השם
להורישם שיתנו
אלא בגבול שלהם
כמו שנזכר
ברצון זה הספר
ואת מלחמתם
שיהיה בגבול
שימשך ורואה
שהודיע הקיני
ישב בירושלם עד
ימי דוד כמו
שנזכר בספר שמואל
והנה סבת מעטם שם לקחתם שסבת לקחתם. ספר
אחר מלך שלא יסבר לו ולמטה ולכהנו וזהו שימשיך הסבה
כל זה הספר כמו שזכרנו והוא אמר אמן עד הזמן
הזה ר"ל עד ימי כתוב זה הספר" וזהו וכו'

רד״ק ויתירו׳ מתרגמין ושלחו וכאלו פירש ויתלו וכאלו היה ויתרו על דברים אחרים ושלחו מרגלים׳ **ויראו** השומרים׳ קראם שומרים שהיו שומרים את פתח העיר ושמרו אם יראו איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר כי לא היו יודעין את מבוא העיר אלא בנוית ופרדסים היו מסובבים אותה׳ ובדברי רז״ל מבוא העיר׳ למה נקרא שמה לוז מה לוז אין לו פה אף זו לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה של עיר׳ אמר ר׳ סימון לוז היה עומדת על פתחה של מערה והיה חלול וחלל׳ והיו נכנסין דרך חלול למערה ודרך המערה לעיר׳ ויראו השומרים וגו׳ לא׳ אמרו שמנגל אמוריים דקים׳ ועשינו עמך׳ בשו״ת הנס׳ והמן הן׳ ויש מפרים שכתוב בקין הנס׳ ושוא״ק הן׳ והיא שנגה וידעו וד״ה מפי המקרא׳ **ויראם** את מבוא העיר׳ אמרו רז״ל אמר אוקים בפיו עקם להם ויחננקם במכנעים רמז אמר להם ויראהו להם

וַיָּתִירוּ בֵית יוֹסֵף בְּבֵית אֵל וְשֵׁם הָעִיר לְפָנִים לוּז׃ וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד׃ וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר וַיַּכּוּ אֶת הָעִיר לְפִי חָרֶב וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלֵּחוּ׃ וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

וּשְׁלַחוּ מְאַלְלִין דְּבֵית יוֹסֵף לְבֵית אֵל וְשׁוּם קַרְתָּא מִלְּקַדְמִין לוּז׃ וַחֲזוֹ נַטְרַיָּא גַּבְרָא נָפֵיק מִן קַרְתָּא וַאֲמַרוּ לֵיהּ אַחְזֵינָא כְעַן יַת מַעֲלָנָא דְּקַרְתָּא וְנַעְבֵּיד עִמָּךְ טֵיבוּ׃ וְאַחְזִינוּן יַת מַעֲלָנָא דְּקַרְתָּא וּמְחוֹ יַת קַרְתָּא לְפִתְגַּם דְּחָרֶב וְיַת גַּבְרָא וְיַת כָּל זַרְעִיתֵיהּ שֵׁיזִיבוּ׃ וַאֲזַל גַּבְרָא לַאֲרַע חִתָּאֵי וּבְנָא קַרְתָּא וּקְרָא יַת שְׁמַהּ לוּז הוּא שְׁמַהּ עַד יוֹמָא הָדֵין׃

כי שלא ירגיש אדם בו׳ ותמה כוותיה דר׳ יוחנן ששאל כנעני זה ושואלים במכנעים וכו׳ ותמה הייתי ל׳ ואמר שפתן לעיניו שסבר הלכה אין לו אישור׳ שנא׳ ויראו השומרים וגו׳ וכתי׳ ויראם את מבוא העיר וגו׳ ומה חסד עשו עמו כי העיר הכו לפי חרב ואת האיש ואת משפחתו שלחו׳ שנא׳ וילך האיש ארץ החתים׳ **וילך** האיש ארץ החתים׳ אינו החתים משבע אומות׳ הוא שמה עד היום הזה׳ לפי שקרא לה שם העיר האחרת׳ ואמ״ר כי בעונם שם שקרא לה קוראים לה כן עד היום הזה לוז וכדרש לוז הוא שמה עד היום הזה היא לוז שצבעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה מה נבוכדנצר ולא החריבה׳ ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכה אלא זקנים שבה בזמן שדעתם קצה בהם יוצאין חוצה לחומה ומתים׳ והלא דברים קל וחומר ומה כנעני זה שלא הלך ברגליו ולא דבר בפיו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שהולך ברגליו ומדבר בפיו על אחת כמה וכמה׳ ולא תורים וגו׳

רד"ק ולא הוריש מנשה ספר הכתוב בגבולים שהיו למנשה בני שנים והורישום את יושבי הארץ וגו' ויהי כי חזק פועל עבר כי אין יחוס קיים ויחוס פתח ויואל ותכבד יד בית יוסף שהיו סמוכים להם כי אילון ושעלבים לגבול דן היו וכשיוסף היו סמוכים להם ולגבול יהודה וכבדה יד בית יוסף על האמורי והיו להם למס יגל
לא הורישם
ולמה היו להם
לשמש ולמסים

רלב"ג ויושם זכר יואל וגו' ענק שנשאר יושבי
קללה בנכנסו ישראל לגבור שקם
היו להם למוקש כמו שזכר עשר

ולא תריך דבית
מנשה ית בית שאן ו
ית כפרנהא וית תענך
וית כפרנהא וית יתבי דור
וית כפרנהא וית יתבי יבלעם וית כפרנהא
וית יתבי מגדו וית כפרנהא ושרי כנענאה
למיתב בארעא הדא והוה כד תקיף
ישראל ושוו ית כנענאי למסקי מסין
ותרכא לא תריכינון ודבית אפרים לא
תריכו ית כנענאי דיתבין בגזר ויתיבו
כנענאי ביניהון בגזר דבית זבולן לא
תריכו ית יתבי קטרון וית יתבי נהלל
ויתיבו כנענאי ביניהון והוו למסקי מסין
דבית אשר לא תריכו ית יתבי עכו
וית יתבי צידון ית אחלב וית אכזיב וית
חלבה וית אפיק וית רחוב ויתיבו דבית
אשר בגו כנענאי יתבי ארעא ארי לא
תריכונון דבית נפתלי לא תריכו
ית יתבי בית שמש וית יתבי בית ענת ויתיבו
בגו כנענאי יתבי ארעא ויתבי בית שמש
ובית ענת הוו להון למסקי מסין ורחקו
אמוראי ית בני דן לטורא ארי לא שבקונון
למיחת למישרא ושרי אמוראה למיתב
בטור חרס באילון ובשעלבים ותקיפת
ידא דבית יוסף והוו למסקי מסין ח

ולא הוריש מנשה את בית שאן
ואת בנותיה ואת תענך ואת בנותיה ואת
ישב דור ואת בנותיה ואת יושבי יבלעם
ואת בנותיה ואת יושבי מגדו ואת בנותיה
ויואל הכנעני לשבת בארץ הזאת ויהי
כי חזק ישראל וישם את הכנעני למס
והוריש לא הורישו ואפרים לא הוריש
את הכנעני היושב בגזר וישב הכנעני
בקרבו בגזר וזבולן לא הוריש את
יושבי קטרון ואת יושבי נהלל וישב
הכנעני בקרבו ויהיו למס אשר לא
הוריש את ישבי עכו ואת יושבי צידון
ואת אחלב ואת אכזיב ואת חלבה ואת
אפיק ואת רחב וישב האשרי בקרב
הכנעני יושבי הארץ כי לא הורישו
נפתלי לא הוריש את ישבי בית
שמש ואת ישבי בית ענת וישב בקרב
הכנעני ישבי הארץ וישבי בית שמש
ובית ענת היו להם למס וילחצו האמרי
את בני דן ההרה כי לא נתנו לרדת
לעמק ויואל האמרי לשבת בהר חרס
באילון ובשעלבים ותכבד יד בית יוסף
ויהיו למס

רד"ק ויעל מלאך ה'. ת"י וסליק נבואה דה' בשליחות מן קדם ה'. ורז"ל כי פנחס היה זה הנביא מן הגלגל. שם נאמרה לו הנבואה הזאת שיאמר אותה לישראל בזה המקום. ואע"פ שאין הכהנים שם על פי ה' לא היו נקבצים שם. על דרך אל הבכים. נקרא שמו כן לפי שבכו שם כמ"ש לפנים ויבכו שם העם. במקום עבר ורצו פירוש וגם אמרתי עתה אמרתי בלבי. פי' כי היה דעתי שיתקיים להעלותם מארצכם וכן שיהיו עמך לצורי אויביך לצדים למעררי בצדיכם כנגדים ובעיונות לשון ולפח לצדים מקרא קצר ופי' לנגעים ולצדים וית' למעיקין כמו ברש וימ' אותו מן כל מוט ולמוקש יתמוטט אותן קשים כמו ומורי לנשיכו ולכוויות.

רלב"ג ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים רל"ל המקום אשר קראו בוכים אחר זה. ... הגמר שכבר שם ישראל ... המלאך היה נביא שלא יתכן שידבר מלאך ה' לרבים יחד בזה האופן כמו שזכרנו במקומות רבים כפירושנו לדברי התורה. וכן יראה שזה המלאך היה נביא וידמה שזה הנביא היה פנחס כשהרגיל ואמר שעלה ה' מן הגלגל לבד שהם היה לו הנבואה הזאת:

וגבול האמרי ממעלה עקרבים מהסלע ומעלה: פ

ויעל מלאך יהוה מן הגלגל אל הבכים ויאמר אעלה אתכם ממצרים ואביא אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לאבתיכם ואמר לא אפר בריתי אתכם לעולם: ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת מזבחותיהם תתצון ולא שמעתם בקולי מה זאת עשיתם: וגם אמרתי לא אגרש אותם מפניכם והיו לכם לצדים ואלהיהם יהיו לכם למוקש: ויהי כדבר מלאך יהוה את הדברים האלה אל כל בני ישראל וישאו העם את קולם ויבכו: ויקראו שם המקום ההוא בכים ויזבחו שם ליהוה:

ותחום אמוראה ממסקנא ד עקרבים מכיפא ולעילא: וסליק נביאה דה' בשליחות מן קדם ה' מן גלגלא לבוכים ואמר אסקית יתכון ממצרים ואעלית יתכון לארעא דקיימית לאבהתכון ואמרית לא אשני קיימי דעמכון לעלם: ואתון לא תגזרון קיים ליתבי ארעא הדא איגוריהון תתרעון ולא קבלתון במימרי מה דא עבדתון: ואף אמרית לא אתריך יתהון מן קדמיכון ויהון לכון למעיקין וטעותהון יהון לכון לתקלא: והוה כד מליל נביאה דה' ית פתגמיא האילין עם כל בני ישראל וארימו עמא ית קלהון ובכו: וקרו שמא דאתרא ההוא בוכים ונכסו תמן נכסת קודשין קדם ה':

רלב״ג

וישלח יהושע את העם. ר״ל שכבר שלח את העם קודם זה ... [illegible]
לפי שכבר היה צריך לזכור שעבדו ישראל את יי׳ כל ימי יהושע וכל
ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את מעשה יי׳ במצרים ועל ים
ובמדבר ובימי יהושע אבל אחר״ז אמר ויקם דור אחר וגו׳ והנה בזה [illegible] ופעמים [illegible] יהושע
והזקנים לא היה כי אם כמו שבעה עשרים שנה [illegible] אמרו [illegible] כל הדור
[illegible]
אל אבותיו ר״ל
הזקנים כלם אשר
ראו את כל מעשה
יי׳ וקם הדור
[illegible] כלם
[illegible] לישראל
[illegible] אשר ראו את
כל מעשה יי׳ כי לא
[illegible]
עד זה [illegible]
[illegible]
[illegible] בישראל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
מעשי יי׳ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
כל ימי הזקנים

רד״ק

וישלח יהושע
וכבר שלח כלם
וזה היה מעשה
מוקדם [illegible]
[illegible]
[illegible]
בן יהושע
[illegible]
[illegible]
לעבוד את יי׳
[illegible]
[illegible]
[illegible] עבדו את
יי׳ כל ימי [illegible]
וכל ימי
הזקנים אשר
האריכו ימים
אחרי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] לישראל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
בכל אשר [illegible]

וַיְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעָם
וַיֵּלְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
לְנַחֲלָתוֹ לָרֶשֶׁת אֶת
הָאָרֶץ: וַיַּעַבְדוּ הָעָם אֶת
יְהוָה כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל
יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ
יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשׁוּעַ
אֲשֶׁר רָאוּ אֵת כָּל
מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדוֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:
וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד
יְהוָה בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר
שָׁנִים: וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ
בִּגְבוּל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת
חֶרֶס בְּהַר אֶפְרָיִם מִצְּפוֹן
לְהַר גָּעַשׁ: וְגַם כָּל הַדּוֹר
הַהוּא נֶאֶסְפוּ אֶל אֲבוֹתָיו
וַיָּקָם דּוֹר אַחֵר
אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא
יָדְעוּ אֶת יְהוָה וְגַם
אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:

וּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ יָת עַמָּא
וַאֲזַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר
לְאַחְסַנְתֵּיהּ לְמֵירַת יָת
אַרְעָא: וּפְלַחוּ עַמָּא
קֳדָם יְיָ כָּל יוֹמֵי יְהוֹשֻׁעַ
וְכָל יוֹמֵי סָבַיָּא דְּאוֹרִיכוּ
יוֹמִין בָּתַר יְהוֹשֻׁעַ דַּחֲזוֹ
יָת כָּל עוֹבָדָא דַּיְיָ רַבָּא
דַּעֲבַד לְיִשְׂרָאֵל: וּמִית
יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן עַבְדָּא דַּיְיָ
בַּר מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין:
וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בִּתְחוּם
אַחְסַנְתֵּיהּ בְּתִמְנַת
חֶרֶס בְּטוּרָא דְּבֵית
אֶפְרַיִם מִצִּפּוּנָא
לְטוּר גַּעַשׁ: וְאַף כָּל
דָּרָא הַהוּא אִתְכְּנִישׁוּ
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן וְקָם
דָּרָא אָחֳרָנָא בָּתְרֵיהוֹן
דְּלָא יְדַעוּ לְמִדְחַל מִן
קֳדָם יְיָ וְאַף יָת
עוֹבָדָא דַּעֲבַד לְיִשְׂרָאֵל:

רד״ק בכל אשר יצאו· בכל מקום אשר יצאו להלחם היתה יד ה׳ בם לרעה והיו נגפים לפני אויביהם
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויעשו בני ישראל את הרע
בעיני יהוה ויעבדו את הבעלים׃ ויעזבו
את יהוה אלהי אבותם המוציא אותם
מארץ מצרים וילכו אחרי אלהים
אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיהם
וישתחוו להם ויכעסו את יהוה׃ ויעזבו
את יהוה ויעבדו לבעל ולעשתרות׃
ויחר אף יהוה בישראל ויתנם ביד
שסים וישסו אותם וימכרם ביד אויביהם
מסביב ולא יכלו עוד לעמד לפני
אויביהם׃ בכל אשר יצאו יד יהוה
היתה בם לרעה כאשר דבר יהוה
וכאשר נשבע יהוה להם ויצר להם
מאד׃ ויקם יהוה שפטים ויושיעום מיד
שסיהם׃ וגם אל שפטיהם לא שמעו כי זנו
אחרי אלהים אחרים וישתחוו להם סרו
מהר מן הדרך אשר הלכו אבותם לשמע
מצות יהוה לא עשו כן׃ וכי הקים יהוה
להם שפטים והיה יהוה עם השפט
והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט כי
ינחם יהוה מנאקתם מפני לחציהם ודחקיהם׃

ועבדו בני ישראל ית דביש
קדם יי ופלחו ית בעליא׃ ושבקו ית
פולחנא דיי אלהא דאבהתהון דאפיק
יתהון מארעא דמצרים ואזלו בתר
טעות עממיא מטעות עממיא די
בסחרניהון וסגידו להון וארגיזו קדם יי׃
ושבקו ית פולחנא דיי ופלחו לבעלא
ולעשתרתא׃ ותקיף רוגזא דיי בישראל
ומסרינון ביד בוזזיהון ובזו יתהון ומסרינון
ביד בעלי דבביהון מסחור סחור ולא
יכלו עוד למיקם קדם בעלי דבביהון׃
בכל אתר דנפקו מחא מן קדם יי הות
בהון לבישא כמא דמליל יי וכמא
דקיים יי להון ועקת להון לחדא׃
ואקים יי נגודין ופרקינון מיד
בוזזיהון׃ ואף מן נגודיהון לא קבילו
ארי טעו בתר טעות עממיא וסגידו
להון סטו בפריע מן ארחא דאזלו
אבהתהון לקבלא פקודיא דיי לא
עבדו כן׃ וארי אקים יי להון נגודין
והוי מימרא דיי בסעדא דנגודא ופריק
להון מידא דבעלי דבביהון כל יומי נגודא
ארי מתב קדם יי מימרא דאמר ומקבל צלותהון
ופריק להון מן קדם דוחקיהון
ומשעבדיהון׃

רד"ק ופיס׳ לא הפילו ממעלליהם׳ ממעלליהם לפעלם כלו לא הפילו דבר רע אחד אלא כל רעתם עשו ויורש׳ לא הפילו לא הניחו דבר מהיות כמ"ש על כל מה שעמם׳

רלב"ג וזכר כי אחרי מות הזקנים ההם שבו ישראל לרע ועבדו ע"ז ונספר דרך כלל מה קיים מנהגם בימי השופטים עד שלא יתכנו לעבוד את יי׳ כי אחרי כי בימי השופט ובמותו ישובו להשחית את דרכם׳ ולזה יחר אף יי׳ בישראל ואמר שלא יוסיף עוד להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימת והם השארים לנסות בם את ישראל השומרים את דרך יי׳ אם לא וזה סבה לנסות אם ישראל ובהיותם בלתי חזקים במלחמות הם את ולזה לא קבלו ראויים אל שהשלים לגרש בימי יהושע השארית כל הגוים האלה׳ ולזה הניחם

וְהָיָה׀ בְּמוֹת הַשּׁוֹפֵט יָשֻׁבוּ וְהִשְׁחִיתוּ מֵאֲבוֹתָם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם לֹא הִפִּילוּ מִמַּעַלְלֵיהֶם וּמִדַּרְכָּם הַקָּשָׁה׃ וַיִּחַר אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יַעַן אֲשֶׁר עָבְרוּ הַגּוֹי הַזֶּה אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתָם וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוֹלִי׃ גַּם אֲנִי לֹא אוֹסִיף לְהוֹרִישׁ אִישׁ מִפְּנֵיהֶם מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָזַב יְהוֹשֻׁעַ וַיָּמֹת׃ לְמַעַן נַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל הֲשֹׁמְרִים הֵם אֶת דֶּרֶךְ יְהוָה לָלֶכֶת בָּם כַּאֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֲבוֹתָם אִם לֹא׃ וַיַּנַּח יְהוָה אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לְבִלְתִּי הוֹרִישָׁם מַהֵר וְלֹא נְתָנָם בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ׃

וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ יְהוָה לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֵת כָּל מִלְחֲמוֹת כְּנָעַן׃

וַהֲוֵי כַּד מָאִית נָגֹדָא תָּיְבִין ומִתְבַּלִין מֵאֲבָהָתְהוֹן לִמְהָךְ בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָא לְמִפְלְחֵיהוֹן וּלְמִסְגַד לְהוֹן לָא שָׁבְקִין מֵעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָא וּמֵאָרְחַתְהוֹן מְקַלְקְלַיָא׃ וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר חֲלַף דַּעֲבַרוּ עַמָא הָדֵין יָת קְיָמִי דְּפַקֵידִית יָת אֲבָהָתְהוֹן וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרִי׃ אַף אֲנָא לָא אוֹסֵיף לְתָרָכָא אֱינַשׁ מִן קֳדָמֵיהוֹן מִן עַמְמַיָא דִּי שְׁבַקִינוּן יְהוֹשֻׁעַ וּמִית׃ בְּדִיל לְנַסָאָה בְּהוֹן יָת יִשְׂרָאֵל הֲנָטְרִין אִינוּן יָת אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לִמְהָךְ בְּהוֹן כְּמָא דִנְטַרוּ אֲבָהָתְהוֹן אִם לָא׃ וְשַׁבַק יְיָ יָת עַמְמַיָא הָאִלֵין בְּדִיל לְתָרָכוּתְהוֹן בִּפְרִיעַ וְלָא מַסְרִינוּן בִּידָא דִיהוֹשֻׁעַ׃

וְאִלֵין עַמְמַיָא דִּשְׁבַק יְיָ לְנַסָאָה בְּהוֹן יָת יִשְׂרָאֵל יָת כָּל דְּלָא הֲווֹ יָדְעִין יָת כָּל קְרָבַיָא דִּכְנָעַן׃

רד"ק ואלה הגוים הנ' לנסות בם את ישראל. הדור הבא אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען שראו בהם נס ולא בגבורת ישראל אלא שהקב"ה היה נלחם בעבורם ומפילם ויושע מפניהם: רק למען דעת. רק לזה הדבר לבדו הניחם
למען שידעו דורות
בני ישראל אותם:
הגוים אשר הדור
הראשון שידעו מה
היה המלחמה אתם
לא ישימו לבך אלו
במה היתה נלחמים
ובדברים רבים
שילמדו אותם דרכי
המלחמה כי אין
ה' נלחם בעבורם
רק הדור אשר היו
לפנים לא ידעו
דרכי המלחמה כי
לא הוצרכו להם כי ה' נלחם להם ולא היה אחד מהם ירדוף
אלף: חמשת סרני וגו' ומה היו אלה הגוים אשר
הניח ה' אשר לא הכם עד יהושע חמשת
סרני פלשתים. ופי' חמשת סרני פלשתים המקומות
שהיו מושלים בהם חמשת סרני פלשתי' פי' חמשת סרני'
הערים הנזכרות: אשדוד ובת עקרון אשקלון עזה וגת
הערים הקטנות והכפרים והנה ראינו כי יהודה
לכד עזה ואשקלון ועקרון ואת גבוליהם ואיך אמר
כי אלה הגוים הניח ה' לנסות בם את ישראל: ואפשר

רַק לְמַעַן דַּעַת דֹּרוֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם
מִלְחָמָה רַק אֲשֶׁר־
לְפָנִים לֹא יְדָעוּם׃
חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פ
פְלִשְׁתִּים וְכָל־הַכְּנַעֲנִי
וְהַצִּידֹנִי וְהַחִוִּי יֹשֵׁב
הַר הַלְּבָנוֹן מֵהַר
בַּעַל חֶרְמוֹן עַד
לְבוֹא חֲמָת׃

לְחוֹד בְּדִיל דִּידְעוּן
דָּרַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאַלָּפוּתְהוֹן קְרָבָא
לְחוֹד דְּמִלְּקַדְמִין לָא
הֲווֹ יָדְעִין הִמּוֹן׃
טוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי וְכָל
כְּנַעֲנָאֵי וְצִידוֹנָאֵי ו
וְחִוָּאֵי יָתְבֵי טוּרָא
דְלִיבְנָא מִטּוּר מֵישַׁר
חֶרְמוֹן וְעַד מַעֲלָנָא
דְּחֲמָת׃

רלב"ג ואלה הגוים אשר הניח ה'
לנסות בם את ישראל אר'
כל אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען. ר"ל
שהם לא הרגישו איך היו מלחמות כנען כי נרא
שהרגישו ידעו איך ונראה להם לא הושיעם לבד יד
השי' היה הכלל
להם והם נר"ה
הרגישו בזה רק
שעשה זה השי' למען
דעת דורות ישרא'
כי שעה רק השי'
הנהיגם במדרי-
עמך המלחמה כי
לא יכירו מה שעשה
מהם בשור הסבות
השי' מהם כי הוא
זה לא היו צריכין
לדעת סדר עמך
המלחמה כי ה'
הנלחם להם" ואמר שבכבר השאיר השי' שלא נתן בידי
יהושע חמשת סרני פלשתים ואע"פ שלכדו מהם
קצת יהודה אחר מות יהושע עזה ואשקלון ועקרון
הנה נשאר להם העמק כמו שזכר בראש זה הספ'
ואפשר שישוב העמק שלא לקחו אלו הערים מיד
יהודה ולזה מנאם כי עם חמשת סרני פלשתים
היו עזה ואשקלון ועקרון ואשדוד: וכמו שזכר
בספר שמואל וקצת זכר'

כי יאמר כן להיות הפלשתים מורדים ואמר הניח ה' על אותן שלא לכדום ישראל כלל וכן אמר הניח על אשר
לכדום ואחר כך הניח הגוים להיות ביד ישראל ופי' וכל הכנעני אותם שהיו יושבים בעבר הלבנון:

רד"ק ויחר אף יי' בישראל וימכרם ביד כושן רשעתים בן קין שנו ויש מפרשים כי רשעתים שם מקום ונקרא מלך כושן רשעתים על שם שהרשיע לישראל שתי רשעיות אחת בלבן ואחת בכושן ותהי עליו רוח יי' תר' ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם יי' ויתכן לפרש יכם ויתגבר ט יתעורר בגבורה להלחם עם כושן רשעתים ולהושיע את ישראל ומצא נביאות גבורה קטרא עליו וכן תר' ורוח יי' לבשה את גדעון ורוח גבורה מן קדם יי' וכן ותהי על יפתח רוח יי' ושרת על יפתח רוח גבורה מן קדם יי' רק לדרש ל' המניח נקהל במחנה שלמה קקנה לבעת במחנה ישראל ראיתי את עמי מה קן שתי רשעיות אלו קודמין לו רועהם סתעדין ושמו בבעל

והוו לנסאה בהון ית ישראל למידע היקבלון ית פקודיא דיי דפקיד ית אבהתהון בידא דמשה׃ ובני ישראל יתיבו בגו כנענאי חתאי ואמוראי ופריזאי וחואי ויבוסאי׃ ונסיבו ית בנתהון להון לנשין וית בנתהון יהבו לבניהון ופלחו ית טעוותהון׃ ועבדו בני ישראל ית דביש קדם יי ואתנשיאו ית פולחנא דיי אלההון ופלחו לבעליא ולאשרתא׃ ותקיף רוגזא דיי בישראל ומסרינון ביד כושן חייבא מלכא דארם דעל פרת ופלחו בני ישראל ית כושן חייבא תמני שנין׃

ויהיו לנסות בם את ישראל לדעת השמעו את מצות יהוה אשר צוה את אבתם ביד משה׃ ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי׃ ויקחו את בנותיהם להם לנשים ואת בנותיהם נתנו לבניהם ויעבדו את אלהיהם׃ ויעשו בני ישראל את הרע בעיני יהוה וישכחו את יהוה אלהיהם ויעבדו את הבעלים ואת האשרות׃ ויחר אף יהוה בישראל וימכרם ביד כושן רשעתים מלך ארם נהרים ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים שמנה שנים׃

רלב"ג והתועלת השני עבדו בני ישראל את כושן רשעתים מלך ארם שמונה שנים וזעקו יי' לבעבור ויושיע את עתניאל בן קנז כאשר לבש את רוח יי' וזעקו בני ישראל יתשבו יושיעם ותגבר ידו על כושן רשעתים מלך ארם ולא ספר שיקים זה כטלה לו קים קלן מה עד קדש

ותשקט הארץ

רד״ק ויעשו ראיתי
את עם
פני׳ ח וגו׳
עתניאל בן קנז. בן יפנה בן חסר־
נעשו להושיעם׳
ויאסף אלו
את
בני עמון וגו׳
עיר התמרים. היא
קרתא דדקלאה
יריחו וכבר
כתבנו לפנינו ע׳
ולמה וירשו עמון ס
שלכדוה לא שלמה
ובנו להם אלא
לקחו בה וישבו שם
כל קיום להם
יושבי׳

ויזעקו בני ישראל
אל יהוה ויקם יהוה
מושיע לבני ישראל
ויושיעם את עתניאל
בן קנז אחי כלב
הקטן ממנו ותהי
עליו רוח יהוה ח
וישפט את ישראל
ויצא למלחמה ויתן
יהוה בידו את כושן
רשעתים מלך ארם
ותעז ידו על כושן רשעתים ותשקט
הארץ ארבעים שנה וימת עתניאל בן
קנז ויספו בני ישראל לעשות
הרע בעיני יהוה ויחזק יהוה את
עגלון מלך מואב על ישראל על
כי עשו את הרע בעיני יהוה ויאסף
אליו את בני עמון ועמלק וילך ויך
את ישראל ויירשו את עיר התמרים

וזעיקו בני ישראל
קדם יי ואקים
יי פריק לבני א
ישראל ופרקינון ית
עתניאל בר קנז א
אחוהי דכלב דזעיר
מניה ושרת
עלוהי רוח נבואה
מן קדם יי ודן
ית ישראל ונפק ל
לאגחא קרבא
ומסר יי בידיה ית
כושן חייבא מלכא
דארם ותקיפת ידיה
על כושן חייבא ושדכת ארעא
דישראל ארבעין שנין ומית עתניאל בר
קנז ואוסיפו
בני ישראל למעבד דביש קדם יי
ותקיף יי ית עגלון מלכא דמואב על ח
ישראל על דעבדו ית דביש קדם יי ובניש
לותיה ית בני עמון ועמלק ואזל ומחא
ית ישראל ויריתו ית קרתא דדקלייא
דיריחו

רלב״ג ויגם שקטה הארץ ארבעים
שנה מעת התחלת השעבוד ס
לא יתכן שיהיו ימי השקט מן שנה כמו שאמרנו פ
שעבוד לגזר כמו כשען ישבה ואחר זמן
שעתניאל בן קנז שבו ישראל לעשות הרע בעיני יי׳
וקבצם עם ישראל
ויקם יהוה את עגלון
מלך מואב
ועבדוהו יח׳ שנה
וכבשו מקום אחד
קתמריס והיא
יריחו כמו שזכר
שנקרא מקום יריחו
עיר התמרים
ותשקט ישראל

רד"ק ויזעקו. איטר יד ימינו. ת"י גברא נגיד בידיה ימינא וכל נגיד בלשון ארמי הוא לדבר כמו מזוזית אלא כנגד רוצה כלומר לא היה שולט כיד ימינו ובלשון עברי אטר אמוס שלא היה שולט בו כמו ולא תאטר עלי באר פיה. פי' ספר יד ימינו שלא היה שולט בה וקיה שולט יד שמאלו ומה נדרו למדנו שהיה איש אטר לפי שמוכב ביהודה היה שלא יכול להתקשם אדם כשלם בכלי זין ולפי שם הקרב על ירך ימינו שתפשו יד שמאלו ולא מי ימצא הקרב שעל בן אמר שהיה איש אטר ויעש לו לה שני פיות מן לפי הקרב שהיה יכול להורג אחר בזה ויקרב אהוד היו שם כדי הדין גומד ארכו שיעור אמה וכן ת"י גרמידא למדיו למלבושיו על ירך ימינו לפי שהיה שמאלי שולט ויאחזנו בשמאלו גברא פטים שמן וכן לבריאים ובשמנים וכן

רלב"ג ויקשו ישראל לשוב להקים מושיע אהוד בן גרא יושב בארץ ובהמנחות עשה לו מלחמה וזה שהיה שכבש אל ישראל מנחה לעגלון כדי שיתכן לו יותר לבוא אליו משם ואולי היה אטר יד ימינו והיה זה גם כן סבה שלא ירגישו בהוייתו חגור ב כד שמאלו ועשה הקרב בעלת שתי פיות כדי שתכנס בקלות מבלי שיהיות אחר כשם כדיה והמיתו אותו תכף ולא היה צריך מלאכה כדי שלא יעכר ולזה לא היה ארוך ר"ל אם אמה ושם הקרב מתחת למדיו כדי שלא ירגיש. ויקרב את המנחה וגו' ועגלון איש בריא. עשה כמו בריאים ושמנים

ויעבדו בני ישראל את עגלון מלך מואב שמנה עשרה שנה׃ ויזעקו בני ישראל אל יהוה ויקם יהוה להם מושיע את אהוד בן גרא בן הימיני איש אטר יד ימינו וישלחו בני ישראל בידו מנחה לעגלון מלך מואב׃ ויעש לו אהוד חרב ולה שני פיות גמד ארכה ויחגר אותה מתחת למדיו על ירך ימינו׃ ויקרב את המנחה לעגלון מלך מואב ועגלון איש בריא מאד׃

ופלחו בני ישראל ית עגלון מלכא דמואב תמני עשרי שנין׃ וזעיקו בני ישראל קדם יי ואקים יי להון פריק ית אהוד בר גרא בר שבט בנימן גברא נגיד מידא ימינא ושדרו בני ישראל בידיה תקרובתא לעגלון מלכא דמואב׃ ועבד ליה אהוד חרבא ולה תרין פמין גרמידא אורכה וזרזיה יתה מלרע ללבושיה על ירכיה דימינא׃ וקריב ית תקרובתא לעגלון מלכא דמואב ועגלון גבר פטים לחדא׃

רד"ק ויהי כאשר וגו' וישלח את העם נשאי המנחה לאחוריו ושב את העברים ישראל שהיו עמו שלא יראו את המנחה ושב הוא עם הגלגל והוא שב מן הפסילים ממקום שהיו פוסלים שם האבנים וכן ת"י מן מחצבתא ויש פירוש אחר עבודת כדעת אהוד לעבודת
עגלון בעמו ז"ת
למה הלך ואחר כן
שב ולמה לא הניחו
בעודו שם עד
שהלך המנחה ה
ירצה היה אחר
שיאמר דבר סתר
לעשות מוציא ה
העומדים עליו
ויש להשיבם כי
שירצה ה עד
שלא להביא היום
היה והלך לו כאשר
כלה להקריב המנחה כדי שלא ירגישו בו לדבר אחר אלא על דבר המנחה וכאשר הלך עד הפסילים שב כאלו נזכר ואמר דבר אחד שכחתי לדבר עם המלך ועוד שלא ירגישו בו על המנחה ויהיה נקלה להמלט על כי לא ובכרוח יותר ממה שהיה אם היה עם העם בשלחו המנחה ויאמר הס שתוק עד שיצאו העומדים עליו

ויהי כאשר כלה להקריב את המנחה וישלח את העם נשאי המנחה: והוא שב מן הפסילים אשר את הגלגל ויאמר דבר סתר לי אליך המלך ויאמר הס ויצאו מעליו כל העמדים עליו:

והוה כד שיצי לקרבא ית תקרובתא ושלח ית עמא נטלי תקרובתא: והוא תב מן מחצבתא דעם גלגלא ואמר פתגמא דסתרא אית לי למללא עמך מלכא ואמר סליק ונפקו מלותיה כל דקימין עלוהי:

רלב"ג והנה זכר שאחר שהקריב המנחה לעגלון שלח את העם נושאי המנחה ואחר זה שב שלא להיות עגלון ממקום הפסילים קרוב לנושאי המנחה עד שלא יוכל להם יהד עמם לנקום נקמות מהם
ויהי כבר יהוד
היות נפסכם לו
לכבו לא לנסאר
המנחה יהד עם
שבבר יהבו המנחה
נקשות יותר כשהיה
יחיד ולא היה כריך
להשית לב הם
למלט עצמו שם
שבשוב אורך שלא
ילא יאמן על דבר
המנחה ואור
קריאה עצמו ששם
הדבר שהיה לו
לדבר עמו יותר שימלא מקום לדבר אתו ור"ת הדבר לא שכוון זה מה על השוב ויחזו ויש מן זה כלו מיחה שאשיר אל המלך ם עגלון לשמוע מעלו כל איש כדברו ויחזו שהדבר היה עגלון שמן מאד לערך מה שאמר אחר זה שהדבר עבר הלהב בעד הלהב והנה שב לחזר לעגלון נעגלון האמין בו על דבר המנחה שהראו בו ישראל היותם לו לעבדים נאמנים ולזה יאמר לעגלון שדבר סתר עליו ולא יתכן לגלותו בפני רבים והנה היה ריחוק עדיין לאהוד מן המלך כמו שיראה ממה שאמר זה ולזה המלך לשמולו לפני הם ר"ל שישתוק עד שיצאו מעליו כל העומדים עליו כאשר הבינו מפני כי אין רצונו לשמוע דברים אחרים קודם דברי אהוד ולא היה מן המוסר שיאמרו שם אלה עם רצונו לשמוע דברי סתר אלהים ואחר זה

רד״ק

ואהוד בא אליו וגו׳ בעלית המקרה שם כפלם ימות החמה ולא היה שם אחר
לבדו ובאו יושב המקרר והוא כמו עליה עשויה לאויר ולאורה לקררם בימי
החום לקרר ושומרים שם בימי הקיץ וכן ת״י בעליתא מררתא דבר אלהים לי אליך
ובדי יהיה לעמוד ויקם מעל הכסא ת״א לקדמוהי וזה עגלון היה מכבד שלמה שם
וישב שלמה על כסא יי׳ למלך שהיה הכסא קודש עגלון ועוד שם בו פני הקב״ה
למה זה שהכסא
מפני כבוד ויתן
מפני שלמה המלך
כפסוק הנזכר
מכסים יה׳ ושל
ברזל על עמן
שם המפור
שומרין מ״ל אל
יעקב לכל לפני
דלפני קרא ואהוד
בא אליו וגו׳ ויקם
מעל הכסא והנה
דברים קן ומה
עגלון מלך מואב
שהוא נוי ולא ידע
אלא כבוד עמו
ישראל ושם המקום
עליות מירה
ומה״ו. ויבא

רלב״ג

ואהוד בא שהקרב
הקהל אליו ומיהר
שמלך יושב לבדו
בעלית המקרה
אשר לו ומיהר
עשוים לקרר בימי
הקיץ ותוך היתה
העליה הקירה
בעלה אוויר רב
כי שישלם שם
קרוב ויקרר האויר
אמר שם ויאמר לו
אהוד דבר שהוא
מהאלהים לי אליך
ולזה לא יהיה שם
שיהיה יושב כי
עגלון ויקם מעל
הכסא״

ויבא גם הנצב אחר

וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְּקֵרָה אֲשֶׁר לוֹ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֵהוּד דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא׃ וַיִּשְׁלַח אֵהוּד אֶת יַד שְׂמֹאלוֹ וַיִּקַּח אֶת הַחֶרֶב מֵעַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ׃ וַיָּבֹא גַם הַנִּצָּב אַחַר הַלַּהַב וַיִּסְגֹּר הַחֵלֶב בְּעַד הַלַּהַב כִּי לֹא שָׁלַף הַחֶרֶב מִבִּטְנוֹ וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדֹנָה׃

וְאֵהוּד עַל לְוָתֵיהּ וְהוּא יָתֵיב בְּעִלִּיתָא מְרַרְתָּא קִיטָא דִילֵיהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲמַר אֵהוּד פִּתְגָּמָא רָזָא אִית לִי לְמַלָּלָא עִמָּךְ וְקָם מֵעַל כּוּרְסְיָא׃ וְאוֹשֵׁיט אֵהוּד יָת יְדָא שְׂמָאלֵיהּ וּנְסֵיב יָת חַרְבָּא מֵעַל יַרְכָּא דִימִינֵיהּ וְקַבְעַהּ בִּמְעוֹהִי׃ וְעַל אַף דִּסְתָּקָא בָּתַר שִׁנָּנָא וְטַמְטֵים שׁוּמָנָא בְּאַפֵּי שִׁנָּנָא אֲרֵי לָא שְׁלַף חַרְבָּא מִמְּעוֹהִי וּנְפַק אוּבְלֵיהּ שְׁפִידֵי׃

גם הנצב קוא יד החרב בו הלהב נצב והוא יד החרב ונקרא נצב לפי שהוא ניצב בתוך
הידיות ובפי׳ ולכן החרב כרך ידות והת״י דסתקא בתר שננא ולאין ויבא גם הנצב שנכנס גם יד החרב
בבטנו ויסגר החלב שהוא היה שמן מאד וסגר החלב בעד הלהב כלומר כסה הלהב שכסה כל ארך החרב
ולא יכול החרב לשלוף מבטנו״ ויצא הפרשדונה״ ת״י ונפק אוכליה שפידי פירשו כמו התנועות שהן
מתפשטות לשמים לרעתו הפסולת מורכבת מן פרש שהרכיב אוכלה ומן שדלו שהרכיב וסתן ודרי ויש
מפרשים הפרשדונה מקום ישיבת הפרשים״ ויצא אהוד המסדרונה״

רד"ק ויצא אהוד המסדרונה. יש מפרשים אל המסדרונה והוא מקום ישיבת השרים אצל המלך והמקום עשוי סדרים סדרים לשבת שם. אבל אחר שאמר ויצא אהוד המסדרונה ידמה כי ויצא הראשון הוא יוצא על אהוד ודעת המתרגם כן שתרגם יונתן המסדרונה לאכסדרא. בעדו: שלו וכן ויסגר בעדו כלומר סגר דלתות העליה על עגלון כדי שלא יכנסו בה יקחו פתאום כשיצא אהוד ולא ירגישו בדבר עד שימלט.

רלב"ג והנה כשנה היותו קם מעל הכסא שלח אהוד את יד שמאלו ולקח החרב מעל ירך ימינו ותקעה בבטנו עגלון והוא לא הרגיש בה מהעם כלל להיותו טרוד לקום משם וזה יאהר עם שעשה זה בשר. הפרשדונה ויכנס גם הנצב אחר הלהב ויסגור החלב בעד הלהב כי הפרשדון הוא הכתם שלא היה יכול אהוד להוציא החרב לפי שהוא יותר מהמם וזהו שלא יאהר החרב

ויצא אהוד המסדרונה ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל׃ והוא יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נעלות ויאמרו אך מסיך הוא את רגליו בחדר המקרה׃

ונפק אהוד לאכסדרא ואחד דשי עליתא באפוהי ואחד׃ והוא נפק ועבדוהי עלו וחזו והא דשי עליתא אחידן ואמרו ברם עביד הוא ית צורכיה באידרון בית קיטא׃

ויסגור דלתות העליה היא סגירת הדלתות בלא מנעול ונעל הוא סגר במנעול ומפתח כדי שיחשבו עבדיו שישן ויאחרו מלרדוף אחריו וימלט. והוא יצא ועבדיו באו כלומר אהוד יצא ועבדיו של עגלון באו ויאמרו אך מסיך הוא את רגליו. מסיך כמו מסך בכבד״ם הוא מן סכך. ר״ל סוכך רגליו והוא לשון כבוד כלומר שהיה עושה צרכיו וכסה הבגדים׳ רגליו.

ויחילו עד בוש וגו׳

מעשה ולא יצא הפרש ויצאה דרך המעים. יש מי שפירש כי זה שהוציא גם הנצב אחר הלהב כי הכבד יצא הפרש בעד הלהב מר״ז הפשן עד שלא נתאפשר לאהוד שיוציא החרב עגלון לגדל הבטן ולזה הכניס שם גם יד הקשן על שריתה שהכבר יצא הפרש מאשר בזולת הוצאת החרב מהבטן והנה זה הפירוש יותר נכון. אחר זה יצא אהוד אל האכסדרה וסגר דלתות העליה בעדו ונעל במפתח ויתכן שהיה המפתח ההוא סוגר הפתחים מבחוץ ולזה כאשר ראו עבדי עגלון

דלתות העליה נעולות חשבו שעגלון כבר אוחז על כל המעשים להיותו מסכך רגליו בחדר המקרה ר״ל שהיה בית הכסא בחדר המקרה והיה נפנה שם כי דרך מי שהוא נפנה לסכך רגליו בבגדיו ושחה מאד כמו יאהל׳ והנה כאשר האיחור

רד"ק

ויחילו עד בוש. ת' ואוריכו עד סגי' כלומ' עד אשר בושו מרוב ההמתנה. ובוש מקור פועל עבר מבנין הקל' כשקל ... אור. ובוש מקור מן הקל ובא בשקל כבד לפי ענין. ויקחו את המפתח כי מצאו אותו מבחוץ מקום שהניח אותו אהוד. המפתח היה קבוע ופותח מבחוץ. ויצא ואהוד נמלט. עד התמהמהם. כשעד שהתעכבו הם והוא נמלט ... שיפתחו העליה כמו עד שהלך ממקומו' עד שיבוא ... כשעד שהתעכבו ... ויצא ... הם ... רק ... ושב ... עד

ודרכו יש ... ... שעבר ... ...

רלב"ג

ויהי כאשר שמעו ... ...
... ... הפסילים ... ... עבר ... ...

ויתקע בשופר בהר אפרים ...

ויחילו עד בוש והנה איננו פתח דלתות העליה ויקחו את המפתח ויפתחו והנה אדניהם נפל ארצה מת׃ ואהוד נמלט עד התמהמהם והוא עבר את הפסילים וימלט השעירתה׃ ויהי בבואו ויתקע בשופר בהר אפרים וירדו עמו בני ישראל מן ההר והוא לפניהם׃

ואוריכו עד סגיותא וליתוהי פתח דרשי עליתא ונסיבו ית מפתחא ופתחו והא רבונהון מרמי על ארעא מית׃ ואהוד אשתזיב עד אתעכבותהון והוא עבר ית מחצביא ואשתזיב לשעירתה׃ והוה במיתוהי ותקע בשופרא בטורא דבית אפרים ונחתו עמיה בני ישראל מן טורא והוא קדמיהון׃

ויהי ... ... ישראל ...

רד"ק ויאמר אליהם רדפו [illegible] שם
[illegible] ישראל ולכח [illegible]
כמו שאמר ועשו קרב יהודה וישראל כל מואב
שיעברו מעבר לירדן כי עבר [illegible] ובארץ [illegible]
ולכדו מעברות הירדן שלא יעברו מואב [illegible]
והושיעום [illegible]
שהיו בארץ ישראל
[illegible] מעבר לירדן
[illegible] סמוך
לירדן. או לכדו
מעברות הירדן
לארצם כמו מואב
שהיו בארץ ישראל
שלא יוכלו לנוס
לארצם׃ ויכו
כל שמן׃
[illegible] כל [illegible]
והרגום [illegible]
[illegible] כלם גבורים
[illegible] כלב
[illegible] ולמה שמן
כלו בריאים [illegible]
וכן [illegible]
[illegible] ויש לפרש שמן עשירים ונכבדים וכלל [illegible]
[illegible] הירדן [illegible] כלו עשירים ונכבדים
[illegible] רוכבין [illegible]

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רִדְפוּ
אַחֲרַי כִּי נָתַן יְהוָה אֶת
אֹיְבֵיכֶם אֶת מוֹאָב
בְּיֶדְכֶם וַיֵּרְדוּ אַחֲרָיו
וַיִּלְכְּדוּ אֶת מַעְבְּרוֹת
הַיַּרְדֵּן לְמוֹאָב וְלֹא
נָתְנוּ אִישׁ לַעֲבֹר׃ וַיַּכּוּ
אֶת מוֹאָב בָּעֵת הַהִיא
כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ
כָּל שָׁמֵן וְכָל אִישׁ חָיִל
וְלֹא נִמְלַט אִישׁ׃ וַתִּכָּנַע
מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת
יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט
הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה׃

וַאֲמַר לְהוֹן רְדוּפוּ
בַּתְרַאי אֲרֵי מְסַר יְיָ
יָת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן יָת
מוֹאָבָאֵי בִּידֵיכוֹן וּנְחַתוּ
בַּתְרוֹהִי וַאֲחַדוּ יָת
מְגִזַּת יַרְדְּנָא עַל מוֹאָב
וְלָא שְׁבַקוּ אִינַשׁ ל
לְמֵיעְבַּר׃ וּקְטַלוּ יָת
מוֹאָב בְּעִדָּנָא הַהוּא
כְּעַשְׂרַת אַלְפִין גַּבְרָא
כָּל אוּמְתָּן וְכָל גִּבָּרֵי
גְּבַר וְלָא אִשְׁתֵּיזִיב
אֱנָשׁ׃ וְאִתְבְּרוּ מוֹאָבָאֵי
בְּיוֹמָא הַהוּא תְּחוֹת יַד
עַמָּא יִשְׂרָאֵל וְשַׁדִּיכַת
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
תְּמָנַן שְׁנִין׃

רלב"ג ולכדו [illegible] מעברות הירדן
למואב [illegible]
הירדן [illegible] מואב
מישראל בדרך שלא יוכלו מואב לעבור הירדן
ולנוס לארצם [illegible] מואב
[illegible] ישראל בעברי
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כל [illegible] וכל
[illegible]
[illegible] וכל גבורי
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ישראל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ולזה [illegible]
[illegible] ואולם התועלות
[illegible]
[illegible] הא [illegible]
[illegible]
[illegible]

נ ע

[illegible] אשר זה לספר
מספר הפקודים בזה הענין בראש הספר בכללות
כל מה שישראל הקהל כמו שהיו נפרדין [illegible]
אותם. ובאמר היו שבטים אלו הקים [illegible]
[illegible] זכרונות הקודש היו שבטים [illegible]
וכן בזה הלשון [illegible] לספר זה התועלת
כי הוא כמו כלל בזה הספר אשר [illegible]
הב' הוא שראוי למי שיתגדל בפעולה מה שיבין
בראשיתו הגעת התכלית יותר [illegible]
שאפשר לו. ולזה שלא יתנה ה' אחרי מות יהושע
[illegible] יעלה בתחלה להלחם בכנעני ויהיה כעזר [illegible]
[illegible] אותם כדי שיפול מזה הענין [illegible] לב על
[illegible] בני ישראל להלחם. ולזאת
הסבה בשנים ספר [illegible] ולגלו אותם
בזה כמו [illegible] ולזאת הסבה בשנים. [illegible]
[illegible] בזה [illegible] שספרנו [illegible] ישראל
[illegible] עריהם שהיו [illegible]
הג' הוא שראוי למי שירצה להביא דבר [illegible]
שלא ישאל התחלה כל מה שירצה שיתן לו [illegible]
[illegible] לא יתן לו [illegible] התחלה שיתנהג שלא ישיג
[illegible] ואחר זה יבקש מה שאחר [illegible] ולזה
תמצא שהשיבם [illegible] בן קנז [illegible]
[illegible] שיתן לו השדה ואחר זה היה לה מקום [illegible]
[illegible] לשאול [illegible] הסדר [illegible] זה הוא
[illegible] שצריך [illegible] שיתנהג [illegible]
[illegible] להם [illegible] בזה [illegible]
ולזאת הסבה בשנה השנית שיצאו [illegible]
לא היה כי אם שהלך אותו [illegible] לא היה לה מקום
להתרעם עליו [illegible]. הד' הוא
שראוי להתחבר עם השלמים [illegible]

[illegible] עם [illegible] ישראל להמנות [illegible] הה' הוא
שהוא ראוי לקחת שכר כל בריח ובריח [illegible]
[illegible] מן [illegible]
[illegible] הוא [illegible] כבר [illegible]
[illegible] כי לא יוכל [illegible] הקודשים [illegible]
כל אשר [illegible] יתן בעד נפשו והם [illegible]
[illegible] כדי שלא ידאג [illegible] על [illegible]
[illegible] בראותו [illegible] הו' הוא
שראוי לעשות מלחמה [illegible]
[illegible] הענין אל התכלית מן הדרוש כמו שיהיה זה
ראוי כאשר [illegible] אותו [illegible] הז'
[illegible] ושיהיה זה כשיהיה [illegible]
[illegible] כמו [illegible] להלחם [illegible]
[illegible] בן [illegible] עמהם
[illegible] כדי שלא ירגישו ולזה תמצא [illegible] ישראל
[illegible] ענין מן [illegible] לישראל [illegible] עמהם
[illegible] על יד [illegible] עמון ומואב [illegible]
[illegible] ולזה [illegible]
[illegible] בעבור ישראל כדי [illegible]
[illegible] ומן הענין [illegible]
[illegible] זה [illegible] לו [illegible]
[illegible] קודם [illegible] בזה [illegible]
[illegible] כדי [illegible] בשן
[illegible] ולא [illegible] כדי שלא יוכל
[illegible] ולזאת הסבה [illegible]
[illegible] קודם [illegible]
[illegible] לעבור [illegible] לדבר אלו דברי
[illegible] לעבור [illegible] על כל [illegible]
ושלא יהיה התכלית [illegible] זה הענין [illegible]

[illegible]

ואחריו היה שמגר בן ענת ויך את פלשתים שש מאות איש במלמד הבקר ויושע גם הוא את ישראל׃ ויוספו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ואהוד מת׃

ובתרוהי הוה שמגר בר ענת וקטל ית פלשתאי שית מאה גברא בפרש תוריא ופרק אף הוא ית ישראל׃ ואוסיפו בני ישראל למעבד דביש קדם יי ואהוד מית׃

רד"ק ואחריו היה שמגר בן ענת [illegible]

[illegible]

[illegible]

רד"ק

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

וַיִּמְכְּרֵם יְהוָה בְּיַד יָבִין מֶלֶךְ כְּנַעַן אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחָצוֹר וְשַׂר צְבָאוֹ סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם׃ וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה כִּי תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה׃ וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא׃

וּמְסַרִינוּן יְיָ בְּיַד יָבִין מַלְכָּא דִּכְנַעַן דִּמְלַךְ בְּחָצוֹר וְרַב חֵילֵיהּ סִיסְרָא וְהוּא יָתֵיב בִּתְקוֹף כְּרַכֵּי עַמְמַיָּא׃ וּזְעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ אֲרֵי תְּשַׁע מְאָה רְתִכִּין דְּבַרְזְלָא לֵיהּ וְהוּא דְּחֵיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּתְקוֹף עֶשְׂרִין שְׁנִין׃ וּדְבוֹרָה אִתְּתָא נְבִיאֲתָא אִתַּת לַפִּידוֹת הִיא דַּיְנָא יָת יִשְׂרָאֵל בְּעִדָּנָא הַהִיא׃

[illegible]

רד"ק והיא יושבת תחת תמר כמו
תמר ות"י הפסוק כן והיא יתבא
בקרתא בעטרות דבורה מתפרנסא מדילה ולה דיקלין
ביריחו ופרדסין ברמתא וזיתין עבדין משח בבקעתא
בית שקיא בבית אל עפר חיור בטור מלכא וסלקין
לותה בני ישראל
לדינא ויש לפרש
לפי הפשט שהיא
יושבת תחת תמר
היה ידוע לדבורה
בעיר ויושבת שם
ת... בשם
שם כבר נזכר

ולמה והיא יושבת עליה ... וזכר לאחר דבורה לדון
הדורות כי משפטו הלשון כן כמו אלה תולדות ...
... ופרש"י ז"ל הפסוק והיא יושבת תחת תמר ...
לפי התרגום אל יושבת יש למור שהיא יושבת ...
ואין לו סימוך ... אלא למדנו שהיה עשירה
והיתה ... פרנסתה והיא
יושבת בעטרות שהיה תחת תמר והתמר הוא
לה בירחו וכרמים ברמה וזיתים בבקעת בית אל שהוא מקום שמן ... לאפרים ועפר חיור בטור מלך. ...
... שהיו ... אותו ... עפר חיור ... כמו ... וגם כדברי ...
... תחת התמר ... עם האנשים ...
... על ישראל ... לבד ... ישר' ...
... ואמר ... והאנשים ...
... תחת התמר ... בבית יי' עד ...
... בבית יי' תמיד ...
... והיא ... תחת התמר לדבורה ...
לפי ... בין הרמה ובין בית אל ... לבית אל ...
... בני ישראל למשפט ... שופטת את ישראל ...
... ותבואו ...

רלב"ג ... לדבורה ... את ישראל ... בה
שבנו ישראל אל יי' והיא שופטת אותם והיא
סבבה שישובו אל יי' כי ... ישראל
הרע בעיני יי' ולא ... על זה דבורה והיא
... ישראל

והיא יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים ויעלו אליה בני ישראל למשפט:

והיא יתבא בקרתא בעטרות דבורה מתפרנסא מדילה ולה דיקלין ביריחו פרדסין ברמתא זיתין עבדין משח בבקעתא בית שקיא בבית אל עפר חיור בטור מלכא וסלקין לותה בני ישראל לדינא:

שם על ...
... לאותם
... ישראל ...
... ישראל ...
... אחר
... עד ...
... ישראל ...
... לפני ...
... שמן ...
... כבם
... שם
... בבואה עד שהיו ... כמו שהיו
... כמו שספרה התורה ...

רד"ק ותשלח וגו'. [illegible]

[illegible]

רלב"ג [illegible]

[illegible]

ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃

וּשְׁלַחַת וּקְרָת לְבָרָק בַּר אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ דְּבֵית נַפְתָּלִי וַאֲמַרַת לֵיהּ הֲלָא פַקֵּיד יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֵיזִיל וְתִתְנְגֵיד בְּטוּר תָּבוֹר וְתִדְבַּר עִמָּךְ עַשְׂרָא אַלְפִין גַּבְרָא מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבוּלוּן׃

[illegible]

[illegible]

ומשכת אליך

רד"ק ומשכתי אליך לאמר כי [illegible] סיסרא [illegible] [illegible]
[illegible] יקים [illegible] ונתתיהו בידך [illegible]
[illegible] על ידי [illegible] ויאמר אליה
ברק [illegible] עמי
[illegible] ו"ל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויאמר אליה ברק נו' ותאמר כי [illegible] על יעל [illegible] סיסרא ברק [illegible] [illegible] [illegible] תפארתך [illegible] [illegible] על ידי [illegible] [illegible] ויאמר [illegible] לברק [illegible] את סיסרא [illegible]

ומשכתי אליך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו ונתתיהו בידך: ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך: ותאמר הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך כי ביד אשה ימכר יהוה את סיסרא ותקם דבורה ותלך עם ברק קדשה: ויזעק ברק את זבולן ואת נפתלי קדשה ויעל ברגליו עשרת אלפי איש ותעל עמו דבורה:

ואתמשך לך לנחלא דקישון ית סיסרא רב חילא דיבין וית רתכוהי וית משריתיה ואמסרינה בידך: ואמר לה ברק אם תיזלי עמי איזיל ואם לא תיזלי עמי לא איזיל: ואמרת מיזל איזיל עמך לחוד ארי לא תהי תושבחתך על ארחא דאת אזיל ארי בידא דאתתא ימסר יי ית סיסרא וקמת דבורה ואזלת עם ברק לקדש: וכנש ברק ית שבטא דזבולן וית שבטא דנפתלי לקדש וסליקו עמיה עשרא אלפין גברא וסליקת עמיה דבורה:

רלב"ג [illegible] [illegible] ברק [illegible]
[illegible] [illegible] לברק [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] עם סיסרא
[illegible] לברק [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible] ותעל וכו'

[illegible] ויזעק ברק את זבולן ואת נפתלי קדשה ויעל ברגליו [illegible] וחבר הקיני

רד"ק וחבר הקיני נפרד מקין. פי' נפרד ממדבר יהודה שישבו שם עם קינים כשעלו מעיר התמרים׳ אלון בצענים כן שם המקום בצענים וקבל עמו אחד וקרא שם המקום הקרוי כן לשם יהושע אלהים ויתן מישר אגמא׳ דומרת

רלב"ג והנה זכר שחבר הקיני היה נפרד מקין מבני חבב חתן משה שהיו ישבו את יהודה במדבר יהודה [illegible] עד אלון בצענים אשר את קדש ויורה שנעלה ישראל שימשך חבר הקיני כמנהג אשר בם יתכן [illegible] בדת ישראל ולזה

וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנִּים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃ וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃ וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃

וְחֶבֶר שַׁלְמָאָה אִתְפְּרַשׁ מִשַּׁלְמָאֵי מִבְּנֵי חוֹבָב חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה וּפְרַס לְמַשְׁכְּנֵיהּ עַד מֵישַׁר אַגְנַיָּא דְעִם קֶדֶשׁ׃ וְחַוִּיאוּ לְסִיסְרָא אֲרֵי סְלִיק בָּרָק בַּר אֲבִינֹעַם לְטוּר תָּבוֹר׃ וּכְנַשׁ סִיסְרָא יָת כָּל רְתִיכוֹהִי תְּשַׁע מְאָה רְתִיכִין דְּבַרְזְלָא וְיָת כָּל עַמָּא דְעִמֵּיהּ מִתְּקוֹף כְּרַכֵּי עַמְמַיָּא לְנַחֲלָא דְקִישׁוֹן׃

אלקחתו מן כנען קינים כלכנדי רז"ל שקם נחם מעלתם מיסבדות שקם כמו אגמות מעלתם מים׳ וכן ובכונו קם ז"ל כזה הלשון כמו שאמרו קבצו אגם ולדרעך מיקרו״ ויזעק סיסרא ומעברים לומר שם מלות רכב ברזל וכו׳ מחרשת הגוים׳ וכו׳ הוצרכם שילכו נחל קישון״

מחרשת הגוים׳ שהיא ישבה שם ובדברי רז"ל תר׳ קלל זה מי שאמרו ר׳ אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרו נסים שעמד עלקה״ סיסרא הרשע הן אומר לא לנו יי׳ לא לנו מעיקים רוח הקדש ואומרת למען למען אעשה״ מחרשת הגוים׳ פירשתיו למעלה׳ ותאמר דבורה לברק׳

קשתדלה יעל לגרוג סיסרא ולהושיע ישראל שיש עם ההר קרוב קינו וכן סיסרא עם קינית ומגונן כן סיסרא וכן ישראל כם אולי חבר הקיני וכן שהרו ישות של יבין מלך כנען לא היות אהבה׳ שמים לתרים אחרים׳ והנה הוגד לסיסרא כי עלה ברק בן אבינועם הר תבור ויזעק סיסרא את כל רכבו ואת כל העם אשר אתו מחרשת הגוים אל נחל קישון״ והנה אמרו כי עלה ברק הוא לאות כי לדבורה היתה לאות ברק כי אם לא היה העמן כן היה ראוי שיאמר כי עלתה לדבורה ויאלה כי היא היות המושבת את ישראל וזה כי קראם ראוי שיזכר בזה ולזאת מפני שהיה ברק בעלה ייחס קריאת אליו ונתן לברק׳

רד"ק ותאמר דבורה הלא ה' יצא לפניך כתרגומו הלא מלאכא דיי' נפק לאצלחא קדמך. וסיסרא נס ברגליו ונס לו נס אל מקום [illegible]
[illegible] חרשת הגוים וברק
רדף אחריהם [illegible] סיסרא [illegible]
נס למקום אחר [illegible] אחריו [illegible]
להמלט אל אהל
יעל אשת [illegible]

[illegible]

וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃ וַיָּהָם יְהוָה אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הָרֶכֶב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפִי חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃ וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד אֶחָד׃ וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃

וַאֲמַרַת דְּבוֹרָה לְבָרָק קוּם אֲרֵי דֵין יוֹמָא דִמְסַר יְיָ יָת סִיסְרָא בִּידָךְ הֲלָא מַלְאֲכָא דַייָ נְפַק לְאַצְלָחָא קֳדָמָךְ וּנְחַת בָּרָק מִטּוּר תָּבוֹר וְעַשְׂרָא אַלְפִין גַּבְרָא בַּתְרוֹהִי׃ וְתַבַּר יְיָ יַת סִיסְרָא וְיַת כָּל רְתִכּוֹהִי וְיַת כָּל מַשִׁרְיָתָא לְפִתְגַם דְּחָרֶב קֳדָם בָּרָק וּנְחַת סִיסְרָא מֵעַל רְתִכָּא וַאֲפַךְ בְּרַגְלוֹהִי׃ וּבָרָק רְדַף בָּתַר רְתִכָּא וּבָתַר מַשִׁרְיָתָא עַד חֲרֹשֶׁת עַמְמַיָּא וְאִתְקְטִילָא כָּל מַשִׁרְיַת סִיסְרָא לְפִתְגַם דְּחָרֶב לָא אִשְׁתְּאַר עַד חַד׃ וְסִיסְרָא אֲפַךְ בְּרַגְלוֹהִי לְמַשְׁכְּנָא דְיָעֵל אִתַּת חֶבֶר שַׁלְמָאָה אֲרֵי שְׁלָמָא בֵּין יָבִין מַלְכָּא דְחָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר שַׁלְמָאָה׃

רלבג ותאמר דבורה לברק [illegible] [illegible] [illegible] נקס' [illegible] [illegible] ויעל [illegible]

קום [illegible] ויהם [illegible] [illegible] עד [illegible] [illegible]

ותצא יעל

רד״ק ותאמר סורה אדוני סורה אלי׳ שמא יש
ירא שאלה [illegible] ותכסהו
בשמיכה׳ ת״י בגונכא ורבו׳ [illegible]
בדברי רבותי׳ ז״ל קוס בלשו׳ והערבי [illegible]
שתרגם וקורא כסות עבי [illegible]
בכל פה הכסות וסדין
ם מפה וזה נקר׳ שמיכה
ם בדבריה׳ שמיכה רכב
עבו שהם אומרו קוי״ת
בשמיכה קלא בקוליסי
טיקריא רבא ותכסהו
בשמיכה רבנן דיתמן
אמרי בסודרא רבנן
דקבלא אמרי במסיכלא
אמנ׳ ויש נקוד חורן על
כל המקרא ולא מצאנו כלו
ששמו שמיכה ימצא שמיכ׳
שין כמו ונכון לנ׳ [illegible]
שמי כה כלו שמו קורא
כמן שעמד עליו אלא
בעצם המל׳ ויאמר
אליה השקיני
נא וגו׳ ותשקהו ותכסהו
חלב ובשיתו אחר
שהשקתו כדי שירדם ולא
ירגיש׳ ומה שהשקה הו
אלא להכשרו כדי שיקום
נרדם׳ ויאמר
אליה עמוד פתח
האהל׳ ודרך מנהג שכר ויש פותרין שהוא מקור כמו לעמוד ויאמר אליה לעמוד פתח האהל׳ ותקח יעל׳

רלב״ג ויעל קראה עמו׳ [illegible]
ובשיתה אותו בשמיכה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ותצא יעל לקראת סיסרא
ותאמר אליו סורה אדני
סורה אלי אל תירא ויסר
ב אליה האהלה ותכסהו
ח בשמיכה ויאמר אליה
פ השקיני נא מעט מים כי
צמאתי ותפתח את נאוד
החלב ותשקהו ותכסהו
ויאמר אליה עמד פתח האהל
והיה אם איש יבוא ושאלך
ואמר היש פה איש ואמרת
אין ותקח יעל אשת חבר
את יתד האהל ותשם את
המקבת בידה ותבוא אליו
בלאט ותתקע את היתד
ברקתו ותצנח בארץ והוא
נרדם ויעף וימת

ונפקת יעל לקדמות סיסרא
ואמרת ליה זור רבוני זור
לותי לא תדחל וזר לותה
למשכנא וכסיתיה בגונכא
ואמר לה אשקיני כען
זעיר מיא ארי צחי אנא
למישתי ופתחת ית נודא
דחלבא ואשקיתיה
וכסיתיה ואמר לה קומי
בתרע משכנא ויהי אם
אינש ייתי וישאלינך ויימר
האית כא גברא ותמרין לא
ונסיבת יעל אתת חבר ית
סיכתא משכנא ושויאת
ית ארזפתא בידה ועלת
לותיה ברז ותקעת ית
סיכתא בצדעיה ונעצת
בארעא והוא דמיך
ואשתלהי ומית

רד"ק

ויתקע וגו' יתד לקיום יתד האהל' לא יקום כלי נגבר על האהל ולפי' לא נקרא כלי ברזל כמו יתד כ"א סכין או חנית כמו יתד האהל שתוקעין בארץ עם אישון האהל לפתחו' המקבת ירושלמי" בלע' ברזל הרגש יתד ותכנס בארץ ומוכנעל היתד יתקעם יעל את היתד ברקתו עד סמוכה לארץ בארץ מן יתד קלחד' כלומר היתד עברה רקתו ותקעם בארץ ותצ' ומשער' ה ג מרעפו ברקתו ג במדעם' ותצא דם ברקתו ובארץ והמקבת סיסרא היתד יתד

וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃

וְהָא בָרָק רָדֵיף יָת סִיסְרָא וּנְפַקַת יָעֵל לְקַדָּמוּתֵיהּ וַאֲמַרַת לֵיהּ אִיזֵיל וְאַחֲזֵינָךְ יָת גַּבְרָא דְאַתְּ בָּעֵי וְעַל לְוָתַהּ וְהָא סִיסְרָא רְמֵי מִית וְסִכְּתָא מְנַעְצָא בְּצִדְעֵיהּ׃ וְאִתְּבַר יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲזַלַת יַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָזְלָא וְתָקְפָא עַל יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן עַד דְּשֵׁיצִיאוּ יָת יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן׃

יעל מתקה רקתו יעל מתוה יעל ותלפה רקתו היתד ואח שלא שתקעה רקתו עד שיצתה מן השכבר ולא יתהפך עמו ס היתד לאן זכר שהרי כשבא המוש היתד יתקעה' ובדברי רז"ל וס יתד ואח שלא תמוש' והוא מרדם' כפעל עבר' ויעף' שנן קפעל כפתח לכביל שנוחן ויעף שהוא ענין יתר ימני פה" קפעל ופי' ויעף' וכבר שנף לפי' נרדם ולא נכנס בשכותו יותו וימות' ותפר לדעכן"

רלב"ג

ויקם לקחת יעל את יתד האהל שהיא מברזל לפי מה שהוצג' ותשם את המקבת בידה ופי' כלי ברזל שמכין בו היתדות ותבלן אותן ושמה היתד כנגד רקתו והכתה במקבת על היתד עד שתקעה היתד ברקתו ונפלה בארץ ונתקעה בה' והנה סיסרא היה נרדם' וכבר היה יעף קודם זה' ולזה לא הרגיש בזה' והפעל' והנה ברק היה רודף את סיסרא כשלא מצאהו כלומר שרדף עד ירושל' קדמוני' ועלה' על רעתו' ס' כבר היה נהלג מלחמו ומקומו שכיה מתוך ויערית כאשר יעל ס קוא מת בעיתו ונגלה לברק ס יעל המיתתהו ס ראה היתד ברקתו' ובסוף השמן יתבריתו בני ישראל תמיד לברק את יבין מלך כנען'

רד"ק ותשר דבורה וברק בן אבינעם ביום ההוא [illegible] לאמר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ותשר דבורה וברק׳ ס [illegible] [illegible] בפרוע פרעות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברכו יי׳ על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברכו יי׳ ויתכן על דרך פרוע [illegible] בפרוע פרעו׳

רלב"ג ושלוח [illegible] ישראל [illegible] [illegible] דבורה [illegible] וברק [illegible] [illegible] [illegible] ברק [illegible] [illegible] בפרוע פרעות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] סיסרא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עם ישראל [illegible] [illegible] [illegible] סיסרא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃

[illegible] כד מרדו ישראל באורייתא אתו עליהון עממיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על בעלי דבביהון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברכו יי׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברכו יי׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שמעו מלכיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רד"ק יהם ה' יהם כמו שאמרתי יאמר לא קמתי קמתי שקר יחסר
וכדומה שבאו לשבח עלמם ... וזה כבשורת אלהים לשוף יהם
פורע לכם בכלם כמו נשיא יהם ובהבור יהם יהם כמו נשיא ה' אלהיך
ונכדמה ה' היה האלהים בכל בתי אלהינו ה' בצאתך משעיר זה מתן תורה וזרח
משעיר למו ומהו ענין בצאתך כי יאמר קצת היה התורה לפרוש מפנים
ומה היה לצדקו ע"ה

סתרי נמורא ובנגורה
עליו ולכך נאמרו ישראל
כד אומר על פרישתן
קיימו שקיבלו לבדם
כן מעשה כל זה יש ללמד
מהרב על יונתן ה'
בצאתך משעיר ר"ל
המפרשים פירשו ענין זה
על מתן תורתו הקרים
ומפני מים וכן פי' וקרים
שירד כמו שנ' וירד ה'
הקר מים כן ירדו שאר
הקרים כמו הר שעיר
ופארן וזעת שמים כמו
הם אלה וירד ה' הקר
וכן דעת המתרגם ואמר
ר' יונתן פי' כי היה רמז
למלחמות אלהים הנה
בעבור ישראל וכן וזרח
משעיר למו וכן אלוה
מתימן יבא וגו' וכן אלהים
בצאתך לפני עמך וגו'

וְשַׁבַּחַת דְבוֹרָה וּבָרָק בַּר אֲבִינֹעַם מוֹמָא
הַהוּא לְמֵימַר כַּד מָרְדוּ בֵית יִשְׂרָאֵל
בְּאוֹרַיְתָא אֲתוֹ עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָא וְטָרְדוּנוּן
מִקִרְוֵיהוֹן וְכַד תָּבוּ לְמֶעְבַּר אוֹרַיְתָא
אִתְגַּבַּרוּ אִנּוּן עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן
וְתָרִיכוּנוּן מִכָּל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
בְּכֵן עַל פּוּרְעָנוּת תְּבַר סִיסְרָא
וּמַשְׁרְיָתֵיהּ וְעַל נִסָא וּפוּרְקָנָא
דְאִתְעֲבִידוּ לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל וְתָבוּ חַכִּימַיָא
לְמִיתַּב בְּבָתֵּי כְּנִישָׁתָא בְּרֵישׁ גְּלֵי
לְאַלָּפָא יָת עַמָא פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא בְּכֵן בְּרִיכוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ׳
שְׁמַעוּ מַלְכַיָא אַצִיתוּ שִׁלְטוֹנַיָא אֲמָרַת דְבוֹרָה בִּנְבוּאָה קֳדָם יְיָ׳
אֲנָא מְשַׁבְּחָא מוֹדְיָא וּמְבָרְכָא קֳדָם יְיָ׳ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל תּוּקְפָא
שְׁמַעוּ מַלְכַיָא דַאֲתוֹ עִם סִיסְרָא לִקְרָבָא אַצִיתוּ שִׁלְטוֹנַיָא דְעַם
יָבִין מַלְכָּא דְחָצוֹר לָא בְחֵילְכוֹן וְלָא בִגְבוּרַתְכוֹן אִתְגַּבַּרְתּוּן
וּסְלֵיקְתּוּן עַל דְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמָרַת דְבוֹרָה בִּנְבוּאָה אֲנָא שְׁלִיחָתָא
לְשַׁבָּחָא קֳדָם יְיָ׳ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יְיָ׳ אוֹרַיְתָךְ דִיהַבְתְּ לְיִשְׂרָאֵל כַּד
עָבְרִין עֲלַהּ שָׁלְטִין בְּהוֹן עַמְמַיָא וְכַד תָּבִין לַהּ מִתְגַּבְּרִין אִנּוּן עַל בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן יְיָ׳ בְּיוֹם אִתְגְּלִיתָךְ לְמִתַּן לְהוֹן מִשֵּׂעִיר בְּהוֹפָעוּת יְקָרָךְ
עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם אַרְעָא זָעַת אַף שְׁמַיָא מָבוּ אַף עֲנָנַיָא נְחַתוּ מִטְרָא

רלב"ג ה' בצאתך
משעיר
וכל המגערך יאמר יהושע
ארץ רעשה ירצה על כל
המשל כלו השמים והעבים
נטפו והיו למים והמשל
זה למשל על מלחמות סיסרא
ושנשתעשו ריעים
ונבוכים מאד שהיו לאחד
נלחמים משעיר שהוא שם
קדושים שנזכר זה במשל
ורמז שם בזה על סדר
המלחמות שהיו לאחד וזה
וכמו זה האופן המשל
דברו הכתובים במקומות
רבים"

בצאתך לפני עמך וגו' וכן ותגעש ותרעש הכל רמז למלחמות בצאתך משעיר וגו' כי שם הקהילו ישראל
נלחם עם האומות כשעברו את הר שעיר ונלחמו בסיחון ועוג ואמר הר' לפניהם וכמו ונכרו בכל המלחמות
הקדש וכן גם שמים נטפו. גם עבים נטפו מים הרים נזלו הכל משל על המלחמות עד מן שמים נלחמו
ופי' זה סיני כמו שזה סיני יהיה משה אלהי ישראל כן ירדו כל העולם משה כי התפלל עליהם לאויבים ופי'

הרים נזלו מפני יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל׃ בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו ארחות והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות׃ חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל׃ יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל׃

רד״ק בימי שמגר בן ענת הנה היה משופטי ישראל כמו שהזכיר למעלה והושיע גם הוא את ישראל לא היתה התשועה שלמה כזאת כי בימיו חדלו ארחות. וטעם להזכיר יעל כלו׳ אעפ״י שגם היא במה היה התשועה הזאת ואעפ״כ היה היתה [illegible] ולהושיעם השם שהיה על ידה התשועה הזאת ואעפ״כ לא היתה היא התחלת התשועה עד שקמתי אם דבורה והייתי גם אם לישראל:
חדלו פרזון. הם הערים בערי הפרזי שקמתי. שמקום השין פתוחה פת״ח גדול במקום פתח קטן:
יבחר אלהים חדשים. כפירוש בחר אלהים חדשים היתה להם המלחמה בשערים ולא היו יכולין לראות מגן ורומח לאלהים עם אויביהם ואעפ״י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף או יותר והוא סך השנן אעפ״כ היו נסים מפני אויביהם ונסגרים בעריהם ואויביהם רודפים אותם עד השערים. וי״א אם יראה לשון כלו׳ כשיש׳ היו עושין רצון הבורא ולא היו הולכים אחרי אלהי׳ אחרים וזה היה בימי יהושע שהיו עושין רצון הבורא לא היה צריך להם מגן או רומח כארבעים אלף כמו גד וכמו ראובן ואעפ״י שהיו חלוצי צבא לא הוצרכו לראות מגן או רומח כי ה׳ נלחם להם ונלחמו עם אויביהם ושבו להם בשלו׳ אין שטן ואין פגע

רלב״ג הרים נזלו. יתכן שרמז בזה על מה״ש ולזה שם ההרים בעננים כאלו והנה ירדו מפני ה׳ וזה היה כמו מה שהגיע בהר. כמו שאמ׳ מן ההר ההוא זה הר סיני אז כן מפני ה׳ אלהי ישר׳ ובזה שלם הספור וזכר ההרים שעשה השם לישר׳ במלחמות הקודמות להם גם מלחמות התורה כמען מה״ת וההפלאות שעשה שם שהיו סבה שילחמו ישר׳ עם ויקבלו מוראו׳ ולזה זה שהם לטול לחות בזה השירה הנעשה שהיה זה קום ושתה והאמרים
בימי שמגר בן ענת אעפ״י שהושיע את ישראל התשועה היה כמו שהיה חדלו ארחות ר״ל שהלכו דרכים חדלו מהלך בהם מפחד האויב ואם היה שילכו בדרך ילכו ארחות עקלקלות ויטו מדרך הישר כדי שלא ימצאם האויב
חדלו פרזון ר״ל שערי הפרזות חדלו מהיותם בהן יושב מפחד האויב ולא נשארו יש׳ אז כי אם בערי החומה חומה וכן הענין בימי יעל ידמה מזה שיעל נמצאת בכל הימים שעברו קודם זה המעשה שעשתה בהמיתה סיסרא והיה זמן שמגר בן ענת וזמן יעל כלו׳ כל שנה שלפני סיסרא בחוקה או יאמר זה על זה המעשה שעשתה בהמיתה סיסרא לבגוד שלא היה רוצה מותם כמו שעשתה לשעה הגדולה שבה מתה וזה מספר מאד והפ׳ הר׳ אמ׳ והוא יותר נכון עד שקמתי דבור׳ שקמתי אם שהייתי אם ומנהגת ישראל יבחר אלהים

רע' יומהם שאירות לסטים רסן קסרה ויין קמפלון
ק"כ לאיתרעיאו בית ישראל למפלח לטעותא
חדתן דמיקריב איתעבידא דלא איתעסקו בהון
אבהתהון אתו עליהון עממיא וטרדונון מקרויהון
וכד תבו לאורייתא לא יכלו להון דכד אתו עליהון
סנאה ועמיה אחריו
תריסין ורומחין ג
מרכבין אלפין רישי
משריין לא יכלו לאנחא
קרבא בישראל' ומלת
לקס יאמונה בנקודת ס
קיא נקודת בפתח וקוא
לם כמו ילחמום וקוא
נשקל ימין עקרתדי
אלא שזה בפתח אגרת
כמוסב"
לא נמצא

ר"לבג

יבחר אלהים חדשים ת"ם מ בעת שבחר ישראל בעג' שקם אלהים חדשים אז קרבה להם המלחמה בשערים ולא יכלו לצאת לחוץ ולא אפשר לפרש ה קשו' בחר דברים חדשים להשלים זה קנה והוא שבכר מקך לג מיסר ויחלו להלחם עם כרק בשערי ישראל במקום שקיק ראוי לנפול שם לפי מה שספרנו בזה עמק מהשבותם ושם נלוית לא נמו ישראל ולא המלחמה בכלם ושנים ירדם לא קיו לקם כלי זין כ קם למשים מועטי' עד שככל ישראל לא קיק ימן והדומה במרכבים אלף ולם קיה מפותר ם כעשרת אלפים איש שעל יוכם בשתל ומפם ובלן לם קיו כלי זין ם אסר לאנשים מהמשים לא נמצא

טוריא זעו מן קדם יי' סיני
איתרגיף סליק תננה כתננא
דאתונא מן קדם דאתגלי עלוהי
יקרא דיי' אלהא דישראל
בר תבו ביומי שמגר בר ענת
ביומי יעל פסקו שיירן ארחן
ודהוו מהלכן בשבילא תבו
למיהוי מהלכן בארחן מנגבן
חרובא קרוי פצחיא דהואה
יתבן בארעא דישראל צדיאה
ואיטלטלו דיריהון עד דאשתלחית
אנא דבורה אישתלחית
לאיתנבאה בגו מת ישראל כד
איתרעיאו בית ישראל למפלח לטעותא חדתן
דמיקריב איתעבידא דלא איתעסקו בהון אבהתהון אתו
עליהון עממיא וטרדונון מקרויהון וכד תבו
לאורייתא איתעבידא להון ניסין תבורן ולא יכילו להון
דכד אתא עליהון סנאה ועמיה אחרי תריסין ורומחין בארבעין
אלפין רישי משריין לא יכילו לאנחא קרבא בישראל תוספתא
דכד אתא עליהון סנאה ומעקא בארבעין אלפין אחרי סייפין בשתין
אלפין אחרי רומחין ובשבעין אלפין אחרי תריסין ובתמנן אלפין מחציני גירריא
בר מתשע מאה רתכין דפרזלא דהוה עמיה כל אלין אלפיא וכל
אלין משירייתא לא יכילו לאנחא קרבא בישראל

רד״ק לבי לחוקקי ישראל גדולי ישראל ושופטיו ומושליו [illegible] בעם והם מתנדבים לבי ורצוני אליהם ואומרת אליהם ברכו יי׳ שהכניעו אויביהם לפניהם ונקראו הגדולים חוקקים שמשימין החקים בעם׃ ויו״ת חוקקי ישראל סופריו וחכמיו ואומרים להם שיברכו יי׳ על התשועה הזאת. ופירוש המתנדבים בעם ללמד להם תורה ומצות׃ רוכבי אתונות צחורות לבנות כמו צמר צחר ל״ל הגדולים רוכבי אתונות [illegible] יוכלו ללכת מפני האויב [illegible] שיחו וזמרו [illegible] וכן יושבי על מדין [illegible] שם מקום [illegible] [illegible] מדין [illegible] ללכת [illegible] ילכו [illegible] מפני האויב ועתה שהלכו בשלום

לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו יהוה׃ רכבי אתנות צחרות ישבי על מדין והלכי על דרך שיחו׃ מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה צדקת פרזונו בישראל אז ירדו לשערים עם יהוה׃

רלב״ג לבי לחוקקי ישראל לחכמים והסופרים המתנדבים בעם להשכימם וללמדם תורה ומצות׃ [illegible] על [illegible] התשועה הגדולה [illegible] את ישראל [illegible] יכולין ללמוד תורה וללמד מפני האויב [illegible] על [illegible] שירדו [illegible] מחוקקים [illegible] [illegible] רוכבי אתונות [illegible]

שיחו וזמרו [illegible] ויושבי על מדין [illegible] ויושבי על מדין [illegible] [illegible] [illegible] כמו [illegible]

מקול מחצצים [illegible] יכולין לשאוב מים בין משאבים׃

[illegible] שם יתנו צדקות יי׳ וטעם צדקות פרזונו [illegible]

רוכבי אתונות [illegible] יושבים על דרך [illegible] [illegible] שם ולא יוכלו [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

אמרה דכורה כנבואה אנא
שליתא לשבחא לספרי ישראל
דבר הוה עקתא ההיא לא
פסקו מלמדרש באוריתא
וברו יאי להון דיתבן בבתי
במשתא ברישגלי ומלפין ית
עמא פתגמי אוריתא ומברכן
ומודן קדם יוי דהוו מבטלין
עסקיהון דרבנן על אתן דחשיכן
במימר צורין ומתלבן כבר
תחום ארעא דישראל
ומתחברין למיתב על דינא
יתן אולין בארחתהון ומשתען על גבורא דאיתעבדא
להון מאתר דהוו אטין להון ונסבן מרי
דמדיהון מית מתובת מובטין ומכונת ליסטין על נובן
אתר בית שקיא דמיא אתרא
דאיתעבדא להון נסין וגבורן לבית ישראל מלקדמין
אתר דהוה בנת ישראל נפקן
למימלי מיא דחלן לאשמעא קל טפרת פרסת
דגלאי מן קדם במתסנאה ומעקא תמן
יזרן על זכוותא דייי על זכוותה דיתיבקר ודפצחיא
בארעא דישראל כבן נחתו מברם
תוקפא למיתב בקרוי פציחיא עמא דייי

[illegible]

רד"ק עורי עורי דבורה ב' פעמים ועוררים אל רע ופירש עורי עורי כפשוטו לשון שבח התעוררי בשירתך. ורז"ל אמרו מפני שהתגאה לה על שקראה לברק נסתלקה הימנה רוח הקדש ולא יכלה לומר כלום וכן אומר לה עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר. ומעשה היה וזהו לשון אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל דאמר מר התחיל מקנטרן בדברים ואמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי וכך אמרו בגמ' דברים כפסח דוחה את השבת וכו'. הל' הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ושכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת ואם לאו. אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששמש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע הוא אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא כמה פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת ועוד קל וחומר הוא ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח התחיל מקנטרן בדברים אמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם

עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר קום ברק ושבה שביך בן אבינעם׃ אז ירד שריד לאדירים עם יהוה ירד לי בגבורים׃ מני אפרים שרשם בעמלק אחריך בנימין בעממיך מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן משכים בשבט סופר׃

רלב"ג עורי עורי דבורה יאמר לדבורה דברי השיר ולברק יאמר שבה שביך השם שהוא פועל האלהות. אז ירד אז ישים השם רודה מהם שירד ושלט מישראל על אדירים וחזקים והם עם יבין מלך כנען כי והכנעם אלהים ביום ההוא את יבין מלך כנען לפני בני ישראל. ה' שם רודה ומושל לי בגבורים ר"ל ששם ישראל רודה ומושל על הגבורים ההם והם עם יבין מלך כנען. והנה הקדימה דבורה לספר ענין השבטים שנלחמו והתחילה מן אפרים כי עליהו כתעיית המלחמה קראתנו ואמרה מן אפרים מי שהיה שרשם והוא יהושע שהיה נשיא עליהם והיה מיוחס ששרשם נלחם בעמלק כמו שנזכר ויחלש יהושע וגו'. אחריך הבא אחר יהושע שהיה מבנימין בעממיך להלחם עם עמלק והוא שאול ואיך בני מנשה שהיה חלקו לעבר הירדן ירדו המחוקקים עם דבורה למלחמה וכן משבט זבולן

ימשם עבלות שהיית בהם שלא שימושם בגבול יהודה שימשה וקשלון ויורה לשבחו ולא משלו מכן ימשר נגעם
ימרו ימינ׳ להם הלכה זו שימשה ושכחוה ולא קמו לבן לשראל אם לין כהלאים כן כמ כהלאים קם למחר מי
ספריו שלה יעקב לו במרו מי שפריו גדי יעקב לו בן קרעו ריאה מעשה ובוכר הלכה ימינ׳ כך מקובל ימם
ימש שימשה וקשלון ולא כבלה קול כבלות מסה לקרש שן שרלו שלוהה לומרת כלם לומרת לברק קום
ברק ושבה שבך וגו׳ ושריהם עלו שבעה וקתוול עמ׳ אז ירד שריד לפי שהמקרא קול כלו ירדו לשערי
לו ירד שריד כמו לרד

לפמי ירדק נה שלמי	שבחי שבחי דבורה שבחי ואודאי מלילי תושבחתא
ומי ירד ויקשלם קום	קום ברק ושבי שביך בר אבינועם בכן
ית ישראל שאלו שריד	נחת חד ממשרית ישראל ותבר תקוף גברי עממיא
כל מקשל ים ימק יק	הא לא מגבורא הוה אלהין יי׳ תבר
יקוק לאדירים לשר	קדם עמיה תקוף גברי סנאיהון מדבית אפרים
כפי יבן מלך כנען	קם יהושע בר נון קדמיתא אגיח קרבא
ולמה לאדירים מוקום	בדבית עמלק בתרוהי קם מלכא שאול מדבית
שת כמו ויסען אותם	בנימן קטיל ית דבית עמלק ואגח קרבא
למרן קדמני לפכש	בשאר כרכי עממיא מדבית מכיר נחתו מרי שולטן
וולתה׳ יי׳ ירד לו	בקרבא ומשבטא דזבולן כתבין בקלמוס דספרא
בגבורים ירדק לו ית	
נטרי קלומית׳ מני	

אפרים כמו מן

אפרים וקיונ׳ יומפת וכן מתו ימכר שרשם בעמלק שרשם קיק ללחם בעמלק והוא יהושע בן נון שבא ויחלש
יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב שהיה שרש אפרים ושילם ומוחכר מקרא זה לגלען לפרש אחריך
יי׳ ירד לו בגבורים כלומ׳ את יהושע הקים לרדות בעמלק אחריך בנימין וכל אחריך בגגו אפרים
כלומ׳ אחרי יהושע ללחם בנימין עם עמלק והוא שאול שהיה משבט בנימין וכל בעממיך כגג בממיך
ומי בעממיך כמו על מלחמות אלף רגל שבו שאול עליהם ומדרש בעממיך שעמים אותו בגולפס
שמעתי לאמרך זה בדרך כגולה וקובכרך קמה שרשים ומחוקקים את מלחמות יי׳ ועברת אורית
למלחמה מני מכיר מני מכר ירדו שרים גדולים שכבשו ארבע אלומרי
לשר בנבן שמים עד כל קבל ארנבע שכבש יאיר ירדו מחוקקים רובם עמ׳ הקבענים
ולשמי שהיה מעבר הירדן את שבד והתחזק לבוא למלחמה ואת וכן מזבולן ירדו לשם הסופרים
והקבענים ולין כדרך למ׳ שאר קסף משכים בשבט סופר הקבענים והסופרים שבשאר אמם וכן
תרגם יונתן בקולמוס דספר ושרי בישככר

רד"ק ושרי ביששכר וכן יששכר שהיו היששכר היו ראשי
... אכנדריות שנתקנו לברק יודעי בינה לעתים היו
תמיד עם דבורה לומר לה ... ויששכר יצאו עם לברק
ושרי כמו שרים ... [illegible]
... ויששכר כן ברק וכן ... יששכר כלו וכן ברק ...
לברק בעמק
שלח ברגליו שלח
... [illegible]
... למלחמה ...
ויששכר כן ברק ושאר
העם של יששכר כן גם
הם עם ברק לכל אשר
הלך בעמק שלח ברגלו
שהלכו בכל שליחותו ...
... [illegible]
... המלחמה ...
בפלגות ראובן שנפלג
ונחלק מעבר הירדן ולא
בא למלחמה גדולים הם
חקקי לב ... למה ישבת ... ויש לפרש בפלגות
ראובן ... במחלוקות של ראובן ... חקרי לב ...
... [illegible] ... ישבו בין משפתים ...
... למה ישבת ... לשמוע ... שריקות
עדרים קול עדרי מלחמה ... קול ...
... למה ישבת בין המשפתים ...
... לשמוע שריקות עדרים ...
... למלחמה ישראל אשר ... ולא
... למלחמה הזאת גלעד בעבר הירדן שכן
... גלעד שכן בעבר הירדן ולא בא למלחמה
ויש לתמוה ... למלחמה ... מעבר

וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי לֵב׃ לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי לֵב׃ גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן׃

רלב"ג ושרי ביששכר ... ושרי
... יששכר ...
עם לברק ... יששכר ... וכן
... בעת ... ברק עד ...
... כעת ... ברק ...
ויצא ברגליו ...
... ויחלוקו ...
ראובן גדולים חקקי לב
... [illegible]
ישבת בין המשפתים
... [illegible]
... המלחמה ...
היית יושב ... והיית
שומע שריקות עדרי
ישראל ... [illegible]
והיית ... ולא
... לפלגות
ראובן גדולי ...
חקרי ... לב ...
... ולא ... גלעד ...
בעבר הירדן שכן ...
הירדן ... גלעד ... בעבר הירדן
... לעזרת ... וגם
... על דן למה יגור אניות ... לא
... מעבר הירדן ולא ... לעזרת
... ברק ... עמו ...
בעבר הירדן ...
... לא ... לעזרת ...
על ... ראוי ...
על ... לא ...
...

ונו׳ ויאמר אתם גלעד ואתן את גלעד לבית מכיר כמו שאמר ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה. ויש לפרש
כי ימה שאמר גלעד בעבר הירדן שכן על בני יאיר בן מנשה שאמר עליהם כאלו היה יושב בארץ הגלעד כמו
שאמר ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ונו׳ ויל שפר כי מה שאמר גלעד בעבר הירדן שכן אותו דרך
תמיהה ואמר לראובן למה ישבת ולא באת למלחמה וגם גלעד לא עשה כן כמו שעשית אתה שישב ושכן בעבר
הירדן ולא ירד וגם לעזור למלחמות ישראל ואתם למה לא עשיתם כן וחשב שאתם מעבר הירדן ולא גם אותם
מעבר הירדן [illegible]

ויש לפרש גם כן לשכן

וא״ת משרוש שלא כרכך	וְרַבְרְבֵי דְיִשָּׂשכָר מִשְׁתַּמְעִין	לְמִילֵי דְבוֹרָה וּשְׁאָר שִׁבְטָא
תמיהה כלומר גלעד	דְיִשָּׂשכָר	מְשַׁמְשִׁין קֳדָם בָּרָק מִשְׁתַּלְחִין בְּקִרְיֵי
ולא שכן בעבר הירדן	מֵישְׁרָא לְכָל אֲתַר דִּצְרִיךְ	לְתַמָּן בְּתוּשְׁלַחְתְּהוֹן לְדַרְעֲהוֹן
[illegible]	רְאוּבֵן	סַגִּיאִין נִכְלֵי לִבָּא אִילְמָה תְּבַתּוּן מִמַּשְׁרִיתְהוֹן
שם קולו ולפי על פי כן	קְרָבָא לְמִתַּב בֵּין תְּחוּמַיָּא	לְמִשְׁמַע בְּשׂוֹרָה לְמִדַּע
עברו ובא לעזרה	רָא	מֵישְׁרֵי נִצְחָא בִּקְרָבָא לְמֵיתֵי עִמְּהוֹן
ישראל ואתם לא עשית	תוספתא לְבָרָק	[illegible] אָמְרִין דִּילָךְ אֲנַחְנָא וּלְסִיסְרָא
כן [illegible]	[illegible]	אָתוּן אָמְרִין דִּילָךְ אֲנַחְנָא הַבְרֵין בְּשַׂר לְבוֹן
[illegible]	לְמֵיעְבַּר רַבְּתָא רְאוּבֵן הֲלָא	יְרַעְתּוּן דִּקְדָמוֹהִי גַּלְיָין
[illegible]	מַחְשְׁבָתְ	לְבָאֵיר דְּבֵית גִּלְעָד מֵעִבְרָא דְיַרְדְּנָא שָׁרוֹ
[illegible]	וְדְבֵית דָּן עֲבַרוּ יַרְדְּנָא	שַׁוִּיאוּ נִכְסֵיהוֹן בִּסְפִינָתָא דְבֵית
[illegible]	אָשֵׁר	עַל סְפַר יַמַּיָּא שָׁרוֹ קִרְוֵי עַמְמַיָּא דְּחַבְּרוּ
[illegible]	תָּבוּ וּבְנוּן	וִיתִיבוּ בְהוֹן
[illegible]		
[illegible]		
ימים ישכון [illegible]		

על פי שהעיר בולקו [illegible] על פי כן ישב לא היה [illegible] ולא יומות הירדן [illegible] לומר שעבר
הירדן וברח מפחד האויב ומקצת מכאן בשפיות לעבר לעבר הירדן ולברוח וכן תרגמו
יונתן דבית דן נוו עברו ירדנא [illegible] בספינתא [illegible] אשר ישב לחוף ימים כי שם
היה [illegible] כמו [illegible] וכרמל [illegible] ואומר והיו [illegible]
[illegible] ועל מפרציו ישכון [illegible] כלומר על מקומות הפרוצים או בעריו ישכון
שם מפחד האויבים [illegible] לא באו למלחמה שלא ימשו עריו פרוצות ויונתן תרגם קרוי
[illegible] דחברו תבו ובנון ויתבו בהון זבלון עם חרף

רד"ק

זבולן עם חרף נפשו למות. גם ופרסו נפשו ומסר עצמו למיתה חרף. חפשו למלחמה ויש לפרש חרף בזה את נפשו והפקיר אותה עצמו למות במלחמה עם ברק ונפתלי כמו כן שם עצמו על מרומי שדה להלחם ופי' מרומי שדה הר תבור ויש ותבנית נפתלי ישמעון כי יתנם יראתם׳

באו מלכים וגו׳ בתענך על מי מגדו. תענך ומגדו שם מקומות היו בחלק מנשה ומן הנראה כי רחוקים היו זה מזה׳ כמו שאומר ויושבי תענך ובנותיה ויושבי מגדו ובנותיה. וי"ת מזה שאמר בתענך על מי מגדו ויתכן לפרש כי אז מלכי כנען ובאו סיסרא ואשר באו עמו להלחם בתענך והיו חונים על כך רבים שהיה ר"ל קרובה בתענך ומגיע עד מי מגדו וכן ת"י בתענך קנו שרן ומגיע עד מי מגדו׳ בצע כסף לא לקחו לא היו לוקחין שום ממון מבני ישראל שהיו תופשין בידיהם אלא היו הורגים אותם ויש בבצע כסף לא לקחו יחס כמו לעזרת סיסרא לא באו בעבור שכר ויתכן שבאו מלכים נלחמו וגו׳ וי"ל ששה מלכים היו עם סיסרא ויש אומרים ויבין מלך כנען שבא עם סיסרא אמר לסיסרא לא תלך עמי באו מלכים שלא באו בבצע כסף ולהטיב לבוא אליך שאין ארץ טובה בכל העולם כארץ ישראל׳ מן שמים נלחמו כי היה הנס גדול שבעת ישראל על סיסרא כאלו מן שמים נלחמו עם סיסרא הכוכבים ממסלותם על שמש שבתות ה' נגדך והרבה מן שמים נלחמו ואף הכוכבים אף על פי שאינם רומים שכר הכוכבים ממסלותם ר"ל הכוכבים שמים ומשכ"ם [illegible]

רלב"ג

ראוי שישובחו זבולן ונפתלי ראוי שישובחו ויודו זבולן כי הוא עם שחרף נפשו למות מרוב קנאתו להכשיר מקלחיב ר"ל שמסר עצמו לסכנה וכן נפתלי גם הם מסרו נפשם וזבולן היו קרובים לאשר עלו עם ברק על הר תבור שהיו על מרומי שדה כי קרוב ראו יותר סיסרא ועם זה מסרו עצמם לסכנה להלחם על הם למלחמה מרוב השתוקקם בעם ה׳ באו מלכים נלחמו ירצה שמלכים רבים ממלכות קטנים ממשפחות כנען ירדו עם סיסרא להלחם עם ישראל ונלחמו אז מלכי כנען בתענך על מי מגדו וקם המקומות שהיו חונים לבקש תבואת וכל כך היו חפצים להלחם בישראל אלו לקחו בצע כסף על זה מיבין מלך כנען כמשפט מי שאינו יושב המלך שהם ירצו המלך להביאם למלחמתו יתן לו שכר

וְבוּלֻן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת
וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ בָּאוּ
מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי
כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל מֵי מְגִדּוֹ
בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃ מִן שָׁמַיִם
נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם
נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא׃ נַחַל
קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל
קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז׃

רלבג

[illegible]

דמתזבולן לקבל עממיא חריפו

מסרו נפשיהון לקטלא אינון ודבית

נפתלי ישבחונן כל יתבי ארעא׃

אתו מלכיא אגיחו קרבא בכן

אגיחו מלכיא דכנען בתענך הוו שרן

ומתן על מי מגדו ממון דכסף לא

קבלו׃ מן שמיא אתגח עמהון קרבא

מאתר דנפקין כוכביא מבכשי

דבריהון תמן איתגח קרבא עם

סיסרא׃ נחלא דקישון תברינון

נחלא דאתעבידו ביה נסין וגבורן

מלקדמין נחלא דקישון תמן

דוששת נפשי קטילי גבריהון

בתקוף׃

[illegible]

רד"ק

והלמו שעל סבר כלו אות ... מעקבי הסוסים דרוב מרוצתם במלחמה וזהו שאמר מדהרות דהרות אביריו כי יהיה שימהר הסוס בכח על הארץ בעת המרוצה ולא בעת המרוצה גדולה כמו שאמר ... וכן סוס דוהר מרקדה ואמר עקבי סוס כי בעקבים היו פרסות לפי שאמר כי נהלמו עקבי הסוס בכח מפני הסוס בארץ ומה אביריו על הפרשים או על הסוסים ופרש ז"ל אז הלמו עקבי סוס שהלמו בו לפני הסוסים שקורין אותם הסוס הקטנים מדהרות אביריו קשים ונפולין הסוס נשמטות כמו שמולגין האבנים כרותין וקטלו פרס שמטין ומאתן שנשתלפו כהלמו בהתלים מדהרותינו

רלב"ג

והנהלמו ונשברו עקבי סוס סיסרא שלא נשאר להם כח מחוזק מרוצתם וקשיות הכה בארץ כשהשיגו נשברו אחל ולא נשאר להם כח לנוס ולא ספר שיהיה הארץ כה כי לא נפל הארץ מרוצת הסוסים שנשברו של קיו עקבות סוסיהם כלו נשברו ולא יכלו לדבר אל נכון הסוסים רבים

אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי סוּס מִדַּהֲרוֹת
דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ מֵרוֹז
אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר
יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת
יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃
תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר
הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃

אורו מרוז שם עיר קרובה למקום המלחמה ולא באו לעזרה לפי קלנה אותם אל קריותי שלא באו לא קללה אותם אמר מלאך ה' יתכן אמר ברק בנבואה ד' בנאמר
אורו מרוז אמר מלאך ה' שהיה עיר גדולה קרובה למקום המלחמה ואמר מלאך ה' זאת הנבואה לדבורה שעיר מרוז יתחייב לארור כל יושביה כי לא באו לעזרת ה' עם היותם קרובים

בנאחותם אל הכל שמואל נבואה את פירושו אמר מלאך ה' כמשמעו כי נבואה היתה לדבורה ועל פי הנבואה אמר אחר יושביה היושבים בה כמו כל המשור את ישראל כשעור את הכתוב אורו מרוז והאלה ארור כן ידוי כן קללה כן שמתא כן מתי דכת' ארו מרוז ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז כן קללה דכת' ואלה יעמדו על הקללה וכת' ארור האיש כן שבועה דכת' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש ודילפינן מהרים דאין לנו יותר מעבדים והנשבע ... אלה מקבלין ואיש ישראל נשבע במצפה ויחל שאול את העם לאמר ארור האיש וגו' והמלך יונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וידוע מקבלין ומי הרחיק ... ואחר ... דאוקמינן לבם יוחם נמי לא המשנה ויאור וכדברי רז"ל נמי מנלן דמשמתינן דכת' ארו מרוז דקם סבר גברא רבה דכת' אמר מלאך ה' ומנלן דמחרימי דכת' ארו ארור דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דדיק דכת' יושביה דפרטינן חטאיה בצבורא דכת' כי לא באו לעזרת ה' ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה ... ולא ... ... שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים לעזרת ה' תבורך מנשים

רד"ק תבורך מנשים מרוז תהיה ארורה אבל יעל תהיה ברוכה שהיתה זריזה לעזרת ה' במקום שהיתה שם באהלה ויותר תבורך מכל נשים היושבות באהל. וכדרש מנשים באהל תבורך יעל כמה כן ילדו וגדלו ואלולי יעל היה הרשע הזה מכלן ומאבדן מן העולם. ד"א תבורך מנשים יעל לפי שקיימה מצות לא יהיה כלי גבר על אשה. ובדרז"ל אמ' רב יהודה אמ' רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצאת ממנו רות. אמ' ר' יוסי בר הוני רות

מבנו שלעגלון מלך מואב בן בנו שלבלק אמ' עולא תמר זינתה וזמרי זינה תמר זינתה יצאו ממנה מלכים ונביאים זמרי זינה ונפלו עליו כמה רבבות מישראל אמ' רב נחמן בר יצח' גדולה

בִּבְנֵי אִיתְּתָא יָעֵל טוּפְרֵי סוּסְוָתְהוֹן

מִפִּיגוּבָא דִּיהֲוָה מַפִּיגָךְ קֳדָם רְתִיכֵי

גִּבָּרוֹהִי לוּטוּ מֵרוֹז אֲמַר נְבִיאָה דַיְיָ

לוּטוּ וְתַבְּרוּ יַת יָתְבַהָא אֲרֵי לָא אֲתוֹ

לְסַעֲדָן עַמָּא דַיְיָ כַּד אֲגִיחַ קְרָבָא

בְּגִבָּרַיָּא תִּתְבָּרַךְ מִבִּרְכַּת נְשַׁיָּא

טַבְתָּא יָעֵל אִתַּת חֶבֶר שַׁלְמָאָה כְּהַדָא

מִנְשַׁיָּא דִמְשַׁמְּשָׁן בְּבָתֵּי מִדְרְשִׁין תִּתְבָּרַךְ:

רלב"ג תבורך מנשים. אמנם יעל תהיה ברוכ' כי עזרה לה' בזריזות היתרה ויותר מנשים שהן באהל תבורך. אם ירצה בזה שהיה תבורך מנשים שהן באהל ללמוד התורה כמו לתורה ויהיה הרצון בזה כי קללת מרוז אמר מלאך ה' ואולם ברכת יעל אמרה דבורה על דרך התפלה והברכה:

עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה איני והא אמ' רב יהודה אמ' רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן. אלא אימא גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה דכתי' תבורך מנשים יעל מאי נשי' נשים באהל שרה רבק' רחל ולאה שרה דכתי' ויבאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' שרה ורבקה ורחל ולאה שנ' ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל. אמ' ר' יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה שנאמ' בין רגליה כרע נפל וגו' ושבעה מעלות כריעות ושכיבות שבעה הן לפי שבעה פעמים נקרי שיקרא נקרי כששמע קול יעל נפש כחו ונפל שדוד. ובדרז"ל הכל ריבה בשנאה וגם יעל בקולה אמשך בזנותיה מיכל בת שאול ברלויית ושאל והא מתהנאה היא מעבירה אמ' ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים שנ' השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע בשלמא רע שפיר אלא טוב אמאי לא אלא ש"מ טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים בשלמא התם בעקב מדבר לא שייך דע"ז אבל הכא מאי רעה איכא דשדי בה זוהמא דא'ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן אומות העולם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן אומר טוב יבקש רצון וגו' אר"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו פי' וקיום מצות בתו וכל בשבה שאבדיך כמפר מן העולם בלא מעלך אחד ומזכיר לו כל מה שלמד לשמה ועל זה אמרינן אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו: כמ"ש שאל וגו'

רד"ק

מים שאל חלב נתנה להשכיבו כדי שירדים יוצאים מפי השותה שהיה לו והחלב משכיב ולא ירגיש כשבוא אותו · ויונתן תרגם שאל יתה סיסרא ושיעור חלב לא אשקיאת יתה למדע אם אית רעותיה עלוהי · מי גרעין אם לבן ממושב עלו שיבן בין טעם מים לטעם חלב · בספל אדירים בספל גדול שהותין בו גדולים ואדירים · והקמ"ר יונה ז"ל פי' אדירים הרועים הגדולים · כמו אדירי הצאן · ויונתן בספל אדירי בפילי גבריא · חמאה קימות שהן דגנוסן וכן יש קוראים כוס · ה הדרך הכל כסאה לנופלי · וכן הנותים נפהרקי יין דשותין בפלי אחד · ובדברי רז"ל חיה מתפלת פילא של אדם אדם · וכלשון יונתם כוס פילי · ובדרש בספל אדירים בספל שהותין בו מים שקראים נקראו אדירים · אמנם מנ"ל כל"ו כששפרת נמים אדירים הקריבה חמאה חלב חמאה וחלב שוכר שאמר כמוך שם · והשקיתהו החלב הפותר אחר החמאה כי אין מכבד חלב וטוב יתר ענ"ל

מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה
יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ
בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד

ויתכן לפרש כי עשה לו חמאה לאכול אחר שהשקיתהו כי בכלד החלב השקיתהו כמו שאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו ובספל אדירים הקריבה לו חמאה לאכול · ידה אחר התשלומה כמו תשלחנה וכן החלה חתמת כמו וכן מסדרונה פרשדונה ואחת · שאין החמאה בן בפעלים · ודומה לזה ז"ל פי' תשלחנה ידה וימינה שלחה בעבור יתד וההלמות אחר שלחה נריכה יתד · וימינה נדיבה שלמית בכה שלוחות לרים בעבור כי הן עשו המעשה ודומיהו וכל אשר שלא עשו · כמותה לא ישכנו רגלים ובהבטחות כמו ימים · ואם נאמר כי תשלחנה נגד אין נריך לכל זה · כי פי' ידה וימינה עשו בעבור יתד וההלמות אחר ר' משה ז"ל פירשו כמוסדון של קרימיון כמו לב שמח ייטיב גהה שפירושו כגהה וכן פי' ידם כדם ואמר דרך שלה בעבור שאמר הנודך מנשים יעל אמר ראויה לה הברכה יותר משאר הנשים שעשתה מעשה גבורה שלא תעשינה שאר הנשים כי אין זה המעשה לנשים כי אם לאנשים · לפי אמר הדך שלא כמו שאמר התשלחנה כי הנשים הלוחרת · וימינה ד"ל הלמות פעל ידי

רלב"ג

ישה ספרק על מה ברכה יעל וזה כי היה עשתה מעשים נוראים וגבורים לעזור ישראל · וזה שכאשר שאל סיסרא מים למזור כח הנה חלב לשכח · והקריבה לו חמאה בכלי גדול לשתות · והרצון בחמאה חלב שהוא שלא הוסרה ממנו החמאה כי היא לאסור יותר · והנה בספל אלשון כוס · ומה שספר החלב · מנהג החלב השקיתו · היה כזה האופן · דל שהחמאה ממנו בספל גדול אשר ישתו בו האבירים

רד״ק

ר״ל מלאכה׳ בעלי הפעלים ב׳ הפטיש שהוא הכלי שיש הלמות הפעלים
הלמות עמלים סיסרא שהיה עמלו ויגע׳ ומחקה ראשו׳ הכתה ראשו ומחצה
ומחץ כדברי רז״ל לא מחקה במקום שמרגלין והמחק הוא הכלי שמעבירין
על המדה שמסיר כל מה שעליה׳ ומחצה מן ומחץ מתני׳ וחלפה העבירה
היתד ברקתו וכן ית׳ לעברת בגלגלתו׳ או יהיה וחלפה מן הם יחלפו ויסער
שהוא לשון כריתה׳

בין רגליה כרע נפל שכב׳ הם שלשה לשונות לנפילה כי כריעה והנה כרע ונפל ושכב׳ כבר כרע שכב שלא היה לו תקומה׳ ואשר אמר באשר כרע שם נפל שדוד׳ ויש בו דרש וזהו רמזו׳ כי יש בפסוק שבעה בין כרע ונפל ושכב ולאמרו כי שבע בעילות בעל אותו רשע לנפל באותו היום׳ והיה שהכהו למעלה במלת שאמר׳ ... ובעד החלון נשקפה ותיבב׳ פי׳ הריעה ומתרגמין תרועה יבבא׳ והוא לשון נמוך כדברי רז״ל דהוא שיעור תרועה כדי שלש יבבות והמה שיעור תרועה כשלשה שברים׳ ... פלגי׳ דפנו׳ יום תרועה יהיה לכם׳ ומתרגמי׳ יום יבבא יהא לכון׳ וכתב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב׳ יש מי שסבר לאימיה דסיסרא גנוחי גנח ויש מי שסבר ילולי יליל׳ ויש לפרש לשון דבור כמו כבכת שני וכית׳ מדיקה לשון הבטה׳ האשנב כמו החלון׳ וכן בעד אשנבי נשקפתי׳ החכמות׳

מיא שאיל יתה	חלבא אשקיאת
יתיה למידע אם אית	רעותיה
עלוהי בפילי גיבריא	קריבת קדמוהי
שמן דתוכמני תוספתא	טובהא ליעל
איתת חבר שלמאה	דקיימת מה
דכתיב בספרא דאוריתא	דמשה
לא יהא תיקון זין	דגבר על איתתא
ולא יתקן גבר בתיקוני	איתתא
אלהין ידה לסיכתא	אושיטת וימינה
לארזפתא דנפחין למתבר	רשיען
ואנוסין מחתיה לסיסרא	תברת רישיה
פעתמוהי אעברת	בצרעיהי בין
רגלהא כרע נפל	שכיב בין רגלהא
כרע נפל באתר דכרע	תמן נפל
בזיזא סיסרא מן	חרכא איסתכיאת
ומתיקא אמיה דסיסרא מבינא	אעיתא
אמרה מה דין אותרא	דתכוהי דברי
מלמיתי מה דין איתעכבו	רהטיא
דהות מייתין לי	איגרת נצחנין

רלב״ג

ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים׳ הנה ימינה׳ יתד השלחנה יד השמאלית ליתד ושלחה ימינה לאחת שהלמות׳ ויתכן כי הפעלים כמלאכות רבות הפעולה׳ והכתה סיסרא בראשו על שהפטישה׳ ופרדה המעור לאשר בו והכתה היתד ועברה היתד רקתו לא כבראש רקתו׳

בין רגליה כרע נפל׳ ר״ל בתחילתו הכהו שנפל וירדם לפניה ובאשר כרע שם נפל שדוד׳ ר״ל בו הכה שנפל שדודתו והמיתתו יעל׳

הנה אם סיסרא נשקפה בעד החלון והללה ג׳ כדמיון תרועה והיתה אומרת איה הסבה שיהיה בושש רכב סיסרא לבוא׳ והנה החכמות׳

חכמות שרותיה תעננה אף היא תשיב אמריה לה׃ הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתים לצוארי שלל׃ כן יאבדו כל אויביך יהוה ואהביו כצאת השמש בגבורתו ותשקט הארץ ארבעים שנה׃

רד"ק

חכמות שרותיה. החכמות שבשרותיה ולכך נקוד חית פתח. חכמות שם דבר יחיד בלשון רבים. ואינו סמוך לחכמות. וכן חכמות בנתה ביתה. אבל חכמות נשים בנתה ביתה נקוד חית פתח. חכמה בנשים. תעננה. העונות אותן מדברות. במקום כמו שאמר ר׳ ופתרון תעננה אותה העונות אותן מדברות במקום אותה. כמו מורכבת תעלינה ות׳ תעננה כל אחת מן החכמות תענה אותה׳ אף היא תשיב. אמריה לה׳ אם סיסרא תשיב אמרי התשובות לעצמה כלומר כמו שהחכמות משיבות לה כן היא תשיב בעצמה משיבה ואומרת מה יאחר מה מה תאחר על שמו כבא כי כבר זה אחרו פעמי מרכבותיו כי ימצאו יחלקו שלל׳ פי׳ הלא ימצאו יחלקו שללם׃ הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתים נערה או שתי נערות לראש גבר לכל גבר וגבר יש לו נערה או שתי נערות מן השלל׃ ויש מפרשים רחם רחמתים לראש גבר מעשים הם נשים יפות בישראל כי אחד מהם יש לו שתים ושלש נשים׳ ואת יחלקו נבר ונשיה לכל אחד ואחד׳ שלל צבעים בגדים צבועים במיני צבעים ורקמתים שעשו בו מעשה הרקימה

רלב"ג

ותהי החכמות שבשרותיה תענה אותה אמרה שרות לאותה׳ וגם היא בעצמה היתה משיבה לדבריה ואומרת אמרות אלו׃ ואמרות החכמות הנה ואמר כי סבת איחור הוא שהם ימצאו שלל ויחלקוהו׃ רחם רחמתים׳ ונראה פרושו בעריות הקדימו הספור שלל העריות אשר היה כל אחד מהם נערה אחת או שתים׳ ונזכר בזה יחלקו שלל בגדי הצבעים להכבדים שלל בגדי צבעים שהם מרוקמים ובגדי צבע רקמתים מעשה עבודה ויחלקם סיסרא לצוארי בעלי השלל הם אנשי החיל הבאים עמו׃ והתפללה דבורה ואמרה כן יאבדו כל אויביך ה׳ כמו שאבד סיסרא׃ ואוהביו יהיו כצאת השמש בגבורתו שאורו הולך ומתחזק עד נכון היום׃ והרצון בזה כגבורתו כראות התקופה תמיד כי אין ירידה אחר יותר חזק והאור הנה היותר הולך ומתחזק עד חצי היום׃ והנה השקיטה הארץ עד שלמות ארבעים שנה מעת התחלת השעבוד׳ ולזה יהיה זמן ההשקט עשרים שנה׃ ואולם התועלת המגיעה מזה הספור הם אלו׃ הא׳ הוא להודיע כי השם לא יעזוב המושיע רק לעת הצורך׳ ולזה נמשך ברק למשוך אחר

ישלם הפסים בזה ובזה היה שלקחו אותו בבגד
בצבעות אחבעים שונים זה מזה לצוארי שלל׳ כמו
לראש השלל כלומר שהשלל הבגדים המכובדים בראש
השלל להתם לראש הגבר ויונ׳ לצוארי שלל צוארי השלל
על סיסרא שהם בעלי השלל׳ ויונתן שוית טורי
בושמן על צוארי יקרי
עתריא ומאני חמודא׳
כן יאבדו וגו׳ ואוהביו
דבורה אומרת רצה
תפלתה על השלל הם
אלו כן יאבדו כל אויבך
ה׳ כמו שאבד הוא׳
ואוהביו ה׳ כצאת השמש
בגבורתו כבקר שהולך
ואור על אור בגבורתו
והוא אחר היום׳ כן יהיו
אוהבי השם הולכים
ואוהבים׳ ויונ׳ ואוהביו
כצאת השמש בגבורתו
למעבד לגוה שמשיר
ואור השמש יהיה שבעתים כאור שבעת הימים׳ שהן
על אחד שלש מאות וארבעים ושלש במספר אמ״ה
שבעתים׳ ויונ׳ ואוהביו על סיסרא׳ כצאת השמש
בגבורתה שלהן אלף שנה׳ גם שבת שהוא בתקופת וכן
כל אוהביו יאבדו כרגע׳ וכן ת״י ורחמוהי כדיקירה
וכו׳ ותשקט הארץ׳ אין זה מדברי דבורה אלא
מדברי כותב הספר׳ ויעשו בני ישראל

חכמת פריסתוותהא ענין לתאה היא
בתוכמתהא מתבא למימר להוי
הלא מרמשכחין מפלגין בזתא יהבין
גבר וביתיה לכל חד וחד בזא
סגי קדם סיסרא בזת צבעי צבעונין
על צואריה נכסי עתריא ומאני
חמודא קדם גברוהי דהוו כסיסרא
כן יבדון כל סנאי עמך יי ורחמוהי
יהון שתדין לאורהה כזיהור יקריה על
חד תלת מאה וארבעין ותלתא
במפק שמשא בגבורתיה ושדוכת
ארעא דישראל מלמעבד קרבא
ארבעין שנין

תבור עשרת אלפי איש מבני נפתלי ומבני זבולון ולא
אמרה עם השם כמו שאמר אל נחל קישון סיסרא את
רכבו והמונו וזה היה מסיבת בני ישראל בהר תבור
היה לאות שיהיה בזולת עשיית המופת והבר שיורע
השם בזה בספר מלחמות ה׳״ הב׳ הוא להודיע
ם כשיעשה
השם המופתים יסבב
שלהם הסבות אשר
עמם יהיה יותר מעט
מקורות במופת׳ והוא
אל השלם ולזה שהדברים
השם לנצח בני ישראל
בהר תבור׳ והעתיק עם
סיסרא ועמו אל
נחל קישון לרדוף אחרי
ברק ועמו׳ והנה עשה
זה שרבו מי הנחל׳ על
שהכבדו הגשמים׳ והנה
היו׳ והשקיעם בזה השבת
רבות אל שהשבים׳ ברק
ועמו׳ הנה היה הכוכב שהכבידו מי קישון׳ והנה
ברק ועמו הנו יורדים אחריהם ולזה היו עלומים וזה
מורה שיוסיף להם חוזק על סיסרא ועמו׳ ורדיפה
שתהיה ברק עם שהם בזמן שהכבר היה אור השמש
כמו פני סיסרא ועמו והיה מרים השבים בעמקים
ולזה אמרה דבורה הכוכבים ממסלותם נלחמו
עם סיסרא׳״ הג׳ הוא להודיע אמונת התכלית אשר
שהיתה עם השם אין ספק דבר מזה שיעדה לכל

בזה הספור ואמנם לפרסם אמונת הגבורה אין נסכמו ישראל לכל במלחמה ועם ובכל מלחמה משפטי להלחם
עם סיסרא ורכבו והמונו עם התכלית כמו ונבדרה ורבוי כל המלחמה אשר לכם״ הד׳ הוא להודיע שם בתחלות

ראוי שיתחבר האדם לכונת האל בהצלת טובתו ולזה ספר כי יעל יעצה תחבולה שיצלו ישראל בהריגת סיסרא
אף שהשם הבטיחה ונתנה אותו בידה שלא יראוהו שם השברי׳ והשבי׳ והכוונה עם זה שתעשה אותו ובכל
עם התחבולות והיא הקלה לה להורגו ״הה׳ הוא להודיע כי ... טובה ראוי להיות נשובה ולזה ראוי שתבא כמה
אשר לא יהו שיסבב שתגיעו ההצלה בעזר שלא שכבתו ולא יקבר ... ...
שספר כל מיתת סיסרא לפי ... שלא ... ... על קריבת סיסרא פן ישוב
אל ... וישוב להרע לישראל ״הו׳ הוא להודיע להם ... על ... מקשטות כי עם ... ככר
ראוי ... ... כמו ... ולזה ... דבורה השירה הזאת
והנה ... לשי׳ ... כל אשר ... ״הז׳ הוא להודיע ... לכל ... ... ולזה ...
אשר לא באו לעזר יי׳ בגבורי׳ ... ... ״הח׳ הוא לפרס׳
גבורות ... ... סיסרא ... ... סיסרא ראוי
... ...

רלב״ג

עד ספר השנים כמו ישראל לעשו׳ הרע בעיני יי׳ אחר מות דבורה ולזה שמם השם ביד מדין ז׳ שנים ותקפה יד מדין מאד על ישראל עד שהוכרחו

תרגום

ועבדו בני ישראל דבישא קדם יי׳ ומסרינון יי׳ ביד מדין שבע שנין ותקיפת יד מדינאי על ישראל מן קדם מדינאי עבדו להון בני ישראל ית מטמרתא דבטוריא וית מערתא וית מצדתא׃

מקרא

ויעשו בני ישראל הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד מדין שבע שנים ותעז יד מדין על ישראל מפני מדין עשו להם בני ישראל את המנהרות אשר בהרים ואת המערות ואת המצדות׃

רד״ק

ויעשו בני ישראל את הרע על ... וישיבו שקט כבר קטן על קטן אבל השירה זו ... כל אשר עשו ועשו מתחלתן למטה מן ... תלוים׃ ותעז יד מדין על ישר׳

לעשות להם בהרים מנהרות וכן מערות שהם כמו ... ... שירגנו יהיה במנהרות ... ... אור גדול והיה זה כן כי כשהיו רואין המדינים שבאו בני מדין היו שבאין במנהרות ההן שיפן שירגשו בם ישראל ויתחבאו שם ויסתתרו מהם וקמצו עד שבזה ... ...

את המנהרות כמו מערות ... ... מן ... ... וזה נקראו מנהרו׳ ... ... להתמיר ... על כן במורים ... ... וכן ... ... וכו׳ ... ... אור ... המנהרות מחברים ... והק׳

רד"ק והיה אם זרע ישראל — ר"ל כשהיו זורעים השונאים היו באים ואוכלים [illegible]
זרע כמו אם כי אם [illegible] [illegible] כדברים רבים ועבר [illegible]
[illegible] ויחנו עליהם יחנו ויבואו [illegible] ויבוזו [illegible]
וישחיתו את יבול הארץ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]	והוי כד זרע ישראל וסלקין מדינאי ועמלקאי ובני מדינחא וסלקין עליהון ושרן עליהון ומחבלין ית עללתא דארעא עד מעלנא דעזה ולא משארין מזון לקיימא נפש בישראל ואימר ותור וחמר: ארי אנון ובעיריהון סלקין ומשכניהון ואתן כמסת גובא לסגי ולהון ולגמליהון לית מנין ועלין בארעא לחבלותה: ומאך ישראל לחדא מן קדם מדינאי וזעיקו בני ישראל קדם יי:	והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו: ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ עד באך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל ושה ושור וחמור: כי הם ומקניהם יעלו ואהליהם יבאו כדי ארבה לרב ולהם ולגמליהם אין מספר ויבאו בארץ לשחתה: וידל ישראל מאד מפני מדין ויזעקו בני ישראל אל יהוה: ויהי כי זעקו בני ישראל אל יהוה על אדות מדין: וישלח יהוה איש נביא אל בני ישראל ויאמר להם כה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי העליתי אתכם ממצרים ואוציא אתכם מבית עבדים	[illegible]

והוה כד זעיקו בני ישראל קדם יי על עיסק מדינאי: ושלח יי גברא נביאה לות בני ישראל ואמר להון כדנן אמר יי אלהא דישראל אנא אסקית יתכון ממצרים ואפקית יתכון מבית עבדותא

גדעון קצ׳ ישועה ודימה שזה שסבלו היה בסבת כמו שזכרנו ר״ל בפשעם במה דוד שאמר שכתוב ם
לפעמים יי׳ עמו וזכה היה וזמן ארוך מאד ולזה יאמרו ם בפשעם הנה אלהינו ם כבר התבאר שאלהינו נב׳ היה
בשם רבות כבר יעד מעולם שהשי׳ ישלהו בימי יצאתם מן הנ׳ ואם שלא לבד את אלהי הכתוב ונ׳ ״ולא״
[illegible] שאמר׳ שכבר מתחלתו קודם שהתחכמו שישפט רש׳ ם קיום ארוכך לקח מארוך׳ וזה שכבר מעולם שישבע
מהכב מאלהיו יחד זה כמו שנבאר שם בספ׳ בס׳ דברי הימים ובס׳ עולם ״ויש לשאול לאחד שהיה זה
שבבא קיים ארך לא מצאו יש׳ כל ימיו ולמה הוכרכו לנבואת דבורה ודימה שכלומ׳ שביאר זה הספק שהוא לא
היה מתהכבא רק לפעמים רחוקים ולא היה בו כח יתפשר בו לפסיבקעם ולזה נב׳ ימצאו בזה הענין שאומר
למנות גדעון על פועל מלחמות מדין׳ ולזאת ם כמו שהיה אלהיו סע׳ מריבה ופעם כעלם כשישאלו רוח הקדש
אלהים רחוק קך היה [illegible] בפשעם ולזאת הסבה לא שימש בכבוד גדולה כל ימיו אבל שישאו כמו וכמו כמו
וכמו כמו כמו [illegible] ודות דורות רבים וכאן עדין קיים כמו שיתבאר בס׳ דברי הימי׳ וזה ם כאן היה קיים בימי
דוד כמו שאמ׳ ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נגיד היה עליהם לפנים יי׳ עמו ולא ימצא בזה אחר
יחיד שיקרא שמו פנחס בן אלעזר בן אהרן כמו שיתבאר שם בספר התולדות׳

רד״ק

ויאמר׳ ויגרש
אותם׳ טעמו
מעת נתינתם
ולא למצרים
והאוחזים קם
סיחון ועוג שלא
הניחום לעבור
ויצאו לקראתם
למלחמה וכן
כנעני מלך
ערד וכן מלכי
כנען יחסם
לנסים׳ ויבא
איש האלה׳
[illegible]

וָאַצִּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם
וּמִיַּד כָּל לֹחֲצֵיכֶם וָאֲגָרֵשׁ
אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם וָאֶתְּנָה
לָכֶם אֶת אַרְצָם׃ וָאֹמְרָה
לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לֹא תִירְאוּ אֶת אֱלֹהֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם
יוֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי׃
וַיָּבֹא מַלְאַךְ יְהוָה וַיֵּשֶׁב
תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר
בְּעָפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי
הָעֶזְרִי וְגִדְעוֹן בְּנוֹ חֹבֵט
חִטִּים בַּגַּת לְהָנִיס מִפְּנֵי מִדְיָן׃

וְשֵׁזֵיבִית יַתְכוֹן מִידָא
דְמִצְרָאֵי וּמִיַּד כָּל
דְּדָחֲקִין לְכוֹן וְתָרֵיכִית יַתְהוֹן
מִן קֳדָמֵיכוֹן וִיהַבִית לְכוֹן
יַת אַרְעֲהוֹן׃ וַאֲמָרִית לְכוֹן
אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן לָא
תִדְחֲלוּן יַת טַעֲוַת אֱמוֹרָאָה
דְּאַתּוּן יָתְבִין בְּאַרְעֲהוֹן
וְלָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרִי׃
וַאֲתָא מַלְאֲכָא דַיְיָ
וִיתֵיב תְּחוֹת בּוּטְמָא דִּי
בְעָפְרָה דְּלְיוֹאָשׁ אֲבוּהִי
דְעֶזְרִי וְגִדְעוֹן בְּרֵיהּ חָבֵט
חִטִּין בְּמַעֲצַרְתָּא לְעָרְקָא
מִן קֳדָם מִדְיָנָאֵי׃

רלב״ג

ויבא מלאך יי׳
קרא הכתוב של׳
ה הנביא יקרא
מלאך כמו
ויבא יתן מלאך
יי׳ ולזה נראה
לגדעון בכח
השכלו והשיגו
על מעמדו׳
וישב תחת
האלה הנראה על
שכלו לגדעון
ואמר לו כי יי׳
עמו׳
וזכה הראה

סיוע שהמלאך קרוי בשם ה׳ כפירוש שלפניו ומלאך ה׳
שליח׳ וכמו אמר שליח לנביאו ובדברי רבו אמרה המלאכים אין
להם לא ישיבה ולא עמידה ולא עיפות וכו אלא כל ויבא המלאך שם
יהוד׳ אליה עד שיפנה אליו גדעון וכאשר לא פנה אליו נראה אליו
ויאמר לו ה׳ עמך וכן אמר יהושע עד שוכן לשון שכינה וכן אמרי
ישבו בתוך׳

רלב״ג ויאמר קרא גבור חיל
סכן קרא כשלנו זמן
ולמוסף קום אתה ומענינו סרבוש
גבורתו ואנ׳ קראו גדעון שהיה ה׳ עמו
לראותו שלוחתו ומשל ה׳ בקבוציך׳

וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו גִּדְעוֹן בִּי אֲדֹנִי וְיֵשׁ יְהוָה עִמָּנוּ וְלָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל זֹאת וְאַיֵּה כָל נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ יְהוָה וְעַתָּה נְטָשָׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְיָן׃

וְאִתְחֲזִי לֵיהּ מַלְאֲכָא דַייָ וַאֲמַר לֵיהּ מֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדָךְ גְּבַר חֵילָא׃ וַאֲמַר לֵיהּ גִּדְעוֹן בְּבָעוּ רִבּוֹנִי וְאִית שְׁכִינְתָּא דַייָ בְּסַעְדָנָא וּלְמָה עֲרָעָתָנָא כָּל אִלֵּין וְאָן כָּל פְּרִישׁוּתֵיהּ דְּאִשְׁתָּעִיאוּ לָנָא אֲבָהָתָנָא לְמֵימַר הֲלָא מִמִּצְרַיִם אַסְקָנָא יְיָ וּכְעַן רַטְשָׁנָא יְיָ וּמְסַרְנָא בְּיַד מִדְיָנָאֵי׃

ויגדעון לפני ושם
זה המלאך שהתעל׳
שם ולא נראה אלא
בתפלה בואו ינצל
שהקב״ה מנעל לפני
בכל עת אם יפנו
אליו ויקראוהו ג׳
בואו׳ ובדרש
נתעלה עד שיג׳
לו זכות ואח״כ נר׳
לו׳ ויאמרו גדעון

ויאמר אליו אין אנשים אחר׳ ובכבוד׳ אמר לו גדעון אמר זכן אתה הכנס לך לבתך ואמר אלהים אנשים שלום יבוא
מרימים אין בך כח לנוס׳ אמר המלאך קיימת מנוחת כבוד אבכבודי אתה וראוי שיגלו כמו על ידך׳ אמר ויברך
אלא מלאך ה׳ וגו׳ אמר לו גדעון ויש ה׳ עמנו ואם יש ה׳ עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר
ספרו אבותינו פסח היה׳ אל אמר קראו את ההלל והיה אתה מקרא בגלות ישראל ממצרים׳ ועתה נטשנו
ה׳ אם צדיקים היו אבותינו ויעשה לנו בזכותם׳ ואם רשעים הם כמה שעשה להם כן יעשה לנו כן׳ ואם לא
והיה כל נפלאותיו אמר לו הקב״ה חייך כן למדת סנגוריא על כמו בדאי אתה שאדבר עמך אמר ויפן אליו ה׳
ויאמר לך בכחך זה כחך וכות הזה שלמדת סנגוריא על כמו וכמן קוה זה הדרש שכן טעם לטעמו המלאך
ולמה שאמר ויפן אין אמר בעפרה אשר לאביו וכן אמר בעפרה אבי העזרי לפי שיש עוד אחר שאין עפרה
בנבול במקום כמו שכתב כי יאוש והשיב ומפרה ועפרה׳ אבי העזרי ממנו אבי עזר בן גלעד בן מנשה׳
אמר יאמרו כמו רש אלו שאדריה בנבואו ויאמר במקום כמו יתנו חייך׳ יאמר במקום בויתם לנפול קוייתי׳
בגת היה שם נת שדורכים׳ בו ענבים בקרות בית הבד ובאותו גת היה אביו קוצים וכן יתן המעבריהן׳
וירא אלא וגו׳ גבור החיל שכן לו כח בזה והראהו כן לעזרו ולחזקו שיגבר ויציל אותן וכן אמר לך
בכחך זה׳ ויפן אליו ה׳

רלב״ג ויפן אליו ה' ואמר מלאך ה' שזכר ואמר על ויאמר ה' לפי שהמראה ההיא שזכר ראה הוא שם
שם. והנה אמר דברים כאלו קודם ידבר כי הנבואה דבר השם אלהי ואמנם שאמר אמנם שזכר זה
שמעון היה במראה הנבואה אלא שאמרו לא הקדימו לפרש זה על הנבואה בזה האופן כי ראשית הספור
מורה שזה הספור היה בהקיץ ולא מראה לפי שהיה מדבר גדעון כשהוא בזה האופן ר"ל שיחשבהו לו הנביא
בהקיץ ועוד אמר מרכך הנביא שהוא לו הנבואה מצומצמת רבו שישאל אות מהמלאך שיקים לו ויעשה כמו שעשה
גדעון יאות שישאל

וַיִּפֶן אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר לֵךְ בְּכֹחֲךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְיָן הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדֹנָי בַּמָּה אוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה וְאָנֹכִי הַצָּעִיר בְּבֵית אָבִי

וְאִיתְפְּנִי לֵיהּ יְיָ וַאֲמַר אֵיזִיל בְּחֵילָךְ דֵּין ותפרוק ית בני ישראל מִידָא דְמִדְיָנָאֵי הֲלָא שְׁלַחְתָּךְ וַאֲמַר לֵיהּ בְּבָעוּ יְיָ בְּמָה אֶפְרוֹק יַת יִשְׂרָאֵל הָא זַרְעִיתִי זְעִירָא בְּשִׁבְטָא מְנַשֶּׁה וַאֲנָא חַלָּשׁ בְּבֵית אַבָּא

רד״ק ויפן אליו ה' פי' פנה אליו ולא בדברו נבואה ואמר לו לך בכחך זה פי' בכח שהוסיף לו על ותפי על שפתח רוח ה' שתרגומו רוח גבורה מן קדם ה' ויד ה' היתה על אלישע ורוח גבורה מן קדם ה' קלא שלחתיך הענין הזאת התפלה לגוון הענין וכן הלא שיעשה כמו הלא שלחתיך הוא והיא ויאמר אליו בי אדני לשון תחנה עדיין לא ידע גדעון כי מלאך ה' הוא וכן יאמר לו במה בי אדני בפרק הקטן והקטן הנגש

לך בכחך מושיע בני את ישראל ונו' וזה המלאך אמר לפי שידע שמן קדם הנבואה ויאמר לו הנביא לך בכחך זה ידעתם כי עתה לגדעון אמר כן יוסף על קטן שהיה לו קודם וזה כדמיון אמר שאמר לאחר שיתקדש לו לגו

אחר ובאופן שאמר דמיון זה בכוח אחרי הפועל למלך על יד שמואל ודומה שהנה היה עד האלף אלפי שאמר גדעון הנה אלפי הדל במנשה ולזה היה כי שלשה למיעור אחד דיב לו ימות עד הבקר

הוקף ואמר לו בלשון רבים כי כן ימצא כמו המלך כמו אחשך אחשו אלפי ימדבר בעדו כדי שלא יתחלף בשם הכבוד אבל זה בא בלשון רבים לאחר ימדבר בעדו ויה לשון קדש כבשם ה' ולרעתי אמר גדעון זה כבוד הקדוש לא כבוד המלך כי עדין לא היה יודע שהוא מלאך אלפי שאלף שבית אבו נמנה בו יהודה עד האלף הוא הדל באלפי מנשה והנה ורעשה ונפרד בשם מנשה ויש מפרש אלפי כמו אבו אלוף שהוא עד ויתנו כי יהודה עמך

רד"ק

ויאמר אליו יי׳ כי אהיה עמך אמר לו בשם יי׳ כי אהיה עמך. לפיכך אמר לו גדעון אם כן
שנראה אלהים אתה ושליחותו אתה למה תעשה לי אות דכתיב. ויאמר אליו אם נא מצאתי חן
בעיניך ועשׂ שאתה מדבר עמי בשם יי׳. והאות שתעשה לי הוא קודם שילך מן המקום. ויעוד
שלמעלה ויאמר אליו יי׳ קרא המלאך בשם יי׳ כמו שכתוב במלאך שנראה למשה ויאמר יי׳ אל
יעשה ויאמר אליו ונ׳ שאתה כמו שאתה נבטל קטן כמו עד שקיימתי דבריך שהדין כעבודה כמו
בטלו ונקיאוש
מן שאתה מדבר
על האלף ונ׳
שאתה מדבר
עמי בשם יי׳.
וגדעון בא ויעש
גדי עזים
... ספסח קמח
יום תקופה קשמר
לכך נא׳ והבשר בסל
ונקים שעורים ...
והמרק הוא ...
שהבשל בו הבשר
הו׳ כן לה׳ שבין
מרוק הבש׳ ומיוחד
ממנו ונמצ׳ המרק
יתבו קמין ויתו
ממן נמקר...
הספרי׳ המדווקי׳
והוא שלה כמנהג
השמות מור...
המנסכל ורליתה
נמותבריתבן אחר
שנכר אותו בכל
מקומות׳. בפרור׳. ידוע כי הוא כלי בשלו שמבשלין בו אל תחת האלה׳ זה לבנות אחלהו׳ ויגש גדעון.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ א
אֶחָד׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי׃ אַל נָא תָמֻשׁ מִזֶּה עַד בֹּאִי אֵלֶיךָ וְהֹצֵאתִי אֶת מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֵשֵׁב עַד ש
שׁוּבֶךָ׃ וְגִדְעוֹן בָּא ו
וַיַּעַשׂ גְּדִי עִזִּים וְאֵיפַת קֶמַח מַצּוֹת הַבָּשָׂר שָׂם בַּסַּל וְהַמָּרַק שָׂם בַּפָּרוּר וַיּוֹצֵא אֵלָיו אֶל תַּחַת הָאֵלָה וַיַּגַּשׁ׃

וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֲרֵי יְהֵא מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְתִקְטוֹל יָת מִדְיָן כִּגְבַר חַד׃ וַאֲמַר לֵיהּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וְתַעְבֵּיד לִי אָת דְּאַתְּ מְמַלֵּל עִמִּי׃ לָא כְעַן תַּעְדֵּי מִכָּא עַד מֵיתַי לְוָתָךְ וְאַפֵּיק יָת תִּקְרוּבְתִּי וְאַנַּח קֳדָמָךְ וַאֲמַר אֲנָא אוֹרִיךְ עַד דִּתְתוּב׃ וְגִדְעוֹן אֲתָא וַעֲבַד גַּדְיָא בַּר עִזֵּי ו
וּמְכִילְתָּא דְקִמְחָא אַפָּא פַּטִּירָא בִּשְׂרָא שַׁוִּי בְּסַלָּא וְתַבְשִׁילָא שַׁוִּי בְקִדְרָא וְאַפֵּיק לְוָתֵיהּ לִתְחוֹת אִילָנָא וְקָרֵיב׃

רלב"ג

אל נא תמוש מזה עד בואי אליך זה
נס כן לעשׂ הוא המנחה קודם היה בקרן
כמו שעשה מנוח׳ מלאך יי׳ במנחה
ולאשתו כמו שאמרו עשות לנגד שם
בעורת האל׳
וראה גדעון שאל אות שיכיר ממנו
שהוא נביא כמו שהוא מלאכות
יי׳ כדי שיוכל לסמוך על דבריו׳

ויגש הקריב

רלב״ג

והנה היה האות הזה שהושיט מלאך יי׳ את קצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות ותעל האש מן הצור וזה רומז למופת שהיה אלהיו נגד הטבע והנה פעולת זה הענין רומזת מה לפעולת אלהיו וזה מורה שיהיה מאמר הלא יאמר פנים וזה אלהי״ ולזה ראה גדעון כי מלאך יי׳ הוא כמו שהיה מן הנבואות לפי שכבר ראה בשעת ההתבודדות וכבר היה מפורסם שהאשר יקרה זה ימות אמר גדעון ואמר ויאמר אהה כי ראיתי אלהים פנים אל פ׳

ויאמר אליו מלאך האלהים קח את הבשר ואת המצות והנח אל הסלע הלז ואת המרק שפוך ויעש כן׃ וישלח מלאך יהוה את קצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות ותעל האש מן הצור ותאכל את הבשר ואת המצות ומלאך יהוה הלך מעיניו׃ וירא גדעון כי מלאך יהוה הוא ויאמר גדעון אהה אדני יהוה כי על כן ראיתי מלאך יהוה פנים אל פנים׃ ויאמר לו יהוה שלום לך אל תירא לא תמות׃	ואמר ליה מלאכא דיי סב ית בשרא וית פטיריא ואחית לכיפא דין וית תבשילא שפוך ועבד כן׃ ואושיט מלאכא דיי ית ריש שוטיתא דבידיה וקריב בבשרא ובפטיריא וסליקת אישתא מן טינרא ואכלת ית בשרא וית פטיריא ומלאכא דיי איסתלק מלקביל עינוהי׃ וחזא גדעון ארי מלאכא דיי הוא ואמר גדעון בבעו יי אלהים ארי על כן חזיתי מלאכא דיי אפין באפין׃ ואמר ליה יי שלם לך לא תדחל לא תמות׃	

פנים והנה כפשוי׳ המרק הוא הטעם כמו שהשאל כמו הרוטב המאכלות הרוטב ולא כמו ולא יאכל בני ישרא׳ לא שלח ידו ויחזו את האלהים המרק על וזה שהיה ראויים שישלח ידו בהם מפני ראותם את האלהים׃ והשיבו מלאך יי׳ אחר שעלה כלבך שלא היה יכול גדעון לראותו שלום לך אל תירא לא תמות׃

ויבן שם גדעון

רד״ק

וירא גדעון כי מלאך יי׳ הוא וגו׳ אהה אדני אהה יהוה על׳ שעלה כי על אשר ראיתי מלאך יי׳ אני דואג ושמתי אהה׃ ויאמר לו יי׳ שלום לך אחר שעלה המלאך השמימה הקול הזה כי ראה שהיה מפחד ברעתו כי היה מלאך׃

ויבן גדעון שם

רד"ק ויבן שם גדעון מזבח לה' ויקרא לו ה' שלום. ויקרא גדעון למזבח ה' שלום, ה' הוא שלומנו. ויהי בלילה ההוא פר השור כמו פר בן בקר וכן ת"י תורא כי תערי' ז"ל כי פר אחד היה לאביך והשור כדמות תואר לו כלו' אותו פר הגדול שהיה לאביך שור ורש"י ז"ל פי' פר השור פר הגדול שהשור בן יומו קרוי שור כמו שור או כשב או עז כי יולד. ופר השני אין שם לשון והענין שהשני עד הנה יש אומרי' שם לשון הפך פטר רחם ומיניה שאחר הבכור כי הבכור וכו' שהבכורי' והשני שם לפר הראשון בזכר' ופי' שבע שנים ית' לאתפטם שבע שנים ולמה היה בן שבע שנים כ"א שבע שנים כמו רבי' כמו שכתוב נמס כי שבע יפול צדיק ורז"ל שהוקשה להם ז' שנים שאמרו אע"פ שבן כ"ב אין מקריבים להם אלא מוקדש לז' שנים שנא' ופר השני שבע שנים ומה שאמרו כי כעבור היה ואמרו ח' דברי' הותרו בלילה ההוא לגדעון וכל שריבוי לאשרה ועצי אשרה ושוחטה וכעבודה וכמות מומו

רלב"ג ויקרא שלום. אמר שהשלים לו זה השלום והוא נס כן אמר לו בלילה שהיה פר השור אשר לאביו ואפשר שאמר זה הדבר שהיה בלילה ההיא מה שמירתו שהם מהשמאלי והבכורות הקודש ההוא אמר ר' שהיה הרבן באמת פר השור לאביו מ לאבו היה שור גדול והגדול בקומה הפר שנולד השור השני ההוא לאביו מלדה ומנגבן ומקריבין כדי שיהיה יפה וגדול. השור שהולידו ויקריבו מקודש לאביו מהם ויותר. ובן הקטן ג"כ זה הפר השני שנולד השור השני ולכן היו מוקדים ז' שנים וזה יורה כי זה הטעות היה מעט היותם בשעבוד כי ז' שנים היו ישראל ביד מדין כשקרה זה והיה למזבח מזבח לבעל והאשרה היתה לבעל ונראה הפסוק כי מהמעשה הנבואה אשר הגדיל עליהם להם מזבח הבעל אשר לאביו ושיכרית האשרה אשר לבעל.

וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדֶנּוּ בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי׃

וּבְנָא תַמָּן גִּדְעוֹן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵיהּ שְׁלָמָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַד כְּעַן אִיתוֹהִי בְּעָפְרַת דַּאֲבוּהִי דְעֶזְרִי׃

וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה קַח אֶת פַּר הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וּפַר הַשֵּׁנִי שֶׁבַע שָׁנִים וְהָרַסְתָּ אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וְאֶת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו תִּכְרֹת׃

וַהֲוָה בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ סַב יָת תּוֹרָא דִּלְאָבוּךְ וְתוֹרָא תִנְיָנָא דְּאִתְפַּטַּם שְׁבַע שְׁנִין וְתִפַגַּר יָת אֱגוֹרָא דְּבַעְלָא דִּלְאָבוּךְ וְיָת אֲשֵׁירְתָא דַּעֲלוֹהִי תָּקוּץ׃

ריש השופטים [illegible]

רד"ק ובמה' המוכן
נ"ל על ראש המעוז הזה הוא ראש ההר כמו המקום שהקדים עליו האשר והמזבח במערכה' כתרגו' בסידרא ופירושו במקום המסודר הנבחר למזבח ... הפר השני הפר הראשון לא ... שבע שנים ... ויתכן לומר שהוא ... ... לנגוע ... ...

רלב"ג על ראש המעוז הזה יראה שהיה שם מעוז על ראש ההר ושם מזבח הבעל והאשרה במערכה. כל המקום המסודר בו שיהיה לבנות בו המזבח ושם שיקריבו בו הפר השני. ...

ותבני מדבחא קדם יי אלהך על ריש תוקפא הדין בסידרא ותסב ית תורא תנינא ותסיק עלתא באעי אשירתא דתקוץ׃ ודבר גדעון עשרא גוברין מעבדוהי ועבד כמא דמליל עמיה יי והוה מדדחיל מן בית אבוהי ומן אינשי קרתא מלמעבד ביממא ועבד בליליא׃ ואקדימו אינשי קרתא בצפרא והא מיתרעא איגורא דבעלא ואשירתא דעלוהי קציצא וית תורא תנינא מיסק על מדבחא דבני׃

וּבָנִיתָ מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמָּעוֹז הַזֶּה בַּמַּעֲרָכָה וְלָקַחְתָּ אֶת הַפָּר הַשֵּׁנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בַּעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת׃ וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מֵעֲבָדָיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרֵא אֶת בֵּית אָבִיו וְאֶת אַנְשֵׁי הָעִיר מֵעֲשׂוֹת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לָיְלָה׃ וַיַּשְׁכִּימוּ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה נֻתַּץ מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו כֹּרָתָה וְאֵת הַפָּר הַשֵּׁנִי הֹעֲלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַבָּנוּי׃

... והנה היתה הכוונה להוסיף בגדעון האמונה בשם ... ויתכן לגדעון לעשות ... עשרה אנשים מעבדיו ... ... אנשי העיר ... ...

אנשי העיר בבקר ראו כי נתוץ מזבח הבעל והאשרה אשר עליו כרותה וכי הפר השני הועלה על המזבח הבנוי ... ...

רד"ק האתם תריבון לבעל. בתמיה אשר יריב לו יומת. שבעבור שנתץ את מזבחו יומת עד הבקר. אם אלהים הוא ירב לו. ויתנקם ממנו כי הוא בעצמו ירים את ריבו ויקח את נקמתו בגדעון ואין לנו להתפרע לו ויתקטל כדי שירבה הבעל עד בקר אם ברוך יות שם יתפרע ליה בעלא ארי תבר ית אגוריה ויקרא ירבעל בגדעון אמר רב בו הבעל אם יית אם כמו שירבעל אבל לא יוכל כי הוא שם מלכות כון שהבעל שקר.

רלב"ג האתם תריבון לבעל. להקים ריבו שאתם תריבון בעבורו הבעל הנה אתם תודו בזה שהוא כמו אלהים שאין אלם כי לא יצטרך שתריבון בעבורו אם הוא אלוה ולזה שקרא הוא ריבו הנה כמו שאמרו מי שהוא בר אשר לאבד ורוצה עם זה שר לנפש ירים שאשר יריב בעבור הבעל מקום יומת עד הבקר ר"ל שלא יתאחר להמיתו כי יספר אור הבקר ר"ל לפי שהוא מורה שהוא אלהים שלא ידע שהבעל אינו נראה כמו שירבעל ויותר קשה כלו הוא יתקטל שירב בו הבעל והוא שהוא בזה הספור מזה שעשה מפר השור אשר לאביו שהוא לקחת אותו וירצה שהמיתו בלוס ושלם יהיה מעולה שאין המוקד ולא נשרף לפרס וזה שם הוא מתכוונים קורבנו ועוד לקחתו להמלט שלא יהיו מקריבים אותו לעצמו כמו שאמרנו וכל מדין ועמלק ובני קדם היו כלם נאספו להשחית את ישראל וחנו בעמק יזרעאל

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מִי עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּדְרְשׁוּ וַיְבַקְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל יוֹאָשׁ הוֹצֵא אֶת בִּנְךָ וְיָמֹת כִּי נָתַץ אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר יוֹאָשׁ לְכֹל אֲשֶׁר עָמְדוּ עָלָיו הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל אִם אַתֶּם תּוֹשִׁיעוּן אוֹתוֹ אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ יוּמַת עַד הַבֹּקֶר אִם אֱלֹהִים הוּא יָרֶב לוֹ כִּי נָתַץ אֶת מִזְבְּחוֹ׃ וַיִּקְרָא לוֹ בַיּוֹם הַהוּא יְרֻבַּעַל לֵאמֹר יָרֶב בּוֹ הַבַּעַל כִּי נָתַץ אֶת מִזְבְּחוֹ׃ וְכָל מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם נֶאֶסְפוּ יַחְדָּו וַיַּעַבְרוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל׃

וַאֲמַרוּ גְבַר לְחַבְרֵיהּ מַן עֲבַד פִּתְגָמָא הָדֵין וְתַבְעוּ וּבְעוֹ וַאֲמַרוּ גִּדְעוֹן בַּר יוֹאָשׁ עֲבַד פִּתְגָמָא הָדֵין וַאֲמַרוּ אֱנָשֵׁי קַרְתָּא לְיוֹאָשׁ אַפֵּיק יָת בְּרָךְ וְיִתְקְטִיל אֲרֵי תָרְעֵית אֱגוֹרָא דְבַעְלָא וַאֲרֵי קַץ אֲשֵׁירְתָא דַעֲלוֹהִי׃ וַאֲמַר יוֹאָשׁ לְכֹל דְּקָמוּ עֲלוֹהִי הַאַתּוּן תִּתְפַּרְעוּן לְבַעְלָא אִם אַתּוּן תִּפְרְקוּן יָתֵיהּ דְּיִתְפְּרַע לֵיהּ יִתְקְטֵיל בִּדְסָמַר צַפְרָא אִם טָעוּ אִית בֵּיהּ אִתְפְּרַע לֵיהּ בַּעְלָא אֲרֵי תְרַע יָת אֱגוֹרֵיהּ׃ וּקְרָא לֵיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא יְרֻבַּעַל לְמֵימַר יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ בַּעְלָא אֲרֵי תְרַע יָת אֱגוֹרֵיהּ׃ וְכָל מִדְיָנָאֵי וַעֲמַלְקָאֵי וּבְנֵי מַדִּינְחָא אִתְכְּנִשׁוּ כַּחֲדָא וַעֲבַרוּ וּשְׁרוֹ בְּמֵישַׁר יִזְרְעֶאל׃

רד״ק

ורוח ה׳ לבשה את גדעון כתרגומו ורוח גבורה מן קדם ה׳. ויזעק אביעזר. כל
משפחתו. ויהי כן וישכם ממחרת שהיה טל על הגזה יותר מהמקום אחר כמו שאמר
ואמר מלא הספל מים ואל על כל הארץ חורב לא נתקיים שהסבריים בגזה
על כל טל לא מעבר כמו שאמרת רבותינו ז״ל ... לא מעבר ... אלא קושיא
בלעד ... ולא טל לא קודם ... לא מעבר
... לנס

מעבר ... ואשתהבש ... לא קום קודם ... טל דרכם ... לא יותן ונהדריך לא מיכבר ... זכן בכלן ... טל על הגזה לבדה יותר ... מקום ... לנס בעבר כלי ויזר את הגזה ... עלה לא מכמן ... הספל בפלם ויזר ... את ... ולא ... ... לא ...

ורוחא דגבורא מן קדם יי לבשת ית גדעון ותקע בשופרא ואתכנשו אינשי אביעזר בתרוהי ואזגדין שלח בכל תחום מנשה ואתכנשו אף אינון בתרוהי ואזגדין שלח בשבט אשר ובשבט זבולון ובשבט נפתלי וסליקו לקדמותהון ואמר גדעון קדם יי אם איתך פריק בידי ית ישראל כמא דמלילתא הא אנא מחית ית גזת עמרא באדרא אם טלא יהי על גזתא בלחודהא ועל כל ארעא יבשא ותדע ארי תפרוק בידי ית ישראל כמא דמלילתא והוה כן ואקדים מיומא דבתרוהי ועצר ית גזתא ונפק טלא מן גזתא מלא לקנא דמיא

וְרוּחַ יְהוָה לָבְשָׁה אֶת גִּדְעוֹן וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר וַיִּזָּעֵק אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּכָל מְנַשֶּׁה וַיִּזָּעֵק גַּם הוּא אַחֲרָיו וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּאָשֵׁר וּבִזְבֻלוּן וּבְנַפְתָּלִי וַיַּעֲלוּ לִקְרָאתָם וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל הָאֱלֹהִים אִם יֶשְׁךָ מוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הִנֵּה אָנֹכִי מַצִּיג אֶת גִּזַּת הַצֶּמֶר בַּגֹּרֶן אִם טַל יִהְיֶה עַל הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל הָאָרֶץ חֹרֶב וְיָדַעְתִּי כִּי תוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיְהִי כֵן וַיַּשְׁכֵּם מִמָּחֳרָת וַיָּזַר אֶת הַגִּזָּה וַיִּמֶץ טַל מִן הַגִּזָּה מְלוֹא הַסֵּפֶל מָיִם

רלב״ג

ורוח ה׳ לבשה את גדעון. ר״ל רוח גבורה כמו שית׳ ויתכן שיר׳ שרוח עשו רוח הקדש ויתקע בשופר ... לאביעזר אחריו ... ס ... מהמשפחה ... אדון ... לשוא ... מהטבע ... והגה גדעון ... מהמין ... מהמין ושהלא ... קש ... מושיע ... דברי

לבדה ולא יהיה ... עמר והשלישית ... [illegible] ... והאות ... [illegible]
... כי הראשון ... [illegible] ... והאות ... [illegible]
והראשון קרוב׳ ויאמר גדעון אל האלהים וגו׳ ... [illegible] ... והאות הזה ... [illegible]
... לנסותו אם יעשה לו זה האות שהוא הפך מן הראשון ... [illegible]
... [illegible] ... יכול לבא ... [illegible]
גדעון לא היה ... [illegible]

רלב״ג

ולא הספיק לו באות הראשון כי ... הגיזה שתספוג הלחלוחית ... אות שזה הפך ... ואין ... על הגזה לבדה ועל כל הארץ ... טל׳ והנה ... [illegible] ... האותות ... [illegible] ... עליו ... הודיעו לו זה ... במה שהיה ... [illegible]

ויאמר גדעון אל האלהים אל יחר אפך בי ואדברה אך הפעם אנסה נא רק הפעם בגזה יהי נא חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל׃ ויעש אלהים כן בלילה ההוא ויהי חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ היה טל׃

וישכם ירבעל הוא גדעון וכל העם אשר אתו ויחנו על עין חרד ומחנה מדין היה לו מצפון מגבעת המורה בעמק׃ ויאמר יהוה אל גדעון רב העם אשר אתך מתתי את מדין בידם פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי׃

ואמר גדעון קדם יי לא יתקף רוגזך בי ואמליל ברם זמנא הדא אנסי כען לחוד זמנא בגזתא יהא כען יבשא על גזתא בלחודה ועל כל ארעא יהא טלא׃ ועבד יי כן בליליא ההוא והוה יבשא על גזתא בלחודה ועל כל ארעא הוה טלא׃

ואקדים ירבעל הוא גדעון וכל עמא דעמיה ושרו על עין חרד ומשרית מדינאי הוה ליה מצפונא מגבעתא דמסתכיא למישר׃ ואמר יי לגדעון סגי עמא דעמך מלממסר ית מדינאי בידהון דילמא יתרברבון מן קדמי ישראל למימר ידי עבדת לי פורקנא׃

יחר אפך ... [illegible] ... לנסות אם יאות ... ראוי לנס גדול כזה׳ וישכם ירבעל וגו׳ מגבעת המורה ... המורה לשון ... [illegible] ... וכשב... [illegible] ... מורה ... [illegible] ... ועתה קרא נא׳

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

ועתה קרא נא באזני
העם לאמר מי ירא
וחרד ישב ויצפר מהר
הגלעד וישב מן העם
עשרים ושנים אלף
ועשרת אלפים נשארו׃
ויאמר יהוה אל גדעון
עוד העם רב הורד
אותם אל המים
ואצרפנו לך שם והיה
אשר אמר אליך זה
ילך אתך הוא ילך
אתך וכל אשר אמר
אליך זה לא ילך עמך
הוא לא ילך׃ ויורד את
העם אל המים
ויאמר יהוה אל גדעון
כל אשר ילק בלשונו
מן המים כאשר ילק
הכלב תציג אותו לבד
וכל אשר יכרע על
ברכיו לשתות׃

וכען אכלי כען קדם
עמא למימר מן דדחיל
ותביר יתוב ויתבחר
מטורא דגלעד ותב
מן עמא עשרין ותרין
אלפין ועשרא אלפין
אשתארו׃ ואמר יי
לגדעון עוד עמא סגיא
אחית יתהון למיא
ואבחרינון לך תמן ויהי
כל דאימר לך דין יזיל
עמך הוא יזיל עמך וכל
דאימר לך דין לא
יזיל עמך הוא לא יזיל׃
ואחית ית עמא למיא

ואמר יי לגדעון כל
דלחיך בלישניה מן
מיא כמא דמלחיך
כלבא תקים יתיה
בלחודוהי וכל דיכרע
על ברכוהי למשתי׃

[illegible]

רד״ק המלקקים בידם אין זה דרך כריעה כלוקק בלשונו על ברכיהם
קרוב לזה וכן כרע על ברכיו והשאר כמשפטו ויקחו את
צדה העם בידם צדת העם שהלכו למקומם לקחו
השלשים עמו וכן שופרותיהם שהיו עם ההולכים להריע במלחמה לקחו כמו כן
השלשים כדי שיהיה שופר ביד כל אחד מן השלש מאות הנשארים ויריעו תרועה
גדולה להבהיל
המחנה מדין ומלת
בדרך המחנה ג
במקום מאוד ס
ופתאום מדרך
ובמוקשו ועמק מדרך
בלילה שעשרים
ואולם שהפסוק
שפר יכלל כמו
קדקוד וכן ית
יתרבו יותן
יתגודדו עליו
ויורדו ונפלו

רלב״ג ויקחו את צדת העם בידם ואת שופרותיהם
כדי שיהיה שופר ביד
כל אחד מהם ויריעו

ויהי מספר המלקקים בידם
אל פיהם שלש מאות איש
וכל יתר העם כרעו על
ברכיהם לשתות מים
ויאמר יהוה אל גדעון
בשלש מאות האיש
המלקקים אושיע אתכם
ונתתי את מדין בידך וכל
העם ילכו איש למקומו
ויקחו את צדה העם בידם
ואת שופרתיהם ואת כל
איש ישראל שלח איש
לאהליו ובשלש מאות
האיש החזיק ומחנה מדין היה לו מתחת
בעמק ויהי בלילה ההוא ויאמר
אליו יהוה קום רד במחנה כי נתתיו בידך ואם
ירא אתה לרדת רד אתה ופרה נערך
אל המחנה ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה
ידיך וירדת במחנה וירד הוא ופרה נערו אל
קצה החמשים אשר במחנה

והוה מנין דלחכו בידיהון לפומהון
תלת מאה גברא וכל שאר עמא
ברעו על ברכיהון למשתי מיא
ואמר יי לגדעון
בתלת מאה גברי דלחכו אפרוק
יתכון ואימסר ית מדינאי בידך
וכל עמא יזלון גבר לאתריה
ונסיבו ית זוודין דעמא בידיהון וית
שופריהון וית כל אינש ישראל
שלח גבר לקרווהי ובתלת מאה
גברא אתקיף ומשרית מדינאי
הוה ליה מלרע במישרא

והוה בליליא ההוא ואמר ליה יי
קום חות במשריתא ארי
מסרתינון בידך ואם דחיל את
למיחת חות את ופורה עולימך
למשריתא ותשמע מה ימללון
ובתר כן יתקפן ידך ותיחות ל
למשריתא ונחת הוא ופורה
עולימיה
לסטר מזרזיא
די במשריתא

רד"ק

ומדין ועמלק וכל בני קדם מן פאת יסוד מזרח וקדימה יא' שהלך זה היה
מצבם ערב לא מצבם אלפים כן פי' נופלים בעמק שוכבים בעמק"
ויבא" צלול לחם. כתוב בו"ו וקרי ביו"ד ופירוש הוא כי אותיות אהו"י מתחלפות והוא מענין
התגלגל אותו כלו שמעו רעה לחם שערים וכן בלשון ערב קורין לרעה צלול וגריעה כי
שמעו ורואה אותו. ואל התמיה שהיה שמעו רעה הלחם כי היה בחלום וכן ישמע הקהל
וירא' לבני
הכפלות יותר
מזה' לא יהיה
מן כלל אחד
שראו כלל כמו
מן זה הגוי
ופירושו שנת
שערים ונפש
בלל שהיה
כמו בחלום
והוא הגלגל
בגלגל יגלגל
ולא יגלגל על
גב נחלים וכן
יהי יהיה לחם
שערין ומה
כמטן עשירית
הקופה קמח
שערים בפוסח
והיה זה משל על
ישראל שהיו
חלשים כמו

שהם שערין מלותן מתקימת ומתגברין על מדין ומכבין אותם" ויען שהוא משל על גדעון שהיה משפחתו
פחותה ממשפחות מנשה כמ"ש הוא הנה אלפי הדל במנשה וגו' ולעשב יהיה למדין וכדרך כלל כתוב שהיה דוד
בלל מן הבדיקים. לחם שערים הוא זכות העומר שהקרב בפסח" ויכהו ויפל האהל ויהפכהו האהל מלמטה
למעלה ונפל ראש האהל: ויען רעהו גדעון

ומדינאי ועמלקאי וכל בני מדינחא רמן במישרא כגובא לסגי ולגמליהון לית מנין כחלא דעל כיף ימא לסגי. ואתא גדעון והא גברא משתעי לחבריה חילמא ואמר הא חילמא חלמית והא חררא דלחים שערין מתהפך במשריית מדינאי ואתא עד משכנא ומחהי ונפל והפכיה לעילא ונפל משכנא. ואתיב חבריה ואמר ליתהא אילהין חרבא דגדעון בר יואש אינש ישראל מסר יי בידיה ית מדין וית כל משריתא:

ומדין ועמלק וכל בני קדם נפלים בעמק כארבה לרב ולגמליהם אין מספר כחול שעל שפת הים לרב: ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צלול לחם שערים מתהפך במחנה מדין ויבא עד האהל ויכהו ויפל ויהפכהו למעלה ונפל האהל: ויען רעהו ויאמר אין זאת בלתי אם חרב גדעון בן יואש איש ישראל נתן האלהים בידו את מדין ואת כל המחנה:

רלב"ג

וידמה שהשי' הודיעו לאך
תהיה התשועה
כי שלש מאות
האנשים האלה
לבדם יהיה
בשיהם שופרות
כי כלם וכדים
רקים ולפידים
טערים באלה
מהם הקדים
כאופן שספר זה
האיש החלום
הכתוב כמותו.
וזהו הסי' לגם
במספר האנשים
ולהשכיל כי זה
ממה שהורה
לאמות ממה שיעד
לחם הס"י' בלל
לחם שערים לל
קל הכרית לחם
שערים.
ויבא גדעון"

רד"ק ויהי. מספר החלום כמו ויספר את החלום לשון בנין ואת שברו פתרונו החלום כמו שבר
החלום ופתרונו שובר אותו ומגלה אותו ויחץ שופרות ולפידים לשופר ומתרגמן פתרון
ויאמר אליהם ממני תראו את אשר אני עושה ראו ועשו כן ותקעתי אתם וכל אשר אתי
אחד מהקרואים אל מחנה איש שהיו עמו ואמרתם ליי ולגדעון פי' חרב ליי כמו שאמר
ויקראו חרב ליי כלו תרגמו ליי קטלא מן קדם ליי ולגדעון תרגמו קטלא לגדעון על ידו כמו
וכן תרגמו מן קדם
יי ונצחנא על ידי גדעון

ויהי כשמע גדעון את מספר
החלום ואת שברו וישתחו
וישב אל מחנה ישראל ויאמר
קומו כי נתן יהוה בידכם את
מחנה מדין ויחץ את שלש
מאות האיש שלשה ראשים
ויתן שופרות ביד כלם וכדים
רקים ולפדים בתוך הכדים
ויאמר אליהם ממני תראו וכן
תעשו והנה אנכי בא בקצה
המחנה והיה כאשר אעשה
כן תעשון ותקעתי בשופר
אנכי וכל אשר אתי ותקעתם
בשופרות גם אתם סביבות
כל המחנה ואמרתם ליהוה
ולגדעון ויבא גדעון
ומאה איש אשר אתו בקצה
המחנה ראש האשמרת
התיכונה אך הקם הקימו את
השמרים ויתקעו בשופרות
ונפוץ הכדים אשר בידם

והוה כד שמע גדעון ית
שועי חלמא וית פשריה
ואודי ותב למשריתא דישראל
ואמר קומו ארי מסר יי
בידיכון ית משרית מדינאי
ופליג ית תלת מאה גברא
לתלת משריין ויהב שופריא
ביד כולהון וכדין ריקנין
ובעוריא בגו כדיא ואמר להון
מני תחזון וכן תעבדון והא
אנא אתי בסייפי משריתא
ויהי כמא דאעביד כן
תעבדון ואתקע בשופרא
אנא וכל דעמי ותתקעון
בשופריא אף אתון סוחרנות
כל משריתא ותימרון חרבא
מן קדם יי ונצחנא על ידי
גדעון ואתא גדעון
ומאה גברא דעמיה בסייפי
משריתא בריש מטרתא
מציעתא ברם אקמא אקימו
ית נטריא ותקעו בשופריא
ונפצו כדיא דבידיהון

ויבא ראש האשמורת
התיכונה שהיו
שומרין האשמורת בלילה והיו
חולקים משמר הלילה לג'
חלקים השומרים בתחלת
הלילה היו ערים עד שליש
הלילה ובאו אחר השומר
הראשונה וראש השומר
התיכונה והיו השומרים
הראשונים הולכים לישן
והאחרים קמים משנתם
לשמור שהקדר כמו ניעור
להעמיד שומרים ולא
שישמרו שליש הלילה ה
הראשונה ולא שלשמור
ולא שליש האחרון וזה
אך הקם הקימו את ה
השומרים כלו כבר
הקימו כמו הוא לאחר
השומרים שהיתה מ
משמרתם האשמורת
התיכונה ויבא גדעון
וגו' ונפוץ הכדים
ונפצו הכדים אשר בידם

רד״ק רלב״ג

ר״ל שהשופרות יתקעו · ואחר שבר שלש מאות הכדים ויהיה בראשו
השופרות תהיה תקיעתן השומרים מדין ושבעה לשמור המחנה
שיהיו שם קצת ערים לפי שכל אנשי המחנה היו ישנים ויהיה שכן
היו שומרים ממונים לקול בראש כל אשמורת והאשמורת מתחלת הלילה כי אין
לומר שיאמר שלא ישנו אנשי המחנה עד סוף האשמורת הראשונה · ולזה הוצרכו
לתוקעים אחר

ויתקעו שלשת הראשים אחר אשר הראשים לבדם תקעו כל העם תקעו ופרוש ראשים תוקעים כמו ויהיו נערכים ראשים · ויעמדו איש תחתיו סביב למחנה וירץ כל המחנה לנוס כמו שאומר וינוסו ומהם שאמר ויריעו תרועה שבר ופחד כמו תרועת מלחמה ו וינוסו נגדיהם נגד ראשון

ומלאכים שלה

וְתַקְעוּ תְּלָתָא מַשְׁרְיָין בְּשׁוֹפְרַיָּא א
וְתַבַּרוּ כַּדַּיָּא וְאַתְקִיפוּ
בְּיַד שְׂמָאלֵיהוֹן ב
בְּבַעוֹרַיָּא וּבְיַד יְמִינְהוֹן
שׁוֹפְרַיָּא לְמִתְקַע
וַאֲמַרוּ חַרְבָּא מִן
קֳדָם יְיָ וְנִצְחָנָא עַל
יְדֵי גִדְעוֹן וְקָמוּ גְּבַר
בְּאַתְרֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר
לְמַשְׁרִיתָא וּרְהַטַת
כָּל מַשְׁרִיתָא וְיַבִּבוּ
וְאַפְּכוּ וְתַקְעוּ תְּלָת
מְאָה שׁוֹפְרַיָּא וְשַׁוִּי
יְיָ יָת חֶרֶב גְּבַר ב
בְּחַבְרֵיהּ וּבְכָל
מַשְׁרִיתָא וְאַפְּכַת
מַשְׁרִיתָא עַד בֵּית
שִׁטָּא לִצְרֵדַת עַד
כֵּיף מֵישַׁר אָבֵל
מְחוֹלָה לְטַבָּת

וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת
הָרָאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת
וַיִּשְׁבְּרוּ הַכַּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ
בְיַד שְׂמֹאולָם ב
בַּלַּפִּדִים וּבְיַד יְמִינָם
הַשּׁוֹפָרוֹת לִתְקוֹעַ
וַיִּקְרְאוּ חֶרֶב לַיהוָה
וּלְגִדְעוֹן וַיַּעַמְדוּ אִישׁ
תַּחְתָּיו סָבִיב לַמַּחֲנֶה
וַיָּרָץ כָּל הַמַּחֲנֶה
וַיָּרִיעוּ וַיָּנִיסוּ וַיִּתְקְעוּ
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַשּׁוֹפָרוֹת
וַיָּשֶׂם יְהוָה אֶת חֶרֶב
אִישׁ בְּרֵעֵהוּ וּבְכָל
הַמַּחֲנֶה וַיָּנָס הַמַּחֲנֶה עַד
בֵּית הַשִּׁטָּה צְרֵרָתָה
עַד שְׂפַת אָבֵל מְחוֹלָה
עַל טַבָּת

השומרים לא הקיצו וזה כי היה השופר נראה בכדים ג ממחנה קולות וזה אורך שכבר היו ישנים וחזקו המכל יתם ה׳ לתקן השופר נראה ויראו איש אשר אמר ויחד תקעו השופרות עם הראשים השירו והראשים אשר אחרים ובעת שהתחילו לתקוע השופרות שברו הכדים אשר בהם ושארו הלפידים וראו שלש מאות הלפידים אשר מנערים התקף שהקיפו והיו אלו הראשים הראשים

כי קול גדול היה ליי׳ ולגדעון ופי׳ היה הקבלה הזאת היה מקום שיהיה היה נראה במקום והתגבר מקום שיהיה רעב מאנשי גדעון · ולזאת הקבלה היה היה איש נחוץ והנה הקהל היה הורגין הנה והנה היה פנים מחמת פני שהיה אבל שהשב שיהיה מחול גדעון״ ולכן את הקמים

רד"ק וילכדו את המים וגו' ולכדו את המים המפסיקות בין ארץ לארץ כנען ולכדו להם את המים שלא יוכלו לעבור ולא היו מים אלא מי הירדן ואלו מים אחרים שהיו בדרכם עד בית ברה שהרי אמר אחר ואת הירדן לבדוק אחרי זה וכלומר:

וילכדו שני וגו' נעבר עורב אחד שהרגו שם שרב נקרא צור עורב וכן יקב זאב אחד שהרגו שם זאב נקרא יקב זאב ויתכן יקב זאב מישור זאב אולי קמישור קראו יקב כמו יקב שהיו לו ספינות נבקעות סבבו:

ויאמר אליו

רלב"ג ויצעק איש ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה ורדפו אחרי מדין לכלותם כעת שהיו נבהלים והיו נסים ומלאכים שלח גדעון בכל הר אפרים שירדו לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן קירדן כדי שלא יוכלו לעבור המים וילכדום ויהרגום בהיות להם המלחמה עמם ואחר זה לכדו את ערב ואת זאב שני שרי מדין והרגו את ערב בצור אחד קראו אחר זה צור ערב והרגו את זאב במישור אחד קראוהו יקב כמו יקב וקראוהו אחר זה יקב זאב וירדפו המעשה שזכרנו קלא טוב:

ויצעק איש ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה וירדפו אחרי מדין ומלאכים שלח גדעון בכל הר אפרים לאמר רדו לקראת מדין ולכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן ויצעק כל איש אפרים וילכדו את המים עד בית ברה ואת הירדן וילכדו שני שרי מדין את ערב ואת זאב ויהרגו את ערב בצור ערב ואת זאב הרגו ביקב זאב וירדפו אל מדין וראש ערב וזאב הביאו אל גדעון מעבר לירדן ויאמרו אליו איש אפרים מה הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראות לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה

ואתכנש אינש ישראל משבטא נפתלי ומשבטא אשר ומן כל שבטא דמנשה ורדפו בתר מדינאי ואזגדין שלח גדעון בכל טורא דאפרים למימר חותו לקדמות מדינאי ואחודו עליהון ית מגזתא עד בית ברה וית ירדנא ואתכנש כל אינש אפרים ואחדו ית מגזתא עד בית ברה וית ירדנאי ואחדו תרין רברבי מדין ית עורב וית זאב וקטלו ית עורב בשקיף עורב וית זאב קטלו במישר זאב ורדפו בתר מדינאי ורישי עורב וזאב איתיאו לות גדעון מעיברא לירדנא ואמרו ליה אינש אפרים מה פתגמא הדין עבדתא לנא בדיל מה לא קריתלנא כד אזלתא לאגחא קרבא במדינאי ונצו עמיה בתקוף

רלב״ג הלא טוב עוללות אפרים וגו׳ רצה
הקטנים שבשלך שהם עוללו האחרי׳
והגבורים שבהם הגדולים אשר יבצרו האחרי׳ ם
הנשארי׳ מהם להשלים לשמו׳ ואין לפניו ספק׳ הקטנים
שבאפרי׳ יותר מהגבורי׳ שבאביעזר ובזה שקט כעסם׳

רד״ק ויאמר אליהם מה עשיתי עתה ככם׳
מה הוא מה שעשיתי אני נגדלתי
למה שעשיתם אתם בסוף׳ הלא טוב עוללות אפרים
דרך משל כלומר הפחותים שבכם טובים מהגדולים
שבנו כי עוללות הכרם׳ משל על מדין ומה שעשה
גדעון במדין היה כמו
הבציר׳ מה שאחר הבציר
העוללות והוא
המעט שהוא רב ומה
שנשאר אחר הבציר
הם העוללות ומה דבר
קטן כנגד הבציר׳ כן
אפרים לכדו שרי מדין
שהן העוללות כנגד כל
ההמון אלא שהיו שרים
וגדולים׳ והוא שאמר הלא
טוב עוללות אפרים
שהם לכדם בסוף׳ מן
מתחלת הבציר שבצרתי
אני ומשפחתי׳ והוא
מבציר אביעזר׳ כלומר
מה שעשיתם אתם טוב
ממה שעשיתי אני כי שרי
מדין נפלו בידכם׳ ויונתן
הלא טבין חלשיא דבית
אפרים מתקיפיא דבית
אביעזר׳ מבציר הבית

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶה עָשִׂיתִי
עַתָּה כָּכֶם הֲלֹא טוֹב עֹלְלוֹת
אֶפְרַיִם מִבְצִיר אֲבִיעֶזֶר׃ בְּיֶדְכֶם
נָתַן אֱלֹהִים אֶת שָׂרֵי מִדְיָן
אֶת עֹרֵב וְאֶת זְאֵב וּמַה יָּכֹלְתִּי
עֲשׂוֹת כָּכֶם אָז רָפְתָה רוּחָם
מֵעָלָיו בְּדַבְּרוֹ הַדָּבָר הַזֶּה׃
וַיָּבֹא גִדְעוֹן הַיַּרְדֵּנָה עֹבֵר הוּא
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ אֲשֶׁר
אִתּוֹ עֲיֵפִים וְרֹדְפִים׃ וַיֹּאמֶר
לְאַנְשֵׁי סֻכּוֹת תְּנוּ נָא כִּכְּרוֹת
לֶחֶם לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי כִּי
עֲיֵפִים הֵם וְאָנֹכִי רֹדֵף אַחֲרֵי
זֶבַח וְצַלְמֻנָּע מַלְכֵי מִדְיָן׃
וַיֹּאמֶר שָׂרֵי סֻכּוֹת הֲכַף זֶבַח
וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְּיָדֶךָ כִּי נִתֵּן
לִצְבָאֲךָ לָחֶם׃

ואמר להון מה עבדית כען
כותכון הלא טבין חלשיא
דבית אפרים מתקיפיא דבית
אביעזר בידכון מסר יי ית
רברבי מדין ית עורב וית
זאב ומה יכלית למעבד
כותכון בכין נחת רוחיהון
מניה כמלליה פתגמא
הדין׃ ואתא גדעון לירדנא
עבר הוא ותלת מאה גברא
דעמיה משלהן ורדפין׃
ואמר לאנשי סכות הבו
כען פתא דלחמא לעמא
דעמי ארי משלהן אינון
ואנא רדיף בתר זבח
וצלמנע מלכי מדין׃
ואמרו רברבי סכות ה
הבאילו זבח וצלמנע כען
מסירין בידך ארי נתן
לחילך לחמא׃

רוחם ורפיון הכעס׳ בידכם וגו׳ ומה יכלתי עשות שיהיה הגון כמעשה שלכם׳ אז רפתה רוחם׳ רוח
שבעם כמו אל הבל ברוחך לנשם׳ ויבא גדעון הירדנה עבר הוא וגו׳ שעברו את הירדן
אחרי זבח וצלמנע שלא עברו הם עם את הירדן ויש מפרשים מעבר לירדן את ארץ ראובן וגד
ומנשה׳ ויאמר לאנשי סכות ישראל היו׳ תנו נא ככרות לחם וגו׳ ויאמר שרי סכות

רד"ק ויאמר שרי סכות היד זבח וצלמנע עתה בידך כשתשבר כלם לפי זמן ויאמר לשון יחיד' הקץ זבח וצלמונע בידך שאתה אחרי שכלם אחד מהן' ויאמר' את קוצי המדבר עם קוצי המדבר ופי' ודשתי' נקוץ אותם על בשרכם ויש אומרים על שם המדבר ועל ברקנים ירקים המדבר ויש שפי' שיאלם על קוצים ערומים וידוש עליהם כגלגל וכו' כי שם זה קוץ מקום קוצי וברקני' לפי הקריא שסימר סכות כמו הקמלים נשבו' שרון שהיו רוצו קוץ לפי זמן שידי אותם בקוצים' הברקנים' מין ממין הקוצים' וזבח' בקרקר שם מקום סבור מצודה למיכן שידעו' שאמר בגו שמוש על כפר שם עד כי אשר נפקיד מו מועטים ובא גדעון הקרוע' ויעל גדעון דרך'

רלב"ג ויבקש מהם לתת לחם שרי סכות אלה רמ לתת לאנשי גדעון וגם אלה רמ לתת לחם ככרות לחם וחמו אנשי גדעון שכבר נפתו יי' את זבח ואת צלמונע בידו ויתרם על זה שידוש בשרם את הקוצים ואת הברקנים' ועלה משם פנואל ושאל אנשי פנואל מעניין שרי סכות והתפלל מזה המשלות רב לרוע תכונתם עד אלה המשלות עזור בזאת המלחמה לדבר אחד זה המעבר המעשי ולפי שספרו כל אנשי פנואל במעשה אשר לבנו המגדל ולרוב יושבו אחר כך בכל ומעשה מלכות לכך שיכרו מידם שום המעשה כל קיים בלבם הקוצרים שהתפלל בעלמות המלחמה ויקם רדף אחריהם עם נ' מילות האנשים אשר אתו' ושבר זבח וצלמונע

וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן לָכֵן בְּתֵת יְהוָה אֶת זֶבַח וְאֶת צַלְמֻנָּע בְּיָדִי וְדַשְׁתִּי אֶת בְּשַׂרְכֶם אֶת קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת הַבַּרְקֳנִים׃ וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כָּזֹאת וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי פְנוּאֵל כַּאֲשֶׁר עָנוּ אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וַיֹּאמֶר גַּם לְאַנְשֵׁי פְנוּאֵל לֵאמֹר בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתֹּץ אֶת הַמִּגְדָּל הַזֶּה׃ וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמֵשֶׁת עָשָׂר אֶלֶף כֹּל הַנּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי קֶדֶם וְהַנֹּפְלִים מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב׃

וַאֲמַר גִּדְעוֹן בְּכֵן כַּד יִמְסַר יְיָ יָת זֶבַח וְיָת צַלְמֻנָּע בִּידִי וְאֵדוּשׁ יָת בִּשְׂרְכוֹן עַל כּוּבֵי מַדְבְּרָא וְעַל בַּרְקָנַיָּא׃ וּסְלֵיק מִתַּמָּן לִפְנוּאֵל וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן כְּדָא וַאֲתִיבוּ יָתֵיהּ אֱנָשֵׁי פְנוּאֵל כְּמָא דַאֲתִיבוּ אֱנָשֵׁי סֻכּוֹת׃ וַאֲמַר אַף לֶאֱנָשֵׁי פְנוּאֵל לְמֵימַר כַּד אֵתוּב בִּשְׁלָם אֶתְרַע יָת מִגְדְּלָא הָדֵין׃ וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בְּקַרְקַר וּמַשִּׁרְיָתְהוֹן עִמְּהוֹן כַּחֲמֵשֶׁת עֲשַׂר אַלְפִין כֹּל דְּאִשְׁתְּאָרוּ מִכֹּל מַשִּׁרְיַת בְּנֵי מַדִּינְחָא וּדְאִתְקְטִלוּ מְאָה וְעֶשְׂרִין אַלְפִין גַּבְרָא שָׁלֵיף חַרְבָּא׃

ממקום אחד שהוא קרקר ומחניהם עמהם כחמשה עשר אלף ולא ידע גדעון מרדוף אחריהם להיותם בעבורם ונסים וקבע לבו שלא היו רואים את גדעון' וקם עליהם גדעון דרך השכונ'

רד"ק ויעל גדעון דרך השכוני באהלים
דרך ארץ קדר ונבית. השוכנים
במדבר באהלים שרועים מקנה תמיד ואין להם
בתים ולכן השכונים על ארץ השוכנים כמו
לנבח ויגבהה ופירושו כמו שת"י מדנ"ח
משריית ערבאי
דשרן במשכנן ב
מדברא מקדם
לנבח ויגבהה שהן
בערי ישראל:
וישב מלמעלה
החרס כמו
שת"י עד לא מיעל
שמשא קודם בוא
השמש וחרס נקר'
השמש כמו האומר
לחרס ולא יזרח
[illegible] יעלה החרס
והיה מלמעלה
כמו כעלות גדיש
בעתו [illegible]
[illegible] השמש
[illegible] עד [illegible]
[illegible] כשר
[illegible]
[illegible] השמש
פריין למעלה כל
[illegible] יכנס עדין [illegible]
[illegible] מן המלחמה וזהו מלמעלה החרס:
[illegible] סכות [illegible] כדי שלא ישכחם

וסליק גדעון באורח
משריית ערבאי דשרן
במשכנין במדברא
ממדנחא לנבח ולמתא
ומחא ית משריתא
ומשריתא שריא
לרוחצן: ואפכו זבח
וצלמנע ורדף בתריהון
ואחד ית תרין מלכי
מדין ית זבח וית צלמנע
וכל משריתא אזיע:
ותב גדעון בר יואש מן
קרבא עד לא מיעל
שמשא: ואחד עולימא
מאינשי סכות ושאליה
וכתב ליה ית רברבי
סכות וית סבהא שבעין
ושבעא גבראי:

ויעל גדעון דרך
השכוני באהלים
מקדם לנבח ויגבהה
ויך את המחנה
והמחנה היה בטח:
וינסו זבח וצלמנע
וירדף אחריהם
וילכד את שני מלכי
מדין את זבח ואת
צלמנע וכל המחנה
החריד: וישב גדעון
בן יואש מן
המלחמה מלמעלה
החרס: וילכד נער מאנשי סכות
וישאלהו ויכתב אליו את שרי סכות
ואת זקניה שבעים ושבעה איש:

רלב"ג ויעל גדעון דרך השכוני באהלים
לחקור בזה מקום. זבח וצלמנע לא
[illegible] כדי שלא ירגישו זבח וצלמנע
עד היותו [illegible] גדעון והכה המחנה והמחנה
היה [illegible] ולא הרגישו בו עד בואו וינוסו
זבח וצלמנע וירדף
אחריהם ולכדם
והחריד כל המחנה
[illegible]
[illegible] גדעון [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ו[illegible] גדעון [illegible]
[illegible] וישב
גדעון מן המלחמה
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] זבח וצלמנע
וכו':
[illegible] זבח וצלמנע [illegible] השמש
וילכד נער מאנשי סכות וישאלהו ויכתב אליו
על [illegible] [illegible]

רד"ק ויקח ויודע בהם כתרגומו ותבר עליהון מן וידוע אלו שמואל לאו שכרכו ויתכן לפרשו כפשוטו שהודיעם עם הקוצים ורשי פי' ויודע בהם ותבר כלומר כי זאת היתה מכה רשי שונהו ואת ויקרנים את אנשי העיר מה שאין זמן בתמלכם שם

רלב"ג וזכר שהיה זה שכבר קיים לאנשי סכות לאנשי פנואל מה שאמר לפסי אומה הנה לאנשים אשר וגו' שאל להם אשר פה דומה להם שיודע בו האדם ותמיהתם ויאמרו לו מה הם כתאר בני המלך וככל אחד מהם כתאר בני המלך

וַיָּבֹא אֶל אַנְשֵׁי סֻכּוֹת וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֶבַח וְצַלְמֻנָּע אֲשֶׁר חֵרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְּיָדֶךָ כִּי נִתֵּן לַאֲנָשֶׁיךָ הַיְּעֵפִים לָחֶם׃ וַיִּקַּח אֶת זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת הַבַּרְקֳנִים וַיֹּדַע בָּהֶם אֵת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וְאֶת מִגְדַּל פְּנוּאֵל נָתָץ וַיַּהֲרֹג אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר׃ וַיֹּאמֶר אֶל זֶבַח וְאֶל צַלְמֻנָּע אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הֲרַגְתֶּם בְּתָבוֹר וַיֹּאמְרוּ כָּמוֹךָ כְמוֹהֶם אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמַר אַחַי בְּנֵי אִמִּי הֵם חַי יְהוָה לוּ הַחֲיִתֶם אוֹתָם לֹא הָרַגְתִּי אֶתְכֶם׃

ואתא לות אנשי סוכות ואמר הא זבח וצלמנע דחסדתון יתי למימר הבאילו זבח וצלמנע כען מסירין בידך ארי נתין לגברך משלהן לחמא׃ ודבר ית סבי קרתא וית כובי מדברא וית ברקניא ותבר עליהון ית אנשי סוכות׃ וית מגדל פנואל תרע וקטל ית אנשי קרתא׃ ואמר לזבח ולצלמנע איכא גבריא דקטלתון בתבור ואמרו כותך כן אף אינון חד מנהון כחיזו רבני מלכא׃ ואמר אחי בני אמא אינון קיים הוא ה' אלו קיימתון יתהון לא קטלית יתכון׃

[רד"ק] לפנין ירת קמנגל לפי שקיו בטיטי' בו ובקוצ עורג' ועמם קרב יורג' אנשי קשר אותו היו לאחים עמו כסכן לפנין ירת קמנגל' ויאמר' איפה האנשים' מה יתואר סותכותם' כמוך כמוהם' כלם יחד וכרם יוזת לכם והיו כתאר בני המלך כמו שיתכן קס' ויתכן פי' יחד ואם היו כתאר בני המלך כיתך כן ליכולת מנכון כחזו דבני מלכין וכרלקם פרושו לפי שאלת יחד נפרדת גשם ולמו בני המלך ס כרוב בני המלך' יפים כתאר מאד בני אדם לפי שהם מעולים [illegible]

[רלב"ג] ס הם יפי תאר אז אמרו זה על בני גדעון כי הם היו כמו שאמר יחד זה ויאמר לתאר בכות ורב כזה כי תאר יחד [illegible] היו כתאר בני גדעון והתאר היה יתרם כתאר גדעון׃

ויאמר לתאר בכורו קום הרוג אותם׃

רד״ק

ויאמר ליתר וגו׳ ולא שלף יתר את חרבו׳ ויאמרו״ם
כאיש גבורתו׳ כי לא נמות ע״י נער שאין בו
כמנהגנו כי אין לו גבורה עדיין ומה שיכה יכה בפעמים רבות יהרגנו כמו
אותנו שאתה גבור כי כמו שהאיש גדול כן גבורתו ותכה בנו אתה ונמות
על ידך מהרה׳ ויקח את השהרנים׳ לפי דעתם לקחם לעצמו כי כדעתו
קרא לשהרן כל השהרנים
השהרנים׳ מענין סהר כמו
שהוא להם כמו סהר
מפני(?) שהם כמו ״השהרונים״
הם כדמות ירח הרבים
ירח שהוא׳ ויאמר
הם ישמעאלים

רלב״ג

השהרונים׳
הם כדמות
ירח׳ הם
ישמעאלים
הם׳ קמרימס״ קשיטות״

ויאמר ליתר בכורו קום הרג
אותם ולא שלף הנער חרבו
כי ירא כי עודנו נער׃ ויאמר
זבח וצלמנע קום אתה ופגע
בנו כי כאיש גבורתו ויקם
גדעון ויהרג את זבח ואת
צלמנע ויקח את השהרנים
אשר בצוארי גמליהם׃ ויאמרו
איש ישראל אל גדעון משל
בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך
כי הושעתנו מיד מדין׃ ויאמר
אלהם גדעון לא אמשל אני
בכם ולא ימשל בני בכם יהוה
ימשל בכם׃ ויאמר אלהם
גדעון אשאלה מכם שאלה
ותנו לי איש נזם שללו כי נזמי
זהב להם כי ישמעאלים הם׃

ואמר ליתר בוכריה קום
קטל יתהון ולא שלף עולימא
חרביה ארי דחיל ארי עד כען
יניק׃ ואמר זבח וצלמנע קום
את שלוט בנא ארי כגברא
כן גבורתיה וקם גדעון וקטל
ית זבח וית צלמנע ונסיב ית
ענקיא די בצוורי גמליהון׃
ואמרו אינש ישראל לגדעון
מלוך עלנא אף את אף ברך
אף בר ברך ארי פרקתנא
מיד מדינאי׃ ואמר להון
גדעון לא אמלוך אנא עליכון
ולא ימלוך ברי עליכון יי׳
מלכא עליכון׃
ואמר להון גדעון שאיל אנא
מנכון שאלה והבו לי גבר
קדשיה מן ביזתיה ארי קדשי
דדהב להון ארי ערבאין אנון׃

הם׳ מדינים הם
ישמעאלים הם בני קטורה
הם׳ וקטורה היא
הגר וכן במסורת
יוסף וימכרו את יוסף
לישמעאלים ולהלן אומר
והמדנים מכרו אותו
אל מצרים ויש פותרים
הם ישמעאלים הם לפי
שהיו קמרימס״
ישמעאלים אלו רל״
שהיה מנהג לשום כזמי
כמו הישמעאלים ועל
אמר הם נזמי זהב להם
כמו הישמעאלים ויתן
ארי ערבאי אינון

כי לא מהרבנים כי אינו אומר על המדינים כי ישמעאלים הם אלא לפי שהם השכונים באהלים שעבת
עמהם בדרכם ויהודי מדין והרבים ונקרא קין כנוי קוקב״ ויקרא מקבל כנוי קוקב״

רד"ק והנטיפות כמלות ויצא מן כסף ושמלה ופרשו כמו שתרגם והנטיפות כמין כסף שהוא הנזכר ויעש אותו גדעון לאפוד עשה אותו כמין אפוד לא מלבוש וגם הציג אותו בעירו בעפרה שיהיה לו לזכרון שהושיע ה' בידו לראות כמה היה אפוד ככל שבכהנים הגדולים היה כלומר האפוד ואולי עשה אותו לשום ולאחרי מותו זנו ישראל אחריו ועשו אותו אלהים דכתיב ויזנו כל ישראל שם ובדברי רבותינו ז"ל כמסופר למפתור עשאו כמו שכתוב ויעש אותו גדעון לאפוד.

ולא יספו לשאת ראשם.

רלב"ג והנטיפות הן כלי זהב מן הכסף והוא הנזכר בענקות הן כמו ענקים והן הכרים והמין בצואר והנה עשה גדעון מהזהב ההוא אפוד והוא כדמיון מה שהיה בישראל ונראה שעשה זה לזכרון מה שהיה והנה טעו אחריו כל ישראל לעשות ממנו ע"ז וידמה שלא היה זה הטעם בימיו ודבר זה היה לגדעון ולביתו למוקש והגיד שקטה הארץ כל ימי גדעון ולזה ישבחהו כי לא היו לו מלחמות ואמרו כל ימי גדעון להורות שאין הכונה בו שלא כללו בזכרון המספר שנות השעבוד ואולם אמר כל ימי גדעון להורות שהכל מספר השנים

ויאמרו נתון נתן ויפרשו את השמלה וישליכו שמה איש נזם שללו ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלף ושבע מאות זהב לבד מן השהרנים והנטיפות ובגדי הארגמן שעל מלכי מדין ולבד מן הענקות אשר בצוארי גמליהם ויעש אותו גדעון לאפוד ויצג אותו בעירו בעפרה ויזנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא יספו לשאת ראשם ותשקט הארץ ארבעים שנה בימי גדעון

ואמרו מיתן ניתן ופרשו ית בסותא ורמו לתמן גבר קדשיה מן ביזתיה והוה מתקל קדשי דדהבא דשאל אלף ושבע מאה דדהבא בר מן סהרוניא וכליליא ולבושי ארגונא דעל מלכי מדין ובר מן שקיא די בצורי גמליהון ועבד יתיה גדעון לאפודא ואקים יתיה בקרתיה בעפרה וטעו כל ישראל בתרוהי לתמן והוה לגדעון ולאינש ביתיה לתקלא ואתברו מדינאי קדם בני ישראל ולא אוסיפו לארמא רישיהון ושדוכת ארעא דישראל ארבעין שנין ביומי גדעון

רד"ק וילך ירבעל בן יואש וישב בביתו׃ אלה היו לו מלחמות
כי ויכנעו מדין לפני בני ישראל ... ולא עשו
חסד ... כשם ...
עם בית ירבעל גדעון: ... כן ...
לדורו ... וכן ... לספר ... ויתנו לו ... כסף׃

רלב"ג וישם אותו ...
שבו בני ישראל
לזנות אחר הבעלים ... לכסף
לאלהים כבעל ... קירת
כבעל ברית׃ ויספר שכבר׃

וילך ירבעל בן יואש וישב
בביתו׃ ולגדעון היו שבעים בנים יצאי ירכו
כי נשים רבות היו לו׃ ופילגשו אשר
בשכם ילדה לו גם היא בן וישם את שמו
אבימלך׃ וימת גדעון בן יואש בשיבה
טובה ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה
אבי העזרי׃ ויהי כאשר מת גדעון
וישובו בני ישראל ויזנו אחרי הבעלים
וישימו להם בעל ברית לאלהים׃ ולא זכרו
בני ישראל את יהוה אלהיהם המציל
אותם מיד כל איביהם מסביב׃ ולא עשו
חסד עם בית ירבעל גדעון ככל הטובה
אשר עשה עם ישראל׃
וילך אבימלך בן ירבעל שכמה אל
אחי אמו וידבר אליהם ואל כל משפחת
בית אבי אמו לאמר׃ דברו נא באזני כל
בעלי שכם מה טוב לכם המשל בכם
שבעים איש כל בני ירבעל אם מ
משל בכם איש אחד וזכרתם
כי עצמכם ובשרכם אני

ואזל ירבעל בר יואש ויתיב
בביתיה׃ ולגדעון הוו שבעין בנין נפקי
ירכיה ארי נשין סגיאן הואה ליה׃
ולחינתיה דבשכם ילידת ליה אף היא
בר ושויאת שמיה אבימלך׃ ומית גדעון
בר יואש בסיבו טבא ואתקבר
בקברא דיואש אבוהי בעפרת
דאבוהי העזרי׃ והוה כד
מית גדעון ותבו בני ישראל וטעו בתר
בעליא ושויאו להון בעל קיים ל
לטעותא׃ ולא אידכרו בני ישראל ית
פולחנא דיי אלההון דשיזיב יתהון
מיד כל בעלי דבביהון מסחור סחור׃
ולא עבדו טיבו עם בית ירובעל הוא
גדעון ככל טבתא דעבד עם ישראל׃
ואזל אבימלך בר ירובעל
לשכם לות אחי אמיה ומליל עמהון
ועם כל זרעית בית אבוהי דאמיה
למימר׃ מלילו כען קדם כל בעלי שכם
מה טב לכון דימלכון עליכון שבעין
גברא כל בני ירובעל או דימלוך ע
עליכון גברא חד ותדכרון ארי ק
קריבכון ובשריכון אנא׃

רד״ק ויתנו לו שבעים [illegible] מבעל ברית
מן ההקדש לבית בעל [illegible]
ונ״ל [illegible] על [illegible] להם
[illegible] כמו [illegible] כמים וית׳ רקים ופחזים
סריקין ר״ל ריקין כמו [illegible] סריקי בהרהן ובהירין
כמו פקרין כמו [illegible]
[illegible] כמו
[illegible] אנשי [illegible]
[illegible] לא יקים [illegible]
[illegible] כבית
ר״ל [illegible]
[illegible] כמו
[illegible]
[illegible]
[illegible] סריקין ובסירין
[illegible] כמו
[illegible]
ויבא ויותר יותם
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כמו כל [illegible]
[illegible] שבעים
[illegible] יפה
[illegible] כמו
[illegible] עם בית [illegible]
[illegible] מוצב
[illegible] מישור [illegible]

רלב״ג ואמר [illegible] עולו לאנשי שכם [illegible]
לאבימלך על קריבה אחיו כדי שימלוך [illegible]
[illegible] וקרנים [illegible]
[illegible] עם [illegible]
[illegible] עם [illegible] לא [illegible]

וידברו אחי אמו עליו באזני
כל בעלי שכם את כל ת
הדברים האלה ויט לבם
אחרי אבימלך כי אמרו אחינו
הוא ויתנו לו שבעים כסף
מבית בעל ברית וישכר בהם
אבימלך אנשים ריקים ופחזים
וילכו אחריו ויבא בית אביו
עפרתה ויהרג את אחיו בני
ירבעל שבעים איש על אבן
אחת ויותר יותם בן ירבעל
הקטן כי נחבא ויאספו
כל בעלי שכם וכל בית מלוא
וילכו וימליכו את אבימלך
למלך עם אלון מצב אשר
בשכם ויגדו ליותם וילך
ויעמד בראש הר גרזים
וישא קולו ויקרא ויאמר להם
שמעו אלי בעלי שכם וישמע
אליכם אלהים

ומלילו אחי אימיה עלוהי
קדם כל יתבי שכם ית כל
פתגמיא האלין ואתפני
לבהון בתר אבימלך ארי
אמרו אחונא הוא ויהבו
ליה שבעין בסף מבית בעל
קיים ואגר בהון אבימלך
גברין סריקין ובסירין ואזלו
בתרוהי ועל לבית אבוהי
לעפרה וקטל ית אחוהי
בני ירובעל שבעין גברא
על אבנא חדא ואשתאר
יותם בר ירובעל זעירא
ארי איטמרי
ואתכנשו כל יתבי שכם
וכל בית מלוא ואזלו
ואמליכו ית אבימלך למיהוי
מלכא עם מישר קמתא
דבשכם וחויאו ליותם ואזל
וקם בריש טורא דגריזין
וארים קליה וקרא ואמר
להון קבילו מיני יתבי שכם
ויקבל צלותכון יי

מישור שהיו בו מצבות [illegible] לא [illegible] [illegible] לא [illegible]

רד"ק הלוך הלכו העצים וגו' פי' זה משל אמר יותם שהקשו אחר העצים מהם למלוך עליהם והם כנגד שלשה דורות שאמרו ישראל לגדעון משול בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך. והזית והתאנה והגפן לא רצו לקבל והמשל מלכות כנגד מה שאמר גדעון לא אמשול אני בכם ולא ימשול בני בכם יי' ימשול בכם. וזהו שאמר החדלתי את דשני ואת מתקי ואת תירושי

רלב"ג החדלתי את דשני אשר בי יכבדו אלהים ואנשים ...

הֲלוֹךְ הָלְכוּ הָעֵצִים לִמְשֹׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לַזַּיִת מָלְכָה עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם הַזַּיִת הֶחֳדַלְתִּי אֶת דִּשְׁנִי אֲשֶׁר בִּי יְכַבְּדוּ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַתְּאֵנָה לְכִי אַתְּ מָלְכִי עָלֵינוּ׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתְּאֵנָה הֶחֳדַלְתִּי אֶת מָתְקִי וְאֶת תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַגֶּפֶן לְכִי אַתְּ מָלְכִי עָלֵינוּ׃

מֵיזַל אֲזַלוּ אִילָנַיָּא לְמַנָּאָה עֲלֵיהוֹן מַלְכָּא וַאֲמַרוּ לְזֵיתָא מְלוֹךְ עֲלָנָא׃ וַאֲמַר לְהוֹן זֵיתָא הַאֶשְׁבּוֹק יָת מִשְׁחִי דְּמִנֵּיהּ מְיַקְּרִין קֳדָם יְיָ וּבֵיהּ מִתְפַּנְּקִין בְּנֵי אֱנָשָׁא וְאֵיהַךְ לְמִיעְבַּר מַלְכוּ עַל אִילָנַיָּא׃ וַאֲמַרוּ אִילָנַיָּא לִתְאֵינְתָּא אִיתַא אַתְּ מְלוֹכִי עֲלָנָא׃ וַאֲמַרַת לְהוֹן תְּאֵינְתָּא הַאֶשְׁבּוֹק יָת חוֹלְיִי וְיָת עִלַּלְתִּי שַׁפִּירְתָּא וְאֵיהַךְ לְמִיעְבַּר מַלְכוּ עַל אִילָנַיָּא׃ וַאֲמַרוּ אִילָנַיָּא לְגוּפְנָא אִיתַא אַתְּ מְלוֹכִי עֲלָנָא׃

החדלתי את דשני החדשתי כלומר האעזוב דשני בעבור מלכותי והלכתי לנוע על העצים ומשל העצים הם אנשי שכם והאחד מהם למלוך כלומר יחדו להם אנשים להמלוך עליהם כי המלכות קשה ... **ויאמר** להם הזית החדלתי ... ויאת האשבוק ית משחי יכבדו אלהים ואנשים ... **ותאמר** להם התאנה החדלתי את מתקי ... ותאמר להם הגפן

רד"ק והאומר להם הנה המשמח אלהים ואנשים · מכאן אמרו רבותינו ז"ל
אין אומרים שירה על הקרבן אלא על היין של
נסכים שהוא המשמח אלהים ויתרגם דמניה · מנסכין
קדם ה' ובה חגן רברבניא · והאטד יובן שם
השמיטה מהגברא ית כמו
שים לצדיק כל ה
הקוצים ממנו ש אין
נפסו לא שמחה ולא ע
שבכן ומה שאמר ב
מקום על דרך משל ס
לדרך הדרך כלשון כמ
לדם וכן תרגם האטד
שלו הקוצים ויתעכב אל
לבו ולאמר במימריה ת
למתבר יתקפיאן כ
כרשעהון הרחיק לשון
קטנבון ממנו ית ויה
ומה שלא עשה כן במלת
ויאמר לו · והדומה לו הוא

רל"בג ולזה על היין המשמח אלהים ואנשים
בעבור נסוך היין שהיה במקדש
ויהי האטד הוא מין ממיני הקוצים יקבצו ודרדר
ולהדלין והנה לא יותם לבורות על פריות של אבימלך שלא
היה שבו שינוע ממנו תועלת כמו שלא ינוע מהאטד שום
פרי

ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים והלכתי לנוע על העצים ויאמרו כל העצים אל האטד לך אתה מלך עלינו ויאמר האטד אל העצים אם באמת אתם משחים אתי למלך עליכם באו חסו בצלי ואם אין תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הלבנון

ואמרת להון גופנא האשבוק ית חמרי דמניה מנסכין קדם יי ובה חגן בר בניא ואיהך למיעבר מלכו על אילניא ואמרו כל אילניא לאטדא איתא את מלוך עלנא ואמר אטדא לאילניא אם בקשוט אתון משחין יתי למהוי מלכא עליכון עולו שרו בטולי ואם לא תיפוק אישתא מן אטדא ותיכול ית ארזי לבנן

עוד ידוע אצל מהשתם הרעיונות שהם אנשים רברבניא ר"ל שהיין משמח האנשים הגדולים והחכמים והשיבו ר
דעתם בו כמו שאמרו חז"ל ודיים פקחין אבל האנשים הפחותים ישתכרו בו וישתבש דעתם בו · ומה
שאומר שלא העצים אלו נגד נקבר הדבר · ועוד שהוא אומר ג' המשובחים ואחר"כ אומר הפחות שהוא האטד משל
לאבימלך · ועוד כדרש אמר לזית משל לעתניאל בן קנז שהוא משבט יהודה המכריח זית רענן יפה פרי תואר
דשם לשון שמן · והתאנה לדבורה · ות מתקי ולא לעבדות · לגפן גדעון שהיה מיוסף שנא' בן פורת יוסף ותרגו'
כגפן דשתכנוה המשמח אלהים · ואנשים המשמח על בית אביו ונו' על בעל שהרס על אדות המזבח ונגדוהו כי הם
שאמר אנשי העיר ויתן יתום שהרס ואדות אחר זה כנגד שאמרו יש לגדעון משל בנו אחיו בנו בכך נם בן
בכך · ויאמר · אתם מושחים אותי · כלו אם באמת ובלא שלא שום תרמית אתם עושים אותי למלך אם עליכם
ונו' ואם אין תצא אש ונו' שאם לא תעשו באמת הנה אם מימם והתאכלנו ושאין כל מי אבימלך המשל
בעם עמם כל כם ירוב על שם משלנם אם אחד כלו שאם תמלאו בו לא ייטיב לכם בגמרכם בם אש

רד"ק ויותם על בעלי שכם על יקום הקבר ונגלה הקבר קברים ... הקבר ויאמ' יותם שכם ואם באמת ובתמים שם לא יאמר וכן עבדו אותו בתמים ובאמת וישר אבימלך וישר מבמן קלמוני קטן נשק וישר אליה וקוח ענין שררה ולא ש אבימלך מענינו על כי היה ... דבוריו נאמר ולא מלך על כל יש' לפי שלא וישר ולא אמר וישפט כי לא ... כדרך שופט ולא היה ישר' לטובה

רלב"ג ועתה אם באמת ובתמים עשיתם ... יותם שלא עשו זה באמת ובתמים ולזה ... ומנהג ... לפי שהמליכו באבימלך וישמח ... הוא כי עשיתם זה את זה וכן היה לפי ... שופטים כלומר ... ולזה לא מלך אבימלך

ועתה אם באמת ובתמים עשיתם ותמליכו את אבימלך ואם טובה עשיתם עם ירבעל ועם ביתו ואם כגמול ידיו עשיתם לו׃ אשר נלחם אבי עליכם וישלך את נפשו מנגד ויצל אתכם מיד מדין׃ ואתם קמתם על בית אבי היום ותהרגו את בניו שבעים איש על אבן אחת ותמליכו את אבימלך בן אמתו על בעלי שכם כי אחיכם הוא׃ ואם באמת ובתמים עשיתם עם ירבעל ועם ביתו היום הזה שמחו באבימלך וישמח גם הוא בכם׃ ואם אין תצא אש מאבימלך ותאכל את בעלי שכם ואת בית מלוא ותצא אש מבעלי שכם ומבית מלוא ותאכל את אבימלך׃ וינס יותם ויברח וילך בארה וישב שם מפני אבימלך אחיו׃ וישר אבימלך על ישראל שלש שנים׃

וכען אם בקושטא ובשלמותא עבדתון ואמליכתון ית אבימלך ואם טבתא עבדתון עם ירובעל ועם ביתיה ואם כגמלא דידוהי עבדתון ליה׃ דאגיח אבא עליכון ומסר ית נפשיה כמל קבל לאיתקטלא ושיזיב יתכון מיד מדינאי׃ ואתון קמתון על בית אבא יומא דין וקטלתון ית בנוהי שבעין גברא על אבנא חדא ואמלכתון ית אבימלך בר אמתיה על יתבי שכם ארי אחוכון הוא׃ ואם בקושטא ובשלמותא עבדתון עם ירובעל ועם ביתיה יומא הדין חדו באבימלך ויחדי אף הוא בכון׃ ואם לא תפוק אישתא מאבימלך ותיכול ית יתבי שכם וית בית מלוא ותפוק אישתא מיתבי שכם ומבית מלוא ותיכול ית אבימלך׃ ואפך יותם וערק ואזל לבאר ויתב תמן מן קדם אבימלך אחוהי׃ ומלך אבימלך על ישראל תלת שנין׃

רד״ק לבא חמס כל חמס היה מאת השם שבגדו בעלי שכם באבימלך כי וישלח אלהים רוח רעה כל זה שלום והיה זה לבא חמס שבעים בני ירבעל לשום דמם על אבימלך ועל בעלי שכם ולא תכמיהו לבא שאמר וישימו לו מארבים על ראשי ההרים ואותם המארבים היו גוזלים כל אשר יעבור עליהם לפי שהאורבים היו בראשי ההרים היו מושלים שם אשר בעמקים. געל בן עבד היה. ויצאו השדה ויבצרו את כרמיהם כי היו יראים מאבימלך לצאת לבצור את כרמיהם ובעזרת געל ואחיו יצאו. הלולים שמחות וכן כדרך נקרא בית השמחה כי הלולים ות״י חנגין

רלב״ג ויהי אח מלך אבימלך על ישראל כי היה נראה ואחר זה הזמן יקצר שנקשרה כל זה על יותם. וזה שבבר שלח אלהים רוח רעה בין אבימלך ובעלי שכם כאופן שיתקיים זה אמרו וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים ר״ל שמו בעבורו מארבים שם כדי שיארבוהו אם יעבור שם ולא ימצאוהו המארבים גזלו כל אשר יעבור עליהם בדרך כלומר שהיו מתחזקים להם כנגד אבימלך עליהם וקנה הנגד זה שעמו לאבימלך ונשמע מלבות שם ויבא געל בן עבד ואחיו עברו בשכם ובטחו בו בעלי שכם לגלות רעתם בפניו שהיו שונאים לאבימלך ולזה קללו אבימלך בפניו לגלות רעתם גם כן אל אחיו

וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בַעֲלֵי שְׁכֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃ לָבוֹא חֲמַס שִׁבְעִים בְּנֵי יְרֻבָּעַל וְדָמָם לָשׂוּם עַל אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג אוֹתָם וְעַל בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֲשֶׁר חִזְּקוּ אֶת יָדָיו לַהֲרֹג אֶת אֶחָיו׃ וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ׃ וַיָּבֹא גַּעַל בֶּן עֶבֶד וְאֶחָיו וַיַּעַבְרוּ בִּשְׁכֶם וַיִּבְטְחוּ בוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם׃ וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ אֶת כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיְקַלְלוּ אֶת אֲבִימֶלֶךְ׃

וּשְׁלַח יְיָ רוּחַ בִּישָׁא בֵּין אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין יָתְבֵי שְׁכֶם וְשַׁקַּרוּ יָתְבֵי שְׁכֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃ לְמֵיתֵי חֲטוֹף שַׁבְעִין בְּנֵי יְרֻבַּעַל וּדְמֵיהוֹן לְשַׁוָּאָה עַל אֲבִימֶלֶךְ אֲחֵיהוֹן דִּקְטַל יָתְהוֹן וְעַל יָתְבֵי שְׁכֶם דְּתַקִּיפוּ יָת יְדוֹהִי לְמִקְטַל יָת אֲחוֹהִי׃ וְשַׁוִּיאוּ לֵיהּ יָתְבֵי שְׁכֶם כְּמָנִין עַל רֵישֵׁי טוּרַיָּא וְאָנְסִין יָת כָּל דְּעָבַר עֲלֵיהוֹן בְּאָרְחָא וְאִתְחַוָּא לַאֲבִימֶלֶךְ׃ וַאֲתָא גַעַל בַּר עֶבֶד וַאֲחוֹהִי וַעֲבָרוּ בִשְׁכֶם וְאִתְרְחִיצוּ עֲלוֹהִי יָתְבֵי שְׁכֶם׃ וּנְפַקוּ לַחַקְלָא וּקְטַפוּ יָת כַּרְמֵיהוֹן וַעֲצָרוּ וַעֲבָדוּ חִנְגִּין וְעָלוּ לְבֵית טַעֲוַתְהוֹן וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ וְלַטִּיטוּ יָת אֲבִימֶלֶךְ׃

רד"ק

ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם מי אבימלך להיות שר על שכם ומי שכם להיות עבדים לאבימלך הלא בן ירובעל היה זה אבימלך והוא מעפרת אבי העזרי וזבול פקידו וזה פקיד העיר ששמו זבול גם פקידו של אבימלך

הוא ולמה אין לו מי שיפתה אותם בעיר ולמה פקידו יהיו כלם עבדו את אנשי חמור אם רוצים לקנות להם אדונים עבדו את אנשי חמור שהיה נשיא הארץ מימי קדם ומדוע נעבדנו לאבימלך ומי הוא שנעבדנו יעשה שהיה עתה

אבימלך מלך עליהם הלא גם שכם היה מלך בעיר הזאת אבל עבדו את אנשי חמור אבי שכם: ומי יתן את העם הזה בידי ואסירה את אבימלך והלא הסירו אותו אלא אסירה אותו לגמרי שלא יוכלו להלחם עמו אנשי שכם אם ירצו: ויאמר לאבימלך ויאמר געל בפטו וזבול להודיע לאבימלך. כלומר כנגד אבימלך ואמר שאינו פה. כאומר לא עתה אבימלך

רלב"ג

ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו ר"ל כמה שאין ראוי שנעבוד שכם מפני היותו בן חמור שהיה נשיא הארץ כן אין ראוי שנעבוד אבימלך מפני היותו בן ירובעל שהיה מושל על ישראל הלא בן ירובעל וזבול פקידו ר"ל אין משפט לאבימלך אלא שהוא בן ירובעל וכן זבול שהוא פקיד גדעון ואבימלך ואם היה ראוי לעבוד וזבול היה ראוי לעבוד את אנשי חמור אבי שכם וזה דבר בלתי ראוי. ומי יתן את העם הזה בכללו בידי ואסיר אבימלך אמר וכל אנשיו

מושל על העיר וכבר שאמר העם לאבימלך רבה צבאך וזה כמו שהוכל להלחם עמו ונראה דברי מי יקום והוא מבואר שכל עם שכם לא היו נשמעים בזה האופן שהם העמן כן היו מוחלים וזבול מהעיר או היו אורבים אותו והוא מבואר שקצתם היו מורדים וקצתם היו אוהבי אבימלך

בכל כאן שהכל לרעות בעד שאם יאבד כראה מה יהיה בזה ובכך וזהו רבה צבאך וצא ממקום שאותם שם ותראה בגבורתך רבה בגבול שלא כמוהו: וישלם מעלתם

ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו הלא בן ירבעל וזבל פקידו עבדו את אנשי חמור אבי שכם ומדוע נעבדנו אנחנו: ומי יתן את העם הזה בידי ואסירה את אבימלך ויאמר לאבימלך רבה צבאך וצאה:

ואמר געל בר עבד מן אבימלך ומן שכם ארי נפלחיניה הלא בר ירבעל וזבול שלטונה פלחו ית אינשי חמור אבוהי דשכם ומה דין נפלחיניה אנחנא: ומן ימסר ית עמא הדין בידי ואעדי ית אבימלך ואמר לאבימלך סגי משריתך ופוק:

רד"ק ויאמר בתרמה כמו בערמה וכן ת"י ברז כלו' בסתר שלא
ירגישו בו אנשי שכם. ויש מפרשים בתרמה שם מקום וקורא
ארומה שם וישב אבימלך בארומה. כן פירשו רז"ל. וכ"פ שלא נמנה זה
במקום אחר. והנם צרים את העיר עליך כמו סוגרים. מתנגד
כאדם שיש את העיר מכון ולא יוכל אדם לצאת ממנה כן נקרא מתנגד
כמו מוסרים את העיר
שלא יכנס אדם בה מעמך
ועל דרך זה צרים את
העיר עליך כלו' כנגדך
סוגרים את העיר שלא
יתכנסו בה. ויקם
ארבעה
ראשים ארבעה מחנות
וירא את צל ההרים
אתה רואה
כאנשים כלומר ולא נראה לך
נעשו אנשים אנשים אלא
צל ההרים ידמה לך
כאנשים.
ויוסף עוד געל

רלב"ג בתרמה בערמה
שם מקום
שקרא ישבם
אבימלך ותרמה א
וארומה שהוא מקום אחר

וַיִּשְׁמַע זְבֻל שַׂר הָעִיר
אֶת דִּבְרֵי גַּעַל בֶּן עָבֶד
וַיִּחַר אַפּוֹ וַיִּשְׁלַח ם
מַלְאָכִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ
בְּתָרְמָה לֵאמֹר הִנֵּה גַעַל
בֶּן עֶבֶד וְאֶחָיו בָּאִים
שְׁכֶמָה וְהִנָּם צָרִים אֶת
הָעִיר עָלֶיךָ וְעַתָּה קוּם
לַיְלָה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
אִתָּךְ וֶאֱרֹב בַּשָּׂדֶה
וְהָיָה בַבֹּקֶר כִּזְרֹחַ ח
הַשֶּׁמֶשׁ תַּשְׁכִּים
וּפָשַׁטְתָּ עַל הָעִיר וְהִנֵּה
הוּא וְהָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ יֹצְאִים אֵלֶיךָ וְעָשִׂיתָ
לּוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ
וְכָל הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ לַיְלָה וַיֶּאֶרְבוּ עַל שְׁכֶם
אַרְבָּעָה רָאשִׁים וַיֵּצֵא גַּעַל בֶּן עֶבֶד וַיַּעֲמֹד
פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְהָעָם אֲשֶׁר
אִתּוֹ מִן הַמַּאְרָב וַיַּרְא גַעַל אֶת הָעָם וַיֹּאמֶר אֶל
זְבֻל הִנֵּה עָם יוֹרֵד מֵרָאשֵׁי הֶהָרִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו
זְבֻל אֵת צֵל הֶהָרִים אַתָּה רֹאֶה כָּאֲנָשִׁים

וּשְׁמַע זְבוּל רַבָּא דְקַרְתָּא יַת פִּתְגָמֵי
גַעַל בַּר עֶבֶד וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ וּשְׁלַח
אִיזְגַדִין לְוַת אֲבִימֶלֶךְ בְּרָז לְמֵימַר
הָא גַעַל בַּר עֶבֶד וַאֲחוֹהִי אָתַן
לִשְׁכֶם וְהָאִינוּן צַיְרִין יַת קַרְתָּא
עֲלָךְ וּכְעַן קוּם בְּלֵילְיָא אַתְּ וְעַמָּא
דְעִמָּךְ וְכְמַן בְּחַקְלָא וִיהֵי בְּצַפְרָא
כְּמִדְנַח שִׁמְשָׁא תַקְדִים וְתִתְנְגִיד
עַל קַרְתָּא וְהָא הוּא וְעַמָּא דְעִמֵּיהּ
נָפְקִין לְוָתָךְ וְתַעְבֵּיד לֵיהּ כְּמָא ד
דְתַשְׁכַּח יְדָךְ
וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וְכָל
עַמָּא דְעִמֵּיהּ בְּלֵילְיָא וּכְמַנוּ עַל
שְׁכֶם אַרְבְּעָה מַשִׁרְיָן וּנְפַק ג
גַעַל בַּר עֶבֶד וְקָם בְּמַעֲלָנָא דִתְרַע
קַרְתָּא וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וְעַמָּא
דְעִמֵּיהּ מִן כְּמָנָא וַחֲזָא גַעַל
יַת עַמָּא וַאֲמַר לִזְבוּל הָא עַמָּא
נָחֵית מֵרֵישֵׁי טוּרַיָא
וַאֲמַר לֵיהּ זְבוּל
יַת טוּלָא דְטוּרַיָא
אַתְּ חָזֵי
כְּגֻבְרַיָא

וַיֹּסֶף עוֹד גַּעַל לְדַבֵּר וַיֹּאמֶר הִנֵּה עָם יוֹרְדִים מֵעִם טַבּוּר הָאָרֶץ וְרֹאשׁ אֶחָד בָּא מִדֶּרֶךְ אֵלוֹן מְעוֹנְנִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו זְבֻל אַיֵּה אֵפוֹא פִיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא זֶה הָעָם אֲשֶׁר מָאַסְתָּה בּוֹ צֵא נָא עַתָּה וְהִלָּחֶם בּוֹ׃ וַיֵּצֵא גַעַל לִפְנֵי בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּלָּחֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃ וַיִּרְדְּפֵהוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיָּנָס מִפָּנָיו וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים רַבִּים עַד פֶּתַח הַשָּׁעַר׃ וַיֵּשֶׁב אֲבִימֶלֶךְ בָּארוּמָה וַיְגָרֶשׁ זְבֻל אֶת גַּעַל וְאֶת אֶחָיו מִשֶּׁבֶת בִּשְׁכֶם׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּצֵא הָעָם הַשָּׂדֶה וַיַּגִּדוּ לַאֲבִימֶלֶךְ׃ וַיִּקַּח אֶת הָעָם וַיֶּחֱצֵם לִשְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיֶּאֱרֹב בַּשָּׂדֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הָעָם יֹצֵא מִן הָעִיר וַיָּקָם עֲלֵיהֶם וַיַּכֵּם׃

וְאוֹסֵיף עוֹד גַּעַל לְמַלָּלָא וַאֲמַר הָא עַמָּא נָחֲתִין מִן תּוּקְפָּא דְאַרְעָא וּמַשְׁרִיתָא חֲדָא אָתְיָא מֵאוֹרַח מֵישַׁר מְעוֹנְנִים׃ וַאֲמַר לֵיהּ זְבוּל אָן אִינוּן פִּתְגָּמָךְ דְּאַתְּ אָמַר מַן אֲבִימֶלֶךְ אֲרֵי נִפְלְחִינֵּיהּ הֲלָא דֵין עַמָּא דְקַצְתָּא בֵּיהּ פּוּק כְּבָעַן כְּעַן וְאַגַּח קְרָבָא בֵּיהּ׃ וּנְפַק גַּעַל קֳדָם יָתְבֵי שְׁכֶם וְאַגַּח קְרָבָא בַּאֲבִימֶלֶךְ׃ וּרְדָפֵיהּ אֲבִימֶלֶךְ וְאַפְּךְ מִן קֳדָמוֹהִי וּנְפַלוּ קְטִילִין סַגִּיאִין עַד מַעֲלָנָא דְתַרְעָא׃ וִיתֵיב אֲבִימֶלֶךְ בָּארוּמָה וְתָרֵיךְ זְבוּל יָת גַּעַל וְיָת אֲחוֹהִי מִלְּמִיתַב בִּשְׁכֶם׃ וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּנְפַק עַמָּא לְחַקְלָא וְחַוִּיאוּ לַאֲבִימֶלֶךְ׃ וּדְבַר יָת עַמָּא וּפַלְגִנּוּן לִתְלָת מַשִּׁרְיָן וּכְמַן בְּחַקְלָא וַחֲזָא וְהָא עַמָּא נָפֵיק מִן קַרְתָּא וְקָם עֲלֵיהוֹן וְקַטְלִינוּן׃

רד"ק ויוסף ... מעם טבור הארץ כמו שהטבור באדם אמצע כן יקרא אמצע הארץ טבור ות"י מן תוקפא דארעא׃ אלון מעוננים מישר מעוננים׃ ויאמר איה אפוא פיך כלו' איה הגדלת דבריך שהיית אומר מי אבימלך׃ ויגרש זבול והלך גרשו ואנשי העיר היו נלחמים עם אבימלך והלך זבול שהיה פקיד אבימלך גרש געל שהיה שר לאנשי שכם ולאחיו כשעברו עם אבימלך ונהרגו כי היו אנשי העיר מיראים ידי זבול כי אבימלך היה רחוק ובאשר ראו כי נברח מן אבימלך יראו מן זבול וגרשו ידי העם אשר כמבואר נגרשו געל ואחיו משכם׃ ויהי ויצא העם השדה אנשי שכם ויגידו המגידים לאבימלך כי יצאו העם השדה לעבוד הפנים לאבימלך ויתאחזו׃

רלב"ג ויגרש זבול את געל ואת אחיו יש להפליא איך היה יכולת זבול לעשות זה ואנשי שכם היו נלחמים עם אבימלך והנה ידיעה שזה היה בתחבולה גם עם שזכר אנשי שכם שאמר להם כי הוא סבב כל הרעה הזאת לשכם ולזה הסכימו עמו לגרשו מן השער אז היה וזה עם יד המגבים עם אבימלך אשר שכם׃

רד"ק ואבימלך והראשים אשר עמו. הם היה אחד ראש אחד עמו. שהרי היו אותם שני ראשים ושני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ואבימלך והראש האחד אשר היה עמו פשטו ועמדו פתח שער העיר שלא יוכלו לברוח והראש שהיה עם אבימלך היו הם הנשארים הגדולים לפי שאמר והראשים אשר עמו. וישמעו וגו' אנשי מגדל שכם לא היו בעיר כשלכד אבימלך העיר ולא נשארו שמעו הלכו אל צריח בית אל ברית לקיום ברית בצריח הקים וצריח יעיד שהוא היה אל ברית ופסוק כמו סכה וכן צריח כמו מגדל כמו בשם עשה וכבריחים וכשם הקימו שהיה שם זה הצריח בית אל ברית כלו אמר כי צריח היה של בעלי ברית של ע"ז שכם ועתה ויתנו לו צריח בית אל שהקימו לו בית הברית שלו לכרות ברית שם ובו אתו

רלב"ג ואבימלך והראשים אשר עמו פשטו. הם הגדודים אשר עמו כי שני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ולזה לא נשאר כי אם ראש אחד לפשוט ולעמוד פתח השער. ויתץ את העיר ויזרעה מלח עשה זה כדי שלא תצמח ראויה לשדות ולכרמים. בעלי מגדל שכם הם גדולי השרים ולא היו שם בעת ההיא ולזה באו אל צריח בית אל ברית אשר כרתו עם אבימלך ושם הקימו הקמת ברית אל צריח הוא מגדל חזק והוא אל בית אל ולזה לא מצאם שם כי הם אנשי מגדל שכם כי הם נכנסו בצריח.

וַאֲבִימֶלֶךְ וְהָרָאשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ פָּשְׁטוּ וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וּשְׁנֵי הָרָאשִׁים פָּשְׁטוּ עַל כָּל אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וַיַּכּוּם׃ וַאֲבִימֶלֶךְ נִלְחָם בָּעִיר כֹּל הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכֹּד אֶת הָעִיר וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ הָרָג וַיִּתֹּץ אֶת הָעִיר וַיִּזְרָעֶהָ מֶלַח׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָּל בַּעֲלֵי מִגְדַּל שְׁכֶם וַיָּבֹאוּ אֶל צְרִיחַ בֵּית אֵל בְּרִית׃ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ כִּי הִתְקַבְּצוּ כָּל בַּעֲלֵי מִגְדַּל שְׁכֶם׃ וַיַּעַל אֲבִימֶלֶךְ הַר צַלְמוֹן הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ אֶת הַקַּרְדֻּמּוֹת בְּיָדוֹ וַיִּכְרֹת שׂוֹכַת עֵצִים וַיִּשָּׂאֶהָ וַיָּשֶׂם עַל שִׁכְמוֹ וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מָה רְאִיתֶם עָשִׂיתִי מַהֲרוּ עֲשׂוּ כָמוֹנִי׃

וַאֲבִימֶלֶךְ וּמַשִּׁרְיָתָא דְּעִמֵּיהּ אִתְנְגִידוּ וְקָמוּ בְּמַעֲלָנָא דִּתְרַע קַרְתָּא וְתַרְתֵּין מַשִּׁרְיָן אִתְנְגִידוּ עַל כָּל דִּבְחַקְלָא וְקַטְלוּנוּן׃ וַאֲבִימֶלֶךְ אַגִּיחַ קְרָבָא בְּקַרְתָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא וּכְבַשׁ יָת קַרְתָּא וְכָל עַמָּא דְּבַהּ קְטִיל וְתָרַע יָת קַרְתָּא וּזְרָעַהּ מִלְחָא׃ וּשְׁמַעוּ כָּל יָתְבֵי מִגְדַּל שְׁכֶם וַאֲתוֹ לִצְרִיחַ בֵּית אֵל לְמִגְזַר קְיָם׃ וְאִתְחַוָּא לַאֲבִימֶלֶךְ אֲרֵי אִתְכְּנִישׁוּ כָּל יָתְבֵי מִגְדַּל שְׁכֶם׃ וּסְלֵיק אֲבִימֶלֶךְ לְטוּרָא דְּצַלְמוֹן הוּא וְכָל עַמָּא דְּעִמֵּיהּ וּנְסֵיב אֲבִימֶלֶךְ יָת כּוּלְבַיָּא בִּידֵיהּ וּקְץ סוֹכַת אָעִין וּנְטַלַהּ וְשַׁוְיַהּ עַל כַּתְפֵיהּ וַאֲמַר לְעַמָּא דְּעִמֵּיהּ מָה חֲזֵיתוּן עֲבָדִית אוֹחוּ עֲבִידוּ כְּוָתִי׃

רלב״ג שוכה הענפים יקרא שוכ׳ ונקרא כן מפני
שהוא מסכך כי הענפים הם מסככים
ושמנה הוא כן שוכה כמו שוכתו וילך אבימלך ויעשה
שלושי תבץ גג״ מגדל ע׳ פלח רכב הוא חתיכה אחת
מהרחים והוא העליונה להיותה רוכבת על התחתונה:

רד״ק ויכרתו גם כל העם איש שוכה׳ כמו
ענף וכן לא יקון את השוכה עמ׳
שהן דומים שוכה כמו שוכתו כמו ונערם. גלגלתו
שחולמו ונעריהם לא הוא משקל אחר אך משקל
ער׳ ותשלך פלח רכב חתיכה מהרכב שהוא
הרכב והוא אחת מן ה-
רחים והוא. העליונה
ולפי׳ נקרא רכב
והתחתונה שכב׳ ותרץ
כמו קריש׳ והשבר
שם׳ והוא מבנין הפעל
מפעלו הכפל מן קשש
רצן לא הוא מנחי ע׳
קשה וכן וירצצו את
וירוצצו ולהתפשר שבר
הוא מפעלי הכפל׳
ויקרא פן יאמרו לי
כענין כמו
יאמרו לי אחי קרא

וַיִּכְרְתוּ גַם כָּל הָעָם אִישׁ שׂוֹכֹה וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיָּשִׂימוּ עַל הַצְּרִיחַ וַיַּצִּיתוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַצְּרִיחַ בָּאֵשׁ וַיָּמֻתוּ גַּם כָּל אַנְשֵׁי מִגְדַּל שְׁכֶם כְּאֶלֶף אִישׁ וְאִשָּׁה׃ וַיֵּלֶךְ אֲבִימֶלֶךְ אֶל תֵּבֵץ וַיִּחַן בְּתֵבֵץ וַיִּלְכְּדָהּ׃ וּמִגְדַּל עֹז הָיָה בְתוֹךְ הָעִיר וַיָּנֻסוּ שָׁמָּה כָּל הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְכֹל בַּעֲלֵי הָעִיר וַיִּסְגְּרוּ בַּעֲדָם וַיַּעֲלוּ עַל גַּג הַמִּגְדָּל׃ וַיָּבֹא אֲבִימֶלֶךְ עַד הַמִּגְדָּל וַיִּלָּחֶם בּוֹ וַיִּגַּשׁ עַד פֶּתַח הַמִּגְדָּל לְשָׂרְפוֹ בָאֵשׁ׃ וַתַּשְׁלֵךְ אִשָּׁה אַחַת פֶּלַח רֶכֶב עַל רֹאשׁ אֲבִימֶלֶךְ וַתָּרִץ אֶת גֻּלְגָּלְתּוֹ׃ וַיִּקְרָא מְהֵרָה אֶל הַנַּעַר נֹשֵׂא כֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלֹף חַרְבְּךָ וּמוֹתְתֵנִי פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ וַיִּדְקְרֵהוּ נַעֲרוֹ וַיָּמֹת׃ וַיִּרְאוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּי מֵת אֲבִימֶלֶךְ וַיֵּלְכוּ אִישׁ לִמְקֹמוֹ׃ וַיָּשֶׁב אֱלֹהִים אֵת רָעַת אֲבִימֶלֶךְ אֲשֶׁר עָשָׂה לְאָבִיו לַהֲרֹג אֶת שִׁבְעִים אֶחָיו׃

וּקְצוּ אַף כָּל עַמָּא גְּבַר סוֹכֵיהּ וַאֲזַלוּ בָּתַר אֲבִימֶלֶךְ וְשַׁוִּיאוּ עַל צְרִיחָא וְאַדְלִיקוּ עֲלֵיהוֹן יָת צְרִיחָא בְּנוּרָא וְאִתְקְטַלוּ אַף כָּל אֱינָשֵׁי מִגְדַּל שְׁכֶם כְּאֶלֶף גְּבַר וְאִיתְּתָא׃ וַאֲזַל אֲבִימֶלֶךְ לְתֵבֵץ וּשְׁרָא בְּתֵבֵץ וּכְבַשָׁהּ׃ וּמִגְדַּל תְּקוֹף הֲוָה בְּגוֹ קַרְתָּא וְאַפְּכוּ לְתַמָּן כָּל גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְכֹל יָתְבֵי קַרְתָּא וְאַחֲדוּ בְּאַפֵּיהוֹן וּסְלִיקוּ עַל אֱגַר מִגְדְּלָא׃ וַאֲתָא אֲבִימֶלֶךְ עַד מִגְדְּלָא וְאַגִּיחַ קְרָבָא בֵּיהּ וּקְרֵיב עַד תְּרַע מִגְדְּלָא לְאוֹקָדוּתֵיהּ בְּנוּרָא׃ וּרְמַת אִיתְּתָא חֲדָא פַּלְגוּת רְכַב דְּרֵחַיָּא עַל רֵישׁ אֲבִימֶלֶךְ וְרָעַת יָת גּוּלְגַּלְתֵּיהּ׃ וּקְרָא בִּפְרִיעַ לְעוּלֵימָא נְטֵיל זַיְנֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ שְׁלוֹף חַרְבָּךְ וְקַטּוֹלְנִי דִּילְמָא יֵימְרוּן עֲלַי אִיתְּתָא קַטְלְתֵיהּ וּקְטַלֵיהּ עוּלֵימֵיהּ וּמִית׃ וַחֲזוֹ אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל אֲרֵי מִית אֲבִימֶלֶךְ וַאֲזַלוּ גְּבַר לְאַתְרֵיהּ׃ וַאֲתֵיב יְיָ יָת בִּישַׁת אֲבִימֶלֶךְ דַּעֲבַד לַאֲבוּהִי לְמִקְטַל יָת שַׁבְעִין אֲחוּהִי׃

שבעים אחיו

רד"ק ויקם להושיע את ישראל. פי' אבימלך הושיע את ישראל ואף על פי שלא נזכר כאן שהיה אחרי אבימלך צרה אלא הושיע את ישראל מיד אויביהם ואולי כך לא היה אומר אחרי ולא היה נמנה עם שופטי ישראל ולא נאמר עליו וישפט על ישראל. בן דודו כך פירושו וכן פירשה המתרגם ותרגם יונתן בר דדיה [illegible] בר אח אבוהי ואחי ירבעל שמו בן דוד אבימלך. ויהיו על שלשים עירים רוכבים עירים תמורים. ושלשים עירים להם. שלשים עירים באלה [illegible] לכן קראו עירים לשון עירות. ושלשים עירים כמו ערי. ובראש בו עם הכפל לזווג עם העירים הראשונים שזכר שהוא שם אחד. והוא לכך נמצא ספור זה להודיע שהיו אנשים גדולים. וכבד בעושר ובנכסים ובכבוד. וכל אחד מהם היה ככבוד רוכב על עיר [illegible] [illegible] כמו [illegible] ועל [illegible] [illegible] לרכב

רלב"ג ושלשים עירים להם [illegible] כפל הענין בעמים [illegible] על כל [illegible] כמו עירים [illegible] יקראו חות יאיר

וְאֵת כָּל רָעַת אַנְשֵׁי שְׁכֶם הֵשִׁיב אֱלֹהִים בְּרֹאשָׁם וַתָּבֹא אֲלֵיהֶם קִלְלַת יוֹתָם בֶּן יְרֻבָּעַל׃ וַיָּקָם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל תּוֹלָע בֶּן פּוּאָה בֶּן דּוֹדוֹ אִישׁ יִשָּׂשכָר וְהוּא יֹשֵׁב בְּשָׁמִיר בְּהַר אֶפְרָיִם׃ וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה וַיָּמָת וַיִּקָּבֵר בְּשָׁמִיר׃ וַיָּקָם אַחֲרָיו יָאִיר הַגִּלְעָדִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה׃ וַיְהִי לוֹ שְׁלֹשִׁים בָּנִים רֹכְבִים עַל שְׁלֹשִׁים עֲיָרִים וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם לָהֶם יִקְרְאוּ חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד׃

וְיָת כָּל בִּישַׁת אֱנָשֵׁי שְׁכֶם אֲתֵיב יי בְּרֵישֵׁיהוֹן וַאֲתָא לְהוֹן לְוָטְתֵיהּ דְּיוֹתָם בַּר יְרֻבַּעַל׃ וְקָם בָּתַר אֲבִימֶלֶךְ לְמִפְרַק יָת יִשְׂרָאֵל תּוֹלָע בַּר פּוּאָה בַּר דּוֹדֵיהּ גַּבְרָא מִשִּׁבְטָא דְבֵית יִשָּׂשכָר וְהוּא יָתֵיב בְּשָׁמִיר בְּטוּרָא דְבֵית אֶפְרָיִם׃ וְדָן יָת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִין וּתְלָת שְׁנִין וּמִית וְאִתְקְבַר בְּשָׁמִיר׃ וְקָם בַּתְרוֹהִי יָאִיר מִגִּלְעָד וְדָן יָת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין׃ וַהֲווֹ לֵיהּ תְּלָתִין בְּנִין רָכְבִין עַל תְּלָתִין עֲיָלִין וּתְלָתִין קִרְוִין לְהוֹן לְהוֹן קָרַן כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין דִּי בְּאַרְעָא דְגִלְעָד׃

ונ"ב [illegible] ימי [illegible] יקראו גב' שרים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הכתוב [illegible] חות יאיר הם הם [illegible] [illegible] ויאיר זה [illegible] יאיר בן מנשה [illegible] יאיר [illegible] יאיר בן מנשה [illegible]

ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הן אלו" הראשון הוא להודיע שאין ראוי שיתרעם האדם מההשגחה מפני כמה שאירעהו והכשלו לפני האויב אבל ראוי שיחקרו בזה לפי מה שאפשר ולזה ספר כי בראות ישראל כי מדין גבורים תמיד לשלל אמרו שהסתירה ההשגחה התכליתית מהם מזה לפי מה שאפשר ולזה עשו המנהרות בהרים והמערות והמצדות כי כבר היו נכנסים בהם כמו שבאר" השני הוא להודיע שהיה השגחת הש"י בישראל מפני בריתו עם אבותיהם והוא שתכף כ ששבו ישראל אליו שלח נביא להוכיחם כבר גדעון ומשך לכבוד לזה בכמו וזה האופן הכפלה שבא בזה הספור וכלה לחזק הישועה בישראל ויראה שמוסר הש"י שתהיה התשועה על יד גדעון לשתי סבות האחת כי אולי היה היותר ראוי לזה המעשה כי הוא היה גבור חיל והיה גם כן יותר ראוי שיעשה הנס על ידו מזולתו מישראל אחר שכבר ידמה שהרע שעשו ישראל היה שרשו בבית יואש אביו כי שם היה הבעל ומזבח הבעל והאשרה והיה שם פר שהוקצה לע"ז שמים ולזה יתכן שהתחיל יואש בזה התשובה וזה אמרו בית ישראל ולפי שנתעורר מזבח הבעל וכריתת האשרה היה ראוי שיקדים קודם הגלות יש מקרה שכפלו בו על זה המרי וזה היה אפשר שישלים הגלות על יד גדעון לבער הרע מקרב ישר קודם הלחמם עם מדין" השלישי הוא להודיע ענין המופתים אשר עשה הש"י על יד נביאיו כי המופתים יתקיימו ה הפך הטבע כמו שבאר בס' מ' ובביאורנו לדברי התורה ולזה זכר שעלה האש מן הצור על דרך המופת ואכלה הבשר והמצות [illegible]

אלא אשר לא ידע עד אשר הלך מעמו גדעון" ר
הרביעי הוא להודיעם כשיסופק לדבר רע מהדבר מה ראוי שיסירו הדבר ההוא קודם שיתחילו בהסרת הרע המשך ממנו ולזה ספר שצוה הש"י להרוס מזבח הבעל ולכרות האשרה אשר עליו ולהעלות הפר שהוקצה לע"ז כדי לבערו ואולם מה שיתחדש בזה התועלת זה האופן ידמה למי שירצה לטהר מפני טומאות שרץ ושרץ בידו כי בזה לא יטהר מטומאתו כלל"
החמישי הוא להודיע שראוי למי שיקוים לו לעשות פעל מה שיתחיל לעשותו באופן אשר יתכן לו לעשות בקלות ולזה ספר כי לא הספיק גדעון לעשותו הענין שצוה לו ביום אע"פ שהיה יותר ראוי כי הקרבות לא יעשו אלא ביום על שבזה יהיה הענין יותר מפורסם והקדים הש"י ואולם מנעו יראתו שלא היה עושה זה הענין ביום ימנעוהו מזה כל בית אביו וכל אנשי העיר לרוב היותם שקועים בזה המרי ולזה השכים לעשו זה הענין בלילה" השישי הוא להודיע שהשגחת הש"י ראוי שתהי' [illegible] מישראל לפרסם הענין יותר ולזה זכר שלקח גדעון עשרה אנשים מעבדיו במעשה הדבר הזה מהרים מזבח הבעל וכריתת האשרה והעלות הפר השני"
השביעי הוא להודיעם מי שירצה למנוע רעתם מהדבר מה יכבד לו ראוי שיתחיל מהמעט בשיראה שהוא מסכים לפס [illegible] שבעבור היה התשדרותם לזה התפעל אשר יקשה ובזה יקל לו למצוא תחבולה למנעם מן המעשה ההוא ולזאת הסבה מצאנו בראובן שלא בקש מ אחיו שיניחו יוסף ולא רצו כי ידע שלא ישמעו אליו לו לזה [illegible] שלא יספיקו רם אבל [illegible]

אותו בנער ושיהיה ירא ממעשהו וכן עשה יואש בזה
המנהיג לקהל כי מיד הנה המנהיגים אותו לכרות'
וזה כי הוא לא חשב להם כי אין לבעל אלהות כי אם
לא יושיעו לו אבל הודה להם שהוא אלהי' ולזה עזב
אותם שלא ירבו בעבורו כי הם יחשבו בזה מעלתו
ויכלתו והתפלל הוא לפניהם שיריב הבעל בעצמו
לאשר נתץ את מזבחו' השמיני הוא לפרסם
שמן המופתים שזכר מענין ירידת הטל
על גזת הצמר לבדו והיה על כל הארץ חרב
ומענין ירידת הטל על הארץ ועל הגזה היה חרב
כמו ששאל גדעון כי בזה יתקיימו הפעולות הזרות
בגזרת ה' ולא בהלימות המופתים' התשיעי הוא
להודיע שראוי למי שיתחיל במלחמה עם
מי שיתחזק ממנו שיעשה דבריו בחכמה כל שכן
לא יתגבר שיכה לא ימסור עצמו לסכנה ולזה
תראה ששאל גדעון אות שיכה אויבו קודם
שימסור עצמו להלחם עמהם'
ולפי שהיה הענין נפלא באות הראשון שבקש לא את
שם כמו שאמרנו עם שכבר נעשו האותות התחזק
האמונה בנבואה כמו שבאר בבאורנו לדברי הכתו'
ועל מה שאמר והיה אם לא יאמינו לקול האות הראשון
וגו' ולזה נצטוה הש"י לגדעון את אנשי שבבר
יהיה המלחמה והוא מספר האנשים ואת שבררו
ששמע בנפשם מדין' הי' הוא להודיע שראוי
לאנשים שלא יערב עם כמ אלו מי
שהוא ראוי שיבטח כי בהיות האדם ממנו הקיל
מהם יתעל מורך לבעל האחרים ויהיה זה סבה
שיפול בכל אויביהם' ולזה צוה השם להעביר מאנשי
המלחמה הרשעים ורך הלב והאנשים שרשם מסך
מה יתעלה לאחר והוא שיתפרסם לישראל כי מאת
הש"י היתה להם התשועה לא בכחם ושפע ידם ויהיה

וזה שנה אל שיחזק להם המופתים בזה'
הי"א הוא להודיעם מי שהוא בעזר כי
כדבר מה אין ראוי ממנו זה שישען
על הנס ויקצר ממנו זה מהמשתדל ההשגות אשר
ישיגוהו אל התשלום ההוא קלא יתרחק כי גדעון
עם היותו מובטח שיכה אויבו השתדל בהשגת
כל ההשגות שיתכן שיגיע בהם לו זה עם היות המועט
שהיה עמו ולזה כן עלה בלילה כשהם שקועים
בשינה והוא אחר שלא הלכה עם שלשה מאות
שופרות וכדים שלא כרוא הלפידים עד אשר היה
להבהיל ולהקשות הקולות המבהילות והבדל הבכות
הכדים וכרוא הלפידים והיה זה חוזק להבהיל
מאד בני המחנה ולהפרידם שהם שומעים זה
קול מדבר אותם מאד והוא מה שהיו אומרים
חרב לה' ולגדעון והיה זה סבה אל שהיה כל אחד
מהם חושב שהיה שוכנו הוא האויב והמיתו אותו ולזה
היתה חרב איש ברעהו' הי"ב
הוא להודיע שראוי לשמור מהמשון ההוא
מונה ולזה ראוי להזהר ושיעשה כל מה שיוכל
בעשר שהוא יצליח ולא יקצר ממה ולזה תמצא
שהשתדל גדעון בזריזות בלכה ההוא באופן כי
שהתפלל על הרינה כל מה שאפשר מהם מדין ולזה
מהר גדעון לשלח מלאכים בכל הר אפרים שירדו
לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה
ועד הירדן ורדף בלילה ההוא אחרי הנשארי' מהם
מדין עד שהשיג זבח וצלמונע מלכי מדין ולכדם
בחכמה עם המעט העם הנשאר עמו' הי"ג
הוא להודיע שראוי לברוח מההקשה
והמריבה כפי היכולת כי כשיהיה אפשר שיתרחק
מהמריבה ההוא בשולחן בעתה עליהן ולזה שהיה
שהשתדל גדעון בזה שהתרעמו עליו בני אפרים

במשפט ואם היו מריבין עמו על לא יהיה · בכתוב
אבל היה ראוי להם לשבח מה שבא להם מהישועה
על ידו ולהקהיל השלום השפיל עצמו מאד וככה
אותם ואמר הלא טוב עוללות אפרים מבציר
אביעזר והשיב תשובה רכה בזה האופן ואולם יפתח לא
השתדל בדומה לזה בתשובה רכה והיה זה סבה
לשנפלו כמה אפרים בעלותם אליו זה המריבה
ותמנעם מהשלמות מנוח ממנה מדין לפי מה
שיספר ולזה נכ׳ השתדל גדעון לפייס בני אפרים
בקלות׃ הי״ד הוא להודיע שאין ראוי לאדם
לנקום מרעהו להם כשיהיה לו יכולת עליו
כמו שעשה גדעון ויהיה שהיו נלחמים להושיע
ישראל מיד מדין ולזה לא היה ראוי לאנשי סכות
ופנואל שימנעו לגדעון בזה האופן שעשו ולזה ספר
שהענישם העונש על זה מה שזכר כאשר בזה
הספר׃ הט״ו הוא להודיע שאין ראוי לאדם
שיאמר עצמו [illegible] האנשים אם לא
היה להם לאת עצמו ולזה זכר [illegible] ואמר
ולא אמשול בכם בעבור שהבין האנשים [illegible] בעבור
וזה כי הם לא היו ברצון לשבתם לפחדם מהם כי
כבר היו מדין מושלים עליהם עד שהיו ישראל
מתחבאים מפחדם ולזה אמר להם גדעון כי לא
שיתנהגו אותם לא היו כנענים׃ הט״ז הוא
לפרסם ששופטי ישר׳ ומנהיגיהם שהם היו
לא היו מושלים בישראל באופן שיוכלו להכריחם
לעשות כפי רצונם אבל היתה ממשלתם כדרך
אל המושלים הם כי הם מוכרחים נ״ל שיתנהגו
בדרך התורה כמו שזכר בספר אלה הדברים
ולזה אמר גדעון לא אמשול אני בכם ה׳ ימשול
בכם׃ הי״ז הוא להודיע שאין [illegible]

[illegible] אחר רבוי האפוד ולזה ספר [illegible]
גדעון מהמלכים והשרים ויותר השמטים אלא
לעשות מהם אפוד לא להבדיל קדושה ודמה שבזה
זה להכרת זה השם ואם היה שזה יותר כלי [illegible]
בבית האלהים בשילה היה נמשך לשונה׃ והנה
בזה אלא שהוא [illegible] כשנתנו בעפרה והיה זה
סבה אלא שזנו כל ישראל אחריו שם ומפני זה השיג
לגדעון ולביתו מוקש [illegible]׃ הי״ח
הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה נמשך
[illegible] גדעון [illegible]
[illegible]
שהיו [illegible]׃ הי״ט הוא
להודיע כי על כל ישראל [illegible] ולזה ספר
מפני שהרג אבימלך אחיו [illegible]
[illegible] אבימלך [illegible]
ירובעל׃ הכ׳ הוא להודיע שאין ראוי [illegible]
הטובה [illegible]
ולזה ספר על [illegible]
לגדעון [illegible]
יותם׃ הכ״א הוא להודיע שראוי לנלחמים
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
נדונות [illegible]
[illegible] ולזה הוא מהתועלות [illegible]
הראוי ובעת הראוי ועם מי שראוי ובאופן הראוי
ובשיעור הראוי׃

רד"ק ויסיפו בני יש' לעשו' הרע בעיני יי' ויעבדו
את הבעלים ואת העשתרות כמו
כלן ויעזבו את יי' ולא עבדוהו אפי'
בשותפות עם אלהי' והדרך אחר ראיתי
בר אמת שנתנו
מקטע רגלוהי
דרשיעיא מן קבול
מימרא דיי מקטע
רגלוהון דקטולא
ובוטלי מורית
ארמאה מקטע
רגליהון לשומיהון
שלוסר ויעזבו
את יי' ולא עבדוהו
ממשמע שנ' ויעזבו
את יי' אינו יודע
שלא עבדוהו אלא
מה ת"ל ולא עבדוהו
אמר ר' אלעזר אמ'
הקב"ה אפי' כהרימון
הזה שאלקין אותו
ואוכלין אותו
וקיימת מעלה לא
עשאוני בני" נשנה
ההיא בשנת יאיר
פי' ההיא פרשה כמו
מקהלה ההיא מ
שה שנה בשנת ההיא

רל"בג שב ספר שכבר שבו ישראל לעבוד ע"ז ושיקוצים
יותר על שכבר עבדו כל אלהי העמים אשר סביבותם ועזבו את יי' מכל וכל עד שלא עבדוהו כלל ולזה מכרם
ביד פלשתים וביד בני עמון ובשנה ההיא כשמת יאיר מכרו יש' בידם
קפלים אותם לעבדם ולרוצצם וקיימו זה קטעמן מן קטעמי לכל
בני ישראל בעבר

וַיָּמָת יָאִיר וַיִּקָּבֵר בְּקָמוֹן׃
וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת
הָעַשְׁתָּרוֹת וְאֶת אֱלֹהֵי אֲרָם
וְאֶת אֱלֹהֵי צִידוֹן וְאֵת אֱלֹהֵי
מוֹאָב וְאֵת אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְאֵת
אֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעַזְבוּ אֶת יְהוָה
וְלֹא עֲבָדוּהוּ׃ וַיִּחַר אַף יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד פְּלִשְׁתִּים
וּבְיַד בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּרְעֲצוּ וַיְרֹצְצוּ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁנָה הַהִיא
שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֶת כָּל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בַּגִּלְעָד׃
וַיַּעַבְרוּ בְנֵי עַמּוֹן אֶת הַיַּרְדֵּן
לְהִלָּחֵם גַּם בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִין
וּבְבֵית אֶפְרָיִם וַתֵּצֶר לְיִשְׂרָאֵל
מְאֹד׃

וּמִית יָאִיר
וְאִתְקְבַר
בְּקָמוֹן׃
וְאוֹסִיפוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֶעְבַּד
דְּבִישׁ קֳדָם
יְיָ וּפְלַחוּ יָת
בַּעֲלַיָא וְיָת עַשְׁתְּרָתָא וְיָת טַעֲוַת
אֲרָם וְיָת טַעֲוַת צִידוֹן וְיָת טַעֲוַת
מוֹאָב וְיָת טַעֲוַת בְּנֵי עַמּוֹן וְיָת
טַעֲוַת פְּלִשְׁתָּאֵי וּשְׁבַקוּ יָת
פּוּלְחָנָא דַייָ וְלָא פְלַחוּ׃ וּתְקֵיף
רוּגְזָא דַייָ בְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַרִינוּן בְּיַד
פְּלִשְׁתָּאֵי וּבְיַד בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְרַעִיקוּ
וְשַׁעְבִּידוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשַׁתָּא
הַהִיא תְּמָנֵי עַשְׂרֵי שְׁנִין יָת כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּאַרַע
אֱמוֹרָאָה דְּבְגִלְעָד׃ וַעֲבָרוּ בְּנֵי
עַמּוֹן יָת יַרְדְּנָא לְאַגָּחָא קְרָבָא אַף
בְּרַבִּית יְהוּדָה וּבְבֵית בִּנְיָמִן וּבְבֵית
אֶפְרַיִם וְעָקַת לְיִשְׂרָאֵל לַחֲדָא׃

הירדן מארץ האמרי
אשר בגלעד ולא
הספיקו זה לבני
עמון אלא עברו
את הירדן להלחם
ביהודה ובבנימין
ובבית אפרים׃

יאיר שנה׳ ויהם נשנה ההיא לתמיה והטעם ויאמ׳ שנה לתמיה כמו בשנה ההיא ויהם נ׳ השמונה משמונה כמו שיפש ירדן
והקדמוני ע׳ אשר בעבר הירדן אבן הראבן והלקיו שמפרשים והבר שרש יפר וכן ויבר לא יבכו בעדי אתו ויבר
ושר בעמן אחד׳

רלב"ג אז זעקו בני ישראל אל יי' וגם אמר
ואמר להם השם על יד נביאו והוא
פנחס לפי שאחשוב שהכב' הושיע אותם פעמי'
רבות מאויביהם כשזעקו אליו ושבו אליו וחזרו ועבדו
אלהים אחרים ולזה לא יוסיף עוד להושיע אותם׃

רד"ק ויאמר יי' אל בני ישראל עד' צידו'
שבעה' המושיעים כלן כנגד ז' עמ'
שקיו שעבדין׃ ויסירו את אלהי הנכ' ותקצר נפשו
בעמל ישר' לא תרגמו יונתן כדרך האחרי' מקבל
ית' כמו שכתבנו ולא יתכן כדרך לפרשו והוא
מלהרג' ורש"י פי' כבעמל
לא היה לו דרך מקום
לסבול להכעים אם שום
דרך שיהיה לו בעמל יש'
והאחרים קרא"ו כמו ל פי'
נפשו רצונו ופי' ותקצר
נפשו חדל רצונו מלהגדיל
עמל ישראל כמו והאחז
כשעשו הרע בעיניו היה
חפצו בעמלם ובהרימם
והשקיט להם מהם שהרם
ברוח רעו ורעתו וכשנשו
ושבו אליו ויעבדוהו רחם
עליהם וחדל רצונו מ
מלהגדיל עמלם עוד
ובית בעמל כמו מהם כמו
ותקצר בשר ובלחם בגבר
ובאור קארץ ויהיו מים
להם ולפי דעתי כי בעמל
כמשמעו ופי' ותקצר
נפשו כמו קצו מאנשי לי'
וכן ויתעבר אל לנו וקצ'
קמא דרך משל והנכרים
תרגם כלשון כמו אלהי'׃

ויזעקו בני ישראל אל יהוה
לאמר חטאנו לך וכי עזבנו
את אלהינו ונעבד את הבעלים׃
ויאמר יהוה אל בני ישראל
הלא ממצרים ומן האמרי
ומן בני עמון ומן פלשתים׃
וצידונים ועמלק ומעון לחצו
אתכם ותצעקו אלי ואושיעה
אתכם מידם׃ ואתם עזבתם
אותי ותעבדו אלהים אחרים
לכן לא אוסיף להושיע
אתכם׃ לכו וזעקו אל האלהים
אשר בחרתם בם המה יושיעו
לכם בעת צרתכם׃ ויאמרו בני
ישראל אל יהוה חטאנו עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך
אך הצילנו נא היום הזה׃
ויסירו את אלהי הנכר מקרבם
ויעבדו את יהוה ותקצר
נפשו בעמל ישראל׃

וזעיקו בני ישראל קדם יי
למימר חבנא קדמך ארי
שבקנא ית פולחנא דאלהנא
ופלחנא ית בעליא׃ ואמר יי
לבני ישראל הלא ממצרים
ומן אמוראי ומן בני עמון
ומן פלישתאי׃ וצידנאי
ועמלקאי ואינש מעון דחקו
יתכון וצליתון קדמי
ופרקית יתכון מידיהון׃
ואתון שבקתון פולחני
ופלחתון לטעות עממיא
בכן לא אוסיף למפרק
יתכון׃ אולו ובעו מן טעותא
דאתרעיתון בהון האנון
יכלין למפרקכון בעידן
עקתכון׃ ואמרו בני ישראל
קדם יי חבנא עביד את
לנא ככל דתקין בעינך
ברם שזבנא כען יומא הדין׃
ואעדיאו ית טעות עממיא
מביניהון ופלחו קדם יי
ואתקצר נפשו בעמל ישראל׃

רד"ק ויצעקו נאספו על כרוז המלך· ויחנו בגלעד
היה קשר שלמדו כמו ויצעק בן אמתי ונע׳ נאספו במעמון
ויחנו בגלעד שהשבו ללכדה ושראו בני ישר׳ זה נאספו ויחנו במצפה להלחם
בבני עמון שם· ויאספו בני ישראל ויחנו במצפה· ומזה שנאספו בני ישראל
יראו להם בני עמון ושבו להם לארצם· ויפתח בשאלו· אל אחים אל ארץ בני
עמון שם· וכן
בשלך להלחם אל
ארץ בני עמון הלך
שם· ומנשה גלעד
עבר בני עמון ש
לא מנחם· בארץ
גלעד שם כל הגלעד
להם· ויפתח בן
אשה זונה בן פילגש
גלעד היה ונקראת
זונה לפי שאינה עם
בעלה כמעבר ה
וקדושים היה כמו
זונה וקצת שהיה
מיוחדת לו· ויתר׳
פונדקיתא· כמו
שתר׳ גבר רחב הזונה
פונדקיתא· והוא
שטמן בעמו ש
זונה כפונדקית
שמפקרת עצמה
תוספת ש׳ קריבו
בלה לייחדם לפי

רלב"ג ויהיו כמספר פ׳
על זה מאמר לא׳
ויסירו את אלהי הנכר מקרבם
ויעבדו את ה׳ והוא הכר כמן
הסו׳ מהושיע אותם התשובה
שלימה כמו הטעם
בשובו שהוקדמו
בעמל ישראל.
אמר זה על דברא
תורה כלשון· בש
קדם שקם· כלא
סכנו לשו׳· עמל
וינעשית לחמלה את
פעמים רעות ואמר
היות שום נסורים
בכל גבול קהו
ובלא הלחימו· עמל
זה לא עמל· עמל
מעטן שקר ותם
כמו עמל ואון׳
וירשו בזה· ש
בשל השקר ותם
שבמרו בני ישראל והוא עבדם אלהים אחרי׳ הכר רמן
הסו׳ מהושיע אותם תשוע׳ שלימ׳ כמו הטעם בהשוע׳
הקודמות ולזה לא אמר להם בזה הטעם ויקם ה׳ מושיע

וַיִּצָּעֲקוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְעָד וַיֵּאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בַּמִּצְפָּה׃ וַיֹּאמְרוּ הָעָם שָׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יָחֵל לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן יִהְיֶה לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת יִפְתָּח׃

וְאִתְכְּנִישׁוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּשְׁרוֹ בְּגִלְעָד וְאִתְכְּנִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְּמִצְפַיָא׃ וַאֲמַרוּ עַמָא רַבְרְבֵי גִלְעָד גְּבַר לְחַבְרֵיהּ מַן גַּבְרָא דִישְׁרֵי לְאַגָּחָא קְרָבָא בִּבְנֵי עַמּוֹן יְהֵי לְרֵישׁ לְכֹל יָתְבֵי גִלְעָד׃ וְיִפְתָּח גִלְעָאָה הֲוָה גְּבַר חֵילָא וְהוּא בַּר אִיתְּתָא פוּנְדְקִיתָא וְאוֹלֵיד גִּלְעָד יָת יִפְתָּח׃ תוספתא הָא הִיא נִמוּסָה הֲוָת בְּיִשְׂרָאֵל מִלְקַדְמִין דְלָא מִסְתַּחְרָא אַחְסַנְתָּא מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא וּבְכֵן לָא הֲוָה יָכֵיל גְּבַר לְמִיסַב אִיתְּתָא דְלָא הֲוָת מִשִּׁבְטֵיהּ וְכַד הֲוָת אִתְּתָא דִרְחִימַת גַּבְרָא נָפְקַת מִבֵּית נָשָׁא בְּלָא אַחְסַנְתַּהּ וַהֲווֹ אֱנָשֵׁי קַרְתָּא קָרַן יָתַהּ פוּנְדְקִיתָא דִרְחִימַת גַּבְרָא דְלָא מִשִּׁבְטַהּ וְכֵן הֲוָת לֵיהּ לְאִמֵּיהּ דְיִפְתָּח׃

שאמו לא היתה כבית אביו כי בן אשה אחרת היה וכן ת״י אמרי בר איתתא ונו׳ ולפירוש יהיה פי׳ לא היתה
לפי שהיה בן פלגש וזהו בן אשה אחרת לפי היו אומרים שלא ינחל עמהם ושלא כדין היו מגרשין אותו כי בן
הפלגש יורש כמו שאמרו׳ מי שיש לו בן מכל מקום הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית
ויחש לכל דבר למה לא כתב לאמו ושמיה לו וכן אמר שם יפתח ויצא מפני אחיו יבא לכל מקום שאינו כדין

רד"ק

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

וילידת איתת גלעד ליה בנין ורביאו בני איתתא ותריכו ית יפתח ואמרו ליה לא תחסין בבית אבונא ארי בר איתא אחוריתא את. ועריק יפתח מן קדם אחוהי ויתיב בארע טבא ואתכנשו לות יפתח גברין ריקנין ונפקו עמיה. והוה לזמן יומין ואגיחו קרבא בני עמון עם ישראל. והוה כד אגיחו קרבא בני עמון עם ישראל ואזלו סבי גלעד למדבר ית יפתח מארע טבא. ואמרו ליפתח איתא ותהי לנא לרבא ונגיח קרבא בבני עמון. ואמר יפתח לסבי גלעד הלא אתון סניתון יתי ותריכתוני מבית אבא ומה דין אתיתון לותי כען כד עקת לכון.

וַתֵּלֶד אֵשֶׁת גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא תִנְחַל בְּבֵית אָבִינוּ כִּי בֶּן אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה וַיִּבְרַח יִפְתָּח
א מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי עַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִלְחֲמוּ בְנֵי עַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן וַיֹּאמֶר
ו יִפְתָּח לְזִקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם

רד״ק ויאמר אל הדברים שהשיבו לפני ה' במצפה· במקום שנאספו כלם שהשמש שורה שלא נעבור במקום שיתקבצו· ויש מפרשים במצפה· במקום שהיה שם הארון כמו שאמרו ויצא יפתח שהמצפה אל הארון ויש לפני ה' כמו אל יהיה שומע בינותינו אל לפני השמשכן אשר בה במקום שיתקבצו אל השמים כמו שפירושו במספר ישראל הוא״ה במצפה אשר עמדו שם קהל כלם שם ישראל במצפה הגבולה שהיתה שם הארון ומשגב להתקבץ שם ונאם שם מזבח ובית תפלה ולמוצא מצפה אלהי זקני גלעד עם יפתח לדבר שם הדברים לפני ה'·

רלב״ג והנה לא שאלו שיהיה להם לקצין אם יהיה להם בעברם בבני עמון והוא שהמה קבלו יפתח לראש להם בבני עמון ואמרו כל אלו הדברים לפני ה' שבכל אחד מהם יהיה שומע בינותם אם לא יקיימו יפתח שקבלו עליהם· והנה שלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון ושאלו לו בסוף הטענה שיאמר לו תרעומת כלל על ישראל מצד הארץ שלקח ישראל בלכתו ממצרים מהארנון עד היבק ועד הירדן וזה כי לא לקח ישראל מבני עמון אבל לקחה מסיחון מלך האמורי·

וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל זִקְנֵי גִלְעָד אִם מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ׃ וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת כָּל דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃ וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן לֵאמֹר מַה לִּי וָלָךְ כִּי בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק וְעַד הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃

וַאֲמַרוּ סָבֵי גִלְעָד לְיִפְתָּח בְּכֵין כְּעַן תַּבְנָא לְוָתָךְ וּתְהָךְ עִמַּנָא וּתְגִיחַ קְרָבָא בִּבְנֵי עַמּוֹן וּתְהֵי לָנָא לְרֵישׁ לְכָל יָתְבֵי גִלְעָד׃ וַאֲמַר יִפְתָּח לְסָבֵי גִלְעָד אִם מְתִיבִין אַתּוּן יָתִי לְאַגָּחָא קְרָבָא בִּבְנֵי עַמּוֹן וְיִמְסַר יְיָ יַתְהוֹן קֳדָמַי אֲנָא אֱהֵוֵי לְכוֹן לְרֵישׁ׃ וַאֲמַרוּ סָבֵי גִלְעָד לְיִפְתָּח מֵימְרָא דַיְיָ יְהֵי סָהִיד בֵּינָנָא אִם לָא כְּפִתְגָמָךְ כֵּן נַעְבֵּיד׃ וַאֲזַל יִפְתָּח עִם סָבֵי גִלְעָד וּמַנִּיאוּ עַמָּא יָתֵיהּ עֲלֵיהוֹן לְרֵישׁ וּלְרַבָּא וּמַלִּיל יִפְתָּח יָת כָּל פִּתְגָמוֹהִי קֳדָם יְיָ בְּמִצְפַּיָא׃ וּשְׁלַח יִפְתָּח אִזְגַּדִּין לְוַת מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן לְמֵימַר מַה לִי וְלָךְ אֲרֵי אֲתֵיתָא לְוָתִי לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעִי׃ וַאֲמַר מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן לְאִזְגַּדֵּי יִפְתָּח אֲרֵי נְסֵיב יִשְׂרָאֵל יָת אַרְעִי בְּמִסְקֵיהּ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹנָא וְעַד יוּבְקָא וְעַד יַרְדְּנָא וּכְעַן אֲתֵיבִינַהּ בִּשְׁלָם׃

רד"ק [illegible] יפתח [illegible] בני עמון [illegible] על ארץ [illegible]

רלב"ג [illegible]

וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד יַם סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה נָּא בְּאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ

וְאוֹסִיף עוֹד יִפְתָּח וּשְׁלַח אִזְגַּדִּין לְוַת מַלְכָּא דִּבְנֵי עַמּוֹן׃ וַאֲמַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר יִפְתָּח לָא נְסֵיב יִשְׂרָאֵל יָת אֲרַע מוֹאָב וְיָת אֲרַע דִּבְנֵי עַמּוֹן׃ אֲרֵי בְּמִסַּקְהוֹן מִמִּצְרַיִם וַאֲזַל יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא עַד יַמָּא דְסוּף וַאֲתָא לְרֶקֶם׃ וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין לְוַת מַלְכָּא דֶאֱדוֹם לְמֵימַר אֶעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ וְלָא קַבִּיל מַלְכָּא דֶאֱדוֹם וְאַף לְמַלְכָּא דְמוֹאָב שְׁלַח וְלָא קַבִּיל וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּרֶקֶם׃

[illegible]

[illegible]

רד"ק וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה שמעו לא ידעתי מהיכן ארץ אדום ממזרח אדום ובגבולם ארץ ישראל ואמר לא רצינו שנמסרה שלא אל מלך מואב ברק

מעמו שאמר כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער הם שמואב לא נתנם לעבור כי בני עשו לא נתנום לעבור דרך ארצם שלא לכם כמו שאלו לבני עשו ומה שאמר כאשר עשו לי בני עשו ר"ל כמו שאדום כי מואב גבולם לא הניחום לעבור כמו שכתוב וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ועוד אמר כאשר עשו לי בני עשו היושבים

בשעיר והמואבים כלו' שלא הניחום לעבור כי הקיפו ויסבו [illegible] מלך אדום שלא הניחום לעבור על דרך ארצם כי אם סביב ארץ כנען דרומה אבל עברו על דרך שעיר לפי שאין היושבים בשעיר כי כן כמו שאמר שברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר ומכנו נסב את הר שעיר וכן מלך מואב לא הניחום לעבור אבל המואבים היושבים בער הניחום לעבור וכן כמו שאמר אשר עבר בגבול מואב את ער

וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב ויחנון בעבר ארנון ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב׃ וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי מלך חשבון ויאמר לו ישראל נעברה נא בארצך עד מקומי׃ ולא האמין סיחון את ישראל עבר בגבלו ויאסף סיחון את כל עמו ויחנו ביהצה וילחם עם ישראל׃

ואזל במדברא ואקיף ית ארעא דאדום וית ארעא דמואב ואתא ממדנח שמשא לארעא דמואב ושרו בעברא דארנון ולא עלו בתחום מואב ארי ארנון תחום מואב׃ ושלח ישראל אזגדין לות סיחון מלכא דאמוראה מלכא דחשבון ואמר ליה ישראל נעבר כען בארעך עד אתרי׃ ולא המין סיחון ית ישראל למעבר בתחומיה וכנש סיחון ית כל עמיה ושרו ביהץ ואגיח קרבא עם ישראל׃

וילך במדבר ים סוף כמו שכתוב ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום וגם הלך מקצה מזרח למערב במדבר דרומי של אדום ומואב ויסב את ארץ אדום כל דרומה ואת ארץ מואב כל דרומה והקיפו על מדבר דרומי של מזרחה פנה לצפון לסבב את מדבר מזרחי ויבא ממזרח שמש של ארץ מואב ויחנו בעבר ארנון לסוף מזרח ארץ מואב ושם קבוצים ארץ סיחון ושם כבשו עבר הירדן במזרח ארץ כנען ועברו את הירדן וכבשו ארץ כנען דרך המזרחי

רלב"ג

ויאמר לו על דרך הלעג. הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ולא יפול כמוש אלהיהם לעזרם מיד סיחון כמו שהתבאר ואין לך מואב אבל לבדך עמו ונו'.

רד"ק

הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך. ועתה היה אלהי מואב ורק זה ואמר לו להם שאל. ואמר כי ארץ עמון היתה מואב ומלך האמורי לקחה ממואב ולא כמו אלהיו וכן היה כמו שהוא לא לך מואב אבדת עמו כמוש ולא באת שארץ היושב שלך וכמוש הוא אלהיך את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ס לא יכול הוא להציל הארץ מיד האמורי ואלהינו הוריש מפני האמורי ואותו נירש וכבר ירשנו הארץ מהיום אשר הוריש עמון מרוש כמו שנא' ויורש וכן כל אשר הוא דבק עם מפני הוא לשון מרוש ונו' לשון ירושה: ועתה הטוב טוב אתה מבלק בן צפור וגו' ומוקעת מפרים מדוייקים מלשון חוק מלך יורנרב עמן מרינו' אם נלחם נלחם.

ומסר יי אלהא דישראל ית סיחון וית כל עמיה בידא דישראל ומחונון ויריתו ישראל ית כל ארע אמוראה יתבי ארעא ההיא: ויריתו ית כל תחום ארע אמוראה מארנונא ועד יובקא ומן מדברא ועד ירדנא: וכען יי אלהא דישראל תריך ית אמוראה מן קדם עמיה ישראל ואתמרדתון למירתיה: הלא ית דיחסנך כמוש טעותך יתיה תחסין וית כל דתריך יי אלהנא מן קדמנא יתיה נירתיה: וכען הטב טב את מבלק בר צפור מלכא דמואב המיגר גרי עם ישראל אם קרבא אגיח בהון: כד יתיבו ישראל בחשבון ובכפרנהא ובערער ובכפרנהא ובכל קרויא דעל תחומי ארנון תלת מאה שנין ומה דין לא שזבתון בעדנא ההיא:

ויתן יהוה אלהי ישראל את סיחון ואת כל עמו ביד ישראל ויכום ויירש ישראל את כל ארץ האמרי יושב הארץ ההיא: ויירשו את כל גבול האמרי מארנון ועד היבק ומן המדבר ועד הירדן: ועתה יהוה אלהי ישראל הוריש את האמרי מפני עמו ישראל ואתה תירשנו: הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל אשר הוריש יהוה אלהינו מפנינו אותו נירש: ועתה הטוב טוב אתה מבלק בן צפור מלך מואב הרב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בם: בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערעור ובבנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא:

הראשון מקור כמו שקל שאול נשאל דוד׳ והב׳ פיעל עבר שהוא
פתח׳ וקמץ אמר יתהו ירשנו בלק בן צפור מלך מואב הלחם
בישראל אלא כמו שפירשנו שהיה כי המלחמה היתה שאלה לבלעם
לקלל אותם והנה הוא לא נלחם עם ישראל בעבור ארצו ונם מלחם
מואב אחר כן לא נלחמו עמו כולות עד היום ג׳ מאות שנה שהארץ
ביד ישר׳ בשבת

על ידי ארנון
לכל ארנון שהיה
ממואב ולפיכך אמר
היה להם לעורר
עליה שהרי מסיחון
כבשוה שלקחה ממלך
מואב. ג׳ מאות שנה
שכבשו את הארנון
בימי יהושע עד יפתח
מכאן יש ללמוד שנות
השופטים והכוכרים
עד הנה היה שם
השעבוד של כל אחת
נמנין בתוך ימי ה
השופטים היה לא׳ שמע
נמסר עליו יהושע
פרנס את ישראל כ״ח

וְאָנֹכִי לֹא חָטָאתִי לָךְ
וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה
לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה
הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן׃
וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי
עַמּוֹן אֶל דִּבְרֵי יִפְתָּח
אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו׃
וַתְּהִי עַל יִפְתָּח
רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת
הַגִּלְעָד וְאֶת מְנַשֶּׁה
וַיַּעֲבֹר אֶת מִצְפֵּה
גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִּלְעָד
עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן׃

וַאֲנָא לָא חֲטֵית לָךְ
וְאַתְּ עָבֵיד עִמִּי בִּשְׁא
לְאַגָּחָא קְרָבָא בִּי
יְדִין יְיָ דְּעָבֵיד דִּינָא
יוֹמָא הָדֵין בֵּין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן׃
וְלָא קַבֵּיל מַלְכָּא
דִבְנֵי עַמּוֹן לְפִתְגָמֵי
יִפְתָּח דִּשְׁלַח לְוָתֵיהּ׃
וּשְׁרַת עַל יִפְתָּח
רוּחַ גְּבוּרָא מִן קֳדָם
יְיָ וַעֲבַר יָת גִּלְעָד וְיָת
מְנַשֶּׁה וַעֲבַר יָת מִצְפֵּי
גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּי
גִלְעָד עֲבַר בְּנֵי עַמּוֹן׃

רלבג

ולא על שלוחנו טוב
מבלק בן צפור מלך
מואב שלא רבו ישראל על זה ולא
נלחם בם עם היותם יושבים בימיו
בחשבון ובנותיה ובערער ובנותיה
ובכל הערים אשר
על ידי ארנון וזכר
מזכר זה עד שלש
מאות שנה שלא
היה א׳ מהם להלחם
עם ישראל על זה
ולזה היה דין לבני
על הארנון ההוא
ידוע לא הקשו
אותם מדים בכל
זה הזמן הארוך
והנה לא שמע
מלך בני עמון אל
דברי יפתח ורב
על כל פנים
להלחם בישראל
או [illegible]
שעליה רוח גבורה מאת ה׳ ועבר על בני
עמון ממקום שהיו להם ונלחם בם והכה
אותם מכה גדולה מאד כמו שזכר באופן שכב׳
נכנעו בני עמון מפני בני ישראל׃

שנה ולא כן מקרא מפני טלמוד׳ עתניאל בן קנז מ׳ שנה
ושני השעבוד של כושן רשעתים בכללם׳ ואחריו אהוד בן
גרא שמונים שנה ויח׳ שנה של שעבוד עגלון בתוכן אחרי
שמגר שנים רבות מ׳ שנה ושני השעבוד יבין בתוכם אחרי
כן אחריו ז׳ שנים של שעבוד מדין ומ׳ של גדעון וג׳ של אבימלך אחרי כלם שנים ׳ואחריו כ״ג של תולע וכ״ב של
יאיר אלא שעלתה שנים יתרות לשמים ׳ויח׳ של בני עמון קודם שבא יפתח הרי שלש מאות עם שש שנה של יפתח׃
ותהי על יפתח רוח ה׳ ת״א ושרת על יפתח רוח גבורא מן קדם ה׳ ׳עבר בני עמון׳ פי׳ אל בני עמון׃

יז א

רד"ק והיה היוצא' דעת רז"ל בזה ידוע ואדוני אבי ז"ל פי' והעליתיהו וו' במקום או ופי' והיה לה' הקדש אם אינו ראוי לעולה או העליתיהו עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הוא' ומכה אביו ואמו או אמו ויפה פי' וכן נראה מהפסוק כי לא המיתה שאמרה ותבכה על בתוליה ולא אמר ותבכה על נפשה למות כי לא המיתה אך לא ידעה איש ומה שאמר גב' ויעש לה את נדרו אשר נדר ולא אמר ויעלה לעולה למות כי פרושה היתה וזהו את נדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש כן נראה לפי פשטי הפסוקים ובדברי רז"ל אמר

וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם נָתוֹן תִּתֵּן אֶת בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי׃ וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה׃

וְקַיֵּים יִפְתָּח קְיָים קֳדָם יְיָ וַאֲמַר אִם מִמְסַר תִּמְסַר יָת בְּנֵי עַמּוֹן בִּידִי׃ וִיהֵא דְיִפּוֹק מִפְּתַק בַּר מִתַּרְעֵי בֵיתִי לְקַדָּמוּתִי כַּד אֵתוּב בִּשְׁלָם מִבְּנֵי עַמּוֹן וִיהֵא קֳדָם יְיָ וְאַסְּקִינֵיהּ עֲלָתָא׃

ר' שמואל בר נחמני א' שלשה שאלו שלא כהוגן שנים השיבום כהוגן ואחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושאול מלך ישראל ויפתח הגלעדי אליעזר עבד אברהם דכתיב והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך יכול אפי' חגרת או סומא ונזדמנה לו רבקה שאול דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך וגו' יכול אפי' עבד או ממזר נזדמן לו דוד יפתח הגלעדי דכתיב והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה' יכול אפי' דבר טמא נזדמנה לו בתו והיינו דקאמר להו לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם וגו' והיינו אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנא' ויקח את בנו הבכור וגו' ולא דברתי זה בתו של יפתח ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם ועל כל דבריהם ז"ל תנו רבנן שלשה מעטרין את הקלס על דעתו ועל דעת קונו ואלו הן [illegible] ודוד רעה והקלוקי עמות למתי ספקא מינה למיבעי עליה רחמי' אמר ר' ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והשיבה הקב"ה כהוגן ונדעה נרדפה לדעת את יי' כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו אמר לה את שאלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך כטל שמתבקש לעולם שנא' אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה וגו' ועוד שאלה שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה אמר לה את שאלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנא' הן על כפים חקותיך חומותיך נגדי תמיד זהו דברי רבותינו ז"ל ואם קבלה היא אקבלם עלינו לקבל' ויכס מעגלותו'

רד"ק

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

ויעבר יפתח אל בני עמון להלחם בם ויתנם יהוה בידו׃ ויכם מערוער ועד בואך מנית עשרים עיר ועד אבל כרמים מכה גדולה מאד ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל׃ ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יצאת לקראתו בתפים ובמחלות ורק היא יחידה אין לו ממנו בן או בת׃ ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו ויאמר אהה בתי הכרע הכרעתני ואת היית בעכרי ואנכי פציתי פי אל יהוה ולא אוכל לשוב׃ ותאמר אליו אבי פציתה את פיך אל יהוה עשה לי כאשר יצא מפיך אחרי אשר עשה לך יהוה נקמות מאיביך מבני עמון׃

ועבר יפתח לות בני עמון לאגחא קרבא בהון ומסרינון יהוה בידיה׃ ומחינון מערוער ועד מעלנא למנית עשרין קרוין ועד מישר כרמיא מחתא רבתא לחדא ואתברו בני עמון מן קדם בני ישראל׃ ואתא יפתח למצפא לביתיה והא ברתיה נפקא לקדמותיה בתופין ובחינגין ולחוד היא יחידאה לית ליה מניה בר או ברת׃ והוה כד חזא יתה ובזע ית לבושוהי ואמר ווי ברתי אכרעא אכרעתני ואת הוית בעכרי ואנא פתחית פומי בנדר קדם יהוה ולא איכול למיתב׃ ואמרת ליה אבא פתחת פומך בנדר קדם יהוה עביד לי כמא דנפק מפומך בתר דעבד לך יהוה פורענותא מבעלי דבבך מבני עמון׃

רד"ק — ואלכה וירדתי. אמר לשון ירידה כי ההר גבוה ... כמשמעו כי המישור שהם היה בית יפתח היה גבוה על ההרים ... נגבה על ההרים. אמר וירדתי כנגד העמק אשר בין המישור וההרים וכן ויעלו אותם עמק עכור. וירד הגלגל כמו ... על טוריא. ורש"י פירש וירדתי לשון יללה ודומיהו כלה יליל יורד בבכי. המתרגם ... בבכי על שנפתה משתבר. והכרת וירדתי על ההרים אלך לפני שהם ... ויהי

ותאמר אל אביה יעשה לי הדבר הזה הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים ואבכה על בתולי אנכי ורעיתי׃ ויאמר לכי וישלח אותה שני חדשים ותלך היא ורעותיה ותבך על בתוליה על ההרים׃ ויהי מקץ שנים חדשים ותשב אל אביה ויעש לה את נדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש ותהי חק בישראל׃

ואמרת לאבוהא אתעבד לי פתגמא הדין שבוק מני תרין ירחין ואיהך ואתנגיד על טוריא ואבכה על בתולי אנא וחברותי׃ ואמר איזילי ושלח יתה תרין ירחין ואזלת היא וחברתהא ובכת על בתולהא על טוריא׃ והוה מסוף תרין ירחין ותבת לאבוהא ועבד לה ית נדריה דנדר והיא לא ידעת גבר והות לגזירה בישראל בדיל דלא לאסקא גבר ית בריה וית ברתיה לעלתא כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאיל לפינחס כהנא ואילו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה ברמין׃

תוספתא

ויעש לה את נדרו אשר נדר שעשה לה בית והכניסה לשם והיתה שם פרושה מבני אדם ומדרכי העולם והיה חק בישראל ומיש' ותהי חק לשון חקה. ר"ל הענה כמות ישראל היתה לחק בכל שנה. ומת' ותהי חק בישראל גזרו שלא יעשה אדם כן ותרג' הות לגזירה בישראל בדיל דלא לאסקא גבר ... ומאמ' ... המחלקת בדברי רז"ל ... ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש ר' יוחנן אמר דמים היה חייב ריש לקיש אמר אפי' דמים אינו חייב. דתנן האומר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה ולא היה שם פינחס שיתיר לו את נדרו כלו' שיאמר לו כי בדמים יהיה פטור אלא אמר פינחס הוא צריך לילך אצלי ויפתח אמר אני ראש קצינים ואלך אצלו בין דין לדין אבדה הבתולה ושניהם נענשו יפתח מת בנשילת האיברים שהוכה בשחין ... ויקבר בערי גלעד. פינחס נסתלקה ממנו רוח הקדש שנא' בדברי הימים ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם קודם עליהם אין כתוב כאן אלא היה עליהם לפנים יי' עמו. עכשו לא היה עמו. ורבותינו ... מה שעשה יפתח במעשה עשה ויש אומר היה סבור שנדרו היה נדר ... פציתי פי אל יי' ולא אוכל לשוב ... בנדרו כי ... שנדרו היה נדר ... פציתה פיך אל יי' עשה לי כאשר יצא מפיך׃

רלב"ג ידמה שעשה לה יפתח בית מיוחד לא
ראותה אדם בו ולא יאחה וישבה שם
עד מותה לא שמש יתדשים הלך בנים עם רעותיה
לבכות על בתולה על ההרים ובזה הזמן העבירה
בכית הבואה ולא היתה רואה אותה אשה שם' ואולם
ארבעת ימים בשנה שהיה חק לישראל שהלכו
בנות ישראל לתנות לבת יפתח על בתולה' והיה
היתה פרושה מאיש כל ימיה' וראוי שתעיין במה
יפתח שלש מאות שנה עברו מעת שכבשו הארץ
הגיע עד התחלת שנות יפתח ותעיין עם זה במה
בבנין הבית שהיה בת"פ שנה לצאת בני ישראל
מארץ מצרים' וזה ממה שיחייב שלא היה מעת
נצחות יפתח כי אם ק"מ שנה ואם הקדמנו בזה
מה שנו יותר וזה שנשקבן שנות יפתח ואבצן
ואילון ועבדון יהיו ל"א ואם נקבץ עם זה שני השעבוד
ביד פלשתים שהיו מ' שנה עם שנות שמשון שהם כ'
שנה ושנות עלי ושנות שמואל ושאול שהם י' שנה
ושנות דוד ושלמה עד בנין הבית שהם מ"ג שנה יהיו
קפ"ז שנים ואם אמרנו ששנות השעבוד ביד פלשתים
כללו בשנות שמשון ועלי עדין יהיו נוספים ז' שנים
ועוד כי יתכן שכבר התחילה השעבוד קודם הריון
שמשון אחר שכבר אמר המלאך והוא יחל להושיע
את ישראל מיד פלשתים וידמה שאמר במיתר זה כי
ישר' היו ביד פלשתים גם בימי יפתח ובימי השופטים
הבאים אחריו אלא שלא היו פלשתים עדין מושלים
בישראל אך היו מתגברים עליהם במלחמותיהם'
ולזה ספר קודם במיתת יפתח שכבר מכרם הש"י
ביד פלשתים ובימיהם היה הריון שמשון 'והתחיל
השעבוד להיות פלשתים מושלים בישר' סמוך למיתת
ממשלת שמשון' ולזה אמרו ישר' לשמשון הלא ידעת

כי מושלים בנו פלשתים' ועוד הנה יהיו שנים
נוספות' ואפשר שנאמר כי אלו הז' שנים היו מהשרים
מהג' מאות שנה שאמר יפתח והנה יאמר על הקירוב
ג' מאות שנה כי לא חשב לז' שנים התוספות מאור
והנה יתכן זה מהטעם על האופן שפרשנו בשמות
שיהושע והזקנים פרנסו ישראל מ' שנה עד שנות
השעבוד ופרנסו דבורה וברק את ישראל מ' שנה עד
שנות השעבוד' ופרנס אבימלך את ישראל ג' שנים
ותולע אחריו כ"ג שנה ויאיר כ"ב שנה ויאמר שנות
השעבוד היו רנ"ג שנים וכשנחבר אליהם מ' שנה
מעת יציאת מצרים עד כבישת הארץ שהיא' והנה
שנה ממיתת יפתח עד בנין הבית יהיה הכל ת"פ שנה
' ואם נפל ספק מאיזה היה פסל מיכה ופלגש
בגבעה שסופר שם שהיו בעת שלא היה מושל
בישראל איש הישר בעיניו יעשה' ולזה יראה שהיה
בין שמשון ובין עלי זמן כלתה הדור עמדו בני ישראל
בזולת שופטים' והנה ספור זה הספק נשלים שזקנים
בשנות השעבוד שזכרנו שלא היה שופט ואם היה
עתניאל בן קנז לא היה קודם במיתת יהושע לא קודם
במיתה' וזולתם מן השופטים בשנות השעבוד שלא
היה בישראל מושל' וכבר נאמר בזה עוד בעז"ה
במקומו לשם' ואפשר שנאמר שמה שאמר יפתח
שלש מאות שנה היה אמת בלא שום קירוב אך
כלל בו קצת מימי שנות שמשון בשנות עלי שקר
בסוף היה ישב שמשון בארץ .פלשתים וירדכן
שלא היה שופט עלי והשעבוד [illegible]
השנים בשנות שמשון כי הוא [illegible] שנה
אותם אם היה שומר אותם' והנה נתבאר עוד זה
במקומו שם בעז' ונשוב למה שהיינו בו מבאור
אלו הדברים'

רד"ק

מימים ימימה וגו' לתנות לבת יפתח כלומר מימים לשנה היו הולכות בנות ישראל לתנות לה כלומר לקונן עליה ולבכות על בתוליה ותרגומו לאלאה ותרגם ויקונן המלך ואליא את פי' לתנות לספידה ולבכותה ארבעת ימים בשנה כפשוטו ועל זה הדרש ראשונה מעשרת ימימים ימימה. ר"ל ד' פעמים בשנה כי כל השנה היתה מתבודדת כמו הנשים הפרושים הפנויים בבתים והיו הולכות עמה לנחמה כל ימי חייה וימי' ואחרי מות כ"ד הלכת בנות ישראל היתה לה בכל שנה ויצעק איש אפרים ויעבר

מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח הגלעדי ארבעת ימים בשנה׃ ויצעק איש אפרים ויעבר צפונה ויאמרו ליפתח מדוע עברת להלחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת עמך ביתך נשרף עליך באש׃ ויאמר יפתח אליהם איש ריב הייתי אני ועמי ובני עמון מאד ואזעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם׃ ואראה כי אינך מושיע ואשימה נפשי בכפי ואעברה אל בני עמון ויתנם יהוה בידי ולמה עליתם אלי היום הזה להלחם בי׃ ויקבץ יפתח את כל אנשי גלעד וילחם את אפרים ויכו אנשי גלעד את אפרים כי אמרו פליטי אפרים אתם גלעד בתוך אפרים בתוך מנשה׃

מזמן לזמן אזלן בנת ישראל לאלאה לבת יפתח גלעדאה ארבעה יומין בשתא׃ ואתכניש אנש אפרים ועבר לצפונא ואמרו ליפתח מה דין עברתא לאגחא קרבא בבני עמון ולנא לא קריתא למיזל עמך ביתך נוקיד עלך בנורא׃ ואמר יפתח להון אנש דין הויתי אנא ועמי ובני עמון לחדא ובעית מנכון ולא פריקתון יתי מידיהון׃ וחזית ארי ליתך פריק ומסרית נפשי בעל גב לאתקטלא ועברית לות בני עמון ומסרינון יי בידי ולמה סליקתון לותי יומא דין לאגחא קרבא בי׃ וכנש יפתח ית כל אנשי גלעד ואגיח קרבא עם דבית אפרים ומחו אנשי גלעד ית דבית אפרים ארי אמרו משיזביא דבית אפרים מה אתון חשיבין דבית גלעד בגו בית אפרים בגו בית משה׃

ויעבר צפונה ויעבור את הירדן והלכו לצפון עבר הירדן אל הגלעד ויקבץ יפתח את כל אנשי גלעד וגו' פליטי אפרים אתם כלומר כמו פליטי אפרים אתם שאתם מחולקים בתוך אפרים ובתוך מנשה ואין אתם חשובים לא לבני אפרים ולא לבני מנשה לפי שהיו אנשי אפרים מיורדים אותם לפי' היו אנשי גלעד מעטים אותם כאילו פליטים יוצאים עברים בתוכם ולועג

והיה התרגום אומר להם ... גלעד ולא עם אפרים וכן התרגום אחרי אמרת משיזבי דאפרים מה אתון יתבין
דבית גלעד בגו שבט אפרים ובגו בית מנשה ומה שאמר פליטי אפרים ר״ל הפלוטים שבאפרים היו מחרפים
אותם כך והיו אומרים זה לפי גלעד בתוך אפרים ובתוך מנשה כלו׳ אתם התכנסו בתוך אפרים להכנס ואין זה
אפרים שבא ויכנס בתוך מנשה לשבר מריבות עמים ויונח הפסוק הזה והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה
והמלחמה הזאת לא היתה להם לבני גלעד אלא עם האנשים ההם והפלוטים שבאפרים והם נקראים פליטי
אפרים והם אשר היו
בורחים לעבור משם
הבהמות שהיו רוצ׳
מעבר הירדן שהיה
הם מרעה להם א׳
אפרים כמו שאמרו ע׳
עמדים לגבור שפ׳
שמואל בפסוק
מעבר אפרים
והפלוטים הם
הרועים ברוב וזה
שקורין זה לגרות
גלעד כמו שאמרו
פלשתים במלחמה
החזקה והיו לאנשי
פלשתים והקרב רב
הוא היה לשם ע׳
שנות שהיו בשם
אפרים בנסתר״

וילכד גלעד את מעברות הירדן לאפרים והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה ויאמרו לו אנשי גלעד האפרתי אתה ויאמר לא׃ ויאמרו לו אמר נא שבלת ויאמר סבלת ולא יכין לדבר כן ויאחזו אותו וישחטוהו אל מעברות הירדן ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים אלף׃

ואחדו דבית גלעד ית מגזת ירדנא על דבית אפרים והוי כד אמרין משיזבא דבית אפרים איעבר ואמרין ליה אנשי גלעד אפרתי את ואמר לא ואמרין ליה אימר כען שבולתא ואמר סבולתא ולא מתקין למללא כן ואחדין ליה ונכסין ליה במגזת ירדנא ואתקטלו בעדנא ההיא מדבית אפרים ארבעין ותרין אלפין׃

רלב״ג

וספר אחר זה
שכבר הגיע
מרגע במאפרי׳
שאמרו לשרוף
בית יפתח עליו
באש על אשר
לא קראם בזאת
המלחמה יהיות
מה שראוי להם
לגמול חסד על
הטובה אשר
עשה להם שהם
נכשו בכפו
ונלחם עם
אויביהם והנה
לא נשתדל יפתח לפייסם באופן שפייסם ירובעל
או אולי לא היה יכול לעשות זה והיה זה סבה על
שנפלו מאפרים מ״ב אלף׃

וילכד גלעד וגו׳ היו שומרים המקום המעברות׃
האפרתי אתה׳ נקרא אפרתי אחד משבט
אפרים ונקרא אפרתי אחר מעבר לשם אפרתה כמו ודוד
בן איש אפרתי׃ ויאמרו אמור נא שבלת כלו׳ שבלת הנהר הזה לעבור וכמו שהיו מנסי׳ אותם בזו המלה כן
היו מנסין אותם בכל מלה שיש בה שי״ן והאפרתים היו קורין סי״ן ולקח הכתוב אחד מן המלות ויתכן לקח
מלת שבלת לפי שהיתה שבולת הנהר במקום שהיו עוברין וכמו אפרים שהיו מתמימין בלשונם בזאת השי״ן
שלא יכון לדבר כן אולי אומר אנכי היה נעלם לפי כמו אנשי ברפת שהיו מתמימין לקרוא השי״ן כן וקורין אותה

רד"ק ויקבר בערי גלעד. דרש רבותינו ז"ל שהיה מתנתח
אבר אבר ונקבר כל אבר ואבר במקום שנפל ... אמרו שם היה נקבר. וזה היה לו עונש שהרג
... על כן ... ובלבד הפשט פי' בערי גלעד באחת מערי
גלעד וכמוהו ... ועל עיר
בן ... אחת.
... וישפט אחריו אבצן
מבית לחם
אמרו רז"ל אבצן
זה בעז ...
...
...
...
...
...
...
... בן כמו ...
...
...
...
...
...
...

וּדְן יִפְתָּח יָת יִשְׂרָאֵל
שִׁית שְׁנִין וּמִית יִפְתָּח
גִּלְעָדָאָה וְאִתְקְבַר
בְּקִירְוֵי גִלְעָד׃
וּדְן בָּתְרוֹהִי יָת יִשְׂרָאֵל
אִבְצָן מִבֵּית לָחֶם׃
וַהֲווֹ לֵיהּ תְּלָתִין בְּנִין
וּתְלָתִין בְּנָן שַׁלַּח ל
לְבָרָא וּתְלָתִין בְּנָן
אַעֵיל לִבְנוֹהִי מִן ב
בָּרָא וּדְן יָת יִשְׂרָאֵל
שְׁבַע שְׁנִין׃ וּמִית
אִבְצָן וְאִתְקְבַר בְּבֵית
לָחֶם׃ וּדְן
בָּתְרוֹהִי יָת יִשְׂרָאֵל
אֵילוֹן מִדְבֵית זְבוּלֻן
וּדְן יָת יִשְׂרָאֵל עֲשַׂר
שְׁנִין׃

וַיִּשְׁפֹּט יִפְתָּח אֶת־
יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִים
וַיָּמָת יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי
וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד׃
וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו
אֶת־יִשְׂרָאֵל אִבְצָן מִבֵּית
לָחֶם׃ וַיְהִי־לוֹ שְׁלֹשִׁים
בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת
שִׁלַּח הַחוּצָה וּשְׁלֹשִׁים
בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן־
הַחוּץ וַיִּשְׁפֹּט אֶת־
יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים׃
וַיָּמָת אִבְצָן וַיִּקָּבֵר
בְּבֵית לָחֶם׃
וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־
יִשְׂרָאֵל אֵילוֹן הַזְּבוּלֹנִי
וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל
עֶשֶׂר שָׁנִים׃

... ולא נודע לו מקום זה שהלך ...
... והיה לו ... בן ... והיה שופט ישראל
... בעלבון ... אין לא ...

רלב"ג ...
מת יפתח ונקבר
בערי גלעד ...
נקבר באחת מערי גלעד ...
... יפתח ... אחריו בן
... נקרא.
...
שהקברו עצמותיו
בכל ערי גלעד
...
כדי שיהיה לו זכר
...
שקבל ...
...
... אחריו
את ישראל אבצן
מבית לחם ...
...
שהיה שופט ישראל
והיה מבית לחם
ולא ... שופטים
זולת אבצן ...
מבית לחם ...
רבותינו ז"ל ...
אבצן זה בעז
...
ואחריו ...

... הנה זה ... דרך ... ספר ... ספר ... הגדולה שהיתה לו בבנים ובבנות
... מאלו ... ונפלאות ... גדולה להיות שופט ישראל

רלב"ג - והנה השופט אחר אילון הזבולני ואחריו שפט את ישראל עבדון בן הלל עד ספר שכבר הוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יי׳ והיה זה סבה אל היותם פלשתים מושלים ארבעים שנה וזה המספר היה כולל שנת בני הירות ממשלת שמשון כמו שזכרנו׳ ל[illegible]

רד"ק - רוכבים על שבעים עירים הקטנים הזה נ״ל להודיע הצלחתו שהיו לו בנים ובני בנים גדולים אנשים רוכבים על עירים כמנהג הגדולים והנכבדים וגדולתם לא היו צריכין להתעסק במלאכה ובעבדון אלה רוכבים על עירים והמונים שופטי ישראל ובדברי רבותינו ז״ל כתוב ודרשו כמו לבנים שלשים על ישראל אמר ר׳ יוחנן בן לוי שהיו שכבים לבניו שלשים על ישראל דבר אתו לכל אחד ויבוא ר׳ שמואל בר נחמני אמר כמו שכבים לבניו שלשים על ראש שלשים בלא אתו למשוי קדושים על אלה הירושה שם יהיה בקודש אשר שלא נשיאתו שהכמים אלה ירושתם והיו צריכין לדייק ויוסיפו ארבעים שנה מיוחדין ימי השופט

וַיָּמָת אֵילוֹן הַזְּבוּלֹנִי וַיִּקָּבֵר בְּאַיָּלוֹן בְּאֶרֶץ זְבוּלֻן׃	ומית אילון דמבית זבולן ואתקבר באילון בארע זבולן׃
וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹן בֶּן הִלֵּל הַפִּרְעָתוֹנִי׃	ודן בתרוהי ית ישראל עבדון בר הלל דמפרעתון׃
וַיְהִי לוֹ אַרְבָּעִים בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בְּנֵי בָנִים רֹכְבִים עַל שִׁבְעִים עֲיָרִם וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה שָׁנִים׃	והוו ליה ארבעין בנין ותלתין בני בנין רכבין על שבעין עילין ודן ית ישראל תמני שנין׃
וַיָּמָת עַבְדּוֹן בֶּן הִלֵּל הַפִּרְעָתוֹנִי וַיִּקָּבֵר בְּפִרְעָתוֹן בְּאֶרֶץ אֶפְרַיִם בְּהַר הָעֲמָלֵקִי׃	ומית עבדון בר הלל דמפרעתון ואתקבר בפרעתון בארע שבט אפרים בטורא דבית עמלקי׃
וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד פְּלִשְׁתִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה׃	ואוסיפו בני ישראל למעבד דביש קדם יי ומסרינון יי בידא דפלשתאי ארבעין שנין׃
וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃	והוה גברא חד מצורעה מזרעית דן ושמיה מנוח ואתתיה עקרא וליתלה ולד׃

הם אלו היו שנים׃ ויהי - ממשפחת הדני כמו שבט הדני וממשפחת כמו שבט׳ וכן ויקרב את משפחת יהודה׃ עקרה ולא ילדה תוספת ביאור וכן ותהי שרי עקרה אין לה ולד׳ ואמרה לשמשון שהיה כל ימיו מתחיל להושיע ישראל לפי שלא יושיע אותם אחר שילדה לשמשון. לפי שמקצת מהם להושיע הימים׃

רד"ק ועתה ואל תשתי יין ושכר וכו'. השמרי נא. ר"ל מטומאה כמו
הנזיר היה נשמר מטומאה ומיין ושכר כן
עד היותה להיותה נשמרת מכל הדברים ה
האסורים לנזיר להיות קדושתו מן הבטן וזהו
ואל תאכלי כל
טמא אחר שאמר
השמרי נא פי'
השמרי נ"ה
מטומאת מגע
ואמר ואפי' כל
טמא שלא תאכלי
דברים טמאים
או פי' ואל תאכלי
כל טמא לדברים
האסורים לנזיר
כמו כל אשר יצא
מגפן היין מחרצנים ועד זג כל מאכלות טמאים
כמו שפירשנו ר"ל מאכל ואל תאכלי כל טמא
אמר יצחק דבר ר' [illegible] לדברים האסורים לנזיר
אבל [illegible] כל [illegible] ולפירושו השמרי
[illegible] שמשון לא נשמר לטומאה אבל [illegible] בדרך
[illegible] כי שמשון נשמר לטומאה
[illegible] ואל תשתי יין ושכר פי' השמרי [illegible]
[illegible] פירשו כל טמא דברי האסורי לנזיר
[illegible] ירא
להיות קדושתו מן הבטן [illegible] בנער
פלשתים [illegible] קנאים
[illegible] ישראל [illegible]
[illegible]

וְאִתְחֲזִי מַלְאֲכָא דַייָ לְאִתְּתָא וַאֲמַר לַהּ הָא כְּעַן אַתְּ עַקְרָא וְלֵית לִיךְ וְלַד וְתַעְדִּין וְתֵלְדִין בַּר׃ וּכְעַן אִסְתַּמַּרִי כְּעַן וְלָא תִשְׁתִּין חֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק וְלָא תֵיכְלִין כָּל מְסָאָב׃

וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה נָא אַתְּ עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן׃ וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא׃

רלב"ג [illegible] פלשתים
[illegible] אחר
אחריו שזכרנו היו פלשתים [illegible] לישראל [illegible]
[illegible] שהיא תהר ותלד בן והוא יחל להושיע
את ישראל מיד פלשתים [illegible] פלשתים
על ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ישראל [illegible]
פלשתים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] שמשון
לרדוף אחרי
[illegible] ולהיות [illegible]
[illegible] נזיר [illegible]
[illegible] יין [illegible] כל [illegible]
[illegible] עצמו מן היין [illegible]
[illegible] היותה הרה [illegible] היין והשכר
והנזיר [illegible] כל טומאה [illegible] על קדושת
[illegible] שיהיו [illegible] בקדושה [illegible]
[illegible] ההשגחות
[illegible] ולזאת [illegible]

[illegible] ישראל [illegible]
[illegible] בפלשתים [illegible] שמשון [illegible]

שנודע ית' כמו שלא יסיר את בגד ילודי וגו'
שמוכן כמו שכתוב על זה ולא נאמן עליו שעשר
ידע שבעים ית' והיה הנודע ית' מקומו בכל אשר
ישמע וכן אמר הכתוב כי נזיר האל כאמור להושיע
אשה מתחלת פלשתים נזיר היה ורבנן הנודע ית'
היה כזה עליו אבל היה מנזיר אותן ומושיבן
לדת ישראל ואעפ"כ שבה היתה מלחמה הש' להיות
אשה מפלשתים לנקום נקם מישראל שבאותו
הדור לא היו יראים השם כל כך שיושיעם השם
מלחמה מיד פלשתים כי כל ימי שמשון היו מושלים
פלשתים בישראל כי יען שאמר הכתוב ויתנם יי'
ביד פלשתים ארבעים שנה עשרים של שמשון
בכללם על כן אמר לפי השכון השמים ולא [illegible]
ישראל כלקמים בהם כי אם שמשון לבדו ולפיכך
לא היתה לפלשתים טענה לנקום מישראל מפני
שמשון כי לא היה ברשותם ושאל לבדו היה עושה
ברשות בפלשתים ועם פלשתים היה שוכן בשר
שהיה מריע להם ומוראתם אותו נב' [illegible]
שמשכן מלחמות בישראל לפי כשנקרא פלשתים
אותם יאמרו בשביל לא עושים מסרותו לנקום
וכן עלית דברים בבית האסורים ודומי' וכן היית
אשת שמשון למרעהו הכל שהם לשנק [illegible] מן
מפלשתים ית' קיבל לשר לו ההיה השמלות והפסוק
ומאותו הבל' אבל לשון הקריאת שמו לפי שאמר
והשר בשמו שמשון ואמר להם אותם היה לו כי היה
שורק בשם ירמיה כי יהיה שם לפניו וכן בזאת
אשר לקח לתורת אלהים שמו ויראו שם יהיה [illegible]
וירא אליו והתשובה [illegible] בשבל שורק ושמים
ולבה ויגדל ואמר רבים במדרשי אין שם [illegible]
בני שמשון [illegible] ואין לנו [illegible]

ושמן ירין שרשורי ריחמיה והוא יחל [illegible]
הר אשר ישועה שהיתה רבן הש' כמו שכתוב כי
נזיר היה האלהים הוא מושיע מפלשתים מלאך
כי פתאום כמה היתה לשונה לנקם ישועת [illegible]
מפלשתים ואמר כן נברך עליו התחלה ברשותה
אותם ושרק בשמו' והתחיל כותב
ההלמית בכותב ישנפשה והוציאה אשר התעורר
כם ולפי כעסו וקרו שמו פלשתים. יורק כגנב
יורק' ובדברי רבותינו ז"ל
אמר לנו רבן לכמה אל תהיה נשר על שורש
היה אוכלן דאמרי מגוש פסקן ואוכלן דאמרי
מגוש קלקלה משרד ואל תלכו אחרי בית
הכנסת שבה שהתבר מתפללין ולא אמרו אלא
דשכן פתח אחרים אבל אוכלן פתח אחרים
שתלן הכ' ואל תשב במושב ארמית אוכלין
דאמרי דלא תשב בעוריה ואוכלן דאמרי
דלא תשב בלא קריאת שמע' ואוכלן דאמרי
ארמית ממש מגוש מעשה דרב פפא ולא שכבה
נשואין וכן אמרו רבותינו ז"ל תנו רבנן . שמשון
בשמו מרד דכתיב ויאמר שמשון אל [illegible]
אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפי שקרה פלשתים
את שמו שנא' ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו
ונו' אומר והאל כתו' ואביו ואמו לא ידעו כי מיי'
היא כי תאנה הוא מבקש מפלשתים כי אז למיתה
בכל ישראל אז ואעפ"כ עשו הם ונקם
נקמתו שמו מפלשתים

אל תשתי יין ושכר' הנזיר אסור ביין ושכר
ובדברי רבו' ז"ל מיין ושכר אמר ר' אל עזר
הקמר כרם: יין זה מזוג. שכר זה חי

רד״ק [illegible] וילדת בן [illegible]

רלב״ג [illegible]

ארי הא את מעדיא ותלדין בר ומספר לא יעבר על רישיה ארי נזירא דיי יהא רביא מן בטנא והוא ישרי למפרק ית ישראל מידא דפלשתאי ואתת איתתא ואמרת לבעלה למימר נביא דיי אתא לותי וחיזויה כחיזו מלאכא דיי דחיל לחדא ולא שאילתיה אן מכא הוא וית שמיה לא חוי לי

כי הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים ותבא האשה ותאמר לאישה לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו אי מזה הוא ואת שמו לא הגיד לי

[illegible] ותבא [illegible] ומראהו [illegible]

[illegible]

רד"ק ויעתר מנוח אל יי' ויאמר וגו' לנער היולד כמו היולד עתיד להולד כמו והדגש תמורת הה"א
וכמו במלת היולד הוא עם הדגש וכן אשר יולד לעשקב' ותמהר האשה וגו' אשר בא ביום אלי׃
בזה היום וכן ת"י ביומא דיכי׃ ויקם וילך מנוח אחרי אשתו כדברי רז"ל אמ' רב נחמן מנוח עם הארץ היה
שנ' ויקם וילך מנוח אחרי אשתו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אלא מעתה גבי אלקנה דכתי' ויקם וילך אלקנה אחריה
הכי נמי דאחריה אחריה ממש אלא אחר דבריה ולאחר עצתה הכא נמי אחר דבריה ולאחר עצתה׃ אמ' רב
אשי ולמאי דקאמ' רב
נחמן מנוח עם הארץ
היה אפי' בית רבן
לא קרא דכתי' ותקם
רבקה ונערותיה וגו'
ותלכנה אחרי האיש
אחרי האיש ולא לפני
האיש אמ' ר' יוחנן
אחורי ארי ולא אחורי
אשה אחורי אשה ולא
אחורי ע"ז אחורי
ע"ז ולא אחורי בית
הכנסת בשעה שהצבור
מתפללין דתניא לעיל
יתקן אדם אחרי
אשה בדרך ואפי' היא
אשתו כזרמנה לו על
הגשר יסלקנה לצדדין
וכל העובר אחרי אשה
בנהר אין לו חלק לעה"ב
תנו' רבנן המרצה מעות
לאשה מידו לידה כדי
להסתכל בה
אפי' גדול מוחלתו כמשה רבינו עה"ש שקיבל תורה מהר
סיני לא ינקה מדינה של גיהנם שנא' יד ליד לא ינקה רע׃

וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן
וְעַתָּה אַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל
תֹּאכְלִי כָּל טֻמְאָה כִּי נְזִיר
אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן הַבֶּטֶן
עַד יוֹם מוֹתוֹ׃ וַיֶּעְתַּר
מָנוֹחַ אֶל יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ
יָבוֹא נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה
נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד׃ וַיִּשְׁמַע
הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל הָאִשָּׁה
וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ
אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ׃ וַתְּמַהֵר
הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּא בַיּוֹם אֵלָי׃
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ
וַיָּבֹא אֶל הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ
הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
אֶל הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי׃

וַאֲמַר לִי הָא אַתְּ מְעַדְּיָא
וְתֵלְדִין בַּר וּכְעַן לָא תִשְׁתִּין
חֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק וְלָא תֵיכְלִין
כָּל מְסָאַב אֲרֵי נְזִירָא דַייָ
יְהֵא רַבְיָא מִן כְּרֵיסָא עַד יוֹם
מוֹתֵיהּ׃ וְצַלִּי מָנוֹחַ קֳדָם
יְיָ וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ נְבִיָּא דַייָ
דִּשְׁלַחְתָּא יָתֵיהּ כְּעַן עוֹד
לְוָתָנָא וְיַלְּפִינָּנָא מָה נַעְבֵּיד
לְרַבְיָא דְּאִתְיְלִיד׃ וּשְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ צְלוֹתֵיהּ דְּמָנוֹחַ
וַאֲתָא מַלְאֲכָא דַייָ עוֹד לְוָת
אִתְּתָא וְהִיא יָתְבָא בְּחַקְלָא
וּמָנוֹחַ בַּעְלַהּ לֵית עִמַּהּ׃
וְאוֹחִיאַת אִתְּתָא וּרְהָטַת
וְחַוִּיאַת לְבַעְלַהּ וַאֲמַרַת לֵיהּ
הָא אִתְחֲזִי לִי גַּבְרָא דַּאֲתָא
יוֹמָא דֵּיכִי לְוָתִי׃ וְקָם וַאֲזַל מָנוֹחַ
בָּתַר אִתְּתֵיהּ וַאֲתָא לְוָת
גַּבְרָא וַאֲמַר לֵיהּ הַאַתְּ גַּבְרָא
דְּמַלֵּילְתָּא עִם אִתְּתָא וַאֲמַר
אֲנָא׃

רלב״ג והנה זה המלאך סרב לאכול ממנו ואמר תעשה עולה כשאר הקרבנות כי אין מלאך הנבואה שיהיה יותר שמם כזה
והנה כבר בזה הענין כי הנה ראוי ש... קרבן היה שמם והנה לא רצה
לאכול מגדי העזים כמו שלא רצה לאכול מהבשר והיה שהוא לא פתגם
כי לא שב יותר כלל מנוח וחשב כי הוא מלאך ה׳ כדי שיקיים הדברים מכל
שלא נקם׳

וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה יָבֹא דְבָרֶךָ מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל מָנוֹחַ מִכֹּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶל הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר׃ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וְכָל טֻמְאָה אַל תֹּאכַל כֹּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל מָנוֹחַ אִם תַּעְצְרֵנִי לֹא אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם תַּעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא יָדַע מָנוֹחַ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל מַלְאַךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי יָבֹא דְבָרְךָ וְכִבַּדְנוּךָ׃

וַאֲמַר מָנוֹחַ כְּעַן יִתְקַיְּמוּן פִּתְגָּמָךְ מַה יְהֵא רְחָזֵי לְרַבְיָא וּמַה נַעְבֵּד לֵיהּ׃ וַאֲמַר מַלְאֲכָא דַיְיָ לְמָנוֹחַ מִכֹּל דַּאֲמָרִית לְאִתְּתָא תִּסְתַּמַּר׃ מִכֹּל דְּיִפּוֹק מִגּוּפְנָא דְּחַמְרָא לָא תֵיכוֹל וַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק לָא תִשְׁתֵּי וְכָל מְסָאַב לָא תֵיכוֹל כֹּל דְּפַקֵּדְתַּהּ תִּטַּר׃ וַאֲמַר מָנוֹחַ לְמַלְאֲכָא דַיְיָ נְעַכֵּב כְּעַן יָתָךְ וְנַעְבֵּד קֳדָמָךְ גַּדְיָא בַר עִזֵּי׃ וַאֲמַר מַלְאֲכָא דַיְיָ לְמָנוֹחַ אִם תְּעַכְּבִנַּנִי לָא אֵיכוֹל בְּלַחְמָךְ וְאִם תַּעְבֵּד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תַּסְקִינַהּ אֲרֵי לָא יְדַע מָנוֹחַ אֲרֵי מַלְאֲכָא דַיְיָ הוּא׃ וַאֲמַר מָנוֹחַ לְמַלְאֲכָא דַיְיָ מַן שְׁמָךְ אֲרֵי יִתְקַיְּמוּן פִּתְגָּמָךְ וּנְיַקְּרִינָךְ׃

רד״ק מה יהיה משפט הנער כתרגו׳ ויאמר לא אוכל בלחמך׳ כי מלאכים אינם אוכלים מאכל ואם תעשה עולה כלו׳ זה הגדי עזים שרצית לעשות שתעשה לפני אותו לא אוכל ממנו ואם תרצה לעשו׳ ממנו עולה תעשה׳ ולה׳ תעלנה כי אותו הכבוד ראוי שתשים הכל בשם ה׳ וראוי מעלים שאינן למלאכים לאנשים׳ כי לא ידע מנוח דבר עם השגתו לא ידע׳ ויאמר מי שמך׳ ולא אמר מה שמך כמשפט הלשון שלא לומר מי אתה על שאלה מי מדבר והנה אינו רוצה לומר לו שיאמר על השם מי אתה מה שמך יאמר שמו׳ ואם אמרו כן לפי שהיה רוצה אמר כן כי אין למלאך גוף׳ והנה כמו שאמר אמנם לא ידע מנוח שהיה רוצה עד שעלה׳ וא״ל לפי שהיה בשמו מנוח כמו כי גדול ומכובד׳ והודיעם יגדול ידע׳ בשמו לפי שלא ראוהו והנה השם כמו השם ב״ם יבא דברך וכבדנוך ופי׳ דבריך והיה קול על השמן ופירושו כתרגו׳ וא״ל אם יבא לנו אותות דבר מלאך מתבשר ונכבד את שמך וכבדנוך והעשה מה שתשלח לנו

רד"ק ויאמר' פלאי' בפעלים הלא והוא' לשם' ואם הוא ההפלא כדמות היה במשקל עברי ופירושו מכוסה ונעלם שלא תוכל לדעתו המגיד משתנה אינו יודע למה משתנה וית' והוא מפרש' וכן תרג' כי יפלא ארי יפרש ופירושו מופלא ומובדל מדעתך אותו' ויקח' ויעל על הצור' מכוון הפסוק ויעל שהעלה מנוח שלהעלות ליי' בשעה אומר המפלית שכל זמן שהיה אחל מנוח נשלה נאמרו המפלית אחרו למר ליה שמה היה כי הנה המלאך אל נוחם העושה שלה ליי' תעלנה ומפליא לעשות המלאך היה מפליא לעשות במופלאות האש מן הצור ואכל הגדי והמנחה וכשהאש היה בגורל ועלה להב בעלה מלאך יי' כלו' נסתלק מעמהם בלהב' ויהי בעלות הלהב השמ' ולא יסף עוד שלא נראה להם עוד פעם אחרת ופעם אז ידע מנוח דבק עם ויעל מלאך יי' בלהב המזבח ולא יסף עוד כלומ' כשראה שנסתלק מעמהם ידע כי מלאך יי' הוא' ויש לפרשו דבק עם ולא יסף ויהי פי' ולא יסף להראה על המראה שהיה בעינים כאומר עלה בלהב המזבח ולא נראה להם עוד" אז ידע מנוח כי מלאך יי' הוא' שהלך מעמהם ולא ראוהו עוד במראה שהיה להראה אל מנוח במלת וכן להראה שולח כמו שבא בשלמה המבין תבין" ויאמר לו אשתו.

רלב"ג והנה עלה המלאך בלהב המזבח כמו העשן שעשה לגרשן מעשן ההוא שאכל הנשר והמשית והלך מעשהו אז מלאך יי' ולא לראות המראה לא רצו המראה לנגלות שמע כי אז לא היו מאמינים מאז במראים כי: דבר יי' יקר אז ולא נוסיף להם המראה בדברים העלם מהם אז קול"

וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא פֶלִאי׃ וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל הַצּוּר לַיהוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים׃ וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ יְהוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם אָרְצָה׃ וְלֹא יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל מָנוֹחַ וְאֶל אִשְׁתּוֹ אָז יָדַע מָנוֹחַ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃

וַאֲמַר לֵיהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ לְמָה דְנָא אַתְּ שָׁאֵיל לִשְׁמִי וְהוּא מְפָרַשׁ׃ וּנְסֵיב מָנוֹחַ יָת גַּדְיָא בַּר עִזֵּי וְיָת תִּקְרֻבְתָּא וְאַסֵּיק עַל טִנָּרָא קֳדָם יְיָ וּמְפָרֵשׁ לְמֶעְבַּד וּמָנוֹחַ וְאִתְּתֵיהּ חָזַן׃ וַהֲוָה בְּמִיסַּק שַׁלְהוֹבִתָּא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא לְצֵית שְׁמַיָּא וּסְלֵיק מַלְאֲכָא דַיְיָ בְּשַׁלְהוֹבִית מַדְבְּחָא וּמָנוֹחַ וְאִתְּתֵיהּ חָזַן וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן עַל אַרְעָא׃ וְלָא אוֹסֵיף עוֹד מַלְאֲכָא דַיְיָ לְאִתְחֲזָאָה לְמָנוֹחַ וּלְאִתְּתֵיהּ בְּכֵן יְדַע מָנוֹחַ אֲרֵי מַלְאֲכָא דַיְיָ הוּא׃

רלב"ג

ויקח היו ידו מקימות מנוח ולאשתו כראותם מלאך יי' לפעם אחר וכ"ו בגלשון.

רד"ק

ותאמר וגו' וכעת לא השמיענו וכעת כזאת לא היה משמיענו בשורה כזו אם רצונו היה להמיתנו: ותלד ותקרא את שמו שמשון כמשפט היו קורין אותו כפי כל על שמו נקרא שמו שמשון לפי שאמר מנוח מי שמך כי יבוא דברך וכבדנוך כלו' יקרא הבן על שמך שאמרת שיולד לנו ואמר לו המלאך למה זה תשאל לשמי והוא פלאי פירוש מכוסה ונעלם ונפרד מן משיגתם שמי לפי ... השכליות שהם שלא ... ועל זה נקרא שמו שמשון ששמו משום כמו ... המלאך משתמש ... בפליאותי. ורבותינו ז"ל אמרו אמר ר' יוחנן שמשון שמו של הקב"ה שנא' כי שמש ומגן יי' אלהים מה הקב"ה מגן על כל העולם כולו אף שמשון מגן בדורו. אמר ר' יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנא' דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. ואמר ר' יוחנן שמשון בחמשה איברים נתקלל כנגד חמשה איברים שנאמר ויהי כן בעיניו שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיהו בעיניו. שמשון בכחו שנאמר ותישנהו על ברכיה ותקרא לאיש ותגלח את שבע מחלפות ראשו ותחל לענותו ויסר כחו מעליו. שאול בצוארו דכתיב ויקח שאול את החרב ויפול עליה. אבשלום בשערו דכתיב ויחזק ראשו באלה פירוש שער ראשו ונפשו הורידו לארץ ראשון. אסא ברגליו דכתיב רק לעת זקנתו חלה את רגליו. צדקיהו בעיניו דכתיב ואת עיני צדקיהו עור. ואמר רב יהודה אמר רב שמשון ... פרנסים ... ויגדל הנער ויברכהו יי' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו שהיתה כמדת כל אדם וזרעו כנחל שוטף.

וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ: וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת: וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

וַאֲמַר מָנוֹחַ לְאִתְּתֵיהּ מֵמָת נְמוּת אֲרֵי מַלְאֲכָא דַייָ חֲזֵינָא: וַאֲמַרַת לֵיהּ אִתְּתֵיהּ אִלּוּ רַעֲוָא קֳדָם יְיָ דִנְמוּת לָא קַבֵּיל מִנַּנָא עֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְלָא אַחֲזְיָנָא יָת כָּל אִלֵּין וּכְעִדָּן הָדֵין לָא אַשְׁמְעִנְנָא כְּדָא: וִילֵידַת אִתְּתָא בְּרָא וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ שִׁמְשׁוֹן וּרְבָא רַבְיָא וּבָרְכֵיהּ יְיָ:

137

רד"ק ותחל רוח יי' לפעמו ת"י ושריאת רוח גבורא מן קדם יי' לתקפותיה כלו' שהגבורה והכח שהיה בו
במחנה דן היא המקום אשר חנו שם בני דן כשהלכו ללכוד את לשם והוא המקום שבין
צרעה ובין אשתאול ושם החל לו הכח מאת יי' אולי היה לו שם עסק עם אויבים והכתוב
לא ספרו ויהיה פי' לפעמו לחזקו מבנין נפעל והתפעל מענין שאמר הכתו'
מכה ושברה והאברים כמו נפעמתי ולא אדבר ותפעם רוחו ובזה כתבנו בס' השרשים
אחרים נפר' מכל נגזרים פעם' אבל זה קרוב מן הכתוב כעני' ורש"י ז"ל פירש לנוע' בקרבו לפעמים ובדברי רבותינו

ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול׃

ושריאת רוח גבורא מן קדם יי' לתקפותיה במשריית דן בין צרעה ובין אשתאול׃

רלב"ג ותחל רוח יי' לפעמו ר"ל שהחל שם מה שנמצא בו גבורת הרוח מאת השם לפעמו

ז"ל כי פי' לפעמו מענין פעמון שהיתה רוח הקדש מקשקשת לפניו כזוג פי' רוח יי' אמר רב אחא
ביום אחד נטייתה על יעקב... עם שמן היה דן נשא על דרך שנחנן על יורה... דרשה אמר
כפי קמי דבונה אד... יום קודם יצירת הוולד בת

וזה שפעם היה יוצא להלחם עם פלשתים ופעם יוצא שיוכיחם כמו שיתבאר וזה שמכה אותו וחזקו
וחזקו להנצל מהם ... והשלים לכלכל ..."

קול ונבואה ונאמרו ... שלום אם בן מקבלו שלא בזמנים לשלם שיאמר אדם כל מה שיש לו ויש כוונה בזה
תלמידי חכמים ועשה שמן שבור אברהם ליצחק שאמר ולא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב
בקרבו ואם הוא אין החשיבה מה שלקח ר' יוסף בר' שבתי ז"ל מה הדברים אחרים ואין אינך מדקדקין
וכך רונה אמר לשלם ישתדל אדם בכל יכלתו ויהיה כוונתו לשאת בת תלמיד חכם מן אשתו על הכוונה
הטובה והכשרה ולבסוף יקח מה שיהיה מן השמים ולא יכוין לקחת בת פריצים או בת עשירים שהם יכולין לא
לשם נדבה וזרוע לא שם יופי כי על כל פנים כוונתו זו ישנה ויכשר ולא יחלים מלחמתו בכשנים כמו שאמרו
רבותינו ז"ל כל הנושא אשה שאינה הגונה לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו וכו' כלומר יהיה ברכה לשלם לעבודת
הקב"ה עד כי לא אמר כי הקשתדלות תועיל מרובה בכל ענין ועתה ואם ישתדל לקחת בת
תלמידי חכמים ובת טובים יקח ואם ירבה לקחת אשה פגומה וחללה כשעשה לא נאה בו את זה יקח אמנם
שאמרו רבותינו ז"ל בת פלוני לפלוני רוצה לומר בת פלוני ראויה לפלוני והיה עוד שנבנה אם יקבלנו וישתדל
בה ואמר מעבר לזה יכול הוא להשתדל בה ויקחנה וזה שאמר אברהם לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני
ואמר היא האשה אשר הוכיח יי' לבן אדוני וכן בשמשון וירד שמשון תמנתה

רלב"ג ויתכונן לבקש תואנה מפלשתים כדי שיוכל להכותם ולזה בחר לקחת אשה מפלשתים כי בזה קרוב שיבא
אשר [illegible] והנה אמרו ז"ל שהיו [illegible] כי [illegible] לבני ישראל
שופטי ישראל שיתחתנו בבנות הערלים ויהיה שבר על מה שהזהירה
התורה מלהתחתן בם כי זה היה בעבור השם"

רד"ק · וירד שמשון תמנתה. ובפ' יהודה אומר הנה
חמיך עלה תמנתה אמ' ר' אלעזר יהודה
שנתעלה בה כתיב עליה שמשון
שנתגנה בה כתיב ירידה ר' שמואל
בר נחמני אמר שתי
תמנות היו אחת בעמק
ואחת בהר ירידה ומקום
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ואביו ואמו לא ידעו
תואנה [illegible]
תרגם תוסקפא וכן
תרגם עלילות דברים
תוסקפי מילין וכן
ובקשים אותו לשון
עלה ופי' כפיר
אריות פירושו כשנות
גדי עזים והכפיר גדול
ממנו והאריה גדול
מהכפיר והליש גדול
מהאריה והלביא גדול
מהלביא וכל זמן שנזכר
בגור [illegible] וירד
לקראתו [illegible]
[illegible]
לפני [illegible] לקראתו [illegible]

וירד שמשון תמנתה וירא
אשה בתמנתה מבנות
פלשתים ויעל ויגד לאביו
ולאמו ויאמר אשה ראיתי
בתמנתה מבנות פלשתים
ועתה קחו אותה לי לאשה
ויאמר לו אביו ואמו האין
בבנות אחיך ובכל עמי אשה
כי אתה הולך לקחת אשה
מפלשתים הערלים ויאמר
שמשון אל אביו אותה קח
לי כי היא ישרה בעיני ואביו
ואמו לא ידעו כי מיהוה היא
כי תאנה הוא מבקש
מפלשתים ובעת ההיא
פלשתים משלים בישראל
וירד שמשון ואביו ואמו
תמנתה ויבאו עד כרמי תמנתה
והנה כפיר אריות שאג לקראתו

ונחת שמשון לתמנת וחזא
איתתא בתמנת מבנת
פלשתאי וסליק ותני לאבוהי
ולאמיה ואמר איתתא חזית
בתמנת מבנת פלישתאי
וכען סבו כען יתה לי לאיתו
ואמר ליה אבוהי ואמיה
הלית בבנת אחך ובכל עמי
איתתא דאת אזיל למיסב
איתתא מפלשתאי ערלאי
ואמר שמשון לאבוהי יתה
סב לי ארי היא כשרא
בעיני ואבוהי ואמיה לא ידעון
ארי מן קדם יי הוא ארי
תוסקפא הוא בעי לאתבראה
בפלשתאי ובעדנא ההיא
פלשתאי שלטין בישראל
ונחת שמשון ואבוהי
ואמיה לתמנת ואתו עד
כרמי תמנת והא אריא
בר אריון נהים לקדמותיה

ונתלם

רלב"ג ופירש ספר ישעיהו בגבורת שמשון שצלחה עליו רוח גבורה
מאת יי' עד ששסעו כשסע האריות הגדי׳ לקרעו כשסע
הגדי ומאומה אין בידו׳ ולזה שלא מקשה הזאת שהיתה האשה הזאת
לשמשון לאשה שב שמשון לקחת אותה לו לאשה וראה שם דבש
לו שמים עשר יום לפניהם את עצמם׳ ויגד להם מה שעשהו׳

וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה
וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי ח
וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ וְלֹא הִגִּיד
לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה׃
וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לָאִשָּׁה וַתִּישַׁר
בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן׃ וַיָּשָׁב מִיָּמִים
לְקַחְתָּהּ וַיָּסַר לִרְאוֹת אֵת
מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה וְהִנֵּה עֲדַת
דְּבוֹרִים בִּגְוִיַּת הָאַרְיֵה וּדְבָשׁ׃
וַיִּרְדֵּהוּ אֶל כַּפָּיו וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ
וְאָכֹל וַיֵּלֶךְ אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ
וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאכֵלוּ וְלֹא הִגִּיד
לָהֶם כִּי מִגְּוִיַּת הָאַרְיֵה רָדָה
הַדְּבָשׁ׃ וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל הָאִשָּׁה
וַיַּעַשׂ שָׁם שִׁמְשׁוֹן מִשְׁתֶּה כִּי
כֵּן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים׃ וַיְהִי ב
כִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים
מֵרֵעִים וַיִּהְיוּ אִתּוֹ׃

וּשְׁרַת עֲלוֹהִי רוּחַ גְּבוּרָה מִן
קֳדָם יְיָ וְתַרְעֵיהּ כְּמָא א
דְּמִתְרַע גַּדְיָא וּמִדְּעַם לֵית
בִּידֵיהּ וְלָא חַוִּי לַאֲבוּהִי
וּלְאִמֵּיהּ יָת דַּעֲבַד׃ וּנְחַת
וּמַלֵּיל בְּאִתְּתָא וּשְׁפַרַת
בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן׃ וְתָב לִזְמַן יוֹמִין
לְמִיסְבַהּ וְזָר לְמִחְזֵי יָת מַפֹּלֶת
דְּאַרְיָא וְהָא קִנָּא דְּדַבְרִיתָא
בְּפִגְרָא דְּאַרְיָא וּבְחַר וּבִדְבַשָּׁא׃
וּנְסַבֵיהּ בִּידֵיהּ וַאֲזַל מֵיזַל וְאָכֵל
וַאֲזַל לְוָת אֲבוּהִי וּלְוָת אִימֵּיהּ
וִיהַב לְהוֹן וַאֲכַלוּ וְלָא חַוִּי לְהוֹן
אֲרֵי מִפִּגְרָא דְּאַרְיָא נְסַבֵיהּ
דִּבְשָׁא׃ וּנְחַת אֲבוּהִי עַל
עֵיסַק אִיתְּתָא וַעֲבַד תַּמָּן
שִׁמְשׁוֹן מִשְׁתְּיָא אֲרֵי כֵן עָבְדִין
עוּלֵימַיָּא׃ וַהֲוָה כַּד חֲזוֹ יָתֵיהּ
וְדַבָּרוּ תְּלָתִין גֻּבְרִין וַהֲווֹ עִמֵּיהּ׃

רד"ק ותצלח׳ ת״י רוח גבורה מן
קדם יי׳ וישסעהו ית׳ וקטליה
כמה דמקטלין גדיין וכן פירש
קדמון יתעבד עמו ושסע
הדבר שמים וכן ושסע
אותו כנכתב לפי קים כל
לא יבדיל׳ וירד וידבר
לאשה כעטרה דבר
לקרובה שיתנה לו׳ את
דבר עם האשה עצמה
שתשא לו׳ וירדהו
לשון קבלת דבר רבה
שלא דבר הכתוב׳ וכן
נעמן פה הכתוב
בספור נקראת קבלת
רדיית הרודה פה מן ה
הספור עשה יאות יאות
על ידי ששה שימות קבת
כרופא קבל בכל כדין
מדוש לרופו כמדרש שבל
קטלו וקיתו ונשיא מן
כי תעלים יקח יי׳ עמן
משתה הגל מיותם וכן
ויקבצם ירדו לי ירקם
וכעטן קום הדיין
כדרכו לקחת אותה מיתמים שהכן שם הספור׳ אל האשה׳
כדרכו על עסק איתתא׳ ולחנן וירד אביהו ויקם ירדו שלשים
שמשון ואביו ואמו וכראותם אותו ככתב לשמר יתלה על עטן האשה שתכן עמיה לנשואין׳ ויהי
כראותם אותו ויקחו שלשים מרעים כמו ויקח קרח כלו כל אחד לקח חברו והקבצו׳ ומה
כראותם על המרעים שומר אחד כן׳ ושמעו ויראתו את קולו והעומדים שהכבו. ספר מעלי׳

רד"ק ויאמר. סדינים ידועים שלובשין אותם [illegible] ותרגו' כתונות יתרינין ותרגו' פלדסין ויהי ביום השביעי. יום שבת ולא שביעי למשתה והיה יום רביעי לימי המשתה ופי' ותבך עליו ז' ימים השלמת שבעת ימים מיום שבת עד סוף ז' ימי המשתה היתה בוכה בכל יום ופעמים שאמר לה הגידה וי"א ביום השביעי כמשמעו שביעי לימי המשתה והם כשראו שלא יכלו להגיד החידה בשלשת ימים הראשונים סבלו מלהגיד והמתינו עד יום השביעי וביום השביעי אמרו לאשת שמשון פתי את אישך ופי' ותבך עליו שבעת ימים הוא מעט מהז' בכתה עליו כל שבעת ימי המשתה ולא רצה להגיד לה וביום השביעי הציקתהו לפי שאמרו נשרוף אותך והגיד לה. הלירשנו הה' מעמדת בגעיא במקום ה' השאלה ופי' הפסוק הלרש אותנו הקראתם לנו שתקחו ממוננו והם לא בעבור זה קראתם לנו שאמרנו ר דומים שתרצו לקחת ממוננו על ידי החידה וי"ת הלמסכנות' קריתון לנא הלכא תרגם הלא כמו הלום.

ואמר להון שמשון אחוד כען לכון חידתא אם חואה תחוון יתה לי בשבעא יומי משתיא ותשכחון ואתן לכון תלתין פלדסין ותלתין איצטלוון דלבושא ואם לא תוכלון לחואה לי ותתנון אתון לי תלתין פלדסין ותלתין איצטלוון דלבושא ואמרו ליה חור חידתך ונשמעינה ואמר להון מאכלא נפק מיכלא ומתקיפא נפק חולייא ולא יכלו לחואה חידתא תלתא יומין והוה ביומא שביעאה ואמרו לאיתת שמשון שדלי ית בעליך ויחוי לנא ית חידתא דלמא נוקיד יתיך וית בית אבוך בנורא הלמסכנותנא קריתון לנא הלכא ובכת איתת שמשון עלוהי ואמרת לחוד שנאתני ולא רחמתני חידתא חדת לבני עמי ולי לא חויתא ואמר לה הא לאבא ולאמא לא חויתי ולך אחוי

ויאמר להם שמשון אחודה נא לכם חידה אם הגד תגידו אותה לי שבעת ימי המשתה ומצאתם ונתתי לכם שלשים סדינים ושלשים חלפת בגדים: ואם לא תוכלו להגיד לי ונתתם אתם לי שלשים סדינים ושלשים חלפות בגדים ויאמרו לו חודה חידתך ונשמענה: ויאמר להם מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים: ויהי ביום השביעי ויאמרו לאשת שמשון פתי את אישך ויגד לנו את החידה פן נשרף אותך ואת בית אביך באש הלירשנו קראתם לנו הלא: ותבך אשת שמשון עליו ותאמר רק שנאתני ולא אהבתני החידה חדת לבני עמי ולי לא הגדתה ויאמר לה הנה לאבי ולאמי לא הגדתי ולך אגיד:

רד"ק [illegible]

[illegible]

רלב"ג [illegible]

[illegible]

וַתֵּבְךְּ עָלָיו שִׁבְעַת
הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה
לָהֶם הַמִּשְׁתֶּה וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיַּגֶּד
לָהּ כִּי הֱצִיקַתְהוּ
וַתַּגֵּד הַחִידָה לִבְנֵי
עַמָּהּ׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי
הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה
מַה מָּתוֹק מִדְּבַשׁ
וּמֶה עַז מֵאֲרִי וַיֹּאמֶר
לָהֶם לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם
בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם
חִידָתִי׃ וַתִּצְלַח עָלָיו
רוּחַ יְהוָה וַיֵּרֶד א
אַשְׁקְלוֹן וַיַּךְ מֵהֶם
שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח
אֶת חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן
הַחֲלִיפוֹת לְמַגִּידֵי ח
הַחִידָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַיַּעַל
בֵּית אָבִיהוּ׃

וּבְכַת עֲלוֹהִי שִׁבְעַת
יוֹמִין דַּהֲוָה לְהוֹן ם
מִשְׁתְּיָא וַהֲוָה בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה וְחַוִּי לַהּ אֲרֵי
דְּחִיקַתֵּיהּ וְחַוִּיאַת
חוּדְתָא לִבְנֵי עַמַּהּ
וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֱנָשֵׁי ח
קַרְתָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עַד לָא מְעַל שִׁמְשָׁא
מָה חֲלֵי מִדּוּבְשָׁא
וּמָה תַּקִּיף מֵאַרְיָא
וַאֲמַר לְהוֹן אִילּוּ לָא
פוּן בַּדַּקְתּוּן בְּאִיתְּתִי
לָא אַשְׁכַּחְתּוּן חוּדְתִי
וּשְׁרָת עֲלוֹהִי רוּחַ
גְּבוּרָה מִן קֳדָם יְיָ
וּנְחַת לְאַשְׁקְלוֹן
וּקְטַל מִנְּהוֹן תְּלָתִין
גֻּבְרָא וּנְסֵיב יַת זַיְנֵיהוֹן
וִיהַב יַת אִיצְטְלָוָתָא
לִדְחַוִּיאוּ חוּדְתָא
וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ וּסְלֵיק
לְבֵית אֲבוּהִי׃

[illegible]

[illegible]

יין ג

[illegible]

רד"ק ושפ'

למרעהו אשר רעה לו ת"י לחבריה דהוה שושביניה לו ונקרא רעה לו שלקח אותו שמשון לרעה׃ ויאמר נקיתי הפעם הפעם הזאת אני נקי מהם כי בדין אני עושה עמהם רעה׃

רלב"ג

ובאור דברי הספור הנה כי עונה שמשון הראויה לאשה ונתנה לאחד מן המרעים אשר רעהו שמשון כו׃ ימי הקציר׃ ויהי זה בימי קציר חטים היה שמשון לפקוד את אשתו בגדי עזים והוא לא הניח אביה ויאמר לו כי אמר כי שנאה ונתנה למרעהו ואמר לו שהיא טובה אחותה הקטנה׃

ותהי אשת שמשון למרעהו אשר רעה לו׃ ויהי מימים בימי קציר חטים ויפקד שמשון את אשתו בגדי עזים ויאמר אבאה אל אשתי החדרה ולא נתנו אביה לבוא׃ ויאמר אביה אמר אמרתי כי שנא שנאתה ואתננה למרעך הלא אחותה הקטנה טובה ממנה תהי נא לך תחתיה׃ ויאמר להם שמשון נקיתי הפעם מפלשתים כי עשה אני עמם רעה׃

והות איתת שמשון לחבריה דהוה שושביניה׃ והוה לזמן יומין ביומי חצד חטין ואדכר שמשון ית אתתיה בגדיא בר עזי ואמר איעול לות אתתי לאידרונא ולא שבקיה אבוהא למיעל׃ ואמר אבוהא מימר אמרית ארי מיסנא סנתה ויהבתה לחברך הלא אחתה זעירתא טבתא מנה תהוי בען לך חלופהא׃ ואמר להון שמשון זכאי אנא זימנא הדא מפלשתאי ארי אעביד אנא עמהון בישא׃

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִים וַיֶּפֶן זָנָב אֶל זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ׃ וַיַּבְעֶר אֵשׁ בַּלַּפִּידִים וַיְשַׁלַּח בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיַּבְעֵר מִגָּדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כֶּרֶם זָיִת׃ וַיֹּאמְרוּ פְלִשְׁתִּים מִי עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ שִׁמְשׁוֹן חֲתַן הַתִּמְנִי כִּי לָקַח אֶת אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָהּ לְמֵרֵעֵהוּ וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת אָבִיהָ בָּאֵשׁ׃

וַאֲזַל שִׁמְשׁוֹן וַאֲחַד תְּלָת מְאָה תַּעֲלִין וּנְסֵיב בְּעוּרַיָּא וּקְטַר זַנְבָא בִּזְנַבָא וְשַׁוִּי בְּעוּרָא חַד בֵּין תְּרֵין זַנְבַיָּא בְּמִצִּיעוּ׃ וְאַדְלֵיק אִישָׁתָא בִּבְעוּרַיָּא וְשַׁלַּח בְּקָמַת פְּלִשְׁתָּאֵי וְאַדְלֵיק מִגְּדִישָׁא וְעַד קָמָא וְעַד כַּרְמָא וְעַד זֵיתָא׃ וַאֲמַרוּ פְלִשְׁתָּאֵי מַן עֲבַד דָּא וַאֲמַרוּ שִׁמְשׁוֹן חַתְנָא דְתִמְנָאָה אֲרֵי נְסֵיב יַת אִתְּתֵיהּ וִיהָבַהּ לְחַבְרֵיהּ וּסְלִיקוּ פְלִשְׁתָּאֵי וְאוֹקִידוּ יָתַהּ וְיַת אֲבוּהָא בְּנוּרָא׃

[illegible]

רד״ק

ויאמר וגו' אם תעשון כזאת שאלו רגמתם אותה בכך לתת אשתי של זה נקמתי ות״י אם תעבדון כהדא. אם תעשון כזאת אם נקמתי בכם ונ' אחר שעשיתם עשייתם זאת ששרפתם אותה ואת בית אביה היה טוב אבל עכשו שלא עשיתם מתחלה עד שנקמתי אם רעתכם לא אחדל עדיין אלא אם נקמתי בכם פעם אחרת ואחר כ' אחדל.
ויך אותם שוק על ירך. פרשין עם רגלאין רוכבי סוס ואיש שעומד ברגליו כי אם על שוק רגליו

יתומן כברזל והלוי מרכב״ ויש לפרש שוק על ירך על שהפילם הנופס בעינו כי לא שסך ידיו מכה במו ולא עמד איש כנגדו אלא כלם נפו ממנו ומכה אותם בנופס והפלם שוק על ירך כי מנה נפל אלפמו שוק על רגו מתהפכב׳ בסעיף סלע עיטם כנקרית סלע עיטם. ויתחבר״ו יהודה ... ק

ויעלו פלשתים. ק״ל שעם ממעשה פלשתים עלו ויחנו בלחי ויטשו בלחי ויתפזרו אותו על דבר לחי החמור נקרא המקום לחי ות׳

רלב״ג

ויאמר להם שמשון הנה שעשיתם כזאת להוסיף לעשות בבגדי הנה אם נקמתי בכם מעמד הראשון ואחר אחדל מהכרע לכם אך עתה ששרפתם לעשות בבגדי הנה אני ע שאר עמכם רעה והכה אותם שמשון שוק על ירך מכה גדולה ר״ל שוק אחד ירך ודימה הרגלים לשוק והפרשים הרוכבים בסוסים לירך כי השוק הוא למטה מהירך. ואחר ירד שמשון וישב בסעיף סלע עיטם מפני פלשתים שעלו לאורבם. ויטשו בלחי ר״ל שהתפזרו והתפשטו במקום ההוא ממעמד והנה בסוסים

ויאמר להם שמשון אם תעשון כזאת כי אם נקמתי בכם ואחר אחדל ויך אותם שוק על ירך מכה גדולה וירד וישב בסעיף סלע עיטם ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה וינטשו בלחי ויאמרו איש יהודה למה עליתם עלינו ויאמרו לאסור את שמשון עלינו לעשות לו כאשר עשה לנו

ואמר להון שמשון אם תעבדון כהדא אלהין כד איתפרע מנכון ובתר כן אתמנע ומחא יתהון פרשין עם רגלאין מחא סגיאה ונחת ויתיב בשקיף כיף עיטם וסליקו פלשתאי ושרו ביהודה ואתרטישו על לחי ואמרו אינשי יהודה למה סליקתון עלנא ואמרו למיסר ית שמשון סליקנא למעבד ליה כמא דעבד לנא

וינטשו לשון שטיחה כמו והנם נטושים על פני כל הארץ. ויאמרו איש יהודה למה עליתם עלינו כלא עבדים אנו לכם. לאסור את שמשון עלינו שתמסרוהו והתמסרוהו לנו. וירדו.

רד"ק ויאמר להם כאשר עשו לי רע עשו לי ורע עשיתי להם וכן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ויאמרו לו לא כי אסור נאסרך אלא נשרנו(?) ... לא כי אסור נאסרך: ויעלוהו מן הסלע: כי מקום גבוה היה הסלע כמו שאמר למעלה וירדו אל סעיף סלע עיטם: ותצלח עליו רוח ה' רוח גבורה מן קדם ה': אסוריו קשריו: כפשתים אשר בערו באש ... כמתרגם ... מן קשריו

רלב"ג ויהי לאחרו בני יהודה לאסור שמשון ... עשו בו הלא ידעת כי משלים בנו פלשתים ... לחי שקראו שם פלשתים רעים ותצלח עליו רוח גבורה מאת ה' ... העבותים אשר על זרועותיו אשר נתכו כפשתים אשר בערו באש וכן נמסו אסוריו מעל ידיו כי לא ... לכן ירדנו לנתתך העבותים ולאסור עם זה ... הדברים ... הענין ... העבותות ... כפשתים אשר בערו באש ... שלא ... האיש ... מאסור שמשון

וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ מִיהוּדָה אֶל סְעִיף סֶלַע עֵיטָם וַיֹּאמְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי מֹשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים וּמַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ וַיֹּאמֶר לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי כֵּן עָשִׂיתִי לָהֶם: וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֶאֱסָרְךָ יָרַדְנוּ לְתִתְּךָ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן הִשָּׁבְעוּ לִי פֶּן תִּפְגְּעוּן בִּי אַתֶּם: וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר לֹא כִּי אָסֹר נֶאֱסָרְךָ וּנְתַנּוּךָ בְיָדָם וְהָמֵת לֹא נְמִיתֶךָ וַיַּאַסְרֻהוּ בִּשְׁנַיִם עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַיַּעֲלוּהוּ מִן הַסָּלַע: הוּא בָא עַד לְחִי וּפְלִשְׁתִּים הֵרִיעוּ לִקְרָאתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַתִּהְיֶינָה הָעֲבֹתִים אֲשֶׁר עַל זְרוֹעוֹתָיו כַּפִּשְׁתִּים אֲשֶׁר בָּעֲרוּ בָאֵשׁ וַיִּמַּסּוּ אֱסוּרָיו מֵעַל יָדָיו:

וּנְחַתוּ תְּלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא מִדְּבֵית יְהוּדָה לִשְׁקִיף כֵּיף עֵיטָם וַאֲמַרוּ לְשִׁמְשׁוֹן הֲלָא יְדַעְתָּא אֲרֵי שַׁלִּיטִין בָּנָא פְּלִשְׁתָּאֵי וּמָה דָא עֲבַדְתָּא לָנָא וַאֲמַר לְהוֹן כְּמָא דַעֲבַדוּ לִי כֵּן עֲבַדִית לְהוֹן: וַאֲמַרוּ לֵיהּ לְמֵיסְרָךְ נְחַתְנָא לְמִמְסְרָךְ בִּידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי וַאֲמַר לְהוֹן שִׁמְשׁוֹן קַיִּימוּ לִי דִּלְמָא תִשְׁלְטוּן בִּי אַתּוּן: וַאֲמַרוּ לֵיהּ לְמֵימַר לָא אֲרֵי מֵיסַר נֵיסְרִנָּךְ וְנִמְסְרִנָּךְ בִּידֵיהוֹן וּמִקְטַל לָא נִקְטְלִנָּךְ וַאֲסַרוּהִי בְּתַרְתֵּין גְּדִילָן חַדְתָּן וְאַסְּקוּהִי מִן כֵּיפָא: הוּא אֲתָא עַד לֶחִי וּפְלִשְׁתָּאֵי יַבִּיבוּ לְקַדָּמוּתֵיהּ וּשְׁרַת עֲלוֹהִי רוּחַ גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ וַהֲוָאָה גְּדִילַת דְּעַל דְּרָעוֹהִי כְּכִיתָּנָא דְאַדְרַח בֵּיהּ נוּרָא וְאִתְפְּסָקוּ אֲסוּרוֹהִי מֵעַל יְדוֹהִי:

רד"ק וימצא טריה לחה והיתה בה רטיבות שקורין ללחה הירוקה מן הירוקה טריה וכן מכה טריה וכן יקרא זו
שעדיין לא נתיבשה קלה טריה ויש בשיבולין ולא קבלה שמוש כי כשהיתה
יבשה היה נשבר ולא היתה שדה מסוכנת יותר מן הלחי ויאמר
חמור חמורתים לגבורי כגבור רבים ויש בלשון דיחמר
תרגמיתינון דגורין
דגורין כמו חמורים
חמורים וכן שלשה
אשכלים כורין
בעגלן חמור משקל
אחד בשקל שחור
ולור ונחמור מן ח
חמורי משקל אחר
כשקל קדש יהם
וחמורתים מן
חמורים משקל אחר
בשקל דגורין
ותרגם ויהי
רמת לחי
תרגם וישלך ורמא
ולפי שהשליך הלחי
שם קראו רמת
לחי ויבקע
המכתש
אשר בלחי ית' ית
כיפא דבלועא ירלה
לרעת קתרגם ס
סלע היה יתות
הלחי והיה הסלע

ואשכח לועא דחמרא
בטינתא ואושיט ידיה
ונסבה וקטל בה אלף
גברא ואמר שמשון
בלועא דחמרא ארמתינון
דגורין דגורין בלועא
דחמרא קטליתי אלף גבראי
והוה כד שיצי למללא
ורמא לועא מן ידיה וקרא
לאתרא ההוא רמת לחי
וצחי לחדא וצלי קדם יי
ואמר את עבדת על ידא
דעבדך ית פורקנא רבא
הדין וכען אמות בצחותא
ואתמסר בידא דערלאי
ובזע יי ית כיפא דבלועא
ונפקו מניה מיא ושתי
ותבת רוחיה וחיא על כן
איתקרי שמה עינא
דאתיהיבת בצלותא
דשמשון דהיא קימא
בלחי עד יומא הדין

וימצא לחי חמור
טריה וישלח ידו
ויקחה ויך בה אלף
איש ויאמר
שמשון בלחי החמור
חמור חמרתים
בלחי החמור
הכיתי אלף איש
ויהי ככלותו לדבר
וישלך הלחי מידו ויקרא למקום
ההוא רמת לחי ויצמא מאד
ויקרא אל יהוה ויאמר אתה נתת
ביד עבדך את התשועה הגדלה
הזאת ועתה אמות בצמא ונפלתי
ביד הערלים ויבקע אלהים את
המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו
מים וישת ותשב רוחו ויחי על
כן קרא שמה עין הקורא אשר
בלחי עד היום הזה

רלב"ג וימצא שמשון בלחי
החמור ירושתו כנגד
ונעורין מקרובים ויאמר חמור
חמורתים לזוגים עם חמור על
כך קבוצתי ויקרא למקום ההוא
רמת לחי ס ב
מעשיתם נגדם
ספלה למתשת
לחי החמור עם
שקיבצם ההוא
שלהלן היה הלחי
היה שמו לחי ויבקע
שהלחי היה מקום
נבקע ולזה נקרא
קראו רמת לחי

עשוי כמו מכתש לכן קראו המכתש והוסיף יוצאים ממנו יתכפר הקורא ופה ור ויחי

עשיה שמשון יקראנו המכתש ושאריו כמכתש״ וכדברי
רבו׳ ז״ל אמר ר׳ יצחק דבר׳ לא יצא כחלה לדבר טומאה
לפי שלא היו בדבר טמא׳ והשאלה לאחרים מכלות
במקום דכלשון ולא ידעתי מה הוא׳ עין הקורא
שקרא׳ שעלה לאיתקיינת בצלותא דשמשון פי׳ ימשך
המים על ידי נקבת הקורא אל ה׳״

קראו המכתש בלחי לרמוז שהיה שם סלע הרי
למכתש במקום שהיה שם לחי. ועל האופן הזה
אותו הלחי׳ ויצאו ממנו מים וישתו ואמר
שם קרא שמו עין הקורא אשר בלחי יקראו כן
שהם שיש שם עין הקורא על הקורא לו השמא שמשון
לאותה לו מים מים״

רד״ק

וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה׃ וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ לַעַזָּתִים לֵאמֹר בָּא שִׁמְשׁוֹן הֵנָּה וַיָּסֹבּוּ וַיֶּאֶרְבוּ לוֹ כָל הַלַּיְלָה בְּשַׁעַר הָעִיר וַיִּתְחָרְשׁוּ כָל הַלַּיְלָה לֵאמֹר עַד אוֹר הַבֹּקֶר וַהֲרַגְנֻהוּ׃

וְדָן יָת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמֵי פְלִשְׁתָּאֵי עֶשְׂרִין שְׁנִין׃ וַאֲזַל שִׁמְשׁוֹן לְעַזָּה וַחֲזָא תַמָּן אִתְּתָא פוּנְדְקִיתָא וְעַל לְוָתַהּ׃ לְעַזָּתָאֵי אִתְחֲוָא לְמֵימַר אֲתָא שִׁמְשׁוֹן הַלְכָא וְאַסְחַרוּ וּכְמַנוּ לֵיהּ בְּכָל לֵילְיָא בְּמַעֲלָנָא דְקַרְתָּא וְאִשְׁתִּיקוּ כָל לֵילְיָא לְמֵימַר עַד נְהוֹר צַפְרָא וְנִקְטְלִינֵיהּ׃

רלב״ג

וישפט את ישראל בימי פלשתים שפטם בימי פ׳ פלשתים בימים שהיו פלשתים מושלים בהם והוא לא הושיעם מידם לגמרי אלא החל להושיעם כמו שאמר הוא יחל להושיע׳ ואמר ר׳ מאיר אמנ׳ שמשון התחלת קלקולו בעזה כמו׳ וירד שמשון עזתה וגו׳ לקח בעזה דכתי׳ ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה וגו׳ ודכתי׳ וירד שמשון תמנתה התחלת קלקולו מיכה בעזה היא׳ וילך שמשון עזתה וגו׳ אשה זונה׳ ת׳ אתתא פונדקיתא׳ וכבר פירשנו דעת המתרגם בענין רחב הזונה׳ לעזתים לאמר לאנשי עזה הוגד לאמר וכן הוא׳ תרגום לעזתאי איתחואה למימר ויתחרשו הכתו׳ ושתקו כל הלילה כלומ׳ עשו שמירה בסתר כדי שלא ישמר מהם שמשון׳

והנה זכר שכבר שפט את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה ואמר בימי פלשתים להורות שבימי שמשון כבר היו פלשתים מושלים בישראל אלא שהוא הושיעם מידם התשועה ההיא אשר זכר ספר שבא שמשון עזתה וראה שם אשה פונדקית ובא לביתה ללון שם והנה הוגד לבני עזה שבא שמשון שם וארבו לו כל הלילה בשערי העיר על דעת שיהרגו השמרי׳ וארבו לו כל הלילה ההיא להרגו בבקר כאשר יצא משם העיר

רד"ק וישכב שמשון וגו' ויסעם ויעקרם עם הבריח. פי' ויסע
עמם ועם הבריחים לא נתקם ממקומו מה שנעל הדלתות
כי אם בגדר וכן ויסע את היתד הארג ועם היתד יאמר כי אלה השמים
נטועים יותדים והאחרים תקועים שעומדים: ואמרו רז"ל שמשון
אחיד בין כתפיו של שמשון ששים אמה היה ויקח אותם לתוקפו והם
אין לתמוה עוד
כמותם מעשים
אמה" ויהי
אחרי כן
ויאהב אשה
וגו' ושמה דלילה
ובמ"ר אומר אלו
לא נקרא שמה
דלילה דאוירה
לקרוא אותה דלילה
שדללה לכן דלדלה
כמו דלדלה
מעשיו דלדלה
לכן דכתיב ותדלדל
דלילה כי קבל לה
יותר לכן דלדלה
כמו דכתיב ותגלח
את שבע מחלפות
ראשו ויסר כחו
מעליו דלדלה
מעשיו שהלקה שמשון באותם לפיכך והוא לא ידע
כי י"י סר מעליו" ויעלו אליה סרני פלשתים
ויאמרו לה וגו' ואומרו פתי לך כפתו אלו מפותה והכרים אשר עשיתה לו לרעה כמו לא
היו בנים אחד אלא היתה שואלת ממנו יום אחד ואחר ימים עד שהקרית אותו ומפתה אותו בדברים כמו
שכתוב ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים: ויאמר אליה שמשון

רלב"ג וישכב שמשון
עד חצי הלילה ויאחז
קם ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי
המזוזות ויסעם עם הבריח וישימם על
כתפיו והעלם אותם על ראש ההר
אשר על פני חברון
וזה יראה שיותר על
שנים נבוריתו" אמר
כן ספר שאהב אשה
בנחל שורק ושמות
פלשתים ושמה דלילה
ויראה שנצרכה
יתלה בה שאהבה
ועלו אליה סרני
פלשתים והסיתוה
לפתותו שמשון
שיודיעם במה כחו
גדול ובמה יוכלו
לאסור אותו לענותו

וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן׃ וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה׃ וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לָהּ פַּתִּי אוֹתוֹ וּרְאִי בַּמֶּה כֹּחוֹ גָדוֹל וּבַמֶּה נוּכַל לוֹ וַאֲסַרְנֻהוּ לְעַנֹּתוֹ וַאֲנַחְנוּ נִתַּן לָךְ אִישׁ אֶלֶף וּמֵאָה כָּסֶף׃

וּשְׁכֵיב שִׁמְשׁוֹן עַד פַּלְגוּת לֵילְיָא וְקָם בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַאֲחַד בְּרֵשֵׁי תְרַע קַרְתָּא וּבִתְרֵין סִפַּיָּא וּנְטַלִינוּן עִם עֲבָרָא וְשַׁוִּי עַל כִּתְפּוֹהִי וְאַסְקִינוּן לְרֵישׁ טוּרָא דְּעַל אַפֵּי חֶבְרוֹן׃ וַהֲוָה בָּתַר כֵּן וְרָחֵים אִתְּתָא בְּנַחְלָה דְּשׂוֹרֵק וּשְׁמַהּ דְּלִילָה׃ וּסְלִיקוּ לְוָתַהּ טוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי וַאֲמַרוּ לַהּ שַׁדְּלִי יָתֵיהּ וַחֲזִי בְּמָה חֵילֵיהּ סַגִּי וּבְמָה נִכּוּל לֵיהּ וּנְסָרְנֵיהּ לְעַנּוֹתֵיהּ וַאֲנַחְנָא נִתֵּן לִיךְ גְּבַר אֶלֶף וּמְאָה סַלְעִין דִּכְסַף׃

ותאמר דלילה אל
שמשון הגידה נא
לי במה כחך גדול
ובמה תאסר ו
לענותך ויאמר
אליה שמשון אם
יאסרוני בשבעה
יתרים לחים אשר
לא חרבו וחליתי
והייתי כאחד האדם
ויעלו לה סרני פלשתים
שבעה יתרים לחים אשר לא חרבו
ותאסרהו בהם והארב ישב לה בחדר
ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון
וינתק את היתרים כאשר ינתק פתיל
הנערת בהריחו אש ולא נודע כחו י
ותאמר דלילה אל שמשון הנה התלת
בי ותדבר אלי כזבים עתה הגידה נא לי
במה תאסר ויאמר אליה אם אסור
יאסרוני בעבתים חדשים אשר לא יא
נעשה בהם מלאכה וחליתי והייתי יב
כאחד האדם ותקח דלילה עבתים
חדשים ותאסרהו בהם ותאמר אליו
פלשתים עליך שמשון והארב ישב
בחדר וינתקם מעל זרעתיו כחוט

רד"ק ויאמר אליה שמשון וגו' יתרים
לחים חבלים דקים מסובכים
לחים ויחליפו כגבורתו ויחלש׃
והארב בחדריו לה כלו' שיהיה במארב
קרוב להם שלא ישמע בן קולם
אלא שישמע כשיקרא ולדעת אותו אם נכרתו על
קולם שהרגישו לקרוא ...
ולא ... ותקח
עבותים חבלים נסים ...
יתרים עשויים מ... ...

ואמרת דלילה ו
לשמשון חוי כען
לי במה חילך סגי
ובמה תתאסר
לענואתך ואמר לה
שמשון אם יסרונני
בשבעא יתרין
רטיבין דלא יבישו
ואחלוש ואהוי כחד
מבני אינשא ואסיקו
לה טורני פלשתאי
שבעא יתרין רטיבין
דלא יבישו ח
ואסרתיה בהון וכמנא יתיב לה ט
באידרון מית משכבא ואמרת ליה
פלשתאי אתו עלך שמשון ופסק
ית יתריא כמא דמתפסיק חוטא
דמתנא דארח מה נורא ולא אתידע
חיליה ואמרת דלילה לשמשון הא
שקרת בי ומלילתא עמי כדבין כען
חוי כען לי במה תתאסר ואמר לה
אם מיסר יסרונני בנרילין חדתן דלא
איתעבידת בהון עבידתא ואיחלוש
ואיהוי כחד מן בני אינשא ונסיבת
דלילה נרילין חדתן ואסרתיה בהון
ואמרת ליה פלישתאי אתו עלך
שמשון וכמנא יתיב באידרון בית
משכבא ופסקינון מעל דרעוהי יב
כחוטא

רד״ק [illegible]

ר״לבג [illegible]

ותאמר דלילה אל שמשון עד
הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים
הגידה לי במה תאסר ויאמר
אליה אם תארגי את שבע
מחלפות ראשי עם המסכת
ותתקע ביתד ותאמר אליו
פלשתים עליך שמשון וייקץ
משנתו ויסע את היתד הארג
ואת המסכת ותאמר אליו איך
תאמר אהבתיך ולבך אין אתי
זה שלש פעמים התלת בי ולא
הגדת לי במה כחך גדול ויהי כי
הציקה לו בדבריה כל הימים
ותאלצהו ותקצר נפשו למות
ויגד לה את כל לבו ויאמר לה
מורה לא עלה על ראשי כי נזיר
אלהים אני מבטן אמי אם גלחתי
וסר ממני כחי וחליתי והייתי ככל
האדם ותרא דלילה כי הגיד לה
את כל לבו ותשלח ותקרא לסרני
פלשתים לאמר עלו הפעם כי הגיד
לה את כל לבו ועלו אליה סרני
פלשתים ויעלו הכסף בידם

ואמרת דלילה לשמשון
עד כען שקרת בי
ומלילת עמי כדבין חוי
כען לי במה תתאסר
ואמר לה אם תשתין ית
שבע גדילת רישי עם
אכסנא במשתיתא
ונקשת בסיכתא ואמרת
ליה פלשתאי אתן עלך
שמשון ואתער משנתיה
ונטל ית אכסן דגרדי וית
משתיתא ואמרת ליה
איכדין תימר רחימתך
ולבך לית עמי דנן תלת
זמנין שקרת בי ולא
חויתא לי במה חילך
סגי והוה כד אעיקת
ליה בפתגמהא כל יומיא ודחקתיה ועקת נפשיה
למימת וחוי לה ית כל לביה ואמר לה מספר
לא עדא על רישי ארי נזירא דיי אנא מבטנא
דאימא אם אגלח ויעדי מני חילי ואחלוש
ואהוי כחד מבני אנשא וחזת דלילה ארי חוי
לה ית כל לביה ושלחת וקרת לטורני פלשתאי
למימר סקו זמנא הדא ארי חוי לי ית כל לביה
וסליקו לותה טורני פלשתאי ואסיקו כספא
בידיהון

רלב"ג ושקראה פעם שלישית לא הגיד לה אמת לא היה זה כמו שהיה בפעם הראשונה שעלו כל פלשתים

רד"ק ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו אמר יונתן מסרין דבכל לבו ועוד אמר אמרי ידעתי שאמר כאותו דבר ראשונה כי אמרה שלא היה מתחלה שם שמים לבטלה ומכון שאומר נזיר אלהים אני ידעה שהגיד לה את כל לבו ואמרה ודאי האמת אמר לו ואלה הדברים כדבריו כי אמת אמר לה שאמר לה הסבה שבעבורה היה לו הכח ואמר וסר ממני כחי ולא אמר כן בשלש פעמים אלא ואמרתי כל יחלש כחי מחזק והיה כאחד כפעם הזאת אמר וסר ממני כחי ועשר פ' אמר בג' פעמים והייתי כאחד האדם כאמר כמו אחד האדם כאחד האדם כפעם הזאת והייתי ככל האדם. ותישנהו וכן עשתה בכל הפעמים שאסרה אותו היתה מישנתו ותאסרנו כדי שלא ירגיש בהסרתם

וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו׃ וַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקַץ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֵא כְּפַעַם בְּפַעַם וְאִנָּעֵר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי יְהוָה סָר מֵעָלָיו׃ וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסִירִים׃

וְאַשְׁכְּבַתֵּיהּ עַל בִּרְכַּהָא וּקְרָא לְגַבְרָא וְגַלַּחַת יַת שְׁבַע גְּדִילַת רֵישֵׁיהּ וְשָׁרִיאַת לְעַנּוֹתֵיהּ וְעַדָּא חֵילֵיהּ מִינֵּיהּ׃ וַאֲמַרַת פְּלִשְׁתָּאֵי אַתְיָן עֲלָךְ שִׁמְשׁוֹן וְאִתְּעַר מִשְּׁנְתֵּיהּ וַאֲמַר אֵיפּוֹק כִּזְמַן בִּזְמַן וְאֶתְנַעַר וְהוּא לָא יְדַע אֲרֵי גְבוּרְתָּא דַיְיָ עֲדַת מִינֵּיהּ׃ וַאֲחַדוּהִי פְלִשְׁתָּאֵי וְנַקַּרוּ יַת עֵינוֹהִי וְאַחֲתוּ יָתֵיהּ לְעַזָּה וַאֲסָרוּהִי בְּשַׁלְשְׁלָן דִּנְחָשׁ וַהֲוָה טָחֵין בְּבֵית אֲסִירַיָּא׃

אותו וזהו שאמר כפעם הזאת ויקץ משנתו ויאמר אצא כפעם בפעם. ותקרא לאיש לאיש המגלח לשרון של פלשתים ופי' ותגלח שרמזה לו שיגלח והוא יגלח לשלשה או לקרוא היה המספרים מיד ונלקח אותו ותחל לענותו לענות שגלחה אותו והוא ישן הרגיש בענוי עצמו ויחלש בגלחה אותו. ותאמר וגו' אצא כפעם בפעם ואנער כמו שהייתי עושה בכל פעם ופעם שהיה מקיץ משנתו ומתחזק כן לעשות הפעם הזאת להתנער ולהתחזק כפעם הראשון מהשינה והוא לא ידע והלא הגיד לה את כל לבו ודעתו היה כאשר יגלח יסור כחי ממני כמו שאמר וסר ממני כחי וא' והייתי כאחד האדם והוא לא ידע. אלא שהיה נשיתו מה שאמר [illegible] והשינה והיה הפעם כפעמים האחרות ולא הוכר שסר כחו מעליו שעדין לא נשאר מישנתו [illegible] או פי' והוא לא ידע כי ה' סר כחו מעליו אבל לא ידע כי ה' סר מעליו כי חשב כי אעפ"י שסר ממנו כחו שיעזרהו האל בפעם הזאת שלא יפול ביד פלשתים. ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה מקום מושבו [illegible] במושבים

בפלשתים שהרגו בשלשן במותו ויהי טוחן מלאכה כבדה כדלה כי אינו אלא לרשות האסיר בזמן ההוא להיות רחיים בבית האסורים להיות מתפרנסין מהטחינה האסורים שהיו בפלשתים ואין להם מלאכה אחרת ר"ל להתפרנס שם אלא בטחינה ברחיים וכן אמר בפרק על בכור השפחה אשר אחר הרחים. ואמר עד בכור השבי אשר בבית הבור יראה כי קבל אחד והשני טוחנים היו בבית האסורים ודרז"ל רואה כח שמ"ו אר' יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה כמ"ש ויהי טוחן וכתיב תטחן לאחר אשתי מלמד שכל א' מביא לו אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר ממנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמיה דשתי חמרא חמרא פוקא גרידא לשכא וא"ר יוחנן כל המונה אשתו מונה עליו שנא' אם נפתה לבי על אשה וגו' וכתיב תטחן לאחר אשתי אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אינו בקרי ולאיתתיה שמעי וזה קבל כחו אלא כי מה שעלתה לסבה וכלל כי מנים כחו ויתן על גבך פשוטו והוא טוחן בבית רחיים

רד"ק

ויחל וגו' כמו כ שנלקח ז' מחלפות ראשו כן התחיל לצמוח ושב כחו כי לפי מה שהיה ויאמר אלהבער שהיה שמשון שהוא כמו עם שער ויאמר לנער שהיה שמו אתה השפנים כי השבת כוח שצמח ראשו זה סבה השבת כחו אלא בעזר הא"ל ולשמחה מקור ששכל דברה את הסס"ה לשון רבים לעשות שמחה כלה יול"ה שם כן כתב וקרי כתוב השמאל האחורי כמ"ש ושל וקרי בו והעמן א' זה שעלה שאר

תרגום

ושרי שער רישיה לצמחא בתר דאתגלח וטורני פלשתאי אתכנשו לדבחא דבחא רבא קדם דגון טעותהון ולחדואה ואמרו מסר אלהנא בידנא ית שמשון בעיל דבבנא וחזו יתיה עמא ושבחו ית טעותהון ארי אמרו מסר אלהנא בידנא ית בעיל דבבנא וית מחריב ארענא ודאסגי ית קטילנא והוה כד שפר לבהון ואמרו קרו לשמשון ויחייך לנא וקרו לשמשון מבית אסיריא וחייך קדמיהון ואקימו יתיה בין עמודיא

מקרא

ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח וסרני פלשתים נאספו לזבח זבח גדול לדגון אלהיהם ולשמחה ויאמרו נתן אלהינו בידנו את שמשון אויבנו ויראו אתו העם ויהללו את אלהיהם כי אמרו נתן אלהינו בידנו את אויבנו ואת מחריב ארצנו ואשר הרבה את חללינו ויהי כי טוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסורים ויצחק לפניהם ויעמידו אותו בין העמודים

רלב"ג

ויהיו סרני פלשתים וגו' הספו להם תענוג ולהלל אלהיהם על אשר נפל בידם שמשון אויבם ומחריב ארצם והיה זה הסבה שקראו לשמשון כדי שיבזוהו לשחוק בכל תחבולותם כלם ויתנכר להם מה שנעשה להם מקמוע בנפלו בידם

רד״ק ויאמר שמשון וגו׳ והימשני כן כת׳ וכתיב ימשני וקרי והמישני כתיב ימוש והענין אחד כמו ימש
ומוש. וענינו ענין המשוש [illegible] כמו לא ימישו עמוד הענן לא ימיש מתוך האהל שהוא ענין
הסרה. אלא שאלו פעלים עומדים וזה פועל יוצא ואלו ענין ריחוק וזה ענין [illegible] וזה ענין קירוב
[illegible] כמו אולי ימושני אבי. ואת העמודים כמו [illegible]
ואחרים [illegible] בענין אחד [illegible]
מן וכמוהו וימש ח
חשך וימששו חשך
[illegible]
כמשמשו׳ ויקרא
זכרני
נא אמר [illegible] אמר
שמשון לפני הקב״ה
זכור לי עשרים שנה
ששפטתי את ישראל
ולא אמרתי לאחד
העבר לי מקל
ממקום למקום
נקם אחת משתי
עיני ושכר האחת
תשמור לי לעולם
הבא וכן פירש [illegible]
שכר האחת מעיני
נקם אחת משתי
עיני כלו לו נקם
אחת משתי עיני
[illegible] וכו׳
[illegible] של
עולם הבא כי שכר עיני אחת בעולם הזה ושכר עיני האחרת תהיה שמורה לו [illegible] לעולם הבא [illegible]
[illegible]
[illegible]

וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל־
הַנַּעַר הַמַּחֲזִיק בְּיָדוֹ
הַנִּיחָה אוֹתִי וַהֲימִשֵׁנִי
אֶת־הָעַמֻּדִים אֲשֶׁר
הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם
וְאֶשָּׁעֵן עֲלֵיהֶם׃ וְהַבַּיִת
מָלֵא הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים
וְשָׁמָּה כֹּל סַרְנֵי פְ‍ל
פְלִשְׁתִּים וְעַל־הַגָּג
כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ
וְאִשָּׁה הָרֹאִים ב
בִּשְׂחוֹק שִׁמְשׁוֹן׃
וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יְהוִה
זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ
הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים
וְאִנָּקְמָה נְקַם־אַחַת
מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים׃

וַאֲמַר שִׁמְשׁוֹן ל
לְעוּלֵימָא דְּמַתְקִיף
בִּידֵיהּ שְׁבוֹק מִנִּי א
וְאַמְשֵׁינִי יָת עַמּוּדַיָּא
דְּבֵיתָא מְתַקַּן עֲלֵיהוֹן
וְאֶסְתְּמֵךְ עֲלֵיהוֹן׃
וּבֵיתָא מְלֵא גֻּבְרַיָּא
וּנְשַׁיָּא וְתַמָּן כָּל טוּרְנֵי
פְלִשְׁתָּאֵי וְעַל אִגָּרָא
כִּתְלָתָא אַלְפִין גֻּבְרִ
וְאִתְּתָא דַּחֲזָן בְּחוּכָא
דְשִׁמְשׁוֹן׃ וְצַלִּי ש
שִׁמְשׁוֹן קֳדָם יְיָ ו
וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
יְעוֹל דּוּכְרָנָךְ קֳדָמָךְ
וְתַקְּפִנִי כְּעַן בְּרַם
זִמְנָא הָדָא יְיָ א
וְאֶתְפְּרַע פּוּרְעֲנוּת
חֲדָא מִתַּרְתֵּין עֵינַי
מִן פְּלִשְׁתָּאֵי

רלב״ג
ומנה [illegible]
שמשון [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] העמודים
[illegible]
[illegible] כי
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויאמר שמשון
וילפת שמשון׳
ח יט

רד"ק וילפת. ויאחז לשניהם כלומר. וכן וילפת האיש וילפתהו נאחז בזרועות האשה וכן ילפתו ארחות דרכם שהוא ענין ההפך והנטיה. וירדו. והוא שפט את ישראל. וזכר אותו למעלה

רלב"ג ויאמר שמשון למות עם פלשתים כדי שינקם מהם והנה הטה שמשון שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם והבית נסמך עליהם א' בימינו וא' בשמאלו והטה אותם בכח בכלך שנפל הבית על הסרנים ועל כל העם עד שהבית המית במותו רבים מאשר המית בחייו.

וַיִּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם וַיִּסָּמֵךְ עֲלֵיהֶם אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל הַסְּרָנִים וְעַל כָּל הָעָם אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו וַיֵּרְדוּ אֶחָיו וְכָל בֵּית אָבִיהוּ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלוּ וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל בְּקֶבֶר מָנוֹחַ אָבִיו וְהוּא שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים שָׁנָה

וַאֲחַד שִׁמְשׁוֹן יָת תְּרֵין עַמּוּדֵי מְצִיעָאֵי דְּבֵיתָא מִתַּקַּן עֲלֵיהוֹן וְאִסְתְּמִיךְ עֲלֵיהוֹן חַד בִּימִינֵיהּ וְחַד בִּשְׂמָאלֵיהּ וַאֲמַר שִׁמְשׁוֹן תְּמוּת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתָּאֵי וְאִתְרְכִין בְּחֵילָא וּנְפַל בֵּיתָא עַל טוּרָנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דְּעִמֵּיהּ וַהֲווֹ קְטִילַיָּא דִּקְטַל בְּמוֹתֵיהּ סַגִּיאִין מִדִּקְטַל בְּחַיּוֹהִי וּנְחָתוּ אֲחוֹהִי וְכָל בֵּית אֲבוּהִי וּנְטָלוּ יָתֵיהּ וּסְלִיקוּ וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל בִּקְבוּרַת מָנוֹחַ אֲבוּהִי וְהוּא דָן יָת יִשְׂרָאֵל עַשְׂרִין שְׁנִין

רד"ק ושפט את ישראל אלה אמר למעלה ושפט אחרי הפלשתים שעשית לא כשאר השופטים [illegible] כן השופטים אבל [illegible] ולא היתה לו תשועה אלא במותו ועכשיו בשמת אמר והוא שפט את ישראל כמו שאמר בכל שופטיו ושופטיו. ויש מי דרש למה אמר שם פעמים כי שפט את ישראל עשרים שנה אלא מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו עשרים שנה לאחר מותו כמו שהיו יראים ממנו עשרים שנה בחייו. ויש אומרים [illegible]

רלב"ג והנה זכר אחר זה פעם שנית שהוא שפט את ישראל עשרים שנה להורות כי הוא הקים [illegible] שישב במרץ פלשתים [illegible]

והתועלות

הראשון מהם הוא [illegible] לפרסם מה שהפלא בו יש' [illegible] לעזור את אלהי [illegible] אשר [illegible] כל ישראל על [illegible] רעתו וירדתם [illegible] פלשתים [illegible] את יש' [illegible] [illegible] שנה על [illegible] כל [illegible]

[illegible]
גדולה [illegible] ולזאת [illegible] נ״כ כאשר
שבו אל ה׳ בכל לבם [illegible]
[illegible] השני הוא להודיע שאין ראוי לרדוף
האנשים [illegible] עוזרתם׳ הלא
תראה מה שקרה לזקני גלעד שרדפו יפתח בעבור
אחיו [illegible] בבואתם
ולסוף [illegible] שהיה מושל עליהם׳
השלישי הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה דבר
מה [illegible] שיעשה דבריו בזמנו
באופן [illegible] לאחר עשותו המעשה׳ ולזה
דבר יפתח [illegible] זקני גלעד אל ה׳ עד [illegible] על
המקומות כדי שיתברר לו שלא [illegible] אחר [illegible]
בני עמון [illegible] דברים [illegible] ה׳
[illegible] הרביעי הוא להודיע שאין ראוי להלחם
[illegible] אם לא היתה [illegible]
[illegible] על זה ועל זה ספר שלא יפתח
[illegible] לבני עמון והיה [illegible] מלך בני עמון
[illegible] שעשו לישראל [illegible]
[illegible] הוא רוצה להלחם עמם ובסוף הטעם
בעבור שלא היתה שם [illegible] ראויה [illegible]
[illegible] יפתח [illegible]
[illegible] לו מלך בני עמון [illegible]
יפתח והכה בבני עמון מכה רבה מאד׳ החמישי
הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה [illegible]
[illegible] על זה
הלא תראה כי יפתח [illegible] נדר לה׳ [illegible]
[illegible] ראוי [illegible]
[illegible] אם היה [illegible]
[illegible] לה׳ [illegible] ולא [illegible] פרי

[illegible] הששי הוא להודיע [illegible]
טוב [illegible] נדר [illegible]
כדי לפרסם [illegible]
[illegible] כי יפתח נדר לה׳ אם יתן בני עמון [illegible]
השביעי הוא להודיע שנדר לה׳ [illegible]
[illegible] הלא
תראה כי יפתח בעבור שפצה פיו לה׳ [illegible]
את נדרו [illegible]
יש לשאול [illegible] לא נשאל יפתח על נדרו [illegible]
[illegible] והוא היה יודע [illegible]
[illegible] שלא היה יודע יפתח [illegible]
[illegible] לא ידעו [illegible]
[illegible]
ימים רבים [illegible]
[illegible] לנדרו [illegible]
בנדר [illegible]
[illegible] ראוי [illegible] יפתח
על זה הנדר [illegible] השמיני הוא
להודיע שאין ראוי לאדם [illegible]
[illegible] פועל טוב [illegible]
[illegible] ג״כ
זה [illegible] הלא תראה כי בני אפרים [illegible]
[illegible] על יפתח [illegible]
[illegible] התשיעי
הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה [illegible]
[illegible]
הלא תראה כי בני אפרים שהיה להם [illegible]
[illegible] יפתח [illegible]
[illegible]
[illegible]

אלף

אמרים אלהי׳ והעשירי הוא להודיע
שאין ראוי לבעל היכולת לבזות האנשים
אלא תראה כמה אפרים היו קורין גלעד פליטי
אפרים על כי קטנו וראה כן שאחרו היתה לרוע
פנים והקטטה אותם עם החזק׳ הי״א הוא להודיע
שראוי שהלך האדם אחר בטבע ולא יתגעגע
מזה בגלות מת אחיו ולזה זכר מה כן עם היותו
גבור שהכבר שלא נלאם בעת הזקנה׳ הי״ב הוא
להודיע שגם הגבורה האלהית בעמן
שמשון בעבור ישראל וזה כי מפני שגבלה לשם יתב׳
מפני הלקות בדבר האנשים היתה לו מכח מהר׳ ה
אמרו לגו וזה היה בזיר אלהי׳ מן הבטן ומכחה מעט
שהגלות להוסיף לו כח באופן שהשלים לו הקבלה מהר
הגבורה ואם לא יוכל לכבוש יצרו מנשות הפלשתים׳
והגבורה אמנו שהגבה מהקנת דימה הגזירות בשערים
הדבר מעמו לזאת הסבה בשמש׳ ומן הסבה שזאת
הגבורה היתה עד מהר תפלת הכהן יעקב שאמר
לישועתך קויתי יי׳ וזה שבזאת הרצון יראוי לגבי
שמשון לסוף העטן מפלות האנשים אמן שהוא מקום
מקדש יתב׳ ושישבו מוזה על דרך הקבלה׳ הי״ג
הוא להודיע שראוי לחקור בדברים הגוזרים׳
התכלית מה והבלתי מה שאפשר כדי שיגיע מהם
התכלית הכרגי׳ ולזה ספר שלא סמך מנוח על
דברי אשתו אבל בקש מאת השם יתב׳ שישוב איש
האלהים אשר שלח כדי שישלם לו הידיעה מה יהיה
משפט הנער ומעשהו ומי הוא זה שאמר לא הוא
אני לסמוך עליו׳ הי״ד הוא להודיע לפרסם
גבן הנפלאות. אשר יעשה השי״ת
בפלא כן גלאותיו יתקיימו הפנות התוריות׳ ולזה
זכר זה הפלא שעשה בפני מנוח ואשתו בעלות

המלאך בלהב המזבח ... קמר ... אשר
מעל דיו ונקנה המזבח אשר בלהב ויאמר מנוח
אשה למה שמשון מהמלאך החזק שהיה לו׳ הט״ו
הוא להודיע שבכבר יתקיים הסבות המלאך
ולזה הסבה מבוא שימות כשהשיג מלאך השם ומן
זכר זה גדעון והיה זה כן שהשיג השכל אשר
לנו המפלאות הרוחות ידמה שיאמינו שידבק בו
ויאמר קצנו מות נמות לא יועיל לנו עוד אלהים׳ הי״ז
הוא לפרסם חוזק ישעי השם׳ ולזה הודיע לספר
הגבורה שעשה שמשון מהדבר כפיר האריה ולקחת
האשה שלקח בתמנתה שהיתה סבה לנפול חללים
רבים מפלשתים׳ ולזאת הסבה אמר כי מיי׳ היא
כדי שיפלו חללים רבים מפלשתים כמו שיעד שהוא
יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים לא שהיה מאת
השם שיתגאל בנשות פלשתים הערלים ולזה ספר
גם כן אחר מה שהרע שמשון לפלשתים בחיים ובמותו
זכר גבורתו עד שלא שגלה סודו לדלילה לא היה
יכול כל פלשתים עם היותם מרבים יחד עמו וכן
גבורתו כאלו מאחרים השם׳ שאם היה שיהיה כמה
לכן לנשים וקרי שתהיה לו גבורה כפלאות יקר ה
שמור בו מהפלשתים׳ הי״ח הוא להודיע שאין
ראוי לגלות סודו גם ... לשוכבת חיקו
הלא תראה כי תכף שגלה שמשון סודו לאשתו גלתה
אותו לאנשי העיר וכן העטן במה שגלה סודו
לדלילה שהיה סבה להפילו ביד פלשתים שהמסך מהם
מקרעמה שסוכר כבר בזה הספור׳ הי״ט הוא
לאמר שאין ראוי לבטוח בנשים [illegible]
גם אחר התבוררם כן הנמצא לחזור לדרכם הלא
תראה מה שקרה לשמשון מפני דבקו באלו הנשים
עם שהוא מגולר שלם לא היה דבק בהם וקירב

בלחם בפלשתים עם ישראל היה מסכים ומשתדל
מצד חוזק גבורתו והצלחתו עליהם כל מה שאפשר
והעזר האלהי שהיה בשמשון נשמר עליו אם היה
שומר מה שנצטוה מהשם והיה מושיע ישראל כמו שבא
בשופטים הקודמים התועלת הט׳ הוא להודיע שראוי
למושיע שישמור עצמו ולא יפתה לו שיזיק
עצמו הלא תראה כי שמשון עם מה שהתפרסם לו
מגבורתו שלא יוכלו רבים להזיק לו אם יהיה כלו
כלי מלחמה כמו כלא כלי מלחמה היה מסכן ר
רבים כמו שבא בזה הספור והנה לא רצה להזיק
בבני יהודה בבואם לאסרו ולתתו ביד פלשתים ושבל
שיאסרוהו ברצונו שהם לא יפגעו בו ירצו כמו
יהודה על זה עמו בחזקה למלט נפשם מיד פלשתים
והשתדל בזה מה שנראה ונתן בני יהודה ויגלו
יפול מהם רב ולזאת הסבה שאל מהם שישבעו
לבלתי שיאסרוהו שלא יפגעו בו הם כי אלו יאסר-
יראה סוגרם לבל לפגוע בו לא יוכל לסבול שלא
יהרגם בבגדם ויפול מהם רב והנה נגלה לשמשון
שיאסרוהו בני יהודה לתתו אותם כדי שיעשה
להם ההתגלות עם פלשתים ממה שהיה מפחידם
בפעם הם קראו עצמם עבדים לפלשתים לאמרם
כדרם ולזה ירדו להם כלא מלנח היה שזה שמשון
הרעלהם הי׳ הוא להודיע שמם הפנות הטי׳
על שכבר שהיה יאחר לאסור וזולת כר-ל
מלחמה עמו והמיתו רבים כי אין לי״י מעצור להושיע
ברב או במעט הי״א הוא להודיע איש גמול
ומשפט על כל המעשה מהם כנגד
מדה ולזה זכר כי לקחו שמשון בשתו כי לכתו אחרי
שתי הנשים הנז׳ הי״ב הוא להודיע מה
שעשה השם לנקמת כבודו כמה שד-ה
הפלשתים מייחסים לאלהיהם נפילת שמשון בידם ואמר
שיתן שבח להתפלתו פני השם וזה שכבר השיב
לשמשון כחו שנגבר להנקם מהם ונפשו לא ייחה כי
לא היה ראוי לכך מצד התפלתו בדבר יסור
הנפלאות האלה ולזה שאל שתמות נפשו עם פלשתים
לפי שלא היה ראוי לו אז לעשות לו נס יותר גדול מזה
והם היו ראויים לנז׳ לזה מפני שהיו מיחסים וזר-
ההצלחה לאלהיהם׳

רד״ק ויהי איש
וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ מִיכָיְהוּ׃
וַהֲוָה גַבְרָא מִטוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם וּשְׁמֵיהּ מִיכָיְהוּ׃
רלב״ג

מהר אפרים כתרגו׳
מגבול שבטו פר״ה
פרשיות האלה בסוף הספר של מיכה ושל פלגש בגבעה
שהיו בתחלת השופטים היה בימי עתניאל בן קנז שנה׳ ויש מהם
אמרו כמו כן את הפסל כל ימי היות בית אלהים בשילה
לומר שכל ימי שכבר שלה היה פסל מיכה והפלגש באה
על ימים שהשופטים לא בחור אלא ככרי לומר שעדין לא
כבשו את ירושלם ויבוסי יושב שם קודם האמורי

שם ספר שכבר
היה איש מהר-
אפרים ושמו מיכיהו והנה יראה
שכבר היה זה בימים הקדומים שלא היה שם
שופט ויהיה זה בימי השופט אם קודם עתניאל
כן הנה אם קודם יהוד אם קודם אחר מהנז׳
אחריהם והנראה לזה שהיה ואפשר גם שהיה
זה הענין בין שבות שמשון ובין שבות עלי לפי

ס' בכלות הספ' יש לתמוה על מה שכתו' לפני שהיה
בסדר עולם אומ' שפסלו של מיכה ופילגש בגבעה
בימי כושן רשעתים היו וכושן רשעתים אחר מות
יהושע וכל ימי היות בית האלהים בשלה: אפשר
להרצות מה שאמר מכל ימי היות בית האלהים בשלה
וכן שבעה הימים האמורים בתולדות שמשון מר"ז
שאמר משבעה הימים' והנכו' יותר הוא ולפי
פשט הפסוקים שאמ' בס' עולם אמ' כן אלא' אף בימי
יהושע היה פסלו של מיכה כי בימיו הכתוב אהל
מועד בשלה אחר ארבע עשרה שנה שכבשו
ושבע שחלקו וזה רחוק שבימי יהושע היה זה הפסל
שהרי כתו' ויעבדו את יי' כל ימי יהושע. ועוד
שאמ' אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה
ולא היה זה בימי יהושע אפי' על האומות שהיו בם
גד ובני ראובן אמרו לעלות עליהם לצבא כל שכן
פסל מיכה ומה שאמ' גם כן כי דבר פילגש בגבעה
היה בימים ההם מפני לא שור אלעזר. בפר'
ודומה שלא נכבשה ירושלם עדין ולא אומ' כן בימי
יהושע נכבשה שנא' ואלה מלכי הארץ אשר הכה
יהושע ובני ישראל ובכללם מלך ירושלם אחד ואומר ואת היבוסי יושבי ירושלם לא יכ"לו בני
יהודה להורישם וישב היבוסי את בני יהודה בירושלם ונאמ' הנה כי לקחו בני יהודה ירושלם בימי
יהושע לבד מצודת ציון שלא נכבשה עד שמלך דוד ובבריתה כי לא נתיישבה ירושלם מישראל. כל כך
אף על פי שנכבשה לפי שהיה היבוסי עדיין שם ואולי וכשעברו שכן יבוס היה ערב. ודומה ס
שפלת היבוסי היה דרכם לא מפאת ירושלם שהיה בה ישראל. ואם לנו בה שם בעיר היבוסי היו פ
פעמים הלנה ואמר לו נערו לכה נא ונסורה אל עיר היבוסי הזאת ונלין בה ויאמר לו אדוניו לא נסור אל
עיר נכרי. ויאמר בדרש כי שמיר זה הוטען לעטן שמשון מפני שהיו אלף ומאה כסף כנגד
שמשון לרעה' ואלף ומאה כסף של אם מיכה גם כן לרעה ושמא' אלו גם כן דבר פילגש בגבעה ה ס
בשן פסל מיכה נהרגו כמה אלפים בישראל במלחמות בנימין ונלנו. זה לא היו מתים מישר"אל
כי בלין היו אלמים עם בנימין לבער הרעה מישראל. ויאמר לנעמ'

מה שהתבאר אחר כריתת הקדמונים וכבר באר
שנה שאחר זה שראוי שיהיה כלות הספר במה
שכן מיתת יהושע וכן עתניאל בן קנז' ואחרונ'
שמשון זה הספור לשמשון שהיה מאחרו כן לספר
מה שאחר. ועשה הפסל לשבט דן על דבר פסל מיכה
שהתמיד זמן ארוך מאד' וכבר אמרו הנה ה
המפרשים שהיה זה בעבור הסמיכות מספר אלף
ומאה כסף שבא בסיפור שמשון ובאלה מספר
אלף ומאה כסף שבא בסיפור מיכה והכל לפי
לפי זה המאמר עד שכבר היתה הסמיכה
אחרית בעמן אלו הפסוקים ונראה שמכל אחד מהם
מושך רע. לכן כי כסף דלילה היה סבה אל שנפל
שמשון ביד פלשתים ונקרו עיניו ומושך לו המות
בסופו וכסף מיכה היה סבה שטעו בני דן בפסל
הקאה זמן ארוך. והנה ספר שכבר אמו'.

רד"ק ויאמר לאמו אלף ומאה הכסף אשר לקח לך פי' הכסף אשר לקחו ממך [illegible] לקחה עשרה [illegible] ואת אלית וקללת הכל מי שלקח אותו וגם אמרת באזני [illegible] הנה הכסף אתי [illegible] אני לקחתיו ותאמר אמו ברוך בני לה' וישב את אלף ומאה הכסף לאמו [illegible] להחזירו לה [illegible] ותאמר אמו [illegible]

רלב"ג			
והנה ספר [illegible]	ואמר לאמיה אלף	ויאמר לאמו אלף	[illegible]
[illegible]	ומאה סילעין דכסף	ומאה הכסף אשר	[illegible]
[illegible]	דאתנסיבא ליך ואת	לקח לך ואת אלית	[illegible]
[illegible]	אומיתא ואף אמרת	וגם אמרת באזני הנה	[illegible]
[illegible]	קדמי הא כספא עמי	הכסף אתי אני לקחתיו	[illegible]
[illegible]	אנא נסבתיה ואמרת	ותאמר אמו ברוך בני	[illegible]
[illegible]	אמיה בריך בריה קדם	ליהוה וישב את אלף	[illegible]
[illegible]	יי ואתיב ית אלף ומאה	ומאה הכסף לאמו	[illegible]
[illegible]	סלעין דכספא לאמיה	ותאמר אמו הקדש	[illegible]
[illegible]	ואמרת אמיה ל	הקדשתי את הכסף	[illegible]
[illegible]	אקדשא אקדישית	ליהוה מידי לבני	[illegible]
[illegible]	ית כספא קדם יי מן	לעשות פסל ומסכה	[illegible]
[illegible]	ידי לברי למיעבד	ועתה אשיבנו לך	[illegible]
[illegible]	צלם ומתכא וכען		
[illegible]	אתיביניה לך		

[illegible] לעשות פסל ומסכה [illegible] פסל ומסכה [illegible]

[illegible]

[illegible]

רש״י

על כסף הכתוב ושגנבתה שלה זהו שאמרה לאות הקרוב׳ מעשה ומיכה ומקדש לאות הראשון אמרו רבותי׳ אין נשכר הראיון לו ויאכל לחם זהו מעשה כמו ויאכל בלשכת בנו זהו שנא׳ ומעשה סופרי׳ משה יעבץ התרפים׳ ופסלו׳ המיה הקטו׳ וגו׳ ומה׳ הוא וכבר הוא יונתן משה׳ מעשה מות שמם מן הראשו׳ מאמרם מפרש שכתוב על [illegible] הכתוב על דתו׳ ויהי הוא יושבים על השלחן וגו׳ ושגנבתה שלה זהו דאמר רב יהודה אמר רב אלמלא הלחם [illegible] לדוד ספרות לחם לא סגרה יונתן על הבמות ולא נשרד דואג האדומי ולא נהרג שאול ושלשת בניו׃

רד״ק	תרגום	מקרא	רלב״ג
ג בית אלהים בית עשות אלהים כי הם אלהים אצלו במיכה ואל אין אמרו שהוא הכל כמו הוא בית האלהים ש[illegible] ועשה לו בית אלהים ועשה אפוד ותרפים ענין אותו בית אלהים ובית עשותו ותרפים אפוד ותרפים אפוד ודמאין׃	ואתיבית כספא לאמיה ונסיבת אמיה מאתן סילעין דכסף ויהבתיה לקינאה ועבדיה צלם ומתכא והוה בבית מיכיהו׃ וגברא מיכה ליה בית טעותא ועבד אפוד ודמאין וקריב ית קרבן חד מבנוהי והוה ליה לכומרא׃ ביומיא האינון לית מלכא בישראל גבר דכשר בעינוהי עביד׃	וישב את הכסף לאמו ותקח אמו מאתים כסף ותתנהו לצורף ויעשהו פסל ומסכה ויהי בבית מיכיהו׃ והאיש מיכה לו בית אלהים ויעש אפוד ותרפים וימלא את יד אחד מבניו ויהי לו לכהן׃ בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה׃	ג והנה עשה מיכה בית מיוחד לזה הפסל והמסכה ועשה מהם אפוד והתרפים והקרא אותו בית אלהים להיות ה שלמה הפרק הזה ומלא יד אחד מבניו להיות לכהן לשאול לו העתידות אין מלך בישראל וגו׳ וסיפר זה כי אלו

וימלא שהקריבו הקרבנות על יד אחד מבניו שלא יהיה לעבודת הפסל ומינהו להיות כהן לפניו כל הענין דבר שהקדים הכתוב בו מעשה גדולה הכל מלאי ידים וכן ומלאתם את ידם ויד כמו׳ בימים׳ איש הישר בעיניו יעשה אין לפי שעשה מיכה הפסל לא היה מי שימחה בידו כי אין מלך ושופט בימים ההם׃

היה זה טוב להשגיח ה׳ הפסל לזה ראוי שנאמין שזה היה אחר המלך שהיה מונע אותם מזה לא היה המלך חי והנה יהושע לפי מה שהוא חשוב שהזהיר ישר׳ על זה כדי לבטל ע״ז מבני עולם שהיה כבר מכל אחד לפניו מהשופטים לא כפרו בימיו הבעלים והעשתרות עד שבא שמואל ובערם כמו שנזכר בספר שמואל ולזה אמר לעשות פסל מיכה עד מות שלמה כמו שאמר אחד זה ולזה ידמה שהיה זה הענין אחר מות יהושע וקודם ממשלת עתניאל בן קנז

ולזה עלה עד שנכבר זכר בזה הספור ששבט דן היה מבקש לו נחלה לשבת בימי הקדם וזה היה אחרי מות [illegible]

רד"ק ויהי נע' מבית לחם יהודה בית לחם אחר היה לזב' ולפיכך
בית לחם זה ליהודה בכל מקום ומה שא' ממשפחת יהודה הוא
משפחת בית אור ועל בית לחם אמר שהוא משבט יהודה והנער הוא לוי היה
ולכן יאמר עליו ממשפחת יהודה והאומר כי אמו ממשפחת יהודה ירלאם
היכן מייחס הכתוב אדם למשפחת האם ומה שכתב כי אלה כמו אמר אתם
גלעד והיה שם גר
כמו שאמר בעבור
הערים שהיו ללוים כמ'
אבל עד אמר כן ורז"ל
דרשו כי בן גרשום בן
משה רבינו היה ולפי
שעשה מעשה מנשה שהיה
מיהודה אמר עליו מן
משפחת יהודה ולפי'
תלה בו הנון שאמר עליו
ויהונתן בן גרשום בן
מנשה תלה נון מלמעלה
בין המ"ם והשי"ן לומר
שכל מעשה היה ולכבוד
משה תלה עליו הנון כלו'
עשה מעשה כלו' היה
בן מנשה לא בן משה.
והוא גר שם. בבית לחם
היה גר ולפי' שהיה לוי
והיו ללוים ערים לשבת
וזה הנער התגורר בבית לחם על דרך מקריות והנה לא מצא שם שעור מחייתו והלך משם לגור באשר
ימצא שם מחייתו. וילך. עד בית מיכה לעשות דרכו כלו' בא עד בית מיכה ולא לכוונה שיעמוד
שם אלא לעשות דרכו משם והלך. ויאמר. באשר אמצא פרנסתי להתגורר. ויאמר.
כסף לימים לשנה. וערך בגדים ית' זוג לבושין דלבש. ערך הראוי בבגדים לשנה שני
שנה לימי הקיץ ואחד לימי החורף. ומחיתך. ומזונותיך. וילך הלוי. הלך לבית מיכה ולמקומו.

וַיְהִי נַעַר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לֵוִי וְהוּא גָר שָׁם׃ וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מֵהָעִיר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֹא הַר אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה מֵאַיִן תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵוִי אָנֹכִי מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וְאָנֹכִי הֹלֵךְ לָגוּר בַּאֲשֶׁר אֶמְצָא׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׁבָה עִמָּדִי וֶהְיֵה לִי לְאָב וּלְכֹהֵן וְאָנֹכִי אֶתֶּן לְךָ עֲשֶׂרֶת כֶּסֶף לַיָּמִים וְעֵרֶךְ בְּגָדִים וּמִחְיָתֶךָ וַיֵּלֶךְ הַלֵּוִי׃

וַהֲוָה עוּלֵימָא מִבֵּית לְחֶם דְּבֵית יְהוּדָה מִזַּרְעִית יְהוּדָה וְהוּא לֵיוָאָה וְהוּא דָּר תַּמָּן׃ וַאֲזַל גַּבְרָא מִקַּרְתָּא מִבֵּית לְחֶם דְּבֵית יְהוּדָה לְמִדַּר בְּאַתַר דְּיִשְׁכַּח וַאֲתָא לְטוּרָא דְּבֵית אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה לְמֶעְבַּד אָרְחֵיהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ מִיכָה מְנָן אַתְּ אָתֵי וַאֲמַר לֵיהּ לֵיוָאָה אֲנָא מִבֵּית לְחֶם דְּבֵית יְהוּדָה וַאֲנָא אָזֵיל לְמִדַּר בְּאַתַר דְּאַשְׁכַּח׃ וַאֲמַר לֵיהּ מִיכָה תִּיב עִמִּי וֶהֱוִי לִי לְאַב וּלְכָהִין וַאֲנָא אֶתֵּן לָךְ עֲשַׂר סִלְעִין דִּכְסַף לִזְמַן עִידָן וְזוּג לְבוּשִׁין וּפַרְנָסוּתָךְ וַאֲזַל לֵיוָאָה׃

רלב"ג [illegible]
היה נער ממקום
שנקרא בית לחם יהודה והיה
האדם ההוא ממשפחת
יהודה והוא לוי והוא גר שם.

רד"ק

ויואל הלוי. רצה לשבת עמו. וכבר פירשנו. ויאמר. כי היה לי הלוי כלו׳ [illegible]
לו זה שנזדמן לו משבט הכהנים להיות כהן לו. **בימים** ההם גם זה הפסוק
מוסיף כי לא היה בימי פסל מיכה כי שופט היה זה כל ימי השופטים לא היו עושים איש הישר בעיניו
כמו שאמר והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט וגו׳ וכתב והיה במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם וגו׳
פירוש כי בימי השופטים לא היו עושים איש הישר בעיניו ובשלשת השבטים האלה כדבר מיכה וכדבר בני דן
וכדבר פלגש הגב׳
אין מלך בישראל [illegible]

וַיּוֹאֶל הַלֵּוִי לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ וַיְהִי הַנַּעַר לוֹ כְּאַחַד מִבָּנָיו׃ וַיְמַלֵּא מִיכָה אֶת יַד הַלֵּוִי וַיְהִי לוֹ הַנַּעַר לְכֹהֵן וַיְהִי בְּבֵית מִיכָה׃ וַיֹּאמֶר מִיכָה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יֵיטִיב יְהוָה לִי כִּי הָיָה לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן׃ בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם שֵׁבֶט הַדָּנִי מְבַקֶּשׁ לוֹ נַחֲלָה לָשֶׁבֶת כִּי לֹא נָפְלָה לּוֹ עַד הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה׃

וּצְבִי לֵיוָאָה לְמִיתַּב עִם גַּבְרָא וַהֲוָה ה לֵיוָאָה לֵיהּ כְּחַד מִבְּנוֹהִי׃ וְקָרֵיב מִיכָה יָת קֻרְבַּן לֵיוָאָה וַהֲוָה לֵיהּ עוּלֵימָא לְכָהֵין וַהֲוָה בְּבֵית מִיכָה׃ וַאֲמַר מִיכָה כְּעַן יְדַעְנָא אֲרֵי אוֹטֵיב יְיָ לִי אֲרֵי הֲוָה לִי לֵיוָאָה לְכָהֵין׃ בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן לֵית מַלְכָּא בְּיִשְׂרָאֵל וּבְיוֹמַיָּא הָאִנּוּן שִׁבְטָא דְּבֵית דָּן מִבְעֵי לְהוֹן אַחְסָנָא לְמִיתַּב אֲרֵי לָא אִתְפְּלִגַת לְהוֹן עַד יוֹמָא הַהוּא אֲבָנוֹ שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל בְּאַחְסָנְתָּא׃

רלב"ג

[illegible]

[illegible]

שאמרי שאנה הר השית למלכם כנה הבית כמו שאמ
שנה אחר השית בהדים ויו׳ והנה לפי החשבון זה יתרים
על מלה וארבעים השע שנים הנה אנחנו צריכין
על כל פנים לתקן החשבונות יותר לדברי בעל סדר
עולם תשע שנים הן יתרים לחשבונו׳ והנה עשרים
שנה שופט שמואל לא נמנה כמנו ושמר כי אמס כ׳
שנה לשמואל כי שנים שנגלה הארון מית עלי והנה ה
הארון היה בשדה פלשתים שבעה חדשים ועוד
שנתיים ומחצית שנים לקרית יערים והי׳ שם
עשרים שנה עד שהעלנו משם דוד יאמר שמלך
שבע שנים בחברון הנה חסרו מהעשרים ו׳ שנים
שלחו י״ג שנה לשמואל ב׳ שני לשאול וכלם בחשבונם
לשמואל שאמ׳ במלך שאול היה שופט שמואל שנ׳
וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו הב׳ משיחת עלי
עד שמלך דוד י״ג שנה הנה נשארו עדין שתי שנים
והנה שש שנים נכון מהשלש מלות ה נה שאמ׳ יתכן
כי לא נשלמו אלא עם שש שנים אלו ואות ימי זר
במלחמת ימי שפטו נמנה כי החשבון אינו מדוקדק
ושאר ראיות כי בימי עלי היה שמואל שופט את ישר׳
שנ׳ ויהי דבר שמואל לכל ישראל ויצא ישראל
לקראת פלשתים למלחמה ויאמינו ויחנו הדת לכתוב
לפסכים מכשרי על קיום הזה והכך הכתוב לרדוף

אמר הכל לא יקפיד לפרש יקים יותר לו יתר
והמדיה כי בן שמשון ועלי היו כלם שופט ימים
רבים כי הכתוב מעיד ששלשה העממים הללו ד
השמונים כי אין מלך בישראל והנה עלי בן ימיהם
וח׳ שנים שעתמוה שופט שהרי בן תשעים וח׳
היה כשמת ושפט את ישראל ארבעים שנה ולא ד
יתכן לומר שכשבו שהיתה של שמשון בשיחתו של עלי
כי לא יתכן שהיה שמשון שופט בימי עלי ועוד כן
השמנים שנה ויותר והיה מנהיגי ישראל מהזקנים
ומפני הקבלה שקבלנו הזכר׳ שבעל פה שהרי עלי קבל
מפינחס ושמואל קבל מעלי וכן טנה אחר כבוא
אב״ד הפסק היה בן שמשון לעלי אלא היה שופט
לישראל בימים ההם שלא היה להם מלך ושופט
מן שנים כל איש ואיש הישר בעיניו ועשה מיעוט
פסלו וכמו כן הקימו להם אותו הפסל וכמו כמינן
הרעו בכבר הגלגל כי לא יפלא לו כלבולת נגרע
שמי קראוי להם בארץ כמו שאמו׳ בספר יהושע
ויצא גבול בני דן מהם כלו פתית מינם שראשוני
להם כמו שפרשנו׳ ימו שהוא כבן י״ל שהיה מעטם
זה בתחילת שופטים יהיד ומי בנחלה בנחלה הראשונית
לו כמער שבי ישראל לא יכלה לו נחלה קראויה
והגבורים לנקם פלשתי

וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־דָן מִמִּשְׁפַּחְתָּם
חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מִקְצוֹתָם אֲנָשִׁים בְּנֵי ח
חַיִל מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאֹל לְרַגֵּל אֶת־
הָאָרֶץ וּלְחָקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לְכוּ
חִקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ הַר־אֶפְרַיִם עַד־
בֵּית מִיכָה וַיָּלִינוּ שָׁם׃

וּשְׁלַחוּ בְנֵי דָן מִזַּרְעֲיָתְהוֹן
חַמְשָׁא גֻבְרִין מִקְצַתְהוֹן גֻּבְרִין בְּנֵי
חֵילָא מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאוֹל לְאַלָּלָא
יָת אַרְעָא וּלְמִבְדְּקַהּ וַאֲמַרוּ לְהוֹן אִיזִילוּ
בְּדוֹקוּ יָת אַרְעָא וַאֲתוֹ לְטוּרָא דְבֵית
אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה וּבָתוּ תַמָּן׃

רד״ק המה עם בית מיכה. סמוך לביתו: מי הביאך הלום יש פי׳ כן המציאות רבות לא [illegible] אתה שלבו אל [illegible] הלום ומה אתה פה לאדם ומה זה [illegible] ויאמרו לו שאל נא באלהים לפי [illegible] כי לא היה זה [illegible] אלא לשם ע״ז עשוי כדמות אפוד והתרפים מדברים ע״ז כשפים שהאלהים [illegible] לדעת העתידות לא [illegible] כמו [illegible] [illegible] הדבר [illegible] בתרפים [illegible] שאל נא באלהים [illegible] שאל כען במימר׳ דיי׳ [illegible] באלהים זה [illegible] [illegible] [illegible] כל אלהים [illegible] [illegible] [illegible] כל ימי היות בית האלהים בשילה [illegible] וזה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ר׳ אליעזר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כל ימי היות בית האלהים בשילה [illegible] יונתן בן גרשם [illegible] באלהים [illegible] [illegible] התרפים [illegible] העתידות [illegible] לדבריו [illegible] התרפים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] התרפים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] התרפים [illegible] ר׳ אברהם [illegible] [illegible] [illegible] התרפים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] התרפים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב״ג והמה עם בית מיכה. סמוך [illegible] ויספר שהכיר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לנער [illegible] [illegible] הארץ [illegible] ועברו דרך בית מיכה והכירו הנער הלוי [illegible] [illegible] להצליח דרכם. והנה [illegible]

המה עם בית מיכה והמה הכירו את קול הנער הלוי ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלם ומה אתה עשה בזה ומה לך פה׃ ויאמר אלהם כזה וכזה עשה לי מיכה וישכרני ואהי לו לכהן׃ ויאמרו לו שאל נא באלהים ונדעה התצליח דרכנו אשר אנחנו הלכים עליה׃ ויאמר להם הכהן לכו לשלום נכח יהוה דרככם אשר תלכו בה׃

אנון עם בית מיכה ואנון אשתמודעו ית קל עולימא לואי וזרו לתמן ואמרו ליה מן אתיך הכא ומה את עביד כא ומה לך כא׃ ואמר להון כדין וכדין עבד לי מיכה ואגרני והויתי ליה לכהין׃ ואמרו ליה שאל כען במימרא דיי ונדע התצלח ארחנא דאנחנא אזלין עלה׃ ואמר להון כהנא איזילו לשלם אתקין [illegible] ארחתכון דתהכון בה׃

רד"ק [illegible] נאמר כי זה
היו מ[illegible] ויש פותרין על דרך [illegible]
[illegible] לפסוק כלו' [illegible] ותרגו' [illegible]
[illegible] ויכלו לבם [illegible] לפי [illegible]
[illegible] אשר [illegible]
[illegible] וכן [illegible]

רלב"ג [illegible]
[illegible] העם אשר בה
שוקט ובוטח לא היו יראים [illegible]
ולזה לא היו שומרים [illegible]
[illegible] שלא יכלמו בם [illegible]
[illegible]

וַיֵּלְכוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ לָיְשָׁה וַיִּרְאוּ אֶת הָעָם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוֹשֶׁבֶת לָבֶטַח כְּמִשְׁפַּט צִדֹנִים שֹׁקֵט וּבֹטֵחַ וְאֵין מַכְלִים דָּבָר בָּאָרֶץ יוֹרֵשׁ עֶצֶר וּרְחֹקִים הֵמָּה מִצִּדֹנִים וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם׃

וַאֲזָלוּ חַמְשָׁא גֻבְרִין וַאֲתוֹ לְיִשׁ וַחֲזוֹ יָת עַמָּא דִּבְגַוַּהּ יָתְבִין לְרוּחְצָן בְּהִלְכַת צִידוֹנָאֵי דְּשָׁקְטִין וְשָׁרַן לְרוּחְצָן וְלֵית דְּמַכְלִים פִּתְגָּם בְּאַרְעָא יָרוּתִין וְעָתְרִין וּרְחִיקִין אִנּוּן מִצִּידוֹנָאֵי וּפִתְגָּם לֵית לְהוֹן עִם אֱנָשׁ׃

[illegible] לבטח [illegible] ולא היה [illegible] עד צידון אבל מצידון לא היה [illegible] לפי היו שוקטין שלא היה להם פחד מישר' ותרגו' כהלכת צידונאי דשקטין וגו'. ואין מכלים דבר בארץ כלו' אין להם [illegible] ויכלימום בשום דבר כמו לא הכלמנום וכן תרגו' [illegible] ולפי' הם שוקטים ובוטחים ואינם יראים ואינם [illegible] ולפי' הם [illegible] כי לפי שהם בטוחים [illegible] שומרים [illegible] ואין להם כלי זין. יורש עצר ת"י ירותין ועתרין כלו' יורשי המלוכה היו קטנים ולא היה להם חוק במלוכה ולפי [illegible] עצר היא מלוכה מן זה יעצר בעמי [illegible] ואין יורש עצר כי לא היה בהם מלך ולא יורש מלוכה. ורחוקים המה מצידונים כלו' שלא יוכלו [illegible] ודבר אין להם עם אדם שאין להם שום ברית עם אדם לעזרם אם ילחמו בם כמו שכתוב בסוף העניין [illegible] רחוקה היא מצידון ודבר אין להם עם אדם [illegible] בעבור [illegible] עמק [illegible]

[illegible] דבר שיהיה ירא [illegible] כל [illegible] מכל [illegible] ולזה [illegible] עמם לפתח [illegible] הם אנשים [illegible] רחוקים מצידונים שיעזרום [illegible] ולזה [illegible] עד שהם [illegible] [illegible] לשום [illegible] ולא [illegible] [illegible] כמו שכבר זכרנו [illegible] ג"כ [illegible] קרוב [illegible] כמו [illegible]

רד"ק מה אתם עושים [illegible] כלו' מה אתם [illegible] [illegible]
יוצא לנו רעה מה בשורה בפיכם׃ ויאמרו קומה ונעלה עליהם [illegible] קום עבור קום
[illegible] בארץ׳ ואתם מחשים ואתם שותקים אלא [illegible] יתקיים הדבר בודאי [illegible] אל תעצלו [illegible]
[illegible] כל דבר אשר בארץ׳ כל דבר אשר בארץ [illegible] כשלא [illegible] [illegible]
כל דבר׃

ויבאו אל אחיהם צרעה ואשתאל ויאמרו
להם אחיהם מה אתם׃ ויאמרו קומה ונעלה
עליהם כי ראינו את הארץ והנה טובה
מאד ואתם מחשים אל תעצלו ללכת
לבא לרשת את הארץ׃ כבאכם תבאו
אל עם בטח והארץ רחבת ידים כי נתנה
אלהים בידכם מקום אשר אין שם מחסור
כל דבר אשר בארץ׃ ויסעו משם
ממשפחת הדני מצרעה ומאשתאל שש
מאות איש חגור כלי מלחמה׃ ויעלו ויחנו
בקרית יערים ביהודה על כן קראו למקום
ההוא מחנה דן עד היום הזה הנה אחרי
קרית יערים׃ ויעברו משם הר אפרים ויבאו
עד בית מיכה׃ ויענו חמשת האנשים
ההלכים לרגל את הארץ ליש ויאמרו אל
אחיהם הידעתם כי יש בבתים האלה אפוד
ותרפים ופסל ומסכה ועתה דעו מה תעשו׃
ויסורו שמה ויבאו אל בית הנער הלוי בית
מיכה וישאלו לו לשלום׃ ושש מאות
איש חגורים כלי מלחמתם נצבים פתח
השער אשר מבני דן׃

ואתו לות אחיהון לצרעה
ולאשתאול ואמרו להון אחיהון מה
אתון׃ ואמרו קומו ונסק עליהון ארי
חזינא ית ארעא והא טבא לחדא
ואתון שתקין לא תתרשלון למיזל
למיעל למרת ית ארעא׃ כמיתיכון
תיעלון לות עמא דשרן לרוחצן
וארעא פתיות ידין ארי מסרה ה'
בידיכון אתרא דלית תמן חוסרן כל
מדעם די בארעא׃ ונטלו מתמן מ
מזרעית דן מצרעה ומאשתאול
שית מאה גברין מזרזין במאני קרבא׃
וסליקו ושרו בקרית יערים בארעא
דבית יהודה על כן קרו לאתרא
ההוא משריית דן עד יומא הדין הא
אחורי קרית יערים׃ ועברו מתמן
לטורא דבית אפרים ואתו עד בית מיכה׃
ואתיבו חמשא גבריא דאזלו לאללא
ית ארעא ליש ואמרו לאחיהון ה
הידעתון ארי אית בבתיא האילין
אפודא ותרפין וצלם ומתכא וכען דעו
[מה תע]בדון׃ וזרו לתמן ועלו לבית
עולימא ליואה לבית מיכה ושאילו ל[יה]
לשלם׃ ושית מאה גברין מזרזין
במאני קרביהון קימין במעלנא דתרעא
דמבני דן׃

152

רד"ק ואלה באו בית מיכה. שחזר ואמר ויקחו את פסל האפוד ובכבר אמר לקחו את הפסל ואת האפוד מפני מאמר הכהן שאמר להם מה אתם עושים חזר ואמר ויקחו וגו' ומה שאמר פסל האפוד סמך הפסל לאפוד לפי שיש פסל בלא אפוד וזה היה עם אפוד. ויפנו. וישימו הטף. כי אלו ו' מאות איש יצאו כלי מלחמה עם נשיהם וטפם ומקניהם הלכו כי היו נוסעים שילכו לישב שם. ואת הכבודה. כתרגומו ועד קנינא וכבר פרשנו כי הכבודה כל הרכוש בספר מכלל. ופי' הכבודה הכלים והמטלטלין ות"י קנינא כתרגום רב סעדיה שהוא נגד כבוד ממון ממון האדם כלים וכסף וזהב. ושאר מטלטלין. ויונ"ת הכבודה משאות שהיו בהם כבודה שאינן יכולים לרוץ אם ירדפו בהם. אחריהם נקראו כבודה. המה. נזעקו. נאספו. וכן ויזעק לך כי נזעקת. נאספת. ותרגם ואתכנשו ונאמר האסיפה בלשון זעקה לפי שהוא מזעקה נאספו. הנאספים

וַיַּעֲלוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ שָׁמָּה לָקְחוּ אֶת הַפֶּסֶל וְאֶת הָאֵפוֹד וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַמַּסֵּכָה וְהַכֹּהֵן נִצָּב פֶּתַח הַשַּׁעַר וְשֵׁשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחָגוּר כְּלֵי הַמִּלְחָמָה׃ וְאֵלֶּה בָּאוּ בֵּית מִיכָה וַיִּקְחוּ אֶת פֶּסֶל הָאֵפוֹד וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַמַּסֵּכָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן מָה אַתֶּם עֹשִׂים׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַחֲרֵשׁ שִׂים יָדְךָ עַל פִּיךָ וְלֵךְ עִמָּנוּ וֶהְיֵה לָנוּ לְאָב וּלְכֹהֵן הֲטוֹב הֱיוֹתְךָ כֹהֵן לְבֵית אִישׁ אֶחָד אוֹ הֱיוֹתְךָ כֹהֵן לְשֵׁבֶט וּלְמִשְׁפָּחָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּיטַב לֵב הַכֹּהֵן וַיִּקַּח אֶת הָאֵפוֹד וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַפָּסֶל וַיָּבֹא בְּקֶרֶב הָעָם׃ וַיִּפְנוּ וַיֵּלֵכוּ וַיָּשִׂימוּ אֶת הַטַּף וְאֶת הַמִּקְנֶה וְאֶת הַכְּבוּדָּה לִפְנֵיהֶם׃ הֵמָּה הִרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בַּבָּתִּים אֲשֶׁר עִם בֵּית מִיכָה נִזְעֲקוּ וַיַּדְבִּיקוּ אֶת בְּנֵי דָן׃

וּסְלִיקוּ חַמְשָׁא גּוּבְרַיָּא דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא עָלוּ לְתַמָּן וּנְסִיבוּ יָת צַלְמָא וְיָת אֵיפוֹדָא וְיָת דִּמְאִין וְיָת מַתְּכָא וְכַהֲנָא קָאִים בְּמַעֲלָנָא דְּתַרְעָא וְשֵׁית מְאָה גּוּבְרָא דִּמְזָרְזִין בְּמָנֵי קְרָבָא׃ וְאִלֵּין עָלוּ לְבֵית מִיכָה וּנְסִיבוּ יָת צַלְם אֵיפוֹדָא וְיָת דִּמְאִין וְיָת מַתְּכָא וַאֲמַר לְהוֹן כַּהֲנָא מָה אַתּוּן עָבְדִין׃ וַאֲמַרוּ לֵיהּ שְׁתוֹק שַׁוִּי יְדָךְ עַל פּוּמָּךְ וְאִיתָא עִמָּנָא וֶהֱוֵי לָנָא לְאַב וּלְכָהֵן הֲטָב דִּתְהֵי כָּהֵין לְבֵית גַּבְרָא חַד אוֹ דִּתְהֵי כָּהֵין לְשִׁבְטָא וּלְזַרְעָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וּשְׁפַר לִבָּא דְּכַהֲנָא וּנְסֵיב יָת אֵיפוֹדָא וְיָת דִּמְאִין וְיָת צַלְמָא וְעָל בְּגוֹ עַמָּא׃ וְאִתְפְּנִיאוּ וַאֲזַלוּ וְשַׁוִּיאוּ יָת טַפְלָא וְיָת בְּעִירָא וְיָת קִנְיָנָא קֳדָמֵיהוֹן׃ וְאִנּוּן אַרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה וְגוּבְרַיָּא דִּבְבָתַיָּא דְּעִם בֵּית מִיכָה אִתְכְּנִישׁוּ וְאַדְבִּיקוּ יָת בְּנֵי דָן׃

רד"ק

ויקראו וגו' ויסבו פניהם כרכתו קודם והסבו פני ויפנו כמו כן פניהם אל הקוראים אליהם: ויאמרו פן יפגעו בכם ענינו פגיעת הריגה כמו ויפגעו ויכהו ויומת. ות' ישלטון בכון וכן ויפגע בו וימת: מרי נפש. אנשים כועסים שיש בנפשם מרירות: ואספתה נפשך אותך ואת בני ביתך שהמרות בלבם אם תשמיע קולך ותוסיף עוד לדבר בדבר הזה ואין יועיל לך שאתה מוסיף אל אלהיך ותוסף רעות ותאסף הכהן ובלבותם לכם: והמה. שרפו באש יש להבין למה שרפו אותה וכם הרבים שנתנו וקנה יהושע אותן

ויקראו אל בני דן ויסבו פניהם ויאמרו למיכה מה לך כי נזעקת: ויאמר את אלהי אשר עשיתי לקחתם ואת הכהן ותלכו ומה לי עוד ומה זה תאמרו אלי מה לך: ויאמרו אליו בני דן אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך: וילכו בני דן לדרכם וירא מיכה כי חזקים המה ממנו ויפן וישב אל ביתו: והמה לקחו את אשר עשה מיכה ואת הכהן אשר היה לו ויבאו על ליש על עם שקט ובטח ויכו אותם לפי חרב ואת העיר שרפו באש:

וקרו לבני דן ואסחרו אפיהון ואמרו למיכה מה לך ארי אתכנשתא: ואמר ית טעותי דעבדית נסיבתון וית כהנא ואזלתון ומה לי עוד ומה דין אתון אמרין לי מה לך: ואמרו ליה בני דן לא תשמע קלך עמנא דלמא ישלטון בכון גברין מרירי נפש ותסיף נפשך ונפש אינש ביתך: ואזלו בני דן לארחתהון וחזא מיכה ארי תקיפין אנון מניה ואתפני ותב לביתיה: ואנון נסיבו ית דעבד מיכה וית כהנא דהוה ליה ואתו על ליש על עמא דשקטין ושרן לרחצן ומחו יתהון לפתגם דחרב וית קרתא אוקידו בנורא:

כי מעריס השמועות על אנשי ליש רק קטר לבדם והיה זה לפי שהיתה רחוקה מצידון בעת לבדם מן האדם והנה אין לו מגן שרפו העיר ויתכן ענין כי פשעו בני דן בעשר הצלמים שכבשו כי הם לא היו מרגלים ולא נשמרים מהם ושמו אותם בעשר לבדם והם ולא יהיה להם פנאי לקבל מלחמה בהן ליש והיא מלחמה שטעו להם כי דן לא יספר כי קיתה מוכרת נחלים ולכן שרפוה ויושב ...

רלב"ג

וספר כי מרי נפש עברים עברו בית מיכה כי המרגלים ולקחו הפסל והאפוד והמסכה והתרפים מבית מיכה והנה הכהן הלוי ולקחוהו עמהם והיה לאב ולכהן לכל שבט דן והיו שם עד הכהן העבר שם מאז וזה הבר כל עת בעת שיצאו דן ובראות מיכה כי חזקים הם ממנו הניחם ושב לביתו והם באו על ליש והכו יושביה לפי חרב ואת העיר שרפו באש וידמה ששרפו העיר באש כדי שיראו יושבי שאר המקומות

הם קנה היתה כוהנים לשמים׳ ואעפ״כ היו יודעים שה׳ כי כן כתב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב כלומר אתי ואעפ״כ שהיו כוהנים לעבודתו ולאגדם והמיכה לקחו את אשר עשה מיכה וגו׳ ויבאו אותם לא ירב׳ עברין עז וקלח מבלחי יש כדקה גדולה מזו׳ הוי לך ה׳ הצדקה ולנו בשת הפנים׳

אשר היה בנערים מלכים ויבאו בגלות ... אשר עשה פסל ... עליהם׳

וְאֵין מַצִּיל כִּי רְחוֹקָה הִיא מִצִּידוֹן וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם וְהִיא בָּעֵמֶק אֲשֶׁר לְבֵית רְחוֹב וַיִּבְנוּ אֶת הָעִיר וַיֵּשְׁבוּ בָהּ׃ וַיִּקְרְאוּ שֵׁם הָעִיר דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם אֲשֶׁר יוּלַּד לְיִשְׂרָאֵל וְאוּלָם לַיִשׁ שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפָּסֶל וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ׃

וְלֵית דְּמְשֵׁיזֵב אֲרֵי רְחִיקָא אִיהִי מִצִּידוֹן וּפִתְגָם לֵית לְהוֹן עִם אֱנָשׁ וְאִיהִי בְּמֵישַׁר דִּלְבֵית רְחוֹב וּבְנוֹ יָת קַרְתָּא וִיתִיבוּ בַהּ וּקְרוֹ שְׁמָא דְקַרְתָּא דָּן כְּשׁוּם דָּן אֲבוּהוֹן דְּאִתְיְלִיד לְיִשְׂרָאֵל וּבְרַם לַיִשׁ שׁוּם קַרְתָּא מִלְקַדְמִין וַאֲקִימוּ לְהוֹן בְּנֵי דָן יָת צַלְמָא וִיהוֹנָתָן בַּר גֵּרְשׁוֹם בַּר מְנַשֶּׁה הוּא וּבְנוֹהִי הֲווֹ כּוּמְרִין לְשִׁבְטָא דְבֵית דָּן עַד יוֹמָא דִּגְלוֹ יָתְבֵי אַרְעָא׃

רד״ק

ויקימו להם וגו׳ בן מנשה היה הנביא מפני כבודו של משה כתב בן מנשה ולא משה׳ וכבר פירשנו טעמו למעלה׳ עד יום גלות הארץ׳ פי׳ ביימי סנחריב בגלות השבטים ומה שאמר הכתוב ... עד יום גלות הארץ׳ הוא יום שגלה הארון ועליו נאמר ויטש משכן שילה וגו׳ ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד צר ויסגר לחרב עמו׳ ואלו ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו׳ וזה נאמר על פסל מיכה והפסוק האחר שנאמר כאן גב׳ מוכיח שאמר כל ימי היות בית האלהים בשילה׳ ידמה כי עד יום גלות הארץ וימי היות בית האלהים בשילה זמן אחד הוא׳ ושמואל אעפ״י שהיה שופט לא מיחה בפסל הזה׳ כי כל ימי עלי

רלב״ג

ויבנו בנו העיר ויקראו שמה דן כשם דן אביהם׳ והנה הקימו את פסל מיכה בבית שעשו לו ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני בבית הפסל ההוא עד יום גלות הארץ׳ והוא השער הב׳ ... מזמן ... והנה יום גלות הארץ הוא היום שאמר על יום גלות ... הדקיק שבב׳ עברו ... נשברו עז׳ מן הארץ׳ כמו שאמר ... וגו׳ ... ואולם אמר עד יום גלות הארץ זה היום שבו ... הארץ ... ישראל בעצמו ה׳ עד שהקים להם ... ושם לארנם׳ ויתכן שבלכתה הארץ ...

לא היה יתפרסם שהרי כל כך לכבוד משה ושלו נג״ל יתפרסם כמו שיתפרסם במוסר בנו. ובמות עלי ונלא הארון נגלו מישראל רמים ובמלו במרכבים בשלו תיתו שלו זה שאמר עד יום גלות הארץ כי ריגוק היה שהיה הפסל עד יום גלות הארץ יקפו גלות כמו נגל וכמו ראובן שהיה גלות הראשון ולדך היה דוד מלך ישראל ולא שערו ונם שלמה בנו ולא בערו אותן הכוער ... אותן ...

ימן ימלך כבען שכריו להם שבט דן ועבכו מעבר לירדן כמו שאמרו לבורה וברק ודן למה יגור אניות ולדך שהיה הוא מעולר שיום גלות הארץ היה קודם מות עלי וזה שהפסל ההוא לא התקיים להם כי אם כל ימי היות בית האלהים בשילה ולא יתכן שיהיו להם כהנים הפסל אחר שהוא הפסל ולזה הוא מעולר שהיה כבר יום גלות הארץ ההיא קודם וזה כי ידמה שאחר זה היו להם כהנים אחרים לזה הפסל אשר לא היו מורע זה

הפעור קלוי וזה יתחייב מה שאמר עד יום גלות הארץ ההיא לגורותם יחד וזה היו להם בכהנים אחרים. וכבר אמרו רז״ל שזה הנער הלוי היה בן בנו של מנשה והיה מתחבר לאדם לעבוד עז׳ ולא ימשך לבריות ולזה יתעטף כן ...ל ריאוי לעבוד עבודה שהיא זרה לו׳ וידמה שזה הלוים היה יחד ולשר מוכר כעטן דוד ... יחד כי כבר זכר כי הוא וכמו היו כהנים לו שאחר מות הוקם ש״ס כהן יחד מכהן ולחפשר שלא״ם כי לא יתחייב מזה שמות יהונתן והיה יאמרו הוא וכמו שהם היו יחד כהנים עמו לא בזה יחד זה ויתיה ... עדיים הוא יחד מוכר כעטן דוד שאמרו ז״ל

רד״ק

ותזנה עליו תרגם יונתן הקלה לנשים אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פלגש בגבעה הפיל אלף כמה אימה יתרה והפילה עליו רבבות מישראל

וַיָּשִׂימוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁלֹה׃ וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶלֶךְ אֵין בְּיִשְׂרָאֵל וַיְהִי אִישׁ לֵוִי גָּר בְּיַרְכְּתֵי הַר אֶפְרַיִם וַיִּקַּח לוֹ אִשָּׁה פִילֶגֶשׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה׃ וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ אֶל בֵּית אָבִיהָ אֶל בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַתְּהִי שָׁם יָמִים אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃

ושויאו להון ית צלמא דמיכה דעבד כל יומין דהוה קאים בית מקדשא דה׳ בשילו׃ והוה ביומיא האינון ומלכא לית בישראל והוה גברא ליואה דר בסיפי טורא דבית אפרים ונסיב ליה איתתא לחינתא מבית לחם יהודה׃ וטעת עלוהי לחינתיה ואזלת מלותיה לות בית אבוהא לבית לחם יהודה והות תמן יומין ארבעה ירחין׃

רלב״ג

וספר עוד כי בימים ההם שלא היה מלך בישראל שיוכיח את החוטאים היה איש לוי גר בירכתי אפרים ולקח לו אשה פילגש מבית לחם יהודה וחטאה עליו פלגשו ר״ל

אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו
שהרי נפלו מישראל ג' עבירות. גלוי עריות שפיכות דמים וחילול
השם אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם וכו'. רש"י ז"ל
ודבר היה להורות השער ולא נסתכן בכעס לעשות
עבירות שפכה ומעשה דסכנתא היה הקפידו ובריחה מפסח
אימתו וסבב גלוי
עריות מיחלל שבת
שפיכות שהדלקת
נר או מנעלת
מעשרים מפסח
אימתו וקולו קיים
ידוע' אך אמנם
לעולם איטיל אדם
אימה יתירה בתוך

א וַיָּקָם אִישָׁהּ וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ לְדַבֵּר עַל לִבָּהּ לַהֲשִׁיבוֹ וְנַעֲרוֹ עִמּוֹ וְצֶמֶד חֲמֹרִים וַתְּבִיאֵהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֵהוּ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיִּשְׂמַח לִקְרָאתוֹ׃

וְקָם בַּעְלַהּ וַאֲזַל בַּתְרַהָא לְמַלָּלָא עַל לִבַּהּ לַאֲתָבוּתַהּ וְעוּלֵימֵיהּ עִמֵּיהּ וְזוּג חֲמָרִין וְאַעֲלְתֵּיהּ לְבֵית אֲבוּהָא וַחֲזָיֵהּ אֲבוּהָא דְעוּלֵימְתָּא וַחֲדִי לְקַדָּמוּתֵיהּ׃

ביתו שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו
והאכילוהו דבר גדול פי' אבר מן החי שאבר מהן אבר
מן השחוטה ומפני אימתו הטילו עבדיו אבר מן החי
והאכילוהו כדי שלא יכעס ומעשה זה בן גמליאל האכילוהו
ומה בהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן
צדיקים עצמן לא כל שכן אלא בקשו להאכילו דבר גדול ומאי
ניהו אבר מן החי אמר רבה בר בר חנה לא לאמור רבנן ב'
דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו וכו' צריך לאומרן בנחת כדי שיקבלום מימנו
אמר רב אשי אנא לא שמיעא לי הא דאמר רבה בר בר חנה וקיי' להו מסברא על כלן דרשו' ותזנה עליו פי'
ונסרחת ותרגם דבי"ו בוה כמו ר"ל בוזתה אותו ויבזה מביתו והלכה לבית אביה או יהיה פי' זנות כמשמעו כי
חשם מפתה לפון לשון יונתן ספקות כך יונתן מבעל את אחרים כי אותו היתה אבל לא כמשמעו וקדושין
חשש מיתבותו ופי' עליו על פשט כל שלא יתפשה לו ולא נסתרה ממנו לזנות אלא פי' עליו עמו כשר פיליגשו
עמו כמו ויבאו האנשים על הנשים שהיה כמו עם ופי' ותלך מאתו שבעה בעלה עמה והלכה לבית אביה ימים
ארבעה חדשים יקרא ה' כמו שמים ימים ופי' ימים שנה או יהיה ארבעה חדשים פי' ימים וכן ת"י יומין וארבעה
ירחין" ויקם אישה ונו' להשיבו כן כתב וקרי להשיבה ופי' הכתוב להשיבו אלא והיא היתה יושבת אלא' ותביאהו
פרק ג אביה מתנה אותו פלגשו כדרך והכניסה אותו לבית אביה

רד״ק

מגזרת כמוס וגו׳ סעד לבך פת לחם כמו לחם ויסעדו וישבו על פתח
היום. נטות השמש לצד מערב כי היום נקרא כל זמן היות השמש על הארץ ויניקם רפה היום
לערוב ראשון השמש לעת ערב כי רפה היום ונחלש כמו רפו ונחלש היום וכמו כן סבות השמש
ונגבריה לסבות השמש על זמן כי לפי היום מתחזק על היום מתגבר הולך ויאר
ומתחזק כן היום ועת הערב נחלש ורפה חנות היום כי השמש כשנוטה לערב הולך היום
היום ונחלש יומם

רש״י

לא פירש
חנות השמש כי
בערב ידמה לאדם
כי השמש חונה
שהוא הולך
ונכנס מן הרקיע
ישן הוא כדמיון
כי הולך היום מן
המקום ויש לפרש
כען הכא וגו׳

וַיֶּחֱזַק בּוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּלִינוּ שָׁם׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיָּקָם לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל חֲתָנוֹ סְעָד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ׃ וַיֵּשְׁבוּ וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיִּשְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל הָאִישׁ הוֹאֶל נָא וְלִין וְיִטַב לִבֶּךָ׃ וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת וַיִּפְצַר בּוֹ חֹתְנוֹ וַיָּשָׁב וַיָּלֶן שָׁם׃ וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה סְעָד נָא לְבָבְךָ וְהִתְמַהְמְהוּ עַד נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת הוּא וּפִילַגְשׁוֹ וְנַעֲרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה הִנֵּה נָא רָפָה הַיּוֹם לַעֲרוֹב לִינוּ נָא הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם לִין פֹּה וְיִיטַב לְבָבֶךָ וְהִשְׁכַּמְתֶּם מָחָר לְדַרְכְּכֶם וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶךָ׃

וְאַתְקֵיף בֵּיהּ חֲמוּהִי אֲבוּהִי דְעוּלֵימְתָּא וִיתֵיב עִמֵּיהּ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ וּבָתוּ תַמָּן׃ וַהֲוָה בְּיוֹמָא רְבִיעָאָה וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקָם לְמֵיזַל וַאֲמַר אֲבוּהָא דְעוּלֵימְתָּא לַחֲתָנֵיהּ סְעַד לִבָּךְ פִּתָּא דִלְחֵמָא וּבָתַר כֵּן תֵּיזְלוּן׃ וְאַסְחַרוּ וַאֲכָלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא וּשְׁתִיאוּ וַאֲמַר אֲבוּהָא דְעוּלֵימְתָּא לַחֲתָנֵיהּ שְׁרֵי כְעַן וּבִית וְיִשְׁפַּר לִבָּךְ׃ וְקָם גַּבְרָא לְמֵיזַל וְאַתְקֵיף בֵּיהּ חֲמוּהִי וְתָב וּבָת תַּמָּן׃ וְאַקְדִּים בְּצַפְרָא בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה לְמֵיזַל וַאֲמַר אֲבוּהָא דְעוּלֵימְתָּא סְעַד כְּעַן לִבָּךְ וְאִתְעַכָּבוּ עַד מִתְפְּנֵי יוֹמָא וַאֲכָלוּ תַּרְוֵיהוֹן׃ וְקָם גַּבְרָא לְמֵיזַל הוּא וּלְחֵינְתֵיהּ וְעוּלֵימֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ חֲמוּהִי אֲבוּהָא דְעוּלֵימְתָּא הָא כְעַן פְּנָא יוֹמָא לְמֶעְרַב בִּיתוּ כְעַן הָא נְטָא יוֹמָא לְמֶחְשַׁךְ בִּית הָכָא וְיִשְׁפַּר לִבָּךְ וְתַקְדְּמוּן מְחַר לְאָרְחַתְכוֹן וּתְהָךְ לְקִרְוָךְ׃

רלב״ג

ויחזק בו חותנו
אבי הנערה. סבב
שלא ילך השלל
לבבו אבי הנער
והיה מרבה שלו
ס סבב זה עלו
פרידתו על סבב
עכבו שם עד
היום החמישי ורצ׳
לעכבו עד היום
השני ולא ישן וקם
האיש ללכת
הוא ופילגשו לפי
סבב רפה היום
לערוב

רד״ק ולא אבה וגו׳ החמורים חבושים. אמר חבושים להודיעם שעמהם היו בהם יין ומספוא [illegible] והחמורים החבושים [illegible] לא ירכב עליהם הם עם יבוס סמוך לבוא כמו [illegible] עם [illegible] סמוך לבית [illegible] ויאמר אשר לא מבני ישראל [illegible]

רלב״ג ולא אבה וגו׳ [illegible] והיה ירושלם [illegible]

ולא אבה האיש ללון ויקם וילך ויבא עד נכח יבוס היא ירושלם ועמו צמד חמורים חבושים ופילגשו עמו: הם עם יבוס והיום רד מאד ויאמר הנער אל אדניו לכה נא ונסורה אל עיר היבוסי הזאת ונלין בה: ויאמר אליו אדניו לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל המה ועברנו עד גבעה: ויאמר לנערו לך ונקרבה באחד המקומות ולנו בגבעה או ברמה: ויעברו וילכו ותבא להם השמש אצל הגבעה אשר לבנימן: ויסרו שם לבוא ללון בגבעה ויבא וישב ברחוב העיר ואין איש מאסף אותם הביתה ללון:

ולא אבה גברא למבת וקם ואזל ואתא עד לקביל יבוס היא ירושלם ועמיה זוג חמרין חשיכין ולחינתיה עמיה: אנון עם יבוס ויומא מאך לחדא ואמר עולימא לרבוניה איתא כען ונזור לקרתא דיבוסאי הדא ונבית בה: ואמר ליה רבוניה לא נזור לקרית בני עממיא דלא מבני ישראל אנון ונתמטי עד גבעתא: ואמר לעולימיה איתא ונקרב בחד מן אתריא ונבית בגבעתא או ברמתא: ועברו ואזלו ועלת להון שמשא בסטר גבעתא דלשבט בנימן: וזרו לתמן למיעל למבת בגבעתא ואתא ויתיב ברחוב קרתא ולית אנש דכניש להון לביתא למבת:

רד"ק בני ימיני. להודיע שהגבעה היתה לבנימין כי גבע
אחרת היתה אשר בה שער וכן אמר בגבעה אשר
לבנימין ויש אומרים כי בני ימיני אמר כי בחזקת רשעים היו וקראם על שם
מעשיהם׃ ויאמר׃ ואת בית יי' אני הולך היא שילה ושילה היתה
עברו כי ירכתי אפרים היה כמו שאמר גר בירכתי הר אפרים ושילה
היה לאפרים׃ א"ת פי' ואת
בית יי' אני הולך אמר
שלא היה עתה שילה אמר
כי היה הולך דרך שם להתפלל
או לזבוח וכן ידמה דעת
המתרגם שתרגם ולבית
מקדשא דיי' אנא אזיל
ואין כדי שיאספהו אל
ביתו ללינתו׃ וגם
ולנער עם עבדך לנ'
ולאמתך אמר על פילגשו
ולנער יש הרבה לחם ויין
ונשל עבדיך אשר בביתך
יש לחם ירצו לאכול ולשתות
שאינו׳ ויתכן לשלימות דעת
עבדך יאמר עבדיך על
אלהים ופילגשו כלו' הנער
אשר עמנו וכסון קולו׳
ויבל לחמו׳ וקרי ויבל׳ ומ'
שולו וקרא מספוא הכבל
כרש כלל׃ רלב"ג לקח
התבן ומספוא׳ והמספוא
ופירש כלל כמו שכתוב בלל
חמיץ יאכלו׳ ואם ינער
עומד על כלו׳

רלב"ג ויהי. ספר שלא היו בגבעה
בנימין כי אם מעט מן העם
הכונה שלא היה שם איש מבני העיר מאסף
אותם הביתה ללון עד שבא איש
אחד מהר אפרים היה גר שם והוא הביאם
לביתו׃

וְהִנֵּה אִישׁ זָקֵן בָּא מִן מַעֲשֵׂהוּ
מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְהָאִישׁ מֵהַר
אֶפְרַיִם וְהוּא גָר בַּגִּבְעָה וְאַנְשֵׁי
הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת הָאִישׁ הָאֹרֵחַ
בִּרְחֹב הָעִיר וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
הַזָּקֵן אָנָה תֵלֵךְ וּמֵאַיִן תָּבוֹא׃
וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֹבְרִים אֲנַחְנוּ מִבֵּית
לֶחֶם יְהוּדָה עַד יַרְכְּתֵי הַר
אֶפְרַיִם מִשָּׁם אָנֹכִי וָאֵלֵךְ עַד
בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וְאֶת בֵּית יְהוָה
אֲנִי הֹלֵךְ וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתִי
הַבָּיְתָה׃ וְגַם תֶּבֶן גַּם מִסְפּוֹא
יֵשׁ לַחֲמוֹרֵינוּ וְגַם לֶחֶם וָיַיִן יֶשׁ
לִי וְלַאֲמָתֶךָ וְלַנַּעַר עִם עֲבָדֶיךָ
אֵין מַחְסוֹר כָּל דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ הַזָּקֵן שָׁלוֹם לָךְ רַק כָּל
מַחְסוֹרְךָ עָלָי רַק בָּרְחוֹב אַל
תָּלַן׃ וַיְבִיאֵהוּ לְבֵיתוֹ וַיָּבָל
לַחֲמוֹרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

וְהָא גַּבְרָא סָבָא אֲתָא
מִן עֲבִידְתֵּיהּ מִן חַקְלָא
בְּרַמְשָׁא וְגַבְרָא מִטּוּרָא
דְּבֵית אֶפְרַיִם וְהוּא דָּיַר
בְּגִבְעֲתָא וֶאֱנָשֵׁי אַתְרָא בְּנֵי
שִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִן׃ וּזְקַף
עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת גַּבְרָא דְּאָרַח
בִּרְחוֹב קַרְתָּא וַאֲמַר גַּבְרָא
סָבָא לְאָן אַתְּ אָזֵיל וּמְנָן אַתְּ
אָתֵי׃ וַאֲמַר לֵיהּ עָבְרִין אֲנַחְנָא
מִבֵּית לֶחֶם דְּבֵית יְהוּדָה עַד
סִיפֵי טוּרָא דְּבֵית אֶפְרַיִם מִתַּמָּן
אֲנָא וַאֲנָא אָזֵיל עַד בֵּית לֶחֶם
דְּבֵית יְהוּדָה וּלְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּייָ אֲנָא אָזֵיל וְלֵית אֱנָשׁ
דִּכְנִישׁ יָתִי לְבֵיתֵיהּ׃ וְאַף תִּבְנָא
אַף כִּסְתָּא אִית לַחֲמָרַנָא
וְאַף לְחֵים וַחֲמַר אִית לִי
וְלַאֲמְתָךְ וּלְעוּלֵימָא דְּעִם
עַבְדָּךְ לֵית חֶסְרָן כָּל מִדְּעַם׃
וַאֲמַר גַּבְרָא סָבָא שְׁלָם לָךְ
לְחוֹד כָּל חוּסְרָנָךְ עֲלַי לְחוֹד
בִּרְחוֹבָא לָא תְּבִית׃ וְאַעֲלֵיהּ
לְבֵיתֵיהּ וּרְמָא בִּסְתָּא
לַחֲמָרַיָּא וְאַסְחוֹאוּ רַגְלֵיהוֹן
וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

המה מטיבים את לבם
והנה אנשי העיר אנשי בני
בליעל נסבו את הבית
מתדפקים על הדלת
ויאמרו אל האיש בעל
הבית הזקן לאמר הוצא
את האיש אשר בא אל
ביתך ונדענו ויצא אליהם
האיש בעל הבית ויאמר
אליהם אל אחי אל תרעו
נא אחרי אשר בא האיש
הזה אל ביתי אל תעשו את
הנבלה הזאת הנה בתי
הבתולה ופילגשהו
אוציאה נא אותם וענו
אותם ועשו להם הטוב
בעיניכם ולאיש הזה לא תעשו דבר הנבלה
הזאת ולא אבו האנשים לשמע לו ויחזק
האיש בפילגשו ויצא אליהם החוץ וידעו
אותה ויתעללו בה כל הלילה עד הבקר
וישלחוה בעלות השחר

אנון מוטיבין ית
לבהון והא
אנשי קרתא
גברין בני
רשיעא אקיפו
ית ביתא רחקין
למיתבר בשא
ואמרו לגברא
מריה דביתא
סבא למימר
אפיק ית גברא
דעל לביתך ונדע יתיה ונפק לותהון
גברא מריה דביתא ואמר להון בבעו
מנכון אחי לא תבאשון כען בתר דעל
גברא הדין לביתי לא תעברון ית
קלנא הדין הא ברתי בתולתא
ולחינתיה אפיק כען יתהן ועניו יתהן
ועבידו להין דתקין בעיניכון ולגברא
הדין לא תעברון עיסק קלנא הדין
ולא אבו גבריא לקבלא מיניה
ואתקיף גברא בלחינתיה ואפיק
לותהון לברא וידעו יתה ואיתעללו
בה כל ליליא עד צפרא ושלחוהא
במיסק צפרא

רד"ק והיה שימו לכם על זאת שימו לב לבכם עצה על הרעה הזאת: ויצאו וגו' אל יי' המצפה במקום שיתקבצו כל ישראל אז רובם שם שהמצפה היה כמו שנא' ... אז קבצם כמו שאמר כפי יתרון ... מן המנהג ... מוכן ומיתחבר ... והיה בית ועל ישראל כפי עומדים על דברי

רלב"ג ויחזק בפילגשו ... על שיפתח פתח הבית ... על ... אל ביתו ... לשנים עשר נתחים ... ונקבצו כל אנשי ישראל אחד ... במקום זה אל יי' המצפה ... כמו שהיה ... להם ... שופטים ... קודם קום

ותבא האשה לפנות הבקר ותפל פתח בית האיש אשר אדוניה שם עד האור. ויקם אדניה בבקר ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו והנה האשה פילגשו נפלת פתח הבית וידיה על הסף. ויאמר אליה קומי ונלכה ואין ענה ויקחה על החמור ויקם האיש וילך למקמו. ויבא אל ביתו ויקח את המאכלת ויחזק בפילגשו וינתחה לעצמיה לשנים עשר נתחים וישלחה בכל גבול ישראל. והיה כל הראה ואמר לא נהיתה ולא נראתה כזאת למיום עלות בני ישראל מארץ מצרים עד היום הזה שימו לכם עליה עצו ודברו. ויצאו כל בני ישראל ותקהל העדה כאיש אחד למדן ועד באר שבע וארץ הגלעד אל

כ

יהוה המצפה

ואתת איתתא למיפני צפרא ונפלת בתרע ביתא דגברא דרבונהא תמן עד דנהר. וקם רבונהא בצפרא ופתח דשי ביתא ונפק למיזל לאורחיה והא איתתא לחינתיה רמיא בתרע ביתא וידהא מחתן על סיפא. ואמר לה קומי ונזיל ולא מתיבא ונסבה על חמרא וקם גברא ואזל לאתריה. ואתא לביתיה ונסיב ית סכינא ואתקיף בלחינתיה והרמה לאיברהא לתרי עשר איברין ושלחהא בכל תחום ארע ישראל. והוי כל דחזי לה ואמר לא הואת ולא איתחזיאת כדא למיומא דסליקו בני ישראל מארעא דמצרים עד יומא הדין שוו ליבכון עלה איתמליכו ומלילו. ונפקו כל בני ישראל ואיתכנישת כנישתא כגברא חד למדן ועד באר שבע וארע גלעד קדם יי למצפיא

רד״ק ויתיצבו פנות כל העם כתרגו׳ רישי העם שהתיצבו בקהל
הקהל ההיא והקהל ארבע מאות אלף איש ויתיצבו הראשים
בקהל לשאול [illegible] איכה נהיתה הרעה ונתפרסם כששמעו בני בנימן
[illegible] כי עלו בני ישראל ולא הלכו אליהם [illegible] לבעל
הרעה [illegible] נהיתה וכן ויתיצבו פנות העם פנתו [illegible]
בני ישראל דברו איכה
נהיתה הרעה הזאת׃
הנה כלכם בני ישראל
[illegible]
ויקם׳ עליה בגורל׃
עליה כעולה בגורל
ועמן הגורל כמו שכתב
ולקחנו אנשים [illegible]
אנשים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] וכל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רלב״ג [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויתיצבו פנות כל העם כל
שבטי ישראל בקהל עם
האלהים ארבע מאות אלף
איש רגלי שלף חרב׃
וישמעו בני בנימן כי עלו בני
ישראל המצפה ויאמרו בני
ישראל דברו איכה נהיתה
הרעה הזאת׃ ויען האיש הלוי
איש האשה הנרצחה ויאמר
הגבעתה אשר לבנימן באתי
אני ופילגשי ללון׃ ויקמו עלי
בעלי הגבעה ויסבו עלי את
הבית לילה אותי דמו להרג
ואת פילגשי ענו ותמת׃ ואחז
בפילגשי ואנתחה ואשלחה
בכל שדה נחלת ישראל כי
עשו זמה ונבלה בישראל׃ הנה כלכם בני ישראל
הבו לכם דבר ועצה הלם׃ ויקם כל העם כאיש אחד
לאמר לא נלך איש לאהלו ולא נסור איש לביתו׃
ועתה זה הדבר אשר נעשה לגבעה עליה בגורל׃

ואתעתדו רישי כל עמא כל
שבטיא דישראל בקהל עמא
דיי ארבע מאה אלפין גבר
רגלי שלפי סיפא׃ ושמעו
בני בנימן ארי סליקו בני ישראל
למצפיא ואמרו בני ישראל
מלילו איכדין הות בישתא
הדא׃ ואתיב גברא ליואה
בעלא דאיתתא קטילתא
ואמר לגבעתא דלשבט
בנימן עליתי אנא ולחינתי
למבת׃ וקמו עלי מרי
גבעתא ואקיפו עלי ית ביתא
בליליא לי חשיבו למקטל
וית לחינתי ענוהא ומיתת׃
ואחדית בלחינתי ופלגתה
ושלחתה בכל תחום
אחסנת ארעא דישראל ארי
עבדו עצת חטאין וקלנא
בישראל׃ הא כלכון בני ישראל
הבו לכון מלך ועצה הלכא׃
וקם כל עמא כגברא חד
למימר לא ניזיל גבר
למשכניה ולא נתוב גבר
לביתיה׃ וכען דין פתגמא דנעביד לגבעתא ניתמני עלה בעדבא׃

ולקחנו עשרה אנשים למאה לכל שבטי ישראל ומאה לאלף ואלף לרבבה לקחת צדה לעם לעשות לבואם לגבע בנימן ככל הנבלה אשר עשה בישראל: ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים: וישלחו שבטי ישראל אנשים בכל שבטי בנימן לאמר מה הרעה הזאת אשר נהיתה בכם: ועתה תנו את האנשים בני בליעל אשר בגבעה ונמיתם ונבערה רעה מישראל ולא אבו בנימן לשמע בקול אחיהם בני ישראל: ויאספו בני בנימן מן הערים הגבעתה לצאת למלחמה עם בני ישראל:

ונדבר עשרא גברין למאה לכל שבטיא דישראל ומאה לאלפא ואלפא לרבותא למיסב זוודין לעמא למעבד לאתיהון למיתי לגבעתא דבית בנימן כבל קלנא דאתעביד בישראל: ואתכניש כל אינש ישראל לקרתא כגברא חד שוין: ושלחו שבטיא דישראל גברין בכל שבטי בנימן למימר מה בישתא הדא דהות בכון: וכען איתו ית גבריא בני רשיעא די בגבעתא ונקטלינון ונפלי עביד בישתא מן ישראל ולא אבו בני בנימן לקבלא למימר אחוהון בני ישראל: ואתכנשו בני בנימן מן קרויא לגבעתא למיפק לאגחא קרבא עם בני ישראל:

רד"ק

ויאסף חברים כלם היו חברים בעצה אחת ובדעת אחת כלם כאיש אחד לנקום נקמת הנבלה הזאת ולהכרית המשחיתים מביניהם: וישלחו בכל שבטי בנימין. ר"ל משפחות בנימין כי המשפחה נקראת שבט והשבט נקרא משפחה כמו שכתוב ויקרב את משפחת יהודה ושבט קרא כלומר מכל משפחות שבטי בנימין. והמשפחה הגדולה נקראת שבט ושבטי בנימין היו משפחות גדולות שהיו בני יהודה וכן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד והיו גבורי וכל משפחה היה נקראת שבט ואמרו לכלם משפחות בלחמה כנגד עשרה שבטי ישראלם שמו לא היה בכלם:

רלב"ג

ונבערה רעה מישראל. ירצה שהרעה הנעשה בכם נבער הרע מקרב ישראל כמשפטי התורה ולמען יכלו להרעע ... על בערכ' ... קיימה לקחת צדה לעם והם אלה יהיו בכל גבול בנימין ובכל משפחותיו ... האנשים הרעים ... בני ישראל למיתם ולבער הרע מקרב ישראל ולא אבו בני בנימין לשמע ... אחיהם ... ם ... מהם ...

158

רד"ק

ויתפקדו אל' ושבעה' התפקדו' ודין ויתפקדו התקף לבדנו מישפטו ס' התהפעל להיות מעו דגשק לבד ותפעלים נמנעו קנים' וכן ואיש ישר' התפקדו וכן ויתפקד המס' עשרים וששה אלף' ובמוסלת מצאתי שבספר עשרים ושמשה אלף ומאה' ושש מאות שנשו אל אלף עקריטון' מצאתי אלף יתרים ים מותים רז"ל עשרים וששה אלף ושבע מאות מיושבי הגבעה ואלה האלף יתרים לא מנאם מיה לפי' ויתבן לפרשם אותן אלף כפלו ב מלחמה' ב קדמונות שמו ענפים ישראל' ס או אותב שלא מתו במלחמה' ב קדמונה' ב מבנימן ושמעו לא ממנו אלה מיתים במגף ב בנימן לפנו ישר' ומדרש אומ' ס אותן אלף נשו לבדן הוא מילה' ויתנו שם' או שאלף האלף נבריות לנערים וכפלו ל למדרש כשמבנם ישראל אל עדי כמ בנימן שבורים קנשים ונטף' מכל' אטר יד ימינו מגודל יד ימינו' לא היו שולטין בשמאל היה אטומה כמו ולא תאטר עלי באר פיה' כל זה קולע' כל שבע מאות איש קולע' אל השערה אל השער' ולא יחטיאו ולא ישגו' ת' ומרמן בכנת שערא ולא משגן'

ויתפקדו בני בנימן ביום ההוא מהערים עשרים וששה אלף איש שלף חרב לבד מישבי הגבעה התפקדו שבע מאות איש בחור. מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד ימינו כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא. ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן ארבע מאות אלף איש שלף חרב כל זה איש מלחמה.

ואתמניאו בני בנימן ביומא ההוא מקרויא עשרין ושתא אלפין גברא שלפי סיפא בר מיתבי גבעתא אתמניאו שבע מאה גברא עולים. מכל עמא הדין שבע מאה גבר עולים גמיר בידיה דימינא כל אלין רשן באבניא בקילעא ומרמן בכנת שערא ולא משגן. ואינש ישראל אתמניאו בר מבית בנימן ארבע מאה אלפין גברא שלפי סיפא כל אלין גברי עבדי קרבא.

רלב"ג

ונראות בני בנימן שרצו ישראל להלחם בם יצאו בני בנימן למלחמה עם בל ישראל והיה מספרם כ"ו אלף שולף חרב ושבע מאות איש גבור היה כל אחד מהם אטר יד ימינו ולזה נקראים בריית להיות בכח הקלע על שכבר היו קולעים אל השער האחד עם רב דקותם ולא יחטיאו שלא יכוונו וזה היה דבר נפלא מאד' ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן ארבע מאות אלף איש שלף חרב'

ויעלו בית אל וישאלו

רד"ק [illegible]

יעלה לנו בתחלה [illegible] בתחלה [illegible] לשאול [illegible] [illegible] ובמחרונ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויצאו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב"ג ויעלו בית אל. [illegible] ארון [illegible] אלעזר בן אהרן [illegible] כהן גדול אז ודימה שקרא שם שילה בית אל [illegible] [illegible]

וַיָּקֻמוּ וַיַּעֲלוּ בֵית־אֵל וַיִּשְׁאֲלוּ בֵאלֹהִים וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ בַתְּחִלָּה לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה בַתְּחִלָּה׃ וַיָּקוּמוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּבֹּקֶר וַיַּחֲנוּ עַל־הַגִּבְעָה׃ וַיֵּצֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עִם־בִּנְיָמִן וַיַּעַרְכוּ אִתָּם אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה אֶל־הַגִּבְעָה׃ וַיֵּצְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן מִן־הַגִּבְעָה וַיַּשְׁחִיתוּ בְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ אָרְצָה׃ וַיִּתְחַזֵּק הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּסִפוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָרְכוּ שָׁם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן׃

וקמו וסליקו לבית אל ושאילו במימרא דיי ואמרו בני ישראל מן יסק לנא בקדמיתא לאגחא קרבא עם בני בנימן ואמר יי יהודה בקדמיתא׃ וקמו בני ישראל בצפרא ושרו על גבעתא׃ ונפק אנש ישראל לאגחא קרבא עם דבית בנימן וסדרו עמהון אנש ישראל לאגחא קרבא על גבעתא׃ ונפקו בני בנימן מן גבעתא וקטילו מישראל ביומא ההוא עשרין ותרין אלפין גברא קטילין רמן לארעא׃ ואתקיף עמא אנש ישראל ואוסיפו לסדרא קרבא באתרא דסדרו תמן ביומא קדמאה׃

[illegible] ויבאו בית אל [illegible]

[illegible] פנחס בן [illegible] ויעלו בית אל וישאלו באלהים וגו׳ ויאמר שאלתם קמו [illegible]

[illegible] בית אל [illegible] בפסל מיכה [illegible] פנחס בן אלעזר בן אהרן [illegible]

[illegible]

[illegible] וַיַּעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ לִפְנֵי־יְהוָה עַד־הָעֶרֶב וַיִּשְׁאֲלוּ בַיהוָה לֵאמֹר הַאוֹסִיף לָגֶשֶׁת לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִּנְיָמִן אָחִי וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲלוּ אֵלָיו׃ וַיִּקְרְבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי׃ וַיֵּצֵא בִנְיָמִן לִקְרָאתָם מִן־הַגִּבְעָה בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיַּשְׁחִיתוּ בִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנַת עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ אַרְצָה כָּל־אֵלֶּה שֹׁלְפֵי חָרֶב׃ וַיַּעֲלוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵית־אֵל וַיִּבְכּוּ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה וַיָּצוּמוּ בַיּוֹם־הַהוּא עַד־הָעָרֶב וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּשְׁאֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה וְשָׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים בַּיָּמִים הָהֵם׃

וּסְלִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְכוֹ קֳדָם יְיָ עַד רַמְשָׁא וּשְׁאִילוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר הַאוֹסֵיף לְמִקְרַב לְאַגָּחָא קְרָבָא עִם בְּנֵי בִנְיָמִן אֲחוּנָא וַאֲמַר יְיָ סַקוּ עֲלוֹהִי׃ וּקְרִיבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת בְּנֵי בִנְיָמִן בְּיוֹמָא תִנְיָנָא׃ וּנְפַקוּ דְבֵית בִּנְיָמִן לְקַדָּמוּתְהוֹן מִן גִּבְעֲתָא בְּיוֹמָא תִנְיָנָא וְחַבִּילוּ בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד תְּמָנֵי עֲשַׂר אַלְפִין גַּבְרָא קְטִילִין דִּרְמוֹ לְאַרְעָא כָּל אִלֵּין שָׁלְפֵי סַיְפָא׃ וּסְלִיקוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל עַמָּא וַאֲתוֹ לְבֵית אֵל וּבְכוֹ וִיתִיבוּ תַמָּן קֳדָם יְיָ וְצָמוּ בְּיוֹמָא הַהוּא עַד רַמְשָׁא וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ׃ וּשְׁאִילוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְתַמָּן אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן׃

[illegible]

פנחס [illegible]

רד"ק [illegible] ופינחס בן אלעזר [illegible] בימים ההם · [illegible] היה [illegible] באורים ותומים [illegible]
[illegible] עמד לפני הארון והאורים והתומים [illegible] לאמר [illegible] ואם אחדל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כי מחר אתננו בידך" [illegible]
באורים ותומים [illegible]

ופינחס בר אלעזר בר אהרן קאים קדמוהי ביומיא האנון למימר האוסיף עוד למיפק לאגחא קרבא עם בני בנימן אחי אם איתמנע ואמר ייי סקו ארי מחר אמסרינון בידך׃	וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן עֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם בְּנֵי בִנְיָמִן אָחִי אִם אֶחְדָּל וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ׃	רלב"ג [illegible]

[illegible]
[illegible] כי מחר אתננו בידך"
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

160

[illegible]

רד"ק

[illegible]

וישם ישראל ארבים אל הגבעה סביב׃ ויעלו בני ישראל אל בני בנימן ביום השלישי ויערכו אל הגבעה כפעם בפעם׃ ויצאו בני בנימן לקראת העם הנתקו מן העיר ויחלו להכות מהעם חללים כפעם בפעם במסלות אשר אחת עלה בית אל ואחת גבעתה בשדה כשלשים איש בישר׳׃ ויאמרו בני בנימן נגפים הם לפנינו כבראשנה ובני ישר׳ אמרו ננוסה ונתקנהו מן העיר׳ המסלות׃

ושוי ישראל כמנין על גבעתא סחור סחור׃ וסליקו בני ישראל לות בני בנימן ביומא תליתאה וסדרו קרבא על גבעתא כזמן בזמן׃ ונפקו בני בנימן לקדמות עמא ואתנגידו מן קרתא ושריאו לקטלא מעמא קטילין כזמן בזמן בכבישי אורחת דחדא סלקא לבית אל וחדא לגבעתא בחקלא כתלתין גברא בישראל׃ ואמרו בני בנימן תבירין אנון קדמנא כבקדמיתא ובני ישראל אמרו נעירוק ונגרינון מן קרתא לכבשיא׃

רלב"ג

[illegible]

רד״ק

וכל איש ישראל קמו ממקומו · קמו על הכלל׳ ממקומו על הפרט׳ בבעל תמר׳ במישר יריחו׳ מגיח פי׳ יוצא והוא פועל עומד׳ יגיח ירדן אל פיהו פועל יוצא׳ ופי׳ מגיח נמשך כמו מגיח ממערה גבע רש״י ז״ל מקום בה ערותה וגלויה אל גבעת בנימן מקום הרף שלה שהיה פתוח להכנס מקום כמו לראות את ערות הארץ וי״ו לוד קמיהו ל׳ ממערה גבעתה׳ ממישר גבעתה׳ וי״ל מעשן ערות על יאור׳ ומלת מערה כמו הורה רעתן שקום עמק לאות ואותו מקום שהיה סמוך לגבעה והיה מקום לאורב׳ ויראו [illegible] מקום לבנימן לרדוף אחריהם והיו פנים בנגף לפנים כי שיחזקו מן האשר לא נתנו להם מקום לברוח לגבעה והיו בוטחים אל האורב שילכו לקראתם ויכשלו אל הקשר׳

רלב״ג

והאורב ישראל היה בעמק והוא אשר קרא ממערה גבע · ישפטו כל המימות אשר שם והמחיות ולא ראו אותו בני בנימן לפשוט אותו אל הגבעה ולהכות אשר לפי חרב׳ והנה היו האורבים עשרת אלפים איש מובחר גבורים מישראל׳ ואמר שנגפו ישראל והרחיקו בני בנימן מן העיר קמו וערכו מלחמה עם בני בנימן במקום שהיה שמו בבעל תמר והעתק אורב ישראל ממקומו לפשוט אל הגבעה ולהכות אשר לפי חרב כם היה סימן שמקום והתן האורב שכבוש ינועם לבעל תמר וקום האורב ממקומו לפשוט אל הגבעה׳ והנה בזה האופן ספר בכלל הספור שהשחיתו במישל בנימן כה׳ אלף ומאה איש ואחר׳ זכר הפרטים׳ ואמר יתר היתה התחולה בעשן האורב׳

וְכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קָמוּ מִמְּקוֹמוֹ וַיַּעַרְכוּ בְּבַעַל תָּמָר וְאֹרֵב יִשְׂרָאֵל מֵגִיחַ מִמְּקֹמוֹ מִמַּעֲרֵה גָבַע׃ וַיָּבֹאוּ מִנֶּגֶד לַגִּבְעָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ בָּחוּר מִכָּל יִשְׂרָאֵל וְהַמִּלְחָמָה כָּבֵדָה וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי נֹגַעַת עֲלֵיהֶם הָרָעָה׃ וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת בִּנְיָמִן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁחִיתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָמִן בַּיּוֹם הַהוּא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ כָּל אֵלֶּה שֹׁלֵף חָרֶב׃ וַיִּרְאוּ בְנֵי בִנְיָמִן כִּי נִגָּפוּ וַיִּתְּנוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל מָקוֹם לְבִנְיָמִן כִּי בָטְחוּ אֶל הָאֹרֵב אֲשֶׁר שָׂמוּ אֶל הַגִּבְעָה׃

וְכֹל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל קָמוּ מֵאַתְרֵיהוֹן וְסַדַּרוּ קְרָבָא בְּמֵישַׁר יְרִיחוֹ וּכְמִנָא דְיִשְׂרָאֵל מַגִּיחַ מֵאַתְרֵיהּ מִמֵּישַׁר גִּבְעֲתָא׃ וַאֲתוֹ מִדָּרוֹם לְגִבְעֲתָא עַשְׂרָא אַלְפִין גְּבַר עוּלֵים מִכָּל יִשְׂרָאֵל וְעָבְדֵי קְרָבָא תַּקִּיפוּ וְאִינוּן לָא יָדְעִין אֲרֵי קְרִיבַת עֲלֵיהוֹן בִּישְׁתָא׃ וּתְבַר יְיָ יָת דְּבֵית בִּנְיָמִן קֳדָם יִשְׂרָאֵל וְחַבִּילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבֵית בִּנְיָמִן בְּיוֹמָא הַהוּא עֶשְׂרִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפִין וּמְאָה גֻּבְרָא כָּל אִלֵּין שָׁלְפֵי סַיְפָא׃ וַחֲזוֹ בְּנֵי בִנְיָמִן אֲרֵי אִתְּבָרוּ וִיהַבוּ אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל אַתְרָא לִדְבֵית בִּנְיָמִן אֲרֵי אִתְרְחִיצוּ עַל כְּמִנָא דְשַׁוִּיאוּ עַל גִּבְעֲתָא׃

רד״ק

והאורב החישו׳ וימשך האורב כמו ומשכת בהר תבור ענינו ולא ... כלו שימשכו אל הגבעה ויש לפרש כמשמעו פועל יוצא ופי׳ שימשכו באומר ובקריאה כמו במשוך היובל׳ והמועד׳ זמן זה קבעו במקום ם כשיבאו האורב בעיר שישלחו אש בעיר ומשאת העשן יהיה סימן לישראל שכבר לכדו העיר וכשיראו העשן יחזרו פניהם כלפי בנימן להכות בהם ופי׳ משאת העשן עמוד העשן שהולך כלפי מעלה׳ וחז״ל ... עמוד העשן יהיה שקמו ויתעשת קימה קול תעספת ... ויהפך איש ישראל במלחמה שהיו יוצא לתחלת ... ויפרש כי אלף ... לפניו וקיכן ... ויהפך איש ישראל ... לכם בנימן כ במלחמה ... כי שישב מן העשן והמשאת כליל [illegible] ... עלה עשן [illegible] השמימה׳ ואיש ישראל הפך פניו אל בנימן לשבות׳

רלב״ג

וזכר איך היה האורב כעמן כאשר ... למועד ... שהגיעו איש ישראל למהר לנסוע אל הגבעה ולכבוש ... קשר לפי חרב ושם זה למועד הקשן מן ... להכות את בנימן ... עם כל השאר ... ויפנו פני שרף׳ ... כנו ...

תרגום

וכמנא אוחיאו ואיתנגידו על גבעתא ואתנגיד כמנא ומחאית כל קרתא לפתגם דחרב׳ וזמנא הוה מתקן לאנש ישראל עם כמנא דיסגון לאסקא ייטור דתנן מן קרתא׳ ואתחזרו אנש ישראל בקרבא ודבית בנימן שריאו לקטלא קטולין באנש ישראל כתלתין גברא ארי אמרו ברם מתבר תבירין אינון קדמנא כקרבא קדמאה׳ וכמנא שרי לאסקא מן קרתא ייטור דתנן ואיתפניאו דבית בנימן לאחוריהון והא סליק תננא דקרתא לצית שמיא׳ ואנש ישראל איתחזרו ואיתבהילו אנש בנימן ארי חזא ארי קריבת תותהון לביש׳ תא׳

מקרא

וְהָאֹרֵב הֵחִישׁוּ וַיִּפְשְׁטוּ אֶל הַגִּבְעָה וַיִּמְשֹׁךְ הָאֹרֵב וַיַּךְ אֶת כָּל הָעִיר לְפִי חָרֶב׃ וְהַמּוֹעֵד הָיָה לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל עִם הָאֹרֵב הֶרֶב לְהַעֲלוֹתָם מַשְׂאַת הֶעָשָׁן מִן הָעִיר׃ וַיַּהֲפֹךְ אִישׁ יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה וּבִנְיָמִן הֵחֵל לְהַכּוֹת חֲלָלִים בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ כִּי אָמְרוּ אַךְ נִגּוֹף נִגָּף הוּא לְפָנֵינוּ כַּמִּלְחָמָה הָרִאשֹׁנָה׃ וְהַמַּשְׂאֵת הֵחֵלָּה לַעֲלוֹת מִן הָעִיר עַמּוּד עָשָׁן וַיִּפֶן בִּנְיָמִן אַחֲרָיו וְהִנֵּה עָלָה כְלִיל הָעִיר הַשָּׁמָיְמָה׃ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הָפַךְ וַיִּבָּהֵל אִישׁ בִּנְיָמִן כִּי רָאָה כִּי נָגְעָה עָלָיו הָרָעָה׃

רד"ק. ויפנו לפני איש ישראל. פי' שברח מאיש ישראל ופנו דרך המדבר. והמלחמה הדביקתהו אנשי המלחמה הדביקוהו ואשר מהערים כתרגומו ואינש במנא קמו מקרויהון קטלין בהון. ויונתן ז"ל חלקם לשני כתות בבנימן משחיתים אותו מקצתם ומקצתם קטרו ופי' בתוכו בתוך בני בנימן שנשארו מהם אנשים אלה בקרבם מבפנים. כתרו את בנימן יש לפרש כמו כתר לי מעט ותרגו' ויונתן תרגם רדפו את בנימן שלא נרדפו מהר אלא נחו מקום לנוח והדריכוהו והדריפוהו מנוחה מקום מנוחה הדריכוהו כמו דרך מלשון מגדרך הדרך הדיפו אותו כמו זה הדריך כלומר הכריתו לכן אמר כמו מנוחה וכן ורשע מעשה אבדה לאין ועל מקום שם שפרים אל דרך ולא ללכת להמלט כלאין עמו עד נוכח מגבול השקפה הדריפוהו מקולות אחריו ורדיפה נעקים זה לזה ורדוף אחריו מנוחה הדריכוהו שנאמר שם וכמו ופי' מנוחה הדריכוהו וכן אלו ממקום מנוחתם הדריכוהו שלא מלאו פרחם מקום מנוחה הדריכוהו כמ"ש יומם יגבעם עד נחם סוף זמנם לנוח שם הדריכוהו ויש הדריכוהו לתכוף קוה ימצא מכונן כנגד עד נכח אל מקום מקום מנוח שם הדריכוהו ויש פי' הדריכוהו הדביקוהו ודומיהו בתלמוד רקש בהדריך התנה' פרחי ולא הדרכם עד נכח הגבעה ממזרח הגבעה. ויפנו וינסו המדברה אל סלע הרמון ויעללהו במסלות מעולל כמו עוללו שארית מקום כרית כמשלול הכרם. חמשת אלפים איש כרי נשארים ושלשה אלף עד גדעם שם מקום. ויכו ממנו אלפים איש כרי נשארים וחמשה אלף אלו הלוחמים למעלה והיתה הכתובים למעלה לא פרטו שכן כללו ולמעלה פרטו ויהי כל הנופלים

ויפנו לפני איש ישראל אל דרך המדבר והמלחמה הדביקתהו ואשר מהערים משחיתים אותו בתוכו׃ כתרו את בנימן הרדיפהו מנוחה הדריכהו עד נכח הגבעה ממזרח שמש׃ ויפלו מבנימן שמנה עשר אלף איש את כל אלה אנשי חיל׃ ויפנו וינסו המדברה אל סלע ח הרמון ויעללהו במסלות חמשת אלפים איש וידביקו אחריו עד גדעם ויכו ממנו אלפים איש׃	ואתפניאו קדם אינש א ישראל לאורח מדברא ועבדי קרבא ארביקונון ואינש במנא קמו מקרויהון קטלין בהון מיבא ומיבאי טלטילו ית רבית בנימן רדפונון מבית ניחהון טרדונון עד לקביל גבעתא ממדנח שמשא׃ ואתקטלו מדבית בנימן תמנת עשר אלפין גברא ית כל אלין עבדי קרבא׃ ואתפניאו ואפכו למדברא לכיף רמון ואטמרו בכבשיא חמשא אלפין גברא וארביקו ב בתריהון עד גדעם וקטלו מינהון תרין אלפין גבראי	

162

רד"ק ויהי כל הנ' עשרים וחמשה אלף איש והמאה שמספר שם למעלה המאה
מהן לפי שהוא פרט ונסמך על המספר הראשון שזכר · ויפנו · שש
מאות איש · ולא היתה בהם אשה כי מן המלחמה נסו ולא היו נשים עמהם · וכן
אשה במלחמה לא לא נשארה אשה בבנימן אשה כי קהל ישראל הלכו ההם מאות ונסו
אל סלע הרמון · ואיש ישראל שבו ויכום לפי חרב מעיר מתים · מהעיר אנשים
ומתים לבהמות

כלל אנשים ונשים וטף הנה לומר האנשים בעיר והבהמה בשדה הכל הרגו · ויש פותרין מתים מלשון מתים בלומר האנשים כל אנשי העיר ועד הבהמה והאנשים והטף בכלל מתים כי שהמתים לשון שנים האם · עד כל הנמצא כל הנמצא שמצאו ישראל הנמצאים הרגו · גם כל הערים הנמצאות להם שלא נמצא בהם ישראל להרוג הערים שלחו באש ששם היו נשים ואם ··· נכנסו בעיר ··· במלחמה ···

ויהי כל הנפלים מבנימן עשרים וחמשה אלף איש שלף חרב ביום ההוא את כל אלה אנשי חיל׃ ויפנו וינסו המדברה אל סלע הרמון שש מאות איש וישבו בסלע רמון ארבעה חדשים׃ ואיש ישראל שבו אל בני בנימן ויכום לפי חרב מעיר מתם עד בהמה עד כל הנמצא גם כל הערים הנמצאות שלחו באש׃

והוו כל דאתקטלו מדבית בנימן עשרין וחמשא אלפין גברא שלפי סיפא ביומא ההוא ית כל אילין גברין עבדי קרבא׃ ואתפניאו ואפכו למדברא לכיף רמון שית מאה גברא ויתיבו בכיף רמון ארבעה ירחין׃ ואנש ישראל תבו לות בני בנימן ומחונון לפתגם דחרב מקרויהון גמרין עד בעירא עד כל דאשתכחא אף כל קרויא דאשתכחא אוקידו בנורא׃

רלב"ג והנה לא זכר נפרטים האם כי אלף איש ולא ··· האנשים למקרה השלמים על החשבון כי שם זכר בפרטם כי הם הנופלים ··· ודומה שיהיו שם יותר על ··· הנופלים בכל הרגו והרג מספר מה שהכהן כלו ··· יהיו מהם המאה ··· ומספר שנשארו בבנימן שש מאות ··· ונסו אל סלע רמון ומבר ··· ומהם המספר ··· כי בנימן ··· עשרים ושש אלף אלף ··· ושבע מאות ··· ודומה שהלך ··· במלחמות הראשונות ··· מלחמות ··· הרגו ··· ··· ···

רד״ק ואיש ישראל נשבע לא יתן כי נשבעו ואמרו כמו מקודם שלא יתחתנו [illegible]
עם על הנבלה הזאת אשר עשו כי כלם עשו רע אחר שלא נתנו [illegible]
השופטים ויאמרו להפקד עמן [illegible] כמו ולא נפקד ממנו איש ויהי וישכימו
שם מזבח [illegible] בית אל [illegible]
[illegible]
[illegible] לפני

דלב״ג

שם זכר שאיש מן ישראל נשבע במצפה לאמר שלא יתן איש ממנו בתו לבנימן לאשה וכראותם כי נפקד שבט אחד מישראל [illegible] ובנו שם מזבח [illegible] עולות ושלמים [illegible] עלו [illegible] לבנימן [illegible]

[illegible]

ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה ויבא העם בית אל וישבו שם עד הערב לפני האלהים וישאו קולם ויבכו בכי גדול ויאמרו למה יהוה אלהי ישראל היתה זאת בישראל להפקד היום מישראל שבט אחד ויהי ממחרת וישכימו העם ויבנו שם מזבח ויעלו עלות ושלמים ויאמרו בני ישראל מי אשר לא עלה בקהל מכל שבטי ישראל אל יהוה כי השבועה הגדולה היתה לאשר לא עלה אל יהוה המצפה לאמר מות יומת

ואינש ישראל קיים במצפיא למימר אנש מננא לא יתן ברתיה לדבית בנימן לאתו ואתא עמא לבית אל ויתבו תמן עד רמשא קדם יי וארימו קלהון ובכו בכיתא רבא ואמרו למה יי אלהא דישראל הות דא בישראל למשני יומא דין מישראל שבטא חד והוה ביומא בתרוהי ואקדימו עמא ובנו תמן מדבחא ואסיקו עלוון ונכסת קודשין ואמרו בני ישראל מן דלא סליק בקהלא מכל שבטיא דישראל קדם יי ארי שבועא רבתא הות לדלא סליק לקדם יי למצפיא למימר איתקטלא איתקטיל

רד״ק

וינחמו׳ שבו להנחם עליהם והשיבו מחשבתם. פי׳ נגדע נכרת׳ ויתפקד׳ העם׳ נתמנו ונמצא שחסרו אנשי יבש גלעד וכן כמו פקדו נא וראו מי הלך מעמנו׳ וזה הדבר וכל אשה יודעת משכב זכר׳ והאיך ידעו זה׳ יתכן לומר כי העבירום לפני הארון מי שהיא ראויה לבעל היו פניה מוריקות כמו שעשו בנשי מדין שהעבירום לפני הציץ והבעולה פניה מוריקות כמו שקבלו רז״ל׳ ויש דרך לידיעת זכרו רז״ל בספר הבתולות ודעו דין בזה דהתניא אמר רב כהנא שהושיבן על פי חבית של יין הבעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף׳ וכן אמרו כי זה הנסיון עשו לנשי יבש גלעד ולא שהעבירום לפני הציץ כמו שעשו לנשי מדין ועשו שם כזה מדרך שכתו׳ כהן לרצון להם לפני יי׳ אמרו והעבירום לפני הציץ אמר רב כהנא בציץ דל׳ והיה על מצחו לרצון להם לרצון ולא לפורענות להם מתן יהם נמרין נמי׳ אמר רבא לרצון להם ולא להם לרצון ולא לפורענות [redacted]

וישלחו כל העדה׳

ויִנָּחֲמוּ בני ישראל אל בנימן אחיו ויאמרו נגדע היום שבט אחד מישראל׃ מה נעשה להם לנותרים לנשים ואנחנו נשבענו ביהוה לבלתי תת להם מבנותינו לנשים׃ ויאמרו מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל יהוה המצפה והנה לא בא איש אל המחנה מיביש גלעד אל הקהל׃ ויתפקד העם והנה אין שם איש מיושבי יבש גלעד׃ וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש מבני החיל ויצוו אותם לאמר לכו והכיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב והנשים והטף׃ וזה הדבר אשר תעשו כל זכר וכל אשה ידעת משכב זכר תחרימו׃

ואיתנחמו בני ישראל על דבנימן אחיהון ואמרו אתמנע יומא דין שיבטא חד מישראל׃ מה נעביד להון לדאישתארו לנשין ואנחנא קיימנא במימרא דיי׳ בדיל דלא למתן להון מבנתנא לנשין׃ ואמרו מן חד משבטיא דישראל דלא סליק לקדם יי׳ למצפיא והא לא אתא אינש למשריתא מיבש גלעד לקהלא׃ ואתמניאו עמא והא לית תמן אינש מיתבי יבש גלעד׃ ושלחו תמן כנישתא תרי עשר אלפין גברא מגיברי חילא ופקידו יתהון למימר איזילו ותמחון ית יתבי יבש גלעד לפתגם דחרב ונשיא וטפלא׃ ודין פתגמא דתעבדון כל דכורא וכל איתתא דידעת משכבי דכורא תגמרון׃

ירד"ק ויביאו אל המחנה ונו׳ אל המחנה שילה וזה הפסוק מוכיח כי אל המזבח הנזכר בענין הזה היה שילה שהרי במקום שהיו מתנחמו וכבר לפני יי׳ ויאמרו מי אשר לא עלה שם היו עדין ומשם שלחו להחרים אנשי יבש גלעד. אשר בארץ כנען לא הוצרך טעם לפרש זה כי ידוע הוא כי שילה בארץ כנען. ויישב׳ ולא מצאו להם כן כמו שהיו בהם היו שש מאות והנערות לא היו אלא ארבע מאות והו׳ ולא מצאו ולא הספיק. והעם נחם [illegible] נפעל מבנין [illegible] קמץ. ויאמרו ירושת פליטה [illegible] ריקמה [illegible] עם שיולדו בנים ויחזיקו בנחלתם הפליטה הנשארת ולא ימחה שבט מישראל. ירושת [illegible] פליטה בנין שהוא ירושת לבנימן ולא ימחה שבט מישראל. וטעם ירושת כי אין ירושה היא מעתה לבנות מהנשים [illegible] עד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב"ג ונקנה היה הסבה כשעמו ישראל הנגרע שבט אחד מישראל והתחכמו למצוא נשים לנותרים והרגו נשים כל יושבי יבש גלעד כי לא באו אל המחנה לעזרת [illegible] והשאירו בכל הבתולות להיות נשים לבני בנימן.

ואשכחו מיתבי יבש גלעד ארבע מאה עולימן בתולן דלא ידעא גבר למשכב דכורא ואיתיאו יתהין למשריתא לשילו דבארעא דכנען ושלחו כל כנישתא ומלילו עם בני בנימן דבכף רמון וקרו להון מלין דשלם ותבו בני בנימן בעידנא ההיא ויהבו להון נשין דקיימו מנשי יבש גלעד ולא ספיקא להון כין ועמא איתנחמו על דבית בנימן ארי עבד יי תרעתא בשבטיא דישראל ואמרו סבי כנישתא מה נעביד לדאשתארו לנשין ארי פסקת מדבית בנימן איתתא ואמרו ירותת שיזבתא לדבית בנימן ולא יתמחי שבטא מישראל

וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעה איש למשכב זכר ויביאו אותם אל המחנה שלה אשר בארץ כנען פ

וישלחו כל העדה וידברו אל בני בנימן אשר בסלע רמון ויקראו להם שלום וישב בנימן בעת ההיא ויתנו להם הנשים אשר חיו מנשי יבש גלעד ולא מצאו להם כן והעם נחם לבנימן כי עשה יהוה פרץ בשבטי ישראל ויאמרו זקני העדה מה נעשה לנותרים לנשים כי נשמדה מבנימן אשה ויאמרו ירשת פליטה לבנימן ולא ימחה שבט מישראל

רד״ק ויאמרו הנה חג יי׳ וגו׳ אשר מצפונה לבית אל ממזרחה השמש למסלה ממזרחה של מסלה שלא
בצפונה של בית אל בדרומה של לבונה ובמזרחה של מסלה״ הטעם מבית אל שכמה במזרחה
ואמר אותה הנה [illegible] לכלות כי שילה ידועה היא כולם מימות
כי החג היה בשילה מימים ימימה ופירושו מזמן לזמן
מזמן מועד למועד ואפשר כי מפני הוא היה [illegible]

וַאֲנַחְנָא לָא נִכּוֹל לְמִתַּן לְהוֹן נְשִׁין מִבְּנָתָנָא אֲרֵי קַיִּימוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר לִיט גְּבַר דְּיִתֵּין אִתְּתָא לִדְבֵית בִּנְיָמִן׃ וַאֲמַרוּ הָא חַגָּא קֳדָם יְיָ בְּשִׁילוֹ מִזְּמַן מוֹעֵד לְמוֹעֵד דְּמִצִּיפּוּנָא לְבֵית אֵל מַדְנַח שִׁמְשָׁא לִמְכִבְשָׁא דִּסְלֵיק לְבֵית אֵל לִשְׁכֶם וּמִדָּרוֹמָא לִלְבוֹנְתָא׃ וּפַקִּידוּ יָת בְּנֵי בִנְיָמִן לְמֵימַר אִיזִילוּ וְתִכְמְנוּן בְּכַרְמַיָּא׃

וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לָתֵת לָהֶם נָשִׁים מִבְּנוֹתֵינוּ כִּי נִשְׁבְּעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָרוּר נֹתֵן אִשָּׁה לְבִנְיָמִן׃ וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חַג יְהוָה בְּשִׁלוֹ מִיָּמִים יָמִימָה אֲשֶׁר מִצְּפוֹנָה לְבֵית אֵל מִזְרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ לִמְסִלָּה הָעֹלָה מִבֵּית אֵל שְׁכֶמָה וּמִנֶּגֶב לִלְבוֹנָה׃ וַיְצַוּ אֶת בְּנֵי בִנְיָמִן לֵאמֹר לְכוּ וַאֲרַבְתֶּם בַּכְּרָמִים׃

הכרת המקום כי
והגדיה בשם
ואמר כי החג
מפני שלבוא ההיה ושם
שמחה היו בשלום כ
הכפורים שהיו נשו׳
ישראל יוצאות ויאמר
בכרמים כדברי רבותינו
ז״ל אמר רשב״ג לא היו ימים
טובים לישראל כחמשה
עשר באב וכיום
הכפורים וגו׳ יום
הכפורים יום מחילה
וסליחה ויום שנתנו בו
לוחות האחרונות לישראל
חמשה עשר באב יום שהותרו
בו שבטים לבוא זה בזה
ואמר ז״ל כדרש זה הכתוב
אשר עשו ולא נמצא
בנפשם לאמר גלעד

בעשרים יום הייה לבאים עד לבא פתח ואמר אותם לאמר והוציאו לבאים דבר זה לא יהיה שבט אלא כאן הנה
לאמר ר׳ יוחנן יום שהותרו בו שבט בנימין לבוא בקהל שנא׳ ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן
בתו לבנימין לאשה׳ ואמרו בדרש אמרו לא ממנו ולא מבנינו והיה זה דבר שהיה לגזרת ישראל הנה היה
לשער בדעת האנשים אשר במצפה לבית אל וגו׳ ולהודיע אותו המקום אשר לא הבנימן וכרמים שלא היו [illegible]
לזה הענינים ואמר המקום יותר כי מקום לזה לשער היה כמו שכתוב והיה אם יצאו בנות שילה לחול
במחולות וגו׳ ויאמרו שיארבו בכרמים״
והיה כי יבואו אבותם

רד"ק

[illegible]

רלב"ג

[illegible]

וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחלות ויצאתם מן הכרמים וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימן׃ והיה כי יבאו אבותם או אחיהם לרוב אלינו ואמרנו אליהם חנונו אותם כי לא לקחנו איש אשתו במלחמה כי לא אתם נתתם להם כעת תאשמו׃

ותחזון והא אם יפקון בנת שילו למחגא בחנגא ותפקון מן כרמיא ותחטפון לכון גבר איתתיה מבנת שילו ותהכון לארע שבט בנימן׃ ויהי ארי ייתון אבהתהון או אחיהון למרן קדמנא ונימר להון חננו להון ארי לא ספקנא למתן להון גבר איתתיה בקרבא ארי לא אתון יהבתון להון בעדן הדין תתחובון׃

[illegible]

ר"לבג

יודעו ירותם קוה על דרך למה לו לנער למונעם׳ והרפון יקוין כעטרין יות כמ בנמין
ובמינוס לכם כי יוה שטכנעו קיה על דרך נעמת האנשים לנשים ולא נעכנעו שלא
יקפתו מיניה כי יאן נשגר סיקה יוה יורגה על זה הדרך ויתכלו לראות מיניהו זה בכלל כם לא לקחתו יוה יקפתו
מנלחמה יוכל נהיום לנו. ברטן וכן קיונבג בלקיחת האשה ועמית העמן כן קולו מנוער סכוור לא ימכירום
אותן לכם בעת הוליות המיוחם שבני ישראל יום לא יקיו נשים לנשארים יוכבת בנימן וכבו יותם הסעיפים הקיור׳
ופפר כי ימעםר

ר"דק

ויעשו כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן ס
המחללות אשר גזלו וילכו וישובו אל נחלתם ויבנו א
את הערים וישבו בהם ויתהלכו משם בני ישראל בעת
ההיא איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש ל
לנחלתו בימים ההם אין מלך ב
בישראל איש הישר בעיניו יעשה

בימים ההם אין מלך בישראל וגו׳ קטעם לכום וזה ש עדין לא היה מלך בישראל ולא שופט ועמד איש על שבטו ישראל קטנה זה בספר יהודית ועטנו בספר זה אחר זה שקרה שמו עליהם שופטי·

ועבדו כן בני בנימן ונסיבו ... ל למניינהון מן חינגיא דאנסו ואזלו ותבו לאחסנתהון ובנו ית קרויא ויתיבו בהון והליכו מתמן בני ישראל בעדנא ההיא גבר לשבטיה ולזרעיתיה ונפקו מתמן גבר לאחסנתיה ביומיא האינון לית מלכא בישראל גבר דכשר בעינוהי יעביד

חזק

קר"לט כמ ישראה"ל איש לשבטו ולמשפחתו ואיש לנחלתו וכמ בנימן נכ"שם ל לנחלתם ונו עריקם ויש בהם·

ואולם

קטער"ורק קיוביטת יולו קטפוריס רק"ס אלו״ הראשון קולו לפרשיה שקרא מן קסכום לגים יוסף שוירגו יודרס קיוטרק עד שבמוש סכב ק קפסל קקוו לגם יוכן ושתי׳

יכם קול לנחלו

סכום פסוקי דספרא דשופטים
שש מאות ושמונה עשר וסימן
י"חם· וחצו וירעו וי—ונצו
וסדריו ארבעה עשר

חזק

השני הוא להודיע שראוי לנלחמים [illegible]

[illegible]

השלישי הוא להודיע שאין ראוי [illegible]

[illegible]

הרביעי [illegible]

הוא לפרסם מה [illegible]

[illegible]

החמישי הוא להודיע [illegible]

[illegible]

הששי הוא להודיע שאין ראוי [illegible]

[illegible]

השביעי

הוא להודיע [illegible]

[illegible]

השמיני

הוא להודיע שאין ראוי [illegible]

[illegible]

התשיעי

הוא להודיע שאין ראוי [illegible]

[illegible]

העשירי

הוא להודיע [illegible]

[illegible]

האדם שיתיר עצמו להם׳

האחד עשר

הוא להודיע איכות כמו
בשמשון וגבורותיו שהם עם שהתעלו במעלה כל
הנה לא השתדל לשלמותו ולהשקפתו אבל שנמשך
אחר באופן שאותו המשכה עם זה שבאו עליו
אכזריות באופן שהאריכה כשהשיג עד שנמשך
לו מות מזה ולזה נכ׳ ספר אכזריותם שלא יחס
מהם מאשר הם קאי הבית עם שלא לו מאמר כל
דבר ולזה לא יצטרך שיהיה מאשר להם לפי מה
שקנה להם ועם מה שאמר להם שהוא הולך לבית יי׳
כי זה היה ראוי שיביאם אל שיאספם הבית
לכבוד השם׳

השנים עשר

הוא להודיע
שראוי לאדם כשהרע לו שלא ישמיע קולו כדי שלא
יוסיף לעצמו רע על רע עד היותו במקום יוכל
לבטוח בו ואז יוכל להשמיע קולו להשתדל הנקמה׳
ולזה ספר שיתן הלוי עד שבא אל ביתו ואז
השתדל להנקם מהכם להב בעבור קוצה שעשו׳

השלשה עשר

הוא להודיע שראוי למי שירצה להמשך האנשים
לעשות דבר מה שיעשה זה בתחבולה כדי שיגיע
לתכליתו ולזה ראוי שיראה להם בעצמם הדבר
אשר ימשכם לזה כשיהיה אפשר לו זה ולא יספיק לו
ספור הדברים ההם להם כי יותר יאמינו האנשים
במה שיראו ממה שיאמינו במה שיספר להם ולא
יראוהו בעיניהם ולזה ספר שלא הלוי פלגשו נתחי
הפילגש לכל שבטי ישראל לא רצה לשלוח הספור להם
לבד בכתב עם שזה יעשה לגם יותר לקנות לזה לרוב

הרעות אשר היה בזה הענין ולזאת הבאים לא יחשו
לנבלות להם מזה ועל מה זה עד שהיו דבריו להם
פתח בפניהם׳

הארבעה עשר

הוא להודיע שראוי
לבער הרעים מן הארץ כדי שלא ילמדו הנשארי׳
ממעשיהם כשהרעו בדבר יתגאו׳ האנשים
בעלות וכו׳ עם קדושה ולזה ספר שבער התפעלו
בני ישראל מה התפעלות הפלגש והתעוררו
לבער הרעים בזה האופן שבא בזה הספור׳

החמשה עשר

הוא להודיע שראוי לאדם שלא יחזק יד אחד מהיותו
קרובים לאחרים. מאשר יגיע להם הנזק שראוי להם
אבל ראוי לו שלא יכבד להם יחזיק אחד מורה מדרש
הדרך קלא תרחק מה שקרה לבני
בנימן בעזרם להחזיק הרעים שנפל שור וכל
עונם ויהרגו כלם׳

הששה עשר

הוא להודיע
שראוי למי שישאל עצה על דבר מה שיכוון לדבריו
תכלית הבאור עד שיתבאר לו באמתות איך
יתנהג בדבר שישאל עליו עצה ומתי יהיה עד
אשר יבלה בו דרכו ולזה ספר מה שקרה מהקרה
ישראל שמשאלו באלהים איך יעשו המלחמה מפני
שלא חקרו בזה מחקר ראוי כי היה להם לשאול כי
יכוונו לא יובלו ולזה הודיע להם שיכוונו היו נשמרי׳
אז מהמלחמה ולזאת הסבה היה ראוי שישאלו
ויהיו כבש כמין ויהנם יגשו האדם והם לא
אלא מי יעלה בתחלה ולא שיעלו
למלחמה ויכבשום׳

היה נגלה הדבור ואולם כשאלה האלהית היתה נבואה
גבוה ולזה אמרו האוסיף עוד לצאת למלחמה עם
בני בנימן אחי אם אחדל ולזה היה הדבר כזה
שישאלו אם יחדלו מזה לגמרי שכבר [illegible] לפס־
מיעוטם [illegible] בעונם שאלות הקודמות [illegible]
[illegible] שראוי [illegible] שיעלו אתו [illegible] שאלו אם
יחדלו עתה ויניחו עד עת אחר ולזה [illegible] להם
התשובה בשלמות והודיע להם [illegible] לזה
ישראל ואולם התועלת [illegible] הארוך
[illegible] כבר [illegible] בעתן [illegible]
[illegible]

השבעה עשר

הוא להודיע
[illegible] ישראל [illegible] שהשיחו בנימן להם
[illegible] על [illegible]
[illegible] לעמוד [illegible] שמה

[illegible] לתת להם נשים מישראל [illegible]
שנשבעו על השבועה שנשבעו במצפה ולזה נתנו להם
[illegible] מקהל [illegible] יבש גלעד [illegible] יבש גלעד [illegible]
[illegible] במלחמת מדין [illegible] על פי ה׳ [illegible] כל זה
ואולם בני בנימן [illegible] שהיו [illegible] מורדים [illegible]
[illegible] זה [illegible]
[illegible]

השמונה עשר

הוא להודיע אופן התשובה
[illegible] ולזה [illegible] שבט
מישראל [illegible]
שיהיו ישראל בכל ענין שיתקיימו זה [illegible]
שלא ימחה שבט מישראל

תם תם תם

[illegible] יום [illegible] יום [illegible] יום
[illegible]

מכוכן מלתי ועד לא נשפתי · מכוון נפלתי ויוכר שירתי ·
היה לי עזרתי ויסר דברתי · כספר אספרתי שמואל רמתי ·

א

רד״ק

וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי׃

וַהֲוָה גַּבְרָא חַד מֵרָמָתָא מִתַּלְמִידֵי נְבִיַּיָא מִטּוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם וּשְׁמֵיהּ אֶלְקָנָה בַּר יְרוֹחָם בַּר אֱלִיהוּא בַּר תֹּחוּ בַּר צוּף גַּבְרָא פַּלְיָג חוּלָק בְּקוּדְשַׁיָּא בְּטוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם׃

רל״בג

ויהי איש אחד מן הרמתים צפים כבר כתבנו בתחלת ספר יהושע ש הוא המנהג בלשון הקדש בתחלת ה הדברים וכן מנהג לשון ישמעאל. ודקדוק מלת ויהי כתבנוהו בג״ · ורז״ל פי׳ ויהי איש אחד וגו׳ הכל לפי הסדר משה מסר את התורה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים ושופטים מסרו לשופטים עד שהגיע לעלי ומעלי לשמואל כמו ששנינו וזקנים לנביאים · מן הרמתים · אמרו רז״ל שתי רמות הן שצופות ורואות זו את זו · ואם כן שתי רמות הן והעלה אומרה כן שהיא בלשון שנים והיה פי׳ מן הרמתים מאחת משתי רמות כמו ויקבר בערי גלעד שהוא אחת מהן כי והקדמונים לא · וטעם צופים על הרמתים כמו שפירשו ז״ל ב צופים נביאים ומן שזכר שאמר במקום שהסבא אומר מן צופים כלומר ממשפחת צופים וכן ת״י מתלמידי נביאי כי הנביא יקרא צופה כמו צופה נתתיך וזהו הפי׳ הנכון כי ממשפחת נביאים היה כי מבני קרח היה כמו שמפורש יחסו בדברי הימים ובני קרח נביאים היו והם אסיר ואלקנה ואביאסף · ואלקנה אבי שמואל היה מבניו כמו של אלקנה בן קרח · מהר אפרים לוי היה והיה גר בערי אפרים כי לוים זה נקרא

ויהי איש אחד וגו׳ · ספר שכבר היה איש אחד מן ה הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וגו׳ וכבר התבאר בס׳ דברי הימים שאלקנה היה לוי והיה מבני קרח ולזה התבאר שלא היה אפרתי אלא מפני היותו גר בהר אפרים ולזה יהיה אמרו מן הרמתים צופים מודיע המקום שממנו היה שהיה ממנו ואלקנה הרמתה כמו שאמר אחר זה וילכו אל ביתם הרמתה · ואמרו מהר אפרים מודיע מקומו הכולל שהיה גר שם וידמה שתהיה העיר ההיא הרמתה כפולה כשתים והיו צופות זו לזו ולזה אמר הרמתים צופים · או יהיה זה מודיע מעלת משפחתו ו ומקומם ויהיה הרמתים כמו הרמתים אשר שקול חירק תחת הת״ו וכמוהו והעקש דרכים · והרצון בזה שהוא היה מן האנשים היושבים ברמה שהיו צופים ר״ל נביאים כי היושב ברמה יקרא רמתי כמו שהיושב במצרים יקרא מצרי והוא הודיע בזה כי ממשפחות נביאים היו יושבים ברמה · ולזה קבע שם שמואל דירתו כאומרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו · והנה הוא

מעשה פלגש בגבעה לספר הזה בדבר אלקנה
ותולדת שמואל שנים הוא היה לוי והיה גר בהר אפרים. הר
אפרים ומעשהו בזה רעה גדולה על ישראל׳ ומעשה
זה בזה טובה גדולה על ישראל׳ ששמואל בנו החזיר את
ישראל לדרך טובה׳ אפרתי מלא על שם אפרים הוא
מיוחס אל השבט על שם שהוא משבט אפרים או
על שם שהוא גר בהר אפרים׳ כמו האפרתי אתה
והאחד מיוחס אל המקום הנקרא שהוא אפרת
כמו ודוד בן איש אפרתי׳ מחלון וכליון אפרתים
וזה מיוחס אל הר אפרים כמו שאומר מהר אפרים
ולכך קראו אפרתי כי לא יוכל לפרש שהיה מיוחס אל
השבט כי לוי היה׳ א״כ מה שאמר אפרתי׳ ר״ל שהוא
מהר אפרים ויש לתמוה איך שאמר מהר אפרים
למה אמר אח״כ אפרתי׳ ואפש׳ שאמר כן לפי שהוא
ואבותיו היו גרים שם׳ ועל כל פנים אין אפרתי לא על
אלקנה כי על אלקנה כבר פי׳ מהר אפרים וזה
הנכון לפי הפשט׳ ומה שאמר כי הוא ואבותיו היו
גרים בהר אפרים כראה כי נחלתם היתה שם כי מבני קהת היו׳ ובני קהת היו להם ערים בהר אפרים כמו
שאמר בספר יהושע ולמשפחות בני קהת הלוים וגו׳ את שכם ואת מגרשיה בהר אפרים ובמדרש מפרש
אותו לשון גדולה ויחסי כמו אפרתי. א״ר יהושע בן לוי פלטר בן פלטין אבנטים אדם חשוב כמו אפריון
ומטייה לר׳ שמעון לשון חן על דרך ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים
וגו׳ ויש אפרתי נגזרא סלע חולק בקודשא בשורא דבית אפרים ·

היה מבני קרח שהיו מהם המה נביאים או נקראו
אלו קרימותים עתים להיותם מבני בני שנקרא שמו
צופי בספר דברי הימים ויורה על שהם היו מן
מתייחסים אל צוף כמו שאמ׳ אחר זה כאשר באו שאול
ונערו אל ארמתה היה בואו בארץ צוף׳ והנה סמך
זה הספור לשם השפטים הקודמים כי בכל אחד
מהספורים ההם היה מה שהגיע מההקלקול׳ בסבת
לוי היה גר בהר אפרים הנער הלוי היה גר בבית
מיכה שהיה גר בהר אפרים׳ והאיש הלוי בעל
הפלגש גם הוא היה גר בהר אפרים׳ והשטימו עד שם
השפטים ההם שבבר נסע בעבור הלוי מבית לחם
יהודה ופלגש הלוי היתה מבית לחם יהודה ומשם
נסע האיש הלוי בבוא התקלה על ידו׳ והנה סמך לזה
זה הספור שהיה איש לוי גר בהר אפרים ויצא ממנו
מי שבאה טובה גדולה על ידו לישראל׳

וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים׃

וְלֵיהּ תַרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חֲדָא חַנָּה וְשׁוּם תִּנְיָנָא פְּנִנָּה וַהֲווֹ לִפְנִנָּה בְּנִין וּלְחַנָּה לֵית בְּנִין

רד"ק ועלה האיש ההוא. לשון הווה כמו היה עושה בכל שנה ושנה שהיה עולה לשילה לזבוח ומה שאמר מעירו לומר שהיה מורה כמו שעיר לעלות ובדרש לא כדרך שהיה עולה בשנה זו היה עולה בשנה אחרת אלא בכל שנה היה עולה כדרך אחרת כדי להשמיע את ישראל ולהעלות אותם לשילה בכל מועד ומועד. מימים ימימה. משנה לשנה כמו ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. או פירוש ממועד למועד וכן ת"י מזמן מועד למועד. להשתחוות ולזבוח. להתפלל לפני ה' ולזבוח שם זבח המועד. ובדרש ר' אבין בשם ר' יצחק אמר שקולה תפלה כנגד קרבנות שנא' להשתחוות ולזבוח ורבנן אמרי חביבה תפלה מכל הקרבנות דכתי' להשתחוות ואחר כך לזבוח וי"א גדולה תפלה מזבחים דכתי' למה לי רוב זבחיכם וגו' כי תבואו לראות פני וגו' לא תוסיפו הביא מנחת שוא וגו' חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו' ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה מכלל שהיא גדולה מהכל. ושם שני בני עלי חפני ופנחס. זכרם על הזובחים לפי מה שעתיד לזכור עליהם מה שהיו עושים בקרבנות. ויהי היום ויזבח אלקנה וגו'. יום מועד וכן ת"י יומא דמועדא ובדרש ר' יהושע בן לוי אמר זה יום של עצרת. ונתן לפננה אשתו. מן השלמים שהיה זובח.

וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֺת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַיהוָה׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת׃

וּסְלֵיק גַּבְרָא הַהוּא מִקַּרְתֵּיהּ מִזְּמַן מוֹעֵד לְמוֹעֵד לְמִסְגַּד וּלְדַבָּחָא קֳדָם יְהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְתַמָּן תְּרֵין בְּנֵי עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס מְשַׁמְּשִׁין קֳדָם יְהוָה׃ וַהֲוָה יוֹם מוֹעֲדָא וְדַבַּח אֶלְקָנָה וִיהַב לִפְנִנָּה אִתְּתֵיהּ וּלְכָל בְּנַהָא וּבְנָתַהָא חוּלָקִין׃

רלב"ג וספר שכבר היו לאלקנה שתי נשים שם האחת חנה ושם השנית פננה ולא זכתה חנה לבנים. מימים ימימה הרצון בזה משנה לשנה או מרגל לרגל כמנהג התורה והיותר נכון שמשנה לשנה היה עולה שם עם נשיו ברגל. ולזה אמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה ר"ל פעם אחת בשנה היה עולה מעירו כדרך שלא נשאר לנשים בביתו אחר האנשים והטף. להשתחוות ולזבוח. פירשו רז"ל להשתחוות ולהתפלל. ואמנם שהיה מתפלל לה' בעירו גם התפלה בבית המקדש היתה יותר נבחרת. ואפשר גם כן שהיתה ההשתחואה מעיד כי ההכנעה שם היה משתחוה כמו שאמרו רז"ל. ולזבוח שם שלמי שמחה ושלמי חגיגה. ויהי היום כאשר זבח אלקנה זבח השלמים נתן לפננה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות כי כלם היו שם כמו שפירשנו.

רד״ק ולחנה יתן כמו נתן׳ וכמוהו אז יבנה יהושע אז יבדיל משה והדומים להם׳ מנה אחת אפים׳ מנה אחת מכובדת להשיב אפיה וכעסה׳ וכן ארך אפים ארך כעס ויונתן תרגם חד בחיר ר״ל מנה הראויה שיתקבל בסבר פנים יפות׳ ובדרש מצאו א אפים בכתוב אפים בסבר פני׳ יפות אפים כנגד פנים ויורש׳ ואחז״ל פי׳ אפים כעס כלומ׳ בכעס היה נותן לה מנה אחת לבד לפי שה׳ סגר רחמה ולא היו לה בנים שיתן להם מנות כמו לבני פנינה היה לו כעס ועצב ב בזה לפי שהיה אוהב את חנה ומתאוה שיהיו לה בנים ממנה׳ וה׳ סגר רחמה׳ ת׳ ומן קדם יי׳ איתמנע מינה ולד׳

ולחנה צרתה פנינה שהיתה צרה לה וכן כל שתי נשים לאיש אחד נקראות צרות לפי שהן אויבות זו לזו כרוב וכן במשנה פוטרות צרותיהן׳ גם כעס׳ כעס אחר כעס תמיד לכך נאמ׳ גם׳ היתה אומרת לה דברים של כעס לפי שלא היו לה בנים׳ ובדרש מכעסתה וחוזרת ומכעסת מה קנית אמרת לה וכנתנא לבריך רבה סודר או להטלא חלוק בעבור שתתאונן׳ בעבור הרעימה׳ מן רעמו פנים עצב וזעף וריש הרעימה דגשה שלא כמשפטו וכן כן לחזק קריאת הריש כמו קוף והקטירו מן הקטר וזולתו מן הדגשים להפרדת הקריאה ויתׄ הרעימה לאקנותה כלומ׳ שתקנא לה קנאה מתמה היתה אומרת בפניה דברים שלגדולי׳ בנים וכו ונגן בהם כדי שתרעימה ר״ל קנאה ויכאב לבה׳ ורבותינו ז״ל דרשו הרעימה שהתפללה לאל על שמים והכוונה׳ בעד רחמה׳ על רחמה כמו בעד השלח יפלו וכפר בעדו׳ או פירוש בעד כנגד רחמה כמו בעד כל רחם לבית אבימלך׳

וּלְחַנָּה יְהַב חוּלָק חַד בְּחִיר אֲרֵי יָת חַנָּה רְחִים וּמִן קֳדָם יְהוָה אִתְמְנַע מִינַהּ וְלָד׃ וּמְצַהֲבָא לַהּ צָרְתַהּ אַף מְרַגְּזָא לַהּ בְּדִיל לְאַקְנָיוּתַהּ אֲרֵי אִתְמְנַע מִן קֳדָם יְהוָה מִינַהּ וְלָד׃

וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת אַפָּיִם כִּי אֶת חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ׃ וְכִעֲסַתָּה צָרָתָהּ גַּם כַּעַס ב בַּעֲבוּר הַרְּעִמָהּ כִּי סָגַר יְהוָה בְּעַד רַחְמָהּ׃

רלב״ג ואולם לחנה יתן מנה אחת אפים׳ ר״ל שהיה נותן מנה אחת בעלת שני פנים׳ כאלו תאמר שהיה נותן לה מהמנות השמנים מאד ומהמנות שאין להם שומן כדי שתבחר מה שתרצה שתאכל אותה׳ או יהיה אמרו אפים רומז לפנים ויר׳ בזה שהיתה יושב׳ לנגדו פנים כנגד פנים לאהבתו ג בפניה אין תאכל ולזה קראה שקנה שלא אכלה והנה היה השינה בזה הכעס שהכעיסתה צרתה שהיתה מתפארת כריבוי בניה׳ ו והיתה מגור׳ אותה על שאין לה בנים׳

וכן יעשה שנה בשנה

רד״ק וכן יעשה׳ אלקנה היה עושה כן שנה בשנה לעלות בית י״י
עם ביתו ופננה גם כן היתה מכעסת את חנה ואלקנה יותן
לה מנה יפה להראות לה שהוא מאהבה ובראותה לפני האוכלה שהוא צ
מראה לה כן תרבה להכעיסה בכל פעם מדי עלותה בית י״י ם כדבר
הימות היה מכעסת אותה שהיו לה ולבניה מנות ולחנה לא היתה אלא
מנה אחת לפי שלא
היו לה בנים שיקחו
מנות׳ **ויאמר**
וגו׳ הלא
אנכי טוב לך׳
תרגו׳ הלא רעותי
טב לך כלומר רעותי
ואהבתי אותך טוב
לך מעשרה בנים׳
ויש אומ׳ אנכי טוב לך
ממה שאתה טוב
לעשרה בנים שיש
לה מפננה כלומר
אוהב אני יותר
אותך ממה שאני
אוהב את בני
ואמרו׳ עשרה
בנים היו לפננה

ולפירוש יהיה טעם עשרה דרך כלל חשבון כמו ואתם
עשר פעמים׳ מעשרה שליטים׳ שבע כחטאתיכם שבע פעמים ביום וקם וקדומים להם׳ **ותקם חנה אחרי**
אכלה בשילה׳ מקור בתוספת הא׳ ואין הה״א לנקבה כי אכלה מפעל וכן שתה מקור ופירושו אחר שאכלו
ושתו׳ ואפשר כי חנה גם כן אכלה ואעפ״י שאמר ותבכה ולא תאכל אפשר כי אמר לה בעלה ולמה לא תאכלי ופייסה
בה ואחר אכלה מעט ובעל הדרש שאמר שתה ולא אמר שתתה לא דקדק׳ ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת
היכל י״י פי׳ סמוך למזוזת כי המזוזות הם לחיי השערים לא המפתן וכן ועליו מטה מנשה סמוך לו׳ ונכתב
עליו סמוך לו וכן ת״י בסטר סיפא דהיכלא דיי׳ ... ולכבוד ... היה לא היתה ישיבה בעזרה אלא

רלב״ג והנה אמר אלקנה לנחמה כשהיה רואה אותה בוכה ואינה אוכלת חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים׳ להורות על הקנאה אותך׳ והנה קמה חנה אחרי האכלם והשתיה אבל היא לא אכלה ולא שתתה כמו שאמר ותבכה ולא תאכל׳ וכמו שאמר ויין ושכר לא שתיתי׳ ועלי הכהן יושב על הכסא אצל מזוזת היכל י״י ולא היה יושב בהיכל אלא בעזרה והיה לו רשות לשבת לפי שהיה כהן גדול׳

וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִסֶנָּה וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל׃ וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמֶה תִבְכִּי וְלָמֶה לֹא תֹאכְלִי וְלָמֶה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים׃ וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא עַל מְזוּזַת הֵיכַל יְהוָה׃

וְכֵן עָבִיד שְׁנָה בִּשְׁנָה בִּזְמַן מִסְּקַהּ לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ כֵּן מַרְגְּזָא לַהּ וּבַכְיָא וְלָא אָכְלָה׃ וַאֲמַר לַהּ אֶלְקָנָה בַּעְלַהּ חַנָּה לְמָה אַתְּ בַּכְיָא וּלְמָה לָא אַתְּ אָכְלָא וּלְמָה לִיבִּיךְ בָּאִישׁ הֲלָא רְעוּתִי טַב לִיךְ מֵעַשְׂרָא בְּנִין׃ וְקָמַת חַנָּה בָּתַר דַּאֲכָלַת בְּשִׁילֹה וּבָתַר דִּשְׁתִיאַת וְעֵלִי כַּהֲנָא יָתֵיב עַל כּוּרְסְיָא בִּסְטַר סִיפָּא דְּהֵיכְלָא דַּיְיָ׃

למלכי בית דוד בלבד · ואמר ר' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש אפי' למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה והא כתי' ויבא המלך דוד וישב לפני התם דסמיך עצמו לכותל וישב לו מעכב' מרז"ל שאמרו כי אין ישיבה בעזרה אפי' למלכי בית דוד אלא לכהן גדול שנא' ועלי הכהן יושב על הכסא ונו' אבל ויבא דוד וישב לפני יי' · אמר ר' אינו כך טעם שישב עצמו בתפלה ודרשו רבותינו ז"ל ישב בשקולו אחר ונו' ואמרו ישב בכסא מלמד שבאותו היום ישב לכסא גדולה שנתמנה שופט על ישראל"

רד"ק

והיא מרת נפש ותתפלל על יי' כמו אל יי' · וכן ונתן הספר על יודע ספר כמו אל יודע ספר · על שפן כמו אל שפן · ובדברי רבותינו ז"ל אמר ר' אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנא' ותתפלל על יי' ובכה תבכה · אל יי' לא נאמר אלא על יי' כלומר כדבר אמר ר' אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית · אמר ר' שמואל בר יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו שנאמר ואשר הרעותי" אמר ר' חמא בר חנינא אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהן של שונאי ישראל חד דכתי' ואידך הנה כחומר ביד היוצר · ואידך והסירותי את לב האבן ונו' רבנן אמ' מהכא ואת רוחי אתן בקרבכם" ותדור נדר · אם ראה תראה כפל הדב—

והיא מרירת נפש ומצלא קדם יי' ומבכא בכא · וקיימת קים ואמרת יי' צבאות אם מגלא גלי קדמך סיגוף אמתך ויעול דוכרני קדמך ולא תרחיק ית אמתך ותתן לאמתך בר בגו בני אנשא ואמסריניה דיהא משמש קדם יי' כל יומי חיוהי ומרות אינש לא תהא עלוהי׃

והיא מרת נפש ותתפלל על יהוה ובכה תבכה׃ ותדר נדר ותאמר יהוה צבאות אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליהוה כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו׃

רלב"ג

והנה נדרה חנה נדר ליי' שאם ירצה בעניה ויתן לה זרע אנשים ר"ל זרע המתהווה מן האנשים והוא שיהיה לה ולד יתננו ליי' כל ימי חייו ר"ל שיהיה תמיד לעבודת השי' עד יום מותו · ותער לא יעלה על ראשו לנאות שערו כי יהיה נזיר נקדש ליי' אם יהיה ראוי לזה ר"ל אם יהיה זכר' ובכאן רמז שהנודר מן התגלחת כל ימיו נזירות · אלא עליו כי היה לא כדרך אלא מן התגלחת ושתיה מיושר דין נזירות · או יהיה הרצון באמרה זרע אנשים בן זכר · והוא כי זרע האנשים כשלא ישתנה מזרע הנקבה יהיה הולד זכר וכשינצח זרע הנקבה יהיה נקבה כמו שהתבאר בחכמת הטבעית"

יהיה על בנה שיהיה נזיר · ועד שלא היה בעולם
והיה לה הנדר עליו ואפי׳ היה בעולם הרי אמרו
רז״ל האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת
את בנה בנזיר · ואפי׳ כשיש לה מכלל כי טעם אלא
אמרו הלכה היה נזיר ואם תאמר כי אלקנה עשה
הנדר גם הוא אחר ששמע מאשתו זה לא ראינו והיה לך
מפני הפסוק לספר עיקר הנדר של אלקנה ומה ג
נדר הנה שאינו נדר זה ראוי ויותר אני תמה איך
לא דברו רז״ל בזה הדבר כי לא מצאתי בזה הדבר
בדבריהם שום דבר לא במדר׳ ולא בתלמו׳ יי׳ צבאות
דרשו רז״ל שלא מצינו עד חנה אדם שקראו יי׳
צבאות מה שאמר למעלה ליי׳ צבאות בשילה הוא
מפני דברי מגילת הספר לפי׳ אמרו למה נתייחד
כאן בשם הזה ונזכר לשונם אמ״ר אלעזר מיום
שברא הקב״ה את עולמו לא מצינו אדם שקראו
להקב״ה צבאות עד שבאת חנה וקראתו צבאות א׳
אמרה חנה לפני הקב״ה רבונו של עולם מכל צבאות
שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד
משל למלך בשר ודם שעשה סעודה וזימן
כל אנשי עירו בא עני אחד ועמד על הפתח ולא
הניחוהו עמד ואמר אדוני קשה בעיניך שתתן לי פת
אחת משלך · ועוד דרשו רבנן אמ׳ פעמי׳ רגלים היו
אמרה חנה לפני הקב״ה רבון העולמים מכל א׳
אלו עשית שים לפניך אין אתה פוקדני בנחת מהם׳
ועוד דרשו רז״ל אמרה חנה לפני הקב״ה רבונו של
עולם שתי נבראות בראת בעולמך העליונים לא
פרים ולא רבים ולא מתים התחתונים פרים ורבים
ומתים · אם מהתחתונים אני אהיה פרה ורבה
אם מן העליונים אני אהיה בחיים ולא אמות · אם
ראה תראה דרשו בו מפני הכפל ואין צריך כי

כן מנהג הלשון לכפל המקור עם הפעלים כמו אם
שמוע תשמעו ואמת כי לחזק הדבר הוא הכפל ·
והם ז״ל דרשו בו אמ׳ ר׳ אלעזר אמרה חנה לפני ה
הקב״ה רבונו של עולם אם ראה מוטב ואם לא תראה
אלך ואסתתר ויקנאני אלקנה בעלי וישקוני מי סוטה
ואין אתה עושה תורתך פלסתר שנאמ׳ ונקתה
ונזרעה זרע שמחא׳ למאן דאמ׳ אם היתה עקרה
נפקדת שפיר אלא למאן דאמ׳ אם היתה יולדת
בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים שחורים
יולדת לבנים מאי אם ראה תראה דברה תורה
כלשון בני אדם · בענין אמתך · שלשה בפסוק כמו
אלה תולדות נח ויש רבים לשלשה בפסוק אחד ·
וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך וכו׳
כי כן דרך המקרא לכפול · ובדברי רז״ל אמר ר׳
אלעזר שלש אמהות הללו למה אמרה חנה לפני
הקב״ה רבונו של עולם שלשה בדקי מיתה בראת
באשה נדה חלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת
מהן · פירו׳ שלשה כנגד שלשה דברים שהאשה
מוזהרת עליהם · וזכרתני ולא תשכח את אמתך ·
הכפל לחזק התפלה והבקשה וכן זכור את אשר ע
עשה לך עמלק · לא תשכח · לחזק את המצוה ודרשו
וזכרתני בזכרים · ולא תשכח את אמתך בנקבות ·
זרע אנשים פירוש זכרים · ומה שאמ׳ ומורה לא
יעלה על ראשו מוכיח כי על זכרים אמרה כי לא
יאמר זה על הנקבות ות״י בר בגו בני אנשא ·
ובדברי רז״ל מאי זרע אנשים אמ׳ רב גבר
בגובריא ושמואל אמ׳ זרע שמושח שני אנשים
ומאן נינהו שאול ודוד ור׳ יוחנן אמר זרע ששקול
כשני אנשים ומאן נינהו משה ואהרן שנאמר משה
ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו ורבנן אמרי

זרע שימנה בין אנשים כי אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ לא אוכם ולא כחור לא חכם ולא טפש · ועל
במדרש זרע אנשים שלא יהיו פסקים דומין לא לקוף ולא לברים ד״א זרע אנשים כמה דאת אמר אנשים חכמי׳
ונבונים ד״א זרע אנשים כמה דאת אמר ויקראו שם אנשים· ד״א זרע אנשים צדיקים כמה דאת אמר וזקן בא
בימי שם אנשים חכמים ונבונים · ונתתיו ליי׳ וזה הנדר שיהיה נזיר קדוש ליי׳ ויש ואומרים כי דיבה משמע
קדש ליי׳ מכל מפרש כי שאר הלוים היו באים לעבודת יי׳ מבן עשרים וחמש שנה והיא נתנה אותו ליי׳ כל ימי
חייו ובמדרש אמרו לה נתנה למה את מבקשת זרע אנשים חכמים זרע אנשים ונבונים אמרה להם שיהא
ראוי לתת ליי׳ · ונתתיו ליי׳ ומורה לא יעלה על ראשו פי׳ התער כמו מורה לא עלה על ראשיה דשמשון ויית ד
דשמשון ומספר ותרגם זה ומורות אינש לא יהא עלוהי ועמו לפי דעתי כמו במלף וכדברי רז״ל מחלוקת
בזה ר׳ נהוראי אומ׳ נזיר היה שמואל שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף
מורה האמורה בשמואל נזיר · אמ׳ ר׳ יוסי אין מורה אלא של בשר ודם אמ׳ לו ר׳ נהוראי והלא כתוב ושמע
שאול והרגני כבר מורה של בשר ודם אמ׳ ר׳ יוסי כמאן מתרגמינן ומרות אינשי לא יהי עלוהי כמאן כר
יוסי ובדרש מפרש למה נקרא התער מורה אמ׳ ר׳ אמי לא תהא שמה יראת שמיר ושית מה הדין קורה לא
מדחל אלא מן פרזלא אף הדין שערא לא מדחל אלא מן פרזלא ·

רד״ק

והוה מדאסגיאת ל
לצלאה קדם יי׳ ועלי
מוריך לה עד
דתפסוק :

והיה כי הרבתה
להתפלל אל יהוה
ועלי שמר את פיה :

והיה כי הרבתה
בדרש ר׳ שמעון
בשם ר׳ חלפתא
בשם ר׳ מאיר מכאן שכל המרבה בתפלה נענה
מתפלתה שעשתה דר׳ מאיר תמן דאמ׳ ר׳ אבא
בריה דר׳ פפי ור׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי בשם ר׳ מאיר בכל ענין יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור ·
חנה על ידי שהרבתה להתפלל לקצרה ימיו של שמואל שאמרה וישב שם עד עולם ואין עולם של לוים אלא חמשים
שנה דכתי׳ ומבן חמשים שנה ישוב וגו׳ והלא אינון חמשים ושתים· אמ׳ ר׳ יוסי בר׳ בון תרתי שנין דגמלתי׳ · שומר
את פיה· היה שומר ועונן את פיה מה היתה זו התפלה ארוכה ולא ישמע קולה רק שפתיה נעות לפי׳ היה חושב
אותה שהיא שכורה ויונתן תרגם שומר כמו ממתין כמו ואביו שמר את הדבר לא תשמור על
חטאתי כלומר ממתנה שתפסוק ופירוש את פיה כמו מאמרה ודבריה וכן תרגם יונתן ועלי מוריך לה ·
עד דתפסוק ·

רלב״ג

והיה כי הרבתה
להתפלל אל יי׳ לפני
קדשי הקדשים ההם
היה עלי מביט ורואה תנועת שפתיה ·

ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין וגו׳

רד"ק וחנה היא מדברת על לבה. כתרגו' מתמללא בלבה כלומר שהיתה מכוונת
לבה בתפלה וכן בדברי רז"ל אמ' רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא
למשמע מהני קראי דחנה. שנא' וחנה היא מדברת מכאן למתפלל שיכוין את לבו רק
שפתיה נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מכאן למתפלל שלא
ישמיע קולו בתפלתו ויחשבה עלי לשכורה מכאן ששכור אסור להתפלל. ולפי שלא היו
רגילין להתפלל
בלחש חשבה
לשכורה. יש ל
ישמיע קולו ב
בתפלתו כבר
מפורש עוד חנה
וחנה היא מדברת
על לבה וגו' יש ל
ישאל צרכיו ואח"כ
יתפלל כבר מפור'
עוד אמר לשמוע
אל הרנה ואל
התפלה רנה זו
תפלה תחנה זו
בקשה דרך וחנה
היא מדברת על
לבה. אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה חנה לפני הקב"ה רבונו של
עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עינים לראות ואזנים לשמוע
פה לדבר ידים לעשות מלאכה רגלים להלך בהן דדים להניק בהן דדים לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן.
ויאמר וגו' עד מתי תשתכרין עד מתי תראי עצמך שאת שכורה הסירי את יינך והתפקחי כי את נראית
שכורה בה שנעו שפתיך ולא ישמע קולך כי אין זה דרך המתפללים באמת שהמתפלל אומר קצת
דבריו בלחש בנחת ומתפלל במקצת דבריו וגם אתה קרבת להתפלל בכך ולא נשמע קולך נראה כי שכורה את.
ות"י עד אימתי את משתטיא הלא תפנין ית חמריך מינך ובדרז"ל מכאן לרואה דבר מגונה בחברו שצריך
להוכיחו שנ' עד מתי תשתכרין וגו' **ותען** לא אדוני איכה שכורה כמו שחשבת אלא אשה קשת רוח אנכי
רוחי קשה עלי מרוב צרתי והשכנות קשת רוח כשהיתה סובלת עליה מגלחי זקן קרובי בגדי

וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת
עַל־לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ
נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ
וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה׃
וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד־
מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי
אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ׃ וַתַּעַן
חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי
אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי
וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי
וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי
לִפְנֵי יְהוָה׃

וְחַנָּה הִיא מְמַלְּלָא עַל
לִבַּהּ לְחוֹד שִׂפְוָתַהָא
נָיְעָן וְקָלַהּ לָא מִשְׁתְּמַע
וְחַשְׁבַהּ עֵלִי לְאִתָּא
רְוַיָא׃ וַאֲמַר לַהּ עֵלִי עַד
אֵימָתַי אַתְּ מִשְׁתַּטְּיָא
הֲלָא תַפְנִין יָת חַמְרִיךְ
מִינִיךְ׃ וַאֲתֵיבַת חַנָּה
וַאֲמַרַת לָא רִבּוֹנִי
אִתְּתָא עֲקַת רוּחָא
אֲנָא וַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק
לָא אִשְׁתֵּיתִי וַאֲמָרֵית
עוּלְבַּן נַפְשִׁי בִּצְלוֹ
קֳדָם יְיָ׃

רלב"ג
וקולה לא היה נשמע
ולזאת חשבה
עלי לשכורה
וגנה אותה על
שכרותה. ותען
חנה ותאמר לא
אדני והנה אין
הענין כמו ש
חשבת אבל אני
אשה קשת רוח
מאד מרוב ה
כעס והכעס
על קשי מזלי ו
ואשפוך את נפשי
לפני יי' על דרך
ולפני יי' ישפוך
שיחו והענין ש
ענין התפלה ש
שאמרה בה כל
רצונה לפני השם.

ומדומים לכם· ויין ושכר כתרגומו חמר חדת ועתיק וכן אומר בדרש יין זה יין חדש שכר זה יין ישן ויתכן לפרש שכר המשכה מן הפירות· ואשפוך את נפשי ברוב התפלה כאלו שפכה נפשה וכן שפכו לפניו לבבכם ויתרג׳ ואמרית שאלת נפשי בצלו קדם יי׳ ובדברי רבותינו ז״ל אמר עולא ואיתימא ר׳ יוסי בר חנינא אמרה לו לא אדון אתה בדבר הזה ולא רוח הקדש שורה עליך שאתה חושדני בדבר הזה מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי מכאן לחושדין אותו בדבר שאין בו צריך להודיעו׳

לא תכליל ית אמתך קדם בת רשיעא ארי מסגי אקניותי וארגזותי אורכית בצלו עד כען

אל תתן את אמתך לפני בת בליעל כי מרב שיחי וכעסי דברתי עד הנה

רד״ק

אל תתן את אמתך לפני בת בליעל· לפני יי׳ כבת בליעל כלומר אל תחשוב שאעמוד שכורה לפני יי׳ כבת רשע׳ ויתר׳ לא תכלים ית אמתך קדם בת רשיעא׳ כי אחמר כריו כי בת בליעל אמרה על פניה כרתה לפני ס שאמרה דבר קשה ואזור ומפייסתו׳ ואמרה לא לא תכלימני בפניה כי לא תשמח לאידי וקיא מכעיסה אותי׳ ופירוש אל תתן אל תתנם כזה הדבר הרע ואל תכלימני כי בפני זאת ק האשה בת בליעל׳ ונכון הוא הפירוש׳ ט מרוב שיחי וכעסי׳ כתרגומו ארי מסגי אקנותי ואוריכית בצלו עד כען׳ כלומר מרוב שיש לי לשוח לפני האל על הקנאות שמקנאה אותי צרתי ומכעיסה אותי דברתי לפני האל עד הנה׳ ובדברי רז״ל אל תתן את אמתך׳ אמר ר׳ אלעזר שכור שמתפלל כאלו עובד ע״ז כתי׳ הכא לפני בת בליעל וכתי׳ התם יצאו אנשים בני בליעל וגו׳ מה להלן ע״ז אף כאן עבודה זרה׳

רלב״ג

אל תתן את אמתך ראויה להיות בת רשע והרצון בו שלא יחשבה כבת בליעל אשר הסר במדרגה אחת מהצדק או במדרגה אחת מהרשע אז ראוי שיסבו יחד הסכמתם בהבונה הזאת ולזה הם אוהבים זה את זה ומתחברים יחד כי לא דברתי בסבת השכרות אבל בסבת רוב צרה להתפלל לפני יתעלה ולסבת הכעס שמכעיסת אותי צרתי דברתי עד הנה לשיני רעה מהפס יתעלה שקיט הטיית לבה מהכעס כי כבר ישקיט הכעס באופן מה הספור והקנדה כי כאמרם דאגה בלב איש ישחנה ישיחנה לאחרים· וכזה האופן היה מבוא לה מרגוע ומעכבה והנה אמר לה עלי על דרך הבטחה שתפלתה תהי׳ נשמעת· או אמר לה זה על דרך התפלה והבקשה׳ ולזה אמרה לו תמצא שפחתך חן בעיניך שתתן לב להתפלל עלי ותלך האשה לדרכה ותאכל· בבטחונה בכהן שתהיה תפלתו נשמעת או לנבואה ייעודו והסב כעסה לזאת הסבה׳

רד"ק

ויען עלי ויאמר וגו' ואלהי ישראל יתן את שלתך חסר אלף והוצלה תשובה על הדין כי ישפטו שאלתך ופי' דרך תפלה או אמר לה כן דרך בטחה כי כנביא היה ואמר לה לכי לשלום כי אלהי ישראל יתן את שאלתך בשורה שתקבלה תפלתה ולפי' הטיבה את לבה ואכלה כי הוחזקה לדברי הכהן ואמרה לו תמצא שפחתך חן בעיניך וגו' ולפי' הראשון יהיה פי' תמצא שפחתך חן בעיניך שתתפלל עלי עד ש ...

והנה עלי רחמים וכלך הטיבה את לבה ובדברי רבותינו ז"ל ויען עלי ויאמר לכי לשלום מכאן שהחושד את חברו בדבר שאין בו צריך לפייסו ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמר ואלהי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו וכדרש עד כאן כי דרך כמו אזה אמר לכי לשלום אמר הדין שלמא מן דידי כרם שלמיך מן בריך ואלהי ישראל יתן את שאלתך את שלתך כתי' אמר הכן הזה שהיתה עתידה להעמיד שלא חוה עתיד לשאול מן התורה ותאמר תמצא שפחתך וגו' לדרכה הלכה לה לביתה ואכלה כראוי שלא אכלה עם בעלה או אפש' כי אכלה מעט בהפצר בעלה ועכשיו הטיבה את לבה ואכלה ופניה לא היו לה פנים הרעים וכן ת"י אפהא בישין ויזכרה יי' בדרז"ל כרה נפקדה שרה רחל חנה דראש השנה זכירה זכירה פקידה פקידה כתי' ברחל ויזכור אלהים את רחל וכתי' בחנה ויזכרה יי' ואתי' זכירה זכירה מרה"ש דכתי' זכרון תרועה וכתי' גבי חנה כי פקד יי' את חנה וכתי' גבי שרה ויי' פקד את שרה וידע אלקנה את חנה אשתו בדרז"ל שנה שלתה ... אמר רבי יהודה מעשר ... פרין יעקב ...

ויען עלי ויאמר לכי
לשלום ואלהי ישראל
יתן את שלתך אשר
שאלת מעמו ותאמר
תמצא שפחתך חן
בעיניך ותלך האשה
לדרכה ותאכל ופניה
לא היו לה עוד וישכמו
בבקר וישתחוו לפני
יהוה וישבו ויבאו אל
ביתם הרמתה וידע
אלקנה את חנה
אשתו ויזכרה יהוה

ואתיב עלי ואמר איזילי
לשלם ואלהא דישראל
יתן ית בעותיך דבעית
מן קדמוהי ואמרת
תשכח אמתך
רחמין בעינך ואזלת
איתתא לאורחה
ואכלת ואפין בישין
לא הוו לה עוד
ואקדימו בצפרא
וסגידו קדם יהוה
ותבו ואתו לביתהון
לרמתא וידע אלקנה
ית חנה איתתיה ועל
דוכרנה קדם יהוה

רלב"ג

והנה אמר לה עלי על דרך הבטחה שתפלתה תהי נשמעת או אמר לה זה על דרך התפלה והבקשה ולזה אמרה תמצא שפחתך חן בעיניך שתתן לבך להתפלל עלי והנה השכימו בבקר והשתחוו לפני יי' ושבו אל ביתם וזכר השם ית' חנה

וילדה בן

אמ׳ ר׳ יהודה ואיתימא רב נחמן זה המשים מטתו מערב נשבה לערב נשבה יתנו לו כוס אחד יפה לבשרה שנים כו. ולא שלשה עשר עשו כתב ארבעה אמ׳ חזור אינה מספקת אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה ית לו כה והא חנה דבעלה עמה הוי אכסנאי שאני דאמ׳ רב הונא ממן לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנאמר וישכמו וישתחוו אל בית ה׳ קרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו השתא אין מעיקרא לא ״ ותהר חנה ותלד בן אמ׳ מר זוטרא בר טוביה מאי טעמא דאסידים קראתומים דכתיב ויתן ה׳ לה הריון הריון בני מטריא מאתן ושבעין וחד יומא אפי׳ למאן דאמ׳ יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין יולדת לשבעה יולדת למקוטעין שנאמ׳ ויהי לתקופות הימים ונו׳ ואמרו רז״ל אמ׳ רבין בר רב אדא אמ׳ ר׳ יצחק מעשה ר׳ מנחם איש כפר שערים מעשה ושהתה ולד אחר חברו שלשה חדשים והרי הן יושבין לפנינו בבית המדרש ומאן מהוידה ויחזקיה כמו שלר׳ חייא והא אמ׳ מר אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת אמ׳ אביי טיפה אחת הייה ונחלקת לשתים אחת נגמרה צורתה לתחלת שבעה ואחת נגמרה צורתה לסוף תשעה ״

<table>
<tr>
<td>

רלב״ג

וילדה בן ותקרא את שמו שמואל לזכרון כי מה׳ שאלה אותו והוא

</td>
<td>

ויהי לתקופות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל כי מיהוה שאלתיו ׃

</td>
<td>

והוה לזמן מישלם יומיא ועדיאת חנה וילידת בר וקראת ית שמיה שמואל ארי אמרת מן קדם יהוה שאילתיה ׃

</td>
<td>

רד״ק

לתקופות הימים זמן הלידה כתרגו׳ לזמן מישלם יומיא ופי׳ ותהר

</td>
</tr>
</table>

חנה שהריתה ככר כי כאשר שבו משילה ידעה אלקנה בעלה והרתה כמו שאמ׳ ויזכרה ה׳ ״ ולתקופות הימים ׳ ונקו כבשלם ימי ההריון ילדה בן ׳ויש ווין כואת הו׳ מורות לשעבר כמו הן אתה קצפת ונחטא׳ ויבקעו המים והדומים להם׳ ואמרו רז״ל כי ימי ההריון שלה היו ששה חדשים ושני ימים ופירש מיעוט תקופות שתים מיעוט ימים שנים והתקופה היא שלשה חדשים ולמדו מזה כי היולדת לשבעה יולדת למקוטעין ״ שמואל׳ הורכבה המלה בזה הטעם ״ כי מה׳ שאלתיו׳ כי יש באותיות שמואל שאול ויש באותיותיו נ״ב מאל כאלו יאמר שאול מאל כי מה׳ שאלתיו חסר מלת אמרה כלומר למה קראה שמו שמואל כי אמרה מה׳ ש שאלתיו וכן תרגם יונתן ארי אמרת מן קדם ה׳ שאלתיה ״

אמ׳ אומר שהיה ראוי לפי׳ שתקרא שמו שאול׳ אמרנו עם לא ידקדקו קוראי השמות כל כך׳ הלא תראה ש שקראה לאה שם בנה ראובן כי ראה ה׳ בעניי׳ ונקר׳ שם נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו והיה ראוי לפי׳ שיקרא שמו מנחם ״

רד"ק ויאמר וגו' ושאול אמר בלבו אל תהי ידי בו פן יאשמוני העם ותהי בו יד פלשתים לכך אמר לו והלחם מלחמות יי' ויאמר דוד וגו' ומי חיי כלו' מה חיי חשובים עד שאהיה חתנך כבכבוד הזה אין חשובים ויקרים אבל הכבוד הזה אין חיי חשובים ובאומרו מי הם החיים הוא החיות והדבר שיאמר בעברים מי הם לא יאמר מי אלא על אחד המדבר משפחת אבי בישראל פי' ומי משפחת אבי בישראל ומי שוכר שיאמר כמקום שמם ואת ברם זרעית אבא בישראל כלומר אין דבר גדול בישראל אלא ממשפחת אבי ומהידועה שבישראל:

רלב"ג והנה הוצרך שאול היה להפיל את דוד ביד פלשתים והנה היה דוד מצליח מאד בכל דרכיו והיה השם עמו וזה הוסיף יראה לשאול מפני דוד מערך לזה שהבר היה זה סבה את שכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד כי היה יוצא ובא לפניהם וכראות

וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל
וַיהוָה עִמּוֹ׃ וַיַּרְא שָׁאוּל אֲשֶׁר
הוּא מַשְׂכִּיל מְאֹד וַיָּגָר מִפָּנָיו׃
וְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֹהֵב אֶת
דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם׃
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד הִנֵּה בִתִּי
הַגְּדוֹלָה מֵרַב אֹתָהּ אֶתֶּן לְךָ
לְאִשָּׁה אַךְ הֱיֵה לִי לְבֶן חַיִל
וְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת יְהוָה וְשָׁאוּל
אָמַר אַל תְּהִי יָדִי בּוֹ וּתְהִי בוֹ יַד
פְּלִשְׁתִּים׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד
אֶל שָׁאוּל מִי אָנֹכִי וּמִי חַיַּי מִשְׁפַּחַת
אָבִי בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אֶהְיֶה חָתָן לַמֶּלֶךְ׃

וַהֲוָה דָוִד בְּכָל אָרְחָתֵיהּ מַצְלַח
וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּיהּ׃ וַחֲזָא
שָׁאוּל אֲרֵי הוּא מַצְלַח לַחֲדָא
וּדְחֵיל מִן קֳדָמוֹהִי׃ וְכָל יִשְׂרָאֵל
וִיהוּדָה רַחֲמִין יָת דָּוִד אֲרֵי הוּא
נָפֵק וְעָלֵיל בְּרֵישֵׁיהוֹן׃ וַאֲמַר
שָׁאוּל לְדָוִד הָא בְּרַתִּי רַבְּתָא
מֵרַב יָתַהּ אֶתֵּן לָךְ לְאִתּוּ בְּרַם
הֱוֵי לִי לְגַבַּר עָבֵיד קְרָבִין
וְאַגִּיחַ קְרָבָא עַמָּא דַיְיָ וְשָׁאוּל
אֲמַר לָא תְהֵי יְדִי בֵּיהּ וְיִתְמְסַר
בִּידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי׃
וַאֲמַר דָוִד לְשָׁאוּל מַאן אֲנָא
וּמַן חַיַּי בְּרַם זַרְעִית אַבָּא
בְּיִשְׂרָאֵל אֲרֵי אֱהֵא חַתְנָא לְמַלְכָּא׃

לפניהם וכראות שאול שהוכחה לו כהנה בזה שכבר כבעה למלחמו עם גלית ונתן שיהיה כלי לנפילו ביד פלשתים מה שהוצרך עמו שילחם מלחמות יי' בפלשתים: מי משפחת אבי בישראל ירמה שהרגון בזרה ומי משפחת אבי בישראל והנה אמר זה מצד שהיה בלי מרות הגוזמה וכבר אמר שאול ממשפחות הקטנה מכל משפחות שבטי בנימין לבורות שאינו ראוי למלכות: והנה הרחיק דוד מצד הענוה מהיותו חתן למלך ואמר מי אנכי שאהיה ראוי שאהיה חתן למלך כלו' אמר הכח הכבוד ושפל מאד ומי חיי רוצה לומר מה חיי החשובים שאהיה ראוי לזה הלא הייתי רועה צאן ואיך יתכן שאלקח מאחרי הצאן לקחת בת המלך:

וראיה לזה קבלה שהיו ימי שמואל חמשים ושתים שנה
שהרי על שפט את ישראל י״א שנה ובכוס תפלת חנה
נתמנה שופט הואל אותה שנה לשבטרו שאמרו ל״ט׳
ושמואל פרנס היה את ישראל משמת עלי י״ג שנה
שהרי יום שמת עלי גלה הארון וישב בשדה פלשתים
שבעה חדשים משם בא לקרית יערים עד שהעלהו דוד משמלך שבע שנים בחברון על יהודה וקודם לכן כל
ישראל עליהם וכתי׳ ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה׳ הוצא מהם שבע
שנים שמלך דוד בחברון נמצא משגלה הארון עד שמת שאול י״ג שנה וז׳ חדשים ושמואל מת לפני שאול ד׳
חדשים׳

חיי שמואל יותר מנ״ב שנה זמן מותו׳ ולזה יהיה מן
הספק במה שאמ׳ שמואל אני זקנתי ושבתי׳ והתיר
זה הספק אמרו שקפצה עליו זקנה׳ והנה כפרש זה
על הפשט כשנים עשר כנה״׳

ויאמר לה אלקנה
אישה עשי הטוב
בעיניך שבי עד
גמלך אתו אך יקם
יהוה את דברו ותשב
האשה ותינק את
בנה עד גמלה אתו
ותעלהו עמה כאשר
גמלתו בפרים שלשה
ואיפה אחת קמח
ונבל יין ותבאהו בית
יהוה שלו והנער נער

ואמר לה אלקנה בעלה
עבידי דתקין בעינכי
אוריכי עד תחסיל
יתיה ברם אם יקיים
יי׳ ית פתגמהי ואורכת
אתתא ואוניקת ית
ברה עד דחסלת יתיה
ואסקתיה עמה כד
חסלתיה בתורין
תלתא ומכילתא אחרא
דקמחא וגרב דחמר
ואיתיתיה לבית
מקדשא דיי׳ לשילו
ורביא הוה ינקי

רד״ק

ויאמר לה אלקנה
וגו׳ אך יקים יי׳
את דברו׳ זה
הפסוק מוסב ס
מה שאמר עלי יתן יי׳
את שאלתך לכך
בשאלה אמר שיתן
יי׳ לה את שאלתה
והנה שאלתה
היתה שיהיה לה
זרע אנשים ושיהיה
נזיר לה׳ אמר יקים
יי׳ את דברו פי׳ אשר דבר על יד הכהן שיתן יי׳ שאלתך והוא בן שיחיה ויהיה נזיר׳
ורש״י ז״ל פי׳ אך יקים יי׳ את דברו׳ אותו דבר שדבר בה משה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך׳ יקיים
אותו דבר שיהא זה שקול כמשה ואהרן׳ ומדרשו ר׳ נחמיה בשם ר׳ שמואל בר רב יצחק בכל יום בת קול יוצאת
ומתהלכת בעולם לעמוד צדיק ושמו שמואל בכל אשה שילדה בן קורית שמו שמואל שמא זה הוא כיון שראוין מ
מעשיו אומרין אין זה כיון שנולד זה וראו מעשיו אמרו שזה הוא וזהו שאמ׳ יקים יי׳ את דברו שיהא נגזר
אותו צדיק כענין שנ׳ במשה ע״ה ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו וגו׳

רל״בג

ויאמר לה אלקנה
וגו׳ אמר אלקנה
אך יקים יי׳ אחר
דברו על דרך
תפלה רוצה לומר
שיהיה הבן כזה
האופן שיתקיים
בו מה שנדרה
חנה׳

ותעלהו עמה

רלב"ג ותעלהו וגו' בפרים שלשה. אחד
שהביאום עם לנדבת שלמים. מהם
השמחה והקמח למנחות והיין לנסכים והביאה
הנער בית יי' שילה לקיים נדרה. והנה היה הנער
כבר יונק מחלב והנה עם זה לא נמנעה מלהביאו
לקיים את נדרה:

וּנְכַסוּ יָת תּוֹרָא וְאַיְתִיאוּ יָת רַבְיָא לְוָת עֵלִי

והנה אמרו שחטו את הפר והביאו
הנער לפני על כי
בענין קבלת היתה רוב השמחה:

רד"ק ותעלהו וגו' בפרים שלשה. מהם
לעולה ומהם לזבח שלמים וכן ואיפה
אחת קמח לסלת להקריב ממנה מנחה וכן ונבל יין
לשתות ולהסיך ממנו לנסך. אמר וישחטו את הפר
ולא אמר את הפרים כי הפר שהקריבו לשם ורש"י פי'
איפה קמח לכל
פר ופר של"ש

וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת הַפָּר וַיָּבִאוּ אֶת הַנַּעַר אֶל עֵלִי:

סלתן להוציא
ממנה שלש ע
עשרונות סלת
הרי אני לפר אחד
כדתנן לשם קמצים עשרים וארבעה עשרונות
מארבעה ועשרים שהן עשרון סלת לשלשה יתרים. והנער נער. כלומר שהיו נער קטן ורך ואעפ"
כן לא המתינה לו עד שיתחזק אלא כיון שגמלתו כלומר שהשלימה לו ימקתו שהוא לסוף ארבעה ועשרים יחדש
שגמל מיד העלתהו עמה בית יי'. ויונתן תרגם והוא יונק ואינו רוצה לומר שהיה יונק עדין שהרי אומר
כאשר גמלתו שהשלימה ימקתו. אלא יונק ר"ל נער קטן כי כן לשון ארמית קורא לנער יונק כמו שמצאנו בדברי
רבותינו ז"ל ינוק ותרגם מר ינוקא ומר קשישא. ויש מפרשים והנער נער. והנער היה יפה תואר
כן טוב לרעבמו ההיא עד שמכער את הפסולת מיתך הפסולת. וישחטו. ויביאו את הנער
אל עלי. ולהנה ראיה לראות שהתקיימה בטחתו. ורבותינו דרשו בו מה שדרשו
שהורה הלכה שאין צריך כהן לשחיטה כדאיתא בברכות. ובדברי רבותינו ז"ל אמר אביי לרב יוסף
הא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר בן יעקב. וקיימא לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי
מאי למורויי במקום רבו. הא אמר ליה ההוא ברותחא אמר כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. שלא בפניו
אסור ואין חייב מיתה. ושלא בפניו לא מחייב מיתה ומאי תמהת ר' אליעזר אומר לא מתו בני
בניו של אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש וגו' אמרו אף שאש יורדת
מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ותלמיד היה לו לר' אליעזר שהורה הלכה בפניו אמר לה לאימיה שלום
אשתו תמה אם שאת יוצא זה שבתו ולא הוציא
שבתו ומית אמרה לו וכי נביא אתה אמר לה
לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובל
אני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה:

ואמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו והיה רחוק ממנו שלשה פרסאות ור'
אמ' ליה בפניו הוה והא שלש פרסאות קתני ולטעמיך ליזמרת בפניו הוה שמו ושם אביו למה כדי שלא יאמ'
משל היה. אמ' ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש שנא' ויען אליהוא בן
ברכאל הבוזי ויאמר צעיר אני לימים וגו' זחלתי ואירא וכתי' עם חמת זוחלי עפר. ר' זעירא א"ר נחמן קרוי חוטא שנ'
בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. רב המנונא רמי כתי' בלבי צפנתי אמרתך וגו' וכתי' בשרתי צדק
בקהל רב לא קשיא כאן בזמן שעירא היירי קיים כאן בזמן שאין עירא היירי קיים.
שמואל מורה הלכה בפני רבו היה שנא' וישחטו את הפר ויביאו את הנער. איתא תערא לבר כהן אמ' להו
שמואל שחוטה אמרי ליה ניתיה כהנא לשחוט אמ' להו מי כתי' ושחט הכהן את בן הבקר ושחט את בן הבקר
כתי' והקריבו הכהנים בני אהרן וגו' מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשירה בזר שחטוה אמרו
קמיה דעלי אמ' להו מימר שפיר קאמ' ומיהו הוה ליה מורה הלכה בפני רבו וכל המורה הלכה בפני רבו
חייב מיתה. אתיא חנה קמיה דעלי אתלי' קמיה וקא בכיא קמיה אמרה ליה אני האשה הנצבת עמך בזה וגו'
אמרה ליה אחילנא אמ' לה שבקיה דאענשיה ויהבי לך אחרינא דעדיף מיניה אמרה ליה אל הנער הזה
התפללתי וגו'.

וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמְּכָה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה׃

וַאֲמַרַת בְּבָעוּ רִבּוֹנִי חֵי נַפְשָׁךְ רִבּוֹנִי אֲנָא אִתְּתָא דְּאִתְעַתַּדַת עִמָּךְ הָכָא לְצַלָּאָה קֳדָם יְיָ׃

רד"ק

ותאמר בי אדני ענין תחנה ובקשה כתרגומו בבעו רבוני. פי' בי אדני עלית עליך עונו
שיהא תלמידך ולפי מדרש רבותינו ז"ל שמואל היה ראוי למיתה חי נפשך שאתן עונך אל הנער
הזה ותלמידיו כי אני האשה שהתפללתי אל יי' עמכה כלומר לפניך ובמעמדך שהיית אתה שם בהתפללי
ובעבור הנער הזה התפללתי ונתן יי' לי את שאלתי כמו שנשבעתם אתה. והא' עמכה כה"א חסר
אלף בשיטה ספרים והיה לנות על דרכו. והדומים להם כי הנח פעם יכתב ופעם לא יכתב ויש בו דרש
רז"ל דעמכה שאסור לישב בארבע אמות של תפלה דייק אותה הה' שאמרה שהיא עומדת בסמוך עמו שייתי.

רלב"ג

וידמה שאמרו לעלי שהוא ישקרסס והיה עלי מרחיק זה לקטנו כי הלוי לא יכנס לעבודה כי אם בן חמש ועשרים שנה ומעלה ולזה אמרה לו חנה בבקשה שישמע דבריה והנה נשבע בחיי נפש הכהן הגדול שהיא האשה הנצבת עמו במקום ההוא להתפלל אל יי' הנה הוא הנער שהיתה בעבורו תפלתה כי נתן השם שאלתה אשר שאלתה מעמו. אל הנער הזה

רד״ק

וגם אנכי השאלתיהו ליי׳ כתרגם
המשאיל כלי לרעו או משאילו לבנו
לשמשו הוא שאול לאפטרופין כלומר אין יותר
רצוני לעשות הכל כמשפט עליו שאול הם השאלתיהו
לעולם שהחזירו לו כי לו השאלתיהו׳ השאלתיהו׳
החזרתיו לו השאלה
שבכן לו ותו׳ מסרתיה דיהא
משמש קדם יי׳
אמר הוא׳ כלומ׳
אמר יהיה ורבים
כמוהו הוא שאול
כמו נתן כלומר
הוא שהיה שאול
עמי הנה הוא
נתן ליי׳ ויש בו
דרש בגמרא שענה
הנער נער רוח
הקדש ואמרה כל
זמן שאני אל קיים
שאול קיים זה
שאמרה הוא שאול
ליי׳ וישתחו אלקנה
כפול רצונה
כנגדו מנחת יי׳
או פי׳ וישתחו
שמואל לעלי׳ שלא
היה אלא בן שתי
שנים לגמלו

אל הנער הזה
התפללתי ויתן
יהוה לי את שאלתי
אשר שאלתי
מעמו וגם אנכי
השאלתהו ליהוה
כל הימים אשר
היה הוא שאול
ליהוה וישתחו
שם ליהוה׃
ב ותתפלל חנה
ותאמר עלץ לבי
ביהוה רמה קרני
ביהוה רחב פי
על אויבי כי
שמחתי
בישועתך׃

על רביא הדין צליתי ויהב
יי ית בעותי דבעית מן
קדמוהי׃ ואף אנא מסרתיה
דיהא משמש קדם יי כל
יומין דהוא קיים ישמש
קדם יי וסגיד תמן קדם יי׃
וצליאת חנה ברוח
נבואה ואמרת כבר שמואל
ברי עתיד למהוי נביא על
ישראל ביומוהי יתפרקון
מידא דפלשתאי ועל ידוהי
יתעבדון להון נסין וגבורן
תקיפת לבי בחולקא דיהב לי
יי ואף הימן בר יואל בר בריה
שמואל דעתיד דיקום הוא
וארבעת עשר בנוהי למהוי
אמרין בשירה על ידי נבלין
וכנרין עם אחיהון ליואי לשבחא בבית מקדשא
בכן רמת קרני במתנתא דמני לה יי ואף על
פורענות ניסא דעתיד למהוי בפלשתאי דעתידין
דייתון ית ארונא דיי בעגלתא חדתא ועמיה קרבן אשמא בכן תימר
כנשתא דישראל אתפתח פומי למללא רברבן על בעלי דבבי ארי
חדיתי בפורקנך׃

רלב״ג

וגם אנכי השאלתיהו ליי׳ כל הימים
כלומר המשאיל דבר להשתמש בו׳
והנה השתחוה על זה ליי׳ נתנו לו תפלה כששמע
שנתן לה השם שאלתה כמו שאמר עלי לה׳ או יאמר
השתחוה הנער ליי׳ כי למדוהו שם לחנכו לעבודת השי״ת
וידמה שאמר
הפרים שהביאו
שחטו ממינם
להשאר משקרבנם
או המינים בית
יי׳ לנרפה עם
הנער׳ ויהיה
התפלה לשי״ עוד
דבר כמו שהם
והודאה על אשר
נמלא כל טוב
וידמה שאמר
התפלה היתה על
דרך נבואה ואם
נהערנבה הנה
מימה שהוראה לה
נמוסוזה עמן
התפלה הזאת

להשתחוות ליי׳: ותתפלל חנה ותאמר׳ התפלה לפני יי׳ ונתנה לו שבח והודאה על הבן שנתן לו והתפללה ליי׳ שיחיה ויהיה ליי׳ ות״י ובלשון חנה וכו׳ כדאמ׳ לעיל. וכן ת״י שירה על מלכים העומות ועל כנסת ישראל. ובפסוק אין קדוש כיי׳ אמ׳ על סנחריב מלכא דאתור אתנביאת ואמרת ובפסוק אל תרבו תדברו אמ׳ על נבוכדנצר מלכא דבבל אתנביאת ואמרת. ובפסוק קשת גבורים חתים אמ׳ על מלכות יון אתנביאת ואמרת׳ ובפסוק שבעים בלחם נשכרו׳ אמ׳ על בנוהי דהמן אתנביאת אמרת ובפסוק יי׳ יחתו מריביו אמ׳ דין גוג ומגוג ומלכות משיח׳

לפי מה שאחשוב עלץ לבי׳ אמרה כל זה כנגד כנסת ישראל כשיראה שמואל בנה לעבוד את יי׳ לבדו ולהסיר את הבעלים ואת העשתרות שאחר כן יעשה לישראל טוב אחר כי בו שמחה׳ רמה קרני ביי׳ לכנה את אויבי אחר כן כי כבר כפלו אז הפלשתים בזרו׳ רחב פי על אויבי׳ להיותם תמיד כפופים בזרו כל ימי שמואל כמו שזכר אחר זה׳ והיתה שנה זו כי שמחתי בישועתך שהראית במלחמה הראשונה שהיתה לשמואל עם פלשתים להגלות בם ידך החזקה אשר חזקה והוסיפה אמונתי בך׳

ולפי הפשט פתחה חנה בשירה זו על שני ענינים ומתנבאים ועל עניני ארץ ושפלים כי הקב״ה רואה הכל ומשפיל הגאים ומגביה השפלים כמו שהיה הדבר עליה ועל פננה צרתה׳ רמה קרני ביי׳ קרן לפי שהוא המקום הגבוה שבבהמה גם הקרנים תקף החיה כמו שאמ׳ בם עמים ינגח׳ ובדברי רז״ל רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה נמשחו בקרן נמשכה מלכותם שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן׳ רחב פי׳ מלמעלה מפני שהיא מלה ושרה על אויבי׳ על פננה ועל המכעיסים אותה בהיותה עקרה׳ בישועתך׳ שהושעתם מצרתי ונתת לי בן׳

רד״ק

אֵין קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ׃

עַל סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר אִתְנַבִּיאַת וַאֲמָרַת דַּעֲתִיד דְּיִסַּק הוּא וְכָל חֵילְוָתֵיהּ עַל יְרוּשְׁלֵם וְנֵס סַגִּי יִתְעֲבֵיד בֵּיהּ תַּמָּן יִפְּלוּן פִּגְרֵי מַשִּׁרְיָתֵיהּ בְּכֵן יוֹדוּן כָּל עַמְמַיָּא אוּמַיָּא וְלִישָּׁנַיָּא וְיֵימְרוּן לֵית קַדִּישׁ אֶלָּא יְיָ אֲרֵי לֵית בַּר מִנָּךְ וְעַמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵימְרוּן לֵית תַּקִּיף אֶלָּא אֱלָהָנָא׃

אין קדוש כיי׳ שהתפללתי בבית מקדשו ושמעה תפלתי׳ כי אין בלתך ידעתי כי אין בלתך שראוי להתפלל אליו על הבן שלא נעשה אין קדוש כיי׳ ואין צור כאלהינו אין חזק כאלהינו שהופך הטבעים כרצונו כי אני הייתי עקרה ולא היה בטבעי ללדת׳ ובדברי רבותינו ז״ל אין קדוש כיי׳ כי אין בלתך מאי אין בלתך אמ׳ רב יהודה בר

רלב״ג

אין קדוש כיי׳ יקש כשכעין בקדושים שברא השי׳ והם המלאכים שהם נבדלים וקיימים מאומר לא ימנע בהם מה שקורה קדוש ובדל כמו השי׳ וזה שכל אחד מהם לו יחס מה אל הנעל שהוא מניע אותו והוא מעיים אותו חי בחק ההוא המיוחד כמו שבארנו

מושיע אל תקרי בלתך אלא בלותך שלא כמדת הקב"ה
מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם צר צורה על
גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה וקרבים
ובני מעים הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח
ונשמה וקרבים ובני מעים ׃

במאמרו מספר מה' אמונות הש"י אין לו ייחוס במאמר
מהם כי אין בלתך כמציאותו ואין לו שום ייחוס במאמר
ואין צור ויוכר כאלהינו אמנם שהש"י הדר
שיתקוו הנה הימרות במלבשת הפעלים מה' הנה
הם לא ישנו את התפקידים ולא יתחדש מהם רק מה
שסדר הש"י שיתחדש מהם על האופן הטבעי ׃
ואמנם הש"י עשה בזכר כל מה שירצה ואמנם שיהיה כנגד הטבע ועל זה אמרה זה לפי מה שאחשוב. בעבור
המופת שעשה הש"י לה שהיתה עקרה וילדה ובעבור שאר המופתים הקודמים לזה שעשה הש"י ׃

רד"ק

אל תרבו תדברו
גבהה גבהה על
פני קרוא שהיתה
מתגאה ועל שהיתה
מתגאה עליה
פננה וכנגד ה
המכעיסים אותה
יצא עתק אלינא ול
הזכר שאמר במקום
שמים עתק דברי חזק לא עתק לשון סרה כמו ויעתק משם
יצא דבר סרה מפיכם ׃ כי אל דעות יי' הרי הכל יודע הוא
ואין נסתר ממנו ׃ ולו נתכנו עלילות כתוב באלף וקרי בוו ופי'
הכתוב כי לא נתכנו עלילות בני אדם אם לא יחפוץ האל שכן
מיי' מצעדי גבר כוננו ופי' הקרי אם לא לבדו נתכנו ה
העלילות לא לבני אדם כי הוא עושה כאשר ירצה ובן אדם אמ'
ולא יעשה ודבר ולא יקימנה ופי' עלילות מעשים ׃ ויונ"ת ולו
נתכנו לשון מזמן כמו ותכן לבנים ויתרגם אל תרבו וגו' אמ' על
נבוכדנאצר מלכא דבבל איתנביאת ואמרת לשלמא פורענות
חוביכון ובדברי רז"ל כי אל דעות יי' אמ' ר' אמי גדולה דעה

עַל נְבוּכַדְנֶאצַר מַלְכָּא דְבָבֶל
אִיתְנַבִּיאַת וַאֲמַרַת אַתּוּן
כַּשְׂדָאִין וְכָל עַמְמַיָא דַעֲתִידִין
לְמִשְׁלַט בְּיִשְׂרָאֵל לָא תִסְגּוּן
לְמַלָּלָא רַבְרְבָן רַבְרְבָן לָא
יִפְּקוּן גִידוּפִין מִפּוּמְכוֹן אֲרֵי
אֱלָהָא יְדַע כּוּלָא יְיָ וְעַל כָּל
עוֹבָדוֹהִי מְתִיחַ דִינָא אַף לְכוֹן
עָתִיד לְשַׁלָּמָא פוּרְעָנוּת
חוֹבֵיכוֹן ׃

אַל־תַּרְבּוּ
תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה
גְבֹהָה יֵצֵא
עָתָק מִפִּיכֶם
כִּי אֵל דֵּעוֹת
יְהוָה וְלֹא נִתְכְּנוּ
עֲלִילוֹת ׃

רל"בג

אל תרבו אמרה
בעבור דברי
פננה לה ו
והכעיסה אותה
על שאין לה בנים
והיותה מתגדלת
עליה מצד ריבוי
בניה ׳ ובעבור הדברים האלה שאומרים
האנשים הנה הנה אל תרבו לדבר גבוהה
גבוהה ודבר חזק בעבור מה שתראו ש
שקנינו לכם מהטוב או שראוי לקנינו מצד
כחכם ושנים ידכם או רוב הצלחתכם או
חולשת שכנגדכם או רוע הצלחתם כי השם
לבדו יודע העתידות ולא נתכנו המעשים
לבני אדם אשר יחשבו לעשותם כי לא לאדם ד
דרכו כמו שזכרה אחר זה ׳ ולמה שהוא
קרי בוו ולו נתכנו הנה הרצון בזה כי השי'
לבדו לו נתכנו העלילות כי הוא לבדו
יכול על כל אשר יחפוץ ׃

15

שנאמרה בתחלת ברכות של חול אתה חונן לאדם דעת. וכו' אמ' ר' אלעזר גדולה דעה שנתנה בין שתי
אותיות שנאמ' כי אל דעות יי' ואמ' ר' אלעזר גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות שנא' יי' מקדש יי' וגו' ואמ'
ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו שזה נתן בין שתי אותיות שנאמר פעלת יי'
מקדש יי' כוננו ידיך מתקיף לה רב אחא קרחינאה אלא מעתה דכתי' אל נקמות יי' הכי נמי אין למלתיה הכי
נמי כדעולא דא"ע שתי נקמות הללו אחת לטובה ואחת לפורענות. ואמ' ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעת
לסוף מתעשר שנאמ' ובדעת חדרים ימלאו כל וגו' ואמ' ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנא'
כי לא עם בינות הוא על כן וגו' ואמ' ר' אלעזר כל הנותן פתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו שנא' לחמך
ישימו מזור תחתך וגו' ואין מזור אלא יסורין שנא' וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו' ואמ' ר' אלעזר
כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה שנאמ' לכן גלה עמי מבלי דעת וגו'

רד"ק

קשת גבורים
חתים' מעשים
גבורים חתים
טעם חתים' על
גבורים' אם על
קשת כי קיבוץ
נאמר חתה ופי'
הם חתים וקשתם
וכמוהו כי קיבץ
אין פה במלחמ'
קול גבורים נקבצו
וקדומים לקם
שבתנו בספר
מכלל' יאזרו חיל'
חיל ונכון קול
אזורים ונמדרש

על מלכותא יון איתנביאת ו
ואמרת קשתא רגיברי יונאי
יתברן ודבית חשמונאי דהוו
חלשין יתעבדון להון גבורא
על בנוהי דהמן איתנביאת וא
ואמרת דהוו שבען בלחמא
וגאן בעותרא וסגיאין בממונא
איתמסכנו ותבו לאיתאגרא
בלחם מזון פומהון סנרו מרדכי
ואסתר דהוו חשיכן עתרו
ואתנשיאו ית מסכנותהון תבו
למהוי בני חורין כן ירושלם
דהות דמיא כאיתא עקרה דלא
ילדה עתידא דיתמלי מעם שבי
גלותהא ורומי דהיבית דמליא
סגי עממיא יסופון משריתהא
תיצדי ותיחרוב

קשת גבורים חתים
ונכשלים אזרו
חיל: שבעים
בלחם נשכרו
ורעבים חדלו
עד עקרה
ילדה שבעה
ורבת בנים
אמללה:

רלב"ג

הגבורים הם חתים
כשירצה הש' עם
היות קשתם בידם
ונהם והחלשים
הנכשלים אזרו חיל
עם עזר הש' כמו
שהתבאר מענין
שנזכר כשנצח
להם על ירושלם
עם שהם המופתים
הקדומים לו' שבעים
בלחם החלשים השבעים והם העשירים שבו
כשירצה הש' להיות עניים עד שיהיו מ
משתכרים בפת לחם שהוא השכר המיוחס
להם בתכלית הדלות: והחלשים הרעבים והם
הדלים חדלו כי שבו עשירים וחדלו מלהשתכר
כשירצה הש' ילדה שבעה ר"ל בנים רבים
והמרה זה על ענינה בדרך נבואה ס
ראתה שיהיו לה עוד בנים ונבואת כמו שספר

קשת גבורים חתים כך אומנותו של הקב"ה מתיש את הגבורי'
ומחזיק את החלשים ומשביע את הרעבים ומרעיב את
השבעים ויונ' על מלכות יון איתנביאת ואמרת קשתא ק

דגברי יומאי יתכרן וכבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבדון לשון כשין ונבדן" **שבעים** בלחם נשכרו' אותם שהיו שבעים אתחלפו שבו להיותם נשכרים בפת לחם ואותם שהיו רעבים אתחלפו ונשכרו חדלו מלהשתכר ומלהמרות על טרפם כי היו שבעים ברצון הבורא יתברך עד שינערבון

אחר זה כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות והנה אמרה שבעה על דרך כי שבע יפול צדיק וקם' כי שבע תועבות בלבו ומי שהיתה רבת בנים יקרה לה כשירבה השי' שמואלה וכשרתה נמכרו בניה' ואפשר שיהיה בסוף כמו פנינה"

הבורא יתברך כי מי שהיתה עקרה ילדה שבעה ומי שהיתה רבת בנים אומללה כלומ' שיהיה כמה ומה שאמר שבעה אינו דוקא אבל דרך הלשון כי דרך הכתוב כשירבה לומר לשון רבים יאמר שבע כמו אומללה יולדת ה השבעה שבע כמו אותם שבע יפול צדיק וקם' לפי שהשלם במספר שבעה שבעה מסריתים שבעת ימי השבוע ועל עצמה אמרה חנה עד עקרה שהיו לה בנים ובנות כמו שנאמר כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות" ורבת בנים וגו' על פנינה אמרו כשהיתה חנה יולדת אחד פנינה קוברת שנים ועשר' בנים היו לה לפנינה שנאמ' הלא אנכי טוב לך מי' בנים של פנינה כשילדה חנה ה' קברה פנינה ח' וכשנתעברה מולד חמישי נתפוחה פנינה לרגליה ובקשה רחמים ויחיו ונקראו על שמה ועל זה אמ' ילדה שבעה והיא לא ילדה אלא חמשה אלו דברי ר' נחמיה ר' יהודה אומר כנגד בנים קרי הן כבנים ר"ל בני שמואל שהיו שמם שנאמ' ויהי שם הבכור יואל ושם משנהו אביה וחמשה בניה קרי שבעה' ובדרש עד עקרה ילדה שבעה שמואל בנו מעריך כמספר שבעה' ותרגם יונתן על נבוכי דקין אינבואת וגו'"

רד"ק

יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃

כָּל אִלֵּין גְּבוּרְתָא דְּמַן דְּהוּא שַׁלִּיט בְּעָלְמָא מֵמִית וְאָמַר לְאַחֲאָה מְחַיֵּת לִשְׁאוֹל אַף עָתִיד לְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא׃

רלב"ג

ה' ממית ומחיה מזה הפסוק עד פסוק ה' יחתו מריבו אמרה על גמול הצדיקים בגע"ה ועל פורענות הרשעים בגיהנ' ואמרה ה' ממית ומחיה' ממית את האדם ואחר כך מחיה שמעמידו בחייו ומאריך ימיו וכן ותחיין את הילדים' החייתם כל נקבה' אשר יחיו מאנשי יבש גלעד וכן והחלימני והחייני והדומים להם שפירושם העמדת החיים באדם וכן פי' מוריד שאול ויעל כמו העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור' וכן מיד שאול יקחנו סלה כי טעם מיד שאול למעלה ממנו ולמטה ממנו' או הוא רמז לגבורות ולרמזות וכן אמית ואחיה או יהיה ממית ומחיה

ה' ממית האנשי' ומחיה האנשים אחר זה כמו כן מהכלה על תחיית המתים בעת הבאור להיות עמה בהכלות הפלא ואמרה מוריד שאול ויעל לכפול הענין במלות שונות' כי הרצון בשאול הקבר כמו כי ארד אל בני אבל שאולה' ונקרא הקבר שאול להיותו כמין האדרך ובזה נקרא המקום היותר שפל שאול כמו שפירשנו בספר איוב"

אמונת ואחריהם לגמול הצדיקים ולענוש הרשעים בנפשותם כענין אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואמר
ברשעים הנפש החוטאת היא תמות. ואמר כי מוכני מיתה חיים ואח״ז אחר כך ואומרי חומים נפשו וגו׳ או
אמרה חנה פסוק זה כדרך בטחה או כדרך הקבלה על תחיית המתים לעתיד לבא •

רד״ק

אף מרוממם׳ הרנטי לפי שהעניה יותר כח ונגדה מהגדלה ״ מקים מעפר וגו׳ מאשפות לשון יחודה בשקל אחות הראוי בהשלמו אחות והטעם חבנו א

יי ממסכן ומעתר משפיל אף מרים׳ מקים מעפרא מסכנא מקיקלתא מרים חשיבא לאותבותהון עם צדיקיא רברבי עלמא וכורסי יקרא מחסין להון ארי קדם יי גלן עובדי בני אינשא מלרע אתקין גיהנם לרשיעיא עברי מימריה וצדיקיא עבדי רעותיה שכליל להון תבל׃

יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם׃ מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחילם כי ליהוה מצקי ארץ וישת עליהם תבל׃

רלב״ג

יי׳ מוריש׳ הש״י הוא מוריש ואחר מעשיר האדם כשירצה ומשפיל אותו ואח״כ מרומם אותו כשירצה ולזה אין ראוי שיתגאה העשיר והרם על עשרו ורוממותו ולא שירא׳ מאד העני והשפל על עניו ועל שפלותו כי הש״י מקים מעפר דל ויריס וגו׳ ״ מקים מעפר וגו׳ הש״י מקים מעפר דל וירים האביון מן האשפה ר״ל מי שהיה אביון כ כל כך עד שהיה מושכב מן המסכנות על מקום האשפה והלכלוך ירוממהו הש״י להושיב אותו עם נדיבים וינחילהו כסא כבוד ר״ל שישימהו מלכים נכבדים ומושיבם אחר היותם דלים ואביונים והנה אמרה זה לפי מה שאחשוב על דעת מה שהם ונתן לה הש״י בן שבותו להיות מושל בישראל ומושלו כנכבדי׳ והנה היה זה כן כי ליי׳ עמודי ארץ ועל העמודים ההם שת

אשפתות בהמורת הנה כהנה׳ מצוקי ארץ׳ עמודי ארץ׳ וכן ויתיצבו לפני יי׳ ויעמידום׳ ומצוקי ארץ הם הצדיקי׳ כי בזכות הם מתקיימת תבל וכן אמר וצדיק יסוד עולם׳ או יהיה פירושו על דרך ומתחת זרועות עולם ר״ל כי הוא יתעל׳ הקיום עולם ומעמידי הארץ ע״ה הם ובהם שמר הכל והדבר הישוב באר׳ץ להעמיד הישרים עליה וזהו שאמר וישת עליהם תבל כי מקום מושב הישוב יקרא תבל

אמר ר׳ חייא בר אבא אר׳ יוחנן: אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרח השמש ובא וגו׳ ואמר ר׳ חייא בר אבא אר׳ יוחנן ראה הקב״ה שהצדיקי׳ מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור הם כן יהיה בדורם צדיקים כמו שהיו בדור אבותיהם או בדורו של אחרים עד שלא כהתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי ואר׳ חייא וכו׳ אפי׳ בשביל צדיק אחד העולם מתקיים שנא׳

וצדיק יסוד עולם כמו כן בדברי רז"ל אמר חייא בר אבא
למעלה צדיק אמר מהכא רגלי חסידיו ישמור חסידיו
תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק חסידו כתי' ואמ'
ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כיון שעברו רוב שנותיו של
אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור
ובי דבי ר' שילא אמרי כיון שבאה דבר עבירה לידו פעם
ראשונה ושניה ולא חטא שוב אינו חוטא כעמן שנאמ'
הן כל אלה יפעל אל וכתי' רגלי חסידיו ישמור וגו'

קיימות אחר כן ימנה הימין המאמינים כמוסן אשר
וכזאת ההשגחה ישמור רגלי חסידיו מהכשל ב
ברשעת השלם ואולם הרשעים לא יתן להם אור
ירקה להם הרע שיפלו בו כדי שישמרו ממנו אבל
בחשך ידמו וכבר יתבאר זה אמת כי לא בכח
יגבר איש אבל ימנה שיכנה עם ... חזק
משכבגדו וזה יהיה בהסרת מגבר ההשגחת הפסי ב
בלים הכלים

אמ' ר"ש בן לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ וגו' בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו תאנא
דבי ר' ישמעאל משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון בא למדוד נפט אומר לו לך מדוד לעצמך בא למדוד
אפרסמון אומר לו המתן עד שאמדוד לך אני כדי שאתבסם אני ואתה ע"כ כמו עשה י"י דרכי איש

רד"ק

רגלי חסידו' כת' בלא יוד וקרי בוי"ד וכן יחתו מריבו וקצמן אחד ביוד קריני התפל לפעמים ישמור שלא יכנסו ידיו ישתקו מרגשתם ורשעת אז פי' יכריתו וכן אל תדמו כשנה ופי' במשך כמו שהאלך

נִוְיָת עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָא יִטַּר מִגֵּיהִנֹּם וְרַשִׁיעַיָא בְּגֵיהִנָּם בַּחֲשׁוֹכָא יִתְדָּנוּן לְהוֹדָעָא אֲרֵי לָא מְאוֹרָיְית בֵּית חֵילָא זַכֵּי לְיוֹם דִּינָא׃ יְיָ יִתְבַּר בַּעֲלֵי דְבָבָא דְקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לְעַמֵּיה עֲלֵיהוֹן מִשְׁמַיָא בְּקָלָרַם יַשְׁקִיף יְיָ יַעְבֵּיד פּוּרְעָנוּת דִּין מִגּוֹג וּמַשְׁרְיַת עַמְמִין חֲטוּפִין דְּאַתְיָן עִמֵּיה מִסְּיָפֵי אַרְעָא וְיִתֵּן תּוּקְפָא לְמַלְכֵּיה וִירַבֵּי מַלְכוּת מְשִׁיחֵיה׃

י רַגְלֵי חֲסִידָו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ׃
יְהוָה יֵחַתּוּ מְרִיבָו עָלָיו ב בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ׃

רל"בג

יי' יחתו מריבו וגו' וזה עתה הפלא יתרחק בעבור כנה ואמר לכן הפלא יי' יחתו מריבו כל מריבו שמואל וזה הפלשתים שבאו להלחם עמו ועם ישראל בעברו ירעם להם יתע' בשמים וכן היה

במשך שיפול. ות"י בחשוכא יתדנון ר"ל כמו' ס"ל יהיה מה שיחשבו שינברו בכחם ובחילם כי באשר יהיה רצון האל לשוניהם במשך והיא הצרה שתבא עליהם לא תועיל גבורתם ועשרם׃ יי' יחתו מריבו בוי"ו

במלחמה שנלחם שמואל בפלשתים שנא' וירעם יי' בקול גדול ביום ההוא על פלשתים ויהמם׃ יי' ידין אפסי ארץ כי הוא היה הולך ממקום למקום לשפוט ישראל׃ ויתן העוז למלכו

כג ד

הפסוק דרך נגד ומענג ומלבד מפיהם׳ מריבו מריביו הצדיקים הם מריבי האל. עליו בשמים ירעם עלו ע על כל אחד ואחד ממריביו׳ ובית השמים במקום מן כמו שאמר ירעם מן שמים יי׳ וכן מלת בקדשים לא יאכל הכותר בבשר ובלחם והקדומים להם׳ ויש לפרש כמשמעו כאומר יעשה הרעם בשמים להשמיעם והבהילם וזהו פי׳ עלו כאומר בעברו והרעם הוא משל על הגזירות הנוראות מן השמים כמו שאמר וישלח חציו ויפיצם ברק ויהמם׳ והדרש עלו כת׳ אחד עלו לשמים מרעיש עליהם ומוריד׳ ידין אפסי ארץ׳ על דרך כי הוא לקצות הארץ יביט׳ אם יסתר איש במסתרים וגו׳. ידין שופט ומיסר כמו כי בם ידין עמים׳ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו כפל דבר כי המלך הוא המשיח ואמרה זאת זה על דרך נבואה או על דרך הכלל כי היתה קבלה אצלם שעתיד להיות מלך בישראל ואמרה השירה הזאת כדברי המלך לפי שזכרה מפלת הרשעים והם אויבי ישראל׳ ואמרה כי האל יתן עוז למלך שיושיע ישראל על ידו מיד אויביהם ואם אמרה זה בדרך נבואה רמזה בזה שעל ידי שמואל בנה יהיה מלך בישראל והוא ימשחנו׳

אשר ימליכהו שמואל׳ ימלוך בחייו׳ והוא שאול באופן שיכנע אויבי ישראל. וירים קרן משיחו אשר ימשחהו שמואל לא ימלוך בחייו והוא דוד אשר רמה קרנו מאד לכנע כל אויביו והנה לו המלוכה ולזרעו אחריו׳

רד״ק

ואזל אלקנה לרמתא לביתיה ורביא הוה משמש קדם יי׳ בחיי עלי כהנא ׃

וַיֵּלֶךְ אֶלְקָנָה הָרָמָתָה עַל־בֵּיתוֹ וְהַנַּעַר הָיָה מְשָׁרֵת אֶת־יְהוָה אֶת־פְּנֵי עֵלִי הַכֹּהֵן ׃

רל״בג

וילך אלקנה הרמתה׳ על ביתו כמו אל ביתו וכן והתפלל על יי׳ כמו אל יי׳ ׃ משרת את יי׳ את פני עלי הכהן׳ מכאן למשמש תלמידי חכמים כמשמש את השכינה׳ את פני כמו לפני כלומר שהיה על מלמדו עבודת יי׳ ובדברי רז״ל א״ר יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחאי גדולה שימושה יותר מלימודה שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים למד לא נאמר אלא יצק מים למד שגדולה שימושה יותר מלימודה ונאמר באלישע ויקם רבו לראות מעשיו וילך אחריו וישרתהו ואמר דוד עליו השלום וכל אשר יעשה יצליח מכאן שיש לאדם לשמש ולהפך אמרו שמשקו׳ ויונתן תרגם בחיי עלי כמו שתרגם אונקלוס על פניו אהרן אביהם בחייהון כמו כדיכתיב ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם ׃

וילך אלקנה וגו׳ עד סיפר שהלך אלקנה הרמתה בעבור ביתו׳ ולא זה היה נשאר שם כשהלך הנער ע שנשאר שם לשרת את יי׳ והטו שם את פני עלי הכהן כדי שילמדהו וישרתהו לעבודת השם׳ או יהיה על ביתו כמו אל ביתו כמו ישעה האדם על עושהו כמו אל עושהו׳

וּבְנֵי עֵלִי בְּנֵי בְלִיָּעַל לֹא יָדְעוּ אֶת יְהוָה׃ וּמִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים אֶת הָעָם כָּל אִישׁ זֹבֵחַ זֶבַח וּבָא נַעַר הַכֹּהֵן כְּבַשֵּׁל הַבָּשָׂר וְהַמַּזְלֵג שְׁלֹשׁ הַשִּׁנַּיִם בְּיָדוֹ׃ וְהִכָּה בַכִּיּוֹר אוֹ בַדּוּד אוֹ בַקַּלַּחַת אוֹ בַפָּרוּר כֹּל אֲשֶׁר יַעֲלֶה הַמַּזְלֵג יִקַּח הַכֹּהֵן בּוֹ כָּכָה יַעֲשׂוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים שָׁם בְּשִׁלֹה׃

וּבְנֵי עֵלִי גֻבְרִין רַשִׁיעִין לָא הֲווֹ יָדְעִין לְמִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ׃ וּמִמּוֹסָא דְּכַהֲנַיָּא מִן עַמָּא כָּל גְּבַר דְּנָכֵס נִכְסְתָא וְאָתֵי עוּלֵימָא דְּכַהֲנָא כְּמִבְשַׁל בִּשְׂרָא וּמַשְׁלֵיָא דְּלֵיהּ תְּלָת שִׁנִּין בִּידֵיהּ׃ וּמְקַבְּלֵיהּ בְּאַזּוֹרָא אוֹ בְּדוּדָא אוֹ בְּקִדְרָא אוֹ בְמַלְסָא כָּל דְּמַסֵּיק מַשְׁלֵיָא נָסֵיב כַּהֲנָא לְנַפְשֵׁיהּ כְּדֵין עָבְדִין לְכָל יִשְׂרָאֵל דְּאָתָן לְדַבָּחָא תַּמָּן בְּשִׁילוֹ׃

רד״ק

בני בליעל. בני רשע ובדרש בני בליעל שפרקו עול שמים מעליהם שאמרו אין מלכות בשמים. וזהו שאמר לא ידעו את יי׳. או פי׳ לא ידעו את יי׳ לא היו יודעים דרך יי׳ שהיו עושים מעשה רשע בכהונתם כמו שמספר והולך מה שהיו עושים׳ ויתרגם גברין רשיען לא הוו ידעין למדחל מן קדם יי׳

ומשפט הכהנים. הם שמו להם זה החוק והמשפט׳ כבשל הבשר׳ בשר שלמים ומלבד משפטם שלוקח חזה ושוק היה נער הכהן לוקח מאחר הבשר שהיה חלק הבעלים כל אשר יעלה המזלג בבת אחת וזה היה חוק שלא נצטוו הכהנים על ישראל. והמזלג ידוע והוא כלי ברזל יש לו שנים מעוקלין בו בשר מן הקדרה׳ שלש השנים׳ שלש שם התאר סמוך כאלו אמר כי המזלג מגולגל בשנים וכמוהו גדול הככפים ר״ל שכפיו גדולים כן שלש השנים׳ ר״ל שיש בו שלש ויהיה שלש תאר על המזלג גדול ואמר שינים בלשון שנים ואע״פ שהן שלש לפי ששיני האדם והבהמה הם זוגות אמר בשיני הכלים שהן זוגות ואע״פ שאינם זוגות׳ והכה בכיור׳ במזלג אשר בידו׳ מכה בבשר שבכיור וכל בשר שהיה מעלה במזלג היה לוקח לו ולא היה מתרצה בחלק הנתונה לכהן בתורה׳ הכיור והדוד והקלחת והפרור מיני קדרות הם ות״י ומקבליה באזורא או בדודא או בקדירא או במלסא ותרגם מזלג משליא ותרגם ירושלמי ומזלגותיו ומחתותיו ומשליתיה ומחתיתיה׳ יעלה המזלג הפעל׳

רלב״ג

והנה בני עלי היו רשעים ובלתי יודעים השי״ת ולזאת הסבה היו רודפים אחר התאוות׳ והיו מפתים לקחים מישראל יותר מכדי חקם מבשר השלמים שהוא חזה ושוק׳ ונעשה להם הכהנים חק ומשפט שהיו לוקחים מהבשר שבשלו ישראל מן השלמים כל אשר יעלה המזלג מהכלי שהיו מבשלים בו הבשר וזה היה חמס ובזיון להקרבנות ד׳ שהם היו לוקחים אותם על דרך רדיפת התאוות׳ ולא נתנו לבם להתבונן שנתן להם השי״ת אלו להכנית שיתעסקו בעבודת יי׳ מבלי שלא יצטרך להם לטרוח במזונם׳

רד"ק גם בטרם היו לוקחין זה הבשר. והוא קודם הקטרת החלב — וזו רעה רבה כי לא נתן להם האל יתברך אלא שיזכו משולחנו אחר שיזרקו הדם ויקטירו החלב. ודרשו בדרז"ל ד' צווחות צוחה עזרה צוחה ראשונה צאו מכאן בני עלי חפני ופנחס שטמאו היכל ה' ושל צוחה עזרה צאו מכאן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי

גַּם בְּטֶרֶם יַקְטִרוּן אֶת הַחֵלֶב וּבָא נַעַר הַכֹּהֵן וְאָמַר לָאִישׁ הַזֹּבֵחַ תְּנָה בָשָׂר לִצְלוֹת לַכֹּהֵן וְלֹא יִקַּח מִמְּךָ בָּשָׂר מְבֻשָּׁל כִּי אִם חָי׃

אַף עַד לָא יִתְסְקוּן תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וְאָתֵי עוּלֵימָא דְכַהֲנָא וְאָמַר לְגַבְרָא דְּדָבַח הַב בִּשְׂרָא לְמִטְוֵי לְכַהֲנָא וְלָא יִסַּב מִנָּךְ בְּשַׂר מְבַשַּׁל אֱלָהֵין בַּר חַי׃

רלב"ג ועשו רעה גדולה יותר מזאת שקודם שקרבו אימורי השלמים לכהנים ונשרף החלב היו לוקחים עם מה שאמרנו להם היו חוטפים להם בחזקה מבשר הזבח לאכול כמו שהיה הבשר במזלג שזה אינו להם לקחת מזבחי ישראל ויתר על מה שראוי להם. והנה שמו אלהים קודש לשלחן גבוה כאלו היתה לשולחנם קטנה לה' והיה עבר הכוונה למלאת נפשם ובזה היו מאוסים כמו שנבאר על את מנחת ה'.

שמים דהוה כריך ידיה בשיראין ועביד עבודה. ושל צוחה עזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאבי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה. ושל צוחה עזרה שאו שערים ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי וימלא כריסו מקדשי שמים. אמרו עליו שהיה אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה. אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש. מאי שנקה לגבי יששכר איש כפר ברקאי מלכא ומלכתא הוו יתבי. אמר גדיא יאי מלכתא אמרה אימרא יאי אמרו מאן מוכח כהן גדול דקא מסיק קרבנות כל יומא אתא אחוי בידיה. ולמו אמר אי אמרא למיחוי בידיה אמר אם גדיא יאי יסק לתמידא לשמאליה שמעו מלכא ומלכתא קדר פסקוה לימיניה. אמר רב יוסף בריך רחמנא דשקליה לששכר איש כפר ברקאי למיתב כרסיה בהאי עלמא עד כאן דרשה. ובדרש אמר להם הכהן מפתח מה אתם אוכלים סירי מנחה ומחמיצים את הקומץ. לזבחים מפתח מה אתם אוכלים את הבשר ומחמיצים את החלב. כשהיו שטוחין במקום מה ישראל אומרין להם יבא הכהן ויזרוק הדם ויקטיר החלב ואחר כך יקח לו בשר. מה כהן אומר לו קדם אתה זורק והחלב כאלו מקטיר תנה בשר לצלות לכהן. ולא יקח ממך בשר וגו' כן היה אומר לו ואחר כך היה לוקח גם כן מן המזלג כמו שאומר בבשל הבשר ופעמים היה לוקח מן הראשון לבד ולא היה לוקח אחר כן מן המזלג.

רד"ק ויאמר אליו וגו' כיום הקטר כך הקטירו וכן השבעה לי כיום כיום תמכרון אותו. ואמר לו כתו'
סו"ר וקרי בלמ"ד וסמכו כמוהו בעמן. ותהי וגו' כי נאצו כמו כי נאצו נאצת ענין מאוס
וכמו וכן ת"י ארי בזו גבריא ית מנחת יי'. כתרגו' יתקורבנא דיי'. ושמואל משרת את פני
יי'. למה כתב זה ואמר לנער משרת את יי' אלא לפי שספר בגנות בני עלי ספר בשבח
שמואל שלא למד ממעשיהם להתעסק במאכל ובשתיה ובתענוג השלם אלא משרת את פני יי' ומה היה
עבודתו היה
מתעסק. בתלמוד
תורה ולדעת את
יי' וללמוד תורה
עבודת יי' ללוים
בשיר בפה ובכלי
וכלוה עבודה
יי'. חגור אפוד
בד. ת"י כרדוט
דבוץ. ופירש כן
הלבוש פורה
המלך התעלה
מעלים כרדוטין
ופירש ומעיל קטן
תעשה לו אמו
כפירושו. ומעיל
ועוד דומה כ

וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ קַטֵּר יַקְטִירוּן כַּיּוֹם הַחֵלֶב וְקַח לְךָ כַּאֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ וְאָמַר לוֹ כִּי עַתָּה תִתֵּן וְאִם לֹא לָקַחְתִּי בְחָזְקָה׃ וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי יְהוָה כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֵת מִנְחַת יְהוָה׃ וּשְׁמוּאֵל מְשָׁרֵת אֶת פְּנֵי יְהוָה נַעַר חָגוּר אֵפוֹד בָּד׃

וַאֲמַר לֵיהּ גַּבְרָא אוֹרִיךְ עַד יִסְּקוּן יוֹמָא דֵין תַּרְבָּא וְסַב לָךְ כְּמָא דְרָעְיָא נַפְשָׁךְ וַאֲמַר לָא אֲרֵי כְּעַן תִּתֵּן וְאִם לָא יִסְבִין מִינָךְ בְּעַל בְּרָחָךְ׃ וַהֲוָה חוֹבַת עוּלֵימַיָּא סַגִּי לַחֲדָא קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּזוֹ גַבְרַיָּא יָת קוּרְבָּנָא דַּיְיָ׃ וּשְׁמוּאֵל מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ עוּלֵימָא אֲסִיר בְּרָדוּט דְּבוּץ׃

רלב"ג
והנה היה שמואל
משרת את יי'
והיה מקטנותו
חגור אפוד בד
לסימן שהוא
נבדל לעבודת
השי' כמו הענין
בכהנים. עד
הכהנים שהיו
שם שמונים
ושמונה איש
נושאי אפוד בד'

היה מעיל כעשה בתכונות אותו"ת מעיל כעשה לעטיפה וכן מעיל שמואל שנאמר והוא עוטה מעיל. וכן היה
מעיל כהן גדול הכבד העליון שהיה עוטה אותו והמעיל שהיו לבנות בנות המלך היה מלבוש עשוי בתכונה
מלבושי הנשים וכן האפוד עשוי בתכונת אותו זה של כהן גדול עשוי בתכונה הכתובה בתורה. ואפוד של
פשתן שהיו חוגרין אותו העובדים את יי' היו משתמשים בו משאר בני אדם ואותו היו חוגרין אותו בין כהן בין
לוי בין ישראל כמו שכתוב בכהנים ויהרג נוב עיר הכהנים שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד וכן דוד שנאמר היה
בעבודת האל לפני הארון חגור אפוד בד וכן בשמואל שהיה נער חגור אפוד בד"
ומעיל קטן תעשה לו אמו

14

רד״ק ומעיל קטן תעשה לו אמו׳ פי׳ מדשנה לשנה עשתה לו המעיל
היה שלובש במועד לבגד קודש׳ ונאמרו קטן כלו׳ כמדתו
והולך לפי׳ זה כי לא היה מתכוין לעשות מעיל אלא הגדול׳ אבל לא הקטנ׳
והיא מרוב אהבתה אותו וכי היה משרת את פני יי׳ עשתה לו מעיל ולא
היתה ממתנת אבל כדי שלא ילבש אותו בימי החול אלא בימי המועד
לבגד קודש

וּמְעִיל קָטֹן תַּעֲשֶׂה לּוֹ אִמּוֹ וְהַעַלְתָה לוֹ מִיָּמִים יָמִימָה בַּעֲלוֹתָהּ אֶת אִישָׁהּ לִזְבֹּחַ אֶת זֶבַח הַיָּמִים׃ וּבֵרַךְ עֵלִי אֶת אֶלְקָנָה וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר יָשֵׂם יְהוָה לְךָ זֶרַע מִן הָאִשָּׁה הַזֹּאת תַּחַת הַשְּׁאֵלָה אֲשֶׁר שָׁאַל לַיהוָה וְהָלְכוּ לִמְקֹמוֹ׃

וּמְעִיל זְעֵיר עָבְדָא לֵיהּ אִמֵּיהּ וּמַסְקָא לֵיהּ מִזְּמַן מוֹעֵד לְמוֹעֵד בְּמִסַּקַהּ עִם בַּעְלַהּ לְדַבָּחָא יָת דִּבְחַת מוֹעֲדַיָּא׃ וּבָרֵיךְ עֵלִי יָת אֶלְקָנָה וְיָת אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר יְקַיֵּים יְיָ לָךְ בְּנִין כְּשֵׁרִין מִן אִתְּתָא הָדָא חֲלַף שְׁאֶלְתָּא דִּשְׁאִיל מִן קֳדָם יְיָ וַאֲזַלוּ לְאַתְרֵיהּ׃

והוא היה נער ולא היה נשמר מלעשותו לפי׳ היתה מעלה לו אותו ממועד ומחזירה אותו עד מועד אחר׳ תעשה לו כמו עשתה ורבים׳ כמו׳ או אמו תעשה כי לא עשתה לו מעיל אחד לכל אלא
כמו שהיה הולך וגדל כן תעשה לו מעיל כמדתו
והעלתה׳ כפתחו ההא׳ והטעם׳ בקלעל הריאתם
וקריאת המלה מלרע כי הטעם במנו׳ וברך
עלי לשון הווה כלו׳ כן היה עושה בכל
זמן שהיו שלשתם היה מברך אותם ואומר להם ישים יי׳ לכן זרע שיהיה עמהם כי שמואל כבר נתגדל ולפי׳
ותחתיו יתן יי׳ לכם זרע׳ מן האשה הזאת אמר לו יהי רצון שכל בנים שתלד תלדם מברכת זו ואומ׳
רשי ז״ל זה מקרא מסורס תחת השאלה אשר שאל׳ כל אחד מהם אלקנה ואשתו והשאלה הוא שמואל׳ ולפי׳
כמו מיי׳ או יהיה פירוש תחת השאלה אשר שאלנו כי כבר נתגדל לי״י והיו נכריים לבנים אחרים
שיגדלו עמהם וישרתום לעת זקנתם׳ ויונתן תרגם זרע בנין כשרין׳ למקומו ולא אמר למקומם מרמה כי
הרמתה היה מקומו ולא מקומה כי חנה היתה ממשפחה משבט אחר׳

רלב״ג והיתה עושה לו אמו מעיל קטן שנה בשנה ועלו היה אומר אחר כך׳ וגם בשנה היה מברך עלי את אלקנה ואת אשתו שישים י״י לו זרע מן האשה תחת השאלה אשר שאל לי״י כל אחד מהם והלכו אחר זה למקום אלקנה׳ וידמה שזאת הברכה היתה שנה בשנה מפני ראות עלי טוב תכונת הנער והיותו גדול וטוב גם עם אלהים וגם עם אנשים כמו שזכר אחר זה׳

של ספל

רד"ק כי פקד. טעם כי אמר והלכו למקומו
כלו׳ טעם הלכו בשמחה בברכת עלי
שברכם וכן היה להם כי פקד ה׳. עם ה׳. משמש קדם
ה׳. ועלי זקן מאד. אמר זה להודיעם על מה היה
משמש בכבוד מרוב זקנתו לפי היו עושין בניו כמו
מה שהיו עושין
כדברי הכתוב׳
ואעפ"כ היה
כפהו נפשו
אם הוכיחן הרבה
עד שירחקו. הוא
כפהו ועל. על
כן אמר זקן מאד
מלמד שהזקנה לו
לעת זקנתו׳
ישכבון. כמשמעו
ויש מרז"ל
שפרשוהו שלא
כמשמעו ואמרו
שלא היו שוכבים עמהן אלא על
שהיו מעכבות רוב קיניהן לשילה והם היו משהים אותן
ומלינים אותן ח"ו לבתיהם לפי אחת שהראינו היתה
קריבים מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבו עמהן. וזהו
לשונם אמר ר׳ יונתן בר נחמני מפני מה אמרנו שילה מפתה
שהיו בה בכורים גלוי עריות ובזיון קדשי׳ בגלוי עריות
דכתי׳ ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל יש׳
ואת אשר ישכבון וגו׳ ואעפ"כ א"ר שמואל בר נחמני א"ר
יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה מתוך
שהיו את קיניהן מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבום בזיון
קדשי׳ דכתי׳ גם בטרם יקטירון וגו׳ והוי חטאת הנערי׳

רלב"ג עד ספר כי עלי היה זקן ושמע
הרעות שהיו עושין בניו לכל
ישראל מהטותם לקיחתם מהם הבשר המגעל או
היו בלוקחן הקודש ושמעו גם את אשר ישכבון
את הנשים הצובאות פתח אהל מועד. וראוי
שתדע שאין
הכוונה בזה
הטעם המגעל
שאם היה הטעם
כן היה ראוי
שיגביה הכתוב שכל
לעלי כמו על
זה החטא הטמאים׳
ולא מנאם שנהם
אותם אלא על
החטא שזכר תחלה
ולזה יהיה הרצון
בזה כי הנשים
הצובאות פתח
אהל מועד יתכן הכוונה הנה בזה זקן הזכיר
וקיולחית וכם היו מתעכבים בהקרבת קרבנותיהן
באופן שהיו שוכבין ויקמצן לא קרבו וגו זה האופן
היו שוכבין את הנשים שלא הקריבו קרבנותיהן
בדרך שלא יכלו ללכת אל בתיהן וזהו פי׳ נכונ
מאד לפי הלשון ולפי הטעם ובדרך זאת הנה
ר"ל וזה הפסוק ר"ל שלא שכבו עמהן אבל היו שוהין
קיניהן ואמר להם עלי על זה כי לא טובה השמועה
וגו׳ שהיו מעבירים עליהם עם ה׳ כי הם
חוטאים בזה לה׳ ונעשים בקרבנותיהן כמו שזכרנו׳

כִּי פָקַד יְהוָה אֶת חַנָּה וַתַּהַר וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָנִים וּשְׁתֵּי בָנוֹת וַיִּגְדַּל הַנַּעַר שְׁמוּאֵל עִם יְהוָה׃ וְעֵלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בָּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבֻן אֶת הַנָּשִׁים הַצֹּבְאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

אֲרֵי עַל דוּכְרָנַהּ דְּחַנָּה קֳדָם יְיָ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת תְּלָתָא בְנִין וּתְלָתָא בְנָן וּרְבָא רַבְיָא שְׁמוּאֵל מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ׃ וְעֵלִי סִיב לַחֲדָא וּשְׁמַע יָת כָּל דַּעֲבְדִין בְּנוֹהִי לְכָל יִשְׂרָאֵל וְיָת דִּשְׁכְבִין עִם נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן לְצַלָּאָה בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

הצובאות הנשים היולדות הצובאות אשר בקר כן כמו שכתוב בעזרא שהיו לדת מביאים קרבן ונקראו כלשון כנס וכן כ' ניים הבאים לעבודת אהל מועד אמר לכנס כנס לפי שהבאים לעבודת האל לא היו באים כנס ויחיד שנאמר הנה מעט ומעט לכנס שם וכן הנשים היולדות נראית שבאה להביא קרבנותיהן לפיכך אמר הצובאות וכן אמר במראות הצובאות והתרגום נשים דאתיין לצלאה ומה שאמר בשמא פתח אהל מועד לפי שלא היו הנשים נכנסות אל אהל מועד וקרא בית יי' אשר בשילה אהל מועד לפי שלא היה עליו תקרה אלא היריעות מלמעלה

ויאמר להם למה תעשון כדברים האלה אשר אנכי שמע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה׃ אל בני כי לוא טובה השמועה אשר אנכי שמע מעברים עם יהוה׃ אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ואם ליהוה יחטא איש מי יתפלל לו ולא ישמעו לקול אביהם כי חפץ יהוה להמיתם׃

ואמר להון למה תעבדון כפתגמיא האלין דאנא שמע ית פתגמיכון בישין מן כל עמא אלין׃ לא בני ארי לא תקינא שמועתא דאנא שמע דרננין עמא דיי׃ אם יחוב גבר לגבר הלא ייתון לקדם דיינא וישמע קל מליהון ויפלי ביניהון ואם קדם יי יחוב גברא ממן יבעי וישתבק ליה ולא קבילו למימר אבוהון ארי רעוא מן קדם יי לקטלותהון׃

רד"ק

ויאמר להם וגו' העם הכהנים לנחמים כמו קשר שלשה אל כמו מעבירים עם יי' שאתם מעבירים עם יי' מלבא לאהל מועד מפני המעשים שאתם עושים בהם בקרבנותיהם ויונ' דרננין עמא דיי' כלומר מעבירים קול עליכם ומרננין אחריכם. ופללו אלהים ישפטו הדיין וכן תרגם אם יחוב גבר לגבר הלא ייתון קדם דיינא וישמע קל מליהון ויפלי ביניהון כדרך כי פלי' ופללו מתרגמ' ובערה מי יתפלל לו בעדו כלומר מי יכנס למשפט בעדו עם השם ויש לפרשו לשון תפלה ובקשה על דעת יונתן שתרגמו ממן יבעו

רלב"ג

אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ר"ל ישפטוהו הדיינין וכזה הדרך יתקן את אשר עותו כי הדיין יחייבהו לעשות התקון על זה החטא כי לא על חטא נירצה וכונת לפי מה שאפשר ואולם אם ליי' יחטא איש הנה אין בזה תיקון כי אין שם על זה שופט זולת השי"ת והוא יעניש כי חטא ויענש הנה על זה על מה שאמרנו כי יאמר יי' אלהיך אל קנא והיה בחטא זה עון שהיה החוטא לשי' והנה לא היו שומעים לקול אביהם לקבל תוכחתו כי השי' היה חפץ להמיתם על אלו החטאים כדי שירחקו מהם הכהנים אחריהם ולא יפסידו כוונת התורה בענין הקרבנות כמו שהמית בני אהרן לאות התרשלם כמו שביארנו

ויש להק׳ כי חפץ יי׳ להמיתם׳ על״ הסימן לב הטעם הוא ואמ׳ על אשר הם שלא עשו וכן ויחזק יי׳ את לב פרעה וכן כי הקשה יי׳ אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו׳ והטעם כי כשיגדל האדם בחטאו ימנע ה האל ממנו דרכי התשובה כדי שיקבל ענשו׳ והנשארי׳ ישמעו ויראו׳ והרשע שלא הרבה בחטאו יפתח לו דרכי התשובה אם רוצה לשוב ועליו נאמר כי לא אחפוץ במות המת השיבו וחיו׳ ואמ׳ ירבה לסלוח׳ כי הרשע שחטא אם שב אל יי׳ בכל לבו ומרחק לבו האדם נ״כ תשובתו שלימה ואוחז הדרך הטובה בכל יכלתו ובכל מאודו בשמירת השם׳ בכל תשובתו ויהיה לו סיוע השם ב בתשובה׳ אבל בוחן לבבות ידע האמת ורואה כבר עליו שלא היה לבבם שלם ולפי׳ ישמעו לקול אביהם ויסורו מדרכם הרעה ידע כי לא יעשו זה בכל לבם׳ לפי׳ חפץ שלא ישמעו לקול אביהם ויענשו וימותו ברשעם כדי שיאמרו בני אדם רשעים היו אלה ורואים היו לעונש הזה ויצדיקו עליהם את הדין ורז״ל הקשו אלו הפסוקים ואמרו כתוב אחד כי חפץ יי׳ להמיתם וכתוב אחד כי לא אחפוץ במות המת ותירצו׳ כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין׳ וכבר עלה בלבי פירוש גזר דינם ולפי׳ אמ׳ כי חפץ יי׳ להמיתם׳ ועוד בדבריהם ז״ל רמי ליה רב יוסף בר חמא מיא לר׳ אבהו תנן עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו ורמינהי אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים וגו׳ מאן אלהים דיינא והכ׳ אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ימחול לו׳ ואם ליי׳ יחטא איש מי יתפלל לו תשובה ומעשים טובים׳ כמו כן דרשה על כי חפץ יי׳ להמיתם׳ תנ׳ מעשה וחלה בנו של רבן גמליאל ושיגר שני תלמידי חכמים אצל ר׳ חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים כיון שראה אותם עלה וכיון פתחון לו לעליה ובקש עליו רחמים בירידתו אמ׳ להם לכו חלצתו חמה אמרו לו מכן אתה יודע אמ׳ להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף׳ כתבו אותה שעה וכוונו וכשבאו אצל רבן גמליאל אמ׳ להם לא חסרתם ולא יתרתם׳ באותה שעה חלצתו חמה ושאלנו מים לשתות׳ שוב מעשה בר׳ חנינא בן דוסא שהלך אצל רבן יוחנן בן זכאי ללמוד תורה וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי׳ אמ׳ לו בקש עליו רחמים ויחיה בקש עליו רחמים וחיה׳ אמ׳ שמלא הטיח בן זכאי את פניו בקרקע כל היום לא השגיחו עליו אמרה לו אשתו הוא גדול ממך אמ׳ לה דומה כעבד בפני המלך ואני דומה כשר בפני המלך׳

לדברי התורה׳ או יהיה זה הטעם מהעדר הקלם היתכחות מיוחס לשי״ת כמקרה להיותו סבת כל הדברי׳ כמו שאמרנו ותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר יי׳ או ייחס הרצון בזה כי היה לבם על חטא אחר היה ראוי שימיתם השי׳ עליו אעפ׳ שישובו מזה החמס והזולות וזה כי הם לא ידעו את יי׳ הפך מה שכוון בענין העבודה׳ והנה אעפ״ שישובו מזה החטא שהוכיחם עליו עליו היה המות ראוי׳ לפי כי הם לא הרגישו בענין הקרבנות מה שבהם מעבודת השי׳ ולא חשבו בהם תכלית אחר זולת השמירות נפשם׳ והכבד׳ דקדקה התורה שתהיה הכוונה בהם לשי׳ ולזה הרחיקה שתעיין מן ההקרבה שאמ״ שתהיה כוונתם שלימה כי שכאשר לא ידעו את יי׳ ירחיקו מן ההקרבה׳ ולזה היה רצון השי׳ שימותו בהם עליו כדי שידקדקו הבאים אחריהם בכוונת הקרבנות וידעו שאין הכוונה בהם השמירת נפשים כמו שחשבו אלו״

רד"ק

והנער שמואל הולך וגדל וטוב׳ כמו שהיה גדל כן היה מטיב דרכו ויתן טוב ושמו טוב׳ גם עם יי׳ וגם עם אנשים׳ כתרגומו תקנן אורחתיה קדם יי׳ ותריצן עובדוהי בגו בני אינשא׳ **ויבא איש** אלהים אל עלי׳ אמרו כי הוא אלקנה אבי שמואל כי נביא היה והוא מכלל הרבנים ושמונה נביאים שהתנבאו לישראל׳ הנגלה נגליתי ה בהשנים עם כן כשעלמו השאול שאל דוד והה״א לתמיה והמפרשים פירשו אותה לאמתת הדבר כ כפשוטו של הטעם וכן הרצחת וגם ירשת׳ וא״ז לא פירשו לתמיהה והוא קשור עם סוף הטעם׳ וכן הוא הנגלה נגליתי לבית אביך ובחור אותו כדי שתבעטו בזבחו למה תבעטו בזבחי׳ והכוון כשעם כי תבא זאת הה״א לתחלת הדברים לשמוע התשובה׳ ואעפ״י שהדבר ידוע וכן במלות השאלה כמו אי הבל אחיך ויאמר לו איכה מזה בידך׳ מה לך פה אליהו׳ מה לך כרם׳ וכן הה״א שהיא לשאלה גם כן כמו הנגלה נגליתי הרצחת וגם ירשת׳ המן הסלע הזה נוציא לכם מים מעבר האלמים הראית׳ כי כתב ענתה אחת׳ אל בית אביך׳ אהרן ומשה שהיו נביאי ישראל במצרים ומכאן שנבא אהרן במצרים ומה נבא שנאמר ביחזקאל ואומר אלהם איש את שקוצי עיניהם השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו׳ הנגלה נגליתי אל בית אביך הידעתם כי טובה וגדולה זו נתתי לאהרן לבית פרעה׳ כתרגומו ומשעבדין לבית פרעה׳

תרגום

וְרָבְיָא שְׁמוּאֵל אָזֵיל וּשְׁגֵי וּשְׁמֵיהּ טָב תַּקְנָן אוֹרְחָתֵיהּ קֳדָם יְיָ וְתָרִיצָן עוֹבָדוֹהִי בְּגוֹ בְּנֵי אִינָשָׁא׃ וַאֲתָא נְבִיאָה דַּיְיָ לְוָת עֵלִי וַאֲמַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הַאִתְגְּלָאָה אִתְגְּלֵיתִי עַל בֵּית אֲבוּךְ כַּד הֲווֹ בְּמִצְרַיִם וּמְשַׁעְבְּדִין לְפַרְעֹה׃

מקרא

וְהַנַּעַר שְׁמוּאֵל הֹלֵךְ וְגָדֵל וָטוֹב גַּם עִם־יְהוָה וְגַם עִם־אֲנָשִׁים׃ וַיָּבֹא אִישׁ־אֱלֹהִים אֶל־עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל־בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה׃

רלב״ג

ויבא איש אלהים אל עלי׳ אמרו שהוא אלקנה אבי היה זה מקובל אצלם והנה לא מצאנו לו נבואה במקום אחר ואפשר שנאמר שהוא פנחס כמו העמן בנבואות הנזכרות בספר שופטים׳ וידמה שפסקה נבואה מעלי מבחר הזקנה ולזה הוצרך שיבא לו איש אלהים׳ הנגלה נגליתי׳ אין הה״א הא׳ התמיה אבל היא הה״א הידיעות כמו הא׳ הלבן מראה שער׳ כמו שפירשנו פעמים׳ וכבר נגלה הש״י לאהרן בהיות ישראל במצרים והיה מוכיח ישראל כמו שנזכר בספ׳ יחזקאל ולזה אמר הש״י הנה השפעתי לאהרן שפע הנבואה׳

רד"ק ובחור אותו וגו' לעלות על מזבחי פירשו להעלות מבנין הפעיל כלומ' להעלות העולה שלא'. **למה** תבעטו כי המבזה הדבר בועט בו ברגלו כך אתם תבזו הזבח והמנחה שתראו שאינם נאים הזבחים והמנחות אלא להבריאכם והנה זה בזיון הקדשי' וכאלו תבעטו בהן ותרחיקון בו כ בעטרכם מנחתם ישראל מלהביאם אשר צויתי מעון במעון כלומר במעשם וכן המנחה ביתי כמו בבית חי' ותכבד שלא גערת בהם ולא מנעתם מעשות הרעות להבריאכם ולא חמו' להבריאכם כי אי איפשר שלא היה עליהם כל מנחה שהיו כמו אוכלים ונהרו להבריאכם להשמינכם וכן ועגלון איש בריא מאד כלומ' הקדמתם שעדתכם להשרית כמו שנאמר גם בטרם יקטירון את החלב וגו' לעמי הלמ"ד כלמ"ד קרבן איש למחיו קרבן לאכר והשלישי לאבשלום' לעמי מוסב על ותכבד את בנך ממני ובמה כבדתם להבריאכם מראשית מנחתי׃

וּבָחֹר אֹתוֹ מִכָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן לַעֲלוֹת עַל־מִזְבְּחִי לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לָשֵׂאת אֵפוֹד לְפָנָי וָאֶתְּנָה לְבֵית אָבִיךָ אֶת־כָּל־אִשֵּׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לָמָּה תִבְעֲטוּ בְּזִבְחִי וּבְמִנְחָתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי מָעוֹן וַתְּכַבֵּד אֶת־בָּנֶיךָ מִמֶּנִּי לְהַבְרִיאֲכֶם מֵרֵאשִׁית כָּל־מִנְחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי׃

וְאִתְרְעֵי בֵּיהּ מִכָּל־שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לִי לְמֶהֱוֵי כָּהֵין לְאַסָּקָא קוּרְבְּנָא עַל מַדְבְּחִי לְאַקְטָרָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין לְמִלְבַּשׁ אֵפוֹד לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי וִיהָבִית לְבֵית אֲבוּךְ יַת כָּל קוּרְבְּנַיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לְמָה אַתּוּן אַנְסִין בְּנִכְסַת קוּדְשַׁי וּבְקוּרְבְּנַי דְּפַקֵּידִית לְקָרָבָא קֳדָמַי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא וְיַקַּרְתָּא יַת בְּנָךְ קֳדָמוֹתָא לְאוֹבָלוּתְהוֹן מֵרֵישׁ כָּל קוּרְבַּן מִנְחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי׃

רלב"ג ובחור אותו וגו' ולא הספיק זה אבל בחרתי אותו לכהן מכל משפחות ישראל להקריב על מזבח החיצון ולהקטיר על מזבח הפנימי ולשאת לפני בגדי כהונה גדולה להשרות עליו הרוח בטהרה במשמש האורים והתומים. למה תבעטו וגו' ואחר עשיתי להם את כל הטובה הזאת ולמה אתם בועטים בזבחי ובמנחתי אשר צויתי במעון שהוא במעון הקדוש ואחר זה הוסף במתנות משלחם ואתה הכבד את בנך ממני וזה שהם נלקחים תחלה מן הזבחים והמנחה קודם שיקריבו מהם כאלו היה הרצון להשמינכם מראשית כל מנחת ישראל שהוא ראוי להיות לי בעבור עמי שיקחו בו תועלת כמו שביארנו בביאורנו בדברי התורה' ואתם משימים התועלת שכוון לעמי בזה הענין להשמינכם והם יקחו ישראל התועלת במה שיאכלו הכהנים כשיתמעטו בו באופן שראוי כי הם יורו משפטי הש"י ליעקב ותורתו לישראל׃

לָכֵן נְאֻם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר אָמַרְתִּי בֵּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ יִתְהַלְּכוּ לְפָנַי עַד־עוֹלָם וְעַתָּה נְאֻם־יְהוָה חָלִילָה לִּי כִּי־מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ׃

בְּכֵן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל מֵימַר אֲמָרִית בֵּיתָךְ וּבֵית אֲבוּךְ יְשַׁמְּשׁוּן קֳדָמַי עַד עָלְמָא וּכְעַן אֲמַר יְיָ קוּשְׁטָא אִינוּן דִּיתַּאֲרֵי לְדִמְיַקְּרִין קֳדָמַי אֵיקִיר וְדִמְבַסְּרִן עַל שְׁמִי יִתְשַׁטּוֹן׃

רד"ק

לכן נאם ה' אלהי ישראל אמור אמרתי במדרש שני פעמים פסקתי גדולה לבית איתמר כבית גרשון ובית מררי נאמר ביד איתמר בן אהרן הכהן ועלי מבית איתמר היה זה ראיתי במדרש שמואל. ולשון הגון מזה שמעתי אמור אמרתי מתחלה נתתי גדולה לאלעזר הכהן שנאמר והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו׳ ובימי פלגש בגבעה ספקו ישראל בכל המצות ומי גרם לפינחס ושוגג כן שהיה לו לסבב מעיר לעיר ולהוכיחם ולא עשו כך ולפיכך נטלתי גדולה מהם ונתתיה לך שאתה מבית איתמר ואמרתי שיתהלכו לפני ביתך ובית אביך עד עולם כי כשהפסקתי לו גדולה לכרם הפסקתי לו ולדורותיו עד עולם. ועתה חלילה לי כי מכבדי אכבד את בית פנחס שכבדני בשטים. ובוזי יקלו וכן היה בימי שלמה כשבנה בית המקדש שנא׳ ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה׳ למלא את דבר ה׳ אשר דבר אל עלי בשילה ויעש צדוק כהן גדול תחתיו שהיה מבית פנחס שכן נתיחסו בדברי הימים ועל הפשט ועתה נאם ה׳ חלילה לי שיתהלכו הם לפני כי אחר שהם בוזי דין הוא שיקלו ועל זרע עלי אמר זה לא על אחר הכהנים אעפ״י שאמ׳ מתחלה ביתך ובית אביך ובכלל בית אביך שאר הכהנים כמו שאמ׳ הנגליתי לבית אביך והוא אהרן הכהן הוא וכמו שמצאנו הכהונה גדולה שלה מהם כבוד הכהונה וברית הכהונה. כבוד הכהונה להיות כהן גדול לא היה הכבוד עד כהן גדול אלא טפל לאחרים כמו שאמ׳ ספחני נא אל אחת הכהונות. וברית הכהונה החיים והשלום כמו שאמ׳ לפינחס הנה נותן לו וגו׳ והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם ועל זרע עלי אמ׳ כל מרבית ביתך ימותו אנשים הפך הברית כמו שהם חלוף הברית. וכבוד הכהונה יקלו מעמדן הלוי ולהבדיל העומד בא׳ להקדישו וכדנשא הקוף״ על כן יקלו רודפיהם שהוא עמדן הלוי ושמם מבטן הכפל מבעלי כפעל ואמ׳ יקלו ולא אמ׳ אקל כמו שאמ׳ אכבד כי הם יקלו עצמם בהסתירי פני מהם ובדברי רז״ל ר׳ ירמיה בשם ר׳ שמואל מצינו שהחמיר הקב״ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו׳ בכבודו של צדיק מה כתי׳ ומקלל לך אאור׳ בכבודו של הקב״ה מה כתי׳ ובוזי יקלו על ידי אחרים׃

רלב"ג

לכן נאם ה׳ וגו׳ עד מכבדי אכבד ר״ל פנחס שכבד השי׳ בשטים ולזה השיב הכהונה גדולה לו בימי שלמה כי היה צדוק כהן גדול תחת אביתר שהיה מבית עלי שהיה מבית איתמר כמו שנזכר בדברי הימים כי אחימלך אבי אביתר היה מבית איתמר׃

והנותר בל

רד"ק הנה ימים באים וגו' כי לא אלה הקללה על זרע עלי עד שנעשה צדוק כהן גדול. וגדעתי והכרתי זרועך וכחך כלומר תוזק הקיים מהיות זקן שימותו בחורים ורז"ל פירשו זקן כמו והדרת פני זקן ר"ל שלא יהא מנהיג על סימוך בסנהדרין. **והבטת** צר מעון פי' מעון הוא בית יי' ופי' צר כמו ובעסתה צרתה כלומר ורואית צרתך בביתך בנתך מעשה כלשה קרואה צרתה עמה בבית פי' כי כמו שהיו נשים לאיש אחד צרות זו לזו כן שם הכהנים בבית המקדש צרים זה לזה לפי שכל אחד ואחד קוטל חלקו ועיין

צרך שלאחריו וכבר סימך למעון או פירושו צר במעשן בכל אשר ייטיב את ישראל בכל הטוב אשר ייטיב יי' את ישראל כלומר כשיבנה בית ' ע שלמה ביומי שלמה והיא טובה של ישראל שלימה כמו שנאמר לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב אשר דבר וגו' יהודה וישראל רבים וגו' וישבו יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו וזרעך יהיה בקלה שם שיהיה גדול עליהם והם כפופים לאחרים ויו"ת הפסוק כן ותהי מסתכל ותחזי בעקתא דתיתי על אינש ביתך בחובין דחבתון בבית מקדשי ובתר כן איתי טבא על ישראל. ולא יהיה זקן בביתך בדברי רז"ל אמר ר' שמואל בר נחמני מעשה משפחה אחת נסמכין לבית עלי שנאמר ולא יהיה זקן בביתך כל הימים ומאי זקן אלימא זקן ממש והכתיב וכל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה. **ואיש** לא אכרית

הנה ימים באים וגדעתי את זרעך ואת זרע בית אביך מהיות זקן בביתך׃ והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן בביתך כל הימים׃ ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נפשך וכל מרבית ביתך ימותו אנשים׃

הא יומיא אתן ואקטוף ית תקפך וית תקוף דבית אבוך מלמהוי סב בביתך׃ ותהי מסתכל ותחזי עקתא דתיתי על אנש ביתך בחובין דחבתון בבית מקדשי ובתר כן איתי טבא על ישראל ולא יהי סב בביתך כל יומיא׃ ואינש לא אפסיק לך מן מדבחי להחשכא ית עינך ולאפחא ית נפשך וכל סגיאות ביתך יתקטלון עולמין׃

רלב"ג מהיות זקן בביתך ירצה בזה שלא יהיה מי שיזקין אבל ימותו בחורים. ולא יהיה זקן בביתך כל הימים ר"ל שלא ימצא זקן בביתו כל הימים כמו שהוא עתה שהיה בו עלי שהוא זקן וכשלא. ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי כדי שיראו ברעתם בהיותם תחת כהן מושל עליהם תחת אשר היתה להם הממשלה עליו זה קטנה ולזאת הסבה לא ימותו בביתך בשנים קטנים אבל ימותו בהיותם אנשים בדרך שיראו שפלותם ודלותם בעבודת הכהונה.

18

לך לכלות את עיניך ל' עצב' כמו כעסך אשר יהיו בזמן ההוא וכן לאדיב את נפשך כמו כעסך שיהיו בזמן
ההוא והוא כלומר שתמה שיראו בבית המקדש כהן יעבד עליהם ויותר יהיה שיהיה גדול מהם מעבודתם כולם ולא
יש אדם מהם וכבר לת' זקן ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי והטעם כמו שאמרנו אלו הכהנים שן ישכנו עמי
המשכנו בהיכל והוריד מהם וזהו השנה הגדול שיהיו ויראו ברעתם וכן משקר רעתם קרנם עם קרון ונו' ול'
אריה ברעתם ולאדיב את נפשך כמו הפסך מן ולאבן נפש וכן תר' ולאפחא נפשא וכן תרגו' ודאבון נפש ו
ומדיבות נפש ומפחון נפש" וכל מרבית ביתך כטעם אשר טפחתי ורביתי ימותו אנשים בחורים' וכן תר'
שלמין וכן כל אנשים זקנים וכל אחד יתפרש לפי מקומו"

רד"ק

וזה לך האות כשתראה מה שאמרתי בשני בניך ימותו שניהם ביום אחד יתברר לך כי כל הרעה אשר דברתי על בית ביתך יתקיים והנשאר נר מושן וכל מרבית ביתך וגם כל הפורענות שאמרתי לך יתקיימו •

ודין לך אתא דייתי לות תרין בנך לות חפני ולות פינחס ביומא חד יתקטלון תרויהון ואקים קדמי כהין מהימן דכמימרי וכרעותי יעביד ואקיים ליה מלכו קיימא וישמש קדם משיחי כל יומיא

וזה לך האות אשר יבא אל שני בניך אל חפני ופינחס ביום אחד ימותו שניהם׃ והקימתי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי יעשה ובניתי לו בית נאמן והתהלך לפני משיחי כל הימים׃

רלב"ג

כהן נאמן הוא צדוק שקנהו כהן הגדול אחר שהודח אביתר בימי שלמה" והתהלך לפני משיחי כל הימים ר"ל לפני המלך אשר יעמוד בימיו •

והקימותי לי כהן נאמן' אמרו כי זה היה צדוק
כי לא אבד עד רעו עד הגלות עד שמשה צדוק כהן גדול וזה היה כשהיה ברח דוד מפני
אבשלום שנסתלק אביתר והיה צדוק כהן שנאמר ויעל אביתר ואחר כך ויאמר המלך אל צדוק הכהן השב את
ארון האלהים העיר" ואותו היום נתמנה כהן גדול אבל לא היה כהן גדול עד שמשח שלמה למלך והוא נכ'
משוח לכהן גדול וקודם היום הזה לא היה משמש ורע עלי מהכהונה גדולה שהרי היה אחיה בן אחיטוב שהיה
אפוד במלחמת שאול ואחימלך היה כהן גדול בנוב ואביתר בנו היה כהן גדול עד שהוקם צדוק " כאשר
בלבבי ובנפשי יעשה פי' שיעשה כל אשר ברצוני וכן ת' דכמימרי וכרעותי יעביד" בית נאמן פי' קיים כמו
במקום נאמן כי זרע צדוק היו כהנים גדולים וכן תמצאם מיוחסים בספר דברי הימים עד עזרא " והתהלך
לפני משיחי כל הוא וזרעו ואמר לפני משיחי כי הכהן היה בא לפני המלך לשאלת הדרך בתומים ולא היה
המלך בא לפני הכהן אלא כשהיה שואל באורים ותומים כמו שאמרנו ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו ב

במשפט הלוים וגו' אבל בכל עת אחרת שירצה המלך לראות הכהן הגדול ולדבר עמו הכהן היה בא לפניו וכן אמר וזכריה הכהן ויבא ישב על כסאו והיה כהן על כסאו ועתה שלום יהיה בין שניהם. ואמר והיה כהן על כסאו לפני כסאו כמו שאמרים עליו הכהנים עליו שהוא כמו לפניו ויתר ישמעאל קדם משיחי ויראה לו כל ימיו כמו שפירשנו.

והיה כל הנותר
בביתך יבוא
להשתחוות לו
לאגורת כסף וככר
לחם ואמר ספחני נא
אל אחת הכהונות
לאכל פת לחם׃ והנער
שמואל משרת את
יהוה לפני עלי ודבר
יהוה היה יקר בימים
ההם אין חזון נפרץ׃

ויהא כל דאשתאר
בביתך ייתי
לאשתאלא ליה למעא
דכסף ופתא דלחמא
ויימר בבעו מני בעולחדא
ממטרת כהנייא
למיכל פתא דלחמא׃
ורביא שמואל
משמיש קדם יי בחיי
עלי ופתגמא דיי הוה
כסי ביומיא האינון
לית נבואה גליא׃

רד"ק

והיה כל הנותר וגו' להשתחוות לו כתרגו' לאשתאלא ליה כלו' ישפיל עצמו לפניו ויבקש ממנו על מחייתו לאגורת כסף בעבור אגורת כסף ואגורה מטבע קטנה והיא מן עשרים גרה ותרגו' למעה דכסף והתרגום עשרים גרה עשרין מען. ויש אומ' אותו מתרגומו שכר אגרא. וככר לחם כתרגומו ופתא דלחמא כלומ' חתיכת לחם. ספחני נא' חברני כמו ונספחו על בית יעקב. מהסתפח בנחלת יי' ועניינם החבור והדבקה. אל אחת הכהונות אל אחת מן המשמרות הכהנים וכן ת"י ממטרת כהנייא ממטרת כהניא. והנער שמואל משרת את יי' פירשנוהו. יקר' שלא היו נביאים בישראל וזהו אין חזון נפרץ. נפרץ' כמו ופרצת ימה וקדמה שלא היה חזון נפרץ אלא נגדר וסתום. יקר' מגונע וכן יקר רוח איש תבונה מונע דברים איש מבין. ותרגום יונתן הוא כפי שמונע הלשון כנבואה גלויה.

ר"לבג

והנה להשתחוות לו לאגורת כסף וככר לחם ר"ל שיבקש לו שיספחהו במשמרת הכהונה בעבור דבר מועט שיגיעהו מהתועלת בשביל הכהונה והוא מעט כסף וככר לחם ויספיק לו לראות שיחברהו לאחד מן המשמרות הכהונה כדי שיגיעהו ממנה מעט לחם לאכול וזהו תכלית הרעות לבא לבית עלי והוא להם אחר לא להם להשפיל את עצמם ויחסר להם מה שראוי להיות להם בדרך שלא ישאר להם אם מעט יוכלו לחיות ממנו בדוחק. והנה הנער שמואל היה משרת את יי' לפני עלי שהיה מיסר אותו על זה. והנה היה בימים ההם דבר יי' יקר ר"ל שהיתה הנבואה מעטה בזמנים על שלא היתה הנבואה אז מתפשטת אבל היה עמו הנבואה בזמנים שלא ימצא אז מי שיתנבא.

ויהי ביום ההוא ועלי
שכב במקומו ועינו
החלו כהות לא יוכל
לראות ונר אלהים
טרם יכבה ושמואל
שכב בהיכל יהוה
אשר שם ארון אלהים:

והוה ביומא ההוא
ועלי שכיב באתריה
ועינוהי שריאה
למכהי ולא יכיל
למחזי ובוצין בית
מקדשא דיי עד לא
טפא ושמואל שכיב
בעזרת לואי וקלא
אשתמע מהיכלא
דיי דתמן ארונא דיי:

רד"ק

ויהי ביום ההוא. הלילה ככל היום. במקומו. במקום שהכהנים ישנים לפנים מן הלוים. החלו כהות. שהיו כהות עם הזמן תחלה לא יוכל לראות תשפחה מרחוק ופי' לא יוכל לראות היטב אבל רואה היה שהרי אמר הלא ולא אמר כהו וכן הוא אומר מעקב אחר לא יוכל לראות ואחר אמר וירא ישראל את בני יוסף. וטעם הספור הוה במקום הוא לפי שעמו על פשוטו לא מנחתו לפי טעם כבוד ואם הוא דרך משל. ורבותינו ז"ל פירשו רוח הקדש הפך שאמר במשה רבינו ע"ה לא כהתה עינו ולא נס לחה וטעמו ש שהיתה רוח הקדש הולכת ופוסקת ממנו שלא היתה רוח אלהים כבתחלה מפני מעשי בניו לפי באה הנבואה הזאת אל שמואל ולא באה אליו. ובדרש אמר כהות ממש ואמר כל המעמיד בן רשע עיניו כהות מנין מיצחק וכן מעלי. ולדעת הדרש היה ספור זה הנה לפי שעתיד לזכור הנבואה שבאה לשמואל על עון בניו. ונר אלהים טרם יכבה. אם על נרות המנורה אמר היה זה קודם עלות השחר. כי הנרות היו דולקים מערב עד בקר ואעפ"י שפעמים היו כבות והכהן כשהיה מטיבן בכל שמן היו נותנין בהם במדה שיהיו דולקים מערב עד בקר וברוב פעמים היו דולקות עד בקר ונר מערבי בכל זמן היו מוצאין אותו דולק. והנה כי באה זאת הנבואה לשמואל קודם שכבו הנרות. כשעה שהיא כמו זמן קריאת הגבר שהרי אמר אחר כן וישכב שמואל עד הבקר וגו'. ובדרש אמר כי על נר הנבואה אמר ואמרו וזרח השמש ובא השמש שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק עד שהוא מזריח שמשו של צדיק אחר. עד שלא השקיע שמשו של משה רבינו ע"ה הזריח שמשו של יהושע. עד שלא השקיע שמשו של עלי הזריח שמשו של שמואל זהו שאמר ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'. דרך עם ונר אלהים טרם יכבה כי הנר היה בהיכל ה' ושמואל היה שוכב במקומו. כי שמואל לא היה שוכב בהיכל ה' אלא בעזרת הלוים לפי שהיתה מחיצתו כשוכב לפי שאינו דרך עם בהיכל ה' וכן פירשו רז"ל. לא יתכן

רלב"ג

ויהי ביום ההוא שכבר היה איש האלהים אל עלי להגיד לו הדברים הקודמים. והנה עלי היה שוכב במקומו מרוב הזקנה והחלו עיניו להיות כהות באופן שלא יוכל לראות. והנה טרם שכבה נר אלהים וקודם אל עלות השחר היה שמואל שוכב אצל היכל ה' אשר שם ארון האלהים בלשכה אחרת שהיתה שם. וכבר הוא הכהן בגבעה האלהים הנזכרים הלכה לגבע אלו הכהנים בה עד שקרא אליו ה' במראה הנבואה ואמר הנה

לא הבין הפסוק כפשוטו שהרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ופי' שהיה שוכב בהיכל כן ת' ובוצין
בית מקדשא דיי' עד לא טפא ושמואל שכב בעזרת לואי וקלא אשתמע מהיכלא דיי' דתמן ארונא דיי' ונבדר
בהיכל ה' אשר שם ארון האלהים ויקרא ה' אל שמואל' וירץ וגו' ויסף וגו' וקול יוצא מתוך ההיכל מבית קדשי
הקדשים שנקרא לשמואל. אוף מקרא הקטון מחובר לראש מקרא האחרון וזהו שאמ' הכתוב ורמז אל' בקולו
כמו שאמר עלי היה כהן ושוכב מבפנים ושמואל לוי ושוכב מבחוץ והפך הקול דרך עלי לשמואל ודבר עמו מן
מבחוץ' אשר שם ארון אלהים' כלא הא' הידיעה והמסורת עליו לית כותיה'

רד"ק

טרם ידע את ה'. פי' טרם שידע את ה' היה זה שקרא אליו ולא הבין כי עדין לא ידע את ה' ולא נגלה אליו דב' ה' בנבואה. נפי' לא היה מבין כי ה' קורא אלא כי אם אדם. לפי' קם נ"ה הלך אל עלי. וטרם ידע וטרם יגלה הוא כפל דברי' או פי' טעם ידע כי עדין לא ידע מחכמות האלהות. אעפ"י שלמד בשאר החכמות כי אלו למד כבר החכמה היה מבין ומשכיל בקול הנבואה. ונראה כי כן דעת יונתן שתרג' עד לא אליף למדע דאולפן דיי'. ויסף וגו' ויבן עלי כי נשתי פעמים קרא שומע ואמר עלי כי נבואה לו לשמואל שהאל קורא אותו

ויקרא יהוה אל שמואל ויאמר הנני׃ וירץ אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא קראתי שוב שכב וילך וישכב׃ ויסף יהוה קרא עוד שמואל ויקם שמואל וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא קראתי בני שוב שכב׃ ושמואל טרם ידע את יהוה וטרם יגלה אליו דבר יהוה׃ ויסף יהוה קרא שמואל בשלישית ויקם וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויבן עלי כי יהוה קרא לנער׃

וקרא יי לשמואל ואמר הא אנא׃ ורהט לות עלי ואמר הא אנא ארי קריתא לי ואמר לא קריתי תוב שכוב ואזל ושכיב׃ ואוסיף יהוה מקרי עוד שמואל וקם שמואל ואזל לות עליו ואמר הא אנא ארי קריתא לי ואמר לא קריתי ברי תוב שכוב׃ ושמואל עד לא אליף מדע אולפן מן קדם יי ועד לא אתגלי ליה פתגם נבואתא דיי׃ ואוסיף יי מקרי שמואל בתליתא וקם ואזל לות עלי ואמר הא אנא ארי קריתא לי וסבר עלי ארי מן קדם יי מתקרי לרביא׃

רלב"ג

ויקם כדמה לו שעלי היה קורא אותו ורץ לעלי. ויקם כדמה לו גם שעלי היה קורא אותו עד שהבין עלי כי ה' קורא לנער׃

2.0

ומיתך שנית כדמיה לו זה ולא היה קורא לו אדם אבל כאשר ראה כי שלש פעמים בזה אחר זה שמע הקול אחד
שפעם מתוכנו ידעו לא היה הטעה שמואל באמת היה שומע הקול ולא היה קול אדם כי לא היה שם אדם אחר
שהיה קורא אותו ולפי' הבין עלי כי קול מלאך יי' היה והקשה ר' אברהם בן עזרא ז"ל כי לפי ששמואל לבדו
היה שומע את הקול ועלי לא היה שומע אותו ידע עלי והבין כי קול נבואה היה שהקב"ה משמיע אותו למי ש
שירצה וכן וישמע את הקול מדבר אליו וכן אמרו רז"ל מדבר אליו קולו קולו אלא משה שומע ואין ישראל
שומעים ·

ואמר עלי לשמואל
איזיל שכוב ויהי אם
יקרי לך ותימר מליל
יי ארי שמע עבדך ו
ואזל שמואל ושכיב
באתריה ואיתגלי יי
ואתעתד וקרא כזמן
בזמן שמואל שמואל
ואמר שמואל מליל
ארי שמע עבדך ׃

ויאמר עלי לשמואל
לך שכב והיה אם
יקרא אליך ואמרת
דבר יהוה כי שמע ע
עבדך וילך שמואל
וישכב במקומו ויבא
יהוה ויתיצב ויקרא
כפעם בפעם שמואל
שמואל ויאמר ש
שמואל דבר כי
שמע עבדך ׃

רלבג

ועלו שאם יקראהו
עוד יאמר לו דבר
יי' כי שומע עבדך
· וידמה שלא סמך
שמואל על זה כי
יי' קורא לו להיות
דבר יי' והיה ה
הנבואה יקר בימים
ההם עם היותו קטן ה
היותו בלתי ראוי
לנבואה ·

רדק

ויבא יי' ויתיצב
הראה כי בפעם
הזאת הראית
תמונה לנגד ע
עיניו במראה
הנבואה לפי'
אמר ויתיצב כמו
ויתיצב מלאך יי'
בדרך וגו' ויאמר שמואל דבר כי שומע ע
עבדך ולא אמר יי' כמו שצוהו עלי כי ירא עדין
מהזכיר את השם יתברך מכאן דרשה ויש לו
דרש יושב שמא קול אחר הוא כמו שאמר כי קול אחר הוא וכן בדברי רז"ל תנו רבנן ויאמר עד אמר ר' אלעזר זו
רות המואביה ושמואל הרמתי רות דאלו נעמי הא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירדת
הגרן ואילו ברידה כתיב ותרד הגרן ותעש ככל אשר צותה חמותה שמואל הרמתי דאילו עלי קאמר ליה לך
שכב והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר יי' כי שומע עבדך ואילו כד הוה כתיב ויאמר שמואל דבר כי שומע
עבדך · ואמרו ז"ל שאלה דברי דרך ארץ האחד מהם מה יעשה האדם ויחכם הרבה בישיבה וימעט בסחורה
אמרו לו הרבה עשו כן ולא הועיל אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי יי' יתן חכמה מפיו
וגו' ואמר ר' חייא משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו ולאוהביו משגר להם
ממנה שלפניו מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגיא חכמה בלא דרך ארץ שהיא הסחורה עד כאן דרשה ·
ויאמר יי' אל שמואל'

רד״ק עושה דבר זהו גלות הארון והלקח מכהן והפשל שרשו גלגולות עמך הבועת הרעשה כמו נקלגלו שפתי׳ ביום ההוא שיקים זה הדבר הקשה אשר כל שומע תצלינה ב׳ אזניו׳ כמו
ההוא אקים עליו מה שדברתי אל ביתו על ידי איש האלהים כמו שכתו׳ למעלה כי כשוב הקוא הקים התחלת
הפורענות הגדולה אל בית עלי עד שיותם כמו וכן אכלה הרעה על בית עלי עד עולם מדור לדור לא מיתסר
אנשים כמו יה״ שם׳ אלהתם כמו עלבתם וכן אלהקדים לא אכל׳ והגרתי לו כי שופט אני לא יכלה משפטי
כורע עד זמן קצב

אלא עד עולם אשפטם
שיתכו ויקרו ימיהם
בעון אשר ידע בעון
סימוך למלת אשר כמו
אין כעון הדבר
אשר ידע וכשעו ילקה
זרעו עד עולם כמו ש
שכתב ומשלם עון אבות
אל חיק בניהם אחריהם
פי׳ אל חיק הדורות
הבאים אחרי אבותם
בדרך רעם׳ ואעפ״
שהיו בכמו זכאים

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל הִנֵּה
אָנֹכִי עֹשֶׂה דָבָר בְּיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעוֹ תְּצִלֶּינָה שְׁתֵּי
אָזְנָיו׃ בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶל־
עֵלִי אֵת כָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־
בֵּיתוֹ הָחֵל וְכַלֵּה׃ וְהִגַּדְתִּי לוֹ
כִּי־שֹׁפֵט אֲנִי אֶת־בֵּיתוֹ עַד־ ע
עוֹלָם בַּעֲוֹן אֲשֶׁר־יָדַע כִּי
מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו וְלֹא כִהָה בָּם׃

וַאֲמַר יְיָ לִשְׁמוּאֵל הָא אֲנָא
עָבֵיד פִּתְגָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דְּכָל
דְּיִשְׁמְעִנֵּיהּ יִצְלָן תַּרְתֵּין
אֻדְנוֹהִי׃ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲקִים
לְעֵלִי יָת כָּל דְּמַלֵּילִית עַל
אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ אִתְּמַר וְאַשְׁיֵצֵי׃
וְחַוֵּיתִי לֵיהּ אֲרֵי מִתְפְּרַע אֲנָא
מִן אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ עַד עָלְמָא
בְּחוֹבִין דְּיִדַע אֲרֵי מְרַגְּזִין
לְהוֹן בְּנוֹהִי וְלָא כַהָא בְּהוֹן׃

האל יתעלה שמו קורא הדורות מראש ויודע מה שיות ידע כי לא יהיה בבנו עד עולם שיהיה זכאי כל כך
שלא יזכר לו עון אבותו זה וגם ידע שיסורו מאחרי ה׳ בבית אלהים ככה עלגנ ונו׳ נתעשת בם ישראל לא כן
זרעו בחזק כמו שאמ׳ יחזקאל הנביא עליו הכהנים בבית הקדש והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו ונו׳
כי מקללים להם בנו׳ תקון סופרים כי היה לכתוב אלא שכנה הכתוב וזה אחד משמונה עשרה פסוקים
שהם תקון סופרים׳ והקללה הזאת היא עמן בזיון כמו שאמ׳ עלי עליהם ובוזי יקלו׳ ויונתן תרגם ארי
מרגזין להון בנוהי׳ ולא כהה בם׳ לא עצרם ולא מכעם ואעפ״ שאמר אל בני כי לא טובה השמועה
זה היה לעת זקנתו שלא היו יראים ממנו ומתחלת עשותם הרעה היה לו למחות ולהריב עמהם בחוזקה ולא
עשה כן׳ ורש״י ז״ל פי׳ לא כהה לא הכהה פניהם להעבירם ע״
ולכן נשבעתי לבית עלי

רד"ק ולכן נשבעתי לבית עלי וגו' ג
בזבח ובמנחה לפי שהיו הכהנים
ומקריבים זבח ומנחה אמר כן כלומר שלא תועיל
להם כשיביאו לפני ה' או מפני שמעלו בזבח
ובמנחה אמר אעפ"י שיתגדלו בזבח ובמנחה לכפר
מעשיהם לא יכופר
להם לעולם מכאן
דרשו בדברי
רז"ל אמר ר' יצחק
לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שהשוו
קטן כגדול שנאמר והיה כעם ככהן וגו' וכתיב
בתריה הבוק תבוק וגו' אמר רב עמרם בריה דר'
שמעון בר אבא אמר ר' חנינא לא חרבה ירושלים
אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה שנא' היו שריה
כאילים לא מצאו מרעה וגו' מה אילים אלו בשעת
השרב ראשו של זה כנגד זנבו של זה אף ישראל
שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו
זה את זה. אמר שלא לא חרבה ירושלים אלא בשביל
שלא היו להם בושת פנים זה מזה שנאמר הובישו כי
תועבה עשו גם בוש לא יבושו וגו' וכן היו דורו של
עלי דרשה על לכן נשבעתי לבית עלי ירושלמי
אמר ר' חייא בר אבא הוה קאי מבלי עם רבנן
וקם נפק מן אחורוי מבלי חסל ר' חייא בר בא ויתיב
ליה בגין דלא מעבר קמוי שדי מאריך בצלותיה
כיון דקם אמר ליה ר' בן אתון נפקון נבנבון מן
מבעין רבנן אמר ליה מן דבית עלי אנא

ובכן קיימית לבית עלי
אם ישתבקון חובי בית
עלי בנכסת קודשין ו
ובקורבן עד עלמא ׃

וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית
עֵלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן
בֵּית עֵלִי בְּזֶבַח ו
וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם ׃

רלב"ג והנה הודיעהו השם בזה הנבואה
הרעה העתידה לבא על ישראל במלחמת
פלשתים שימותו בה רבים מישראל ולוקח ארון האלהים
וימותו חפני ופנחס והרעה העתידה לבא לכהונה שי
ם מית בה בית עלי מה שכבר הגיד אליו איש האלהים וידיעת
זאת אמר האל
וכלם מי שיתאבל ה
הפורענות הידו
במלחמה שימותו
בה חפני ופנחס
וכלי הפורענות
היה כשמן טוב שר
הכהנים ואמר כי כל שומעו תצלינה שתי אזניו להפלגת
הוסיף הטעם הזה יהיה הקול ההוא מרעיד האוזניים
וכאלו מאוזן האדם מהקול ההוא תתחדש הצלצול ו
והחבורה באוזן מקללים להם כמו ולא כהה בהם הרעה
בזה שהוא ידעם ישראל היו מקללים כמו נשבר
הנושא שהיו עושקים אותם בית עלי ממה שהיו ה
אוכלים מהם מהזבחים ובעבור הענין שהיתה בהם
מהקרבת הקרבנות אשר אוכלו להם עד שכבר ישכבון
והקרבנות הנשים הצובאות פתח אהל מועד לא קרבן
ערין והנה לא הוכיחם עלי על זה באופן שימנעם מ
מעשות כן אבל אמר להם אל בני כי לא טובה השמועה
וגו' ולא הקפיד אחר זה שיוסרו מהחטאים ולכן נשבע
השם לבית עלי שלא יתכפר להם עונם באמצעות ה
קרבנות כאלו יאמר זבח ומנחה כי כלם באים לכפרה
ומזה המקום דקדקו רבותינו ז"ל שהכפרה

דכתיב אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה וגו'
פירושו כהלק ליקח ושחד בכבריקם ז"ל בזבח ו
ובמנחה אינו מתכפר אבל בתפלה מתכפר וכן
עלי וכן תרגם יונתן לא יתעכבון טופרוי' דרש
אחרת כלשון כבלי רז"ל דרשו בזבח ובמנחה הוא
דלא מתכפר אבל מתכפר בתלמוד תורה וגמילות
חסדים ויש אומרים אבל מתכפר הוא בתפלה וזהו
לשונם ז"ל ר' יצחק אומר יפה צעקה לאדם בין קודם
גזר דין בין לאחר גזר דין וגזר דין דצבור מי
מיקרע והא כתיב אחד אומר כבסי מרעה לבך
ירושלים וגו' וכתיב אחד אומר כי אם תכבסי בנתר
וגו' מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין לא אידי ואידי לאחר גזר דין ולא קשיא כאן בגזר דין שיש
עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה כדרב שמואל בר אמי דאמר רב שמואל בר אמי ואמרי לה
אמר רב שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר ולכן
נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה' אמר רבה בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל
מתכפר בתורה' אביי אמר בזבח ובמנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובמעשים טובים
ובגמילות חסדים' רבה ואביי מדבית עלי קא אתו רבה דעסיק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסיק
בתורה ובגמילות חסדים חיה שתין שנין" תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מיתתן בני
שמנה עשרה שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת בית עלי אתם דכתיב בהו
וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו והיו קורין אותן משפחת
יוחנן על שמו' אמר רב שמואל בר אידיא משמיה דרבינא מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם' אינו נחתם ו
והכתיב נכתם עונך לפני אלא אע"פ שנחתם מתקרע שנאמר כי"י אלהינו בכל
קראנו אליו' והכתיב דרשו י"י בהמצאו כאן
ביחיד כאן בצבור ויחיד אימת אמר רב נחמן
אמר רבה בר אבוה אלו עשרה
ימים שבין ראש השנה
ליום הכפורים'
עד כאן דרשה"

לא תשלם לבית עלי בזבח ובמנחה' ואמרו תשלום במה
שהוא יותר טוב מהם והוא העסק בתורה ובגמילות
חסדים ומזה המקום יותר הספק אצלי איך ענש קשה
האנשים שלא חטאו מפני חטא אבותיהם' ווה כי זה
העונש לא היה אלא למי שלא ידע את י"י מהכהנים
שהיה אוחז את חטא אבותיהם' אמנם מי שיתעסק
מהם בידיעת הש"י יכול מן העונש הזה אלא שבכל
ימשך לו שנוי מה ממקרה בעבור חטא אבותיו והוא
שלא תהיה לו שררה בעטן הכהונה מפני היות סרה
מכל משפחתו בחטא האבות"

רד"ק ויפתח כלו' קם בבקר ופתח דלתות בית יי' כמנהגו ולא הלך אל עלי
שקומו לספר לו המראה כי ירא מהגיד לו: ויאמר וגו' כה
יעשה לך אלהים כן מנהג הלשון לומ' דבר זה בשבועה וכן כה יעשה לי אלהים וכה
יוסיף. ובדרש כה יעשה לך אלהים. כשם שאתה בא יורשין את מקומך כך אתה
כמך יורשין את מקומך: ויגד לו וגו' ולא כחד ממנו. בדרש אעפ"כ אמר לו
קללתו מכאן
אמרו קללת חכם
אפי' על תנאי
היא באה. יי'
הוא. בדרש אל
אדון הוא מרי
הוא קטן בעיני
יעשה: ויגדל
ולא הפיל
מכל דבריו ארצה'
כל מה שהיה א
אומר שלא נא
והבה מקיים על
ידו אפי' הדברים
שהיה אומר שלא
ברוח הקדש' והוא
הדבר ידעו כל
ישראל כי נאמן
שמואל לנביא ליי'
ותרג' ולא בטיל
מכל פתגמוהי
חד'

ושכיב שמואל עד צפרא
ופתח ית דשי בית מקדשא
דיי ושמואל דחיל מחואה
ית חזו נבואתה לעלי
וקרא עלי ית שמואל ואמר
שמואל ברי ואמר הא אנא
ואמר מה פתגמא דמליל
עמך לא כען תכסי מיני
פתגמא כדין יעביד לך יי
וכדין יוסיף אם תכסי
מיני פתגמא מכל פתגמיא
דמליל עמך וחוי ליה
שמואל ית כל פתגמיא
ולא כסי מיניה ואמר
יי הוא דתקין קדמוהי
יעביד
ורבא שמואל ומימרא
דיי הוה בסעדיה ולא
בטיל מכל פתגמוהי חד

וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל עַד הַבֹּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת דַּלְתוֹת בֵּית יְהוָה וּשְׁמוּאֵל יָרֵא מֵהַגִּיד אֶת הַמַּרְאָה אֶל עֵלִי׃ וַיִּקְרָא עֵלִי אֶת שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה לְּךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ׃ וַיַּגֶּד לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים וְלֹא כִחֵד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמַר יְהוָה הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָו יַעֲשֶׂה׃

וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיהוָה הָיָה עִמּוֹ וְלֹא הִפִּיל מִכָּל דְּבָרָיו אָרְצָה׃

רלב"ג כה יעשה לך
אלהים וכה יוסיף הוא
לשון קללה וקרוב כי כה
יעשה לך אלהים רע כי
לא היה יודע על
שיהיה ענין הקללה
הזאת דבר קללה
ויורה על אמתת
זה קצת מה שאמ'
בן הדבר כה יעשה
לי אלהים וכה יוסיף
ואמנם אז"ל הואיל
מזה שקללת חכם
אפי' על תנאי היא
באה על הדרש

רד״ק ויוסף ה' להראה בשלה כמו שנראה ובן להראות אל
מעתה כמו שנראה בשלמה הקטן הקטן ה״ס
בגלה ה' אמר רש״י ז״ל לפי שהם למעלה ודבר ה' היה
יקר בימים ההם אמר כאן כי מעתה נגלה שמואל
בגלה ושבה והרבה לנבואות וי״ל טעם מלתם לפי שאמר
ויוסף אמר ה' ה
בהראה הראשונה
הנראה לשמואל
היתה בשילה בבית
ה' וכן עתה
הוסיף להראה
לו בשילה המראה
הזאת היתה לו
לנבואות בם י
ישראל לעזרה
לקראת פלשתים
למלחמה ורבו
שאמר כדבר ה'
וכן אמר ויהי דבר
שמואל לכל
ישראל ויצא ישר'
כלומר נה אותם
לצאת כדבר ה'
ויצאו ועד אותם לצאת להכנע לפני פלשתים לפי שהיו
עובדים אלהים אחרים והיו ... בעבור
עם לצאת והנגפו ויהי דבר ה' ועל ... אבנו
העזר כמו האבן העזר והסתכלות זה ס
כשהיה ואת האבן אבן נגף היתה ולא אבן עזר
ועדין לא נקראת אבן העזר ס על ... המה

וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל
מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע
כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא
לַיהוָה׃ וַיֹּסֶף יְהוָה
לְהֵרָאֹה בְשִׁלֹה כִּי־
נִגְלָה יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל
בְּשִׁלוֹ בִּדְבַר יְהוָה׃
ד וַיְהִי דְבַר־
שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל
וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לִקְרַאת
פְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה
וַיַּחֲנוּ עַל־הָאֶבֶן הָעֵזֶר
וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בַאֲפֵק׃

וִידַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן
וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע אֲרֵי
מְהֵימַן שְׁמוּאֵל בְּפִתְגָמֵי
נְבוּאָתָא דַיְיָ׃ וְאוֹסִיף יְיָ
לְאִתְגְּלָאָה בְשִׁילוֹ אֲרֵי
אִתְגְּלֵי יְיָ לִשְׁמוּאֵל
בְּשִׁילוֹ בְּפִתְגָמָא דַיְיָ׃
וַהֲוָה פִּתְגָם
שְׁמוּאֵל מִתְרְעֵי לְכָל
יִשְׂרָאֵל וּנְפַק יִשְׂרָאֵל
לְקַדָּמוּת פְּלִשְׁתָּאֵי
לְאַגָּחָא קְרָבָא וּשְׁרוֹ
עַל אֶבֶן סַעֲדָא
וּפְלִשְׁתָּאֵי שְׁרוֹ בַאֲפֵק׃

רלב״ג ס עלמן שמואל לנביא לה' למה
מנה שהיה שלא יפול מכל דבריו
ארצה לא ישאר לשמיעת אות מופת אחר שהוא
נביא לפי שזה דבר מיוחד בנביא ולא ... יקרים
בשאר הקודשות כמו הלוים והקסם והכהני שמי
כי הקסם יאמרו
אמת לפעמים
הנה יכזבו פעמי'
רבות ואין הענין
כן בנביא ס
כל דבריו אמת
ודבר יתאמר
נבואה זה שנה מן
מהדברים יבדק
זה בנביא ובמי
זה מקום לו ס
ידמה שאמרה
שהנביא הבנואה
מכנת הבוטחת
ודברי עצת
האלהיות יקרה
שלא יתקיים כשיעתקו האלהים שבה להם הייעוד
מהטוב אל המקרה אחר בה להם בעבור הייעוד
הרע והנה זכר שבבר הוסיף ה' להראה בשילה
לשמואל והנה היה דבר שמואל לכל ישראל לנביא
ענ' בעניני הנבואה ובזה האופן היה מנהיג
אותם בם נביא ענ' כ בבר נתפרסם להם כי הוא
היה נביא אמת אחר זה ספר כי כבר יצא ישראל
לקראת פלשתים למלחמה מעצמם ולא שאלו בנביא

האחרת שנעשה שאול עם פלשתים בין המצפה ובין השן
קרא אותה שמואל אבן העזר שעזרם האל במלחמה אבל מה שכתב בזאת המלחמה אבן העזר דברי הסופר
הם קראה עש״ סופה וכן וירדוף עד דן׃

עם היות אלהים אורים ותומים ונביא איך יתנגפו
בדבר המלחמה הזאת ובסוף העמן מיתו רבים
מישראל וארון האלהים נלקח ובזה נתקיים
מה שאמר האל לעלי ומה שאמר לו שמואל׃

ויערכו פלשתים לקראת
ישראל ותטש המלחמה
וינגף ישראל לפני פלשתים
ויכו במערכה בשדה
כארבעת אלפים איש׃ ויבא
העם אל המחנה ויאמרו
זקני ישראל למה נגפנו יהוה
היום לפני פלשתים נקחה
אלינו משלה את ארון ברית
יהוה ויבא בקרבנו וישענו
מכף איבינו׃ וישלח העם
שלה וישאו משם את ארון
ברית יהוה צבאות ישב
הכרובים ושם שני בני עלי
עם ארון ברית האלהים
חפני ופינחס׃

וסדרו קרבא פלשתאי
לקדמות ישראל ואתרטישו
עבדי קרבא ואתברו ישראל
קדם פלשתאי ומחו בסדרא
בחקלא כארבעה אלפין גבריא
ואתא עמא למשריתא ואמרו
סבי ישראל למה תברנא יי
יומא דין קדם פלשתאי נסב
בען לנא משילו ית ארון
קימא דיי ויהך בינגא בדיל
יקר שכינתיה ויפרקנא מיד בעלי
דבבנא ושלח עמא לשילו
ונטלו מתמן ית ארון קימא
דיי צבאות דשכינתיה שריא
על מן כרוביא ותמן תרין
בני עלי עם ארון קימא
דיי חפני ופינחס׃

רד״ק ותטש
המלחמה׳ כטעמו ויטשו
על המחנה ענין
התפשטות והדבר׳
ות״י ואתרטישו עבדי
קרבא׳ ויבא העם
וגו׳ ויושיענו׳ ת״י
בדיל יקר שכינת׳
יפרקנא מיד בעלי
דבבנא׳ וישלח
העם וגו׳
את ארון ברית ה׳
צבאות יושב הכרובים
טעם הספור לא כי
הוא ארון הקיימת
להגביר אותנו ו
והאלהים אויבנו׳ יושב
הכרובים שכינתו בין בדי הארון להודיעם כי הוא קדוש לכל
אדם לכל אשר יקראוהו באמת׳ ולא כן הטעות לכל זה הדור
היה במנהג והטעות גרמו׳ ומפני זה אמר ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלהים חפני ופנחס להודיעם כי הם
גרמו המגפה וכי שיבאו הם למלחמה היתה סבה מיתת האלהים שאלו זקני ישראל את הארון והם גרמו
המגפה עם עונות ישראל הבאים למלחמה כי היו בהם עובדי ע״ז׳ והארון הזה ארון שבו מונחים שברי
לוחות והוא היה יוצא עמהם למלחמה שנאמר עליו וארון ברית יי׳ נוסע לפניהם׳ ומזה מחלוקת בדברי
רבותינו ז״ל בדבר זה מהם אמרו כי שברי לוחות מונחים בארון אחד

ויש מפרשים בארון ומה שאמר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' פי' ושמתם אותו בארון מצד לוחות ברית ה'׳
ומקצת אמרו כי כמין גלוסקמא עשו לארון מבחוץ ושם היה ספר תורה מונח וזהו שאמר מצד ארון ברית ה'׳ ומקצת
אמרו כי בארון אחד לבדו היה ספר תורה מונח ומקצת אמרו כי לשברי לוחות היה ארון לבדו והוא היה יוצא
למלחמה׳ והפסוק מוכיח כי לוחות השניות היו בזה הארון שהביאו למחנה שהרי אמר יושב הכרובים׳ מה אק
כי הכרובים היו עליו ושם כי זה הארון שיצא למלחמה הזאת וזהו שהיה בבית שמש נשוך מצדק פלשתים
והוא שהיה בקרית יערים ובבית עובד אדום ובעיר דוד והעלהו והכניסו לבית קדשי הקדשים
והדרש בפסוק ועלה האיש ההוא מעירו למעלה דרשה בפסוק ושם שני בני עלי עם ארון וגו' אמ' ר' שמואל
בר נחמני אמר ר' יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה׳ שנ' ושם שני בני עלי חפני ופנחס סבר לה
כדרב דאמ' רב פנחס לא חטא אלא מה אני מקיים ואת אשר ישכבון את הנשים וגו' מתוך ששהו את קיניהן ולא
הלכו אצל בעליהן מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבום׳ גופא אמ' רב פנחס לא חטא שנא' ואחיה בן אחיטוב אחי
איכבוד בן פנחס בן עלי אפשר חטא בא לידו והכתוב מייחסו והלא כבר נאמ' יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער
ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות׳ אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים׳ ואם
כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות אלא לאו שמע מינה פנחס לא חטא׳ אלא הכתיב אשר ישכבון
אמ' רב נחמן ישכבן כתיב׳ והכתיב אל בני אמ' רב נחמן בני כתיב׳ והכתיב מעבירים עם ה' אמ' רב הונא
בריה דרב יהושע מעברם כתיב׳ והא כתיב ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה'׳ אלא מתוך שהיה לו לפנחס
למחות בחפני ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאלו חטא׳

וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה אֶל הַמַּחֲנֶה
וַיָּרִעוּ כָל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֹם
הָאָרֶץ׃ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים אֶת קוֹל
הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מֶה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה
הַזֹּאת בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים וַיֵּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה
בָּא אֶל הַמַּחֲנֶה׃ וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ
בָּא אֱלֹהִים אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי
לֹא הָיְתָה כָּזֹאת אֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם׃

וַהֲוָה כַּד אֲתָא אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ
לְמַשְׁרִיתָא וְיַבִּיבוּ כָל יִשְׂרָאֵל יַבָּבָא
רַבָּא וְאִשְׁתְּגִשַׁת אַרְעָא׃
וּשְׁמַעוּ פְלִשְׁתָּאֵי יָת קָל יַבָּבְתָא וַאֲמַרוּ
מָה קָל יַבָּבָא רַבָּא הָדֵין בְּמַשְׁרִית
יְהוּדָאֵי וִידַעוּ אֲרֵי אֲרוֹנָא דַיְיָ אֲתָא
לְמַשְׁרִיתָא׃ וּדְחִילוּ פְלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי
אֲמַרוּ אֲתָא אֲרוֹנָא דַיְיָ לְמַשְׁרִיתָא
וַאֲמַרוּ וַי לָנָא אֲרֵי לָא הֲוָת כִּדָא
מֵאִתְמָלֵי וּמִדְקַמּוֹהִי׃

רד"ק

מיד האלהים האדירים האלה' תר' מיד מימרא דיי' דשבחו' הי' רברבן וגו' פרוש במדבר מן ומדברך נאוה והוא פרושו במכות ובדברו הכה במצרים ועשה הוא בעצמו בלא שליח ובדברי רז"ל שרובם דבר' נאמרה הפרשה

מי יצילנו מיד האלהים האדירי' האלה' על כאן דברי נדיקים שהם' אנשי הרשעים היו אומרים אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר' אשר מסור' באמרות היו לנו ואותן השמן על המצרים ושאר המכות כלה על ענינו במדבר אין ע מכה של מ מעתה אמן להם הנה' אתם אומרים שאין לו מכה של אש אבל אש עליכם מכה שלא כייתה מעולם והיה אחד מהם יוצא בשחור ועכבר יוצא מן השחור ושומט בני מעיו וחוזר לשחור וכן הוא אומר ויכבד יד יי' על האשדודים' שולט בכבר ואחר שוף וינגע ולא ירא אלהים על עמלק שרוב דברים כתובים כאן:

תרגום

וי לנא מן ישזבננא מיד
מימרא דיי' דעובדוהי
רברבן אלין אינון
גבורתא דיי' דמחא ית
מצראי בכל מחא
ולעמיה עבד פרישן
במדברא׃ אתקפו והוו
לגברין פלשתאי דלמא
תשתעבדון ליהודאי
כמא דאשתעבדו לכון
ותהון לגברין גיברין
ותגיחון קרבא׃ ואגיחו
קרבא פלשתאי
ואתברו ישראל ואפכו
גבר לקרווהי והוות
מחתא רבא לחדא
ואתקטל מישראל
תלתין אלפין גבר רגלי׃

מקרא

אוי לנו מי יצילנו מיד
האלהים האדירים
האלה אלה הם
האלהים המכים את
מצרים בכל מכה
במדבר׃ התחזקו והיו
לאנשים פלשתים פן
תעבדו לעברים
כאשר עבדו לכם
והייתם לאנשים
ונלחמתם׃ וילחמו
פלשתים וינגף ישראל
וינסו איש לאהליו
ותהי המכה גדולה
מאד ויפל מישראל
שלשים אלף רגלי׃

רלב"ג

אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר ר"ל במדבר ם עמן קריעת ים סוף היה במדבר אשר בין ארץ פרעה וחילו' וכבר הכה קודם זה במצרים במכות רבות מהמכות' פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם' זה מורה ם לא היו פלשתים מושלים בישראל ולא ישראל בפלשתים' ואפשר שמזמן קרוב יצאו ישראל מעבודתם' או אפשר שאחר זמן עבודתם היה הפלשתים על מות עלי' ויהי אחר כל זאת שמשון בכלל זה נשאת על ונמנו לשפטים ם רוב שנות שמשון היה בשנות שרם פלשתים' ובשלם היה שמשון שם היה שופט אותם עלי"

רד"ק וירץ איש בנימן דרשו ז"ל זה היה שאול בן קיש שחטף את הלוחות מיד גלית הפלשתי ובכרוז ג' ורחוק הוא שיוציא אדם את הלוחות מן הארון שהרי כמה כהנים וכמה רשות נתנו לפלשתים מקדושת הארון בהיותו בארץ פלשתים לבד כ"ש אם שלחו בו יד' ש"ט גם אנשי בית שמש שהיו ישראלים מתו כמה מהם כי ראו בארון ה'. יך דרך מצפה כתו' יך וקרי' שהיה מבט לעיניו ומפחד על ארון האלהים שיצא וכתב יך לנוקטע על ויך לגבוד אותו וקרי יד שפי' מקום כמו ויד תהיה לך כלו' היה יושב על הכסא במקום שהיה רואה דרך הבאים מן המלחמה והיה מצפה ומיחל שישמע אדם כי היה לבו חרד על ארון האלהי' יונת' תרגם בן שער שהיה על כבש אורח תרעא מסכי׃

רלב"ג והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה ר"ל שהיה הכסא במקום שהיה מצפה ומביט הדרך אשר יבא ממנו המבשר להגיד לו מה שקרה לארון האלהים כי היה לבו חרד על ארון האלהים׃ ולזאת הסבה היה הכסא אצל השער לראות העוברים והשנים זה מורה על רוב חסידותו שלא היה חרד לבניו עם מה שנאמר לו איש האלהים שבל ימותו ביום אחד גם בשמעו מות חפני ופינחס לא חרד מאד על ששמע שארון האלהים נלקח כי אז נפל אחורנית מעל הכסא מרוב החרדה ונשברה מפרקתו מרוב החולשה ומרוב מכובד גופו מרוב הזקנה כי מכובד הגוף היה סבה מיתתו כנפלו׃

וַאֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקָח וּשְׁנֵי בְנֵי עֵלִי מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס׃ וַיָּרָץ אִישׁ בִּנְיָמִן מֵהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא שִׁלֹה בַּיּוֹם הַהוּא וּמַדָּיו קְרֻעִים וַאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ׃ וַיָּבוֹא וְהִנֵּה עֵלִי יֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא יַךְ דֶּרֶךְ מְצַפֶּה כִּי הָיָה לִבּוֹ חָרֵד עַל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בָּעִיר וַתִּצְעַק כָּל הָעִיר׃ וַיִּשְׁמַע עֵלִי אֶת קוֹל הַצְּעָקָה וַיֹּאמֶר מֶה קוֹל הֶהָמוֹן הַזֶּה וְהָאִישׁ מִהַר וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לְעֵלִי׃ וְעֵלִי בֶּן תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה וְעֵינָיו קָמָה וְלֹא יָכוֹל לִרְאוֹת׃

וַאֲרוֹנָא דַיְיָ אִשְׁתְּבִי וְתַרְין בְּנֵי עֵלִי אִתְקְטִלוּ חָפְנִי וּפִנְחָס׃ וּרְהַט גַּבְרָא דְּבֵית בִּנְיָמִן מִסִּדְרָא וַאֲתָא לְשִׁילוֹ בְּיוֹמָא הַהוּא וּלְבוּשׁוֹהִי מְבַזְּעִין וְעַפְרָא עַל רֵישֵׁיהּ׃ וַאֲתָא וְהָא עֵלִי יָתֵיב עַל כּוּרְסְיָא עַל כְּבַשׁ אוֹרַח תַּרְעָא מְסַכֵּי אֲרֵי הֲוָה לִבֵּיהּ זָיַע עַל אֲרוֹנָא דַיְיָ וְגַבְרָא אֲתָא לְחַוָּאָה בְּקַרְתָּא וְאִשְׁתַּגְשַׁת כָּל קַרְתָּא׃ וּשְׁמַע עֵלִי יָת קָל צְוַחְתָּא וַאֲמַר מָה קָל שִׁגּוּשָׁא הָדֵין וְגַבְרָא אוֹחִי וַאֲתָא וְחַוִּי לְעֵלִי׃ וְעֵלִי בַּר תִּלְתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין וְעֵינוֹהִי קָמָה וְלָא יָכִיל לְמֶחֱזֵי׃

רד"ק

ויען המבשר· המספר הקורות על טוב ועל רע נקרא מבשר· נלקחה· ושם כמו כי הוא לבטעם ואם כבר אמרנו ש' כי זכר ארון בלשון זכר ובלשון נ
נקבה בלשון זכר כרוב· וכן כמו הפרשה וארון האלהים נלקח ובזה הפסוק נקבה· ויהי
כהזכירו· כשזכר המבשר ארון האלהים· ויפל· עלי מרוב כובד נשען ונחזו ונפל
לאחריו· בעד יד השער· כתרגומו על כבש אורח תרעא· מפרקתו· עצם האחור נקרא
מפרקת לפי שהעשרת פרקי פרקי וכבד· כבד השער מפני זקנתו לא היה כבד כבשר שהיה בעל בשר לפי' מת בנפלו מפני כבדו·
וכלתו הרה ללדת· הרה היא קרוב ללדת וכן דעת ר"י ג הפרשים וכן ת"י מעדיא למילד ואחרי' אמרו פירשו מן

ויאמר האיש אל עלי אנכי הבא מן המערכה ואני מן המערכה נסתי היום ויאמר מה היה הדבר בני ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם וגם שני בניך מתו חפני ופנחס וארון ה האלהים נלקחה

ויהי כהזכירו את ארון האלהים ויפל מעל הכסא אחרנית בעד יד השער ותשבר מפרקתו וימת כי זקן האיש וכבד והוא שפט את ישראל ארבעים שנה

וכלתו אשת פנחס הרה ללת ותשמע את השמועה אל הלקח ארון האלהים ומת חמיה ואישה ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה

ואמר גברא לעלי אנא אתיתי מן סדרא ואנא מן סדרא דקרבא אפיכית יומא דין ואמר מה הוה פתגמא ברי ואתיב דמבשר ואמר אפך ישראל קדם פלשתאי ואף מחתא רבתא הוות בעמא ואף תרין בנך מיתו חפני ופינחס וארונא דייי אשתבי

והוה באדכרותיה ית ארונא דייי ונפל מעל כורסיא לאחורוהי על כבש אורח תרעא ואתברת פקותיה ומית ארי סב גברא ויקיר והוא דן ית ישראל ארבעין שנין

וכלתיה אתת פינחס מעדיא למילד ושמעת ית שמועתא דאשתבי ארונא דייי ודמית חמוהא ואתקטל בעלה וברעת וילידת ארי בעתוהא חבלהא

רלב"ג

הרה ללדת· אחשוב שהיה הרעו ילד ויהיה מקור' ועשה שמן השלמות כמו יהמרו שמלאו ימי ה קרובה ללדת כאמרו וימלאו ימיה ללדת· וכבר פרשנו מעשן ילה ו והוא הסר למה אחרית היה מספרו ללדה ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה ולא יכלה להתאפק על דבר הלידה כראוי·

ללת כלו׳ קרבו ימיה לחיל ולושב במשכבה ודקדוק המלה ללדת בפלס לרדת לשבת בחסרון יוד ללת כמו יולדת ישב
ויחסר הדל״ת חסרו האחרונה שאין בה למד הפעל ונשאר במלה שני הפעל כמו לתת ואלה שזו בכרי
וזו בפתח כי נפכו עליה צריה כלומר שהיו מדרכן ולכך יאמר כלומר נהפכו והתגלגלו עליה צריה ויחלי
יולדת עם הכלי השמועה הרעה ומחוזק צריה כרעה ויולדת ומתה ות״י ארי בעתיאת חבלהא וכדרז״ל תמיה
ר׳ איפו אומר כשם שצירים לבהמה כך צירים לאשה בבית הרחם שנ׳ ותכרע ותלד כי נהפכו עליה צריה פי׳
צריה דלתי בטנה׳

רד״ק

ובעת ככף״ מותה׳ שרק״ ותקרא לנער אי כבוד׳ כמו אין כבוד כמו ואין כבוד במסרון קמץ ונח נקרא כמו ואין יש מקום יתהלך׳ או הוא אחת כמו אי כבוד כבר כלומר איה הכבוד שהיה קיים בישראל״ אל הלקח׳ כמו על הלקח ואין צריך להזכיר מן הלשון אלא למי שידע הבין דרכו׳ ואל חמיה ואל אישה זו שמת חמיה ואישה״ ותאמר׳ פעם אחרת כי נהלה אמרה גלה כבוד מישראל אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה׳ ולבסוף אמרה גלה כבוד בעבור הארון לבדו גלה כבוד כי הוא עקר הכבוד״

וכעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת ולא ענתה ולא שתה לבה׃ ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל אל הלקח ארון האלהים ואל חמיה ואישה׃ ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלהים׃

ה ופלשתים לקחו את ארון האלהים ויבאהו מאבן העזר אשדודה׃

ובעדן מותה ומלילא נשיא דקימן עלוהא לא תדחלין ארי בר זכר ילדתא ולא אתיבת ולא שויאת על לבהי וקרת לרביא אי כבוד למימר גלה יקרא מישראל ארי אשתבי ארונא דיי ודי מית חמוה ודאתקטל בעלהי ואמרת גלה יקרא מישראל דאשתבי ארונא דיי׃

ופלשתאי שבו ית ארונא דיי ואיתוהי מאבן סעדא לאשדוד׃

רלב״ג

והיה הרצון הנה הנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואל הסכמת חמיה היה כבוד וכבוד גדול ואישה היה ראוי שימשך בכהונה גדולה אחריו כי ידמה שהיה יותר ראוי לכהונה משפט כי לא היה רע כל כך כמו חפני ולזה נתקיימה הכהונה גדולה מזרע פנחס עד מלכות שלמה כמו שיתבאר במה שיבוא׳ ולזה הקדים בתרעומתו לזכור חפני קודם פנחס ובסוף הענין לא לזכור׳ כי הסבה הראשונה למה׳ גלה כבוד מישראל היא הלקח ארון האלהים כי כבר נשאר טוב לישראל והיה שם מהכהנים נכ״ שיתמנה כהן גדול תחת עלי״

2-6

רד"ק ויציגו ויעמידו: וישכמו. ונפל לפניו לפניו כמו על פניו וכן ת"י על אפוהי: וישכימו אל המפתן כמו על המפתן וכן ויך את הפלשתי אל מצחו וימלכו אל הגלעד והקדמונים לפס' והמפתן היא האסקופה התחתונה: רק דגון אמרו ט' דגון מעטרו ולמטה היה צורת דג לפי' נקר' דגון ונחתכו ולמעלה היה צורת אדם כמו שאמ' ושתי כפות ידיו וזהו פי' רק דגון נשאר עליו צורת הדג נשאר עליו ות"י לחוד גופיה דדגון אשתאר עלוהי: על כן לא ידרכו בדרש ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק מפני שהחמירו ישראל בעון יותר מאותו העם הקשה בגוים הקשה כתי' על כן לא ידרכו אבל הם כתי' ופקדתי על כל הדולג על המפתן:

ונסיבו פלשתאי ית ארונא דיי ואעילו יתיה לבית דגון ואקימו יתיה בסטר דגון: ואקדימו אינשי אשדוד ביומא דבתרוהי והא דגון רמי על אפוהי על ארעא קדם ארונא דיי ונסיבו ית דגון ואתיבו יתיה לאתריה: ואקדימו בצפרא ביומא דבתרוהי והא דגון רמי על אפוהי על ארעא קדם ארונא דיי וריש דגון ותרין פסת ידוהי קיצן מחתן על סקופתא לחוד גופיה דדגון אשתאר עלוהי: על כן לא דרכין כומרי דגון וכל דעאלין לבית דגון על סקופת דגון באשדוד עד יומא הדין:

וַיִּקְחוּ פְלִשְׁתִּים אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּבִאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ אֵצֶל דָּגוֹן: וַיַּשְׁכִּמוּ אַשְׁדּוֹדִים מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה וַיִּקְחוּ אֶת דָּגוֹן וַיָּשִׁבוּ אֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ: וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה וְרֹאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי כַּפּוֹת יָדָיו כְּרֻתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו: עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל הַבָּאִים בֵּית דָּגוֹן עַל מִפְתַּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

רלב"ג והנה כשהביאו הפלשתים ארון האלהים בבית עבודה שהיה שם על צורת אדם שהיו קורין אותו דגון: והנה עשה המופת נעשה הש"י לבטל הם שהשליך דגון ארצה לפני ארון יי' להעיר כי אין ראוי מלעבדו ואותו הסבר פ' פלשתים שכבר היה זה על מקרה לא מאת השם ולזה לקחו את דגון והשיבו אותו למקומו ולזה השאיר להם מהם ארון אלהים ונפל בזה מראהו דגון נופל לפני ארון יי' ונכ' רק הנשאר מדגון היה נשאר אחר ארון יי' נופל ארצה ולזה היו כומרי דגון נזהרים מלדרוך על מפתן דגון כי השם הוא היה מקום הדוש מכל מה שנמצא שם ראש דגון ושתי כפות ידיו:

ולא הפסוק

רד״ק

ותכבד וגו׳ בעפלים כן כתו׳ וקרי בטחורים וכתבנו פי׳ שתי המלות בס׳ עפלים ר״ל שגון
נגעות כמו שפי׳ יונתן ופסוקי בספר וקרי פס׳ הקרוב׳ וישלחו וגו׳ ויסבו כבנין הפעיל
וקלות׳ ויהי וגו׳ וישתרו לפי׳ כתוב בשין והוא כמו בסמך ופירושו שהיה
להם מכת הטחורים במקום סתר מבפנים והיה קשה להם מאד אשר היו להם במקום גלוי
ותרגמו ולקו יתהון בטחוריא׳

ותכבד יד יהוה אל
האשדודים וישמם ויך אתם
בעפלים את אשדוד ואת גבוליה׃ ק׳ בטחורים
ו ויראו אנשי אשדוד כי כן
ואמרו לא ישב ארון אלהי
ישראל עמנו כי קשתה ידו עלינו
ועל דגון אלהינו׃ וישלחו ויאספו
את כל סרני פלשתים אליהם
ויאמרו מה נעשה לארון אלהי
ישראל ויאמרו גת יסב ארון
אלהי ישראל ויסבו את ארון
אלהי ישראל׃ ויהי אחרי
הסבו אתו ותהי יד יהוה בעיר
מהומה גדולה מאד ויך את ח
אנשי העיר מקטן ועד גדול
וישתרו להם עפלים׃

ותקיפת מחתא דיי
על אינש אשדוד ואצדינון
ואלקי יתהון בטחורים ית
אשדוד וית תחומהא וחזו
אינש אשדוד ארי שויאה
עליהון מחתא ואמרו לא יתיב
ארון אלהא דישראל עמנא
ארי תקיפת מחתיה עלנא ועל
דגון טעותנא ושלחו וכנשו
ית כל טורני פלשתאי לותהון
ואמרו מה נעביד לארון אלהא
דישראל ואמרו לגת יסתחר
ארון אלהא דישראל ואסתחרו
ית ארון אלהא דישראל והוה
בתר דאסחרו יתיה והות
מחתא דיי בקרתא שגושי
רבא לחדא ומחא ית אינשי
קרתא מזעירא ועד רבא
ולקו יתהון בטחורייא׃

רלב״ג

ולא הספיק לשי׳ הפלשתים שעשו באלהיהם לגדל דגון האשדודים ושמם שוממים והמכה על המכה שנאמ׳ להם בדרך שלא היו יכולין לעמ׳ שיהיה חדוש זה המקרה להם אם לא מפאת מה שהסיבו להם ארון האלהים וזאת המכה היתה שהוכו בטחורים והוא חולי מבוער מאד יונח מהם דם רב ואז סבה להם מאת השי׳ לכבודו מאד ולזה הוכרחו לשוב את ארון האלהים מאשדוד ושלחוהו לגת׳ וידמה שאלו המופתים עשה השי׳ באופן שיראו שלא היה כבוא או כעשה זה מצד כבוא להשגחתו על ישראל אשר יוכבד ארון האלהים מהם והנה אחר השבו אותו בגת היתה מכת השם בעיר מהומה גדולה שלא נשאר שם א׳ שלא הוכו במכת הטחורי׳ והיו הטחורים נסתרים ולזה הם יותר קשים ויותר קשי׳ הרפואה ובראותם זה שלחו ארון האלהים לעקרון׳

רד"ק וישלחו וגו׳ להמיתני ואת עמי שרי העיר אמרו כן: וישלחו ויאספו: מהומת מות בכל מקומה עד רעש וזה אמרו כי ירעש [illegible] בקול גדול כמו הקול על פלשתים ויקימם כן מפני כי מגפת לב ... [illegible] ל׳ אל כסדר ... [illegible]

רלב"ג ותכף שבא ארון האלהים אל עקרון קראו אם קשו מקומות מות בכל העיר והנשארים נגפו בטחורים וקרה כל זה קרה לפלשתים מפני ארון האלהים כי שכבר ... [illegible] קראו פלשתים לכומריהם ולקוסמיהם לקחת עצה מהם מה יעשו ... [illegible]

וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיִּזְעֲקוּ הָעֶקְרֹנִים לֵאמֹר הֵסַבּוּ אֵלַי אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לַהֲמִיתֵנִי וְאֶת־עַמִּי׃ וַיִּשְׁלְחוּ וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שַׁלְּחוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב לִמְקֹמוֹ וְלֹא־יָמִית אֹתִי וְאֶת־עַמִּי כִּי־הָיְתָה מְהוּמַת־מָוֶת בְּכָל־הָעִיר כָּבְדָה מְאֹד יַד הָאֱלֹהִים שָׁם׃ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־מֵתוּ הֻכּוּ בַּעְפָלִים וַתַּעַל שַׁוְעַת הָעִיר הַשָּׁמָיִם׃ ק׳ בטחרים

סידרא

ו וַיְהִי אֲרוֹן יְהוָה בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ וַיִּקְרְאוּ פְלִשְׁתִּים לַכֹּהֲנִים וְלַקֹּסְמִים לֵאמֹר מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲרוֹן יְהוָה הוֹדִעֻנוּ בַּמָּה נְשַׁלְּחֶנּוּ לִמְקוֹמוֹ׃

וְשַׁלַּחוּ יַת אֲרוֹנָא דַיְיָ לְעֶקְרוֹן וַהֲוָה כַּד אֲתָא אֲרוֹנָא דַיְיָ לְעֶקְרוֹן וּזְעִיקוּ עֶקְרוֹנָאֵי לְמֵימַר אַסְחַרוּ לְוָתַנָא יַת אֲרוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְקַטָּלוּתַנָא וְיַת עַמָּנָא׃ וְשַׁלַּחוּ וּכְנָשׁוּ יַת כָּל טוּרָנֵי פְלִשְׁתָּאֵי וַאֲמַרוּ שַׁלַּחוּ יַת אֲרוֹנָא דֶאֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וִיתוּב לְאַתְרֵיהּ וְלָא יִקְטוֹל יָתִי וְיַת עַמִּי אֲרֵי הֲוָה שְׁגוּשׁ קִטְלָא בְּכָל קַרְתָּא תְקִיפַת לַחֲדָא מַחַת אֲרוֹנָא דַיְיָ תַּמָּן׃ וְגוּבְרַיָּא דְלָא מִיתוּ לְקוֹ בִּטְחוֹרַיָּא וּסְלִיקַת צְוָחַת קַרְתָּא לְצֵית שְׁמַיָּא׃ וַהֲוָה אֲרוֹנָא דַיְיָ בְּקִרְוֵי פְלִשְׁתָּאֵי שִׁבְעָא יַרְחִין׃ וּקְרוֹ פְלִשְׁתָּאֵי לְכוּמְרַיָּא וּלְקַסָּמַיָּא לְמֵימַר כְּמָה נַעֲבֵיד לַאֲרוֹנָא דַיְיָ הוֹדִיעוּנָא בְּמָה נְשַׁלְּחִינֵיהּ לְאַתְרֵיהּ׃

אחר יאמרו בקולי לא יכריתו רעמי אלא כדי לתשוב שקמיו ... [illegible] וקראו [illegible]

... [illegible] זה עמו שלחו אלא יכרת ... [illegible]

עצה מהם מה יעשו לארון יי׳ אם ישיבוהו לישראל אם לא ואם היתה עצתם שישלחוהו לישראל במה ישלחוהו כדי שיסור אף יי׳ מהם׃

רד"ק ויאמרו וגו' אשם. קרבן דבר שאתם מודים שחטאתם. אז תרפאו ונודע לכם שהוא ית' עשה כן למה לא תסור ידו מכם. או אז תדעו למה לא סרה ידו ומכתו מכם לפי שהייתם מעכבים ארונו אצלכם כי כשתשלחו אותו תרפאו ותדעו למפרע על אשר עשיתם.
וחמשה עכברי זהב. זה מפורש שכתבנו למעלה כי שהיה [illegible] ההשחתות והיתה יוצאת מן העכברים וחמשה עכברים וחמשה עכברים המגפה וגומר. ומספר הערים ויוצאים לכפר עליהם והסירו אותם כמו במנין עמים כהם.

רלב"ג ונודע לכם שיסורו ממכם כאשר יושם לו אשם לכפר עליהם אז ירפאו אם נשיבנו בזה כי מה שיקרה ויהיה נודע להם למה לא תסור ידו קשה מהם כי קרה כמה שאמרו על כמה ותמורות אשר השם [illegible]
סימן. ויאמרו זה לחורותם כזה יאמין אם בזה השם קרה מה שכבר קרה לעתים שאם לא כן השם קרה מה שכבר קרה לא ישיבוהו לישראל. ויראה שכבר שלח הם על ענין עכברים היו מה שחיתם הארץ והמכה הגדולה בכל ערי פלשתים ולזה אמרו השם שיעשו להם צלמי טחורי זהב ועכברי זהב כמספר הערים וזהו האשם שהשיבו לו כי שתסור ידו מעליהם.

וַיֹּאמְרוּ אִם מְשַׁלְּחִים אֶת אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל תְּשַׁלְּחוּ אֹתוֹ רֵיקָם כִּי הָשֵׁב תָּשִׁיבוּ לוֹ אָשָׁם אָז תֵּרָפְאוּ וְנוֹדַע לָכֶם לָמָּה לֹא תָסוּר יָדוֹ מִכֶּם׃ וַיֹּאמְרוּ מָה הָאָשָׁם אֲשֶׁר נָשִׁיב לוֹ וַיֹּאמְרוּ מִסְפַּר סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים חֲמִשָּׁה עָפְלֵי זָהָב וַחֲמִשָּׁה עַכְבְּרֵי זָהָב כִּי מַגֵּפָה אַחַת לְכֻלָּם וּלְסַרְנֵיכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם צַלְמֵי עָפְלֵיכֶם וְצַלְמֵי עַכְבְּרֵיכֶם הַמַּשְׁחִיתִם אֶת הָאָרֶץ וּנְתַתֶּם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד אוּלַי יָקֵל אֶת יָדוֹ מֵעֲלֵיכֶם וּמֵעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמֵעַל אַרְצְכֶם׃

וַאֲמַרוּ אִם מְשַׁלְּחִין יָת אֲרוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא תְשַׁלְּחוּן יָתֵיהּ רֵיקָן אֱלָהֵין אֲתָבָא אֲתִיבוּנוּן קֳדָמוֹהִי קֻרְבַּן אֲשָׁמָא בְּכֵין תִּתַּסוּן וְאִתְרְוַח לְכוֹן לְמָה לָא תְנוּחַ מַחֲתֵיהּ מִנְּכוֹן׃ וַאֲמַרוּ מָה קוּרְבַּן אֲשָׁמָא דְּנָתֵיב קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ מִנְיַן טוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי חַמְשָׁה טְחוֹרֵי דְדַהֲבָא וְחַמְשָׁא עַכְבְּרֵי דְדַהֲבָא אֲרֵי מַחֲתָא חֲדָא שְׁוֵי לְכֻלְּהוֹן וּלְטוּרְנֵיכוֹן׃ וְתַעְבְּדוּן צַלְמֵי טְחוֹרֵיכוֹן וְצַלְמֵי עַכְבְּרֵיכוֹן דִּמְחַבְּלִין יָת אַרְעָא וְתִתְּנוּן קֳדָם אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יְקָרָא מָאִים תְּנוּחַ מַחֲתֵיהּ מִנְּכוֹן וּמִן טַעֲוָתְכוֹן וּמִן אַרְעֲכוֹן׃

רד"ק

ולמה תכבדו לבבכם כאשר כבדו מצרים כי זה הפסוק לבדו נמצא מזכיר הדבר בלשון כבדות. התעללתי בם מעשה השחוק כמו את אשר התעללתי במצרים. ועתה קחו וגו' החדשה שלא נעשה בה מלאכה כעבור קדושת הארון. עלות מיניקות כתרגומו ונקראו עלות על שם היונקים שנקראים עולים ועוללים שנו. ולקחו פרות עלות להראות המופת שלא שבו כעבור בהמה אשר לא עלה עליהם עול. זה אמרו בעבור קדושת הארון שלא נעשה בהן מלאכה אחרת כמו שאמרו גם כן עגלה חדשה. והשיבותם בניהם מאחריהם הביתה כל זה אלו אמרו לנסיון שאין אלו ראויות למשוך ועוד שבנשיאת אחד במקום ואם יהיה כן נראה להקבץ שילכו מאליהן נדע שהוא עשה לנו זה הגדול.

וְלָמָה תִיקְרוּן יָת לִבְּכוֹן כְּמָה דְיַקִירוּ מִצְרָאֵי וּפַרְעֹה יָת לִבְּהוֹן הֲלָא כַד אִתְפְּרַע מִנְהוֹן וּבָתַר כֵּן שַׁלְחִנוּן וַאֲזַלוּ׃ וּכְעַן סַבוּ וְעִיבִידוּ עֲגַלְתָּא חַדְתָּא חֲדָא וְתַרְתֵּין תּוֹרָן מֵינְקָן דִּי לָא גְגַדָא עֲלֵיהוֹן נִיר וְתֵיסְרוּן יָת תּוֹרָתָא בְּעֲגַלְתָּא וְתֵתִיבוּן בְּנֵיהוֹן מִבַּתְרֵיהוֹן לְבֵיתָא׃

וְלָמָּה תְכַבְּדוּ אֶת לְבַבְכֶם כַּאֲשֶׁר כִּבְּדוּ מִצְרַיִם וּפַרְעֹה אֶת לִבָּם הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם וַיְשַׁלְּחוּם וַיֵּלֵכוּ׃ וְעַתָּה קְחוּ וַעֲשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה אֶחָת וּשְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֵיהֶם עֹל וַאֲסַרְתֶּם אֶת הַפָּרוֹת בָּעֲגָלָה וַהֲשֵׁבֹתֶם בְּנֵיהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם הַבָּיְתָה׃

רלב"ג

והזהירום שלא יקשה לבם מעשות זה שלא יקרה להם כמו שקרה למצרים ולפרעה. והנה הזהירו אותם על באופן אחר לדעת בקלות אם לא להם הרע הזה בסבת ארון האלהים. כי האופן הראשון היה בו מהספק וזה שאפשר שהיה זה המקרה להם בסבת ארון האלהים הנה לא יחוייב שירפאו הנגף אותם למקומו ולזה לא יתבאר להם כי מה' היתה זאת להם עד שובו לישראל וזה אם לא ירפאו לא יוכלו הפלשתים להשיב אליהם עם האשם ולזה לא העתיקו לפלשתים זה הדבר באופן הראשון ולזה ידמה שלא היו מסכימים בזאת העצה והכירו זה הכהנים והקוסמים ואמרו להם שלא יכבדו לבם ועם כל זה נתנו להם בחינה שתתבאר להם מזה השבת הארון לישראל. ולזה צוו אותם שיעשו עגלה חדשה לכבוד השם. ויקחו להם שתי פרות מיניקות עגלים שלא עלה עול על הפרות ולזה לא תהיינה נוהגות הרבות למשוך בעגלה כי לא נהגו שום מלאכה עם שהכהן יהיה סבה שמת למנוע מן ההליכה והיא היותם משיבים בניהם מאחריהם הביתה כי אז ... את העגלים המושכים לשוב אליהם כפי הטבע אם לא יהיה זה מאת השם להשיב הארון לישראל.

רד"ק ולקחתם וגו' אל העגלה כמו על העגלה וכן ויך את הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו או הוא כמו כעגלה וכן ואל הארון יתן את העדות שהוא כמו ובארון וכן תרגם יונתן בעגלתא בארגז בתיבה כתרגומו בתיבותא ויעשו וגו' כלו בבית כמו כלאו וכן מלא תעכב חמש כמו מלאו ונשו כלימתם כמו ונשאו ונשאוטעם לפיכ את בניהם מן אחריהם ולכלא אותם בבית לפי שאלמלא כבר הארון היו שבות אל בניהם אחר שלא היו בניהם הולכים אחריהם.

ר"לבג ואם יתחברו הפרות מעגלון ללכת ישר אל דרך בית שמש שהיא המקום הקרוב להם מישראל הנה יתבאר כי מאת ה' היתה זאת בסבת ארון האלהים ואם לא הנה לא זה הרע במקרה שאם היה מגיע להם על המופת לא יתחבר יכן מנהגות והמופת הזה והוא שמע הפרות אל שילכו מעצמן דרך בית שמש. ואם היה זה להם במקרה לא יוסב זה האם לא ולא נסיב ארון האלהים לישראל.

וּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֲגָלָה וְאֵת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ וּרְאִיתֶם אִם דֶּרֶךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שֶׁמֶשׁ הוּא עָשָׂה לָנוּ אֶת הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם לֹא וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא יָדוֹ נָגְעָה בָּנוּ מִקְרֶה הוּא הָיָה לָנוּ וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת וַיַּאַסְרוּם בָּעֲגָלָה וְאֶת בְּנֵיהֶם כָּלוּ בַבָּיִת וַיָּשִׂמוּ אֶת אֲרוֹן יְהוָה אֶל הָעֲגָלָה וְאֵת הָאַרְגַּז וְאֵת עַכְבְּרֵי הַזָּהָב וְאֵת צַלְמֵי טְחֹרֵיהֶם׃

וְתִסְּבוּן יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ וְתִתְּנוּן יָתֵיהּ בְּעֶגְלְתָא וְיָת מָאנֵי דְדַהֲבָא דְאָתֵיבְתּוּן קֳדָמוֹהִי קֻרְבַּן אֲשָׁמָא תְּשַׁוּוּן בְּתֵיבוּתָא מִסִּטְרֵיהּ וְתִשַׁלְּחוּן יָתֵיהּ וִיהָךְ וְתֶחֱזוּן אִם בְּאוֹרַח תְּחוּמֵיהּ יִסַּק לְבֵית שֶׁמֶשׁ מִן קֳדָם יְיָ אִתְעֲבִידַת לָנָא יָת בִּשְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וְאִם לָא וְנִדַּע אֲרֵי לָא מַחְתֵיהּ קְרִיבַת בַּנָא עֵירוּעַ הוּא דַהֲוָה לָנָא׃ וַעֲבַדוּ גֻבְרַיָּא כֵן וּנְסִיבוּ תַּרְתֵּין תּוֹרָן מֵינְקָן וְאַסְרוּנִין בְּעֶגְלְתָא וְיָת בְּנֵיהוֹן כְּלוֹ בְּבֵיתָא׃ וְשַׁוִּיאוּ יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ עַל עֶגְלְתָא וְיָת תֵּיבוּתָא וְיָת עַכְבְּרֵי דְדַהֲבָא וְיָת צַלְמֵי טְחוֹרֵיהוֹן׃

רד"ק וישרנה הפרות בדרך ישר והנה תרגום ואכוינא תורתא בלשון דרך בית שמש והלכו דרך בית שמש לא סרו ימין ושמאל עם היותן שלא נהגן לבד כמו ויישרם בטוח לשבת ודגש הנון לחסרון היוד פי' הפעלים נמשכו ויישרם כמו כן הכרי המורת היוד פי' הפעל בדברי רז"ל וישרנה הפרות ונו' מאי וישרנה אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר שאמרו שירה ורב זוטרא בר טוביה אמר רב שעקמו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה מאי שירה אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר אז ישיר משה ר' יוחנן דידיה אמר ואמרי השמים מספרים כבוד אל · ור' שמעון בן לקיש אמר מזמור שירו לה' שיר חדש ונו' ר' אלעזר אמר ה' מלך ירגזו עמים ונו' ר' שמואל בר נחמני אמר ה' מלך גאות לבש ונו' ר' יצחק נפחא אמר רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המחושקה בריקמי זהב ה המהוללה בדביר ומפוארה ברב חשי מתהם לה ר' יצחק נפחא אתא ויקי בנסוע הארון ונו' וישראל מאי אמור אמר ר' יצחק נפחא רוני רוני השיטה וכו' רש"י ז"ל פי' וישרנה תהנה אכלל ונסית ... שאף הולכות אמרו שירה עמק ס' בית שמש ישראל היו הולך וגעו היו געשות כעטר במקום בעקת הבקר ... ג ... כמו אם יגעה שור · ובדרש שאמרו שירה הוציאו וישרנה מלשון שיר לא היה רעים ... שהפרות בענין אמרו השירה היה לא מעורר ... אמר אותה השירה עד בואן לבית שמש דרך ישרה · **ובית שמש** ונו' וישמחו לראות היו מסתכלין ... ומסתכלין בו בגאוה ודרך כבוד ... פתחו אותו וראו מה שבתוכו ולפי כעשו כמו שכתוב לא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו · ולפיכך נפרש ענשם מה היה ·

רלב"ג והנה נעשרו ה הפרות דרך בית שמש מאליהן במסלה ... וסרני פלשתים הולכים אחריהם עד גבול בית שמש לראות אמיתת ה הענין ·

וַיִּשַּׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ עַל־דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בִּמְסִלָּה אַחַת הָלְכוּ הָלֹךְ וְגָעוֹ וְלֹא־סָרוּ יָמִין וּשְׂמֹאול וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד־גְּבוּל בֵּית שָׁמֶשׁ׃ וּבֵית שֶׁמֶשׁ קֹצְרִים קְצִיר־חִטִּים בָּעֵמֶק וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרוֹן וַיִּשְׂמְחוּ לִרְאוֹת׃

וְאַכְוֵינָא תוֹרָתָא בְּאוֹרְחָא עַל אוֹרַח בֵּית שֶׁמֶשׁ בִּכְבִשָׁא חֲדָא אֲזָלָן מֵיזַל וְגָעְיָן וְלָא סְטָאָה לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא וְטוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי אָזְלִין בָּתְרֵיהוֹן עַד תְּחוּם בֵּית שֶׁמֶשׁ׃ וּבֵית שֶׁמֶשׁ חָצְדִין חֲצַד חִטִּין בְּמֵישְׁרָא וּזְקָפוּ יַת עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ יַת אֲרוֹנָא וַחֲדִיאוּ לְמֶחֱזֵי׃

רד״ק והעגלה באה וגו׳ ואת הפרות העלו עולה אנשי בית שמש
בקעו עצי העגלה והעלו הפרות עולה כי הותרו הבמות
משחרבה שילה והקריבו בשדה בבמת יחיד ואע״פ שאין הכתוב אם שעלה
הקריבו מן הבקר זכר ת״ה נ׳ וכן בדברי רז״ל הוראת שעה היתה הם
כמו מקריבין דאי לא תימא הכי שלא נקבה מי איכא עולה קודשים ודי למנ׳
בבמת יחיד

רלב״ג והעגלה באה אל שדה
יהושע בית השמשי
ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו
את עצי העגלה ואת הפרות העלו
עולות וזבחו זבחי שלמים לה׳׃

וְהָעֲגָלָה בָּאָה אֶל־שְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ
בֵּית־הַשִּׁמְשִׁי וַתַּעֲמֹד שָׁם וְשָׁם
אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיְבַקְּעוּ אֶת־עֲצֵי
הָעֲגָלָה וְאֶת־הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה
לַיהוָה׃ וְהַלְוִיִּם הוֹרִידוּ אֶת־אֲרוֹן
יְהוָה וְאֶת־הָאַרְגַּז אֲשֶׁר־אִתּוֹ
אֲשֶׁר־בּוֹ כְלֵי־זָהָב וַיָּשִׂמוּ אֶל־
הָאֶבֶן הַגְּדוֹלָה וְאַנְשֵׁי בֵית־
שֶׁמֶשׁ הֶעֱלוּ עֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ
זְבָחִים בַּיּוֹם הַהוּא לַיהוָה׃
וַחֲמִשָּׁה סַרְנֵי־פְלִשְׁתִּים רָאוּ
וַיָּשֻׁבוּ עֶקְרוֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְאֵלֶּה
טְחֹרֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁיבוּ
פְלִשְׁתִּים אָשָׁם לַיהוָה לְאַשְׁדּוֹד
אֶחָד לְעַזָּה אֶחָד לְאַשְׁקְלוֹן
אֶחָד לְגַת אֶחָד לְעֶקְרוֹן אֶחָד׃

וַעֲגַלְתָּא אֲתָת לַחֲקַל יְהוֹשֻׁעַ
דְּמִבֵּית שִׁמְשׁ וְקָמַת תַּמָּן
וְתַמָּן אַבְנָא רַבְּתָא וְצַלַּחוּ יָת
אָעֵי עֲגַלְתָּא וְיָת תּוֹרָתָא אַסִּיקוּ
עֲלָתָא קֳדָם יְיָ׃ וְלֵיוָאֵי אַחִיתוּ
יָת אֲרוֹנָא דַּייָ וְיָת תֵּיבוּתָא
דְּעִמֵּיהּ דְּבֵהּ מָנֵי דְדַהֲבָא וְשַׁוִּיאוּ
עַל אַבְנָא רַבְּתָא וְגַבְרֵי בֵית
שֶׁמֶשׁ אַסִּיקוּ עֲלָוָן וְנַכִּיסוּ נִכְסַת
קוּדְשִׁין בְּיוֹמָא הַהוּא קֳדָם יְיָ׃
וְחַמְשָׁא טוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי חֲזוֹ
וְתָבוּ לְעֶקְרוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא׃ וְאִלֵּין
טְחוֹרֵי דְדַהֲבָא דַּאֲתִיבוּ
פְלִשְׁתָּאֵי אֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ
לְאַשְׁדּוֹד חַד לְעַזָּה חַד
לְאַשְׁקְלוֹן חַד לְגַת חַד לְעֶקְרוֹן
חַד׃

והדר נאמר כך
הקדש ראשו רב
אמר כך אלהים
ממון לשעת הקדש
שהיה כשרה בבמ׳
יחיד שלמים ויקח
שמואל טלה חלב
אחד ויעלהו עולה
וגו׳ ויעלהו זכר
משמעו אינו רב
משום כך ינחק
ויעלה כתיב ר׳
יוחנן אמר גבלים
לה פמות׳ יעבה ש
שלא יעקרה ננת
שלא אינה מעקרה
מתקיף לה רב הונא
בריה דר׳ נתן אלא
היינו דכתיב ואת
בהמות כלו כבית׃

ואף פרותיה יעבה שלא מי קאי ילדה והתכן פרה וחמור בת שלא לבכן אלא מאחורתה כדאמן מעקרין״ ויש על
בדברי רז״ל סרני פלשתים העלו הפרות כי ר׳ אליעזר אומר כי אין מקריבין מבהמות נכרים והשו לו זה הפסוק
וכי מסרני פלשתים אכן למדים ובמקום שאמרו הוראת שעה היתה הוא לדעת ר׳ אליעזר אם ישראל הם
הקריבום׃

רד"ק ועכברי הזהב. כמו שהיו טחורי הזהב מספר כל ערי פלשתים וגם חמשה הזוכרים כן העכברים מספר כל ערי פלשתים שהם חמשה הזוכרים וכן היו חמשה כנגד חמשת הסרנים כנ"ל שהיה כפרה לכלם כמו שאמר למעלה כי מגפה אחת לכלם ולסרניכם ומה שאמר מעיר מבצר ועד כופר הפרזי אחר וו ומעיר מבצר. כנ"ל לפי שלא היתה מגפת הקוסמים והכהנים עליהם לעשות אלא חמשה טחורי זהב. וחמשה עכברי זהב ל[פי] מספר הסרנים והשירו הגדולות שהם אשדוד ועזה ואשקלון וגת ועקרון הם עשו מעלהם יותר טחורים ועכברים היו ירקין עליין ועשו מכל הערים והכפרים שהם ערי הפרזות כל עיר וכל כפר עשו טחור א' ועכבר זהב בכל המקומות שהיו יושבים פלשתים כפר שאין לו חומה

וְעַכְבְּרֵי הַזָּהָב מִסְפַּר כָּל עָרֵי פְלִשְׁתִּים לַחֲמֵשֶׁת הַסְּרָנִים מֵעִיר מִבְצָר וְעַד כֹּפֶר הַפְּרָזִי וְעַד אָבֵל הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר הִנִּיחוּ עָלֶיהָ אֵת אֲרוֹן יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּשְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית הַשִּׁמְשִׁי׃ וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן יְהוָה וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי הִכָּה יְהוָה בָּעָם מַכָּה גְדוֹלָה׃

וְעַכְבְּרֵי דְדַהֲבָא מִנְיַן כָּל קִרְוֵי פְלִשְׁתָּאֵי לַחֲמְשָׁא טוּרְנַיָּא מִקִּרְוִין כְּרִיכָן וְעַד קִרְוֵי פַּצְחַיָּא וְעַד אַבְנָא רַבְּתָא דְּאַחִיתוּ עֲלַהּ יָת אֲרוֹנָא דַּיְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין הִיא בַּחֲקַל יְהוֹשֻׁעַ דְּמִבֵּית שִׁמְשִׁי׃ וּקְטַל בְּגַבְרֵי בֵית שֶׁמֶשׁ עַל דַּחֲדִיאוּ דַּחֲזוֹ אֲרוֹנָא דַּיְיָ כַּד גְּלֵי וּקְטַל בְּסָבֵי עַמָּא שַׁבְעִין גַּבְרָא וּבְקַהֲלָא חַמְשִׁין אַלְפִין גַּבְרָא וְאִתְאַבַּלוּ עַמָּא אֲרֵי מְחָא יְיָ בְּעַמָּא מְחָא סַגִּיאָה׃

ועד אבל הגדולה אשר הניחו עליה את ארון יי' כל זה סימן למוצא מקום היו פרזות פלשתים. כי ראו בארון יי' ת"י על דחדיאו דחזו וגו' כמו שאמר וישמחו לראות. ודרז"ל מפני דחזו ויך באנשי בית שמש ונחלקו בזה מהם אמרו שהיו הזכרים ומשתחוים כנ"ל אלא הציצו מלהביט בעברו ומהם אמרו שאמרו דברים אחר לא כן כתב הארון ואמרו מאן אמרייך דאימרייות ומאן פייסך דאיפייסת ולדברי הדרש הזה יהיה פי' ראו בזו כמו לראות בך והלוים לא שמפרשים אותם לשון בזיון והכתוב מה שפרשנו שפתגמ יונתן וראו מה שהגעו לפי' אמר בארון ולא אמר ארון.

רלב"ג ויך יי' באנשי בית שמש כי ראו בארון יי' ולא עזבו מלהביט שהיו הזוכרים הארון חטים ונגפו מן העם שבעים איש שהיו שקולים כחמשים אלף לגודל מעלתם או היו מן העם חמשים אלף ושבעים איש. ויתאבלו העם כי הכה יי' בעם מכה גדולה.

ויאמרו אנשי בית

חמשים אלף איש חסר וי״ו וחמשים אלף איש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים לפסוק, והתרגום שבעין גברא ובהון חמשין אלפין גברא׳ ובדברי רז״ל פירשו שבעים איש שכל אחד שקול כחמשים אלף איש או חמשים אלף שכל אחד שקול כשבעים סנהדרין״

וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה הָאֱלֹהִים הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה וְאֶל מִי יַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ׃ וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים אֶל־יוֹשְׁבֵי קִרְיַת־יְעָרִים לֵאמֹר הֵשִׁבוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה רְדוּ הַעֲלוּ אֹתוֹ אֲלֵיכֶם׃
ז וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי קִרְיַת יְעָרִים וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־בֵּית אֲבִינָדָב בַּגִּבְעָה וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ קִדְּשׁוּ לִשְׁמֹר אֶת־אֲרוֹן יְהוָה׃ וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבֶת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַיִּהְיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה וַיִּנָּהוּ כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי יְהוָה׃

וַאֲמַרוּ גֻבְרֵי בֵית־שֶׁמֶשׁ מַאן יְכוֹל לִמְקָם קֳדָם אֲרוֹנָא דַייָ אֱלֹהִים קַדִּישָׁא הָדֵין וּלְאֵידֵין אֲתַר אִיתְפַּלַּק מִנָּנָא׃ וּשְׁלַחוּ אִזְגַּדִּין לְוָת יָתְבֵי קִרְיַת־יְעָרִים לְמֵימַר אֲתִיבוּ פְלִשְׁתָּאֵי יָת אֲרוֹנָא דַייָ חוּתוּ אַסִּיקוּ יָתֵיהּ לְוָתְכוֹן׃ וַאֲתוֹ גֻבְרֵי קִרְיַת יְעָרִים וְאַסִּיקוּ יָת אֲרוֹנָא דַייָ וְאַעִילוּ יָתֵיהּ לְבֵית אֲבִינָדָב דִּי בְגִבְעֲתָא וְיָת אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ זַמִּינוּ לְמִטַּר יָת אֲרוֹנָא דַייָ׃ וַהֲוָה מִיּוֹמָא דִשְׁרָא אֲרוֹנָא בְּקִרְיַת יְעָרִים וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וַהֲווֹ עַשְׂרִין שְׁנִין וְאִתְנְהִיאוּ כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּתַר פּוּלְחָנָא דַייָ׃

רד״ק

ויבאו אנשי קרית יערים וגו׳ אל בית אבינדב בגבעה פי׳ אשר בגבעה וכמוהו רבים ואפשר שגבעה זאת בתוך קרית יערים והיה בעיר אשר בכל אחד לפי׳ הוראתו אל בית אבינדב אשר בגבעה הכינו הארון קדשו כתרגומו זמינו לשמר את ארון יי׳ לשמר את הבית שהיה בו הארון שיהיו נשמרים ולכבד ולרבץ לפני הארון כמו שכתב ואחרי כהסמוכים ונ׳ ובדברי רז״ל ש שמשבו לר׳ אמי ור׳ אסי שרובו כתבו כלמן דין כל מעידין סימנו לא לא ת תפרתו לא מן טרמיטין ולא מן טרמיטין ולאמרי לה לא מן חמיסין ולא מן טרמיסין״

רלב״ג

והביאו הארון אל קרית יערים אל בית אבינדב אשר בגבעה ואת אלעזר בנו קדשו לשמור את ארון יי׳״ ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים היו הימים עשרים שנה ר״ל שכבר עמד בבית אבינדב עשרים שנה עד שקבצם דוד משם ונהו ונאספו כל בית ישראל אחרי יי׳ אחר מות עלי ונתחרטו מן מעשיהם הרעים כראותם המגפה הגדולה שהיתה בעם במלחמה הקיא ואחר הרעות שקרו להם ולבניהם כי פ׳ פעולותיהם הרעות היתה זה או יהיה הרעון בו אשר שעבר רוב הימים מיום שבת הארון בקרית יערים והיו הימים עשרים שנה ואחר

רדק

וינהו כלומ׳ בכו וחזרו בתשובה שלימה כי ראו דבר הארון וקדושתו והיה להם לאות גדול. כי יי׳ הוא האלהים ונתחרטו על אלהי הנכר שהיו עובדים׳ והיה פי׳ וינהו מלשון נהי׳ ויש מפרשים וינהו כל בית ישראל אחרי יי׳ על ידי שמואל שהיה מנהג מעשר לעשר ושופטן ומוכיחן וינהו לשון המנהג ולשון ארמי יתהנון לפולחני׳ וכן לא נה בהם אין בהם תועלת ומסכן אל הטוב וכן תרגם ונהו אחריך ויתנהון ותרגם וינהו ואיתנהיאו כלומר כלם נאספו עמו׳

רלבג

כן נאספו כל בית ישראל אחרי יי׳ ואמנם היה שם הארון יותר מעשרים שנה כי הוא עמד שם עד שמלך דוד שנב עשמם׳ והנה לזה הקפ׳ צריך שנאמר שנכנסו כל שנות שמשון בשנות עלי׳ ולזה הקפ׳ יתכן שיהיו ימי חיי שמואל בהכלותם ס״ה שנה ויאות שיאמר ואנכי זקנתי ושבתי ואמנם אם לא נאמר כן הנה לא היה כי אם כ״ב שנה׳ ולא יתכן שיאמר על עצמו ש שהוא זקן ואיש שיבה׳ ואיפשר עם זה שהיה שמואל קודם שנתמנה שופט על ישראל ויהיו ימי חייו יותר כמו שזכרנו׳

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בְּכָל־לְבַבְכֶם אַתֶּם שָׁבִים אֶל־יְהוָה הָסִירוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר מִתּוֹכְכֶם וְהָעַשְׁתָּרוֹת וְהָכִינוּ לְבַבְכֶם אֶל־יְהוָה וְעִבְדֻהוּ לְבַדּוֹ וְיַצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיָּסִירוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרֹת וַיַּעַבְדוּ אֶת־יְהוָה לְבַדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל קִבְצוּ אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּתָה וְאֶתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם אֶל־יְהוָה׃

וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִם בְּכָל לִבְּכוֹן אַתּוּן תָּבִין לְפוּלְחָנָא דַיְיָ אַעְדּוּ יָת טָעֲוָת עַמְמַיָא מִבֵּינֵיכוֹן וְעַשְׁתְּרָתָא וְאַתְקִינוּ לִבְּכוֹן לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וּפְלַחוּ קֳדָמוֹהִי בִּלְחוֹדוֹהִי וִישֵׁיזֵיב יָתְכוֹן מִידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי׃ וְאַעְדִּיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת בַּעֲלַיָא וְיָת עַשְׁתְּרָתָא וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי׃ וַאֲמַר שְׁמוּאֵל כְּנוֹשׁוּ יָת כָּל יִשְׂרָאֵל לְמִצְפַּיָא וְאֵיצַלֵּי עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ׃

רלבג

והנה ספר שמואל אחר זה שהסירו ישראל את אלהי הנכר אשר בקרבם ועבדו את יי׳ לבדו

רדק

ועבדוהו לבדו׳ כמו ויעבדו את יי׳ לבדו׳ אחר שהסירו את הבעלי׳ והעשתרו׳ ובערו כל זכר ע״ז לפיכך אמר ויעבדו את יי׳ לבדו׳ ויאמר וגו׳ המצפתה׳ בכל פרשת׳ נספר יהושע ... היה מנהג ישראל להקבץ המצפה ושם היה מזבח ובית התפלה כי שם היתה התשובה גדולה בימי יהושע עם המלא׳ וכדל׳ אר״ סימון וכי שילה היא המצפה או המצפה היא שילה אלא מפני שנבנה מתחומו של בנימין ובתחומו של יוסף ועליה בית המקדש של שילה נתון ... בשילו ... ולא חרב מקדש שילה ... הארון ומעת שבא הארון לקרית יערים ... אהל מועד ... שלש ... מועד לנוב׳

רד״ק ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו ת״י ושפכו לבהון בתיובתא כמיא קדם יי׳ ולפי מה שיש לפרש אין שאיבת מים ושפיכה ע״ד קרי אלא לפניך כמים הזה שנשפכו ויתכן לפרש ששפכו המים לפני יי׳ סימן לכפרת עונות על דרך כי אתה עונ׳ הרחק כמים עברו תזכ״ר אל תחרש ממנו מבנין הקל ופעל וזה פועל עומד וכן החרישו ממני וכן רוב הפעל בבנין הפעיל פועל עומד׳ ויקח שמואל טלה חלב עדין היה יונק׳ ויעלה עולה׳ כן כתיב וקרי ויעלה ודרשו רז״ל הכתוב ואמרו ויעלה כתיב שנקבה היתה ומכאן סמכו שעולת נקבה כשרה בבמת יחיד והקרבה גם כן כי זר מקריב בבמת יחיד כי משחרב משכן שילה ונכנו לנוב הותרו הבמות

רלב״ג ויקבצו שמואל המצפתה ושאבו ישראל מים ושפכו לפני יי׳ להעיר שכבר הרחיקו מעצמם ושפטו להסיר מהם כל גלולי בענין שהמים נמשך שכבר אחד לחבירו ואמנם עשו זה במצפה כי כבר היה מוכן במקום ההוא שיעשה שם כענין לפני יי׳ כמו שזכרנו בדבר יפתח וכאשר שמעו פלשתים כי התקבצו כל ישראל במצפה עלו סרני פלשתים אל ישראל להלחם עמהם ויראו ישראל מפני פלשתים ובקשו משמואל שיתפלל להם בעבור שיושיעם מיד פלשתים והנה לקנות טבוח לו והדבקות האלהי העלה שמואל עולה ליי׳ כי העולה היא תסיר הלב כמו שבארנו בפירושנו לדברי התורה ואיפשר שהעולה הותרה על ידי כהן כי שמואל

וַיִּקָּבְצוּ הַמִּצְפָּתָה וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם וַיִּשְׁפְּכוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּצוּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמְרוּ שָׁם חָטָאנוּ לַיהוָה וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְפָּה׃ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי הִתְקַבְּצוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּתָה וַיַּעֲלוּ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים אֶל יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים׃ וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל שְׁמוּאֵל אַל תַּחֲרֵשׁ מִמֶּנּוּ מִזְּעֹק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְיֹשִׁעֵנוּ מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל טְלֵה חָלָב אֶחָד וַיַּעֲלֵה עוֹלָה כָּלִיל לַיהוָה וַיִּזְעַק שְׁמוּאֵל אֶל יְהוָה בְּעַד יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲנֵהוּ יְהוָה׃

וְאִתְכַּנַּשׁוּ לְמִצְפַּיָא וּמְלִיאוּ מַיָא וּשְׁפַכוּ לִבְהוֹן בִּתְיוּבְתָּא כְּמַיָא קֳדָם יְיָ וְצָמוּ בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲמַרוּ תַּמָן חַבְנָא קֳדָם יְיָ וְדָן שְׁמוּאֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִצְפַּיָא׃ וּשְׁמַעוּ פְלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי אִתְכַּנַּשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִצְפַּיָא וּסְלִיקוּ טוּרְנֵי פְלִשְׁתָּאֵי עַל יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּדְחִילוּ מִן קֳדָם פְּלִשְׁתָּאֵי׃ וַאֲמַרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוּאֵל לָא תִשְׁתּוֹק מִנַּנָא לְצַלָּאָה קֳדָם יְהוָה אֱלָהַנָא וְיִפְרְקִינַנָא מִידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי׃ וּנְסִיב שְׁמוּאֵל אִמְּרָא דְחַלְבָּא חַד וְאַסְּקֵיהּ עֲלָתָא גְּמִיר קֳדָם יְיָ וְצַלִּי שְׁמוּאֵל עַל יִשְׂרָאֵל וְקַבֵּיל מִנֵּיהּ יְיָ׃

כל זמן שהיה אהל מועד בנוב ובגבעון עד שנבנה בית
עולמים שנאמר ושם לא היה לפני ה' ואמרו אין הבמה
נקרבת אלא על ידי כהן. כי שמואל העלה ראשון בבמת
יחיד משחרב משכן שילה. וכן יהושע בגלגל העלה כ
ראשון בבמת יחיד שלא מצאנו אז כבר יהושע. ויענהו ה' אפשר על ידי אש שירדה מן השמים על העולה או על
ידי הרעם שהרעים בקול גדול על פלשתים בהבל שלא מצא ויהי שמואל מעלה העולה וגו' וירעם ה' בקול
גדול וגו' וכאשר נשמע הרעם ידע כי ענהו ה'.

לא היה כהן ואפשר שהיתה העולה שעה' והנה
אז הותרה במת יחיד כי כבר חרב משכן שילה
ולא היה שם עדין במת צבור.

רד"ק

ויגשו אנשי וגו'
לשתכרי' ל
לשתכרון כמו
כר כרים.
ויקח שמואל
וגו' ובין
השן שן סלע היה
שם ונקרא השן
על שמו. ויכנעו
וגו' כל ימי
שמואל עד אשר
זקן שמואל ולא
יכול לצאת ולבא
לפניהם ולסבב
על עריהם ו
ולהוכיחם כמו
שהיה עושה לפני
זקנתו ולפי' חטאו ישראל והיתה יד פלשתים
עליהם. וזה היה להם הסבה אשר שאלו להם מלך
ואלו לא חטאו לא היו צריכין לפי' היה רע בעש

והוה שמואל מסיק
עלתא ופלשתאי א
איתקרבו לאגחא
קרבא בישראל
ואכלי יי בקל רב
ביומא ההוא על
פלישתאי ושגישינון
ואתברו קדם ישראל
ונפקו אנשי ישראל
מן מצפיא ורדפו ית
פלישתאי ומחונון
עד מלרע לבית ש
שרון ונסיב שמואל
אבנא חדא ושוי בין
מצפיא ובין שינא
וקרא ית שמה אבן
סעדא ואמר עד
הכא סעדנא יי

וַיְהִי שְׁמוּאֵל מַעֲלֶה
הָעוֹלָה וּפְלִשְׁתִּים נ
נִגְּשׁוּ לַמִּלְחָמָה ב
בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּרְעֵם יְהוָה
בְּקוֹל גָּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא
עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם
וַיִּנָּגְפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל ו
וַיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל
מִן הַמִּצְפָּה וַיִּרְדְּפוּ
אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיַּכּוּם
עַד מִתַּחַת לְבֵית כָּר
וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶבֶן
אַחַת וַיָּשֶׂם בֵּין
הַמִּצְפָּה וּבֵין הַשֵּׁן
וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ אֶבֶן
הָעֵזֶר וַיֹּאמַר עַד ה
הֵנָּה עֲזָרָנוּ יְהוָה

רלב"ג

ועם הענות העול'
התפלל שמואל לשי'
בעבור ישראל
והרעים השי' ביום
ההוא בקול גדול
מרעיש על פלשתי'
באופן שהכר נגפו
לפני ישראל ואפש'
שלוחת הסבה ה
העולה העולה
להראות לישראל
שהתכונה שהיה מעלה
העולה נאחזו
הקולות האלו ה
המרעידים כדי
שיאמינו יותר בשי'
ויחשבו שעם אלו
הרעמים הין יורדו'
להבות ואש אוכלים
ואלו זה כבר היה
מזיק הקול לישראל באופן היזקו לפלשתים.

כשמאול היה מלך אבל בריסן היה למלך כמו שאמר באחל יתן לשמואל כשנה אחת שאול ומשיחו לבבור ונו׳
והושיעם את עמי מיד פלשתים׳ ותשבנה הערים׳ כי שבט יהודה לכד הערים האלה מתחלה כמ״ש בתחלת
ספר שופטים ואחר כן שבו פלשתים ולקחום מהם׳ ועתה בימי שמואל שבו אותם הערים לישראל׳
ויהי שלום בין ישראל ובין האמורי׳ לא ידעתי טעם לספור הזה בזה המקום כי לא ראינו בזמן הזה מלחמה
בין ישראל ובין האמורי אלא עם פלשתים׳ ואולם בהיות הפלשתים נלחמים בישראל היו נלחמים בהם גם כן יתר
האמורי שנשארו

וַיִּכָּנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד
לָבוֹא בִּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד
יְהוָה בַּפְּלִשְׁתִּים כֹּל יְמֵי שְׁמוּאֵל׃
וַתָּשֹׁבְנָה הֶעָרִים אֲשֶׁר לָקְחוּ
פְלִשְׁתִּים מֵאֵת יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל
מֵעֶקְרוֹן וְעַד גַּת וְאֶת גְּבוּלָן הִצִּיל
יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי שָׁלוֹם
בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאֱמֹרִי׃ וַיִּשְׁפֹּט
שְׁמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי חַיָּיו׃
וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב
בֵּית אֵל וְהַגִּלְגָּל וְהַמִּצְפָּה וְשָׁפַט
אֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַמְּקוֹמוֹת
הָאֵלֶּה׃ וּתְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי
שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שְׁפָטוֹ אֶת
יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃

ואתברו פלשתאי ולא אוסיפו
עוד למיעל בתחום ארעא
דישראל והות מחתא דיי
בפלשתאי כל יומי שמואל׃
ותבא קרויא דנסיבו פלשתאי
מן ישראל לישראל מעקרון
ועד גת וית תחומהון שיזיב
ישראל מיד פלשתאי והוה
שלמא בין ישראל ובין אמוראי׃
ודן שמואל ית ישראל כל יומי
חיוהי׃ ואזיל בזמן שנה בשנה
ומסתחר לבית אל ולגלגלא
ולמצפיא ודאין ית ישראל ית
כל אתריא האלין׃ ובמותביה
לרמתא ארי תמן ביתיה א
ותמן דאין ית ישראל ובנא
תמן מדבחא קדם יי׃

בארץ עם כמו כן
כמו שאמר בספר
שופטים ויואל ה
האמורי לשבת בהר חרס
ונאמר וגבול האמורי
ממעלה עקרבים
מהסלע ולמעלה
ועתה היו נלחמים
בהם ובראותם כי
נכנעו פלשתים עשו
גם הם שלום
עם ישראל׳
וישפט ונו׳ כל
ימי חייו
מיום שהחל לשפוט
עד שמת והם י״ג
שנה׳ ובדרש ונו׳ כל
ימי חייו שפט והלא
לא שפטם אלא י״ב שנה
אלא כן לוי עד שאול

ממנה אמו כתוב במסרת של מעלה״ ותשובתו הרמתה כי שם ביתו׳ ומשאר המקומות
הדרומים זולתו אותם שזכר שהיה סובב היו באים שם ברמה לפניו לשפוט ושם
שפט את ישראל׳ ובדברי רז״ל אמר רבא גדולה תשובה שהלוכותיו היו כשהולך ותשובתו שלא להלוכות לא יהיה כשמואל
ברמתה שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו אמר ר׳ יוחנן בכל מקום שהלך ביתו עמו כלומר שלא היה

מקום מכוון לקדש. ואף על פי שהיה בכל המקומות שהיה סובב ויבן שם מזבח לה׳ מפני שאחרבה שילה שהותרו הבמות עשה כן אף שם במקום שהיה מקריב עליו כשהיה רוצה להקריב בנדרים ובנדבות וזבחי שלמים כי זה מקריב בבמת יחיד כמו שכתבנו״

והיו מתקבצים ישראל אליו המקומות הקרובים לשם ואחר היה שב אל הרמה כי שם היה ביתו ושם אבותיו ושם היה שופט את ישראל הקרובים לו ובנה שם מזבח לה׳ כי לא נאסרה אז בבמת יחיד כמו שזכרנו״ והנה התועלות המגיעים מזה הספור הם אלו״

הראשון הוא להודיע ישים שמו אל לבו ויודיענו ממנו כי הספור הזה ממנו היה כבכור מאד מאד אליו ולמה שהיתה בגויה לפי מה שזכר ממנה ולזה היה ראוי אל שיגיע לזאת המעלה הנכבדת שהגיע אליה עם שהבכור היה קדוש ובכלל לעבודת הש״י מעת הולדו״ **הב׳** הוא להודיע כי הש״י משגיח בשפלים ולזה מפני שראה הש״י כי חנה היתה אהובה אל אלקנה נתן לפננה ילדים ולחנה אין ילדים כמו שזכר בזה כדומה לזה בענין רחל ולאה״ **הג׳** הוא להודיע שאעפ״י שאין האנשים חייבים לעלות לרגל לא השקף אל מי שיכול לעלות ברגלים מירושלם לפי הכתיבה אחת בשנה ראוי לשם לעלות שם עם נשיו וטפו בכללם. וזה לפי שבעה הוא לייסרם לאמונה אמתית כמו שיראו מענין המקדש״ והב׳ כי השיגה השלמה לא תשלם לאדם אם לא בהיותו עם אשתו ובניו בכללם ולזה ידמה שיהיה ראוי להיות זה כמו הסוכות שהוא חג האסיף. ולזה זכר שאלקנה היה עולה מעירו שנה בשנה להשתחוות ולזבוח לה׳ ר״ל שלא היה מאחר בעדו דבר מבני ביתו ולזה היו שם נשיו ובניו ובנותיו פעם אחת בשנה״ **הד׳** הוא להודיע שראוי לאדון הבית להיטיב לנפש כפי היכולת ולזה ספר כי מפני שהיה צר לחנה ברצותה רבוי המנות לפננה ולבניה ולבנותיה והיא היתה יחידה היה אלקנה מטיב לב חנה כפי היכולת והיה נותן לה מנה שהיו שתים בה ולזה היה מושיב חנה אל פניו ואחר המנות היה נותן כלם היה משלח אותם אחרי גוו וכזה האופן היה מנחם אותה מן הכעס שהיתה מכעסת אותה צרתה כשהיה אומר לה שהוא טוב לה מעשרה בנים״ **הה׳** הוא להודיע שאין ראוי להתגאות על ריבוי הטובה ולבזות הקשי יום הלא תראה כי פננה מתפארת בריבוי הבנים והבנות והיתה מכעסת חנה מפני היותה עקרה. והש׳ ראה עני חנה ונתן לה בנים ובנות ובני פננה היו מתים כמו שאמרה חנה עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה״ **הו׳** הוא להודיע שאין ראוי להתפלל אחר האכילה והשתיה כי אז לא יתכן שתשלם הכוונה בזה לפי הראוי. ולזה ספר כי מפני שאחר זמן אכלה ושתה קמה חנה להתפלל לפני י״י הנה לא חשב עלי שהיא מתפללת אך חשבה עלי לשכורה כי לא כוון להתפלל אחר האכילה והשתיה והיתה תשובת חנה מפני זה שיין ושכר לא שתתה. ולזה לא התנבא אם התפללה״ **הז׳** הוא להודיע שרבוי התפלה והתחנה עוזרים אל שתהיה התפלה נשמעת כי הפעולות ככה גורם שתהיה בכוונה יותר. ולזה אמרו רז״ל כי שערי דמעה לא ננעלו וריבוי התפלה גורם שתחזק הדבקות בין המתפלל ובין השם יתעלה ולזאת הסבה

וזכר בתפלת חנה שהיתה נשמעת כי זרענה שתפלל בכונה הנכונה לבעבור שנגלו הדברים היה רואה לה שישמע
התפלה וידמה שלזאת הסבה אמר שנתן לה השם שאלתה ׃ הח׳ הוא להודיע שהתפלה אין צריך
שישמיע קולו כי הש״י יודע מחשבות האנשים אבל צריך שיוציא בשפתיו דבריו כדי שתהיה
מכוונת בם ולזה אמר בתפלת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ׃ הט׳ הוא להודיע שאין ראוי
דבר מאת הש״י על האחד שידור נדר שאם יתן שאלתו יקימהו כי בזה יבא לו האמין שהטוב
הבא לו מגיע לו מהש״י ולזה יקיים בעבורו הנדר ההוא ולזה היה היום הנדר נמלא במקומות הזכרת האחד
ולזאת הסבה תמצא במקומות רבים נדר נדר בזה האופן ממנו זה ביעקב ובפתח וברבים זולתם ולזה
מצאנו שנדרה חנה זה הנדר בזה המקום ׃ וידמה שהנדר היה אותה שמואל נעשה שאין האשה מדרת הוא
בנה נזיר ולא היה נ״כ בזה האופן שהרי לא נולד שמואל עדין ׃ כשנדרה חנה זה הנדר לפרסום הלאות ו
והמופת שעשה לה הש״י ׃ הי׳ הוא להודיע שראוי לשלם לעיין בעמק האנשים כדי שיוכיחם
אם יעשו דבר שלא כהוגן ׃ ולזה ספר כי עלי היה שומר את פיה לעיין מה היה עושה
ולעת׳ שלא היה מדרך השלם הזה לתת שיש כנשים וכאשר הרגישה לעשות זה הפעל חשב עלי שהיתה
שכורה ולזה הוכיחה על זה ׃ הי״א הוא להודיע שראוי לכל אדם שיציל עצמו מן החשד לפי
מה שאפשר לו ולזה ספרה חנה ואם היה ראוי שתבוש מלדבר כפשט עלי שהיה כהן
גדול ונביא לא הניחה מלדבר לעלי את דבר התפלה ׃ הי״ב הוא להודיע שתפלת הכהן
יותר נשמעת מתפלת זולתו ולזה שמחה חנה כשהתפלל עלי שיתן לה הש״י את
שאלתה וכן שתה מיומו שיתפלל לה׳ בעבורה על זה ולזה גם כן בטחה שתהיה תפלתה נשמעת ולזה אכלה
ופניה לא היו לה עוד ׃ הי״ג הוא להודיע שאין ראוי למכשולי שישמש מטתו ולזה זכר
שידע אלקנה את חנה אשתו אחר שהם בו ובאו אל ביתם להרמתה כי בשילה לא
ידעה ולעת׳ שהיה בתכלית הספק שיהיה לו זרע מחנה אשתו ואם היה אומר כי נמנע מזה מכבוד ברכת
הכהן במקדש ואמרו לו שלא היה מתאוה שיכנסו שם בכלי... ולזה הוא מבואר שכשהוא אפשר לו
לאלקנה שימתין יום אחד שם ׃ הי״ד הוא להודיע שאין לאדם יותר נאות לבער מחשבות זולתה
ולזה דקדקה מרים הכתובה שעשן יוכר את משה ודקדקה חנה שהתמיד היא את
בנה מפני רעותה שהיה כבר לעבודת השם יתעלה ׃ הט״ו הוא להודיע שראוי לתת
לשם יתעלה תודה כשיגיע לו חסד במלאת הטוב ׃ ולזה זכר שהביאה
חנה עם שמואל שלשה פרים לזבוח לה׳ ואיפה אחת קמח ונבל יין ושחטו הפר האחד מהם לה׳ קודם
הביאתם אל עלי כדי לשים עבודת השם יתעלה ראשונה בזה כדי שיעזרו בזה הפעל מהשם יתעלה׃
הי״ו הוא להודיע שמי שירצה בן שיהיה שלם מאד צריך שיתחנכו אל השלמות בעודו קטן לפי
מה שאפשר כדי שיגדל במנהגים המשובחים וימשך אחריהם ׃ ולזה זכר שכבר

השתחוה שמואל לי״י והוא כמו כן שם שמים לנגד עיניו על זה לחנכו ולהרגילו לעבודת הש״י׳ ולזאת ה
הסבה גם כן היה שמואל מקטנותו יתנהג לעבוד כל׳ **היז׳** הוא להודיע כי מה שזכר במאמר
חנה על דרך הנבואה שנתנבאה בזה הספור עם מה שיבא אחריו שהדבר נתקיים אחר
זה לפי מה שפירשנו בפסוק ותתפלל חנה ובפסוק יי׳ יחתו מריבו׳ **היח׳** הוא להודיע ש
אין בקדושים ובמלאכים מי שישוה לשם ית׳ בענין הקדושה והגדול׳ מאומאר׳ והנה
למדנו בזה שאין הש״י המניע אחד מן הגלגלים כי הוא ית׳ נבדל מהם אבל הוא עליון על כל מניעיהם׳ כמו
שבארנו במאמר הה׳ מספר מלחמות יי׳ וזה למדנו במה שאמרה חנה אין קדוש כיי׳ כי אין בלתך׳
היט׳ הוא להודיע שהש״י הוא אשר לו נתכנו עלילות לברא ולבטל מה שירצה׳ ואמנם זולתו מהפועלים הטבעיים
לא יוכל לחדש דבר מה שסדר לו השם ית׳ מהפעולות׳ ולזה אמרה חנה ואין צור כאלהינו׳
הכ׳ הוא מה שלמדנו מדברי חנה שאין ראוי להתגאות מפני רבוי הכחות ולא מפני יתרון הגבורה
ולא מפני יתרון העושר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים׳ **הכא׳** הוא מה
שלמדנו מדברי חנה שהש״י ימית המתים ומעלה אותם מקברותיהם וזה אחת
מפנות התורה׳ **הכב׳** הוא להודיע שהש״י משגיח במין האנושי ובייחוד בצדיקים׳ ואמנם
הרשעים ידמו בחשך וכמו זה אמר דוד כי יודע יי׳ דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד
׳ **הכג׳** הוא להודיע כי לא היתה הסבה בחטא בני עלי הוא היותו עלי בלתי משגיח בעניניהם
ובלתי מייסר אותם אל הטוב וזה כי את פני עלי ובהשגחתו נתגדל שמואל משרת את
יי׳ ועם כל זה לא הועילה תוכחת עלי להיישיר בניו אל השלמות מגדל רוע תכונתם׳ **הכד׳**
הוא להודיע תכונת בני עלי בענין הקרבנות כי בזה תועלת לגדר מה שהגיע
להם מאת הש״י מהעונש המופלג אשר נזכר בזה הספר היה בעבור ולזה ביאר שהם פגו אל המדה הממוצעת
מאד והיו הוללות ובמדה אחרת ממוצעת גם כן והיו הקומם עד שבטלו בזה מנחת יי׳ וזכר עוד מן מעשיהם
שהם היו מתעבלים נאקרבה הקרבנות עד אשר ישבעו ועדין לא הקריבו את החלבים והיו לוקחים וכל זה היה
מפני שלא ידעו את יי׳ ולזה לא השגיחו בתכלית הכוונה אשר בעבודת היו הקרבנות שאם היו משגיחים בו היו
מתחדלים להתנהג בענין הקרבנות בקדושה ויראו מהקל בעניניהם׳ **הכה׳** הוא
להודיע מעלת שמואל מקטנותו עם בני עלי לא למד ממעשיהם ולזה הסבה לזכור
ששמואל היה משרת את יי׳ אחר זכרו רוע תכונת בני עלי וזכר עם זה שימית על כן מגדל טוב תכונתו׳
ולזה זכר שהיה עלי מברך את אלקנה ואת אשתו כמו שהם הרגל׳ **הכו׳** הוא להודיע שהדבר
נתקיים מה שנתנבאה חנה ואמרה עד עקרה ילדה שבעה והדבר נתקיימה תפלת
עלי במה שהיה אומר יתן לך זרע מן האשה הזאת ולזה זכר שהדבר ילדה שלשה בנים ושתי בנות׳

הכ״ז הוא להודיע שהתוכחות במשלים הקשים לא יספיקו גם דברים רכים״ ולזה זכר התוכחות עלי לבניו שלא
היו גם דברים קשים כגלוי בתחלת הענין כראוי כשמן אלו החטאים ולזה נגזר אלו החטאים שהיו״
על זה התוכחות ולזה נאמר לשמואל כי נשבע לבית עלי אשר ידע כי מקללים להם בניו ולא כהה בם כראוי ומזה מקום
התבאר כי לא מנעו השי״ דרכי התשובה׳ מבית עלי אשר היה העון כן לא היה השי׳ מונע מבית עלי כזה האופן
ואיפשר שנאמר שהשבוע׳ שנשבע השם יתעלה שלא יכופר כי אם בזבח ומנחה היה ראוי לעשות ולא כראוי לעשות לו
מהתוכחות״ הכ״ח הוא להודיע שאין שיתחייב לאשר שבמלכו טובות רבות תמה שאינו יותר
גדול מאשר … ממה שהיה הוא לא במלכו אלו הטובות׳ ולזה כאשר רצה השם
יתעלה להודיע לעלי העונש הספלו שיעשה לו על אלו החטאים הודיע לו שתחלה רבי הטובות אשר במלכו כי מפני
זה היה ראוי שיהיה נשמר יותר מחטוא לשם יתע׳ ולזה היה העונש הזה הספלו שאחר הכבוד הגדול מבית
עלי שהיה מבטח לאיתמר כי שתי בזו השם יתעלה בכל עשו׳ וזה מבואר בפינחס ובאלעזר הכהן׳ היה הרא כי
יהושע היה טפל לאלעזר שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד״ ופינחס קנא לאלהיו בשטים ומסר עצמו לסכנה
גדולה בעבור כבוד השם יתעלה וכן היה מצעה היות גדול הכהן גדול עד תחלת בית שני כי יהושע בן יהוצדק
היה מזרע פינחס בן אלעזר כמו שנזכר בספר דברי הימים׳ והוא היה כהן גדול בתחלת בית שני׳ וראוי כי
שנאמין לפי זאת הנבואה שכל ימי בית שני נתקיימה הכהונה הגדולה לזרע אלעזר כי הכהנים שהיו מזרע
איתמר היו מעטים ולכן כי לא היתה להם שררה׳ ולזה לא היו יכולים להתמנות לעולם כי ישראל שעמדו כהנים
גדולים וזה היה העונש הראוי להם כי לקחו אשר לא להם ועשה השם יתעלה מהם אשר להם כזו ההדרגות
ורצה השם יתעלה שיגיע להם בבזוי ובשפלות המגיע להם מהתפארות הכהונה׳ ולזאת הסבה רצה שלא יכרית
זרעו מעם מזבח השם יתעלה להאריך את נפשם על מה שהשפלו בו מהבזוי והשפלות הם השתמשו בקרבנות
בחיי נפשם לבד׳ ורצה השם יתעלה שיסורו אלו החיים מהם קודם היותם • הכ״ט הוא
לבאר שכל מעלת שמואל בנבואה שעם היות דבר יי׳ יקר בימים ההם הגיעה
הנבואה בזה האופן שהתפעל דמיונו מהשפע האלהי המגיע לו באופן שהשיג זה הקול במעשית הדמיון
והנה זה היה שומע הקול בחוזק כל כך עד שהיה מקיץ משנתו׳ וזה ממה שהורה על עוצם שלימות הכח הדמיוני
והשכלי בשמואל ונתבאר שכבר נתקיים מה שיעד מזה לעלי ולבניו׳ והאחר נתקיים בנוב עיר הכהנים
ובהסרת אביתר מהיות כהן גדול ונתבאר שעד מעט ימעלתו בנבואה שלא הפיל מכל דבריו ארצה ונתפרסם
לכל ישראל היותו נביא נס בימי עלי׳ וזה יורה שתמיד היתה מגעת לו הנבואה בכל מה שהיה שואל ממנו״ הל׳
הוא להודיע בית ישראל אשר בעברו נתחייבו שיפלו ביד פלשתים וזה כי הפלשתים הכירו בגבר
מה לשם יתעלה מעלתו אמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה והשיבו ארון יי׳
בדרם לקחו מוסר הכף ושלחו אותו בכבוד מעלתם׳ ואולם ישראל היו עובדים הבעלים והעשתרות ואמרו

הערים באלו יועילו לא היו מוסר בכל הרעות שהביא השם יתעלה עליהם על זה ולזה לא סרו מחטאתם עד פלשתים עד שעבדו את יי' לבדו והסירו הבעלים והעשתרות:

הל"א הוא להודיע שאם השגחת השם יתעלה בשפלים במה שאחז ממקומו פתאם הכסא לכהנים כדי שישוב ארון האלהים לעם הראוי לו והודיע בו עם זה האופן יותר השם יתעלה שלא רצה בהאלהם לעשות רע לפלשתים על זה אבל נעשה אות תמה באלהים להיישיר אותם אל שישיבוהו והראה שלא חסרו בזה עשה באלהים והם נפתים פלשתים וזה גם כן היה בהדרגה רובה עד שהרעה היה הולך וגדל וזה כי בתחלה הכה בטחורים הסתרים שלא היו יכולים לחבוש עליהם שום תחבושת ומזה הצד היו מכאיבים יותר והיו יותר רע והשכנה ואחר כך המית השם יתעלה קצתם והשארים הכה בטחורים וגם יחד מופלאים שכמעט שם גם כן היה מתיסר הפרות מלעמוס למשוך העגלה אשר היה בה ארון יי' לדרך בית שמש עד שלא משכו בשלשה שהיו בהם מאחריהם הביתה:

הל"ב הוא לגמר שראוי להתנהג בענין ארון האלהים בקדושה גדולה ובפלאות ובהכנות: ולזה זכר הכתוב כי הכלבה בו התורה שהיא מקור השלמיות שבעשו אנשי בית שמש כי ראו ארון יי' עם היותם קוצרים קציר חטים בעמק והיה ראוי להם שיניחו מלאכתם ויתעסקו בענין גלות הארון כי התורה לא התירה ראייתו גם לבני קהת כמו שאמר ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו וזה כלו היה להפלגת בקדושתו ובמעלתו אבל האנשים כי מדרגה שתתכן ראייתו לכל האנשים לא יתכן לו מעלה בנפש במדרגה המעלה שיתבונן למה שלא ימשלו על ראייתו:

הל"ג הוא להודיע שתכף ששבו ישראל אל יי' בכל לבם נעשה להם על יד שמואל עד שמשמים נלחמו עם פלשתים על בד קמו פתבר ברעמים ולקבות ואחר זה הכו אנשי ישראל שבו להם על יד שמואל כל הערים שלקחו מהם פלשתים:

הל"ד הוא להודיע שהמעלה שהשם נותן לצדיקים אינה סרה מהם עד יום מותם ולזה ספר ששמואל שפט את ישראל כל ימי חייו ואעפ"י שבסוף ימיו היה מולך שאול הנה אז היה שופט שמואל את העם:

הל"ה הוא להודיע שראוי למנהיג שישער באופן שלא תכבד המשא אל ההמונים ממנו ולזה ספר ששמואל היה הולך מדי שנה בשנה לשפוט את ישראל בבית אל והגלגל והמצפה כדי שלא יכבד למהם ומות הרחוקים לבוא אליו' ואחר היה שב אל הרמתה כי שם ביתו לשפוט שם כל אשר יבואו אליו:

הל"ו הוא להודיע כי שמואל מפני שהיתה כוונתו שתהיה השגחתו על פי יי' בנה מזבח ליי' ברמה להעלות עליו עולות להמשיך הנבואה כי בזה היסרה להגיע הנבואה כמו שבארנו בביאורנו לדברי התורה:

ספר אחר זה

רד"ק ויהי שם בנו הבכור יואל. יואל הוא ושמו הנזכר בספר ד"ה · שופטים בבאר שבע. ספור זה להודיע כי לא הלכו בדרכו אביהם שהיה הולך וסובב בעל הערים שלא להטריח את כל ישראל לבוא אליו למשפט והם לא כי אם שם שבו עשו וזה אולם שישבו בקצה ארץ ישראל כי באר שבע היה בקצה ארץ ישראל כמו שאומר הכתוב מדן ועד באר שבע כי אלו שישבו היו בקצת ארץ ישראל · ועדין אלו היה אחד מהם יושב בדן והאחד בבאר שבע לא היה רע אבל הם שמהם היו שופטים בבאר שבע להטריח ישראל לבוא אליהם ולהרבות שכרם · ובדברי רז"ל אמר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה שנא' ויהיה כי זקן שמואל וישם את בניו שופטים לישראל כתו' ולא הלכו בניו בדרכיו · בדרכיו הוא דלא הלכו מחטא נמי לא חטאו אלא מה אני מקיים ויטו אחרי הבצע ולקחו שוחד שלא עשו כמעשה אביהם שמואל הצדיק מחזיר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם שנאמר והלך מדי שנה בשנה וגו' והרי לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם מעלה עליהם הכתוב כאלו לקחו שוחד" ולא הלכו וגו' ויטו אחרי הבצע. הם נטו אחרי הבצע. כלו' שהיה לבם נוטה לממון והיו כנכסים להון ואין טוב להיות ש שופטים כאלה אלא שונאי בצע כמ"ש בתורה והם אנשים המסתפקים בחלקם המואסים מן העולם הזה ואינם רודפים אחר הממון וזהו פי' שונאי בצע ואין לפרשו שונאי גזילה ושוחד כי כבר אמ' יראי אלהים אנשי אמת. ובני שמואל היו אוהבי בצע ולא עד אלא שלקחו שוחד ויטו משפט אבל ית' ויטו ואיתפניאו בתר ממון דשקר"

ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיָּשֶׂם אֶת בָּנָיו שֹׁפְטִים לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי שֵׁם בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מִשְׁנֵהוּ אֲבִיָּה שֹׁפְטִים בִּבְאֵר שָׁבַע׃ וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט׃

וַהֲוָה כַּד סִיב שְׁמוּאֵל וּמַנִּית בְּנוֹהִי דַּיָּינִין עַל יִשְׂרָאֵל׃ וַהֲוָה שׁוּם ב בְּרֵיהּ בּוּכְרָא יוֹאֵל וְשׁוּם תִּנְיָנָא אֲבִיָּה דַּיָּינִין בִּבְאֵר שָׁבַע׃ וְלָא הֲלִיכוּ בְּנוֹהִי בְּאָרְחָתֵיהּ וְאִתְפְּנִיאוּ בָּתַר מָמוֹן דִּשְׁקַר וְקַבִּילוּ שׁוֹחֲדָא וְאַצְלוּ דִּינָא׃

רלב"ג ספר אחר זה שכאשר היה זקן שמואל היה עוזב מהנהגת ישראל על הדרך שנתן שם בניו שופטים לישראל בבאר שבע כדי שישפטו שם הדרומיים ממנו ויקלו מעליו והנה לא הלכו בניו בדרכו אבל הלכו אחר הבצע ולזה לקחו שוחד והטו משפט שלא כוונו להטות משפטו והיה זה סבה שיטו משפט כי השוחד יעור עיני חכמים כמו שזכר בתורה ולזה אסרה התורה לקבל שוחד והטה שלא יכוין להטות משפטו כי טבע השוחד כן הוא שיטה האדם כי לשופט בדין לאשר קבלו והטה שלא יכוין מקבל השוחד להטות הדין הנה השוחד ישכנו ימעט אמתת הדין מפני החסד לשופט לאשר קבל השוחד ממנו עד שלא יוכל לראות לו חובה ·

רד״ק ויאמרו הנה אתה זקנת ואיך יכול לשפטנו כמו שעשית עד הנה ובניך שאמרת לנו שפטים לא הלכו בדרכך שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים׳ אמרו רז״ל ג׳ מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ למנות עליהם מלך שנא׳ שום תשים עליך מלך׳ ולהכרית זרעו של עמלק שנא׳ תמחה את זכר עמלק׳ ולבנות בית הבחירה שנא׳ השמר לך פן תעלה עולותיך׳ וכתו׳ בהריא כי אם במקום אשר יבחר ה׳ באחד שבטיך וכו׳ ולמה היה רע בעיני ה׳ לפי שבהר שאלה שאלו אותו ולא לשם מצוה כי אלו אמרו תנה לנו שופט שישפטנו בשער ובא אותם לא היה הדבר רע בעיני שמואל שהרי הכתוב מעיד כי בניו לא היו שופטים ישרים אם אלו אמרו בניו לפניך והשפטנו אתה כל ימיך אחר שאין אתה יכול לחזור על כל המקומות היו אומרים טוב אלו אם אמרו נמנה כמנהג מלך עלינו אחר שאתה זקנת והמלך ישפטנו ויוכיחנו ויהיה מוראו עלינו לשמור דרך ה׳ זו השאלה היתה טובה אבל כשאמרו שימה עלינו מלך זה היה רע ומיעוט בטחון בה׳ ועוד שאמרו ככל הגוים והם לא היו צריכין ככל הגוים אם היו שומרים דרך ה׳ כי הוא כלחם מלחמותיהם והם אמרו ויצא לפנינו ונלחם מלחמותינו לפי׳ אמר הקב״ה לשמואל לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם ואין כוונתם שימאסו אותך למשפט כי אינם רוצים בדבר המשפט לבד כי די היה להם בך כל ימי חייך אבל עתה כשימאסו עליה לשאול שופט שאלו מלך ואותי מאסו ממלוך עליהם ושלא בטחונם מעמ׳ ובדרז״ל מחלוקת מהם אמרו למה נענשו על שהקדימו ככל הגוים ומהם אמרו לא בקשו מלך אלא להעבדם לעז שנ׳ והיינו אנחנו ככל הגוים ומהם אמרו כי זקנים שבדור שאלו כהוגן שנ׳ שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים ועמי הארץ שבהם קלקלו שנא׳ והיינו אנחנו ככל הגוים׳

וְאִתְכְּנִישׁוּ כָּל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲתוֹ לְוָת שְׁמוּאֵל לְרָמְתָא׃ וַאֲמַרוּ לֵיהּ הָא אַתְּ סֵבְתְּ וּבְנָךְ לָא הֲלִיכוּ בְּאָרְחָתָךְ כְּעַן מַנִּי לָנָא מַלְכָּא לְמִדְנְנָא כְּכָל עַמְמַיָּא׃

וַיִּתְקַבְּצוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זָקַנְתָּ וּבָנֶיךָ לֹא הָלְכוּ בִּדְרָכֶיךָ עַתָּה שִׂימָה לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם׃

רלב״ג ויהי שהתקבצו כל ישראל ובאו אל שמואל הרמתה ואמרו לו שישים להם מלך לשפטם ככל הגוים והנה פשע בזה כי ישראל אינם צריכין שישפטם להם מלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכות הגוי׳ שמיסרי׳ לעמם במוסרי׳ כאשר יעלה על רוחם וזה אמרה התורה שאם יאמרו ישר שישימו עליהם מלך ככל הגוים אשר סביבותיהם שלא יוכלו לשום עליהם כי אם מאחיהם שהם נשמרים לקיים התורה ועל פי התורה ישפטום לא כמנהגים אחרים ולזה צותה התורה שיכתוב המלך ס״ת אחר זולת הספר שהיה לו כשהיה הדיוט ויהיה עמו תמיד וקרא בו כל ימי חייו כדי שתהיה הנהגתו לעם על פי התורה ולזאת הסבה היה רע בעיני שמואל כאשר בקשו ישראל זאת הבקשה ולזה הודיע להם בסוף הענין כי אין מלך לישראל זולת הש׳״

רד"ק בכל המעשים וגו' גם לך הם עושים כלומר אעפ"י שאתה עמהם ויצאת לפניהם במלחמותיהם והצלחתו על אשר השלמת להם אויביהם עד אשר לא הוצרכו למלחמה כי השיבותם לדרך הטובה אעפ"כ עתה מרדו בי גם עמך לשאול להם מלך שלא היו צריכים כי אין להם מלחמה כי אם מלחמת נחש מלך בני עמון. אחר כן שאלו למלך כמש"ש וגו'.

רלב"ג אין ראוי לשאול להם בקשתם היתה לסור מדרכי התורה. ולזה אמר כי אותי מאסו ממלוך עליהם. והנה בסוף הענין היו מלכים רבים לפשעת ישראל והסירם מעל ה' עד שהשאילו ישראל לגלות מעל אדמתם כמו שהתבאר. ... כעס בן כמו וחסרון ולזה רצה השם להרחיקם מזה המשפט ההתבלות הרע שהיה עתיד למשך מזה ועם משפט זה אמר ה' שמואל להגיד את ישראל את משפט המלכים כדי שיסורו מזה הבקשה הקשה אשר יהיה להם לסבול כל אלו הדברים שזכר שיהיה מושל המלך עליהם עד שיהיו לו לעבדים.

וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו ויתפלל שמואל אל יהוה׃ ויאמר יהוה אל שמואל שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אתך מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם׃ ככל המעשים אשר עשו מיום העלתי אתם ממצרים ועד היום הזה ויעזבני ויעבדו אלהים אחרים כן המה עשים גם לך׃ ועתה שמע בקולם אך כי העד תעיד בהם והגדת להם משפט המלך אשר ימלך עליהם׃

ובאיש פתגמא בעיני שמואל כד אמרו הב לנא מלכא למדיננא וצלי שמואל קדם יי׃ ואמר יי לשמואל קביל למימר עמא לכל דיימרון לך ארי לא יתך רחיקו ארי בפולחני קצו מלמהוי מלכא עליהון׃ ככל עובדיא דעבדו מיומא דאסיקית יתהון ממצרים ועד יומא הדין ושבקו פולחני ופלחו לטעוות עממיא כן אינון עבדין אף לך׃ וכען קביל למימריהון ברם ארי אסהדא תסהיד בהון ותחוי להון נימוסא דמלכא דימלוך עליהון׃

ועתה שמע בקולם אך כי העד תעיד בהם שתראה אימת מלכם עליהם משפט המלך. הם וכן משפט הכהנים מאת העם וכן תר' נימוסא דמלכא. ונחלקו רבותינו ז"ל במשפט המלכים ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מלך מותר בו ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לירא[ם] ולבהלם.

ויאמר זה יהיה

רד"ק ויאמר זה וגו' ורצו לפני מרכבתו' מלרע. והיה משפטו מלעיל על דרך בני קטן' ואעפ"כ בא
מקום מלרע כמו שכתבנו בחלק הדקדוק בספר מכלל' וטעם ורצו על הפרשים שזכר' א"כ
שעמו כי יקח מבניכם גם כן שיהיו רצים רגליים לפני מרכבתו וכן ת"י כמו רצים ורהטין קדם רתיכוהי'
ולשום וגו' ולעשות כלי מלחמתו' לעשות אותם אומנותם כחפים וכגרים וכן ת"י ואומנין למעבד מאני
קרביה וכל זה בשכר ולא בחנם אלא שהמלך קודם לכל אדם' ואת בנותיכם' יקח לרקחות'
לרקח מרקחות
בשמים ות"י לבשמן
ולטבחות מבשלות
וכן יקרא המבשל
בערבי טבך
וכן בערבי הית"
בעברי או יקרא
כמשמעו לשון
זביחה שהמבשל
יזבח מה שיבשל
ולאופות אופות
לחם' וזרעכם
פי' שדות
זרעכם וככר
אמר ואת שדותיכם
ואת כרמיכם'
אמר כי השדות
והכרמים והזיתים
הטובים יקחם
כלם אם ירצה'

ואמר שמואל ית כל פתגמיא
דיי לעמא דשאלין מניה
מלכא׃ ואמר דין יהא נמוסא
דמלכא דימלוך עליכון ית בניכון
ידבר וימני ליה ברתיכוהי
ובפרשוהי ורהטין קדם
רתיכוהי׃ ולמנאה ליה רבני
אלפין ורבני חמשין ואכרין
למניר ניריה ולמחצד חצדיה
ואומנין למעבד מאני קרביה
ומאני רתיכוהי׃ וית בנתיכון
ידבר לשמשן ולטבחן ולאפין׃
וית חקליכון וית כרמיכון וית
זיתיכון טביא יסב ויתן ל
לעבדוהי׃ וזרעיכון וכרמיכון
יסב חד מן עשרא ויתן ל
לרברבנוהי ולעבדוהי׃

ויאמר שמואל את כל דברי
יהוה אל העם השאלים מאתו
מלך׃ ויאמר זה יהיה משפט
המלך אשר ימלך עליכם את
בניכם יקח ושם לו במרכבתו
ובפרשיו ורצו לפני מרכבתו׃
ולשום לו שרי אלפים ושרי
חמשים ולחרש חרישו ולקצר
קצירו ולעשות כלי מלחמתו
וכלי רכבו׃ ואת בנותיכם יקח
לרקחות ולטבחות ולאפות׃
ואת שדותיכם ואת כרמיכם
וזיתיכם הטובים יקח ונתן ל
לעבדיו׃ וזרעיכם וכרמיכם
יעשר ונתן לסריסיו ולעבדיו׃

ושאר השדות והכרמים יעשור ר"ל יקח מן המעשר מן השדות ומן הכרמים ומתבואותיהם אחד מעשר
הניים ורבותינו ז"ל פירשו לא שיקח הכרמים אלא פירותיהם אם יצטרכו אותם עבדיו כשילכו למלחמה ופשטו
על המקומות אם אין להם מה יאכלו שם אוכלין אותם ונותן דמיהם' אבל מעבר הפשוטה והפירות והגזלן
אוה משפטו בכל זמן שירצה שהרי שלמה המלך היה לוקח וכן לקחת בנותיכם לנשים ולפלגשים לכל אשר
יבחר והראיה כי לא אמר

והכרמים והזיתים לעצמו אלא ונתן לעבדיו כלומר לאנשי מלחמתו כי כלם עבדיו אלא מהו ונתן לעבדיו לאנשי
החיל. אלא לא שיקח הוא השדות והכרמים לעצמו שאם היה כן היה אחאב לוקח כרם נבות במשפט המלוכה
ולא היתה מתעוררת איזבל לכל הנבלות ההם ולשפוך דם נקי׳ ומה שאמר הטובים כלומר שיבחר מן הטובים
לקחת פירותיהם ולתת לעבדיו׳ ומה שאמר שדותיכם וכרמיכם וזיתיכם כי הם עקר המחיה׳ וכן אמר
דגנך תירושך ויצהרך׳

ואת עבדיכם ואת שפחותיכם
ואת בחוריכם הטובים ואת
חמוריכם יקח ועשה למלאכתו׃
צאנכם יעשר ואתם תהיו לו
לעבדים׃ וזעקתם ביום ההוא
מלפני מלככם אשר בחרתם
לכם ולא יענה יהוה אתכם ביום
ההוא׃ וימאנו העם לשמוע
בקול שמואל ויאמרו לא כי
אם מלך יהיה עלינו׃ והיינו גם
אנחנו ככל הגוים ושפטנו ם
מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את
מלחמתנו׃

וית עבדיכון וית אמהתכון
וית עולימיכון שפיריא וית
חמריכון ידבר למהוי עבדין
ית עיבידתיה׃ ענכון יסב חד
מן עשרא ואתון תהון ליה
לעבדין׃ ותצוחון בעידנא ההיא
מן קדם מלככון דאתרעיתון
לכון ולא יקביל יי צלותכון כ
ביומא ההוא׃ וסריבו עמא
לקבלא מן שמואל ואמרו לא
אלהין מלכא יהי עלנא׃ ונהי
אף אנחנא ככל עממיא ו
ויתפרע לנא מלכנא ויפוק
ברישנא ויגיח ית קרבנא׃

ר״דק

צאנכם יעשר׳
וכבר פירשנו שהרי
לא זכרם בפרשה
׳ ואתם תהיו לו
לעבדים׳ אחר
שאמר כל הפרשה
מה צריך ואתם
תהיו לו לעבדים
אלא אמר שיקח
הבנים והבנות
והשדות והכרמים
וכל מה שירצה׳
אמרו רבותינו ז״ל
שיכול להטיל מס
עליהם כמו שהם לעבדים וכמו שכתוב בהם והיו לך למס ועבדוך׳ וימאנו העם לשמוע בקול שמואל׳ ויאמרו לא׳
כי אם מלך וכן ויאמרו
לא כי ברחוב נלין׳ והיינו גם אנחנו
ככל הגוים׳ ושפטנו
מלכנו׳ כדברי הקדמון או
פירוש יקח משפטנו
מאויבנו כמו שפטני אלהים

ורבה רבים וכן ת"י ויתפרע. ונלחם. כמו נפעל בנוני הוא יהיה בלחם את מלחמותינו וכן ת"י במקדמנא הבוסחאות ונגיח ית קרבנא. ואפשר שיהיה הנון למדברים בעדם מתהפל וכן הוא נתרגם במקדמנא הבוסחאות ונגיח ית קרבנא׃

להתקדם להלחם מלחמותיהם עד שלא ימשלו עליהם האויבים באופן שהיו מושלים מקדם כי המלך ישכל איך נעשה בכל העם להלחם עם אויביהם וזה יוסיף לישראל חוזק ואולם כשלא היה לישראל מלך היו האויבים נלחמים עם קצת ישראל והיו האחרים בלתי מחזיקים את ידם ובזה האופן היו האויבים מנצחים עם היותם מעטים מישראל הרבה וידמה שכבר אמרו זה מפני יראתם מנחש מלך בני עמון שבא עליהם להלחם עמהם כמו שאמר להם שמואל במה שאחר זה. ובאשר ראה השי"ת כוונתם הטובה עמהם אך הזהירם בסוף הענין על פי שמואל שיהיו נזהרים לשמור מצות התורה ואם לא הנה יספו גם הם גם מלכם׃

ושמע שמואל ית כל פתגמי עמא וסדרינון קדם יי׳ ואמר יי׳ לשמואל קביל למימריהון ותמליך להון מלכא ואמר שמואל לאנשי ישראל איזילו גבר לקרויהי והוה גברא משבטא דבית בנימן ושמיה קיש בר אביאל בר צרור בר בכורת בר אפיח בר גברא משבטא דבית בנימן גבר חילא וליה הוה בר ושמיה שאול עולים ושפיר ולית גברא מבני ישראל דשפיר מיניה מכתפיה ולעילא רם מכל עמא׃

וישמע שמואל את כל דברי העם וידברם באזני יהוה ויאמר יהוה אל שמואל שמע בקולם והמלכת להם מלך ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לכו איש לעירו׃

ט ויהי איש מבן ימין ושמו קיש בן אביאל בן צרור בן בכרת בן אפיח בן איש ימיני גבור חיל׃ ולו היה בן ושמו שאול בחור וטוב ואין איש מבני ישראל טוב ממנו משכמו ומעלה גבה מכל העם׃

רד"ק

וישמע וגו׳ וידברם באזני יי׳ כתרגומו וסדרינון קדם יי׳ כלומר בתפלתו שהתפלל לאל שיעשה כדבר המלכה וסדר דבריהם לפני כענין עמדו ואשמעה מה יצוה יי׳ וגו׳ ויהי איש מבן ימין. בן כתו׳ בשתי מלות וקרי מבנימין מלה א׳ וקצתן א׳ קיש בן אביאל. ובספר ד"ה אומר ונר הוליד את קיש ונר היה בן אביאל והוא אחי קיש ואבי אבנר בדברי הימים בספור הזה ויתכן לפ׳ כי אביאל היה שמו בכ"ס ונ׳ שמות היו לו כמו שמצאנו כמוהו רבים בדה"י׳ והיו לו שני בנים הא׳ קרא שמו קיש והאחר קרא בשם נר שמו והוא היה אבי אבנר׳ ומצאתי שיקרא רבה כי עיקר שמו אביאל והיו קורין שמו נר לפי שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלים׳ ולו וגו׳ בחור וטוב פי׳ טוב בתאר ובמראה וכן ת"י שלים ושפיר וכן טוב ממנו שפיר מיניה׃

רד"ק ויעבר בהר אפרים וגו' בארץ שלשה ת"י בארע
דרומא וכן תרגם יונתן שלשה מארע דרומא'
בארץ שעלים בארע מתבריא" המה באו בארץ צוף צוף
כמו צופה וכן ת"י בארעא דבה נביא" פן יחדל
אבי מן האתונות שתגדל דאגה עלינו עד שישכח את האתונות'
ות"י ודאג לנו ויציף
לנא כלומר יפחד
וכן בבר דאגית
רבה ואיך השה ל
לשלה אמר לו יפה
הלוא נברא מכל
מקום וה' ידאג לו
השה וגו' "ויאמר
לו וגו' והאיש
נכבד' כלומר נכבד
וגדול בדבר ה'
בנבואה" כל אשר
ידבר בוא יבוא'
וכן ת"י וגברא
מיתנבי קשוט כל
מה דיתנבי א
איתקיימא איתקיים
והנה כך אמר זה
אעפ"י שכל נביא
אמת בנבואה כי כל
מה שידבר
בנבואה יבוא אלא

רלב"ג בארץ צוף' היא הרמה
שהיה שם שמואל כי
וקראה ארץ צוף לפי שהיו היושבים בה
מתייחסים בצוף כמ"ש בראשונה זה הספר
כי אלקנה היה בן צוף ולזה נכנסו עדין
ברמה אך היו בשדה העיר"

וַתֹּאבַדְנָה הָאֲתֹנוֹת לְקִישׁ אֲבִי
שָׁאוּל וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל שָׁאוּל בְּנוֹ
קַח נָא אִתְּךָ אֶת אַחַד מֵהַנְּעָרִים
וְקוּם לֵךְ בַּקֵּשׁ אֶת הָאֲתֹנֹת׃
וַיַּעֲבֹר בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר ב
בְּאֶרֶץ שָׁלִשָׁה וְלֹא מָצָאוּ
וַיַּעַבְרוּ בְאֶרֶץ שַׁעֲלִים וָאַיִן
וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ יְמִינִי וְלֹא מָצָאוּ׃
הֵמָּה בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוּף וְשָׁאוּל אָמַר
לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לְכָה וְנָשׁוּבָה
פֶּן יֶחְדַּל אָבִי מִן הָאֲתֹנוֹת וְדָאַג
לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה נָא אִישׁ
אֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת וְהָאִישׁ
נִכְבָּד כֹּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר בּוֹא יָבוֹא
עַתָּה נֵלֲכָה שָּׁם אוּלַי יַגִּיד לָנוּ
אֶת דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר הָלַכְנוּ עָלֶיהָ׃

וְאַבְדָא אַתְנַיָא לְקִישׁ אֲבוּהִי
דְשָׁאוּל וַאֲמַר קִישׁ לְשָׁאוּל
בְּרֵיהּ דְבַר כְּעַן עִמָךְ חַד
מֵעוּלֵימַיָא וְקוּם אִיזֵיל בְּעִי יָת
אַתְנַיָא׃ וַעֲבַר בְּטוּרָא דְבֵית
אֶפְרַיִם וַעֲבַר בְּאַרַע דָרוֹמָה
וְלָא אַשְׁכָּחוּ וַעֲבָרוּ בְּאַרַע
מְתַבְרַיָא וְלֵית וַעֲבַר בְּאַרַע
שֵׁבֶט בִּנְיָמִן וְלָא אַשְׁכַּחוּ׃ אִינוּן
אֲתוֹ בְּאַרְעָא דְבַהּ נְבִיָא
וְשָׁאוּל אֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ דְעִמֵיהּ
אִיתָא וּנְתוּב דִילְמָא יִשְׁבּוֹק
אַבָּא מִן עֵיסַק אַתְנַיָא וְיִצִיף
לָנָא׃ וַאֲמַר לֵיהּ הָא
כְּעַן נְבִיָאה דַיְיָ בְּקַרְתָּא הָדָא
וְגַבְרָא מִתְנַבֵּי קְשׁוֹט כָּל מָא
דְיִתְנַבֵּי אִיתְקַיָמָא אִיתְקַיַם
כְּעַן נֵיזֵיל תַּמָן דִילְמָא יְחַוֵי לָנָא
יָת אוֹרְחָא דַאֲתֵינָא עֲלָהּ׃

לפי שהיה אלהים בעיתו זמן דבר בנבואה יקר על שהתפללו שמואל והוכרו שמים אין קוסמים שהיו בזמן אז
בעלי אוב גם יאמרו פעמים האמת אז הכזבו יכזבו פעמים רבות לפיכך אמר כל אשר ידבר בוא יבוא"
את דרכנו אשר הלכנו עליה כלומר הדבר אשר הלכנו בעבורו"

רד"ק ויאמר שאול לנערו ומה נביא לאיש לא
היו יודעים אם היה מקבל ממון כמו
הקוסמים שנותנין להם ממון השואלים מהם וכן
ת"י אם מקבל ממון מה נטול לנביאה כי
הלחם וגו׳ אם היה נותן לו שכר אלא כך אמר אין
לנו כסף כי אזל
לחם אין לנו לגרם
ובמה נקנה צדה
לדרכנו וכדרך
הזה ת"י ארי
אנחנא זוודין
עטרן מיננא פי׳
עטרו סרו וכן
רק הבמות לא
סרו ת"י לא עטרו
ותשורה אין
להביא מנחה
אין להביא מה
אתנו פי׳ תשורה
תקרובת ראיית
פני מלך ואדם חשוב לשון ומנה בשעת אשורנו"
וי"ת ומרעם דכשר לית לנא לאעלא לנביאה דיי׳ ומה
עמנא למיעבד ופי׳ התשורה לשון יושר" ויוסף
הנער לענות את שאול פי׳ לדבר כמו
ונעת ואמרת ויען אינו הראשון כי זה תחלת
השיבה הדבור שהשיב הנער אל שאול בדבר
הנביא ואיך יאמר ויוסף וכן ת"י למיעני ית שאול לא
תרגם לאתבא ויתכן לפרשו כמשמעו עמן מענה שהוא השיבה הדבור ופי׳ ויוסף כי מתחלה אמר שאול
לנערו לכה ונשובה וענה לו הנער הנה נא איש האלהים בעיר הזאת ועתה שאמר לו שאול מה נביא לאיש הוסיף
לענות הנער הנה נמצא בידי רבע שקל כסף" רבע שקל כסף י"ת זוזא חד דכספא כלו׳ כי השקל ד׳ זוזים"

וַאֲמַר שָׁאוּל לְעוּלֵימֵיהּ
וְהָא נֵיזִיל וּמָא נְקַבֵּיל
מָמוֹן מָה נַעֵיל לִנְבִיאָה
אֲרֵי אֲנַחְנָא זְוָדִין עַטְרָן
מִמָּנָנָא וּמַרְעַם דִּכְשַׁר
לֵית לְאַעָלָא לִנְבִיאָה
דַּיְיָ מַה עִמָּנָא לְמֶעְבַּד׃
וְאוֹסֵיף עוּלֵימָא לְמֶעְנֵי
יָת שָׁאוּל וַאֲמַר הָא
אִשְׁתְּכַח בִּידִי זוּזָא חַד
דִּכְסַפָּא וְאֶתֵּין לִנְבִיאָה
דַּיְיָ וִיחַוֵּי לָנָא יָת
אוֹרְחָנָא׃

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ
וְהִנֵּה נֵלֵךְ וּמַה נָּבִיא
לָאִישׁ כִּי הַלֶּחֶם אָזַל
מִכֵּלֵינוּ וּתְשׁוּרָה אֵין
לְהָבִיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים
מָה אִתָּנוּ׃ וַיֹּסֶף הַנַּעַר
לַעֲנוֹת אֶת שָׁאוּל
וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִמְצָא ב
בְיָדִי רֶבַע שֶׁקֶל כָּסֶף
וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים
וְהִגִּיד לָנוּ אֶת דַּרְכֵּנוּ׃

רלב"ג ויאמר הנה נמצא בידי רבע שקל
כסף׳ ראוי שתשאל השואל למה המתנן
הזה למי שהיה מושל בישראל ואיך יתכן שידומה
שיהיה מדרך הנביא לקחת אלו המתנות וידמה שאמ׳
בזה כי זה המתנן לא היה אלא לשער הנביא שיתבודד
בעצמו בעל זה
המתנן ובזה
האופן היה
מחשבתו מ
מתבודדת ב
בעצמו והיה
מגיעה לו הנבואה
בהם ולזה היה
נהוג שיתנו לו ה
השואלים ממנו
דבר הנבואה
דבר מה לסבב
שיתבודד מחשבתו
בעצמם ואולי
היה זה עצה ט
אולי מבדר הזקנה לא היתה לו מגעת הנבואה בכמו אלו
הענינים כי אם בזה האופן וכן מצאנו באלישע שאמר
לעשו שיביאו לו מנגנים ויאכל כדי שיתבודד מחשבתו
בעצמו ומן רחב וינוע לו בדרך נבואה מה שענין
לבא אליו כי אין מדרך הנביא שיבקש כמו אלו הדברים
לבקשת התענוג כמו שביארנו בפירושנו לדברי
התורה"

רד"ק לפנים בישראל. כתב הסופר זו ולא היה מדברי ספר שאול יש לנביא היום יקרא קבלו רז"ל כי
שמואל הנביא כתב את ספרו וזה המעשה היה בסוף ימיו כי בחיי שאול מת שמואל ושאול לא
מלך כי אם ב' שנים אם כן מהו לפנים ומהו היום. יתכן לפרש כי קריאת הרואה לנביא כמו שהיתה לפנים כן
היתה היום שכתב שמואל זה. ומה"ש לפנים אין ר"ל שנפסק היום אלא כן ר"ל מלפנים היתה זאת הקריאה
שקראו לנביא שאול ונערו רואה כמו שאמרו היש בזה הרואה אין זה שתקרא הרואה אבל הקריאה בימי שמואל
שספרנו הנבואה

ימו דבר"י
הנבאים לשרא'
הן העתידות הן
בעתידות דה"יו
קורין נב' לרואה
בעבור לפי שהן
בעבור מראה לשון
דבר מעשין מב
שהיו ואעפ"
שאינם שרש א'
ובימי שמואל יש
שהיו קורא' אין
רואה כדבר"י
הקדמונים
ותענינה
אותם ותאמרנה

לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר הָאִישׁ
בְּלֶכְתּוֹ לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים לְכוּ
וְנֵלְכָה עַד הָרֹאֶה כִּי לַנָּבִיא ח
הַיּוֹם יִקָּרֵא לְפָנִים הָרֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ טוֹב דְּבָרְךָ לְכָה
נֵלֵכָה וַיֵּלְכוּ אֶל הָעִיר אֲשֶׁר
שָׁם אִישׁ הָאֱלֹהִים׃ הֵמָּה עֹלִים
בְּמַעֲלֵה הָעִיר וְהֵמָּה מָצְאוּ נְעָרוֹת
יֹצְאוֹת לִשְׁאֹב מָיִם וַיֹּאמְרוּ לָהֶן
הֲיֵשׁ בָּזֶה הָרֹאֶה׃ וַתַּעֲנֶינָה אוֹתָם
וַתֹּאמַרְנָה יֵשׁ הִנֵּה לְפָנֶיךָ מַהֵר
עַתָּה כִּי הַיּוֹם בָּא לָעִיר כִּי זֶבַח
הַיּוֹם לָעָם בַּבָּמָה׃

בְּקַדְמִין בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵין אֲמַר
גַּבְרָא בְּמֵיזְלֵיהּ לְמִתְבְּעָא אוּלְפַן
מִן קֳדָם יְיָ אִיתוֹ וְנֵהָךְ עַד
חָזוֹיָא אֲרֵי לִנְבִיָּא יוֹמָא דֵין
מִתְקְרֵי מִלְּקַדְמִין חָזוֹיָא׃ וַאֲמַר
שָׁאוּל לְעוּלֵימֵיהּ תַּקִּין פִּתְגָּמָךְ
אִיתָא נֵיזִיל וַאֲזַלוּ לְקַרְתָּא
דְּתַמָּן נְבִיָּא דַייָ׃ אִינוּן סָלְקִין
בְּמַסְקָנָא דְקַרְתָּא וְאִינוּן
אַשְׁכַּחוּ עוּלֵימָן נָפְקָן לְמִמְלֵי
מַיָּא וַאֲמַרוּ לְהֵן הַאִית הָכָא
חָזוֹיָא׃ וַאֲתִיבָא יָתְהוֹן וַאֲמַרָא
אִית הָא קֳדָמָךְ אוֹחִי כְּעַן
אֲרֵי יוֹמָא דֵין עַל לְקַרְתָּא אֲרֵי
שֵׁירוּת נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא יוֹמָא
דֵין לְעַמָּא בְּבֵית אַסְחָרוּתָא׃

יש. יש בו דרש אמרו ל' הרואה העין קשור על פתחו כמה דלת. אמר
ויש אחר יהיה הענין. הנה לפניך. כנגד שאול אמרו כי הוא היה מכבד וחברו כעבדו היה. לעם בבמה. כל
במה בזה הענין וכדומה לו ת"י בית אסחרותא. לפי שהיו זובחי שלמים שהן נאכלין לכל אדם אחר הקטרת ה
חלבים וזריקת דם והיו עושים אנשי העיר אותו הזבח לאכול בבית הבמה אחר עשו אותה לשעה כי היה הבמות
היה בלותה הזמן משחרבה שילה והיה משכן בנוב וכל מקום מאכל קורין מסבה לפי שהיתה ישיבתם לאכול
בהסבה וכן תרגם וישבו לאכול לחם ואסחרו כמו שאמרו רבותינו ז"ל גם כן במסבה הלך אחר זקנו. ובלשון
ארמי אסחרותא.

בעולים העיר

רד"ק כבואכם העיר וגו' אמרו רז"ל מה היה כל האריכות הזה שהאריכו אלו הנערות לדבר מהם אמרו כדי להסתכל ביופיו של שאול ומהם אמרו כי מה' היה לפי שלא הגיע עדיין השעה שאמר לו הקב"ה לשמואל כעת מחר אשלח אליך איש. כי הוא יברך הזבח ת' ארי הוא פריס על מזונא והוא טעם כדברי רז"ל בעל הבית בוצע ונקרא המברך בתחלה בסעודה בוצע לפי שבוצע הלחם ומברך עליו ופי' יברך הזבח יברך על הזבח ולשעבר שעל הלחם היה מברך תחלה לפי שעיקר הסעודה היה בזבח. אמר יברך הזבח כשעה שלחמנו ס זבח משפחה לנו או לפי שהזבח היה לו ברכה כפט ע עמו ס שהיו אוכלים זבחי שלמי' היו מברכי' עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח וברכת הלחם לא היתה פוטרת של זבח הקרואים' המזומנים לאכול עם כתרגומו זמינייא' כהיום' הקף' למיתה ה הדבר וכן הסבעה לו כוס והדומים לו פי' כאשר היו שהיום

בְּבֹאֲכֶם הָעִיר כֵּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבָּמָתָה לֶאֱכֹל כִּי לֹא יֹאכַל הָעָם עַד בֹּאוֹ כִּי הוּא יְבָרֵךְ הַזֶּבַח אַחֲרֵי כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים וְעַתָּה עֲלוּ כִּי אֹתוֹ כְהַיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ׃ וַיַּעֲלוּ הָעִיר הֵמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֹצֵא לִקְרָאתָם לַעֲלוֹת הַבָּמָה׃ וַיהוָה גָּלָה אֶת אֹזֶן שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בוֹא שָׁאוּל לֵאמֹר׃ כָּעֵת מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמְשַׁחְתּוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת עַמִּי כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי׃

בְּמֵיעַלְכוֹן לְקַרְתָּא כֵּן תַּשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ עַד לָא יִסַּק לְבֵית אַסְחָרוּתָא לְמֵיכַל אֲרֵי לָא אָכֵיל עַמָּא עַד מֵיתוֹהִי אֲרֵי הוּא פָּרֵיס עַל מְזוֹנָא בָּתַר כֵּן אָכְלִין זְמִינַיָא וּכְעַן סְקוּ אֲרֵי יָתֵיהּ כְּיוֹמָא הָדֵין תַּשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ׃ וּסְלִיקוּ לְקַרְתָּא אִנּוּן עָלִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְהָא שְׁמוּאֵל נָפֵיק לְקַדְמוּתְהוֹן לְמִסַּק לְבֵית אַסְחָרוּתָא׃ וּמִן קֳדָם יְיָ אִתְגְּלֵי לְאוּדְנָא דִשְׁמוּאֵל יוֹמָא חַד קֳדָם דְּאָתָא שָׁאוּל לְמֵימַר׃ בְּעִידָּנָא הָדֵין מְחַר אֶשְׁלַח לְוָתָךְ גַּבְרָא מֵאֲרַע שִׁבְטָא דְבִנְיָמִן וּתְמַשְׁחִנֵּיהּ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְיִפְרוֹק יָת עַמִּי מִידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דּוֹחֲקָא דְעַמִּי אֲרֵי עָלַת קְבִילְתְּהוֹן לִקְדָמָי׃

ויעלו וגו' יוצא לקראתם' יוצא מבית אחד מן העיר לעלות הבמה ופגע בהם' **כעת** מחר' כעת הזאת למחר וכן ת"י כעידנא הדין מחר' כי ראיתי את עמי' כתרגו' ארי גלי קדמי דוחקא דעמי' כי באה צעקתו אלי כי פלשתים היו נלחמים בהם מעת שזקן שמואל ולא היה יכול להוכיחם וקטלו ופלשתים מושלו בהם עד שמינו בהרגם נבונים' ונצעקו אל ה' ואמרו לשמואל להקים להם מלך להושיעם'

רד"ק ויי' ענהו' א"ל ברוח הקדש
כן וכן תרגמו" זה יעצר
בעמי' ימלוך כמו יורש עצר יורש מלוכה
שעצר כי דרך המלך לעצר העם' במלחמה
שלא יתפשטו ושלא יתפזרו זה מזה ולעצר
בכל א' וא' שלא
לעשות רעה ושלא
ילכו ולא יעשו דבר
אלא ברשותו' ויו"ת
דין יעדי וגו' כלומר
יסיר הממשלה
והממשלה מן עמי
ואו' כעצר פלשתים
שהיו מושלים בהם
ואמר יעצר כלומר
שיעצר פלשתים
וימנעם מלמשול
בישראל כמו שאמ'
והושיע את עמי
מיד פלשתים"
ויען שמואל את
שאול' כמו אחר
שאול' אנכי הרואה'
לא היה זה דרך
הענוה כי כיון ששאלו אי זה בית הרואה לא יתכן שלא יעננו ורז"ל אמרו כי בשביל זה הדבר כי היה לו לומר
שאל לאחרים או שותק בזה' אמר לו הקב"ה אתה הוא הרואה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה וכיון הודיעו הד'
בשעה שאמר לו לך אשלחך אל ישי וגו' וירא את אליאב וגו' אמר לו הקב"ה לא אמרת אתה הרואה אל תבט אל
מראהו וגו'" וכל אשר בלבבך אגיד לך דבר האתונות וזולתו מה שיש בלבו לשאול' שלשת הימים' לא אמר
שלשת ימים על אבדת האתונות אלא על בקשתם וכן ת"י על עיסק אתנא וכו' ולמי כל חמדת ישראל' בזה
הדבר רמז לו דבר המלוכה"

רלב"ג והנה שמואל להיות מקשה מאשר יתוסף בדבר
המלך שאלו יש מי ינקר לו להיות מלך כי בדבר
אמר לו השם' שימלוך בישראל מלך קטן אלו הקטנות בזה הודם
שישאל מי מנו שאול בדברו זה הודיע אותו כל עשמו הדבר וכשר
אותו על דבר הקטנות כשאמר לו שכל חמדת ישר' היה לו ולכל בית
אביו"

ושמואל ראה את שאול ויהוה
ענהו הנה האיש אשר אמרתי
אליך זה יעצר בעמי ויגש ש
שאול את שמואל בתוך השער
ויאמר הגידה נא לי אי זה בית
הראה ויען שמואל את שאול
ויאמר אנכי הראה עלה לפני
הבמה ואכלתם עמי היום
ושלחתיך בבקר וכל אשר
בלבבך אגיד לך ולאתנות
האבדות לך היום שלשת
הימים אל תשם את לבך להם
כי נמצאו ולמי כל חמדת ישראל
הלוא לך ולכל בית אביך

ושמואל חזא ית שאול ומן
קדם יי' אתאמר ליה הא גברא
דאמרית לך דין יעדי מרותא
מן עמי ויערע שמואל ית שאול
בגו תרעא ואמר חוי כען לי אי
בית חוזא ואתיב שמואל ואמר
אנא חוזא סק לקדמי לבית
אסחרותא ותיכלון עמי יומא
דין ואשלחינך בצפרא וכל די
בלבך אחוי לך ועל עיסק
אתנא דאבדא לך ואת א
אתתא למבעיהון יומא דין
תלתא יומין לא תשוי ית לבך
עליהון ארי אשתכחא ורמן
כל חמדת ישראל הלא דילך
ולכל בית אבוך

כן א

ויען שאול ויאמר הלוא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי הצערה מכל משפחות שבטי בנימן ולמה דברת אלי כדבר הזה׃ ויקח שמואל את שאול ואת נערו ויביאם לשכתה ויתן להם מקום בראש ה הקראים והמה כשלשים איש׃ ויאמר שמואל לטבח תנה את המנה אשר נתתי לך אשר אמרתי אליך שים אתה עמך׃ וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול ויאמר הנה הנשאר שים לפניך אכל כי למועד שמור לך לאמר העם קראתי ויאכל שאול עם שמואל ביום ההוא׃

ואתיב שאול ואמר הלא בר שבט בנימן אנא מזעירי שבטיא דישראל וזרעיתי חלשא מכל זרעית שבט בנימן ולמא מלילת עמי כפתגמא הדין׃ ודבר שמואל ית שאול וית עולימיה ואעלינון לאסחרותא ויהב להון אתרא בריש זמניא ואינון כתלתין גבראי׃ ואמר שמואל לטבחא הב ית מנתא דיהבית לך דאמרית לך שוי יתה עמך׃ וארים טבחא ית שוקא ודבליה ושוי קדם שאול ואמר הא דאשתאר שוי קדמך איכול ארי לזמן נטיר לך למימר עמא זמינית לשירותא ואכל שאול עם שמואל ביומא ההוא׃

רד"ק

ויקח וגו' ויביאם לשכתה. אל הלשכה ועשה אחד. והלשכה היתה בית הבמה אשר שם אכלו הקרואים וכן תרגם ואעלינון לאסחרותא. כשלשים איש. הכף כף השיעור ר"ל שלשים או פחות מעט או יותר מעט. ויאמר וגו' אשר אמרתי אליך. לפי שידע שמואל שיבא שאול אליו שם לו מנה יפה לכבדו. וירם הטבח את השוק. והעליה את השוק והעליה שעליה וכן תרגם ודבליה. ורז"ל פירשו והעליה ר' יוחנן אומר שוק ואליה ר' אלעזר אומר זה שוק וחזה ר'.

רלב"ג

והנה הודיע זה שאול להיות שבטו היותר קטן שבשבטים ומשפחתו הצעירה מכל משפחות בנימן. והנה הביא שמואל את שאול ואת נערו אל הלשכה ולכבוד שאול כבדם יחד הוא ונערו ונתן להם מקום בראש הקרואים. ויחד שמואל מנה יפה לשאול לבשורת על הגדולה והמלכות. ולזה שם לפניו השוק ומה שעליו. ואל שהנשאר שלו יוכל לאכול ישים לפניו לאכול לנערו אחר זה כל אשר לפניו מהקרואים והוא יותר נכון כי לזמן בוא מהשם האחרית המיועד והיות שימלוך על ישראל. ואמר העם קראתי.

ישמעאל בר נחמני אומר שוק ושופי ומאלי והעליה דשופי עשאיה שוק׳ ויאמר הנה הנשאר פי׳ ויאמר שמואל לשאול
הנה זאת המנה הנשארת לבדה אצלך מהמנות האחרות אשר סדרתי לקרואים · וזאת המנה אמרתי לטבח
שהניחה לבדה לשים לפניך · אכול כי למועד הזה שמור לך זה החלק שאמרתי לטבח · קודם קראתי למשתה
וידעתי מספרם הכן המנות ואמרתי לשמור לך זה החלק כי ידעתי בואך ויאכל שאול עם שמואל ביו׳ ·

וירדו מהבמה העיר וידבר עם
שאול על הגג וישכמו ויהי ב
בעלות השחר ויקרא שמואל
אל שאול הגג לאמר קומה
ואשלחך ויקם שאול ויצאו
שניהם הוא ושמואל החוצה
המה יורדים בקצה העיר
ושמואל אמר אל שאול אמר
לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואתה
עמד כיום ואשמיעך את דבר
יוד אלהים ויקח שמואל
את פך השמן ויצק על ראשו
וישקהו ויאמר הלוא כי משחך
יהוה על נחלתו לנגיד

ונחתו מבית אסחרותא
לקרתא ומליל עם שאול על
אגרא ואקדימו והוה כמסק
צפרא וקרא שמואל לשאול
לאגרא למימר קום ואשלחנך
וקם שאול ונפקו תרויהון הוא
ושמואל לברא אינון נחתין
בסייפי קרתא ושמואל אמר
לשאול אמר לעולמא ויעבר
קדמנא ועבר ואת קום הכא
כיומא דין ואשמענך כרו ית
פתגמא דייי ודבר
שמואל ית מנא דמשחא
ואריק על רישיה ונשקיה
ואמר הלא ארי משחך ייי
על אחסנתיה למהוי מלכא

רד״ק

ויהי כעלות השחר
· בבקר · המה
וגו׳ ויעבור
לפנינו וילך כרחוק
ממנו שלא ישמע
דברינו ויעבור
הנער לפניהם
ושאול אמר ואתה
עמוד לו אמר
שיעמוד היום כי
כעבר שקרי בלוחש
היום הלך לו שקרי
אמר לו ולא הלך ועד
שאמר לו בלכתך
היום מעמדי אלה
פי׳ כיום לאמר
הדבר כמו השבועה לי כיום · ופי׳ עמוד · עמוד עד שאדבר עמך · ויקח שמואל את פך השמן · לא היה זה השמן
שמן המשחה כי לא היו מושחים ממנו אלא מלכי בית דוד אבל שמן אפרסמון · ואמרו שאול ויהוא
שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותם · דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם · וישקהו · בדרש כל נשיקות
הם של תפלות חוץ מג׳ נשיקות נשיקה של גדולה נשיקה של פרקים נשיקה של פרישות · נשיקה של גדולה · ויצק על
ראשו וישקהו · נשיקה של פרקים ויפגשהו בהר האלהים וישק לו · נשיקה של פרישות · ותשק ערפה לחמותה · ר׳
תנחומא אומר אף נשיקה של קריבות וישק יעקב לרחל לפי שהיתה קרובתו · הלא כי משחך · מלת הלא תבא
במקומות לחזק הדבר ולזרז השומע וכן הלא שלחתיך · הלא שמעת ונחי וקדומים להם ·

רד"ק בלכתך היום וגו' עם קבורת רחל אמרו רז"ל והיכן מצינו שקבורת רחל בצלצח בגבול בנימן
והלא לא נקברה אלא בבית לחם שנא' ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם' והלא בית
לחם אלא בחלקו של יהודה שנא' ואתה בית לחם אפרתה וגו' אלא כך אמר לו עכשיו שאתה מדבר עמי הנה הם עם
קבורת רחל והנה אתה הולך והם באים ואתה מוצא אותם בגבול בנימן בצלצח' בצלצח שם מקום' ומדרש
בצלצח בצלה הצהרי' שהוא נח ואכלו' והיה ירושלם בגבול בנימן בצלצח" ויהיה פשט הכתוב פי' הורה שנמצאו
האתנות" ודאג
לכם ירא עליכם
כדראגה לשון
יראה" וחלפת
וגו' אלון תבור
כתרגומו מישר
תבור' שלשה אל
האלהים בית אל'
הוא עיר שקרא
יעקב בית אל והם
היה מעשה שבנה
יעקב' ונסעת
הוא המזבח היו
מקריבים שם'
ואותו המקום
קדוש והיו באים
שם להתפלל בכל
זמן לזכות יעקב

בְּמֵיזְלָךְ יוֹמָא דֵין מִלְוָתִי וְתַשְׁכַּח תְּרֵין גּוּבְרִין עִם קְבוּרַת רָחֵל בִּתְחוּם בִּנְיָמִן בְּצֶלְצַח וְיֵימְרוּן לָךְ אִשְׁתַּכַּחוּ אֲתָנָא דַּאֲזַלְתְּ לְמִבְעֵי וְהָא שְׁבַק אֲבוּךְ יָת עֵיסַק אֲתָנָא וְיָצֵף לְכוֹן לְמֵימַר מָה אַעְבֵּיד לִבְרִי׃ וְתֵיעֲדֵי מִתַּמָּן וּלְהָלְאָה וְתֵיתֵי עַד מֵישַׁר תָּבוֹר וִישַׁכְּחוּנָךְ תַּמָּן תְּלָתָא גּוּבְרִין דְּסָלְקִין לְמִסְגַּד קֳדָם יְיָ בְּבֵית אֵל חַד נָטֵיל תְּלָתָא גַּדְיִין וְחַד נָטֵיל תְּלָת פִּתִּין דִּלְחֵם וְחַד נָטֵיל גְּרַב דַּחֲמַר׃ וְיִשְׁאֲלוּן לָךְ לִשְׁלָם וְיִתְּנוּן לָךְ תַּרְתֵּין גְּרִיצָן דִּלְחֵם וּתְקַבֵּל מִידְהוֹן׃

בְּלֶכְתְּךָ הַיּוֹם מֵעִמָּדִי וּמָצָאתָ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם קְבֻרַת רָחֵל בִּגְבוּל בִּנְיָמִן בְּצֶלְצַח וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת אֲשֶׁר הָלַכְתָּ לְבַקֵּשׁ וְהִנֵּה נָטַשׁ אָבִיךָ אֶת דִּבְרֵי הָאֲתֹנוֹת וְדָאַג לָכֶם לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לִבְנִי׃ וְחָלַפְתָּ מִשָּׁם וָהָלְאָה וּבָאתָ עַד אֵלוֹן תָּבוֹר וּמְצָאוּךָ שָּׁם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים עֹלִים אֶל הָאֱלֹהִים בֵּית אֵל אֶחָד נֹשֵׂא שְׁלֹשָׁה גְדָיִים וְאֶחָד נֹשֵׂא שְׁלֹשֶׁת כִּכְּרוֹת לֶחֶם וְאֶחָד נֹשֵׂא נֵבֶל יָיִן׃ וְשָׁאֲלוּ לְךָ לְשָׁלוֹם וְנָתְנוּ לְךָ שְׁתֵּי לֶחֶם וְלָקַחְתָּ מִיָּדָם׃

וכן אמר יעקב והיה בית אלהים ואמרו שהדרש יש לו דרך א
אחרת בזה וזה שכתבנו הפרוש לפי פשטי הפסוקים כי בית אל היה מקום קדוש לעולם ומקום מזבח והיו
באים להתפלל שם והיה מקום הבטוח כמו שאמר וזה שער השמים' ואמר הורע ושם ידבר עמנו ות"י עולים אל
האלהים דסלקין למסגד קדם יי' בבית אל" ושאלו לך וגו' שתי לחם' תרתין גריצן דלחם ופי' חלות לחם" ושלשת
ככרות לחם תרגם פתין דלחם' והככרות הם גדולות מהחלות כנראה כי אותו שהיה נושא שלשת ככרות לחם
היה נושא ג' חלות לחם וזכר הככרות לפי שהן הגדולות ולא זכר הקטנות כי לא יתכן שהם לא היו נושאים אלא
שלשת ככרות לחם שיתנו לשאול ולנערו שתים ולא ישארו עמהם אלא ככר אחד והם היו שלשה אלא כי גם
חלות לחם היו נושאים שתים או שלשה ונתנו לשאול ולנערו שתי חלות לחם ואחר שזכר ככרות זכר חלות ידוע הוא
שלא יקראו הככרות חלות וכן כתוב בתורה וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת"

רד״ק אחר כן תבוא גבעת האלהים ת״י לגבעתא דבה ארונא דיי׳ והוא גבעת קרית יערים כי שם היה הארון ימים שהשיבוהו פלשתים עד שהעלהו דוד משם׳ אשר שם נציבי פלשתים׳ שהיו פלשתים מושלים בישראל והיו נציבי פלשתים שם וכן בגבע כמו שאמר דוד כשהיה מושל בגדוד ויש במרון נציבים וראוי לו שמואל כי שהם כלם

אַחַר כֵּן תָּבוֹא גִּבְעַת הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר־שָׁם נְצִבֵי פְלִשְׁתִּים וִיהִי
כְבֹאֲךָ שָׁם הָעִיר וּפָגַעְתָּ חֶבֶל
נְבִיאִים יֹרְדִים מֵהַבָּמָה
וְלִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר
וְהֵמָּה מִתְנַבְּאִים׃ וְצָלְחָה עָלֶיךָ
רוּחַ יְהוָה וְהִתְנַבִּיתָ עִמָּם
וְנֶהְפַּכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר׃ וְהָיָה כִּי
תָבֹאינָה הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה לָךְ
עֲשֵׂה לְךָ אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ
כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ׃

עליו רוח יי׳ לשון דברים׳ קא׳ לפי שהיה שם הארון׳ וקבלנו שהיו שם נציבי פלשתים רמז לו שהוא יושיע מידם ויושיע את ישראל מידם׳ קבלו כנביאים׳ ת״י סיעת ספריא׳ קבל לשון סיעה וכן קבלו שאול משכין ר רשיון לתלמידי יקראו סופרים׳ אך

היו התלמידי הנביאים הגדולים והתלמידים היו נקראים בני הנביאי׳ ורב הנביאים הגדולים בדורם בזמן ההוא שמואל ועד דוד היו אלקנה ושמואל גד ואסף ונתן והימן וידותון׳ מהבמה׳ כי שם בקרית יערים היתה במה׳ ולפניהם נבל ותוף וחליל וכנור׳ כי רוח הקדש היתה שורה עליהם מתוך שמחה׳ כטעם שאמר׳ באלישע ועתה קחו לי מנגן וגו׳ מתנבאים ת״י משבחין׳ כלומר שנבואתם היתה שירות ותשבחות למלאכות ברוח הקדש׳ והיה כי תבואינה כתוב בתיב׳ כמו תבואינה בהיכל מלך שנקראת האלף ו וקרי לו המסך׳ אבל זה נקרא׳ התבאנה בשלש האלף׳ וכתוב וקרי שמות אחד ושמות יבואים בלשון כמו התוכנה והתוכנה פי׳ כי תבואנה האותות האלה ותעשה דברי אמת׳ וכשם שאלו לך דברי אותות אלה כך יתקיים דברי המלכות׳ וכן לך הכסיה המלכים כמה שתוכל וזהו עשה לך את בכורות אשר תמצא ידך׳ כלומר כל מה שתרצה לעשות עשה כי האל עמך׳ ויש לפרש כי רמז לו בזה הדבר על מלחמות נחש העמוני׳ יונתן תרגם אתקין לך מנא מלכותא׳

רלב״ג ובכן לו אותות כי שאמרין שהמשמע לכה תהיה לו ואותות היותר חזק מהם שהוא הקשר לו לנביא ולהתנבאו עם הנביאים והוא לו נשא קודש זה להיות לו יד ושם בכנסיה׳

בָּתַר כֵּן תֵּיתֵי לְגִבְעֲתָא דְּבַהּ אֲרוֹנָא דַּיְיָ דְּתַמָּן אִיסְטְרָטִגֵי פְלִשְׁתָּאֵי וִיהֵי כְּמֵיעֲלָךְ לְתַמָּן לְקַרְתָּא וְתִעְרַע סִיעַת סָפְרַיָּא נַחְתִּין מִבֵּית אַסְחָרוּתָא וְקֳדָמֵיהוֹן נִבְלִין וְתוּפִּין וְצִלְצְלִין וְכִנָּרִין וְאִינוּן מְשַׁבְּחִין׃ וְתִשְׁרֵי עֲלָךְ רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וּתְשַׁבַּח עִמְּהוֹן וְתִשְׁתַּנֵּי לִגְבַר אוֹחֲרָן׃ וִיהֵי אֲרֵי יֵיתְיָן אָתַיָּא אִלֵּין לָךְ אַתְקֵין לָךְ מָנֵי מַלְכוּתָא אֲרֵי מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדָּךְ׃

רד"ק וירדת לפני הגלגל. ואחר שתמלוך במצפה תרד הגלגל לפני טרם שארד אני. והנה אנכי יורד
אליך ולבסוף שבעת ימים שתרד ואתה תוחיל לשבעת ימים תוחיל. פי' ימים הפרדי ממך
בגלגל וזה היה אחר חדוש המלוכה כי בחדוש המלוכה שמה בא הגלגל יחד עם כל ישראל. ואחר שדבר
שמואל דבריו בגלגל הלך לו ובחר לו שאול שלשת אלפים איש ויתר העם שלח איש לאהלו מיום שנפרד שמואל
משאול בגלגל אמר לו שיוחיל לו שבעת ימים עד בואו אליו שם. ושאול לא יכול מהגלגל אלא היה שם מחידוש
המלוכה עד שעת
המלחמה כמו
שאמר ושאול
שדהו בגלגל ומה
שאמר לו זה הדבר
עתה ולא המתין לו
עד שהיו בגלגל
ויפרד ממנו ש
שאמר לו אז
שבעת ימים תוחל
עד בואי אליך מפני
שעתה כשדבר לו
בדבר המלוכה
רמז לו בזה הדבר
אם תתקיים לו
בדבר המלוכה
אם לאו כי זו מעשה
ראשונה שעשה
ואם יעמוד בה
תתקיים בידו
המלוכה' ואם לאו
לא' לתמשך כאשר

ותיחות קדמי לגלגלא והא אנא
נחית לותך לאסקא עלון
ולנכסא נכסת קודשין שבעא
יומין תוריך עד מיתי לותך
ואחוי לך ית דתעביד והוה
כד אתפני שכמיה למיזל מ
מלות שמואל ושני ליה יי
ליבא אוחרנא ואתאה כל
אתיא האלין ביומא ההוא
ואתו תמן לגבעתא והא סיעת
ספריא לקדמותיה ושרת
עלוהי רוח נבואה מן קדם
יי ושבח בניהון והוה כל
דידעי ליה מאתמלי ו
ומדקמוהי וחזו והא עם
ספריא משבח ואמר עמא
גבר לחבריה מה דין הוה
לבר קיש האף שאול ב
בספריא

וירדת לפני הגלגל והנה אנכי
ירד אליך להעלות עלות לזבח
זבחי שלמים שבעת ימים תוחל
עד בואי אליך והודעתי לך את
אשר תעשה והיה כהפנתו ש
שכמו ללכת מעם שמואל
ויהפך לו אלהים לב אחר ויבאו
כל האתות האלה ביום ההוא
ויבאו שם הגבעתה והנה חבל
נבאים לקראתו ותצלח עליו
רוח אלהים ויתנבא בתוכם
ויהי כל יודעו מאתמול שלשם
ויראו והנה עם נבאים נבא
ויאמר העם איש אל רעהו מה
זה היה לבן קיש הגם שאול
בנבאים

והודעתי לך את אשר תעשה. כלומר אז אודיעך מה יהיה ממלכותך. והיה כהפנותו
שכמו וגו' לב אחר רוח גבורת מלכות. והיה כל יודעו מאתמול שלשום. מאתמול
בחירק האלף והנון קמוצה.

רד"ק

ויען איש משם וגו' ומי אביהם. ת"י מאן רבהון. וכן הוא הפי' מי הוא המלמד אלו הנביאים ומשרה עליהם רוח נבואה אלא הקב"ה כטעם מי יתן ה' את רוחו עליהם ואין להתמה בזה כי הקב"ה המלמד אלה הנביאים ג"כ מלמד את זה. ויש מפ' אביהם כמשמעו לפי שאמרו מה זה היה לבן קיש. אמר ואלה הנביאים מי אביהם ומה אבותם היה לפי הנבואה ירושה שאינם המוכנים על כן היתה למשל פירוש זאת האמירה היתה למשל מקיימים הוא ואמרו כשהאדם רואה אדם שלא כמעלה הוא אומר הגם שאול בנביאים׃ ויכל מהתנבות בא על הדרך כשלא הבא׃ ויבא הבמה כי הנביאים מן הבמה יורדים לבמה והשכינה מתנבאות עמהם בא לבית הבמה׃ ויאמר דוד שאול אלינו אלו מצאנו שם בבית הבמה לא הגד הכתוב והלך לו שאול אל ערו ומצאו דודו הלך ושאל אותם על דרכם׃ ויאמר שאול אל דודו וגו' ואת דבר המלוכה לא הגיד לו מיתק במסורת שהיתה בו וכדברי רז"ל בשכר במסורת שהיתה בו ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ומאי במסורת שהיתה בו ברחל דכתיב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וגו'׃

וַיַּעַן אִישׁ מִשָּׁם וַיֹּאמֶר וּמִי אֲבִיהֶם עַל־כֵּן הָיְתָה לְמָשָׁל הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִאִים׃ וַיְכַל מֵהִתְנַבּוֹת וַיָּבֹא הַבָּמָה׃ וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל אֵלָיו וְאֶל־נַעֲרוֹ אָן הֲלַכְתֶּם וַיֹּאמֶר לְבַקֵּשׁ אֶת־הָאֲתֹנוֹת וַנִּרְאֶה כִי־אַיִן וַנָּבוֹא אֶל־שְׁמוּאֵל׃ וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל הַגִּידָה־נָּא לִי מָה־אָמַר לָכֶם שְׁמוּאֵל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת־דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא־הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל׃

וַאֲתֵיב גַּבְרָא מִתַּמָּן וַאֲמַר מַאן רַבְּהוֹן וְעַל כֵּן הֲוַת לְמַתְלָא הַאַף שָׁאוּל בְּסָפְרַיָּא׃ וּפְסַק מִלְּשַׁבָּחָא וְעַל לְבֵית אִסְחַרוּתָא׃ וַאֲמַר אֲחָבוּהִי דְשָׁאוּל לֵיהּ וּלְעוּלֵימֵיהּ לְאָן אֲזַלְתּוּן וַאֲמַר לְמִבְעֵי יָת אֲתָנָא וַחֲזֵינָא אֲרֵי לָא אִשְׁתְּכַחַן וַאֲתֵינָא לְוָת שְׁמוּאֵל׃ וַאֲמַר אֲחָבוּהִי דְשָׁאוּל חַוִּי כְעַן לִי מָה אֲמַר לְכוֹן שְׁמוּאֵל׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לַאֲחָבוּהִי חַוָּאָה חַוִּי לָנָא אֲרֵי אִשְׁתְּכַחָא אֲתָנָא וְעַל עֵיסַק מַלְכוּתָא לָא חַוִּי לֵיהּ דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל׃

רלב"ג

ומי אביהם ר"ל שאין עמו ה הנבואה והשלימות מצד מעלת אבות ולזה יתכן שיהיה הבן נביא ואע"פ שאביו אינו נביא וכבר ישאל שואל איך היו שם כל הנביאים וכבר דבר במה שהקדם מדבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ. ואיפשר שנאמר נעתר זה הספק כי זה היה בעת ההיא שהתחיל שמואל להתנבא. ואמנם ענה רם הנביאים אם מה מכר שלמד אותם שמואל והביאם אל השלימות אם בכח אחריו׃

וַיַּצְעֵק שְׁמוּאֵל אֶת־הָעָם אֶל־
יְהוָה הַמִּצְפָּה׃ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם וָאַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מ
מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־הַמַּמְלָכוֹת
הַלֹּחֲצִים אֶתְכֶם׃ וְאַתֶּם הַיּוֹם
מְאַסְתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוּא
מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל־רָעוֹתֵיכֶם
וְצָרֹתֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לוֹ כִּי־מֶלֶךְ
תָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ לִפְנֵי
יְהוָה לְשִׁבְטֵיכֶם וּלְאַלְפֵיכֶם׃ וַיַּקְרֵב
שְׁמוּאֵל אֵת כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּלָּכֵד שֵׁבֶט בִּנְיָמִן׃ וַיַּקְרֵב אֶת־
שֵׁבֶט בִּנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָו וַתִּלָּכֵד
מִשְׁפַּחַת הַמַּטְרִי וַיִּלָּכֵד שָׁאוּל
בֶּן־קִישׁ וַיְבַקְשֻׁהוּ וְלֹא נִמְצָא׃

וכנש שמואל ית עמא לקדם
יי למצפיא ואמר לבני ישראל
כדנן אמר יי אלהא דישראל
אנא אסיקית ית ישראל
ממצרים ושיזבית יתכון מידא
דמצראי ומידא דכל מלכותא
דהוו דחקין יתכון ואתון יומא דין
קצתון בפולחנא דאלהכון
דהוא פרק לכון מכל בשתכון
ועקתכון ואמרתון קדמוהי
לית אנחנא מתפרקין אילהין
מלכא תמני עלנא וכען א
אתעתדו קדם יי לשבטיכון
ולאלפיכון וקריב שמואל ית
כל שבטיא דישראל ואתחד
שבטא דבית בנימן וקריב ית
שבטא דבנימן לזרעייתיה
ואתאחד זרעית מטרי
ואתאחד שאול בר קיש
ובעו ולא אשתכח׃

רד"ק

ויצעק שמואל. כמו ויאסוף ולפי שהאסיפה והקבוץ על ידי צעקה יבא בזה הלשון: אל יי'
המצפה. כמו שפרשתי בספר יהושע ובספר שופטים השם למה היה מקבץ ישראל להקבץ
במצפה ושם היה מזבח ובית התפלה: ויאמר וגו' כה אמר יי'. מתחלה כששאלתם מלך אמרתי לכם זה
הדבר אשם הצעקה וגו' ואתם היום מאסתם וגו' ותאמרו לו פי' כמו לא באלף כי אותיות אהו"י
מתחלפות והכנוי כנשמע כמו שתרגם יונתן ואמרתון קדמוהי לית אנחנא מתפרקין אלהין מלכא תמני
עלנא והוא הנכון:
כי מלך לא באלף
כמו שאמר בחידוש
המלוכה ותאמרו
לא כי מלך ימלוך
עלינו: התיצבו לפני
יי'. לפי שהם היו
אומרי' שאול ימלוך
עליהם היו מקבצי'
השבטים אם לא
היה לכל כד"ש אורי'
ותומים והוא לפני
יי' שהיה שם כהן
אורים ותומים
והיו שואלין בהם על
הדבר שפירשנו
בדבר פלגש ב
בגבעה ואפשר
שבגורלו השאלון:
ויקרב את
שבט
בנימין וילכד שאול
בן קיש. זה מקרא קצר כי קודם הקריב משפחת המטרי לגברים ואחר נלכד שאול ואעפ"י שלא היה שם נתפש
בגורל על שמו שהיו כותבין שמותיהם בפתקות ונותנין בקופסא וכל אחד מכניס ידו ונוטל אחת כדרך הגורל:

ר"לבג

והנה על פי הגורל נפלה המלוכה לשאול. והנה היה גבוה מכל העם משכמו ומעלה. והנה דבר שאול אל העם את משפט המלוכה ר"ל הכח שיש למלך על עמו והשגחה הראוי למי שימלוך את עמו וכתב זה בספר והניחו לפני יי' ר"ל אצל ארון יי' כדי שימצא שם תמיד. וידמה שהבר כבודו והלכו עמו ו ונטו לו ימשך רבים מישראל.

וַיִּשְׁאֲלוּ־עוֹד בַּיהוָה
הֲבָא עוֹד הֲלֹם אִישׁ וַיֹּאמֶר
יְהוָה הִנֵּה־הוּא נֶחְבָּא אֶל־
הַכֵּלִים׃ וַיָּרֻצוּ וַיִּקָּחֻהוּ מִשָּׁם
וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבַּהּ מִכָּל־
הָעָם מִשִּׁכְמוֹ וָמָעְלָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־הָעָם הַרְאִיתֶם
אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ יְהוָה כִּי אֵין
כָּמֹהוּ בְּכָל־הָעָם וַיָּרִעוּ כָל־
הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃
וַיְדַבֵּר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אֵת
מִשְׁפַּט הַמְּלֻכָה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר
וַיַּנַּח לִפְנֵי יְהוָה וַיְשַׁלַּח שְׁמוּאֵל
אֶת־כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃
וְגַם־שָׁאוּל הָלַךְ לְבֵיתוֹ גִּבְעָתָה
וַיֵּלְכוּ עִמּוֹ הַחַיִל אֲשֶׁר־נָגַע
אֱלֹהִים בְּלִבָּם׃

ושאילו עוד במימרא דיי' האית
עוד הכא גברא ואמר יי' הא הוא
טמיר במאני ורהטו ודברוהי
מתמן ואתעתד בגו עמא ורם
מכל עמא מכתפיה ולעילא
ואמר שמואל לכל עמא ה
החזיתון דאתרעי ביה יי' ארי
לית דכותיה בכל עמא ויבבו
כל עמא ואמרו יצלח מלכא
ומליל שמואל עם
עמא ית נמוסא דמלכותא ו
וכתב בספרא ואצנע קדם יי'
ושלח שמואל ית כל עמא גבר
לביתיה ואף שאול אזל לביתיה
לגבעתא ואזלו עמיה קצת מן
עמא דחלי חטאה דאיתיהיב ה
רוחא מן קדם יי' בלבהון

ר"דק

וישאלו עוד ביי'
הבא עוד הלם
איש. כלומר אם בא
עדין הנה שאול:
אל הכלים. כמו
בכלים כלומר בין
כלי העם הבאים
שם שהניחו כליהם
במקום אחד ונחבא
מחנה שם הכלים
הם שהיה ערך
מן המערכה ונתן ש'
במקום שת ה
הכלים כמו ואל
הארון תתן את
העדות שאתן כמו
ובארון. ובמדרש
אל הכלים באורים
ותומים אמר שאול
שמא איש הגון
למלכות עד ש
שישאלו באורים
ותומים. הראיתם.
כתוב הרי"ש שלא
במקבון ה

הראיתם כי אלה בן המרבה הוא הם אין כמוהו כי ארוכה על קומתו וזרע כאלה יאות למלוכה ויריעו העם מיגע
ותרג' יחי המלך. תרגום יצלח מלכא: וידבר שמואל. ודא משפט המלוכה חק המלך על העם. כמו שכתוב למעלה
וינח לפני יי'. בארון הניחו: וגם שאול הלך לביתו. להודיע שהלך לו לביתו כבתחלה כמו שהיה שלא היה מתנבא
מלוכה לכל ישראל הלך לביתו ולא התנשא עדין כמשפט המלך. אשר נגע אלהים. שנתן אלהים בלבם לרדת בו"

רד״ק ובני בליעל וגו׳ ולא הביאו לו מנחה כמו שהיה מנהג שמביאים למלך מנחה
כמו שהקדים מלך׳ ות״י ולא אתו למשאל בשלמיה׳ ויאמר וגו׳ עין ימין׳
עמן הממלכות רובה לומר עין כל הימין׳ ופירוש הפסוק כמשמעו׳ ויש
בו דרש אומר להם נחש הביאו לי ספר תורה שהיא עין ימינכם ולעקר מהם ר״לח
יראת שמים׳

ובני בליעל אמרו מה יושיענו
זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה
יא ויהי כמחריש׃ ויעל
נחש העמוני ויחן על יבש גלעד
ויאמרו כל אנשי יביש אל נחש
כרת לנו ברית ונעבדך׃ ויאמר
אליהם נחש העמוני בזאת
אכרת לכם בנקור לכם כל עין
ימין ושמתיה חרפה על כל
ישראל׃ ויאמרו אליו זקני יביש
הרף לנו שבעת ימים ונשלחה
מלאכים בכל גבול ישראל
ואם אין מושיע אתנו ויצאנו
אליך׃ ויבאו המלאכים גבעת
שאול וידברו הדברים באזני
העם וישאו כל העם את קולם
ויבכו׃

ובני רשיעיא אמרו במא
יפרקיננא דין ושטוהי ולא
אתו למשאל בשלמיה והוה
בשתיקי׃ וסליק נחש
מלכא דבני עמון ושרא על
יבש גלעד ואמרו כל אינשי
יבש לנחש גזר לנא קיים
ונפלחינך׃ ואמר להון נחש
מלכא דבני עמון אם תעברון
בהדא אגזר לכון קיים במיקר
לכון כל עינא דימינא ואשוינה
חסודא על כל ישראל׃ ואמרו
ליה סבי יבש אוריך לנא שבעא
יומין ונשלח אזגדין בכל תחום
ארעא דישראל ואם לית דפריק
יתנא ונפוק לותך׃ ואתו אזגדיא
לגבעתא דשאול ומלילו
פתגמיא קדם עמא וארימו
כל עמא ית קלהון ובכו׃

ר״לבג והרשעים מהם כמו שאול אמרו מה יושיענו זה על דרך הבזיון גם לא הביאו לו מנחה והיה שאול בכלות כמחריש ולא רצה להוכיחם על זה׳ אחר זה עלה נחש העמוני ויחנה אל יבש גלעד להלחם עם ישר׳ ונראהם מפחדם אמרו לו יושבי יבש גלעד שיכרות להם ברית ויעבדוהו ר״ל שיקיו עליהם והוא רצה לאכזריותו לא הסכים לקחת מהם מה שלא שינקר להם כל עין ימין להשים זה העמן חרפה לכל ישראל שלא ישתדלו להם כו׳ והשתדלו לכרות ברית עמו בזה האופן אשר בו מקורות והקושי הנז׳ ולקחו מהם זמן ז׳ ימים לשלוח זה בכל גבול ישראל לראות אם ימצאו עוזר ואם לא ימצאו יצאו אליו ויעשה כרצונו בהם׳ והנה הסבה בזה נחש כי דעתו היה להלחם עם ישראל ולקחת את ארצם אם יוכל׳

רד"ק והנה שאול בא אחרי הבקר· כמו שאמ' למעלה ששאול הלך לביתו כמו שפירשנו· והיה מתעסק
בכרם שלו והיה בא אחרי הבקר עם האיכרים· וי"א אחרי הבקר אחר זמן מועט מאחר הבקר
מן השדה· ותצלח רוח אלהים· רוח גבורה וכן ת"י ושרת רוח גבורה מן קדם יי' על שאול· בשמעו· כתו'
בנו"ן וקרי בלא נו"ן והענין א'· ויקח צמד בקר· אחרי שאול ואחרי שמואל לפי שלא קבלו אותו למלך כלם
אמ' אחר שמואל מי שלא ירצה לצאת אחרי יצא אחרי שמואל לבקרו לבהמותיו· ויפקדם בבזק·
שם מקום וכבר
פירשנו בס' אחר
בספר מכלול שקורא
כמו בלא כמה שברי
קרסיכל... שלקח
אבן מכלל וכזה
ידע מספרם
ות"ת כברור אבן
במרגמא· קיץ
בזקא דספקנא לע'
ובמדרש ויפקדם
בבזק ויפקדם ב
טלאים כד' אינון
מסכתן בר' אינון
בזקא כד' אינון
עפרין ... א
אמריא' נקס
קשיא· כתו' בנו"ן
וקרי בלא נו"ן והענין
אחד·

והנה שאול בא אחרי הבקר
מן השדה ויאמר שאול מה
לעם כי יבכו ויספרו לו את
דברי אנשי יביש׃ ותצלח
רוח אלהים על שאול בשמעו
את הדברים האלה ויחר אפו
מאד׃ ויקח צמד בקר וינתחהו
וישלח בכל גבול ישראל
ביד המלאכים לאמר אשר
איננו יוצא אחרי שאול ואחר
שמואל כה יעשה לבקרו ויפל
פחד יהוה על העם ויצאו
כאיש אחד׃ ויפקדם בבזק ויהיו
בני ישראל שלש מאות אלף
ואיש יהודה שלשים אלף׃
ויאמרו למלאכים הבאים כה
תאמרון לאיש יביש גלעד מחר
תהיה לכם תשועה בחם השמש ויבאו
המלאכים ויגדו לאנשי יביש וישמחו׃ ויאמרו
אנשי יביש מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל
הטוב בעיניכם׃

והא שאול אתא בתר תוריא
מן חקלא ואמר שאול מה לעמא
ארי בכן ואשתעיאו ליה ית
פתגמי אינשי יבשׁ׃ ושרת רוח
גבורא מן קדם יי' על שאול
כד שמע ית פתגמיא האלין
ותקיף רוגזיה לחדא׃ ונסיב פדן
תוריא והדמיה ושלח בכל
תחום ישראל ביד אזגדיא למימר
דליתוהי נפק בתר שאול ובתר
שמואל כדין יתעביד לתוריה
ונפל זיעא מן קדם יי' על כל
עמא ונפקו כגברא חד׃ ומננון
בבזק והוו בני ישראל תלת מאה
אלפין ואינש יהודה תלתין אלפין׃
ואמרו לאזגדיא דאתו כדין
תימרון לאינשי יבש גלעד מחר
יהא לכון פורקנא כמיחם שמשא
ואתו אזגדיא וחויאו לאינשי
יבש וחדיאו׃ ואמרו אינשי יבש
מחר נפוק לותכון ותעבדון לנא
ככל דתקין בעיניכון׃

46

רד"ק ויהי וגו' באשמורת הבקר פי' מאשמורות שהאחרון הלילה השומרים כמו שאמ' כדבר נרשן ושאול בא על מחנה עמון באשמורת שהיא אחרית האשמורת. הבקר' ויפצו הוא כנו' כנוס האנשים ויצא אחד מהם את שמו והדומים לו כלומ' מה שנשארו מהם שלא הכום כי נפוצו הנה והנה שנים יחד' כתרגומו תרין דערקין כחדא ויאמר וגו' שאול ימלך עלינו' בתמיה' ויתר' מאן דין דמכשר למימר לא כשר שאול למימלך עלנא ויאמר שמואל וגו' ונחדש שם המלוכה' לפי שפעם ראשונה מקצתם בזוהו ואמרו מה זה יושיענו ועכשיו נתרצו כלם בו מפני התשועה שבאה על ידו במלחמת נחש' ואמר שמואל לחדש המלוכה בגלגל לכבוד הארון ואהל מועד שהיו שם מתחלה כשבאו לארץ להכבד היו מכבדים אותו המקום לפי שעתה לא היה שם כי בנוב היה׃

וִיהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשֶׂם שָׁאוּל אֶת הָעָם ש
שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיָּבֹאוּ
בְתוֹךְ הַמַּחֲנֶה ש
בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר
וַיַּכּוּ אֶת עַמּוֹן עַד חֹם
הַיּוֹם וַיְהִי הַנִּשְׁאָרִים
וַיָּפֻצוּ וְלֹא נִשְׁאֲרוּ בָם
שְׁנַיִם יָחַד׃ וַיֹּאמֶר הָעָם
אֶל שְׁמוּאֵל מִי הָאֹמֵר
שָׁאוּל יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
תְּנוּ הָאֲנָשִׁים וּנְמִיתֵם׃
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לֹא יוּמַת
אִישׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הַיּוֹם
עָשָׂה יְהוָה תְּשׁוּעָה בְּיִשְׂרָאֵל׃
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם
לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
וּמַנִּי שָׁאוּל יָת עַמָּא
תְּלָתָא מַשְׁרְיָן וְעָלוּ בְּגוֹ
מַשְׁרִיתָא בְּמַטְרַת
צַפְרָא וּמְחוֹ יָת בְּנֵי
עַמּוֹן עַד מֵיחַם יוֹמָא
וַהֲוָה דְאִשְׁתְּאָרוּ א
וְאִתְבַּדָּרוּ וְלָא
אִשְׁתְּאָרוּ בְהוֹן תְּרֵין
דְּעָרְקִין כַּחֲדָא׃ וַאֲמַר
עַמָּא לִשְׁמוּאֵל מַה דֵין
דִּמְכַשַּׁר לְמֵימַר לָא
כְשַׁר שָׁאוּל לְמִמְלַךְ
עֲלָנָא אֵיתוֹ גּוּבְרַיָּא
וְנִקְטְלִינוּן׃ וַאֲמַר שָׁאוּל
לָא יִתְקְטֵל גְּבַר בְּיוֹמָא
הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא דֵין עֲבַד
יְיָ פּוּרְקָנָא בְּיִשְׂרָאֵל׃
וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְעַמָּא
אֵיתוֹ וְנֵיזֵיל לְגִלְגְּלָא
וּנְחַדֵּית תַּמָּן מַלְכוּתָא׃

רלב"ג והנה נלוו הדברים עד שאול והכה שנאספו כל ישראל להלחם עם נחש והכו את עמון מכה רבה והנשארים בהם ונתפזרו אחד אחד ולזה על שלא נשארו בהם ב' יחד' לא יומת איש בעבור היום הזה אחר היום הזה הוא מהמיתם לא יומת איש ביום הזה ע"ד ההתחלה למעט ק ההנאה מהם מיד ישראל להראותו לה' שדעתו להמיתם אחר היום ההוא' ואולם לזאת הסבה הכה שמואל לחדש המלוכה בגלגל כאלו קראה שעד עתה לא היה מלך בשלמות׃

רד"ק ועתה הנה המלך וגו' זקנתי ושבתי. השיבה יותר מן הזקנה ואחר כי קפצה עליו זקנה כי לא היה אלא בן נ"ב שנה כשמת ולפי שלא ימאירו עליו ולא ירכנו עליו הענין שאמרו בדברי ימים קפצה עליו זקנה כדי שירחק וזקנים לא היו יודעים הכל ימספר ימיו והוא נזכר במיתתו כדי שלא ימות שאול בחייו ונ"ב שנה של שמואל אמרו כשהתפלל חנה אותם הימים נתמנה עליו שופט ואלו הלכה היתה אלקנה מן ה הפסוקים לא ראו ז"ה אפשר שעדין לא היה שופט עד ואח"כ הוא שאותו הימים נתמנה שופט ימצא השטן זה שלא היה שמואל אלא כן נ"ב שנה שהרי עלו יב שפט אחריו מן שנ ומתו הכהנים שמתו נלכה הארון והיה ז הדשי בשדה פלשתים והיה בקרית יערים כ' שנה ודוד העלה אותו מקרית יערים אחר ז שנים שמלך בחברון הנה חסרו ימ' שנה ז שנים של דוד נשארו יג שנה לשמואל ואחר כשנים של עלי קרי כג נמ ימים שנה אחת לעברו שלמ' ויהי לתקופת הימים קרי הימים שנים ושתים שנה כמו שפירשנו למעלה וכנו ימים אחרים לאשר הדברנו לפי כדברי רבותינו ז"ל והתורות שהבא למעלה

וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד׃
יב
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃ וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃

וַאֲזַלוּ כָל עַמָא לְגִלְגָלָא וְאַמְלִכוּ תַמָן יָת שָׁאוּל קֳדָם יְיָ בְגִלְגָלָא וְנַכַסוּ תַמָן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַחֲדִי תַמָן שָׁאוּל וְכָל אֱנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד לַחֲדָא׃ וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְכָל יִשְׂרָאֵל הָא קַבֵּלִית מִנְכוֹן לְכֹל דַאֲמַרְתּוּן לִי וְאַמְלֵיכִית עֲלֵיכוֹן מַלְכָּא׃ ב וּכְעַן הָא מַלְכָּא מְדַבַּר בְּרֵישְׁכוֹן וַאֲנָא קְשֵׁישִׁית וְסָבִית וּבְנַי הָא אִינוּן עִמְּכוֹן וַאֲנָא הֲלֵיכִית עִמְּכוֹן מִזְּעֵירִי עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רלב"ג ויזבחו שם זבחים שלמים לפני יי' בגלגל. כי שם היה מזבח וזכחו שם וכראשונה היה שם המשכן כמו שנזכר בספר יהושע ואחר זה הקהיל שמואל לבאר את ישראל ומלכם אל שיתנהגו כדרכי התורה ולא יסורו ממנה וזכר להם התועלת שכל ימיו התנהג כדרכי התורה ולא נשא פנים לגדול ולא לקח מהם שום דבר לא על דבר המשפט ולא על דבר אחר והעיד להם זה בפני יי' ובפני משיחו כאולם נאמר הנה קשיו לנער בזקנותו על זה והשיבו ונאסף מעשיהו והסר אודותו שהשלמות בן לוי כמו שאמר שמואל

רד"ק הנני ענו בי' ונו' את שור מי לקחתי למלאכתי · וחמור מי לקחתי · כשהייתי מחזר מעיר לעיר לשפטכם על עסקי ברכתם הייתי הולך והיה לי לנטול חמור משלכם ואת מי עשקתי בממונו ואת מי רצותי בגופו · וכן עשוק ורצוץ

רלב"ג והנה אמר שמואל יי' אשר עשה את משה ואת אהרן לטעם השגחתו על ישראל ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים · רצה בזה כי יי' שעשה כל זה יהיה לעד בינתים או אמר זה על הקודם והמתאחר הוא אשר עשה יי' כל זה להשגחתו על ישראל וזה

ג הנני ענו בי נגד יהוה ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם׃ ד ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה׃ ה ויאמר אליהם עד יהוה בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד׃ ו ויאמר שמואל אל העם יהוה אשר עשה את משה ואת אהרן ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים׃

הא עד דאנא קיים אסהידו בי קדם יי וקדם משיחיה ית תורא דמאן דברית וחמרא דמאן שחרית וית מאן עשקית וית מאן אניסית ומיד מאן קבילית ממון דשקר ובכבשית עיני בדינא מניה ואתיב לכון׃ ו ואמרו לא עשקתנא ולא אנסתנא ולא קבילתא מיד אינש מדעם׃ ואמר להון סהיד מימרא דיי ב בכון וסהיד משיחיה יומא דין ארי לא אשכחתון בידי מדעם ואמר סהיד׃ ואמר שמואל לעמא יי דעבד גבורן על ידי משה ואהרן ודאסיקית אבהתכון מארעא דמצרים׃

ואת מי רצותי ע עשקית וית מאן אנסית ורצצתי עשקתי באונס ורצותי ברצון כמו שאמר ברצוני לקחתי ממנו כו' ולה כי בזה יהיה רצותי מן רצון ואעלים עיני מן פרשו כפר לבעות הדין ואעלים עיני בו אם יבוא לומר בפני אעלים עיני אלו אמר לכם ואשיב כן פירשו אבא ז"ל ויונתן פירש לעמן קלין וכו' וכן תרגמו ומיד מאן קבלית וכו'

כנגד מה שכר הלויות והמופתים שהשגיח אז וזה יהיה יותר טוב ויותר נקשר למה שאחריו׃

ויאמר עד כל ישראל כאחד אמרו עד לפי' אמר ויאמר בלשון יחיד · ואחז"ל בת קול יצאה ואמרה עד אני לכם קב"ה אתם מעידים עליו על מה שכנגדי ואני מעיד עליו על מה שכנגדכם · ויאמר שמואל וגו' יי' אשר עשה את משה ואת אהרן אשר הגדילם ונפלים וכן ואת הכסף אשר עשו לבעל · וטעם הפסוק הזה על אשר הקדים עד יי' בכם כלו' יי' אשר עשה את משה ואת אהרן לגאולתכם ועל ידם העלה את אבותיכם הוא עד בם ובינכם׃

רד״ק ועתה התיצבו ואשפטה אתכם כלומר אתוכח נשפט כלומר אתוכח עמכם לפני יי׳ כ שמים ונתן יי׳ כי הוא עשה עמכם ועם אבותיכם צדקות ואתם עשיתם רעות׃ כאשר בא יעקב ויזעקו דרך קצרה כי כאשר בא יעקב לא זעקו ולא היה להם צרה לגושן אלא כאשר בא יעקב למצרים והאריכו ימים לבנו ולבם שם ויקם מלך על מצרים וגזר על ישראל גזירות אז זעקו אל יי׳׃

ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני יהוה את כל צדקות יהוה אשר עשה אתכם ואת אבותיכם׃ כאשר בא יעקב מצרים ויזעקו אבותיכם אל יהוה וישלח יהוה את משה ואת אהרן ויוציאו את אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה׃ וישכחו את יהוה אלהיהם וימכר אותם ביד סיסרא שר צבא חצור וביד פלשתים וביד מלך מואב וילחמו בם׃ ויזעקו אל יהוה ויאמר חטאנו כי עזבנו את יהוה ונעבד את הבעלים ואת העשתרות ועתה הצילנו מיד איבינו ונעבדך׃ וישלח יהוה את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו בטח׃

רלב״ג ואחר זה הרחיב בקצת הספור במעלות שעשה הש״י לישראל והנה מזה לפרסומו כי לא זכר יהושע שהושיעם לבד מכל הארץ ולא זכר גם מה שהושיעם שופטים קצת הש״י להם כי הוא אחר כעס ולא זכר השופטים שהושיעם מיד סיסרא עם שכבר זכר ם שמכרם הש״י ביד סיסרא וידמה שלא זכר אלה אחר כעס כי אם לבאר שמרוב ח חסדי הש״י היה שהושיע את ישראל מאויביהם פעם על ידי קבלתו . שלמים מאד ואעפ״י שלא היו ראויים לזה מצד עצמם — כמו קטעון

ובכען אתעתדו ואתוכח עמכון קדם יי ית כל זכותא דיי דעבד עמכון ועם אבהתכון׃ כד על יעקב למצרים וזעיקו אבהתכון קדם יי ושלח יי ית משה וית אהרן ואפיקו ית אבהתכון ממצרים ואותבינון באתרא הדין׃ ואתנשיאו ית פולחנא דיי אלההון ומסר יתהון ביד סיסרא רב חילא דחצור וביד פלשתאי וביד מלכא דמואב ואגיחו קרבא בהון׃ וזעיקו קדם יי ואמרו חטנא ארי שבקנא ית פולחנא דיי ופלחנא ית בעליא וית עשתרתא ובכען שזבנא מיד בעלי דבבנא ונפלח קדמך׃ ושלח יי ית גדעון וית שמשון וית יפתח וית שמואל ושיזיב יתכון מיד בעלי דבביכון מסחור סחור ותתבון לרוחצן׃

וישימם במקום׳ והוא משה ואהרן מית׳ מעבר
לירדן ואחר הושיבו אותם במקום הזה אלא שהוכיחו
אותם ולמדום ללכת בדרך יי׳ ולפיכך הכניסו לארץ
והרי כאלו הם הושיבם במקום הזה׳ ויזעקו
אל יי׳ ויאמרו חטאנו ויאמר כתיב וקרי
ויאמרו והכתוב על דרך כלל והקרי על דרך פרט׳
וישלח יי׳ את ירובעל׳ ירובעל הוא גדעון׳
בדן הוא שמשון וכן ת׳ בן בדן ש
ממשפחת דן היה ואע״פ שהיה אחר יפתח ה
הקדימו ליפתח לפי שהיה גדול ממנו׳ ודרשו
בדבר ז״ל למה הפרשו שמותן שלשקולים שלא
יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן פלוני כאלדד ו
ומידד פלוני ככלב ואחיקוא וחומ׳ ויאמר שמואל
אל העם יי׳ אשר עשה את משה ואת אהרן׳ ואומר
וישלח יי׳ את ירובעל ואת בדן ירובעל׳ זה גדעון
שעשה מריבה עם הבעל׳ בדן׳ זה שמשון דאתי
מדן׳ יפתח׳ כמשמעו׳ ואת שמואל׳ אמר משה
ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו׳ שקלה הכתוב שה קלי
עולם כשלשה אחרי עולם לומר לך ירובעל בדורו
כמשה בדורו׳ בדן בדורו כאהרן בדורו׳ יפתח
בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפילו קל שבקלים
ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר ש
שבאבירים׳ מכאן פירוש ואת שמואל׳ ואותי היה לו לומר אלא כן מנהג הלשון במקומות רבים כמו נשי
למך ואל משה אמר עלה אל יי׳ ובדרש אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זימרא הקיש שמואל
כבן שלשבטים שנתכהן ולא היה יודע מה מתכהן׳ וישלח יי׳ את ירובעל ואת
בדן ואת יפתח ואת שמואל׳ ואותי לא אמר אלא
שמואל לפי שלא היה יודע מה
מתכהן׳

בירובעל ויפתח׳ כי ירובעל היה שכבר עז׳ כשקרא
השם אלינו להושיע את ישראל ויפתח גם כן לא ראינו לו
מעלה כי אם בנבואה׳ ופעם הושיעם על ידי השלמים
מאד במו העמן בבדן ושמואל׳ כי בדן שהוא שמשון
מנחהו לו מה שלמות שכבר עשה השי׳ מופת על ידו
וכאשר קרא אל יי׳ אז ענהו וזה הורה על שלמותו
ואותו באופן מה במדרגת הנביאים כי המופתים לא
יעשם השי׳ רק על יד הראוי כמו שבארנו בששי מן
מספר מ״ה ואולם שלמות שמואל הוא מבואר מאד׳
וזה היה מעשם השנאה האלהית בישראל כשהיה
אפשר שיהיה בהם איש שלם ראוי שיעשה נס על
ידו הקימהו עליהם לשופט והושיעם על ידו וכשלא
היה בהם איש בזה התואר הושיעם גם כן על ידי
בלתי שלם והם איננו ראוי לכך מצד יתרון השגחתו על
ישראל׳ וכאלו אמר זה להורות להם כי לא יצטרכו
למלך להלחם מלחמותיהם כי יי׳ אלהי ישראל הוא
מלכם ויושיעם כאשר ישובו אליו כמו שעשה בימי
השופטים שאלה להם להושיעם ואסיסורו מדרכם הרעה
לא יועיל להם המלך אבל תהיה יד יי׳ בהם כמו שהיה
באבותיהם שלא היה להם מלך׳

רד"ק אם תיראו וגו' ועבדתם אותו פי' שתעבדוהו כמו ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: והייתם
גם אתם ותתקיימו לאורך ימים גם אתם וגם המלך: ואם לא תשמעו וגו' ובאבותיכם פי'
כמו ובמלכיכם כי האבות נקראו כמו האב לבן וכן אמר וישימני לאב לפרעה ויונתן תרגם כמא דהות באבהתכון:
ורז"ל פירשו האבות שכבר רקבו מה בשען קיים מתים ובאבותיכם כלו' אם תמרו את פי יי' יד יי' תהיה בכם וגם
באבותיכם הקבורים שימצאו שיוציאום מקבורותיהם לבזיון: עתה התיצבו וראו' ובפי' שעשה התפלה לפני יכול
לעשות זאת העתים
כן אם פגעה בכם
מלחמה היה כן
בתפלתי לעמוד על
האויב ולא הייתם
צריכים לשאול מלך
בחיי ולעת שהייתי
זקן: הדבר
הגדול הזה: מה
דבר גדול היה מן
מטר בעת קציר
פעמים רבות היה
זה ואמר אח"ז כי
בארץ ישר' לא היה
יורד מטר כלל בל
ימי קציר וכו'
קציר חטים
יורד ... בעת
... קציר
קציר ... וכן
... בעת ...

וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן
בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי
מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מַלְכְּכֶם׃ וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֶלְתֶּם וְהִנֵּה
נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃ אִם תִּירְאוּ
אֶת יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ
וּשְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת
פִּי יְהוָה וִהְיִתֶם גַּם אַתֶּם וְגַם
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת פִּי יְהוָה
וְהָיְתָה יַד יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבֹתֵיכֶם׃
גַּם עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת
הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה
עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם׃

וַחֲזֵיתוּן אֲרֵי נָחָשׁ מַלְכָּא דִבְנֵי
עַמּוֹן אֲתָא עֲלֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן לִי
לָא אֱלָהֵין מַלְכָּא יִמְלוֹךְ עֲלָנָא
וַיְיָ אֱלָהֲכוֹן מַלְכְּכוֹן׃ וּכְעַן הָא
מַלְכָּא דְאִתְרְעֵיתוּן דִּשְׁאֶלְתּוּן
וְהָא מַנֵּי יְיָ עֲלֵיכוֹן מַלְכָּא׃ אִם
תִּדְחֲלוּן מִן קֳדָם יְיָ וְתִפְלְחוּן
קֳדָמוֹהִי וּתְקַבְּלוּן לְמֵימְרֵיהּ וְלָא
תְסָרְבוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּתְהוֹן
אַף אַתּוּן וְאַף מַלְכָּא דִּמְלַךְ
עֲלֵיכוֹן בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
וְאִם לָא תְקַבְּלוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ
וּתְסָרְבוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּתְהֵי
מַחְתָּא דַיְיָ בְּכוֹן כְּמָא דַהֲוָת
בַּאֲבָהָתְכוֹן׃ אַף כְּעַן אִתְעַתַּדוּ
וְתִחְזוֹן יָת פִּתְגָּמָא רַבָּא הָדֵין
דַּיְיָ עָבֵיד לְעֵינֵיכוֹן׃

נס היה מה שהיה קציר עד ... ימים ... ואמרו רז"ל ... עד ... מטר ...
... גדול ... אחד ... ואמרו ... עבדיך וגו' ... וכדרז"ל ...
... ימים ... מים ... קציר חטים היום וגו' ועשה כל זה ... בקוריעם ...
... היה רעתה ... מלך ... שאול היו בכם ... היה לנס

כן א

49

215

שהקם בדברי שמואל כמו שעשו כשמלכו את שאול שאמרו מה יושיענו זה וגו׳ ולעשות שאין להם שאלתם ה׳
נתנו להם וראו כי הלכו במורים ותעוים או כגורל על ידי הלבה לפיכך עשה להם שמואל אות שיראו כלם ולא
יוכלו להכחיש שנאמר ויקרא שמואל אל ה׳ ויתן ה׳ קולות וגו׳ ולפי אמן וייראו כל העם מאד את ה׳ ואת שמואל׃

הֲלָא חֲצַד חִטִּין יוֹמָא דֵין אֲצַלֵּי
קֳדָם יְיָ וְיִתֵּן קָלִין וּמִטַר וּדְעוּ
וַחֲזוֹ אֲרֵי חוֹבַתְכוֹן רַבָּא ד
דַעֲבַדְתּוּן קֳדָם יְיָ לְמִשְׁאַל לְכוֹן
מַלְכָּא וּקְרָא שְׁמוּאֵל קֳדָם יְיָ
וִיהַב יְיָ קָלִין וּמִטַר בְּיוֹמָא
הַהוּא וּדְחִיל כָּל עַמָּא לַחֲדָא
מִן קֳדָם יְיָ וּמִפִּתְגָּמֵי שְׁמוּאֵל
וַאֲמַרוּ כָּל עַמָּא לִשְׁמוּאֵל
צַלִּי עַל עַבְדָּךְ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
וְלָא נְמוּת אֲרֵי הוֹסַפְנָא עַל
כָּל חוֹבַנָא בִּישְׁתָּא לְמִשְׁאַל
לְכוֹן מַלְכָּא וַאֲמַר שְׁמוּאֵל
לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אַתּוּן ג
גְרַמְתּוּן יָת כָּל בִּשְׁתָּא הָדָא
בְּרַם לָא תִסְטוּן מִבָּתַר פ
פּוּלְחָנָא דַיְיָ וְתִפְלְחוּן קֳדָם
יְיָ בְּכָל לִבְּכוֹן׃

הֲלוֹא קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא
אֶל יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ
וּרְאוּ כִּי רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם
מֶלֶךְ׃ וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל יְהוָה
וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּירָא כָל הָעָם מְאֹד אֶת יְהוָה
וְאֶת שְׁמוּאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם
אֶל שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד
עֲבָדֶיךָ אֶל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל
נָמוּת כִּי יָסַפְנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ
רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם אַל תִּירָאוּ
אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל הָרָעָה
הַזֹּאת אַךְ אַל תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי
יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת יְהוָה בְּכָל
לְבַבְכֶם׃

רלב״ג

והנה הראה שמוא׳
להם אות כי חטאו
מאד אל ה׳
כששאלו להם מלך
ואמר הלא קציר
חטים היום אקרא
אל ה׳ ויתן קולות
ומטר ואמנם אז
כי קציר חטים היה
[illegible]
השבועות והנה
העת ההיא אז לפי
הטבע הם ולא
נס היתה פ׳ שעבר
היתה נטבעת
הרה ולזה ולא יתכן
לפי המנהג ה
הטבעי שהיו ם
יורדים גשמים אז

יתהלו מקום הרשעים הכרבים וזה האות שנתן לפי מה שאחשוב שאם לא היה שם אות זולת ההוד
והמטר כשקרא שמואל אל ה׳ לא היה כדרך שאמר הלא קציר חטים היום ואפשר שנאמר הלא קציר חטים
היום למורה על גבורת האויר כי האנשים היו סוברים חטים וזה יורה על היות העת ההיא בלתי מנהגו אדם
בלתי רצוי למטר והנה הפאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב

ויאמר שמואל וגו' אתם עשיתם את כל הרעה הזאת: לשאול לכם מלך. אבל אל תסורו. לבד אם תסורו מאחרי ה' ויונתן פי' את כל הרעה הזאת על המטר שהרעתם אתון גרמיתון ית כל דהיתון חלין ובמקבלכון ... אתון עבדיתון ית כל דהיתון חלין:

והנה הרעישו העם בזה הקולות והורו כי השאלה מעל בשאלם להם מלך ואחר זה הישירם שמואל בלתי יבשת זה הענין אל שיתמידו בדרכי התורה ולא יסורו מן מאחרי השם כי אשר מאחריו הולך אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו:

רדק

ולא תסורו כי אחרי התהו פי' ולא תסורו מאחרי ה' כי אם תסורו מאחריו תסורו אחרי התהו כי הם אשר לא יועילו ולא יצילו אתכם כי תהו המה. או פי' ולא תסורו אחרי התהו כי הם אשר לא יועילו ולא יצילו:

כי לא יטש

וְלֹא תָסוּרוּ כִּי אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי תֹהוּ הֵמָּה: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: גַּם אָנֹכִי חָלִילָה לִּי מֵחֲטֹא לַיהוָה מֵחֲדֹל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה:

וְלָא תִסְטוּן מִבָּתַר פּוּלְחָנַא וְלָא תִפְלְחוּן לְטַעֲוָתָא דְאִינוּן לְמָא דְלֵית בְּהוֹן הֲנָאָה וְלָא מְשֵׁיזְבַן אֲרֵי לְמָא אִינוּן: אֲרֵי לָא יַרְחֵיק יְיָ יָת עַמֵּיהּ בְּדִיל שְׁמֵיהּ רַבָּא אֲרֵי רַעֲוָא קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְעַם: אַף אֲנָא חַס לִי מִלְּמֶחְטֵי קֳדָם יְיָ מִלְּאִתְמְנָעָא לְצַלָּאָה עֲלֵיכוֹן וְאַלֵּיף יָתְכוֹן דִּתְהָכוּן בְּאוֹרַח תַּקְנָא וּבְשְׁרָא:

רלבג

והודיעם כי השם לא יטוש את עמו בעבור שמו הגדול ולזה הוא מסכים עליהם בזה האופן הכולל שזכר ואמר להם שחלילה לו מחטוא לה' מחדל להתפלל בעדם שלא ימותו על החטא הזה שחטאו לה' לשאול להם מלך והנה יורה להם גם כל ימיו הדרך הטובה והישרה לא יסור מזה מפני מה שעשו כנגדו לשאול להם מלך כאלו מאסו אותו מלמלוך עליהם:

וגו' כי אתעה שאתם הולכים לנפשו הוא לא יטוש אתכם בעבור שמו הגדול. כלומר כי כבר נשמע בגוים כי בכם בחר להיותכם לו לעם ויתן שמו עליכם להושיעכם למען שמו. ואם לא יסבול אתכם ויבטל אתכם כמו שאתם ... ויכחידכם הנה כאלו נתחלל שמו בגוים ויאמרו לא יכול להביאם וכן אמר יהושע מה תעשה לשמך הגדול וקדשתי את שמי הגדול. הואיל ה' נשבע כמו ויואל שאול. גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' כי אחר שאתם עבדים לה' ומתעדים על שאתם לא אתפלל בעדכם:

רד"ק

אך יראו את ה'. האלף אינה נקראת. הגדיל עמכם. הגדיל לעשות טובות עם עמכם. או פירושו כי הגדיל שנתן קולות ומטר בעת קציר וקרין עליכם שתיראו ממנו כי כאשר יחפוץ יהפך בכם לטובה או לרעה כפי מעשיכם ולא תחשבו כי אין הוא המשגיח ומשגיח מעשיכם. ואם הרע תריעו. אם תרעו מעלליכם. גם אתם גם מלככם אחד לרעות על חבריו וכן גם אתם גם נקרכם.

בְּרַם דְּחִילוּ מִן קֳדָם יְיָ וְתִפְלְחוּן קֳדָמוֹהִי בְּקוּשְׁטְ בְּכָל לִבְּכוֹן אֲרֵי חֲזוֹ יָת רְאַסְגִּי לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן׃ וְאִם אַבְאָשָׁא תַּבְאֲשׁוּן עוֹבָדֵיכוֹן אַף אַתּוּן אַף מַלְכְּכוֹן תִּשְׁתֵּיצוּן׃

אַךְ יִרְאוּ אֶת יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ בֶּאֱמֶת בְּכָל לְבַבְכֶם כִּי רְאוּ אֵת אֲשֶׁר הִגְדִּל עִמָּכֶם׃ וְאִם הָרֵעַ תָּרֵעוּ גַּם אַתֶּם גַּם מַלְכְּכֶם תִּסָּפוּ׃

רלב"ג

אך יראו. הודיעם שייראו את ה' ויעבדוהו אשר הפליא חסדו להם. ואם יסורו ממנו יספו הם ומלכם. והנה התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו. הא' הוא להודיע שראוי לשופט שידקדק בהנהגתו כמו שהיה באופן שראוי לשופט ולא יקח מאומה מאתם. הב' שרדפו בהנהגת העם הלא תראה מה שקרה לשמואל בעבור שלא דקדק בהנהגתו כמו שהיה לפי הראוי וזה שזה היה סבה שקרה הממשלה מזרעו ונמשך מזה שאלו להם ישראל מלך שהיה סבה בסוף לגלות ישראל מעל אדמתם כמו שזכרנו. וכזה בעצמו קרה לעלי מפני שלא דקדק בהנהגתו כמו לפי הראוי כי זה היה סבה שמתו בניו וסרה מבית עלי בסוף הזמן הכהונה הגדולה ונתנה לזרע פנחס בן אלעזר. הב' הוא להודיע שראוי לשופט כשירצה שיטו האנשים אל מה שהוא הכון שיזהירו כי שישתדלו להסירם מזה לפי מה שאפשר לו ולזה היה קשה לשמואל כשראה שהיו ישראל שואלין מלך לרעתו הקיזק הראוי לשבעט להם מזה בסוף הזמן והתפלל אל ה' והודיעהו איך יתנהג בזה להסירם מזה הזמן ועם לו כבמאת שבקשתם זאת היתה כנגד השם לא כנגד שמואל לבד ועם קשה שיראה לישראל שהוא רוצה לשמוע בקולם בזה אך יודיעם את משפטי המלך אשר ימלוך עליהם והמשא הכבד אשר יעמיס עליהם כדי שיעזבו מעצמם זאת הבחירה. הג' הוא להודיע שראוי לשופט שיעשה מה שיוכל לפני שיפרש להם מה שאפשר לו ולזאת הסבה זכר שכבר אמר השם לשמואל שישמע בקולם להמליך להם מלך ובזה השם מהם הנותר שלם שהיה ראוי לו ולזאת הטעלה מהר יותן ושוב עד שכבר סבל עם בתאים כדי שתהיה הנהגתו להישיר העם לעבוד את ה' והזהיר העם על יד שמואל הנזכר אחר זה הזכרה שיתנהגו בדרך הישרה ולא יסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם כי לא יועילם

המלך שלא תהיה יד ה' בכם אם יסורו מאחריו ואם לא ישמעו בקול השם לא יועיל להם המלך כי הש"י ימלכם
והיה מקים להם שופטים כשהיו שבים אליו להושיעם מיד אויביהם ולזה לא היה בשאלתם המלך כי אם לרע וזה
ממה שיחייב שיראו ישראל מלסור מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם. הד' הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה זריז
בשמירת קנינו כראוי ולזה זכר כי לא סמך קיש לבקש האתונות אם ילך שם אחד מהנערים אם לא
ילך שם גם כן כי אולי הנער לא יהיה זריז בבקשתם או אם ימצאם לעצמו ימכרם ולא יודיע זה לאדוניו והנה הלך
שם שאול והזהירו מאד על בקשת האתונות עד שכבר בקשם בכל המקומות שזכר בזה הספור ולא נמצאו לו
לשאול באלקים על זה. הה' הוא להודיע שלמות מוסר שאול במה שאמר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג
לנו כי לא היה העניין כפי מה שסופר בזה הספור והנה יש לזה הכח מבואר בעצמו בהבנתו. הו'
הוא להודיע שאין ראוי לאדם להתחזק על בקשת קנינו האובדים יותר מן הראוי כי זה יביא לפעמים
אל שיהיה ההזק יותר הרבה מן ההנאה ולזה אם תמצא האבדה כי אם לא תמצא. הז' הוא להודיע שאין
ראוי להביא שום דבר מאחר במי שירצה שיגיע לו בעצמו התועלת ולזה ספר שהיה המנהג לתת
דבר מה לנביא כשאלם ממנו דבר בנבואה ולזכרות שכן היה המנהג אמר והנה נלך ומה נביא לאיש האלהים
ולחם לו כערו הנה נמצא בידי רבע שקל כסף ונתתי לאיש האלהים והוא מבואר שהוא לא היה לוקח אלו
המתנות לבקשת התועלת כי לא היה זה ממנהגו כמו שנתבאר במה שאמר את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי
כל שכן כמו אלו המתנות הקטנות שלא היו ראויות לתת לקטן האנשים כל שכן למי שהיה מושל. הח' הוא להודיע
שראוי לאדם שיהיה שומע לעצה הטובה לאשר שיהיה היועץ שפל וקטן ממנו. ולזה ספר ששמע שאול
לנערו במה שיעץ לו שילכו לאיש האלהים ויגיד להם את דרכם. הט' הוא להודיע שראוי למי שירצה לדבר
עם איש מה שיחקור תחלה או ישאלהו כדי שיתיישב לבוא אליו בחריצות כי אולי אם לא יחקור בזה
תהיה דרכו לבטלה. ולזה ספר שחקר שאול ונערו מן הנערות היוצאות לשאוב מים אם היה הרואה שם קודם
שרצו להכנס לעיר. הי' הוא להודיע שראוי לאשר יחקרו מעניני דבר מה שלא יחקרו מהיושר בו השואל גם
במה שלא שאל שהוא צריך לשאול עליו לפי מה שהראה מהיותו. ולזה ספר שכאשר שאל שאול
לשמואל אי זה בית הרואה לא הודיעהו זה כי כבר ידע שכוונתו היה לדבר עמו ולזה הוצרך להודיעו שהוא
הרואה כי זאת היתה התכלית כוונת שאול בזאת השאלה. ולזאת הסבה גם כן ספר שהנערות ההן לא הספיקו
להם שהשיבו על מה ששאלו להם היש פה הרואה אבל נרצו להשיבם על זה איך יתכן שימצאוהו בקלות יותר
ולזה הגידו לו ענין שימצאהו בטרם שיעלה הבמתה לאכול כדי שלא יתעכבו מלדבר עמו עד אחר האוכל והודיעום
עם זה שאם ימהרו ימצאוהו כרגע ואם לא יוכלו למהר כל כך הנה ימצאוהו שם כשיצא ולמדו מדבריהם
שכבר כשיבא שאול בזה המקום כי כבר קרה שבא שם שמואל ביום ההוא שבא שם שאול. וזה כי כבר גלה השם
יתעלה אוזן שמואל ביום ההוא לו שכבר ישלח לו מחר איש מארץ בנימין וימשחהו לנגיד על ישראל ולזה ידע
שבא שם שמואל ביום ההוא. הי"א הוא להודיע שהם מעלת שמואל בנבואה עד שכבר גלה לו הנבואה

הזקן ולזה ספר שכאשר ראה שמואל את שאול ענהו ה׳ הנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצר בעמי׃
הי״ב הוא להודיע אמתת הנבואה כי בה אמונה יתקיימו הפנות התוריות׃ ולזה זכר שכבר הגיד ה׳ ו
שמואל להגיד את דבר האתונות כאשר היה לפי מה שזכר אחר זה והגיד לו את דבר המלכות
כאשר היה גם כן׃ הי״ג הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מן השררה ולזה זכר ששאול ה
הרחיק שיהיה מלך מהכיר שפלות שבטו ומשפחתו וגם כשנפל הגורל על זה
היה נחבא לברוח מן השררה ולזאת הסבה גם כן לא ספר שאול לדודו את דבר המלוכה כי לא היה רוצה
להתפאר בזה׃ הי״ד הוא להודיע שהוא ראוי לתת כבוד לאנשים לפי המעלה שהם עומדים
להיות בה אעפ״י שאינם עומדים עתה ולזה ספר מה שחלק שמואל לשאול כבוד לתת לו
מנה יפה לשומו בראש הקרואים עם שכבר עשה זה לאשר בלב שאול כי ימלוך על ישראל ולזאת הסבה גם
כן הגיד לו האותות שזכר שבאו לו כלם לפי מה שבא בזה הספור ובמה שזכר באלו האותות והנה אמר שהנבואה
הגיעה לשאול גם כן בהודעת הדברים אשר ייקרו האנשים אל הקרי והקודמין כמו שבארנו בשני מספר מן
מלחמות ה׳׃ הט״ו הוא להודיע כי מה׳ כל משפטו ולזה ספר שכבר נפל הגורל על
שאול למלך כמו שאמר שמואל מצד הנבואה׃ הי״ו הוא שראוי
לאנשים לתת כבוד למלך ולברכו ולזה ספר שכבר אמרו כל העם יחי המלך והלכו עמו
החיל אשר נגע אלהים בלבם׃ הי״ז הוא להודיע שאין ראוי לאדם להתפעל ממה שיאמרו
האנשים כנגדו כש״ שיתפעל אם לא יכבדוהו אבל ראוי שיסבול זה׳ ולזה ספר ששאול
היה כמחריש על הבזיונות שבזוהו הרשעים ההם׳ ועל מה שלא הביאו לו מנחה עם שזה גם כן היה ראוי לו
מפני היותו עתה בתחלת המלוכה ואולי כמעט שבה יסירוהו ממנו׃ הי״ח ראוי להודיע
שכאשר נתמנה איש לשררה יצטרך בעזרה לרצוי ההמון ראוי לאשר תחתיו
שיביאו לו מנחה כחוזק היד בדרך שיוכל להתנהג בכבוד לפי השררה ההיא ולא ימנעהו מזה מיעוט הממון׳
ולזה ספר באלו הרשעים שלא הביאו לשאול מנחה להורות שכבר היה ראוי להביא לו מנחה כדי שיוכל להתנהג
בכבוד כמנהג המלך׳ ולזאת הסבה לא היה מתנהג עדין שאול במנהג המלך מפני זה מה שהיה מתכונתו
להיות בורח מן השררה׳ ולזה ספר אחר זה שכבר היה שאול בא אחרי הבקר מן השדה׃ הי״ט
הוא להודיע שאין ראוי להתנהג במדת האכזריות הלא תראה כי נחש העמוני על צד
אכזריותו היה מושל על יושבי יבש גלעד שלא היה רוצה לכרות ברית עמהם כי אם בנקור
להם כל עין ימין ובסבת אכזריותו אל השפל עמו עד ישראל והכו בהם מכה רבה׃ הכ׳ הוא ל
להודיע שראוי שתהיה לשם מדת הגבורה במלחמות הראויים להציל הנרדפים שהם
מעושקיו׳ ולזה ספר הפעולות שאול על עניין נחש העמוני׳ ואעפ״י שלא היה ישראל נוהג
כי עדין כמנהג המלך וגם הוא לא היה שוכב מעשותו מנהג המלך׃ הכ״א הוא להודיע שאין ראוי

להעיר על המיתת האנשים אבל ראוי להשמר מזה כפי היכולת ולזה ספר שלא הסכים שאול שימותו האנשים אשר בזוהו׃ הכב׳ הוא שראוי למלך שיהיה באופן שייראו ממנו האנשים ולפי שלא נמצא זה על בחירת שאול דבר יבוא בלב האנשים שהוא כמו בריאה חדשה׳ ולזה לא היה דומה להם למלך וגם הוא לא היה שב כמונו המלך׳ הנה שכבר שמואל לחדש המלוכה לפני יי׳ בגלגל ולזבוח שם על זה זבחים שלמים לפני יי׳ לשוב בלבם שהוא כמו בריאה חדשה ויבוא זה אל שייראו ממנו כראוי׳ ולזה ידמה שאמרה חנה ויתן עוז למלכו עד שהנה לא השי׳ עוז בעמון מלחמות כמו עמון לא היה במדרגת מלך׃ הכג׳ הוא להודיע שהשי׳ מקים דבר עבדו׳ ולזה שמע בקול שמואל לתת קולות ומטר בשנה זה ממנו להראות לישראל מה שהיה מן החטא בבקשם זאת שאין פריה רק לרע כמו שאין תועלת בקולות ומטר בימי קציר חטים רק להשחית׃ הכד׳ הוא להודיע שמי שאיפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטוא ליי׳ מחדול להתפלל בעדכם וכן הענין בכל טוב שהיה איפשר שייטיב אדם לחברו׳ ולזה אמר והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה׃

רד״ק יג בֶּן־שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנִים מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃

כְּבַר־שְׁנָה דְּלֵית בֵּיהּ חוֹבִין שָׁאוּל כַּד מְלַךְ וְתַרְתֵּין שְׁנִין מְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל׃

רלב״ג

בן שנה שאול במלכו פי׳ אז כשהיו הדברים האלה שדבר שמואל בחדוש המלוכה שנה היה לו מתחלת מלכותו ושתי שנים מלך אחר כן׳ או כמו הכלל לא מלך אלא שתי שנים כל דברי בעל סדר עולם׳ ויתרגם בן שנה כבר שנה דלית ביה חובין שאול כד מלך׳ וכן פירשו רז״ל׳ ועוד בדרש כי כשמלך נמחלו עונותיו עד אותו היום׳ ואמר שלשה נמחלין להם עונותיהם חתן וחכם ונשיא וכו׳ נשיא מנין דכתיב בן שנה שאול במלכו וכו׳ בן שנה היה אלא מה תינוק בן יומו נקי מעון כן היה שאול נקי מעון כיום שמלך והוא מלך שנתים על ישראל ושנה ראשונה מיד׃

בן שנה שאול במלכו׳ הנה יש מהזרות מאחר בזה הפסוק לשתי סבות׳ הא׳ שלא יתכן שנאמר לפי הפשט שיהיה שאול בן שנה לבד במלכו׳ והב׳ שהוא רחוק שנאמר שלא מלך שאול כי אם שתי שנים עם רב הדברים שעשה מערך לזה שכבר עבר זמן מעט המשחו קודם החזיקו במלוכה׳ והנכון בעיני לפי הפשט שיהיה הרצון בזה שכבר עברה שנה אחת לשאול מעת המשחו עד העת שמלך שחדשו המלוכה בגלגל והנה כשמלך שתי שנים על ישראל בחר לו שאול שלשת אלפים מישראל היותר גבורים שבהם והיו עם שאול אלפים ואלף עם יונתן ויתר העם שלח איש לאהליו כדי שלא יכבד על ישראל׃

רד״ק ויבחר לו שאול. בעשותו המלוכה בגלגל והיו שם כל ישראל בחדוש המלוכה בחר לו מהם שלשת אלפים שיהיו עמו במכמש אלפים ועם יונתן אלף והיתר העם שלח וגו׳ ויך יונתן את נציב פלשתים.

רלב״ג ויען היו ישראל אז תחת יד הפלשתים עד שהיו שם פלשתים נציב בגבע בנימין למשל והכהו יהונתן ונודע לפלשתים והיו מתחזקים להיות מלחמה מזה ושאול תקע בשופר בכל הארץ להשמיע לעברים זה הענין למען יקחו עצה להמלט מיד פלשתים לא להלחם עמהם.

וַיִּבְחַר־לוֹ שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ עִם שָׁאוּל אַלְפַּיִם בְּמִכְמָשׂ וּבְהַר בֵּית־אֵל וְאֶלֶף הָיוּ עִם יוֹנָתָן בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם שִׁלַּח אִישׁ לְאֹהָלָיו׃ וַיַּךְ יוֹנָתָן אֵת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר בְּגֶבַע וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים וְשָׁאוּל תָּקַע בַּשּׁוֹפָר בְּכָל הָאָרֶץ לֵאמֹר יִשְׁמְעוּ הָעִבְרִים׃ וְכָל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ לֵאמֹר הִכָּה שָׁאוּל אֶת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים וְגַם נִבְאַשׁ יִשְׂרָאֵל בַּפְּלִשְׁתִּים וַיִּצָּעֲקוּ הָעָם אַחֲרֵי שָׁאוּל הַגִּלְגָּל׃

וּבְחַר־לֵיהּ שָׁאוּל תְּלָתָא אַלְפִין עַם יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ עִם שָׁאוּל תְּרֵין אַלְפִין בְּמִכְמָשׁ וּבְטוּר בֵּית אֵל וְאַלְפָּא הֲווֹ עִם יוֹנָתָן בְּגִבְעֲתָא דְּבֵית בִּנְיָמִן וּשְׁאָר עַמָּא שַׁלַּח גְּבַר לְקִרְווֹהִי׃ וּמְחָא יוֹנָתָן יָת אִסְטְרַטֵּיג פְּלִשְׁתָּאֵי דִּבְגִבְעֲתָא וּשְׁמַעוּ פְּלִשְׁתָּאֵי וְשָׁאוּל תְּקַע בְּשׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעָא לְמֵימַר יִשְׁמְעוּן יְהוּדָאֵי׃ וְכָל יִשְׂרָאֵל שְׁמַעוּ לְמֵימַר מְחָא שָׁאוּל יָת אִסְטְרַטֵּיג פְּלִשְׁתָּאֵי וְאַף אִתְגָּרִי יִשְׂרָאֵל בִּפְלִשְׁתָּאֵי וְאִתְכְּנִישׁוּ עַמָּא בָּתַר שָׁאוּל לְגִלְגְּלָאֵי׃

פלשתים׳ פרדיוס והכבר פרשתו׳ ויונתן הרגו כי למרוד בפלשתים אשר בגבע היו נגבע ה׳ בנימין שם יען מותניו וכן כתוב בספר יהושע׳ ושאול תקע בשופר ותקוע בכל הארץ כמו ויכן שמחה את קבצם שאול למען מהגלגל ישמעו העברי׳ שירדנו ב

בפלשתים וישמרו מהם׳ ועד שיבאו למלחמה כי ידע כי לאחר ישמעו פלשתים כי נעזר בם יאספו להלחם עם ישראל׳ וכל ישראל שמעו לאמר הכה שאול׳ כן חשבו השומעים כי הכהו שאול לא שיונתן הכהו׳ נבאש ישראל׳ הענין כמו שיחשבו לאדם דבר המבאיש׳ פירוש נבאש ריחם בפלשתים׳ אחרי שאול הגלגל׳ כי שם היה עדין מזמן חדוש המלוכה ונראה שאמר לו שמואל ירדת לפני הגלגל׳ ופלשתים נאספו וגו

רד"ק ופלשתים וגו' קדמת בית און ממזרח בית און׃ ואיש ישראל ראו וגו' כי נגש העם׳ כלומר כי נגש העם׳ כמו שבא להם הדבר פתאום׳ ובחוחים׳ מערות׳ כמו שתרגם יונתן ובמצדתא׳ ובצריחים׳ מקומות הגבוהים כמו ויבאו אל הצריח׳ ועברים עברו׳ מן מקצתם התחבאו ומקצתם עברו את הירדן ארץ גד וברחו שם מפני פלשתים והפלשתים היו בארץ כנען בעבר הירדן ימה והנשאר חרדו אחרי שאול׳ וחרדו ענינו מהרו ההליכה ועשית כמו ויחרדו זקני העיר לקראתו׳ ואמר ארץ גד וגלעד ולא זכר ארץ ראובן אולי הם הקרובים לירדן׃ וייחל כן כתוב וקרי בו׳ והכתוב כמו וייחל עוד שבעת ימים אחרים והקרי וייחל הפעיל׳ והענין א׳ למועד אשר שמואל חסר ור"ל למועד שאמר לו שמואל וכן תי' לזימנא דאמר ליה שמואל׃ ויפץ העם פעל עומד׳ וכן ויפץ העם בכל ארץ מצרים׃

וּפְלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעָם כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־הַיָּם לָרֹב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְמִכְמָשׂ קִדְמַת בֵּית אָוֶן׃ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי צַר־לוֹ כִּי נִגַּשׂ הָעָם וַיִּתְחַבְּאוּ הָעָם בַּמְּעָרוֹת וּבַחֲוָחִים וּבַסְּלָעִים וּבַצְּרִחִים וּבַבֹּרוֹת׃ וְעִבְרִים עָבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ גָּד וְגִלְעָד וְשָׁאוּל עוֹדֶנּוּ בַגִּלְגָּל וְכָל־הָעָם חָרְדוּ אַחֲרָיו׃ וַיִּיחֶל שִׁבְעַת יָמִים לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר שְׁמוּאֵל וְלֹא־בָא שְׁמוּאֵל הַגִּלְגָּל וַיָּפֶץ הָעָם מֵעָלָיו׃

וּפְלִשְׁתָּאֵי אִתְכְּנִישׁוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל תְּלָתִין אַלְפִין רְתִיכִין וְשִׁתָּא אַלְפִין פָּרָשִׁין וְעַמָּא כְּחָלָא דְעַל כֵּיף יַמָּא לִסְגֵי וּסְלִיקוּ וּשְׁרוֹ בְמִכְמָשׁ מַדְנַח בֵּית אָוֶן׃ וֶאֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ אֲרֵי עָקַת לְהוֹן אֲרֵי אִדְּחִיק עַמָּא וְאִטְמָרוּ עַמָּא בִּמְעָרָתָא וּבִמְצָדָתָא וּבְשְׁקִיפֵי כֵּיפַיָּא וּבִמְעָרַת טִינָרַיָּא וּבְגוּבַיָּא׃ וִיהוּדָאֵי עֲבַרוּ יָת יַרְדְּנָא לַאֲרַע גָּד וְגִלְעָד וְשָׁאוּל עַד כְּעַן בְּגִלְגָּלָא וְכָל עַמָּא אִתְכְּנִישׁוּ בַּתְרוֹהִי׃ וְאוֹרִיךְ שִׁבְעַת יוֹמִין לְזִימְנָא דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל וְלָא אֲתָא שְׁמוּאֵל לְגִלְגָּלָא וְאִתְבַּדַּר עַמָּא מֵעִלָּוֹהִי׃

רלב"ג והנה נאספו העם עמהם׳ עלה הענין אל שאול הגלגל׳ וחרדו כל העם אחריו להאסף אליו׳ ומיראתם נתחבאו קצת ישראל במערות ובדומה מהם שיראה להם׳ וקצתם ברחו מעבר לירדן׳ ועוד היה שאול בגלגל וחרדו כל העם אחריו להאסף אליו׳ והנה הוחיל שאול שבעת ימים למועד אשר הגביל לו שמואל באומרו אליו וירדת לפני הגלגל והנה אנכי יורד אליך להעלות עולות וגו' שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך׳ וכאשר הגיע היום השביעי וראה העם שלא בא שמואל נפוצו מעל שאול מרוב פחדם ויראתם׃

רלב"ג

ויראה כי שאול לא המתין להקריב העולה והשלמים כאשר ראה כי לא
בא שמואל לא די כי לא הושיע אלא נמנעה גם כן ביאת שמואל להודיעו מה ש
יעשה ואיך יתנהג בענין זאת המלחמה לפי שכבר עבר על מצות הנביא שיתעכב
במה שצוהו עליו שמואל כמו שאמר שבעת ימים עד בואי אליך לא חטא במה שהעלה העולות והשלמים
והוא זר כי אז היה מותר לזר להקריב בבמת יחיד כמו שנתבאר בסוף זבחים.

ויאמר שאול הגשו אלי העלה
והשלמים ויעל העלה ויהי
ככלתו להעלות העלה והנה
שמואל בא ויצא שאול לקראתו
לברכו ויאמר שמואל מה עשית
ויאמר שאול כי ראיתי כי נפץ
העם מעלי ואתה לא באת ל
למועד הימים ופלשתים נאספים
מכמש ואמר עתה ירדו פלשתים
אלי הגלגל ופני יהוה לא חליתי
ואתאפק ואעלה העלה

ע ואמר שאול קריבו לותי
עלתא ונכסת קודשיא ואסיק
עלתא והוה כשיצותיה ל
לאסקא עלתא והא שמואל
אתא ונפק שאול לקדמותיה
למשאל בשלמיה ואמר
שמואל מה עבדת ואמר
שאול ארי חזית ארי אתבדר
עמא מעלוי ואת לא אתיתא
לזמן יומיא ופלשתאי א
אתכנשו למכמש ואמרית
כען יחתון פלשתאי לותי
לגלגלא וקדם יי לא צליתי
ואתחסנית ואסקית עלתא

רד"ק

ויאמר שאול
הגישו אלי העולה
כי שמואל אמר
לו שהוא יבוא אליו
שם לסוף ז' ימים
להעלות עולות
ולזבוח זבחי ש
שלמים ואמר לו
שבעת ימים
תוחל עד בואי
אליך וכאשר
ראה שאול כי לא
בא בסוף הז' ב
בבקר בעת ה
העלות העולה ובכבר הכין העולה והשלמים כמו שאמר לו שמואל והוא אמר הגישו אלי העולה והשלמים כי הוא
יעלה אותם וחטא בזה כי היה לו להוחיל כל היום עד הערב כי הוא בזמנו בא בו ביום כמו שנאמר ויהי ככלותו
וגו' אבל בהקריבו קרבן והוא זר לא חטא בזה כי זמן היתר הבמות היה אז וזר מקריב בבמת יחיד. ויהי
ככלותו וגו' לברכו לתת לו שלום כמו כי תמצא איש לא תברכנו וכן ת"י למשאל בשלמיה. ויאמר
שמואל מה עשית ידע בדרך הנבואה כי העלה העולה. ואמר וגו'.
חליתי על ידי העולות היתה התפלה כרוב. ואתאפק התחזקתי ועברתי על רצוני
ועל משקל כן כל לשון התאפקות לחזק אדם לבו לעבור על רצונו. ויאמר שמואל אל שאול נסכלת

רד"ק ויאמר שמואל אל שאול נסכלת. פי' כבר ראית שכל מה שאמרתי לך ונעשה הכל מתקיים ואתה לא האמנת שאבוא אליך בזמני כפרת בו ובכחשתו ולא שמרת את מצות יי' אלהיך אשר צוך על ידי אשר אמרתי לך ונשראל בשמו ולא תמרו את פי יי'. והנה אתה מרית את פיו כי מה שאני אומר לך מדבר ודברי יאמן ואתה אמרתי לך שתוחיל לבואי קשתך וכאשר לא עשית כן ונהיית כמכריך הנה מרית את פי יי'. ונסכלת בזאת מלכך כי הנה שלא תעשה אתה וישראל אם תמרו שבי כי עתה נפש עשותך זה הכין יי' את ממלכתך אל ישראל עד שכשתפסקין גדולה לאדם פוסקין לו ולדורותיו.

ועתה ממלכתך לא תקום. שכן אמר פסוק נערה לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו' הא אם סר מן המצוה לא יאריך ימים ואת"ה לא על מצות כבוא נאמר אלא על מצות התורה הכי כבר אמ"ו ולשמור את כל דברי התורה הזאת וגו' ואחר כך לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה וגו'. [illegible] מצות כבוא בקש יי' לו איש כלבבו. ברוח הנבואה אמר לו זה אבל לא ידע שמואל עדין מי הוא.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל נִסְכָּלְתָּ לֹא שָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוָּךְ כִּי עַתָּה הֵכִין יְהוָה אֶת־מַמְלַכְתְּךָ אֶל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃ וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא־תָקוּם בִּקֵּשׁ יְהוָה לוֹ אִישׁ כִּלְבָבוֹ וַיְצַוֵּהוּ יְהוָה לְנָגִיד עַל־עַמּוֹ כִּי לֹא שָׁמַרְתָּ אֵת אֲשֶׁר־צִוְּךָ יְהוָה׃

וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְשָׁאוּל טַפְּשְׁתְּ לָא נְטַרְתָּ יָת תַּפְקֵידַת מֵימְרָא דַייָ אֱלָהָךְ דְּפַקְדָךְ אֲרֵי בְּכְעַן אַתְקֵין יְיָ יָת מַלְכוּתָךְ עַל יִשְׂרָאֵל עַד עָלְמָא׃ וּכְעַן מַלְכוּתָךְ לָא תִתְקַיַּים אַתְקֵין יְיָ קֳדָמוֹהִי גְּבַר עָבֵיד רְעוּתֵיהּ וּפַקְדֵיהּ יְיָ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל אֲרֵי לָא נְטַרְתָּ יָת דְּפַקְדָךְ יְיָ׃

רלב"ג והנה גנהו שמואל על אשר לא שמר מצות השם אשר צוהו על ידי נביאו שמואל. ואמר לו שזה העון יהיה סבה שלא תקום לו מלכותו ותנתן המלוכה לאחר והוא דוד לפי מה שיתבאר אחר זה. וכבר יספק מספק ויאמר איך יתכן שיאמר שמואל לשאול כי עתה הכין יי' את ממלכתך אל ישראל עד עולם וכבר התבאר מן [illegible] מברכת יעקב לבניו כי המלוכה תהיה לבני יהודה ואם היתה המלוכה לשאול עד עולם לא יתכן שיתקיים קיום הזה שיעד יעקב. והנה התר זה הספק הוא מה שיקשה לפי מה שנאמר וזה כי אמרו עד עולם יתכן שיובן על זמן רחב כמו שאמר הנה ויושב שם עד עולם שהרצון בו כמו נ' שנה. וכן מה שאמר בתורה ועבדו לעולם הרצון בו שנים עד יובל כמו שהתבאר שם. ולפי זה הענין היה הרצון בזה המאמר כי השם הכין ממלכת שאול באופן שתתקיים זמן רחב לולא זה המרי שמכח [illegible] הטוב ולא נתקיים המלכות לו כי אם זמן מועט.

רד"ק ויקם שמואל ושאול עמו ולא אמר היה בגבע בנימן ויפקד העם הנמצאים עמו ולא היו עמו אלא כשש מאות איש כי נפץ העם מעליו. ויצא המשחית. בעל החיל הגבורים אנשי הרבות ורמאים כי הם המשחית. והם השלשה ראשים. והראש אחד השלשה אל ארץ שועל. ת"י לארע דרומא כמו שתרגם אל ארץ שעלים גם כן לארע דרומא. והראש. על גי הצבעים. תרגם יונתן אפעיא וכן בדרז"ל מגיד אומר אף הצבוע ואמרו צבוע זה אפעה. ות"י אפעה אפעה ם כן מינים שהיו אותיות הנחש ונקרא האפעה צבוע לפי שעשוי גוונים גוונים כמים הצבועים והוא מין שרץ רע ומזיק.

רלב"ג ויקם שמואל וגו' ולא זכר שקם שאול עמו לפי שהוא מבואר כי לא נשאר שאול בגלגל כי אם בעבור שמואל שיעד לו שיבא אליו שם להודיעו מה יעשה והנה ספר שכל העם הנמצא עם שאול ויונתן בנו בגבע בנימן לא היו כי אם שש מאות איש כי הם השאר הלבו לבם מרוב הפחד והנה פלשתים חנו במכמש במקום שהיה שאול בתחלה ועשו להם שלשה ראשים להשחית את ארץ ישראל כי היו עם רב מאד כמו שקדם.

ויקם שמואל ויעל מן הגלגל גבעת בנימן ויפקד שאול את העם הנמצאים עמו כשש מאות איש: ושאול ויונתן בנו והעם הנמצא עמם ישבים בגבע בנימן ופלשתים חנו במכמש: ויצא המשחית ממחנה פלשתים שלשה ראשים הראש אחד יפנה אל דרך עפרה אל ארץ שועל: והראש אחד יפנה דרך בית חורון והראש אחד יפנה דרך הגבול הנשקף על גי הצבעים המדברה:

וקם שמואל וסליק מגלגלא לגבעתא דבית בנימן ומנא שאול ית עמא דאשתכחו עמיה כשית מאה גברא: ושאול ויונתן בריה ועמא דאשתכח עמהון יתבין בגבעתא דבית בנימן ופלשתאי שרו במכמש: ונפק מחבלא ממשרית פלשתאי תלת משרין משריתא חדא מתפניא לאורח עפרא לארע דרומא: ומשריתא חדא מתפניא לאורח בית חורון ומשריתא חדא מתפניא לאורח תחומא דמסתכי לחילת אפעיא למדברא:

וחרש לא ימצא

רד״ק וחרש לא ימצא. לא היה מצוי בתחלת מלכות
שאול חרש ברזל בישראל. יש לתמוה איך לא
היו חרשי ברזל בישראל רבים. ויש לפרש לפי שפלשתים משלו
בישראל שנים רבות. כי אף בימי שמשון מושיע ישראל
אמר הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ואעפ״י שבימי שמואל
נכנעו פלשתים וגם
הערים אשר לקחו
פלשתים מישראל
אעפ״כ מעת אשר
זקן שמואל תחת
ממשלתם היו והיו
להם נציבים בארץ
ישראל אף בימי
שמואל כמו שכתוב בעת מושלים והיתה ידם תקפה
עליהם הורידו פלשתים כל העברים חרשי ברזל
לארץ פלשתים ולא השאירו לארץ ישראל חרשי ב
ברזל אף לתקן כלי האומנות וכלי חרישה כי
אמרו פלשתים פן יעשו העברים חרב או חנית
וימרדו בנו והיה מכבד על ישראל בימים ההם ל
לרדת לארץ פלשתים לתקן כלי אומנות וכלי
חרישה ולאפשר כי היו בארץ ישראל חרבות
ורמחים מאותם שנעשו קודם הזמן ההוא אבל מעטים היו ובמלחמה ההיא לא נמצא חרב וחנית ביד העם
מאותם אשר נשארו עם שאול וביד האלף אשר עם יונתן כמו שאמר אשר את שאול ואת יונתן וכלת כלי זין לא
יתכן להם אבל היו שם קשתות ומקלעי יד והלא עם רוב הגבורים ובני חיל בגבורתם הזמין בחצים ובאבנים היתה
מלחמתם כמו שאמר בספר גבורי דוד מימינים ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת ונאמר במלחמת שאול
ויסבו הקלעים ויכוה׳ ונאמר בדוד והקלע בידו ואעפ״כ אפשר והיה אצל השרים לא היו נמצאי׳ אצל השרים חרבות וחניתות
והיה הספור הזה כי לא נמצא חרב וחנית ביד כל העם כי אם ביד שאול ויהונתן להודיע כי לא בחרב
ובחנית יושיע יי׳ כי ליי׳ התשועה לבדו כי ישראל היו בלא חרב ובלא חנית ולא היו אלא אלף ושש מאות ו
ופלשתים היו שלשים אלף רכב וששת אלפים פרשים ועם כחול והיתה התשועה גדולה ביום ההוא עד כי נכו
פלשתים שנסתפקו מעמם יש והכניסו מכה גדולה כי אמר הכתוב והדי אמרו ויזכיר על כל העקרי על פרש״
ויהי

וְחָרָשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכֹל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי אָמַר פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ חֲנִית׃

וְאוּמָן עָבֵיד זֵין לָא מִשְׁתְּכַח בְּכָל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי אֲמַרוּ פְלִשְׁתָּאֵי דִילְמָא יַעְבְּדוּן יְהוּדָאֵי סַיְפִין אוֹ רוֹמְחִין׃

רלב״ג וחרש לא ימצא בכל ארץ ישראל
לא היה נמצא חרש ברזל. אז
היה זה כן לפי מה שאחשוב כי למיעוט ימצא
הברזל בארץ ישראל כמו שהוא במקומותי׳
רבים היה לא היו בישראל חרשי ברזל ולזה
היו צריכין אל
הפלשתים לרדת
לתקן להם כלי
המחרישה ועבודת
האדמה ולזה הביאו
הפלשתים שיסב
בישראל חרש ב
ברזל לפי שאמרו שמא יעשו העברי׳ חרב או חנית וימרדו
בהם כי הפלשתים היו עדין מושלים בישראל ממשלה
מה. וזה היה סבה שבעת המלחמה לא נמצא חרב
וחנית לאחד מן העברים היו את שאול ויונתן כי אם
ונמצא החרב והחנית לשאול ויונתן לבדם. וזה הספור
כלו בא להורות כי לא בחרב ובחנית יהושיע יי׳ הלא
הראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו היו סבה להיות
הרג הזה ונתן השם תשועה גדולה בידו.

רד״ק וירדו כל ישראל הפלשתים. פי׳ ארץ פלשתים וכן ת״י לארע פלשתאי ללטוש לחדד. מחרשתו הוא
כלי שחורשין בו ות״י פרשיה וכן תרגם במלמד הבקר בפרשא דתורא. אתו הוא הכלי
שחופרין בו ות״י סיכת פדניה ר״ל יתד השוורים והוא יתד ברזל והוא יתד שתוקעין כשמחבר בשורה
יחד לפי׳ תרגם פדניה כמו פדנא דתורי שהוזכר בתלמוד פי׳ צמד בקר וכן תרגם צמד בקר פדן תורין ובפי׳ אותו
הכלי צריך לחדדו בראשו. קרדומו הוא הכלי שחוטבין בו העצים ות״י כולביה. ובכר וכלם שמי
שפתים משפתים

וַיֵּרְדוּ כָל־יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לִלְטוֹשׁ אִישׁ אֶת־מַחֲרַשְׁתּוֹ וְאֶת־אֵתוֹ וְאֵת קַרְדֻּמּוֹ וְאֵת מַחֲרֵשָׁתוֹ׃ וְהָיְתָה הַפְּצִירָה פִים לַמַּחֲרֵשֹׁת וְלָאֵתִים וְלִשְׁלֹשׁ קִלְּשׁוֹן וּלְהַקַּרְדֻּמִּים וּלְהַצִּיב הַדָּרְבָן׃

וּנְחַתוּ כָל־יִשְׂרָאֵל לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי לְחַרְפָּא גְבַר יַת פְּרָשֵׁיהּ וְיַת סִיכַת פַּדָּנֵיהּ וְיַת כּוּלְבֵּיהּ וְיַת פּוּשְׁפְּיָהִי וַהֲוַאי לְהוֹן שׁוֹפִינָא לְחַרְפָּא בֵּיהּ פִּגְמַת כָּל מָאן דְּבַרְזֶל לְעוּשְׁפַיָּא וּלְסִיכַת פַּדָּנַיָּא וּלְמִיזְלַת קַצְרַיָּא דְּלָהּ תְּלַת שִׁנִּין וּלְכוּלְבַּיָּא וּלְאַנְצְבָא זַקְתָּא

לפעמים בכלם הוא
אומר הד׳ לחבריא
ועייתי כולביה
ומעייתי לכת
מגרופ׳ הוא מקום
לה ופנים מוקים
ויש כולב׳ כנה
ס כן קריא
בלשון ערב
כולבוויס שקורין

התרגום כולביה כבר גם האחרונה וכן נמצא במקבת המשמרות. מחרשתו כלי ואומרין מן הדש עמש
וחרש אבן ות״י עושפיה וכן תרגם למחרשות לעושפיא ובמשנה מסכת כלים קרדום שנטל עושפו טמאה משום
בית נקוש ונטל בית נקושו טמאה משום עושפו נשבר מקומו טהור פרק ׳ מדעת המתרג׳ כי מחרשתו הוא כלי
המחרישה שחורשין בו ששה גדולי׳ בארץ והוא המחרישה ותרגם עושפיה לפי שהוא דומה לגב ה׳ מהקרדום
כי לקרדום ב׳ פיות האח׳ חד והא׳ רחב והרחב נקשן בו ברוב והוא הנק׳ במשנה בית נקוש והחד אחד של
נקשן בו גב׳ לפעמים והוא הנקרא במשנה עושפו והוא דומה למחרישה בחדודו לפי׳ אמרו במשנה מסכת
טבה אין מנקשין לא בקרדום ולא במגל ואמרו בגמ׳ לא בקרדום לא שנו אלא בנקבותיו והוא הצד הרחב
שנוקשין בו ברוב לפי׳ אין מנקשין בו טוב טוב שכרוה במלאכת חול אבל בזכרות של מותר והוא הצד
האחד של לפי שאין דרך לנקוש בו ברוב ופי׳ מקומו הנזכר במשנה הוא נקב הקרדום שנכנס בו יד הקרדום
כמו נקב המחט שנקרא קופו׳. **והיתה** הפצירה פים פי׳ פתחי מלות ופי׳ הפצירה רבה מלשון ויפצר בו שהוא
רבוי דברים והתחננים ופירוש פים פיות ר״ל רבה הפיות כלומר שיש לה חדודים הרבה והוא
הנקרא בלשון התרגום שופינא וכלנו למאן ומחדדין בה כלכלי ברזל. ואומר כי בפצירה
פים היו מחדדין כלי הסדי ׳ מי שלא היה פנאי לרדת לארץ פלשתים ללטוש הכלים. ולשלש

קלשון הוא כלי ברזל יש לו שנים ומשליכין בו הזבל והתבן ושם הכלי קלשון ונקראו שלש קלשון כלו' אחד קלשון
בשנים כלו' אחד קלשון שלש השנים וקורין לו בלעז פורק וי"ת ולתקנא קרדומיא ... וקרדום הוא תרגם
בונה ור"ל אותו הכלי הוא שיש לו שנים ומתיחין בו הקוצים בגרים אחר כשיקצרו והקרדומים כבר זכרנו הם
הן הידיעה עם למד השמוש כמשפט שלא כמנהג כי לא מצאתים נמצאו כמוהו כמו לבגדו הבגד אלנו' לבעם
הזה ומקומות לבם' ולהציב הדרבן פי' הדרבן הוא מחט בראש מלמד כי העץ נקרא מלמד והמחט הדרבן
כמו דורבן הבקר נקרא דרבן כמו שאמר במשנה מלמד הבקר על אחת הדרבן ופירוש ולהציב ולתקנו בראשו
ולהעמידו בעץ המלמד וי"ת ולמתקנא זקתא׃

רד"ק

וְהָיָה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וַחֲנִית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שָׁאוּל וְאֶת יוֹנָתָן וַתִּמָּצֵא לְשָׁאוּל וּלְיוֹנָתָן בְּנוֹ׃ וַיֵּצֵא מַצַּב פְּלִשְׁתִּים אֶל מַעֲבַר מִכְמָשׂ׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דִקְרָבָא וְלָא מִשְׁתַּכְחָא חַרְבָּא וּמוּרְנִיתָא בִּידָא דְכָל עַמָּא דְעִם שָׁאוּל וְעִם יוֹנָתָן וּמִשְׁתַּכְחָא לְשָׁאוּל וּלְיוֹנָתָן בְּרֵיהּ׃ וּנְפַק אִיסְטַרְטִיג פְּלִשְׁתָּאֵי לְמִגְזַת מִכְמָשׂ׃

והיה ביום מלחמת׃ מלחמת כמו מלחמה מצאתיה כמו יצאת זה המשקל סמוך ומלחמת ופי' והיה כן היה בכל ימי הסקין
שהיו מלחמה אלא עם אלה לא היה נמצא חרב וחנית ביד כל העם אלא לשאול וליונתן ועל הדרך הזה ת"י
והוה ביומא דקרבא לא משתכח חרבא וכדרש יהיו והמצא לשאול וליונתן כי' אף' שרס לא היה אלא שהיה להם
המלחמה להם כלומ' על ידי נס׃ ויצא מצב פלשתים פי' שרי החיל וכן ת"י איסטרטיג וכן תרגם נצבים
נצבים ופירושו שרים ונכראשית רבה ויכל אלקים בין האור ובין החשך ר' יוחנן ור"ש בן
בן לקיש משל למלך שהיו לו ב' איסטרטיגין א' שליט בשוק ואחד בלילה ויצא זה המצב מן בלשתים במכמש ופס'
זה המצב ממחנה פלשתים ובא לו אל מעבר אחר ממכמש שהתקרב אל הגבעה אשר היו שם שאול ויונתן
ומכמש היתה עבר זה והגבעה בראש ההר ושם ההרים
זה כנגד זה ובאמצע העמק כמו שאומר

יד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל אֶל הַנַּעַר נֹשֵׂא כֵלָיו לְכָה וְנַעְבְּרָה אֶל מַצַּב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַלָּז וּלְאָבִיו לֹא הִגִּיד׃

בעמך׳ מעבר הלז׳ כלומ' והלזה שמוקרא היא לשון הזה אלא דבר' שהסגנו והוא מרוחק ממנו ובלעז אקילי׃

רד"ק ושאול יושב וגו' כשש מאות איש' ולמעלה אמ'
ויפקד שאול את העם הנמצאים עמו
כשש מאות איש' אבל למה חזר ואמ' עוד אלא להודיע כי
לא יום [illegible] בהם שנד' ואע"פ שהיה להם מלחמה עם פלשתי'
אשר חנו שנגדם לפלשתי' ואע"פ כן שהיה להם להלחם ה'
הושיעם הא' ואחיה
בן אחיטוב אחי
אי כבוד' לפי
שנזכר אחיו אי
כבוד ולא נזכר
אחיטוב לפיכך
אמר אחי אי כבוד
לא נעשה שנקר'
שמו כן על גלות
הארון והיה אחיו
אז עם הארון
במחנה ונשבה
ישראל בשן ה
הכהנים והעם
אבל במלחמה
הזאת שהיה אחיה
נשא אפוד והיה טוב לפני יי' היה הדבר בהפך והיתה תשועה גדולה לישראל" כהן יי' בשילה' על שם אמר
שהיה כהן יי' בשילה' ואחיה' זה היה שם במחנה עם ארון האלהים נשא אפוד והוא בלא האורים ו
והתומים כי בימים שאול שנא' הגישה ארון האלהים כי היה ארון האלהים עם ישראל' ולפי' היה ספר וזה הנה לו להודיע
כי עליון לא הוא הלכת על שהרי' ימכם כמו היה נשא אפוד כי לא הוא הגלה הגיא עד שהוקם כרוב כהן
גדול כמו שפרשתי" והעם לא ידע' פי' העם אשר עם יונתן כי מן הכרחה שהם ראשים היו ישראל במלחמה
הזאת האחד שאול עם העם אשר עמו' והאחד ויהונתן עם העם אשר עמו' ויונתן נפרד עם נשא כליו מן
העם אשר אתו בלא דעתם ולפי' אמ' והעם לא ידע' כי לא ידעו היו הולכים עמם" ושם האחד בוצץ וגו' כן היה
שמם לא נודע לנו עמן השמות אלא שתרג' יונתן בוצץ משרועיתא מקום חלק מדברי רבותינו בשרעפה
דנקרא' ותרגם כחלקלקות במשלי משרעף נקיבה' ותרגם סנה' מדרוביתא פירוש מקום דרוך"

רלב"ג כהן יי' בשלו' שכבר אמר שם אחיה
כי כבר היה אחיו מכהן מ
שילה ואולם אומרו נשא אפוד בכל זה אל אחיה
והרחוק לפי מקומו כי היה כהן גדול' והעם לא ידע
וגו' אמנם אמר זה שלא ידעו היו הולכים עמו׃

וְשָׁאוּל יָתֵיב בִּסְיָפֵי גִבְעֲתָא
שִׁיפוּלֵי רִמּוֹן דִּי בְמִגְרוֹן וְעַמָּא
דְעִמֵּיהּ כְּשִׁית מְאָה גַבְרָא׃
וַאֲחִיָּה בַר אֲחִיטוּב אֲחִי אִי־
כָבוֹד בַּר פִּינְחָס בַּר עֵלִי כָהֲנָא
מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ בְּשִׁילוֹ לָבֵישׁ
אֵפוֹדָא וְעַמָּא לָא יְדַע אֲרֵי אֲזַל
יוֹנָתָן׃ וּבֵין מְגִיזָתָא דִּבְעָא יוֹנָתָן
לְמֶעְבַּר עַל אִסְטְרָטִין
פְּלִשְׁתָּאֵי שִׁנָּא דְכֵיפָא
מֵעִבְרָא מִכָּא וְשִׁנָּא דְכֵיפָא
מֵעִבְרָא מִכָּא וְשׁוּם חַד
מְשָׁרוּעִיתָא וְשׁוּם חַד
מְדָרוֹבִיתָא׃

וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בִּקְצֵה הַגִּבְעָה
תַּחַת הָרִמּוֹן אֲשֶׁר בְּמִגְרוֹן וְהָעָם
אֲשֶׁר עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ׃
וַאֲחִיָּה בֶן אֲחִטוּב אֲחִי אִיכָבוֹד
בֶּן פִּינְחָס בֶּן עֵלִי כֹּהֵן יְהוָה
בְּשִׁלֹה נֹשֵׂא אֵפוֹד וְהָעָם לֹא
יָדַע כִּי הָלַךְ יוֹנָתָן׃ וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת
אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לַעֲבֹר עַל
מַצַּב פְּלִשְׁתִּים שֵׁן הַסֶּלַע
מֵהָעֵבֶר מִזֶּה וְשֵׁן הַסֶּלַע מֵהָעֵבֶר
מִזֶּה וְשֵׁם הָאֶחָד בּוֹצֵץ וְשֵׁם
הָאֶחָד סֶנֶּה׃

ר"דק

האחד מצוק מצפון מכמש ושם לבד נכון אל מכמש פי' מעמד מצד צפון כנגד מ[כמש] והאחד מצד דרום כנגד גבע ישראל שהיו בגבע שמואל אלו יונתן ויונתן עבר שם [illegible] ... אם כה יאמרו אלינו דמו' [illegible]

רלבג

אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו [illegible] ... [illegible]

השן האחד מצוק
מצפון מול מכמש
והאחד מנגב מול גבע
ויאמר יהונתן
אל הנער נשא כליו ל[כה]
לכה ונעברה אל מצב
הערלים האלה אולי
יעשה יהוה לנו כי אין
ליהוה מעצור להושיע
ברב או במעט ויאמר
לו נשא כליו עשה כל
אשר בלבבך נטה
לך הנני עמך כלבבך
ויאמר יהונתן הנה
אנחנו עברים אל
האנשים ונגלינו
אליהם אם כה יאמרו אלינו דמו עד
הגיענו אליכם ועמדנו תחתינו ולא נעלה
אליהם

שינא חדא מסתכיא
מצפונא לקבל מ
מכמש וחדא מדרומא
לקבל גבעתא
ואמר יהונתן לעולימא
נטיל זיניה איתא ונעבר
לאיסטרטיג ערליא
האילין מאים יעביד יי
לנא ניסא ארי לית ק
קדם יי מעכב למפרק
בסגיאין או בזעירין
ואמר ליה נטיל זיניה
עביד כל די בלבך
אתפני לך הא אנא
עמך כרעותך
ואמר יהונתן הא אנחנא
עברין לות גבריא
ונתגלי להון אם כדין
יימרון לנא אוריכו עד
דנתמטי לותכון ונקום
באתרנא ולא ניסק
לותהון

[illegible] ... אם כן יונתן ונושא כליו [illegible]

57

223

האסור ואם היה אסור לא היה הקב"ה עושה בקשתו הזאת. אבל זה וכיוצא בו הוא קול דברים ישמע. האדם ויחזק לבו כי הם סימן ואות על המעשה ואל ישעה אותך מה שמצאנו בדברי רז"ל אמר רב כל נחש שאינו כנחש אליעזר עבד אברהם ויהונתן בן שאול אינו נחש כי אינו אומר שיהיה אותו הנחש אסור כמו שפירשו רבים כי אלו המנחשים במולדו ובשעתו אינן כנחש אליעזר ויהונתן והוא האסור כמו שאמרו רז"ל לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים והאומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו צבי הפסיקו בדרך קורא לו שועל מימינו נחש משמאלו אל תתחיל בי שחרית הוא מוצאי שבת הוא ראש חדש הוא. הנה אלו הדברים וכיוצא בהם שבונים הם בעלי הרשעות וקובעים חק ומשפט עליהם ואומרים כי הם המנחשים והמעוננים וזהו שאסרה התורה. אבל אם ירצה אדם לעשות מעשה ויעשה דבר אחר אות וסימן למעשה ההוא כדי לחזק ולעורר לבו לדבר ההוא זה הדבר מותר כי אלו היו עושים כדבר הזה רע אליעזר ויהונתן לא היה עושה אותם הקב"ה כרצונן ומסייע מעשיהם ושעורם. והנה רב בעל המאמר הזה שאמר כל נחש שאינו כאליעזר ויהונתן אינו נחש הוא בעצמו היה עושה כמו נחש שלהם. כמו שאמרו רב בדיק במעברא ואמרו רב הוה אזיל לבי רב חנן בר רבה חתניה חזא מברא דאתי לאפאי יומא טבא לגו. וכן אמר שמואל הוה בדיק בספרא ר' יוחנן בדיק בינוקא. פי' שהוא אומר לתינוק אמור לי פסוקך שאתה קורא כשהיה רוצה להתחיל שום מעשה או דרך. אבל המאמר ההוא שאמר רב כבר פירשו. כל נחש וסימן שהוא אינו עושה אותו סימן לעצמו מתחלה כמו שעשה אליעזר ויהונתן אינו נחש וסימן ואין לסמוך או לחוש ממנו אם יבוא מאליו. ולפי' הקשה לו רב למה לא אכל. מן המקרא ההוא שעשה מפני שהמתין כלם הבשר ויבוא לקראתו חתנו זה לסימן כי הסעודה ההיא לא תהיה לברכה מפני שהמתין ומה סימן ונחש היה לבזה כיון שאמרת לא שם. לבו בזה והא אמר רב כל נחש שאינו כנחש אליעזר ויהונתן אינו נחש ואין לסמוך עליו ואין לחוש ממנו. ואם כן רב למה חשש לזה הדבר ולפי' אמרו רז"ל בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן. כלומר אע"פ שאין נחש כנחש שסומכין עליו יש קצת סימן לדבר לשאול בו ולחזקו אם יהיה לטוב. ואם יהיה לרע לדאג ממנו ולבקש רחמים לפני הקב"ה. ופי' בית אם יבנה בית חדש ואירע לו מאורע טוב או רע סימן לחשוך הבית. וכן אם יולד לו ילד או לקח אשה בזה הדרך ואמרו והוא דאיתחזק תלתא זימני או ראוי לסמוך עליו אע"פ שבא מאליו ולא עשאו סימן מתחלה אבל הנחש שעשאו סימן מתחלה לא שאלו בו שלשה פעמים אלא בפעם ראשונה לבד יש סימן וסמכו השלשה פעמים על מה שאמר יעקב אבינו יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו. ואלה המקרים באו לו משולש כסימן. ולפי' חשש בדבר. וכן אמר יוסף הצדיק הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני. כלומר אדם כמוני יחשוב לו סימן רע אם יאבד ממנו הגביע אשר הוא שותה בו לפיכך אמר הלא זה אשר ישתה אדני בו והוא נחש ינחש בו. וכן נחשתי ויברכני יי' בגללך. וכן והאנשים ינחשו. כל זה הוא לשון סימן ואות על הדבר לא נחש והקסם. ואמרו רז"ל מנין ששואלין בבת קול שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך

לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו

ום הסימן ואמרו רבותינו ז״ל קל גברא כמותו וקל אתתא כרכרא ומה כחוזר אחרי הספרי הת למוד ובימים הפסוקים והנה פסוק מפורש כמעשה כמעשה יהונתן על פי הכבוד אמר לגבשן ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה ידך׃

רד״ק

ויענו אנשי המצבה
הם אנשי מצב פלשתים׳
ויונתן תרגם אנשי
מטרתא כלומר
השומרים שהם
המחנה שהם שומרים
אותו׃ ויעל
יונתן על
ידיו ועל רגליו׳ אותו
המקום המעלה היה
קשה לעלות ברגליו
וסמך גם ידיו
וכראותם דרכו
אמרים היה הסלע
שהיה נכון שנ״ה
מסרנותא וקיק
אלקלק לפיכך היה
צריך לסמוך על
ידיו ורגליו על דרך
משל כלומר בכל
כחו ועוז מקרה
ענקים׳ ויפלו לפני
יונתן וגם היו נכנעים ונופלים לפניו׳ ונושא כליו ממותתם כן תרגם יונתן ונפלו מטעמן קדם יונתן׃

ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו כי נתנם יהוה בידינו וזה לנו האות׃ ויגלו שניהם אל מצב פלשתים ויאמרו פלשתים הנה עברים יצאים מן החרים אשר התחבאו שם׃ ויענו אנשי המצבה את יונתן ואת נשא כליו ויאמרו עלו אלינו ונודיעה אתכם דבר ויאמר יונתן אל נשא כליו עלה אחרי כי נתנם יהוה ביד ישראל׃ ויעל יונתן על ידיו ועל רגליו ונשא כליו אחריו ויפלו לפני יונתן ונשא כליו ממותת אחריו׃

ואם כדין יימרון סקו עלנא ונסק ארי ימסרינון יי בידנא ודין לנא אתא׃ ואיתגליאו תרויהון לאיסטרטין פלשתאי ואמרו פלשתאי הא יהודאי נפקין מן חוריא דאטמרו תמן׃ ואתיבו אינשי מטרתא ית יונתן וית נטיל זיניה ואמרו סקו עלנא ונהודע יתכון פתגמא ואמר יונתן לנטיל זיניה סק בתרי ארי מסרנון יי בידא דישראל׃ וסליק יונתן על ידוהי ועל רגלוהי ונטיל זיניה בתרוהי ונפלו מטעמן קדם יונתן ונטיל זיניה ממתת בתרוהי׃

רל״בג

ואם כה יאמרו עלו
עלינו הנה זה לאות
על שיתננם ישראל
וירדפו אחריהם
אחרי היותם
מהתחבאם במערות
כי כבר נתנם ה׳
ירדפו ישראל
אחריהם הם לא
יתגברו להם
שיתננם אחר
היותם ירדים
מהם בזה הלשון
הנפלאים׳
ויגלו שניהם אל
מצב פלשתים הם
הראשים הנכרים
שהיו בפני
המחנה
אשר
ישראל׳

רד״ק ותהי המכה וגו׳ כבחצי מענה. הוא שיעור מהלך צמד בקר בשדה בחרשו ובכלי המחרשה שהיה חצי שיעור זה הכה כעשרים איש וכן ת״י כבית פלגות מהלך פדן ותורא בחקלא. וכתוב כבחצי כמו השיעור וכן הכה כעשרים איש צמד שדה רוצה לומר צמד בקר בשדה. ותהי וגו׳ המצב והמשחית. פירשנו למעלה [illegible] החרבות והחניתות. ותרגז הארץ. על משל כלומר רגזו מחנה פלשתים. ותהי לחרדת אלהים. כתרגומו והות לזיע מן קדם יי׳. כלומר כי מאלהים היתה להם החרדה כי הם לא היו רואים למה היו חרדים כי אין כי אם יונתן ונושא כליו. ויראו הצופים לשאול. צופים אשר היו לשאול. והנה ההמון של פלשתים נמוג ממקומו וילך ויקרב הלום לגבי ישראל. ויש לפרש הלום והלמה פירוש הלוך והשבר.

וַתְּהִי הַמַּכָּה הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר הִכָּה יוֹנָתָן וְנֹשֵׂא כֵלָיו כְּעֶשְׂרִים אִישׁ כְּבַחֲצִי מַעֲנָה צֶמֶד שָׂדֶה׃ וַתְּהִי חֲרָדָה בַמַּחֲנֶה בַשָּׂדֶה וּבְכָל הָעָם הַמַּצָּב וְהַמַּשְׁחִית חָרְדוּ גַּם הֵמָּה וַתִּרְגַּז הָאָרֶץ וַתְּהִי לְחֶרְדַּת אֱלֹהִים׃ וַיִּרְאוּ הַצֹּפִים לְשָׁאוּל בְּגִבְעַת בִּנְיָמִן וְהִנֵּה הֶהָמוֹן נָמוֹג וַיֵּלֶךְ וַהֲלֹם׃

וַהֲוָת מַחְתָא קַמַּיְתָא דִּמְחָא יוֹנָתָן וְנָטִיל זֵינֵיהּ עַשְׂרִין גַּבְרָא כְּבֵית פַּלְגוּת מַהֲלַךְ פַּדַּן תּוֹרַיָא בְּחַקְלָא׃ וַהֲוָת זִיעָא בְּמַשְׁרִיתָא בְּחַקְלָא וּבְכָל עַמָּא אִסְטְרַטְגָא וּמְחַבְּלָא זָעוּ אַף אִינוּן וְזָעַת אַרְעָא וַהֲוָת לְזִיעַ מִן קֳדָם יְיָ׃ וַחֲזוֹ סַכּוּאַיָּא לְשָׁאוּל בְּגִבְעַת דְּבֵית בִּנְיָמִן וְהָא הֲמוֹן מַשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאֵי אִתְּבַר אָזִיל תַּבְרִית וְסָגֵי׃

רלב״ג כעשרים איש כבחצי מענה צמד שדה. רוצה לומר שהכה יונתן ונושא כליו כעשרים איש בשיעור קטן מן הארץ לא היה כי אם חצי שיעור הארץ שיחרישו צמד הבקר בשדה ביום אחד. ותהי חרדה במחנה וגו׳ זה היה מהשם לבד השגחה להטיל עליהם החרדה [illegible] כאשר ראו [illegible] שם מישראל כי אם יונתן ונושא כליו. ותהי לחרדת אלהים. רוצה לומר חרדה גדולה כטעם איש אלהים הררי אל או יהיה הרצון שהחרדה היתה מסובבת מהשם יתעלה. ויראו הצופים לשאול. ויתכן שהשתיע אחד אתם שם הצופים במקום נגד שהיו נוצרים ומשגיחים מה יעשו פלשתים כי זה מנהג שישימו אנשים לשמור כפעם אם לבין פלשתים [illegible] כי יש לאל ידם. והנה ההמון נמוג וילך והלום. רוצה לומר שהיה במחנה פלשתים הוא הולך ונמוג ונחלשים לא הלם ההמון.

רד"ק ויאמר שאול וגו' פקדו נא· כמו פקוד פקדתי אתכם והוא ענין זכירה והשגחה על הדבר·
ויאמר שאול הגישה ארון האלהים ר"ל האפוד והאורים והתומים שהיו עם ארון האלהים לשאול בהם על יונתן· ובני ישראל· המקרא הזה חסר ותנה הוא' כי היה ארון האלהים שם ביום ההוא ובני ישראל שם עם בני ישראל· וכן ויוסף היה במצרים שהיה במצרים· ויהי עד דבר שאול· ונו' וכאשר ראה שאול ההמון אשר במחנה פלשתים הולך ומתמוגג' אמר לכהן אסוף ידך כי אין פנאי עתה אלא ללכת על ה המלחמה כי רואים כי אלהים עמהם כי המון פלשתים מתמוגגים· ומה שאמר וילך הלוך ורב· פי' ורב להתמוגג· ולפי' הסבר והוא חסר ופתרונו ילוך ומתמעט וכן ת"י והמון די במשריית פלשתאי אזיל מיזל וסני ותבריה· ויש לפרשו בלא חסרון ויהיה פי' ההמון מענין מהומה ומשרשו' ויהיה בשקל השון· והראיה שאמר אשר במחנה פלשתים ואם היה פירושו כמו שאמר המון די לא בזכרו והמון כי ההמון הוא המחנה הרבה אין לומר· וכבר ההמון נמוג ולא זכר מחנה· ופי' אסוף ידך כמו ויאסוף

ויאמר שאול לעם אשר אתו פקדו נא וראו מי הלך מעמנו ויפקדו והנה אין יונתן ונשא כליו ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים כי היה ארון האלהים ביום ההוא ובני ישראל ויהי עד דבר שאול אל הכהן וההמון אשר במחנה פלשתים וילך הלוך ורב ויאמר שאול אל הכהן אסף ידך

ואמר שאול לעמא דעמיה סערו כען וחזו מאן שנא מיננא ומנו והא לית יונתן ונטיל זיניה· ואמר שאול לאחיה קריב ארונא ארי הוה ארונא דיי ביומא ההוא עם בני ישראל· והוה עד די ממליל שאול עם כהנא והמון די במשריית פלשתאי אזיל מיזל וסני ותבריה ואמר שאול לכהנא קריב איפודא·

רלב"ג ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים כי היה ארון האלהים ביום ההוא ובני ישראל· ירצה לפי מה שאחשוב כי ביום שבאו לנגב על זה הדבר היה נח שם ארון האלהים ובני ישראל· ולזאת הגישה הנה כאשר כפן העם מעל שאול כאשר ה שם הכהן עם ארון האלהים וכאשר נסע מעם שמואל ושאול והעם אשר עם שאול ללכת הגבעה אשר בבנימין נסעה ע עמם הכהן הגדול וארון האלהים והלכו לגבעה' ואולם מקום ארון האלהים היה אז ב נוב· וההמון אשר במחנה פלשתים ר"ל כל ההמון הנזכר במחנה פלשתים שהוא כל השרים והמדולים היה הולך ורב' האסוף ידך· ר"ל שיאסוף ידיו אליו ולא יתעסק עוד בענין האורים והתומים על השאלה הזאת כי אין לנו פנאי·

59

דגלו׳ כלומ׳ שיאסוף ידיו אליו וימנע מלפתוח האורים והתומים ומלשאול בהם ויונ׳ אסוף ידך קריב לאיפודא׳ ואם כפירושו מה עשה והלא כבר אמר הגישה ארון האלהים׳ ומה טעם ויהי עד דבר שאול אל הכהן ועוד מה טעם אסוף ידך היה לו לומ׳ פתח ידך ועוד לא ספר הכתוב ששאל בהם אלא מיד ויזעק שאול וכל העם׳ אולי היה דעת המתרגם קרב אותו אל הארון והכמעט׳

וַיִּזָּעֵק שָׁאוּל וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד הַמִּלְחָמָה וְהִנֵּה הָיְתָה חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ מְהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד׃ וְהָעִבְרִים הָיוּ לַפְּלִשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אֲשֶׁר עָלוּ עִמָּם בַּמַּחֲנֶה סָבִיב וְגַם הֵמָּה לִהְיוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם שָׁאוּל וְיוֹנָתָן׃

וְאִתְכְּנֵשׁ שָׁאוּל וְכָל עַמָּא דְעִמֵּיהּ וַאֲתוֹ עַד קְרָבָא וְהָא הֲוָת חֶרֶב גְּבַר בְּחַבְרֵיהּ שִׁגּוּשָׁא רַב לַחֲדָא׃ וִיהוּדָאֵי דַהֲווֹ לִפְלִשְׁתָּאֵי כְּמֵדְאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי דִּסְלִיקוּ עִמְּהוֹן בְּמַשְׁרִיתָא כְּחוֹר סְחוֹר וְאַף אִנּוּן תָּבוּ לְמֶהֱוֵי עִם יִשְׂרָאֵל דְּעִם שָׁאוּל וְיוֹנָתָן׃

רד״ק

ויזעק׳ ויאסף׳ כמו׳ האסיפה העם על ידי זעקה׳ חרב איש ברעהו מפני מהומת יי׳ רבה אשר היתה במחנה׳ והיו נבהלים ונדהמים היו הפלשתים מכים איש אל רעהו והיו חושבים להכות ישראל׳ והעברים פי׳ אותם העברים שהיו לפלשתים כאתמול שלשום שהיו גרים בארצם אשר עלו עמם על כרחם להלחם בישראל מיראתם אותם והיו במחנה סביב כלומ׳ לפי שלא היו עם מרצונם לא היו שמים עצמם בתוך המחנה אלא סביב סביב מחוץ כדי שימשכו ידיהם והיו נשמטים מלהלחם בישראל אם יוכלו ועתה כשראו שישראל גברו היו גם המה עם ישראל אשר היו עם שאול ויונתן והכו בפלשתים גם המה׳ ואח״כ היה לא חששו על העברים שהטיתו בארץ פלשתים׳ לפי שראו כי מהומת יי׳ רבה היתה בפלשתים עד שהיו מכים איש את רעהו בלא ידיעה ובלא הרגשה׳ אמרו הם גם כן לא ירגישו ולא ידעו והכו בהם׳

רלב״ג

והעברים וגו׳ יתכן שהפלשתים היו מושלים בקצת ישראל והיו יושבים אתם והביאום הפלשתים עמם במחנה להכריחם שילחמו עם ישראל כמו ש׳ שראינו באכיש מלך גת שהביא עמו דוד ואנשיו להלחם עם שאול ועם ישראל׳ ולזה אמר והעברים אשר היו לפלשתים מקודם זה שעלו עם פלשתים במחנה סביב גם המה נהפכו להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן כן פירשו קצת המפרשים והנכון בעיני שהרצון בזה שעם היות ישראל בדבר זאת המלחמה בתכלית ה׳ הדלות והשפלות עד שהתחבאו במקומות הנזכרים הנה אחר הנצח זאת המהומה לפלשתים היו העברי׳ לפלשתי׳ כאתמול שלשום בהלחמם עמהם בימי שמואל שגבר ישראל עליהם ועל עמם במחנה סביב להכותם ולהפסם׳ באופן שלא ישאר מהם איש

רד"ק וכל איש ישראל וגו' וידבקו גם המה כמו וידביקו וכן וידבקו את לשונם כמו וידריכו ופי' וידבקו ענין השגה כמו וידבק אותו בהר הגלעד וזה לשון הוא תרגום ענין השגה ופי' שרדפו אחריהם עד שהשיגום במלחמה והכו בהם גם הם. ויושע וגו' והמלחמה עברה את בית און כתרגומו ועברי קרבא מטו עד בית און. ופי' עברה המלחמה בית און והלאה עברו ברדפם אחרי פלשתים. ואיש ישראל נגש פירוש נדחק וכן תרגומו אידחק כלומר שהיו רעבים כבר השביע שאול את העם שלא יאכלו עד הערב כדי שלא יפסיקו מלחמתם. ויאל ויואל תרגומו וכבר האלה כמו ואלה מן אותה הקללה ונקראת השבועה אלה לפי הקללה. וכבר השביע לפי הקללה וכן ויואל שאול וכבר השביע שאול את העם שלא יאכלו לפי שנאמר אשר יאכל לחם שום מאכל רל"ל לחם כולל כל מאכל כמו אחר כך הדבש לא היו טועמים מפני השבועה כי ארור הם על כל מאכל השבועה.

ח וכל איש ישראל המתחבאים בהר אפרים שמעו כי נסו פלשתים וידבקו גם המה אחריהם במלחמה. ויושע יהוה ביום ההוא את ישראל והמלחמה עברה את בית און. ואיש ישראל נגש ביום ההוא ויאל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאיבי ולא טעם כל העם לחם.

ח וכל אינש ישראל דאיטמרו בטורא דבית אפרים שמעו ארי אפכו פלשתאי וארדיקו אף אינון בתריהון בקרבא. ופריק יי ביומא ההוא ית ישראל ועברי קרבא מטו עד בית און. ואינש ישראל א אידחיק ביומא ההוא ואומי שאול ית עמא למימר ליט גברא ד דייכול לחמא עד רמשא עד דאתפרע מבעלי דבבי ולא ט טעים כל עמא לחמא.

רלב"ג והמלחמה עברה את בית און ר"ל שההרודפים עברו את המקום ההוא מרוב מרדפם והשיגם על דבר המלחמה. ואיש ישראל נגש ביום ההוא הרצון ונדחקו ר"ל שהכביד מלחמה על דבר זאת הרדיפה מפני שהשביע שאול על שלא יכלו לגמור מה שאפשר לעשות להם כבר השביע שאול את העם שלא יאכלו מזון עד הערב כדי שיתפשו לו הנקמה מאויביו ולזה נשארו העם מלקיחת הדבש לזון עצמו ולקחת נקמתו מאויביו כי לא שמע השבועה ועם זה מפני לשון כמו שיראה אחר זה. ואם אולי יקרה בזה הדבר כי הדבר היה דומה שאין מעיבדו בעת מקומם וזה לא היה נכון להיות. ואם לא נסבה כדר והשכמה בשתים או מפני שגגה אחד על הקשב בעת קריאת ההוא גזמירו עבר. ואמנם את האדון והשגה כאשר יאכל העם מעט לא יועילהו היו מתחזקים יותר ותרב מפני זה המכה בפלשתים עם מה שהתבאר לנו כי לא בכח גברו על פלשתים אך מאת יי' היתה זאת.

רד"ק וכל הארץ. כל עם הארץ, כמו וכל הארץ באו מצרימה. ור"ל כל בני המלחמה והנשארים אתם והיו רודפים אחרי פלשתים נכנסו ביער והיה בעבי היער על דרך נטוי והדבש נוטף מהם על פני השדה. ורבו' ז"ל אמרו ש יער היה השכר היה נקרא הדבש שהיה נוטף מהם ולא ידעתי מאין היה לו זה פי' בחורשא. ויבא העם. ונו' הלך דבש' כמו הליכות דבש שהיה הולך ונגר על פני השדה. ורבו' ז"ל אמרו אפי' טי יער קנה וכתב קנים גדלו בארץ ישראל והנה הלך דבש שנוטף מן הקנים וכן פירש ביערת הדבש בקנה הדבש כמו והפס בסוף' ותרגם ושויתה ביערא וסוף הוא קנה בלשון. וכן אכלתי יערי ובלשון ישמעאל קורין לשורש דבש סוכר. ע"כ ולא ידעתי מאין היה לו זה כי כוונתו יה תרגם ביער בחורשא ויונתן תרגם הלך דבש בריז דובשא פירו' ערוגה ושורה ובברייתא כמו שורות יצבירו שהיו עושים בדיליות קטנות. ואין משיג ידו אין מגיעו אל פיו עם הדבש. ויונתן לא שמע ונו' ביערת הדבש היא חלת הדבש קודם שיוציאו ממנה הדבש כמו אכלתי יערי עם דבשי. ותרגם יונתן בקינא דדובשא לפי שהחלה עשויה קנים קנים. ותראנה. כן כתוב וקרי ותארנה כלומר כי היו החשכות והכהות מן הרעב ומן העשות והכתיב מן ראה והטעם אחד.

רלב"ג והנה היה הדבש על פני השדה מפני שכבר היו שם כוורות רבות ישבו בהם הדבורים ויעשו בהם הדבש כמנהגם. והדבש היה בכל הקום כמו הנה יערו כמשפט. וידמה שהיו הכוורות ההם מושמים שם שורות שורות כמו שהוא מנהגן לכך' ולזה קרא זה הקיבוץ הלך דבש' כי האורכי קרא הלך מגזר הלך' או לריבוי הדבורים שם ביער והנה היה הדבש נגר על פני השדה כמו שפירשו הקודמים.

וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ בַיָּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַיַּעַר וְהִנֵּה הֵלֶךְ דְּבָשׁ וְאֵין־מַשִּׂיג יָדוֹ אֶל־פִּיו כִּי־יָרֵא הָעָם אֶת־הַשְּׁבֻעָה׃ וְיוֹנָתָן לֹא־שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת־הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת־קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעְרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־פִּיו וַתָּרֹאנָה עֵינָיו׃

וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא עָלוּ בְחוּרְשָׁא וַהֲוָה דּוּבְשָׁא עַל אַפֵּי חַקְלָא׃ וַאֲתָא עַמָּא לְחוּרְשָׁא וְהָא בְּרֵיז דּוּבְשָׁא וְלֵית דִּמְתִיב יְדֵיהּ לְפוּמֵיהּ אֲרֵי דְחֵיל עַמָּא מִשְּׁבוּעֲתָא׃ וְיוֹנָתָן לָא שְׁמַע כַּד אוֹמֵי אֲבוּהִי יָת עַמָּא וְאוֹשֵׁט יָת רֵישׁ שׁוּטִיתָא דִּי בִידֵיהּ וּטְבַל יָתַהּ בְּקִינָא דְדוּבְשָׁא וַאֲתֵיב יְדֵיהּ לְפוּמֵיהּ וּנְהַרָא עֵינוֹהִי׃

רד"ק ויען וגו' ויעף העם. ולא עברו על השבועה אעפ"שהיו עיפים ורעבים. ויאמר וגו' עכר אבי את הארץ. עכר את העם בלא את דעתם ואת ישועתם כמים עכורים. ראו נא כי ארו עיני. אמרו ז"ל הר' מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה מפני שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין את העינים אעפ"שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ראו נא כי ארו עיני. אף כי לוא אכל וגו' כי עתה לא רבתה מכה בפלשתים דרך תמיהה כי בודאי אם אכלו היה להם כח יותר והיו מכים בפלשתים יותר. ויעף העם. כלו פתנה לפי

ויען איש מהעם ויאמר
השבע השביע אביך
את העם לאמר ארור
האיש אשר יאכל ל
לחם היום ויעף העם:
ויאמר יונתן עכר אבי
את הארץ ראו נא כי
ארו עיני כי טעמתי
מעט דבש הזה: אף
כי לוא אכל אכל היום
העם משלל איביו
אשר מצא כי עתה
לא רבתה מכה
בפלשתים: ויכו ביום
ההוא בפלשתים
ממכמש אילנה ויעף
העם מאד: ויעש העם
אל שלל ויקחו צאן ובקר ובני בקר
וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם:

ואתיב גברא מעמא
ואמר אומאה אומי
אבוך ית עמא למימר
ליט גברא דייכול
לחמא יומא דין
ואשתלהי עמא: ואמר
יונתן עכר אבא ית
עמא דארעא חזו כען
ארי נהרא עיני ארי
טעמית זעיר דובשא
הדין: אף ברם אילו
מיכל אכל יומא דין
עמא מבזת בעלי
דבבוהי דאשכח ארי
כען לא סגיאת מחתא
בפלשתאי: וקטלו
ביומא ההוא
בפלשתאי ממכמש
עד מישר אילון
ואשתלהי עמא לחדא:
ואתפני עמא על ביזתא
ונסיבו ען ותורין ובני תורין ונכסו על
ארעא ואכל עמא על דמא:

רלב"ג ויכו ביום ההוא ממכמש אילנ' אמרו בם ספר זה להורות על זה שהלכו לרדוף אחריהם והכו בהם עד שאחר נסעו ממכמש והלכו לרדוף אחריהם הכו בהם עד אילונה שהוא שם עיר אחרת ולזה היה העם עיף ויעף מאד. ויעש העם אל השלל. רוצה לומר והנה לקחו מהשלל לאכול. וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם. רוצה לומר הדם מכל אחד היה שוחט במקום שהיה שם נשחט ואחר היו אוכלים שם. והנה דקדק התורה שלא יאכלו אכל הדם במקום שאמרה התורה לא תאכלו על הדם כדי שלא יתנהגו כאמונות המכשפות שהיו או מיני עבודה זרה

61

לפי שפרשו עטה ופירושו ויפר לו ויעט כמו ותעט את
השלל שפירושו ותפר אז ותעט׳ וכן תר׳ ואתפנית׳
והכתו׳ הוא ויעש ופירושו לשון חסיפה כמו ותעש הארץ
ויאכל העם׳ פי׳ בערב אכלו ופי׳ על הדם לפי שהיו מ

כמו שזכרנו בביאורינו בדברי התורה׳ ולזה הנה
שאול שיגלו לו אבן גדולה׳ וישחטו שם כלם ואחר
ישובו למקומם לאכול בזה ישמרו מלאכול על הדם

מעמים הבשר מאפזון מרעבם היו שוחטין בארץ ולא היה הדם מתנגר ומתמצה יפה והיה נבלע בבשר
לפי׳ צוה לגלגל אבן גדולה לשחוט עליה כדי שיצא הדם מגבר וממצה היטב שאמ׳ רק הדם לא תאכלו על הארץ
תשפכנו כמים׳ ואין זה פי׳ לא תאכלו על הדם רק פירושו כמו שהוא אחר הזובחים לשדים שאוכלים סביב הדם
אחר שזבחו להם וזהו דבר האמור מעמינו שנא׳ אחר׳ לא תנחשו ולא תעוננו׳ ורז״ל פירשו כי היו מקדשים שלמים
ואוכלים לפני זריקת הדם׳ ומה שאמ׳ איש שורו בידו הלילה וישחטו שם נחלקו עליו רבותינו ז״ל יש אומרים כי
שחיטת לילה כשרה בבמת יחיד׳ ויש אומרי׳ פסולה׳ ומה שאומ׳ שהביאו בלילה הוא לפי שאמ׳ אכל אם לא היו מקדשי׳
מותר לאכול בלא זריקת הדם על המזבח׳ זה פירשו רבותינו ז״ל על השלמים אחר שהיו אוכלים בלא זריקת
הדם׳ אבל אין משמעות פשטי הפסוקים אלא כמו שפירשנו׳ כי החטא היה מפני שהיה הדם נבלע בבשר
ולא היה מתמצה מפני שהיו שוחטין אז״

רד״ק

חטאים לה׳
בהעלם אלהו׳
מהקריאה כמו
חטאים אל ה׳״
גלו אלי היום
פי׳ הטע׳ הזאת
כלומ׳ מעתה שלא
ישחטו עד כמו
ששחטו וכן יום
נעקית בלילה
כנגד שפי׳ עד״
ויאמר וגו׳
פטו
לעם׳ לעבדיו אמ׳

וְחַוִיאוּ לְשָׁאוּל לְמֵימַר
הָא עַמָא חַיָבִין קֳדָם
יְיָ לְמֵיכַל עַל דְמָא
וַאֲמַר שַׁקַרְתּוּן קָרִיבוּ
לְוָתִי יוֹמָא דֵין אַבְנָא
רַבְּתָא׃ וַאֲמַר שָׁאוּל
אִתְבַּדָרוּ בְּעַמָא
וְתֵימְרוּן לְהוֹן קָרִיבוּ
לְוָתִי גְבַר תּוֹרֵיהּ וּגְבַר
אִמְרֵיהּ וְתִכְּסוּן הָכָא
וְתֵיכְלוּן וְלָא תְחוּבוּן
קֳדָם יְיָ לְמֵיכַל עַל
דְמָא וְקָרִיבוּ כָל עַמָא
גְבַר תּוֹרֵיהּ בִּידֵיהּ
בְּלֵילְיָא וּנְכַסוּ תַמָן׃

וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר
הִנֵּה הָעָם חֹטִאים
לַיהוָה לֶאֱכֹל עַל הַדָּם
וַיֹּאמֶר בְּגַדְתֶּם גֹּלּוּ אֵלַי
הַיּוֹם אֶבֶן גְּדוֹלָה׃ וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל פֻּצוּ בָעָם וַאֲמַרְתֶּם
לָהֶם הַגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ
שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שֵׂיֵהוּ
וּשְׁחַטְתֶּם בָּזֶה וַאֲכַלְתֶּם
וְלֹא תֶחֶטְאוּ לַיהוָה
לֶאֱכֹל אֶל הַדָּם וַיַּגִּשׁוּ
כָל הָעָם אִישׁ שׁוֹרוֹ
בְיָדוֹ הַלַּיְלָה וַיִּשְׁחֲטוּ

שָׁם׃

רלב״ג

פטו בעם׳ ר״ל
התפרדו אתם ואמ׳
בכל המחנ׳ לעות׳
כלם שיגישו איש
שורו ואיש שיהו
לשחוט על האבן
כדי שיהיו נשמרי׳
מלאכול אל הדם׳
וזהו הפירוש אשר
פירשנו אנחנו
בזה הוא מורה
מאד וכבר ראית׳
כי פירושים

שיעשו נשחטה ויאמרו לכל העם הרוצים לשחוט שיביאו לשאול מי שירצה לשחוט שורו או שיו״ ושחטתם בזה׳ פי׳ בזה המקום על האבן׳ ורז״ל פירשו בזה סכין שבדק בו סכין וסימנו מבחוץ׳ לבדיקת הסכין׳ ובדרש שד׳ ושחטתם בזה רבנן אמרי סכין בה״ל׳ אבנ עשת הראה להם׳ ת״ת׳ תרין״ זיין שבעה״ הא״ המשק״ בזה היו שוחטין ואוכלין כסדר״ ולמה לא הדם׳ כמו על הדם וכן אל ההרים לא אכל׳ כמו על ההרים״

למפרשים כלומר כשתעשו אם כן שא נא לספר מה שיש בזה מן הספק יחרך מאד ולזה זה מתכונותינו״

רד״ק

ויבן שאול׳ אותו החל לבנות מזבח ליי׳ פי׳ אותו המזבח היה תחלת המזבחות שבנה שאול או מה שהקריב הרבה בגלגל מזבח שם מזבח נוי״ ובדרש אותו החל׳ והלא כמה מזבחות בנו הראשונים׳ נח בנה מזבח אברהם בנה מזבח יצחק בנה מזבח יעקב׳ בנה מזבח׳ משה בנה מזבח יהושע בנה מזבח׳ ואת אמרת אותו החל׳ אר׳ יודן החל במלכים׳ ועוד יש דרש אותו החל׳ אותו המזבח הוא החל לבנות כלומר הוא בעצמו והן האבן הראשונה ואחר כך בנו העם המזבח עד כלותו״ ויאמר שאול נרדה׳ ובזה בהם על הזין ומשפטו לבדנו״ ולא נשאר בהם׳ כמו בוירקון ואחד הוא״ אל האלהים׳ שהרגשנו שאל במעיירה דייו״

וַיִּבֶן שָׁאוּל מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֹתוֹ הֵחֵל לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל נֵרְדָה אַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים לַיְלָה וְנָבֹזָּה בָהֶם עַד אוֹר הַבֹּקֶר וְלֹא נַשְׁאֵר בָּהֶם אִישׁ וַיֹּאמְרוּ כָּל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן נִקְרְבָה הֲלֹם אֶל הָאֱלֹהִים׃

וּבְנָא שָׁאוּל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ יָתֵיהּ שָׁרֵי לְמִבְנֵי מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ׃ וַאֲמַר שָׁאוּל נֵיחוֹת בָּתַר פְּלִשְׁתָּאֵי בְּלֵילְיָא וְנִקְטוֹל בְּהוֹן עַד מֵיהַר צַפְרָא וְלָא נַשְׁאַר בְּהוֹן אֱנָשׁ וַאֲמָרוּ כָּל דְּתָקִין בְּעֵינָךְ עֲבֵיד וַאֲמַר כַּהֲנָא נִתְקְרֵיב הַלְכָא וְנִשְׁאַיל בְּמֵימְרָא דַייָ׃

רל״בג

ויבן שאול׳ את אותו החל׳ רצוני שהרע כי לא יתכן שנאמר כי שאול החל לבנות מזבח ליי׳ שהרי כמה וכמה אנשים בנו מזבח קודם שאול כמו שאמרו במדרש והנראה שהרצון בזה כי כשהיה שאול לגלל אבן גדולה לשחוט עליה איש שורו ואיש שיו החל הטעם ההוא לבנות מזבח ליי׳ כי בגלגל הקריבו לא בנאו כי היה נחפז לרדוף אחרי פלשתים אך היתה האבן ההיא התחלת הבנין ושם בנה מזבח אחר כן להקטיר הנה שנעשה להם ולזה יתרה לשו׳ כשלכל אשר נעשה״ או יהיה הכינוי באותו החל שב אל האבן ואל תתמה אם יהיה אבן פעם זכר פעם נקבה כי יש כמוהו רבים בלשון״

רלב״ג ויהי מה שהשיר שאול בראותו ההבלחה
לשר׳ לרדוף אחרי פלשתים הלילה ההוא
בשניו ולא נשלמה כוונתו שאלו באלהים ולא ענהו כמו
ההוא על דבר זה החטא׳ ויהי הדבר
יהונתן לפי מה שנתברר על פי הגורל׳

רד״ק ויאמר וגו׳ פנות העם כתרגו׳ רישי
עמא׳ ונקראו ראשי העם פנות שהם
לעם כמו הפנה לקיר׳ ויאמר וגו׳ לעבר
אחד׳ לצד אחד בגורל׳ שיהיו כל ישראל
בצד אחד ושאול ויונתן בצד אחד להפיל דין
כלכם ובמטו׳ ויאמר
וגו׳ הבה תמים׳
גורל תמים ואמת׃ ות״י
איתנה בקושטא כלו׳
הבה הגורל באמת והעם
יצאו נקיים מהגורל׳
ויאמר שאול וגו׳
הפילו פי׳ הפילו
הגורל וכן ת״י רמו
עדבין׳

וישאל שאול באלהים הארד אחרי
פלשתים התתנם ביד ישראל ולא
ענהו ביום ההוא׃ ויאמר שאול גשו ה
הלם כל פנות העם ודעו וראו במה
היתה החטאת הזאת היום׃ כי חי יהוה
המושיע את ישראל כי אם ישנו
ביונתן בני כי מות ימות ואין ענהו מכל
העם׃ ויאמר אל כל ישראל אתם תהיו
לעבר אחד ואני ויונתן בני נהיה לעבר
אחד ויאמרו העם אל שאול הטוב
בעיניך עשה׃ ויאמר שאול אל יהוה
אלהי ישראל הבה תמים וילכד יונתן
ושאול והעם יצאו׃ ויאמר שאול הפילו
ביני ובין יונתן בני וילכד יונתן׃
ויאמר שאול אל יונתן הגידה
לי מה עשיתה ויגד לו יונתן ויאמר טעם
טעמתי בקצה המטה אשר בידי מעט
דבש הנני אמות׃

ושאיל שאול
במימרא דיי׳
האירות כתר
פלשתאי ה
התמסרינון ביד
ישראל ולא קביל
צלותיה ביומא
ההוא ואמר
שאול אתקרבו
הלכא כל רישי עמא ודעו וחזו במה הות
חובא הדין יומא דין ארי קיים הוא יי׳
דפריק ית ישראל ארי אילו איתוהי
ביונתן ברי ארי אתקטלא אתקטיל ולית
דמתיב ליה מכל עמא׃ ואמר לכל ישראל
אתון תהון לעבר אחד ואנא ויונתן ברי
נהא לעבר אחד ואמרו עמא לשאול
דתקין בעינך עביד׃ ואמר שאול קדם יי׳
אלהא דישראל איתנה בקשוט ואתאחד
יונתן ושאול ועמא נפקו׃ ואמר שאול
רמו עדבין ביני ובין יונתן ברי ואתאחד
יונתן׃ ואמר שאול ליונתן
חוי לי מה עבדת וחוי ליה יונתן ואמר
מטעם טעימית בריש שוטיתא דבידי זעיר דובשא הא אנא חייב למימת

רלב"ג והנה נשבע שאול שימות יומת יהונתן על דבר זה החטא׳ והנה ישראל שלא ימות יונתן כי עם אלהים עשה מעשיו עם היום הזה והנה הקהלה הזאת נקראת פדייה על אומרו פדה בשלום נפשי ופדוני יי׳ יהונתן׳

רד"ק ויאמר שאול כה יעשה אלהים וכה יוסיף לכה יעשה לי וכן יוסיף והוא בלשון כלומר כך וכך יהיה לי אם לא תמות׳ ויאמר העם וגו׳ כי עם אלהים עשה׳ כלומר טובה עשה עם אלהים ועם עמו כי הגדיל תשועה באלהים ויתכן לפרש על עם יי׳ והלך הוא ונושאו כלו בפלשתים במחנה פלשתים ות"י ארי קדם יי׳ גלי די בשלו עבד יומא הדין׳ וטעם ויפדו העם את יונתן׳ לפי הזה כי בשטענו ספרו אותו שטענו עליו כי שוגג היה אם כן מה טעם אמר עשה ישועה לא היה אלא מפני שהיה שוגג׳ אבל ברוב לומר רע ויאמר היה אם לא היינו מוצאים עליו טענה לפדותו מן המות׳ כי ישועה גדולה עשה בישראל וכן פירש אדוני אבי ז"ל ויש לשאול אחרי ששוגג היה יהונתן והכתוב מעיד עליו ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם אם כן למה לא נענה שאול באורים ותומים ופירש רב סעדיה גאון ז"ל בעבור קריאות לגוים כי שוגג היה כי היו אומרים מעולם פטם יש כדבר כי כן המלך עבר על החרם ולא כשנשאלו היה אחר היה כעונש וכל העם לא היו יודעים כי היה זה יהונתן בשעת השבועה וכאשר לא נענה שאול באורים ותומים הוכרחו להפיל גורל על מי היה החטא ונפל על יהונתן וחקרו ודרשו ומצאו כי לא היה שם בשעת השבועה אז טענו כל העם עליו כי שוגג היה ואין עליו משפט מות׳ ובדרש ויפדו העם את יונתן ר׳ אלעזר אומר כמו משקלו זהב פדוהו ר׳ יוחנן ור׳ שמעון בן לקיש ר׳ יוחנן אומר וכו לנס אכלו מלך נכס אבל ריש לקיש אומר וכו לא משפט מיתה טעם לא כן אמר ר׳ אבהו הפילה נפש ר׳ ושראל משפט מיתה אין בו לא מעום אסלא ולא מעום שהיה ולא מעום הפסק התענית ואיתה הוי ויפדו העם את יונתן׳

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כֹּה־יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִף כִּי־מוֹת תָּמוּת יוֹנָתָן׃ וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְהוָה אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת׃

וַאֲמַר שָׁאוּל כְּדֵין יַעֲבֵיד לִי יְיָ וּכְדֵין יוֹסִיף אֲרֵי מְמָת תְּמוּת יוֹנָתָן׃ וַאֲמַר עַמָּא לְשָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יִתְקְטֵל דַּעֲבַד פּוּרְקָנָא רַבָּא הָדֵין בְּיִשְׂרָאֵל חַס קַיָּים הוּא יְיָ אִם יִפֵּל מִשְּׂעַר רֵישֵׁיהּ לְאַרְעָא אֲרֵי קֳדָם יְיָ גְּלֵי דִּי בִשְׁלוּ עֲבַד יוֹמָא הָדֵין וּפְרַקוּ עַמָּא יָת יוֹנָתָן וְלָא מִית׃

רד"ק ויעל שאול מאחרי פלשתים· פי׳
שלא עשו עוד בחורים ותמימים לא
רצו לרדוף אחרי פלשתים בעת ההיא. כי חשב
לפי שנעלם יונתן בשבועה הזאת שבין יש טעם
על השבועה או אחר שהלך הלילה כזה [illegible] העם
שהתעסקו בו בין
כך וכך הלכו
פלשתים למקומם·
ושאול לכד
את המלוכ׳·
החזיק במלוכה
והיתה סרו כלו
שום מקפק כי
ראו כל ישראל
שהיה מצליח ב
במלחמותיו·
ירשיע יחריב
ויכלה והוא ת
ישקיט ומי ירשיע·
תרגו׳ יחייב·
ויהיו וגו׳ וישוי·
הוא אבינדב
הנזכר במלחמה
שמתו בה שאול
ויהונתן והוא ה
הנזכר בדברי
הימים· ולא זכר
איש בשת לפי
הפלשה היו יונתים עמו במלחמה· ולפיכך כשזכרם בעת המלחמה לא זכר איש בשת· ובדברי הימים שזכרם
בעת התולדה זכרו ואיש בשת שזכר הוא איש בשת·

וסליק שאול מבתר
פלשתאי ופלשתאי
אזלו לאתרהון· ושאול
אצלח במלכותא על
ישראל ואגיח קרבא
סחור סחור בכל בעלי
דבבוהי במואב ובבני
עמון ובאדום ובמלכי
צובה ובפלשתאי
ובכל אתר דמתפני
מחייב· ובנש משרין
ומחא ית דבית עמלק
ושיזיב ית ישראל מיד
בוזזיהון· והוו
בני שאול יונתן וישוי
ומלכי שוע ושום
תרתין בנתיה שום
רבתא מרב ושום
זעירתא מיכל·

ויעל שאול
מאחרי פלשתים
ופלשתים הלכו ל
למקומם· ושאול לכד
המלוכה על ישראל
וילחם סביב בכל
איביו במואב ובבני
עמון ובאדום ובמלכי
צובה ובפלשתים
ובכל אשר יפנה
ירשיע· ויעש חיל ויך
את עמלק ויצל את
ישראל מיד שסהו·
ויהיו בני שאול
יונתן וישוי ומלכי שוע
ושם שתי בנתיו שם
הבכירה מרב ושם
הקטנה מיכל·

רלב"ג ושאול לכד לכד המלוכה על ישראל. ס
ר״ל שהיה עושה הכפלות שנפשו על ידו
במלחמו את אויביו לכד את המלוכה על
ישראל בשיראו מימינו כל העם ירא ה׳ עמו וככנס
לעשות מצותו ונזירתו כלו עכו״
ובכל אשר יפנה
ירשיע· ר״ל שיחייב
אויביו וישחיתם על
דרך אומרו אל
אלוה אל תרשיעני
או יהיה הרצון
בזה ירשיע היה
מכים כונה לומר
שהוא היה מכים
בכל אשר יפנה
שיעשה לו הרמז
וזהו אומרו בסוף
ויצל את ישראל
מיד שוסהו כי לא
היה מכם הנקם
אם לא מפני ה
היותם שוסים את
ישראל ומרשיעים
כמנהגם·

וקנה האריך

רד"ק ונר אבי אבנר בן אביאל. כבר פירשתיו למעלה: ותהי המלחמה וגו' וראה שאול. לגבורים וכשהיה רואה שאול איש גבור חיל היה אוספו אליו: ויאמר שמואל וגו' למשחך. הקדים הענין הזה ועתה שמשחתני כיון שמשחת למלך על ישראל צריך שתעשה כל מה שאשים עליך לעשות והיא מלחמת עמלק ופעם אחת נסכלת עתה הזהר בעצמך ואל תעשה מעות כי צוה ישראל בכבושם בארץ למחות שמם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולנקום נקמת הבורא ועל זה המלך נאמ' ויירש מאויביו: כה פקדתי עתה אזכרנה לפקוד ולגמול על עמלק את אשר עשה לישר' שם לו שם לו מארב וחלו בדרך: ות"י דכמן ליה באורחא:

וְשֵׁם אֵשֶׁת שָׁאוּל אֲחִינֹעַם בַּת אֲחִימָעַץ וְשֵׁם שַׂר צְבָאוֹ אֲבִינֵר בֶּן נֵר דּוֹד שָׁאוּל׃ וְקִישׁ אֲבִי שָׁאוּל וְנֵר אֲבִי אַבְנֵר בֶּן אֲבִיאֵל׃ וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה חֲזָקָה עַל פְּלִשְׁתִּים כֹּל יְמֵי שָׁאוּל וְרָאָה שָׁאוּל כָּל אִישׁ גִּבּוֹר וְכָל בֶּן חַיִל וַיַּאַסְפֵהוּ אֵלָיו׃

טו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ לְמֶלֶךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃

וְשׁוּם אִתַּת שָׁאוּל אֲחִינֹעַם בַּת אֲחִימָעַץ וְשׁוּם רַב חֵילֵיהּ אַבְנֵר בַּר נֵר אַחְבּוּהִי דְשָׁאוּל׃ וְקִישׁ אֲבוּהִי דְשָׁאוּל וְנֵר אֲבוּהִי דְאַבְנֵר בַּר אֲבִיאֵל׃ וַהֲוַת קְרָבָא תַּקִּיפָא עַל פְּלִשְׁתָּאֵי כָּל יוֹמֵי שָׁאוּל וַחֲזָא שָׁאוּל כָּל גְּבַר גִּבַּר וְכָל גְּבַר עֲבִיד קְרָב וְכָנְשֵׁיהּ לְוָתֵיהּ׃ וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְשָׁאוּל יָתִי שְׁלַח יְיָ לְרַבּוּתָךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל עַמֵּיהּ עַל יִשְׂרָאֵל וּכְעַן קַבֵּיל לְמֵימְרָא דַּיְיָ׃ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת דְּכִירְנָא יָת דַּעֲבַד עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל דִּכְמַן לֵיהּ בְּאָרְחָא בְּמִסְּקֵיהּ מִמִּצְרָיִם׃

רלב"ג והנה האריך בזכירת שמות בני שאול ובנותיו ושם אשתו ושם שר הצבא אשר לו לכבוד שאול ולהעריך מה שזכר אחר זה מהספורים והדברים. אבנר נקרא דוד שאול למעלת אבנר ולהודיע היות קיש קטן הערך מנר שאמר כמה שקדם מה זה היה לבן קיש ולזאת הספר נכ"ה הקדים לזכור אבנר קודם שיזכור את קיש שהיה שר צבא ויחס משפחת זה כי אמר שנר אבי אבנר כאמרו ונר אבי אבנר בן אביאל: כל איש גבור חיל וגו'. הנה אסף שהיו נגבורים החזק והאמיץ הבקי בעשות המלחמות וכן היה מתנהג במלחמות:

רד"ק

עתה לך וגו' והחרמתם כמו ואת כל העם החרים לשון כליה והשחתה וכן ת"י ותגמר ואחרים ז"ל פירשו לשון חרם והלא כלומר כמו שהחרימו שלא יהנה אדם מהם ואחר כך והמתה ולא תחמול לפי שהוא לשון חמול כמו שאמר ויחמול שאול והעם הזכירו ולא תחמול עליו שלא יהיה לו פדיון פי' ועד חמור כי אם יחיו מהם שור או שה או חמור יאמרו זה היה משל עמלק והנה לא נמחה זכר עמלק והכתוב אומר תמחה את זכר עמלק׳ ובמדרש בעלי השפה וכו׳

וישמע כמו ויאסוף וכן ת"י וכנש כלומר אספם שיהיו נשמעים ללכת למלחמה או פירושו אספם על ידי כרוז משמיעין כמו במשנה באחד מאמר משמיעין על השקלים פירוש מכריזין׳ בטלאים שם מקום ואעפ"י שלא נודעה שלא נזכר הנה כמוהו בקרקר בסוכות בשטים׳ ויונתן פירשו כמו כזרוע יקבץ טלאים שתרגם באמרי פסחיא ואם כן כדברי יונתן כי פסחים היו אז"ל זמן פסח היה ובזמן שהיה אהל מועד שם הקדים שקבצו פסחיהם ועל ידי הפסחים ידע מניינם כי פסח לא היה קרב בבמת יחיד׳ וכדברי רבותינו ז"ל שמנה אותם בטלאים לא מן הפסחים אלא שאמר להם שיקחו כל אנשי החיל טלאים משלהם ויקח כל אחד טלה אחד ואחר כן צוה למנות הטלאים ומנהו על

תרגום

כען איזיל ותמחי ית דבית עמלק ותגמר ית כל די להון ולא תחוס עליהון ותקטול מגבר עד אתתא מעוליכון ועד יניק מתור ועד אמר מגמל ועד חמרי׃ וכניש שאול ית עמא ומנינון באמרי פסחיא מאתן אלפין גבר רגלי ועשרא אלפין ית אינש יהודה׃

מקרא

עתה לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור׃ וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה׃

רלב"ג

והמתה מאיש ועד אשה וגו' הגדול הקטין כלם וזה כדרך הקצה הא' יותר נכבד מהאשה וכל אחד מהם יותר נכבד מהעולל כי הוא עדיין לא השלים הגדול הוא ו והעולל יותר נכבד מהיונק כי היונק עדיין חסרון גמר הוא אחר שלא יוכל לאכול מאכל האדם השור יותר נכבד מהשה והגמל הוא כמו ממוצע בין טבע השור וטבע השה והחמור הוא מהבהמות הפחותות שבבהמות׳ ויפקדם בטלאים׳ עשה זה כדי שיפקוד הטלאים ולא יפקוד העם פן יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שקרה לדוד ז"ל וזאת הסבה גם מנה אותם כבזק במלחמת נחש כם עמון׳

זה הפסוק ואמרו אסור למנות את ישראל. אמר ר' יצחק אסור למנות את ישראל אפי' בדבר מצוה שנא' ויפקדם בטלאים ואמר ר' אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר אשר לא ימד ולא יספר. ואמרו כל זמן שמנו ישראל לצורך לא חסרו שלא לצורך חסרו בימי דוד. פי' הדבר כי אפי' מנה אותם בדבר אחר כגון שימנה אותם שלא לצורך הם חסרים שאם לא כן למה לא לקח יואב מכל אחד שום דבר וימנה הדבר ההוא ולא יהיה בהם נגף. וכן בשמונה אותם לצורך צריך שימנה אותם בדבר אחר כמו שאול שמנה אותם בטלאים וכן במלחמה ראשונה שפקדם בבזק שפירושו באבנים כמו שפירשנו"

רד"ק

ויבא שאול גו' וירב בנחל פרשו ארבו משפטו ויארב ונחסר ה הפעיל או מהקל ש ומשפטו ויארב והוא הבנין מפעל הנעלם האלף ויש לפרשו מענין ריב ומלחמה כלומר יצא עמלק אליהם ונלחם אתם בנחל ויתר' וטקס משריתיה בנחלא ובדברי רז"ל וירב בנחל אמ' מאי בנחל רב ודן על עסקי נחלה אמר ר' מני רב שאול ודן עצמו על עסקי נחל כשאמ' על עגלה ערופה בנחל. אמרו בשעה שאמ' לו הקב"ה לשאול עתה לך והכית את עמלק. אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ואם אדם חטא בהמה מה חטאת אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו מיד יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה כלומר יותר מבוראך. ובשעה שאמר לו שאול לדואג סוב אתה ופגע בכהנים יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי רשע הרבה" **ויאמר** שאול גו' לכו סורו רדו מתוך עמלקי. פי' שראו בהם הקינים שהיו בכהן הארץ הם הקינים עלו מעיר התמרים וישבו עם בני יהודה במדבר יהודה הלכו להם כלם או מקצתם לשבת עם עמלקי כי ישבו האהלים היו והיו נוסעים ממקום למקום כמו שיודע להם'

וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃

וַאֲתָא שָׁאוּל עַד־קַרְתָּא דְּבֵית עֲמָלֵק וְטַקֵּס מַשִׁרְיָתֵיהּ בְּנַחְלָא׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לְשַׁלְמָאָה אִיזִילוּ זוּר אִתְפְּרַשׁ מִגּוֹ עֲמַלְקָאָה דִּילְמָא אֲשֵׁיצְנָךְ עִמֵּיהּ וְאַתְּ עֲבַדְתְּ טֵיבוּ עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִסְקְהוֹן מִמִּצְרַיִם וְאִתְפְּרַשׁ שַׁלְמָאָה מִגּוֹ עֲמַלְקָאָה׃

רלב"ג

וירב בנחל ר"ל שהוא נלחם עם עמלק בנחל כי שם יצאו להלחם והנה הריב והמלחמה אחד שאומרו הרב ריב עם ישראל הם כלום כלום הם" ויאמר שאול אל הקיני הרחקו כי כבר אמ' שאול אל הקיני הודיע שילחם בעמלק ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל ועל כן זה החסד כשלא יצרו אל משה במדבר והראה עצמו שמח בהצלחת ישראל ונתן עצה למשה לשים אל העם שופטים באופן שנזכר בפרש' יתרו ונראה שהסכים היתה בהחרמת עמלק

ל א

ואמר בפסוק במדבר יהודה אשר בנגב ערד
וערד הוא עמלק שנא׳ וישמע הכנעני מלך ערד
יושב הנגב ואומר עמלק יושב בארץ הנגב״ פן
אוסיפך׳ פירשו אספך מגזרת האסף אל עמך וכו׳
והטעם עמהם לשון כלנו׳ ואתה עשית חסד׳ בעת
שהיו יתרו למשה ובאהב לזרע אחריו כאלו הם
עשו החסד וזהו שאמר עם כל בני ישראל כמו
שאמר שם וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום״
ובדרש וכי עם כל בני ישראל עשה חסד והלא לא
עשה אלא עם משה הלא הוא דכתיב קראן לו
ויאכל לחם אלא ללמדך שכל העושה טובה עם אחד
מגדולי ישראל מעלין עליו כאלו עשה חסד עם כל
ישראל״ ויש לפרש ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל כלומר שהלכת אחר הקדוש ברוך הוא את
במדבר על דרך זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר״

בזה האופן שנה הש׳ שלא יקנו ישראל בגלל מכסיהם
להעיד שהכוונה האלהית היתה בזה לנקימה הנקימה
ממה שעשה עמלק לישראל בדרך בצאתם ממצרים
אשר זכר גם כל הנמשלים אחריהם למען יראו הגוי׳
מעשות כדבר הרע הזה ולא היתה הכוונה בזאת
המלחמה לקחת שללם ולקחת מכסיהם וכאשר פשטו
שאול וישראל את ידיהם בשלל הראו כי לא היתה
כוונתם בזה לנקימה אך להשיג לעצמם וזה היה הפך
הכוונה האלהית וידמה שלזאת הסבה בעצמה שימרו
ישר׳ בימי מרדכי ואסתר משלוח ידם בבזת אויביהם
שהיו מזרע עמלק כמו שספר ובבזה לא שלחו את ידם״

רד״ק

ויך שאול את
עמלק מחוילה
בואך שור׳ אולי
שכן שם עם בני
ישמעאל לקחו
הארץ מידם׳
וכבר בארץ
פירשתי שהוא
סוכה יודע המקום
״ ויחמל

ומחא שאול ית דבית עמלק
מחוילה מעלנא דחגרא דעל
אפי מצרים׃ ואחד ית אגג
מלכא דעמלק כד חי וית
כל עמא גמר לפתגם דחרב׃
וחס שאול ועמא על אגג
ועל שפר ענא ותורי ושמניא
ופטימיא ועל כל דטב ולא
אבו לגמרותהון וכל מדעם
דשיט ודבסיר יתה גמרו׃

ויך שאול את עמלק מחוילה
בואך שור אשר על פני מצרים׃
ויתפש את אגג מלך עמלק חי
ואת כל העם החרים לפי חרב׃
ויחמל שאול והעם על אגג ועל
מיטב הצאן והבקר והמשנים
ועל הכרים ועל כל הטוב ולא
אבו החרימם וכל המלאכה
נמבזה ונמס אתה החרימו׃

שאול והעם וגו׳ והמשנים תרגם יונתן כמו הפך והשמנים שתרגם שמינא׳ ותרגם הכרים פטימיא
ורבו אומר השמנים שהם שמנים מאליהם על ידי מרעיתם והפטימים שהם מפוטמים על ידי אדם״

שיאכלום הם כן דרך הפסוק שימשוך הנשיאות הבהמות מכן המאכל ויהיה כבש הנה הבהמה״ ויש לפרש המשנים כבשים בני שנה והכרים גדולים משנה· ויש מפרשים המשנים שהם שמנים לשון· וכן ופר השני שבע שנים· וכל המלאכה· פירוש הבהמה· וכן לרגל המלאכה אשר לפני· כי כל דבר שיתעסק בו אדם נקרא מלאכה ומעשה כן מלאכה אלומות כן עבודת האדמה כן הבהמה״ נמבזה ונמס· נמבזה בתוספת הנון׳ אותיות האיתן״ וכן מהלכה· ואמר נמבזה ונמס נקבה וזכר כמו רוח גדולה וחזק״ והנקבה על המלאכה והזכר על הטעם וכן יעשה המלאכה והטעם כוח המקום המקנה״

ויהי דבר יהוה אל שמואל לאמר נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים ויחר לשמואל ויזעק אל יהוה כל הלילה׃ וישכם שמואל לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל׃

והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם שמואל למימר תבית במימרי ארי אמליכית ית שאול למהוי מלכא ארי תב מבתר פולחני וית פתגמי לא קיים ותקיף לשמואל וצלי קדם יי כל ליליא׃ ואקדם שמואל לקדמות שאול בצפר ואתחוה לשמואל למימר אתא שאול לכרמלא והא מתקין ליה תמן אתר לפלגא ביה בזתא ואסתחר ועבר ונחת לגלגלא׃

רד״ק

נחמתי· מחשבה שלקה כלבו על מלכות שאול שהמלכתיו״ וישכם וגו׳ מציב לו יד· מקום לו שם מקום לחנות החיל לחלק השלל· וכן ת״י מתקן ליה תמן אתר לפלגא ביה בזתא״ ובמדרש טעה לו מזבח שם בכרמל והוא המזבח שבנה אליהו וירפא את מזבח ה׳ ההרוס· ויסב ויעבר· אחר שהציב לו יד בכרמל סבב ועבר לו הגלגל לזבוח שם כמו שאמר והטעם לפי שהיה שם המזבח בגלגל.

מועד התחלה כשבאו לארץ· ולמעלה שעמדה שם היה בגלגל מקום אהל מועד בגלגל והיו זובחים שם בשעת היתר הבמות· וכן חדשו שם המלוכה וזבחו שם זבחי שלמים״

רל״בג

והנה ספר כי חמל שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר ולא אבו החרימם והמלאכה נמבזה החרימו והנה מזה לשאול שהעניש להסיר המלוכה ממנו״ בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד· ירצה שהיה הכוונה בזה שהוא היה מציב לו מקום לשבת בו ולעבוד השי״ת שם ולהתם לו הודה על כל הטובה שהטיב לישראל והנה היה המקום שהיה מציב לו יד בו הגלגל כי שם היו נקבצים ישראל תמיד על הדברים הגדולים ולזה אמר ויסב ויעבר וירד הגלגל·

רלב"ג והנה אחר שהשיב שאול שהם יזבחו ליי' מהשלל
ההוא לא יתכן בשום צד אחר שאינם נהנין מ
משללם' ולא נשאר הקדש ביכולת הזה לתפוש אל העם' ושאר הדב
כי מפני שלא עשה להחרים מלך עמלק שיוכל להכל מלכם' והוא
אומרו ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי׃

רד"ק ויאמר שאול וגו' אשר חמל
העם על מיטב הצאן וגו'
ארז"ל ויאמר שאול וגו' על מיטב מאי
מיטב דמי מיטב מאי שנא מיטב ס
הים דנקטן עגלה ובנתי' למען זבח
לא חמלו עליהם
להניחם אלא
למען זבח ליי'
אלהיך שהיה
עמהם במלחמה
ואמר אלהיך
לכבוד שמואל
ולהגדיל מעלתו
כי כל מה שאדם
גדול ונכבד וטוב
וישר ראוי לומר
עליו אלהיו אלהיך
וכן אמר במשה
הנשיא מכל
מעתה יי' אלהיו
וכן היו הכותים
אומרים יי'
אלהיך כעין שיהיו
הקהלים אלהי ה
הדבר ואמר כיפה
הילד הזה אל
קרבו ומולתו׃

וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר
לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה
הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה
בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
שֹׁמֵעַ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי
הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־
מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר
הֶחֱרַמְנוּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְּךָ אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה
ויאמרו לוֹ דַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ
רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה
וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲתָא שְׁמוּאֵל לְוַת שָׁאוּל וַאֲמַר
לֵיהּ שָׁאוּל בְּרִיךְ אַתְּ קֳדָם יְיָ
קַיֵּימִית יַת פִּתְגָמָא דַיְיָ׃ וַאֲמַר
שְׁמוּאֵל וְאִלּוּ קַיֵּימְתָּ וּמָא קָל
עָנָא הָדֵין בְּאֻדְנַי וְקָל תּוֹרַיָּא
דַּאֲנָא שְׁמַע׃ וַאֲמַר שָׁאוּל
מֵעֲמַלְקָאָה אַיְתִיאוּנוּן דְּחַס
עַמָּא עַל שְׁפַר עָנָא וְתוֹרַיָּא
בְּדִיל לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
וְיַת מוֹתָרָא גַּמַרְנָא׃
וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְשָׁאוּל אוֹרִיךְ
וְאֶחֱוֵי לָךְ יַת דְּאִתְמַלַּל מִן
קֳדָם יְיָ עִמִּי בְּלֵילְיָא וַאֲמַר
לֵיהּ מַלֵּיל׃ וַאֲמַר שְׁמוּאֵל הֲלָא
אִם מִן שֵׁירוּתָךְ הֲוֵית שִׁיט
וְהַלִּישׁ בְּעֵינֵי נַפְשָׁךְ בְּרַם זְכוּת
שִׁבְטָא דְבִנְיָמִן אֲבוּךְ הִיא
גְּרָמַת לָךְ דְּבְעוֹ לְמֶעְבַּר בְּיַמָּא
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל כֵּן רַבְּבָךְ
יְיָ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל׃

הרף׳ המתן׳ כתרגו' אוריך׳ ויאמר לו דבר׳ כתי' ויאמרו ר"ל שאול והעומדים אשר עמו וקרי ויאמר ר"ל שאול׳
ויאמר שמואל׳ הלא אם קטן אתה׳ לפי שאמר לו שאול אשר חמל העם כלומ' העם חמל ולא יראו ולא רצה
למנעם אמ' שמואל הלא אם קטן אתה בעיניך כלו' אעפ"י שאתה קטון בעיניך ולא רצית להתגדל על

קטנה ולמכעס הלא ראש שבטי ישראל אתה ולמה לך משחך יי׳ למלך עליהם להוכיחם על דרך ישרה ולמנעם־
מהעבירה ואיך הנחת אותם לעבור על דברי יי׳ לא עשו הם אלא אתה שהיה בידך למחות ולא מחית בראש ם
דעתך ואתה היה כדבר ואמרת השלל ותעט אלנו׳ ויל׳ הפסוק כן׳ הלא אם קטן שיראתך ראית שיש ואלה כשהיה
בעיניך כאשר זכות שבטך בטמון אשר קטן היה נראה לך מלכותך דבש למעבר שנאת קדם שבטך לכל ישראל
בילבן רבך יי׳ למנוי מלכה על ישראל׳ וכן אומר בדרש כי כשעברו ישראל את הים וקיו מתנדבין
ישראל לעבור קטן שבטו של בנימן והתחיל לעבור ורדו שבטי יהודה והתחילו לרגמם באבנים לכך זכה שיצא ממנו
הוא וקטן נחשון בן עמינדב׳ ועבר עם שבטו ואחריו כל ישראל ומשכו זה על הפסוק הזקים בנימין בשער
רדם׳ אל תקרי רדם אלא רד ים׳ וכתיב בתריה שרי יהודה רגמתם״

רד״ק

על כלותם אותם׳
על כלות ישראל
אותם׳ והקיף מם
כלותם על הפועל
לא תקיף על
הפעול והקיף מלת
אותם הבא אחריו
תוספת כאור־׳
ויאמר וגו׳
אשר
שמעתי בקול יי׳
זה שאמר שאול היה

וישלחך יהוה בדרך ויאמר לך
והחרמתה את החטאים את־
עמלק ונלחמת בו עד כלותם
אתם׃ ולמה לא־ שמעת בקול
יהוה ותעט אל־ השלל ותעש
הרע בעיני יהוה׃ ויאמר שאול
אל־ שמואל אשר שמעתי בקול
יהוה ואלך בדרך אשר־ ש
שלחני יהוה ואביא את־ אגג
מלך עמלק ואת־ עמלק ח
החרמתי׃

ושלחך יי באורחא ואמר־
איזיל ותגמר ית חייביא ית־
דבית עמלק ותגיח קרבא
בהון עד דתשיצי יתהון׃ ולמה
לא קבילתא במימרא ד־יי
ואתפניתא על ביזתא ועבדת
דביש קדם יי׃ ואמר שאול
לשמואל דקבילית במימרא
דיי ואזלית בארחא דשלחני
יי ואיתיתי ית אגג
מלכא דעמלק
וית דבית עמלק שיציתי׃

הפסק לדברי שמואל כי עדין לא השלים דבריו ולא אמר לו עדין מה שדבר לו יי׳ הלילה שאמר לו נמיותי׳ והוא־ה
שאמר לו שמואל בסוף הענין כי מאסת את דבר יי׳ וימאסך יי׳ מהיות מלך אבל כשאמר לו שמואל למה לא
שמעת בקול יי׳ הפסיק שאול דבריו ואמר אשר שמעתי ופירושו כן שמעתי בקול יי׳ ויש לפרשו
כמשמעו כמו שתפרש מלת אשר בכל מקום שהוא טעם למה שקדם וחוזר למה שאמר שאול מתחלה הקימותי
את דבר יי׳ ואמר עוד אמת אמרתי כי הקימותי את דבר יי׳ אשר שמעתי בקולו ואלך בדרך אשר שלחני״
ואביא את אגג׳ כלומר הם לא המיתיהו עם אחרים לא שלחתיו לנפשו כי הנה הביאותיו ויומת׳ ולמה לא
שמעת וגו׳ ותעט׳ כבר פירשנו המלה הזאת שהוא כמו ותשר או ותשק״ ל נ

רד"ק ויקח וגו' ראשית החרם פי' מן מיטב
החרם כמו ראשית שמנים ימשחו
וכן ראשית דגנך ונאמר בהרימכם את חלבו ממנו
ות"י לשון יתחלק קדם דיתחרמון כלומ' טרם שיחרימו
ויקלל שלא יחרם אדם מהשלל לקחו העם מן הצאן
והבקר לזבוח לה'
לא לדבר אחר. כי
חטאת קסם מרי
אמר כי המרי
כמו לא נחש ייטיב
נקח וכן ת"י ואמרי
כחובי וגו' כלו' כמו
שחטאת קסם היא
חטאה גדולה כי
הוא מסיר בטחונו
מיי' ונותן בטחונו
בקסם כן המרית
חטאה גדולה
חטאת מרי והוא
מי שמורה פי האל
ולא עשה מה
שצוהו כי אחרי
שעבר על מצותו
הרי הוא כופר בו
ומסיר בטחונו מ
ממנו ואומר כי אין
צרך להטיב ולהרע
לפי לא יירא ממנו לעבור על מצותו וכרי הוא
כשבר עז וכקוסם כי הכל היא עבודה זרה וכאון
שהיא עז' וכתרפים נכ"ש היא חטאה גדולה כן הוא חטאה גדולה הפצר והוא מי שעבר על רצון המצוה אותו

רלב"ג החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול
יי' וגו' הנה זה מבואר כי השעולות
והזבחים יבאו על החטאים כמו שהתבאר בתורה
ולזה הוא מבואר כי הוא יותר טוב שישמר האדם
מן החטא ולא יצטרך לאלו הקרבנות הנה שמוע ל
למעלת הקסם הוא
טוב מהעולות
הזבח והקשיב
למצותו הוא יותר
טוב מהקריב את
חלב אילים על
מצות יי'. כי
חטאת קסם מרי
ואון ותרפים ה
הפצר' אחשוב
שיהיה וו' תרפים
כוו' ורכב וסוס
ואיה ועני והרעו
כו ואון תרפים
כאמרו התרפים
דברו און והרעו
בזה הוא כי מי
שהרע מעלת הקסם בשיקיים הקסם לדבר הנה הוא את
ממרה את פי ה' וכן מי שמוסיף על דברי הקסם הוא
חוטא ולזה אמר שמואל לשאול על מה אשר שמעתי
בקול יי' וגו' שהטעה שאמר שעשה קיים את דברו הנה
מרה את פיו כשלא קיים מצותו להחריב את עמלק
בכללו ובכלם ועשה המעשה בזה לפי מה שאמר הוא כי

וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃

וְאַפְרֵישׁ עַמָּא מִן בִּזְּתָא עָאן וְתוֹרִין קֳדָם רֵישֵׁי חֶרְמִין לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּגִלְגְּלָא׃ וַאֲמַר שְׁמוּאֵל הֲרַעֲוָא קֳדָם יְיָ בַּעֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין כְּקַבָּלָא בְמֵימְרָא דַייָ הָא קַבָּלָא לְמֵימְרֵיהּ מִנִּכְסַת קוּדְשִׁין טַב לְאַצְתָּא לְמִלֵּי נְבִיּוֹהִי מִתְּרַב פַּטִּימִין׃ אֲרֵי כְּחוֹבֵי גַּבְרַיָּא דְּשָׁאֲלִין בְּקִסְמַיָּא כֵּן חוֹבַת כָּל גְּבַר דִּמְסָרֵב עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא דַייָ וּכְחוֹבֵי עַמָּא דְּטָעַן בָּתַר טַעֲוָתָא כֵּן חוֹבַת כָּל אֱנָשׁ דִּמְבַסַּר וּמוֹסִיף עַל מִלֵּי נְבִיָּא חֲלָף דְּקַצְתָּ בְּפִתְגָמָא דַייָ וְרַחֲקָךְ מִלְּמֶהֱוֵי מַלְכָּא׃

כמו שפירשנו. וימאסך. הוא כמו וישא אברהם את עיניו. וכן הוא הפי' יען כי מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך ר"ל מהיות מלך.

כי החסרון הקסם הוא ענין דומה למרי וזה כי הקוסם יגיד מה שיגיד בהשגת שפע מהשגתו מהשי"ת אלא שהשפע ההוא חסר כמו שאמרנו ובארנו במ"א והחסרון השפע ההוא אינו מצד מה שיגיע ממנו כי כבר היה ערך מצד ההוא אבל החסרון הוא מצד מה שחסר לשגיעתו ולא יוכל לפרש בזה המקום שאין הענין הזה. אבל אעשה בזה המשל השירי והמשלי כי הוא בלתי מזיק בזה המקום והמשל שיהיה בכאן מרקחת מורכבת מסמים רבים וידע אדם אחד שנתנם אחד מהסמים ההם ושבעם בשלמות הנה עדין לא ידע פועל המרקחת ההוא כי מצד הסמים האחרים ישתנה הטבע ההוא ולא עד שאם אפי' ידע כלם ואם מה ההרכבה בשלמות הנה עדין לא יוכל לשפוט באמתות על פועל המרקחת ההוא בעצמותו מה שלא ידע הצורה ההוא המתחדשת מן ה ההרכבה. וכן הענין בשגו בקסם כי הקוסם הנה ישיג מזה הצד כמו שבארנו במ"א כי לפעמים יתגלה לקוסם מה שישפע מאחד מן הפשוטים או מיותר מאחד מהם ולא יתגלה לו מה שישפע מכל אחד מהם ולא מה שישפע מכלם וזה כלו בלתי מבואר בזה המקום. ולזה אמר שמואל כי חסרון הקסם הוא דבר דומה למרי כי כמו שחסר בקסם מהידיעה מה שיר בכללות הטוב שהיה ראוי שיגיע מן הידיעה ולא די בזה אלא שהרבה פ פעמים תהיה הידיעה החסרה סבה להגיע הרע כמו שבארנו בשם מאמ"ר כן הענין במי שימרה פי ה' שיגרע ממה שיכוון כי התועלת המכוון במצוה ההוא לא תתקיים אלא בכללה ויקרה גם כן הנה זולת הנה הפסד ורעה את הטוב שכוון במצוה הה' ית'. וזה כי השי' צוה לעשות זאת המצוה הפלאה למען יוסרו שאר האנשים מהגבורה זאת המדה הפחותה. ולזה רצה שלא יקחו ישראל מנכסיהם כדי שלא יבא זה לחשב כי אהבת הממון הביא ישראל לזאת המלחמה עד שבאחרית כל שלל עמלק תועלת אחד והוא התועלת המגיע במה שנתבאר ה התורה שלא לנקמות בדבר מעט פן יבא זה להמשך אחר עז' אם ירצה הגבורה מנכסיה היות נכסיו מצלחים אולי ייחס זה למה שהגיע לו מעז' וכן הענין בנכסי עם עמלק בשוה כי כלו ספק היו לעשותם ולאמונותיהם הנפסדות. וכן יאמר שאון שדברו התרפים הוא דומה להפצר הוא בהתעסק בדבר יותר מן הראוי והרצון בהוספה על מצות השם יגיע ממנה חסרון כמו הענין בהוספה שתהיה בדבר אשר יהיה באמצעית. התרפים כי ההוספה ההיא תהיה סבה לשעות הנפש לבואה הידיעה המגעת באמצעיתם וזה כי התרפים הוא דבר מעורר הכח הדמיוני בהתעוררותו ידמה הנה לדברים עתידים כמו הענין בחלומות הצדקים והרבה דברים כוזבים ידמה עמהם ויגיע לו דמוי הדברים העתידים משפע עלמות יגיע אל הדמיון בעת היותו מתבודד מחבר אשר

ההוראות המגעת המסיעות הגיע לו כמו הדברים הכוזבים מצד

הדברים אשר הגיע דומים בכח הדמיוני ויתערבו

אלו הדמיונות בדמיונות הצדקים ויהיה

זה סבה לבוא הטעות

כי הקודם יי' מאס את הדבר להבין מה וגו' אותם אתה ידבר אשר הנביא אמר ולזה הוא בהולדה ם הנה מן כה התועלת הכוונה מהדבר מהתכן נקי הבלתי נבר כי המה תדמיות המיוחד אלה מעשה גם התועלת הקודם התועלת היותה בעבודה אשר הכוונה התפלל כי עליה לשוסיף ולא הקשי מתועלת מצד מאמר הוא ולזה שלחריו אל למנוע לא אמר שאול שאלה כי הקשה תוספת לו ענה מה זהו המלוך מהיות וימאסך יי' דבר את מאסת יען מלכותו ימי מורה וזה ישראל על מלך מהיות אותם ימאס שהשם לו אמר עתה ואולם התקום לא ממלכתו יהיו מועטים כי הדבר הממלכה ירוחק׃

ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי יהוה ואת דבריך כי יראתי את העם ואשמע בקולם׃ ועתה שא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליהוה׃ ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך כי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך על ישראל׃ ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע׃ ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך׃

ואמר שאול לשמואל חבית ארי עברית על מימרא דיי ובסרית על פתגמך ארי דחילית מן עמא וקבילית למימריהון׃ וכען שבוק כען לחובי ותוב עמי ואסגוד קדם יי׃ ואמר שמואל לשאול לא אתוב עמך ארי קצת במימרא דיי ורחקך יי מלמהוי מלכא על ישראל׃ ואסתחר שמואל למיזל ואתקיף בכנף מעיליה ואיתבזע׃ ואמר ליה שמואל אעדי יי ית מלכות דישראל מינך יומא דין ויהבת לחברך דתקין עובדוהי מינך׃

רד"ק

ויאמר שאול אל שמואל חטאתי וגו' ואת דבריך ם שאמרת לי במצות יי' ותי' ארי עברית על מימרא דיי' ובסרית על פתגמך וכו' ם יראתי את העם' דואג האדומי שהוא השוב מן הגוים. וימאסך יי' הוא כמו וישא להבריא את שמו וכן הוא הפי' יען מאסת את דבר יי' מאסך ממלך ר"ל להיות מלך׃ ויאמר שאול אל שמואל וגו'

ויסב שמואל ללכת. כשפנה ללכת ממנו׃ ויחזק בכנף מעילו׃ ויקרע לפי פשוטו משמעו כשפנה שמואל ללכת אחז שאול בכנף מעילו של שמואל לפי שהיה שאול מבקש ממנו לשוב עמו שישתחוה בגלגל שהיה שם אהל מועד ובמדרש הגדה חולקין אמוראי י"א מעילו של שאול קרע שמואל ואמר לו שימנה מי שיכרות כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו הוא שאמר לו לדוד כשכרת לו המעיל ידעתי כי מלך תמלוך׃ וי"א כי שמואל קרע מעילו של עצמו שכן דרך הצדיקים להיות קורעין בשעה שאין נשמעין מתוכחתם׃ ויאמר אליו שמואל קרע יי' וגו' ונתנה שאמר לו זה בגלגל כשהעלה העולה ועתה אמר כהן לא תקום ועתה אמר לו היום אי אפשר ם שתשוב המלוכה היא נמחלת על ידי התשובה ומעשים טובים׃ ומן שנה כמשה אמר לו היום נקרעה המלוכה ממך׃

הנעדרים במקרא הראשון אמר לו ממלכתך לא תקום כלומר שלא תתקיים לך ולבניך אחריך אבל אחר שחטא זה הוסי' שלא יאריך ימים במלכותו ועתה אמר לו שגם הוא לא יאריך ימים במלכותו וזהו שאמר קרע יי' את ממלכות ישר' מעליך וכן אמר לו שמואל כשהעלהו באוב ויקרע יי' את הממלכה מידך וגו' ולא עשית חרון אפו בעמלק הנה זה בדבר עמלק כמו שאמר ד"ע

וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם׃ וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

וְאִם תֵּימַר אֵיתוּב מֵחוֹבִי וְיִשְׁתְּבֵק לִי בְּדִיל דְּאַעְבֵּיד מַלְכוּ אֲנָא וּבְנַי עַל יִשְׂרָאֵל לְעָלַם כְּבַר גְּזִיר עֲלָךְ מִן קֳדָם יְיָ מָרֵיהּ נִצְחָנֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל דְּלֵית קֳדָמוֹהִי שְׁקַר וְלָא תָּאֵיב מִמָּא דַּאֲמַר אֲרֵי לָא כִּבְנֵי אֱנָשָׁא הוּא דְּאָמְרִין וּמְכַדְּבִין גָּזְרִין וְלָא מְקַיְּמִין׃ וַאֲמַר חָבִית כְּעַן יַקְרַנִי כְּעַן קֳדָם סָבֵי עַמָּא וְקֳדָם יִשְׂרָאֵל וְתוּב עִמִּי וְאֶסְגּוֹד קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

רד"ק

וגם נצח ישראל לא ישקר וגו' לפי' שממלכתך לא תקום נצח ישראל לא יסור ממקומו ולא ישקר אותו הנה אבל יעמידהו ולא ינחם כלו' לא ינחם הוא על הטובה שדבר עליהם כי לא אדם הוא להנחם כי האדם ינחם הוא על הטובה שיבטיח לאדם כפי מעשו עליו או שישתנה לבבו לו ולא יקיים מה שדבר עמו כמו שהיה מתחלה אבל הקב"ה אין בו שינוי רצון וכיון שהבטיח לישראל לא ישקר בה הבטחתו הטובה לעול' שיחטאו וייסרם כפי חטאם אבל הטובה קיימת אחר קבלת עונשם אבל לשאול לא הבטיחו על המלוכה לעולם ואם היה אומר מתחלה יי' היה מאריך לו המלוכה ולבניו אחריו גם כן אם ישמרו המצות אבל לדוד שהבטיחו על המלוכה לא תסור ממנו המלוכה לעולם ואע"פ שתפסק ממנו זמן כפי עונש הטובה והמלוכה קיימת לעולם ותשוב לו אחר קבלת עונשם כמו שהבטיחנו אחר גלותנו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם וחסדי לא יסור ממנו וגו' ויונתן תרגם הפסוק כן ואם תימר איתוב מחובי ויזתבק לי בדיל דאעביד מלכו אנא ובני על ישראל לעלם כבר גזיר עלך מן קדם יי' מריה נצחנה דישראל דלית קדמוהי שקר ולא תאיב ממא דאמר ארי לא כבני אנשא הוא דאמרין ומכדבין גזרין ולא מקיימין ויאמר שמואל השבו אל'

רלב"ג

נצח ישראל. הוא הש"י שהוא חוזק ישראל ובוטחם ותוחלתם כטעם ואומר אבד נצחי וקנה קרנו נכנה ישראל חיי ישראל שהוא הש"י כמו קדש שהוא קדש יעקב כן קדש יקרא כן כטעם אומרו ואין קדוש על בגדי כבר נשנה כאשר רצה שמואל ללכת שאול מתחבים בגד זקני העם אז נשמע אלינו לשוב עמו להשתחוות לה'

וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר אגג אכן סר מר המות: ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך וישסף שמואל את אגג לפני יהוה בגלגל: וילך שמואל הרמתה ושאול עלה אל ביתו גבעת שאול:

ותב שמואל בתר שאול וסגיד שאול קדם יי: ואמר שמואל קריבו לותי ית אגג מלכא דבית עמלק ואתא לותיה אגג מפנקא ואמר אגג בבעו רבוני מריר מותא: ואמר שמואל כמא דאתכלת נשיא חרבך כן תתכל מנשיא אמך ופשח שמואל ית אגג קדם יי בגלגלא: ואזל שמואל לרמתא ושאול סליק לביתיה לגבעתא דשאול:

רד"ק ויאמר שמואל וגו' אגג מעדנות. תרגו' מפנקא. כלומ' הלך אליו כמהלך המלכים בתענוג. כלומ' אעפ"י שהיה קרוב למיתה הלך בנחת. או פירושו הלך אליו בתענוג ובשמחה כי נכר מותו מעליו. וי"מ מעדנות קשורים כמו התקשר מעדנות כימה כלומ' בקשורים ובשלשלאות של ברזל שהיה קשור בהם הלך אליו. אכן סר מר המות. כלומ' ידעתי כי עתה סר וקרוב לי מרירות המות. כלומ' ידע כי להמיתו קראו אותו. ויאמר וגו' כאשר שכלה נשי' חרבך להרוג בניהן אלמנות מבעליהן שהיית הורגם בגבורי ישראל. וישסף כמו וינתח ותרגו' ופשח כמו ויפשחני שמני שוממים. ויש אומר וישסף שחתכו לארבעה. וילך שמואל וגו' גבעת שאול. אפשר שהיא גבעת בנימין שזכר למעלה ונקרא שם שאול בית מלוכה לפי שמלך אליו או היא גבעה אחרת נקרא אותה שאול.

רלב"ג וילך אליו אגג מעדנות. יתכן שיהיה אמרו בשלשלאות ובכבלי ברזל ומלת מעדנות כדי שלא יוכל לברוח כטעם התקשר מעדנות כימה. ויאמר אגג אכן סר מר המות. ידמה שאגג היה ירא כשהגישוהו לפני שמואל אסור ונקשר בכבלי ברזל וכאשר ראה שמואל והיתה צרתו מן מוכחת על גדל חסדונו ורחמנותו אמר בלבו סר מרירות המות כי כסלתו כבד מי שראוי שירחם עליו וכאשר הבין שמואל מדבריו שהוא היה חושב שינצל ע"ש שמואל אמר לו אין הטעם כמו שאתה חושב אבל תהרג כי אות המות מיתה אכזרית וזה לך ראוי מדה כנגד מדה כאשר שכלה נשים חרבך שהרגת בניהם כן תשכל מנשים אמך במותך. וישסף שמואל את אגג. ר"ל שחלקו לארבעה כאלו היה בוקע עצים למעט הקשי והנה בזה התועלת להיות יראה לנשארים שלא ילחמו עם ישראל.

רד"ק ולא יסף שמואל וגו' ויי' נחם כי פעל שניהם הוא הענין. ויאמר יי' לשמואל וגו' מלא קרנך שמן. אמר קרנך לפי שהיה הקרן ההוא מזומן למשיחת מלכי בית דוד. ועל הענין היה מזומן אותו הקרן ועל פי הכהנים והיה באהל מועד עם כלי שמן המשחה. וכן אמר כשנמשח שלמה ויקח צדוק הכהן את קרן השמן מן האהל כי אז עדיין היה באהל מועד היה מונח זה הקרן עם כלי שמן המשחה. ולפי' אמר לשמואל מלא קרנך שמן. כי על הכהנים היה מונח למשיחת המלכים על פי יי'. ואעפ"י שצדוק הכהן משח שלמה הנה היה שם נתן הנביא עמו כמו שכתוב. ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא. ומשיחת המלכים היה לשם מן השמן תחלה על ראשו כי המלך ואחר כן היה מושח ממנו כצורת נזר בין עיניו שמו. ויש מי שאומר היה מושח כמין נזר בין עיניו. ואח"כ היה שופך בקרן היה יוצק על ראשו. מלא הקרן היה שיעור המשיחה. שמן המשיחה. בית הלחמי. מבית לחם.

ולא יסף שמואל לראות את שאול עד יום מותו כי התאבל שמואל אל שאול ויהוה נחם כי המליך את שאול על ישראל׃

ויאמר יהוה אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו ממלך על ישראל מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך׃ ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר יהוה עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח ליהוה באתי׃

ולא אוסיף שמואל למחזי ית שאול עד יום מותיה ארי אתאבל שמואל על שאול ויי תב ארי אמליך ית שאול על ישראל׃

ואמר יי לשמואל עד אימתי את מתאבל על שאול ואנא רחיקתיה מלמהוי מלכא על ישראל מלא קרנך משחא ואתא אשלחינך לות ישי דמבית לחם ארי גלי קדמי בבנוהי כשר קדמי למהוי מלכא׃ ואמר שמואל איכדין איזיל ואם ישמע שאול יקטלינני ואמר יי עגלת תורין תסב בידך ותימר לדבחא קדם יי אתיתי׃

וכן דרך כל דבר שאינו כשית שאינות בית אינו בית לחם בית אל קרית ארבע אם באו להיות מבן שתי התיבות כמו קרית הארבעי בית האלי בית השמשי בית הלחמי. לי מלך ולא אמר לישראל מלך ר"ל לי ש יהיה לעבודתי ושיעשה לכל אשר אצוה לא כשאול שעבר על מצותי. ויאמר שמואל וגו' עגלת בקר תקח בידך ימצאו ש ואעפ"י שמנשיח הנה הכהן אין הכרזה ואעפ"כ הוא נשאר מלכה

במקום סכנה כמו שראינו בעקבותם

שהבטיחו הקב"ה בעברו ארם נהרים ואמר לו והשיבותיך
אל האדמה הזאת וגם הב' נראה לו המלאך והבטיחו
ואמר לו שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך
וכאשר שמע כי עשו בא לקראתו אמר ויירא יעקב
מאד ויצר לו וכן דוד שהיה נמשח למלך על פי יי' ה
היה ירא מפני שאול וגם גד הנביא אמר לו לא תשב
במצודה וכן בדברי המלחמות היו עושים התחבולות
אחרי הבטחת האל ית' כמו שעשה גדעון בדבר
הכדים והלפידים גם פעמים היו עושים התחבולות
במצות האל ית' כמו שאמר ליהושע בכבוש יריחו
הקף את העיר וכן במלחמת העי שים לך אורב
בעיר וכן אמר לדוד ובאת להם ממול בכאים וכן עם
שמואל הנביא התחבולה אעפ"י שהיה הולך במצותו
והטעם כי אעפ"י שהקב"ה עושה נסים ונפלאות עם
יראיו ברובהם על מנהג העולם וכן על מנהג העולם
היה לו לפחד וליראה מפני עשו ולדוד מפני שאול
ולשמואל מפני שאול אם היה מושח מלך בחייו והיה
לו לבקש התחבולה איך ילך וזו היתה שאלתו איך ילך ואמר לו הקב"ה עגלת בקר תקח בידך כי בכל מקום היו
רשאין להקריב באותו זמן כי זמן היתר הבמות היה כל זמן שהיה אהל מועד בנוב ובגבעון ולמדו רז"ל מזה
הפסוק שמותר לשנות בדברי שלום שהרי הקב"ה אמר לשמואל עגלת בקר תקח בידך והוא לא הלך אלא למשוח
דוד למלך והראה לו שאין ראוי לאדם ללכת במקום הסכנה ולסמוך על הנס מאחר שאמר לא תנסו את יי'
אלהיכם וזהו לשונם אמר ר' אלעזר משום ר' שמעון בן יוחאי מותר לשנות בדברי שלום שנאמר אביך צוה לפני
מותו לאמר כה תאמרו ליוסף וגו' ר' נתן אומר מצוה שנאמר ויאמר שמואל איך אלך וגו' עגלת בקר וגו' דבי ר'
ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקב"ה שנה בו מעיקרא כת' ואדוני זקן ולבסוף כת' ואני זקנתי ויאמ' כי
הקב"ה אמ' לו כן אני אמרתי לך שתלך בכיסה ואתה אמרת ושמע שאול והרגני עתה אני אומר לך שתלך
בפרהסיא ותלך ותקח עגלת בקר בידך לעשות זבחי שלמים טוס משחך המלך וזהו שאמ' וקראת לישי ב
בזבח אמ' ילך בפרהסיא והראה מי הורג אותך ועל זה הדרך פירשו גם כן מה שאמ' לו הקב"ה למשה עבור
לפני העם לפי שאמ' לו עוד מעט וסקלוני אמ"ל הקב"ה עבור לפני העם
והראה מי סוקל אותך

בנוב והנה כבר אמר לו אחד מחכמי דורינו שמו ר' שלמה
הנשיא כת' זה הפסוק דבר נאות מאד לפי הפשט
וזה שהוא רואה שהדבר במה הקר' עגלה להעיד על
שהדבר נמנה אל הבמה לא יודעים מי הכהן והיה
הולך לערוף העגלה ולזה לא היה שאול לחקור
איך היה הולך למקום ההוא עם העגלה כי העגלה
תערף בזה המקום ימנע כי אל הבמה והיה
אומר עלבד מזנבא הסיר כי היה לשאול גרא מן
מקרינה כי אותה העגלה היה הכוונה בה למיתה
מי הוא המכה ולזה היה לו להתרחק מקרינת שמואל
והנה אומרו לזבח ליי' באתי לפי זה הפי' הוא לפי
הפרשה בשמע כי כאשר יבוא לבית לחם ויתבאר
להם שלא נמנה אל הבמה על זה האופן יאמר
לאנשי המקום שהוא בא לזבח ליי' וזה נאות מאד
ולזה התמנה שלא הדש שמואל לאנשי בית לחם
יהודה כי אם ישי ובניו כדי שלא יתגלה להם סודו

רד"ק וקראת לישי וגו' את אשר אומר אליך ולמה לא אמר לו מתחלה שימשח את דוד כדי שידע כי כלם הם מאת יי' הוא ויראו כלם כי לא נמצא בכל כח ישי אלא בדוד כי בפני כל השומעים כי נראה לו על פי הנבואה · ויעש שמואל וגו' ויחרדו ויצאו · ויתקבצו לעיר לקראתו · וכן יחרדו כצפור ממצרים · ויחרדו בנים מים · וכן ת"י לשון קיבוץ ואתכנשו · וי"א לשון חרדה כי תמהו על בואו ופחדו יאמר כי היה כעס יי' שחטאו חטא גדול

רלב"ג אך נגד יי' משיחו' יש שפירשו שהוא כאשר ראה את אליאב בלבו ראוי למלוכה אמר על שאול כי נגד יי' משיחו · וקרא משיחו שאול כי הוא היה משוח על יד שמואל · והנה אמר לו השם יתעלה לשמואל שלא יביט אל מראה שאול ואל גבה קומתו כי מאסהו כמו שקדם

וְקָרָאתָ לְיִשַׁי בַּזָּבַח וְאָנֹכִי אוֹדִיעֲךָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וּמָשַׁחְתָּ לִי אֵת אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ וַיַּעַשׂ שְׁמוּאֵל אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיָּבֹא בֵּית לָחֶם וַיֶּחֶרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר שָׁלֹם בּוֹאֶךָ׃ וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לִזְבֹּחַ לַיהוָה בָּאתִי הִתְקַדְּשׁוּ וּבָאתֶם אִתִּי בַּזָּבַח וַיְקַדֵּשׁ אֶת יִשַׁי וְאֶת בָּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם לַזָּבַח׃ וַיְהִי בְּבוֹאָם וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד יְהוָה מְשִׁיחוֹ׃

וּתְזַמֵּין לְיִשַׁי בְּשֵׁירוּתָא וַאֲנָא אֲחַוֵּינָךְ יָת דְּתַעֲבֵיד וּתְמַשַּׁח קֳדָמַי יָת דְּאֵימַר לָךְ׃ וַעֲבַד שְׁמוּאֵל יָת דְּמַלֵּיל יְיָ וַאֲתָא לְבֵית לָחֶם וְאִתְכַּנַּשׁוּ סָבֵי קַרְתָּא לִקְדָמוּתֵיהּ וַאֲמַר שְׁלָם מֵיתָךְ׃ וַאֲמַר שְׁלָם לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ אֲתֵיתִי אִזְדַּמְּנוּ וְתֵיעֲלוּן עִמִּי בְּשֵׁירוּתָא וְזַמֵּין יָת יִשַׁי וְיָת בְּנוֹהִי וּקְרָא לְהוֹן לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃ וַהֲוָה בְּמֵיעַלְהוֹן וַחֲזָא יָת אֱלִיאָב וַאֲמַר בְּרַם תַּקִּין קֳדָם יְיָ מְשִׁיחֵיהּ׃

שיצטרך שמואל הנביא לבוא לעיר · וזהו שאמרו לו שלום בואך והוא ענה להם שלום · כלומר אין דבר רק שלום אל תפחדו כי לזבוח ליי' באתי · ויאמר שלום בואך · בדרך שאלה אמר ואיפשר שיהיה היה · ויאמר שלום וגו' התקדשו כתרגומו אזדמנו וכן ויקדש כמו ויזמן · ויהי בבואם וגו' ויאמר אך נגד יי' משיחו פי' אמר בלבו אך כלבו אך אמת זה הנכון למלכות כי חשב שזהו המלך שבחרו האל למשחו לפי שהיה בכור מבני ישי ועוד כי ראהו יפה קומה כשאול וחשב כי הנה טוב נמצאים בעלי קומה ומראה למלכות כדי שיהא מוראו על העם וכן אמר בשאול הראיתם כי בחר יי' כי אין כמוהו בכל העם וכן הוא כמו שחשב שמואל כי בעל קומה ומראה יפה בחר בו האל למלוכה שיראו ממנו העם ובלבד שיהיה לבו טוב וישר · ופי' נגד יי' נכח יי' · כמו נכח יי' דרככם · כלומר יי' יהיה עמו · ות"י תקין קדם יי' משיחיה · וכן תרגם נכח יי' אתקין קדם יי' ·

ואומרו כי מאסתה את דבר יי' וימאסך ממלך. אלא שכבר יקשה לזה קצת' גם בזה לא בחר יי' כי לפי זה קצת
לא תהיה הוראה מדברי הש' לשמואל שלא בחר באליאב אבל אולי יראה ממנו קצת זה' והנראה בעיני כי אמר
שמואל אך נגד יי' משיחו כאשר ראה אליאב וחשב שיהיה זה ראוי למלכות מצד מראהו שיהיה טוב. ובגבה
קומתו שהוא ראוי למלך למען יהיה לו כח וגבורה להלחם מלחמות יי' ועל זה הסב שלא יביט אל מראה אליאב
ואל גבה קומתו כי מאסתיהו מצד שאין לבבו ישר כי הש' יראה ללב' והנראה בעיני הש' אינו ראוי למלך ו
וכאשר קטן זה שמואל מדברי הש' אז אמר לישי שיקרא לאחד מבניו כי לא בחר יי' בזה' וקרא למשכבו קטר
הכתוב. ובסוף הענין נמשח דוד"

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל אַל־
תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גְּבֹהַּ
קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי
הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם וַיהוָה
יִרְאֶה לַלֵּבָב׃ וַיִּקְרָא יִשַׁי אֶל־
אֲבִינָדָב וַיַּעֲבִרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל
וַיֹּאמֶר גַּם בָּזֶה לֹא בָחַר יְהוָה׃

וַאֲמַר יְיָ לִשְׁמוּאֵל לָא
תִסְתַּכַּל בְּחֶזְוֵיהּ וּבְרוּם
קוֹמְתֵיהּ אֲרֵי רְחֵיקְתֵּיהּ אֲרֵי לָא
כְמָא דְחָזַן בְּנֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי בְנֵי
אֱנָשָׁא חָזַן בְּעֵינֵיהוֹן וּקְדָם יְיָ גְלֵי
מַחְשְׁבַת לִבָּא וּקְרָא יִשַׁי
לַאֲבִינָדָב וְאַעְבְרֵיהּ קֳדָם שְׁמוּאֵל
וַאֲמַר אַף בְּדֵין
לָא רְעוּא קֳדָם יְיָ׃

ר"דק

ויאמר יי' וגו' אל
תבט אל מראהו ·
ליופיו ולתוארו פירו'
טוען לבות בני אדם
ידע לב אליאב כי
אינו ישר לפי' אמר
לשמואל אל תבט
אל מראהו ·
ואעפ"י שאול יפה מראה וקטן למלכות לפי מראהו אינו יודע לבבו ומאסתיהו למלכות כי אינו קטן לפי לבבו'
גבה' שם בפלס בגדול ובזרוע' ויש"מ כי כאשר אמר אך נגד יי' משיחו על שאול בקש עד שלא תסור המלוכה
ממנו וכשראה אליאב שלא היה יפה כמוהו בקש מיי' שלא יחליף שאול באחר' לפי' ענה לו האל אל תבט אל
מראהו וגו' כי מאסתיהו ושאול הוא שהיה יפה מראה וגבה קומה דכתי' בו משכמו ומעלה וגו' ובדברי
רז"ל אמ"ר מאיר בר' פטיש כל אדם שכועס אפי' פוסקין לו גדולה מן השמים מורידין אותו מגדולתו מנא לן
מאליאב דכתיב ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת וגו' וכי אל שמואל במשיחתו כתיב גם בזה לא
בחר יי' ובאליאב כתיב אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו וגו' פי' לפי שהיה כעסן. כי לא אשר
יראה האדם · ואעפ"י שקראת לעצמך רואה שאמרת לשאול אנכי הרואה כלך אודיעך שאינך רואה"
ויקרא ישי אל אבינדב וגו' גם בזה לא בחר יי' ולפי שלא אמר לו כלום יי' ידעו לא בחר בו כי הוא
היה אומר לו אשר אומר אליך"

רד"ק ויעבר ישי וגו' לא בחר ה' באלה. בקיאין הבית והם שמה נמשרת זה אחר זה וכשמו ולא יוכל ללכת באלה. ויאמר שמואל וגו' עוד שאר הקטן פי' עוד שאר כמו נשאר וזה לבדו מן הקטן' שלחה וקחנו ובהביאהו כעניין קחנו על ידי שלח שיביאהו הנה כי לא נסב פי' לאכול כי כבר זמנו זבחי שלמים והקדש ישי ובניו ואחר הזקנים לאכול עמו והודם שאכלו נמשח דוד' נסבב לאכול שעל קרוי הסבה' וישלח וגו' עם יפה עינים כמו ויפה עינים וכן לא תשורנו עין רואי' וזה ספר הכתוב להודיע כי קטן היה למעלה כי יפה תאר היה כעניין שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך' קום משחהו' קום עתה זירזו וכן קום עבור את הירדן הזה' קומו ועברו לכם' קום התהלך בארץ' ורז"ל דרשו אמר לו הקב"ה משיחי עומד ואתה יושב' קום משחהו כי זה הוא' הוא שיהיה המלך לא כאשר חשבת אתה' או פי' זהו אשר אמרתי ומשחת לי את אשר אומר אליך ויש מי דרש זה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה ופירשו מזה כי אין מושחין בשמן המשחה אלא מלכי בית דוד כלבד' ויקח שמואל את קרן השמן וגו' בקרב אחיו כלומר שכבר מכלם' ותצלח רוח ה' אל דוד כתרגומו ושרת

רלב"ג וידמה שכבר נמשח בשמן המשחה ולזה נקרא כלכתו שם שימלאו הקרן' והנה

ויעבר ישי שמה ויאמר גם
בזה לא בחר יהוה׃ ויעבר ישי
שבעת בניו לפני שמואל ויאמר
שמואל אל ישי לא בחר
יהוה באלה׃ ויאמר שמואל
אל ישי התמו הנערים ויאמר
עוד שאר הקטן והנה רעה
בצאן ויאמר שמואל אל ישי
שלחה וקחנו כי לא נסב עד
באו פה׃ וישלח ויביאהו והוא
אדמוני עם יפה עינים וטוב
ראי ויאמר יהוה קום משחהו
כי זה הוא׃ ויקח שמואל את
קרן השמן וימשח אתו
בקרב אחיו ותצלח רוח יהוה
אל דוד מהיום ההוא ומעלה
ויקם שמואל וילך הרמתה׃

ואעבר ישי שמה ואמר אף בדין
לא רעוא קדם יי׃ ואעבר ישי
שבעה בנוהי קדם שמואל ואמר
שמואל לישי לא רעוא קדם
יי באלין׃ ואמר שמואל לישי
השלימו עולמיא ואמר עוד
אישתאר זעירא והא רעי בענא
ואמר שמואל לישי שלח
ואיתיניה ארי לא נסחר עד
מיתוהי הכא׃ ושלח ואייתיה
והא סימוק יאיאן עינוהי
ושפיר בריויה ואמר יי קום
משחיה ארי דין הוא׃ ונסיב
שמואל ית קרנא
דמשחא ומשח
יתיה בגו אחוהי׃
ושרת רוח גבורה מן קדם יי
על דוד מיומא ההוא ולעילא׃
וקם שמואל ואזל לרמתה׃

רדק

רוח גבורה מן קדם יי על דוד' וכן ורוח יי סרה מעם שאול ורוח גבורה מן קדם יי דהות עם שאול עדת מניה' וזאת רוח גבורה שעזרה דוד להרוג הארי והדוב והפלשתי וכן רוח הקדש שנולדה בו מאותו היום ההוא ומעלה ואמ' השירים והמזמורים ברוח הקדש שנולדה בו כי בכלל רוח יי רוח הקדש ורוח גבורה"

רלבג

ספר שהיום ההוא נלקח רוח יי אל דוד בדרך שהיה מצליח בכל אשר היה עושה וסרה רוח יי מעם שאול שהיתה לו תצליח בכל אשר יפנה"

תרגום

וְרוּחַ גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת עִם שָׁאוּל עֲדָת מִנֵּיהּ וּמְבַעֲתָא לֵיהּ רוּחַ בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ׃ וַאֲמַרוּ עַבְדֵי שָׁאוּל לֵיהּ הָא כְעַן רוּחַ בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ מְבַעֲתָא לָךְ׃ יֵימַר כְּעַן רִבּוֹנַנָא עַבְדָךְ קֳדָמָךְ יִבְעוֹן גַּבְרָא דְיָדַע לְנַגָּנָא בְּכִנָּרָא וִיהֵא כַּד תִּשְׁרֵי עֲלָךְ רוּחַ בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ וִינַגֵּן בִּידֵיהּ וְיֵיטַב לָךְ׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לְעַבְדוֹהִי חֲזוֹ כְעַן לִי גַּבְרָא דְמוֹטִיב לְנַגָּנָא וְתַיְתוֹנֵיהּ לְוָתִי׃ וַאֲתֵיב חַד מֵעוּלֵימַיָא וַאֲמַר הָא חֲזֵיתִי בְּרָא לְיִשַׁי דְּמִבֵּית לֶחֶם יָדַע לְנַגָּנָא וּגְבַר חֵילָא וּגְבַר עָבֵיד קְרָבָא וְסוּכְלְתָן בְּעֵיצָא וְגַבְרָא שַׁפִּיר בְּרֵיוֵיהּ וּמֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדֵיהּ׃

מקרא

וְרוּחַ יְהוָה סָרָה מֵעִם שָׁאוּל וּבִעֲתַתּוּ רוּחַ רָעָה מֵאֵת יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי שָׁאוּל אֵלָיו הִנֵּה נָא רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה מְבַעִתֶּךָ׃ יֹאמַר נָא אֲדֹנֵנוּ עֲבָדֶיךָ לְפָנֶיךָ יְבַקְשׁוּ אִישׁ יֹדֵעַ מְנַגֵּן בַּכִּנּוֹר וְהָיָה בִּהְיוֹת עָלֶיךָ רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה וְנִגֵּן בְּיָדוֹ וְטוֹב לָךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל עֲבָדָיו רְאוּ נָא לִי אִישׁ מֵיטִיב לְנַגֵּן וַהֲבִיאוֹתֶם אֵלָי׃ וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי יֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר חַיִל וְאִישׁ מִלְחָמָה וּנְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וַיהוָה עִמּוֹ׃

רדק

ובעתתו' בעתה אותו ועל שאמר היה בעתתו" אמר מבעתך דגש הת' לחסרון הת' למ"ד הפעל" יאמר נא וגו' עבדיך לפניך' לעשות מה שתצוה ויאמר אדוניו להם שיבקשו איש מנגן יודע מנגן בכנור יודע בחכמ' הנגון שהוא מנגן בכנור' או הוא במקום מקור כלומ' איש שיודע לנגן בכנור וכן ית' "ויען וגו' וגבור חיל' שיש לו

רלבג

והנה בהם ש שתבעתהו רוח רעה להיותו כלא עתה כי מאסהו מהמלך עם שזה היה כבר ל להתקרב דוד אל המלכה ברוח הקדש אשר לו והכינו ע עלעלות' וגבור חיל ואיש מלחמה' הנה קרא גבור חיל מי שהוא בעל אומץ והתקף' ואיש מ מלחמה מי שהוא יודע להמציא ה על אויביו ויכנס והנה יתאר דוד בזה

התארים

גבורה לו לכל דבר כמו שידע גבורתו כי הכה הארי והדוב. ואיש מלחמה יודע בטעם המלחמה והוא גבור בה. ונבון דבר בדברו ויכולתו בענה כלומר לכל דבר עונה הוא כהוגן כמו ונבון לחש. ואיש תואר כמו יפה תואר וכן אנשי מדות מדות גדולות וכן ית"ו ונבר ש ספיר בראיה. ויי' עמו כי בכל אשר יעשה יצליח. ובכל אלה דברים שספר הנער הזה את דוד הם דברים שכל אדם שהם בו הוא ראוי לעמוד בהיכל מלך. ויודע נגן אמר לפי ערך שעה. בכל ענינו. והטון לחכמים שען רעה של שאול בדור שיתקנה בו. ובדברי רז"ל ויען אחד מהנערים מיוחד שבהם דואג ומנה לו דדואג הוא כתיב הכא אחד מהנערים מיוחד ש שבנערים וכתב התם ושם איש ושמו דואג האדומי אביר הרועים. ועל דרשו יודע נגן במקרא. גבור חיל במשנה. ואיש מלחמה בתלמוד. ונבון דבר במעשה בראשית. איש תואר שהיה מראה פנים בהלכה. ויי' עמו הלכה כמותו.

כי מי שיש לו אלו המדות ראוי לבוא בהיכל מלך ולעמוד שאם היה המנגן מנגן התחלה כי אם שיהיה מטיב לנגן. ונבון דבר הוא האיש המבלבל דבריו במשפט ובהכונה. ואיש תאר. ולזה יותר ראוי לבוא בהיכל מלך. ויי' עמו כי כל אשר הוא עושה יי' מצליח. ולזה אפשר שתסור רוח הרעה ממך בהיותו עמך כי מברכת המצליחים יתברכו אדומיהם עם שאם נ"ב היה סבה אל שיהיה דוד יותר ראוי לבוא בהכלל מלך. ולזה שבחוהו בכל אלו התארים כי בכה ימנעו רבים מטיבים לנגן אך אינם שלמים באלו הטעמים כדוד ולזה בחרוהו מבין שאר המנגנים.

רד"ק

ויקח ישי חמור לחם. חמור טען לחם. ונאד יין. נאד מלא יין. וכן תרגם יונתן חמור טען לחמא. ויש מפרשים חמור מלשון כבור מן חמור חמרתים

וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים אֶל־יִשָׁי וַיֹּאמֶר שִׁלְחָה אֵלַי אֶת־דָּוִד בִּנְךָ אֲשֶׁר בַּצֹּאן׃ וַיִּקַּח יִשַׁי חֲמוֹר לֶחֶם וְנֹאד יַיִן וּגְדִי עִזִּים אֶחָד וַיִּשְׁלַח בְּיַד־דָּוִד בְּנוֹ אֶל־שָׁאוּל׃ וַיָּבֹא דָוִד אֶל־שָׁאוּל וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֶּאֱהָבֵהוּ מְאֹד וַיְהִי־לוֹ נֹשֵׂא כֵלִים׃

וּשְׁלַח שָׁאוּל אִזְגַּדִּין לְוָת יִשַׁי וַאֲמַר שְׁדַר לִי יָת דָּוִד בְּרָךְ דִּי בְּעָנָאֵי וּנְסֵיב יִשַׁי טְעוֹן חֲמָרָא לַחְמָא וְגַרְבָּא דַחֲמַר וְגַדְיָא דְּבַר עִזֵּי חַד וּשְׁדַר בְּיַד דָּוִד בְּרֵיהּ לְוָת שָׁאוּל׃ וַאֲתָא דָּוִד לְוָת שָׁאוּל וְשַׁמֵּישׁ קֳדָמוֹהִי וְרַחְמֵיהּ לַחְדָא וַהֲוָה לֵיהּ נָטֵיל זֵינֵיהּ׃

ויצברו אותם חמרים חמרים. ויבא דוד אל שאול ויעמד לפניו ויאהבהו מאד ויהי לו נשא כלים. כ"א כלי זיינו.

לם א

רד״ק והיה בהיות רוח אלהים אל שאול. פי' רוח רעה כמו שאמר למעלה רוח אלהים רעה. וכן ת"י רוח בישא מן קדם יי'. ורוח לשאול. מן המועקה שהיה בו מרוח רעה. וטוב לו פעל עבר. ויאספו פלשתים וגו' באפס דמים המקום ד... ...מקום. ובדה' נזכר בפס דמים דמשק. והוא שם במלחמת דוד. ובדרש ר' יוחנן אמר בחלק שהיתה. ר' שמואל בר נחמני אמר שפסקו דמים. ופלשתים וגו' וישראל עומדים אל ההר מזה. וכתוב למעלה ויחנו בעמק האלה. ושם היה המלחמה עם אל ההר לקראת פלשתים. ויצא איש הבינים. לפי שהיה יוצא יום יום ממערכתו לעמוד בין שתי המערכות נקרא איש הבינים. ויש בדרש מלשון בנין. הבינים אמר רבנן שמבונה מכל מומים. ושמואל אמר בינוני שבאחיו. ר' שילא אמרו שעשוי כבנין וכו'. ות"י ונפק גברא מבינהון ממשריתהון גלית שמיה מגת. מגתי גלית שעמד וגלה פנים לפנים המקום.

רלב״ג איש הבינים. קראו כן לפי שהיה הולך בין מערכת פלשתים ובין מחנות ישראל. הנה זה האיש היה לפי מה שאחשוב שר אחד משרי פלשתים. והוא אמרו

וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל אֶל־יִשַׁי לֵאמֹר יַעֲמָד־נָא דָוִד לְפָנַי כִּי־מָצָא חֵן בְּעֵינָי׃ וְהָיָה בִּהְיוֹת רוּחַ־אֱלֹהִים אֶל־שָׁאוּל וְלָקַח דָּוִד אֶת־הַכִּנּוֹר וְנִגֵּן בְּיָדוֹ וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ וְסָרָה מֵעָלָיו רוּחַ הָרָעָה׃ וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מַחֲנֵיהֶם לַמִּלְחָמָה וַיֵּאָסְפוּ שֹׂכֹה אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּחֲנוּ בֵּין־שׂוֹכֹה וּבֵין־עֲזֵקָה בְּאֶפֶס דַּמִּים׃ וְשָׁאוּל וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נֶאֶסְפוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵמֶק הָאֵלָה וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים׃ וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם׃ וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת׃

ושלח שאול לות ישי למימר ישמש כען דוד קדמי ארי אשכח רחמין בעיני׃ והוה כד שריא רוח בישא מן קדם יי' לות שאול ונסיב דוד ית כנרא ומנגן בידיה ומתרוח לשאול וטאיב ליה ומסתלקא מיניה רוח בישא׃ וכנשו פלשתאי ית משריתהון לאגחא קרבא ואתכנישו לשוכה דלשבט יהודה ושרו בין שוכה ובין עזקה באפסדמים׃ ושאול ואינש ישראל כנשו ושרו במישר בוטמא וסדרו קרבא לקדמות פלשתאי׃ ופלשתאי קיימין על טורא מכא וישראל קיימין על טורא מכא וחילתא ביניהון׃ ונפק גברא מבינהון ממשרית פלשתאי גלית שמיה מגת רומיה שית אמין וזרתא׃

שאמר ברו לכם איש וירד אלי · ואין איש אלא גבור שנ' ה' איש מלחמה וגו' לפי' אמר הגבור הרים מפלש
כל איש דכתי' ודוד בן איש אפרתי וגו' מעשה יתום רב
יוסף שהכל דשין בשמו כנגד · אר' יוחנן משום ר' מאיר
בשלשה מקומות נכתב פסו' על אותו רשע · אחד שאמר
ברו לכם איש ואחד שאמר אם יוכל להלחם אתי · ואידך
דקאמר ליה לדוד הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות · ו
ודוד נמי הוא קאמר אתה בא אלי בחרב וגו' הדר קאמר ליה
ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות ·

הוא אמר הפלשתי ואתם עבדים לשאול · ברו לכם
איש ירד אלי · ובזה היה מתפאר בגבורתו לאמר
שאין מתנגד הגבורים והקטנים להלחם כי אם עם
הגבורים והקטנים אשר בגבורים הנה מאיר עצמו
להלחם עם אי זה שיהיה מאנשי רב כמו מחנה
ישראל · ובזה האופן חירף מערכות ישראל ב
שהוא כאלו אמר שאין בהם איש יוכל להלחם עמו ·

וְכוֹבַע נְחֹשֶׁת עַל־רֹאשׁוֹ וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשִּׁרְיוֹן ח חֲמֵשֶׁת־אֲלָפִים שְׁקָלִים נְחֹשֶׁת ׃ וּמִצְחַת נְחֹשֶׁת עַל־רַגְלָיו וְכִידוֹן נְחֹשֶׁת בֵּין כְּתֵפָיו ׃

וְקוֹלַס דִנְחָשׁ עַל־רֵישֵׁיהּ וְשִׁרְיָן גַלְבִּין הוּא לָבֵישׁ וּמַתְקַל שִׁרְיָנָא חַמְשָׁא אַלְפִין תִּקְלִין נְחָשָׁא ׃ ו וְטַרְקְלִינִין דִנְחָשׁ עַל רַגְלוֹהִי וּמַסְרְפָא ד דִנְחָשׁ נָפֵיק מִן קוֹלְסָא וּמַטִּיל בֵּין כִּתְפוֹהִי

רדק

וכובע נחשת מלמעל·
וכן וכובע ישועה
בראשו והרבה מן
מגבעת כובעין
והוא אחד בכף
ונקוף ונו' קולסא
ודומה לו בדברי רז"ל
גרי מקולס נקרא כן
לפי שראשיו עגולין ה

רלבג

וכובע נחשת וגו'
ושריון קשקשים ·
הם שמשתוה כלו'
והורה על חוזק ג
גבורתו משקל כלי
המלחמה שהיה
נושא שהיה רב
מאד לפי מה ס
שנזכר ·

קפסא היו עגולין כמו מעשה חובה לו למעלה מראשו ונראה ככובע על הראש · ושריון קשקשים · הוא שריון גלבין
בכף ויש נסחאות כתוב בהם והוא קלפין שתרגם אונקלוס קשקשת ובדברי רז"ל עבשי השריון קלפה ופי' כי
על כל טבעת וטבעת השריון תלויה כמין קשקשת לפיתוס נקרא כן כדי שלא יבוא חץ בתוך הטבעת שקלים
נחשת שקלי נחשת כמו סיגים כסף · ומצחת נחשת ת"י וטרקלינין דנחש פי' טס נחשת תלויה על רגליו ל
לכסותם והוא שם מושאל מן מצח כי כן מנעלות הסערות טס זהב או כסף על מצחם ואותו יקרא
מצחה על דמיותו וכתרגומו' ולמען יד ברזל הזוהר מקסו כעבכנגד הקוטס שקורין לו בשל קיתה מגעת
לו על רגליו וכידון נחשת ת"י ומאחפלה דנחש נפיק מן קולסא ומטיל בין כתפוהי פי' כמין חנית נחשת בולטת
מן הכובע ומשוכת בין כתפיו לגונן על גבו מן החרב · ונראה לי זה אשר היה בין כתפיו גלית כדמות
רומח היה אבל

היתה לו תכונה אחרת במקנת והיה דק עם הקשת ויורד שם כתפיו עד למטה ולפי הפסוק הכתוב למטה שאמר לו דוד לגלית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ש כידון זהו רומח כמו נטה בכידון אשר
בידך והנכון בתרגום והוא עשוי לקשת שם לא לשנן שם והיה נושא אותו שם כתפיו לפי שכשהיו ידיו היו כלי מלחמה בשניהם הקשת והשריון כלי אחר ואיש לא כוזכר וזה היה לו שם כתפיו לאחוז שלו אחר שיטיל הקשת לכלי מלחמתו

ומדון נחשת בין כתפיו אחזוב שקוא שרנל מפלגוש קשב עזרו

רדק

וחץ חניתו כתיב חץ לפי שעץ החנית עשוי כמו חץ בראשו הא וקרי כעץ כמנור ארגים כתרגום כאכסן דגרדאין והוא יתד המורג שקנים ברזל שקלי ברזל וכן סינים כסף ומנה שאמר למעלה שקלים נחשת והנה שקלים ברזל לפי שלכל המתכות יש שקלים מיוחדים שסוקלים ובאשר סוקלים בשקלים המיוחדים לזהב וכן לכסף וכן לנחשת וכן לברזל לפי זכר בה שקלי ברזל ויאמר שכל שקלים המיוחדים בכלים מעטים

וחץ חניתו כמנור ארגים ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל ונשא הצנה הלך לפניו׃ ויעמד ויקרא אל מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לערך מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואתם עברים לשאול ברו לכם איש וירד אלי׃

ואעא דמורניתיה כאכסן דגרדאין ושננא דמורניתיה שית מאה תקלין ברזלא ונטיל זינה תריצא אזיל קדמוהי׃ וקם ואכריז על סדרי קרבא דישראל ואמר להון למה תפקון לסדרא קרבא הלא אנא פלשתאה ואתון עבדין לשאול בחרו לכון גברא ויחות לותי׃ תוס הלא אנא פלשתאה דמן גת דקטלית תרין בני עלי חפני ופינחס ושבית ית ארון קיימא דיי ואובילית יתיה לבית דגון טעותי והוה תמן שתא ירחין ולא יכיל לי מרי קוניכון ועל כל קרב וקרב בתוה להון לפלשתאי אנא נפקנא לפום קלא ומצחנא ורמינא קטילין בעפרא דארעא כל דא עברית להו ולא ממנן יתי עליהון דלא מלכא ולא אצטרטינא והדין שאול דמן גבעת בנימן מה עביד לכון אדי מנית יתיה מלכא עליכון כען אמרו ליה אם גבר תקיף הוא יחות ויעביד עמי קרבא ואם חלש בחרו לכון גברא ויחות לותי׃

רלבג

ועץ חניתו כמנור ארגים הוא יתד המורג שקנה גם מלת עץ הנה אמר העבות ממה שישר אל החנית והנה היה משקל ברזל חניתו קרוב משש מאות ככר מנה כפלים מאשר מורה על כן הפלשתי הזה

ומה תצאו כלכם לערוך מלחמה יצא אחד מכם בעבור כלכם

ויעמוד ויקרא

ויאמר ונו' האנכי הפלשתי כלומר אני פלשתי אחד מן הפלשתים ויצאו מי מעמי להלחם ואתם
עבדים לשאול כלומר כמו שיש לכם מלך היה לנו עם מלככם לברור מכם איש להלחם
עמי ובתרגומו של תוספתא תרגום הפסוק כן וקם ואכריז על סדרי קרבא דישראל ואמר
[illegible]
ופלשתים ... וכו'

רד"ק

אם־יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי וְהָיִינוּ לָכֶם לַעֲבָדִים וְאִם־אֲנִי אוּכַל־לוֹ וְהִכִּיתִיו וִהְיִיתֶם לָנוּ לַעֲבָדִים וַעֲבַדְתֶּם אֹתָנוּ׃ וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֲנִי חֵרַפְתִּי אֶת־מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תְּנוּ־לִי אִישׁ וְנִלָּחֲמָה יָחַד׃ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיֵּחַתּוּ וַיִּרְאוּ מְאֹד׃ וְדָוִד בֶּן־אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנָה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בַאֲנָשִׁים׃

אם יכול לאגחא קרבא בי ויקטלינני ונהי לכון לעבדין ואם אנא איכול ליה ואקטליניה ותהון לנא לעבדין ותפלחון יתנא: ואמר פלשתאי אנא חסידית ית סדרי ישראל יומא הדין איתו לי גברא ונגיח קרבא כחדא: ושמע שאול וכל ישראל ית פתגמי פלשתאה האלין ואתברו ודחילו לחדא: ודוד בר גבר אפרתי הדין מבית לחם דבית יהודה ושמיה ישי וליה תמניא בנין וגברא ביומי שאול סיב ממני בגבריא:

ודוד בן איש אפרתי הזה. אמר הזה לפי שזכרו למעלה שהיה מנגן לפני שאול וזכרו הנה לספר ענינו היאך בא להלחם עם הפלשתי כי לא היה תמיד עם שאול אלא הולך ושב ולא היה נוטל הכלים מכל וכל ולא היה במלחמה הזאת כי שלשת בני ישי היו שם במלחמה ודי היה להם מבית ישי שהיו שלשה בניו אם השלשה במלחמה וישי עצמו לא היה במלחמה לפי שהיה זקן בא באנשים והיתה הסבה לצאת דוד למלחמה ששלחו אביו לאחיו לפקדם ולדעת שלומם ולשאל להם מה שאלה לפיכך היה כל הספור הזה הנה׃
זקן בא באנשים באנשי הזקנה והחולשה שלא יכול לצאת ולבא וכן ואברהם זקן בא בימים. בימי הזקנה והחולשה שהם סימן למיתה לפי שהולך לקראת המות לכן בחייו ובית באנשים פתוחה ואין ם ידיעה׃ ויונתן תרגם בא באנשים ממנה בגבריא פי' נמנה בכלל הגבורים. ורז"ל פירשו בא באנשים זה ישי אבי דוד שיוצא באוכלוס ונכנס באוכלוסא׃

רד"ק וילכו. ואחר כן אמר הלכו רוצה לומר אותם שהיו רגילים ללכת אחרי שאול. והשלשה שזכר הוא שמעה הנזכר בזה הספר. יונדב בן שמעה אחי דוד. וכן בספר דברי הימים. **ודוד** הוא הקטן שהיה בבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו היה הולך ושב תמיד מעל שאול לבית אביו. **ויגש** הפלשתי השכם והערב. בקר וערב כדי לבהילם. ובדרש אמר ר' יוחנן כדי לבטל מהם קריאת שמע שחרית וערבית. ויתיצב ארבעים יום. קיומא נפש מחנה ישראל א

ארבעים יום נחרפם ובדברי רז"ל אמר ר' יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה תורה בהן כלומר שלא היה להם לישראל כח על גלית אלא על סוף ארבעים יום כנגד ארבעים יום שירד משה רבו' ע"ה מההר קבלו התורה ועוד כתוב ז"ל א' ארבעים פסיעות פסעה ערפה עם נעמי חמותה לפי' שהלכה זכתה לגלית בנה על ארבעים יום שלא נהרג ו ואמרו כי הרפה אם גלית זו היא ערפה. **ויאמר ישי** לדוד בנו ונו' איפת הקליא

הוא' בה על' כמו האלף בשקל כבא נשיא והאלף ם תמורת הקה לומ' הקמח על כמותו ואלתתן עליו דם נקיא אחד שהכו דם נקיא ועשרה לחם יתן ועשרה טולמין דלחם קרין פי' חלות לחם וקרן המחנה למחוך ואמר לו שילך ויביא אלו הדברים במחנה לאחיו׃

ק וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי יִשַׁי הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל ל לַמִּלְחָמָה וְשֵׁם שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הָלְכוּ בַּמִּלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אֲבִינָדָב וְהַשְּׁלִשִׁי שַׁמָּה׃ וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל׃ וְדָוִד הֹלֵךְ וָשָׁב מֵעַל שָׁאוּל לִרְעוֹת אֶת צֹאן אָבִיו בֵּית לָחֶם׃ וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם׃ וַיֹּאמֶר יִשַׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח נָא לְאַחֶיךָ אֵיפַת הַקָּלִיא הַזֶּה וַעֲשָׂרָה לֶחֶם הַזֶּה וְהָרֵץ הַמַּחֲנֶה לְאַחֶיךָ׃

וַאֲזַלוּ תְּלָתָא בְּנֵי יִשַׁי רַבְרְבַיָּא אֲזַלוּ בָּתַר שָׁאוּל לִקְרָבָא וְשׁוּם תְּלָתָא בְנוֹהִי דַּאֲזַלוּ לִקְרָבָא אֱלִיאָב בּוּכְרָא וְתִנְיָנֵהּ אֲבִינָדָב וּתְלִיתָאָה שַׁמָּה׃ וְדָוִד הוּא זְעֵירָא וּתְלָתָא רַבְרְבַיָּא אֲזַלוּ בָּתַר שָׁאוּל׃ וְדָוִד אָזֵיל וְתָאִיב מִלְּוָת שָׁאוּל לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהִי בֵּית לָחֶם׃ וּקְרֵיב פ פְּלִשְׁתָּאָה מַקְדִּים וּמַחְשִׁיךְ וְאִתְעַתַּד אַרְבְּעִין יוֹמִין׃ וַאֲמַר יִשַׁי לְדָוִד בְּרֵיהּ סַב כְּעַן לַאֲחָךְ מְכִילְתָּא דְקַלְיָא הָדֵין וְעַשְׂרָא ט טוּלְמִין דִּלְחֵמָא הָאִלֵּין וְאוֹבֵיל לְמַשְׁרִיתָא לְאַחוּךְ׃

רברביא

רלב"ג זקן בא באנשים רל' במדרגת ק הזקנים הישישים או יהיה הרצון באומרו בא באנשים שבגדל מעלתו היה בא כאשר יבא עם הטרח הככבדת מן האנשים שאינם הוא מעין אותם׃

רד"ק ואת עשרת חריצי החלב כתרגו' גובנין
דחלבא. לשר האלף פי' שר האלף אישי
נמנים כן אבל הפשוטים היו שרי אלפים לכל אלפיהם
או פי' לשר האלף הוא יונתן שאמור עליו ואלף היו עם
יונתן וגו'. ואת ערבתם תקח המשכונות שמשכנו על
מזונותם. מכן מ
מבני אנשי החיל
לפי שלא היו משרת
מנויין במלחמה וישי
עני לדוד משרת
שיוליך להם משכונותיו
ויונתן תרגם ית
תחתי' פי' ואת
ערבתם הבשורה
ושלומם ושמעם
תלמוד ותקח בחוטך
וכלבבך והגיד לו
ערבתם לשון הבא
כמו ערוב עבדך
לטוב. ודעת רז"ל
שהיה מתם נשין
לנשותיהם גרש
המלחמה. אמרו
ערבתם דברים ה
המעורבים בינו
לבינה כלומר הקדושין
והנשואין שביניהם והנה מבטל אותם. וישבם דוד
וגו' המעגלה. לפי שהמחנה הוא כסבוב' לפיכך
קורא אותו מעגל. ויו"ת לכרכומא. וכן תרגם אונקלוס ו
ובמת מעגל ותבוא כרכומין. וכן בדברי רז"ל עד שהכניס כרכום. וכמו שאמר הוא שנקט סביב המחנה כעין
והעגלות שלא יכנו אדם יוצא למחנה אלא במצות שר החיל. ואמרו לי זהו כרכום כל שזבן ועגלות וכלבים
מקיפין וקטנן הוה להבדיל לקשר או המחנה האחר כמו שאמר והרעו במלחמה. לא ד

וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִצֵי
הֶחָלָב הָאֵלֶּה תָּבִיא
לְשַׂר הָאָלֶף וְאֶת
אַחֶיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם
וְאֶת עֲרֻבָּתָם תִּקָּח׃
וְשָׁאוּל וְהֵמָּה וְכָל
אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק
הָאֵלָה נִלְחָמִים עִם
פְּלִשְׁתִּים׃ וַיַּשְׁכֵּם דָּוִד
בַּבֹּקֶר וַיִּטֹּשׁ אֶת
הַצֹּאן עַל שֹׁמֵר וַיִּשָּׂא
וַיֵּלֶךְ כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ
יִשָׁי וַיָּבֹא הַמַּעְגָּלָה
וְהַחַיִל הַיֹּצֵא אֶל
הַמַּעֲרָכָה וְהֵרֵעוּ
בַּמִּלְחָמָה׃

וְיָת עֲשַׂר גּוּבְנִין דְּחַלְבָּא
הָאִלֵּין תּוֹבֵיל לְרַב
אַלְפָּא וְיָת אֲחָךְ תִּסְעַר
לִשְׁלָם וְיָת תִּיבְהוֹן ת
תֵּיתֵי׃ וְשָׁאוּל וְאִינוּן וְכָל
גְּבַר יִשְׂרָאֵל בְּמֵישַׁר
בּוּטְמָא מַגִּיחִין קְרָבָא
עִם פְּלִשְׁתָּאֵי׃ וְאַקְדִּים
דָּוִד בְּצַפְרָא וְשַׁבַּק יָת
עָנָא עַל נָטוֹרָא וּנְסִיב
וַאֲזַל כְּמָא דְּפַקְדֵיהּ
יִשַׁי וַאֲתָא לִבְרַכּוּמָא
וּמַשְׁרִיַת עָבְדֵי קְרָבָא
נָפְקוּ לְסִדְרָא וְיַבִּיבוּ
בְּמַשְׁרִיתָא׃

רלב"ג תמצא לשר האלף כלומר שר האלף
אשר היו שלשת בני ישי תחתיו ולזה
שם שיזכור לו. להיות לשלום נהתה לו זה הלחם למען
ימנעו אם כשמע שר האלף שהוא עליהם ואחר כך ע
ערבתם תקח ידמה לפי מה שאחשוב שהם אלו
המנהגים שישלח
להם המערך ל
מזון ונתנו כל
השלח ערבון
ישא למנהגם
למען יתן לו האמונה
עם שבכבר היה
הערבון ההוא
כבר למנהג שיאח
משלהם ולזה אמר
ישי שיקח עמו
ערבונם להביא
להם לבכר שאמר
הם לא יחיר א
איפה האל הוא
או יהיה הערבון כזה
שיקח עמו להביא
להם ערבונם שכתבו. ואם כן הערבון ההוא במחנה
כשהיו במלחמה כדי שיספיק להם כל ימי היותם
במחנה. וזה כי מה שנשא להם מהמזון לא יספיק
להם כי אם לזמן מועט ולזה הוצרך לצוות לדוד
שיביא להם ערבונם. נלחמים עם הפלשתים.
ר"ל שהיו משתדלים להלחם עם פלשתים.

רד"ק ותערוך ישראל עדת ישראל או מערכת ישראל׳ ויטש דוד את הכלים וגו׳ שומר הכלים־
שהיה שומר כלי אנשי המלחמה בבגדיהם ואשר עמהם״ והוא וגו׳ ממערות
פלשתים כן כתו׳ וקרי ממערכות וקרי מעוחר וכתו׳ פירושו ממחנות פלשתים מהמישרים שהיו
חונים שם כי מערה הוא לשון מישור כמו ממערה גבע ות״י ממישר גבעתא וכן הכתו׳ והקרי קרובים־
זה וזה יכשר׳ ות״י על הכתוב ממסדרי קרבא דפלשתאי ודעת הקרי כתבו ובאיש הבנים ריוח שדרשו ז״ל נקרא
איש הבנים שהיה
מבונה אנשים
וכן דרשו מן
ממערות פלשתי׳
ממאה ערלות
פלשתים שהערו
באמו׳ ומהם
אמרו בר מאה
פפין ואחד כנאמר׳
כן מאה אנשים
וכל אחד שנאו
על אמו שכן אמו׳
דוד הכל בכ״ט
ואמרו ז״ל אמו
היתה ערפה
כלת נעמי והרפה
כמו ערפה אבל
מה שאמרו כתו׳
הרפה וקרי ע
ערפה זה לא
מצינו ובספרת
אומן הכרש הזה

וַתַּעֲרֹךְ יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתִּים
מַעֲרָכָה לִקְרַאת מַעֲרָכָה׃ וַיִּטֹּשׁ
דָּוִד אֶת הַכֵּלִים מֵעָלָיו עַל יַד
שׁוֹמֵר הַכֵּלִים וַיָּרָץ הַמַּעֲרָכָה
וַיָּבֹא וַיִּשְׁאַל לְאֶחָיו לְשָׁלוֹם׃
וְהוּא מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה אִישׁ
הַבֵּנַיִם עוֹלֶה גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי שְׁמוֹ
מִגַּת ממערות פְּלִשְׁתִּים וַיְדַבֵּר
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמַע דָּוִד׃
וְכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם אֶת
הָאִישׁ וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו וַיִּירְאוּ מְאֹד׃
וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַרְאִיתֶם
הָאִישׁ הָעֹלֶה הַזֶּה כִּי לְחָרֵף אֶת
יִשְׂרָאֵל עֹלֶה וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
יַכֶּנּוּ יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל
וְאֶת בִּתּוֹ יִתֶּן לוֹ וְאֵת בֵּית אָבִיו
יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל׃

וְסַדַּרוּ יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתָּאֵי
סִדְרָא לָקֳדָמוּת סִדְרָא׃ וּשְׁבַק
דָּוִד יָת מָנַיָּא דַּעֲלוֹהִי עַל יַד
נָטִיר מָנַיָּא וּרְהַט לְסִדְרָא
וַאֲתָא וּשְׁאִיל לַאֲחוֹהִי לִשְׁלָם׃
וְהוּא מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן וְהָא
גַּבְרָא מִבֵּינֵיהוֹן סָלֵיק גָּלְיַת
פְּלִשְׁתָּאָה שְׁמֵיהּ מִגַּת מִסִּדְרֵי
פְּלִשְׁתָּאֵי וּמַלֵּיל כְּפִתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין וּשְׁמַעִנּוּן וְכָל אֱינַשׁ
יִשְׂרָאֵל בְּמֶחֱזֵיהוֹן יָת גַּבְרָא
וְאַפְּכוּ מִקֳּדָמוֹהִי וּדְחִילוּ
לַחֲדָא׃ וַאֲמַר אֱינַשׁ יִשְׂרָאֵל
הַחֲזֵיתוֹן גַּבְרָא דְּסָלֵיק הָדֵין
אֲרֵי לְחַסָּדָא יָת יִשְׂרָאֵל סָלֵיק
וִיהֵא גַּבְרָא דְּיִקְטְלִינֵּיהּ
יַעַתְרִינֵּיהּ מַלְכָּא עוּתַר סַגִּיא
וְיָת בְּרַתֵּיהּ יִתֵּן לֵיהּ וְיָת בֵּית
אֲבוּהִי יַעְבֵּיד רַבְרְבִין בְּיִשְׂרָאֵל׃

כי אשה מתעברת מרבים אנשים׳ ואם כי האומה בת ענק נתעברה אמה מהאבנ והבן ויש עניקים
בזה ואמרו אין אשה מתעברת משני אנשים״ ויש מהרבנים שהו׳
הסברות כי משפרה קורע אין אשה מתעברת משני אנשים עד שלא נסרחה זרע אשה מתעברת משני אנשי׳
ויאמר איש ישראל הראיתם׳ בלשון רבים לחזק קריאתה משפט הק״ הראיתם אשר עלה לחרף

לשון אין הנכון חברים לפרש כמו יעשרנו המלך · ומשפטו יעשירנו מן ממנו המשל הוא וכן רבת העשרנו·
והוא כמו העשירנו· יעשה חפשי· מן משפטי המלוכה וית' יעבד רבנן מצרים· והוא כן היה דעת כמו
שפירשנו או ר"ל חפשי כתרגו' בר חורין כמו אשריך ארץ שמלכך בן חורין· חוריה ולשון חפש מעבדה יקראו ש
שעמים הקרים הנדונים הכבודים על הקרים הקודרים ור"ל שישים בית אביו מנדוני מלכות לכל דבר·

וישמע אליאב
וגו' ויחר
אף אליאב בו הקטן
כי רצה דוד היה ל
להלחם עם הפלשתי
והיה רחוק בעיניו
שיוכל מידו אם י
ילחם עמו לפי' חרה
אפו בו· את זדנך·
ת' ית בקרנותך·
והטעם בו כמו הפה
עמון הפקד ורוע
רעת לבבך שאתה
מפקיר עצמך למות
ולא זדונך הוא וכן ת
תרגו' שאיון נקרין
והוא כמו פקרין וכן
כמו זה הפקר לעמים
כמו הפקר· ויאמר
דוד וגו' הלא
דבר הוא· כתרגו'
הלא פתגם הוא ד
דאמרית· כלומ' אם
דברתי לא עשיתי
דבר ולא היה רעה

ויאמר דוד אל האנשים ה
העמדים עמו לאמר מה
יעשה לאיש אשר יכה את
הפלשתי הלז והסיר חרפה
מעל ישראל כי מי הפלשתי
הערל הזה כי חרף מערכות
אלהים חיים· ויאמר לו העם
כדבר הזה לאמר כה יעשה
לאיש אשר יכנו· וישמע א
אליאב אחיו הגדול בדברו
אל האנשים ויחר אף אליאב
בדוד ויאמר למה זה ירדת
ועל מי נטשת מעט הצאן
ההמה במדבר אני ידעתי את
זדנך ואת רע לבבך כי למען
ראות המלחמה ירדת· ויאמר
דוד מה עשיתי עתה הלוא
דבר הוא· ויסב מאצלו אל
מול אחר ויאמר כדבר הזה
וישבהו העם דבר כדבר
הראשון·

ואמר דוד לגובריא דקימין
עמיה למימר מה יתעביד ל
לגברא דיקטול ית פלישתאה
דיכי ויעדי חיסדא מעל ישראל
ארי מאן פלישתאה ערלא
הדין ארי חסיר סידרי עמא
דית קימא· ואמר ליה עמא כ
כפתגמא הדין למימר כדין
יתעביד לגברא דיקטלניה·
ושמע אליאב אחוהי רבא כ
במללותיה עם גובריא ותקיף
רוגזא דאליאב בדוד ואמר
למא דנן נחתתא ועל מאן
רטשתא זעיר ענא דאינון
במדברא אנא ידענא ית כ
בקרנותך וית בישות ליבך
ארי בדיל למיחזי עבדי קרבא
נחתתא· ואמר דוד מה
עבדית בען הלא פתגמא הוא
דאמרית· ואיסתחר מילותיה
לקביל אוחרן ואמר כ
כפתגמא הדין ואתיבוהי עמא
פתגמא כפתגמא קדמאה·

לעשות חטא שיהא מדבר· ויסב מאצלו וגו' אל מול אחר· אל מול
אדם אחר או אל מקום אחר שהיה מעמד המקום·

רד"ק

ויאמר אל יפול לב אדם עליו. פי' על עצמו או פי' עליו על גלית כלומר אל יפחד אדם בעצמו ממנו כי אני אלחם עמו. ויאמר דוד וגו' ואת הדוב. פי' ועם הדוב. כי הארי כלומר עם כל זה הכיתי הארי והדוב ומקצת מפרשים מן התרגום ואת הדוב אף דובא. ויצאתי וגו' והחזקתי בזקנו. ת' ואחדית בלועיה לפי שאין בזקן הארי לא בשער הזקן לבד אלא הזקן עם הלחי התחתון. והכיתיו והמיתיו. טו' עם הלחי וכבר כתבנו הדומים לו בספר מכלל. גם את הארי גם הדוב. כל אחד לבדו על הכרח וכן גם נמכים נסנקרים קחו ובכרם אלו אמן ארי ודוב הייתי אומר שתי חיות רשות לבד הכה ושקול אומר גם הארי ואת הדוב הרי כאן שאפשר רעיין מלמד שהיו שם חמש חיות רשות כנגד ארי ושני נערותיו ודוב ונערו.

וַיִּשָּׁמְעוּ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר דָּוִד וַיַּגִּדוּ לִפְנֵי שָׁאוּל וַיִּקָּחֵהוּ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׁאוּל אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו עַבְדְּךָ יֵלֵךְ וְנִלְחַם עִם ח הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד לֹא תוּכַל לָלֶכֶת אֶל הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי נַעַר אַתָּה וְהוּא אִישׁ מִלְחָמָה מִנְּעֻרָיו׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׁאוּל רֹעֶה הָיָה עַבְדְּךָ לְאָבִיו בַּצֹּאן וּבָא הָאֲרִי וְאֶת הַדּוֹב וְנָשָׂא שֶׂה מֵהָעֵדֶר׃ וְיָצָאתִי אַחֲרָיו ו וְהִכִּתִיו וְהִצַּלְתִּי מִפִּיו וַיָּקָם עָלַי וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ וְהִכִּתִיו וַהֲמִיתִּיו׃ גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם הַדּוֹב הִכָּה ע עַבְדֶּךָ וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי ח הֶעָרֵל הַזֶּה כְּאַחַד מֵהֶם כִּי חֵרֵף מַעַרְכֹת אֱלֹהִים חַיִּים׃

וְאִשְׁתְּמָעוּ פִּתְגָּמַיָּא דְּמַלֵּיל דָּוִד וְחַוִּיאוּ קֳדָם שָׁאוּל וְדַבְּרוּהִי׃ וַאֲמַר דָּוִד לְשָׁאוּל לָא יִתְּבַר לִבָּא דֶאֱנָשָׁא מִנֵּיהּ עַבְדָּךְ יֵזֵיל וִיגִיחַ קְרָבָא עִם פְּלִשְׁתָּאָה הָדֵין׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לְדָוִד לָא תִיכוּל לְמֵיזַל לִפְלִשְׁתָּאָה הָדֵין לַאֲגָחָא קְרָבָא עִמֵּיהּ אֲרֵי יָנִיק אַתְּ וְהוּא עֲבִיד קְרָבִין מִינְּקוּתֵיהּ׃ וַאֲמַר דָּוִד לְשָׁאוּל רָעֵי הֲוָה עַבְדָּךְ לַאֲבוּהִי בְּעָנָא וְאָתֵי אַרְיָא וְאַף דּוּבָּא וְנָסֵיב אִימְּרָא מֵעֶדְרָא׃ וּנְפָקִית בָּתְרוֹהִי וּמְחֵיתֵיהּ וְשֵׁיזֵבְתֵּיהּ מִפּוּמֵיהּ וְקָם עֲלַי וְאַחֲדִית בְּלוּעֵיהּ וּמְחֵיתֵיהּ וְקַטְלְתֵיהּ׃ אַף אַרְיָא אַף דּוּבָּא קְטַל עַבְדָּךְ וִיהֵא פְּלִשְׁתָּאָה עַרְלָאָה הָדֵין כְּחַד מִנְּהוֹן אֲרֵי חַסֵּיד סִדְרֵי עַמָּא דַיְיָ קַיָּמָא׃

רד״ק ויאמר דוד יי׳ אשר הצלני מיד הארי׳ ידעתם שלא לחנם נזדמן לו הדבר ההוא אלא שעתיד לבוא לידי כונה בו לתשועת ישראל והסמיך עליה ואמר וזה אחד מששה צדיקים שנתן להם רמז ואחד שהוזכר לדברי דוד ומרדכי שנאמ׳ ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו׳ אמר לא לחנם עלתה ב
בכל השאלות הכ
שזה הפרשה נמשכת
עד לא שעתידה
היא לעמוד לישראל
במדיו כתרגו׳ וילבש
שאול וגו׳ את
מדיו יתה לבושיו
והסבו להיות ה
במדת דוד
...
הקובע נחשת על ראשו
הקוף ומלעיל ויש
ספרים כתו׳ בכף
והוא שנוי הסופרים והמסורה מעידה עליו שהוא בקוף וכן הוא המסורה עליו תרין בקוף א׳ דין וא׳ בנה ומגן וקובע והוא מלרע ותרויהון מלעיל ואחר הוא סגנו בכף כולם בר מאלין תרין בקוף׃

רלב״ג והנה התחכם דוד להורות שעשה פלשתי כאשר ידע מה יעשה לו איש אשר יכנו וידמה שעם היותו נשען על יי׳ שינקום נקמתו מן הפלשתי הזה כי בא לחרף מערכות אלהים חיים סבר נשען בזה על מה שיעשהו שמואל מן המערכה וכלו יקבע שזה יהיה כלו להשלים רצון השם ב כמניה מלכותו כי עם היות הקנין למלך יתכן שהתנה לו ה הקנין במלוכה והדרך שאול זה מעבר ראיותו כי דוד כמעט ולא נסה להתפשטותו והפלשתי היה איש מלחמה מנעוריו ו ומעתה לזה מה שהתפרסם יתעלם ... ושנים כמו נ וכאשר שמעו שאול מה שאמר לו דוד שהתנבה על הארי ועל הדוב עם שסבר שאין נשוי ש שיעזרהו ב בחרבו הפלשתי

וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה א
אֲשֶׁר הִצִּלַנִי מִיַּד
הָאֲרִי וּמִיַּד הַדֹּב הוּא
יַצִּילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי
הַזֶּה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל
דָּוִד לֵךְ וַיהוָה יִהְיֶה
עִמָּךְ׃ וַיַּלְבֵּשׁ
שָׁאוּל אֶת דָּוִד מַדָּיו
וְנָתַן קוֹבַע נְחֹשֶׁת
עַל רֹאשׁוֹ וַיַּלְבֵּשׁ
אֹתוֹ שִׁרְיוֹן׃ וַיַּחְגֹּר
דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ מֵעַל
לְמַדָּיו וַיֹּאֶל לָלֶכֶת
כִּי לֹא נִסָּה וַיֹּאמֶר
דָּוִד אֶל שָׁאוּל לֹא
אוּכַל לָלֶכֶת בָּאֵלֶּה
כִּי לֹא נִסִּיתִי וַיְסִרֵם
דָּוִד מֵעָלָיו׃

וַאֲמַר דָּוִד יְיָ דְּשֵׁזְבַנִי מִיַּד
אַרְיָא וּמִיַּד דּוּבָּא הוּא
יְשֵׁזְבִנַּנִי מִיְּדָא דִּפְלִשְׁתָּאָה
הָדֵין וַאֲמַר שָׁאוּל לְדָוִד
אִיזִיל וּמֵימְרָא דַּייָ יְהֵא
בְּסַעְדָּךְ׃ וְאַלְבֵּישׁ
שָׁאוּל יָת דָּוִד לְבוּשׁוֹהִי
וִיהַב קוֹלַס דִּנְחָשׁ עַל
רֵישֵׁיהּ וְאַלְבֵּישׁ יָתֵיהּ
שִׁרְיָנָא׃ וְזָרַז דָּוִד יָת
חַרְבֵּיהּ מֵעַל לִלְבוּשׁוֹהִי
וְלָא אֲבָה לְמֵיזַל אֲרֵי לָא
אֲלִיף וַאֲמַר דָּוִד לְשָׁאוּל
לֵית אֲנָא יָכִיל לְמֵיזַל ב
בְּאִלֵּין אֲרֵי לֵית בְּהוֹן
נִסָּא וְאַעְדִּינוּן דָּוִד
מִנֵּיהּ תוספתא דְּלָא
אֲזִיל לְגַבֵּיהּ אֶלָּא בְּאַבְנָא
וְתַרְמִילָא מִשּׁוּם דִּמְגַדְּפָא
הוּא וְדִינֵיהּ בִּסְקִילָה דְּהָכֵין
כְּתִיב בְּסֵפֶר אוֹרָיְתָא ד
דְּמשֶׁה דִּמָאן דְּאַרְגֵּיז קֳדָם
יְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וְאַפֵּיק
שְׁמֵיהּ קַדִּישָׁא בְּחִיסוּדִין
יִרְגְּמוּנֵיהּ בְּאַבְנָא וְאַעְדִּינוּן
דָּוִד מִנֵּיהּ׃

ויאל ללכת וגו' ת"י ולא אבה למיזל. יש תיבות משמשות לשון הפכו כמו מסעף פארה' ושרשך מארץ יסיס'
וכן הוא ויאל ללכת כי לא נסה אחרי לא ילך' ויל' כמשמעו כי רצה ללכת בהם ולא יכול כי לא נסה ללכת. בכלי
מלחמה כאלה' וכן אמר כי לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי' וית"ם לא נסיתי אחרי לית בהון מסה' כלו' לא יכרו
הגם שיעשה לו האל ית' הם אלך בכלי מלחמה ודרך דרש הוא פרושו ואין להוציאו ממשמעו' ללכת
באלה' בקמץ' הבית"ו והם שמם במסרה בקמץ הבית"ו ואחר כתבו למעלה לא בכר וי"ו באלה'

רד"ק

ויקח וגו'. חמשה חלקי אבנים' אבנים חלקים ראויות לקלע וכן ת"י שעיעי אבנא' ובדרש למה חמשה אחד לשמו של הקב"ה ואחד לשמו של אהרן וג' לג' אחיו אמר הקב"ה לא נפטר אהרן ונגף עליו לפרע ממנו'
אמר אהרן לא אמו נאלהים על לפרע ממנו' אמרו אחיו לא מערכות במכו אהרן ונגף עליו לפרע ממנו ופי' אהרן שהיה נאלהים דם אפשר שהיו כאנשים שהרגם גלית כמו

ונסיב חוטריה בידיה ובחר ליה חמשא שעיעי אבנא מן נחלא ושוי יתהון במאן רעיא דיליה ותרמליה וקלעיה בידיה וקריב לות פלשתאה׃ ואזל פלשתאה אזיל וקריב לות דוד וגברא נטיל תריסא קדמוהי׃ ואסתכי פלשתאה וחזא ית דוד ושט ביה ארי הוה עולים וסמוק שפיר בריויה׃

וַיִּקַּח מַקְלוֹ בְּיָדוֹ וַיִּבְחַר לוֹ חֲמִשָּׁה חַלֻּקֵי אֲבָנִים מִן הַנַּחַל וַיָּשֶׂם אֹתָם בִּכְלִי הָרֹעִים אֲשֶׁר לוֹ וּבַיַּלְקוּט וְקַלְעוֹ בְיָדוֹ וַיִּגַּשׁ אֶל הַפְּלִשְׁתִּי׃ וַיֵּלֶךְ הַפְּלִשְׁתִּי הֹלֵךְ וְקָרֵב אֶל דָּוִד וְהָאִישׁ נֹשֵׂא הַצִּנָּה לְפָנָיו׃ וַיַּבֵּט הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּרְאֶה אֶת דָּוִד וַיִּבְזֵהוּ כִּי הָיָה נַעַר וְאַדְמֹנִי עִם יְפֵה מַרְאֶה׃

רלב"ג

ובילקוט' ר"ל השקוא שהיה בפרט ילקוט והוא כלי שמשימין בו ה הרועה כל עמקם ולזה נקרא ילקוט כי שם ילקטו כל הדברים שהוא צריך אליו' וכבר הפרשנו הפרשים בפרשת מענה כפלשתי שהם נער אחד כלו אדמוני ויפה גבר כי לית ליה כשבה אדמים נעים עם שנים כלי מלחמתו'

שכתב בהערה של תוספתא האמורה למעלה' ובילקוט כלי שמשים בו הקלע והאבנים שלוקח לתת בכף הקלע לפי נקרא ילקוט' וית' ובתרמיליה והוא כלי שדר או כגד שנושאין בו הולכי דרכים מזונות הדרך וקוראין ר"ן בערבי התעלקה ומה שאמר בכלי הרועים ובילקוט ובאחד מהם די לתת בו חמשה אבני קלע' אפשר שלקח יותר אבנים שהם בכלי האחד והחמשה שבחר שם בכלי האחד' ויבט הפלשתי
וגו' ואדמוני עם יפה מראה' כבר

פירוש שראה כמו ויבז מראה והנה לא בזה אותו בעבור כי ראה אותו שהיה נער אלא למה בזה אותו לפי ש
שהיה אדמוני עם יפה מראה לפי שחשב בלבו כי לא היה איש מלחמה כי לא יתכן שיהיה איש מלחמה כי גם
שהוא רב ולגבורת המלחמה לא יעמוד יופיו כי יפסידו היגיעה והמורח והיותו ישן בעבודת המלחמה לקרח
ולמטר ולשרב ׃

ויאמר הפלשתי אל־דוד הכלב אנכי כי־אתה בא־אלי במקלות ויקלל הפלשתי את־דוד באלהיו׃

ואמר פלשתאה לדוד הכלבא שטי אנא ארי את אתית לותי בחוטריא ולט פלשתאה ית דוד בטעותיה׃

תוספתא ואמר ליה איזיל לך חוס על טליותך למא את מתגרי עם בר ארין בחירתא טליא ושפירתא לחדא אמר ליה גולית לדוד גונא דהלולא לא גנן עלך אבוך ארכר גננך והדר לאחורך דמי זיוך לזיוא דמלכי דרחיצנא בך דאת ירתת מלכו חבל עלך טליא דנמרך מצרך חבל על ינקותך דבעית להתקטלא ווי לך אימרא דמתגרית עם דובא ולית אמרא דיכיל למיקם ברובא זעירא את ולבך קשי ווי לך דאת מתגרת במאן דקשי מנך חיזוך ובשרך אתן לעופא דשמיא אם לא תיזיל ותרעי ענך טובך טליא אם תיזיל מקדמי דלא אירוק בך ותטבע ברוקי יומא בישא דנפקת בגוית אבוך צוח ואמך טבללא ווי כות רישך נהדר לאחורך דלא ישלוט בך סיפי דחריף לכך דרמא יי משפיל יתיה אמר דוד לגלית מימר אלהי דאתא עמי הוא ישזיב אמרא מפום דובא מחא די ליורונא די לך את בשום טעותא ואנא בשמא דיי צבאות סיפך דחריף ...נא אפסיקנה ית רישך אמר דוד לגלית ענותנותיה דשאול בר קיש דחסידת יתיה היא תגרום לך ותפיל קומתך פתחנא פומי ובלענא יתך אמר גלית לדוד צורת אפקיית בסרך לעופא דשמיא ולבעירא דארעא

נאמר דוד לפלשתאה את אתית עלי בחרבא ובמורניתא וברומחא ואנא אתית עלך בשמא דיי צבאות אלהא דסדרי ישראל דחסידת

יומא דין ימסרינך יי בידי ואקטלינך ואעדי ית רישך שפירתא וסומקא ושפירתא כריזא ויאית בחויא קלא אשתמעת בפלשתאי דאימרא מכתש עם דובא רגשא רבה הוה בחמשא אבנין דרא אמרה לדא אנא אסק בקדמיתא שמיה דאברהם צדיקא כתיבא על קדמיתא דיצחק עקידא כתיבא על תנינא ויעקב בוכרא כתיבא על תליתאה על רביעתא וחמישתא כתיב שמיה דמשה ואהרן נביאיה שמיה דאברהם אמר אנא אפוק לקילעא בקדמיתא ואמחי ית פלשתאה ערלאה הדין על ערלתיה ואעדי חסודין מן דבית ישראל בשעתא ההיא זקף דוד עינוהי למרומא וחזא מלאכין דמתיעצין על גלית פלשתאה בשעתא ההיא הורת רעוא מן קדם יי ועאל אבנא דאהרן וסליקת לקילעא על דהוה רדיף שלמא ומחת פלשתאה על בית עינוהי למשרי שלמא על ידיה בתחומא דישראל בשעתא ההיא וזויה דאפיה אשתניו וקטרי חרציה אשתרו וארכובתיה נקשן וסייפיה נפל ואעא דמורניתא אתבר ודעבר עם ההוא דרא ליעביר עמנא לעלם׃

ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת השדה׃

ואמר פלשתאה לדוד איתא עלי ואתין ית בשרך לעופא דשמיא ולבעירא דחקלא׃

רד״ק

ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי׳ לפי שהיה הפלשתי כבד ללכת מפני כובד כלי הגבורה שהיה עליו והוא שאמר הולך וקרב אל דוד הולך מעט מעט מפני המשא אשר עליו ס׳ כאשר ראהו בלא שריון ובלא כלי מלחמה אמר לו שיבא אליו׃ ובדרש אמרו אלך אין כתי׳ כאן אלא לכה אלי מלמד שאחזתו הארץ ולא יוכל לזוז ממקומו׃ ולבהמת השדה׳ כמו ולחית השדה׳ כי החיות אוכלות בשר לא הבהמות והיא בכלל בהמה כמו זאת הבהמה אשר תאכלו ואמר אחריו איל וצבי וגו׳ וכן ונתתי נבלתך למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד שהוא אומר על החיות שאוכלות בשר׳ וכן וכל בהמת הארץ עליו תחרף׃ ובדרש כיון שראה דוד שדבריו מקולקלים שאמר ולבהמת השדה אמר וכי חית בהמה אוכלת בשר אמר הדין לידי הוא׳ פי׳ כבר נטרפה דעתו של זה שלא הוא אמר היום הזה יסגרך יי׳ בידי ונתתי פגר מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ׳ ולבהמת הארץ אין כתיב כאן אלא ולחית הארץ כי יש אחבים נמסר לעבד לידי ולידכון׃

רד"ק והיה כי קם הפלשתי. טעמו וירוץ
כמו קום עבור. קום התהלך
הנה הוא אומר לו מתחלה לכה אלי ועתה כאשר
שמע דברי דוד בערה חמתו ומהרו ללכת
אליו: וילך ויקרב. כמו שפירשנו למעלה שהיה
הולך בכבד הכלים שעליו

בחרב ובחנית ובכידון. זה הכידון אינו הכידון שזכר שהיה
בין כתפיו אבל הוא רומח לחנית כמו שאמרו לכם חנית וכידון:
והנה הראה דוד בדבריו עם הפלשתי כי בטחונו בשם יתעלה
לבדו לא בגבורתו: ותטבע האבן במצחו. במקום
שהיה מגולה באופן שטבעה האבן במצחו ונפל כמו

ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא
אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי
בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי
מערכות ישראל אשר חרפת
היום הזה יסגרך יהוה בידי ו
והכיתך והסירתי את ראשך
מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים
היום הזה לעוף השמים ולחית
הארץ וידעו כל הארץ כי יש
אלהים בישראל וידעו כל הקהל
הזה כי לא בחרב ובחנית יהושיע
יהוה כי ליהוה המלחמה ונתן
אתכם בידנו והיה כי קם
הפלשתי וילך ויקרב לקראת
דוד וימהר דוד וירץ המערכה
לקראת הפלשתי וישלח דוד
את ידו אל הכלי ויקח משם אבן
ויקלע ויך את הפלשתי אל מצחו
ותטבע האבן במצחו ויפל על
פניו ארצה:

ואמר דוד לפלשתאה את
אתית לותי בחרבא ובמורניתא
ובזיינא ואנא אתית עלך
בשמא דיי צבאות אלהא דסדרי
ישראל דחסדתא יומא דין
ימסרינך יי בידי ואקטלינך
ואעדי ית רישך מינך ואתן
פגרי משריית פלשתאי יומא
דין לעופא דשמיא ולחית
ארעא וידעון כל דיירי ארעא
ארי אית אלהא קיימא בישראל
וידעון כל קהלא הדין ארי לא
בחרבא ובמורניתא פריק יי
ארי מן קדם יי נצחן קרביא
וימסר יתכון בידנא והוה כד
קם פלשתאה ואזל וקריב
לקדמות דוד ואוחי דוד ורהט
לסדרא לקדמות פלשתאי
ואושיט דוד ית ידיה למנא
ונסיב מתמן אבנא וקלע ומחא
ית פלשתאה על בית עינוהי
וטבעת אבנא בבית עינוהי
ונפל על אפוהי על ארעא:

והלך מעט מעט
וקרב לקראת דוד:
אל מצחו. כמו על
וכן אל ההרים לא
אכל. יש שואלים איך
טבעה במצחו והלא
כובע שהיה על
ראשו היה מכסה
על מצחו ואמרו שלא
היה על מצחו מגן
שהרי כל גופו היה
לו דבר מגן ואומר
כי כאשר [illegible] אמר
ואתנה את בשרך
לעוף השמים שהשמט
כלפי מעלה כזכרו
עוף השמים ונשמט
מה שהיה על
מצחו לאחור וזה
קלע דוד והכהו על
מצחו וזהו דרך
דרש ואחרי שהיתה
מלחמת דוד עם
הפלשתי שנה אחת

וי"א והכובע אומר שהכה הפלשתי על מצחו אין לשאול איך היה כי לא יכבד מלחמת ה' שנה ואפשר כי קרא כן
עבר הקמן אשר במצחו וטבעה במצחו וכן אומ'

אומ' בדרש כיון שהשליך דוד את האבן נכנסה האבן בברזל
שעל מצחו ונטבעה במצחו וזה אחד מהדברים שהשליט
הרך בקשה או אפשר שהיה מקום מגולה במצחו באותו מקום
בו דמות האבן כרצון האל. ויפול על פניו כמשפט המוכה
שלא יוכל לעמוד בעצמו נפל על פניו ארצה. ובדרש למה

כמו מות אדונה על פניו ואחר שנכנס דוד עם
חמתו להמיתו נמרוצה בחרב הפלשתי
בעצמה וכרת בה את ראשו כדי שיתפרסם
עמו מיתתו ויתפרסם נ"כ הנס לישראל וגם
הביא דוד את ראש הפלשתי לירושלם.

נפל על פניו כדי שיטמון אותו הפה שחרף ונדף בעפר שנ' טמנם
בעפר יחד פניהם חבוש בטמון. דא' שהיה דגון אלהיו חקוק לו על לבו לקיים מה שנא' ונתתי את פגריכם על
פגרי גלוליכם. דא' לא היה לו לנפול אלא לאחריו שהרי על מצחו הכהו אלא כדי שלא יצטער דוד לילך לחתוך
ראשו. נשתבר עכשיו שתים עשרה ונרתם שנכנסו שש אמות וזרת נשתבר מלא קומה לאחוריו ומלא קומה ל
לפניו במדרש הנס.

רד"ק

ויחזק וגו' בקלע ובאבן. שהיה רחוק ממנו הכהו בקלע והכהו אבנו באבן יד כלא קלע. וירץ דוד וגו' ויעמוד אל הפלשתי. כמו על הפלשתי כמו וימגרהו אל הגלעד אל הקרי לא יוכל. וימתתהו. וכבר המיתהו קודם שעמד עליו המיתהו בהכאת כמו שאמ' וחרב אין ביד דוד. וכשעמד עליו לקח חרבו וכרת בה ראשו. וישובו בני ישראל מדלק. מלרדוף כמו כי דלקת אחרי.

ותקיף דוד מן פלשתאה בקלעא ובאבנא ומחא ית פלשתאה ואקטליה וחרבא לית בידא דדוד. ורהט דוד וקם בפלשתאה ונסיב ית חרביה ושלפה מנדנה וקטליה ופסק בה ית רישיה וחזו פלשתאי ארי מית גבריהון ואפכו. וקמו אנשי ישראל ויהודה ויבבו ורדפו ית פלשתאי עד מעלנא דגיא ועד תרעי עקרון ונפלו קטילי פלשתאי באורח שערים ועד גת ועד עקרון. ותבו בני ישראל מלמרדף בתר פלשתאי ובזו ית משריתהון.

ויחזק דוד מן הפלשתי בקלע ובאבן ויך את הפלשתי וימיתהו וחרב אין ביד דוד. וירץ דוד ויעמד אל הפלשתי ויקח את חרבו וישלפה מתערה וימתתהו ויכרת בה את ראשו ויראו הפלשתים כי מת גבורם וינסו. ויקמו אנשי ישראל ויהודה וירעו וירדפו את הפלשתים עד בואך גיא ועד שערי עקרון ויפלו חללי פלשתים בדרך שערים ועד גת ועד עקרון. וישבו בני ישראל מדלק אחרי פלשתים וישסו את מחניהם.

רד"ק ויקח וגו' ויביאהו ירושלם אחר שהביאהו לפני שאול כמו שכתוב וראש הפלשתי בידו ואחר כך הביאהו בדרך בערי ישראל לבשר הנשים והטף אותם שלא היו במלחמה עד שהביאו ירושלם ואמר ז"ל כי הוא סגן עיר הכהנים כנגד ירושלם כי שם היתה קבר הפלשתי כמו שמפורש בעמק האלה ואת כליו שם באהלו כלי הפלשתי שם באהלו כלומר האהל דוד לביתו בית לחם כי ... אהל במקום בית כמו איש לאהליו ... ישראל וכן ויאמר ... מסכן הירושת אהל ונמצא הזה לא היה לדוד אהל כי

רלב"ג בן מי הנער הזה אבנר רוצה יתאמת איך יתכן שלא ידע שאול בן מי הוא והנה ספר במה שקדם שהנה שלח שאול מלאכים אל ישי שישלח דוד עמו וידמה כי המלך לרוב עסקיו ולרוב הנשים נפשו לא יוכל לזכור כל

וַיִּקַּח דָּוִד אֶת רֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי וַיְבִאֵהוּ יְרוּשָׁלָ͏ִם וְאֶת כֵּלָיו שָׂם בְּאָהֳלוֹ׃ וְכִרְאוֹת שָׁאוּל אֶת דָּוִד יֹצֵא לִקְרַאת הַפְּלִשְׁתִּי אָמַר אֶל אַבְנֵר שַׂר הַצָּבָא בֶּן מִי זֶה הַנַּעַר אַבְנֵר וַיֹּאמֶר אַבְנֵר חֵי נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ אִם יָדָעְתִּי׃

וּנְסֵיב דָּוִד יָת רֵישָׁא דְּפְלִשְׁתָּאָה וְאַיְתְיֵיהּ לִירוּשְׁלֶם וְיָת זַיְנֵיהּ שַׁוִּי בְּמַשְׁכְּנֵיהּ׃ וְכַד חֲזָא שָׁאוּל יָת דָּוִד נָפֵיק לְקַדָּמוּת פְּלִשְׁתָּאָה אֲמַר לְאַבְנֵר רַב חֵילָא בַּר מַן דֵּין עוּלֵימָא אַבְנֵר וַאֲמַר אַבְנֵר חֵי נַפְשָׁךְ מַלְכָּא אִם יְדַעְנָא׃

אחד מהם בפרט ויתכן מתשובת דוד לו שאמר שאול לא היתה רק לדעת מי הוא כדי שיתבאר לו מאי זה משפחה הוא כי ההכרה בזה תתקיים לו כדי שיתן לו בתו לאשה והנה מזה הטעם נמשך דוד למלכות כי זה היה

לא כי שם אלא באהלות אביו אבל נראה ר"ל בביתו ועל אחר הכלים אמר לא על החרב כי החרב שם נאהל מועד כמו שכתוב לוטה בשמלה והיתה שם לזכרון הנס הגדול הזה והיה כל הבא אל אהל מועד לפני לזבוח אז שהתפלל היה רואה אותה וזוכר הנס ומודה לאל יתברך ומיסר לבנו אליו ומגדיל בטחונו בו׳ וכראות וגו׳ בן מי זה הנער פי׳ אח"ז ז"ל כאשר ראה שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי כלא פחד שאל בן מי זה הנער כלו׳ תדעו אם ישי אביו היה גבור חיל שבטוח על גבורת הבן כי אם הוא גבור בן גבור יוסיף אומץ ואבנר לא ידע כי זקן היה ישי בימים כמו שאמר והאיש בימי שאול בא באנשים והדרש כי נס על אביו היה יודע כי גבור היה כמו שאמרו זה ישי אבי דוד שיצא באכלוסא ונכנס באכלוסא אלא שאל אם מפרץ הוא אם מזרח לפי שדרשו בו הכוזיבי מלכו׳ דכתי׳ ויאמר שאול את דוד מדיו ואמרו מדיו כמדתו וכתיב בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם לפי׳ שאל אם מפרץ הוא אם מזרח׳ אם מפרץ הוא מלך יהיה׳ שהמלך פורץ לו דרך ועשה כרצונו׳ אם מזרח הוא יהיה אדם חשוב לשון אזרח אבל לא יהיה מלך׳ ואמר לו דואג עד שאתה שואל עליו אם הגון למלכות אם לא שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו דהא אתי מרות המואביה׳ ואמר לו אבנר עמוני ולא עמונית׳ מואבי ולא מואבית ואמר לו דואג א"כ ממזר ולא ממזרת ואמר לו טעמא כתיב על דבר אשר לא קדמו וגו׳ איש דרכו להקדים

ואשר אין דרכה להקדים ואם תאמר היה להם להקדים נשים לקראת נשים הוא כמו כלבטלה נתה מלך שמיטה ה׳ וכתוב ויאמרו אין היה שדה אשתקד ויאמר הם׳ בזה ל״

הנה שהמיתו שאול על אנשי המלחמה והנה נראה לישראל טוב הצלחתו ומנה המקום הסכימו לשום אותו למלך עליהם ולזה המנה שאמרו לו כל שבטי ישראל גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל ברוך אשר לו הכרו עליהם״

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁאַל אַתָּה בֶּן מִי זֶה הָעָלֶם׃ וּכְשׁוּב דָּוִד מֵהַכּוֹת אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֹתוֹ אַבְנֵר וַיְבִאֵהוּ לִפְנֵי שָׁאוּל וְרֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו שָׁאוּל בֶּן מִי אַתָּה הַנָּעַר וַיֹּאמֶר דָּוִד בֶּן עַבְדְּךָ יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֶל שָׁאוּל וְנֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד וַיֶּאֱהָבוֹ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ׃ וַיִּקָּחֵהוּ שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא וְלֹא נְתָנוֹ לָשׁוּב בֵּית אָבִיו׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן וְדָוִד בְּרִית בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כְּנַפְשׁוֹ׃ וַיִּתְפַּשֵּׁט יְהוֹנָתָן אֶת הַמְּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמַדָּיו וְעַד חַרְבּוֹ וְעַד קַשְׁתּוֹ וְעַד חֲגֹרוֹ׃

וַאֲמַר מַלְכָּא שְׁאַל אַתְּ בַּר מַן דֵּין עוּלֵימָא׃ וְכַד תָּב דָּוִד מִלְּמִקְטַל יָת פְּלִשְׁתָּאָה וּדְבַר יָתֵיהּ אַבְנֵר וְאַיְתְיֵהּ קֳדָם שָׁאוּל וְרֵישָׁא דִפְלִשְׁתָּאָה בִּידֵיהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ שָׁאוּל בַּר מַאן אַתְּ עוּלֵימָא וַאֲמַר דָּוִד בַּר עַבְדָּךְ יִשַׁי דְּמִבֵּית לָחֶם׃ וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם שָׁאוּל וְנַפְשָׁא דִיהוֹנָתָן אִתְחַבְּרַת בְּנַפְשָׁא דְדָוִד וְרַחְמֵיהּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשֵׁיהּ׃ וְדַבְּרֵיהּ שָׁאוּל בְּיוֹמָא הַהוּא וְלָא שַׁבְקֵיהּ לְמֵתַב לְבֵית אֲבוּהִי׃ וּגְזַר יְהוֹנָתָן וְדָוִד קְיָם בִּדְרָחֵים יָתֵיהּ בְּנַפְשֵׁיהּ׃ וְאַשְׁלַח יְהוֹנָתָן יָת מְעִילָא דַּעֲלוֹהִי וִיהָבֵיהּ לְדָוִד וּלְבוּשׁוֹהִי וְעַד סַיְפֵיהּ וְעַד קַשְׁתֵּיהּ וְעַד זַרְזֵיהּ׃

רד״ק

בן עבדך ישי בית הלחמי פי׳ בן נעשה
יח אני כי אבי נקרא בית הלחמי לפי דבריהם״ מקומו בית לחם שהיה איש מלחמה ויהי וגו׳ ונפש יהונתן השבה מן ריש ספרא עד הכא יונתן בר מן שמם לה וכתבו׳ שמבג הערלים הלא ויאמר יהונתן וגו׳ ומן הכא עד סוף ספרא יהונתן׳ ויתפשט יהונתן את המעיל פי׳ מן המעיל כמו הם יגשו את העד׳ ם אין כמו התפעל יונה׳ ואמ׳ כלשון התפעלת כרגן גדול ונמשכה רבה התפשט בגדיו והנה לו״

רלב״ג

וירמה שכרת יהונתן ברית עם דוד כי ראה אותו מלך עליהם כראותו טוב הצלחתו ולזה המנה נמה שיעשה שאמר יהונתן לדוד ידעתי כי מלך ת׳ תמלוך עליהם והקמה בידך ממלכת ישר׳ וגם שאול אבי ידע והסיר אותם לזאת הידיעה מה שייעד להם שמואל שלא תקום הממלכה לשאול״

רד"ק וייטב וגו' וגם בעיני עבדי שאול. הריבותי הזה רוצה לומר שלא קנאו בו עבדי שאול אעפ"י שהיה לו מעלה עליהם. ויהי בבואם בשוב. וכן בבוא ישראל מהמלחמה בשוב דוד מהכות את הפלשתי. לשור כת' בוו' וקרי ביו"ד וקם אח' כמשמ' ויונתן ת' והמחולות' פירוש טרס' ויו"ת לשבחא בחנגא' ובשלישים' כלי שיר שיש לו שלשה יתרים ויו"ת ובכלי צלצלין' ותענינה כמו ויען הם מדברים' הכה שאול באלפיו הפלשתים והרבה שלפלשתים כלו' שאול הכה אלפי' בפלשתים ודוד הכה רבבות' או פירושו עם אלפיו ועם רבבותיו כלו' כשהכה שאול בפלשתים הכה הוא לבדו כאלו עמו אלפים' ודוד לבדו הכה בפלשתים מכה גדולה כאלו עמו רבבות' ויחר לשאול וגו' ועוד לו אך המלוכה' ועוד לו אך המלוכה ועוד מה לו חסר שצריך להוסיף לו אך המלוכה אינו צריך עוד אלא המלוכה' רק' ועוד לו אך המלוכה ועוד מה נשאר שיתנו לו אלא המלוכה כלומ' לא נשאר דבר גדול שלא נתנו לו כדבריהן אלא שיהיה מלך ועל זה הדרך הוא התרגום' ומבתר כען לא אשתארת ליה אלהין מלכותא'

רלב"ג בשמחה ובשלישים' ענינו כמו הכלי שהתבאר לך שלישים והם דברים כפולים ומכובדים' ומן המאמרים הם היה אומרים הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו כאלו הם כבוד על מעלת דוד שהגיע למעלה ממעלת שאול'

וַיֵּצֵא דָוִד בְּכֹל אֲשֶׁר יִשְׁלָחֶנּוּ
שָׁאוּל יַשְׂכִּיל וַיְשִׂמֵהוּ שָׁאוּל
עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּיטַב בְּעֵינֵי
כָל הָעָם וְגַם בְּעֵינֵי עַבְדֵי שָׁאוּל׃
וַיְהִי בְּבוֹאָם בְּשׁוּב דָּוִד מֵהַכּוֹת
אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַתֵּצֶאנָה הַנָּשִׁים
מִכָּל עָרֵי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּר
וְהַמְּחֹלוֹת לִקְרַאת שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ
בְּתֻפִּים בְּשִׂמְחָה וּבְשָׁלִשִׁים׃
וַתַּעֲנֶינָה הַנָּשִׁים הַמְשַׂחֲקוֹת
וַתֹּאמַרְןָ הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָו
וְדָוִד בְּרִבְבֹתָיו׃ וַיִּחַר לְשָׁאוּל
מְאֹד וַיֵּרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה
וַיֹּאמֶר נָתְנוּ לְדָוִד רְבָבוֹת וְלִי
נָתְנוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אַךְ הַמְּלוּכָה׃

וּנְפַק דָוִד בְּכָל אֲתַר דִשְׁלַח
לֵיהּ שָׁאוּל מַצְלַח וּמַנְיֵהּ שָׁאוּל
עַל גַבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא וּשְׁפַר
בְּעֵינֵי כָל עַמָא וְאַף בְּעֵינֵי עַבְדֵי
שָׁאוּל׃ וַהֲוָה בְּמֵיעַלְהוֹן בַּד
תַּב דָוִד מִלְמִקְטַל יָת פְּלִשְׁתָּאָה
וּנְפַקָא נְשַׁיָא מִכָּל קִרְוֵי יִשְׂרָאֵל
לְשַׁבָּחָא בְּחִנְגַיָא לְקַדָמוּת
שָׁאוּל מַלְכָּא בְּתֻפִּין וּבְחֶדְוָא
וּבְמַצִלְתִּין׃ וְאַתִּיבָא נְשַׁיָא
דִמְשַׁבְּחָן וְאָמְרָא קְטַל שָׁאוּל
בְּאַלְפִין וְדָוִד בְּרִבְוָן׃ וּתְקֵיף
לְשָׁאוּל לַחֲדָא וּבְאִישׁ בְּעֵינוֹהִי
פִּתְגָמָא הָדֵין וַאֲמַר יְהַבוּ לְדָוִד
רִבְוָן וְלִי יְהַבוּ אַלְפַיָא וּמִבָּתַר כְּעַן לָא
אִשְׁתְּאָרַת לֵיהּ עוֹד אֱלָהֵין
מַלְכוּתָא׃

רד"ק עוין דוד כתיב בוו וקרי ביו"ד ושניהם אחד ופירושו מביטו בעין רעה ותרגו' כמין ית דוד" ויהי ממחרת. ותצלח ותעבור כמו וצלחו את הירדן' ותרגו' ושרת ויתנבא תרגו' ואשתטי כלו' היה מדבר דברי שטות" ויטל וגו' בדוד ובקיר' שיעברנו החנית

ויסב נקוד' ותרגו' ואתפרק בכותלא מן כרוח ברכרי ז"ל דאשתקיל ברוח כלו' דלי קדי ב ברוח שפירוש נקרבתו" וירא שאול כי היה לבד ויול הסרש נפלא נמהכ" ויסרהו שאול מעמו' שלא יהיה עמו תמיד בבית כמו שהיה אלא שיהיה יוצא ובא בעך העם"

ויהי שאול עון
את דוד מהיום ההוא
והלאה׃ ויהי ממחרת
ותצלח רוח אלהים רעה
אל שאול ויתנבא
בתוך הבית ודוד מנגן
בידו כיום ביום והחנית
ביד שאול׃ ויטל
שאול את החנית
ויאמר אכה בדוד
ובקיר ויסב דוד
מפניו פעמים׃ ויירא
שאול מלפני דוד כי
היה יהוה עמו
ומעם שאול סר׃
ויסרהו שאול
מעמו וישמהו לו
שר אלף ויצא ויבא
לפני העם׃

והוה שאול במין ית
דוד מיומא ההוא
ולהלן׃ והוה מיומא
דבתרוהי ושרת רוח
בישא מן קדם יי על
שאול ואשתטי בגו
ביתא ודוד מנגן בידיה
ביום ביומא ומורניתא
בידא דשאול׃ וארים
שאול ית מורניתא
ואמר אמחיניה בדוד
ואברזיניה בכותלא
ואסתחר דוד
מקדמוהי תרין זמנין׃
ודחיל שאול מן קדם
דוד ארי הוה מימרא
דיי בסעדיה ומעם
שאול רחיק׃ ואפניה
שאול מלותיה ומניה
ליה רב אלפא ונפק
ועאל קדם עמא׃

רלב"ג עוין את דוד. הרצון בו שהיה מביט אליו מבט שונא ומבקש
כל מעשיו בו להשחיתו לפי היכולת אם בלקיחת
התחבולות אם לבורא עליו באופן שלא יהיה דוד
נשמר ממנו' והנה היה התחלת הקנאה בו כשנא
רוח אלהים רעה
אל שאול והיה
מדבר כענין הנבואה
דברים מבולבלים
בשנעת הרוח הרעה'
והיה מנגן דוד
לנגן לפניו כדי
להסיר הרוח
הרעה ממנו והנה
היה מהתחלות
שאול שלקח החנית
בהמית בו והסב
להכות בו את דוד
בעת היותו מנגן
לפניו באופן ש
שיקרבנו כי אז לא
יהיה דוד נשמר
ממנו והנה עזר השם
את דוד ונשמר ממנו
בשנטה מפניו כי
אז הוברר לשאול
כי השם עם דוד
ומפני זה ויירא
ממנו והסירהו מעמו ויבא ויצא לפני העם ושמו
לשר אלף"

ויאמר שאול

רד"ק

ויאמר וגו׳ ושאול אמר בלבו אל תהי ידי בו פן יאשמוהו ותהי בו יד פלשתים לכך אמר לו והלחם מלחמות יי׳ ויאמר דוד וגו׳ ומי חיי כלו׳ מה חיי החשובים עד [illegible] החשובים ויקרים אבל הכבוד אין חייו חשובים ונכבדים מה הם החיים הוא החיות והדבר שיאמר בעבור מה כי לא יאמר מי אני על חיי המדבר משפחת אבי בישראל פי׳ ומי משפחת אבי בישראל ומי [illegible] במקום שמם ויתר כרס זרעית אבא בישראל כלומ׳ אין דבר גדול בישראל אלא ממשפחת אבי ומהידועה שבישראל׃

רלב"ג

וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַיהוָה עִמּוֹ׃ וַיַּרְא שָׁאוּל אֲשֶׁר הוּא מַשְׂכִּיל מְאֹד וַיָּגָר מִפָּנָיו׃ וְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֹהֵב אֶת דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד הִנֵּה בִתִּי הַגְּדוֹלָה מֵרַב אֹתָהּ אֶתֶּן לְךָ לְאִשָּׁה אַךְ הֱיֵה לִי לְבֶן חַיִל וְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת יְהוָה וְשָׁאוּל אָמַר אַל תְּהִי יָדִי בּוֹ וּתְהִי בוֹ יַד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׁאוּל מִי אָנֹכִי וּמִי חַיַּי מִשְׁפַּחַת אָבִי בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אֶהְיֶה חָתָן לַמֶּלֶךְ׃

וַהֲוָה דָוִד בְּכָל אָרְחָתֵיהּ מַצְלַח וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּיהּ׃ וַחֲזָא שָׁאוּל אֲרֵי הוּא מַצְלַח לַחֲדָא וּדְחִיל מִן קֳדָמוֹהִי׃ וְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה רַחֲמִין יָת דָּוִד אֲרֵי הוּא נָפֵק וְעָלֵיל בְּרֵישֵׁיהוֹן׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לְדָוִד הָא בְּרַתִּי רַבְּתָא מֵרַב יָתַהּ אֶתֵּן לָךְ לְאִתּוּ בְּרַם הֱוֵי לִי לְגִבַּר עֲבֵיד קְרָבִין וְאַגַּח קְרָבָא עַמָּא דַיְיָ וְשָׁאוּל אֲמַר לָא תְהֵי יְדִי בֵּיהּ וְיִתְמְסַר בִּידָא דִפְלִשְׁתָּאֵי׃ וַאֲמַר דָּוִד לְשָׁאוּל מַאן אֲנָא וּמַן חַיַּי בְּרַם זַרְעִית אַבָּא בְּיִשְׂרָאֵל אֲרֵי אֱהֵא חַתְנָא לְמַלְכָּא׃

והנה כוונת שאול היה להפיל את דוד ביד פלשתים והנה היה דוד מצליח מאד בכל דרכיו והיה השם עמו וזה הוסיף יראה לשאול מפני דוד מצורף לזה שכבר היה זה סבה את שכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד כי היה יוצא ובא לפניהם׃ וכראות שאול השתדל ויתן לו בתו [illegible] שהוא בלתי נמלט מהם שכבר בעת הלחמו עם גלית וחשב שיהיה כלו לקטלו מיד פלשתים כי התנה עמו שילחם מלחמות יי׳ בפלשתים׃ ומי משפחת אבי בישראל ירמוז שהרשאו בזה [illegible] ומי משפחת אבי בישראל והנה אמר זה מצד שהיה לו מעלות אישיות וכבה אמר שאול ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימין לגודל שאינו ראוי למלכה׃ והנה הראה דוד מצד הענוה מעלתו [illegible] במלך ואמר מי אנכי שאהיה ראוי להתחתן במלך כלו׳ אין [illegible] ושפל מאד׃ ומי חיי רוצה לומר מה חיי החשובים שאהיה ראוי לזה הלא הייתי רועה צאן ואיך יתכן שאלקח מאחרי הצאן לקחת בת המלך׃

רלב"ג ויהי בעת תת: ר"ל בעת שהיה קבוע הזמן שיתנה לדוד וידמה מזה הענין שלא קדשה דוד׳ בשתים תתחתן בי היום׳ ר"ל בשתי בנותיו לו תתחתן בי היום כי אתן לך אחת מהן והיא הקטנה כי הגדולה אי אפשר שאתן לך׳ ואחשוב שאמר לו זה מפני שסדר לו שיתן לו בתו לפי שהיה יתכן שיתן הגדולה כי היא ראויה יותר בזה כי לא יתכן לתת הצעירה לפני הבכירה׳ ואולם עתה שנתנה הגדולה לעדריאל המחולתי נתברר שלא יהיה הרצון בזה אלא שיתן לו אחת מבנותיו׃

ויהי בעת תת את מרב בת שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי לאשה׃ ותאהב מיכל בת שאול את דוד ויגדו לדוד וישר הדבר בעיניו׃ ויאמר שאול אתננה לו ותהי לו למוקש ותהי בו יד פלשתים ויאמר שאול אל דוד בשתים תתחתן בי היום׃

והוה בעדן דמטא אתיהיבת ית מרב בת שאול לדוד והיא אתיהיבת לעדריאל דמחולת לאתו׃ ורחמת מיכל בת שאול ית דוד וחויאו לדוד וכשר פתגמא בעינוהי׃ תוספתא והוה קסבר דקדושהא בטעות נינהו משום דמלוה הוא ואף מיכל מבתר דאנסב ליה אפקא מיניה בלא גט משום דסבר דקדושהא נמי מבפחות בשוה פרוטה קדשה ומאן דמקדיש מפחות משוה פרוטה לא קדיש ולא נסיב דוד לא אפסיק קליה מיניה דקסבר דעליא טפי משוה פרוטה נינהו משום דחזו לכלביה דשאול ולשונריה׃ ואמר שאול אתננה ליה ותהי ליה לתקלא ואתמסר בידא דפלשתאה ואמר שאול לדוד בחדא מן תרתין תתחתן בי יומא דין׃

רד"ק ויהי בעת תת׳ כתרגו׳ בעדן דמטא אתיהיבת מרב לדוד׳ כלו׳ כשהגיע הזמן שיתנה לו שאול ש שיתנה לו ונהפך הדבר ונתנה לעדריאל ודוד לא היו הקדושין נק׳ ויאמר וגו׳ בשתים תתחתן בי ה׳ כתרגו׳ בחדא מתרתין כלומר בה באחת מן השתים כמו שמפרש שם בחר לך אחד מהם וגו׳ וכן ויקבר בערי גלעד׳ ופירושו אעפ"י שאמרתי לך בשתי בנות ולא הזדמן הדבר שתהיה לך הראשונה אחת מהן תהיה לך בשנית היום ובאותה תתחתן בי היום׳ ודרש כי דוד מושך ידו מהתחתן לפי שהתלה בו בראשונה לפיכך הוצרך שאול לצוות את עבדיו שידברו אל דוד בלט שנאמר ויצו שאול את עבדיו וגו׳ ודברו אלו בלט׳ כלומר בסתר כמתכוונים מדעתם כדי שיראה כי דברי שאול אמת ולא דברי התולה׃ ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי שתיהן היו לדוד לנשים׳ ואחר מיתת מרב נשא מיכל׳ ועדריאל בעבירה נשא את מרב ויש שאמרו כי קדושי טעות היו לו לדוד במירב ובהתר נשאה עדריאל׃

ר"דק ויכרו עבדי שאול וגו' הנקלה כמו לשון נקלה על התחתן שהוא מקור וכן הקלה זאת תעשה לך עוכר אותי' אנכי' רש ונקלה תרגו' מסכן וקליל' רש שאין לי שאוכל לתת מוהר כראוי לבת מלך לפי' אמ' שאול לעבדיו כה תאמרון לדוד אין חפץ למלך במוהר ט' במאה ערלות פלשתים' ונקמה שאינו כדאי לקחת בת מלך" ויגידו עבדיו לדוד וגו' וישר הדבר' טוב שאיתן לבו' ויול הדבר כפשט' מ מקומכה' ולא מלאו הימים' הזמן שנתן לו שיביא לו מאה הערלות לא הגיע הזמן עד שהביא לך והביא לו מאותים"

ר"לבג וידמה שלא הקשה דוד בזה מהכל הענין כמו שקדם אלא שהכבר ה הכתוב וחשב שאול שתהיה הסבה שלא הקשה דוד בזה שירא מפלשתים ולזה צוה לעבדיו שידבר אל דוד בסתר ויודיעו שהמלך חפץ בו וכל עבדיו אהבוהו' כדי שיחשוב דוד שאין כוונת שאול להפילו ביד פלשתים' ואמר איש רש ונקלה' ר"ל ולזה לא אוכל לתת מוהר ומתן כראוי לבת המלך" וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך" ר"ל עם זה שהמוהר מ נמוח נקי" שישנו זה ויתגבר לשאול ה' עמו"

ויצו שאול אל עבדו דברו אל דוד בלאט לאמר הנה חפץ בך המלך וכל עבדיו אהבוך ועתה התחתן במלך: וידברו עבדי שאול באזני דוד את הדברים האלה ויאמר דוד הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה: ויגדו עבדי שאול לו לאמר כדברים האלה דבר דוד: ויאמר שאול כה תאמרו לדוד אין חפץ ל למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים להנקם באיבי המלך ושאול חשב להפיל את דוד ביד פלשתים: ויגדו עבדיו לדוד את הדברים האלה ויישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא מלאו הימים:

ופקיד שאול ית עבדוהי מלילו עם דוד ברז למימר הא אתרעי בך מלכא וכל עבדוהי רחמיך וכען אתחתן במלכא: ומלילו עבדי שאול קדם דוד ית פתגמיא ה האילין ואמר דוד הזעירא בעיניכון לאתחתנא במלכא ואנא גבר מסכן והדיוט: ואיתחויאו עבדי שאול ליה למימר כפתגמיא האלין מליל דוד: ואמר שאול כדין תימרון לדוד לא רעוא למלכא במוהרין אלהין במאה עורלת פלשתאי לאתפרעא בשנאי מלכא ושאול חשיב למימסר ית דוד בידא דפלשתאי: וחויאו עבדוהי לדוד ית פתגמיא האילין וכשר פתגמא בעיני דוד לאיתחתנא במלכא ולא שלימו יומיא:

לג ז

רד"ק ויקם דוד וגו' וימלאום למלך. הוא ואנשיו וימלאום עבדיו הם אשר שלח עם דוד לא הם אשר לפני המלך אך שלחם לו ביד עבדי שאול או ביד אנשי דוד כמשפט המוסר שמשלח אותו ביד אחר. ופי' וימלאום השלימום. כלומר כל המאתים השלימו לפניו:

וירא שאול וגו' ומיכל בת שאול אהבתהו. לפי' הוסיף לירא מפניו לב' דברים האחד שראה כי יי' עמו. ושני שמיכל בתו אהבתהו ולא יוכל לגרום לו מיתה על ידה ואפילו ידבר על מיתתו בפניה מיכל בתו תגלה לו: ויאסף וגו' לרא. כעלמה היוד פה' הפעל והאלף נכתב לפי' המבטא בכרי: ויצאו שרי פלשתים וגו' מדי צאתם. בכל זמן צאתם. וכן מדי עלותה בית יי' מדי חדש בחדשו מדי דברי בו והדומים להם: שכל דוד הצליח: וייקר שמו היה יקר בעיני כל השומעים שומעו ובדרש נתיקר שמו נתיקר שמו בה לרבה שכן שמעו פלשתים שנשא דוד אשה בתו של שרי פלשתים ואמרו כתו' בתורתם כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא כלך ויצאו עליהם ולא היו יודעים שדוד הכם ונוצחם:

וַיָּקָם דָּוִד וַיֵּלֶךְ הוּא וַאֲנָשָׁיו וַיַּךְ בַּפְּלִשְׁתִּים מָאתַיִם אִישׁ וַיָּבֵא דָוִד אֶת עָרְלֹתֵיהֶם וַיְמַלְאוּם לַמֶּלֶךְ לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וַיִּתֶּן לוֹ שָׁאוּל אֶת מִיכַל בִּתּוֹ לְאִשָּׁה: וַיַּרְא שָׁאוּל וַיֵּדַע כִּי יְהוָה עִם דָּוִד וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲהֵבַתְהוּ: וַיֹּאסֶף שָׁאוּל לֵרֹא מִפְּנֵי דָוִד עוֹד וַיְהִי שָׁאוּל אֹיֵב אֶת דָּוִד כָּל הַיָּמִים: וַיֵּצְאוּ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים וַיְהִי מִדֵּי צֵאתָם שָׂכַל דָּוִד מִכֹּל עַבְדֵי שָׁאוּל וַיִּיקַר שְׁמוֹ מְאֹד:

וְקָם דָּוִד וַאֲזַל הוּא וְגֻבְרוֹהִי וּקְטַל בִּפְלִשְׁתָּאֵי מָאתַן גַּבְרָא וְאַיְתִי דָוִד יָת עוּרְלַתְהוֹן וְאַשְׁלְמוּנוּן לְמַלְכָּא לְאִתְחַתְּנָא בְּמַלְכָּא וִיהַב לֵיהּ שָׁאוּל יָת מִיכַל בְּרַתֵּיהּ לְאִתּוּ: וַחֲזָא שָׁאוּל וִידַע אֲרֵי מֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדֵּיהּ דְּדָוִד וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל רְחִימְתֵּיהּ: וְאוֹסֵף שָׁאוּל לְמִדְחַל מִן קֳדָם דָּוִד עוֹד וַהֲוָה שָׁאוּל בְּעֵיל דְּבָבָא לְדָוִד כָּל יוֹמַיָּא: וּנְפַקוּ רַבְרְבֵי פְלִשְׁתָּאֵי וַהֲוָה בִּזְמַן מִפְּקַתְהוֹן אַצְלַח דָּוִד מִכָּל עַבְדֵי שָׁאוּל וּסְגִי שְׁמֵיהּ לַחֲדָא:

רלב"ג ותחת מאה ערלות פלשתים הביא לו מאתים להורות על טוב הצלחתו: ומיכל בת שאול אהבתהו. הנה זה היה גם כן מוסיף יראה לשאול כי זה מורה על טוב הצלחת המלוכה ועל כי המלוכה תהיה לו כי עם שהתחבר לבת שאול שאוהבת אותו עם כל זה נקשרה אהבתה בו עם שזה גם כן היה שכבר מה מונעת שאול מה מקריבת את דוד כדי שלא יכשיל לב בתו ושאר כי יתכן שהיא תגלה לדוד סודות אביה ויהיה מפני זה שמור מן הרעה אשר יחשוב לעשות לו: שכל מכל עבדי שאול. רל' שהצליח במלחמה יותר מכולם: וייקר שמו מאד. רל' שכל מי שהיה מזכיר שמו היה מזכירו בהדר ובכבוד רב:

רד"ק ואני אצא ועמדתי ליד אבי· פי' במקום אבי כלומר במקום שאוכל לדבר עמו תמיד· או פירושו ליד מקומו
ויהיה כמו אשר למלך נשען על ידו· ויתנ' ואקום לקדם אבא· ופי' בשדה אשר אתה שם כי היה דרכו של
שאול לצאת כל יום לשוח בשדה לפי' צוה יהונתן את דוד שיחבא· בשוח בשדה כדי שישמע את הדברים קטנים
שידבר עמו אביו בעברו ומה שאחזה והגדתי לך אם יהיה שלום תשמע את דבריו אבל אגיד לך מה שיענה
אותי· וישם את נפשו בכפו· תרגומו ומסר ית נפשיה כעל גב למיקטלה·

יט וידבר שאול אל יונתן בנו ואל
כל עבדיו להמית את דוד ויהונתן בן
שאול חפץ בדוד מאד ויגד יהונתן לדוד
לאמר מבקש שאול אבי להמיתך ועתה
השמר נא בבקר וישבת בסתר ונחבאת
ואני אצא ועמדתי ליד אבי בשדה אשר
אתה שם ואני אדבר בך אל אבי וראיתי
מה והגדתי לך וידבר יהונתן בדוד
טוב אל שאול אביו ויאמר אליו אל יחטא
המלך בעבדו בדוד כי לוא חטא לך וכי
מעשיו טוב לך מאד וישם את נפשו
בכפו ויך את הפלשתי ויעש יהוה
תשועה גדולה לכל ישראל ראית ותשמח
ולמה תחטא בדם נקי להמית את דוד
חנם וישמע שאול בקול יהונתן וישבע
שאול חי יהוה אם יומת ויקרא יהונתן
לדוד ויגד לו יהונתן את כל הדברים
האלה ויבא יהונתן את דוד אל שאול
ויהי לפניו כאתמול שלשום

ומליל שאול עם יונתן בריה
ועם כל עבדוהי למקטל ית דוד
ויהונתן בר שאול אתרעי בדוד
לחדא· וחוי יהונתן לדוד למימר בעי
שאול אבא למקטלך וכען אסתמר
כען בצפרא ותיתב בסתרא ותטמר·
ואנא אפוק ואקום לות אבא בחקלא
דאת תמן ואנא אמליל עלך פתגמין
תקנין קדם אבא ואחזי מה ואחוי לך·
ומליל יהונתן על דוד פתגמין
תקנין קדם שאול אבוהי ואמר ליה
לא יחטא מלכא בעבדיה בדוד ארי
לא חטא לך וארי עובדוהי תקנין לך
לחדא· ומסר ית נפשיה כעל נבב
לאתקטלא וקטל ית פלשתאה ועבד
יי פורקנא רבה לכל ישראל חזית
וחדית ולמה את חייב בדם זכאי
למקטל ית דוד מגן· וקביל שאול
למימר יהונתן וקיים שאול קיים הוא
יי אם יתקטיל· וקרא יהונתן לדוד וחוי
ליה יהונתן ית כל פתגמיא האלין
ואיתי יהונתן ית דוד לות שאול והוה
משמש קדמוהי כמאתמלי ומדקמוהי·

רד״ק

ויבקש שאול להכות בחנית בדוד ובקיר. כמו עד שיתקע. ויפטר מפני שאול. נסתלק מלפניו ונשמר מהחנית והכה בקיר. ויך את החנית בקיר. תקע אותו בקיר. נס וימלט. פי׳ נס בתחלה שעה ר״ל ברח ונמלט בלילה הוא כמו שאמר כי הגידה לו מיכל אשתו כי אם אינך ממלט להמיתו בלילה. וישלח שאול מלאכים וגו׳ לשמרו ולהמיתו. לשמרו שלא יצא מן הבית ויברח. ולהמיתו בבקר כי לא היה ממית אותו בלילה בפני אשתו אלא השגיחו עליו אלא בבקר וימיתוהו.

ותוסף המלחמה להיות ויצא
דוד וילחם בפלשתים ויך בהם
מכה גדולה וינסו מפניו: ותהי
רוח יהוה רעה אל שאול והוא
בביתו יושב וחניתו בידו ודוד
מנגן ביד: ויבקש שאול להכות
בחנית בדוד ובקיר ויפטר מפני
שאול ויך את החנית בקיר ודוד
נס וימלט בלילה הוא:
וישלח שאול
מלאכים אל בית דוד לשמרו
ולהמיתו בבקר ותגד לדוד ם
מיכל אשתו לאמר אם אינך
ממלט את נפשך הלילה מחר
אתה מומת:

ואוסיפת עוד קרבא למהוי
ונפק דוד ואגיח קרבא כ
בפלשתאי ומחא בהון מחא
סגיאה ואפכו מן קדמוהי והות
רוח בישא מן קדם יי על
שאול והוא בביתיה יתיב
ומורניתיה בידיה ודוד מנגן
בידיה ובעא שאול למימחי
במורניתא בדוד ולמברזא
בכותלא ואתפטר מן קדם
שאול וקבעית מורניתא
בכותלא ודוד ערק ואשתזיב
בליליא הואי ושלח
שאול אזגדין לות בית דוד
למטריה ולמקטליה בצפרא
וחויאת לדוד מיכל אתתיה
למימר אם ליתך משזיב ית
נפשך בליליא מחר את מתקטל:

רלב״ג

ויפטר וגו׳ ויך את החנית בקיר. ר״ל שנסתלק מלפניו בעת זורקו אחר החנית להכות את דוד והכה החנית בקיר ולא נגע בדוד והנה עשה זה כמו ענין כי עם היותו מנגן והיה נשתדל שיהיו ידיו מזומנות כראוי נסתלק מן מפניו אחר זריקתו החנית אליו. ולפי שנגלה לדוד כי כוונת הרעה מאת שאול להמיתו נס לביתו. לשמרו ולהמיתו בבקר ר״ל לשמרו שלא יצא משם כדי שיוכלו להמית אותו אלו בבקר להמיתו אם צוה שאול אם צוה א׳ מעבדיו באופן שיתאמת שאול שהרג את דוד. ולזה לא צוה למלאכים שימיתוהו כי ירא פן יעשה עמהם דוד בהתחבולה לימלט נפשו בכל מה מן התחבולות עם שהבין רצה שאול לעשות זה בסתר כי חשש היה שיהיה להרוג את דוד על לא חמס בכפיו. ולזה השתדל בתחלה להכותו בחנית בהיותו מנגן כדי לנפשו שלא יתפרסם זה לזולתו וזה נ״ל בעת רוח אלהים רעה מבעתתו שאם יודע הדבר יהיה התנצלות לשאול מבלי הלשנו או שיפילהו ביד פלשתים כי בזה לא יחשדוהו אחד מהאנשים.

רד"ק ותרד מיכל את דוד בעד החלון. שהפתח לא יכול לצאת מפני השומרים והיה לבית חלון מצד אחר שלא ראו אותו השומרים כשהוא ירד מן החלון. בדרש הילך ברח דוד ר' אבא ור' אבין ר' אבא אומר שני שערים היו לו לביתו של דוד אחד גדול ואחד קטן ושמרו אותו מן השער הגדול ויצא בשער הקטן. ור' אבין אומר שער אחד לבדו היה לו ועמדו להם על השער מה עשתה מיכל שלשלה את דוד בעד החלון. ותקח מיכל וגו' את התרפים תרגום צלמניא והם עשויים כדמות גוף אדם לפי שמה אותם במטה שידמה שדוד שוכב שם ובמקום ראשו שמה כביר העזים שידמה לשער ראש אדם ופי' כביר העזים כר עשוי משער העזים ות"י כודא דעזיא. וכן אומר בדרש ותכנה זו יין שתית דוד על המטה ר"ל מעשר העזים והיה השער למעלה לפי שמה אותו במקום ראשו. ועמן התרפים י"מ כי הם ע"ז כמו התרפים אשר ללבן שגנבתם רחל ולכן היה שבר ע"ז כמו שאמר למה גנבת את אלהי ואלה אלה שהיו בבית דוד ע"ז. וי"א שהוא כלי הנחשת שעשוי לדעת חלקי השעות ויראו בהם העתידות כמשפט המזלות וזה יתכן בדבר לבן. אבל בדבר מיכל הוא קשה לפרש אך שמה אותם במטה במקום דוד ואותו הכלי איננו בתבנית הצורה. והחכם ר' אברהם ן' עזרא ז"ל כתב כי התרפים הם על צורת בן אדם והיא עשויה לקבל כח עליונים. והעד שהתרפים כן התרפים ששמה מיכל במטה עד שחשבו שומרי הבית שהם דוד אל המטה כמו על המטה. וכן אל ההרים לא אכל.

ותרד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט: ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד:

ושלשלת מיכל ית דוד מן חרכא ואזל ואשתזיב: ונסיבת מיכל ית צלמניא ושויאת על ערסא וית נודא דעזי שויאת איסדוהי וכסיאת בלבושא:

רלב"ג בעד החלון. אחר שהשומרים היו אצל הפתח שיכנסו בו לבית דוד והחלון היה בכותל אחר מהבית ומשם הורידה אותו מיכל כדי שימלט. ולקחה התרפים ושמה אותם על המטה שידמה שהיה שוכב במטה. ושמה כביר העזים עשוי משער עזים והיו בו שערות שמה מראשותיו להטעות הבאים שם וימצאו במקום ההוא וידמה להם מפני השערות שיהיה שם דוד ואחר זה כשהם כנגד כביר העזים בכורות כסה דוד ראשו לשומרו מהקרירות בעת השינה עם שזה יהיה סבה שלא יוכר להם שלא היה שם דוד במטה אם לא אחר שיגלו זה הכר ובין כך ובין כך יתכן שימלט דוד ויתרחק. ואחשוב שעשתה זה מיכל שאם יבקשוהו בבקר לקרוא לו שתפתח להם יוכל לראותם כשתראה להם שהוא במטה ותאמר להם שהוא חולה כדי שיהיה לדוד מן הפנאי יותר להתרחק.

רד"ק ויאמר שאול אל מיכל וגו' הוא אמר אלי וגו' אותה מסרתם כדי לפייס אביה שלא יחרה עליה על ששלחתו׃ ודוד ברח וגו' וישבו בנוית כתוב בוי"ו קודם היו"ד ונקרי יו"ד קודם הוי"ו וכתיב וקרי שוים בטעם כי בין שתהיה היו"ד קודם הוא"ו או הוא"ו קודם היו"ד אחד הוא׳ והוא מלשון נוה׳ והנה המקום הזה נקרא נוית בעבור הנקראת רמה׳ לפיכך אמר בנוית ברמה׳ כלומר אשר ברמה׳ או היה זה המקום חוץ לעיר ה הנקראת רמה קרוב לה כנגדה ואמר ברמה כמו ויהי בהיות ׳ יהושע ביריחו׳ וזה הנכון לפי׳ אמר וילך הוא ושמואל וישבו בנוית והיה זה המקום לבד הנביאים שהיו יושבים שם ׳ ולומדים לפני שמואל הנביא׃ בית אולפנא׃ ורז"ל אמרו מה ענין נוית אצל רמה אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם

וישלח שאול מלאכים
לקחת את דוד ותאמר
חלה הוא׃ וישלח
שאול את המלאכים
לראות את דוד
לאמר העלו אתו ב
במטה אלי להמיתו׃
ויבאו המלאכים והנה
התרפים אל המטה
וכביר העזים
מראשתיו׃ ויאמר
שאול אל מיכל למה
ככה רמיתני ותשלחי
את איבי וימלט
ותאמר מיכל אל
שאול הוא אמר אלי
שלחני למה אמיתך׃
ודוד ברח וימלט ויבא
אל שמואל הרמתה ויגד
לו את כל אשר עשה
לו שאול וילך הוא
ושמואל וישבו בנוית׃

ושלח שאול אזגדיא
למדבר ית דוד ו
ואמרת מכרע הוא ׃
ושלח שאול ית
אזגדיא למסער ית
דוד למימר אסיקו ׳
יתיה בערסא לותי
למקטליה ׃ ואתו
אזגדיא והא צלמניא
על ערסא ונורא דעזיא
איסדוהי ואמר שאול
למיכל למה כדין ש
שקרת בי ושלחת ית
בעיל דבבי ואשתזיב
ואמרת מיכל לשאול
הוא אמר לי שלחיני
למא אקטלינך ׃ ודוד
ערק ואשתזיב ואתא
לות שמואל לרמתא
וחוי ליה ית כל דעבד
ליה שאול ואזל הוא
ושמואל ויתיבו בבית
אולפנא ברמתא ׃

רלב"ג והנה עם כל זה צוה שאול שיעלוהו אליו במטה אשר הוא בה להשקיטו בהריגתו והשליחו המלאכים המטה אשר היה בה דוד לפי מחשבותם וכאשר ראתה המטה אבל שאול התברר לו כי לא היה שם דוד אבל היו התרפים במטה והיה כביר העזים למראשות התרפים והנה התרפים היו על צורת בני אדם נעשות בשעור ידועה אצלם והיו חושבים שהעתידות הקורא השגחה הנה ההיות בדרך ש שהיה מתבודד מכח אחד הכחות הנפש בדרך שיקבל בה ענין כמו שיקבל הקוסם הכח הנכון הנשגב הנה תהיה התעוררות לפי מחשבותיהם ובבר בארנו בגודל ה האותות מהאמרון מה שסבר התרפים ענין כתרפים ואמנם ותרפים הסבר׳ וישבו בנוית׳ אמרו שהוא בית המדרש לבני הנביאים אצל עיר הרמה שהיה יושב בה שמואל׃

רד"ק וישלח שאול וגו' וירא הגדול שבמלאכים או כל אחד ואחד מהם· להקת· כמו קהלת· ותרגומו סיעת ספריא ר"ל התלמידים תלמידי החכמים נקראים סופרים· נבאים· תרגומו משבחים· כלומר היו אומרים שירות ותושבחות לאל ברוח הקדש ואיפשר שהיו מתנבאים עתידות הרוצות בזמנים· עומד נצב עליהם· עומד שהיה עומד על רגליו· נצב· מלמד אותם· כמו נצב על הקוצרים ממונה על הסוסים ורותסיה יעשו וכן נצב על עבדי שאול גדול וממונה עליהם· וכן ת' קאים מאלף עליהון· וילך גם הוא וגו' אשר בשכו· שם מקום· ולא נודע אם כמשמעו וכמוהו הקרקר שוכה· וילך· ובדרך היה עליו רוח אלהים וילך הלוך ויתנבא עד באו בנוית ברמה·

רלב"ג להקת הנביאים נבאים· ר"ל קהלת הנביאים מתנבאים דברים העתידים· נצב עליהם· ר"ל מנהלם· והנה זאת ההשפעה היתה מן רוח הקדש כמו שיתנבאו הקוסמים על מה שהם וכאלו הם השפיע שמואל מן הרוח אשר עליהם ונתנבאו מלאכי שאול הדברים העתידים והשמים והארצים· וגם שאול התנבא כמו שאמר שם·

ויגד לשאול לאמר הנה דוד בנוית ברמה· וישלח שאול מלאכים לקחת את דוד וירא את להקת הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם ותהי על מלאכי שאול רוח אלהים ויתנבאו גם המה· ויגדו לשאול וישלח מלאכים אחרים ויתנבאו גם המה ויסף שאול וישלח מלאכים שלשים ויתנבאו גם המה· וילך גם הוא הרמתה ויבא עד בור הגדול אשר בשכו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בנוית ברמה· וילך שם אל נוית ברמה ותהי עליו גם הוא רוח אלהים וילך הלוך ויתנבא עד באו בנוית ברמה·

ואתחוי לשאול למימר הא דוד בבית אולפנא ברמתא· ושלח שאול איזגדין למדבר ית דוד וחזו ית סיעת ספריא משבחין ושמואל קאים מאליף עליהון ושרת על איזגדי שאול רוח נבואה מן קדם יי ושבחו אף אינון· וחויאו לשאול ושלח איזגדין אוחרנין ושבחו אף אינון ואוסיף שאול ושלח איזגדין תליתאין ושבחו אף אינון· ואזל אף הוא לרמתא ואתא עד גובא רבא די בשכו ושאיל ואמר היכא שמואל ודוד ואמר הא בבית אולפנא ברמתא· ואזל לתמן לבית אולפנא דברמתא ושרת עלוהי אף הוא רוח נבואה מן קדם יי ואזל מיזל ומשבח עד דאתא לבית אולפנא ברמתא·

רד"ק ויפשט גם הוא בגדיו. י"א בגדי מלכות ללבוש בגדי התלמידים. ויתכן לומר שהנביאים האחרים פשטו בגדיהם כי גם הוא רצה וטעם זה היה כשבא הנבואה על האחרים נטלו הרגשותיו ויפול הארץ כמו שאמר בבלעם נופל וגלוי עינים. ופי' בדמות אחר ה היית נרדם על פניו ופי' ארצה ופעמים יקרא לו שיפשיט בגדיו מפני רוב בטול הרגשותיו ה הנפשיות ונשאר בכח השכל. ויפל ערום. ת"י ונפל ברשן ולא מנחתו לו קבר ויש ה הפירושים כתב [illegible] כתרגו' שמעתו בשם ר' [illegible] שמע מפי ערום אחד ברשו בלשון ערב [illegible] על כן יאמרו הגם שאול בנביאים. כמו שאמר למעלה על כן היה למשל הגם שאול בנביאים.

רלב"ג ופשיטת הבגדים והפילו ערום היה מחוזק ההתבודדות נמשכת עם שלא היו מרגישים בעצמם שהם פושטים. והתמיד זה לשאול כל היום ההוא וכל הלילה כדי שיוכל דוד להמלט אז מיד שאול. ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר האחד אין זאת יתכן שהדבר הזה שהיה שאול רודף דוד להרגו לא יהיה כי אם נסבה הרוח רעה שמבעתתו אך בהיות שאול בדעתו השלם לא היתה כוונתו להרע לדוד כי כבר נשבע לשאול חי ה' אם יומת׃

ויפשט גם הוא בגדיו ויתנבא גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כל היום ההוא וכל הלילה על כן יאמרו הגם שאול בנביאם׃
כ ויברח דוד מנוית ברמה ויבא ויאמר לפני יהונתן מה עשיתי מה עוני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי׃ ויאמר לו חלילה לא תמות הנה לו עשה אבי דבר גדול או דבר קטן ולא יגלה את אזני ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר הזה אין זאת׃

ושלח אף הוא לבושוהי ושבח אף הוא קדם שמואל ונפל ברשן כל יומא ההוא וכל ליליא על כן יימרון האף שאול בספריא׃
כ וערק דוד מבית אולפנא דברמתא ואתא ואמר קדם יהונתן מה עבדית מה חובי ומה סורחני קדם אבוך ארי בעי למקטלי׃ ואמר ליה חס לא תמות הא לא יעביד אבא פתגם רב או פתגם זעיר ולא יחוי לי ומה דין כס אבא מני ית פתגמא הדין לית דא קיימא׃

ויברח דוד כשראה שהיה שאול מתנבא ברח לו. **ויאמר** לו חלילה. יש לשאול היאך היה מתנבאים על שקר ואיך אמר ולא יגלה את

לומר ואם לא עשה הכל היה רודפו ומבקש את נפשו אלא היה חושב יהונתן שלא היה כל כך אביו להמיתו אחר שנשבע לו חי יי' אם יומת ומה שהיה מטיל לו החנית אחר השבועה ומה ששלח לביתו לשמרו ולהמיתו ומה שהלך אחריו עד נוית ברמה להמיתו היה חושב יהונתן כי מפני רוח רעה שהיתה מבעתתו היה רוצה להמיתו בעוד שהיתה בו הרוח רעה כי לא היתה לו רוח רעה אלא לעתים כמו שאומר והיה בהיות רוח אלהים רעה אל שאול וכן לא ראינו שהיה רוצה להמיתו אחר השבועה אלא בהיות עליו רוח רעה. לפי היה מכשיר יהונתן כי היה יכול להשמר ממנו בהיותה עליו רוח רעה ואעפ"י שהיה לו לבנן. לפיכך בעת ההיא אעפ"כ היה יכול להשמר ממנו שלא יעמוד מימינו ושאול היה כל כך להמיתו נשכח לא עם רוח רעה אלא שלא היה מראה זה מפני השבועה שנשבע ליהונתן או כדי שלא יעניש יהונתן כמו שאמר לדוד והגידו לדוד מעבדי שאול האוהבים אותו. כי כלב שאול להמיתו כי גלה לפניו והסתיר מיהונתן לפי נשבע דוד ויאמר חי יי' וחי נפשך כי כפשע ביני ובין המות. ונראה כי החזירו יהונתן לפני אביו אחר מעשה שזה והיה כשלשום אתמול שלשום כמו שאמר ויבא יהונתן את דוד עם המלך לאכול בחדש מיום לשבת כשלשום יום יום ואעפ"כ היה ירא דוד ויאמר ליהונתן כי בזה ימצא הדבר אם יפקדהו כשלא יהיה שם ויאמר טוב שלום לעבדך כלומר כי שקר דברו אלא הדברים אך הטיב לבבו. אלו.

רד"ק

וישבע עוד דוד ויאמר ידוע ידע אביך וגו' כפשע. ופירוש כפשע כ' דבר מועט כמו פסיעה והוא מצעד הרגלים וכן ת' ארי כפסעא חדא ביני ובין מותא ובדרש כפסיעה אחת שנפטרתי מפניו כשלתי והכה החנית בקיר ובאותה פסיעה נצלתי מן המות.

וַיִּשָּׁבַע עוֹד דָּוִד ו וַיֹּאמֶר יָדֹעַ יָדַע אָבִיךָ כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וַיֹּאמֶר אַל יֵדַע זֹאת יְהוֹנָתָן פֶּן יֵעָצֵב וְאוּלָם חַי יְהוָה וְחֵי נַפְשֶׁךָ כִּי כְפֶשַׂע בֵּינִי וּבֵין הַמָּוֶת׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל דָּוִד מַה תֹּאמַר נַפְשְׁךָ וְאֶעֱשֶׂה לָּךְ׃

וְקַיֵּים עוֹד דָּוִד וַאֲמַר מִידַע יָדַע אֲבוּךְ אֲרֵי אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וַאֲמַר לָא יִדַּע דָּא יְהוֹנָתָן דִּילְמָא יִתְנְסֵס וּבְרַם קַיָּים הוּא יְיָ וְחֵי נַפְשָׁךְ אֲרֵי כְּפִסְעָא חֲדָא בֵּינִי וּבֵין מוֹתָא׃ וַאֲמַר יְהוֹנָתָן לְדָוִד מָה דְּרָעֲיָא נַפְשָׁךְ וְאַעְבֵּיד לָךְ׃

רלב"ג

כפשע ביני ובין המות. ר"ל שישאר מועט כאלו תאמר פסיעה אחת ורמ"ז מה שקרה בעת שהיה דוד מנגן לפניו כי לולא נטה מפניו מעט הכהו בחנית.

רד״ק ויאמר דוד וגו׳ הנה חדש מחר יום ראשון מהחדש. וכיון שהיתה לאכול בשלחן יתכן כי שהוא יום ר״ח ובאים כל האוכלים לאכול בשלחן יחד כמו יום טוב. ואשב ישבתי לשון הווה הוא רגיל ואמר לשבת עם המלך תמיד לאכול בשלחנו. ושלחתני מעתה ונסתרתי בשדה עד הערב השלישית: עד הערב השלישית. פי׳ עד עת ערב של יום שלישי ולא אחר יום של האוכלים ויפקד מושבו ויאמר המלך עלו מה לא בא כן אמר לו ממחרתו ויום השלישית לשון

רלב״ג ואנכי ישוב אשב וגו׳ כמו היום הזה ולזה ירמוז המלך שיחשוב שם וישאל מה הסבה לזאת: עד הערב השלישית הוא ערב יום החדש השני כי הוא שלישית לערב החדש ר״ל זבח הימים שם לכל המשפחה יתכן שעל דבר זה עשה השם לחם שהיו עושים שנה בשנה ביום החדש זבחי שלמים וזה היה נקרא זבח לכל המשפחה:

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־יְהוֹנָתָן
הִנֵּה־חֹדֶשׁ מָחָר וְאָנֹכִי יָשֹׁב־
אֵשֵׁב עִם־הַמֶּלֶךְ לֶאֱכוֹל ו
וְשִׁלַּחְתַּנִי וְנִסְתַּרְתִּי בַשָּׂדֶה עַד
הָעֶרֶב הַשְּׁלִשִׁית׃ אִם־פָּקֹד
יִפְקְדֵנִי אָבִיךָ וְאָמַרְתָּ נִשְׁאֹל
נִשְׁאַל מִמֶּנִּי דָוִד לָרוּץ בֵּית־
לֶחֶם עִירוֹ כִּי זֶבַח הַיָּמִים שָׁם
לְכָל־הַמִּשְׁפָּחָה׃ אִם־כֹּה יֹאמַר
טוֹב שָׁלוֹם לְעַבְדֶּךָ וְאִם־חָרֹה
יֶחֱרֶה לוֹ דַּע כִּי־כָלְתָה הָרָעָה
מֵעִמּוֹ׃ וְעָשִׂיתָ חֶסֶד עַל־עַבְדֶּךָ
כִּי בִּבְרִית יְהוָה הֵבֵאתָ אֶת־
עַבְדְּךָ עִמָּךְ וְאִם־יֶשׁ־בִּי עָוֹן
הֲמִיתֵנִי אַתָּה וְעַד־אָבִיךָ לָמָּה־
זֶּה תְבִיאֵנִי׃

וַאֲמַר דָּוִד לִיהוֹנָתָן
הָא יַרְחָא מְחַר וַאֲנָא אִסְחַרָא
אַסְחַר עִם מַלְכָּא לְמֵיכַל
וְתִשְׁלְחִינַנִי וְאִיטְמַר בְּחַקְלָא
עַד עִידָן רַמְשָׁא דְיוֹמָא
תְלִיתָאָה׃ אִם מִבְעָא יִבְעֵינַנִי
אֲבוּךְ וְתֵימַר אִשְׁתְּאָלָא א
אִשְׁתְּאֵיל מִנִּי דָוִד לְמֵיזַל
לְבֵית לֶחֶם קַרְתֵּיהּ אֲרֵי שֵׁירוּת
נִכְסַת קוּדְשַׁיָא יוֹמָא דֵין תַּמָּן
לְכָל זַרְעִיתָא׃ אִם כְּדֵין יֵימַר
טַב שְׁלָם לְעַבְדָּךְ וְאִם מִתְקַף
יִתְקוֹף לֵיהּ דַּע אֲרֵי גְמִירָא ב
בִישְׁתָּא מִנֵּיהּ׃ וְתַעְבֵּיד טִיבוּ
עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי בִקְיָמָא דַייָ
אַעֵילְתָּא יַת עַבְדָּךְ עִמָּךְ וְאִם
אִית בִּי חוֹבָא וּקְטוֹלְנִי אַתְּ וּלְוַת
אֲבוּךְ לְמָה דְנַן תַּעֲלִנַנִי׃

נקבה על הערב וכן ת״י עד עידן רמשא דיומא תליתאה: אם פקד יפקדני וגו׳ נשאל נשאל. רשות שאל ממני. זבח הימים היה מנהגם לעשות זבח שלמים בכל משפחה יום בשנה וכן נאמר בהלקנה לזבח לה׳ את זבח הימים ואת נדרו: אם כה יאמר טוב. שלא יחרה לו שלום לעבדך אין כלתה הרעה. ואם חרה יחרה לו זהו סימן לו כי רמז הרעה כי כלתה הרעה סוף דבר מחשבה רעה יש לו עלי: ועשית חסד על עבדך כמו עם עבדך וכן ת״י וכן ויבאו האנשים על הנשים נקה ארם על אפרים:

רד"ק חלילה לך. פי' חלילה לך מלחשוב כזה שאדע שכלתה
הרעה מעמו ולא אותה אגיד לך׃ ויאמר דוד
מי יגיד לי. במקום אשר תאמר שם פי' אם טוב יענך או
אם יענך קשה ומסוף הפסוק למדנו חסרון ראשיתו וכמוהו רבים
אשר הבאנו ורבים מעשיות ופי' מה כמו אם או פי' הקשה שיענך
מה יהיה אם
לנרשם א"ם
להיותם ויתן או
דילמא ופירוש
קשה אמירה קשה
וכן ועשיר יענה
עזות׃
ויאמר יהונתן
אל דוד
יי' אלהי
ישראל לשון ש
שבועה כעת
מחר השלישית
מחר כעת הזאת
אחקרנו והשלישית
על העת כלומר
העת הזאת של יום
השלישי ר"ל מחר
יאמר בקירוב
ובריחוק ויונתן
תרגם כעדנא
הדין מחר או
ביומא תליתאה
לא אז אשלח אליך בתמיהה׃ כי יעשה יי'

רלב"ג חלילה לך. ר"ל חלילה לך
מלחשוב אותי כזה שאדע
שתמות ... אבי כי כדברי אם אדע
כלתה הרעה מעם אבי לבוא עליך אגיד
לך כדי שתמלט׃ ויאמר דוד מי יגיד לי
או מה יענך
אביך קשה. ר"ל
מי יגיד לי אם
הרע יהרג לי כדי
שאשתדל להמלט
ממנו או מה
יענך קשה ש
יוכר מהדברים
הקשים הרע מכוונתו
או ירצה בזה והוא
הנכון מי יגיד לי
אם יאמר טוב
כדי שלא אסתר
ממנו ולא אברח
כנגדו או מי יגיד
לי אם הרע יהרג
לי ויענך אביך
קשה מה יהיו
הדברים הקשים
קשי' כדי שאתנהג
בזה לפי הראוי׃
לכה נלך השדה׃
היתה עצתו שילכו כדי שיוכלו לדבר שם בכל
רצונם כי שם יראום שניהם ולא יראו זרים
בהיותם בבית או חוץ לשער׃

ויאמר יהונתן חלילה
לך כי אם ידע אדע כי
כלתה הרעה מעם אבי
לבוא עליך ולא אתה
אגיד לך׃ ויאמר דוד
אל יהונתן מי יגיד לי
או מה יענך אביך
קשה׃ ויאמר יהונתן אל
דוד לכה ונצא השדה
ויצאו שניהם השדה׃
ויאמר יהונתן אל דוד
יהוה אלהי ישראל כי
אחקר את אבי כעת
מחר השלשית והנה
טוב אל דוד ולא אז
אשלח אליך וגליתי
את אזנך׃

ואמר יהונתן חס לך
ארי אם מידע אידע
ארי גמרא בשתא מן
אבא למיתי עלך ולא
יתה אחוי לך׃ ואמר
דוד ליהונתן מאן יחוי
לי או דלמא יתבינך
אבוך פתגמין קשין׃
ואמר יהונתן לדוד
איתא ונפוק לחקלא
ונפקו תרויהון לחקלא׃
ואמר יהונתן לדוד
יי' אלהא דישראל
ארי אבדוק ית אבא
בעדנא הדין מחר או
ביומא תליתאה והא
פתגמין תקנין ם
מתאמרין על דוד
ולא מכען אשלח
לותך ואחוי לך׃

נ א

255

רד"ק אם ייטיב את אבי להרעך אותך לא אגלה לשלחך אלא יודע לך מקום שתהיה שם וגליתי את באזני את אזנך ויהי יי' עמך כאשר היה עם אבי בדברי המלוכה יהיה עמך שתמלוך על אויבך כמו שהיה עמו׃ **ולא** אם עודני חי ולא אחר ממך אם עודני חי כשתמלוך כי איני ירא שלא תעשה עמי חסד יי' ולא אמות כי ידעתי כי חסד תעשה עמי ורש"י ז"ל כתב בענין אחר ולא אם עודני חי וגו' לשון בקשה כמו ולא יותן נא לעבדיך ולא יהיה זה ממשמעו אלא אחי ולא תעשה לי טובה בעודני חי אשר תעשה חסד יי' עמי בטרם אמות ויהיה החסד שלא תכרית את חסדך מעם ביתי בזאת תכרית לו ברית בחייו ומה שאמר חסד יי' כי בברית יי' בא כמו שמקום שכרתו ברית כמו שאמר ויכרות יהונתן ודוד ברית ואמר לו דוד כי בברית יי' הבאת את עבדך וזהו ברית יי' שאמרו בכרתם ברית יי' יהיה עד בינו ובינך לעולם וזה הדבר אני שואל ממך שלא תכרית חסדך מעם ביתי עד עולם שנא' ולא תכרית את חסדך מעם ביתי וגו'׃ **ולא** תכרית את חסדך וגו' ולא בהכרית יי' כלומר אפי' בהכרית יי' את אויבי דוד איש מעל פני האדמה עד שלא ישאר אחד מהם לא תכרית את ביתי לפי שממשפחתי אני מכלל אויבי דוד׃

רלב"ג ולא אם עודני חי ר"ל אומר ירא אם עודני חי בהיותך מולך שלא תעשה עמי חסד יי' ולא אמות וגם אחרי אומר ירא שתכרית חסדך מעם ביתי עד עולם׃ ולא בהכרית ולא בעת שיכרות השם את אויבי דוד מעל פני האדמה אומר ירא שתכרית חסדך מעם ביתי שהוא ממשפחת אויבי דוד׃

כדין יעביד יי ליהונתן וכדין יוסיף ארי גמרא מן אבא למיתי בישתא עלך ואחוי לך ואשלחינך ותהך לשלם ויהא מימרא דיי בסעדך כמא דהוה בסעדיה דאבאי ולא עד דאנא קיים ולא תעביד עמי טיבו מן קדם יי ולא אמות ולא תפסוק ית טיבותך מן אנש ביתי עד עלמא ולא כד ישיצי יי ית שנאי דדוד גבר מעל אפי ארעא

כה יעשה יהוה ליהונתן וכה יסיף כי ייטב אל אבי את הרעה עליך וגליתי את אזנך ושלחתיך והלכת לשלום ויהי יהוה עמך כאשר היה עם אבי ולא אם עודני חי ולא תעשה עמדי חסד יהוה ולא אמות ולא תכרית את חסדך מעם ביתי עד עולם ולא בהכרת יהוה את איבי דוד איש מעל פני האדמה׃

רד"ק ויכרות יהונתן עם בית דוד· אחר שבקש יהונתן מאת דוד שיהיה בריתו עם ביתו כרת גם הוא בריתו לבניו בריתו עם בית דוד וקם נשיו ובניו ובית דוד גם כן כל זמן שתמשך מלכות. אמר ש שיהיה בריתו עם בית דוד לשמרו ופי' ייי' פי' ובקש יי' בריתו זו מיד א אויבי דוד פרש הכתוב ופרשו כנוי' ש מיד אויבי דוד כשהיו קוראים ש מיד דוד ר"ל תפרוש יבקש הק"בה מיד דוד כשיעבור על הבריתו והשמיר מופסקת אותה ובזה יתהלכו ה הדבר יבקש בה קול ואמרו ירבעם ורחבעם יחלקו המלכות ותרג' ו ויתפרע לנא יי' מיד שנאי דוד·

רלב"ג ויכרות יהונתן גם כן ברית עם בית דוד ר"ל שאין בריתו עם דוד לבד אבל עם בית דוד בכללם לשמרם מהקרע כמו היכולת והוא ל' יהונתן עצמו אם יעבור על זה הברית לבעל כלוד ובביתו וחי' שקשר יבקש מיד אויבי דוד ויפרע מהם אם יעבור בזה ה הברית והוסיף גם כן יהונתן להשביע את דוד בדרך ש שיקיים הברית אם יעמוד מהם ויונק אהבתו אותו ש אהבת נפשו אהבו·

וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן עִם בֵּית דָּוִד וּבִקֵּשׁ יְהוָה מִיַּד אֹיְבֵי דָוִד׃ וַיּוֹסֶף יְהוֹנָתָן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת דָּוִד בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כִּי אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃

וּגְזַר יְהוֹנָתָן קְיָם עִם בֵּית דָּוִד וְאִתְפְּרַע יְיָ מִיַּד סַנְאֵי דָוִד׃ וְאוֹסֵיף יְהוֹנָתָן לְאוֹמָאָה יָת דָּוִד בְּרַחֲמֵיהּ יָתֵיהּ אֲרֵי רְחִימַת נַפְשֵׁיהּ רְחִימֵיהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ יְהוֹנָתָן מְחַר יַרְחָא וְתִתְבְּעֵי אֲרֵי יְהֵא מְרַוַּח בֵּית אַסְחָרוּתָךְ׃ וּבִתְלָתוּת יוֹמָא תִּתְבְּעֵי לַחֲדָא וְתֵיתֵי לְאַתְרָא דְּאִיטְּמַרְתָּא תַּמָּן בְּיוֹמָא דְּחוֹלָא וְתֵיתֵב בִּסְטַר אַבְנָא אַתָּאֵי׃

ויוסף יהונתן ועשה הוסיף להשביעו בכח האהבה שהיה אוהבו אותו· **ויאמר** לו יהונתן מחר חדש ומה ודרך כל אוכלי שלחן המלך לבוא ביום מועד לשלחן ונפקדת ונזכרת· פי' יזכרך אבי ושאל היכן אתה· כי יפקד מושבך· כשיהיה חסר מושבך יפקד· ענין חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש ות"י ותתבע ארי יהא מרוח בית אסחרותך· **ושלשת** תרד מאד· תהיה נסתר שלשת הימים כמו שאמר ונסתרת בשדה עד הערב ובשנים לנוס השלישי· תרד מאד עד העמק מקום הסתר הוא במקום שנסתרת ביום המעשה והוא אותו יום שהיה מעשה השבועה שנשבע שאול ליהונתן שלא ימית דוד שהיה שם נסתר בשדה ויתן שלשת תרד מאד ובתלתות יומא תתבעי לחדא כלומר ביום השלישי ומחרתו

תפקד שים אל עצמך אמר אבל ביום השלישי ידעתי
שתבקש מאד כי יחשוב אתה שברחת אז — לא
תהיה בשלחן שלשה ימים שאוכלים ושמה שתרדנה
תרד מאד תתכסה ר"ל תרד מאד ותהיה פחות
ונקל בעיניו להמיתך אם כלבו להמיתך כי ימצא
לך זאת העלה ויאמר כי בן מות הוא שברחת
מלפניו ואז אכיר אם כלבו להמיתך לפי הדברים
שידבר אז כי אז תהיה לו טענה לדבר עליך ותרג'
ביום המעשה ביומא דחולא כלו' ביום חול שעשין
בו מלאכה לפי שהיה נסתר ביום שקודם ר"ח כמו שאמ' ויסתר דוד בשדה ומיד ויהי החדש מחר שהיה
נסתר ביום ר"ח ויום אחד אחריו ונראה שהיה מתכנס שלא לעשות מלאכה בר"ח כמו שהוא מתכנס בששה ימים
האבן האזל תרג' אבנא אתא אות הייתה אות וסימן לעוברי דרכים האזל לעוברי דרכים

ושלשת תרד מאד' ר"ל שתשכים עד הערב השלישית כמו
שאמר לדוד או יהיה הרצון בזה שישכים עד בקר היום
הג' מן החדש וכן נראה ממנה שאמר מחר זה ויהי בבקר
ויצא יה' ונתן השדה למועד דוד ותרד מאד בעמק
באופן שלא יראה אותך בן אדם ובאת אל המקום אשר
הסתרת שם ביום המעשה שנסתרת בשדה וזכרתי אל
אביך עליך טובה עד שנשבע שלא ימיתך' אצל האבן
האזל' אחשוב שנקרא כן בעבור שהיתה סימן להולכי
דרכים

רד"ק

ואני שלשת החצים
הא הודיעך
ואעפ"י שלא זכרם
בפסוק נראה כי
יהונתן אמר לדוד
כי ג' חצים יורה
לסימן ג' הימים
שהיה נסתר

ואנא תלתא גירי בקשת
שדי למימחי לי ל
לפלגליס׃ והא אשלח
ית עולימא איזיל איתא
ית גיריא אם מימר אימר
לעולימא הא גיריא מינך
ולכא סב הי ואיתא ארי
שלם לך ולית מדעם
בישׁ קים הוא יי׃

וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים
צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח
לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה
אֶשְׁלַח אֶת הַנַּעַר לֵךְ
מְצָא אֶת הַחִצִּים אִם
אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה
הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי
שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי יְהוָה׃

רלב"ג

צדה אורה' ר"ל
לצד האבן אורה
כדרך שתהיה לו
האבן למטרה

בשדה לפי היה יורה לסימן ג' הימים ואמר החצים בידיעה' צדה אורה' הה"א רפה ומפסקת לקדמא וכמוהו
רבים' צדה' דומה לצד כי כל החצים שצריך לומר בתחלתה הטיל לו הא' בנופה' ופירושו לצד האבן אורה החצים
בהיותך האבן למטרה לשלח לי שם הנער' לבקש את החצים כדי שלא יבין הנער וסימן זה יהיה לך'' והנה
אשלח וגו' והדבר שאומר לנער יהיה לך סימן אם הנה אם הלאה כי שיחה לא אוכל לדבר עמך פנים
בפנים אם במקום הזה רואים' הנה' הנה הנער ובוא עמו' ואמרתי הה זה הסימן ובוא' ואין דבר' ואין דבר
רע' כן הי' וגו' ונתי מודעים בזה ונשבע לו חי ה' לבקשתו שלא ירצה לו לבא אם לא ידע באמת כי אין בלבו רע
אבנו להמיתו ולעשות עמו רעה

ואם כה אומר לנער

רד"ק ואם כה אמר וגו' כי שלחך ה' כתרגומו ארי שלחך ה'. כלומר הלך לך כי ה' שלחך ומגלגל מאחר אמי' והדבר אשר דברנו ברית כי שבועתנו יהי' הנה ה' ביני ובינך עד עולם אותו דבר לקיים הברית על עולם׃ ויסתר דוד וגו' וישב המלך על מושבו תרגומו ו ואסחר מלכא על שויה פי' על מטתו כי מנהגם היה בימים ההם לאכול במסבה במטות וכן מנהגו בדברי רז"ל כי גם בימיהם היה כן המנהג׃ אל מושב הקיר בראש המטה׃ ויקם יהונתן עמד ממקומו לפני שאול דרך כבוד להסב אצל אביו ודוד היה מושב בין יהונתן לשאול

רלב"ג החצים ממך והלאה והנה זה אות שלא ישוב דוד ליהונתן ולזה השבים יהיה זה באופן שיהיה יהונתן מורה החצים באופן שיעברו הלאה מן שהיתה למטרה כי אמר מקרה הוא הרצון בזה לפי מה שחשב שהדבר אשר שאול מקרה הוא

ואם כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה׃ והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד עולם׃ ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך על הלחם לאכול׃ וישב המלך על מושבו כפעם בפעם אל מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד׃ ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור׃

ואם כדין אימר לעולמא הא גיריא מינך ולהלא איזיל ארי שלחך יי׃ ופתגמא דמלילנא אנא ואת הא מימרא דיי סהיד ביני ובינך עד עלמא׃ ואיטמר דוד בחקלא והוה ירחא ואסחר מלכא על לחמא למיכל׃ ואסחר מלכא על שויה כזמן בזמן על שויא דמתקין ליה בסטר כותלא וקם יהונתן ואסחר אבנר מסטרא דשאול והא אתרא דדוד מרוח׃ ולא מליל שאול מדעם ביומא ההוא ארי אמר דילמא עירוע הוה ליה ולא דכי הוא או דילמא לאורח אזל ואנחנא לא זמננוהי׃

עכשו שלא בא דוד לא הסב יהונתן עד שישב אבנר מצד שאול ואחר ישב יהונתן אצל אבנר. ואחר שלא ישב יהונתן כלל קרי הוא אומ' ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי אף מכלל שישב. ומה שאמ' ויקם יהונתן פי' אחר שישב מצד אביו קם והושיב אבנר מצד אביו כי לא רצה להיות סמוך לאביו שאם יקצף עליו על דבר דוד לא יהיה סמוך לו להכותו וזהו ויפקד מקום דוד שלא היה מי יושב׃ ולא דבר שאול וגו' כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור פי' אמר שאול מקרה קרה לו שלא בא כלומר שהיה לו דבר להתעסק בו זולתי שטהור הוא׃

אף כי לא טהור מקרה הוא לפי' לא נמ' ופי' בלתי זולתי כמו
בלתי כלב בן יפונה' והיו נשמרי' מאכול הטמאה והטהור
יוכלו' אבל כשאינן לא היו נשמרים או שמא היו שם זבחי
שלמים שעשה המלך ביום החדש גם יתכן לפרש כי אין
מדרך מוסר לבא טמא לשלחן המלך ויונ' תרג' אמר ל
דילמא עירוע הוא ולא דכי הוא או דילמא כאורח אחז'
ואנחנא לא זמיניה ופי' מקרה הוא לשון קרי ובלתי' כמו
לא ופי' כי לא טהור' כי לא ראה לבא בעבור שלא טהור
הוא אלא הלך בדרך קרוב' ואנחנו לא זמינו אותו שיהיה
מוכן לבא היום אל השלחן כי כל האוכלים על שלחן המלך
לא היו תמידין בכל יום׳

שקרה שלא בא דוד אל הלחם לא נמרד ולא נמנע
ממנו ולא בכוונה' אבל בלתי טהור הוא כי
ששמש מטתו והוא טמא עד הערב: כי לא
טהור' ר״ל כי דוד הוא לא טהור שלא נשמר
מלשמש מטתו כי טבעו היה כזה ר״ל ריעי
המשגל כמו שנזכר מטעמו ולזה נשמר מלבוא
אל שלחן המלך' כי לא כהן שיאכלו הטמא ו
והטהור יחדו בשלחן המלך עם שסבר אפשר
שהיו אוכלים זבחי שלמים׳

רד״ק

ויהי ממחרת החדש השני' ממחרת ראש החדש שהוא יום שני לחדש וכן תרג' דהוא דעיבורי וגו' ויען יהונתן וגו' נשאל' מקור שלם מבנין נפעל מעמדי' כלומר ממני לקח רשות בלכתו בית לחם ולא הלך בלא רשות ולשון נפעל כזה הטעם ר״ל ששאל דוד עצמו מעמדי ללכת עד בית לחם והנה הוא נשאל מעמנו וכן נשאלתי מהמלך׳

וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא בָא בֶן יִשַׁי גַּם תְּמוֹל גַּם הַיּוֹם אֶל הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי וְעַתָּה אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת אֶחָי עַל כֵּן לֹא בָא אֶל שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃

וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְבָתְרוֹהִי דְּהוּא עִיבּוּר יַרְחָא תִנְיָנָא וַהֲוָה אַתְרָא דְדָוִד מְרוּחַ וַאֲמַר שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן בְּרֵיהּ מָה דֵין לָא אֲתָא בַר יִשַׁי אַף תְּמָלֵי אַף יוֹמָא דֵין לְלַחְמָא׃ וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן לְשָׁאוּל אֲבוּהִי אִישְׁתְּאָלָא אִישְׁתְּאַל דָּוִד מִנִּי לְמֵיזַל לְבֵית לָחֶם׃ וַאֲמַר שַׁלְּחַנִי בְּעַן אֲרֵי שֵׁירוּ נִכְסַת קוּדְשָׁא לְכָל זַרְעִיתָא דִּלְנָא בְּקַרְתָּא וְהוּא אַפְקֵיד לִי אָחִי וּבְעַן אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ אִישְׁתְּזֵיב בְּעַן וְאֶחֱזֵי יָת אַחַי עַל כֵּן לָא עָאל לְפָתוֹרָא דְמַלְכָּא׃

רל״בג

והוא צוה לי אחי הוא על דרך אומרו ותפתח ותראהו את הילד' שאחר אחר הכינוי הנושא' והרצון בזה שאחיו צוה לדוד שילך שם׳

רד"ק בן נעות המרדות. בן' סמוך לנעות כי הוא נקוד פתח ונעות תואר על אמו ופרשו עוה' ותאר כפעל בשרש ה
לזכר כמוהו לנקבה ונסמך נעות והוא סמוך למרדות כלומ' מה אתה
היה לך זה שהיא מורדת ברעתה' וכמו כן אתה מורד במה שאני ר
רוצה ואוהב במה שאני שונא' וית' בר סרבנותא דמרדותא קשיא' פי'
כענין שס"ל בן ישי'
בוחר' כלומ' ב
בוחר לחבירו' או
היא במקום את'
כלומ' למסור
לחרב'
לבשתך ולבשת ה
ערות אמך' ע
עתה יאמרו ה
העולם שאתה
אוהב אדם שהוא
שונא כי אביך בם
ויהיה בשתך ובשת
אמך שיאמרו ה
שזנתה"

ויטל שאול את החנית
וגו' כי כלה היא'
כלומר שנגמרה
הדבר בלב אביו
להמית את דוד"

וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃

וּתְקֵיף רֻגְזָא דְשָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַאֲמַר לֵיהּ בַּר סַרְבָנוּתָא דְמַרְדוּתָא קַשְׁיָא הֲלָא יְדַעְנָא אֲרֵי בָחִיר אַתְּ בְּבַר יִשַׁי לְבַהֲתָךְ וּלְבַהֲתַת קְלָן אִמָּךְ׃ אֲרֵי כָּל יוֹמַיָּא דְבַר יִשַׁי קַיָּים עַל אַרְעָא לָא תִתְקַן אַתְּ וּמַלְכוּתָךְ וּכְעַן שְׁלַח וְאַיְתֵינֵיהּ לְוָתִי אֲרֵי גְבַר חַיָּיב קְטוֹל הוּא׃ וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן יָת שָׁאוּל אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ לְמָא אִתְקְטִיל מָה עֲבַד׃ וַאֲרִים שָׁאוּל יָת מוֹרַנִיתָא עֲלוֹהִי לְמִמְחֵיהּ וִידַע יְהוֹנָתָן אֲרֵי גְמִירָא הִיא מֵעִם אֲבוּהִי לְמִקְטַל יָת דָּוִד׃

רלב"ג בן נעות המרדות.
ר"ל מעוות המוסר
כאלו יאמר שלא הוסרה אמו בקטנותו
ולזה לא קבל מוסר כראוי ויהיה
קטן במרדות מוסר וכזה יקרא
מעות מרדות.
או יהיה הרצון
במרדות ממשלה
כענין וירד מים
עד ים והוא ה
היותר נכון וירצ'
בזה שהוא בן
אשה שאינה ה
רוצה לממשלה
אבל היא מעוותת
בדבר הממשלה
כי אין מינה ר
נטה לגדולה
וכזה יאמר
ביהונתן שהוא
כמו רצוי
לממשלה כי הוא
טוב במה ש
שימנעהו מ
מהממשלה
וימלוך על ישראל
והוא דוד"

ויקם יהונתן מעם
השלחן בחרי אף
ולא אכל ביום
החדש השני לחם
כי נעצב אל דוד כי
הכלמו אביו׃
ויהי בבקר ויצא
יהונתן השדה למועד
דוד ונער קטן עמו׃
ויאמר לנערו רץ
מצא נא את החצים
אשר אנכי מורה
הנער רץ והוא ירה
החצי להעברו׃

וקם יהונתן מן
פתורא בתקוף רגז
ולא אכל ביום עיבור
ירחא תנינא לחמא
ארי אתנסיס על דוד
ארי אכלימיה אבוהי׃
והוה בצפרא
ונפק יהונתן לחקלא
לזימנא דאמר ליה
דוד ועולימא זעיר עמיה׃
ואמר לעולימיה רהט
איתא כען ית גיריא
דאנא שדי עולימא
רהט והוא שדא גירא
לאעברותיה׃

רד"ק ויקם יהונתן מעם השלחן' כמו מעם
כרמו' ביום החדש השני תרגו' ביום
עבור ירחא תניינא' כי נעצב אל דוד' נפעל' עבר
שהוא מתאנח אל דוד' בעבור דוד' כי הכלימו' כמו וה
הכלימו' כלומ' על שם דברים לא אכל לחם כי נעצב
בעבור דוד ובעבור
שהכלימו אביו ב
בדבר ובמועט'
ורש"י פי' נעצב אל
דוד' בשביל דוד' כי
הכלימו אביו' בשביל
דוד' ויהי בבקר
למועד דוד'
כתרגו' לזימנא ד
דאמר ליה דוד
והוא יום הג' להסתרו
בשדה ולפי שהוא
אמר לו בערב והוא
הלך אליו בבקר
לא היה צריך ל
להמתין עד הערב
כי כבר ראה לבב
אביו' ויאמר וגו' להעבירו' ירה החצי כנגד
להעבירו המטרה והוא אבן האזל' ויש
פותרין להעבירו' החצי עבר את הנער ועשה
לו זה כדי שיוכל לומר לו החצי ממך והלאה כי שמא
יבא אדם בין כך ולא יוכל להתחבר אל דוד וישמע
דוד הסימן' ובאשר ראה כי לא בא אדם שם אמר לנער שימהר ויביא החצי כדי שיוכל להתחבר עם דוד
ולדבר עמו פנים בפנים'

רלב"ג כי נעצב אל דוד כי הכלימו אביו' נראה
בזה שהם דברים היו סבה שלא אכל
ביום החדש השני לחם' האחד כי היה נעצב אל דוד
שיצטרך שיפרד ממנו מפחד אביו והיא היתה הסבה
היותר חזקה לזה ההמנעה' והסבה השנית היא כי
הכלימו אביו' נמצא
שקרא לו בן נעות
המרדות' רוץ
מצא נא את החצים
אשר אנכי מורה'
הנה הכתוב בזה כי
הוא אמר לנער
אי זה דבר ישים לו
למטרה והיא האבן
האזל' והוא ירה
החצי להעבירו ר"ל
שיהונתן ירה החצי
בחוזק כנגד מקום
אחר יותר רחוק
מהאבן האזל כדי
שיעבור החץ ה
המקום שהגביל
לנער'

עד מקום החצי

ויקרא יהונתן אחרי הנער

רד"ק ויקרא וגו' וילקט נער יהונתן את החצים החצי כתוב וקרי החצים הכתוב הוא לשון יחיד כי נראה כי אחד נבדק ירה כמו שאמר לו החצי וקרי החצים להודיע כי ירה חצים ג' כמו שאמר ג' החצים צדה אורה: את כליו קשתו וחציו: הנער וגו' קם מאצל הנגב כמו שאמר לנער שיבא לעירו ידע

ויבא הנער עד מקום החצי אשר
ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי
הנער ויאמר הלוא החצי ממך
והלאה: ויקרא יהונתן אחרי
הנער מהרה חושה אל תעמד
וילקט נער יהונתן את החצי
ויבא אל אדניו: והנער לא ידע
מאומה אך יהונתן ודוד ידעו
את הדבר: ויתן יהונתן את כליו
אל הנער אשר לו ויאמר לו לך
הביא העיר: הנער בא ודוד קם
מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה
וישתחו שלש פעמים וישקו
איש את רעהו ויבכו איש את
רעהו עד דוד הגדיל:

ואתא עולימא עד אתר גירא
דשדא יהונתן וקרא יהונתן
בתר עולימא ואמר הלא
גירא מינך ולהלאי: וקרא
יהונתן בתר עולימא אוחי
בפריע לא תעכב ולקיט
עולימא דיהונתן ית גירריא
ואתא לות רבונהי: ועולימא
לא ידע מדעם ברם יהונתן
ודוד ידעין ית פתגמא: ויהב
יהונתן ית זייניה לעולימא
דיליה ואמר ליה איזיל אוביל
לקרתא: עולימא אתא ודוד
קם מסטר אבן אתא דלקביל
דרומא ונפל על אפוהי על
ארעא וסגיד תלת זמנין ונשיקו
גבר ית חבריה ובכו גבר עם
חבריה עד דדוד סגי:

רלב"ג עד מקום החצי אשר ירה יהונתן ר"ל עד מקום שאמר לנער שישים לו למטרה והוא אבן האזל והנה עבר החץ ה המקום ההוא כי יהונתן השתדל בזה כמו שקדם כדי שיאמר לנער הלא החצים ממך והלאה ויבין דוד כי שלחו השם וימלט כאשר יוכל והנה היה ירא יהונתן שלא יוכל לדבר עמו פנים בפנים ולזה הוצרך לזה האות כי אולי יבאו אנשים בשדה ההוא ולא יוכל דוד לגלות אל יהונתן לדבר עמו: ואחר שראה יהונתן שלא היו שם כי אם הוא ונערו שלח נערו לעיר וקרב דוד כי אין שם איש ולזה שלח יהונתן נערו וקם דוד מהמקום שהיה נסתר בו ונתן תודה ליהונתן והשתחוה לו שלש פעמים ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל: ר"ל שדוד הגדיל לבכות יותר מן הראשון למה

כי אין שם אדם. ולפי׳ אחר אילך לו כדי שידבר עמו וקם ממקום הסתר. ופי׳ מאצל הנגב כתרגו׳ קם מסטר אבן אתא דלקבל דרומא. כלומ׳ כי דוד היה נסתר אצל האבן בצד דרומה של האבן כמ״ש ויעבר אצל האבן האזל. ויונתן שם למטרה האבן לצד צפונה כדי שלא יראה הנער את דוד כלקטו החצים׳ עד דוד הגדיל. פי׳ הגדיל בבכיה יותר מיהונתן״

ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל׳ ר״ל שדוד הגדיל בבכיה יותר מן הראוי״

ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד עולם׃ ויקם וילך ויהונתן בא העיר׃

כא ויבא דוד נבה אל אחימלך הכהן ויחרד אחימלך לקראת דוד ויאמר לו מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך׃ ויאמר דוד לאחימלך הכהן המלך צוני דבר ויאמר אלי איש אל ידע מאומה את הדבר אשר אנכי שלחך ואשר צויתך ואת הנערים יודעתי אל מקום פלני אלמוני׃

ואמר יהונתן לדוד איזיל לשלם דקימנא תרוננא אנחנא בשמא דיי למימר מימרא דיי יהא סהיד ביני ובינך ובין בני ובין בנך עד עלמא׃ וקם ואזל ויהונתן על לקרתא׃

כא ואתא דוד לנב קרתא דכהניא לות אחימלך כהנא ואתבהית אחימלך לקדמות דוד ואמר ליה מה דין את בלחודך וגבר לית עמך׃ ואמר דוד לאחימלך כהנא מלכא פקדני פתגמא ואמר לי אנש לא ידע מידעם ית פתגמא דאנא שלח לך ודפקידתך וית עולמיא שלחית קדמי לאתר כסי וטמיר׃

רדק

ויאמר יהונתן וגו׳ אשר נשבענו פי׳ שנינו אנחנו׳ וזכר השבועה אשר נשבענו שנינו אנחנו׳ הכפל לחזק הענין וכן ופתח אתו וראיתו את׳ והדומים להם שכתבנו נספר מכלל בענין פעל הדגש״ ויבא דוד נבה׳ אל נב׳ והה״א נוספת לפי המלה מלעיל׳ ויחרד הגידו לו שהיה בא דוד ויחרד ויצא לקראתו והוא לשון תנועה כמו שאמר ויחרדו זקני העיר לקראתו׳ יחרדו כצפור ממצרים׳ ויתכן לפרשו כמשמעו ענין חרדה ופחד לפי שהיה בא לבדו׳ פחד ויחרד לקראתו מה היה ענין בואו לבדו׳ וכן תרג׳ ואתבהית״ ויאמר דוד לאחימלך וגו׳ יודעתי כמו הודעתי׳ או הוא מן הדומה למרובע׳ ופי׳ הודעתי אותם שילכו

רלבג

מדוע אתה לבדך׳ תמה על שר וגדול כדוד עם שהיה חתן למלך שילך יחיד״ ואת הנערים ידעתי אל מקום פלני אלמוני׳ ר״ל ואת הנערים יודעתי

לפתו ואמצא אותם במקום פלוני אלמוני׳ ויש פותרין יודעתי לשון שורש כלו׳ הקשרתים לבוא לפתי׳ ויודע בבם את אנשי הסגולה פלוני אלמוני מכוסה ואלמון פלוני מן כי יפלא ממך דבר׳ אלמוני מן אלם׳ כלומר מכוסה שאינו יתפן להזכיר שאינו דבר שהוא הגון כלומ׳ מקום שלא יזכר בו ותרגו׳ וית עולימיא זמינית קדמי לאתר כסי וטמיר״

שילכו לפתו ואמצאם במקום ואיש רונה לגלותו׳ ולזה יהיה המקום ההוא סתר ונעלם והסבה בזה שאמרתי את המלך שלא יודע הדרך אשר אני הולך בה ט כבר נגלה במה שאחר זה שדוד שאלו במלכים אם הגלות דרכו שהוא הולך בו׳ ולפי שאמר לאחימלך ט המלך צוהו שלא יגלה סודו לשום אדם היה מאוייב שישאלו זה דרך כללות״

רד״ק

וְעַתָּה מַה יֵּשׁ תַּחַת יָדְךָ חֲמִשָּׁה לֶחֶם תְּנָה בְיָדִי אוֹ הַנִּמְצָא׃ וַיַּעַן הַכֹּהֵן אֶת דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵין לֶחֶם חֹל אֶל תַּחַת יָדִי כִּי אִם לֶחֶם קֹדֶשׁ יֵשׁ אִם נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה׃ וַיַּעַן דָּוִד אֶת הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר לוֹ כִּי אִם אִשָּׁה עֲצֻרָה לָנוּ כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם בְּצֵאתִי וַיִּהְיוּ כְלֵי הַנְּעָרִים קֹדֶשׁ וְהוּא דֶּרֶךְ חֹל וְאַף כִּי הַיּוֹם יִקְדַּשׁ בַּכֶּלִי׃

וּכְעַן מָה אִית בְּבֵית תְּחוֹת יְדָךְ חֲמֵשׁ טוֹלְמִין דִּלְחֵמָא הַב בִּידִי אוֹ מָה דְּאִשְׁתְּכַח׃ וַאֲתֵיב כַּהֲנָא יָת דָּוִד וַאֲמַר לֵית לְחֶם חוּלִין לִתְחוֹת יְדִי אֱלָהֵין לַחְמָא דְקוּדְשָׁא אִית בְּרַם אִם נְטִירִין עוּלֵמַיָּא מִסְּאָבַת אִתְּתָא׃ וַאֲתֵיב דָּוִד יָת כַּהֲנָא וַאֲמַר לֵיהּ בְּקֻשְׁטָא אִתְּתָא מְרַחֲקָא לָנָא כְּמֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי בְּמִפְּקִי וַהֲווֹ מָאנֵיהוֹן דְּעוּלֵימַיָּא רְבַן לְקוּדְשָׁא וְהוּא לָא כְּאוֹרַח חוּלָא הֲוָה אָזֵיל וְיוֹמָא הָדֵין הֲוָה מִתְאַכֵּל לָא מִתְאַכֵּל בְּמָנַאי

או הנמצא׳ אם אין לך כן מה שנמצא תתן״ ויען וגו׳ לחם קדש פי׳ אא״ז ז״ל לחמי תודה שיוכל זר לאכלו בטהרה אם נשמרו ה הנערי׳ דרך כבוד אם נשמרת ר״ל כמו וירדו כל עבדיך״ ויען דוד וגו׳ ט אם אשה עצרה לנו אמנם היתה עצורה ממנו״ כתמול שלשום בצאתי שהרחקנו עצמינו״ ויהיו כלי הנערים כלומ׳ בגופם קדש״ והוא דרך חול כלומר קצת

רלב״ג

ט קדש וגו׳ לחם קדשים יתכן שיאמר מלחם הקדשים מה שאיסורו יותר קל והוא קדשים קלים כמו התודה בלחמי תודה ועלנו אמר שיתנו לו ולנערים אם ישמרו הנערים אך מאשה והנה יתר זה לנערים לכבוד דוד ואחשוב שהיה הרגל בזה אם היו נשמרים מטומאת אשה ומה שידמה לזאת הטומאה״ כי אם אשה עצרה לנו וגו׳ ר״ל הנה אשה היתה נמנעת לנו מעת שיצאתי שהיתה מאתמול

שיאמר לדרך חול שלא היו הבחורים שהיו נכריים ללחם קדש אע"פ שהכלים עצמן כדרך כמ"ש שהיה נגמרת לדרך ואף כי היום יקדש בכלי פי' כל שכן היום שיהיה עמהן לחם קדש שנאמר ונזהר שיהיה בקדושתו בכלי"

מאתמול שלשום לנערים ולעשות ימים ד' המלך והנה היו כלי הנערים ראויים לקדש כי טהרו עצמם בצאתם ואף דרך חול רצה שכן דרך אוכלי חולין שתהיה מעולה כמעלתם לאכול חולין בטהרה ר"ל על טהרת הקדש אף כי היום שיהיה בכליהם נביא בשמירה ובזהירות לאכול בטהרה ויהיה הרצון בזה והוא הכהן והנה אם היתה אשה עזרה לנו כתמול שלשום לבוא אליה בצאתי טהרו את עצמיהן ויהיו כלי הנערים ראויים לקדש והנה הוא דרכנו ומנהגנו גם באכילת חולין שנשתדל לאכלם על טהרת הקדש ובהיות הענין כן איך לא נהיה נזהרים לאכול בטהרת הקדש כשיהיה בכלינו"

וַיִּתֶּן־לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא־הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם־לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְהוָה לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ׃

וִיהַב לֵיהּ כַּהֲנָא קוּדְשָׁא אֲרֵי לָא הֲוָה תַמָּן לְחֶם חוּלִין אֱלָהֵין לְחֶם אַפַּיָא דְמִתְעֲבַר מִן קֳדָם יְיָ לְשַׁוָּיוּתֵיהּ לְחֶם חַמִּים בְּיוֹם אִתְנְסָבוּתֵיהּ׃

רלב"ג ויתן לו הכהן קדש ר"ל כי לא היה שם לחם אחר לתתו לו כי אם לחם הפנים שהיו מוסרים

רד"ק ויתן לו הכהן קדש כלומר לחמי קדש פירוש תורה כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים

מלפני שולחן הזהב כי אם לשום לחם חם תחתיו ביום הלקחו באופן שיהיו בשלחן תמיד שתי מערכות לחם הפנים והנה לא היו מסירין אותו כי אם ביום השבת כמו שנתבאר בתורה ולזה היה מתחלק לכהנים ולזה לא היה דרך לאחימלך לתת לדוד מלחם הפנים וידמה שאמ' זה לבורות שלא היה אפשר לו זה היה יותר נכון לו לתת לדוד מלחם הפנים כי אחר הקרבת מוסריו והם בזיכי לבונה אין בו מעילה כלל וידמה לפי זה המאמר שהיה בקדש שנתן לו יותר מהמשייך מדרכי התורה ממה שיהיה בלחם הפנים אחר הקרבת מתיריו ולזה ידמה שזה הקדש שנתן לו הוא תרומה או מנחה והתיר הכהן אכילתה לזר ולא אכילתה בטומאה כי הזהיר יתכן שיותר מפני פקוח נפש כי האכילה היא בעצמותה מסירה הסכנה שתהיה מהרעב ואולם הטומאה אין ראוי שתדחה מפני זה אחר שאינה בעצמות הסבה להסיר הסכנה ולזאת הסבה בשנה יותר להעיר את הסר בשנה בשל האוכל שיין כמו שבארנו במקומו" והנה קרא הלחם ששימו תחת הלחם המוסר לחם חום כי הוא היה נאפה מערב שבת ביום השבת עד שהוא אפשר שיהיה עומד כבראשונו של זהב שהיה נאפה בהם עד עת המערכה ולזה היה חומו נשמר הרבה לזאת הסבה"

הפנים המוסרים מלפני ה' ואותו אסור לזרים לפי' נתן לו לאכול תעלה לא היה לו לאכול אלא ור"ל פירש
לחם הפנים נתן לו וכן פירש רש"י ז"ל ויען הכהן את דוד וגו' כי אם לחם קדש יש וגו' אך מאשה בקומי אמ'
מאתמול לזרים אך זה אי אפשר להאכיל לטמאים ויען דוד וגו' אשה עצורה לנו ... ויהיו כלי ה'
הנערים קדש טהורים והוא דרך חול והלחם מעשה הלך מן השלחן ונקטרו הבזיכין קרוב הוא להיות חולין
שאינו מגדי מעילה משהיתה לו מעת היתר לכהנים ואף כי היום יקדש בכלי ואפי' היום היתה תחלת קדושתו
על השלחן היתה זקוק ליטול ממנו ולהאכילכם שאתם בטמאים ומסוכנין אתם כלומר אין צריך לומר על לחם הפנים
המוסרים שיכול להאכיל כי רעבים אתם ומסוכנים אלא אפילו זה שהוא עתה על השלחן שהוא קדוש בכלי
שהשלחן מקדשו ויש בו מעילה אעפ"כ יכול להאכיל מאחר שאין לך לחם אחר שיתנן לכן ואתם רעבים ומסוכנים
ואין דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ויתן לו הכהן קדש כי לא היה שם
לחם וגו' לשום לחם חום יתיר בפלא מעשה מעשו לתוס דרך ה' ופי' כי בעת שהיו לוקחים אותו מעל השלחן היו
משימין עליו לחם חם אחר כמו שאמרו שפתו של זה בכד שפתו של זה שנא' ונתת על השלחן לחם פנים לפני
תמיד שלא יהא שלחן בלא לחם וכתב ביום הלקחו כעת הלקחו כמו ביום הכותי כל בכור יום בעברתי בגלל ה'
שבקך לפי כך אמר לשום כלומר היו מוסרים הראשונים לשום במקומם אלו החדשים כמו שאמר לשום לחם חום
ורבותי' ז"ל אמרו חום ביום הלקחו כיום סילוקו כיום סידורו וזהו לשום ז"ל מאי דכתיב ושמת אותם שתים וגו'
על השלחן הטהור מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ואומרין להם ראו חבתכם לפני המקום מאי ...
כדר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים סילוקו כסדורו שנאמר לשום לחם חום ביום
הלקחו וכן שנינו במנחות וכו' ויש לשאול איך היה חום ביום סידורו והלא לחם הפנים לא היה אפייתו דוחה את
השבת ומערב שבת היו אופין אותו ומסדרין אותו בשבת כמו שכתוב ביום השבת יערכנו הכהן וגו' ועוד
היאך נתן לו לחם הפנים ולחם הפנים שהיו מסלקין אותו היה נאכל בין משמר היוצא ובין משמר הנכנס והיו
אוכלין אותו ודוד שלא בא כבדרך בשבת ואם תאמר מפני סכנת נפשות לא בדרך בשבת עד שיתמה
אחימלך עליו ולא לו מה ... לכך ואין איש אתך היה לו לתמוה היאך בא בשבת ועוד יש לשאול
אם לאחימלך לא היה לחם חולין היה בכל
העיר לחם חולין שאכל דוד מאחר
מבית העיר על שלכך
אחימלך נתן לו
לחם קדש ואם
תאמר לא

דוד לגלות עצמו כאשר ונסתר בא אל בית אחימלך היה לו לאחימלך לבקש לחם חול מאחד מהם ר' השער
שאמר לו שבאו הם היו חוקרין לאחימלך בעבור מה היה מבקש אותו׳ והתשובה אל השאלות כי טוב שער
הכהנים כלה היתה כהנים לפיכך נקראת טוב שער הכהנים׳ ולפיכך צוה שאול להרוג כל העיר כי לא היה
לו קמח אלא על הכהנים בעבור אחימלך וכן שהיתה כלה כהנים ולא היה ישראל שוכן במקום היו כל
העיר אוכלי תרומה והתרומה היא לזרים בעון מיתה והמסוכן מאימת רעב מאכלין אותו דבר האסור
אם אין לו מותר ומשני דברים האסורים מאכלין אותו הקל׳ לפיכך נתן לו אחימלך לחם המוסרים מלפני
יי׳ שאין בהם מעשה אחר הקטורת בזיכי לבונה ודוד טרחו נמול בא אל אחימלך׳ ואם תאמר כיון שנצרך
בחול היאך היה לו לאחימלך לחם הפנים המוסרים מלפני יי׳ והלא ככר נאכל בשבת שעברה כיון שם מן
המשמרות אפשר שממנו דוד ממנו שלא היה נאכל כלו כי שתים עשרה חלות היו שהיו נחלקות לכמה כהנים
והיה מגיע לכל אחד דבר מועט כזית או יותר מועט עד שאמרו כי הכהנים הצנועים היו מושכין את
ידיהם והגרגרנים היו חולקין ואוכלין׳ ואחר שהצנועים היו מושכים את ידיהם ממנו ולא היו אוכלין היה
נשאר ממנו פעמים אחר שבת. והנשאר שממנו דוד נתן לו לאחימלך׳ ואם תאמר כי מה שהצנועים היו
מניחים היו האחרים אוכלים אפשר שהיו אוכלים חלקם וחלק הצנועים וכן פרשו חוטפין חולקין׳ ואפשר
שהיה חלק הצנועים מונח׳ וכן אמרו מעשה באחד שחטף חלקו וחלק חברו והיו קורין אותו בן ח
חמצן כראה כי רובם לא היו עושין כן׳ והנכון עוד לומר כי חלק אחימלך נשאר כי כהן גדול היה ואוכל
עם המשמרות מחצית כאשר אמר והיתה לאהרן ולבניו ופי׳ מחצה לאהרן ומחצה לבניו׳ ומה שאמר לשום
לחם חם ביום הלקחו׳ מחלוקת מחלוקת בין רבותינו ז"ל אם היו חלות אלה נאפות בשבת או
בחול׳ כי ר' יהודה אומר כי בשבת היו נאפות׳ ולדבריו פשוט הוא כי חם היה הלחם בעת סדורו׳ ולדברי
חכמים שאומ׳ כי לא היתה אפייתו דוחה את השבת ומערב שבת היה נאפה׳ אפשר גם כן שהיה חם בעת
סדורו לפי כי בערב שבת היו אופין אותו ומחר בבקר אחר הקרבת המוספין היו מסדרין אותו׳ ואפשר
שהיה הלחם בתנור ולא היו מוציאין אותו מן התנור עד שעת סדורו והיה חם עדין אולי היו שוהין פי
התנור כדי שישאר בחמו עד למחר׳ ומרבותינו ז"ל אמרו כי במעשה נס היה לחם חם כל זמן שהיה
בשלחן שאמרו׳ אמר ר' יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים שסלוקו חם כסדורו שנאמ׳ לשום לחם חם
ביום הלקחו׳ ואמרו רבותינו ז"ל גדולה לגימה שהגביהה עלה זדון שאלו הלוהו יהונתן לדוד פת ככרות
לחם לא נהרגה
נוב עיר ה
הכהנים ולא
נטרד דואג האדומי ולא נהרג שאול וג׳ בניו

רד״ק ושם איש מעבדי שאול וגו׳ נעצר לפני יי׳ פירוש כי בנוב שם לזבוח עם
אנשים אחרים והלכו חבריו והוא נשאר שם אחריהם להתפלל או
לנזור נדר לפני אין נעצר׳ ופירשו רז״ל שעצר עצמו לפני אהל מועד לעסוק בדברי
תורה׳ ופירשו אביר הרועים שהיה אב בית דין וזהו דרך דרש דואג האדומי גר
ממדינת אדום לפי׳ קראו אדומי׳ וכן אוריה החתי׳ וכן יתרא הישמעאלי׳ אתה רועה׳
כלם ממונים על
הם מקומות שהיו
גרים שם׳ ובדברי
רז״ל יהושע אומ׳
מפורש למעלה א׳
אדומים היה ועל
שם עירו נקרא כן
וזה המקום כתוב
כי גלגל במין
אביר הרועים׳
הוא אחד בשיתוף
ונמוכרת לפי׳ ש
שהוא רעה על
מקהל הבקר׳
ואמר הוא קרל
ממשל שדיר לפי׳
שהיה בשיחות׳
ופירושו גדול רועה
המקנה אשר לשאול
וממונה עליהם׳ **ויאמר** דוד וגו׳ ואין פה תחת ידך כמו בכרי והוא דרך שאלה כלומר אין יש תחת ידך חנית או חרב
שתתן לי׳ ובמוהו חירק בכרי׳ מר ונר שן וכן ריש ורש אין ואן ויתוספו אית הכה׳ תחת ידך׳
ברשותך׳ ובמוהו רבים כלם כתרגומו זיני מאן עשה לפי מקומו מקור ואין לו הכר וכתו׳ בבהילו׳ **ויאמר**
הכהן וגו׳ לוטה בשמלה׳ מן ויילט פניו׳ פני הלוט ופירוש כרוכה בשמלה וכן הוא תרגומו מכרכא בשושיפא
אחרי האפוד׳ אפשר לפרש שהיתה תלויה אחרי

רלב״ג אביר
הרועי׳
גדול רועה המקנה
אשר לשאול וממונה
עליהם׳

וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם
הַהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁמוֹ
דֹּאֵג הָאֲדֹמִי אַבִּיר הָרֹעִים
אֲשֶׁר לְשָׁאוּל׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד
לַאֲחִימֶלֶךְ וְאִין יֶשׁ פֹּה תַחַת
יָדְךָ חֲנִית אוֹ חֶרֶב כִּי גַם חַרְבִּי
וְגַם כֵּלַי לֹא לָקַחְתִּי בְיָדִי כִּי הָיָה
דְבַר הַמֶּלֶךְ נָחוּץ׃ וַיֹּאמֶר
הַכֹּהֵן חֶרֶב גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי אֲשֶׁר
הִכִּיתָ בְּעֵמֶק הָאֵלָה הִנֵּה הִיא
לוּטָה בַשִּׂמְלָה אַחֲרֵי הָאֵפוֹד
אִם אֹתָהּ תִּקַּח לְךָ קָח כִּי אֵין
אַחֶרֶת זוּלָתָהּ בָּזֶה וַיֹּאמֶר דָּוִד
אֵין כָּמוֹהָ תְּנֶנָּה לִּי׃

וְתַמָּן גַּבְרָא מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בְּיוֹמָא
הַהוּא כְּנִישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמֵיהּ ד
דוֹאֵג אֲדוֹמָאָה רַב רַעְיָא דִּי
לְשָׁאוּל׃ וַאֲמַר דָּוִד לַאֲחִימֶלֶךְ
וְאִילוּ אִית כָּא תְּחוֹת יְדָךְ
מוֹרַנִיתָא אוֹ חַרְבָּא אֲרֵי אַף
חַרְבִּי וְאַף זֵינַי לָא נְסֵיבִית בִּידִי
אֲרֵי הֲוָה פִּתְגָּם דְּמַלְכָּא
בִּבְהִילוּ׃ וַאֲמַר כַּהֲנָא חַרְבָּא
דְּגָלְיַת פְּלִשְׁתָּאָה דִּקְטַלְתָּא
בְּמֵישַׁר בּוּטְמָא הָא הִיא
מְכַרְכָא בְּשׁוֹשִׁיפָא בָּתַר
דְּשָׁאִיל לֵיהּ בְּאֵיפוֹדָא אִם
יָתַהּ תִּסַּב לָךְ סַב אֲרֵי לֵית
אוֹחֲרֵי בַּר מִנַּהּ הָכָא וַאֲמַר דָּוִד
לֵית דִּכְוָתַהּ הַבְהִינַהּ לִי׃

המקום שהיה האפוד והארון · מוכן לו יהיה פי' האפוד שלא יהיה
אפוד הארון אלא אפוד בד והוא לבוש שלובשין הכהנים ועבדי
ה' כמו שאמ' שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד וכתו' ודוד
חגור אפוד בד · וזו החרב היתה תלויה אחרי אלה הבגדים וזהו
הכהן וית' בתר דשאילנא באפודא כלומ' אחר ששאלו באפוד
והאחרון אתה דרכו אחרי כן אמר לו שיקח זה החרב כי כן אמר לו דואג

לוטה בשמלה · נסתרת ומכוסה ב
בשמלה אחרי האפוד והארון שהיו
בלשכה ששמים שם בגדי כהונה · והנה
שם זה החרב שם לפרסם הנס שנעשה
לישראל בדבר גלית

וישאל לו ביו"ד · וכן אמר שאול לאחימלך ושאלת לו באלהים · ולא כתב הכתו' אבל אמר היום ההוא ששאלו באלהי'
וכבר הוא פירשתי · אבל איננו דרך פשט הפסוק לפי מקומו שאמר אחרי האפוד כי לוטה בשמלה · ואמר אם
אותה תקח לך · אם אותה תרצה לקחת קח כי אין אחרת זולתה בזה פי' בזה המקום · אין
כמוה · והלא אחימלך היה יודע שאינו כמוה למה אמר לו אם אותה תקח לך קח לפי שהיתה באהל מועד לזכרון
הנס כמו שפירשתי למעלה לא היה ברצון אחימלך להוציאה משם אם תהיה אחרת שם · אבל כיון שלא היתה
שם אחרת לא היה יכול למונעה ממנו כי הוא לקחה מפלשתי והוא שם אותה באהל מועד וכדי לקחתה
ולהחזירה כאשר ירצה

רד"ק

וַיָּקָם דָּוִד וַיִּבְרַח בַּיּוֹם הַהוּא מִפְּנֵי שָׁאוּל וַיָּבֹא אֶל־אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת ׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי אָכִישׁ אֵלָיו הֲלוֹא־זֶה דָוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ הֲלוֹא לָזֶה יַעֲנוּ בַמְּחֹלוֹת לֵאמֹר הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָו וְדָוִד ב בְּרִבְבֹתָו ׃

וְקָם דָּוִד וַעֲרַק בְּיוֹמָא הַהוּא מִן קֳדָם שָׁאוּל וַאֲתָא לְוָת אָכִישׁ מַלְכָּא דְגַת ׃ וַאֲמַרוּ עַבְדֵי אָכִישׁ לֵיהּ הֲלָא דֵין דָּוִד מַלְכָּא דְאַרְעָא הֲלָא לְדֵין מְשַׁמְּעִין ב בְּחִינְגַּיָּא לְמֵימַר קְטַל שָׁאוּל בְּאַלְפִין וְדָוִד בְּרִבְבָן ׃

ויקם דוד וגו'
מפני שאול · והלא
תמול ברח · אלא
רל"ל פעם הזאת
ברח מפני שאול
מארץ ישראל כלא
לא אל ארץ שלא ימצאהו שאול זהו מפני שאול · ויבא אל
אכיש ובספר התלים קראו אבימלך · שני שמות היו לו וכמוהו רבים · או אבימלך שם כינוי לכל מלך פלשתים
כמו פרעה מלך מצרים וכן מצאנו אבימלך בימי אברהם ויצחק · ויאמרו עבדי אכיש אומרי'
במדרש שהיו אחיו של גלית מבקשים רשות להרגו שנאמ' הלא זה דוד מלך הארץ · ומדרש
הנדה שהיה צריך באבימלך שלא רצה להרגו ואכ"פ אומרים לו הלא זה דוד מלך הארץ · הלא זה דוד מלך
הארץ · אמרו לו לאכיש תמהני היה בעינו אם יוכל להלחם אתו והשמש וקיים לכם עבדים אין לך אלא שתרד מ
מכסאך ויהיה הוא מלך הארץ הזאת

רלב״ג

וישנו את טעמו. הוא מענין וטעם זקנים יקח והרצון בו שינה דבריו באופן שהיה נראה כי כבר נטרף דעתו ועשה עצמו הולל׃ ויתו על דלתות השער. ר״ל שהיה כותב ורושם על דלתות השער על השטות והיה מוריד ריר פיו על זקנו׃ חסר משוגעים אני. ר״ל האם אני חסר משוגעים ומצטרך שיהיה עם שתביאו זה אלי להשתגע עלי שיהיה זה שהוא בתכלית השגעון הוא ראוי לבוא אל ביתי׃

וַיָּשֶׂם דָּוִד אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּלְבָבוֹ וַיִּרָא מְאֹד מִפְּנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ־גַּת׃ וַיְשַׁנּוֹ אֶת־טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם וַיִּתְהֹלֵל בְּיָדָם וַיְתָו עַל־דַּלְתוֹת הַשַּׁעַר וַיּוֹרֶד רִירוֹ אֶל־זְקָנוֹ׃ וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל־עֲבָדָיו הִנֵּה תִרְאוּ אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ לָמָּה תָּבִיאוּ אֹתוֹ אֵלָי׃ חֲסַר מְשֻׁגָּעִים אָנִי כִּי־הֲבֵאתֶם אֶת־זֶה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלָי הֲזֶה יָבוֹא אֶל־בֵּיתִי׃

וְשַׁוִּי דָוִד יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בְּלִבֵּיהּ וּדְחִיל לַחְדָא מִן קֳדָם אָכִישׁ מַלְכָּא דְגַת׃ וְשַׁנִּי יָת מַדְּעֵיהּ בְּעֵינֵיהוֹן וְאִשְׁתַּטִּי בִּידֵיהוֹן וּמְסָרֵיט עַל דָּשֵׁי תַרְעָא וּמַחִית רִירֵיהּ עַל דִּקְנֵיהּ׃ וַאֲמַר אָכִישׁ לְעַבְדוֹהִי הָא כַּד חֲזֵיתוֹן דִּגְבַר שַׁטְיָא הוּא לְמָה אַיְתֵיתוֹן יָתֵיהּ לְוָתִי׃ חֲסִיר שַׁטְיָא אֲנָא אֲרֵי אַיְתֵיתוֹן יָת דֵּין לְאִשְׁתַּטָּאָה קֳדָמַי הֲדֵין יֵעוֹל לְבֵיתִי׃

רד״ק

וישם וגו׳ ויירא מאד. אולם לבד ויראה השרים נכרתם מהמלכה ויירא מפני שלא יהרגנו כי הוא הרג גבורים וכמה מהם׃ וישנו. אמר טעמו שינה דברו וטעמו בעיניהם כי שיחשבו לו שוטה ולא יחשבו לו שהוא דוד. או כי בראות עצמו שוטה בעיניהם ולא יחושו עליו ויגרשוהו מהיכל המלך וילך. טעמו הוא כמו מטעם המלך׳ וברוך טעמך׳ וכן ת״י ושני ית מדעיה ... ויש כנוי קודם זכר הפעל כמו ותראהו את הילד ויכנו האחד את האחד ופי׳ בעיניהם כמו לפניהם. ויתהולל בידם. עשה מעשה הסכלות והוללות ופי׳ בידם לפניהם כלומר בעוד שהיה בין ידיהם שהיו סובבים אותו ומביטים אליו וזה מעשה הוללות שהיה עושה׃ ויתו על דלתות השער. שהיה כותב בדלתות מגרע שריטה כי השריטה גם כן נקראת תו. וכן ת״י ומסריט על דשי תרעא׃ ויורד רירו אל זקנו. הוא ריר הרוק היוצא מהפה׃ חסר משוגעים אני. בתמיהה וכי הייתי חסר משוגעים וצריך אני להם כי הבאתם את זה להשתגע עלי׃ ובדרש אשתו של אכיש ובתו היו משוגעות ומשטות מבפנים ודוד מבחוץ אמר להם אכיש וכי יודעים אתם כי אני חסר משוגעים אני׃

לג א

רד"ק

ויתקבצו אליו כל איש מצוק. מענין מצוקה
נקרא הנושה לו נשא. וכל איש אשר לו נשא
הא"לף במקום הא' ופירושו כל איש שהיה צריך מפני
הנושים אותו והיו מתקבצים אל דוד. וכן כל איש מר
נפש שהיה רש. וכמוהו ויין למרי נפש. ויונתן תרגם ויתכנשו
אכ"א מעיק כ"ל
צרות אחרות
והיה יונתן מתרגם
לפתרון נושה
צרותיו. ותרגם
כל גבר מעיק
רוח. וילך דוד
יצא נא אתכם
ואמי אתכם.
יצא מן מערת
עדלם ויצא אל
אתכם. אמר
אחיו היו הולכים
עמו כי ברחו
אביו ואמו ואחיו
מפני שאול כי
היה שונא אותם
בעבור דוד והיו
מתיראים שלא
יהרגם לפי שהלכו
אל דוד. וינח
פתרים יונתן לא
כמו ישבו. וכן
לא תנחם בכל התקעבדים. וינחם. מענין נחית ונחת כלומר הנחם והניחם לפני. ויונתן פירשו מן
ויתקים שתרגם ואשרינון. במצודה תרגמו מיתמר במצדתא.

רלב"ג

והנה בזאת ההצלה נמלט דוד
מיד אכיש מלך גת. כל איש מצוק
וכל איש אשר לו נשא. הרצון באיש מצוק מי ש
שמלחמתו מצוקת לבו מפני היותו עשוק ורצוץ
ואין לו כח להציל מיד עושקיו. או למה שירמה לו זה.
ואיש אשר לו נשא
הוא הלוה ואין לאל
ידו לפרוע. ואיש
מר נפש. הוא הא'
הנה אשר שדי
המר נפשו לרוע
מזלו והשי' ינחמו
כי הרבה לו. ואמר
שהשתרר. ולזה
נתקבצו אל דוד עם
שהכיר נתפרסם
להם מטובו ולאהבת
מה שהבטיחם
להיות לטוב
בהיותם בצלו. כל
ימי היות דוד
במצודה. זה לשון
כי אחר שיצא דוד
מן המצודה
נפרדו אביו ואמו
ממלך מואב.

תרגום

א כב ואזל דוד מתמן ואשתזיב למערת עדלם ושמעו אחוהי וכל בית אבוהי ונחתו לותיה תמן ואתכנשו לותיה כל גבר מעיק ודליה מארי רשו וכל גבר מריר נפש והוה עליהון לרבא והוו עמיה כארבע מאה גברא

ג ואזל דוד מתמן למצפא דמואב ואמר למלכא דמואב יפוק כען אבא ואמי עמכון עד דאדע מה יעביד לי יי

ד ואשרינון קדם מלכא דמואב ויתיבו עמיה כל יומי דהוה דוד מטמר במצדתא

מקרא

וילך דוד משם וימלט אל מערת עדלם וישמעו אחיו וכל בית אביו וירדו אליו שמה ויתקבצו אליו כל איש מצוק וכל איש אשר לו נשא וכל איש מר נפש ויהי עליהם לשר ויהיו עמו כארבע מאות איש

וילך דוד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי ואמי אתכם עד אשר אדע מה יעשה לי אלהים

וינחם את פני מלך מואב וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה

רד"ק ויאמר גד וגו' לך ובאת לך אל ארץ יהודה. והרג מלך מואב אביו ואמו מאחר שהחזיקו. ועוד הטעם הוא הסבה שאמר דוד על אביו כאשר עשה אביו עמדי חסד כדאית' במדרש ר' תנחומא על פי ה' אמר לו כי שם יהיה נשמר משאול. וכן היה כי בעוד שהיה שם לא בקשוהו עד שהלך משם. והטעם לפי שבארץ יהודה היו אוהבים אותו. ואם היה שם שאול לבקשו היו מגידין לו והיה נמלט ממקום למקום ואעפ"י שקעילה היתה מארץ יהודה היתה רחוקה ממולדתו וממשפחתו ואעפ"כ על פי ה' הלך שם כמ"ש. יער חרת. חרת היה שם מקום וכן ת"י חורשא דחרתי. ובדרש שהיה מעונג אותו המקום כחרית הזה ובזכות דוד ה' הרטיבו הקב"ה משן העולם הבא. ופי' חרת כמו חרותה מדי שמים שפי' ינשק. וישמע שאול כי נודע כי נתפרסם דוד כאמר נודע הדבר שהיו עמו אנשים עד ששמע שאול והיה

וַיֹּאמֶר גָּד הַנָּבִיא אֶל דָּוִד לֹא תֵשֵׁב בַּמְּצוּדָה לֵךְ וּבָאתָ לְּךָ אֶרֶץ יְהוּדָה וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיָּבֹא יַעַר חָרֶת׃ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל כִּי נוֹדַע דָּוִד וַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ וְכָל עֲבָדָיו נִצָּבִים עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לַעֲבָדָיו הַנִּצָּבִים עָלָיו שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי יְמִינִי גַּם לְכֻלְּכֶם יִתֵּן בֶּן יִשַׁי שָׂדוֹת וּכְרָמִים לְכֻלְּכֶם יָשִׂים שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת׃

וַאֲמַר גָּד נְבִיָּא לְדָוִד לָא תֵיתֵיב בִּמְצַדְתָּא אִיתָא וְאֵיזֵיל לָךְ לְאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה וַאֲזַל דָּוִד וַאֲתָא לְחוּרְשָׁא דַחֲרֶתִּי׃ וּשְׁמַע שָׁאוּל אֲרֵי אִתְיְדַע דָּוִד וְגֻבְרַיָּא דְעִמֵּיהּ וְשָׁאוּל יָתִיב בְּגִבְעָתָא תְּחוֹת אֶשְׁלָא בְּרָמְתָא וּמוּרְנִיתֵיהּ בִּידֵיהּ וְכָל עַבְדוֹהִי קָיְמִין עִלָוֵיהּ׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לְעַבְדוֹהִי דְקָיְמִין עִלָוֹהִי שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי שִׁבְטָא דְבֵית בִּנְיָמִן אַף לְכֻלְּכוֹן יִתֵּן בַּר יִשַׁי חַקְלִין וְכַרְמִין לְכֻלְּכוֹן יְמַנֵּה רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא׃

הספור הזה מפני הדברים שאמר שאול לעבדיו כי עתה לא ידע שאול כי התקבצו אל דוד אנשים ולאשר שמע כי עמו כארבע מאות איש אמר בלבו שזה מרד הוא שמרד בי לא דעתו להלחם ולמרוד עלי או להעלות על המלכות וזהו שאמר כי הקים בני את עבדי עלי למורב ואמר לכלכם ישים שרי אלפים כאומר בחיל שהוא מקבץ עלי או בהיותו מלך כאשר הוא חושב. האשל כמו העץ. וכן ויטע אשל. ברמה מקום היה בגבעה שאול והיה גבוה לפי נקרא רמה ואין זה רמת שמואל כי הוא בגבעה היה. ולדברי בעל הדרש הוא רמת שמואל שאמר וכי מה ענין גבעה אצל רמה אלא שאול יושב בגבעה בשלותו בזכות האשל הגדול אשר ברמה והוא שמואל שהיה מתפלל עליו. ויאמר וגו' בני ימיני כלומר עליכם לחוס עלי כי אתם משבטי וממשפחתי. גם

רד"ק כי קשרתם. מרדתם. כי הקים. קושר. בהתקשר והתחבר לב זה עם זה. בכרת כמו בכרות בריתו עם בן ישי לא זכר שמו דרך בזיון. ויען וגו'. והוא נצב על עבדי שאול. כלומר בראשם היה ממונה גדול שבעבדי שאול הממונים עליו היה ושמוש זה כדבר והפסוק כי נצבים עליו ר"ל לפניו ושמוך לו לעשות מה שיצוה אותם ונצב על עבדי שאול ר"ל על המשמעת שהיה גדול להם וממונה עליהם. וכן תרג' יונתן והוא ממנא על עבדי שאול והוא כמו הנצב על הקוצרים. ויאמר שאול שמע נא בן אחיטוב. לא זכר שמו דרך בזיון.

רלב"ג ואין חולה מכם עלי. ר"ל אין א' מכם שיחשוב בעצמו חולה בעבורי בדבר ההעשה כנגדי. וידמה שהיה ירא שאול שיהיה ההסר הזה מבטל יש את דוד ויאחם עמו ולזה אמר שכבר הקים בנו עבדו עליו למורב. לקרא את אחימלך. ידמה שקרא עמו כל בית אביו הכהנים. ויחשב שאול שתהיה שאלתו באלהים הם יגלו במרדו על שאול בדרך שיכשילהו במלחמה.

כי קשרתם כלכם עלי ואין גלה את אזני בכרת בני עם בן ישי ואין חלה מכם עלי וגלה את אזני כי הקים בני את עבדי עלי לארב כיום הזה׃ ויען דאג האדמי והוא נצב על עבדי שאול ויאמר ראיתי את בן ישי בא נבה אל אחימלך בן אחיטוב׃ וישאל לו ביהוה וצידה נתן לו ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו׃ וישלח המלך לקרא את אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הכהנים אשר בנב ויבאו כלם אל המלך׃ ויאמר שאול שמע נא בן אחיטוב ויאמר הנני אדני׃

ארי מרדתון כלכון עלי ולית דחוי לי כד גזר קיים ברי עם בר ישי ולית דחאיב לי מנכון עלי ומחוי לי ארי אקים ברי ית עבדי עלי לכמנא כיומא הדין׃ ואתיב דואג אדומאה והוא ממנא על עבדי שאול ואמר חזיתי ית בר ישי אתא לנוב לות אחימלך בר א אחיטוב׃ ושאיל ליה במימרא דיי וזוודין יהב ליה וית חרבא דגלית פלשתאה יהב ליה׃ ושלח מלכא למקרי ית אחימלך בר אחיטוב כהנא וית כל בית אבוהי כהניא דבנוב ואתו כלהון לות מלכא׃ ואמר שאול שמע נא בר אחיטוב ואמר הא אנא רבוני׃

ויאמר אליו שאול למה

רלב"ג

והיתה תשובת אחימלך כי חלילה לו שהוא ידע בזה דבר ומה שעשה עשה מצד מה שחשב שהיה דוד היותר נאמן מכל עבדי שאול והיותר סר אל משמעתו. היום החלותי וגו' וכי היום החלותי לשאול לו באלהים שאתה חושד בזה הלא כמה פעמים שאל באלהים בשליחותך על דבר מלחמות ישראל כי הוא המוציא והמביא את ישראל. בכל בית אבי. ר"ל ולא בכל בית אבי ואמנם אמ"ז לפי שהדבר נראה שחשדם כלם לפי שהרג את כלם.

רד"ק

ויאמר וגו' ושאול לו באלהים. להגיד לו את דרכו והוא נברח מפני. ומדרשו עשיתו מלך שאין שואלין באורים ותומים אלא למלך ולמי שצרך הצבור בו. וסר. כמו שר. על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל וכל העדה. ויען וגו' וסר אל משמעתך. אל עבודתך כלו' שהיה שומע לכל מצותך וכן ובני עמון משמעתם. ומי היה לו לקטון שהיה הולך בשליחותך. היום החלותי לשאול לו באלהים. יש מפרשים בתמיה וכי היום החלותי לשאול לו בעבורו חלילה לי שהייתי יודע שהוא מורד כי כמה פעמים שאלתי לו באלהים שהיה הולך במצותך פי' וכי היום החלותי לשאול בעבורו זה כמה ימים שצריך הצבור בו שהמוציא ומביא את ישראל אז אמר שואל לו באלהים ויש מפרשים בלא תמיה כלומר למה אתה כועס לפי ששאלתי לו באלהים וזה היום הראשון ולא הייתי יודע כי קשה הוא בעיניך וכי מורד הוא חלילה לי שאם הייתי יודע לא הייתי עושה מעתה לא אעשה עוד אחר שקשה בעיניך ומורד הוא מלפניך כי לא הייתי יודע כל זה. אבל הייתי חושב אותו כמו שהוא נאמן בביתך. בכל בית אבי. ולא בכל בית אבי. אל ישם המלך דבר אשם אמר זה לפי ששאל שאול גם כן לקרוא כל בית אביו.

ויאמר אליו שאול למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאול לו באלהים לקום אלי לארב כיום הזה:

ויען אחימלך את המלך ויאמר ומי בכל עבדיך כדוד נאמן וחתן המלך וסר אל משמעתך ונכבד בביתך:

היום החלתי לשאול לו באלהים חלילה לי אל ישם המלך בעבדו דבר בכל בית אבי כי לא ידע עבדך בכל זאת דבר קטן או גדול:

ואמר ליה שאול למה חברתון עלי את ובר ישי במיתנך ליה מזון וחרבא ושאילת ליה במימרא דיי למיקם עלי לכמנא כיומא הדין:

ואתיב אחימלך ית מלכא ואמר ומי בכל עבדך כדוד מהימן וחתנא דמלכא ורב על משמעתך ויקיר בביתך:

יומא דין שריתי למשאל ליה במימרא דיי חס לי לא נשוי מלכא בעבדיה פתגמא בכל בית אבא ארי לא ידע עבדך בכל דא פתגם זעיר או רבא:

רד"ק ויאמר וגו' ולא אבו' דרשו בו כי אבנר ועמשא היו שלא אבו לפגוע בכהני יי' כי דרשו אותן ודקדקו' מה שכתו' כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת ר"ל יכול אפי' לדבר עבירה ת"ל רק חזק ואמץ' ולדעת הדרש הזה יהיה פי' ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו כי אבנר ועמשא לא היו רצים אלא שרי' ויאמר וגו' לדויג כן כתו' וקרי לדואג כי היה נקרא דויג ודואג כמו שאמר ויסוב דויג ולא קרי דואג וקרי הוא לפי שנכרות ר"ל היו קוראין אותו דואג ומדרשו כי לכך כתו' דויג אמ' לו שאול נהפכת כדג אתה הלשנת עליהם אתה הורג אותם ונראה כי בשעת המעשה קראהו הכתו' דויג לגריעות שמו' נושא אפוד בד' תרגו' דכשרין למלבש אפוד דבוץ

רלב"ג נושא אפוד בד' ר"ל שהיו הכהנים וראויים לזה הלבוש' כי זה הלבוש היו עושין הכבדים וכל שכן מי שהיו מהם מיוחדים לעבודת השם כמו שזכרנו בענין אפוד שמואל

ואמר מלכא ממת תמות אחימלך את וכל בית אבוך׃ ואמר מלכא לרהטיא דקימין עלוהי אסתחרו וקטולו כהניא דיי ארי אף ידיהון עם דוד וארי ידעו ארי ערוק הוא ולא חוו ליה ולא אבו עבדי מלכא לאושטא ית ידיהון למשלט בכהניא דיי׃ ואמר מלכא לדויג אסתחר את ושלוט בכהניא ואסתחר דואג ארומאה ושלט הוא בכהניא וקטל ביומא ההוא תמנן וחמשא גברא דכשרין למלבש אפוד דבוץ׃ וית נוב קרתא דכהניא מחא לפתגם דחרב מגבר ועד אתתא מעולים ועד יניק ותור וחמר ואמר לפתגם דחרב׃

ויאמר המלך מות תמות א
אחימלך אתה וכל בית אביך׃
ויאמר המלך לרצים הנצבים
עליו סבו והמיתו כהני יהוה כי גם
ידם עם דוד וכי ידעו כי ברח הוא
ולא גלו את אזנו ולא אבו עבדי
המלך לשלח את ידם לפגע ב
בכהני יהוה׃ ויאמר המלך
לדויג סב אתה ופגע בכהנים ויסב
דויג האדמי ויפגע הוא בכהנים
וימת ביום ההוא שמנים וחמשה
איש נשא אפוד בד׃ ואת נב עיר
הכהנים הכה לפי חרב מאיש
ועד אשה מעולל ועד יונק ו
ושור וחמור ושה לפי חרב׃

ונראה מתירושו כי יותר הרבה משמונים וחמשה אבל השמונים וה' היו ראויים ללבש אפוד בד כי נראה ה' ס
הגדולים והכבדים בעבדי יי' היו עושין זה המלבוש וכן דוד לבוש מעיל הבוץ שנאמ' ודוד חגור אפוד
בד ונוס זה שחרבה נוב הביאו המשכן לגבעון׃ ואת נב עיר הכהנים וגו' מאיש ועד אשה'
דרשו בו בדבר עמלק כתוב ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב

מיטב הצאן וגו׳ יצתה בת קול ואמרה אל תהי צדיק הרבה ובהגיע עת הכהנים כתי׳ מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב יצתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה ׳יש להתמיה כי בכל אשר הוסר הכתו׳ שהרג שאול לא ראינו שהוסר שום כל עיר הכהנים ואפי׳ בשקרים בית קדמיים לא חמ׳ אלא על אשר המית את הגבעונים׳ ולא חמ׳ את הכהנים כראה כי אותם היו הכהנים ולא הנזכר ככתוב שם וזולתי שום כם עלי׳ ואעפ״ כן הענש שאול על דמים שהפיל בחרב. פלשתים הוא ובנו ואמרו רז״ל גדולה לגימה שמרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עין מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגתה עולה זדון׳ מרחקת את הקרובים מעמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דכתי׳ קראן לו ויאכל לחם׳ ומעלמת עין מן הרשעים מיכה ומשרה שכינה על נביאי הבעל מעדו הזקן׳ דכתי׳ ויהי הם יושבים על השלחן וגו׳ ושגגתה עולה זדון שאלו הלוה יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדומי ולא נהרגו שאול ושלשת בניו״

רד״ק

אנכי סבותי הסבותי הדבר על שבאו לידי כך״ כי אשר יבקש את נפשי וגו׳ ״אמר אחר דרך את שניהם במקום שאשמור את עצמי אשמור אותך׳ כי משמרת אתה עמדי כלומר אשמור אותך כמו שאשמור את עצמי וכן תרג׳ יונתן ארי מאן דבעי למקטלי בעי למקטלך״ ויש שפי׳ כי אשר יבקש יבקשך ואשר ישמור נפשי

ל וַיִּמָּלֵט בֵּן־אֶחָד לַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִטוּב וּשְׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי דָוִד׃ וַיַּגֵּד אֶבְיָתָר לְדָוִד כִּי הָרַג שָׁאוּל אֵת כֹּהֲנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֶבְיָתָר יָדַעְתִּי בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־שָׁם דּוֹיֵג ה הָאֲדֹמִי כִּי־הַגֵּד יַגִּיד לְשָׁאוּל אָנֹכִי סַבֹּתִי בְּכָל־נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ׃ שְׁבָה אִתִּי אַל־תִּירָא כִּי אֲשֶׁר־יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשִׁי יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשֶׁךָ כִּי־מִשְׁמֶרֶת אַתָּה עִמָּדִי׃

וְאִשְׁתֵּזִיב בַּר חַד לַאֲחִימֶלֶךְ בַּר א אֲחִיטוּב וּשְׁמֵיהּ אֶבְיָתָר וַעֲרַק בָּתַר דָּוִד׃ וְחַוִּי אֶבְיָתָר לְדָוִד אֲרֵי קְטַל שָׁאוּל יָת כָּהֲנַיָּא דַייָ׃ וַאֲמַר דָּוִד לְאֶבְיָתָר יְדַעְנָא בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי תַמָּן דּוֹיֵג אֲדוֹמָאָה אֲרֵי חַוָּאָה יְחַוֵּי ל לְשָׁאוּל אֲנָא גְּרָמִית לְאִסְתַּקָּפָא בְּכָל נְפַשׁ בֵּית אֲבוּךְ׃ תִּיב עִמִּי לָא תִּדְחַל אֲרֵי דְּבָעֵי לְמִקְטְלִי בָּעֵי ל לְמִקְטְלָךְ אֲרֵי נְטִיר אַתְּ עִמִּי׃

רלב״ג

כי אשר יבקש את נפשי ר״ל שהוא אשמור את נפשך כמו נפשי׳ משמרת אתה עמדי׳ ורוצה שאמר זה מפני שהוא הסבה באבדת עמו האחרים והכהנים ובנס נפשו דוד במלכים ולזה אמר שיש לו לבטוח על דוד שישמרנו כנפשו״

ישמור נפשך׳ ויש לומר כי דרך הלשון בקריאת אנשי דמים ישנאו תם וישרים יבקשו נפשו וכן בקשת נפש לטובה״

רד״ק שסים בוזזים׃ כמו וזה חלק שוסינו׃ **וישאל דוד** ביי׳ בסוף הענין מפרש במה שאל ויהי בברוח אביתר וגו׳ אפוד ירד בידו׃ **ויאמרו** הנה אנחנו פה ביהודה יראים מן בני ישר׳ אנחנו נסתרים מפני שאול ונסים עמנו יותר נסתרים מן פלשתים ומפני הבריחה תוסיף דוד לשאול לא מפני עצמו שהוא היה בוטח אלא מפני אנשיו הוסיף לשאול וכשראו אנשיו שהבטיחו האל פעמים הלכו עמו׃

רלב״ג הנה אנחנו פה ביהודה יראים׃ רל״ל שאנחנו עוד בארץ יהודה אנחנו יראים מפני שאול ואיך נוסיף על יראתנו יראת מערכות פלשתים׃ **ויוסף** וגו׳ והנה שאל עוד דוד אלקים בעבור אנשיו ועל הסבה הזאת האמינו אנשי דוד בו׳ אך דוד האמין בו בראשונה׃ ויתכן שהאמין בו וזה הנכון לפי מה שאחשב בו ה הלשון הה׳ הוא מסופק וכבר אפשר שיובן שהם ילכו בפלשתים הנה יושיע את קעילה לא בזולתה׃ אבל לא יהיה בזה המאמר הבטחה שיכה בפלשתים ולזה יראו אנשי דוד מרדת קעילה׃ הלא תראה בענין פלגש בגבעה מה שקרה לישראל מהרע מפני הספק שהיה בלשון כאשר שאלו באלקים בשלא דקדקו בו׳ ולזה הוצרך דוד לשאול פעם שנית על זה וכן אלו על לשון בזולת זה ספק שירד קעילה והשם יתעלה ירד את הפלשתים בידו׃

כג ויגדו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שסים את הגרנות׃ וישאל דוד ביהוה לאמר האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר יהוה אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה׃ ויאמרו אנשי דוד אליו הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף כי נלך קעלה אל מערכות פלשתים׃ ויוסף עוד דוד לשאול ביהוה ויענהו יהוה ויאמר קום רד קעילה כי אני נתן את פלשתים בידך׃

וחויאו לדוד למימר הא פלשתאי מגיחין קרבא בקעילה ואינון בזזין ית אדריאי׃ ושאיל דוד במימרא דיי למימר האיזיל ואקטול בפלשתאי האלין ואמר יי לדוד איזיל ותקטול בפלשתאי ותפרוק ית קעילה׃ ואמרו גברי דוד ליה הא כבר אנחנא הכא בארעא דבית יהודה אנחנא דחלין ואף אילהין דניזיל לקעילה לסדרא דפלשתאי׃ ואוסיף עוד דוד למשאל במימרא דיי וקביל צלותיה יי ואמר קום חות לקעילה ארי אנא מסר ית פלשתאי בידך׃

רלב״ג

נכר אותו אלהים בידי׳ מענין פן ינכרו צרימו׳ והרצון בזה שהשי״ת הסיר ממנו ההסתרה והגניזה כדי שיפול בידי׳ וזה שאם היה מתנהג בשכונה והעצה היה נשמר מהכנס בעיר מוקפת חומה שנסגר בדלתים ובריח כי בבואו שם עשו לא יוכל לצאת ולכת ולבוא אנה ואנה׳ והנה השגיח השם שלא ישגב שום אדם זה הסוד לדוד׳ וכבר הסכים השי״ת שיגלה לו הסוד הזה׳ מחריש הרעה הוא מענין אל תחרוש על רעך רעה והרצון בזה ששאול היה מסכים שיתקבצו עם כל ישראל להביא הרעה על דוד״

רד״ק

וילך דוד ואנשו קעילה וילחם בפלשתים וינהג את מקניהם ויך בהם מכה גדולה ויושע דוד את ישבי קעילה׃ ויהי בברח אביתר בן אחימלך אל דוד קעילה אפוד ירד בידו׃ ויגד לשאול כי בא דוד קעילה ויאמר שאול נכר אתו אלהים בידי כי נסגר לבוא בעיר דלתים ובריח׃ וישמע שאול את כל העם למלחמה לרדת קעילה לצור אל דוד ואל אנשיו׃ וידע דוד כי עליו שאול מחריש הרעה ויאמר אל אביתר הכהן הגישה האפוד׃

ואזל דוד וגברוהי לקעילה ואגיח קרבא בפלשתאי ודבר ית גיתיהון ומחא בהון מחא סגיאה ופרק דוד ית יתבי קעילה׃ והוה כד ערק אביתר בר אחימלך לות דוד לקעילה איפודא אחית בידיה׃ ואתחוא לשאול ארי אתא דוד לקעילה ואמר שאול מסר יתיה בידי ארי אתמסר למיעל בקרתא דלה דשין ועבריין׃ וכנש שאול ית כל עמא לאגחא קרבא למיחת לקעילה למצר על דוד ועל גברוהי׃ וידע דוד ארי עלוהי שאול כמין בישתא ואמר לאביתר כהנא קריב איפודא׃

וינהג את מקניהם הוליך הוא מקניהם במלחמה אבל כשהלך דוד נגס מקנה רבה רדף אחרי הנשים מהם על ארץ פלשתים ונהג את מקניהם״ אפוד ירד בידו׳ פרשו אותו כמו הוריד וכן תרגם אחית ולפי מפרשים בדל כמשמעו׳ ויאמר ירד כלו ירד האפוד בדרך מקרה בידו ולפי שהוא הוריד לא הוריד מדעתו אבל בשלקח כלנו עמו בברחו לא השגיח מה לקח ומה הניח כאדם שברח והיתה סבה מאת השם והיה האפוד בדרך מקרה בין כלנו׳ לפי׳ אמר ירד ולא אמר הוריד״ ויגד׳ נכר אותו׳ פי׳ הסגיר ומסר אמר מאחר שבא ונסגר בעיר בריח ודלתים לא ימלט מידי כשאקיף סביב העיר ואצור עליו ולא יוכל לברוח מן העיר כי שער דלתים ובריח הוא ויבטח בה ולא יחוש לברוח והוא לא השגיח שיהיה אדם שיגיד לדוד׳ נכר כמו אל הרא בנים אחיך שנים נכרו״ וישמע שאול׳ כמו ויאסף לפי שהעם נאספים על ידי כרוז משמיעים׳ וכן במשנה משמיעין על השקלים פי׳ מכריזין״ וירע׳ מחריש הרעה׳ עמקו חושבו כמו אל תחרוש על רעך״

וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שָׁמֹעַ שָׁמַע עַבְדְּךָ כִּי מְבַקֵּשׁ שָׁאוּל לָבוֹא אֶל קְעִילָה לְשַׁחֵת לָעִיר בַּעֲבוּרִי הֲיַסְגִּרֻנִי בַעֲלֵי קְעִילָה בְיָדוֹ הֲיֵרֵד שָׁאוּל כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עַבְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַגֶּד נָא לְעַבְדֶּךָ וַיֹּאמֶר יְהוָה יֵרֵד׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲיַסְגִּרוּ בַּעֲלֵי קְעִילָה אֹתִי וְאֶת אֲנָשַׁי בְּיַד שָׁאוּל וַיֹּאמֶר יְהוָה יַסְגִּירוּ׃

וַיָּקָם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקְּעִלָה וַיִּתְהַלְּכוּ בַּאֲשֶׁר יִתְהַלָּכוּ וּלְשָׁאוּל הֻגַּד כִּי נִמְלַט דָּוִד מִקְּעִילָה וַיֶּחְדַּל לָצֵאת׃

ואמר דוד יי אלהא דישראל משמע שמע עבדך ארי בעי שאול למיעל לקעילה לחבלא לקרתא בדיליי׃ הימסרון למסרי יתבי קעילה בידיה הסברי למיחת שאול כמא דשמע עבדך יי אלהא דישראל חוי כען לעבדך ואמר יי סביר למיחתי׃ ואמר דוד הסברין למסר יתבי קעילה יתי וית גברי בידא דשאול ואמר יי סבירין למסרי׃ וקם דוד וגברוהי כשית מאה גברא ונפקו מקעילה והליכו באתר דכשר להלכא ולשאול אתחוא ארי אישתיזב דוד מקעילה ואתמנע מלמפקי׃

רד״ק היסגרו׳ יסגירו׳ מלורתו׳ ז״ל שאין שואלין במורים ותומים שני דברים כאחד ואם שאל אין משיבין לו אלא אחד ואין משיבין לו אלא ראשון שהרי דוד ... היסגרוני הירד ויאמר ה׳ ירד׳ הנה כי הוא שאל שני דברים ולא השיבו אלא אחד והשיבו לו על הראשון והוא ירד כי דוד שאל שלא כסדר וכיון שהסדר שאל שלא כסדר הזר ושאל כסדר היסגרו בעלי קעילה אבל אם היה צריך שעה לשאול שני דברים כאחד כגון שאין שעות לעמוד שואלין על שני דברים ומשיבין על שניהם כאחד כמו ששאל דוד הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו ויאמר לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל׳ וקצת מפרשים בשופטים בענין פלגש בגבעה׳ בעלי קעילה׳ אדוני העיר וגדוליה׳ ויונתן תרגם יתבי קעילה׳ ויתהלכו באשר יתהלכו׳ הלכו בכל מקום שיזדמן להם לשגבם׳ ויונתן תרגם במקום הכשר׳

רלב״ג היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול כאשר שמע עבדך וגו׳ ויאמר ה׳ ירד מזה המקום יובן למוד שהנשאלים במורים ותומים אין שואלין בהם שתי שאלות יחד או יותר ולזה התחיל כשנשאל דוד שתי שאלות לא נענה המענה כי אם באחד מהן׳ ויקם דוד וגו׳ באשר יתהלכו׳ הלכו בכל מקום אשר דכשר להלכה פירוש כ... וישב דוד במדבר במצודות׳

וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּדְבָּר בַּמְּצָדוֹת וַיֵּשֶׁב
בָּהָר בְּמִדְבַּר זִיף וַיְבַקְשֵׁהוּ
שָׁאוּל כָּל הַיָּמִים וְלֹא נְתָנוֹ
אֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ וַיַּרְא דָוִד כִּי יָצָא
שָׁאוּל לְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשׁוֹ וְדָוִד
בְּמִדְבַּר זִיף בַּחֹרְשָׁה׃
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל וַיֵּלֶךְ אֶל
דָּוִד חֹרְשָׁה וַיְחַזֵּק אֶת יָדוֹ ב
בֵּאלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַל תִּירָא
כִּי לֹא תִמְצָאֲךָ יַד שָׁאוּל אָבִי
וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לְּךָ לְמִשְׁנֶה וְגַם שָׁאוּל
אָבִי יֹדֵעַ כֵּן׃ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
בְּרִית לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב דָּוִד ב
בַּחֹרְשָׁה וִיהוֹנָתָן הָלַךְ לְבֵיתוֹ׃

וִיתֵיב דָּוִד בְּמַדְבְּרָא בִּמְצַדְתָּא
וִיתֵיב בְּטוּרָא בְּמַדְבְּרָא דְזִיף
וּבְעוֹהִי שָׁאוּל כָּל יוֹמַיָּא וְלָא
מַסְרֵיהּ יְיָ בִּידֵיהּ וַחֲזָא דָוִד
אֲרֵי נְפַק שָׁאוּל לְמִקְטְלֵיהּ וְדָוִד
בְּמַדְבְּרָא דְזִיף בְּחוּרְשָׁא׃
וְקָם יְהוֹנָתָן בַּר שָׁאוּל
וַאֲזַל לְוָת דָּוִד לְחוּרְשָׁא וְתַקֵּיף
יַת יְדֵיהּ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ׃ וַאֲמַר
לֵיהּ לָא תִדְחַל אֲרֵי לָא ת
תַשְׁכְּחִינָךְ יְדָא דְשָׁאוּל אַבָּא
וְאַתְּ תִּמְלוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וַאֲנָא
אֱהֵי לָךְ לְתִנְיָן וְאַף שָׁאוּל
אַבָּא יָדַע כֵּן וּגְזַרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָמָא
קֳדָם יְיָ וִיתֵיב דָּוִד בְּחוּרְשָׁא
וִיהוֹנָתָן אֲזַל לְבֵיתֵיהּ׃

רד"ק

במצדות׳ בסלעים הגבוהים שהיו במדבר׳ ופי׳ בפסוק וישב בהר במדבר זיף׳ וירא דוד הסת־ דוד כי שאול יצא לבקש את נפשו שם במדבר זיף כי שמעו הזיפים אמרו הלא דוד מסתתר עמנו והיה בדעתו ללכת משם ובין כך בא אליו יהונתן וכרתו ברית שניהם והלך יהונתן ודוד עדיין היה יושב בחורשה וכאשר שמע כי שאול בא אליו הלך לו למדבר מעון והוא סמוך למדבר זיף כמו שכתוב שהם בנחלת מטה בני יהודה מעון כרמל וזיף׳ בחרשה׳ פי׳ ביער תרגו׳ יער חרשא והה״א שבחרשה במקום למ״ד׳ או בחרשה שם מקום׳ ויקם׳ באלהים חזק את ידו שלא ירא בדבר אלהים שהבטיחו על ידי שמואל כי ימלוך וזהו שאמר כי לא תמצאך יד שאול אבי׳ וכן ת״י ותקיף ידיה במימרא דיי׳ ואמר׳ אהיה לך למשנה׳ אני אהיה משנה ממך שאהיה לך למשנה כשתמלוך והיו יודעים זה מפני השמועה שנמשח דוד למלך׳ ויכרתו שניהם ברית לפני יי׳ אורים ותומים שהיו שם עם אביתר הכהן או פי׳ שהאל ית׳ יהיה עד בניהם׳ לפני יי׳ לאורים׳

רלב"ג

וילך אל דוד חורשה׳ ר״ל ביער כי אעפ״י שהיה דוד במדבר זיף שאין עוברין שם בני אדם הנה לבטל עצמו מן הסכנה מיד שאול היה נסתר ביער׳ וישב דוד וגו׳ ׳ אמר לנו בזה כי נשען דוד בברית יהונתן עמו שלא יגלה מקומו לאביו ואעפ״י שהתפרסם ליהונתן כי דוד יהיה המלך בזה והספור מעמו ולזה ספר שלא נמנע דוד אחר זה מלשבת ביער ההוא׳

רלב"ג כי אמר אלי ערום יערים הוא. רוצה לומר אשר מי הוא האומר זה ונכון ותכלית דוד והוא אשר מי הוא ז
המשתדל וקרבנו כי ותכלית נפש דוד ונכון יהיה קרבנו בזה המקום כי אמר לנו אלי שהוא יתחבא ב
בערמה ויתרחק במקום א' והוא בלתי מתחבא שם כי אם על המצעד ולכן הזהירם שיחקרו מכל המחבאים
אשר יתחבא שם. או יהיה אומרו כי אמר אלי. שבא אל דוד והקרבנו שדוד אמר אלי כשהייתי עמו שהוא
מתנהג בערמה ובתחבולות יעשה מלחמה.

רד"ק

ויעלו זפים. וכבר עלו זפים ואמרו לשאול. והוא שאמר וירא דוד כמו שפירשנו למעלה. **לכו** הכינו עוד. חפשו ודעו היטב שהלשון מקומו מכוון. כי אמר אלי. כשגר שהיה עמי היה אומר לי כשהייתי שואלו איך היה מכה בפלשתים כל אותו הימים והיה אומר לי כי ערום יערים הוא ובערמה ובתחבולות היה נלחם באויביו כשהיו נסתרים ממנו כן עושה הוא עכשיו שהוא גם כן מערים עצמו במקום זה כדי שיבקשו אותו שם ומיד יהיה במקום אחר לפי דעת כל המקומות שדרכו להתחבא שם. **וראו** ודעו. אל נכון. אל דבר נכון וברור. בכל אלפי יהודה. לפי שלא היה בא דוד אלא במדבר יהודה לפי שהיו מפחדין עליו אבל אחר השבטים לא היה בא כי היו מוסרים אותו לשאול. ומה שאמר אלפי יהודה רוצה לומר אחריו כל ערי אלפים שבמקום שיהיו ידם עמי לחפשו היטב בכל אחד במקום שלו.

וסליקו אינשי זיף לות שאול לגבעתא למימר הלא דוד מטמר עמנא במצדתא בחורשא דגבעת חכילה דמדרום לישימון: וכען לכל רעות נפשך מלכא למיחת חות ואנחנא נמסרינה בידא דמלכא: ואמר שאול בריכין אתון קדם יי ארי חסתון עלי: איזילו כען אתקינו עוד ודעו וחזו ית אתריה דשרי ביה מאן חזהי תמן ארי אמרין לי דערים ונפיק הוא: וחזו ודעו מכל מטמוריאתא דיטמר תמן ותתובון לותי בקשוט ואיהך עמכון ויהי אם איתוהי בארעא ואבלוש יתיה בכל אלפיא דבית יהודה:

ויעלו זפים אל שאול
ט הגבעתה לאמר הלוא דוד
מסתתר עמנו במצדות בחרשה
בגבעת החכילה אשר מימין
הישימון: ועתה לכל אות נפשך
המלך לרדת רד ולנו הסגירו
כ ביד המלך: ויאמר שאול
ברוכים אתם ליהוה כי חמלתם
עלי: לכו נא הכינו עוד ודעו וראו
את מקומו אשר תהיה רגלו מי
ראהו שם כי אמר אלי ערום
יערם הוא: וראו ודעו מכל
המחבאים אשר יתחבא שם
ושבתם אלי אל נכון והלכתי
אתכם והיה אם ישנו בארץ
וחפשתי אתו בכל אלפי יהודה:

רד״ק ויקומו וילכו זיפה לפני שאול. אלה הזיפים הנזכרים שהלכו לשאול הלכו לזיף לפני שהלך שם שאול
הלכו שם לחפש המקום שהיה שם דוד באמת ושבו אל שאול והכתוב לא ספר התשובה אבל לאחר
שאמר וילך שאול ואנשיו ידענו כי הזיפים שבו אליו טרם לכתו׃ **וילך** וגו׳ וירד
הסלע פירוש שמקום היה בין הערבה שהיה שם דוד ובין הסלע ע״א וירד כלו׳ ירד העמק
לעלות הסלע׃ ועל הדרך הזה נאמר ויעל אותם עמק עכור כמו שפירשתיו במקומו׳ ומה שאמר עוד וישב
במדבר מעון ל
הודיעם לו היה
לו פנוי לברוח
ממדבר מעון ועלה
לסלע הזה שהיה
במדבר הנגב ט
מפני שאול׃ **וילך**
שאול מצד
ההר׳ זהו הסלע׃
נחפז ללכת׃ היה
טרוד וממהר ללכת
ולברוח מפני שאול
ולא יכולת שאול
ואנשיו סבבוהו ט
מעט שאמר שאול

ויקומו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה אל ימין הישימון׃ וילך שאול ואנשיו לבקש ויגדו לדוד וירד הסלע וישב במדבר מעון וישמע שאול וירדף אחרי דוד מדבר מעון׃ וילך שאול מצד ההר מזה ודוד ואנשיו מצד ההר מזה ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול ושאול ואנשיו עטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם׃

וקמו ואזלו לזיף קדם שאול ודוד וגברוהי במדברא דמעון במישרא דמדרום לישימון׃ ואזל שאול וגברוהי למבעי וחויאו לדוד ונחת לכפא ויתב במדברא דמעון ושמע שאול ורדף בתר דוד מדברא דמעון׃ ואזל שאול מסטר טורא מכא ודוד וגברוהי מסטר טורא מכא והוה דוד מתבעית למיזל מן קדם שאול ושאול וגברוהי במנין על דוד ועל גברוהי למיחדהון׃

מצד ההר מזה כמו שראו שרצה לברוח סבבו הסלע ולא היה לבם אלא
לתפסו וכשבא המלאך אל שאול בשנת פרשה עלינו באו וכדרש
נחפז וזהו שאמר הכתוב אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. כמו שראה דוד את עצמו מוקף מכל צד שאול
ואנשיו אמר על אנשי מעשה אותו שמואל שאמר לו משחך יי׳ למלך היכן היא אותה הבטחה שאמר לו ומשמן
שכך אמר לו שנאמר אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. אפי׳ שמואל הרמתי היא אותה הבטחה
שאמר לו אמר לו הקב״ה אני מעיד עליו שנאמן שמואל שנאמר וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן
שמואל ואתה קראת לו כוזב. מיד ומלאך יי׳ בא אל שאול לאמר מהרה ולכה׃ אמר ר׳ יודן מלאך שליח
היה אמר לו ר׳ פנחס וכי השליח יודע היה שהיה אומר לו מהרה ולכה׃ אלא מלאך מן השמים היה שנאמר ישלח
משמים ויושיעני׃ עוטרים סובבים כמו עטרה שהיא סובבת הראש׳ וכן כצנה רצון תעטרנו׃

רלב"ג

ומלאך בא אל שאול. הנה בזה הספור יגיד כמה שמר השם הנבחרים על הולכתו ואיך הציל דוד עם היותו בשנים הסכנה. על פני צורי היעלים. הם הצורים הגבוהים שרגלו לשכון שם היעלים כי היעלים הם שוכנים בסלעים כאמרו הידעת עת לדת יעלי סלע. וזכר זה כי דוד עם ראותו יד הש"י הטובה עליו לא היה מוסר עצמו לסכנות אך היה מחביא עצמו במקומות אשר יתכן לו בהם ההעלם יותר׃

ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ׃ וישב שאול מרדף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים על כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות׃ ויעל דוד משם וישב במצדות עין גדי׃ ויהי כאשר שב שאול מאחרי פלשתים ויגדו לו לאמר הנה דוד במדבר עין גדי׃ ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור מכל ישראל וילך לבקש את דוד ואנשיו על פני צורי היעלים׃

ואזגדא אתא לות שאול למימר אוחי ואיזיל ארי אתנגידו פלשתאי על ארעא׃ ותב שאול מלמרדף בתר דוד ואזל לקדמות פלשתאי על כן קרו לאתרא ההוא כיף פלגותא אתרא דאתפליג ביה לבא דמלכא למיזל לכא ולכא׃ ואיסתליק דוד מתמן ויתיב במצדת עין גדי׃ והוה כד תב שאול מבתר פלשתאי וחויאו ליה למימר הא דוד במדבר עין גדי׃ ודבר שאול תלתא אלפין גבר עולים מכל ישראל ואזל למבעי ית דוד וגברוהי על אפי שקיפי כיפיא׃

רד"ק

ומלאך בא וגו'. מלאך מאנשיו הלך לבקש את דוד. וישב שאול מרדוף. נקרא המ"ם ? שלא כמנהג וכן וישב העם מרדף אחרי. סלע המחלקות. לפי שנחלקו אלו מאלו ות"י כיף פלגותא אתרא דאתפלג ביה לבא דמלכא למיזל לכא ולכא כלומר נחלק לב המלך הם יתעכבו על שיתפש דוד או הם ילך אחרי פלשתים וכן הוא אומר בדבר מהו סלע המחלקות אמר שמואל בר נחמני שהם נחלקו בגברי שאול על דוד. מהם אומרים עד שבן ישי בידינו לא נפנה מכאן ומהם אומרים מלחמת ישראל קודמת שבן ישי מוצאין לו כל שעה. רז"ל אמרו סלע המחלקות שעה שהיה דוד ועבדיו עוברים בתוכו מקום היה מחלק מחיצותיו והם מאות איש שהיו עמו בתוכה שעה והיו יורדים מעל סוסיהם ומשתחוים על פניהם ואומרים ברוך שעשה לנו נסים במקום הזה. ויקח שאול וגו'. על פני צורי היעלים. כי היעלים בצורים ובסלעים שוכנים כמו שנא' עת לדת יעלי סלע. והוא ההר הנזכר בערך. ואמרו כי הוא ההר הנבר. ות"י על אפי שקיפי כיפיא. ולא ידעתי מה היה דעתו לתרגם יעלים כיפיא׃

רד"ק ויבא וגו' להסך את רגליו. להשתין מים. וי"ת למיעבד צרכיה ר"ל לפנות לנקבים גדולים וכן במשנה זה הכלל היה ב במקדש כל המסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים והוא לשון כסוי והוא לשון יסכך מעטן נסך והם הם שני דרשים או הוא לשון סיכה וכן פירשו רז"ל א"ר אלעזר מלמד שעשה עצמו כסוכה כלו' מניח מעשה גדולה מן שהיתה בו מכסה עצמו בעת היציאה שלא יראה בשרו ערום ורגליו נ"ב דרך כבוד כמו לא הכר היציאה וכן את מימי רגליהם. בירכתי המערה. בסופו שם מפני שאול. ויאמרו וגו' אשר אמר יי' אליך לא ע' שמואל או נביא אחר אמר כן אלא כסבורים היו הם שאמר לו כן לפי דעתם אלא אנשי דוד אמרו לו אחר שהאל הכשילו שיתן אויבו בידו ושיבא למערה הזאת עתה היא העת אשר אמר יי' אליך שיתן אויבך בידך הנה שאול ראש אויביך ועתה הנה הגיע העת כי הנה הוא בידך ולפיכך זה שפירשת כתו' אויבך וקרי איבך כאשר יטב בעיניך כמו' שיתן לבך ויו"ד השרש נפלה מהמכתב ויכרות את כנף המעיל בלט ר"ל בלאט כי היה יושב בנגדים ולא יחוש לו כשעשה שכרת מעיל שאול היה לו זה אותו. ויהי אחרי כן ויך לב דוד אותו. אחש בלבו שמא יאשם ביי' לו שכן בכרתו כנף מעיל המלך כי אעפ"י שהוא היה רודפו אעפ"כ יש לו לירא ממנו ותרגם יונתן וחש דוד בלביה.

רלב"ג להסך את רגליו. ר"ל להסך את רגליו והוא עשיית הצרכים הגדולי' דרך הכנף עשה להסך רגליהם בבגדיהם שלא תראה ערותם. ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול. יתכן לפי הפשט שכבר היה רצון דוד להרגו ולא השיג מקומו כי אם הכנף. והתחרט אחר זה דוד על מה שחשבו ואעפ"י שמותר לו להרגו כי רודף היה.

ויבאו אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים׃ ויאמרו אנשי דוד אליו הנה היום אשר אמר יהוה אליך הנה אנכי נתן את איבך בידך ועשית לו כאשר יטב בעיניך ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט׃ ויהי אחרי כן ויך לב דוד אתו על אשר כרת את כנף אשר לשאול׃

ואתא לחוטרי ענא דעל ארחא ותמן מערתא ועאל שאול למיעבד צורכיה ודוד וגברוהי בסיפי מערתא יתבין׃ ואמרו גברי דוד ליה הא יומא דאמר יי לך הא אנא מסר ית בעל דבבך בידך ותעביד ליה כמא דתקין בעינך וקם דוד ופסק ית כנף מעילא דלשאול ברזא׃ והוה בתר כן וחש דוד בליביה על דפסקית כנפא דלשאול׃

רד״ק חלילה לי. חשם קס׳ שלפרוע אלף אלו וכראותם כי כן וכשם · שגו אמרו לו הנה היום אמר לך השם אלה לי וגו׳ · ורש״י פי׳ ויהי אחרי כן ויאמר לאנשיו חלילה שמע מקראות ה אלו כתובים שלא כסדרן אלא כיון שהתחיל לדבר בכריתת המעיל כלה כל דבריו ואמר שאף בכריתת כנף המעיל נתחרט ואחר כך חזר לדבריו הראשון׳ ואומר על שאמרו אנשי הנה היום וגו׳ השיב להם חלילה לי וגו׳ · וישסע׳ אלה אותם בדברים׳ מעשהו כי הם היו רוצים לקום עליו להרגו כיון שהוא בא הרגו כמאמר אותו הם ונאומרו בדברים כפתח הפת מורה על הירוע ר״ל באותם דברים שזכר כי משיח יי׳ הוא ונותן בדברים אלו׳ ויה״ ויסשע ופיים בדרך באותו דרך שזכר ויבא אל גדרות הצאן על הדרך׳

רלב״ג ויאמר חלילה לי מיי׳ מעשות את הדבר הזה וזה היה מהפלגת חסידותו עם שזה נ״ב יהיה סבה להקל בהריגת המלכים וידע דוד כי המלוכה תהיה לו ולזה רצה להרחיק עמן הריגת ה המלכים משיחי יי׳ · ולזאת הסבה בשנה עם שרוב הכעס העמלקי אשר הגיע לו מ שהרג אנשי נוב עם שהכהו עמו מ שאול על זה ולזה עם שרוב אנשי אשר הרגו היה בקש בן שאול׳ וישסע דוד וגו׳ ר״ל שגעם מה שהיו כל כך נסכמים על הריגתו ודחין באומרו אחת על זאת ההסכמה הנה אלה דוד להם בדבריו באופן שבלבל הסכמתם ומנעם בזה האופן מהריגת שאול׳

וַיֹּאמֶר לַאֲנָשָׁיו חָלִילָה לִּי מֵיהוָה אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לַאדֹנִי לִמְשִׁיחַ יְהוָה לִשְׁלֹחַ יָדִי בּוֹ כִּי מְשִׁיחַ יְהוָה הוּא׃ וַיְשַׁסַּע דָּוִד אֶת אֲנָשָׁיו בַּדְּבָרִים וְלֹא נְתָנָם לָקוּם אֶל שָׁאוּל וְשָׁאוּל קָם מֵהַמְּעָרָה וַיֵּלֶךְ בַּדָּרֶךְ׃ וַיָּקָם דָּוִד אַחֲרֵי כֵן וַיֵּצֵא מִן הַמְּעָרָה וַיִּקְרָא אַחֲרֵי שָׁאוּל לֵאמֹר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ וַיַּבֵּט שָׁאוּל אַחֲרָיו וַיִּקֹּד דָּוִד אַפַּיִם אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׁאוּל לָמָּה תִשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי אָדָם לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד מְבַקֵּשׁ רָעָתֶךָ׃

וַאֲמַר לְגֻבְרוֹהִי חַס לִי מִן קֳדָם יְיָ אִם אֶעְבֵּיד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין לְרִבּוֹנִי לִמְשִׁיחָא דַיְיָ לְאוֹשָׁטָא יְדִי בֵיהּ אֲרֵי מְשִׁיחָא דַיְיָ הוּא׃ וּפַיֵּיס דָּוִד יָת גֻּבְרוֹהִי בְּפִתְגָּמַיָּא וְלָא שַׁבְקִינוּן לְמֵיקָם עַל שָׁאוּל וְשָׁאוּל קָם מִמְּעַרְתָּא וַאֲזַל בְּאָרְחָא׃ וְקָם דָּוִד בָּתַר כֵּן וּנְפַק מִן מְעַרְתָּא וּקְרָא בָתַר שָׁאוּל לְמֵימַר רִבּוֹנִי מַלְכָּא וְאִסְתְּכִי שָׁאוּל לַאֲחוֹרוֹהִי וּכְרַע דָּוִד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא וּסְגִיד׃ וַאֲמַר דָּוִד לְשָׁאוּל לְמָה אַתְּ שְׁמַע לְפִתְגָּמֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּאָמְרִין הָא דָוִד בָּעֵי בִּשְׁתָּךְ׃

רד״ק הנה היום וגו׳ ואמר
להרגך׳ מאליו קרא
בקריאת המלה הזאת לכן אשר
קריה מעמדת בגעיא והשוא
בשוא ונפתח לכן בפתח קריאה
חטופה׳ ופירוש
ואמר כל אחד מן
מאנשי דוד שהיו
רוצים להרגו לולי
כי שסעם דוד
בדברים׳ ועל
הדעת הזה תרגם
יונתן ואמרו
אחרנן למקטלך
וחסת נפשי עלך
ויש מפרשים ו
וחסית עליך׳
ורבותינו ז״ל פירשו
ואמרו הפסוק
אמר הכתוב להרגך
שאתה ראוי להרגך״ אם
מאחר אתה יש...
הגבה וגו׳ כלומר
שהתורה התירה יכול להרגך אותך לולי שחסה נפשי עליך ותחס עליך נפשי או עיני ורבותינו ז״ל פירשו כ
ממשפט שהיתה בך חסה עליך כי מותר היה לי להרגך כי רודף אתה והבא להרגך השכם להרגו״
ואבי׳ כתרגומו ורבותי״ ראה גם ראה ראה בשנך הכנף׳ וראה בלבך נדקש

רלב״ג ואמר להרגך ותחס עליך׳ ר״ל אמר לבי להרגך ותחס
עליך נפשי ונתחרטתי על המחשבה ההיא ואמרתי
לא אשלח ידי באדוני כי משיח ה׳ הוא׳ או יהיה
הרצון באומרו ואמר להרגך שכבר אמר זה אחד מאנשיו ותחס עליו
נפש דוד׳ והמאמר הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב״

הנה היום הזה ראו עיניך את אשר
נתנך יהוה היום בידי במערה
ואמר להרגך ותחס עליך ואמר
לא אשלח ידי באדני כי משיח
יהוה הוא׃ ואבי ראה גם ראה
את כנף מעילך בידי כי בכרתי
את כנף מעילך ולא הרגתיך
דע וראה כי אין בידי רעה
ופשע ולא חטאתי לך ואתה
צדה את נפשי לקחתה׃ ישפט
יהוה ביני ובינך ונקמני יהוה
ממך וידי לא תהיה בך׃

הא יומא הדין חזאה עינך ית
דמסרך יי יומא דין בידי כ
במערתא ואמרו אחרנין ל
למקטלך וחסית עלך ואמרית
לא אושיט ידי ברבוני ארי
משיחא דיי הוא ורבוני אסתכל
אף חזי ית כנף מעילך בידי
ארי במפסקי ית כנף מעילך
ולא קטלתך דע וחזי ארי לית
בידי חובא וסורחן ולא חטית
לך ואת כמין על נפשי ל
למקטלה יתפרע יי ביני ובינך
ויתפרע לי יי מינך וידי לא
תהי בך׃

ויותר לבו שאם הרגתיך עכ״ל
אורך כתרגומו כמו וכן ויתר לא נדע״

ש א

רד"ק כאשר יאמר משל הקדמוני. משל האדם הקדמוני כי הוא ראשון. ר"ל משל הראשון אשר אמר זה המשל והיה המשל בפי כל האדם אחריו. ות"י כמה דאמרין מתלא מלקדמין מרשעיא יצא רשע. מהם שיצא הרשע שיהא הם ויאבדם מן העולם אבל ידי לא תהיה בך כי ממקום אחר יצא לך הרשע או פי' מרשעים יצא מעשה הרשע כלומר כי כמו שהם רשעים כלם כן יעשו מעשה רשע ובמעשיהם יתן לנס' וכן אני אומר לך כי לא תראה עיני אם אתה עשית כך אבל אעשה כי ידי לא תהיה בך. ורבותי' ז"ל פירשו משל הקדמוני משל קדמון של עולם הוא הקב"ה וקורא מה שאמר תורה והאלהים אנה לידו כלומר רשעי היה זה למות אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב כך וכן אמרו ז"ל מן ממנו על ידי רשע כמותך לא על ידי כי ידי לא תהיה בך.

כאשר יאמר משל הקדמני מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך׃ אחרי מי יצא מלך ישראל אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת אחרי פרעש אחד׃ והיה יהוה לדין ושפט ביני ובינך וירא וירב את ריבי וישפטני מידך׃ ויהי ככלות דוד לדבר את הדברים האלה אל שאול ויאמר שאול הקלך זה בני דוד וישא שאול קלו ויבך׃ ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה׃

כמא דאמרין מתלא מלקדמין מרשיעיא תפוק חובתהון וידי לא תהי בך׃ בתר מאן נפק מלכא דישראל בתר מאן את רדיף בתר חלש חד בתר הדיוט חד׃ ויהא יי לדין ויעביד דין בינא ובינך וגלי קדמוהי דינן דינא ויתפרע עולבני מנך׃ והוה כד שיצי דוד למללא ית פתגמיא האלין עם שאול ואמר שאול הקלך דין ברי דוד וארים שאול קליה ובכא׃ ואמר לדוד זכאי את מני ארי את גמלתני טבתא ואנא גמלתך בישתא׃

אחרי מי יצא וגו' אחרי כלב מת כלומר כי ככלב את ח חשוב בעיניך ולא היה לא אחר פי' מת ותרגומו חלש חד וכן פרעש אחד תרגומו הדיוט חד. כלו' דרך משל הרא עצמו כלב ופרעש כלומר אדם פחות והדיוט׳

והפרעש ידוע כי הוא השחור ממין המאכולת ודמה עצמו לדבר קל ואפס. ואמר פרעש כי המוצאו בבגדו או בבשרו רודפו כי הוא מדלג ממקום למקום. כלומר מה מעלה היא לך ומה בטרח שאתה רודף אחרי כמו הרודף אחרי הפרעש׳

רד״ק ואת הגדת כן כתיב וקרי ואתה ואחר הוא ושלחו בדרך טובה כי השם זה כלומר האל ישלם לו טובה כן ישלם לך כלומר שכר יהיה לך מאת האל בעשותך זה **ועתה** הנה ידעתי כי מלוך תמלוך כי אמר רואה שאתה נצלת מידי בכל עת ולא תמלוך ידי ואיפשר גם ששמע כי מעשה שמואל אמר למלך ושמואל אמר לו בדבר עמלק קרע יי את ממלכות ישראל מעלך היום ונתנה לרעך הטוב ממך לפי אמר לו וקמה בידך כלומר מה שלא קמה בידי ונמשל כמו שהכהנו בפסוק ויחזק בכנף מעילו ויקרע כי שמואל רמז לו רמז שם מי שיכרות כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו ועתה כאשר כרת דוד כנף מעילו ידע שזה הוא שאמר לו שמואל לפיכך אמר לו ידעתי כי מלוך תמלוך ואם תשמיד את שמי מבית אבי זהו אם תכרית את זרעי שאמר וכפל הענין לחזק כי הבנים הם שם האדם כי בהן יזכרו וכן והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד וכן לא יכרת שמו מעמו ומשער מקומו וישבע דוד לשאול וילך שאול אל ביתו ודוד ואנשיו עלו על המצודה:

רלב״ג וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה הנה הדבר בזה ונשען על מה שזכר אחר זה ויי ישלמך טובה תחת היום הזה ומה שהדבר בזה הוא שראוי שישלם לו גמול טוב מאת השם והנה זאת ההקדמה להורות על פרסומה:

וְאַתְּ הִגַּדְתָּ הַיּוֹם אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתָה אִתִּי טוֹבָה אֵת אֲשֶׁר סִגְּרַנִי יְהוָה בְּיָדְךָ וְלֹא הֲרַגְתָּנִי׃ וְכִי יִמְצָא אִישׁ אֶת אֹיְבוֹ וְשִׁלְּחוֹ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה וַיהוָה יְשַׁלֶּמְךָ טוֹבָה תַּחַת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָה לִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה יָדַעְתִּי כִּי מָלֹךְ תִּמְלוֹךְ וְקָמָה בְּיָדְךָ מַמְלֶכֶת יִשְׂרָאֵל׃ וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בַּיהוָה אִם תַּכְרִית אֶת זַרְעִי אַחֲרָי וְאִם תַּשְׁמִיד אֶת שְׁמִי מִבֵּית אָבִי׃

מבית אבי:

וְאַתְּ חַוִּיתָ יוֹמָא דֵין יָת דַעֲבַדְתְּ עִמִּי טָבְוָת דִּמְסָרַנִי יְיָ בִּידָךְ וְלָא קְטַלְתָּנִי׃ וַאֲרֵי יִשְׁכַּח גְּבַר יָת בְּעֵיל דְּבָבֵיהּ וִישַׁלְּחִינֵיהּ בְּאוֹרַח תַּקְנָא וַיְיָ יְשַׁלְּמִינָךְ טַבְתָא חֲלַף יוֹמָא הָדֵין דַּעֲבַדְתְּ לִי׃ וּכְעַן הָא יְדַעְנָא אֲרֵי מִמְלַךְ תִּמְלוֹךְ וְתִתְקַיַּם בִּידָךְ מַלְכוּתָא דְיִשְׂרָאֵל׃ וּכְעַן קַיֵּים לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ אִם תְּשֵׁיצֵי יָת בְּנַי בַּתְרַאי וְאִם תִּפְסוֹק יָת שְׁמִי מִבֵּית אַבָּא׃

ב נ

צידה לדרך

רד״ק

וימת שמואל ספר מיתת שמואל כי אפשר שמיתת שמואל בתוך הפרק שספר שאול מדוד
ונתקיימה נבואת שמואל בחייו כי אף שאול הודה על המלוכה לדוד · ומית שמואל שבעה חדשים
לפני שאול והאחר בעה חדשים ומקצת החדש האחרים הם שישב דוד בשדה פלשתים כמו שכתוב והנה מעשה
אחשבה שבא דוד בו בעת האחרון אם כן היו שם חדשים ומקצת החדש החמישי · והנה הם שבעה חדשים כי כן
אמרו רבותינו ז״ל כי שבעה חדשים מת שמואל קודם שאול · ואיפשר שאמרו זה לפי שהוא חדשים שהיה האחרון בשדה
פלשתים אינם
כוללם כי שנה של
שמואל כי זולתם
אינם מושלמים
כי שנה כמו ש
שפירשנו בפסוק
ואם זקנתי ושבתי
והנה כשנבל אלו ז׳
חדשים הם אלו ז׳
חדשים מעת מיתתו
של שמואל עד
מיתתו של שאול
והוא תחלת מלכו
דוד״ בביתו
ברמה בביתו ש
שהיה ברמה כמו
שכתו׳ ותשובתו
הרמתה כי שם
ביתו׳ ועוד נפרש ענין מיתת שמואל בפסוק
ושמואל מת ולמה נזכר מיתת שמואל במקום
הזה לדעת הדרש׳ **ואיש** במעון׳ שם עיר
הנזכר בספרי יהודה כי מספר יהודה היה
זה האיש ממשפחת כלב׳ ומעשהו בכרמל׳

וַיִּשָּׁבַע דָּוִד לְשָׁאוּל וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל אֶל־בֵּיתוֹ וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו עָלוּ עַל־הַמְּצוּדָה׃
וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּקָּבְצוּ כָל־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְפְּדוּ לוֹ וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּבֵיתוֹ בָּרָמָה וַיָּקָם דָּוִד וַיֵּלֶךְ אֶל־מִדְבַּר פָּארָן׃
כה וְאִישׁ בְּמָעוֹן וּמַעֲשֵׂהוּ בַכַּרְמֶל וְהָאִישׁ גָּדוֹל מְאֹד וְלוֹ צֹאן שְׁלֹשֶׁת־אֲלָפִים וְאֶלֶף עִזִּים וַיְהִי בִּגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ בַּכַּרְמֶל׃

וְקַיֵּים דָּוִד לְשָׁאוּל וַאֲזַל שָׁאוּל לְבֵיתֵיהּ וְדָוִד וְגֻבְרוֹהִי סְלִיקוּ לִמְצָדְתָא׃
וּמִית שְׁמוּאֵל וְאִתְכְּנִישׁוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל וּסְפַדוּ עֲלוֹהִי וְקַבְרוּהִי בְּבֵיתֵיהּ בְּרָמָה וְקָם דָּוִד וּנְחַת לְמַדְבְּרָא דְפָארָן׃
וְאִינַשׁ בְּמָעוֹן וְנִכְסוֹהִי בְּכַרְמְלָא וְגַבְרָא רַב לַחֲדָא וְלֵיהּ עָאן תְּלָתָא אַלְפִין וְאַלְף עִזִּין וַהֲוָה כַּד גָּזַז יָת עָנֵיהּ בְּכַרְמְלָא׃

רלב״ג

בביתו ברמה׳ ר״ל
שבמקום שהיה שם
ביתו׳ כאמרו
ותשובתו הרמתה
כי שם ביתו״ ואיש
במעון ומעשהו
בכרמל׳ אמר כי
במעון היתה שלו
היה יושב בשדה
והיה לו מעון אצל
מעשהו שהיה
בכרמל ר״ל כי
בכרמל היו שדותיו
ונטעו וכרמיו ורוב
עשרו שם מעון
שם אז רצה באמרו במעון שהיה יושב במקום ההוא ככבר
והיה מעשהו רחוק ממנו כי היה מעשהו בכרמל׳ וזה
הפך השם הוא הכנון אצלנו והאיש גדול מאד׳ ר״ל שהיה
עשרו רב׳

מקום שהוא עומד בזריעה ובאילנות יקרא כרמל כמו שנאמר והיה המדבר לכרמל׳ ופירוש מעשהו׳
מקנהו כי הוא המקנה נקרא מעשה ומלאכה כמו שנאמר לרגל המלאכה אשר לפני׳ ויתכן

ויתכן לפרש כרמל שם עיר שהזכיר בערי יהודה סמוך למעון כמו שכתו׳ מעון כרמל וזיף ויוטה׳ ובדרך הם אלה
המקומות הסמוכים למדבר פארן שירד שם דוד כשנפרד משאול אחר שנשבע לו כי דוד מהמדבר שלו לכבל
כמו שכתו׳ וישמע דוד במדבר כי גוזז נבל את צאנו אז הלך לו אחרי כן ממדבר פארן למדבר מעון ולמדבר
זיף כי אלה המקומות הם קרובים כמו שכתו׳ כי הזיפים הלשינו אותו פעם אחרת משם כמו שכתו׳ וצאן
צאן פעם כולל על הכבשים ועל העזים וזה הוא על הרוב והנה הוא על הכבשים לבד שהרי אמר אחריו ואלף
עזים׳ וכן בכל מקום שזוכר אותו לעמת גדי כמו וגו׳ נאסף יתן לו הוא על הכבשים לבד״

רד״ק

ושם האיש נבל׳ מה שספר הנה שם האיש ושמו שאמר והאיש קשה ורע מעללים ושם האשה ושמה כמו שאמר והאשה טובת שכל וגו׳ על מעשיהם הטובים כי הוא עשה מעשה נבל ואיש רע והיא עשתה מעשה שכל וחכמה״ טובת שכל׳ כתרגומו חכימת מדע׳ ויש מפרשים שכל ענין לשון והנכון כאלו יאמר טובת מראה׳ וכה׳ א״ח זלבו כבלבו היה זה שמו שקראו לו אבותיו אבל מרוב גרישותו היו קוראים אותו נבל׳ והוא כלבו׳ קרי׳ לפי שהיה ממשפחת כלב קראו כן וכן ת״י והוא מדבית כלב׳ והכתוב הוא כתי׳ כלבי ואפשר לפרש הכתוב לשמות לפי הכתוב רוצה לומר כן היה מרוע מעשיו רעים כמו שהיה לבו רעים יש בני אדם מעשיהם טובים ולבם רע׳ והוא היה רע כלבו וכן כתבו לרעה׳ וגם הקרי יש לפרש על זה הדרך כי כל אדם שהוא ממינו הוא אומר עליו הוא כלבו כמו שהייתי חושב עליו כי ימצא אותו כן היה ועל זה הדרך יאמר הכתוב על רע עין כי כמו שער בנפשו כן הוא׳ ויש לפרש כלבי מענין כלב מרוב גרישות מעשיו יקראו לכלב״

וְשׁוּם גַּבְרָא נָבָל וְשׁוּם אִתְּתֵיהּ אֲבִיגַיִל וְאִתְּתָא חַכִּימַת מַדַּע וְשַׁפִּירַת רֵיוָו וְגַבְרָא קְשֵׁי וּבִישׁ עוֹבָדִין וְהוּא מִדְּבֵית כָּלֵב׃

וְשֵׁם הָאִישׁ נָבָל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִגָיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת שֶׂכֶל וִיפַת תֹּאַר וְהָאִישׁ קָשֶׁה וְרַע מַעֲלָלִים וְהוּא כָלִבּוֹ׃

רלב״ג

ויהי בגזוזת נבל צאנו ר״ל שבשעת גזיזת צאנו היה בכרמל׳ והוא כלבי׳ ר״ל שלרוב אכזריותו היה הסובר כו כתכונת הכלבים שנובחים כנגד אנשים ויכנו לפסו כנגדם אדם ולא ימחום למכור מקומם בכרת ואף על פי שלא יגרע ממאכלם דבר׳ וזה ממה שיורה כי רוע כלבי היה בטבע הכלבי׳

רד"ק וישלח דוד וגו' ושאלתם לו בשמי לשלום בשבילו שאלו לשלומו וכן שאלתם שבשבילי דרך.

ואמרתם כה לחי. כזה השלום יהיה לך כל ימי חייך. וכן ת"י כל כדין לחייך. ויש מפרשים כה לעשיר כמו מה לעני יודע להלך נגד החיים. ויהיה פירושו ואמרתם זה השלום לעשיר ויהיה זה ואתה שלום לזה השלום כולו ויש אומרים לכרכם הוא שמו.

ועתה שמעתי וגו' לא הכלמנום הכלמה הוא בשבל והוא כמו בזיון ופי' לא עשינו להם דבר רע שתהיה להם כלימה בו או היו כלימה מזה דבר לא השיבונום ריקם. ויונתן תרגם לא אנזיקינון. ולא נפקד לא חסר כמו ולא נפקד ממנו איש ולא נפקד להם מכל חסר להם והכלמה כלמה יהיה לא נפקד כל ימי היותם בכרמל פירוש עמנו.

רלב"ג על כרמלה אמר זה לפי שהיה בעתק כבל כעת הגז יור"ד.

כה לחי ירצה בו שכן יהיה לו השלום. ומוסר הוא בשנה האחרת ויקרא חי העת השני כמו שאמרו בגרה על אמרו שוב אשוב אליך כעת חיה. לא הכלמנום ר"ל שלא עשינו עליהם שלא אמרנו להם דבר לבייש נפשם או עשינו דבר שיביישם הנה כעת ... ואמר היה לבוז שלא עשינו דבר שהיה יבושם הנה כעת לא נסתר ימינו כל השנה ולא נפקד להם מאומה ר"ל שלא היו לוקחים דבר מהם ולא מנדיבים להם שמירתם שלא היו יכולים לזה מזולתנו ור"ל שאמרו נערי נבל שהיה שומר להם ממנו לא הם יושבים.

וַיִּשְׁמַע דָּוִד בַּמִּדְבָּר כִּי גֹזֵז נָבָל אֶת צֹאנוֹ׃ וַיִּשְׁלַח דָּוִד עֲשָׂרָה נְעָרִים וַיֹּאמֶר דָּוִד לַנְּעָרִים עֲלוּ כַרְמֶלָה וּבָאתֶם אֶל נָבָל וּשְׁאֶלְתֶּם לוֹ בִשְׁמִי לְשָׁלוֹם׃ וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם׃ וְעַתָּה שָׁמַעְתִּי כִּי גֹזְזִים לָךְ עַתָּה הָרֹעִים אֲשֶׁר לְךָ הָיוּ עִמָּנוּ לֹא הֶכְלַמְנוּם וְלֹא נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה כָּל יְמֵי הֱיוֹתָם בַּכַּרְמֶל׃

ושמע דוד במדברא ארי גזיז נבל ית עניה׃ ושלח דוד עשרא עולימין ואמר דוד לעולימיא סקו לכרמלא ותיתון לות נבל ותשאלון ליה בשמי לשלם׃ ותימרון כדין לחייך ואת שלם וביתך שלם וכל דילך שלם׃ וכען שמעית ארי גזזין לך כען רעיא דילך הוו עמנא לא אנזיקנון ולא שגא להון מדעם כל יומין דהוו בכרמלא׃

ד

רד"ק כי על יום טוב באנו. אמר אלה מה שאמרתי לנשאלה כמנהג ופי' כי מנהג לעשות משתה ויום טוב בעת שהיו גוזזים כמו שראינו בדבר אבשלום. וזה כי על יום טוב באנו כלומר באנו אליך בעת שאתה עושה יום טוב. ולפי' ה' תרגם קונאה בעדנא כי יום טוב הוא בעת שהיו גוזזים אשר לך והקנה דרכו לאכול ולשתות. **ויבאו** וגו' וינוחו כתרגו' ופסקו כלו' פסקו מלדבר עד שישמעו מה תשובת נבל. ויתכן לפרש וינוחו מן מנוחה מן הדרך וספר זה בעבור דיוניהם כי לא נחו עד שדברו הדברים בשם דוד. **ויען** המתפרצים למרוד ולברוח איש מפני אדוניו. **ולקחתי** את לחמי ואת מימי כלל כל משקה כתרגו' וית משתי. וכן את לחמי ית מיכלי ויש לפרשו כמשמעו לחמי על הלחם שהוא עיקר כי זכר אחרי כן את טבחתי שהוא שאר המאכלים. וכן יש לפרש מימי כמשמעו כי המים היו יקרים במדבר. ואת טבחתי התבשילין והמאכלים וכן תרגם יונתן וית שירותי וכמוהו לרקחות ולטבחות ולאופות התבשיל. וכן אמר במה שהביאה אביגיל חמש צאן עשויות כלומר מתוקנות ומבושלות. ויאמר דוד לאנשיו

רלב"ג וידברו אל נבל ככל הדברים האלה וינוחו. הרצון בזה אמרו כי להתפרסם רוע תכונת נבל אמרו דברו אליו אלו הדברים בזה הלשון. אבל לא נחו והמתינו מעט בראותו לדבר ע"י מזה ואז דברו אליו ככל הדברים האלה שסדר דוד במקום שהיה נראה מתפיס להם כרצונו ועם כל זה היתה תשובת נבל בזה האופן מהקושי שנזכר בזה המקום.

שְׁאַל אֶת נְעָרֶיךָ וְיַגִּידוּ לָךְ וְיִמְצְאוּ הַנְּעָרִים חֵן בְּעֵינֶיךָ כִּי עַל יוֹם טוֹב בָּנוּ תְּנָה נָּא אֵת אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲבָדֶיךָ וּלְבִנְךָ לְדָוִד׃ וַיָּבֹאוּ נַעֲרֵי דָוִד וַיְדַבְּרוּ אֶל נָבָל כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּשֵׁם דָּוִד וַיָּנוּחוּ׃ וַיַּעַן נָבָל אֶת עַבְדֵי דָוִד וַיֹּאמֶר מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשָׁי הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדִים הַמִּתְפָּרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו׃ וְלָקַחְתִּי אֶת לַחְמִי וְאֶת מֵימַי וְאֵת טִבְחָתִי אֲשֶׁר טָבַחְתִּי לְגֹזְזָי וְנָתַתִּי לַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי אֵי מִזֶּה הֵמָּה׃

שְׁאַל יָת עוּלֵמָךְ וִיחַוּוּן לָךְ וְיִשְׁכְּחוּן עוּלֵימַיָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ אֲרֵי עַל יוֹמָא טָבָא אֲתֵינָא הַב כְּעַן יָת דְּתַשְׁכַּח יְדָךְ לְעַבְדָּךְ וְלִבְרָךְ לְדָוִד׃ וַאֲתוֹ עוּלֵימַיָא דְדָוִד וּמַלִּילוּ לְנָבָל כְּכָל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין בְּשׁוּם דָּוִד וּפְסַקוּ׃ וַאֲתֵיב נָבָל יָת עַבְדֵי דָוִד וַאֲמַר מַאן דָּוִד וּמַאן בַּר יִשַׁי יוֹמָא דֵין סַגִּיאִין עַבְדַיָא דְעָרְקִין וּמִתְמָרְדִין גְּבַר מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ׃ וְאֵיסַב יָת לַחְמִי וְיָת מִשְׁתַּי וְיָת שֵׁירוּתִי דְּאַתְקֵינִית לְגוֹזְזַי וְאֶתֵּן לְגַבְרַיָא דְּלָא יְדַעִית מִנַּן אִינּוּן׃

ל ד

רד"ק ויאמר דוד ונו' ויחגר גם דוד את חרבו׳ אעפ"י שהיה די בארבע מאות
אשר עמו אעפ"כ חגר גם הוא את חרבו׳ ורבותי׳ ז"ל
אמרו מוזה כי דיני נפשות אין מתחילין מן הגדול. ובדיני נפשות דן אותו
עם אחריו והסכימו כי מורד במלכות היה וחייב מיתה כי כבר ידעו
כל ישראל שדוד נמשח למלך ובזה נבל וקראו עבד והסכים קוצ"ד
עמהם באחרונה
שהם אמרו היה
אומר דעתו
בראשונה ה ק
אחרים לא היו
רוצים להענש עליו
והיו אומרים
בדבריו לפיכך
לא אמר הוא
דעתו אלא כ
באחרונה וזהו
ויחגר גם דוד
חרבו׳

ולאביגיל
אשת נבל ונו׳
לפיכך את אחרונה
להגיד שאם כמו
כי תמצא איש לא
תברכהו ויברך
יעקב את פרעה
" ויעט בהם׳
נער בהם והוא

רלב"ג ויעט בהם׳ ר"ל
שלא די שלא ענה
אותם מענה טוב אלא נבל בהם
מענה קשה והיא קשה הדרש
שימשגב באכזריות"

ויהפכו נערי דוד לדרכם
וישבו ויבאו ויגדו לו ככל
הדברים האלה׃ ויאמר דוד ל
לאנשיו חגרו איש את חרבו
ויחגרו איש את חרבו ויחגר גם
דוד את חרבו ויעלו אחרי דוד
כארבע מאות איש ומאתים
ישבו על הכלים׃ ולאביגיל א
אשת נבל הגיד נער אחד
מהנערים לאמר הנה שלח ר
דוד מלאכים מהמדבר לברך
את אדנינו ויעט בהם׃ והאנשים
טבים לנו מאד ולא הכלמנו
ולא פקדנו מאומה כל ימי ה
התהלכנו אתם בהיותנו
בשדה׃ חומה היו עלינו גם לילה
גם יומם כל ימי היותנו עמם
רעים הצאן׃

ואתחזרו עולימי דוד לארחתהון
ותבו ועלו וחויאו ליה ככל
פתגמיא האלין׃ ואמר דוד
לגברוהי זרזו גבר ית חרביה
וזריזו גבר ית חרביה וזריז אף
דוד ית חרביה וסליקו בתר
דוד כארבע מאה גברא ומאתן
אשתארו למטר מניא׃ ולאביגיל
אתת נבל חוי עולים חד מ
מעולימיא למימר הא שלח דוד
אזגדין ממדברא לברכא ית
רבוננא וקץ בהון׃ וגובריא טבין
לנא לחדא ולא איתנזיקנא
ולא שגאלנא מדעם כל יומין
דהליכנא עמהון במהוינא
בחקלא׃ שורה הוו עלנא אף
ליליא אף ביממא כל יומין
דהוינא עמהון רען בענא׃

עמך ענה ומפרשו כי היה המשכה כמו שאמר שפריקם בדבריו הרעים׳ וכן במדרש מהו ויעט בהם שפרקיתן
במלין׳ ויובן תרגם וקץ כאן" והוא בן בליעל מדבר אליו

רד״ק והוא בן בליעל מדבר אליו׳ אדונינו בן בליעל
אם היה אדם מדבר אליו היה גוער בו׳ לכן
דעי את מה תעשי׳ ויתכן לפרשו על דוד׳ כלומר דוד בן
בליעל מדבר לאדונינו על הדבר הזה אלא יבא עם חילו
ויכלה הכל׳ וחמש צאן עשוות׳ כן כתוב בשני ווין
וקרי עשויות בוו״
ואחד הוא״ת׳ ס
אותיות. אמ׳ הוי
מתוקנות׳ ופירושו
מתוקנות ומבושלות׳
כמו וימהר לעשות
אותו׳ ות״י עשויות
תבכרא׳ ולא ידעתי
מה הוא׳ ובנסחא
אחרת׳ מצאתי
תבכרא ופי׳ אותו
ר׳ שמעון בשם רבנו
קלונימוס מן רומא
מעושרות בשר רך
ובלע״ז פרסירש
בלעז׳ והוא לשון
בכר ממה שאמרו
רבותי׳ ז״ל בזמנים
ויונתן תרג׳ כמ
מעשו ואת כרעו להניח׳ ר׳ טרפון קורהו תבכר׳ צמוקים ענבים יבשים׳ ופי׳ מאה אשכולות וכן ת״י ומאה איתכלין דענבין יבשין׳ דבלים׳ הדבלה היא ככר התאנים יבשות דרוסות יחד עד שנעשית כמו ככר לחם׳ ופי׳ מאתים ככרים מאלה התאנים׳ או פי׳ מאתים ליטרין וכן ת״י ומאתן מנאן דבלתא׳ והמנה הוא ליטר׳׳ והיה בסתר ההר׳ יורדת בצד זה מן ההר שהיה מקום נסתר לנכחים ולא יורדים מצד האחר ואמר זה
כי בעבור שלא ראתה היא את דוד מרחוק עד שפגעה בם וירדה מהרה מעל החמור כראותה את
דוד׳ ות״י בסתר ההר בסטר טורא׳

רלב״ג והוא בן בליעל מדבר אליו׳
הנה בליעל נאמר בשתוף על
הרשע ועל הסכל׳ ומזה הענין
הסכל הוא בזה המקום ומזה
אומרו האומר למלך בליעל רשע אל נדיבים׳

וְעַתָּה דְּעִי וּרְאִי מַה־תַּעֲשִׂי כִּי־
כָלְתָה הָרָעָה אֶל־אֲדֹנֵינוּ וְעַל־
כָּל־בֵּיתוֹ וְהוּא בֶּן־בְּלִיַּעַל מִדַּבֵּר
אֵלָיו׃ וַתְּמַהֵר אֲבוֹגַיִל וַתִּקַּח
מָאתַיִם לֶחֶם וּשְׁנַיִם נִבְלֵי־יַיִן
וְחָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּוֹת וְחָמֵשׁ סְאִים
קָלִי וּמֵאָה צִמֻּקִים וּמָאתַיִם
דְּבֵלִים וַתָּשֶׂם עַל־הַחֲמֹרִים׃
וַתֹּאמֶר לִנְעָרֶיהָ עִבְרוּ לְפָנַי
הִנְנִי אַחֲרֵיכֶם בָּאָה וּלְאִישָׁהּ
נָבָל לֹא הִגִּידָה׃ וְהָיָה הִיא
רֹכֶבֶת עַל־הַחֲמוֹר וְיֹרֶדֶת
בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו
יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם׃

וּכְעַן דְּעִי וַחֲזִי מָה תַּעַבְדִין אֲרֵי
גְמִירָא בִּישְׁתָּא לְוָת רִבּוֹנַנָא
וּלְכָל בֵּיתֵיהּ וְהוּא גְבַר רְשִׁיעַ
מִלְּמַלָּלָא עִמֵּיהּ׃ וְאוֹחִיאַת
אֲבִיגַיִל וּנְסֵיבַת מָאתָן גְּרִיצָן
דִּלְחֵים וּתְרֵין גַּרְבִּין דַּחֲמַר
וְחָמֵשׁ עָאן תַּבְכְּרָא וְחָמֵשׁ
סְאִין קְלִיָּא וּמְאָה
אִיתְכְּלִין דְּעִנְּבִין יְבֵישִׁין וּמָאתָן
מְנָאן דִּבְלָתָא וְשַׁוִּיאַת עַל
חֲמָרַיָּא׃ וַאֲמַרַת לְעוּלֵימָהָא
עִבָרוּ קֳדָמַי הָא אֲנָא בָּתְרֵיכוֹן
אָתְיָא וּלְבַעְלָהּ נָבָל לָא חַוִּיאַת׃
וַהֲוָה הִיא רְכִיבַת עַל חֲמָרָא
וְנַחְתָא בִּסְטַר טוּרָא וְהָא דָוִד
וְגֻבְרוֹהִי נַחְתִּין לְקַדָּמוּתַהּ
וַעֲרַעַת יָתְהוֹן׃

רד״ק

ודוד אמר אך לשקר׳ לחנם׳ וישב לי רעה׳ במה שחרף אותו בדבריו׳ **כה** יעשה אלהים
לאויבי דוד כנוי הוא לדוד׳ משתין בקיר׳ כמו שפירשו רבותינו ז״ל אפי׳ כלב שדרכו
להשתין בקיר׳ ויונתן תרגם ידע מדע׳ ר״ל משיתבקירותלבו כלומר בן דעת׳ **ותרא**
וגו׳ לאפי דוד׳ לפני דוד׳ **ותפל** על רגליו וגו׳ בי אני אדוני העון בי בעיני
קשון ואני הייתי שחטאתי כלו חשוב. כי אני חטאתי ושמע את דברי אמתך ושא נא לפשע אמתך״

ודוד אמר ברם לשקרא
נטרית ית כל דילהון במדברא
ולא שנא מכל דיליה מדעם
ואתיב לי בישתא חלף טבתא׃
כדין יעביד יי לסנאי דוד וכדין
יוסיף אם אשאר מכל דיליה
עד מיהר צפרא מידע מדע׃
וחזת אביגיל ית דוד ואוחיאת
ואתרכינת מעל חמרא ונפלת
לאפי דוד על אפהא וסגידת
על ארעא׃ ונפלת קדם רגלוהי
ואמרת בבעו עלי דילי רבוני
חובא ותמליל כען אמתך
קדמך ותשמע ית פתגמי
אמתך׃

ודוד אמר אך לשקר שמרתי
את כל אשר לזה במדבר
ולא נפקד מכל אשר לו מ
מאומה וישב לי רעה תחת
טובה׃ כה יעשה אלהים לאיבי
דוד וכה יסיף אם אשאיר מכל
אשר לו עד אור הבקר מ
משתין בקיר׃ ותרא אביגיל את
דוד ותמהר ותרד מעל החמור
ותפל לאפי דוד על פניה
ותשתחו ארץ׃ ותפל על רגליו
ותאמר בי אני אדני העון
ותדבר נא אמתך באזניך ו
ושמע את דברי אמתך ׃

רלב״ג

משתין בקיר׳ והוא הזכר׳ ויש להפלא איך נשבע דוד להרוג הכל ובהיות והוא לא הקשה על הריגת שאול עם היותו רודפו׳ ואיפשר שנאמר שהדבר נתפרסם לכלם היות דוד נמשח למלך על ישראל׳ ולפי שהיה הכל מבוזה המלכות היה עושו למות וכל הנסכמים עמו והתפלל על כזה׳ והדבר היה מבואר מהמאמר אשר בגלל דוד שזה העוון היה מתפרסם אז לכל ישראל״ רגליו׳ רוצה לומר אצל רגליו״ בי אני אדוני העון׳ הוא על דרך אומרו ולא אני עבדך׳ והרצון בו בי אדוני העון והפשע והודיעה זו התחלה כדי שיכנסו דבריה באזני דוד ותשקוט חמתו בזה המאמר כי טוב מן הקפוץ מה שלא ישלים׳ ואחר זה התחילה פתחו שישמע את דבריה לומר שלא חטאה בזה אך חטא בו נבל בעל רע מכל רוע מזגו ותכונתו כי נבל שמו ונבלה עמו״ מנעך יי׳ מבוא בדמים״

רד"ק אשר מנעך דבק עם חי ה׳ והושע ידך לך כנוי ובן והושעתי לי ומעתה והושעתך לך הם מנעך מבוא בדמים והושיע ידך לנקום שלא תהיה לך לעמוד כי לא יקרא זה מורד במלכות כאשר חשבת שהם עליו לא ידעו לך שבוא בשלום ועדיין שאנו קיים יראיו כנבל שאין הם שרע לך. ועתה הברכה המנחה כמו קחנא את ברכתי אשר הובאת שפחתך פי׳ כשר שפחתך ואמר שפחתך כלו זכר הכתוב לפי שהיא אשה שהביאה ונתנה לנערים ולא לך כבודך.

אַל־נָא יָשִׂים אֲדֹנִי אֶת־לִבּוֹ אֶל־אִישׁ הַבְּלִיַּעַל הַזֶּה עַל־נָבָל כִּי כִשְׁמוֹ כֶּן־הוּא נָבָל שְׁמוֹ וּנְבָלָה עִמּוֹ וַאֲנִי אֲמָתְךָ לֹא רָאִיתִי אֶת־נַעֲרֵי אֲדֹנִי אֲשֶׁר שָׁלָחְתָּ׃ וְעַתָּה אֲדֹנִי חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אֲשֶׁר מְנָעֲךָ יְהוָה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשֵׁעַ יָדְךָ לָךְ וְעַתָּה יִהְיוּ כְנָבָל אֹיְבֶיךָ וְהַמְבַקְשִׁים אֶל־אֲדֹנִי רָעָה׃ וְעַתָּה הַבְּרָכָה הַזֹּאת אֲשֶׁר־הֵבִיא שִׁפְחָתְךָ לַאדֹנִי וְנִתְּנָה לַנְּעָרִים הַמִּתְהַלְּכִים בְּרַגְלֵי אֲדֹנִי׃

לָא כְעַן יְשַׁוֵּי רִבּוֹנִי יָת לִבֵּיהּ עַל גַּבְרָא שַׁטְיָא הָדֵין עַל נָבָל אֲרֵי כִשְׁמֵיהּ כֵּן הוּא נָבָל שְׁמֵיהּ וְטַפְּשׁוּתָא עִמֵּיהּ וַאֲנָא אַמְתָךְ לָא חֲזֵיתִי יָת עוּלֵימֵי רִבּוֹנִי דִּשְׁלַחְתָּא׃ וּכְעַן רִבּוֹנִי קַיָּים הוּא יְיָ וְחַיֵּי נַפְשָׁךְ דְּמַנְעָךְ יְיָ מִלְּמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּאי וּלְמִפְרַק יְדָךְ לָךְ וּכְעַן יְהוֹן כְּנָבָל שָׂנְאָךְ וּדְתָבְעִין עַל רִבּוֹנִי בִּישְׁתָּא׃ וּכְעַן תִּקְרוּבְתָּא הָדָא דְּאַיְתִיאַת אַמְתָךְ לְרִבּוֹנִי וְתִתְיְהֵיב לְעוּלֵימַיָּא דִּמְשַׁמְּשִׁין קֳדָם רִבּוֹנִי׃

רלב"ג מנעך ה׳ מבוא בדמים והושיעך לך הוא נקמה שכן היה הענין שהיה לא רחוקה כעברי דוד ואמר עם שמעה מה שיו רב שהיה כלם ירא אותו שיעשה דוד כעלה ונתנה לך הוא מפורסם אצלו שהבר ימים דוד מזה אשר הנה אשר פירשה אותו וזה כלו היה מטוב שכלה ואמרה ואמרה הקש׳ מנעהו מבוא בדמים ר״ל מבוא בדינת האנשים ומנעהו מהושיע ידו לו להנקם מאויביו הנה הם העברים כמותו ובעונש ידו.

ויקם אדם

רלב"ג ויקם אדם לרדפך. ומזה רמז אל שאול. והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים הוא העולם הבא כי שם תתאחד הנפש עם השכל שהוא צרור החיים ומשם יהיה עם השי"ת כמו שבארנו בס' מלחמות ה'. ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. ר"ל שלא יהיה לה השארות וקיום וזה אמר להורות שכבר יקשה דוד אם ישחיתם ותמנע ממנו ההצלחה הנפשית שהיא ת ערך ההצלחה.

רד"ק שא נא וגו'. בית נאמן. כתרגומו מלכו קיימא. ברכך כמו שאמרה זה כי היא אחת מעשרה כ נבואות על דעת רז"ל. ויש לפרש כי היה הדבר נשמע ונודע בישראל כי דוד משיח למלך כמו שאמר ועד לנגיד על ישראל. כי מלחמות ה'. ת' תרגו' קרבי עמא דיי. לא תמצא בך. עול במקום עבר כמו לא נמצא ומעולם. מימיך מיום היה. וכן תרגו' ובישתא לא אשתכחת.

שָׂא נָא לְפֶשַׁע אֲמָתֶךָ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה יְהוָה לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן כִּי מִלְחֲמוֹת יְהוָה אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בְךָ מִיָּמֶיךָ׃ וַיָּקָם אָדָם לִרְדָפְךָ וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע׃

שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי אַמְתָךְ אֲרֵי קַיָּימָא יְקַיֵּים יְיָ לְרִבּוֹנִי מַלְכוּ קַיָּימָא אֲרֵי קְרָבֵי עַמָּא דַייָ רִבּוֹנִי מְגִיחַ וּבִישְׁתָא לָא אִשְׁתְּכַחַת בָּךְ מִיוֹמָךְ׃ וְקָם אֱינָשָׁא לְמִרְדְּפָךְ וּלְמִבְעֵי לְמִקְטְלָךְ וּתְהֵי נַפְשָׁא דְרִבּוֹנִי גְנִיזָא בִּגְנַזֵּי חַיֵּי עָלְמָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְיָת נַפְשׁ בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יְפָרְחִינָּה כְּמָא דִמְפָרְחִין אַבְנָא בְּקַלְעָא׃

ויקם אדם לרדפך. שאול. וקראתו אדם ולא מלך דרך בזיון. כלומר כי אין לו תקומה לפניך. והיתה נפש אדוני צרורה. שלא יוכל להמיתך מי שרודפך ותהיה בחיים את ה' אלהיך. כלומר שתלך בדרכיו כל ימיך. וכן אמר ורעה לא תמצא בך מימיך. ומיתת האל הרודפים אותך ויפריח נפשם כמו אבן הקלע. וכף הקלע פי' מושב האבן בקלע שהוא עשוי כמו כף. ולדעת יונתן פירוש נפש אדוני צרורה בצרור החיים לעולם הבא. שתרגם הפסוק כן ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנזי חיי עלמא קדם יי אלהך. וית נפש בעלי דבבך יפרחינון כמא דמפרחין אבנא בקלעא. וכן בדברי רבותינו ז"ל ר' אליעזר אומר נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד שנאמר בצרור החיים את ה' אלהיך. ונשמתן של רשעים מטורפות ומשוטטות מסוף העולם ועד סופו ואין להם מנוחה שנאמר יקלענה בתוך כף הקלע.

רד"ק ולא תהיה זאת לך זאת ההמרה שאתה רוצה לנקום בנבל לפוקה כמו ופיק ברכים ענין מכשול והכפל לכפל ולמכשול לב כי הענין מכשול הלב והכפל פוקה ומכשול לחזק הענין דרך הכתו' ויש דרש כי דוד הכתוב אבגיל לעצמה ואמרה לו לא תהיה לך זאת לפוקה על שפיכות דמים ולמכשול על אשת איש ולהושיע אדוני לו לעצמו שלא ישפך דם חנם וזכרת את אמתך כשייטיב יי' לאדונך ותמלוך תזכרני לטובה טובה עשית עמי שכוונתך [illegible] חנם׳ ויאמר דוד לאבגל כמו לאביגל כי קרוב [illegible] והיתה נקראת כך וכך וקרובה כזה נקראת בשמות׳ ויש בו דרש כי כשאמרה וזכרת את אמתך פקרה את עצמה לו וכן אמר [illegible] עצמה לו פגמה הכתוב בכל קריה את קריה אבגל וקרא אבגלי אשר שלחך שנתן בלבך לבא לקראתי׳ וברוך טעמך עצתך ודבר הטוב וכן ת״י ובריך מדעך כלתני מנעתני כמו לא יכלא ממך׳

רלב"ג ואמרה עד כי בהיותו נגיד על ישראל יהיה לו זה קושי לפוקה ולמכשול לב אם ישחיתם ואולי יהיה זה הקנה שתסור המלוכה ממנו כמו שקרה לשאול ועם זה מטוב חכמתה שאלתה פה דוד שיזכרה כאשר ייטיב יי' לו ונגמול אותה הסר אז אולי היתה המלחמה ממנו על הכבוד ראתה שעבר כבר לנוות ותהיה היא אשת דוד׳

וְהָיָה כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה לַאדֹנִי כְּכֹל אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֶת־הַטּוֹבָה עָלֶיךָ וְצִוְּךָ לְנָגִיד עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפָּךְ־דָּם חִנָּם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יְהוָה לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת־אֲמָתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲבִיגַל בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלָחֵךְ הַיּוֹם הַזֶּה לִקְרָאתִי׃ וּבָרוּךְ טַעְמֵךְ וּבְרוּכָה אָתְּ אֲשֶׁר כְּלִתִנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהֹשֵׁעַ יָדִי לִי׃

וִיהֵי אֲרֵי יַעֲבֵיד יְיָ לְרִבּוֹנִי כְּכֹל דְמַלֵיל לְאַיְתָאָה טַבְתָא עֲלָךְ וִיפַקְדָךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל׃ וְלָא תְהֵא דָא לָךְ לְתַקְלָא וּלְתַקְלַת לִבָּא לְרִבּוֹנִי וּלְמִשְׁפַּךְ דַם זַכַּאי מַגָּן וּלְמִפְרַק רִבּוֹנִי לֵיהּ וּבַר יוֹטִיב יְיָ לְרִבּוֹנִי וְתִדְכַּר יָת אַמְתָךְ׃ וַאֲמַר דָּוִד לַאֲבִיגַל בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דִשְׁלָחִיךְ יוֹמָא הָדֵין לְקַדָּמוּתִי׃ וּבְרִיךְ מַדְעִיךְ וּבְרִיכָה אַתְּ דִמְנַעְתִּנִי יוֹמָא הָדֵין מִלְמִשְׁפַּךְ דַם זַכַּאי וּלְמִפְרַק יְדִי לִי׃

רד"ק ואולם חי וגו' מהרת ותבאתי כמו לך ותבאתי כן כתיב
וקרי ותבאת ונמצא בכתובים הרבה כזה עבר
ועתיד כי לשון ה עתיד תבא ולשון עבר באת והיה הכפל הזה במלה
מורה על זריזות ביאתה וכן נקרי מנשה המימן ויהי
כבקר בצאת היין כתרג' ופי' כעת שסרה שכרותו
כהרגישו כד פג
חמרא מנבל וכן
תרגו' השירי את
יינך' הלא תפגן
ית חמרך' וימת
לבו שנשתתק ויהי
כמת כי נצטער על
המנחה שנתנה
אשתו לדוד
ויהי כעשרת
הימים
הכף
כף' אמיתית
רוצה לומר לעשרת
הימים וכן ויהי
כמשלש חדשים
רוצה לומר למשלש
עשרת הימים הנה
הוא הקשר ה'
ונסוף העשרה
ימים

רלב"ג וימת לבו נקרע
והוא היה לאבן יתמ'
זה על כל הקפלגה לרוב הדאגה
שהיה דואג על נתל המנחה ולרוב
הפחד שהיה לו מדוד

ובְרם קיים הוא יי' אלהא
דישראל דמנעני מלאבאשא
ליך ארי אלולפון אוחית
ואתית לקדמותי אילהין אם
אשתאר לנבל עד נהור
צפרא ידע מדע וקביל דוד
מנה ית דאיתיאת ליה ולה
אמר סקי לשלם לביתך חזי
דקבילית מינך ונסבית אפיך׃
ואתת אביגיל לות נבל והא
ליה משתיא בביתיה כמשתי
מלכא וליבא דנבל שפיר
עלוהי והוא רוי עד לחדא ולא
חויאת ליה פתגם זעיר ורב עד
מיהר צפרא׃ והוה בצפרא כד
פג חמרא מנבל וחויאת ליה
אתתיה ית פתגמיא האלין
ומית לביה במעוהי והוא הוה
לאבנא׃ והוה לזמן עשרה
יומין ותבר יי' ית נבל ומית׃

ואולם חי יהוה אלהי ישראל
אשר מנעני מהרע אתך כי
לולי מהרת ותבאתי לקראתי כי
אם נותר לנבל עד אור הבקר
משתין בקיר׃ ויקח דוד מידה
את אשר הביאה לו ולה אמר
עלי לשלום לביתך ראי שמעתי
בקולך ואשא פניך׃ ותבא
אביגיל אל נבל והנה לו משתה
בביתו כמשתה המלך ולב נבל
טוב עליו והוא שכר עד מאד
ולא הגידה לו דבר קטן וגדול
עד אור הבקר׃ ויהי בבקר בצאת
היין מנבל ותגד לו אשתו את
הדברים האלה וימת לבו בקרבו
והוא היה לאבן׃ ויהי כעשרת
הימים ויגף יהוה את נבל וימת׃

ימים כנגדן קודם ימותו וכיפורין שחלה היו לו שש עשרה עם מיתתו״ ויש דרש שתלה לו עשרה ימים להתשובה וכן אמרו לעשרה לא כאמור אלא כעשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שמא יעשה תשובה׳ וזה רחוק כי הכתוב אומר עליו כי עשרת הימים שחלה מת לבו בקרבו והיה לאבן איך יעשה תשובה אחר כך׳ ועוד דרשו כי כנגד עשר לגימות שנתן לעשרה נערי דוד שנאמר אלו וחמש סאים כו לדעתו היו אלו עשרה ימים אלא לתשובה׳ ועוד דרשו ויהי כעשרת הימים ויגף יי׳ את נבל׳ והלא אין מגפה אלא לנפש ימים דתמה כי מיתת אדם אחד קרוי זו מיתה של זעף׳ לשמים׳ מיתה של נבלה לנפש׳ מיתה של מגפה׳ אלא הלא לו שבעת ימי אבל של שמואל הצדיק כדי שלא יתערב אבלו של רשע בתוך אבלו של צדיק״

רד״ק

וישמע דוד וגו׳ את ריב חרפתי בגופו שחרפני היום רבו עבדים המתפרצים״ ואת עבדו חשך מרעה׳ שלא הרגתיו״

וַיִּשְׁמַע דָּוִד כִּי מֵת נָבָל וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר רָב אֶת רִיב ח חֶרְפָּתִי מִיַּד נָבָל וְאֶת עַבְדּוֹ חָשַׂךְ מֵרָעָה וְאֵת רָעַת נָבָל הֵשִׁיב יְהוָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיְדַבֵּר בַּאֲבִיגַיִל ל לְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִד אֶל אֲבִיגַיִל הַכַּרְמֶלָה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ לֵאמֹר דָּוִד שְׁלָחָנוּ אֵלַיִךְ לְקַחְתֵּךְ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַתָּקָם וַתִּשְׁתַּחוּ א אַפַּיִם אָרְצָה וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתְךָ לְשִׁפְחָה לִרְחֹץ רַגְלֵי עַבְדֵי אֲדֹנִי׃ וַתְּמַהֵר וַתָּקָם אֲבִיגַיִל וַתִּרְכַּב עַל הַחֲמוֹר וְחָמֵשׁ נַעֲרֹתֶיהָ הַהֹלְכוֹת לְרַגְלָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מַלְאֲכֵי דָוִד וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה׃

וּשְׁמַע דָּוִד אֲרֵי מִית נָבָל וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ דְּדָן יָת דִּין חִסוּדִי מִידָא דְנָבָל וְיָת עַבְדֵּיהּ מְנַע מִלְמֶעְבַּד בִּישָׁא וְיָת בִּישַׁת נָבָל אֲתִיב יְיָ בְּרֵישֵׁיהּ ו וּשְׁלַח דָּוִד וּשְׁאֵיל בַּאֲבִיגַיִל לְמִסְבַּהּ לֵיהּ לְאִתּוּ׃ וַאֲתוֹ עַבְדֵי דָוִד לַאֲבִיגַיִל לְכַרְמְלָא וּמַלִּילוּ עִמַּהּ לְמֵימַר דָּוִד שַׁלְחַנָא לְוָתִיךְ לְמִסְבִּיךְ לֵיהּ לְאִתּוּ׃ וְקָמַת וּסְגִידַת אַפַּהָא עַל אַרְעָא וַאֲמַרַת הָא אַמְתָּךְ לְאַמְהוּ לְאַסְחָאָה רִגְלֵי עַבְדֵי רִבּוֹנִי׃ וְאוֹחִיאַת וְקָמַת אֲבִיגַיִל וּרְכִיבַת עַל חֲמָרָא וְחָמֵשׁ עוּלֵימָתַהָא אָזְלִין לְקִבְלַהָא וַאֲזָלַת בָּתַר אִזְגַּדֵּי דָוִד וַהֲוַת לֵיהּ לְאִיתּוּ׃

רל״בג

הנה אמתך לשפחה׳ וגו׳ אמרה זה על דרך הענוה להורות שדי לה אם תהיה לשפחה לאחת מעבדי דוד ותרחץ רגליו כל כך היא נכנעת״

רד"ק גם שתיהן האחת לרבות האחרת ואמר זה
להודיע כי אלו שתיהן היו לו לנשים ולא מיכל כי
שאול נתנה לפלטי בן ליש לפיכך אמר ושאול נתן את מיכל וגו'
ושאול נתן יש לשאול הרי מיכל אשת דוד היתה איך נתנה
שאול אשה לבעל ואיך לקחה פלטי בן ליש והיא אשת איש
ואם תאמר כי

רלב"ג ושאול נתן את מיכל בתו
אשת דוד לפלטי בן ליש וגו'
מן הפלא איך עשה זה שאול והיא היתה
אשת איש וכבר אמרו רז"ל שלא נגע בה
פלטי בן ליש ונתגלגל שכן הוא שכבר הוא
דוד ולקחה וזה

ואת אחינעם לקח דוד
מיזרעאל ותהיין גם
שתיהן לו לנשים
ושאול נתן את
מיכל בתו אשת דוד
לפלטי בן ליש אשר
מגלים:

וית אחינועם נסב דוד
מיזרעאל והואה אף
תרויהון ליה לנשין
ושאול יהב ית
מיכל ברתיה אתת
דוד לפלטי בר ליש
דמגלים:

בגמרא
ובאיסור כפשה
הדבר איך לקחה
אחר כן דוד
והנה היתה
אסורה לו מן
שכתובה ברתון
אחר בעלה
אשתו יש מרבותינו ז"ל שאמרו כי קדושי פלטי
במיכל בגמרא היו ומהם כי קדושי טעות היו
על דוד במיכל כמה שאמר יעשרנו המלך עשר
גדול ואותו עשר היה מלוה אצל שאול והמקדש
במלוה אינה מקודשת ואמר שהיו ערלות
פלשתים קדושין גם כן חשב שאול כי דעת דוד על העשר שהוא מלוה ודוד היה דעתו על מאתים ערלות
שהרי למוהר נתנם ולקדושין ומהם אמרו כי פלטי בן ליש לא בא עליה וכל הימים שהיתה עמו חרב היה
נתונה שלא יגע בה ומה שאמר הלך ובכה אחריה על המצוה הזאת שהלכה מידו שהיה כלבך כובש את יצרו
וכל אלו הדברים רחוקים מדרך הפשט והנכון בעיני כי גט נתן דוד למיכל כי ראוי שסנאו שאול את דוד אחר
שנתחתן עמו עד שברח דוד מפני שאול כראות שאול כי דוד היה בורח מעט שהיה חוזר אליו לפעמים
הכריחו לתת גט לבתו שלא תשב עגונה ועשה כן ושאול נתנה לאשה לפלטי בן ליש ואח"כ אסורה היה לדוד
להחזירה כי אסור לאדם להחזיר גרושתו אחר שנשאת לאחר או נתארסה ואם כן לא מדעת נתן דוד הגט ואת
מי הכריחו והלא הוא ברח מאת שאול ואעפ"י שברח ראינו שהיה עם שאול אחרי כן כמו שאמר אם פקד יפקדני
אביך וכל הענין שהוא מורה כי אחר שברח היה עמו ובעת שהיה עמו הכריחו לתת הגט וגם הנשאה
בישראל שלא כדין פסול ואם תאמר וגם לא היו יודעין בית דינו של שאול כי הגט פסול אפשר שהיה דעתם כי

מורה שכבר
התפרסם ונודע
שלא נגע בה ולפי
שכבר היתה פרוש
בלתי ראויה לבעלים
מזה הצד נתנו לה
בני מרב אחותה
לגדלם וגדלם כאלו
הם בניה ומפני
זה נקראו בני מיכל כמו שאמר בסוף זה הספר והרב
המשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן
ברזלי המחלתי וגו'

כזין היה אחר שרצון המלך הוא וטוב גמזו עד שלא ימיר כי דוד קודם שנתן הנבל אמר בפגע שם עדים מאוהבו ראו שאמר אנשים בנתינת הנבל והסיתוהו לדבר בנתינת הנבל והנה לא היה הנבל נבל ופלשתי כן לא לא ידע ומיכל לא ידעה והנה סברין כי הנבל נבל ואיפשר גם כן כי הנבל היה מתחלתו כהוגן ועל ידי שניא אשתו דוד ואמר כך בשלו קודם שהגיע לדרך וגם לא ידעו והנה מיכל נבעלה באשת ולא נאסרה על דוד והיה זה כמי שנבעלה באונס כי היא היתה סבורה כי הנבל בשר כי האונס והשגגה שוים באשת איש וכן אמרו והיא לא נתפשה פרט למתעסק והמעשה מעל באישה פרט לשוגגת שמותרת לבעלה

רד"ק

כו ויבאו הזפים אל שאול הגבעתה לאמר הלוא דוד מסתתר בגבעת החכילה על פני הישימן׃ ויקם שאול וירד אל מדבר זיף ואתו שלשת אלפים איש בחורי ישראל לבקש את דוד במדבר זיף׃ ויחן שאול בגבעת החכילה אשר על פני הישימן על הדרך ודוד ישב במדבר וירא כי בא שאול אחריו המדברה׃ וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל נכון׃ ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול ואבנר בן נר שר צבאו ושאול שכב במעגל והעם חנים סביבתו׃

ואתו אנשי זיף לות שאול לגבעתא למימר הלא דוד מטמר בגבעת חכילה דעל אפי ישימון׃ וקם שאול ונחת למדברא דזיף ועמיה תלתא אלפין גברא מבחירי ישראל למבעי ית דוד במדברא דזיף׃ ושרא שאול בגבעת חכילה דעל אפי ישימון על ארחא ודוד יתיב במדברא וחזא ארי אתא שאול בתרוהי למדברא׃ ושלח דוד מאללין וידע ארי אתא שאול בקשוט׃ וקם דוד ואתא לאתרא דשרא תמן שאול וחזא דוד ית אתרא דשכיב תמן שאול ואבנר בר נר רב חיליה ושאול שכיב בכרכומא ועמא שרן סחרנוהי׃

ויקם וגו' בחורי ישראל מן הקנים לפי שהמלחמה קטנה לא אמר אלא ובחורי ישראל הכריע שהמלחמה בפחה הוא מן הקנים לפי לא שהמלחמה קטנה׃ וישלח וגו' אל נכון באמת ובברור וכן ת' בקושט׃ ויקם וגו' במעגל מקום המחנה יקרא מעגל לפי שהעם היו סביבותיו׃

רלב"ג

ושאול שוכב במעגל רצה לומר במחנה והוא היה כדמות עגול למען יראהו האנשים עליהם מכל הצדדים׃

רד"ק ויען דוד וגו' משפטו להקדים וזהו קרוב לענין ויעשו וכתבתי· **ויאמר** אבישי וגו'· בחנית ובארץ· אכנו בחנית מכה גדולה עד שאתקענו בחנית בארץ· תקיעתו וכן תת' ולאכרזותא בארעא· ולא אשנה· לו· לא יהיה צריך לשנות לו פעם אחרת כי במכה זו אמיתנו· **ויאמר** אבישי וגו' ונקה· ונכרת מן ונקה לא אנקך· וכמוהו ונקיתה לארץ תשב· **ויאמר** דוד חי יי'· השבועה שלא ימות על ידו· כי אם יי' יגפנו· למה זכר שם פעמים יי'· אמר חי יי' שלא תקרבנו ואם תקרבנו חי יי' אשר אקרבנו אותך· כי אם יי' יגפנו ונשבע בשער אבישי שלא ישער על דעתו ויכנו ו ובדרש חי יי' שאם אקרבנו אותך· כי אם יי' יגפנו כמו שפירש זמנו כמו ויגף יי' את נבל כלו' על ידו שאם ימות ולא על ידי ומיתתו תהיה קרובה לא מקנ' אשר זכר ועל קרוב מיתתו אמר כי אם לא כן מה אמר כל אדם נב' מת בנגף מקנ' אשר זכר אלא אמר זה לאבישי להשקיטו כלו' אל תהרג עליו כי לא יארך זמנו שימות או ימות כמו שיגפנו יי' טרם יומו שהיה קרוב לו בעת ההיא וזה יקרה בשנה או יומו יבוא· כלומר או זמנו שקצוב לו בעת לדעת קרובה וזה אמר דוד מלבו כי אמר כלם כיון שמתים בו קצ

וְאָתֵיב דָוִד וַאֲמַר לַאֲחִימֶלֶךְ חִתָּאָה וְלַאֲבִישַׁי בַּר צְרוּיָה אֲחוּהִי דְיוֹאָב לְמֵימַר מַאן יְחוֹת עִמִּי לְוָת שָׁאוּל לְמַשְׁרִיתָא וַאֲמַר אֲבִישַׁי אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ׃ וַאֲתָא דָוִד וַאֲבִישַׁי לְוָת עַמָּא בְּלֵילְיָא וְהָא שָׁאוּל שְׁכֵיב דָמֵיךְ בְּבַרְקוֹמָא וּמוּרַנְיְתֵיהּ נְעִיצָא בְּאַרְעָא אִסָּרְוָהִי וְאַבְנֵר וְעַמָּא שָׁרַן סַחְרָנוֹהִי׃ וַאֲמַר אֲבִישַׁי לְדָוִד מְסַר יְיָ יוֹמָא דֵין יָת בְּעֵיל דְבָבָךְ בִּידָךְ וּכְעַן אֶמְחִינֵיהּ כְּעַן בְּמוּרַנְיְתָא וְאַבְרְזִינֵיהּ בְּאַרְעָא זִמְנָא חֲדָא וְלָא אִתְנֵי לֵיהּ׃ וַאֲמַר דָוִד לַאֲבִישַׁי לָא תְחַבְּלִנֵּיהּ אֲרֵי מַאן אוֹשֵׁיט יְדֵיהּ בִּמְשִׁיחָא דַייָ וְזָכֵי׃ וַאֲמַר דָוִד קַיָּים הוּא יְיָ אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ יִתְמְחֵי אוֹ יוֹמֵיהּ יִמְטֵי וִימוּת אוֹ בִקְרָבָא יֵחוֹת וְיִתְקְטֵיל׃

וַיַּעַן דָּוִד וַיֹּאמֶר אֶל אֲחִימֶלֶךְ הַחִתִּי וְאֶל אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה אֲחִי יוֹאָב לֵאמֹר מִי יֵרֵד אִתִּי אֶל שָׁאוּל אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר אֲבִישַׁי אֲנִי אֵרֵד עִמָּךְ׃ וַיָּבֹא דָוִד וַאֲבִישַׁי אֶל הָעָם לַיְלָה וְהִנֵּה שָׁאוּל שֹׁכֵב יָשֵׁן בַּמַּעְגָּל וַחֲנִיתוֹ מְעוּכָה בָאָרֶץ מְרַאֲשֹׁתָו וְאַבְנֵר וְהָעָם שֹׁכְבִים סְבִיבֹתָו׃ וַיֹּאמֶר אֲבִישַׁי אֶל דָּוִד סִגַּר אֱלֹהִים הַיּוֹם אֶת אוֹיִבְךָ בְּיָדֶךָ וְעַתָּה אַכֶּנּוּ נָא בַחֲנִית וּבָאָרֶץ פַּעַם אַחַת וְלֹא אֶשְׁנֶה לוֹ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֲבִישַׁי אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי מִי שָׁלַח יָדוֹ בִּמְשִׁיחַ יְהוָה וְנִקָּה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד חַי יְהוָה כִּי אִם יְהוָה יִגָּפֶנּוּ אוֹ יוֹמוֹ יָבוֹא וָמֵת אוֹ בַמִּלְחָמָה יֵרֵד וְנִסְפָּה׃

מקוית מלך והיה למשחט ולא יתכן שיאריך זה הזמן או
שיפשר כי מפני שיואל אמר שימות בקרוב אע"פ יתכן ל
לפרש חי ה' כי על אלה הדברים אמר חי ה' כי כן יהיה לא
שימות בקרוב כאלו מהגה כמו שאמ' לו מפני הנבואה יכול
להשבע זה או במלחמה ירד ונספה' טרם יומו השנה
לא כי במלה נ' הפעמים ימות האדם טרם יומו או במלא' אז
נמרב וזו המיתה בעבור עון גדול מת מי שימות במלא
טרם יומו' ואם יש לאדם זכות מוסיפין לו על השנה לא
נכ' וזה הדבר מחלוקת בדברי רז"ל את מספר
ימיך אמלא' אלו שני דורות זכה משלימין אותן לו' לא

חי ה' כי אם ה' יגפנו' ר"ל המיתה בלא עתו עג'
השנים' או יומו יבא ומת' ר"ל הזקן המוגבל ל—ו
לחיותם זה הזקן מתחלף לפי עבה"ל דרך" או
במלחמה ירד ונספה ר"ל שהוא בעצמו יאבד ב
בחירתו ישבב שימות בלא עתו' וזה כי מי שלא בא
עתו עדין הנה יתכן כבואו במקום הסכנה שימות
בלא עתו' וכבר זכרו זה בעלי החכמות משפטי ה
הכוכבים בספריהם' והוא שוד דעת תורתנו ה
השלמה' ולזה צותה לעשות מעקה לגגות למלט
האדם משם מן הנפילה"

זכה פוחתין לו מהם דברי ר' עקיבא ופי' שני דורות כמו שכתו' ימי שנותינו בהם
שבעים שנה וגו' וזהו שאמר אמלא אשלים אותם לך שלא יפחתו' וחכמים אומרים זכה מוסיפין לו על אלה—'
לא זכה פוחתין לו מהם' ופירוש את מספר ימיך אמלא' אשלים מילוי ותוספת עליהם' אמרו לו לר' עקיבא
הרי הוא אומר והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה' אמ' להם משלו הוסיפו לו"

רד"ק

חלילה לי מיהוה משלח ידי ב
במשיח יהוה ועתה קח נא את
החנית אשר מראשתו ואת
צפחת המים ונלכה לנו ויקח
דוד את החנית ואת צפחת
המים מראשתי שאול וילכו
להם ואין ראה ואין ידע ואין
מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת
יהוה נפלה עליהם

חס לי מן קדם יי מלאושטא
ידי במשיחא דיי וכען סב כען
ית מורניתא דאיסרוהי וית
מנא דמיא ונזיל לנא ונסיב
דוד ית מורניתא וית מנא
דמיא מאיסרי שאול ואזלו
להון ולית דחזי ולית דידע ולית
דמתער ארי כולהון דמכין
ארי שנתא תקיפא מן קדם
יי נפלת עליהון

צפחת' כלשון ר"ל"
ויקח דוד' אחר
שאמר לאבשי קח
לא נהרהר בו ולא
רצה שיקרב אבשי
אליו שמא לא יוכל
לכבוש יצרו ויכהו
לפיכך הלך דוד ב
בעצמו ולקח החנית

והצפחת מראשתיו שאול' המים היה לשמוש לפי נקודה בדברי' אבל מים מראשותיו בשוא' והיא צפחת ואינה לשימוש
ואין רואה' לא היה בכל המחנה אדם שהיה ער ורואה בקחתו הצפחת והחנית ואין יודע אין מרגיש בהם ואין
מקיץ שלא הקיץ א' מהם לקול ההולכים וההולכים ולקול דבריהם שהיו מדברים ביניהם כי תרדמת יי' הסמיכות הוא
לא מגזמם או פי' תרדמה גדולה כי הדבר שרוצה להגדילו סומך אותו לאל ית' כמו מאפליה שלהבתיה כהררי אל'
או פי' שהודיעם שהתרדמה היתה שנה מאת האל כדי שלא ירגישו בדוד ואבישי בקחתם להם הצפחת והחנית"

רד"ק הלא תענה אבנר· אחר שקרא אל העם ואל אבנר ולא היו שמים אותו קרא שנית אל אבנר בשם ואמר הלא תענה אבנר· והדרש אמר לו דוד מה יש לך לענות אבנר הרי אמרת כי כריתת הכנף במערכה אלו היה שהיה מאומה הייתה מכניסין לשם ומיתתכן אותו אבנר אבנר לו אומר

רלב"ג ויעמד על ראש ההר מרחוק רב המקום ביניהם· הנה עמד על ראש ההר כדי שיהיה קולו יותר נשמע והיה רוצה לדבר אל שאול מרחוק למלט עצמו מהשכנה אם ישתמו לרדוף אחריו·

סכף המעיל בשירה הוקרע· אמת ונפחת מה יש לך לענות הלא תענה אבנר· לא היה לו כח לענות דבר ובעשה אלה· הקול האומר אלה כלה הדברים מי אתה קראת אל המלך· כמו על המלך· כלומר שלא ירדת לקרוא במקום שהמלך ישן ולא חסרת שהתקראו מסגלו בקולך כי הוא לא היה קורא אל המלך כי אם אל אבנר· וכן ויך את הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו· אל

ועבר דוד עברא וקם על ריש טורא מרחיק סגי אתרא ביניהון׃ וקרא דוד לעמא ולאבנר בר נר למימר הלא תענה אבנר ואתיב אבנר ואמר מאן דין דקרי בריש מלכאי׃ ואמר דוד לאבנר הלא גבר את ומאן כותך בישראל ולמא לא נטרתא על ריבונך מלכא ארי אתא חד מעמא לחבלא ית מלכא ריבונך׃ לא תקין פתגמא הדין דעבדת קיים הוא יי ארי בני גברין חייבי קטול אתון דלא נטרתון על ריבונכון על משיחא דיי וכען חזי אן מורניתא דמלכא וית מנא דמיא דאיסרוהי׃ ו ואשתמודע שאול ית קלא דדוד ואמר הקלך דין ברי דוד ואמר דוד קלי ריבוני מלכא׃

ויעבר דוד העבר ויעמד על ר ראש ההר מרחק רב המקום בינהם׃ ויקרא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמר הלוא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר מי אתה קראת אל המלך׃ ויאמר דוד אל אבנר הלוא איש אתה ומי כמוך בישראל ולמה לא שמרת אל אדניך המלך כי בא אחד העם להשחית את המלך אדניך׃ לא טוב הדבר הזה אשר עשית חי יהוה כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדניכם על משיח יהוה ועתה ראה אי חנית המלך ואת צפחת המים אשר מראשתו׃ ויכר שאול את קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד ויאמר דוד קולי אדני המלך׃

הקרים לא אכל כמו על הקרים· ובעמן הזה ת״י מאן דין דקרי בריש מלכיא· איש אתה· איש גדול· וכן גרשון בן יואש איש ישראל גדול ישראל· וכן כלם אנשים· אנשים גדולים· ות״י הלא גבר את· לא שמרת אל אדוניך· על אדוניך וכן אמר אחר כן על אדוניכם· וכן ת״י על רבונך· וכמוהו אל הקרים לא אכל· כמו על הקרים·

רד"ק ירח מנחה כלומר אקריב לפניו מנחה שירצה וירצה בה לכפר עוני או להסיר אותך ממני. מהסתפח בנחלת ייי מלגור ולהדבק בנחלת ייי. לך עבד אלהים אחרים כמו שגרשוני אותי ממנחלת ייי לגור בין הגוים אע"פ שעדיין לא יצא מארץ יהודה. דע כי יצטרך לצאת כי לא יוכל לברוח מפני שאול והוא בארץ ישראל וגם יצטרך לו לצאת בה. וגם כן הלך למצפה מואב ואמר אל מלך מואב וישבו עם אע"פ שהוא ואנשיו היה הולך ושב בארץ יהודה. ות"י למימר איזיל דור בין עממיא פלחי טעותא׃

ויאמר למה זה אדני רדף אחרי עבדו כי מה עשיתי ומה בידי רעה׃ ועתה ישמע נא אדני המלך את דברי עבדו אם יהוה הסיתך בי ירח מנחה ואם בני האדם ארורים הם לפני יהוה כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה לאמר לך עבד אלהים אחרים׃ ועתה אל יפל דמי ארצה מנגד פני יהוה כי יצא מלך ישראל לבקש את פרעש אחד כאשר ירדף הקרא בהרים׃

ואמר למא דנן רבוני רדיף בתר עבדיה ארי מה עבדית ולית בידי חובא׃ וכען ישמע כען רבוני מלכא ית פתגמי עבדיה אם מן קדם יי איתגריתא בי יתקבל קרבני ברעוא ואם בני אנשא ליטין אינון קדם יי ארי תריכוני יומא דין מלמהוי באחסנת עמא דיי למימר איזיל דור ביני עממיא פלחי טעותא׃ וכען לא יתאשד דמי לארעא מן קדם מימרא דיי ארי נפק מלכא דישראל למבעי ית חלש חד כמא דמתרדיף קוראה בטוריא׃

ועתה אל יפל דמי ארצה שימצא דמי נגד ייי תמיד לנקום נקמתי ממך כי נשפך דמי כי בכל יום אני בסכנת דמי. כאשר ירדוף הקורא בהרים כאשר ירדוף הרודף את הקורא בהרים. והקורא הוא העוף הנקרא פרדיץ בלעז. ויונתן תרגם ירדוף כמו ירדף מתפעל או כמו ה התרדף מהתפעל שתרגם כמו דמתרדיף קוראה בטוריא׃

וישב שאול

רלב"ג

אם ייי הסיתך בי ירח מנחה. אמר זה כי אם היה הסבה מאת השם הנה זה יהיה לחטא דוד ולזה אמר שהסיתך ירח מנחה ממנו ויהיה נח מרעה לגי׳ ט גרשוני היום מהסתפח בנחלת ייי. אמר זה לפי שהמסבבים מה שירדפהו שאול יהיו סבה שיצא דוד מכל ארץ ישראל למלט את נפשו מיד מלך ישראל וילך לו בין עובדי ע"ז׃

רל"בג הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד· הר"ל נזק כמו כזולת מה שגמלתם עתה מן הטובה הייתי משועבד מאד לבלתי רדף אותך כמו שהתגמלתי מעשן כריתת דוד את כנף המעיל אשר לשאול· ולזה היה סכלות רב מאד ושגגה· ואמנם הסכלות הוא שכבר נתפרסם לו שגם השגחת השי' עליך ולזה היה ראוי שיסור מלרדפך ואולם היה השגגה היא שכבר זכרתם מה שגמלתם מן הטובה בכפלים מכך נהייתי משועבד

ויאמר שאול חטאתי שוב בני דוד כי לא ארע לך עוד תחת אשר יקרה נפשי בעיניך היום הזה הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד׃
ויען דוד ויאמר הנה החנית המלך ויעבר אחד מהנערים ויקחה׃ ויהוה ישיב לאיש את צדקתו ואת אמנתו אשר נתנך יהוה היום ביד ולא אביתי לשלח ידי במשיח יהוה׃ והנה כאשר גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני יהוה ויצלני מכל צרה׃ ויאמר שאול אל דוד ברוך אתה בני דוד גם עשה תעשה וגם יכל תוכל וילך דוד לדרכו ושאול שב למקומו׃
כז ויאמר דוד אל לבו עתה אספה יום אחד ביד שאול אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים ונואש ממני שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל ונמלטתי מידו׃

רד"ק ויי' ישיב לאיש· לאיש שעשה כמו שעשיתי אני בצדקה ובאמונה· אשר נתנך יי' היום ביד· כמו בידי וכן ת"י בידי· וכן עזי וזמרת יה· כמו וזמרתי· ויתכן לפרש ביד סמוך אמת שהוא סמוך והנסמך חסר ונואש פירושו ביד אחד מאחרי ולאחריתי אני שיסלק ידו ממני

ואמר שאול חבית תוב ברי דוד ארי לא אבאיש לך עוד חלף דיקרת נפשי בעינך יומא הדין הא אסתכלית ואטפשית סגי לחדא׃
ואתיב דוד ואמר הא מורניתא דמלכא ויעבר חד מעולימיא ויסבה׃ ויי' יתיב לגברא ית זכותיה וית קושטיה דמסרך יי' יומא דין בידי ולא אביתי לאושטא ידי במשיחא דיי'׃ והא כמא דיקרת נפשך יומא הדין בעיני כן תיקר נפשי קדם יי' וישזבנני מכל עקא׃ ואמר שאול לדוד בריך את ברי דוד אף מימלך תמלוך ואף אצלחא תצלח ואזל דוד לאורחיה ושאול תב לאתריה׃
ואמר דוד בלביה כען דילמא איתמסר יומא חד בידא דשאול לית מדעם כז לי טב ארי אישתזבא אישתזיב לארע פלשתאי ויינוח מיני שאול למבעני עוד בכל תחום ארעא דישראל ואישתזיב מן ידיה׃

רד״ק אל אכיש בן מעוך מלך גת. יש לשאול היאך הלך אליו והוא
כבר הלך והיה עמו בסכנה עד שיתהולל ונמלט משם. ויש
לפרש כי בפעם ההיא היה דוד לבדו והתנכר שם ושראה שהכירוהו פחד
אבל עתה בא עם שש מאות איש והודיע שהכיר בו שלא להם כי יגרש משאול
וכעסו ואם ירצה ישב עמו הוא ואנשיו ויעזרהו להלחם בישראל והודיע
עמו שם הוא דוד

רלב״ג נחלת עדי
הסלק׳ ר״ל
נחרת ה
הערים
הכלתי מוקשות האומה

וַיָּקָם דָּוִד וַיַּעֲבֹר הוּא וְשֵׁשׁ מ
מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ אֶל אָכִישׁ
בֶּן מָעוֹךְ מֶלֶךְ גַּת׃ וַיֵּשֶׁב דָּוִד
עִם אָכִישׁ בְּגַת הוּא וַאֲנָשָׁיו
אִישׁ וּבֵיתוֹ דָּוִד וּשְׁתֵּי נָשָׁיו א
אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית וַאֲבִיגַיִל
אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִית׃ וַיֻּגַּד ל
לְשָׁאוּל כִּי בָרַח דָּוִד גַּת וְלֹא
יוֹסֵף עוֹד לְבַקְשׁוֹ׃
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אָכִישׁ אִם נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ לִי מָקוֹם
בְּאַחַת עָרֵי הַשָּׂדֶה וְאֵשְׁבָה שָּׁם
וְלָמָּה יֵשֵׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר ח
הַמַּמְלָכָה עִמָּךְ׃ וַיִּתֶּן לוֹ אָכִישׁ
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת צִיקְלָג לָכֵן ח
הָיְתָה צִיקְלַג לְמַלְכֵי יְהוּדָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה׃

וְקָם דָּוִד וַעֲבַר הוּא וְשִׁית מְאָה
גֻּבְרָא דְעִמֵּיהּ לְוָת אָכִישׁ בַּר
מָעוֹךְ מַלְכָּא דְגַת׃ וִיתֵיב דָּוִד
עִם אָכִישׁ בְּגַת הוּא וְגֻבְרוֹהִי
גְּבַר וֶאֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ דָּוִד וְתַרְתֵּין
נְשׁוֹהִי אֲחִינֹעַם דְּמִיִּזְרְעֶאל
וַאֲבִיגַיִל אִתַּת נָבָל דְּמִכַּרְמְלָאִי׃
וְאִתְחַוָּה לְשָׁאוּל אֲרֵי עֲרַק דָּוִד
לְגַת וְלָא אוֹסֵיף עוֹד לְמִבְעֵיהּ׃
וַאֲמַר דָּוִד
לְאָכִישׁ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין בְּעֵינָךְ יִתְּנוּן לִי אֲתַר
בַּחֲדָא מִן קִרְוֵי חַקְלָא וְאֵיתֵיב
תַּמָּן וּלְמָא יְתֵיב עַבְדָּךְ בְּקִרְיַת
מַלְכוּתָא עִמָּךְ׃ וִיהַב לֵיהּ אָכִישׁ
בְּיוֹמָא הַהוּא יָת צִיקְלַג בְּכֵן
הֲוָת צִיקְלַג לְמַלְכֵי דְבֵית
יְהוּדָה עַד יוֹמָא הָדֵין׃

ואנשים הבלו בשנים
וישב עמו
ויאמר וגו׳
למה ישב
עבדך פי׳ פן יהיה
עליך למשא ודעת
דוד היה כדי שלא
ירגישו בו במעשיו
על המקומות שהיה
ושיהיה לו ולאנשיו
שדה להם לבדם
ויתן וגו׳ למלכי
יהודה אע״פ שהיו
דרים בה בני יהודה
כמו שאמר היתה
צקלג לבני יהודה
אפש׳ כי עם׳ שנתן
שכבשה שם אחז
אפשר שכבשוה להן
ולאחרי כן לקחוה
פלשתים מידם
ומיום שישב בה
דוד נשארה לו על כן היתה למלכי יהודה מהיום ההוא ומעלה. לפי שאז למלכי יהודה ולא אמר ליהודה
ד ע

רד"ק ויהי וגו' ימים וארבעה חדשים. לא יתכן לפרש ימים זה שנה שהרי שאול לא מלך אלא שתי שנים וכל העטמים שהיו לדוד עם שאול אי אפשר שבשמונה חדשים היו ושאר הימים דוד לא ירד בשדה פלשתים אלא אחר מיתת שמואל ומיתת שמואל לא קדמה למיתת שאול אלא ז' חדשים לפי' מפרשים ימים כמשמעו ור"ל ארבעה חדשים והנה ימים מקצת החמישי' וכן ת"י יומין וארבעה ירחין ונקרא הנסחאות שלן בשלן וארבעה ירחין ר"ל שנה וארבעה חדשי' ויעל דוד וגו' כי הנה יושבות הארץ אשר מעולם פי' כי אותן המשפחות שזכר היו יושבות הארץ מקום לבאך על אשור שורה ועד ארץ מצרים ולפי' לא היו המצרים כי לא היתה מלחמה עם אדם ודוד בא עליהם והכה הארץ ושלל שללה ולא היו יודעין מי היה עושה להם זאת הרעה כי לא החיה איש ואשה. ויאמר אכיש אל פשטתם היום. כמו אן פשטתם כמו נשכה ונשכה וכן ת"י לאן אתנגידתון יומא דין והחכם ר' יונה פירשו בהלוף שין בה"א ויהיה מי מסתתר עמו כלו' על מי פשטתם והחכם ר' אברהם פירשו כמשמעו והוא דרך שאלה לא פשטתם היום וכיון שהשיב כן פשטנו במקום פלו' ופלו' על נגב יהודה פעמים היו אומרים על נגב יהודה ופעמים על נגב הירחמאלי ופעמים על נגב הקיני וירחמאלי היה משפחה משבט יהודה והיא משפחת ירחמאל בן חצרון וכן זוכר אותה בשלח דוד להם מהשלל ולאשר בערי הירחמאלי ואל נגב הקיני כרחה כי סמוכות היו ערי אלו המשפחות אלו לאלו והקיני היה ממשפחת יתרו שהעבירו וישבו בתוך בני יהודה כמו שכתוב בספר שופטים ופי' נגב דרום כתרגומו:

רלב"ג אל פשטתם הרצון הוא כמו על והרצון בו כמו על מי פשטתם וזה מבואר מתשובת דוד לו:

וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִד בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים יָמִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים: וַיַּעַל דָּוִד וַאֲנָשָׁיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶל הַגְּשׁוּרִי וְהַגִּרְזִי וְהָעֲמָלֵקִי כִּי הֵנָּה יֹשְׁבוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵעוֹלָם בּוֹאֲךָ שׁוּרָה וְעַד אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְהִכָּה דָוִד אֶת הָאָרֶץ וְלֹא יְחַיֶּה אִישׁ וְאִשָּׁה וְלָקַח צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וּגְמַלִּים וּבְגָדִים וַיָּשָׁב וַיָּבֹא אֶל אָכִישׁ: וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אַל פְּשַׁטְתֶּם הַיּוֹם וַיֹּאמֶר דָּוִד עַל נֶגֶב יְהוּדָה וְעַל נֶגֶב הַיְּרַחְמְאֵלִי וְאֶל נֶגֶב הַקֵּינִי:

וַהֲוָה מִנְיַן יוֹמַיָּא דִּיתֵיב דָּוִד בְּקִרְוֵי פְלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין וְאַרְבְּעָה יַרְחִין: וּסְלֵיק דָּוִד וְגֻבְרוֹהִי וְאִתְנְגִידוּ עַל גְּשׁוּרָאֵי וְגִזְרָאֵי וַעֲמַלְקָאֵי אֲרֵי אִנּוּן יָתְבֵי אַרְעָא דְּמֵעָלְמָא מֵעַלָּנָא דְּחַגְרָא וְעַד אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: וּמְחָא דָוִד יָת יָתְבֵי אַרְעָא וְלָא מְקַיֵּים גְּבַר וְאִתְּתָא וּשְׁבָא עָאן וְתוֹרִין וַחֲמָרִין וְגַמְלִין וּנְסִיב לְבוּשִׁין וְתָאֵיב וַאֲתָא לְוָת אָכִישׁ: וַאֲמַר אָכִישׁ לְאָן אִתְנְגִידְתּוּן יוֹמָא דֵין וַאֲמַר דָּוִד עַל דְּרוֹם יְהוּדָה וְעַל דְּרוֹם יְרַחְמְאֵלָה וְלִדְרוֹם שַׁלְמָאֵי:

רד"ק ויאמן וגו' הבאש הבאיש בעמו' כיון שהוא פושט עליהם נראה כי נתגרה בעמו שלא ישלים בהם עד ומאחר גם כמו שמואל אמר לכל הנבאים ושמואל מת' לפי שספר מיתתו למעלה
ספר גם כאן מפני המעשה שעשה שאול שדרש בבעלת אוב בשטרד ולא היה הוא הי לא היה דורש מאחר
כי הוא הבר בער האובות והידעונים ולפ"כ נזכר לו דרישת האוב לעון גדול כמו שאמר עליו בדה"י וימת
שאול במעלו וגו' וגם לשאול באוב לדרוש' ורבותי' ז"ל דרשו כי כן כתו' וימת שמואל וכתו' ושמואל מת אמר' יוסי
ושמואל מת מיתה

ל וְאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא יְחַיֶּה דָוִד
לְהָבִיא גַת לֵאמֹר פֶּן יַגִּדוּ עָלֵינוּ
לֵאמֹר כֹּה עָשָׂה דָוִד וְכֹה
מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁב
בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים׃ וַיַּאֲמֵן אָכִישׁ
בְּדָוִד לֵאמֹר הַבְאֵשׁ הִבְאִישׁ
בְּעַמּוֹ בְיִשְׂרָאֵל וְהָיָה לִי לְעֶבֶד
עוֹלָם׃ וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם
כח וַיִּקְבְּצוּ פְלִשְׁתִּים אֶת מַחֲנֵיהֶם
לַצָּבָא לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אָכִישׁ אֶל דָּוִד יָדֹעַ תֵּדַע כִּי אִתִּי
תֵּצֵא בַמַּחֲנֶה אַתָּה וַאֲנָשֶׁיךָ׃
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אָכִישׁ לָכֵן אַתָּה
תֵדַע אֵת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ
וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל דָּוִד לָכֵן שֹׁמֵר
לְרֹאשִׁי אֲשִׂימְךָ כָּל הַיָּמִים׃
וּשְׁמוּאֵל מֵת וַיִּסְפְּדוּ לוֹ
כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרֻהוּ בָרָמָה
וּבְעִירוֹ וְשָׁאוּל הֵסִיר הָאֹבוֹת
וְאֶת הַיִּדְּעֹנִים מֵהָאָרֶץ׃

וּגְבַר וְאִתְּתָא לָא מְקַיֵּים דָּוִד
לְאַיְתָאָה לְגַת לְמֵימַר דִּלְמָא
יְחַווּן עֲלָנָא לְמֵימַר כְּדֵין עֲבַד
דָּוִד וּכְדֵין הִלְכְתֵיהּ כָּל יוֹמִין
דַּהֲוָה יָתֵיב בַּקְרְוֵי פְלִשְׁתָּאֵי׃
וְהֵימִין אָכִישׁ בְּדָוִד לְמֵימַר
אִתְגְּרָאָה אִתְגְּרֵי בְּעַמֵּיהּ ב
בְּיִשְׂרָאֵל וִיהֵי לִי עֲבַד פָּלַח
לְעָלַם׃ וַהֲוָה
בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וּכְנַשׁוּ פְלִשְׁתָּאֵי
יָת מַשְׁרְיָתְהוֹן לְחֵילָא לְאַגָּחָא
קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר אָכִישׁ
לְדָוִד מִדַּע תִּדַּע אֲרֵי עִמִּי ת
תִּפּוֹק בְּמַשְׁרִיתָא אַתְּ וְגֻבְרָךְ׃
וַאֲמַר דָּוִד לְאָכִישׁ בְּכֵן אַתְּ
תִּדַּע יָת דְּיַעֲבֵיד עַבְדָּךְ ו
וַאֲמַר אָכִישׁ לְדָוִד בְּכֵן נַטְרָא
לְרֵישִׁי אֲשַׁוֵּינָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃
וּשְׁמוּאֵל
מִית וּסְפַדוּ עֲלוֹהִי כָּל יִשְׂרָאֵל
וּקְבַרוּהִי בְּרָמְתָא וּסְפַדוּ עֲלוֹהִי
אֱנָשֵׁי קַרְתֵּיהּ וְשָׁאוּל פַּלֵּי בִּדִּין
וּזְכוּרוּ מִן אַרְעָא׃

ודאית ויימת שמו'
אין הדבריס
האמורים אלא לענין
בבל שנא' ויימר'
שמואל וכת' נהריק
ואיש כמעשו וגו' אם
שמואל בר נימוס
הכל סופדין ו
וסופקין במיתת
שמואל וזה הדבר
עשה לו מרזחים
ויקברוהו ברמה
ובעירו' לפי שהיה
ברמה כמו שאומ'
מן הרמתים לפי'
אמ' ובעירו' כלומ'
במותה רמה שהיה
עירו' אז פי' ובעירו
כי כנהג העיר'
הברוהו לא יוצא
לעיר' וכן כתב
למעלה ויקברוהו
בביתו ברמה ויש
וספדו עליו אנשי
בקרתיה' כלומ' כל ישראל שבאו לקברו ספדו לו שם ברמה ואותם שלא באו ספדו לו כל אחד בעירו כי בכל עיר
ישראל ספדו לו בשכר שהיה מחזר על כל המקומות לשפטם"

רד"ק וישאל שאול ביי' ולא ענהו. ובד"ה אומר ולא דרש ביי'. אלא כיון שדרש באוב א' הכת' כאלו לא דרש ביי' שהרי השוה דרישתו באוב כדרישתו ביי' ומה שאמר וישאל שאול ביי' מפרש אחר כן במלת ולא ענהו גם בחלומות גם באורים גם בנביאים. וכל גם וגם לרבות האחד על חברו כמו גם אתה גם בנך גם בן בנך ופי' בחלומות בחלומות שאין שאלת חלום. ויש שאין באורים והם לא היו אצלו שהרי היו עם אביתר שהיה עם דוד. ואפשר שאלה עם אנשים לשאול בהם על המלחמה הזאת. ופי' בנביאים תלמידי שמואל הנביא כמו שכתוב להקת הנביאים נבאים. ויאמרו בקשו לי אשת בעלת אוב. אשת בסמוכות כמו אשת יפת תואר. כפל אשת.

רלב"ג ולא ענהו יי' גם בחלומות גם בנביאים. ואת גם האורים שלא ענהו בהם מאלו האופנים עד שאמרו גם לא גם לך לא יהיה. והרצון שלא ענהו בחלומות עם בעל החלומות הצדקים כשהיו מגיעים רצונותם בהקיץ על זאת השאלה כדי שתבא להם הידיעה בחלום. ויותר כפלא מזה שלא ענהו באורים אשר מדרך הנשאל בהם שיבא להם מענה אם לא יהיה זה נסבה חטא כמו שימצא בשאול כששאל באלהים שלא ענהו מצד מרד שעבר יהונתן גם על השבועה במה שטעם מהדבש. וידמה שלזה היה כן ראוי שתשרה עליו רוח הקדש לא להיות נשאל באורים ובתומים כי כבר הרג שאול כהני העיר ההמה שהיו בה כהנים האפודים והנמלט מהם היה עם דוד אז והיה הסבה על שאלה באלו ימעט חטא שאול אז יתקבצו שתי הסבות יחד. ויותר כפלא מזה שלא ענהו ע"י הנביאים עם רבויים כמו שכתוב וירא את להקת הנביאים.

וַיִּקָּבְצוּ פְלִשְׁתִּים וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ בְשׁוּנֵם וַיִּקְבֹּץ שָׁאוּל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְבֹּעַ: וַיַּרְא שָׁאוּל אֶת מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים וַיִּרָא וַיֶּחֱרַד לִבּוֹ מְאֹד: וַיִּשְׁאַל שָׁאוּל בַּיהוָה וְלֹא עָנָהוּ יְהוָה גַּם בַּחֲלֹמוֹת גַּם בָּאוּרִים גַּם בַּנְּבִיאִם: וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לַעֲבָדָיו בַּקְּשׁוּ לִי אֵשֶׁת בַּעֲלַת אוֹב וְאֵלְכָה אֵלֶיהָ וְאֶדְרְשָׁה בָּהּ וַיֹּאמְרוּ עֲבָדָיו אֵלָיו הִנֵּה אֵשֶׁת בַּעֲלַת אוֹב בְּעֵין דּוֹר:

וְאִתְכְּנִישׁוּ פְלִשְׁתָּאֵי וַאֲתוֹ וּשְׁרוֹ בְשׁוּנֵם וּכְנַשׁ שָׁאוּל יָת כָּל יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְגִלְבֹּעַ: וַחֲזָא שָׁאוּל יָת מַשְׁרִיַּת פְּלִשְׁתָּאֵי וּדְחֵיל וַעֲלֵיבֵיהּ לַחֲדָא: וּשְׁאֵיל שָׁאוּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְלָא קַבֵּיל צְלוֹתֵיהּ יְיָ אַף בְּחֶלְמַיָּא אַף בְּאוּרַיָּא אַף בְּסָפְרַיָּא: וַאֲמַר שָׁאוּל לְעַבְדוֹהִי בְּעוֹ לִי אִתְּתָא דִּידְעָא לְאַסָּקָא בִּידִין וְאֵיהַךְ לְוָתַהּ וְאֶשְׁאַל בַּהּ וַאֲמַרוּ עַבְדוֹהִי לֵיהּ הָא אִתְּתָא דִּידְעָא לְאַסָּקָא בִּידִין בְּעֵין דּוֹרִי:

ואמר אשתו ולא היה לפי שהמעשה הזה וכונה בו נמצא בנשים יותר מבאנשים לפי שהן קלות הדעת ולפיכך אמר הכתוב מכשפה לא תחיה. והנה אשת בעלת אוב בעין דור. ואמרו בדרש זו אשת צפניה אמו של אבנר.

בקשו לי אשת בעלת אוב. והנה זה היה הפלא עצום ולזה בקש שאול על זה הפלא כמו שזכרנו השאלה. ונס שאל באוב לדרוש.

ויתחפש שאול וילבש בגדים אחרים וילך הוא ושני אנשים עמו ויבאו אל האשה לילה ויאמר קסומי נא לי באוב והעלי לי את אשר אמר אליך׃

ואשתני שאול ולבש לבושין אוחרנין ואזל הוא ותרין גברין עמיה ואתו לות איתתא בליליא ואמר קסומי בעלי בבדין ואסיקי לי ית דאימר לך׃

רד"ק

ויתחפש. השתנה שהחפיש בגדי מלכות שהיה לובש ולבש בגדים אחרים כדי שלא יכירוהו האשה. ושני אנשים עמו. אמרו בדרש זה אבנר ועמשא. ויבאו אל האשה לילה. גם זה כדי שלא יכירוהו לפי' בא בלילה. ובדרש יום היה אלא מתוך צרתו היה דומה ללילה. קסמי. מפרשו על משקל קסמי בשקל מלכי עלינו והפך הקמץ. יתוף לשון הפעול ופי' הפעל בקמץ רחב והפתרות ר' המלה והקסם הוא כלל לכל המעשים הקסם הכעשים בלט לפי' אמר קסמי ופי' אחר כן באוב. וכן וקסמים בידם. בלעם בן בעור הקוסם מקסם אלה והדומים להם. ופעמים שבא פרט לקצת המעשים הקסם כמו ולא קסם בישראל והקסם קסמים מעונן ומנחש כי כל אחת מלאכה בפני עצמה.

רלב"ג

ויתחפש שאול. ר"ל שינה בגדיו כדי שלא יכירוהו רואיו ויש במה שזכר מהתועלת. ע' האשה בעלת אוב קסמי נא לי באוב. רצוני שהדעת עמו האוב הוא לשרד הדמיון כדי שיניעהו מין ממיני הקסם. ולזה לא ישמע קולו ם אם לשואל והוא ישמע קול נמוך מאד כאומרו והיה כאוב מארץ קולך וכבר בארנו כל מה מה שיש בטבע הקודעה אשר הניע הקסם מהחסרון. והנה אמר שטבע האוב הוא שהמעלה את המת הוא בלתי שומע דבר אבל רואה תמונת המת הוא והשואל לא יראה התמונה ההיא אבל ישמע דברים מה לפי מחשבתו על שאלתו ולזה לא ראה התמונה שמואל זולתי האשה אשר העלתהו ולא שמעה היא הדברים אבל שמע אותם שאול כי היה שמה התבודדותה בדבר התמונה ההיא ולזה הראתה לה דמיונה אחר עזותה פעולת מה לשרד דמיונה והתבודדותה בזה. ואולם שאול לבדו שמע אלו הדברים להתבודד דמיונו בדבר השאלה עם מה שעורר היא דמיונו בפעולות שעשתה. ולזה ייחס זה הקסם לה. ובמפת זה אמר קסמי נא לי באוב. וידמה כי אחר שעשתה מה שעשתה לשרד זה הקסם נתבאר לה מי הוא זה אשר העלתה אותו ושהשואל ממנה זהו שאול. ולזה צעקה האשה בקול גדול בראותה התמונה מי שהעלתהו כי ממנה יתבאר לה שאשר העלתה אותו הוא שמואל. והנה לא היה אחר שיהיה שמו שמואל ששואל ממנה הוא שאול.

רד"ק ותאמר האשה וגו' מתנקש בנפשי משתדל להמית מענה בנפשי להמיתם. ותרא האשה
וגו' ואתה שאול. היאך הכירה אמרו דבר משום ראתה שלא ראתה מעולם כי כל
העולים באוב עולים רגליהם למעלה וראשם למטה וזה עלה ראשו למעלה ורגליו למטה. ידעה שלא היה זה אלא
לכבוד מלכות. לפיכך אמרה ואתה שאול. ולפיכך זעקה כי יראה שבא לנפשה ולכרון אותה. לפיכך אמר לה
שאול אל תיראי כי לא אמיתך כי כבר נשבעתי לך. אבל מה ראית שהכרת שאתה שאול. ויאמר לה וגו'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה
יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁאוּל
אֲשֶׁר הִכְרִית אֶת הָאֹבוֹת וְאֶת
הַיִּדְּעֹנִי מִן הָאָרֶץ וְלָמָה אַתָּה
מִתְנַקֵּשׁ בְּנַפְשִׁי לַהֲמִיתֵנִי׃ וַיִּשָּׁבַע
לָהּ שָׁאוּל בַּיהוָה לֵאמֹר חַי יְהוָה
אִם יִקְּרֵךְ עָוֹן בַּדָּבָר הַזֶּה׃ וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה אֶת מִי אַעֲלֶה לָּךְ וַיֹּאמֶר
אֶת שְׁמוּאֵל הַעֲלִי לִי׃ וַתֵּרֶא
הָאִשָּׁה אֶת שְׁמוּאֵל וַתִּזְעַק
בְּקוֹל גָּדוֹל וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל
שָׁאוּל לֵאמֹר לָמָּה רִמִּיתָנִי
וְאַתָּה שָׁאוּל׃ וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ
אַל תִּירְאִי כִּי מָה רָאִית וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה אֶל שָׁאוּל אֱלֹהִים
רָאִיתִי עֹלִים מִן הָאָרֶץ׃

ואמרת אתתא ליה הא את
ידעת ית דעבד שאול דשיצי
ית בידין וית זכורו מן ארעא
ולמה את מתני בנפשי ל
למקטלי׃ וקיים לה שאול
במימרא דיי למימר קיים
הוא יי אם יערעינך חובא
בפתגמא הדין׃ ואמרת א
אתתא ית מן אסיק לך ואמר
ית שמואל אסיקי לי׃ וחזת
אתתא ית שמואל וצוחת
בקל רב ואמרת אתתא
לשאול למימר למה שקרת
לי ואת שאול׃ ואמר לה
מלכא לא תדחלין ארי מה
חזית ואמרת אתתא לשאול
מלאכא דיי
חזיתי דסליק
מן ארעא׃

ותאמר האשה
אלהים ראיתי
עולים מן הארץ.
ראיתי אדם גדול
שעלה מן הארץ
כאומר רגליו כ
כלפי הארץ מה
שאין כן במנהג
העולים. לפיכך
ידעתי כי שאול
המלך אתה
ולכבודך עלה כן
אלהים גדול
כמו אלהים לא
תקלל ודייני ה
העולים כדיני
אלהים לכבוד.
ובדרש נתנו של
משה הע[illegible]
עמו לנקם [illegible]
דהמיים ע[illegible]
ישראל והקמנו
אמר [illegible]
יעמדו משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה׃ ויונתן תרגם מלאכא דיי' חזית דסליק מן ארעא׃

רד״ק כי שמואל הוא׳ לפי שראתה היה שהוא עטה מעיל׳ **ויאמר** הרגזתני מאחר שהעלית אותי׳ וכדרש לשון פחד

רלב״ג ויהי עריך׳ ר״ל אויבך׳

ורעדה הוא׳ פחדתי מיום הדין הייתי סבור שיום הדין היה וקורין אותי. לדין׳
גם ביד הנביאים גם בחלומות ולא אמר באורים כמו שאמר למעלה הכתוב כי באורים שאל׳ אמרו כי בוש לומר
בפני שמואל באורים לפי שהרג נוב עיר הכהנים׳ ואקראה לך׳ ה״א נוספת כמנהג כמו אשמעה אשמרה׳
אבל להיות למ״ד

ויאמר לה מה תארו ותאמר
איש זקן עלה והוא עטה מעיל
וידע שאול כי שמואל הוא
ויקד אפים ארצה וישתחו׃
ויאמר שמואל אל שאול למה
הרגזתני להעלות אתי ויאמר
שאול צר לי מאד ופלשתים
נלחמים בי ואלהים סר מעלי
ולא ענני עוד גם ביד הנביאים
גם בחלמות ואקראה לך
להודיעני מה אעשה׃
ויאמר שמואל ולמה תשאלני
ויהוה סר מעליך ויהי ערך׃
ויעש יהוה לו כאשר דבר בידי
ויקרע יהוה את הממלכה מ
מידך ויתנה לרעך לדוד׃
כאשר לא שמעת בקול יהוה
ולא עשית חרון אפו בעמלק
על כן הדבר הזה עשה לך
יהוה היום הזה׃

ואמר לה מה חזויה ואמרת
גברא סבא סליק והוא עטיף
מעילא וידע שאול ארי שמואל
הוא וכרע על אפוהי על
ארעא וסגיד׃ ואמר שמואל
לשאול למה אזעתני לאסקא
יתי ואמר שאול עקת לי לחדא
ופלשתאי מגיחין קרבא בי
ומימרא דיי רחיק יתי ולא
קביל צלותי עוד אף ביד ספרי
אף בחלמיא וקריתך לך
להודעתני מה אעביד׃
ואמר שמואל ולמה את שאיל
יתי ומימרא דיי רחיק יתך והוה
בסעדא דגברא דאת בעיל
דבביה׃ ועבד יי ליה כמא דמליל
במימריה ואעדי יי ית מלכותא מינך
ויהבה לחברך לדוד׃ כמא
דלא קבילתא למימרא דיי
ולא עבדתא תקוף רגזיה בדבית
עמלק על כן פתגמא הדין
יעביד לך יי יומא הדין׃

הפועל בסגול אינו
כמנהג וכמו הו
ירפה סלה׳
ויאמרו עליך
שונאך׳ וכן
והשמדתי עריך׳
ויונתן תרגם הפסו׳
כן׳ ומימרא דיי׳
רחיק מינך והוא
בסעדיה דגברא
דאת בעיל דבבה׳
ויעש לו׳ לדעת
הקרבה לו לדוד׳
ומפי הפסוק לו כמו
לך כן דרך
המקרא לדבר
לנוכח ואח״כ לנוכח
בענין אחר׳
כאשר׳ וגו׳
על כן הדבר הזה
פירשו למעלה כי
בפסוק הרע ה׳
את ממלכות
ישראל מעליך היום׳

רד״ק ואתה ובניך עמי שתהיו מתים כמו שאני מת. ורז״ל דרשו עמי במחיצתי נשכר שתרד במלחמה על מנת למות ולא תברח יכופר לך עון נוב עיר הכהנים ותהיה עמי במחיצת הצדיקים׳ וכן דרשו נשכר שנהנים במעשה נוב ולא זכר אוריה כופר לו אותו המעשה ושמכוון של לפסוק למען תזכרי ונשר״ה בכפרי לך וגו׳ שכל השעה לכל ומתביישים מן מוחלין לו ולפי הפשט אעפ״י שאמר לו שימות לא יתכן שיהיה המלך בורח וימח עמו במלחמה ועל כל פנים היה לו לירד למלחמה אם למות אם לחיים׳

וימסר יהוה אף ית ישראל עמך בידא דפלשתאי ומחר את ובניך עמי ואף ית משריתא דישראל ימסר יהוה בידא דפלשתאי ואוחי שאול ונפל מלי קומתיה לארעא ודחיל לחדא מפתגמי שמואל אף חילא לא הוה ביה ארי לא אכל לחמא כל יממא וכל ליליא׃

וַיִּתֵּן יְהוָה גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל עִמְּךָ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי גַּם אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל יִתֵּן יְהוָה בְּיַד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיְמַהֵר שָׁאוּל וַיִּפֹּל מְלֹא קוֹמָתוֹ אַרְצָה וַיִּרָא מְאֹד מִדִּבְרֵי שְׁמוּאֵל גַּם כֹּחַ לֹא הָיָה בוֹ כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלָּיְלָה׃

רלב״ג ואתה ובניך עמי ר״ל שיהיו מתים כמותי והנה בטעם ההודעה הזאת אשר הגיעה לשאול ספקות רבות שנשתדל בהתרתם׳ הספק הא׳ איך יתכן שתגיע בנבואה לשמואל אחר המות וזה בלתי אפשר לפי מה שבארנו מטבע הנבואה ומקור״ה בשם מה׳ כש׳ שיגיע ממנו דבר מורגש לשאול עם היעדר כלו׳ ה הדבר ממנו והספ׳ הב׳ איך יתכן ש יגיע באמצעות בעלת אוב מאמר כזה שהוא בנבואה לפי מה ש שבארנו מטבע אלו ההודעות במאמר הב׳ מספ׳ ואנחנו אומרים בהתר הספק הראשון ש על׳ האמת לא הגיע ממנו ולא הגיע ממנו דבר לשאול על׳ האמת אבל זה היה כלו מפעולת הדמיון כמו שזכרנו ובזה הותר הספק הראשון׳ ואולם הספק השני יותר ממה שבארנו והוא כי שאול היה לו כח מה בנבואה אמרו הגם שאול בנביאים׳ והנה עם התעוררות דמיונו מזה הפעל ומה שהתאמת לו מדברי שמואל בחייו שנבחר לו מקום שר״ה ש״י קרע הממלכה ממנו ונתנה לדוד׳ כמו שאמר שאול לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך על ישראל ונבחר ר״ל במוס היות השי׳ עם דוד והיותו סר מעם שאול הגיע מזאת הפעולה כל אלו הדברים הנזכרים פה׳ והנה״ד היו נודעים לו קודם זה והנה נודעים לו בזה המקום מצד כח מה בנבואה והוא אומרו ויתן יי׳ גם את ישראל ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי וגו׳ וכבר התבארו אלו הספקות באופן שלם לפי הנראה לנו׳

שמא לא היה רואהו כמו שפירשנו לנו לפרש ויירא מאד שאול איתן לבד ויא׳ הקורא שבעלת האוב
גם כח לא היה בו לקום מן הארץ אחר שנפל לארצו מלא קומתו מהפחד שהכהו בלבו שמואל ומפני שלא אכל
לחם כל היום ההוא וכל הלילה לא היה בו כח וגם לא רצה שיקימוהו מן הארץ לרוב דאגתו׃

ותבוא האשה אל שאול ותרא כי נבהל מאד ותאמר אליו הנה שמעה שפחתך בקולך ואשים נפשי בכפי ואשמע את דבריך אשר דברת אלי ועתה שמע נא גם אתה בקול שפחתך ואשימה לפניך פת לחם ואכל ויהי בך כח כי תלך בדרך וימאן ויאמר לא אכל ויפרצו בו עבדיו וגם האשה וישמע לקלם ויקם מהארץ וישב על המטה ולאשה עגל מרבק בבית ותמהר ותזבחהו ותקח קמח ותלש ותפהו מצות׃

ואתת איתתא לות שאול וחזת ארי אתבהיל לחדא ואמרת ליה הא קבילת אמתך מינך ומסרית נפשי כעל גב לאתקטלא ושמעית ית פתגמך דמלילת עמי וכען קביל כען אף את למימר אמתך ואשוי קדמך פתא דלחמא ואיכול ויהי בך חילא ארי תיזיל בארחא וסריב ואמר לא איכול ואתקיפו ביה עבדוהי ואף איתתא וקביל למימרהון וקם מארעא ויתיב על ערסא ולאתתא עגל פטים בביתא ואוחיאת ונכסתיה ונסיבת קמחא ולשת ואפיתיה פטירי׃

רד״ק ותבוא וגו׳ ואשים את נפשי בכפי. פי׳ היית ירא ממך שלא תהרגני כמו שכרת האובות והידענים מן הארץ. וכן ת״י ומסרית נפשי כעל גב למיתקטלא. ויש מפ׳ שזה המעשה ההוא היה נסכנה׃ וימאן וגו׳ ויפרצו בו׳ כמו ויפצרו מן ויפצר בם מאד. אל המטה כמו על המטה. כמו אל ההרים לא אכל ובמוקו רבים׃ ולאשה עגל מרבק. עגל מפוטם. והמקום שמפטמין בו הוא יקרא מרבק. וכן תרגם יונתן עגל פטים. ודומה לו בדברי רבותינו ז״ל המכניס לרבקה ודשה׃ ותפהו מצות. האלף נעלמת מהמכתב וחסר זה להודיע כי מהרה אותם לאפותם ולא המתינה לו עד שיחמץ להאכילו מהרה כי לפי שראתה אותו נבהל מאד. ואמר רואה לפרש הכתוב מעשה האוב לפי מה שמצאנו כתוב כי אמרו רבותינו ז״ל בעל אוב זה הענין כך

המדבר מבין הפרקים ומבין אצילי ידיו' ידעם זה המכשף עם היה שהיה ידוע בפיו' ומדבר דברים
עמוקים' ופי' מבין הפרקים שהשומע קול נמוך מבין פרקי אבריו ומתחת שחיו על ידי מעשים שעושה
שהקים בזרועותיו' ויש אומר אף מקטיר קטורת לשד והשד הוא העונה והמדבר' ואמרו שני בעלי אוב אחד
המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלת. ופי' המעלה בזכורו שמעלה המת ומדבר ומשמיע קול מתחת
הארץ מבלתי הקבר כדרך ששמע שאול קולו של שמואל והקול נמוך מאד כמו שכתוב והיה כאוב מארץ
קולך' הנשאל בגלגלת גם כן יקרא אוב' ופי' שיש עמו בגלגלת של זהב שוהם או של זכוכית זכה ועושה
מעשים עד שידמה שיוצא קול נמוך וידמה לו כאותו הקול שואל ומשיב' כן פירשו הגאונים ז"ל' והרב החכם
הגדול רמב"ם ז"ל פי' במעשה אוב בהקטרה' ורבותינו שאמרו שאוחז שרביט של הדס בידו ומנפנף והוא מדבר
בלשון כדברים ידועים אצלם אחרי אשר הקטירו קטורת ידועה אצלם עד שישמע השואל כאלו אחר מדבר
עמו ומשיבו על מה ששואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך מאד ובאלו אינו מכיר באזן אלא במחשבה
מרגיש בו ופי' במעשה גלגלת שלוקח גלגלת מן המת ומקטיר לה קטורת ומנחש בה עד שישמע קול יוצא
מתחת שחיו שפל עד מאד ומשיבו' ועוד אמרו רבותינו ז"ל ג' דברים נאמרו במעלה זכורו המעלהו רואהו
ואינו שומעו' מי שצריך לו שומעו ואינו רואהו' מי שאינו צריך לו אינו שומעו ואינו רואהו' כך שמואל אשה
שהעלתהו ראתהו ולא שמעתהו שאול שהיה צריך לו שמעו ולא ראהו' אבנר ועמשא שלא נצטרכו לו לא שמעוהו
ולא ראוהו' וראיתי מחלוקת הגאונים בדבר הזה וכלם שוו כי מעשה אוב הבל ותוהו ודברי כזבים ודברי
התול' אבל יש מהם אומרים כי לא דבר שמואל עם שאול וחס ושלום לא עלה שמואל מקברו ולא דבר עמו
אבל האשה עשתה הכל בדמיות כי מיד הכירה כי שאול הוא אך להראות לו כי מגד הקסמה הכירה ומאחר
דבר זה אמרה למה רמיתני ואתה שאול ודרך בעלי האוב להביא כן אדם שמדבר במחבואו בלשון נמוך וכאשר
בא שאול לדרוש מאתה וראתה אותו נבהל ונרעש כי למחר יהיה יוצא למלחמה וכל ישראל היו בפחד גדול
וידעה מה שעשה שאול שהרג נוב עיר הכהנים שמה בפי המגיד הדברים האמורים בפרשה' ומה שאמר ויאמר
שמואל אל שאול על מחשבת שאול כי היה חושב כי שמואל היה המדבר לו' ומה שאמר ולא עשית חרון אפו
בעמלק ידועה היה דבר זה כי מאותה שעה אמר לו שמואל וימאסך יי' מהיות מלך' ומה שאמר לרעך לדוד
ידועה היה בכל ישראל כי דוד היה נמשח למלך ומה שאמר אתה ובניך עמי' מדרך הסברא אמרה זה' זה
פירש רב שמואל בר חפני גאון ז"ל ואמר אף על פי שמשמעות דברי חכמים ז"ל בתלמוד כי אמת היה
שהחייתה האשה את שמואל לא יקובלו הדברים במקום שיש להם מכחישים מן השכל' אבל רבינו האיי ורבינו
סעדיה ז"ל אמרו אמת הוא כי רחוק הוא שתדע האשה העתידות' וכן שתחיה היא את המת בחכמת האוב
אך הבורא יתברך החיה שמואל כדי לספר את שאול את כל הקורות העתידות לבא עליו' והיא האשה אשר
לא ידעה בכל אלה על כן נבהלה כמו שנאמר ותזעק בקול גדול' ואשר אמרה האשה את מי אעלה לך דברי
התולים הם כי דעתה היה לעשות במנהגה' אלא דבריהם' ויש לתמוה לדברי הגאונים ז"ל האלה לפי

הקב״ה החיה את שמואל כדי לספר לשאול את כל הקורות הבאות עליו למה לא יאמר לו על ידי חלומות או על ידי אורים או על ידי כהנים אלא על ידי אשה בעלת אוב:

רד״ק

וסרני פלשתים עברים למאות ולאלפים׳ אינו אומר כי הסרנים היו מאות ו ואלפים אבל הסרנים היו עוברים עם מאות ואלפים אנשים:

ויאמרו וגו׳ אין זה שמם׳ והלא היה עמו אלא ל ימים כמו ש שפירשנו אלא שרוצה היה אתו זה ימים׳ ואמר מיום נפלו שנפל כלומר היה עמי זה שנה׳ מיום שנפל׳ מיום שנפל אלי כלומר מיום שבא עמי כמו על פני כל אחיו נפל:

וקריבת קדם שאול וקדם עבדוהי ואכלו וקמו ואזלו בליליא ההוא: ובנשו פלשתאי ית כל משריתהון לאפק וישראל שרן בעין דביזרעאל: וטורני פלשתאי עברין למאון ולאלפין ודוד וגברוהי עברין בבתריתא עם אכיש: ואמרו רברבי פלשתאי מה יהודאי האלין ואמר אכיש לרברבי פלשתאי הלא דין דוד עבדא דשאול מלכא דישראל דהוה עמי דנן יומין או דנן שנין ולא אשכחית ביה מדעם ביש מיומא דאתפריש לותי עד יומא הדין:

ותגש לפני שאול ולפני עבדיו ויאכלו ויקמו וילכו בלילה ההוא:

כט ויקבצו פלשתים את כל מחניהם אפקה וישראל חנים בעין אשר ביזרעאל: ב וסרני פלשתים עברים למאות ולאלפים ודוד ואנשיו עברים באחרנה עם אכיש: ויאמרו שרי פלשתים מה העברים האלה ויאמר אכיש אל שרי פלשתים הלוא זה דוד עבד שאול מלך ישראל אשר היה אתי זה ימים או זה שנים ולא מצאתי בו מאומה מיום נפלו עד היום הזה:

רל״בג

יש לשאול איך הסכים דוד ללכת עם אכיש להלחם עם ישראל. אלא שהיתר זה הספק אינו מן ממה שיקשה וזה כי דוד הוסר מן למלחמות מפני חשש מצד היותו הקרוב ומפני מה שנתבאר שהוא התמיד פשט על ישראל לקראות לו כי כשבא דוד את עמו וקנא היה מחשבת דוד ב בלכתו להיות לשטן לפלשתים ולהכל עמהם על ישראל כי זה ממה שיקל עשייתו יותר שהם שטוחים בו:

121

287

רד"ק ויקצפו וגו' הפלשתים קצפו כשראו קוק על עצמם הלא זה דוד סון שקוק נגטר כלכך סר קיו
שמסעשו ודוד כרבבתיו יש לנו לשמר ממנו שלא יתרצה בו אל אדוניו ויקרא
אכיש וגו' חי יי' כי הכל מודים כי קיים השם הראשון ובעבור השבע לדוד שבע בשם שיאמין בו דוד

ורגיזו עלוהי רברבי פלשתאי ואמרו
ליה רברבי פלשתאי אתיב ית גברא
ויתוב לאתריה דמניתיה תמן ולא יחות
עמנא בקרבא ולא יהא לנא לסטן
בקרבא ובמה יתרעי דין לות רבונה
הלא ברישי גבריא האינון הלא דין
דוד דמשמעין ליה בחנגא למימר
קטל שאול באלפין ודוד ברבוון וקרא
אכיש לדוד ואמר ליה קיים הוא יי ארי
כשר את וטב בעיני מיפקך ומיעלך
עמי במשריתא ארי לא אשכחית בך
מדעם ביש מיומא דאתיתא לותי עד
יומא הדין ובעיני טורניא לא תקין את
וכען תוב ואיזיל בשלם ולא תעביד
ביש בעיני טורני פלשתאי ואמר דוד
לאכיש ארי מה עבדית ומה אשכחת
בעבדך מיומא דהויתי משמיש קדמך
עד יומא הדין ארי לא איתך ואגיח ק
קרבא בסנאי רבוני מלכא ואתיב
אכיש ואמר לדוד ידענא ארי תקין
את בעיני כמלאכא דיי ברם רברבי
פלשתאי אמרו לא יסק עמנא
בקרבאי

ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו לו
שרי פלשתים השב את האיש וישב א
מקומו אשר הפקדתו שם ולא ירד עמנו
במלחמה ולא יהיה לנו לשטן במלחמה
ובמה יתרצה זה אל אדניו הלוא בראשי
האנשים ההם הלוא זה דוד אשר יענו לו
במחלות לאמר הכה שאול באלפו ודוד
ברבבתו ויקרא אכיש אל דוד ויאמר
אליו חי יהוה כי ישר אתה וטוב בעיני
צאתך ובאך אתי במחנה כי לא מצאתי
בך רעה מיום באך אלי עד היום הזה
ובעיני הסרנים לא טוב אתה ועתה שוב
ולך בשלום ולא תעשה רע בעיני סרני
פלשתים ויאמר דוד אל אכיש כי מה
עשיתי ומה מצאת בעבדך מיום אשר
הייתי לפניך עד היום הזה כי לא אבוא
ונלחמתי באיבי אדני המלך ויען אכיש
ויאמר אל דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני
כמלאך אלהים אך שרי פלשתים אמרו
לא יעלה עמנו במלחמה

רד״ק

ועבדי אדוניך שאול כלומר האנשים אשר באו אתך
שהתחברו עם שאול אדוניהם גם כן ואור לכם בבקר
כשאור לכם היום לכו ׃ וישכם וגו׳ ועמלקי פשטו כבר ו
ביום שפלשתי׳ נגשו מעם ללכת עם אכיש למלחמה ם
עמלקי פשטו אל נגב גם יתכן שבא הדבר על שמעו שם מנקר׳ ג
יוצאים לצבא המלך
ואנשי דוד. לא היה
מזיק איש ואחר
שיצא גם יתפשו את
הדבר עם השבים
עד שמעו ויקחם
השי׳ ומשמרים את
את אוהבו היהשלם
המיתו איש ואחר ל
שאר דוד הדרך
כמוך מקום ... נגב
הדרום אל דרום
ויקרא קשר הכפתור
אל נגב כרתי ואל
נגב כלב הכרתים
למטה׳ או יקרא שם
עד נקרא נגבו כן
ולאשר כרמות נגב
ואפשר ם היה קיא
וקראו וכן ויכו
את צקלג היה
אמר שקרנו ארץ
אנשי צקלג שקרי

רלב״ג

ועבדי אדניך אשר באו
אתך הם אנשי דוד ם לא
רצה שישובו ם הם העבדים׳ ואור לכם
ולכו׳ ר״ל שתלכו שיהיה האור לכם ואמר
לו זה שלא יתחברו עליו אנשי המלחמה׳

ועתה השכם בבקר ועבדי
אדניך אשר באו אתך ו
והשכמתם בבקר ואור לכם
ולכו׃ וישכם דוד הוא ואנשיו
ללכת בבקר לשוב אל ארץ
פלשתים ופלשתים עלו יזרעאל׃
ויהי בבא דוד ואנשיו צקלג ביום
השלישי ועמלקי פשטו אל
נגב ואל צקלג ויכו את צקלג
וישרפו אתה באש׃ וישבו את
הנשים אשר בה מקטן ועד
גדול לא המיתו איש וינהגו
וילכו לדרכם׃ ויבא דוד ואנשיו
אל העיר והנה שרופה באש
ונשיהם ובניהם ובנתיהם נשבו׃
וישא דוד והעם אשר אתו
את קולם ויבכו עד אשר אין
בהם כח לבכות׃

וכען אקדים בצפרא ועבדי
רבונך דאתו עמך ותקדמון
בצפרא ויהר לכון ותיזלון׃
ואקדים דוד הוא וגברוהי
למיזל בצפרא למתב לארע
פלשתאי ופלשתאי סליקו
ליזרעאל׃ והוה במיתי דוד
וגברוהי לצקלג ביומא
תליתאה ועמלקאי אתנגידו
על דרום ועל צקלג ומחו ית
צקלג ואוקידו יתה בנורא׃
ושבו ית נשיא דבה מזעירא
ועד רבא ולא קטלו אינש
ודברו ואזלו לאורחהון׃ ואתא
דוד וגברוהי לקרתא והא
קליא בנורא ונשיהון ובניהון
ובנתיהון אשתביאו׃ וארים דוד
ועמא דעמיה ית קלהון ובכו
עד דלא הוה בהון חילא
למבכי׃

האמר לא המיתו איש אלא פי׳ ויכו הכרתו העיר ושרפוה באש׳ ואמר ויכו על הריסת הבנין על הריסת הלשון כמו
שאמר על הבנין וירפו את מוגנו ... הקרוב׳ ויולך היה את שאר העיר׳ וישבו את הנשים כי האנשים לא היו בה
שעם דוד הלכו ולא נשארו בה רק הנשים והבהמות והנערות לפי׳ הכתוב כי לא היה בעיר מי שילחם׳

רלב״ג

ויבאו עד נחל הבשור והנותרים עמדו׳ ר״ל כי כלם הלכו עם דוד בהסכמה אחת עד נחל הבשור׳ והנותרים שלא הסכימו ללכת יותר עמדו שם והם המאתים איש אשר פגרו עמהם כי לא היה בהם כח ויגעים ורפו ידיהם׳ ולזה לא עברו את המקום ההוא׳ ואולי היה זה לצרכים מהם כדי שהוא לא סר היו יגעים מאד׳ ובראות דוד זה הושיבם שם עד בואם לשמור הכלים׳

ושתי נשי דוד נשבו אחינעם היזרעאלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי׃ ותצר לדוד מאד כי אמרו העם לסקלו כי מרה נפש כל העם איש על בנו ועל בנתיו ויתחזק דוד ביהוה אלהיו׃ ויאמר דוד אל אביתר הכהן בן אחימלך הגישה נא לי האפוד ויגש אביתר את האפוד אל דוד׃ וישאל דוד ביהוה לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האשגנו ויאמר לו רדף כי השג תשיג והצל תציל׃ וילך דוד הוא ושש מאות איש אשר אתו ויבאו עד נחל הבשור והנותרים עמדו׃

ותרתין נשי דוד אישתביאה אחינעם דמיזרעאל ואביגיל אתת נבל דמכרמלה׃ ועקת לדוד לחדא ארי אמרו עמא למרגמיה ארי מרת נפשא דכל עמא גבר על בנוהי ועל בנתיה ואיתקף דוד במימרא דיי אלהיה׃ ואמר דוד לאביתר כהנא בר אחימלך קריב כען לי אפודא וקריב אביתר ית אפודא לדוד׃ ושאיל דוד במימרא דיי למימר ארדוף בתר משריתא הדא האדביקינה ואמר ליה רדוף ארי אדבקא תדביק ושיזבא תשיזיב׃ ואזל דוד הוא ושית מאה גברא דעמיה ואתו עד נחלא דבשור ומקצתהון אישתארו׃

רד״ק

ותצר לדוד׳ פירשו יצר לו והוא מבנין נפ׳ בגזרת צרה והעקר׳ ובאומרו לשון נקבה כל׳ זאת הרעה׳ כי מרה נפש כל העם׳ פועל עבר׳ כי הוא מלעיל בטעם פשטא׳ ויתחזק דוד ביי׳ אלהיו׳ שם תוחלתו בו והתחזק על הרעה ואמר לרדוף אחריהם׳ ויאמר לאביתר הגישה האפוד׳ ארדוף׳ דרך שאלה בלא הא׳ האשגנו׳ כמו אף כי אמר אליכם׳ שאלה זה כמו עשו׳ וישאל דוד שתי שאלות כאחת׳ ואעפ״י שלא היו עשים כן באורים ותומי׳ כמו שדרשו רז״ל עשה כן לדוחק השעה ובעבור ע״ה הבשור׳ שם מקום׳ והנותרים עמדו מקרא קצר הוא׳ ור״ל כי כלם באו עד נחל הבשור ועברו הנחל ד׳ מאות והנותרים שלא עברו עמדו שם כלומ׳ שלא חזרו להם אלא שם עמדו והמתינו העוברים ושמרו כליהם כי הרודפים לא היו לוקחים להשאיר כליהם בידם אלא בכדי שיוכלו לרוץ לכך ויתר ומאתים ... פיגרו׳

רד"ק וירדף וגו' אשר פגרו שנחלשו מפני הולכתם מרוב הרדיפה ודומה לו בדברי רבותי' ז"ל יומא דמפגרו רבנן הוו אמרי אקידנא יומא דשפמי' פי' יום שהיו נחלשים ונלאים מגרסתם ויתנ' לו פלח דבלה' חתיכה דבלה" **אנחנו** פשטנו נגב הכרתי כרתי שם משפחה מפלשתים כמו שמו' נגב כרתי' והכרתי אר"ן כרית' כנאמר פלשתים נאמר יהודה פשטו' כמו שאמ' אשר לקחו מארץ פלשתי' ומארץ יהודה' ועל נגב כלב' הוא כלב בן יפנה משבט יהודה' ולפי' שאמ' ועל אשר ליהודה היתה לו שם ידוע ב כפט עמקי' ונגב פי' דרום כתרגו' יאו פי' ארץ מישור ט מישור יקר' נגב כמו המדבר שיקרא נגב מ מפני האורב והוא מישור"

רלב"ג וימצאו איש מצרי בשדה' ידמה שאותם שנשארו משומטים האבו והנה הם שהרחיק מאד דוד מהם מצאוהו' או מצאוהו האנשים ההולכים עמו"

וירדף דוד הוא וארבע מאות איש ויעמדו מאתים איש אשר פגרו מעבר את נחל הבשור׃ וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אתו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקהו מים׃ ויתנו לו פלח דבלה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות׃ ויאמר לו דוד למי אתה ואי מזה אתה ויאמר נער מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ויעזבני אדני כי ח חליתי היום שלשה׃ אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל אשר ליהודה ועל נגב כלב ואת צקלג שרפנו באש׃ ויאמר אליו דוד התורדני אל הגדוד הזה ויאמר השבעה לי באלהים אם תמיתני ואם תסגרני ביד אדני ואורדך אל הגדוד הזה׃

ורדף דוד הוא וארבע מאה גברא וקמו מתן גברא דאתמנעו מלמיעבר ית נחלא דבשור׃ ואשכחו גברא מצראה בחקלא ואיתיאו יתיה לות דוד ויהבו ליה לחמא ואכל ואשקיוהו מיא׃ ויהבו ליה פלח דבילתא ותרין אתכלין דעינבין יבשין ואכל ותבת רוחיה ליה ארי לא אכל לחמא ולא שתי מיא תלתא יומין ותלתא ליליון׃ ואמר ליה דוד דמן את ואי מדין את ואמר עולימא מצראה אנא עבדא דגברא עמלקאה ושבקני רבוני ארי אתמרעית יומא דין בין תלתא יומין׃ אנחנא אתנגידנא על דרום כרית ועל דליהודה ועל דרום כלב וית צקלג א אוקידנא בנורא׃ ואמר ליה דוד התחתינני למשריתא הדא ואמר קיים לי במימרא דיי׃ דלא תקטלנני ולא תמסרנני בידא דרבוני ואחתינך למשריתא הדא׃

רד״ק נטושים· מפוזרים ויטוש
על המלקוח· ענין
התפשטות: וחוגגים מרקדין ומפחזין
ומכרכרין· כמו יחוגו וינועו כשכור:
מהנשף ועד הערב למחרתם· מערב
יום זה עד ערב יום
שני וכל אותו ערב
עד הבקר שהוא
מחרת· ומה״ש
מחרתם שני
הנשפים שעברו
ומלת ועד שימרת
במקום שנים כמלו
אמו ועד למחרתם
ולדעת רבותי׳ ז״ל
שפירשו מן הנשף
ועד הערב אמרו
הרי נשפי הוו נשף
יממא ואתא לילא·
נשף לילא ואתי ...
יממא׳ ואתיין
מתישב טעם
המס׳ ויתן מקבלא
ועד עידן רמשא
דיומא דבתרוהי

רלב״ג ומהנשף ועד הערב למחרתם· יתכן שכבר היה
ערב כשהשיגם והכה אותם עד ערב מחרת היום
ההוא׳ לא יהיה נשף בקר׳ והנה רדף אחריהם כל הלילה׳ וכבר היה
רחק אותם נטושי׳ על פני השדה ולכן הכם מן הבקר ועד הערב
ואמר למחרתם לפי שהוא שלפניו פשטו ... נקלנו ... ובא

ואחתיה והא אינון שרן על אפי
כל ארעא אכלין ושתן וחגגין
בכל עדאה סגיאה דשבו
מארע פלשתאי ומארעא
דיהודה: ומחנון דוד מקבלא
ועד עידן רמשא דמיומא
דבתרוהי ולא אישתזיב
מנהון אינשא אילהין ארבע
מאה גבר עולים דרכיבו על
גמליא ואפכו: ושיזיב דוד ית כל
דשבו עמלקאי וית תרתין
נשוהי שיזיב דוד: ולא שנא
להון מזעירא ועד רבא ועד
בנין ובנן ומביזתא ועד כל
דשבו להון כולא אתיב דוד:
ושבא דוד ית כל ענא ותורי
דברו קדם גיתיא ההוא
ואמרו דין עדאה דדוד:

וַיֹּרִדֵהוּ וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל פְּנֵי כָל
הָאָרֶץ אֹכְלִים וְשֹׁתִים וְחֹגְגִים בְּכֹל
הַשָּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ מֵאֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וּמֵאֶרֶץ יְהוּדָה: וַיַּכֵּם דָּוִד
מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם
וְלֹא נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר
רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיָּנֻסוּ: וַיַּצֵּל דָּוִד
אֵת כָּל אֲשֶׁר לָקְחוּ עֲמָלֵק וְאֶת
שְׁתֵּי נָשָׁיו הִצִּיל דָּוִד: וְלֹא נֶעְדַּר
לָהֶם מִן הַקָּטֹן וְעַד הַגָּדוֹל וְעַד
בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשָּׁלָל וְעַד כָּל אֲשֶׁר
לָקְחוּ לָהֶם הַכֹּל הֵשִׁיב דָּוִד: וַיִּקַּח
דָּוִד אֶת כָּל הַצֹּאן וְהַבָּקָר נָהֲגוּ
לִפְנֵי הַמִּקְנֶה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה
שְׁלַל דָּוִד:

ולפי׳ טעם המס׳ ובדרש אומר טעם המס״ על העמלקים למחרתם· המחרת שלהם הוא׳ למורים הם לנקורה
במחרת שלו ועל הלקח בעמלק מחר וגו׳ ״וכנו לפני המקנה ההוא׳ פי׳ אחר״ ולפני המקנה שלהם שהלכו נהגו
הצאן והבקר שלקחו מהעמלקי׳ ובדברי רבותי׳ ז״ל המלך ערך לעשות לדרך ואין ממתינו לרבתי׳ נהגו לפני
המקנה ההוא ויאמרו זה שלל דוד כלו׳ היו נוהגי׳ המקנה לפני המקנה כמו שהיה דרכן׳ ובשהיו פוגעין
בגדרות השדות לא היו מוסיפים המקנה לכל אחד אלא עורכין לפניהם והולכים דרך ישר לפניהם ובשהיו בעלי
השדות מוחים בהם היו אומרי׳ עבדי דוד זה שלל דוד כלו׳ הרשות בידו לפסוק לו דרך כי מלך הוא וכל זה לפי שעה׳

רד״ק ויושיבם בנחל הבשור. טעם שפגרו הם מלכת. אמר להם דוד והאחרים עם מאות איש שישבו שם לשמור הכלים שהניחו כדי שילכו קלים וירדפו אחרי עמלקים מהר כדי שישיגום ועכשו בא דוד ואנשיו אליהם אל המקום אשר הניחום שם והושיבם על הכלים והנה הם יצאו לקראתם כשראו כי הם באים ויגש דוד את העם כמו אל העם וכן והגיש את הכהן את מי הגדר מלך. ופי׳ קרב אליהם ושאל להם לשלום ויתי׳ וקריב דוד ית עמא: ומי ישמע כחלק זה כן חלק זה:

רלב״ג כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלקו אמר להם לפי שאין ראוי שיעשו כמו שאמרו לפי שאין זכות האדם בשלל מפני השתדלותו בירידה אל המלחמה כאשר ירד במלחמה כי אשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדים אל המלחמה ואע״פ שאינו משתדל בה וזה לכל מה שאמר לו ראוי שיאמרו שהזכות בשלל אינה לגבורת הירידה במלחמה מצורף לגבורה שזה לא היה בשבם יודם אבל היה בעזר השם בזכות כלם אשר הלכו ואשר נשארו והנה שימה דוד לחק ולמשפט לישראל שיחלקו כלם בשלל על הדרך הזה:

ויבא דוד אל מאתים האנשים אשר פגרו מלכת אחרי דוד וישיבם בנחל הבשור ויצאו לקראת דוד ולקראת העם אשר אתו ויגש דוד את העם וישאל להם לשלום: ויען כל איש רע ובליעל מהאנשים אשר הלכו עם דוד ויאמרו יען אשר לא הלכו עמי לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו כי אם איש את אשתו ואת בניו וינהגו וילכו: ויאמר דוד לא תעשו כן אחי את אשר נתן יהוה לנו וישמר אתנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בידנו: ומי ישמע לכם לדבר הזה כי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו: ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה:

ואתא דוד לות מאתן גבריא דאתמנעו מלמיזל בתר דוד ואותיבנון בנחלא דבשור ונפקו לקדמות דוד ולקדמות עמא דעמיה וקריב דוד ית עמא ושאיל להון לשלם: ואתיב כל גבר ביש ורשיע מגובריא דאזלו עם דוד ואמרו חלף דלא אזלו עמי לא נתין להון מעדאה דשזבנא אלהין גבר ית אתתיה וית בנוהי וידברון ויזלון: ואמר דוד לא תעבדון כן אחי ית דיהב יי לנא ונטר יתנא ומסר ית משריתא דאתת עלנא בידנא: ומן ישמע לכון לפתגמא הדין ארי כחולק דנחית בקרבא וכחולק דאשתאר למיטר מנא כחדא יפלגון: והוה מיומא ההוא ולעילא ושויה לגזירת דין לישראל עד יומא הדין:

רד"ק לרעהו׳ לרעיו וכן בקצת ספרים כתוב רעיו כמו רעהו׳
לאשר בחברון׳ אשר התהלך שם שהיה מתהלך
ממקום למקום כשהיה בורח והיו מסתירין אותו
ועושים עמו טובות עשה הוא גם עמהם טובה מהשלל׳ ועל ס
דרך יהודה היה השלל כמו שאמ׳ הנער המצרי אנחנו פשטנו נגב
הכרתי ועל אשר
ליהודה׳ וידבקו׳
כמו וידבקו׳
וכן וידרכו את
לשונם כמו וידריכו
ועמהם עמם הקטנים׳
ואלה שלשת בני שאול
הזכיר הם שהיו יונתן׳
עמו במלחמה לפי׳
שהיו עמו ואיש
בשת נשאר בביתו׳
ולא היה יונתן
במלחמה׳

רלב"ג ולפרש הנה שעשה
חסד לדוד ולאנשיו
שלח מן השלל לזקני
יהודה לרעהו ככל
המקומות הנזכרים עד הנה׳

ואתא דוד לציקלג ושדר מבזתא לסבי בית יהודה לרחמוהי למימר הא לכון מתנא מבזת סנאי עמא דיי׳ לדבבית אל ולדברמות נגב א ולדביתיר ולדבערוער ולדבשפמות ולדי באשתמוע ולדברכל ולדבקרוי ירחמאלא ולדבקרוי שלמאהי ולדבחרמה ולדיבבור עשן ולדבעתך ולדי בחברון ולכל אתריא דהליך תמן דוד הוא וגברוהי

ופלישתאי מגיחין קרבא בישראל ואפכו אינשי ישראל מן קדם פלשתאי ונפלו קטילין בטורא דגלבוע ואדביקו פלשתאי ית שאול וית בנוהי וקטלו פלשתאי ית יהונתן וית אבינדב וית מלכי שוע בני שאול

ס ויבא דוד אל צקלג וישלח
מהשלל לזקני יהודה לרעהו
לאמר הנה לכם ברכה משלל
איבי יהוה לאשר
בבית אל ולאשר ברמות נגב
ולאשר ביתר ולאשר
בערער ולאשר בשפמות ולאשר
באשתמע ולאשר ברכל
ולאשר בערי הירחמאלי ולאשר
בערי הקיני ולאשר
בחרמה ולאשר בבור עשן ו
ולאשר בעתך ולאשר
בחברון ולכל המקמות אשר
התהלך שם דוד הוא ואנשיו
לא ופלשתים נלחמים בישראל וינסו
אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו
חללים בהר הגלבע וידבקו פלשתים
את שאול ואת בניו ויכו פלשתים
את יהונתן ואת אבינדב ואת
מלכי שוע בני שאול

רד"ק

המורים אנשים בקשת. ת"י גברין דאומנין למיגד בקשתא׃ ויחל. ענין יראה ופחד כי לא הכוהו המורים עדיין אלא פחד מהם׃ והתעללו בי. ידקרוני בחרבם אותי דקירות הרבה דרך נקמה ובזיון וכן אשר התעללתי במצרים וכל לשון התפעלות הוא ענין המעשה ההוא כמו וזה מעשה שיעשה זה הלשון ות"י ויתעלבון בי לשון העלבה ובזיון כמו והייתם כנשים כמתעללים׃

כי מת. תרגומו כמו תרגום כי מית שאול קרוב למיתה כמו בצאת נפשה כי מתה כי לא מת עדיין עד שהמיתו העמלקי כמו שאמר בבשורתו לדוד ואיפשר כי גם כן העמלקי כי לא המיתו הוא אלא מצאו מת אחרי שנפל על חרבו ולמצא חן בעיני דוד לפי מחשבתו אמר כן ולא חטא שאול בהורגו את עצמו אע"פ שכתוב את דמכם לנפשותיכם אדרוש כלומר מידכם אדרוש אותו אם תהרגו עצמכם וכן מיד כל חיה אדרשנו ומיד איש אחיו אדרש׳ לא חטא לפי שהיה יודע שאול כי סופו למות במלחמה ההיא כי כן אמר לו שמואל ועוד כי ראה כי מצאוהו המורים בקשת ולא היה יכול להמלט מידם טוב היה שיהרגנו הוא את עצמו ולא יתעללו בו הערלים וכן אמרו רבותינו ז"ל אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כשאול תלמוד לומר אך׃

וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה אֶל־שָׁאוּל וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים אֲנָשִׁים בַּקָּשֶׁת וַיָּחֶל מְאֹד מֵהַמּוֹרִים׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ׃ וַיַּרְא נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם הוּא עַל חַרְבּוֹ וַיָּמָת עִמּוֹ׃

וְתַקִיפוּ עָבְדֵי קְרָבָא עַל שָׁאוּל וְאַשְׁכְּחוּהִי קַשָּׁתָאֵי גֻּבְרִין דְּאוּמָנִין לְמִיגַד בְּקַשְׁתָּא וּדְחִיל לַחְדָא מִקַּשָּׁתָאֵי׃ וַאֲמַר שָׁאוּל לִנְטִיל זֵינֵיהּ שְׁלוֹף חַרְבָּךְ וּקְטוֹלְנִי בַהּ דִּילְמָא יֵיתוּן עָרְלָאֵי הָאִלֵּין וְיִקְטְלוּנַנִי וְיִתְעַלְּבוּן בִּי וְלָא אָבָה נְטִיל זֵינֵיהּ אֲרֵי דְּחִיל לַחְדָא וּנְסֵיב שָׁאוּל יַת חַרְבָּא וּנְפַל עֲלַהּ׃ וַחֲזָא נְטִיל זֵינֵיהּ אֲרֵי מִית שָׁאוּל וּנְפַל אַף הוּא עַל חַרְבֵּיהּ וּמִית עִמֵּיהּ׃

רלב"ג

פן יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי׳ הנה ירא שימיתוהו במכות גדול ומפני זה שהשיו בדרך נקס׳ ולזה בחר שימות בלי אורך ויקח שאול את החרב החרבו׳ ידמה מזה המקום׳ שסיפר העמלקי שאמר לדוד שהכה שאול ואולם אמר זה למצא חן בעיני דוד כי יודע היה שנאת שאול לדוד ואיפשר כי לא מת שאול בכפלו על חרבו והשלים המיתה זה הנער העמלקי כמו שספר לדוד והוא יותר נכון לפי מה שאחשוב׃

רד"ק כל אנשיו· השומרים אותו במלחמה כי אחר הגלבוע האחר נסו· **ויראו**· אשר בעבר העמק
ת"י די בעברא דמישרא ופי' הערים אשר היו בעבר המישור הסמוך לארץ פלשתים וכן בעבר
הירדן המקומות הסמוכות לירדן והסמוכות לארץ פלשתים ולא היתה כונת עבר מעבר ועבר אותו· **ויכרתו**·
את כליו· מלבושו· בגדיו וכלי זינו כי הכסף והזהב והמעלה המלכי הבאים· **וישימו** בית עשתרות· כלמים הנשויין
בצורת עשתרות מין עשתרות הצאן· ובדברי הימים כתו' בית אלהיהם· והם העשתרות שהיו אלהיהם·

וימת שאול ושלשת בניו ונשא
כליו גם כל אנשיו ביום ההוא
יחדו ויראו אנשי ישראל אשר
בעבר העמק ואשר בעבר הירדן
כי נסו אנשי ישראל וכי מתו
שאול ובניו ויעזבו את הערים
וינסו ויבאו פלשתים וישבו בהן
ויהי ממחרת ויבאו פלשתים
לפשט את החללים וימצאו את
שאול ואת שלשת בניו נפלים
בהר הגלבע ויכרתו את ראשו
ויפשטו את כליו וישלחו בארץ
פלשתים סביב לבשר בית
עצביהם ואת העם וישימו את
כליו בית עשתרות ואת גויתו
תקעו בחומת בית שן וישמעו אליו
ישבי יביש גלעד את אשר עשו
פלשתים לשאול ויקומו כל איש
חיל וילכו כל הלילה וישאו את
גוית שאול ואת גוית בניו מחומת
בית שן ויבאו יבשה וישרפו אתם
שם׃

ומית שאול ותלתא בנוהי ונטל
זיניה אף כל גברוהי ביומא ההוא
כחדא וחזו אינשי ישראל
דבעברא דמישרא ודבעברא
דירדנא ארי אפכו אינשי ישראל
וארי מיתו שאול ובנוהי ושבקו
ית קרויא ואפכו ואתו פלשתאי
ויתיבו בהון והוה ביומא
דבתרוהי ואתו פלשתאי לחלצא
ית קטליא ואשכחו ית שאול
וית תלתא בנוהי קטילין במן
בטורא דגלבוע ופסקו ית רישיה
והליצו ית זיניה ושלחו בארע
פלשתאי סחור סחור לבסרא
בבית טעותהון וית עמא ושויאו
ית זיניה בית עשתרתא וית
נופיה צלבו בשורא דבית שן
ושמעו עלוהי יתבי יביש גלעד
ית דעבדו פלשתאי לשאול
וקמו כל גבר גבר ואזלו כל
ליליא ונסיבו ית נופא דשאול
וית נופא דבנוהי משורא דבית
שן ואתו ליביש וקלו עליהון
כמא דקלן על מלכיא תמן׃

וישרפו אותם
שם· ת"י וקלו
עליהון כמא
דקלן על מלכיא
תמן· אף שר-
יפה דעה
כמו שכתוב ב
ר"ז שורפין על
המלכים ומה
הן שורפין
עליהם מטתן
וכלי תשמישן
אף דעה על
שרפת הבשמי'
כמו ויקברו
הרוקחים·
ויתכן לפרש
ט הבשר
שרפו שהעלה
רימה ולא רצו
לקברם עם
הרעלים ט
לא היה דרך
כבוד ושרפו
הבשר וקברו
העצמות·

רד"ק יתכן שהוא אלה ובדה"י כתו' תחת האלה
אשל הוא כלל לכל עץ · וכן ויטע
אשל תרגו' ונצב נציבא ובדה"י פי' שהוא העץ קיק
אלה · ויצומו שבעת ימים · זכר לשאול שבעת ימים
שנתן להם זמן נחש העמוני ובאותו זמן נושעו על
ידי שאול ולפיכך
נתעסקו בו אנשי
יבש שזכרו אותה
הטובה שנעשה על
ידו · כנ"ל
דוד · כשית"

ויקחו את ע
עצמתיהם ו
ויקברו תחת
האשל ביבשה
ויצומו שבעת

שמואל שני

א ימים: ויהי אחרי מות שאול
ודוד שב מהכות את העמלק
וישב דוד בצקלג ימים שנים: ויהי
ביום השלישי והנה איש בא מן
המחנה מעם שאול ובגדיו קרעים
ואדמה על ראשו ויהי בבאו אל
דוד ויפל ארצה וישתחו: ויאמר
לו דוד אי מזה תבוא ויאמר אליו
ממחנה ישראל נמלטתי: ויאמר
אליו דוד מה היה הדבר הגד נא
אלי ויאמר אשר נס העם מן
המלחמה וגם הרבה נפל מן העם
וימתו וגם שאול ויהונתן בנו
מתו: ויאמר דוד אל הנער המגיד
לו איך ידעת כי מת שאול
ויהונתן בנו:

ונסיבו ית גרמיהון וקברו
תחות אשלא ביבש
וצמו שבעת יומין:
והוה בתר
דמית שאול ודוד תב
מלמימחי ית דבית עמלק
ויתיב דוד בצקלג יומין
תרין: והוה ביומא ת
תליתאה והא גברא אתי
מן משריתא מלות שאול
ולבושוהי מבזעין ועפרא
רמי ברישיה: והוה
במיתוהי לות דוד ונפל
על ארעא וסגיד: ואמר ליה
דוד אי מנן את אתי ואמר
ליה ממשריתא דישראל
אשתזביתי: ואמר ליה דוד מה הוה פתגמא חוי
כען לי ואמר דאפך עמא מן קרבא ואף סגי נפל
מן עמא ואיתקטלו ואף שאול ויהונתן בריה
מיתו: ואמר דוד לעולימא דמחוי ליה איכדין
ידעת ארי מית שאול ויהונתן בריה:

רלב"ג אשר נס העם מן המלחמה · ספר
המקרה הרע בתכלית כדי שלא
יבוא הספק לשומעים אם נהרגו · כי זה ממה שיישיר
אל שכל הרע הוא בזולת הספק גדול מאד · והמשל
כי מי שימות אוהבו בזולת שיודע קודם לו ידאג יותר ממנו
שידאג אם היה לו
קודם ויעתק אל
הרע הנזכר ולזה
ספר בזה המקום
מות העם ראשונה
ואחר זה ספר מיתת
הרבים שהוא יותר
קשה מהמטה ואחר
ספר מיתת ראשי
העם שהם שאול
ויהונתן בנו שהוא
קשה יותר ממיתת
העם"

שמואל שני א

רד"ק נקרא נקריתי במקרה באתי שם לא מדעתי שאמצא אותו שם: ונקרא מקור מקום על שם כנון כמו נשאו נשא לדוד: נשען על חניתו מהמכה שהכה על חרבו: ובעלי הפרשים מראות הפרשים כתרגום משריית פרשיא וכן תרגום בעל גד משר גד ויש לפרש בעלי הפרשים ראשי הפרשים והממונים עליהם: ויאמר אלי עמלקי אנכי כן כתוב וקרי ואמר והקרי מבואר והכתוב ר"ל אחר אמר לו כי הוא עמלקי ולפי ששאול הרג העמלקים לא אמר הוא עמלקי אנכי: כי אחזני השבץ שם הוא שם יקרא למרס מחמת מכה הרבה ותרגום אחדתני רתיתא ובדרש שבץ השבצות הלבשים כתרגום השבץ שהרגני ויש מפרשים הפרשים לבשי השבץ כמו ובעלי הפרשים הדביקוהו: כי כל עוד נפשי בי כמו כל שעוד נפשי בי ולא יהרגוני הערלים: ולפי האחר כי כל כך אצטער מחמת המכה שעדיין נפשי בי: ולכך אמר רוצה שתקרב את מיתתי: ואעמד עליו ואמתתהו הוא"ו פתוחה:

ויאמר הנער המגיד לו נקרא נקריתי בהר הגלבע והנה שאול נשען על חניתו והנה הרכב ובעלי הפרשים הדבקהו ויפן אחריו ויראני ויקרא אלי ואמר הנני ויאמר לי מי אתה ויאמר אליו עמלקי אנכי ויאמר אלי עמד נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ כי כל עוד נפשי בי ואעמד עליו ואמתתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו ואקח הנזר אשר על ראשו ואצעדה אשר על זרעו ואביאם אל אדני הנה:

ואמר עולימא דחוי ליה איתערעא איתערעית בטורא דגלבוע והא שאול סמיך על מורניתיה והא רתיכיא ומשרית פרשיא ארדביקוהי ואיתפני לאחורוהי וחזאני וקרא לי ואמרית הא אנא: ואמר לי מאן את ואמרית ליה עמלקאה אנא: ואמר לי קום כען עלי וקטולני ארי אחדתני רתיתא ארי כל עוד נפשי בי: וקמית עלוהי וקטלתיה ארי ידענא ארי לא יחיה בתר דנפל ונסבית כלילא דעל רישיה וטוטפתא דעל דרעוהי ואיתיתינון לות רבוני הלכא:

רלב"ג והנה שאול נשען על חניתו ידמה שאחר שנפל על חניתו ורצה שלא דקרהו היה שאול נשען עליו כדי להשלים הדקירה: ובאשר ראה שלא יכול עליה אמר לנער העמלקי שימיתהו כי אחזו השבץ כי כל עוד נפשי בי ר"ל שעדין כח הנפש בו בחוזק שלא תפול ויש להבין שהיה משובן לתוסיף לו חוזק נוסף שלא יוכל לדקרה בחרבו בקלות ואמר שאול שהחמת שהכה על גופו אחזו השבץ ולזה לא היה יכול לדקרו ובאשר אמר שרה ולא היה עדיין בקש ממנו שימיתהו שלא יתעללו בו הערלים

ומשפטה להיות בקמץ כי הטעם לעבר וכמוהו ולכך
מעשי און פתחה והטעם לעבר ופירשו הקדמונים לפי
שהוא נפל אחר היותו שברי הוא נפל על חרבו ומת׳ לכך
פתחה וו ושמעתיו׳ אחרי נפלו׳ אחרי שנפל על
חרבו לא היה יכול לחיות שהרי הפרשים השיגוהו והיו
קרובים לבוא עליו ויהרגוהו ורצה שיהרגנו הוא ולא
הם״

כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו׳ ר״ל שלא היה יכול
לעמוד מן הרחבה שאין לאל מפני שנשבר לו שאי
אפשר שיחיה אחרי נפלו על חרבו אם מגדל
המכה שהוכה בו׳ אם מפני שלא יוכל לנוס ולהמלט
משונאיו ישיגוהו״

ויחזק דוד בבגדו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו: ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם יהוה ועל בית ישראל כי נפלו בחרב: ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי: ויאמר אליו דוד איך לא יראת לשלח ידך לשחת את משיח יהוה:

ואתקיף דוד בלבושוהי ובזעינון ואף כל גבריא דעמיה: וספדו ובכו וצמו עד רמשא על שאול ועל יהונתן בריה ועל עמא דיי׳ ועל בית ישראל ארי אתקטלו בחרבא: ואמר דוד לעולימא דמחוי ליה אי מדין את ואמר בר גבר גיור עמלקאה אנא: ואמר ליה דוד איכדין לא דחילתא לאושטא ידך לחבלא ית משיחא דיי׳:

רד״ק

ויחזק דוד בבגדו׳ מכאן למדו רז״ל שחייב אדם לקרוע על נשיא ועל אב בית דין׳ שאול זה נשיא ויהונתן זה אב בית דין׳ וכן על בשורה רעה כמו שאמר ועל עם יי׳ ועל בית ישראל׳ ולמדו לפי שספר אותם מי ששמע שעל כל אחד מהם חייב לקרוע ופירש ה בבגדו שאין אדם חייב לקרוע אלא עליון׳ וקרי בבגדיו כי דוד קרעם כלם׳ כי קרע על שאול לבדו וקרע על יהונתן׳ וקרע על עם יי׳ ומרבה
שאמר ועל עם יי׳ ועל בית ישראל הכל אחד׳ כפל הטעם לרוב הצרה׳ כלומר בית ישראל נפלו בחרב ועם יי׳׳
או יאמר כן לפי שרוב ישראל היו שם׳ ובדרש מפני מה לא פירש הכתוב כמה חללים נפלו כבר הגלגע על
שם אל תגידו בגת אל תבשרו בחוצות אשקלון״

רל״בג

על שאול ועל יהונתן כבר ספר זה כגדלו כגדל הקלון הקטן כמו שכן כעטן ה הקספד והבכי״

רד"ק דמך על ראשך. כלומ' אתה גרמת מיתתך ויה"ת חובת קטולך יהא ברישך כלו' דמי שאול שהרגת ישובו על ראשך. ואיפשר פי' לכך כתו' דמיך דם שאול ודמך שמקום על ראשך. ויאמר ללמד בני יהודה קשת. יש מפרשי' מכאן ואילך צריך ללמד בני יהודה קשת מן שמתו שאול ויהונתן ז"ל ש' זה איננו מן הקינה ותחלת הקינה הצבי ישראל ש' איך היה זוכר בקינת שאול ויהונתן כמ' יהודה שהיו כנגד מלכותו של שאול. אבל פי' ויאמר ללמד בני יהודה קודם שהחל לקונן על אלה אמ' לאנשיו אל תתיאשו מן התשובה ולא ירע לבבכם במות שאול ויהונתן ש' קשת המלחמה מסר בני יהודה והגבורה שהיא להם וזהו היא כתובה על ספר הישר והוא ספר התורה:

וּקְרָא דָוִד לְחַד מֵעוּלֵימַיָא וַאֲמַר קְרַב שְׁלוֹט בֵּיהּ וּמְחָהִי וְקַטְלֵיהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ דָוִד חוֹבַת קְטוֹלָךְ תְּהֵי בְרֵישָׁךְ אֲרֵי פּוּמָךְ אַסְהִיד בָּךְ לְמֵימַר אֲנָא קַטְלִית יָת מְשִׁיחָא דַיְיָ׃ וְאִלֵּא דָוִד יָת אִלְיָא הָדֵין עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּרֵיהּ׃ וַאֲמַר לְאַלָּפָא בְנֵי יְהוּדָה מֵיגַד בְּקַשְׁתָּא הָא הִיא כְּתִיבָא עַל סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא׃

וַיִּקְרָא דָוִד לְאַחַד מ מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר גַּשׁ פְּגַע בּוֹ וַיַּכֵּהוּ וַיָּמֹת׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד דָּמְךָ עַל רֹאשֶׁךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְךָ לֵאמֹר אָנֹכִי מֹתַתִּי אֶת מְשִׁיחַ יְהוָה׃ וַיְקֹנֵן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ׃ וַיֹּאמֶר ל לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קָשֶׁת הִנֵּה כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר׃

רלב"ג יש לתמוה מה ראה דוד להרגו והנה עשה זה ברצון שאול ובקשתו אלא שהתשובה בזה לפי מה שיראה כי זה שאמר לחברו הבל בי ויחלנו חייב כמו שהתבאר בתלמוד כל שכן בענין המיתה וכל שכן במיתת המלך ואין מיתת המלך מיתה שתתפרקנו בזה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וכבר הודיע הכתוב על דבר המיתה כל שכן על המיתת המלך ואעפ"י שלא היו שם עדים והיה מרשיע את עצמו והיה משפט זה פטור בדין הנה עשה זה דוד להוראת שעה שלא יקלו האנשים לשלוח ידם במלכות ולזאת השגיח בשעה שזכר מי שלח יד בשאול כשהיה במערה ואעפ"י שהיה רודפו והיה מוסר להרגו. ויראה שזה הכתוב המגיד לא היה גר צדק ואעפ"י שאמר בן איש גר עמלקי אנכי הכתוב כבר אמר לפי מה שהוא אומר שאינו עמלקי באומה אבל אמנו התגייר בארץ עמלק ולזאת היתה התשובה לדוד כי כבר ידע דוד מפיו כי עמלקי הוא אבל שאל לו על המקום שהיה מושב בו והוא השיבם בעבור המקום נקרא עמלקי לא שהיה ממשפחות עמלק:

וכן ת"י גל ספרא דאורייתא שכתוב בה ידך בערף
אויביך ופי' כרע רבץ כארי וגו' וכתוב בברכת
משה רבו' גם כן ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה' ובדם
יכבשו פלשתים כמו שראינו שהכבישם דוד ועזריא'
וחזקיה' ובאמרו קשת כי הוא עיקר מלחמה ודרך
הכתוב לזכרו במקום זכר הנשק' כמו קשת גבורים
חתים' חתתה קשתם' קשת נחושה זרו' ושתי
וקדומים להם' ואמר ללמד ש כל אחד מבני יהודה ללמד חברו למלחמה כי היא עיקר מלחמת ישראל וקרנם
חזוק' ורבותי' ז"ל פירשו ידך בערף אויביך אי זהו יד שהוא כנגד העורף הוי אומר זו קשת' וזהו שאמר' בני
יהודה קשת' הנה כתובה על ספר הישר בספר בראשית שהוא ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים
והוא לקונן ואמר הצבי ישראל וגו'

ויאמר ללמד בני יהודה קשת וגו' בעבור שראה כי
מיתת שאול היתה בסבת יריאתו מהמורים בקשת
ולא היו בישראל מי שהיה בקי בזה אמר דוד ללמד את
בני יהודה קשת כי הוא מהדברים שבכלי המלחמה
והנה ספר הישר הוא לפי מה שאחשוב ספר מתורגם
היה אצלם וכבר אמרו ספר הישר שהוא ספר בראשית'

הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל עַל־
בָּמוֹתֶיךָ חָלָל אֵיךְ
נָפְלוּ גִבּוֹרִים׃ אַל־
תַּגִּידוּ בְגַת אַל־
תְּבַשְּׂרוּ בְּחוּצֹת
אַשְׁקְלוֹן פֶּן־
תִּשְׂמַחְנָה בְּנוֹת
פְּלִשְׁתִּים פֶּן־תַּעֲלֹזְנָה
בְּנוֹת הָעֲרֵלִים׃

איתעתדון ישראל
על מית תוקפיכון
איתרמיתון קטילין
איכדין איתקטלו
גיבריא לא תחוון
בגת לא תבסרון
בשוקי אשקלון
דילמא יחדיאן בנת
פלשתאי דילמא
ירוצן בנת ערלאי

רד"ק

הצבי ישראל ההא
הא הקריאה
כה"א הקהל תוקה
אחת לכם' הדור
אתם ראו דבר
יי' והקדומים להם
ועתה כנה' הצבי
וקרנו והוא על
דרך כי תהיו אתם
ארץ הצבי' ואחר הנסמך ור"ל הצבי בני ישראל' וכן
תרגום הכרית' העם המלחמה' והקדומים להם' כלו'
אתם שאתם ארץ הצבי' איך היה זה כי על במותיך
נפלו חללים כאלו איך נפלו גבורים' ות"י איתעתדון ישראל על מית תוקפיכון איתרמיתון קטילין' פי' הכחשו
ועתה נכבו נכבדים'

רלב"ג

הצבי ישראל וגו' מכאן
התחלת הקינה' ואמר
זה על ארץ ישראל
שנקראת ארץ הצבי'
ועתה הצבי בני ישראל
וכן האמרון הברית
שהרעו ט' האמרון ואמרו
הברית' על במותיך
חלל' אמר זה בעבור הר הגלבע שנפלו בו שאול ובניו
אל תגידו בגת' ידוע כי גת ואשקלון היו יושבים בהם
על פלשתים'

רד"ק הרי בגלבע. כמו הרים וכן שברי בעמק
קללם דרך הקינות באקללם ושדי תרומו'
ואל שדי תרומות. ואל שזכר שיגדל במקום ההם' ופי'
שדי תרומות שדה הראוי לגדל ממנו תרומות. כלומר
אפי' אם תגדל שם תבואה לא תהיה בה ברכה ולא יגיע
להפריש שיפרישו
ממנו תרומות.
ויונ' לא תהא בכון
עללא כמיסר
דיעברון מינה
אלהא לכ' שיעור
שיעורו ממנו אלא
והיא מדת השיעור.
כי שם נגעל ונזרק
כלי משוח בשמן כן
כי שם נגעל מגן שאול כאלו
לא היה המגן משוח
בשמן כי משוחים
המגן כדי להחליקו
שלא יעברהו כלי זין
וכן משחו מגן לדעת
הכת המפרשים. או
פי' כן כי שם נגעל שאול
כאלו לא היה שאול
משוח בשמן למלך.
ומשיח תאר' כמו
הכהן המשיח. לא נשוג. אחור בשין' וטעמו כמו
נסוג' מן ישוב אחור. לא נפרדו. ת"י לא איתפרשו
מעמדהון כלומר אעפ"י שהיו יודעים מותם במלח'
לא נפרדו מעם ידם. ולא נעזבו ולא נסו מן המלח'
ויתכן לפרש לא נפרדו זה מזה כי באחת מתו כמו
שהיו בחייהם נאהבים זה לזה.

טוּרַיָּ בְגִלְבֹּעַ לָא יֵחוֹת
עֲלֵיכוֹן טַלָּא וּמִטְרָא
לָא תְהֵי כוֹן עֲלָלָא
בְמִסַּת דִּי יַעְבְּרוּן מִנַּהּ
חַלְתָּא אֲרֵי תַמָּן א
אִתְבְּרוּ תְרִיסֵי גִבָּרַיָּא
תְרִיסָא דְשָׁאוּל
דִּמְשִׁיחַ כְּבַר בְּמִשְׁחָא
מִדַּם קְטִילִין מִתְּרַב
גִבָּרִין גִּרֵירֵי קַשְׁתָּא
דִיהוֹנָתָן לָא מִסְתַּחֲרִין
לַאֲחָרָא וְחַרְבָּא
דְשָׁאוּל לָא תָּיְבָא
רֵיקָן: שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן
דְּרְחִימִין וַחֲבִיבִין
בְּחַיֵּיהוֹן וּבְמוֹתְהוֹן לָא
אִתְפָּרְשׁוּ מֵעֲמְרֵיהוֹן
מִנִּשְׁרַיָּא קְלִילִין
וּמֵאַרְיָוָתָא גִּבָּרִין:

הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ אַל טַל וְאַל
מָטָר עֲלֵיכֶם וּשְׂדֵי ת
תְרוּמֹת כִּי שָׁם נִגְעַל
מָגֵן גִּבּוֹרִים מָגֵן שָׁאוּל
בְּלִי מָשִׁיחַ בַּשָּׁמֶן: מ
מִדַּם חֲלָלִים מֵחֵלֶב
גִּבּוֹרִים קֶשֶׁת יְהוֹנָתָן
לֹא נָשׂוֹג אָחוֹר וְחֶרֶב
שָׁאוּל לֹא תָשׁוּב
רֵיקָם: שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן
הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִם
בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא
נִפְרָדוּ מִנְּשָׁרִים קַלּוּ
מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ:

רלב"ג הרי בגלבע. קלל ההרים בעבור
שהרג בהם המהרג הרע הזה.
ושדי תרומות. ר"ל שלא יהיה שם שדה שיעשה
פרי שיש באופן שיפרשו ממנו תרומות כי שם
נגעל מגן גבורים ר"ל במלחמה ומושלך כאלו ר"ל
היה בו פרי לשיות
מגן. והנה אמר זה
כי שאול לא המית
כי את אנשי המלח'
עליו לראות הם
מגנו יגן עליו מן
המהמורים אבל
השליכוהו כאלו
אין לו מגן עם
היותו גבור מאד
ויהונתן לא הועיל
לו מגנו שלא יפול
ביד פלשתים. והנה
התחיל לשבח קשת
שאול ואמר שהוא
בלתי משוח בשמן.
והמשים אמר זה לפי
מה שאחשוב במה
שאמר הכתוב על מיתתו בלשון ההוא המשיח מגן
ר"ל שעתה יעשרהו למשוח המגן כי לא יבאו למלחמה
התמיד כמו שהיו עושים קודם זה. ואחר זה שב לשבח
יהונתן בעמדו הנבורה ולזה אמר כי קשת יהונתן לא נשוג
אחור מדם חללים מחלב גבורים כי כל היה משחי' ויראב
שאול לא היתה שבה שלא יכנו אויביו במלחמה. ובמותם
לא נפרדו אמר זה מפני מותם במלחמה.

רד"ק עם עדנים. תרגום ומוביל לכון תפנוקין ויש לפרשו כמשמעו שם הלבוש הטוב המעלה עדן לגוף כמו המאכל הטוב. ובמדרש ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אומר בנות ישראל אלו בנות ישראל ודאי על שאול בכינה שבשעה שהיו בעליהן יוצאין למלחמה היה זה מפרנסן ומלבישן שם עם עדנים. מכאן שאין ההדיוטין כ כאן אלא לגוף מ מעדן. ר' נחמיה אומר בנות ישראל אלו סנהדראות של ישראל. על שאול בכינה שבשעה שהיה שאול שומע טעם הלכה מפי התלמיד הוה היה מנשקו על פניו.

איך נפלו וגו'. יהונתן על במותיך חלל. על במותיך נפלת חלל. ותרגם יונתן על בית תוקפך איתקטלתא. צר לי וגו' נפלאתה אהבתך לי כשם שימצא נקבות והכל לחוק פליאות האהבה וכן הם האהבות ובמקומו פירשנו טעמו בס בן. מאהבת נשים. תרגם יונתן מרחמת תרתין נשין ר"ל שתי הנשים שהיו לו לדוד אביגל ואחינעם. ויש אומרים ז"ל פירש מאהבת נשים למה שאין אהבת בין בעליהן בין כשהן שאהבתם יותר לבם.

בנות ישראל אל־
שאול בכינה
המלבשכם שני עם־
עדנים המעלה עדי
זהב על לבושכן׃ איך
נפלו גבורים בתוך
המלחמה יהונתן על־
במותיך חלל׃ צר־ לי
עליך אחי יהונתן
נעמת לי מאד
נפלאתה אהבתך לי
מאהבת נשים׃

בנת ישראל על שאול
בכאה דהוה מלביש
לכון לבושי צבעונין
ומוביל לכון תפנוקין
ומסיק תיקוני דדהבא
על לבושכן׃ איכדין
אתקטלו גבריא בגו
קרבא יהונתן על בית
תוקפך איתקטלתא׃
עקת לי עלך אחי
יהונתן חביבת לי
לחדא מפרשא
רחמתך לי מרחמת
תרתין נשין׃

רלב"ג בנות ישראל אל שאול בכינה. אמר זה מפני שהנשים על הפלשתים היו ישראל בשלום ולא שללו אותם אויביהם סביביו ולזה היה סבה שילבשו בנות ישראל שני עם עדנים ויעלו עדי זהב על מלבושיהן. יהונתן על במותיך חלל. ר"ל איך היה זה שהיה על במותיך חלל עם רוב גבורתך. נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים. ר"ל שיותר חזקה ויותר נפלאה היתה אהבת יהונתן לדוד מאהבת הנשים לאנשיהן שהיא אהבה חזקה מאד עד שהכבד יהיה ויקלה ולא תפול מעצם זה מאהבתם לדברי.

רד"ק ויאבדו כלי מלחמה: כשנפלו גבורים כאלו אבדו כלי מלחמתם של ישראל מהם. או פירושו שאול ויהונתן שהיו כלי מלחמתם.

רלב"ג איך נפלו הגבורים ויאבדו כלי המלחמה: ר"ל שאבדן שאול ויהונתן כאלו אבדו כלי מלחמה כי הם היו כלי מלחמות ישראל על אויביהם. או ירצה בזה איך נפלו גבורים והם שאול ויהונתן ואיך אבדו כלי מלחמה אשר בידם שלא השתמשו בהם להשחית באויביהם ולא להגן על עצמם.

אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֹּאבְדוּ כְּלֵי מִלְחָמָה׃

אֵיכְדֵין אִתְקְטָלוּ גִבָּרַיָּא וַאֲבַדוּ מָנֵי קְרָבָא׃

ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו: **הא'** הוא במדות והוא שראוי לאדם שלא ימסר עצמו לסכנות הלא תראה כי יהונתן בהכותו נציב פלשתים אשר בגבע בבנימין כמעט שסכן כל ישראל לולי ה' שהיה רואה מתפקד כל מלחמה עד שלא נמצא חרב וחנית כי אם את שאול ויהונתן. **הב'** הוא להודיע כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט הלא תראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו הכו כל מחנה פלשתים והחרידום בדרך שהיה חרב איש ברעהו. **הג'** והוא במדות הוא להודיע שאין ראוי לעבור על דברי הנביא הלא תראה כי שאול מפני שעבר על דברי שמואל נענש בשלא נתקיימה לו המלוכה. **הד'** והוא בדעות הוא להודיענו שהקורא בה בכרים העתידים הנה גם לדמיון באופן חלש. ולזה ילקח ראיה מהספורים ובכריהם על העתיד להיות ובזה האופן לקח יהונתן ראיה מדברי הפלשתים באמרם עלו עלינו על מה שעתיד לבוא על הפלשתים מישראל ובזה האופן גם כן נמצא הש"י לגדעון מה שעתיד לבוא על מחנה מדין כמו שזכרנו שירד הוא ופורה נערו אל המחנה וישמע מה ידברו. **הה'** הוא במדות והוא שראוי לאדם שיזהר בזריזות בפעולתו בעת המלחמה כעוזר להם מהש"י ולזה תראה שהשביע שאול את העם שלא יאכלו לחם עד הערב כדי שיהיו בזריזות להכות הפלשתים במיות לאלהים. וכבר נמנע שישכים הש"י בזאת השבועה ולזה לא ענהו בשאלו מה' מה שעבר יהונתן על זאת השבועה. **הו'** הוא להודיע כי נאות יפיל את הגורל מה' כל משפטו ולזה נמצא כן מן האמרה שנתפרסם מזה הספור ובזולתו. וזה כי כבר נפלה הגורל על יהונתן שהיה החוטא בזה הענין. **הז'** הוא להודיע כי הש"י על המשפט והוא המלך ראוי שלא ישא פנים לשום אדם שיאמר לכמו שלא ידעם העם שנשבע שאול כי מות ימות יהונתן ולולי יד ישראל עמו היה ממית אותו שאול. **הח'** הוא להודיע שגם רצון השם לבעת את עמלק בהיותם אל יד ישראל לנקמת כי גלוי לש"י שגם שנאת העם הזה את ישראל וזה אולי יהיה סבה במות רבים ישראל שישחיתם ולזה התחכם הש"י להשחיתם בעת הצלחת ישראל ולזאת הסבה

שהם התועלת שנזכר את אשר עשה לו עמלק מהעדר לו זה מה שרצה השי' לכלות בעבור זה זכרם בהשחיתו הרשעת
כדי שלא ילמדו ממעשיהם ונשתנו אלו השנים ובגנות הקשה שלא ישארו מהם שריד ושלא יהנו כל מה שהיה להם ברוך
אשר לו נתכוון עליהם' והנה התורה מחשבת המין האנושי להשחית כל ישראל במצות רבות ... כמשמעו בינים
ובין המצות לו לי' שהיה להם: הט' הוא להודיע בכל שנו והגדול מי שגמל לאדם יחשב באופן
שלא ימנעהו הזק' ולזה ספר שהשתדל שאול שירד הקיני שהיה מבני יתרו מתוך עמלק שמא בעת
המלחמה יזוקו במקרה עם העמלקים: הי' הוא להודיע שאין ראוי לעבור על מצות השי' על
מבואו הלא התורה איך נענש שאול במה שעבר על דברי שמואל בדבר עמלק שהיה סבה להסירו מלך
עמו: הי"א הוא להודיע שאין חפץ השי' בזבחים ושלמות אך רצונו שישמע אל דבריו ולא
ימרוהו אל הקרבנות כמ"ש שאין רצונו שיחטא האדם למען מה שיזבח ממנו לי' כמו הטעם במה
שעשה שאול וישראל במה שלקחו מחלב עמלק כי שמוע בקול השי' הוא יותר טוב מהקרבנות וזה כמו שאמר
הנה שמוע מזבח טוב: הי"ב הוא כדעת והוא להודיע על גודל קרעו מעיל זה כבר לא היה הסר--ן
נקסם והתרפים והוא דבר עון מאד לפי מה שהתבאר מדבריו בשם מעמ': הי"ג
והוא כדעת והוא להודיע שם אכזריות לב שמואל וגבורתו עד שלא יירא מלדבר באלה לשאול עם
היותו מלך והרג אגג בדרך אכזריות באופן הנזכר פה לפי שלא נודע כשבח מדה ולמלאת מצות השי' כי זה אל
התכונות ראוי שתהיינה לנביא' ר"ל שלא יירא משום אדם אך יכוון למלאת מצות השם בכל עוז: הי"ד
והוא במדות והוא להודיע שאין חסרון לנביא אם יאמין כזב בכבר מה למען כפשו הלא התורה שהשי'
הודיעה לשמואל שיאמין לי' ... ולא נודע שלא בא כי אם למשוח למלך אחד מבני ישי: הט"ו
הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיסמוך על הנס ולעזוב שהוא שלם מאד' והוא דבק בשי' הלא התורה
כי שמואל עם גודל מעלתו ירא שיהרגהו שאול ולקח עגלת בקר ימלט מזה במה שאמר איך אלך ושמע שאול
והרגני ולא נסמך על הנס לעזוב שהיה הולך במצות השי' כי רצון השי' שישתדל האדם בסבות הראויות בהצלתו
כי המופת לא יעשהו השי' כי אם במקומות ההכרחיים ולזה אמרו רז"ל למען יברכך יי' אלהיך יכול יושב ובטל
ת"ל בכל אשר תעשה' וכבר הרחבנו המאמר הזה בבאורנו לדברי התורה ובמ': הי"ו
הוא להודיע כי לא אשר יראה האדם הוא האמת' כי ישי לא חשב שיהיה ראוי למלך בנו הקטן
ולזה לא הביאו השתא לעבור לפני שמואל והוא אשר בחרו השם לכך' ולזה אמר אבן מאסו הבונים היתה
לראש פנה: הי"ז הוא להודיע שראוי למי שימלוך שיהיה תארו נאות למדות כדי שיאהבו
אנשי כל איש בופיו ויהיה מפני זה הנכבד בעמים ויאהבוהו ויכנעו לעבודתו ואלו היה
מאוס בעיני העמים ימאסוהו ולא יראו ממנו ותפסד הכוונה אשר בעבורה היתה המלוכה' ולזה ספר בשאול
שכבר היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם' וספר בדוד שכבר היה אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי ולזה
היה תארו נאות למדות: הי"ח הוא להודיע הרושם ... שיקח האדם
בהתחבר עם ... שיהיה מלך בבואם על יד ... הלא התורה כי שאול התחבר

שהמנגן למלך נסתר למיים אחר' וכן הענין בדוד שהבר ספר ואמ' ותצלח רוח יי' אל דוד מהיום ההוא
ומעלה' וזה דבר ראוי לפי שרשי התורה כי פעולות המלך מסודרות באופן מה מהשי' ולזה אמ' שלמה פלגי
מים לב מלך ביד יי' על כל אשר יחפוץ יטנו' אין מן הראוי שיהיה בבחירת המלך להשחית עמו חסד'
ירצה כי נטה מעל נטה שומר" היט' הוא להודיע איך עמקו מחשבות השי' שסבב בהגעתו
רוח רעה על שאול שיתקרב דוד למלכות והיה זה סבה להביא עליו המערכה בקנות
מגד מה שראו ישראל טוב בהצלחת דוד במלחמות ובכל ענייני' ולזה היה המושיע והמניח את ישראל נס־
בהיות שאול מלך" הכ' הוא להודיע מגדולת האיש המושגח מהשי' הוא יתברך אדם ם
רצון האיש המשרת ותשוקתו יותר שיתברך אדמו' ומזה הצד תבא הברכה ר"ל אדון
המשרת מהכנו' ולזה ספר בענין שאול בהשיגה רוח אלהים רעה מבעתתו כי דוד היה מושגח מהשי' ולזה
יתכן שבהגנתו תסור מעל שאול זאת הרעה ולזה ספרו מענין דוד עם היותו יודע לנגן שהוא איש מלחמה ו
והשי' עמו" הכא' הוא להודיע שאין ראוי לבא לפני המלכים והשרים בידים ריקמות
ולזה ספר ששלח ישי לשאול ביד דוד בנו חמור לחם ונאד יין וגדי עזים' ולזה עשה
התורה לפרסם לאנשים ממצות השי' עליהם שבבואם לראות פניו לא יראו בידים ריקמות' ולזה אמ' השי' ולא
יראו פני ריקם" הכב' הוא להודיע שהשולח מנחה אל המלכים אין ראוי שיבזו בה מאד
מאומה למען תהיה מנחה ראויה אל המלך אבל ישתדל שתהיה המנחה ראויה
בערך אל המלך וכן תמצא ביעקב ששלח ביד בניו למצרים מזמרת הארץ מנחה מעט אך היתה מהמשובחים
שבמינים' ואם היה בזה תועלת אחר כמו שאמרנו שם בביאורנו לדברי התורה' הכג' הוא
להודיע שאין ראוי לאדם שיסמך על כחו וגבורתו כי לא בכח יגבר איש' אך מיי' מצעדי גבר
כוננו' הלא תראה כי גלית הפלשתי עם רוב גבורתו וחוזק כלי מלחמתו נפל ביד דוד שהיה נער ובזולת כלי
מלחמה" הכד' הוא להודיע שעם אכזריות לב דוד וקנאתו ליי' על דבר גלית ואויביו נפלו
בכפו לנקום את נקמת יי' כי זאת התכונה ראוי שתהיה לשלם" הכה' הוא
להודיע שהבוטח ביי' ישוגב' ולזה תמצא כי כששמע שאול שעם בטחון דוד ביי' בטח שינצח
דוד הפלשתי' ולזה אמ' לו שאול לך ויי' יהיה עמך' הכו' הוא להודיעם עם הבטחון בשי" ראוי לעשו'
מה שאיפשר שיגיע בו התכלית המכוון בותר שלם שאיפשר' ולזה תמצא שהשתדל שאול שילבש
דוד כלי המלחמה באופן ראוי להלחם עם גלית' וגם דוד הסכים בזה עד שראה כי לא יועילו כי לא נסה ללכת
בהם והשתמשות בהם הכלים יצטרך להרגל' ולזה לקח דוד מה שנסה ללכת בו עם שיהיה לו בו יותר להכות
גלית מרחוק עם שהבר שם ביי' מבטחו שיהיה לו לעזר בהכאת גלית' הכז' להודיע כי להמון קצת ה
ההשפעה אלהית בידיעת העתידות' וזה אמנם יהיה במה שיסתפקו בו רבים מהדברים העתידים' ולזה
תמצא שכבר התפרסם על שאול בזה האופן מהפעלות מדברי הנשים שהיו אומרות במחולות השירים שיורה מה
שכבר יהיה לדוד המלוכה והוא אמרם הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו' ולזה לא הוכיחו שאול על זה

המאמר אבל היה שונא את דוד ואורב לו להמיתו בדרך שלא יעשוק המלוכה ממנו ומזרעו· והנה זאת המדרגה והמודעה יקראוה רז"ל בת קול· ואחשוב שהוא חלק מה מהקסם השלם ומה יותר דק ממנו ומזה יתבאר עם קצת שנון ממה שבארנו בשם ממני מעשין הקסם·

הכ"ח הוא להודיע כי את אשר יאהב ה' הוא הנאהב· והנשמר· הלא תראה איך היה דוד מצליח בכל עניניו· ואיך שמרהו הש"י מכל מה שחשב להמיתו בו שאול מהרע לא הועילו לשאול התחבולותיו·

הכ"ט הוא להודיע כי עצת ה' היא תקום עד שכל מה שיעשה האדם לחלוק עליה יהיה כלי להגעתה· ולזה תמצא שבמעט שכל מה שעשה שאול כשנא דוד היה כלי אל שיהיה לדוד המלוכה· כי מה ששמהו לו שר אלף יוצא ובא לפני העם היה סבה אל שאהבו אותו מאד כל ישראל ויהודה בראותם טוב הצלחתו· וזה היה סבה להגיע דוד אל המלוכה בקלות במעט סבה אחרי מות איש בשת בן שאול כמו שנזכר שם ואין ספק במה שחשב להפילו ביד פלשתים כי כבר נתברר מזה טוב הצלחתו של דוד על אויביו· והנה מה שהרג שאול נוב עיר הכהנים כשעבר דוד היה ג"כ סבה להוסיף שיגדל לדוד· כי זה היה סבה שלא אתחבר הכהן לדוד עם האורים והתומים והיה דוד שואל בה' בכל מעשיו ושאול לא היה דרך אל שיהיה שואל בה'· וכן מה שהוכרח דוד לברוח מפני שאול לגלות בארץ פלשתים כי מפני זה נשתלשל הענין שהיה לדוד צקלג· והיו הלקוחים תמיד לדוד ואנשיו עם אויבי ה'· והיה דוד שולח מהשלל לישראל· והיו המלקחות ההם כלי אל שיגיע לדוד המלוכה כי אז נתברר לישראל טוב הצלחתו עם שבימיו מעט היה רבים ושאול וזרעו נפלו ביד פלשתים עם היות יד כל ישראל עמו· וכן מה שנתן מיכל בתו לדוד לאשה להפילו ביד פלשתים היה כלי אל שנשמר דוד מהפילו ביד שאול כמו שנזכר בזה הספר· וראוי לכל אדם להתבונן במדות הענוה והשפלות הלא תראה כי דוד היה משפיל עצמו מאד ואומר שאינו ראוי לקחת בת המלך· ואעפ"י שכבר היתה לו מן הדין מפני הכותו את גלית והנה טען האחד מפני שפלות מדרגתו ושפלות משפחתו· ואחר זה טען מצד היותו עני ולא יוכל לתת המוהר ומתן לבת המלך כפי הראוי לה·

הל' הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה מסרב מאד במה שיבקשו ממנו הגדולים ולזה תמצא כי דוד היה מסרב בתחלה לקחת את בת המלך מצד שזכר שהוא בלתי ראוי לה וכאשר ראה שעם כל זה היה חפץ המלך שיתחתן בו נתרצה להתחתן בו והראה לשאול טוב הצלחתו עד כי הביא לו מאתים ערלות פלשתים תחת מה ששאל מאה כדי שיתרצה בו שאול יותר·

הל"א הוא להודיע שראוי למי שיבקש תכלית מה שלא יקצר בזה עשותו בכל ההשתדלות אשר ישלם בהם התכלית ההוא בותר שלם שאפשר· ולזה תמצא שלא הספיק במיכל מה שהורידה דוד בעד החלון כדי שימלט מיד אביה כשיברח כי אולי ינעה שירדפוהו וישיגוהו· אבל סבבה אל זה סבות אחרות· והם שכבר שמה התרפים אל המטה וכביר העזים מראשותיו כדי שבבאו עבדי שאול אליה תוכל לומר להם כי חולה הוא וימאוהו זמן מה או אולי יתפייס שאול בזה ולא יחפש עד שיברח כי יראה כי אולת יד· ואולי ה' ינחמו או אולי יתחרט שאול על הקנאה הזאת וימאוהו ובין כך ובין כך יהיה פנאי לדוד

לו נ

לברוח ולהרחיק מהמקום ההוא בדרך שלא יפול ביד שאול׳ ולזאת הסבה גב׳ תמצא שלא הספיק ליהונתן במה שהתרה לגלות לדוד אם רעת אביו להמיתו אם לא שיחקור עמו הענין ויחכ״ה ינלגו לדוד כי אולי לא ימצא דרך שיוכל לדבר בסוד עם דוד להודיע אליו תשובת אביו לו׳ ולזה תמצא כי בפעם הראשונה יעץ יהונתן לדוד שיסתר בשדה אחד ויצא יהונתן לדבר בשדה ההוא בעצמו מענין דוד לבקש מלפניו כי לא ימיתהו בדרך שיוכל דוד לשמוע הדברים ההם׳ ואם לא יוכל לדבר עמו במקום שישמע דוד הדברים יגלה יהונתן ללכת למקום שנסתר בו דוד להסך את רגליו׳ ואז יודיע לדוד כל כוונת אביו׳ ובפעם השנית לא הספיק ליהונתן זה כי ראה שאם היה אמת מה שספר לו דוד לא יוכל יהונתן לבטוח שלא יקרוב שאול לדוד כשיבטיח אותו שלא יקרבנו כי כבר הבטיחו על זה הענין ההוא ולזה התחכם יהונתן למצוא דרך יוכל בה להודיע לדוד כוונת שאול אביו מה היא׳ ולזה עשה התחבולה מענין יריית החצים אשר יתבאר לנערו אם יצטרך דוד לברוח ולמלט את נפשו אם לא כי אולי לא ימצא דרך יוכל לבא אל דוד לדבר עמו מזה הענין ולזאת הסבה גב׳ תמצא שהעלים דוד היותו בורח גם מאחימלך הכהן ואעפ״י שהיה לו בלקיים אם יגלה דרכו כי אולי אם ינלה לו זה יהיה סבה שיפול דוד ביד המלך׳ ולזאת הסבה לא לקח דוד עמו אחד מאנשיו בבריחו״ הל״ב והוא במעלת ההוא שהעט׳ שבכל מצוה כדתית ימנע פיקוח נפש הנה אם לא יהיה מפני הדתות המעלה ער״ה בעצמות לבטל העבר עליו מן הסבה אשר שתהיה סבה לו במקרה אין ראוי לרחותה בזה האופן ולזה לא הותר אחימלך לדוד ולנערו לאכול אם קדש בשוו מאחר כמו שביארנו במה שקדם׳ הל״ג הוא להודיע כי ראוי לאדם שיעשה כל התחבולות שאיפשר לעשות להציל נפשו׳ ולזה תמצא שהתהולל דוד ביד אכיש מלך גת והוריד רירו אל זקנו כדי שיחשב שהוא משתגע ולא יחשדוהו במרגל גם לא השתדל להמלט מפני היותו גר ונודע כי ישראלי כי יחשבו בראותם שנשתנה שכלותו נשרד ממעלתו׳ ולזה היה סבה שיציל דוד נפשו מיד אכיש מלך גת ועבדיו׳ הל״ד הוא לבאר שכבר נתקיים יעוד השי׳ לבית עלי בהריגת נוב עיר הכהנים עם שזה היה כלי שסרה הכהונה גדולה מבית עלי׳ כי לא נשאר מזרעו כי אם אביתר הכהן ובו סרה הכהונה מבית עלי ונתנה לצדוק כמו שהתבאר בספר מלכים׳ ולזה לא מנעו שכבש שאול בהריגת נוב עיר הכהנים׳ ואעפ״י שלא היתה שם סבה תביאהו להרגם בזה האופן׳ כי גם אחימלך לא חטא כלל כנגד שאול כמו שספר לו כי שלא חטאו לו כל בית אביו שהרג עמו׳ ולזה תמצא שלא נזכר זה החטא עם החטאים שזכר בהם שאול כי ה׳ השית כן לקיים ייעודו׳ הל״ה הוא להודיע ענין קנאת דוד בעשיית האמת עד שעם היותו ירא מאד מפני שאול השתדל להציל יושבי קעילה מיד פלשתים כי זאת התכונה ראוי שתהיה לשופט ולמנהיג״ הל״ו הוא להודיע ענין השגחת השי׳ באוהביו וזה שכאשר היה שאול ואנשיו עוטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם תכה השגחת השי׳ שהוכרח שאול לשוב מעל דוד למלט הארץ מיד פלשתים ואחרי זה כאשר רדפו שאול השגיח השי׳ שנפל ביד דוד בדרך שהיה דוד יכול להזיקו וזה היה בהיות שאול במערה ואחכ״ בהיותו שוכב ישן במעגל״ הל״ז הוא להודיע שראוי לאדם שלא יהיה דוחק את השעה אבל ימתין העת הראוי ולזה תמצא שאעפ״ שכבר נפל שאול

עד דוד והיה רודפו לא הספיק דוד להרגו אבל הוא שאיש אחר ינקום נקמתו ממנו או השי"ת או יומו יבא ומת ויממלך דוד" הל"ח הוא להודיע שראוי למי שהיה חושק תכלית מה שאפשר שיחדל כפי כחו במה שאפשר שיהרג לו ממנו הזק ובזה תמצא כי דוד אעפ"י שהיה מותר לו להרגו לשאול כי כבר היה רודפו והיה זה כלו אל שתהיה המלוכה לדוד או לזרעו כי כבר משחו השי' למלך על ישראל ע"י שמואל כמו שאמר ולזאת הסבה הרג דוד האיש העמלקי באמרו שהוא הרג שאול והרג הורגי איש בשת בן שאול" הל"ט הוא להודיע שאין ראוי שיתנהג הרב במדת הכבוד והכבוד ר"ל הקדמות והמעלה ההלב שלא ימח שאר הכבוד לה שאר בבית אשר הוא בו פן ימעטו מזונו הלא תראה מה שקרה לנבל מעשים הקטנות שהיה לו אשר כמעט היה סבה לאסוף נפשו ונפש ביתו לולי היתה חכמת אביגיל" הס' הוא להודיע שראוי למי שיפחד מאד מי שתקיף ממנו לפייסו בדורון כמו שעשה יעקב לפייס עשו וכן עשתה אביגיל לפייס דוד כי הפליגה מאד בזה הדורון מפני ידיעתה חוזק הכעס שהיה ראוי שיהיה לדוד על דבר נבל בעבור כי הוא שלם לו רעה תחת טובה וחרפו וגדפו מאד ולזה אמר יעקב אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחר כן אראה פניו וזה דרך התבונה והבקשה" הס"א הוא להודיע שמי שירצה לפייס מי שתקיף ממנו לגודל כעסו חזק ראוי שיתחיל דבריו בדרך מן הפיוס שיתרצה הכועס לשמוע אחרונו אל דבריו ושיסדר דבריו באופן מן התכונה שתשלם לו הכונה מן הרע שחשב לעשות לו הכועס עליו ולזה התחילה אביגיל דבריה בזה האופן שהוא השון הזה כדי שיתפייס דוד הנה הפיוס בהודאתה זאת שהודית שחטאה לו כי מודה ועוזב ירוחם ואחר באמרה לו שאין ראוי שישפט כל זה הפעולות על איש פחות כנבל אשר השיג לדברים כמו כי רוע תכונת לבו ופחיתות שכלו זה והנה היה בזה המאמר מהפיוס לדוד מה שלא יעלם ואחר זה התנצלה לדוד באמרה לו שלא היה לו אשם בזה ונשבע ה' השי' כדי שיאמין לדבריה יותר והנה היה מהחכמה בדבריה יותר אלא שהיה לא רצתה להראות לדוד שתירא ממנו שישחית כל גבולו אבל המתה העמן לדרך הנאה שהשם ית' שמר דוד מעשות זה הקשה רוצה לומר שיבא בדמים ולשפוך דם חנם ולהראות שהוא הולך על גבוריו כדרך שתושיע ידו לו לפי מחשבתו כי זה על האמת חטא עצום והכל עד מהפיוס בדבריה שזכרה מרודפי דוד לדרך כלל שהשי' יקלע נפשם בכף הקלע ונפש דוד תהיה צרורה בצרור החיים עם השי' לפי שלא תמצא כי רעה ממנו ונאלו הזכירה בזה עם דוד שלא יאבד ממנו המלוכה שנתן לו השי' מפני חטאו בזה כמו שעשה שאול שהסיר ממנו המלוכה מפני החטאים שחטא כמו שנזכר במה שקדם ולהראות עוד שהיה לא היתה יראה מדוד שיעשה זה הרע שאלה ממנו שיזכר לה זה החסד שעשתה לו בעת שייטיב ה' לו והיתה לו המלוכה כי אז תהיה לו לאל ידו לגמול לה גמול כפעל כל אשר גמלתהו ולזה נתן דוד תודה לשי' אשר שלחה לפניו למנוע מזה החטא וברך טוב טעמה כי כבר סדרה דבריה בתכלית השלמות כמו שאמרנו ולזאת הסבה נשא דוד בה להיותה לו לאשה אחרי מות נבל" הס"ב הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיסמוך על הנס אעפ"י שרואה תמיד עמו אלהיו כי לשמרו אבל ראוי שיתרחק מן הסכנה לפי מה שאפשר ולזה ספר שברח דוד בארץ פלשתים מפני יראתו משאול" שתשלם לו השמירה בארץ ישרא

לה ד

בזולת סכנה כי תמיד היה שאול רודפו׃ **המ״ג** הוא להודיע שנפש אהבת דוד עמו כי גם בעת אשר ברח
מארץ ישראל והיה בארץ פלשתים היה נלחם מלחמות י״י בשונאי ישראל והיה מכלה אותם לא יחיה
איש מהם והיה מתחכם דוד שעשה הענין באופן שחשב אכיש כי דוד היה רודף ישראל והורגם ובזה נשאר
בו יותר לחשבו כי הבאיש הבאיש בעמו ישראל ולזאת הסבה השתדל דוד שלא ישב אתם בעיר המלוכה׃
המ״ד והוא בדרשת האוב להודיע כי הודעת העתידות הנה לאדם מצד ההכנה האלהית ולזה ספר
שבחטא שאול לא ענהו י״י אפי׳ על יד אחד מכת הנביאים׳ וכ״ש שלא ענהו בחלומות הצדקים ולא
באורים כי אעפ״י שהיו עשוין שם אורים ותומים הנה לא היה שם כהן ראוי שיהיו נשאלים באורים ותומים
כי כבר המית שאול השלמים מהכהנים אשר היתה להם ההכנה הגדולה בהרגו נוב עיר הכהנים ולא היה שם
כהן גדול כ״ש שלא היה שם כהן גדול שרוח הקדש שורה עליו שיתכן שיהיו נשאלים באורים ותומים ולזאת
הסבה תמצא שבחטא יהונתן בעברו על שבועת אביו לא ענה השם את שאול בהיות נשאל באורים ותומים
ושאול הרגיש כי אז החטא גרם שלא יענהו י״י ולזה חקר על פי הגורל במה היתה החטאת הזאת היום׳ ומזה
המקום התבאר שהוא אי אפשר שיענם השם מהכנת הנה העתידות מצד האנשים אשר יקחו תועלת בהודעם
ההיא׃ **המ״ה** הוא להודיע איך שם השם את שאול את גמולו הוא הרג נוב עיר הכהנים ולא עוד
שהרגם במה שהפקיד ממונו בהריגתם עד שהוכרח לנטות אחר הדברים הפחותים והם האובות אחר
שהבער האובים ובערם מן הארץ למען תבנה לו אז הודעה בענין המלחמה׃ **המ״ו** הוא להודיע
שאין ראוי שיתחבר האדם עם הרשעים הלא תראה כי בהתחבר דוד עם פלשתים למלחמה פרץ השם
מעשיו והיה זה סבה אל ששרפה צקלג ונשבו הנשים והטף אשר בה והנה הסבה על דוד סבב השם שלא
הסכימו סרני פלשתים שילך אתם דוד במלחמה כי יראו פן יעשה התחבולה להפילם ביד שאול למען יתרצה
בזה אל אדוניו ולקח מהם שלל רב והנה היה בזה הישרה אל שתבנה המלוכה לדוד ברצות ישראל הצלחתו
כמו שזכרנו במה שקדם׃ **המ״ז** הוא להודיע שראוי לאדם שישאל ויחנן על פני הימים להטיב
לדלים הרעבים כי בזה מתקן התבונה הטובה בענין הגמולה מה שלא יעלם עם שכבר יקרה
שיגיע לו תועלת מן המקבל על זה גמול טוב הלא תראה כי דוד בחמלתו על האיש המצרי שמצאוהו בדרך רעב
ונמצא האכילהו והשקהו ונתן לו פלח דבלה ושני צמוקים והיה זה סבה שהורידהו אל מקום הגדוד שפשטו על
צקלג והיה זה סבה אל שהציל דוד כל אשר לקחו עמלק׃ **המ״ח** להודיע שאין ראוי שיבטח
האדם על מי שאינו מעמו הלא תראה כי הנער המצרי שהיה עבד לאיש עמלקי היה נקל
בעיניו להפיל אדוניו ביד דוד אחר שנשבע לו שלא יסגירנו ביד אדוניו ולזאת הסבה ג״כ לא אבו סרני פלשתים
לבטוח בדוד׃ **המ״ט** הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה אכזרי למשרתיו
ועבדיו לעזוב אותם כשיחלו אבל ראוי שישתדל ברפואתם ובשמירתם
בחזקת היד׳ הלא תראה שקרה לזה האיש העמלקי בעבור עזבו הנער המצרי בחלותו׃ **הנ׳** הוא
להודיעם בהחטא׳ יעשו להם החכמי מלחמה ולזה השתדל לנטוש הגדוד והכף בעמדם במחנה על שפתו

האדם כלם זולתי מעט מעט הרבה על המעלות ויגיעו׳ הנא׳ הוא להודיע שראוי למושל למשוך
לב העם אליו בדרך שיאהבוהו וגם בעת שיחטאו לו ירחק מהם שאין כלם עושים דבר
מה כזה יקח הנפשות וימשכם לעבודתו כמו דוד הקדים לשאול בשלום מאותם האנשים אשר קברו מעבור את
המלך העשור שראות להם שאין כלם עושים דבר ואעפ״כ אלה האנשים ג״כ שיקחו מן השלל חלקם ולזאת הסבה
ג״כ שלח דוד מן השלל לזקני יהודה עם שהיה נתפרסם להם טוב הצלחתו והיתה כזה היתרה כפעלה להביא
המלוכה לדוד׳ הנב׳ הוא להודיע איך הפעל הקשה אשר לא נהכנו עליות להמציא הסבות שיגיע
לדוד אל שתהיה לו המלוכה בקלות כמו שנזרה חכמתו ודעתו כי אם היה נהרג שאול לבדו
הנה למוזה אהבת דוד ליהונתן לא היה יכול להסכים בעצמו לעשות המלוכה ממנו ולזה מת יהונתן עמו
וכבר נפלו עמו הנה ישראל הראות להם אי זה הבדל יש בין דוד לשאול כי שאול עם היות מלך נפל הוא ועמו
ביד פלשתים ודוד נשגבו ממעשה כן זה מה שייטיב ישראל אל שיתנו לדוד המלוכה׳ הנג׳
הוא להודיע שאין ראוי לאדם שישמח בנפל אויבו אבל ראוי שיהיה חרד בנפלת אשר
ונדל ויזכר כי כבר יתכן שיקרה לו כך ולזה תמצא שקרע דוד ויספוד ויבכה וצם עד
הערב על שאול ותחלה להיותו היותר נכבד ואחר זה על יהונתן ואחר זה על עם יי׳ ועל בית ישראל ויקונן
על שאול ועל יהונתן קינה נפלאה׳ הנד׳ הוא להודיע שראוי לאדם שילמד דעת
ממה שיכשילו זולתו ולזה תמצא כי מפני שראה דוד שנפל שאול וכמו
על יד הערלים אמר ללמד את בני יהודה קשת הוא ספלא מאד בעתן המלחמה׳

ב ויהי אחרי כן וישאל דוד ביהוה
לאמר האעלה באחת ערי יהודה
ויאמר יהוה אליו עלה ויאמר דוד
אנה אעלה ויאמר חברנה׃ ויעל
שם דוד וגם שתי נשיו אחינעם
היזרעאלית ואביגל אשת נבל
הכרמלי׃ ואנשיו אשר עמו העלה
דוד איש וביתו וישבו בערי
חברון׃

ב והוה בתר כן ושאיל דוד
במימרא דיי׳ למימר האיסק
בחדא מקרויא דבית יהודה
ואמר יי׳ ליה סק ואמר דוד אן
אסק ואמר לחברון׃ וסליק תמן
דוד ואף תרתין נשוהי אחינועם
דמיזרעאל ואביגיל אתת נבל
דמכרמלאי׃ וגברוהי דעמיה
אסיק דוד גבר ואינש ביתיה
ויתיבו בקרוי חברון׃

רלבג

ויהי אחרי כן
וישאל דוד ביי׳
עד וילכו דוד
וגו׳ את דברי
הסירה הזאת
וכבר שאחרי
כן שאל דוד
ביי׳ אם יעלה
באחת ערי
יהודה והודיעו התשובה בסוף שיעלה לחברון ושם משחוהו בית יהודה למלך עליהם׳

133

רד"ק וימשחו שם את דוד. אעפ"י שכבר נמשח על ידי שמואל אעפ"כ קבלוהו עליהם למלך ומשחוהו. ויגידו לדוד לאמר אנשי יבש גלעד. פי' דבר אנשי יבש גלעד אשר קברו את שאול. או הוא כמו קטן אשר קברו אנשי יבש גלעד את שאול. קטונה הואת נמול קטונה הואת. ואבנר את איש בשת הוא אשבעל הנזכר בד"ה כי בעל ובשת אחד כמו שאמר שמתם מזבחות לבשת מזבחות לבעל כן נקרא גדעון ירבעל ונקרא ירבשת. ויעבירהו מחנים. רצה להמליכו תחלה מעבר הירדן והעבירו מחנים כי הוא מנחלת גד. ואמר שקרי מחנים נחלת בני גד ונחלת בני מנשה ואעפ"י שידע אבנר כי דוד נמשח למלך ע"י שמואל היה מתחזק פרין להעמיד שר מלכות שאול כפי כחו ובמדרש ויאמר אלהים אל יעקב אני אל שדי פרה ורבה וגו' אמרו מכאן דרש אבנר וקרב לאיש בשת בן שאול אמר כתוב ומלכים מחלציך יצאו ועל בנימין אמר שלא נולד עדיין ועד עכשיו לא עמד מלך מבנימין אלא שאול לפי' לקח איש בשת והמליכו אל הגלעד.

רלב"ג וכבר אמר דוד לאנשי יבש גלעד שישלם להם גמול טוב תחת החסד אשר גמלו לאדוניהם לשאול להשתדל לקחת נקמתו ונקמת בניו כמו מאמות בית שן וקברו אותם וגם שיחזקו ידיהם ויהיו לבני חיל למה שיעשה דוד מהקמת נקמה.

ויבאו אנשי יהודה וימשחו שם את דוד למלך על בית יהודה ויגדו לדוד לאמר אנשי יביש גלעד אשר קברו את שאול: וישלח דוד מלאכים אל אנשי יביש גלעד ויאמר אליהם ברכים אתם ליהוה אשר עשיתם החסד הזה עם אדניכם עם שאול ותקברו אתו: ועתה יעש יהוה עמכם חסד ואמת וגם אנכי אעשה אתכם הטובה הזאת אשר עשיתם הדבר הזה: ועתה תחזקנה ידיכם והיו לבני חיל כי מת אדניכם שאול וגם אתי משחו בית יהודה למלך עליהם: ואבנר בן נר שר צבא אשר לשאול לקח את איש בשת בן שאול ויעברהו מחנים:

ואתו גברי שבטא דבית יהודה ומשחו תמן ית דוד למהוי מלכא על דבית יהודה וחויאו לדוד למימר גברי יביש גלעד דקברו ית שאול: ושלח דוד אזגדין לות אינשי יביש גלעד ואמר להון בריכין אתון קדם יי דעבדתון חסדא הדין עם רבונכון עם שאול וקברתון יתיה: וכען יעביד יי עמכון טיבו וקשוט ואף אנא אעביד עמכון טבתא הדא דעבדתון פתגמא הדין: וכען יתקפן ידיכון והוו לגברין גברין ארי מית רבונכון שאול ואף יתי משחו דבית יהודה למהוי מלכא עליהון: ואבנר בר נר רב חילא דילשאול דבר ית איש בשת בר שאול ואעבריה למחנים:

רד"ק אל הגלעד. כמו על הגלעד. כמו אל ההרים לא אכל. וזולתו. המליכוהו אתה מעבר לירדן ובארץ ישראל אל האשורי ואל יזרעאל ועל אפרים ועל בנימן. ואחרי אשר אמר ועל ישראל כלה למה זכר אלה המקומות. וי"ל כשובו מפלשתים וזה היה אחרי מלחמה הפעמי ששב אבנר אחרי המלחמה למחנים לאיש בשת ואז העבירהו על אלה המקומות הנזכ' עד שובו לביתו לארץ בנימין. אבל על ישראל כלו המליכהו זולתי שבט יהודה. ופי' האשורי בית אשר. ופי' ואחריה יזרעאל היא יזרעאל זו אשר בנחלת יהודה אלא יזרעאל אשר בנחלת בני מנשה.

וימלכהו אל הגלעד ואל האשורי ואל יזרעאל ועל אפרים ועל בנימן ועל ישראל כלה׃ בן ארבעים שנה איש בשת בן שאול במלכו על ישראל ושתים שנים מלך אך בית יהודה היו אחרי דוד׃

ואמליכיה על דבית גלעד ועל דבית אשר ועל יזרעאל ועל דבית אפרים ועל דבית בנימן ועל ישראל כלהון׃ בר ארבעין שנין איש בשת בר שאול כד מלך על ישראל ותרתין שנין מלך ברם דבית יהודה הוו בתר דוד׃

רלב"ג והנה אבנר כופר המלך איש בשת על שאר השבטים זולתי שבט יהודה שהיו אחרי דוד. והנה זכר כן מה שנה היה איש בשת בן שאול במלכו וכו' שתים מלך והנה אם לא מלך כי אם ב' שנים יחוייב א' מב' דברים אם שימשך אבנר להמליכו אחרי מות שאול חמש שנים ויותר כי כבר מלך דוד בחברון על שבט יהודה לבדו ז' שנים ויותר וזה רחוק מאד כשעם מה שכבר הוכרח אבנר להמליכו תכף מיתת שאול כדי שלא יחזיק דוד בכל מלכות ישראל. והטעון הב' הוא שימשכו ישראל להמליך דוד עליהם אחרי מות איש בשת ה' שנים ויותר וזה גם כן רחוק מאד כשעם עם שכבר מבלתו ג"כ שכבר נהרגו ישר' להמליך דוד עליהם גם בחיי איש בשת. ולזה לא יתכן שימשכו להמליכו אחרי איש בשת ה' שנים ויותר והטעון הב' הוא שיהיה הנה זה הזמן בין מיתת שאול ובין מלכות איש בשת והנה בין מלכות איש בשת למלכות כל ישראל את דוד עליהם וזה נ"כ רחוק מפני הסבות הנזכרות בטעמים הקודמים. וידמה בטעם שאומרו ושתים שנה מלך רוצה לומר שהיה בספר אחר זה מעטן אבנר ויואב לא היה כי אחרי שמלך שתי שנים ולזה יהיה דבק אומרו ושתים שנה מלך לאומרו ויצא אבנר בן נר ועבדי איש בשת בן שאול וגו' והנה בב' השנים הראשונים לא היתה מלחמה כל כך בין דוד ובין זרע שאול וגם עתה לא היתה שם מלחמה זולתי מה שהעיר אבנר מעטן המלחמה וזה לפי שהיה דוד לא השתדל לרדוף בית שאול וזרעו לפי שאמר לו השבועה שנשבע לו שלא ישמיד את זרעו עם שכבר היה דוד מתעסק במה שהבטיח לו מן ההקבלה ולא רצה למהר את הקץ לפי שהבטיחו בסמיכות המלוכה עד שהנה הש"י אשר לו נהכון עליות. והנה הקל אבנר בהלחמו הפעמים.

רד"ק שבע שנים וששה חדשים׳ נמנה מלכות בהלה היום שנים שהרי איש בשת לא מלך אלא שתי שנים׳ ממחנים גבעונה׳ עתה אומר כי אחרי שהמליכו את איש בשת במחנים קודם שעבר את הירדן לשוב לביתו והיה מה שהיה יצא אבנר עם עבדי איש בשת ללכת לגבעון שהיא ארץ בנימין׳ ויצאו אליהם יואב ועבדי דוד ויפגשום על ברכת גבעון׳

ונראה כי דעת יואב היה לאלהים עמם ונראה כי רבים אשר אתם ויהל על שאמר אבנר יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו׳

ויאמר וישחקו׳ דרך שחוק יתגרו זה בזה עם אלה במרוצתם ונראה מי ידע מדרך המלחמה יותר ודרשו רבותינו ז"ל לפי שעשה דבר הנערים שחוק נענש ונפל בחרב׳

ויקומו ולאיש בשת׳ די היה לו אם אמר שנים עשר לאיש בשת כמו שאמר ושנים עשר מעבדי דוד אלא בא להודיע כי משבט בנימין היו כלם עמו להמליכו׳

רלב"ג והנה יראה אבנר בהיותו לנגד שהיה נחלת הנערים והיה במולו מעלה כנגד מלך והוא שהגר כפל בערב נשוף העמן׳

וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה דָוִד
מֶלֶךְ בְּחֶבְרוֹן עַל בֵּית יְהוּדָה
שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים׃ וַיֵּצֵא
אַבְנֵר בֶּן נֵר וְעַבְדֵי אִישׁ בֹּשֶׁת
בֶּן שָׁאוּל מִמַּחֲנַיִם גִּבְעוֹנָה׃ וְיוֹאָב
בֶּן צְרוּיָה וְעַבְדֵי דָוִד יָצְאוּ
וַיִּפְגְּשׁוּם עַל בְּרֵכַת גִּבְעוֹן יַחְדָּו
וַיֵּשְׁבוּ אֵלֶּה עַל הַבְּרֵכָה מִזֶּה
וְאֵלֶּה עַל הַבְּרֵכָה מִזֶּה׃ וַיֹּאמֶר
אַבְנֵר אֶל יוֹאָב יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים
וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וַיֹּאמֶר יוֹאָב יָקֻמוּ׃
וַיָּקֻמוּ וַיַּעַבְרוּ בְמִסְפָּר שְׁנֵים עָשָׂר
לְבִנְיָמִן וּלְאִישׁ בֹּשֶׁת בֶּן שָׁאוּל
וּשְׁנֵים עָשָׂר מֵעַבְדֵי דָוִד׃

וַהֲוָה מִנְיַן יוֹמַיָא דַהֲוָה דָוִד
מַלְכָּא בְּחֶבְרוֹן עַל בֵּית יְהוּדָה
שְׁבַע שְׁנִין וְשִׁתָּא יַרְחִין׃ וּנְפַק
אַבְנֵר בַּר נֵר וְעַבְדֵי אִישׁ
בֹּשֶׁת בַּר שָׁאוּל מִמַּחֲנַיִם
לְגִבְעוֹן׃ וְיוֹאָב בַּר צְרוּיָה
וְעַבְדֵי דָוִד נְפַקוּ וְאַרְעוּנוּן עַל
בְּרֵיכְתָא דִבְגִבְעוֹן כַּחֲדָא
וִיתִיבוּ אִלֵּין עַל בְּרֵיכְתָא
מִכָּא וְאִלֵּין עַל בְּרֵיכְתָא
מִכָּא׃ וַאֲמַר אַבְנֵר לְיוֹאָב
יְקוּמוּן כְּעַן עוּלֵימַיָא וְיִתְחַכּוּן
קֳדָמַנָא וַאֲמַר יוֹאָב יְקוּמוּן׃
וְקָמוּ וַעֲבָרוּ בְּמִנְיָן תְּרֵי עֲשַׂר
מִרַבְנַת בִּנְיָמִן וּמֵאִישׁ בֹּשֶׁת
בַּר שָׁאוּל וּתְרֵי עֲשַׂר מֵעַבְדֵי
דָוִד׃

רד״ק ויפלו יחדו׳ כל אחד הרג חברו׳ חלקת הצורים׳ ת״י אחסנת קטיליא׳ מן ותקח צפרה צר על הרגם׳ שטעמו הרג כחד׳ ויש לפרשו כמשמעו כמו והצורים נהגו מימינו׳ ופי׳ חלקת החזקים כי חזקים היו ונחזקו במלחמה שלא היה גבר אחד מהם יותר מחברו אלא כלם נהרגו כאחד איש על יד אחיו׳

ויהיו. פס׳ וגו׳

ועשהאל. קל ברגליו׳ ספור זה כי בטח בקלותו לרדוף אחרי אבנר מה שלא עשו כן האחרים ולא הבין כי לא לקלים המרוץ׳ הצבים׳ בוי״ו אחת לבד ויו׳ האחרת נפלה מהמכתב׳

ויאמר לו אבנר נטה לך וגו׳ ואחוז לך אחד מהנערים׳ לחבירך שיהיו עמך׳ ואם אתה יריא ממנו קח לך את חליצתו פירוש כלי מלחמתו וגם אתה לא תהרגני׳

ויחזקו איש בראש רעהו וחרבו
בצד רעהו ויפלו יחדו ויקרא
למקום ההוא חלקת הצרים
אשר בגבעון׃ ותהי המלחמה
קשה עד מאד ביום ההוא
וינגף אבנר ואנשי ישראל לפני
עבדי דוד׃ ויהיו שם שלשה
בני צרויה יואב ואבישי ועשה
אל ועשה אל קל ברגליו כאחד
הצבים אשר בשדה׃ וירדף
עשה אל אחרי אבנר ולא נטה
ללכת על הימין ועל השמאול
מאחרי אבנר׃ ויפן אבנר אחריו
ויאמר האתה זה עשה אל
ויאמר אנכי׃ ויאמר לו אבנר
נטה לך על ימינך או על שמאלך
ואחז לך אחד מהנערים וקח לך
את חלצתו ולא אבה עשה אל
לסור מאחריו׃

רלב״ג והנה היה רודף עשהאל אחרי אבנר לפי שהמלחמה כי הוא היה כראש והמנהיג לאיש בשת וכשיפל תגיע המלוכה לדוד בקלות׳

ואתקיפו גבר בריש חבריה
ותרביה בסטר חבריה ואתקטלו
כחדא וקרא לאתרא ההוא
אחסנת גבורת קטיליא ד
ריבגבעון והוה קרבא תקיף
עד לחדא ביומא ההוא ואתבר
אבנר ואינשי ישראל קדם
עבדי דוד והוו תמן תלתא בני
צרויה יואב ואבישי ועשה אל
ועשהאל קליל ברגלוהי כחד
מן טביא דבחקלא ורדף עשה
אל בתר אבנר ולא אתפני
למיזל על ימינא ועל שמאלא
מבתר אבנר ואתפני אבנר
לאחורוהי ואמר האת דין ע
שהאל ואמר אנא ואמר
ליה אבנר אתפני לך על ימינך
או על שמאלך ואחוד לך חד
מעולמיא וסב לך ית זרזיה
ולא אבה עשהאל למיזל
מבתרוהי׃

135

ויסף עוד אבנר לאמר אל עשהאל סור לך מאחרי למה אככה ארצה ואיך אשא פני אל יואב אחיך וימאן לסור ויכהו אבנר באחרי החנית אל החמש ותצא החנית מאחריו ויפל שם וימת תחתיו ויהי כל הבא אל המקום אשר נפל שם עשהאל וימת ויעמדו׃

ואוסיף עוד אבנר למימר לות עשהאל זור לך מבתרי למא אקטלינך ואירמינך לארעא ואיכדין אזקוף אפי ואתחמיה ליואב אחוך ולא אבה למיזר ומחהי אבנר באחורי מורניתא בסטר ירכיה ונפקת מורניתא מאחורוהי ונפל תמן ומית באתריה והוא כל דאתי לאתרא דנפל תמן עשהאל ומית וקיימין׃

רד"ק למה אככה ארצה כתרגו' איקטלינך ואירמינך לארעא' ואיך אשא פני' איך אראה אליו פני של להרגתו את אחיך הלא אתם ממנו' וימאן וגו' באחרי החנית' יש חניתות שראש עץ החנית מחודד וגו ברזל מחודד עשוי לתקוע בארץ כמו שאומ' בשאול וחניתו מעוכה בארץ' ופעמים מכה בו לאחור שאין פונים אל הרודף להכותו בחנית החנית אלא מכים באחרי החנית' וכן עשה אבנר לא פנה אל עשהאל אלא הכהו באחרי החנית אל החומש' פי' פירשו רבותי' ז"ל בדופן החמישית מקום שמרה וכבד תלויים בו' ויה"ב נפטר ירכה יתחשו במקומו כמו ולא קמו איש מתחתיו' ור"ל שלא הלך ולא זז ממקומו אחר שהוכה אלא מיד מת' ויעמדו' כאשר שמעו עבדי דוד הריגת עשהאל רדפו אחרי אבנר וכשהיו מגיעין אל המקום ההוא שמת שם עשהאל היו עומדין שם' אבל יואב ואבישי לא עמדו עליו אלא רדפו אחרי אבנר׃

רלב"ג והנה אמ' לו אבנר שיסור מאחריו על ימינו או על שמאלו ויאחז אחד מן הנערים ויקח לו את חליצתו כי היה קשה בעיני אבנר להמית את עשהאל' ובראותו שלא סר מרדוף אחריו הכהו אבנר באחרי ה החנית אל החומש והוא שכאשר הוכה האדם בו ימות בקלות והוא מקום שמרה וכבד ת תלויים בו כמו שפירשו ז"ל' והנה היה במות ההוא חזק מאד בדיו כדי שיוכל להכות בו לפניו ולאחריו והנה דקר אותו במיתה ההוא עד שיצאה החנית מאחריו ויפל שם וימת במקומו' או יהיה הרצון באומרו אל החומש כנגד הלב והוא מעט וחמושים עלו בני ישראל והרצון בו וחמושים מכלי זין' וכן הלב כלי זין האדם שם ממנו תולדת החיים הטבעי שהוא גומר מציאות האדם שיעור הזמן שאפשר בו שיחיה׃

רד"ק והשמש באה כשהשמש בגבעת אמה באה השמש בגבעת אמה נקראת הגבעה כן על שם ידוע אצלם. אולי היתה אמת המים בגבעה גם שם מקום. ויתקבצו בני בנימן כשראו שהיו רודפים אחריהם התקבצו אותם שהיו נסים ראשונים ובאו יחד כאגודה אחת הנקשרים ונאגדים זה בזה. הלנצח תאכל חרב תמיד תאכל חרבך. וכן תרגם לאפרש. וכן תרג' אסף ישמור לנצח לאפרש' ופי' לנצח ידוע שהוא זה כמו לעולם' ופי' תאכל חרב תאכל חרבך עד לנצח הלא ידעת כי מרה תהיה במלחמה מרה תהיה באחרונה. כי לולא דברת אם לא שדברת אתה יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו לא היתה המלחמה הזאת היום. ואתה התחלת במלחמה הזאת לכן אם מן הבקר נעלה העם איש מאחרי אחיו על דברתך. ובעבור זה יואב לא יכול לנקום כי התקבצו כלם ויתקע בשופר שיעמדו ולא ירדפו וכן עשו ויעמדו כל העם אשר עם יואב.

וירדפו יואב ואבישי אחרי אבנר והשמש באה והמה באו עד גבעת אמה אשר על פני גיח דרך מדבר גבעון ויתקבצו בני בנימן אחרי אבנר ויהיו לאגדה אחת ויעמדו על ראש גבעה אחת: ויקרא אבנר אל יואב ויאמר הלנצח תאכל חרב הלוא ידעתה כי מרה תהיה באחרונה ועד מתי לא תאמר לעם לשוב מאחרי אחיהם: ויאמר יואב חי האלהים כי לולא דברת כי אז מהבקר נעלה העם איש מאחרי אחיו:

ורדפו יואב ואבישי בתר אבנר ושמשא עלת ואינון מטו עד גבעת אמתא דעל אפי גיח אורח מדברא דגבעון: ואתכנשו בני בנימן בתר אבנר והוו לסיעה חדא וקמו על ריש רמתא חדא: וקרא אבנר ליואב ואמר הלאפרש תקטיל חרבא הלא ידעת ארי מרירא יהא בסופא ועד אימתי לא תימר לעמא למיתב מבתר אחיהון: ואמר יואב קיים הוא יי ארי אילולא פון מלילתא ארי בכן פון מעידן צפרא איסתלק עמא גבר מבתר אחוהי:

רלב"ג והנה היו רודפים יואב ואבישי אחרי אבנר בעבור שהרג עשהאל אחיהם והעריבה השמש. והתחזק אבנר עם בני בנימן שהתקבצו אליו והיו גם כן עמו במקום אחד והם היו על ראש גבעה אחת. אז קרא אבנר ליואב שיסורו מרדוף איש אל אחיו כי אם סיבתו לא ימנעו כבר תהיה מרה באחרונה כמו שהתבאר מענין מלחמת השבטים עם בנימן על דבר פלגש בגבעה. ועתה יואב כי הדבר היה שנת המלחמה במה שאמר יקומו נא הנערים וישחקו לפניו.

רד"ק ולא ירדפו כמו ולא רדפו עתיד במקום עבר ורבים בלשון כמוהו ואבנר וגו' כל הבתרון שם מחוז גדול מעבר לירדן נקרא כן על שם ידוע אצלם ויואב וגו' ויקבץ את כל העם לפקוד אותם מי חסר מהם ויפקדו כמו ולא נפקד ממנו איש תשעה עשר איש ועשהאל נפש פקיד נכבד מן המקום תשעה עשר לא כללו עמהם ו והכו ... ב בפרט וישאו

ויאור להם בחברון כשהיה אור היום בבקר היו ב בחברון

רלב"ג והנה שכבר יואב שעמדו העם ולא רדפו אחרי בני ישראל ולא יספו עוד להלחם אחר זה בזמן ההוא אך השתדלו כל אחת מהכתות לשוב למקומם בזריזות כי מהכתות היתה אחרת לא תרדוף אחריהם ולזה הלכו אבנר ואנשיו כל הלילה והגיעו כל הבתרון ה שם וכן הענין ביואב ואנשיו והנה מהכתות דוד אשר מתו מאנשיו זולת עשרים ומאנשי אבנר מתו שס"ו איש וכן התמיד ה הענין כל ימי המשך המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד כי בכל היה דוד הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים

ותקע יואב בשופרא וקמו כל עמא ולא רדפו עוד בתר ישראל ולא אוסיפו עוד לאגחא ואבנר וגברוהי הליכו במישרא כל ליליא ההוא ועברו ית ירדנא ואזלו כל בתרן ואתו למחנים ויואב תב מבתר אבנר וכנש ית כל עמא ושגו מעבדי דוד תשעה עשר גבריא ועשהאל ועבדי דוד קטלו מדבית בנימין ובגברי אבנר תלת מאה ושתין גברא מיתו ונטלו ית עשהאל וקברוהי בקברא דאבוהי דמבית לחם ואזלו כל ליליא יואב וגברוהי ונהר להון בחברון והות קרבא תקיפא בין בית שאול ובין בית דוד ודוד אזיל ותקיף ובית שאול אזלין ומאכין

ויתקע יואב בשופר ויעמדו כל העם ולא ירדפו עוד אחרי ישראל ולא יספו עוד להלחם ואבנר ואנשיו הלכו בערבה כל הלילה ההוא ויעברו את הירדן וילכו כל הבתרון ויבאו מחנים ויואב שב מאחרי אבנר ויקבץ את כל העם ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל ועבדי דוד הכו מבנימן ובאנשי אבנר שלש מאות וששים איש מתו וישאו את עשהאל ויקברהו בקבר אביו אשר בית לחם וילכו כל הלילה יואב ואנשיו ויאר להם בחברון

ג ותהי המלחמה ארכה בין בית שאול ובין בית דוד ודוד הולך וחזק ובית שאול הלכים ודלים

רד״ק ויסבו כלאב ובספר דברי הימים דניאל שם שמות היו לו וכמוהו רבים בכתובים ורז״ל דרשו כי לפי שלקח דוד אביגל אחרי מות נבל היו אומרים כי מעוברת היתה מנבל וזה הבן שילדה אביגל היה בנו של נבל לפי׳ יגלה הקב״ה קלסתר פניו כקלסתר פניו של דוד לקלסתר האחד לכך קראו כלאב כלו אב כלומר בכל צורותו דומה לאב ודניאל היה שמו העקרי שקראו דוד כלו׳ דומה אל מכבר׳

וַיִּוָּלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן וַיְהִי בְכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית׃ וּמִשְׁנֵהוּ כִלְאָב לַאֲבִיגַל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִי וְהַשְּׁלִשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר׃ וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל׃ וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן׃

וְאִתְיְלִידוּ לְדָוִד בְּנִין בְּחֶבְרוֹן וַהֲוָה בוּכְרֵיהּ אַמְנוֹן לַאֲחִינוֹעַם דְּמִיִּזְרְעֶאל׃ וְתִנְיָנֵיהּ כִּלְאָב לַאֲבִיגַל אִיתַּת נָבָל דְּמִכַּרְמְלָא וּתְלִיתָאָה אַבְשָׁלוֹם בַּר מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מַלְכָּא דִגְשׁוּר׃ וּרְבִיעָאָה אֲדוֹנִיָּה בַּר חַגִּית וַחֲמִישָׁאָה שְׁפַטְיָה בַּר אֲבִיטָל׃ וּשְׁתִיתָאָה יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אִיתַּת דָּוִד אִילֵּין אִתְיְלִידוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן׃

אבשלום בן מעכה דרשו ז״ל כי לפי שהיה בן יפת תאר שלקחה דוד במלחמה לפי׳ היה אבשלום סורר ומורה באו׳ כי לקח סמוכה פרשת בן סורר ומורה לפרשת יפת תאר לומר לך כל הנושא אותה יולד ממנה בן סורר ומורה וככן הוא זה הדרש׳ כי מאחר שהיא שביה הרי היא כמו כרוכה לשוב לדת ישראל ולכן לא נכון אל הדת והטעיון אל דמות הדרש״ לעגלה אשת דוד דרשו רבותינו עגלה זו מיכל בת שאול ולפי שהיתה חביבה על דוד קראה עגלה כמו לולא חרשתם בעגלתי ומה שאמר אשת דוד מסייע הדרש אעפ״י שהם לא הבאנו כי למה אמר על זאת אשת דוד מה שלא אמר על האחרות אלא שהיתה אשתו הראשונה׳ ומה שאמר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה׳ מהקול מעשה ואילך לא היה לה לנשא שבזתה לדוד כשהיה מפזז לפני יי׳ אבל משקודם הוה לה׳ ולפי הפשט יש לפרש כי עגלה זאת אחרת היתה ומיכל לא נזכרה כאן׳ לפי שלא הילדה לו ממנה בן׳ וכאן הוא אומר הבנים שהיו לו בחברון לפי׳

רלב״ג אשת דוד׳ אולם יספר זה אמר אשת דוד כמו לבד מן האחרות כי היא היתה בלתי ראויה כי אם לדוד לפי שהיתה אשת שאול כמו שאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך וזהו אלמנות של מלך אינה ראויה כי אם למלך׳ ויראה גם כי הנשים אשר לקח בחברון׳ והקת לנשים כמו שאמר זה הנה היו מנחת שאול׳

זכר הנשים · ומיכל ואעפ"י שהיתה לו אחכ"כ ושבה בחברון לא זכרה כאן לפי שלא היה לו ממנה בן · אבל
במה שאמרו אשת דוד · וכן בדברי הימים כשאמר לעגלה אשתו אולי לא היתה ממשפחה גדולה ולא היתה ידועה
בזכר אותה אלא באשת דוד · ויש לפרש עוד כי עגלה היתה זאת אשת שאול ולקחה דוד אחרי מות שאול כמו
שאמר ואתנה לך את נשי אדוניך בחיקך · ואעפ"י שאמרו אין משתמשין באלמנתו של מלך הרי אמרו מלך משתמש באלמנתו
של מלך אחר · ומפני זה אמר אשת דוד כלומר שלא היתה ראויה להיות אשת אדם אחר אלא אשת דוד לפי
שהיה מלך משתמש באלמנתו של מלך ואעפ"י שזאת הסברה אינה לדעת ר' יהודה כי הוא שאמר מלך משתמש
באלמנתו של מלך ואין חכמים מודים לו · ואעפ"כ פשט הפסוק הכון לדעת ר' יהודה · ואעפ"י שהיתה אשת
אחיו מותרת ואף לדברי הירושלמי שאמר שאשת אחיו האסורה לא אסרוה אלא מפני מראית העין אבל מן
התורה אינה אסורה וכן אמרו כי רצפה פלגש שאול לקח דוד לאשה"

וַיְהִי בִּהְיוֹת הַמִּלְחָמָה בֵּין בֵּית שָׁאוּל וּבֵין בֵּית דָּוִד וְאַבְנֵר הָיָה מִתְחַזֵּק בְּבֵית שָׁאוּל׃ ו
וּלְשָׁאוּל פִּלֶגֶשׁ וּשְׁמָהּ רִצְפָּה בַת אַיָּה וַיֹּאמֶר אֶל אַבְנֵר מַדּוּעַ בָּאתָה אֶל פִּלֶגֶשׁ אָבִי׃ וַיִּחַר לְאַבְנֵר מְאֹד עַל דִּבְרֵי אִישׁ בֹּשֶׁת וַיֹּאמֶר הֲרֹאשׁ כֶּלֶב אָנֹכִי אֲשֶׁר לִיהוּדָה הַיּוֹם אֶעֱשֶׂה חֶסֶד עִם בֵּית שָׁאוּל אָבִיךָ אֶל אֶחָיו וְאֶל מֵרֵעֵהוּ וְלֹא הִמְצִיתִךָ בְּיַד דָּוִד וַתִּפְקֹד עָלַי עֲוֺן הָאִשָּׁה הַיּוֹם׃

וַהֲוָה כַּד הֲוַת קְרָבָא בֵּין בֵּית שָׁאוּל וּבֵין בֵּית דָּוִד וְאַבְנֵר הֲוָה מִתַּקַּף מִבֵּית שָׁאוּל׃ ו
וּלְשָׁאוּל לְחֵינְתָא וּשְׁמַהּ ר
רִצְפָּה בַּת אַיָּה וַאֲמַר לְאַבְנֵר מָה דֵין עַלְתָּא לְוַת לְחֵינְתָא דְּאַבָּא׃ וּתְקֵיף לְאַבְנֵר לַחֲדָא עַל פִּתְגָּמֵי אִישׁ בֹּשֶׁת וַאֲמַר הֲלָא רֵישָׁא דְּכַלְבָּא אֲנָא מִכְּעַן הֲוֵיתִי הָרוֹט לְשָׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה יוֹמָא דֵין אַעְבֵּיד טֵיבוּ עִם בֵּית שָׁאוּל אֲבוּךְ עִם אֲחוּהִי וְעִם רַחֲמוֹהִי וְלָא מְסַרְתִּיךְ בִּידָא דְדָוִד וּמִכְּעַן אִתְמְסַעַר עֲלַי חוֹב אִתְּתָא יוֹמָא דֵין׃

רד"ק

ויאמר אל אבנר ויאמר איש בשת אל אבנר ואעפ"י שלא זכרו למעלה בפסוק הזה זכר בית שאול והוא איש בשת כי הוא בית שאול׃ אל פלגש אבי · חשדו בפלגש אביו · ואם היה הדבר אמת היה לו להתפשו בכך לגנות אביו · ועוד כי האסורה היתה לכל אדם לפי שהיתה פלגש המלך ואין משתמשין באלמנתו של מלך · ואעפ"י שלא היתה אשתו אלא פלגשו כיון שהיתה מיוחדת לו הרי היא כחשבת אלמנתו ועוד כיון ששמשתו הרי אמרו אין משתמשין בשרביטו של מלך וזהו שאמר ותפקד עלי עון האשה כי האסורה היתה להדיוט" ויחר וגו' · הראש כלב אנכי מלשון · ופירושו אלו הייתי ראש כלבים כלומר אפי' לא הייתי ממונה

אלא על כלבים שהייתי נקרא ראש כלב ועשה אתה לשני יהודה שומך אם היה לי שום מינוי על נקים לא היה לך לבזותי כלבך היום יש לי דין לעשות חסד עם בית שאול לא כזיתם וקלא חסד גדול עשיתי עד היום עם בית אביך שהיתה ויקתי בביתו להעמידו במלכותו ולא המציתך ביד דוד ואתה פוקד עלי עון האשה ויתכן קלא ריאה דכלבא אלא מכען קויתי נגד קריות לסחרה דבית יהודה ולא המציתיך נא על דרך כעל הקא הטע שהוא מכען קאלף ופירושו כמו ואת העלה המציאו אלגי עמן הזמנה ומסירה׃ כה יעשה׳ כאשר נשבע יי׳ לדוד דברו הוא שנשבע׳ וכן אמר נשבעתי לדוד עבדי׳ אחז לפי שאמר שמואל פעמי׳ לשאול בשם האל בגלגל ובדבר עמלק נקם יי׳ לו איש כלבבו ונתנה לרעך׳ ואמרו הן הן שבועה לאו לאו שבועה׳ תחתיו לאמר למי ארץ׳ כשהר שלח לו׳ למי תלוית הארץ אלא לך כאשר אמר לך הא׳ כרתה בריתך אתי׳ ואני אסבב לך כל ישראל׳ ויתב׳ מאתריה למימר מקיימנא במאן דעבד ארעא למימר׳

כה יעשה אלהים לאבנר וכה יוסיף לו כי כאשר נשבע יהוה לדוד כי כן אעשה לו׃ להעביר הממלכה מבית שאול ולהקים את כסא דוד על ישראל ועל יהודה מדן ועד באר שבע׃ ולא יכול עוד להשיב את אבנר דבר מיראתו אתו׃ וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתו לאמר למי ארץ לאמר כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב אליך את כל ישראל׃ ויאמר טוב אני אכרת אתך ברית אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר לא תראה את פני כי אם לפני הביאך את מיכל בת שאול בבאך לראות את פני׃

כדין יעביד יי לאבנר וכדין יוסיף ליה ארי כמא דקיים יי לדוד ארי כדין אעביד ליה׃ לאעברא מלכותא מבית שאול ולאקמא ית כורסי דוד על ישראל ועל דבית יהודה מדן ועד באר שבע׃ ולא יכיל עוד לאתבא ית אבנר פתגמא מדדחיל מניה׃ ושלח אבנר אזגדין לות דוד מאתריה למימר מקיימנא במאן דעבד ארעא למימר גזר קימך עמי והא ידי עמך לאסחרא לותך ית כל ישראל׃ ואמר טב אנא אגזר עמך קים ברם פתגמא חד אנא שאיל מנך למימר לא תחזי ית אפי אלהין קדם מיתנך ית מיכל בת שאול במיתך לאתחזאה קדמי׃

ויש דרש שכתב בפיהם לדוד׳ מן אבנר לדוד הקדים שמו לשם דוד וזהו אל דוד תחתיו לפי כבוד אבנר׳ כי אם לפני הביאך׳ כי אם לפני כל דבר יהיה הביאך את מיכל׃

והנה שכנה הש' אשר לו נתתיו על עלות שאלה קטנה כן אמר ובן איש בשת והשתדל מפני זה אמר המלך דוד על כל ישראל כי מיד היתה לו המלוכה וראוי שלא יעלים ממנו שלא נשואת מיכל עם פלטי בן ליש שהם היה הדבר כן היתה אסורה לדוד ואולם מה שזכר הכתוב מבטן מיכל הם כמו מדרגותיה ומיכל גדלה את אותם ולזה אמר שילדה אותם לעדריאל המחולתי שהיה בעלה של מרב׃

רד״ק

ויִשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים אֶל־אִישׁ־בֹּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל לֵאמֹר תְּנָה אֶת־אִשְׁתִּי אֶת־מִיכַל אֲשֶׁר אֵרַשְׂתִּי לִי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים׃ וַיִּשְׁלַח אִישׁ בֹּשֶׁת וַיִּקָּחֶהָ מֵעִם אִישׁ מֵעִם פַּלְטִיאֵל בֶּן־לָוִשׁ׃ וַיֵּלֶךְ אִתָּהּ אִישָׁהּ הָלוֹךְ וּבָכֹה אַחֲרֶיהָ עַד־בַּחֻרִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְנֵר לֵךְ שׁוּב וַיָּשֹׁב׃

ושלח דוד אזגדין לות איש בשת בר שאול למימר הב ית אתתי ית מיכל דארסית לי במאה עורלת פלשתאי׃ ושלח איש בשת ודברה מלות בעלה מלות פלטיאל בר ליש׃ ואזל עמה בעלה אזיל ובכי בתרהא עד עלמת ואמר ליה אבנר איזיל תוב ותב׃

וישלח דוד מן מלאכים אעפ״י שלא אמר שלא נכ״ל לאיש בשת לכבודו שלא רצה לקחתה כלא רשותו׳ אשר ארשתי לי׳ זה מסייע פי׳ רבותי׳ ז״ל שכתבנו למעלה בטעם זה׳ כלומר אשתי היא וארשתיה לי במאה ערלות פלשתים כלומר בכסף היה דעתו לא כשאר שנתנם לו שאול שהיה מוהר אבל לפי היא אשתו בלימוד ולפי הפשט אמר אשר ארשתי לי׳ רוצה לומר בהסכם שאול עמי כשעברה לפי יש עלך להחזירה לי ובאמרו במאה ערלות והוא נתן מאתים אמר מאה כי מאה היה התנאי שביניהם׃ וישלח איש בשת ויקחה מעם איש מעם אישה׃ וכן ת״י מלות בעלה ואחר כן פי׳ מי היה בעלה פלטיאל בן ליש והוא פלטי בן ליש הנזכר למעלה ובדרש לפי קראו עתה פלטיאל שפלטו אל מעבירה שלא בא על מיכל כמו שכתבנו למעלה ומה שאמר הלוך ובכה אחריה על מעה שהלכה מידו שהיה כונס את יצרו׃

וילך אתה אישה הלוך ובכה אחריה עד בחורים שכתבו בבחורים שלא טענו טעם אותו שעלה וכל זה הוא רחוק מדרך הפשט׃ ובחורים הוא שם מקום בארץ בנימין כמו שאמר שמעי בן גרא בן הימיני מבחורים ות״י עלמת ועלמת ובחורים ענין אחד וכן בנכר זרה המקום בספר יהושע עלמון ובספר דה״י עלמת ואיפשר שנקרא כן על שם אדם שנקרא עלמת בן יעדה משבט בנימין ולא היתה הטער הזאת׳ וכבר כתבנו למעלה כי מיכל ופלטי שוגגים היו׃

רדק ועתה עשו וגו' ביד דוד עבדי הושיע' מקור במקום הושיע כלומ' אמרתי להושיע את ישראל
בידו' וכן ואתפש הופיח מיתעבה כאלו אמ' אופיח וכן ת' כמו אושיע אפרוק" **וידבר**
גם אבנר באזני בנימין כמו הפוך וידבר אבנר גם באזני בנימין ור"ל פי'
שאמ' ודבר אבנר היה עם זקני ישראל אמ' גם באזני שבט בנימין דבר ואעפ' שהבט בנימין היו קרובים לבית
שאול"

ודבר־אבנר היה עם־זקני ישראל לאמר
גם־תמול גם־שלשום הייתם מבקשים
את־דוד למלך עליכם׃ ועתה עשו כי
יהוה אמר אל־דוד לאמר ביד דוד ע
עבדי הושיע את־עמי ישראל מיד מ
פלשתים ומיד כל־איביהם׃ וידבר גם־
אבנר באזני בנימין וילך גם־אבנר לדבר
באזני דוד בחברון את כל־אשר־טוב
בעיני ישראל ובעיני כל־בית בנימן׃ ויבא
אבנר אל־דוד חברון ואתו עשרים
אנשים ויעש דוד לאבנר ולאנשים א
אשר־אתו משתה׃ ויאמר אבנר אל־
דוד אקומה ואלכה ואקבצה אל־אדני
המלך את־כל־ישראל ויכרתו אתך
ברית ומלכת בכל אשר־תאוה נפשך
וישלח דוד
את־אבנר
וילך בשלום׃

ופתגם אבנר הוה עם סבי ישראל
למימר אף תמלי אף הקמוהי הויתון
בען ית דוד למהוי מלכא עליכון׃
וכען עבידו ארי יי אמר לדוד
למימר ביד דוד עבדי אפרוק ית
עמי ישראל מידא דפלשתאי ומידא
כל בעלי דבביהון׃ ומליל אף אבנר
קדם דבית בנימין ואזל אף אבנר
למללא קדם דוד בחברון ית כל
דתקין בעיני ישראל ובעיני כל דבית
בנימין׃ ואתא אבנר לות דוד לחברון
ועמיה עשרין גברין ועבד דוד
לאבנר ולגבריא דעמיה משתיא׃
ואמר אבנר לדוד איקום ואיזיל
ואיכנוש לות רבוני מלכא ית כל
ישראל ויגזרון עמך קיים ותמלוך
בכל דרעוא
נפשך ושלח
דוד ית אבנר
ואזל בשלם׃

רד״ק מהגדוד׳ ולא ספר מאי זה גדוד ומאיזו הביאו השלל ואפשר שהיה מארץ פלשתים כי היה אומ׳
יצאו גדוד פלשתים בארץ ישראל לשלול או נלחמו ויואב עם עבדי דוד יצאו אליהם ועתה הב׳
מהגדוד השלל והביאו אשר הב׳ ידעת את מבואך ואת מוצאך׳ כן כתוב וקרי מוצאך׳ הכתוב
כמשפטו׳ בדרך נחי הפא והקרי הוא לשון המלת והוא מנהג הלשון במקומות לשים אות השרש מפעל
הזמן כמו הורו והוא וכן ישימו׳ ובמוצאך הקרי בספר שני הפעל לפה הפעל הוא נח כן מנהג הלשון
כמו הם ישוב

והנה עבדי דוד ויואב בא מ מהגדוד ושלל רב עמם הביאו ואבנר איננו עם דוד בחברון כי שלחו וילך בשלום׃ ויואב וכל הצבא אשר אתו באו ויגדו ל ליואב לאמר בא אבנר בן נר אל המלך וישלחהו וילך בשלום׃ ויבא יואב אל המלך ויאמר מה עשיתה הנה בא אבנר אליך למה זה שלחתו וילך הלוך׃ ידעת את אבנר בן נר כי לפתתך בא ולדעת את מוצאך ואת מבואך ולדעת את כל אשר אתה עשה׃ ויצא יואב מעם דוד וישלח מ מלאכים אחרי אבנר וישבו אתו מבור הסרה ודוד לא ידע׃	והא עבדי דוד ויואב אתו מ ממשריתא ועדאה סגיאה עמהון איתיאו ואבנר ליתוהי עם דוד בחברון ארי שלחיה ואזל בשלם׃ ויואב וכל חילא דעמיה אתו וחויאו לדוד ל למימר אתא אבנר בר נר לות מלכא ושלחיה ואזל בשלם׃ ואתא יואב לות מלכא ואמר מה עבדת הא אתא אבנר לותך למא דנן שלחתיה ואזל מיזל׃ ידעת ית אבנר בר נר ארי לאטעיותך אתא ולמדע ית מפקך וית מיעלך ולמדע ית כל דאת עביד׃ ונפק יואב מלות דוד ושלח אזגדין בתר אבנר ואתיבו יתיה מגובא דסירתא ודוד לא ידע׃	ישיבנו׳ ריוש יה יקיריהו׳ ויצא יואב ונו׳ מבור הסירה׳ נראה ס׳ סירסקוהם היה מקום הסבר הבור׳ ונראה שקרא כן ודע זל דרשו בו סר וסירה גרמו לו למבנר שיהרג שלא הקפיד ב דברי דוד אל שאול אלא היה אומר בדברי הכל נבפזרה ב המים אשר לקח מראשותיו אמ אמר לו אחד מן מהנערים בכנף בגד ומצאה שם לוד ושכר הוא אומר שלקחה מראשותך׳ ובדברי כנף המעיל אמר בסירים נאחזו כנף מן מעיליך ונקרעו לכן הרגשת בם ומצאו דוד״

רד"ק אל תוך השער. שער אשר חברון ורבותי' ז"ל דרשו מ כמו השער של הזקנים כלו' אמר לו לבוא לפני סנהדרין להשפט עמו בדם עשהאל. כן אמר לו והטהו במלה הדברים שהיה מדבר עמו בשלי ובשגגה שהיה משגה אותו ולא הבין אבנר והכהו יואב. לדבר אתו בשלי. בשלום. מן ישלו אוהביך. או פירושו בפתאום. וכן תרג' אונקלוס בפתע פתאום

התכה שלו ויש בו דרש כנגד אלו בערמה ושאלו נדמית כמה היא שאנר ה' א והוא היה שוחה ומראה לו ט שיטה החלון ואז הכהו וזהו בשלי לשון שר כעלך וזהו שאמ' ובכלו אשר ברגלו' החומש' כמו אל החומש ורבים כמוהו' וימת בדם עשהא' אמרו רבותינו ז"ל שהכהו בכסי' עשה אל ועדין בדין סנהדרין אמר לו

וַיָּשָׁב אַבְנֵר חֶבְרוֹן וַיַּטֵּהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי וַיַּכֵּהוּ שָׁם הַחֹמֶשׁ וַיָּמָת בְּדַם עֲשָׂה־אֵל אָחִיו׃ וַיִּשְׁמַע דָּוִד מֵאַחֲרֵי כֵן וַיֹּאמֶר נָקִי אָנֹכִי וּמַמְלַכְתִּי מֵעִם יְהוָה עַד עוֹלָם מִדְּמֵי אַבְנֵר בֶּן נֵר׃ יָחֻלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאֶל כָּל בֵּית אָבִיו וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וַחֲסַר לָחֶם׃

וְתָב אַבְנֵר לְחֶבְרוֹן וְאַפְנְיֵהּ יוֹאָב לְגוֹ תַרְעָא לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ בְּשִׁלְיָא וּמְחָהִי תַמָּן בִּסְטַר יַרְכֵּיהּ וּמִית בִּדְם עֲשָׂהאֵל אֲחוּהִי׃ וּשְׁמַע דָּוִד מִבָּתַר כֵּן וַאֲמַר זַכָּאָה אֲנָא וּמַלְכוּתִי מִן קֳדָם יְיָ עַד עָלְמָא מִדְּמָא דְאַבְנֵר בַּר נֵר׃ יְחוּלוּן עַל רֵישָׁא דְיוֹאָב וְעַל כָּל בֵּית אֲבוּהִי וְלָא יִפְסוֹק מִבֵּית יוֹאָב דָּאִיב וּסְגִיר וּמַתְקִיף בְּפִלְכָּא וּמִתְקְטִיל בְּחַרְבָּא וַחֲסִיר מְזוֹן׃

רלב"ג והנה הטית יואב את אבנר במרמה כי הביאו תוך השער לדבר אתו בשלוה ובנחת והכהו אל החומש להנקם ממיתת עשה אל אחיו. והנה היה רע מאד בעיני דוד מה שעשה יואב ולזה קלל בזאת הקללה הנפלאה והוא שלא יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך מכל חולי קרבים ויחלשת הגוף כי אלו החליים הם כמות כי אין פשלותיהם [illegible] תשוברת האמצעות מאמרו והכהו אשר התבאר בפשיטות דבר המאורע ולזה המשיל המצורע

למה הרגת עשה אל? אמר לו עשה אל רודף היה. אמר לו היה לך להציל את עצמך באחד מאבריו. אמר לו לא יכולתי לכוין. אמר לו בדופן לו אמר לו בדופן הכית כוונת לו. באחד מאבריו לא יכולת לכוין לו. יהלו על ראש יואב דמי אבנר יפלו ויחולו על ראש יואב. וכן על ראש רשעים יחול

למות באמרו אל לא תהי כמות וכן חסר לחם הוא חסר כמות כי אין לו שיהיה הוא עצמו

ראש יואב׳ ואל כל בית אביו׳ אם יואב חטא מה חטאו בית אביו לא אמר אלא על העתידים׳ אותו והבאים מהם
אחריו כמו שכת׳ במערך מזוב ומצורע ומספחתו׳ ותרג׳ אונקלוס ובסגירותי׳ ומחזיק בפלך׳ מחזיק במשענת
מחמת חולי הרגלים ואמרו רבותי׳ ז״ל כל הקללות שקלל דוד נתקיימו בזרעו של דוד לפי שלא כדין קלל׳ אחד
שבזרעו היה לגוי עליו לקרבנו וכן עשה והיכן נתקיימו׳ זב ומצורע מעזיהו׳ מחזיק בפלך׳ מאסא
נופל בחרב מיאשיהו׳ חסר לחם מיהויכין ועוד אמרו רבותי׳ ז״ל למה קלל כאלה הקללות ולמה קלל׳ בית אחריו
שאמר מבית יואב לפי שאמרו במסכת דבריה אדם זכאי זוכה לבניו ובני בניו׳ כלומר שיוסיף הקללה׳ לבסוף
נאמר חמשה דברים בזכות אבותיהם ואלו הן הראשה נוי בכח בעשר בחכמה בימים נוי שנ׳ והדרך על
במקס׳ בכח שנאמ׳ גבור בארץ יהיה זרעו׳ בעשר שנא׳ ולא ראיתי צדיק נעזב וגו׳ בחכמה שנאמר
ולמדתם אותם את בניכם׳ בימים׳ למען ירבו ימיכם וימי בניכם׳ וכנגדן מוסיף בהפך אלו לרעה היה
בעון אבותיהם הרשעים והם אלו ראיה מדוד שקלל את יואב בשביל שנתברר לו שעון מהם כנגד מדה׳
זב כנגד הכח זה גבור וזה תשש כחו׳ מצורע כנגד הנוי שנ׳ ושפח ה׳ קדקד בנות ציון וגו׳ כי תחת יופי זרה
לדור וזה בעשר׳ ומחזיק בפלך כנגד החכ׳ כי פירושו מחזיק בפלך שפה׳ ונופל בחרב כנגד הימים׳ זה
מאריך ימים וזה קצר ימים׳ וחסר לחם כנגד העשר׳ ודוד נתברר לו כי זרעו של יואב יהיו רשעים וקלל הדור
הרשעים הבאים מזרעו כאלה הקללות׳

ויואב ואבישי אחיו הרגו לאבנר על אשר המית את עשהאל אחיהם בגבעון במלחמה׃ ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם אשר אתו קרעו בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני אבנר והמלך דוד הלך אחרי המטה׃

ויואב ואבישי אחוהי קטלו לאבנר על דקטל ית עשהאל אחוהון בגבעון בקרבא׃ ואמר דוד ליואב ולכל עמא דעמיה בזעו לבושיכון ואסרו שקין וספדו קדם אבנר ומלכא דוד אזיל בתר ערסא׃

רד״ק

ויואב ואבישי׳ אבישי היה עמו כשהרגו ונחשב עמו׳ וכאלו הרגו גם הוא׳ הרגו לאבנר׳ כמו את אבנר וכן לכל כלו תעשה משפט במלחמה כלו׳ הוא הרגו עשהאל במלחמה והם הרגו לאבנר בשלום׳ וזש״ה דוד וישם דמי מלחמה בשלום׳ ויאמר דוד׳ לא אמר ליואב אמר לו שיקרע עליו ויתאבל עליו כי שלא כדין הרגו׳ הולך אחרי המטה׳ כשהיו מוליכין אותו לקברו׳ ואעפ״י שאמרו כי המלך אינו יוצא אחר המטה׳ ואפי׳ מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו עשה כן דוד לשום זה ולהראות לבני ישראל שלא יחשדוהו כי בעצתו נהרג כמו שאומ׳ בסוף הענין וידעו כל העם וכל ישראל ביום ההוא כי לא היתה מאת המלך להמית את אבנר׳

רד״ק אל קבר׳ כמו על קבר׳ כמו אל הקברים לא יאכל׳ וכן ויקונן המלך אל אבנר כמו על אבנר׳ ויקונן המלך וגו׳ הכמות נבל ימות אבנר׳ נבל כמו רשע׳ או פירושו כאדם שפל ושפל ימות אבנר שהיה נשר גדול אינו לא היה ידו אל מכהו׳ ידיך לא א אסורות׳ ידיך לא הוסתה אותך נפסכן ורגליך גם כן לא בנחשתים הוגשו אינך לא בריקה עשיתו׳ כנפול נבל כן נפלת לפני בני עולה וחטאת אלו וכבר נבל אלו כנפול וזה רבה ענינו וכן אומר נבל למעלה שירך על המתן וכן מן ענינו הלשון במרמה עקימות׳ ויבא כל העם להברות את דוד׳ רבותי ז״ל אמרו כת׳ להברות בכף וקריין להברות בה״א בתחלה להברותו ולבסוף להברותו וכן כת״ר מנחם בן סרוק יהברותו להברות וכן כת״ר יהודה חיוג וכן כת׳ הא׳ ז״ל ואנחנו לא מצאנוהו כן בשום ספר בשלם מדוייק אשר ראינו וכן כת״ר יונה כי לא ראה אותו כת׳ להברות לא בספרים ולא במסורת׳ ופי׳ להברות להאכיל׳ אחר שלא מצאנוהו ולא רצה כי הבריה היא הראשונה שאוכלין אחר הקבורה׳

רלב״ג והנה בכה דוד בכי גדול וקונן אל אבנר ולא טעם לחם כל היום לב׳ סבות הא׳ לפי שהיה קשה בעיניו מאד הריגת אבנר שהיה שר וגדול בישראל עם היותו בברית עמו והשנית שהתנדב שיסבו כל ישראל כי לא היתה מאת המלך להמית את אבנר כי היה זה מעמת שיראהם מאד שהמלך עשהו ר״ל בראותם כי המית שר וגדול כמוהו׳

וַיִּקְבְּרוּ אֶת אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן וַיִּשָּׂא הַמֶּלֶךְ אֶת קוֹלוֹ וַיֵּבְךְּ אֶל קֶבֶר אַבְנֵר וַיִּבְכּוּ כָּל הָעָם׃ וַיְקֹנֵן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר וַיֹּאמַר הַכְמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר׃ יָדֶךָ לֹא אֲסֻרוֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא לִנְחֻשְׁתַּיִם הֻגַּשׁוּ כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ וַיֹּסִפוּ כָל הָעָם לִבְכּוֹת עָלָיו׃ וַיָּבֹא כָל הָעָם לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד לֶחֶם בְּעוֹד הַיּוֹם וַיִּשָּׁבַע דָּוִד לֵאמֹר כֹּה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יֹסִיף כִּי אִם לִפְנֵי בוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אֶטְעַם לֶחֶם אוֹ כָל מְאוּמָה׃

וּקְבַרוּ יַת אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן וַאֲרֵים מַלְכָּא יַת קָלֵיהּ וּבְכָא עַל קִבְרָא דְאַבְנֵר וּבְכוֹ כָּל עַמָּא׃ וְאַלְיָא מַלְכָּא עַל אַבְנֵר וַאֲמַר הַכְמוֹת רַשִׁיעִין יְמוּת אַבְנֵר׃ יְדָךְ לָא אֲסִירָן וְרַגְלָךְ לָא לְזִיקִין דִּנְחָשׁ אִתְקְרָבָא כְּמִיפַּל קֳדָם גֻּבְרִין רַשִׁיעִין נְפַלְתְּ וְאוֹסִיפוּ כָּל עַמָּא לְמִבְכֵּי עֲלוֹהִי׃ וַאֲתָא כָּל עַמָּא לְאוֹכָלָא יַת דָּוִד לַחְמָא עַד דְּיוֹמָא קַיָּים וְקַיֵּים דָּוִד לְמֵימַר כְּדֵין יַעְבֵּיד לִי יְיָ וּכְדֵין יוֹסֵיף אֱלָהֵין קֳדָם מֵיעַל שִׁמְשָׁא אֶטְעוֹם לַחְמָא אוֹ כָל מִדַּעַם׃

רד"ק ואנכי היום רך ומשוח מלך׳ רך כמו רכה כלו׳ היום נמשחתי למלך כי היום היה התחלת מלכותי
על ישראל על ידי אבנר׳ והאנשים האלה בני צרויה שהם קשים ממני בלבלו לי מלכותי׳ וזכר
צרויה שהיא אמם ולא זכר אביהם כלו׳ בני אחותי הם והיה להם לחוס עלי ולא עשו ובשאר
מקומות שזכר אמם ואמ׳ יואב בן צרויה אבישי בן צרויה לפי שהיו יותר נכבדים בזכר אמם לכבוד דוד׳
ויונתן תרגם רך ומשוח מלך׳ הדיוט ומרבא למלכא כלו׳ עד היום לא הייתי חושב עצמי למלך אלא הדיוט
וכאלו היום
נמשחתי
למלך׳
ורבותינו ז״ל
פירשו רך
לשון מלוכה
כאומרם לא
רכא ולא בר
רכא אר״י
ואמרו מנא
תימרא דהא
רכא לישנא
דמלכותא
הוא דכתיב
רך ומשוח
מלך׳

ושני
אנשים
שרי גדודים
היו בן שאול׳
כמו לבן ש׳
שאול׳

ל וְכָל עַמָּא אִשְׁתְּמוֹדְעוּ וּשְׁפַר
בְּעֵינֵיהוֹן כְּכֹל דַּעֲבַד מַלְכָּא
בְּעֵינֵי כָּל עַמָּא טָב׃ וִידַעוּ כָּל
עַמָּא וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא הַהוּא
אֲרֵי לָא הֲוָת בְּעֵיצַת מַלְכָּא
לְמִקְטַל יָת אַבְנֵר בַּר נֵר׃ וַאֲמַר
מַלְכָּא לְעַבְדוֹהִי הֲלָא תִּדְעוּן
אֲרֵי רַב וְשַׁלִּיט נְפַל יוֹמָא הָדֵין
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנָא יוֹמָא דֵין הֶדְיוֹט
וּמְרַבָּא לְמַלְכוּ וְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין
בְּנֵי צְרוּיָה קַשַׁן מִנִּי יְשַׁלֵּים יְיָ
לְעָבְדֵי בִישְׁתָא כְּבִישְׁתְהוֹן׃ וּשְׁמַע בַּר
שָׁאוּל אֲרֵי מִית אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן
וְאִתְרַשְׁלָא יְדוֹהִי וְכָל יִשְׂרָאֵל
אִתְבְּהִילוּ׃ וְתַרְתֵּין גֻּבְרִין רַבְּנֵי
רֵישֵׁי תַּרְתֵּין מַשִּׁירְיָן הֲווֹ עִם בַּר
שָׁאוּל שׁוּם חַד בַּעֲנָה וְשׁוּם
תִּנְיָנָא רֵכָב בְּנֵי רִמּוֹן דְּמִבְּאֵרוֹת
מִבְּנֵי בִנְיָמִן אֲרֵי אַף בְּאֵרוֹת
מִתְחַשְׁבָא עַל
דְּבֵית בִּנְיָמִן׃

וְכָל־הָעָם הִכִּירוּ וַיִּיטַב בְּעֵינֵיהֶם
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ בְּעֵינֵי כָּל־
הָעָם טוֹב׃ וַיֵּדְעוּ כָל־הָעָם וְכָל־
יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא הָיְתָה
מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת־אַבְנֵר בֶּן־נֵר׃
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־עֲבָדָיו הֲלוֹא
תֵדְעוּ כִּי־שַׂר וְגָדוֹל נָפַל הַיּוֹם הַזֶּה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ
מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה
קָשִׁים מִמֶּנִּי יְשַׁלֵּם יְהוָה לְעֹשֵׂה
הָרָעָה כְּרָעָתוֹ׃

וַיִּשְׁמַע בֶּן־שָׁאוּל כִּי מֵת ד
אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן וַיִּרְפּוּ יָדָיו וְכָל־
יִשְׂרָאֵל נִבְהָלוּ׃ וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שָׂרֵי־
גְדוּדִים הָיוּ בֶן־שָׁאוּל שֵׁם הָאֶחָד
בַּעֲנָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי רֵכָב בְּנֵי רִמּוֹן
ב הַבְּאֵרֹתִי מִבְּנֵי בִנְיָמִן כִּי גַּם־
בְּאֵרוֹת תֵּחָשֵׁב עַל־בִּנְיָמִן׃

או עם בן שאול בהדבקם· או שרי גדוד שיגיד ממקום שהם באו אמ' שרי בן שאול ומנחם פי' היו כמו שכתב
כמו בהייתו ובחלותו רבים ועוד אמר המיתו אותו וספר הטעם הזה הכה להודיע כי אלה שהרגו   בן שאול בבר היו
עמו ושריו היו לפיכך לא נשמרו מהם כמ הבית בבואם יעד הבית ונחדר משכבו ולא הרגישו בהם   כמ
הבית בבואם ובבואתם עם ראש בן שאול לפי שהיו שריו מקדם חשבו כי לדבר עמו בחדר משכבו הכנסו'
ומה שאמ' ויברחו הבארותים ולא ספר על מה ברחו אולי היה להם דבר מריבה עם שאול ועם בנו ועברה
שם אלא אולי בשלימו עמו טרם בואם ובאו לביתו ולא נשמרו מהם·   ויהיה פתרוש לוקחי חטים   לוק
הפתרוש שבאו עם לוקחי חטים לדבר עם שאול ולפי שאמ' מנחם היו המיתו יהיה פי' הטעם כן כי   עמן שם
השרים הרגו בן שאול ולא אמר זה על איש בשת אלא על בן אחר שהיה לשאול והרגו אותו   או בחיי שאול או
אחר מותו· לפיכך בלו בתימה והיו שם גרים עד היום הזה שבאו להרג איש בשת למצוא חן בעיני דוד   ולשוב
למלכם במרוה ושבאו לביתו איש בשת התחכמו ועשו עצמם כלוקחי חטים· וכן ת"י כזבני חטים והכנסו ל
לביתו לחדר משכבו והרגוהו ובני הבית לא נשמרו מהם כי אמרו שידברו עמו לקנות חטים ממנו   ט"ע בני
בארות התחשב על בנימין· כמו אל בנימין· וכן והתפללו על יי' כמו אל יי'· על שפן הסופר· כמו אל שפן הסופר
ומה שאמר כי גם בארות וקונה בארות נחשבת בתוך ערי בנימין· אם כן מהו גם· אולי היתה על   הגבול
והיו חושבים במ אדם כי איננה לבנימין הודיענו גם היא התחשב אל בני בנימין וכל זה להודיענו משפחתם מ
בנימין שהיו שבט שאול יחד [illegible] לא מכלים ביתו ומשפחתו ומעלכתו· ומה שספר גם כן הנה עניין מפיבשת   בן
יהונתן להודיענו במות איש בשת לא נשאר לבית שאול יורש וראוי למלכות כי מפיבשת בן יהונתן כפלו כפשת
נכה רגלים ונשאול לא נשאר בן כי אם בני רצפה הפלגש·

ויברחו הבארתים גתימה ויהיו שם
גרים עד היום הזה׃
וליהונתן בן שאול בן נכה רגלים בן
חמש שנים היה בבוא שמעת שאול
ויהונתן מיזרעאל ותשאהו אמנתו
ותנס ויהי בחפזה לנוס ויפל ויפסח
ושמו מפיבשת׃

וערקו אינש בארות לגתים והוו תמן
דיירין עד יומא הדין׃
וליהונתן בר שאול ברא
לקי בתרתין ריגלוהי בר חמש שנין הוה
בר אתית בשורת שאול ויהונתן
מיזרעאל ונטלתיה תורביאנתיה ואפכת
והוה באתבעתותה למערק ונפל וחגר
ושמיה מפיבשת׃

רד"ק כחום היום בחם היום. משכב הצהרים. ת"י שינת
מלכיא כלומר כי מנהג המלכים לישן בצהרים.
ויבאו הבית. כרוצה כי אחר שהכוהו ויבאו הם חזרו לבית
להסיר את ראשו להביאו לדוד כדי שיראוהו לו כי הם
הרגוהו כי חשבו למצוא חן בעיניו בזה על כל.

רלב"ג והנה אחר זה קשרו שני
גדודים אשר לבן שאול
על איש בשת והרגוהו במטתו על משכבו
בהיותו שוכב משכב הצהרים ונכנסו עד
אנשים לוקחי חטים שבאו בתוך הבית ונשאו
את ראשו לדוד
למצא חן
בעיניו והודיע
נקם את נקמת
איש בשת מהם
וצוה להרגם
ולקצץ ידיהם
ידיהם ורגליהם
רגליהם ותלו
אותם על
הברכה
בחברון ויקבר
את ראש איש
בשת בקבר
אבנר בחברון.

וילכו בני רמון הבארתי רכב
ובענה ויבאו כחם היום אל בית
איש בשת והוא שכב את משכב
הצהרים. והנה באו עד תוך
הבית לקחי חטים ויכהו אל
החמש ורכב ובענה אחיו
נמלטו. ויבאו הבית והוא שכב
על מטתו בחדר משכבו ויכהו
וימתהו ויסרו את ראשו ויקחו
את ראשו וילכו דרך הערבה
כל הלילה. ויבאו את ראש איש
בשת אל דוד חברון ויאמרו אל
המלך הנה ראש איש בשת בן
שאול איבך אשר בקש את
נפשך ויתן יהוה לאדני המלך
נקמות היום הזה משאול ומזרעו.
ויען דוד את רכב ואת בענה
אחיו בני רמון הבארתי ויאמר
להם חי יהוה אשר פדה את
נפשי מכל צרה.

ואזלו בני רמון דמבארות
רכב ובענה ואתו כמיחם יומא
לבית איש בשת והוא שכיב ית
שינת מלכיא. ואינון אתו עד
גו ביתא כזבני חטין ומחוהי
בסטר ירכיה ורכב ובענה
אחוהי אישתזבו. ואתו לביתא
והא שכיב על ערסיה
באדרון בית משכביה ומחוהי
וקטלוהי ופסקו ית רישיה
ונסיבו ית רישיה ואזלו באורח
מישרא כל ליליא. ואיתיאו ית
ריש איש בשת לות דוד
לחברון ואמרו למלכא הא
ריש איש בשת בר שאול
בעיל דבבך דהוה בעי למקטלך
ועבד יי לרבוני מלכא
פורענותא יומא הדין משאול
ומזרעיה. ואתיב דוד ית רכב
וית בענה אחוהי בני רמון
דמבארות ואמר להון קיים
יי דפרק ית נפשי מכל עקא.

והנה אחר זה

רד״ק ואהרגהו׳ והוא לא הרגו׳ אלא כמו שצוה לאחד מהנערים להרגו כאלו הוא הרגו׳ ומה שאמ׳
ואוחזה בו׳ אפשר שדוד אחז בו והנער הכהו׳ אשר לתתי לו
בשורה׳ אשר חשב שאתן לו שכר בשורה׳ וכן ת״י דהוה מדמי
למיתן ליה מתנא בבסורתיה׳ ויתלו על הברכה כדי שיראום
כל העוברים וידעו כי
דוד שופט לכל נקם נקמת בית שאול ואעפ׳ שהיו אויביו׳ ויבאו כל שבטי ישראל מכל שבטי ישראל באו אלנו׳ ואעפ׳ משבט בנימין כי לא היה לבם שלם עם תקומת בית שאול וזהו היה אחר שמלך שבע שנים אחר שמת איש בשת׳ ואחר שמת היתה הממלכה נשלמה שלא הומלך דוד על כל ישראל
ה
עד סוף חמש שנים ושש חדשים כי איש בשת לא מלך אלא שתי שנים׳ הננו עצמך ובשרך אנחנו ואעפ׳ שאתה ממשפחות יהודה והם קרובים לך יותר ממנו אנחנו גם כן עצמך ובשרך כי כלנו בני ישראל אחים אנחנו׳

רלב״ג והנה אחר זה התקבצו כל שבטי ישראל אל דוד
בחברון ויכרתו להם המלך דוד בחברון כי
שם היתה במה לזבוח שם והיה שם כמו
שנזכר בדברי הימים׳

כִּי הַמַּגִּיד לִי לֵאמֹר הִנֵּה מֵת
שָׁאוּל וְהוּא הָיָה כִמְבַשֵּׂר
בְּעֵינָיו וָאֹחֲזָה בוֹ וָאֶהְרְגֵהוּ
בְּצִקְלָג אֲשֶׁר לְתִתִּי לוֹ בְּשֹׂרָה׃
וְאַף כִּי אֲנָשִׁים רְשָׁעִים הָרְגוּ
אֶת אִישׁ צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל
מִשְׁכָּבוֹ וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת
דָּמוֹ מִיֶּדְכֶם וּבִעַרְתִּי אֶתְכֶם מִן
הָאָרֶץ׃ וַיְצַו דָּוִד אֶת הַנְּעָרִים
וַיַּהַרְגוּם וַיְקַצְּצוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת
רַגְלֵיהֶם וַיִּתְלוּ עַל הַבְּרֵכָה
בְּחֶבְרוֹן וְאֵת רֹאשׁ אִישׁ בֹּשֶׁת
לָקָחוּ וַיִּקְבְּרוּ בְּקֶבֶר אַבְנֵר
ה
בְּחֶבְרוֹן׃ וַיָּבֹאוּ כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל דָּוִד חֶבְרוֹנָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר
הִנְנוּ עַצְמְךָ וּבְשָׂרְךָ אֲנָחְנוּ׃

אֲרֵי דְּחַוִּי לִי לְמֵימַר הָא מִית
שָׁאוּל וְהוּא הֲוָה כִּמְבַסַּר
בְּעֵינֵי נַפְשֵׁיהּ וַאֲחָדִית בֵּיהּ
וְקַטְלְתֵיהּ בְּצִקְלַג דַּהֲוָה
מְדַמֵּי לְמִיתַּן לֵיהּ מַתְּנָא
בִּבְסוֹרְתֵיהּ׃ וְאַף אֲרֵי גֻּבְרִין
רְשִׁיעִין קְטַלוּ יָת גְּבַר זַכַּי
בְּבֵיתֵיהּ עַל מִשְׁכְּבֵיהּ וּכְעַן
הֲלָא אֶתְבַּע יָת דְּמֵיהּ מִיֶּדְכוֹן
וְאֶפְלֵי יָתְכוֹן מִן אַרְעָא׃
וּפַקֵּיד דָּוִד יָת עוּלֵימַיָּא
וְקַטְלִינוּן וְקַצִּיצוּ יָת יְדֵיהוֹן
וְיָת רַגְלֵיהוֹן וּצְלִיבוּ עַל
בְּרֵיכְתָא בְּחֶבְרוֹן וְיָת רֵישׁ
אִישׁ בֹּשֶׁת נְסִיבוּ וּקְבַרוּ
בְּקִיבְרָא דְּאַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן׃
וַאֲתוֹ כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת
דָּוִד לְחֶבְרוֹן וַאֲמַרוּ לְמֵימַר
הָא אֲנַחְנָא קָרִיבָךְ וּבִסְרָךְ
אֲנַחְנָא׃

רד"ק אתה הייתה מוציא' הה"א כתובה בסוף מלת היית והיו"ד נקראת עם מלת מוציא' וכן ידעת השחר מקומו' והמביא חסר אלף' בכתבו כן על דרש אחר' ויבאו כל זקני ישראל' ובדבר הימים
למעלה ויבאו כל שבטי ישראל אל דוד חברונה ויבאו ובדבר באו תחלה זקני ישראל אל דוד וכרת להם ברית שלא ירע
להם בעבור שהמליכו ידי איש בשת שתי שנים' ובעבור שאחרו להמליכו אחרי מות איש בשת חמש שנים' וכן
שכרת להם ברית שלא בעבור שבטי ישראל ובאו אל דוד וימשחוהו למלך ואעפ"י שהיה כבר נמשח תחלה ביד
שמואל ומשחוהו
אחר כן בית
יהודה משחוהו
גם עתה ישראל
כי עתה מלך על
כל ישראל ובדברי
הימים אומר
וימשחו את דוד
למלך על ישראל
כדבר יי' ביד
שמואל לפי שלא
נתקיים דבר
שמואל עד היום
הזה כי שמואל
משחו למלך על
כל ישראל כמו
שהיה שאול מלך
על כל ישראל
ומפסוק לא כלקח
דוד עם היבוסי יושב ציון עד שהיה מלך על כל ישראל ומיד שמשחו אותו ישראל הלך שם' לפני יי' כבר
פירשנו כי כל מקום שהתקבצו שם כל ישראל או רובם שם שכינה שורה' או פי' לפני יי' שאמרו יי' יהיה
עד בינינו בברית שאנו כורתים' בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים' ובכלל
לא מנה אלא ששה חדשים אלא ארבעים שנה לבד' וכן
בספר מלכים לא מנה אותם ששה חדשים

גם אתמול גם שלשום בהיות
שאול מלך עלינו אתה הייתה
מוציא והמבי את ישראל ויאמר
יהוה לך אתה תרעה את עמי
את ישראל ואתה תהיה לנגיד
על ישראל ויבאו כל זקני ישראל
אל המלך חברונה ויכרת להם
המלך דוד ברית בחברון לפני
יהוה וימשחו את דוד למלך על
ישראל בן שלשים שנה דוד
במלכו ארבעים שנה מלך
בחברון מלך על יהודה שבע
שנים וששה חדשים ובירושלם
מלך שלשים ושלש שנה על
כל ישראל ויהודה

אף מאיתמלי אף מדקמוהי
כד הוה שאול מלכא עלנא
את הויתא נפיק ועליל בריש
ישראל ואמר יי לך את
תפרנס ית עמי ית ישראל ואת
תהוי למלכא על ישראל
ואתו כל סבי ישראל לות
מלכא לחברון וגזר להון
מלכא דוד קיים בחברון קדם
יי ומשחו ית דוד למהוי
מלכא על ישראל בר תלתין
שנין דוד בר מלך וארבעין
שנין מלך בחברון מלך על
דבית יהודה שבע שנין ושיתא
ירחין ובירושלם מלך תלתין
ותלת שנין על כל
ישראל ויהודה

אמר. בפרט לפי שלא היה שנה שלימה לא מנה אותה. ובדרש אלו ששה חדשים יתרים מנה אותן ר' יצחק בשם ר' יונה החדשים היו מצורעים ושלא אלא שהכתובים תולין כנגד ירושלם ומונין אותם שלמים. אמר ר' יודן החשבון המרובה בולע את המועט. אמר ר' יודן כתוב כי ששה חדשים ישב שם יואב. אותם ששה חדשים לא עלו לו מן ה המנין דבר אחר אותן ששה חדשים שברח מפני אבשלום לא עלו לו מן המנין"

רד"ק

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלִַם אֶל הַיְבֻסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא תָבוֹא הֵנָּה כִּי אִם הֱסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים לֵאמֹר לֹא יָבוֹא דָוִד הֵנָּה׃

וַאֲזַל מַלְכָּא וְגֻבְרוֹהִי לִירוּשְׁלֶם לְוָת יְבוּסָאָה יָתֵיב אַרְעָא וַאֲמַר לְדָוִד לְמֵימַר לָא תֵיעוּל הַלְכָא אֱלָהֵין בְּאַעְדָיוּתָךְ חַטָּאַיָּא וְחַיָּבַיָּא דְאָמְרִין לָא יֵיעוּל דָוִד הַלְכָא׃

רלב"ג

וילך המלך ואנשיו. ובדברי הימים וילך דוד וישראל. כי כל ישראל היו אנשיו עתה וכיון שמלך על כל ישראל הלך אל ירושלם ללכוד מצודת ציון לפי שהיתה הגבולה אבל כי ציון ראש ממלכת ישראל ולא ילכוד אותה אלא מי שיהיה מלך על כל ישראל. ועד היום הזה לא נתקיימה המלכות בישראל כי שאול לא נתקיימה מלכותו" כי אם הסירך העורים והפסחים. הא" נוח ושבא והוא מקור. ת"י אלהין באעדיותך חטאיא וחייביא דאמרין לא יעול הלכא. ובדרש מצאנו אמרו אנשי יבוס לא כרתם כרות עמנו ברית שאין זרעך יורש עיר היבוס ואבן מוכרים לך את מערת המכפלה. ועשה כן ואנשי יבוס עשו צלמים נחושת והעמידום בראש החומה וכתבו עליהם ברית השבועה. וכשבאו ישראל לארץ לא יכלו להכנס שם מפני השבועה שנא' ואת היבוסי יושב ירושלם לא יכלו בני יהודה להורישם וכשהלך דוד להכנס שם לא הניחוהו שנא' ויאמרו יבוס לא תבוא הנה. אמרו לו אין אתה יכול עד שתסיר הצלמים האלו שכתוב עליהם ברית השבועה שנ' כי אם הסירך העורים והפסחים ואלו הן הצלמים שעינים להם ולא יראו רגלים להם ולא יהלכו•

וימשחו את דוד למלך על ישראל ואז כשהלך דוד מחברון לירושלם והנה היה היבוסי יושב ירושלם. ולא היה יכול דוד להוציאם משם בעבור שבועת אברהם לאבימלך שהיתה כתובה בצלמים אשר הם עורים ופסחים כי עינים להם ולא יראו רגלים להם ולא יהלכו. ואיפשר שהיו הצלמים ההם בצורת עור או פסח. העור לדורו על ברית יצחק שבסוף כהו עיניו מראות והפסח בעבור יעקב שהיה צולע על ירכו. ועשו זה לדורות שכבר נשתלש להם זה הברית עם האבות בכללם ז"ל וזאת הסבה אמר היבוסי לדוד לא תבוא הנה כי לא יוכל להסיר אלו הצלמים שבהם זכרון זה הברית"

רד"ק שנאוי נפש

דוד. כי שונא היה מ
מאשמועם מלעמוד
עוד שם על כן יאמרו
עור ופסח לא
יבוא אל הבית
אמר דוד למשרתיו
כל מי שיעלה
בראשונה ויכה
הצלמים יהיה
לראש ולשר
והיה לראש שנ'
ויעל יואב וגו'
ואחרי כן קנה
דוד את העיר
היבוסי לישראל
בכסף זהב
ככתוב לאחרות שקלי זהב שש מאות שיתן דוד
לארונה במקום. ועוד אמרו כי שני הצלמים
אלו היו בראש מגדל המצודה בצור והיה אחד
עור על שם יצחק ואחד פסח על שם יעקב
ובפיהם השבועה שנשבע אברהם לאבימלך
שנ' אם תשקור לי ולנינו ולנכדי לפי' לא כבשוהו
ישראל כשכבשו ירושלם כי עדיין היה בכל
אבימלך חי ובימי דוד כבר מת ונשלמה
השבועה. והחכם ר' אברהם ן' עזרא ז"ל פי'
כי אם הסירך כמו הסיר לך כלומר אם נסיר
למלך מהר אחר העורים והפסחים שבנו ימנעוך

רלב"ג וילכד דוד מהיבוסי את מצודת ציון היא עיר דוד. ויאמר דוד ביום
ההוא כל מי שיכה יבוסי ויגע בצנור והוא האמר זה שהפסון מאמין
הגוים וישחית עם השחתתו את הצנור העורים והפסחים ההם שנאוי דוד מגד ש
שימנעוהו מלבוא אל הבית יהיה לו גמול כך וכך ולא פי' על כן יאמרו על כן היו
אומרים יש שם עור ופסח הנה נאמרת זה ימנעו דוד מלבוא אל הבית. והנה אפשר
השחתתו בזה
האופן מאמרה ה
השרת הבריח א
אשר בריח האמה
ש הוא ישחית
הכמן אשר ש
הצנור ובהשחתתו
ישחית הצלמים אלו
ואיפשר שנאמר
בפי' זה העמן
שהוא אפשר
שהוא שם מקום
אחד אי אפשר שיכנסו בו אם לא יעברו לפני אלו הצלמים
והיו אלה הצלמים בחומה מתחבולה שימשו מקלעת של
ברזל רבה המשקל התנועה חזקה כדרך שלא יוכל אדם
לעבור שם כדי שלא יכו אותו הצלמים בלתם המקלעת
וכבר שמענו שכבר נעשו צלמים כאלו בקבה המקומות
והנה המגלות כמו זאת התחבולה אין בה מן הקושי למי ש
שיבין ברכות המשקולות ובתנועת מים וברוח ובכסף
חי ואין הנה מקום הקירה לבאר איך יתכן זה והנה
עשו אותם הצלמים בדמות עורים ופסחים לפי שמדרך
העורים והפסחים שיהיה להם מקל נשענים בו והנה
ידמה שאחד הכבור היו אלו הצלמים והיו מונחים המים
מפיהם והיה נכנס מהמים בהם מה שהיה בו דוסה

ואחד דוד ית חקרא דציון היא קרתא דדוד ויאמר דוד ביומא ההוא כל דיקטול יבוסאה וישרי למכבש ברבא וית חטאיא וית חיביא דרחיקת נפשא דדוד על כן יימרון חטיא וחיביא לא ייעלון לביתא

וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֵת מְצֻדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מַכֵּה יְבֻסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר וְאֶת הַפִּסְחִים וְאֶת הַעִוְרִים שְׂנֻאוּ נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עִוֵּר וּפִסֵּחַ לֹא יָבוֹא אֶל הַבָּיִת׃

שלא תבוא הנה עם המגדל היה חוץ מאחד ולא מרא אותך למלחמה׃ ויאמר דוד עתה מספר היאך לכדה שאמר כל מכה יבוסי ויגע בצנור ופי' במקום החוק זית ויסרי למכנס כרכם' ואת הפסחים ואת העורים כלומר ויכה גם את הפסחים ואת העורים' ומכה שוכר שימד במקום שמם' שנואי נפש דוד' לפי שבזוהו כד' הן

מהכשעה אלא המקלות ולזה היה צריך כל איש להשמר שלא יכנס שם ובהכות הא'ש בדרך שלא ישפכו המים למותם הבלמי יקל יותר להשיגם׃

שאמרו לו שהם ימשעוהו שלא ילכוד את המצודה ואמר כל מכה ולא אמר מה יעשה לו וכמוהו כל ה' הורג קין ובדברי הימים מפרש כל מכה יבוסי בראשונה יהיה לראש ולשר ויעל בראשונה יואב ויהי לראש ובמדרש כל מכה יבוסי ויגע בצנור כלומ' שהיה מכה יבוסי היה נוגע בצנור כלו' לא היו יכולין לכבשם אם לא היו מ מנגעין בצנור ונוא המקום הגבוה שבמגדל מה עשו הביאו אילן של ברוש וכפפו אותו והפך יואב ועלה לראש החומה והקשו להרגו והיה גבור חיל ולחם כנגדם ובאו גבורי ישראל לעזרתו ובמדרש אחר כשבכבו מרה עשה יואב הלך והביא ברוש אחד רענן והביא בכל החומה וכפף ראשו שהיה רך ואחז דוד בו והפך יואב בעל ראשו של דוד ועלה בברוש ודלג לחומה אמר דוד יהלמט כדיה אחד ויוסיפו שמן ראש אל ימאה ראשי מה עשה הקב"ה קצר את החומה עד שעלה דוד אחריו שנ' ובאלהי אדלג שור' על כן יאמרו כי מקום ואילך לא יבוא עור ופסח אל הבית היא מצודת ציון לבזיון אותם העורים והפסחים ובזכרון לדורות היאך לכדה דוד׃

רד"ק

וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמְּצֻדָה וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד וַיִּבֶן דָּוִד סָבִיב מִן הַמִּלּוֹא וָבָיְתָה׃ וַיֵּלֶךְ דָּוִד הָלוֹךְ וְגָדוֹל וַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת עִמּוֹ׃

וִיתֵיב דָּוִד בְּחַקְרָא וּקְרָא לַהּ קַרְתָּא דְדָוִד וּבְנָא דָוִד סְחוֹר סְחוֹר מִן מִלֵּיתָא וּלְגָיו׃ וַאֲזַל דָּוִד אָזֵיל וְסָגֵי וּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא צְבָאוֹת בְּסַעְדֵּיהּ׃

רלב"ג

מן המלוא וביתה' ולפנים' ומלוא הוא מקום שמילא ואותו המקום היה ראשונה לאסוף העם שם לפי נקרא מלוא כמו קראו מלוא ואמרו האספו ובואה ומילוא ולפנים נגד ובדברי הימים אומר עם יואב שלח ביה בנה שאר העיר' וילך דוד הלך ונדול שהולך' וי"י אלהי צבאות עמו' הספר הזה כי בעזרתו מקור' טעם היה מבנה כל היכולת בכל אשר יפנה כי י"י עמו שהוא אדון כל הצבאות מעלה וצבאות מטה׃

וישב דוד במצד' שלכד' ואחשוב שאפרו שנינם לחזק העיר הזאת ומלאו האפרק מן המים כמו שעשו האנשים היום לחזק העיירות שלא יכנסו בהם האנשים בקלות ולזה נקרא המקום ההוא מלוא' והנה בנה דוד סביב מהמלוא וביתה ר"ל סבבה חומה בפנים מן המלוא מוקפת ככל העטמים אשר בעיר ההוא׃

וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מַלְאָכִים
אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי עֵץ
וְחָרָשֵׁי אֶבֶן קִיר וַיִּבְנוּ בַיִת לְדָוִד׃
וַיֵּדַע דָּוִד כִּי הֱכִינוֹ יְהוָה לְמֶלֶךְ
עַל יִשְׂרָאֵל וְכִי נִשֵּׂא מַמְלַכְתּוֹ
בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃
וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים
וְנָשִׁים מִירוּשָׁלַם אַחֲרֵי בֹּאוֹ מ
מֵחֶבְרוֹן וַיִּוָּלְדוּ עוֹד לְדָוִד ב
בָּנִים וּבָנוֹת׃

ושלח חירם מלכא דצור
אזגדין לות דוד ואעי ארזין
ונגרין דאומנין למקץ אעין
ואדרכלין דאומנין בבנין ר
כותלא ובנו ביתא לדוד׃ וידע
דוד ארי אתקניה יי' למהוי
מלכא על ישראל וארי
מנטלא מלכותיה בדיל עמיה
ישראל׃ ונסיב
דוד עוד לחינן ונשין מירושלם
בתר דאתא מחברון ר
ואתילידו עוד לדוד בנין ובנן׃

רד"ק וחרשי אבן קיר. פי' לבנות קיר הבית: ו
ונגרין דאומנין למקץ אעין
ואדרכלין דאומנין בבנין כותלא:
וידע דוד וגו' פי' ד'
מכמן
פועל קל נע'
כנה' שמלכותו
סון שמלך על
פלא עכל זה ידע
כי מיי' היתה
לו בעבור עמו י
ישראל היתה הס
דועה טוב'
ויקח דוד עוד
פלגשים
ונשים מירו'
רבותינו ז"ל
פלגשים בלא
כתובה ובלא
קדושין נשים בכתובה וקידושין' ולעת' שיש בזה מחלוקת בירושלמי שאמרו שם אי זו היא אשה ואי זו היא
פלגש ר' מאיר אומר אשה יש לה כתובה פלגש אין לה כתובה' ר' יהודה אומר אחת זו ואחת זו יש לה
כתובה אלא אשה יש לה כתובה ותנאי כתובה פלגש יש לה כתובה ואין לה תנאי כתובה ולעת' שסוגית התלמוד
כר' מאיר וקבלו רבותינו ז"ל כי שמונה עשרה נשים היו לו לדוד בין נשים ובין פלגשים ודרשו ולא ירבה לו
נשים יותר משמונה עשרה ושמכו זה הקבלה מפסוק ואוסיפה לך כהנה וכהנה ושש נשים היו לו' ואמר כהנה
והם שתים עשר וכהנה והם שמונה עשרה וזה הכריחם לומר כי עגלה זו מיכל ובכלל השש נשים שהיו לו
בחברון היא' והנה מנאתו לו שש נשים בחברון קודם בואו לירושלם' ואומר ויקח דוד עוד פלגשים
ונשים מירושלם כי אותן נשים לבד לקח בירושלם' ועשר פלגשים ואחת מהן הנשים שלקח בירושלם היתה
בת שבע' ואלה שמות הילודים לו'

רלב"ג וזכר כי מופת שידע דוד כי הכינו יי' למלך על ישראל
וכי נשא השם ית' למלכותו בעבור עמו ישראל' רוצה
לומר מה שהכהו אויביו' והנה לקח עוד פלגשים
ונשים מירושלם ויולד בנים ובנות ולא חשב שעשה זה כדי שיהיה לו
בנים אחד ראוי למלוך על זה קראם הכתוב ויהיה נזכר לשון'

רד״ק

ואלה שמות הילודים לו' אחר בשקלג' בחברון וכל אלה בני נשים היו כמו שאמר בדברי הימים לבד בני הפלגשים" שמוע' הוא שמעא הנזכר בדברי הימים ואלישוע הוא אלישמע הנזכר שם' ונזכר שם אליפלט אחר ונזכר גם כן שם נגה שלא נזכר הנה' ואפש' שמתו אלו מקטנם בלא זכר לפי' זכר אותם הנה ונזכר אותם שם לפי שאמר שם כל בני דוד לפי' זכרם כולם" וישמע פלשתים וגו' לבקש את דוד להלחם עמו ואז עשה דוד מצודה למה דגאו נגיס ר"ל שנקבצו כל פלשתים כמו שנאמר ויעלו כל פלשתים" וירד אל המצודה מגדל עוז ואמר וירד כי מקום מגדל היה שפל מירושלם' והסגן דוד מן מירושלם אל המצודה היה יורד' ומה שאמר העולה אל ה הפלשתים והם היו בעמק רפאים נראה כי פלשתים היו באותו מקום הנקרא בעל פרצים אלא שהיו רבים מאוד כמו שאמר כל פלשתים ונפשטו עד עמק רפאים ואותו מקום בעל פרצים היה גבוה ממקום המצודה שירד שם דוד כמ"ש וכן אומר בדברי הימים ויעלו בבעל פרצים וכן אומר בספר ישעיה כי כהר פרצים יקום ה' ובעל המלחמה ואתאמר ושם נמעדרך אל ה' ועלה בבעל פרצים להלחם בפלשתים ושם הכה אותם"

ב וְאֵ֗לֶּה שְׁמ֛וֹת הַיִּלֹּדִ֥ים ל֖וֹ בִּירוּשָׁלָ֑ם שַׁמּ֥וּעַ וְשׁוֹבָ֖ב וְנָתָ֥ן וּשְׁלֹמֹֽה׃ וְיִבְחָ֥ר וֶאֱלִישׁ֖וּעַ וְנֶ֥פֶג וְיָפִֽיעַ׃ וֶאֱלִישָׁמָ֥ע וְאֶלְיָדָ֖ע וֶאֱלִיפָֽלֶט׃ וַיִּשְׁמְע֣וּ פְלִשְׁתִּ֗ים כִּֽי־מָשְׁח֨וּ אֶת־דָּוִ֤ד לְמֶ֙לֶךְ֙ עַל־יִשְׂרָאֵ֔ל וַיַּעֲל֥וּ כָל־פְּלִשְׁתִּ֖ים לְבַקֵּ֣שׁ אֶת־דָּוִ֑ד ו וַיִּשְׁמַ֣ע דָּוִ֔ד וַיֵּ֖רֶד אֶל־הַמְּצוּדָֽה׃ וּפְלִשְׁתִּ֖ים בָּ֑אוּ וַיִּנָּטְשׁ֖וּ בְּעֵ֥מֶק רְפָאִֽים׃ וַיִּשְׁאַ֨ל דָּוִ֤ד בַּֽיהוָה֙ לֵאמֹ֔ר הַאֶֽעֱלֶה֙ אֶל־פְּלִשְׁתִּ֔ים הֲתִתְּנֵ֖ם בְּיָדִ֑י וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֤ה אֶל־דָּוִד֙ עֲלֵ֔ה כִּֽי־נָתֹ֥ן אֶתֵּ֛ן אֶת־הַפְּלִשְׁתִּ֖ים בְּיָדֶֽךָ׃

וְאִלֵּין שְׁמָהַת דְּאִתְיְלִידוּ לֵיהּ בִּירוּשְׁלֶם שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב וְנָתָן וּשְׁלֹמֹה׃ וְיִבְחָר וֶאֱלִישׁוּעַ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃ וֶאֱלִישָׁמָע וְאֶלְיָדָע וֶאֱלִיפָלֶט׃ וּשְׁמַעוּ פְלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי מְשַׁחוּ יָת דָּוִד לְמֵיהֵוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל וּסְלִיקוּ כָּל פְּלִשְׁתָּאֵי לְמִבְעֵי יָת דָּוִד וּשְׁמַע דָּוִד וּנְחַת לְחַקְרָא׃ וּפְלִשְׁתָּאֵי אֲתוֹ וְאִתְרְטִישׁוּ בְּמֵישַׁר גִּבָּרַיָּא׃ וּשְׁאֵיל דָּוִד בְּמֵימְרָא דַּייָ לְמֵימַר הַאִיסַּק עַל פְּלִשְׁתָּאֵי הֲתִמְסְרִנּוּן בִּידִי וַאֲמַר יְיָ לְדָוִד סַק אֲרֵי מִמְסַר אֶמְסַר יָת פְּלִשְׁתָּאֵי בִּידָךְ׃

רד"ק בבעל פרצים. כלומר מקום שהיתה זאת השם אחר מעשה עם הכתוב עם רבוא הגאו' את פרץ אויבי לפני פרץ יי' את אויבי לפני כפרץ מים. ת"י תבר יי' ית שנאי קדמי כתבור מאן דחסף דמלי מיין' ולפי הפשט כפרץ שעושין המים כשהם שוטף המים ופורצין הגדר'. בעל פרצים תרגם יונתן מישר פרצי' וכן תרגם בעל גד מישר גד'. וישאם דוד ואנשיו וישרפם וכן ת"י ואוקידינון דוד וגברוהי. וכן אומר בדברי הימים ויאמר דוד וישרפו באש' וכמוהו לשון שריפה

רלב"ג והנה זכר שכבר נאספו פלשתים לבקש את דוד ושאל דוד את פני יי' והכם בכם והכתוב וקרא שם המקום אשר כעשה הכם בו בבעל פרצים כדי להזכיר הנס' וזכר שכבר עזבו שם עצביהם ושרפם דוד ואנשיו שלא יקחו האנשים הנס כמו שעשה הערך"

וַיָּבֹא דָוִד בְּבַעַל פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִד וַיֹּאמֶר פָּרַץ יְהוָה אֶת אֹיְבַי לְפָנַי כְּפֶרֶץ מָיִם עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים׃ וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת עֲצַבֵּיהֶם וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו׃ וַיֹּסִפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לַעֲלוֹת וַיִּנָּטְשׁוּ בְּעֵמֶק רְפָאִים׃ וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲלֶה הָסֵב אֶל אַחֲרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל בְּכָאִים׃

וַאֲתָא דָוִד בְּמֵישַׁר פְּרָצִים וּמְחִינוּן תַּמָּן דָּוִד וַאֲמַר תַּבַּר יְיָ יָת שַׂנְאַי קֳדָמַי כְּתָבוּר מָאן דַּחֲסַף דִּמְלֵי מַיִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא מֵישַׁר פְּרָצִים׃ וְשַׁבְקוּ תַמָּן יָת טַעֲוָתְהוֹן וְאוֹקְדִינוּן דָּוִד וְגֻבְרוֹהִי׃ וְאוֹסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתָּאֵי לְמִסַּק וְאִתְרְטִישׁוּ בְּמֵישַׁר גִּבָּרַיָּא׃ וּשְׁאֵיל דָּוִד בְּמֵימְרָא דַיְיָ וַאֲמַר לָא תִסַּק אִסְתְּחַר לַאֲחוֹרֵיהוֹן וְתֵיתֵי לְהוֹן מִקֳבֵיל אִילָנַיָּא׃

ותשא הארץ מפניו כמעט ישאם שאה' ובדברי רבותי' ז"ל וישאם לשון נטילה'. והקשו המפרשים ואמרו כתיב וישאם דוד משמע שנטלם לעצמו. וכתי' וישרפו באש' ותרצו כאן קודם שבא אתי הגתי'. כאן לאחר שבא אתי הגתי'. ר"ל כי כשהיה המלחמה היה אתי הגתי עם פלשתים ופלשתי היה וכשראה מפלת פלשתים בא לו אל דוד' קודם שבא אתי הגתי היה צריך לשרוף העצבים כי ע"ז אסורה בהנאה'. וכיון שבא אתי [illegible] ובטלה' [illegible] מלשרוף ועל מה שלא נשרף אמר וישאם דוד ואנשיו פי' כיון שבטלה בני היתה מותרת בהנאה" ועלית' בבעל פרצים בהנחלה' וינטשו נ"כ בעמק רפאים' **וישאל** לא תעלה פי' לא תעלה עליהם מנגד כי לא תנצח עדיין עד הישועה' אלא כיון כך וכן כך הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים ובשמעך הקול אז תבוא עליהם' ממול בכאים ת"י מקביל אילנא' ופירשו בהם שהם האילנות הנקראים בדברי רבותי' ז"ל תותים' וכמוהו עוברי בעמק הבכא"

רד"ק בשמעך כתיב בשמעך וקרי כשמעך והענין אחד את קול צעדה בראשי הבכאים אם תשמע קול הולך לב הנה אשר אתך שידמה להם קול הולכים על ראשי האילנות כלומר מלאכים יצאו להכות בפלשתים כמו שאמרו בדבר הזה כי אז יי' יצא לפניך וכן אמר הנה הם אז יצא יי' לפניך" אז תחרץ' תנוע ותתחזק על הפלשתים כמו לא יחרץ כלב לשונו ענין תנועה ופי' צעדה ענין הליכה כמו שלשה המה מיטיבי צעד' ויונ' כמשמעך ית קל צוחתא ברש אילני' בכן תתקף ארי בכן נפק מלאכא דיי' לאצלחא קדמך ובמדרש לא תעלה הסב אל אחריהם אמר לו הקב"ה אין לך רשות לפשוט יד בהם אלא אם קם קרונים אהלך עד שתהא רואה את ראשי האילנות מכשכשים אז תחרץ דבר אחר חרוץ הוא כמו אם חרוצים ימינו ולמה נתן להם סימן מראשי הבכאים ולא מאחריהם אמ' ברמה מפני שכלו מלא יפים הבכא הזה ענין שכל ומן שישראל ערויים בברק כלו ברק לפנו של עמו אתם בברק' ויעש דוד וגו' מגבע עד בואך גזר' ובספר דברי הימים מגבעון ועד גזרה ואחד הוא"

וַיְהִי בְּשָׁמְעֲךָ אֶת־קוֹל צְעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אָז תֶּחֱרָץ כִּי אָז יָצָא יְהוָה לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים׃ וַיַּעַשׂ דָּוִד כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה וַיַּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים מִגֶּבַע עַד־בֹּאֲךָ גָזֶר׃

וִיהִי כְּמִשְׁמְעָךְ יָת קָל צוֹחֲתָא בְּרֵישֵׁי אִילָנַיָּא בְּכֵן תִּתְקַף אֲרֵי בְּכֵן נְפַק מַלְאֲכָא דַּיְיָ לְאַצְלָחָא קֳדָמָךְ לְמִקְטַל בְּמַשְׁרְיַת פְּלִשְׁתָּאֵי׃ וַעֲבַד דָּוִד כֵּן כְּמָא דְּפַקְדֵיהּ יְיָ וּקְטַל יָת פְּלִשְׁתָּאֵי מִגֶּבַע עַד מַעֲלָךְ לְגָזֶר׃

רלב"ג שב זכר שאחר זה הוסיפו עוד פלשתים לעלות להלחם עם דוד ושאל דוד את פי יי' אם יעלה עליהם להלחם בהם והודיעו השם שלא יעלה עליהם אם לא בתחבולה באופן שלא ירגישו בבואו ולזה אמר שיסוב אל אחריהם בדרך שיבא להם מול הבכאים הם מורי"ה כלע' והם אילנות רבי העגפים והעלים ויהיה זה שלא ירגישו הפלשתים בבואם ונס ימתין שיבאו רוח ימוע ראשי הבכאים בדרך שישמע בהם קול כעדי המתנועעים יהיה זה שיחשבו פלשתים בשמעם קול צעדי דוד שהוא קול תנועת ראשי הבכאי' ולא יהיו נשמרים מהם כלל' ולזה צוהו השם שיתנועע אז במהירות יפול עליהם כי בזה האופן מהתחבולה יכם' והנה לפי מה שאחשוב הנה זה השם לפי שהנהגה לא היה ראוי שיכנו הפלשתים את דוד אז לפי המערכה ולזה התחבולה ואעפ"י שהיה יכול לנצח הפלשתים על דרך המופת הנה לא יעשה השם מופתים כי אם במקומות ההכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות"

147

ו

רד"ק ויוסף עוד דוד׳ כמו ויאסוף שרשו אסף׳ וכן ויוסר מן הסוס שרשו אסר׳ וכן תוסף רוחם׳ כמו תאסוף ויש לפרשו כמשמעו ענין תוספת ששרשו יסף׳ כלומר הוסיף לקבץ עוד וכן ת״י ואוסיף עוד דוד למכנש׳ ופי׳ עוד כי היו רבים עמו מישראל כשהמליכוהו׳ וכן במלחמה הזאת כשבאו הפרשה הייתה מלחמת פלשתים והיה זה כשעלה הארון וכן מוכח בדברי הימים׳ מבעלי יהודה׳ היא בעלה הנזכר בספר יהושע בערי בני יהודה ונקראת גם כן שם קרית בעל ונזכר בעלתה בדברי הימים׳ ואחר הוא ונקראת גם כן קרית יערים כמו שאמר ביהושע בעלה היא קרית יערים׳ וקרית יערים היה הארון משם העלוהו מבית שמש׳ ובאומרו מבעלי יהודה במ״ם והיה לו לומר אל בעלי יהודה משם הלכו לעלות משם הארון׳ וכן אומר בדברי הימים ויעל דוד וכל ישראל בעלתה אל קרית היערים׳ ואם נאמר מ״ם במקום למ״ד לא יתכן כי זה הפך זה כי המ״ם מורה הריחוק והלמ״ד מורה הקירוב׳ אלא פי׳ ויקם וילך דוד ועל הלכה לבעלי יהודה אלא על היאלך משם׳ ומה שאמר להעלות משם הוא מקרא קצר׳ וכן הוא פי׳ הפסוק וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה שבאו שם להעלות משם את הארון האלהים אשר נקרא שם׳ ואחר כן פי׳ י״י צבאות יושב הכרובים עליו לפי׳ נקרא הארון שם׳ ומה שנקרא הארון בזה השם במקום הזה מה שלא נזכר כן במקום אחר לפי שנתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא עליו בהיותו בשדה פלשתים׳

וירכיבו אל עגלה׳ את שהוא כמו על׳ וכן ויך את הפלשתי אל מצחו׳ וכן אל ההרים לא אכל

וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו׃ וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה׃

וְאוֹסִיף עוֹד דָּוִד לְמִכְנַשׁ יָת כָּל־בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל תְּלָתִין אַלְפִין׃ וְקָם וַאֲזַל דָּוִד וְכָל־עַמָּא דְעִמֵּיהּ מִקִּירְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה לְאַסָּקָא מִתַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ דְּאִיתְקְרֵי שְׁמָא שְׁמָא דַיְיָ צְבָאוֹת דִּשְׁכִינְתֵּיהּ שַׁרְיָא עַל מִן כְּרוּבַיָּא עֲלוֹהִי׃ וְאַרְכִּיבוּ יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ בַּעֲגַלְתָּא חַדְתָּא וְנַטְלוּהִי מִבֵּית אֲבִינָדָב דִּבְגִבְעֲתָא וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב מְדַבְּרִין יָת עֲגַלְתָּא חַדְתָּא׃

ופעם עגלה חדשה שלא נשתמש בה הדיוט ועשו זה לכבוד הארון׳ ההוגים את העגלה חדשה׳ פי׳ המנהיגים את הבקר שהיו מושכין העגלה׳ עם ארון האלהים דרך הוא עם עגלה חדשה כאלו אמר מנהיגים את עגלה חדשה עם ארון האלהים׳ ונאמרו פעם אחרת וישאוהו לפי שאמר ועוזא ואחיו מנהיגים פי׳ איך היו מנהיגים אמר כי כשנשאוהו מבית אבינדב כי אחיו היה הולך לפני הארון ועוזא עם הארון׳ ויית׳ כן עם ארון האלהי׳ כי על עוזא אמ׳ שהיה הולך עם הארון ואחיו לפני הארון בין עוזא כי הוא היה עם הארון׳ וכן אמ׳ וימת שם עם ארון האלהים ויית׳ וישאוהו על העגלה שהביאו פלשתים אתם כי נשאוהו עם ארון׳ וזהו שאמר פעם שנית וישאוהו כי הראשון אומ׳ על הארון והאחרון אומ׳ על העגלה׃

וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן׃ וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכֹל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעַנְעִים וּבְצֶלְצֶלִים׃ וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃

וּנְטַלוּהִי מִבֵּית אֲבִינָדָב דִּי בְּגִבְעֲתָא עִם אֲרוֹנָא דַּייָ וְאַחְיוֹ אָזִיל קֳדָם אֲרוֹנָא׃ וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׁבְּחִין קֳדָם יְיָ בְּכָל אָעֵי בִרְוָאן וּבְכִנָּרִין וּבְנַבְלִין וּבְתוּפִין וּבִרְבִּעִין וּבְצִלְצְלִין׃ וַאֲתוֹ עַד אֲתַר מְתַקַּן וְאוֹשִׁיט עֻזָּה יְדֵיהּ בַּאֲרוֹנָא דַּייָ וַאֲחַד בֵּיהּ אֲרֵי מַרְגוּהִי תוֹרַיָּא׃

רד״ק

ודוד וגו׳ בכל עצי ברושים פי׳ עם ברושים לפי שכלי השיר שהיו עושים היו עושים מברוש וכלל תחלה בכל עצי ברושים ופרט אחר כן ובכנורות ובנבלים׳ ות״י ובכנורות ומשבחין ברעות כמו׳ או יהיה בכל עצי ברושים כלל כלים אחרים לבד הכנורים׳ ובמנענעים׳ כפתחה קטן להריע והוא כלי כמין ימעו אדם בנעו בנעו בו׳ או הוא אחר יהלות יעשו בעת הכנן׳ ויית׳ וברבעין וקם נחות דקות יתנו בהם׳ ובדברי רבותינו ז״ל רבעין של אלמית פי׳ נחות של מקונות כי הנחות יקונו בהם ויסנו בהם׳ ובצלצלים׳ כמו צלצלי שמע והוא שם כלי נחשת שמכין אותו זה בזה ומשמיעין קול׃ ויבאו עד גרן נכון׳ ובדברי הימים גרן כדון ושם שמות היו לו ואפשר כי גרן נכון וקראוהו גרן כדון ע״ש שמת שם עוזא מן יראו שמו כדו׳ ורז״ל אמרו נתחלה כדון ולבסוף נכון כלומ׳ עתה כשנשאו ארון בעגלה ופרץ יי׳ פרץ בעוזא נקרא כדון ולבסוף כשהעלהו דוד מבית עבד אדום נקרא נכון לפי שנשאוהו הלוים בכתף כמו שאומ׳ בדברי הימים ושם כת׳ ויהי בעזור אלהים את הלוים כנגד מה שפרץ עתה בנושאים עזר שם את נושאיו לפי שעשו כהוגן שנשאוהו הלוים בכתפם כמו שכת׳ בתורה

וישלח עזה. פי' וישלח ידו. כי שמטו הבקר. שמטו פעל עומד כמו אמ"ר נשמטו הבקר כלו' נתפרקו איבריהם מקדושת הארון שלא היה ראוי שיהיה נשא בעגלה שיושמטו הבקר אלא בכתפי הלוים היה ראוי להיות נשא. ולדעת יונתן שמטו פעל יוצא שתרגם ארי מרגזי תוריא. פי' שמטוהו וקלקלוהו ותרגם. וכריך ידו והתמרין ידיה. ואעפ"י שבא הארון משדה פלשתים בזה העגלה ולא שמטו הבקר פלשתים לא היו יודעים משא הארון וכוונו במשאן במיטב אשר יכלו שאמרו קחו עגלה חדשה ופרות אשר לא עלה עליהן עול אבל ישראל שהיו יודעין משא הארון כמו שכתוב בתורה ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו חטאו בזה. לפי' הראה להם הקב"ה קדושת הארון נשם פמם בשמיטת הבקר ובמות עזה והעם אשר שגג דוד בזה הדבר והוא מקרא מפורש בד"ה שלא יהיה חטא בזה אם ישאוהו בעגלה ואעפ"י שכתוב בכתף ישאו כי אמר במותו זמן במדבר עד האהלן לפי שהיו נוסעים המשכן בעגלות עד לשאת את הארון בכתף להראות כי קדושת הארון גדולה מקדושת המשכן אבל בזמן שלא היה שם משכן המשכנות שם חטא אם ישאוהו בעגלה ועוד כי בעגלה בא משדה פלשתים ובזה שגגו׃

רד"ק

על השל. על השגגה. תרגום שגגה שלו וכן תרגם על דאשתלי. ושוא שגגה כשאחז בו כי לא יתכן כי אם לבני לוי שהם מקודשים משאר בני ישראל. ומה שאמר למעלה כי עוזא ואחיו קדשו לשמור הבית שהיה בו הארון שיהיה בטהרה ולכבד ולרבץ. לפני הארון לא היה שולח ידו בארון להסיעו ממקום למקום כי לא יתכן זה כי אם לבני לוי וכן התנצל דוד החטא הזה כמו שכתוב בדברי הימים כי למבראשונה לא אתם פרץ יי' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט. ורבותינו ז"ל דרשו כי חטא עוזא באחזו בו לפי שחשב שיפול הארון למרץ כי שמטו הבקר. והנה מיעט לפי מחשבתו בקדושת הארון שלא היה יכול לעמוד בעצמו בלא נושא ואמרו שעל דבר זה נענש עוזא. אמר הקדוש ברוך הוא נושאיו נושא עצמו לא כל שכן ונושאיו נושא פירשנו בספר יהושע׃

וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּעֻזָּא
וּמְחָהִי תַּמָּן מֵימְרָא
דַיְיָ עַל דְאִשְׁתְּלִי וּמִית
תַּמָּן עִם אֲרוֹנָא דַיְיָ׃
וּתְקֵיף לְדָוִד עַל דְתָבַע
יְיָ תִּירְעָתָא בְּעֻזָּא
וּקְרָא לְאַתְרָא הַהוּא
אַתְרָא דְמִית בֵּית עֻזָּא
עַד יוֹמָא הָדֵין׃

וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה
וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־
הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ וַיִּחַר
לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ
יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא
לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא
עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

רלב"ג

גם שנגע עזה שגג כי הוא לא היה לוי ולא היה לו רשות לאחוז בארון כי הלוים גם הלוים לא הותרו זה אבל ישאו במוטות. ולזה פרץ השם פרץ בעוזא כמו שנתבאר בספר דברי הימים הנה באמרו אמר כי למבראשונה לא אתם פרץ יי' בנו׃

רד"ק על עיר דוד׳ כמו
אל עיר׳ וכן
ויתפלל על ה׳׳ ועיר דוד היא
ציון׳ הגתי עובד אדום הגתי לוי
היה ומן השוערים היה כמו
שכתוב בדברי
הימים ועובד אדום
ויעיאל השוערים ומן
הקורחים נמנה היה
כמו שכתוב ועובד
אדום ויעיאל
השוערים ושניהם
כפורות על
המשמרות נמנו
וקראו גתי לפי
שהוא דר בגת׳
ואת כל
ביתו׳
כמו ובניו׳ וכל
אשר לו׳ הייתה להם
ברכה בבנים
ובעושר ובתוספת
טובה בכל דבר
מעת שהיה הארון
בביתו׳ ורבותינו
ז"ל דרשו ואת כל ביתו׳ זה חמותו ושמונה כלותיה שילדו ששה ששה בכרס אחד׳ וסמכו על מה שכתוב בדברי
הימים פעלתי השמיני כי ברכו אלהים׳ וכתוב ששים ושנים
לעובד אדום והיא ושמונה כלותיה שילדו בכרס אחד
ששה ששה והם ששים ושנים עם שמונת הנשים׳

רלב"ג ויגר ירא דוד מפחד זה להביא אליו ארון האלהים
מפני שהארון קדושתו כל כך שלא יוכל להשמר מהשגגה
בשמירתו בקדושה׳ וכאשר נתבאר לו שברך ה׳ את בית עובד אדום
הגתי בעבור ארון האלהים שישב בביתו שלשה חדשים אז הביא דוד את
ארון האלהים אל עיר דוד על יד הלוים כמשפט׳

ויירא דוד את יהוה ביום ההוא
ויאמר איך יבוא אלי ארון
יהוה׃ ולא אבה דוד להסיר אליו
את ארון יהוה על עיר דוד
ויטהו דוד בית עבד אדום
הגתי׃ וישב ארון יהוה בית עבד
אדום הגתי שלשה חדשים
ויברך יהוה את עבד אדום
ואת כל ביתו׃ ויגד למלך דוד
לאמר ברך יהוה את בית עבד
אדום ואת כל אשר לו בעבור
ארון האלהים וילך דוד ויעל
את ארון האלהים מבית עבד
אדום עיר דוד בשמחה׃

ודחיל דוד מן קדם יי ביומא
ההוא ואמר איכדין ייעול
לותי ארונא דיי׃ ולא אבה
דוד לאפנאה לותיה ית
ארונא דיי לקרתא דדוד
ואפניה דוד לבית עובד
אדום גתאה׃ ושרא ארונא
דיי בית עובד אדום
גתאה תלתא ירחין ובריך
יי ית עובד אדום וית כל
ביתיה׃ ואתחוה למלכא דוד
למימר בריך יי ית בית עובד
אדום וית כל דליה בדיל
ארונא דיי ואזל דוד ואסיק
ית ארונא דיי מבית עובד
אדום לקרתא דדוד
בחדוא׃

רד"ק ויהי כי צעדו נושאי ארון יי׳ הם הלוים כמו שכתו׳ בדברי
הימים וישאו בני הלוים את הארון האלהים כאשר צוה
משה בכתפם במוטות עליהם׳ ששה צעדים ויזבח שור ומריא׳ ובדברי
הימי׳ כת׳ ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית יי׳ ויזבחו
שבעה פרים ושבעה אילים כשהלכו נושאי הארון ששה צעדים הכירו
כי האלהים עוזרם
במשא הארון
ואפשר נס הם לא
נכשלו כמו שנכשל
עוזא ובעשו
ששה צעדים
הראה כי
נשיאתם הוגנת
הלך שעשה הם
כשאתו הארון

רלב"ג והנה דוד מרוב השמחה היה מרקד ומפזז לפני יי׳ כאלו לא היה מלך ולזה בזתהו בלבה מיכל בת שאול׳

וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא׃ וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד׃ וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר׃

וַהֲוָה כַּד נְטַלוּ נָטְלֵי אֲרוֹנָא דַיְיָ שִׁתָּא זוּגִין וְנָכֵיס תּוֹרִין וּפְטִימִין׃ וְדָוִד מְשַׁבַּח בְּכָל תְּקוֹף קֳדָם יְיָ וְדָוִד אֲסִיר בְּרָדוּט דְּבוּץ׃ וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מַסְקִין יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ בְּיַבָּבָא וּבְקָל שׁוֹפְרָא׃

והכירו הנס ובזה שראו אלו נושאי הארון שהלכו ששה צעדים ולא היה להם פגע רע שמחו והורידו הארון וזבחו שלמים׳ ורבותינו ז"ל דרשו טעם בעזור מכאן שהארון נושא את נושאיו כלומר כיון שנשאוהו בכתפם ידעו כי האלהים עוזרם במשא הארון׳ ומה שאמ׳ הנה שור ומריא ושם אומ׳ שבעה פרים ושבעה אילים הנה אמ׳ ויזבח כלומ׳ דוד הוא שזבח שור ומריא׳ ושם אומ׳ ויזבחו כלומר הלוים זבחו שבעה פרים ו ושבעה אילים כנגד שבעה צעדים שצעדו כי אחר שצעדו ששה צעדים בצעד השביעי הורידו הארון וזבחו׳ ויונתן תרגם צעדים דרגין׳ ורבותי׳ ז"ל אמרו על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא ועל כל שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים׳ ויש אומרים על כל שש פסיעות שור ומריא ועל כל ששה סדרים שש שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים ופי׳ ומריא כתרגומו ופטים׳ **ודוד** מכרכר בכל עוז מרקד בכל כחו׳ ותרגומו משבח׳ אפוד בד׳ חגור באפוד בד׳ הראה כי זה המלבוש לכבוד היו לובשים אותו הכהנים׳ וכן אמ׳ הכתוב שמונים וחמשה איש נושא אפוד בד׳ ולא היה מבגדי כהונה׳ לפי׳ היה מותר לכל אדם ללבשו ולעת״ש שאינו כהן׳ ובדברי הימים מכורבל במעיל בוץ והוא המעיל הוא האפוד׳ וכן ת״י אותם בלשון אחד תרגם אפוד בד כרדוט דבוץ וכן תרגם כי כן תלבשנ׳ בנות המלך הבתולות מעילים כרדוטין׳ אבל אפוד ומעיל הכהנים בתורה הם כל אחד בגד בפני עצמו׳ אין זה כמו זה כמו שמבואר בתורה׳

רד"ק והיה ארון וגו' מפזז ומכרכר׳ מפזז נ"ל כמו מרקד
אלא שהם בעממם שונים זה מזה אך יהיה הכר
בעטן אחד והכפל לרוב הרקוד ויב"ת מרקד ומשבח ובמקומו ב
בדברי הימים מרקד ומשחק׳ ותבז לו בלבה׳ בראותה אותו מן
החלון בזמן אותו בלבה כי חשבה שאינו כבוד המלך שיתנהג כ
כמנהג ההדיוט
אחר לפני הארון
ואחר כן כשהלך
לביתו אמרה לו
כמה נכבד היום מלך ישראל
וגו' ויבאו
אשר
נטה לו דוד יריעה
שהלו אמעלה
ואעפ"י שהמזבח
האהל ובבית
שבו הבא הארון
בבית המקדש כמו שאמ'

רלב"ג ותבז לו בלבה לפי׳
הקריב דוד כמתקרבנו
אז נעתק אליהם ארון ברית ה' ובסוף
הענין כבוא ארון ה' למקומו אשר
הכין לו דוד העלה עולות ושלמים לכבוד
השי׳ לפי מה שאפשר׳

והיה ארון יהוה בא עיר דוד
ומיכל בת שאול נשקפה בעד
החלון ותרא את המלך דוד
מפזז ומכרכר לפני יהוה ותבז
לו בלבה׃ ויבאו את ארון יהוה
ויצגו אתו במקומו בתוך האהל
אשר נטה לו דוד ויעל דוד
עלות לפני יהוה ושלמים׃

והוה ארונא דיי אתא לקרתא
דדוד ומיכל בת שאול
אסתכיאת מן חרכא וחזת ית
מלכא דוד מרקד ומשבח קדם
יי ובסרת עלוהי בלבה׃ ואעילו
ית ארונא דיי ואקימו יתיה
באתריה בגו משכנא דפרס
ליה דוד ואסיק דוד עלון קדם
יי ונכסת קודשין׃

וגם בית לא נמצא שם אהל לפי שלא היה עמידתו גם שם אלא דרך עראי אבל מתה שקבעו דוד לירושלם וידע
כי שם ישכון עדי עד כי קבלה היתה בידם שירושלם עיר הקדש ושם יבנה בית המקדש ואעפ"י שלא ידע באי זה
מקום מן העיר עד שבנה דוד מזבח על פי גד החוזה בגרן ארונה היבוסי וירד בו אש מן השמים׳ אז ידע
דוד כי שם יהיה בית המקדש׳ אבל עד אותו זמן לא ידעו׳ לא רצה דוד להכניסו בבית מקורה אלא תחת
יריעה כמו שהיה מקדש וגם עתה שהיה אהל מועד בגבעון והמשכן והאהל שבו הלוחות וכל כלי הקדש תחת
יריעה היו׳ וכן הכניס הארון הזה שבו שברי הלוחות ג"כ תחת יריעה׳ או זה הארון הוא שהיו בו הלוחות השלמו'
והוא הכהן כמו שפירשנו למעלה במלחמת פלשתים שלקחו הארון וזה הארון הוא שהכניסו לבית שלמים נעתק
הדביר אבל זהו שהיו בו הלוחות השלמות והשברו׳ לדעת מי שאומ׳ לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ולמעלה
הביא דוד את הארון לגבעון שהיה שם אהל מועד לפי שידעו אהל מועד היה עתיד לבוא לירושלם וישכנו
שמיו היה זה והוא יבנה בית המקדש לפי׳ אחר שהביא הארון לירושלם שאל נתן הנביא אם יבנה בית לי"י׳
וענה אליו כל אשר בלבבך עשה ומלבו אמ׳ לו נתן זה לא כנבואה כי חשב בלבו כמו שחשב דוד כי הוא יבנה הבית׳

רד"ק

חלת לחם. ובדברי הימים ככר לחם. והככר גדול מהחלה. ככרות היו אלא שהיו עשויין כתבנית החלות. ואשפר אחד חלק אחד מבשר כמו שמשפרין לחלק הבקר או הצאן לחלקים ידועים. ונתן לכל אחד חלת לחם וחלק בשר. ואשישה אחת מלגה יין. וכן פירשו רבותינו אשישה גרבא דחמר. אבל אשפר פירשו מלה מורכבת מג' שמות ואמרו אחד מששה בפר. כלומר כי ששה חלקים היו עושין מהפר ולכל אחד היה נותן הששית. ויונתן תרגם פלגא חד כלומר חלק אחד ותרגם אשישה מנתא. וישב דוד לברך את ביתו לתת שלום לפי שבא מן הדרך וכן [illegible] תמצא איש [illegible] תברכנו מה [illegible] נכבד היום [illegible] כפעל עבר [illegible] הוא פעול ודרך לשון [illegible] מה נכבד היום [illegible] כלומר כי [illegible] נכבד שאתה [illegible] נגלית כמו משחק כאחד הריקים והקלים [illegible] לעיני אמהות עבדיו אין [illegible] לעיני נשי עבדיך אלא אמר לעיני אמהות עבדיך והגוית היום כהגלות נגלות שם מקום מקור מבנין נפעל והוא שם השם כמו נשוא נשא דוד והוא מקור מן נפעל כמו נבכל פעמים מקור לרוב הגלותו לשחוק ובדרש אמרה לו מלכות [illegible]

רלב"ג

ואחר זה ברך דוד את העם בשם ה' צבאות ונתן לכל אחד מהם יפה להכול ולשתות והנה אשפר אחד הרצון בו לפי מה שאמרו רז"ל אחד מששה בפר ולפי הפשט בראה שהיתה מנה יפה נכונה להרבה לאיש אחד [illegible] כששרות הגדולות ועמה מעטן [illegible] ספרה על והאלף [illegible] רל שהיתה המנה הזאת [illegible] בהגלות היותו לפני האמהות הענוות [illegible] לתת והנה הוא בזאת המנה היה גדולה מה אשר יתכן לעשות השעלות היפות שיתכן לתת כמו אלו המנות הגדולות [illegible] הנקיים [illegible]

תרגום

וְשֵׁיצִי דָוִד מִלְאַסָקָא עֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא וּבָרֵיךְ יָת עַמָא בִשְׁמָא דַיְיָ צְבָאוֹת׃ וּפְלֵיג לְכָל עַמָא לְכָל הֲמוֹן דְיִשְׂרָאֵל מִגְבַר וְעַד אִתְּתָא לִגְבַר גְרִיצְתָא דִלְחֵים חֲדָא וּפַלְגָא חַד וּמְנָתָא חֲדָא וַאֲזַל כָּל עַמָא גְבַר לְבֵיתֵיהּ׃ וְתָב דָוִד לְבָרְכָא יָת אֱנַשׁ בֵּיתֵיהּ וּנְפַקַת מִיכַל בַּת שָׁאוּל לְקַדָמוּת דָוִד וַאֲמַרַת מָה אִתְיְקַר יוֹמָא דֵין מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל דְאִתְגְלֵי יוֹמָא דֵין לְעֵינֵי אַמְהָתָא עַבְדוֹהִי כְּמָה דְחָלִיץ וּמִתְגְלֵי חַד מִן סְרִיקַיָא׃

מקרא

וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת׃ וַיְחַלֵּק לְכָל הָעָם לְכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃

וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיכַל בַּת שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים׃

כי אותה היה נלוה מגלה הגלות כמו אם נראה לאחד הרקים פיסת יד או פיסת רגל מגולה כי אותן היו מכובדים מאוד׳ מה אמר לה דוד לפני יי׳ אשר בחר בי מאביך׳ אמר לה על מה אמרת היו מתאוין כבוד שאינו ומתעסקין לכבוד עצמן אבל אני מניח כבוד עצמי ומתעסק בכבוד קונו׳ האמהות אשר אמרת הם ושמו מן האמהות את נקראות אין את נקראת אלא עם האמהות ויתר כמאן דקלן ומתגלי׳ דומה כי יחף היה הולך ומשחק ככלי הקדש״

רדק״

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־בֵּיתוֹ לְצַוֺּת אֹתִי נָגִיד עַל־עַם יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי יְהוָה׃ וּנְקַלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתְּ עִמָּם אִכָּבֵדָה׃ וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ יָלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ׃

וַאֲמַר דָּוִד לְמִיכַל קֳדָם יְיָ דְּאִתְרְעִי בִּי מֵאֲבוּךְ וּמִכָּל בֵּיתֵיהּ לְאַפְקָדָא יָתִי לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל עַמָּא דַּייָ עַל יִשְׂרָאֵל וְשַׁבָּחִית קֳדָם יְיָ׃ וְזֵעֵירְנָא עוֹד מִדָּא וְאֶהֱוֵי מְכִיךְ בְּעֵינֵי נַפְשִׁי מִבְּכֵן וְעִם אַמְהָתָא דְּאַתְּ אֲמַרְתְּ בְּעֵינֵיהוֹן אֱהֵי יַקִּיר׃ וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לָא הֲוָה לַהּ וְלַד עַד יוֹם מוֹתַהּ בְּרַם בְּיוֹם מוֹתַהּ הֲוָה לַהּ בַּר וּשְׁמֵיהּ יִתְרְעָם׃

לפני יי׳ אמר הנה שרקדתי וכרכרתי לפני יי׳ עשיתי שבכלם ובחר בי מאביך ועל אבי לא שהקל עצמו לכבודו ושחקתי לפני יי׳ מגרע לפני שהוא עמד כלומר שכ יותר ממה שעשיתי אעשה ואשחק לפניו וזהו שאמר ונקלותי עוד מזאת יותר מזאת השמחה והרקידה שעשיתי יותר אעשה לבזות עצמי ולהקל והייתי שפל בעיני לנפשו לכל דברי ואין זה קלון לי אלא כבוד׳ עם האמהות אכבדה׳ בשעשה את הכבוד למה שעשיתי׳ כי אם אקל עצמי איני שפל בעיניהן כמו בעיניך״ לא היה לה ולד׳ למדינחאי כתיב ולד בוא וקרי ילד כמו׳ ולמערבאי כתיב ילד בוא וקרי ולד בוא׳ ופירשו רבותינו ז״ל מהיום ההוא ואילך לא היה לה לשעה מה שאמרה אבל לפני היום ההוא היה לה כמו שאמר יתרעם לעגלה אשת דוד ואמרו עגלה זו מיכל

רלב״ג

והנה מיכל בת שאול דברה שלא כהוגן אל המלך ונתבאר מדברי דוד שאמרה שעשה עשה כהוגן לכבוד השי׳ והמשיך בדבריו אמרה שהכונה לגמ׳ בזה הגמול היה ראוי לה על מה שהשטיחה דברים כנגד דוד׳ ר״ל אמרה שאמר שבחר השי׳ בו מאביה ומכל ביתו והיה מספר דבריה שאמרה לו דוד ונגלה עם האמהות ולזה אמר ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה וכבר אמרנו שכבר רמזו בזה האמר אל מיכל מה שאמר אחר זה ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה כאלו אמר שזה האמר היה סבה לה שמנע ממנה פריבשת לא אהב אותה דוד באופן שהיה אוהב אותה קודם זה״

151

עד יום מותה כמו' ובעת מותה בשורק ופי' עד כמו עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך. ובדרש עד יום מותה לא היה לה אבל ביום מותה היה לה ואמרו שלשה נשים מתו חיות: רחל וכלתו של עלי ומיכל בת שאול"

ז ויהי כי ישב המלך בביתו ויהוה הניח לו מסביב מכל איביו׃ ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה׃ ויאמר נתן אל המלך כל אשר בלבבך לך עשה כי יהוה עמך׃

והוה כד יתיב מלכא בביתיה ויי אניח ליה מסחור סחור מכל בעלי דבבוהי׃ ואמר מלכא לנתן נביאה חזי כען אנא יתיב בביתא דמטלל בכשורי ארזיא וארונא דיי שרי
ב
במשכנא בגו יריעתא׃ ואמר נתן למלכא כל די בליבך איזיל עביד ארי מימרא דיי
ב
בסעדך׃

רד"ק

ויהי כי ישב המלך בביתו' אלא היה צריך לצאת למלחמה כמו שאומר וי"י הניח לו אז חשב לבנות בית המקדש כי מצוה היה על ישראל לבנות בית המקדש אחר שיכנסו מן המלחמה שנאמר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגו' והיה המקום אשר יבחר יי' וגו' לשכנו תדרשו' ועל המלך היה מוטל לעשותו לבנות ישראל לעשות לפי' ויאמר המלך אל נתן הנביא' כלומר שישאל את פי יי' על בנין הבית ואמר זה מקום יבנה' ואעפ"י שהיו לו מלחמות אחר כן כמו שאומר ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים עד עתה היו נכנעו אויביו' וכיון שהכניעו הא' וכבר כל אויביו יראו אויביו ממנו ולא באו עליו אבל הוא הלך עליהם ולקח גת מיד פלשתים שהיתה לישראל בכבר ועם ארם ואדום ועם בני עמון להם בשעתם" ויאמר המלך וגו' בבית ארזים' בבית מקורה בעצי ארזים וכן ת"י בביתא דמטלל בכשורי ארזיא' יושב בתוך היריעה' לא היה דעתו על הארון הזה לבד כי גם על המזבח ועל הארון והאחר ועל כל כלי המשכן שהיו בגבעון באהל מועד כי הכל יושב תחת היריעה וזכר הארון לפי שהוא נשוא על היריעה ועוד שהוא עיקר הכל' ובכבוד מכל כלי המשכן ואמר לעצמו במתי בבית ארזים וארון יי' בתוך יריעה לא יכשר זה וצריך שאבנה לו בית" ויאמר נתן אל המלך וגו' מדעתו אמר זה נתן לפי שראה כי יי' עמו והיה מלך קטן ונאשר חשב כי הוא יבנה הבית שעתיד להבנות והנביא אינו יודע על אדם אחר אלא מה שנאמר לו ברוח הקודש גם שמואל הנביא שהיה גדול ממנו שנאמר כל אשר ידבר בוא יבוא ונאמר לא הפיל מכל דבריו ארצה לא ידע מי יהיה המלך בבני ישי' וחשב כי אליאב הוא המלך כמ"ש נגד יי' משיחו"

רלב"ג

וכבר התעורר דוד לבנות בית ליי' יהיה בו ארון האלהים ויועץ בזה עם נתן הנביא ועזרו בהשלמת שיעשה כל אשר בלבבו כי יי' עמו"

רד״ק ויהי בלילה ההוא אולי בעודנו היה בחזיון
לילה כמו שאמר בחזון כמראה אליו
אתודע בחלום אדבר בו ונאמר פעם במראות הלילה
ובדרש למה בלילה ההוא אר׳ סימון אמר הקב״ה לנתן קודם
הוא סדרן הוא בעמן שנ׳ אשר נשבע ליי׳ נדר לאביר
יעקב אם אבוא
באהל ביתי וגו׳
שאתה יושב ארזים
אוכל ושותה עד
שאבנה בית ליי׳
וכן ממהר ואמור לו
לא אתה תבנה
הבית
בכל וגו׳
את אחד
שבטי ישראל שופטי
ישראל ומפרש
כמו לא יסור שבט
מיהודה כמו
שאמר אשר צויתי
לרעות את עמי
ישראל והשופטים לא
היה להם הוא הרועה
וזהו במקומו
בדברי הימים את
אחד שופטי ישראל
ועתה מן
הנוה׳ נהרות אלמן
נקראים פה כמו שנאמר את נהרות רועים ונהרות אלמן ובן את דירה כמו שאמרו במשנה הבונה נוה לדירה

רלב״ג ואחר זה הודיעו דבר יי׳ על יד נתן
הנביא שאין ראוי לבנות לו בית
לשי׳ כי מן היום אשר העלה את בני ישראל ממצרים
היה הולך הארון באהל ובמשכן ולא שאל השי׳ לאחד
מהרועים והשופטים למה לא בנו לו בית ארזים

ויהי בלילה ההוא ויהי דבר
יהוה אל נתן לאמר׃ לך ואמרת
אל עבדי אל דוד כה אמר יהוה
האתה תבנה לי בית לשבתי׃
כי לא ישבתי בבית למיום
העלתי את בני ישראל ממצרים
ועד היום הזה ואהיה מתהלך
באהל ובמשכן׃ בכל אשר
התהלכתי בכל בני ישראל
הדבר דברתי את אחד שבטי
ישראל אשר צויתי לרעות את
עמי את ישראל לאמר למה
לא בניתם לי בית ארזים׃ ועתה
כה תאמר לעבדי לדוד כה
אמר יהוה צבאות אני לקחתיך
מן הנוה מאחרי הצאן להיות
נגיד על עמי על ישראל׃

והוה בליליא ההוא והוה
פתגם נבואה מן קדם יי׳ עם
נתן למימר׃ איזיל ותימר
לעבדי לדוד כדנן אמר יי׳
האת תבני קדמי ביתא
לאשראה שכינתי ביה׃ ארי
לא אשריתי שכינתי בביתא
מיומא דאסיקית ית בני
ישראל ממצרים ועד יומא
הדין והוית משרי שכינתי
במשכנא ובריעא׃ בכל אתר
דהליכית בכל בני ישראל
הפתגם מלילית לחד
משבטיא דישראל דפקידית
לפרנסא ית עמי ית ישראל
למימר למה לא בניתון
קדמי ביתא דמטלל בכשורי
ארזיא׃ וכען כדנן תימר
לעבדי לדוד כדנן אמר יי׳
צבאות אנא דברתך מן
דירא מבתר ענא למהוי
מלכא על עמי על ישראל׃

רד"ק כשם הגדולים: המלכים הגדולים כמו שאמר ויצא שם דוד בכל הארצות. ורבותינו ז"ל דרשו זה שאומרים מגן דוד כמו שאומרים מגן אברהם. ושמתי מקום לעמי: והלא כבר נתן להם מקום ונחלה ישראל היו אלא פירושו כתרגומו ואשוי אתר מתקן לעמי כלומר שיהיה מקומם כתקון ושוב השמים יתנו טלם והארץ תתן יבולה ותהיה ארץ ברכה. וכן ונטעתיו כתרגומו ואקיימינון כלומר מרה ששכנתי אותם בארץ יהיו נטועים בה שלא ינועו ממנה כמו שאומר ונטעתים על אדמתם כמו שהנוטע קיים בארץ במקומו. וכן פי' אחריו ושכן תחתיו כלו' במקומו כמו שכן איש תחתיו. ולא ירגז עוד שלא יגלה עוד כמו שת"י ולא יזועון עוד כי הרוגז הפך המנוחה כמו ולא נחתי ויבא רוגז. מוסדות השמים ירגזו. לענותו ובדברי הימים לבלותו והענין אחד. ובדברי רבותינו ז"ל בתחלה לענותו ולבסוף לבלותו כי כן פירשו. ושמתי מקום על בית המקדש שהוא. וכן אמרו בדרש אמר ר' שמואל בר יצחק משנבנה בית המקדש נתנו יסודות לעולם שנאמר ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו וגו' ואמרו בתחלה כשנבנה בית המקדש אמר שלא יענה אותם אויב ולבסוף כשחטאו משנבנה בית המקדש אמר שלא יכלה אותם מכל וכל אבל יענה אותם אויב לשעה. ויש מפרשים כאשר בראשונה טרם שהקימותי להם שופטים ואף מן היום אשר צויתי עליהם שופטים היו מענים אותם בני עולה אבל מעתה משאתה מולך לא יוסיפו בני עולה לענותם.

ויהא מימרי בסעדך בכל אתר דהליכתא ושיציתית כל בעלי דבבך מן קדמך ועבדית לך שום רב כשום רבריביא דבארעא ואשוי אתר מתקן לעמי ישראל ואקיימינון וישרון באתריהון ולא יזועון עוד ולא יוספון בני רשיעא לענייתהון כד בקדמיתא

ואהיה עמך בכל אשר הלכת ואכרתה את כל אויביך מפניך ועשתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ׃ ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה׃

רלב"ג ועתה דע לדוד לקחו השם מאחרי הצאן להיותו נגיד על עמו ישראל והיה עמו בכל אשר הלך והכרית אויביו ועשה לו שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ לרוב הצלחתו ורוב עמידת מלכותו ושם עליו מקום מנוחה לישראל ולא כרו לישראל אויביהם כמו שעשו בראשונה ובימי השופטים והניח לו השם מכל אויביו.

רד"ק והגיד לך יהוה כי בית יעשה לך אומר לך כי בית יעשה לך יי' בית מלכות. וכן ת"י אחרי מלכו יקיים לך יי'. כי ימלאו ימיך אמר לשון ברכה אמר כי כאשר ימלאו ימיך והשכבת את אבותיך אקים את זרעך אחריך. ויתכן לפרשו לשון ברכה כשרו שימות זקן מלא ימים וכן היה שמת בשיבה טובה כמו שכתוב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ודוד היה שבעים שנה כמו שכתוב בן שלשים שנה דוד במלכו וארבעים שנה מלך בירושלים. וכן את מספר ימיך אמלא כמו שכתבנו בפסוק או יומו יבא ובדרש כי ימלאו ימיך שלמים אני מונה לך ימים חסרים. אשר יצא ממעיך מכאן שהבטיחו ועדיין לא ידע שאחר שלמה ולא היו כי כבר נולדו בחברון ומאשר נולדו לו עדיין אמר שיהיה מלך ועדיין לא ידע דוד מי הוא עד אשר נולד שלמה ושלח לו ביד נתן הנביא שיקרא שמו ידידיה. אז ידע כי שלמה ימלוך וזהו שאמר לבת שבע כי שלמה בנך ימלוך אחרי. או אמר לו כפי על ידי נתן הנביא ולא נאמר לו בנבואת נתן לא בזה הספר ולא בדברי הימים הנה כתוב בדברי הימים כשהיה מספר דוד הנבואה שאמר לו כמו שאמר ויהי דבר יי' עלי לאמר וגו' כי שלמה יהיה שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו.

רלב"ג והגיד לך יי' כי בית יעשה לך יי' קיום כדרך שיהיה לך המלכות כל ימי שתתמיד המלכות בזרעך כן הנה דין לו שהבטיחו מן הקבלה ולא ישאלנו גדולת שיהיה כשבנה בית המקדש על ידו אבל כמו שימלוך אחריו הוא יבנהו והוא שלמה וכבר התבאר בספר דברי הימים שסבת שלא הסכים הש' שיבנה דוד בית המקדש הוא מפני ששפך דמים רבים.

ולמן היום אשר צויתי שופטים על עמי ישראל והנחתי לך מכל איביך והגיד לך יהוה כי בית יעשה לך יהוה: כי ימלאו ימיך ושכבת את אבתיך והקימתי את זרעך אחריך אשר יצא ממעיך והכינתי את ממלכתו: הוא יבנה בית לשמי וכננתי את כסא ממלכתו עד עולם:

ולמן יומא דמניתי נגודין על עמי ישראל ואניחית לך מכל בעלי דבבך וחוי לך יי ארי מלכו יקיים לך יי: ארי ישלמון יומך ותשכוב עם אבהתך ואיקים ית ברך בתרך דתוליד בתר כן ואתקין ית מלכותיה: הוא יבנה ביתא לשמי ואתקין ית כורסיה מלכותיה עד עלמא:

רד״ק

אני אהיה לו לאב ובמ׳ בשבט
אנשים ובנגעי בני אדם׳
כמו שמיסרין בני אדם את
בניהם בשבט ויגעו אותם בשבט מוסר ר״ל
שמיתם כמו שכתו׳ כי תכנו בשבט לא ימות ולא
המיתו אלהשא
נפשך לתוכך
אמר אני אהיה
לו לאב והוא יהיה
לי לבן והוכחתיו
בשבט כמו ש
שמיסר האב את
הבן ולא שאסור
חסדי ממנו כמו
שעשיתי לשאול
שלקחתי ממנו
המלכות אלא ה
המלכות יהיה
לבניך עד ע
עולם ועל כל
זרע דוד אמ׳ לא
על שלמה לבד אלא על רחבעם ועל היוצאים ממנו במקום ובמ במקום׳ ורבותי׳ ז״ל דרשוהו על שלמה
ואמרו בשבט אנשים זה הדד ורזון בן אליד ע״ש שנאמר ויקם יי׳ שטן לשלמה וגומ׳ ובנגעי בני
אדם אלו המזיקין שטרדוהו ממלכותו כמו שאמרו בלא אשמדאי וטרדו׳ ופירוש בני אדם׳ כי אמרו ש
שהשדים נולדו מאדם הראשון בהוליד מאה ושלשים שנה שפרש מאשתו׳ ונאמן
ביתך׳ ויתקיים כמו ותקעתיו יתד במקום נאמן׳ וכן תרגם
יונתן ויקיים ביתך לפניך כמו שהוא קיים
לפניך קיום כסאך נכון כן יהיה עד עולם׳

רלב״ג

ונכר שזרע דוד אשר יקום
אחריו יכונן את כסא ממלכתו
עד עולם ולזה אמ׳ שיאמר לו לא
יסור חסדו ממנו בדרך שיתפסק ממנו המלכות ג
לגמרי כמו שנפסקה משאול׳

אֲנָא אֱהֵי לֵיהּ לְאָב וְהוּא
יְהֵי קֳדָמַי כְּבַר דְּאִם יִסְרַח
וְאַלְקֵינֵיהּ בְּמַלְקוּת גֻּבְרִין
וּבְמַרְדוּת בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ וְטוּבִי לָא
יַעְדֵּי מִנֵּיהּ כְּמָא דְּאַעְדֵּיתִי
כְּלוֹת שָׁאוּל דְּאַעְדֵּיתִי מִן
קֳדָמָךְ׃ וִיקַיַּם בֵּיתָךְ וּמַלְכוּתָךְ
עַד עָלְמָא קֳדָמָךְ כּוּרְסֵי מ
מַלְכוּתָךְ יְהֵא מְתַקַּן עַד ע
עָלְמָא׃ כְּכָל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
וּבְכָל נְבוּאָתָא הָדָא כֵּן מַלֵּיל
נָתָן עִם דָּוִד׃

אֲנִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִּי
לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֺתוֹ וְהֹכַחְתִּיו
בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם׃
וְחַסְדִּי לֹא יָסוּר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר
הֲסִרֹתִי מֵעִם שָׁאוּל אֲשֶׁר ח
הֲסִרֹתִי מִלְּפָנֶיךָ׃ וְנֶאְמַן בֵּיתְךָ
וּמַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם לְפָנֶיךָ כ
כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם׃ כְּכֹל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל הַחִזָּיוֹן
הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל דָּוִד׃

רד"ק וישב לפני יי׳ לפני הארון ומכאן סמכו רז"ל שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ומהם אמרו שאף למלכי בית דוד אין ישיבה בעזרה שקרא״י למעלה אין ישיבה דכתיב שרפים עומדים וכתיב וכל צבא השמים עומדים וכתיב הנה השעומדים האלה למעלה אין ישיבה ודוד יושב מה״ו וישב דוד לפני יי׳

רלב"ג עד הלום ר״ל שהביאותני לזאת המעלה אשר אין כמוה קיום והיותה קודם זה רועה צאן מאחר הצאן ולא די לך בזה אבל דברת גם אל בית עבדך למרחוק ר״ל שתהיה מיד המלוכה לו גם כשתקים לך זרעו ויתברכו ממך וזאת תורת האדם שנהגת כדיק׳ וקנהם רשעים ונשגבתם שלא תכבד טובתך וחסדך מזרעו בעבר״ קרשעים

וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי יְהוִה וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם׃ וַתִּקְטַן עוֹד זֹאת בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְהוִה וַתְּדַבֵּר גַּם אֶל בֵּית עַבְדְּךָ ל לְמֵרָחוֹק וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם אֲדֹנָי יְהוִה׃

וַאֲתָא מַלְכָּא דָוִד וִיתֵב קֳדָם יְיָ וַאֲמַר לֵית אֲנָא כְּמִיסַת יְיָ אֱלֹהִים וּמָה בֵּיתִי אֲרֵי אַמְטִיתַנִי עַד הַלְכָא׃ וּזְעֵירַת קֳדָמָךְ עוֹד דָּא יְיָ אֱלֹהִים וּמַלֵּילְתָּא אַף לְבֵית עַבְדָּךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי וְדָא חֲזְיָא לִבְנֵי א אֱינָשָׁא יְיָ אֱלֹהִים׃

מהם אמרו שסמך עצמו ומהם אמרו שישב עצמו בתפלה׳ מי אנכי שהייתי ראוי למלוכה׳ ומי ביתי׳ בית אבי׳ או אמר ביתי על בניו כלו מי בניו שיהיה ראוי למלוכה׳ עד הלום עד המקום הזה שנתת לי המלוכה ולבניו אחרי׳ ובדרש מי אנכי׳ וכלא מן ולא יכלה עמוס ומואבי בחיי׳ עד הלום לא די שנשאתי בקהל אלא שעשיתני מלך׳ ואין הלום אלא מלכות שנאמר הביאו עד הלום איש׳ ויאמר יי׳ הנה הוא נחבא אל הכלים׳ ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק שהייתי רחוק ונתקרבתי״ **ותקטן** עוד׳ מוחת המלכות שנתת לי ולא די בזה אלא שדברת לתת המלכות לבית עבדך עד עולם וזהו למרחוק׳ ויי״ת למרחוק לעלמא דאתי׳ וזאת תורת האדם׳ התכונה הוא׳ כלומר זאת שדברת עלי תכונת האדם הגדול הוא ולא האדם השפל וכבוד כמות כמו שאמר מי אנכי ומי ביתי׳ וכן בדברי הימים וראיתני כתורת האדם המעלה וי״ת ודא חזייא לבני אינשא׳ ובדרש כתורת האדם המעלה שבכבודים ואי זהו משה רבינו עליו השלום שנאמר ומשה עלה אל האלהים׳ משה מסונה ס שבכבודים דוד מסונה שבמלכים׳ אתה מוצא מה שעשה משה עשה דוד משה הוציא את ישראל ממצרים׳ דוד הוציא את ישראל משעבוד מלכות׳ משה קרע לישראל את הים ודוד קרע לישראל את הנהרות שנאמר נכניע את הרם נהרים׳ משה עשה לישראל חמשה חומשי תורה ודוד עשה לישראל חמשה ספרים שבתהלים׳

רד"ק ואתה ידעת את עבדך. אתה ידעת את לב עבדך ולא אדע לדברים שבלב ואתה ידעת: ויונתן תרגם ואת עבדת רעות עבדך. ופי' ידעת כמו מה אדם ותדעהו. בעבור דברך וכלבך. בעבור דברך שאמרת לשמואל להמליכני כלבך וברצונך עשית כי איננו ראוי לכך אלא שאתה רצית כי ויתכן לפרש גם כן בעבור דברך ורצנך ויקירת הכסא לחזק את כל הגדולה שכתב בו עם דוד הנביא ואמרו כתוב בספר מכלל מחלק הדקדוק. להודיע את עבדך. כלומ' רצית להודיע את עבדך את כל הגדולה הזאת שכרת עמי ועם זרעי אחרי: על כן גדלת יי' אלהים. על כן שאין אלה מעשי בעבדך ורצונך ידעתי שגדלת על הכל ואין יוכל עמ' מחשבותך וידעתי כי אין כמוך ואין אלהים זולתך: ככל אשר שמענו באזנינו. זו היא הקבלה וככל אשר ידענו מלבנו החקירה שאין כמוך ואין אלהים זולתך. ותי' ככל דשמענא ואמרו קדמנא. כלומ' מה ששמענו מאבותינו אבות הקדמונים אשר ספרו עליך שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: ומי כעמך כישראל. כמו שאין כמוך באלהים כן אין כעמך בעמים: אשר הלכו אלהים

רלב"ג על כן גדלת יי' אלהים וגו'. ר"ל שידיעת העתידות היא לך לבדך ואתה הקורא הדורות מראש כמו שנאמר בספר ישעיה ואין כמוך שידע שכבר כל המתחדש כי לאחר השכלים ידיעת חלק מהמונעים המניעות והסדרים והשרים ואולם ידיעתו בכח. ועם זה לא יתכן שתהיה כי אם לשי' כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות יי':

ומה יוסיף עוד דוד לדבר אליך
ואתה ידעת את עבדך אדני
יהוה: בעבור דברך וכלבך
עשית את כל הגדולה הזאת
להודיע את עבדך: על כן גדלת
יהוה אלהים כי אין כמוך ואין
אלהים זולתך בכל אשר
שמענו באזנינו: ומי כעמך
כישראל גוי אחד בארץ אשר
הלכו אלהים לפדות לו לעם
ולשום לו שם ולעשות לכם
הגדולה ונוראות לארצך מפני
עמך אשר פדית לך ממצרים
גוים ואלהיו:

ומה יוסיף עוד דוד למללא
קדמך ואת עבדת רעות
עבדך יי' אלהים: בדיל
מימרך וברעותך עבדתא
כל רברבתא האלין להודעא
ית עבדך: על כן רבית יי'
אלהים ארי לית דכוותך ולית
אלהא בר מנך בכל דשמענא
ואמרו קדמנא: ומאן כעמך
כישראל עמא חד בחיר
בארעא דאזלו שליחין מן
קדם יי' למפרק ליה עם
ולשוואה ליה שום ולמעבד
לכון רברבן וחסינן על דעלו
לארע בית שכינתך דיהבת
להון מן קדם עמך דפרקת
לך ממצרים גוים ואלהיו:

אלהים לשון רבים דרך כבוד׳ כמו ישמח ישראל בעושיו׳ ובדברי הימים אשר הלך האלהים זה הנכון ות״י דאזלו שליחין מן קדם יי׳ ובדרש אשר הלך אלהים זה הקב״ה׳ אשר הלכו אלהים זה משה ואהרן׳ ולשום לו שם פי׳ לו לאלהים׳ כלומר להגדיל שמו כמו אדם אשר לא ידעו את כמו פרעה שאמר מי יי׳ אשר אשמע בקולו וגו׳ לפיכך אמר האל ואכבדה בפרעה וזהו ולשום לו שם׳ ובדברי הימים לשום לך שם׳ לעשות לכם כנגד ישראל׳ ידבר הגדולה הזה עמו עם הקדש׳ למרבך כנגד ישראל או כנגד השם ופי׳ עשית להם גדולה ונוראות על שנראו למרבך וכן ת״י על דאתון למעבד שעשית דיקנא: לארץ׳ מפני עמך שהבאת למרבך גרשת יושבי הארץ הזאת מפני עמך׳ נוראות שעשית לעמך׳ וכן הוא אומר בדברי הימים לגרש מפני עמך׳ גוים ואלהיו פירוש מגוים ומאלהיו וממ״ם ממצרים משמשת במקום שתים ואלהיו׳ או פי׳ והכית גוים ואלהיו כמו שכתב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים׳ או פירוש גוים על ישראל׳ כלומר אשר פדיתם ממצרים גוים וגדולים ועצומים׳ ואמר גוים בלשון רבים כלומר משפחות ישראל כמו במחנך בעמימך ואלהיו׳ כמו אלהים לא תקלל׳ שפירוש שופטים׳ ויונתן לא תרגם גוים ואלהיו ואפשר שהיה דעתו כדעת מקצת רבותי ז״ל שפירשו ואלהיו על הקב״ה על דרך ככל צרתם לו צר ואמרו גוים ואלהיו כביכול שהוא פדוי עמהם ומפני זה לא תרגמו׳

ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ מיוחד לעבוד השם׳ כי הוא הולך לפדותם לו לעם ולגזה הרבה הפלאות בהוציאו אותם מארץ מצרים למען יהיו לו לעם והוא יהיה להם לאלהים׳ ועשה גם כן פלאות ונוראות בהורישו אותם ארץ ישראל אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו ר״ל שהשחית ישראל גוים ואלהיו בעת ירשם הארץ או ירצה שהנוראות ההם שעשה מפני עמו הנהם היו להשחית גוים והנהם להשחית אלהיהם כמו שהתבאר בעמוד דגון בהיות הארון׳

ותכונן לך את־עמך ישראל לך לעם עד־עולם ואתה יהוה היית להם לאלהים׃ ועתה יהוה אלהים הדבר אשר דברת על־עבדך ועל־ביתו ה
הקם עד־עולם ועשה כאשר דברת׃ ויגדל שמך עד־עולם לאמר יהוה צבאות אלהים על־ישראל ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך׃

ואתקינת לך ית עמך ישראל קדמך לעם עד עלמא ואת יי׳ הויתא להון ל לאלה׃ וכען יי׳ אלהים פתגמא דמללת על עבדך ועל ביתיה אקים עד עלמא ועבד כמא דמלילתא׃ ויסגי שמך עד עלמא למימר יי׳ צבאות אלהים על ישראל ובית עבדך דוד יהי מתקן ק קדמך׃

רד״ק בית אבנה לך׳ כתרגו׳ מלכו אקיים לך׃ על כן מצא עבדך את לבו׳ מצא לבו מכוון להתפלל אליך׃ ודבריך יהיו אמת׳ דרך תפלה׳ או פי׳ הם אמת׳ וכן ת״י אינון קושטא׃ הואל׳ ענין רצון ויפוץ׳ כמו ויואל משה הואל נא׳ ולשון הנה נא הואלתי׳ ית׳ לשון התחלה שרי כמו שתרגם אנקלוס הנה נא הואלתי הא כען שריתי׃ להיות לעולם לפניך שיהיו שבטים לפניך׃ בית עבדך לעולם על עצמו אמר כמו על הקהלים׃ ות״י ומברכתך יתברכון בית עבדך דיקיא לעלמא׃ את מתג האמה׃ ת״י ית תקון אמתא׃ אולי היתה אמה קמים שעברת בשער העיר לכן נקראת מתג האמה׃ קשר׳ לתו׳ נקראת השער מתג האמה׃ ובמקומו בדברי הימים ויקח דוד את גת ובנותיה מיד פלשתים׃ גת היא ובנותיה היו נקראים בכלל מתג האמה׃ ויש ודרש בבראשית רבה אלעזר פרשה כשבא אבימלך ליצחק ואמר לו ראו ראינו כי היה יי׳ עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו ונ׳ אמרו יודעים׃

רלב״ג את מתג האמה מיד פלשתים׃ הנה כתוב במקומו בספר דברי הימים את גת ובנותיה׃ והוא׳ היה זה כי מקומו נקרא מתג האמה׃

ארי את יי׳ צבאות אלהא
דישראל חוית לעבדך
למימר מלכו אקיים לך על
כן הות בלבא דעבדך לצלאה
קדמך ית צלותא הדא׃ וכען
יי׳ אלהים את הוא יי׳ ופתגמך
אנון קשוט ומלילת על עבדך
ית טבתא הדא׃ וכען שרי
ובריך ית בית עבדך למהוי
לעלמא קדמך ארי את יי׳
אלהים מלילת ומברכתך
יתברכון בית עבדך צדיקיא
לעלמא׃ והוה בתר כן ומחא
ח דוד ית פלשתאי ותברינון
ונסיב דוד ית תקון אמתא
מידא דפלשתאי׃

כי אתה יהוה צבאות אלהי
ישראל גליתה את אזן עבדך
לאמר בית אבנה לך על כן
מצא עבדך את לבו להתפלל
אליך את התפלה הזאת׃ ועתה
אדני יהוה אתה הוא האלהים
ודבריך יהיו אמת ותדבר אל
עבדך את הטובה הזאת׃ ועתה
הואל וברך את בית עבדך
להיות לעולם לפניך כי אתה
אדני יהוה דברת ומברכתך
יברך בית עבדך לעולם׃ ויהי
אחרי כן ויך דוד את פלשתים
ויכניעם ויקח דוד את מתג
האמה מיד פלשתים׃

אבן שנשבע הקב"ה כדכתיב כי לך אתן ולזרעך את כל הארצות האל כרות עמהם ברית שבועה שאין זרעך יורש את ארץ פלשתים וכרת עמהם ברית שבועה. וכן עשה יצחק כרת אמה את מתג האמה האמור שהיה רוכב עליו ונתן להם סימן בידם אות ברית שבועה. וכשמלך דוד רצה לבא בארץ פלשתים ולא היה יכול מפני אות ברית שבועת יצחק עד שלקח מהם אות הברית שנאמר ויקח דוד את מתג האמה מיד פלשתים ואחר כן לקח ארץ פלשתים:

וַיַּךְ אֶת־מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה וַיְמַדֵּד שְׁנֵי־חֲבָלִים לְהָמִית וּמְלֹא הַחֶבֶל לְהַחֲיוֹת וַתְּהִי מוֹאָב לְדָוִד לַעֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה׃ וַיַּךְ דָּוִד אֶת־הֲדַדְעֶזֶר בֶּן־רְחֹב מֶלֶךְ צוֹבָה בְּלֶכְתּוֹ לְהָשִׁיב יָדוֹ בִּנְהַר־ ׃

ומחא ית מואבאי ומשח להון בערבא רמי יתהון לארעא ומשח תרין חבלין למיקטל ומלי חבלא לאחאה והוו מואבאי לדוד לעבדין נטלי פרס׃ ומחא דויד ית הדדעזר בר רחוב מלכא רצובא כד אזל לאשנאה תחומיה בנהר פרת׃

רד"ק

וימדדם בחבל השכב אותם ארצה דרך בזיון. ות"י חבל עדבא כלו גורל וחלק. ואמרו כי לא עשה זה כעבור שהמיתו את אביו ואמו ואחיו כשהניח אותם בארץ מואב כשהיה בורח מפני שאול כמו שאמר וינחם את פני מלך מואב וגו' וכשיצא דוד משם והלך לגור הרת הרג מלך מואב אביו ואמו ואחיו זולת אחד שברח והחביאו נחש העמוני. הוא כד' החסד שאמר דוד כאשר עשה אביו עמדי חסד. ותהי מואב עבדי מואב נושאי מנחה ת"י נטלי פרס כלומר שהיו נושאין לו מס ידוע בכל שנה: בלכתו להשיב ידו בנהר פרת: פרת קרי ולא כתיב. כשהלך הדדעזר להשיב גבולו בנהר פרת שהיה מסיג גבול ישראל להרחיב גבולו נלחם בו. וכן ת"י לאשנאה תחומיה. ובספר ד"ה להציב ידו ופי' שהם שם אותות העמים אחד. וקרע זה הדדעזר בנחלת ישראל לקח מארצם. ועל זה אמר דוד במזמור אלהים זנחתנו פרצתנו אנפת תשובב לנו. הרעשתה ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה. ועתה בא להעמיד גבולו על מקום שכבש מארץ ישראל סמוך לנהר פרת והתחזק דוד עתה עליו כרצון האל יתברך:

רלב"ג

והנה במואב מדד שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות. ואמרו רז"ל שזה היה בעבור שהמיתו אביו ואמו ואחיו כאשר הניחם אצל מלך מואב כמו שנזכר במה שקדם אלא שאם היה העניין כן יהיה פי' וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה כי מיעוט הפרד דוד מהם לא שמרו להם נאמנותם:

מא ד

רד"ק וילכד דוד ממנו ולא אמר ויך כראה כי לא הכה מהם אלא
אשר הכה בהלחמו עמהם ובהתגברו עליהם ובכבשם לכל
מהם קשר הזה שאומר לשבע מאות ולקחת מהם פליון כפשם וכן תרג׳
וילכוד ויקח כלו אלף רכב ... עד שפלו עמהם אלף ושבע מאות
פרשים ועשרים אלף רגלי ובדברי הימים אלף רכב ושבעת אלפים
פרשים הנה מנה הפרשים הגדולים אשר במחנה הדדעזר ושם מנה
כל הרכב
והפרשים וכן לא
זכר הנה מנין
הרכב ושם זכר
אותם והרגלים
זכרם הנה ולא
זכרם שם
ויעקר דוד לפי
הפיה אמור לו
פרסותיהם כמו
סכתו שלא ירכבו
על הסוסים ולא
קמיתם כי אסור
להשחית דבר
בבריאה לכך הם
השחיתם אם לא

רלב"ג ויעקר דוד את כל הרכב עשה זה כדי
שלא ירכבו על הסוסים כמו שנאמר
הממלכה הזאת ... ויאסם דוד בנצבים
בארם דמשק שם מושלים מושלים
נקשרת כל הארץ ארם לדוד לעבדים׃

וילכד דוד ממנו אלף ושבע מ
אות פרשים ועשרים אלף איש
רגלי ויעקר דוד את כל הרכב
ויותר ממנו מאה רכב ויבא א
רם דמשק לעזר להדדעזר
מלך צובה ויך דוד בארם
עשרים ושנים אלף איש וישם
דוד נצבים בארם דמשק ותהי
ארם לדוד לעבדים נושאי מ
נחה ויושע יהוה את דוד בכל
אשר הלך׃

ואחד דוד מנהון אלף ושבע
מאה פרשין ועשרין אלפין
גבר רגלי ועקר דוד ית כל
רתיכיא ואשאר מנהון מאה
רתיכין ואתו אינש ארם
דמשק למסעד להדדעזר
מלכא דצובא ומחא דוד
בארם עשרין ותרין אלפין
גברא ומני דוד אסטרטיגין
בארם דמשק והוו אינש ארם
לדוד לעבדין נטלי פרס
ופרק יי ית דוד בכל אתר
דהליך׃

היה מעיק או דבר שאסור בהנאה או במיתת זכר כמו בעמלק שאומר בו מאשור ועד שה מעולל ועד יונק׃
ועקרם כדי שלא יקחו מהם אנשי החיל והעקור הותר בסוסי האויבים כדי שלא ילחמו עוד בהם עם ישראל
כמו שנה קהל לא תוסיף את הסוסים תעקר והעקור הוא מנשר פרסותיהם מאחוריהם ולמעלה שלא יוכל לזוז
ממקומו מאה ויותר ממנו מאה רכב כי רב מעולת סוס הותירם לצרכו כדי מרכבתו כי לא אסרה תורה
מרכבות סוס אלא סוסים בשלום כדי שלא יחיו ישראל רוכבים ללכת למצרים כי משם היו מביאים הסוסים לפי לא
ירבה לו סוסים בשלום אלא כדי כרע׃ **ויבא** ארם דמשק לפי שיש ארם עוד
ארם נהרים ארם מעכה ארם בית רחוב׃ **וישם**
נוד נצבים בארם דמשק וכו׳ נשיאי מנחה כהרגמו נוטלי פרס כמו שפירשנו׃

רד"ק

ויקח דוד את שלטי הזהב מגיני הזהב אשר היו אל עבדי הדדעזר פירוש אשר להם
במלחמה ופירוש אל עבדי כמו על עבדי וכן בדברי הימים והוכך עמר ויביאם ירושלם
שלא נתנם לפדיון כמו שנתן הפרשים עבדי הדדעזר לפדיון כמו שאמר למעלה ויעקר אלא
ויביאם ירושלם כלומר שנתנם באוצר בית יי להקדש **ומבטח** ומברותי ובדברי
הימים ומטבחת ומכון שם שמות היו ובטח וטבחת אחת הן שהאותיות מתחלפות

וישלח תעי את יורם בנו אל המלך דוד לשאל לו לשלום ולברכו שילחמו הוא במלחמותיו אף פירושו ושאלת שלמו ומנחה כמו שאמר ובידו היו כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת והמנחה נקראת ברכה כמו שנאמר קח נא את ברכתי

גם אותם הקדיש המלך דוד ליי לעשות בית המקדש

וַיִּקַּח דָּוִד אֵת שִׁלְטֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
הָיוּ אֶל עַבְדֵי הֲדַדְעָזֶר וַיְבִיאֵם
יְרוּשָׁלָם׃ וּמִבֶּטַח וּמִבֵּרֹתַי עָרֵי ח
הֲדַדְעָזֶר לָקַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד נְחֹשֶׁת
הַרְבֵּה מְאֹד׃ וַיִּשְׁמַע
תֹּעִי מֶלֶךְ חֲמָת כִּי הִכָּה דָוִד אֵת
כָּל חֵיל הֲדַדְעָזֶר׃ וַיִּשְׁלַח תֹּעִי
אֶת יוֹרָם בְּנוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ דָּוִד ל
לִשְׁאָל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ עַל
אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַדְעֶזֶר וַיַּכֵּהוּ כִּי
אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעִי הָיָה הֲדַדְעָזֶר
וּבְיָדוֹ הָיוּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּכְלֵי
נְחֹשֶׁת׃ גַּם אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ
דָּוִד לַיהוָה עִם הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ מִכָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
כִּבֵּשׁ׃ מֵאֲרָם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן
וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק וּמִשְּׁלַל
הֲדַדְעֶזֶר בֶּן רְחֹב מֶלֶךְ צוֹבָה׃

וּנְסִיב דָּוִד יָת שִׁלְטֵי דַהֲבָא דַּהֲווֹ
עַל עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר וְאַיְתִינוּן
לִירוּשְׁלֶם׃ וּמִבֶּטַח וּמִבֵּירוֹת
קִרְוֵי הֲדַדְעֶזֶר נְסֵיב מַלְכָּא דָוִד
נְחָשָׁא סַגִּי לַחֲדָא׃
וּשְׁמַע תֹּעִי מַלְכָּא דַחֲמָת אֲרֵי
מְחָא דָוִד יָת כָּל מַשִּׁרְיַת הֲדַדְ
עֶזֶר׃ וּשְׁלַח תֹּעִי יָת יוֹרָם בְּרֵיהּ
לְוַת מַלְכָּא דָוִד לְמִשְׁאַל לֵיהּ
בִּשְׁלָם וּלְבָרְכוּתֵיהּ עַל דַּאֲגִיחַ
קְרָבָא בַּהֲדַדְעֶזֶר וְקַטְלֵיהּ אֲרֵי
גְּבַר עָבֵיד קְרָבִין עִם תֹּעִי הֲוָה
הֲדַדְעֶזֶר וְעִמֵּיהּ הֲווֹ מָאנֵי כ
כַסְפָּא וּמָאנֵי דַהֲבָא וּמָאנֵי
נְחָשָׁא׃ אַף יָתְהוֹן אַקְדֵּישׁ מַלְכָּא
דָוִד קֳדָם יְיָ עִם כַּסְפָּא וְדַהֲבָא
דְּאַקְדֵּישׁ מִכָּל עַמְמַיָּא ד
דִּכְבֵישׁ׃ מֵאֲרָם וּמִמּוֹאֲבָאֵי
וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתָּאֵי
וּמֵעֲמָלְקָאֵי וּמִבִּזַּת הֲדַדְעֶזֶר
בַּר רְחוֹב מַלְכָּא דְצוֹבָה׃

רד"ק

ויעש דוד שם. כי כתב מלחמה גדולה ויצא שמו בעמים ורבותינו ז"ל פירשו שקבר את
ההרוגים כמו שנאמר במלכים בעלות יואב שר הצבא לקבור את החללים וזה היה שם
גדול לישראל שיקברו את אויביהם· וכן הוא אומר במלחמת גוג ומגוג וקברו כל
עם הארץ והיה להם לשם· את ארם בגיא מלח שמונה עשר אלף. אבל על שם אותם
עשרים ושנים אלף שאמר למעלה היו במקום אחד וזה היה בגיא מלח" ובדברי הימים ואבשי בן צרויה הכה
את אדום בגיא
מלח שמונה
עשר אלף
ובספר תהלים
ויך יואב את
אדום בגיא מלח
שנים עשר אלף
הנה נספר הוא
שאמר ארם
ובשני ספרים

וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם בְּשֻׁבוֹ מֵהַכּוֹתוֹ אֶת אֲרָם בְּגֵיא מֶלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִבִים בְּכָל אֱדוֹם שָׂם נְצִבִים וַיְהִי כָל אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִד וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת דָּוִד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃

וַעֲבַד דָּוִד שׁוּם בְּדִתַב מִלְּמִמְחֵי יַת אֲרָם בְּגֵיא מִלְחָא תְּמָנַת עֲשַׂר אַלְפִין׃ וּמַנִּי בֶּאֱדוֹם אִסְטְרַטִיגִין בְּכָל אֱדוֹם מַנִּי אִסְטְרַטִיגִין וַהֲווֹ כָל אֱדוֹם עַבְדִין לְדָוִד וּפְרַק יְיָ יַת דָּוִד בְּכָל אֲתַר דַּהֲלִיךְ׃

אומר אדום· ובספר תהלים שנים עשר אלף ובשני הספרים שמונה עשר אלף נראה כי מלחמת אדום היתה
כשהיתה מלחמת ארם כי כן כתוב בספר תהלים את ארם נהרים ואת ארם צובה· ומארם ומאדום היו אלה
שמונה עשר אלף· ואמר בזה הספר ארם· ורבה לומר ואחר עמהם וגם אדום· ואמר בשני הספרים אדום·
ורבה לומר ואחר עמהם וגם ארם· ובאומרו בדברי הימים כי אבשי עשה מלחמה והכה שמונה עשר אלף
ובתהלים אמר יואב שנים עשר אלף אבשי עשה תחלת המלחמה והכה בהם ששת אלפים ואח"כ עשה עמהם
יואב מלחמה והכה בהם שנים עשר אלף· וזהו שאמר בתהלים וישב יואב וגו' כלו' שבאחרי כן יואב אחרי
אבשי· וזכר בדברי הימים כל המלחמה בשם אבשי לפי שהוא היה תחלת המלחמה וזכר כל השמונה עשר אלף
על שמו· ובזה הספר זכר המלחמה בשם דוד כי הוא העיקר· ובדרש אמרו כי כשהלך יואב להלחם עם ארם
עמדו עליו בני אדום· אמרו לו לא כך אמר הכתוב אל תתגרו בם· השיבם יואב לא כך אמר הכתוב אתם עוברים
בגבול אחיכם בני עשו השמרו אותו לעבור בארצו ולא רצו אמר יואב אם כן הרי עכשיו אדום אין אנו מוזהרין
בחזרתנו לא אכלה ולא שתיה אלא כמו אותם· עד שהכה את ארם וחזר עליהם לכך נאמר וישב יואב ויך את
אדום· אמר להם הקב"ה מה אתם מועילים שתכו את אדום המעט אבשי בן צרויה הרג שמונה עשר אלף ואתם
שנים עשר כשהגיע זמן אמר אכלה אותם ואחריכם ולדברי הדרש היו שתי מלחמות בשתי פעמים" וישם
באדום נצבים בכל אדום שם נצבים· לפי שאמר וישם נצבים בארם דמשק אמר בכל אדום שלא היתה
כי במקום אחד שם נצבים כמו שאמר בארם דמשק שלא שם באחר ארם אלא בכל אדום שם נצבים"

רד"ק וימלוך דוד על כל ישראל: כשכלו כל המלחמות ולקח את ציון ולא היה אדם מישראל מפקפק במלכותו: משפט וצדקה כתרגומו דין דקשוט וזכו. כלומר היה שופט אותם במשפט ובאמת. והיה אשר בין איש לאיש גם היה עושה עמהם צדקה במה שהיו צריכין להם:

ויואב בן וגו' מזכיר. כתרגומו ממנא על דוכרניא. כלומר ממונה על ספר הזכרונות. ורש"י פירש אין זה דין בא לפניו ראשון לפסקו ראשון:

וצדוק בן וגו' כהנים. שרי כהונה. שזה היה ממונה כהן גדול מבית פינחס בן אלעזר. ואחימלך בן אביתר מבית איתמר. ואף על פי שהיה אביתר עדיין חי. כיון שראינו שלמה גרשו מהיות כהן נראה שבימות דוד אינו עושה כאשר סדר דוד ראשי האבות סדר צדוק ואחימלך כמו שכתוב בדברי הימים והיה נקרא אחימלך ואחימלך שני שמות קראוהו. ושריה סופר. ובדברי הימים ושושא. ושני שמות היו לו:

ובניהו בן יהוידע והכרתי והפלתי. תרגם יונתן וכמו כן בדברי יהוידע ממנא על קשתיא ועל קלעיא. כלומר היה ממונה על הקשתים והקלעים. וז"ל והכרתי כמו על

וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ׃ וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד מַזְכִּיר׃ וְצָדוֹק בֶּן אֲחִיטוּב וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים וּשְׂרָיָה סוֹפֵר׃ וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ׃

וּמְלַךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַהֲוָה דָוִד עָבֵיד דִּין דִּקְשׁוֹט וְזָכוּ לְכָל עַמֵּיהּ׃ וְיוֹאָב בַּר צְרוּיָה מְמַנָּא עַל חֵילָא וִיהוֹשָׁפָט בַּר אֲחִילוּד מְמַנָּא עַל דּוּכְרָנַיָּא׃ וְצָדוֹק בַּר אֲחִיטוּב וַאֲחִימֶלֶךְ בַּר אֶבְיָתָר בְּהֵמְנַיָּא וּשְׂרָיָה סָפְרָא׃ וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע מְמַנָּא עַל קַשָּׁתַיָּא וְעַל קַלָּעַיָּא וּבְנֵי דָוִד רַבְרְבִין הֲווֹ׃

רלב"ג ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. הנה הצדקה יאמר על יותר ממה שיאמר במשפט כי המשפט יהיה מה שיתחייב לפי הדין והצדקה תהיה מה שיתחייב לפי האלהות השלמות מההנהגה לכל איש כראוי לו אם לחסד אם למשפט: והכרתי והפלתי. אמרו שהם היו שתי משפחות בישראל. ורז"ל פירשו שהם סנהדרין ואמרו כרתי שכורתים דבריהם. פלתי שמופלאים במעשיהם: ובני דוד כהנים היו. ר"ל שרים ומושלים. והנה זה הענין היה סבה לשרפה מן הרעות שבאו לדוד כי אם לא היה הענין כן לא מרד אבשלום ולא נהרג אמנון ואדוניה כמו שיראה במעט עיון. ובכלל אם היה משגיח המלך במוסר בניו לא קרה להם כך:

או כמו עם כמו ויוסף היה במצרים׳ או ועבדה׳ וכן אומ׳ בדברי הימים על הכרתי׳ ויש מפרשים כרתי
ופלתי שתי משפחות מישראל שהיו שרים אל משמעת המלך ורואים פניו תמיד ובעבור היה בראשם׳
ורבותי׳ ז״ל פירשו אלו אורים ותומים׳ ובני דוד כהנים היו׳ כתרגומו רברבין כלומר גדולים היו וממונים על
כלם׳ ובדברי הימים אומר הראשונים ליד המלך׳ וכדברי רבותינו ז״ל תלמידי חכמים היו׳ ולמה קראם
כהנים׳ מה כהן נוטל חלק בראש אף תלמיד חכם נוטל חלק בראש״

ט ויאמר דוד הכי יש
עוד אשר נותר
לבית שאול ואעשה
עמו חסד בעבור
יהונתן׃ ולבית שאול
עבד ושמו ציבא ו
ויקראו לו אל דוד
ויאמר המלך אליו
האתה ציבא ויאמר
עבדך׃ ויאמר המלך
האפס עוד איש לבית שאול ואעשה
עמו חסד אלהים ויאמר ציבא אל
המלך עוד בן ליהונתן נכה רגלים׃

ואמר דוד האית כא עוד ט
דאשתאר לבית שאול
ואעבד עמיה טיבו בדיל
יהונתן׃ ולבית שאול
עבדא ושמיה ציבא
וקרו ליה לות דוד ואמר
מלכא ליה האת ציבא
ואמר עבדך׃ ואמר
מלכא האית עוד ג
גברא לבית שאול
ואעביד עמיה טיבו מן
קדם יי ואמר ציבא
למלכא עוד ברא
ליהונתן לקי בתרתין
רגלוהי׃

רד״ק

הכי יש עוד׳ כטעם
הגם׳ וכן כי הם
אמרתי הכו לי׳
וטעם זכר הענין
הזה הנה בעבור
שכתב המלחמות
והיה במנוחה
וסדר הפקידים
והממונים שם אל
לבו שבועת
יהונתן שאם היה
בזרע אדם הגון
ורואי היה מעונה
אותו כמו שאמר
לו יהונתן ואתה
אהיה לך למשנה׳ לפי׳ שאל אם נותר לבית ש״ל שיעשה עמו חסד בעבור יהונתן״ ולבית שאול עבד׳ עבד
בשעת היה והיה לשאול ולביתו אחריו׳ כמו שכתו׳ והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם וגו׳ ובני בניו ועבדיו הם
כלם עבדים לבית שאול כמו שאומ׳ וכל מושב בית ציבא עבדים למפי בשת׳ כי העבדים הם ובניהם וכל אשר
להם היו לאדוניהם וכן פי׳ אדוני אבי ז״ל ציבא עבד בשעת היה וכן נראה מהפסוקי׳ ואת״ל מה נתן דוד
באומרו הנה כל אשר לך למפיבשת והלא מה שהיה עבד הנה רבו׳ אעפ״י שעבד מלך היה והמלך יכול לקחת
מזה ולתת לזה״ ויאמר המלך האפס עוד איש׳ האין עוד איש׳ ותמהתי למה תרגם
יונתן האית עוד״ חסד אלהים׳ בעבור שבועת אלהים שהייתה ביניהם נכה רגלים׳ כתרגומו
לקי בתרתין רגלוהי שהוכה בכפלו ופסח כשנפל ונכה ית׳ סימן״

רלב״ג

והנה זכר שכבר
היה מטוב נפש ד
דוד שהתעורר
לעשות חסד אל
הנשאר לבית שאול
ולזה שם מפיבשת
בן יהונתן אוכל
שלחנו והשיב לו את
כל שדה שאול אביו

רד״ק בלו דבר. שם מקום. **ויאמר** לו דוד וגו' שדה שאול. שדה שהיה כלל נחלתו
וכן ת״י אחסנת. יש לשאול אביו זה הדבר אם שלא נתן לו כי מפיבשת
יורש היה נחלת שאול ולא היה שם יורש אחר מיהונתן ובני רצפה בת איה היו גם כן יורשי שאול. לדעת' שהיו
בני פלגש ואם כן היאך היה כח ביד דוד לתת הכל למפיבשת ואת״ה מלך יש לו רשות לעשות כאשר ירצה ולתת לזה
כמו שכתוב במשפט המלוכה מה חסד יש בזה אם נטל מאחר יורשים ונתן למפיבשת. אם היה נותן לו משלו זה
היה חסד ועוד כי
שאמר והשיבותי לך מלמד כי הקדש זה נטל מפיבשת נטלו משאר היורשים ועוד כי מה שאמר במשפט המלוכה ואת שדותיכם ואת כרמיכם יקח כברכתנו מה שפרשו רבותינו כי אינו אומר אלא על פירותיהן לפי שעה ונראה זה הדבר מאחר כי שהקים מהמלך כי מה ... לא רבי' ואלו
היה ממשפט המלוכה לקחת הכרם והשדה הטוב שירצה למה היה לוקח אותו זה לא היה נחשב לו לגזלה כי משפט
המלוכה הוא ועוד שאמר במשפט המלוכה שדותיכם וכרמיכם וזיתכם ולא אמר נחלתכם מלמד שעל הפירות
אמר ועוד שאמר ונתן לעבדיו ולא אמר שיקח לעצמו ויתכן לפרש כי דוד זכה בנחלת שאול לפי שאיש בשת ובית
שאול היו מורדים במלכות כי ידוע היה בכל ישראל כי דוד היה מלך אחרי מות שאול ומשוח על פי יי' ומורד
במלכות הוא וכל נכסיו נתחייבו למלך וכן כתוב ויאמר לך אתה כל אשר למפיבשת וכיון שהיה הכל שלו מן הדין זכה
בו ולא רצה להשיב הכל למפיבשת חסד גדול עשה עמו ועוד שיהיה אוכל על שלחנו כל הימים

וַיֹּאמֶר־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֵיפֹה הוּא וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל־הַמֶּלֶךְ הִנֵּה־הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל בְּלוֹ דְבָר׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּקָּחֵהוּ מִבֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל מִלּוֹ דְבָר׃ וַיָּבֹא מְפִיבֹשֶׁת בֶּן־יְהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל אֶל־דָּוִד וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר דָּוִד מְפִיבֹשֶׁת וַיֹּאמֶר הִנֵּה עַבְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ דָוִד אַל־תִּירָא כִּי עָשֹׂה אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶסֶד בַּעֲבוּר יְהוֹנָתָן אָבִיךָ וַהֲשִׁבֹתִי לְךָ אֶת־כָּל־שְׂדֵה שָׁאוּל אָבִיךָ וְאַתָּה תֹּאכַל לֶחֶם עַל־שֻׁלְחָנִי תָּמִיד׃

וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא אֵיכָא הוּא וַאֲמַר צִיבָא לְמַלְכָּא הָא הוּא בֵּית מָכִיר בַּר עַמִּיאֵל בְּלוֹ דְבָר׃ וּשְׁלַח מַלְכָּא דָוִד וְדַבְּרֵיהּ מִבֵּית מָכִיר בַּר עַמִּיאֵל מִלּוֹ דְבָר׃ וַאֲתָא מְפִיבֹשֶׁת בַּר יְהוֹנָתָן בַּר שָׁאוּל לְוָת דָּוִד וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי וּסְגִיד וַאֲמַר דָּוִד מְפִיבֹשֶׁת וַאֲמַר הָא עַבְדָּךְ׃ וַאֲמַר לֵיהּ דָּוִד לָא תִדְחַל אֲרֵי מֶעְבַּד אַעְבֵּיד עִמָּךְ טֵיבוּ בְּדִיל יְהוֹנָתָן אֲבוּךְ וְאָתֵיב לָךְ יָת כָּל אַחְסָנַת שָׁאוּל אֲבוּךְ וְאַתְּ תֵּיכוֹל לַחְמָא עַל פָּתוֹרִי תְּדִירָא׃

רד״ק

ועבדת לו את האדמה אתה ובניך ועבדיך׳ והבאת׳ ועבדת׳ מלעיל ואעפ״י שהוא לעתיד
וכן מלת והבאת פי׳ תאסוף מן השדה הבית׳ ויש מפרשין אותו עם תבואה׳ כלומר
תעבוד לו את האדמה בכל ברכה עבודה עד שתאסוף התבואה׳ והיה לבן אדוניך לחם׳
מיכה בן מפיבשת׳ כלומר תבואת האדמה יהיה לחם לבן אדוניך מיכה ואכלו ומפיבשת בן אדוניך יאכל
תמיד לחם על שלחני׳

ויאמר

אוכל על שלחני׳
אעפ׳ שמפיבשת
אוכל על שלחני
כאחד מבני המלך
ולא יצטרך לכל דבר
אעפ״כ אעשה כמו
שציויתני לעבוד
האדמה למפיבשת
ולבניו ויש מפרשי׳
ומפיבשת אוכל על
שלחני דברי דוד הם
אחר שאמר לו צבא
כן יעשה עבדך
הכין הכל למיכה
בן מפיבשת אמר
דוד ומפיבשת יהיה
אוכל על שלחני
כאחד מבני המלך׳

וסגיד ואמר מה עבדך ארי
אתפנית לגבר הדיוט דכותי׳
וקרא מלכא לציבא עולימא
דשאול ואמר ליה כל דהוה
לשאול ולכל ביתיה יהבית
לבר רבונך׳ ותפלח ליה ית
ארעא את ובנך ועבדך ותעיל
ויהא לבר רבונך מזון
ויתפרנס ביה ומפיבשת בר
רבונך אכול תדירא לחמא
על פתורי ולציבא חמשת
עשר בנין ועשרין עבדין׳
ואמר ציבא למלכא ככל
די יפקד רבוני מלכא לעבדיה
בן יעביד עבדך ומפיבשת
אכיל על פתורי כחד מבני
מלכא׳

וישתחו ויאמר מה עבדך כי
פנית אל הכלב המת אשר
כמוני׳ ויקרא המלך אל ציבא
נער שאול ויאמר אליו כל
אשר היה לשאול ולכל ביתו
נתתי לבן אדוניך׳ ועבדת לו
את האדמה אתה ובניך
ועבדיך והבאת והיה לבן
אדוניך לחם ואכלו ומפיבשת
בן אדוניך יאכל תמיד לחם
על שלחני ולציבא חמשה
עשר בנים ועשרים עבדים׳
ויאמר ציבא אל המלך ככל
אשר יצוה אדוני המלך את
עבדו כן יעשה עבדך ו
ומפיבשת אוכל על שולחני
כאחד מבני המלך׳

ר"ד"ק וכל מושב בית ציבא׳ בניו ועבדיו וכל ביתו״ ויאמר דוד וגו׳ כאשר עשה אביו עמדי חסד
אמרו בספרים כשברח דוד הוליך אביו ואמו ואחיו ואחיותיו ויפקיד אותם מלך מואב
וגו׳ והרגם מלך מואב לאחר שהיו עמו חוץ מאחד מהם שברח לארץ בני עמון והחייהו נחש מלך בני עמון׳
ובדרש עוד לא תדרוש שלומם וטובתם אתה מוסיף בהם שבא אלהים במדת רחמים לספק בהם נגדי כ זיון׳ ואני זה
זה דוד שאמר אעשה חסד עם חנון וגו׳ סוף בהם נגדי כזיון שנאמר ויקח חנון את עבדי דוד. וגו׳ ונכתרך להלחם
עם ארבע אומות

בני עמון וארם־
טובה ואיש טוב
ומלך מעכה מי
גרם לו לדוד כל זה
שבקש לעשות טוב
עם מי שאמר
הקב"ה לא תדרוש
שלומם וגו׳ אמר
הקב"ה אתה עבר
על תורתי אמר
בהם לא תדרוש
שלומם וטובתם
ואתה עשה עמהם
חסד לא תהי צדיק
הרבה מכאן שלא
יעבור אדם על
התורה׳ אל
אביו׳ כמו על אביו
וכן אל הקריש־
לא הכל״
ויאמר וגו׳
המכבד׳
התחשוב כי לכבוד ולהחזיק שלום ולא שלום אלא לרגל״
את הארץ״ ולהפכה׳ כתרגומו ולמכבשה כי טרק הכרך יפה ... עמו מצד אל כר״

וּלְמְפִיבֹשֶׁת בֵּן קָטָן וּשְׁמוֹ מִיכָא
וְכֹל מוֹשַׁב בֵּית צִיבָא עֲבָדִים
לִמְפִיבֹשֶׁת׃ וּמְפִיבֹשֶׁת יֹשֵׁב
בִּירוּשָׁלַםִ כִּי עַל שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ
תָּמִיד הוּא אֹכֵל וְהוּא פִּסֵּחַ שְׁתֵּי
רַגְלָיו׃ וַיְהִי אַחֲרֵי
כֵן וַיָּמָת מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ
חָנוּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד
אֶעֱשֶׂה חֶסֶד עִם חָנוּן בֶּן נָחָשׁ
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו עִמָּדִי חֶסֶד
וַיִּשְׁלַח דָּוִד לְנַחֲמוֹ בְּיַד עֲבָדָיו
אֶל אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִד אֶרֶץ
בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי עַמּוֹן
אֶל חָנוּן אֲדֹנֵיהֶם הַמְכַבֵּד דָּוִד
אֶת אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי שָׁלַח לְךָ
מְנַחֲמִים הֲלוֹא בַּעֲבוּר חֲקֹר אֶת
הָעִיר וּלְרַגְּלָהּ וּלְהָפְכָהּ שָׁלַח
דָּוִד אֶת עֲבָדָיו אֵלֶיךָ׃

וְלִמְפִיבֹשֶׁת בְּרָא זְעֵירָא וּשְׁמֵיהּ
מִיכָא וְכֹל מוֹתְבַת בֵּית צִיבָא
עַבְדִין לִמְפִיבֹשֶׁת׃ וּמְפִיבֹשֶׁת
יָתֵיב בִּירוּשְׁלֵם אֲרֵי עַל פָּתוֹרָא
דְמַלְכָּא תְּדִירָא הוּא אָכֵיל
וְהוּא לְקֵי בְתַרְתֵּין רִגְלוֹהִי׃
וַהֲוָה בָּתַר כֵּן
וּמִית מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן וּמְלַךְ
חָנוּן בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ וַאֲמַר
דָּוִד אַעְבֵּיד טֵיבוּ עִם חָנוּן בַּר
נָחָשׁ כְּמָא דַעֲבַד אֲבוּהִי עִמִּי
טֵיבוּ וּשְׁלַח דָּוִד לְנַחֲמוּתֵיהּ
מֵימְרָא דְעַבְדוֹהִי עַל אֲבוּהִי
וַאֲתוֹ עַבְדֵי דָוִד לַאֲרַע בְּנֵי
עַמּוֹן׃ וַאֲמַרוּ רַבְרְבֵי בְנֵי עַמּוֹן
לְחָנוּן רִבּוֹנְהוֹן הַמְיַקַּר דָּוִד יָת
אֲבוּךְ בְּעֵינָךְ אֲרֵי שְׁלַח לָךְ
מְנַחֲמִין הֲלָא בְּדִיל לְמֶחֱקַר יָת
קַרְתָּא וּלְאַלָּלוּתַהּ וּלְמִיכְבְּשַׁהּ
שְׁלַח דָּוִד יָת עַבְדוֹהִי לְוָתָךְ׃

רד"ק

ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את
חצי זקנם וגו' מדויהם כתרגומו
לבושיהון כמו מדו בד' ולשון
אינם שרש אחד נכתב על שתותיהם כמו לבושיהם
עד השתות חצי הלבוש על שתותיהם שנגלו שתותיהם
כמו ומחשופי שת׃
ותרגם יונתן עד
אתר בהתתהון
ואחד הוא ה
הוא מקום ה
המושבים׃

ויגידו לדוד
וישלח
לקראתם
כי היו האנשים
נכלמים מאד
ויאמר המלך
שבו ביריחו עד
יצמח זקנכם ולא
אמר לגלח הנ
הנשאר כי לא
היה מגונה לגלח
הזקן ואמרו רז"ל
במספרים אלא על השפה בלבד אלא אסור כן
מפני שנעשה כמו שאינו מגלחי זקן ויקרעו
בגדים וחרפה היה גלוח הזקן אלא שהוא כן
נאלו האחרת שלהם להיות הערלים׃ יצמח׃
פועל עומד מן הדגש וכן ועבדך צמח׃

ודבר חנון ית עבדי
דוד וגרע ית פלגות
דקניהון ופסיק ית
לבושיהון עד פ
פלגיהון עד אתר
בית בהתתהון ו
ושלחנון׃ וחויאו ל
לדוד ושלח לק
לקדמותהון ארי הוו
גבריא מתכלמין
לחדא ואמר מלכא
תיבו ביריחו עד ר
דיצמח דקניכון ו
ותתובון׃

ויקח חנון את עבדי
דוד ויגלח את חצי
זקנם ויכרת את
מדויהם בחצי עד ש
שתותיהם וישלחם׃
ויגדו לדוד וישלח
לקראתם כי היו ה
האנשים נכלמים
מאד ויאמר המלך
שבו ביריחו עד יצמח
זקנכם ושבתם׃

רלב"ג

ויגלח את חצי זקנם כדי
לבזותם וזה לאות שלא. היה
מגונה לגלח זקנם שאם היו
מגלחים זקנם היה אפשר להם להסיר הבשת
מעליהם כשיגלחו הנשאר מזקנם׃ ויכרות את
מדויהם נכתב על
שתותיהם אחשוב
שקרא מדויהם
המכנסים שיכסה
בהם הערוה
וקראו שתותיהם
מדויהם בעבור
היותם שנקם
כמו לדמות הם ה
ההקדמות אשר
ידמו בהם ה
המורים
הטבעיים ומזה
הטעם נקרא ה
האשה הכרת
רוק מכל המותר
שידמה מזונה אז׃
ואמר בזה המאמר שכבר כרת המכנסים שלהם כלם
עד שנגלה השת שלהם ובזה השאירם מגולי הערוה
ומחשופי שת׃ וזה לאותם לא השאיר להם בגדים יכסו ב
בהם ערותם אלא שהם נמלטו מזה הבשת בלבשם
בגדים אחרים לכסות ערותם ואולם מטעם גלוח ז
זקנם לא נמלטו עד צמוח זקנם׃

רד״ק נבאשו נתעבו כמו שיתעב אדם הדבר הנבאש׃ ואת כל הצבא הגבורים כמו העם המלחמה׃
או פי׳ הצבא והגבורים׃ ורחוב. פי׳ וארם רחוב וארם מעכה שזוכר שאר במקום שנים׃
ומעכה ארם מעכה או מלך. ומעכה לבדם. להודיע כי בני עמון כלם היו מבפנים ויצאו לערוך מלחמה
ואלה בני ארם הנזכרים היו בשדה לערוך מלחמה עם ישראל. נ״ל וכאשר בא יואב והצבא על פתח השער
ויצאו בני עמון היו לו בני עמון מקדם וארם שהיו בשדה מאחור׃

וירא יואב כי היתה אליו פני המלחמה מפנים ומאחור׃ אמר היתה על המלחמה ולא על פי׳ שזכר פני וכמוהו הרבה נערים הרבה קול נגידים נחבאו ופירו׳ פני הנגידים שהם פני המלחמה שהוא לפנים. וכן תרגם אונקלוס ארי תקיפו עלוהי עבדי קרבא׃ בחורי ישראל בשוא הבית וקורא מן הקלים ובחורי ישראל הכריע. וכן בחורים שהוא בפתח הבית מן הדגשים׃

וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי נִבְאֲשׁוּ בְּדָוִד וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי עַמּוֹן וַיִּשְׂכְּרוּ אֶת אֲרַם בֵּית רְחוֹב וְאֶת אֲרַם צוֹבָא עֶשְׂרִים אֶלֶף רַגְלִי וְאֶת מֶלֶךְ מַעֲכָה אֶלֶף אִישׁ וְאִישׁ טוֹב שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ׃ וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיִּשְׁלַח אֶת יוֹאָב וְאֵת כָּל הַצָּבָא הַגִּבּוֹרִים׃ וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הַשָּׁעַר וַאֲרַם צוֹבָא וּרְחוֹב וְאִישׁ טוֹב וּמַעֲכָה לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה׃ וַיַּרְא יוֹאָב כִּי הָיְתָה אֵלָיו פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפָּנִים וּמֵאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכֹּל בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם׃

וַחֲזוֹ בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי אִיתְנְדִיאוּ בְּדָוִד וּשְׁלַחוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַאֲגַרוּ יַת אֲרָם בֵּית רְחוֹב וְיַת אֲרָם צוֹבָה עֶשְׂרִין אַלְפִין גַּבְרֵי רַגְלִי וְיַת מֶלֶךְ מַעֲכָה אֲלַף גְּבַר וְאִישׁ טוֹב תְּרֵין עֲשַׂר אַלְפִין גַּבְרָא׃ וּשְׁמַע דָּוִד וּשְׁלַח יַת יוֹאָב וְיַת כָּל חֵילָא דְּגִבָּרַיָּא׃ וּנְפַקוּ בְּנֵי עַמּוֹן וְסַדַּרוּ קְרָבָא בְּמַעֲלָנָא דְּתַרְעָא וַאֲרָם צוֹבָה וּרְחוֹב וְאִישׁ טוֹב וּמַעֲכָה בִּלְחוֹדֵיהוֹן בְּחַקְלָא׃ וַחֲזָא יוֹאָב אֲרֵי תְּקִיפוּ עֲלוֹהִי עָבְדֵי קְרָבָא מִקֳּדָמוֹהִי וּמֵאֲחוֹרוֹהִי וּבְחַר מִכֹּל בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְסַדַּר לָקֳדָמוּת אֱנָשׁ אֲרָם׃

ר"דק ואת יתר העם נתן ביד אבשי אחיו הכתוב והמסרה אבשי בספר וכל דברי הימים כתוב אבשי. **ויאמר** אם וגו' והייתה לי במספרן היו' שהיא במקום המל' הפועל מהמיכתב' **חזק ונתחזק בעד** עמנו שלא יקחו לשבי ובעד ערי אלהינו שלא יכבשו אותם אויבינו ויענו בהם אם יחזקו עלינו ויכבשונו ולא יעשו כן לא יקחו ערי אלהים ערי אלהים הקדש ויי' יעשה הטוב בעיניו כשמו אלהים נחזק בכל כחנו למלחמה ויי' יעשה הטוב כשמו כי ה' הוא הטוב'.

ר"לבג חזק ונתחזק בעד עמנו למדנו מזה שאין ראוי לסמוך על הנס אבל ראוי שישתדל האדם בהצלתו לפי מה שאפשר ואז יעזור השם כי השם לא יעזור האדם רק במקומות אשר יקצר כחו מהם כמו שזכרנו פעמים רבות.

וית שאר עמא יהב ביד אבשי אחוהי וסדר לקדמות בני עמון׃ ואמר אם תיתקף ארם מיני ותהי לי לפריקו ואם בני עמון יתקפון מינך ואיתך למיפרק לך׃ תקף ונתקף על עמנא ועל קרוי אלהנא ויי יעביד דתקין קדמוהי׃ וקריב יואב ועמא דעמיה לאגחא קרבא באינש ארם ואפכו מן קדמוהי׃ ובני עמון חזו ארי אפכו אינש ארם וערקו מן קדם אבישי ואתו לקרתא ותב יואב מלות בני עמון ואתא לירושלם׃ וחזא אינש ארם ארי אתברו קדם ישראל ואתכנישו כחדא׃ ושלח הדדעזר ואפיק ית אינש ארם דמעבר פרתא ואתו לחילם ושובך רב חילא דהדדעזר קדמיהון׃

א וְאֵת יֶתֶר הָעָם נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי
אָחִיו וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן׃ ו
וַיֹּאמֶר אִם תֶּחֱזַק אֲרָם מִמֶּנִּי ג
וְהָיִתָה לִּי לִישׁוּעָה וְאִם בְּנֵי עַמּוֹן
יֶחֶזְקוּ מִמְּךָ וְהָלַכְתִּי לְהוֹשִׁיעַ לָךְ׃
חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּבְעַד עָרֵי
אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו׃
ל וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ
לַמִּלְחָמָה בַּאֲרָם וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו׃ וּבְנֵי
עַמּוֹן רָאוּ כִּי נָס אֲרָם וַיָּנֻסוּ מִפְּנֵי
אֲבִישַׁי וַיָּבֹאוּ הָעִיר וַיָּשָׁב יוֹאָב
מֵעַל בְּנֵי עַמּוֹן וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִָם׃ וַיַּרְא
אֲרָם כִּי נִגַּף לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּאָסְפוּ
יָחַד׃ וַיִּשְׁלַח הֲדַדְעֶזֶר וַיֹּצֵא אֶת
אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וַיָּבֹאוּ
חֵילָם וְשׁוֹבַךְ שַׂר צְבָא הֲדַדְעֶזֶר
לִפְנֵיהֶם׃

וישלח הדדעזר וגו' ושובך שר צבא הדדעזר ובדברי הימים ושופך והכתוב והמסרה קרובים במוצא והם ממוצא אחד וכן כזה רבים׃ ויגד לדוד ויאסף את כל ישראל

רד״ק חלאמה הוא חילם הנזכר והה״א כה״א מצרימה ובאלף נוספת במקום יו״ד׳ וינס׳ שבע מאות רכב וארבעים אלף פרשים׳ ובדברי הימים שבעת אלפי׳ רכב וארבעים אלף רגלי׳ מה שאמר בזה הספר שבע מאות רכב ר״ל רכב בחור ולכן מנה אחר הרכב׳ ובדברי הימים מנה את כל הרכב שהיו שבעת אלפים׳ ובזה הספר מנה הפרשים ולא מנה הרגלים׳ ובס״ מנה הרגלים ולא מנה הפרשים׳ שר צבאו׳ שר צבא הדרעזר הנזכר למעלה׳ ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלכים׳ האלף נוספת כ... למשך׳ ופירוש לתשובת השנה׳ לסוף השנה שהיא תשובת השמש אל הנקודה שהיא בה׳ וחשבון השנה הוא מזמן שיצאו ... המלחמה הנזכרים שלחם ... מפרשים לעת צאת כי דרך המלכים לצאת עם חייליהם בזמן הקיץ׳ והוא עת שהקמות נשלות והסוסים מוצאים למכול׳ והראשון נכון בעיני׳

ויגד לדוד ויאסף את כל ישראל
ויעבר את הירדן ויבא חלאמה
ויערכו ארם לקראת דוד וילחמו
עמו׃ וינס ארם מפני ישראל ויהרג
דוד מארם שבע מאות רכב
וארבעים אלף פרשים ואת
שובך שר צבאו הכה וימת
שם׃ ויראו כל המלכים עבדי
הדרעזר כי נגפו לפני ישראל
וישלמו את ישראל ויעבדום
וייראו ארם להושיע עוד את
בני עמון׃
יא ויהי לתשובת השנה
לעת צאת המלכים וישלח דוד
את יואב ואת עבדיו עמו ואת
כל ישראל וישחתו את בני
עמון ויצרו על רבה ודוד יושב
בירושלם׃

רלב״ג לעת צאת המלכים הוא בימי הקיץ שיצאו המלכים למלחמה והעשבים נשלות והפירות מצויות כי אז ימצאו ... לכלכל אנשי החיל׳

ואתחוא לדוד וכנש ית כל
ישראל ועבר ית ירדנא
ואתו לחילם וסדרו אינש
ארם לקדמות דוד ואגיחו
קרבא עמיה ואפכו אינש
ארם מן קדם ישראל וקטל
דוד מארם שבע מאה
רתיכין וארבעין אלפין פרשין
וית שובך רב חיליה מחהי
ומית תמן׃ וחזו כל מלכיא
עבדי הדרעזר ארי איתברו
קדם ישראל ואשלימו ית
ישראל ופלחינון ודחילו אינש
ארם למפרק עוד ית בני
עמון׃ והוה לזמן סופא דשתא
לעדן מפק מלכיא ושלח דוד
ית יואב וית עבדוהי עמיה
וית כל ישראל וחבילו ית בני
עמון וצרו על רבה ודוד יתיב
בירושלם׃

רד"ק מעל הגג. מעל הגג שהיתה רוחצת כנגדה׃
וישלח. שאל דרש לאנשי ביתו כעד
האשה מי היא אם היא בת. שבע בת
אליעם. אוריה החתי. אף על פי שגר היה או ישראל היה
וקראו חתי לפי שגר עם בני חת. וכן אתי הגתי׃
וישלח׃
והיא מתקדשת מטומאתה. להודיע כי לא שכב עמה והיא נדה כי כבר היתה מטהרת מטומאתה כמו שאמר רוחצת והודיע שהרחיצה ההיא להטהר מטומאתה היתה ולא עבר עליה מעונש נדה אלא מעונש אשת איש ורבותינו ז"ל אמרו כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו אם ימות במלחמה לפיכך דוד מיתת אוריה היתה שתהא מגורשת למפרע׃ וישלח. שלח אל יואב אוריה לדעת שישכב עם אשתו ויאמרו מבעלה היתה מעוברת׃

רלב"ג והיא מתקדשת מטומאתה. ר"ל שהיא היתה אז רוחצת להיות טהורה מטומאתה׃ והאומר שרצה לומר יתכן שאחר הטהרה נטהרה רחיצה כזולת זאת כי זה מורה על ההריון׃

ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד׃ וישלח דוד וידרש לאשה ויאמר הלוא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי׃ וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטמאתה ותשב אל ביתה׃ ותהר האשה ותשלח ותגד לדוד ותאמר הרה אנכי׃ וישלח דוד אל יואב שלח אלי את אוריה החתי וישלח יואב את אוריה אל דוד׃

והוה לעידן רמשא וקם דוד מעל שוויה והליך על איגר בית מלכא וחזא אתתא משתטפא מעל איגרא ואתתא שפירת חיזו לחדא׃ ושלח דוד ושאיל לאתתא ואמר הלא דא בת שבע בת אליעם איתת אוריה חתאה׃ ושלח דוד אזגדין ודברוה ואתת לותיה ושכיב עמה והיא מתדכיא מסואבתה ותבת לביתה׃ ועדיאת אתתא ושלחת וחויאת לדוד ואמרת מעדיא אנא׃ ושלח דוד לות יואב שדר לית אוריה חתאה ושדר יואב ית אוריה לדוד׃

רד״ק ולשלום המלחמה הנצחון שעשו המלחמה וכן ת״י עבדי קרבא׃ ויאמר׳ משאת. המלך כתרגומו סעודתא כמו וישא משאות מאת פניו וגו׳ ויאמר׳ חייך חסר יו״ד הרבים׳ וחי נפשך׳ חייך כשלום בזה וחי נפשך לשון קבלה׃

רלב״ג והנה אחריו משאת המלך הוא מעדן הרואה כמו וישא משאות מאת פניו והיה אפשר שיהיה מעדן מתוקה לאוריה כשיבא אל ביתו ולהתבאר על קלרך והנה חשב דוד לעשות כזה הענין כדרך שיעלם החטא מן האנשים שלא יחטא וכראות דוד שלא יוכל על זה הסבב שיתנו כו רבה עמון ונלקח אחר זה על לפסק כדרך שלא יודע סבה זיוגה עמו בהיותה אשת אוריה׳

ויאמר הלך׳

ויבא אוריה אליו וישאל דוד
לשלום יואב ולשלום העם
ולשלום המלחמה׃ ויאמר דוד
לאוריה רד לביתך ורחץ
רגלך ויצא אוריה מבית המלך
ותצא אחריו משאת המלך׃
וישכב אוריה פתח בית המלך
את כל עבדי אדוניו ולא ירד אל
ביתו׃ ויגידו לדוד לאמר לא ירד
אוריה אל ביתו ויאמר דוד אל
אוריה הלוא מדרך אתה בא
מדוע לא ירדת אל ביתך׃
ויאמר אוריה אל דוד הארון
וישראל ויהודה יושבים בסכות
ואדני יואב ועבדי אדני על פני
השדה חנים ואני אבוא אל
ביתי לאכול ולשתות ולשכב
עם אשתי חייך וחי נפשך אם
אעשה את הדבר הזה׃

ואתא אוריה לותיה ושאיל
דוד לשלם יואב ולשלם עמא
ולשלם עבדי קרבא׃ ואמר
דוד לאוריה חות לביתך
ושטוף רגלך ונפק אוריה
מבית מלכא ונפק בתרוהי
סעודתא דמלכא׃ ושכיב
אוריה בתרע בית מלכא עם
כל עבדי רבוניה ולא נחת
לביתיה׃ וחויאו לדוד למימר
לא נחת אוריה לביתיה ואמר
דוד לאוריה הלא מאורחא
את אתי מה דין לא נחתת
לביתך׃ ואמר אוריה לדוד
ארונא וישראל ויהודה יתבין
במטליא ורבוני יואב ועבדי
רבוני על אפי ברא שרן ואנא
איעול לביתי למיכל ולמשתי
ולמשכב עם אתתי חייך וחיי
נפשך אם אעביד ית פתגמא
הדין׃

רד"ק ויהי בשמור יואב. כשמרו עת לבא על הקריה וכן תרגם יונתן כד צר

ואמר דוד לאוריה תב הכא אף
יומא דין ומחר אשלחינך ויתיב אוריה
בירושלם ביומא ההוא ובזמנא
דבתרוהי׃ וקרא ליה דוד ואכל ק
קדמוהי ושתי ורוייה ונפק ברמשא
למשכב בשוויה עם עבדי רבונוה
ולביתיה לא נחת׃ והוה בצפרא וכתב
דוד אגרתא לות יואב ושדר ביד
אוריה׃ וכתב באגרתא למימר הבו
ית אוריה לקביל אפי קרבא תקיפא
ותתובון מבתרוהי ויתמחי וימות׃ והוה
כד צר יואב על קרתא ויהב ית א
אוריה לאתרא דידע ארי גברין
גברין תמן׃ ונפקו אינשי קרתא אגיחו
קרבא עם יואב ואיתקטל מן עמא
מעבדי דוד ומית אף אוריה חתאה׃
ושלח יואב וחוי לדוד ית כל עסקי
קרבא׃ ופקיד ית אזגדא למימר
כשיציותך ית כל עסקי קרבא ל
למללא עם מלכא׃ ויהי אם יסלק
רגזא דמלכא ויימר לך מה דין
אתקרבתון לקרתא לאגחא הלא
ידעתון ית דירמון עליכון מן שורא׃

ויאמר דוד אל אוריה שב בזה גם היום
ומחר אשלחך וישב אוריה בירושלם
ביום ההוא וממחרת׃ ויקרא לו דוד ו
ויאכל לפניו וישת וישכרהו ויצא בערב
לשכב במשכבו עם עבדי אדניו ואל
ביתו לא ירד׃ ויהי בבקר ויכתב דוד ספר
אל יואב וישלח ביד אוריה׃ ויכתב ב
בספר לאמר הבו את אוריה אל מול
פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו
ונכה ומת׃ ויהי בשמור יואב אל העיר
ויתן את אוריה אל המקום אשר ידע
כי אנשי חיל שם׃ ויצאו אנשי העיר
וילחמו את יואב ויפל מן העם מעבדי ד
דוד וימת גם אוריה החתי׃ וישלח יואב
ויגד לדוד את כל דברי המלחמה׃
ויצו את המלאך לאמר ככלותך את כל
דברי המלחמה לדבר אל המלך׃ והיה
אם תעלה חמת המלך ואמר לך מדוע
נגשתם אל העיר להלחם הלוא ידעתם
את אשר ירו מעל החומה׃

רד"ק מי הכה את אבימלך בן ירבשת וגו׳ נתבאר מלחמתו כפי׳ ׃ ויראו המוראים
יכתבו באלף נחים כמו כל הבאים וכפל האותיות לחזק קרי ירו ... ירים והכתבים
רבים מלמ׳ ... ויאמר דוד אל המלאך כה תאמר וגו׳ כזה וכזה כראשון בחולם
וה... ... נסגל׃ וחזקהו דוד אמר למלאך שיחזקהו
שיחזק בדבריו׃ וישלח ה׳ את נתן אל דוד

מי הכה את אבימלך בן ירבשת הלוא
אשה השליכה עליו פלח רכב מעל
החומה וימת בתבץ למה נגשתם אל
החומה ואמרת גם עבדך אוריה החתי
מת׃ וילך המלאך ויבא ויגד לדוד את
כל אשר שלחו יואב׃ ויאמר המלאך
אל דוד כי גברו עלינו האנשים ויצאו
אלינו השדה ונהיה עליהם עד פתח
השער׃ ויראו המוראים אל עבדיך מעל
החומה וימותו מעבדי המלך וגם עבדך
אוריה החתי מת׃ ויאמר דוד אל
ח המלאך כה תאמר אל יואב אל ירע
בעיניך את הדבר הזה כי כזה וכזה
תאכל החרב החזק מלחמתך אל העיר
והרסה וחזקהו׃ ותשמע אשת אוריה
כי מת אוריה אישה ותספד על בעלה׃

מן קטל ית אבימלך בר ירובשת
הלא אתתא רמת עלוהי פלגות רכב
רחיא מן שורא ומית בתבץ למא
אתקרבתון לשורא ותימר אף עבדך
אוריה חתאה מית׃ ואזל אזגדא
ואתא וחוי לדוד ית כל דשלחיה
יואב׃ ואמר אזגדא לדוד ארי תקיפו
עלנא גבריא ונפקו לותנא לחקלא
והוינא טרדין להון עד מעלנא ד
תרעא׃ ושרו קשתיא בעבדך מעל
שורא ואתקטלו מעבדי מלכא ואף
עבדך אוריה חתאה מית׃ ואמר
דוד לאזגדא כדנן תימר ליואב לא
יבאש בעינך ית פתגמא הדין ארי
כדין וכדין תיקטול חרבא אתקיף
קרבך על קרתא ופגרהי ותקיפהי׃
ושמעת אתת אוריה ארי מית
אוריה בעלה וספדת על בעלה׃

ויעבור האבל וישלח דוד ו
ויאספה אל ביתו ותהי לו ל
לאשה ותלד לו בן וירע הדבר
אשר עשה דוד בעיני יהוה׃
יב וישלח יהוה את נתן אל דוד ויבא
אליו ויאמר לו שני אנשים היו
בעיר אחת אחד עשיר ואחד
ראש׃ לעשיר היה צאן ובקר
הרבה מאד׃ ולרש אין כל כי
אם כבשה אחת קטנה אשר
קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו
יחדו מפתו תאכל ומכוסו ת
תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו
כבת׃

ועבר אבלא ושלח דוד
ובנשה לביתיה והות ליה
לאתו וילידת ליה בר ובאיש
פתגמא דעבד דוד קדם יי׳
ושלח יי׳ ית נתן לות דוד ואתא
לותיה ואמר ליה תרין גברין
הוו בקרתא חדא חד עתירא
וחד מסכנא׃ לעתירא הוו ען
ותורי סגי לחדא׃ ולמסכנא
לית כל מדעם אילהן א
אמרתא חדא זעירתא דזבנה
וקיימה ורבת עמיה ועם בנוהי
בחדא מפתיה אכלה ומכסיה
שתיא ובחניה שכבא והות
ליה כברתא׃

רד״ק

וישלח יי׳ את נתן וגו׳ שני אנשים· המשל הזה מעשיר הוא כי דוד הוא העשיר שהיו לו
נשים רבות ואוריה הרש שלא היתה לו אלא אשתו ואותה ומה שאמר אשר קנה כי האדם
קונה את אשתו בקידושין ומה שאמר ותגדל עמו ועם בניו יחדו· אמרו כי בניו היו לו
מאשה אחרת שמתה· ע״ו הלך ואורח הוא היצר הרע ואורח אחר רבו׳ ז״ל דרשוהו כן· כי יצר הרע תחלה
הוא דומה להלך שעובר על האיש ולא ילין עמו ואחר כך דומה לאורח שעובר על האיש ולן עמו ואחר כך דומה
לבעל הבית·

רשה למר
שמשל על האיש
להפך קרואו א
איש ויעשה
לאיש הבא אליו
וגו׳ לא חמל כי
משל הוא׳ ואמר
בן מות הוא
דרך גוזמא כי
לא יתחייב אדם
מיתה בעבור
גנבה וגזלה אבל
לפי שעשה דבר
מכוער אמר כי
בן מות האיש
העושה זאת
ומה שאמר ואת
הכבשה ישלם

ארבעתים· ארבעה כפלים על משפטו כי גנב אחר ישלם ארבע צאן תחת השה· אבל מי שהוא עשיר וגנב
הכבשה של הרש ראוי לקנוס אותו כפלים עקב אשר עשה את הדבר הזה· ועל אשר לא חמל ר״ל עקב אשר
גנב ראוי לשלם ארבעה שהרי טבחה· ועל אשר לא חמל על העני ראוי לקנסו שישלם עוד ארבע׳ ויונתן
תרגם ארבעתים על חד ארבעה· ומדרך הדקדוק ארבעתים שמונה· ובדברי רבותינו ז״ל כי בעונש
זה לקה בארבעה· ילד· ואמנון תמר· ואבשלום·

רד"ק ויבא הלך וגו' דימה את יצר הרע תחלה להלך שעובר בדרכו' ואחר כך לאורח שכשעה אכסנאי ואחר כך לאיש שהוא בעל הבית· **ויחר**· כי בן מות האיש· הגוזל את העני כאלו נוטל את נפשו שנא' את נפש בעליו יקח· **ואת**· ישלם ארבעתים· כן אירע לו שלקה בארבעה בנים· ילד· אמנון· תמר ואבשלום·

רלב"ג ויבא הלך לאיש העשיר וגו' הוא הלך ואח"כ אורח ונקרא הלך מפני שהוא כמו בדרכים ומפני זה נ"ב נקרא אורח ורצונו' לקדמו מזה בענין יצר הרע כי מתחלה נראה כהלך לבקש די מחסורו כי ההלך והולך אחר' ואחר כן ישוב כאורח והוא איש סוחר הולך בדרכו' ואחר כך ישוב למדרגת אדון ולזה קראו בסוף הענין איש אמנם ויעשה לאיש הבא אליו· ויאמר נתן אל דוד אתה האיש· אמרו רז"ל כי כמו שפסק דוד כן היה כמו שאמר ואת הכבשה ישלם ארבעתים·

ויבא הלך לאיש העשיר
ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו
לעשות לארח הבא לו ויקח
את כבשת האיש הראש
ויעשה לאיש הבא אליו ויחר
אף דוד באיש מאד ויאמר אל
נתן חי יהוה כי בן מות האיש
העשה זאת ואת הכבשה
ישלם ארבעתים עקב אשר
עשה את הדבר הזה ועל אשר
לא חמל ויאמר נתן אל דוד
אתה האיש כה אמר יהוה
אלהי ישראל אנכי משחתיך
למלך על ישראל ואנכי
הצלתיך מיד שאול׃

ואתא אורחא לגברא עתירא
וחס למיסב מעניה ומתוריה
למיעבד לארחא דאתא ליה
ונסיב ית אימרתא דגברא
מסכנא ועבדה לגברא דאתא
לותיה ותקיף רוגזא דדוד
בגברא לחדא ואמר לנתן
קיים הוא יי ארי גבר חייב
קטול גברא דעבד דא
וית אמרתא ישלם על חד
ארבעה חלף דעבד ית
פתגמא הדין ועל דלא חס
ואמר נתן לדוד את גברא
כדנן אמר יי אלהא דישראל
אנא משחתך למהוי מלכא
על ישראל ואנא שיזבתך
מידא דשאול׃

כי הוא המית אוריה ומתו תחתיו ארבעה מבניו והם בן בת שבע ואמנון ואבשלום ואדוניה· והכרזה בענין כי על מה שאמר ישלם ארבעתים שפטו השי' שיסבב אם עם ארבעה מבניו לעיני השמש והוא היה אבשלום שבא אל עשר פלגשי אביו· אמנם כי במה שאמר חי יי' כי בן מות האיש העשה זאת לא שפטו השי' כמוהו· ולזה אמר לו נתן גם יי' העביר חטאתך לא תמות· ובעבור שיעזור בחרב שונאיו להרוג אוריה היה שהתמשך את שונאיו על ביתו ימים רבים· ויעורר לזה מה שעשה כנגד השי' שהתחלל גם השי' רבה שהתמשך רעה מביתו לשלם לגמול עליו· וכן היה כי מביתו צמחה רעת אבשלום ואמנון ושכב אבשלום את נשיו לעיני השמש·

רד״ק את בית אדוניך כמו שכתבנו כי דוד זכה במלכות שאול אחרי מות איש בשת׳ ואת נשי אדוניך
עגלה אשת שאול כמו שפירשנו ומיכל בת שאול ושתי הנשים של שאול היו האחת אשתו והאחת
בתו או נאמר כי גם רצפה פלגש שאול לקח דוד לאשה כדברי הדרש שכתבנו למעלה׳ ואם מעט׳ ואם מעט
עמדת שלא חטאת הייתי מוסיף לך כבוד וגדולה כהנה וכהנה׳ וכבר כתבנו דרש כהנה וכהנה למעלה׳
מדוע׳ הכית בחרב׳ כאלו אתה הכיתו כיון שצוית אתו לשומו במקום הסכנה׳ ואותו הרגת בחרב בני
עמון אחר
שאמר הכית בחרב
למה אמר׳ ואותו
הרגת בחרב בני
עמון כלומר
שהפלתו ביד שונאי
ישראל׳ ובדברי
רבותי ז״ל ואע״פ
דבכל התורה כלה
אין שליח לדבר
עבירה כי בכאן
מקום השולח פטור
והשליח חייב הכא
שאמ שהכתוב קראו
הורג׳ שנאמר
ואותו הרגת׳
והטעם לפי שהיה
מלך ואין שבר
על מצותו כאלו הוא
הרגו׳ וכן שאול
שהרג נוב עיר
הכהנים כאלו הרגם׳ ואע״פ שאין לאדם לעשות מצות המלך בזה הענין ונתלה בו כמו שכתבנו למעלה כל איש
אשר ימרה את פיך לכל אשר תצונו יומת חוץ לדבר עבירה׳ הנה אחר רק׳ ואעפ״כ אין כל אדם נזהר בזה ויודע
לדרוש אכן ורקין לפי הכשע על המלך׳ **כה׳** לעמד׳ כי אפי׳ הרע לא תהיה מכך כי
ממנו מקרי הוא כאלו הוא לעמך׳

ויהבית לך ית בית רבונך וית
נשי רבונך בחיקך ויהבית לך
ית בית ישראל ויהודה ואם
זעיר ואוסיף לך כאלין וכאלין׃
מה דין בסרת על פתגמא דיי׳
למעבד דביש קדמוהי ית
אוריה חיתאה קטלת בחרבא
וית אתתיה נסיבת לך
לאיתו ויתיה קטלת בחרבא
דבני עמון׃ וכען לא תפסוק
חרבא מן אנש ביתך עד
עלמא חלף דאשיטתני
ונסיבת ית אתת אוריה
חיתאה למהוי לך לאיתו׃
כדנן אמר יי׳ הא אנא מקים
עלך בישא מביתך ואדבר
ית נשך לעינך ואתן לחברך
וישכוב עם נשך לעיני
שמשא הדא׃

ואתנה לך את בית אדניך ואת
נשי אדניך בחיקך ואתנה לך
את בית ישראל ויהודה ואם
מעט ואסיפה לך כהנה וכהנה׃
מדוע בזית את דבר יהוה
לעשות הרע בעינו את אוריה
החתי הכית בחרב ואת אשתו
לקחת לך לאשה ואתו הרגת
בחרב בני עמון׃ ועתה לא תסור
חרב מביתך עד עולם עקב כי
בזתני ותקח את אשת אוריה
החתי להיות לך לאשה׃ כה
אמר יהוה הנני מקים עליך רעה
מביתך ולקחתי את נשיך
לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם
נשיך לעיני השמש הזאת׃

כתו' כי"ל ונוא' לשון יחיד' וקיול' למר הפעל או פי' לאחר מרעיך' כלומ' אחד הוא מאוהביך' ולזין לשדם יואב יותר מהבו או למי שירבה לשיותבאו רעך בשוא בדבר המלוכה' את נשיך' הם הפילגשים לשמר הבית הואת כי כנגדי שכבה אבשלום עמהן למודל' יש לשאול איך גזר האל על אבשלום שיחטא וישכב עם נשי אביו והם לא חטא דוד לא חטא אבשלום' והנה כעונש דוד בחטא אבשלום יש לפרש כי האל לא גזר כתו' על אבשלום ור"ל הזהירו בזה ואעפ"י שידע האל כי אבשלום יהיה החוטא בעבור תאות נפשו לחטא לא שהאל גזר עליו לחטא' והם לא חטא דוד היה האל מונע נשי דוד מהמכשול על ידי בנו ואעפ"י שאבשלום הוא לחטוא מפני תאותו יכרו לא היה חוטא עם נשי אביו ועשר כי לא היה חטא גדול בזה כי פלגשי אביו היו ומפתתה האל מותרת. לכן אלא לפי שהיו פלגשי המלך אסורות לכל אדם כש"כ לבנו מכח ער הדבר הקודם' ורבינו סעדיה גאון ז"ל כתב כן אלה הדברים אשר ספר נתן לדוד על שמה משלים האחד מהם מעשה הערה והוא הגברת אבשלום והשלטו על כל אשר לדוד ועל זה אמ' הכה מקים עליך רעה מביתך והשני מעשה אבשלום בגבירתו והוא מה שאמר ושכב את נשיך ורבים הוקדמים שהודיע לדוד בגזירת אבשלום לקראות את לבו בזה"

רד"ק

כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ בַסָּתֶר וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן חָטָאתִי לַיהוָה וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל דָּוִד גַּם יְהוָה הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת׃ אֶפֶס כִּי נִאֵץ נִאַצְתָּ אֶת אֹיְבֵי יְהוָה בַּדָּבָר הַזֶּה גַּם הַבֵּן הַיִּלּוֹד לְךָ מוֹת יָמוּת׃

אֲרֵי אַתְּ עֲבַדְתְּ בִּסְתָרָא וַאֲנָא אַעְבֵּיד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין קֳדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וּקְדָם שִׁמְשָׁא׃ וַאֲמַר דָּוִד לְנָתָן חַבִית קֳדָם יְיָ וַאֲמַר נָתָן לְדָוִד אַף יְיָ אַעְבַּר חוֹבָךְ לָא תְמוּת׃ בְּרַם אֲרֵי מַפְתַּח פְּתַחְתְּ פּוּמָא דְּסַנְאֵי עַמָּא דַּיְיָ בְּפִתְגָמָא הָדֵין אַף בְּרָא דְּאִתְיְלִיד לָךְ מֵמַת יְמוּת׃

ויאמר דוד אל נתן וגו' גם יי' נסלחת עונותיו' כלומר כמו שאמרתה הם הודית כן הוא גם כן הקל העונש לא תמות ואעפ"י שאמרת חייב מיתה האל הקל העונש ותשובתך ולא תמות אתה כלומ' לא תמות מיתת רשעים שתרד שאתה בנזקים כמשפט החוטאים אבל תענש כעונש הזה כשאן זה כי כשפש הכעש ושכב עם נשיך ובכל זה הוא המרד שמרד בו אבשלום כי לא יוכל שישכב עם נשיו אם לא מרד בו בהחלט ושנים הקרובים לא תסור חרב מביתך עד עולם ועוד זה הבן הילוד לך שנולד כשאן מות ימות"

אפס כי נאץ' מקור נפעל וכמוהו אחר יהן את הזבחים' את אויבי יי' מכנה את יי' ואת" גם כמשמעו אחרי מפתח פתחת פומא דסנאי עמא דיי' כלו' נתת פתחון פה לשונאי עמך ישראל שיאמרו דבר רע בזה"

רד"ק

רל"בג

וילך נתן אל ביתו. להודיע שבסדר מימיו תכף שאמר לו הכתוב זה ולא
הלך לו כמנהג להאריך ולשבת עמו כדי להראות ם כועס היה עליו׃
אז פי' תכף שהלך נתן אל ביתו ויגף ה' את הילד׃ ויאנש׃ חלה חולי כבד כמו אנושה
מכתך ותרגו' ואיטען׃ ויבקש דוד את האלהים שהתפלל בעד ה
הכתוב לשעה שהכתוב את שאמר לו מות ימות התפלל בעדו כמו
שאמר הנה מי
יודע וחנני ה'
וחי הילד ולשעה
שהיה שנה ע
שנו קרי שנשו
שנה גדול
כאומרו לו ושכב
עם נשיך ולא
יסור חרב
מביתך ויתפלל
כל שיעבור
מימיו שנה ה
הילד ובא ולן
ובא מבית ה'
שהיה שם כל
היום נם ומתפלל
ושכב לפתח לן
כלא אהלו ושכב
ארצה׃
ויקמו זקני
ביתו
עליו וגו'
לא ברה אתם
לחם ולא אכל אתם׃ אכלה מוגשת הבריאה אכלה מוגשת כמו ולהברה מידך׃ ויהי ביום
השביעי וימת הילד וגו' ועשה רעה׃ עשה רעה בנפשו׃

ויאנש ר"ל שנגף לו
חולי ומוסר
השבועה מית׃

ואזל נתן לביתיה ותבר יי׳ ית
רביא דילידת אתת אוריה
לדוד ואיטען׃ ובעא דוד ר
רחמין מן קדם יי׳ על רביא
וצם דוד צומא ועל ובת
ושכיב על ארעא׃ וקמו סבי
ביתיה עלוהי לאקמותיה מן
ארעא ולא אבא ולא אכל
עמהון לחמא׃ והוה ביומא
שביעאה ומית רביא ודחילו
עבדי דוד לחואה ליה ארי
מית רביא ארי אמרו הא
כד הוא רביא קיים מלילנא
עמיה ולא קביל מיננא ו
ואיכדין נימר ליה מית רביא
ויעביד בישא׃ וחזא דוד ארי
עבדוהי מלחשין וסבר דוד
ארי מית רביא ואמר דוד
לעבדוהי המית רביא ואמרו
מית׃

וילך נתן אל ביתו ויגף יהוה את
הילד אשר ילדה אשת אוריה
לדוד ויאנש׃ ויבקש דוד את
האלהים בעד הנער ויצם דוד
צום ובא ולן ושכב ארצה׃ ויקמו
זקני ביתו עליו להקימו מן הארץ
ולא אבה ולא ברה אתם לחם׃
ויהי ביום השביעי וימת הילד
וייראו עבדי דוד להגיד לו כי מת
הילד כי אמרו הנה בהיות הילד
חי דברנו אליו ולא שמע בקולנו
ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה
רעה׃ וירא דוד כי עבדיו
מתלחשים ויבן דוד כי מת
הילד ויאמר דוד אל עבדיו
המת הילד ויאמרו מת׃

רד"ק

ויקם דוד מהארץ הרחיצה והסיכה והחלפת שמלות אסור לאבל בימי אבלו והיאך
עשה אותם דוד יש לפרש כי קודם הקבורה עשה כן שלא נתחייב עדיין באבלות
ובעבור שהיה רוצה לבוא בית יי' להשתחוות ולהודות על הרעה רחץ וסך והחליף
שמלותיו שחייב אדם לברך על הרעה ולהודות את יי' ולקבל בשמחה כשם שהוא מברך על הטובה שנאמר
חסד ומשפט אשירה אם חסד אשירה ואם משפט אשירה וכתו' כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא צרה ויגון
אמצא ובשם יי' אקרא ולא מכל לפרש כי הרחיצה והסיכה לא היתה כמו הימים אלא על הנולד שלא היה חייב באבלות מן התורה

וַיָּקָם דָּוִד מֵהָאָרֶץ וַיִּרְחַץ וַיָּסֶךְ וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָו וַיָּבֹא בֵית יְהוָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיָּבֹא אֶל בֵּיתוֹ וַיִּשְׁאַל וַיָּשִׂימוּ לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל׃

וְקָם דָּוִד מֵאַרְעָא וּמְשַׁח וְשַׁנִּי כְסוּתֵיהּ וְעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ וּסְגִיד וַאֲתָא לְבֵיתֵיהּ וּשְׁאֵיל וְשַׁוִּיאוּ לֵיהּ לַחְמָא וַאֲכַל׃

אלא יום מיתה בלבד שהרי הוא אומ' ויקם מהארץ וירחץ ויסך׃ ויש לפרש עוד כי לא נתחייב דוד באבלות
כי הנער שלשים יום מת הילד והוא ספק נפל וזהו שאמ' ויהי ביום השביעי וימת הילד פי' שביעי ללידתו כי אם
נפרש שביעי לחליו רחוק הוא שהם דוד שבעה ימים ושכב ארצה אלא שביעי ללידתו היה ולא היה חייב באבלות
אם לא ידע כי שכלו לו חדשיו לפיכך לא היה חייב באבלות׃ וכששמע שמת הילד רחץ וסך ובא לבית
יי' להודות ולהשתחוות׃ ומה שתמהו עליו עבדיו והוא לא היה חייב באבלות תמהו עליו על שלא נצטער ולא
בכה כשאר בני אדם אלא שאל שישימו לו לחם ועשה הדברים בהפך שנהג מקודם שמת׃ ומה שפירשו רבותי'
ז"ל שאבל אסור בתשמיש המטה מפסוק וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מלמד שלא בא אליה אלא
בעת התנחומין והוא אחר האבלות סמך בעצמו הוא אבל אם היתה הלכה כדרש שהאבל אסור בתשמיש המטה
ועוד מפסוק הזה סמך׃ אבל הלכה הכתוב כמו שכתבנו ופסוק ויהי ביום השביעי מחזק פירושנו כמו
שפירשתי׃ וכן ביום שמת הילד נחם דוד את בת שבע אשתו שלא תצטער ולא תבכה על הילד
ומה שהוצרך לומ' ויבא אליה להודיע כי זה הבן הבא אחר שילדה היה של קיימא ורצון הא-ל היה בו אחר שדוד
עשה תשובה ונחם על חטאו וזהו שאמ' ויי' אהבו לא כמו הראשון שמכלו שלפי שהוא בעון הומתה׃ ויש להעמיד
דברי רבותינו ז"ל שאמרו כי דוד נתאבל על הילד אף לפי' שפירשנו כי ביום השביעי שביעי ללידתו כי
דוד ידע הילד שכלו לו חדשיו שהרי אומ' וישכב עמה ותהר לא ביאה כראשונה כי לא שכב עמה אלא אותה הפעם
ובאותה ביאה נתעברה כמו שכתוב ותהר האשה ומאותו יום מנה לה חדשיו׃

167

רד״ק ויאמרו עבדיו וגו׳ בעבור הילד חי. תרגום כמו בעוד. וכן ת״י עד דרביא קיים. ויש לפרשו כמשמעו
בעבור הילד שהיה חי עדיין. ויאמר בעוד וגו׳ והנה כתוב טוב וקרי בו״ו והטעם אחד
ר״ל צומי ובכותי לא היה אלא דרך תפלה כמו שיתפלל אדם על החולה אבל לאחר שימות למה אצום
עליו. וכי אתפלל על מת שיחיה. וגם הילד אינו כדאי לבכות עליו אחר שימות כמו שבוכים על המתים. כי
קטן היה לא כן דעת שיבכה אדם על אבדתו. כי קונן דוד ובכה על אבנר ועל אבשלום ולא היה בכותו לפי שיפס
אלא דרך כבוד

ויאמרו אליו עבדיו מה הדבר הזה אשר עשיתה בעבור הילד חי צמת ותבך וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם׃ ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע יחנני יהוה וחי הילד׃ ועתה מת למה זה אני צם האוכל להשיבו עוד אני הלך אליו והוא לא ישוב אלי׃ וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה ויהוה אהבו׃

ואמרו עבדוהי ליה מה פתגמא הדין דעבדת עד דרביא קיים צמת ובכית וכד מית רביא קמת ואכלת לחמא׃ ואמר עד דרביא קיים צמית ובכית ארי אמרית מאן ידע דלמא יתרחם עלי מן קדם יי ויחי רביא׃ וכען מית למא דנן אנא צאים האיכול לאתבותיה עוד אנא אזיל לותיה והוא לא תאיב לותי׃ ונחים דוד ית בת שבע אתתיה ועל לותה ושכיב עמה וילידת בר וקרא ית שמיה שלמה ומרחים ליה׃

ויאכל׳
וינחם דוד
את בת
שבע
אשתו׳ עתה
אמר אשתו כי
כבר מת אוריה
אבל מתחלה לא
אמר אשת אוריה לדוד
כי אשת אוריה
היתה עד שמת
ומצאתי ספרי
אחד כתו׳ אשו
וקרי אשתו
והפשתי בספרים
מדוייקים ולא מצ
מצאתי וסמכתי על המסרה שמצאתי שאומ׳ במסרה יא׳ מילין קרין תו׳ ולא כתו׳ ומלבד זה אינו מונה׳ א
אותם׳ ואם בדברי הספר הזה הם שמם עשר׳ ויהיה טעם הכתוב אשו כי כמו אש היתה לו כמו שאמ׳ הכתוב
היתחה איש אש בחיקו וגו׳ כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה׳ ויבא אליה וישכב עמה׳ בא
הכתוב להודיענו לא נתעברה מביאה ראשונה׳ וכדרש ויבא אליה בא אליה בשעה כי היתה נמנעת מלהזקק
לו׳ אמרה לו הילד מת מפני חטא׳ ואתה יהיה בן ויהיה ממך יבוז אותו אחיו מפני שהזקקתי לך כשן מן
מתחלה אמר לה דוד הקל

מתחלה הקטן והבן שהיה לו ממנה ראשון ימלוך אחריו כי כן שלח לו האל על יד הנביא ונשבע לה וזהו שאמרה לו בת שבע אדוני אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך לאמר כי שלמה בנך ימלוך אחרי׃ ויקרא שמו שלמה כן כתוב ויקרא קרי ותקרא. הכתוב אומר כי הקב"ה קרא אותו שלמה כמו שאומר בדברי הימים שאמר לדוד ויהי עלי דבר ה' וגו' כי שלמה יהיה שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו. לפי' אמר וה' אהבו כמו שאמר יהיה לו לבן ואני אהיה לו לאב. וקרי ותקרא בת שבע קראה שמו שלמה כמו שאמר לה דוד בשם הנביא וטעם וישלח ביד נתן למעלה מזמנו למה קראה שמו שלמה כי כן שלח האל ביד נתן הנביא וכמו ו'' וישלחו. וכן אתה הכפת ונחטא למה הכפת בעבור כי חטאתו ומה שאמר ויקרא שמו ידידיה לדוד קרא שמו ידידיה מעצמו לפי שאמר לו הנביא כי ה' אהבו קרא הוא שמו ידידיה וזהו בעבור כי ה' אהבו׃

רד"ק

ושלח ביד נתן נביא וקרא ית שמיה ידידיה בעבור יי׃ ואגיח קרבא יואב ברבת בני עמון וכבש ית קרית מלכותא׃

וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור יהוה׃ וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את עיר המלוכה׃

רלב"ג

וילחם יואב וגו' עיר המלוכה עיר שהיה בה המלך נקראת ועיר נקראת עיר המים שבאותה העיר היו המים ולא נאמר עיר שהיו יושבין בה המים ועיר המים זאת היתה בכלל העיר האחרת ולא נתעכב וכבש תחלה יואב עיר המים והאחרת מוכנה לכבש אלא שלא רצה ללכדה לכבוד דוד׃

ויקח את עטרת׃

ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה' ראוי שתבאר לך מזה שדוד לא חטא למפרע בעמון אם אשת איש אחר שמת בעלה כי המלך למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו ואחר שמת במלחמה נתברר הענין למפרע שלא היתה אשת אוריה כשבא עליה דוד שאם לא היה הענין כן איך לא עשו השי"ת על יד נביאו שיזנה כי אשת המזנה אסורה לבעל ואסורה לבועל כמו שנתבאר בענין הסוטה ואיך אהב השם ית' את הילד ורצה שתהיה ממנו המלוכה אבל על כל פנים ראוי שנאמין כי לא חטא דוד בבעילת בת שבע אחר שכבר נכרת בגט כל המלחמה וקנה לו מהירות. דוד קנה היתה לו בת שבע לאשה אחר שאמנם ראויה שכבר רצה השי' שתהיה ממנו המלוכה אשר נשבע השם שתהיה לדוד ולזה אמרו ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה׃

רד"ק ויקח את עטרת מלכם. מלך בני עמון. ותהי על ראש דוד. תלויה היתה למעלה מראשו כשמש
שהיה יושב על הכסא כי איך היה סובל אותה ומשקלה ככר זהב. ובדברי רז"ל אבן יקרה
שהיתה בה שוה ככר זהב. ועוד אמרו כי אבן שואבת היתה והיתה מעמידה באויר. ויש לפרש עוד כי לא
היתה על ראשו תמיד אלא פעמים היתה על ראשו ויכול לסובלה זמן מועט שהיתה על ראשו. ורבותינו ז"ל
פירשו עטרת מלכם. כמו מלכום שקוץ בני עמון ועטרת השקוץ היתה. ומה שאמר ותהי על ראש דוד והיא
אסורה בהנאה
אמרו אתי הגתי
נתצה. ותימה הוא
שאמר מי הנה
הכריחם לו כי אתי
היה גוי אם מפני
שקראו נכרי הנה
שבא אלינו היה
גוי וקראו נכרי לפי
שהתגורר בגת
וכן אתי ישראל
היה אלא שהיה
מתגורר בגת הוא
ורבים מישראל
עמו. כמו שאומר
כשבא אל דוד
כשהיה בורח מפני
אבשלום וכל הגתים שש מאות איש היו כן נראה כי לא היו פלשתים שהיו באים לעזור את דוד. ועוד שאמר וכל
הטף אשר אתו. נראה מישראל היו כלם אלא שהיו מתגוררים בגת. או קודם שלקחה דוד מיד פלשתים או אחר
שלקחה. ואם מפני שאמר לו דוד כי נכרי אתה. ר"ל נכרי מהארץ לפי שהיה גר בגת. כמו שאמר לו תמול בואך
והיום אניעך עמנו. כי מה טעם שיאמר לו שוב ושב עם המלך כי נכרי אתה וכמוהו מדוע מצאתי חן בעיניך
להכירני ואנכי נכריה כלו' מארץ אחרת כי לא היתה גויה כי כבר נתגיירה כמו שאמר עמך עמי ואלהיך אלהי.
ועוד כי אתי לדברי האומר שהעטרה היתה מע"ז וכי חסר היה דוד מהכתרים יאמר לאחר מבני עמון שיבטלנה
ואם לא ירצה יכריחנו כי ככה המבטל ע"ז אפי' בעל כרחו מבוטלת הא"ל ומה הוכרחו לו' כי אתי הגתי היה גוי
ואיך עמד עם דוד כמה שנים ולא נתגייר. זהו דבר תימה ויתכן עטרת מלכם כפשוטו כלו' מלכותן.

וַיִּשְׁלַח יוֹאָב מַלְאָכִים אֶל דָּוִד
וַיֹּאמֶר נִלְחַמְתִּי בְרַבָּה גַּם לָכַדְתִּי
אֶת עִיר הַמָּיִם׃ וְעַתָּה אֱסֹף אֶת
יֶתֶר הָעָם וַחֲנֵה עַל הָעִיר וְלָכְדָהּ
פֶּן אֶלְכֹּד אֲנִי אֶת הָעִיר וְנִקְרָא
שְׁמִי עָלֶיהָ׃ וַיֶּאֱסֹף דָּוִד אֶת כָּל
הָעָם וַיֵּלֶךְ רַבָּתָה וַיִּלָּחֶם בָּהּ
וַיִּלְכְּדָהּ׃ וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם
מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב
וְאֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד
וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד׃

ושלח יואב אזגדין לות דוד
ואמר אגחית קרבא ברבת
אף כבשית ית קרית מלכותא
וכען כנוש ית שאר עמא
ושרי על קרתא וכבשה ד
דלמא אכבוש אנא ית
קרתא ויתקרי שמי עלהא
וכנש דוד ית כל עמא ואזל
לרבת ואגיח קרבא בבה
וכבשה ונסיב ית כלילא ד
דמלכהון מעל רישיה ו
ומתקלה ככרא דדהבא ובה
אבן טבא והוה על רישא
דדוד ועדי קרתא אפיק סגי
לחדא

רד"ק וישם במגרה. ת"י ומסר יתהון במסרין. מגזרון הם יתג'ל המסור וכן תרגם בדברי הימים וישר במגרה ופי' וישם שם משפטם במגר' ובחריצי הברזל שהיה שפטו אותם בהם ׳והמגרה הוא המסור וחריצי הברזל כמו מורג חרוץ מגזרות הברזל הם הגרזן שקוצצין בהם העצים׃ והעביר אותם במלבן שרפם במקום שהיו שורפים הלבנים ומצ' כי במלבן בכף" ר"ל במקום המולך כי באו שהיו מעבירין בני עמון את בניהם למולך׳ כי מלכם היה שקוץ בני עמון׳ והוא המולך ומלכם ומלכום׳ כי המ"ם והנו"ן יבואו זה במקום זה׳ כמו מנהם ומנחם ומ"ם ונון׳ ות"י והעביר אותם במלבן וגרר יתהון בשוקיא׳ ר"ל שגררם בחוצות שהיו מרוצפים בלבנים׳ לכל ערי בני עמון לכל אנשי ערי בני עמון כלו׳ לכל העירים שלכד מבני עמון כן עשה לאנשיהם זה המשפט׃ ולאבשלום וגו׳ תמר בת יפת תואר היתה כמו שא"ח ז"ל גדולה היא כי לא ימלטו ממנה וקראה אחות אבשלום מאמו כי מעכה אם אבשלום לקחה דוד במלחמה ושכב עמה קודם שנתגיירה כי היתה יפת תואר וזה כנגד יצר הרע׳ שכתו׳ וראית בשביה אשת יפת תואר וגו׳ ואינה מותרת לו קודם שתתגייר אלא ביאה ראשונה בלבד ואחר כן אם תרצה להתגייר יקחנה לאשה ומעכה נתעברה מדוד מביאה זו׳ בעודה גויה לפי׳ היתה מותרת תמר לאמנון לפי שהיתה בת דוד׳ מן שבמעותה נתעברה מעכה ממנה ונתגיירה מעכה אחר כן ונשאה דוד לאשה וילדה לו אבשלום ומפני שאמה לו אמנון התבוא אל תמר אחותו לפי שהיתה בגדול קראה אחות׃

רלב"ג וישם במגרה ובחריצי הברזל ר"ל ששם העם אשר בה בזה המשפט שיש בו לאכזריות מה שלא יעלם׳ והנה היה רצונו בזה שייראו שאר האומות מלהלחם בישראל׳ והנה המגר' הוא כלי ברזל מלא פגימות ובהם הוא חותך מה שיחתך׳ שירא' כלע׳ וחריצי הברזל הם כלי ברזל גדולים שדשין בהם התבואה וכן מגזרות הברזל הם כן כלי ברזל גדולים יחתכו בהם הלבנים ויש בזה האכזריות יותר מן הראשונה במרב' פעולתו׃ והעביר אותם במלבן ר"ל שהעביר אותם בתוך התנור שעושין בו הלבנים כי הוא נקרא מלבן עם הלבנים׃

וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ הוֹצִיא וַיָּשֶׂם בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִצֵי הַבַּרְזֶל וּבְמַגְזְרֹת הַבַּרְזֶל וְהֶעֱבִיר אוֹתָם בַּמַּלְבֵּן וְכֵן יַעֲשֶׂה לְכֹל עָרֵי בְנֵי עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִד וְכָל הָעָם יְרוּשָׁלָ‍ִם׃ וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וּלְאַבְשָׁלוֹם בֶּן דָּוִד אָחוֹת יָפָה וּשְׁמָהּ תָּמָר וַיֶּאֱהָבֶהָ אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד׃

וְיָת עַמָּא דְּבַהּ אַפֵּיק וּמְסַר יָתְהוֹן בִּמְסָרִין וּבְמוֹרְגֵי בַרְזְלָא וּבְמַגְזְרֵי בַרְזְלָא וּגְרַר יָתְהוֹן בְּשׁוּקַיָּא וְכֵן עֲבַד לְכָל קִרְוֵי בְּנֵי עַמּוֹן וְתָב דָּוִד וְכָל עַמָּא לִירוּשְׁלֶם׃ וַהֲוָה בָּתַר כֵּן וּלְאַבְשָׁלוֹם בַּר דָּוִד אַחְתָא שַׁפִּירְתָא וּשְׁמַהּ תָּמָר וְרַחְמַהּ אַמְנוֹן בַּר דָּוִד׃

רד"ק ויצר לאמנון להתחלות עד שהיה כדמות חולה מרוב האהבה כי כחולה היה לפי שאהבה בה יותר מדאי ויש מפרשים כי הוא טעם למעלה ויפלא בעיני אמנון אעפ"י שהיה בחדרו כלו' נפלא בעיניו הדבר היאך יוכל לשכב עמה כי לא היתה יוצאת מביתה בעבור כי היא בתולה ודרך הבתולות בישראל להיות נשמרות בבית ודרך הצנועה הצנועה: ולאמנון

רלב"ג ויונדב איש חכם מאד ר"ל ממציא התחבולות לעשות רע והנה השיאהו לעשות מה שהיה השה כעשייתו אך כאשר ראה שהשתוממה עשה יונדב בזה הדבר לעצמו עשייתו:

ועקת לאמנון לאיתמרעא בדיל תמר אחתיה ארי בתולתא היא והוה מכסא בעיני אמנון למעבד לה מדעם: ולאמנון שושבינא ושמיה יונדב בר שמעא אחוהי דדוד ויונדב גבר חכים לחדא: ואמר ליה מדין את ברין חשוך בר מלכא בצפר בצפר הלא תחוי לי ואמר ליה אמנון ית תמר אחתיה דאבשלום אחי אנא רחים: ואמר ליה יונדב שכוב על שוויך ואתמרע וייתי אבוך למחזך ותימר ליה תיתי כען תמר אחתי ותבלינני לחמא ותעביד לעיני ית סעודתא בדיל דאחזי ואיכול מן ידהא:

וַיֵּצֶר לְאַמְנוֹן לְהִתְחַלּוֹת בַּעֲבוּר תָּמָר אֲחֹתוֹ כִּי בְתוּלָה הִיא וַיִּפָּלֵא בְּעֵינֵי אַמְנוֹן לַעֲשׂוֹת לָהּ מְאוּמָה: וּלְאַמְנוֹן רֵעַ וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָוִד וְיוֹנָדָב אִישׁ חָכָם מְאֹד: וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַּגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אַמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב: וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹנָדָב שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וּבָא אָבִיךָ לִרְאוֹתֶךָ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו תָּבֹא נָא תָמָר אֲחוֹתִי וְתַבְרֵנִי לֶחֶם וְעָשְׂתָה לְעֵינַי אֶת הַבִּרְיָה לְמַעַן אֲשֶׁר אֶרְאֶה וְאָכַלְתִּי מִיָּדָהּ:

רע ושמו יונדב וגו' ויונדב היה חכם ובעל התחבולות ויעץ לאמנון התחבולה שתבוא לפניו ולאמרו ויונדב איש חכם מאד חכם לרשעה: ויאמר לו מדוע אתה ככה דל כמו חולה ורזה ודל ממש ומה שאמר בבקר בבקר כלומר בכל יום ידוע כי בבקר הוא פניו רעננים:

ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל הראה עצמך חולה והתרם להם ותחלה הבריה המאכל: וישכב אמנון ויתחל

רד"ק

וישכב אמנון ותלבב לעיני שתי לבבות. ותחלוט לעיני תרתין חליטתא׳ והחלוט ידוע בדברי רבותינו ז"ל שחולטין את הבצק במים רותחין מאד׳ ותקח את הבצק ותלש׳ אמ׳ הבצק. על שם הקמח אחר שנלוש נקרא בצק׳ וכן וישא העם ... על שכמם׳

ותקח את המשרת כלי המחבת וכן תרגם מחבת מסריתא וכן המשרת כלי שבשלה בו הלבבות ונקראת המשרת. ויצק לפניו. נקערה׳ ובדברי רבותינו ז"ל שעשתה לו מיני מטגנין וקוראת שמטגנין הבצק במחבת עם השמן׳

רלב"ג

ותלבב לעיני שתי לבבות׳ ותלך דוד וגו׳ מעשה הבריאה היא הרקיקין ... סופו׳ ס כלע׳ ואברה ואוכל׳ הבריה היא המאכל׳ ותבשל את הלבבות בשלה אותם במחבת׳ ותקנה אותם בשמן ונס על הכלי׳ ויצק את הכלי׳ הנפסק׳

ותקח המשרת אל פס והיא לפניו שהכרית לפניו הלבבות עם השמן בכלי אשר הביאה בו לפניו את הבריה׳ ועשתה זאת לפניו כעט ... שכבר דקדק אמנון שתלבב לעיניו את הלבבות׳

מקרא

וישכב אמנון ויתחל
ויבא המלך לראותו
ויאמר אמנון אל המלך
תבא נא תמר אחתי
ותלבב לעיני שתי
לבבות ואברה מידה׃
וישלח דוד אל תמר
הביתה לאמר לכי נא
בית אמנון אחיך ועשי
לו הבריה׃ ותלך תמר
בית אמנון אחיה והוא
שכב ותקח את
הבצק ותלש ותלבב
לעיניו ותבשל את
הלבבות׃ ותקח את
המשרת ותצק לפניו
וימאן לאכול ויאמר
אמנון הוציאו כל איש
מעלי ויצאו כל איש
מעליו׃

תרגום

ו ושכיב אמנון
ואתמרע ואתא
מלכא למיחזיה
ואמר אמנון למלכא
תיתי כען תמר אחתי
ותחלוט לעיני תרתין
חליטאתא ואיכול
מן ידה׃ ושלח דוד
לות תמר לביתא
למימר איזילי כען
לבית אמנון אחוך
ועבידי ליה סעדתא׃
ואזלת תמר לבית
אמנון אחוהא והוא
שכיב ונסיבת ית
לישא ולשת וחלטת
לעינוהי ובשילת ית
חליטתא׃ ונסיבת ית
מסריתא ואריקת
קדמוהי ולא אבא
למיכל ואמר אמנון
אפיקו כל אנש מעלוהי
ונפקו כל אנש
מעלוהי׃

ותקנ הסתדר

רד״ק

ועת׳ דבר נא׳ כי לא ימנעני ממך׳ שאומרת
אמ לך׳ לפי שהית׳ עוברה בה אמה כשהיא
שבויה יפת תואר שלקחה דוד במלחמה׳
ומי שיש לו בן או בת מן השפחה או מן ה
הנכרית אינו בנו לכל דבר׳ וישנאה אמנון

רלב״ג

ו׳ וזה התבאר
אל נאמן בפסוק
הזה ד׳ כדי שיוכל
שם לבו שיב׳ מעשהו ממנה פ׳ ויהיה לבו
לה שיתעסק בה׳ כבעשיית הלביבות׳
כי לא יעשה כן
בישראל׳ לשכב
עם אחותו׳ שהם
היה זה כן אחר
תורה לו המלך
אך אמרה שלא
יעשה כן כ
בישראל לנוח
על אשה דרך
זנות אם לא יהיה
דרך אישור׳
ומזה התבאר
שלא היתה
תמר אחותו על
דרך האמת׳
ולזה אמרו
רבותינו ז״ל
שתמר היתה בת
יפת תואר ש
שנבעלה בגיותה
ונתעברה מדוד

ויאמר אמנון אל תמר הביאי
הבריה החדר ואברה מידך
ותקח תמר את הלבבות אשר
עשתה ותבא לאמנון אחיה
החדרה׃ ותגש אליו לאכל
ויחזק בה ויאמר לה בואי ש
שכבי עמי אחותי׃ ותאמר לו
אל אחי אל תענני כי לא
יעשה כן בישראל אל תעשה
את הנבלה הזאת׃ ואני אנה א
אוליך את חרפתי ואתה ת
תהיה כאחד הנבלים בישראל
ועתה דבר נא אל המלך כי
לא ימנעני ממך׃

ואמר אמנון לתמר איעלי
סעודתא לאידרון בית מ
משכבא ואיכול מן ידיך
ונסיבת תמר ית חליטתא
דעבדת ואעילת לאמנון א
אחוהא לאידרון בית
משכבא׃ וקריבת ליה למיכל
ואתקיף בה ואמר לה עולי
שכובי עמי אחתי׃ ואמרת ליה
בבעו אחא לא תענינני ארי לא
מתעביד כן בישראל לא
תעביד ית קלנא הדא׃ ואנא א
לאן אוביל ית חסודי ואת
תהי כחד מן שטיא בישראל
וכען מליל כען עם מלכא
ארי לא ימנענני מינך׃

ואחר כן נתגיירה ונשאה דוד׳ ולפי שאמה לא היתה גיורת בעת שנתעברה ממנה הנה לא היתה הבת׳ בת
דוד כי אין הבן הבא לישראל מן השפחה או מן הגויה קרוי בן לישראל הבועל׳ ולזה אמר בפרשת ואלה
המשפטים׳ בבנים שיולדו לישראל מן השפחה הכ׳ עמת אשר הם עבדים לא ישראלים׳

רד״ק

וישנאה אמנון׳ זאת השנאה היתה סבה מאת
השם כדי להגדיל החרפה בשלחו אותה מעמו
ויהיה אבשלום יותר שונא אותו עד מות עד שיהרגהו. הר״ע
וזה המעשה היה עונש לדוד על מעשה בת שבע ואוריה
שכנגד שעשה הזנות נעשית בביתו וזמה הגלה לעיני רבים להיות ס״
מה שאמר לו
הנמאה לא תסור
חרב מביתך׳
וכן בדבר
אבשלום זמר״ה
והרבה הגלה מהר
כנגד מה ר״ה׳
וכברים מה היתה
השנאה הזאת
ממה שהרבה לו
בשעת בשלה
ועשתה לו כתונת
פסים׳
ותאמרי אל
אודות
אל יהיה
זה
הדבר
לשולחה כי גדולה
הרעה הזאת
והחרפה ובזיון
יותר מאחרת
שעשית בסתר
עמי כי אותה בסתר וזה בגלוי׳ ויונתן תרגם אל על׳

ולא אבה לשמוע
בקולה ויחזק ממנה
ויענה וישכב אותה׃
וישנאה אמנון שנאה
גדולה מאד כי גדולה
השנאה אשר שנאה
מאהבה אשר אהבה
ויאמר לה אמנון קומי
לכי׃ ותאמר לו אל־
ארות הרעה הגדולה
הזאת מאחרת אשר־
עשית עמי לשלחני
ולא אבה לשמע לה׃
ויקרא את־נערו
משרתו ויאמר שלחו־
נא את־זאת מעלי
החוץ ונעל הדלת
אחריה׃

ולא אבה לקבלא מינה
ותקיף מינה ועניה
ושכיב עמה׃ ושנאה
אמנון סנאתא תקיפא
לחדא ארי סניאה
סנאתא דסנאה
מרחמתא דרחמה
ואמר לה אמנון קומי
איזילי׃ ואמרת ליה על
עיסק בישתא רבתא
הדא מאוחרנתא
דעבדת עמי אתאמר
לשלחותי׃ ולא אבה
לקבלא מינה׃ וקרא ית
עולימיה משמשניה
ואמר שלחו כען ית דא
מלותי לברא ואגוף
יתרעא בתרהא׃

רלב״ג

וישנאה אמנון שנאה גדולה
ידמה שהתעוררה כח
יכולתה לחזק על רעתו ואולי הכאיבה אותו
בזה הקשות עצמות שהיה בטבעם או אמרה
לו דברי חרפות ולזה שנאה כי כבר
אמרה ואתה
תהיה כאחד
הנבלים בישראל
או אולי אמרה
לו דברים קשים
מאוד ור״ל
מרוב השנאה
שנאה אמנון
מבעיו דרך
טוב ולמוסר
מזה שנדר
השנאה הוא״ה
שלא ידבר עם
השונא למרע
ועד טוב ולפי
שאמר והוא
לא שונא לו
מתמול שלשום
למדנו שהס״
לא דבר עמו
שלשה ימים קודם לכן״

מנ ג

רד"ק מעילים ת׳ כרדוטין והמעיל הוא עשוי כתכונת הכתנת כי כן אמר ועליה כתנת פסים לא כמו המעיל הכתוב בתורה והיה זה המלבוש ידוע בימים ההם שתרגם כרדוטין כן תרגם אפוד בד כרדוט דבוץ ׳ותקח׳ אפר וזעקה׳ עבר במקום בינוני כלומר הולכת וזועקת וכן ת׳ ואזלת מיזל וצוחא׳ ואמרו רבותי׳ ז״ל בקולר בסנהדרין כמו שאמרה שעה גזרו על יחוד הפנויה שאמרו בנות מלכים כן בנות הדיוטות על אחת כמה וכמה בבנות ישראל כך כפרוצות על אחת כמה וכמה עמדו בית דינו של דוד וגזרו ואסרו להתיחד אדם עם הפנויה׳ ויאמר אליה אבשלום וגו׳ האמינון דרך כנוי ושמו אמנון ׳קנו׳ לא תוספת דבר כנו׳ ויהי בו כוסף הפלגי ויסף לברכם את עצמו׳ ואח״כ ז״ל פרסם אלו והקדומים לבם עם אמנון עמון קדומה׳ ופרש ושוממה עגבה ושוממה׳

רלב"ג כתנת פסים לבוש מכבשים מותחלפים היה זה דרך משל כשיעור פס יד מכבע אחד וכן המשך היות מכבשים רבים׳ ועתה אחותי החרישי אחיך הוא אל תשיתי לבך לפרסם ענינו ותשב תמר ושוממה בית אבשלום אחיה ירמז כי לא נסתרה ולא נשתרה היתה שם כלא הבררה כמשם אמרו כל שעריה שוממין כי רבים כמו שוממה׳ כי שם אבשלום

וְעַלַהָ כִתּוּנָא דְפַסֵי אֲרֵי כֵן לַבְּשָׁן בְּנַת מַלְכָּא בְתוּלְתָא כַּרְדוּטִין וְאַפֵּיק יָתַהּ מְשַׁמְשָׁנֵהּ לְבָרָא וְאַגִּיף דָשָׁא בַּתְרָהָא׃ וּנְסֵיבַת תָּמָר קִיטְמָא עַל רֵישַׁהּ וְכִיתוּנָא דְפַסֵי דְעָלַהּ בְּזַעַת וְשַׁוִיאַת יְדַהּ עַל רֵישַׁהּ וַאֲזָלַת מֵיזַל וְצָוְחָא׃ וַאֲמַר לַהּ אַבְשָׁלוֹם אֲחוּהָא הַאֲמִינוֹן אֲחוּךְ הֲוָה עִמָּךְ וּכְעַן אַחְתִּי שְׁתוּקִי אֲחוּךְ הוּא לָא תְּשַׁוִּי יָת לִבֵּךְ לְפִתְגָמָא הָדֵין וִיתֵיבַת תָּמָר וְצַדְיָא בֵּית אַבְשָׁלוֹם אֲחוּהָא׃

וְעָלֶיהָ כְּתֹנֶת פַּסִּים כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁןָ בְנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלֹת מְעִילִים וַיֹּצֵא אוֹתָהּ מְשָׁרְתוֹ הַחוּץ וְנָעַל הַדֶּלֶת אַחֲרֶיהָ׃ וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה וַתָּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אַבְשָׁלוֹם אָחִיהָ הַאֲמִינוֹן אָחִיךְ הָיָה עִמָּךְ וְעַתָּה אֲחוֹתִי הַחֲרִישִׁי אָחִיךְ הוּא אַל תָּשִׁיתִי אֶת לִבֵּךְ לַדָּבָר הַזֶּה וַתֵּשֶׁב תָּמָר וְשֹׁמֵמָה בֵּית אַבְשָׁלוֹם אָחִיהָ׃

רד"ק גוזזים מנהגם היה לעשות משתה בעת שהיו גוזזים
את צאנם וכן בעמן נבל עם אפרים סמוך לארץ
אפרים וכן עם נמר לחי רואי׳ ולא נכבד עליך׳ שלא תהיה הוצאת
כלנו עליך כבדות לרוב ההוצאה׳ ויאמר׳ ולא
ילך נא׳ כמו ולא יותן נא לעבדך׳

והמלך דוד שמע את כל ח
הדברים האלה ויחר לו מאד׃
ולא דבר אבשלום עם אמנון
למרע ועד טוב כי שנא א
אבשלום את אמנון על דבר
אשר ענה את תמר אחתו׃
ויהי לשנתים ימים ויהיו
גזזים לאבשלום בבעל חצור
אשר עם אפרים ויקרא א
אבשלום לכל בני המלך׃ ויבא
אבשלום אל המלך ויאמר הנה
נא גזזים לעבדך ילך נא המלך
ועבדיו עם עבדך׃ ויאמר המלך
אל אבשלום אל בני אל נא נלך
כלנו ולא נכבד עליך ויפרץ בו
ולא אבה ללכת ויברכהו׃ ויאמר
אבשלום ולא ילך נא אתנו
אמנון אחי ויאמר לו המלך למה
ילך עמך׃

ומלכא דויד שמע ית כל
פתגמיא האלין ותקיף ליה
לחדא ולא מליל אבשלום
עם אמנון למביש ועד טב
ארי שנא אבשלום ית אמנון
על עיסק דעניה ית תמר
אחתיה׃ והוה לזמן
תרתין שנין והוו גוזזין ל
לאבשלום במישר חצור
דעם בית אפרים וזמין אבשלם
לכל בני מלכא׃ ואתא
אבשלום לות מלכא ואמר
הא כען גוזזין לעבדך יזיל כען
מלכא ועבדוהי עם עבדך׃
ואמר מלכא לאבשלום לא
ברי לא כען ניזיל כולנא ולא
ניתקף עלך ואתקיף ביה ולא
אבה למיזל וברכיה׃ ואמר
אבשלום ולא יזיל כען עמנא
אמנון אחי ואמר ליה מלכא
למה יזיל עמך׃

רלב"ג כי שנא אבשלום את
אמנון למרבה מאד׳ כי
בזה יוכר השנאה כשיעמוד האדם
לדבר עם רעהו מפני השנאה למרע
ועד טוב׳ ויהיו גוזזים׳ כשהיו לבם
גוזזים היו שמחים
על הטובה׳ כמו
שאמר דוד לנבל
כי על יום טוב
באנו׳ והנה היה
מתחבולת אבשלום
ששאל מהמלך
שילך הוא ועבדיו
עמו לשמוח ולאכול
ולשתות עמו׳ כי
ידע שזה דבר
בלתי ראוי שיתרצה
בו המלך׳ ונס-
עשה זה כדי ש
שיתרצה דוד לשלוח
אמנון עמו ולא
יחשוב אל לבו את
דבר אמנון על
השנאה הראויה
שיהיה בין אבשלום
ובין אמנון על
דבר תמר
אחותו׳ והנה
היה אמנון הבן הבכור לדוד שראוי למלוך אחריו ולזה
נתעסק דוד יותר באמנון מזולתו משאר הבנים׳ על פי אבשלום היתה שומה׳

מנ ד

רד״ק ויפרץ בו כמו הפצר ויפצר בו כמו ויפרצו בו עבדיו
שהכניסו להפציר בטעם הפעל שהוא כמו ויפצרו״
ויצו אבשלום וגו׳ הלא המלך הורה לאמנון פעמים וירדן וחיזוק
וכן הלא שלחתיך הלא כי משחך״ **ויען**
יונדב בן שמעה וגו׳ שומה פעלה כלומר
קרינה לאמנון
היתה שומה
כמו כי תמיד
היה מסופר
ברעתו מיום
ענותו את
תמר אחותו׳
ות״י אורי בליבא
ד אבשלום הות׳
כמינא וכן ת׳
תרגם אשר שם
לו כלך דכמין
לך׳

רלב״ג על פי אבשלום היתה
שומה ר״ל שדבר זה היה
מסודר בפי אבשלום תמיד מיום ענותו
את תמר אחותו כי כאשר תמצא ידו
יקח נקמתו ממנו״

ואתקיף ביה אבשלום ושלח
עמיה ית אמנון וית כל בני
מלכא ופקיד אבשלום
ית עולימוהי למימר חזו כען
כד ישפר לבא דאמנון
בחמרא ואימר לכון קטולו
ית אמנון ותיקטלון יתיה לא
תדחלון הלא ארי אנא
פקידית יתכון איתקפו והוו
לגברין גברין ועבדו ע
עולימי אבשלום לאמנון
כמא דפקיד אבשלום וקמו
כל בני מלכא ורכיבו גבר
על כורנתיה ואפכו והוה
עד דאינון באורחא
ושמועתא אתת לות דוד למימר קטל א
אבשלום ית כל בני מלכא ולא אישתאר
מנהון חד וקם מלכא ובזע ית לבושוהי
ושכיב על ארעא וכל עבדוהי מעתדין בר
מבזעין לבושיהון ואתיב יונדב בר שמעא
אחוהי דדוד ואמר לא יימר רבוני ית כל
עולימיא בני מלכא קטילו אלהין אמנון
בלחודוהי מית ארי בליבא דאבשלום הוה
כמינא מיומא דעני ית תמר אחתיה

ויפרץ בו אבשלום וישלח אתו
את אמנון ואת כל בני המלך׃ ויצו
אבשלום את נעריו לאמר ראו נא
כטוב לב אמנון ביין ואמרתי א
אליכם הכו את אמנון והמתם אתו
אל תיראו הלוא כי אנכי צויתי
אתכם חזקו והיו לבני חיל׃ ויעשו
נערי אבשלום לאמנון כאשר צוה
אבשלום ויקמו כל בני המלך
וירכבו איש על פרדו וינסו׃ ויהי
המה בדרך והשמעה באה אל
דוד לאמר הכה אבשלום את כל
בני המלך ולא נותר מהם אחד׃
ויקם המלך ויקרע את בגדיו
וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים
קרעי בגדים׃ ויען יונדב בן שמעה
אחי דוד ויאמר אל יאמר אדני את
כל הנערים בני המלך המיתו כי
אמנון לבדו מת כי על פי אבשלום
היתה שומה מיום ענתו את תמר
אחתו׃

ועתה אל ישם אדני המלך אל לבו דבר לאמר כל בני המלך מתו כי אם אמנון לבדו מת ויברח אבשלום וישא הנער הצפה את עינו וירא והנה עם רב הלכים מדרך אחריו מצד ההר ויאמר יונדב אל המלך הנה בני המלך באו כדבר עבדך כן היה ויהי ככלתו לדבר והנה בני המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם המלך וכל עבדיו בכו בכי גדול מאד ואבשלום ברח וילך אל תלמי בן עמיהוד מלך גשור ויתאבל על בנו כל הימים

וכען לא ישוי רבוני מלכא על ליביה פתגמא למימר כל בני מלכא איתקטלו אלהין אמנון בלחודוהי מית ועריק אבשלום וזקף עולימא סכואה ית עינוהי וחזא והא עם סגי אתן מאורח מא מאחורוהי מסטר טורא ואמר יונדב למלכא הא בני מלכא אתו כפתגם עבדך כן הוה והוה כד שיצי למללא והא בני מלכא אתו וארימו קלהון ובכו ואף מלכא וכל עבדוהי בכו בכי סגיאה לחדא ואבשלום ערק ואזל לות תלמי בר עמיהוד מלכא דגשור ואתאבל על בריה כל יומיא

רד"ק כי אם אמנון לבדו מת. אם כתיב ולא קרי וזה אחד מן המלין דכתיבין ולא קריין. **ויברח.** הנער הצופה את עינו כתיב לשון יחיד וקרי עיניו לשון רבים. מדרך אחריו זה הדרך היה בין המלך ושאר העם שהיו עמהם שם שהם ובאו לירושלם והצופה ראה אותם באים מדרך שאחרי ההר מצד ההר ואמר ההר הנזכר טרם היודע כמו ויתראה את הילד והנה. **ויאמר יונדב.** הטעם אמר לו כי עם רב ואמר למלך כי בני המלך באו. **ואבשלום.** תלמי בן עמיהוד מלך גשור שהיה אבי אמו. ויתאבל על בנו היה מתאבל על אמנון בנו כל הימים שזכר אחר כן והם שלש שנים שהיה אבשלום בגשור.

רלב"ג ויתאבל על בנו כל הימים. ר"ל ימים רבים כי אחר שלש שנים נחם על אמנון כי מת כמו שזכר אחר זה. ואולי אמר כל הימים להעיר שלא היה יום בשנה ולא היו המועדים שלא היה דוד דואג על זה. והנה מצליח כן היה הראשון שהיה דוד מנה שבע בהכות שמת ראשון ועל כך ואחר כך ואמר לעבדיו ועתה מת למה זה אני צם האוכל להשיבו עוד אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי. והנה בזה ראוי שיתאבל למה הוא מתאבל כל כך והוא לא ישוב אליו אלא שאחר זה השתדל הוא מה שיקלט דוד הרבה אליו גם בעניני אחר מות הילד וזה עשה דוד להראות שיגונו על דבר יחייב הטבע והיה אחר כך קדמות ולזה לא הורה מפני זה התאבל על המת.

וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּר וַיְהִי שָׁם שָׁלוֹשׁ שָׁנִים׃ וַתְּכַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָצֵאת אֶל אַבְשָׁלוֹם כִּי נִחַם עַל אַמְנוֹן כִּי מֵת׃ וַיֵּדַע יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה כִּי לֵב הַמֶּלֶךְ עַל אַבְשָׁלוֹם׃ וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוֹעָה וַיִּקַּח מִשָּׁם אִשָּׁה חֲכָמָה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִתְאַבְּלִי נָא וְלִבְשִׁי נָא בִגְדֵי אֵבֶל וְאַל תָּסוּכִי שֶׁמֶן וְהָיִית כְּאִשָּׁה זֶה יָמִים רַבִּים מִתְאַבֶּלֶת עַל מֵת׃

וְאַבְשָׁלוֹם עֲרַק וַאֲזַל לִגְשׁוּר וַהֲוָה תַמָּן תְּלָת שְׁנִין׃ וַחֲמִידַת נַפְשָׁא דְדָוִד מַלְכָּא לְמִפַּק עַל אַבְשָׁלוֹם אֲרֵי אִתְנְחֵם עַל אַמְנוֹן אֲרֵי מִית׃ וִידַע יוֹאָב בַּר צְרוּיָה אֲרֵי לִבָּא דְמַלְכָּא לְמִפַּק עַל אַבְשָׁלוֹם׃ וּשְׁלַח יוֹאָב לִתְקוֹעַ וּדְבַר מִתַּמָּן אִתְּתָא חַכִּימְתָּא וַאֲמַר לַהּ אִתְאַבְּלִי כְעַן וּלְבַשִׁי כְעַן לְבוּשֵׁי אֶבְלָא וְלָא תְשׁוּפִין מִשְׁחָא וּתְהֵין כְּאִתְּתָא דְנַן יוֹמִין סַגִּיאִין מִתְאַבְּלָא עַל מִיתָא׃

רד״ק

ותכל דוד׳ פירושו כתרגומו וחמידת נפשא דדוד מלכא למיפק על אבשלום׳ ר״ל תאותה נפשו לצאת כנגד אבשלום מרוב אהבתו לו על דרך נכספה יגעה נפשי בלכתו׳ ורבותינו ז״ל פי׳ ותכל את דוד׳ והוא פועל יוצא׳ כלומר אהבתו את אבשלום כלתה מדוד מאד על שיצא דוד אל אבשלום׳ ואהבתו שיצא אחד מנעריו כנגדו וזהו שאמר לצאת אל אבשלום׳ וידע יואב״ אמר מתוך דבריו ויראה מאמרו לו כפי שלא ידעו עליו סבה זו לגלות דברי׳ וישלח יואב תקועה׳ אמרו רבותי׳ ז״ל מאי שנא תקועה׳ א״ר יוחנן מתוך שרגילין בשמן חכמה מצויה בהם והיתה אשר בחלק׳ רבות זית׳ שמן וכן אמרו תקועה אלפא לשמן ר״ל אשר המשובחת בשמן שבארץ ישראל היתה תקועה׳ לפי׳ קראו אותה אלפא לשמן כמו באלף ראש לאותיות׳ והיתה אשר בחלקו של אשר דכתיב ביה וטובל בשמן רגלו׳ שמושך שמן כמעיין״

רל״בג

ותכל דוד המלך הוא מגזרת כוסף נכסף נכספה וגם כלתה נפשי׳ והוא רוצה המצטרף והרצון בו ותכל נפש דוד המלך לצאת אל אבשלום להביאו אליו כי נחם על אמנון כי מת׳ ויקח משם אשה חכמה ר״ל יודעת לסדר דבריה בחכמה ובשכל והנה בקש ממנה שתשים עצמה כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת׳ וזה יהיה שתלבש בגדי אבלות ולא תסוך שמן והנה בזה והתאבל בהיותה לפני המלך׳

ואבשלום ברח וילך גשור ויהי שם שלוש שנים: ותכל דוד המלך לצאת

רד"ק

ובאת אל המלך וגו' וישם יואב את הדברים בפיה' ואם הוא סדר המשל בפיה
מה היה צריך לשום חכמה לפי שתדע להשיב בחכמה למה שישאל לה המלך
כי יואב לא היה יודע מענה המלך שישים בפיה כל הדברים אלא כל דבריו
סדר לה ויש לפרש גם כן כי הוא הזכיר לה המעשה והיא תקנה המשל' **ותאמר** האשה אל
המלך תרגם יונתן ואתת אתתא' לפי שאחר כן אמר הושיעה המלך ולא אמר ותבוא
אל המלך לפיכך
תרגם יונתן ואתת ע'
הראשון ואתת'
כן הוא במקום
ופסוקות נתרגם
ובמקומה שמקום
ואמרת' ואח"ז
פרשו כן ע ו
ותאמר הראשון
לנוסח השער
אמרה אל
המלך את דוגה
לבכות' וכן אמרו
לה לא ישמע לך
המלך כי [illegible]
שומרים עליו וזהו
שאמרה כי יראוני
העם' כלומר כי

ובאת אל המלך ודברת אליו
כדבר הזה וישם יואב את
הדברים בפיה׃ ותאמר האשה
התקועית אל המלך ותפל על
אפיה ארצה ותשתחו ותאמר
הושעה המלך׃ ויאמר לה
המלך מה לך ותאמר אבל
אשה אלמנה אני וימת אישי׃
ולשפחתך שני בנים וינצו
שניהם בשדה ואין מציל ב
בינהם ויכו האחד את האחד
וימת אתו׃

ותהכין לות מלכא ותמללין
עמיה כפתגמא הדין ושוי יואב
ית פתגמיא בפומה׃ ואמרת
אתתא דמתקוע לבלכא
ונפלת על אפהא על ארעא
וסגידת ואמרת פרוק מלכא׃
ואמר לה מלכא מה ליך
ואמרת בקושטא אתתא
ארמלתא אנא ומית בעלי׃
ולאמתך תרין בנין ואתנציאו
תרויהון בחקלא ולית משיזיב
בינהון ומחא חד ית חד
וקטל יתיה׃

הפקידום כי אמרו לי שלא תשמע דברי ובשבכנסה אמרה הושיעה המלך כדרך כל הצועקים' **ויאמר**
לה המלך מה לך ותאמר אבל אשה אלמנה אני כתרגו' בקושטא' וימת אישי אחר שאמרה
אשה אלמנה אני ידוע כי מת אישה' אלא כך אמרה אשה אלמנה אני זה ימים אבל עתה אחשוב
שמת אישי היום אם יהרגו בני השאיר לי' **ולשפחתך** שני בנים וינצו שניהם
בשדה ואין מציל וגו' **ויכו האחד** את האחד' הכהו טרם
הקודעה וכן ויכו את [illegible] וזקנתו חייתה לחם והדומים להם' והנה היא כל המספקה על שפתך'

רד"ק

והנה קמה וגו' גם את היורש כמו שאמרה היורש האחד כן קורא דרך גם' לבלתי שום לאישי שם ושארית כמו משפחה היא מתכוונת שלא ישאר לאישי שם ולהשמיד את היורש כדי שיהיו הם יורשים נכסי בעלה כי אין עוד לו בן ומשפטו להמיתו אעפ"י שהרג את אחיו' ש לא היו שם עדים כמו שאמרה הכהו ואין מציל ביניהם' ואין דין בית מסור להם ולא נתנ דין בית להמית ואתה הוא גואל הדם ואם לכנס ולא ילכו אחר הדין בו להרוג את הנפש לגואל ה שבורח בשוגג ש שאין דין מסור לגואל הדם אעפ"י כן אמר שירדוף גואל הדם וגו' אבל אמרה שאין לכוונתם הם על זה אלא כוונתם להשמיד את היורש כדי שירשו הם הנחלה ואמר אשר כלה בן וכבו את גחלתי המאירה לי אחרי מות אישי ובנו האחר" ויאמר" אני אצוה עליך' אצוה בית המשפחה עליך שלא יגעו בבנך" עלי אדוני המלך העון כהפך ר"ל אלא שהטעם לכבוד המלך כלו' עליך יהיה העון אם בנות אני ובית עלי ועל ביתי ולא יאמר מהם ויקראנו בית המשפחה"

רלב"ג

יתנו את מכה אחיו ונמיתהו הנה שאלתם זאת הריגה מפני שתחיה החנם עצמם גואלי הדם והנה לא הותרו גואלי הדם להרוג הרוצח על עצמו לפני העדה למשפט ולזה אמר דוד אם יפול משערת בנך ארצה" עלי אדוני המלך העון וגו' ר"ל שהן רפואת בנה ארשה ירשוהו בית המשפחה והנה אמרה זה דרך מוסר להראות שהמלך אשר כזה לא יקח עליו העון לקטנה"

מקרנה מאל

ח וְהִנֵּה קָמָה כָל־הַמִּשְׁפָּחָה עַל־שִׁפְחָתֶךָ וַיֹּאמְרוּ תְּנִי אֶת־מַכֵּה אָחִיו וּנְמִתֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אָחִיו אֲשֶׁר הָרָג וְנַשְׁמִידָה גַּם אֶת־הַיּוֹרֵשׁ וְכִבּוּ אֶת־גַּחַלְתִּי אֲשֶׁר נִשְׁאָרָה לְבִלְתִּי שׂוּם־לְאִישִׁי שֵׁם וּשְׁאֵרִית עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־הָאִשָּׁה לְכִי לְבֵיתֵךְ וַאֲנִי אֲצַוֶּה עָלָיִךְ׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַתְּקוֹעִית אֶל־הַמֶּלֶךְ עָלַי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הֶעָוֺן וְעַל־בֵּית אָבִי וְהַמֶּלֶךְ וְכִסְאוֹ נָקִי׃

וְהָא קָמַת כָּל־זַרְעִיתָא עַל־אַמְתָךְ וַאֲמַרוּ הַבִי יָת דִקְטַל אֲחוּהִי וְנִקְטְלִנֵיהּ בְּחוֹבַת נַפְשָׁא דַאֲחוּהִי דִקְטַל וּנְשֵׁיצֵי אַף יָת יָרוּתָא וּבְעַן לְמִקְטַל יָת חַד יְחִידָאי דְאִשְׁתְּאַר בְּדִיל דְלָא לְשַׁוָאָה לְבַעְלִי שׁוּם וּשְׁאָר עַל אַפֵּי אַרְעָא׃ וַאֲמַר מַלְכָּא לְאִתְּתָא אִיזִילִי לְבֵיתִיךְ וַאֲנָא אֲפַקֵיד עֲלָךְ׃ וַאֲמַרַת אִתְּתָא דְמִתְּקוֹעַ לְמַלְכָּא עֲלַי דִילִי רִבּוֹנִי מַלְכָּא חוֹבָא וְעַל בֵּית אַבָּא וּמַלְכָּא וְכוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ זַכָּאִי׃

רד״ק

ויאמר המלך המדבר אליך מכח המשפחה תביא אותו אלי ואני אצוה לו ולא יוסיף עוד לגעת בך׳ ואמר והבאתו והיה לו לומר מדרך הדקדוק והבאותו בשורק היא׳ כי נקבה הוא מדבר׳ אבל אמר והבאתו כנגד אחד מנעריו העומדים שם כי האשה לא היתה יכולה להביאו אם לא אחד מנערי המלך׳ ותאמר יזכור נא המלך רצתה לומר שיזכור שבועה מפיו שלא ימית בנה ולמה מהרבת גואל הדם כלומר שהיו רבים גואלי הדם ואם יעמד המלך לאחד יעמד האחר ויהרגנו אך אבל אם ישבע המלך שלא ימית ישמעו הגואלים השבועה ולא יגעו בו ויונתן תרגם יזכר כען מלכא מה דכתיב בספר אורייתא דיי׳ א׳ אלהך בדיל דלא לאסגאה גואלי הדם לחבלא וכן פירש יזכור נא המלך את יי׳ שהקפיד על אודך הדם לשכל נפשות שאמר והשיב כי ירבה הדם וזהו מהרבת גואל הדם לשחת ואתה רוצה אותו׳ משערת בנך ארצה כתרגומו׳ ותאמר׳ ידבר נא׳ אחרי שנתן לה מה ששאלה ממנו רצתה לגלות הדבר ברמיזה כדי שיבין כי על דבר אבשלום היא׳

ויאמר המלך המדבר אליך והבאתו אלי ולא יסיף עוד לגעת בך׃ ותאמר יזכר נא המלך את יהוה אלהיך מהרבית גאל הדם לשחת ולא ישמידו את בני ויאמר חי יהוה אם יפל משערת בנך ארצה׃ ותאמר האשה תדבר נא שפחתך אל אדני המלך דבר ויאמר דברי׃

ואמר מלכא מן דימר ליך מלא ותיתיניה לותי ולא יוסיף עוד לאנזקא ביך׃ ואמרת ידכר כען מלכא מה דכתיב בספר אוריתא דיי׳ אלהך בדיל דלא לאסגאה אורחא קרבם גאיל דמא לחבלא ולא ישיצון ית ברי ואמר קיים הוא יי׳ אם יפול משער רישי ברך לארעא׃ ואמרת אתתא תמליל כען אמתך קדם רבוני מלכא פיתגמא ואמר מליל׃

רלב״ג

מהרבת גואל הדם לשחת ר״ל שלא ירבו גואלי הדם לשחת כי אין זה מחק גואלי הדם כי זה הגואל הוא גם כן קרובו׳ וכאלו אמרה שיזכור לפניו שיאמר לה שאין רצונו לה מגדל הרוגים גואלי הדם שירבו לשפוך דם קרובים ונתן נשבע לה חי יי׳ אם יפול משערת בנך ארצה׳ ודמה שלא אמרה שיהיו שם עדים׳ ולזה נשבע לה כי לפי דין התורה לא היה בן מות אם היה הענין כמו שהגידה לו׳ ואפשר עוד שאמר שהיה בן מות לפי משפטי התורה הנה היה יכולת למלך שלא להמית מצות התורה׳

175

רד"ק ולמה חשבת כזאת כי לא יאמינו שאתה נשבעת
שלא ימות כמו אבל יאמרו אם דבר המלך הדבר
הזה כאשם ונשוב דבר אותו שהרי הוא אינו משיב אבשלום
שהוא נדחו לפי שהרג אמנון אחיו ואיך נשבע הוא על זה שהרג
לאחיו שלא יומת ולא יודה׃ כי מות נמות כלנו וסופנו למות
וכמו המים
הנגרים ארצה
אשר לא יאספו
אחרי השפכם
במקום מדרון
שנגרים כן הנפש
כשיצא מן האדם לא
יאספנו עוד אל
הגוף מדרך
הטבע אלא
במעשה נס
בתחיית המתים׃
ולא ישא אלהי נפש
שלא יוציאה מן
הגוף׳ כלומר לא
ישא פני כל איש
כי כלנו נמות ואין לכל אדם להרבות שפיכות דם אלא
למעטו כמו שיוכל ואם יהרוג אדם חברו לא יהרג
ההורג אם לא הרגו במזיד בעדים והתראה
כדי למעט שפיכות דמים׳ ואם הרגו שוגג יברח
למקום שיגלה עד זמן ידוע ולא שיהרגו אותו ואפי׳
הרגו מזי׳ אם אין שם עדי׳ והתרא׳ וזהו שאמ׳ וחשב
מחשבו׳ לבלתי ידח ממנו נדח שהקב׳ חשב מחשבו׳ וגם
משפטי׳ לבלתי ידח ההורג ויש לפרש ויחשב מחשבו׳ על
המלך כלומ׳ אחר שכן הוא שכלנו סופנו למו׳ יחשוב המלך מחשבו׳ שלא ידח ממנו נדח ואם מת אחד שלא ימותו
שנים ויונ׳ אלהים דיינא ותרגם הפסוק כן ארי מיתנא דמיתה כמיא דמתאשדין לארעא וגו׳

רלב"ג ומדבר המלך הדבר
הזה כאשם וגו׳ ר״ל
והנה המלך מדבר הדבר הזה שכר אשר
הוא כמו אשם על שלא השיב אל נדחו
והוא אבשלום כי אבשלום השיבהו על
דבר זה מגון
יעשה מה
שהרגיש אותו
בדברו עם זאת
האשה
התועלת׃ כי
מות נמות
כלנו כמו המים
הנגרים ארצה
שלא יתאספו
לעמוד מהתנגרם
כן כלנו האדם
תמיד הולכים אל
המות׃ ולא ישא
אלהים נפש
להציל מן המות׃ ר״ל שלא יעכב בזה הענין שום אדם
ולא ישא פני נפש בזה כי סוף כל אדם למות׳ והנה
חשב השי׳ מחשבות להמית בני אדם במינים שונים
ונסבות שונות בדרך שלא יהיה נדח מהמות אחד
מהאנשים שידמה בנפשו להנצל מדרך המות ובאלו
האמרה זו להעיר כי אולי מאת השי׳ היתה סבה להמית
את אמנון כי הוא חשב מחשבות להמיתו לפי כדרכו
ובספרי מעלליו׃

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה וְלָמָּה
חָשַׁבְתָּה כָּזֹאת עַל עַם
אֱלֹהִים וּמִדַּבֵּר הַמֶּלֶךְ
הַדָּבָר הַזֶּה כְּאָשֵׁם
לְבִלְתִּי הָשִׁיב הַמֶּלֶךְ
אֶת נִדְּחוֹ׃ כִּי מוֹת נָמוּת
וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים אַרְצָה
אֲשֶׁר לֹא יֵאָסֵפוּ וְלֹא
יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחָשַׁב
מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח
מִמֶּנּוּ נִדָּח׃

וַאֲמַרַת אִתְּתָא וּלְמָא
חֲשִׁיבְתָּא כְּהָדָא עַל
עַמָּא דַיְיָ וּמְמַלֵּיל מַלְכָּא
פִּתְגָמָא הָדֵין כִּגְבַר חַיָּיב
בְּדִיל דְּלָא לְאָתָבָא
מַלְכָּא יָת בְּרֵיהּ דְּאַרְחֵיק׃
מֵיתָא דְמָאִית הָא כְּמַיָּא
דְמִתְאַשְׁדִין לְאַרְעָא
דְּלָא אֶפְשַׁר לְהוֹן
לְמִתְכַּנָּשָׁא כֵּן לֵית אֶפְשַׁר
לְדַיָּנָא דְקוּשְׁטָא לְקַבָּלָא
מָמוֹן דִּשְׁקַר וּדְמַחְשִׁיב
מַחְשְׁבָן בְּדִיל דְּלָא
לְבַדָּרָא מִינֵּיהּ בְּדוּרָאי׃

רד״ק

כי יראוני העם׳ כבר פירשנו כי פי׳ אחר נחלת
הפרשה כי על נערי המלך השוערים אמרה׳
ויפה׳ הנכון בעיני כי על בני עירה אמרה כי המיודעים העם שלא
תעשה בעקיפה נפש המלך כדבר וכו׳ כי ישמע המלך להציל
אמתו מכף האיש הבא להרוג אותי כמו שהשמידני יחד
מנחלת אלהים׳

ותאמר שפחתך מאחר שיענה המלך עלי תהיה דברו למנוחה לנו כי לא ישוב מדברו כי כמלאך האלהים הוא המלך ולא ישנה דברו כמו מדברו הטוב למנוחה׳ שישיב מענינו ומדלותנו׳ לשמוע הטוב והרע׳ כלומר שתשפוט האמת לפי מה שתשמע׳

ועתה אשר באתי
לדבר אל המלך אדני
את הדבר הזה כי יראוני
העם ותאמר שפחתך
אדברה נא אל המלך
אולי יעשה המלך את
דבר אמתו׃ כי ישמע
המלך להציל את
אמתו מכף האיש
להשמיד אתי ואת בני
יחד מנחלת אלהים׃
ותאמר שפחתך יהיה
נא דבר אדני המלך
למנחה כי כמלאך
האלהים כן אדני המלך
לשמע הטוב והרע
ויהוה אלהיך יהי
עמך׃ ויען המלך ויאמר אל האשה אל
נא תכחדי ממני דבר אשר אנכי שאל
אתך ותאמר האשה ידבר נא אדני
המלך׃

תרגום

וכען דאתיתי למללא
קדם מלכא רבוני ית
פתגמא הדין ארי
דחלונני עמא ואמרת
אמתך אמליל כען קדם
מלכא מאים יעביד
מלכא ית פתגם אמתיה׃
ארי ישמע מלכא
לשיזבא ית אכתיה מיד
גברא לשיצאה יתי וית
ברי כחדא מאחסנת
עמא דיי׃ ואמרת אמתך
יהי כען פתגמא דרבוני
מלכא לנוחא ארי
כמלאכא דיי כן רבוני
מלכא למשמע טב
וביש ומימרא דיי אלהך
יהי בסעדך׃ ואתיב מלכא
ואמר לאתתא לא כען
תכסי מיני פתגמא דאנא
שאיל יתך ואמרת אתתא
ימלל כען רבוני מלכא׃

רלב״ג

ויהיה נא דבר אדוני
המלך למנוחה׳ ר״ל
שימה לי מנוחה וזה יהיה סבה לשלול
ממני מי שישיג את בני אחר שהכה
וזה הענין בפסו׳ כי כמלאך האלהים
כן אדוני
המלך לשמוע
הטוב והרע׳
ר״ל מה
שישפוט נכון
הדברים׳
שיבחר לנפשו
מהטוב והרע
ישפוט
תכלית מה
שאפשר
מן הטוב
והיושר
ור״ל המלך
כאלו הוא
מלאך האלהים

אם יש להמין׳

רד"ק היד יואב עמך והכרו׳ אם אש להימין ולהשמיל: אם חסר יו"ד׳ והוא כמשמעו׳ ויש כמו יש וכן האש שי"ן דגש שהוא חסר הרב האות׳ ופי׳ התמה לדע׳ יונתן אם יש לנטות ימין ושמאל מכל אשר דברת׳ אמת כן הוא כמו שאתה אומר כי עבדך יואב צוני׳ ואם נפרש א"ש כמשמעו יהיה פירושו כן׳ אם איש אחד יוכל להימין ולהשמיל מכל הדברים האלה אמת כאשר דבר אדוני ה המלך כן הוא כי עבדך יואב הוא צוני ויהיה אשר׳ כמו כאשר׳ וכן תאכל מנחת אשר עשיתך׳ ויהיה מכל דבר נסתר עמו ופירושו מכל מה שאמרת׳ ובמקומו רבים מקומות ר"א להיות מלה חסרה מן הטעם בהיות הדבר מובן מן הטעם הקודם כמו שכתבנו בספר מכלל׳ **לבעבור** סבב ופי׳ לדעת את כל אשר בארץ׳ כן בדבריך כן בדברי אחרים׳ **ויאמר** המלך אל יואב הנה נא עשיתי שמעתי לדברי האשה המדברת אלי במצותך׳ ונשאת מלווייתי מנהגו כתוב עשיתי וקרי עשית ופירוש למורה ההשאלה אתה עשית את הדבר הזה לשאול לי התקוששת לסבב הדבר על אמרה לך השיב כדברך׳

רלב"ג אם איש להימין ולהשמיל הרצון בו שאין לנטות ימין ושמאל מכל אשר דבר המלך כי כן הוא האמת׳ לבעבור סבב את פני הדבר׳ הנה פני הדבר הוא מה שהראני שיסבב הדבר אלו והוא התכלית הנראה וכאלו אמרה שהוא עשה כן כדי שיגיע התכלית הנראה׳

וַאֲמַר מַלְכָּא הָא יַד יוֹאָב עִמָּךְ בְּכָל דָא וַאֲתֵיבַת אִתְּתָא וַאֲמַרַת חַיֵי נַפְשָׁךְ רִבּוֹנִי ם מַלְכָּא אִם אִית לְמִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא מִכֹּל דְמַלֵיל רִבּוֹנִי מַלְכָּא אֲרֵי עַבְדָּךְ יוֹאָב הוּא פַּקְדַנִי וְהוּא שַׁוִי בְּפוּמָא ד דְאַמְתָךְ יַת כָּל פִּתְגָמַיָא ה הָאִילֵין בְּדִיל לְאַקְפָא יַת אַפֵּי פִּתְגָמָא עֲבַד עַבְדָּךְ יוֹאָב יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְרִבּוֹנִי חַכִּים כְּחוּכְמַת מַלְאֲכָא דַיְיָ לְמִדַע יַת כָּל דְבְאַרְעָא׃ וַאֲמַר מַלְכָּא לְיוֹאָב הָא כְעַן עֲבָדִית יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְאֵיזִיל אֲתֵיב יַת עוּלֵימָא יַת אַבְשָׁלוֹם׃

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲיַד יוֹאָב אִתָּךְ בְּכָל זֹאת וַתַּעַן הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם אִשׁ לְהֵמִין וּלְהַשְׂמִיל מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי עַבְדְּךָ יוֹאָב הוּא צִוָּנִי וְהוּא שָׂם בְּפִי שִׁפְחָתְךָ אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ לְבַעֲבוּר סַבֵּב אֶת פְּנֵי הַדָּבָר עָשָׂה עַבְדְּךָ יוֹאָב אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַאדֹנִי חָכָם כְּחָכְמַת מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים לָדַעַת אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב הִנֵּה נָא עָשִׂיתִי אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֵךְ ח הָשֵׁב אֶת הַנַּעַר אֶת אַבְשָׁלוֹם׃

רלב״ג ש כבד עליו וגלחו׳ ירצה שלא שכבד עליו לא היה מגלח אותו וזה למותרו היה נזיר ויגדל פרע
שער ראשו ולפי שהנזיר להגלחת תגלחת הוא נזיר לשאר הדברים אשר בהם הנזירות כמו שביארנו
בספרנו ספר נזיר למדנו שהוא היה נזיר ולפי שזה היה מנהגו תמיד משנה לשנה כמו שספר בזה הענין למדנו
מזה שאבשלום היה נזיר עולם׳ מאתים שקלים באבן המלך׳ הנה היה שוקל זה במשקל המלך לא לפי שהיה
אבן משקלים כסף או זהב לבית המקדש או לעניים או היה שוקל זה לנראות הפלגת רבוי שערו׳

ויפל יואב אל פניו ארצה
וישתחו ויברך את המלך
ויאמר יואב היום ידע עבדך
כי מצאתי חן בעיניך אדני ה
המלך אשר עשה המלך את
דבר עבדו׃ ויקם יואב
וילך גשורה ויבא את אבשלום
ירושלם׃ ויאמר המלך יסב
אל ביתו ופני לא יראה ויסב
אבשלם אל ביתו ופני המלך
לא ראה׃ וכאבשלום
לא היה איש יפה בכל ישראל
להלל מאד מכף רגלו ועד ק
קדקדו לא היה בו מום׃ ובגלחו
את ראשו והיה מקץ ימים
לימים אשר יגלח כי כבד עליו
וגלחו ושקל את שער ראשו
מאתים שקלים באבן המלך׃

ונפל יואב על אפוהי על ארעא
וסגיד ובריך ית מלכא ואמר
יואב יומא דין ידע עבדך ארי
אשכחית רחמין בעינך רבוני
מלכא ארי עבד מלכא ית פ
פתגמא דעבדך׃
וקם יואב ואזל
לגשור ואיתי ית אבשלום
לירושלם׃ ואמר מלכא
יסתחר לביתיה ואפאי לא
יחזי ואסתחר אבשלום לביתיה
ואפי מלכא לא חזא׃
וכאבשלום
לא הוה גבר שפיר בכל
ישראל לשבחא לחדא
מפרסת רגליה ועד מוחיה לא
הוה ביה מומא׃ ובספרותיה
ית רישיה והוי מזמן לעדן
דמספר ארי יקר עלוהי ומספר
ליה ותקיל ית שער רישיה מתן
סלעין במתקלא דבבלאי׃

רד״ק אל פניו
כמו על פניו וכן אל
הקדרים למקום על
הקדרים׳ את דבר
עבדו׳ עבדו כתי׳
וקרי עבדך והענין
אחד׳
וכאבשלום
לא היה איש יפה׳
המלך לספר המרד
שמרד באביו ספר
מה שגרם לו וזה שהיה
היה יפה ובכל
ישראל לא היה
כמוהו ונתגאה
בנפשו ונשתרר
וחשב אין ראוי
למלוכה כמוהו דוד
כמוהו׳ ומרד אביו
בעינם כלל המלך
להמליך את שלמה
אחריו ומרד באביו במיין ונגנב לב ישראל׳ ובגלחו׳ אמרו רבותינו ז״ל אבשלום נזיר עולם היה כן היתה

הכלה בכרס כי אין הפסוק לא ראו זה כי אי אפשר שיהא היה מגדל שערו לסוף שערו להתגלחת כי ולהתגלחת
משנה לשנה כשהיה כבד עליו שלא היה יכול לסבול היה מגלחו אבל לפי כי כנזירות היה מגדל אותו
ולמדו ממנו כי מי שנדר בנזיר שלא כל ימי חייו כשהכביד שערו מיקל בתער משמם עשר חדש לשנים עשר
חדש שנאמר והיה מקץ ימים לימים וזה משנה לשנה כי ימים הוא שנה כמו ימים תהיה גאולתו באבן
המלך כתרגומו במתקלא דמלכא כמו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן שהוא משקל:

ויולדו לאבשלום שלושה בנים
ובת אחת ושמה תמר היא היתה
אשה יפת מראה: וישב א
אבשלום בירושלם שנתים ימים
ופני המלך לא ראה: וישלח א
אבשלום אל יואב לשלח אתו
אל המלך ולא אבה לבוא א
אליו וישלח עוד שנית ולא אבה
לבוא: ויאמר אל עבדיו ראו ח
חלקת יואב אל ידי ולו שם
שערים לכו והוצתוה באש
ויצתו עבדי אבשלום את
החלקה באש:
ויקם יואב ויבא אל
אבשלום הביתה ויאמר אליו
למה הציתו עבדיך את החלקה
אשר לי באש:

ואתילידו לאבשלום תלתא
בנין וברתא חדא ושמה
תמר היא הות אתתא ש
שפירת חיזו: ויתיב אבשלום
בירושלים תרתין שנין
ואפי מלכא לא חזא: ושלח
אבשלום לות יואב ל
לשלחא יתיה לות מלכא
ולא אבה למיתי לותיה
ושלח עוד תנינות ולא אבה
למיתי: ואמר לעבדוהי הא
אחסנתא דיואב דסמיכא
לדילי וליה תמן שערין
איזילו ואדלקוהא בנורא
ואדליקו עבדי אבשלום
ית אחסנתא בנורא:
וקם
יואב ואתא לות אבשלום
לביתא ואמר ליה למה
אדליקו עבדך ית א
אחסנתא דילי בנורא:

רד"ק

ויאמר אל עבדיו
ראו חלקת יואב
אל ידי קרוב לי
למקום שדותי וכן
תר' דסמיכא
לדילי לכן
והצתיה הכתוב
הוא על דרך נחי
הפא למדבר
כעלו ר"ל שהוא
עמו ילך עמהם
והקרי והציתוה על
דרך הקרי הפא"ו
והוא מוי לרבים
והמהם עמן אחר
אלא שהקרי והכר
קרוב:

רד"ק ואם יש בי עון והמיתני כי לא אחוש הרגתי אמנון כי הוא ענה תמר אחותו ובזה אותה כנבלות הבזיון. והשבים כן היה מנהגם בכל בקר ובקר. על יד דרך על מקום שהיה בדרך השער. ויתר על פנה אורח

הר' שער' רוצה לומר מסלת הדרך

רלב"ג וישק המלך לאבשלום. הנה לא נשקו כפיו ולזה היתה הנשיקה נקשרת עם אות נאמר וקנה מפני שלא היה מרדך מלכם ישראל להרבות סוסים כמו שהזהירה התורה הנה היה הענין הזה לכבוד גדול נתן לאבשלום כי לא היה מלך

ועמד על יד השער' רוצה לומר שהיה עומד על מקום שיעברו השבים לבא אל שער המלך

ויאמר אבשלום אל
יואב הנה שלחתי אליך
לאמר בא הנה ו
ואשלחה אתך אל
המלך לאמר למה
באתי מגשור טוב לי
עד אני שם ועתה אראה פני המלך
ואם יש בי עון והמיתני ויבא יואב אל
המלך ויגד לו ויקרא אל אבשלום
ויבא אל המלך וישתחו לו על אפיו
ארצה לפני המלך וישק המלך ל
לאבשלום ויהי מאחרי כן ויעש לו טו
אבשלום מרכבה וסוסים וחמשים
איש רצים לפניו והשכים אבשלום
ועמד על יד דרך השער ויהי כל
האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל
המלך למשפט ויקרא אבשלום
אליו ויאמר אי מזה עיר אתה ויאמר
מאחד שבטי ישראל עבדך ויאמר
אליו אבשלום ראה דבריך טובים
ונכחים ושמע אין לך מאת המלך

ואמר אבשלום ליואב הא שלחית לותך למימר איתא הלכא ואשלחינך לות מלכא למימר למא אתיתי מגשור טב לי עד דאנא תמן וכען אחזי אפי מלכא ואם אית בי חובא ויקטלינני ואתא יואב לות מלכא וחוי ליה וקרא לאבשלום ואתא לות מלכא וסגיד ליה על אפוהי על ארעא קדם מלכא ונשיק מלכא לאבשלום והוה מבתר כן ועבד ליה אבשלום רתיכין וסוסוון וחמשין גברא רהטין קדמוהי ומקדם אבשלום וקאים על כבש אורח תרעא והוי כל גברא דיהוי ליה דין למיעל קדם מלכא למידן וקרי אבשלום ליה ואמר אי מרא קרוא את ואמר מחד שבטיא דישראל עבדך ואמר ליה אבשלום חזי פתגמך תקינין ואין ושמע ליתלך מן קדם מלכא

רד״ק

ועלי יבא כמו ואלי׳ ורבים על מקום א׳ והצדקתיו כתרגומו ואדייניה בקושטא״ והיה בקרב איש קמ״ץ מעמיד תחת בגעיא וקרי׳ חטופה׳ והחזיק לו כמו בו וכן לפתח לחרב׳ כמו בחרב״ ויהי מקץ ארבעים שנה׳ אמרו רבותי׳ ז״ל ארבעים שנה מזמן ששאלו להם מלך׳ ואמרו אותה שנה ששאלו להם מלך עשירית לשמואל היתה׳ ומלך שמואל עם שאול עד שנה אחת ושמש׳ שמלך שאול בעצמו הרי שנים ושלשים ושבע של דוד הרי ארבעים שנה ושבע של דוד מרד אבשלו׳ ואמר זמן זה במרד אבשלו׳ כלומר סוף ארבעים שנה ששאלו ישראל להם מלך יצא מרד במלכותם ונקרע כמעט מישראל׳

תרגום

וַאֲמַר אַבְשָׁלוֹם מָאן יְמַנֵּינַנִי דַיָּינָא בְּאַרְעָא וְקֳדָמַי יֵיתֵי כָּל גַּבְרָא דִיהֵי לֵיהּ דִין וּמַצּוּ וְאֵידַיְינִנֵּיהּ בְּקֻשְׁטָא׃ וַהֲוָה כַּד קָרִיב גַּבְרָא לְמִסְגַּד לֵיהּ וּמוֹשִׁיט יָת יְדֵיהּ וּמַתְקִף בֵּיהּ וּמְנַשֵּׁיק לֵיהּ׃ וַעֲבַד אַבְשָׁלוֹם ב כְּפִתְגָמָא הָדֵין לְכָל יִשְׂרָאֵל דְּאָתַן לְמֵידַן קֳדָם מַלְכָּא וּגְנַב אַבְשָׁלוֹם יָת לִבָּא אֱנָשֵׁי ד דְיִשְׂרָאֵל׃ וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין שְׁנִין וַאֲמַר אַבְשָׁלוֹם לְמַלְכָּא אֵיזִיל כְּעַן וְאֲשַׁלִּים יָת נִדְרִי דִנְדָרִית קֳדָם יְיָ בְּחֶבְרוֹן׃

מקרא

וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם מִי יְשִׂמֵנִי שֹׁפֵט בָּאָרֶץ וְעָלַי יָבוֹא כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה לּוֹ רִיב וּמִשְׁפָּט וְהִצְדַּקְתִּיו׃ וְהָיָה בִּקְרָב אִישׁ לְהִשְׁתַּחֲוֺת לוֹ וְשָׁלַח אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִיק לוֹ וְנָשַׁק לוֹ׃ וַיַּעַשׂ ה אַבְשָׁלוֹם כַּדָּבָר הַזֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָבֹאוּ לַמִּשְׁפָּט אֶל הַמֶּלֶךְ וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַיהוָה בְּחֶבְרוֹן׃

רלב״ג

ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל׳ ר״ל כאלו הדברים הנזכרים כאלו גנב לבם מאחר המלך דוד ולקחו לו כי בזה משך לב העם אליו״ ויהי מקץ ארבעים שנה׳ יתכן שאלו הארבעים שנה התחילו מעת נשיאת המלכות מישראל׳ ר״ל מעת המשח שאול או התחילו מעת המשח דוד ואולם סובב על דרך כשאמרנו שארבעים שנה יעמוד מלכות דוד׳ ולזה חשב אבשלום שאז יהיה העת שתסור המלוכה מדוד׳ ודמה שמפני זה סבבו השם מחשבתו בהיותו נזכר ינה אמנו לסבב שתהיה המלוכה לו׳

רלב״ג ויעבדו את ה׳ וגו׳ ירצה שיעבדהו אז במזבח שבחברון ולזה אמר אבשלום לזבוח שם זבחים לה׳
כי לא נאסרו הבמות כי אז היו בין המשכן והמקדש׳ ר״ל בין משכן שילה ובין בית המקדש ולא
נאסרו הבמות לגמרי עד שנבנה בית המקדש כאשר התבאר כמו שהתבאר בתור׳ ולזה אמר בספר מלכים רק
העם מזבחים בבמות כי לא נבנה בית לשם ה׳ עד הימי׳ ההם׳ והנ׳ מפני שרצה אבשלום שיהיה נמשך המלוכה
לדוד והכניס גם הוא שהיה המקום נכבד ולזה נדר ללכת לחברון ועבדתי את ה׳׳ ר״ל לזבוח לו זבחים״

רד״ק

כי נדר נדר וגו׳ ואמ׳ אבשלום את נדרי וגו׳ אמר שיקריב את קרבן נדרו בחברון אשר נדר בגשור כי שעת היתר הבמות היה וקיום אדם מקריב בכל מקום שירצה אחר שנח׳ל מועד היה בגבעון ומן הכהנים ה׳ שהלך לחברון להקריב לפי שהיה דעתו למרוד ולמלוך במקום שהוקם בו אביו למלך׳ ובדברי רבותי׳ ז״ל לא הלך אלא להביא כבשים מחברון ולא להקריבם כי שם היו הכבשים המובחרים והקשו על המוני׳ הדבר הזה ואמרו מחברון מביאים וגו׳״ אם ישוב ישיבני׳ ישיב כתיב וקרי ישוב׳ הקרי ישוב לשון התשובה והכתי׳ ישיב לשון ישיבה והוא מקור׳ ר״ל אם ישיבני לירושלם שאשב שם״ וישלח אבשלום וגו׳ כשמעכם את קול השופר בכף״ ואת׳ קרואים והולכים לתומם׳ קרואים שילכו עמו לחברון שילך שם להקריב קרבן והם לא ידעו דבר המרד שהיה בלבו׳ וזהו לתומם כמו ואיש משך בקשת לתומו

כִּי־נֶדֶר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי
בִגְשׁוּר בַּאֲרָם לֵאמֹר אִם־
יָשׁוֹב יְשִׁיבֵנִי יְהוָה יְרוּשָׁלַם
וְעָבַדְתִּי אֶת־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ
הַמֶּלֶךְ לֵךְ בְּשָׁלוֹם וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
חֶבְרוֹנָה׃
וַיִּשְׁלַח אַבְשָׁלוֹם מְרַגְּלִים בְּכָל־
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר ב
כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־קוֹל הַשֹּׁפָר
וַאֲמַרְתֶּם מָלַךְ אַבְשָׁלוֹם ב
בְּחֶבְרוֹן׃ וְאֶת־אַבְשָׁלוֹם הָלְכוּ
מָאתַיִם אִישׁ מִירוּשָׁלַם
קְרֻאִים וְהֹלְכִים לְתֻמָּם וְלֹא
יָדְעוּ כָּל־דָּבָר׃

אֲרֵי נִדְרָא נְדַר עַבְדָךְ בְּמִיתְבִי
בִגְשׁוּר בַּאֲרָם לְמֵימַר אִם־
אֲתָבָא יְתִבִינַנִי יְיָ לִירוּשְׁלֵם
וְאֶפְלַח קֳדָם יְיָ׃ וַאֲמַר לֵיהּ מ
מַלְכָּא אֵיזֵיל בִּשְׁלָם וְקָם וַאֲזַל
לְחֶבְרוֹן׃
וּשְׁלַח אַבְשָׁלוֹם
מְאַלְּלִין בְּכָל שִׁבְטַיָּא ד
דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר כְּמִשְׁמַעְכוֹן
יַת קָל שׁוֹפָרָא וְתֵימְרוּן מְלַךְ
אַבְשָׁלוֹם בְּחֶבְרוֹן׃ וְעִם
אַבְשָׁלוֹם אֲזַלוּ מָאתַן גֻּבְרָא מ
מִירוּשְׁלֵם מְזַמְּנִין וְאָזְלִין ב
לְתוּמְהוֹן וְלָא יָדְעִין כָּל־מִדָּעַם׃

שלא היה יודעם מלך ישראל בזה. ובדרש אמרו לקחנו שיכתבנו בכתב משונה לשם אנשים שיבחר שילכו עמו והיה מדקדק הכתב בזה לשם אנשים ואחר כך לשם אנשים אחרים ולא היו יודעים אלו מאלו. כן עשה עד שהיו עמו מאתים איש. קרא זה דכתיב קרואים והולכים לתומם קרואים מדוד והולכים לתומם מאבשלום״

רד״ק

את אחיתופל כמו אל אחיתופל. וכן ואת בני־ה יהוה אשר הולך. כמו ואל. מעירו מגלה בזבחו את הזבחים שלח אל אחיתופל שיבא מעירו מגלה ויבא אליו ויקשר עמו. או פי׳ וישלח אבשלום ויקח את אחיתופל מעירו מגלה׳

ויאמר קומו ונברחה כי אם לא נעשה כשר לא יבא אל העיר ואם ימצא אותנו בעיר לא תהיה לנו פליטה ממנו ויכה את העיר לפי חרב. וזהו שאמר פן ימהר קודם שיעשה דבר אחר יבא אל העיר שיחשוב שיש בה נלחם הבה לפי נמהר אותנו לברוח״ ובדרש שלא ילין אותנו בעיר הקדושה. ועוד אמר נטל בעל הבית שבריח את כוסו היה זה מעשים עד שימרדהו כלו׳ כמו שהתחיל פורענות לבוא ירא שמא לא ככלה כלו״

וישלח אבשלום את אחיתפל הגלוני יועץ דוד מעירו מגלה בזבחו את הזבחים ויהי ה
הקשר אמץ והעם הלך ורב את אבשלום׃
ויבא המגיד אל דוד לאמר היה לב איש ישראל אחרי א
אבשלום׃ ויאמר דוד לכל עבדיו אשר אתו בירושלם קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני א
אבשלם מהרו ללכת פן ימהר והשגנו והדיח עלינו את הרעה והכה העיר לפי חרב׃

ושלח אבשלום ית אחיתפל גלונאה מלכא דדוד מקרתיה מגלו בדבחותיה ית דבחיא והוה מרדא תקיף ועמא אזיל וסגי עם אבשלום׃ ואתא דמחוי לות דוד למימר אתפני לבא דאינש ישראל בתר אבשלום׃ ואמר דוד לכל עבדוהי דעמיה בירושלים קומו ונערוק ארי לא תהי לנא שיזבא מן קדם אבשלום אוחו למיזל דלמא יוחי וידבקיננא ויכמון עלנא ית בשתא וימחי קרתא לפתגם דחרב׃

רלב״ג

מעירו מגלה. יתכן שהלכו אל חברון מעירו מגלה לא מירושלים לרחקו שמא לא יתרצה אחיתופל בעזרה כנגד דוד ואם היה אומר לו זה ב
בירושלים אולי היה אחיתופל מגיד זה לדוד כי הוא יועץ דוד״

והדיח עלינו את הרעה רוצה לומר ויביא בתוקף ו
ובחוזק את הרעה עלינו״

רד״ק ברגליו עמו וכן וכל העם אשר ברגלי׳ וכן ת״ עמיה׳ **ויצא** בית המרחק׳ כתרגו׳ באתר רחיק כלומ׳ מקום שהיה רחוק מירושל׳ ובדר״ש מלמד שהלוהו הלך הא׳ דכתי׳ ישובו לי ידידיך מלמד ש שפירשו ממנו׳ ובכל׳ על ידו׳ כמו לפנו׳ כמו שאמר על פני המלך׳ וכל הכרתי וכל הפלתי ת״י וכל קשתיא וכל קלעיא ואיפשר שהיו מן משפחות ידועות בישראל ורבותינו ז״ל פירשו א״ו אורים ותומים ומלת וכל׳ השה לפרושם׳ וכל הגתים׳ אמרו כי נים היו ושם אתי הגתי לא היה ולפי דעתי ש ישראל היו שהיו מתגוררים בגת ובאו עתה לעזור לדוד וזהו שאמר אשר באו ברגלו מגת׳ פי׳ בעזרו כמו ויברך ה׳ אותך לרגלי׳ בעזרי׳ וכבר פירשנו עוד למעלה בענין הגתים בדבר עטרת מלכם׳ ויתן. ברגלו עמיה׳ ר״ל עם אתי הגתי׳ אנשי׳ שלא בזכר יודעם׳ אתי הגתי היה ראש למעלה השש מאות איש׳ וכן אומ׳ ויעבר אתי הגתי וכל אנשיו׳ ויאמר המלך אל אתי הגתי

וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֶל הַמֶּלֶךְ כְּכֹל אֲשֶׁר יִבְחַר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה עֲבָדֶיךָ׃ וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל בֵּיתוֹ בְּרַגְלָיו וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ אֵת עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים לִשְׁמֹר הַבָּיִת׃ וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל הָעָם בְּרַגְלָיו וַיַּעַמְדוּ בֵּית הַמֶּרְחָק׃ וְכָל עֲבָדָיו עֹבְרִים עַל יָדוֹ וְכָל הַכְּרֵתִי וְכָל הַפְּלֵתִי וְכָל הַגִּתִּים שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר בָּאוּ בְרַגְלוֹ מִגַּת עֹבְרִים עַל פְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃

וַאֲמַרוּ עַבְדֵי מַלְכָּא לְמַלְכָּא כְּכֹל דְּיֵימַר רִבּוֹנִי מַלְכָּא הָא עַבְדָּךְ׃ וּנְפַק מַלְכָּא וְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ עִמֵּיהּ וּשְׁבַק מַלְכָּא יָת עֲשַׂר נְשִׁין לְחֵינָן לְמִטַּר בֵּיתָא׃ וּנְפַק מַלְכָּא וְכָל עַמָּא דְעִמֵּיהּ וְקָמוּ בְּאַתַר רָחִיק׃ וְכָל עַבְדוֹהִי עָבְרִין עַל יְדוֹהִי וְכָל קַשָּׁתַיָּא וְכָל קַלָּעַיָּא וְכָל גִּתָּאֵי שֵׁית מְאָה גַּבְרָא דַּאֲתוֹ עִמֵּיהּ מִגַּת עָבְרִין קֳדָם מַלְכָּא׃

רלב״ג ויצא המלך וכל ביתו ברגליו הנה לא רכב על סוסים כדי שלא יתפרסם לבני העם הרואים אותו הולך ברגליו׳ לא יחשבו שהוא דוד ויגלו לו מפני זה יותר הקולות׳ ויעמדו בית המרחק׳ ר״ל בבית היותר רחוק מירושלם והוא דרך משל מהקנינים אשר היו לחומה׳ וכל הכרתי וכל הפלתי׳ הם היו שתי משפחות ד נכבדות הרבה ומהם היו הסנהדרין כמו שיתבאר א אחר זה׳ וידמה שהסנהדרין נקראו כך כי הם כורתים הדין ומה שיבאר לפעמים א אחריהם אין ל ללכת לאחרים למעלה מהם והם גם כן מהאחרים כלומר שיפלו למשפטו כאלו זה דבר שיקיה מדברי היער״ה כמו שהתבאר בפרשת כי יפלא ממך דבר למשפט והנה כל הכרתי וכל הפלתי לפי שהיו לפעמים סורות שהכל מודים להקים מהם כשיצטרך׳ ולזה אמר הם כלם עברו עם דוד׳

רלב"ג שוב ושב עם המלך פי' עם אבשלום המלך שרצו ישראל למלכו כי נכרי אתה לפי שהתגורר בגת ימים רבים ואחר כך הלך שם ועתה נחר"ג מקרוב כאומר נכרי אתה עדיין וגולה אתה איך אטעך עד ופי' גולה מטלטל כי כן נעתקים שהוא טלטול הקרוב וקרוב קרוב. ויש שהוא טלטול גלות שבו הוא ממקום למקום כמו זה וכן ויגלם אל מנחת. וגולה למקומך רצה עם שוב ושב. וזכר כאלו אמר שוב למקומך ושב עם המלך. ומקומו היה ירושלם כי שם נח כשבא מגת. ובעמון הוא תמ' אלא שלא קרבנו עם שובנו שהוא כו ואמר ואף גלה את איזיל לך לאתרך.

רד"ק וגם גולה אתה למקומך. יתכן שלא היה יושב בירושלם כי אם זמן מועט. והיה תמיד נע ונד ממקומו להעתיק משם קצת. ולזה אמר לו כי נכרי אתה ואמר לו תמול בואך והיום אנועך עמנו ללכת.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אִתַּי הַגִּתִּי לָמָּה תֵלֵךְ גַּם־אַתָּה אִתָּנוּ שׁוּב וְשֵׁב עִם־הַמֶּלֶךְ כִּי־נָכְרִי אַתָּה וְגַם־גֹּלֶה אַתָּה לִמְקוֹמֶךָ׃ תְּמוֹל בּוֹאֶךָ וְהַיּוֹם אֲנוּעֲךָ עִמָּנוּ לָלֶכֶת וַאֲנִי הוֹלֵךְ עַל אֲשֶׁר־אֲנִי הוֹלֵךְ שׁוּב וְהָשֵׁב אֶת־אַחֶיךָ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַיַּעַן אִתַּי אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה וְחֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם־לְמָוֶת אִם־לְחַיִּים כִּי־שָׁם יִהְיֶה עַבְדֶּךָ׃

וַאֲמַר מַלְכָּא לְאִתַּי גִּתָּאָה לְמָא תֵיזֵיל אַף אַתְּ עִמַּנָא תּוּב וְתִיב עִם מַלְכָּא אֲרֵי נוּכְרָאָה אַתְּ וְאַף גָּלֵי אַתְּ אֵיזֵיל לָךְ לְאַתְרָךְ׃ תְּמָלֵי אֲתֵיתָא וְיוֹמָא דֵין אִיטַלְטְלִינָךְ עִמַּנָא לְמֵיזַל וַאֲנָא אֵיזֵיל לַאֲתַר דְּלֵית אֲנָא יְדַע לְאָן אֵיזֵיל תּוּב וְאָתֵיב יָת אֲחָךְ עִמָּךְ וַעֲבֵיד עִמְּהוֹן טֵיבוּ וּקְשׁוֹט׃ וַאֲתֵיב אִתַּי יָת מַלְכָּא וַאֲמַר קַיָּים הוּא יְיָ וְחַיֵּי רִבּוֹנִי מַלְכָּא אֱלָהֵין בְּאַתְרָא דִּיהֵא תַמָּן רִבּוֹנִי מַלְכָּא אִם לְמוֹתָא אִם לְחַיֵּי אֲרֵי תַמָּן יְהֵא עַבְדָּךְ׃

תמול בואך. כתוב בו"ו וקרי בוא"ך והענין אחד. אלא שזה מן הקל וזה מן הכבד. ואני הולך על אשר אני הולך. על כמו אל וכן והתפלל על ה' כאומר אני הולך אל המקום אשר אני הולך במקרה כי לא אדע אנה אלך כאדם בורח. ותרגם יונתן ואנא איזיל לאתר דלית אנא ידע לאן אנא איזיל. את אחיך עמך. הם הגתים שש מאות איש שבאו עמו מגת. חסד ואמת. אם תחזיק לך חסד ואמת על מה שעשית ואם תכיר כי לכך טוב עמי. ויונתן תרגם ואתיב ית אחך עמך ועביד עמהון טיבו וקשוט. **ויען**. כי אם במקום. אם כתוב ולא קרי. והענין אחד אם כתוב ולא קרי והמלות הוא

דקריין ולא כתבן או כתבן ולא קריין או כתב וקרי ברא״ה כי בגלות הראשונה אבדו הספרים ונטלטלו והחכמים יודעי המקרא מתו ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה מצאו מחלוקת בספרים הנמצאי והלכו בהם אחר הרוב לפי דעתם ובמקום שלא השיגה דעתם על הבירור כתבו האחד ולא נקדו או כתבו מבחוץ ולא כתבו מבפנים או כתבו אחד מבחוץ ואחד מבפנים״

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אִתַּי לֵךְ וַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אִתַּי הַגִּתִּי וְכָל־אֲנָשָׁיו וְכָל־הַטַּף אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וְכָל־הָאָרֶץ בּוֹכִים קוֹל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם עֹבְרִים וְהַמֶּלֶךְ עֹבֵר בְּנַחַל קִדְרוֹן וְכָל־הָעָם עֹבְרִים עַל־פְּנֵי־דֶרֶךְ אֶת־הַמִּדְבָּר׃ וְהִנֵּה גַם־צָדוֹק וְכָל־הַלְוִיִּם אִתּוֹ נֹשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים וַיַּצִּקוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד־תֹּם כָּל־הָעָם לַעֲבוֹר מִן־הָעִיר׃

וַאֲמַר דָּוִד לְאִתַּי אִיזֵיל עֲבַר וַעֲבַר אִתַּי גִּתָּאָה וְכָל גַּבְרוֹהִי וְכָל טַפְלָא דְּעִמֵּיהּ׃ וְכָל דַּיָּירֵי אַרְעָא בָּכָן קָל רַב כָּל עַמָּא עָבְרִין וּמַלְכָּא עָבַר בְּנַחֲלָא דְּקִדְרוֹן וְכָל עַמָּא עָבְרִין עַל אַפֵּי אוֹרַח מַדְבְּרָא׃ וְהָא אַף צָדוֹק וְכָל לֵוָאֵי עִמֵּיהּ נָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ וְאָקִימוּ יָת אֲרוֹנָא דַּייָ וּסְלֵיק אֶבְיָתָר עַד דִּשְׁלִים כָּל עַמָּא לְמֶעְבַּר מִן קַרְתָּא׃

רד״ק

וכל הארץ בוכים׳ וכל אנשי הארץ׳ וכן וכל הארץ באו מצרימה׳ על פני דרך את המדבר׳ את כמו אל וכן ונראה אל כ״ג הכהן׳ כלו׳ שעברים אל המדבר על פני הדרך שהיה שם כלומר שלא עברו דרך השבל או פי׳ וכל העם נפשו כן עוברים בנחל קדרון כמו שהיה המלך עובר וכלם מגמת פניהם אל המדבר כמו שאמר דוד אכבה מתמהמה בעברו אר״ב המדבר ומדבר איקרי מקום מרעה הבהמות בין קרוב בין רחוק לעיר לפי׳ אמר ורעו כבשים כדברם׳ כעדר בתוך הדברו וכן תרגם ויתקן ודבר מקום שקרוב לנוסף המקנה׳ והנה׳ ויצקו׳ כמו ויעמידו וכן ויציקום לפני יי׳ ויעל אביתר הכהן לפי פשט הפסוק ירצה כי פי׳ ויעל אביתר נסתלק לבד אחד עם הארון עד תום כל העם לעבור מן העיר׳ ר״ל מירושלים אבל רז״ל קבלו כי בהיות קיום נסתלק אביתר מן הכהונה גדולה והכהנים כבוד יתקדשו שנאמר ויאמר המלך לצדוק השב את ארון יי׳ העיר ולמה נסתלק בהיות קיום כי שאל

רלב״ג

ויצקו את ארון האלהים׳ ר״ל שהכר העמידו אותו במקום אחד עד שעלה אביתר ועד שתם כל העם לעבור מן העיר ולפי שלא הגיע עדין אביתר אל המלך היו דברי המלך יתחלף אל צדוק לבד ובסוף הענין היו דברין נסכן עם אביתר כי אז הגיע אל המלך׳ ולזה אמר ויהונתן בן אביתר הם בגם אתכם״

181

באורים ותומים ולא בענה׳ ושאל בצדוק ובענה׳ וכמו שפירשנו בספר יהושע השואל באורים ותומים הכהן הנשאל ברוח הקדש היתה שורה עליו וכה היה מכוין ומשיב השאלה עם מה שהיה נראה לו באורים ותומים כמו שפירשנו בספר שופטים׳ וכיון שראה דוד כי נסתלקה רוח הקדש מאביתר ידע שהגיע זמן הקללה שקלל הקב״ה זרע עלי׳ ואביתר היה מזרע עלי שהיה מבני איתמר וצדוק מזרע פנחס ונתקיימה בו הברכה שברכו הקב״ה כמו שכתוב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם׳ אבל לא נמשח צדוק לכהן גדול עדיין ולא נתמנה לכהן גדול עד ימי מלוך שלמה שמשחוהו כמו שכתוב וימשחו לי״י לנגיד ולצדוק לכהן׳ כי הקללה היתה תלויה עד מלוך שלמה כמו שכתוב ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן׳ כי הכתוב אומר והשבת נו׳ מעון׳ והמעון הוא בית המקדש׳ ובית המקדש לא נבנה עד שלמה׃

רד״ק

והראני אותו ואת
נוהו׳ הוא בית שהיה
שם הארון׳ ופירש
אותו׳ שישיבנו
למקומו׳ ויתפלל
ט״ס עמו בנגדו
ששם שם היה
מר״ן ואחר מזמן
כאשר שמעו
שמו משאלו ואתן
ראשו ויה׳
ויאנישם קדמונו
בבית מקדשו׳
ואם״ הכמ׳ כה׳
אקבל

ואמר מלכא לצדוק אתיב ית ארונא דיי לקרתא אם אשכח רחמין קדם יי ויתיבנני ויחזינני קדמוהי ואפלח קדמוהי בבית מ מקדשיה׃ ואם כדין יימר לא רעוא קדמי בך הא אנא יעביד לי כמה דרעוא קדמוהי׃ ואמר מלכא לצדוק כהנא חוזיא את תוב לקרתא בשלם ו ואחימעץ ברך ויהונתן בר אביתר תרין בניכון עמכון׃

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְצָדוֹק הָשֵׁב אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הָעִיר אִם אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה וֶהֱשִׁבַנִי וְהִרְאַנִי אֹתוֹ וְאֶת נָוֵהוּ׃ וְאִם כֹּה יֹאמַר לֹא ח חָפַצְתִּי בָּךְ הִנְנִי יַעֲשֶׂה לִּי כַּאֲשֶׁר טוֹב בְּעֵינָיו׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל צָדוֹק הַכֹּהֵן הֲרוֹאֶה אַתָּה שֻׁבָה הָעִיר בְּשָׁלוֹם וַאֲחִימַעַץ בִּנְךָ וִיהוֹנָתָן בֶּן אֶבְיָתָר שְׁנֵי בְנֵיכֶם אִתְּכֶם׃

רלב״ג

והראני אותו
ואת נוהו׳
הרואה אתה׳
הל׳ ואתה
רואה אלו
העצמות לי זה
התכלית תמס
שהלך עמו
לפניו לו וזה
טלקי בריך את
בזה לקחת עצה
בדברים לפי
מה שיגלה
מעצמם ולזה
טוב שתשוב

גזרותיו באהבה׳ ויאמר׳ הרואה אתה אם רואה אתה בעיניך ויתו׳ חוזא ידע לקראת כלומר כשאת אתה שרואה שסרתה עליו רוח הקדש ובענה אותו היום באורי׳ ותומי׳ אמר לו טוב הוא שתשוב העיר ותודיעני מה שכל דבר

העיר בשלום׳ ואחימעץ בנך וגו׳ ידמה שהיו לקס בחם אחרים׳ אך בחר דוד באלו בהיותם יותר חכמי׳ ויותר רצויים מהאחרי׳ ולזה אמר אחר זה הנה אם עמים שם במקום אחימעץ לצדוק ויהונתן לאביתר׃

רד"ק בעברות המדבר כן כתוב וקרי בערבות ופי' הכתוב בעבר נחל קדרון ופי' הקרי כתרגומו במישרי מדברא ושמקום ההוא בענין אחד שהקרי יותר קרוב ודוד עולה במעלה הזיתים כתרגומו במסקנא דטור זיתיא

רלב"ג ודוד עולה במעלה הזיתים. והוא הר הזיתים שהיה אצל ירושלם אצל בית המקדש ודימה כי לקדושת המקום ההוא היה דוד מתפלל שם בהיותו שם להשתחוות שם לשם וזהו אומרו אשר ישתחוה שם לאלהים

רְאוֹ אָנֹכִי מִתְמַהְמֵהַ בְּעַבְרוֹת הַמִּדְבָּר עַד בּוֹא דָבָר מֵעִמָּכֶם לְהַגִּיד לִי׃ וַיָּשֶׁב צָדוֹק וְאֶבְיָתָר אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים יְרוּשָׁלָ͏ִם וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וְדָוִד עֹלֶה בְמַעֲלֵה הַזֵּיתִים עֹלֶה וּבוֹכֶה וְרֹאשׁ לוֹ חָפוּי וְהוּא הֹלֵךְ יָחֵף וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ חָפוּ אִישׁ רֹאשׁוֹ וְעָלוּ עָלֹה וּבָכֹה׃ וְדָוִד הִגִּיד לֵאמֹר אֲחִיתֹפֶל בַּקֹּשְׁרִים עִם אַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר דָּוִד סַכֶּל נָא אֶת עֲצַת אֲחִיתֹפֶל יְהוָה׃ וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לֵאלֹהִים וְהִנֵּה לִקְרָאתוֹ חוּשַׁי הָאַרְכִּי קָרוּעַ כֻּתָּנְתּוֹ וַאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ׃

חֲזוֹ דַאֲנָא מְעַכֵּב בְּמֵישְׁרֵי מַדְבְּרָא עַד דְּיֵיתֵי פִּתְגָּמָא מִנְּכוֹן לְחַוָּאָה לִי׃ וְאָתֵיב צָדוֹק וְאֶבְיָתָר יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ יְרוּשְׁלֵם וִיתִיבוּ תַמָּן׃ וְדָוִד סָלֵיק בְּמַסְּקָנָא דְטוּר זֵיתַיָּא סָלֵיק וּבָכֵי וְרֵישֵׁיהּ לֵיהּ מְכַרַּךְ וְהוּא אָזֵיל יְחֵף וְכָל עַמָּא דְעִמֵּיהּ כְּרִיכוּ גְבַר רֵישֵׁיהּ וְסַלְּקִין מִיסַּק וּבָכָן׃ וּלְדָוִד אִיתְחַוָּה לְמֵימַר אֲחִיתֹפֶל בְּמָרוֹדַיָּא עִם אַבְשָׁלוֹם וַאֲמַר דָּוִד קַלְקֵל כְּעַן יָת מִילְּכָא דַאֲחִיתֹפֶל יְיָ׃ וַהֲוָה דָוִד אָתָא עַד רֵישׁ טוּרָא דְּיִסְגּוֹד תַּמָּן קֳדָם יְיָ וְהָא לְקַדְמוּתֵיהּ חוּשַׁי אַרְכָּאָה מְבַזַּע לְבוּשׁוֹהִי וְעַפְרָא רְמֵי בְּרֵישֵׁיהּ׃

ועלה שם להשתחוות לה' משם כי מקום הזיתים יראה משם מקום המקדש ואעפ"י שלא היה שם אז בית ה' מקום קדשת בעצמו לא היה ידוע עד שאמר גד הנביא לדוד שיבנה מזבח בגרן ארונה היבוסי ואעפ"כ גם המקום היה ידוע בקבלה כי הר המוריה יהיה בית ה' אבל לא היו יודעין כי זה המקום עד שאמר גד לדוד ויש אומ' כי מקום הזיתים היה רואה משם הארון ולדוד הגיד המגיד וכמוהו בחסרון למ"ד השימוש היו בן שאול: המגיד ויגד לעבדו ויאמר לנוסף: ויהי עד ריש טורא דיסגוד תמן:

ודוד הגיד הגיד למ"ד השימוש ופירוש כל אלה כמו מגיד וכמוהו בחסרון דוד בא עד הראש ראש הר הזיתים וכן תרגם יונתן שהיה רגע

ראש שישתחוה שם כמו שאמ' למעלה עלה במעלה הזיתים· ועשה כן לפי שהיה נפרד ממקום המקדש ולא
היה יודע אם ישוב עוד לראות המקום ראות מאותה בגלותו· חושי הארכי· על שם מקומו נקרא כן· והוא
הנזכר בגבולות בני יוסף אל גבול הארכי· עטרות· קרוע כתנתו כמו לבוש האבלים· וכן יחבר אחר כל
וכולן יחברו את השמות עם כלם הארון היה מספד פה· הפעל נשוא· כדרך הראשון·

רד"ק

ויאמר לו וגו'
והיית עלי למשא·
טוב אחד לבדו
והוא שני הפעל
ופי' למשא לטורח
מרבים אשר
אתה עמדי ל
נער ולזקנה
שאת נשא ומן
השר תועלת
כעצתך· ואם·
עבדך אני
המלך אהיה·
מקום ואהיה ך
אהיה עבדך כמו
שהייתי עבד א
אביך מאז
ועתה אני אהיה
עבדך· וגו' ואם

ואמר ליה דוד אם עברת
עמי ותהי עלי למטולי
ואם לקרתא תתוב ותימר
לאבשלום עבדך אנא
מלכא איהא עבדא
דאבוך ואנא מבכין וכען
ואנא עבדך ותקלקיל לי
ית מלכא דאחיתופל
והלא עמך תמן צדוק
ואביתר כהניא ויהי כל
פתגמא דתשמע מבית
מלכא תחוי לצדוק
ולאביתר כהניא הא
תמן עמהון תרין בניהון
אחימעץ לצדוק ויהונתן
לאביתר ותשלחון ד
בידיהון לותי כל מדעם
דתשמעון ואתא חושי
שושבינא דדוד לקרתא
ואבשלום אתא לירושלם

ויאמר לו דוד אם
עברת אתי והיית
עלי למשא· ואם
העיר תשוב ו
ואמרת
לאבשלום עבדך
אני המלך אהיה
עבד אביך ואני מאז ועתה ואני ע
עבדך והפרתה לי את עצת
אחיתפל· והלא עמך שם צדוק
ואביתר הכהנים והיה כל הדבר
אשר תשמע מבית המלך תגיד
לצדוק ולאביתר הכהנים· הנה שם
עמם שני בניהם אחימעץ לצדוק
ויהונתן לאביתר ושלחתם בידם
אלי כל דבר אשר תשמעו· ויבא
חושי רעה דוד העיר ואבשלום
יבא ירושלם·

רלב"ג

והיית עלי
למשא· יתכן שלא היה
נער והיה זקן והיתה
מפני זה תנועתו כ
כבדה·

מוקפת כמו ויפה אברהם את שעטו וזולתה וכן דרך
לשון נקבה מקומות וכן דרך לשון הערב· ויבא· רעה דוד· תי' שושבינא דדוד כלו' אוהב
שהיה עמו תמיד וגו' על עצתו וכן אומ' בדברי הימים ונקבר(?) שרי דוד וחושי הארכי רע דוד
המלך יבא ירושלם· כשבא חושי הארכי באותה שעה היה אבשלום נכנס לירושלם·

רד"ק

ודוד עבר וגו' מאתים לחם תי' מאתן גריצן דלחם ומאה
אתכלין דענבין יבשין ומאה מנן דבילתא ונבל דחמרא'
ופי' מאה יכין דבילה מאה עגולין של דבלים וקם התאנים יבשים
ונקרא דבלה שמכבשין אותה מהתאנים קיבוציה יחד ועשין
מהם כמו ככר לחם ונקרא דבלת תאנים ויאמר המלך
אל ציבא מה אלה
קרונו לבית המלך
לרכב לנשי המלך
ם לא קמח המלך
אחת מנשיו אלא
עשר פלגשים
לשימור הבית ולא
לקחו כנשותיו
מרכבת לנשים
במפזון יתלו
ומרקיסי כמו
שאמר לחם דוד
קימו וכבר הקדי
ואמר מיקרו לכלת
ולהלחם
והקיץ כן כתוב
כאמר ואינה
נקראת וכבר
כתבנו דעתנו
בשאלת האלהים
וכדומה הסר
והנמר הכתובים
אין לה ספק
בשימוש והיא כאמר קרבו לא ככר והנשים לא בכשלים לא מות חומש
ובדומה לחם ואמר והקיץ וכבלו הצמוקים שם הפירות הימים כלם פירות קיץ והסר

16 ודוד עבר מעט מהראש והנה
ציבא נער מפיבשת לקראתו
וצמד חמרים חבשים ועליהם
מאתים לחם ומאה צמוקים
ומאה קיץ ונבל יין ויאמר ה
המלך אל ציבא מה אלה לך
ויאמר ציבא החמורים לבית
המלך לרכב ולהלחם והקיץ
לאכול הנערים והיין לשתות
היעף במדבר ויאמר המלך
ואיה בן אדניך ויאמר ציבא אל
המלך הנה יושב בירושלם כי
אמר היום ישיבו לי בית
ישראל את ממלכות אבי
ויאמר המלך לציבא הנה לך
כל אשר למפיבשת ויאמר
ציבא השתחויתי אמצא חן
בעיניך אדני המלך

רלב"ג

ודוד וגו' ומאה קיץ
רוצה לומר
מהפירות
הקיציים מהקיץ

ודוד עבר זעיר מריש טורא והא
ציבא עולימא דמפיבשת ל
לקדמותיה וזוג חמרין חשיקין
ועליהון מאתן גריצן דלחים
ומאה אתכלין דענבין יבישין
ומאה מנן דבילתא ונבג
דחמרא ואמר מלכא לציבא
מה אילין לך ואמר ציבא
חמריא לבית מלכא למרכב
ולחמא ודבילתא למיכל
עולימיא וחמרא למשתי ד
דמשלהי במדברא ואמר
מלכא ואן בר רבונך ואמר
ציבא למלכא הא יתיב
בירושלים ארי אמר יומא דין
יתיבון לי בית ישראל ית
מלכותא דאבא ואמר מלכא
לציבא הא לך כל דלמפיבשת
ואמר ציבא מורינא אשכח
רחמין בעינך רבוני מלכא

רד"ק ובא המלך דוד עד בחורים. שם מקום בבנימין ונקראת בדברי הימים עלמת וכן ת"י עלמת ועלמת ובחורים ענין אחד. ויסקל באבנים השליך אבנים כמו פעל הקל שקלתו באבנים ואינו הפך הקל כמו סקלו מאבן ר' יונה ט"פ סקלו מאבן סקלו המסלה מאבנים שהשליכו אבנים

הם מפני הקיץ ובקיץ הוא׳ מבשול הדרכים וזהו שאמר הרימו מכשול מדרך עמי ואם מאבן כ׳ במקום בדר"ך כמו יי׳ אמת גם שהוא כמו יי׳ נסיני ארץ ... הקים קמנו כמשמעו ויהיה פי׳ סקלו המסלה מאבנים גדולות מימינו ומשמאלו כל העם ו והגבורים שהיו מימין דוד ו ומשמאלו היה מסקל באבנים

רלב"ג גם גם איש הדמים יתכן שקראו איש הדמים רמ"ב ... שהוא ... וקראו איש הבליעל על דבר נבל ... שבע אשת אוריה החתי

ובא המלך דוד עד בחורים
והנה משם איש יצא ממשפחת
בית שאול ושמו שמעי בן גרא
יוצא יצוא ומקלל ויסקל ב
באבנים את דוד ואת כל עבדי
המלך דוד וכל העם וכל
הגברים מימינו ומשמאלו וכה
אמר שמעי בקללו צא צא איש
הדמים ואיש הבליעל השיב
עליך יהוה כל דמי בית שאול
אשר מלכת תחתו ויתן יהוה
את המלוכה ביד אבשלום בנך
והנך ברעתך כי איש דמים
אתה ויאמר אבישי
בן צרויה אל המלך למה יקלל
הכלב המת הזה את אדני המלך
אעברה נא ואסירה את ראשו

ואתא מלכא דוד עד עלמת
והא מתמן גברא נפיק מזרעית
בית שאול ושמיה שמעי בר
גרא נפיק מיפק ומלטים
ומרגם באבניא ית דוד וית
כל עבדי מלכא דוד וכל
עמא וכל גבריא מימיניה
ומשמאליה וכדין אמר ש
שמעי כלטטותיה פוק פוק
גבר חייב קטול וגבר רשיעא
אתיב עלך יי כל חובי בית
שאול דמלכת תחותוהי
ואצלח יי ית מלכותא בידא
דאבשלום ברך והא את
בבשתך ארי גבר חייב קטול
את ואמר
אבישי בר צרויה למלכא
למא ילטיט כלבא מיתא
הדין ית רבוני מלכא איעבר
כען ואעדי ית רישיה

וכה אמר וגו׳ איש הדמים ת"י גבר חייב קטול ויש לפרש שאמרו בדמי אוריה ובדמי אבנר וזהו שאמר לו השיב עליך יי׳ כל דמי בית שאול אשר מלכת תחתיו ויונתן תרגם כל דמי בית שאול כל חובי בית שאול ויאמר המלך

רד״ק

ויאמר המלך וגו' כי יקלל כן כת' וקרי כה וטעמם קרובים בטעם. וכי יי' כת' וכו וקרי כי וכן יי' אמר לו כלומר אמר לו קלל את דוד כי הוא רוצה בשפלותו ורז"ל פירשו הוא קשר לבזותו ולשפלותו. אולי יראה יי' בעוני כלומר בעלבוני וכן כדברי רבו' ז"ל עלבון כל כרכים וכרכים. כמו מעלבון ות"י דמעת עיני וקללתו הוא בעצם שלומי בעבור יקללת קללתו כת' טוב וקרי טוב וטעמו א' כי הכתוב ידבר על הקללה ועל הפעל. וכן כשת תפלתי. וילך כלומר לשמעי כי לא היו מגינים אותו האנשים והעפר כי רחוק היה ממנו אלא לעמתו היה מסקל ועפר בעפר הכפל לחזק הענין כי היה לו אם אמר ועפר לבדו או והסלק עפרו וכמוהו מקרקר קיר ושרש שרשיו.

ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרויה כי יקלל וכי יהוה אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתה כן׃ ויאמר דוד אל אבישי ואל כל עבדיו הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי ואף כי עתה בן הימיני הנחו לו ויקלל כי אמר לו יהוה׃ אולי יראה יהוה בעוני והשיב יהוה לי טובה תחת קללתו היום הזה׃ וילך דוד ואנשיו בדרך ושמעי הלך בצלע ההר לעמתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים לעמתו ועפר בעפר׃

ואמר מלכא מה לי ולכון בני צרויה ברם ילטיט ארי יי אמר ליה לטיט ית דוד ומן יימר בדין עבדתא׃ ואמר דוד לאבישי ולכל עבדוהי הא ברי דאוליד"ית בעי למקטלי ואף ארי כען בר שבט בנימן שבוקו מניה וילטיט ארי אמר ליה יי׃ מאים גלי קדם יי דמעת עיני ויתיב לי טבתא חלף לווטתיה יומא הדין׃ ואזל דוד וגברוהי בארחא ושמעי אזיל בסטר טורא לקבליה אזיל ומלטיט ומרגים באבנא לקבליה ומשדי עפרא׃

רלב״ג

כי יי' אמר לו. רצה בזה שהעיר כי אולי מקרה נמשך לחטא זה הקללה לדוד ולזה אין ראוי שיתהלל נמשנו כי השם יכלה בכל אשר ימצא ומי שיתהלל לחלוק על השגחתו יתבר' עליו הם כמו שפט אשר יוסף לנסח להעלות מעמן ה חלמותינו וזה היה סבה אל שהביא לדבר הקללות השם' אולי יראה יי' ר"ל אולי ישגיח השם' בעבור עניי וקרנן בזה בעבור מה שנעשה רואות מהבזיונים הללו ולזה הוכנו לכבוד השם' והעת שיש לא לידי שבנים מחסמתי הנה מפה ואת התכונה אשר לזה כה מכבל אלו הקרבות אולי ישיב לו השם' טובה תחת קללתו אשר קלל אותו היום הזה'

רד"ק ויפש שם בבחורים כמו שאומ' למעלה ובא המלך דוד עד בחורים׃ ויאמר חושי וגו' לא
אשר' כתו' באלף וקרי בו ופי' הכתו' דרך תמיהה והקרי כמשמעו׃ והשנית
והטענה השנית למה בחרת אותך למי אני אעבוד כלומ' מאחר פנים היה הדין עלי לבוא אחריך׃
ויאמר׃ הבו לכם לשון הזמנה ופי' אתה והחכמים אשר אתך׃ ויאמר׃ וחזקו ידי כל אשר
אתך כי עתה ידים רפה לעזור לך שאומרים כל זה הבן יתחרט אבל עתה
ואנו נהיה שונאים למלך׃ ויטו לאבשלום האהל על הגג.

ואתא מלכא וכל עמא דעמיה בר
משלהן ונח תמן׃ ואבשלום וכל עמא
אינש ישראל אתו לירושלים
ואחיתפל עמיה׃ והוה כד אתא חושי
ארכאה שושבינא דדוד לות
אבשלום ואמר חושי לאבשלום
יצלח מלכא יצלח מלכא׃ ואמר
אבשלום לחושי דא טיבותך דעם
חברך למא לא אזלת עם חברך׃
ואמר חושי לאבשלום לא אילהין
דאתרעי יי ועמא הדין וכל אינש
ישראל דיליה איהא ועמיה אתיב׃
ותנינות קדם מן אנא אפלח הלא
קדם בריה כמא דפלחית קדם
אבוך כן איהי פלח קדמך׃
ואמר אבשלום
לאחיתפל הבו לכון מלכא מה
נעביד׃ ואמר אחיתפל לאבשלום עול
לות לחינתא דאבוך דשבק למטר
ביתא וישמעו כל ישראל ארי אתגרית
באבוך ויתקפן ידי על כל דעמך׃

ויבא המלך וכל העם אשר אתו עיפים
וינפש שם׃ ואבשלום וכל העם איש
ישראל באו ירושלם ואחיתפל אתו׃
ויהי כאשר בא חושי הארכי רעה דוד
אל אבשלום ויאמר חושי אל אבשלום
יחי המלך יחי המלך׃ ויאמר אבשלום
אל חושי זה חסדך את רעך למה לא
הלכת את רעך׃ ויאמר חושי אל א
אבשלום לא כי אשר בחר יהוה והעם
הזה וכל איש ישראל לא אהיה ואתו
אשב׃ והשנית למי אני אעבד הלא לפני
בנו כאשר עבדתי לפני אביך כן אהיה
לפניך׃ ויאמר אבשלום
אל אחיתפל הבו לכם עצה מה נעשה׃
ויאמר אחיתפל אל אבשלום בא אל
פלגשי אביך אשר הניח לשמר הבית
ושמע כל ישראל כי נבאשת את אביך
וחזקו ידי כל אשר אתך׃

רד"ק ויטו לאבשלום האהל. הטו לו אהלים על הגג שיבואו שם הפלגשים וישכב אבשלום עמהם תוך האהלים וזהו לעיני כל ישראל כלם ראו שנכנס עמהם לחדר תוך האהלים. ות"י ופרסו לאבשלום קינופין על איגרא. ובדברי רז"ל קינופין שמעמידים ארבע עמודי עצים ופורסין עליהם וסדינין וכמו כילה ירושלמי וקורא אהל נטוי.

ועצת כאשר ישאל איש בדבר האלהים. איש קרי ולא כתיב ופירשו רז"ל על דוד כן היתה עצתו נכונה ומתקיימת לדוד כמו לאבשלום. היה דוד שואל בדבר האלהים כי אחיתפל יועץ היה לדוד כמו שאומר בדברי הימים ואחיתפל יועץ למלך. וקרי איש כלומר לכל אדם המתיעץ בו. ומה שאמר לדוד כי אמנם היה יועץ תמיד ומה שאמר גם לדוד גם לאבשלום האחד לרעת על חברו כמו גם גם כי נקרא כי עתה שב להיות יועץ אבשלום כמו שהיה יועץ דוד ובדרש איש קרי ולא כתיב לא היה איש אלא מלאך גם לאבשלום ואעפ"י שזה היתה תחלת עצתו לאבשלום דבר הפלגשים עצה נכונה היתה ואעפ"י שהיתה לרעה כי בדבר הזה תחזקנה ידי כל העם אשר אתו וידעו כי לא ישוב עוד אבשלום עמו. וגם העצה הזאת האחרת היתה נכונה ואלו נעשתה היה נהרג דוד כדברו אלא שהקב"ה הפר העצה׃

רלב"ג ויטו לאבשלום וגו'. הנה בזה נתקיים מה שייעד לו הש"י לדוד באומרו הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש. והנה יעץ לו זה אחיתפל להשבע כי אולי יחשבו שתהיה ואחר כך התחברות לשוב את לב ישראל אם ישוב את דוד ולזה יראו מלמרוד בדוד אך כשיראו הפועל המגונה מאבשלום כנגד אביו אז יתאמתו לבם כי נבאש את אביו ושאין זה הענין על דרך התחבולה לשוב לבבם ולפי שהפלגשים כלם כתובה וכלא קידושין שם ריבן כדין מפורתה האב שהיה מותרת לבן. כן עצת אחיתופל הנה אחיתופל היה אבי אבי בת שבע אשת דוד שנ' בגבורי דוד אליעם בן אחיתופל הגילוני והנה בת שבע היתה בת אליעם והנה עכו"ם ספר כי עצתו היתה תמיד נתכונת מה שאפשר מהטוב להגיע אל התכלית לדוד בהיותו יועץ דוד ואחר שהיה בקושרים היתה עצתו שלימה גם כן לאבשלום כנגד דוד׃ מה א

וַיַּטּוּ לְאַבְשָׁלוֹם הָאֹהֶל עַל הַגָּג וַיָּבֹא אַבְשָׁלוֹם אֶל פִּלַגְשֵׁי אָבִיו לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל׃ וַעֲצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל בִּדְבַר הָאֱלֹהִים כֵּן כָּל עֲצַת אֲחִיתֹפֶל גַּם לְדָוִד גַּם לְאַבְשָׁלֹם׃

וּפְרַסוּ לְאַבְשָׁלוֹם קִינוֹפִין עַל אִיגְּרָא וְעַל אַבְשָׁלוֹם לְוָת לְחֵינָת אֲבוּהִי לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל׃ וּמִלְכָּא דַאֲחִיתֹפֶל דְּמָלִיךְ בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן כְּמָא דְשָׁאִיל גַּבְרָא בְּפִתְגָמָא דַיְיָ כֵּן כָּל מִלְכָּא דַאֲחִיתֹפֶל אַף לְדָוִד אַף לְאַבְשָׁלוֹם׃

ר״לבג ותשיבה כל העם׳ ר״ל השנה כזה הדרך תשיב כל ישראל ככלם אליך כי הכותי את האיש אשר
אתה מבקש יהיה כשוב הכל כי מיתת דוד ימשך שישובו כל ישראל אליך ויהיו ה׳ הכל שלם
תשחית עמך אשר אתך או אשר את דוד אך יהיה כל העם שלום כלו מלחמה כי אחר מותו לא יתכן שתהיה
שם מלחמה כלל על זה׳ ויישר הדבר׳ הנה כל חכמי ישראל הסכימו כי זאת העצה כי גם הקדימו בדברי׳
אבשלום אל העם שאין אתו רוצה לעשות דין ומשפט לאחד מהמתיסים שזה היה מהקשי׳ לעשות את דוד על
דבר אשת אוריה החתי׳

ר״דק

כשוב הכל׳ כשוב
כל דבר שירצה
אדם להשיג אותו
כן נקל לי להשיב
כל העם אליך
ויש״ר יעצון
כלו׳ כי האיש
אשר אתה מבקש
רצונו לומר אשר
יקרב האיש אשר
אתה מבקש
רצונו והוא דוד
כמו שאמ׳ והכיתי
את המלך לבדו׳
וכן ת״י גברא
דיתקטיל גברא
דאת בעי ואמרו
כי העצה הזאת
היה שעצת אחיתופל את דוד שיעץ להריגתו והוא בדברו שאמר אחרי דוד ולא אמר אחרי המלך דוד ומפש
המפרשים שנאה בבת שבע כי בת שבע היתה בת בנו של אחיתופל דכתיב הלא
זאת בת שבע בת אליעם וכתיב אליעם בן אחיתופל הגילוני׳

יז ואמר אחיתופל לאבשלום
איבחר כען תרין עשר אלפין
גוברין ואיקום ואירדוף בתר
דוד בליליא׃ ואיתי עלוהי
כד הוא משלהי וידוהי
מרשלן ואזיע יתיה ויעירוק כל
עמא דעמיה ואיקטול ית
מלכא בלחודוהי׃ ואתיב כל
עמא לותך כד יתובון כולהון
בתר דיתקטיל גברא דאת בעי
כל עמא יהא שלם׃ וכשר
פתגמא בעיני אבשלום ובעיני
כל סבי ישראל׃ ואתא חושי
לות אבשלום ואמר אבשלום
ליה למימר כפתגמא הדין
מליל אחיתופל הנעביד ית
פתגמיה אם לא דכשר
בעינך את מליל׃

ויאמר אחיתפל אל אבשלום
אבחרה נא שנים עשר אלף
איש ואקומה וארדפה אחרי
דוד הלילה׃ ואבוא עליו והוא יגע
ורפה ידים והחרדתי אותו ונס
כל העם אשר אתו והכיתי את
המלך לבדו׃ ואשיבה כל העם
אליך כשוב הכל האיש אשר
אתה מבקש כל העם יהיה ש
שלום׃ ויישר הדבר בעיני
אבשלום ובעיני כל זקני ישראל׃
ויבא חושי אל אבשלום ויאמר
אבשלום אליו לאמר כדבר
הזה דבר אחיתפל הנעשה את
דברו ואם אין אתה דבר׃

ויאמר אבשלום קרא נא לחושי הארכי ונשמעה מה בפיו הוא׳

רד"ק בפעם הזאת. לפי שכל עצותיו הטובות בפעם הזאת. הטעה בטעמו. **ויאמר**. כדוב שכול שהוא מר נפש על בניו והוא כועס. על כן כשהקרבו אדם שימצא בחוזקה ובמרירות לב. ולא ילין את העם. שהוא ירא איש יודע מלחמה ויירא הוא שמא תבוא עליו פתאום ולא ילין את העם אלא יחבא באחת הפחתים ולא ידע אדם את מקומו. אבל מה שאמר אחיתפל והכיתי את המלך לבדו לא יהיה כן אבל עמו נשאר.

הנה עתה הוא נחבא באחת הפחתים. זכר פחת בלשון נקבה שאמר באחת. ובמקום אחר זכר בלשון זכר אל הפחת הגדול. והפחת הוא החפירה. ותרגום בחד מן קומציא כמו יוסף נעמן. ובאחת המקומות שיוכל להחבא בהם. **ושמע** השומע. כי המלחמה שהיא בגלגל לא יכון אדם בין מערכה זו למערכה אחרת שכנגדו. והראשונים מאלו שנים עשר אלף שיפלו על חיל דוד וחיל דוד הם נשארים ועומדים על עמדם ויכו כנגד הנופלים. על כן יהיה הבהלה בעם ושמע השומע מאלו שנים עשר אלף האחרונים שהם כשישמעו הבהלה וידעו כי חיל דוד הם גבורים ומרי נפש ולוחמים בחוזקה ויאמר השומע מגפה היתה בעם אשר אחרי אבשלום. ורוב האנשים כי לא יעמדו בלבם.

רלב"ג כדוב שכול ר"ל כדוב השכול ולזה שורפה דרכו להיות משכל הנקבה אשר לא יש מלחמה ולזה הוא יודע כי זה כל ראוי שיתנהג כזאת המלחמה ומפני זה לא ילין את העם כמנהג מלך מפורסם אבל הוא נחבא עתה באחת מהמקומות אשר יתכן לו להחבא שם.

וַיֹּאמֶר חוּשַׁי אֶל־אַבְשָׁלוֹם לֹא־טוֹבָה הָעֵצָה אֲשֶׁר־יָעַץ אֲחִיתֹפֶל בַּפַּעַם הַזֹּאת׃ וַיֹּאמֶר חוּשַׁי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֲנָשָׁיו כִּי גִבֹּרִים הֵמָּה וּמָרֵי נֶפֶשׁ הֵמָּה כְּדֹב שַׁכּוּל בַּשָּׂדֶה וְאָבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה וְלֹא יָלִין אֶת־הָעָם׃ הִנֵּה עַתָּה הוּא נֶחְבָּא בְּאַחַת הַפְּחָתִים אוֹ בְּאַחַד הַמְּקוֹמֹת וְהָיָה כִּנְפֹל בָּהֶם בַּתְּחִלָּה וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ וְאָמַר הָיְתָה מַגֵּפָה בָּעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי אַבְשָׁלֹם׃

וַאֲמַר חוּשַׁי לְאַבְשָׁלוֹם לָא תַקִּין מַלְכָּא דְמַלֵּךְ אֲחִיתֹפֶל בְּזִמְנָא הָדָא׃ וַאֲמַר חוּשַׁי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת אֲבוּךְ וְיָת גִּבָּרוֹהִי אֲרֵי גִבָּרִין אִינוּן וּמְרִירֵי נַפְשָׁן אִינוּן כְּדוּבָא תַכְלָא בְּחַקְלָא וַאֲבוּךְ גְּבַר עָבֵיד קְרָבִין וְלָא יְבִית עִם עַמָּא׃ הָא כְעַן הוּא טְמִיר בְּחַד מִן קוּמְצַיָּא אוֹ בְּחַד מִן אַתְרַיָּא וִיהֵי כְּמִפַּל בְּהוֹן בְּקַדְמֵיתָא וְיִשְׁמַע דְּשָׁמַע וְיֵימַר הֲוָת תַּבְרָתָא בְּעַמָּא דְּבָתַר אַבְשָׁלוֹם׃

והיה כשיפלו בהם בתחלה כשיפלו מהם בתחלה כמו שהיה הרודפים אחריהם ימותו על ידם בעבור שאינם נשמרים מהם שיהיו שם וישמע השומע זה ויאמר שכבר היתה מגפה בעם אשר אחרי אבשלום ויהיה הנה ה' אפילו מורך לב בלב הגבורים ויבוסו ויפלו ביד דוד ואנשיו ושר כי הוא דוד גם כן בן חיל אשר לבו כלב האריה ואיך תחשוב שימס לבו כמו שאמר אחיתופל אחר שהודיע כי הוא וגם כל העם אשר אתו

וְהוּא גַם בֶּן חַיִל אֲשֶׁר לִבּוֹ כְּלֵב הָאַרְיֵה הִמֵּס יִמָּס כִּי יֹדֵעַ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי גִבּוֹר אָבִיךָ וּבְנֵי חַיִל אֲשֶׁר אִתּוֹ: כִּי יָעַצְתִּי הֵאָסֹף יֵאָסֵף עָלֶיךָ כָל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לָרֹב וּפָנֶיךָ הֹלְכִים בַּקְרָב:

וְהוּא אַף גְבַר גְבַר דְלִבֵּיהּ כְּלִבָּא דְאַרְיָא מִמְסָא מָסֵי אֲרֵי יָדַע כָּל יִשְׂרָאֵל אֲרֵי גְבַר אֲבוּךְ וְגֻבְרִין גִבָּרִין דְעִמֵּיהּ: אֲרֵי מְלַכִּית אִתְכְּנָשָׁא יִתְכַּנְשׁוּן עֲלָךְ כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע כְּחָלָא דְעַל יַמָּא לִסְגֵי וְאַתְּ תְּהֵי אָזֵיל בְּרֵישׁ בְּלָנָאֵי:

רד"ק

והוא גם בן חיל. פי' והוא אחיתופל שהוא בן חיל שאמר אבחרה נא שנים עשר אלף וגו' אמר שהוא בן חיל ולבו כלב האריה שכמו כלי שלא יחשבו לגבורת הוא מדבר לפי' אמר אחי' אחיתופל שלבו כלב האריה הנה ימס לקול השמועה שישמע ויחשוב כי אנשיו הם המנוצחים וימס לבו אלא יעצתי שתהיה המלחמה בכח ובידיעת כל ישראל שיעשו מדן ועד באר שבע ובגלוי תהיה המלחמה ופניך הולכים בקרב. אתה תהיה במלחמה לא כמו שאמר אחיתופל שילך הוא עם שנים עשר אלף איש ותשב אתה בירושלם והוא ישיב לך כל ישראל. לא טובה העצה כי טוב שתלך אתה במלחמה כי יותר יתחזקו ישראל בהלחם כשתהיה אתה במלחמה ופירוש ופניך הולכים בקרב שתלך אתה בעצמך ולא תשלח אחר במקומך וכן אם אין פניך הולכים בקרבנו ואמרו כי ה' המלכה בפנים כי בנים פני השמירה והשגחה באשר ילך האדם ות"י ואת תהא אזיל בריש בלנאי

רלבג

והוא גם בן חיל. הנה יודע כל ישראל כי גבור אביך וכמו חיל אשר אתו ואשר אתם כמו חיל ולא ימס לבבם או ירגזו כשהם מ ממורך הלב אשר יפול בלב החיל אשר לאבשלום בשמעם כי מגפה היתה בעם אשר אחרי אבשלום הנה לא יתחזקו אחר שיעצת שיהיה בן חיל ולבו כלב האריה שלא ימס לבבו ויוסיף להם מורך בלבבם מה שיתפרסם לכל ישראל כי גבור אביך והאנשים אשר אתו

רד"ק באחת המקומות כתיב באחת נקוד וקרי באחד. כדלת: כאשר יפול הטל. שיורד הטל בלפני האדמה כן נחנה עליו ולא יותר בו כמו ולא יותר. עכבר במקום עמד ורבים כמוהו. ונחנו עליו ונח עליו לשון חניה כמו ויחן בכל גבול מצרים נחק ... על ... והשיאו. דרך גוזמא אמר כלומר כל כך יהיו ישראל רבים שאפי' ירימו העיר בחבלים אל הנחל למשכה ולסחבה עד הנחל יוכלו לעשות עד אשר לא ישאר בעיר אפי' אבן אחת ומה שזכר אותו וזכר עיר שהיא לשון נקבה ואמר אותו כמו על מגדל שהוא בה

כלומר כשהעיר כלומר אפילו יהיה מגדל עוז בתוך העיר שיאסף אליו הכל יסחבו העיר והמגדל ויונתן תרגם ... ויתכנשון כל ישראל על קרתא ההיא ויקיפונה משריין וניעקר יתה וית אבנהא ונרמינה לנחלא עד דלא נשאר תמן אבנא תרגם יונתן חבלים משריין כמו חבל נביאים או דעתו על חבלי האהלים אשר במחנה.

ובאנו אליו באחת המקומות אשר נמצא שם ונחנו עליו כאשר יפול הטל על האדמה ולא נותר בו ובכל האנשים אשר אתו גם אחד: ואם אל עיר יאסף והשיאו כל ישראל אל העיר ההיא חבלים וסחבנו אותו עד הנחל עד אשר לא נמצא שם גם צרור: ויאמר אבשלום וכל איש ישראל טובה עצת חושי הארכי מעצת אחיתפל ויהוה צוה להפר את עצת אחיתפל הטובה לבעבור הביא יהוה אל אבשלום את הרעה: ויאמר חושי אל צדוק ואל אביתר הכהנים כזאת וכזאת יעץ אחיתפל את אבשלום ואת זקני ישראל וכזאת וכזאת יעצתי אני:

וניתי עלוהי בחד מן אתריא דאישתכח תמן ונשרי עלוהי כמא דשרי טלא על ארעא ולא נשאר ביה ובכל גבריא דעמיה אף חד: ואם לקרתא יתכניש ויתכנשון כל ישראל על קרתא ההיא ויקיפונה משריין וניעקר יתה וית אבנהא ונרמינה לנחלא עד דלא נשאר תמן אבנא: ואמר אבשלום וכל אינש ישראל תקין מלכא דחושי ארכאה ממלכא דאחיתפל ויי' פקיד לקלקלא ית מלכא דאחיתפל תקנא בדיל דייתי יי' על אבשלום ית בישתא: ואמר חושי לצדוק ולאביתר כהניא כדין וכדין מלך אחיתפל ית אבשלום וית סבי ישראל וכדין וכדין מלכית אנא:

רלב"ג ויאמר אבשלום וגו' זה מבואר עם מה שהקדמנו זקני ישראל ואת העצה הטובה.

ועתה שלחו

187

רלב״ג פן יבולע למלך ולכל העם אשר אתו. לפי שיתקבץ במהרה העם על זה. או ירצה בזה פן ישחית מה שהוא למלך מנכסיו ומכליו ומשפחתו ומה שהוא לכל העם אשר אתו. ולזה אמרו פן יבולע המלך להפך כבוד למלכות ולזה לפתח פיו לרע בכבודו. הריפות הוא הקמח הכתוש מעט וישטחו השמש כדי שיתיבש׃

רד״ק שלחו למהרה. יהונתן ו
ואחימעץ שהיו חוץ לעיר והגידו על ידיהם יגידו לדוד עבור העבור. את הירדן. פן יבולע אל המלך. פן ישחית כמו אשר יבלעו ממקומו. כי ירא אם שמא יעשו עצת אחיתופל. אעפ״י שאמרו טובה עצת חושי אולי יהפך דעתם עדיין לעצת אחיתופל לפיכך אל תלן הלילה בערבות המדבר שיודעים שהם אלה עבור הלילה את הירדן. ויש פן יבלע די למלך יתהם ולא ידעתי׃

ועתה שלחו מהרה והגידו לדוד לאמר אל תלן הלילה בערבות המדבר וגם עבור תעבור פן יבלע למלך ולכל העם אשר אתו׃ ו
ויהונתן ואחימעץ עמדים בעין רגל והלכה השפחה והגידה להם והם ילכו והגידו למלך דוד כי לא יוכלו להראות לבוא העירה׃ וירא אתם נער ויגד לאבשלום וילכו שניהם מהרה ויבאו אל בית איש בבחורים ולו באר ב
בחצרו וירדו שם׃ ותקח האשה ותפרש את המסך על פני הבאר ותשטח עליו הרפות ולא נודע הדבר׃

וכען שלחו בפריע וחוו לדוד למימר לא תבית בליליא במישרי מדברא ואף מעבר תעבר דלמא יתהני למלכא ולכל עמא דעמיה׃ ויהונתן ואחימעץ קיימין בעין קצרא ואזלת אמתא וחויאת להון ואינון יזלון ויחוון למלכא דוד ארי לא יכלין לאתחזאה למיעל לקרתא׃ וחזא יתהון עולימא וחוי לאבשלום ואזלו תרויהון בפריע ועלו לבית גברא בעולימת וליה נובא בדרתיה ונחתו תמן׃ ונסיבת אתתא ופרסת פרסא על פומא דבירא ושטחת עלוהי דקילן ולא אתידע פתגמא׃

ויהונתן. בעין רגל. ת״י קצרא. ופירוש הוא הכובס. ובעין הזה היו מכבסין בגדים ונקרא הכובס רוגל לפי שמשפשף הבגדים ברגליו. והלכה השפחה של בית צדוק הלכה לעין רוגל למקום שהיו שם יהונתן ואחימעץ והגידה להם שילכו ויגידו לדוד הדברים שדבר חושי׃ **ותקח**. על פני הבאר. כמו על פי הבאר וכן ת״י על פומא דבירא. והוא מן שלשה דברים פה וקריין פני והענין אחד הוא׃ כי פי הבאר הוא פניו. ותשטח עליו הריפות. החטים הכתושים נקראו ריפות. וכן כמו ריפות בעלי. והוא מענין עמודי שמים ירופפו. ות״י קריפות דקילן׃

רד"ק מיכל המים. אין לו חבר. ולפי ענינו כמו פלג מים ויונתן תרגם כבר עברו ית ירדנא. ואחיתופל. אל ביתו אל עירו. ויש ספרים ואל עירו ובספר מוגה אל עירו ויצו אל ביתו. כדרך אדם שהוא קרוב למיתה שמצוה לבני ביתו מה יעשו אחריו מדבר ביתו ונחלתו. ויחנק. נתן לחנוק עצמו הוא ולא ימיתהו דוד כי ידע שכן כשיחזור ענינו לאבשלום וכל אשר עמו יפלו ביד דוד.

רלב"ג מיכל המים. פלג המים. ויצו אל ביתו. ויחנק. ויחנק את עצמו כי ידע שיקרה מזה לאבשלום ויקרא ער מעמו כי נתפרסם לו ולא הועילה עצתו יען עצתו. אשר נאמר.

ויבאו עבדי אבשלום אל האשה הביתה ויאמרו איה אחימעץ ויהונתן ותאמר להם ה האשה עברו מיכל המים ויבקשו ולא מצאו וישבו ירושלם׃

ויהי אחרי לכתם ויעלו מהבאר וילכו ויגדו למלך דוד ויאמרו אל דוד קומו ועברו מהרה את המים כי ככה יעץ עליכם אחיתפל׃ ויקם דוד וכל העם אשר אתו ויעברו את הירדן עד אור הבקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר את הירדן׃ ו ואחיתפל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וימת ויקבר בקבר אביו׃ ודוד בא מחנימה ואבשלם עבר את הירדן הוא וכל איש ישראל עמו׃

ואתו עבדי אבשלום לות אתתא לביתא ואמרו אן אחימעץ ויהונתן ואמרת להון אתתא כבר עברו ירדנא ובעו ולא אשכחו ותבו לירושלם׃

והוה בתר מיזלהון וסליקו מן גובא ואזלו וחויאו למלכא דוד ואמרו לדוד קומו ועברו בפריע ית ירדנא ארי כדין מלך עליכון אחיתפל׃ וקם דוד וכל עמא דעמיה ועברו ית ירדנא עד מיהר צפרא עד חד לא שנא דלא עבר ית ירדנא׃ ואחיתפל חזא ארי לא אתקיים מלכיה וזריז ית חמרא וקם ואזל לביתיה ולקרתיה ופקיד על אינש ביתיה ואתחניק ומית ואתקבר בקברא דאבוהי׃ ודוד אתא למחנים ואבשלום עבר ית ירדנא הוא וכל אינש ישראל עמיה׃

מק ד

רד"ק ועמשא בן איש. ר"ל בן איש גדול כמו וחזקת והיית לאיש. כענין לאיש טוב. וירא אלהים. וכן כלם אנשים אנשים גדולים. יתרא הישראלי ובדברי הימים יתרא הישמעאלי ישראלי היה אלא שהיה גר בארץ ישמעאל לפיכך היה נקרא ישראלי וישמעאלי. ישמעאלי על הגרות וישראלי שלא יחשוב אדם כי הוא ישמעאלי ואא"ז ז"ל כתב כי כשהיה בארץ ישמעאל היו קורין לו שם ישראלי וכשהיה בא מן ישמעאלים לארץ ישראל קורין אותו ישמעאלי ובדברי רבותינו ז"ל יש דרש למה קראו אותו ישמעאלי לפי שחגר חרבו כישמעאל בשעה שהיה שאול רוצה לפסול את דוד מלבוא בקהל לפי שבא מן רות המואביה עמד יואב וחגר חרבו ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית מאי טעמא על דבר אשר לא קדמו אתכם איש דרכו לקדם אשה אין דרכה לקדם. אשר בא אל אביגל בת נחש. הוא ישי אבי דוד ושני שמות היו לו ישי ונחש וכמוהו רבים. וטעם אשר בא ולא אמר איש אביגל. אפשר שבא אליה קודם שנשאה וילדה לו עמשא לפיכך אמר אשר בא. ורבותינו ז"ל דרשו כי לפי' נקרא ישי נחש לפי שמת בלא עון בעטיו של נחש ר"ל בעטיו של נחש שיעץ לחוה לאכול מעץ הדעת ואז נקנסה מיתה על האדם ולא היה לישי עון אחר שימות בעבורו. ואא"ז ז"ל פי' כי קראו נחש לפי שיצאו ממנו בני שבטים שקרבו במלכות השלם וכן כתו' כי מגזע נחש יצא צפעוני מגזע ישי שנקרא נחש יצא צפעוני זה חזקיה. ויהי. ושבי בן נחש מרבת בני עמון ישראלי היה והיה גר ברבת בני עמון

רלב"ג אשר בא אל אביגל וגו'. ירמוז שהיו לנשי ב' שמות והנה אמר שהיא אחות צרויה אם יואב להודיע שעמשא ויואב היו קרובים כי שתי אמותיהם אחיות ועם כל זה הרג יואב את עמשא כדי שישאר שר הצבא כמו שהיה.

וְאֶת־עֲמָשָׂא שָׂם אַבְשָׁלוֹם תַּחַת יוֹאָב עַל־הַצָּבָא וַעֲמָשָׂא בֶן־אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי אֲשֶׁר־בָּא אֶל־אֲבִיגַל בַּת־נָחָשׁ אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב׃ וַיִּחַן יִשְׂרָאֵל וְאַבְשָׁלוֹם אֶרֶץ הַגִּלְעָד׃ וַיְהִי כְּבוֹא דָוִד מַחֲנָיְמָה וְשֹׁבִי בֶן־נָחָשׁ מֵרַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן וּמָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל מִלֹּא דְבָר וּבַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי מֵרֹגְלִים׃

וְיַת עֲמָשָׂא מַנִּי אַבְשָׁלוֹם חֲלַף יוֹאָב עַל חֵילָא וַעֲמָשָׂא בַּר גַּבְרָא וּשְׁמֵיהּ יִתְרָא יִשְׂרְאֵילָאָה דְעַל לְוַת אֲבִיגַל בַּת נָחָשׁ אֲחָת צְרוּיָה אִמֵּיהּ דְיוֹאָב׃ וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל וְאַבְשָׁלוֹם בְּאַרְעָא דְגִלְעָד׃ וַהֲוָה כַּד אֲתָא דָוִד לְמַחֲנָיִם וְשֹׁבִי בַּר נָחָשׁ מֵרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן וּמָכִיר בַּר עַמִּיאֵל מִלּוֹ דְבַר וּבַרְזִלַּי גִּלְעָדָאָה מֵרוֹגְלִים׃

אחר שכבשה דוד׳ והדרש שאומר כי שבאל הזה בן נחש מלך בני עמון רעו הוא שהחיה אותו דוד׳ הלא בכל העם אשר ברבה ובכל ערי בני עמון עשה משפטים אף כי המלך הזה אשר הומת עבדיו׳ ואפשר כי הניר והחיהו״ מרוגלים מארץ הגלעד שסמוך רוגלים״

רד״ק

משכב כלו שופטן מימין מים לדים׳ משכב׳ לשון שתכ׳ וכן והעל שכבת הטל׳ וכלי שמיס׳ מי ישכב ויש מפרשין מטה׳ והקרוא ה משכב לפי שהשוכב אדם עליו׳ ויתר

משכב וספות וכלי יוצר וחטים ושעורים וקמח וקלי ופול ו ועדשים וקלי׃ ודבש וחמאה וצאן ושפות בקר הגישו לדוד ולעם אשר אתו לאכול כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר׃

מבכבין וקולין ומאנין ר דחסף וחיטין ושערין וקמחא וקליא ופולא וטלופחין וקליא׃ ודבש ושמן ועאן וגובנין דחלב תורין קריבו לדוד ו ולעמא דעמיה למיכל ארי אמרו עמא כפן דמשלהין וצהין כ במדברא׃

רלב״ג

והנה זכר כי בבוא דוד מחנימה הביאו לו שובי בן נחש ומכיר בן עמיאל וברזלי הגלעדי הממצרך לו מכל משכב וספות׳ וכלי בית הקטן מאיזה כת וכלי יוצר להשתמש בהם לכל צרכיהם והביאו לו מזון׳ חטים ושעורים וקמח וקלי מהחטים ומן השעורים כדי שיוכלו לאכול תכף מן הקלי והביאו להם מאמינ פול ועדשים וגם הביאו להם מהם קלי לאוכלו תכף״ והביאו להם עוד דבש וחמאה ולנפת בו את הפת ולשתות וצאן לאכול ושפות בקר לאכול לפי שהם יותר חשובים משאר הבריאים והנה השמו השלשה ממקומותיהם לשאת זכרם האמונה לדוד״

מכבין׳ פי׳ סדינין ותרגום והסדינין וכבליא׳ וכן בדברי רבותינו ז״ל התנן כבנתי לבני ופי׳ כספות׳ מזרקים וכן מן הדם אשר בסף ויתר וקולין וכן ואת הספין דירמיה ויתרגומו׳ ותרגום וכדה על שכמה וקולתה׳ וקלי הסמוך לקמח הוא קלי מחטים׳ והסמוך לעדשים הוא קלי מעדשים קטנית׳ דבר קלוי מעטט״ ודבש ושפות בקר ת״י וגבינין דחלב תורין ונקראו גבינות שפות לפי שנעשות על ידי עשוי חן ושופו עצמותיו״ כי אמרו העם רעב אמרו רעבים היו העם במדבר וצריך להמציא בם מזונות׳ ם לא הוציאו עמהם שפתם מירושלים כנחפזון יצאו וברחו׳ ועיף מהדרך וכן אמר למעלה עייפים ויפוש שם׳ ורבותינו ז״ל דרשו עייף מרקיבה ה ונאמר כי במדבר אף על פי שהוא כבן הישוב שהוא מקום מרעה הבהמות לא ימצאו שם מים ברוב״

רד״ק

לא ישימו אלינו לב אם ננוס לפניהם או אם ימותו
חצינו במלחמה לא ישימו אלינו לב אלא עד כלומר
לא יחשב בעיניהם דבר אם יכנו אותנו עד שיקרנוך כי כן
דעתם כמו שיעץ אחיתופל והכיתי את המלך לבדו כי כל
מבקשים עליך׳ אבל יהיו עתה כמונו עשרה אלפים לא
ישימו אלינו לב אם
יכנונו אבל לא כך חי
נהרג ישימו לב כי
אלך לבד׳ ועתה
טוב כי תהיה
בעיר ומן העיר
תעזרנו מעמך
ובהפלגך וימ״ אתה
חשוב כנגד כלם׳
ואם היינו עשרה
אלפים כמונו לפי׳
צריך שנשמור
אותך מן המלחמה
למלחמה לכן ותהיה
מעיר לעזור ויתכן
כי עתה כמונו
עשרה אלפים
ארי כען את כיל
למסער כותנא
עשרה אלפין׳
ותרגם כי תהיה
לנו מעיר לעזור
ארי תצלי עלנא
מן קדמוהי למסעד׳ ר״ל יותר תעזרנו אתה בהפלגך וכתוב לעזיר בוו וקרי לעזור בוו וקרי מעיר וכתיב
מכמן הפעל להעזיר וקוה יוכל לשנשי׳ פי׳ שתעזור אתה אותנו עם האל כלומר שתתפלל לאל שיעזרנו׳

רלב״ג

וישם עליהם שרי אלפים
ונו׳ כדי שיהיה סדור
המלחמה באופן הראוי כי הוא ממה
שיש בו רושם כפלא בהגעת התכלית
המבוקש במלחמה׳ ולזאת עשה השתדל־
בפרטות מסדור
במלחמה
לעשות זה בזה
באופן אשר
שיעזרו קצת
האנשים
האחרים ורמז
לכלכלו הנה
העזר הזה הוא
שיעזרם
בהפלגתו לשי׳
ועוד כי מפני
שראו אשר
הנשאים לא היו
רק להמית את
דוד לא יראו
מפחדם מאד
בקריבת כמו
אל דוד אשר
שאינם רוצים
בם דוד׳

חי ויפקד דוד את העם
אשר אתו וישם
עליהם שרי אלפים
ושרי מאות׃ וישלח
דוד את העם ה
השלישית ביד יואב
והשלישית ביד
אבישי בן צרויה אחי
יואב והשלשית ביד
אתי הגתי ויאמר המלך
אל העם יצא אצא גם
אני עמכם׃ ויאמר העם
לא תצא כי אם נוס ננוס
לא ישימו אלינו לב ואם
ימותו חצינו לא ישימו
אלינו לב כי עתה כמונו
עשרה אלפים ועתה
טוב כי תהיה לנו מעיר לעזיר׃

ומנא דוד ית עמא
דעמיה ומני עליהון
רבני אלפין ורבני מ
מאוותא׃ ושלח דוד ית
עמא תלתא ביד יואב
ותלתא ביד אבישי
בר צרויה אחוהי
דיואב ותלתא ביד אתי
גתאה ואמר מלכא
לעמא מיפק איפוק אף
אנא עמכון׃ ואמר עמא
לא תפוק ארי אם
מערק נערוק לא
ישוון עלנא לב ואם
יתקטלון פלגנא לא
ישוון עלנא לב ארי
כען את כיל למסער
כותנא עשרה אלפין
וכען טב ארי תצלי
עלנא ממימרא למסעדנא׃

רד״ק ויאמר אליהם וגו׳ אל יד השער מקום היה בשער השער מקומות וכל העם יצאו לפניו למאות ולאלפים׃ ויצו לאט לי לנער אמר חוס הפגע בו במלחמה׃ לאט לי בנערי׃ ואל תקרבו אליו אלא הרפה ברגע׃ כי אשר הרגע לו אמר לה׳ חס ופי׳ לאט במתון כלומר אל תמיתהו ברוגז ובכעס שהכיתם כמו שאמר ראוי שמרו בנערי׃ את כל השרים לכל הראשים שהם יואב ואבישי ואתי כן גם כן שרי האלפים ושרי המאות׃ לפיכך שמעו כל העם׃

רלב״ג לאט לי׳ ר״ל התנהגו בנערי לאט והנער אבשלום אותו אם יגיע לידך ותחמוס עשה דוד וזה לפי מה שאחשוב כי הוא ראה השם שישוב בנקמה ממנו אלא הרוגו כי אבשלום כזה הפעל כלו לקחת נקמת השם על דוד במה שאמר לו הנני מקים עליך רעה מביתך׳ ולזה ראה דוד שאין לאבשלום פשע בזה והשתדל למלט זה בהצלתו׳

ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־
יִיטַב בְּעֵינֵיכֶם אֶעֱשֶׂה וַיַּעֲמֹד
הַמֶּלֶךְ אֶל־יַד הַשַּׁעַר וְכָל־הָעָם
יָצְאוּ לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים׃ וַיְצַו ה
הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב וְאֶת־אֲבִישַׁי
וְאֶת־אִתַּי לֵאמֹר לְאַט־לִי לַנַּעַר
לְאַבְשָׁלוֹם וְכָל־הָעָם שָׁמְעוּ
בְּצַוֺּת הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הַשָּׂרִים
עַל־דְּבַר אַבְשָׁלוֹם׃ וַיֵּצֵא הָעָם ו
הַשָּׂדֶה לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי
הַמִּלְחָמָה בְּיַעַר אֶפְרָיִם׃ וַיִּנָּגְפוּ ז
שָׁם עַם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד
וַתְּהִי־שָׁם הַמַּגֵּפָה גְדוֹלָה בַּיּוֹם
הַהוּא עֶשְׂרִים אָלֶף׃

וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְּתַקִּין בְּעֵינֵיכוֹן אֶעְבֵּיד וְקָם מַלְכָּא עַל מְבוֹשׁ אוֹרַח תַּרְעָא וְכָל עַמָּא נְפַקוּ לְמָאוָן וּלְאַלְפִין׃ וּפַקֵּיד מַלְכָּא יָת יוֹאָב וְיָת אֲבִישַׁי וְיָת אִתַּי לְמֵימַר אִסְתַּמַּרוּ לִי לְעוּלֵימָא לְאַבְשָׁלוֹם וְכָל עַמָּא שְׁמָעוּ כַּד פַּקֵּיד מַלְכָּא יָת כָּל רַבְרְבַיָּא עַל עֵסֶק אַבְשָׁלוֹם׃ וּנְפַק עַמָּא לְחַקְלָא לִקְדָמוּת יִשְׂרָאֵל וַהֲוָה קְרָבָא בְּחוּרְשָׁא דְּבֵית אֶפְרַיִם׃ וְאִתְבַּרוּ תַמָּן עַמָּא דְיִשְׂרָאֵל קֳדָם עַבְדֵי דָוִד וַהֲוָת תַּמָּן מַחְתָּא רַבְּתָא בְּיוֹמָא הַהוּא עַשְׂרִין אַלְפִין׃

ויצא השדה יער אפרים המקום היה נקרא יער אפרים מעבר לירדן ופירשו רז״ל לפי שמעשר התקנות שתקן יהושע אחד מהן היה שיהיו מרעין בהמותיהם בחורשין כלומר שלא יהיו הפרדין אם ירעו בהמות של שבט זה ביער של שבט אחר ובני שבט אפרים היתה נחלתם בארץ כנען סמוכה לירדן כמו שכתוב בספר יהושע ונגד גבולם היתה מעבר לירדן יער והירדן מפסיק ביניהם והיו מעבירין בני אפרים בהמותיהם בה״ר ומרעין אותם בתוך היער׳ לפי׳ היה נקרא על שמם יער אפרים׃ וינגפו עשרים אלף׳ השעה חזק היה על שמרדו בדוד שהיה מלך על פי ה׳ וכ״ש שהחזיקו יד בן המורד בו׃

ותהי שם המלחמה נפצות על פני כל הארץ וירב היער לאכל בעם מאשר אכלה החרב ביום ההוא ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה ויתן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר וירא איש אחד ויגד ליואב ויאמר הנה ראיתי את אבשלום תלוי באלה

והוו תמן עבדי קרבא מתבדרין על אפי כל ארעא ואסגיאת חית חורשא לקטלא בעמא מדקטילת חרבא ביומא ההוא ואתערע אבשלום קדם עבדי דוד ואבשלום רכיב על כורנתא ועלת כורנתא תחות סובכא דבוטמא רבא ואתחד רישיה בבוטמא ואתלי בין שמיא ובין ארעא וכורנתא דתחותוהי עברת ותוא גברא חד וחוי ליואב ואמר הא חזיתית אבשלום תלי בבוטמא

רד״ק נפצות. כתיב נפצית וקרי נפוצת לשון רבים והכתיב לשון יחיד והכתוב אומר על הגדודים מזה ומזה שהיו נפוצים על פני כל היער והקרי אומר בכלל על המלחמה ומשפט המלה להיות נפוצה בפלס נבוכה אבל זו נפוצת בפלס קטרת מחשבת אבל נשאר בו הקמץ על דרך היחיד כמו בגדה אחותה או הוא מנחי העין והנון נכפל על ידיה על מקומו הקמץ כראוי כמו שכתבנו במלך הלקלוק. וירב היער. תרגם יונתן ואסגיאת חית חורשא למקטל בעמא. ויתכן לפרש כי היער עצמו שהיו בו פחתים נפלו בעת בריחתם היער בבריחתם. ויקרא אבשלום. כתרגומו ואתערע. שובך האלה. סוכך האילן סוכת העץ המסתבכת ענף בענף נקראת סובך ונאחז בו ראש אבשלום שהיה לו שער רב ואמרו רבותינו ז״ל לפי שנתגאה בשערו נתלה בשערו. פרש״י ז״ל ויותן בין השמים ובין הארץ וגו׳ הרז״ל שלא יקרב לקבל שערו ורלה נביאים פתוח יתותו. ויקרא לשון מקרה ופגע.

רלב״ג ותהי שם המלחמה וגו׳ ירצה שם מפני כי הלא ישראל לפני עבדי דוד נפל מהם כלם כי היו נפוצים אנשי המלחמה הנה והנה על פני כל הארץ עד שהרבה היער להמית בעם כמו מה שהמית החרב. וזה שכל הקשה שנקרא אבשלום לברוח לפני עבדי דוד מפני פחד רוכביו והוא היה רוכב על הפרד תחת סובך ענפי האלה הגדולה ומרוב הקשתבכם עם מרוצת הפרד נתחזק ראשו ונאחז באלה ועמד שם נאחז והפרד אשר תחתיו עבר.

רד"ק

עשרה כסף כתרגו' עשר סלעין דכסף ׳ויאמר׳ ולא אנכי שוקל על כפי׳ ולא כתוב ב כלומר לא הייתי לוקח אלף כסף בכבר הזה ואתה אמרת שתתן לי עשרה כסף׳ והקרי הוא ולו כלומר אפי׳ הייתי מונה אני שיתן לי אלף כסף בכבר הזה ואחזיקם על ידי במכרעה לא אשלח ידי אל בן המלך׳ שמרו מי בנער׳ מי שיהיה בנער׳ כלומר שמרו שלא יגע אדם בנער׳ או עשיתי בנפשי שקר׳ בנפשו כתיב כלומר בנפשו של אבשלום אם הייתי הורג אותו שקר הייתי עושה ס המלך עמו עלנו והקרי הוא בנפשי׳ כלומר אפילו יודע הדבר הייתי עושה שקר בעצמי כי אני יודע שהמלך עמו עלנו אם תאמר שהייתי עושה זה השקר והייתי הורג אותו׳ אי אפשר שלא יבוא הדבר לידי ידיעה ס כי כל דבר לא יכחד מן המלך ואתה תתיצב מנגד שלא תושיעני מיד המלך׳

רלב"ג

שמרו מי בנער׳ ר"ל שמרו מי שיהיה מכם שלא ישלח ידו בנער להמיתו׳ או עשיתי בנפשי שקר׳ ר"ל להעלים מן המלך המיתתי אותו הנה שום דבר לא יכחד ולא יתעלם מן המלך שלא ימצא אל דרישתו וידיעתו מרוב החקירה והדרישה׳

וַיֹּאמֶר יוֹאָב לָאִישׁ הַמַּגִּיד לוֹ
וְהִנֵּה רָאִיתָ וּמַדּוּעַ לֹא הִכִּיתוֹ
שָׁם אָרְצָה וְעָלַי לָתֶת לְךָ עֲשָׂרָה
כֶסֶף וַחֲגֹרָה אֶחָת׃ וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
אֶל יוֹאָב וְלֹא אָנֹכִי שֹׁקֵל עַל
כַּפַּי אֶלֶף כֶּסֶף לֹא אֶשְׁלַח יָדִי
אֶל בֶּן הַמֶּלֶךְ כִּי בְאָזְנֵינוּ צִוָּה
הַמֶּלֶךְ אֹתְךָ וְאֶת אֲבִישַׁי וְאֶת
אִתַּי לֵאמֹר שִׁמְרוּ מִי בַּנַּעַר
בְּאַבְשָׁלוֹם׃ אוֹ עָשִׂיתִי בְנַפְשׁוֹ
שֶׁקֶר וְכָל דָּבָר לֹא יִכָּחֵד מִן
הַמֶּלֶךְ וְאַתָּה תִּתְיַצֵּב מִנֶּגֶד׃

וַאֲמַר יוֹאָב לְגַבְרָא דְּחַוִּי לֵיהּ
וְהָא חֲזֵיתָ וּמָה דֵּין לָא מְחֵיתֵיהּ
תַּמָּן וּרְמֵיתֵיהּ לְאַרְעָא וְעָלַי פּוּן
לְמִיתַּן לָךְ עֲשַׂר סִילְעִין דִּכְסַף
וְאִיסְפַּנִיק חֲדָא׃ וַאֲמַר גַּבְרָא
לְיוֹאָב וְלוּ אֲנָא תָּקִיל עַל יְדִי
אֲלַף סִילְעִין דִּכְסַף לָא אוֹשֵׁיט
יְדִי בְּבַר מַלְכָּא אֲרֵי קֳדָמַנָא
פַּקֵּיד מַלְכָּא יָתָךְ וְיָת אֲבִישַׁי
וְיָת אִתַּי לְמֵימַר אִסְתַּמַּרוּ לִי
בְּעוּלֵימָא בְּאַבְשָׁלוֹם׃ אוֹ פוּן
עֲבַדִית בְּנַפְשִׁי שִׁקְרָא וְכָל
מִדַּעַם לָא יִתְכַּסֵּי מִן מַלְכָּא
וְאַתְּ תִּתְעַתַּד מִקְבֵילִי׃

ר״ד״ק ויאמר יואב לא כן
אוחילה לפניך לא
טוב שאיחל אותך
ואדבר לפניך
שתלך ותכהו אתה אתך״ שלשה
שבטים ולקח
בראשיהם כמו

ר״ל״ב״ג ויקח שלשה שבטים יתכן שהיו גדולים וחזקים ויקדים
בראשם וכ׳ מה כזה להמיתו כוונתו בתקעו אותם
כלבו ולפי שהכה היה עדיין חי בלב האלה צוה יואב לעשרה נערי
יואב עד שימיתוהו ונה יואב את אנשי דוד להמנע מרדוף אחרי ישראל
כי לא היה רצונו שיהיו לך. והפיס בכפול אבשלום בהיקם״

ל ויאמר יואב לא כן אחילה
לפניך ויקח שלשה שבטים
ע בכפו ויתקעם בלב אבשלום
עודנו חי בלב האלה׃ ויסבו
עשרה נערים נשאי כלי יואב
ויכו את אבשלום וימיתהו׃
ויתקע יואב בשופר וישב העם
מרדף אחרי ישראל כי חשך
יואב את העם׃

ואמר יואב הלא מכבן אנא
אשרי קדמך ונסיב תלתא
גיססין בידיה וקבעינון בלבא
דאבשלום עד כען קיים בגו
בוטמא׃ ואסתחרו עשרה
עולימין נטלי זיניה דיואב
ומחו ית אבשלום וקטלוהי׃
ותקע יואב בשופרא ותב
עמא מלמרדף בתר ישראל
ארי מנע יואב ית עמא׃

קמותיהם אלא
שקדקדים יקראו
שבטים׳ ויונתן
תרגם נסכין׳
ואמרו רבותינו
ז״ל לפי שניכב ש
שלשה לבבות
לב אחד ולב
כל ולב אנשי
ישראל לפיכך
תקעו שלשה
שבטים ולפי שגלה
על עשר פלגשי
אביו הכו עשר נערים עשרה נערי יואב ולב כל שאמרו מאתים איש שהלכו עמו הלכו לתמים׳
ואמרו כי חכמים ראשי סנהדרין היו״ עודנו חי בלב האלה׳ טעם בלב האלה דבק עם נר״ב
אבשלום׳ פירוש תקע השבטים בלבו עד שעברו נופו׳ ונתקעו בלב האלה׳ על דרך אכה בדוד ובקיר אכנו לא
כמית בארץ׳ ופי׳ בלב האלה באמצע האלה כמו עד לב השמים׳ ופי׳ עודנו חי אחר שתקע בלבו שלשה
שבטים עדיין היה חי על כן הכוהו עשר נערי יואב עד שהמיתוהו״ ויסבו
עשרה נערים וגו׳ עמדו סביבו להכותו״ ויתקע
יואב בשופר וישב העם מרדוף׳ השם״ בחירק׳ מלא כמשפט וכמוהו מרדוף אחרי
דוד ימעכבך ומרב זך״ ויקחו את אבשלום וישליכו אותו כפער

רד"ק אל הפחת הגדול. אל הפחת הגדול שיש ביער. גל אבנים גדול מאד. אמר מאד לפי שהפחת גדול ומלאוהו באבנים על אבשלום ועשו מעל הארץ הגבהו הגל גדול. ולאהלו כתו' חסר כלם יו"ד ורבים כמוהו ויש בו דרש לפי שהיו נכלמים מהמרד שעשו לא התחברו יחד אלא כל אחד לאהלו:

רלב"ג את מצבת. ירצה שהכין שיהיה כמו נפש הוא אמר אין לי בן ונעתק שספר שהבן היה לו שלשה בנים יתכן ש שמתו אחר זה ולזה בנה זאת המצבה וקרא לה שמה יד אבשלום:

ויקחו את אבשלום וישלכו אתו ביער אל הפחת הגדול ויצבו עליו גל אבנים גדול מאד וכל ישראל נסו איש לאהלו׃ ואבשלם לקח ויצב לו בחיו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה׃ ואחימעץ בן צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה את המלך כי שפטו יהוה מיד איביו׃

ונסיבו ית אבשלום ורמו יתיה בחורשא לגו קומצא רבא ואקימו עלוהי דגור אבנין רבא לחדא וכל ישראל אפכו גבר לקרווהי׃ ואבשלום נסיב ואקים ליה בחיוהי ית קמתא דבמישר מלכא ארי אמר לית לי בר קיים בדיל לארכרא שמי וקרא לקמתא על שמיה וקרא לה אתרא דאבשלום עד יומא הדין׃ ואחימעץ בר צדוק אמר איהוט כען ואבשר ית מלכא ארי אתפרע ליה יי מיד בעלי דבבוהי׃

ואבשלום לקח. פי' לקח זאת העצה בעצמו להזכיר את שמו וכן ויקח קרח. ויצב לו בחיו חסר יו"ד הרבים כמו להיות שוכרים ורבים כמוהו חסר ויש בו דרש שקברו מקום אבשלום עשר שנים על שהכה עם עשר פלגשי אביו. לפיכך חסר יו"ד שהיה מחוסן עשר. כי אמר אין לי בן ולמעלה כתו' ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת היו לו אלא שמתו לפי' עשה המצבה זאת להיות לזכרון אחר מותו שהיו אומרי' יד אבשלום. ויד פירושו מקום ורבים כמוהו ובדברי רז"ל אמרו היה לו אלא שלא היה לו בן הגון למלכות. ומקום אמרו במדרש דכל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן יורשו והוא שרף התבואה של יואב. ית"ג לית לי בר קיים בדיל לאדכרא ית שמי:

רד"ק ויאמר לו יואב וגו' ובשרת ביום אחר ישועה אחרת שתזדמן לישראל כי זאת הישועה לא תהיה שלימה כשמת המלך על אשר מת בנו׃ כי על כן בן המלך מת. כן קרי ולא כתי' והקרי הוא יותר קרוב כמו אמר כי על אשר מת בן המלך אין ראוי אתה לבשר׃ ויש דרש כי על כן ועל אשר מת שמרד באביו׃ **ויאמר** לכושי. מבני כוש היה ונתגייר׃ אין אפשר שהיה ישראל׃ והיה שחור ככושי ולפי' היה קוראים אותו כושי׃ ויוסף׃ ולך אין בשורה מוצאת׃ ת"י ולך לית בשורתא מתהנא׃ כלומ' למה אתה רוצה ללכת ולא יהיה לך שכר מוצאת הבשורה ומוצאת כמו מזדמנת כמו ויימצאו בם אהרן׃ ויהי מה. יהיה מה שיהיה על כל פנים ארוץ׃ וכן ויעבר עלי מה׃ יעבור עלי מה שיעבור אלכה יוסף׃ ודוד׃ בין שני השערים שהיה שער חומה לפנים מהחומה ושער לפנים מהשער ובין שני השערים היה מקום הישיבה כמו שאמר למעלה אל יד השער ואל גג השער׃ ובשורה טובה׃ ואל החומה יתכן אחת העליות שהיא כמו ונצ... ...ון׃

רלב"ג ולך אין בשורה מוצאת. רל"ל שאין לך בזאת הבשורה מוצאת הצלחה וטוב למבשר׃ אבל היא כמו הנקימה לו כי בנו מת׃

ואמר ליה יואב לא גבר כשר את לבסרא ביומא הדין ותבסר ביום אוחרן ויומא הדין לא תבסר ארי על כין בר מלכא מית׃ ואמר יואב לכושי איזיל חוי למלכא מה דחזיתא וסגיד כושי ליואב ורהט׃ ואוסיף עוד אחימעץ בר צדוק ואמר ליואב ויהי נא ארהוט כען אף אנא בתר כושי ואמר יואב למא דנן את רהיט ברי ולך לית בסורתא מתהנבא׃ ויהי מה בכדין ארהוט ואמר ליה רהוט ורהט אחימעץ באורח מישרא וקדים ית כושי׃ ודוד יתיב בין תרין תרעיא ואזל סכואה על איגר תרעא על שורא וזקף ית עינוהי וחזא והא גברא רהיט בלחודוהי׃

ויאמר לו יואב לא איש בשורה אתה היום הזה ובשרת ביום אחר והיום הזה לא תבשר כי על בן המלך מת׃ ויאמר יואב לכושי לך הגד למלך אשר ראיתה וישתחו כושי ליואב וירץ׃ ויסף עוד אחימעץ בן צדוק ויאמר אל יואב ויהי נא ארצה נא גם אני אחרי הכושי ויאמר יואב למה זה אתה רץ בני ולכה אין בשרה מצאת׃ ויהי מה ארוץ ויאמר לו רוץ וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי׃ ודוד יושב בין שני השערים וילך הצפה אל גג השער אל החומה וישא את עינו וירא והנה איש רץ לבדו׃

רד"ק סגר: מסר את האנשים והסגר שנגלך ולפי שהם היו בחרם המלך שמרדו במקום שהם: ויאמר: לשלח את עבד המלך יואב. לשלוח את עבד המלך כלומר ראיתי את ההמון הגדול וראיתי שהיה משתדל יואב לשלוח את עבד המלך והוא הכושי ואת עבדך אמר על עצמו ומפני מהירות יואב לשלוח אותו לא נתעכבתי לדעת מה:

רלב"ג ראיתי ההמון וגו' הנה בזה רמז אחימעץ בן צדוק שלא היה המלך רוצה על אבשלום מכה עצמו מלספר לו את הבשורה אשר יכאב לבו בה ולזה הוצרך להאמר שלא ידע כזה הדבר כי ראה ההמון הגדול לשלח יואב את עבד המלך והוא הכושי ואת עבדך אמר זה אחימעץ על עצמו וכלומר שאחר קבלו הוא יודע מיתת דבכן כי לא נזכר שם שלחו יואב וכו'

ויקרא הצפה ויגד
למלך ויאמר המלך
אם לבדו בשורה בפיו
וילך הלוך וקרב׃ וירא
הצופה איש אחר רץ
ויקרא הצופה אל השוער
ויאמר הנה איש אחר רץ לבדו ויאמר
המלך גם זה מבשר׃ ויאמר הצופה אני
ראה את מרוצת הראשון כמרצת
אחימעץ בן צדוק ויאמר המלך איש
טוב זה ואל בשורה טובה יבוא׃ ויקרא
אחימעץ ויאמר אל המלך שלום
וישתחו למלך לאפיו ארצה ויאמר
ברוך יהוה אלהיך אשר סגר
את האנשים אשר נשאו את
ידם בארני המלך׃ ויאמר המלך
שלום לנער לאבשלום ויאמר
אחימעץ ראיתי ההמון הגדול לשלח
את עבד המלך יואב ואת עבדך ולא
ידעתי מה׃

וקרא סכואה וחוי
למלכא ואמר מלכא
אם בלחודוהי הוא
בשורתא בפומיה
ואזל מיזל וקריב׃
וחזא סכואה גברא
אוחרנא רהיט וקרא
סכואה לנטר תרעא
ואמר הא גברא
אוחרן רהיט
בלחודוהי ואמר מלכא אף דין מבשר׃
ואמר סכואה אנא חזית ית רהטיה
דקדמאה כרהטא דאחימעץ בר
צדוק ואמר מלכא גבר מבר דין ואף
בשורה טבא ייתי׃ וקרא אחימעץ ואמר
למלכא שלם וסגיד למלכא על אפוהי
על ארעא ואמר בריך יי אלהך די
מסר ית גבריא דארימו ית ידיהון
ברבונו מלכא׃ ואמר מלכא שלם
לעולמא לאבשלום ואמר אחימעץ
חזית המונא סגיאה בתר דשלח עבדא
דמלכא יואב ית עבדך ולא ידעית מה הוה׃

193

ין . א

359

רד״ק ויאמר המלך סב התיצב כה. פעם לבד אחד והתיצב כה ונשמע ממה שאמר זה׳ וירגז׳ על עלית השער בשער השער היה עליה על׳ גג חומה היה שער הכותה כמו שאמר למעלה על גג השער׳ בני בני כן דרך המקוננים לכפול הדברים׳ וכן מצאנו מצינו אותיותיו׳ ויש גם דרש ב שמונה פעמים אמר בני׳ כשבעה העלהו משבעה מדורי גיהנם׳ ונשאר האחד לגן עדן׳ ותהי התשועה ונו׳ כי נעצב המלך על בנו׳ נעצב כפעל עבר׳ ס קול כפתח׳

רלב״ג ויגד כמו דוד כזה האופן הספד על מיתת אבשלום לפי שהיה יודע ב שישובתו הכהן זה׳

ויאמר המלך סב התיצב כה
ויסב ויעמד׃ והנה הכושי בא ו
ויאמר הכושי יתבשר אדני המלך
כי שפטך יהוה היום מיד כל ח
הקמים עליך׃ ויאמר המלך אל
הכושי השלום לנער לאבשלום
ויאמר הכושי יהיו כנער איבי א
אדני המלך וכל אשר קמו עליך
יט לרעה׃ וירגז המלך ויעל על עלית
השער ויבך וכה אמר בלכתו בני
אבשלום בני בני אבשלום מי יתן
מותי אני תחתיך אבשלום בני בני׃
ויגד ליואב הנה המלך בכה ו
ויתאבל על אבשלום׃ ותהי ה
התשעה ביום ההוא לאבל
לכל העם כי
שמע העם ב
ביום ההוא לאמר
נעצב המלך על בנו׃

ואמר מלכא אסתחר
אתעתד כדין ואסתחר
וקם׃ והא כושי אתא
ואמר כושי יתבשר רבוני
מלכא ארי אתפרע לך
יי יומא דין מיד כל
דקמו עלך׃ ואמר מלכא
לכושי השלם לעולמא
לאבשלום ואמר כושי
יהון כעולמא סנאי ר
יט רבוני מלכא וכל דקמו
עלך לבישא׃ ורגיז מלכא
וסליק על עלית תרעא
ובכא וכדין אמר במיליה
ברי אבשלום ברי ברי
אבשלום לוי דמיתת אנא חלופך ואת קיים
יומא דין אבשלום ברי ברי׃ ואתחוה ל
ליואב הא מלכא בכי ואתאבל על א
אבשלום׃ והות תשועתא ביומא ההוא
לאבלא לכל עמא ארי שמע עמא ביומא
ההוא למימר אתנסיס מלכא על בריה׃

רד"ק

והמלך לאט. תרגו' כריך. פי' כרך ראשו להתעטף. לאהבה. פי' הגדת. כלומר בזה הדבר אשר אתה עושה אתה מגיד
ואומר לכלם אין לך שרים ועבדים. ישר. תאמר כי זה כל רצונך. ועתה. כי אינך
יוצא כי אם אינך יוצא וכן ונמית והלכת אל הכנעני ואם נמית. ונתן יי'
לכם לחם בבקר ובשר לאכל ואם נתן. ותמלאן לשלמו ואם תמלאן. ורעה לך זאת. פועל
עבר מבנין נפעל

ויפסק קולו כמו ורעה עליך

ויתגנב העם ביום ההוא
לבוא העיר כאשר
יתגנב העם הנכלמים
בנוסם במלחמה
והמלך לאט את פניו
ויזעק המלך קול גדול
בני אבשלום אבשלום
בני בני ויבא יואב אל המלך הבית
ויאמר הובשת היום את פני כל עבדיך
הממלטים את נפשך היום ואת נפש
בניך ובנתיך ונפש נשיך ונפש פלגשיך
לאהבה את שנאיך ולשנא את אהביך
כי הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים
כי ידעתי היום כי לו אבשלום חי וכלנו
היום מתים כי אז ישר בעיניך ועתה קום
צא ודבר על לב עבדיך כי ביהוה נ
נשבעתי כי אינך יוצא אם ילין איש
אתך הלילה ורעה לך זאת מכל הרעה
אשר באה עליך מנעריך ועד עתה

ומתגנבין עמא ביומא
ההוא למיעל לקרתא
כמא דמתגנבין עמא
ומתכלמין במיפקהון
בקרבא ומלכא כריך
ית אפוהי וצוח מלכא
קל רב ברי אבשלום
אבשלום ברי ברי ואתא יואב לות
מלכא לביתא ואמר אבהיתא יומא
דין ית אפי כל עבדך דשזיבו ית נפשך
יומא דין וית נפש בנך ובנתך ונפש
נשך ונפש לחינתך למרחם ית סנאך
ולמיסני ית רחמך ארי חויתא יומא
דין ארי לית לך רברבין ועבדין ארי
ידעית יומא דין ארי אילו אבשלום
קיים וכלנא יומא דין מתקטלין ארי
כבין כשר בעינך וכען קום פוק ומליל
על ליבא דעבדך ארי במימרא דיי
קיימית ארי ליתך נפיק אם יבית גבר
עמך בליליא ותהי בישא לך דא מכל
בישא דאתת עלך מזעריך ועד כען

רלב"ג

לאט את פניו
כסה את פניו ם
רעה נפ
מהתפעל כ
כמו זרה
התפעל ה
הזוק ם אין
זה מקן
קטלים

רד״ק ויקם המלך. וישראל נס. אותם שהיו עם אבשלום. ויהי כל העם נדון. נשפטים זה עם זה ומתוכחין להשיב אל המלך וכן ת״י. מעל אבשלום ת״י מלות אבשלום. והמלך. ודבר כל ישראל בא אל המלך כל זה מדברי השלוחות. אחי אתם. הכהנים הדברים שלח לצדוק ולאביתר שידברו והדברים האלה כתיב אחר גם דבר כל ישראל אל המלך אל ביתו על ידי שלוחים וספרים שבאו ובעבור זה הפסוק גם הדברים ודבר כל ישראל גו׳. ולעמשא

רלב״ג ויהי כל העם נדון. ר״ל שהיו מריבים הקצת עם קצת לאמר שראוי להם להשיב את המלך שהציל אותם מכף אויביהם ומלטם מיד פלשתים אחר שכבר מת אבשלום שמשחו עליהם.

וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בַּשַּׁעַר וּלְכָל הָעָם הִגִּידוּ לֵאמֹר הִנֵּה הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בַּשַּׁעַר וַיָּבֹא כָל הָעָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיִשְׂרָאֵל נָס אִישׁ לְאֹהָלָיו׃

וַיְהִי כָּל הָעָם נָדוֹן בְּכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ הִצִּילָנוּ מִכַּף אֹיְבֵינוּ וְהוּא מִלְּטָנוּ מִכַּף פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה בָּרַח מִן הָאָרֶץ מֵעַל אַבְשָׁלוֹם׃

וְאַבְשָׁלוֹם אֲשֶׁר מָשַׁחְנוּ עָלֵינוּ מֵת בַּמִּלְחָמָה וְעַתָּה לָמָה אַתֶּם מַחֲרִשִׁים לְהָשִׁיב אֶת הַמֶּלֶךְ׃

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד שָׁלַח אֶל צָדוֹק וְאֶל אֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר דַּבְּרוּ אֶל זִקְנֵי יְהוּדָה לֵאמֹר לָמָּה תִהְיוּ אַחֲרֹנִים לְהָשִׁיב אֶת הַמֶּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ וּדְבַר כָּל יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ׃ אַחַי אַתֶּם עַצְמִי וּבְשָׂרִי אַתֶּם וְלָמָּה תִהְיוּ אַחֲרֹנִים לְהָשִׁיב אֶת הַמֶּלֶךְ׃

וְקָם מַלְכָּא וִיתֵיב בְּתַרְעָא וּלְכָל עַמָּא חַוִּיאוּ לְמֵימַר הָא מַלְכָּא יָתֵיב בְּתַרְעָא וַאֲתָא כָל עַמָּא לִקְדָם מַלְכָּא וְיִשְׂרָאֵל אַפְּכוּ גְּבַר לְקִרְווֹהִי׃ וַהֲוָה כָל עַמָּא מִתְוַכְּחִין בְּכָל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מַלְכָּא שֵׁזְבַנָא מִיַּד בַּעֲלֵי דְבָבַנָא וְהוּא פָּרְקַנָא מִיְּדָא דִפְלִשְׁתָּאֵי וּכְעַן עֲרַק מִן אַרְעָא מִלְּוָת אַבְשָׁלוֹם׃ וְאַבְשָׁלוֹם דִּמְשַׁחְנָא עֲלָנָא מִית בִּקְרָבָא וּכְעַן לְמָה אַתּוּן שָׁתְקִין לְאָתָבָא יָת מַלְכָּא׃ וּמַלְכָּא דָוִד שְׁלַח לְצָדוֹק וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנַיָּא לְמֵימַר מַלִּילוּ עִם סָבֵי יְהוּדָה לְמֵימַר לְמָה תְהוֹן בַּתְרָאִין לְאָתָבָא יָת מַלְכָּא לְבֵיתֵהּ וּפִתְגָם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲתָא לְוָת מַלְכָּא לְבֵיתֵיהּ׃ אַחַי אַתּוּן קָרִיבַי וּבִשְׂרִי אַתּוּן וּלְמָה תְהוֹן בַּתְרָאִין לְאָתָבָא יָת מַלְכָּא׃

רד״ק ולעמשא תמרו׳ הא׳ אלך׳ וכן אשר יומרוך למזימה׳ תחת יואב
כי שנא דוד את יואב על שהרג את אבשלום ורצה שלא יהיה
שר צבאו׳ ויט את לבב כל איש יהודה עמשא הטה את לבב כל איש יהוד׳
ויונתן שהרגם ואיתפני דומה שהיה הורג אותו ויט בצרי׳ היוד׳
והמסורה מעידה עליו שהוא בפתח היוד ואמרה כי שנים הם בפתח׳ ויט
עליהם חסד׳ וזה׳
וישב׳ וצלחו׳ כמו ועברו וכן תרגומו וגזו׳ והרגום על ה המעברות על מנהג אחר פירושו נבקעו וכמוהו פן יצלח כאש בית יוסף׳ ותרגם ויבקעו שלא וכלא יעשו דעלהא כלומר עברו ברגליהם כי היה המים מועטים כי בעת הקיץ היו עוברי׳ שם ברגל׳
ועברה העברה׳

ולעמשא תמרו הלא עצמי ובשרי אתה כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף אם לא שר צבא תהיה לפני כל הימים תחת יואב׃ ויט את לבב כל איש יהודה כאיש אחד וישלחו אל המלך שוב אתה וכל עבדיך׃ וישב המלך ויבא עד הירדן ויהודה בא הגלגלה לרדת לקראת המלך להעביר את המלך את הירדן׃ וימהר שמעי בן גרא בן הימיני אשר מבחורים וירד עם איש יהודה לקראת המלך דוד׃ ואלף איש עמו מבנימן וציבא נער בית שאול וחמשת עשר בניו ועשרים עבדיו אתו וצלחו הירדן לפני המלך׃

ולעמשא תמרון הלא קריבי ובשרי את כדין יעביד לי יי וכדין יוסף אם לא רב חילא תהי קדמי כל יומיא תחות יואב׃ ואתפני ית לבא דכל אינש יהודה כגברא חד ושלחו לות מלכא תוב את וכל עבדך׃ ותב מלכא ואתא עד ירדנא ודבית יהודה אתו לגלגלא למיזל לקדמות מלכא לאעברא ית מלכא ית ירדנא׃ ואוחי שמעי בר גרא בר שבט בנימין די מעולימתא והתעם אינש יהודה לקדמות מלכא דוד׃ ואלף גברא עמיה משבטא דבית בנימין וציבא עולימא דבית שאול וחמשת עשר בנוהי ועשרין עבדוהי עמיה וגזו ירדנא קדם מלכא׃

רלב״ג ולעמשא תמרו ידמה שעשה זה דוד כדי שלא יירא עמשא פן ימית את לב איש יהודה מעל דוד או אולי התפעל על זה התפעלות כנגד יואב בעבור הדברים הקשים שאמר לו על בכותו על אבשלום׳ ואיפשר גם שעשה זה כי יואב עבר על מצותו להרוג את אבשלום׳ וצלחו׳ כלומר נבקעו מרוב עברם שם׳
ועברה העברה׳

195

רד״ק ועברה העברה וגו׳ ויפל לפני המלך. לא לפני המלך לעבור. כמו להעביר. וכן לשמיד מעזובה כמו להשמיד ופירוש העברה הספינה שעוברים בה הירדן. ולפיכך נקראת העברה. את בית המלך. הנשים והקטנים שלא היו יכולים לעבור ברגליהם. ויש לפ׳ העברה שם לחבורת האנשים וכן ת״י כמשמעו מגותא. ואיפשר שהוא קרא הספינה העברת מגותא. ולפיכך תרגם ועברה. ועברו. כעברו הירדן כשבא המלך לעבור את הירדן בא שמעי ונפל לפניו שיכפר לו עונו׃

כי ידע עבדך וגו׳ והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף. לפי שהיה משבט בנימין ואפרים ומנשה נקראים בית יוסף כי הוא היה הראש. ויש בו דרש. אמר לו שמעי לדוד אחיו של יוסף גמלו לו רעה והוא גמלם טובה. כך אני גמלתיך רעה ואתה גמלתני טובה. ויש דרש אחר הרבה מזה. כל ישראל נקראו בית יוסף. כמו שכתוב אולי יחנן יי׳ שארית יוסף וכן רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף. אמר לו שמעי לדוד כל ישראל גמלו יוסף רעה ואני יותר מכלם כל ישראל יושבים ומצפים לראות מה אתה עושה עמי אם קבלת אותי כל ישראל באים ומשלימים עמך׃ ויען אבישי בן צרויה

ועברה העברה לעביר את בית המלך ולעשות הטוב בעינו ושמעי בן גרא נפל לפני המלך בעברו בירדן׃ ויאמר אל המלך אל יחשב לי אדני עון ואל תזכר את אשר העוה עבדך ביום אשר יצא אדני המלך מירושלם לשום המלך אל לבו׃ כי ידע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך׃

ועברו מגותא לעברא ית בית מלכא ולמעבד דתקין בעינוהי ושמעי בר גרא נפל קדם מלכא במעבריה בירדנא׃ ואמר למלכא לא יחשיב על דילי רבוני חובא ולא תדכר ית דסרח עבדך ביומא דנפק רבוני מלכא מירושלם לשואה מלכא על ליביה׃ ארי ידע עבדך ארי אנא חבית והא אתיתי יומא דין קדמי לכל בית יוסף למיחת לקדמות רבוני מלכא׃

רלב״ג ועברה העברה היא הספינה הקטנה אשר יעברו בה הנהר. ושמעי בן גרא נפל לפני המלך והתנפל והכניע לפניו ולבקש ממנו מחילה על אשר העוה כנגדו בקללתו. ראשון לכל בית יוסף קרא כלל ישראל יוסף לרוב כבוד יוסף עם שמבית יוסף היו רוב המושלים בישראל׃

רד״ק התחת זאת אם בעבור ההכנעה הזאת שעשה שמעי תכפר לו אלא יומת והוא חטא חטא גדול שקלל את משיח ה׳׃ **ויאמר** היום יומת איש בישראל כי הלא ידעתי כי היום אני מלך על ... עכשיו הייתי סבור שלא נולדתי אדם גדול בזה אלא לכ׳ נתבקשה מלכותי מאת הבנ״ה והוא אמר קלל את דוד לכל עכשיו שהוא מתחרט ידעתי כי מלך אני׃

ומפיבשת ולא עשה רגליו כתרגומו ולא שטף רגלוהי ולא עשה שפמו ולא ספר שפמיה כלו׳ לא רחץ אפי׳ רגליו ואין צ״ל גופו ולא גלח אפי׳ שפמו והוא השער שעל השפה׃ **ויאמר** עבדי רמני שהלך בלא ידיעתי ואני אמרתי לו אחבשה לי החמור ועתה כך הלך הוא׃ ומרכבתו היה אתון והיה חמור כולל זכר ונקבה כי בא ירושלם כי מפיבשת לקראת המלך ולא שב עמו כמו כ׳׃

רלב״ג ולא עשה רגליו ר״ל שלא הסיר צפרני רגליו ולא עשה שפמו ולא גלח השער אשר בזקן בשפמו׃

ויען אבישי בן צרויה ויאמר
התחת זאת לא יומת שמעי כי
קלל את משיח יהוה ויאמר דוד
מה לי ולכם בני צרויה כי תהיו
לי היום לשטן היום יומת איש
בישראל כי הלוא ידעתי כי היום
אני מלך על ישראל ויאמר ה
המלך אל שמעי לא תמות
וישבע לו המלך ומפיבשת בן
שאול ירד לקראת המלך ולא
עשה רגליו ולא עשה שפמו
ואת בגדיו לא כבס למן היום
לכת המלך עד היום אשר בא
בשלום ויהי כי בא ירושלם
לקראת המלך ויאמר לו המלך
למה לא הלכת עמי מפיבשת
ויאמר אדני המלך עבדי רמני כי
אמר עבדך אחבשה לי החמור
וארכב עליה ואלך אל המלך
כי פסח עבדך

ואתיב אבישי בר צרויה ואמר
הא חלף דין לא איתקטיל
שמעי ארי לטית משיחא דיי
ואמר דוד מה לי ולכון בני
צרויה ארי תהון לי יומא דין
לסטן יומא דין יתקטיל גברא
מישראל ארי הלא ידענא ארי
יומא דין אנא מלכא על ישראל
ואמר מלכא לשמעי לא תמות
וקיים ליה מלכא ומפיבשת
בר שאול נחת לקדמות מלכא
ולא שטף רגלוהי ולא ספר
שפמיה וית לבושוהי לא חור
למן יומא דאזל מלכא עד
יומא דאתא בשלמא והוה
כד אתא לירושלם לקדמות
מלכא ואמר ליה מלכא למא
לא אזלת עמי מפיבשת ואמר
רבוני מלכא עבדי שקר בי
ארי אמר עבדך איחשוק לי
חמרא ואירכוב עלה ואיהך
עם מלכא ארי מחגר עבדך

רלב"ג כי לא היה כל בית אבי וגו' הנה אלו ענרון קרדיפת כדרך שאול את דוד. ויאמר לו המלך וגו' לפי שהבין הלשון הרע מזה לא יכול לגלות מה האמת לגמרי בדברי מפיבשת ולזה שם השמן ממונם בין האמת וכן בלה האמת. ואמר שהוא וציבא יחלקו את השדה. בשבתו ר"ל בישיבתו או ירצה בזה שהוא כלכל אותו בשובו למחנים.

רד"ק וירגל. ענין רכילות וכן לא רגל על לשונו. כי. ומה יש לי עוד צדקה. מה יש לי לבקש עוד ממך צדקה שתעשה עמי ולזעוק אליך שתעזרני די לי שהשמת אותי באוכלי שלחנך. אתה וציבא תחלקו את השדה. של הראוי לכל אחד מכם חלק. וכתבו רז"ל כשאמר דוד אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות. גם את הכל לשון הרע מתנה ולא קבל ה... מפיבשת ל... ואמר למה תדבר עוד דבריך. והכתוב מעיד עליו שלא עשה שפמו ולא כבס בגדיו. לשלחו את בירדן. כתרגומו לאלוויתיה ית ירדנא וכת' בירדן וקרי הירדן ושניהם קרובים. ברזלי. בשיבתו במחנים. כמו בישיבתו ויחסר פה"א הפעל מן האומר בשבתו.

וירגל בעבדך אל אדני המלך ואדני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך׃ כי לא היה כל בית אבי כי אם אנשי מות לאדני המלך ותשת את עבדך באכלי שלחנך ומה יש לי עוד צדקה ולזעק עוד אל המלך׃ ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה׃ ויאמר מפיבשת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדני המלך בשלום אל ביתו׃ וברזלי הגלעדי ירד מרגלים ויעבר את המלך הירדן לשלחו את בירדן׃ וברזלי זקן מאד בן שמנים שנה והוא כלכל את המלך בשיבתו במחנים כי איש גדול הוא מאד׃

ואמר על עבדך מילין דלא כשרן קדם רבוני מלכא ורבוני מלכא חכים כמלאכא דיי ועביד דתקין בעינך׃ ארי לא הוו כל בית אבא אילהין גברי חייבי קטול לרבוני מלכא ושויתא ית עבדך באכלי פתורך ומא אית לי עוד זכו ולמיקבל עוד קדם מלכא׃ ואמר ליה מלכא למא תמליל עוד פתגמך אמרית את וציבא תפלגון ית אחסנתא׃ תוספתא ובההיא שעתא נפקת קלא ואמר רחבעם וירבעם יפלגון מלכותא׃ ואמר מפיבשת למלכא אף ית כולא יסב בתר דאתא רבוני מלכא בשלמא לביתיה׃ וברזלי גלעדאה נחת מרוגלים ועבר עם מלכא ירדנא לאלוייתיה ית ירדנא׃ וברזלי סיב להדא בר תמנין שנין והוא סובר ית מלכא בכתביה במחנים ארי גבר רב הוא לחדא׃

רד"ק ויאמר ברזלי כמה ימי שני חיי אשר יש לי לחיות כי אעלה׃ הלא מעט הם ומה הטובה יש לי בהלוכי׃ **בין** האדע בין טוב לרע׃ האדע בין מאכל טוב למאכל רע׃ ורבותי' אמרו שטוף בזמה היה לפי' קפצה עליו זקנה׃ **כמעט יעבר** אעבור מעט עמך מן הירדן ואלך ואחר אשוב לעירי ואקבר עם אבי ואמי׃ **ישב** נא אחר שאעבור עמך הירדן שאשוב בעירי עם קבר אבי ואמי׃ **ויעבר המלך**

רלב"ג כמעט יעבר ר"ל מעט הוא מה שעבר עבדך את הירדן אל המלך ונהיית הטעם כן למה יגמלני המלך הגמולה הזאת כעבור מעט שהטיבותי לו׃ אם נשאת׃

ויאמר המלך אל ברזלי
אתה עבר אתי וכלכלתי
אותך עמדי בירושלם׃
ויאמר ברזלי אל המלך
כמה ימי שני חיי כי אעלה
את המלך ירושלם׃ בן
שמנים שנה אנכי היום
האדע בין טוב לרע אם
יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר
אשתה אם אשמע עוד בקול שרים
ושרות ולמה יהיה עבדך עוד למשא
אל אדני המלך׃ כמעט יעבר עבדך את
הירדן את המלך ולמה יגמלני המלך
הגמולה הזאת׃ ישב נא עבדך ואמת
בעירי עם קבר אבי ואמי והנה עבדך
כמהם יעבר עם אדני המלך ועשה לו
את אשר טוב בעיניך׃
ויאמר המלך אתי יעבר כמהם ואני א
אעשה לו את הטוב בעיניך וכל אשר
תבחר עלי אעשה לך׃

ואמר מלכא לברזלי
את עבר עמי ו
ואיסובר יתך עמי
בירושלם׃ ואמר
ברזלי למלכא כמה
יומי שני חיי אריאסק
עם מלכא לירושלם׃
בר תמנן שנין אנא
יומא דין האדע בין
טב לביש אם יטעם עבדך ית מה
דאיכול וית מה דאישתי אם אשמע
עוד בקל גברין ותושבחן ולמה יהי
עבדך עוד למטול על רבוני מלכא׃
בזעיר יעבר עבדך ית ירדנא עם
מלכא ולמה ישלמינני מלכא ית
תשלומתא הדא׃ איתב כען עבדך
ואימות בקרתי ואתקבר בקברא
דאבא ודאמא והא עבדך כמהם
יעבר עם רבוני מלכא ועביד ליה
ית דתקין בעינך׃ ואמר
מלכא עמי יעבר כמהם ואנא אעביד
ליה ית דתקין בעינך וכל דתתרעי עלי
אעביד לך׃

רד"ק ויעבר המלך וגו' ויעברו כן כתיב וקרי העבירו והסמיכו קרובים אתו עם ישראל לקבל עם ישראל שקרי אומר אחר כן וכל עם ישראל בהעבירם אל המלך אבל אותם שעברו עמו מישראל מעטים היו ולא היו אלא אותם שהיו בני יהודה שעברו עמו בבריחו ולא אלף איש שעברו עמהם עם שמעי כי נראה מכבדים ונשו אתו ומחצה ומחצית

רל"בג אם נשאת נשא לנו אם נשאת משאת המלך מאת פנינו לא אכלנו עשר ידות

וַיַּעֲבֹר כָּל הָעָם אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַמֶּלֶךְ
עָבָר וַיִּשַּׁק הַמֶּלֶךְ לְבַרְזִלַּי ג
וַיְבָרְכֵהוּ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ׃ וַיַּעֲבֹר
הַמֶּלֶךְ הַגִּלְגָּלָה וְכִמְהָן עָבַר עִמּוֹ
וְכָל עַם יְהוּדָה וַיַּעֲבִרוּ אֶת הַמֶּלֶךְ
וְגַם חֲצִי עַם יִשְׂרָאֵל׃ וְהִנֵּה כָּל אִישׁ
יִשְׂרָאֵל בָּאִים אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ
אֶל הַמֶּלֶךְ מַדּוּעַ גְּנָבוּךָ אַחֵינוּ א
אִישׁ יְהוּדָה וַיַּעֲבִרוּ אֶת הַמֶּלֶךְ
וְאֶת בֵּיתוֹ אֶת הַיַּרְדֵּן וְכָל אַנְשֵׁי
דָוִד עִמּוֹ׃ וַיַּעַן כָּל אִישׁ יְהוּדָה עַל
אִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּי קָרוֹב הַמֶּלֶךְ אֵלַי
וְלָמָּה זֶּה חָרָה לְךָ עַל הַדָּבָר הַזֶּה
הֶאָכוֹל אָכַלְנוּ מִן הַמֶּלֶךְ אִם
נִשֵּׂאת נִשָּׂא לָנוּ׃

וַעֲבַר כָּל עַמָּא יָת יַרְדְּנָא
וּמַלְכָּא עֲבַר וּנְשִׁיק מַלְכָּא ל
לְבַרְזִלַּי וּבָרְכֵיהּ וְתָב לְאַתְרֵיהּ׃
וַעֲבַר מַלְכָּא לְגִלְגְּלָא וְכִמְהָן
עֲבַר עִמֵּיהּ וְכָל עַמָּא דְּבֵית
יְהוּדָה אַעְבַּרוּ יָת מַלְכָּא וְאַף
פַּלְגוּת עַמָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהָא
כָּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל אָתַן לְוָת
מַלְכָּא וַאֲמַרוּ לְמַלְכָּא מְדֵין
בַּסִּיפוּ מִינַּנָא אַחָנָא אֱנָשׁ י
יְהוּדָה וְאַעְבַּרוּ יָת מַלְכָּא וְיָת
אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ יָת יַרְדְּנָא וְכָל
גּוּבְרֵי דָוִד עִמֵּיהּ׃ וַאֲתִיבוּ כָּל
אֱנָשׁ יְהוּדָה עִם אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל
אֲרֵי קָרִיב לִי מַלְכָּא מְדֵילָךְ
וּלְמָא דְנָן תְּקוֹף לָךְ עַל
פִּתְגָּמָא הָדֵין הַמֵּיכַל אֲכַלְנָא
מִן מַלְכָּא אִם מַתְּנָא אִתְיְהֵבַת לָנָא׃

אין אלא האלף האלף מקבלת פעמים קורא אלף כאלף נסוק ודוק כרוב פ פעמים אשר נסוק כמו אתו שרפתי כמו את אשר וכן על אשר יקבר ובאשר אין ח אל האלף נסוק ומפני ולמעלה אין אלא קבל מעט מהאלף והנה ונו' מדוע גנבוך שהעבירוך בסתר בלא שהיתה אל המלך כרוב

ב"ל ר"ל שהיו מרגישים כי אין להם רובים בבית יותר מהם רובים מהם אלא לבדותם עשו וכל אנשי דוד עמו כמו וכל אנשיך עמך כי עמו הם מכבדים כמו ואת יפתח ואת שמואל כמו אמר ואותו **ויען כל** איש יהודה על איש ישראל כי קרוב המלך אלי מקרובי הוא אם נשאת נשא לנו כמו משאות אם נשאת פרס מאת המלך ולא אם נשאת מענה כמו וישא משאות והוא שם בשקל ונשבות על מלכנו

רד"ק ויען וגו' עשר ידות לי במלך לפי שהם עשרה שבטים כי בנימין עם יהודה ועוד כי אלף איש מבנימין עם שמעי שעברו את הירדן. וגם בדוד אנא בחיר ממך כתרגומו ואף בדוד אנא רעינא מינך כלומר אע"פ שהוא משבטיך אנא רוצה בו יותר ממך ומדוע הקלותני להיות אתה קודם וכן לא היה דברי ראשון לי להשיב את מלכי קודם לכן דברנו אנחנו להשיבו כמו שכתוב למעלה ודבר כל ישראל בא אל המלך. ויקש דבר איש יהודה קשה דברים וחזק יותר מדבר איש ישראל ודברו איש יהודה לאיש ישראל קשות והמלך היה שותק להם לפי חרה לאיש ישראל והלכו אחרי שבע בן בכרי כשתקע בשופר ואמר איש לאהליו ישראל.

כ ושם נקרא מזומן לשון הקרים קרואי ויקרא לכל בא המלך לשון זימון.

ויעל דוד.

רלב"ג עשר ידות לי במלך כי זה מלך שיהיה. וגם בדוד יש לי חלק גדול ממך ואעפ"י שהוא קרובך. ולא היה דברי ראשון רוצה לומר שכבר היה ראוי ליהודה שימתינו לדברי איש ישראל להיותם הרוב בדרך שיהיה דבריהם ראשון להשיב את המלך. ויקש דבר איש יהודה וחזק שהמלך היה קרוב להם להיותו משבט יהודה והיה קרוב להם מכל אחר שישיבהו להיותם בתוך ארץ יהודה.

וַיַּעַן אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶת אִישׁ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר עֶשֶׂר יָדוֹת לִי בַמֶּלֶךְ וְגַם בְּדָוִד אֲנִי מִמְּךָ וּמַדּוּעַ הֱקִלֹּתַנִי וְלֹא הָיָה דְבָרִי רִאשׁוֹן לִי לְהָשִׁיב אֶת מַלְכִּי וַיִּקֶשׁ דְּבַר אִישׁ יְהוּדָה מִדְּבַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ וְשָׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיַּעַל וּשְׁמוֹ שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי אִישׁ יְמִינִי וַיִּתְקַע בַּשֹּׁפָר וַיֹּאמֶר אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה לָנוּ בְּבֶן יִשַׁי אִישׁ לְאֹהָלָיו יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי דָוִד אַחֲרֵי שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי וְאִישׁ יְהוּדָה דָּבְקוּ בְמַלְכָּם מִן הַיַּרְדֵּן וְעַד יְרוּשָׁלִָם׃

וְאָתִיבוּ אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל יָת אֱנָשׁ יְהוּדָה וַאֲמַרוּ עַשְׂרָא חוּלְקִין אִית לִי בְמַלְכָּא וְאַף בְּדָוִד אֲנָא רְעֵינָא מִינָךְ וּמָה דֵין אַשִׁיטְתָּנִי וְלָא הֲוָה פִּתְגָּמִי קַדְמוּתָא לִי לְאָתָבָא יָת מַלְכִּי וּתְקֵיף פִּתְגָּם אֱנָשׁ יְהוּדָה מִפִּתְגָּם אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל׃ וְתַמָּן אִתְעָרַע גְּבַר רְשִׁיעַ וּשְׁמֵיהּ שֶׁבַע בַּר בִּכְרִי גַּבְרָא מִשִּׁבְטָא דְבֵית בִּנְיָמִן וּתְקַע בְּשׁוֹפָרָא וַאֲמַר לֵית לָנָא חוּלָק בְּדָוִד וְלָא אַחְסַנְתָּא לָנָא בְּבַר יִשַׁי גְּבַר לְקִרְווֹהִי יִשְׂרָאֵל׃ וּסְלִיקוּ כָּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל מִבָּתַר דָוִד לְמֵיזַל בָּתַר שֶׁבַע בַּר בִּכְרִי וֶאֱנָשׁ יְהוּדָה לְווֹ עִם מַלְכֵּיהוֹן מִן יַרְדְּנָא וְעַד יְרוּשְׁלֵם׃

וַיָּבֹא דָוִד אֶל בֵּיתוֹ
יְרוּשָׁלִַם וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֵת
עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים
אֲשֶׁר הִנִּיחַ לִשְׁמֹר
הַבַּיִת וַיִּתְּנֵם בֵּית מִשְׁמֶרֶת
וַיְכַלְכְּלֵם וַאֲלֵיהֶם לֹא בָא
וַתִּהְיֶינָה צְרֻרוֹת עַד יוֹם
מֻתָן אַלְמְנוּת חַיּוּת׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֶל עֲמָשָׂא הַזְעֶק
לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַתָּה פֹּה
עֲמֹד׃ וַיֵּלֶךְ עֲמָשָׂא ל
לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה וַיּוֹחֶר
מִן הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר יְעָדוֹ׃

וְאָתָא דָוִד לְבֵיתֵיהּ
לִירוּשְׁלֶם וּדְבַר
מַלְכָּא יָת עֲשַׂר נְשִׁין
פִּלַגְשִׁין דִּשְׁבַק לְמִטַּר
בֵּיתָא וּמַנִּינוּן בֵּית
מַטְּרָא וּמְסוֹבַר לְהוֹן
וּלְוָתְהֵין לָא עָאל וַהֲוָאָה
נְטִירָן וּמִתְקָרְיָן עַד
יוֹם מוֹתְהֵן אַרְמְלָן
דְּבַעְלֵיהֶן קַיָּם׃ וַאֲמַר
מַלְכָּא לַעֲמָשָׂא כְּנוֹשׁ
קֳדָמַי יָת אֱנָשׁ יְהוּדָה
תְּלָתָא יוֹמִין וְאַתְּ הָכָא
קוּם׃ וַאֲזַל עֲמָשָׂא
לְמִכְנַשׁ יָת דְּבֵית יְהוּדָה
וְאוֹחַר מִן זִמְנָא דַּאֲמַר
לֵיהּ׃

רד"ק ויבא דוד ואליהם לא בא· מחלוקת רבותי׳ ז"ל מהם אמרו כי מותרות
היו לו אלא שכבש יצרו ממה שמותר לו תמורת מה שהשביע
יצרו במה שהיה אסור לו יכבש עתה יצרו ממה שהיה מותר לו· ומהם אמרו
אסורות היו לו· אמרו ומה כלי הדיוט שנשתמש בו מלך אסור להדיוט כלי
מלך שנשתמש בו הדיוט אינו דין שיהא אסור למלך· צרורות· סגורות שלא
היה להם— עם
הזכר ות"י נטירן
וכן תרגם עד—
תשרק טר׳ עד
יום מותן תרגמו
יונתן ומתקרין עד
יום מותהן ארמלן
דבעליהון קיים·
ויאמר· הזעק
לי אספם
לי שירדפו אחרי
שבע בן בכרי·
שלשת ימים· עד
שלשת ימים
תאספם לי ורש״י
פי׳ שיהיו כאן
שלשה ימים· ואתה
פה עמוד· כלומר
שתשוב עמהם
ודעתו היה למנותו
שר צבא כמו שיעד לו·
וכששמע יואב קנא בדבר ולפי׳ הרגו· וילך· וייחר מן המועד׳ כתיב בוי״ו וקרי ביו״ד והכתוב הוא מבנין הפעיל
מן הקל מאותם שפאיהם יו"ד כמו מן יטב וייטב והקרי הוא מאותם שפאיהם אל"ף והוא בשקל
וישק עד דוד· ופירושו אחר· שלא בא לשלשת הימים· וכשראה דוד שלא בא לשלשת הימים· אמר לאבישי שירדוף
אחרי שבע בן בכרי ולא אמר ליואב כי כבר הסירו שלא יהיה שר צבאו מפני שהרג אבשלום·

רלב"ג ויכלכלם· ואליהם לא
בא וגו׳ לפי שכבר בא אליהם
אבשלום בזנו· ותהיין צרורות
הנה זה קרה להם בעבור—
היותם פלגשי
המלך ואין
ראוי לאחר—
להשתמש בהן·
הזעק לי את
איש יהודה—
שלשת ימים—
והנה רוצה
לומר שיאסף—
שלשה ימים—
ישובו בם—·
וייחר— מן
המועד׳ רוצה
לומר שנתאחר
שלא שב אל—
המלך לשלשת
ימים·

ויאמר דוד אל
אבישי·

רד"ק ירע לנו. פעל עומד ופירושו ירע לנו דבר שבע בן בכרי או יהיה פעל יוצא. עבדי אדניך. על יואב אמר וקראו אדוניו כי גדול ונכבד ממנו היה וזהו שאמר ויצאו אחריו אנשי יואב וגם יואב יצא אחריהם אלא שאבישי יצא במצות דוד. פן מצא לו. כמו פן ימצא עבר במקום עתיד ורבים כמוהו וכן ת"י דילמא ישכח. והציל עיננו. יסיר ראותנו ודעתנו שלא נדע באי זו עיר ישגב אם לא תמהר לרדוף אחריו או פי' השמירה כן והנשיאה שהייתה בטוחים שנהיה אל מלכותי והנה עתה ילכו אחריו ישראל ואם ישגב באחד הערים הבצורות יהיה לו פנאי לאסוף לב ישראל אליו וצריכים אנו למהר ולרדוף אחריו ושרונו ות"י והציל עינינו ויעיק לנא. הם עם באבן שיוצר לו וכן עם כל לשון כו' ישמרו ידו לבשו וגו'

רלב"ג ויאמר דוד אל אבישי לא רצה לומר זה ליואב לפי שכבר העבירו מהיות שר הצבא וקבל עמשא תחתיו ויכל אנשים את מקנה אדניכם והרעו בו שאם ימצא לו ערים בצורות לא ימלט שם יבדיל ויפריד מה שעשינו אנו והוא שהשבנו כל מלכות ישראל והוא ימשוך לבבם אליו וימלכו אותו מה שהשיב לנו כל המלוכה. והכרתי והפלתי הם שתי משפחות שזכרנו שהיו מהם הסנהדרין בימי דוד וזכר שכל שתי משפחות האלה יצאו אחר אבישי להשיב המלוכה לדוד. חגור מדו לבשו הוא כמו אדרת שער ועליו חגור חרב מהודקת בתערה יואב שלא שם התער החרב התלוי במקומה אבל חגר אותה על מתניו בדרך שיפול החרב מתערה וזה היה סבה אל שלא נשמר עמשא מן החרב אשר ביד יואב כי ראה שנפלה לו מעל מתניו

ויאמר דוד אל אבישי עתה ירע לנו שבע בן בכרי מן אבשלום אתה קח את עבדי אדניך ורדף אחריו פן מצא לו ערים בצרות והציל עיננו ויצאו אחריו אנשי יואב והכרתי והפלתי וכל הגברים ויצאו מירושלם לרדף אחרי שבע בן בכרי הם עם האבן הגדולה אשר בגבעון ועמשא בא לפניהם ויואב חגור מדו לבשו ועלו חגור חרב מצמדת על מתניו בתערה והוא יצא ותפל:

ואמר דוד לאבישי כען דלמא יבאש לנא שבע בר בכרי מן אבשלום את דבר ית עבדי רבונך ורדף בתרוהי דלמא ישכח ליה קרוין כריכן ויעיק לנא ונפקו בתרוהי גברי יואב וקשתיא וקלעיא וכל גבריא ונפקו מירושלם למרדף בתר שבע בר בכרי אנון עם אבנא רבתא דבגבעון ועמשא אתא לאפיהון ויואב אסיר מדוי לבושוהי ועלוהי אספניק חרב מזרזא על חרציה בתיקה והוא אזיל ופסע

מדו כוספתה כמו מדו בד׳ וסמך מדו אל לבשו׳ ולבשו הוא שם כלל ומדו פרט ׃ בזקן מן הלבושים ידוע אלא שם הכותנת׳ ויונתן תרגם אסיר מזרין לנשוקי׳ ימינא דידיה דבקת׃ בהערה יתיר הקרב הוא והוא יצא ותפל׳ יצא מן המקום שהיו בו עם האבן הגדולה׳ או מגבעון העיר׳ ובנטותו נפלה החרב מהתערה ולקחה בידו השמאלית כדי שלא ישמור עמשא מלהכותו ונתן לו שלום ואחז בזקנו ביד ימינו לנשק לו׃

רד״ק

ועמשא לא נשמר׳ כלומר לא שמר עצמו מהחרב׃ ואיש עמד עליו׳ לזרז האנשים שלא יעמדו על החלל אלא ילכו אחרי יואב׃ ועמשא וגו׳ כאשר ראה כי לא הועיל אזהרתו לאנשים האנשים אלא היו עומדים על החלל הסירו מן ה המסלה שלא יראוהו העוברים׃

ואמר יואב לעמשא השלם את אחי ואחדת יד ימין יואב בדקנא דעמשא למנשק ליה׃ ועמשא לא א אסתמר בחרבא׳ דביד יואב ומחהי בה בסטר ירכיה ושפך מעוהי לארעא ולא תנא ליה ומית ויואב ואבישי אחוהי רדף בתר שבע בר בכרי׃ וגברא קיים עלוהי מעולימי יואב ואמר מן דרעי ביואב ומאן דלדוד בתר יואב׃ ועמשא מתערגל בדמא בגו כבשא וחזא גברא ארי קם כל עמא ואסחר ית עמשא מן כבשא לחקלא ורמא עלוהי לבושא כד חזא כל דאתי עלוהי וקאים׃

ויאמר יואב לעמשא השלום אתה אחי ותחז יד ימין יואב בזקן עמשא לנשק לו׃ ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב ויכהו בה אל החמש וישפך מעיו ארצה ולא שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו ר רדף אחרי שבע בן בכרי׃ ואיש עמד עליו מנערי יואב ויאמר מי אשר חפץ ביואב ומי אשר לדוד אחרי י יואב׃ ועמשא מתגלל בדם בתוך המסלה וירא האיש כי עמד כל העם ויסב את עמשא מן המסלה השדה וישלך עליו בגד כאשר ראה כל הבא עליו ועמד׃

רלב״ג

אל החמש׳ אמרו בלע האמצעי׳ ר״ל שמרק ובכבד והנה כן יורה השרש א׳ חומש מעטן ה׳ חמושים׳ והוא אמר המקום אשר יהיה הטבע יותר מכל המקומות והוא אשר שם משכן החיים והמקום הטבעי ישוב ממנו אל כל הגוף והנה זה המקום מקום הלב׳ מתגלל ר״ל שהיה מתגולל ומתגאל בדם שיצא ממנו בתוך הדרך׃

רד"ק

כאשר הוגה. הוסר. פירשו הוגה על דעת אדני אבי ז"ל שלא נזכר פעלו מן הכבד ועצמו מגזרת יגה כמו הגו סיגים מכסף. ועל דעת ר' יהודה ור' יונה פירשו ינח מבנין הפעיל ומשפטו כהשלימו הונה בשקל הגלה. ויעבר בכל שבטי ישראל. שבע בן בכרי שהיה הוא עובר ורודפים אחריו עבר בכל שבטי ישראל עד אבלה ובא בשער למלט בה. ויש לפרש ויעבר על יואב. אבלה ובית מעכה שם מקומות ה' שמות ב' ואחר שאמר באבלה בית המעכה כראה הם היה אבל אחר וזה היה סמוך לבית המעכה ובריו שנים שמות ואנו' וכל הברים. שם מקומות הסמוכים לבארות שהיתה לבנימין הבארים ברים. ואמר הם עבר בכל אלה המקומות ובסוף נכנס באבל שהיתה עיר מבצר ויקהלו לשון כנס. ויקלהו כן כתיב וקרי ויקהלו והמקהם אחרים מלבן שויש בלשונות חלופות ורבים במקרא כמו כשב וכבש שמלה שלמה קהלת לקהת ומזה יאמר קלהת והקרי הוא נמצא ומבואר. ויבאו אף אחריו פי' אחרי יואב ובאמרו אף רמז שהלכו אחרי שבע בן בכרי מתחלה ובראותם כי רדפו יואב ואנשיו אחרי שבע בן בכרי במקומות

כַּאֲשֶׁר הֹגָּה מִן הַמְסִלָּה
עָבַר כָּל אִישׁ אַחֲרֵי
יוֹאָב לִרְדֹּף אַחֲרֵי
שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי׃ וַיַּעֲבֹר
בְּכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
אָבֵלָה וּבֵית מַעֲכָה וְכָל
הַבֵּרִים וַיִּקָּלֲהוּ וַיָּבֹאוּ
אַף אַחֲרָיו׃ וַיָּבֹאוּ וַיָּצֻרוּ
עָלָיו בְּאָבֵלָה בֵּית
הַמַּעֲכָה וַיִּשְׁפְּכוּ סֹלְלָה
אֶל הָעִיר וַתַּעֲמֹד בַּחֵל
וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אֶת יוֹאָב
מַשְׁחִיתִם לְהַפִּיל
הַחוֹמָה׃

כַּד אַפְנְיֵיהּ מִן מְבַשָּׁא
עֲבַר כָּל גְּבַר בָּתַר
יוֹאָב לְמִרְדַּף בָּתַר
שֶׁבַע בַּר בִּכְרִי׃ וַעֲבַר
בְּכָל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל
לְאָבֵל וּבֵית מַעֲכָה
וְכָל בֵּירִין וְאִתְכְּנִישׁוּ
וַאֲתוֹ אַף אִינוּן ב
בַּתְרוֹהִי׃ וַאֲתוֹ וְצָרוּ
עֲלוֹהִי בְּאָבֵל וּבֵית
מַעֲכָה וּצְבַרוּ מִילְתָא
עַל קַרְתָּא וְאִתְקְפַת
מִשְׁרְיָין וְכָל עַמָּא דְעִם
יוֹאָב מִתְעַשְּׁתִין ל
לְחַבָּלָא שׁוּרָא׃

רלב"ג

כאשר הוגה כאשר הוסר מן הדרך. ויעבר בכל שבטי ישראל למשוך אליו כל איש ישראל. אבלה ובית מעכה. ר"ל שם עבר שבע בן בכרי אל אבל ובית מעכה עברו בכל שבטי ישראל למשוך אליו כל איש ישראל. והנה הסר המקום נקרא אבל וקראו גם כן בית המעכה וכל הברים ויקהלו ויבאו אף אחריו. וכל הברים. אחשוב שהם אנשי בארות מבארות היו מבנימין וספר שכל אנשי המקום נקהלו עם שבע בן בכרי לעזרו וגם באו אחריו.

שהיה עבר יואב הוא והעם ובאים גם אחריו לרדוף אחרי שבע בן בכרי · בחל׳ כתרגומו ממלתא והוא
חל עפר ובדברי רבותינו ז״ל מוליא כיצד ושפיכת הסוללה היא למלא החפירות אשר סביב העיר · עפר
ולעשות תל להגיע אל החומה׳ ותעמד בחל׳ עמדה העיר להכנס בחומה כי מלאו החפירות עפר ולא היה
להם אלא להפיל החיל והוא החומה כמו שפירשו רבותינו ז״ל׳ חיל וחומה שורה ובר שורה׳ או פי׳ בחיל בחפירה
כתרגומו כניא בפלחא׳ ופי׳ אחר שספכו הסוללה וסתמו החפירה עמדו אנשי המלחמה בחיל לרגלי החומה
וחשבו להפילה׳ ופי׳ ותעמוד לשון נקבה׳ על המלחמה׳ ויו״ת בחל כמו בחיל ולהפלא מסריין׳ משחיתי׳ היסוד׳
כמשחיתים׳ בכלי מפץ החומה להפיל החומה ויו״ת מתעשתין לחבלא שורא׳ וענין משחיתים לתרג׳ משחית׳
בלבם׳ כלומר חושבים ומכוונים לבם היאך יפילו החומה׳

רד״ק

ותקרא אשה חכמה׳ בדרש מי היתה אשה זאת סרח בת אשר׳ האתה יואב׳ שנ׳ בן יואב נשנה החכמות׳

ותאמר

לאמר דברו ידברו בראשונה ונו׳ וכן התמו כאן התמו דברי התורה׳ כלומר התמו דברי תור׳:

וקרת אתתא חכימתא מן קרתא שמעו שמעו אימרו כען ליואב קרב עד הכא ואימליל עמך׃ וקרב לותה ואמרת אתתא האת יואב ואמר אנא ואמרת ליה שמע פתגמי אמתך ואמר שמע אנא׃ ואמרת למימר ארכר כען מה דכתיב בספר אוריתא למשאל בקרתא בקדמין למימר הברין הוה לך למשאל באבל אם משלימין׃

ותקרא אשה חכמה מן העיר שמעו שמעו אמרו נא אל יואב קרב עד ח
הנה ואדברה אליך׃
ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב ויאמר אני ותאמר לו ש
שמע דברי אמתך ויאמר שמע אנכי׃ ותאמר ל
לאמר דבר ידברו ב
בראשונה לאמר שאל ישאלו באבל וכן התמו׃

רל״בג

ויבאו ויצרו עליו׳ הנה שמו לכל במצור כעיר שבע בן בכרי שהיה מורד במלכות וישפכו סוללה׳ חל׳ הוא החומה הקטנית וזכר כי עם הסוללה הרסו החומה החיצונה והיו משחית׳ להפיל החית גם החומה הפנימית׳

כאן שהיו יודעין אותם אם שמעתם דבר זה מימיהם כשהיו באין להלחם עליה שהיו פותחין להם׳ לכבוד שלמי
אמוני ישראל׳ אם השלמתי נאמן לנאמן על ידי כגלה ארונו של יוסף למשה רבינו ע״ה אם הגדתי ליעקב כי יוסף
חי׳ ותימה הוא אם האריכה ימים כל כך סרח בת אשר לפי׳ שראינו שהאריכה ימים רבים שכ׳ סרח׳ נמנית
עם באי מצרים ונמנית עם באי הארץ והיו שנותיה או לפחות מאתים וחמשים שנה׳

דבר ידברו בראשונה שמעתי שהיו מדברים בראשונה וכן היתה עדין כלומר מאז ועד עתה כן שמענו אומרים כן בכל עיר שבאים להלחם ישאלו אם תשלים אתכ' באומות השלום כש"ה באבל שהיא עיר גדולה בישראל והיא משלמי אמוני ישראל שאיננה מורדת במלך ויו"ת אידבר כען מה דכתי' בספר אורייתא למשאל בקרתא בקדמין למימר השלמין הוא כך למשאל באבל אם השלימין׃

דבר ידברו בראשונה ר"ל הנה ידברו בראשונה הנשים עם שבע בן בכרי להשיב לנקמת אלהיו והוא שישאלו באבל והוא אם ישלימו אליהם בזה ויעשו דבריהם אלה הם השלימו אחריהם אנשי אבל שאתה רוצה להשחית כל העיר באלו היו כלם מורדי' במלכות׃

אָנֹכִי שְׁלֻמֵי אֱמוּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהָמִית עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל לָמָּה תְבַלַּע נַחֲלַת יְהוָה׃ וַיַּעַן יוֹאָב וַיֹּאמַר חָלִילָה חָלִילָה לִי אִם אֲבַלַּע וְאִם אַשְׁחִית׃ לֹא כֵן הַדָּבָר כִּי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד תְּנוּ אֹתוֹ לְבַדּוֹ וְאֵלְכָה מֵעַל הָעִיר וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל יוֹאָב הִנֵּה רֹאשׁוֹ מֻשְׁלָךְ אֵלֶיךָ בְּעַד הַחוֹמָה׃

אֲנָא מְשַׁלְמִין בְּהֵימָנוּת עִם יִשְׂרָאֵל דְּאַתְּ בָּעֵי לְחַבָּלָא קַרְתָּא דְּהִיא כְּרַךְ רַב וְאִמָּא בְּיִשְׂרָאֵל לְמָה תְקַלְקֵל אַחְסָנַת עַמָּא דַיְיָ׃ וַאֲתֵיב יוֹאָב וַאֲמַר חַס חַס לִי אִם אֲקַלְקֵיל וְאִם אֲחַבֵּיל׃ לָא כֵן פִּתְגָמָא אֲרֵי גַבְרָא מִטּוּרָא דְּבֵית אֶפְרַיִם שֶׁבַע בַּר בִּכְרִי שְׁמֵיהּ אֲרִים יְדֵיהּ בְּמַלְכָּא בְּדָוִד הָבוּ יָתֵיהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וְאֵיהַךְ מֵעַל קַרְתָּא וַאֲמַרַת אִתְּתָא לְיוֹאָב הָא רֵישֵׁיהּ מִתַּרְמֵי לָךְ מִן שׁוּרָא׃

רד"ק

אנכי שלומי אמוני ישראל אנו מכלל העיר הזאת שהם שלמים ונאמנים לישראל ולמלך ומדרש אגדה סרח בת אשר היתה אמרה אנו השלמתי מנין לנאמן על ידי כנגד אהרנו של יוסף למשה אני הגדתי ליעקב כי יוסף חי׃

ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לי חלילה לו וחלילה למלך׃

לא כן הדבר כי המלך בדוד דרשו כי המלך אמר לא היה דוד המורד בו חייב מיתה בדוד שאול יתה אמר לא היה מלך המורד בו חייב מיתה ולפי הפשט אמר במלך בדוד כי אעפ"י שמרד אנשים בדוד הוא המלך וכל המורד בו חייב מיתה ויקרא נבמו שנקרא אנשים מן אח

רלב"ג

אנכי שלומי אמוני' הנה אנכי אבל שהם מהשלמים לשמור אמונה שבישראל ולזה לא השחיתו כמו אבל לשבע בן בכרי כי הם שומרים אמונם ונביאת השען בן לוי זו הנה השחית עיר לא השנה אבל היא אם' ר"ל איש לא נתנוהו הכפרי' אשר שבטיו ועד למה השחית את נחלת יי' מזוהה הנה התחלק זה׃

רלב"ג ויואב אל כל הצבא. ר"ל כל הצבא צבא ישראל. שהיה שר צבאו.
ובניהו. ר"ל שהיה מופלא והיה ראש סנהדרי גדולה והוא היה
כהן כאומרו ובניהו בן יהוידע הכהן וזה כי כבר היה ראוי שיהיה הגדול
שבסנהדרין כהן כאומרו ובאת אל הכהן והשופט כי לא תאבד תורה מכהן
והוא מבואר שאין הרצון בכרתי ובפלתי נשים נכריים כי כבר היה יואב שר צבא
לכל ישראל׃

ותבוא האשה אל כל העם בחכמתה ויכרתו את ראש שבע בן בכרי וישלכו אל יואב ויתקע בשפר ויפצו מעל העיר איש לאהליו ויואב שב ירושלם אל המלך׃ ויואב אל כל הצבא ישראל ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי׃

ואתת איתתא לות כל עמא בחכמתה ופסקו ית רישׁ שבע בר בכרי ורמו ליואב ותקע בשופרא ואתבדרו מעל קרתא גבר לקרווהי ויואב תב לירושלם לות מלכא׃ ויואב ממנא על כל חילא דישראל ובניהו בר יהוידע ממנא על קשתיא ועל קלעיא׃

רד"ק ותבא האשה בחכמתה
לפי שהיתה העיר מכת
במצור היתה נריבה ל
לפתותה בדברי חכמה
שיכרתו שבע
בן בכרי לבדו
ואל יכרתו כלם
אמרה להם
הנה העיר
קרובה להכבר
ויואב יהרוג
אותנו כלנו כי
מורדים במלכו
ואחר שיכנס
העיר בחזקה
הם לא נענישו
עמו יכרתו כלנו כי המורד במלכות חייב מיתה שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך וגו' וכן אמר תנו האנשים
ונמיתם אלא שאול מחל על כבודו ואעפ"י שאין כבודו מחול הוא צוה שלא ימיתו ואחפלו בדברים אין למות הן
לפרשי הן לענוש כמשפט ולאסורין ובדרז"ל סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים תנו לנו אחד מכם ונהרוג
אותו ואם לאו הרי אנו הורגים את כלכם יהרגו כלם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ואם ייחדוהו להם
כגון שיחדו לשבע בן בכרי יתנוהו להם ואל יהרגו כלם א"ר יהודה אימתי בזמן שהוא מבפנים והם מבחוץ
כמו שעשו בני יהודה לשמשון פי' שהיה יכול להמלט שמשון שהיה מבפנים בסלע ולפיכך לא נתנוהו להם אלא
מדעתו אבל הוא והן מבפנים הואיל והוא נהרג והם נהרגין יתנוהו להם ואל יהרגו כלם כגון שהוא אומר
ותבא האשה אל כל העם בחכמתה אמרה להם הואיל והוא נהרג והם נהרגין תנוהו להם ואל תהרגו כלכם ר'
שמעון אומר כך אמר להם כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה מה"ר שמעון אומר והוא שנתחייב מיתה
כשבע בן בכרי ועד כדבריהם את אמרי לה אניקים כדוכד שנאמר בפני לך אמ' להם איפשר כן ומי דוחה
נפש מפני נפש אתון מחיין ית נפשיכון וממיתין לדידי אמרו לה כן עשו את שבע בן בכרי הנה
ראשו מושלך אליך׃ **ויואב** אל כל הצבא לפי שהיה נס כן מספר השרים אשר לו כשהמליך
א"י מכל המלחמות ואחפסו בית שאול מלך על כל ישראל ספר השרים אשר לו ועתה

כאשר שב אל מלכותו שמית אבשלום ומית שבע בן בכרי שקשר על דוד גם ונבסס המלוכה מאחר שפרט גם כן
השרים אשר לו כאלו עתה התחלת מלכותו ומה שאמר אל כל הצבא מה שלא אמר אחר כן במקום אחר לפי
שהיה בן בכור השירו ושום במקומו עמשא או בכל הצבא או במקומו והנה עתה את עמשא ויואב הרג
שבע בן בכרי שהיה מורד במלכות ונעשה יואב בזה הדבר כנגד דוד ולא יכול דוד להשיבו דבר ומנהו על
הצבא ושמר לו עשו עד אחר מותו על הכרתי והפלתי כתיב הכרי וקרי הכרתי והם הרוצים בלשון וכבר
פירשנו מי הם ודעת יונתן גם כן שתרגם קשתיא וקלעיא

ואדרם על המס ויהושפט בן אחילוד המזכיר: ושוא ספר וצדוק ואביתר כהנים: וגם עירא היאירי היה כהן לדוד:

ואדורם ממנא על מסקי מסין ויהושפט בן אחילוד ממנא על דוכרניא: ושישא ספרא וצדוק ואביתר כהניא: ואף עירא דמתקוע הוה רב לדוד:

רד"ק

על המס להעלות מס מישראל כשהיה צריך להם לחיילו או לעשות דבר כי הוא ממשפט המלוכה כמו שכתוב ואתם תהיו לו לעבדים ופירשו רבותינו שיכול להטיל מס' כתב הכא לעבדים וכתוב התם למס ועבדוך ולמעלה לא כתב זה על המס כי היה תחלת מלכותו ולא היה מטיל מס על ישראל עדיין. המזכיר ממונא על דוכרניא כלומר על ספר הזכרונות. ושיא כהנים שרי כהונה כי אעפ"י שהכהן אביתר לא נסתלק מכל מכהונה עד שמלך שלמה וגרשו. וגם עירא היאירי ת"י ואף עירא דמתקוע. הוא עירא הממונה עם הגבורים שאמר עליו עירא בן עקש התקועי. וא"כ היאירי הוא שם משפחתו כי אביו או זקנו היה שמו יאיר ועוד יש לפרש כי קראו יאירי לפי שהיה מתקוע והיתה תקוע ראש הסימן כמו שכתבנו בדבר התקועית והסימן נקרא יער ויאיר ויער אחד הוא. היה כהן לדוד כתרגומו הוא רב לדוד כלומר גדול ובעל עצתו וכן אמר בשלמה וזבוד בן נתן כהן רעה המלך כן כאן. וכן כהן אחר שזכר הכהנים א"כ רבה לומר גדול ובעל עצתו. ועוד שאמר לדוד ואם כהן כמשמעו כן היה לכל ישראל למה אמר לדוד וכן ובני דוד כהנים היו שרים גדולים כמו שפירשנו ורבו' ז"ל פירשוהו כהן ממש ומלת וגם מסייע לדבריהם ופירש כהן לדוד שהיה מסרו ונותן לו מתנות כהונה היוצאים בביתו ודרשו שמותם ואמרו כל המשגר

רלב"ג

ואדורם הוא היה הממונה לגבות המס מהקבצים אשר היו למס מישראל. המזכיר הוא היה המזכיר לאדורם את דבר המס ושולח אותו לגבותו. ושיא סופר לכתוב ההקצבות האלו. וצדוק הנה ידמה שכשעבר היה כהן הכהן ואעפ"י שהכהנים היו משמשין בכהונה גדולה.

מתפותיו לכהן אחד משאר רעב לעולם שנאמר וגם עירא היאירי היה כהן לדוד׳ וכי לדוד ר״ל היה כהן לכולו על מאה לא היה כהן אלא שהיה מסור לו כל מתפותיו וכתב ויהי רעב בימי דוד״

רד״ק

כא וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים׃

וַהֲוָה כַפְנָא בְּיוֹמֵי דָוִד תְּלָת שְׁנִין שַׁתָּא בָּתַר שַׁתָּא וּבְעָא דָוִד רַחֲמִין מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ עַל שָׁאוּל וְעַל בֵּית חַיָּבַיָּא קְטוֹל עַל דִּקְטַל יָת גִּבְעוֹנָאֵי׃

ויבקש את פני יי׳ יש לשאול מפני מה לא בקש עד השנה השלישית פי׳ רבינו סעדיה גאון ז״ל שנה ראשונה חשב מקרה הוא כדרך העולם שנה שנית חשב כי בעון פסל מלכה היה ובעבור מה שמצא שהיה רעב גם השנה השלישית ידע כי בעון אחר היה ובקש פני השם לדעת מה זה׳ ויש לשאול אנה הרג שאול את הגבעונים ותשובה כי בהכותו נוב עיר הכהנים היו שם הגבעונים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים ונהרגו עם הכהנים׳ ומה שאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמורי לפי שהכהנים ימחלו על דם אחיהם והם לא רצו למחול׳ ומה שאמ׳ יתן לנו שבעה אנשים מבניו לפי שלא נשאר מהנהרגים אלא אלו השבעה ועליהם אמר ואל בית הדמים׳ ואמ׳ אין לנו כסף וזהב עם שאול אין אנו רוצים לקחת ממון אלא נפשות בעבור שבע הנפשות שהרג ונשיאי העדה נשבעו להם׳ ומה שאמ׳ ויחמול המלך על מפיבשת פירשו רב סעדיה ז״ל ויש מי כי מפיבשת לא היה מן הנהרגים כי קטן היה כמו שאמ׳ הכתוב בן חמש שנים היה בבא שמועת שאול ויהונתן לפי׳ ויחמול וישמח כמו וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו׳ כי הבן העובד אין צריך חמלה אלא אדם שימחה בבנו העובד אותו וכן פי׳ ויחמול וישמח שמח עליו שלא נכשל בדבר על הברית ועל השבועה שהיה בינו ובין יהונתן וכי היה אוהבו לפיכך שמח על בנו שלא נכשל בזה הדבר ונצל ממיתה זו׳ ומה שלא הורידו אותם מהעצים כמצות התורה לא תלין נבלתו פי׳ כי המלך צוה לתלותם וחשב המלך כי הורידום מהעצים כמצות התורה בערב ולא עשו כן כי אמרו כי המלך צוה לתלותם והוא צוה להורידם אך כאשר עבר ימי הקציר ובאו ימי הגשמים בקשו מהמלך שיצוה להורידם בעבור רצפה שהיתה שומרת עליהם ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם׳ ומה שאמרה חמשת בני מיכל בני מירב היו אלא שגדלה אותם מיכל וקראו על שמה ומה שאמר זה אשר ילדה לעדריאל ומיכל לא היתה אשת עדריאל אלא מירב היתה אשתו כמו שנאמר והיא נתנה

לעדריאל המחולתי· אלה השאלות והתשובות כן סדרם רב סעדיה גאון ז"ל ומה שפירשו
רבותינו בענין זה זו היא שנה ראשונה אמר להם דוד לישראל שמא שבדי עבודה זרה יש בכם דכתי' ועבדתם
אלהים אחרים והשתחויתם להם ועצר את השמים· בדקו ולא מצאו· שניה אמ' להם שמא עוברי עבירה
יש בכם דכתי' וימנעו רביבים ומלקוש לא היה וגו' בדקו ולא מצאו· שלישית היה רעב אמר אין הדבר
תלוי אלא בי מיד ויבקש דוד את פני ה'· מאי הוא ששאל באורים ותומים ויאמר ה' אל שאול ואל
בית הדמים· אל שאול שלא נספד כהלכה· ואל בית הדמים שהמית את הגבעונים והיכן מצינו בשאול שהמית
הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגם
אמ' דוד שאול נספדו· לא הבריכו ירכי שתא ולא אורח· הרעב למספרי גבעונים נקריבם ונפייסם· מיד
ויקרא המלך לגבעונים· יתן לנו שבעה אנשים מבניו ואמ' דוד שלשה סימנים יש באומה זו· ישראל רחמנים
וביישנים וגומלי חסדים· רחמנים דכתי' ונתן לך רחמים· ביישנים דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם
לבלתי תחטאו· גומלי חסדים דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואמ' כל שיש בו שלשה סימנין הללו
ראוי להדבק בה וכל שאין בו שלשה סימנים הללו אין ראוי להדבק בה· מיד גזר עליהם דוד שלא יבואו בקהל שנאמר
והגבעונים לא מבני ישראל המה ואעפ"י שגזר עליהם דוד מלבוא בקהל יהושע לא גזר עליהם אלא כל זמן ש
שבית המקדש קיים כמו שאמ' לבית אלהי· בא דוד וגזר עליהם לעולם כמו שכתוב בספר עזרא כי הנתינים
היו מתאחרין וקראם נתינים לפי שנתנו לעבודה ולא לבוא בקהל· וכן כתו' ומן הנתינים אשר נתן דוד
והשרים לעבודת הלוים ויקח את שלשת בני רצפה בת איה· מאי שנא הני· אמ' רב הונא שהעבירום לפני
הארון כל שהארון קולטו למיתה· והכתי' ויחמל המלך על מפיבשת שלא העבירו לפני הארון וכי משוא פנים
יש בדבר אלא שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון והכתי' לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות· א"ר
ולמה המיתם הבנים בעון שאול· א"ר יוחנן מוטב תעקר פרשה אחת מהתורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא
כלומ' שנשבעו להם נשיאי העדה בימי יהושע· עד נתך מים עליהם· והכתי' לא תלין נבלתו על העץ· אמ' ר'
יוחנן מוטב תעקר פרשה אחת בתורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא ויתקדש שם שמים בפרהסיא שהיו
עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו הללו בני מלכים מה עשו פשטו ידיהם בגרים גרורים מה היו
אומרים אין לך אומה ראויה להדבק בה אלא זו מיד נתוספה על ישראל מאה וחמשים אלף דכתי' ויהי לשלמה
שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר וכתי' וימצאם מאה וחמשים אלף גרים ואמרו גדול קדושת
השם מחלול השם כתיב· לא תלין נבלתו על העץ ובקדושת השם ויהיו תלויים מתחלת הקציר עד
נתך מים עליהם מלמד שהיו תלויים מששה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון ועד אמרו למה בקשו
מימי שבעה אנשים כי שבעה אנשים הרגו מהגבעונים על הכהנים שם חוטבי עצים ושם שואבי מים ושמש
וחזן וסופר· ולפי פשט הפסוקים כי לא נאמר דבר הגבעונים על נוב עיר הכהנים שהרגם שאול בכל

הגבעונים שהרי אמרו האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו'
נראה כי הם לבדם כלה ודמה' ועל שאמ' בקנאתו לבני
ישראל ויהודה שגזר שלא יהיו הגבעונים חוטבי עצים
ושואבי מים לבית יי' כי אמר מוטב שיהיו מישראל
שמשים לבית יי' ועל מה שרמו את ישראל וגנבו ד
דעתם ובטעות נשבעו להם נשיאי העדה וקנא שאול
בדבר הזה והרג מהם וגרש הנשארים שלא ישבו ג
בארץ ישראל וזהו שאמר נשמדנו מהתיצב בכל גבול ארץ
ישראל ואעפ"י שנראה כי לכוונה טובה עשה זה שאול נענש
על המעשה הזה כי יהושע כשאמ' יי' נתנם להיותם חוטבי
עצים ושואבי מים לבית יי' וכדי לקיים השבועה שנשבע
להם לא רצו להרגם ואעפ"י שבטעות נשבעו להם כדי שלא יהיה בדבר חילול השם כי יאמרו האומות הנה
נשבעו להחיותם ואח"כ הרגום אין שבועת יי' חשובה בעיניהם ויהיה בדבר חלול השם וכל שכן בימי שאול
שהרי כמה דורות היה להם שנתקיימו בישראל שהיה נראה להם חלול השם גדול ושאול לא חשש לחלול השם על
השבועה לפיכך נענש בדבר הזה וזרעו' ואם תאמר מפני מה נענש זרעו במה שחטא הוא' יתכן כי אלו הבנים
היו מההורגים הגבעונים גם יתכן כי לא היו אלה השבעה מההורגים שהרי קטנים היו אז כי שאול לא מלך
אלא שתי שנים' ומירב שנתנה לעדריאל לאשה בעת שחשב שאול לתתה לדוד' ואם נאמר כי קודם מלכות
שאול נתנה לעדריאל וחשב שאול להבריאו לגרשה ולתתה לדוד זה רחוק' אבל זה הענש לא היה מידי אדם
כי כשאמר הכתוב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות לא אמ' אלא על מיתה בידי אדם שאין
לבית דין לענוש האב על הבן ולא הבן על האב' אבל בידי שמים כתיב פוקד עון אבות על בנים וגו' והוא
כשהבנים אינם צדיקים כמו שאמרו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וזו המיתה אעפ"י שהיתה בידי
אדם במצות האל היתה והרי היא כמיתה בידי שמים' ומה שאמ' ויחמול המלך על מפיבשת כיון שלא בקשו
הגבעונים אלא שבעה מבית שאול והיו בהם שבעה זולתי מפיבשת חמל עליו על
השבועה אשר היתה בינו ובין יהונתן ולא נתנו בידם ועוד כי נראה
אלו שהיה טוב מהאחרים ואין ראוי לכפול עליו ענש
שאול' וזהו הנראה בעיני בענין זה'

על אשר המית הגבעונים' ידמה שהדבר המית
מהם בקנאתו לבני ישראל ויהודה כמו שזכר
אחר זה' ונקה להכותם כלם והשמידם
מהתיצב בכל גבול ישראל כי הוכרחו לברוח
ואחשוב שעשה זה בעבור התחבולה אשר
התחבלו בה נשיאי ישראל להשבע להם כמו
שנזכר בספר יהושע'

והוקענום ליי'

רד"ק

ויאמר אליהם אמ' להם מה רצונכם שאעשה להם כמו שאמ' מה אעשה להם והקשה לפרש בענין מה היה ענין הגבעונים ופרש גם כן שהיו מיתר האמורי ולא מבני ישראל שאמ' על דימ' ואמר והגבעונים לא מבני ישראל המה ורבותינו ז"ל דרשו כל שאינו מקבל פנים אינו מישראל שנאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה ויבקש שאול להכותם פירוש והכם וכן להרגם בערימה והרגם להכות את נגיעים והכה בקנאתו כבר פירשנוהו

ויאמר

וברכו את נחלת יי' התפללו ע עליהם

ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב לנו כתו' וקרי לי והענין אחד כי כן דרך המקרא לדבר פעם בלשון כלל ופעם בלשון פרט ויש גם דרש שבקש מהם שיקחו דם ואמרו ויתן להם ממון ולא רצו אמר דוד אבקש מכל אחד לכן שיאח הכס

ויקרא המלך לגבענים ויאמר אלהם והגבענים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו להם ויבקש שאול להכתם בקנאתו לבני ישראל ויהודה: ויאמר דוד אל הגבענים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת יהוה: ויאמרו לו הגבענים אין לי כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש להמית בישראל ויאמר מה אתם אמרים אעשה לכם: ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל:

וקרא מלכא לגבעונאי ואמר להון וגבעונאי לא מבני ישראל אינון ואילהין משאר אימוראי ובני ישראל קיימו להון ובעא שאול לקטלותהון בדקני לבני ישראל ויהודה: ואמר דוד לגבעונאי מה איעביד לכון ובמא איכפר ובריכו ית אחסנת עמא דייי: ואמרו ליה גבעונאי לית אנחנא צריכין למיסב כסף ודהב מן שאול ומן ביתיה ואף לא איניש למקטל בישראל ואמר מה אתון אמרין אעביד לכון: ואמרו למלכא גברא דשיצנא ודחשיב לנא אשתיצינא מלמדר בכל תחום ארעא דישראל:

מהגבעונים זה מזה לקחת ממון כדבר זה ועשה כן וכל אחד ואחד אמר אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו

ויאמרו אל המלך וגו' ואשר דמה לנו נשמדנו אשר אמר כלנו שנשמדנו על ידו מהחרבות ובנוב שהשכל להשמידנו דמה לנו יתן לנו שבעה אנשים מבניו ד

יֻתַּן לָנוּ שִׁבְעָה אֲנָשִׁים מִבָּנָיו וְהוֹקַעֲנוּם לַיהוָה בְּגִבְעַת שָׁאוּל בְּחִיר יְהוָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֵּן׃ וַיַּחְמֹל הַמֶּלֶךְ עַל מְפִיבֹשֶׁת בֶּן יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל עַל שְׁבֻעַת יְהוָה אֲשֶׁר בֵּינֹתָם בֵּין דָּוִד וּבֵין יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל׃ וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְּנֵי רִצְפָּה בַת אַיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מְפִבֹשֶׁת וְאֶת חֲמֵשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי׃

יִתְיַהֲבוּן לַנָא שִׁבְעָא גוּבְרִין מִבְּנוֹהִי וְנִצְלוֹבִינוּן קֳדָם יְיָ בְּגִבְעֲתָא דְשָׁאוּל בְּחִירָא דַיְיָ וַאֲמַר מַלְכָּא אֲנָא אֶתֵּן׃ וְחַס מַלְכָּא עַל מְפִיבֹשֶׁת בַּר יְהוֹנָתָן בַּר שָׁאוּל עַל שְׁבוּעֲתָא דַיְיָ דִי בֵינֵיהוֹן בֵּין דָוִד וּבֵין יְהוֹנָתָן בַּר שָׁאוּל׃ וּנְסֵיב מַלְכָּא יָת תְּרֵין בְּנֵי רִצְפָּה בַת אַיָּה דִילִידַת לְשָׁאוּל יָת אַרְמוֹנִי וְיָת מְפִיבֹשֶׁת וְיָת חַמְשָׁה בְּנֵי מֵרַב דְרַבִּיאַת מִיכַל בַּת שָׁאוּל דִילִידַת לְעַדְרִיאֵל בַּר בַּרְזִלַּי דִמְמְחוֹלַת׃

רד"ק יותן לנו כן כתוב וקרי יתן לנו ושניהם ענין אחד אך מה שכתוב יותן מבנין הפעל וקרי יתן מבנין הפעל ויש מעט הפרש שניהם כי פי' הכתוב יותן לנו שלא יתנו אותם כי הנה"א יפרע לנו מהם ופי' הקרי יתן שיתנו אותם והוקענום ונתלה אותם כתרגומו ונצלובינון ונקען להם זו המיתה כדי שיראו כל ישראל נקמתם ויאמרו מה נעשה להם שר' נגד ה' להודיע משפטו כי הוא רצה לנקום נקמתם מהם. בחיר ה' שהיה נבחר למלך ובדרש הם לא אמרו בחיר ה' אלא בת קול יצאת ואמרה בחיר ה' שנתכפר לו עון. ויחמול המלך כבר פירשנוהו בענין של מעלה. את ארמוני כפי' בני מיכל בת שאול בני מרב היו אלא שמיכל גדלה אותם ונקראו על שמה כענין שנאמר יולד בן לנעמי וכן הוא תרגומו בני מרב דרביאת מיכל וכן הוא אומר אשר ילדה לעדריאל ומירב היא שהיתה אשת עדריאל לא מיכל כמו שכתוב על מירב והיא נתנה לעדריאל המחולתי וכן כתוב ואלה תולדות אהרן ומשה ולא זכר אלא בני אהרן אלא לפי שמשה גדלם ולמדם כאלו הוא הולידם.

רלב"ג והוקענום הוא תלייה ענין הוקעה הנפש מקומה לה בזולת מקום וחטריה. ואת חמשת בני מיכל הנה ידוע כי עדריאל היה בעל מרב אחות מיכל כמו שקדם ולזה הוא מבואר לו היו אלו בני מיכל ועוד שהקרי אמר כמו שקדם ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה ולזה הוא מבואר שהרצון בזה שגדלה אותם. ויתנם אותם

רד״ק ויתנם וגו׳ לפני יי׳ כי הארון היה שם באורים ותומים כשנתקבצו דוד וישראל לשאול לפני יי׳
על הרעב ולא כפרו מהם עד שקברום גב שמם וכמאמר הנעשה׳ ויפלו שבעתים׳ כמו׳
כתי׳ ולא רצה לומר שתי פעמים שבעה׳ כמו שבעתים יוקם קין ולאמר שבעתים לפי שה״א
נשאר מהם זרע כן כדרש הכתוב׳ ודרש אחר על מפיבשת בן יהונתן שחסר מהם׳ והקרי קורא
שבעתם׳ ר״ל הם השבעה כמו ויבאו שלשתם׳ ר״ל הם השלשה והם כתו׳ וקרי והקמה ושתיהם אחד׳ וכבר
כתבנו כזה

ובדומיהם ט
מסאות. כמנהג
אחר הקציר לכו
בקראה אחד כ
כרוב׳ וכן כתו׳
תחלת קציר וקרי
בתחלת וכתוב
הלום שהם פלשתי׳
וקרי הלחם שהם
ושתיהם מן אחד׳
בראשונים׳ בימי
בראשונים של
קציר שעורים׳
כמו שפי׳ בתחלת
קציר שעורים״

וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגִּבְעֹנִים וַיֹּקִיעֻם בָּהָר לִפְנֵי יְהוָה וַיִּפְּלוּ שְׁבַעְתָּים יָחַד וְהֵם הֻמְתוּ בִּימֵי קָצִיר בָּרִאשֹׁנִים תְּחִלַּת קְצִיר שְׂעֹרִים׃ וַתִּקַּח רִצְפָּה בַת אַיָּה אֶת הַשַּׂק וַתַּטֵּהוּ לָהּ אֶל הַצּוּר מִתְּחִלַּת קָצִיר עַד נִתַּךְ מַיִם עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמָיִם וְלֹא נָתְנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לָנוּחַ עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְאֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה לָיְלָה׃ וַיֻּגַּד לְדָוִד אֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה רִצְפָּה בַת אַיָּה פִּלֶגֶשׁ שָׁאוּל׃

וּמְסַרְנוּן בְּיַד גִּבְעוֹנָאֵי וּצְלַבוּנוּן בְּטוּרָא קֳדָם יְיָ וּנְפַלוּ שְׁבַעְתְּהוֹן כַּחֲדָא וְאִינוּן אִתְקְטָלוּ בְּיוֹמֵי חֲצָדָא בְּקַדְמָאִין בְּשֵׁרוּיוּת חֲצַד שְׂעָרִין׃ וּנְסֵיבַת רִצְפָּה בַת אַיָּה יָת שַׂקָּא וּפַרְסְתֵיהּ לַהּ עַל טִנָּרָא מִשֵּׁרוּיוּת חֲצָדָא עַד דִּנְחַת עֲלֵיהוֹן מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא וְלָא שְׁבַקַת עוֹפָא דִשְׁמַיָּא לְמִנַּח עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא וְיָת חֵיוַת בָּרָא בְּלֵילְיָא׃ וְאִתְחֲוָה לְדָוִד יָת דַּעֲבַדַת רִצְפָּה בַת אַיָּה לְחֵינְתָא דְשָׁאוּל׃

ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור׳ על הצור היו נתלים כמו שכת׳ והוקיעום בהר וקטתה
השק אל הצור שתכסו ותגן יום ולילה׳ וכדרש מהו ותטהו לה אל הצור שאמרה הצור תמים
פעלו שהצדיקה עליהם את הדין״ **ויגד** לדוד כי דבר גדול עשתה ומפני זה הכירו רחמיו ועשה לגו כרם׳
ובדרש ראתה כי היא אשת חיל ולקחה לה שק׳ וכבר כתבנו מה שפירשו רבותינו ז״ל כי היו נתלים
משש עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון שהוא זמן הגשמים׳ ולכך למה כדי שיתקדש שם שמים על
ידיהם׳ ובראות כי רצון האל היה בזה שיהיו מוקעים עד זמן הגשמים כדי שיודע כי בעונם היה עצירת הגשמים
ומה שאמר עד נתך מים עליהם ירדו גשמים מעט להודיע שיקברו אותם׳ ואחר שקברו אותם נעתר
אלהים לארץ וירדו גשמים הרבה׳ כמו שאמר ויעתר אלהים לארץ אחרי כן׳

רלב"ג ויעתר אלהים. ר"ל אחרי שלקחו נקמת הגבעונים מבית שאול וקברו עצמות שאול ויהונתן
ועצמות המוקעים בקבר קיש אבי שאול כמו שצוה המלך והנה זכר זה לפי שהיה כבר תחלה כי הגבעונים לא
מבית ישראל המה לפי שמה שבקשו מזה היה בו מן האכזריות ומיעוט הרחמנות מה שלא יאמן שזאת האומה
היתה להם כי לא מבית ישראל המה" ויעף. ר"ל שהיה עיף ויגע ולזה נתרחק הנה מעבדיו ומצאו ישבי בנוב
שהיה מילדי הרפה ולא יכול לשבות עוד שכבר הכהו שהרגו בזה אבישי בן צרויה והלך אל דוד להצילו"

וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת עַצְמוֹת שָׁאוּל וְאֶת עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בַּעֲלֵי יָבֵישׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מֵרְחֹב בֵּית שַׁן אֲשֶׁר תְּלָוּם שָׁם הַפְּלִשְׁתִּים בְּיוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת שָׁאוּל בַּגִּלְבֹּעַ׃ וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת עַצְמוֹת שָׁאוּל וְאֶת עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וַיַּאַסְפוּ אֶת עַצְמוֹת הַמּוּקָעִים׃ וַיִּקְבְּרוּ אֶת עַצְמוֹת שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן בְּצֵלָע בְּקֶבֶר קִישׁ אָבִיו וַיַּעֲשׂוּ כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיֵּעָתֵר אֱלֹהִים לָאָרֶץ אַחֲרֵי כֵן׃ וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה לַפְּלִשְׁתִּים אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלָּחֲמוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיָּעַף דָּוִד׃

וַאֲזַל דָּוִד וּנְסֵיב יָת גַּרְמֵי שָׁאוּל וְיָת גַּרְמֵי יְהוֹנָתָן בְּרֵיהּ מִלְוָת יָתְבֵי יָבֵישׁ גִּלְעָד דִּגְנַבוּ יָתְהוֹן מִשּׁוּרָא דְבֵית שְׁאָן דִּצְלִיבוּנוּן תַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי בְּיוֹמָא דִקְטַלוּ פְּלִשְׁתָּאֵי יָת שָׁאוּל בְּגִלְבּוֹעַ׃ וְאַסֵּיק מִתַּמָּן יָת גַּרְמֵי שָׁאוּל וְיָת גַּרְמֵי יְהוֹנָתָן בְּרֵיהּ וּכְנַשׁוּ יָת גַּרְמֵי צְלִיבַיָּא׃ וּקְבַרוּ יָת גַּרְמֵי שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן בְּרֵיהּ בַּאֲרַע שִׁבְטָא בִנְיָמִן בְּצֵלַע בְּקִבְרָא דְקִישׁ אֲבוּהִי וַעֲבַדוּ כְּכֹל דְּפַקֵּיד מַלְכָּא וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתְהוֹן דְּיָתְבֵי אַרְעָא בָּתַר כֵּן׃ וַהֲוָת עוֹד קְרָבָא לִפְלִשְׁתָּאֵי עִם יִשְׂרָאֵל וּנְחַת דָּוִד וְעַבְדוֹהִי עִמֵּיהּ וְאַגִּיחוּ קְרָבָא עִם פְּלִשְׁתָּאֵי וְאִשְׁתַּלְהִי דָּוִד׃

רד"ק

ויקח את עצמות שאול שאמרנו לו עליהם אל שאול שלא נספר כי הלכה" ויקברו. בצלע מגורע' והוא שם מקום הנזכר בספר יהושע וצלע האלף' ויעשו ככל אשר צוה המלך לקבורת העצמות ולקברם כמו שאמר לא הוסיף דבר אלא שכן דרך המקרא לכפול הדברים בהתחזק המעשה" ובדרש כי זה בא להוסיף שצוה המלך להספידם בכל מקום שהיו עוברים שם בערי ישראל" ותהי" ויעף דוד. בפתח פה"א הפעל לבקל הקריאה וכן ויעף העם אל השלל ויעף אלי בקאין להבדיל בינהם כמו שעמנו מובדל"

וַיִשְׁבּוֹ בְּנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָה וּמִשְׁקַל קֵינוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקַל נְחֹשֶׁת וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד׃ וַיַּעֲזָר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִתֵהוּ אָז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אִתָּנוּ לַמִּלְחָמָה וְלֹא תְכַבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל׃

וְיִשְׁבִּי בְנֹב דִּבְבְנֵי גִבָּרַיָא וּמַתְקַל סוּפִינְיֵהּ תְּלַת מְאָה סִילְעִין דִּנְחָשָׁא וְהוּא אֲסִיר אִיסְפַּנְקֵי חַדְתָּא וַאֲמַר לְמִקְטַל יָת דָּוִד׃ וּסְעַד לֵיהּ אֲבִישַׁי בַּר צְרוּיָה וּמְחָא יָת פְּלִשְׁתָּאָה וְקַטְלֵיהּ בְּכֵן קַיִּימוּ גֻּבְרֵי דָוִד לֵיהּ לְמֵימַר לָא תִיפּוֹק עוֹד עִמָּנָא לִקְרָבָא וְלָא תְטַפֵּי יָת מַלְכוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

רד"ק

וישבו בנב כן היה שמו וכתי' ישבו וקרי ישבי והדרש ישבו בנב איש שבא על עסקי נב כלומר שבא על דבר נב עיר הכהנים שהיה דוד סבת הריגתם קרה לו לדוד זה שהיה בסכנה ודרש ויעזר לו אבישי שעזרו בתפלה וכל זה רחוק. ומקום אמרו עזרו ממש כי הפלשה עלו הארץ לא היה שם עם דוד אבישי כי הוא ויואב היו כלחמים בכתב עמון ועברות יונה לפש אבישי מטור פרת בכספורה וידע כי דוד היה בצרה וקפצה לפניו הארץ והלך לו שם ועזר לדוד והרג את ישבי בנב. הרפה כמו הענק והוא אחד מן רפאים ויתכן שהוא ונולד כן כתב א"א ז"ל וכן ת"י גבריא וכבר כתבנו דעת הדרש לעולם שהוא שם האם. קינו הוא עץ החנית וכן נקרא בערבי עץ החנית אלקנה ולא אמר המשקל על קינו ר"ל על להבת החנית וקראו קינה בכלל הלהבה עם העץ ועל הלהבה אמר שהיה משקלו שלש מאות משקל נחשת כי על העץ לא יאמר משקל וכן אמר בגלית ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל ומשקל הנחשת והברזל אינו אחד כי לכל אחד משקל מיוחד וכן לכסף ולזהב ות"י ומתקל סופסה מתקל תלת מאה סילעין דנחשא והוא חגור חדשה וכמוהו ונאכל בריאה ר"ל שהבריאה וכן דרך המקרא בהרבה מקומות ור"ל חגור כלי זין חדשה ולפי הענין ויאמר להכות את דוד כשראה כי עייף דוד חשב להכותו ועזר לו אבישי. ויעזר לו אבישי שעזרו בתפלה כדאיתא בגמרא.

רלב"ג

ומשקל קינו אפשר שקרא קינו להבת החנית וקראו כן מצד הקנקנות שהוא אשר בו יכנס עץ החנית הוא כמו כן. או יהיה קינו כובע נחשת אשר על ראשו כי הוא כן או יהיה קינו העץ והוא אשר הנחשת וקרא העץ בשם להבת החנית. ולא תכבה את נר ישראל אמרו זה כאלו יאמרו שכל ישראל מושגחים בעבור דוד וכאלו יכבה נרם אם ימות במלחמה.

רד"ק בגב עם פלשתים ובדברי הימים כתוב בגזר שני שמות היו למקום ההוא
וכמוהו רבים וכן כתוב בהכה סף ושם כתוב ספי וכן
כתובים ותהי אלחנן בן יערי ארגים בית הלחמי את גלית הגתי ובדברי הימים כתוב אלחנן
בן יעור וקרי יעיר
ארגים את לחמי
אחי גלית הגתי
ויער ויערי אחד
ופי' את גלית אשר
אמר הנה את לחמי
שהיה עם גלית
והוא אחיו הרגו
אלחנן בגוב וגלית
הרגו דוד באפס
דמים ואלחנן זה
מבית לחם היה
לפי' קראו בית
הלחמי וכן מה
שאמר בדברי
הימים את הלחמי כמו מלחמי כלומר מבית לחמי ר"ל מן
הגבורים המתייחסים לבית לחם וכן יאמר שם ומן הגדי
בכללו אל דוד למצד ר"ל מן המתייחסים אל גד או פירושו
עם בית הלחמי והוא דוד רצה לומר כי דוד עזרו וזהו שאמר שם את הלחמי עם דוד שהוא לחמי שעזרו והרגו
ולדעת יונתן בן עוזיאל אלחנן זהו דוד וכן תרגם הפסוק וקטל דוד בר ישי מחי פרכת בית מקדשא דמבית
לחם ית גלית קרא שמו יערי לפי שהיה אורג פריכות בית מקדשא הפריכות לבית המקדש ובית המקדש
נקרא יער הלבנון כמו שכתוב יער הלבנון מנחמה בשדי יער אבל מה שקרא דוד אלחנן לא ידעתי לו טעם
כמנור אורגים כמו כן דגרדאין והוא העץ שמקפל עליו האורג הבגד באורג ונרדאין הם אורגים ותרגם
ירושלמי מעשה אורג עבד גרדי וכן בדברי רבותינו ז"ל נקרא האורג גרדי וכן מנור הוא מכלי האורג
בבריקים כאומרם קשקשת על נגדי מרין כמרים ובקורות ותהי איש מדון כתוב מדין

רלב"ג ועץ חניתו כמנור אורגים הוא
העץ שמקפלין סביבו את הארוג
והוא גם מאד וזה מופת שהיה על גבור רב
המלחמה הזאת איש מדון רוצה לומר איש בעל
ריב ומלחמה

וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַתְּהִי עוֹד ח
הַמִּלְחָמָה בְּגֹב עִם פְּלִשְׁתִּים
אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי אֶת
סַף אֲשֶׁר בִּילִדֵי הָרָפָה וַתְּהִי
עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגֹב עִם פ
פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן יַעְרֵי
אֹרְגִים בֵּית הַלַּחְמִי אֵת גָּלְיָת
הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים
וַתְּהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי
אִישׁ מָדוֹן וְאֶצְבְּעֹת יָדָיו ו
וְאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ
עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם הוּא
יֻלַּד לְהָרָפָה

וַהֲוָה בָּתַר כֵּן וַהֲוָה עוֹד קְרָבָא
בְּגוֹב עִם פְּלִשְׁתָּאֵי בְּכֵין קְטִיל
סִבְּכַי דְּמִן חוּשָׁתִית סַף דִּבְנֵי
גִּיבָּרַיָּא וַהֲוָת עוֹד קְרָבָא בְּגוֹב
עִם פְּלִשְׁתָּאֵי וּקְטַל דָּוִד בַּר
יִשַׁי מָחֵי פָּרוֹכֶת בֵּית מַקְדְּשָׁא
יַת גָּלְיַת גִּיתָאָה וְאָעָא ר
דְּמוּרְנִיתֵיהּ כְּאָכְסַן דְּגַרְדָּאִין
וַהֲוָה עוֹד קְרָבָא בְּגַת וַהֲוָה גְּבַר
דְּמִשְׁחָן וְאֶצְבְּעַת יְדוֹהִי
וְאֶצְבְּעַת רַגְלוֹהִי שִׁית וְשִׁית
עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע מִנְיַן וְאַף הוּא
אִתְיְלִיד לְגִיבָּרַיָּא

וקרי בוא"ו ואחד הוא וכדברי האומרים איש מדה · וכן תרגמו יונתן גבר דמשחן ואמ"ר הכם אשר במדון הוא ה
מקום הנזכר במדה · שש ושש עשרים וארבע אלו אמר שש ושש ולא אמר עשרים וארבע הייתי אומר כן
ידיו ורגליו לא היו אלא שש ושש לכך צריך לומר עשרים וארבע ואלו אמר עשרים וארבע ולא אמר שש ושש הייתי
אומר שש באחד ושבע באחד לכך נאמר שש ושש · יולד להרפה · נח הה"א הידיעה עם למ"ד כשימוש
כמשפטו · אלא שהרוב נפלה הה"א הידיעה בהקל · וכמוהו להעם הזה · להגבור הכח אלנו ·

וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־שִׁמְעִי אֲחִי דָוִד׃ אֶת־אַרְבַּעַת אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרָפָה בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד־דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו׃

וְחַסִּיד יַת יִשְׂרָאֵל וְקַטְלֵיהּ יְהוֹנָתָן בַּר שִׁמְעָא אֲחוּהִי דְדָוִד׃ יַת אַרְבְּעַת אִלֵּין א אִתְיְלִידוּ לְגִבָּרַיָּא בְּגַת וְאִתְמְסַרוּ בִּידָא דְדָוִד וּבִידָא דְעַבְדוֹהִי׃

רלב"ג

והוא חירף את ישראל · לפי מה שאחשוב שאמר שלא ימצא איש בישראל שלא ינצחהו כמו שאמר גלית אל שאול · וזהו מה שהראה לנו אל המאור כמה שהגבלנו בו בבאורנו כאלו הספורים ·

ואולם התועלות

המגיעות מזה הספור הם אלו ·

הראשון

הוא במדות והוא שראוי לאדם שישקיף מה שיעשהו אחר ישוכרב ועשה ראויה ולא יסמוך על עשות הבראוית לו התחלת הטעון ולזה תמצא שאעפ"י שידמה שהיה מבואר היותו ראוי לדוד שישוב לאחת ערי יהודה אחרי מות שאול לפי שלא ברח משם דוד אלא מפני יראת שאול ועוד כי כבר משך לב עם יהודה במה ששלח להם משלל אויבי יי' עם שכבר נתפרסם להם בזה טוב הצלחת דוד שהכה אויביו במתי מעט ורוע הצלחת שאול שנפל ביד אויביו עם היות כל ישראל עמו · ועוד כי הם בהיות שאול מלך על ישראל הוכיחו מאד את דוד בראותם הצלחתו כמו שקדם הנה עם כל זה לא רצה ללכת שם אם לא כשישאל תחלה את פי יי' ולזה שאל אם יעלה באחת ערי יהודה ולאשר ענהו השם ית' על ידי אורים ותומים שיעלה שם שאל עוד באיזו מהם יעלה ובאחתהו השם ית' שיעלה לחברון ושם נמ' בכבר השי' ·

השני

הוא להודיענו יש מקומות יותר מאותם אל שיגיעו להם ההצלחה מקצת מקומות אחרים ולזה תמצא שהשם ית' שלם לשנות אשר יתפוץ הנה ינקה בזה ברוב הטעמים השמות המאורות מכל המקומות הנקראת הגבולות כשהיה אפשר זה ולא יודם השי' אלא כשיבא לזה הסבה כמו שזכרנו פעמים רבות ולזה בחר השי' שיעלה דוד לחברון שבגלות הטעון אשר שם תמיד אל הצלחה במלכות יותר ולזה תמצא שתכף שבא דוד שם התעוררו אנשי יהודה מעצמם למשוח דוד למלך עליהם עם שכבר היה אפשר שלב בני חברון היה יותר שלם אתכבוד מלב אלפים מבני יהודה וכלו שבנו הם מפני בא דוד לחברון למשוח דוד למלך עליהם ·

השלישי והוא במדות שראוי לאדם לגמול טוב לאשר גמלהו טוב ולזה תמצא שהעלה דוד
עמו את אנשיו אשר הלכו אתו בהיותו נרדף כדי שישמחו בהצלחתו וייטב להם
בה ולזה הושיבם בערי חברון כדי שיהיו קרובים אליו עם שבזה ישלם לו גם
העזר מהם הראוי. הרביעי והוא במדות והוא להודיע שראוי לאדם כשיעתק ממקום
למקום שיעתיק אשתו וכמו עמו בהעתקו כי בזה תועלת לשמור עצמו מהרהור
עבירה ולהיות אשתו שמורה מן השטנה כדי לשמור אותה מן החטא וכזה שב תועלת
להשגיח במוסר בני הבית ולא יתעלם מהם ולזה תמצא שספר שהעלה דוד עמו שתי נשיו ושכבר העלה
עמו את אנשיו איש וביתו. החמישי הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי למלך שישים אכלו
ועם חברתו האנשים אשר התהלכו עמו קודם היותו מלך כי מפני מה שראוהו
מענותו והיה בהם מהחברה קודם היותו מלך לא תהיה יראתו על
פניהם ויהיה זה סבה להקל במלכות הלא תראה כי אחר שהיה דוד נשר לאלו האנשים שהיו עמו הוקיין מוקלים
כן עד שכבר תמצא שאמרו לסקלו על דבר שריפת צקלג ולזאת הסבה תמצא שלא הסכים דוד להושיב את
אנשיו בחברון אך הושיבם בערים הסמוכים לחברון כאמרו וישבו בערי חברון ולזאת הסבה תמצא כי יואב
שהיה מחברה הקיא שכבר הקל בדוד בדבר כמו על אבנר גם כמו שנזכר באלו הספורים.
הששי הוא במדות והוא להודיע שראוי לאדם כשיחשב שיהיה לו רשיון
להגיע תכלית מה ירחק לו מונע מה מהגעת התכלית ההוא שלא
יקבל מהסרת המונע ההוא ולזה תמצא שאחר שהגיד לדוד
שאנשי יביש גלעד השתדלו לעשות חסד גדול עם שאול והיה זה מונע שימנעם מהסכים שיהיה דוד מלך
עליהם לחשבם כי כלבו עליהם על מה שקראו אהבה חזקה למי שהיה שונא את דוד ורודף אותו הנה הרחיק
להם שעל מה שעשו מן החסד את אדוניהם שאול ולזה ברך אותם ובאר להם שהוא מוכן להטיב להם גמול על
מה שעשו מזה כי זה מונע שיורה שהם אנשים נאמנים למלכות ולזה יבטיח דוד בהם שהם נאמנים לו
ולזאת הסבה הודיעם שיתחזקו ידיהם ויהיו לבני חיל ולא ייראו שיקרה להם רע מזה מדוד אבל ישלם להם מגדל
זה גמול טוב. השביעי הוא להודיע שהמלך זוכה לבנו במלכותו תמיד כמו שאמרה
התורה למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובנו ולזה תמצא שמלך איש בשת
אחר שהיה מפורסם לכל ישראל כי הנה נבחר לדוד למלוך על עמו ישראל כמו שזכר זה שאול ויהונתן ולקח אותו
אבנר וזכר כל ישראל אותו כמו שנזכר זה בנאם שאמרו לדוד בעת שהמליכו אותו כל ישראל עליהם.
השמיני הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי לאדם לרחוק את השעה ולמהר את הקץ בדברים
העתידים לו אך ראוי שימתין להם בסבת האותות פן ימהר יותר מהראוי ויסיר ממנו
התועלת ההם. הלא תראה כי דוד לא השתדל להלחם עם בית שאול להסיר מהם המלוכה ולזה תמצא שספר שב׳
שנים מלך איש בשת על ישראל קודם שהיתה מלחמה בין אנשי איש בשת ובין אנשי דוד וגם אז לא היתה בסבתם

מלחמה עד שעבר המלחמה ההיא אבנר וגם אחרי זה לא השתדל דוד בהמתת איש בשת כדי שתגיע לו
המלוכה רק לקח נקמתו מההורגים אותו׳ הט׳ הוא להודיע יושר לב דוד ושמרו הברית שכרת עם שאול
לבלתי ישמיד את שמו מאחריו השמים ולתועלת שהיה שאול רודף אותו ככלבו כמו שקדם הנה
שמר דוד את הברית שהיה ביניהם ולא הכה כל לשום בשת להשתדל בהריגתו׳ אבל הספיק לו מה שגזר ה׳
מהמלכות׳ הי׳ והוא במדות להודיע שאין ראוי לאדם שיקל בהריגת אנשים מעם ה׳ אף בדרך
המלחמה הלא תראה כי אבנר הקל בהריגת הנערים אשר אמר שיקומו וישחקו לפני אבנר ויואב
וקרה לו מפני זה מה שקרה לו מהמלחמה מהריגת עשהאל׳ כאלו שלם לו השם מדה כנגד מדה
ולתועלת שיחשב שלא היה לו בהריגת עשהאל חטא כי הוא רודפו הנה עם כל זה לא נצל אבנר מן החטא במה
שסבב מהריגת הנערים ההם שהיה סבה לכל זה שכבר היה לו חטא בזה כשלא השתדל להציל עצמו מעשהאל
בזולת הריגה כי לא הותר לנרדף להרוג הרודף כשהיה יכול להציל עצמו ממנו בזולת שיהרגהו כאלו תאמר
שיכהו במקום שלא ימות בו אבל ישלם בו ההכאה והנה אבנר ידמה שכיון להכותו במקום שימות בו׳
ולזה כיון להכותו אל החומש׳ הי״א הוא במדות והוא להודיע שראוי להשמר מן הריב ומן המדון
ולתועלת שהיה אנשים בהיותם כל מה שימשך יתרחק הלא תראה כי אבנר לא חשב שיגיע דבר
אחד מזה זולת המשחק שיכו האחד את האחד מן הנערים ההם ונתהדשה מזה זאת המלחמה העצומה
עד שלא שתקעו יואב בשופר למנוע המלחמה היתה נמשכת המלחמה עד שהיה ואפשר גם כן מכח
המלחמה ביניהם אחר זה כמו שזכר בזה הספור׳ השנים עשר הוא במדות והוא שראוי לאדם שלא
ימסור עצמו לסכנות מפני קלות תנועתו הלא תראה כי עשהאל לקל רגליו התנועתו לא פחד
ממה שאמר אבנר להכותו ארצה אם לא ישוב מאחריו שנהרג על יד אבנר ולא הועילו לו קלות רגליו׳
השלשה עשר והוא שראוי לאדם שלא יחזיק במלחמה עם ישר׳ ואף על פי שיש שסבה חזקה
התביאהו על זה אבל ראוי שימחה מקום לשלום הלא תראה כי יואב אף
שהשיגהו הפעולת גדול על אבנר ממיתת עשהאל הנה תכף שבקש ממנו אבנר
שיאמרו לעם שישובו מרדוף איש מאחרי אחיו בדרש יואב לא אחר ולא מכעו מזה אם הם לבבו מדם אחיו׳
הארבעה עשר והוא להודיע שראוי לכל אדם מנהג מה שהוא אפשר שיגיעו בו רעה ולזה המנהג
שתועלת שתקעו יואב בשופר שישובו איש מאחרי אחיו לא סמך על זה לבו אבנר ולזה
ספר שהלכו הוא ואנשיו בערבה כל הלילה וזה המנהג ליואב שלא בטח על זה ולזה הלכו כל הלילה יואב ואנשיו
עד שבאו לחברון כי אם יתעכב בדרך היה אפשר שיתקבצו מהשבנים היו עליהם ויהרגום׳
החמשה עשר הוא להודיע כי אם ה׳ לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו׳ ולזה המנהג שספר
מהגלות דוד ורוע הגלות איש בשת עד שכבר המנהג שמתו מעבדי
איש בשת שלש מאות וששים איש ומעבדי דוד לא מתו כי אם עשרים איש
וכאשר יגרע מזה שמם עשר איש מהמשתקים שמתו מכל אחד

אחד מתחלקים תמיד שכבר קרה מאנשי איש בשת שמתו ולא מתו מעבדי דוד כי אם שמונה וספר נס־
כן לזאת הסבה שבית דוד היה הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים ולזאת הסבה גם כן תמיד שכבר
קרה שנתחדש ריב בין איש בשת ובין אבנר למען הסיר הממלכה מעל איש בשת ולהשיבה אל דוד כי זה
היה סבה אל שימשך אבנר כל ישראל אל דוד עד שלא השתדלו אחרי מות איש בשת להמליך איש על ישראל
מבית שאול אך באו תכף אל דוד להמליכו.

הששה עשר

הוא להודיע שאין ראוי לאדם כשירצה שיגיע לו טוב מה שיקרה־
מפני זה בהקשת טוב אחר עמו אשר יתכן לו השיג אבל ראוי שישתדל להגיע לו כל הטובות אשר יראה שהוא
שכון להגיע אליו ולזה תמצא שהשע"ה שלח אבנר לדוד שאם יכרות ברית עמו יסב אליו את כל ישראל הנה
לא קבל מפני זה מה שאול שיביא לו את מיכל אשתו והנה לא רצה דוד להמתין לביאת מיכל אחרי נאם אבנר
אליו לפני שאם היה הטעם כן מה אבנר על דרך התחבולה יתכן שתהיה מיכל יודעת זה ותגלה הסוד אל דוד
כמו שגלתה לו הסוד במה שדימה שאול להרגו את דוד ותאמר לו אם אינך ממלט את נפשך מחר אתה מומת
והסבה השנית הוא כי בזה מן הכבוד לדוד ר"ל אם תשוב מיכל אשתו בעד בית שאול מחזיקים במלכו־
תם ואם לא ימשול בכבודה אבל כי אם אחר סור הממשלה מבית שאול הנה לא יהיה זה לדוד לכבוד וזה
מבואר מאד.

השבעה עשר

הוא להודיע כי ברצות
יי' דרכי איש וגו' ולזה תמצא שספר
שכבר התעורר אבנר לבקש שלום דוד והשתדל להשיב לו הממלכה באופן שאי שהיה מונע הממלכה מדוד
הוא בעצמו גם הש"י כי לו להסב הממלכה אליו ולהסירה ממשפחתו.

השמונה עשר

הוא במדות והוא להודיע שראוי שיפחד תמיד על מה שראוי
הלא הראה כי מפני שאבנר לא פחד מיואב על הרגו עשהאל אחיו ולא ירא־
ה מלבוא אל חברון גם לא שאל מהמלך דוד שישלחהו במקום קרוב לו שימית בידו ולזאת הסבה נהרג. למדנו שאין ראוי
לאדם שיבטח במקום שונאיו אע"פ שיבטחוהו שלוחים או מכתב שאחד מן האנשים אשר הוא בוטח בו שולח
לקרוא לו כי יש לו ליראה שתהיה זאת התחבולה מאויביו הלא תראה כי יואב שלח שכבר מלאכים בשם דוד
להשיבו לחברון ודוד לא ידע איך היה זה ויואב המית את אבנר בם.

התשעה עשר

הוא במדות והוא שראוי לאדם כשהוא נקי מפעל מה מגונה אשר
יתכן שיחשבוהו שיפרסם לבריות שהוא נקי ממנו באופן יתבאר לכל שהוא לא סבב זה הפעל הגמור כי
כש"כ כשיהיה בו מה שיראה ממנו התכלית שהוא פונה אליו אם לא יתבאר שהוא נקי ממנו ולזה תמצא שהשתדל
דוד לבריות איך היה הפך בששמעו דבר הריגת אבנר. ולזה קלל בם בני צרויה שהיו עבדיו וקלל את יואב בזאת
הקללה הנפלאה ר"ל שלא יכרת מביתו זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. ולזה הלך המל־ך
דוד אחרי מטת אבנר ואם לא היה זה מאת המלך ונשא את קולו ובכה אל קבר אבנר וקונן עליו את הקינה
הזאת אשר הראה בה גנות אויביו ולזה שבועת ה"ה שלא יטעם לחם או כל מאומה לפני בוא השמש כי זה

כולו ממנה שקבלו כל העם וכל ישראל להאמין כי לא היה מהמלך להמית את אבנר עם שהאמין ישראל כי
מיתת המלך הייה זה רושם גדול למנוע ממנו המלוכה כי לא יתרצו האנשים למלך עליהם מי שלא יקפיד
להריגת השרים והגדולים בהתקוטטם ובמריבה ולזאת הסבה כששמע שאול הרוג קורא איש נשא כדי שלא יחשבו
כי מאתו הייה להמיתו בזאת התקוטטם על משכבו׃ הכ' הוא שהכבר למדנו מזה המקום על
דרך הרמז כי ירושלם לא נתחלקה לשבטים׃ ולזה התועלת שכאשר היה דוד מלך על יהודה
לבד היה יושב בחברון שהיא משבט יהודה אמנם אחר שהמלך על ישראל כלם העתיק לירושלם וזה ממה שיורה
שירושלם היתה לכל ישראל׃ וכבר התירו ז"ל הספק במה שהורה מספר יהושע שהבר כלה לגורל יהודה
ולגורל בנימין׃ הכ"א הוא להודיע שראוי למי שירגיש שעזר השם לו בהצלחה בשישתדל שיבינו לו
ממנה מה ... שאיפשר מהטוב׃ ולזה ספר כי מפני שראה דוד כי נשא הש"י ממלכתו
בעבור עמו ישראל והוא עשה באופן מההשגחה האלהית נוסף על מה שהיה בו קודם זה השתדל לקחת נשים
ופילגשים לחשבו שהבנים שיולד עתה יהיו יותר ראויים למלוכה מהראשונים וכן היה כי מהראשונים לא מלך
אחד כי אשר היו ... מהם למלך נכרתו ומאלו הבנים שהולד עתה מלך שלמה כמו שנזכר אחר זה
בספר מלכים׃ הכ"ב הוא להודיע ולפרסם הצלחת דוד בכל מלחמותיו להיות הש"י עמו מפני
עשותו הישר בעיני י"י כמו שנתפרסם בכל אלו הספורים רק בדבר אוריה החתי׃
ולזה נאמר וילך דוד הולך וגדל וי"י צבאות עמו׃ ולזה התועלת שספר כי דוד ואנשיו שרפו את עצבי הגוים
אשר הניחו שם להודיע כי דוד היה מיישר אנשיו בכל שיוכל להתנהג בדרכי התורה׃ הכ"ג
הוא להודיע שאעפ"י שהש"י עוזר בכל אשר יעשה הנה יתחייב במה שיעשהו ההכנה
הנאותות בשאיפשר לו זה ולא יחדל מהנפתים כשיבא לו זה הכרח׃ ולזה התועלת שכאשר שאל דוד בי"י ה
יעלה אל פלשתים בהנטשם בעמק רפאים צוהו דבר הש"י שלא יעלה עליהם אך יסב אחריהם ממול בכאים
בדרך שלא יראו אותו פלשתים וכשמעו קול הצעדה בראשי הבכאים אז יחרץ לעלות אליהם כי אז לא ירגישו
בקול צעדי אנשי דוד לחשבם שהוא קול הצעדה אשר בראשי הבכאים מפני שיעזור מאד לדוד לנצח את
פלשתים׃ ואיפשר ג"כ שהאמר בזה העמק הנה אחרת והיא כי אלו אז יגיע עת התמוט בו רגלם כי הש"י ...
ג"כ שימהן לפעמים כאמרו לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם׃ ואמר ... הכ"ד
והוא במעלת ... מה שלמדנו מזה הספור כי מה שאמרה התורה בענין ארון י"י בכתף
ישאו הוא ההקפדה שלא ישאוהו בזולת זה האופן ולזה התועלת שפרץ י"י פרץ בעוזא על אשר לא נשאו הארון
באופן המחויב בתורה כמו שנזכר בספר דה"י על דבר זה הספור׃ ולזה השתדל דוד אחר זה שישאו הלוים ארון י"י
באופן הנזכר בתורה׃ הכ"ה הוא לפרסם ענין קדושת ארון י"י הנפלאה עד שהתבאר שיפולו
דבר מקדושתו יגיע הש"י על דרך מופת אלו השעשים הנפלאים כמו שימצא באנשי
בית שמש שהיה שם מגפה גדולה כי ראו ארון י"י ובזה המקום בענין פרץ עוזא כי
זה כלו ממה שיוסיף האמונה בענין קדושת התורה ושהיא נבדלת מהקסמים ... מה א

הכו״ הוא להודיע שמה שהוא לעבודת השי״ת ולכבודו ראוי שיעשה בשמחה ובטוב לבב. ולזה ספר
מה שעשה דוד מהפלגת השמחה בזה העת כשהביאו הארון למקומו אשר נטה לו דוד. והיה
זה כן לפי שעבודתו יתעלה איננה דבר יכבד על האדם אבל היא בעצמותה מושכת האנשים אליה בהפך ה
הענין במימוסי שאר האומות כי הם לא יקובלו כי אם על צד ההכרח והאונס כי את בניהם ואת בנותיהם
ישרפו באש לאלהיהם. הכז׳ הוא להודיע שראוי לכל אדם שישער עצמו במעלתו הקדושה
ויחשב כי אלו אינן מעלתו ומחשבותיו באופן מה מן השלמות אשר יצטרך לפי
שיהיו במקום קדוש כי זה ממה שיעירנו לדקדק בפעולותיו ומחשבותיו שיהיו לפי הראוי לפי מה שאפשר
ולזה ספר שירא דוד את ארון ה׳ להביאו אליו לחסרו עצמו שלא יוכל להיות בו קדושה הראויה. ויהיה ר״ל
מזה שהם כפלו על שהגיד לו שברך ה׳ את בית עובד ואת כל אשר לו בעבור ארון ה׳ ולזה ערו כי אין
פעולת עובד אדום יותר שלמות ויותר נקיות מפעולותיו השכם להביאו אליו ולזאת הסבה בשנה מצאנו
שהעיר שאמ׳ מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים להורות על שבמקומות הקדושים ראוי שיהיה
האדם בקדושה יתירה. הכח׳ הוא להודיע שמי שיכבד התורה באופן הראוי ויהיה נזהר
בקדושה תעלהו ברכה השי״ת בכל אשר לו כי זה ממה שיעיר לעמוד על דבריה ה
הקדושים ולהתנהג בהם אשר ימשך מזה דבקות הדבקה האלהית לאדם כמו שהתבאר בדברי התורה. ולזה
זכר שברך ה׳ את בית עובד אדום ואת כל אשר לו כי בעבור הוא הקפיד להיות בו מעלת הקדושה
יתירה לראותו מפני עזה וכבודו כי גם דוד ירא מהביאו אליו. הכט׳ הוא במדות. והוא
להודיע שבשעת היות הגמורות והתורה העשויה בו׳ ולזה ספר בזה המקום על דבר
העלאת ארון ה׳ מבית עובד אדום כי ה״ד העלה עולות לפני ה׳ וזבח שלמים ואחר כך ברך העם בשם ה׳
צבאות. וזהו מה שאמרה התורה כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה כמו שבארנו בביאורנו לדברי
התורה. הל׳ הוא להודיע שאין השמחה הראויה בעבור השם ית׳ שיביא האדם שלמים למלא
בטנו. אבל לשמוח בו כל הבריות. ולזה תמצא שדקדקה התורה במה שצותה לשמוח בחגך
שישמח בזה העניים והם הלוי והגר והיתום והאלמנה כמו שבארנו שם. ולזאת הסבה תמצא בזה המקום
ששמח דוד מהשלמים שזבח לפני ה׳ ונתן לכל אחד מהם האשפר אחת והוא חתיכה גדולה מבשר השלמים
והשלים להם המשתה לשמחה מלחם ויין כדי שתכלל זאת השמחה כל ישראל ויהיה עמהם מסודר לעבודת
השי״ת לא לבקשת התענוגים הגופניים. הלא׳ הוא להודיע שהיותר גדול שבאנשים ראוי שיהיה שפל
בעיניו מאד לפי מעלת השי״ת ר״ל במה שיהיה מפזז ומכרכר להראות שנה שמחתו
לעבודת השי״ת ולא הראה לו בזה הענין גדולה על שאר האנשים אבל השפיל עצמו בהם אין יותר כי כן ראוי
ולפי שנעלה מיכל זה המעשה בעיניה שהוא דוד בזה ויחשבה שלא יהיה ראוי למלך להשפיל עצמו כל כך ר״ל לפני
השם ית׳ מנעהו השם ית׳ ממנה פרי בטן. הלב׳ הוא להודיע שאין ראוי במה
שאפשר התגנב לאדם ידיעה שנמצאה שיתפתה האדם מליצה

שהודיעה הסדר׳ והמשל שאין ראוי לכהן שישפטו בדברים על דבר האומר והמחשבה׃ אבל ראוי שימתין
שישאלהו לדבר ה׳ על הדבר שנשאל ממנו כמו שמצאנו במשה שאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה׳ לכם׳ ולזה
ספר בזה המקום כי נתן הנביא טעה שאמר לדוד מה שאמר על דבר האומר כשאל ממנו דוד אשר יבנה
בית ישים בו ארון ה׳ והוא אמרו כל אשר בלבבך לך עשה כי ה׳ עמך הנה השיבהו בזה הדרך והוא
שסבר אמרו לו השם בנבואה בלילה ההוא בהפך מה שאמר נתן לדוד מעצמו על דבר האומר׃ הל״ג
הוא להודיע כי במשכן שילה לא נבנה בית לארון ה׳ ואעפ״י שהיה שם במן כותלים הנה לא תקורה
מלמעלה אבל היה עליו אהל׳ ולזה אמר כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום
הזה ואהיה מתהלך באהל ובמשכן׃ הל״ד הוא להודיע שהדברים הטובים לפרסם גדולת
השם ראוי שיעשו על יד מי שהוא גדול יותר בשלמות האנשים כי בזה תתישר יותר ההגדלה
וההודאה לשם׳ ובהיות הענין כן והוא מבואר בדוד כי הוא נלקח מאחרי הצאן למלוך על ישראל לא הסכים השם
שיהיה נבנה בית המקדש על ידו כי הוא לא השיג על גדולת השם אשר אינה דבר נבחר בו אחר שלא היה
ולזה בחר שיבנהו שלמה שיהיה בן מלך מלידה ומבטן׳ ולזאת הסבה ג״כ לא צוה השם לאחד מן השופטים
והמלכים אשר היו לפני דוד לבנות לו בית המקדש איש בשת אעפ״י שהיה בן מלך לא היה כן מלך מקריון כמו
שנתבאר ממה שנזכר ממספר השנים שהיו בין יציאת מצרים ובנין בית המקדש׳ וכבר הארכנו בזה בספר
שופטים׃ ועוד כי לא רצה השם שתשאר לו המלוכה׳ ולזה ג״כ בחר השם שיהיה זה הבנין נעשה על יד שלמה כי
לו ולזרעו תהיה המלוכה מה שהתמיד השלום להיות נמנה׳ ר״ל כשתהיה מלוכה בישראל תהיה לו׳ וראוי
שיהיה זה מעשה על ידו להעיד כי גדולת השם אין לה קץ וסוף׳ ועוד שכלה בזה שנה אחרת והנה מפני כי אין
מדרך השם לעשות כי אם הטובות כי הרשות כשיעשה אותם יעשה מצד מה שהם טובות׳ והיה ראוי שלא
יהיה זה הבנין נעשה על יד דוד כי דמים שפך כמו שנתבאר הענין בזה הספור בספר דה״י׳ ואולם שלמה
היה ראוי לזה מפני שכל ימיו היה לו שלום ולא נלחם מלחמות עם שכבר נתקבץ בזה תועלת אחר והוא כשנראה
הקשה חרבן בית המקדש אולם אם היה נבנה על יד דוד היו מייחסים חרבן הבית לדוד מצד רוב הדמים
אשר שפך ורוב הרשעות שהרגו לו בימיו ורוב הרדיפות שנרדף ויאמרו כי בפשעותיו גם כן הם כך׳ רוצה לומר
שראוי שיקרנו מקרים להשם מצד דוד ויהיה זה סבה אל שלא יוסרו מחטאיהם בקנת השנה שיבא הם
עליהם׳ ואולם כשהיה הבנותו על יד שלמה סרה זאת הטענה כי היה מבנין מאד וכל ימיו היה לו שלום
מסביב׃ השלשים וחמשה הוא להודיע שמלכות בית דוד לא תכלה ותפסק הפסק׳ אבל תשאר
נצחית ואעפ״י שתפסק זמן מה׳ ולזה אמר וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי
מעם שאול רוצה לומר שלא תסתלק ממנו המלוכה לגמרי להנתן לאחר כמו שהוא הענין בשאול ולזרעו
גם כן אמר וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם רוצה לומר כל הימים שהעולם נמצא ואם תפסק עליו ממנו
שאמרה הנה וישבו שם עד עולם שלא ימנע כי אם ימי חיו

שמואל אמרנו לגרש העממים יהיה שיהיה טוב העולם לזמן שמואל לא יתכן שישובו שם אחר מותו׳ ואולם בזה
המקום שם בהכרח אל העולם לא אל חיי שלמה׳ ולזה אמר דוד לאמר ה׳ צבאות אלהים על ישראל ובית־
עבדך דוד יהיה נכון לפניך להורות כי התמידות זה כהתמידות זה׳ ואולם התמידות ישראל הוא הנזכר בתורה ב
בדבר הקללות כמו שבארנו זה׳ וזה מורה על נצחיותו׳׳ **הל״ו** הוא בדעת והוא לנצח־
שקיים עדים אשר לא יקחו זמן מה אבל יקחו כל זמן יש נבאם התמי בהכרח והוא שיהיה ה
המקבל ראוי׳ ולזה תמצא כי כששמע דוד זה הייעוד הספק שיעד אותו השי׳ על יד נביאו התעורר להתפלל
אל השי׳ שיתקיים לו הייעוד ההוא כי תפלת דוד אפשר שתעזור בזה לפי שהדבר הייתה רוח הקדש שורה עליו
באומרו רוח ה׳ דבר בי ומלתו על לשוני׳ והדבר התפרסם זה מספר הכלים אשר זכרו דוד ברוח הקדש ולזאת
הסבה תמצא בזה ולא יוסיפו בני עולה לענותו כי הייעוד בו היה בהחלט שלא לענותו כאשר בראשונה׳ ולפי שהדבר
הזאת לא נשאר מן הייעוד הזה אלא שלא יוסיפו בני עולה לענותו כי זה מחוייב מצד ברית השי״ עם האבר־
כמו שבארנו בבאורנו לדברי התורה ואפשר עוד שיהיה שאמר בכאן ושמתי מקום לעמי ישראל
ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה הוא רמז למלכות משיח בן
דוד כאשר אז יתאמן זה לפי מה שנתבאר מספר דניאל וממקומות רבים מדברי הנביאים והנה הודיע לנ
השי״ בזה מאמר התכלית והתכלה שתהיה למה שיצא מדוד ואחר זה באר מה שיהיה אחרי דוד ואמר והגיד
לך ה׳ כי בית יעשה לך ה׳׳ **הל״ז** הוא להודיע טוב תכונת דוד שלא נלחם עם הגוים ההם־
לבקש על ממון אבל לעלות התורה האמתית ולהכניע הקמים עליה׳ ולזה תמצא כי
כשנלחם על אותם המלכים והכניע אותם לא כוה לקחת השלל לעצמו׳ אבל להקדיש אותו לה׳ לבאר שלא
מפני תשוקתו אל השלל היה נלחם עמהם אבל מפני הפסד דעותיהם ואמונותיהם׳ ובזה היה התועלת
לבאר כי ה׳ היה נלחם בישראל׳ ולזה היה דוד מקדיש לה׳ הכסף והזהב והנחשת אשר באו אליו כי הוא הסבה
בכלו׳׳ **הל״ח** לפרסם שהדבר נתקיים הייעוד שנזכר בתורה באומרו דרך כוכב מיעקב וקם
שבט מ מישראל ומחץ פאתי מואב כי זה נתאמת על יד דוד שהשכיב אותם ארצה
וימדד שני חבלים להמית ומלא חבל אחד להחיות׳׳ **הט״ל** הוא להודיע יושר דוד שהדבר היה עושה
משפט וצדקה לכל עמו ולא היה מעלים עינו מאחד מהם כי זאת התכונה ראוי ש
שיהיה למלך הגון וראוי׳ ולזאת הסבה זכר בג״כ שהדבר אמר דוד הם יותר איש לבית שאול ויעשה לו חסד
בעבור יהונתן׳ ולזה בג״כ ספר שגם לחנון בן נחש השתדל לעשות לו חסד להשיב לו גמול תחת החסד שגמל לו
אביו׳ **המ׳** הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתן ממשלה לבטח במינו׳ ולזה תראה מה שקרה
לדוד מהדדעזר מפני מה שעשה כי עם זה לא היה חוטא אמנון עם אחותו ולא מרד אבשלום
בו ולא קרה לאדוניהו מה שקרה וזה מבואר מאד׳׳ **המ״א** הוא להודיע איך עמקו מחשבות השי״ שעם־
עשות דוד חסד לחנון בן נחש סבב להשחית בני עמון ועוזריהם כי היה סבה אל שלקח חנון עבדי דוד
ושיסם ובזם בגלחת מה שאפשר והם בעצמם הזמינו לבריין על עצמם הרעה לחשבם כי נבאשו בדוד׳׳

המב׳ הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיפנה אל התענוגים בעת היות חבירו בצער הלא תראה
כי אוריה החתי לא הקשה בעצמו ללכת לביתו לשכב עם אשתו מפני היות יואב וכל
ישראל בצער׳ ר״ל שהיו חונים על פני השדה לצור על רבה וראה מה קרה לדוד מהרע כאשר אז ל עצמו
להתענוגים עד שחשק בבת שבע עם ידיעתו שהיא אשת אוריה החתי ולא אליה ויתגבר לב וזה היה סבה אל
שהוסיף פשע על חטאתו והשתדל שימות אוריה בחרב בני עמון כשראה שלא נשלם לו מה שחשב שישן אוריה שישכב
עם אשתו בדרך שיתכסה הענין לדוד׳ המג׳ הוא להודיע היות יושר השם אשר יעד לדוד על חטאו אשת
אוריה החתי ואיך ענשו מאשר חטאתו לשכב את נשים מהותו הרעה ויצא מהם מי שימרוד
בו וישכב עם נשיו לעיני השמש ונגד כל ישראל והוא היה אבשלום והנה שלם יחות כנגד ארבעתים בפעם
הפעמים וזה כי הוא לקח אשה אחת ואבשלום לקח ממנו עשר פלגשים והוא המית אוריה ומתו ממנו ד׳ והם
אמנון ואבשלום ואדוניה והבן הנולד לו לבת שבע והנה ידוע כי הבן הנולד לבת שבע מת בעבור זה החטא כמו
שנזכר בזה המקום ולפי שעמד מרד אבשלום נמצא מעמד עשות אמנון את תמר אחותו ועמד ההוצאה אדוניה
במלוכה היה סבה לו דבר אבשלום כי חשב בהיותו מלך בעבור שנולד אחרי אבשלום הנה יתאמת שמיתת אלו הב׳
היתה על דבר זה החטא לפי שהוא נב״ שפטם כי בן מות האיש העושה זאת׳ אך השיאו גם הכתוב כי השם
ית׳ העביר חטאתו בזה העונש האחד שזכר ולזה לא ימות והנה הוא שכבר נמחה כל הרעה הזאת מביתו
לפי שיוכל בשיתן העונה לאמנון היה בנו ויאמר כתו ואבשלום היה בנו וכן היתה מיתת אדוניה ע״י שלמה שהיה
מביתו׳ המד׳ הוא להודיע שאע״פ שגזר השם להביא רעה שאין ראוי לאדם מלהמנע ל
להתפלל לו בעבור הרעה ההיא כי חנון ה׳ ונחם על הרעה׳ ולזה תמצא שאע״פ שייעד
השי׳ לדוד על יד נתן כי מות ימות הילד ההוא הנה לא נמנע דוד מלהתפלל עליו ומלהתענות והיה שוכב ארצה
לרוב ההכנעה לפני השי׳ אולי יחנני ה׳ וחי הילד׳ ומזה המקום למדנו שמה שאמרה התורה וכי תבואו מלחמה
בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם׳ הנה הרצון בו עם התפלה והתעניות כמו שביארנו׳
המה׳ הוא במינות והוא להודיע שאין ראוי לאדם להתפלל על הצרה אחר שכבר הגיעה כי
אין ראוי להתפלל על דבר הנמנע אל האלהים אם לא במה שלא יצא מן הנמנע והיה שואל זה על
דרך המופת ולזה אמר דוד למה אני צם היוכל להשיבו וגו׳ וכבר ביארנו זה בביאור התורה ממה שאמר על
הצר הצורר ולא שכבר נגזר׳ המו׳ הוא להודיע שכבר נגמר שלמ׳ מלידה ומנשון ומהריון
לזה נקרא שמו מאת ה׳ ידידיה להורות על שהשי׳ אהבו׳ המז׳
הוא להודיע שמה שיכבשו היחידים מישראל לא תהיה בו קדושת ארץ ישראל׳ ולזה
הקפיד יואב שלא ילכד את עיר רבה ונקרא שמו עליה׳ ולזה שלח אל דוד שיבא שם עם יתר ישראל כדי שיהיה
שם המלך וכל ישראל ויהיה זה הכבוש מיוחס לכלם׳ המח׳ הוא להודיע שראוי
לכל אדם שישמר מלעשות היועצים הרעים ומהפעלות המגונות הר״ח
הראה מה שקרה לאמנון מפני שימשך לעצת יונדב עם מה שהיה בדבריו מהפשע ור׳ מג ג

המ״ט הוא להודיע שרוע יופי תמר אשר היה מהסבות הראשונות שסבבו עליה בעשותה
אותו מיוחס לאהבלו ולזה הגיד כי תמר לא היתה אסורה לאמנון באמרה דבר נא
אל המלך כי לא ימנעני ממך׃ הנ׳ הוא במונית והוא להודיע מה שאמרנו שעטן השנאה
יוכר לנו כשלא ידבר עם שונאו למרע ועד טוב כי אמרנו שלא דבר אבשלום לאמנון למרע
ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון ומזה המקום למדנו כי מה שאמרה התורה בזורן נפש בשנאה והוא לא
שונא לו מתמול שלשום יובן בזה האופן כי אמנם לא נדע מה שיש בלבו אך אם ראינוהו שלא דבר עמו ג׳ ימים
ידענו כי הוא שונא לו ולא יהיה נעלם על הרציחה ההיא כי גדול שנא משיספר על ידי גלות׳
הנ״א הוא להודיע שראוי לאדם שיתחכם במה שנשאל ממנו אם
אפשר שיהיה ממנו נזק קודם השמיעו לדבר השאלה ההיא הלא תראה כי דוד
בעבור שלא התחשב על מה ששאל ממנו שילך אתו אמנון נתן לו את שאלתו והיה זה סבה להריגת אמנון כי
כבר היה אל דוד לחוש אל לבו דברי השנאה אשר שנא אבשלום את אמנון על דבר תמר אחותו עם שזה היה
מובהק׳ להקים על דוד את הרע מביתו כי הריגת אמנון היה מפעל ודרך לבוא אל התכלית ההוא כמו שבאר
מדבר זה הספור׳ הנ״ב הוא להודיע שאין ראוי לבקש דבר מאיש מה אם
היה מבואר שלא יתן בקשתו ולזה ספר שלא התעורר יואב להשתדל
עם המלך דוד להשיב את אבשלום עד אשר ידעו לבדוד על אבשלום כי נחם על אמנון כי מת׳ הנ״ג
הוא להודיע שמי שיירא אם יבקש ממנו דבר מה אם לנפשו אם לאחר שימנעהו הנה ראוי
שיבוא אליו בעניינים דומים לדבר ההוא אשר ישוער שהוא ישפוט בהם לפי הדרוש ואחר זה
כשיעתיקהו אל הנושא שהיה בו השאלה לא יתכן לו למנוע שכבר שפט שהוא ראוי ולזאת הסבה המציאה כי
מפני שהיה ירא יואב מלבקש מהמלך דוד להשיב את בנו פן ימנע ממנו בקשתו כי יחוס לבבו על דם
אמנון סבב להעתיקו אל מה שידומה ממנה שספרה לו האשה התקועית וכאשר נתבאר מדבריו שהוא חמל
על הגורם ונשבע שלא יפול משערת ראשו ארצה אז היה קל לגמור השאלה אל שישיב המלך את נדחו ובזה
נתרצה המלך לעשות בקשת יואב׳ הנ״ד הוא להודיענו יש מין מן הנזיר ותהיה בו קדש
נזיר עולם ויגלח משנה לשנה כמו שבארה מעניין אבשלום כמה שהיה מגלח ראשו משנה
לשנה כי כבד עליו לפי מה שזכרנו בביאורנו לזה הספור׳ הנ״ה הוא להודיע שהזרע שיצא
מיופת תואר היה בלתי ראוי כמו שהעידה עליו התורה בפרשת התנא למואבה וכמו
שבארנו שם הלא תראה איך היה עמון אבשלום בתכלית הרוע והוא היה בן יפת תואר לפי מה שיתבאר
מענין תמר׳ הנ״ו הוא להודיע איך ענש השם אבשלום שכבר היו שלשה בנים וכלם מתו קודם
מותו עד שהוצרך לבנות מצבה ולקרא שמו עליה כי אמר אין לי בן בעבור שיקרא שמי
עליו׳ הנ״ז הוא להודיענו אין היופי עדות על יושר הלב ולא יושר הדברים׳ כי לפעמים יעשה
אדם זה על דרך התחבולה כמו שמצאנו באבשלום שמדבריו לישראל היה נראה שהוא איש
חסיד ורודף הצדק והיושר והיה זה כלו על כך

התחבולה למשוך לב ישראל אליו והנה אמנם שהיה היפך שבישראל לא היה טוב אך בהכלית הרע ועם זה הנה גם אבשלום באותה התחבולה לב ישראל ועמם זקני ישראל שכלם היו נשמעים בקריאת דוד כמו שהתבאר מענת אחיתופל׳ **הנח״** הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי שיתרשל אדם מלהקים ענה מפני הפלגת רוע המקרים אשר יקרו ולזה תמצא שהתנהג דוד בחכמה נפלאה בכל זה השמן בבריחו מפני אבשלום בנו וזה שהוא ירא אם ישאר שם שיבחרו אבשלום בנו כי כבר יעזרו הנה אך שיקים השם רעה מביתו ויתנו נשיו לאחרים וישכב עמהם לעיני השמש ולעיני כל ישראל וזה לא היה אפשר שיתקיים אם ישאר שם דוד. אם לא בשיפול דוד ביד אבשלום ולא רצה דוד לקחת כל נשיו אתו בברחו כי כבר ימשך גם כן מזה אם יתקיים ייעוד השם׳ שיבחרו אבשלום. במקום אשר ברח שם ולזה הניח דוד שם קצת נשים לבד כי יותר מעט היה בזה מהקבצות והנער אם ישכב אבשלום עמהם ממה שיקרה לו מזה אם ישכב עם נשיו והנה ברח המלך ברגליו כדי שלא ימהרו כל רואיו כי הוא המלך כי בזה יתכן שישלם לו כי הקמלט מיד אבשלום ולזאת הסבה גם כן לא רצה שיש אתו ארון ה׳ והניח שם אנשים טובים יוכלו בטוח בהם שיגידו לו הקמת להודיע לו מה שיסכים אבשלום לעשות בכללו והשתדל להשיב שם איש חכם למען יפר את עצת אחיתופל הטובה ועם השכיל עצמו לשוב הטעה והכין עצמו להפלה ולזה התפלל להשם׳ שיסכל עצת אחיתופל והיה עם זה לב דוד נשבר ונכנע והיה הולך ובוכה וראשו לו חפוי וסבל הקללות והמרדות שקלל שמעי להכנע בהכלית מה שאפשר אל השם׳ אולי יחננו יתברך ונחם על הרעה והכין עצמו עם זה למלחמה לפי הסדור הראוי ולזה שם עם מחנהו שרי אלפים ושרי מאות׳ **הנט׳** הוא להודיע כי גם בעת הרעה על הצדיק לא יעזבהו השם׳ ביד הרשע ולא ירשיע בהשפטו מיעט לגמרי הלא תראה כי עם היות זה גל ברדף הוכה עונותיו לו הבליעה עד שהבחורים שהיו שם בין ימינו שהיה ראוי שישכבו דוד הוכנה שם אשה הקטנה אחימעץ ויתוכן באופן שהשלימו המבקש מדוד לדעת מה שיסכימו לעשות אבשלום וישראל כדי שיוכל לקחת עצה להמלט ממה שהסכימו לעשות בכללו ונמצאו גם כן בדרכו אנשים נשאו לו מנחה ולעם אשר כרגלו כי לא ידע השם׳ מנדיק שמו ובעת המלחמה גם כן נפלו עם אבשלום ביד אנשי דוד כי כבר סבב השם׳ שנפשו ישראל הנה והנה לברוח והיה זה סבה אל שנפל אבשלום ביד עבדי דוד ולא יכול לברוח כי כבר סבב השם׳ והיה תלוי בלב האלה׳ **הששים** הוא להראות שגם נשאן דוד בשם׳ עד שצוה יואב ואבישי ואתי שיחמלו על הנער אבשלום ולא ימיתוהו להשען שכבר יהיה א״ה אבשלום והנה ישראל אשר רוצה לשלום לו מדה כנגד מדה אך לא יכול דוד למנוע זה כי מן השמים נלחמו. עם א״ה אבשלום שיפול ביד פשעו עם שבזה נעשה הדבר שתהיה המלוכה לשלמה. כאשר גזר השם׳ והנה התבונה דוד חוזק בזה הטען על שכבר נתאבל על אבשלום זה היאבל הנפלא הנזכר בזה הספור׳ **הששים ואחד** הוא להודיע שאין ראוי לאדם טוב לבשר בשורה לגדול לא ישמח בה.

ולזה הוכיח יואב את אחימעץ מלבשר את המלך דוד דבר המיתה אבשלום

מה ד

ולזה אמר לו לא איש בשורה אתה היום הזה על זה הטעם ובשרת ביום אחר כאשר יקרה דבר טוב שישמח בו דוד
אך השלם הבשורה כפי ולפי שחשב אחימעץ שישמח בה דוד בקש שירוץ הוא לבשר את המלך זאת הבשורה
וכאשר הרגיש שלא בא המלך בזה לא רצה לבשר זאת הבשורה. ובזה תמצא שאמר המלך דוד איש טוב הוא ואל
בשורה טובה יבוא למדנו מזה שאין מדרך האיש הטוב לבשר הבשורה הרעה׃ **הסב״** הוא
להודיע שראוי שיתנהג האדם בחכמה גם בעת האבל והצער ולא יסור ממנו הצער
טוב העצה הלא תראה כי התכף שהרגיש דוד מה שיקרה לו מן ההזק אם יראה לעבדיו שהוא דואג ומיצר על
מיתת אבשלום קם וישב בשער להראות שאינו מיצר על מיתתו ולזה תמצא שהתנהג דוד בחכמה נפלאה בענין
השבתו למלכות. ולזאת הסבה שלח לבקש בדברי שלום לזקנים ויאמר שהם היותר קרובים אליו שישתדלו בהשבתו
כדי שלא יראו שיהיה בלבו עליהם על אשר מרדו בו ומשחו אבשלום עליהם למלך ושלח להם כי דבר כל ישראל
בא להשיב אל המלך כדי שימהרו להשיבו
באופן שלא יקדמו להם ישראל כי זה יהיה בושת להם ולזאת הסבה גם כן שלח לעמשא גם כן בזה האופן ונשבע
לו שיעשהו שר צבא תחת יואב והיה רצה המלך שישכימו זה זקני יהודה כי לא ידע מה ילד יום כי אולי יקים לו
השם שטן אחר כי במעט שנה יתרעו ישראל להמליכו עליהם לגודלם על ענין דוד ולחשבם כי כבשו. כשמעו׃
ולזאת הסבה תמצא גם כן דוד שמח לשמעי את דבר הקללה אשר קללו ונשבע לו שלא ימות בראותו שיהיה
לשטן לו ולזה גם כן תמצא שכאשר קם שבע בן בכרי להיות לדוד לשטן מיהר דוד להפילו טרם יתחזק עמו כי
אז יכבד לו יותר ואולי ימותו בזה רבים מישראל ולזה השתדל למהר להמיתו לכבוד׃ **הסג״**
הוא במדות והוא להודיע שראוי להתרחק מלקבל לשון הרע הלא תראה כי על לשון
הרע שספר ציבא על מפיבשת ענש דוד מפיבשת ונתן לעבדו את השדה אשר היה
לשאול. וכאשר נתבאר שקרות הדברים הוכרח להשאיר מהעונש ההוא קצת מפני הקטטות שהשיג לו מפיב׳
בעת היותו נרדף והנה הקדמונים ז״ל שבכל מה שאמר דוד למפיבשת אמרתי אתה וציבא תחלקו השדה נענש דוד
שנחלק המלכות הבנו לרחבעם ועבדו לירבעם והיה זה כן לפי שעשה קיבל לשון הרע הוא היה מאד הלא
תראה מפני מה שקבלו ישראל לשון הרע מאבשלום כנגד דוד מתו כמה נפשות מישראל׃
הסד״ הוא במדות והוא להודיע שראוי למקבל הטובה שישלם גמול למטיב
על הטבתו ולזה ספר שכבר התעסק דוד עם ברזלי והעביר אותו כמוהם להטיב לו
כאשר כלכל ברזלי׃ **הסה״** הוא להודיע שראוי לכל אדם להיות מפחד תמיד בשקיעה שסי־
סבה מהסבות אלה ואם כבר יראה נחלה המחשבה שלא יתעשר הענין לתכלית שינגע לו
בזה הלא תראה כי עמשא עם היותו ראוי שיפחד מיואב שימיתהו כדי שלא ירד מגדולתו ר״ל שלא ירד מהיות שר
צבא וראה הקרב שר יואב עם כל זה לא פחד לחשבו שזה לא היה לכוונה שיכהו אך מקרה היה שנפלה החרב
מתערה ונקרה לו מזה מות׃ **הסו״** הוא להודיע שאין ראוי למסור נפשם להריגת כמו השמר־
בעבור הצלת נפש אחת מישראל בשקיה האיש ההוא מהאויב מיתה כשבע בן בכרי

ומזה יתבאר גכ״ שאם לא היה מאוייב מיתה לשבע בן בכרי הותר להם זה לפי המקומות הכוללים שזכרנו
בפתיחת באורנו לדברי התורה׳ ולזה תמצא שהסכימו אנשי העיר להרוג שבע בן בכרי להסיר מעליהם
אנשי המלחמה שהיו מסתכנים להשחית העיר בכללה בעבור שבע בן בכרי אם לא יתפשו להם כי אם לא יחויב
לזה הם גם כן מורדים במלכות ויחוייבו מיתה ולזאת הסבה גם כן תמצא שספרה האשה החכמה שהיתה ת—
שם כי בזה העיר הקיא אינם מורדים במלכות אך הם שלמי אמוני ישראל׳ **הס״ז**
הוא להודיע כי השם לא יעזוב בזולת מרי ולזה ספר שהסבה היה רעב
בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה והיה זה להם דבר גדול מאד לחוזק האמונה בשם׳ על דוד ולזה הקשו לדעת
במה היתה החטאת הזאת ובאשר נתאמת להם שהסבה הגבעונים היה על מה שרדפם שאול והרגם — ו
והשמידם מהתיצב בכל גבול ישראל כי כבר עבר בזה על השבועה שנשבעו להם נשיאי העדה פייסום בזה
האופן שבקשו שהיה כי מין ההכוריות מה שלא יעלם׳ והנה זכר כי בזה נעתר השי׳ לארץ׳
הס״ח הוא להודיע שהשי׳ יקח נקמה ממי שהורג השפלים וירדפם לחטא כי אין בשער עוזר׳ להם׳ ולזה
תראה שיותר נענש שאול על הריגת הגבעונים שרדפם ממה שנענש על הריגת נוב עיר
הכהנים׳ והנה היה זה לשתי סבות האחד כי מה שיתבאר בזאת התכונה הפחותה ר״ל לרדוף השפלים ימנע לא
תמיד מה שאין כן ברדיפת הבלתי שפלים׳ והשנית כי בהריגת הכהנים אשר בנוב היה שאול בלא לב אלא מר—ד
שיעד השי׳ מהכרית לבית עלי ולזה לא מצאנו שזכר זה החטא׳ והנה האריך בפרטי אלו הספורים להוסיף ק
האמונה בשם׳׳ סלעי ומצודתי׳

סימן ב״כ

וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל׃ וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי לִי׃

וְשַׁבַּח דָּוִד בִּנְבוּאָה קֳדָם יְיָ יָת פִּתְגָּמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַל כָּל יוֹמַיָּא דְּשֵׁיזֵיב יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּד כָּל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וְאַף לְדָוִד שֵׁיזְבֵיהּ מֵחַרְבָּא דְשָׁאוּל׃ וַאֲמַר יְיָ תָּקְפִּי וְרוּחְצָנִי וּמְשֵׁיזֵיב יָתִי׃

רד״ק
וידבר דוד ליי׳ את דברי השירה הזאת׳ שירה זו אמר אותה דוד בסוף ימיו כשהצי׳ יי׳ לו מכל אויביו מסביב ואמר — ומכף שאול כי היה שקול כנגד כל האויבים׳ וכתובה שירה זאת בספר תהלים ומתחלפת בה מילות והטעם אחד׳ ויונתן תרגם על קהלת ישראל מאויביהם גם דבר פרעה זכר בפסוק עלה עשן באפו׳ ויאמר
יי׳ סלעי ומצודתי׳ שהייתי נשגב בו מאויבי׳

213

ומפלטי לי הוא הה בלמד וכמוהו רבים מבנין הדגש ומה שאמר לי אחר יו"ד הכנוי הוא תוספת באור כי די באחד מהם" או תהיה יו"ד ומפלטי תוספת ואיננה לכנוי כמו המגביהי המשפילי" **אלהי** צורי אחסה בו. אחר שאמר שמוך יהיה ה' צורי יאמר לו ונבלים אמר צורי שהוא יאמר ואפשר כי צורי לשון כח ר"ל הוא החזק שלו וכן צור עולמים חוזק העולמים הוא ומה וקרן ישעי דרך המקרא לכנות החוזק בקרן כמו וקרני ראם קרניו רלפי

אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן
יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מוֹשִׁעִי
מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה
וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ כִּי אֲפָפֻנִי
מִשְׁבְּרֵי מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי׃
חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי׃
מֹקְשֵׁי מָוֶת׃ בַּצַּר לִי אֶקְרָא יְהוָה
וְאֶל אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע
מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃

שהוא לנקשור והרים חזקים וכחם בקרניהם שהם מגיניהם בהם' מושיעי מחמס' מאנשי חמס וכן תר' ואף מיד כל חטופין ואנסין שיזיבתני" **מהלל** כשאני מתפלל ואקרא אל ה' מהלל שאהללנו בתהלות. אז מאויבי אושע"

כי אפפני משברי מות' הם הצרות החזקות שהיה בהם קרוב למות כמו שהיה בסלע המחלקות: ופי' משברי הם הצרות שוברות לב האדם בתנועותיו ודאגותיו' ופירוש משברי על משל כאלו אמר גלי מות כי הגלים החזקים נקראו משברים כמו שאמר כל משבריך וגליך עלי עברו ונקרא הגל כן לפי שהוא משבר הספינות בתנועותו החזקה ויש שהיה בצרה כאשה יושבת על משבר והיא מסוכנת למות' נחלי בליעל' צרות כמו הנחל השוטף כן הצרה הגדולה' ובליעל אמר על כל רשע ורשע מאויביו' או יהיה בליעל שם הרשע' ויונתן תרגם סיעת חייבין' ואפשר לפרש נחלי מן נחלה ונכבד"

ביאור המלות על סוף הספר' סלעי ומצודתי' הם ענין חוזק הם כמו המקומות החזקים שלא יוכן הבלע" והמצודה הוא הבנין החזק' ומפלטי ר"ל ממלט אותי מהצרות אשר אני בהם' והרצון בזה יאמר ש' סלעי ומצודתי לא אצטרך למקום חזק למלט אחר" אלהי צורי אלהי ה' חזקי' וקרן ישעי' ותוקף ישעי' והמשל התוקף לקרן כי הוא כח לבעל הקרנים להזיק ממנו כי מזיק ולפי שהוא ישתמש בו בם כן להזיק בזה דבר לא יתכן שייוחס לשי"ת אמ' קרן ישעי הוא להושיע ולהציל מהרעה כי השי"ת לא יעשה רע אבל מה שהוא טוב" משגבי' ר"ל חזקי ותקפי" ומנוסי כמו שינוס האדם למקום הידוע לו שיתכן לו שימלט בו' כי אין לו מנוס זולתי אל השי"ת" מהלל אקרא ה' ר"ל כשאקרא לשי"ת ואתפלל לו הנה יהיה קודם זה מהלל ר"ל שאסדר שבחיו יתעלה' כי בזה יתכן שתהיה התפלה נשמעת מפני דבקות המשבח בו" כי אפפני' הקיפוני" משברי מות' רעות שוברות מוביל' למות' או יהיה מענין אף והוא מענין פסם כלומרו ויפולו לפניו לקרבו והרצון בו כמו

פעמים אלו׳ ולפעמים אינם מצרפים מלת מצרפי׳ מענין אומרו כל מצרפיך ו גלך על עברו׳ וקרעון על לבד הנושא גם הם הנמצאים אל מלת שמו פעמים אלו׳ ונאמר כלעג׳ נאדרש ע וקנה קרא נאמר רשע. הנאנים העטופים ורמים בכה׳ וזה כלו משל על דרשת הגדולת׳ יהבה שאול׳ כמו כי מלת שבטי׳ וקנה קרא שאול מלת ם יואם עם להבר ונאמר אמר שהבאים הקם מונגנים אל מלת קל מלה׳ קראו אותם נשים בדרש אשר אם הולך מוקשים אבשלבבם מולכים אל מלת׳ בבר לי׳ ידיעה שכפל העמן במלת שוטת ט זה דרך השירים׳ ולפעמים עד שקראשון יכוין שיקרא עם יי׳ וקרא הקשתדלות בהשגת ירח׳ באמנשת סגור שבאין ם זה קוא קריאת השי׳ לי׳ ואחר זה היה מתפלל לשי׳ וכן זה האומן עתרת שועתו באומ השי׳ ואם חוזק מאד מדרגתו ממדרגה האחרת׳

רד״ק

הבלי שאול׳ ענין כאבי מן חבלי יולדה ות״י מצריידה רשיען כמו חבל נבאים׳ קדמונו כמו לפני׳ **בצר׳** ויסמע מהיכלו וגו׳ דרך לשון הווה מדבר לשון עבר ולשון עתיד כפעם אחר׳

אלהי דאיתרעי בי קרבני לדחלתיה
תוקפי דמן קדמוהי מתיהב לי
תקיף ופורקן לאיתגברא על
בעלי דבבי רוחצני דעל מימריה
אנא רחיץ ובעידן עקא מגין עלי מבעלי
דבבי ואמר לארמא קרני
בפורקניה סומכני דהוה מימריה סמך לי
בר הויתי עריק מן קדם רדפי פרקני מבעלי
דבבי ואף מיד כל חטופין שיזיב יתי אמר
דוד בתושבחתא אנא מצלי קדם יי
די בכל עדן מבעלי דבבי פריק יתי ארי
אקפתני עקא כאיתתא דיתבא על
מתברא וחיל ליתלה והיא מסכנא למימרת
סיעת חייבין בעיתת יתי
משריית רשיעין אקיפוני קדמוני
דמזיינין במני קטול אמר

דוד כד עקא לי אנא מצלי קדם יי וקדם

אלהי אנא מתחנן

ומקבל מהיכליה צלותי ובעותי

קדמוהי מתעבדאי

214

רד"ק ותגעש כתו' כמו בתלים וקרי ויתגעש והענין אחד וקריאת האלף מלרע וכל הענין הזה עד ישלח מ ממרום כמו להשחית ולכלות אויבי ישראל כמו לפני הוא רעש הארץ והשמים והחשך וערפל ונחלים ואש ואת׳ וברקים הכל דרך משל וכן ויט שמים וירד כלו ירד לכלותם מהקרוב וזהו וירכב על כרוב ויעף וירכב וירא על כנפי רוח ונהלים כדלת וירא מן כאשר ידאה הנשר והענין קרוב וישת חשרת מים עבי שחקים אחין

רלב"ג ויתגעש ותרעש הגעש והרעש הוא דבר אחד מוסדות הם מקומות הארץ הם כמו מוסדותיהם להיות תנועותיהם סבב הארץ ואמר עליהם שירגזו ויגעשו מכח הויית האש בבטן הארץ וזהו אומרו כי חרה לו והוא מענין חום ושריפה על דרך ה הכעס וזה כלו משל על הכפלות שהיה עשק השי׳ כעשר הבלת דוד מאויביו ו ויתכן שר׳ מן באומרו מוסדות השמים ער׳ מן מוסדות ההרים ולזה תהרס גם שמים כאומרו ן אשר השפך בשמי׳ וירמה שהענין כן לפי שהכבר נמצא תמורת זה בספר התלים ומוסדי ה הרים ויט שמים׳ רל שהוא הטה

ותגעש ותרעש הארץ מסדות
השמים ירגזו ויתגעשו כי
חרה לו עלה עשן באפו ואש
מפיו תאכל גחלים בערו
ממנו ויט שמים וירד וערפל תחת
רגליו וירכב על כרוב ויעף
וירא על כנפי רוח וישת חשך
סביבתיו סכות חשרת מים
עבי שחקים מנגה נגדו בערו גחלי
אש ירעם מן שמים יהוה
ועליון יתן קולו וישלח חצים
ויפיצם ברק ויהמם ויראו
אפקים ים יגלו מסדות תבל בגערת
יהוה מנשמת רוח אפו

היה חשך עבי שחקים כיון שהן חושרין מים על הארץ׳ חשרת לשון כבדה והוא דבר הכפל דקדק וכן הוא בנגדות הדרכה

שמים אל מה שרצה שיגיע בנפלאות ה הספלות להצלת דוד וירדה הפעלה הנפלאת מאתו על זה ואו רצה בזה והוא הכונן יותר שהוא כאלו נטה מהשמים אשר הם מושכנו לפי מה שיחשב וירד בנפלאות הספלות להשגיח בו ולרוב החשך והאפל אשר בנפלאות אלו הספלות קראם ערפל ולזה אמ׳ וערפל תחת רגליו׳ וירכב על כרוב אמר כי השי׳ רכב על כרוב והוא השכל הפועל שהוא מלאך השלח מאתו להשגיח על אישי האדם כמו שהתבאר במקו׳ והשגיחותו לשהשגיח בדוד׳ ומהר במהירות הגדולות פעלתו אמ׳ שהכל עף על כנפי רוח ולכת אלו במהירות׳

קרנו׳ אוסרין אותו כבברק׳
ויש לפתור חשרת לשון קשר
שמתקשרין המים בעבים על ידי האדים׳
כמו וקשוריקם האמור בתוספת הא׳ רכבה
שקם זרועת העץ המשך המקור הקין
וקושרין שנולש
יקר׳ מנגה
נגדו׳
מנגה שהוא נגדו
אל אורו כערו
נחלי אש׳ אור
אורו כגמר
אש מאיר
שורפו ובוער
כשולחיו׳
ירעם מן
רעם׳
וישלח׳ ויקמס
כתב
כמו נהלם וקרי
ויקם ואין הסקם
אלא הכפי׳

רלב״ג

ויסת׳ אמר על דרך המשל לפי שהמטר הוא
לקיות לסוכה ולמחסה לדוד מאויביו׳ חשרת
מים׳ ר״ל קשרות המים בעבים׳ ואמר זה לפי שמקשר יגמו
המים וקם בן בכח וכולו אמר שמה שהמטר הוא מזה הנה
מכון יחולה שהשפיע טוב לדוד ולכולו כמו שהמים הוררים
מהעבים הם
מנומיקים ה
הנחים ובנג׳
מה שיקרה בן רע
והשחתה למיטם
דרך משל כמו
הברק ורחוש
הוצא מן האיר
הקטור׳ ם
שלפעמים ירד
המטר וירדו
עמו ברקים
וקולות והברק׳
ויתקדשו הקולות
המרעידים ו
והרעמים׳
ויסלח חצים הם
האשי׳ המטער׳
סירדו במזיק
מהענן למטה
כלענקס גב׳
מתחשים ממנו
הברק׳ ולזה
אמר ברק ויהם׳

וְאִיתְרְגֵיפַת וְאִיתְרְגֵישַׁת אַרְעָא שַׁכְלוּלֵי שְׁמַיָא
זָעוּ וְאִתְרְבִּינוּ אֲרֵי תְקִיף
רוּגְזֵיהּ סְלֵיק זְרוֹנֵיהּ דְפַרְעָה כִּתְנָנָא
קֳדָמוֹהִי בְּכֵין שְׁלַח רוּגְזֵיהּ
כְּאֶישָׁא בְּעָרָא מִן קֳדָמוֹהִי מְשֵׁיצְיָא
מְזוֹפִּיתֵיהּ כְּגוּמְרִין דְנוּר
דְלָקָא מֵימְרֵיהּ וַאֲרְכִּין שְׁמַיָא וְאִיתְגְלִי
יְקָרֵיהּ וַעֲנָן אֲמִיטְתָא כְּבִישׁ
קֳדָמוֹהִי וְאִיתְגְלִי בִּגְבוּרְתֵּיהּ עַל
כְּרוּבִין קַלִילִין וּדְבַר בִּתְקוֹף
עַל כַּנְפֵי רוּחָא וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ
בַּעֲרְפִלָא עֲנָן יְקַר סְחוֹר
סְחוֹר לֵיהּ מַחֵיתַמַיִן תַּקִיפִין מְרִיכְפַת
עֲנָנִין קַלִילִין בְּרוּם עָלְמָא
מִזִּיו יְקָרֵיהּ מִבְּהָקִין שְׁמֵי שְׁמַיָא מְזוֹפִּיתֵיהּ
כְּגוּמְרִין דְנוּר דְלָקָא
מִמֵּימְרֵיהּ אַכְלֵי מִן שְׁמַיָא יְיָ וְעִילָאָה
אֲרִים מֵימְרֵיהּ וּשְׁלַח מַחֲתֵיהּ
בְּגִרִין וּבַדַּרִינוּן בַּרְקִים וְשַׁגְשִׁנוּן
וְאִיתַּחְזִיאוּ עוּמְקֵי יַמָא וְאִתְגְלִיאוּ שַׁכְלוּלֵי תֵבֵל בִּמְזוֹפִּיתָא
מִן קֳדָם יְיָ מִמֵּימַר תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ

ויראו אפיקי ים׳ הם מעמקי הים׳ ינלו מוסדות תבל׳ ר״ל הם המקומות השפלים׳

שאל מרבו הארץ' כאלו יאמר שהם בריה הנסתרים שלא חשב איש שיתחדשו נתחדשו באלה הפעולות הנפלאות הגופשות מהשי' והמשל בו לא חשב איש שיתחדש דבר מה לשאול לבמו בקר הנל בעל אחר הנלה בו מה שרבה השי' לתת הממלכה לדוד שאם שאחר יהונתן לא היה חולק דוד על דבר הממלכה' ולזה הסבה השי' שמתו יחד נ"ס עמו איש בשת לא עלה כלב אחרים שיהיה כך' ר"ל שתתחדש מריבה שם ושם אבנר ושיקומו עליו אנשים להורגו על משכבו בביתו"

ישלח ממרום יקחני ימשני ממים
רבים יצילני מאיבי עז משנאי
כי אמצו ממני יקדמני ביום אידי
ויהי יהוה משען לי ויצא
למרחב אתי יחלצני כי חפץ בי
יגמלני יהוה כצדקתי כבור
ידי ישיב לי כי שמרתי דרכי
יהוה ולא רשעתי מאלהי
כל משפטו לנגדי וחקתיו לא אסור
ממנה ואהיה תמים לו
ואשתמרה מעוני וישב יהוה לי
כצדקתי כברי לנגד עיניו עם
חסיד תתחסד עם גבור
תמים תתמם

רד"ק

ימשני דרך משל הקטנה מהרות רבים" יצילני מאויבי עז לשון יחיד על גלית או על ישבי בנוב ואפשר על שאול" יקדמוני ביום אידי הם קדמוני ביום אסוני כלומר ביום שהייתי בצרה וכל אויבי מקדימין אותי ברעותיהם כמו שעשו הזיפים" ויצא" ולא רשעתי מאלהי' לא רשעתי שיצאתי מדרך אלהי' ודרכו שזכר שומר במקום שמם ויהג' ולא הלכתי ברשעים כדרך אלהי" כי" לא אסור ממנה מכל חוקה וחוקה ובהלכם לא אסיר ממנו והענין אחד"

רלב"ג

ישלח ממרום משי שיקחני וימשני אל חפשי" יקדמוני ר"ל יקדמוני הרע ביום אידי להוסיף צרה על צרה כמו הענין בזיפים בעת הייתי נרדף משאול וכמו ה הענין בקעילה אל שהיה יוען א אנשים להמיר ה אותו בעת שפלותו והייתי נרדף" ולא רשעתי מאלהי' לא רשעתי לנטות מאלהי' אך שמרתי כל מצותיו השי' והנה הרשע הוא הנוטה מן מדבר הראוי כמו שהדבק הוא הדבק בדרך הראוי" כי כל משפטיו' ר"ל כי כל משפטי השי' לנגד עיני תמיד להתנהג ע

עליהם בהם וחוקותיו' ר"ל חוקותיו תמיד לנגדי ובכלל הנה לא אסור מן התורה כלל: או יהיה שב אמר ו ממנה אל מה שאמר ימלטו" כבדקתו' והרצון בזה שלא יסור מן הדקדוק"

רד״ק עם חסיד תתחסד׳ מי שהוא חסיד כדרכו אתה מראה לו שאתה חסיד בהטיבך עמו׳ עם גבר׳ כמו איש שתרגומו גבר וכן הוא בתלים גבר׳ ויונתן תרגם הפסוק על האבות חסיד ותמים ונבר׳ ותרגם עקש על פרעה׳ עם נבר תתברר׳

רלב״ג ואשתמרה מעוני׳ ר״ל שנשמרתי מעוני והוא קיום עוספה׳ או ירצה בזה כשעלה בלבו לחטוא בדבר בת שבע ואמרתי אל קש״י מאותו עון הנה נשמרתי מחטוא אחר זה כמו שידמה לאותו עון׳ עם חסיד תתחסד׳ אמר שהשי״ת שהחסד לחסידים שלא יענשם בחטאיהם באופן שענשו זולתם׳ וכאלו אמר זה על החסד שעשה לו השי״ת בדבר חטא בת שבע והנה על חטא קטון ממנו נענש שאול הענש הגדול הנזכר בזה הספור׳ ואמנם היה זה כן כי דוד היה רעתו שלם עם השי״ת ומשתדל תמיד לעשות הישר והטוב בכל דרכיו וזה מבואר מספורי דוד אשר המנם מהם מה שיורה על חסידות

שלח נביה למלך תקיף דיתב בתקוף רומא דברני
שיזבני מעממין סניאין שיזבני משנאי
ארי תקיפוני מבעלי דבבי ארי אתגברו עלוהי
קדמוני ביום טלטולי והוה מימרא דיי
סמיך לי ואפיק לרוחא יתי שיזבני ארי אתרעי בי
אמר דוד ישלמינני יי כזכותי כברירות
ידי יתיב לי ארי נטרית אורחן דתקנן קדם יי
ולא הליכית ברשע קדם אלהי ארי
כל דינוהי גלן לקבלי למעבדהון וקימוהי
לא עדית מנהון והוית שלים ברחלתיה
והוית נטיר נפשי כר־ יומי מחובין ואתיב יי
לי כזכותי כברירותי קדם מימריה עם
אברהם דאשתכח חסיד קדמך כבן
אסגיתא למעבד חסדא עם זרעיה
יצחק דהוה שלים ברחלתך כבן א
אשלימתא מימר רעותך עמיה

דוד הורה כמו שלא חלק אשר יורו עליו על דבר בת שבע ולא יכול לכבוש אותו׳ ואולם שאול באמת עשה בהפך זה עד שהדבר המגלה ששאול היה רוצה להכחיש דברי הנביא כשנגלה אותו על חטאו ולא היה בעל תשובה׳ ואולם דוד הודה תכף ואמר חטאתי ליי׳ ונשען על רחמים השפל

רד"ק תתבר משפטו תתברר ובא חסר הכפל ואם היה אומר
תתברר ידמה מנהגי הלשון לפי שמו הפועל התברר
עם התבר ודגש התי"ו להורות שהוא משפטו הכפל. תתפל נח כן לזוג
המלות עם התבר ותתמם ועיקרו תתפתל ומשפטו התפתל ונהפך
העין הפעל בפא"ה הפעל כמו אם ישוב ישבו ועמו התפל תבואת
עמו כדרכו הכפתל'
וכן עמך אם למס
הוא יגן יביא אלהים
שיכשלו לנכותם"
ואת" ועיניך על
רמים תשפיל
עיניך יהן על רמים
על שתשפילם וכן
הוא כהנם בעון
הוה ואת"ה שאין
המלות אות' ועיניך
רמות תשפיל"
כי" אתה נרי כתב
נ"ר קמץ והוא היה
עין הפעל והכר
היה הסרה והשוא
ממנה היא האורה והנוגה וזהו שאמר יגיה חשכי" כי
בכה בכתבה נ"ר הקמץ" הנחה אשר אחר הכף
הקמוצה וכן ובכה ובעמך הסגולה עמרה הקדומים

עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ
תִּתַּפָּל׃ וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ
וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־
אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ
חָשְׁכִּי׃ כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי
אֲדַלֶּג־שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה
מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי
מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר
מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל
מָעוּזִּי חַיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי׃

רלב"ג ועיניך על רמים
תשפיל ר"ל ועיניך
על רמי' לבוא אותם עד שתשפילם
כי אתה נרי ר"ל להאיר לי מחשך
הצרות ארוץ גדוד אשבר
וארוצץ חיל אדלג שור
אקפץ החומה כאלו היא
שלא תמנעני מהכנס
לעיר להכות אויבי האל
תמים דרכו ר"ל שדרך
הבורא במעט ובלא צרות
הוא שלם ונגלה התועלת
ואמרת יי' והם ספורי
התורה היא צרופה ר"ל
שאין בה דבר יתר
במדרגת הסיגים
והדבר שאין בו תועלת
או יהיה הרצון באמרו
תמים דרכו שפעלו
ודרך הנהגתו בזה
בעולם השפל הוא תמים
ושלם ואמרת יי' והיא התורה היא צרופה שאין
בה סיגים ודבר לא תועלת"

לכם ובכה לא תכתב ואת ה"א ופירושו בעזרתך אשבר גדודי אויבי וארוץ משבר רצון ובא בשורק כמו ירוץ
שמה יסוד נשברים או פירושו ארוץ לקראת גדוד אויבי ולא אירא מהם וכן אדלג שור אדלג חומת ערי
אויבי לכבשם ואמר אדלג למהירות כבשו אותם כאלו בדילוג הכנס בהם ויו"ת כי בכה ארוץ גדוד במימרך
אסגי משריין" **האל** תמים דרכו" שמשלם לכל איש כמעשהו והשיב לי כצדקתי ולאויבי כרשעתם ואמרת
יי' צרופה שאין בכל מעשיו סיג אלא הכל ברור ונקי כעשויים טוהר והאמונה צרופים ומזוקקים מכל
סיג" **כי** מי אל לא כאותם שבוטחים באלהיהם והתגברו על אויבי בכל עת יש לכם לדעת כי שקר נוחם

ואין צור אלא אלהינו ויתר על ימות המשיח כי אז יודו לו כלם עמים׳
ויאמרו מי אל מבלעדיך׳ כמו על משה ופרעה ונו׳ **האל**
מעוזי חיל׳ כתוב כן׳ עם הקמץ׳ והדומים לו
כתבנו בספר מכלול ופי׳ חיל בחיל כלומר בכח׳ או פירושו כשהייתי
בחיל ובכח היה הוא מעוזי ופי׳ ויתר שהתיר ופתח דרכי במלחמה
ושמרו תמים ושלם
שלא נפקדו מאנשי
אחד במלחמותיו
ובתהלים דרכו׳ כי
דרכו היה דרכי
כי בשמו הייתי נלח׳
במלחמה וכן רגלי
שכתוב וקרי רגלי׳
הכתוב אומר על
דרך משל עזרתו
אותו מהכה רגליו על
דרך שימת קשת
יי׳ נטריך׳

האל מעוזי׳ רוצה לומר האל הוא
מעוזי מעוז חיי׳ וקרנין כזה מעוז
כפלים׳ או ירצה כזה הנה האל הוא
מעוזי לתת לי חיל׳ וידמה שכן הוא
כי כבר אמר בספר תלים המאזרני
חיל׳ ויתר׳
רוצה לומר
כל כך מיתר.
לפני את לו
הדרך עד
שהוא כלו
יותר ויקפץ
דרכו אל
המקום
היותר שלם
והתמים׳ וזכר
מבואר שכן
היו הלחמותיו
עם דוד כמו
שמבואר בשאול
ובאנשים
ולזה אמר מסוה
רגלי ונו׳

עם יעקב דהליך   בברירותא קדמך
כחדתא בגורהי מכל עממיא
ואפרישת זרעית מכל   פיסולא פרעת
ומצראי דחשיבו מחשבין
בישן כל בל תינון   במחשבתהון וית
עמא בית ישראל דמתקרין
בעלמא הדין עם   חשיך אתעתיד
למפרק ובמימרך תקיפיא
דמתגברין עליהון   תמאיך ארי אתהוא
מארי נהוריא דישראל יי ויי
יפקינני מחשוכא   לנהורא ויחזינני
בעלמא דעתיד למיתי
לצדיקיא ארי   במימרך אסגי משירין
ובמימר אלהי אכביש כרכין
ברכן תקיפין אלהא דבונא   אורחיה אוריתא דישבחירא
היא תקיף הוא לכל דמתרחצין עלוהי
ארי בכן על נסא   ופורקנא דתעביד למשיחך
ולשארא דעמא דאישתארון יודו
כל עממיא אומיא ולישניא   ויימרון לית אלהא אלא יי ארי
לית בר מינך ועמך בית ישראל ייברון לית
דתקיף אלא אלהנא אלהא   דסעיד לי בחילא ומתקן שלים אורחיי

רד"ק משוה: משים כמו שויתי ה' לנגדי תמיד והרגלים שם שני' אמר אם הדרכתי לברוח להמלט שם רגלי כאילות ולא השיגני אויבי ועל במותי יעמידני ואחר במקום שהייתי נמלט הוא במותי שם יעמידני בטוח: מלמד ונחת ונספרתים ונחתה קשת הכתוב בלשון זכר ובלשון נקבה ור"ל כל כך למד ידי למלחמה עד שאפי' קשת נחושה לא עמדה לפני והיא נשתברה בזרועותי ופי' נחושה חזקה כנחושה והוא ברזל חזק מאד וכן ואתה חרבם כנחושה ומה שרש יחוה וקוא כפעל מפעל הכבד ותתן לי וגו' וענתך פירוש וכענותך כהרגת ובמיעודך אותנו ויהיה לדעת מן ועמת ואמרת ונספר

משוה רגליו כאילות ועל במתי יעמדני: מלמד ידי למלחמה ונחת קשת נחושה זרעתי: ותתן לי מגן ישעך וענתך תרבני: תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי: ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד כלותם: ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם: ישעו ואין משיע אל יהוה ולא ענם: ואשחקם כעפר ארץ כטיט חוצות אדקם ארקעם: ותפלטני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא ידעתי יעבדני:

רלב"ג משוה רגלי כאילו' משוה רגלי קלות כרוץ כאילות ועם קלות המרוץ השם יעמידני על השלמות רוממותי ונחת קשת נחושה זרועותי ר"ל שהוריד קשת נחושה כל אחד מזרועותי ולזה שקיתה הקשת הזאת חזקה וקשה מאד לכסף כאלו היא מנחושת שהוא הברזל היותר קשה ועמן שהורדה כחש היא הורדת לאויבי הקשת בכמפתת כדי לגרות [illegible] קרקע והוריד יותר קשת נחושה כל אחד מזרועותי ו ועמן היותר הוא שהורידנו אל המקום מקשת

הגוים ועבותך בקריאת הוו' מן עקב ענוה: ועבוים ירשו ארץ שהוא עמן הסיבות ורוח נמוכה ויהיה ענוך השכה בנה כמוהו ולעפ' שנקר הוו' והיה יתו' הרבה לנקבה על הענוה שזכר כמו ויימינך תסעדני אחז' בגוים ופי' שמתה ענוך נקרא רבים לעפ' שהייתי בעם מועט ואויבי בעם רב אם הייתי מכבד אותם כ ענוך היתה עמי וכו' ר"ל

קיימת אמ' רבותי' ויש לפרשו עזרתך ורפתך' וכן ויכסף יענה את הכל"
תרחיב" תחתם כמו תחתי ובא כנון יו' שלא כמנהג השמות קרסולי"
כרעי ותרגום אשר על כרעי מימעלו לרגלו דליה קרסולין ויתר
רכונתו וכן קברים ותזרני" מספתו ותאזרני כמו ותאזרני שמחק
מכמון קרנים וכו' על כעלמה קחלף ותשלב תפועתה על
קתו נתן קילכה
קילמי וחח זל
כרתו מכמון
קפשל מעדרם
זרקו ופירושו
קוריתחיל וכן לכל
אכרי לעזרה
מלחמה
ואיבי יתנה
כמו נתת
קשר פה קפועל
שלא כמנהג
בשברים"
ישעו יפטו
כמו ולא
פעו אל קדוש
ישראל ולא ישעה אל
קמונחות ופירש
יפטו אל ה' ולא
יושיע אל ה' ולא ענם
כעפר ם רחם
רשעים וקוריס אל ה'
ולגם לא כנון עמוי ואשחקם אדיקם כמו וידק לעפר' ארקעם מעטן וירקע את פחי הזהב"
ותפלטני מריבי עמי כמו עמים וכן קרודד עמי תחתי' ויתכן לפרשו כמשמעו וקול
שאול וקנומנים אותו ופי' תשימני שמרתני וקנת שעמד על לשונו עד שקייתי לראש גוים"

רלב"ג

ישעו' רל יפנו אל קשי שיושיע ואין מושיע' ארקעם' קואר מעטן ורקע כרגלך' וקרטן בן קומים' ותפלטני' רוצה לומר וקנלתם מן קמריבים עמי כמו שאול וכל זה נפלאים וחריתפרל' תשימני' רוצה לומר תשימני לכשים אותי לראש גוים ואמר כנם גוים רבים רבין שעברים אותי'

יעלו יבאו'

משוי רגלי קלילין כאילתא ועל בית תוקפי
יקימינני מליף ידי למיעבד
קרבא ומתקיף כקשת נחשא דרעי
ויהבת לי תקוף ופרק תני
ובמימרך אסגיתני אסגיתא פסיעתי
תחותי ולא איזדעזעא רכובתי
רדפית סנאי ושיצי תינון ולא תבית עד
דגמרתינון ושיציתינון וגמרתינון
ולא יכילו למיקם קדמי ונפלו קטילין
תחות פרסת רגלי וסעדתני
בחילא למעבד קרבא תברת עממיא
דקימין לאבאשא לי תחותי וסנאי
תברת קדמי מחזורי קדל בעלי דבבי
ושיציתינון בכן סעד ולית
להון פריק מצלן קדם יי ולא מקבל
צלותהון ודששתנון כעפרא
דארעא כטין שוקין כעטית בהון דפסתינון
ותשיזבינני מפלגות עמא
תמנינני רישא לעממיא עמא דלא ידעית יפלחונני

רד"ק בני נכר יתכחשו לי אמר אותם אותי יכחשו לי ויאמרו לא חטאנו לך. לשמע אזן ונפס' הלם לשמע אזן והוא שם וכן לשמועתם בקול אשור יאמר הקום ועמן הפסוק כמו שכתב ויעש דוד שם ישמעו לי כעמון וכו' אל מסגרותיך. בני נכר יבלו. פי' ואותם בני נכר שאינם נשמעים לי יבלו. ויחגרו ממסגרותם כלומר שהם נסגרים מפחדי ופחדו ויחגרו כמו ויחרגו ה הפך כמו ש שכתוב בספר תהלים והוא ענין התנועה המהרה ומקדרים אימה חרגת מותא וכן תרגם יונתן ויזועון מן בירניתהון. חי יי וברוך צורי הפסוק הזה דרך הודאה והלל הוא כלומר צורי ואלהי ישעי הוא יי וברוך ורם.

רלב"ג יבלו ילאו מעצמן ויבלו כלם או יהיה מעצמן הבלי והאפיסה. ויחגרו ר"ל יפחדו מן המקום שהם נסגרים בו ר"ל מחדרים תהיה להם אימת מות או הרצון בזה שהם יחגרו כלי מלחמה מהמקום שהם נסתרים בו אך לא יוכלו להלחם לרוב פחדם. חי יי וברוך צורי ר"ל יי השומר אותי הוא חי וקיים ומי שהוא העוזר וחזקי הוא ברוך על כל ברכה ותהלה ולזה אין לי ירא שיחסר עזרו ממני והוא שהוא התקיף ישעי והוא רם על כל רמים ולזה לא יירא שהגבר ידו מהושיעני ומאויבי מאויבי ומקמי תרוממני רוצה לומר שהשימני נשא ורם בממשלה יותר מקמי וקמה אמר זה כנגד שאול ואנשיו. או יהיה הרצון בזה ומקמי תסירם ותגביהם שלא יוכלו לכם. על כן אודך יי בגוים

בני נכר יתכחשו לי לשמוע אזן

ישמעו לי בני נכר יבלו

ויחגרו ממסגרותם חי יהוה

וברוך צורי וירם אלהי צור

ישעי האל הנתן נקמת לי

ומוריד עמים תחתני ומוציאי

מאיבי ומקמי תרוממני מאיש

חמסים תצילני על כן אודך

יהוה בגוים ולשמך אזמר מגדיל

ישועות מלכו ועשה חסד

למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם

ואלה דברי דוד האחרנים

כג נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על

משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל

רד"ק על כן אודך על שהצלתם מאנשי חמס ורוממתם מאויבי ונתת לי נקמות מהם אודך בגוים לפני כל עם ועם׳׳ מגדיל כתיב. מגדול קרי כמו שהוא בספר תהלים נקריאה בט קרי מגדול בחולם והוא תואר והטעם אחד מלכו ומשיחו על עצמו הוא אומר אמר כמו שהגדיל ישועתי ועשה לי חסדים כן יעשה לו ולזרעו עד עולם׳׳

רלב"ג אודך בגוים רוצה לומר בפרסום לעשות הגוים מגדול רוצה לומר שהוא תוקף ישועת מלכו והוא דוד כמו המגדול שהוא תוקף

ואלה דברי דוד האחרונים של מלכה השירה אמר דברים אלה שהם דברי שבח והודאה לאל שהקימו למלכות ואמר האחרונים שהיו אחרונים לכל השירות וההזמורים שאמר כי אחרי זה לא הופיעה עליו רוח הקדש ויונתן אלין פתגמי נבואת דוד דאיתנבי בסוף עלמא ליומי נחמתא דעתידין למיתי הוא על הקץ עלמון ומלך׳

בני עממיא יתכדבון לי ר לשמע אודן
ישתמעון לי בני עממיא יסופון
ויזועון מברנתהון בכין על מסא ופורקנא
דעבדת לעמך אודיאו
ואמרו קיים הוא יי ובריך תקיפא דמן
קדמוהי מתיהיב לנא תקוף ופורקן
ומרומם אלה תקוף פורקננא אלהא דעביד
פורענותא לי ותבר עממיא
דקימין לאבאשא לי תחותי ופרקי מסנאי
ועל דקימין לאבאשא לי תנברינני
מגוג ומשריית עממין חטופין דעמיה דשיזבינני
על כן אודה קדמך יי בעממיא
ולשמך אימר תושבחא מסגי למעבד
פורקן עם מלכיה ועביד טיבו
למשיחיה לדוד ולזרעיה עד עלמא
ואלין פתגמי נבואת דוד דאיתנבי
בסוף עלמא ליומי נחמתא דעתידין למיתי אימר דוד בר
ישי ואימר דוד דמרבא למלכו משיחא במימר אלהא
דיעקב ותקין למימני בחיך בסים תושבחתיה דישראלי

קטר קוקס על כמו קוקס למעלה והוא מעלת נסאה הממלכה ונשים זמירות ישראל רל שהוא אשר אמר לשי בכעל שבמיט הזמירות והם זמירות ישראל כי הם אומרו שיאמרו נהם ישראל לשי ונם מעט דר בזמירות קזכרו בספר תהלים׳

• ונשים זמירות ישראל על הזמירות שעשה בספר תהלים שהיו מעוררים ומזמרים הלוים בהם לפני הארון ובבית המקדש׳ ויונתן תרגם ותקין למימם בחיך בסים תושבחתא דישראל׳׳

רוח יהוה דבר בי ומלתו על לשוני: אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים: וכאור בקר יזרח שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ:

אמר דוד ברוח נבואה אנא ממליל מליא אלין ופתגמי קודשיה בפומי אנא סדר: אמר דוד א אלהא דישראל עלי מליל תקיפא דישראל שליט בבני אינשא קושטא דאין אמר למנאה לי מלכא הוא משיחא דעתיד דיקום וישלוט בדחלתא דיי: טוביכון צדיקיא עבדתון לכון עובדין טבין דאתון עתידין לאזהרא כזיהור יקריכון כניהור צפרא דאזיל ותקין וכשמשא דעתיד לאזהרא בזיהור יקריה על חד תלת מאה ארבעין ותלתא כניהור שבעת יומיא יתר מכדין תתרבון וייטב לכון דהויתון מחמדין לשני נחמתא דאתין הא כאיכרא דמסכי בשני בוצרתא דייחות מטרא על ארעא:

רד"ק

רוח ה' דבר בי. האמירות ברוח הקדש אמרתי אותם אשר דבר בי ומלתו היתה על לשוני באומרי האמירות ההם. רוח הקדש שדבר אותי והופיעה דברים על לשוני. ות"י אמר דוד ברוח נבואה דיי' אנא ממליל מליא אלין ופתגמי קודשיה בפומי אנא מסדר: אמר ונו' לי דבר. כפל הדבר אמר כמנהג הלשון ופי' אמר לי דבר בעבורי אמר ודבר לשמואל הנביא שיהיה מושל באדם ומשפטו למלך וכלכל ה שיהיה ממשלתו צדקה אלהים ויראת ה צדיק ודעת ה האמתיים שיהא ממנו מלך משיח שיהיה מושל צדקה אלהים וכן

הרב' אותו אמר דוד ונו'. וכאור בקר. כאור הבקר כשיזרח השמש שהולך ואור כן יהיה ממשלתו ומלכותו. בקר שאין בו עבות אלא בהיר כי בקר שהוא עבות ועכן פעם אחת פעם מטר ואותו אינו טוב אלא לצמיח דשא מהארץ" כי לא כן ביתו

רלב"ג

רוח ה' דבר בי ונו'. אמר שעשה אלו האמירות שאמר היה ברוח הקדש ר"ל דבר בו ונמצא שהמלה עליו מרוח הקדש היא דבר השם על לשונו להגיד לו אלו האמירות ולחברם בספרי. לי דבר. ר"ל בעבורי אמר השם ודבר שיהיה מושל באדם היותר ה בחר וזה ישר משפט היותו צדיק מושל בצדקתו ר"ל שכל הנהגתו ו ומשפטיו הוא ביראת אלהי' ולזה זכה לזרח האמצע" וכאור בקר' ר"ל שזריחת ממשלתו ובמציאת מלכותו הוא כמו זריחת אור בקר שיזרח שמש שיהיה אז האור נוסף' וכן ירצה לומר שהצלחתו ב במלוכה תתחזק תמיד כמו [illegible] באור הבקר אשר אין התפשטות מהעבים והעננים שיזרח אורם מהנה ה שיהיה מהמטר יורד על הדשא האורן ויאה ההצלחה הזו האור

הולך הלוך וחזור אך הוא כאור בקר שיזרח שמש אחריו׳ ובזה רמז דוד אל שתצמח מלכה ממנו יוסיף אור מלכותו יותר מאור השמש אל אור השחר והוא מלכות משיח דוד שתגדל מלכותו ונשא ונגבה מאד׳ או יהיה ה הרצון בזה כאור בקר שיזרח בו השמש אשר אורו מתמיד הקיום׳ והוא אור השלם כן הענין במלכות בית דוד אור בקר שלא יסתר בו השמש בסבת העבים כי לא יהיה האור מונע מהעבים אשר הם מקוים להפסד ולא יהיה הבקר ההוא מעונה שיצמח ממטר ויולד ממנו כמו הענין בברק שיבא אחריו האחד התכף ולא כמו ד דשא מהארץ אשר בבקר יצא ויצמח ובערב ימולל ויבש׳

רד״ק

כי לא כן ביתי אבל ביתי איננו כן אלא טוב בכל עת ובכל זמן כי ברית עולם שם לי שלא תפסק ותהיה ערוכה בכל ושמורה כי כל ישעי וכל חפץ כל ישעי שלי הוא שלא יהיה כצמח ה הארץ אשר ייבש אבל ישעי לא יפסק לעולם׃ ויש שם הפסוקים כן כמו שכתבנו למעלה׃ ובליעל׃ אבל הרשעים כקוץ מונד כמו הקוץ שממדין אותו ומשליכו כל מוצאו כי הם מכאיבים לנוגע ולא יקחו אותם ביד אבל משליכין אותם בכלים או בכלי אחר׳

ואיש יגע בהם״

כי לא כן ביתי עם אל כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח׃ ובליעל כקוץ מנד כלהם כי לא ביד יקחו׃

אמר דויד יתיר מבדין ביתי קדם אל ארי קיים על סקיים לי למהוי מלכותי קיימא כמא דקימין סדרי בראשית ונטירא לעלמא ראתי ארי כל צרכי וכל בעותי מתעבדין כבן כל מלכו עוד לקבליה לא תתקיים ורשיעיא עבדי חטאה דמן לכבין דמפקרן רבבין למקטף וכד אינש חיים עליהון ושביק להון אולין ותקפין עד דלית איפשר למקרב להון בידי

רלב״ג

כי לא כן ביתי׳ ר״ל שיסיר מלכותו התכף כמו הענין במלכות שאול׳ ערוכה׳ ר״ל ממשלתו ערוכה בכל זמן ושמורה לזרעו אחריו עד שתסור מהם בסבת העונים׳ כי כל ישעי׳ כל ישע וכל חפץ כי זה יהיה בעת לכתם בדרכי התורה׃ ואולם כאשר לא יצמיח זרעם לתת פריו׳ והוא נשורש מאחרי השי״ת או היה שמורה כי לא יתכן שתהיה להם המלוכה״ ובליעל כקוץ מונד׳ ואולם הרשעים שיקחו הממשלה הם כלם כקוץ מונד שיזיק אבל ואחר למתקרבים אליו וינקם כקוצים כי לא יקחו האנשים ביד להתקוטט כי יוזקו בהם׳ והמשילם עוד לקוץ שאינו עושה פרי׳ וכאלו רמז בזה אל מלכות ירבעם וחבריו׳

ואיש יגע בהם״

רד״ק ואיש יגע. ואם יגע אדם בהם במקום שהקוצים ימלא ברזל. ר״ל לכרות אותם ואמר ימלא כנגד המשל שהוא על הרשעים ולא יקרב אדם להם בלא ברזל. כלומר שילבש שריון שלא יוכלו לשרוט לו. או פי׳ ימלא יכרית כמו כלא ימינו תמלא ופי׳ יכרית הקוץ בברזל כלומר אם ירצה אדם לנגוע בהם צריך שיכריתם בברזל או בעץ החנית מרחוק או ישרוף אותם במקום שהם. כלומר במקום שהם הקוצים כן הרשעים צריך שיתגדל אדם לכלותם בעצמו אם יוכל או על ידי אחרים כמו שעושין לקוץ בעץ החנית או יתפלל עליהם שיכלו ויתומו במקומם כמו הקוצים שישרפום בשבת. ויונתן הוציא הפסוקים כן ואיש יגע ואף כל אינש. כתוב וכן ובליעל ורשיעין כתוב׳

רלב״ג ואיש יגע. ר״ל כאשר יגע ברשעים ויקרב אליהם ימלא כל גופו ממכות הברזל ועץ החנית. ר״ל שאחר הכנס בגופו ברזל החנית יכנס העץ. ובאש שרוף ישרפו בשבת. ר״ל [illegible] השבת הממלכה מהם יכלו הם וזרעם בכליון אחרון כמו שהתבאר מענין ירבעם והדומים לו בעת שבתת הממלכה מהם לא השאירו להם שן ושריד.

וְאִישׁ יִגַּע בָּהֶם יִמָּלֵא בַרְזֶל וְעֵץ חֲנִית וּבָאֵשׁ שָׂרוֹף יִשָּׂרְפוּ בַּשָּׁבֶת׃

וְאַף כָּל אֱנָשׁ דְּמִשְׁרֵי לְמִקְרַב בְּהוֹן אוּלִין וְתַקְפִין עֲלוֹהִי עַד דְּחָפַן לֵיהּ כִּד לָבוּשׁ דְּבַרְזְלָא וְלָא יָכִיל לֵיהּ בְּאָעֵי מוּרְנִין וְרוּמְחִין בְּבֵין לֵית פּוּרְעָנוּתְהוֹן כְּבַר אֱנָשׁ אֱלָהֵין בְּאֶשָּׁתָא עֲתִידִין לְאִיתּוֹקָדָא יִתּוֹקְדוּן בְּאִיתְגְּלָאָה בֵּית דִּינָא רַבָּה לְמִיתַּב עַל כּוּרְסֵי דִינָא לְמִידַן יַת עָלְמָא׃

ביאור הדברים מרלב״ג. מוידבר דוד עד ואלה שמות הגבורים.

אמר שהנה דבר דוד לה׳ את דברי השירה הזאת להלל שבח והודאה ביום אשר הצילו ה׳ אותו מכף כל אויביו הרבים ודומיהם אותו כמו גלית וישבי מלך גת והעמלקים אשר פשטו אל הנגב ואיש גת והפלשתים שבאו להלחם עמו ואבנר בן נר והדדעזר ואבשלום ואחיתופל ושבע בן בכרי וישבי בנוב. והציל אותו גם כן מכף שאול. והוא שהגדיל בכלל כלם כי שאול רדף את דוד והוא מלך ודוד היה עבדו ולזה היה התכלית הפלא לתוקף יד שאול על דוד איך נצל מידו. ויאמר הנה ה׳ סלעי ומצודתי ומפלטי ואמר כי לא יבצר לו תוקף אחר ולא עזרת כח וחיל אחר בלתי הגבורות אשר נגלו מהם. הנה הוא מגביה האזון והתוקף שלו ומעוזו הוא נאצל מפני השגחתו בו. הנה גם כן הרחיק והסתיר נסתר אחלו מכל הרעות הכבושות לנגד עיני כי הוא לו למגן למגן עלי מכל דבר הרעות אשר ישיגום להזיק והוא התוקף ישעי כי מהללו יהודו כלם להפקיד מקומות עלי שלא יזיקום כמו שידוק [illegible] הבעל חיים בקרבו הקירה [illegible] הנה [illegible] התוקף שלו והמנוס שאתם

להמלט מכל הקמים עליו והוא מושיעו ויזכ' מאנשי חמס הרודפים אותו על לא חמס בכפם כי הטעם בשאר
והדומים בזה. והנה אלו התשועות אשר הושיעם השם' מאויביו יגיעו לו כשימשיך תשועה שלימה שיתפלל לשי'
אחר שספר איך מתחלתו הגיע לו אות הישרות אל הטובה מהשם ית' הנה בעת שסבבו אלו רשתות מלאות מות אל
מות ובעתותם קימות מות הנה בעת ההיא אשר ראיתי כי צר לי וקריתי בזה הפחד הספלה אז השתדלתי די-
לקרוא שם יי' המורה על מה שאמרתי בו יותר על מה שאפשר ובדרכי כי בזה האופן התפללתי אליו והוא שומע
תכף קול תפלתי מהיכל מעלתו אשר הוא בתכלית הדרו והוא מדרגת הקדש והנה שם עלתה שועתי באזניו ל
להשתדל בתפלתו והנה מרוב חרון השם על אויביו הרגיש עצמו כאלו סלד מאף השי' אש כבשן הארץ יתחדש
מתמה הרעש וירעשו אופני הארץ וגם יסודות ההרים הגבוהים יתמוטטו וירעשו ואמר ממשל כי מרוב הכעס
עלה עשן באף השי' והנה אש מפיו תאכל אויביו ותשחית עד שלאורך האש בערו ממנו גחלים והנה היה זה
המשל לשער על הפלגת הרעש אשר ה' השי' כדי שיפלו אויבי דוד במהירות זה שכבר סבב השי' שיכנעו
ישראל במלחמה ומתו עמהם שאול ובניו וכן הטעם במיתת אבשלום ובכלל הנה כשתחקור בספורי הקורות
שקרו לדוד נמצא פלא עצום בסבות אשר נהג השם ית' עלה הביא הרעה לאויבי דוד בנך הקימלט לדוד ואמר כי
לרוב השגחת השי' על דוד הוא כאלו ירד מן השמים ונדך על הארץ ושם מלאכו בקלות התעופף ויסר-
סביב דוד ענן ויחשך החשך עליו להסתיר שם מאויביו וכאלו היה זה משל אל מה שסבב השם ית' כשרדף ש
שאול אחרי דוד שלא יכול למצאו וכאשר מצאו אותו והיה קרוב אל דוד סבב השי' שבא מלאך אל שאול— כי
פשטו פלשתים על הארץ והוכרח לעזוב דוד ואמר כי מהטעם כשמו שהרס השם ית' על מלאכו להציל
דוד ולמלטו מאויביו ממנו יצא ברק בערו ממנו גחלי אש והם הלפידים היורדים מהענן אשר כעבורם יבער אויר
הקיטור ומזמן נתחדשו רעמים שנתחדשו לאויביו מהדבר כמשה אשר יורה השם לדוד והנה בזה האופן הוא
כאלו נבקעה הארץ מרוב הרעש שנתחדש בגערת יי' מנשמת רוח אפו ונראו מעמקי ים ויגלו מוסדות-
תבל כמו שימצא הטבע בעת הרעש שתבקע הארץ ויראו המקומות השפלים מהארץ ויראו שם נגרות
גדולות נתחדשו ממה שהיה בליל שהיה הרעש מהשכבע המימיי והנה קרא המים הקים יש כי עממם דומה
במליצות מי הים כמו שהתבאר במטאורות והנה אפשר שאמר זה להפלגת הסרת ענין אויביו במהירות כמו ה
הענין בארץ הנבקעת מפאת הרעש כי יתאסף המקום מבנות שיות לממה ולזה קרא ענין הטאת סדום—
ההפכה אמר כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה ואיפשר עם זה שרמז בזה להגלות הקלות ובמהירות
ודבר הנעלם מאנשים מהצלחת דוד וכאשר השלים זה המשל אמר זה הטעם בדברים יותר מבוארים ואמר
הנה השם ית' ישלח מלאכו ויקחני וימשני וימשוך אותי ממימי הרשעת אשר הסבו אויבי להטביע אותי

בהם ובזה ימלט השי' מאויביו שהיו חזק ועז ממנו

אלו ההבלים כמשלו והוא

שאול כי הוא היה מלך ואם הייתי עבדו׳ ובכלל הנה יתבאר בזה האופן מכל אופני כאשר אזכור המות הגבר־ה
אויבו מהקדימם אותו רע כמו שאמר יורד ים השטן שהוא היה עת רעה וישיגו מבקשם׳ והנה אז היה השי׳ למשען
לו בדרך שלא נספה בידם ואחשב שזה היה משל על הזיפים שהודיעו לשאול דוד מסתתר עמהם במערת
ועל מה שיעץ אחיתפל לרדוף אחרי דוד בלילה ההוא׳ והנה השם ית׳ הוציא אותו למרחב מהצר־ה
שהייתי בה ומלט אותו מיד אויבו כי חפץ בו להיות מלך על ישראל ונתן לו גמול השם יתעלה כצדקתו והשיב לו
כבור ידי שבררו התכונות המשובחות׳ והנה אמר זה דוד להעיר כי בכלל זה היה רודף את הדר־כים
המשובחים וזה מבואר מהספורים שבאו בענין דוד זולתי בחטא אשת אוריה׳ והנה היתה לתשובה הוראת
מאת השם יתעלה לפי ששמרתי דרכי יי׳ ולא הלכתי אחר מצותיו ולא הרשעתם לנטות מדרכי השם ית׳ כי כל
משפטי השם יתעלה והם משפטי התורה שויתי תמיד לנגדי לזכור אותם כדי שאתנהג בהם׳ וכן העמן
בחוקותיו כדי שלא אסור מדרכי התורה כלל ואהיה שלם בלבבי לשם יתעלה כי כל תנועותי היתה לשמירת אלה וזה
היה שנה פעמים רבות כששמרתי מעשות אשר הביאותם להעתיק אלו ראיות טבעי׳ והנה השיב יי׳ ל־י
כצדקתי וכנקיון לבבי לפי מה שידע השם ית׳ ממנו וזה היה בעת שעשיתי על החטא שחטאתי כי לא הפלוג
מאד בעשי לבלתי אלו טוב לבבו והפליג בעשה שאול לבלתי אלו רוע לבבו ואע״פ שהיה החטא יותר־
עצום לפי הנראה מחטא שאול והנה יורה על טוב לב דוד כי לא הקשה בתרעומת אחר משולחיו ואע״פ שנפלו
עליו כמו העמן בשאול ואבנר ואבשלום ושמעי בן גרא אבל היה חומל ומרחם כמו שנראה מהספו־רי ה
קורותיו׳ והנה עמה שאול היה בהפך זה׳ והנה בכלל כשתחקור על ספורי קורות דוד וספורי קורות שאול
יתבאר לך ההבדל העצום שהיה בין תכונות דוד ובין תכונות שאול׳ הנה אתה השי״ת מתחסד עם החסיד ל
לעשות לו חסד גם אם יחטא לך כשיתקן בעשו כמו שאמר בדוד גם יי׳ העביר חטאתך לא תמות והנך הולך
בתם ובכבודות עם איש תמים ותכבר לזאת הסבה גם כן׳ ותמים עם עקש אתה מנבא עלו ה־שנ
בדרכים עקלתונים להפלגה בעשו על החטא מפני היותו בו מוכן להתנהג בזה המנהג הפחות והנך
מושיע השפלים ואע״פ שהם מהמון העם אשר אזלת יד מהם ועינך על רמים להשפילם כשיחטאו לך ואע״פ
שהם מלכים׳ והנה אמר זה מפני שהשם יתעלה הושיע דוד בעת הזאת עם שהיה עבד לשאול והיו אז
עיני השם יתעלה להשפיל שאול שהיה מלך בעבור שהתגבר במלוכה לדוד׳ הנה אתה הארת נרי יי׳ להאיר־לי
בהיותי בלאל חשך הצרות ואז הגבהתה אשר וזה היה בעת שהיה דוד נרדף משאול ומאבשלום׳ הנה בעזר־
שהיה לי ממך שברתי הגדוד הבא עלי ובעזר אלהי דלגתי והפלתי החומה הנשגבה שהיתה שם ובזן הגדוד
הבוא וזה היה רמז אל הגדוד שבא מעמלק לציקלג ושרפו את ציקלג ונשבו לשמם נשי דוד ואנשיו וטפם
וכל בהמתם כי היה מאת השם יתעלה שסבב שאחר שאמר לדוד שישוב לציקלג וזה היה סבה אל שיצו־ל
להשיב הגדוד הבא כי לולי שבאו אחר שלא היה יכול ללכת שם׳ והנה זאת החומה הנשגבה שדלגו להשיב הגדוד

הגדול הזה הנה דרך האל ומנהגו בפעולותיו היא בתכלית השלמות ואמרת השם בדברי התורה היא צרופה שאין בה סיגים אבל כלה עממה מגיעים לתועלת נפלא' הנה השם הוא מגן לכל החוסים בו לפי שלמ ההכרעות הנכונות לבוא עליהם והנה עמן ההשגחות בו הוא התכלית בדרכי התורה ולזה הקדים לזה אומרו אמרת ה' צרופה כי באמצעותה יהיה השם מגן לאדם ותדבק בו השגחתו כמו שהתבאר מדברי התורה כי מי אל מבלעדי ה' שיוכל להיות מגן לכל החוסים בו' הנה זה לא ישלם לזולתו מהא' מניעים שהם השמי' כי הן ובין הנמצאות השפלות כי מהם יסודר פעם רע ופעם טוב ולא יוכלו לשנות הסדורים' ואולם השם' לבדו יוכל על זה ומי הוא גם כן התקיף לעזור לכל הקוראים אליו באופן ראוי מבלעדי השם' הנה הוא האל אשר הוא מעוזי ונתן לי חיל והוא הנה שהכין דרכי ולבא אל התכלית השלם הדרוש והנה אמר זה להפלגת המהירות הנעתק לדרוש אל התכלית והנה הוא שמם קל המרוץ כאילות ובזה המהירות והמרוצה העמידני על במותי הצלחתי מה שלא היה ראוי להיות כן לפי הנהוג כי המהירות בעמידה יהיה טוב העמידה ואולם היה כל זה מסודר ממך ולזה היה מגיע בו בתכלית מה שאיפשר הנה השם' מפאת השגחתו כי למד ידי למלחמה עד שהכה הקורא' יתר קשת חזקה מאד אל המקום שמשם תהיה יריית הקשת כל אחד מזרועותיו והנה אמר זה כי בעת שהלך להלחם עם גלית לא רצה לקחת כלי המלחמה כי לא נסה' ואחר זה בזולת למוד אחר והרגל היה מכליא מאד במלחמות כמו שנזכר בספורי דברי שאול' והנה אז נתת לי מגן ישעך שהנצחות עלו שלא נפלתי בכל מלחמותי ועינותך אותי אז בעת הבריחה היא תרבני ותגדל מעלתי כי זה היה סבה שמינה שאול על אנשי המלחמה ושהיה חתן למלך כמו שנזכר בספור דברי שאול ומזה נתגלגל הצלחתו לשרר טוב בהצלחת דוד במלחמותיו ומזה גם כן היתה סבה לשמור דוד מכף שאול' כי מיכל אשתו גלתה לו הסוד והצלה אותו' הרחיב צעדי תחתי בברחי מפני שאול כשאחז לבקש נפשי בעת היותי מגן לפניו' ולא מעדו קרסולי' שאם הייתי נופל מהמכשול והפחד היה הורג אותי' ובזה האופן גם כן נתת לי אויבי ושונאי באופן שאשמידם ולא אשוב עד כלותם' וזה היה בימי שאול שהכה דוד מכה רבה בפלשתים ובעת רדפו אחר גדוד עמלק ששרפו הצקלג' והנה הכלה אותם אז ואכה אותם באופן שלא יקומון ויפלו תחת רגלי' ואחר זה כשמלך איש בשת אזרתני חיל למלחמה והכרעת אויבי תחתי כי תמיד היו אז במלחמת בית שאול הולכים ודלים ובית דוד הולך וחזק ואז נתת לי אויבי עורף כי אבנר ואיש בשת הפכו עורף במלחמה ואנשי דוד היו רודפים אותם בדרך שאכרית משנאי' והנה היו פונים אל השם' שיושיעם ואין מושיע אותם והיו מתפללים אל ה' ולא ענם עד שהחקתי אותם כעפר ארץ וכטיט חוצות שירמסוהו ברגלי ידרכו העפר שבו וישברוהו כן אשברם וארקעם והנה הצלת אותי מן המריבים אותי מעמי כאיש בשת ואנשיו ושבע בן בכרי תשמרני כי שמת אותי לראש גוים רבים והם הגוים שנצחתי אותם במלחמה שהיו לי לעבדים עד שעם אשר לא ידעתי יעבדוני' וזה שכבר היו מואב וארם לעבדים לדוד' בני נכר יכחשו לי מרוב

לו מרוב יראתם ממנו לשמוע אזן לבד היו נשמעים לו לעשות רצונו ולזה אלו ידעו רוממות מעלתו ונדר—
הבלחתי הנה כמו שכבר מרוב יראתם ממנו היו נובלים כנבול עלה מגפן כי מתו לבם בקרבם מרוב הפחד והנה
גם נחרדים שהיו נסגרים בהם כפלו עליהם אימות מות מיראתם הנה השם ית' העוזר אותי הוא חי וקיים תמיד
ותקפו שהוא השם ית' הוא ברוך לא יחסר כחו כענין האנשים כמו הענין באשר הם תחת המערכות כי הם
ישפעו פעם טוב ופעם רע ומי שהוא מגביה תוקף ישעי והוא השם ית' אשר ישעני מהשודד ממני על דרך
ההשגחה הפרטית הוא תמיד רם ונשא על כל המערכות ולזה אין לו ערך שיסיר עזרו ממני כענין האנשים
הנה זה האל הוא הנותן נקמות לי מאויבי ומוריד עמים תחת ממשלתי והוא המוציא אותי מאויבי שלא אפול
בידם והנה האל הזה מרומם אותי מקמי והם איש בשת ואבשלום ושבע בן בכרי והצלתני מאיש חמסים והוא
שאול ואמר זה כי בזמנם היה רודפי וברחתי גם כן מעמו שכבר היה איש חמסים כשיעיין בתכונותיו כמו
שזכרנו במה שקדם. על כן אודך יי' בגוים נתת לך תודה כמו שגמלתני מן הטובות. ולשמך אזמר—
ואספר הנה השי' הוא תוקף ישועת מלכו שהוא דוד והוא עושה חסד למשיחו שנתן המלוכה לדוד ולזרעו כל
זמן שיתקיים העולם כמו שהראה הבטחתו בזה על יד נתן הנביא. ואלה דברי האחרונים. רוצה
לומר אחר שסיימו דבר ספר התלים בכללם ואחר זכרו דברי השירה בזה המקום חתם לדבריו בזה המאמר.
נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על שהוא המלך אשר משחו אלהי יעקב בשמן המשחה על יד נביאו
והוא נעים הזמירות הערבות הכוללות בספר התלים שהם זמירות ישראל כי כל הזמירות שישבחו ישראל
ישבחו השי' באלו הזמירות הנה רוח יי' דבר בי כי מחברי הזמירות ההם ודברו היה על לשוני ומפני חברו אלו
הזמירות ר"ל שכבר אומרו ברוח הקדש הנה כבר אמר אלהי ישראל ותקפו שהיה מושל באדם מפני היותו
צדיק ומושל ביראת אלקי' והנה זריחת אורי והבלחתי תהיה כאור בקר בעלות השחר שיזרח השמש אחרי האור
ההוא בדרך שיהיה האור ההוא הולך ונוסף כן ממשלתי החזק תמיד. או ירצה בזה שהוא כאור בקר—
בזריחת שמש שהוא אור שלם ואחר זה מתמיד ונוסף והממשלה לשמש מפני שהוא קיים וכמו זה מלכותו קיים.
ולזה אמר כשאו כשמש נגדי בקר בקר שלא יסתר כי השמש נסתר העבים שיסתירוהו כמו שהיה —הענין
במלכות ירבעם ואחריו שלא היה במלכות ההוא אור כלל על דרך האמת והיה האור הנראה מהעבים—
אשר אין להם קיום כלל ולא יהיה ג"כ האור ההוא מגונה שיתחדש ממטר כשיהיה בענן שיצא ממנו המטר אור
קיטורי באופן שיראה הברק כי האור ההוא סר תכף וכן היה הענין במלכות שאול שעמדה זמן מועט כמו
דשא מארץ שמהרה ימלח ומהרה ילבש הנה לא כן בית מלכות עם אל כי ברית עולם שם לו להיות המלוכה
לו ולזרעו והנה הברית הזאת סדורה וערוכה בכל אשר תמשך לו הגדולה מזרעו לא תפסק מהם. הממשלה
כי יהיה לישראל כל ישע וכל חפץ וזה יהיה כשידבקו בשי' ויתנהגו בדרכים הישרה כי לא תקצר יד השם—
מהנהגתם אז כל ישעי וחפצי שימצא ההשגחה הכוללת לא היו ראויים לו כי מצד ההשגחה הפרטית יושיעם

רד"ק

בכל עת ויגיע להם כל חסדים והיה שמורה לזרעו אם תפסק מלכות מישראל זה יהיה כאשר לא ימצא ישראל
רוצה לומר בעת שיסורו מאחרי השם כי אז לא תתקיים להם מלכות והשם ישמרנה לזרעו כי מזרעו יצא מלך
ימלוך בישראל הוא ובנו כל הימים כמו שהתנבא בזאת זה הנקוים מדברי הנביאים ואולם אנשי הרשע כמו
ירבעם וחבריו שמלכו ברשע ולא נכרתה אחרים כמו העמן במלכותו הנה הם כקוץ מונד שלא יקחו בו
באנשים כי לא יקחום פן תנקבנה ידם וגם לא יקרב אליו כי אם בכלי הברזל יבא אליו ויזיקהו כן אלה שיקרב בכם
הבל על ינקב. וימלא גופו ברזל וחנית ועץ אשר הוא תקועה כי מרוב השחיתו הקרובים אליו לא יפתח לו
הכפים הברזל בגוף אבל יכנס שם אחריו עץ החנית ובסוף העמן כשתשבנה מלכותם שרוף ישרפו ולא
ישאר מהם שארית

רד"ק

אלה שמות הגבורים
וגו' יושב בשבת דעת
המתרגם וכן דעת
רבותינו ז"ל כי זה
הפסוק על דוד ז"ל
אלה שמות הגבורים
אלה שמות גבורותיו
של דוד ויונ"ת כך
אלין שמהת וגו'
כמו שכתוב למעלה
והם ז"ל פירשו יושב
בשבת שהיה יושב
בישיבה של תורה
ראש השלשי ראש לשלשה אבות
עדינו העצנו בשעה שהיה עוסק בתורה מעדן עצמו
כתולעת ובשעה שהיה יוצא למלחמה מקשה עצמו כ
כעץ ויש

אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבֹּרִים
אֲשֶׁר לְדָוִד יֹשֵׁב
בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי רֹאשׁ
הַשָּׁלִשִׁי הוּא עֲדִינוֹ
הָעֶצְנוֹ עַל שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אֶחָד

אִלֵּין שְׁמָהָת גִּבָּרַיָּא
דַּהֲווֹ עִם דָּוִד גִּבָּרַיָּא
רֵישׁ מַשִּׁרְיָתָא יָתֵיב
עַל כּוּרְסֵי דִינָא וְכָל
נְבִיאַיָּא וְסָבַיָּא מַקְפִּין
לֵיהּ מְשִׁיחַ בִּמְשַׁח
קוּדְשָׁא בְּחִיר וּמְפַנַּק
שַׁפִּיר בְּרֵיוֵיהּ וְיָאֵי
בְּחֵיזוּיֵהּ חַכִּים בְּחוּכְמְתָא וְסוּכְלְתָן בְּמִיצָא גְּבַר ב
בִּמְגַבְּרוּתָא רֵישׁ גִּבָּרַיָּא הוּא מַתְקַן כְּמָנֵי זֵינָא וְנָפֵק לְפוּם
קָלָא וְנָצַח בִּקְרָבָא וּמִתְנַבֵּב עַל יְדֵי מוֹרַנִיתֵיהּ תְּמָנֵי
מְאָה קְטִילִין בְּזִימְנָא חֲדָא

רל"בג

יושב בשבת שזה
היה יושב לשבת
עדינו העצנו
וכן היה העצנו
נשאר התארים
שזכר לו בזה
המקום ואחשוב
שנקרא יושב ב
שבת תחכמוני
כי מרוב חכמתו
החכמה היה
שונה מכל מ
מלאכה אחרת ומתעסק תמיד בענין החכמה
ראש השלשי יתארו בזה התואר לפי שהיה ראש
לכל השלשה גבורים שזכר תחלה והם עדינו ה
העצנו אלעזר בן אחחי שמה בן אגא הררי

ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי על יואב אמר זה הפסוק שהיה חכם גדול וראש סנהדרין שאמ' התחכמוני ראש השלישים ולפי הפשט יראה כי גבור אחד היה מגבורי דוד וראש גבורים ושמו עדינו העצנו וספר עליו שהיה חכם מוסף על גבורתו והיה יושב בשבת סנהדרין וחכמי ישראל והיה ראש להם וזהו שאמ' ראש השלישי והוא כמו השלישים וכן נכרי ונכרים כמו נכרים. ושלישים הוא לשון גדולה גדולים והנכבדים כמו השליש אשר למלך ומבחר שלישיו. והתחכמוני שם העיר מן חכמה. וספר מגבורותיו על שמונה מאות חלל. ר"ל שהיה על שמונה מאות חלל. כלומר שהרג שמונה מאות אנשים במלחמה אחת וזהו פעם אחת. ובדברי הימים קורא אותו ישבעם ר"ל שהיה יושב בראש העם וענין אחד הוא עם מה שכתו' כאן יושב בשבת. ומה שאמ' הנה על שמונה מאות ושם אמ' הוא עורר חניתו על שלש מאות חלל שתי מלחמות היו באחת הרג שמונה מאות ובאחרת הרג שלש מאות. ומה שאמ' הנה תחכמוני ושם בן חכמוני שם כמו איש בן חיל ר"ל בן חכמה או שהיה שם אביו תחכמוני או חכמוני כי אחד הוא וזה עדינו היה בנו העצנו כמו כתו' כפעם אחד כתו' בכל לשון זכר וקרי אחת כתו' לשון נקבה.

רד"ק

ואחריו אלעזר בן דודו. הך היה שמו בן דודו וכן הו' כתי' דודו וכתי' דודי בתו' וקרי בו' בן אחוחי. ובדברי הימים האחוחי. אחוחי שם משפחה היה לפי' אמ' בן אחוחי ואמ' האחוחי כמו הבן הקטני. בשלשה גבורים וקרי הגבורים והענין אחד והשלשה הגבורים הם הם הזכרים הנה עדינו ואלעזר ושמה בן אגא. ור"ל בשלשה כי הוא היה מן השלשי שהיה עמהם במלחמה זאת עם דוד והוא היה ראש המלחמה הזאת. בחרפם. מבנין פעל הדגש כי חירוף מעמדת בגעיא וענינו כמו חרף נפשו למות שענינו נלב' וכן בחרפם בפלשתים נתנו נפשם לסכנה על דרך וישלך את נפשו מנגד. ות"י כד חסידו פלשתאי. דעתו כי בחרפם אומר על פלשתים אם כן היה הבית בפלשתים נוספת. ולפי הפשט בחרפם אומר על אלה הגבורים שנתנו עצמם להלחם עם פלשתים שנאספו שם להלחם וישראל עלו מפניהם ואלה שלשה הגבורים ירדו אליהם ואלעזר הוא הגבר במלחמה זאת מהשמשה ועליו הוא אומר הם ויך בפלשתים.

וּבָתְרוֹהִי אֶלְעָזָר בַּר אַח אֲבוּהִי בַּר אֲחוֹחִי בִּתְלָתָא גִּבָּרַיָּא עִם דָּוִד כַּד חַסִּידוּ פְּלִשְׁתָּאֵי וְאִתְכְּנִישׁוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא וּסְלִיקוּ אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל׃

וְאַחֲרוֹ אֶלְעָזָר בֶּן דֹּדוֹ בֶּן אֲחֹחִי בִּשְׁלֹשָׁה גִבֹּרִים עִם דָּוִד בְּחָרְפָם בַּפְּלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ שָׁם לַמִּלְחָמָה וַיַּעֲלוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃

רלב"ג

בחרפם. ידמה שהם היו מחרפים בפלשתים להתגבר עליהם שלא יוכלו להם במלחמה כמו שהיה מחרף גלית הפלשתי מערכות ישראל.

רד״ק

והעם ישובו אחריו. אמר ישובו כי כבר נסו מפני פלשתים כמו שאמר ויעלו איש ישראל. וכאשר ראו נצחון אלעזר שהיה מכה בפלשתים שבו לפשט החללים לבד שהיה מכה אלעזר. ואחריו שמה בן אגא. ת״י שמה בן אגא דמן הרר טורא. לחיה. שם עיר פרזות שאין לה חומה. והמקום ההוא נקרא פס דמים כמו שאמר בדברי הימים בפס דמים היתה המלחמה זאת. ה׳ מלאה עדשים. ובדברי הימים אומר מלאה שעורים. שעורים היתה מלאה מן החלקה כבר נתקבצו אלא שאספו התבואה שעורים מהשדות האחרים ואותם השעורים היו מן העדשים ומשעורים והיתה מלאה מהם ולזה אמר הנה עדשים ולזה אמר שם שעורים. ויתיצב. ובדברי הימים אומר ויתיצבו רוצה לומר הוא ואלעזר. ואמר הנה ויתיצב שאמר ר״ל שהיה עקר המלחמה ההיא.

הוא קם ויך בפלשתים עד כי יגעה ידו ותדבק ידו אל החרב ויעש יהוה תשועה גדולה ביום ההוא והעם ישבו אחריו אך לפשט׃ ו ואחריו שמא בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים והעם נס מפני פלשתים׃ ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פ פלשתים ויעש יהוה תשועה גדולה׃

הוא קם וקטל ב בפלשתאי עד דלאיאת ידיה ו ואדביקת ידיה עם חרבא ועבד יי פורקנא רבה ביומא ההוא ועמא תבו בתרוהי ברם לחלצא קטיליא׃ ובתרוהי שמא בן אגא דמן הרר טורא ואיתכנישו פלשתאי לחיתא והוה תמן אחסנת חקלא מליא טלופחין ועמא אפך מן קדם פלשתאי׃ ואיתעתד בגו אחסנת חקלא ושיזבה וקטל ית פלשתאי ועבד יי פורקנא רבה׃

רלב״ג

עד כי יגעה ידו. הנה יגעה ידו מרוב ההכאה והדבקות שהכה פלשתים בתוקף ודבקה נשארת כן סבר מהאחזה בשעת כח ההכאה ונשארו כפופים. אמנם יהיה זה מרוב הדם הנאחז בה והנאחר הראשון הוא נראה יותר. אך לפשט. רוצה לומר לפשט החללים. ויאספו. ר״ל שכבר נאספו לחית המחנה מהשדה והיא התבואות ועשו השטת ומזה שידמה לזה מפני שהוא מזון.

רד"ק

וירדו שלשה מהשלשים. מהשלשים שהיו ראשי המלחמה. וכן ת"י מגברי רישי משרייתא. אבל הוא תרגם שלשים כמו שלשים. ודוד. ומצב פלשתים. ובדברי הימים ונציב פלשתים ואחד הוא. וכן ת"י ומצב פלשתים ואסטרטיג כמו שתרגם נציב נציבים בכל מקום. וכן תרגם ויך את נציב פלשתים ות"י מצב ונציב שרי החיל. ואומר שם המחנה הגדול היה בעמק רפאים והשרים חנו עם קצת החיל בבית לחם.

ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים. כמשמעו שהתאוה לשתות המים שהיו קרים וטובים ויום קציר היו. כמו שאומר ובאותם הימים אדם מתאוה למים קרים מפני החום אולי במצודה שהיה שם דוד לא היו שם מים טובים ואחר שהביאו אותם נתחרט דוד על ששמו עצמם שלשת הגבורים האלה בסכנה גדולה בעבור תאותו אל המים ולא אבה לשתותם שהיה חושב בנפשו אלו שתה אותם כאלו שתה דמם כי בנפשותם הביאום ונסך אותם לי"י כלומר ששפכם לארץ לשם יי' כי לא היה שם מזבח ומה שכתב רבותינו ז"ל בפתרון זה הם דברים של תימה הכרת

וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשִׁים מ
מֵהַשְּׁלֹשִׁים רֹאשׁ
וַיָּבֹאוּ אֶל קָצִיר אֶל
דָּוִד אֶל מְעָרַת ע
עֲדֻלָּם וְחַיַּת פְּלִשְׁתִּים
חֹנָה בְּעֵמֶק רְפָאִים׃
וְדָוִד אָז בַּמְּצוּדָה
וּמַצַּב פְּלִשְׁתִּים אָז
בֵּית לָחֶם׃ וַיִּתְאַוֶּה דָוִד
וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם
מִבֹּאר בֵּית לֶחֶם
אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר׃

ונחתו תלתא גבריא
מגברי רישי משריתא
ואתו לחצרא לות
דוד למערת עדלם
ומשרית פלשתאי
שריא במישר
גבריא׃ ודוד בכן
בחקרא ואסטרטיג
פלשתאי בכן בית
לחם׃ והמירת נפשא
דדוד ואמר מן ישקנני
מיא מגובא דבית
לחם דבתרעא׃

רלב"ג

וירדו. ר"ל שכבר ירדו שלשה שהיו ראש מן השלשים גבורים שנזכרו אחר זה. ויבאו אל קציר. כאלו אמר בקציר. וכן ואל האהרן תתן כמו ובאהרן. אל מערת עדולם. ובדברי הימים אומר על הצור על מערת עדולם הוא עיר היא והוא המצודה שאמר שישב דוד אז במצודה והקטן היה כשהיה בורח דוד מפני שאול ונמלט אל מערת עדולם. ועל המקום ההוא אמר כל ימי היות דוד במצודה. וחית פלשתים. מחנה פלשתים כמו שאומר בדברי הימים ומחנה פלשתים חנה בעמק רפאים. וחיה הוא לשון קבוץ ועדה וכן חיתך ישבו בה כמו עדתך. ודוד וגו' ומצב פלשתים. הם האנשים ההולכים לפני חיל והם בעלי הכנות. ויסך אותם לי"י

שם העמקים האלה כאחד והיו בשם מקומותם לכך חלקת השדה היה באפס דמים ובאור המים היה במערת עדולם והם אמרו מי ישקני מים דרך משל כי המים הם התורה כמו הוי כל צמא לכו למים ופירשו מי ישקני מים הלכה שנסתפקה לו לשאול מסנהדרין שהיו בבית לחם וזהו שאמר מבאר בית לחם אשר בשער כלומר השער של הזקנים והלכה אשר הוצרך לשאול מהם הוא דבר חלקת השדה מלאה עדשים ושעורים ונחלקו בדבר הזה מהם אמרו כי הגדישים משעורים ומעדשים היו מישראל ופלשתים היו טומנים בהם ושאל דוד אם יש לו רשות לשרוף את הגדישים בעבור שישרפו עמהם הפלשתים הטמונים בהם ושאלו לו אסור להציל עצמו בממון חברו אבל אתה מלך והמלך פורץ לו לעשות דרך ואין ממחין בידו ומהם אמרו כי הגדישים של שעורים היו של ישראל והגדישים של עדשים היו של פלשתים ושאל אם יש לו רשות לתת השעורים לפני הבהמות שהיו עמו ולשלם ויטול חלופם לבעל השעורים מגדישי העדשים ושאלו לו אבל ישיב רשע גזלה ישלם אמר שמשלם נקרא רשע אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו גדר ואין מי מוחין בידו ופירשו ויתיצבו בתוך החלקה ויצילה שלא הניח דוד לשרוף הגדישים או להאכילם לבהמות ויך ופירשו ולא אבה דוד לשתותם שלא אמר הלכה זו בשם שאמרה אלא אמר כך מקובלני מבית שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למיתה על דברי תורה אין אומרין דבר שמועה מפיו ומאי ויסך אותם לה' שם דאמרינהו משמיה דגמרא ודברים אלה רחוקים מדרך הפשט כי הפסוקים הם ספור הגבורים אשר לדוד ומספר לגבורותם שעשה כל אחד מהשלשה הראשונים ומה שעשו שלש הראשונים בהביאם המים ולא היה שאלת הלכה בחלקה ההיא אבל מלחמה גדולה עד שנס ישראל מפני פלשתים כמו שאמר הכתוב ו ושמה יתגבר ויתיצב בתוך החלקה והצילה שלא שרפו אותה פלשתים ואמר שהכה בפלשתים ואמר ויעש ה' תשועה גדולה ואין לבאן בכל זה אלא פשט הכתוב כמו שהוא ומהם אמרו כי מה שאמר במקום אחד מלאה שעורים ובמקום אחר מלאה עדשים אמרו כי בשתי שנים היה הדבר הזה בשנה אחת שהיו בחלקה זו היתה מלאה עדשים ובשנה אחרת היתה מלאה שעורים ויש מרבותינו ז"ל שפירשו ד דברים אלה כמשמען שנתאוה דוד למים אבל אמרו כי הזמן הזה היה חג הסוכות שהיו מנסכין בו המים ומה שעשה דוד שם כי היתר הבמות היה אז ונסך דוד המים האלה בבמה ואמרו למה שלש שנסרה אחד היה הערב ואחד היה מפני הקרבנות ואחד מכמס לנחית בשוקרה' ודברי אלה קרובים מן הראשונים יות' ויסך אותם לה' ואמר לנסכם יתכוון הדם ה'

רלב״ג ויסך אותם המים להודיע שכבר נכספו מאד לשתו׳ אותם לא היה זה כפשוטו כי היה דוד מתאוה
לזה ולא שאל מהם מאחד מהם יותר ראוי לזה המקום מצד המוסכמות וזה לפשט האחד מן השני׳ בזה
אך שיקחו מן המיים הבלתי על המים כאשר אמרו ועתה עד עתה ומרבה נח׳ והשמת אותם אוצר אוי לנקום
המים מקשי׳ וכמו שיקרים השומר בפסח לנקום ברכת הקמר והכפורים בעבודת לנקום מה השי׳ ברכת
מגשמים כי אין יבוא עת הוריקה ויכשרו לעשותו׳ והפלשתים כי שם לבד המונה קר׳ הערך בעבור על ידי
הנפשות׳ הנה

ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם ליהוה׃ ויאמר חלילה לי יהוה מעשתי זאת הדם האנשים ההלכים בנפשותם ולא אבה לשתותם אלה עשו שלשת הגברים׃ ואבישי אחי יואב בן צרויה הוא ראש השלשי והוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל ולו שם בשלשה׃ מן השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר ועד השלשה לא בא׃

ובזעו תלתא גיבריא במשרית פלשתאי ומלו מיא מגובא דבית לחם דבתרעא ונסיבו ואיתיאו לות דוד ולא אבה למשתיהון ואמר לנסכא יתהון קדם יי׃ ואמר חס לי מן קדם יי מלמעבד דא הדם גובריא דאזלו בנפשתהון ולא אבה למישתיהון אלין עבדו תלתא גיבריא׃ ואבישי אחוהי דיואב בר צרויה הוא ריש גיבריא והוא תביר ית מורנתיה על תלת מאה קטילין ולית שום בתלתא גיבריא׃ מן גיבריא הוה יקיר והוה להון לרבא ועד תלת גבורן לא מטאי׃

רד״ק הלא זה לך יי׳ כמו מעל׳ וכן אלהים כן דוד מתת לכסף מגדת לכסף אך והיה לו ברכה כנגד קצי׳

ואבישי קוא ראוי הפלשי׳ כן כתב וקרי השלשה והמסכנות מן והפלשים על כלו׳ ופי׳ הקרי׳ הואת ראוי השלשה מפתחי׳ המים׳ ויהיה לו שם כהם כהיה כנגד בבעדו מקס׳ מן השלשה מה שאמר אין השלשה ריס ככבר ויקי׳ לו שם לשרי׳ כפי׳ לבד׳ לחוק

ראוי שיהיו אלה הנפשות נתן המוכות בורך האופן׳ ראוי הפלשה שכ׳ היו ראוי לפלשתי׳ הגבורי׳ המוכרי׳ אחר זה׳ מן הפלשה ראוי ככבר׳ לאבוא היה כבר׳ מן הפלשה שכ׳ היו ראוי לפלשתי׳ הגבורים והיה לזה לשר אך לא נם למעלה ראוי השל׳ שק קראשונים שהיה עדיין השנים ראוי לבם׳

לחוק הטעם כי כן דרך הלשון · ובדברי הימים מן השלשה בשנים נכבד נראה כי הוא היה אחד מן השלשה
והיה הנכבד מהשלשה ושר עליהם ומה שאמר הנה מן השלשה הכי נכבד ר״ל מהשלשה כי הוא היה אחד מהם
ומה שאמר ועד השלשה לא בא ר״ל עד שלשה הראשונים והם עדינו ואלעזר ושמה לא הגיע עד גבורתן ות״י
ולתלתא גברין לא מטא כלומר לא הגיע בגבורתו לשלשה גבורות שעשו השלשה׃

וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע בֶּן־אִישׁ־חַי רַב־פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֵת שְׁנֵי אֲרִאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־הָאֲרִיָּה בְּתוֹךְ הַבֹּאר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג׃

וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע בַּר גְּבַר דְּחֵיל חַטָּאִין וְלֵית עוֹבָדִין מִקַּבְצְאֵל הוּא קְטַל יָת תְּרֵין רַבְרְבֵי מוֹאֲבָאֵי וְהוּא נְחַת וּקְטַל יָת אַרְיָא בְּגוֹ גּוּבָּא בְּיוֹמָא דְּתַלְגָּא׃

רד״ק

בן איש חיל׳ כתיב חי וקרי חיל׳ ר״ל כי יהוידע אביו גב׳ היה גבור חיל׳ ומה שאמר חי דרשו בו שהיה צדיק גמור׳ והצדיקים אפי׳ במיתתם קרויים חיים ות״י בן איש חיל בר גבר דחיל חטאין רב פעלים שהיה גדול במעשים טובים׃ מקבצאל׳ שם מקום כזכר בנחלת בני יהודה׳ קבצאל ועדר ויגור ורבותינו ז״ל דרשו שהרבה פעלים וקבץ לתורה׃ את שני אריאל מואב כתרגומו ית תרין רברבי מואב׃ והיה מלה מורכבת מן ארי ומן אל׳ ואחרי יש לו גבורה ואל הוא לשון חוזק׳ ואעפ״י שהיה כהן ואסור להטמא למתים׳ להלחם במלחמת ה׳ היה מותר׳ כי בשעת הסכנה להלחם בשבעה גוים ובשאר האומות המצרות לישראל לא חלק בין הכהנים לישראל׳ וכן עוד שיות כהן משוח מלחמה ולהכנס עם ישראל למלחמ׳ וקנא פנחס שמסר עצמו למיתה׃ שהרג זמרי בן סלוא

רלב״ג

בן איש חיל׳ הנה יתאר אותו גם שמעלת הגבורה באה לו מאבותיו ולזה אמר עליו שהוא בן איש חיל ר״ל שאביו היה גבור חיל׳ והיה רב פעלים בטעם הגבורה כי עשה פעולות רבות מיוחסות לגבור׳ והוא היה מעיר קבצאל שהיתה לגורל בני יהודה׳ והנה הכתוב בזה בן איש חי׳ הנה הרצון בו גבור׳ כי הגבור יראה בו פעל החיות יותר מזולתו ומזה נכ׳ אמרו כי חיות הנה׳ ר״ל רבות הכח ו והגבורה׳ והוא הכה את שני אריאל׳ הנה המגדל החזק יקרא אריאל׳ ולזה נקרא בית המקדש א אריאל והרצון בו שהוא הכה אנשי המגדלים ה החזקים ההם שהיו במואב׳ והמלה מורכבת מארי ומאל׳ וטעמו ארי התקיף כי הארי הוא רב גבורה׳ ואיפשר נכ׳ שהיה בהם ברית. גבורת להורות על התקף והחוזק אמר ביום השלג להורות על רוב גבורתו שעם היות כמו אז חלש מכח התגברות הקור והיה נכ׳ מתוך הקור שהס־ ישלט הקור יותר לקרירות המקום ההוא ולא היו לו ולהאריה מנוס שלא ישחית את האחר עם כל זה ירד במ־ בן יהוידע הכהן הגדול ולא יירא שיזיקהו הקור בקרירתו שם והכה האריה לרוב גבורתו׃

לביא וכו׳ וכן הלך במלחמות מדין עם ישראל והכה את האריה׳ הא׳ כתיב ולא קרי׳ והטעם אחד ארי ואר
אריה׳ בתוך הבור אמרו כי אריה בתוך הבור בימי השלג. ופירוש הפסוק גבורתו ובדברי רבותי׳ ז״ל את שני אריאל שלא הניח
כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני׳ ואריאל הוא בית המקדש׳ כמו הוי אריאל אריאל׳ ופי׳ מואב שבנה
אותו שלמה שבא מרות המואביה׳ ומה שאמר בתוך הבור ביום השלג ברשו גו׳ איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא
ונחית וטבל׳ ואיכא דאמרי דתנא ספרא דבי רב ביומא דסתוא׳ וכל אלה דברים רחוקים מדרך הפשט
כי הכתוב מספר גבורות כל אחד מהם לא תלמודו וחסידותו וכן הז׳ הפסוקים על הפשט״

והוא הכה את איש מצרי אשר מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגזל את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו׃ אלה עשה בניהו בן יהוידע ולו שם בשלשה הגברים׃ מן השלשים נכבד ואל השלשה לא בא וישמהו דוד אל משמעתו׃

והוא קטל ית גברא מצראה גבר דחיזוא ובידא דמצראה מורניתא ונחת לותיה בחוטרא ואניס ית מורניתא מידא דמצראה וקטליה במורניתיה׃ אלין עבד בניה בר יהוידע וליה שום בתלתא גבריא׃ מן גבריא יקיר ולתלת גברין לא מטא ומניה דוד על משמעתיה׃

רד״ק

אשר מראה כתיב ר״ל איש מצרי אשר היה לו מראה גדול וקרי איש מראה כמשמעו וכדברי הימים איש מדה והטעם אחד׳ כי מדה ר״ל שהיא גדולה כמו אנשי מדות׳ ואיש מראה ר״ל בעל פרצוף גדול״

אלה ולו שם בשלשה הגבורים המנויים את המנויים׳ מן השלשים נכבד׳ מן השלשים גבורים שזוכר אחר אלה׳ ויתר מן גבריא יקיר תרג׳ השלשים כמו השלישי׳ ואל הג׳ לא בא תחכמוני ואלעזר ושמה׳ ויתר ולתלת גברין לא מטא כלו׳ לא הגיע בגבורתו לג׳ הגבורות שעשו הג׳ אל משמעתו׳ אל עצתו או פירושו שהפקיד אותו על אנשי משמעתו והם הכרתי והפלתי׳ כמו שאמר למעלה ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי״

רלב״ג

ולו שם ר״ל שנכבד היה לו שם בשלשה גבורים האלו שהיו ראשים מהשלשים אך מדרגתו לא הגיע אל מדרגת השלשה הגבורים האלה׳ ולזה לא נמנה עמהם׳ ולא נמנה גם עם השלשים כי היה יותר נכבד מהם׳ ואל השלשה לא בא׳ הנה לא היה כמהו בן יהוידע מן השלשה שהיו מהשלשים ראש׳ אך היה היותר נכבד מהשלשים׳ ולזה היה ממונה לו׳ הג׳ הראשונים שהיה עדינו העצני ראש להם׳ והב׳ השנים שהיו מהשלשים ראש׳ וכמהו בן יהוידע היה ממוצע בין השלשה ובין הג׳ והשלשים הגבורים והם שלשים ושבעה אך לא זכר בזה המקום מהשלשה הגבורים השנים כי הם אחשי ולזה לא המנה׳ אשר בזה המספר כי אשר שלשים והמשה״

רד"ק

עשהאל אחי יואב בשלשים. כי מספר השלשים היה. והם שלשים גבורים מימין עד אוריה החתי. ויונתן תרגם כנבריא. אלחנן בן דודו. כן היה שמו דודו. וכן תרגם יונתן בר דודו. בית לחם. מבית לחם וכן עלת בכר מעלות בכר.

שמה החרדי. בראשון ריש ובשני דלת. וכן אליקא החרדי בראשון ריש ובשני דלת. ושניהם נקראים מקומם כתרגומו דמן חרוד.

אליחבא השעלבני כמו ישן

עשהאל אחי־יואב בשלשים אלחנן בן־דדו בית לחם׃ שמה החרדי אליקא החרדי׃ חלץ הפלטי עירא בן־עקש התקועי׃ אביעזר הענתתי מבני החשתי׃ צלמון האחחי מהרי הנטפתי׃ חלב בן־בענה הנטפתי אתי בן־ריבי מגבעת בני בנימן׃ בניהו פרעתני הדי מנחלי געש׃ אבי־עלבון הערבתי עזמות הברחמי׃ אליחבא השעלבני בני ישן יהונתן׃ שמה ההררי אחיאם בן־שרר הארדי׃ אליפלט בן־אחסבי בן־המעכתי אליעם בן־אחיתפל הגלני׃ חצרו הכרמלי פערי הארבי׃

עשהאל אחוהי דיואב בתלתין גבריא אלחנן בר־דודו דמבית לחם׃ שמה דמן חרוד אליקא דמן חרוד׃ חלץ דבפלט עירא בר־עקש דמתקוע׃ אביעזר דמענתות מבני דמן חושת׃ צלמון דמן אחות מהרי דמנטופת׃ חלב בר־בענה דמנטופת אתי בר־ריבי מגבעתא דבני בנימן׃ בניהו דמן פרעתון הידי דמנחלי געש׃ אביעלבון דמערבת עזמות דמברחום׃ אליחבא דמן שעלבון בני ישן יהונתן׃ שמה דמן הרר טורא אחיאם בר שרר דמטור גובתי׃ אליפלט בר אחסבי בר־מעכתא אליעם בר־אחיתופל גילונאה׃ חצרי דמן כרמלא פערי דמן ארבי׃

יהונתן. כמו וכמו פנים אחאב וכמו בן חוסים.

שמה ההררי ב תרגומו ד דמן הרר טורא. אחיאם בן שרר ההררי באלף נקוד ותרגומו ד דמיטור גבי.

הצרו הכרמלי כתוב ... ון וקרי בוי"ו ... קמץ ... בפתח.

רד"ק

נשאי כלי יואב כתוב שהוא לשון רבים ר"ל על צלק ועל נחרי וקרי נשא על נחרי׃ אוריה כל השלשים ושבעה׃ אלה השלשים המנויים מעשהאל עד אוריה והשלשה הראשונים המנויים אלעזר ושמה והשלשה מהם אלו הפעמים קרי הם שלשה ואבישי בן צרויה היה אחד מאלה השלשה כמו שפירשנו ובניהו בן יהוידע הרי שבעה ויאמר לא הוכרך שמנות ש שר הצבא היה׃

ויוסף אף ה'׃ לא ידענו זה החרון למה ש אם היה חטא ישראל לדוד היה מבער אותו אולי היו ישראל שגגי עברות נסתר ומה שאמר ויוסף שדבר אנשים חרון אף ה' היה על ישראל כי אף על פי שהיה הדבר הקודם לעונש דוד הרי בעונש דוד שברח מפני בנו ושכב עם נשיו ונה' בעונש ישראל שנגפו בעת ההיא עשרים אלף בנוס אחר אב' הדבר הקודם היתה סבה מאת ה' לחרות בישראל על מעשים רעים שהיו בהסתר

יגאל בן נתן מצבה בני
הגדי׃ צלק העמני נחרי
הבארתי נשאי כלי יואב
בן צרויה׃ עירא היתרי
גרב היתרי׃ אוריה החתי
כל שלשים
ושבעה׃ ויסף אף יהוה
כד לחרות בישראל ויסת
את דוד בהם לאמר לך
מנה את ישראל ואת
יהודה׃

יגאל בר נתן מצובה
בני דמשבט גד׃ צלק
דמבני עמון נחרי
דמבירות נטיל זיני
דיואב בר צרויה׃ עירא
דמן יתיר גרב דמן
יתיר׃ אוריה חתאה כל
גבריא תלתין ושבעה׃
ואוסיף רוגזא דיי ל
למתקף בישראל וגרי
ית דוד בהון למימר
איזיל מני ית בית ישראל
וית דבית יהודה׃

רלב"ג

וזכר אחר זה שכבר הוסיף אף ה' לחרות בישראל מלבד מה שחרה אפו על דבר הגבעונים שהיה רעב ג' שנים שנה אחר שנה׃

ויוסף אף ה'׃ וזה ויסת ראוי שתדע שיותר מזה שאין השי' המסית את דוד למנותם אותם שאם היה כן לא היה אשם לדוד על זה ואיך ענשו השי' כזה הקשה הנפלא אבל שאמר הה' הקשתה מיוחסת לשי' באופן כולל לפי שהוא הסבה בכל מה שיתחדש על כל שאמר ותהי אשה לבן אחרונך כאשר דבר ה' לא אותם שאחרים אותו הנה כי האלקים ואיפשר שנאמר עוד כי היה נס כן הש"י סבה מה כוללת

נסתר וכן עתה הוסיף אף ה' לחרות בישראל על נסתרות שהיו בהם כי אלו היו גלויות לא המתים דוד ולפי שלא היו גלויות העמיס האל על ידי סבה כי כל משפטיו צדק ואמת והסית את דוד ונתן בלבו שימנה אותם או אמר ויוסף על הרעב שהיה שלש שנים ואעפ"י שנגלה אותו העון חרון אף היה על כל ישראל ועתה הוסיף לחרות בהם והסית את דוד שימנה אותם וכבר היה דבר זה מודע בישראל מן התורה כי אם ימנה את ישראל לא ולא יתנו איש כופר נפשו שיהיה בהם נגף ואף על פי כן ימנה אותם לצורך ועוד דוד את יואב שימנה אותם

והיה הקצף בעשות יואב לעשות זה הדבר לפי שידע שיחסרו וכן אמר בדברי הימים למה יהיה לאשמה
על ישראל. ואמנם שיהיה מהם כסף או שום דבר כמו שימנה אותם שלא לצורך יחסרו כמו שפירשנו למעלה
בפסוק ויפקדם בטלאים ואמרו רבותינו ז"ל כל זמן שמנו ישראל לצורך לא חסרו שלא לצורך חסרו לפיכך
בימי דוד היה הקצף בעשות יואב לעשות זה הדבר עד שחזק דבר המלך אל יואב ואל שרי החיל:
ויוסף יי' וגו' זו התחלת הדברים ולא תוספת דבר וכמוהו וי"ו רבים במקרא כמו שכתבנו בתחלת ספר יהושע:

רד"ק

כהם וכהם כהם כפלים וכהם שנים כפלים הרי ארבע כפלים ועוד חוזר וכופל עד מאה פעמים ומנחת ברכתו של יואב יתרה על של משה שאמר כהם אלף פעמים ושל שברכתו של משה היה לזמן מרובה וזה יואב מיד שמא ושמע אמרם המלך כאוה:

ויאמר המלך אל יואב שר החיל אשר אתו שוט נא בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע ופקדו את העם וידעתי את מספר העם: ויאמר יואב אל המלך ויוסף יהוה אלהיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים ועיני אדני המלך ראות ואדני המלך למה חפץ בדבר הזה: ויחזק דבר המלך אל יואב ועל שרי החיל ויצא יואב ושרי החיל לפני המלך לפקד את העם את ישראל:

ואמר מלכא ליואב רב חילא דעמיה הליך כען בכל שבטיא דישראל מדן ועד באר שבע ומנו ית עמא ואידע ית חושבן עמא: ואמר יואב למלכא ויוסיף יי' אלהך על עמא כאלין וכאלין מאה זימנין ועיני רבוני מלכא חזין ורבוני מלכא למא אתרעי בפתגמא הדין: ותקיף פתגמא דמלכא על יואב ועל רבני חילא ונפק יואב ורבני חילא מן קדם מלכא למימני ית עמא ית ישראל:

רלב"ג

ההסתה והנה להסמכה עליו דוד היה הקצף יתעלה מסיר מדוד זאת ההשגחה לא כשמו על ישראל והכרחה בעשה שהיה אומרו ויסת את דוד הסר והרצון בו ויסת לבו את דוד כאומרו והנה דוד שהוא הסר ועמכו והכרח כפו דוד והכרח החטא היה בזה המספר לפי שאחשב כי זה יורה על שדוד היה שם בשר זרועו בבטחו על רוב העם ולא היה ראוי שיבטח בו אם נפש יתעלה לבדו ועוד הנה התורה צותה שבפקוד אותם יתנו איש כופר נפשו למנות מספרם שיתנו לו ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שביארנו בפרשת כי תשא:

228

רד״ק

ויעברו את הירדן מעבר הירדן התחילו למנות כשעברו הירדן וחנו בערוער לימין והעיר
ימין העיר ושם השכינו כלומר זה המקום יעברו למנות ואותו המקום שחנו בו הירדן בתוך
הנחל וזהו שאמר אשר בתוך הנחל הגד ואל יעזר וימ׳ הגד מעבר מלבד על כל גדותיו׃

ויבאו הגלעדה ואל ארץ תחתים חדשי תי׳ ולארע דרומא׳ ולא ידענו למה תרגם תחתים דרומא׃ דנה
יען לדן יען כן היה שם המקום דנה מגלגל וקרוב רמה וסביב אל צידון כתרגומו דמתמן מסתחר
לצידון׃

ויעברו את הירדן ויחנו בערוער
ימין העיר אשר בתוך הנחל
הגד ואל יעזר׃ ויבאו הגלעדה
ואל ארץ תחתים חדשי ויבאו
דנה יען וסביב אל צידון׃ ויבאו
מבצר צר וכל ערי החוי והכנעני
ויצאו אל נגב יהודה באר שבע׃
וישטו בכל הארץ ויבאו מקצה
תשעה חדשים ועשרים יום
ירושלם׃ ויתן יואב את מספר
מפקד העם אל המלך ותהי י
ישראל שמנה מאות אלף איש
חיל שלף חרב ואיש יהודה ח
חמש מאות אלף איש׃

ועברו ית ירדנא ושרו
בערוער דרום קרתא דבגו
נחלא דבשיבט גד ואל יעזר׃
ואתו לגלעד ולארע דרומא
לחרש ואתו לדן יער ומתמן
מסתחר לצידון׃ ואתו ל
לכבצר צר לקרוין כרכין
וכל קרוי חואי וכנענאי ונפקו
לדרום יהודה לבאר שבע׃
והליכו בכל ארעא ואתו
מסיפי תשעה ירחין ועשרין
יומין לירושלם׃ ויהב יואב ית
חושבן מנין עמא למלכא
והוו ישראל תמני מאה
אלפין גבר גבר שלפי סייפא
ואינש יהודה חמש מאה
אלפין גבראי

ויבאו מעבר
הר׳ מעבר
שהיה בעבר נגב
ועלכן נקרא
שמו מעבר הר׳
וכן הזכר בספר
יהושע בגלרה
במ אשר ועל
עיר מבצר
צור׳ וכל ערי
החוי והכנעני
שהיו יושבים
בהם החוי והכנעני
עם ישראל שלא
הורישום בימ
ישראל הוא למס׳
ויתן יואב
את

מספר מפקד העם׳ כתרגומו ית חושבן מנין עמא והוא כפל דבר לחזק ובלא סמוך על סמוך כמו מנבכי
ושובל בנין נכרי נבוס׳ דבש וחמאה׃ ותהי ישראל׳ ותהי עדת ישראל וכן ותהי מואב לדוד לעבדים׃ שמונה
מאות אלף איש חיל ואיש יהודה חמש מאות אלף איש׳ ובדברי הימים ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה
אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף׳ מנהם כנגדה אמ׳ ר׳ יהושע בן לוי הכתובים מוסיפין כאן מאה

שחסרו כאן אלא שני שבטים לא נמנו שכך כתו' בדברי הימים ולוי ובנימן לא פקד בתוכם כי נתעב דבר המלך את יואב. אמר בזה אם יכול להשמט ונימר שבט לוי איש נמנה במנין אחר השבטים כי אם בן חדש ובנימין דין שחסר בפלגש בגבעה ולזה הכתו' פסוק זה ולוי ובנימין לא פקד בתוכם' בכאן היה לו לכתב אותו לא בדברי הימים כי כאן חסר הוא המספר והיה לו להת' לו טעם לחסרון גם לחסרון שחסרו גם יהודה בדברי הימים לא נתן טעם ובשלשים ובשתים מדות הר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מצינו כתובים המכחישין זה את זה יבא הכתו' השלישי ויכריע ביניהם שכך כתו' אחד אומר ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף וכתו' אחר אומר ותהי ישראל שמונה מאות אלף איש ואיש יהודה חמש מאות אלף איש נמצאו ביניהם שלש מאות אלף אלו שלש מאות אלף מה טיבן בא המכריע והכריע וכן ישראל למספרם בראשי האבות ושרי האלפים והמאות ושטריהם המשרתים המלך לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה המחלקות האחת עשרים וארבעה אלף' שלש מאות אלף שלש מאות היו כתובים בנמוסו של מלך ולא היו צריכין להמנות כבר עשרים וארבעה אלף לכל חדש הרי כאן מאתים ושמונים אלף ושמונת אלפים נשתיירו שנים עשר לנשיאי ישראל והשלכן הכתוב מכאן ומכאן וכלל לשלן' וגם זה לא נתן טעם לחסרון מספר יהודה שנמנה בדברי הימים חסרים שלשים אלף 'ואיפשר שאותם שלשים אלף מתו במגפה כי שבעים אלף היו המתים במגפה ושלשים אלף מהם היו מיהודה ומתו כלכך מיהודה לפי שהוא שבטו של דוד והוא היה הסבה או היו בתוכה שבטו רוב האוכלוסים' ובדרש של שני פסוקים עשה יואב. אחד מרובה ואחד מועט אמר אם מקבל הוא המועט טוב ואם לאו אם יתן לו את המרובה"

רד"ק

ויך לב דוד אתו אחרי כן ספר את העם ויאמר דוד אל יהוה חטאתי מאד אשר עשיתי ועתה יהוה העבר נא את עון עבדך כי נסכלתי מאד ויקם דוד בבקר ודבר יהוה היה אל גד הנביא חזה דוד לאמר׃

וחש דוד בליביה בתר כן דמנא ית עמא ואמר דוד קדם יי חבית לחדא דעבדית וכען יי אעבר כען ית חובא דעבדך ארי אסתכלית לחדא וקם דוד בצפרא ופתגם נבואה מן קדם יי הוה עם גד נביא חזויא דדוד למימר

ויך לב דוד אותו' כתרגומו וחש דוד בלבבו כלומר חשש על העון ש עשה שיקרהו שום נזק לו ולישרא' והכה לב אותו בעבור זה כלומר תמה וחרד כמו ובמדרש ובקש רחמים מהאל שיעבור שנו אחרי כן ספר אחר ספר וכמוהו רבים' ויקם דוד בבקר' לא ספר

לא בלבו והם בבקר והנה בא אליו גד הנביא כדבר ה׳ שבלבו אלא הנביא׳ חוזה דוד׳ כי מבני אותו היה
לדוד ועל ידו היה מדבר הקב״ה עם דוד ואעפ״י שלא יכתוב מכאן אותו אלא ואחר״

הָלוֹךְ וְדִבַּרְתָּ אֶל־דָּוִד כֹּה אָמַר
יְהוָה שָׁלֹשׁ אָנֹכִי נוֹטֵל עָלֶיךָ ב
בְּחַר־לְךָ אַחַת־מֵהֶם וְאֶעֱשֶׂה־
לָּךְ׃ וַיָּבֹא־גָד אֶל־דָּוִד וַיַּגֶּד־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ הֲתָבוֹא לְךָ שֶׁבַע שָׁנִים
רָעָב בְּאַרְצֶךָ וְאִם־שְׁלֹשָׁה ח
חֳדָשִׁים נֻסְךָ לִפְנֵי־צָרֶיךָ וְהוּא
רֹדְפֶךָ וְאִם־הֱיוֹת שְׁלֹשֶׁת יָמִים
דֶּבֶר בְּאַרְצֶךָ עַתָּה דַּע וּרְאֵה מ
מָה־אָשִׁיב שֹׁלְחִי דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד נִפְּלָה־נָּא
בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד־
אָדָם אַל־אֶפֹּלָה׃

אֱיזֵיל וּתְמַלֵּיל עִם־דָּוִד כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ חֲדָא מִתְּלָתָא אֲנָא רָמֵי
עֲלָךְ בְּחַר לָךְ חֲדָא מִנְּהוֹן
וְאֶיעְבֵּיד לָךְ׃ וַאֲתָא גָד לְוָת
דָּוִד וְחַוִּי לֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ ה
הֲתֵיעוֹל לָךְ שְׁבַע שְׁנִין כַּפְנָא
בְּאַרְעָךְ אִם תְּלָתָא יַרְחִין
תְּהֵי עָרֵיק מִן קֳדָם סַנְאָךְ
וְהוּא רָדֵיף לָךְ וְאִם מֶיהֱוֵי
תְּלָתָא יוֹמִין מוֹתָא בְּאַרְעָךְ
כְּעַן דַּע וַחֲזֵי מָה אָתֵיב שַׁלְחִי
פִּתְגָם׃ וַאֲמַר דָּוִד לְגָד עָקַת לִי
לַחֲדָא נִתְמְסַר כְּעַן בִּידָא
מֵימְרָא דַיְיָ אֲרֵי סַגִּיאִין ר
רַחֲמוֹהִי וּבִידָא דֶאֱנָשָׁא לָא
אִתְמְסַר׃

רד״ק

הלוך ודברת אל
דוד׳ כשהיה
הנביא היה אומר
אל דוד וכשהגיע
לביתו הגיד אמ׳
לו ואמרת אל
עבדי אל דוד״
שלש אנכי נוטל
עליך כתרגומו
חד מתלת׳ וכן
אמר נוטל לך
אחת מהם ואמר
שלש לשון נקבה״
ויבא גד אל
דוד ויגד

לו׳ שבע שנים׳ ובדברי הימים שלש׳ לא אמר אלא שלש ומה שאמר שבע כי זה הענין היה אחר שלש שנים
רעב שהיו בימי דוד שנה אחר שנה והנה אם יהיו עתה שלש שנים אחרים הנה יהיו שש שנים והשביעית׳ ואעפ״י
שירד בה מטר לא תמלט בלא רעב שהתבואה אחר שנת רעב עשר כי עד הקציר לא יהיה להם לחם בשביעית״ והוא
רדפך שלא יהיה לך תקומה מפני שצריך שיסברו הכל כי מאת האל הוא והוא רודפך״ ויאמר״ נפלה נא ביד
ה׳ זהו הדבר כמו הנה יד ה׳ ועשר כי ברעב אעפ״י שהיו ביד ה׳ יפלו גכ״ ביד אדם שילכו למצרים
או לארץ אחרת לשבר להם׳ אבל הדבר אין בו אלא יד ה׳ לבד׳ לפי׳ הוא בן מתנהג יד ה׳ הוא הדבר׳ ולפי׳ נאמר
הוא בדבר כי הוא ביד ה׳ לבד׳ כי בשמים היו חרפה בגוים נפוצים לפני אויביהם ונפוצים לפניהם וכן ברעב
שהיו הולכים בארצות הגוים והיו חרפה בגוים וכן אמר הכתוב׳ ולא אתן אתכם חרפת רעב בגוים׳ ובדרש ראה
דוד בדעתו ואמר אם אבחר את רעב עכשיו כל ישראל אומרים מה איכפת לו לבן ישי על אוצרותיו הוא ..

בטח וישראל ימותו ברעב ואם בחר אם חרב עכשיו כל ישראל אומרים מה איכפת לו לבן ישי עכשיו על גבוריו הוא בטוח שהם יצילו במלחמה והם ימותו והוא יצול אמר יפול בדבר שהכל שוים בו׳ ל״א אם אם בחרב רעב עכשיו כל ישראל ימות רעב בגדרים אם בחר אם חרב עכשיו כל ישראל ימות חרב בגדרים יעשה דבר ויש אומר גם רמז לזה ורואה מה שיבא אולי דבר במותו׳

ויתן יהוה דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד וימת מן העם מדן ועד באר שבע שבעים אלף איש׃ וישלח ידו המלאך ירושלם לשחתה וינחם יהוה אל הרעה ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך ומלאך יהוה היה עם גרן האורנה היבוסי׃

ויהב יי מותא בישראל מצפרא ועד עידן דמתנכיס תמידא ועד דמתפסק ומית מן עמא מדן ועד באר שבע שבעין אלפין גברין׃ ואושיט ידיה מלאכא לירושלם לחבלותה ותב יי מן בשתא ואמר למלאכא דמחבל בעמא מכת כען אנח ידך ומלאכא דיי הוה שרי בבית אדרי דארונה יבוסאה׃

רד״ק

מהבקר ועד עת מועד׳ כתרגומו מעדן דמתנכיס תמידא ועד דמתפסק׳ ויש מן מרבותינו ז״ל ש פירשו עד חצות היום והוא עד ה מועד ממועדי ה השמש׳ כי זריחתו מועד אחד׳ וחצי היום מועד אחד ובין השמש מועד אחד׳ ומהם אמרו משהקריב מזרח עד חצות החמה וחצה מרחומי האל. הדבר ומן הדבר שהרי אמר לו שלשה ימים ולא היה אלא מעת הבקר ועד עת מועד ובדרש ויתן יי׳ דבר לו׳ ששת של פורענות בגזר עליהם בחזרת היום כמו פרקליטין גדולים ובטלו אותם ואלו הן חמשה ספרי תורה׳ שבעת ימי השבת׳ שמונת ימי המילה׳ וזכות ג׳ אבות. ונשתיירו יג׳ תרין אמוראין חד אמר בזכות חמש עשר שבטים וחד אמר בזכות עשרת הדברות ושתי לוחות נשתיירה שעה אחת׳ ר׳ הויא ורבנן אמר משחיטת התמיד עד זריקת דמו׳ **וישלח** ידו המלאך׳ הראה הקב״ה דמות מלאך וחרבו בידו׳ כמו שאומר בדברי הימים וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם והעמידו סמוך לגרן ארונה׳

רלב״ג

וישלח ידו המלאך ירושלם לשחתה מה שאחשוב בזה הענין המלאך היה כמו אלו זה מראה נבואה לדוד והוא היה משחית בעם כמו שנראה׳ על מה שאמר הכתוב לנוע כי משחית הם לענין את המקום הזה והיה מראה לדוד שהקריבה קרבן כמו שנ׳ ויה על ירושלם לשמור על שהוא היה מצוה שם הדבר כמו שמכות יי׳ ויחשוב בזה המלאך היה פינחס בן

היבוסי כי׳ שראהו דוד שם ויתפלל ויעתר לו הא׳ במקום ההוא ונעצר המגפה ויהיה סימן לדוד כי שם הוא מקום המזבח׳ ושם יהיה בית המקדש שנ׳ זה הוא בית האלהים והמזבח כמו שנראה לו על ידי גד להקים שם מזבח׳ ושם נעתר לו במה שירד אש מן השמים על העולה כמו שאומר בדברי הימים׳׳ אל הרעה׳ כמו על הרעה׳ ורבים כמוהו׳ רב עתה הרף ידך׳ די במגפה אל תשחית ירושלם ויש מן דרש אמר לו הב״ה למלאך טול רב שבהם ומת באותה שעה את אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין׳׳

אלעזר כי הוא היה חי בימי דוד כאומרו ופינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נגיד עליהם האומרות לפנים ויי׳ עמו׳ וכבר ביארנו במה שקדם בספר שופטים במקומות רבים שנזכר שם מראות מלאך יי׳ שהוא היה פינחס והוא אמר לגד שיהיה אומר לדוד שיבנה מזבח בגרן ארונה כמו שנזכר בספר דברי הימים׳

רד״ק

עלה׳ לפי שגרן ארונה היה מקום בית המקדש הוא במעלה כנגד ירושלם׳ ויעל דוד כדבר גד׳ בכף ובדברי הימים כדבר גד׳ וישקף׳ אמרו ארונה׳ על אחת׳

ואמר דוד קדם יי׳ כד חזא ית מלאכא דמקטיל בעמא ואמר הא אנא חבית ואנא סרחית ואלין עמא כענא בידרעיא מה עבדו תהי כען מחתך בי ובבית אבא ואתא גד לות דוד ביומא ההוא ואמר ליה סק אקים קדם יי׳ מדבחא בבית אידרי דארונה יבוסאה וסליק דוד כפתגמא דגד כמא דפקיד יי׳ ואסתכי ארונא וחזא ית מלכא וית עבדוהי עברין עלוהי ונפק ארונה וסגיד למלכא לאפוהי על ארעא׃

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־יְהוָה בִּרְאֹתוֹ אֶת־הַמַּלְאָךְ הַמַּכֶּה בָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי חָטָאתִי וְאָנֹכִי הֶעֱוֵיתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית אָבִי׃ וַיָּבֹא גָד אֶל דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַיהוָה מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן אֲרַנְיָה הַיְבֻסִי׃ וַיַּעַל דָּוִד כִּדְבַר גָּד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וַיַּשְׁקֵף אֲרַוְנָה וַיַּרְא אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת עֲבָדָיו עֹבְרִים עָלָיו וַיֵּצֵא אֲרַוְנָה וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אַפָּיו אָרְצָה׃

רלב״ג

בגרן ארונה היבוסי׳ והנה גרן ארונה היה בהר המוריה כמו שנזכר בתורה׳ והנה בחר דוד לשוב התשובה שימות הוא ובית אביו ולא ימותו ישראל מגדל החטאה שחטא דוד׳ וידמה שארונה נתגייר ולא היה נשאר בירושלם עם ישראל׳ ואולם קראהו מלך לפי שכבר היה מלך על היבוסי שהיה שם קודם שלקחו אותה ישראל מהם׳

רד״ק

והמורגים׳ מן למורג חרוץ חדש׳ וכלי הבקר
ושאר כלי הבקר והדברים האחרים שעל
והאחרים לעצי׳ הכל נתן ארונה הוא נתן אבל
דוד לא רצה לקבל מתנה׳ ארונה המלך מלך
היבוסי היושב בירושלם היה זה לפני דוד היה היבוסי
בירושלם כמו
שנאמר הם
משכנו בנ
יהודה כמו שכתוב
וישב היבוסי את
בני יהוד׳ בירושלם
עד היום הזה
והיו שם למס ע
עבד והיו להם
עמים ושרים
והראשים על ידי
המס שהיו
שכבשו לבנ
יהודה ובנ ב
בנימן וזה השרה
והענין היה
לארונה היבוסי
ורצה להתנה
אל דוד ולא רצה
לקבלם כי אם
במחיר ולקח אחר שכבש דוד את המצודה המשיך
לשבת בשער ירושלם׳ אותם שהיו מתחלה למס עבד והיו
שם עד שבנה שלמה את הבית וזה היבוסי לא היה
משבע אומות אלא מפלשתים מזרע אבימלך כמו שפירשנו

ויאמר ארונה מדוע בא
אדני המלך אל עבדו
ויאמר דוד לקנות
מעמך את הגרן לבנות
מזבח ליהוה ותעצר
המגפה מעל העם׃
ויאמר ארונה אל דוד
יקח ויעל אדני המלך
הטוב בעינו ראה ה
הבקר לעלה והמרגים
וכלי הבקר לעצים׃ הכל
נתן ארונה המלך
למלך ויאמר ארונה א
אל המלך יהוה אלהיך
ירצך׃

ואמר ארונה מה דין
אתא רבוני מלכא לות
עבדיה ואמר דוד
למזבן מינך ית בית
אדרי לבנאה מדבחא
קדם יי ותתכלי מותנא
מעל עמא׃ ואמר
ארונה לדוד יסב ויסק
רבוני מלכא דתקין
בעינוהי חזי תוריא
דכשרין לעלתא
ומרוגיא ומני תוריא
לאעיא׃ כולא יהב
ארונה מלכא דבעא
מיניה מלכא ואמר
ארונה למלכא יי א
אלהך יקבל קורבנך
ברעוא׃

רלב״ג

המורגים הם כלים שדשין בהם
התבואה׳ וכלי הבקר הם
כלים שיש בהם עצים המוכנים לחרישה
ולהשיג אליה׳ כמו דרבן ומה שידמה לו ונכפל
דברי הימים זכר שכל נתן נכ׳ ארונה האחרים
שהיו בגרן
למזבח ושם
זכר שכבר נתן
דוד במקום
שקלי זהב מ
משקל שש
מאות׳ והנה
אחשוב שהגרן
עם הבקר
קנה דוד ב
בכסף שקלים
חמשים לבנות
שם מזבח
לעלות
הבקר לעולה׳
ואולם המקום
הכולל בכללו
שבנה שם
בית המקדש
קנה בשש מ
מאות שקלי
זהב וזהו אומרו לפי מה שזכר בספר דברי
הימים זהו בית ה׳ האלהים וזה מזבח לעולה
לישראל הם הוא מקום מיוחד שזכר קנה
המקום שבנה בו בית המקדש׃

בספר ישעיה והיה מותר להניחם לשבת בארץ כמו שקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז ושאר מצות שהוזכרו
עליהם בני נח ואחרי' משבע אומות היו יכולין לשבת בארץ והגוי זה שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך
לי' היה כל זמן שהיו עובדים אותם שקבלו עליהם ז' מצות מותר להניחם לשבת בארץ' ובמקצת נוסחאות התרגום
התרגו' יהב ארונה המלך למלך' יהב ארונה למלכא דבעא מיניה מלכא' ירצך' יקבל קרבנך ברעוא'

רד"ק

ויאמר המלך ארונה מאותך במחיר' כמו מאתך ה"ס רבים מן הקמץ בנותן עמדי' בכסף שקלים חמשים' ובדברי הימים שקלי זהב משקל שש מאות' אמרו רבותי' ז"ל גבה מכל שבט ושבט חמשים ד'
שהם שש מאות כסף ומשקלם במשקל שש מאות זהב'
וזהו שאמר שקלי זהב' ועוד אמר כתו' אחד אומר
בחמשים וכתו' אחד אומר מכל שבטים

ואמר מלכא לארונה לא ארי מזבן אזבון מינך בדמין ולא אסיק קדם יי אלהי עלוון מגן וזבן דוד ית בית אדרי וית תוריא בכסף סלעין חמשין׃ ובנא תמן דוד מדבחא קדם יי ואסק עלוון ונכסת קודשין וקביל יי צלותהון דיירי ארעא ואתכליאת מותא מעל ישראל׃

ויאמר המלך אל ארונה לא כי קנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה ליהוה אלהי עלות חנם ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים׃ ויבן שם דוד מזבח ליהוה ויעל עלות ושלמים ויעתר יהוה לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל׃

ר"לבג

ויעל עלות' הנה לא נאסרו הבמות עד שנבנה בית המקדש' ולזה היה אפשר לו לדוד להעלות עולות ושלמים ואעפ"י שהיה זר וזהו מה שנראה אל באור לפי הנראה לנו במה שקבלנו' ואולם

תם [illegible] ר"לבג [illegible]

וזהו שר' יהודה אומר כסף מכל שבטים בית הבחירה משבט אחד' ר' אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי בקר
ועצים ומקום המזבח בחמשים כל הבית כלו בשש מאות ולשון הפסוקים מוכיחים כדברי ר' כי אמר קנה את
הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים' ובגרן היה מזבח' ובדברי הימים אומ' ויתן דוד לארונה במקום שקלי
זהב' ר"ל כל המקום שהוא הגרן שנבנה בו הבית' ויבן' ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל'
תנ"י וקביל יי' צלותהון דדיירי ארעא' ובדרש כל אלפים שנפלו בימי דוד לא נפלו אלא על שלא תבנה
בית המקדש וקרי דברים קל וחומר מה אלו שלא היה בימיהם ולא חרב בימיהם נפלו על שלא תבנה' אנו
שהיה בימינו וחרב בימינו על אחת כמה וכמה מכאן התקינו זקנים ונביאים לישראל שיהיו
מתפללים שלשה פעמים בכל יום השב שכינתך לציון וסדר עבודתך לירושלים׃

ואולם התועלות המגיעות מזה הס' הם אלו׃ **הראשון** הוא במדות והוא שראוי
לכל מקבל טובה מאחר שיתן לו תודה כערך כל
אשר גמלהו וכאשר היה הש"י המטיב בתכלית ההטבה ראוי שתהיה לו תודה כפלא לאשר לשמוע יחוס כל הטובות
באות ממנו ולזה תמצא שאחר שהטיב הש"י לדוד בכל אלו הטובות הגדולות בהנצלו הספורים נתן לו תודה דוד
בכללות על כלם ולא עוד שבכבר הודה לו על אחד מהם בייחוד כמו שיראה מדבריו בספר תהלים ולזה ספר
שדבר דוד לי"י את דברי השירה הזאת ביום הציל י"י אותו מכף כל אויביו ומכף שאול׃ **הב'**
הוא להודיע שהש"י כשיתחדשו ממנו הרעות לא יתחדשו ממנו כי אם מצד מה שהם
טובות ולזה אמר דוד שהש"י הוא קרן ישעי להעיד שלא יחדש הש"י הרע כי אם מצד
שהוא ישע לאוהביו והוא להכות מאויביהם ולרודפם מעליהם כמו שיראה בכל חי בעל הקדמות מעלינו
את הקרי המגיע לו׃ **הג'** הוא להודיע שהתפלה תהיה נשמעת כשתהיה ה
המתפלל מסדר מסבבי הש"י מה שיבקשהו להשגחתו לפי מה שאפשר
כי אז הוא דבק בו ואז תהיה התפלה נשמעת מפני דבקות ההשגחה האלהית בו וזהו אומרו מהולל אקרא י"י
ומן אויבי אושע. ולזה גם כן אמר בצר לי אקרא י"י ואל אלהי אשוע כמו שבארנו׃ **הד'**
הוא בדעות והוא להודיעם מה שיחדשהו הש"י על דרך ההשגחה הפרטית יהיה
מתחדש על יד מלאך ישולח מאתו על זה אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא ולזה
אמר בזה המקום וירכב על כרוב ויעף כמו שבארנו׃ **הה'** הוא להודיע כי כ
כשיגיע הקורה שיחדש הש"י רעה לקצת אוהביו הנה יסודרו ממנו עמו
להטיב לאוהביו ומהם יתחדש רע במקרה לאויביו כשהיה אי אפשר שיושלם המכוון בזה האופן וזה כלו לצד כי
הש"י מרחיק עשיית הרעות לפי מה שאיפשר כי מה שיתחדש ממנו תמיד הוא טוב והנה כמו י והעננים
שיהיו מהם מטר הם המתחדשים לתכלית טוב שירוה את הארץ והולידה והצמיחה ויקרה מהם רע במקרה
כמו הברד והרעמים והברקים והלפידים כן ייטיב הש"י לאוהביו כמו זה הטוב שיסודר ממנו רע במקרה
לאויביהם וזהו אומרו מספר מה שהשגיח הש"י בשמים ובחשך לאויביו וישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו ח
חשרת מים עבי שחקים מנגה נגדו בערו גחלי אש ירעם מן שמים וגו'׃ **הו'** הוא
במדות והוא להודיע שמי שירצה שיושיעהו מבקשו מנצח אויביו ראוי שישתדל
בזה בעת היותו השקט יום כי אז יתכן יותר לשיגיע המבוקש כאומרו ואתהלך בעבור דרכו שיורה כי מצד היותו
מצליח יכנן ומצד המעשים יתבאר שהש"י יום בלי שיונח ולזה אמר דוד מספר בהשגחת הש"י יקדמוני ביום
אידי ויהי י"י למשען לי ולא יאמר שהם התחכמו להרע לו בעת היותו בכך לקבל הרע ולזה י"י שהיה לו׃ **הז'**
הוא להודיע שההשגחה הפרטית מהש"י תדבק באדם מצד שמרו דרכי הש"י והמוכב בעריתו והתבונן
בה תמיד כי זה יביא אל המין האנושי בתכלית מה שאפשר אשר הוא סבת דבקות ההשגחה
בם יתעלה ולזה אמר דוד בספרו זה דבקות ההשגחה האלהית בו ויגמלני י"י כצדקתי כבר ידי ישיב לי׃

כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי · כי כל משפטיו לנגדי וחקותיו לא אסור ממנה והנה בזה כי הוא
מתהלך בדרכי השם יתעלה ומתכוין במשפטיו · **הח'** הוא להעיר הספק למה
נענש שאול יותר מדוד עם היות חטא דוד יותר · עצום הרבה מחטא ש
שאול והנה כי דוד היה הולך בכל דרכיו בדרכי השי' והיו מדותיו והשגותיו בתכלית השלמות והחסידות בכל
עניניו רק בדבר אוריה החתי וזה ממה שיורה שדוד היה משתדל בכל עת שתהיינה פעולותיו תמיד ר"ל
הראוי אלא שלא יוכל לגמרי יכרו בעצמו בהשגחה ממנו סובב דבר הריגת אוריה לכסות קלונו ולמען שלא ת
תהיה פעולתו מכשלת בהשגחה בשעת אשת איש עם שהיה קשה דין בהריגתו מפני שלא קיים מצות המלך·
ואולם חטא שאול היה ברצון היותו כנגד השם יתעלה מפני שאחר התכוונות שרצונו לשאול שלא היו מתחברות
אל היושר והחסידות ולזה גם כן הראה ששאול היה חושב להתנצל לשמואל בדברי שקר ואולם דוד הודה
תכף ואמר חטאתי לה' · ולזה אמר דוד להעיר הספק הזה עם חסיד תתחסד עם גבור תמים תתמם עם
נבר תתברר ועם עקש תתפתל כמו שבארנו · **הט'** הוא להודיע שדרכי השם ית'
ופעולותיו הם תמימות בתכלית מה שאפשר · וכן הטעם באמרתו והיא צ
הערה שאין בה דבר לא תועלת ומה שאפשר · בזה מהטוב בקנת פעולותיו
שקרה מהם רע לבני אדם בקצת העתים הנה העריס השי' להשלים מה שאפשר בזה בשהם האדם בעל בחירה
ורצון לא ימשלו על הבחירה הקיא מה שיסודר מהם זה הרע במקרה ולזה יתכן שיוכל האדם ממנה בזרי
האופן שיתקיים בחירתו אל הטוב המסודר מהשגחה ובהשגחתו ירחק השי' ויהיה לו מגן מהרע שיהיה כי
הוא לגבור אשר שיהיה מגן לכל החוסים בו · **הי'** הוא להודיע שכבר ימשך מחוזק
דבקות האדם בהשי' שימלט האדם מהרע אל · הטוב בקלות כאלו הפך
ודלג חלונו מגדלות שידרך בהגעתו אליו כל הנה כמו שיעשה השי' מהמטה נחש על דרך המופת בזולת כבודו·
והוא אומרו האל מעשני חיל ויתר תמים דרכו משוה רגלי כאילות ועל במותי יעמידני · **הי"א**
הוא להודיע כי השי' נתן המלוכה לזרע דוד כל הימים שהשלים במנה · על צד הקשר
מצד הברית שכרת לדוד על זה מצד הצדקה והיושר שמצא בו · וזה ימשך תמיד לזרע
כשיעשו ישראל הטוב בעיני השי' בדרך שיוכל לעשות להם כל ישע וכל חפץ גם בעת שיהיה כמו לגמרי
עונם רע מצד השבחה הסגולה · ואולם כשלא יהיה זה ותפסק המלכות מישראל הנה לא תסור מזרע דוד
אבל היא שמורה לו וזה ממה שיתבאר ממנו שכבר יצא חוטר מגזע ישי וכבר יפרה משרשיו וימלוך ויתקיים
על ישראל כי אי אפשר שתסור המלוכה מזרעו הסדרה הכחית וכבר נתבאר יותר בדברי הנביאים וזה אומרו
ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ואמר כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה כי כל ישעי וכל ח
חפץ כי לא יצמיח · **השנים עשר** הוא מה שהודיע שאחר המר"ל כס"
שיקומו על ישראל · מפני שאינם מושלים ביראת אלהים
אבל הם אנשי רשע לא תתקיים מלכותם ויזוקו ישראל בעברם ובשבתם והם וזרעם יהיו לבלתי היות

זה מה שהתקיים בענין מלכות ירבעם ויתבאר כאמרו ובליעל כקוץ מונד כלהם׳ ולזה ינעקר׳ ונפש על הקוצים לאמר שלא תתקיים מלכותם אך יהיו כמו דשא מארץ שתהיה לפי נמיקה זמן לא יאריך מאד ואחר יבשו וכן אמר הש׳ לירבעם שאם ילך בדרכי יבנה לו בית נאמן כאשר בנה לדוד אך לא יתקיים לו זה כי ל קיימו ולזה תראה שמלכות האומות לא נתקיים מאד כבית שמ״ **השלשה עשר** הוא להודיע שגבורי דוד היו ג״כ כלם אנשים חכמים בחכמת התורה ולכן היתה דבקה השגחת הש׳ בהם ולזה תאר עדינו העצני שהיה יושב בשבת תחכמוני ולזה ג״כ היה מהגבורים כמהו בן יהוידע הכהן שהיה מופלא שבכלם והיו ג״כ מהם הכרתי והפלתי והם הסנהדרין כמו שהתבאר במה שקדם ולזה תמצא שכאשר ספר אלו הגבורים אמר מן השלשה הם ככבד מן השלשים נכבד ולא אמר היה חזק או תקיף אבל תארו בכבוד מפני גדל החכמה ולזה ההעד מן גבורתם מה שזכר מפני הדבק בהם ההשגחה האלהית׳ **הי״ד** הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיבקש דבר הלוואי בבקשת קטנו דברים יותר נכבדים ממנו והמשל כי מי שהכבד דבר שוה פרוטה אין ראוי שיוציא בבקשת דיבר וכש״ שאינו ראוי שיסכן עצמו או איש אחר מהאנשים בבקשתו ולזה תמצא כי כשנתאוה דוד ואמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער וסכנו עצמם שלשת הגבורים להביא מהם אליו לא רצה לשתותם להורות כי לא הכשיר שיסכנו עצמם בעבור זה והעד שאין זה במאמר על בד התאוה אל המים ההם כי במה פעמים יאמר אדם כך במה שאין רצון שישתדל בהגעתו ונפש בדברים הנמנעים כאמרו מי יתן לי אבר כיונה ולזה ההכים לנסך אותם ליי׳ כי על עבודתו לבד ראוי לסכן נפשו כאמרו ואהבת את יי׳ אלהיך וגו׳ **הט״ו** הוא במדות והוא להודיע כי כבר היה במקדש נסוך המים ולזה נסך אותם דוד ליי׳ כי הוא מן ההקר שיעשה דוד הש׳ בדבר לא הוכשר שיעשה כן במקדש הנה כמו שלא יעשה אחד מהאנשים קטורת קרבן מן הנהוג ליי׳ כן לא היה רוצה לנסך המים אם לא היו מנסכים אותם במקדש ומזה המקום יש סמך גדול וחזק למה שאז״ל מנסוך המי׳ ׳בתנ בחג הסוכות״

הששה עשר הוא להודיע כי מהמוקשי׳ עם יקרה שיעשה המלך דבר בלתי ראוי להיות כל לפריה קרעה עליהם וזהו אמרו ויוסף אף יי׳ לחרות בישראל ונו׳ והנה כמו שהמלך אדם הנה מהמוקשי׳ עם כן יקרה מהמוקשי׳ עם למעביה הטוב שגנה מה שהיה נשמר ממנו מהקש׳ ולא יחטא העם אלא תראה כי דוד לא עשה זה במרד ובמעל כי תכף שהרגיש שחטא השיבהו הקר״ טה ונקש מהם יתעלה המחילה״ **השבעה עשר** הוא להודיע כי מן הרעות ראוי לבחור במה שהוא רע מעט מאד זה בד שיהיה אם מפני היותו מעט רע בעצמותו אם מפני שיהיה יותר לא״ת היעלה עליו והנה מפני זה בחר דוד היות הדבר בארץ שלשת ימים להשען כי רבים רחמי השם יתעלה ונפש על ״ה״ עה וא״ף על פי שהרעב נפסק הוא כפולה בדר הש׳ שהם מה שהוא בדי האדם והוא השחתת האויב׳ יכול האדם והוא היותר קשה והנה היו אלו הרעה מפני עונותיהם

המגפה לפני האויבים והם רודפים הוא יותר קשה מהרעב כי זהו אימת מות והאחר הוא אימת חסרון המזון
ולזה ע"כ שימשך מחסרון מות לקצת האנשים הנה בהשתלשלות יתלו הרבה מהמזון כמו שימצא שעשו ישראל
במשול מלך מדין עליהם · והדבר הוא יותר קשה מאד מהמגפה לפני האויבים והם רודפים כי ממנו לא יתכן
לנוס כי הוא באויר שהוא אצל האדם · ולזה הנה הם בקירוב יחס זמן הדבר אל זמן המגפה ביחס זמן המגפה
אל זמן הרעב · **היה** הוא להודיע שאפילו מחטאת דוד נמשך טוב כי לא הראה כי בעבור זה
החטא נגלה לו מקום בית המקדש אשר בחרו השם אשר רמזו אליו בתורה באומרו אל
המקום אשר יבחר ה' ובאומרו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וכמו כן נמשך טוב מחטאת בת
שבע שילדה ממנו שלמה אשר נתנה לו המלוכה לנצח ועל החטא הזאת גם כן עשה דוד הרבה מן המזמורות ה
המוזכרות בספר תהלים שהם זמירות ישראל לשבח בהם השם ולשוב מחטאיהם וזה כלו מורה על יושר לבב דוד
עם השם · **היט** הוא להודיע שהדבר שיש בו קדושה כמו אהל השם אין ראוי שיהיה לאדם בו תשמיש
בדברים ההגונים בו כי זה מה שיביא להקל בקדושתו ולזה תמצא שכאשר נבחר
להיותו זה המקום הקדוש להיות בו מזבח לה' לא רצה שיהיו הדברים שבו לשמוש אדם ולזה רצה ועשו מהבקר
עולה והמוריגים וכלי הבקר עשו עצים לעולות השלם ומן החטים מנחות אלה ישתמשו בהם לצורך הדיוט יביא
זה להקל בקדושת המקום הקדוש ההוא ולזאת הסבה גם כן תמצא שכאשר נשא ארון ה' משדה פלשתים על ידי
הפרות שחרשו בעגלה הנה בקעו עצי העגלה ואת הפרות העלו עולה לה' · **הב**
הוא להודיע שאין ראוי לעלות עולות לשם יתברך שיחשב בהם קנת אונס · כמו
הענין בזה הענין שהיה נותן ארונה לדוד שהוא אפשר שלא היה נותן זה כי אם על צד היראה ממנו להיותו מ
מלך ועם כי רצה דוד על כל פנים לקנות אותם ולקנות הגרן שעשה בו המזבח לזאת הסבה בענין שלא יעבד
השם בגזל · וראוי שהוא לא לו ומפני זה גם כן הוצרך לקנות כל המקום ההוא אשר סבב בו בית המקדש
הבא הוא במה שהעתר בזה הספור שהקרבנות הם סבה להמשיך ההשגחה
בישראל לעצור המגפה והמשחית מהם כי זה מה שיעיר לעמוד ה
המכוון בענין הקרבנות שהוא מצד נאופן שלא אל הדבקות בשם כמו שביארנו בביאורנו בספר ויקרא
הנה כמו שהיה הענין על הכפרת מתן שם הכרובים בכל דבר ודבר שהיה מדבר השם עם משה להישיר
ישראל לעמוד על סודות התורה ועל סודות הנמצא כן רבה השם ית' לעצור המגפה על יד הקרבנות האלה
להעמידם על המכוון בהם כי כבר התבאר מדברי התורה שתכלית ההשגחה הם הדבקות בשם והאליבר
בדרכו והתעמות בדרכי התורה בכלם · תם תם

חזק ונתחזק שלמו

חסר דף חלק

400

מקים מלכים · ויתפלל בסים · מלוך קטכו · ויורק סוכם
מלאך לבוך · ויורק למכבת · כוד מזקנו · בספר מלכים

ספר מלכים

רד"ק והמלך דוד וגו' בן שבעים שנה היה שהרי בן שלשים שנה היה במלכו וארבעים שנה מלך ולא הגיע לימי הזקנה וחלש וכחו [illegible] מפני שלא היה אלא בן שבעים שנה [illegible] הזקנות אשר [illegible] ונקרא שבע זקנה וזקן כבר [illegible] זמן הזקנה [illegible]

א והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך׃

ומלכא דוד סיב על ביומין ומכסן ליה בלבושין ולא שחין ליה ואמרו ליה עבדוהי יבעון לרבוני מלכא עולימתא בתולתא ותשמש קדם מלכא ותהי ליה קריבא ותשכוב בכלותך וישחן לרבוני מלכא׃

רלב"ג פירוש ספר מלכים · והמלך דוד זקן עד ויתחמם · שלמה נתבאר בבגדים · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עבדיו [illegible]

המלחמות הרבה שעבר עליו ויחסר כחו ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו' ויש דרש שכל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם ולפי שכרת דוד כנף המעיל אשר לשאול לפיכך לא נהנה מן הבגדים לעת זקנתו וזה הדרש רחוק ועוד דרש הרבה [illegible] ולא יחם לו ולא יחם בשרו לו כמו ויחם בשר הילד וכן ויחם להם המלך ויחם להם רוצה לומר ויחם הבשר [illegible] [illegible] ויאמרו נערה בתולה [illegible] [illegible] [illegible]

ויאמרו לו שיבקשו בחור נערה בתולה מהם שתשכב עמו [illegible] אל שתחממהו מצד החום אשר בה והטעם מצד [illegible] שיותר עם הזכר [illegible] [illegible] טבעו לקרבתה מצד יופיה ומעלתה בתולה וזה יהיה סבה אל שיתחמם מעצמו ותהי לו סוכנת רוצה לומר [illegible] [illegible] בחיקו [illegible] לא ירגיש [illegible]

401

בעלת חומר ויבקשון בשמי שתי' יחושלה כנ' שתהי' למלך תשעלת כי יחמם האדם אחותו והוא עם' אחה"ו וסכנה בחיקך. וחם לאדוני המלך: ופירושו. כי תאמר יחם יחכם לך יחם לא ושל יחמם לא יחם וכן אוחז כדבר לא יחמם ונו'

רד"ק והמלך לא ידעה כמו שפירשנו כי הנערה טובה לחמם מן הבתולה וכתב זה להודיע כי מותרת היתה לשלמה כי אביו לא ידעה אעפ"י שהיתה סוכנת בחיקו ורז"ל פירשו לפי שהוקשה לכתובה מפני שלא ירבה לו נשים ואמר דוד בקשה לא ירבה מתשעים ושמונה עשרה וכבר היו לו שמונה עשרה ושמא זה על פסוק ולוסיפה לך כהנה וכהנה כמו שכתבנו בספר שמואל:

ואדניה מתנשא מתפאר ומתנשא אמר אמלך מפני שהיה יפה תואר יותר מאחיו כמו שאמר וגם הוא טוב תואר מאד ועוד שהיה גדול מכל אחיו שנשארו

רלב"ג ויעש לו רכב ופרשים שהודיע שימלוך ישראל לא הותר להם לאדון טוב רכב סוסים ולזה לא היה זה דרך התמן הגון אבל מלכי ישראל:

וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃ וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃

וּבְעוֹ עוּלֵימְתָא שַׁפִּירְתָּא בְּכָל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְאַשְׁכַּחוּ יָת אֲבִישַׁג שׁוּנֵמִיתָא וְאַיְתִיאוּ יָתַהּ לְמַלְכָּא׃ וְעוּלֵימְתָא שַׁפִּירְתָּא עַד לַחֲדָא וַהֲוָת לְמַלְכָּא קְרִיבָא וּמְשַׁמְּשָׁא לֵיהּ וּמַלְכָּא לָא יְדָעַהּ׃ וַאֲדוֹנִיָּה בַר חַגִּית מִתְרַבְרַב לְמֵימַר אֲנָא אֶימְלוֹךְ וַעֲבַד לֵיהּ רְתִיכִין וּפָרָשִׁין וְחַמְשִׁין גַּבְרִין רָהֲטִין קֳדָמוֹהִי׃

היה אחר אבשלום יותר מאחיו לפי שלא נער בו מימיו ולא הכעיסו לפי שהיה מתנשא לאמר אני אמלך וחמשים איש רצים לפניו שהיו הולכים לפניו בכלי זין כמנהג המלכים שהולכים לפניהם רגלים בכלי זין וכן אמר באבשלום וחמשים איש רצים לפניו ובדברי רבותינו ז"ל [illegible] לא שהיו נטולי טחול וקוקי כפות הרגלים ולא עצבו ולא הכעיסו כשהיה עושה שום דבר רע לא היה מכלימו ומייסרו לאמר לו מדוע ככה עשית לפי יצא לדרך רעה ומרד באביו כי יודע היה אדוניה כי דוד אמר לשלמה אעפ"י שלא הודיע דבר המלוכה עדין אבל חשב בלבו אני אמלוך ולא נער בו מימיו אלכה כדבר המלוכה בחייו וחס לא ירע לו ידעתי כי אני אמלוך. וגם הוא טוב תואר מאד וגם לרבות על אחיו ואעפ"י שלא הזכירו הנה זכר מעשה אדוניה לעשות לו רכב ופרשים למלך כמעשה אבשלום שהיה אחיו מן האב והיה גדול לעשות לו רכב לעצמות ולמרוד אלא הבית אם אדוניה ילדה [illegible]

שילדה מעכה את אבשלום כי אחרי אבשלום היה נולד אדוניהו כמו שכתוב השלישי אבשלום בן מעכה [illegible] ואומרו שהיה הבכור מת ואחר דמה לעצמו כי הוא [illegible] [illegible] מיתתו ולפיכך היה חושב אדוניהו למלוך׃ ויהיו דבריו׃

ולא עצבו אביו מימיו זה חשב אדוניה שיהיה לו הדבר להמלך אחריו כי לא נגה אותו על דבר ממעשיו וגם הוא היה גם יפה תאר מאד ובעבור יופיו חשב ש שהוא ראוי למלוך ואותו ילדה אחרי אבשלום כאשר הוא מבואר [illegible] כי אבשלום היה בן מעכה ואדוניה בן חגית ולא היה

מעמן [illegible] [illegible] ואותו ילדה אחרי אבשלום והוא מבואר [illegible] מעמן הגדול במאמרו [illegible] כמו שהרים [illegible] אחרי אבשלום [illegible] גם הוא טוב תאר מאד כמו אבשלום שהיה יפה תאר מאד כמו [illegible] [illegible] אבשלום שימלוך אחרי דוד [illegible] כמו כן חשב אדוניהו׃

רד״ק

ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניהו׃ א

והוו פתגמוהי במיעצא עם יואב בר צרויה ועם אביתר כהנא וסעדין בתר אדוניה׃

רל״בג

ויהיו דבריו׳ דברו ועצתו בדבר הזה היה עם יואב ועם אביתר כי ידעם אוהבים [illegible] היה שונאין אותו שהרי הלך על [illegible] גם אבשלום [illegible] [illegible] ועל כל אלה הדברים היה דוד שונא אותו אלא שהיה דוד ירא אותו כל ימיו לפי שהיה צריך לו מ מלחמותיו לפיכך היה אחרי אדוניה כדי שימליכנו [illegible] אם ימלוך כמו שהיה גם היה [illegible] בלבו שדוד יפקיד את [illegible] המלוך [illegible] לשלמה ואביתר הכהן [illegible] כהונה גדולה [illegible] צדוק [illegible] אבשלום כמו שפירשנו בספר שמואל לפיכך עזרו אלה השנים והיו אחריו [illegible] המלך [illegible] אחריו כמו שאמר ויעזרו אחרי אדוניה׃

ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא׃

ויהיו דבריו׳ ר״ל שהדבור הזה [illegible] לבנם להמשך ולהסכים להמליכו והם עזרוהו [illegible] [illegible] לדוד [illegible] למלכות [illegible] ידם ואביתר [illegible] [illegible] כל מעשיו ויואב [illegible] דוד על [illegible] המלוכה ונלחם מלחמותיו עם [illegible] בשית אבשלום ושבע בן בכרי ויואב [illegible] אחר אדוניהו ועזרוהו על המלוכה כדי שיחזקנו ולא [illegible] דוד [illegible] על דבר אבשלום ואביתר הכהן [illegible] שדוד היה נותן [illegible] לצדוק [illegible] שהיה נותן לאביתר וזה [illegible] מהספורים הקודמים [illegible] דוד לצדוק לאביתר׃

רלב"ג ומריא הוא מין ממיני הבקר השמנים והגדולים עם אבן הזוחלת ר"ל אצל אבן הזוחלת ונקר' האבן ההיא כך לסבה לא ידענוה והוא אפשר כי האבן ההיא היתה גדולה וחלקה מאד ולרוב חלקות' היו ממנה זוחלין ויורדין אותה הבנים והנה לא קרא שלמה אחיו לסעודתו כי ידע שהוא יעזר לו כדי להיות בטוח שימלוך אחרי דוד אביו ולזאת הסבה גם כן לא קרא לנתן הנביא כי הוא נטה לדוד ששלמה ימלוך אחריו כמו שזכר בדבר׳ וכבר לא קרא לאותם שלא היו נשכנים לעצתו כמו צדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ידעם הם יבלבלו עצתו והתעורר מזה

רד"ק ומריא תרגם ופטימין השמן והבקר הוא מהמרעה והמריא הוא שמן ובקר שהם מפטמין בבית על האבוס ובמשנה אמרו מלשון מריא אין ממרין את העגלים ואמרו אין מלעיטין ... המראה מרכנה ופוקס אותה ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת׳ עם אבן הזוחלת סמוך לאבן הזוחלת וכמו הצאן והבקר ופי׳ הזוחלת שהיו מים זוחלים אצל האבן לפי׳ נקראת זוחלת כמו שאמר אצל עין רוגל ויתר׳ סכותא ותרגום מפסח הסכותא עין רוגל׳ עין קצרא וקצרא הוא הכובס וכשם זה היה מכבסין הבגדים ונקרא הכובס כעובר וקרוב לו לפי׳ שהוא משפשף הבגדים ברגליו׳ **ואת** לא קרא לא קרא למלוך לפי שידע היה עם שלמה׳ **ויאמר** נתן נתן חשש בדבר יותר לפי שהוא אמר לדוד בנבואה כי שלמה ימלוך כמו שפירשנו בספר שמואל גם בדברי הימים כתוב ׳ ואדונינו דוד לא ידע במסבת אדוניהו ואף אחד מן השכבות לא ידע שאם היה יודע היה מוחה בדבר שהרי נשבע בנבואה כי שלמה ימלוך ועתה לכי ומלטי את נפשך

וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ
8 בֶּן יְהוֹיָדָע וְנָתָן
הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי
וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם
אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר
וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר
אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת כָּל אֶחָיו
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל אַנְשֵׁי יְהוּדָה
עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת נָתָן הַנָּבִיא
וּבְנָיָהוּ וְאֶת הַגִּבּוֹרִים וְאֶת שְׁלֹמֹה
אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל בַּת
שֶׁבַע אֵם שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא
שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן חַגִּית
וַאדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃

וְצָדוֹק כַּהֲנָא וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְנָתָן נְבִיָּא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְגִבָּרַיָּא דִּלְדָוִד לָא הֲווֹ בְּעֵיצַת אֲדֹנִיָּהוּ׃ וְנִכַס אֲדֹנִיָּהוּ עָאן וְתוֹרִין וּפַטִּימִין עִם אֶבֶן סְכוֹתָא דִּבְסְטַר עֵין קַצְרָא וְזַמִּין יָת כָּל אֲחוֹהִי בְּנֵי מַלְכָּא וּלְכָל גַּבְרֵי שִׁבְטָא יְהוּדָה עַבְדֵי מַלְכָּא׃ וְיָת נָתָן נְבִיָּא וּבְנָיָהוּ וְיָת גִּבָּרַיָּא וְיָת שְׁלֹמֹה אֲחוֹהִי לָא זַמִּין׃ וַאֲמַר נָתָן לְבַת שֶׁבַע אִמֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה לְמֵימַר הֲלָא שְׁמַעַתְּ אֲרֵי מְלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בַּר חַגִּית וְרִבּוֹנַנָא דָוִד לָא יְדַע׃

רד״ק ועתה. ומלטי את נפשך. הנה אחר שימלוך אדוניה
ימית אחרי מות דוד את בת שבע ושלמה כדי שלא
יהיה לו ערער במלכותו. או פי׳ מלטי את נפשך ואת נפש בנך מבזיון שלא
יהיו עבדים לאדוניה. נשבעת לאמתך. ולא ידענו מתי נשבע לה
אלא ששמעה ממנו ולמה נשבע לה. אמרו כי כשמת הילד אמרה
קשה אמנם יהיה לו
ממך בן שלא יהיה
יבואו אחיו ויספו
ממלכתו. אולי בשעה
שמתחלה. ולא רצתה
להזקק לו עד
שנשבע לה כי הבן
שיהיה לו ממנה הוא
ימלוך
אחריו. ואמר לה כי
על פי הנביא הוא
נאמר לו זה.
ותבא. זקן
מאד.
ואמר מאד כמו
שפירשנו כי הוא
עתה זקן. משרתת
את המלך. שכבר
היתה משרתת
אותו ונכנסה בחדר
שיהיה שירותה אחר
ואמר החדרה לפי שנכנסה בת שבע החדרה ואעפ״י שהיה המלך בחדר. ומשרתת עם אבישג ולא היה
רשות לאדם להכנס שם בלא רשות. ומלת משרתת חסר יו״ד והוא לנקבה. השקל משקל כבד קריאתו עם ינין רפה.
בלא חולם ומשמשו משרתת. ולא קריא בפתח גדול תמורת הקמץ. ותקד. ואמר לה לפי שלא היתה רגילה לבא
אלא ידע מה עלה בדבר זה. לפי שאמר לה מה לך. או לפי שנכנסה החדרה שלא ברשות ידע כי דבר גדול היה לה

רלב״ג ומלטי את
נפשך ונפש בנך להנצל
מה שאפשר שיקרה לו ירא מ-
בזה שימשך לו בהרג-
ה ימלוך אחריו.

וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה
וּמַלְּטִי אֶת נַפְשֵׁךְ וְאֶת נֶפֶשׁ בְּנֵךְ
שְׁלֹמֹה׃ לְכִי וּבֹאִי אֶל הַמֶּלֶךְ דָּוִד
וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא אַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר
כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ א
אֲדֹנִיָּהוּ׃ הִנֵּה עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם
עִם הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ
וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרָיִךְ׃ וַתָּבֹא בַת
שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ
זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית
מְשָׁרַתְ אֶת הַמֶּלֶךְ׃ וַתִּקֹּד בַּת
שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ׃

וּכְעַן אִיתָא וְאַמְלְכִינִךְ כְּעַן
מִלְכָא וְשֵׁיזִיבִי יָת נַפְשִׁיךְ וְיָת
נֶפֶשׁ בְּרִיךְ שְׁלֹמֹה׃ אֱזִילִי
וְתֵיעֲלִין לְוָת מַלְכָּא דָוִד
וְתֵימְרִין לֵיהּ הֲלָא אַתְּ רִבּוֹנִי
מַלְכָּא קַיֵּימְתָּ לְאַמְתָךְ
לְמֵימַר אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ
יִמְלוֹךְ בָּתְרַי וְהוּא יְתִיב עַל
כּוּרְסֵי מַלְכוּתִי וּמָא דֵין מְלַךְ
אֲדוֹנִיָּה׃ וְהָא עַד דְּאַתְּ מְמַלְּלָא
תַּמָּן קֳדָם מַלְכָּא וַאֲנָא אֵיעוֹל
בָּתְרִיךְ וְאֵיקִים יָת פִּתְגָמַיִךְ׃
וְעָלַת בַּת שֶׁבַע לִקְדָם מַלְכָּא
לְאִדְּרוֹן מַת מִשְׁכְּבָא וּמַלְכָּא
סִיב לַחֲדָא וַאֲבִישַׁג שׁוּנַמִּיתָא
מְשַׁמְּשָׁא קֳדָם מַלְכָּא׃
וּכְרָעַת בַּת שֶׁבַע וּסְגִידַת
לְמַלְכָּא וַאֲמַר מַלְכָּא מַה לִיךְ׃

בג ג

רלב"ג והיו החטאים ר"ל הנענשים כי משפט שידע אדוניה כי המלוכה עתידה להיות לשלמה יהרג ל
להמיתו כמו שהיה מנהג שאר המלכים [illegible] דוד [illegible] עם שזה יהיה [illegible]
שבע אחרי מות דוד ויבא זה לעזו נב"ל על שלמה ואולם אם ימלוך שלמה יתגבר לכלם [illegible] הנשבע
לדוד [illegible] אחרי מות [illegible] ייראו לומר דבר וזה כמנהגו או יהיה
[illegible] ואם [illegible] שלמה [illegible]
יהיה [illegible]

רד"ק

ועתה אדוני
המלך לא ידעת
רמ"ם מקצת ספרי'
טעו בזה המלה
וכתבו ואתה כלו'
לפי שהוא קרוב
יותר לטעם אבל
ברוב ספרים
ם ועתה ועתה
בשין [illegible] ק
קומריס ק
[illegible]
[illegible]
ויזבח ושלמה
עבדך לא
קרא [illegible] ק
קרא לשלמה ב
בששלח זו וקרא
לשר הצבא

ואמרת ליה רבוני את קיימת במימרא דיי אלהך ל לאמתך ארי שלמה ברך ימלוך בתרי והוא יתיב על כורסי מלכותי וכען הא אדוניה מלך וכען רבוני ר מלכא לא ידעת ונכס ת תורין ופטימין ועאן לסגי וזמין לכל בני מלכא ולאביתר כהנא וליואב רב חילא ולשלמה עבדך לא זמין ואת רבוני מלכא עיני כל ישראל סבירן עלך לחואה להון מן יתיב על כורסי מ מלכותא דרבוני מלכא ב בתרוהי ויהי כד ישכוב רבוני מלכא עם אבהתוהי ואהי אנא וברי שלמה מתרחקין׃

ותאמר לו אדני אתה נשבעת ל ביהוה אלהיך לאמתך כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאי ועתה הנה אדניה מלך א ועתה אדני המלך לא ידעת ויזבח שור ומריא וצאן לרב ויקרא לכל בני המלך ולאביתר הכהן וליאב שר הצבא ולשלמה ע עבדך לא קרא ואתה אדני המלך עיני כל ישראל עליך להגיד להם מי ישב על כסא אדני המלך אחריו והיה כשכב אדני המלך עם אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים׃

כן לגלות הטעם שדעתך היה שימלוכו אחר שכבתו במותך

[illegible] כי לא בחר המלוכה עשה זבח זה וקרא לכל המתחנים [illegible] ואתה אדוני המלך [illegible]
[illegible] כשין לפי שהטעם יותר קרוב [illegible] אם [illegible] עם אבותך והייתי
אני ובני שלמה חטאים [illegible]
[illegible] שלמה [illegible]

רד״ק ויבא וגו׳ ונתן הנביא בא׳ כן נאמר לו כשתצא
הדברים עד שיאמרו למלך ויכנס ברשות ויבוא
למלך ויאמר המלך שיבא וכן עשה ויבא לפני המלך׳ ויאמר
אתה אמרת. על דרך התימה כלומר כראה שאמרת לו
אתה שימלוך שזה זבחים וקרא למי שקרא׳ כי ירד היום׳
ירד היום. אל

שקרנו לזבח׳
אם׳ ול״א
הודעת את
עבדך תימה אם
הם מלוך שיק
הדבר הזה אתה
הודעתם הודם
שתמלכהו ומתנ
עבדיך שול׳ כ
כאמרנו ושיר
עבדיך
קטימוס׳

והנה עודנה מדברת עם
המלך ונתן הנביא בא׃ ויגידו
למלך לאמר הנה נתן
הנביא ויבא לפני המלך
וישתחו למלך על אפיו א
ארצה׃ ויאמר נתן ארני
המלך אתה אמרת אדניהו
ימלך אחרי והוא ישב על
כסאי׃ כי ירד היום ויזבח
שור ומריא וצאן לרב
ויקרא לכל בני המלך ו
ולשרי הצבא ולאביתר הכהן
והנם אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי ה
המלך אדניהו׃ ולי אני עבדך ולצדוק
הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה ע
עבדך לא קרא׃ אם מאת אדני המלך נהיה
הדבר הזה ולא הודעת את עבדך מי ישב
על כסא אדני המלך אחריו׃ ויען המלך
דוד ויאמר קראו לי לבת שבע ותבא ל
לפני המלך ותעמד לפני המלך׃

רלב״ג אתה אמרת. ר״ל הלא
אתה אמרת. אם אמת
אדוני המלך. ר״ל הלא אמת אדוני המלך
הדבר הזה ולא קראו כי לא הסכמת כי
להודיע את עבדך מי ישב על כסאך׳

והא עד דהיא ממללא קדם מלכא
ונתן נביא אתא׃ וחויאו למלכא
למימר הא נתן נביא ואתא לקדם
מלכא וסגיד למלכא על אפוהי
על ארעא׃ ואמר נתן רבוני מלכא
את אמרת אדניהו ימלוך בתראי
והוא יתיב על כורסי מלכותי׃ ארי
נחת יומא דין ונכס תורין ופטימין
ועאן לסגי וזמין לכל בני מלכא ו
ולרבני חילא ולאביתר כהנא והא
אינון אכלין ושתן קדמוהי ואמרו
יצלח מלכא אדניהו׃ ולי דאנא
עבדך ולצדוק כהנא ולבניהו בר
יהוידע ולשלמה עבדך לא זמין׃
אם מן רבוני מלכא הוה פתגמא
הדין ולא הודעת ית עבדך מן יתיב
על כורסי מלכותא דרבוני מלכא
בתרוהי׃ ואתיב מלכא דוד ואמר
קרו לי לבת שבע ועלת לקדם
מלכא וקמת קדם מלכא׃

רדק

קראו לי לבת שבע. לא יצאה מהחדר אבל רחקה ממנו כאשר שהיה נתן מדבר עמו לפי' אמר קראו לי וכן דרך הכתוב כזה ריחוק ממנו שאמר כי לתשובה קראה להודיע לבת שבע. ומה שלא ידעה לפנים שהיתה אסורה לו לא עשתה שלא היה יכול:

רלבג

ויען המלך. הנה ביאור זה ממה שכבר עזבה מן החדר כאשר נתן הנביא לדבר אל המלך כדי שלא יסבר המלך כי זה הדבר היה מוסכם ביניהם ולזה קרא דוד לבת שבע ובא לנגדו וקנסה ונאמר אל הדבר הזה. כי היה היתה יותר עשיית כזה מתקן הדבר כמו שאמרו בלא סדר ... שהשבועות שעשתה שאמרה הדברים אל ... לא ...

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי יְהוָה אֲשֶׁר פָּדָה אֶת נַפְשִׁי מִכָּל צָרָה: כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִד קִרְאוּ לִי לְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּלְנָתָן הַנָּבִיא וְלִבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וַיָּבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּחוֹן:

וְקַיֵּים מַלְכָּא וַאֲמַר קַיָּים הוּא יְיָ דִּפְרַק יָת נַפְשִׁי מִכָּל עָקָא: אֲרֵי כְּמָא דְּקַיֵּימִית לִיךְ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ יִמְלוֹךְ בַּתְרַי וְהוּא יִתֵּב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתִי תְּחוֹתָי אֲרֵי כֵּן אֶעְבֵּיד יוֹמָא הָדֵין: וּכְרַעַת בַּת שֶׁבַע עַל אַפָּהָא עַל אַרְעָא וּסְגִידַת לְמַלְכָּא וַאֲמַרַת יִתְקַיַּים רִבּוֹנִי מַלְכָּא דָּוִד לְעָלְמִין: וַאֲמַר מַלְכָּא דָּוִד קְרוֹ לִי לְצָדוֹק כַּהֲנָא וּלְנָתָן נְבִיָּא וְלִבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וַאֲתוֹ לִקְדָם מַלְכָּא: וַאֲמַר מַלְכָּא לְהוֹן דַּבָּרוּ עִמְּכוֹן יָת עַבְדֵי רִבּוֹנְכוֹן וְתַרְכְּבוּן יָת שְׁלֹמֹה בְּרִי עַל כּוּדַנְתָּא דְּלִי וְתַחֲתוּן יָתֵהּ לְשִׁילוֹחָא:

רד"ק

ותקוד. לשון השתחויה פירשו קידה לשון הנאה כשלא קידה קרוב היה למיתה וכן ת"י יתקיים וכל שאר יחי המלך תרגם יתקיים:

ויאמר עבדי אדוניכם. על הכרתי ועל הפלתי יאמר ויתכן שאמר עבדי אדוניכם כלומר עבדי וכן ואל מסתה אמר עליה ... רל אלו ואת ... ואת שמואל רל אותי אשר לי. שהייתי רוכב עליו וזה יהיה סימן למלוכה שהרי אין הדיוט רוכב על סוסו של מלך: אל גיחון הוא שילוח וכן ת"י לשילוחא ונקרא בשם שתיהן ... אל גיחון למשוח שם ... סימן טוב שתמשך מלכותו כמשך המעיין:

רלבג

על הפרדה אשר לי. זה היה אחד מסימני המלוכה שלא ירכב על מרכבת המלך מי שאינו מלך: והורדתם אותו אל גיחון. הוא נהר למשחו במקום ההוא להיות סימן שתמשך מלכותו ותתקיים ותתפשט:

רד"ק ומשח אותו. אמר שלא היה צריך למשחו שהרי מושכין מלך בן מלך כי כשנמשח דוד לו ולזרעו נמשח אלא מפני מחלוקת של אדוניהו שצריך למשחו. יחי המלך. יצלח מלכא וכן תרגם יונתן כל יחי המלך כי התפלה על החיים ועל ההצלחה כי אינם החיים חיים בלא הצלחה.

רלב"ג ומשח אותו שם צדוק הכהן. ידעת כי שמן המשחה שעשה משה היה כמשה לדורות כמו שזכר שם לא כשעשה אותו ולזה הוא מבואר שאין זאת המשיחה שימשחו בו כל שהוא שמן הזית ... לא יספיק השמן ההוא לזה ... היה המשיחה בכל מה שימשח ממנו ולזה הוא מבואר שלא ימשח בו כלו אלא מעט ממשחו והוא היה משיחת המלך על ראשו כמו שאמר בשאול ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו והנה ראוי שתהיה

ומשח אתו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל ותקעתם בשופר ואמרתם יחי המלך שלמה׃ ועליתם אחריו ובא וישב על כסאי והוא ימלך תחתי ואתו צויתי להיות נגיד על ישראל ועל יהודה׃ ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר יהוה אלהי אדני המלך׃ כאשר היה יהוה עם אדני המלך כן יהיה עם שלמה ויגדל את כסאו מכסא אדני המלך דוד׃

וימשח יתיה תמן צדוק כהנא ונתן נביא למהוי מלכא על ישראל ותתקעון בשופרא ותימרון יצלח מלכא שלמה׃ ותיסקון בתרוהי ויתי ויתיב על כורסי מלכותי והוא ימלוך תחותי ויתיה פקידית למהוי מלכא על ישראל ועל דבית יהודה׃ ואתיב בניהו בר יהוידע ית מלכא ואמר אמן כן תהי רעוא מן קדם יי אלהיה דרבוני מלכא׃ כמא דהוה מימרא דיי בסעדיה דרבוני מלכא כן יהי בסעדיה דשלמה וירבי ית כורסויה מכורסי מלכותא דריבוני מלכא דוד׃

זאת המשיחה לכל המלכים אם היה כבר מלכות ולזאת ידעתם לא הוצרכו למשוח שלמה אלא מפני מחלוקת אדוניהו כי המשיחה לזר משחו כל הקמים תחתיו מזרעו כמו שהמשיחת אהרן נמשחו כל הכהנים אחריו הבאים ... ולזה לא הוצרכו למשוח אחר זה אם הוא כהן גדול. ובא וישב על כסאי לפרסם לכל שהוא מלך כדי ... המחלוקת מעל שלמה. אמן כן יאמר יי׳ אלהי אדוני המלך. הוא התפלה שיהיה רצון השם שיהיה ... בן רוצה שתהיה המלוכה לשלמה כי אם לא תהיה לו מיי׳ לא יועיל לו זה. ויגדל את כסאו. למדנו מזה שאין זה כנגד המלכות וזה כי רצון המלך הוא שיהיה בנו יותר ממנו.

רד"ק ויולכו אותו על גיחון כמו אל גיחון וכן ויתפלל על ה' כמו אל ה' וכן קרעתם על פיהו' אל פיהו'

ויקח' את קרן השמן והוא שמן המשחה' מן האהל' מאהל מועד כי שם היה שמן המשחה ואע"פ שאהל מועד בזמן ההוא בגבעון הלך שם צדוק הכהן או אהל שם בציון: ואע"פ שאמרו כי צלוחית של שמן המשחה היתה נתונה לפני הארון זה היה כשהארון באהל מועד אבל כשהוציאו אותו משם למלחמות פלשתים הצלוחית ונשארת השמן ה המשח שם באהל מועד ולא לקחו הארון ואחר הביאו הצלוחית אחר כן והמשיחו לפני הארון כשהיה בירושלם שיקחהו מן האהל אשר נטה לו דוד אבל ראוי הוא שהוציאו מאהל מועד דבר עד שהביאו לבית עולמים כי אם הארון שהיה בירושלם היה הארון שם ש

וַיֵּרֶד צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וַיַּרְכִּבוּ אֶת שְׁלֹמֹה עַל פִּרְדַּת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּלִכוּ אֹתוֹ עַל גִּחוֹן׃ וַיִּקַּח צָדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן מִן הָאֹהֶל וַיִּמְשַׁח אֶת שְׁלֹמֹה וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃

וּנְחַת צָדוֹק כַּהֲנָא וְנָתָן נְבִיָּא וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְקַשָּׁתַיָּא וְקַלָּעַיָּא וְאַרְכִּבוּ יָת שְׁלֹמֹה עַל כּוֹדַנְתָּא דְּמַלְכָּא דָוִד וְאוֹבִילוּ יָתֵיהּ לְשִׁילוֹחָא׃ וּנְסֵיב צָדוֹק כַּהֲנָא יָת קַרְנָא דִּמְשַׁחָא מִן מַשְׁכְּנָא וּמְשַׁח יָת שְׁלֹמֹה וְתָקְעוּ בְּשׁוֹפָרָא וַאֲמָרוּ כָּל עַמָּא יִצְלַח מַלְכָּא שְׁלֹמֹה׃

רלב"ג וירד צדוק הכהן וגו' והכרתי והפלתי הם היו סנהדרין כמו שקדם וזה כי אלו שופטים הם אשר על פיהם ראוי שיעשה ענין המלך להיותם מהם סנהדרי גדולה הם הסנהדרין וכבר זכרנו קצת הם שני ... ואמרו הכהן כמו שמבואר בשמואל כמו שאמר שאול לדוד וכן הקטון ככהן גדול מן הבחורים והנעמים יודעים אשר ... כמו בני ה' וכן הקטון הסנהדרי גדולה מכל ישראל מקובלים למלך למה שיצוה כמו שהתבאר במעשה ולזה זכר בזה הנה הזכיר המקום צדוק הכהן כי הוא היה כהן גדול ונתן שהיה נביא וכמו כן בן יהוידע והכרתי והפלתי שהיו סנהדרי גדולה וכמו כן יהוידע היה עליהם כמו שנזכר במקום

שברי הלוחות היו באהל מועד כמו שכתבנו בספר שמואל והקרן הזה מלא היה מן המשיחה כמו שאמר לשמואל מלא קרנך שמן והיה יוצק ממנו על ראש המלך ואמר' מושח כמין נזר כמו ריסי עיניו' ויש מפרשים היה מושח כמין ריסי עיניו ואמר' הכתוב השמן היה יוצק על ראשו כי מלא הקרן היה שיעור המשיחה ושער המלכים שלמה וימשחו אותו פעם אחרת כמו שכתוב בד"ה וימליכו שנית לשלמה משום כי עתה לא היו שם אלא אנשי ירושלם ואח"כ הקהיל המלך כל שרי ישראל מכל השבטים אל ירושלם ושרי האלפים ושרי המאות וכל עמם הקהל מן המשיחו לכבוד ולא משחוהו כי בן המלך לכהן גדול ולא עשו שמחה גדולה ווכח זכוים לגדול

רד״ק מחללים בחללים׃ מזמרים בכלי זמר שקורין חליל והוא כלי חלול ונקוב נקבים נקבים׃ ותבקע הארץ בקולם׃ כאלו נבקעה הארץ מרוב קול השמחה והוא לשון הגדולה והגוזמא כמו גדולות ובצורות בשמים׃ וישמע׃ מדוע קול הקריה הומה׃ מדוע זה הקול שבקריה הומה׃ עודנו׃ איש חיל אתה׃ כלומר איש זריז ומוכיח׃ גבר דחיל חטאין כלומר בעולם לכבוד את יכבדו׃ ויען׃ אבל אדונינו המלך דוד׃ כלו׃ אינו כמו שאתה חושב כי טוב לבשר לך אבל הוא לצער כי אדונינו המלך דוד המליך שלמה׃

רלב״ג מחללים בחללים׃ ר״ל שהיו מנגנים בחללים והם כלי זמר כדמיון קנים והם קנים נקובים מזמרים לעוררת מיתרים מהם כלים מהקולות׃ ותבקע הארץ לקולם׃ אמר זה על דרך ההפלגה והגוזמא׃ או יהיה רצון בזה קרעון בזה ם לקולם נאספו רבים אנשים מכל העיירות וכאלו נבקעה הארץ מהם בהמון׃ מדוע קול הקריה הומה׃ ר״ל מה קול השמחה אשר היא הומיה׃ וזאת ר״ל המיה ה ההפלגה׃ ם איש חיל אתה וטוב תבשר׃ ידמה שקרעון באיש חיל איש טוב ם האיש הטוב שהם קול בשורתו׃ ומדרך האיש הטוב לבשר הטוב לא תרצה יהיה קרעון באיש חיל בשר והנה מדרך הנ״ט שיתכנו הטוב בדברי הריב והמלחמה כשנשא היות בלתי מפחד׃

וַיַּעֲלוּ כָל־הָעָם אַחֲרָיו וְהָעָם מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים וּשְׂמֵחִים שִׂמְחָה גְדוֹלָה וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ בְּקוֹלָם׃ וַיִּשְׁמַע אֲדֹנִיָּהוּ וְכָל־הַקְּרֻאִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְהֵם כִּלּוּ לֶאֱכֹל וַיִּשְׁמַע יוֹאָב אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ קוֹל־הַקִּרְיָה הוֹמָה׃ עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר וְהִנֵּה יוֹנָתָן בֶּן־אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן בָּא וַיֹּאמֶר אֲדֹנִיָּהוּ בֹּא כִּי אִישׁ חַיִל אַתָּה וְטוֹב תְּבַשֵּׂר׃ וַיַּעַן יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לַאֲדֹנִיָּהוּ אֲבָל אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ־דָּוִד הִמְלִיךְ אֶת־שְׁלֹמֹה׃ וַיִּשְׁלַח אִתּוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־צָדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ עַל פִּרְדַּת הַמֶּלֶךְ׃

וּסְלִיקוּ כָל־עַמָּא בַּתְרוֹהִי וְעַמָּא מְשַׁבְּחִין בְּחִינְגָּא וְחָדַן חֶדְוָא רַבָּא וְאִתְבְּזַעַת אַרְעָא לְקָלְהוֹן׃ וּשְׁמַע אֲדוֹנִיָּה וְכָל־זְמִינַיָּא דְּעִמֵּיהּ וְאִינּוּן סַפִּיקוּ לְמֵיכַל וּשְׁמַע יוֹאָב יָת קָל שׁוֹפָרָא וַאֲמַר מָה־דֵּין קָל קַרְתָּא אִוְשְׁתָּא׃ עַד דְּהוּא מְמַלֵּיל וְהָא יוֹנָתָן בַּר אֶבְיָתָר כַּהֲנָא אֲתָא וַאֲמַר אֲדוֹנִיָּה עוּל אֲרֵי גְּבַר דְּחֵיל חֶטְאִין אַתְּ וְטָב תְּבַשַּׂר׃ וַאֲתֵיב יוֹנָתָן וַאֲמַר לַאֲדוֹנִיָּה בְּקוּשְׁטָא רִיבּוֹנַנָא מַלְכָּא דָּוִד אַמְלֵיךְ יָת שְׁלֹמֹה׃ וְשַׁלַּח עִמֵּיהּ מַלְכָּא יָת צָדוֹק כַּהֲנָא וְיָת נָתָן נְבִיָּא וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְקַשָּׁתַיָּא וְקַלָּעַיָּא וְאַרְכִּיבוּ יָתֵיהּ עַל כּוּדַנְתָּא דְּמַלְכָּא׃

רד״ק וגם באו׳ את שם שלמה משמך לומר רבותינו ז״ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו והלמידו׳ בנו משלמה תלמידו מאלישע׳ על המשכב השתחוה לו על המשכב שהיה שוכב עליו וכן וישתחו ישראל על ראש המטה׳ ואדניהו׳ ויחזק בקרנות המזבח שהיה בירושלים לפני הארון שם כי היה הבמות היה אז ומחזיק במזבח להנצל שם׳ ויגד וגו׳ אם ימית את עבדו בחרב שאם ימית ואם ישבע שלא ימיתני׳

רל״בג ויחזק בקרנות המזבח׳ יחשב כבר הנזכר בתורה כי המזבח קולט ואולם אם נס שם רוצח מזיד בזדון ובערמה ואם לא הרגהו לא נס שם כי שם לא היה מזיד שיקרבו שלמה ויהיה המזבח קולט לו לפיכך עד ישבע לו המלך שלמה שלא ימיתהו׳

וימשחו אתו צדוק הכהן ונתן הנביא למלך בגחון ויעלו משם שמחים ותהם הקריה הוא
ר הקול אשר שמעתם׳ וגם ישב
ש שלמה על כסא המלוכה׳ וגם באו עבדי המלך לברך את אדנינו המלך דוד לאמר ייטב אלהיך את שם
ש שלמה משמך ויגדל את כסאו
מ מכסאך וישתחו המלך על המשכב׳ וגם ככה אמר המלך ברוך יהוה
א אלהי ישראל אשר נתן היום ישב על כסאי ועיני ראות׳ ויחרדו ויקמו כל הקראים אשר לאדניהו וילכו איש לדרכו׳ ואדניהו ירא מפני
ש שלמה ויקם וילך ויחזק בקרנות המזבח׳ ויגד לשלמה לאמר הנה
א אדניהו ירא את המלך שלמה והנה אחז בקרנות המזבח לאמר ישבע לי כיום המלך שלמה אם ימית את עבדו בחרב׳

ומשחו יתיה צדוק כהנא ונתן נביא למהוי מלכא
ב בגיחון וסליקו מתמן כד חדן ואשתגישת קרתא הוא קלא דשמעתון׳ ואף יתיב שלמה על כורסי מלכותא׳ ואף עלו עבדי מלכא לברכא ית רבוננא מלכא דוד למימר יוטיב יי ית שום שלמה משמך וירבי ית כורסיה מכורסך וסגיד מלכא על שוויא׳ ואף כדין אמר מלכא בריך יי אלהא דישראל דיהב יומא דין יתיב על כורסי מלכותי ועיני חזיאן׳ ותוהו וקמו כל זמינא
ד דלאדניה ואזלו גבר לאורחיה׳ ואדניה דחיל מן קדם שלמה וקם ואזל ואתקיף בקרנת מדבחא׳ ואתחוא לשלמה למימר הא אדניה דחיל מן קדם שלמה והא אחיד בקרנת מדבחא למימר יקיים לי כיומא דין מלכא שלמה דלא יקטול ית עבדיה בחרבא׳

רד"ק ויאמר. אם יהיה לבן חיל כמו בן חיל [illegible]

רלב"ג [illegible]

ויאמר שלמה אם יהיה לבן חיל לא יפל משערתו ארצה ואם רעה תמצא בו ומת׃ וישלח המלך שלמה ויורדהו מעל המזבח ויבא וישתחו למלך שלמה ויאמר לו שלמה לך לביתך׃

ב ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר׃ אנכי הלך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש׃ ושמרת את משמרת יהוה אלהיך ללכת בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם׃

ואמר שלמה אם יהי לגבר דחיל חטאין לא יפול משער רישיה לארעא ואם בישתא תשתכח ביה יתקטיל׃ ושלח מלכא שלמה ואחתוהי מעילוי מדבחא ואתא וסגיד למלכא שלמה ואמר ליה שלמה איזיל לביתך׃ וקריבו יומי דוד לממת ופקיד ית שלמה בריה למימר׃ אנא אזיל באורח כל ארעא ותתקף ותהי לגבר דחיל חטאין׃ ותטר ית מטרת מימרא דיי אלהך למהך באורחן דתקנן קדמוהי למיטר קימוהי ופיקודוהי ודינוהי וסהידותיה כמא דכתיב באוריתא דמשה בדיל דתצלח ית כל דתעביד וית כל אתר דתתפני לתמן׃

[illegible]

יאמר כמו שאמר טעמים והסברת הגדרים ומצות
שמים ומשפטיו הדינין ועדותיו אשר הם עדות וזכר
כמו שבתות ומועדים וכולם נקים לזכר מעשה בר׳
התורה ועדותיו כתיב הוא׳ כי נקריאה וקיא למל׳
הפעל אתה. פירוש מגזרת שכל ההצלחה כמו ויהי דוד לכל
דרכיו משכיל כן כתוב עם תפלת משה ופי׳ ענין
השכל כמו שאמר תבין את כל אשר תעשה כמו
בכל אשר תעשה ויהיה השכל פעל עומד או יהיה
את כמשמעו ויהיה השכל פעל יוצא כלו׳ בשמרך
מצותיו תבין את כל אשר תעשה וכן ואת כל
אשר תפנה שם:

להכלית שתלך בדרכם האל אשר נזכרו בתורה ושמור
כל חקים ומשפטים והעדות הכתובים בתורת משה
משה כי בלמדך אותה תשכיל ותדע כל מה שראוי
לך לעשות בכל דבר ודבר שיקרה לך ותהיה מפני זה
מוכן שתשוב בדרכם התורה בכל מעשיך ובזה גם
תשכיל ותדע כל מה שראוי שתפנה שם ובמשלם
אם לא ידע אדם שיהיה לשנות שורש נוי. והנה
לא יפנה להשתדל בעשייתם וזה יהיה הסבה אל שלא
יקיים ואת המצות לא ירבה בזה כי שמירתך התורה
קש׳ ומצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה
יהיה סבה שתבין את אשר תעשה וכל מה שתפנה
אלך תבוא לך הצלחה וזהו מענין אמרו ובכל אשר יפנה ישכיל שכל דוד ויכלו עבדי שאול:

רד״ק

ונם אתה ידעת
גרסינן למעת
יי׳ אשר עליו
ללכת בדרכם ה׳
ונאמר ונם זאת ה׳
מדרש ה׳ לבער
אנשי רשעם אתה
ידעת אשר עשה
לי יואב בן צרויה
מה יהיה גם אתה
ידעת כמו שא׳ ה׳
יורע ואם כיך
שורישך את לא
עשית עלו לבערת
מן העולם:

למען יקים יהוה את
דברו אשר דבר עלי ל
לאמר אם ישמרו בניך
את דרכם ללכת לפני ב
באמת בכל לבבם ובכל
נפשם לאמר לא יכרת
לך איש מעל כסא ישראל
וגם אתה ידעת את אשר
עשה לי יואב בן צרויה
אשר עשה לשני שרי
צבאות ישראל לאבנר
בן נר ולעמשא בן יתר
ויהרגם וישם דמי מלחמה
בשלום ויתן דמי מלחמה
בחגרתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו

בדיל דיקים יי׳
ית פתגמיה דמליל
עלי למימר אם
יטרון בניך ית
אורחתהון למהך
קדמי בקשוט
בכל לבהון ובכל
נפשיהון למימר
לא יפסוק לך
גבר מעל כורסי
מלכותא דישראל ואף את ידעת ית
דעבד לי יואב בר צרויה דעבד לתרין
רבני חילוותא דישראל לאבנר בר
נר ולעמשא בר יתר דקטלינון במרמותי
ורמי דית חשב דמהון עליהי ברב׳
תמרי קרבא ויהב להון בכמנת שלם
ואשד דמהון באספניקו דבחרציה
ודש בסנדלתה דברג׳והי

רל״בג

למען יקים יי׳
את דברו אשר
לא יכרת ינוע לו
משמירת התורה
תעלת אשר נואף
התמדת המלכות
לו ולזרעו

השלם אשר עשה לו פי' אשר עשה לשני שרי צבאות ב
ישראל לו עשה הוא שעשה להם כי כשהדבר אם הנשיאיו
וקבלתו מלחמתו ועמשא גם כן היה הולך בשליחותו
ובמצותו ומפקד אנשי יהודה או' ויש מפרשים אשר
עשה לי שהרג אבנר בשלום ולפי' הזה יהיה אשר עשה לשני
שרי יתר ואו' הסימון ואשר עשה' ובדרש אשר עשה
לי שקראה הספר ששלח לו דוד ביד אוריה לשני שרי צ
צבאות ישראל כי אבנר היה שר צבא ישראל ועמשא
שמהו אבשלום שר צבא ובדעת דוד היה אחרי כן ל
למנותו שר צבא ועוד כי גדול היה ביהודה ושר צבא ה
יהודה כמו שכתו' עלו שר צבא יהודה וכתב עליו שר
ויט את לבב כל איש יהודה כאיש אחד' ויהרגם
בשלום שהיו עמו ויהרגם בשלום' ושם אותם דמים כאלו
היה דמי מלחמה כי עשהאל רודף היה לאבנר שם אותם
בדמי מלחמה כאלו הרגו אבנר לעשהאל בשלום' ונקם
נקמתו מאבנר וגם כן הרגו בשלום כי לקחו לדבר
עמו ולא נשמר ממנו ועמשא נ"כ הרגו בשלום שאמר
לו השלום אתה אחי ואחז בזקנו לנשק לו ולא היה לו שום
טענה להרגו ונתן הדמים ההם שעשה אותם דמי מ
מלחמה נתן אותם בחגורתו אשר במתניו כמו שאמר ועליו חגור חרב מצומדת על מתניו' ובנעלו אשר
ברגליו' שהפיל מהם לרגליו' ויונתן תרגם הפסוק דקטלינון בערימותא ודמי דיתאסר דמהון עליהי כדם
הנהר קרבא ויתה לזון בזיינה דעל חרציה ואסר דמהון בסנדליה די ברגלוהי' ויש דרש ובנעלו אשר
ברגליו שהרגו לא היה בערמה ושאלו יבמה נדמית הילך הולכת והיה שוחה ומראה לו כי בשמה היא הולכת
ואז הכהו והוא שאמר לבר אתו בשלי לשון אל תבעלך והוא אומר ובנעלו אשר ברגליו׃

את אשר עשה לי יואב. ר"ל על דבר שעבר מצותי
בעמדו אבשלום והרגו ואחרי כן דבר אליו קשות
כמו שנזכר במה שקדם' ושם דמי מלחמה בשלום'
ר"ל על הריגת אבנר כי הוא הרגו בעת היותו ב
בשלום עמו מפני שהרג עשהאל אחיו במלחמה והנה
היה אז אבנר בשלום עמו כי הוא בא אל המלך
להביא לו המלוכה והמלך שלחו וילך בשלום' ויתן דמי
מלחמה זה שהיא לעמשא כי יואב שם בר"ל
המלחמה נקרא אותו בחגורתו אשר במתניו ו
ובנעלו אשר ברגליו לפי שהוא שם התער הרגו
מצומדת בחגורתו ולא שם התערה כמשפט וכאשר
רצה עמשא שבא להרג כנגדו אשר ברגליו וארצה
נשיאיו נפל החרב מתערו לארץ ולקחו יואב. מן
משם ולזה לא נשמר עמשא מן החרב אשר ביד
יואב ובהיות הטעם כן הנה יתדמה שיואב נתן
דמי המלחמה כאלו הכלים אשר היו מוכנים
לכך המלחמה כלל׃

רד"ק ופיתנו כחכמתך לא תורידנו עד

וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאֹל

וְתַעְבֵּיד כְּחוּכְמְתָךְ וְלָא תַחֵית שֵׂיבְתֵיה בִּשְׁלָמָא לִשְׁאוֹל

עד שתמצא לו עלה לענוש שהוא חייב מיתה כי מלחמות
הם כלחם ומלכות ממנו בו אלא שהרג גם הכריס
ימים לפי כך תעשה כחכמתך שתמצא לו עלה ומכח
שיתחייב הריגה ולא תורד שיבתו בשלום שאול שלא תמיתו
מיתת עצמו למות אלא יהרג כמו שהרג׃

ולא תורד שיבתו בשלום שאול ר"ל עשה כחכמתך
כאופן שלא תמיתהו למות מיתת עצמו כי ככר
[illegible] לעשות הרעות הכפלות הגלוי ונזכרו שלא
[illegible] מעשות כהן ויראו מלכשם המלכות

ולבני ברזלי גלעדאה תעבד טיבו ויהון באכלי פתורך ארי אינון ספיקו צרכי כמערקי מן קדם אבשלום אחוך׃ והא עמך שמעי בר גרא בר שבט בנימן מעלמת והוא לטניליטן מריר ביומא דאזלית למחנים והוא נחת לקדמותי לירדנא וקיימית ליה במימרא דיי למימר דלא אקטלנך בחרבא׃ וכען לא תזכיניה ארי גבר חכים את ותדע ית דתעבד ליה ותחית ית סבתיה בקטלא לשאול׃

ת ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך׃ והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחורים והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתי מחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואשבע לו ביהוה לאמר אם אמיתך בחרב׃ ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו בדם שאול׃

רד"ק

מכן קרבו אלי כמו קרבו קרבו אלי במחכל ומשתה כמו שכתוב משכב וחטים ושערים הגישו לדוד ולעם אשר אתו וקוח כלכל את המלך בשיבתו במחנים וכן אתה׃ והנה עמך כלומר לענוש שהוא [illegible] משנו במקום עמך וכרשותך קוח לשמרו לכי מיתה לו פי יקיק עלך [illegible] כרושלם כדי שתוכל למצוא לו עלה וסבה להמיתו וכדרש כי רע היה וקיק מלמדו תורה וזהו טעם עמך קללני כוזר ה אותיות כדברים ונמעשה נמרצת חוקה שהוא לשון

קדמיים ולשון קבלה ועפר כעפר נמרצת כמו מה נמרצו חוזרי יושר ויש בו דרש שהוא נוטריקון ירד בקללות שאחז ממנו ושכבתי לו שלא המיתהו לעוה"ב שכבתי לו שלא המיתהו חייב מיתה קוח ולשמור שבעתו

רל"בג

והנה עמך ש שמעי בן גרא אמר זהו קרב עמו ל בהמשיחו כ להזירו ושמעו ורעו הגבורים ונו וידמה נכ שנשאר עמו ל לעבדיו ס קוח קיק יושב בירושלם כמו שתמצא שכוכר נמה שאחר זה וקוח קללני קללה נמרצת חוקה וקשה וזה מבואר ועתה אל [illegible] מדברין לו כעת ברתו מפני אבשלום

[illegible]

רד"ק [illegible]

וישכב דוד עם אבתיו ויקבר בעיר דוד׃ והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים׃ ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכתו מאד׃ [illegible] ויבא אדניהו בן חגית אל בת שבע אם שלמה ותאמר השלום באך ויאמר שלום׃ ויאמר דבר לי אליך ותאמר דבר׃ ויאמר את ידעת כי לי היתה המלוכה ועלי שמו כל ישראל פניהם למלך ותסב המלוכה ותהי לאחי כי מיהוה היתה לו׃ ועתה שאלה אחת אנכי שאל מאתך אל תשבי את פני ותאמר אליו דבר׃ ויאמר אמרי נא לשלמה המלך כי לא ישיב את פניך ויתן לי את אבישג השנמית לאשה׃

ושכיב דוד עם אבהתוהי ואתקבר בקרתא דדוד׃ ויומיא דמלך דוד על ישראל ארבעין שנין בחברון מלך שבע שנין ובירושלם מלך תלתין ותלת שנין׃ ושלמה יתיב על כורסי מלכותא דדוד אבוהי ואתקנת מלכותיה לחדא׃ ואתא אדניהו בר חגית לות בת שבע אמיה דשלמה ואמרת השלם מיתך ואמר שלם׃ ואמר פתגם אית לי למללא עמך ואמרת מלל׃ ואמר את ידעת ארי הילי הות מלכותא ועלי שויאו כל ישראל אפיהון למהוי מלכותא ואסתחרת מלכותא והות לאחי ארי מן קדם יי הות ליה׃ וכען שאלא חדא אנא שאיל מנך לא תתיבין ית אפי ואמרת ליה מלל׃ ואמר אימרי כען לשלמה מלכא ארי לא

רלב״ג וישכב דוד עם אבותיו. אמר שאבותיו היו צדיקים וישרים כמוהו ויקבר בעיר דוד הוא מוף
ושלמה ישב. אמר שאחז מעשה אבותיו״ ולו ולאביתר הכהן וליואב בן צרויה׳ ר״ל שהוא היה יותר
ראוי למלוך מן הוא הגדול. מאמר מן המלוכה ראויה שתהיה לגדול כאמרו ואת המלוכה. וכן
לאביתר מן הוא הכבוד ולאביתר הכהן היתה גכ״ ראויה יותר הכהונה הגדולה מן ראשונה היתה בו קודם
היותה לצדוק והיתה לו גכ״ מאבותיו״ וליואב בן צרויה גכ״ היה ראוי יותר שיהיה שר צבא מזולתו״

ותאמר בת שבע טוב אנכי
אדבר עליך אל המלך ותבא
בת שבע אל המלך שלמה
לדבר לו על אדניהו ויקם
המלך לקראתה וישתחו לה
וישב על כסאו וישם כסא לאם
המלך ותשב לימינו ותאמר
שאלה אחת קטנה אנכי שאלת
מאתך אל תשב את פני ויאמר
לה המלך שאלי אמי כי לא
אשיב את פניך ותאמר יתן את
אבישג השנמית לאדניהו אחיך
לאשה ויען המלך שלמה
ויאמר לאמו ולמה את שאלת
את אבישג השנמית לאדניהו
ושאלי לו את המלוכה כי הוא
אחי הגדול ממני ולו ולאביתר
הכהן וליואב בן צרויה

ואמרת בת שבע טב אנא
אמליל עלך קדם מלכא
ואתת בת שבע לקדם מלכא
שלמה למללא עמיה על א
ארניהו וקם מלכא לקדמותה
וסגיד לה ותב על כורסיה
ושוי כורסיא לאמא דמלכא
ויתיבת לימיניה ואמרת
שאלה חדא זעירא אנא ש
שאלתא מינך לא תתיב ית
אפי ואמר לה מלכא שאילי
אמי ארי לא אתיב ית אפך
ואמרת תתיהיב ית אבישג דמן
שונם לאדניהו אחוך לאתו
ואתיב מלכא שלמה ואמר
לאמיה ולמא את שאלת
ית אבישג דמן שונם לאדניה
ושאילי ליה ית מלכותא ארי
הוא אחי קשיט מני הלא
בעיצא חדא הוו הוא ואביתר
כהנא ויואב בר צרויה

רד״ק
ויסב כסא
אחר שקם
לקראתה והשתחוה
לה חזר לו אל כסאו
וצוה לשום כסא
לאמו שתשב לימינו
ויש בו דרך כבוד
המלך לאמה של
מלכות והיא רבת
מן שהיתה נשיא
עדין וזה דרך
מוסר״ יותן. יותן
לשון זכר לנקבה
אלא פי׳ יותן המתן
הזה והיא אבישג
ולשון זכר נופל
על הנקבה וכן
יעשה מלאכה״
ושאלי לו את
המלוכה״ כי הן
שלמה מן הענין
הוא מבקש אותה לפי שהיה אומר להשתמש בה אם לא היה מלך ואם יתנו לו את אבישג נראה שהוא
במלכות וכהן מן אביתר ויואב שהחזיקו את ידו ישתמשו זה לפי׳ האמר ולו ולאביתר הכהן וליואב בן צרויה׳

מעולם כי הוא היה ראשון בזאת העצה ובה"ג שהוא ראוי יותר למלוכה ואלו אשר עזרוהו ראויים יותר
לסרדותיהם הנה ימשך מזה כמעט הנה שישוב המלוכה לאדוניהו ומפני זה הוא מבקש אבישג השונמית
לאשה לחזק את ידו ויד' עוזריו שהמלוכה ראויה שתהיה לו כי אם היתה הרשות על הפרדה אשר רכב
עליה המלך סימן למלוכה כמו שקדם כש"כ שתהיה לאשה אשר שכבה בחיק המלך הוא סימן למלוכה ר"ל
ובה"כ הנה הוא מעורר כי זאת היתה עצה מאדוניהו למשוך אליו המלוכה:

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בַּיהוָה לֵאמֹר כֹּה
יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה
יוֹסִיף כִּי בְנַפְשׁוֹ דִּבֶּר
אֲדֹנִיָּהוּ אֶת הַדָּבָר
הַזֶּה׃ וְעַתָּה חַי יְהוָה
אֲשֶׁר הֱכִינַנִי וַיּוֹשִׁיבַנִי
עַל כִּסֵּא דָּוִד אָבִי
וַאֲשֶׁר עָשָׂה לִי בַּיִת
כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר כִּי הַיּוֹם
יוּמַת אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיַד
בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע
וַיִּפְגַּע בּוֹ וַיָּמֹת׃
וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר
הַמֶּלֶךְ עֲנָתֹת לֵךְ עַל
שָׂדֶיךָ כִּי אִישׁ מָוֶת
אָתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא
אֲמִיתֶךָ כִּי נָשָׂאתָ אֶת
אֲרוֹן אֲדֹנָי יְהוִה לִפְנֵי
דָּוִד אָבִי וְכִי הִתְעַנִּיתָ
בְּכֹל אֲשֶׁר הִתְעַנָּה אָבִי׃

וְקַיֵּים מַלְכָּא שְׁלֹמֹה
בְּמֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר
כְּדֵין יַעֲבֵיד לִי יְיָ וּכְדֵין
יוֹסֵיף אֲרֵי בְנַפְשֵׁיהּ
מַלֵּיל אֲדֹנִיָּה יָת
פִּתְגָּמָא הָדֵין׃ וּכְעַן
קַיָּים הוּא יְיָ דְּאַתְקְנַנִי
וְאוֹתְבַנִי עַל כּוּרְסֵי
מַלְכוּתָא דְּדָוִד אַבָּא
וּדְקַיֵּים לִי מַלְכוּ כְּמָא
דְמַלֵּיל אֲרֵי יוֹמָא דֵין
יִתְקְטֵל אֲדֹנִיָּהוּ׃ וּשְׁלַח
מַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּיַד
בְּנָיָהוּ בַר יְהוֹיָדָע
וּשְׁלַט בֵּיהּ וְקַטְלֵיהּ׃
וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא
אֲמַר מַלְכָּא לַעֲנָתוֹת
אֵיזֵיל לָךְ לְקִרְוָךְ אֲרֵי
גְּבַר חַיָּיב קְטוֹל אַתְּ
וּבְיוֹמָא הָדֵין לָא
אֶקְטְלִנָּךְ אֲרֵי נְטַלְתָּא
יָת אֲרוֹנָא דַיְיָ אֱלֹהִים
קֳדָם דָּוִד אַבָּא וַאֲרֵי
אִתְעַנִּיתָא בְּכָל
דְּאִתְעַנִּי אַבָּא׃

רד"ק

ויושיבני הפתח
במקום אבי ה' וכן
יאקבמו אבי"ו עשה
לי בית בית למלכות
וכן ת' וקיים לי
מלכו"וישלח
ביד בניהו.
אנתות שהיה כהן
ואמר לו שמור
למותים כשפגע בו
לו מות מלך וזכין
ידו ממנו כרסי
מותו לא אנתות
שאמר לכהן
שמינה למותם
במקום מנוח מן
מיתתא ולעשות
מצות המלך מפני
הוא וכן מיתה
לכהן שלוש ב
במלחמות מעד
ונשיאת לפני
הכבוד עליו

רלב"ג

ולאביתר הכהן
הנה היה אביתר
יושב בענתות
ולזה אמר שיפרד
ממנו וילך ל
לענתות לשדה
אשר לו שם והנה
אמר כי הוא איש
מות על אשר
כזה המלך
להמליך מלך
בזולת עצתו ולא
לו כי שום הנה
ימיתהו כי נשא
ארון ה' לפני
דוד וזה היה
בעת ברחו מן
מפני אבשלום
שהיה נשא אותו
עד שרצה דוד
שישיבהו אל
ירושלים ושם
התענות עמו

15

שר האלף וכן פירשו בספר שמואל בפסוק ואת הכהן את שם אחיטוב׃ ולאביתר ענתות׳ פירוש ענתות כי מקום היה ועענות לכהנים היה כי כן כתוב בספר יהושע בחלקי הכהנים אשר בענתות וכן ואתה תפלה פירוש תפלה שדך מעין פירוש שדך דמשק אלנעזר פירוש דמשק הוא פי׳ לענתות לך וכן פי׳ על שדך ועל נחלתך כמו לך לך לענתות וכן ית״ לויזיל לך לקרוך ועל מקום אל וכן ירמיהו על ביתו וכן ויתפלל על... כמו אל ה׳ פירוש מות היית מיתה ...

שהיה מיכר בכריתו וזה היה כנגד אל דוד בשקרנ שאול וכשאר הכהנים כי אחרי זה לא נפרד מדוד כל ודוד היה נשאל בו באורים ותומים ובעת היותו ברח מפני אבשלום היה נכ׳ מיוכר בברית על שכבר היה שלם עמו ועל שאכשו דוד מעוק׳

וכן ית׳ על שדך ועל נחלתך כמו לך לך לענתות וכן ית״ לויזיל לך לקרוך ועל מקום אל וכן ירמיהו על ביתו וכן ויתפלל על ה׳ כמו אל ה׳ פירוש מות היית מיתה הוא מי שמורד במלכות ואביתר מורד במלכו שהיתה ידו עם אדוניהו והיה יודע כי כדעת דוד שימלך שלמה הוא אחרי לא היה יודע מורד היה שימלך מלך בחיי דוד שלא ברשותו׳ התענית שהלך עם דוד בברחו מפני שאול ונכ׳ בברחו מפני אבשלום כמו שאמרו כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר׳

רד״ק

מהיות כהן פי׳ כהן גדול ומעתה היתה הכהונה קשנה על בית עלי כמו שאמר ספרמז אל ... כי לא היתה הכהונה כי לעולם לא יהיה להם אלא צדוק בכהונה

וַיְגָרֶשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־אֶבְיָתָר מִהְיוֹת כֹּהֵן לַיהוָה לְמַלֵּא אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל־בֵּית עֵלִי בְּשִׁלֹה׃ ב
וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד־יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל־אֹהֶל יְהוָה וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ ו

וְתָרֵיךְ שְׁלֹמֹה יָת אֶבְיָתָר מִלְּמֶהֱוֵי כָּהֵין מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ לְקַיָּמָא יָת פִּתְגָמָא דַיְיָ דְּמַלֵּיל עַל בֵּית עֵלִי בְּשִׁילוֹ׃
וּבְשׂוֹרְתָא אָמְטַת עַד יוֹאָב אֲרֵי יוֹאָב אִתְפְּנִי בָּתַר אֲדֹנִיָּה וּבָתַר אַבְשָׁלוֹם לָא אִתְפְּנִי וַאֲפַךְ יוֹאָב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ וְאִתְקַף בְּקַרְנַת מַדְבְּחָא׃

אלה יהיו נשפלים לאחרים שיהיו שרים עליהם ואמרו מעיל על היה׳ והשמעה׳ שמע אדוניהו וגרש אביתר פחד על עצמו לפי שהוא נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה כי לא נטה אחרי אבשלום ולא נטה אחרי אדוניהו לא היה לו פחד שכן שכל

רלב״ג

למלא את דבר ה׳ הוא מה שאמר השי׳ לעלי והקימותי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנ׳ והשבותי מעלי ... שמעתיו זה ראוי שיהיה נמכר שיתמלך כל הימים והוא שאמר אמנם שלא השי׳ לא יעבור ממנו ונ׳ והנה היה מעיד השי׳ על צדוק הכהן ונתן הנביא׳ ויואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה הנה זה כי יואב הרגו היותו חסם מפני מרדין והאמת כי נטה אחרי אדוניהו שימלכו

אחר אדוניהו למלכו לא היה מורד שאחריו מיתת
שאול עם אשר יואב אחריו מיתת וקנה דוד אמ׳ לו לשומו
שר צבא ונקם דמו עתה מורד יואב אל מרד הוא
היה אחרי מיתת אשר היה יודע כי בלב דוד למלך
שלמה ומרד בדוד ובשלמה ונטה אחרי אדוניה ותרם
שיקרב שלמה את אדוניה לא היה מפחד כי לא שמע
מה שצוה דוד את שלמה ומה מרד לא היה ירא כי
אמר קנה אדוניהו מורד וקנה מחל לו שלמה שאמר לא
יפול משערת ראשו ארצה כן מחל גם כן לעוזריו
ואשר שמע כי הרג אדוניהו וגרש אביתר מהיות
כהן פחד על עצמו וינס אל אהל יי׳ ששם הארון כ
ברושלם ויחזיק בקרנות המזבח להמלט שם מ
מזבח היה שם כמו שכתוב כי שם העלה דוד עולות ו
ושלמים לפני הארון ושלמה לא הרגו עד עתה כי אמ׳
עד שיאמרו לו קדם שלם כי כן צוה דוד ועשית כ
כחכמתך והיה ממתין לו עד שיאמרו לו עלה להמיתו
בזולת עצת דוד וקנה כי לא נטה אחרי אבשלום
שבשלום אין הוויות כמו שטעו דור׳ ויחזק בקרנות ה
המזבח ראוי שתדע כי לא קבלו אותו בקרנות
המזבח מפני שהרג נפשות במזיד ובערמה ולזה
הפסם המלך שימות ואעפ״י שלא היתה שם התראה
הנה המלך יוכל לענוש מותר ממשפטי התורה לבער
הרשע וזה כלמד אותו מזה המקום וממקומות רבים
ממה שצוה דוד לבנו המשפט במיתת שאול ורבים
והטעם על הודאתם שהמיתו איש נשים גבלו הר״ד
מזבח לא יאכלו בקרנות המזבח כי לא היה כהן ו
ועבודה כמו אבל לאו שלמוד מזה שולית הקרבנות ה
בקרנות המזבח היתה מועלת לו שלא ימסרוהו למלך
להמיתו אם לא היה מחוייב מיתה בכל וזה כלמד
מזה המקום כמו שהתבאר בשלשה עשר מאמרנו רין
ומן שהוגד לשלמה כי הלך ויחזיק בקרנות המזבח אמ׳ וזו הנה מרד שחושב בכל מידי וקנה חוטא עדין
ברשעו ובמרדו ומן שנה משפטו ואם לא אמרתי להמיתו לפי שה אח בבואו לפני עם׳ ורשעתו ולנתו טעם
אחר באחרי אבשלום לא נטה אמרו קנה לבטות ולא נטה כלומ׳ גם כדבר אבשלום מרד יואב כלבו ונקם לנפות
אלא שלא נטה אחריו אלא אמ׳ עדין לתחזית שלמה דוד קיים כלומ׳ נסתרת אבל בדבר אדוניהו שהיה דוד
זקן ומוטל על המטה נטה אחרי אדוניהו בגלוי׳ והקשה ר׳ אברהם ן׳ עזרא ז״ל כי יואב לא נטה אחרי אבשלום
בעבור שהיה יודע כי אינו ראוי להיות לו המלוכה ונכ׳ הסכנת שלמה׳

רד״ק	וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כִּי נָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְהוָה וְהִנֵּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶת בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע לֵאמֹר לֵךְ פְּגַע בּוֹ׃	וְאִתְחַוָּה לְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה אֲרֵי אֲפַךְ יוֹאָב לְמַשְׁכַּן אוּרַיְתָא וְהָא כְּסָטַר מַדְבְּחָא וּשְׁלַח שְׁלֹמֹה יָת בְּנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע לְמֵימַר אֱזֵיל שְׁלוֹט בֵּיהּ

ויגד למלך שלמה וגו׳ וקנה אל המזבח כמו בקרנות המזבח׳

ואמרו רז״ל כדבר זה שפטו יואב כי לא היה קרוב המזבח אלא עליון דכת׳ מעם מזבחי תקחנו ולא על מזבחי

רד"ק ויבא בניהו אל אהל יי' וגו'. לא כי פה אמות אמר כן כדי שיעמוד שלמה לפי מחשבתו שיירא
במשכן יי' ודעתו היה זה. ומקום אמרו כי קרנות המזבח הבקיאים למלך ומשפט וזה לא רצה לגלות
כי שלא יקח כהן למלכות כדי שלא יהיו הכהנים למלכות אמר שלמה לבניהו וגם יאמרו יאמר
המלך עשה כאשר דבר ופגע בו ומקום אמרו כי הבקיאים לדרשים כמו קרנות בית דין ומה שאמר לא כי פה
אמות לא אמר אלא לחיי שעה שהצריך בחייו עד שילך בניהו לשלמה וישוב ועוד הבריקים ז"ל כי יואב שקים
יקרא גדול ריק

וַיָּבֹא בְנָיָהוּ אֶל אֹהֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ צֵא וַיֹּאמֶר לֹא כִּי פֹה אָמוּת וַיָּשֶׁב בְּנָיָהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר כֹּה דִבֶּר יוֹאָב וְכֹה עָנָנִי׃ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּפְגַע בּוֹ וּקְבַרְתּוֹ וַהֲסִירֹתָ דְּמֵי חִנָּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ יוֹאָב מֵעָלַי וּמֵעַל בֵּית אָבִי׃	וְאָתָא בְנָיָהוּ לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ וַאֲמַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר מַלְכָּא פּוּק וַאֲמַר לָא אֲרֵי הָכָא אִתְקְטֵל וְאָתֵיב בְּנָיָהוּ יָת מַלְכָּא פִּתְגָמָא לְמֵימַר כִּדְנַן מַלֵּיל יוֹאָב וְכִדְנַן אֲתִיבַנִי׃ וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא עֲבֵיד כְּמָא דְמַלֵּיל וְתִשְׁלוֹט בֵּיהּ וְתִקְבְּרִינֵיהּ וְתַעְדֵּי דַם זַכַּאי דַּאֲשֵׁיד יוֹאָב מִנִּי וּמִן בֵּית אַבָּא׃	שהדרין שאמר ישר נשיר יו"ד יקרא שם יולעשכתו כ בעורקות יזל אם על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי ת תקחנו למות הפלך וקחזיק בקרנות המזבח

וקלא קול קרב.
להכגר ועמעלו בערמה ושלמה שלא להוציאו משם והוזן בכל' אלא אמר יואב קרנות בית דין אין נקברים
בקברי אבותיהם אלא קם לעצמו מוטב לו שימות כאן ולקבר בקברי אבותיו וזהו שאמר כי פה אמות
ולדעת הדרש קוה יואב וקברתו יפה כלומר פגע בו שם כדבריו וקברתו בקברות אבותיו כה דבר
יואב. וכה ענני כפל דבר כמו כה המקדש כי קול לא אמר לו אלא כי פה אמות ואפשר שאמר לו דברים והבלות
הדברים לא כי פה אמות. ורז"ל אמרו כי אמר לו אמור לשלמה שלא ידינם בשם דינין אם ירצה שימיתם יקבל
עליו הקללות שקללם דוד אביו ואם לא ימיתם עם קללו אביו ושלמה אמר לבניהו עשה כאשר דבר ופגע בו ואת
מקבל עלי הקללות וכן ראינו שנתקיימו בזרעו ובזרעם דכתי' והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה
וכתיב וכל איש כאשר ירכב עליו וזב ודרשו מלשון התאמץ ירכה כי קשה לו מרכבה משם יאמר קוזב ס
שקיק לו' ממרע מעשיהו דכתיב וקברעם וריחא מעמו. ומחזיק בפלך מאסא דכתי' חלה את רגליו
שפלגמרו בימי אסיא דכתיב ויהי קמורים למלך יהושפט וחסר לחם מיכסה דכתי' ויחרוכתו יחרוכית תמיד
נתנה לו מאת המלך. ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר. שתמיתהו שםשם אין
לו שן כזה שקרי קוא קול קרב את שם הקברים בערמה ובזדון דכתי'

ונקי מעם יואב וקברו ישתדלו בקבורתו כי גדול ושר צבא היה ועל אחותו של המלך היה. צריך שיזהירו על קבורתו ס׳ בן מלך הוא׳ והשיב׳ וטובים ממנו שלא שפכו דם נקי כמו ששפך הוא ואפשר שהיו לפי מעלת יהודה עליו ודרשו כי הם היו מקיימי התורה כהנים וכלב ולא עשו כמו שעשה ואמר המלך ברחם הכהנים ממנו וקיימתי את כתוב וכו׳ דרשו כי אבנר ועמשא היו שהיו נכרים עליו ופי׳ הפסוק

רד״ק ופגע בו וקברו׳ לא שתהא קבורתו בכבוד קבר בן ולא היה מותר לו להמית שהיה נודע אחר וקניינותיו ויקבר בביתו במדבר שהיתה שבכבר נקבר עם אחרים ויקבר בביתו במדבר׳ לא שכבר נקבר אלא ביתו במדבר שהיה שם לו ירכה בזה שקנה אבנר במדבר והוא היה ביתו קרוב לו לא יאות לו כמוהו להיות מורים ומפנים קרוב קברו האנשים המתבללים ובמדבריות׳

והשיב יהוה את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדקים וטבים ממנו ויהרגם בחרב ואבי דוד לא ידע את אבנר בן נר שר צבא ישראל ואת עמשא בן יתר שר צבא יהודה׃ ושבו דמיהם בראש יואב ובראש זרעו לעלם ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום עד עולם מעם יהוה׃ ויעל בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימתהו ויקבר בביתו במדבר׃

ויתיב ית חובת קטוליה ברישיה דשלט בתרין גברין דזכאין וטבין מניה וקטלינון בחרבא ואבא דוד לא ידע ית אבנר בר נר רב חילא דישראל וית עמשא בר יתר רב חילא דבית יהודה׃ ויתובון דמיהון ברישיה דיואב ובריש בנוהי לעלם ולדוד ולזרעיה ולביתיה ולכרסותיה יהא שלמא עד עלמא מן קדם יי׃ וסליק בניהו בר יהוידע ושלט ביה וקטליה ואתקבר בביתיה במדברא׃

ברחם ולאמר היו בכבוד כי אבנר ועמשא שרים היו ולא רחם וכתוב ולא אכן עבדי המלך אבל שלמה לבסוף שאול בכסא שהרג לא רצה הם ונראה כי נגלה שלא נדע לסבב מיתת אוריה ועשה הוא שהיו מרגלי מעמך׳ וטובים שדרשו אבנר ורבין ונראה לא דרש כי כאשר על הם שאול להמית את כהני יי׳ אמרו הם כל אלה אשר ימרה את פיך יומת יכול אפי׳ על המלך לעבור על דברי התורה ובמרה אדם את פיו יומת ת״ל רק חזק ואמץ ואמר ורבין מעשין אמר דרשו הם הפסוק כהנגן ומרו את פי שאול שלא הרגו כהני יי׳ ויואב לא דרש כן כי הוא עשה שלא לדוד לסבב מיתת אוריה עשה כן מיד׳ ואבי ונמו׳ פי׳ שמא היה אדם סבור כי דוד ידע במיתתם אבנר לפי שהיה אחרי בית שאול ועמשא אחרי אבשלום ובמקום עלתו ובמותו עד שהכירו מעשה שלא היתה מאת המלך במיתת אבנר וכן בעמשא שמא היה אדם סבור כי דוד ידע לפי שהיה אחרי אבשלום לפי׳ אמר ואבי דוד לא ידע שהרי אמר לו הועבק את איש יהודה ואתה פה עמוד׳ ושבו׳ ובראש זרעו כמו שקלל דוד זרעו כמו שאמר ולא יכרת׳

ועל כסאו שלם על מה שהיה שסלקו והיותו שהחזיק יואב בקרנותיו והוקם נכסה קיק' כמ"ש
במדבר ימדבר יקרא מקום שאין שם יישוב כלל ויקרא נ"כ מדבר מקום שיצא מיישוב הכל לוא עכבר יש יישוב
ומרעה הבהמות כמו שפירשנו בספר שמואל בפסוק שברים על פני דרך המדבר וכן במדבר זה פירוש
במקום אשר יש שם מרעה למקנה והיה לו שם בית ובאותו המקום נקבר ויש מי שפירש מדבר זה מופקר
לכל לקח בית יואב מופקר לכל כלומר ככרי נקיים דבר אחר מה מדבר מופקר מכל גזל לקח בית של יואב
מופקר מכל גזל: דבר אחר וכו' במדבר היה לוקח מן שמכרו נשאו ישראל במדבר

ומני מלכא ית בניהו בר יהוידע חלופוהי על חילא וית צדוק כהנא מני מלכא חלף אביתר ושלח מלכא וקרא לשמעי ואמר ליה בנה לך ביתא בירושלם ותתיב תמן ולא תפוק מתמן לכא ולכא ויהי ביום מיפקך ותעבר ית נחלא דקדרון מדע תדע ארי ממת תמות חובת קטולך יהא ברישך ואמר ש
שמעי למלכא תקין פתגמא כמא דמליל רבוני מלכא כן יעביד עבדך ויתיב שמעי בירושלם יומין סגיאין והוה מסוף תלת שנין וערקו תרין עבדין לשמעי לות אכיש בר מעכה מלכא דגת וחויאו לשמעי למימר הא עבדך בגת וקם א
שמעי וזריז ית חמריה ואזל לגת לות אכיש למבעי ית עבדוהי ואזל שמעי ואיתי ית עבדוהי מגת

רד"ק בנה לך בית בירושלם בית היה לו בבחורים ועתה לבנות לו בית בירושלם כדי שיהיה לו מעון ומקום לו שלם קביעות

וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע תַּחְתָּיו עַל הַצָּבָא וְאֶת צָדוֹק הַכֹּהֵן נָתַן הַמֶּלֶךְ תַּחַת אֶבְיָתָר׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי וַיֹּאמֶר לוֹ בְּנֵה לְךָ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ וְיָשַׁבְתָּ שָׁם וְלֹא תֵצֵא מִשָּׁם אָנֶה וָאָנָה׃ וְהָיָה בְּיוֹם צֵאתְךָ וְעָבַרְתָּ אֶת נַחַל קִדְרוֹן יָדֹעַ תֵּדַע כִּי מוֹת תָּמוּת דָּמְךָ יִהְיֶה בְרֹאשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעִי לַמֶּלֶךְ טוֹב ח
הַדָּבָר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ וַיֵּשֶׁב שִׁמְעִי בִּירוּשָׁלַםִ יָמִים רַבִּים׃ וַיְהִי מִקֵּץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיִּבְרְחוּ שְׁנֵי עֲבָדִים לְשִׁמְעִי אֶל אָכִישׁ בֶּן מַעֲכָה מֶלֶךְ גַּת וַיַּגִּידוּ לְשִׁמְעִי לֵאמֹר הִנֵּה עֲבָדֶיךָ בְּגַת׃ וַיָּקָם שִׁמְעִי וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיֵּלֶךְ גַּתָה אֶל אָכִישׁ לְבַקֵּשׁ אֶת עֲבָדָיו ג
וַיֵּלֶךְ שִׁמְעִי וַיָּבֵא אֶת עֲבָדָיו מִגַּת׃

רד"ק וישלח המלך וגו' הלא השבעתיך. אעפ"י שלא זכר למעלה השבועה אלא ההתראה השבועה אמר שהיה לו והוא לא כתבו. ואין זה [illegible] ם

רלב"ג ויאמר המלך לשמעי וגו' הנה אמר המלך זה כי [illegible] הרחיק שימיתהו בזולת הסבה ראויה שימות עליה ולזה הנה כבר [illegible] לו כי מבלי אחר היה ראוי שימיתהו והנה מה שחרף וקלל לדוד. ם אלא זה לא עשהו למות עליו אלא לבלתי יצא מירושלם [illegible] לשפטו במורד לנגוע את ידו [illegible] הקלל המלך דוד"

וַיֻּגַּד לִשְׁלֹמֹה כִּי הָלַךְ שִׁמְעִי
מִירוּשָׁלַם גַּת וַיָּשֹׁב׃ וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הֲלוֹא הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַיהוָה
וָאָעִד בְּךָ לֵאמֹר בְּיוֹם צֵאתְךָ
וְהָלַכְתָּ אָנֶה וָאָנָה יָדֹעַ תֵּדַע כִּי
מוֹת תָּמוּת וַתֹּאמֶר אֵלַי טוֹב ה
הַדָּבָר שָׁמָעְתִּי׃ וּמַדּוּעַ לֹא
שָׁמַרְתָּ אֵת שְׁבֻעַת יְהוָה וְאֶת
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי עָלֶיךָ׃ ו
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל שִׁמְעִי אַתָּה
יָדַעְתָּ אֵת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר יָדַע
לְבָבְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְדָוִד אָבִי
וְהֵשִׁיב יְהוָה אֶת רָעָתְךָ ב
בְּרֹאשֶׁךָ׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ
וְכִסֵּא דָוִד יִהְיֶה נָכוֹן לִפְנֵי יְהוָה
עַד עוֹלָם׃

וְאִתְחַוָּה לִשְׁלֹמֹה אֲרֵי אֲזַל
שִׁמְעִי מִירוּשְׁלֵם לְגַת וְתָב׃
וּשְׁלַח מַלְכָּא וּקְרָא לְשִׁמְעִי
וַאֲמַר לֵיהּ הֲלָא קַיֵּימִית עֲלָךְ
בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְאַסְהֵדִית בָּךְ
לְמֵימַר בְּיוֹם מִפְּקָךְ וּתְהָךְ
לְהָכָא וּלְהָכָא מִדַּע תִּדַּע אֲרֵי ם
מְמַת תְּמוּת וַאֲמַרְתְּ לִי תַּקִּין
פִּתְגָּמָא דִּשְׁמָעִית׃ וּמַדִּין לָא
נְטַרְתָּא יָת שְׁבוּעֲתָא דַיְיָ וְיָת
תַּפְקֶדְתָּא דְּפַקֵּידִית עֲלָךְ׃
וַאֲמַר מַלְכָּא לְשִׁמְעִי אַתְּ
יְדַעְתְּ יָת כָּל בִּישְׁתָּא דִּידַע ל
לִבָּךְ דַּעֲבַדְתְּ לְדָוִד אַבָּא
וַאֲתֵיב יְיָ יָת בִּישְׁתָּךְ בְּרֵישָׁךְ׃
וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ וְכוּרְסֵי
מַלְכוּתָא דְּדָוִד יְהֵא בְתַקִּין
קֳדָם יְיָ עַד עָלְמָא׃

ואין זה [illegible] ם מצות המלך היה כמו השבועה וכן אמר אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלהים. ואעד בך כלומר לא הייתי לך [illegible] נפשך שלא תוכל להכחיש הדבר אלא כמו שאמרתי לך זה ם הדבר והשבעתיך ביי' והלכת ם מצותי והשבועה ואמרת טוב הדבר שמעתי והנה ה עברת על שנים על שבועת יי' ועל המצוה אשר צויתיך. ויאמר

אשר ידע לבבך. אעפ"י שהם ידעו והם יודעים מה שעשית לדוד אבי אתה בעצמך תדע יותר מאחרים רעה שהיית יודע עליו יותר ממה שאמרת בפיך. והשיב יי' את רעתך כי מאתו היתה הסבה כמו שכתוב והאלהים אנה לידו. לפי שהיית חייב מיתה בעברו קללת דוד אבי והוא נשבע לך שלא ימיתך ובלבד שהוא על ידך דבר אחר שהיה חייב מיתה בעברו והנה הם עברת על השבועה ועל המצוה. והמלך שלמה

רד"ק ויצו המלך וגו' ויצא ויפגע בו. על פי המלך והוציאו עמו שמעי למקום המשפט ושם פגע בו. והממלכה נכונה ביד שלמה. כיון שמתו אויביו הממלכה היתה נכונה ביד שלמה.

רלב"ג והממלכה נכונה ביד שלמה. מגיד שבזה היתה נכונה בידו כי אלו אשר שקרנו והם אדוניהו ושמעי יכולים היו לשטן לשעבר כי הם היו כבר בשעתו. אך אחר זה אין לו מורא מאיש דבר. וזה ביאור מה שצריך אל ביאור בזאת הפרשה שהבנתו ביאורה בזה המקום. ואלה התועלות המגיעות מזה הספור.

וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וַיֵּצֵא וַיִּפְגַּע בּוֹ וַיָּמֹת וְהַמַּמְלָכָה נָכוֹנָה בְּיַד שְׁלֹמֹה׃

וּפַקֵּיד מַלְכָּא יָת בְּנָיָה בַּר יְהוֹיָדָע וּנְפַק וּשְׁלַט בֵּיהּ וְקַטְלֵיהּ וּמַלְכוּתָא אִתְקְנַת בִּידָא דִשְׁלֹמֹה׃

הראשון הוא במדות והוא להודיע כי כשיהיה ההכרח לעשות דבר ימנע ממנו עשותו ראוי שיעשהו באופן שיהיה הטוב ויסור הרע. ולזה תמצא כי כשהוצרך ההכרח שהתחכם המלך דוד בשבועה אשר נשבע לשמעי בחייו והיה זה מבן הכנסת לו ולו מי יודע שהיה מכשלת לשכב בחייו הנה ההריגה ושמו אותה סובבת כי בזה יתעלם עטן ההכנעה שם עליה ועל מה היה כי השבן הרואים שהיה מכשלת לענין כדבר המיוחד אשר עם לוותה המלך עליו. השני הוא להודיע עטן יושר דוד כי מפני שלא יוכל להרבות עד נשיא כי כבר נשא נקם מה שאיפשר לו לפי המקום הקרוי לא ידע את אבשלום עם סובבה בחייו אחר שלא היה איפשר לו להורגו לפשה וזה מורה שיורה שהדבר נתכלית מיתתו בנה אבוא. ולזה יתנענע מדרגתו מהפרישות לזאת המדרגה הכפולה שהיה רואה בעטנו ומפסק לא אכל. השלישי הוא במדות והוא להודיע שהוא ראוי לכל אדם שישגיח במוסר בנו ולא יחסרהו מזה דבר כי לא תראה כי אדוניהו לא קרהו מוסר אביו והתחבר מפני זה כמו שבאר אבשלום התחותיו והיה זה סבה אל שבעשה בלבו לקחת המלוכה בזולת עצתו ורצונו ונמשך לו מזה המיתה כמו שקרה לאבשלום מפני רוע מעשיו ועל רוע הסכלותו ממה שנקש לו את אבישג השונמית לאמרו אותה מפני יופיה. הד' הוא להודיע כי אם ה' לא יכונן בית שוא עמלו בונו בו ובכל הנה מי שיכוין לחלוק על כוונת השי"ת לא יועילהו בזה מחשבתו אבל יסבב שימנע רצון השי"ת באופן היותר שלם הלא תראה כי מפני שהיתה המלוכה לשלמה מה' כמו שהגיד נתן הנביא לדוד לא הועיל לאדוניהו מה שהתחכם לחלוק על הכוונה ההיא במה שימשך לו בגדולות העם אשר היה ראוי שיסכימו עמו כמו יואב ואביתר אבל היה זה סבה אל שיגיע דבר ההם אל שלמה באופן היותר שלם אשר לא יתכן עמו מחלוקת והוא מה שמשחוהו כהנים בחייו אשר לא היה מגיע בחזקת המלך וישב על כסא דוד בחייו כי זה מה שהסיר משלמה כל מחלוקת בדבר המלוכה. החמישי הוא להודיע כי אין מעלת האדם לקחת מקומות ואין לו בה רוחם כלל ולזה תראה כי אף שהיה אדוניהו טוב תואר מאד לא נבחר מפני כן כמו שלא נבחר אבשלום אחיו ולזה

אמר השם ית' לשמואל אל תביט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו' ולזה סבב שלמה כי הוא היה
קטן כמו שהתבאר מדברי דוד לו באמרו כי איש חכם אתה ועשית כחכמתך כי בחכמה ימלוך מלך לא בגופו'

החמישי הוא להודיע כי השם ית' מסבב סבות לבטל עצת הרעים כרצונו' ולזה סבב שיהיו יואב ואביתר עם אדוניה להסיר לב יואב ואביתר. רמז לאנשים אשר הרע בתחלה ובסוף ולהסיר אל בית על מה שיעד לו השם ית' על מה שחטאו לו במו'

השביעי הוא להודיע שראוי למי שיתגדל בדבר מה שיתחכם בהנהגתו בכל הסבות הנאותות באופן שיתכן שינצל ממכשול' ולזה תמצא כי מפני שהיה הנביא לא יכול להתרעם מאד על ענין מלכות אדוניהו כי לא היה יודע הדבר. ולזה היה ראוי שיתרעם הוא על זה עם שיתקרב בת שבע. ושלמה שהיו יודעים הדבר עם שהדבר היה מבואר זה חולשה לענין בטחונם כי הוא הקדים שתהיה המלוכה לשלמה ואם ישתדל הוא בהנהגת המלוכה יבוא זה אחר כלם המלך דוד ונגה עמר שיסדרו כי מלבם אמנם לו הדבר הוא לא בבטחון ולזה הוא משתדל בהנהגתו כי אין מדרך הנביא הזה הענין באמרו לא ישא ולא ישמיע בחוץ קולו לא מתגאה מספוני' ולזה סבב שתתרעם בת שבע על דבר זה המלוכה משלמה כמו שנשבע לה דוד והראה עם זה כדבריה כי לא אדוניהו להמית אותו ולזה לא הראה לו נפשותיה אשר עשה וקרא לכל בני אדם ואחר זה בא הנביא להוסיף אומן וקיום לדבריה וספר הדברים באופן שספרה אותם בת שבע והרעים לפני המלך אם היה זה הענין כמנהגו להשתדל שלא ידיעהו אותו כי לא היה לו דבר אחד להתרעם עליו מפני זה לא בא דבר בקיום שלמה ימלוך אחריו כי אם לבת שבע. והנה היה האופן בחכמה בזה ההשתדלות שתתקים שהנה הנביא יבוא בת שבע כדי שלא יראה שהסכימו בזה הענין כי זה שיראה הדבר שיהיה כמו הנביא לדברי בת שבע'

השמיני הוא להודיע שמשיחת המלך ראוי שתהיה על המעיין על יד כהן או נביא או סנהדרין כי אלו הם אשר יתכן שיאמר כמי אשר עבר ושעברו השם ית' והנה שיהיה שתהיה בחירת המלך על זה האופן כמו שהתבאר בפרשת שופטים'

התשיעי הוא להודיע שאין ראוי לאיש טוב לימנע מלהודיע הבשורות הרעות כשיתכן לקחת עצם שלהם כי מזה הנה יהיה זה הענין פועל טוב. ולזה תמצא שלא נמנע יונתן בן אביתר מלבשר הבשורה בזה הענין לאדוניהו ולאנשיו שהיתה בשורה רעה לכל אנשים אשר שם כי זה ממה שיתחשב להם לקיחת הענין למלט נפשם. ולזה ספר באמות כל ההודעות כדי שיתאמת להם שאין להשיב הענין ממשיחת שלמה כי זה ממה שיביאם אל שלא יקבלו בזה הענין להיות שנה למלט נפשם מיד שלמה כי כבר נעשה כל הענין'

הי' הוא כשיראה האדם מדבר מה אין ראוי שיותן עליו כלל ולזה תמצא שאדוניהו כשהתאוה להכף
לדעת אם רצון שלמה להמיתו ולזה שם עצמו במקום אין לברוח ממנו שימיתהו שם כי היה
המקום ההוא מקלט לו והוא המזבח שהוא למקלט כמו שהתבאר בתורה עם שאין נגלה היה עת רצון כי היה
אז די שיראה לשלמה כמה שהשיב מההמלוכה ואולם מפני זה יתפייס או יותר למיתו לאדוניהו׳ והנה השיב לו
מה שהיה ראוי להשיב וזה שכבר מחל בעשה כהגלוי שישמור בעתיד שלא תמצא בו רעה כי אז ישוב ברעתו
מה שעשה מזה כי בזה הראה לכבוד לעשות המלוכה משלמה ולזה עם מפני שעשה מקרה שיראה בו שהוא ר
ממשך לזאת המחשבה ואם או בזה העשה מפני שבו בדיעה בוטנו כמה שיעשה אחר זה׳

הי"א והוא במדות והוא להודיע שראוי לכל אדם שיצוה בעת מותו המוכנים
ממונו ווידיהם אל הטוב לפי מה שאיפשר כי אז יפסק ממנו דבר מוסרו
בעתיד ולזה ראוי אז שישתדל להקודם מהמוסר מה שיספיק להם אחר מותו ולזה תמצא שדוד כשקרבו ימיו
למות צוה לבנו שלמה לשמור משמרת התורה שיות עמו ולא ימעד בכל חלקיה כי בזה יתדבק בו ההשגח־
האלהית ויצליח בכל מעשיו ובכל מה שיפנה אליו ובזה תתמיד לו ולזרעו המלוכה ולזה ימשך לו מאד בזאת ה
הצוואה להתנהג בדרכי התורה כדי שיקוים בו זכן מה שעשה משה ויהושע רובם לפני שהם אוספו אל
ישראל לנתן אותם לשמור את התורה קודם מותם׳ הי"ב הוא להודיע שראוי
שישתדל בכל הפעמים לשלם שכר הרע כרשעתו לכבוד הרעות הארץ
כי בזה יוסרו שאר האנשים ולזאת הסבה צוה דוד ראוי לגמול טוב למשר־
במלאו טוב ולזאת הסבה צוה דוד את שלמה שיעשה הדבר בחכמה באופן שימצא מקום להשיב לו אחר והשימו
קראוי להם מקרה בדרך שיוריד שיבתם בדם שאול ששיב חסד לבם ברזלי הגלעדי כאשר במלאו כבודו
מפני אבשלום׳ הי"ג והוא במדות והוא להודיע שיש למלך לעשות מה שראוי
לעשות מותר מה שימשך מדברי התורה ולזה תמצא
שהרג שלמה את יואב ואם לא בן מות לפי משפטי התורה כי לא היתה שם התראה גם הרגו במקום שלא היה
ראוי שימיתו והוא בהיותו מחזיק בקרנות המזבח כי התורה לא הקפידה שם שאמר מעם מזבחי תקחנו למות
ובזה יתבאר כבוד שהרג אנשים בעבור הראות פקים שלא הודו לאיש למשפטם לפי משפטי התורה׳
הי"ד והוא להודיע שכבר יתחדש שלמה לקיים
מצות אביו בעמן יואב ושמעי והיה
מהכמתו שעם לשמעי דבר לא הרגו כי
שיהיה מכוון מאד מן המלך והודיעו המלך כי זה סבב מיתתו מפני מה שעשה מקרה לדוד ומלך ואולם
שלמה מקום לבנות את הבית עם שזה היה ממנו שיתבאר ממנו כי ראוי היה למלך לנקותו כי מאד אם יגן
מקום ישתדל לשמוח לבקשה מאוצרי המלך כי היה כלתו כמלך כמו שיראה מדבריו לדוד בבריחו מפני
אבשלום בשי׳
ויתחזק שלמה׳

רד"ק ויתחתן שלמה דרשו ז"ל לפי שהיה זה לגייר אותה שמעו שכל זמן ששמעי קיים לא נשא שלמה את בת פרעה שהיה ירא ממנו שהיה מוכיחו על זה כי רבו היה ונפטר שמעי נשא את בת פרעה שהרי שמעי ישב בירושלים שלש שנים ומה שכתב לא תתחתן בם יש בגרים רז"ל שאומר בשנתגיירו ואמר אל אסור עמוני ומואבי ולא אחריו מצרי בשנתגיירו לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וכן כתוב לא תתחתן בם בעממים ואמר ויאמר ויתן נשיר את בת פרעה ועבר

רלב"ג ויתחתן שלמה רצוני שהדבק עם שלמה נתחתן את פרעה אחר שנתבררה לנו ועם זה היה בזה יתרון להיות לו דבר ביחוד ויתחיים בקהלים עם דור שלמה ויביאה אל עיר דוד היא מן ואת בית יי ואת חומת ירושלים סביב הוא רצוני להגות חומה סביב ירושלים להקם אותה סבירות הרבה מן הקדשים הוא נחלקים אם לפעמים החומה אחר

וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיִּקַּח אֶת־בַּת־פַּרְעֹה וַיְבִיאֶהָ אֶל־עִיר דָּוִד עַד כַּלֹּתוֹ לִבְנוֹת אֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלִַם סָבִיב׃ רַק הָעָם מְזַבְּחִים בַּבָּמוֹת כִּי לֹא־נִבְנָה בַיִת לְשֵׁם יְהוָה עַד הַיָּמִים הָהֵם׃

וְאִתְחַתַּן שְׁלֹמֹה בְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וּדְבַר יַת בַּת פַּרְעֹה וְאַיְתְיַהּ לְקַרְתָּא דְדָוִד עַד דְּשֵׁיצִיהּ לְמִבְנֵי יַת בֵּיתֵיהּ וְיַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְיַת שׁוּרָא דִירוּשְׁלֵם סְחוֹר סְחוֹר׃ לְחוֹד עַמָּא מְדַבְּחִין עַל בָּמָתָא אֲרֵי לָא אִתְבְּנֵי בֵיתָא לִשְׁמָא דַיְיָ עַד יוֹמַיָּא הָאִינוּן׃

על לא תתחתן ולמען דאמר שלא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה מפני שהיה יותר שהיה בנו מלך על שכתוב באלו נתחתן בם וקרי לה בלשון אחד ואמר ויתחתן אל עיר דוד רוצה לומר אל מקום שהיה שם בית דוד ומן נקרא עיר דוד עד כלתו אבל אחר שכלה לבנות לא בית הטעם אותה מבית דוד כמו שאמר הטעם כי אמר לא תשב לי אשה בבית דוד כי קדש המה אשר באה אליהם ארון יי את ביתו ואת בית יי את ביתו אחר בית יי כי בית יי בנה תחלה שבע שנים ואחר כך בנה ביתו בשלש עשרה שנה רק הבמות היו מותרין שילה עד שנבנה

שנבנה בית יי שם היו העם מעשר שם ובכורים ובכורות ומה שדומה לקם לפני מה שהתבאר בעזרה רק העם מזבחים בבמות כי לא נבנה בית לשם יי עד הימים ההם זה מה שהורה בין המנוחה והנחלה והתרו הבמות ר"ל בין משכן שילה ובין בית עולמים לך אחר זה נאסרו מאז שנבנה בית לשם יי

העם מזבחים בבמות עד שנבנה הבית שם הקדש בית עולמים ויאהב שלמה את יי

ויאהב שלמה את יהוה ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר

ורחים שלמה ית פולחנא דיי למיזל בגזירת דוד אבוהי לחוד על במתא הוא מדבח ומסיק בוסמין

רד"ק ויאהב שלמה את יי' עכשיו מלכותו כלומר אעפ' שלקח בת פרעה לא סר בעבורה מאהבת יי' על לבו וקודם שהרבה נשים נכריות ועת זקנתו הטו את לבבו מאהבת יי' ונאמר כלום כי אהב אותה להתיישב בה לבת ישראל אעפ' כן הייתה אהובה לו לפי שהייתה נכרית ראשונה ורבותינו ז"ל אמרו כי מאהבת היתה לו כי מה שאמר במה אשר ילדו לפני דוד שלושה במים ולא נבות אעפ' שלא נכנסה הקהלה בדברי זה הקהל אעפ' שאינו קבלה הייתה בדו כראין דברים כי לא ראינו בכתוב שחטא שלמה על שלקח בת פרעה אלא על שהרבה נשים ודבק בהן לאהבה עד שהסירו לבבו והטו נשיו הנכריות לעבוד אלהים וזהו נשאה הרבעשית למלכו לקח בת פרעה והכתוב מספר עליו ויאהב שלמה את יי' ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ולא אמר רק שלקח בת פרעה ועד עת זקנתו לא הטו את לבבו ואז זכר בת פרעה לבגלוי עם האחרות לפי שהסירו לבבו כלם ואז הברכות נשים לא היה שומר לבושיבן לבית ישראל אלא היה עושן כבוד להמות לבו ומתירן לעשורה מספרי קנים ועלבן כעגש עליהן רק בבמות הוא מזבח ומקטיר קודם שבנה הבית כי אחר שבנה הבית לא ראינו שזבח בבמות ואם בן למה אמ' רק ועוד שמותרות היו הבמות עד שבנה הבית לפי שנאמר בחקות דוד ודוד לא זבח אלא במזבח שהיה לפני הארון אשר בירושלם או בבמה אשר בגבעון ולא ראינו שזבח וקטר בבמה אחרת כי הרבית הבמות מביא הקדש לעבודה זרה כי הוא כמספר הגוים ששמן הבמה בכל הר ובכל גבעה ותחת כל עץ רענן היא הבמה הגדולה לא קראה גדולה לגדל מראה כי הוא מזבח הנחשת אשר עשה משה וכן אומר בדברי הימים ויעל שלמה שם על מזבח הנחשת אשר לפני יי' אשר לאהל מועד ויעל עליו עולת אלף אלא נקראת גדולה למעלתה על האחרות כי הוא המזבח שעשה בצלאל במצות משה כמו שבנה האהל בו הייתה תמיד הקשה עליהם שירד כבוד השמים למלפים והאחרות היו נעשות על ידי הדיוט איש הישר בעיניו וכן היו במות קטנות במעלה כנגד אותה אשר בגבעון וכן אמרו במשנה אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא וכו' · וילך המלך גבעונה

רלב"ג רק בבמות הוא מזבח ומקטיר להודיע אלו הבמות היו הבמות שלא רוצה להודיע הבמות כמו שהיה עושה מפני בלתי נכון ומכר הבמות קודם בנין הבית כמו שבארנו מדברי התורה בפרשת ראה ולזה זכר

רד״ק וילך וגו׳ · יעלה · עתה ממקום עבר ורבים פירשו הוחרים כפעם הקודם שהלך שלמה לגבעון אלף עולות העלה על המזבח ההוא לא ביום אחד אלא ימים אחדים אל ירושלם׳ ומדברי רז״ל נראה כי בפעם אחת העלם׳ ועתה׳ עתה נא לפני היום כמו אשר יען לפניך׳

רלב״ג ולזה זכר שהעלה שלמה אלף עולות בבמה שבגבעון והיה נראה לו השם יתעלה בחלום— בלילה ולא אמר שיעור לפי מה שיתבאר ממה שעבר שכל המתנות בהם מאמינו שכלותי

וילך המלך גבעונה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא׃ בגבעון נראה יהוה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך׃ ויאמר שלמה אתה עשית עם עבדך דוד אבי חסד גדול כאשר הלך לפניך באמת ובצדקה ובישרת לבב עמך ותשמר לו את החסד הגדול הזה ותתן לו בן יושב על כסאו כיום הזה׃ ועתה יהוה אלהי אתה המלכת את עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא׃ ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרב׃ ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפט את עמך הכבד הזה׃

ואזל מלכא לגבעון לדבחא תמן ארי היא במתא רבתא אלף עלון אסיק שלמה על מדבחא ההוא׃ בגבעון אתגלי יי לשלמה בחלמא דליליא ואמר יי שאל מה אתן לך׃ ואמר שלמה את עבדת עם עבדך דוד אבא חסדא רבא כמא דהליך קדמך בקשוט ובזכו ובתריצות לבא קדמך ונטרת ליה ית חסדא רבא הדין ויהבת ליה בר יתיב על כורסוהי כיומא הדין׃ וכען יי אלהי את אמליכת ית עבדך תחות דוד אבא ואנא ינוק זעיר לית אנא ידע למיפק ולמיעל׃ ועבדך בגו עמך דאתרעיתא עם סגי דלא יתחשבון ולא יתמנון מסגי׃ ותתן לעבדך לב סבר למדן ית עמך למסבר בין טב לביש ארי מן יכול למדן ית עמך סגיא הדין׃

ואמר
יען לפמקום
ואמר יען לא ואמר
יען לא׳ ונתת
לעבדך
לב שומע׳
מבין וכותו לב סכל
כמו שאמר בין טוב
לרע למסכר בין טב
לביש׳ קכבל׳
קרב כברוג׳ סניחה
וכן מקבלה ככל מילה ·
וייטב קדכל׳ ·

רד"ק ושאלת לך הבין כמו להבין לא יחסר ובכן אמרו רבותינו ז"ל חסר הה"א קיים תלמודו כלומר מה שאמר מקדם בלבו ומאמין · כבן מאמין דבר מתוך דבר לא היה לפניך אחר מאז רמזו במורה"נ הקבע לא היה כמוהו אבל בחכמות האלהות היה משה יותר ממנו הוא

רלב"ג ונתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך רצה שלזה שחכמתו תהיה גדולה מחכמת דוד ומחכמת המלך אשר לפניו או שחכמתו תהיה גדולה מחכמת כל בני הדור שהיו לפניו ומכל הבאים אחריו · ס הקשר דבר זה מאמר שלא יקום אחריו

וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי יְהוָה כִּי שָׁאַל שְׁלֹמֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְּךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְּךָ עֹשֶׁר וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ וְשָׁאַלְתָּ לְּךָ הָבִין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט׃ הִנֵּה עָשִׂיתִי כִּדְבָרֶיךָ הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יָקוּם כָּמוֹךָ׃ וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כָמוֹךָ אִישׁ בַּמְּלָכִים כָּל יָמֶיךָ׃

וּשְׁפַר פִּתְגָמָא קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁאֵיל שְׁלֹמֹה יָת פִּתְגָמָא הָדֵין׃ וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ חֲלַף דִּשְׁאֵילְתָּא יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא שְׁאֵילְתָּ לָךְ יוֹמִין סַגִּיאִין וְלָא שְׁאֵילְתָּא לָךְ עוּתְרָא וְלָא שְׁאֵילְתָּ נְפַשׁ בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וּשְׁאֵילְתָּא לָךְ סוּכְלְתָנוּ לְמִשְׁמַע דִּינָא׃ הָא עֲבָדִית כְּפִתְגָמָךְ הָא יְהָבִית לָךְ לִבָּא חַכִּים וְסוּכְלְתָן דִּי כְוָתָךְ לָא הֲוָה קֳדָמָךְ וּבַתְרָךְ לָא יְקוּם כְּוָתָךְ׃ וְאַף דְּלָא שְׁאֵילְתָּא יְהָבִית לָךְ אַף עוּתְרָא אַף יְקָרָא דְּלָא הֲוָה כְוָתָךְ גְּבַר בְּמַלְכַיָּא כָּל יוֹמָךְ׃

פירושו לא היה לפניך במלכים · וגם גם עשר גם כבוד הכפל לרבות על אחריו כמו גם נחכם גם בקרבם · היה במלכים כל כך עושר במו אדם שלא היה אדם כמוהו בעושר ובכבוד ועושר ובכבוד היה לפניך ויהיו לך כל ימיך · ואם תלך בדרכים ושמרת את ימיך אריכות ימי' היה בתנאי אבל העשר והכבוד היה בלי תנאי · היה בין עושה בין לא עושה וכן היה לא מפני שלא שמר מצות שהיו לא האריך ימים שלא היה אלא כב' שנה אבל העשר והכבוד היה לו כל ימיו וכן בדברי הימים נתתי לך גם עשר גם כבוד על מה שהתנה בתנאי ההוא לא

כעת מהענינים אשר במורה"ו אשר לא שכבו לו הכל מהחכמה ה כנכך מופת מה שלא יתכן הפעם להשגתו אשר יהיה יתכן שיהיה הוא והוא יתנהר מומק שיהיה קנה שאור שהטען הוא כמו שאמרנו בספר שהיתה החכמות למעלה מחכמות האנשי רמון שלמה וחכם שיתכן להשיג והיתה וכלכל והדרדע במחול

רלבג״ ויעמוד לפני ארון ברית יי׳ הנה היה עושה זה לתת הודאה לשם על מה שהעיר לו בהקיץ. שתים נשים זונות. פונדקאות ומוכרות מזון כתרגומו ויש אומרים זונות ממש. ...ענין... ...

ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי כאשר הלך דויד אביך והארכתי את ימיך

ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית יהוה ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו

אז תבאנה שתים נשים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת ואנחנו יחדו אין זר אתנו בבית זולתי שתים אנחנו בבית וימת בן האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו

ואם תהך באורחן דתקנן קדמי למטר קימי ופיקודי כמא דהליך דויד אבוך ואוריך ית יומך ואתער שלמה והא חלמא ואתא לירושלם וקם קדם ארון קימא דיי ואסיק עלוון ונכס נכסת קודשין ועבד משתיא לכל עבדוהי בכן אתאה תרתין נשין פונדקאן למרן קדם מלכא וקמא קדמוהי ואמרת אתתא חדא בבעו רבוני אנא ואתתא הדא יתבן בביתא חד וילידית עמה בביתא והוה ביומא תליתאה למילדי וילידת אף אתתא הדא ואנחנא כחדא ולית נוכראי עמנא בביתא אלהין תרתין אנחנא בביתא ומית בר אתתא הדא בליליא דשכיבת עלוהי

שאמר אבל על מה שלא שאלת ... למען יאריך ימים על ממלכתו ... ואמר אם תלך בדרכי לשמור חקי ומצותי והארכתי את ימיך. ויקץ שלמה והנה חלום. ... ויעמד לפני ארון ברית יי׳ ויעש משתה לכל עבדיו ... אז. ... כמו אז ... ברוב ... עבר ... אז ישיר משה ... אז ישיר ישראל ... אז כאשר ... ל׳ ... וימת. ... אשר שכבה עליו ...

רדק ואקום בבקר להניק את בנו ואתבונן׳ הסתכלתי בבקר כשהאירה׳ ותאמר
האשה האחרת וגו׳ והכל כרש׳ לא השיבה דבר ולא
לפני המלך כמנהג בעלי הדין שכל אחד אומר טענתו לחזקה ושנים אוחזין לשופט׳ ויאמר
המלך זאת אומרת׳ אמרו רבותינו ז״ל מכאן שצריך הדיין לשנות טענות בעלי הדין כדי
שישמעו בעלי הדין שהבין טענותיהם ושלא יטעו ויפסקו׳ ויתן המלך ויאמר יתנו לה את״

וקמת בגו ליליא ונסיבת ית ברי
מלותי ואמתך דמכה ואשכבתיה
לותה וית ברה מיתא אשכבת
לותי וקמית בצפרא לאונקא ית ברי
והא מית ואסתכלית ביה בצפרא
והא לא הוה ברי דילידית ואמרת
אתתא אוחרנתא לא כין ברי חיא
וברך מיתא ודא אמרא לא כין
ברך מיתא וברי חייא ודיינן קדם
מלכא ואמר מלכא דא אמרא
דין ברי חייא וברך מיתא ודא
אמרא לא כין ברך מיתא וברי
חייא ואמר
מלכא איתו לי חרבא ואיתיאו
חרבא לקדם מלכא ואמר מלכא
פסוקו ית רביא
חייא לתרין
פלגין
אופלגיה

ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי
ואמתך ישנה ותשכיבהו בחיקה ואת
בנה המת השכיבה בחיקי ואקום בבקר
להניק את בני והנה מת ואתבונן אליו
בבקר והנה לא היה בני אשר ילדתי
ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי
ובנך המת וזאת אומרת לא כי בנך המת
ובני החי ותדברנה לפני המלך ויאמר
המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת
וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני
החי ויאמר
המלך קחו לי חרב ויביאו החרב י
לפני המלך ויאמר המלך גזרו את ח
הילד החי
לשנים ותנו
את החצי
לאחת ואת
החצי לאחת

רד"ק ותאמר האשה וגו' גם לי גם לך לא יהיה. ואמרה כנגד חברתה גזרו ועוד שלא לקחה אותו אחרי שהאחרת אמרה תנו לה את הילד
היה חושבת כי המלך לא יהרגנו לפי' ויען.
והמת לא תמיתהו' והראשון אל תמיתהו" היא
אמו' מן שרחמיה עליו" וכדברי רבותינו ז"ל יצאה בת קול ואמרה היא
אמו" וישמע
לעשות
משפט' לפי' יראו
משפטו לעשות דבר
רע' ואמר' בקרבו ס
רלבג" ויהי המלך שלמה וגו'
אחשוב שהרגיש בזה
שהיו שמחים ע
ולזה בלבם למרוד
ע בפוסי" פסוקי"

ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר בי אדני תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתהו וזאת אמרת גם לי גם לך לא יהיה גזרו ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו היא אמו וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל ואלה השרים אשר לו עזריהו בן צדוק הכהן

ואמרת אתתא דברה חייא למלכא ארי אתגוללו רחמהא על ברה ואמרת בבעו רבוני הבו לה ית רביא חיא ומקטל לא תקטלוניה ודא אמרא אף דילי אף דילך לא יהא פסוקו ואתיב מלכא ואמר הבו לה ית רביא חיא ומקטל לא תקטלוניה היא אמיה ושמעו כל ישראל ית דינא דדן מלכא ודחילו מן קדם מלכא ארי חזו ארי חוכמא מן קדם יי במעוהי למעבד דינא והוה מלכא שלמה מלכא על כל ישראל ואלין רברבנא דיליה עזריה בר צדוק כהנא

דלא ס בחכמתו
ואחר לומר משפטו
כמו שעשה בזה
המשפט" ויהי
המלך
שלמה מלך על כל
ישראל' לפי שבתחלה
לא מלך ב
בתחלת מלכותו
על כל ישראל אמר
עתה שמלך
על כל ישראל לא
היה אדם מפקפק
במלכותו כמו ש
שראו כי חכמת
אלהים בקרבו
לעשות משפט" ואלה השרים אשר לו עזריהו בן צדוק הכהן לא כהן על פי מה שאם צדוק בן אחיטוב
שהיה עם דוד ומצאתי אותו לכהן עם שלמה היה עזריהו בן יהויקים ס' אחימעץ בן צדוק ר"ת"
ועזריהו בן אחימעץ" היה עזריה בן צדוק ב ב

17

רד"ק וצדוק ואביתר כהנים׃ שרי כהנים ואם זכר אביתר הוא אביתר בן אחימלך הכהן הוא כי הנה שלמה גרשו מהיות כהן ואמר לו ענתות לך על שדך אין זה מן הכהונה כי כן אחר היה עמו אביתר׳

ועזריהו בן על הנצבים ממונה על הנצבים שנים עשר נצבים שזכר רעה המלך שושבינא דמלכא שהיה עמו תמיד׳

וארנירם זחו אדרם הנזכר למעלה בדוד וכן נזכר עם רחבעם׳ אדרם ואלה שמותם אלה שמות שנים עשר נצבים לא הזכיר ממונה כל אחד על איזה עיר אחד אחד לפי שהיו הגבולות עמו שמות האנשים בכל ארץ ישראל ונזכר המס השנה׃

רלב"ג וצדוק ואביתר כהנים ידמה כי אחר שגרש אותו מהיות כהן גדול ואמר לו שילך ענתות מהכהונה לעבוד בעבור היות צדוק כהן ראוי לעבודה על הנצבים כמו על הנצבים והם ממונים על השרים׳ ואדונירם בן עבדא על המס הנה היה ממונה על המס שהיו פורעים ישראל׳ ויתכן שעמים שהיו למס לשלמה שנים עשר נצבים על כל ישראל לגבות המס זה המס והיה יודע כל אחד המס חלק מישראל אשר בגבולו לפרנס המלך ובית בחדשו בכלך שיפרנסו כלם המלך ובית אחד אשר בחדשו יתכן שהיה שהאחד מושל על אלו השרים יפרנסו לפרנס המלך ובית איש חדשו אף היה אחד לחדש העבור והנראה יותר נכון ואם היה כן היה שיהיה חלק מאחרון ישראל מעט יותר משלוש שיות חלק אחד מעשר השרים שהיו מפרנסים אותו חדש אחד בשנה׃

אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד הַמַּזְכִּיר׃ וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע עַל הַצָּבָא ו וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כֹּהֲנִים׃ וַעֲזַרְיָהוּ בֶן נָתָן עַל הַנִּצָּבִים וְזָבוּד בֶּן נָתָן כֹּהֵן רֵעֶה הַמֶּלֶךְ׃ ו וַאֲחִישָׁר עַל הַבָּיִת וַאֲדֹנִירָם בֶּן עַבְדָּא עַל הַמַּס׃ וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נִצָּבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ ח חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה יִהְיֶה עַל אֶחָד לְכַלְכֵּל׃

אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סָפְרַיָא יְהוֹשָׁפָט בַּר אֲחִילוּד מְמַנָא עַל דּוּכְרָנַיָא וּבְנָיָה בַּר יְהוֹיָדָע מְמַנָא עַל חֵילָא וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כַּהֲנַיָא וַעֲזַרְיָהוּ בַּר נָתָן מְמַנָא עַל אִיסְטַרְטִיגַיָא וְזָבוּד בַּר נָתָן כַּהֲנָא שׁוֹשְׁבִינָא דְמַלְכָּא וַאֲחִישָׁר מְמַנָא עַל בֵּיתָא וַאֲדֹנִירָם בַּר עַבְדָּא מְמַנָא עַל מַסְקֵי מִיסִין וְלִשְׁלֹמֹה תְּרֵי עֲשַׂר אִיסְטַרְטִיגִין מְמַנַן עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וּמְסוֹבְרִין יָת מַלְכָּא וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ יַרְחָא בְּשַׁתָּא מְטֵי חַד לְסוֹבָרָא׃

רד"ק ואלה שמותם בן חור וגו׳ והאחרים אלו וכרם בשמם אלו נקראים בשם אבותיהם לפי שהיו מפורסמי־
בשם אבותיהם יותר משמותם לפיכך לא הוצרך להזכיר שמם׃ בן גבר ברמות
גלעד וגו׳ ובריח נחשת גלה כי היה שכתוב בפרק ולמ״ס ובריח ס
בריח נחשת רבים נאמר׃ בענא בן חושי באשר ובעלות בגבולות אשר ובעלות שם מקום יונתן
יהודה גבר בן אורי בארץ גלעד וגו׳ ובתרגום אשר בארץ כבל הארץ
אשר וכו קין ...
אחד מיוחד על
שמם עשר נציבים
נגנות מכל אחד
... לכל
קמלך ורבותינו
אמרו ...
כמו שפרשנו ומקום
אמרו ובתרגום אחד
... קשטר׃
יהודה וישראל׃

ואלה שמותם בן חור בהר אפרים׃ בן דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון בית חנן׃ בן חסד בארבות לו שכה וכל ארץ חפר׃ בן אבינדב כל נפת דור טפת בת שלמה היתה לו לאשה׃ בענא בן אחילוד תענך ומגדו וכל בית שאן אשר אצל צרתנה מתחת ליזרעאל מבית שאן עד אבל מחולה עד מעבר ליקמעם׃ בן גבר ברמת גלעד לו חות יאיר בן מנשה אשר בגלעד לו חבל ארגב אשר בבשן ששים ערים גדלות חומה ובריח נחשת׃ אחינדב בן עדא מחנימה׃ אחימעץ בנפתלי גם הוא לקח את בשמת בת שלמה לאשה׃ בענא בן חושי באשר ובעלות׃ יהושפט בן פרוח ביששכר׃

ואלין שמהתהון בר חור בטורא דבית אפרים׃ בר דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון דמבית חנן׃ בר חסד בארובות דיליה סוכו וכל ארע חפר׃ בר אבינדב כל פלך דור טפת בת שלמה הות ליה לאיתו׃ בענא בר אחילוד תענך ומגדו וכל בית שאן דבסטר צרתן מלרע ליזרעאל מבית שאן עד מישר מחולה עד מעבר ליקמעם׃ בר גבר ברמות גלעד דיליה כפרני יאיר בר מנשה דבגלעד דיליה בית פלך טרכונא דבמתנן שתין קרוין רברבן מקפן שור רם דלהין עברין דנחשא׃ אחינדב בר עדו דיליה מחנים׃ אחימעץ בשבטא דבית נפתלי אף הוא נסיב ית בשמת בת שלמה לאיתו׃ בענא בר חושי בשבטא דאשר ובעלות׃ יהושפט בר פרוח בשבטא דיששכר׃

רד"ק יהודה וישראל רבים כחול על הים כמו על שפת הים והספר קורא נ"ל רלב"ג עשרה ג
ם היו מעטים כנגד רבים ... ונפרי ... נקר ג
אדמתם והיו אוכלים ושותים ושמחים כי לא היה להם פחד אויב׳ ושלמה בריאים רועה ...
היה מושל בכל הממלכות שהיו ירדים ממנו ומגישים לו מנחה׃ שמנים וכבברים אבוסים׳
וצבאים אותו מן הבקר ... עשרה בקר בריאים שמנים קם שעשת שמנים׳
ומפוטמים׳ וכן

תה׳ פטימיא׳
וכן ועגלי אבוסים
... יאה׳
לבבריאים׳
רעי ומאה ...
אלן מן קרע
לכל הבריאים
לם מפוטמים׳
כתרג׳ ו
וברבורים׳
אבוסים׳ תרג׳
ועופא פטימא
ולן פרש אווז
שהוא מי׳ מין קם
קשתפר׳ ת
קמסורקים ט
קס שמנים
מקלקורים׳
וכדרול שה
רדה את מ
מברבריא
קרא׳ בברבורי
עם מקומם׳

שמעי בר אילא בשבטא דבית
בנימן׃ גבר בר אורי בארעא ג
גלעד ארע סיחון מלכא
אמוראה ועוג מלכא דמתנן
ואסטרטיגא חד דממנא
בארעא׃ יהודה וישראל סגיאין
כחלא דעל ימא לסגי אכלין
ושתן וחדן׃ ושלמה הוה שליט
בכל מלכותא מן פרת ארע
פלשתאי ועד תחום מצראי
מקרבין קורבנא ופלחין ית
שלמה כל יומי חיוהי׃
והוה לחמא דשלמה ליומא חד
תלתין כורין סולתא ושתין כורין
קמחא׃ עשרה תורין דפטימא
ועשרין תורין דרעיא ומאה ענא
בר מאילין וטבין ויחמורין ועופא
פטימא׃ ארי הוא מפלח בכל
עבר פרת מתפסח ועד עזה
בכל מלכי עבר פרת ושלמא
הוה ליה מכל עברוהי מסחור
סחור׃

שמעי בן אלה בבנימן׃ גבר בן
אורי בארץ גלעד ארץ סיחון מ
מלך האמרי ועג מלך הבשן
ונציב אחד אשר בארץ׃ יהודה
וישראל רבים כחול אשר על
הים לרב אכלים ושתים
ושמחים׃ ושלמה היה מושל
בכל הממלכות מן הנהר ארץ
פלשתים ועד גבול מצרים . מ
מגשים מנחה ועבדים את
שלמה כל ימי חייו׃
ויהי לחם שלמה ליום אחד
שלשים כר סלת וששים כר
קמח׃ עשרה בקר בראים
ועשרים בקר רעי ומאה צאן
לבד מאיל וצבי ויחמור מ
וברברים אבוסים׃ כי הוא רדה
בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה
בכל מלכי עבר הנהר ושלום
היה לו מכל עבריו מסביב׃

בי ... קטעם ם קטנה וקלול וקיקמור

ובדברי הימים שהיו בכל יום בשלחנו שהיו מביאין לו מנחה אכל עבר הנהר כי מושל היה בהם כלומר
ירושלים היו מביאים ומנחים לו כל מלכי עבר הנהר מנחה תמיד׳ מתפסח ועד עזה מלך בעבר הנהר
ודרך אל. מהם אמרו תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם׳ ומהם אמרו תפסח ועזה בגבולי הנהר וכמו
שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם׳

רד"ק ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים׳ פ׳ ובד"ה ארבעת אלפים ארות סוסים פירשו רז"ל מ׳ אצטבלות היו ובכל אחת ארבע׳ אלפים סוסים או ארבעת אלפים אצטבלות ובכל אחת מ׳ אלף סוסים ופי׳ ארות סוסים אבוס תרגום אבוס ב כעלו אורויא

וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה׃ ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים׃ וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך שלמה איש חדשו לא יעדרו דבר׃

ויתיבו יהודה וישראל לרוחצן גבר תחות גופניה ותחות תאניה מדן ועד באר שבע כל יומי שלמה׃ והוו לשלמה ארבעין אלפין אורוות סוסון לרתיכוהי ותרי עשר אלפין פרשין׃ ומסוברין אסטרטיגיא האלין ית מלכא שלמה וית כל דקריב לפתורא דמלכא שלמה גבר ירחיה לא מעכבין מדעם׃

רלב"ג ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו׳ קשר׳ אצטבלים שיוכלו לשום סוסים׳ והנה מנהם בדה׳ תמורת זה ד׳ אלפים ארוות סוסים ומרכבות וידמה שיעשו מהם קלעסים ובזה קימקום מהם קסוסים והרצון בו שהיו לו ארבעים אלף סוסים למרכבו במרוויותיהם היו י׳ סוסים בכל אצטבל ולפי שאמר אחר זה לסוסים ולרכש ידענו כי הרכש הוא מין אחר מאותם הסוסים ולא השוב שהם יותר קלים מהם וקם אחר ירכבו בהם במלחמה׳ ואם ירצה בזה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו אך לא היו בהם כי אם ארבעת אלפים אורוות שהיו בהם סוסים ומרכבות׳ ולא יעדרו בהם דבר׳ הוא מעטם אחד לא בעדרי

דמרותקי׳ ויש לפי שבר על לא ירבה לו סוסים ופירוש לא ירבה לו סוסים בשנים וכמו שלא היו לו אלא יב׳ אלף פרשים והיו לו ארבעים אלף ארות סוסים קרבנים סוסים בשנים היו לו ומה שהרבה שלמה סוסים ופרשים ואף לא היתה לו מלחמה לא עשה אלא לכבוד ולגדולה כדי שילכו עמו כשילך ממקום למקום וגם קצת מלחמה היתה לו כשלקח חמת ענה ועמון גבר׳ וכלכלו והוא זכר למעלה וכלכלו את המלך ואת

למה אמר ומהם. ולכלכלו את לחם שהוזכר הסוסים אמ' גם כן היו מתמנין מאכל הסוסים ובכלל הכלכלה היה גם כ' מזון
הסוסים היו צריכין לכלכל כמו שכתו' והשעורים והתבן לסוסים ולרכש ומוסיף גם כן את כל הקרב אל שלחן ה
המלך כי לא מעלה זכר את המלך ואת ביתו ועם התמידים בביתו ועתה מוסיף את כל   הקרב אל שלחן המלך
אנשים אחרים שיבאו לשלחן המלך לפעמים לא יעדרו לא היו מחסרים דבר מכל הצריך אל שלחן המלך ויית
לא מעכבין מדעם והוא טעם למה שהוזכר איש חדשו כלומר לא היו מעכבין שלא היה מביא כל א' ואחד בחדשו

רד"ק
והשעורים
והתבן לסוסים
ולרכש מין
בהמה ויא'
הם הפרדים גם
הסוסים כמו
רוכב הרכש
יבואו אל המקום
אשר יהיו שם
הבהמות מהם
היו מביאים
ערך המאכל
אל בית המלך

וסעריא ותבנא לסוסותא
ולרכשא מיתן לאתרא
דיהי תמן גבר כהלכתיהי
ויהב יי חכמתא
לשלמה וסוכלתנותא סגי
לחדא ופתיות לבא כחלא
דעל כיף ימא׃ תוספתא
ויהב יי חוכמא לשלמה דמן קדמוהי לא הוה
כותיה ובתרוהי לא קם דדמי ליה דחמשת
ורעין עד מאה ברין וסכלתנו סגי לחדא דמזרח
שבילי תהומא על ארעא ופתיות לבא כחלא
דעל כיף ימא דאף כד ימללון אלף גברין
דפלינן דין מדין שמע להון כחדא וסגיאת
חוכמת שלמה מחכמת כל בני מדינחא ומכל
חכמת מצראי׃

דלבנ מחכמת
כל בנ
קדם ידמה שבני
שלמה היתה חכמ'
גדולה כשיה אל
הקדמוני׳

והשערים והתבן
לסוסים ולרכש
יבאו אל המקום
אשר יהיה שם איש
כמשפטו׃
ויתן אלהים חכמה
לשלמה ותבונה
הרבה מאד ורחב
לב כחול אשר על
שפת הים׃ ותרב
חכמת שלמה מ
מחכמת כל בני ק
קדם ומכל חכמת
מצרים׃

ומהם היו מביאים ערך מאכל הסוסים למקום שהיו שם כן מה שהיו צריך
כן מה שהיו בערי הרכש איש כמשפטו כמו שפסק המקום זה יביא כזה וזה יביא כזה׃ ויתן וגו' ורחב לב
כחול ואין החול בשוא המדה אלא בשוא המספר ואעפ"י שהוא לא ימד ולא יספר מרוב גב'. לענין מספר זוכר
אותם כמו שאמר והיה מספר בני ישר' כחול הים ורחב הוא לענין המדה ולא לענין המספר אלא ר"ל רחב לב היה
לו בכל דברי חכמה שהם כחול. ורז"ל פירשו מה חול גבול הים כך היתה חכמה גדר לשלמה׃ ותרב חכמת
שלמה מחכמת כל בני קדם׃ בני מזרח היו יודעים בחכמה וכן כת' כי מלאו מקדם׃ ובדרז"ל
מה היתה חכמת בני קדם שהיו יודעים במזלות ועוממים בעוף פרוש בשוק בלשון השפנות וכן בר' מן
פרש יקרא השוף אלמוליר׳ וכן בני מצרים היו יודעים בחכמה שנה נקראין החרטומים׃

רד"ק מאיתן האזרחי כתרגו' מאיתן בר זרח א"כ הם האזרחים מבניו אותם בבני זרח בן יהודה איתן והימן וכלכל ודרדע ומנה אותם בשלשה הוא בני מחול אם כן לא היו הם נבונים מנבונים כהנים. המשוררים מבני לוי איתן האזרחי משכיל להימן האזרחי ומנהם בדברי הימים בבני גרשון בן לוי בן קהת בן יצהר ואיפשר שזה הוא איתן האזרחי ואיתם וא"א איתן קרובים הם והימן מבני בני קהת הימן המשורר אבל כלכל ודרדע לא מצאנו א"ז אותם

רלב"ג איתן והימן וכלכל ודרדע היו אחים כאמרו בדברי הימים ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע ולזה קרא אותם איתן האזרחי שהיה בן זרח ואמר בני מחול לפי שהם היו לחכמתם ראויים שיהללו בם יתברך במחול או היה שם אמם ר"ל ג"כ זרח ואמר שנקרא שמו גם כן מחול׃

ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי שמו בכל הגוים סביב׃ וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף׃

וחכים מכל אינשא מאיתן בר זרח והימן וכלכול ודרדע בני מחול והוה שמיה סני בכל עממיא סחור סחור ומליל תלתה אלפין מתלין והואה תושבחתיה אלף וחמישי

וחכים מכל אינשא מאברהם דהוא איתנא ומן יוסף דהן אבהן ובנן ומכל חכימין וסכלתנין דבכל דר ודר ומכל רדי מדברא דאתמחל להון חובי עגל דדהבא והוה שמיה סנא בכל עממיא סחור סחור ומליל על אעיא מארזא עד איזובא רבני נאיס רעתיה דאיניש בהדין ארזא לקי בסגירותא ומשפל בהדין איזובא מיד תסי לאלתר ומליל על בעירא ועופא כבערא וקופא דאתברי מקמא ליבכי דמית בעפרא ועל מה דהמ מתנכסין ונונא לא מתנכסין דהא כתיב באוריתא דמשה הען ותורין יתנכסון להון היספקון להון ואם ית כל נוני ימא יתכנשון להון היספקון להון׃

בנים' ורז"ל דרשו ויחכם מכל האדם זה אדם הראשון ומה היתה חכמתו של אדם הראשון שקרא מחכמתו שמות לכל הבהמה ולכל עוף השמים' מאיתן האזרחי מאברהם אבינו שנאמר משכיל לאיתן האזרחי' הימן זה משה שנאמר בכל ביתי נאמן הוא' וכלכל זה יוסף שנאמר ויכלכל יוסף' ודרדע זה דור המדבר שיש להם ידיעה' מחול שמחלו להם מעשה העגל' וידבר שלשת אלפים משל אינם נמצאים א"כ בלבד וכן ויהי שירו חמשה ואלף כי רבים ספרים אבדו מישראל בגלותם וכן מה שחבר בחכמות הטבע כמו שאמ' וידבר על העצים שהודיע טבעם ורפואתם וכן על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים בכל מה שהיה הבדל בהם חכמתו והבר

ויחבר ספרים ואינם נמצאים אתנו· ובדרש אמרו על כל המקראות ולא מצאנו שדבר אלא קה׳ — ובשמונה מאות פסוקים אלא מה הוא וידבר שלשת אלפים משל מלמד שעל כל פסוק ופסוק יש שנים ושלשה טעמים כמו שאמר הכתוב נזם זהב וגו׳ כמש״ל· וידבר על העצים מפני מה מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים — ובנמוך שבנמוכים· בעץ ארז ואזוב על ידי שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת כיון שהשפיל עצמו כאזוב נתרפא· על הבהמה ועל העוף מפני מה מותרת בשני סימנין ועוף בסימן אחד כתו׳ אחד אומ׳ מן היבשה נברא העוף שנא׳ וייצר יי׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים וכתו׳ אחד אומ׳ מן המים דכתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ אלא מן הרקק נברא ועל הרמש מפני מה שמונה שרצים שבתורה הצדן והחובל בהם חייב ושאר שרצים פטור מפני שיש להם עורות ועל הדגים מפני מה חיה ועוף טעונין שחיטה ודגים אינן טעונין שחיטה שנא׳ אסיפה כל דגי הים יאסף להם באסיפה בעלמא ויתן פסוק וידבר על העצים כן ואיתנבי על מלכי בית דוד דעתידין למשלט בעלמא ובעלמא׳

וידבר שלשת אלפים משל ידמה שאלו המשלים הם כלל אותם ספר משלי ומאמרים השירים כאשר השיר אשר כלל אותם ספר שיר השירים ולזה אמר בראש ספר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל· לדעת חכמה ומוסר וגו׳ · ר״ל שאלו המשלים לבד היה תועלתם באלו הטעמים שזכר שם ואולם שאר המשלים שדבר שלמה לא היה תועלתם באלו הדברים ולזה לא נכתבו באלו הספרים הנכתבים ברוח הקדש ולזאת הסבה אמר גם כן בראש ספר שיר השירים ר״ל שזה השיר הוא הנבחר שבשירים אשר לשלמה׳

וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים מִן הָאֶרֶז
אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וְעַד הָאֵזוֹב אֲשֶׁר
יֹצֵא בַּקִּיר וַיְדַבֵּר עַל הַבְּהֵמָה
וְעַל הָעוֹף וְעַל הָרֶמֶשׂ וְעַל הַדָּגִים׃

וְאִתְנַבִּי עַל מַלְכֵי בֵית דָּוִיד
דַּעֲתִידִין לְמִשְׁלַט בְּעָלְמָא
הָדֵין וּבְעָלְמָא דִּמְשִׁיחָא
וְאִתְנַבִּי עַל בְּעִירָא וְעַל עוֹפָא
וְעַל רִיחֲשָׁא וְעַל נוּנַיָּא׃

רלב״ג וידבר
על העצי׳
וגו׳ ירצה שהקדים
היה הודיע
סגולתה ויסודותיה
ומשיגיה הטבעיי׳

וזה הוא השיר שהטבע בהם· וידמה שהודיע עם זה תועלותיהם ברפואות האלה ומזונותיו והנה כלל ממנו כל הצמחים מהיותר נכבד עד היותר פחות והנה ימשך טעמים בכבוד וזולתם כמו· מכר פשוטותיהם והיסודיים ומכר טבע המזון שיזונו ממנו ונזה שכאשר תהיינה פשוטותיהם יותר שלמות תהיה צורתם אשר הודרו מעולה אותם הפשוטים יותר נכבדות ונ״ב הנה מה שממנו יותר מתיחס לטבע אדם מזה יותר גם היותו הוא יותר מעט נכבד כי המזון דומה באופן מה למזון ולזה הוא מבואר כי הארז אשר בלבנון הוא יותר נכבד הזה כבה מהאזוב אשר בקירים פשוטו הצמח הוא יותר שלמות מאד ואיברים יותר רבו׳ ומזה האזוב הנה יותר נס ולזה היה שיצא בקיר ובכלל הנה כבר מזה הכוון שהוא דבר בכל הצמחים מן היותר גדול עד היותר קטן ומן היותר נכבד עד היותר פחות· ודבר גם כן בזה האופן על חיי ההולך ועל המעופף הדומים על הארץ ועל הדגים והנה נבראים בקרבם חיי ההולך הוא יותר נכבד מהמעופף ולזה הוא

שעשה בעלי חיים במעשה וקשה לו יעשה כן אבל יעשה בנה שלמה׳ ואולם רמש הארץ יעשה ממנו אבר [illegible] התחבר נ״ב מעשן אחר כי הוא יותר פחות מכל המינים שיוצא מהם יותר קרובים לטבע הבהמות וזה כלל מיני השקצים ואלו והנה רמש הארץ יותר ככבר מהבהמות כי הבהמות יעשו בנה שלמה ויעשו מהם רבי׳ מוכן לתולעת האלה היסודי אכן יערך בעופות׳ והנה העוף אלו הכבירים כלם הנה ראוי נספר הבהמות׃ ונספר בעו׳ לו חיים ושם הארץ הרבה מאלו הכבירים׃

רד"ק מאת כל מלכי הארץ׳ מלכי הארץ היו באים אל שלמה לשמוע חכמתו וחכמים היו באים אל מלכיהם באומרם מה שאמר״ לשמוע חכמתו׃ וישלח חירם שלח עבדיו אל שלמה להיות עמו אהבה כדוד אביו ואם יבקש דבר מאתו שישלח לו כמו ששלח לדוד אביו עצי ארזים׃ וישלח שלמה אל

וַיָּבֹאוּ מִכָּל הָעַמִּים לִשְׁמֹעַ אֵת חָכְמַת שְׁלֹמֹה מֵאֵת כָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת חָכְמָתוֹ׃ וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צוֹר אֶת עֲבָדָיו אֶל שְׁלֹמֹה כִּי שָׁמַע כִּי אֹתוֹ מָשְׁחוּ לְמֶלֶךְ תַּחַת אָבִיהוּ כִּי אֹהֵב הָיָה חִירָם לְדָוִד כָּל הַיָּמִים׃ וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל חִירָם לֵאמֹר׃ אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת דָּוִד אָבִי כִּי לֹא יָכֹל לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהָיו מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר סְבָבֻהוּ עַד תֵּת יְהֹוָה אֹתָם תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלָו׃ וְעַתָּה הֵנִיחַ יְהֹוָה אֱלֹהַי לִי מִסָּבִיב אֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רָע׃

וַאֲתוֹ מִכָּל עַמְמַיָּא לְמִשְׁמַע יַת חוּכְמַת שְׁלֹמֹה מִן כָּל מַלְכֵי אַרְעָא דִּשְׁמַעוּ יַת חוּכְמְתֵיהּ׃ וּשְׁלַח חִירָם מַלְכָּא דְצוֹר יַת עַבְדוֹהִי לְוַת שְׁלֹמֹה אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי יָתֵיהּ מְשַׁחוּ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא תְּחוֹת אֲבוּהִי אֲרֵי רְחִים הֲוָה חִירָם לְדָוִד כָּל יוֹמַיָּא׃ וּשְׁלַח שְׁלֹמֹה לְוַת חִירָם לְמֵימַר׃ אַתְּ יְדַעְתָּא יַת דָּוִד אַבָּא אֲרֵי לָא יְכִיל לְמִבְנֵי בֵּיתָא לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ מִן קֳדָם עַבְדֵי קְרָבָא דְּאַקְפוּהִי עַד דִּיהַב יְיָ יָתְהוֹן תְּחוֹת פַּרְסַת רַגְלוֹהִי׃ וּכְעַן אֲנַח יְיָ אֱלָהִי לִי מִסְּחוֹר סְחוֹר לֵית סָטָן וְלֵית פֶּגַע בִּישׁ׃

מלאכי חירם השיבו לו דבר׃ אתה מפני המלחמה לא רצה לבנות הבית כי האל מנעו כי [illegible] ואמר לו זה הטעם הנראה׃ אשר סבבהו כל מלחמה ומלחמה וכן כי תקרא מלחמה ויתרגם עבדי קרבא דאקפוהי׃ רגלו כתיב כן [illegible] וקרי רגליו [illegible] לדוד [illegible] תחת כפות רגלו וקרי [illegible] על שלמה [illegible] מנוחה ולא היתה לו מלחמה ויש לו פנאי לבנות בית׃ ועתה הניח יי׳ אלהי [illegible] המנוחה היתה הסיבה לבנות בית המקדש כמו שכתוב והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם לבטח׃ והיה המקום אשר יבחר יי׳ וגו׳ [illegible]

רלב"ג ויהי כשמוע חירם את דברי שלמה יתכן שלא יאמר זה על אלו הדברים ששלח לו שלמה כי לא היה נאה כל כך שישמח כאשר שמע דברי שלמה בחכמה הגדולה שהיתה בו לפי מה שספרו לו המגידים ששמח מאד והודה לשם ית' שנתן לדוד בן חכם יושב על כסאו והנה יאמר זה לפי שהורו על שיעור השגתו את

רד"ק אין הלבנון מארץ ישראל היה ולא היה אלא מעיגן העצים אלא ששלח לו יהדי שאין יודע לכרות העצים וכן שלח לדוד יהדי שאין בכלות מלו ושר קרוב וחירם היה מושל על כלם וכן וזכר אותם עמה אתם לעזר ומלוך

שלמה בהרגש ה חירם מעשות חפץ שלמה והנה הנה עם שכל זה הוא דברים לחירם בחכמה ולזה שלח לו שהנה יעשה את חפצו ושכר עבדיו ככל אשר יאמר לפי שהוא יותר נקיים במלאכת כריתת העצים ושען שלא יכבד לשאול חירם מאתו להנהיג את דוד ולזה הודיע לו מה שרצון דוד היה לבנות לך מאתו שלא יכול לעשות הענין אל שלמה ... ובזה הענין בדברו אל שום הבית

וְהָא אֲנָא אָמַר לְמִבְנֵי בֵיתָא לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהִי כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם דָּוִד אַבָּא לְמֵימַר בְּרָךְ דְּאֶיתֵּן תְּחוֹתָךְ עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָךְ הוּא יִבְנֵי בֵיתָא לִשְׁמִי וּכְעַן פַּקֵּיד וְיִקְצוּן לִי אַרְזִין מִן לִיבְנָן וְעַבְדַי יְהוֹן עִם עַבְדָּךְ וַאֲגַר עַבְדָּךְ אֶיתֵּן לָךְ כְּכֹל דְּתֵימַר אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתְּ אֲרֵי לֵית בָּנָא גַּבְרָא דְּיָדַע לְמִקַּץ אָעִין כְּצִידוֹנָאֵי וַהֲוָה כַּד שְׁמַע חִירָם יָת פִּתְגָּמֵי שְׁלֹמֹה וַחֲדִי לַחֲדָא וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ יוֹמָא דֵין דִּיהַב לְדָוִד בַּר חַכִּים עַל עַמָּא סַגִּיאָה הָדֵין וּשְׁלַח חִירָם לְוָת שְׁלֹמֹה לְמֵימַר שְׁמָעִית יָת דִּשְׁלַחְתָּא לְוָתִי אֲנָא אַסּוּפִיק יָת כָּל צוֹרְכָּךְ בְּאָעֵי אַרְזִין וּבְאָעֵי בְרוֹתִין

וְהִנְנִי אֹמֵר לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל דָּוִד אָבִי לֵאמֹר בִּנְךָ אֲשֶׁר אֶתֵּן תַּחְתֶּיךָ עַל כִּסְאֶךָ הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי וְעַתָּה צַוֵּה וְיִכְרְתוּ לִי אֲרָזִים מִן הַלְּבָנוֹן וַעֲבָדַי יִהְיוּ עִם עֲבָדֶיךָ וּשְׂכַר עֲבָדֶיךָ אֶתֵּן לְךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תֹּאמֵר כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ כִּי אֵין בָּנוּ אִישׁ יֹדֵעַ לִכְרָת עֵצִים כַּצִּדֹנִים וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ חִירָם אֶת דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה וַיִּשְׂמַח מְאֹד וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִד בֵּן חָכָם עַל הָעָם הָרָב הַזֶּה וַיִּשְׁלַח חִירָם אֶל שְׁלֹמֹה לֵאמֹר שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלָי אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת כָּל חֶפְצְךָ בַּעֲצֵי אֲרָזִים וּבַעֲצֵי בְרוֹשִׁים

יהיה כבנה לשם ה' אשר בזה לפי שלכל שבכונת על ההיכל והשומר כלו כלל בדבריו הפעם והאוים יהד' והנה הוסיף חירם ולזה שהוא יעשה כל חפצו בעצי ארזים ובעצי ברושים

רד"ק עבדי ירידו וגו' דוברות. פי' קורות קנבלות שקושרין ראשיהן כאחד ומוליכין אותם בים לכך קראו דוברות תרגום יונתן ודבר' ונפצתים פי' ואשברם וכן ת' וארמינון תמן ולא מן לשון נפוץ שהוא ענין פזור

רלבג ויעשם לי קורות אלו אל המקום אשר יאמר שלמה

עבדי ירדו מן הלבנון ימה ואני אשימם דברות בים עד המקום אשר תשלח אלי ונפצתים שם ואתה תשא ואתה תעשה את חפצי לתת לחם ביתי ויהי חירום נתן לשלמה עצי ארזים ועצי ברושים כל חפצו ושלמה נתן לחירם עשרים אלף כר חטים מכלת לביתו ועשרים כר שמן כתית כה יתן שלמה לחירם שנה בשנה

עבדי יחתון מן לבנן לימא ואנא אשוינון תורגבין בימא עד אתרא דתשלח לי וארמינון תמן ואת תטול ואת תעביד ית צורכי למתן מזון לאנש ביתי והוה חירום יהיב לשלמה אעי ארזין ואעי ברתין כל צורכיה ושלמה יהב לחירום עשרין אלפין כורין חטין פרנוס לאנש ביתיה ועשרין כורין משחא כתישא כדין יהיב שלמה לחירם שנא בשנא

ושלמה נתן לחירם וגו' מכלת לביתו כמו מאכל וכן תרגם יונתן פרנוס לאנש ביתיה שנה בשנה שהיו עבדי חירם במלאכת שלמה

זה מה שהיה נותן שלמה לחירם שנה בשנה

ויהוה נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם׃ ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל ויהי המס שלשים אלף איש׃

ל ויי יהב חוכמא לשלמה כמא דמליל ליה והוה שלמא בין חירם ובין שלמה וגזרו קים תרויהון׃ ואסיק מלכא שלמה מסקי מיסין מכל ישראל והוו מסקי מיסין תלתין אלפין גבראי׃

רד"ק ויי' נתן חכמה לשלמה טעם הספור הזה כי כרותו הבטחתם אשר כנה מראית חכמתו כמו שאמר במלכת שבא ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה והבטחת אשר דבר לו ויהי שלום והלא גם על המלכים האחרים היה לו שלום חזק וקיים בברית שכרתו ביניהם והוא הספיק לו עצים לבנין אשר דבר׳ ויעל המלך שלמה מס כמשפט המלכים כמו שכתוב ואתם תהיו לו לעבדים. ופירש של המס כמו שפירש בספר שמואל ויהי המס שלשים אלף איש והנה [illegible] ומבני ישראל לא נתן שלמה עבדים היו החוטבים והסבלים ואם נאמר כי כסף העלו מס על מספר שלשים אלף מה טעם שאמר חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו אלא נאמר כי כריתת העצים בלבנון לא היתה עבודה קשה כמו חטיבת האבנים בהר ונשיאת בכתף ובכריתת העצים בלבנון לא היתה עבודה אלא אומנות לכרות אותם ומשם היו מביאים בעגלות עד הים ועשו להם דברות לא היו אלא מאה ושמונים אלף ושלשת אלפים ושש מאות מנצחים׳ אם כן השלשים אלף שהיו בלבנון כל ישראל היו והיו שם עם עבדי חירם׳ ואלה שלשים אלף היו מתחלפים מחדש לחדש כי לא היו בלבנון מאלה שלשים אלף אלא עשרת אלפים בחדש וכל עשרת אלפים היו בלבנון ארבעה חדשים בשנה ושמונה חדשים בביתו הנה שלשה פעמים עשרת אלפים שלמה לכם השנה בלבנון והמשל לך כראובן ושמעון ולוי משכל הלך ראובן בתשרי ושמעון ולוי היו בבתיהם הלך שמעון במרחשון וראובן ולוי היו בבתיהם והלך לוי בכסלו וראובן ושמעון בבתיהם הלך ראובן בטבת ולוי ושמעון בבתיהם הלך שמעון בשבט וראובן ולוי בבתיהם הלך לוי באדר וראובן ושמעון בבתיהם וכן לשאר החדשים האחרים׃

רלב"ג ויי' נתן חכמה לשלמה ונאמר' מגיד שד"ו חכמת שלמה היתה סבה אל שהיה שלום בין חירם ובין שלמה כי מפני חכמתו אהבהו אותו חירם׳ ויעל המלך מס ונאמר' הנה היה ענין זה המס כמו שזכר שהוכרחו לבחר מישראל שלשים אלף יהיו במלאכת כריתת העצים והבאתם במקום שלא יכבד מאד עליהם׳

הר״דק שנים חדשים כמו ושנים חדשים וכן שנים
ירח ראובן שמעון. מלך שרים ומתנם׳
ויהי נשא סבל תרגו׳ נטלי מטען ויקרא הסבל
שם ולא יתכן לא כתרגו׳ נטלין בכתפין ויקרא
נג״ סבל יתכן לכתף ויקרא עמוס משא בסבל כמו
שאמרו במשקל
אחד והמשקלים
שכל הקריאה
הכתף סבל או
סבל. לפי שהוא
משא המשא ולא
יקרא הסבל יתכן
לאדם כמו
שאומר בדברי
הימים׳ סבלים
אף משא הסבל
ויקרא עמוס
בתרגום ולא
משא וסבל כמו
שמוש ירח ופי׳
משאת ומשא
הלכנם מנוקים
מקום וסבל
שימה׳ הלבן בכתפיו ועל המקום אשר היו בלוים שם
השעלו שלא היו יכולי׳ לעלו׳ בהר ואלה חוצבים אף ושמונים
אף מן הנבחרים מיתר האומות כמו שאומ׳ בדברי הימים׳
ספפר שלמה הגרים ומצאו מאה אף וג׳ אלפים ושש מאות
ושם ע׳ אף נושא סבל ופ׳ אף חוצב בהר וג׳ אלפים
מנצחי׳ להעביד את העם כמו שאומ׳ הנה הרודי׳ בעם
אלה שהם אמר ג׳ אלפים ושש מאות והנה אומר ג׳ אלפים
וג׳ מאות ואלה הג׳ מאות היו ממונים על הממונים כמו
שוטרים ונגשים

רלב״ג והנה שסבר יואב שלש כתות תהיה בלבנון
חדש אחד בלבנון ושנים חדשים בביתו והנה
היה אדונירם על זה הממונים כאשר היה על המסים׳
ויהי לשלמה וגו׳ סבל הוא משא או הוא יתאר לנושא
המשא והנה היה מספר החוצבים יותר ממספר
נושאי החומר
הבד הקורות עם
שאריתם ולהכנם
שיהיו שם היו
בלבנות האבנים
לפי שהאבן היא
קשים לחצוב׳
ועם הרודים בהם
לעשות אותם
לעשות המלאכה׳
היו להם גרים
כמו שהם נזכר
בדברי הימים
וזכר ש׳ מונים׳
היה ק׳ אלף
ושלשה אלפים ושש
מאות לפי מה
שמנה אותם
שלמה אחרי המנין שמנאם דוד ולקחו שאר הגרי׳
היו מהם כשעם ש׳ הם היו גרים הנשארים לא גרי׳
הדק והשומרים שאול מפנם זה מהם שב כבל בגבול
ישר׳ ועל זה מהם מנהם שאול לאן שם בארץ ישר׳
ולפי שהיו מחויים׳ לתת עמ׳ ולשאת מס לשלמה היו
כמו שמנו גם יהושע היו מזכרים מפני זה לעשו׳
המלאכה׳ והנה הם׳ הנשארי׳ הם הנכנסי׳ שהיו כלו׳
הנשוטרים הרודים בעם העושי׳ במלאכה והשוטרי׳
ההם היו שרי הנצבים׳ רל׳ שהממונים הנצבים שרו ורודו׳

וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃ וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר׃ לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃

ת׳ ושלחינון לליבנן עשרה אלפין בירחא משתנן ירחא יהון בליבנן ותרין ירחין נטרין בבתיהון ואדונירם ממנא על מסקי מסין׃ והוה לשלמה שבעין אלפין נטלי טעון ותמנן אלפין דפסלין בטורא׃ בר מרבני אסטרטיגיא דלשלמה דממנן על עבידתא תלתא אלפין ותלת מאה דמפלחין בעמא דעבדין בעבידתא׃

רד"ק ויסיעו כתרגומו ועקרו פי' לאבנים אשר
היו בהר ויסיעו מן ההר אבנים גדולות
ליסד הבית אותם הם שאומרים עליהם אבני עשר
אמות ואבני שמונה אמות ולא אמר הכתוב יקרות
אבנים קטנות מהם ... הקירות אבני גזית
כמו שאמר בסמוך
ופירושו אבנים
יקרות כמדת
גזית ויהיה אבני
גזית הסדר ... ולא
הקירות כמו שאמר
ירח ופירושו
אבנים גדולות
ליסד הבית ואבני
גזית לשאר הבנין
מלמעלה ויש מפ'

גזית היה ידוע במקום מדתם כמו שאמר בסמוך
במדות גזית כמו שהיה ידוע במדי יקרות המסגר
מדה אבני גזית מגוררת במגרה אבל של שלמה היו יותר
גדולות אבל מדה ידועה היתה במקדש יקרות
כבדות ואף על פי שאמר אבנים גדולות הוסיף
באמרו יקרות שהיו כבדות במשקל אותם הם
קשות ליסד מן הקלות ויתכן הרבה אבן טובה
הרבה יקרות במשקלם כי היה מהבנין אבנים גבר
לוע שהיו אבנים טובות ויקרות מהמקום אשר
אחרים ולפיכך היו יקרות כי לא היו נמצאות אלא
במקומות ההם וכל דבר שאינו נמצא יקרא יקר"
ויפסלו והגבלים אומנין ידועים לפסול
האבנים במדה הבריכה והוא מעשה גבל שהאמן גבול לכן כפסול אותה ויש מפרשים יושבי
גבלים אותם היו אומנין אבן טובים כמו שאומר זקני גבל וחכמיה היו בך מחזיקי בדקך ויש ... וכן

וּפַקִּיד מַלְכָּא וְעַקַּרוּ אַבְנִין רַבְרְבָן אַבְנִין יַקִּירָן לְשַׁכְלָלָא בֵּיתָא אַבְנִין פְּסִילָן׃ וּפְסַלוּ אַרְדִּיכְלֵי שְׁלֹמֹה וְאַרְדִּיכְלֵי חִירוֹם וְאַרְגּוֹבְלָאֵי וְאַתְקִינוּ אָעַיָּא וְאַבְנַיָּא לְמִבְנֵי בֵּיתָא׃

וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית׃ וַיִּפְסְלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃

רלב"ג אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית ר"ל
יותר ... מהאבנים שהם לבנה בו יותר
כבדות במשקלם כי הם יותר חזקות ולזה רצה שיהיה
יסוד הבית מהאבנים כאלו רוצה לומר שהם גדולות ר"ל
בעצמותם וכבדות המשקל ר"ל ... אבני גזית
שפסלום בכלי ברזל
כדרך שהם ... ר"ל
ישרות הסטחים
ונכונות ר"ל הזויות
בתכלית ... ר"ל
שאפשר כמו
יהיה הבנין יותר
קיים" ויפסלו בוני
שלמה ובני' ר"ל
האר' שהם
האבנים ... ר"ל
האומנים אשר פסלום בנוי שלמה שהיו מישראל והאומנים
בחכמת המלאכה והיו עמהם ג"כ אומנים לעשות ר"ל
המלאכה מבני חירום ששלחם אל שלמה לעשות המלאכה
עם הגבלים והם מעם גבל היו גם כן בקיאים בזאת
המלאכה ולזה עזרו יחד בה והם ג"כ תקנו העצים שהוא
חירם ופסלו אותם כדרך שיהיו נכונים לבנין ר"ל שהם
בגולה תקון אחד וזה כלו היה מעשה חוץ מהבית כמו
שאמר אחר זה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע
בבית בהבנותו והיה זה גם כן להורות על שלמות הבית
ולזה לא נעשה שם לבנין דבר שיהיה חסר לתקון אחר זולת
הבנין"

וכן תרגם ולשדרים ולחוכי האבן ולשרגבלא ולהפלי יונתן ... כדברי הזה הגבלים שם הקיר ותרגום גם בלשון ... וגם קירות ארדיכלא והם הארמונים הגבולים ... הקירות הפנימים וגם שלמה ... וגם קירות בלל הפסל האבן והפסל הקטן׃

ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל ויבן הבית ליהוה׃ והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו׃

והוה בארבע מאה ותמנן שנין למיפק בני ישראל מארעא דמצרים בשתא רביעיתא בירח זיו הוא ירחא תנינא למימלך שלמה על ישראל ובנא ביתא קדם יי׳ וביתא דבנא מלכא שלמה קדם יי׳ שיתין אמין אורכיה ועשרין פותיה ותלתין אמין רומיה׃

רד״ק בחדש זיו הוא אייר שם לחדשים כי מסורים לחדשי וקרא זו כמו ופירש ר״ל ... הזיו ... וקינה זו ... לחדש לו קרא הסמוך לו ... ואמר כי נשם ... [illegible]

רלב״ג נשם ... הרביעית ... בחדש זיו הוא ... להם ... למלוך שלמה על ישראל ... נשם ... הבית ... על ... ישראל נשם ... וקרא ... לקיר ... לגבות הבית וכן ... והבית אשר ...

הרביעית למלכות ... וכן כתב בדברי הימים ... לגבות בשנת ארבע למלכותו וכן הבית ... והבית ששים אמה ארכו כל הבית מן ... והיכל ... ארבעים אמה היה ... לאורך והדביר עשרים אמה לאורך ... הבית ... הדביר ושלשים אמה קומתו ובדברי הימים ... מעלה ועשרים ... על ... לבדו ... נבנה ... ועשרים אמה ... כי ... לו ... ... אמר ... ועשרים ... ועד ... על ... ... על כל

הבית כמו ... ... בנה ... מעלה ועשרים ... עשרים ... הבית ... הבית ... עשרים אמה ... ...

כתב נספר דברי הימים ... בנה המלך שלמה ... ששים אמה ארכו ... הבית כל מקום ... הקדשים ... קדש ... מקום ... הקדשים היה ... אמה ... רוחב ... אמה ... עשרים אמה ... ... ארון ברית יי׳ ... אמה ... מקום הקדש ... ... בשלחן ... ... היה ... שלמה׃

רד"ק והאולם קרא כלשון המקרא ... קרא כלשון
התלמוד ... לפני ... קטנה
... הבית ...
... שלא היה ... כביתו
... ויעש לבית חלונים ... כמו כמש

רלב"ג והאולם ...
... היה ...
...
... היה האורך מן האולם ...
...

וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל
הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה
אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת
עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־
פְּנֵי הַבָּיִת׃ וַיַּעַשׂ לַבַּיִת
חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃
וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ
סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת
סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר
וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃
הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ
בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה
שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ ו
וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע
בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי
מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת
סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי
אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת׃

וְאוּלָמָא עַל אַפֵּי הֵיכְלָא
דְּבֵיתָא עַשְׂרִין אַמִּין
אָרְכֵּיהּ עַל אַפֵּי פּוּתְיָא
דְּבֵיתָא עֲשַׂר אַמִּין
פּוּתְיֵהּ עַל אַפֵּי בֵיתָא׃
וַעֲבַד לְבֵיתָא כַּוִּין
פְּתִיחָן מִלְּגָו וּסְתִימָן
מִלְּבָרָא׃ וּבְנָא עַל כָּתְלָא
בֵּית אֲבָהָתָא רֵישֵׁי שָׁרִיתָא
אַרְזַיָּא וּבְנָא עַל כָּתְלֵי
בֵיתָא דְּרָא סְחוֹר סְחוֹר אִיסְקְפָּא
יָת כָּתְלֵי בֵיתָא סְחוֹר סְחוֹר
לְהֵיכְלָא וּלְבֵית כַּפּוּרֵי
וַעֲבַד מְחִיצָן סְחוֹר סְחוֹר׃
מְחִיצְתָא אַרְעִיתָא חֲמֵשׁ
אַמִּין פּוּתְיָהּ וּמְצִיעֲתָא
שִׁית אַמִּין פּוּתְיָהּ
וּתְלִיתָאָה שְׁבַע אַמִּין
פּוּתְיָהּ אֲרֵי נַפְקָת עֲבַד
לְבֵיתָא סְחוֹר סְחוֹר לְגָו
לְבָרָא מִן מְחִיצָתָא
לְמֶהֱוֵי רֵישֵׁי שָׁרִיתָא נָחֲתִין עַל זָוִיתָא וְלָא יְהוֹן שָׁרִיתָא מִתְעַבְּרָן בְּכוֹתְלֵי בֵיתָא׃

כמו ... נטועים
... על
הקיר והוא כמו
...
...
... פתוחין מלגו
וסתימין מלבר
...
...
... ראשי שרית
... וכרכת
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
ויבן יצוע סביב
...
... והוא ...

...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

ופי' ... סביב ... את קירות הבית ...
היציע ... מגרעות ... קיר הבית ...

(25

לחוץ שכנגד האצלעים לפי שהיציע התחתונה חמש באמה רחבה וקראו התחתונה שהוא קרקע התחתונה היה יוצא מכל הבית על קיר הבית אמה אחת ועל אותה אמה לא היה בנין כי אלא היציע התיכונה היה וכנגד קיר הבית היה כל מעונה שהיה למטה אמה אחת. כל גבה היציע התיכונה שהיה חמש אמות ויהיו המגרעות שהוא יוצא שהבנין לבית חוצה וגם התיכונה שש באמה רחבה עם האמה שנוספת ברחבה על קיר הבית וקראו התיכונה שהוא קרקע העליונה שהיא השלישית וגם מוטו בקיר הבית אמה אחרת וגם העליונה שבע באמה רחבה כי שתי אמות מוספות ברחבה בקיר הבית וגם קיר הבית העליונה היה כל מעונה שהיה למטה מתחתונה שתי אמות וכל זה עשה כנגד שלא יאחזו קורות האצלעים בקורות הבית בחורים שיעשו בקירות אלא על המגרעות היו יתנו קורות האצלעים:

וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ׃ פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִּים יַעֲלוּ עַל הַתִּיכֹנָה וּמִן הַתִּיכֹנָה אֶל הַשְּׁלִשִׁים׃

וּבֵיתָא בְּאִתְבְּנָאוּתֵיהּ אַבְנִין שְׁלֵמָן מְתַקַּם אִתְבְּנָא ו[redacted]ורוללין כָּל מָאן דְּבַרְזְלָא לָא אִשְׁתְּמַע בְּבֵיתָא בְּאִתְבְּנָאוּתֵיהּ׃ תַּרְעָא דִּמְחִיצְתָא אַרְעִיתָא פְּתִיחַ לְעֵבַר בֵּיתָא מִיַּמִּינָא וּבִמְסִבְּתָא סָלְקִין מִן אַרְעִיתָא לְעִלִּיתָא בְּאוֹרַח מְצִיעֲתָא׃

רד"ק והבית בהבנותו זה טעם למה שהקדים לכלתי יאחזו בקירות הבית לפי היה צריך להיות מגרעות לקיר לפתוח שם ראשי קורות האצלעים כי לא יכלו לעשות חורים בקיר לתחוב הקורות כי כלי ברזל לא [illegible] בהבנותו

ואכתוב הקיר היה יורד א' כלם אבל לא יתכן לפרש שם חורים בבנין הקיר וגם לעשות שם הקורים אחר בנין הקיר לא יתכן כי לא נשמע שם כלי ברזל בבנין הבית ולפירוש זה הכתוב פסוק זה בין ספור האצלעים וספור האצלעים: אבן שלמה מסע כמו שהסיע אותם מן ההר ושם היו פוסלין אותה במדת בניית אבל מעשה [illegible] והכתוב לבית לא היו פוסלין מהם דבר אלא היו נותנים אותם שלמות כמו שהביאו אותם מן ההר ויש מרז"ל כי אף בהר לא היו פוסלין אותם בשום כלי ברזל אלא במעשה השמיר שהיו נותנין אותו על [illegible] האבנים [illegible] [illegible] כשמיר כמין [illegible] [illegible] ומאין [illegible] היה [illegible] על ההר היה [illegible] היה שלמה [illegible] בית המקדש [illegible] לשלמה [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] ועל [illegible] מה דבר [illegible] השמיר [illegible] [illegible] וזה א' מהדברים [illegible] פתח [illegible] אל כתף הבית הימנית [illegible] [illegible] [illegible] לבית [illegible] שהיה בנין [illegible] היה [illegible] לרוח דרומית של בית וכן [illegible] לעליונה [illegible] היו [illegible] רוח דרומי וגם

אמר שהיו הלשכות פתוחות זו לזו ועתה אמר במה היו עולין מזו לזו לפי שמעלות אחרים ועשוים אלה בלולים
ובלולים כמו טו עם הרגש והלולאות עמוד אחד תפשי מעלות שהם נסבים וקשים עם שלש דרך הקף וכן ת"י
ובלולים ומסבתא וכן תרגם הפסוק תרעא דמיציעתא ארעיתא פתיח לעיבר ביתא כדימינא ובמסבתא סלקין
מן ארעיתא לעליתא בלורין מסתעתא ויש לפרש על ארובה כלומר דרך ארובה היו עולין מזו לזו וכדברי רז"ל
על הפתח מבית לעליה אל הלולים אל היסוד הלולים שהיו העליות ואומר הלולים כלשון רבים כי רבים
היו היסודות סביב כל הבית מחוץ לשלש רוחותיו דרום וצפון ומערב

ויבן את הבית ויכלהו ויספן את הבית גבים ושדרות בארזים׃ ויבן את היצוע על כל הבית חמש אמות קומתו ויאחז את הבית בעצי ארזים׃

ובנא ית ביתא ושכלליה וטליל ית ביתא בהנתומין ועילא מנהון סדרא דרכפת [redacted] ארזיא׃ ובנא ית תקא על כל ביתא חמש אמין רומיה וטליל ית ביתא באעי ארזיא׃

רד"ק ויבן את הבית כלו את הבית וכלתו יתחלו וספן את אחר אותו כלו בלקירותיו ב כפו יתחלו ואחר קומה מ הקורות שהוא הספון גבים שהיו הקורות קרוי הבית התחתון הוא הנקרא גבים ולמעלה מאותה התקרה תקרה אחרת מארזים וכן ת"י ועילא מנהון בהנתומין ועילא מנהון סדרא דריכפת רישי שריא ארזיא ושריא פי' קורות כתרגום בכל קורותיו בשלל שירותיו ופי' גבים כמו הגמל הזה גבים גב' שהוא הספרות והקורות הגם היו מעוירות במתכונת כדמות גבים או יהיה פי' גבים כפה וכן בדרך ל שפה מבנין את הקומה ופרושו כמו כופפין ושדרות בארזים פרשו כי הארזים היו מונחים סדרים סדרים והתקרה התחתונה הנקראת רד"ק ולפי ש הקומות הבית היתה שלשים אמה כמו שקדם הנה יהיה אמר ושדרות בארזים רומז אל התקרה שהיו הנה קורות ארזים והנה היתה התקרה התחתונה לעשרים אמה נבנה כי בזה יהיה מרחיים זה הבנין אל מה שאמר בתורה מדבר המשכן כי בזה יהיה בפר"ו לאורך ובהרוחב כשיעור וכמו שהיה במשכן שעשה משה כפול יותר מאחר כן היה בזה הבנין׃ ויבן את היצוע על כל הבית ר"ל שסבב בנה היציע אל כל הבית והיה חמש אמות קומתו כל יציע והנה היציע אחז את הבית בעצי ארזים שעליהם היתה התקרה וקם היו מונחים על המגרעות שנתן לבית כמו שקדם או ירצה בזה שהתקרה העליונה לבית אחזה הבית בעצי ארזים והביאור הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב׃

גבים היתה של ברושים ולמעלה ממנה של ארזים וכן אומר בד"ה ואת הבית הגדול חפה עץ ברושים וזכר שמה התקרה התחתונה לפי שהיתה של ארזים והקורות אשר במעלה בגג שיהיה כמו הקלעות

שהצלעות התחתונה יקראו גג וכן הצלעות שהיו בסוף הגג על כן יקראו ברושים וכאשר אמר כאלו אמר
צלעות ברושים כמו שאומר בסמוך בצלעות ארזים בצלעות ברושים ולוחות התקרות שהיו רחבות כמו אמרנו
יקראום צלעות שהם כדמות צלעות ויבן את היציע כל היציע וימעט על כל הבית כמו עם כל הבית וכן ויאחז
הקורות על הכתלים [illegible] על הבית [illegible] וזכר [illegible] היציע בלשון זכר
ולמעלה בלשון נקבה [illegible] כל הצלע [illegible] ויאחז את הבית היציע אחז עם
הבית בעצי ארזים והם קורות הארזים שהיו סמוכות על קיר הבית ויהיה טעם ויאחז על המקרה ויהיה שעור
[illegible] יהיה טעמו על היציע

רדק ויכלהו [illegible] אמר כשעשה שהיה [illegible] [illegible] בנה הבית [illegible] [illegible] [illegible] קירות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בנה קירות קירות [illegible] בנה קירות [illegible] [illegible] קירות הבית מבפנים [illegible] הקירות [illegible] הבית [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עד הספון עד הספון [illegible] כל הקירות מקרקע הבית עד [illegible] קורות הספון [illegible] ארז מבפנים [illegible] קורות הספון [illegible] רקעי

ויהי דבר יהוה אל שלמה לאמר: הבית הזה אשר אתה בנה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם והקמתי את דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך: ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל: עב ויבן שלמה את הבית ויכלהו: ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים מקרקע הבית עד קירות הספן צפה עץ מבית ויצף את קרקע הבית בצלעות ברושים:

והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם שלמה למימר: ביתא הדין דאת בני אם תהך בקימי וית דיני תעביד ותטר ית כל פיקודי למהך בהון ואקים ית פתגמי עמך דמלילית עם דוד אבוך: ואשרי שכנתי בגו בני ישראל ולא ארחיק ית עמי ישראל: ובנא שלמה ית ביתא ושכלליה: ובנא ית כותלי ביתא מלגיו במחיצת ארזיא מארעית ביתא ועד כותליא עד מטי שמי שריתא חפי נסרין דארזא מלגיו וחפא ית אושי ביתא במחיצת ברותין:

רלבג ויהי דבר [illegible] [illegible] אמר זה וירא [illegible] שלמה [illegible] כאשר [illegible] אלו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לא [illegible] בעצמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שהיו [illegible] ויבן כל [illegible] [illegible] וכלה [illegible] וקירו [illegible] קירות [illegible] [illegible] בצלעות ארזים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הקירות [illegible] בקורות ארזים ועד עשרים [illegible]

רד"ק ויבן את עשרים אמה מירכתי הבית. כלומר העשרים אמה שלקח לבד אחד מירכתי הבית שהוא הדביר בנה אותם ג"כ בצלעות ארזים מכסה מן הקרקע עד הקירות. כמו שעשה לבית שהוא ההיכל. מירכתים כתי' בסימן ריבוי הנקבות עם סימן ריבוי הזכרים וקרי מירכתי בסימן ריבוי הזכרים לבד׃ ויבן לו מבית לדביר. אותו ה' שהוא בפנים אותו לדביר להיות קדש הקדשים שהוא הפנימי מההיכל ומן ההיכל׃ וארבעים באמה עתה הוא הבית אמה שזכר למעלה במדת אורך הבית כלו עתה הוא שהיו ס' העשרי' אמה היו לדביר וזהו ההיכל. פי' לפני הדביר היה פנימי וההיכל לפניו וכן ת"י לקבליה ולמול לפני ולמול לדביר אותם מכסאות לפנים לדבר אלא מעטם אבל הם מורות אל הפנים כי היו לפני הדביר והשלשי לפנים לפנימו ה' ויעלה כי הוא יתאר לדבר השמור לפני אחר ובמשקל זה יתאר בפתח מוסף אדם אחרי ולפני אין יתואר שוא׃ וארז אל הבית. פי' אשר בצלעות ארזים שהיה מכסה בהם הבית מבפנים

ובנא ית עשרין אמין מסיפי ביתא במחיצת ארזיא מן ארעא ועד כתליא ובנא ליה מלגו לבית כפורי לקדש קודשיא׃ וארבעין אמין הוה ביתא הוא היכלא לקבליה׃ ונסרין דארזא חפי ביתא מלגיו וגלוף חיזו ביעין ואטונין שושנין כל ביתא חפי נסרין דארזא לית אבנא מתחזיא׃

וַיִּבֶן אֶת עֶשְׂרִים אַמָּה מִיַּרְכּוֹתֵי הַבַּיִת בְּצַלְעוֹת אֲרָזִים מִן הַקַּרְקַע עַד הַקִּירוֹת וַיִּבֶן לוֹ מִבַּיִת לִדְבִיר לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ וְאַרְבָּעִים בָּאַמָּה הָיָה הַבָּיִת הוּא הַהֵיכָל לִפְנָי׃ וְאֶרֶז אֶל הַבַּיִת פְּנִימָה מִקְלַעַת פְּקָעִים וּפְטוּרֵי צִצִּים הַכֹּל אֶרֶז אֵין אֶבֶן נִרְאָה׃

רלב"ג וארז אל הבית פנימה וגו' מקלעת פקעים. הנה הפקעים הם במדרגת כמים שהם לאשיהם הרים והנה מקלעת מעשה הבנה והוא מה שהם יקלעום כמעשה כי הקלעו השמש שהכתר היה מצייר בארזים מכספים כדמיון האגלות הם הקמוחים אלו הפקעים כעת שהם מתחלקין לשנים כן בו בראשונה יהיו כמו פקעים והם כמו כמים שנראשים הרים ואחר זה יפריח מהם כמו בנצנים מעוקרים ומתנכסים הפרח כמו שבאו בפרשת ויקהל בתרומה ולאנה בשם שהיו אלו הפטורים כמעורה היו בזה הקמוקים וזה אמנם היה בהיכל לא היה הרבן במקלעת כמו הלענים הם הלעשירו שם כדמיון הלעשים שהן יריעות שיהיו כהם אלו הפטורים וזה הכאור יותר נאות לפי מה שאחשוב שיראה ממה שאחר זה׃ לא יהיה מקלעת כדמיון הקירות והלחות שבהם הפרחים׃

היו מצויין במקלעת פקעים ופטורי צצים׃ כמו שהם הלעשים והפקעים והם צורות הפרחים׃ ולכן אין מקלעת כמוך לפקעים ופי' שוה פקעים כמו והקלע כרובים שפי' צייר צורת כרובים׃ וית' מקלעת

פקעים ונלוף אותו שטען ר"ל הכותרת ציצים ופטורי ציצים הפתוחים דמות ציצים ופטורי כמו פוטר מים שהוא
כמו פותח ולכן ציצים התמורה הנה אשר כמו שהוא שם הפועל.

וּדְבִיר בְּתוֹךְ־הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין לְתִתֵּן שָׁם אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה׃ וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב סָגוּר וַיְצַף מִזְבֵּחַ אָרֶז׃

וּבֵית כַּפּוּרֵי בְּגוֹ בֵיתָא מִלְגָּיו אַתְקֵין לְמִתַּן תַּמָּן יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ׃ וּקְדָם בֵּית כַּפּוּרֵי עֶשְׂרִין אַמִּין אוּרְכָּא וְעֶשְׂרִין אַמִּין פּוּתְיָהּ וְעֶשְׂרִין אַמִּין רוּמֵיהּ וַחֲפָהִי דַּהֲבָא טָבָא וַחֲפָא מַדְבְּחָא נִסְרִין דְּאַרְזָא׃

רד"ק ודביר בתוך הבית הדביר הכין שיעשה אותו פנימי להיכל ה' הכין אותו לתת שם הארון לפי הדביר קדש הקדשים ומלת לתתן מקור כמו לתת והנון נוספת
במקור לפעמים כמו באבדן מולדתי הסיבות מאהרן אסף כמו שכתבנו במכלול ופעמים שנוספת הנון. ואיתה רבנו שם אותו הנוספת לאהרן הנון למ"ד הפועל ומ"ש הנון פירשו ז"ל כי שלמה נתן כרוב הקדש בסוף הבית לאחר הספר בקרקע הדביר והניח שם מקום לגנוז גם הארון שמוך לאחר כן הבית והניח אותו במטמוניות עמוקות ועקלקלות והניחו הארון עם המקום ההוא ועל הארון הקודש היה הארון מונח ויאשיהו גנז הארון שם. ולפני הדביר אינו אומר שהיה שם מקום אחר לפני הדביר זולת ההיכל שהיה כ' אמה ארכו שם לא היה שם אלא ההיכל וההיכל מ' אמה ארכו וכ' אמה קומתו והוא אמר וכ' אמה קומתו אלא פי' ולפני כמו ולפנים כלו שהיה לפנים שעשה לתת שם הארון היה כ' אמה ארכו וכ' רחבו וכ' קומתו ומצאנו לפני כמו לפנים כמו אלה השופטים לפנים כמו אלמים וכ' אמה קומתו והנה אמר למעלה על כל הבית ול' אמה קומתו ולזה נאמר שהדביר היה שפל מן ההיכל הלא כשאמר ימית הבית ס' אמה ארכו הדביר בכלל ובכ' כשאמר וב' אמה והשלישים אמה קומתו הדביר בכלל. ויש אומ' וכ' אמה קומתו מה שהיה מצופה זהב ומה שלמעלה היה מצופה זהב ומה שאמר בכ' אמה כנגדו כנגד הקורות והגג

רלב"ג ודביר בתוך ה' הבית מפנימיו ר"ל בתוך הבית מפנימיו והוא היה לפנימית הדביר והכין אותו לתת שם ארון האלהים כי ר"ל להכין הכתוב ה' שעשה שלמה הבית בקרקע לגנוז את ארון ה' לפי שהיה יודע שעתיד הבית הזה ליחרב ואולם לפי שהפסוק הוא לפי מה שזכרנו ולפנים הדביר ר"ל ולפנים ארון הדביר והוא אשר הוא מערב ושמונה רחבים ואמ' כי לפנים ביפה מזבח ארז והוא מזבח הקטרת שהיה בהיכל לא אמר אחר זה ואת המזבח אשר לדביר צפה זהב כי לפני הדביר היה מזבח ר"ל לפני ארון הברית או לפני פתח הדביר וטעם הפסוק הוא כן ולפני הדביר שהיה שיעור הדביר עשרים אמה באורך וברוחב ובקומה וצפה אותו זהב סגור ומזבח ר' זהב צפה שם לפני הדביר מזבח ארז וכבר ביאר אחר זה כי כבר צפה אותו זה אך הכר לשנויו ר"ל הטעם הזה בס'

[illegible]

וַיְצַף שְׁלֹמֹה אֶת־הַבַּיִת מִפְּנִימָה זָהָב סָגוּר וַיְעַבֵּר בְּרַתּוּקוֹת זָהָב לִפְנֵי הַדְּבִיר וַיְצַפֵּהוּ זָהָב׃ וְאֶת־כָּל־הַבַּיִת צִפָּה זָהָב עַד־תֹּם כָּל־הַבָּיִת וְכָל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־לַדְּבִיר צִפָּה זָהָב׃

וַחֲפָא שְׁלֹמֹה יָת בֵּיתָא מִלְּגָיו דַּהֲבָא טָבָא וְאַעְבַּר בְּשִׁילְשְׁלָן דִּי דַהֲבָא קֳדָם בֵּית כַּפּוּרַיָּא וַחֲפָהִי דַּהֲבָא׃ וְיָת כָּל בֵּיתָא חֲפָא דַּהֲבָא עַד דִּשְׁלִים כָּל בֵּיתָא וְכָל מַדְבְּחָא דִּלְבֵית כַּפּוּרֵי חֲפָא דַּהֲבָא׃

רד"ק ויצף [illegible]

רלבג ויצף [illegible]

[illegible]

מפני הכבוד לג' אמות ומחצה ומכאן כדרו' מגובה מן הכותל ג' אמות ומחצה ומעובי הקורות מגובה ממקום מפני
קומתם כלפי מזרח והיה מכוון כנגד פתח ההיכל ועל כל צד הקודש לרוחב ומצד וכל רגלם קירותיו ונגע הכותל הפני'

רד"ק עצי שמן. תרגם אעי זיתא ואין עושין דיותה ואין [illegible] ... מן השמן שהן פרו וכן כעבר הכרוב [illegible] ואמרו רבו' מלותן שהן שמן פרו ... שמן [illegible] ... ויתן עץ שמן כמו עץ ... וכנפיהם אל תוך ... הכנפים הנוגעות אל הקירות ... וזאת לקיר

רלב"ג שני כרובים עצי שמן. הנה עשה עוד כרובים מעץ שמן והוא עץ הזית וכבר קרוי כן על אופן ויש מפרשים שאינו עושה פרות ואינו יונק
מיין עושה זה ... לא לנדרים ולא הקדישה שלמה כזה עץ מאכל לא יתכן שיהיה
זה אחד שיהיה קדוש ... הכרובים הקדש בצורת אדם מן הקטנים ... ועשר אמות
היה עשר אמות קומת כל אחד מהם ורוחב פרישת כנפיו גם כן עשר אמות

וַיַּעַשׂ בַּדְּבִיר שְׁנֵי כְרוּבִים עֲצֵי
שָׁמֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ׃
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב ח
הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב
הַשֵּׁנִית עֶשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת
כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו׃ וְעֶשֶׂר
בָּאַמָּה הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי מִדָּה אַחַת
וְקֶצֶב אֶחָד לִשְׁנֵי הַכְּרֻבִים׃
קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר ב
בָּאַמָּה וְכֵן הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי׃ וַיִּתֵּן
אֶת הַכְּרוּבִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת ח
הַפְּנִימִי וַיִּפְרְשׂוּ אֶת כַּנְפֵי ח
הַכְּרֻבִים וַתִּגַּע כְּנַף הָאֶחָד
בַּקִּיר וּכְנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי נֹגַעַת
בַּקִּיר הַשֵּׁנִי וְכַנְפֵיהֶם אֶל תּוֹךְ
הַבַּיִת נֹגְעֹת כָּנָף אֶל כָּנָף׃

וַעֲבַד בְּבֵית כַּפּוּרֵי תְּרֵין כְּרוּבִין
דְּאָעֵי זֵיתָא עֲשַׂר אַמִּין רוּמֵיהּ׃
וְחָמֵשׁ אַמִּין כַּנְפָא דִּכְרוּבָא
חַד וְחָמֵשׁ אַמִּין כַּנְפָא ר
דִּכְרוּבָא תִּנְיָנָא עֲשַׂר אַמִּין
מִקְצַת כַּנְפוֹהִי וְעַד קְצַת כ
כַּנְפוֹהִי׃ וַעֲשַׂר אַמִּין כְּרוּבָא
תִּנְיָנָא מִשְׁחֲתָא חֲדָא וְעוּבָדָא חַד
לִתְרֵין כְּרוּבַיָּא׃ רוּמֵיהּ דִּכְרוּבָא
חַד עֲשַׂר אַמִּין וְכֵן כְּרוּבָא
תִּנְיָנָא׃ וִיהַב יָת כְּרוּבַיָּא בְּגוֹ
בֵּיתָא גַוָּאָה וּפְרַסוּ יָת כַּנְפֵי
כְּרוּבַיָּא וּמְטָא כַּנְפָא דְּחַד
בְּכוּתְלָא וְכַנְפָא דִּכְרוּבָא
תִּנְיָנָא מַטְיָא בְּכוּתְלָא תִּנְיָנָא
וְכַנְפֵיהוֹן בְּגוֹ בֵּיתָא ם
מַטְיָן כְּנַף לִכְנַף׃

דרומי וזאת לקיר צפוני כי כפתים פתוחים כנגד ההיכל כמו׳ כנגד ... ופניהם לבית והכנפים האחרות שהיו נוגעות
זו בזו באמצע הבית כמו׳ כי כלם היו תוך הבית אלא שאלו קצויות ואלו נוגעות והנוגעות היו נוגעות כנף כרוב זה לכנף
כרוב זה והם בין ב׳ הכנפים כ׳ פאות הבית נוגעות הכרובים תחת הכנפים הם ואין צריך לפרש שהיו עומדים כנגד

רד"ק ואת כל קירות הבית מסב. שם נפעל מגזרת ופ׳
כמו סביב׳ קלע. נפעל מפעל ופירושו צייר
רוצה לומר כי סביב הבית צייר ציורין כרובים מפותחים
לא שהיו בולטין׳ ותמורות צורת התמרים׳ מלפנים
ולחיצון׳ מלפנים הוא הדביר ולחיצון הוא ההיכל ואמר
בכל קירות׳

הבית סביב
עשה אלא ה
תמורין כדביר
ובהיכל כן ת׳
לפנימה ולחיצון
מבפנים קרקע
הדביר וקרקע
ההיכל וכב׳
ואת פתח
הדביר
עשה דלתות׳
כמו ופתח ה
הדביר וכן ופסח
את דמו כמו

לרמו וכן ת״ו ולתרעא דבית כפורי׳ האיל מזוזות
חמישית׳ האיל הוא הסף העליון והמזוזות הם
לשר ימפה ומפה לשר הסף סמוך ענקים ולמ׳
כי אול הפתח ומזוזותיו היו נמשכות חמישית
שהיתה המזוזה חמש בלשת זו לפנים ממנו וכן
המזוזה האחרת וכן האיל׳ וית׳ יונתן אפקי
מתקסין׳ ולדעתי יהיה ענין הפסוק כן כלומר
אמר האיל והמזוזות היו חמשים תרגם חמישית
מתקסין כמו חמושים וכן ת״ו ומדרו ית תבשית
שקוף׳ ושתי דלתות עצי שמן

וחפא ית כרוביא ד
דהבא׳ וית כל כותלי
ביתא אקיף צורין
וגלף קלעין כרובין נ
וצורת דקלין ואטונין
שושנין מלגיו ולבראי
וית אושי ביתא חפא
דהבא מלגיו ולבראי
ולתרע בית כפורי
עבד דשין דאעי זיתא
אלהין ספוהי מתקסין׃

ויצף את הכרבים זהב׃
ואת כל קירות הבית
מסב קלע פתוחי מ
מקלעות כרובים
ותמרת ופטורי צצים
מלפנים ולחיצון׃ ואת
קרקע הבית צפה זהב
לפנימה ולחיצון׃ ואת
פתח הדביר עשה ד
דלתות עצי שמן האיל
מזוזות חמשית׃

רלב"ג ויצף היו פני הכרובים האלו מכוסים
לפני הכהנים שנאמר והכסף הפנימית.
מהאחד מקן ועד קצה לכסף הפנימית מהאחד ובזה
יחזיקו הכרובים הדביר מקיר אל קיר כי האל ה
שהמקום היו עשרים אמה׳ ואת כל מסב קלע ר״ל

סביב צייר בדמיון
יריעה או ו סביב
ענפי אילן ו
וצורותם פתוחי מ
מקלעת פתוחים
ותמורות רוצה לומר
שהיה ההיכל מצוייר
בהם דמות יריעת
שהיה בהם צורת
כרובים ותר״ה
ותמורות שהם כמו
פתוחים וזה כי צורת
התמרים הוא כמו
... שבע רקמים
הדין או דמות ענפי

אילן ויצוירותו ויהיה בהם צורת כרובים וצורת פתוחים
ופטורי צצים וזה היה מצוייר מלפנים והוא הדביר ולחיצון
והוא ההיכל׳ ואת קרקע הבית צפה זהב. וזה שצפה את
קרקע הבית לדביר ולהיכל לפי דעתי שקרקע ההיכל
היה מצופה עץ ארז לא קרקע הדביר כמו שקדם ואמנם
היה זה כדי שיסתר שמה הדביר עשרים אמה ויהיה
נס כן ההבדל בריאה בין הקדש ובין קדש הקדשים׳
ואת פתח הדביר רוצה לומר שהאיל והוא הסף אשר
על הפתח והמזוזות שהיו לגדריו היו מלאת ההפרה
החמישית כי קומת החמישית

החמישית לדביר והרביעית להיכל והשלישית לפתח האולם והשם לחדר התאים והראשונה לעזרה הגדולה
וזה כי מחוץ לאולם היה חדר התאים ומחוץ לחדר התאים היתה העזרה הגדולה והנה נזכר חדר התאים
והעזרה הגדולה בספר דברי הימים׃

רד"ק ושתי דלתות עצי שמן שתי דלתות עצי שמן שאמרנו שעשה לפתח הדביר קלעם מקלעות כרובים כמו שעשה לקירות וקלעם ויש אומרים הכרוס אחד שמכרים ורבן וגוים וזולתם לא

וּשְׁתֵּי דַּלְתוֹת עֲצֵי שֶׁמֶן וְקָלַע עֲלֵיהֶם מִקְלְעוֹת כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטוּרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב וַיָּרֶד עַל הַכְּרוּבִים וְעַל הַתִּמֹרוֹת אֶת הַזָּהָב׃ וְכֵן עָשָׂה לְפֶתַח הַהֵיכָל מְזוּזוֹת עֲצֵי שֶׁמֶן מֵאֵת רְבִעִית׃

וְתַרְתֵּין דָּשִׁין דְּאָעֵי ויתא וּגְלַף עֲלֵיהוֹן קְלִיעַן כְּרוּבִין וְצוּרַת דִּיקְלִין וְאַטּוּנִין שׁוֹשַׁנִּין וַחֲפָא דַהֲבָא וּנְסִיךְ עַל כְּרוּבַיָּא וְעַל צוּרַת דִּיקְלַיָּא יָת דַּהֲבָא׃ וְכֵן עֲבַד לִתְרַע הֵיכְלָא סִיפִּין דְּאָעֵי זֵיתָא מִן אַרְבְּעָה סִטְרִין מְרַבְּעִין׃

רלב"ג ושתי דלתות רל' ושתי דלתות עצי שמן שעשה לדביר עשה עליהם מקלעות כרובים ותמרות ופטורי צצים וצפה זהב ואחר כן ירד הזהב על התמרים הכרובים וקנה ארצו כזהב בתמונה שימשו בו בעצי שמן וכן עשה לפתח ההיכל רל' וכן עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי שמן רביעית מאת הפתח הרביעי וזה מה שנראה הפתחים במקום שהוא מה שאמר הוא רביעית להכל כמו שבארנו׃

יהיה פירושו כמשמעו ויהיה שאמר ושתי דלתות עצי שמן לא הם אשר בעד דלתות היו לפתח הדביר וכן לפתח ההיכל וכן אומר בבנין יחזקאל ושתים דלתות לקדש ושתים דלתות לדלתות כן פירשו רז"ל בגמרא: פתחו לעד הפתח לבפנים עשוי שלבה והפנימיות שפתחות לעד הבית לבפנים אחר הדלתות של הבית היה טוח כאמבין

מאחר הדלתות לפי שהיו הדלתות לפתח הדביר היה שם גב"ל מזכרת כמו שאמר בדברי הימים להיות מסך לפתח שלא היו הדלתות נסגרות שהרי בדי הארון נראים על פני הדביר ואם כן הפרכת היה מסך לשער הדביר: וירד על הכרובים ואחר שאמר וצפה זהב למה אמר אחר וירד אלא תאמר כי צפה הכל זהב ולא כרדדו התמורות אלא כמו שהיו הזהב נמצא ומכן היו אחר כך ירד הזהב על התמרות ותרגם וירקעו ורדידו׃ וכן עשה על המזוזות הם אומר שעשה מזוזות פתח ההיכל עצי שמן כמו שעשה לפתח הדביר אבל דלתות פתח ההיכל היו עצי ברושים׃ מאת רביעית כמו שפירשנו המזוזות שהיתה המזוזה ה׳ כלשון זו לפנים מזו ופי׳ כי מאת רביעית יאמר להבונה כמו שפירשנו ה׳ נב"ל יאמר להבונה מאתה דבק עם הבונה כאלו אמר עשויה מהבונה ד׳ ונב"ל מאת והתרגם כמו מזה ויש שער שהיה ממנו ל׳ לפי כי מאתנו נמשכו ור׳ של אורו על גבעה קנית נאמנות ואומר שהמזוזה לא היתה נגרף א׳ מקשה אבל היתה מלאות מדובקות זו על זו ויונתן תרגם מן ד׳ סטריכון מרבעין אומר כי המזוזה היו מרובעות כל זויתיהן ולפי זה יוכל לפרש כי שלמזוזת הדביר היו ה׳ פאות לכל מזוזה ומזוזה ולמזוזה ההיכל ד׳ ׃

רד״ק שני צלעים שני צדי הדלת והדלת הפנימי והבד המחוקק היו עשוים מעשה גלגל כמו צור ופן הדלת שני וקלעים כמו בלעים וכן תרגמו כמו תרקלין ועשה וקלע עליהם כרובים ותימרות וכבר פירשנו וקלע פתוח ונייר ומקלעת שהוא פתוח כמו צור ות״י תרין צירין דדשא סגלגלין ותרין צירין דדשא תנינא סגלגלין ותרגם קלעים כמו בלעי כמו שפירש ותרגם אותם כמו צור הדלת וקלע מיושר על המחקה כמו שא׳ למעלה ויורד על הכרובים ועל התמורות את הזהב כן אמר ג״כ וזהב שלם ואמר וצפה זהב ולא הוסיפו הצור אלא הזהב היה מיושר ומונח על המחקה ועל הדרך הצורה כמו שהיו מוקשות לא על שהוא מצופה אותם והצורה נראית מתחת לזהב היו משופה זהב וכן ת״י מכבש על צורתא ויבן את החצר הפנימית היא החצר הנקראת ג״כ עזרה ונקראת פנימית לפי שהיתה פנימית לשר החצרות כרתת ארזים קורות ארזים כרותות וחתוכות להיות בשורות כבנין והיו הטורים מאבן גזית והאחד מקורות ארזים וכן ת״י כרותת מריש וכדברי רז״ל על מריש הגזול שבנאו בבירה בירח זיו כמו שכתבנו למעלה בשנה היא שהיא חודש בול הוא החדש השמיני כלה הבית לכל דבריו ולכל משפטיו ויבנהו שבע שנים׃

רלב״ג ושתי דלתות עצי ברושים הדלת האחת גלילים ר״ל שהם כדי שתהיה הדלת ההיא כמו גלילים וקלע כרובים מיושר על המחוקה ר״ל שהיה יורד הזהב מיושר על החקוק שם מאלו הציורים בדרך שהציורו יתראו ניכרות בזהב את החצר הפנימית היא העזרה ולזה פירש שישרק והנה נכון כהלוך שלשה טורים אבני גזית וטור אחד מעצי הארזים על ארזים׃

וּשְׁתֵי דַלְתוֹת עֲצֵי בְרוֹשִׁים שְׁנֵי צְלָעִים הַדֶּלֶת הָאַחַת גְּלִילִים וּשְׁנֵי קְלָעִים הַדֶּלֶת הַשֵּׁנִית גְּלִילִים׃ וְקָלַע כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטֻרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב מְיֻשָּׁר עַל הַמְחֻקֶּה׃ וַיִּבֶן אֶת הֶחָצֵר הַפְּנִימִית שְׁלֹשָׁה טוּרֵי גָזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים׃ בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית יֻסַּד בֵּית יְהוָה בְּיֶרַח זִו׃ וּבַשָּׁנָה הָאַחַת עֶשְׂרֵה בְּיֶרַח בּוּל הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי כָּלָה הַבַּיִת לְכָל דְּבָרָיו וּלְכָל מִשְׁפָּטָו וַיִּבְנֵהוּ שֶׁבַע שָׁנִים׃

ותרתין דשין דאעי ברותין תרין צירין דדשא חדא סגלגלין ותרין צירין דדשא תנינתא סגלגלין וגליף כרובין וצורת דיקלין ואטונן שושנין וחפי דהבא מכבש על צורתא׃ ובנא ית דרתא גואתא תלתא סידרין דאבן טבא וסידרא חד דמרישא ארזיא׃ בשתא רביעתא שרי לאשתכללא בית מקדשא דיי בירחא זיו מציניא׃ ובשתא חדא עשרי בירחא מיבבא הוא ירחא תמינאה אישתכלל ביתא לכל גזירתיה ולכל דחזי ליה ובנהי שבע שנין׃

ואת

רד״ק פירש על הוא מראשון כמו שאומר הוא הזה
השיניה נקרא כן מפני הבשמים שמתחילין
בו עמן מאל ומדברי רז״ל פירש על שהוא הגלה בכל
והארן עשויה בלוח שלוח ירח שהוא תלוין את הבהמה
מתוך הבית כלומר שיאכל בהמה כלה מן העשב ודעת
יונתן כזה

רלב״ג פירש על הוא מראשון ויכתבו שנה
שמים לא הקטר מפני השנה העשרה
לא אלא כי שמים נשא כשאין ארץ הנה הדברים
שמעשו בו לגופו ולקיומו לא נשלמו עד זמן הנזכר
והנה זכר זה לפי שהוא יזכור אחר זה כי בית
בנה שלמה בשלש

ד פירש מפך
הפסוק ויכתבו
שבע שמים
בשבעה ואחר
אחר ושנה
האחת עשרה
כלה הבית והנה
היה צריך לומר
ויכתבו שבעה
שלא המורד
שהתעכל בכתוב
מן הכתוב ולא

וְאֶת־בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיְכַל אֶת־כָּל־בֵּיתוֹ׃ וַיִּבֶן
אֶת־בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן
מֵאָה אַמָּה אָרְכּוֹ
וַחֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבּוֹ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ
עַל אַרְבָּעָה טוּרֵי
עַמּוּדֵי אֲרָזִים וּכְרֻתוֹת
אֲרָזִים עַל־הָעַמּוּדִים׃

וְיַת בֵּיתֵיהּ בְּנָא שְׁלֹמֹה
תְּלַת עֲשְׂרֵי שְׁנִין
וְשַׁכְלֵיל יַת כָּל־בֵּיתֵיהּ
וּבְנָא יַת בֵּית מְקִירַת
מַלְכָּא מְאָה אַמִּין
אוּרְכֵּיהּ וְחַמְשִׁין אַמִּין
פּוּתְיֵהּ וּתְלָתִין אַמִּין
רוּמֵיהּ עַל אַרְבְּעָה
סִדְרֵי עַמּוּדֵי אַרְזַיָּא
וְקוֹרָוָתָא דְאַרְזַיָּא
עַל עַמּוּדַיָּא

עשרה שנה וזה
מורה על שנים
זריזות בבנין בית
המקדש ויבן את
בית יער הלבנון
הנה כראה שענה
שוכר אחר זה ט
זה הבנין ט בנה
שלמה לעצמו והנה
היה זה הבנין
להתקרר שם בימות
החמה ולזה ידמה

מן הכתוב ולא
נתעסק כלו שמו בכתוב לפי אמר ויכתבו ז שמים ואת
שלש עשרה שנה אחר כלות ביתו הנתעסק
בבנין ביתו אלא שית שמים ופי׳ שלש עשרה על השלש
עשרה למלכותו ולפי הזה יקשה מה שאמר למטה ויהי
מקצה כ׳ שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים כראה כי כ׳
שנה הוא מן שני הבתים שבנו בביתו וכ׳ שנה בביתו
ויוכל להרן כי אחר ד׳ שני למלכותו ז שני אחר השלמת
הבית וכן נתן השרי לחירם ולעת שחירם נשא את שלמה
בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב לבנין הבית לא נתן
הוא לחירם אלו הערים אלא מקצה עשרים שנה למלכותו

שעשה פתחים רבים ולחלונות ביער הלבנון היה
קרוב לבית המקדש ולזה נקרא בית המקדש
לבנון וזכר שסבב בנה זה הבית על ארבעת
טורי עמודי ארזים ולחלונות שעמודי הארזים
היו כלם לרוחב הבית ולאורך האורך נכם לג׳
חלקים ג׳ עמודי היו בכל טורי והנה היו כרותות
הארזים על העמודים שיסבלו נסרי התקרה
אשר עליהם והיו גדולים וחזקים והנה אחר כך
לפי מה שהתאר שלנשית מן החומה

בית יער הלבנון ת׳ בית מקירת מלכיא כראה כי מוכן המלך בזמן הקיץ היה לבנין בית יער להתקרר שם ונקרא
ושמו בנה ביער שהיה יתהגבל ישר כך לבנון הבו חוה מעצי כותלו וקרויו ובבתים על ד׳ טורי עמודי ארזים
על פני הבית מעמוד לעמוד כרותות ארזים שהם קורות גדולות הנקראים מרישים כבכל וית כרותות וקורות׃

רד"ק וספן בארז ת"י וחפי נסרין דארזא על הצלעות הם הכרותות שזכר ויו"ת מחיתא והוא העמן בעמוד כי הכלונס נקרא מחיתא ארבעים וחמשה אלה הנסרים שהרגה נס השתהיו מה"ה כי שלשה טורים היו טור היה בו ט"ו נסרים׃

רלב"ג והנה היה ספון בנסרים של ארז ממעל על הצלעות והם כרותות הארז אשר על העמודים שהיו מ"ה כי ט"ו עמודים היו בטור הא' ולזה היו קורות הארזים אשר עליהם ט"ו ומזה התבאר כי מקצה שני העמוד היה לקצה שני העמוד השני המשך לו היה נ' אמות. ושלש ... אמה ואולם שני העמודים האלו היה לפי מה שיראה לי ממה שנאמר אחר זה שהיו לאמורה וחפי כדרך שהיה בין ט"ו וט"ו לאמה ובזה יתאמת שכל העמודים עם כרותות הארזים אשר עליהם היו רבועים ושקופים ג' טורים הם הכלונסאות שזכר כי הם היו ברמות משקוף עם העמודים והוא מעיד שלא היו כי אם שלשה טורים מאלו על ג' טורי העמודים ומחזה אל מחזה שלש פעמים רוצה לומר שהפתח שהיה כנגדו פתח אחר כנגדו וזה הענין היה בזה הבית שלש פעמים כי שלשה פתחים היו בכל אחד מעברי האורך זה כנגד זה והנה קרא הפתח מחזה כי ממנו יראה האדם מה שיחפוץ. וכל הפתחים והמזוזות רבועים שקף רוצה לומר שהפתחים האלו היו ברמות אמה ובעבור זה כי השקף שהיה עליהם

וְסָפֻן בָּאֶרֶז מִמַּעַל עַל הַצְּלָעֹת אֲשֶׁר עַל הָעַמּוּדִים אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה עָשָׂר הַטּוּר׃ וּשְׁקֻפִים שְׁלֹשָׁה טוּרִים וּמֶחֱזָה אֶל מֶחֱזָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ וְכָל הַפְּתָחִים וְהַמְּזוּזוֹת רְבֻעִים שָׁקֶף וּמוּל מֶחֱזָה אֶל מֶחֱזָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃

וַחֲפֵי נְסָרִין דְּאַרְזָא מִלְּעֵילָא מְחִיתָא עַל עַמּוּדַיָּא אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא חֲמֵישׁ עַשְׂרֵי סִדְרָא׃ וּבְלִינְסָא תְּלָתָא סִדְרִין חֲזֵי לָקֳבֵל זְוֵי תְּלָת זִמְנִין׃ וְכָל תַּרְעַיָּא וְסִפַּיָּא מְרַבְּעִין וְחָפַן בְּלִינְסָא וּמְקַבֵּל זְוֵי לָקֳבֵל זְוֵי תְּלָת זִמְנִין׃

ושקפים ג' טורים אלונקות עשה בגובה הבית וקראם שקופים לפי שהם משקופים מהם כמו שנאמר וישקף אבימלך מבעד החלון פלשתים בעד החלון ומה שאמר ג' טורים ג' טורים שורי ארזים כן חלון לחלון ומה שאמר מחזה אל מחזה מראה כנגד מראה כלומר כי החלונות היו בג' הכותלים וזהו שאמר ג' פעמים היו חלון כנגד חלון וזהו מחזה אל מחזה ות"י ובלינסא תלתא סדרין וזוי לקבל זוי תלתא זימנין ובדברי רז"ל ומולם על בני כלונסאות הם בדיש ארוסים כמין קנה של רומח ות"י כנגד זוי וכל הפתחים והמזוזות רבועים שקף הפתחים היו מרובעים כמו שאמר למעלה כמין כיפה וכן מזוזות השערים היו מרובעות כמו

מחזה כי ממנו יראה האדם מה שיחפוץ. וכל הפתחים והמזוזות רבועים הנה לומר שהפתחים האלו היו ברמות אמה ובעבור זה כי השקף שהיה עליהם

עמודים שהיו בו ושם כנגדו אין לפרש שהיה המשקוף על הפתחים כי כל היה מרובע והמשקוף הוא חלון ששקופי על הפתח לשקוף מלמטה מי קורא לו השער והחלון הוא היה משני מקום מול מקום שלש פעמים כמו שפירשנו:

עם העמודים אשר מצאתי הקורות מצדיהם בצורת רבוע ל' אמה לכל רוח וכזה היה נמצא שם מחזה אל מחזה שהיה זה ג' פעמים בבית ההוא היה הכל נמשך כזה ברבוע עם השקופים שעליו והנה היה זה הבית נחלק לג' חלקים שוים ואין צריך לומר כי כפי צורת זה הבית ואין ממנו יותר לשון שכל כזה והנכון רחוק מן הפרוש יותר לנו:

וְאֵת אוּלָם הָעַמּוּדִים עָשָׂה חֲמִשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה רָחְבּוֹ וְאוּלָם עַל פְּנֵיהֶם וְעַמֻּדִים וְעָב עַל פְּנֵיהֶם: וְאוּלָם הַכִּסֵּא אֲשֶׁר יִשְׁפָּט שָׁם אֻלָם הַמִּשְׁפָּט עָשָׂה וְסָפוּן בָּאֶרֶז מֵהַקַּרְקַע עַד הַקַּרְקַע:

וְיָת אוּלָמָא דְעַמּוּדַיָא עֲבַד חַמְשִׁין אַמִּין אוּרְכֵּיהּ וּתְלָתִין אַמִּין פּוּתְיֵהּ וְאוּלָמָא עַל אַפֵּיהוֹן וְעַמּוּדַיָא וּסְקוֹפְתָא עַל אַפֵּיהוֹן: וְאוּלָמָא לְאַתְקָנָא תַּמָּן כּוּרְסֵי בֵּית דִּינָא דְהוּא תַּמָּן פּוּרְסָא לְבֵית דִּינָא עֲבַד וַחֲפָא נִסְרִין דְּאַרְזָא מֵאוּשַׁיָא וְעַד אוּשַׁיָא:

רד"ק ואת אולם העמודים אולם הוא הבנין שער וקורין אותו כמין ספה וסמוך האולם אל העמודים וזהו ואולם על פניהם ושם היו עמודים אחרים על פניהם ועד עב על פניהם ועב הוא עץ עב מול הוא הבן מריש נדרז"ל ואמרו השנים אלו המריסים ואולם הכסא סמוך האולם אל הכסא כי לא היה שם אולם כסא המשפט אלא כי שם אולם לבית המשפט ושם היה הכסא שהיה שם ויש אומרים אולם המשפט הוא כפל לדבר אלא פי' כי שאמרו אולם שהיה בו כסא עשה לפני אולם והוא הנקרא אולם המשפט שהיה בית השער לאולם המשפט וכן נראה דעת המתרגם שתרגם פורסא לבית דינא עבד פי' בית השער כמו אולם הקטן שעשה בפרוזדור כדי שיכנסו לטרקלין ויש מפרשים מן הקרקע ועד הקרקע ת"י מאוששיא ועד אוששיא כל מיסוד כתבנו רז"ל שהיה מכוסה בארזים של ארז:

רלב"ג ואת אולם העמודים הנה זה היה האולם לפני הבית שאחר כך היה לרוחב הבית ועל האולם שזכרנו הוא היה מרובע רחב האולם האחרים שזכרנו הוא היה סמוך לעמודיו ולזה היה נקרא כנגדם ואולם על פניהם ר"ל שעל פני העמודים והוא אצל מקום הפתחים האחרים היה כמין אולם והיו בו עמודים וכרותות ועב היתה על פניהם ואולם הכסא שהיה האולם כנגן אולם כמו שביאר אשר ישפט שם ונמצא אשר יהיה הכסא דין והוא הנקרא אולם המשפט כי יהיה שם הוא הכסא אשר ישפט שם ר"ל מפני שיבאו לאולם המשפט כמו שת"י מן הקרקע ועד הקרקע ר"ל על פני כל הקרקע האולם המשפט מיסוד כתלוה עד יסוד כתלוה שכנגדו:

אולם ל

רד"ק וביתו אשר ישב שם היה חוץ לבית האולם
והוא הבית שבנה שלמה שלא עשה בו שנה ולא
מ החצר האחרת שהיתה לבית הזה וחוץ החצר
שהיתה מבפנים לאולם הבית היתה עשויה כמעשה
אולם המשפט שזכר וכן הבית שעשה לבת פרעה
עשה כמו כן ׃
כמעשה האולם
הזה׳ כל אלה׳
כל אלה שזכר
שזכר שבנה בית
ה׳ וביתו ובית
המקדש ובית בת
פרעה והחצרות הם
כלם היו בנויים
באבנים טובות
ויקרות כמדת
טובות המקובל
ושוות כמו ׃
שפירשנו למעלה׳
כמדות גזית אבן
גזית היה ידוע מדתה שהיו כמו שני ׃ ר"ל
שהיה מדת גזית המעשה טפחים׳ .. מגוררות
במגרה׳ מגרה הוא המשור׳ שהיו שם האבנים
חלקות וישרות יותר כשהיו מגוררות במגרה
מזה שהיו נפסלות במקבות׳ ופי׳ מבית ומחוץ
כי שם האבנים היו מגוררות׳ וממסד ועד
הטפחות והיו שם אבנים חלקות וישרות׳ מן
היסוד ועד שמי הקרקע וקרא מקום הבנות ה
הקורות טפחות כי האבנים שמניחים׳ ראשי
הקורות ובולטות חוץ לבנות במדת טפח׳ ומחוץ

וּבֵיתֵיהּ דִּיתֵיב תַּמָּן דַּרְתָּא אוֹחֲרַנְתָּא מִגָּו לְאוּלָמָא כְּעוֹבָדָא הָדֵין הֲוָה וּבֵיתָא עֲבַד לְבַת פַּרְעֹה דִּנְסֵיב שְׁלֹמֹה כְּאוּלָמָא הָדֵין׃ כָּל אִלֵּין אַבְנִין טָבָן בְּמִשְׁחַת גְּזִית מְמַסְרָן בִּמְסָרָן מִגָּו וּמִבָּרָא וּמִשַּׁכְלְלָן בְּפוּשְׁכָּא וּמִלְּבָרָא עַד דַּרְתָּא רַבְּתָא׃

וּבֵיתוֹ אֲשֶׁר יֵשֶׁב שָׁם חָצֵר הָאַחֶרֶת מִבֵּית לָאוּלָם כַּמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הָיָה וּבַיִת יַעֲשֶׂה לְבַת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח שְׁלֹמֹה כָּאוּלָם הַזֶּה׃ כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרֹת כְּמִדֹּת גָּזִית מְגֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה מִבַּיִת וּמִחוּץ וּמִמַּסָּד עַד הַטְּפָחוֹת וּמִחוּץ עַד הֶחָצֵר הַגְּדוֹלָה׃

רלב"ג וביתו אשר ישב שם היה חצר האחרת מבית
לאולם׳ ר"ל החצר האחרת שהיא מבפנים
לאולם אשר בנה שם בית שישב שם תמיד ויהיה
ביתו וישכב בו הנה היה נעשה כמעשה הזה ׃ ר"ל
שהיה ספון בארז כל הקרקע אשר שם׳ ובית יעשה
לבת פרעה׳ ר"ל
וכן הבית שהיה
שעשה לבת פרעה
היה מתוקן
כמעשה האולם
הזה וחוץ לאולם ה
המשפט שהיה כל
קרקעו ספון ׃
בארז׳ כל אלה
אבנים יקרות
כמדת גזית׳ הנה
היתה מדת אבן
גזית מוגבלת
וידועה אצלם׳
מגוררות במגרה
מבית ומחוץ׳ ר"ל
שהאבנים ההם שהשלים יותר היו מגוררות במגרה
והוא יותר נכבדים מאשר שירצו כל פנים הוא יותר הקטן
חלקה מאד ושלימה והיה זה כאשר האבנים כנגד שהיה
הגדולים האחד כראות מבפנים והאחר כראות מבחוץ׳
וממסד עד הטפחות׳ רוצה לומר מאבני היסוד עד אבני
הבית הגדולים שהקרקע כשיעור למדתו׳ מתפור ה
והם כל אבני הבית׳ הגדולים כלם בזה האופן ואמר
עד הטפחות כי כנגד הטפחות אשר שלא יגשש׳ התקרה
יהיו האבנים יותר מעולות בגדולתם לא יותר

ומחוץ והבונה הכתוב היה כ"ל חוץ לבית עד החצר הגדולה אשר החצר הגדולה היה כמו אחר כמו שאמר שלשה טורי גזית וטור כרתות ארזים׃

ומעשה ר"ל שהשימו שם מקצועות כפסים וזה מקצועו— מהכתלים הפנים והחיצונים׃ ומחוץ עד החצר הגדולה ר"ל מחוץ לבית עד החצר הגדולה היו כל האבנים— אשר הכתוב עשויות בזה האופן ויהיה הרצון באמרו כל אלה האולמים והבתים אשר אמר וזכרו מיסוד עד הנכון׃

וּמְיֻסָּד אֲבָנִים יְקָרוֹת אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמֹנֶה אַמּוֹת׃ וּמִלְמַעְלָה אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדּוֹת גָּזִית וָאָרֶז׃ וְחָצֵר הַגְּדוֹלָה סָבִיב שְׁלשָׁה טוּרִים גָּזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים וְלַחֲצַר בֵּית יְהוָה הַפְּנִימִית וּלְאֻלָם הַבָּיִת׃ ס וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר׃

וּמְשַׁכְלְלָן בְּאַבְנִין טָבָן אַבְנִין רַבְרְבָן אַבְנֵי עֲשַׂר אַמִּין וְאַבְנֵי תְּמָנֵי אַמִּין׃ וּמִלְעֵילָא אַבְנִין טָבָן כְּמִשְׁחַת גְּזִירָן וְהָפֵי נְסָרִין דְּאַרְזַיָּא׃ וְדַרְתָּא רַבְּתָא סְחוֹר סְחוֹר תְּלָתָא סִדְרִין דְּאֶבֶן טָבָא וְסִדְרָא חַד דְּמָרִישֵׁי אַרְזַיָּא וּלְדַרְתָּא בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּבֵית גַּוָּאָה וּלְאוּלָמָא דְּבֵיתָא׃ וּשְׁלַח מַלְכָּא שְׁלֹמֹה וְדַבַּר יַת חִירָם מִצּוֹר׃

רדק ומיוסד האבנים יקרות הכתוב הזה היה מיוסד האבנים טובות וגדולות שהיו האבנים מעשר אמות והאבנים שמונה אמות הכל מן היסוד ולמעלה היו האבנים טובות לא גדולות במדת הגזית ולא במדת הנז' ורז"ל אמרו ס"א שאבני עשר אמות ואבני שמונה אמות של— סכמות ואו— עמודות ומן היו בלות היו שלות גדולות אשר היו יוצאים והם כמו שאלו היו מוסמכין מאמות למקדש ופרוזי כמותם היו האבנים היו על כמותם בארץ ולחצר בית ה' הפנימית לחצר הגדולה כמו שאומר ויבן החצר הפנימית וכן עשה לאולם הבית כמו הנז'׃

רלבג ומיוסד האבנים— יקרות ר"ל שהאבנים היסוד היו גדולות יותר מהאבני גזית שהיו נכון לאבנים של עשר אמות ושל שמונה אמות ר"ל ומלמעלה מן היסוד היו אבנים יקרות ומדת גזית והיה ספון בארזי ובחצר אשר היה שם כותלים— ברותות האבנים— עם האבנים הקטנים יותר׃ החצר הגדולה סביב וגו' ר"ל שהחצר הגדולה אשר גם בית המלך היה מקיף סביב חומה שלשה טורים אבני גזית וטור כרותות עליהם וכן היה לחצר בית ה' הפנימית כמו שקדם וכן היה לאולם הבית ר"ל שהאולם אשר לפני הבית היה כל זה כמו שזכר׃ וישלח המלך שלמה ויקח את חירם ונזכר זכר— שאמנם כן היה הדבר כן והנה היה הנחשת ר"ל יותר בוא אחר כן המלאכה׃

הפטרת ויקהל

ש ל

433

בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלַאכְתּוֹ׃ וַיָּצַר אֶת שְׁנֵי הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹב אֶת הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי׃

בַּר אִתְּתָא אַרְמַלְתָּא הוּא מִשִּׁבְטָא דְבֵית נַפְתָּלִי וַאֲבוּהִי גְּבַר צוֹרִי אוּמָן בְּעוֹבָדֵי נְחָשָׁא וְאִתְמְלֵי יַת חָכְמְתָא וְיַת סוּכְלְתָנוּתָא וְיַת מַדַּעְתָּא לְמֶעְבַּד כָּל עֲבִידָא בִנְחָשָׁא וַאֲתָא לְוַת מַלְכָּא שְׁלֹמֹה וַעֲבַד יַת כָּל עֲבִידְתֵּיהּ׃ וְצָר יַת תְּרֵין עַמּוּדַיָא דִנְחָשָׁא תַּמְנֵי עַשְׂרֵי אַמִּין רוּמֵיהּ דְעַמּוּדָא חַד וְחוּט מְשַׁח תַּרְתָּא עַשְׂרֵי אַמִּין מַקַּף לֵיהּ וְכֵן לְעַמּוּדָא תִנְיָנָא׃

רד"ק ממטה נפתלי הוא היה ממטה נפתלי ואמו מבנות דן כמו שאומר בדברי הימים בן אשה מן בנות דן ואמר ממטה נפתלי ומה שאמר ואביו איש צרי שהיה גר כגר כמו שכבר אדום הנה כי לוי היה ולפי שגר בעיר לו נקרא וכרי הייתה מלך עד יום אשר נחשת הוא לו ר"ל נ"ב היה חורש נחשת ור"ל חכם. חורש כי היה כלי אדם להתעסק במלאכות אמנו לפי חומר הכתוב כי נמצא חרש היה אומן וכן למד אומנותו ממקום אחר בן אשה ר"ל למען להודיע שאמר בעלה אחר היה נפי שלה אלמנה ולקח גם כן נס הוא היה אומן ונקה שאמר חרש נחשת לעשות מלאכה בנחשת וכדברי הימים אמר יודע היה לעשות בזהב ובכסף ובנחשת ובברזל וגו' שהיה ספר כל מה שהיה שהיה לו ולקח לו ספר ר"ל מלאכה בנחשת למה מלאכה היה צריך לו שלמה כמו שאמר שעשה העמודים והכותרות והמכונות והסירות והיעים והמזרקות כלם כלי נחשת היו. ויצר אמר ויצר לפי שצורתם עשה בקרקע שהתיכם שם. שמנה עשרה אמה ובדברי הימים אומר אמות שלשים וחמש ארך מה שאומר בדברי הימים הוא אומר על שתי העמודים

רלב"ג ויצר את שני העמודים ר"ל שהוא שעשה צורתם תחלה עשותם פה שכן השלך הנחשת אחר שהתכו. שמנה עשרה אמה קומת העמוד הא' ואחר נספר דברי הימים שקומת שניהם היתה שלשים וחמש אמה ויאמר הב' מה אמה ור"ל יספר שמה שלה דקדק בזה כמו שלא דקדק כמו בא ופן הזה מן קומות רבים אמר על דוד בבכרון מלך וגו' שמה ושבה הדם ועיין שם מלך שלשים ושלש שנה ובפקום א' הנה אמר כי הימים אחר מלך דוד הם אחר כשנים שנה ויום שתי עשרה אמה יסוב את העמוד היה ענין הטבעת שנה הקוטר עליו העמוד היה כמו שלש אמות ול' אמות ש...ות אמה בקירוב וכנה הוא ספר ירמיה כי העמוד היה חלול והיה עבוע ד' אצבעות

באחד כמו שהיה שוכבים. לפי' אומ' שמנה אורך וקומה אומ' קומה כשהעמידם. וקומת העמוד הכל שלשים ושש כן דימהם ומה שאמ' שלשים וחמש הלאמה האחרת היה נכנס בתוך אמה מכל עמוד בתוך הכותרת לפי' לא אמ' אלא שלשים וחמש והעמודים הללו חלולים היו כמו שאומר בסוף ירמיה ועביו ארבע אצבעות נבוב ומה שאמ' וחוט שתים עשרה אמה יסוב את העמוד השני הוא הדין לראשון והקומה שזכר לראשו' והוא הדין לשני אלא שאחז הכתוב דרך קצרה והוא אחד מעשרים ושתים מדות שהתורה נדרשת בהם וכן אמ' בסוף ירמיה שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתים עשרה יסובנו ואמ' בסוף וכאלה לעמוד השני וכן ת' הפסוק הזה תמני עסרי אמין רומיה דעמודא חדא וחוט משחא תרתי עסרי אמין מקיף ליה וכן לעמודא תנינא ומדת היקף העמוד היה שתים עשרה אמה והוא שאמ' וחוט יב אמה יסוב את העמוד״

וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת עָשָׂה לָתֵת עַל רָאשֵׁי הָעַמּוּדִים מֻצַק נְחֹשֶׁת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה גְּדִלִים מַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרוֹת לַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְשִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃

וְתַרְתֵּין קְרוּנָתָן עֲבַד לְמִיתַּן עַל רֵישֵׁי עַמּוּדַיָּא מַתֵּךְ נְחָשָׁא חֲמֵשׁ אַמִּין רוּמֵיהּ דִּקְרוּנְתָא חֲדָא וַחֲמֵשׁ אַמִּין רוּמֵיהּ דִּקְרוּנְתָא תִּנְיֵתָא׃ סְרִיגָן עֲבַד סְרִיגִין קְלִיעָן עֲבַד גְּדִילוּ לִקְרוּנְתָן דְּעַל רֵישׁ עַמּוּדַיָּא שִׁבְעָה לִקְרוּנְתָא חֲדָא וְשִׁבְעָה לִקְרוּנְתָא תִּנְיֵתָא׃

רדק ושתי כתרות. פי' כתרות עטרו כמו כתר מלכות. ותרגם קרונתון. מוצק נחשת הכותרות היו נחשת מוצק. כלומר שהתיכו הכתרות כמו שהתיכו העמודים. חמש אמות קומת הכותרת האחת. ובסוף זה הספר וקומת הכתרת ג' אמות. אבל שתי אמות התחתונות של הכתרת היו לעמוד שוות שלא היה בה ערוה ושלש העליונות הם שהיו נראות מחוץ ומוקפות ג' שבכים מעשה שבכה כמין רשת אבל שלדה היו מוקפות לפי' לא מנה בזה הספר אלא הג' אמות עליונות שהיתה בהן השבכה. לפי' אמ' בסוף שבכה ורמונים וגו'״

הלבג. ושתי כתרות עשה לתת על ראשי העמודים מוצק נחשת כתרת שם כתרים לעטרו. זה בזה כלל מה שהכותרת אבנו ... היה נכנס בתוך העמוד והנה אמ' בזה הפסוק שקומת הכותרת היתה ה' אמות. ובסוף זה הספר שקומתה היתה ג' אמות וזה ראיה שהשתי אמות התחתונות היה כמו מלבכת העמוד והיה העמוד הכבוד נכנס ומזה יתבאר שראש הכותרות מעמיקם זה ראש שהיה מוסיף על ראש העמוד וראש העמוד הוא ג' אמות ה' אמה בקירו' כמו שקדם״ שבכים מעשה שבכה הוא מעשה רשת הרשת בלע' והיתה מקפת כל הכותרת מימעל ומתחת גדילים מעשה שרשרות לכותרות הם טריצאש בלע' והיו מוקפים מהם שבעה על כל שבכה והוא עשה את העמודים״

וַיַּעַשׂ אֶת הָעַמּוּדִים וּשְׁנֵי טוּרִים סָבִיב עַל הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָרִמֹּנִים וְכֵן עָשָׂה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וְכֹתָרֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוּשַׁן בָּאוּלָם אַרְבַּע אַמּוֹת׃

וַעֲבַד יָת עַמּוּדַיָּא וְתַרְתֵּין סִדְרִין סְחוֹר סְחוֹר עַל סְרָדְתָא חֲדָא לְכַסָּאָה יָת קְרוֹנְתַּיָּא דְעַל רֵישֵׁי רִמּוֹנַיָּא וְכֵן עֲבַד לִקְרוֹנְתָא תִּנְיֵתָא׃ וּקְרוֹנְתַּיָּא דְעַל רֵישֵׁי עַמּוּדַיָּא עוֹבַד שׁוֹשַׁנְתָּא דְלָקִיס בְּאוּלָמָא אַרְבַּע אַמִּין׃

רד"ק ויעש את העמודים וגו' לכסות את הכותרות. פירוש כמו כן השבכה האחת הייתה לכסות הכותרת אלא פירושו על השבכה האחת ושתי השבכות שהיו את הכותרות אשר על ראש הרמונים אותך היה זה ובלשון הכותרות היו על ראש העמודים והעמודים על. הכותרות ויש ספרים שכתוב בהם על ראש העמודים ופירוש הוא כן המכסה אותרת ראש הרמונים ר"ל סובבת הכותרת כי זה לנגד ראש ה' הרמונים והאחר ראש העמודים אשר הם על ראש הרמונים היו כותרות אחרות. וכן עשה לכתרת השנית. שני טורים רמונים על השבכה לסבך הכותרת לכסותה כמו שעשה באחרת. וכתרת מעשה שושן באולם על הכותרות שהיו על ראש העמודים היה עליהם מעשה שושן ארבע אמות למעלה כנגד האולם שהיה הכתב ונראה שאמר גם למטה ועל ראש העמודים מעשה שושן וי"ת עובד שושנתא דלקיס באולמא וכן תרגם פרח שושן לקיס כשושנתא׃

רלב"ג ושני טורים סביב על השבכה האחת אחשוב שהעמודים האלו היו שני טורים שעומדים כנגד השבכה ואלו העמודים היו קטנים והשבכה גם כן גדולים מאוד כמו ... ולאשר נמשך אחריו מהשבכה גדולים אשר בכל שבכה והיה זה מעשה לכסות הכותרת אשר על ראש העמודים והיה אלו כן העשוי והנה תהיה זאת ... מעלת ושני טורים כפל רפה ... ישמעאל והנה ... ויעש את העמודים שני טורים ... יהיה הענין כן ... סביב עשה ... העמודים בשכב ... באופן שתכסה ... ועשה אותם שני טורים והכותרת אחת ממה שזכרנו קודם והכתרת אשר על ראש העמודים רוצה לומר שסבב עשה בכותרות אשר על ראש העמודים והם העלונות ... שושנים ופרחים היו משלש על ראש הכותרות באולם ארבע אמות ואחשוב שזה המור היה כמעשה בשני טורים העמודים היוצאים מן השבכה ... העמודים ההם היו נבוקים על ראש הכותרת והיה ... ההם ערת פרחים ושושנים׃ והכותרות על שני העמודים׃

רד"ק וכותרות וגו' מלמעלה מלעומת הבטן כמו הראשונים
הראשונות אשר לעבר השבכה היו כתרות
אחרות מלמעלה לאותן הראשונים ויתלכו לנקב"ה
מאתים טורים סביב על הכותרת השנית ור"ל
היו לראשונים כי אם כי אותן רמונים היו בין שם
העמודים כמ"ש
למטה ומה"ש מאתים
טורים לא שהיו
הטורים מאתים
אלא הרמונים היו
מאתים לשבכה
האחת והיו ב' טורים
בכל טור ק' וזה"ש
ברק' ויעש רמונים
ק' ויתן בשרשרות
והוא השרשר שעשה
לכתרו וכו' מה"ש נ'
ידמה כל הרמונים ק'
על השבכה בטור
הא' וכן בטור
הב' והם מאתים
בשבכה הא' ומאתים
בשבכה הא' ומאתים
בשבכה האחרת ומה"ש תשעים ושש רוחה ל"מ ס הנ'
מן המלה היו בטור הא' היו מיוחדות סביב לעבר אחד
והארבעה מיוחדות לעבר אחר נג"ס סבי' ויקם
לאולם ההיכל כמו באולם וכמוהו כי איש הרנתי
לפניו ואחרים זולתו יכן מה שקרא שם לעמודי' לסימן
טוב לפי שהיו בכניסת הבית קרא לכן שמו יכין לסימן
טוב לא' יכון לשון הכנה שיכון הבית לעולם ובעז לשון עז
והוא מלה מורכבת בעז כלומ' שיתן בו האל הקיום
והעוז

ח וְכֹתָרֹת עַל־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים גַּם־מִמַּעַל מִלְּעֻמַּת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה וְהָרִמּוֹנִים מָאתַיִם ט טֻרִים סָבִיב עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וַיָּקֶם אֶת־הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־ ח הָעַמּוּד הַיְמָנִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַשְּׂמָאלִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בֹּעַז׃

ח וְכוֹרָנְתָּן עַל תְּרֵין עַמּוּדַיָּא אַף מִלְּעֵלָּא מִלְּקָבֵל הַבַּלְקָא דִּלְעֵבַר סְרָגְתָא וְרִמּוֹנַיָּא מָאתָן סִדְרִין עֲבִידָן לֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר עַל כּוֹרָנְתָא תִּנְיֵיתָא׃ וַאֲקִים יָת עַמּוּדַיָּא לְאוּלָמָא דְּהֵיכְלָא וַאֲקִים יָת עַמּוּדָא מִיַּמִּינָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ יָכִין וַאֲקִים יָת עַמּוּדָא מִשְּׂמָאלָא וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ בֹּעַז׃

רלב"ג וכתרות על שני העמודים' הנה הכתרות
האחרות ר"ל האחרונות האחרונים
הנה היו אל העמודים הגדולים' ויראה בזה שהנה
שהיה מהם מה שלעמודים היה טור רמונים ונה'
ממעל הכותרת האחר מלעומת הבטן והוא' אשר
הדבק שם א'
האחד מן הכותרות
האחד בלתי רוא'
העמודים היה
טור רמונים והנה
היה בכל טור
מאה מאה
רמונים כמו ש
שכתוב כמ"ש
במקרו ואת"ה
הרמונים למאה
לשתי השבכות
שם טורים
רמונים נו' והנה
הרמונים האלה
בשרשרות כמו
שכן שם וידמה שהשרשרו' שהיו ז' לכל כתרת היו
נכללו השלשה מימין ו' נכלל הארבעה והא'
ברמונים לנקום והיא היתה לעמת הבטן' והנה
אמרו בזה הענין כי הרמונים היו מאתים
טורים סביב אין הרצון שהיו מאתים טורים
כי זה אינו כמו שזכרנו אך הרצון בזה שהרמוני'
היו מאתים טורים סביב ר"ל שהיו מסודרים
בשני טורים סביב' ויקם את העמודים לאולם
ההיכל שהקימם בו ולא היו נעשים והנה קרא שם
העמוד הימני והוא אשר לפאתו דרום יכין ושם העמוד

ולפאת נפען [illegible] כלא האחר כזה פלמור גדול מה מכון לו עמן כלי בית המקדש כמו שבארנו מעשה [illegible] ולא [illegible] והוא ידוע [illegible] ראשי [illegible] לקורות הספונות והקורות [illegible] [illegible] מסכות הקורות והקורות הקיר [illegible] ועוד [illegible] ווה מבואר [illegible] [illegible] [illegible] ראשי [illegible] הקרות יותר [illegible] [illegible] ולזה [illegible] והעמוד [illegible] העמודים על ראש העמודים מעשה שושן והנה [illegible] בזכרו התועלת [illegible]"

רד"ק ותתם לפי שהיו [illegible] רבות [illegible] כמו שכתבנו [illegible] כל זה שלמה מלאכת העמודים" ויעש את הים מוצק כלו מותך [illegible] כמו שהיתה כן התכו בדפוס [illegible] [illegible] כמו שעושין הכלים עשר באמה שהיה [illegible] עשר אמות והיקפו [illegible] כמו שאומר וקו ל	וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים׃ וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד שְׂפָתוֹ עָגֹל סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָוֶה שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב׃ וּפְקָעִים מִתַּחַת לִשְׂפָתוֹ סָבִיב סֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּפִים אֶת הַיָּם סָבִיב שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים יְצֻקִים בִּיצֻקָתוֹ׃	וְעַל רֵישׁ עַמּוּדַיָּא עוֹבַד שׁוֹשַׁנְתָּא וּשְׁלִימַת עֲבִידַת עַמּוּדַיָּא׃ וַעֲבַד יָת יַמָּא מַתַּךְ עֲשַׂר אַמִּין מִסִּפְתֵיהּ עַד סִפְתֵיהּ סְגַלְגַּל סְחוֹר סְחוֹר וְחָמֵישׁ אַמִּין רוּמֵיהּ וְחוּט מְשַׁחְתָּא תְּלָתִין אַמִּין מַקַּף לֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר׃ וְצוּרַת בִּיצִין מִלְּרַע לְסִפְתֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר מַקִּיפִין לֵיהּ עֲשַׂר אַמִּין מַקִּיפִין יָת יַמָּא סְחוֹר סְחוֹר תְּרֵין סִדְרִין דְּצוּרַת בֵּיעִין מִתְּבַן בְּאִתְבּוֹתֵיהּ׃	רלב"ג ויעש את הים מוצק [illegible] [illegible] הים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] יסוב אותו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] עשר אמות [illegible] [illegible] אמות [illegible] [illegible] יסוב אותו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עשר אמות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]"

לשפתו מלמטה אלא מלמעלה לשפתו ורחוק משפתו שתי אמות כי
קומת אמות היה קומת הים ובשתי אמות התחתונות היו
חלקות אלא היה בהם צורות בקרים ובאותם שתי אמות היה
ים מרובע ושלש מקיפין אותו היו פי עשר אמה לכל רוח
הנה היה רבועים ארבעים אמה ועגול מלמעלה שלשים
אמה וכן פירשו רז"ל וכן נראה מפשט הפסוק׃ פניהם
שפיקת הבקרים היו פניהם שמיקת היה כאחד לא שהוכרו
אחד יפקתו שם יאמר ממנו יפקת כפלא מלוכה נבורה׃

ופקעים מתחת לשפתו סביב הם כמו על כנים
כמו שזכר ומה שקדם וקין מהם י׳ באמה בכל
שהיו מהם בכל הקיקף ט׳ ולזה היו מהם נשמ
קטורי שם מאו והם היו פניהם שמיקת היה לא
שיהיו שם מסובבים אחר כן אך נזהרה היה
כמעשה עניה אלו הפקעים יחד ולפי שנספר
לך כמה השורות הפקעים בקרים הנה ידמה
שהיה בכל הפקעורית ראש שור ימלא קמים
ממנו והנה אמר שלא היה הים עגול ביחד

בשפתו אך מתחתיו היה מרובע וזה נתבאר לכם מה שישר שהיה מחזיק שהוא אלפים בת והנה היה שלש סאין
כאמרו חז"ל והנה יתבאר מ׳ בהם ולפי שאמה על אמה ברום ג׳ אמות היו מחזקת מ׳ סאה כמו שביאר
חכמים הנה הקיימה אלפים בת שהם ששת אלפים סאין ל׳ מאות ומאתים אמה על אמה ברום אמה והנה
האמה עגולה מזה הים העגול אמה מהאמות הנזכרות כי הם כמו ע׳ אמות בקירוב ולא יהיה בה מאור
סבובה היה כי הם שלש מאות וע׳ אמה בקירוב וזה פחות ממה שזכרנו שאמר אמה ולזה יתחייב שתהיה
הנה האמות מרובעות וכן מה שהן נמסכה שהיתה מרובעת והיה בראש המסכה יותר מה קומת עגול
סביב אלא שלש אמות התחתונות היו בהם היה מרובע ובשתי אמות העליונות היה עגול וכזה יתקיים מה
שזכרנו בקירוב וכזה יהיה יותר מעט שזכר מצורות הבקר שהיה היה מונח עליהם שהיו מהם שלשה לכל רוח׃

רד"ק וספתו
וכו׳
וספתו כשבל
ספת כס סגלגל
לקיט בשושנתא׃
אלפים בת יכיל׃
ובדברי הימים
מחזיק הבר״ד
שלשת אלפים בת
יכיל פירשו ז"ל
אלפים בלח
ושלשת אלפים

עֹמֵד עַל שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃ וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל׃ ס

קָאֵים עַל תְּרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין תְּלָתָא אַפֵּיהוֹן לְצִפּוּנָא וּתְלָתָא אַפֵּיהוֹן לְמַעְרְבָא וּתְלָתָא אַפֵּיהוֹן לְדָרוֹמָא וּתְלָתָא אַפֵּיהוֹן לְמַדִּינְחָא וְיַמָּא מְתַקַּן עֲלֵיהוֹן מִלְעֵילָא וְכָל אֲחוֹרֵיהוֹן לְגָיו וְסוֹמְכֵיהּ פּוּשְׁכָא וְסִפְוָתֵיהּ כְּעוֹבַד סִפַּת כָּס סִגְלְגַל לְקִיט בְּשׁוֹשַׁנְתָּא תְּרֵין אַלְפִין בָּתִין בְּרַטִּיבָא מַחֲסִיל׃

רלב"ג והנה
היו פנים
הבקר נמוך כלפי
ולאחור יהיה היו
נסתרי תחת הים׃

אֲחוֹרֵיהֶם

סבה וכן ת״י תרין אלפין סאין ברטיבא מחזיק לכל
כלי שעמקו יתר רחבו נכנס מגודש למעלה היה שלש
מאות שיכיל הכלי עד שפתו לפי׳ היה קיים ב׳ אלפים
מחזיק בלי שיהיה לו עד שפתו ושלשת אלפים עם —
הגדש משפתו ולמעלה והיא לא אמר למה שהיה אותו
ובדה״י אמר לריבוי לגמרים בו. פי׳ שהיו הכהנים —
טובלים מתוך אותם ובדברי רז״ל והלא כלי קיבול ואין
טובלין בכלים. אמר ר׳ יהושע בן לוי אמת המים היה
מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים:

ושבים טרית ר״ל שהיה שעור טפח בכל חלקי הכלי
אך שפתו היה מצויר כמעשה שפת כוס שמצויר בו
פרח ושושן. ואמר בזה המקום אלפים בת יכיל ובספר
דה״י אמר מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל. וא״ת אמרו
רז״ל שאשר נזכר בזה המקום הוא בלח אך כשהוא
יבש יותר מפני הגדש ויהיה לא׳ בגדש היה מחזק
כמו יתר השיעור שמחזיק היום וזה א״א שיפשר כשהיה
הדבר הגודש שלש על היום שיעור רב״:

וַיַּעַשׂ אֶת הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר נְחֹשֶׁת אַרְבַּע בָּאַמָּה אֹרֶךְ הַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְאַרְבַּע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְשָׁלֹשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתָהּ׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנָה מִסְגְּרֹת לָהֶם וּמִסְגְּרֹת בֵּין הַשְׁלַבִּים׃

וַעֲבַד יָת בְּסִיסַיָּא עַשְׂרָה דִּנְחָשָׁא אַרְבַּע אַמִּין אוּרְכָּא דְבְסִיסְיָא חֲדָא וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיַהּ וּתְלָת אַמִּין רוּמַהּ׃ וְדֵין עוֹבַד בְּסִיסַיָּא גְּדַנְפִּין לְהוֹן וּגְדַנְפִּין בֵּין שְׁלִיבַיָּא׃

דר״ק המכונות המכונה היא מושב הכיור כמו שאומר כיור שעשה מושב את הכיור ואת כנו׳ וזה מסגרות לשם לכל מכונה ומכונה —
עשה מסגרת שיסגר הכיור בתוכה׳ השלבים
כדים כמו אופני סולם׳ וכן אמרו רז״ל כמין סולם
אחד שלבותיו וכן ת״י שליביא׳

רלב״ג ויעש את המכונות הנה היו המכונות — מושבות להיות מושב הכיור — והכיורים היו לרחוץ בהם את מעשי העולה כמו שנזכר בדברי הימים — וזכר שכבר היה אורך המכונה כולה ארבע אמות וכבר היה רחבה ואמנם קומתה היה שלש אמות׳ וזה מעשה המכונה׳ אמר שמסגרותיהם באופן המסגרת אשר סביב השלחן שהיה — השלחן כמו שהתבאר — ויהיה שבהם היתה לפי שכבר הקשה בשמו שהיו מונחות המכונות אל כבד אופנים — כמעשה אופן המרכבה׳

רד"ק אריות צורת אריות וצורת כרובים שהם צורת אדם אלא שיש להם כנפים. ועל השלבים כן ממעל. כן פי' מושב כמו המכונה שהיה מושב הכיור וכן תרגם יונתן ואמר והמכונה ויון' מכונה בסיסא וכן כנה וכן זה שם יאמר מה היה מושבו כן ואפשר שהיו מושבו כן קטן. ליות פי' מן לשון ליית חן

והלוי' המורד' מן הפעל עמן רטק וכן ת' יונתן ורבה נ"ר כי מעשה המורד הם כלי נחשת קטנים רטקים. וזה גזה והיה שעה מורד לא שהיה מורד' מורד פירושו כמו רקוע הנעשה ונרקע ותליו׃

רלב"ג והיה מעשה המכונות ל' אופנים צורת כמעשה אופן המרכבה רוצה לומר כמעשה אופן העגלה והיו כן האופנים כמו נסרים מנחשת סבבם סביב לעגלה וכל קצותיהם היו כתפות מחוברים בהם אל הנסרים

וְעַל הַמִּסְגְּרוֹת אֲשֶׁר בֵּין הַשְּׁלַבִּים אֲרָיוֹת בָּקָר וּכְרוּבִים וְעַל הַשְּׁלַבִּים כֵּן מִמָּעַל וּמִתַּחַת לַאֲרָיוֹת וְלַבָּקָר לֹיוֹת מַעֲשֵׂה מוֹרָד׃ וְאַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי נְחֹשֶׁת לַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְסַרְנֵי נְחֹשֶׁת וְאַרְבָּעָה פַּעֲמֹתָיו כְּתֵפֹת לָהֶם מִתַּחַת לַכִּיֹּר הַכְּתֵפוֹת יְצֻקוֹת מֵעֵבֶר אִישׁ לֹיוֹת׃

וְעַל גְּדַנְפַּיָּא דְּבֵין שְׁלִיבַיָּא צוּר אַרְיָון תּוֹרִין וּכְרוּבִין וְעַל שְׁלִיבַיָּא כְּנַתָּא מִלְעֵילָא וּמִלְרַע לְאַרְיָון וּלְתוֹרִין מְרַבַּק עֲבַד כְּבוּשׁ׃ וְאַרְבְּעָה גַּלְגְּלֵי נְחָשָׁא לְבָסִיסָא חֲדָא וְסַרְנִין דִּנְחָשׁ וְאַרְבַּע זָוְיָתֵיהּ כַּתְפִּין לְהוֹן מִלְרַע לְכִיּוֹרָא כַּתְפִּין מַתְּכִין מִבָּבַשׁ עֲבַר דִּבְקֵי׃

כלך שעשו האופנים כ בזרנים שהם שיש כתפות כל זוית האופן יחוברת בנס הנסרים מהנה אל הכנה והכתפות והנסרים היו שלם בכנה על מקום מושב ה הכיור והנה מהכתפות היה מכפמם אחד מבוא היה הכל מרובע ושוה ומיוחד מהצלעות ולא היה שפה כמו שלבים הם מעלות סולם היו מרקמים ויוצאים מהצלעות שהיו בכנה ושטחם כנכחי לשטח הקרקע ומהם יוצאים מסגרות סובבן בכנה ועל המסגרות ההם עשה צורות אריות וצורות בקר וצורות כרובים והם כמו צורות אדם אלא שיש להם כנפים ואלו הם הצורות שראה יחזקאל במרכבה אלא שלא זכר צורת האדם במקום צורת בקר׃

וסרני נחשת פירושו כמו הציר וכן תרגם יונתן וסרנין דנחש ופעמתיו כמו צלעותיו׃ הכתפות יצוקות לפי שהלויות היו מעשה רקוע אמר כי הכתפות לא היו כן אלא מותכות היו׃ מעבר איש ליות מעבר כל איש ואיש מהלויות היו הכתפות ואיש זה פירושו כמו פניהם איש אל אחיו וכן כרוחות האשה אל אחותה׃

ופיהו מבית לכתרת

רד"ק ופיהו פי כל אחד מהאופנים. ופי פי הכתרת. מעשה כן. כבר פירשנו מהו כן. לא עגולות מכל צדיהן לא היה כפס עגול אלא מרובעת היו והוצרך לומר זה לפי שהיה פיה מרובע מתוכו ועגול מלמעלה.

ופומיה מלגיו לקרונתהון ולעילא באמתא ופומה סגלגל עובד בסיסא אמתא ופלגות אמתא ואף על פומה קליען ונדבכיהון מרבען לא סגלגלין׃

ופיהו מבית לכתרת ומעלה באמה ופיה עגל מעשה כן אמה וחצי האמה וגם על פיה מקלעות ומסגרתיהם מרבעות לא עגלות׃

רלב"ג והנה היה מיתדות למסגרות ההם השלבים שהיו מחוברות סביב הלויות ויוצאות מהם כאלו היו מתקשות ויוצאות מהם והנה על השלבים ההם היה כן מלמעלה בין הכיור ר"ל מושבו והמסגרת העליונה היתה סוגרת ומקיימת הכיור שם והיא הנקראת כותרת והנה קוטר היה גבהו אמה וחצי האמה והאמה וחצי האמה היתה העליונה היה עשר ברחבה וחצי האמה העליונה היתה עשר ושם היה כנס הכיור אמה וחצי האמה ועל הכתפות הנזכרים היה שמר ועל השלבים העליונים ואחשוב שכן הכיור היה לו מיתדות אחד מימין ומשמאלו כל אחד בעלמות הקטן. בסור האופן. מסגרות להם ומסגרות בין השלבים. ר"ל שהיו לבסיס מסגרות מלמעלה להשים בהם כן הכיור והיו מסגרות אחרות בין השלבים ההם שהם כמו מעלות הסולם ואמר מה לויות המחוברים כרבוע. ועל המסגרות אשר בין השלבים. ר"ל שם על המסגרות אשר היו בין השלבים ר"ל בין הקתם לקתם היו צורות אריות וצורות בקר וצורות כרובים. ועל השלבים כן ממעל. ר"ל שעל השלבים היה מושב הכיור מלמעלה. ר"ל השלבים העליונים ומתחת לאריות ולבקר היו כמו לויות במסגרות ההם יהיה מושבם עליהם והם מעשה רקוע ועושים מהמסגרות אך הכרובים ידמה שהם מונחים על שפת המסגרות בעגלים ולפי זה הפי יהיה שבא אמרו אחד זה כרובים ואריות ותמורות כמעור איש ולויות סביב אל האריות והתמורות לא אל הכרובים או הבקר הלשון ורבה בזה הכרובים והאריות והבקר ויהיה הרצון באמרו לויות מחוברות מעשה לויות וגרצן באמרו מעשה מורד מעשה רקוע. וארבעה אופני נחשת ר"ל שד' אופנים היו מיתדות למכונה כאלו ישאו את המכונה והיו עליהם סרני נחשת והם כמו לויות וסרים מנחשת ול"ו ויורה המחובר מהסרים האלו היו להם כתפות שלות עד מיתדות לכיור ואין הכתפות מחוברות לסרים הקשה במלאכה אך הם יתנו עמהם ומקבה כל אחד מהסרים היו מחוברות בעמודים. ופיהו מבית לכתרת ומעלה באמה. ר"ל שכן הכיור היה שלו אמה בגבה מלפנים מן המסגרת העליונה שהיא הכותרת והמחוברת בכן הכיור ומלמעלה מהאמה היה פיהו עגול מעשה כן הכיור כי הכיור היה עגול והיה שלו בעגול עד שלמות אמה וחצי אמה בדרך שהיה שם חצי אמה עגול כמו שזכר אחר זה. וגם על פיה מקלעות. ר"ל שעל שפתה היו צורים ר"ל על שפת הכותרת והיא המסגרת העליונה ומסגרות הם מרובעות לא עגולות ר"ל מסגרות המכונות כלם היו מרובעות ואעפ"י שהיה כן הכיור עגול מלמעלה כמו שזכרנו׃

רד״ק וידות האופנים וגו׳ והגדה בלשון האופן / המרכבה׳ מרכבת הקדש הנראה ליחזקאל / ... אל יחזקאל בכבודו ... וחשוקיהם / וחשוריהם הכל מוצק חשוקיהם כמו עמן כמו / וגבוה וחשוריהם כמו עבן השחק׳

רלב״ג וארבעת האופנים למתחת למסגרות׳ ר״ל שהארבעה אופנים היו מתחת לכל ה / המסגרות: וידות האופנים במכונה׳ הנה ידות ה / האופנים הם כדמיון העץ התחוב באופן העגול / אשר סביבו יסובב האופן והם היו דבוקים במכונה / ממנה היו יוצאי׳

וְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים לְמִתַּחַת לַמִּסְגְּרוֹת וִידוֹת הָאוֹפַנִּים בַּמְּכוֹנָה וְקוֹמַת הָאוֹפַן הָאֶחָד אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה׃ ח וּמַעֲשֵׂה הָאוֹפַנִּים כְּמַעֲשֵׂה אוֹפַן הַמֶּרְכָּבָה יְדוֹתָם וְגַבֵּיהֶם ו וְחִשֻּׁקֵיהֶם וְחִשֻּׁרֵיהֶם הַכֹּל מוּצָק׃ וְאַרְבַּע כְּתֵפוֹת אֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הַמְּכוֹנָה הָאֶחָת מִן הַמְּכוֹנָה כְּתֵפֶיהָ׃ ח וּבְרֹאשׁ הַמְּכוֹנָה חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב וְעַל רֹאשׁ הַמְּכוֹנָה יְדֹתֶיהָ וּמִסְגְּרֹתֶיהָ מִמֶּנָּה׃

וְאַרְבְּעָה גַלְגַלַיָא לְמִלְרַע לְנִגְרַיָא וְאַשְׁרָתַ גַלְגַלַיָא בִּבְסִיסָא וְרוּמֵיהּ דְגַלְגְלָא חַד אַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא׃ וְעוֹבַד גַלְגַלַיָא כְּעוֹבָדֵי גַלְגַלֵי מַרְכְּבַת יְקָרָא אַשְׁרָתְהוֹן וְגַבֵּיהוֹן ל וְחַפֵּיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כּוֹלָא מַתִּיךְ׃ וְאַרְבַּע כַּתְפִּין עַל א אַרְבַּע זָוְיָן דִבְסִיסָא חֲדָא מִן בְּסִיסָא כַּתְפָּהָא׃ וּבְרֵישׁ בְּסִיסָא פַּלְגוּת אַמְתָא רוּמָא סְגַלְגַל סְחוֹר סְחוֹר וְעַל רֵישׁ בְּסִיסָא אַשְׁרָתָהָא וְנִגְרָהָא מִינָהּ׃

וקומת האופן האחד אמה וחצי האמה לחשוב שקומת האופן היא ה קומתו עם כס יצאו המכונה מהקרקע ידותם וחשוקיהם ה וחשוריהם הנה היתדות שהיו האופנים תחובים בהם כמו ב סביבותיו ונביהם הם העגולות הגדולות שסביב האופנים

והם עליהם וחשוקיהם הם העגולות הקטנות שסביב ידות האופנים כי הם מדובקים ונקשרים בה הם וחשוריהם הם כמו עמודים ודומים למה שמעגל הקטנה אל העגל הגדול וכל זה היה מוצק ומחובר ב כתב כי במלאכת המכונה כתפיה ר״ל שהכתפות אינן מחוברות בזויות המכונה והם פרט הכתפות אשר מלמטה אך היו בעצמם יוצאים מהמכונה ובראש המכונה חצי האמה קומה עגל סביב ר״ל שהכן שהיה בראש המכונה שהיה חצי האמה עגל סביב כמו שקדם והיה זה על ראש המכונה כי מתחת היה הכל מרובע כמו שקדם וידותיה והם השלבים ומסגרותיה אשר סביב השלבים הכל היה ממנה ר״ל מהמכונה בעצמה ולא היה מחובר כזוית המלאכה ויפתח על הלוחות

רד"ק ויפתח על הלחות הם שרשם מזאת שזכר ולא כי פתחן פשה ידותיה המכונה על הלוחות ותמורות וסריתבק כמער איש ולויות בדבק כל א' וא' מהלוחות שזכר למעלה ומער ומעור לשון דיבוק קיר עליו ולויות כמו ורכב וסוס וכן פי' רז"ל מלוי כמער איש כאיש המעורה בלויה שלו ויה"כ כגש יה' וכו' מוצק א' כשתכה א' קצבה א' לכל זמנה לכלהנה המכונות היה קצב אחד וקצבה אחת כמו מדה ענין דבר הקוצב מדה

וּגְלַף עַל לוּחַיָא אַשְׁרָתְהָא וְעַל נִדְבְּכַהָא צִיּוּר כְּרוּבִין אַרְיָון וְצִיּוּרַת דִּיקְלִין כְּכִבְשׁ חַד וּמִדְבַּק סְחוֹר סְחוֹר׃ כְּדָא עֲבַד יָת עֲשַׂר בְּסִיסַיָא מַתַּךְ חַד מִשְׁחָא חֲדָא עוֹבָדָא חַד לְכוּלְהוֹן׃ וַעֲבַד עַשְׂרָה כִּיּוֹרִין דִּנְחָשָׁא אַרְבְּעִין בָּתִּין בִּרְטִיבָא מַחְסִיל כִּיּוֹרָא חַד אַרְבַּע אַמִּין כִּיּוֹרָא חַד כִּיּוֹרָא חַד עַל בְּסִיסָא חֲדָא לְעַשַׂר בְּסִיסַיָא׃

וַיְפַתַּח עַל הַלֻּחֹת יְדֹתֶיהָ וְעַל מִסְגְּרֹתֶיהָ כְּרוּבִים אֲרָיוֹת וְתִמֹרֹת כְּמַעַר אִישׁ וְלֹיוֹת סָבִיב׃ כָּזֹאת עָשָׂה אֵת עֶשֶׂר הַמְּכֹנוֹת מוּצָק אֶחָד מִדָּה אַחַת קֶצֶב אֶחָד לְכֻלָּהְנָה׃ וַיַּעַשׂ עֲשָׂרָה כִיֹּרוֹת נְחֹשֶׁת אַרְבָּעִים בַּת יָכִיל הַכִּיּוֹר הָאֶחָד אַרְבַּע בָּאַמָּה הַכִּיּוֹר הָאֶחָד כִּיּוֹר אֶחָד עַל הַמְּכוֹנָה הָאַחַת לְעֶשֶׂר הַמְּכֹנוֹת׃

רלב"ג ויפתח על הלוחו' ר"ל שכבר זכר ורקעים הלוחות כלכן שעשה המכונות בעגולה ולקחנו שהאופנים לא היו סובבים כי היו מחוברים בשתנן עם המכונה לך קצב היה אחת מוצק וקנה זכר כי כבר נ"כ היו הכרובים והאריות והתמורות שהיו על המסגרות בכד כל א' מקום [illegible] כבר הכל היה מעשה המדינים מוצק וקנה התמורות בצורת התפוחים כמו שזכרנו במנה שקדם ודמה שהיו כצורת נקר בבד א' מקום כמו שקדם בצורת הנקר שהיה כתפוחים אשר כסה וקנה קרנן כאמרו כמער איש כטעם אמרו מעבר איש וקרנן בו כסכלות כל איש מקום וקנה שהיו שם מחוברות שהיו מעשה מוצקים וכמוהם כמערה נ"כ כזאת עשה את עשר המכונות מוצק א' ר"ל שכל אחד מקום עם כל זה לא הכריסקלוים להם כלם נעשים בשתכה וכזה האופן הם מחוברים לא כלכך מקלכה והם כלם במדה אחת ובקצב אחד לא היה במקום שום שינוי במדה ובתמונה ויעש עשרה כיורות נחשת הנה הכיור היה מקום לקדש ידיו ורגליו של כהן כמו שנזכר בתורה והיה עשר מקומות להדיח העולה כמו שנזכר בספר דברי הימים וזכר שהקטר הכיור היה ארבעה באמה וידענו שהוא היה עגול שפתו יהי גבהו כשיעור שיהיה הכיור האחד ארבעים בת שהם מלאת עשרים סאין היה ולזה יהיה מבואר שלא היה שיעור הלל הכיור כי אם תשע פעמים אמה על אמה ברום אמה׃

רד"ק · על כתף הבית מימין פי' הבית עזרת הכהנים ושם היו נתונים המכונות על כתף הבית מימין פי' מימין מימין הבית וכן משמאלו משמאל הבית לא יהיה פי' מימין כיור שעשה משה ומשמאלו והכיורים היו לרחוץ מהם הכהנים ידיהם ורגליהם ולהדיח בהם מעשה העולה כמו שאמר בדברי הימים ואת הים נתן גם כן בעזרה וכן כתוב בדברי הימים ויעש חצר הכהנים והעזרה הגדולה וגו' ואומר ואת הים נתן מכתף הימנית קדמה וגו' פי' כי כן היה בעזרה לצד דרך דרום מתוך לפני מזרח"

ויתן את המכנות חמש על כתף הבית מימין וחמש על כתף הבית משמאלו ואת הים נתן מכתף הבית הימנית קדמה ממול נגב. ויעש חירום את הכירות ואת היעים ואת המזרקות ויכל חירם לעשות את כל המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה. עמדים שנים וגלת הכתרת אשר על ראש העמדים שתים והשבכות שתים לכסות את שתי גלות הכתרת אשר על ראש העמודים.

ויהב ית בסיסיא חמש על עיבר ביתא מימינא וחמש על עיבר ביתא מסמלא וית ימא יהב מעיבר ביתא מימינא קידומא מקביל דרומא. ועבד חירום ית כיוריא וית מגרופיתא וית מזרקיא ושיצי חירם למעבד ית כל עבידתא דעבד למלכא שלמה בבית מקדשא דיי. עמודיא תרין ואגני קרנתין דעל ריש עמודיא תרתין וסריגתא תרתין לכסאה ית תרתין אגני קרנתין דעל ריש עמודיא.

רלב"ג ויתן על המכונות על כתף הבית מימין ור"ל בנגב ההיכל לדרום שהן ההיכל הדרומי והיה העזרה שם המזרח מורות והמשך הנזכר שם נתן שם המכונות ההיכל ובכל העזרה ולא יפסק שם ונות' יתר כתוב שם הבית הנזכר בזה המקום שלא נזכר הכהנים ונתן היה המזבח הזה שזכר שם בספר דברי הימים שהיה גובהו עשרים אמה באורך וברוחב ובגובהו עשר ושם וזכר כי עשה חצר הכהנים ונתן הים מכתף הימנית קדמה ממול נגב וזה מורה שבכתף הבית הימנית הנזכר בזה המקום הוא שבא לזכר הכהנים ולפי זה הפי' השם לא תצטרך לומר שיהיו הכיורים בין כותלי ההיכל כותלי העזרה אבל יהיו לפאת מזרח מההיכל ואולם הים היה לפאת מזרחי דרומי שנזכר הכהנים והנה היה במקום היותר פנוי שם לפי מה שנזכר בפרשת ויקרא ולזה היה מקום הדשן לפאת מזרח מחצר הכהנים ויעש חירום את הכיורות ואת היעים וכן כתוב בדברי הימים בשם אלו המקומות והנה עמד אלו הכיורות אשר מעמו לא נמרו והנה כבור לא כבוד והנה אלו הסירות היו משמשות לשים בהם דשן המזבח ואת היעים הם מגרפות של נחשת לגרוף בהם הדשן ואת המזרקות הם כלים יקבלו בהם הדם לזרוק על המזבח

עמודים 3

רלב"ג ואת כל הכלים האהל קרי וכתיב האהל ומפני זה לפי שהכלים האלו הכלים היו כתבנית כמעשה שעשה משה במשכן
משה באהל מועד אמרו ואת כל הכלים האהל כאלו אמר ואת כל הכלים כלי האהל כמו שרמז בלשונו
נחשת ממורט׳ ר״ל בהיר ונקי מכל סיג׳ בככר הירדן׳ ר״ל במישור הירדן במעבה האדמה ר״ל בעובי
האדמה בעבור הדפוסים שהיתך את כל הכלים האלה כי לא היה כמו לגדלם לעשות להם דפוסים ויתך נחשת
בזולת זה המקום׳ וינח שלמה את כל הכלים׳ ר״ל מרוב משקלם הניח שלמה מלחקור על משקלם כמה היה׳

וְאֶת הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר וְאֶת הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל הַמְּכֹנוֹת׃ וְאֶת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת הַבָּקָר שְׁנֵים עָשָׂר תַּחַת הַיָּם׃ וְאֶת הַסִּירוֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֹהֶל אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃ בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃ וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃

הָאֵלֶּה

וְיָת רִמּוֹנַיָּא אַרְבַּע מְאָה לְתַרְתֵּין סְרִיגָתָא תְּרֵין סִדְרֵי רִמּוֹנִין לִסְרִיגְתָא חֲדָא לְכַסָּאָה יָת תַּרְתֵּין אַגָּנֵי קְרוֹנָתָא דִּי עַל אַפֵּי עַמּוּדַיָּא׃ וְיָת בְּסִיסַיָּא עֲשַׂר וְיָת כִּיּוֹרַיָּא עַשְׂרָא עַל בְּסִיסַיָּא׃ וְיָת יַמָּא חַד וְיָת תּוֹרַיָּא תְּרֵי עֲשַׂר תְּחוֹת יַמָּא׃ וְיָת דּוּדַיָּא וְיָת מַגְרוֹפִיתָא וְיָת מִזְרְקַיָּא וְיָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין כְּעוֹבַד מָאנֵי מַשְׁכְּנָא דַּעֲבַד מֹשֶׁה בְּכֵן עֲבַד חִירָם לְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ נְחָשׁ טָב׃ בְּמֵישְׁרֵי יַרְדְּנָא אַתְכֵּינוּן מַלְכָּא בְּעוֹבִי אַרְעָא בֵּין סוּכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃ וְאַצְנַע שְׁלֹמֹה יָת כָּל מָנַיָּא מִסְּגֵי לַחֲדָא לַחֲדָא לֵית סוֹף לְמַתְקַל נְחָשָׁא׃

רד"ק כל הכלים
האהל כן
כתוב וקרי האלה
וקרי מבואר
ופירשו ר״ל כשם
אותם כלים שהיו
באהל מועד כן
עשה חירם למלך
שלמה כבית
המקדש וכן ת״י ויה
כל מניא האלין
וכו׳׃ במעבה
האדמה ית׳ בעובי
ארעא׳ ויש
ומפרשים האד׳
העפר העבה אשר
ממנו יעשה כור׳
לצקת בהם ובככר
הירדן היה שם
מקום לצקת בו
בככר כתרגומו

במישר׳ בין סכות ובין צרתן׳ והדק כדכתיב׳ ... שאמרו היו לו והעפר הטוב שהיה ובעשותו אותו הקרקע היה
דפוסי הכלים ויצקם שם כי לא יתכן לעשות כורים לכלים גדולים אלה כשם הארמון שהיה אותם׳ וינח שלמה
הניחם מלשקלם מרוב מאד מאד׳ לא נחקר משקלם והמשקל כמו שבעשו ולא נודע משקלו׳ ויש אומרים כי עד
שבאו מנוקים ויפות והניחם בבית המקדש במקומם והיה כחו הכלים לא נחקר משקלם׳

רד"ק ויעש שלמה וגו' ואת השלחן. הוא כלל כמו ויהי לי שור וחמור כי עשרה שלחנות עשה המלך שלמה כמו שכתוב בדברי הימים ויעש שלמה שלחנות עשרה וחמשה וחמשה ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים.

ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל. פירוש מימין מנורת משה וחמש מנורות וחמש משמאל מנורת משה אבל כל המנורות היו בדרום והשלחנות בצפון ואמרו בדברי הימים על השלחנות שהניח חמשה מימין וחמשה משמאל ועל כל המנורות היו משלחן ועל כל השלחנות היו מסדרין לחם הפנים זה בדברי רבותינו ז"ל והכרעה מן הפסוקים כן מוכח. והפרח.

רלב"ג ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל. שיהיו קצת השלחנות לפאת צפון וקצתם לפאת דרום כי כבר התבאר בדברי הימים כי מקום השלחן היה בצפון והמנורה היה בדרום אבל הכונה בזה שלפאת צפון שם השלחנות בשתי שורות השורה האחת לפאת ימין והאחרת וכן ראוי שיבין מעמד המנורות והנה לא זכר מעשה השלחן והמנורות לפי שכבר נזכר כמו שכבר נזכר בתורה לפי הדבר והנה השלחנות היה לפי המשכן ולא זכר את המנורות ידענו שהמנורות יותר קרובות מקדש הקדשים מן השלחנות והם היו כנגד הארון לפני יי' היו כמו שהתבאר מדברי התורה ומה שאמר והפרח והנרות והמלקחים זהב אין הרצון בו שלא יהיה האחר גם כן זהב אבל הרצון בו שעל פרחה שהיה בסוף ועל הנרות שהיו בכנף המנורה היה זהב וכן המלקחים היו זהב כמו שאמר בכל בנתינה והנה אמר על פרחה וזהב סגור רוצה לומר נקי ומזוקק וידמה שזיקוקו היה שיעבירוהו יותר הרבה מזה עם הכרים ימחה מעט מעט בעשן ולזה נקרא זהב סגור.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ וְאֶת הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃

ועבד שלמה ית כל מניא דבבית מקדשא דיי ית מדבחא דדהבא וית פתורא דעלוהי לחם אפיא דדהבא וית מנרתא חמש מימינא וחמש משמאלא קדם בית כפורי דדהבא טבא ושושנא ובוציניא וצבתיא דדהבא׃

מי שמאל

והספות והמזמרות והמזרקות

40

וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת
וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר
וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת
הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ ח
הַקֳּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת
לְהֵיכָל זָהָב׃
וַתִּשְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה
אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא
שְׁלֹמֹה אֶת קָדְשֵׁי דָּוִד
אָבִיו אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת
הַזָּהָב וְאֶת הַכֵּלִים נָתַן
בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃

וְקוּלַיָּא וּמְזַמְּרַיָּא
וּמְזַרְקַיָּא וּבָזִיכַיָּא ו
וּמַחְתְּיָתָא דִּדְהַב טָב
וּמַגְלְסַיָּא לְדָשֵׁי בֵּיתָא
גַּוָּאָה לְקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא
לְדָשֵׁי בֵּיתָא לְהֵיכְלָא
דִּדְהַב׃ וּשְׁלִימַת
כָּל עֲבִידְתָּא דַּעֲבַד
מַלְכָּא שְׁלֹמֹה בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וְאַיְתִי
שְׁלֹמֹה יָת קֻדְשֵׁי דָּוִד
אֲבוּהִי יָת כַּסְפָּא וְיָת
דַּהֲבָא וְיָת מָנַיָּא יְהַב
בְּאוֹצְרֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא
[illegible] דַּיְיָ [illegible]

רד"ק והפרח פרחי המנורה כמו שאמר במנורת
משה כפתור ופרח וכן הנרות שבעה
כ"ל המנורה כמו במנורת משה וכן המלקחים
והספות הם הכלים עשויים להכניס הדם ואפשר
שהם המזרקים כדברי רז"ל והתרגום וקוליא
והרבה [illegible]
וקולייא
והמזמרות
כלים שמזמרין
בהם וכפתורות
לדלתות הבית
יח' ומגלסיא
והסגרי הדלתות
ואמר שמגיע
הדלתות של בית
הפנימי שהוא
הקדש ונרי ד'
דלתות ההיכל
עשה והמהכל
הדלתות היו
מהן מפתות
זהב כמו שכתוב
למעלה ולהיכל הוא שאמר פה הבית שהוא בין
הדלתות הבית ופי' לדלתות שהיו להיכלם הוא
הבית הבית שהיו עשויים הפנים שאין כתב
והיכל אלא להיכלם ואו' והספרים שכתב הם
ואו' עשה הוא ותשלם ויבא שלמה את
קדשי דוד אביו מה שהקדיש דוד
אביו נתן מהם לבנין הבית לבסוף אבל מה שלא היה
צריך לבית הקדש הם לבדק הבית [illegible] וזה

רלב"ג והספות הם כמו הספים עשויים לשים
בהם יין והמזמרות הם כלי זמר עשויים
מזהב ואפשר שהיו גם כן הספות המים אחרים מכל
זמר והמזרקות הם לקבל הדם ואחרון שהיו מהם הם
לדם הקטרים אשר יובא אל הקדש פנימה והכפות
הם לשים בהם מהם
קומץ לבונה ל
להקטיר והמחתות
לחתות בהם גחלים
להוליך המזבח ה
ההיכל למעשה
הקדש והפתות
לדלתות הבית כל
מה שיכנס מהם
הדלת בו שהוא
מתוכה לדלתות
זה היה כנגד
וההיכל מזהב
ותשלם כל המלאכה
אשר עשה המלך
שלמה בית ה'
למרכות מה המלך
הוא שלמה עשה
מה שלא היה בנה להיות להזה ולא הקדשות דוד אביו אשר
באוצרות בית ה' ויראה שלא היה בכנה להם להחיל לבנין
הבית והכלי שלם הם נאמר הקדשות הם להבנין כמו
שקדם ויהיה זה כן כדי שיתבנו מהם לא מאוצרות דוד
אביו אשר הקדיש אותם לה' וכמו היה זה מכוון ממנו
כמו שלא רצה שיתבנו דוד הם דמים רבים שפך כן ר"ל
הכספים שיתבנו מאשר אסף דוד משלל העמים במלחמה

כך שלמה שהיה איש שלום כאמר ה׳ לבנות הבית מהכנותיו עם השלום׃

והשית לך לכבוד דוד אביו נתן ... למלאכת בית המקדש והשאיר ... במזכרות בית ה׳ ... ואת הכלים כלי הזהב וכלי הכסף ... שהקדיש דוד מהדרעזר ומשאר הגבורים כמו שכתוב למעלה וכדרש

שלא נתן שלמה הקדשי דוד אביו דבר במלאכת בית המקדש יש אומרים לפי שידע שלמה שסופו ליחרב שלא יהיו אומרים אומות העולם ... שבכנה ... אביו לפי ... ויש אומרים כך אמר שלמה ... ... להיותם עמי ישראל יהיו שמורים לעת הצורך׃

רד״ק מעשר דוד ... שהקדישו דוד ... שבכל ... ירח האיתנים ... שנולדו בו ... ... והתורה הוא׃

אז יקהל שלמה את זקני ישראל את כל ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל המלך שלמה ירושלם להעלות את ארון ברית יהוה מעיר דוד היא ציון׃ ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי׃

בכן כנש שלמה ית סבי ישראל ית כל רישי שבטיא רברבי אבהתא דבני ישראל לות מלכא שלמה לירושלם לאסקא ית ארון קימא דיי׳ מקרתא דדוד היא ציון׃ ואתכנשו לות מלכא שלמה כל אינש ישראל בירחא דעתיקיא קרן ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה׃

רלב״ג והנה ספר שכבר הקהיל שלמה אז את זקני ישראל וכל השופטים והחכמים ואת כל ראשי המטות ו... הנשיאים להעלות ארון ברית ה׳ מעיר דוד ולהביאו במקדש הקדשים׃ וזכר שכבר היה בירח האיתנים והוא ירח תשרי ... ירח האיתנים כי בו הם ... והותר ... שלמה לפי מה שנזכרו ... ונפרסמה ... זה הזמן ... בו כל זקני ישראל כבר ... ׃

הקדם ויש אומר׳ שאמרו בירח שנולדו בו איתני עולם ... ואיתנים מוסדי ארץ ויש ... שאמרו שהוא חזק במצות שיש בו ... ימים ... ואת ... דעתיקיא קרו ליה ירחא קדמאה ... וכען הוא ירחא שביעאה ... ישראל ... תשרי ... ראשון ... למנין ... ישראל ... כמו שהוא

ראש לחדשים ותשרי ... ראשון ... ראשון כי תשרי הוא ראשון ... לכן ... בחג ... לעשות ... ... שבעת ימים ... כמו שמפורש׃

רד"ק וישאו הכהנים את הארון אמרו רז"ל בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו ישראל את הירדן וכשסבבו יריחו וכשהחזירוהו למקומו כשברח דוד מפני אבשלום ועתה כשהכניסוהו לבית קדשי הקדשים וקשה לי וכי זה המקום אינו בכלל שהחזירוהו למקומו

רלב"ג ולא נשאו הלוים את הארון רק הכהנים להעיר שכבר היה נשיאת הארון מעבודת בית המקדש לא הכהנים כי זה המקום שישאו אותו הלוים לפי שהכוונה היתה להביאו אל בית קדשי הקדשים והוא המקום אשר לא יותר להכנס בו כי אם כהן גדול יום א' בשנה ולזאת לא היה אפשר שישא הכהן גדול לבדו הארון והיה יותר ראוי שיכנסו שם הכהנים משיכנסו שם הלוים ואולם נזכר רק כאן שהלוים נשאו אותו והנה קראם כהנים כי כבר מצאנו שנקראו כהנים לוים במקומות רבים ומזה המקום יש ללמוד כי כשיזכר

וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן׃ וַיַּעֲלוּ אֶת אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃

וַאֲתוֹ כֹּל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וּנְטַלוּ כָהֲנַיָּא יָת אֲרוֹנָא׃ וְאַסִּיקוּ יָת אֲרוֹנָא דַּייָ וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל מָנֵי קוּדְשָׁא דִּבְמַשְׁכְּנָא וְאַסִּיקוּ יָתְהוֹן כָּהֲנַיָּא וְלֵיוָאֵי׃ וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה וְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל דְּאִיזְדַּמַּנוּ עֲלוֹהִי קָיְמִין עִמֵּיהּ קֳדָם אֲרוֹנָא מְנַכְּסִין עָן וְתוֹרִין דְּלָא יִתְחַשְּׁבוּן וְלָא יִתְמְנוּן מִסְּגֵי׃

הכהנים והלוים הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכלי הקדש אשר באהל ואהל מועד גנזו במערות בית המקדש ואהל הארון הכהנים אל מקומו אל דביר הבית

הכהנים לתקן במקדש הקדשים ראוי לגנוז האהל שיתקן על יד כהן גדול אם אפשר והוא לא היה אפשר נגד האהל וזה לכהנים ואם אין מקום יודע לתקן נגד זה ללוים וכן מה דרכינו למדרכינו שפלה ממנה והנה העלו עם זה אהל מועד שהעשה במדבר עם מה שבו וכלי הקדש אשר היו באהל אשר הקים דוד לתת שם ארון האלהים והנה היו כל כלים בכלים הקדש הכלים שעשה משה והנה הארון נשאו הכהנים כי לא הכניסו שהיה נכון שישאו הלוים נשאו אותם הלוים וזכר כי המלך שלמה וכל עדת ישראל הנועדים עליו והם ראשי העם וזקניו היו מזבחים צאן ובקר להגדיל לפני הארון בהיות הכהנים עסוקים בהעלות הארון למקומו

רד"ק אל תחת כנפי הכרובים הכרובים הגדולים
והכרובים אלה שעשה שלמה היו עומדים על
רגליהם ופניהם לבית כמו שאמר בד"ה ופורשים כנפיהם
מקיר אל קיר וכן כרוב לכרוב וכנפיו שהארון תחת הכנפים
והכרובים שעשה בצלאל היו נשמקות הכפורת על
הארון והיו מכסים
הארון כמו שאמר
[illegible]
הכרובים היו כ
כנפיהם נוגעים
על הארון [illegible]
[illegible]
הכרובים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
עם הארון [illegible]
[illegible]

וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת אֶל קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל הָאָרוֹן וְעַל בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃ וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

וְאָעִילוּ כָּהֲנַיָּא יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ לְאַתְרֵיהּ לְבֵית כַּפּוּרֵי דִּמְתַקַּן לֵיהּ בְּגוֹ מַתָּא לְקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא לִתְחוֹת כַּנְפֵי כְרוּבַיָּא׃ אֲרֵי כְרוּבַיָּא פְּרִישָׁן גַּדְפֵיהוֹן עַל אֲתַר אֲרוֹנָא וּמְטַלִּין כְּרוּבַיָּא עַל אֲרוֹנָא וְעַל אֲרִיחוֹהִי מִלְעֵילָא׃ וְאָרִיכוּ אֲרִיחַיָּא וּמִתְחַזַּן רֵישֵׁי אֲרִיחַיָּא מִן קוּדְשָׁא עַל אַפֵּי בֵּית כַּפּוּרֵי וְלָא מִתְחַזַּן לְבָרָא וַהֲווֹ תַמָּן עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רלב"ג והכהנים הביאו הארון אל דביר
הבית שהוא קדש הקדשים תחת
כנפי הכרובים שעשה שם שלמה שנעשה
בכנפיהם בכותל רוב הקדשים והיו [illegible]
[illegible] וזה בכנף והנה שהן הכרובים [illegible]
תחת כנפיהם
היה מקום הארון
[illegible]
הכרובים על
הארון ועל בדיו
[illegible]
הכרובים [illegible]
היה [illegible]
[illegible]
הכרים היו [illegible]
הארון [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

אותו לכל צד שני אמות אחד לפניו ואחד לאחוריו ובזה מן הקדש ומן הקדש הקדשים ויתכן שיהיו לאחות
שהם אל הארון לרבר כמו שהיה עם בדיו ולא היה ... שלא היה אפשר לעבור מן הבדים והנה נראים
עמוד לכותל כנגד האריכו הבדים ונשארו כל פני הארון

עד שנראו ראשי הבדים על פני הדביר כדי שיהיה ניכר שם מקום הארון כמו שהבדים להקטיר בין הבדים
ולא יהיו שנים אחד ואחד לפי האריכו הבדים על פני הדביר ולא יראו החוצה לפני הדביר ואם תאמר והלא
ארך הבדים לא היה אלא י׳ אמות שהיה רחב הקדש הקדשים שבאהל מועד ולא נאמר בתורה שהיו בדיו ארוכין הנה
נפרכת והדביר היה רחבו עשרים אם כן אמרו שמשכו אותן והיה ברואין עדין על פני הדביר נאמר כי לא
היה הארון סמוך לכותל מערבי אלא הרחיקו אותו מהכותל כדי שיראו הבדים על פני הדביר כשמשכו
אותם כלפי חוץ ויהיו שם עד היום הזה מקום הארון היה מן הדביר ובכאן היה שאמר ספרי הבדים הבית היה בכפי
זמנו ובם ... עשרים אמה ולא היה ממנו עשר אמה לכל רוח ויהיו שם עד היום הזה שלא הסירו אותם
שבו מן הארון כמו שכתוב לא יסורו ממנו ונם לא החזירו אותם לאחוריהם אלא היו משוכים לפני הדביר ... לשון
ועד עד היום הזה אם כן כל זמן שעמד הבית לא היו נסתרות לפי שהיה אמה לפאות פרוכת להיות המוך
מבדיל׃

רד״ק אין ב
בארון זה ראיה
כי לא היה בארון
לא ספר ולא
... וארון שבו
נראה כי נפגעו
בלוחות מתחלה
עם אהל מועד
ועם הכלים וכן
נראה מדברי
חכמינו קטן
שלא היה מנחת

אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה בחרב אשר כרת יהוה עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים׃ ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית יהוה׃

לית בארונא לחוד תרין לוחי אבניא דאצנע תמן משה בחורב דעליהון כתיבין עשרא פתגמי קימא דגזר יי עם בני ישראל במפקהון מארעא דמצרים׃ והוה במפק כהניא מן קודשא ועננא אמטתא אתמלי ית בית מקדשא דיי׃

רלב״ג אין
בארון רק
שני לוחות האבנים
וזה לא יסתור שלא
היו שם הבדים
שהוכר בתורה שהם
מונחים שם כמו
ויסה אהרן ונתנת
המן וכן כלי בזה
שלא היה שם
מהתורה רק עשר׳

הדברים כי הם המקיפים בכחו על כל התורה כמו שביאר
במקום כי לא היה במקום שהיו הנסים בם
ולא היו יודעים שם בלוחות הדור׳ אשר כרת יי׳
כמו שת״י דעליהון כתיבין עשרא פתגמי קימא׃
ויהי בצאת הכהנים הכהנים שהכניסו שם
הארון בצאתם מן הקדש נראה כבוד יי׳ בענן׃

בפרשת יתרו ויהי בצאת הכהנים מן הקדש וכבר נזכר כבר
כי כל הכהנים התקדשו ולא שמרו בזה דבר ... הקדושה
ארונה זמנים והשלית שכהנו שם והלוים היו משוררים
הודות ליי׳ בפה ובכלי זמר והכהנים מחצצרים בחצוצרות
כי זו היתה עבודתם שלא יותר הקדושה כי אם ... כהן

פי' שנתמלא הבית וזה כלו היה בעת העלות הארון ובעת שהכניסוהו הכהנים אל מקומו על בית יי והראה שם כבוד בענן עד שלא יכלו הכהנים לעמוד לשרת במקומם מפני הענן כי מלא כבוד יי את בית יי׃

ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד יהוה את בית יהוה׃ אז אמר שלמה יהוה אמר לשכן בערפל׃ בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים׃ ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל וכל קהל ישראל עמד׃

ולא יכלו כהניא למקם לשמשא מן קדם ענניא ארי אתמלי יקרא דיי ית בית מקדשא דיי׃ בכין אמר שלמה יי אתרעי לאשראה שכינתיה בירושלים׃ מבנא בניתי בית מקדשא לך מתקן לבית שכינתך עלמין׃ ואסחר מלכא ית אפוהי ובריך ית כל קהלא דישראל וכל קהלא דישראל קאים׃

הרד"ק אז אמר שלמה אז כשראה הענן הכבוד בבית אמר שלמה שישכון יי בתוך בני ישראל׃ בערפל הוא הענן כמו ענן וערפל והוא שאמר ושכנתי בתוך בני ישראל והוא אמר כבודו בענן במקום הקדוש [illegible] ופנו אמר כן עשה הכהן כבודו בשיתגלה בכבודו לו ויתן יי להתרצות בו הראה בערפל בירושלים כל מקום שישכון שם הערפל והוא ענן הכבוד׃ בנה לשבתך עולמים כמו גלגל ושילה ונוב וגבעון שלא היו עולמים כי לא היו הם המקום הנבחר אשר נאמר עליו אל המקום אשר יבחר יי בו אם זה המקום שהוא [illegible] ולא יתנו [illegible] וקראו יי יראה כבר יי ירצה בם בעודו [illegible] לדורות ודוד כשראה שנעתר ויורד אש על עולתו [illegible] השמים ידע שהוא המקום הנבחר ואמר זה הוא בית האלהים וזה מזבח לעולה לישראל׃

רלב"ג אז אמר שלמה הנה אמרת לשכון בערפל ר"ל שהוא לפי הכנתו לפי הכנתם הרצון בו קשר אמר לשכון בערפל ר"ל שהוא [illegible] ולהשגיח בזה השלים הערפל [illegible] בנה בניתי בית זבול לך אמר על השגחה ההשגחה הנפלאות הכבוד בבית [illegible] יותר מאשר היתה בשאר המקומות שהוא כמו שיזכור על קשי ויהיה יותר לשמע לבם כאמרו ולא יגורו ולא יוסיפו עוד ועם זה אמר שזה המקום הקדוש לאשר היה העבודה כמו שהמקום הקדוש כמו שיתבאר בזה [illegible] כאומרו [illegible] לא כמו שעד עתה אל המנוחה ואל הנחלה׃

ויברך שלמה את כל קהל ישראל שכבר הוא הברכה [illegible] ואחר שברכם נתן הודאה לאל יתעלה ברוך יי אלהי ישראל אשר דבר בפיו כלומר כמו שדבר בפיו אל דוד אבי כן עשה לו וקיים והוא אמרו וכבודו [illegible] ועל כן ובעת שפתח קיים ומלא לאמר שב אל כבודו׃

רד"ק ויאמר כתוב לפני שהמקדש לא נבחר כאשר היה לו לומר ולא בחרתי בירושלים [illegible] כי כל זמן שלא נבנה הבית לא נבחרה ירושלים עד שנבחרה דוד להיות על עמי ישראל ובחירתו היתה הבחירה [illegible] בירושלים כשנבחרה לו [illegible] השמים ואמרו שם מקום לארון [illegible]

רל"בג [illegible] המקום [illegible] ברכה [illegible] [illegible] לשם בברכה [illegible] [illegible] [illegible] ויהי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] להם [illegible]

ויאמר ברוך יהוה אלהי ישראל אשר
דבר בפיו את דוד אבי ובידו מלא לאמר
מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל
ממצרים לא בחרתי בעיר מכל
שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי
שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל
ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם
יהוה אלהי ישראל ויאמר יהוה אל דוד
אבי יען אשר היה עם לבבך לבנות בית
לשמי הטיבת כי היה עם לבבך רק
אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היצא
מחלציך הוא יבנה הבית לשמי ויקם
יהוה את דברו אשר דבר ואקם תחת
דוד אבי ואשב על כסא ישראל
כאשר דבר יהוה ואבנה הבית לשם
יהוה אלהי ישראל ואשם שם מקום
לארון אשר שם ברית יהוה אשר כרת
עם אבתנו בהוציאו אתם מארץ
מצרים

ואמר בריך יי אלהא דישראל דמליל
במימריה עם דוד אבא וברעותיה
קיים למימר מן יומא דאפיקית ית
עמי ית ישראל ממצרים לא
אתרעיתי בקרתא מכל שבטיא
דישראל למבני ביתא לאשראה
שכינתי תמן ואתרעיתי בדוד למהוי
מלכא על עמי ישראל והוה בלבא
דדוד אבא למבני ביתא לשמא
דיי אלהא דישראל ואמר יי לדוד
אבא חלף דהוה עם לבך למבני
ביתא לשמי אתקינת ארי הוה עם
לבך לחוד את לא תבני ביתא
אלהין בר דתוליד הוא יבני
ביתא לשמי ואקים יי ית פתגמיה
דמליל וקמית תחות דוד אבא
ויתיבית על כורסי מלכותא דישראל
כמא דמליל יי ובניתי ביתא לשמא
דיי אלהא דישראל ושויתי תמן
אתר מתקן לארונא דביה מתמן
תרין לוחי אבניא דעליהון קיימא
דיי דגזר עם אבהתנא באפקותיה
יתהון מארעא דמצרים

רדק לפני מזבח יי׳ מזבח הנחשת שעשה שלמה כמו שכתו׳ בד״ה שעשה מזבח הנחשת כ׳ אמה ארכו וכ׳ רחבו וי׳ אמה קומתו׳ נגד כל קהל ישראל וכו׳ אומר שעשה ה׳ שלמה כיור נחשת ה׳ אמות ארכו וה׳ אמות רחבו ואמות ג׳ קומתו ויעמד עליו נגד כל קהל ישראל ויברך עליו על ברכיו ויפרש כפיו השמים׳ שומר הברית שומר הברית והחסד

רלבג ויעמד שלמה לפני מזבח יי׳ לא רצה בזה שעמד בעזרה נגד המזבח שהיה עזרת ישראל נגד מזבח החיצון שהיה בחצר הכהנים כשהתפלל זאת התפלה בחצר הכהנים לפני מזבח החיצון והמבאר זה כי הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשב כי לא יתכן כי לא היה כמו מהעזרה אל פני המזבח אלהים הם לא שנו׳ כי מפני שהיה מקו׳ העזרה שהוא כמו שכבר זכר מעט מן מה שהוא בסוף ספר שמואל כי הכהנים שלמה לא היו סר׳ כי הקירו׳ התפלה יותר נשמעת׳ ויאמר יי׳ אלהי ישראל אין כמוך אלהים ר״ל אותם הכחות הנבדלים והם הנקראים מלאכים כי הם אין כמוך אלהים כמו שיתבאר ממעל

וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם׃ וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם׃

וְקָם שְׁלֹמֹה קֳדָם מַדְבְּחָא דַיְיָ לָקֳבֵל כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל וּפְרַס יְדוֹהִי בִּצְלוֹ לְצֵית שְׁמַיָא׃ וַאֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לֵית בַּר מִנָּךְ אַתְּ הוּא אֱלָהָא דִשְׁכִנְתָּךְ בִּשְׁמַיָא מִלְעֵלָא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְּרַע נָטַר קְיָמָא וְחִסְדָּא לְעַבְדָּךְ דִּמְהַלְּכִין קֳדָמָךְ בְּכָל לִבְּהוֹן׃

שברית המסלות׳ לעבדיך לזרעם אחריהם׳ ובכרך כמו על הפרט וקרי בכרך על הכלל׳ והם ממעל הם רמוים הם השמים והשר עליו הארץ מתחת הוא השפל הפועל׳ כי מה שיקבלו והשר הוא מקובל ממעל היא הכחות

אלהות כמו שאמר השמים והסבר על אלהות יי׳ אך שאבנדך היא כולית ומקפת בכל׳ שומר הברית והחסד לעבדיך כי אמר כי הוא יותר הכבד לשון שבועת השי׳ וכן שבמבנה אלו שעולם מתנהו וזה כי הוא מקיים הברית והחסד לעבדיו ההולכים לפני השי׳ בכל לבם על כר שמבנה הפרטית וזה דבר לא יוכל עליו א׳ מש״א אשר הנבדלים שעולם מתנהו ושם הרשון כאמרו הברית והחסד הברית שהוא על כר החסד והוא אשר יהיה מכר השבועה הפרטית והכבד יותר וזה הברית שכבר יהיה בו התלוי והוא שיהיה מקבל הכולל שיהיה רבון השי׳ וזהו אמרו לעבדיך ההולכים לפניך בכל לבם וזה נ״כ אמר רק לזה שאמרו כמך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני

דלבב״ כי האמנם ישב אלהים על הארץ׳ כל הבית מתפלל לפניך יתקבל תפלתו הזאת כי אמר ויאמר במלות
שכינה הזה׳ והשמים תשכון בה״ כמו הכרובים הספרים וזה מקום פנים כי השמים ושמי השמים
לא יכלכלוך ורוממות מדרגתך והשמים השמש כל המשחק לך מקום כי זה כלתו מושג לזולתך כי גבהו מאד
מדרגת המושג לך מקום על מה שהם עליו מהמעלות כמו שבארנו בזה ובס׳ מורה ובס׳ שרשים השמיעך
והשקפתך כמלו העצמים הפחותים מאד על שתרד השמיעך בזה הבית אשר בניתי ויושב לך עמו״ ופנית

אשר שמרת לעבדך דוד אבי
את אשר דברת לו ותדבר
בפיך ובידך מלאת כיום הזה׃
ועתה יהוה אלהי ישראל שמר
לעבדך דוד אבי את אשר
דברת לו לאמר לא יכרת לך
איש מלפני ישב על כסא י
ישראל רק אם ישמרו בניך
את דרכם ללכת לפני כאשר
הלכת לפני׃ ועתה אלהי ישראל
יאמן נא דבריך אשר דברת
לעבדך דוד אבי׃ כי האמנם
ישב אלהים על הארץ הנה
השמים ושמי השמים לא
יכלכלוך אף כי הבית הזה
אשר בניתי׃ ופנית אל תפלת
עבדך ואל תחנתו יהוה אלהי
לשמע אל הרנה ואל התפלה
אשר עבדך מתפלל לפניך
היום׃

דנטרתא לעבדך דוד אבא ית
דמלילתא ליה וגזרתא במימרך
וגבורתך קיימתא כיומא ח
הדין׃ וכען יי׳ אלהא דישראל
נטר לעבדך דוד אבא ית
דמלילתא ליה למימר לא
יפסוק לך גבר מן קדמי יתיב
על כורסי מלכותא דישראל
לחוד אם יטרון בנך ית
אורחיהון להלכא קדמי כמא
דהליכתא קדמי׃ וכען אלהא
דישראל יתקימון כען פתגמך
דמלילתא לעבדך דוד אבא׃
ארי מן סבר ומן דמי ד
דבקושטא אתרעי יי׳ ל
לאשראה שכינתיה בגו בני
אנשא דדירין על ארעא הא
שמיא ושמי שמיא לא יכלון
לסוברא יקרך אף אילהין
ביתא הדין דבניתי׃ ותתפני
לצלותא דעבדך ולבעותיה
יי׳ אלהי לקבלא צלותא
ובעותא דעבדך מצלי קדמך
יומא דין׃

רד״ק האמנם
האמ׳ תמיהה
שלעולם הוא כלומ׳
כאומר הוא שישב
האלהים עם האדם
על הארץ וכמו יתכן
שהאמין כי אתה ית׳
יתברך ויתעלה אין
לך מקום שיכלך כי
אתה מקו׳ העולם ואין
העולם מקומך. אם
כן מה שבניתי בית
לך יהיה אלהים על דרך
משל שיהיה רצונך
ושכינתך מצויה בבית
הזה ופנית
אל תפלת עבדך וגו׳
לשמוע אל התפלה
שיתפלל במקום הזה
ויהיה שבכל מקום
שיהיה רצונך לשמוע
אלה כלבבות לשמוע
תפלתו רצה שלמה
שיהיה שיהיה המקום
הזה המובחר מכולם

שיתפלל בתפלתו כלו׳ בבית הזה ישלך ישמע והשימע
כל תפלות כל מתפלל בבית זה בקרוב יותר משיתפלל
במקומות אחרים׃

ושמעת אל תפלת עבדך׳ ר״ל שיהיה תמיד השגחתך
בבית הזה תפנה אל תפלת עבדך׳ לשמוע אל
הרנה ואל התפלה הכוונה בזה הוא השיר והשבח
כי הוא קודם אל התפלה ולזה פתח שלמה תפלתו בדברי שבח כאומרו ה׳ אלהי ישראל אין כמוך אלהים׳

רד״ק להיות
עינך
פתוחות להיות
שאמרת יהיה שמי
במקום׳ הזה
ושמך יקרא על
הבית הזה ואמר אל
אל מקום שבתך
אל השמים כמו
ממקום שבתך
מן השמים וכן
הוא אומר בדה״י
ומזה נסבר אל
יוסף אל פרושו
שיהיה לנו אל
מקום שבתך אל
השמים ואתה
תשמע וכן אל
יוסף מטעמו לבנך
עם וכל הארץ
כלו מכרימנך׳
א״ת׳ אל מקום שבתך אל השמים ממקום שבתך מן
השמים כמו שפירשנו אל המקום׳ ושמעת וסלחת

לִהְיוֹת עֵינֶךָ פְתֻחוֹת אֶל
הַבַּיִת הַזֶּה לַיְלָה וָיוֹם אֶל
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ
יִהְיֶה שְׁמִי שָׁם לִשְׁמֹעַ
אֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר
יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל הַמָּקוֹם
הַזֶּה׃ וְשָׁמַעְתָּ אֶל תְּחִנַּת
עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל הַ
הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה
תִּשְׁמַע אֶל מְקוֹם
שִׁבְתְּךָ אֶל הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ׃ אֵת
אֲשֶׁר יֶחֱטָא אִישׁ ל
לְרֵעֵהוּ וְנָשָׁא בוֹ אָלָה
לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי
מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃

לְמֶהֱוֵי בְרַעֲוָא קֳדָמָךְ
לְאַגְנָנָא עַל בֵּיתָא הָדֵין
לֵילְיָא וְיֵימָם לְאַתְרָא
דַאֲמַרְתְּ יְהֵי שְׁמִי תַמָּן
לְקַבָּלָא צְלוֹתָא דִיצַלֵּי
עַבְדָּךְ לְאַפֵּי אַתְרָא
הָדֵין׃ וּתְקַבֵּל בָּעוּתָא
דְעַבְדָּךְ וְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל
דִיצַלּוֹן לְאַפֵּי אַתְרָא
הָדֵין וְאַתְּ תְּקַבֵּיל
מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתָךְ
מִן שְׁמַיָא וּתְקַבֵּיל
צְלוֹתְהוֹן וְתִשְׁבּוֹק
לְחוֹבֵיהוֹן׃ יַת דִי יְחוּב
גְבַר לְחַבְרֵיהּ וְיַרְשֵׁי
בֵיהּ מוֹמֵי לְאוֹמָיוּתֵיהּ
וְיֵיתֵי וְיוֹמֵינֵיהּ קֳדָם
מַדְבְּחָךְ בְּבֵיתָא הָדֵין׃

רלב״ג ושמעת
אל
תפלת עבדך הנה
התחנה היא יותר
התפלה ור״ל
בקשת הדברים
בלשון התחנונים
ומחילת החטאות
ולזה אמר ושמעת
וסלחת׳ את אשר
יחטא איש לרעהו
ידמה לפי מה
שאחשב שהנה
בזה שרמז
שהשופט בבדיקת
מעלות אשר יחטא
אותה בבית המקדש
על האופן שנזכר
בפרק מן יבמות
כאלו ור״ל שבא
הקדוש כל הדברים
אשר יהיה

כתרגו׳ ותקבל בעותהון ותשבוק לחוביהון ושמעת כן אלא יהיה קריין שמעה שמיטה לשמעו׳ שאו מעמן מסכת
אלומה שהוא לשון אונאה׳ וירשי ביה מומי לאומיותיה וכן אלה פי׳ וכן השבועה קבלת אלה לפני מזבח שבית
הזה ויבא וכן על השבועה ויתי ויומי קדם מדבחך׳

45

יתחייב נפשו כפשרה בין איש לרעהו או אלה שמעו כי יבא השופט לשמוע לפני השופט כ בבית הזה ויהיה
ישמרו אשר יתחייב איש לרעהו יכול השיא שבועה כאשרו ויבואו בשגגה מקדשי ה׳ ספם כי יתקטלו ומעשה
מעלליו וכפי כעשייתו בפקדון או בגזלה כגון ובשבועת העדות כפי ונפש כי יתחטאו ושמעה קול
אלה׳

רלבג״ ושם אך	וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם	וְאַתְּ תְּקַבֵּל מִן שְׁמַיָא	והתה	רד״ק
ועוד את	וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת	וְתַעְבֵּיד וּתְדִין יָת		והשמע
עיק׳ קרבן כמו	עֲבָדֶיךָ לְהַרְשִׁיעַ רָשָׁע	עַבְדָּךְ לְחַיָּבָא חַיָּבָא		השמים כמו מן
שכאשר יתחייב	לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ	לְמִתַּן אוֹרְחֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ		השמים ושפטת
כדרך שנעשה	וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת	וּלְזַכָּאָה זַכַּאי לְמִתַּן		שעה שאומר ה
שיכנעו לפני ה	לוֹ כְּמִשְׁפָּטוֹ כְּצִדְקָתוֹ׃	לֵיהּ כְּזָכְוָתֵיהּ׃		שארץ יקאל נשבע
אויבים ישובו אליך	בְּהִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל	כַּד יִתְּבְרוּן עַמָּךְ יִשְׂ		מקר ואין אותו
ויודו מהרשעים	לִפְנֵי אוֹיֵב אֲשֶׁר יֶחֶטְאוּ	קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן		ספרע מנינו כ
קרעים ויודו את	לָךְ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ וְהוֹדוּ	דִּיחוֹבוּן קֳדָמָךְ		בשעה שעוד לקס
שמך לתת שכנו ל	אֶת שְׁמֶךָ וְהִתְפַּלְלוּ	וִיתוּבוּן לְפוּלְחָנָךְ		ישבע כבית הזה
לשמך ולכבודך	וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בַּבַּיִת	וְיוֹדוּן לִשְׁמָךְ וִיצַלּוּן		את מרדך לו ס
קודם קהתפלו כ	הַזֶּה׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע ה	וִיבָעוּן מִן קֳדָמָךְ ב		ויסרנו כמו ארם
כראוי ואחר קך	הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ ל	בְּבֵיתָא הָדֵין׃ וְאַתְּ		כי סימן הכבוד
יתפללו ויתחננו	לְחַטַּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל	תְּקַבֵּל מִן שְׁמַיָא		בוקה ריע כ
אליך בבית קוק	וַהֲשֵׁבֹתָם אֶל הָאֲדָמָה	וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵי עַמָּךְ		בנקירות השם
לפני יתמהו	אֲשֶׁר נָתַתָּ לַאֲבוֹתָם׃	יִשְׂרָאֵל וְתָתֵיבִנּוּן ל		ויראו מן קבית
ובעושיפם עוד		לְאַרְעָא דִּיהַבְתְּ		הזה ויפלו מ
אויב ולפושיפם		לַאֲבָהָתְהוֹן׃		מנינו וכל וקאיה
לארמותם אשר				כטוך ונס קסי

לקח מקום קלוי כזה אותו השמע השמים ותסלח לחטאת עמך ישראל והשיבם אל האדמה אשר נתת לאבותם׃

שקבן ואומר ומקדשו יתאראו לבר שיע רשע
לו זה מקום שיקים רשע השבע לשקר אתו
קימשמש עמש ואוה נשבע בלאית ס קשע
על מקום שבע׳ בהנגף׳ ויותו
את שמך׳ ס קיינחרם לכך על ארצם כמו שיכיך על האוסרים כבית הזה
שנאחרים כאשר אחר לא יבא למלחמה יתפללו אלך כבית הזה על אחרים שיבא למלחמה ואתה תשמע ת
השמים ותסלח לחטאתם והשיבותם אל האדמה׳ בשעבר שנים

רד"ק בהעצר שמים כי תורם את הדרך הטובה [illegible] על [illegible] שהם נעצרו שמים [illegible] הדרך הטובה [illegible] [illegible]

רלב"ג בהעצר השמים ולא יהיה מטר [illegible] [illegible]

בהעצר שמים ולא
יהיה מטר כי יחטאו
לך והתפללו אל
המקום הזה והודו את
שמך ומחטאתם
ישובון כי תענם׃ ואתה
תשמע השמים וסלחת
לחטאת עבדיך ועמך
ישראל כי תורם את
הדרך הטובה אשר
ילכו בה ונתתה מטר
על ארצך אשר נתתה
לעמך לנחלה׃ רעב
כי יהיה בארץ דבר כי
יהיה שדפון ירקון
ארבה חסיל כי יהיה כי
יצר לו איבו בארץ
שעריו כל נגע כל מחלה׃

כד יתכלון שמיא ולא
יהי מיטרא ארי יחובון
קדמך ויצלון אפי
אתרא הדין ויודון
לשמך ומחוביהון
יתובון ארי תקביל
צלותהון ואת תקביל
מן שמיא ותשבוק
לחובי עבדך ועמך
ישראל ארי תליפינון
ית אורחא דתקנא
דיהכון בה ותתין
מיטרא על ארעך
דיהבתא לעמך
לאחסנא כפנא ארי
יהי בארעא מותא ארי
יהי שדפנא ירקנא
גובא שמוטא ארי יהי
ארי יעיקון ליה בעלי
דבביהון בארע קרויהון
כל מכתש וכל מרע

[illegible]

46

ויהיה נגע רעב בשנתם מפני חטאתם והתפללו והתודו אותך כי יסור לו מהם מהרה [illegible] לתיבת
מעבר סבב הערירות בגופן שלא יוכל איש לגלות הסדר לקרות תפלותיו לעבד את השם יתברך ויהיה יתברך
שם רעב בשנתם כל נגע וכל מחלה לכל מכה וכל חולי וכל נגע שהצריך התפלה והתחנה עליו אשר יהיה
לאיש מהם מן ישראל הנגע והמחלה או הצרך האחר או זה שיהיה התפלה והתחנה עליו לפי מה שידע איש
ואיש מהם נגע לבו אשר הוא צריך עליו שיתחנן לפניך

כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם למען יראוך כל הימים אשר הם חיים על פני האדמה אשר נתתה לאבתינו וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך

כל צלותא וכל בעותא דתהי לכל אינשא לכל עמך ישראל דידעון גבר מכתשי ליביה ויפרוס ידוהי בצלו לאפי ביתא הדין ואת תקביל מן שמיא מאתר בית שכינתך ותשבוק לחוביהון ותעביד בעותהון ותיתן לגבר בכל אורחתיה דגלי קדמך ליביה ארי את הוא ולית בר מינך קדמך גלי לבא דכל בני אינשא בדיל דיתחלון מן קדמך כל יומיא דאינון קימין על אפי ארעא דיהבתא לאבהתנא ואף לבר עממין דלא מעמך ישראל הוא וייתי מארע רחיקא בדיל שמך

רד"ק ופרש כפיו אל הבית הזה כמו בבית כלו לפרוש כפיו אל ה' בבית הזה או פי' בכל מקום שיהיה כנגד הבית הזה וכן תרגם לאפי ביתא הדין למען יראוך כל הימים לבד ופי' שיהיו בעולם ופי' כשיראו שתקבל להם תפלתם אליך והתפללו אליך כנגד הבית ידעו כי שם בית להם הנגע והמחלה ולא סבות מקרה ובעבור זה יראוך וכן טעם שמך הנקרא בפועל יראוך

רלב"ג וגם הנכרי כלומר אשר יהיה לכל האדם לעמך ישראל אשר יהיה לכל מאומות העולם אשר לעמך ישראל הם מהנכרים [illegible] התפלה והתחנה אשר יתפלל לפני ככל דרכיו אשר תדע את לבבו כי אתה לבד יודע את לבב האדם למען יקבל תפלת איש [illegible] לבו יהיה לבו שלם עם השם ובזה תשיגו התפלה ונתת לו ככל דרכיו לפי עניינו כשאת התפלה וזה

יהיה סבה שיראוך ישראל תמיד בזכרם כי יקבלו
[illegible] לא קרעת [illegible] מקום [illegible]

רד"ק ככל אשר יקרא אליך הנכרי אמ' אפי' שאינו ראוי לכך תשמע תפלתו אבל בישראל אמר ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע לבבו אבל בנכרי אמ' שאין לבבו נכון אליך עשה ככל אשר יקרא אליך למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה ומיתך כי ידעו ליראה אותך כעמך ישראל: כי יצא עמך למלחמה על אויביו דרך כלל בדרך אשר תשלחם כמו ויהי דבר שמואל לכל ישראל וכן כשיהיו יוצאים לגיס— המורים והעמים כמו בדבר במדין וכן כשלא יהיה עליהם שנים:

כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה: אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי: כי יצא עמך למלחמה על איבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל יהוה דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך:

ארי ישמעון ית שמך רבא וית ידך תקיפתא ודרעך מרממך וייתי ויצלי לקבל ביתא הדין: את תקביל מן שמיא מאתר בית שכינתך ותעביד ככל די יצלי קדמך בר עממין בדיל דידעון כל עממי ארעא ית שמך למדחל קדמך כעמך ישראל ולמידע ארי שמך איתקרי על ביתא הדין דבניתי: ארי יפוק עמך לאגחא קרבא על בעלי דבביהון באורחא דתשלחינון ויצלון קדם יי לקבל אורח קרתא דאיתרעיתא בה וביתא דבניתי לשמך:

רלב"ג ונ"ל הנכרי וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי יראה לי שאמר שלמה כדבר שיתן לו הש"י כמו [illegible] אשר ידע את לבם כי ימצא הכל לא היה ראוי שיתקבל תפלתו אבל נקבל מהש"י שישמע לקול הנכרי ככל אשר יקרא אליו לבעבור ספק שיקרב לעבודת הש"י בישראל ונכרי שיתפרסם שמו ית' נקרא על הבית הזה עד שהקורא אליו מזה המקום יהיה תפלתו נשמעת ככל אשר יקרא אליו ית' יצא עמך למלחמה על אויביו עד עתה זכר התפלה שתהיה בבית המקדש הזה וכן עתה לזכור התפלה שתהיה חוץ מהבית לנגד בית המקדש כשלא היה אפשר שיהיה בבית המקדש כמו הענין בצאת ישראל למלחמה על אויביו ואמר בדרך אשר תשלחם להעיר כי זה שאין ראוי שיצאו למלחמה אם לא יהיה במלחמה בשכנה אם על יד נביא אם על יד אורים ותומים והתפללו אל יי' דרך העיר אשר בחרת בה ר"ל שיתפללו נכח ירושלם ונכח בית המקדש ישמע השם תפלתם ותחנתם ויעשה כמו [illegible] לתת להם כדרכם [illegible] בעת התפלה:

[illegible]

תרגום	מקרא
ותקבל מן שמיא ית צלותהון	ושמעת השמים את תפלתם
וית בעותהון ותתפרע	ואת תחנתם ועשית משפטם׃
עלבנהון וארי יחובון קדמך	כי יחטאו לך כי אין אדם
ארי לית אינש דלא יחטי	אשר לא יחטא ואנפת בם
ויחול רוגזך בהון ותמסרינון	ונתתם לפני אויב ושבום
קדם בעלי דבביהון וישבונון	שביהם אל ארץ האויב
שביהון לארע בעלי דבביהון	רחוקה או קרובה׃ והשיבו אל
רחיקא או קריבא ויתובון	לבם בארץ אשר נשבו שם
ללבהון בארעא דאישתביאו	ושבו והתחננו אליך בארץ
לתמן ויתובון ויבעון מן	שביהם לאמר חטאנו והעוינו
קדמך בארע שביהון ם	רשענו׃ ושבו אליך בכל
למימר חבנא ואיתעשנא	לבבם ובכל נפשם בארץ
סרחנא ויתובון לפולחנך	איביהם אשר שבו אתם
בכל ליבהון ובכל נפשיהון	והתפללו אליך דרך ארצם
בארע בעלי דבביהון דשבו	אשר נתתה לאבתם העיר
יתהון ויצלון קדמך לאפי	אשר בחרת והבית אשר
אורח ארעהון די יהבתא	בנית לשמך׃ ושמעת השמים
לאבהתהון קרתא די	מכון שבתך את תפלתם ואת
דאתרעיתא וביתא דבניתא	תחנתם ועשית משפטם׃
לשמך ותקבל מן שמיא	
מאתר בית שכינתך ית	
צלותהון וית בעותהון	
ותתפרע עלבנהון׃	

וסלחת

[illegible]

רד"ק ונתתם לרחמים וגו' [illegible] תפלתו מקובלת [illegible]
[illegible] כאומרו כי [illegible] לשמוע
אליהם בכל קראם אליך ר"ל בכל מה שיבקשו ממך [illegible]
[illegible] ויהי ככלות שלמה [illegible] כרע על ברכיו [illegible]
התפלל על ברכיו [illegible] עד כלות התפלה׃

וסלחת לעמך אשר חטאו לך
ולכל פשעיהם אשר פשעו בך
ונתתם לרחמים לפני שביהם
ורחמום׃ כי עמך ונחלתך הם
אשר הוצאת ממצרים מתוך
כור הברזל׃ להיות עיניך פתחות
אל תחנת עבדך ואל תחנת
עמך ישראל לשמע אליהם
בכל קראם אליך׃ כי אתה
הבדלתם לך לנחלה מכל עמי
הארץ כאשר דברת ביד משה
עבדך בהוציאך את אבתינו
ממצרים אדני יהוה׃
ויהי ככלות שלמה
להתפלל אל יהוה את כל
התפלה והתחנה הזאת קם
מלפני מזבח יהוה מכרע על
ברכיו וכפיו פרשות השמים׃
ויעמד ויברך את כל קהל
ישראל קול גדול לאמר׃

ותשבוק לעמך דחבו קדמך
ולכל מרדיהון דמרדו
במימרך ותתנינון לרחמין
קדם שביהון וירחמון עליהון׃
ארי עמך ואחסנתך אינון
דאפקתא ממצרים מגו כורא
דברזלא׃ למהוי רעוא קדמך
לקבלא בעות עבדך ובעות
עמך ישראל לקבלא
צלותהון בכל עדן דאינון
מצלן קדמך׃ ארי את
אפרשתינון לך לאחסנא מכל
עממי ארעא כמא דמלילתא
ביד משה עבדך באפקותך
ית אבהתנא ממצרים יי
אלהים׃ והוה כד
שיצי שלמה לצלאה קדם יי
ית כל צלותא ובעותא הדא
קם מן קדם מדבחא דיי
מלמרכן על ברכוהי
וידוהי פרישן בצלו לצית
שמיא׃ וקם ובריך ית כל
קהלא דישראל בקל רב למימר׃

רד"ק מתוך כור
הברזל כמו
שמצרפין הכסף והזהב
בכור כן צרפו
במצרים בעבודה
קשה ומה שאמר
הברזל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

להיות

עיניך פתוחות וגו'
בכל קראם אליך
בכל עת שיקראו
אליך [illegible]
ויקראו אליך ושבו
אליך וכן כי מי
אלהים בכל קראנו
אליו [illegible]

ברוך יי' אשר

רד"ק ברוך יי' וגו' ככל אשר דבר. והמנוחה לא היתה שלימה עד ימי שלמה: להטות לבבנו
טעמו דבק עם יי' אלהינו עמנו. ויהיו. ימים ולילות שיהיו שמורים תמיד
עלינו לעשות משפטינו ומשפט עמו כמשפט כמקום הזה כמו כמשפט הכבוד ישראל לו וקרובים לו כלומר נתת לנו דבר יום
ביומו להשפיע מה שאנו צריכין להשפיע לנו הטובה ולשמרנו מרעה וכזה ידעו כל עמי הארץ כי יי' הוא
האלהים כי מקבלים מן השמים הטובה ונשמרים מרעה:

בריך יי דיהב נייחא לעמיה
ישראל ככל דמליל לא
בטיל פתגמא חד מכל
פתגמוהי תקניא דמליל ביד
משה עבדיה: יהא מימרא
דיי אלהנא בסעדנא במא
דהוה בסעדיה דאבהתנא לא
ישבקיננא ולא ירחקיננא:
לאפנאה לבנא לדחלתיה
למהך בכל ארחן דתקנן
קדמוהי ולמטר פקודוהי
וקימוהי ודינוהי דפקיד ית
אבהתנא: ויהון פתגמי אלין
דבעיתי מן קדם יי מתקבלין
קדם יי אלהנא יימם וליליא
למעבד דין עבדיה ודין
עמיה ישראל פתגם יום
ביומיה: בדיל דידעון כל עממי
ארעא ארי יי הוא אלהים לית
עוד: ויהי לבכון שלים בדחלתא
דיי אלהנא למהך בקימוהי
ולמטר פקודוהי כיומא הדין:

ברוך יהוה אשר נתן מנוחה
לעמו ישראל ככל אשר דבר
לא נפל דבר אחד מכל דברו
הטוב אשר דבר ביד משה
עבדו: יהי יהוה אלהינו עמנו
כאשר היה עם אבתינו אל
יעזבנו ואל יטשנו: להטות ל
לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו
ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו
אשר צוה את אבתינו: ויהיו ר
דברי אלה אשר התחננתי לפני
יהוה קרבים אל יהוה אלהינו
יומם ולילה לעשות משפט
עבדו ומשפט עמו ישראל
דבר יום ביומו: למען דעת כל
עמי הארץ כי יהוה הוא האלהים
אין עוד: והיה לבבכם שלם עם
יהוה אלהינו ללכת בחקיו
ולשמר מצותיו כיום הזה:

ורלב"ג להטות
לבבנו אליו
ר"ל שיהיה קשה יותר
עמנו כאופן
שיסתדל להטות
לבבנו אליו
ולעבדו כמנהגו
לא כמו שעבר
למטותנו כשיהיה
מדבר ולא יעזוב
על קטותינו ולא
יטשנו כשיהיה
קשותינו יותר
לעשות משפט
עבדו ר"ל שיתן
לכל אחד מקום לפי
קרבתו לו ולמיטתו
סמו מקום כעת
קשותם יותר
יוכיחם כדרך
שיחזרו למוטב
וכזה יתפרסם

יתפרסם לכל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים ואין עוד ר"ל כי כאשר יראו כי השגיח ה' בישראל הם [illegible]
[illegible] קול כמו שזכר [illegible]

והמלך וכל ישראל עמו זבחים זבח לפני יהוה׃ ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית יהוה המלך וכל בני ישראל׃ ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית יהוה כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני יהוה קטן מהכיל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים׃

ומלכא וכל ישראל עמיה מנכסין נכסת קודשין קדם יי׃ ונכס שלמה ית נכסת קודשיא דנכס קדם יי תורין תרתין ריבוא ותרין אלפין ועאנא תרתי עשרי רבוא ותרבוכו ית בית מקדשא דיי מלכא וכל בני ישראל׃ ביומא ההוא קדיש מלכא ית גו דרתא דקדם בית מקדשא דיי ארי עבד תמן ית עלתא וית מנחתא וית תרבי נכסת קודשיא ארי מדבחא דנחשא דקדם יי דחיק מלסוברא ית עלתא וית מנחתא וית תרבי נכסת קודשיא׃

רד"ק קדש המלך [illegible] קרי קדוש לומר [illegible] שם [illegible] [illegible] קרבנות [illegible] על [illegible] קרבנות [illegible] [illegible] [illegible] מזבח [illegible] [illegible] [illegible]

רלב"ג [illegible] [illegible] [illegible] קרבנות [illegible] [illegible] קרבנות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
שלמות כמו שנזכר [illegible] שלמות [illegible]

[illegible] שלמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] אלף [illegible] שלמה על [illegible] [illegible]
[illegible] שלמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אלף [illegible]
[illegible] אלף [illegible] ועשרים אלף [illegible] שלמים [illegible]
[illegible] אלף [illegible] [illegible] [illegible]

השלמים והשלמות היו רבים עד כי קטן השלמה והמנחות ואת חלבי השלמים לא היה יכול מזבח הנחשת שעשה שלמה
להכיל הכל על כן הוצרך שלמה לקדש רצפת החצר ועשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים מה שלא יכול
המזבח להכיל כדברי רז"ל מחלוקת בזה יש אומרים כי רצפת החצר היא שקדש כמו שפירשנו ויש אומר כי
מזבח האבנים בנה בתוך החצר ואמרו שם כי מזבח אבנים היה שעשה שלמה לא מזבח הנחשת ומה שאמר
בדברי הימים ויעש שלמה מזבח הנחשת וכן הוא אומר כי מזבח הנחשת אשר עשה שלמה לא היה יכול
להכיל פי' מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת שעשה משה ונקרא בדברים של תורה כן ואיפשר כי מה
שאמר [illegible] שעשה שלמה על המזבח הראשון לא כפשוטו ויתכן לומר [illegible] כמו שפירשנו
בדברי הימים׳

ויעש שלמה בעת ההוא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני יהוה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום׃ ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה יהוה לדוד עבדו ולישראל עמו׃

ועבד שלמה בעדנא ההיא ית חגא וכל ישראל עמיה קהל רב מימעלנא דחמת עד נחלא דמצרים קדם יי אלהנא שבעה יומין חנכת מדבחא ושבעה יומין חגא ארבעה עשר יומין׃ ביומא תמינאה שלח ית עמא ובריכו ית מלכא ואזלו לקרויהון חדן ושפיר ליבהון על כל טבתא דעבד יי לדויד עבדיה ולישראל עמיה׃

רד"ק את החג חג הסכות קראו נ"כ חג לפי שהיתה סמוכה ל[illegible] הסכות ועשו שבעת ימי חנוכה ושבעת ימי חג הסכות ואמר ארבעה עשר יום להודיעך שימים היו לא היה הפרש ביניהם ומה שאמר בדברי הימים בדברי הימים שאמר שלח את העם ויברכו את המלך

רלב"ג מלבוא חמת עד נחל מצרים הם היו גבולות ארץ ישראל הא' בצפון והב' בדרומה כמו שנזכר בפרשת אלה מסעי. שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום כבר התבאר בדברי הימים כי חג

נקבץ עשרה פסוקים והכותב [illegible]

[illegible] כי שלמה [illegible]

הא' ימי השמיני עצרת ולא יכול לפרש כי שבעת ימי החנכה היו אחר שבעת ימי סוכות וביום הח' השמיני שמיני לחנוכה שהרי אומר בדברי הימים וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם ויום הח' היה יום הח' עצרת ואיך אמר עשרים ושלשה לחדש — עשותה לחנוכה שבעת ימים ואחר כך עשו חג הסוכות שבעת ימים ועשו ביום השמיני עצרת במשפט וביום של אחריו שהוא עשרים ושלשה בחדש כדברי ביום השמיני שלח את העם ולא אמרו כזה המקום שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום היתה יכולין לומר׃

ויהי ככלות שלמה לבנות את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות׃ וירא יהוה אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון׃

ויאמר יהוה אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנתך אשר התחננתה לפני הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים׃ ואתה אם תלך לפני כאשר הלך דוד אביך בתם לבב ובישר לעשות ככל אשר צויתיך חקי ומשפטי תשמר׃ והקמתי את כסא ממלכתך על ישראל לעלם כאשר דברתי על דוד אביך לאמר לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל׃ אם שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי אשר נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם׃

ואף אומ׳ ונעשו עשרים ושלשה אמרו רז״ל מוס—
השמיני כמו רשות בפני עצמו ולא נשען אותו — היום לפי
שהיה חג ולמחר שהוא עשרים ושלשה לחדש יצאו —ו
ונשא רשות מיטתו וחזרו לאהליהם ולפ״ז שעשו שבעת
ימי חנוכה קודם חג הסוכות ויום הכפורים בכללם
ואפשר שאותו היום לא אכלו שהרי ימצא שהיה —
ובברית האלהים כלבו ולפ״ז שאומר כי חנוכת המזבח עשו
שבעת ימים וחג שבעת ימים ובכל יום — היו
מקריבים זבחי השלמים והקר— ימו השלמים גם אותו
היום אכלו לא אכלום באותו היום עד הלילה ומחר— ית
אבל רז״ל אמרו כי אכלו אותו היום יום הכפורים
שבכלל ימי השמחה היה ולמדו זה מחנוכת המשכן
מה שם עשו שלמים ודחו שבת ואע״פ שהוא איסור סקילה
יום הכפורים שהוא איסור כרת לא כל שכן ונמצאת

שבכר עשו חנוכת המזבח אחר החג. רד״ק בדרך
שעלתה ביום השמיני לחדש ואולם מפני שאמרו שהם
י״ד יום אפשר להם לומר שהיו חנוכת המזבח תחלה
שבעים בתשרי ואחר שבעת ימים — לו בכלל חג
הסוכות ואולם לא עשו שלמים חוצה בתוך הכפורים
ואכלו ושתו או לא עשו כן זה מפני שלא היתה —
בזה המקום כאופן אלא ואם היה שעשו כן הנה
היתה הוראת שעה ואע״פ הסוכות שהיו שם ואם לא
יהיה אמרו שעשו חג שבעת ימים על דרך אמרו
חג הסוכות תעשה לך ולפ״ז שלא היו שם שלמי
חגיגה בשנה ובכלל זה היה מההוראה מה שאמרו
היות חנוכת המזבח כמו השבעת ימים שזכרנו מה
שסתר עלו בזכרנו התעלות ... הסתר׃

המשכן שבת היה בכלל שנים עשר יום כי כנגדן היו ולמדו זה מדכתיב ביום עשתי עשר יום ביום שנים עשר
יום מה יום כלו רצוף אף ימים אלו כלם רצופים — ולמדו יום זה שכתוב בו איש כפה עשר יום מיום הכהונה שם
ודקדקו ואמרו ושמא עשו יום הכפורים זה שלמים ולא אכלו והר— ע ואמרו אין שמחה בגוף אלא באכילה
ושתיה והוא שאמר הכתוב וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב רצ״ל על העון שנתכפר להם שיצאתה בת קול ואמרה
כלכם מזומנים לחיי העוה״ב וגו׳ הטובה הפסוק מפרש על הטובה אשר עשה ה׳ לדוד עבדו ולישראל עמו ופי׳
לדוד עבדו שהיה לו מה שהתפלל בשעה כי בשביל זה נכנס הארון בבית ויקח אלה ושמחו בנין ישראל בכל הזה כל
המלכים הוא עברים אותו ומבינים לו ממנו ועל זה הלכו לאהליהם שמחים וטובי לב. ובדברי הימים — הוא

אומר על כל הטובה אשר עשה ה׳ לדוד ולשלמה ולישראל ורעותם
ולדרשו לדוד עבדו כי נשען שבקש שלמה להכניס הארון
לפי לפתח דבקו שערים זה בזה ולא נענה אמר
שאו שערים ראשיכם ולא נענה עד שאמר
ה׳ אלהים זכרה לחסדי דוד עבדך אז
נהפכו פני שונאיו מיד נענה
וידעו כל ישראל שמחל

הקדוש ברוך הוא לדוד על אותו עון והוא שאמר הכתוב אשר עשה ה׳ לדוד׳ מלבא חמת עד נחל מצרים׳
אומר שם גבול ארץ ישראל בצפון ובדרום׃

רד"ק ואת כל חשק שלמה כמו שנזכר בדה"י ואת כל הבא על לב שלמה לעשות בבית יי' ובביתו הצליח [illegible]
ויאמר [illegible]
[illegible] אם שוב תשובון [illegible] ישראל׳ והכרתי [illegible]
[illegible] על כל רעתם [illegible]

ויהי ככלות שלמה לבנות את בית יהוה
ואת בית המלך ואת כל חשק שלמה
אשר חפץ לעשות׃ וירא יהוה
אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון׃
ויאמר יהוה אליו שמעתי את תפלתך
ואת תחנתך אשר התחננתה לפני ח
הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה
לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי
שם כל הימים׃ ואתה אם תלך לפני כאשר
הלך דוד אביך בתם לבב ובישר לעשות
ככל אשר צויתך חקי ומשפטי תשמר׃
והקמתי את כסא ממלכתך על ישראל
לעלם כאשר דברתי על דוד אביך לאמר
לא יכרת לך איש מעל שבטי ישראל׃ אם
שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי ולא
תשמרו מצותי חקתי אשר נתתי לפניכם
והלכתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחויתם להם׃ והכרתי את ישראל מעל
פני האדמה אשר נתתי להם ואת הבית
אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני
והיה ישראל למשל ולשנינה בכל העמים׃

והוה כד שיצי שלמה למבני ית בית
מקדשא דיי וית בית מלכא וית כל
רעות שלמה דאתרעי למעבד׃
ואתגלי יי לשלמה תנינות כמא
דאתגלי ליה בגבעון׃ ואמר יי ליה
שמיע קדמי צלותך ובעותך דבעתא
מן קדמי אקדישית ית ביתא הדין
דבניתא לאשראה שכנתי תמן עד
עלמא ותהי שכנתי שריא ביה ואף
רעותי מתעבדא תמן כל יומיא׃ ואת
אם תהך בארחן דתקנן קדמי כמא
דהליך דוד אבוך בקשיטות לבא
ובתריצותא למעבד ככל דפקידתך
קימי ודיני תטר׃ ואקים ית כורסי
מלכותך על ישראל לעלם כמא
דמלילית עם דוד אבוך למימר לא
יפסוק לך גבר מעל שבטיא דישראל׃
אם מיתב תתובון אתון ובניכון ם
מבתר פולחני ולא תטרון פיקודי
וקימי דיהבית קדמיכון ותהכון א
ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון
להון׃ ואשיצי ית ישראל מעל אפי
ארעא דיהבית להון וית ביתא ד
דאקדשית לשמי ארחיק מקבל מימרי
ויהא ישראל למתל ולשועי בכל עממיא׃

5 0

והכלתי את ישראל מעל פני האדמה אשר נתתי להם ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני והיה ישראל למשל ולשנינה בכל העמים. והבית הזה יהיה

רד"ק יהיה עליון כמו שאמר בד"ה אשר היה עליון ות"י דהוה עלאי יהי חרוב ותרגם יהיה חרב ויפרשו עליון לשון בריחה כמו כעליצת נריס כמו אל העלם נעלם. ויהי מקצה כ' שנה ולסוף עשרים שנה שבנה שניהם נבנה בשבע שנים ובית המלך בשלש עשרה שנה הרי עשרים. ובכל משך הזמן ההוא נשא וסייע חירם את שלמה בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב. ובגמול זה במלכו המלך ונתן לו עשרים עיר בארץ הגליל.

וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן כָּל עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְשָׁרָק וְאָמְרוּ עַל מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת אֲבֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִקוּ בֵּאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם וַיַּעַבְדֻם עַל כֵּן הֵבִיא יְהוָה עֲלֵיהֶם אֵת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת׃ וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בֵּית יְהוָה וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ חִירָם מֶלֶךְ צֹר נִשָּׂא אֶת שְׁלֹמֹה בַּעֲצֵי אֲרָזִים וּבַעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבַזָּהָב לְכָל חֶפְצוֹ אָז יִתֵּן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְחִירָם עֶשְׂרִים עִיר בְּאֶרֶץ הַגָּלִיל׃

וּבֵיתָא הָדֵין דַהֲוָה עִלָּאִי יְהֵי חָרוּב כָּל דְיִעְבַּר עֲלוֹהִי יְכַלֵי וִינִיד וְיֵימְרוּן עַל מָה עֲבַד יְיָ כְּדֵין לְאַרְעָא הָדָא וּלְבֵיתָא הָדֵין׃ וְיֵימְרוּן עַל דִשְׁבַקוּ יָת פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן דְאַפֵּיק יָת אֲבָהָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְאַתְקִיפוּ בְּטַעֲוַת עַמְמַיָא וּסְגִידוּ לְהוֹן וּפְלַחוּנוּן עַל כֵּן אַיְתֵי יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת כָּל בִּישְׁתָא הָדָא׃ וַהֲוָה מִסּוֹף עַשְׂרִין שְׁנִין דִבְנָא שְׁלֹמֹה יָת תְּרֵין בָּתַּיָא יָת בֵּית מַקְדְשָׁא דַיְיָ וְיָת בֵּית מַלְכָּא׃ חִירָם מַלְכָּא דְצוֹר סוֹבַר יָת שְׁלֹמֹה בְּאָעֵי אַרְזִין וּבְאָעֵי בְרָתִין וּבְדַהֲבָא לְכָל צָרְכֵיהּ בְּכֵן יְהַב מַלְכָּא שְׁלֹמֹה לְחִירָם עַשְׂרִין קִרְוִין בְּאַרְעָא גְלִילָאֵי׃

רלב"ג והבית הזה יהיה עליון ר"ל והבית הזה אשר היה עליון כשעם יאמרו ככה יעשה לאשר ר"ל היה עושה וכן בד"ה שאמר שם והבית הזה אשר היה עליון כל עובר עליו ונו' ר"ל כל עובר עליו מהסבות יהיה תמה ומשתומם וישרוק בשפתיו על זה מה שראה מהפלאות ויאמרו כלם זה היה

באמרו ישראל שם קשה יהיה על ישראל מה שהם יזכרו לכל ם שהמקדש נראה להם זה הקושי הנפלא והתראה ם בסבה כאשר היה הנביא מקדש אלא רב הכהנים להראותם כמו שמצאנו בספר ירמיהו ואמרו על מה עשה יי' ככה לארץ הזאת על המקום הזה ויענו ויאמרו על אשר עזבו את ברית יי' ולא שמעו בקולו והיה לכם כדבר הזה. ואשר שלמה היה מעמן ארזים ומשאות כשעם להם נשאו אז יהיה הברית כבר אמר ואמר בזה את שלמה שהעבר עמו בעשיית מלאכתו. אז יתן המלך שלמה לחירם עשרים עיר שרבו ספר כבר כאשר בד"ה שחירם נתן לשלמה ערים ויושב בהם את בני ישראל ואולי היה לשלמה ם לא יתכן למלך למעט ארץ ישראל.

5

רלבג ארץ כבול ר"ל ארץ זול שאינם שוה מאומה וזה דבר המס אשר העלה המלך
שלמה הרצון בזה כי זה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות כל אלו
הבנינים הנזכר שבנה שלמה והנה המס הזה היה כל העם הנותר מן האמורי החתי וגו'
אשר לא מבני ישראל המה ר"ל שלא העבירו הנה במקום אשר נותרו אחריהם בארץ
אשר לא יכלו בני ישר' להחרימם העלם שלמה כלם למס עובד והם עבדו אותו בבנין אלו

ויצא חירם מצר לראות את הערים אשר נתן לו שלמה ולא ישרו בעיניו ויאמר מה הערים
ז האלה אשר נתתה לי אחי ויקרא להם ארץ כבול עד היום הזה וישלח חירם למלך מאה ועשרים ככר זהב וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית יהוה ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלם ואת חצר ואת מגדו ואת גזר פרעה מלך
מ מצרים עלה וילכד את גזר וישרפה באש ואת הכנעני הישב בעיר הרג ויתנה שלחים לבתו אשת שלמה

ונפק חירם מצור למיסער ית קירויא דיהב ליה שלמה ולא כשרא בעינוהי ואמר מה קירויא האלין דיהבת לי אחי וקרא להון ארע כבול עד יומא הדין ושדר חירם למלכא שלמה מאה ועשרין ככרין דדהבא ודין פתגם מסקי מיסין דרמא מלכא שלמה למבנית בית מקדשא דיי וית ביתיה וית מליתא וית שורא דירושלם וית חצור וית מגדו וית גזר פרעה מלכא דמצרים סליק וכבש ית גזר ואוקדה בנורא וית כנענאה דיתיב בקרתא קטיל ויהבה מתנא לברתיה איתת שלמה

רד"ק ולא ישרו בעיניו ויקרא להם ארץ כבול ר"ל מסור־ סלו היו שברים ושפים מגרישת אלקין וכבלרי רז"ל ארץ כבול ארץ שאינה עושה פירות רבותינו בר יוחנן אמר ארץ חומטון היתה פירות זול ואומר קרי ליה כבול דמשתקעין ברגלן במיא כי כבלא שרגלו של אדם משתקעת בה מרוב המים כבלא הם כבולות עלכן אותן שאין פירות ובכ"מ כי חירם נתן לשלמה עשרים עיר בארצו ושלמה נתן גם לחירם עשרים עיר בארץ הגליל ועם לחזק הבריות במקום וזכר בזה הספר מה שנתן שלמה לחירם וזכר בד"ה מה שנתן שלמה וזה דבר המס נמשך טעמו על כל העם הנותר כי מהם לקח לעבדים למס ידוע בכל השנה לבנות הבתים והערים האלה והוא מה שאמר למעלה שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר שלשים אלף כמו שאמר במקום מנוחה ויתכן שאלה כמו אדם לגבורתם ולא זה המספר וכן לבנין יתנם שלשים וית מהם

רד"ק אנשי המלחמה ולא עשה שלמה היו
לו מלחמות כי אנשים היה לו מכל
סביביו ועשה מלחמה היתה לו כשלקח
חמת צובה ועשו נכרי
ויעלם

רלב"ג אך מבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם היו אנשי
המלחמה כשיצטרך והם היו עבדי שלמה המשרתים
לפניו והם היו שריו ר"ל השרים הממונים תחת המלך
והיו שרי רכבו והיו פרשיו והנה היו אלו ר"ל הממונים במן שהיה
ובמן בית המלך ובמן המלאכה שהיה עושה. שהם היו נגד היין
המלאכה ולפעמים כמו
שכתוב בספר שמואל
ונשאר מלאכה כמו
בנוי ומלאכה הממונים
שהיו לפעמים שם
ישראל ולזה נקראו
מלאכה כמשפט קריאתו
מלאכה ואמר [illegible]
ובמן [illegible]
ירושלם מעשה
נתחדש לבכר
[illegible]
[illegible] כמו שנזכר
בתורה ובמן שר
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
שלמה לבנות [illegible]
[illegible]
ובמן [illegible]

ויבן שלמה את גזר ואת בית
חרן תחתון׃ ואת בעלת ואת
תמר במדבר בארץ׃ ואת כל
ערי המסכנות אשר היו ל
לשלמה ואת ערי הר־ כבואת
ערי הפרשים ואת חשק שלמה
אשר חשק לבנות בירושלם
ובלבנון ובכל ארץ ממשלתו׃
כל העם הנותר מן האמרי
החתי הפרזי החוי והיבוסי אשר
לא מבני ישראל המה׃ בניהם
אשר נתרו אחריהם בארץ
אשר לא יכלו בני ישראל
להחרימם ויעלם שלמה למס
עבד עד היום הזה׃ ומבני ישראל
לא נתן שלמה עבד כי הם
אנשי המלחמה ועבדיו ושריו
ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו׃

ובנא שלמה ית גזר וית בית
חורון ארעאה׃ וית בעלת וית
תדמור במדברא בארעא׃
וית כל קרוי בית אוצרא
דהואה לשלמה וית כל קרוי
רתיכיא וית קרוי פרשיא וית
רעות שלמה דאתרעי למיבני
בירושלם ובליבנן ובכל ארע
שולטניה׃ כל עמא דאשתאר
מן אימוראי חיתאי פריזאי
חיואי ויבוסאי דלא מבני
ישראל אנון׃ בניהון דאשתארו
בתריהון בארעא דלא יכילו
בני ישראל לגמרותהון ומנינון
שלמה למסקי מיסין פלחין
עד יומא הדין׃ ומבני ישראל
לא יהב שלמה למיהוי פלחין
ארי אינון גברי עבדי קרבא
ועבדוהי ורברבנוהי ומברוהי
ורבני רתיכוהי ופרשוהי׃

המלחמות והשלטון כמו שנזכר בדברי הימים׳ ובמן ערי
בעלת ובמן עיר תדמור שהיא במדבר בארץ ר"ל שהיא במדבר ... למדבר והיא ... לארץ ... ובמן
כל ערי המסכנות והם ערי האוצרות ... וכן נזכר בדה"י ... הערים ... בנה
שלמה ובמן כל הערים ... שלמה ... ובמן כל הערים ... שלמה פרשיו וכל מה שחשק
רוצה שלמה לבנות בירושלם ובשאר הלבנון ובכל ארץ ממשלתו׃

רד"ק הנצבים ה' מאות ונ' זוכר הענינים המנהיגים במלאכה ושרי ישראל שכר[illegible] השרים הנצבים על המלאכה ואמר שרי ה' מאות ונ' הנזכרים מאות וכאן אמר נ' ומאתים השלש מאות הם מהנהגים שהיו נצבים על שלמה ה' אלפים ושלש המאות והמאתים והחמשים כ' הם ישראל שהיו נצבים על ארבע אלף מאות ובספר המנהגים ולא יהיה כספר דברי הימים כ' הם ישראל השרים כל הנצבים הם ישראל כן הנצבים הם הנצבים הנזכרים עם שאר המנהגים שאמר שלשת אלפים ושש מאות ושלש המלאכה שלא היו אלא שלשת אלפים ושלש מאות כמו שאומר בספר הזה אך בת פרעה למה שאמר למעלה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא אמר עתה למה בנה את המלוא כי בנה שם בית לבת פרעה כמו שאומר אז בנה את המלוא וכן אומר הפסוק למה לא רצה שתשב בבית דוד אמר לא תשב אשה בעיר דוד כי קדש הוא אשר באו אליהן ארון האלהים׃

רלב"ג אלה שרי הנצבים ר"ל הממונים תחת הנצבים שהיו ממונים על כלם הנצבים והנה הם מאות ככר וכרם ממה שקדם שכבר היה על העבודה אלפים ושלש מאות הרודים בעם העושים במלאכה שלש מאות המנהגים שאמרו ממספרם כמו שנאמר ממה שנזכר ממספרם כאן והנה היו שם שר ממונים עליהם מאתים והנצבים היה כמו שכתב כאן בזה הנצבים והיו פה שאר שלשה המאות והמאתים היה היו ממונים על כלם ולזה הנצבים כאן אומר וכן המעלה שהיה הנצבים שאמר ה' לבנת ישראל ושרי המלחמה שרי שלשים ושרי רכבו ופרשיו ואלה שרי הנצבים אשר למלך שלמה הנצבים והמאתים הרודים בעם ואפשר שבכלל בית המקדש לא היו אלא שלש מאות ואלפים ושאר ה' הנמנים עם העושים במלאכה ממנהגים הם וזה הזכיר ולהוסיף על הרודים במלאכה הממונים על הממונים ר"ל ראש ונקח המנהגים בעמים בדרך שלא נשארו הרודים אשר יתחלקו אם ג' אלפים וג' אך בת פרעה עלתה מעיר דוד אל ביתה אשר בנה לה כבר אמר בדרך מה לא רצה שלמה שתשב אשה בבית דוד מלך ישראל כי קדש המה אשר באו אליהם ארון ה' ולזה בנה את המלוא ידמה שלמה בנה המקום ההוא לשבת שם בת פרעה לבת פרעה׃

א אִלֵּין רַבְּנֵי אִיסְטְרַטִּיגַיָּא דִּמְמַנַּן עַל עֲבִידְתָּא לִשְׁלֹמֹה חֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין דְּמַפְלְחִין בְּעַמָּא דַּעֲבְדִין בַּעֲבִידְתָּא׃ בְּרַם בַּת פַּרְעֹה סְלִיקַת מִקַּרְתָּא דְּדָוִד לְבֵיתָא דִּבְנָא לֵיהּ בְּכֵן בְּנָא יָת מִלּוֹתָא׃

אֵלֶּה שָׂרֵי הַנִּצָּבִים אֲשֶׁר עַל הַמְּלָאכָה לִשְׁלֹמֹה חֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ כ אַךְ בַּת פַּרְעֹה עָלְתָה מֵעִיר דָּוִד אֶל בֵּיתָהּ אֲשֶׁר בָּנָה לָהּ אָז בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא׃

כרם וכתב כאן שם שר ממונים עליהם מאתים והנצבים היה כמו שכתב כאן בזה הנצבים והיו פה שאר שלשה[illegible] ואפשר שאין המאות והמאתים היה היו ממונים על כלם ולזה הנצבים כאן אומר וכן המעלה שהיה הנצבים שאמר ה' לבנת ישראל

רד"ק והעלה שלמה שלש פעמים בשנה׳ ענין זה
הוא קצר ובדברי הימים יותר מבואר
וזה. אמר והעלה שלמה וגו׳ רוצה לומר אז
אחר שבנה הבית והעמידו על מכונו להקריב על מזבח
הנחשת אשר לפני האולם והתמידים דבר יום ביומו
ועלות כמשפט
יום ליום לשבתות
ולחדשים ולמועדים
שלש פעמים
בשנה והעמיד
מחלקות הכהנים
על עבודתם
והלוים על
משמרותם לשרת
ולהלל והשוערים
במחלקותם כמו
שצוה דוד אביו בכל ענין הבית ובדבר האוצרות׳ והקטיר
אתו כמו עליו וכן ת"י ומקטר עלוהי קטורת בוסמין׳ ועל
המזבח אשר לפני יי׳ אמר זה שהוא מזבח הזהב שהיה
בהיכל לפני יי׳ ובאולם היה מזבח הקטרת׳ או פי׳ אתו
המזבחות ולפי שזכר כי העלה עולות על המזבח אשר בנה
והוא מזבח הנחשת ואמר כי הקטיר גם על המזבח
האחר אשר אתו ופי׳ שלם היה עמו בבית כי זה היה
בהיכל וזה היה בעזרה לפני האולם ופי׳ שבנה ליי׳
היה עמו לפניך פירוש אשר לפני יי׳׳ ושלם את
הבית השלים עבודת הבית כמו שזכרנו בדבר הקרבנות
והעמיד הכהנים והלוים ומה שזכר בדברי הימים
בפרט זכר הנה בכלל׳ ואמר ושלם את הבית וכו׳
וכן אמר בסוף הדברים ושלם את בית יי׳׳

רלב"ג והעלה שלמה שלש פעמים
בשנה עולות ושלמים כבר נזכר
בספר דברי הימים שזה היה
בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. ושם
זכר שם כי אם עולות ואחר כך שם היו בעבור
הצבור וכן והקריבו
זכר רק העולמים
שהקים שהיה
שלמה מעלה
שם בכל
המועדים כ
בעבור הקודש
והשמירה ע
שהוא מחויב
נכס וקם ר׳
נלוים בעבור
עצמו לא היה מרבה נכס כלבד שהיו מקריבים
לבל ישראל׳ והקטיר אתו רוצה
לומר שהיה עמו לא מגעל קטרת הסמים אשר
יקטירו על מזבח הזהב׳ ושלם את
הבית רוצה לומר שהיה משלים מגעל עמו ה
התמידין בכל יום והמוספין לשבתות ולחדשים
כמו שזכר בדברי הימים ודומה שכמו שבנה
שלמה את הבית מגעל כן רצה שתהיה עבודתו
כל ימיו והנה היתה בזה בעבור ישראל׳ והנה
יהיה קרבן לדורו ושלם את הבית בכל מה ר׳
שיצטרך לשמירת היות שנה שלמה מגדר׳ ו
כמו שמן המאור ולחם הפנים ׳ ׳
עד ׳ ׳ ׳

ואסיק שלמה תלת
זמנין בשתא עלון
ונכסת קודשיא על
מדבחא דבנא קדם
יוי ומסקיר עלוהי
קטורת בוסמין דקדם
יוי ושלים ית ביתא

א וְהֶעֱלָה שְׁלֹמֹה שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה עֹלוֹת
וּשְׁלָמִים עַל הַמִּזְבֵּחַ
אֲשֶׁר בָּנָה לַיהוָה
וְהַקְטֵיר אִתּוֹ אֲשֶׁר
לִפְנֵי יְהוָה וְשִׁלַּם אֶת
הַבָּיִת

רד"ק ואני עשה כדרך אומר אני המלך שלמה לעציון גבר ואלות של אילות הלך שם ולכרם והנה אמר כי עשה שם אניה אשר את אילות עציון גבר הסמוך לאילת כראה כי אמר עציון גבר היה וחירם שלח לו ספינות עד וזהו שאמר הנה וישלח חירם באניה לבגמותיכן כדברי הימים אמר אמרו אנשי אניות יודעי הים כהרגמו נכרין ספנין דאומנין להברא כימא ארבע מאות ועשרי' והדק הפ' אופיר כי הכלים אשר באוניות הדרך ומלכת שבא שומעת שומעת השמע את שמע שלמה והבא לנסות בחידות כל בדברים שהעמו' בחכמה ומש' לשם יי' כי רוצה לומר טעמים וקבלות והמה עמוקים בחכמות האלהות אין יחדה לשם יי' וחכמות שלמה לשם יי' היתה לא נאה לדבר עמו ולחקור על חכמות כי היא היתה חכמה' והנה

ואני עשה המלך שלמה 26
בעציון גבר אשר את אלות
על שפת ים סוף בארץ אדום׃
וישלח חירם באני את עבדיו 27
אנשי אנות ידעי הים עם עבדי
שלמה׃ ויבאו אופירה ויקחו מ 28
משם זהב ארבע מאות
ועשרים ככר ויבאו אל המלך
שלמה׃ ומלכת 1
שבא שמעת את שמע
שלמה לשם יהוה ותבא
לנסתו בחידות׃

וספינתא עבד מלכא שלמה בעציון גבר דעם אילת דעל כיף ימא דסוף בארעא דאדום׃ ושדר חירם בספינתא ית עבדוהי גוברין ספנין דאומנין לדברא בימא עם עבדי שלמה׃ ואתו לאופיר ונסיבו מתמן דהבא ארבע מאה ועשרין ככרין ואיתיאו לות מלכא שלמה׃ ומלכת שבא שמעת ית שמע שלמה לשמא דיי ואתת לנסיותיה במתלין׃

רלב"ג
ואני עשה המלך שלמה' רוצה לומר ספינות" אנשי אניות ידעי הים רוצה לומר אנשים בקיאים במלאכת האניות ובקיאים במקומות הים להתישר אל המקום אשר ירצו ללכת אליו" ויבאו אופירה שם היה מקום הזהב ויוקח אותו משם רוצה לומר כי שם היה מחצב הזהב ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה לשם יי' רוצה לומר שהיתה שומעת את שמע חכמת שלמה לשם יי' והרצון כי מאי' היתה לו החכמה כמו שקדם באומרו הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ויתכן הרצון באומרו לשם יי' בעבור שם יי' אז יהיה הרצון כי זה שהיה שומעת שמעו שכל מה שהיה עושה היה עושה לשם יי' ולזה היה דבק בו תמיד והשפע מאתו זה כחכמה כי זה אחד מהכלים הגדולים להשגת החכמה' או ירצה בזה שהיתה לו חכמה נפלאה ולא היה מגיע אליו לשם יי' לעשות צדקה ומשפט כמו שזכרו מהאותות שבאו לפניו" ומאמר הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב' והבא ירושלימה בחיל כבד מאד'

ותבא ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים נשאים בשמים וזהב רב
מאד ואבן יקרה ותבא אל שלמה ותדבר אליו את כל אשר היה עם לבבה׃
ויגד לה שלמה את כל דבריה לא היה דבר נעלם מן המלך אשר לא הגיד לה׃ ותרא
מלכת שבא את כל חכמת [illegible] שלמה והבית אשר בנה׃
ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבשיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית
יי' ולא היה בה עוד רוח׃ ותאמר אל המלך אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על
דבריך ועל חכמתך׃ ולא האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והנה

רד"ק ומאכל שלחנו ומושב עבדיו וגו' ומלבושיהם ומשקיו וכדברי הימים ומשקיו ומלבושיהם
ם כל ענין ביתו היה מסודר אלא ומלבושו כל המשרת כפי הראוי לעבודת ההיא. ועלתו
ועלתו אשר יעלה בית יי' מעלות שעשה ממלכו לבית המקדש היו נראים בחכמה ובמלאכות. וכן בדברי
הימים ועליתו אשר יעלה וכן תרגם ועלוותיה דמסקין בית מקדשא דיי' ולא היה בה עוד רוח
מרוב תמה שתמהה על חכמתו. ותאמר אל המלך אמת היה הדבר

ותבא ירושלמה בחיל כבד
מאד גמלים נשאים בשמים
וזהב רב מאד ואבן יקרה ותבא
אל שלמה ותדבר אליו את כל
אשר היה עם לבבה ויגד לה
שלמה את כל דבריה לא היה
דבר נעלם מן המלך אשר לא
הגיד לה ותרא מלכת שבא
את כל חכמת שלמה והבית
אשר בנה ומאכל שלחנו א
ומושב עבדיו ומעמד משרתו
ומלבשיהם ומשקיו ועלתו
אשר יעלה בית יהוה ולא היה
בה עוד רוח

ואתת לירושלים במשירין
סגיאין לחדא גמלין טעינין ב
בושמין ודהבא סגי לחדא
ואבנין טבן ואתת לות שלמה
ומלילת עמיה ית כל דהוה
עם לבה וחוי לה שלמה
ית כל פתגמהא לא הוה
מדעם דאתכסא מן מלכא
דלא חוי לה ותחזי מלכת
שבא ית כל חוכמת שלמה
וביתא דבנא ומיכל פתוריה
ואסחרות עבדוהי ומקם
משומשניה ולבושיהון ו
ושקוהיה ועלוותיה דמסיק
בית מקדשא דיי ולא
אשתארת ביה עוד רוחי

רלבג והנה
לפניה
במדות לנכון
חכמתו אשר
יעמוד על טוב
הסדרות הסדר
אשר כונן בהם
ם כזה ימצא אם
החכמה היא לו
מאת האלהים שהם
היא העצם כן
יעמוד על הסגוש
אשר כונה בהם
ולזאת הם יסבל
בוחות אחרות
במה לכבד מאד
ד...ען ש
נבחים וקטנים

והם כשהם אלך וכל אחרותיך. ויגד לה שלמה את כל דבריה הנה נמצא הדברים אשר כוונה ה' ב
מדות הקדש. ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה זה שהבינה מהבית אשר בנה היה נפלא בחכמה
ומזה וכן מאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתו ומלבושיהם ומשקיו שהיה שומר על דרך הסגולות על
דרך הרפואה הכל היה מסודר בחכמה וכן העליה אשר יעלה בה בית יי' מביתו היתה נס כן מעשה
בחכמה והנה הרבה כמאמרו ועלתו אשר יעלה בית יי' ועליתו וכן כתוב בספר דברי הימים.

רד"ק עצי אלמוגים ובדברי הימים אלגומים ואחד הוא כמו כשב וכבש והוא הנקרא קורא"ל: ויעש המלך

רלבג אל השמועה אשר שמעתי. רצה בו לשמועה אשר שמעתי מחכמתך ומהטוב אשר יסודר ממך ויוכר עד לפני ממך שמעלות ממך חכמה וטוב נכרבה לא יהיה רצונו באמרו אל השמועה רק על השמועה והנה היה הטוב הנמשך המשפט והצדקה המסודרים ממנו: לא בא כבשם רוצה לומר שלא נמצא שדרכו כמוהו מהבשם ההוא:

ואמרת למלכא קושטא הוה פתגמא
דשמעית בארעי על פתגמך ועל
חוכמתך ולא הימינית לפתגמיא
עד דאתית וחזאה עיני והא לא
איתחוה לי פלגו מה דחזית אוספת
חוכמתא וטיבותא על שמועתא
דשמעית טובי גוברך וטובי עבדך
אלין דקימין קדמך תדירא דשמעין
ית חוכמתך יהא יי אלהך בריך
דאתרעי בך למתנך על כורסי מ
מלכותא דישראל ברחמך יי ית
ישראל לעלם ומנך למהוי מלכא
למעבד דין דקשוט וזכו ויהבת ל
למלכא מאה ועשרין ככרי דהבא
ובוסמנין סגי לחדא ואבנין טבן
לא אתו כבוסמיא האינון עוד לסגי
דיהבת מלכת שבא למלכא
שלמה ואף ספינת חירם דמיתיא
דהבא מאופיר איתיאת מאופיר אעי
אלמוגא סגי
לחדא
ואבנין טבן

ותאמר אל המלך אמת היה הדבר
אשר שמעתי בארצי על דבריך ועל
חכמתך ולא האמנתי לדברים עד
אשר באתי ותראינה עיני והנה לא
הגד לי החצי הוספת חכמה וטוב אל
השמועה אשר שמעתי אשרי אנשיך
אשרי עבדיך אלה העמדים לפניך
תמיד השמעים את חכמתך יהי יהוה
אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על
כסא ישראל באהבת יהוה את ישראל
לעלם וישימך למלך לעשות משפט
וצדקה ותתן למלך מאה ועשרים
ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן
יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב
אשר נתנה מלכת שבא למלך
שלמה וגם אני חירם אשר נשא זהב
מאופיר הביא מאפיר עצי אלמגים
הרבה מאד
ואבן יקרה

הקד לי החיי הוקסת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי אשרי אנשיך אשרי עבדיך
אלה העומדים לפניך תמיד השומעים את חכמתך: יהי יהוה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך
על כסא ישראל באהבת יהוה את ישראל לעלם וישימך למלך לעשות משפט וצדקה: **מלכים**

ותתן למלך מאה ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה: וגם אני חירם אשר נשא זהב מאופיר הביא מאופיר עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה

רד"ק [illegible]

רלב"ג מסעד לבית ה' ולבית המלך [illegible]

וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת עֲצֵי הָאַלְמֻגִּים מִסְעָד לְבֵית יְהוָה וּלְבֵית הַמֶּלֶךְ וְכִנֹּרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים לֹא בָא כֵן עֲצֵי אַלְמֻגִּים וְלֹא נִרְאָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמַלְכַּת שְׁבָא אֶת כָּל חֶפְצָהּ אֲשֶׁר שָׁאָלָה מִלְּבַד אֲשֶׁר נָתַן לָהּ כְּיַד הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַתֵּפֶן וַתֵּלֶךְ לְאַרְצָהּ הִיא וַעֲבָדֶיהָ:

וַעֲבַד מַלְכָּא יָת אָעֵי אַלְמוּגַיָּא סְעַד לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּלְבֵית מַלְכָּא וְכִנָּרַיָּא וְנַבְלַיָּא לְבְנֵי לֵוָאֵי לָא אֲתוֹ כֵן אָעֵי אַלְמוּגַיָּא וְלָא אִתְחֲזוֹ עַד יוֹמָא הָדֵין: וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה יְהַב לְמַלְכַּת שְׁבָא יָת כָּל רְעוּתַהּ דִּשְׁאֵילַת בַּר מִדִּיהַב לַהּ כְּעוֹתַר יְדָא דְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה וְאִתְפְּנִיאַת וַאֲזַלַת לְאַרְעַהּ הִיא וְעַבְדָּהָא:

[illegible]

וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר בָּא לִשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ כִּכַּר זָהָב׃ מִלְּבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים וּמִסְחַר הָרֹכְלִים וְכָל מַלְכֵי הָעֶרֶב וּפַחוֹת הָאָרֶץ׃

וַהֲוָה מַתְקַל דְּהַבָא דַּאֲתָא לִשְׁלֹמֹה בְּשַׁתָּא חֲדָא שִׁית מְאָה שִׁתִּין וְשִׁית כִּכְּרִין דִּדְהַב׃ בַּר מֵאֲגַר אוּמָּנַיָּא וּסְחוֹרַת תַּגָּרַיָּא וְכָל מַלְכֵי סוּמְכוּתָא וְשִׁלְטוֹנֵי אַרְעָא׃

רד"ק לבד מאנשי התרים. לבד מה שהיו מביאים האנשים התרים הסוחרים וכן תרגם אומר בדברי הימים מביאים לבד מאנשי התרים והסוחרים וכל מלכי הערב ופחות הארץ מביאים זהב וכסף ומלכי הארץ הם מלכי הערב שאמר הכתוב ולפי' שנספר ירמיה כראוי הם הם שמם שאומר ואת כל מלכי הערב הרועים הם אנו אומרים שהם ... מביאים מנחה לשלמה ופחות התרים הסוחרים הקטנים מעשי הסחורה ו והעשקים והם מחפשים הרכל על המקח ועל המכר לפי שעסקים עמו לפי מקחו. תרים והסוחרים הם הסוחרים הגדולים והרוכלים הם הקטנים כמו אבקת רוכל ומלת מאנשי אינה נסמכת אלא כמו של קרתם לבד ובגרעה המ"ם ובמקומו אנשי מעזקה על הקיר אנשי שהם אנשי בני בליעל והחמים הם כמו. ובדה"י נספר מכלל הלק הראשון מן הספר. ויונתן תרגם בר מאגר אומניא וסחורת תגריא. שש מאות זהב מטבע והנה היה במשקלו משקלו ויהיה בכמה האחת וזהב במשקל שש מאות וזהב ופסו יעלה על אמה כלו והנה היה ... הא׳

רלב"ג ויהי משקל הזהב אשר בא. לאמר זה המשקל מהזהב היה בא לו מדי שנה בשנה הם הזהבות שהיו מביאים לו האנשים אשר ... לו מדי שנה בשנה כמו שאמר זה ובדברי הימים ובכל מלכי הארץ ... מביאים מביאים כל הסוחרים זהב וכסף ושלמות נשק ובשמים סוסים ופרדים דבר שנה בשנה. לבד מאנשי התרים ומסחר הרוכלים הנה אמר כבר דברי הימים התורית זה לבד מאנשי התרים והסוחרים מביאים והרצון שכל הסוחרים הם עורכים מהם למלך שלמה מהסחורות ובכן קראן התרים הסוחרים הגדולים שהם תרים וחוקרים על דבר הסחורה בכל הארץ מאלו זה מקום יכשר בם יותר לקנותם או למכרם. והרוכלים הם הם המביאים הבשמים ויתר הדברים הקטנים לבם כעשר ושער למכור ושער סחר ומער שס וזה עדות שמה שזכר ממשקל הזהב שהיה בא לשלמה היה בא לו מדי שנה בשנה. וכל מלכי הערב לאמר התורית זה בדברי הימים וכל מלכי הערב ופחות הארץ מביאים זהב וכסף לשלמה והנה כן היה בא מדי שנה בשנה ויעבר על מה שזכרנו.

ויעש שלמה מאתים צנה

רד"ק

ושש מאות מנים זהב שחוט׳ אמרו רבותינו ז"ל אין שחוט אלא מנגד וכן תרגם שחוט לשוש והוא זהב טוב מאד שהיה נמשך כשעוה׳ ויונתן תרגם דהבא טבא׳ שלשת מנים׳ שלשת ליטרין וליטרא זהב מאה מקומות כנג׳ ס שוכרין וכן אמר בדברי הימים שלש מאות זהב והמנה מאה בדברי רבותינו ג׳ מאות כנגד כמנה מאתים ואמנם מנה על המגן האחת מנה לשון זכר ונקבה׳ ויעש המלך כסא גדול ויצפהו זהב מופז׳ שן ויצופה מן הכסא׳ ויש אומרים שהוא מבפנים׳ ויונתן תרגם וחפהי דדהבא טבא׳

רלב"ג

ויעש שלמה מאתים צנה קטן הצנה היא כמו מגן אלא שהוא גדול ומקיף את הגוף כאמרו כצנה רצון תעטרנו והרצון באמרו זהב שחוט לפי מה שאחשוב שהוא אחר מזוקק מאד׳ ואמרו במשקלם ויתנם המלך בית יער הלבנון לזה היה יותר חזק׳ שש מאות זהב ר״ל שש מאות זהב׳ ושלש מאות מנים שהוא׳ שלשת מנים זהב היה משקל כל מגן ולזה אמר כדברי הימים שלש מאות זהב׳ ויעש המלך כסא שן גדול׳ זה היה כסא המלכות׳ והיה מעוטר מזהב מופז לאור בלעז׳ ויצפהו זהב מופז רצה בו זהב נקי מסיגיו׳ ולזאת הסבה היה עמו מעטה מזהב מופז לאור ואין בזאת הכ׳ כי כאשר ירצו לצפות הכלים הקטנים יפורו הזהב ויטהרו להיות רקים ויערבם עמו

וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מָאתַיִם צִנָּה זָהָב שָׁחוּט שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל הַצִּנָּה הָאֶחָת׃ וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת מָגִנִּים זָהָב שָׁחוּט שְׁלֹשֶׁת מָנִים זָהָב יַעֲלֶה עַל הַמָּגֵן הָאֶחָת וַיִּתְּנֵם הַמֶּלֶךְ בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא שֵׁן גָּדוֹל וַיְצַפֵּהוּ זָהָב מוּפָז׃

וְעֲבַד מַלְכָּא שְׁלֹמֹה מָאתָן תְּרִיסִין דִּדְהַבָא טָבָא שִׁית מְאָה דִּדְהַבָא מַסִּיק עַל תְּרִיסָא חַד׃ וּתְלַת מְאָה מְגִנִּין דִּדְהַבָא טָבָא תְּלָת מְנִין דִּדְהַבָא מַסִּיק עַל מְגִנָּא חַד וִיהַבִינּוּן מַלְכָּא בֵּית מְקֵירַת מַלְכַיָּא׃ וַעֲבַד מַלְכָּא כּוּרְסְיָא דְשִׁינָא רַבָּא וַחֲפָהִי דִּדְהַבָא טָבָא׃

שש מעלות לכסא

קצת דברים יותר מזמן שיהיו׳ שש מעלות לכסא וראש עגל לכסא מאחריו

רד"ק שש מעלות לכסא וראש עגל
לכסא· שמקום כתעגן כסא"
מקום קלף "ושנים" וידות מזה
ומזה במקום ישיבתו היו
ידות מזה ומזה לסמיכת ורושתו וכן
ערות אריות
שמרין אל
קלות
וכלכל

רלב"ג שש מעלות לכסא· שהם היינה סביב הכסא קוה קך
סכלתור קיק שלב לנבהו בן קים שלב שש מעלות והן
יסכנמקום קסהה למעלה ימקומעלה יקשירה
ומאחרי הכסא היה שם לא יסמך בו נשענו שם והיה ראש עגל
כנגד הכסא בני מיכש וכיו ידות מזה ומזה אל המקום שקירה

תוספתא

מקבע באבני
בורלא
ומשתקע באבני ימנא ומקבעין
בה סמרגדין וברקומין ובורלין
וכל מיני אבן טבא דלא אתעביד
בן לכל מלך וכל מלכו לא יכלין
לאתקנאה כוותיה והבי הוה
עבריה קימין עלה תריסר אריון
דדהבא ולקבליהון תריסר נשרין
דדהבא מכוונין אילין לקביל
אילין ידא דאריא דדהבא דימינא לקביל
גפא דנשרא דשמאלא וגפא דנשרא
דדהבא דימינא לקביל ידא דאריא דדהבא
דשמאלא וסכום כל אריותא שבעין ותרתין
ונשריא שבעין ותרתין ושתא דרגין לכורסיא
וריש סגלגל לכורסיא מאחורוהי ואשרתא
מכא ומכא על אתר מותבא ותרין אריון
קימין בסטר אשרתא ותרי עשר אריון
קימין תמן על שתא דרגין מכא ומכא
לא אתעביד כדין לכל מלכוותא

שש מעלות
לכסה וראש
עגל לכסה
מאחריו וידות
מזה ומזה אל
מקום השבת
ושנים אריות ע
עמדים אצל
הידות ושנים
עשר אריים
עמדים שם על
שש המעלות
מזה ומזה לא
נעשה כן לכל
ממלכות

יושב ויקש
קירות קם
ורושה
יסמוך נקס
המלך יה
נשענו שם
וכן קימן
ערת אהרי מ
אצל כל
ידר לה פ
שם הכסא
ולכד הקאה
קירה שם
הארירן ו
וכן של
מעלה מ
מימעלה
הכסא נ
נשים ק
קפות
המעלה
רלה שם
ולכלל יפסקה המלך

הכסא ולכד הקאה היו שם האריות ולזה היו שם ארבעה עשר אריות

רד"ק אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה כל
הכלים היו זהב ואמר אין נחשב כסף ס
לא נחשב הכסף למאומה בימי שלמה ר״ת
מרוב הזהב ומפני עשה כל הכלים זהב ולא עשה ר״ת
אחד מהם כסף: ויגדל המלך:

רלב"ג שנהבים׳ הם שן הפיל הגדולים [illegible]
מהם יקיה מהם [illegible]
קורין בלעז׳ וקופים׳ הם [illegible]
בלעז׳ ותוכיים׳ [illegible] בלעז׳
ויגדל המלך שלמה:

וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה׃ כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכיים׃ ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה׃ וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו אשר נתן אלהים בלבו׃

על דרגא קדמאה רביע אריא דדהבא ולקבליה תורא דדהבא על דרגא תנינא רביע שורנא דדהבא ולקבליה אמרא דדהבא על דרגא תליתאה רביע אמרא דדהבא ולקבליה ינוקא דדהבא על דרגא רביעאה נשרא דדהבא ולקבליה שונרא דדהבא על דרגא חמישאה רביע תרנגולא דדהבא ולקבליה טוסא דדהבא על דרגא שתיתאה רביע נצא דדהבא ולקבליה יונה דדהב לעילא מן כורסיא רביעונת דדהבא אחידה ברמצה בידיה דהבן עתידין כל אומיא ולישניא לאתמסרא ביד ישראל וכד סליק מלכא פשיט ידיה על דרגא קדמאה ומן דרגא לדרגא עד דיתיב בכורסייה ולבתר דסליק אריוון נהמין דובין חטפין תורין נערין יעקין כבן טוסין טסין תרנגולין קרקרין וצפרין מצפצפין ועופין ממללין כחדין עובדא עבד שלמה מלכא לכורסייה ולא אתעביד כן לכל מלכוותאי וכל מאני משתיא דמלכא שלמה דדהבא וכל מאני בית מקירת מלכא דדהבא טבא לית כספא לא אתחשיב מומי שלמה ארי ספינתא אפירקא למלכא בימא עם ספינתא דחירם חדא לתלת שנין אתיא ספינת אפירקא טעינא דהב וכסף שין דפיל וקופין וטוסין ורבא מלכא שלמה מכל מלכי ארעא לעתר ולחכמה וכל דיירי ארעא בען למיחזי ית סבר אפי שלמה למשמע ית חוכמתיה דיהב יי בליביה

57

457

התועלת הי״ח להפריק יד הפושעות בהכנעת האלף״ שכתוב ונז׳ הי׳ שם רפואות וקופות ושלשים שם רפואות ידוע והקף שהיינן שמו לשמו אדם ושום הוא הנקרא פלוני״

רד״ק וינחם בערי הרכב ועם המלך בירושלם׳ וינחם מגזרת הפעל כמו אשר הנחם ב ברכך אמית ובלה״ז וינחם מן והמין׳ ות״י זה בעמן וינחם ואשרינון ויש לפרשו כמשמעו׳ אחר שהשפים כלם בירושלם הנהג אותם בערי הרכב׳ שהיו שם׳ ונשארו מהם עם המלך בירושלם ות״י בקרויהון עם מלכא בירושלם פי׳ אלה היו בערי הרכב מלבד אותם שהיו עם המלך בירושלם ועל כן נקראו ערי הרכב שהיו שם הסוסים והמרכבות׳ שם׳ ויתן׳ כאבנים׳ על מרוב והפלגה מרוב הכסף שהיה בירושלם ובדרש כאבנים ולא היו נגנבות אמר ר׳ יוסי אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות היו״ האחר עם המלך בירושלם כדי שיהיו יותר קרובים אליו״

רלב״ג ושק הם כלי זין׳ ויהי לו אלף וארבע מאות רכב׳ הנה בספר ד״ה כת׳ בזה המקום ארבעה אלפים אוריות סוסים ומרכבות ובזה שהדם מעט הרכבים אלף היו ארבעת אלפים אורות סוסים למרכבות וכבר התבאר השפך בזה בזה שהסוסים נשארו ארבעה אלף היו ארבעת ארבעה אלפים שהיו בהם סוסים ומרכבות ונשאר היו בהם כלם מרכבות ואלו היו לו ארבעת אלפים רכב לכל הפלות ולזה אמר פה שהיו לו אלף וארבע מאות רכב לבד והנה כשם שאלף האלף וד׳ מאות רכב אסף אותם שלמה מהמקומות רבים לצורך היותר כבודים ואולם א׳ אסף אותם שלמה מהסוסים שהיו מובחרים לו ד׳ מאות הם הם היו מובחרים בכל ספק ואלו היו המובחרים שבמרכבות אשר לשלמה והנה אותם בערי הרכב אשר לו שהיו בהם אורות לכללם שם והנה ושמנה הסוסים אשר לשלמה

ואינון מיתן גבר קרבניה מני כספא ומני דהבא ולבושין ומני זינא ובושמין וסוסון וכודנן גזירת שנא בשנא׃ וכנש שלמה רתיכין ופרשין והוו ליה אלף וארבע מאה רתיכין ותרי עשר אלפין פרשין ואשרינון בקרוי רתיכא ועם מלכא בירושלם׃ ויהב מלכא ית כספא בירושלם כאבניא וית ארזיא יהב כשקמיא די בשפלתא לסגי׃

והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר שנה בשנה׃ ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי לו אלף וארבע מאות רכב ושנים עשר אלף פרשים וינחם בערי הרכב ועם המלך בירושלם׃ ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב׃

וּמוֹצָא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה מִמִּצְרָיִם וּמִקְוֵה סֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ יִקְחוּ מִקְוֵה בִּמְחִיר׃

ומתפקין סוסותא דלשלמה ממצרים ומקוי תגרי מלכא זבנין מקוי בדמין׃

רד"ק ומוצא הסוסים ת"י הפסוק כן ומתפרקין סוסוותא די לשלמה ממצרים ומקוי תגרי מלכא זבנין מקוה בדמים׳ ופי׳ מקוה מעמן הקוה חוט השני כלו שמדברים אלא היו קונים לשלמה ממצרים הסוסים ויצא הפסוק הם סוחרי המצות ממצרים כמו ה שקנו שם בתקוה ממצרים הסוחרים קונין ממצרים ומוכרין לכבדרים שהיו נקראים סוחרי ה המלך במצרים במחיר דברים אחרים שהיו מוציאין משם ומעלים למצרים׳ וא"א ז"ל פי׳ כי פרעה נתן לשלמה במצרים מוצא ה הסוסים וקוה כי לא יוציאו הסוסים ממצרים אלא ב ברשות המלך ונתמן המוציאים דמים למלך בעבור הסוסים והוא המוצא נתן פרעה לשלמה ושלמה היה ה מוכר אות המוצא לסוחרים לשנה במחיר ידוע והיו לוקחין מהמלך מקום המוצא כלומר כל המוצא שיהיה שם היו במצרים והיו לוקחין מחיר המוצא ע"ד כמו שהיו מוציאין מלא הארץ הסוסים ממצרים ונר׳ זו שאמ׳ בדם ימלא ם מלא הקוה ומלא אחרים שהיו מוציאין סוסים ממצרים ע"ד סוחרי המלך היו מוציאים בדם כמו ברשותם כמו ויקח את כל ארצו מידו וכן ת"י בדם ברשותהון ברעותהון וברעותם׳

רלב"ג ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים׳ זה שב לפי מה שאחשוב אל מה שזכר למעלה והיה מנחים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב׳ ושאר הדברים שזכר שהיו מנחים לשלמה מדי שנה בשנה׳ וקרבן בו ומוצא ממצרים אשר היה נב"ל לשלמה ר"ל שכל מה שהיה מוצא מהם ממצרים היה יוצא לבני יהודה לשלמה ה ממצרים לא יצא הוציא לסברות המלך וקנה נתן פרעה דין בזה הטעם לשלמה׳ ומקוה סוחרי המלך יקחו מקוה במחיר׳ הנה ר"ל רשות במקוה בבני שם כמו שאחוש יקרא תקוה כן יקרא הא׳ הגבר במקחותין מקוה׳ זכה היו במצרים בני פשתן הסוסים מאד כמו שנתפרסם וקנה לא היו מוציאין אותם משם אלא ברשות המלך ולזה הכר נתן פרעה לשלמה ולרוב ה המוצא הסוסים וקשו במצרים לא יהיה אדם רשאי לרכוב על סוס ולבוש בבגדי שש אם לא ב ברשות המלך כדי שיוכר בזה הסרים ושן העבדים׳ וקנה קרבן במאמרו הם מוצא הסוסים במצרים ומוצא המקוה הכל היה לשלמה ונזכר בו סוחרי המלך שלמה היו לוקחים מקוה במחיר מעם מצרים הם המוצא היה לשלמה ולזה ר"ל היו הרומים לשולחנו מאשר הוא אותם למסוחרי המלך ומזה היה מגיע תועלת רב לשלמה רוצה לומר מהסוסים ומהמקוה הם סוחרי המלך היו קונין זה המוצא ממנו בער רב לסוסים ולמקוה ונספר המאמר הם סוחרי ה המלך היו נב"ל לוקחים הסוסים שם ומידם יקנום כל מי שירצה לשולחם ממצרים׳

ב נם

רש"י וסוס בחמשים ומאה מכאן למדו ש
המרכבה ארבעה סוסים. והמלך
נשים נכריות רבות שתים רשות
עשה בזה אחת שהרבה נשים ואחת היו מישראל
היה אסור לו להרבות כמו שכתוב ולא ירבה לו
נשים ולא יסור.

רד"ק ותעלה ותצא ר"ל שהעלות המרכבה ממצרים
לארץ ישראל והוצאתה יתנו שש מאות כסף
לשלמה ובמכס הסוס יתנו חמשים ומאה כסף
המרכבה ארבעה סוסים וכן מה שיוציאו מהסוסים ומלכי
החתים ולמלכי ארם היו מוציאים אותם ברשות סוחרי
המלך והם היו

וּסְלֵקָא וּנְפָקָא רְתִכָּא מִמִּצְרַיִם בְּשִׁית מְאָה כַּסְפָּא וְסוּסְוָתָא בְּמָאָה וְחַמְשִׁין וְכֵן לְכָל מַלְכֵי חִתָּאֵי וּלְמַלְכֵי אֲרָם בִּרְעוּתְהוֹן נָפְקִין וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה רָחֵים נְשִׁין נוּכְרָאָן סַגִּיאָן וְיָת בַּת פַּרְעֹה מוֹאֲבָאָן עַמּוֹנָאָן אֲדוֹמָאָן צִידוֹנָאָן חִתָּאָן

וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל מַלְכֵי הַחִתִּים וּלְמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יֹצִאוּ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה מוֹאֲבִיּוֹת עַמֳּנִיּוֹת אֲדֹמִיּוֹת צֵדְנִיֹּת חִתִּיֹּת

מִן

לבן כה"ג שהיא
את לבן אחרי
אלהים אחרים
כשהיו נכריות
ונשא נשים
נכריות ואמת
אותם ולא אהבו
ועל זה אמר
ונשא את בתו
ונתפרעה ש היא
היתה יתרה
והקנאה ולעצמו [illegible]
לא השיאה את לבו על שהרבה נשים נכריות
לפי שהיו ולא שאבד עד [illegible]
שהמה נשיו לעבוד עד [illegible] אותם לעבודה
בימות לעו כרוצם והוא שאמר לו יבוא שאמר
כמה שהטה נשיו לעבודת נמותו לא מיהם ביום.

המלך והם היו לוקחים זה הסך
מהם לסוס ולרכב
ואיפשר שאמר
שהרכבים במאמרו
ומיקרה ם מוכן
הסוסים אשר
לשלמה ממצרים
היה מביא ממש
גם מקוה לשלמה
וקן כנגדי שם
שהם כנגדי מלכו
והם סוחרי
המלך היו לוקחין
מקוה במחיר. מה
שרצוי שיותן לשלמה מן המוכס והסך שהיה ר' לוי
לשלמה מהמוכס הוא שש מאות כסף לרכב ומאה ים
וחמשים לסוס ואיפשר גם שהיו הרכבים במאמרו וכן
לכל מלכי החתים ולמלכי ארם בידם שהיו מוציאים
אותם ברשות סוחרי המלך והם היו לוקחים זה הסך
מהם לסוס ולרכב ואיפשר שאמר שהרכבים במאמרו
ומקוה כמו שאמרנו או יאמר וכן לכל מלכי החתים ולמלכי
ארם בידם יוציאו ם מה שיצא ממצרים היה הוא המוכס לשלמה ובעד סוחרי המלך וברשותם היו מוציאים
אותן מהם. והמלך שלמה אהב נשים וגו' הנה נשא אותם מאשר בכל דין אחד שהוא לקח נשים מן העמים אשר
האמרה התורה שלא תתחתן בם שלא יטו את לבבם

אחרי אלהיהם· ואמר הנה שעמם שהרבה לו נשים אחר· והנה אותו שאהב אותן באהבת [illegible] ויקרא
לומר לאומר שהבאר ראוי שמבואר שהבכר התגיירו קודם שלקחם שלמה הנה לא היה עמה זה לא היה מותר מהבנות מ
בת פרעה היתה אסורה לבוא בקהל ה' גם אחר שהתגיירה כי דור שלישי לבד מותר להם לבוא בקהל ה'
והמצריות והאדומיות הם ג' מהם שאינן ראוי לבוא בקהל שנאמר לא יבואו· ואעפ"י שהנקבות מהם לא נאסרו
לבוא בקהל כמו שהתבאר· הנה הנה לא היה ראוי למלך שלמה שיבוא בהן כי הורע· שיהיה לו מהן ואולי יתפשם
שיהיה שום מלך אחר שבני מהן ויהיה וכבר היה ראוי לשלמה שיזהר מאחר שיהיה זרעו שלשלם ה' כי
שיתקיים לו הברית שכרת השם לדוד שיתקיים לו המלוכה תמיד אם ישמרו בניו תורתו ואלו היה מהם שלא נבחר
היה בן עמונית ועשה הרע בעיני ה' ועל כן מפני שהטו שלמה את נשיו לעבוד אלהיהם הרי הן כאלו
[illegible] והנה אמר ואת בת פרעה מלך מצרים לפי שהיא היתה יותר מכבדת והיתה מעלה שהיא כלה
אחר נשיו הנכריות היו גם כן מהיותן הנה· לא אמר על ההבר הנה לו שיתגלגלו והזכיר מה שקדם·

רד"ק לא תבאו בהם כמו שכתוב לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך ואעפ"י שאמר זה שכתבנו נאסר קוא קדין לכל אשר הקדמונים אסור לא אלא [illegible] אפילו אבל אם היו מגירות אותם לדת ישראל לא היה אסור אם היו מתגיירות. כל הנשים לא נמנעה ירושה ולא נמנעת לקחם ודבר זה נחלקת בו רז"ל כמו שכתבנו בפסוק ויאהב שלמה נשים· אכן יטו את לבבכם נשמות יטו את לבבכם כמו שאמר כי יסיר את בנך מאחרי ותרגומו יטעון ית לבבון·

מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תָבֹאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם אָכֵן יַטּוּ אֶת לְבַבְכֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה׃ וַיְהִי לוֹ נָשִׁים שָׂרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וּפִלַגְשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיַּטּוּ נָשָׁיו אֶת לִבּוֹ׃

מִן עַמְמַיָא דַאֲמַר יְיָ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תִתְחַתְּנוּן בְּהוֹן וְאִינוּן לָא יִתְחַתְּנוּן בְּכוֹן דִילְמָא יַטְעוּן יָת לִבְּכוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן בְּהוֹן אִתְרְעֵי שְׁלֹמֹה לְמִרְחַם׃ וַהֲוָאָה לֵיהּ נְשִׁין מַלְכָּן שְׁבַע מְאָה וּלְחֵינָן תְּלָת מְאָה וְאַטְעִיאָה נְשׁוֹהִי יָת לִבֵּיהּ׃

רלב״ג ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים. אחר שזכר שנשיו הטו את לבבו לא
היה צריך לומר ולא היה לבבו שלם את ה׳ אלהיו כלבב דוד אביו אם היה הרע [illegible] שלמה
עובד אלהים אחרים ולזה הוא מבואר שהרצון בו שלהטות נשיו הטה את לבבו ולהשתדל לעבוד אלהים
אחרים ולהעלים עיניו מהם. ויותר נכון מה שהתבאר בו אמרו וילך שלמה אחרי עשתרת אלהי צדונים ואחרי
מלכם שקוץ עמונים שהרצון בו שהלך לנשיו להדיוטות והשתחוות לעבוד אלהיהם והעלים עיניו מהם ולזה
אמר ויעש שלמה
את הרע בעיני ה׳
ולא מלא אחרי ה׳
כדוד אביו כי אם
היה מתמלא אחרי
ה׳ לא היה הולך
לנשיו לעבודת זה
האמנם [illegible]
ומחה על עבודה
שהרשה [illegible]
[illegible] עיניו
[illegible]
לעבוד [illegible]
אחרים [illegible] וכן
[illegible] נשיו
מזבחות ומקטרות
לאלהיהם [illegible]

וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהָיו כִּלְבַב דָּוִיד אָבִיו וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה אַחֲרֵי עַשְׁתֹּרֶת אֱלֹהֵי צִדֹנִים וְאַחֲרֵי מִלְכֹּם שִׁקֻּץ עַמֹּנִים וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְלֹא מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה כְּדָוִד אָבִיו אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב בָּהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלָםִ וּלְמֹלֶךְ שִׁקֻּץ בְּנֵי עַמּוֹן

וַהֲוָה לְעִדָּן סֵיבוּת שְׁלֹמֹה נְשׁוֹהִי אַסְטְיָאָה יַת לִיבֵּיהּ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָא וְלָא הֲוָה לִיבֵּיהּ שְׁלִים בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ כְּלִיבָּא דְדָוִד אֲבוּהִי וַאֲזַל שְׁלֹמֹה בָּתַר עַשְׁתּוֹרֶת טַעֲוַת צִידוֹנָאֵי וּבָתַר מַלְכֹּם שִׁיקּוּץ בְּנֵי עַמּוֹן וַעֲבַד שְׁלֹמֹה דְבִישׁ קֳדָם יְיָ וְלָא אַשְׁלִים בָּתַר דַּחַלְתָּא דַיְיָ כְּדָוִד אֲבוּהִי בְּכֵן בְּנָא שְׁלֹמֹה בָּמְתָא לִכְמוֹשׁ שִׁקּוּץ מוֹאָבָאֵי בְּטוּרָא דְעַל אַפֵּי יְרוּשְׁלֵם וּלְמוֹלֵךְ שִׁיקּוּץ בְּנֵי עַמּוֹן

וכן

[illegible] שלמה היה [illegible] נשיו [illegible] מזבחות ומקטרות לאלהיהם [illegible] ולזה אמר [illegible]
יבנה שלמה במה [illegible] כי [illegible] נשיו לעבודתו [illegible] היה [illegible] לעבודת אלו הבמות
[illegible] ולזה היה שלמה [illegible] [illegible]
[illegible] יותר [illegible] ולזה [illegible]
[illegible] אלו הבמות [illegible] [illegible]
יאמר [illegible] שלא [illegible] על ידי
[illegible] שאמר שלמה בנה במות [illegible] ולמלך [illegible] יאמר
[illegible]

יבן [illegible]

[illegible]

רלבג ועה

וכן עשה לכל נשיו
הנכריות מקטירות
ומזבחות לאלהיהן׃
ויתאנף יהוה בשלמה
כי נטה לבבו מעם יהוה
אלהי ישראל הנראה
אליו פעמים׃ וצוה אליו
על הדבר הזה לבלתי
לכת אחרי אלהים אחרים
ולא שמר את אשר
צוה יהוה׃ ויאמר יהוה
לשלמה יען אשר
היתה זאת עמך ולא
שמרת בריתי וחוקתי
אשר צויתי עליך קרע
אקרע את הממלכה
מעליך ונתתיה לעבדך׃
אך בימיך לא אעשנה
למען דוד אביך מיד
בנך אקרענה׃

וכן עבד לכל נשוהי
בנת עממיא מסקן
בוסמין ומדבחן ל
לטעותהון ותקיף רוגזא
דיי בשלמה ארי
אתפני לביה מבתר דחלתא
דיי אלהא דישראל
דאתגלי ליה תרתין
זמנין ופקיד עלוהי על
פתגמא הדין בדיל
דלא למהך בתר
טעות עממיא ולא
נטר ית דפקיד יי ואמר
יי לשלמה חלף דהוה
דא עמך ולא נטרתא
קימי ופיקודי דפקדית
עלך אעדאה אעדי
ית מלכותא מנך
ואתנינה לעבדך
ברם ביומך לא
אעבדינה בדיל דוד
אבוך מיד ברך
אעדינה׃

רד"ק [illegible]

[illegible]

ויאמר [illegible]

[illegible]

רד"ק ויקם ה' שטן זה היה לפני זקנת שלמה כאשר שח
לבבו מפני ה' ויצא באדום מזרע המלך שהיה
באדום הוא אמר הוא על הדד' ויהי בהיות דוד את ה'
אדום כמו באדום ספר עתה עמו הדד ש ברח
והיה נער קטן כבר יצא ונלכד מארצו עם אנשים אדומיים
כשהכה יואב כל
זכר באדום ונשאר
שמע ש מלחמות דוד
וילכו מצרים להכות
מישראל ממה שספר
מלחמותיו שהיה דוד
ואמרו כן גבורתו וכן
שהיה בגלות תחת
בית פרעה כל זה
אמר שהודיעם כל
כך נכרת מלחמתו
על ישראל עד
שהיתה כל המלוכה
מיוחדת לשלמה מהם
ואמר לפרעה שימיתוהו
וילך לארצו ולא עלה
בדו להכנס על ישראל עד עת זקנת שלמה שהקים ה'
לשטן על ישראל בעון עון שעשו נשי שלמה ובנו
במות וכן הקים שטן אחר לשלמה את רזון בן אלידע
והמקום הכהו לישראל לעת זקנת שלמה' ויך כל זכר
באדום אחר שהכה כל זכר באדום ש קדם הכה
ואחר כך הקברים וכתוב וו' זה הן אותו הנפש ונמצא
אחר שהגלו הנפש וכמו וו' ויקם את ה' קים
לארצו ויבקש הקים אחר שבקש הקים שם קים לארצו וובלתי אלו שכתבו

רַק אֶת כָּל הַמַּמְלָכָה לֹא אֶקְרָע שֵׁבֶט אֶחָד אֶתֵּן לִבְנֶךָ לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי׃ וַיָּקֶם יְהוָה שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֵת הֲדַד הָאֲדֹמִי מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא בֶּאֱדוֹם׃ וַיְהִי בִּהְיוֹת דָּוִד אֶת אֱדוֹם בַּעֲלוֹת יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא לְקַבֵּר אֶת הַחֲלָלִים וַיַּךְ כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם׃ כי

לְחוֹד יָת כָּל מַלְכוּתָא לָא אַעְדֵּי שִׁבְטָא חַד אֶיתֵּין לִבְרָךְ בְּדִיל דָּוִד עַבְדִּי וּבְדִיל יְרוּשְׁלֵם דְּאִתְרְעֵיתִי׃ וַאֲקִים יי סָטָן לִשְׁלֹמֹה יָת הֲדַד אֱדוֹמָאָה מִזַּרְעָא דְּמַלְכָּא הוּא בֶּאֱדוֹם׃ וַהֲוָה כַּד מְחָא דָּוִד בֶּאֱדוֹם כַּד סְלֵיק יוֹאָב רַב חֵילָא לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּקְטַל כָּל דְּכוּרָא בֶּאֱדוֹם׃

רלב"ג למען דוד עבדי מפני שיהיה הקבוצה
על האלהים המבקש לבן הנה למען דוד
עבדו השנית כשלמה שלא יקרא עבדי
מהממלכה ה' כדין מימיו ולמען דוד עבדו
השנית כהרע שלמה שלא יסור מהם הממלכה
לגמרי וכן ה'
קרא שנים אחד
יהודה ובנימין
מפני היותו
מזרע יהיה
ולמען ירושלם
אשר בחרתי לי
ש מפני שהוא
ירושלם לשם
שיות שם בית
המקדש אשר
שהמורה ך ש
תתקיים שם
מלכותו תמיד
עם שזה יהיה
סבה להעמיד
עמה בית המקדש בלוסן ויותר שלם ש כלל מהממלכה
האלהים יתהלל במקדש מפני שבזה אבותינו' ויהי
בהיות דוד את אדום ר"ל שדוד היה את אדום לקבר
את החללים לשכר הארץ כעת שעשה יואב שר הצבא
על אדום שהכהם ואחר זה ספר שכבר הכה יואב כל
זכר באדום'

בספר מכלל ולשון זה פירשו ר"ל ויעש דוד שם בשובו מהכותו את ארם וזה שם מעשה ... שמו לקבור
ההרוגים וכן אמר הכתוב במלחמות ... ויעבור וקברו כל עם הארץ ... לשם ... ויונתן תרגם לקבר
את החללים ... כלומר לקבור החללים וכו'

רד"ק וכל ישראל
כל ישראל
אשר היו במלחמה
ישבו שם עד ש
קברו כל זכר
אדום ועד קברם
החללים. ויקומו
ממדין יאמר
כשברחו ממצרים
העבדים במדין
ויקחו מהם ויבאו
פארן ויקחו אנשי
עמם מפארן ש
אותם היו מבקרין
אותם שיבאו מצרים
המלכות לפניך
לקחו עמם כדי
שיעבדו עמו לפניו
פרעה שיביאו מצרים
המלכות ואמר
... לחם לו ... ומז
ומזון אמר לספק
... ולחם היו לו
... ופקיד עליהם

כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם׃ וַיִּבְרַח אֲדַד הוּא וַאֲנָשִׁים אֲדֹמִיִּים מֵעַבְדֵי אָבִיו אִתּוֹ לָבוֹא מִצְרָיִם וַהֲדַד נַעַר קָטָן׃ וַיָּקֻמוּ מִמִּדְיָן וַיָּבֹאוּ פָּארָן וַיִּקְחוּ אֲנָשִׁים עִמָּם מִפָּארָן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן לוֹ בַיִת וְלֶחֶם אָמַר לוֹ וְאֶרֶץ נָתַן לוֹ׃ וַיִּמְצָא הֲדַד חֵן בְּעֵינֵי פַרְעֹה מְאֹד וַיִּתֶּן לוֹ אִשָּׁה אֶת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ אֲחוֹת תַּחְפְּנֵיס

אֲרֵי שִׁתָּא יַרְחִין יְתֵיב תַּמָּן יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד דְּקַטֵּל כָּל דְּכוּרָא בֶּאֱדוֹם׃ וַעֲרַק הֲדַד הוּא וְגוּבְרִין אֱדוֹמָאִין מֵעַבְדֵי אֲבוּהִי עִמֵּיהּ לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם וַהֲדַד רַבְיָא זְעֵיר׃ וְקָמוּ מִמִּדְיָן וַאֲתוֹ לְפָארָן וּדְבַרוּ גֻּבְרִין עִמְּהוֹן מִפָּארָן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם לְוַת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וִיהַב לֵיהּ בֵּיתָא וּמְזוֹן אֲמַר לְסַפָּקָא לֵיהּ וְאַרְעָא יְהַב לֵיהּ׃ וְאַשְׁכַּח הֲדַד רַחֲמִין בְּעֵינֵי פַרְעֹה לַחְדָא וִיהַב לֵיהּ אִתְּתָא יָת אֲחָת אִתְּתֵיהּ אֲחָתָא דְתַחְפְּנֵס מַלְכְּתָא׃ וִילֵידַת לֵיהּ אֲחָתָהּ דְּתַחְפְּנֵס יָת גְּנֻבַת בְּרֵיהּ וְחַסְלְתֵּיהּ תַּחְפְּנֵס בְּגוֹ בֵּית פַּרְעֹה וַהֲוָה גְנֻבַת רָבֵי בֵּית פַּרְעֹה בְּגוֹ בְּנֵי פַרְעֹה׃

רלב"ג ויקחו אנשי
עמם מפארן
כדי שלקחום כדי
שיהיה עמו עם רב
וזה יהיה סבה
שיכבדהו פרעה
וישלחו עם שהם נכ'
שעשה סבה מורע
המלוכה ולזה נתן לו
פרעה מה שנתן
ואמר לו ...
סבור ... לו
לחם ... הארץ
כן ... לו
עבדים ... מושל
עליהם

הַגְּבִירָה׃ וַתֵּלֶד לוֹ אֲחוֹת תַּחְפְּנֵיס אֵת גְּנֻבַת בְּנוֹ וַתִּגְמְלֵהוּ תַחְפְּנֵס בְּתוֹךְ בֵּית פַּרְעֹה וַיְהִי גְנֻבַת בֵּית פַּרְעֹה בְּתוֹךְ בְּנֵי פַרְעֹה׃

ויסב יאמר ... כמו ישי ... וקדומים ...

61

רדק כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב
לא אמר שמע כי שכב דוד ומיתה כמו שאמר שכיבה
הוא מיתה. אלא דוד שמת על מטתו אמר בו שכיבה ויואב
שנהרג כתב בו מיתה. דוד שירשו בנו את מקומו אמר בו
שכיבה יואב שלא ירשו בנו את מקומו אמר בו מיתה
שלחני אמר
לפרעה
שישלחנו כי
הוא היה שונא כי
שמת דוד
ויואב ושלמה
נער ואינו איש
מלחמה. וחשב
להרע לישראל
ובעשרו כמו שכתוב
לא היה יכול ל
הרע לשם
שהרי בת פרעה
היתה לשלמה
לאשה ובזה
לא מצא כי
עתה כבר מ
מקשתו כל
ימי שלמה אין
שטן ואין פגע
רע עד עת זקנתו ואז היה שטן לישראל ... הדד
ורזון נ"כ ויקם אלהים שטן לשלמה כלו שהקים
לו שטן אחר את רזון בן אלידע אשר ברח וגו'
מאת הדדעזר בהכות דוד אותו כמו שכתוב בספ
שמואל ... ויקבץ עליו אנשים ויהי שר גדוד כשמשך ...
שרע בכי שרע

וַהֲדַד שְׁמַע בְּמִצְרַיִם
אֲרֵי שְׁכֵיב דָּוִד עִם
אֲבָהָתוֹהִי וַאֲרֵי מִית יוֹאָב
רַב חֵילָא וַאֲמַר הֲדַד
לְפַרְעֹה שַׁלְּחַנִי וְאֵיזֵיל
לְאַרְעִי וַאֲמַר לֵיהּ פַּרְעֹה
אֲרֵי מָה אַתְּ חָסַר עִמִּי
וְהָא אַתְּ בָּעֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָךְ
וַאֲמַר לָא אֲרֵי שַׁלָּחָא
תְּשַׁלְּחִנַּנִי וַאֲקֵים יְיָ
לֵיהּ שָׂטָן יָת רְזוֹן בַּר
אֶלְיָדָע דַּעֲרַק מִן קֳדָם
הֲדַדְעֶזֶר מַלְכָּא דְצוֹבָה
רִבּוֹנֵיהּ וּכְנַשׁ עֲלוֹהִי
גֻּבְרִין וַהֲוָה רַב מַשִּׁרְיָתָא
כַּד קְטַל דָּוִד יַתְהוֹן
וַאֲזַלוּ לְדַמֶּשֶׂק וִיתִיבוּ
בַהּ וּמְלַכוּ בְּדַמֶּשֶׂק

וַהֲדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם
כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו
וְכִי מֵת יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא
וַיֹּאמֶר הֲדַד אֶל פַּרְעֹה
שַׁלְּחֵנִי וְאֵלֵךְ אֶל
אַרְצִי וַיֹּאמֶר לוֹ פַרְעֹה
כִּי מָה אַתָּה חָסֵר עִמִּי
וְהִנְּךָ מְבַקֵּשׁ לָלֶכֶת אֶל
אַרְצֶךָ וַיֹּאמֶר לֹא כִּי
שַׁלֵּחַ תְּשַׁלְּחֵנִי וַיָּקֶם
אֱלֹהִים לוֹ שָׂטָן אֶת
רְזוֹן בֶּן אֶלְיָדָע אֲשֶׁר
בָּרַח מֵאֵת הֲדַדְעֶזֶר
מֶלֶךְ צוֹבָה אֲדֹנָיו
וַיִּקְבֹּץ עָלָיו אֲנָשִׁים וַיְהִי
שַׂר גְּדוּד בַּהֲרֹג דָּוִד
אֹתָם וַיֵּלְכוּ דַמֶּשֶׂק
וַיֵּשְׁבוּ בָהּ וַיִּמְלְכוּ
בְּדַמֶּשֶׂק וַיְהִי

רלבג ויאמר וגו' ויהיה כי ... להזיק
לישראל ברצותו כי ... נבוריםשם
המלחמה במלחמה ועכו"ם לא יכול בעת ההיא
שלמה הולך בדרכי השם כדוד אביו אך לעת
זקנתו שנטו נשיו את לבבו היה הדד שטן לו
ולשלמה ולעתו
שמעו ויספו יהודה
וישראל לבטוח איש
תחת גפנו ותחת
תאנתו ... כל
ימי שלמה והאל
עד עת זקנתו
שהטו נשיו
ולבו כל בדברי
האלהים אחרים
ויספו נכר
ויבא כלם אנשים
שתים וזקנו מאד
שאמר כו'
קצתם והיה שטן
לישראל כל ימי
שלמה סמוך
לאמר כל ימי שלמה
שאמרים מעט
זקנתו שעברו את
השם אלהיו
אחרי ...

ויהי שטן

עם יאב דמשק ובאלה הם בני שמלכו אחר ואביו בדמשק ואחר כך נכבד אחר שהד וימלך על כל ארם ר
דמשק מארם הוא והחיל לא היה נכבד על אביו שבא עמו וקמים לבית שלמה על קשר עמו עד
שהתחזק והחל במלכות ומלך הוא לבדו על ארם והרע לישראל · ויהי שטן לישראל כל ימי"

רד"ק כל ימי שלמה כל משמעו שהם לשטן היה שטן לישראל כל ימי שלמה אבל לא בפרט כל ימי שלמה מעת שמלך שלמה כי מה' וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו כל ימי שלמה אין שטן ואין פגע רע אלא

ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה ואת הרעה אשר הדד ויקץ בישראל וימלך על ארם׃
וירבעם בן נבט אפרתי מן הצרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה עבד לשלמה וירם יד במלך׃

והוה שטן לישראל כל יומי שלמה וית בישתא דעבד הדד ומרד בישראל ומלך על ארם׃ וירבעם בר נבט אפרתאה מן צרדה ושום אמיה צרועא איתתא ארמלתא עבדא לשלמה וארים ידא במלכא׃

רלב"ג ויקץ בישראל · ר"ל שהיה קץ ומואס בישראל או יהיה הרצון בו שהיה מתעורר לנו כשעבר ישראל כשלא יכול לעשות להם רעה מפני שהיה רעתו לו בשקיותם אחר —

לעת זקנת שלמה היו אלו השטנים מעת שסמוך לבגידתו ואחר שהיה היה לשטן לישראל כל ימי שלמה כדי שיהיו על השמח ויסר בו בשעה שהיה אומר ואתה ה' אין שטן ואין פגע רע ושן שהיה היה לו השטנים · ואת הרעה אשר הדד פי' ההרעה רעתו עם הרעה שעשה הדד לישראל · ויקץ בישראל זה פועל יוצא ותרגו' ומרד בהון · וירבעם בן נבט אפרתי כדרש הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי מן משבט בנימן וירבעם משבט אפרים · אפרתי משבט אפרים וירם יד במלך · ומרד בו שהדבר בו ולא ירא ממנו ובכור המפקיד אותו שלמה לכל סבל בית יוסף לקבל המסים משבט מנשה ואפרים הם · ר"ל שלא מלכו שוריו במלכותו הוא ובעת ההיא הודם שהרים יד במלך מפני אותו הדבר שאלמו ובשרתו במלכות על הפקידות שהיה לו מיוחד ועל בשורת המלכות שאמר לו אחיה בגבה לבו ודבר עמו על דבר שלמה ושלמה כאשר שמע לו בקש להמיתו וברח למצרים בן הוא סרר מפני שלמה · אבל מן וירם יד במלך וכן ויבקש שלמה להמית את ירבעם שהוא מדבריו ששמע לכן הרים יד במלך · וזה הדבר"

הכל יתברך היה שמו נסיבות לעשות להם כל הרעה שיפלו בהן ובכוח קשה דלות לברע לישראל מלך על ארם והכל בשביל מרדו במלך שלמה ס קודם זה היו ארם נכנעים תחת שלמה ולדוד כמו שנזכר בספר שמואל והרי זה שכל המלכים שהיו בארם אחר זה היו ממנו · ולזה תמצא שהיה שם מלך ארם בימי אחאב בן הדד והיו מייחסים אותו לשבטו והם נקראו שמו משם שנים ובדרך קצר הדד אחד · וירבעם בן נבט אפרתי ר"ל שהוא משבט אפרים · עבד לשלמה וירם יד במלך ר"ל

[illegible]

רד"ק

[illegible]

וְדֵין פִּתְגָמָא דַאֲרֵים יְדָא בְּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּנָא יָת מִילוֹתָא אֲחַד יָת תַּרְעָתָא דְחַקְרָא דְדָוִד אֲבוּהִי

וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הֵרִים יָד בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו

והאיש

רלב"ג

[illegible]

רד"ק השילוני מן שילה הא"ו לחי"ק מן שילה שילוני כמו מן מלה גילוני והוא מתכסה׳
אחיה או ירבעם אין לו הכרח וכן בדרז"ל רבותי יש אומ׳ שמלתו של אחיה
ויש אומ׳ שמלתו של ירבעם א"ר שמואל מסתבר כמאן דאמר שמלתו של אחיה שכן דרך
הנביאים להראות קורעים כמחלוקת בית דוד׳ והשבט האחד יהודה ובנימין
חשבן לשבט אחד שהיו מעורבים כמו"ש ... וירושלם׳ יען

והאיש ירבעם גבור חיל וירא
שלמה את הנער כי עשה ם
מלאכה הוא ויפקד אתו לכל
סבל בית יוסף ויהי בעת ההיא
וירבעם יצא מירושלם וימצא
אתו אחיה השילני הנביא ב
בדרך והוא מתכסה בשלמה
חדשה ושניהם לבדם בשדה
ויתפש אחיה בשלמה החדשה
אשר עליו ויקרעה שנים עשר
קרעים ויאמר לירבעם קח לך
עשרה קרעים כי כה אמר יהוה
אלהי ישראל הנני קרע את
הממלכה מיד שלמה ונתתי לך
את עשרה השבטים והשבט
האחד יהיה לו למען עבדי דוד
ולמען ירושלם העיר אשר
בחרתי בה מכל שבטי ישראל

וגברא ירבעם גבר חילא וחזא
שלמה ית עולימא ארי עביד
עבידתא הוא ומניתיה לכל
מסקי מסין דבית יוסף והוה
בעדנא ההיא וירבעם נפק ם
מירושלם ואשכח יתיה אחיה
שילונאה נביאה באורחא והוא
מתכסי בכסותא חדתא
ותרויהון בלחודיהון בחקלא
ואחיד אחיה בכסותא חדתא
דעלוהי וסדקה לתרי עשר
סדיקין ואמר לירבעם סב
לך עשרא סדיקין ארי כדנן
אמר יי אלהא דישראל הא
אנא מעדי ית מלכותא מידא
דשלמה ואתן לך ית עשרא
שבטין ושבטא חד יהא ליה
בדיל עבדי דוד ובדיל א
ירושלם קרתא דאתרעיתי בה
מכל שבטיא דישראל

רלב"ג ואמנם ספר
ט ... זה
ירבעם היה גבור חיל
וירא שלמה את הנער
ט היה רב פעולות והיה
זריז במלאכתו א
אשר יעשה ... ומנה
אותו ... והפקידו
היה שמו ...
עולים כל ...
יוסף והם ...
ואפרים ובעת
ההיא אחר שעשה
המלך על זה
הפקידות ... ט
שיצא ירבעם ... כן
שלא ... ק
המוסים ...
עולים ... א
אחיה השילוני ...
והנה אחיה השילוני
מתכסה בשלמה
חדשה והיו שניהם
לבדם בשדה
וכאשר ראה אחיה
... כי אין שם
איש ... מ
מעשיהם ...

לפיכך ... אחיה בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים והודיעו כי ימלוך על
עשרת השבטים ... יען אשר עזבוני וישתחוו

רדק אשר עזבוני שלמה וכתב ובספרים אחרים בקריבסי ולא אקח את כל הממלכה שום דבר מהממלכה לא אקח מידו וכן לא תעשה כל מלאכה כל חלב כל דם לא תאכלו ולבנו למען היות נר דוד עבדי נר מהרק כמו נר בתרגומו כמו משיחי ויתרגם מלכו וכן תרגם אונקלוס ונרם ומלכו

רלבג יען אשר עזבוני באו לעבדם לא אקח דבר מהמלכות בחייו למען דוד עבדי אשר שמר מצותי וחקותי ולזאת השכנה בנ״ל יסור הממלכה לגמרי מזרע שלמה כמו שקרה ... ואולם אחר הממלכה יתעלם ... יכנס לו בית ... קיום זמן ארוך ובזה יעלם זרע דוד כזה אלון שלא תהיה לקץ כל הממלכה אך לא יעלם זרע כל ... הימים עד ... תבוא כל הממלכה לזרע דוד ולא ... שלא תהיה הממלכה כלה לזרע דוד בימי ... ראשון ולא בימי ... בית שני ... זה רמז ...

יען אשר עזבוני וישתחוו ל
לעשתרת אלהי צידנין לכמוש
אלהי מואב ולמלכם אלהי בני
עמון ולא הלכו בדרכי לעשות
הישר בעיני וחקתי ומשפטי
כדוד אביו ולא אקח את כל
הממלכה מידו כי נשיא א
אשיתנו כל ימי חייו למען דוד
עבדי אשר בחרתי אתו אשר
שמר מצותי וחקתי ולקחתי
המלוכה מיד בנו ונתתיה לך את
עשרת השבטים ולבנו אתן
שבט אחד למען היות ניר
לדוד עבדי כל הימים לפני
בירושלם העיר אשר בחרתי
לי לשום שמי שם

ואתך

חלף דשבקו פולחני וסגידו ל
לעשתרת טעות צידונאי
ולכמוש טעות מואבאי
ולמלכם טעות בני עמון ולא
הליכו בארחן דתקנן קדמי
למיעבד דכשר קדמי וקימי
ודיני כדויד אבוהי ולא איסב
ית כל מלכותא מינה ארי
מלכא אשוינה כל יומי חיוהי
בדיל דוד עבדי דאתרעיתי
ביה דנטר פיקודי וקימי ואיסב
מלכותא מיד בריה ואתננה
לך ית עשרא שבטין ולבריה
אתן שבטא חד בדיל ל
לקיימא מלכא לדויד עבדי
כל יומיא קדמי בירושלם
קרתא דאתרעיתי בה ל
לאשראה שכינתי תמן

יסור בעד המלכות בכללו לזרע דוד וזה יהיה בימי מלך המשיח ואחריו לא תסור ממנו הממלכה כמו שנבאר במקומות מספר דניאל ואותך אקח ומלכת בכל אשר תאוה נפשך

רד"ק את כל אשר אצוך הכתוב רפה וכן את כל אשר אנכי מצוך בפרשת ואתחנן: ואענה
את זרע דוד האלף נחה ואשפילם שלא יהיה להם מלכות כל ישראל: ולא כל הימים
שהרי אחר כן היו מלכים קטנים מזרע דוד היו נשוב ונשלמו: למען זאת פירוש בעבור
שלמה וכפרש שלם למען זאת למען עליו ושם שנה שהתחתן שלמה בבת פרעה כי נשנה קרבנות למר
כשלם והנה דרך עבודה לבקש מלכות בית דוד שלשים ושש שנה ור׳ לסוף שלשים ושש שנה ר׳ יהודה
המלכה ל
לשנה לשבע
אמר לו
כל הימים
ונביאי אחאב
עתידה ל
להיות אלא
עקר לקח
אחאב מ
שלמה כ
כפש שלשים
ושש למלכות
שאח עליו
בעבור ולא
קים אחאב
שנתנם עשרים
לאחר אלא שלשים ושש למלכות שלמה שנתחלק לחזור ולא עקר ושכן על מלך אחרים לא חזרה ר׳
אך לא כל הימים אך ר׳ אחאב כל הימים עתידה לחזור מה ימי משיח קמאים שכאמור
ועבדי דוד נגיד להם לעולם ואמר ועבדי דוד מלך עליהם ומכאן התחילו
לנבואות שהמלכים לשוב להם המלכים ימי מלך המשיח כי לא יהיה ונכון הכתוב אמר אך לא כל הימים
ומשמעו עד סוף בית דוד בימי רחבעם ר׳ אחאב יחזור עד כל הימים קין ר׳ ישעיה
ר׳ עמנואל אמר עד ר׳ גלות ובשוב הגלות ימלכו שם הקבוצים אלא גלות בבל יהודה וכמינו:

ואתך אקח ומלכת בכל אשר תאוה נפשך והיית מלך על ישראל: והיה אם תשמע את כל אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית הישר בעיני לשמור ח חקותי ומצותי כאשר עשה דוד עבדי והייתי עמך ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד ונתתי לך את ישראל: ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים:

ויתך איקרב ותמלוך בכל דרעיא נפשך ותהי מלכא על ישראל: ויהי אם תקביל ית כל דאיפקרינך ותהך בכל אורחן דתקנן קדמי ותעביד דכשר קדמי למיטר קימי ופיקודי כמא דעבד דויד עבדי ויהי מימרי בסעדך ואקים לך מלכו קיימא כמא דקיימית לדויד ואיתין לך ית ישראל: ואמעיך ית זרעא דדויד בדיל דא ברם לא כל יומיא:

ויבקש שלמה להמית את ירבעם

רד"ק אל שישק מלך מצרים פרעה חותן שלמה מת וקם מלך אחר ושמו שישק ולא היה חותן שלמה לפיכך ברח ירבעם אליו:

רלב"ג ויבקש עד ספר שעל מה שאמר ירבעם כנגד שלמה בקש שלמה להמיתו והוצרך לברוח אל מצרים עד מות שלמה והנה זה הוא ביאור הדברים הכוללים אל ביאור מה שהגיע לנו בביאור בזה הפרק הנה המקום ואולם התועלות המגיעות ממנו הם אלו התועלת הראשון הוא להודיע שאין ראוי שתהיה הזביחה והקטרה כי אם במקום אשר בחר השם הכוונה בהם הוא מה ישנו שלא יאמרו המזבחות אשר יעשו עליו המעוררים לזאת העבודה המתבטלים בזה

במורך הזמן ולזה לא יקובל בזה תועלת אלא כשיעשה על ידי הכהנים אלא שהתורה התירה לעשות כל איש הישר בעיניו לזבוח ולקטר בבמות עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה כמו שזכר בתורה כדי שיישירו לעבודת השם ...

וַיְבַקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לְהָמִית אֶת־יָרָבְעָם וַיָּקָם יָרָבְעָם וַיִּבְרַח מִצְרַיִם אֶל־שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיְהִי בְמִצְרַיִם עַד־מוֹת שְׁלֹמֹה׃

וּבְעָא שְׁלֹמֹה לְמִקְטַל יָת יָרָבְעָם וְקָם יָרָבְעָם וַעֲרַק לְמִצְרַיִם לְוָת שִׁישַׁק מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וַהֲוָה בְמִצְרַיִם עַד דְּמִית שְׁלֹמֹה׃

במורך הזמן ולזה לא יקובל בזה תועלת אלא כשיעשה על ידי הכהנים אלא שהתורה התירה לעשות כל איש הישר בעיניו לזבוח ולקטר בבמות עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה כמו שזכר בתורה כדי שיישירו לעבודת השם מפני מה שהורגלו בו מהעבודות הנעשות לאלהים אחרים ויושבו שלא יהיה השם אם לא יעבדוהו בזה האופן ולפי שהעבודה הזאת הנעשית בבמות אינה מכוונת מצד עצמה בכל מין הכהנים התועלת שזכר בזה המקום בשלמה שהיה מזבח ומקטר בבמות ירצה מה שלא היה פעלו זאת מעולה ויתבאר זה באמרו ויאהב שלמה את י"י ללכת בחוקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר כמו שבזה המקום עשה מה שאינו ראוי לעשות: **השני** הוא להודיע שיש בתועלת השלום מבואר לבנין הבית וכן כשר הפלגו ברבויים ולזה התועלת שספר כי בנבואתו שהיתה בו הבטחה הגדולה ולזה היה בו מוכן להתעורר שעשה מה שהיה מעלת שלמה אלהי שלום וספר התכלית כי בגבעון נראה י"י אל שלמה וכבר נתבאר זה בכ"ו מעטן כלשם כמו שזכרנו שם במה שהתחיל לבנות אלו הבנינים בשנה שבעה מזמנות והשלם שם ואיל ועל כל מזבח וכבר שארו השנה בזה בפרק אחר וכמו שלמה מפני רוחק מדרגתו מן הנבואה כי היה בעת מעלת האיש מוכרך אל זה המספר הרבמן השלום: **השלישי** הוא בדרשת והוא להודיע כי י"י יתן חכמה על דרך השפע האלהי בזולת סבותיה ולזה תמצא ששלמה בקש מהשם שיתן לו לב מבין ונתן לו השם החכמה והמדע כמו שזכר בספר דה"י ובזה הספר וזה למותם השם ישפיע החכמה לאדם כשירצה מזולת שיתגלגל האדם לחקור כדבר דבר מזמנם ויקדים לו מההנחות מה שיצטרך לדרוש הנה"י ומזה המקום יתבאר שאין אפשר שיספיק לאדם ידיעת הנשמות בזולת שנלקחו לו בבטחון וכבר קדמנו זה המאמר לבני דר"י הפלוסוף בספר הנפש וממתחלת זאת השגה בהם שנראה הפרטי הקורה להם לפי מה שיראה לי"י: **הרביעי** הוא להודיע שהשלום לא יבקש הקיום והשגר אם לא מפני הטבה השלימות החיובית

ולא הודיענו על השאלות אלא מפני שהשכיל מעלת חכמה השלמות. והודיע אשר ישאל השם יתברך אם היה יותר ולזאת
הם השלמות שלא שאל שלמה מהש״י כשלא שאל מה שיתן לו אלא חכמה השלמות. בעבור ולא שאל אורך ימים ולא
עושר לפי שאינם הטובים כי אם מפני זה ההתכללות ואחר שיהיה לו זה ההתכללות לא יחסר דבר מאחד״

החמישי. והוא במדות הוא להודיע כמי שאלתו רוחב לבו נותן לו מה שישאל אין ראוי לו שיחבב לשאול
אבל ישאל המעלה שיוכל להשיגם מעסקיו כי בזה יתרצה האדון לתת את בקשתו ולזה המשל
שספר כי היה טוב בעיני הש״י כאשר לא שאל שלמה עושר וכבוד ואורך ימים ולא נפש אויביו אבל שלמה שאל
בינה ושכל להבין משפט״ **הששי** והוא במדות הוא להודיע שכאשר התירו לו לשאול ויתן לו זה
ימשמשו שלא ישאל אלא דבר קטן הנה ראוי לנותן שלא יקצר מפני זה מלתת לו הרבה כי אין
ראוי שיהיה טוב התכונה כלו למקבל הטובה ממנו אבל ראוי שיוסיף לו טובה ולזה ספר כי מפני שישר בעיני
הש״י כשלא שאל אלא שיהיה לו לב מבין לעשות משפט ולא שאל דברים אחרים הנה נתן לו מה ששאל ונותר
גם שבח פנים על שכבר היה הנה מכל האדם ונתן לו עם זה מה שלא שאל מהעושר והכבוד ואורך הקיים אם
ילך בדרכי הש״י״ **השביעי** הוא להודיע שראוי לשמוח על הטובה שייעד הש״י עליה כי לא דבר ולא
יקיימה ולזה ראוי להתודות על הייעוד לש״י קודם בוא הטובה ולזה ספר שבבוא
שלמה אחר החלום שבא לירושלים לפני ארון ברית י״י והעלה עולות ועשה משתה לכל עבדיו״

השמיני. והוא במדות הוא להודיע שראוי לשופט שיתחכם בתחבולות לעמוד על אמיתת הדברים
אשר יהיה בהם טענה בין איש לרעהו מדברים רחוקים שיביאו לעמוד על זה מהתחבולות שיוכל
בעלי הריב שיאמרו הדברים יעמדו על אמיתתם וזה כמו שהתבאר בזה הענין שזכר מעשה הזונות שבאו לפני המלך
וזאת אומרת בני החי ובנך המת וזאת אומרת בנך המת ובני החי ובכך המתחכם אמר המלך גזרו את הילד החי לשנים ומזה
הטענה עמד על אמיתת הדבר כי אשר אינה אמו לא תחוש אם יגזרוהו לשנים וזה מן התחבולות הטובות
שראוי שיעשו אותן השופטים הישרים לפי חכמתם כי לא יספיק להם שיתנהגו בזה לפי הנראה לפסקים
אך ראוי שיעמיקו לעמוד על האמת כדי שישפטו לפי האמת לא לפי הנראה לפסקים לבד שאם היה שופט
שלמה מזה הצד הנה היה ראוי לו שיעמיד הילד החי לאשה המוחזקת בו ולא יכלו מהחזיקה בעבור זאת
הטענה המופלאה מהמעלות והנה ימשך מזה התועלת במלכים הקודמים כי הן מהן כשידעו שנפלאו
התחבולות השופט לעמוד על אמיתת הדברים ייראו מעשות דבר בלתי ראוי כי יראו כי על כל דבר לא יכחד
ממנו ויהיה זה סבה אל שישפוט בצדק ויוסר המורים״

התשיעי הוא להודיע שהכהן הגדול שיהיה בכהונה גדולה לא יתבטל הגדולה ממנו
כל ימיו ר״ל שהוא כל ימיו מתקדמת כהן גדול אע״פ שיש שם כהן גדול אחר
ולזה אמר בזוק ואביתר כהנים אע״פ שגרש אביתר מהיות כהן לי״י כמו שקדם״

העשירי הוא להודיע שיש למלך להעלות מס על עמו לכל ביתו ולזה

א פ

ולזה ספר שהכתוב היו לשלמה שנים עשר שרים ממונים על כל ישראל היה תחת ידי כל אחד מהם חלק מה
מישראל וכל אחד מהם היה מכלכל את המלך ואת ביתו חדש אחד בכל השנה ושרך לא יעדרו דבר ונם ה
השעורים והתבן היו מביאים לסוסים ולרכש ונם רבויים ורבוי המשרך לבית המלך לכלכל אותו וכור [illegible]
למדנו בזה הספור שיש למלך לקחת כדרך מס מישראל לצרך כמו שהתנה השם יתעלה וביאר ולזה ספר שהכתוב
שעלה שלמה מס שלשים אלף וישלחם לבנונה והכתוב שהגלה זה גם כן מדברי שמואל בהודיעו את משפט ה
המלוכה׃

האחד עשר

הוא לפרסם שהכתוב קיים השם יתעלה מה שיעד [illegible] שמה לישראל מכל אויביהם ולזה ספר שהכתוב
שבימיו היו ישראל בטוח איש תחת גפנו ותחת תאנתו כל ימי שלמה ולא את הפשט כבר השם יתעלה אשר נתן
מנוחה לעמו ישראל כאשר דבר׃

השנים עשר

הוא לפרסם שנם ה הכבוד והעשר והחכמה שהיה לשלמה כאשר ייעד לו
השם יתעלה עד שהכתוב היה מושל בכל הממלכות מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים שהיו כלם עבדים
את שלמה ומגישים לו מנחה כל ימי חייו עד שהכתוב היה משקל הזהב הבא לשלמה בשנה אחת שש מאות ששים
וששים ושש לבד מאנשי התרים ומסחר הרוכלים וכל מלכי הערב ופחות הארץ וכל הארץ היו מבקשים את
פני שלמה לשמוע את חכמתו אשר נתן האלהים בלבו והיה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב והקמים
אחרים מדי שנה בשנה עם מוצא הסוסים היה לשלמה ממצרים וכן לכל מלכי החתים ולכל מלכי ארם והיה
עשרו כל כך עד שלא נחשב כסף בימי שלמה למאומה והיה מגיע מעשה חכמתו עד שהכתוב זכרם מהר[illegible]
האלים ודבר דבר על כל מיני הצמחים בהדרגה מהגדול עד הקטן ועל כל מין בעלי חיים בהדרגה גם כן
ואת חכמה בפלגה רבה יותר לעמוד על ההדרגה הזאת ולעמוד על סבות כל מין מהם ומיניהן׃

השלשה עשר

הוא במדות והוא להודיע שראוי למי שיתהלל בדבר מה שלא יקבר בהשתדלות הקנין מלבוש נסבות היותר
אלוהות ונש׳ שיהיה ההשתדלות לכבוד השם יתעלה ולזה [illegible] שכתב שלמה לבנות בית המקדש והיה
מהכרח השכמן הקונה שיהיו לו עצי ארזים גדולים והיה הלבנון אשר היה יותר [illegible] לזה לו במלכות חירם מלך
צר ונם המקומות אשר היה חירם מושל עליהם היו היותר בקיאים בכריתתם [illegible] העצים הנה אחרי הודיעו את
חירם שהסכמתו שהיה טובה הוא בונה אותו לש׳ יי׳ אשר הוא מושל בכל ומשפיל מכמעט כל אויביו כמו שנזכר
בספר ד״ה וכדי שיתרצה יותר לעזור אותו בזה הבנין הנה שלח לו שיתנה לכרות לו ארזים מהלבנון אשר
במלכותו ולא רצה לעשר לו שיבנעו תועלת מפני זה כי לא יהיה זה לכבוד לחירם מלך צר אך הנה שיהיו [illegible]
לכרות הארזים עבדי חירם עם עבדיו והוא יתן לו שכר עבדיו ככל אשר יאמר [illegible] הנה בזה עשה שהכתוב
עבדיו יותר לו מה שירצה שיגיע לו מן התועלת מפני שיתו לכרות הארזים אשר לו [illegible] שלמה [illegible]
הנה [illegible] יותר מזה כי לא היה ראוי שיהיה לשאל ממנו יותר ונם הודיע אותו כי דוד השתדל לבנות [illegible]
הבנין כדי שיתרצה חירם יותר לעזור שלמה במה שבקש ממנו כי אהבה [illegible] חירם [illegible] לדוד

ולא [illegible] ונקח לך [illegible] כמו [illegible]
[illegible] בעצי ברושים ועבדיו יורידו מן הלבנון ימה [illegible]
[illegible] שלמה [illegible] שם ושם [illegible] כדי שיהיו מוכנים לשלמה [illegible] ובמה שעשה חירם [illegible]
[illegible] לו שלמה לחם ביתו [illegible] בזה הענין. [illegible] לקיחת הארזים והברושים מהיער [illegible]
[illegible] לקיחתו [illegible] בן [illegible] הארזים [illegible] אל המקום [illegible]
[illegible] בספר דברי הימים [illegible] המקום [illegible] שלמה [illegible]
חירם" **הארבעה עשר** הוא להודיע שיש למלך להעביר [illegible] לעשות מלאכת [illegible]
ה'" ומלאכתו כמו [illegible] ולזה ספר בזה [illegible]
[illegible] בספר דברי הימים [illegible] לשלמה [illegible] אלף [illegible]
[illegible] אלף [illegible]" **החמשה עשר** הוא להודיע שראוי בכל ענין שיהיו בו [illegible] רבים [illegible]
[illegible] שלא יחסר [illegible] ולזה תמצא [illegible] רבים [illegible]
[illegible] על המלאכה תמיד [illegible] אחד [illegible]
[illegible] ולזה תמצא [illegible] שלמה [illegible] בעת [illegible] אלף [illegible]
[illegible] בלבנון [illegible] בבתים [illegible] בכלל [illegible]
[illegible] כל אחד [illegible] מישראל [illegible] שלשים [illegible]
[illegible] אחד [illegible] **הששה עשר** [illegible]
להודיע שבמנין בית המקדש ראוי שיהיה לשם ה' [illegible]
כל [illegible] לשמו יתברך [illegible] בזה הספר זה הענין [illegible]
לבנות בית לשם ה' [illegible] לבנות בית לשם ה' [illegible] לשם ה' אשר בנה המלך שלמה לה' [illegible]
[illegible] לבנות בית לשם ה' [illegible] אשר [illegible] בן [illegible]
[illegible] לעמוד על [illegible]
[illegible] הנה [illegible] יתברך [illegible] בזה [illegible]
[illegible] כך [illegible] זה [illegible]
[illegible] לשם יתברך [illegible] הענין [illegible]
[illegible] הכסף והזהב [illegible] אשר [illegible] כך [illegible]
[illegible] **השבעה עשר** הוא [illegible] בית המקדש [illegible]
[illegible] על [illegible] אשר [illegible] עד זה [illegible]
[illegible] ישראל [illegible] אחד [illegible]
[illegible] ישראל [illegible] דוד [illegible]
[illegible] ישראל [illegible]

ם ימי מלכות שמואל ושאול שהיו לכל הפחות שלש עשרה שנה ם עשרים שנה עמד הארון בקרית יערים ולא
הפחות והנה עברו שבע שנים ושש חדשים למלכות דוד ושבעה חדשים היה ארון ה' בשדה פלשתים
תמצא יותר מנ"ג שנה ממלכות שאול עד מלכות דוד עם שכבר אפשר שהארון היה בקרית יערים יותר מ
עשרים שנה   כל ישראל אחרי ה' ולזה יראה לפי מה שהתבאר שרוב שני השופט שכלם בשנות שמשון
ואולם ם בימי שמשון היו פלשתים מושלים בישראל כמו שנזכר שם והנה נראה ם מזמן הבית הזה ר"ל
מהתחלת בניו עד התחלת בנין מתושלח היו גם כן ארבע מאות ושמונים שנה **חשמונה עשר**
אין מה שאמרנו ממספר הבית שבנה לשם יתעלה ם מעט כמעמד על מקורו
שלמים מהתכנית המנוחות והנה היה ההיכל ואולם הקדש וקדש הקדשים עמו
ששים אמה ורחבו עשרים אמה והנה היה האורך והרוחב בכל מה שהיה מן האורך והרוחב כאשר עשה
משה במדבר ואולם הגובה היה כלו שלשים וזה היה ם באלו היה שלשים אמה וגם היה עשר אמות אלא ם
שלשה קומות עם הקדש בכלל במנה עשרים אמה כאופן שיהיו האורך והרוחב והגובה שוים בקדש
הקדשים בבית המקדש כמו שהיו שוים במשכן שעשה משה ובזה האופן ג"כ שם ההקדש התחתונה בהיכל
גבוה עשרים ובזה היה עמד התוספת הקדש וקדש הקדשים בבית המקדש מתדמה לענין התוספת במשכן
לפי שלאחד מאלו הרחקים היה במקדש בכפל שישורו במשכן וראוי שתדע ם כבר היה בנין הבית
ולכנס שלמות שלא יהיה בם פנימה וחסרון לבעד על שלמות השם יתעלה אשר זה הבית נבנה לשמו
ולזאת הסבה ג"כ היו נבנות שם שלמות עד שלא נשמע בבית מקבת וגרזן וכל כלי ברזל לסורות על שאין
ממעשה זה חסר קטן שום שלמות והנה היה קדש הקדשים שוה בכל רחקיו לבעד על השלמות והכלי
שלא ימצא עליו אין ממצא שנוי כלשית ונמדות והנה היה אולם עלפני היכל הבית לבוסיף במעלת
הבית ויופיו אכל האנשים עם שכבר היה ראוי שיהיה לתכנם ממנו קודם הכנסם ומן הקדש ם ראוי
שיהיה כמו שימנע מן המדרגה השפלה והעליונה ממנו והמעט שיהיו לתכנם על דרך האמת ולזה לא היה
מזומנו מכלל כי גם ומן חסר הכנסים" והנה עשה לבית ואולם ההיכל חלונות שקופים אטומים לבעד על
שענין ההשקפה אין מתחלת העניין אמנם עד שידריך האדם עמו אל בקיאות ההקדמות והתחלות ומה
שאפשר לפנימיות האלהיות לראות האור ההכיר הוא האור השכלי" ואולם היציעים שבנה סביב לבית ר"ל
צלעה וזה על זה כן ענין ההשגות והעליון רחב מאשר תחתיו ם ההשגה העליונה רחבה וגדולה מאשר
תחתיה כשהבין בחלקי העולם השפל הארץ והמים והאויר והנה היו שלשה מן השפל אל העליונה
ירמוז להשגת אל העליונה ם כן דרך ההשגות האלו ומה שיהיו על זאת הסדר יסובו שלוש שבבריאה והנה לו
היו העליונות במעלות שיהיה להם מדרגה נמדרגה אבל היו בדרך שבני עולם האדם בו באור ית
מעלות נשיגנה רבע מעט מעט בהדרגה ולזאת הסבה לא היו מעלות בכבש המזבח" והנה צור בקירות
ההיכל מבית ואין מה שהיה מהם על ההקדמה התחתונה שורי כרובים ותמורות והם כדמות ספורי
האדם ושורי כשורי והם כדמיון הנמצאים הנבדלים וספרו אשר נמצא והנה יהבו תפוחים אל לבעד

67

הר׳ ולזה היו התמורות ופטורי צצים הם השמות אשר הוא רומז בהם כמו שבארנו בבאורנו לשיר השירים והדבר המאורה והנה עשה זה לקדש ולקדש הקדשים כי שניהם מעידים על זה השלמות: הך הראשון מעיד על ההכנה והשני הוא קדש הקדשים מעיד יציאת ההכנה לפועל׳ ואולם בכותלי ההיכל היתה התקרה פתוחיהם ציר צורי פקעים ופטורי צצים׳ והם בדמות כפתורים ונצנים מסודקים ופרחים לסבה כשמש אשר היו אלו הצורים במאורה אך למעלה מהתקרה התחתונה היו שם עם זה כרובים להעיר על השכל הנקנה מהמוחשות הנתלות כמו שבארנו בדברי התורה׳ ואמנם תחת התקרה לא צייר התחברה מה שיעיר ההפשטות הנפשיות ודימה שהיה הענין שכן התקרה התחתונה והעליונה עשר אמות להעיר על מספר מדרגות ההבדלים שהם עשר והעשירי יקרא קדש׳ וכבר העירו על מציאותם מפני זה השכל הנמנה גם אשר בעשרה מירו שם כרובים בכתלים׳ והנה כפה זהב ההיכל והדביר לסבה כשבה אשר בעשרה היו כל ההבדלים אשר שם מועלין מפתים זהב. וכבר בארנו הסבה בזה במלאכת המשכן בבאורינו לדברי התורה׳ והנה היה מפתח עם ארז התחתון ואחר מוזהב כי לא יתכן שיתפש האחרים וזהב עם שהתמונות שהיו מצויירות שם היה יותר נאות למירים בעץ הארז מסיצירום בזהב׳ והיה הדבר בהם יותר הויה שלא יסבר כשיתפש זהב׳ והנה עשה בדביר שנים כרובים גדולים אין פניהם איש אל אחיו והיו מוכנים בכנפיהם על הארון ועל הכרובים אשר על הכפורת שהיו פניהם איש אל אחיו להעיר שבסוף העניין לא יהיו פניהם איש אל אחיו אך יתדבק האחד עם האחר דבוק מה והוא דבוק הנה כבר זה הנה כבר זה׳ וראוי שתדע אשר אחר המות לא יקבל שפע השכל ההיולאני מהשכל הפועל אבל שימיר על מה שקנינו ובו ידבק דבקות מה בשכל הפועל כמו שבארנו בראשון מספר מלחמות ה׳׳ ואין ראוי שתחשוב מזה שהיו אלו הכרובים במדרגה אחת מפני היותם בצורה אחת ובכנפיהם פרושות באופן אחד כמו שלא יחשב היות צורת הכרובים אשר פניהם איש אל אחיו באופן אחד שיהיו שניהם במדרגה אחת׳ ואמנם אמרנו זה לפי שכבר בארנו בראשון מספר מלחמות ה׳ שאי אפשר שישוב השכל הנקנה במדרגת השכל הפועל׳ וגם בארנו שהשכל הנקנה נשאר אחר המות: וגם ימנו בספר מה שאמרנו הפלוסופים בזה׳ והנה בזה המקום הבאר הערה מבוארת שהשכל הנקנה נצחי׳ והנה היה גובה אלו הכרובים עשר אמות להעיר על עשר מדרגות ההבדלים שהעשירי מהם קדש והוא השם יתברך׳ והנה היו לפתח הדביר דלתות עצי שמן לפי מה שאחשוב בעת ההיא להעיר ששם האור׳ וה״א אור השכל. ולזה עשה אותם מעץ שמן שהוא מוכן אל שיתפשט בו האור בקלות נפלא׳ ולזה לא עשה כן לדלתות ההיכל׳ והנה צייר בדלתות ההיכל והדביר כרובים ותמורות ופטורי צצים כי הם הפתחים לבא אל ההשגות׳ והנה ההשגות הנושאות הם נ״ב מכוונים לזאת הסבה בעצמה׳ ולזה ה״ה נ״ב הכרובים בדלתות ההיכל׳ והנה בנה החצר הפנימית׳ והיה חצר הכהנים שבה שלשה טורי

גזית וטור כרתות ארזים עמודים קוה השלשה טורים
הקורות שהיו סדורים על עמודות הארזים

הדרומית. וטור האחד על העזרה הפנימית אשר איננה ערומה מהעזרה הדרומית והיו הטורים אחר כך
לשער על היותם מיוסדות ארבעה וקורות מדרגות מהם׳ ונמצא הבחינות אשר שם היתה השלכה על העמים
לשורות נ״ב על הספה החיצונית׳ והיא לא תפסם מהפנימית כמו שזכרנו בפרשת ויקהל והנה היה כל מה
שהיה מימינה נוחר הכהנים מנחשת. לפנה בשנה אשר היה זה בן המשכן״ והנה עשה מהמולאות עשר
ומהמכונות עשר לפי שמספר העזרה מורה בעצמו על מעלות הש״י כמו שזכרנו במקומות ר״ל הם
מהמאורות לדברי התורה כאלו השער בזה כי אלו העזרות אשר ישבו עליהן השולחן והמנורה הם כלם שופעות
מהש״י במשכנות אשר הכבדלנו״ והנה קרא הפתח החיצון פתח הדביר׳ והרצון פתח ההיכל לפי שהחצר
הכהנים היה מעבר על שלש עזרות והם הדרומית והפנימית והחיצונית ופתח ההיכל על הרשות והיא
המדברית׳ ופתח הדביר היה מעבר על העזרה הפנימית באופן מה והוא השכל האנושי״ והנה עשה באולם שם
עמודים נחשת׳ וקרא העמוד הימני יכין׳ והשמאלי בעז׳ והשער בזה כי שתי העזרות שהם הדרומית
והפנימית לא הפנימית והחיצונית האחת מכוונה לקבל העזרה האחרת׳ והיא הנקראת יכין והאחרת היא
המושלת׳ ולא התוקף והעוז ומהם יסודרו פעולות המנהג הקוה עם שאלו המנהגים שאלו הם עזרות להם
ר״ל הפנימית והחיצונית יקבלו רושם יותר חזק מתקופות השמש יותר ממה שימנהו זה בגדרם ולזה המנהג
במקום שבהיות השמש לפאת ימין לא יעשו פעולותיהם אך יקבו מזה הכהנים לעת פרים בהיות השמש
לפאת צפון׳ ולזה ימנהו להם חוזק הפעולת כן המנהג בבעלי חיים שהם יתעברו על הרוב במיור
השמש לפאת צפון אך בהיותם בפאת דרום יתחדש להם קנת הסבה בזה׳ ולזה הנה מקום באור אלו
הדברים״ והנה היה רוחב העמודים ארבע אמות לאורית על קורה אלו מטבע היסודות׳ ולזה
נ״ב היו עשים ארבעה אבנעשת ולזה נ״ב היה על הכותרות מעשה שושן באולם ארבע אמות״
והנה היתה קומת הכותרות חמש אמות לפנה בשנה אשר היתה מספר החמשה באשר המשכן
כמו שבארנו שם״ והנה היתה קומת העמודים עם הכותרות בקרובכמו נגה מזה הנחשר עם
נגה המערכה שעליה יושיטו נתחי העולה כי היה נ״ב לפי מה שבארנו כמו אחד ועשרים אמה ונגר
מזה הנחשת היה עשרים אמה כמו שנזכר בספר דברי הימים״ והנה היו בכל כותרת שתי
גלות להעיר שאלו המנהגים יקבלו העזרה העליונה באמצעות הגלים השפלים ממנה״
והנה היו שם שתי גלות הכותרת שבעה גדילים כי עם שהם מורים על מדרגות הספרות בכללם שהם
שבעה והשפעת האל קדש הנה בזה שער העזרה למספר הארבעה כי בכל גלה היו שלשה גדילים׳ ואחר
במקום דבק הגלה העליונה בתחתונה׳ והנה העמודים שהיו בגלה העליונה ועליהם מעשה שושן והרמונים
שהיו בתחתונה הנה זה כלו מורה על מעלות היפה הפנימית הורות השושן והשער ולא יתכן שיתחדש
מן המים לבד כמו שיבאר הפעולשף״ והנה
הרימונים שני טורים׳ וכן העשן בעמודים לפי שבזה הורה

על שם מימיה מהכפה הפנימית׃ האחד כנגדיהם׃ והאחד כנגד המים מחובר—— עם הקיר נגדו
ובכל זה היה זה לבאר על הצורה שהיה שלמות לו״ ויתכן היו הרמונים מלאה כמו לאחד מהם לבאר
על ריבוי מימי הפנימיים והכנעתו המים והתחלת מקום שהוא בהכרח מצד הצורה׳ ויתכן היה היה
כזה הביאור כדי שיהיה נאות לרצון ואולי מה שהיה בו ידמה שיאמר שכבר נעשה לבו לבד״ ואפשר שנאמר
כי מפני שנעשה לצורה זה נשארו מה שיאמר על מעלות העשירי שהוא קדש כלומר לכבוד הקד——ה
השלמה ולזה היה עשר אמות רחבו והיו המקדשים יותר שפתו עשר באמה׳ ג״כ לזאת הסבה והיה גובהו חמש
אמות. לסבה אשר היה מספר הקומה נאות לדברים אשר נזכר הקודם׳ ויתכן היה—ה
מרובע מלמטה ובעל מלמעלה כי המעלות ההיא מצד הקומה אשר יסודותיו ארבעה׳ והצורה ההיא
מצד הצורה והתכונה כמו שהודע בספר ויקרא׳ והצורה היא קודמת היסודות הקומה—
ומקיפה בהם ולזה היה העגול מעמד עליה׳ והיו בו שתי טורים פקועים לבאר על הצורה המוכנה ועל
פי הצורה אשר בו יהיה המגיע מה שהוא והוא המשלמת אותו׳ ויתכן היה בפקעים טורת בקר
כמו שזכרנו לבאר על מעלות הגשם החיונית׳ כי מה שהיה נזכר הקדמים מעשר עד—הצורה
הדומנית והמעלות החיונית כמו שזכרנו׳ ויתכן היו שנים עשר בקר כמו שאלים היה לבאר
על שהכוחות הגופניות מתעלים בשנים עשר מעלות מתנועות היסודות והגשרים אותם ועשה להם רמות בקר
בדמיון מה שאמר יחזקאל פני שור בדבר החיות עם שכבר הבאר בזה בצורה החיונית׳ ויתכן
היה עביו ארבע אצבעות כמו העמק בעמודים. לבאר על מה שימשך עליו מספר הארבעה אשר הוא סבת
השלמה והוא המאמר׳ והיה עם הפקועים בשפתו מו פרח שושן לבאר עם זה על הכפה הפנימית
ויתכן היה מספר הארבע כנגד מכונות מלרכם וברחבם ובקומתם׳ והיו ארבע אמות מופלגות לבאר
על מעלות היסודות שהם סבות הקומה׳ ולזאת הסבה היו שם ארבע אמות מתפשטות. ודבקות בהם לעור—ה
המכונות׳ והיו על המסגרות אשר בין השלבים אריות ואריות׳ ובקר וכרובים לבאר על אלה
הצורות כי עלות מעלות החיות אשר פניהם פני אריה ופני שור ופני כרוב כמו שזכר יחזקאל. כאלו יעיד
בזה שבגשם השלם ומעלתו אלה הצורות ביותר מכבד שמעלותיהם וזה כי אריה הוא המושל בחיות והככבר
שהם והשור שבבהמות וכבר באר יחזקאל בראשון ובתשיעי מספר מלחמות ה׳׳ ויתכן היה
פיה עגול לבאר בעצם אשר היה פי הים עגולים הכרובים היו ג״כ לבאר הכל ומדובק בעצמו לא במלאכ—ה
לבאר על הדבק שהוא מצד הצורה כי אין יעיד על מעלות הצורה והמושל כי לא הדברית אבר לאחד מבעלי
חיים והדבקם במלאכה יעדר ממנו פעל הצורה׳ וזה מורה על סוד התאחדות לא יהיה אם
לא מצד הצורה׳ והנה היה גובה הלוחמים אמה וחצי הקומה
ומלימעלה מהמסגרות היה גובה אמה וחצי הקומה ושם
נגבה המסגרות יהיו שבע אמות ושלש

ויעלם בזה מספר השבעה אשר הוא מורה בטבעו על השלמות. כל התמורות ולזאת הסבה היה מספר ה
המחנות עשר וכן הענין במספר הכרובות והיו החמשה מימין והחמשה משמאל לסבה אשר זכרנו מספר
החמשה במה שהיה במדבר המשכן עם שמספר החמשה מורה על ההכללה מה שהזכיר הכתוב עליו מן
הכרובות כי החמישית מאיר השכל הנקנה כמו שקדם והיה מספר הארבעה בכיור לסבה שזכרנו בכל מספר
הארבעה שהיה במשכן בזה המקום ולפי שהכיור היה יותר סבבי מקום אם מגד מה שנזכר בו מהדברים
אם מגד שהיו בו על מוטותיו כמו הענין בם הוא שם היה בכל היותר פנות והוא כפי המזרחי לדרומי׳
והנה לא רצה המלך שיעשה אדם דבר מהדברים אשר בהיכל ובדביר ולזה שהוא היה בקי במלאכת הזהב
כמו שנזכר בספר דברי הימים ממה שעשה קצת מה שבהיכל ובדביר כי אדם לא היה ישראל אבל היה בן
צרי ולזה לא עשה אדם כי אם כלי הנחשת ולא עשה כלי הזה׳ הי״ט
הוא להודיע שהוא ראוי שיעשה האדם בזריזות כפי יכלתו יותר
מהזריזות על חפציו הלא תראה כי שלמה המלך עשה את בית ה׳ בשבע שנים וביתו עשה בשלש עשרה
שנה׳ העשרים הוא להודיע שראוי לכל אדם שישתדל לזכות כשיעשה
מעשיו שהוא לבעבור השם יתעלה הלא תראה כי שלמה לתועלת שהיו
לו הקדשות רבות לבית אביו מה שהיה כבר הקדיש אביו ויביאו ההקדשות לשם יתעלה ולזאת הסבה גם כן
עשה מעשיו כל עבודת בית המקדש בתמידין ומוספין וקרבנות נדבה וקטורת הסמים ושמן למאור ושאר
העצמים הצריכים לעבודת הבית׳ הכ״א הוא להודיע שהם כפלים דור
השם יתעלה ממעונם בראות שכינתו בבית המקדש על שכבר
ספר שבצאת הכהנים מן הקדש הענן מלא את בית ה׳ הכ״ב הוא להודיע
שהמברך ראוי שיהיו פניו כנגד המתברכים ולזה אמר ויסב ה
המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל ולזאת הסבה צריך בברכת כהנים שיהיו פניהם כלפי העם׳
הכ״ג הוא להודיע שראוי לברך את השם יתעלה על הטובה ולהודות לו
ית׳ על כל אשר גמל מהטוב כי עם שזה דבר ראוי בעצמו הנה
שהוא תועלת לשישיר האדם אל שהטובות כלם הם על עלות מהשם יתעלה ולזה ספר שברך שלמה את ה׳
על אשר קיים הייעוד הטוב שייעד לדוד מענין המלוכה לבנו ובנין הבית על ידו׳
הכ״ד הוא להודיע שהתפלה ראוי שתהיה באופן שיכלול הדבקות למתפלל עם השם יתעלה
כי אז תהיה התפלה נשמעת יותר ולזה תמצא שכבר התפלל שלמה במקום שיש בו
הדבקות הש׳ יותר והוא לפני מזבח ה׳ שהיה המקום הנבחר לדבק בו השפע האלהי עד שאמר יעקב כי מה
נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים כמו שזכרנו בסוף ספר שמואל. ולזה קרא אברהם שם המקום
ההוא ה׳ יראה׳ ולזאת הסבה גם כן הקריב שמואל שם לשם יתעלה קודם

השם יתעלה קודם התפלה כי בזה ישלים יותר הכונות. כי ולזה ספר שכבר כרע על ברכיו לפני מזבח יי׳
ופרש כפיו השמים והקדים ואמר יי׳ אלהי ישראל אין כמוך וגו׳ לשבח השם יתעלה תחלה וכבר בכלל
זה הספור בהפלגתו זאת כמו שביארנו בביאורנו לזאת הפרשה׃ הכ״ה 69 רוח
ברשות והוא להודיע שהאלוה אחד והוא מניע השמים והארץ לא כמו
שאמרו המאמינים בשניות לפי שהם יאמרו שהדברים המתחלפים בראוי שתהיינה התחלותיהם מתחלפות
ולפי שהדברים השפלים נפסדים והשמים בלתי נפסדים הנה בראוי שתהיה התחלה אחת לשמים ו[illegible] התחלה
אחרת לארץ וכבר זכר שלמה שאין הענין כן במה שאמר אין כמוך אלהים בשמים ועל הארץ מתחת. באמר
בזה שהוא אלוה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. והנה עשה בזה כמו התחלה למופת להניחו שאחר [illegible]
אלהים בשמים הם אלהים על הארץ כי יתבאר מן השמים כאלו שופעת בארץ וזה לזאת [illegible] המתמידים
הם מתנועעים גם כן אלו הדברים השפלים וזה ממה שהוא מבואר בגלל רוב [illegible] כמו שופעת
מתגלגלים אלו הדברים השפלים ומזה יתבאר היות אלו הדברים המתחלפים התחלתם אחת במספר׃
הכ״ו הוא להודיע שהשם יתעלה משגיח בעבדיו ההולכים בדרכיו השגחה פרטית
ובזאת ההשגחה ישפיע להם טובות ויהיו אליהם מסודרות להם מפלאות
הפלגתם ולזה אמר שלמה אין כמוך אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שומר הברית והחסד לעבדיך
ההולכים לפניך בכל לבם כבר באר בזה שאין כן המתמידים המסודרים ממנו שהם מתנועעים בשמים
ובארץ לפעות וזה לא ישגו את התפקידם אך השם יתעלה לבדו שלם לעשות זה׃
הכ״ז הוא להודיע שהדברים שייעד השם יתעלה אשר לא אפשר בהם מבלי ההשגחה פרטית
הנה יקיים בהם התנאי בהכרח והוא שיקיים המקבל בראוי ולזה התפלל במה שזכר כי במה
שייעד השם יתעלה לדוד שלא יכרת לו איש אחד מעל כסא ישראל היה התנאי והוא אם ישמרו בניו את
דרכם ללכת לפני השם יתעלה כאשר הלך דוד לפניו׃ הכ״ח
הוא להודיע שהתפלה על בעל הצרות הם ברם רעם
הנכרי יותר ראוי שתהיה בבית המקדש או נכח בית המקדש ואז תהיה יותר נשמעת וזה ממה שאמר מדברי
תפלת שלמה ומה שענהו השם יתעלה לו עליה ולזאת הסבה מצאנו בדניאל שהיה מתפלל כנגד ירושלים תמיד
ומזה המנהג נתפשט פסק ההלכה שיתפלל תמיד כנגד בית המקדש׃
הכ״ט הוא להודיע שלא תועיל התפלה על הדברים הבאים בעונות האדם אם לא יקדים לה
התשובה בכל לבו ובכל נפשו ולזה אמר אשר יחטאו לך ושבו אליך והודו את [illegible] שמך
והתפללו והתחננו התפלה והתחנה וכבר התבאר שהתשובה הזאת ראוי שתהיה בכל נפש כמו שזכר. זה לא
תשלם התשובה וכבר אמר גם כן ושבו אליך בכל לבבם אשר הרע להם ואמר גם כן ועשית משפטם ר״ל
שיתן להם כראוי להם לפי מה שהם בו׃ הל׳ הוא להודיע

הל הוא להודיע שאשר הוא יותר המעולה ראוי שיהיה יותר שפל בעיניו לפני השי"ת ולזה
תמצא שזכר ש שלמה כרע על ברכיו לפני השי"ת תמיד עד כלותו התפלה ומזה
למדו שהמלך כשיתפלל כיון שכורע שוב אינו זוקף עד שישלים תפלתו" **הלא** הוא שכבר
יש לו להודות השי"ת על טוב שהגיע לו לבדו ועל טוב שהגיע לו ולזולתו יודע הת'
על טוב שהגיע לו לבדו ולזה תמצא ש שלמה הודה ראשונה על הטוב שהגיע לו לבדו מענין המלכות ובנין בית
המקדש ואחר כן הודה שנית על הטוב שהגיע לו ולישראל באמרו ברוך יי' אשר נתן מנוחה לעמו
ישראל והמשיך לזה התפלה שישירם השי"ת לשמור מצותיו כדי שיתמיד להם זאת הטובה כמו שהמשיך
הודאתו על הטוב שהגיע לו לבדו התפלה שיתמיד הטוב" **הלב** הוא להודיע
עת חנוכת הבית ומספר ימי חנוכת הבית והנה היה אחר שהקימו ש
שבעת ימים לחג חודש השביעי באופן שאם נכה מה לחג חודש השביעי השבעה והראשון מהם היה חג
והיה מספר ימי חנוכת הבית שבעה לזאת ההערה לעצמה והיו שמוחים לשבעת ימי החג. המוכות באופן
שהיו שבעה ושבעה לשנה כשנה שאמרו בפרשת פנחס שהיו קרבנות שבעה ושבעה והנה היה זה כעת
שעמד על השגת השלמות ביותר שאם שנכסתם כמו שאמרו בפרשת פנחס לשמר על שלמות הבית. הוא
והמעורות הכשלמות אשר בו וכבלתו" **הלג** הוא להודיע שאם המגמות דרכי השם
יתעלה על ישראל לזה תמצא ש מפסם שהעיר החכמה הקדושה
שלמה שהוא לשם ית' וזרעו אחריו והיה זה סבה לאחר כן הבית ולגלות ישראל מעל אדמתם הפלגה להזהירו
על זה במה שאמר לו כשנראה אליו שנית כדי שיהא נשמר לי' ויעזב את כמו ואת בניו אחריו לשמור דרך
יי' ולזה הודיעו דבר גלות ישראל מהארץ וחרבן הבית אם לא ישמרו דרך יי' הוא ובנו וכבר היה גם כן
דבר יי' אל שלמה בעת בנותו להזהירו לשמור כל מצות השם יתעלה ולזאת הסבה כשנה נראה בערב
שהוא לי' הודיעו השם יתעלה השגחה שיהא על ארצו בעבור זה הבית כדי שישוב לתקן המעשה ולא
ככבע מפסם זה להוסיף את שיו גם לא עם את כמו אחריו לשמור דרך יי' והיה זה סבה לגלות ישראל
ולחרבן הבית" **הלד** הוא להודיע שאין ראוי למלך שימשכו ארץ ישראל
לבלתי הראוי ובמה שאמר יוא הקברים לתת ימינו ראוי שיתן מה שהוא
יותר מעט התועלת. ולזה ספר שהעשרים ששר שנתן שלמה היו בארץ כבול ותשע שכבר נתן לו חירם
השירות אחרות כמו שזכר בספר דברי הימים" **הלה** הוא להודיע שכל מה
שעשה שלמה ושלר בבנין ובשאר המעשים אשר שם היה הכל בחכמה
כמו שזכר זה בספר דברי ימלכת שלמה ולזאת כאלו המלך היה גם שמתעלות לשמר שהשגנו והכמתו
יתנפסם במה שתות המדרגה השעשית מן המעורות והאלהות" ש לא ישבו יחד שנים מדרגתו ואמנם ישוב
הקדם אלך מה מעמוס המעלות והדרם והדרם ובזה ישתכך אל הכבוד אשר יתנו השם יתעלה גב"אם

נ"ב אלא ממנו אלא שהאדם גם כן לא יתכן שימנע לפנות ממה שנאמר בנזירות ממנו׳ והנה היו אחרים ה
נראים על מעלות הכסא ועל ידותיו כדי שיראו ממנו האדם יותר כי זה ההכרחי למלך וכזה ימנע התועלת
ממנו אל העם אשר יתחתו לשמרם שלא יזיקו קצתם לקצתם למוראתם מהמלך׳ הלו
הוא להודיע שגם החכמה האלהית נמנה שהזהירה המלך שלא ירבה לו סוסים
ולא ירבה לו נשים כי שלמה עם היותו חכם שבאנשים נכשל בזה כמו שהתבאר ג
לברבות סוסים היו נלוים גם סוחרי המלך לקנות לו סוסים ולחשוב נ"ב שזה היה סבה להתחתן עם פרעה ה
מהערך אל מה שהיה דומה לרבוי הנשים וזה היה סבה אל שהטו את לבבו באופן שהעלים עיניו מהם והמהם
לעבוד אלהים אחרים וזה היה סבה אל שנחלקה מלכות בית דוד וזה היה סבה לעשות עגלי הזהב אשר היה
סבה כל זה בסוף לגלות ישראל מעל אדמתו ולהחריב בית המקדש׳ הלז הוא להודיע שהכף
ש חטא שלמה לא׳ הכה אותו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם כאשר ייסר את בנו כמו
שייעד לדוד בספר שמואל ולזה ספר שהכף זה הקים י"י לשלמה שטן הדד האדומי ורזון בן אלידע׳
הלח הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתגאה מפני היותו קרוב למלכות להשיב הדברים —
כנגד המלך אלא יתרחק כי מפני הדבור שאמר ירבעם כנגד שלמה היו עליו האימות
מות עד יום מות שלמה ולא הועיל לו בזה הטעם הסרדק אשר מינהו המלך עליו ובעבור הייעד שייעדו
הנביא שימלוך על עשרת השבטים לא היה לו להתגאות כנגד המלך פן יסיר סגלתו ממנו הטוב ה הוא
אלא יתרחק כי דוד אעפ"י שייעדו שמואל שימלוך על ישראל לא התגאה על שאול גם בעלותו כדרך הנה · שהיה
רודפו אלא לא כבוד בדבריו ולא הניח איש מעבדיו להרע לו׳ הלט הוא
להודיע שראוי לאדם להנהיג מעשיו בחכמה כפי מה שאפשר ולא
יהיה בזה מפני היותו שאין מהאדם יתנהג כי הטבע יתנהג יגבה את
תמיד בדברים הסבות הנאותות כאשר היה אפשר וזה לזה תמצא שספר שמואל אמר איך אלך ושמע ש
שאול והרגני ולזה תמצא שהנה ספר שהנה המתין אחיה שילא ירבעם מירושלם קודם שיגיד לו ישעד ה
המלוכה כדי שלא ישמע איש דבריהם ולזה גם כן המתין לדבר עמו בשדה כדי שיוכל לראות כה וכה אם יש
איש שיוכל לשמוע דבריהם וכאשר ראה כי אין איש אז הגיד לו זה כי אם היה מגיד לו זה במקום רואים היה
הדבר מגיע אל המלך ויהיו מפני זה הנביא וירבעם בסכנה ויהיה זה כלו אל שלא יתקיים הנבואה כי המלך
ישתדל בכל עוז אם ידע זה להמית את ירבעם ולא יועילו בריחו אל מלך מצרים כי יש כח למלך להק שהיה
רב למלך מצרים להמיתו והנה לא היה ירבעם באופן מן המעלה שתדבק בו הנבואה הפרטית להצילו׳
הם הוא להודיע שסבב השוב המלוכה בכללה לזרע דוד וכבר למדנו זה
מאמרו ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים׳ ולפי שזה ה
לא היה כלל לא בבית ראשון ולא בבית שני כי לא שב שם כי אם יהודה ובנימין ידענו שעוד ימלוך מלך לדוד
על כל ישראל ויהיו המלכות לא יסור לעולם כמו שהתבאר מדברי דניאל׳ ויהי רחבעם —

רלב"ג וילך רחבעם שכם עד וישב ירבעם במצרים׃ וילך רחבעם שכם יתכן כי מפני שהיה ירבעם מאפרים נמרו ישראל שילך שם להמליכו כדי שיוכל ירבעם לבוא שלא ירא הנבא רחבעם על מה שאמר ככבד אתו וידמה שם ולזה הספיקה שלמו וקראו לו כמו שכתו לפניהם כי עתה בעת המלכה רחבעם יקבלהו לפני בעם רחבעם שלא ימית ירבעם וקנה היה גדול בשבטים מפני שבהיר היה ממונה בימי שלמה על כל סבל בית יוסף ולזה

רד"ק על ספר דברי שלמה נספרים שהיה מחכמתו ולא נמצאו היום ונס נשארו קצתם משליו ושיר השירים וקהלת ומה שאמר על ספר ולא על ספרי כלל כל דבר כעמט יקרא ספר כמו ומרגל שאמרו שלשה ספרים כתב שלמה שיר השירים כלומר משליו בבחרותו קהלת בזקנותו ומקס

ויתר דברי שלמה וכל אשר עשה וחכמתו הלא הם כתבים על ספר דברי שלמה׃ והימים אשר מלך שלמה בירושלם על כל ישראל ארבעים שנה׃ וישכב שלמה עם אבתיו ויקבר בעיר דוד אביו וימלך רחבעם בנו תחתיו׃

וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אתו׃ ויהי כשמע ירבעם בן נבט והוא עודנו במצרים אשר ברח מפני המלך שלמה וישב ירבעם במצרים׃ וישלחו

ושאר פתגמי שלמה וכל דעבד וחוכמתיה הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי שלמה׃ ויומיא דמלך שלמה בירושלם על כל ישראל ארבעין שנין׃ ושכיב שלמה עם אבהתוהי ואתקבר בקרתא דדויד אבוהי ומלך רחבעם בריה תחותוהי׃ ואזל רחבעם לשכם ארי לשכם אתו כל ישראל לאמלכא יתיה׃ והוה כד שמע ירבעם בר נבט והוא עד כען במצרים דערק מן קדם מלכא שלמה ויתיב ירבעם במצרים׃

אמרו כי קרוב למיתתו שרתה עליו רוח הקדש וחבר שלשה הספרים האלה׃ וילך כי שכם מן כל ישראל שכם היה מגבול אפרים וכראה כי הסבותה אשר אמר אחיה השלוני לירבעם מודעת לפי שלמו לכל ישראל וקראו לו למנות עליהם להסב המלוכה אל ירבעם לפי לא רצו לבוא לירושלם אלא באו לשכם שהוא מאפרים וירבעם מאפרים והוצרך לבוא ירבעם שכם ובדרש שכם מזומן לפורענות בשכם ענו את דינה בשכם מכרו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד׃

רד"ק וישלחו ויקראו לו וכבר שלחו וקראו לו ויבא
כשמוע ירבעם מה שעשו לו כמו שפירשנו
ובא הוא וכל קהל ישראל בשכם ודברו אל רחבעם
אם ירצה למלוך עליהם שיקל העול מעליהם אביך
הקשה כמו שהיה מעמיס עליהם בכל שנה
ולא עשה לא היה [illegible]
עליהם להתרעם
שלמה גדולה היו
[illegible] וכל [illegible]
היה נקל עליהם [illegible]
לא עבד עליהם
[illegible]
[illegible]
[illegible] לנקם
[illegible] לרחבעם
[illegible]
[illegible] ויעצהו
ירבעם

ויועץ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רלב"ג אביך הקשה את עלנו הודיעו [illegible]
שהעמיס שלמה עליהם לכלכלת ביתו [illegible]
יעדרו דבר [illegible] מאכל [illegible]
[illegible] לרחבעם [illegible]
וכבר [illegible] ישראל [illegible]
הקלה שהיו בה [illegible]
[illegible]

וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ לוֹ וַיָּבֹאוּ יָרָבְעָם וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶל רְחַבְעָם לֵאמֹר אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עֻלֵּנוּ וְאַתָּה עַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכוּ עֹד שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלָי וַיֵּלְכוּ הָעָם וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָיוּ עֹמְדִים אֶת פְּנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו בִּהְיֹתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעָצִים לְהָשִׁיב אֶת הָעָם הַזֶּה דָּבָר

וּשְׁלַחוּ וּקְרוֹ לֵיהּ וַאֲתָא יָרָבְעָם וְכָל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל וּמַלִּילוּ עִם רְחַבְעָם לְמֵימַר אֲבוּךְ אַקְשֵׁי יַת נִירָנָא וְאַתְּ כְּעַן אֲקֵיל מִפּוּלְחָנָא דַאֲבוּךְ קַשְׁיָא וּמִנִּירֵיהּ תַּקִּיפָא דִּיהַב עֲלָנָא וְנִפְלְחִינָךְ וַאֲמַר לְהוֹן אִיזִילוּ עַד תְּלָתָא יוֹמִין וְתוּבוּ לְוָתִי וַאֲזַלוּ עַמָּא וְאִתְמְלִךְ מַלְכָּא רְחַבְעָם בְּסָבַיָּא דַהֲווֹ קָיְמִין מְשַׁמְּשִׁין קֳדָם שְׁלֹמֹה אֲבוּהִי כַּד הֲוָה קַיָּם לְמֵימַר אַכְדֵין אַתּוּן מִתְמַלְכִין לַאֲתָבָא יַת עַמָּא הָדֵין פִּתְגָמָא

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible]
א
ויקראו
[illegible]
וקראו לו [illegible]
[illegible]
[illegible]
ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

אלא יהיה כשירות אליהם אחריו עבדים שהם שומרים לפניו
אליהם כמו אם היה לו נותנים עבד פניו הענין ה
כי הכבוד כי יאמר יותר טובים בשעמוס לחזק עם
ויאמר נאמן

כמו שהיה זה רלב"ג והוא ששאלו את פניו לך לשלח
שיהיו אשר עבדו כל ימי היותו חי ולזה היה ראוי
שילך אחר עצתם אחו רוע עצתו היה זה לעזוב
עצת הזקנים הטובה והלך בעצת הנערים הרעה
למען יתן המלוכה לירבעם כמו שיעד השם יתעלה על יד אחיה השילוני

רד"ק
ודברת אליהם
אמר אם היום
תהיה עבד
ותשמע לשמוע
והעם כרצונם
ועניתם
כתרגומו
ותענינון מלין
טבן ותמליל
עמהון פתגמין
תקנין וכן פירש
ודברת
עמהם טובים
ונחמים לכן עם
דברים טובים
ויעזב

ומליל עמיה למימר אם
יומא דין תתרעי לעמא
הדין ותפלחינון ותענינון מלין
טבן ותמליל עמהון פתגמין
תקנין ויהון לך עבדין כל
יומיא ושבק ית מלכא ד
דסבי ארמלכוהי ואתמלך
בעולימיא דרביאו עמיה ד
דמשמשין קדמוהי ואמר
להון מה אתון מתמלכין
ונתיב פתגמא ית עמא הדין
דמלילו עמי למימר אקיל מן
נירא דיהב אבוך עלנא
ומלילו עמיה עולימיא דרביאו
עמיה למימר כדנן תימר
לעמא הדין דמלילו עמך
למימר אבוך אתקיף ית
מרדנא ואת אקיל מיננא
כדנן תמליל להון חלשותי
תקיפא מעלימותיה דאבא

וידבר אליו לאמר אם היום
תהיה עבד לעם הזה ועבדתם
ועניתם ודברת אליהם טובים
והיו לך עבדים כל הימים ויעזב
את עצת הזקנים אשר יעצהו
ויועץ את הילדים אשר גדלו
אתו אשר העמדים לפניו ויאמר
אלהם מה אתם נועצים להשיב
דבר את העם הזה אשר דברו
אלי לאמר הקל מן העל אשר
נתן אביך עלינו וידברו אליו
הילדים אשר גדלו אתו לאמר
כה תאמר לעם הזה אשר
דברו אליך לאמר אביך
הכביד את עלנו ואתה הקל
מעלינו כה תדבר אליהם
קטני עבה ממתני אבי
ועתה

את עצת הזקנים שלא ירבה עליהם עולו כבשמו אשר העומדים לפניו אחרי אשר הם העומדים לפניו
כלומר עצת העומדים לפניו אחרי עזב ולקח עצת העומדים לפניו וידברו אליו הילדים
אשר גדלו אתו ונתנו קטנו עבה הוא כנוי הקטן כה ענה

קטני עבה ממתני אבי. ומלת קטני קמצה בדקדוק שהיא מגזרת קטן ויש קטן כמו מן גמל גמלי ויש הוא מגזרת קטון ויאמר קטוני כשאמר מן גדול גדולי אלא נשאר הקמץ בקוף כמו שהיה טרם הסמכו אל הכנוי כמו שאומר מן כבד בכבדו לאותה יעלה וכן שלא בדקדק שלשו והדומים להם שנשארו על תנועתם וכמו בלע בלעו ושב קמצו בקמץ יוסף ועמדו יותר לי כן ואומר מתני שהיה לבני ולמה אקל עליכם" עבה פעל עבר לזכר כמשקל עשה ויש לפרשו תאר לנקבה ויהיה תאר לאצבעו הקטנה ובא האצבע זכר ונקבה כמו קתאר הקטן" ויה' אצבעותי הקטנה עבה ממתני אבי"

רדק העמיס עמן משא כמו ויעמוס איש על חמורו" בשוטים כדרך ... כמו בשרביטין וכן שוט לסוס" ובעקרבים הוא מקל שקשר שקדן בקוצים כקבוצת תרגם במרגנין ויבא ירבעם כתיב ויבו וקרי ויבא ואחד הוא כי אותיות אהוי מתחלפות"

וְעַתָּה אָבִי הֶעְמִיס עֲלֵיכֶם עֹל כָּבֵד וַאֲנִי אוֹסִיף עַל עֻלְּכֶם אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בָּעַקְרַבִּים׃ וַיָּבוֹ יָרָבְעָם וְכָל הָעָם אֶל רְחַבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת הָעָם קָשָׁה וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יְעָצֻהוּ׃

וּכְעַן אַבָּא אַרְמֵא עֲלֵיכוֹן נִיר תַּקִּיף וַאֲנָא אוֹסֵף עַל נִירְכוֹן אַבָּא רְדָא יָתְכוֹן בְּשַׁרְבִּיטִין וַאֲנָא אֲרַדֵּי יָתְכוֹן בְּמַרְגְּנִין׃ וַאֲתָא יָרָבְעָם וְכָל עַמָּא לְוָת רְחַבְעָם בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה כְּמָא דְמַלֵּיל מַלְכָּא לְמֵימַר תּוּבוּ לְוָתִי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה׃ וַאֲתֵיב מַלְכָּא יָת עַמָּא פִּתְגָּמִין קָשִׁין וּשְׁבַק יָת מִילְכָּא דְסָבַיָּא דְמַלְּכוּהִי׃

רלבג קטני ענ... ממתני אבי ר"ל האצבע הקטנה שיש לי היא יותר עבה ועבה ממתני אבי וקרה כזה כי בעת שמלך שלמה היה נער קטן כמו שקדם' ועם כל זה עבדתם אותו בחוזק העבודה ואני ... ראוי שתעבדום עבודה יותר חזקה ויותר חזקה מ... רבעם היה כן אז רחבעם ולקח שנה במלכו"

בשוטים ובעקרבים בעקרבים שהם ... שהם קוצים שקשים ומכאיבים" ויתכן כוונה שהוא יכבד העמיס על עלם ויוסיף לסרם במוסר יותר קשה מן המוסר שייסרם בו שלמה ויקח כמו השלשי שבו אלו קשה בגרם ועבה ... קשות כעקרבים"

רד"ק ולא שמע המלך אל העם. לפיכך שהיה כאשר אמרנו לו׳ וירא כל ישראל כי לא שמע המלך וגו׳ מה לנו חלק בדוד. כמו שאמרו דרך אחלק כאמר מה לנו שאנו בני [illegible] שומע [illegible] לקולנו׳ ולאמר שיכתב שלנו [illegible] לנו חלק בו׳ ומה [illegible] דוד. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לבן [illegible] ובן דוד עבדי [illegible] [illegible] ויתן [illegible] לא [illegible] גם יותן בדוד ולא [illegible] ככר ישי׳ ראה ביתך דוד ראה [illegible] עמך ועל [illegible] בית המלך [illegible] על [illegible] ישראל׳ ויתן מלך על אנשי ביתך דוד׳ וכדרש ראה ביתך [illegible] [illegible] [illegible] ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלך עליהם׳ [illegible] מלך עליהם רחבעם מלך עליהם׳ והוא״ כמו וישלח אדרם את שמו והדומים להם״

רלבג״ והשיבו לנו אין חלק לנו בדוד ולא נחלה בבן ישי [illegible] [illegible] יפרדו ממנו [illegible] [illegible] ואמרו [illegible] ראה ביתך דוד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על ישראל׳ [illegible] לך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] ישראל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וישלח המלך״

וידבר אליהם כעצת הילדים
לאמר אבי הכביד את עלכם ו
ואני אסיף על עלכם אבי יסר
אתכם בשוטים ואני איסר א
אתכם בעקרבים ולא שמע ח
המלך אל העם כי היתה סבה
מאת יהוה למען הקים את
דברו אשר דבר יהוה ביד אחיה
השלני אל ירבעם בן נבט וירא
כל ישראל כי לא שמע המלך
אלהם וישבו העם את המלך
דבר לאמר מה לנו חלק בדוד
ולא נחלה בבן ישי לאהליך
ישראל עתה ראה ביתך דוד ו
וילך ישראל לאהליו ובני יש
ישראל הישבים בערי יהודה
וימלך עליהם רחבעם

ומליל עמהון כמלכא ד
רינקיא למימר אבא אתקיף
ית מרכון ואנא אוסיף על
מרכון אבא רדא יתכון ב
בשרביטין ואנא ארדי יתכון
במרגנין ולא קביל מלכא
מן עמא ארי הות פלוגתא
מן קדם יי בדיל לקיימא
ית פתגמיה דמליל יי ביד
אחיה שילונאה על ירבעם
בר נבט וחזו כל ישראל ארי
לא קביל מלכא מנהון ואתיבו
עמא ית מלכא פתגמא ל
למימר מה לנא חולק בדוד
ולא אחסנא בבר ישי גבר
לקרויך ישראל כען מלוך על
אינש ביתך דוד ואזל ישראל
לקרווהי ובני ישראל דיתבין
בקרויא דבית יהודה
ומלך עליהון רחבעם

וישלח

73

רלב״ג אז שלח פעם המלך רחבעם את אדרם אשר על המס לפייסם ולדבר אליהם דברים טובים וקם ירגמו אבן וימות. והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה ההיא לנוס לירושלם כי שלא ימיתוהו· זולתי שבט יהודה לבדו ר״ל שבט יהודה שהיה על שבט בנימין שם שבט בנימין נמשך אחר שבט יהודה שבט בנימין היה עד נפלת בית יהודה·

רד״ק את אדרם· שלח אותו אולי ידברו אליו ויקבלו אותו למלך עליהם ורגמוהו וכיון שידע רחבעם כי רגמוהו ידע שהקשר אמין והתאמץ נרגם ונס· ויהי כשמוע כל ישראל אחר שקבלו ישראל שהלכו וירבעם שב למקומו אשר היה שם בית אבנו ומשפחתו נועדו כל ישראל לשכם בני זה מקום· ולא אפשר שקורו לשכם ויפסעו זה כבו אותו שיות למלכו· ושלחו וקראו ירבעם שיבא אל העדה במקום ההוא שהקהלו שם· וימליכו אותו על ישראל· שבט יהודה לבדו· כי ממנו היה שבט בנימין כלל שבט יהודה כי ירושלם בין שניהם היתה ומי שימלוך בירושלם היו ימלוך על שניהם ולפי ככלל בנימין עם כלל שבט יהודה·

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם
אֶת אֲדֹרָם אֲשֶׁר עַל הַמַּס ו
וַיִּרְגְּמוּ כָל יִשְׂרָאֵל בּוֹ אֶבֶן וַיָּמֹת
וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת
בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלִָם וַיִּפְשְׁעוּ
יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם
הַזֶּה וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי
שָׁב יָרָבְעָם וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ אֹתוֹ
אֶל הָעֵדָה וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ עַל כָּל
יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אַחֲרֵי בֵית דָּוִד
זוּלָתִי שֵׁבֶט יְהוּדָה לְבַדּוֹ וַיָּבֹאוּ
רְחַבְעָם יְרוּשָׁלִַם וַיַּקְהֵל אֶת כָּל
בֵּית יְהוּדָה וְאֶת שֵׁבֶט בִּנְיָמִן מ
מֵאָה וּשְׁמֹנִים אֶלֶף בָּחוּר עֹשֵׂה
מִלְחָמָה לְהִלָּחֵם עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְהָשִׁיב אֶת הַמְּלוּכָה לִרְחַבְעָם
בֶּן שְׁלֹמֹה וַיְהִי
דְּבַר הָאֱלֹהִים אֶל שְׁמַעְיָה
אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר׃

וּשְׁלַח מַלְכָּא רְחַבְעָם
יַת אֲדוֹרָם דִּמְמַנָּא עַל מַסְקֵי
מִסִּין וּרְגָמוּ כָל יִשְׂרָאֵל יָתֵיהּ
בְּאַבְנָא וּמִית וּמַלְכָּא רְחַבְעָם
אִיתְקַף לְמִסַּק בִּרְתִיכָא
לְמִיפַךְ לִירוּשְׁלֶם וּמְרָדוּ ו
יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד יוֹמָא
הָדֵין וַהֲוָה כַּד שְׁמַעוּ כָל
יִשְׂרָאֵל אֲרֵי תָב יָרָבְעָם
וּשְׁלַחוּ וּקְרוֹ יָתֵיהּ לִכְנִשְׁתָּא
וְאַמְלִיכוּ יָתֵיהּ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל
לָא הֲוָה בָּתַר בֵּית דָּוִד אֱלָהֵין
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲתָא רְחַבְעָם
לִירוּשְׁלֶם וּכְנַשׁ יַת כָּל דְּבֵית
יְהוּדָה וְיַת שִׁבְטָא דְבֵית בִּנְיָמִן
מְאָה וּתְמָנַן אַלְפִּין גְּבַר גִּיבָּר
עָבְדֵי קְרָבָא לְאַגָּחָא קְרָבָא
עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל לַאֲתָבָא יַת
מַלְכוּתָא לִרְחַבְעָם בַּר שְׁלֹמֹה
וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
עִם שְׁמַעְיָה נְבִיָּא דַיְיָ לְמֵימַר

רד"ק ואת כל בית יהודה ובנימין ויתר העם זה שאמר על יהודה ובנימין גם היה עמו משאר השבטים
השבטים וזהו שאמרו ויתר העם ואחר שאמר שהיו יושבים בערים ... מכל השבטים ואותם
ירבעם גם אפשר כי ... שמעון ... ממנו במלכות ירבעם ... שמעון היתה ... מפוזרת ...
... כי ... יהודה ... ספר יהושע ... לא היה ... יחוק ... מגבל שהיתה
בלבות ... ויבן ירבעם את שכם בהר אפרים ... לחזק ... ויוסיף על ... כבנך

אמר אל רחבעם בן שלמה מלך יהודה ואל כל בית יהודה ובנימין ויתר העם לאמר כה אמר יהוה לא תעלו ולא תלחמון עם אחיכם בני ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה וישמעו את דבר יהוה וישבו ללכת כדבר יהוה ס

ויבן ירבעם את שכם בהר אפרים וישב בה ויצא משם ויבן את פנואל ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית יהוה בירושלם ושב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגני ושבו אל רחבעם מלך יהודה

ויועץ

אימר לרחבעם בר שלמה מלכא דשבטא דבית יהודה ולכל דבית יהודה ושבט בנימן ושאר עמא למימר כדנן אמר יי לא תסקון ולא תגיחון קרב עם אחוכון בני ישראל תובו גבר לביתיה ארי מן קדם מימרא דיי הוה פתגמא הדין וקבילו ית פתגמא דיי ותבו למיזל כפתגמא דיי

ובנא ירבעם ית שכם בטורא דבית אפרים ויתיב בה ונפק מתמן ובנא ית פנואל ואמר ירבעם בלביה כען תתוב מלכותא לבית דוד אם יסק עמא הדין למעבד נכסת קודשין בבית מקדשא דיי בירושלם ויתפני לבא דעמא הדין בתר רבונהון בתר רחבעם מלכא דשבטא דבית יהודה ויקטלונני ויתובון לות רחבעם מלכא דשבטא דבית יהודה

רד"ק ויבן ירבעם את שכם לא שבנה כולה מחדש כי היתה עיר ... ונשאר ... גם אחר ... ידוע ... מקבוצת כל ישראל ... ירבעם ... עד ... ויבן פנואל ... לא היתה ... ויבן את פנואל ... מגבל ... חזק ... קשה ... ויחזק ... בעריו ...

נגד ... עשה ... אם יעלו העם הזה ... לבו ...

ויועץ ...

74

ישראל כאשר יהיה כלו כיון שהם עולים בכל פעם לעלות לירושלם ג' פעמים בשנה כל ישראל מלבד מה שיעלו יחידים לזבוח בשאר ימות השנה אפשר שיחזרו רחבעם לבבם אליו ושבו לאדוניהם כי הוא אדוניהם מלך בן מלך והם לא הוא להטות לבבם אליו וצריך עתה שלא יעלו לירושלם שאם יעלו ישובו אל אדוניהם והרגוני שלא אתקומם עוד במלוכה׳ והכרזה אומר במימרי לאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ב

כדרך שהיה ראוי להיות עד מלכותו׳ וכן הרעו גם אמרו ויבן את פנואל ר"ל שחזק בנינו כי כבר היו המקומות ההם בנויים קודם זה׳ אם יעלה העם הזה ר"ל אם יאמר העם הזה לעלות לעשות זבחים בבית ה׳ בירושלם בג' רגלים כפי מה שהתחייבו התורה הנה ישוב לבבם לאדוניהם בראותם כבוד בית ירושלם ואת כבוד בית ה' כי שער גדול הוריש אלמה לרחבעם׳

לכך שמן ראוי שיהיה לרחבעם ויראה היה מפני שהיה מורד במלכותו שאם היה מלך היה יושב והוא לא ויושב בהיכל ועוד כל הכהנים בעזרה שמא ימלך ירבעם׳ אמר כי מה יתקן שבעשות גם הקריא את כל העזרה הזאת נגד כל ישראל בזמנים׳ אמר אם אני ארבה לקרוא יאמרו מלך העשר יקרא׳ ואם אקרא שם גנאי הוא לי ואם לא אקרא כמין הוא לי׳

וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לָכֶם מ מֵעֲלוֹת יְרוּשָׁלַםִ הִנֵּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וְאִתְמְלִיךְ מַלְכָּא וַעֲבַד תְּרֵין עֶגְלֵי דִּדְהַב וַאֲמַר לְהוֹן סַגִּי אֳרְחָא לְכוֹן מִלְּמִסַּק לִירוּשְׁלֵם הָא אִינּוּן דַּחַלְתָּךְ יִשְׂרָאֵל דְּאַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רד"ק ויועץ המלך׳ עם עבדיו היאך יעשה והסכימה עצתו עם עבדיו היועצים אותו ש שיעשה שני עגלים ולמה עגלים פירשנו אותם בדברים אמר להם הלא ידעתם כי המלכות נחלקה ברצון ה׳ כמו שאמר לי אחיה השילוני אם כן הוא לא רצה במלכות בית דוד ולא רצה גם בירושלם שהיא מלכות בית דוד אלא שבחר מקום אחר שתעבדו ותזבחו שמה׳ ולמה עגל׳ אמר להם הלא עשה אהרן עגל לישראל להשרות השכינה בו במקום משה שלא ה היה להם גם אותם עתה שאין לכם מקום השכינה שהוא ירושלם תעשה עגל במקומו להשרות שכינת האל בו לפיכך אמר אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים כמו שאמרו בעגל המדבר שלא היתה כוונתם לע"ז ולמה עשה

רלב"ג ויועץ המלך׳ ר"ל שלקח עצה על זה כדרך שלא ישוב המלכות ממנו ועשה לו ב' עגלי זהב ויעשך לבבם ואמר להם רב לכם הלך מעלות כלכם בירושלם מישינים למות רב ולזאת הסבה גם עשה להם שני עגלים כדי שלא יצטרכו כלם ללכת במקום אחד כי יכבד עליהם ולזאת הסבה גם עשה להם כהנים מלוי זה שיהיה מקצתם לפני ההדום כמו שזכר המקדש אחר ירבעם משכן שילה היתה העבודה מותרת בבמות ובכלל הנה אותם ואמר שבזה יוכלו לעשות עבודה בזולת בית המקדש ובזה הרבו יותר כדי שלא יהיה כל הכבוד ובגדול

74

שמם כדי שלא להטריח את ישראל שיעלו כלם למקום אחד רב לכם מעלות ירושלם די לכם עד עתה ה המיתו מהיום והלאה מעלות ירושלם· ויתן [illegible] לפי דרכה מלמטה לירושלם הארץ דרך ישראל· וכל רב לכם מה עשה יאשיה בהחריבו א׳ על תבור וא׳ על מצפה זהו שאמר כי פח הייתם למצפה ורשת פרושה על תבור·

בזה לשבש לו׳ ומן ההיזק אחר השמיעו ישראל לעבד לעבוד על דברי ירבעם בזה והקריבו קרבנות לא״ן אחר איסור הבמות ועל ידי זריזים והאמין בעגלי זהב שהם האלהים שהוציאו ישראל ממצרים· וירמיה כן שם עשה ישראל נבער אך הוא אוכלים ושותים ושמחים כמו שהיה בחנכת מלכו שלמה וזה היה סבה כפלים כי לא התחילו עם שהכבר רצו בימי שלמה שבשעת העצבות בירושלם מתעצבות הבנים אשר נהרגו בימי שלמה· ומזה המקום פרץ התחילו האלהים בכל ישראל· וירמיה שאמר להם מה לכם לעלות בירושלם ובן אשר עבדים הבנים טוב שהעבד האלהים שעבדו אבותיהם שהיה נעשה שם אהרן שהיה כמו ששיבות לישראל זה התמורת מעשה ואמרו כן אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים·

וַיָּשֶׂם אֶת הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן׃ וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחַטָּאת וַיֵּלְכוּ הָעָם לִפְנֵי הָאֶחָד עַד דָּן׃

וְשַׁוִּי יַת חַד בְּבֵית אֵל וְיַת חַד יְהַב בְּדָן׃ וַהֲוָה פִתְגָּמָא הָדֵין לְחוֹבָא וַאֲזַלוּ עַמָּא קֳדָם חַד עַד דָּן׃

ויעש

רד״ק וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן· לפי שאמר להם כי המקום הזה נבחר כמו ירושלם כי יעקב אמר על זה המקום יהיה בית אלהים· ואת האחד נתן בדן· לפי שהוא סוף גבול ארץ ישראל כמו שכתוב מדן ועד באר שבע· ויהי הדבר הזה לחטאת כי מתחלה לא אמר ירבעם כי לשם עבודה זרה עשה אותם אלא לשם האל· ואחר כך שב הדבר הזה לחטאת שהבינו העם כמו [illegible]

רלב״ג וישם ע[illegible] עשה האחד בבית אל להפרסם קדמון שהכבר שראה שם שמים· ולהקבוץ האחד נתן בדן שהוא בקצה ארץ ישראל ולזה אמר אחר כך לדור מדן ועד באר שבע· ויהי הדבר הזה לחטאת ר״ל שהדבר היה לחטא עם [illegible] שישבו לעבוד הע״ז כמו שישבו מקום עגל· וילכו העם לפני האחד עד דן שהיו אדוקים כל כך בעגל על שהיו הולכים עד קצה הארץ ללכת לעבוד בעגל אשר בדן·

ומעתה יבאו לעבוד אחרים בכל הבנים· לפי׳ אמר ויהי הדבר הזה לחטאת· עד דן לפי שהיה בקצה הגבול כמו אמר מן הקצה כל כך היו אדוקים בעגל· והקצה האחד היה באר שבע כמו שכתוב מדן ועד באר שבע ועל זה אמר הכתוב חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע כי עבור שבע היה דרכם ללכת לדן [illegible]·

רדק ויעש את בית במות פירש בית הבמות שהיו לבמותיו. מקצות העם כמו ומקצה אחיו מקצה רבותם לא מן הפחותים וכדברי רז"ל מן הקצינים שבעם אשר לא היו מבני לוי כי לא רצו לעבוד ע"ז וכן כשנלכדו אמר כל שאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי מודיע שלא עבדו הם את העגל ויאמרו מישלא לא עבד שבט לוי ע"ז והוא שאמר הכתוב כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו

ויעש את בית במות ויעש כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש כחג אשר ביהודה ויעל על המזבח כן עשה בבית אל לזבח לעגלים אשר עשה והעמיד בבית אל את כהני הבמות אשר עשה׃

ועבד ית בית במתא ועבד כומרין מקצת מן עמא דלא הוו מבני לוי ועבד ירבעם חגא בירחא תמינאה בחמשת עשר יומא לירחא כחגא דמשבט יהודה ואסיק על מדבחא כן עבד בבית אל לדבחא לעגליא דעבד ואקים בבית אל ית כומרי במתא דעבד

ינצרו ויעש חג בחדש יעלו בחג הסוכות אחר שאספו יה ברגלים כי אם אחר כלו המעות מקרים כי היו בהמות אכל שם וזה לא מה שאמרו מישלא לא עבד שבטלוי ע"ז עד זמן שחטאו אלה יהודה אבל עשן שחטאו אנשים יהודה והעמידו ע"ז בבית יי' נג'

רלבג ויעש את בית במות מבית אחד בשעשע בית שהיו בו במות רבות בבית מה שהיה בבית המקדש שלא היה בו כי אם במה אחד ויעש כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי הנה נשא בזה כונתו שהיו מתמשכים כהנים אחריו עבודת בני שבט קצתי מהם שהיו לכם לנעבד כמו [illegible] שזכר בספר דה"י

מרתם שיהיה כהן כל מי שירצה ולא יעשה שם ישראל להתלוות מעמו ולא ימשך אחר נכ' שלא רצו שבט לוי לעבוד כי אם בבית המקדש ולזה גרשם ירבעם מלהיות ועשה כהנים מקצות העם אשר לא היו מבני לוי

מקצת הכהנים הקרובים לע"ז בבית יי' ומבני לוי שהם מבני לוי אמרו היו מקרבים לע"ז לא מבני נבוך שהם מבני אלעזר כי הם לא הקריבו לע"ז מעולם כמו שמפורש ביחזקאל וכן שראה ירבעם שלא רצו לעבוד במותיו נרשם מעבודתם ומאז יחזרו הם והלכו להם ארץ יהודה כמו שאמר בדה' כי עזבו הלויים את מגרשיהם ואחוזתם וילכו ליהודה ולירושלם כי הזניחם ירבעם ובניו מכהן לה' כי אמר ירבעם יקחו מעשרותיהם ואחוזתם במלכות וילכו ויעבדו בירושלם וזה לא יהיה כמו שאמר שעבדים בבית אל לא יהיה להם חלק ונחלה במלכותו וזה הזניחם מכהן לה' כי לא יקחו מעשרותיהם ומתנותם שהם כהונת יי' אז פי' כיון שלא רצו לשמש מכהן לה' בירושלם הזניחם ונרשם מנחלתם ויעש [illegible]

ירושלם אז לא יהיו ישראל צריכין ללכת בחג הסוכות
לירושלם כמו שאומר בדברי הימים הכהנים את
לבבם לבקש את ה׳ אלהי ישראל באו ירושלם לזבוח
עשה הוא את החדש השמיני כי כבר שבו לבותם
מהלוכם לירושלם ויהיו שם בבית אל בחג אשר
עשה שראוי מתחלה כן עשה בחג אשר בחודש
השביעי כן עשה בבית אל השמיני לזבוח לעגלים
לעגלים אשר עשה׳ ובבית אל לא עשה אלא עגל
אחד אלא כמו שעשה בבית אל כן עשה בדן אלא
מפני המעשה שהיה בבית אל הוא ירבעם שלא
על המזבח אשר בבית אל להקטיר ולא הבמות
אלא לפני אחד בבית אל׳

ויעש ירבעם חג בחדש השמיני׳ לאמר שעשה זה כדי
שלא ילכו עמו הכהנים לעבוד את ה׳ כי יכלו לעלות
לירושלם בחדש השביעי לעבוד את ה׳ כמו שזכר
בספר דה״י ׳כן עשה בבית אל לזבוח את העגלים אשר
עשה׳ ר״ל כמו שזכר שהלכו העם לפני האחד עד דן
ועשה שם בית במות ועשה כהנים מקצות העם אשר
לא היו מבני לוי ועשה חג בחדש השמיני כן עשה בבית
אל גם בית במות והעמיד שם ג״כ כהני הבמות אשר
עשה מקצות העם ולפי שבית אל היה לבית יוסף הנה
היה שם ירבעם בחג הוא׳

רד״ק ויעל על המזבח אשר עשה׳ העלה עליו עולות וזבחי׳ אשר בדא׳ אשר בדה מלבו׳ וכן כי מלבך אתה בודאם ומלבו וכתוב שאמר סרק לפס׳ ומקומותן ש׳ מלבו ויתי׳ רעדיו בג׳ שהק׳ מלבו

ואסיק על אגורא דעבד בבית אל בחמשא עשרא יומא לירחא תמינאה בירחא דבדא מרעותיה ועבד חגא לבני ישראל וסליק על אגורא לאקטרא׃
והא נביא דיי אתא משבט יהודה בפתגמא דיי לבית אל וירבעם קאים על אגורא לאקטרא׃

ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני בחדש אשר בדא מלבד ויעש חג לבני ישראל ויעל על המזבח להקטיר׃
והנה איש אלהים בא מיהודה בדבר יהוה אל בית אל וירבעם עמד על המזבח להקטיר׃

רלב״ג והוא׳ כענינו העלה עולות על המזבח להקטיר והנה זכר זה מפני מה שיזכור אחריו מדבר איש ה האלהים לירבעם׳

מלבד כתי׳ ר״ל אשר בדא מלבד מטעמי יו״ ולא ראינו אם עשה כן בשאר המועדים כמו בחג הסוכות ואפשר
כי בחדש הזה היה תחלת מלכותו כמו שכתבנו למעלה לפי׳ אמר כי חג זה בדא מלבו והק׳ מחרים׳ ובדרז״ל
לפי שבעשות וימים טובים בדא ירבעם מלבו הקל׳ אשר בדא מלבו׳ מלבד כתי׳ מלבד שבעת ימי׳ ויעל על
המזבח ירבעם עלה על המזבח להקטיר והנה איש אלהים׳ ר״ל עדו הנביא ואמרו הוא כי בימי ירבעם
היה ונבא כמו שכתוב בדברי הימים ובחזות עדו החוזה על ירבעם בן נבט׳ ויקרא

76

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

ויקרא על המזבח בדבר יהוה
ויאמר מזבח מזבח כה אמר יהוה
הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו
שמו וזבח עליך את כהני הבמות
המקטרים עליך ועצמות אדם
ישרפו עליך ונתן ביום ההוא מופת
לאמר זה המופת אשר דבר יהוה
הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן
אשר עליו ויהי כשמע המלך את
דבר איש האלהים אשר קרא על
המזבח בבית אל וישלח ירבעם את
ידו מעל המזבח לאמר תפשהו
ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא
יכל להשיבה אליו והמזבח נקרע
וישפך הדשן מן המזבח כמופת
אשר נתן איש האלהים בדבר יהוה
ויען המלך ויאמר אל איש האלהים
חל נא את פני יהוה אלהיך והתפלל
בעדי ותשב ידי אלי ויחל איש
האלהים את פני יהוה ותשב יד
המלך אליו ותהי כבראשנה

ואתנבי וקרא על אגורא
בפתגמא דיי ואמר מדבחא
מדבחא כדנן אמר יי הא בר
מתיליד לבית דוד יאשיה
שמיה ויכוס עלך ית כומרי
במתא דמסקין עלך בוסמין
וגרמי אינשא יוקדון עלך ויתן
ביומא ההוא אתא למימר דא
אתא דמליל יי הא
מדבחא מתבזע ומשתפך
קטמא דעלוהי והוה כד שמע
מלכא ית פתגמא דנביא דיי
דאתנבי על אגורא בבית אל
ואושיט ירבעם ית ידיה מעלוי
מדבחא למימר אחדוהי ויבשת
ידיה דאושיט עלוהי ולא יכיל
לאתבותה ליה ומדבחא אתבזע
ואשתפך קטמא מן מדבחא
כאתא דיהב נביא דיי בפתגמא
דיי ואתיב מלכא ואמר לנביא
דיי צלי כען קדם יי אלהך ובעי
מן קדמוהי ותתוב ידי לי וצלי
נביא דיי קדם יי ותבת ידא
דמלכא ליה והות כקדמיתא

הנה בן נולד [illegible]

אלהיך כלומר שהוא אלהיך ואתה שלחתו ויהי ימינו וחלה את פני שישיב ידו אלי וכן רז״ל אלהיך ולא אלהי ושער בלי זה פעמים יקרא אותו אלהי ואמר שמיד ונקרי כ׳ לעז ואמר כן ויחל איש האלהים ויהי ככראשונה שהיתה יבשה כרגע בנעמה ובדברי רבותינו ז״ל חס תפשו את הזאוי להכות אין אתמהא לכהן יפה כראשונה שמיד ונקרי כ׳ לעז יש אחר כן שמיד ונקרי כ׳ לעז ׃

וַיְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים בֹּאָה אִתִּי הַבַּיְתָה וּסְעָדָה וְאֶתְּנָה לְךָ מַתָּת׃ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הַמֶּלֶךְ אִם תִּתֶּן לִי אֶת חֲצִי בֵיתֶךָ לֹא אָבֹא עִמָּךְ וְלֹא אֹכַל לֶחֶם וְלֹא אֶשְׁתֶּה מַּיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ כִּי כֵן צִוָּה אֹתִי בִּדְבַר יְהוָה לֵאמֹר לֹא תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא תִשְׁתֶּה מָּיִם וְלֹא תָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתָּ׃ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אַחֵר וְלֹא שָׁב בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בָּא בָהּ אֶל בֵּית אֵל׃ ונביא

וּמַלִּיל מַלְכָּא עִם נְבִיאָה דַיְיָ עֲלֹ עִמִּי לְבֵיתָא וּסְעַד וְאֶתֵּן לָךְ מַתְּנָתָא׃ וַאֲמַר נְבִיאָה דַיְיָ לְמַלְכָּא אִם תִּתֵּן לִי יַת פַּלְגוּת בֵּיתָךְ לָא אֵיעוֹל עִמָּךְ וְלָא אֵיכוֹל לַחְמָא וְלָא אֶשְׁתֵּה מַיָּא בְּאַתְרָא הָדֵין׃ אֲרֵי כֵן פַּקֵּיד יָתִי בְּפִתְגָּמָא דַיְיָ לְמֵימַר לָא תֵיכוֹל לַחְמָא וְלָא תִשְׁתֵּה מַיָּא וְלָא תְתוּב בְּאוֹרְחָא דַאֲזַלְתָּא׃ וַאֲזַל בְּאוֹרְחָא אָחֳרָנָא וְלָא תָב בְּאוֹרְחָא דְאָתָא בָהּ לְבֵית אֵל׃

רד״ק

וסעדה השען לבך כי כן הוא אותו המלך שדבר עמו ב כדבר ה׳ ולמה מנעו מלאכול ולשתות ומלשוב בדרך אשר הלך בה כן לפי שאמר לכהנים לבעל ע עבודה זרה אם לא להזהרות בהם ולמנעם אף לדבר בהם לשם ה׳ ולפי ש שירא והקשה ס לא נמנע שהם אלה לספר א בעבודת כבברי מלמעלה מלאכול ולשתות שם ולפי שלא יאמר דרך ישמר הקוא׳ ולא ישוב בה עד מאמנו מלשוב בדרך אשר הלך

רלב״ג ה״א התוכל לחם ולא ישתה מים ודמה שמזג קשו כזה לשער שאין לכם תועלת ובמקום בלשון אלהנו נסוף כי בעבור זה הקשו ושלא ישוב כי בדרך אשר בא בה בית אל ישר פ׳ דרכו אשר הלך ערך לעבודת כבית אל לגמרי אמנו קדבר יסור את אשר אמרו שם אחין בו תועלת ס לא דוגמא ש שם דבר לכוס ד׳ שמש מרי ירד בפסוק ונביא אחד

ונביא אחד זקן

רד"ק ונביא אחד זקן. ונביא זה שקרא היה ויש
מפרשים שהיה נביא וחטא מיהו וכן בדברי
רז"ל יש מהם מי שאומר ויש מהם אומרים נביא זקן בית אל
ויש מהם אומרים זה שהוא הכהן ויש אומרים זה יונתן בן
גרשום [illegible] כמו שכתוב
בדברי הימים.

רלב"ג ויבא בנו ויספר לו. הנה ספר לו [illegible] המעשה אשר עשה
[illegible] בבית אל
ובפרט אחר ספר הדברים אשר דבר אל המלך [illegible]
שבמה ספרו אל [illegible]
אולי [illegible] 77

וְנָבִיא אֶחָד זָקֵן יֹשֵׁב בְּבֵית־אֵל
וַיָּבוֹא בְנוֹ וַיְסַפֶּר־לוֹ אֶת־כָּל־ ח
הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִישׁ
הָאֱלֹהִים הַיּוֹם בְּבֵית־אֵל אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַיְסַפְּרוּם לַאֲבִיהֶם׃ וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם
אֲבִיהֶם אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ הָלָךְ וַיִּרְאוּ
בָנָיו אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַךְ אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּא מִיהוּדָה׃
וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָיו חִבְשׁוּ־לִי הַחֲמוֹר
וַיַּחְבְּשׁוּ־לוֹ הַחֲמוֹר וַיִּרְכַּב עָלָיו׃
וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים
וַיִּמְצָאֵהוּ יֹשֵׁב תַּחַת הָאֵלָה
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַאַתָּה אִישׁ־הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר־בָּאתָ מִיהוּדָה וַיֹּאמֶר אָנִי׃

וּנְבִיָא שִׁקְרָא חַד סָבָא יָתֵיב
בְּבֵית־אֵל וַאֲתָא בְרֵיהּ וְאִשְׁתְּעִי
לֵיהּ יָת כָּל עוֹבָדָא דַעֲבַד נְבִיָא
דַיְיָ יוֹמָא דֵין בְּבֵית־אֵל יָת פִּתְגָמָא
דְמַלֵיל עִם מַלְכָּא וְאִשְׁתְּעִיאוּנוּן
לַאֲבוּהוֹן׃ וּמַלֵיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן
בְּאֵידָא אוֹרְחָא אֲזַל וַאֲחֲזִיאוּ
בְנוֹהִי יָת אוֹרְחָא דַאֲזַל נְבִיָא דַיְיָ
דַאֲתָא מִשֵׁבֶט יְהוּדָה׃ וַאֲמַר
לִבְנוֹהִי זָרִיזוּ לִי חֲמָרָא וְזָרִיזוּ
לֵיהּ חֲמָרָא וּרְכֵיב עֲלוֹהִי׃ וַאֲזַל
בָּתַר נְבִיָא דַיְיָ וְאַשְׁכְּחֵיהּ יָתֵיב
תְּחוֹת בּוּטְמָא וַאֲמַר לֵיהּ הַאַתְּ
נְבִיָא דַיְיָ דַאֲתָא מִשֵׁבֶט
יְהוּדָה וַאֲמַר אֲנָא׃

ונביא א׳ ז׳ שקר היה
ורבותינו ז"ל אמרו
[illegible]
[illegible] נמות
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויספרום לאביהם
ויספרום לאחר שלאחר ויבא בנו [illegible] ויספר לו [illegible] אשר עשה איש
האלהים [illegible] ויספרום [illegible] וידבר
ויראו [illegible]
[illegible]

ר״דק הדבר אלי בד״ה / בדבר אלא כלו דבר נבואה כמו אלא עד קונלך שאומר לו בדבר ה׳
ויאמר כחש לו הנביא השקר היה ואיך האמין לדבריו והטעם בזה כי היה לשאול ולחקור
עליו אם הנביא הוא אמת ואם עבר על דברי עצמו לפי מיתתו בידי שמים אשר
לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו כי אם הוא עבר על דברי עצמו לא ישמע אל דברי עצמו אשר
ידבר בשם ה׳

וַאֲמַר לֵיהּ אִיתָא עִמִּי לְבֵיתָא
וְאֵכוֹל לַחְמָא׃ וַאֲמַר לָא אִיכּוֹל
לְמֵיתַב עִמָּךְ וּלְמֵיעַל עִמָּךְ וְלָא
אֵיכוֹל לַחְמָא וְלָא אֶשְׁתֵּי עִמָּךְ
מַיָּא בְּאַתְרָא הָדֵין׃ אֲרֵי גְזֵירָא
עֲלַי בְּפִתְגָמָא דַיְיָ לָא תֵיכוֹל
לַחְמָא וְלָא תִשְׁתֵּי תַמָּן מַיָּא וְלָא
תְתוּב לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָא דַאֲזַלְתָּ
בָהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ אַף אֲנָא נְבִיָּא
כְּוָותָךְ וּמַלְאֲכָא מַלֵּיל עִמִּי
בְּפִתְגָמָא דַיְיָ לְמֵימַר אֲתֵיבְהִי
עִמָּךְ לְבֵיתָא וְיֵיכוֹל לַחְמָא
וְיִשְׁתֵּי מַיָּא כַּדִּיב לֵיהּ׃

וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵךְ אִתִּי הַבָּיְתָה
וֶאֱכֹל לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר לֹא אוּכַל
לָשׁוּב אִתָּךְ וְלָבוֹא אִתָּךְ וְלֹא
אֹכַל לֶחֶם וְלֹא אֶשְׁתֶּה אִתְּךָ
מַיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ כִּי דָבָר אֵלַי
בִּדְבַר יְהוָה לֹא תֹאכַל לֶחֶם
וְלֹא תִשְׁתֶּה שָׁם מָיִם לֹא
תָשׁוּב לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הָלַכְתָּ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם אֲנִי
נָבִיא כָּמוֹךָ וּמַלְאָךְ דִּבֶּר אֵלַי
בִּדְבַר יְהוָה לֵאמֹר הֲשִׁבֵהוּ
אִתְּךָ אֶל בֵּיתֶךָ וְיֹאכַל לֶחֶם
וְיֵשְׁתְּ מָיִם כִּחֵשׁ לוֹ׃ וַיָּשָׁב

רלב״ג כחש לו
רצה׳
שיפתו השקר אותו
לא שמעו ורוח
קדשו אשר הודיעו
שיאמר לו בשם ה׳
אשר לא יעשו
לנבר ובדבר
מתחולל בתוך
שהשקר זה היה
מיתה בידי שמים
ושד יעשה השקר
לפי טעם הנביא
אשר לא מיקרק
וקיה חסנם דבר
ה׳ זאתלו שיטו
בפית אל ויאכל שם

הם ה׳ בן מולמו נהבריקס שמינו הקו׳ שיטלם את נפשו לשלם ולחוב. ענו מסית שלם ישלם ידו אל הנער ויאמר
הנשונה בזה השקן הסם לא תקפה יעלו לפי מה שאמרו אותו כעמן עקידת יצחק ונראה ה׳ הקו׳ לא שב
מעשיו הראשון וזה לא יתכן שיקיה ומפני זה היה ראוי שיתן אל לבו הנביא אשר מיקרק כי נביא שקר הוא
ולא יאמין לדבריו ובכלן מותר זה הספק׳ ויאמר הספק הראשון יש בשתי מקומי׳ וידמה כי
נבי׳ ובשאותקם שם השתר הקו׳ שמו מקום ולא עשה על אותות כמנהג אמנם לא יפקוד על נבואתם
כי תוכחה וכו׳ קלה תראה כי בהוכחת הקו׳ יאמרו וירשו עשו אותו יעבדו ויקבלו עלו מלך ישראל מבריס בשם
הקושית למלכו ולא יתחיל לבחון עד הקשה הרבעמית כמו שאמר בספר בנביאי הקמים

ואולם יר כמעט לא שימע קול ה' בזה והנה כעשה כמה שיעמוד פלא אחר והוא שהשרה השי' נבואתו לנביא השקר ויוכיר כפלא מזה כבר הבנינו לו הנבואה בזקן לפי הקרבה ולזעמה שאיפשר שיאמר הנביא אשר מיהודה וגם הנביא הזקן היו יושבים אל השלחן ויהי דבר יי' אל הנביא הזקן" ויראה שכמו שהשרה השי' השכינה אל בלעם בעבור ישראל ולתועלתם שלא היה נביא כי אם קוסם כן אפשר רוחו על זה הנביא הזקן בעבור יקרת איש האלהים והיה זה מורה כנגד מרה קול האמין בנביא השקר במה שלא היה לו להאמינו ולזה היה כנביא לאמת והוכרח לשמוע מפיו דבר יי' על דבר שגגו ונשא אשר חטא"

רד"ק א"ל הנביא אשר השיבו בעבור אשר מרה אותו יי' בנביא הקומת לא אמר ה' אלא הנבואה ובא אל נביא השקר לעונש שיודיע לנביא ה' האמת והאות ושגגו ורז"ל אמרו גדול לגימה שמקרבת ... הרחוקים ומרחקת את הקרובים"

וישב אתו ויאכל לחם בביתו וישת מים׃ ויהי הם ישבים אל השלחן ויהי דבר יהוה אל הנביא אשר השיבו׃ ויקרא אל איש האלהים אשר בא מיהודה לאמר כה אמר יהוה יען כי מרית פי יהוה ולא שמרת את המצוה אשר צוך יהוה אלהיך׃ ותשב ותאכל לחם ותשת מים במקום אשר דבר אליך אל תאכל לחם ואל תשת מים לא תבוא נבלתך אל קבר אבתיך׃

ותב עמיה ואכל לחמא בביתיה ושתי מיא׃ והוה אינון מסחרין על פתורא והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם נביא דאתביה׃ ואתנבי על נביא דיי דאתא משבטא יהודה למימר כדנן אמר יי חלף דסריבתא על מימרא דיי ולא נטרתא ית תפקידתא דפקדך יי אלהך׃ ותבתא ואכלתא לחמא ואשתיתא מיא באתרא דמליל עמך לא תיכול לחמא ולא תשתי מיא לא תתקבר נבלתך לקבורת אבהתך׃

ומצדק שהשנה על נביא השקר "ויקרא" אל איש האלהים פתרגמו ואתנבי על נביא דיי' דאתא משבטא יהודה ויש גם הנבואה הזו אל איש האלהים כמו שאמר אל איש האלהים ומה שאמר אל הנביא אשר השיבו הנביא הזקן והרבה רז"ל אשר הושב לא נאמר אלא אשר השיבו מלמד שעל נביא השקר שרתה רוח הקדש" "ותשב" א"ל קבר אבותיך שלא ישוב אל ארץ יהודה וימות שם בדרך ימות. ובדמורו שבלכת רמו לו כי כבלם תהיה נבלתו מושלכת בדרך לא כלבוא מיתה תקרא נבלה כמו שא' נבלה מן שלבהמה ועוף ואחר אל אדם ואמר נבלה כמו נבלת יהויקים"

רד"ק ויחבש לו החמור הנביא הזקן חבש
החמור לנביא אשר השיבו מן
הדרך ולא זכר אחר השיבו כמו [illegible]
והראה את הלב ונכונה לו וילך" והחמור
נשאר [illegible] כי חסר ממנו ר"ל

רלב"ג ויהי האריה זה פלא גדול שהאריה המיתו ולא שבר
את החמור ולא אכל את הנבלה כי מאת ה' היה למען
ידע שזה [illegible] ממה שיורה [illegible] עם [illegible]
היה זה [illegible] על
[illegible] זה [illegible] הנביא זה [illegible]

והוה בתר דאכל לחמא ובתר
דאשתי וזריז ליה חמרא לנבייא
דאתביה׃ ואזל ואשכחיה אריא
באורחא וקטליה והות נבילתיה
רמיא באורחא וחמרא קאים
לקבליה ואריא קאים בסטר
נבילתא׃ והא גובריא עברין וחזו ית
נבילתא רמיא באורחא וית
אריא קאים בסטר נבילתא ואתו
ומלילו בקרתא דנבייא סבא
יתיב בה׃ ושמע נבייא דאתביה מן אורחא ואמר נבייא
דיי הוא דסריב על מימרא דיי
ומסריה יי לאריא ותבריה
וקטליה כפתגמא דיי דמליל ליה׃
ומליל עם בנוהי למימר זריזו
לי ית חמרא וזריזו׃ ואזל ואשכח
ית נבילתיה רמיא באורחא
וחמרא ואריא קיימין בסטר
נבילתא לא אכל אריא
ית נבילתא ולא
תבר ית חמרא׃

ויהי אחרי אכלו לחם ואחרי שתותו
ויחבש לו החמור לנביא אשר השיבו׃
וילך וימצאהו אריה בדרך וימיתהו
ותהי נבלתו משלכת בדרך והחמור
עמד אצלה והאריה עמד אצל הנבלה׃
והנה אנשים עברים ויראו את הנבלה
משלכת בדרך ואת האריה עמד אצל
הנבלה ויבאו וידברו בעיר אשר הנביא
הזקן ישב בה׃ וישמע הנביא אשר
השיבו מן הדרך ויאמר איש האלהים
הוא אשר מרה את פי יהוה ויתנהו
יהוה לאריה וישברהו וימיתהו
כדבר יהוה אשר דבר לו׃
וידבר אל בניו לאמר חבשו לי את
החמור ויחבשו׃ וילך וימצא את
נבלתו משלכת בדרך וחמור והאריה
עמדים אצל הנבלה לא אכל האריה
את הנבלה ולא
שבר את החמור׃

קריעה ומספדו וקינתו כמו בחמור בחמור לחמור ולא יתכן כי לא יתכן קלא קריעה יחרק עם וו קטיגוש
ולא ויחמור כלא יריעה כי כבר אמר פעמים וכן וישרוף עלו את המזבח נמש כלא יריעה כי כבר אמר
בריעה ארמון המלך לא אכל הלחם את הכבשים עד ועבר פעם אריותיו אכל הרבה לשנא שמרק אתם
וזקן הנביא. לא כוח במולבעלם קוה לבטל הנבואה הכליק ועשו כחיר כשלם קוה לבטל הנבואה וכן
נמול החמור כשלם קוה לבטל הנבואה כבעלו כי יש נמול שישגשר כי כשלם קוה כעטן הלכים כמו
הכהנים בכרוס

התילם במעמור
יתלרה לגור׳

רדק ויפחהו
אל
החמור
כמו על החמור
כמו אל הקברים לא
אכל ונותם רבשי
ויספדו
ויספדו קולו וכמו׳
ויהי אבל
עצמותו
הניחו עצמותי
וכר׳
העצמות
המקום
קבר מקום
מוקדי קבר׳
כי
קיקיקים
ובשרפו עצמות
הקברים

וַיִּשָּׂא הַנָּבִיא אֶת נִבְלַת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיַּנִּחֵהוּ אֶל הַחֲמוֹר וַיְשִׁיבֵהוּ וַיָּבֹא אֶל עִיר הַנָּבִיא הַזָּקֵן לִסְפֹּד וּלְקָבְרוֹ׃ וַיַּנַּח אֶת נִבְלָתוֹ בְּקִבְרוֹ וַיִּסְפְּדוּ עָלָיו הוֹי אָחִי׃ וַיְהִי אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֶל בָּנָיו לֵאמֹר בְּמוֹתִי וּקְבַרְתֶּם אֹתִי בַּקֶּבֶר אֲשֶׁר אִישׁ הָאֱלֹהִים קָבוּר בּוֹ אֵצֶל עַצְמֹתָיו הַנִּיחוּ אֶת עַצְמֹתָי׃ כִּי הָיֹה יִהְיֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר קָרָא בִּדְבַר יְהוָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית אֵל וְעַל כָּל בָּתֵּי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן׃

וּנְטַל נְבִיא שִׁיקְרָא יָת נְבִילַת נְבִיָּא דַיְיָ וְאַחְתֵיהּ עַל חֲמָרָא וְאָתֵבֵיהּ וְאָתָא לְקַרְתָּא דִנְבִיָּא שִׁיקְרָא סָבָא לְמִסְפַּד וּלְמִקְבְּרֵיהּ׃ וְאַחֵית יָת נְבִילְתֵיהּ בְּקִבְרֵיהּ וּסְפַדוּ עֲלוֹהִי וַי עַל אַחְנָא טָבָא׃ וַהֲוָה בָּתַר דִּקְבַר יָתֵיהּ וַאֲמַר לִבְנוֹהִי לְמֵימַר כַּד אֵימוּת וְתִקְבְּרוּן יָתִי בְּקִבְרָא דִנְבִיָּא דַיְיָ קְבִיר בֵּיהּ בִּסְטַר גַּרְמוֹהִי אַחִיתוּ יָת גַּרְמַי׃ אֲרֵי אִתְקַיָּמָא יִתְקַיַּם פִּתְגָּמָא דְאִתְנַבִּי בְּפִתְגָּמָא דַיְיָ עַל אֱגוֹרָא דִּבְבֵית אֵל וְעַל כָּל בָּתֵּי בָמָתָא דִּי בְקִרְוֵי שֹׁמְרוֹן׃

רלבג ויספדו
עליו הוי
אחי יתכן
שספדו עליו כל
הקבר שידע מה
עשה בבית אל
ולתקדבריס אשר
דבר לרבעם או
ספדו הנביא
הזקן וכמו עלו׳

אבר׳ עצמותיו
הניחו עצמותי עם
זה׳ שידע
שעצמות׳ איש
האלהים׳ ימלטו
שלא ישרפם
יאשיהו ולמלט
עצמותיו עשה
זה וכן כתוב וימלטו
עצמותיו אשר
עצמות הנביא אשר בא משמרון׳

ויצא

עצמותיו ימלטו כי הוא איש האלהים ועצמותיו ימלטו עצמות לבבדו וכן היה וימלטו עצמותיו את עצמות הנביא אשר בא משמרון׃

ועל כל בתי הבמות אשר בערי שמרון ידיעה שלא עשה אלא עשה ירבעם כי אם שם עגל וזהב היה במלכותו בתי במות רבות אך במקדש העגלים היו הבמות הגדולות והנה לא הבנה

שמרון בימי ירבעם כי עמרי בנה אותו והוא היה בית המלכות בסוף השמרון והנה הנביא זה הכהן הזקן בזה המעשה נב' עשה יאשיהו על כל בתי הבמות אשר בערי שמרון וכן היה השמרון כמו שהוזכר שם וזה הספר׃

אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא שָׁב יָרָבְעָם מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וַיָּשָׁב וַיַּעַשׂ מִקְצוֹת הָעָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת הֶחָפֵץ יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וִיהִי כֹּהֲנֵי בָמוֹת׃ וַיְהִי בַּדָּבָר הַזֶּה לְחַטַּאת בֵּית יָרָבְעָם וּלְהַכְחִיד וּלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ בעת

בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לָא תָב יָרָבְעָם מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא וְתָב וַעֲבַד מִקְצַת מִן עַמָּא כּוּמְרֵי בָמָתָא דְּרָעֵי מְקָרֵיב הֲוָה מְקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ וַהֲווֹן כּוּמְרִין לְבָמָתָא׃ וַהֲוָה פִּתְגָּמָא הָדֵין לְחוֹבֵי בֵּית יָרָבְעָם וּלְגַמָּרָא וּלְשֵׁיצָאָה מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רד"ק לא שב ירבעם אעפ"י שראה מופת הלשון שנקרע ומופת ידו שיבשה ושבה אלו נהפכות איש האלהים וראה מות הנביא כאשר מרה את פי יי' ושמע המופת שהאריה עמד אצל הנבלה ולא אכל הנבלה ולא שבר את החמור אעפ"כ לא שב מדרכו הרעה ושב כבתחלה ועשה מקצות העם כהני במות כל מי שרוצה להקריב לבמה היה כהן היה ובגדיל חטאת יום ויום ומ"ש ויהי כהני במות ויהי מקצת במות ויהי ומ"ש ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם לענש בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד וכן וזאת היה חטאת מצרים ומ"ש בדבר במקום הא הידיעה או פירושו כמשמעו בדבר הזה היה סבה שגזר יי' הגזרה על בית ירבעם להשמידם מעל פני האדמה כי לא שב מדרכו הרעה בכל אשר דבר ר"לק׃

רלב"ג אחר הדברים האלה ר"ל דברי הנביא האלה שהיה מופת שיבשה יד ירבעם ומופת עליהם מופת ראותו המופת המיוחד שנקרע ונשפך הדשן ויתו שיבשה ושבה לקדמותה ומפני תפלת הנביא והמיתה האריה אותו הנביא שהלך על אשר מרה את פי יי' לאכול ולשתות במקום ההוא והפלא שהיה בזה שלא שבר האריה את החמור ולא אכל את הנבלה החפץ ימלא את ידו רוצה לומר להקריב הקרבנות ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם הנה בזה החטא היה העונש כפלו בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה ר"ל שזה החטא סבב שלא ישאר לירבעם זכר ונין ועל זה ועל חבריו אמרה התורה פן יש בכם איש או אשה או משפחה או ונו' אשר לבבו פונה היום ונו' כמו שיתבאר בס"ד׃

רד"ק והשתנית לפי שידעו שאחיה היה שונא אותו לפי שסר מאחריו׳ אמר כלום הם ידעו אחיה שכבר זקן אמר לה אשתנית שתשתנה כדי שלא יכירו שהיא אשת ירבעם׳

רלב"ג ולא ידעו כי את אשת ירבעם ואם תהיה לו שאחיה שכבר על שהם מאחורי׳ עשרה לחם ונקדים ובקבק דבש אמר זה לפי שהוא תורה לפי שהוא מי כן היה מנהגם כמו שנזכר בעמן שאול והכין נקדים הוא פת יבש מיוסכת כלן ובקבק הוא כד לכלי׳

80

לקחת ומה שלמה לא שיקח עשרה לחם ונקדים ובקבק דבש מנחה לנביא הם כן היה מנהגם שהיו נותנים לשאול מקבלתו כדי מנחותיהם לנביאים ונקדים יש כסמן וכלכלי רולפת הגלא כמסמן ודבר ופת יבש בעמון יבשין כמימן

בעת ההיא חלה אביה בן ירבעם׃ ויאמר ירבעם לאשתו קומי נא והשתנית ולא ידעו כי את אשת ירבעם והלכת שלה הנה שם אחיה הנביא הוא דבר עלי למלך על העם הזה׃ ולקחת בידך עשרה לחם ונקדים ובקבק דבש ובאת אליו הוא יגיד לך מה יהיה לנער׃ א ותעש כן אשת ירבעם ותקם ותלך שלה ותבא בית אחיה ואחיהו לא יכל לראות כי קמו עיניו משיבו׃

בעדנא ההיא מרע אביה בר ירבעם׃ ואמר ירבעם לאיתתיה קומי כען ותשתנן ולא ידעון דאת איתת ירבעם ותהכין לשילו והא תמן אחיה נביא הוא מליל עלי למהוי מלכא על עמא הדין׃ ותסבין בידיך עשרא טולמין דלחים וכבנין ולגינא דדבש ותהכין לותיה הוא יחוי ליך מא יהי לרביא׃ ועבדת כן איתת ירבעם וקמת ואזלת לשילו ואתת לבית אחיה ואחיה לא יכיל למחזי ארי קמא עינוהי מסיבוהי׃

לאותם כבית מסיבתו׳ ובקבק כלי שפיו צר ויש אומרים ומה שאמר לו הוא דבר עלי למלך על העם הזה׳ כלומר שהבטחתו הוא קיימת כמו שדבר על כן היה׳ ומה שיאמר לך על הנער הוא קיימת׳

כי קמו עיניו ושמו קמה ושעם לעת הזקנה תכהינה העינים׳ ויקומו יתרי קטנן ותכסם כמולה והכבר פרשתי פרוש אחר במלת ושמו קמה׳ מסתם כמו מסיבו כמו ועלה לבנות שאול מעמו לא שהוא כמו ותרתים כהכנת עבבים שהוא כמו כהסמכם׳ ואמרו כדרש כל המעמיד תלמיד שאינו הגון שמו כהות׳ שנאמר ואחיהו וירבעם כן כהו תלמידו היה׳

רלב״ג ותרע לעשות [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ואותי השלכת אחרי [illegible]
[illegible] והשלכת אחרי גוך

רד״ק
ויי׳ אמר וגו׳
כזה וכזה
[illegible]
[illegible]
והיא מתנכרה
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ותרע ולעשות
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] מכל [illegible]

וייי אמר לאחיה הא איתת
ירבעם אתיא למתבע פתגמא
מינך על ברה ארי מרע הוא
כדין וכדין תמליל עמה ויהי
כמיעלה והיא משתניא והוה
כד שמע אחיה ית קל רגלהא
עלא בתרעא ואמר עולי איתת
ירבעם למא דנן את משתניא
ואנא שליח לאיתנבאה עלך
פתגמין קשיין איזילי אימרי
לירבעם כדנן אמר יי אלהא
דישראל חלף דאפרישתך מגו
עמא ומניתך למהוי מלכא על
עמי ישראל ואעדיתי ית
מלכותא מבית דויד ויהבתה
לך ולא הוית כעבדי דויד דנטר
פיקודי ודהליך בתר פולחני
בכל ליביה למעבד דתקין
דכשר קדמי ואבאישתא
למעבד מכל דהוו קדמך
ואזלת ועבדת לך טעוות
עממיא ומתכתא לארגזא קדמי
ופלחני ארחקתא מקבל עיניך

ויהוה אמר אל אחיהו הנה אשת
ירבעם באה לדרש דבר מעמך
אל בנה כי חלה הוא כזה וכזה
תדבר אליה ויהי כבאה והיא
מתנכרה ויהי כשמע אחיהו את
קול רגליה באה בפתח ויאמר
באי אשת ירבעם למה זה את
מתנכרה ואנכי שלוח אליך ק
קשה לכי אמרי לירבעם כה
אמר יהוה אלהי ישראל יען
אשר הרמתיך מתוך העם
ואתנך נגיד על עמי ישראל
ואקרע את הממלכה מבית דוד
ואתנה לך ולא היית כעבדי דוד
אשר שמר מצותי ואשר הלך
אחרי בכל לבבו לעשות רק
הישר בעיני ותרע לעשות מכל
אשר היו לפניך ותלך ותעשה
לך אלהים אחרים ומסכות
להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך

רכן

רד"ק משתין בקיר אמרו רז"ל אפילו כלב שדרכו להשתין בקיר על הפלגה ות"י ידע מדע [illegible] משתין כמו משית ר"ל [illegible] עצור ועזוב [illegible] עצור ועזוב במקום [illegible] ואשר עשית קבלה [illegible]

רלבג והכרית לירבעם משתין בקיר שלא ישאר לו [illegible] זכר [illegible] ועזוב [illegible] עצור ועזוב [illegible] כאשר יבער [illegible] קבל [illegible] כאשר יבער הגלל [illegible]

לכן הנני מביא רעה אל בית ירבעם והכרתי לירבעם משתין בקיר עצור ועזוב בישראל ובערתי אחרי בית ירבעם כאשר יבער הגלל עד תמו המת לירבעם בעיר יאכלו הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים כי יהוה דבר ואת קומי לכי לביתך בבאה רגליך העירה ומת הילד

בכן האנא מייתי בישתא על בית ירבעם ואשיצי לירבעם ידע מדע עתיר ושביק בישראל ואפלי בתר בית ירבעם כמא דמפלי [illegible] דימות לירבעם בקרתא יכלון כלביא ודימות בחקלא יכלון עופא דשמיא ארי במימרא דיי גזר ביה ואת קומי איזילי לביתיך במיעל רגליך לקרתא ימות רביא

[illegible]

ואת בבאת רגליך [illegible] כמו בבאך רגליך

[illegible]

רד״ק דבר טוב אמ׳ לא גלה הכתוב מה דבר טוב נמצא בו ורז״ל אמרו שביטל פרדסאות שהושיב אביו בדרכים למנוע ישראל שלא יעלו לרגל׃ והקים זה הקים הקים שיקום אותו המלך׃ ומה גם עתה מה כרה זו גם עתה כלו׳ נקלה היא נכרה זו וגם יותר ויותר שיבא כרות לישראל והכה יי׳ את ישראל וגו׳ ות״י כן ויסיף בית ירבעם מן דקיים יומא דין ואף דיתיליד מבכן ולהלאה׃ והכה כאשר ינוד הקנה במים אמרו רבותינו ז״ל אמר

רלב״ג יען נמצא בו דבר טוב אל יי׳ אלהי ישראל כל שאר בבית ירבעם שימצא בו דבר טוב לא נולד זה ולא רצה מקושי לעשות לו טוב קצתו ואמר שימצא אח״ל קבר וספדו לו כל ישראל אך מה שאמר לו יבא יחד אל קבר ואמר לא כי לא זה דבר טוב נמצא בו לא ראוי שר״ל שמצאו בו דברים רעים רבים שלא זה לא היה זה המלך לבד רואי שיהיה

וְסָפְדוּ לוֹ כָל יִשְׂרָאֵל וְקָבְרוּ אֹתוֹ כִּי זֶה לְבַדּוֹ יָבֹא לְיָרָבְעָם אֶל קָבֶר יַעַן נִמְצָא בוֹ דָּבָר טוֹב אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּבֵית יָרָבְעָם׃ וְהֵקִים יְהוָה לוֹ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַכְרִית אֶת בֵּית יָרָבְעָם זֶה הַיּוֹם וּמֶה גַּם עָתָּה׃ וְהִכָּה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה בַּמַּיִם וְנָתַשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לַאֲבוֹתֵיהֶם וְזֵרָם מֵעֵבֶר לַנָּהָר יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת אֲשֵׁרֵיהֶם מַכְעִיסִים אֶת יְהוָה׃ וְיִתֵּן

וְיִסְפְּדוּן עֲלוֹהִי כָּל יִשְׂרָאֵל וְיִקְבְּרוּן יָתֵיהּ אֲרֵי דֵין בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְכְּנֵשׁ לְיָרָבְעָם לְקִבְרָא חֲלָף דְּאִשְׁתְּכַח בֵּיהּ פִּתְגָּם דְּתַקִּין קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל בְּבֵית יָרָבְעָם׃ דַּהֲוָה יָרָבְעָם אֲבוּהִי מוֹתִיב כִּתִּין עַל פְּרִיסְרִיאָתָא לְמִיקְטַל כָּל מַן דְּבָעֵי לְמֵיזַל בִּירוּשְׁלֵם וּמְרַקְשִׁישָׁא אֲבִיָּה בְּרֵיהּ בִּטְלִינוּן וּפְתַח אוֹרְחָתָא לְמִיתַּן רְשׁוּתָא לְכָל מַן דְּבָעֵי לְמֵיזַל׃ וִיקִים יְיָ קֳדָמוֹהִי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל דִּישֵׁיצֵי יָת בֵּית יָרָבְעָם מִן דְּקָיֵם יוֹמָא דֵין וְאַף דְּיִתְיְלִיד מִבְּכֵן וּלְהַלָּא׃ וְיִמְחֵי יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּנָאִיד קַנְיָא בְּמַיָּא וְיַעְקַר יָת יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַרְעָא טַבְתָּא הָדָא דִּיהַב לַאֲבָהַתְהוֹן וִיגַלִּינוּן מֵעִיבַר פְּרָת חֲלָף דַּעֲבַדוּ יָת אֲשֵׁרֵיהוֹן מַרְגְּזִין קֳדָם יְיָ׃

ר״ל אשר יכרית את בית ירבעם זה היום ר״ל שהמלך הקם יכרית את זרע ירבעם זה היום ונתש את ישראל ... ומה שדימה לזה מקושטית׃ ראוי שימלך אחרי אחיו ומה גם עתה שילך לו ממש שלא יקום שלא יתחכם שילך לו הכתוב ... ר״ל שהמלך הקם יכרית את זרע ירבעם זה היום שאמר על עבור קתב קבעתה לו כביתו ומה גם עתה רוצה לומר ויכרית לו גם כן מה שיולד לו אחר מקבעתם גם עתה׃ והכה יי׳ את ישראל וגו׳ כי כבעבור חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל יענש ישראל ר״ל ככלו

[illegible]

82

[illegible]

רדק ויתן

ויתן את ישראל בגלל
חטאות ירבעם אשר ח
חטא ואשר החטיא את
ישראל ותקם אשת
ירבעם ותלך ותבא ת
תרצתה היא באה בסף
הבית והנער מת ויקברו
אתו ויספדו לו כל ישראל
כדבר יהוה אשר דבר
ביד עבדו אחיהו הנביא
ויתר דברי ירבעם אשר
נלחם ואשר מלך הנם
כתובים על ספר דברי
הימים למלכי ישראל

וימסר ית ישראל
בדיל חובי ירבעם
דחב ודחייב ית ישראל
וקמת איתת ירבעם
ואזלת ואתת לתרצה
היא עלת בסיפא
דביתא ורביא מית
וקברו יתיה וספדו
ליה כל ישראל
כפתגמא דיי דמליל
ביד עבדיה אחיה
נביא ושאר פתגמי
ירבעם דאגיח קרבא
ודמלך הלא אינון כתיבין על ספר
פתגמי יומיא למלכי ישראל

רלבג

[illegible]

[illegible]

רד"ק ורחבעם בן שלמה וגו' ושם אמו נעמה העמונית הזכיר הכת' להודיעך כי מלך אחרי שלמה ... שנה ועבד עבודה זרה אחרי שמה ... כמו שאומר בדברי הימים

רלב"ג ושם אמו נעמה העמונית כתב זה נספר רחבעם שם מעמים להודיע כי היות אמו עמונית היה סבה כי גדל על מנהגיה ונטה אחריה שכבר עבודה זרה לעת זקנת שלמה כמו שקדם בספר דברי הימים ויקנאו אותו רוצה לומר ויכעיסו אותו בעבודת ע"ז

וְיוֹמַיָא דִמְלַךְ יָרָבְעָם עַשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וּשְׁכִיב עִם אֲבָהָתוֹהִי וּמְלַךְ נָדָב בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ וּרְחַבְעָם בַּר שְׁלֹמֹה מְלַךְ עַל דְבֵית יְהוּדָה בַּר אַרְבְּעִין וַחֲדָא שְׁנִין רְחַבְעָם כַּד מְלַךְ וּשְׁבַע עַשְׂרֵה שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְאִתְרְעֵי יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ תַּמָּן מִכֹּל שִׁבְטַיָא דְיִשְׂרָאֵל וְשׁוּם אִמֵּיהּ נַעֲמָה דְמִבְּנֵי עַמּוֹן׃ וַעֲבָדוּ דְבֵית יְהוּדָה דְבִישׁ קֳדָם יְיָ וְאַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי מִכֹּל דַעֲבָדוּ אֲבָהָתְהוֹן בְּחוֹבֵיהוֹן דְחָבוּ׃ וּבְנוֹ אַף אִנּוּן לְהוֹן בָּמָן וְקָמָן וַאֲשֵׁירִין עַל כָּל רָמָא מְנַטְּלָא וּתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף׃

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ יָרָבְעָם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וַיִּשְׁכַּב עִם אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ נָדָב בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מָלַךְ בִּיהוּדָה בֶּן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַ͏ִם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית׃ וַיַּעַשׂ יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם בְּחַטֹּאתָם אֲשֶׁר חָטָאוּ׃ וַיִּבְנוּ גַם הֵמָּה לָהֶם בָּמוֹת וּמַצֵּבוֹת וַאֲשֵׁרִים עַל כָּל גִּבְעָה גְבֹהָה וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן׃ וְגַם

עבודה זרה ויבנו גם המה להם במות ... הוא אמר זה מכבר ... הבמות ... הקדש ... ואסור לעשות ... ויבנות הנה הקדש ... הבמות ... אלא לשמים ... לנסך ... שאומר ... הקים לך ... ואשרים ... דבר ... יודע ... הם אשרים הם אילנות בפני עצמם ... ועשו הבמות על כל גבעה גבוה ... לכך במקומות הגבוהים אשר ... ... מפסח כמו ישראל ... והאשרים ... תחת כל עץ ... עשו ... אשר ... וגם קדש היה בארץ

רד"ק וגם קדש היה [illegible]

רלב"ג וגם קדש היה [illegible]

וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבת הגוים אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל

ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שושק מלך מצרים על ירושלם ויקח את אצרות בית יהוה ואת אוצרות בית המלך ואת הכל לקח ויקח את כל מגני הזהב אשר עשה שלמה ויעש המלך רחבעם תחתם מגני נחשת והפקיד על יד שרי הרצים השמרים פתח בית המלך ויהי מדי בא המלך בית יהוה ישאום הרצים והשיבום אל תא הרצים ויתר דברי רחבעם וכל אשר עשה הלא המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה

ואף פלחי טעותא הוו בארעא עבדו ככל תועבת עממיא דתריך יי מן קדם בני ישראל

והוה בשתא חמישתא למלכא רחבעם סליק שישק מלכא דמצרים על ירושלם ונסיב ית אוצרי בית מקדשא דיי וית אוצרי בית מלכא וית כולא נסיב ונסיב ית כל מגיני דדהבא דעבד שלמה ועבד מלכא רחבעם חלופיהון מגיני נחשא ומני על יד רבני רהטיא דנטרין תרע בית מלכא והוה בזמן דעליל מלכא לבית מקדשא דיי נטלין להון רהטיא ומתיבין להון לרובקא דרהטיא ושאר פתגמי רחבעם וכל דעבד הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי דבית יהודה

[illegible]

רד"ק ומלחמה היתה לעולם שמלכו שניהם היתה מלחמה בישראל ושמעו אמרנו זה בתחלת מלכותו שאמר רחבעם להשיב המלוכה אליו ובכתוב הקודם אמרנו כן שאמרנו [illegible] היתה אבל אחר כן היו מלחמות בימיהם. ובשנת שמונה עשרה לא ידענו למה נ[illegible] ע[illegible] עכב שנה אחת מלמעלה שהרי רחבעם לא מלך [illegible] שבעה עשר שנה ו[illegible] רחבעם ויהיה [illegible] מלכותם [illegible] לפרש כי רחבעם [illegible] שמונה עשרה ולא [illegible] לא [illegible] ומנה [illegible] ירבעם כמשפט.

שלש שנים

ושם אמו מעכה בת אבישלום להודיעם אמרנו ודעה היתה כמו שאמר. למטה אמר עשרה [illegible] מספר [illegible] וכמו הלך בדרשה.

רלב"ג ושם אמו מעכה בת אבישלום יתכן נספר דה' זכר שם אמו מיכיהו בת אוריאל מן גבעה והכל אחד עד זכר שם אמה מעכה בת אבשלום ואחר שהוא אבשלום בן דוד כי שם זכר לרחבעם שלש נשים האחד בת [illegible] בן דוד והשלישית [illegible] בן ישי [illegible] מעכה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בן דוד [illegible] [illegible] בן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] זכרו [illegible] לכל [illegible] [illegible] כמו שזכרנו. והנה זכר שם [illegible] [illegible] היתה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בן [illegible] היא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שהיא [illegible] [illegible] היתה [illegible] בן מעכה.

וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין רְחַבְעָם וּבֵין יָרָבְעָם כָּל הַיָּמִים׃ וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וּבִשְׁנַת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ יָרָבְעָם בֶּן נְבָט מָלַךְ אֲבִיָּם עַל יְהוּדָה׃ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם׃ וַיֵּלֶךְ

וּקְרָבָא הֲוָה בֵּין רְחַבְעָם וּבֵין יָרָבְעָם כָּל יוֹמַיָּא׃ וּשְׁכִיב רְחַבְעָם עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאִתְקְבַר עִם אֲבָהָתוֹהִי בְּקַרְתָּא דְדָוִד וְשׁוּם אִימֵּיהּ נַעֲמָה דְמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמְלַךְ אֲבִיָּם בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ וּבִשְׁנַת תְּמָנֵי עַשְׂרֵי לְמַלְכָּא יָרָבְעָם בַּר נְבָט מְלַךְ אֲבִיָּם עַל דְּבֵית יְהוּדָה׃ תְּלָת שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִימֵּיהּ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם׃

רד"ק כי למען דוד נתן יי' אלהיו לו ניר בירושלם כבר פירשנו אותו למעלה׃

רלב"ג מה' היה הלבב השעבדות באופן שיהיה השלמים אשר כה פירשו ובזה יאמר כי למען דוד לא היה השם יתעלה נותן לו בירושלם זרע שימשול בו להעמיד את ירושלם והנה אמרו אשר עשה דוד את הישר בעיני יי' וגו' רק בדבר אוריה החתי זה מנהג שיעשה בו כשלא דבר דבריו בכללם עשה דוד

וילך בכל חטאות אביו אשר
עשה לפניו ולא היה לבבו שלם
עם יהוה אלהיו כלבב דוד
אביו׃ כי למען דוד נתן יהוה
אלהיו לו ניר בירושלם להקים
את בנו אחריו ולהעמיד את
ירושלם׃ אשר עשה דוד את
הישר בעיני יהוה ולא סר מכל
אשר צוהו כל ימי חייו רק ב
בדבר אוריה החתי׃ ומלחמה ה
היתה בין רחבעם ובין ירבעם
כל ימי חייו׃ ויתר דברי אבים
וכל אשר עשה הלוא הם
כתובים על ספר דברי הימים
למלכי יהודה ומלחמה היתה
בין אבים ובין ירבעם׃

ואזל בכל חובי אבוהי
דעבד קדמוהי ולא הוה
ליביה שלים בדחלתא דיי
אלהיה כלבא דדוד אבוהי׃
ארי בדיל דוד קיים יי
אלהיה ליה מלכו בירושלם
לאקמא ית בריה בתרוהי
ולקיימא ית ירושלם׃ דעבד
דוד דכשר קדם יי ולא
סטא מכל דפקדיה כל יומי
חיוהי לחוד בפתגם אוריה
חתאה׃ וקרבא הות בין
רחבעם ובין ירבעם כל יומי
חיוהי׃ ושאר פתגמי אבים
וכל דעבד הלא אינון
כתיבין על ספר פתגמי
יומיא למלכי דבית יהודה
וקרבא הוה בין אבים ובין
ירבעם׃

אשר בעשות יי' ומלחמה היתה בין רחבעם ובין ירבעם כל ימי חייו' כתב יונתן כל ימי חיי ירבעם ופי' שיהיה מלחמה קנאה להלחם לפני ה המלכה רחבעם אחר זה היה בטוח מלחמות ומלחמה היתה בין אבים ובין ירבעם כבר זכר בדברי הימים מלחמה חזקה שהיתה ביניהם שימותו בה

ביאור מלות אלה מבואר. ושם זכר כי רחבעם היה נער ורך כאשר מרדו בו ישראל. וזה מה שיהיה מנהגו שלחם. היה במלכו רב השמים מנהג שהיה רחבעם במלכו והנה אמר ורך כי לרוב השנה שהיתה בימי שלמה היה מעשה מאד לא יעשיתם המלחמה אך אחר כן היה מלחמות בין ירבעם ובין אבים׃

סא ד

רד״ק ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך אסא מלך יהודה מקבלת שמונה עשרה שמלך ירבעם כמו שכתבנו ולא מנה אותה לירבעם ומנה אותה למנין תשע עשרה וקצת שנת עשרים קרי שלה שם למנין וארבעים״

רלב״ג ושם אמו מעכה בת אבישלום ידמה שהיא אמו גדלה אותו וזכר זה עם כלות לא למר(?) ממעשיה ועשה הישר בעיני יי׳ כדוד אביו״ ויעבר הקדשים מן הארץ הם המוכנים למשכב זכר״

וַיִּשְׁכַּב אֲבִיָּם עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אָסָא בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אָסָא עַל יְהוּדָה׃ וְאַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם׃ וַיַּעַשׂ אָסָא הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּדָוִד אָבִיו׃ וַיַּעֲבֵר הַקְּדֵשִׁים מִן הָאָרֶץ וַיָּסַר אֶת כָּל הַגִּלֻּלִים אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָיו׃ וְגַם אֶת מַעֲכָה אִמּוֹ וַיְסִרֶהָ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְלַצְתָּהּ וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן׃ והבמות

וּשְׁכֵיב אֲבִיָּם עִם אֲבָהָתוֹהִי וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בְּקַרְתָּא דְּדָוִד וּמְלַךְ אָסָא בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ וּבִשְׁנַת עַשְׂרִין לְיָרָבְעָם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ אָסָא עַל שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃ וְאַרְבְּעִין וַחֲדָא שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם׃ וַעֲבַד אָסָא דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ כְּדָוִד אֲבוּהִי׃ וּפַלֵּי נַפְקַת בְּרָא מִן אַרְעָא וְאַעְדִּי יָת כָּל טַעֲוָתָא דַּעֲבַדוּ אֲבָהָתוֹהִי׃ וְאַף יָת מַעֲכָה אִמֵּיהּ אַעְדִּיַת מִמַּלְכוּתָא דַּעֲבַדַת טַעֲוְתָא לַאֲשֵׁירְתָא וּקְץ אָסָא יָת טַעֲוְתַהּ וְאוֹקִיד בְּנַחֲלָא דְקִדְרוֹן׃

ושם אמו מעכה לא היתה אם אסא אלא אם אביו כמו שכתבנו למעלה ואם אביו קרא אותה אמו כמו והאבן לגדולה(?) אבן וזכר לכתאה(?) אם אבינה(?) שהיתה שגבירה עבדה זרה כמו שאמר אשר עשתה מפלצת לאשרה ונסר כל ורה עשה אותה קיסר ולא נשארה אשר קרה היה״ וגם ונם את מעכה אמו טעמו כי המלכה שהיתה ויסר אמר כי גם את מעכה אמו הסירה ואותה שהיתה מלך הסיר אותה״

ויסירה מגבירה כלומ' הסירה מהיות גבירה בעבור שעשתה מפלצת לאשרה· ופי' מפלצת ע"ד קבלה מפלצת שהוא לשון אימה ורעדה כמו פלצות בעתתני לפי שאימתה מוטלת על עובדיה· וישרוף בנחל קדרון שרף המפלצת והשליך האפר בנחל קדרון כמו שעשו לאשרה בזמנו·

ויסירה מגבירה הסירה מהיות גבירה כדי שלא תטעה העם לעבוד המפלצת לאשרה· הוא כמו עשתה לכבוד העבו' ודרך המפלצת לפי שהוא מעורר פלצות ובהות רעדה לעובדיו· ויכרות אסא את מפלצתה הנה שרף אותה לפי שעבודת האשרה במאכל והשליך עפרה בנחל קדרון שלא יהנו ממנה·

85

והבמות לא סרו רק לבב אסא היה שלם עם יהוה כל ימיו׃ ויבא את קדשי אביו וקדשו בית יהוה כסף וזהב וכלים׃ ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא מלך ישראל כל ימיהם׃ ויעל בעשא מלך ישראל על יהודה ויבן את הרמה לבלתי תת יצא ובא לאסא מלך יהודה׃

ובמתא לא עדאה לחוד לבא דאסא הוה שלים בדחלתא דיי כל יומוהי׃ ואיתי ית קודשי אבוהי וקודשוהי לבית מקדשא דיי כספא ודהבא ומאני׃ וקרבא הוה בין אסא ובין בעשא מלכא דישראל כל יומיהון׃ וסליק בעשא מלכא דישראל על דבית יהודה ובנא ית רמתא בדיל דלא למשבק נפיק ועליל לאסא מלך שבטא דבית יהודה׃

רד"ק· וקדשי ג' פי' ה' כל הקדשי' עצמו וחסרו ה' הפסוק כמו וסגור ולא מיין וכן הוא בדברי הימים וקדשיו וכן ת' וקדשוהי לבית מקדשא דיי' וכן ונמצא בספרים כתו' וקדשו וקרי וקדשיו·

רלב"ג· והבמו' לא סרו· ידמה שאלו הבמות היו מוכנים לשם לשם יתעלה כמו שהיו שאז קודם בנין בית ה' המקדש ובזה היו מוקמים העם אך הבמו' שהיו שבניהם לשם עבודה זרה סרו כמו ש שהעידו בספר דברי הימים· ויבא את קדשי אביו וקדשי בית ה' הרצון בו שהביא אל בית ה' קדשי אביו וקדשי עצמו ולזה היה קרי וקדשיו וכן כתוב בדברי הימים· ויעל בעשא מלך ישראל על יהודה יש ספק במה שכתוב בזה בספר דברי הימים כי שם כתוב בזה היה בשנת שלשים ושש למלכות אסא מלך בעשא ולא מלך בעשא כי אם ארבע ועשרים שנה· ואמר יהונתן עד זה שהביא זאת המלחמה בשנת שלשים ושש למלכות אסא· ואולם היתר זה הספק

ואולם מה שאמר זה הספר שהיה לפי מה שאומר והוא שכבר שקטה הארץ מכל מלחמה עשר שנים בימי אסא כמו שכתוב בספר דברי הימים ואחר כך היתה מלחמות הנה שיש עם אסא והבלתי מלך אסא במלחמה ... כמו שעבר בספר ד"ה וכבר ... ישראל ... אלו דברים מישראל במלחמה עשר שנה במלכו כי אז באו עם ישראל ... כמו שכתוב שם ושם כתוב ומלחמה לא היתה עד שלשים וחמש שנה למלכות אסא" וקרוב בן שלא היתה לו מלחמה עם ישראל קודם זה כי לא שקטה הארץ בימיו כי אם עשר שנים ... ויותר זה הוא מבואר שמה שאמר עד שלשים וחמש שנה למלכות אסא היא שנת חמש עשרה למלכות אסא כי אז היתה לו מלחמה עם ישראל ... שלשים וחמש שנה מעת התחלק המלכות כי כבר היו עשרים שנה לרחבעם ולאסא חמש עשרה והנה בשנת שש עשרה לאסא בנה בעשא את הרמה ואחשוב שמנה מעת התחלק המלכות כי מה שעשה אסא על דבר בניית הרמה היה ... התחלק המלכות ... לו קודם לזה כמו שזכרנו ובעבור זה החטא נשארה המלכות נחלקת כמו שראוי

רד"ק האוצרות: באוצרות: בית ה' לפי שלקח שישק מלך מצרים אוצרות בית ה' אמר הנותרים כי לא לקח כלם"

ונסיב אסא ית כל כספא ודהבא דאשתארו באוצרי בית מקדשא דיי' ובאוצרי בית מלכא ומסרינון ביד עבדוהי ושדרינון מלכא אסא לות בר הדד בר טברימון בר חזיון מלכא דארם דיתב בדמשק למימר קים בינא ובינך ובין אבא ובין אבוך הא שדרית לך שוחדא כספא ודהבא איזיל אשני ית קימך עם בעשא מלכא דישראל ויסתלק מיני

ה ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית יהוה ואת אוצרות בית המלך ויתנם ביד עבדיו וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן ט טברמן בן חזיון מלך ארם הישב בדמשק לאמר ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב לך הפרה את בריתך את בעשא מלך ישראל ויעלה מעלי וישמע

רלב"ג והנה זה החטא היה שאם נשאר זרוע במה ששלח אל בן הדד מלך ארם ולא בטח בשם יתברך להציל מידם הנה שיש לפניו ואחשב אל זאת הסבה חלה את רגליו לעת זקנתו כי הוא שלח זה אל בן הדד כאלו לא היו לו רגלים ללכת במלחמה ולזה סבב השם יתברך שחלה כן רגליו לעת זקנתו"

ר״דק אבל בית מעכה הוא אבל מים שנזכר בדברי הימים. ואת כל כנרות. קמץ כנרת. והוא
גנוסר והיא ארץ שמנה מאד. ודרז״ל שפטנו בספר אנה פרותיה. וקמץ. ר״ל
מקומות מנוחלקים וכלם היו שמנים. על כל ארץ נפתלי כמו עם. וכן ויבואו האנשים על האנשים. וכן בד״ה ואת
כל מסכנות ערי נפתלי. ויהי. וישב בתרצה. ר״ל ישב בה כשהיו כי שם מלך כמו שכתו׳ לפניו ולא יבנה הרמה
עד עם מלך יהודה. בסוף ימיו היתה מלחמה ואת זאת ויתב בתרצה. תרגם כתרגם מן פסוק
ודען כנימר ישב
נקרד ודען מן
מפני מלך ארם. והמלך

וישמע בן הדד אל המלך אסא
וישלח את שרי החילים אשר
לו על ערי ישראל ויך את עיון
ואת דן ואת אבל בית מעכה
ואת כל כנרות על כל ארץ
נפתלי ויהי כשמע בעשא ויחדל
מבנות את הרמה וישב
בתרצה והמלך אסא השמיע
את כל יהודה אין נקי וישאו את
אבני הרמה ואת עציה אשר
בנה בעשא ויבן בם המלך
אסא את גבע בנימן ואת
המצפה ויתר כל דברי אסא
וכל גבורתו וכל אשר עשה
והערים אשר בנה הלא המה
כתובים על ספר דברי הימים
למלכי יהודה רק לעת זקנתו
חלה את רגליו

וקביל בר הדד מן מלכא
אסא ושדר ית רבני
חילוותא דיליה על קרוי
ישראל ומחא ית עיון וית
דן וית אבל בית מעכה וית
כל גנוסר על כל ארע שבט
נפתלי והוה כד שמע בעשא
ואתמנע מלמבני ית רמתא
ויתב בתרצה ומלכא אסא
כמשכל דבית יהודה לית
דנקי ונטלו ית אבני רמתא
וית אעהא דבנא בעשא
ובנא בהון מלכא אסא
ית גבעתא דבית בנימן וית
מצפיא ושאר כל פתגמי
אסא וכל גבורתיה וכל
דעבד וקרויא דבנא הלא
אינון כתיבין על ספר
פתגמי יומיא למלכיא דבית
יהודה לחוד לעדן סבתיה
מרע בריגלוהי

אסא השמיע. ופי׳
אין נקי אפילו
חתן מחדרו
כי יהיה לבית
שם אחד.

ויתר
כל
דברי אסא וכל
גבורתו מלחמות
הכושים. אשר
עשה. דברים
מדרשו והקדשים
ובנה את העיר
והקדושים
ובדברי הימים
אלו נכי פסח

לפי דברי רבותינו ז״ל ופסח זה כנגד ... כנגד תלמידי חכמים בענקים

רד"ק ויהי כמלכו הכה׳ · רלב"ג בשנת שתים לאסא מלך יהודה · מת ירבעם נשאר ב
שתים לאסא ט׳ עשרים ושתים שנה מלך והכבר מלכו עשרים שנה
ירבעם ואמנם ולא השלים השנה והנה גם השנה הקודם
לו ולכך גם ולא השלים ככה השנה השלישית לאסא והנה גם השנה הקודם לו ולכך בשאר ולזה יאמר שככר מלך
ככה שנתים ואחר מלך בשנת עשרים ואחר כבר שנה ולזה שלמה שנת עשרים ושת לאסא ור"ל אחר השלים
השנה והנה גם
לו שלם ונראה
שנת עשרים
ושבע לאסא
ולא השלים
השנה והנה גם
לו השנה הקודם
לו ולמעלה ו
ואחר מלך
עמרי שתים
עשרה שנה
ולזה שלמו
בשנת שלשים
ושמונה לאסא
וכזה תאמרנו ס
ספקות רבות
יכלו מוטן
לא קשמם
קשמם לכן
ולכך
ויהי
כמו ... קשם
את כל בית
ירבעם לא

וַיִּשְׁכַּב אָסָא עִם אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו ו
וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו
וְנָדָב בֶּן יָרָבְעָם מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָיִם: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְחַטָּאתוֹ א
אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְשֹׁר עָלָיו בַּעְשָׁא בֶּן אֲחִיָּה לְבֵית יִשָּׂשכָר וַיַּכֵּהוּ בַעְשָׁא בְּגִבְּתוֹן אֲשֶׁר לַפְּלִשְׁתִּים וְנָדָב וְכָל יִשְׂרָאֵל צָרִים עַל גִּבְּתוֹן: וַיְמִתֵהוּ בַעְשָׁא בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ ת
תַּחְתָּיו: וַיְהִי כְמָלְכוֹ הִכָּה אֶת כָּל בֵּית יָרָבְעָם לֹא הִשְׁאִיר כָּל נְשָׁמָה לְיָרָבְעָם עַד הִשְׁמִדוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי:
על

וּשְׁכִיב אָסָא עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאִתְקְבַר עִם אֲבָהָתוֹהִי בְּקַרְתָּא דְדָוִד אֲבוּהִי וּמְלַךְ יְהוֹשָׁפָט בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי: וְנָדָב בַּר יָרָבְעָם מְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין לְאָסָא מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּמְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל תַּרְתֵּין שְׁנִין: וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲזַל בְּאוֹרַח אֲבוּהִי וּבְחוֹבוֹהִי דְחַיֵּיב יַת יִשְׂרָאֵל: וּמְרַד עֲלוֹהִי בַּעְשָׁא בַּר אֲחִיָּה מִשִּׁבְטָא דְבֵית יִשָּׂשכָר וּמְחָהִי בַעְשָׁא בְּגִבְּתוֹן דִּלְפְלִשְׁתָּאֵי וְנָדָב וְכָל יִשְׂרָאֵל צָרִין עַל גִּבְּתוֹן: וְקַטְלֵיהּ בַּעְשָׁא בִּשְׁנַת תְּלַת לְאָסָא מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי: וַהֲוָה בְּמַלְכֵיהּ קְטַל יַת כָּל בֵּית יָרָבְעָם לָא אַשְׁאַר כָּל נִשְׁמְתָא לְיָרָבְעָם עַד דְּשֵׁיצְיֵהּ כְּפִתְגָּמָא דַיְיָ דְּמַלֵּיל בְּיַד עַבְדֵּיהּ אֲחִיָּה דְמִן שִׁילוֹ:

ראוי לפרש אחר שמלך לו זה לשון ויהי כהיה כדבר ה׳ אשר דבר ביד אחיה השילוני לכרת את ירבעם בן נבט ויהי ממלא
פירושו זה לשון כמו שאמר אחר זה על כל הרעה אשר עשה בעיני ה׳ להכעיסו במעשה ידיו להיות כבית
ירבעם ועל אשר הכה אותו ולא יפרש שאמר כי נענש על זה מפני שכבר הרגו שלא עשה זה כענין יהוא
ירבעם כי גם הוא הלך בדרכי ירבעם ולא עשה זה בנ״ל למלא דבר ה׳ כמו שעשה יהוא אבל עשה זה כדי
לבנו כענין שימלוך ולא ימלוך מי שיחלוק עמו על המלכות לתתו לבית ירבעם ונענש בנ״ל כענין שאמר
בעשא שהיה נלחם מלחמת ה׳ עם פלשתים כי כבר היו נכרים על גבתון אשר לפלשתים ואולי ירבעם לא
נענש על כלותו בית אחאב כבר עשה זה במיתת בעשא ונער בנ״ל שהרג מן התועבות שעשה אחאב

רד"ק בשנת שלש לאסא מלך בעשא פירוש היה זה וקלה מלחמה זו שלקחו בעשא עם אחזו ובנה את הרמה היתה בשנת שלשים ושש למלכות אסא כמו שנ״ב בספר דה״י ובעשא לא מלך אלא עשרים וארבע שנה ואם בשנת שלש לאסא מלך בעשא ימות

עַל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא
וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל
בְּכַעְסוֹ אֲשֶׁר הִכְעִיס אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי נָדָב
וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּמִלְחָמָה הָיְתָה
בֵּין אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל כָּל־יְמֵיהֶם׃ בִּשְׁנַת
שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ
בַּעְשָׁא בֶן־אֲחִיָּה עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
בְּתִרְצָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה׃

עַל חוֹבֵי יָרָבְעָם דְּחָב וְדְחַיֵּיב
יַת יִשְׂרָאֵל בְּאַרְגָּזוּתֵיהּ דְּאַרְגִּיז
קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃
וּשְׁאָר פִּתְגָּמֵי נָדָב וְכָל
דַּעֲבַד הֲלָא אִינוּן כְּתִיבִין עַל
סְפַר פִּתְגָּמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל׃ וּקְרָבָא הֲוָת בֵּין
אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מַלְכָּא
דְיִשְׂרָאֵל כָּל יוֹמֵיהוֹן׃
בִּשְׁנַת תְּלָת לְאָסָא מַלְכָּא
דְּבֵית יְהוּדָה מְלַךְ
בַּעְשָׁא בַּר אֲחִיָּה עַל כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּתִרְצָה עֶשְׂרִין
וְאַרְבַּע שְׁנִין׃

בעשא בשנת עשרים ושבע ועשרים לאסא ואיך אמר כי בנה את הרמה בשנת שלשים ושש לאסא אלא פי׳ בשנת שלשים
ושש לאסא למלכות אסא למלכי ישראל ונלחם עמו בעשא ובנה את הרמה ולא שמלך בעשא וכן יכוין עם ישראל
כמ״ש ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא כל ימיהם ומלחמה זו שעלה בעשא ובנה את הרמה היתה בשנת
עשרים ושש למלכות בעשא שהיא בשנת שלשים ושש לתחלת מלכות אסא והיא שנת עשרים ושש
וזה למלחמת אסא כי שנה שהיה של נדב בן ירבעם מונה אותם נ״ב לבעשא כי לא שלמה לו השנה ועבר
שהקשה לו הקרן ההוא מלכות אסא כמ״ש בדה״י לא מנה אותם לנדב בן

ירבעם ושלש ... ימים בימי ירבעם ושניתה. קשה לא מלך כי אם על ישראל. ואם מלך לא יהודה מלכות
ולא ... אותם לו ובשנת ... קשה אחר עשר שנים מלך כי במלכות שלמה ובימי עם אסא והוא שאמר הכתוב בן
ירבעם מלך על ישראל בשנת שתים לאסא כלומר בשנת שתים למלחמותיו ובשנת ג׳ למלכו היתה מלחמותו
ואלה ההשגבות שאמר בספר הזה לאסא איננו לתחלת מלכותו אלא לתחלת מלחמותיו והשגבות שאומר
בדברי הימים הם לתחלת מלכותו ואיך לדבריהם השגבות דברי הימים אינן למלכות אסא והשגבות
בספר הזה אינם לאסא ובסדר עולם אומר כי המלחמה הזאת שהכה בעשא את הרמה היתה בשנת עשרים
לאסא שנה אחת אחר מלחמת זרח הכושי ומה שלשים ושש שאומר בדברי הימים היא למיתת שלמה כי כשנשא
שלמה את בת פרעה נעצה ... מלכותו בן זרח נזרה שתחלק מלכות בית דוד שלשים ושש שנה כנגד
שלשים ושש שנה שהיה שלמה חותן פרעה והיתה עתידה מלכות בית דוד לחזור בשנת ... עשרה לאסא
שלמו שלשים ושש שנה לשלמה ומפני שקלקל אסא במלחמות בעשא ושען על מלך ארם ושלח לו אגרות
בית יי׳ ולא נשען על יי׳ לא חזרה מלכות בית דוד והיתה חלוקה כשהיתה ולדברי בעל סדר עולם יקשה
הפסוק שאומר בדברי הימים ומלחמה לא היתה עד שנת שלשים וחמש למלכות אסא והנה מלחמות אסא
היו שלשים וחמש שנה היה לדבריו׃

רדק קשה
מכשל
און ובערה
אלהי

ועבד דביש קדם יי ואזל באורח ירבעם ובחובוהי דחייב ית ישראל׃ א
והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם יהוא בר חנני על בעשא למימר׃ חלף דאפרישתך מן עפרא ומניתך מלכא על עמי ישראל ואזלתא באורח ירבעם וחייבתא ית עמי ישראל לארגזא קדמי בחוביהון׃ הא אנא מפלי בתר בעשא ובתר ביתיה ואתן ית ביתך כבית ירבעם בר נבט׃ דימות לבעשא בקרתא יכלון כלביא ודימות ליה בחקלא יכלון עופא דשמיא׃

וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ יָרָבְעָם וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל׃
וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יֵהוּא בֶן חֲנָנִי עַל בַּעְשָׁא ל
לֵאמֹר׃ יַעַן אֲשֶׁר ח
הֲרִימֹתִיךָ מִן הֶעָפָר וָאֶתֶּנְךָ נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַתֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ יָרָבְעָם וַתַּחֲטִא אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיסֵנִי בְּחַטֹּאתָם׃ הִנְנִי מַבְעִיר אַחֲרֵי בַעְשָׁא וְאַחֲרֵי בֵיתוֹ וְנָתַתִּי אֶת בֵּיתְךָ כְּבֵית יָרָבְעָם בֶּן נְבָט׃ הַמֵּת לְבַעְשָׁא בָּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים וְהַמֵּת לוֹ בַּשָּׂדֶה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמָיִם׃ ויהי

קמת רלבג
לבעשא
כשר יאכלו
קבלתם ...
יען אחר ...
אל ...

רד"ק וגם ביד יהוא נבא אליו
וימלוך אלה בנו תחתיו
אמר כי לא היתה מלכותו
שלימה כי לא מלך אלה שנתים
ואותם שנתים היו מקוטעות שהרי
מלך בשנת עשרים
ושש לאסא ומת
בשנת כ'
וז' לאסא הרגו זמרי
מלך אלה שנה אחת
ומה שאמר מקוטעות
שנתים וגם שאמר
הוא על מה
ירבעם כמו שכתב
להיות השלום על
ירבעם ועל ביתו
שלא תקום מלכותו
וכן היה לו כמו כב
בנו לא מלך אלא
שנתים. וכן היו
מקוטעות שהרי
נדב נ' לאסא מלך
בעשא שהמיתו
וגם כן לא מלך אלא
שנה אחת׃ ומה

רלב"ג וגם ביד יהוא בן חנני נבא הדבר הזה על ביתו אל
בעשא ואל ביתו שיהיו כבית ירבעם. ועל אשר הכה
אותו. והנה ימשך שהוסיף בזאת הכעס אחר הכעס ועל זה
שהשיב לקרוב אדונו והנה לא כעס על הריגתו כי נענש על
בו מעשה ירבעם ועל הקים אויבו את ישראל׃

וְיֶתֶר דִּבְרֵי בַעְשָׁא וַאֲשֶׁר עָשָׂה
וּגְבוּרָתוֹ הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל
סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי ה
יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב בַּעְשָׁא עִם
אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּתִרְצָה וַיִּמְלֹךְ א
אֵלָה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ וְגַם בְּיַד יֵהוּא
בֶן חֲנָנִי הַנָּבִיא דְּבַר יְהוָה הָיָה
אֶל בַּעְשָׁא וְאֶל בֵּיתוֹ וְעַל כָּל
הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו לִהְיוֹת
כְּבֵית יָרָבְעָם וְעַל אֲשֶׁר הִכָּה א
אֹתוֹ׃ בִּשְׁנַת
עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ שָׁנָה לְאָסָא מֶלֶךְ
יְהוּדָה מָלַךְ אֵלָה בֶן בַּעְשָׁא עַל
יִשְׂרָאֵל בְּתִרְצָה שְׁנָתָיִם׃

וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי בַעְשָׁא
וּדְעֲבַד וּגְבוּרְתֵיהּ הֲלָא אִינּוּן
כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּשְׁכִיב
בַּעְשָׁא עִם אֲבָהָתוֹהִי
וְאִתְקְבַר בְּתִרְצָה וּמְלַךְ
אֵלָה בְרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ וְאַף
בִּידָא דְיֵהוּא בַר חֲנָנִי נְבִיָּא
פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְהוָה
עַל בַּעְשָׁא וְעַל בֵּיתֵיהּ וְעַל
כָּל בִּישְׁתָא דַעֲבַד קֳדָם יְיָ
לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי
יְדוֹהִי לְמֶהֱוֵי כְּבֵית יָרָבְעָם
וְעַל דִּקְטַל יָתֵיהּ׃ בִּשְׁנַת
עַשְׂרִין וְשִׁית שְׁנִין לְאָסָא
מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה מְלַךְ
אֵלָה בַר בַּעְשָׁא עַל יִשְׂרָאֵל
בְּתִרְצָה תַּרְתֵּין שְׁנִין׃

שנתים מקוטעות. שנתים היה לו גם כן לבעשא כי לא מלך בנו אלא שנה ונפסקה מלכותו כמו שכתב עליו יהוא בן
חנני. ועל אשר הכה אותו כי כעס בעשא על דמי נדב בן ירבעם שהלך בדרכיו והיה רשע כמוהו כעס
על הריגתו ונענש גם הוא. וכן יהוא אומר גם כן בבית יהוא ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא. ואמרו
אותו לנקום אחאב וכל בנו וכל את בית ירבעם. ויקשר עליו עבדו זמרי׃

רד"ק שר מחצית הרכב
הרכב יהי מחולקין
[illegible] שהיה שכור
שותה ושכור כלומר שיכור
על אשר בית ארצא אשר
[illegible]
[illegible]
אשר על הבית
[illegible]
[illegible] בית
ארצא [illegible]
די בביתא [illegible]
[illegible]
ויהי במלכו
כשבתו
[illegible]
[illegible] בכל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
כמו נסרין
בשנת עשרים

רלב"ג שר מחצית הרכב [illegible]
[illegible] בעשא [illegible]
[illegible] ישראל
[illegible]
בשנת עשרים [illegible]

ויקשר עליו עבדו זמרי שר
מחצית הרכב והוא בתרצה ש
שתה שכור בית ארצא אשר
על הבית בתרצה ויבא זמרי
ויכהו וימיתהו בשנת עשרים
ושבע לאסא מלך יהודה וימלך
תחתיו ויהי במלכו כשבתו על
כסאו הכה את כל בית בעשא
לא השאיר לו משתין בקיר
וגאליו ורעהו וישמד זמרי את
כל בית בעשא כדבר יהוה א
אשר דבר אל בעשא ביד יהוא
הנביא אל כל חטאות בעשא
וחטאות אלה בנו אשר חטאו
ואשר החטיאו את ישראל
להכעיס את יהוה אלהי ח
ישראל בהבליהם ויתר דברי
אלה וכל אשר עשה הלוא הם
כתובים על ספר דברי הימים
למלכי ישראל בשנת

ומרד עלוהי עבדיה זמרי
חד מתרין רבני רתכא והוא
בתרצה שתי רוי בית א
ארצא טעתא די בביתא
בתרצה ואתא זמרי ומחהי
וקטליה בשנת עשרין ת
ושבע לאסא מלך שבטא
דבית יהודה ומלך ת
תחותוהי והוה במלכיה
במתביה על כורסוהי קטל
ית כל בית בעשא לא
אשאר ליה ידע מדע ה
וקריבוהי וחברוהי ושיצי
זמרי ית כל בית בעשא
כפתגמא דיי דמליל עם
בעשא ביד יהוא נביא על
כל חובי בעשא וחובי אלה
בריה דחבו ודחייבו ית
ישראל לארגזא קדם יי
אלהא דישראל בטעותהון
ושאר פתגמי אלה וכל
דעבד הלא אינון כתיבין
על ספר פתגמי יומיא
למלכי ישראל

רלב"ג ולזה מלך זמרי שבעת ימים ובאותן הימים מלך [illegible] ומת [illegible] אחר [illegible]
והכה המלך והמליכו העם את עמרי שהיה שר הצבא על ישראל. ולזה [illegible] אחר [illegible]
מי [illegible] על המלכות [illegible] בן נבט [illegible] המלכות לעמרי ומת [illegible]
[illegible] עם [illegible] ונתנה לו [illegible] ולזה [illegible] מלך עמרי [illegible] ומלך [illegible]
שנה מלך [illegible] שנים [illegible] ולזה [illegible] ואחת

בשנת עשרים ושבע שנה לאסא מלך יהודה מלך זמרי שבעת ימים בתרצה והעם חנים על גבתון אשר לפלשתים. וישמע העם החנים לאמר קשר זמרי וגם הכה את המלך וימליכו כל ישראל את עמרי שר צבא על ישראל ביום ההוא במחנה. ויעלה עמרי וכל ישראל עמו מגבתון ויצרו על תרצה. ויהי כראות זמרי כי נלכדה העיר ויבא אל ארמון בית המלך וישרף עליו את בית מלך באש וימת. על חטאתו אשר חטא לעשות הרע בעיני יהוה ללכת בדרך ירבעם ובחטאתו אשר עשה להחטיא את ישראל.

בשנת עשרין ושבע שנין לאסא מלך שבטא דבית יהודה מלך זמרי שבעא יומין בתרצה ועמא שרן על גבתון דלפלשתאי. ושמע עמא דשרן למימר מרד זמרי ואף קטל ית מלכא ואמליכו כל ישראל ית עמרי רב חילא על ישראל ביומא ההוא במשריתא. וסליק עמרי וכל ישראל עמיה מגבתון וצרו על תרצה. והוה כד חזא זמרי ארי אתכבישת קרתא ועל לארמון בית מלכא ואוקיד עלוהי ית בית מלכא בנורא ומית. על חובוהי דחב למעבד דביש קדם יי למיזל באורח ירבעם ובחובוהי דעבד לחייבא ית ישראל.

רד"ק והעם
חונים על
גבתון כל ישראל
היו על גבתון
ולא לכדוה ועתה
[illegible] שם לבד
[illegible] וישמע
וימליכו
כל ישראל [illegible]
[illegible]
ויהי וישרף [illegible]
[illegible] עמרי
שרף על זמרי בית
המלך [illegible]
ומת זמרי [illegible]
בית המלך [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
על [illegible]
[illegible]
[illegible] שבעת ימים [illegible] ישראל שבעת ימים [illegible]
[illegible] את ישראל [illegible] זמרי על [illegible]

רד״ק אז יחלק העם ישראל׳ חצי העם המליך כמו להמליך המלכות וכמו כסדר שלש וכמוה היתה המחלוקת הזאת ד׳ שנים׳ ויחזק העם׳ אמרו לפי שנלחמו עם יהושפט חזק׳ את העם׳ מן העם וכן כנוי את קשר מן קשר׳ וימת תבני מת מיתת עצמו וכן פירוש מלך עמרי בלא מחלוקת וכסדר שלש ס׳ קרנות את תבני מן שית שקדים אסא כנו של עמרי לא קם עמו קרנו את תבני׳ בשנת שלשים ואחד ושלשים ואחד כן לאסא מלך זמרי ולא מלך אלא ז׳ ימים׳ ומלך עמרי אלא מפני מחלוקת תבני לא מלך מלכות ר״ל שלמה׳ ותשלום לאסא מת תבני ומלך מלכות שלמה שקרי ר׳ בשנת ל״א לאסא מלך יהודה כמו ומשלשים ואחת עד שלשים ושמונה שבע שנים׳ ושש שנים שמלך בתרצה עם מחלוקת תבני קרי שלש עשרה שנה׳ והכתוב אומר שתים עשרה שנה׳ שנת שלש עשרה שנה לו שלמה ולא מנה אותה לו׳

רלב״ג וזה היה בשנת ל״א לאסא מלך יהודה מת תבני ומלך עמרי על ישראל בכללם ר״ל עשרה השבטים והנה היה כל זמן מלכותו שתים עשרה שנה כמו שזכרנו ובתרצה מלך שש שנים שלמות היו מהם שלשים ואחת לאסא עד ר״ל שלשים ושמונה׳

ושאר פתגמי זמרי ומרדיה דמריד הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל׃ בכן אתפלג עמא דישראל לתרתין פלגין פלגות עמא הוה בתר תבני בר גינת לאמלכותיה ופלגא בתר עמרי׃ ותקיף עמא דבתר עמרי מן עמא דבתר תבני בר גינת ומית תבני ומלך עמרי׃ בשנת תלתין וחד שנין לאסא מלך שבטא דבית יהודה מלך עמרי על ישראל תרתא עשרה שנין בתרצה מלך שית שנין׃ וזבן ית טורא שומרון מן שמר בתרתין ככרין דכסף ובנא ית טורא וקרא ית שום קרתא דבנא על שום שמר מריה דטורא שומרון׃

וְיֶתֶר דִּבְרֵי זִמְרִי וְקִשְׁרוֹ אֲשֶׁר קָשָׁר הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ אָז יֵחָלֵק הָעָם יִשְׂרָאֵל לַחֵצִי חֲצִי הָעָם הָיָה אַחֲרֵי תִבְנִי בֶן גִּינַת לְהַמְלִיכוֹ וְהַחֵצִי אַחֲרֵי עָמְרִי׃ וַיֶּחֱזַק הָעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי עָמְרִי אֶת הָעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי תִּבְנִי בֶן גִּינַת וַיָּמָת תִּבְנִי וַיִּמְלֹךְ עָמְרִי׃ בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ עָמְרִי עַל יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּתִרְצָה מָלַךְ שֵׁשׁ שָׁנִים׃ וַיִּקֶן אֶת הָהָר שֹׁמְרוֹן מֵאֶת שֶׁמֶר בְּכִכְּרַיִם כָּסֶף וַיִּבֶן אֶת הָהָר וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר אֲשֶׁר בָּנָה עַל שֵׁם שֶׁמֶר אֲדֹנֵי הָהָר שֹׁמְרוֹן׃

ויעש

קנה שומרון כמו קנה ישראל׳ ויונתן תרגם
קנה׳ כלומר שהלקח מהם כמו כן היה שם
שומרון לשם שמרי יותר קבטן וקרא׳ שם
העיר שומרון על שם שמר אדוני ההר׳

ויקן את ההר שומרון רוצה לומר ההר שנקרא אח״כ שו־
שומרון ולפי שהיה שם אדון ההר שמר קרא שם העי־
שומרון ואם לאות כי היה שם שמר שמה שומרון
קודם זה אך עתה נקרא שומרון׳

90

וַיַּעֲשֶׂה עָמְרִי הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיָּרַע מִכֹּל אֲשֶׁר לְפָנָיו׃ וַיֵּלֶךְ ב
בְּכָל דֶּרֶךְ יָרָבְעָם בֶּן נְבָט ו
וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס אֶת יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַבְלֵיהֶם׃ וְיֶתֶר
דִּבְרֵי עָמְרִי אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים
עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב עָמְרִי עִם
אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ
אַחְאָב בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
וְאַחְאָב בֶּן עָמְרִי מָלַךְ עַל
יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה
שָׁנָה לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ
אַחְאָב בֶּן עָמְרִי עַל יִשְׂרָאֵל ב
בְּשֹׁמְרוֹן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה׃
וַיַּעַשׂ אַחְאָב בֶּן עָמְרִי הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה מִכֹּל אֲשֶׁר לְפָנָיו׃

וַעֲבַד עָמְרִי דְּבִישׁ קֳדָם
יְיָ וְאַבְאֵישׁ מִכֹּל דְּקַדְמוֹהִי׃
וַאֲזַל בְּכָל אוֹרַח יָרָבְעָם
בַּר נְבָט וּבְחוֹבוֹהִי דְּחַיֵּיב יָת
יִשְׂרָאֵל לְאַרְגָּזָא קֳדָם יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל בְּטַעֲוָתְהוֹן׃
וּשְׁאָר פִּתְגָּמֵי עָמְרִי דַּעֲבַד
וּגְבוּרְתֵּיהּ דַּעֲבַד הֲלָא
אִינּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָּמֵי
יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּשְׁכִיב
עָמְרִי עִם אֲבָהָתוֹהִי
וְאִתְקְבַר בְּשׁוֹמְרוֹן וּמְלַךְ
אַחְאָב בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃
וְאַחְאָב
בַּר עָמְרִי מְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל
בִּשְׁנַת תְּלָתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין ל
לְאָסָא מַלְכָּא דְבֵית
יְהוּדָה וּמְלַךְ אַחְאָב בַּר
עָמְרִי עַל יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹמְרוֹן
עַשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין׃ וַעֲבַד
אַחְאָב בַּר עָמְרִי דְּבִישׁ קֳדָם
יְיָ מִכֹּל דְּקַדְמוֹהִי׃

רלב״ג

וירע מכל אשר
לפניו׳ ירצה
שהלך במעלות
ירבעם כמו ש
שספר והוסיף
על מעלותיו
הקלים לקרים
ולפיכך על ש
שאמר מכל אשר
לפניו מפני
לכתו בכל
מעלות ירבעם
היה רעתו יותר
מופלג מפני מה
שהלך מעלות ב
בעשיה ובית
ירבעם׳ ולפי
שלא הלך בכל
מהמופלג מפני
זה לפעמים
מעלות ירבעם
שאמר לפני אשר לפניו וישם שהשמן מפני הרעה וילך בכל דרך ירבעם בן נבט׳

פב ב

רלב״ג ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם ר״ל שחטאות ירבעם היו קלים והקלים בעיניו לא הוסיף על חטאותיו
קשים ולקח לאשה את איזבל שהיא היתה בת אתבעל מלך צדונים ותהיה סבה לו שיעבוד
ואחרית עניו ר״ל שעשה בהיותה בת אתבעל והוא אבי צדונים והרגה בה שלא תעבירהו ותמנהו אחריו ובעבור
שבכר ולא די בזה אבל שם הוא הלך ועבד את הבעל שהיתה שבדרכה איזבל והשתחוה לו ואחרי זה בנה מזבח
לבעל בבית הבעל אשר בנה בשמרון ועשה עוד אשרה לבעל עוד הוסיף אחאב לעשות להכעיס את יי׳
אלהי ישראל

רד״ק הנקל לכתו הקדים הקל בעיניו לכת בחטאות ירבעם וקם העגלים כי הרבה במעשיו הקלים היו בעיניו אותם חטאות ולקח אשה ... את ... ועבד הבעל שהיו שם שבדים וגם וילך ויעבוד הבעל לעבוד ועבד הבעל שהיו שבדי שם והשתחוה לו כלומר שהבעל עשה כאלוה ועשה מזבח שומרון ובנה לו בית הבעל׳ את הבעל אשר בית השומרון

והוה שוט בעובדי
למיזל בחובי ירבעם
בר נבט ונסיב אתתא
ית איזבל בת אתבעל
מלכא דצידונאי ואזל
ופלח ית בעלא וסגיד
ליה ואקים אגורא
לבעלא בית בעלא
דבנא בשמרון ועבד
אחאב ית אשירתא
ואוסיף אחאב למעבד
לארגזא קדם יי׳ אלהא
דישראל מכל מלכי
ישראל דהוו קדמוהי
ביומוהי בנא חיאל בית
מומי ית יריחו קטל
אבירם בוכריה בר
שרי לשכללותה ושגוב זעיר בנוהי בר אקים דשהא כפתגמא דיי׳
דמליל ביד יהושע בר נון

וַיְהִי הֲנָקֵל לֶכְתּוֹ
בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן
נְבָט וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת
אִיזֶבֶל בַּת אֶתְבַּעַל מֶלֶךְ צִידֹנִים וַיֵּלֶךְ
וַיַּעֲבֹד אֶת הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ וַיָּקֶם
מִזְבֵּחַ לַבַּעַל בֵּית הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּנָה
בְּשֹׁמְרוֹן וַיַּעַשׂ אַחְאָב אֶת הָאֲשֵׁרָה
וַיּוֹסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכֹּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל א
אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו בְּיָמָיו בָּנָה חִיאֵל בֵּית
הָאֱלִי אֶת יְרִיחֹה בַּאֲבִירָם בְּכֹרוֹ יִסְּדָהּ
וּבִשְׂגִיב צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כִּדְבַר
יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן

ויאמר

מכל׳ מלכי׳
ישראל אשר׳
היו לפנו׳

וכן הכעיס את יי׳ ... ויעש אחאב להוסיף עוד להכעיס ועשה אשרה לעבוד אותה הבעל שעשה ובכל מה שעשה
אחאב את האשרה אל״ר יותר שבה נכבד לעיר שמרון אחאב בכפר במלכי ישראל ... לא יקח לו חלק במלכי ישראל
היאל בית האלי ... בית האל היה כמו בית הלחמי ... בית השמשי ... ויהיה ממשלת אחאב היה ונעשה
דבר זה ולא ... אחאב כלבך הרשיע עשות ועד בימיו לא היה אדם שעלה כלם לבנות יריחו ...
הקשה ... יהושע ... אשר יקום ובנה את העיר ... כי למלך יהודה היה ...

ויאמר תשבי

היה יותר מכל רשעות לנבואתו ויהושע שבירושלמי חיאל
ויהושפט מן בנימין אלא שהיה גלגל וכות ע"ש וכלי
ויהוא ע"ש חייב לאמר שבכתובה לא נאמרה ישיבתה
כי הקרה היה שלא הבנה במו עד הבריחה והבנ'
אותה שבר מצרים והוא כענש כאשר דבר יהושע
ויה בית האלי בית מיומי כלומר שעבר האל־ה
שהשבע יהושע ומפני זה נקרא בית האלי לא שהיה
מבית אל׳ ובדברי רז"ל נקרא בית האלי שעבר על אלה שאמר יהושע ארור האיש׳ את יריחו׳ כתו׳ בתא״
וקרי ביה״ו כמו אהלה וקדומים לו׳ באבירם בכורו יסדה ומת וכן מתו כל בניו ובשגוב צעירו הציב דלתיה היה
עדיין שגוב בשרו חי ומת׳ ויה קטיל אבירם בכריה בשריה לשכללותה ושגוב וקטיל שגוב בעיר׳ ו...
כדקאים דאלה׳ ושגוב כת׳ בוו׳ וקרי ביו״ו כמו פשע פשע׳ עלון עלון כי אותיות אהו״י מתחלפות׳

בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו׳ רז"ל בימיו
בנה חיאל שהיה מבית אל את יריחו ונקראת מה
שקלל יהושע אשר יבנה את יריחו כי כאשר יסדה מת
אבירם בכורו ומתו כל בניו עד שמת בשגוב כאשר
הציב דלתיה ואעפ"י שמעו אחאב זה לא התעורר
לירא את יי' אך שקד על חטאתו׳

רד"ק ויאמר
אליהו
התשבי מתשבי
גלעד׳ מתשבי־
שהמקום תשב היה
ואחר ישב בגלעד
וכן ת"י אליהו דמן

ויאמר אליהו התשבי
מתשבי גלעד אל אחאב חי
יהוה אלהי ישראל אשר עמדתי
לפניו אם יהיה השנים האלה ט
טל ומטר כי אם לפי דברי

ואמר אליהו דמתותב
מתותבי גלעד לאחאב קיים
הוא יי אלהא דישראל
דמשמשנא קדמוהי אם
יהי שניא האלין טלא
ומטרא אלהין בר אימרי

תשב היה מתושבי גלעד ושלו׳ רז"ל מאי זה שבט מהם היה מהם אמרו משבט גד היה ומהם אמרו משבט
בנימין ומהם אמרו שפנחס זה אליהו וכל אחד מהם סומך דבריו אל הפסוקים בדברים רחוקים ואנחנו לא
ידענו אלא מה שכתב מגזירתו ואמר דרך משל על המטר בקללת יי' על עובדי ע"ז כתוב בתורה השמרו פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם
אלהים אחרים וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר ועוד כי הצדיקים דברו עליו ומונע את
המטר והנה זה אומר ויקם לך כמו שאמר שמואל הנביא אקרא אל יי' ויתן קולות ומטר׳ ובעבור כי אחאב הרע
מכל אשר לפניו גזר אליהו ואמר לו אם יהיה טל ומטר׳ אשר יחזור בו והאל ארך אפים האריך אפו לו כאשר
האריך לאשר לפניו׳ ומה שאמר כי אם לפי דברי על שיראה שיחזרו מעבוד ע"ז כלם או מקצתם׳ ובדרש ומה
מה ענין זה אצל זה אלא כשמתו בני חיאל כלם הלכו אליהו ואחאב לנחם חיאל אמר אליהו כי כשם שבנה
יריחו מתו בניו כדבר יי' אשר היה אל יהושע בן נון אמר לו אחאב מי גדול משה או יהושע אמר לו משה
שהיה רבו אמר לו דברי הרב לא נתקיימו ודברי התלמיד נתקיימו והלא אמר משה וסרתם ועבדתם אלהים
אחרים והשתחויתם להם וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים והלא כל ישראל עובדי עבודה זרה והם ואין

השמים כעברין הפך אליהו ונשבעתי חי ה' אם יהיה
טל ומטר כי אם לפי דברי אשר עמדתי לפניו שאם
רצה לעמוד לפניו בתפלה וכן אל המקום אשר
עמד שם ואם פנחס היה אליהו מפרש אמו אשר
עמדתי לפניו מי עמוד פנחס ויפלל מעל עבר
בימי מרעה עמד ויתפלל ותעצר המגפה מעל
בני ישראל וזה אשר עמדתי לפניו כי אם לפי דברי
תרגומו אלהין כד אימר כי לא נאה המטר לפי
דברו כי האל אמר לו התראה לך הראה אל אחאב
ואתנה מטר אבל לפי דברי ר"ל על שאמר במצות האל·

ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד הנה זכר זה
לשמש הפלגת חטא אחאב שלפע"ד שראה קיום מאמר
שיעד הנביא לו מן הרעה על חטאתו לא שב מעט זה
לה' וראוי שתדע שכבר הסכימו רבותינו ז"ל כי פנחס
הוא אליהו מפני מה שמנהו במקום מן הקנאות
והנה נזכר בתורה שהש' נתן לו את בריתי שלום ואמר
הנביא בריתי היתה אתו החיים והשלום ולזה ירמוז
שכבר נתן הש' לפנחס אורך ימים כפלים· והנה מבואר
שהיה כהן בימי פלגש בגבעה ובימי דוד כמו שנאמר בד"ה
ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו
וכבר פירשנו בספר שופטים כי הוא מלאך ה' שבא אל גדעון וג'

יפתח והיה פנחס אותו רוח ה' כמו מלאך ה' כמו שמנחו נ"ב באליהו ולזה אמר ויתעה יבקשו מפתיהו כי מלאך
ה' נבואות הוא ולזאת הסבה אמר לפנחס ה' עמו והנה מבואר באליהו שאמר הש' קח נא את נפשי מימי כי לא
טוב אנכי מאבותי· ר"ל שאין לו לחיות תמיד בזה העולם אבל ימות כדרך כל הארץ כי לא טוב הוא מאבותי·
ויעידו נ"ב שלא מת בעת אשר לוקח מעל ראש אלישע זה כי אחר זה נא ונכתב אליהו אל יהורם בן יהושפט
כמו שנזכר בספר ד"ה· והנה יתבאר כי זה היה אחר זה לפי שאלישע לא היה נבא כי אם אחר שנלקח
אליהו מאתו כאמרו נחה רוח אליהו על אלישע והנה מבואר כי אלישע נבא בימי יהושפט באמרו חי ה' אשר
עמדתי לפניו כי לולא פני יהושפט אני נושא ונגמר וזה לשונה אליהו היה חי אחר זה· ואם אמר אומר כי כבר
נכתב זה אליהו קודם מותו ונא המכתב ליהורם אחר מות אליהו· אמרנו לו בלתי אפשר הוא זה כי כבר— מכלל
בדברים ההם עניינים לא יתכן שיאמרם הנביא קודם היותם והוא מה שנכתב על שלא הלך בדרכי יהושפט
אביו והלך בדרכי מלכי ישראל· והרג את אחיו בית אביו הטובים ממנו ויעד אותו שיפגעו שנים ספלם
על זה כמו שנזכר שם וזה לא יתכן שיעד בו הנביא קודם העשות החטאים כי לפע"ד שידיעת הנביא בעניינים אחד
שכבר יחטא חטא מה הנה הוא קודם יוכל להשיג שלא יחטא כי הש' לא יכריח האדם שיחטא ושמהו בעל
הבחירה כדי שימלט מאלו הרעות הנפשיות והגופניות כמו שבארנו בספרי מלחמות· והנה הם לא היה —
יכול להימלט מזה לא היה ראוי שיענש עליו כי הוא אנוס בעשיית החטא ההוא וזה מבואר מאד ולזה הוא —
מבואר כי לא מת אז אליהו ולא נעשית בקשתו במה שאמר קח נא את נפשי ולזה תמצא שאמר מלאכי הנה —
אנכי שולח לכם את אליה הנביא עם הא' קודם· ולפי שמנהגו זה האורך הספק מן הקיים לאליהו
והנה מבואר גם נ"ב לפנחס כמו שזכרנו הנה מן הראוי שנאמר
שפסקה זו אליהו יותר ראוי שיהיה ורבית יחד

ויהי הדבר

יורד מטר ולזה אמר שנים ורביעית ולזה אמר שבואו ימתעכב בלעד ה' שם מתעכבו ימים קצת והנה היה לכך סבה שיקיים בעצם זמן ארוך מבלתי מים ולזה היה שראה כמו שראה מעשה שזכרנו בספר שופטים׳ ואם היה הגשם אלהים על מאמר ה' אם לפי דברי אמר רבותינו ז"ל הנקודות מיוחסות בתורת המאמר הנקודות הגשם ה' כמו שאמר שהנקודות הקדים ולזה כן הענין שלא לזה הוא יורד׳ אבל סוף הענין ההם מקהלות והפלגת אליהו בשליחות השם לממש מיתם של המאמר בכללות בלשם הקדם אם לא בעת שיאמר אליהו בשליחות השם ה' ושלא יעבר אמר עם השם׳

וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר׃ לֵךְ מִזֶּה וּפָנִיתָ לְּךָ קֵדְמָה וְנִסְתַּרְתָּ בְּנַחַל כְּרִית אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן׃ וְהָיָה מֵהַנַּחַל תִּשְׁתֶּה וְאֶת הָעֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֶּלְךָ שָׁם׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יְהוָה וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בְּנַחַל כְּרִית אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן׃ וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעָרֶב וּמִן הַנַּחַל יִשְׁתֶּה׃

וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמֵּיהּ לְמֵימַר׃ אֵיזֵיל מִכָּא וְתִתְפְּנֵי לָךְ לְקִדּוּמָא וְתִטַּמַּר בְּנַחְלָא דִכְרִית דְּעַל אַפֵּי יַרְדְּנָא׃ וִיהֵי מִנַּחְלָא תִּשְׁתֵּי וְיַת עֻרְבַיָּא פַּקֵּדִית לְסוֹבָרוּתָךְ תַּמָּן׃ וַאֲזַל וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא דַיְיָ וַאֲזַל וִיתֵיב בְּנַחְלָא דִכְרִית דְּעַל אַפֵּי יַרְדְּנָא׃ וְעֻרְבַיָּא מַיְתַן לֵיהּ לַחְמָא וּבִשְׂרָא בְּצַפְרָא וְלַחְמָא וּבִשְׂרָא בְּרַמְשָׁא וּמִן נַחְלָא שָׁתֵי׃

רלבג

ונסתרת בנחל כרית הנה זה עבור שהשם יכלכלך שם אם שיעשה דבר נפלא בשם הכתוב ולא יוכל לעשות כנגד רצון השם אם לא בעת שירצה השם ולזה ירד לו השם הנה סוף הדבר מקום לאליהו׳

רד"ק ונסתרת שלא ידעך אדם שם׳ והיה מהנחל תשתה והיה לך מים מהנחל תשתה ואת הערבים צויתי לכלכלך׳ ואת העורבים צויתי עורבים ממש שהם העופות השחורים וטעם צויתי שהמצאתי להם לבם להביא לך לחם ובשר שהם אכזרים על בניהם מגונים ואינם מרחמים ואמר אלהים היו מביאים לו בכוונת מצוה השם כמו שאמר צויתי קיו מביאים לו ועוד אמרו כעורבים היו מביאים לו מבשר שהיו מכינים לאכילת המלך ויש אומרים שהיו מביאין לו מעם שבמקומם ויש אומרים מעם שכנם ויש מפרשים העורבים סוחרים כמו ערבי הערבה והנה הכתוב אומר ונסתרת שלא ידעך אדם שם שאם היו סוחרים היו יודעים מקומו כמו שאמר אחאב אם יש גוי וממלכה ולא היו סוחרים האם היו מסתירים אותו׳

והכנעתי שימצא לו שם מזון על ידי העורבים והם שעשות מלאכים כדי שלא ידעו אדם שם ולזון לאליהו היה יו׳ רעב ולאליהו כי הבשר הבאו בערב ב׳ [illegible] שיאכל מה שיביאו לו העורבים עם שהבשר היה אשר [illegible] בשהבשר שאכלו ע״י העורבים דבר טהור ובשר [illegible] היה בזה [illegible] לפי שעבר [illegible] נעשה על [illegible] [illegible]

רד״ק צרפתה אשר לצידון לפי שיש צרפת אחרת ואמר שלא עמו אשר בעמים על צרפת וזה צרפת שאמר הנה [illegible] סוף [illegible] לצידון [illegible] ישראל הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך אם [illegible] שבין [illegible] לכלכלו לא היה זה לא היה [illegible] [illegible] [illegible] אבל אליהו הבין מדברי האל כן [illegible] ולא [illegible]

והוה מסוף יומין ויבש נחלא ארי לא הוה מיטרא בארעא׃ והוה פתגם נבואה מן קדם יי עימיה למימר׃ קום איזיל לצרפת דלצידונאי ותתיב תמן הא פקדית תמן איתתא ארמלתא לסוברותך׃ וקם ואזל לצרפת ואתא לתרע קרתא והא תמן איתתא ארמלתא מנקבא אעין וקרא ליה ואמר סבי כען לי זעיר מיא במנא ואשתי׃ ואזלת למיסב וקרא לה ואמר סבי כען לי פיתא דלחמא בידיך׃

ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ׃ ויהי דבר יהוה אליו לאמר׃ קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך׃ ויקם וילך צרפתה ויבא אל פתח העיר והנה שם אשה אלמנה מקששת עצים ויקרא אליה ויאמר קחי נא לי מעט מים בכלי ואשתה׃ ותלך לקחת ויקרא אליה ויאמר לקחי נא לי פת לחם בידך׃

רלב״ג קום לך צרפתה אשר לצידון לפי שהיה שם צרפת אחרת כאמרו ובגלות [illegible] [illegible] לבני ישראל [illegible] צרפת [illegible] אשר לצידון [illegible] צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך רל׳ [illegible] לא היה לה [illegible] הכלכלה כמו שנזכר אחר זה ולפי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אליהו לקחת המים ולקחת [illegible] [illegible]

קשר [illegible] צויתי וכוון שראה אליהו כי לא היה [illegible] כמה [illegible] את עצמה כל שכן שתכלכלהו ידע [illegible] שאמר לו האל צויתי שם ע׳ כי הוא אינה דברו וכרכתי [illegible] שתוכל לכלכלו לפי אמר לה כה אמר יי׳ אלהי ישראל כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר׳ ואמרו בדרש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

הנמצא׃ ותלך לקחת נשה לו [illegible] כנ׳ [illegible] ויתאמר

ויאמר חי

רלב"ג אם יש לי מעוג רוצה מעט מן עוגה ואמרה כי אין לה אוכל דבר שנעשה אך יש לה מעט קמח בכד ומעט שמן בצפחת ואכלנוהו ומתנו ר"ל שאחר זה ימותו כי אין לה מה לאכול ממה שיחיה נפשם עוד אך עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה יגזור עליה שתעשה לו ראשונה וזה כי ממנה כלכלה אותה כמו שאמר הכתוב והנה כד הקמח וצפחת השמן ואם תעשה לו ולבנה תחלה יכלה הקמח והשמן גו'

רד"ק אם יש לי מעוג כל דבר שנאפה כמו בפרוסה גדולה או קטנה כי אם מלא כף קמח שאינו שוה עדיין ומלא כף תרגומו מלי פסת ידא ומתנו אחר שנאכלהו נמות כי אין לנו מה נאכל עוד עשי כדברך שתעשי אותו מלא כף הקמח ועשי לי ממנו עוגה קטנה כי יספיק לי ולך ומה שאמר בראשונה כי רעב היה כי לא יכל ב נלאות הדרך ויש דרש לפי שהיה שלא יאכל מן הקמח קודם שיתקלקל ב' תכלה ומקרו כבעל הבית ועתה לשון כלוי וחסרון כבעל הבית עד יום תתן יי' פתרונו כמו לתת גשם ונקרא כלל קודם שיסכם כמו וכבר כתבנו לדעתו בכתב וקרי כי כן התחיל אותיות וכן מוצאים כמו אותיות כך ונכון אמרה כך ולא עמדו על פרוש ואמרו אותיות כפשט ואותיות נוטות ותלך ותאכל הוא וקרי היא ... והקרי ... הוא והיא

וַתֹּאמֶר חַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם יֶשׁ
לִי מָעוֹג כִּי אִם מְלֹא כַף קֶמַח ב
בַּכַּד וּמְעַט שֶׁמֶן בַּצַּפָּחַת וְהִנְנִי
מְקֹשֶׁשֶׁת שְׁנַיִם עֵצִים וּבָאתִי
וַעֲשִׂיתִיהוּ לִי וְלִבְנִי וַאֲכַלְנֻהוּ
וָמָתְנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִיָּהוּ אַל
תִּירְאִי בֹּאִי עֲשִׂי כִדְבָרֵךְ אַךְ
עֲשִׂי לִי מִשָּׁם עֻגָה קְטַנָּה ב
בָרִאשֹׁנָה וְהוֹצֵאת לִי וְלָךְ וְלִבְנֵךְ
תַּעֲשִׂי בָּאַחֲרֹנָה כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּד הַקֶּמַח
לֹא תִכְלָה וְצַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא
תֶחְסָר עַד יוֹם תתן יְהוָה גֶּשֶׁם
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וַתֵּלֶךְ וַתַּעֲשֶׂה
כִּדְבַר אֵלִיָּהוּ וַתֹּאכַל הוּא וְהִיא
וּבֵיתָהּ יָמִים

וַאֲמַרַת קַיָּים הוּא יְיָ אֱלָהָךְ
אִם אִית לִי מְרַעַם אֱלָהֵין
מְלֵי פִסַּת יְדָא קִמְחָא בְּמַגְנָא
וּזְעֵיר מִשְׁחָא בִּצְלוֹחִיתָא
וְהָא אֲנָא מְגַבְּבָא תְּרֵין אָעִין
וְאֵיעוֹל וְאֶעְבְּדִינֵיהּ לִי וְלִבְרִי
וְנֵיכְלִינֵיהּ וּנְמוּת וַאֲמַר לַהּ
אֵלִיָּהוּ לָא תִדְחֲלִין עוּלִי ע
עֲבִידִי כְּפִתְגָּמַיִכְי בְּרַם
עֲבִידִי לִי מִתַּמָּן חֲרָרָא
זְעֵירָא בְּקַדְמֵיתָא וְתַפְּקִין לִי
וְלִיךְ וְלִבְרִיךְ תַּעְבְּדִין ב
בְּבַתְרֵיתָא אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל מָנָא דְקִמְחָא
לָא יִגְמַר וּצְלוֹחִית דְּמִשְׁחָא
לָא תֶחְסַר עַד יוֹמָא דְיִתֵּן יְיָ
מִטְרָא עַל אַפֵּי אַרְעָא וַאֲזַלַת
וַעֲבַדַת כְּפִתְגָּמָא דְאֵלִיָּהוּ וַאֲכָלַת
הִיא וְהוּא וֶאֱנָשׁ בֵּיתַהּ יוֹמִין

והמעט עמך אחר כי שהיה אוכל אכל מעוגה בלשון כשיזכר זכר ונקבה במלת יחד בלשון על הקודם אם זכר אם נקבה ובראשון הוא השער לעולם יזכר בראשונה כמו ותדבר מרים ואהרן ותכתב אסתר המלכה מרדכי היהודי היום שכתוב מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכן ותאכל הוא והיא כי

ותאכל הוא והיא וביתה ימים הקדים הוא להם פתח שהיה לו להקדים וזכר שנה אחת אכלו ימים ולא כלתה כד הקמח וצפחת השמן לא חסר ולא היה זה הימים בשביתת הלויר אשר נכד לקמח ולאויר אחר בצפחת השמן כמו העטן בהסך היוצא לנחש

הוא המשקה ואמר עוד אלהינו בה לא היה ובדרך הוא והיא כתב כי כבודת אלהינו אכלו וביתה כמו ואחרים כמו שיתה אכל למעלה לא אמרה אלא לעולם כי לא היה מעשה אלא לשמים לבד והם הקדימים לשאר כמו השנית

רלב״ג ויהי ח חליו חזק מאד עד שלא כי נותרה בו נשימה ר״ל שהשיבו המות מפני החולי לחזקו בותאלו לזוכר את עוני והמית את בני אמרה זה כי מפני היות אלהינו כי בין החטאים הנה בהיותו עמה יזכר שנה לפי היותה רבות כמו רז״ו ואפשר	כַּד הַקֶּמַח לֹא כָלָתָה וְצַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסֵר כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד אֵלִיָּהוּ׃ וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלָה בֶּן הָאִשָּׁה בַּעֲלַת הַבָּיִת וַיְהִי חָלְיוֹ חָזָק מְאֹד עַד אֲשֶׁר לֹא נוֹתְרָה בּוֹ נְשָׁמָה׃ וַתֹּאמֶר אֶל אֵלִיָּהוּ מַה לִּי וָלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי וּלְהָמִית אֶת בְּנִי׃	מָנָא דְקִמְחָא לָא נְגַמַר וּצְלוֹחִיתָא דְמִשְׁחָא לָא חַסְרַת כְּפִתְגָמָא דַיְיָ דְמַלִּיל בִּידָא דְאֵלִיָּהוּ׃ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין מְרַע בַּר אִתְּתָא מָרַת בֵּיתָא וַהֲוָה מַרְעֵיהּ תַּקִּיף לַחֲדָא עַד דְּלָא אִשְׁתְּאָרַת בֵּיהּ נִשְׁמְתָא׃ וַאֲמַרַת לְאֵלִיָּה מַה לִי וְלָךְ נְבִיָּא דַיְיָ אֲתֵיתָא לְוָתִי לְאַדְכָּרָא חוֹבַי וּלְמִקְטַל יָת בְּרִי׃	ד״רק והפחת השמן לא חסר לגזרת הפעל בברי כמו שהסן בכת יעקב אמן חסר לשון זכר כי טעמו אל השמן ולמעלה אמר לא יחסר לשון נקבה טעמו אל הצפחת והעטן א׳ וכמו׳ למעלה הוא מוגב בלשון כרוב שיות טעם הפעל אל הרבן וכמו׳ את

התקיה טעם הפעל אל הרבן כמו כי היתה

אלהיו פעם המלאכה קול כבדים כמו כבוד קשה גבורים הקשים עד אשר לא נותרה בו נשמה לא מית מפעל כל אלה חליו חזק מאד עד שנעברה בו נשימתו ולא היו מכירים מותו אם מותו היה לא בנשימתו ולמברקין המנדים על שהבם אמרו כי מת הוא וכן אמר כדמיון נשימה לא נותרה בו אמרו הוא על המלבב אז מת מיתה גמורה כמו שסוברים כמו הפשט ותאמר להזכיר את עוני פתרונה לו כי על ידך נזכר עוני שאין לי עבירות לפני בראי ועכשיו הזכר לי לשון הוה על והטעם כבוא שבאתי

ד׳ לצחר

ואפשר שאמרה זה מפני שהאיש האלהים ידקדק עמו השם יתברך מאד ויענשהו יותר על חטאיו משיענש איש אחר כמו שזכרנו בדבר הכהן הזקן אשר בבית אל ולזה יתכן שאם לא היה שם אליהו השם יתברך מעניש עונה מחטאיה לך מפני היותו שם ידקדק השם יתברך בכל היושב בבית אשר הוא שם ויהיה זה סבה לבוא עליה העונש׃

רד״ק הגם על האלמנה כלומר אתה על האלמנה פקדת העון כמו שאתה פוקד העון של ישראל בעצירת הגשמים ואתה על האלמנה פקדת את עונה להמית את בנה להתודייתו בוכו שהמית עונה על ויתר כרם על ארמלתא ונמי וזה מינין למה שאמרה שלא מת לגמרי׃ מתגורר מענ׳ עם לכן גרות מבנין התפעל׳ ויתמודד מענין מדה והוא מבנין התפעל כלומר שמדד עצמו כמדת הילד כשנשתטח עליו בענין שנ׳ באלישע וישם פיו על פיו וגו׳ והענין הזה שתהיה תפלתו בכוונה יותר על הילד כשישים עצמו עליו ועל דרך הזה ויעתר יצחק וגו׳ כלו׳ שהיה מתנגדו בעת תפלתו כדי שיכוין תפלתו עליה ם עקרה היא׳ שלש פעמים ולא הוסיף יותר כי בפעם השלישית ובכל פעם ופעם מתנגד היה קורא יי׳ אלהי ישר׳ ונו׳ וענין התשובה הנפש אל קרבו התשובה נשימתו והרגשותיו שבטלו וכן ויאכל ותשב רוחו אליו וקרוביו לו׳ ועל קרבו׳ כמו אל קרבו וכן ויתפלל על יי׳ ובמקום קרבו לפי שבלב הלויות הלדם והוא בקרב האדם ויונתן תרגם למעוהי׃

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ תְּנִי־לִי אֶת־בְּנֵךְ וַיִּקָּחֵהוּ מֵחֵיקָהּ וַיַּעֲלֵהוּ אֶל־הָעֲלִיָּה אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב שָׁם וַיַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטָּתוֹ׃ וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהָי הֲגַם עַל־הָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־אֲנִי מִתְגּוֹרֵר עִמָּהּ הֲרֵעוֹתָ לְהָמִית אֶת־בְּנָהּ׃ וַיִּתְמֹדֵד עַל־הַיֶּלֶד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהָי תָּשָׁב נָא נֶפֶשׁ־הַיֶּלֶד הַזֶּה עַל־קִרְבּוֹ׃

וַאֲמַר לַהּ הַבִי לִי יָת בְּרִיךְ וְנַסְבֵיהּ מֵחֵיקַהּ וְאַסְקֵיהּ לְעִלִּיתָא דְהוּא יָתֵיב תַּמָּן וְאַשְׁכְּבֵיהּ עַל עַרְסֵיהּ׃ וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ אֱלָהִי בְּרַם עַל אַרְמַלְתָּא דַאֲנָא דָאַר עִמַּהּ לָא אַתְבְּאֵשׁ לַהּ וְלָא יְמוּת בְּרַהּ׃ וְאִתְמְתַח עַל רָבְיָא תְּלָת זִמְנִין וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ אֱלָהִי תְּתוּב כְּעַן נַפְשָׁא דְרַבְיָא הָדֵין לִמְעוֹהִי׃

רלב״ג מתגורר מענין גר׳ ר״ל דר׳ ויתמודד. על הילד שלש פעמי׳ ר״ל שנשתטח על הילד ושם עצמו מדה לנפשו שמו אל עיניו ושם פיו על פיו וכפיו אל כפיו וכן בזה הדרך כמו שעשה אלישע בבן השונמית כאלו ירצה בזה שתבא הרוח מאיברי הנביא אל איברי הילד׳ תשב נא נפש הילד הזה אל קרבו׳ לפי שבאיברים הפנימיים כמו הלב והכבד והאשטומכא נראה כח הנפש יותר התפלל שתשוב הנפש שם ונייחד אל הלב מפני שמשם התפשט לכל הגוף׃

רלב"ג עתה זה ידעתי כי איש אלהים אתה. ודבר יי בפיך אמת. ידמה שהאשה אומרת כדבר כד הקמח וצפחת השמן שמעה לנביא מנכון אחר לך הוא לא היה נראה לך כאשר ראתה שהחיה את הבן: או יתכן כי הוא בעצמו הוא איש אלהים ואמת הוא דבר יי בפיו: בשנה השלישית רוצה לומר בשנה השלישית לעצירת הטל והמטר:

ויקביל יי צלותא דאליהו ותבת
נפשא דרביא למעוהי וחיא
ונסיב אליהו ית רביא ואחתיה
מן עליתא לביתא ויהביה
לאימיה ואמר אליהו חזא דחיא
בריך ואמרת אתתא לאליהו
כען הא ידענא ארי נביא דיי
את ופתגמא דיי בפומך
אינון קשוט והוה
לזמן יומין סגיאין ופתגם
נבואה מן קדם יי הוה עם
אליהו בשתא תליתאה
למימר איזיל איתחזי לאחאב
ואתין מיטרא על אפי ארעא
ואזל אליהו לאיתחזאה
לאחאב וכפנא תקיף ה
בשמרון וקרא אחאב
לעבדיהו דממנא על ביתא
ועבדיהו הוה דחיל מן קדם יי
לחדא

וישמע יהוה בקול אליהו ותשב
נפש הילד על קרבו ויחי ויקח
אליהו את הילד וירדהו מן ח
העליה הביתה ויתנהו לאמו
ויאמר אליהו ראי חי בנך
ותאמר האשה אל אליהו עתה
זה ידעתי כי איש אלהים אתה
ודבר יהוה בפיך אמת ויהי
ימים רבים ודבר יהוה היה אל
אליהו בשנה השלישית
לאמר לך הראה אל אחאב ו
ואתנה מטר על פני האדמה
וילך אליהו להראות אל
אחאב והרעב חזק בשמרון
ויקרא אחאב אל עבדיהו א
אשר על הבית ועבדיהו היה
ירא את יהוה מאד ויהי

ד"רק ודבר יי בפיך אמת פירושו ועד שדבר יי בפיך אמר כלומר עתה ידעתי כי איש האלהים אתה בהחיותך בני שהיה מת ועוד ידעתי זה כראותי כי דבר יי בפיך אמר שאמרת כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר וכן היה לנו פירושו כי כשאמר לה תעש לי את נפך על מנת להחיותה אמר לה וכמו שאמר לה כן היה ומה שאמרה לו עתה ידעתי כי על הקמח ועל השמן ר"ל אמרה כי ברכת אלהים בזכות הנביא וזה הדבר הוא על דרך ישלם יי פעלך את הכרכה עם המזון אבל להחיות מת זה לא נמצא: ויהי בשנה השלישית לעצירת הגשמים ולזה אמר כי נעצרו הגשמים רבים בתשובה וקיים לדרשים ועוד שהיו בשר אל סבעה אלפים אחר לא מצא לבעל:

ירא את יי' מאד: ועבדו אותו מנעוריו ירא את יי' מנער הם שם נפשו בכפו להציל נביאי יי' ולהחיותם ואמר חמשים שהביא ... שהחביא חמשים איש במערה אחת כמו שאמר חמשים חמשים איש במערה"

95

רד"ק

וכלכלם לחם ומים: וכן יקרא שם קרעכ"ו ויאמר וכו'

נכרית מהבהמה: מן כרת וקרי' מהבהמה ולא כו' קול ... נכרית שכרת מהבהמה"

ויהי בהכרית איזבל את נביאי יהוה ויקח עבדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים: ויאמר אחאב אל עבדיהו לך בארץ אל כל מעיני המים ואל כל הנחלים אולי נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולוא נכרית מן הבהמה: ויחלקו להם את הארץ לעבר בה אחאב הלך בדרך אחד לבדו ועבדיהו הלך בדרך אחד לבדו: ויהי עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו: ויאמר לו אני לך אמר לאדניך הנה אליהו: ויאמר מה חטאתי כי אתה נתן את עבדך ביד אחאב להמיתני:

והוה כד קטילת איזבל ית נביאיא דיי ודבר עובדיה מאה נביאין ואטמרינון חמשין חמשין גברא במערתא וסוברינון בלחמא ובמיא: ואמר אחאב לעובדיה הליך בארעא על כל מבועי מיא ועל כל נחליא מאים משכחין עשבא ונקיים סוסון וכורנון ולא נפסוק מבעירא: ופליגו להון ית ארעא למעבר בה אחאב הליך באורחא חדא בלחודוהי ועובדיה הליך באורחא חדא בלחודוהי: והוה עובדיה אזיל באורחא והא אליהו לקדמותיה ואשתמודעיה ונפל על אפוהי ואמר הרבונא את דין רבוני אליהו: ואמר ליה אנא אזיל אימר לרבונך הא אליהו: ואמר מה חבית ארי את מסר ית עבדך בידא דאחאב למקטלי:

רלב"ג ויחביאם חמשים חמשים איש במערה: ר"ל שם נ' במערה אחת וכבר היו שם חמשים לא יוכל לחבקם לפי מקומו: ולזה שם חמשים במערה אחת וחמשים במערה אחרת: ולא נכרית מהבהמה: שלא נשאר לנו קצת מהבהמה: ור"ל נכרית מהבהמה ר"ל שלא נכרית עמהם מהבהמה ... לא יכרת

רלב"ג אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך הנה אעפ"י שלא היה אחאב מולך עליהם היה
יכול לעשות זה כי היה מלך גדול. או ירצה שמקום אם היה שם אליהו גם היה משביע הגוי והממלכה כשלא היו מוצאים שיאמרו לו האמת כמו
שהוא משביעם שידעו אם יאמרו נגד מה שהאל ממנו שיגיד לו האמת אך לא מלך אחאב בכל העולם היה ר"ל
מלך ולא היה ראוי שישיבו לו השבועה אם זאת השבועה אלא הראיה כי השולח בן הדד אליו כשפך ויבקש לו לאו שלח לו
כל כך אדום המלך. ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע הנה אליהו מזה בכל בקר כי כאשר היה במקום אחד היה
רוח ה' מעתיקו אל
מקום אחר כמו
שסבר ולזה ירא
שנבהל מעריו

רד"ק אם יש גוי וממלכה
ממנו ארץ ישראל אם
כל כרי הקלו מ
שמלך ככשה וקנה
מארץ ישראל כלם לא
מלך אין מלך בכל
העולם וקנה היו לו
מלחמות ומלך אחרים
לקיסרי מימיו וגם
אותו נשמרו ומ
והשבעות ובמ
ונך אותה ונקום
לא כל ירא ועדרכי
לא השומרי הגוים
מכל גוי וממלכה
מארץ ישראל היה
והשבעותם אם
ראו אותך מארנסי
שלא ימצאוך
שמצו דנק עפ

חי יהוה אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה׃ ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו׃ והיה אני אלך מאתך ורוח יהוה ישאך על אשר לא ארע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך והרגני ועבדך ירא את יהוה מנערי׃ הלא הגד לאדני את אשר עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים׃ ועתה

קיים הוא יי אלהך אם אית עם ומלכו דלא שלח ריבוני לתמן למבעך ואמרו לא תוה כא ואומי ית מלכותא וית עמא ארי לא משכחלך׃ וכען את אמר איזיל אימר לריבונך הא אליהו׃ ויהי עד דאנא איזיל מלותך ורוחא מן קדם יי יטלינך לאתר דלא ידע ואיתי לחואה ל לאחאב ולא ישכחנך ויקטלינני ועבדך דחיל מן קדם יי מזעורי׃ הלא אתחוה לריבוני ית דעבדית כד קטילת איזבל ית נביא דיי ואטמרית מנביא דיי מאה גברא חמשין חמשין גברא במערתא וסוברתינון בלחמא ובמיא׃

לבקשך כלומר בעבור שלא מצא אותך בארץ ישראל שלא לבקשך בארץ הגוים ויש לתמוה היאך לא מצאו אותו ואיך היה נברחת הסמוך למלון שהיה בארץ ישראל אולי האלהים הסתירם אותו ולא נתנה אותו לבם שהיה או כמו
שהיה נכ' הסתירו ונו לשוני אחאב כשבאו לבקשו. ורוח ה' ישאך היו חושבי כשלא היו מוצאין אותו כי רוח ה'
נשאו על אחד ההרי' כמו"ש בני הנביאים לאלישע. פן נשאו רוח ויטלכהו באחד ההרים. ועבדך ירא את ה'
לפי' יש לך לחמול עלי שלא תביאני לידי מיתה׃

רדק ואכלי שלחן איזבל על נביאי הבעל ונביאי האשרה אומר אנ"ע נביאי האשרה לבד והוא הנכון
כי לא המיתה אותם איזבל לכבוד לכהן עם אליהו וקרא הם שאמר אליהו ואת עתה כתבאן [illegible] לבדי
ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש ולא זכר נביאי האשרה שלא היו שם" וישלח" ויקבץ את
הנביאים ולא את ישראל כי ישראל נקבצו מעצמם [illegible] כמשמעו [illegible] רוצה לעשות
מעשה הבעל לכל הנביאים לא נקבצו אלא נכברו [illegible] אבל נביאי האשרה לא יכלו
לחזור להבריחם לכהנים מפני איזבל [illegible] [illegible]

ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה
אליהו והרגני ויאמר אליהו חי יהוה צ
צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה
אליו וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד
לו וילך אחאב לקראת אליהו ויהי
כראות אחאב את אליהו ויאמר אחאב
אליו האתה זה עכר ישראל ויאמר לא
עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית
אביך בעזבכם את מצות יהוה ותלך
אחרי הבעלים ועתה שלח קבץ אלי את
כל ישראל אל הר הכרמל ואת נביאי
הבעל ארבע מאות וחמשים ונביאי ה
האשרה ארבע מאות אכלי שלחן
איזבל וישלח אחאב בכל בני ישראל
ויקבץ את הנביאים אל הר הכרמל ויגש
אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם
פסחים על שתי הסעפים אם יהוה
האלהים לכו אחריו ואם הבעל לכו
אחריו ולא ענו העם אתו דבר

וכען את אמר איזיל אימר לריבונך
הא אליהו ויקטלינני ואמר
אליהו קים הוא יי צבאות דמשמשנא
קדמוהי ארי יומא דין אית חזי ליה
ואזל עובדיה לקדמות אחאב וחוי
ליה ואזל אחאב לקדמות אליהו והוה
כד חזא אחאב ית אליהו ואמר אחאב
ליה האת הוא דין עכר ישראל ואמר
לא עכרית ית ישראל אלהין את ובית
אבוך כד שבקתון ית פיקודיא דיי
ואזלתון בתר בעליא וכען שלח
כנוש לותי ית כל ישראל לטורא
כרמלא וית נבי בעלא ארבע מאה
וחמשין ונבי אשירתא ארבע מאה
אכלי פתורא דאיזבל ושלח אחאב
בכל בני ישראל וכנש ית נבי שקרא
לטור כרמלא וקריב אליהו לות כל
עמא ואמר עד אימתי אתון פליגין
לתרתין פלוגון הלא יי הוא אלהים
פלחו קדמוהי בלחודוהי ולמא אתון
טען בתר בעלא דלית ביה צרוך ולא
אתיבו עמא יתיה פתגם

פוסחים כמו פסח שהוא רגליו כי יש שהוא פסח רגל
אחת נשען על הרגל האחרת ויש שהוא פסח שתי
רגליו אינו יודע אלי זה רגל ישעון כן אתם
פוסחים על שתי הסעיפים והם המחשבות. לפי
אמר לשון נקבות לפי שפירש סעפים מחשבות
שאין אתם יודעים לברור בדעתכם מי הוא ה׳
האלהים אם האלהים אם הבעל אם תאמינו והלא הם
היו עומדים אחר הבעלים ולא היו עומדים אחרי ואמ׳
כי כאשר ראו שעצרו השמים בדבר אליהו שהיה
נביא ה׳ נטו אחרי ה׳ ואם שנביאי הבעל היו
מרהיבים אותם ואומרים להם שלא ימנעו עבודת
הבעל כי הוא ימטיר להם ומפני זה היו פוסחים על
שתי הסעיפים ות״י עד אימתי אתון פליגין להרתין
פלגון הלא הוא ה׳ אלהין פלחו קדמוהי בלחודוהי
ולמה אתון אזלין בתר בעלא דלית בהון צרוך
והפירוש הוא שעשה אליהו איפשר כי עשה ה׳ אותו
מלבו ונפשו נבל שלא יעשו נביאי הבעל ריקם ושיקדים שמו
ברכות ומה שאמר ובדברך עשיתי כלומר אם
העניין ידעו העם הוא כי לא מלבי אם עשה מה
שאם עשה אלה כדברך ומעתך ומה שאם אמר
אותה מקוסמו איפה שקול אל תעש שקרתי לא כמה
וזהו שאמר ובדברך עשיתי אבל מרא״ש און קרוב
שהם הקול אומר לו למה היה כבדך להפלו ויש לפרש
כי הקריבו הקול להפלו אמנם שאמר לו כמו בדבר
המטר שאמר לו הקול ואתם מגבר ולעתב״ק הוכרך
שהתפלל והשם כדי שידעו ישראל כי נביא אמת
הוא והאל שומע תפלתו ואם היה כן שלא התפלל
היו אומרים מקרה הוא ובדבר הזה יאמרו על
ידי כשפים ולא ענו אותו דבר לא רע נמר לא כן
ולא אמנו לפי שהיו מסופקים בדבר אבל כששמעו
התחילו ענו ואמרו טוב הדבר׳

עד מתי אתם פוסחים ונאמר הנה הפסח יקח פעם
אל רגלו האחד ופעם אל רגלו השני וכן היו ישראל
עומדים על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה׳ הוא
לבדו האלהים ופעם יאמינו כי הבעל הוא האלהים׳
והנה עתה הבעל הוא לפי מה שאחשב שהיו עושים
עתה יורדו גם לפי מחשבותם כן האמר— תקעלון
הפסח על האדמה הזאת ועל האחת הוא ור—זיו
נביאי הבעל עשים נסים ותהפעלות יגיע להם להם
מין מה מהקסם תשפע להם הקורעים לפי מחשבותם
מקסלים הקול אשר ירדו כי אינו נמנע הבעל אשר
עשו לפי מחשבתם והנה היו נביאי האשרה יודעים
שישפעו הכמות הקסם נאלן האשרה אשר— משתנו
בעת מות נבל היו מגנים להם מין מהקסם מאותן
הפעולות המגעות וכבר פירש האשר—ון המגיע
במודעת הקסם בשם מגי׳ " והנה ספר שבמ״א״ז
האשרה היו אוכלי שלחן איזבל והנה לא באו שם כאשר
קרא להם אליהו שימשו כי נחשון כן האשרה
נקראו והם בענינים ידעו כי שקר נסכי הבע— ואין
מועלים ומלכה אותם איזבל שלא הוכרחו ללכת שם
במצות המלך" ולא ענו העם אותו דבר יתכן שכבר
היו נבוכים בזה ולא היו יודעים לפי זה כי יפה כי מפני
שראו שנעצרו טל ומטר מקום נשנה קרעות שעשו
ללכת אחרי אלהים אחרים. והיתה בטה מחשבתם כי
ה׳ הוא האלהים ולרוב הפתוחות נביאי הבעל והאשרה
היתה מחשבתם נוטים הבעל הוא האלהים ויראה
כי היה הבעל לפי אמונתם מולידים כמו לשם שהוא
שתו והוא מפעלות הלח ולזה רמז לגמן וזה כמה שהם
אומרים שהוא מוריד אל הבעל הוא הלח ומפני זה
נקרא בו העם ונביאי הבעל מאמינים שהרה שהם הלל
שהיה הבעל מוריד הענוררים במשפטים עד שפך
דם עליהם כי שהטבע הדם היא מהדברים המיוחדים למולידים

רד"ק אמר נתן להם כל מה שבחרו שאמר להם בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה: [illegible]
אמר נתן להם אמר נתן להם האחד כמו ויתנו לנו שנים פרים ונתנם להם האחד ויש בדברי רבותינו ז"ל
דברים רחוקים [illegible] כשבחרו הפר הא' ובאו לקחת אותו לא יוכלו לזוז אותו ממקומו עד שאמר לו אליהו
לך עמהם [illegible] ונגלגו [illegible] לחלק הא' [illegible] יתקדש עמו
[illegible] עליהם שם שמים על ידך [illegible]
עליך אמן [illegible]

וכן אמר [illegible]
יועצים אומו
ממקום עד [illegible]
[illegible]
[illegible]
קהל [illegible]
נתן להם
ויפסחו [illegible]
ומעתה
על [illegible]
[illegible]
[illegible]
כפסחים
[illegible]
כפסחים
[illegible]
קהל וכל
על מקומם
[illegible]
עמו [illegible]
כל כמו [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי
נביא ליהוה לבדי ונביאי הבעל
ארבע מאות וחמשים איש: ויתנו
לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר ח
האחד וינתחהו וישימו על העצים
ואש לא ישימו ואני אעשה את
הפר האחד ונתתי על העצים ואש
לא אשים: וקראתם בשם אלהיכם
ואני אקרא בשם יהוה והיה ח
האלהים אשר יענה באש הוא
האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב
הדבר: ויאמר אליהו לנביאי הבעל
בחרו לכם הפר האחד ועשו ר
ראשנה כי אתם הרבים וקראו
בשם אלהיכם ואש לא תשימו:
ויקחו את הפר אשר נתן להם ו
ויעשו ויקראו בשם הבעל
מהבקר ועד הצהרים לאמר ח
הבעל עננו ואין קול ואין ענה
ויפסחו על המזבח אשר עשה:

ואמר אליה לעמא אנא
אשתארית נביא קדם יי
בלחודי ונביי בעלא ארבע
מאה וחמשין גברא: ויתיהבון
לנא תרין תורין ויבחרון להון
תורא חד ויפלגוניה וישוון על
אעיא ואישתא לא ישוון ואנא
אעביד ית תורא חד ואתין על
אעיא ואישתא לא אשוי:
ותקרון בשום טעותכון ולא
תתעון מן קדם דלית בהון
צרוך ברם אנא אצלי בשמא
דיי וישלח מימריה ויחות אישתא
ארי ית הוא אלהים ואתיב כל
עמא ואמרו תקין פתגמא: ואמר
אליה לנביי בעלא בחרו לכון
תורא חד ועבידו קדמותא ארי
אתון סגיאין וקרו בשום טעותכון
ואישתא לא תשוון: ונסיבו ית
תורא דיהב להון ועבדו וקרו
בשום בעלא מצפרא עד עדן
טיהרא למימר בעלא עננא ולית
קול ולית דעני ומשתטן על
איגורא דעבדו:

רד"ק ויהתל בהם כמשפטו [illegible]

רלב"ג ולזה אמר להם לדרך הלעג שיקראו בקול גדול כי אלהים הוא [illegible]

וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל כִּי אֱלֹהִים הוּא כִּי שִׂיחַ וְכִי שִׂיג לוֹ וְכִי דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ׃ ויקראו

וַהֲוָה בְּעִדָּן טִיהֲרָא וְחַיֵּיךְ בְּהוֹן אֵלִיָּה וַאֲמַר קְרוֹ בְּקָל רַב אֲרֵי אַתּוּן אָמְרִין דַּחֲלָא הוּא דִּילְמָא שׁוּעִילֵיהּ אוֹ אִשְׁתְּרַפָּא אִשְׁתְּרֵיהּ אוֹ אוֹרַח הֲוָת לֵיהּ אוֹ דִּילְמָא דָּמִיךְ הוּא וְיִתְּעַר׃

[illegible]

[illegible]

רד"ק ויתגודדו כמו לא תתגודדו ענין שריטה בבשר כמשפטם כן היה משפטם [illegible] ויהי [illegible] ויתנבאו [illegible] וירפא [illegible]

ויקראו בקול גדול ויתגדדו כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם׃ ויהי כעבר הצהרים ויתנבאו עד לעלות המנחה ואין קול ואין ענה ואין קשב׃ ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי ויגשו כל העם אליו וירפא את מזבח יהוה ההרוס׃

וקרו בקל רב ואתהממו כנימוסהון בסיפין וברומחין עד דאשתפיך דמא עליהון׃ והוה כמעבר טיהרא ואשתטיאו עד למיסק מנחתא ולית קל ולית דעני ולית דמשגח׃ ואמר אליה לכל עמא איתקרבו לותי וקריבו כל עמא לותיה ובנא ית מדבחא דיהוה דהוה מפגר׃

רלב"ג ויתגודדו [illegible]

[illegible]

רלב״ג ויעש תעלה היא חפירה ויעש אותה כבית סאתים זרע סביב. ובעשן [illegible] כמו בית סאתים זרע [illegible] שיהיו שירצו [illegible] על העולה ועל העצים [illegible] מעשה זה [illegible] [illegible] ישראל [illegible] הגדול [illegible]

רד״ק כמספר שבטי בני יעקב. כלומר שיעמדו זכות השבטים במקום הזה ויענו להם התפלה [illegible] שבטי בני יעקב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שתים עשרה [illegible]

וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ׃ וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלְּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃ וילכו

וּנְסִיב אֵלִיָּהוּ תַּרְתָּא עַשְׂרֵי אַבְנַיָּא כְּמִנְיַן שִׁבְטֵי בְנֵי יַעֲקֹב דַּהֲוָה פִּתְגָמָא דַּיְיָ עִמֵּיהּ לְמֵימַר יִשְׂרָאֵל יְהֵי שְׁמָךְ׃ וּבְנָא יָת אַבְנַיָּא מַדְבְּחָא בִּשְׁמָא דַּיְיָ וַעֲבַד מְזִיקְתָּא כְּבֵית סָאתַיִן זַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַדְבְּחָא׃ וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וְנַתַּח יָת תּוֹרָא וְשַׁוִּי עַל אָעַיָּא׃ וַאֲמַר מְלוֹ אַרְבְּעָה כַדִּין מַיָּא וְאָרִיקוּ עַל עֲלָתָא וְעַל אָעַיָּא וַאֲמַר תַּנּוֹ וְתַנּוֹ וַאֲמַר תַּלִּיתוּ וְתַלִּיתוּ׃

עשרה אבנים ובעבור אשר היה דבר ה׳ אליו לאמר ישראל יהיה שמך כי בבית אל שבנה שם יעקב מזבח לה׳ אמר לו שם ישראל יהיה שמך להגדיל שם זרעו שיהיו נקראים בני ישראל כי הוא שם שררה כמו כי שרית עם אלהים ועם אנשים וכן במקום שבנה יעקב מזבח לה׳ ואמר לו שם שמך ישראל [illegible] [illegible] לבעל ובדברי רבו׳ ז״ל ישראל יהיה שמך [illegible] [illegible] [illegible] וקראו ישראל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויעש תעלה עשה חפירה סביב למזבח [illegible] התעלה כשיעור מקום זריעת סאתים [illegible] מלאו ארבעה כדים מים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שבטי בני יעקב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ואמר אלהי אברהם יצחק וישראל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויצק מים על ידי אליהו [illegible] [illegible]

רד"ק וילכו המים סביב [illegible]
[illegible]

רלב"ג ובדברך עשיתי את כל הדברים [illegible]
[illegible]

וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב
לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת הַתְּעָלָה
מִלֵּא מָיִם׃ וַיְהִי בַּעֲלוֹת
הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ
הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי אַתָּה
אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי
עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי
אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ
הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה יְהוָה
הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ
אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית׃

וְאֲזַלוּ מַיָּא סְחוֹר סְחוֹר
לְמַדְבְּחָא וְאַף יָת ם
מְזִיקְתָּא מְלָא מַיָּא׃
וַהֲוָה בְּמִיסַק מִנְחָתָא
וּקְרִיב אֵלִיָּהוּ נְבִיָּא וַאֲמַר
יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם
יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל יוֹמָא דֵּין
יִתְיְדַע אֲרֵי אַתְּ הוּא יְיָ
דִּשְׁכִינְתָּךְ שַׁרְיָא
בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנָא עַבְדָּךְ
וּבְפִתְגָּמָךְ עֲבַדִית יָת
כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִילֵין׃
קַבֵּיל צְלוֹתִי יְיָ בְּאִישְׁתָּא
קַבֵּיל צְלוֹתִי בְּמִטְרָא
וְיִדְעוּן עַמָּא הָדֵין ב
בְּמֵימְרָךְ לְהוֹן נִסַּיָּא
אֲרֵי אַתְּ יְיָ אֱלֹהִים וְאַתְּ
בְּרַחֲמָתָךְ עֲבַדְתְּ לְהוֹן נִסִּין מִשְׁתְּאַל לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ לְאַתָּבוּתְהוֹן
לְדַחַלְתָּךְ וְאִינוּן יְהָבוּ יָת לִיבְּהוֹן פַּלְגוּ

[illegible]

אבל לחוך כמו שהוא בכל מקום שאינו טעם אחר וכן גם אלקים יי׳ גם אלקים יי׳ וכן דרך המתפלל לשנות דבריו׳ ויש לפרש בעשותי יי׳ כי עשיתי כמוכר לכולי עמך המוטר כלל בתפלתו שהיה עומד שהתפלל עליו כן פרש׳ ורז״ל אמרו ענני בזה ענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם׳ ועוד בדבריהם ענני בזכותי ענני בזכות תלמידי יורשע כי אתה יי׳ האלהים והשבתם לבשרם לעתיד לבא יאמינו כי הם היום העננים׳ ואתה הסיבות את לבם אחורנית׳ פירש הגאון רבינו סעדיה ז״ל לבם שהיה אחורנית תשוב אותו אלך עתה הם העננים׳ ויש׳ שפי׳ לבם אחורנית מאמונתם בבעל ידעו כי אתה הסבות לבם שקר נסכו׳ וי״א הם העננים ידעו כי אתה אלהי׳ לבדך ואתה שלא הראית להם עד עתה מופת גלוי שיסרו מאחריך האלהים ידעו שאתה הסיבות את לבם אחורנית׳ ובדרש אם לא העננים אף אתה הקים כופר ואומ׳ שאתה הסיבות את לבם אחורנית׳ וכן אמ׳ מעשה הם כמות כל האדם ימותון ולא שם יי׳ שלחני׳ וכן אמר מיכה אם שוב תשוב בשלום לא דבר יי׳ בי ועוד דרשו ואתה הסיבות את לבם כי היה לך לתקן את לבם לשוב ואין לסמוך על זה הפי׳ כי הבחירה נתן ביד האדם כמו שאמ׳ אתם עתה לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע׳ ורז״ל אמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים׳ והרמב״ם ז״ל פירש כמו שפירש׳ [illegible] כדי שיקבלו עונש על׳ ויחזק יי׳ את לב פרעה׳ וכן כי הקשה יי׳ אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו׳ ויש את לבבו וידעו׳ [illegible] וגו׳

וַתִּפֹּל אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הֶעָפָר וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לִחֵכָה׃ וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לָהֶם תִּפְשׂוּ אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל אִישׁ אַל יִמָּלֵט מֵהֶם וַיִּתְפְּשׂוּם וַיּוֹרִדֵם אֵלִיָּהוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם׃ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְאַחְאָב עֲלֵה אֱכֹל וּשְׁתֵה כִּי קוֹל הֲמוֹן הַגָּשֶׁם׃

וּנְפַלַת אִשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יָת עֲלָתָא וְיָת אָעַיָא וְיָת אַבְנַיָא וְיָת עַפְרָא וְיָת מַיָא דִבְמְזִיקְתָא לְחֵיכַת׃ וַחֲזוֹ כָּל עַמָא וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמַרוּ יְיָ הוּא אֱלֹהִים יְיָ הוּא אֱלֹהִים׃ וַאֲמַר אֵלִיָהוּ לְהוֹן אֵיחֲדוּ יָת נְבִיאֵי בַעְלָא אֱנָשׁ לָא יִשְׁתְּזֵיב מִנְהוֹן וַאֲחַדוּנוּן וְאַחֲתִינוּן אֵלִיָהוּ לְנַחְלָא דְקִישׁוֹן וּנְכַסִינוּן תַּמָן׃ וַאֲמַר אֵלִיָהוּ לְאַחְאָב סַק אֱכוֹל וְאִשְׁתִּי אֲרֵי קַל אִתְרְגוּשַׁת מִטְרָא׃

רד״ק לחכה׳ יפה אותם עד שם אשר בתעלה [illegible] לחוך׳ יי׳ הוא האלהים וגו׳ הכפל לחזק האמונה בלבם אמרו זה יי׳ הוא האלהים׳ ויתפשום׳ עם ה[illegible] לשחטם ידי כל העם היתה עמו כדרך המופת הגדול׳ עלה אכל

רלב״ג ויורידם אליהו וגו׳ יתכן שנהר קישון לשחוט אותם׳ ואפשר שהוא בעצמו שחט אותם בקנאתו לשם כמו שהרג שמואל את אגג׳ [illegible] ושמם את [illegible] וכוס [illegible] בקנאתו לשם וזריזות [illegible]

ויעל

עלה אכול ושתה ורוצה בו שהיה מתענה לעצירת הגשמים ואמר לו שיאכל וישתה כי עתה ירדו גשמים ועוד שאמר לו עלה פי' עלה אל המרכבה כי הדרך מהר הכרמל לארצו יזרעאל היא עליה כמו שאומר יחזור ורד' וכן אמר הכתוב בסוף ויבא יזרעאלה בירידה כי מקום עמוק היה א"כ פירושו על המרכבה לא פירושו שיעלה מן הכרמל שהיותו שהיתה שם כבר אליהו ואמר שיעלה מן הכרמל וילך אל אהלו אשר נטה לו שם וילך ויאכל וישתה לא שילך עדין יזרעאלה כי קול המון הגשם כי נוח גשם שיתן כמו שאמר לו ואחר כך מטר על פני האדמה ועוד כי הגשם שבי הכל על כ... העטלה ורד"ק'

עלה אכול ושתה כי קול המון הגשם ר"ל שהגשם הנה קרוב לאכול ולשתות תשמע קול המון והנה אמר לו שיעלה לפי שהמקום היה קרוב להי' הכרמל הוא יותר גבוה מן המקום שהיו בו אליהו וישראל והנה נראה אליהו בשם שיעשה זה בו יתן בכבודו'

רד"ק ויעלה אחאב לאכול ולשתות עלה לפני יזרעאל ובראותו כי עלה אליהו אל ראש הכרמל להתפלל האמין לו ולא הלך עד שירד הגשם יאכל ולפרושו האמר עלה מן הכרמל

וַיַּעֲלֶה אַחְאָב לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל רֹאשׁ הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו׃ וַיֹּאמֶר אֶל נַעֲרוֹ עֲלֵה נָא הַבֵּט דֶּרֶךְ יָם וַיַּעַל וַיַּבֵּט וַיֹּאמֶר אֵין מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שֻׁב שֶׁבַע פְּעָמִים׃

וּסְלֵיק אַחְאָב לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וְאֵלִיָּהוּ סְלֵיק לְרֵישׁ טוּרָא בְּכַרְמְלָא וּגְהַן לְאַרְעָא וְשַׁוִּי אַפּוֹהִי בֵּין בִּרְכּוֹהִי׃ וַאֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ סַק כְּעַן סְכֵי לְאוֹרַח מַעַרְבָא וּסְלֵיק וּסְכָא וַאֲמַר לֵית מִדַּעַם וַאֲמַר תּוּב שְׁבַע זִמְנִין׃

רלב"ג ואליהו עלה אל ראש הכרמל ודמה שהכהר עלה שהכהר שהוא לראות מה שם עתה שנסתלק לא אזל הוא אויר המקום הקר יותר זך וזה יתכן שתהיה תפלתו יותר נשמעת מהמקום הגבוה לזכות האויר יהיה המקום יותר מוכן להי' שידבק בו השפע האלהי ויגהר ארצה ר"ל שכפף ראשו למטה בדרך ששם פניו בין ברכיו והיה מתפלל לשית עם זה הכובע ור"ל המנעמד כי שתהיה תפלתו נשמעת יותר כי ימהר הש"י להשיב האמר להבנתו על הכתוב שלא יסכל בזה הכבוד

אל האהל לאכול ולשתות ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה כתרגומו ונכון שהתפלל לפני יי' להתפלל על המטר. ויש אומרים כשר ליראת שמים וישם פניו בין ברכיו ואחר שאמר ויגהר ארצה מה הוא אומר להתפלל ולהשתחוות ארצה והתפלל ור"א הב"י ישב לו וישם פניו בין ברכיו ולא רצה לקום עדין מתפלתו עד שידע אם יש סימן מטר לפי' אמר לנערו דרך ים כי משם שהיה קורא התפלתו או פירוש וישם פניו וגו' ויגהר כי שלא התפלל בפשוט ידיו ורגליו לא שהיה בלתי הארץ וישם פניו בין ברכיו והתפלל. עלה נא אותו לא עלה עמו כנערו אל ראש ההר במקום גבוה יותר מאותו מקום שהיה בו אליהו ואמר הבט דרך ים והוא המערב כתרגומו או פי' ים ממש כי הר הכרמל קרוב לים מן הים יעלו העבים לפי' אמר הכתוב ... לא שהיה ... בכל הפעם ... הפעם השביעית

עלה נא הבט דרך ים ידמה שלא עלה עמו נערו וקרא לו שיעלה שם להביט דרך ים אם יראה דבר מורה על ירידת המטר כי לא היה מפרסם אליהו להסיר עצמו מהיותו בקרא המטר אותו עד יראה סימן שימשך הגשם מתפלתו׳ עלה נא לא אליהו בעצמו יכול להביט זה והנה היה מתפלל שיקוים נבואתו בזה המטר וכאשר היה מתפלל שתפלה היה קורא לנערו שיביט דרך ים אם יראה שום ענן והיה אומר לו אין מאומה עד הפעם השביעית שאמר לו שכבר ראה ענן קטנה ככף איש עולה מים״ והנה היה צריך אליהו בכל זה לפי שלא היו ישראל ראויים מצד עצמם שיגיע להם הגשם זה ... לדרך ... רוב תפלת אליהו והשתדלו בזה הענין שם היה מגיע להם מטר בזה הדרך אבל ... שעורר עצרת המטר ... הבית להם ולאמונה רבה אליהו שיגיע להם המטר הנה שיכון אל ה׳

וַיְהִי בַּשְּׁבִעִית וַיֹּאמֶר הִנֵּה עָב קְטַנָּה כְּכַף א אִישׁ עֹלָה מִיָּם וַיֹּאמֶר עֲלֵה אֱמֹר אֶל אַחְאָב אֱסֹר וָרֵד וְלֹא יַעַצָרְכָה הַגָּשֶׁם׃ וַיְהִי עַד כֹּה וְעַד כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עָבִים וְרוּחַ וַיְהִי גֶּשֶׁם גָּדוֹל וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה׃ וְיַד יְהוָה הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃

והוה בזמנא שביעתא ואמר הא ענגא זעירא כפיסת ידא גבר סליק ממערבא ואמר סק אימר לאחאב אזרז וחות ולא יעכבינך מיטרא׃ והוה עד דמזדרז ונחת שמיא איתחפיאו עננין ורוחא והוה מטר סגי ורכב אחאב ואזל ליזרעאל׃ ורוח גבורא מן קדם ה׳ הות עם אליה וזריז חרציה ורהט קדם אחאב עד דאתא ליזרעאל׃

רד״ק עלה אמר אל אחאב שיעלה בן אחאב לאכול ולשתות והוא היה במקום גבוה בכרמל׳ ואמר ורד והוא אמר לכת ירד וירכב לכת יזרעאל׳ ... שלא יעכבך הגשמים כל כך יהיה הגשם גדול שלא תוכל ללכת בדרך׳ יעצרכה שב״א כמו עמות על ידכם הכבכה

רלב״ג אסור ורד ולא יעצרכה הגשם כ״ל אסור הרכב שלא יעצרך הגשם פה לרכוב אסור המרכבה תכף ורד ליזרעאל קודם בא הגשם׳ וירכב אחאב וילך יזרעאלה ירמוז שנשאהו מרוצת ידו בגשם גדול קודם בואו יזרעאל׳

עד כה ועד כה יש מפרשים וקדומים לכאן ויהי עד כה ועד כה הן כך והן כך כענין שהיה אומר מרכבתו וירד המקומות שהכל שם ויה׳ כך והנה עד דמזדרז ונחית׳ התקדרו עבים׳ ורוח הסגו מפני העבים והיה הרוח ורוח סימן למטר ותרגומו איתחפיאו עננים ורוחא׳ ויד ה׳ היתה אל אליהו נב׳ ותרגומו ורוח גבורה מן קדם ה׳ היתה אל אליהו וזריז חרציה סמכו ונגורה מסף שקרי אחאב כבר רכב והוא הלך לפניו רגלי׳ ואפילו הכי רץ לפניו עד יזרעאל׳ וישנס ויחגר ומזה רז״ל מנהג לשם יהא חיית מלכות שלך שקרי אליהו שמה והאזרו ורץ לפני אחאב׳ ומכאן לכך המקרא לשון הקודש לימים כמו ...

כלומר יהורם יוסיף יקבד כשבר עד בא יזרעאלה׃

ויד ה׳ היתה אל אליהו׳ ר״ל שכבר בא אליו דבר ה׳ שירוץ זה ר״ל שרוח אלהים ותרוץ לפני אחאב עד בואו יזרעאל.

יזרעאל׳ והנה שבוא אליהו הוא שאמר אליהו בכל שיתכן לרוץ כזאת בזולת כח כרכרים הסוסים מפני אוזן ההשגחה׃

רד״ק פרק י״ט

ויגד אחאב לאיזבל את כל אשר עשה אליהו ואת כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב׃ ב ותשלח איזבל מלאך אל אליהו לאמר כה יעשון אלהים וכה יוספון כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם׃ וירא ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע אשר ליהודה וינח את נערו שם׃

וחוי אחאב לאיזבל ית כל דעבד אליהו וית כל דקטל ית כל נביאי שקרא בחרבא׃ ב ושלחת איזבל אוגרא לות אליהו למימר כדין יעבדון דחלתי וכדין יוספון אלהין בעדנא הדין מחר אשוי ית נפשך כנפשא דחד מנהון׃ וחזא וקם ואזל לשיזבא נפשיה ואתא לבאר שבע דלשבטא יהודה ושבק ית עולימיה תמן׃

יעשון אלהים וגו׳ כמו כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף׳ ואמרה בלשון רבים כי רצתה אל האלהים שהיא עובדת׳ ואמרה ותרגם יונתן כדין יעבדון דחלתי וגו׳ ונפסקה טעות מתרגמי כדין יעבדון דחלתי וזהו האמת׃ וירא ויקם ר״ל ראה עצמו בסכנה והלך ומלט את נפשו׃

והמפרשים וירא כמו ויירא כי ידעה למה ושב כי לא יתכן מדרך הדקדוק ונם הם׳ וחזא וגו׳ ויבא באר שבע אשר ליהודה׳ אמר אשר ליהודה בעבור באר שבע שהיתה בנחלת שמעון כי הוא היתה קצת בנ״ב בנחלת בני יהודה וכבר פירשנו כי שתקן ה׳ ונפל שנחלת בני שמעון בתוך נחלת בני יהודה והנה היתה עם יהודה והנה היתה עם שמעון אבל אמר ליהודה כלומר יהיה לו מלכות רבות אחאב ומלכות והלך לו אל ארץ יהודה מפחדו מאיזבל׃

רלב״ג את כל אשר עשה אליהו׳ הוא מה שעשה להוריד האש על העולה כדרך שהכתה השטה והעצים והאבנים והמים אשר בתעלה לקח לבמון כי ה׳ הוא האלהים ומה שעשה מהבלות המזבח ואת כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב ידמה שהודיע לה שהוא עוה להכפיש כלם ושהורידם לנחל קישון ושחטם שם כלם׳ ר״ל בזה שלא ישאר דבר ההם אחר ולזה נספר אחאב שיהיה להם לתקן הדרך׳ וירא ויקם׳ ר״ל שכאשר ראה הסכנה שהוא בה לא רצה לסמוך על הנס אבל קם והלך למלט נפשו׳ ויבא באר שבע אשר ליהודה ר״ל שכבר היה למלך ולזה בא שם להמלט מאיזבל ולא עם כל זה לנחלת בני שמעון הנה ידמה כי יפסוק היותו בתוך ערי יהודה היו בני שמעון אשר ההיא יתכן מלך יהודה או לולי במלחמה שהלחמו מלכי יהודה עם מלכי ישראל לקחו מלכי יהודה אשר הזאת׃

רד"ק והוא הלך במדבר דרך יום. בארץ יהודה לא נכנס ירא שימצאוהו שם [illegible] אחר שהלך במדבר שם ויצא מן הישוב והלך לו במדבר במקום שלא [illegible] ימצאוהו וימות. כי בחר מותו מחייו אף ירא שלא דבר [illegible] [illegible] יעשה אחת. רותם אחת כתי' וקרי אחד כי יאמר בלשון זכר ובלשון [illegible] לשון זכר נקבה יותר ורותם אחד מן מיני האילנים כמו [illegible] [illegible] וקאו עץ

רלב"ג והוא הלך במדבר מה שהלך במדבר כדי שלא [illegible] שלא ימצאוהו איש שיוכל להגיד זה לאיזבל [illegible] וישב תחת רותם אחת הוא עץ [illegible] ספק נמשך כלעז

וְהוּא הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל׃ וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה שֵׁנִית וַיִּגַּע בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃

וְהוּא הֲלַךְ בְּמַדְבְּרָא מַהֲלַךְ חַד יוֹמָא וַאֲתָא וִיתֵיב תְּחוֹת רִיתְמָא חֲדָא וּשְׁאֵיל יָת נַפְשֵׁיהּ לְמֵימַת וַאֲמַר סַגִּי לִי אַרְכָּא עַד אֵימָתַי אֲנָא מִטְרֵיד כְּדוּן כְּעַן יְיָ סַב נַפְשִׁי אֲרֵי לָא טַב אֲנָא מֵאֲבָהָתַי׃ וּשְׁכֵיב וּדְמוּךְ תְּחוֹת רִיתְמָא חֲדָא וְהָא דֵין מַלְאֲכָא קָרֵיב בֵּיהּ וַאֲמַר לֵיהּ קוּם אֱכוֹל׃ וְאִסְתְּכֵי וְהָא אִיסָּרוֹהִי חֲרָרָא מְטַפְּפָא וּצְלוֹחִיתָא דְמַיָּא וַאֲכַל וּשְׁתִי וְתָב וּשְׁכֵיב׃ וְתָב מַלְאֲכָא דַייָ תִּנְיָנוּת וּקְרֵיב בֵּיהּ וַאֲמַר קוּם אֱכוֹל אֲרֵי סַגִּי מִינָךְ אָרְחָא׃

[illegible] [illegible] יוצא לומר רב [illegible] רב לי כשמש [illegible] [illegible] [illegible] כל [illegible] [illegible] ויאמר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לומר כי [illegible] [illegible] [illegible] רותם. [illegible] ולשון פנים שמית תחת רותם

[illegible] ולא כמו תחת הרותם [illegible] כי הרותם היה יחיד ולא מצא באותו מדבר מקום אחר שישכב בו [illegible] רותם לבדו ובדוחק היה יכול לשכב תחתיו [illegible] מלאך [illegible] אומר על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כמו [illegible] זה [illegible] וכן [illegible] [illegible] זה [illegible] מספיק באחד [illegible] [illegible] [illegible] כלומר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויאמר לו קום אכול. ויבט [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויאכל וישת [illegible] לא אכל כל [illegible] ולא שתה כל המים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כי רב ממך הדרך [illegible] [illegible]

אבל ירצה שהיה הולך בכחו ארבעים יום וארבעים לילה עד הר חורב ומה שאמר כי רב ממך הדרך שם כמו ואחריה הספרו
והדומים לו שם ספור השנים שם ירצה כי דבר יי׳ שנאותו להר כל ימי הולכו למשה וגם כל השבוע ונתן התורה
לישראל אז היתה הפורענות שם כל כוונתו כמו שהיתה השלכת שמה׳

ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרב: ויבא שם אל המערה וילן שם והנה דבר יהוה אליו ויאמר לו מה לך פה אליהו:

וקם ואכל ושתי ואזל בחילא דאכלתא ההיא ארבעין יממין וארבעין ליליון עד טורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי לחורב: ועל לתמן למערתא ובת תמן והא פתגמא דיי עימיה ואמר ליה מה לך הכא אליהו:

רדק בכח האכילה ההיא כלומר ההיא הספיקה וכנס מעשרים יום אמר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ולא אמר כמו אמר בכח האכילה ונסתו
אומר בכח האכילה כלו׳ שהספיקה האכילה בלא שאכל ולא שתה אותו בכח האכילה ולא נצרכו אותו ר״ל מן המאכלות ומזון האכילה ארבעים יום וארבעים לילה. ויבא שם אל המערה מערה היתה בהר סיני ועליה נאמר ושמתיך בנקרת הצור כמו שנכנס למערה שאמר לו מה לך פה אליהו טעם השאלה תחלת הדברים לשמוע תשובתו כדרך לשון בני אדם וכן שאלת מה לך הנוסע הנה טעם התשובה אשר הקנאתו יראת הבריות ... ואמר ... יודע בהקדם וכן ויאמר לו אליה מה זה בידך ומהם מה לך פה למה יצאת ממקומך ומה יש לך פה׳

רלב״ג וילך בכח האכילה ההיא ר״ל לכח ההוא אותה האכילה הלך הדרך ארבעים יום וארבעים לילה ואולם אמר ההוא בכח ר״ל האכילה ההיא כי קודם האכילה היה חלש מאד והיה קרוב מאד למות מאפס הרעב והנה נס גדול היה ההלוך עד הר חורב בפעם ההיא כי היתה לישראל. ויבא שם אל המערה וגו׳ ירצה בזכר היתה מערה בהר חורב ולן שם אליהו והנה דבר יי׳ אליו לאמר לאמר ... על דרך השאלה ושאל לו השם מה לך פה אליהו והשיב שזכר יתע׳ השם על דרך אמרו לקנאתי לאל ... אחיך והנה השיב אליהו כי אין מקום לשי״ת כי בני ישראל עזבו בריתך ואת מזבחותיך הרסו ... לנביאים ... יי׳ אלהים הראה ... כמו שקדם ונשאר אליהו לבדו ... כמו לבד ... ואת ... אליהו כי ... לבני ישראל

מהם ... על הנה הרשעת אשר עשו ישראל והנה הראה ...
אליהו מה ... ועל מזבחות ישראל אז אמר לו השם ...

רד״ק קנא קנאתי לה׳ והכרתת נביאי ה׳ [illegible] את ישראל. על שעזבו בריתך זכרת עם מלכם ישראל [illegible] וכרתו בריתך [illegible] ברית [illegible] נביאיך [illegible] לבדי [illegible] להם [illegible] את נפשי [illegible] לקחתה [illegible]

רלב״ג ועמדת בהר לפני ה׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עם [illegible] [illegible] על [illegible] [illegible]

ואמר קנאה קנית קדם יי אלהא צבאות ארי שבקו קימך בני ישראל ית מדבחך פגרו וית נביך קטלו בחרבא ואשתארית אנא בלחודי ובעו ית נפשי למקטלה ואמר פוק ותקום בטורא קדם יי והא יי מתגלי וקדמוהי משרית מלאכי רוחא מפרקין טורין ומתברין כיפיא קדם יי לא במשרית מלאכי רוחא שכינתא דיי ובתר משרית מלאכי זיעא לא במשרית מלאכי זיעא שכינתא דיי

וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה׃ ואחר

[illegible]

[illegible]

ר"ד"ק ולט פניו כמו שאמר במשה רבינו ע"ה ויסתר
משה פניו וגו' פי' ויצא ויעמוד פתח המערה
כששמע קול דממה דקה עמד ויצא פתח המערה
ובזה פניו כמו שאמר לו הדבר כן ועמוד בהר לפני
ה' לא כשיעבור הכבוד ויעמוד אותו קול דממה ד[קה]
דקה יצא אליו קול
שאמר לו מה לך פה
אליהו פי' קול
דממה דקה קול
נמוך ויש הפסוק
כן והקב"ה מתנהג
הרמוזים מסדירות
אלהים רוחו וגו'
ויש לשאול מה היה
קול זה הענין ולא
אמר לו מה יעשה
עד שהביאו אל הר
חורב והראהו כל
זה הכבוד והמראה בענין כי כל זה היה לגמול המעשה
הגדול שעשה בהר הכרמל וקדש שם ה' בתוך בני ישראל
והחזירם למוטב עד שאמרו כלם ה' הוא האלהים וקנא
[illegible] ולכן הראהו אל מקום הכבוד
[illegible] גדול שעשה עמו בדרך והראהו לו כל הכבוד הזה
וצריך שתבין ברוח ורעש ואש ובקול דממה דקה׃

וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא
בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר
הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה
דַקָּה׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ א
אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו ב
בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד
פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה
אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה
לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃

וּבָתַר מַשִׁרְיַת מַלְאֲכֵי
זִיעָא מַשִׁרְיַת מַלְאֲכֵי
אִישָׁתָא לָא בְמַשִׁרְיַת
מַלְאֲכֵי אִישָׁתָא
שְׁכִינְתָא דַיְיָ וּבָתַר
מַשִׁרְיַת מַלְאֲכֵי אִישָׁתָא
קָל דִּמְשַׁבְּחִין
בַּחֲשַׁאי וַהֲוָה כַּד שְׁמַע
אֵלִיָּהוּ וּכְרַךְ אַפּוֹהִי
בִּשְׁושִׁיפֵיהּ וּנְפַק וְקָם
בִּתְרַע מְעַרְתָּא וְהָא
עִמֵּיהּ קָלָא וַאֲמַר מָה
לָךְ כָּה אֵלִיָּהוּ

רלב"ג [illegible] אחר הרעש אש שהיה יותר [illegible]
והכר [illegible] לא באש ה' [illegible]
[illegible] זה שאלו הרשות שימו לפני בנדרגה [illegible]
[illegible] הקשר פניו [illegible] ועוזם כמו
[illegible] הרשות [illegible] זה כל [illegible]
הרשות [illegible]
עלגב [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
אחר האש קול
דממה דקה ר"ל
קול נמוך [illegible]
[illegible]
[illegible]
והשר [illegible]
אחר כפלים [illegible]
הרשות ר"ל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
היה כזה הענין כמו [illegible] על [illegible] ישראל [illegible]
[illegible] הזאת [illegible] ויהי כשמוע אליהו קול [illegible]
פניו [illegible] הענין [illegible] ועמד פתח המערה׃

דרך שוב לדרכך מדברה וגו' יאמר שאמר לו הקב"ה אשר יקראו אותו ואמר לדרכך מדברה דמשק ומדבר דמשק לא היה דרכו אלא אמר לך שוב לדרכך ותקח ד דרך מדבר דמשק למשוח את חזאל למלך על ארם והנה אליהו לא משח חזאל ולא יהוא אלא אמר לו הקב"ה על הקבלה אשר קנאת לו

ר"לבג" ויאמר יי' אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק ר"ל שילך לדרכו למדבר דמשק ומשם ימשח את חזאל למלך על ארם והרצון בזה שיהיה סבה למלך על ארם ומשם ימשח יהוא בן נמשי למלך על ישראל ומשם

אשר עזבו כמ ישראל את בריתו אתם מודיעך כי אני נאלם אכלם בל קשוטם את בריתו ואתה תמשח חזאל למלך על ארם כלו' תנבא לאלישע שיקים נביא תחתיך שימנה אותו למלך והוא יעשק רעה בישראל וכן יהוא תמשח כלו' לאלישע שימשחנו וכן מי משחו לאלישע על

ואמר קנאה קניתי קדם יי אלהא צבאות ארי שבקו קימך בני ישראל ית מדבחך פגרו וית נביך קטלו בחרבא ואשתארית אנא בלחודי ובעו ית נפשי למקטלתי ואמר יי ליה איזיל תוב לארחך למדבר דמשק ותיתי ותמשח ית חזאל למהוי מלכא על ארם

ויאמר קנא קנאתי ליהוה אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק ובאת ומשחת את חזאל למלך על ארם

ואת

ימשח את אלישע בן שפט מאבל מחולה לנביא תחתיו ואמנם אמר שאין רצון אלהי שיהיה נביא ומושיע לישראל עד שכבר קנא שיין ממנו רוע מעשיהם ואמר ל לשי שיקח ארב כמו ונפש של"ם מנה סס כדרך ס אם אלישע בן ס שפט ישלך אחריו עשו לעשות ר"ל שימן שיהיה סבה

יד א' מקצת אוסי אך למה עה שילך מדברה דמשק כיון שלא משח הוא חזאל יתכן לפרש כיון שהלך דרך מדבר דמשק ומשם כדרכו ארצה אלישע בן שפט הנביא אמרה לו משיחת אלישע אחרון לחזאל והוא מנמו ראשון והבין כי על ידי

ולכן נבואת אליהו עד עם שלם שתאחרית שהיה סימן לנביא ולזה אמר ולא יצאו עד אחרית סבה למען כמו' וידמה שהודיע אליהו לאלישע ואת הנבואה ועשו שיודיע לחזאל שהוא יהיה מלך על ארם

אלישע היו משוחין ולא הקדימם הכל בכתובים אלא עד הנקמה שיהיה ראשון

חזאל ואחריו אלישע. כמו"ש והיה הנמלט וגו' מדברה דמשק הנה ... קבות ... ... וכן מדבר כ' כתיאן והמדבר עלינו דמשק סם קדתו' ומשחת את חזאל' לפי שמיני המלכה לא בגדולה היה עם משיחה בתוב כלומר למנוי ואעפ' שאינו עם משיחה בלשון משיחה וא"ע תמשח לנביא תחתיך' וכן אמ' עד"י הקהנות אל ... שמשיחי וכן למשיחו כורש'

ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך׃ והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע׃ והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו׃

ת וית יהוא בר נמשי תמשח למהוי מלכא על ישראל וית אלישע בר שפט ממישר מחולה תמשח למהוי נביא תחותך׃ ויהי דישתזיב מחרבא דחזאל יקטול יהוא ודישתזיב מחרבא דיהוא יקטול אלישע׃ ואשאר בישראל שבעא אלפין כל רכוביא דלא כרעו לבעלא וכל פומא דלא נשק ליה׃

ונזכר שכבר ימיתו זה הרע לישראל אלא ישארו מישראל אלפים שבעת אלפים איש והם אשר לא כרעו לבעל ולא נשקו לו׳ והנה אמר יהוא בן נמשי והוא אמר אמנם כבר יקרא אבי אבי רכב ישראל כאמרו והנה אל רשעת אחאב׳

ר״דק והוא חורש עמו שהיה חורש הוא עם עבדיו שהיו חורשים שנים עשר צמדים היו לפניו חורשים וצמדים בהם אמר כמו צמד בקר ר״ל שהשוורים צמדים יחד כמו צמד בקר אשר נקראים

צמד ויתרגם תרין עשר פדנין דתוריא צמידין קדמוהי והוא בשנים העשר כי השנים עשר צמדים היו לפניו היה הוא חורש באחד מהם ולאחד עשר עבדיו היו כל אחד ואחד עם צמדו וכן ת״י והוא כדי בתר מתרין עשר והפסוק הזה כן שהורותם מנהו בשנים עשר היה אותם היה ממונה על שנים עשר שבטי ישראל בבית ולמטה וישלך אדרתו אליו כמו עליו וכן ת״י ורמא שושיפיה עלוהי ולא שעזבה אצלו אלא אשקה ואלך לו וזה אחרי אליהו עשה לו סימן שילך אחריו ולא אמר לו בפירוש כי ידעם יהיו מזה שיהיה כמהו וידע כי לא נתן בלב אלישע ללכת אחריו ואמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך אלא סימן ומה שאמר לך שוב כי מה עשיתי לך לנבואתך אם היה אומר בלבבך שלא מה עשיתי לך ר״ל אם הקמתי אדרתי עליך לפי אותו רגע אחרי אשקה אם בבקשת ספרי הבין בקונן הקטן׳

וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלִיָּהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו וַיַּעֲזֹב אֶת הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְּׁקָה נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ׃ וישב

וְאָזַל מִתַּמָּן וְאַשְׁכַּח יָת אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט וְהוּא רָדֵי תְּרֵי עֲשַׂר פַּדָּנִין דְּתוֹרַיָּא צְמִידִין קֳדָמוֹהִי וְהוּא בִּתְרֵי עֲשַׂר וַעֲבַר אֵלִיָּה לְוָתֵיהּ וּרְמָא שׁוֹשִׁיפֵיהּ עֲלוֹהִי׃ וּשְׁבַקִית תּוֹרַיָּא וּרְהַט בָּתַר אֵלִיָּה וַאֲמַר אֵישׁוֹק כְּעַן לְאַבָּא וּלְאִמָּא וְאֵיהָךְ בַּתְרָךְ וַאֲמַר לֵיהּ אֵיזֵיל תּוּב אֲרֵי מָה עֲבַדִית לָךְ׃

רלבג והוא חורש שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר קפשר ר״ל שהיו חורשים שהיה לכל אחד מהם צמד בקר ואלישע היה חורש עם אחד מהם ומפני כל זה נסתר אלישע

מפני אליהו לשרת אליהו מפני שהוא לקבלת הנבואה ויעבר אליהו וישלך אדרתו אליו רוצה לומר כי כבר עבר אליהו סמוך לו ונגיעתו קרוב אליו מאד ר״ל השליך ככה אדרתו עליו על שכבר השליך אדרתו עליו מה שעברו והנה הרגיש הבין אלישע כי רצון אליהו היה זה שילך ויקבל תחתיו ולזה עזב את הבקר ורץ אחרי אליהו ואמר לו שיעזבנו לנשק אביו ואמו ואחר ילך אחרי אליהו׳

רלב"ג ובכלי הבקר בשלם הבשר דומה ענין בשלם הבשר ובאשר נתבשלו נתנו לעם אשר בשדה ואכלו
וקם והלך אחרי אליהו ושרת אותו כדי שילמד יותר מחכמתו ממה שילמדנו אשר התלמידים כי ה
המשרת הוא תמיד עם הרב ורואה מעשיו ושומע דבריו ולזה ילמד יותר ממה שילמד
התלמיד שאינו משרת לו ובכל אשר לו כי דומה ענין שיהיה משרת לו לעבדו ולעשות צרכיו מהם׃

רד"ק וישב מאחריו. ... ובשלו בשרם ... ושרתהו ... ובן הדד מלך ארם קבץ את כל חילו ... כנגד ... ויצר על שמרון ... וילחם בה ... וישלח מלאכים אל אחאב ... כסף וזהב ... ונשיך ובניך הטובים ... ויען מלך ישראל ... כדברך אדני המלך ... אחריו מאנשי׃

וישב מאחריו ויקח את צמד הבקר ויזבחהו ובכלי הבקר בשלם הבשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו׃

ובן הדד מלך ארם קבץ את כל חילו ושלשים ושנים מלך אתו וסוס ורכב ויעל ויצר על שמרון וילחם בה׃ וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה׃ ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם׃ ויען מלך ישראל ויאמר כדברך אדני המלך לך אני וכל אשר לי׃

ותב מבתרוהי ונסיב ית פדן תוריא ונכסיה ובמני תוריא בשיל להון בשרא ויהב לעמא ואכלו וקם ואזל בתר אליה ושמשיה׃ ובר הדד מלכא דארם כנש ית כל משריתיה ותלתין ותרין מלכין עמיה וסוסון ורתיכין וסליק וצר על שומרון ואגיח קרבא בה׃ ושלח אזגדין לות אחאב מלכא דישראל לקרתא׃ ואמר ליה כדנן אמר בר הדד כספך ודהבך דילי הוא ונשך ובנך שפיריא דילי אינון׃ ואתיב מלכא דישראל ואמר כפתגמך רבנו מלכא דילך אנא וכל דילי׃

שרו לשונם כי ... כמו הבקר א׳ ... בשלם הבשר בשלקם הבשר כלו לעם אשר אתו ובכלי הבקר ... בשיל ... לכת אחרי אליהו ... ובקש כלי הבקר והוא כלי המחרישה ובשל
הבשר ומה בשלם ... כי ... ועדין לא זכר ...
כמו ... ויען מלך ישראל לך אני וכל אשר לי לא אמר על דעת שיקח ...
אלא שיהיה ... שלא ... כן ...
מה שאמרתי ... על דעת כן ... ׃

רד"ק כי אם כעת מחר אשלח את עבדי וזה היה בין הדברים הראשונים לאחרונים ונראה זה מאין לאחאב
והזקנים בדברים אחרונים ואמר שאינו ולא מנעתי ממנו לא מנעתי ממנו אלא שאמרתי לו שיקח עד
לא שיקחם לפיכך אמרו לו הזקנים לא תשמע לא תאבה ובדברים ואלו כל מה שתבקש בראשונה הנעשה ואחרונה
יחמוד שאם כסף וזהב נשים ובנים כלם יחמוד הם אלא מהו כל מחמד עיניך דבר שהוא חמוד מעט חמודים
ואין זו תורה שלא החמודים מכהן ומפני כך כשן ששמע מלך ישראל אמר אין זו הדבר שלא הדבר הזה של
זקנים הוא מה
ויקרא מלך
ישראל לכל זקני
הארץ ויאמר דעו
אלו לא תאבה
ולא תשמע לו מן
ששמעו כמה דברי
הזקנים מהר ויקם
מלך ישראל אף את
הזקנים ולא הקרובים
ואמרו שלא יוכל
לעשות מה שמבקש
שמבקש עוד שהרי
כתוב ויאמרו אליו
כל הזקנים וכל
העם אל תשמע
ולא תאבה והלא הוא
נפש כמה שלא
ענבו לבעל
שלא והשאירתי
בישראל ז׳ אלפים
כל הברכים אשר
לא כרעו לבעל אלא ודאי מחמד עינך זו תורה ואמרו
של מפני מה וכו אחאב למלכו כ׳ ונראה מפני שהכבד
את התורה בכב׳ אותיות ל״ת תשים כ׳ כפסוק ויאמר למלאכי בן הדד כל אשר שלחת בראשונה אעשה לכן
שהוא שם אחד ויש נקודות שמזה שנים מפני שכבד התורה שנתנה בכב׳ אותיות: כי אם כעת מחר כתרגומו אלהין

ותבו אזגדיא ואמרו כדנן
אמר בר הדד למימר ארי
שלחית לותך למימר כספך
ודהבך ונשך ובנך לי תתין
אלהין כעידנא הדין מחר
אישלח ית עבדי לותך
ויבלשון ית ביתך וית בתי
עבדך ויהי כל רגגא דעינך
ישוון בידהון ויסבון ויקרא
מלכא דישראל לכל סבי
ארעא ואמר דעו כען וחזו
ארי בישתא ארין בעי ארי שלח
לי לנשי ולבני ולכספי ולדהבי
ולא מנעית מיניה ואמרו ליה
כל סביא וכל עמא לא תשמע
ולא תיבי ואמר לאזגדי בר
הדד אמרו לריבוני מלכא
כל דשלחתא לעבדך
בקדמיתא איעביד ופתגמא
הדין לא אכול למעבד ואזלו
אזגדיא ואתיבוהי פתגמא

וישבו המלאכים ויאמרו כה
אמר בן הדד לאמר כי שלחתי
אליך לאמר כספך וזהבך ונשיך
ובניך לי תתן כי אם כעת מחר
אשלח את עבדי אליך וחפשו
את ביתך ואת בתי עבדיך והיה
כל מחמד עיניך ישימו בידם
ולקחו ויקרא מלך ישראל לכל
זקני הארץ ויאמר דעו נא וראו
כי רעה זה מבקש כי שלח אלי
לנשי ולבני ולכספי ולזהבי ולא
מנעתי ממנו ויאמרו אליו כל
הזקנים וכל העם אל תשמע ולוא
תאבה ויאמר למלאכי בן הדד
אמרו לאדני המלך כל אשר
שלחת אל עבדך בראשנה
אעשה והדבר הזה לא אוכל
לעשות וילכו המלאכים
וישבהו דבר

וישלח

לא יוכל לעשות שיעמוד כנגדו ויתן כל אשר לו וחושב וחכמים קשובים אלא מה ששלחת בראשונה שיאמר לך ויתנה עתה ועבדך הדבר הזה לא אוכל לעשות ולא אוכל לך הדבר הזה

רד"ק כה יעשון לשון שבועה. אם ישפק עפר שמרון וגו' פי' אם יספיק העפר אשר בשמרון לכל העם אשר ברגלי יתנו כפרסות רגליהם לא יספיק ות"י כדין יוספון אם ישופק עפרא דשמרון וגו' ר"ל לשעלים מן מה שמדד בשעלו מים כלומר אם לכל אחד מהם מלא פרסות רגליהם ... ואמר דברו אליו אמרו לו זה המשל כי הוא אומר לו אל יתהלל חוגר כמפתח אל יתהלל חוגר החרב לעשות מלחמה כמי שפותח החרב בשוב מן המלחמה כי אינו יודע מה יקרהו במלחמה כמפתח החרב שכבר יצא וכבר נצח במלחמה ואין יוכל להתהלל. ויהי ויאמר אל עבדיו שימו פי' שימו כלי המלחמה להלחם על העיר.

וַיִּשְׁלַח אֵלָיו בֶּן הֲדַד וַיֹּאמֶר כֹּה יַעֲשׂוּן לִי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּ אִם יִשְׂפֹּק עֲפַר שֹׁמְרוֹן לִשְׁעָלִים לְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי׃ וַיַּעַן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר דַּבְּרוּ אַל יִתְהַלֵּל חֹגֵר כִּמְפַתֵּחַ׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְהוּא שֹׁתֶה הוּא וְהַמְּלָכִים בַּסֻּכּוֹת וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו שִׂימוּ וַיָּשִׂימוּ עַל הָעִיר׃

וּשְׁלַח לֵיהּ בַּר הֲדַד וַאֲמַר כְּדֵין יַעְבְּדוּן לִי דַחֲלָתָא וּכְדֵין יוֹסְפוּן אִם יִשּׁוֹפַק עַפְרָא דְשׁוֹמְרוֹן לְמִסַּב בְּשַׁעֲלֵי פַּרְסַת רַגְלֵי עַמָּא דְעִמִּי׃ וַאֲתֵיב מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר אֵימָרוּ לֵיהּ לָא יִשְׁתַּבַּח דְמִזְדָּרֵז וְנָחֵית בִּקְרָבָא כִּגְבַר דְּנָצַח וּסְלֵיק מִנֵּיהּ׃ וַהֲוָה כַּד שְׁמַע יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְהוּא שָׁתֵי הוּא וּמַלְכַיָּא בִּמְטַלַּיָּא וַאֲמַר לְעַבְדוֹהִי אִזְדָּרְזוּ וְכַוִּנוּ עַל קַרְתָּא׃

רלב"ג אם ישפק עפר שומרון לשעלים ר"ל שלא יספיק עפר שמרון לכל העם אשר ברגלו אם יקח כל א' מהם מלא שעלו וזה מלא אגרופו. ויאמר דברו וגו' ר"ל שכבר אין ראוי להתהלל בן הדד שיכבוש דמשק שלא ראוי שיתהלל ב כובש המלחמה מי שחוגר קודם לכת למלחמה ולעשות. שיש לו להתהלל כמו שראוי להתהלל מי שהוא מפתח חרבו אחר שובו מהמלחמה וכמו שאינו מי שלא ידע מה יקרה לו בהם מה שיקרה לו מן הפגעים ישבח עצמו ויתהלל בהם.

וישימו על העיר. הכינו כלי המלחמה להלחם על העיר ופי' שימו גם על העיר יצאו נערי שרי המדינות בדרך אחר לא נסבות היו שותים עד שיצאו נערי שרי המדינות ויצא וישימו על העיר אחרי אשר שמעו אלא שהכינו כלי המלחמה להלחם על העיר ות"י שימו אזדרזו ותרגם וישימו על העיר וכוונו על קרתא. ואם כן לדבריו פי' וישימו על העיר שמו מצור על העיר ואחר כך היו עדין בסכות כשיצאו נערי שרי המדינות.

רד"ק והנה נביא אחד. אמרו הנביא מיכיהו בן ימלה ויאמר׳
בנערי שרי המדינות. והנערים האלה היו גדולים אבלם כן בן מנהג. המלכים שנגלו ממדינותם בני השרים הגדולים ואין הם בני המערכות שלהם המלך בני השרים עמו לשומרו ערכון ולא ימצאו בן השרים ומד׳ אומר לו בנערי שרי המדינות ר״ל לא המערך שמלך הוא ופרסיו ימען לא במותם עמך נערי שרי המדינות והוא אשר יאסר בעבור ויאסור שלמתו את המלחמה הוא ימן הנערים האחרים לא היו משמר־ון השבעת אלפים ויאסור אותם השבעת אלפים

רלב"ג בנערי שרי המדינות. ר״ל יאמר שבנערי שרי המדינות היו נגלים עם המלך בשמרון והיו אבל לשרון שלא ימצא בם גבור ופקד את כל העם כל בני ישראל בנער אלפים ר״ל שבכר פקד כל ישראל שהיו בשמרון וכבר היו שבעת אלפים ואלו לבד שנמצאו שלמים עם אל מלך אבל

וְהָא נְבִיָּא חַד קְרֵיב לְוָת אַחְאָב מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הַחֲזֵיתָא יָת כָּל הֲמוֹנָא סַגִּיאָה הָדֵין הָא אֲנָא מְסַר לֵיהּ בִּידָךְ יוֹמָא דֵין וְתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ וַאֲמַר אַחְאָב בְּמָן וַאֲמַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּעוּלֵימֵי רַבְרְבֵי מְדִינָתָא וַאֲמַר מַן יַתְקֵין קְרָבָא וַאֲמַר אַתְּ׃ וּמְנָא יַת עוּלֵימֵי רַבְרְבֵי מְדִינָתָא וַהֲווֹ מָאתָן וּתְלָתִין וּתְרֵין וּבָתְרֵיהוֹן מְנָא יַת כָּל עַמָּא כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְעָה אַלְפִין׃ וּנְפַקוּ בְּטֵיהֲרָא וּבַר הֲדַד שָׁתֵי רַוֵי בִּמְטַלַּיָּא הוּא וּמַלְכַיָּא תְּלָתִין וּתְרֵין מַלְכָּא דְסָעֲדִין לֵיהּ׃

וְהִנֵּה נָבִיא אֶחָד נִגַּשׁ אֶל אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה הֲרָאִיתָ אֵת כָּל הֶהָמוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה הִנְנִי נֹתְנוֹ בְיָדְךָ הַיּוֹם וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר אַחְאָב בְּמִי וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנַעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וַיֹּאמֶר מִי יֶאְסֹר הַמִּלְחָמָה וַיֹּאמֶר אָתָּה׃ וַיִּפְקֹד אֶת נַעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וַיִּהְיוּ מָאתַיִם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים וְאַחֲרֵיהֶם פָּקַד אֶת כָּל הָעָם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים׃ וַיֵּצְאוּ בַּצָּהֳרָיִם וּבֶן הֲדַד שֹׁתֶה שִׁכּוֹר בַּסֻּכּוֹת הוּא וְהַמְּלָכִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מֶלֶךְ עֹזֵר אֹתוֹ׃

ויצאו

היו אסר לא כרש לבעל׳ מי יאסר המלחמה
כענין ויאסור יותר בם שהוא ענין סבוב קרבם ר״ל המלחמה יקרא אוסר לפי שהוא והעם אחריו ולפיכך אמר אחאב מי יאסר ומי יאסור אלא הוא שהיה מלך אלא לפי שהיה שבר עז לפי שאל מי יאסר ויאמר אתה ויצאו ... שכור שותה ומשתכר כאדם שאין בו ... שבר אותו שהיו שורים אותו

רד"ק תפשום חיים. ואף שאמר תפשום חיים חיים תפשום אחר זאת אמר שאפי' הכל ר"ל אם יצאו למלחמה כן יצאו לשלום תפשום חיים כי היה בלבו כי יחיו מתנכרים לאנשים ואנשים אשר יצאו היה שלא אנשים עד שלא ירגו להתפשם חיים שיוכלו כי לא יעלה על לבו שיצאו משמרון שיצאו להלחם עמהם כמו שעשו אנשים

ר"ל בבן אם לשלום יצאו תפשום חיים ר"ל שאף שיהיה שיצאו לשלום או למלחמה יתפשום חיים ולא יהרגום ויכו איש אישו תרגום גבר גבריה אחר מהם הרג כנגדו אחד להתפשו

מפקדים אנשים לפקד אותן התפשו וכמו וכמו ל לבנאמר

ואלה יצאו מן השער פ' אלה אשר יצאו וחיל אשר אחריהם חיל אשר נמנה נלכת אחריהם הכו איש את אישו ויכו איש

ב ויצאו נערי שרי המדינות בראשנה וישלח בן הדד ויגידו לו לאמר אנשים יצאו משמרון׃ ויאמר אם לשלום יצאו תפשום חיים ואם למלחמה יצאו חיים תפשום׃ ואלה יצאו מן העיר נערי שרי המדינות והחיל אשר אחריהם׃ ויכו איש אישו וינסו ארם וירדפם ישראל וימלט בן הדד מלך ארם על סוס ופרשים׃ ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב והכה בארם מכה גדולה׃

ונפקו עולימי רברבי מדינתא בקדמיתא ושלח בר הדד וחויאו ליה למימר גבריא נפקו משמרון׃ ואמר אם לשלמא נפקו אחודינון כד חיין ואם לקרבא נפקו כד חיין אחודינון׃ ואילין נפקו מן קרתא עולימי רברבי מדינתא וחילא דבתריהון׃ וקטלו גבר גבריה ואפכו אינש ארם ורדפונון ישראל ואשתיזב בר הדד מלכא דארם על סוסיא ועמיה תרין פרשין׃ ונפק מלכא דישראל ומחא ית סוסותא ומגר ית רתיכיא ומחא באינש ארם מחא סגיאה׃

איש את אישו מן האנשים אשר יצאו משמרון כל אחד

מהם הכה האיש אשר כנגדו מהאנשים אשר שלח מלך ארם עליהם לראות אם למלחמה יצאו אם לשלום יצאו ושמרון לא ידעו מי הכו האנשים אשר שלח אליהם ורואים כי עמהם הנהרג ואמרו כי קרבן ונבהלו ונסו עמהם שלא יוכלו לעמוד ורדפום כי מצד אחרים כמלחמה על סוס ופרשים נמלט על סוס שהיה רוכב עליו ופרשים שהיו עמו נמלטו ולא אמר כמה פרשים אבל מיעוט פרשים שנים ויונתן תרגם עליה תרין פרשין׃ ויצא מלך ישראל על העיר ויונתן תרגם ועמיה תרין פרשין ונשיאי אחרת מולכה על סוסון ושניהם זוג פרשים׃ ויצא מלך ישראל אחרי אשר יצאו נערי שרי המדינות ומקצת החיל אחריהם ויגש הנביא

הכות נערים והאה מלך ישראל כי קם

ויפלט בתשועה: ימלט ויתפלט עדיין היה לבו נקפו עד שראה כי היה בתשועתו ויך את הסוס ואת הרכב
ופרש ארם ימלט ג"כ מלך ושאר החיל אשר שארו בעיר ורדפו גם הם אחרי ארם יתכן שהכה את אותם שברכב
ויך את הסוס כי ארם שהיו רוכבים סוס ורכב היו נסים על הסוס ועל הרכב הרוכבים
וגם נלוים אחריהם והיו מהם ומפילים הרכב והרוכבים ואלו
היו מעטים. אותם לא היו מהם הסוס והרכב ויתכן הרגיל ומחה את הסוסים ומגר את ...

ויגש הנביא אל מלך ישראל ויאמר לו לך התחזק ודע וראה את אשר תעשה כי לתשובת השנה מלך ארם עלה עליך׃ ועברי מלך ארם אמרו אליו אלהי הרים אלהיהם על כן חזקו ממנו ואולם נלחם אתם במישור אם לא נחזק מהם׃ ואת הדבר הזה עשה הסר המלכים איש ממקמו ושים פחות תחתיהם׃ ואתה

וקריב נביא לות מלכא דישראל ואמר ליה איזיל איתקף ודע וחזי ית דתעביד ארי לזמן סופא דשתא מלכא דארם סליק עלך׃ ועברי מלכא דארם אמרו ליה אלהא דשליט על טוריא אלההון על כן תקיפו מיננא וברם נגיח עמהון במישרא אם לא נתקף מינהון׃ וית פתגמא הדין עיבד אעדי מלכיא גבר מאתריה ומני שלטוניא חילופיהון׃

רד"ק ויגש. הנביא הוא הנביא הנזכר למעלה אז אמר לך התחזק בצבא ולא תבטח כי כבר נצחתו בצבא ובמורא הו התעצב עד ... בצבא ועוד התחזק שיהיו עמך למלחמה שיעמד הוא לעלות במוף השנה או פרוש התחזק במעשים טובים ולעבוד עוד שהכרי ... וזכרת כי יי הוא האלהים ובקר הסוס לתשובה שנה כבר ...

רלב"ג אלהי הרים: אלהיהם יודעים שמרון היה בהר כי שם נצחו אותו עבדי

השיבון הלך לתשובת השנה כתרגומו לזמן סופא דשתא שתשוב השנה לנקודה שהחלה מימים בראש השנה
ועברי: אלהי הרים אלהיהם אמרו זה השכחון לא היה מגבורתם ומרך המונים כי אם אמרו היינו רבים
מאד עליהם אבל מכח אלהיהם היה זה להם ואלהיהם הוא אלהי הרים והיה לו כח לעזרם במלחמה
שבהרים אותם בהר אם לא נחזק מהם בהר אם לא נחזק מהם אם נלחם אתם במישור. הסר המלכים אמרו
שבעבור שלא יתבלבל החיל בשיראו מלכים ראשים עליהם ותשים הפחות במקומם כדי שיתחזקו יותר בלחם

רלב"ג ויעל אפקה למלחמה על ישראל. אחר כשאפק היה לארם ולקחוה ממנו במלחמה ולזה היו נלחמים שם בן הדד וחילו. ובני ישראל התפקדו וכלכלו. ר"ל שכבר התפקדו החיל הנלחים ראשונה עם מלך ארם במלחמה ונמנו כלם לא נפקד איש. ולא שנשארו הגבולין להיות המלחמה על ידם לא שנאחז עמקים היה לא מישרא כשני חשיפי עזים. ר"ל כשני עדרים קטנים של עזים והנה היו ב' חלקים כי כשני עדרי המדינה היו לנגד אחד.

ואתה תמנה לך חיל כחיל
הנופל מאותך וסוס כסוס ורכב
כרכב ונלחמה אותם במישור
אם לא נחזק מהם וישמע לקלם
ויעש כן׃ ויהי לתשובת
השנה ויפקד בן הדד את ארם
ויעל אפקה למלחמה עם ישראל׃
ובני ישראל התפקדו וכלכלו
וילכו לקראתם ויחנו בני ישראל
נגדם כשני חשפי עזים וארם
מלאו את הארץ׃ ויגש איש
האלהים ויאמר אל מלך ישראל
ויאמר כה אמר יהוה יען אשר
אמרו ארם אלהי הרים יהוה
ולא אלהי עמקים הוא ונתתי
את כל ההמון הגדול הזה
בידך וידעתם כי אני יהוה׃

ואת תמני לך משרין
במשרין דאתקטלא מנך
וסוסון כסוסון ורתיכין
כרתיכין ונגיח עמהון קרב
במשרא אם לא נתקף מנהון
וקביל למימריהון ועבד כן׃
והוה לזמן סופא דשתא
ומנא בר הדד ית אנש ארם
וסליק לאפק לאגחא קרבא
עם ישראל׃ ובני ישראל
אתמניאו ואזדמנו ואזלו
לקדמותהון ושרו בני ישראל
לקבליהון כתרין גזרי עזין
ואנש ארם מליא ית ארעא׃
וקרב נביה דיי ואמ' למלכא
דישראל ואמר כדנן אמר יי
חלף דאמרו אנש ארם אלהא
דשליט על טוריא יי ולא
אלהא דשליט על משרא
הוא ואמסר ית כל המונא
רבא הדין בידך ותדעון ארי
אנא יי׃

רד"ק כחיל הנופל. כי שנשימו שהייתה נחלה פעמון. ויהי. ויעל אפקה ואפק הוא לנחלת יהודה ואמר אשר גבול אפק בנחלת בני אשר וזה אפק היא לנחלת יהודה אשר ממלכו אחאב היה ואמר שהיה לנחלת יהודה מלך עליו ששם אמר כי שהיה לנחלת ...

וכן סייעו בן ... נדוע וקראו לבני ישראל להלחם עמהם שם ובני ישראל הלכו לקראתם. ובני התפקדו וכלכלו התפקדו החיל אשר ילכו במלחמה כי קראו נכ' וכלכלו סלמו היו כלם שלא נפקד מהם איש נשארו מלחמה ד' ונמו שהיו לא כן ילכו עמה למלחמה הואת ויד' אחרונות ולאזר מהם כשני חשיפי עזים. אמר בו התרגו' כתרין גזרי עזין כלומר שני עדרים קטנים מן העזים מלאו את הארץ. קל ורואי להם. ויגש ויאמר אל מלך ישראל ויאמר אמר לו פעם אחר פעם להזהיר כלבם ממה היא

ויגש עבה וכן ויאמר המלך ויאמר לשר הבירה ויאמר יהוא אל חברהם אתנו ויאמר אחי ובהרים אמירה ראשונה אמר לו ונתתי כל ההמון הזה בידך שנית אמר לו אם יפול בן הדד בידך אל תחיהו ועתה לפי שהחיהו שלח אמר לו יען אשר שלחת את איש חרמי יען אשר אמרו כלומר לא כבדתני וכבוד לבבך שלא עוררך שבעים כראותך התשועה הגדולה שעשה לך האל עזרך ושדך מאחזיך כרעתך אלא להקדיש שמו יתברך אל עמים גם לפי שאמרו אלהי הרים ה' ולא אלהי עמקים וידעתם כי אני ה' כי אלה עמ תשועה ראשונה ושנית כי עקרה היה עתה יתגלו לדעתם מי היה התשועה:

ויחנו אלה נכח אלה שבעת ימים ויהי ביום השביעי ותקרב ח המלחמה ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד: וינסו הנותרים אפקה אל העיר ותפל החומה על עשרים ושבעה אלף איש הנותרים ובן הדד נס ויבא אל העיר חדר בחדר: ויאמרו אליו עבדיו הנה נא שמענו כי מלכי בית ישראל כי מלכי חסד הם נשימה נא שקים במתנינו וחבלים בראשנו ונצא אל מלך ישראל אולי יחיה את נפשך:

ושרו אלין לקביל אלין שבעא יומין והוה ביומא שביעאה וקריבו עבדי קרבא ומחו בני ישראל ית אינשא דארם מאה אלפין גבר רגלין ביומא חד: ואפכו דאשתארו לאפק לקרתא ונפל שורא על עשרין ושבעה אלפין גברא דאשתארו ובר הדד אפך ועל לקרתא תון בגו תון: ואמרו ליה עבדוהי הא כען שמענא ארי מלכי בית ישראל ארי מלכי גמלי חסדא אינון נסר כען סקין בחרצנא ואטונין ברישנא ונפוק לות מלכא דישראל מאים יקיים ית נפשך:

רד"ק ותקרב המלחמה ביום השביעי נתקרבו עבדי קרבן ויגש והנותרים אפקה אל העיר כי מלך יהודה בשלום עם מלך ארם לפי היו נסים שם להמלט כי לא היו הורגים אותם והיו בשלו' עמם לפי הורגם ישר' גם הגבור להוג ובהיות במעט הקש לבכותם להמלט כפלה התחומה על כלם ויאמר' ובן הדד נס ובא הוא עם עבדיו הקרובים אליו והיה ראשון לאותם כו' אלף או אחרון לפי שמית עמקים ובכל הירח שיה מאות הלו כשר ויאמרו אליו כמו שפירשנו לפי שהיו בשלום עמו אבל היה יכול לנחת עוד ... יתכן א' שאמרו לו עבדיו גם אל מלך ישראל אולי יושיע אותו מפחדו

רלב"ג ויהי ביום השביעי ותקרב המלחמה ר"ל שקרבו אנשי המלחמה הנה לקראת מלחמה זה עם זה ובן הדד נס ויבא אל העיר חדר בחדר ירצה שסבב עבר בחדר אל חדר כדי שלא ימצא וכבר היה ירא כי לא היה יכול לצאת מן העיר ולזה לקחו עבדיו והם כמו שלא יוסיף עליו מלחמה את נפשו בן הדד וזה כי הם יחגרו שקים במתניהם כאבלים ויקשרו חבל בראשם לשום שקים שאינו עשוי יתרון ומיתה להתחנן

[illegible]

רלב"ג [illegible]	וְאַסַרוּ שַׂקִּין בְּחַרְצֵיהוֹן וְאַטּוּנִין בְּרֵישֵׁיהוֹן וְאָתוֹ לְוָת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ עַבְדָּךְ בַּר הֲדַד אֲמַר תִּתְקַיַּים כְּעַן נַפְשִׁי וַאֲמַר הַעַד כְּעַן קַיָּים אֲחִי הוּא וְגֻבְרַיָּא נַחֲשׁוּ וְאוֹחִיאוּ וַחֲטָפוּהָ מִנֵּיהּ וַאֲמָרוּ אֲחוּךְ בַּר הֲדַד וַאֲמַר עוּלוּ דַבְּרוּהִי וּנְפַק לְוָתֵיהּ בַּר הֲדַד וְאַסְקֵיהּ לִרְתִכָּא וַאֲמַר לֵיהּ קִרְוַיָּא דִּנְסִיב אַבָּא מִן אֲבוּךְ אָתֵיב וְשׁוּקִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּדַמֶּשֶׂק כְּמָא דְּמַנִּי אַבָּא בְּשׁוֹמְרוֹן וַאֲנָא בִקְיָמָא אֲשַׁלְחִנָּךְ וּגְזַר לֵיהּ קְיָם וְשַׁלְחֵיהּ	וַיַּחְגְּרוּ שַׂקִּים בְּמָתְנֵיהֶם וַחֲבָלִים בְּרָאשֵׁיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ עַבְדְּךָ בֶן הֲדַד אָמַר תְּחִי נָא נַפְשִׁי וַיֹּאמֶר הַעוֹדֶנּוּ חַי אָחִי הוּא וְהָאֲנָשִׁים יְנַחֲשׁוּ וַיְמַהֲרוּ וַיַּחְלְטוּ הֲמִמֶּנּוּ וַיֹּאמְרוּ אָחִיךָ בֶן הֲדַד וַיֹּאמֶר בֹּאוּ קָחֻהוּ וַיֵּצֵא אֵלָיו בֶּן הֲדַד וַיַּעֲלֵהוּ עַל הַמֶּרְכָּבָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֶעָרִים אֲשֶׁר לָקַח אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ אָשִׁיב וְחוּצוֹת תָּשִׂים לְךָ בְדַמֶּשֶׂק כַּאֲשֶׁר שָׂם אָבִי בְּשֹׁמְרוֹן וַאֲנִי בַּבְּרִית אֲשַׁלְּחֶךָּ וַיִּכְרָת לוֹ בְרִית וַיְשַׁלְּחֵהוּ	רד"ק [illegible]

[illegible]

ויאמר בן הדד לאחאב הערים אשר לקח אבי מאת אביך אשיב לך וחוצות תשים לך בדמשק לקחת מהם מס מהסוחרים ההולכים כאשר שם אבי בשמרון ואז השיבו אחאב ואני בברית אשלחך מאחר שהעניש על כן ויכרת לו ברית וישלחהו״

וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רֵעֵהוּ בִּדְבַר יְהוָה הַכֵּינִי נָא וַיְמָאֵן הָאִישׁ לְהַכֹּתוֹ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה הִנְּךָ הוֹלֵךְ מֵאִתִּי וְהִכְּךָ הָאַרְיֵה וַיֵּלֶךְ מֵאֶצְלוֹ וַיִּמְצָאֵהוּ הָאַרְיֵה וַיַּכֵּהוּ׃ וַיִּמְצָא אִישׁ אַחֵר וַיֹּאמֶר הַכֵּינִי נָא וַיַּכֵּהוּ הָאִישׁ הַכֵּה וּפָצֹעַ׃ וַיֵּלֶךְ הַנָּבִיא וַיַּעֲמֹד לַמֶּלֶךְ עַל הַדָּרֶךְ וַיִּתְחַפֵּשׂ בָּאֲפֵר עַל עֵינָיו׃

וּגְבַרָא חַד מִתַּלְמִידֵי נְבִיַּיָא אֲמַר לְחַבְרֵיהּ בְּפִתְגָמָא דַיְיָ מְחֵינִי כְעַן וְלָא אֲבָא גַבְרָא לְמִמְחֵיהּ׃ וַאֲמַר לֵיהּ חֲלָף דְּלָא קַבֵּילְתָּא לְמֵימְרָא דַיְיָ הָא אַתְּ אָזֵיל מִלְוָתִי וְיִקְטְלִינָךְ אַרְיָא וַאֲזַל מִלְוָתֵיהּ וְאַשְׁכְּחֵיהּ אַרְיָא וְקַטְלֵיהּ׃ וְאַשְׁכַּח גַּבְרָא אוּחְרָנָא וַאֲמַר מְחֵינִי כְעַן וּמְחָהִי גַבְרָא מְחָהִי וּפַרְעֵיהּ׃ וַאֲזַל נְבִיָּא וְקָם לְמַלְכָּא עַל אוֹרְחָא וְאִשְׁתַּנִּי בְּמַעְפְּרָא עֵינוֹהִי׃

ר״דק ואיש אחד מבני הנביאים כתרגו׳ מתלמידי הנביאים ואמרו ז״ל זה היה מיכה״ הכהו שם [illegible] מיקום לו׳ הפעל ומשלו זה היה על אחאב שאמר לו הנביא ונתתי כל ההמון הזה בידך וכמו הזה הוא מאין שמעתם כי אחאב

רלב״ג יען אשר לא שמעת בקול ה׳ ידוע שהעובר על דברי הנביא חייב מיתה כאשר נתבאר זה במקומו

ויהי

[illegible] להכות את בן הדד ועבר על פי ה׳ [illegible] שנתן לו [illegible] בכדי שלא ישאר מהם אחד ולא השאיר בן הדד [illegible] [illegible] שיותר מהם אחד והמשל על בן הדד והמשל על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] ה׳ וכמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נשם ה׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על דברי הנביא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נשם ה׳ אמר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ונפשו [illegible] ויתחפש באפר על עיניו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מלך ישראל [illegible]

ויתחפש באפר על עיניו· הנה אפר הוא כעפר והשתנה בו כשהניחו על עיניו כדי שלא יכירנו מלך ישראל·

רלב"ג ויהי המלך עבר וגו' או ככר כסף תשקול· רוצה לומר אם תשמרהו כראוי· כן משפטך אתה חרצת· רוצה לומר אתה גזרת על עצמך להיות נפשך תחת נפשו· וימהר ויסר את האפר מעל עיניו· ואז הכירו מלך ישראל· איש חרמי· ר"ל איש נכרתו בחרמי ובכרתו להתו מכך כי לא היה לו מקום לנוס·

ויהי המלך עבר והוא צעק אל
המלך ויאמר עבדך יצא בקרב
המלחמה והנה איש סר ויבא
אלי איש ויאמר שמר את האיש
הזה אם הפקד יפקד והיתה
נפשך תחת נפשו או ככר כסף
תשקול· ויהי עבדך עשה הנה
והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך
ישראל כן משפטך אתה חרצת·
וימהר ויסר את האפר מעל
עיניו ויכר אתו מלך ישראל כי
מהנביאים הוא· ויאמר אליו כה
אמר יהוה יען שלחת את איש
חרמי מיד והיתה נפשך תחת
נפשו ועמך תחת עמו· וילך מלך
ישראל על ביתו סר וזעף ויבא
שמרנה·

והוה מלכא עבר והוא צוח
קדם מלכא ואמר עבדך
נפק בגו קרבא והא גברא
זר ואיתי לי גברא ואמר טר
ית גברא הדין אם משנא
ישני ותהי נפשך חלף נפשיה
או ככרא דכספא תתקול·
והוה עד דעבדך מתפני
לכא ולכא והא ליתוהי ואמ'
ליה מלכא דישראל את
דנת דינך ופסקתא· ואוחי
ואעדי ית מעפרא מעילוי
עינוהי ואשתמודע יתיה
מלכא דישראל ארי מתלמידי
נביא הוא· ואמר ליה כדנן
אמר יי' חלף דשיזבתא ית
גבר דחייב קטול מידך ותהא
נפשך חלף נפשיה ועמך
חלף עמיה· ואזל מלכא
דישראל לביתיה נסיס ורגיז
ואתא לשומרון·

רד"ק אם הפקד יפקד· כמו ולא נפקד ממנו איש כלו' עמו יחסרון· ויהי· עושה הנה והנה כ' כהרגו מתעסק בכה ובכה כלומר שהייתי מתעסק כה וכה· אתה חרצת· גזרת הדין כי עצמך שקבלת שמירתו והתחייבת· ויאמר· איש חרמי מיד· כלו' ופי' חרמי חרמים מן חרם והחרם זוכה למות והחרם יחרם· ר"ל שהיה חייב הריגה וכן ת' גבר דחייב קטול· או פי' חרמי מן מצודים וחרמים מצודים רשת ומכמורת וכן בדרש כמה מצודים וחרמים פרשת לו עד שנפל בידך· וילך· על ביתו· כמו אל ביתו וכן וילך אלקנה על ביתו· כמו אל ביתו· ודברת על הנביאים· אל הנביאים· סר·

סר וזעף כמו שפי' זה כועס סר וזעף קרוב לנושא' ותרגומו נסיס ורגיז ותרגו' על מטתו' ר"ל כיה
וזעפן נסיס וסר' פנו אלו כמושב. כי קשן וכן זכרו' אמר קלך אס כעבור
קנאת. ... ינן שלום עם בן הדד סר
וזעף' סר קול ... וסר ... והיה על זה הענין
זעף וכעס ... "

רד"ק אמר' מורעל'
... לו
מורעאל ופרחו'
... היכל'
מורעאל כמו
... ממקו'
לגן ירק' ...
קרוב ...
היכל קודם'
לו ...
... טוב
ויאמר לנבות
... נבות
... מחיר זה
מחיר כרם זה
...
... ומכרו
לו בכסף ...
במחיר כסף ...
... ויסב
את פניו' ...
פניו אל הקיר'

והוה בתר פתגמיא האלין כרמא הוה לנבות יזרעאלאה דביזרעאל בסטר היכלא דאחאב מלכא דשמרון ומליל אחאב עם נבות למימר הב לי ית כרמך ויהי לי לגנת ירקא ארי הוא קריב בסטר ביתי ואתן לך חלופוהי כרמא דטב מנה אם תקין בעינך אתן לך כספא דמוהי מה תשוי ואמר נבות לאחאב חס לי מן קדם יי מלמתן ית אחסנת אבהתי לך ואתא אחאב לביתיה נסיס ורגיז על פתגמא דמליל עמיה נבות יזרעאלאה ואמר לא אתן לך ית אחסנת אבהתי ושכיב על ערסיה ואסחר ית אפוהי ולא אכל לחמא

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כֶּרֶם הָיָה לְנָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר בְּיִזְרְעֶאל אֵצֶל הֵיכַל אַחְאָב מֶלֶךְ שֹׁמְרוֹן וַיְדַבֵּר אַחְאָב אֶל נָבוֹת לֵאמֹר תְּנָה לִּי אֶת כַּרְמְךָ וִיהִי לִי לְגַן יָרָק כִּי הוּא קָרוֹב אֵצֶל בֵּיתִי וְאֶתְּנָה לְךָ תַּחְתָּיו כֶּרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְּנָה לְךָ כֶסֶף מְחִיר זֶה וַיֹּאמֶר נָבוֹת אֶל אַחְאָב חָלִילָה לִּי מֵיהוָה מִתִּתִּי אֶת נַחֲלַת אֲבֹתַי לָךְ וַיָּבֹא אַחְאָב אֶל בֵּיתוֹ סַר וְזָעֵף עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי וַיֹּאמֶר לֹא אֶתֵּן לְךָ אֶת נַחֲלַת אֲבוֹתָי וַיִּשְׁכַּב עַל מִטָּתוֹ וַיַּסֵּב אֶת פָּנָיו וְלֹא אָכַל לָחֶם וַתָּבֹא

רלב"ג ויהי ... לך
... כרם טוב
... לו
...
... לך
כרם ... טוב
...
... לך
כסף ...
ויסב על ...
...
... ע
...
...
...
...
נפשו ...
...
לפנים'

רלב״ג מה זה רוחך סרה׳ ר״ל מה זה רעתך סרה מתחבבה׳ אתה עתה תעשה מלוכה על ישראל׳ ר״ל
קום כמו שנמצא תעשה מלוכה על ישראל הנה כל ספק אין מתחת המלך שתפעל בזה מאומה׳
אל הזקנים ואל החורים רוצה לומ׳ השרים והשופטים והם לבדם ידעו זה הסוד ומיוחד בהם
איזבל שישימו לפני שלך לשם אחאב ותחתם בחותמו ויראה מזה שהם היו יודעים הענין ואת התחבולות לא
היו משתמשים בקריעת נבות ולשלב שהיו משתדלים בזה זקנים השער והעיר׳

רד״ק מה זה
רוחך סרה
פי׳ סר וזעף
שפירשנו ותרגו׳
סטיא׳ כי אדבר
פעל במקום
עבר ורבו׳ כמוהו
או קוח בר״שון
קוה כענין קויתי
ידבר לו זקנו׳
תעשה מלוכה׳
מהרגמו תהלך
במלכותך וקוח
לשון המיקח׳
ותשלח הספרים׳
כתיב כמ״ה וקרי
בלא ה״א והמקום
הכונסים׳ וקרי
החורים׳ הספרים׳
והספנים כמו חורי
יהודה וקריאה את
החורים׳ ויותן

ו וַתָּבֹא אֵלָיו אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ
וַתְּדַבֵּר אֵלָיו מַה זֶּה רוּחֲךָ סָרָה
וְאֵינְךָ אֹכֵל לָחֶם׃ וַיְדַבֵּר אֵלֶיהָ
כִּי אֲדַבֵּר אֶל נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי
ב וָאֹמַר לוֹ תְּנָה לִּי אֶת כַּרְמְךָ
בְּכֶסֶף אוֹ אִם חָפֵץ אַתָּה אֶתְּנָה
לְךָ כֶרֶם תַּחְתָּיו וַיֹּאמֶר לֹא אֶתֵּן
לְךָ אֶת כַּרְמִי׃ וַתֹּאמֶר אֵלָיו
אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ אַתָּה עַתָּה תַּעֲשֶׂה
מְלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל קוּם אֱכָל
לֶחֶם וְיִטַב לִבֶּךָ אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת
כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי׃ וַתִּכְתֹּב ס
סְפָרִים בְּשֵׁם אַחְאָב וַתַּחְתֹּם
בְּחֹתָמוֹ וַתִּשְׁלַח הַסְּפָרִים אֶל
הַזְּקֵנִים וְאֶל הַחֹרִים אֲשֶׁר בְּעִירוֹ
ב הַיֹּשְׁבִים אֶת נָבוֹת׃ וַתִּכְתֹּב
בַּסְּפָרִים לֵאמֹר קִרְאוּ צוֹם
וְהוֹשִׁיבוּ אֶת נָבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃

וַאֲתַת לְוָתֵיהּ אִיזֶבֶל אִתְּתֵיהּ
וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ מָה דֵין רוּחָךְ
סַטְיָא וְלֵית אַתְּ אָכֵיל לַחְמָא׃
וּמַלֵּיל עִמַּהּ אֲרֵי מַלֵּילִית עִם
נָבוֹת יִזְרְעֵאלָאָה וַאֲמָרִית לֵיהּ
הַב לִי יָת כַּרְמָךְ בְּכַסְפָּא אִי
אִם רָעֵי אַתְּ אֶתֵּן לָךְ כַּרְמָא
חִילּוּפוֹהִי וַאֲמַר לָא אֶתֵּן לָךְ
יָת כַּרְמִי׃ וַאֲמַרַת לֵיהּ אִיזֶבֶל
אִתְּתֵיהּ אַתְּ כְּעַן אַצְלַח
בְּמַלְכוּתָא עַל יִשְׂרָאֵל קוּם
אֱכוֹל לַחְמָא וְיִשְׁפַּר לִבָּךְ
אֲנָא אֶתֵּן לָךְ יָת כַּרְמָא
דְּנָבוֹת יִזְרְעֵאלָאָה׃ וּכְתָבַת
אִגְּרָתָא בִּשְׁמָא דְּאַחְאָב
וְחַתְמַת בְּעִזְקְתֵיהּ וְשַׁדַּרַת
אִגְּרָן לְסָבַיָּא וּלְתוּרְבְּנַיָּא
דִּבְקַרְתֵּיהּ דְּיָתְבִין עִם נָבוֹת׃
וּכְתָבַת בְּאִגְּרָתָא לְמֵימַר
גְּזַרוּ צוֹמָא וְאוֹתִיבוּ יָת נָבוֹת
בְּרֵישׁ עַמָּא׃

הזקנים והספרים׳ כמו שהזקנים הזקנים כאשר ישאו הכונן הזרע מאליו׳ ותכתוב׳ קראו צום׳ כמנהגם לגזור
תענית וכן אמר גזרו צומא׳ ואמרה זה לפי שהם הענין מתפשט במקומותם ואם יש מנהגות יזקקו לזה׳

ולדעת אחר ז״ל פי׳ עם קטן וכן כמו עם אמרו גם כי מיעוט עלשון רז״ל ... שהוא ממקום קטן הגדולים׳

קראו צום ... כמו ... קראו ... מתקבצים ... שיעמדו זה קטנים לעשות כל קטני׳

רד״ק

וישבו ... ישבו ... יש לשאול ... הסנהדרין וקטנים ... יעשו הדבר ... ... לפני ... סריסין לכל ... יפרנסו ... איזבל כלם ... וכלם לדבר ... זקני השער והסריסים היו ממונים ... וידם

ואותיבו תרין גוברין בני רשיעא לקבליה ויסהדוניה למימר נרגיזתא קדם יי ומלכא ואפקוהי וירגמוהי ויתקטיל׃ ועבדו אנשי קרתיה סביא ורברבנא דיתבין בקרתיה כמא דשלחת איזבל כמא דכתיב באגרתא דשלחת לותהון׃

רלב״ג

והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעדהו לאמר ברכת אלהים ומלך והוציאהו וסקלהו וימת׃ ויעשו אנשי עירו הזקנים והחרים אשר הישבים בעירו כאשר שלחה אליהם איזבל כאשר כתוב בספרים אשר שלחה אליהם׃

קראו

ויעשו קריו קטנים כמו בנמשל ... זה לא ... לעשר על ...

היתה נמשלת עם איזבל כי אלו רצו הזקנים לבלתי הדבר לעשות השער לא היו ממהרים לברוא כמוהו כי הקרובים שהיו לבנות בעשר ואלו רצונה איזבל לברוא כלם משפטו לא היה כן ... לבזול הדברים לא היה כן ... אחאב ואיזבל ... שהיו ... לשמים לעבוד ע״ז אבל אם היו ... וקורנים שלא כמשפטו היו ישראל מורדים בו כי לא היו ממהרים ... עליהם אם לא ... אבל ... לא היו יכולים כי לא היו ... אלפים אשר לא כרעו לבעל ושאר ישראל היו ... שהיה ... מעשים אותם ... הסתר ... איזבל ... היתה ... כי ... ונשאה איזבל בזקני יזרעאל ... הדבר או ... אחאב ... כהנה ... אחאב ... לא ... ועע״פ שהיה ... עדות ... ורניתה ... כמו ... כמו שהיו ... כמו שאמרה ... אנשים בני בליעל ... ויש לשאול ... לא היה ... הסרים ... משפט ... את ... ואת כרמיכם ... הישרה כמו שפירשנו בספר שמואל ... משפט ... לא ... עבדיו ... יבחרם ... שיאמר ... לעבדיו ולא ... עד ... אמר ... ברכת ... אלהים ומלך נרגזתא קדם יי ומלכא ... למה ... אלהים ומלך ... ויסקלוהו ...

רד"ק וישלחו אל׳ הספרי׳ ידועי׳ ואחר׳ יזרעאל שאמ׳
נגדו ואמ׳ וישלחו ואמ׳ אל׳ ואת נבות ה׳ קן
ר"ק יספרו במקומות וכן ותרגמו את קלל י״ ויהי קום
רש אמ׳ לשון ירושה לפי שהם לו בכסף או ירושה במקום
הורשין וכן נקרא הכנעני וירשת וישבת בה לפי שהיא
שם ירושה מקולו

רלב"ג ויוציאוהו מחוץ לעיר ויסקלוהו כמנהג
מנהג שהיו הנסקלים ... מחוץ
למחנה ויהי כשמוע איזבל כי נסקל קום רש
את כרם נבות היזרעאלי כמו שהיה
מלכות הכסיקים למלכות מלך

קראו צום והשיבו את נבות
בראש העם ויבאו שני האנשים
בני בליעל וישבו נגדו ויעדהו
אנשי הבליעל את נבות נגד העם
לאמר ברך נבות אלהים ומלך
ויצאהו מחוץ לעיר ויסקלהו
באבנים וימת וישלחו אל איזבל
לאמר סקל נבות וימת ויהי
כשמע איזבל כי סקל נבות וימת
ותאמר איזבל אל אחאב קום
רש את כרם נבות היזרעאלי
אשר מאן לתת לך בכסף כי אין
נבות חי כי מת ויהי כשמע אחאב
כי מת נבות ויקם אחאב לרדת
אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו

גזרו צומא ואותיבו ית נבות
ברישׁ עמא ואתו תרין גברין
בני רשׁעא ויתיבו לקבליה
ואסהידו גברי רשׁעא ית נבות
קדם עמא למימר גדיף נבות
קדם יי ומלכא לט ואפקוהי
מברא לקרתא ורגמוהי
באבניא ומית ושלחו לות
איזבל למימר אתרגם נבות
ומית והוה כד שמעת איזבל
ארי אתרגם נבות ומית ואמרת
איזבל לאחאב קום אחסין ית
כרמא דנבות יזרעאלאה דלא
אבה למתן לך בכספא ארי
לית נבות קיים אלהין מית
והוה כד שמע אחאב ארי מית
נבות וקם אחאב למיחת לכרמא
דנבות יזרעאלאה למירתיה

ויעיד לפי כמו אם
ידעו מלו הם
ולפי מה שאמר
נבות קלל אלהי׳
ומלך הייב מיתה
ומי שנתחייב מן
מיתה למלכו אם
וכל אשר לו למלך
ונקנו להלך בבר
וזה אמרו קרוב
מלכות הכסיקין
למלך קרוב כל
הכסיקין שרשין ו
ומפני זה אמרו
איזבל ירשהו ם
קערים ה ברך
בנבות אלהים ומלך
הם אמו יאמרו ברך
אלהים לבך יאמר ד

דין מסור לבך ויקיו הכסיו שרשין וכשאמרו קלל המלך נתחייב מיתה והכסיו למלך ואח"כ אח"כ למה הוכרך לומ׳
אלהים לבד רל׳ הקבה עכו׳ ור׳ יהודה אמ׳ אין קרוב מלכות הכסיקים למלך ומה׳ קום רש ואמ׳ אשר יחד הס׳
לרשתו לפי שקרובו היה בן אחי אביו וראוי היה לרושה הקרובים שהיו לנבות נהרגו עמו כמו שכתוב אם לא
את דמי נבות ואת דמי בניו ולדברי ר׳ יהודה לא הוכרך לומר ומלך אלא שבר׳ל הקבה עכו״ם מות אחר שאמ׳
היה נבות חייב למה יאמר הם מות לומר שלא מת מיתה טבעית אלא מות שנתחייב מיתה למלך והכסיו למלך

רד״ק אשר בשמרון לא אמר שיהיה אחאב בשמרון שהרי ירד לכרם נבות שהיה ביזרעאל אלא ר״ל מלך
אשר בשמרון ״ודברת״ הרצחת וגם ירשת הלא השאלה ותמיה על מה שעשית הדברים לשמע האוזן
ולענין שהדבר ידוע כן הוא כנגד אחאב [illegible] וכן במלות השאלה [illegible]
אחיך ויאמר לא ידעתי [illegible] ״ויאמר״ [illegible]
[illegible] כבוד [illegible] לבנות שלמה [illegible]

רלב״ג מלך
ישראל
אשר בשמרון ר״ל
שמושבו [illegible]
בשמרון לא ירד [illegible]
בזה [illegible]
שאחאב [illegible]
[illegible] מלך
ישראל אשר
[illegible] בשמרון
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

והות פתגם נבואה מן קדם יי
עם אליה דמן תושב למימרי
קום חות לקדמות אחאב מלכא ב
דישראל דבשמרון הא
בכרמא דנבות דנחת תמן
למירתיה ותמליל עמיה
למימר כדנן אמר יי הקטלת
אף אחסינתא ותמליל עמיה
למימר כדנן אמר יי באתרא
דלחיכו כלביא ית דמא
דנבות ילחכון כלביא ית דמך
אף דילך ואמר אחאב
לאליה האשכחתני בעיל
דבבי ואמר אשכחית חלף
דחשיבתא למיעבד דביש
קדם יי

ויהי דבר יהוה אל אליהו ח
התשבי לאמר קום רד לקראת
אחאב מלך ישראל אשר ב
בשמרון הנה בכרם נבות אשר
ירד שם לרשתו ודברת אליו
לאמר כה אמר יהוה הרצחת
וגם ירשת ודברת אליו לאמר
כה אמר יהוה במקום אשר
לקקו הכלבים את דם נבות
ילקו הכלבים את דמך גם
אתה ויאמר אחאב אל אליהו
המצאתני איבי ויאמר מצאתי
יען התמכרך לעשות הרע
בעיני יהוה הנני

בשמרון [illegible] אשר ביזרעאל [illegible] במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות [illegible]
בזה שילקקו הכלבים את דם אחאב במקום שנסקל נבות על ברכת שמרון. לקקו הכלבים דם אחאב
כמו שנזכר אחר זה [illegible]
הכלבים את דם נבות ילקו את דם אחאב [illegible] במקום ההוא [illegible] ילקו הכלבים
את דמו [illegible]
[illegible] לקקו הכלבים את דמו [illegible] על ברכת שמרון [illegible]
[illegible] לקקו [illegible]

בשלום הבעולה הזה מצאו איב רעתו שהוא מבקש כמו ישראל׳ התמכרך כאלו מכר עצמו לעשות רע. וכל עסקיו וכל מחשבותיו ברע. ויונתן תרגם כלומר כל מחשבותיך הם לעשות הרע׳ ובדרש אמר התמכרך לעשות הילך היה שפה מוחק האזכרות וכותב תחתיהן שם הבעל בראשית ברא הבעל ויהכי הבעל׳ וזהו שאמר הכעני׳ הכעסים להשחק שמי׳

המצאתני איבי רל הגם מצאתני שהיה בזה ברע שתעשה לי עשו שום כמשפך ואז מצא לומר זה לפי שהשתכרך כנהר שאינו כשלום בן הדד ובכריתת ברית׳ יען התמכרך לעשות הרע בעיני יי׳ כלכך הוא פוגע לעשות הרע בעיני יי׳ כאלו נמכר לזה התכלית

רדק הנה מבי חסר אלף ונקר׳ הבעל מקימבה. ובן ישי מעות אל ימי ראשי אשר הקשי את ישראל׳ משתין בקיר כבר נזכר ואמר הכלב׳ לא ישאר לו ויונ׳ ידע מדע. ברקה כי דעתו כמו משית הקירות לנו שלא ישאר בכל מיתו כן דעת. כלומר הנדולים והקטנים כלם יכריתו׳ ועצור ועזוב שלא ישאר לאחאב בישראל עצור ועזוב שיאמרו זה נעצר מבית אחאב או זה כעזוב שלא הרגוהו כי כלם יאבדו ואחז׳ ז״ל פי׳ ועצור הממון והנעצר מהנכסים ועזוב המקום שכעזוב בשדה שלא יאספוהו בבית ורבותינו ז״ל דרשו עצור בעולם הזה עזוב בעולם הבא כלומר שאין לו חלק לעולם הבא׳ בחל יזרעאל׳ תרגם בחלק ושער הרבים באחסנת׳ ולפי דעתי אשר הוא והוא כמו בחלק וכן אמר במה׳ אשר בחלק יזרעאל׳

הנני מבי אליך רעה ובערתי אחריך והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל׳ ונתתי את ביתך כבית ירבעם בן נבט וכבית בעשא בן אחיה אל הכעס אשר הכעסת ותחטא את ישראל׳ וגם לאיזבל דבר יהוה לאמר הכלבים יאכלו את איזבל בחל יזרעאל׳

הא אנא מיתי עלך בישתא ואפלי בתרך ואישיצי לאחאב ידע מדע ואחיד ושביק בישראל׳ ואיתן ית ביתך כבית ירבעם בר נבט וכבית בעשא בר אחיה על ארגזות דארגזתא ואחיבתא ית ישראל׳ ואף על איזבל גזר יי למימר כלביא ייכלון ית איזבל באחסנת יזרעאל׳

רלבג משתין בקיר הם הזכרים׳ ועצור ועזוב בישראל רל שיכרית לו מה שהוא עצור מביתו בישראל ומה שהוא עזוב והנה לפי דעתי עצור הוא כמו שגר ם השגר מביתו בישראל הוא המולך ואשר יקרא לו הוא עצור בישראל לשיות מלך או שר׳ והעזוב הוא מה שהיה מהם שלא המית לו ממשלה וכן היה כי יהורם מרד בו ומת׳ ואחריו כל בית אחאב׳ או יהיה עצור רמז לשבטים כמו שהיו עצורים תחת נכונה המלך לגדלם ועזוב הוא מה שאינו מגודל תחת האומן ומגדל׳ אל הכעס אשר הכעסת רוצה לומר על הכעס אשר הכעסת׳

במלך ישראל׃ רל״ל כשיבא יזרעאל לא קרא מיאור ולאשר שיהיה מעמו יות׳ והמתים אשר בחומה יאכלו הכלבים את בשר איזבל כמו שהיה אחר במה שספר׃

רד״ק רק לא היה כאחאב כי רב כעסו והכעיס אחריו לעבוד עבודה זרה וכעסו לשמים אבל אחאב עבד לבעל ועשה אשרה כאשר זכר. לפי׳ אתו ויתעב מאד ככל אשר עשה האמורי אשר הסיתה אותו איזבל הרבה המורות מן הסיתה והרבה תועבות׃ ויהי׃ וישם שק על בשרו׃ אותו היום ששמע ואת הכתונת שם שק על בשרו וצם והלך אט ובלילה שכב בשק׃ ויהלך אט׃ הלך לאט כמו המתאבלים דרך יחף והלך יחף׃

הַמֵּת לְאַחְאָב בָּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים וְהַמֵּת בַּשָּׂדֶה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמָיִם׃ רַק לֹא הָיָה כְאַחְאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר הֵסַתָּה אֹתוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ׃ וַיַּתְעֵב מְאֹד לָלֶכֶת אַחֲרֵי הַגִּלֻּלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אַחְאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיָּשֶׂם שַׂק עַל בְּשָׂרוֹ וַיָּצוֹם וַיִּשְׁכַּב בַּשָּׂק וַיְהַלֵּךְ אַט׃ וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי לֵאמֹר׃ הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנָי יַעַן כִּי נִכְנַע מִפָּנַי לֹא אָבִא הָרָעָה בְּיָמָיו בִּימֵי בְנוֹ אָבִיא הָרָעָה עַל בֵּיתוֹ׃

וישבו

דִּימוּת לְאַחְאָב בְּקַרְתָּא יֵיכְלוּן כַּלְבַיָּא וּדְיִמוּת בְּחַקְלָא יֵיכְלוּן עוֹפָא דִשְׁמַיָּא׃ לְחוֹד לָא הֲוָה כְאַחְאָב דְּאִשְׁתַּבַּשׁ לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ דַּאֲטְעִיאַת יָתֵיהּ אִיזֶבֶל אִתְּתֵיהּ׃ וְאַרְשַׁע לַחֲדָא לִמְהָךְ בָּתַר טַעֲוָתָא כְּכֹל דַּעֲבַדוּ אֱמוֹרָאֵי דְּתָרֵיךְ יְיָ מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אַחְאָב יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וּבְזַע לְבוּשׁוֹהִי וְאַסַּר שַׂקָּא עַל בִּשְׂרֵיהּ וְצָם וּשְׁכֵיב בְּשַׂקָּא וְהַלֵּיךְ יְחֵיף׃ וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם אֵלִיָּהוּ דְמִן תּוֹשָׁב לְמֵימַר׃ הַחֲזֵיתָא אֲרֵי אִתְכְּנַע אַחְאָב מִן קֳדָמַי חֲלַף דְּאִתְכְּנַע מִן קֳדָמַי לָא אַיְתֵי בִּשְׁתָּא בְּיוֹמוֹהִי בְּיוֹמֵי בְרֵיהּ אַיְתֵי בִּשְׁתָּא עַל בֵּיתֵיהּ׃

רלב״ג רק לא היה כאחאב: כלומר לא נמצא׳ וישם שק על בשרו ויצום ר״ל שלבש בגדי שק היום ההוא עשויים מצמר קשה וישכב בלילה בבגדי השק ויהלך במרה בשכל ובמוסר׳ לא אביא הרעה בימיו ידמה ש׳ לזה שנכנע אחאב מפני השם היה מתקרב יותר במחשבתו כמות היזרעאל וגם ילקקו הכלבים דמו׳ לזה מפני שהכניע אחאב מפני השם האריך השם הרעה הזאת עד ימי בנו ועם זה קיים כל מה שאמר הרעה ופסל זה ישוע שאלו בן הדד כשלא היתה נפשו יתות נפשו ונכרה ברמות גלעד וגם לקקו הכלבים את דמו הרכב׃

רלב"ג וישבו שלש שנים אין מלחמה · ספר שבכספו אחאב מלחמת קשה מארד לו קשה מאד לו שהקים כמבוו יהית
ספרו מכן קדר כשלחמו עמו שלש שנים וידמה שמש לו ונפקד יהות עמו קארך קשי' עד עת קוו'·
הידעתם כי לנו רמות גלעד יתכן שהאשר השיב לו בן הדד הערים אשר לקח אבו מישר' לא זוכר אחאב לשאול
לו אז רמות גלעד ולזה אמר לעבדיו הלא ידעתם כי לנו רמות גלעד ואנחנו שותקים מלקחת אותה מיד מלך
ארם · כמוני כמוך · ר"ל שכמו שהלך אתה אלך אני וכמו שילך עמך כן ילך עמי וכמו שתשלח סוסך כן אשלח כן
אשלח גם סוסי · דרוש נא כיום את דבר יי' · הנה יהושפט מפני שהיה שלם אשר בעצת יי' לא הקשה לעשות
דבר כי אם על פי יי'·

ויתיבו תלת שנין לית קרבא
בין ארם ובין ישראל׃
והוה בשתא תליתיתא ונחת
יהושפט מלך שבטא דבית
יהודה לות מלכא דישראל׃
ואמר מלכא דישראל ל
לעבדוהי הידעתון ארי דילנא
רמות גלעד ואנחנא שתקין
מלמסביתה מיד מלכא
דארם׃ ואמר ליהושפט התיזיל
עמי לאגחא קרבא לרמות
גלעד ואמר יהושפט למלכא
דישראל אנא כותך עמי
כעמך סוסותי כסוסותך׃ ואמר
יהושפט למלכא דישראל
תבע כען כיומא דין ית
פתגמא דיי׃

וישבו שלש שנים אין מלחמה
בין ארם ובין ישראל׃
ויהי בשנה השלישית וירד
יהושפט מלך יהודה אל מלך
ישראל׃ ויאמר מלך ישראל א
אל עבדיו הידעתם כי לנו רמת
גלעד ואנחנו מחשים מקחת
אתה מיד מלך ארם׃ ויאמר ‏אל
יהושפט התלך אתי למלחמה
רמת גלעד ויאמר יהושפט אל
מלך ישראל כמוני כמוך כעמי
כעמך כסוסי כסוסיך׃ ויאמר י
יהושפט אל מלך ישראל ד
דרש נא כיום את דבר יהוה׃

רד"ק ספרדית
גלעד כי לו
היא כמו שכתו' את
ראמות בגלעד לגדי'
ואמרו בדרש למה
נקרא שמו רמות
גלעד שיש לפניו כ'
כרכים אלמים ומלך
ארם לקחה מיד מלך
ישראל · ויש לשאול
והלא אמר בן הדד
מלחמת הערי' אשר
לקח אבי מאת
אביך אשיב לך·
ואת"ל לא קיים לו
דברו והלא · שלש
היה בשמקס שלש
שנים ולמה לא עשה מלחמה ואת אין כאלו השיב לו הערים · ועוד למה אמר אחאב על רמות גלעד יותר מאשר
הערים ואמר כי רמות גלעד לא לקחה ארם מעמרי אבי אחאב כי קודם לכן לקחה והוא אל הערים אשר לקח
אבי מאת אביך השיב ואחאב לא נתן דעתו אז לשאול רמות גלעד כי כן היה משיב לו שהרי כדמשמע ממנו לא חוץ
כי שהיה משיב מה שהיה לו אלא שלא נתן דעתו אז ואחאב כשזכר לא היה יכול להלחם עמו על זאת שהרי שלח
בבריתו כי מין בשמקס ג' שנים · ועתה כשראה אחאב כי מלך יהודה היה עמו ואמר לעזור לו אמר שילך למלחמה
על מלך ארם לקחת רמות גלעד·

רד"ק האין פה נביא ליי׳ עוד כלו׳ כי אין אלה ליי׳ כי הכיר
יהושפט כי נביאי הבעל או האשרה הם ולא אמרו
כה׳ כי אם ... מפני כבוד אחאב כי נביאות פשט
אבל אמר האין פה נביא וכדרך כשאמר יהושפט האין פה
נביא ליי׳ עוד אל אחאב והלא כל אלה הנביאים ליי׳ הם אל
יהושפט כי מהם כל
אם מצות אחאב
אלה הנביאים שלא
לבעל נביאים
ואין פה נביאים
יתנבאו כנגדו
לו׳ שנדיק אמר
זהו לכך השיב
ירמיה אמר
תפלתך השיב
לומר זהו לכך
ואלה כלם אומרים
דבר אחד עלם
נאמן שאין
כדבריהם אמנם
כי אם רע והלא
התנבא עליו טוב
שאמר לו קריאת כל
ההמון הגדול הזה
וגו׳ וכן אל כספם
שמים כמו שכתבנו
כי רז״ל אמרו סוד
הנביא היה מיכא
בן ימלה אלא שהתנבא עליו פעם אחת שאינו היה יסתכן
מות כפאו ועליך יהיה עמו והתנבא לו שיפול כל
מלך ארם מקומו הקולות וילך שמה ואתה וזמ׳ ס

וכנש מלכא דישראל
ית נביי שקרא כארבע
מאה גברא ואמר להון
האיזיל לרמות גלעד
לאגחא קרבא אם
אתמנע ואמרו סק ה
וימסר יי בידא דמלכא
ואמר יהושפט הלית
כא נביא קדם יי עוד
ונתבע מיניה ואמר
מלכא דישראל
ליהושפט עוד גברא
חד למתבע ית פתגמא
דיי מימיה ואנא שנאתיה
ארי לא יתנבא עלי טב
אלהין בש הוא מיכה
בר ימלה ואמר יהושפט
לא יימר מלכא כן ה
וקרא מלכא דישראל
לגוזא חד ואמר אבע
מיכה בר ימלה

וַיִּקְבֹּץ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת
הַנְּבִיאִים כְּאַרְבַּע מֵאוֹת
אִישׁ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
הַאֵלֵךְ עַל רָמֹת גִּלְעָד
לַמִּלְחָמָה אִם אֶחְדָּל
וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתֵּן אֲדֹנָי
בְּיַד הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר ה
יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא
לַיהוָה עוֹד וְנִדְרְשָׁה ס
מֵאוֹתוֹ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט
עוֹד אִישׁ אֶחָד לִדְרֹשׁ
אֶת יְהוָה מֵאֹתוֹ וַאֲנִי
שְׂנֵאתִיו כִּי לֹא יִתְנַבֵּא
עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע ס
מִיכָיְהוּ בֶּן יִמְלָה וַיֹּאמֶר
יְהוֹשָׁפָט אַל יֹאמַר הַמֶּלֶךְ
כֵּן וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
אֶל סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר
מַהֲרָה מִיכָיְהוּ בֶן יִמְלָה

ומלך

רלב"ג האין פה נביא ליי׳ עוד ונדרשה
מאותו ר״ל שלא יתנבא מעצמו ס
שיהושפט הכיר כי הם שלא הם נביאי
לא היו נביאי יי׳ אלא היה קושר קושרים
נביאי יי׳ היה ר״ל שיגמור על דבריו אחד
מקום ואם לא
היה בטוח בו
עד שיודיע לו
מאותו הנה לא
היה רצוי ס
שיגמור הסכמתו
יהיה עמהם
עד אחד ולזה
ידמה שהוא
האין פה נביא
ליי׳ עוד כי
שיסמוך בדברי
נביא יי׳ על זה
והנה מלת עוד
הנה אל אמרו
האין פה נביא
לא אל אמרו
האין פה נביא
ליי׳ עד״ס לא
יתנבא על טוב
וגו׳ ידמה
שמיכיא בן
ימלה היה נביא
שהתנבא כמה
והתנבא לו רע
על דבר ...

שיתכבדו על טוב ר״ל ירעם ס שיתכבדו על טוב יקרא מיסקו כן ימלו יתי׳ לכבת מיסקו ותרגם [illegible]
ויקח פתלותו [illegible] רלב״ג מלבשים בגדים וכו׳ ר״ל שהיו מלבשים בגדי מלכות

רדק מלבשים בגדים פי׳ בגדים יקרות ס [illegible] מלבשים ירצה ס שהיו ערומים [illegible] בגדי מלכות [illegible] וכמוהו [illegible] ר״ל [illegible] בגרן פי׳ [illegible] בגרן וכן [illegible] בגרן [illegible] שער שומרון [illegible] עם [illegible] קין [illegible] נראית [illegible] וברזל [illegible] כגרן [illegible] כגרן [illegible] כי ס [illegible] ר״לבקין ס

ומלך ישראל ויהושפט מלך
יהודה ישבים איש על כסאו
מלבשים בגדים בגרן פתח שער
שמרון וכל הנביאים מתנבאים
לפניהם ויעש לו צדקיה בן כנענה
קרני ברזל ויאמר כה אמר יהוה
באלה תנגח את ארם עד כלתם
וכל הנבאים נבאים כן לאמר
עלה רמת גלעד והצלח ונתן יהוה
ביד המלך והמלאך אשר הלך
לקרא מיכיהו דבר אליו לאמר
הנה נא דברי הנביאים פה אחד
טוב אל המלך יהי נא דברך ב
כדבר אחד מהם ודברת טוב
ויאמר מיכיהו חי יהוה כי את א
אשר יאמר יהוה אלי אתו אדבר
ויבוא אל המלך ויאמר המלך אליו
מיכיהו הנלך אל רמת גלעד
למלחמה אם נחדל ויאמר אליו
עלה והצלח ונתן יהוה ביד המלך

ומלכא דישראל ויהושפט
מלך שבטא דבית יהודה
יתבין גבר על כרסיה לבישין
לבושין ויתבין באדרא
במעלנא דתרע שומרון וכל
נביי שקרא מתנבן קדמיהון
ועבד ליה צדקיה בר כנענא
קרנין דברזל ואמר כדנן אמר יי
באלין תקטל ית אינש אדום
עד דתשיצינון וכל נביי שקרא
מתנבן כן למימר סק להרמות
גלעד ואצלח וימסר יי ביתהון
דמלכא ואזגדא דאזל
למקרי מיכה מליל עמיה
למימר הא כען פתגמי נביי
שקרא ממללין חד שפיר
קדם מלכא יהי כען פתגמך
כפתגמא דחד מנהון ותמליל
פתגמין תקנין ואמר מיכה
קים הוא יי ארי ית דיימר יי
לי יתיה אמליל ואתא לות
מלכא ואמר מלכא ליה מיכה
הנזיל לרמות גלעד לאגחא
קרבא אם נתמנע ואמר ליה
סק ואצלח וימסר יי בידא דמלכא

יוסבו [illegible] עם [illegible] במקום [illegible]
בבנלק [illegible] כדברים [illegible] קין [illegible] וקין [illegible]
[illegible] כן [illegible] ויקיונו [illegible] ונתן יי׳ ביד המלך

עלה והצלח דרך היתול אמר כלשון שאמרו הנביאים ולא
אמר לו כה אמר ה׳ שהרי נשבע [illegible] יאמר ה׳
[illegible] אדבר והמלך ישראל [illegible] כי דרך היתול
אמר לו לפיכך אמר לו עד כמה פעמים אני משביעך
וכן [illegible] אמר לו [illegible] בשם ה׳.

ויאמר [illegible] עלה והצלח [illegible]
המלך [illegible] במלחמה. ויאמר
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] דבר שקר [illegible]

רלב״ג ויאמר אליו עד כמה פעמים אני משביעך [illegible] אשר לא תדבר אלי רק דבר אמת [illegible]

וַיֹּאמֶר לֵיהּ מַלְכָּא עַד כְּמָא זִמְנִין אֲנָא מְקַיֵּים עֲלָךְ דְּלָא תְּמַלֵּיל עִמִּי אֱלָהֵין קְשׁוֹט בִּשְׁמָא דַּיְיָ׃ וַאֲמַר חֲזֵיתִית כָּל יִשְׂרָאֵל מְבַדְּרִין עַל טוּרַיָּא כְּעָנָא דְּלֵית לְהוֹן רָעֵי וַאֲמַר יְיָ לֵית לְהוֹן רִבּוֹנִין לְאִלֵּין יְתוּבוּן גְּבַר לְבֵיתֵיהּ בִּשְׁלָם׃ וַאֲמַר מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לִיהוֹשָׁפָט הֲלָא אֲמָרִית לָךְ דְּלָא יִתְנַבֵּי עֲלַי טָבָא אֱלָהֵין בִּישָׁא׃

וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד כַּמֶּה פְעָמִים אֲנִי מַשְׁבִּעֶךָ אֲשֶׁר לֹא תְדַבֵּר אֵלַי רַק אֱמֶת בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר רָאִיתִי אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל נְפֹצִים אֶל הֶהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא אֲדֹנִים לָאֵלֶּה יָשׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע׃ וַיֹּאמֶר

רד״ק ונפוצים [illegible] לביתו לשלום.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] מישראל
וכן [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] בשלום.

[illegible]
[illegible] דבר שקר [illegible] דבר [illegible]
[illegible] המלך [illegible] מה יקרה לו [illegible]
[illegible] דבר שקר [illegible]
[illegible] המלך [illegible]
[illegible] טוב כי אם רע [illegible]
[illegible] מלך [illegible]
[illegible] מלך ישראל [illegible]

116

רלב"ג ראיתי את ה' יושב וגו' הנה ענין המשל והמכוון ממנו כלו הוא שהשי"ת השפיע השפעתו על הקוסמי' כלם שיפתו לאחאב ברמות גלעד כי הקסם מן ההכרח מה שהכרח בו מאד בכ' מקומו' ולפי שהקסם יבוא מהשפעת השפע מאת נבאו השמים כמו שביארנו שם אמר שכל צבא השמים עומדי' אצלו ולפי שהנה מה שיושפע מהם הוא מכוון בעצמו והנה אינו מכוון הם לא מצד ההכרח והוא מה שיושפע מהם מהקרוב אמר שכל השמי' היו עומדים עליו מימינו ומשמאלו וזה כי מה שיושפע מהם מכוון בעצמו הוא מימין השי' ומשמאל הוא משמאלו והנה מה שיתחדש מהם בקסם הנה הוא מיתת אחאב אשר היתה מכוונת השי' כמו שיעד במה שקדם בהיות נפשו תחת נפשו בן הדד'

ויאמר לכן שמע דבר יהוה ראיתי את יהוה ישב על כסאו וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו ויאמר יהוה מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה ויצא הרוח ויעמד לפני יהוה ויאמר אני אפתנו ויאמר יהוה אליו במה

ואמר בכן קביל פתגמא דיי חזית ית יקרא דיי שרי על כרסוהי וכל חילי שמיא קימין קדמוהי מימיניה ומשמאליה ואמר יי מן יטעי ית אחאב ויסק ויפול ברמות גלעד ואמר דין כדין ודין אמר כדין ונפק רוחא וקם קדם יי ואמר אנא אטעיניה ואמר יי לי במאי תוספתא ונפק רוחיה דנבות וקם קדם יי ואמר בבעו מינך יתקם לרמי על ידי דאנא מיצנא לאטעייתיה ולאוברא יתיה מעלמא ואמר ליה יי במה את יכיל

רד"ק ויאמר ה' מי יפתה את אחאב וכו' המשל הזה מבואר גזרתו למי שמבין אותם כמשמעם והאמת הם הלא אשר רוח יבואו השקר לפתות אחאב ללכת רמות גלעד לפי שהנביאים ... השמים לא שנאמ' לא מקום רוח כבוד' אלא קערת רוחו ויפתו לדבר על אחאב דברים אלה והוא מה שאמ' מיכיהו הנה נתן ה' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה וה' דבר עליך רעה ואמר כל הדברים כמו ויאמר זה בכה וזה אומר בכה ויצא הרוח ויאמר אני ואקיים רוח שקר כל אלה דברי משל כי הם אומרים מיכיהו דרך הכעת הדברים לא שראה מיכיהו דברים אלה ולא שמעם רוח הכבוד אלא וזה רק אמת נפש ה' ולא עפ"כ אמנם דרך הדרש כמו שכתו' נב"ה רבותינו ז"ל הנפתה וכו' ויצא הרוח תרגו' ונפק רוחא דנבות וקם קדם יי ואמר בבעו מינך יתקם לרמי על ידי דאנא מצנא לאטעייתיה ולאובדא יתיה מעלמא ואמר ליה יי במה את יכיל ויאמר אפתה ואהיה רוח שקר בפי כל נביאיו ובאחר כמאי שקרא דיליה ומשום דליתיה רשותיה דקודשא בריך הוא כתיבי דובר שקר ולא נכון אמר ליה צא מלפני שקרא דיליה ומשום פתק ממחיצתו דיליה ועבד לך רשותך משום דלא מחא קדמי למימר שקרא' ודרב' אמרו קבלו רבותינו ז"ל כי בן הסנהדרין שהיו של אחאב וכוונתו לפי אלה הדרשות לפי שעם שהיים כלם ולא היה שום דבר יותר שהקול הבנו אלא רמי יבנה שנאמר ויצא הרוח זה רוח נבות סס ר

רד"ק שהוא בבואו ממקום אחר· והשיבהו אל אמון כאלו שהיה שם פעם אחרת תחלה· לא דבר יי' בי לא יתאמר שלא דבר יי' בי ומה שאמרתי וכן אמר שמעו אם כמות כל האדם ונו' לא יי' שלחני· שמעו עמים כלם כן דרך הלשון כמו היה. ונעשה לנקריסי' היה

רלב"ג שם הקשוא לאחר תבא חדר בחדר לחתבה אמר וגם אתה שהנביאו ישראל מלחמה שם יהיה כבא הספק מתחבא יחדר בחדר על דבר מיתת אחאב מפחד שהנביאות לבעך שם· והשיבהו אל אמון שר העיר· ר"ל השיבהו אל שר העיר והפקידהו שם אל אמון שר העיר· והפקידהו לחם לחץ ומים לחץ ר"ל שלא יתנו לו די ספוקו מלחם ומימים אך מעט שיספיק לו כנראה

וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ
שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו ח
וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם
תּוּכַל צֵא וַעֲשֵׂה כֵן ו
וְעַתָּה הִנֵּה נָתַן יְהוָה רוּחַ
שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאֶיךָ א
אֵלֶּה וַיהוָה דִּבֶּר עָלֶיךָ
רָעָה וַיִּגַּשׁ צִדְקִיָּהוּ בֶן
כְּנַעֲנָה וַיַּכֶּה אֶת מִיכָיְהוּ
עַל הַלֶּחִי וַיֹּאמֶר אֵי זֶה
עָבַר רוּחַ יְהוָה מֵאִתִּי
לְדַבֵּר אֹתָךְ וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ הִנְּךָ רֹאֶה
בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר תָּבֹא חֶדֶר בְּחֶדֶר ל
לְהֵחָבֵה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קַח אֶת
מִיכָיְהוּ וַהֲשִׁיבֵהוּ אֶל אָמֹן שַׂר הָעִיר וְאֶל
יוֹאָשׁ בֶּן הַמֶּלֶךְ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ
שִׂימוּ אֶת זֶה בֵּית הַכֶּלֶא וְהַאֲכִלֻהוּ לֶחֶם
לַחַץ וּמַיִם לַחַץ עַד בֹּאִי בְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר
מִיכָיְהוּ אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא דִבֶּר
יְהוָה בִּי וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם

יִשׁוֹתִינֵיהּ כְּעַן וַאֲמַר אֵיפּוֹק וְאֶהֱי
רוּחַ שְׁקַר בְּפוּם
כָּל נְבִיאוֹהִי וַאֲמַר תְּטְעֵי
וְאַף תִּכּוֹל פּוֹק וַעֲבֵיד כֵּן וּתוֹסֵף וַאֲמַר
אֵפּוֹק וְאֶהֱי רוּחַ שְׁקַר בְּצִדְקִיָּה בַּר
כְּנַעֲנָה וּבִשְׁאַר נְבִיֵי שִׁקְרָא דִילֵיהּ
דְּלֵיבָא רְעוּתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
בְּמֶעְבַּד לֵאוּת שְׁקַר וְלָא צְבֵי בְּהוּ אֲמַר
לֵיהּ לִנְבוּאַת מֵרִי בְּשִׁקְרָא אִתְרְחֵיצְתָּא
פּוֹק מִמְּתִיבְתָּא דִילִי וַעֲבֵיד לָךְ רְעוּתָךְ
מִשּׁוּם דְּלָא מְחָא קֳדָמַי לְמִימְחֵי
שִׁקְרָא וּכְעַן הָא יְהַב יְיָ רוּחַ דְּשְׁקַר
בְּפוּם כָּל נְבִיָּךְ אִלֵּין וַייָ גְּזַר לְאַיְתָאָה
עֲלָךְ בִּישָׁא וְקָרֵיב צִדְקִיָּה בַּר כְּנַעֲנָה
וּמְחָא יָת מִיכָה עַל לִסְתֵּיהּ וַאֲמַר אֵידָא
שַׁעְתָּא אִסְתַּלַּק רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
מִנִּי לְמַלָּלָא עִמָּךְ וַאֲמַר מִיכָה הָא אַתְּ חָזֵי
מוֹמָא הַהוּא דְּאַתְּ עָלֵיל תַּוָּן בְּגוֹ תַּוָּן
לְאִטַּמָּרָא וַאֲמַר מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל דְּבַר
יָת מִיכָה וְאָתֵיבֵיהּ לְוָת אָמוֹן רַב קַרְתָּא
וּלְוָת יוֹאָשׁ בַּר מַלְכָּא וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר
מַלְכָּא שַׁוּוֹ יָת דֵּין בְּבֵית אֲסִירֵי וְאוֹכְלוּהִי
לַחְמָא בְּדוּחְקָא וּמַיָּא בְּדוּחְקָא עַד מֵיתַי
בִּשְׁלָמָא וַאֲמַר מִיכָה אִם מֵתָב תְּתוּב
בִּשְׁלָם לָא רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַר
שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא כֻּלְּהוֹן

רלב"ג התחפש ובא במלחמה ואתה לבש בגדיך רוצה התחפש הוא מקור וענינו שנה בגדיו כדי שיכירוהו ראוי
לשישנה בגדיו ויבא במלחמה כדרך שלא יכירוהו אמנם אמר לו שאתה תלבש בגדי מלכותך ואין לך
יראה מכל הקשרים לבוא במלחמה לך כדרך אחאב כי התנבאו מיכיהו רעה לא תלחמו את קטן
ואת גדול כי אם את מלך ישראל לבדו רוצה בזה שצוה מלך ארם שיפול אחאב ברמות גלעד ולא
קצת שקר אשר מיכה במלחמה ההיא ולזה לא רצה מלך ארם להכות יהושפט כשידע שאינו מלך ישר'

וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ
יְהוּדָה רָמֹת גִּלְעָד׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הִתְחַפֵּשׂ וָבֹא
בַמִּלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ ו
וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹא
בַּמִּלְחָמָה׃ וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת
שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים
וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִּלָּחֲמוּ אֶת קָטֹן
וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
לְבַדּוֹ׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת
יְהוֹשָׁפָט וְהֵמָּה אָמְרוּ אַךְ מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל הוּא וַיָּסֻרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם
וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט׃ וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי
הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא
וַיָּשׁוּבוּ מֵאַחֲרָיו׃ וְאִישׁ מָשַׁךְ ב
בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּכֶּה אֶת מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשִּׁרְיָן
וַיֹּאמֶר לְרַכָּבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֵנִי
מִן הַמַּחֲנֶה כִּי הָחֳלֵיתִי׃

וּסְלֵיק מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
וִיהוֹשָׁפָט מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה לְרָמוֹת גִּלְעָד׃ וַאֲמַר
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לִיהוֹשָׁפָט
אֲנָא אִשְׁתַּנֵּי וְאֵיעוּל בִּקְרָבָא
וְאַתְּ לְבַשׁ לְבוּשָׁךְ וְאִשְׁתַּנִּי
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וְעַל בִּקְרָבָא׃
וּמַלְכָּא דַאֲרָם פַּקֵּיד יָת רַבְנֵי
רְתִיכַיָּא דִילֵיהּ תְּלָתִין וּתְרֵין
לְמֵימַר לָא תְגִיחוּן קְרָב עִם
זְעֵירָא וְעִם רַבְּרְבָא אִילָהֵין עִם
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בִּלְחוֹדוֹהִי׃ וַהֲוָה
כַּד חֲזוֹ רַבְנֵי רְתִיכַיָּא יָת יְהוֹשָׁפָט
וְאִינוּן אֲמַרוּ בְּרַם מַלְכָּא דְיִשְׂ׳
הוּא וּזְרוֹ עֲלוֹהִי לְאַגָּחָא וְצַוַּח
יְהוֹשָׁפָט׃ וַהֲוָה כַּד חֲזוֹ רַבְנֵי
רְתִיכַיָּא אֲרֵי לָא מַלְכָּא דְיִשְׂרָ׳
הוּא וְתָבוּ מֵאַחוֹרוֹהִי׃ וּגְבַרָא נְגַד
בְּקַשְׁתָּא לְקִבְלֵיהּ וּמְחָא יָת
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּין דִּבְקֵי וּבֵין
שִׁרְיָנָא וַאֲמַר לְמָרְכַּבְנֵיהּ
אִתְחַזַּר לַאֲחוֹרָךְ וְאַפְּקִנִי מִן
מַשְׁרִיתָא אֲרֵי אִתְמְרָעִית׃

רד"ק
התחפש
ובא במלחמה
קמץ מלך ישר׳
התחפש ולכן
במלחמה כי
שלא יכירוהו
ואמר ליהושפט
ואתה לבש
בגדיך כי אין
בך התחפש
אבל אתה בגדיך
התחפש כי כי
בעל ריבונים
שונאים אותו
ולא יושעו
התחבולות שלא
כמו שקרא
המושך בקשת
לתמו הכנו׳
ויז׳ הוראתה
הקז׳ התחפש

ויושב לבקר במו לא תלחמו ואולם לא היה כוונתו לשמור על ישראל
אלא אם ילחמו עם אחר קטנים ויראה מלך ישראל שהכבד המלחמה בך ובן כך ימלא מידם לפיכך אמר
שם שכל מלחמתם לא תהיה כם אם במלך לבדו ואחר כך שאמרו קצת

לתומו כלא מתכוין למחאה ית לקבליה ולא רצה לומר לנגד יחזאל אך לנגד עצמו כנגד פניו שלא הטה קשתו לימין או לשמאל. אלא כמו שהיה מושך הקשת. וירה היה ונדרש לתומו ותמה שם המזויות של אחאב ושל מישע שאמר ... שם בגבהו על מות אחאב. בין הדבקים ובין השרין תרגומו בין דיבקי שריינא. לרבנן מערת הרכבה הוא ולאותו הפך הכיון יהפך את הקשת לצדיה עליה ופי' הוציאני מן המחנה ולכוון אחר זה תפרש גם לרבנן לא רצה לגלות שהוכה. אלא אמר לו שהחלה לו שהוכה וכן הוא מעשה המכה. ויאמר החלותי ולא אמר הוכיתי וכן ת"י ארי מחנא.

ולאיש מושך בקשת לתומו ר"ל שלא היה מתכוין לסבת שום אדם והיה מוראת הש"י שורק ... אחז בזמן שהכה מלך ישר' אל בין הדבקים ובין השרין והרגו וכזה שהכה בין הקשקשת לקשקש מקשקשי השרין והם הרגו כאמר ... ובין השרין והוא כאור למה שיאמר בין הדבקים כי הדבקים הם השריון אשר על השרין היה כל זין אחד עשוי מקשקשת רבה ... ודובקות זו על זו והנה היה מה ... שנה הקו בין הדבקים כוונת זה לא יכול להכנס הקו בו ולחבר זה הרה גם כן שהמקום ...

שהם השרין והיה בין קשקשי השרין ובדרך שהכנס הקו כנגד ... ... לא רצה לגבר ... ... שלא יבך לב ישראל אבל אמר כי נחלה ואמר ... ולזאת הסבה היה המלך מעמד במרכבה נכח ארם כל היום הבואה כדי שלא יפורו ישראל מהמלחמה ויתחזקו להלחם עם ארם

רד"ק	תרגום	מקרא	רלב"ג
ותעלה המלחמה מיתה ... ויתגבר וכמוהו ... ותגבר המים שלא היה מעמד במרכבה שלא ... עצמו מפני המכה אלא התחזק עצמו והיה כמו שהיה במרכבה והכבוד שלא ... ישראל הבואה ...	וסליקו עבדי קרבא ביומא ההוא ומלכא הוה מתקף וקאים ברתיכא לקביל אינש ארם ומית ברמשא ואתרק דמא דמחתא לגו רתיכא ואעברו כרוזא במשריתא כמעל שמשא למימר גבר לקרויה וגבר לארעיה	ותעלה המלחמה ביום ההוא והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם וימת בערב ויצק דם המכה אל חיק הרכב ויעבר הרנה במחנה כבא השמש לאמר איש אל עירו ואיש אל ארצו וימת	ותעלה המלחמה ר"ל ... ... ולהתגבר ... ויצק דם המכה אל חיק הרכב ר"ל ... ויצר ... היה הרכב אשר היה רוכב עליו

... ויצק ... להם בגלות ... שכן ארם נשארו להם ... היה הרכב כתרגומו לגו רתיכא ויעבר הרנה כתרגומו כרוזא ויאמר ויעבר לשון זכר והרנה לשון נקבה ... ... ויעבירו קול או יאמר ויעבר על האדם המעביר הקול וכדרש ויעבר הרנה ... ... ישראל לא נשאו המלחמות ... כתוב ... ... ישראל ... ארם

118

וכן פי' אומר הכתוב ישום איש לביתו לשלום כי לא הכה אותו אויב ישראל אם מתו מהן מעטים ובזה הכתוב ובפרק יהודה שהוא כמלחמה אחרת היה זה

ויעבר הרנה במחנה והעבר קול הרנה ההוא הפעקה ושמע קול הכרוז

וַיָּמָת הַמֶּלֶךְ וַיָּבוֹא שֹׁמְרוֹן וַיִּקְבְּרוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּשֹׁמְרוֹן׃ וַיִּשְׁטֹף אֶת־הָרֶכֶב עַל בְּרֵכַת שֹׁמְרוֹן וַיָּלֹקּוּ הַכְּלָבִים אֶת־דָּמוֹ וְהַזֹּנוֹת רָחָצוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֵּר׃

וּמִית מַלְכָּא וַאֲתָא לְשׁוֹמְרוֹן וּקְבַרוּ יַת מַלְכָּא בְּשׁוֹמְרוֹן׃ וּשְׁטַפוּ יַת רְתִיכָא עַל בְּרֵיכְתָא דְשׁוֹמְרוֹן וְלַחִיכוּ כַלְבַיָּא יַת דְּמֵיהּ וּמָנֵי זֵינָא שְׁטָפוּ כְּפִתְגָמָא דַיְיָ דְמַלֵּיל׃

רד"ק וישטף השוטף כמו ויאמר האומר ועוד לפעמים והזונות רחצו מימי הבריכה אשר נשטף בה הרכב והזונות רחצו קותה על בריכת שמרון והשוטף הוא דם מהרכב וילקו הכלבים את דמו ר"ל דם אחאב כי כל זה היה מלאחאב היה וילקו הכלבים את דמו כדבר ה' אשר דבר שאמר במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה והזונות פירושו כתרגומו ומן זיינא ובדרז"ל אחאב כשמכן היה ועושה לו אחאב דמות זונות במרכבתו כדי שיראה ויתחמם ועוד דרש תאנות כמו החזיונות תרגום שם החזיונות של אחאב ושל איזבל אלא אמר במקום אשר לקקו ימתתו אמר אם שוב תשוב בשלום ויש לשאול היאך אמר כדבר ה' והנה נבות נסקל בחוץ ליזרעאל ודם אחאב בשמרון לקקוהו הכלבים והכר היא כי יובן שכבר קרוב לשמרון ומי ברכת שמרון הולכים עד יזרעאל שהמים כמו לדרומים מן ה' בדם עד יזרעאל שם לקקו הכלבים את הדם

רלב"ג וישטף את הרכב על ברכת שמרון כי כבר היה שם דם הרכב על מי הברכה והטה הרכב והערב במים ושם לקקו הכלבים דמו כאשר רמו בעת ההוא ליקקו הכלבים דמו באותו מקום הדם ועוד היה לו מקבץ שהיו קצות הברוחות בברכה הזאת רחצו בדמו אשר נתערב במים ההם כדבר ה' אשר דבר ר"ל שכבר היתה נפשו תחת נפש בן הדד כדבר ה' אשר דבר ונפל ברמות גלעד כדבר ה' אשר דבר ולקקו הכלבים את דמו כדבר ה' אשר דבר הנה זה פירוש מה שהבריך אל כל זה אשר בזאת הפרשה אשר הנה בלבו שיאמין בזה הענין ואולם התועלת הנמשכת ממנו הנה הראשון הוא במדות והוא להודיע שהבריך שיתחזק בכל דבר קודם המעשה ויהיה המעשה כדי שיהיה באופן הראוי ולזה ספר אשר בכבוד יש אריכות ובאלו ממנו שיקל שאל אותו ויעברו שאלם שימותם עד ג' ימים ויסיב אותם דבר ה' והנה הוא להודיעם טוב הטעם ימג בזמנם ויעדר מן הטעריס וזה מה שהוראך השמים יתן לו ונתם טוב

וכבר יתפעל מה שדברנו מהמעשים בימים ההם וזה יעיד על התחלות והסבות אשר בהם יתנו אל התכלית הנמצא בם ... ובהם גם ההכנה יותר לזה הנמצא בו ה' ... טוב הטעם לא יתכן שיוסיף על ריס אם לא על הוראתו השלישי הוא במדות והוא להודיע כי בהספלות הלא ... שמו יקבה לו הגדולה והממשלה והבנתם אל יסיר הכבוד והממשלה ממנו ולזה

ולזה ספר שעצת הזקנים היתה אם יהיה היום הוא עבד לעם הזה וישמע אליהם יהיו לו עבדים כל הימים׃
וספר גם כן שמפני שלא קבלם בזה ורבים שהנשיא נשתנו. סרה ממנו מלכות עשרת השבטים׃
הרביעי הוא להודיע היות יושר השם שתקרע מלכות עשרת השבטים מזרע שלמה. ויקיר
לירבעם.   החמישי הוא להודיע אשר עשה ירבעם בחקה עם שכבר
הבטיח האלהים עם ישראל הכם שלוח דבר השם על זה וקם ספר נספר דק שכבר התחיל
ההכנה לעשות הישר בעיני ה׳ שלא שמע.   הששי הוא להודיע רוע עון ירבעם מעת
התחלת מלכותו עד שעשה לו אלהי זהב ונרש הכהנים והלויים מהם. כמה שהוקים
מכהן ה׳ כלם התחרים לעשות כבר התורה כמו מה שאפשר ועלו ועל שיעשו הקיים מה שיעשה הבורא
במערב פנים בכסא יא לשח ונביא ס הש׳ ישמיד קלים הוא ויכרית את שמו מתחת השמים. ובורא
הוא לירבעם ולבעשא ולעמרי שלא נשאר מהם שריד ופליט׃   השביעי הוא
לפרסם המופתים והפלאות שנעשו על יד איש האלהים אשר בא   מיהודה
והנביא שוב ביתו וקם מה שיבשה יד ירבעם כאשר היה רומז בו להתפש הנביא. ומה שנקרע המזבח
ונשפך הדשן ומה ששבה יד המלך אליו בהתפלל הנביא עליו ומה שקרה לו בעברו על דבר שמו כדבר ה׳
שהמית האריה אותו ולא אכל הנבלה ולא שבר החמור כי בנביא ימנה במופתים התקיים פנת התורה׃
השמיני הוא להודיע שהש׳ כשצוה דבר מה בנבואה לא ישוב לאחור מה שצוה והנה הזקן אשר
יאמר הש״ מנע בם. ולזה ע׳ שאמר לו הנביא הזקן אשר בבית אל לא מנעך כי אלו
כדבר ה׳ ואמר לו שישיבהו אל ביתו ויאכל לחם וישתה מים. ואם היה אפשר שישוב הש׳ ממנו הר ראשון
לא היה רצוי שיענש הנביא אשר מיהודה כי לא היה יודע. אך ידע הנביא אשר נחם לו ואם ישוב על זה
מעשה אחר שיראה שאין הש׳ משנה דבר ראשון וזה כבר נאמר במה שקדם אלא שהש׳ מצוה את
הראשון. אך היה המיתבון בדברי הש׳ זולת מה שקבל ואמר קם מקום׃   התשיעי
הוא להודיע שהאלהים קרעם מאחר לא ישנה אותם הש׳ על המקום הנאמן
שיענש הבלתי רעים מאד ולזה יתבונן כי הנביא הזקן מפני שנשא אותו לא נענש על מה שדבר שקר בשם
ה׳ בזדון ונענש הנביא אשר מיהודה על שעבר על דברי שמו אף שהיה זה בשגגה כי האמין שהיה
דבר ה׳ מה שאמר לו הנביא הזקן ונענש על שלא היה לו לסמוך על שאר אחר זה.   ולזאת הסבה
בשגגה המעט שלא נענש ירבעם על המלכות ונענש רחבעם כמו שגם לאות אחר שהתחיל לקטנות
כי אז עלה שישק מלך מצרים ולקח ערי המצודות אשר ליהודה׃   ולקח את אוצרות בית ה׳ ואת אוצרות
בית המלך וגם אחר זה היה כמעט נגזל עד שיענש הכהנות אשר עשה קצו מגנים מזהב לפני בואו בית
ה׳ ואחר ישיבו אותם אל תא הרצים׃   העשירי הוא לפרסם יושר
אחיה השילוני לירבעם וקנאו אחר זה לאמר אם כבר כזה   ועשו המופת
אשר כלם והוא מה שהגיד הנביא כי בבוא רגליה העיר ימות הנער והלך אל ביתה ותבא היולדה אל ביתה

ארבעה זהובים ... ז׳ דיגרם

ו... ל.

ימות הילד הזה וזה היה מופת נפלא כי כשבאה בעיר מת הנער וזה היה מורה היות ירבעם במקרהו לא במקרה

התועלת הי"א הוא להודיענו שהשם היה מעניש ירבעם להיות בן הטובה הנמצאת בו להכרית השם בזה כפי השיעור הם

לאמו כי הטובה הנמצאת בו והנה נתבאר לאמות מה שזכר בזה על מה שהתחיל ירבעם מחטיאן בבנים

הקטנים וזה כי יפיל בהם מאחרי וזהו הטובה היתה כאלו לא התאחרו כי זכרו להורגם נפש שלמה מעני הש"י ואריכות

כמו שהקדים הספר בזה. התועלת הי"ב הוא להודיענו שהשם ימשח אחרי היותו אלהי ישראל

ונקי מעשה הנה לא יכריתם כי היה עושה התפלות כמו שנזכר אחר זה ומזה המקום

נחרץ על רוע אנשים כי הכתוב יחס אותה לא לבדו אותה לפעולותיו. התועלת הי"ג הוא להודיענו שעם

רשעתם יקצרו ימיהם ואורך ימים לעובדי הש"י וזה תמצאהו כי אנשים לא יאריכו במלכותם אם שלא שמו

ונמצא שעשה הישר בעיני ה' להאריך ימים על ממלכתו ולזאת הסבה נמצא תמצאהו שסבבו כי זה יאריך ימיו כמו

שמונה מלכים מישראל והם ירבעם ונדב ובעשא ואלה וזמרי ותבני ועמרי ואחאב. התועלת הי"ד

הוא להודיע שאין ראוי לאדם שישים בשר זרועו אבל ראוי שישים בה' מבטחו כמו שנזכר פעמים

כמעט כן יהיה ולזה תמצאהו שסבבו יאמר בשר זרועו כמו שנזכר בספר דה"י ולזאת הסבה נבא ירמיה שאחז

אתר נלוה כמו שביארנו. התועלת הט"ו הוא לבאר שנים הסבות הש"י מישראל בעבור כי עשו

הרעות על שסבב תמצאהו שלא עשו אשר יהיו ישראל ראויין שיסתיר הש"י פניו מהם ומצאנו

אותם מגד שנים הטובים שהם כאשר כבר נזכר בעבור מתועבות אחאב שהיו כלם חטאו ישראל למעני

מאחרי הש"י הראה להם אז עממים יקחו להם מגבר וזה נבל רבה כי ראשונה הראה לאחאב וישראל אמונת

דברי הנביאים וקללותם כי ראו שקללה שקלל יהושע מי שיבנה יריחו נתקיימה וזה להם לאותם הקללות

הכתובות בתורה למי שלא יקיים את דברי התורה יתקיימו ולפי שלא לקחו מוסר בזה הראה להם הש"י מקללות

בכלל שהם יתקיימו הכל אם לא ישובו אל הש"י ולזה ספר שסבב יאמר אליהו אל אחאב שלא יהיו השמים קשים

כל מטר כי אם לפי דבר הש"י וזה יהיה כשישובו לעבודתו ית' וכאשר ראה שלא לקחו מוסר בזה ולמען שקם

רוחים קומם ישבי הנביא וקללתו סבב שישובו אלהים אל אחאב. ויעשה מה שיתנבא ממנו כי ה' הוא

האלהים מגבר המופת הנפלא שיתבאר בו ויתבאר בו עם זה כי הבעל הוא הבל ותפלות שישובו ישראל אלי

כלם לעבודת הש"י ויקרבו עוד לו קב על כאשר ראה הש"י כי לא כבשו אחאב בזה הראה לו בפלאות במשיחת

קשו בות בדי שיד עשוח ה' ויעד לו זה הטוב על יד בניו על שסבב שנה במות מעשה מלך ארם עם בני

המלכים אשר היו אתו ועם בזה הטוב בדי שיתחזק בלב אחאב בש"י ובכל זה לא לקח מוסר ולזה הקרי

לו מקרה מה שקרה. השששה עשר קיא

לפרסם שנים הספלות שעשה השם יתברך על ידי

אליהו והוא סרה הר ה' מיוני הושר הם לשמרה לו נמרו אם תר

אשר סתר הם שעשה את לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב.

ויאכל הקמח שהיה לה מעט קמח ונפלאות השמן שהיה לה שלא יחסרו אליהו והאלמנה וביתה שנה אחת ולא כלתה כד הקמח וצפחת השמן לא חסרה והיה בין האלמנה יותר מעט והוריד הגשם מן השמים לכלכל העולם מהעבים והגשמים ולזכה הגשם אשר כהעלה עם רבוי הגשם שנשפכו שם ודבר המאמר בתפלה כאשר התפלל אליהו אל השי׳ עם התפלה העצירה שהיתה אז ומה שהביא השי׳ שלא כמדבר על יד המלאך שבת רבים ונפלאות מים ומה שאמר ארבעים יום וארבעים לילה בזולת אוכל ומשקה והנה סופרו אלה הפלאות כי באלימנה נכס פנה חוזקו מפלאות התורה׃ **הז׳** הוא ללמדנו שכבר אפשר שיעמד האדם על הבהמה מופת התורה כדבר י״י לפי שעה ולזה ספר שהעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב והיה אוכל הבשר כדבר י״י לפי שלא היה יודע אם היה כשרה ובזה יתבאר שהקהל שלא כמו נשעה לאסור הבהמה ולזה הבשר הטרפה מותרת כמו שהותרה אלו השימוש כמו שבארנו בביאור לדברי התורה׃ **הח׳** הוא לפרסם שנס הבשל המעשים אשר עשו על אליהו עד שכבר הגענו שלא הוא להשי׳ מהקמח בכד הקמח ומן השמן בצפחת השמן כי אם שיספיק לשעה כדי שיכלכל המשפחה יותר ויתפרסם זה לאלמנה בזה האופן כמה כבר התמיד זה המשפט שנה אחת וכזה תמצא שהעורבים הביאו לו שם אחת לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ולא הביאו לו בפעם אחת לימים אחד או לשני ימים או יותר עם היות הטבע שהשי׳ בחר זה לנבואו בזה האופן כדי שיהיה המזון יותר בריא ויותר רחוק מן העפוש עם שלא אותו בכרים הנעלה לגבר שהאלהים אין ראוי שיפקוד התרומות בכל יספיק לשם הקדושה לגבר׃ **הט׳** הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מן הסכנה כשיוכל על דרך ולא יסמוך על הנס כמה שאפשר לו להמלט בדרך אחר ולזה תראה כי גם הנביא כשיירא מאחאב ברח השי׳ שילך הרחק ויסתר בנחל כרית וגם לא ידלקו שום אדם עם מזון יקיר שם מזמור והעורבים יביאו לו לחם ובשר כי אם היה לו בן מזון שם שם אדם אלא יודיע למלך כי כל דבר לא יכחד מן המלך לפי שכל אחד מן הדעות יודיע לו זה לאחאב אין בשמו והגדיל לו זה שנה אחת ולא ימצא הקהל ולא בשתל הדבר להם שמים כי לא היה צריך עתה לבוא הדבר הנפלא כי כבר יוחם ממנו יהלך במופת והספיק לו הדבר בית האלמנה והיא היתה מותקנת לו מזון באופן ראוי ולזאת הסבה בשנה ספר שכאשר ברח אליהו מאיזבל קם והלך על נפשו במדבר דרך יום שלא ירגישו אדם וזה כי לפי׳ שהשי׳ שלם כשיירא מעשיהם הנה יהיו עושה אותם כי לא כעת הצורך כמו שבארנו במקומות רבים׃

העשרים הוא להודיע שכמו שהוסיפו הכהנים לשלם במדבר השי׳ עליהם מוסיף בזכות כן תמצא הקדשות יותר מכרם לבנות עוגה על האופנים עלבד התשובות כאשר בקרוב יאמרו לאלהים תמיד כזה המקום אשר לא ילך אדם האלהים כי אינו להם לעזר לו שמי׳׃ **הכ״א** הוא להודיע כי ספרי יקירת המשפט המושל בזכות אלהים השוב המשפט להם היה כי האיש השוב ומשפטו כרע שיקרה לשום האלהים לבלתי יתנבאו יתגדל המספרת יותר ורע ורלוית

ולזה אמר הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה וזה כי מפני זה יתבאר אליהו
כי רע שיקרה לו ולזאת הסבה נער עמו להתמודד על הילד שלשה פעמים לשים פיו על פיו ועיניו על עיניו
וידיו על ידיו׳ וכן בזה האופן ולזאת הסבה ג״כ נער עמו להביא הנפש שנעדר ארצה וישם פניו בין ברכיו
כדי שימלטו מהנכבר הזה ישאל הש״י גשם על הארץ׳ ויעזר הכל יתעשל תפלת האדם השלם לזולתו מפני השערו
על הרע שיקרה לו׳ כמו שזכרנו וזה הדרש במקומות רבים׳ **הכב** הוא להודיע שראוי שיעשה
דבר מה להכלמת מה׳ ראוי שלא יקבר מהאמנת כל הסבות הקשורות נבלות הדת כלל דבר
ההוא ומהסרת כל הסבות המחכשות הנה עשו ולזה תמצא כי אליהו כשרצה שיבא גשם על הארץ על דבר הקמחות
שהסרים בכלכם לסברות האמונה הנפסדות אשר בעבודה כשנשו ישראל בשנעבד לשם המטר׳ ולזה רצה
בנביאי הבעל ובנביאי האשרה כשיתבן לעם כי דבר הבעלים הבל ואין בו מועיל׳ וכבר נשתמש בזאת הבחינה
בכל הבדלין שהיה אפשר לו שלא ישאר לעם בה ספק׳ ולזה בחר שיהיו הקרבנות פרים מפני מה־ה שהפלו בו
ישראל מהמעשות אחרי עגלי זהב׳ ורצה שיבחר לעם בנביאי הבעל הפר האחד כדי שלא יוכלו לומר אלו היה להם
הפר הנאה אשר נשאר לשניהם היה הבעל עונה לקולם ורצה ג״כ שיעשו תחלה כדי שלא יאמרו שאלהיהם כעס
על שעשו אחרון׳ ולזה לא ענה אותם ורצה גם שיקראו בשם אלהיהם כדי שיתפרסם לכל שהם קוראים
באלהיהם ואין קול׳ ואין עונה ואין קשב ולא יוכלו להתנצל לומר שזה אשר לא ענה אותם כלם מפני שלא קראו
לו׳ ולזאת הסבה ג״כ רצה שיקראו בקול גדול באופן שלא ישאר לעם בזה שום התנצלות׳ ואחר זה הקים מזבח ה׳
ההרוס לשעבר שם לו לבדו ראוי שתהיה העבודה והוא אחד לבד ולזה רצה להראות שמקום כשמענו אשר
עבדוהו בראשונה יעבדוהו עתה לפי שהוא א׳ יחד לבד כוונת ריבוי הנה כמו שהוא דרך התורה שלא לעבדו
כי אם במקום אשר יבחר ה׳ אשר קבלנו שם׳ והוא בית המקדש כן רצה אליהו כאשר הביא אותו הר הכרמל
להקריב במזבח מנחת השם להראות לפי היכולת בדרך התורה כמו שזכרנו וכבר בנה אותו לשם ה׳ כדי שיזכרו
הכל גם כל מעשיו היו לש״י׳ ולזה עשהו באש ובקנים בין מזבחות כמספר שבטי ישראל כאלו הם עד בזה כי ישראל
כלם ראוי שיהיו לש״י כי הוא לבדו לו לעם וכאלו היה זה סימן שכבר ישובו כלם לאמונתם והוא לשפך שם
מהמים במות רבבי שיתבאר לישראל יותר שעם גבורת הש״י בהורידו אש לאכול את העולה ורצה העמים
והאבנים ולחך את המים אשר בתעלה והיה מספר הכדים שתים עשרה לסבה בעצמה שהיו מספר האבנים
שתים עשרה׳ **הכג** הוא בדעת והוא להודיע שאין לש״י תמונה וגשמות׳ והוא שרש גדול
בעניני הש״י כמו שהתבאר במקומותיו׳ והוא למדנו מהתפלל שהתפלל אליהו בנביאי הבעל
באמרו כי שיח וכי שיג לו וגם דרך לו אולי ישן הוא ויקץ למדנו בזה שאלו המקרים הם משוללים מהש״י׳

העשרים וארבעה הוא בדעת והוא להודיע שהמופתים יעשה אותם השם יתברך
על ידי נביאיו בזמן בקשת תפלתו וזה שרש רב התועלת בדבר זכרונו
ולכבר למדנו זה ממה שספר בזה המקום מתפלת אליהו על בן הצרפית להחיותו ומתפלת אליהו בעלות
השם יתברך באש מהם כל

ישראל מהתפלות שיכוון המאמר פני התפלות העבודה שהיתה לה׳ וכזה התבאר שלא הונהגו בעת בריאת העולם
שיתחדשו אלו המופתים בעת שיתחדשו כמו שיחשבו אנשים מזה שאמרו רבותינו ז״ל תנאי התנה הקב״ה עם
מעשה בראשית. וזה שאם הונח הענין כן יתחייב שיהיו עתים יתנו אלה המלך מהם אם יתגלה יתחייב שיהיה
תפלת הנביא עליהם לבטלו ואם שמת יתחייב שיתחדשו גם כן בעת שהונהגו חידושם בזולת נביא כי זה בלתי
אפשר כי הנביא לא יהיה אלא נשלמות ואין הם רבים בבחירתו שיהיה ושלא יהיה ואם הנה יתחייב אם כן
שיהיה נביא הנה נשלם טבע אפשר ויתחייב שיהיה זה הדבר על כל פנים בעלות מיותי יתכן שם שיהיה נביא
ואם שלא יהיה כי מפני שהמופתים נפלאים מתחדשים בעבור התועלת לפי המקרים והמשיגים הנמצאים
אז נמצאים ויתחייב כשהונח ידיעת אותם המקרים והמשיגים אשר בעבורם נתחדשו אלו המופתים על כל
ההכרח נגד המשגל שאם הונח הענין כן הנה מפני שהמופת ידיעתו מן הקיים על העולם ועל העתים ועל
האנשים וחכמה אותם ולחכמה הקיים אשר בה העולם היה והכלית שיסורו ישראל מעבודת הבעלים וישובו אל ה׳
השם יתעלה הנה היה מתחייב לפי זאת הקדמה שהיו ישראל אז עוברים הבעלים ויהיו א״כ מוכרחים לחטא וזה
יבטל טבע האפשר וטבע הבחירה ויבטל התורה בכללה כי הגדולות מהפעלות אשר עלו בכמות הנה אלהים
בחירה ימצאו לנו לעשות מה שיסודר לו מהבחירה אם עבירה או מצוה הכל לפניו החיים ואת הטוב ואת המות
ואת הרע׳ **חבת׳** הוא להודיע שאין ראוי לאדם לחמול על הרשעים המחטיאים זולתם וממסירים
אותם מאחרי הש׳ כי החמלה עליהם היא אכזריות על הטובים. ולזה תמצא שספר
הכבר עם אליהו להפגש את נביאי הבעל כלם באופן שלא ימלט אחד מהם והורידם לנחל קישון וישחטם שם׳
הכ״ הוא להודיע שראוי לכל אדם לחלוק כבוד למלכות אלא הראה כי אליהו עם שנה מעלתו
בנבואה שנס יתגנו לרוץ לפני אחאב עד בואו ליזרעאל וחשב חלק לו כבוד עתה לא
קודם זה כי ידמה שנם הוא סר אז מאחרי הבעלים והאמין בשם ית׳ ולזה הקדים לפניו בבריאת כבוד
הבעל לך קודם זה שהיה נתגלית הנבואה לא חלק לו כבוד וכן לא חלק לו כבוד שאחאב כדבר בעתי **הכ״**
הוא מה שאמר מה שקרה לפניו אורך ימים לפניו ול זה אמר קח נא את נפשי כי לא טוב אנכי
מאבותי ומזה נתבאר שהאמין שהשם הוא אליהו ושאליהו לא יתגבר שהראה אבל מאבותיו זה הספורים
חבת׳ הוא להודיע הגבורה אשר שיש בנביאים הנבואה ולזה ספר שלאשר יבוא אל המערה שם
נגלה דבר ה׳ בזה האופן הנפלא׳ **חבט׳** הוא להודיע שהסוד
במעלות הנבואה היא להשגחה על מי שהוא נביא נבחר׳ ולאשר ישתמש בזה הנביא
התכלית אחר זולת המכוון בו לא תמצא התכלית האלהית שיהיה נביא לפי הקול׳ ולזה תמצא שלאשר
ראה השם יתעלה קנאות אליהו מבקש רע לישראל שיאבדו לפני שאין השם יתעלה חפץ בהכלות הרשעים
ולזה ראה במראה הגבורה הרוח והרעש והאש ולא היה בהם ה׳ ואחר זה קרא לו כבודו אז שאלו מה
מה לך פה אליהו וידמה שהשיב כמו אליהו על חטאת ישראל לא יתחיל לעמוד על הכוונה האלהית בזה
המראה שהראה לו השם יתעלה ול זה השיב באמת לפי כמו התשובה הראשונה׳ וכאשר ראה השם יתעלה

שאין מנהגם בכמו אלה שיגיד רע על ישראל. ובספר מה שהוא גם לא הודיעו שימשך אליהו ואלישע לכמו אלה
ומה שכבר הודיעו עם זה לך יקום השם נקמתו מישראל בעונש אחאב בזה הוא אליהו ואלישע:
השלשים הוא להודיע כי רוב החסד בבקשת השלמות והחכמה מצד מה שמקרב אל השלמות
אלא הרבה כי אלישע מצד מה שהוא זקן אל השלמות האלהי כמו אל אליהו ותלמידיו
השלמות הנזכרת בזה הספור והנה יראה שלא שם אלישע לבו שהוא עשיר מאד
שהלך אחריו אדריכו שלא ושב ונשק לאביו ולאמו לזה שהבליח ושהלך לעזור משרת את אליהו למען ילמד ממנו
ומדרכיו ומדותיו ועם זה בחר הבקר ונשא הבשר בכלי הבקר ונתן לעם לאכול עם כל זה להעיר שהוא
נפרד מכל מאלו העסקים הגשמיים ומעתה יהיה כל השתדלותו בבקשת החכמה והשלמות
לא רצה שיאחרו הדברים אשר היה עושה. **הל"א** הוא במדות והוא להודיע שאין
ראוי לאדם שיפרד מאוהביו ולא ימנע כאלו ידידיהם. כדי שלא יחשבו עליו שלא ידע חיובם
ולזה תמצא שעם רוב חשק אלישע ללכת אחרי אליהו התעכב לנשק לאביו ולאמו ולהודיעם
שפרדו מהם. **הל"ב** הוא במדות לשם שכר בלתי רוחני שאמר שהגאוה קשה
כמו ונזוקי ישראל ולזה ספר כי בן הדד מפני שהגאוה אמר
ושלח למלך ישראל שיתן לו הוא ונשיו ובניו לו וכסף ולא מלך ישראל אל לא התפייס בזה מרוב
גאותו על חוזק אבל היה רוצה לקחת כל מחמדי עבדי המלך ובית עבדיו ובאמרו לא הסכים
בזה מלך ישראל אמר נשאו על חוזקו שלא יספיק עפר שמרון לשעלים לכל העם אשר ברגליו ולזה השיב
מלך על חוזקו אל יתהלל חוגר כמפתח ושבח השם ית' כי לא ידע דרכו וסבב שכמות מעט בתחלה כנגד מה שהיה לפניו אחר זה
והנה שם השם ית' נשאו על חוזקו כי לא הצליח במלחמה הראשונה כי מפני זה נתן להם חיים לבני הקיר
ומנהיגים מישראל לא מחיל אדם אשר לקרבת כל אחד מהם להצילו כי לא היה ירא שיכו אותם כמו ישראל
ואמרו על זה שהוא איש ובני אדם מפני זה ובני ישראל הכו על בן הדד בסוף הזמן שלא נשאר לו איש
מחיל אשר היה בוטח בחוזקו. **השלשים ושלשה** הוא להודיע אותנו
השתדלות החכמה האלהית מפני המופת הכפול שהראה להם
אליהו הנביא להם שהיו הרבים לא אדם הכסא בעצות מופתו למען ידעו כי ה' הוא האלהים ויתחזק אמונתם
יותר כמו שזכר בזה המקום. **הל"ד** הוא להודיע שראוי לאדם כשיפול בידו
מלחמה מי שהוא תמיד לו למכשול לקון שלא ירחם עליו עד יכרות אותו מן הארץ
כן ימלט לו מקום אחר זה ואם ימלט לשחית אותו עמו ולא יוכל לזאת הסבה תמלט שהיתה הערה להכרית
את המורדים מפני מה שהם ערבים להם לישראל בכל זמנם והיה נס כן לא מצאת זכר עמלק לזאת
הסבה ולזה ספר כי מפני ששלח מלך ישראל בן הדד אשר שמו השם ית' במרמו ובחרמו ובמכמורתו כמה
השם ית' עליו ואמר לו שכבר יהיה נפשו תחת נפשו ועמו תחת עמו. **הל"ה** הוא להודיע שאין
ראוי לאדם שיעזוב את הנביא יותר שיכה לבנות מפני הקשתו לבו שלא ערבב

הערה להחליף בגדיו למלך בבגדי שוב ממנו ולזה רמזנו כן למבינו אלינו׳ הלו׳ רוצה לפרסם
כי מפני היות אחאב מלך שומרון היה מושל בישראל ומפני אותם לעשות מה שירצה ולזה
שעשו כל כך האנשים אשר הם במיתת נבות בזה האופן המעשה וזה כמו שרי המדינות היו את אחאב
בשומרון ומפני זה היו מוכרחים לעשות אלו ימיית בחקם ולזה זכר שכבר שרי המדינות היו
את אחאב בשומרון וקרא גם כן לזאת הסבה אחאב מלך שומרון כי מפני היותו מלך בשומרון היה מולך
בכל עשרת השבטים ולזאת הסבה אמר קום רד לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשומרון כמו שבארנו לזאת
הפרשה׳ הלז׳ רוצה לפרסם השופט אחאב בדבר נבות ושטפו הכלבים על זה האופן ושאר
הכלבים ושפו אחאב על זה השפט כמו שיעד לו אליהו כי זה כלו והדומה לו בזה הספור מקיים
שהשם ית׳ שופט האדם לפי מעשיו וקרא שנה הזאת מפני הזונות הזה׳ הלח׳ רוצה להודיע גבורתו
מלכות שהכשילו למלכותו ולזה שלח אחאב על דבר נבות שישבתו כי בכך אלהים ומלך כדי
שיהיה היא מיתה מפני ברכתו המלך ולזה יכול אחאב לרשת את כרמו ואיפשר שנאמר שכבר קודם נבות
ולא היו לו בנים ולזה אמר הם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש וגם הכתוב שהיתה עתיד להולד
ידמה שאחאב היה הקרוב לו ולזה ירד אחאב לרשתו ולזאת הסבה אמרה לו אין בו כי אין נבות חי כי הם מת
מבלי שישאר מכל מקום יורש לאחאב ויורש׳ הלט׳ רוצה להודיע שבית השן היה מיוחד לאחאב
ולזה אמר ויוכלוהו מיוחד לאחאב ויסקלוהו באבנים ויעמת הארבעים רוצה
להודיע שכאשר יישב הם׳ יושב רעהו על אחרים והכנע מלפני השם ית׳ הנה
השם ית׳ ינחם על הרעה ההיא ולזה תמצא שזכר כי מפני שהכנע אחאב מלפני השם ית׳ לא יביא הרעה
שיעד לו בימיו׳ המא׳ רוצה לפרסם רוע הנהגת אחאב שעשה כל מה שעשה מאד לו מהדברים
שהיה ראוי שיקח נקם מעשר וישוב לשם ית׳ הנה כבר תמצא שכאשר אמר לו יהושפט שידרוש
בדבר יי׳ הסתפק בנביאי האשרה שהיה לו ולא דרש את יי׳ מנביאי יי׳׳ המב׳ רוצה להודיע
שעבדת יי׳ היה יתקים ולא ינשא להרע למבנל ממנו הם לא על דבר התשובה אל השם ית׳ כי אז
ינחם על הרעה ולזה ספר שלא הועיל לאחאב היותו מתחפש ובא במלחמה שלא יפול במה שיעד לו השם ית׳
על פי נביאו׳ ולפי שכבר נתקיימו במיתתו ייעודים רבים כמו שבארנו אמר כדבר יי׳ אשר דבר ולא אמר
כדבר יי׳ אשר דבר ביד עבדו פלוני׳ המג׳ רוצה להודיע שיש למה שיוסיפו
המכבדים השמים מה שהוא מיוחד השם ית׳ מה שהוא לשמאלו ובכל זאת הנה פרשת המעלות מיוחד הם כאלו
הם מעצמם׳ מפני היותו כלתי מבואר בעצמו כמו שבארנו כמ״ש והשטן האופן מקום הם מבואר בעצמו׳

ויתר דברי אחאב וכל אשר עשה ובית השן אשר בנה וכל הערים אשר בנה הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל׃

ושאר פתגמי אחאב וכל דעבד ובית שינא דבנא וכל קירויא דבנא הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא דישראל׃

122

ותיקון שן הקבל שנים ימים מלכה וראיתי כתב ימים בית אחר לו כתוס כי בית כל וכן לומר בכנות עמוס ואכתו כתב הזן ומה שאמרו כם בית דרך כל מעלתו כמוהו לא הסגל חסה כבית דוד ס קדש קמה

רלבג ויהושפט בן אסא מלך על יהודה עד וימלוך יהורם בנו תחתיו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות ר"ל שם לא דך היו קוטרים מפני שהבר נוסרו הבמות אחר הבנות בית המקדש ויתר הקדש אשר נשאר בימי אסא אביו היו שם זכרים מוכנים למשכב לכל הבא וכבר שארו מהם בימי אסא ר

ר"דק וישכב יהושפט ס אמרו היה לו מלחמה עם מלך ישראל ואח הכל עמו ויתר הקדש ת׳ ואשר נפקת כרע והיו לרעתו שם כל נקראו לנזה ומלך אין באדום מלך אלא נ ס בימי יהושפט לא היה מלך באדום לפי שהיתה ממשלת מלכי יהודה היה אדום מימי דוד והיו מלכי יהודה מעמידים עליהם נציבים ושוטר היה מלכם ולפי שבימי יהורם בנו מרדו ויתנו עליהם מלך	וַיִּשְׁכַּב אַחְאָב עִם אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ וִיהוֹשָׁפָט בֶּן אָסָא מָלַךְ עַל יְהוּדָה בִּשְׁנַת אַרְבַּע ל לְאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ יְהוֹשָׁפָט בֶּן שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזוּבָה בַּת שִׁלְחִי׃ וַיֵּלֶךְ בְּכָל דֶּרֶךְ אָסָא אָבִיו לֹא סָר מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ אַךְ הַבָּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיַּשְׁלֵם י יְהוֹשָׁפָט עִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹשָׁפָט וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַאֲשֶׁר נִלְחָם הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ וְיֶתֶר הַקָּדֵשׁ א אֲשֶׁר נִשְׁאַר בִּימֵי אָסָא אָבִיו בִּעֵר מִן הָאָרֶץ׃ וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ׃	ושכב אחאב עם אבהתוהי ומלך אחזיה בריה תחותוהי ויהושפט בר אסא מלך על דבית יהודה בשנת ארבע לאחאב מלכא דישראל יהושפט בר תלתין וחמש שנין כד מלך ועשרין וחמש שנין מלך בירושלם ושום אמיה עזובה בת שלחי ואזל בכל אורח אסא אבוהי לא סטא מיניה למעבד דכשר קדם יי ברם במתא לא עטרא עד כען עמא מדבחין ומסקין קטורת בוסמין על במתא ואשלם יהושפט עם מלכא דישראל ושאר פתגמי יהושפט וגבורתיה דעבד ודאגיח הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית יהודה ושאר נפקת ברא דאשתאר ביומי אסא אבוהי פלי מן ארעא ומלכא לית באדום ממנא אלהין אסטרטיגא מלכא

מלך יהודה אמר כי בימי יהושפט עדין היה אדום
תחת ידם ואחר שמלך נצב כדרך רעהו׃

ובשער אותם יהושפט מן הארץ׃ ומלך אין באדום
נצב מלך׃ ר"ל שלא היה עד ההם מלך באדום אבל
ההנהגה שהיו משימין על אדום מלכי בית דוד היה
המלך עליהם ומימי דוד היה זה כן עד הואיל שם באדום נציבים כמו שקדם ואחר שבימי יהורם בן יהושפט
מרדו האדומיים זכר זה בזה המקום כאלו יאמר שעד סוף ימי מלכות יהושפט התמיד זה הענין להיות כן
מה שאמר זה׃

יהושפט עשה אניות תרשיש ללכת אופירה לזהב ולא הלך כי נשברה אניות בעציון גבר׃ אז אמר אחזיהו בן אחאב אל יהושפט ילכו עבדי עם עבדיך באניות ולא אבה יהושפט׃ וישכב יהושפט עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד אביו וימלך יהורם בנו תחתיו׃ אחזיהו בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך על ישראל שנתים׃

יהושפט עבד ספינת אפרקא למיזל לאופיר לאיתאה דהבא ולא אזל ארי אתברו ספינתא בעציון גבר׃ בכן אמר אחזיה בר אחאב ליהושפט יזלון עבדי עם עבדך בספינתא ולא אבה יהושפט׃ ושכיב יהושפט עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד אבוהי ומלך יהורם בריה תחותוהי׃ אחזיהו בר אחאב מלך על ישראל בשומרון בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך שבטא דבית יהודה ומלך על ישראל תרתין שנין׃

רד"ק יהושפט עשר אניות׃ כן כתוב וקרי עשה ופירוש אחד כי י' ספינות היו שעשה ושתפו שנתחבר בהם עם מלך ישראל שהיה רשע ונשברו כמו שכתוב בדה"י שנתחבר לרשע ואחר כשאמר לו אחזיהו שיתחבר עמו פעם שנית בספינות לא אבה יהושפט׃ נשברה׃ כן כתוב וקרי נשברו אותו לא נשברו כדרך א' אלא נשברה כל א' לבדה׃ בעיר דוד אביו׃ אמר אבותיו ואחר שהלך בדרכיו׃ בשנת שבע עשרה ליהושפט׃ וקלם בשנ"ל למחאב מלך יהושפט ואחאב מלך כב שנים אותם מהן ל' נשארו

רלב"ג יהושפט עשר אניות׃ ידמה כי אניות עשר ולזה כתוב עשר וקרי עשה וכבר זכר בספר דה"י שיהושפט שנתחבר בהם עם אחזיהו כי פרץ ה' מעשיו ולזה לא הסכים יהושפט שילכו עבדיו עם עבדי אחזיהו׃ בעיר דוד אביו׃ אבותיו אמר ואחר שהלך בדרכיו׃ אחזיהו

ידמה שהיה שבת כב של אחאב לא שלמה לו ושלמה אותה לו כבר שנתים לא היו בשתים שלמות שקרי קבה
אל שמלך בו יהורם בן אחאב מלך בשנת י"ח ליהושפט אלא כי שלא שלמה לאחזיהו שתי שנים שלמות כי אם ... ולכן׃

אחזיהו בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שבע עשרה ליהושפט הנה יתבאר בזה שהנה כי כשנאמר את
שאחאב והנה שמלך יהושפט ועדיין מלך אחאב שמונה עשרה כי עשרים ושתים שנה מלך ועוד הנה שנאמר לו
שהשנים הם השנים ואולי יתכן עם זה שיאמר כי בשנת שבע עשרה ליהושפט מלך אחזיהו והנה השני כשאב
שכל השנים שספר שמלכו מלכי ישראל היו לקוחים משנות מלכי דוד ובראשו השנה והנה לא יאמר שהנה
מלך שנתים ובשנות השמטן כן הנה מה שאמר בשנת ארבע לאחאב היה בשנות מלכי כאשר יתבאר השנים
משנות מלכי דוד אשר לפי הסימן הקודם לאמר כי שמלך עשרים ושתים שנה שהיו בשנת שלשים ושמונה לאסא
שהתחיל למלוך והנה היו לו שנה אחת מהם שנאמר מהשנה הראשונה ומלך אחאב אחר השנים השלש שנים
ארבעים ואחד שנים מלך ובשנות השמטן כן הנה עברו ארבע שנים למלכות אחאב למען השנים שאמר שמלך
עשרים ושתים שנה והתחיל השנה הראשונה וידמה שכבר עבר ממנה מעט שמלך יהושפט כי לא מלך
הנה כרב שנה אחת ואחר זה לא נשלמו שבע עשרה שנה ליהושפט כשמלך אחאב ומעט בשנות העשרים
ושתים לך על כל פנים היתה בשנת השמונה עשרה כשמלך יהורם ואפשר שנאמר וכו'
לאחד כבר כי הרבה למות בשנה אחר כך לאחאב שכבר עברו ארבע שנים לאחאב בזה מה שאמר בשנת
אחת עשרה ליורם בן אחאב ויורם שכבר עברו לו אחת עשרה שנה וזה יאמר במקום אחר השתים עשרה
בשנת שתים עשרה ליורם וכן מה שאמר בשנת שבע עשרה ליהושפט ר"ל שכבר עברו לו שבע עשרה
שנה וכן מה שאמר שיורם בן אחאב מלך בשנת שמונה עשרה שנה ויהיה בשנת תשע עשרה

רד"ק

ויפשע. מואב לפי

שהיה שכבר אחאב

כמו שאמר למעלה

והשיב למלך ישראל

מאה אלף כרים ומאות

ואחר כך פשעו בו:

ויעש הרע בעיני יהוה
וילך בדרך אביו
ובדרך אמו ובדרך
ירבעם בן נבט אשר
החטיא את ישראל
ויעבד את הבעל
וישתחוה לו ויכעס את יהוה אלהי
ישראל ככל אשר עשה אביו ויפשע
מואב בישראל אחרי מות אחאב:

ועבד דלא כשר קדם יי
ואזל באורח אבוהי
ובאורח אמיה ובאורח
ירבעם בר נבט דחייב
ית ישראל ופלח ית
בעלא וסגיד ליה וארגיז
קדם יי אלהא דישראל
ככל דעבד אבוהי
ומרדו מואבאי בישראל
בתר דמית אחאב:
לאחאב שהיה קשה מרות ומפשיעו

רלב"ג וכתוב

הנה

היה אחאב משם

אחר היה

ויפשע מואב

בישראל אחרי

מות אחאב

ספר זה למשל

שיותר רעות

היו פשעות

אחזיה מפשע

להם כמו

אחל ולהודיע

ומפשע בכל זמן השפלות הרשעות שעשה אחאב ואיזבל והנה היה זה סבה שפשע מואב בישראל לפי מה שהיו

ישראל היה שהיו תחתם לו

רד"ק בעד השבכה השבכה היתה בעליה ודרך לעשות
ואורבות אותה כמעשה שתי וערב ומשימין הקנים
לאויר כמו החלונות ושם זה נקראת שבכה לפי שהיא
עשויה כמעשה שבכה שהיא מרשת. ויחל מן חלה על משקל
ויעל מן עלה. ובקמוצה היו"ד מפני ההפסק.

רלב"ג בעד השבכה הוא מעשה רשת ע
עשוי על החלונות סביבם האור דרך
הנקבים אשר בשבכה כבית אשר [illegible]
[illegible] וילך אליהו [illegible] לקראת
[illegible] אומרו [illegible]

ונפל אחזיה מן סריגתא בעליתיה
דבשמרון ואתמרע ושלח אזגדין
ואמר להון איזילו ותבעו בבעל זבוב
טעות עקרון אם איחי ממרעי דין
ומלאכא דיי מליל עם אליה
דמתושב קום סק לקדמות אזגדי
מלכא דשומרון ותמליל להון הלא
אית אלהא קים דשכינתיה שריא בישראל
אתון אזלין למתבע בבעל זבוב
טעות עקרון ובכן כדנן אמר יי
ערסא דסליקתא לתמן לא תחות
מינה ארי ממת תמות ואזל אליהו
ותבו אזגדיא לותיה ואמר להון מה
דין תבתון ואמרו ליה גברא סליק
לקדמותנא ואמר לנא איזילו תובו
לות מלכא דשלח יתכון ותמללון
עמיה כדנן אמר יי הלא אית אלהא קים
דשכינתיה שריא בישראל את שלח
למתבע בבעל זבוב טעות עקרון בכן
ערסא דסליקתא לתמן לא תחות
מינה ארי ממת תמות ומליל עמהון
מה נימוסא דגברא דסליק לקדמותכון
ומליל עמכון ית פתגמיא האלין

ויפל אחזיה בעד השבכה בעליתו אשר
בשמרון ויחל וישלח מלאכים ויאמר
אלהם לכו דרשו בבעל זבוב אלהי
עקרון אם אחיה מחלי זה ומלאך יהוה
דבר אל אליה התשבי קום עלה לקראת
מלאכי מלך שמרון ודבר אלהם המבלי
אין אלהים בישראל אתם הלכים
לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון ולכן כה
אמר יהוה המטה אשר עלית שם לא
תרד ממנה כי מות תמות וילך אליהו
וישבו המלאכים אליו ויאמר אליהם
מה זה שבתם ויאמרו אליו איש עלה
לקראתנו ויאמר אלינו לכו שובו אל
המלך אשר שלח אתכם ודברתם אליו
כה אמר יהוה המבלי אין אלהים ב
בישראל אתה שלח לדרש בבעל זבוב
אלהי עקרון לכן המטה אשר עלית שם
לא תרד ממנה כי מות תמות וידבר אליהם
מה משפט האיש אשר עלה לקראתכם
וידבר אליכם את הדברים האלה

ויאמרו

124

[illegible]

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ בַּעַל שֵׂעָר וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו וַיֹּאמַר אֵלִיָּה הַתִּשְׁבִּי הוּא: וַיִּשְׁלַח אֵלָיו שַׂר חֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁיו וַיַּעַל אֵלָיו וְהִנֵּה יֹשֵׁב עַל רֹאשׁ הָהָר וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ דִּבֶּר רֵדָה: וַיַּעֲנֶה אֵלִיָּהוּ וַיְדַבֵּר אֶל שַׂר הַחֲמִשִּׁים וְאִם אִישׁ אֱלֹהִים אָנִי תֵּרֶד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֹתְךָ וְאֶת חֲמִשֶּׁיךָ וַתֵּרֶד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וַתֹּאכַל אֹתוֹ וְאֶת חֲמִשָּׁיו: וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח אֵלָיו שַׂר חֲמִשִּׁים אַחֵר וַחֲמִשָּׁיו וַיַּעַן וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ מְהֵרָה רֵדָה:

וַאֲמַרוּ לֵיהּ גְּבַר בְּעֵל שַׂעַר וְזָרָז דְּמַשְׁכָּא אֲסִיר בְּחַרְצֵיהּ וַאֲמַר אֵלִיָּה דְּמִתּוֹשָׁב הוּא: וּשְׁלַח לְוָתֵיהּ רַב חַמְשִׁין וְחַמְשִׁין דְּעִמֵּיהּ וּשְׁלַח לְוָתֵיהּ וְהָא יָתֵיב עַל רֵישׁ טוּרָא וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ נְבִיָּא דַּיְיָ מַלְכָּא מַלֵּיל חוּת: וַאֲתֵיב אֵלִיָּהוּ וּמַלֵּיל עִם רַב חַמְשִׁין וְאִם נְבִיָּא דַּיְיָ אֲנָא תֵּחוֹת אִשָּׁתָא מִן שְׁמַיָּא וְתֵיכוֹל יָתָךְ וְיָת חַמְשִׁין דְּעִמָּךְ וּנְחָתַת אִישָּׁתָא מִן שְׁמַיָּא וַאֲכָלַת יָתֵיהּ וְיָת חַמְשִׁין דְּעִמֵּיהּ: וְתָב וּשְׁלַח לְוָתֵיהּ רַב חַמְשִׁין אָחֳרָנִין וְחַמְשִׁין דְּעִמֵּיהּ וַאֲתֵיב וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ נְבִיָּא דַּיְיָ כִּדְנַן אֲמַר מַלְכָּא אוֹחִי חוּת:

רד״ק [illegible]

רלב״ג [illegible]

רד"ק רד אותו פי' עמו וכן וירד אותו אל המלך ירד
עמו והלך אל המלך כי השר עלה אל ראש ההר ואליהו היה
בראש ההר אל תירא מפניו כי מתירא היה שיוליכנו ל
מלך והיה ירא מן המלך מפני שהגיד לו רע שימות
לא היה ירא מפני איזבל אמו

רלב"ג ויאמר השר השלישי לו הראה שיראה
אותו כבוד לו אותו ויתמהמה. ולזה
לא עשה אליהו דבר כנגדו. וגם לא היה מתפחד
לבא עם השר הזה אל המלך להראות שהמלך
היה ולא יוכל אמו׃

ואתיב אליה ומליל עמהון אם נביא דיי
אנא תחות אישתא מן שמיא ותיכול
יתך וית חמשין דעמך ונחתת אישתא
מן קדם יי מן שמיא ואכלת יתיה וית
חמשין דעמיה ותב ושלח רב חמשין
תליתאה וחמשין דעמיה וסליק ואתא
רב חמשין תליתאה וכרע על ברכוהי
לקביל אליה ובעא מן קדמוהי ומליל
עמיה נביא דיי יתיקר כען נפשי ונפש
עבדך אלין חמשין בעינך הא נחתת
אישתא מן שמיא ואכלת ית תרין
רבני חמשין קדמאין וית חמשין
דעמהון וכען תיקר נפשי בעינך
ומליל מלאכא דיי עם אליה חות
עמיה לא תדחל מן קדמוהי וקם
ונחת עמיה לות מלכא ומליל עמיה
כדנן אמר יי חלף דשלחתא אזגדין
למשאל בבעל זבוב טעות עקרון
הלא אלה קים דשכינתיה שריא
בישראל למשאל בפתגמיה בכן
ערסא דסלקתא לתמן לא תחות מנה
ארי ממת תמות ומית כפתגמא דיי
דמליל אליה ומלך יהורם תחותוהי
בשנת תרתין ליהורם בר יהושפט מלך
שבטא דבית יהודה ארי לא הוה ליה בר

ויען אליה וידבר אליהם אם איש האלהים
אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך
ואת חמשיך ותרד אש אלהים מן השמים
ותאכל אתו ואת חמשיו וישב וישלח שר
חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר
החמשים השלישי ויכרע על ברכיו לנגד
אליהו ויתחנן אליו וידבר אליו איש
האלהים תיקר נא נפשי ונפש עבדיך אלה
חמשים בעיניך הנה ירדה אש מן השמים
ותאכל את שני שרי החמשים הראשנים
ואת חמשיהם ועתה תיקר נפשי בעיניך
וידבר מלאך יהוה אל אליהו רד אותו אל
תירא מפניו ויקם וירד אותו אל המלך
וידבר אליו כה אמר יהוה יען אשר
שלחת מלאכים לדרש בבעל זבוב אלהי
עקרון המבלי אין אלהים בישראל לדרש
בדברו לכן המטה אשר עלית שם לא
תרד ממנה כי מות תמות וימת כדבר
יהוה אשר דבר אליהו וימלך יהורם
תחתיו בשנת שתים ליהורם בן יהושפט
מלך יהודה כי לא היה לו בן

125

בשנת שתים ליהורם בן יהושפט מלך היה זה והנה
אומר למטה כי מלך בשנת שמונה עשרה ליהושפט
ויהושפט הלך עמו למלחמת מואב וכבר היה מלך
בימי יהושפט שבע שנים כי יהושפט מלך עשרים
וחמש שנים אלא שיהושפט המליך בנו יהורם
בחייו מפני מחלוקת אחיו כמו שאמר בדברי
הימים ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור
מה היה צריך לומר זה יהושפט כי הממלכה היה
לבכור אלא ירצה כי רצה מחלוקת בין בניו לפי'
נתן לו הממלכה בחייו ומלך יהורם בחיי אביו שבע
שנים ובשנת שתים למלכות יהורם זה שמלך בחיי
אביו שבע שנים מלך יהורם בן אחאב על
ישראל כי לא היה לו בן לא היה לאחזיהו בן לפי'
מלך יהורם אחיו תחתיו ובעבור שלא נספר
שתים ליהורם בן יהושפט אפשר לומר כן והנה
הוא מלך בשנת שמונה עשרה ליהושפט אלא
למען שאמר ויעזר יהושפט וגו' עזרו רצוני
היה יהושפט למלכו במותו שנה לפי שהיה עוזר
אותו רצוני ובעבור שצדק הלב לו הכתוב שבע
שנים ועלו לבנו:

בשנת שתים ליורם בן יהושפט מלך יהודה יש בכאן
ספק חזק והוא שלא יתכן שיהיה לאחזיהו עד שנ' ב
שתים ליהורם בן יהושפט והוא שכבר מלך בשנת שבע
עשרה ליהושפט ולא מלך כי אם שתים שנ' וכבר
מלך יהושפט עשרים וחמש שנה ולזה לא יתכן אלא
שהתחיל למלוך יהורם בן אחאב בשנת שתים ליורם בן
יהושפט והם אמרו שכבר התחיל למלוך יהורם בן
יהושפט בחיי אביו מפני מות אחאב ואם לא יתכן מה
שאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור שהרי
החזיק בה בחייו והנה זכר מה שיתן כי בשנת אחת
עשרה ליורם בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך
יהודה מלך יהורם בן יהושפט מלך יהודה וזה מאמר ר'
שיוסיף עוד ספק עליו ועוד שהרי אמר וזה כבנים
בשנת אחת עשרה ליורם בן אחאב מלך אחזיה על
יהודה וזה לפותרם כשיאמר בשנה כך למלך כך היה כך
פעם ירצה בו שעברו אותן השנים למלך ופעם ירצה
שהמלך בשנה ההיא ויהיה הרצון באמרו בשנת אחת
עשרה ליורם בן אחאב שכבר עברו לו אחת עשרה שנה
והיה בשנת שתים עשרה הוא שכבר היה בשנה ההיא
והבאר בטעם כי מפני ההתחלה שהיה ליהושפט עם אחאב
היה יהושפט מולך אחרי מות אחאב עם מלך ישראל בכל

ימיו כי היו אוהבים לו כאשר בא אחאב מפני היותו זקן והתחתן באחאב ולזה תמצא שאמר בשנת חמש ליורם
בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה והרצון בו שיהושפט היה משתתף במלכות ישראל עמו וכאלו היה
יהושפט מלך ישראל גם כן והוא מבואר שהוא מחויב שיהיה הרצון כן כי לא אפשר שיהיה הרצון בו שהתחיל
שנת חמש ליהושפט כי שנת החמש [illegible] בן [illegible] שנת חמש ועשרים [illegible]
ליהושפט אחר שכבר מלך אז יהורם בן יהושפט וכזה הדרך נאמר שעד שהתחילו השנים [illegible]
למלכות יהורם מלך יהודה היה מלך יהודה משתתף עם יהורם בהנהגת מלכות ישראל וכבר יתבאר לך
השתתפות יהושפט ואחזיה עם יהורם בהנהגת המלכות מה שכבר תמצא במלחמותיהם שהיה יהושפט תמיד
עמהם והנה לא סבל אלו הספקות ירצה בטעם שהשנה שמלך בה אחזיה היה שמונה עשרה ליהושפט כי
שכבר עברו לו שבע עשרה שנה והיה בשנת השמונה עשרה ובשנה שעברו חמש שנים ליורם בן
אחאב מלך יהורם בן יהושפט וכזה לא יפול שום ספק כי בשנת [illegible] שמלך יהושפט ונשלם:

לאחאב יא׳ שנים מקוטעים ולזה לא עברו ליהושפט בשנתו כ׳ לאסא שכבר עבר שתי שנים והיה בשנת שמונה ע״ה עשרה ומלך אחזיה אחיו שתי שנים מקוטעים ומת. שהיה יהושפט בשנת שבע עשרה ואחאב היה יהושפט מלכות משש שנים בדרך שלקח מהשנה העשרים והיא מעט ולא עברו הימים שנים ליהורם בן אחאב. והיה בשנת השנית. וכשעברו לו אחת עשרה שנה והיה בשנת השתים עשרה בדרך שלקח מהשתים עשרה יותר מחציה שלקח מהשנה השנית הנה כבר עברו ליהורם בן יהושפט יותר משש שנים שלמים והיותר היה קטן מהשנה הראשונה ליהורם בן יהושפט והקטן היה מהשנה השביעית ומשלכו זה שיהיה שתים ולא היה כ׳ לאסא שש שנים ויותר מעט ולפי שהשנה הראשונה ליהורם בן יהושפט לא היתה אלא זמן מועט מאד. כמו שבארנו ר״ל שלא היתה בזמן ההוא היות מלך יהודה בלתי משתתף עם מלך ישראל בממשלת ישראל לא קרא זה לו זה עד כי השנה השנית ליהורם מלך יהודה והנה בזה הדרך נתבאר כל שום ספק׳

ויתר דברי אחזיהו אשר עשה הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל׃

ב ויהי בהעלות יהוה את אליהו בסערה השמים וילך אליהו ואלישע מן הגלגל׃ ויאמר אליהו אל אלישע שב נא פה כי יהוה שלחני עד בית אל ויאמר אלישע חי יהוה וחי נפשך אם אעזבך וירדו בית אל׃ ויצאו

ושאר פתגמי אחזיה דעבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל׃ והוה באסקות יי ית אליה בעלעולא לצית שמיא ואזל אליה ואלישע מן גלגלא׃ ואמר אליה לאלישע תיב כען הכא ארי יי שלחני עד בית אל ואמר אלישע קים הוא יי וחיי נפשך אם אשבקינך ונחתו לבית אל׃

רד״ק

בסערה הסער׳ יסוף הסמך אמר בסערה ולא אמר ברוח אלא רכב אש וסוסי אש רוח סערה היה עמו׳ ... אלא שהראה לאלישע אמר רכב וסוסי אש ... ברוח סערה היה. וילך אליהו ואלישע נאמר לו ברוח הקדש כי היום יקח ולא גלה הדבר לאלישע אבל אלישע נאמר לו נב״ בנבואה שהרי אמר גם אני ידעתי ובני הנביאים נאמר להם כ״ הוא ומה שהיו הולכין לעבר הירדן נראה כי כן נאמר לו שלשתם בנבואה כי מעבר לירדן יקח אותו היה לוקחו במקום אשר נאסף משה. מר״ע ״חי ה׳ וחי נפשך מה שאמר חי נפשך אחר חי ה׳ לא אמר כן לגדול כי השבועה הראשונה נגדו ... אלא שבעבור כבודו להודיע כי גדולה נפשו בעשות וקדושת חי ה׳ לגבה׳

רלבג

בהעלות ה׳ את אליהו בסערה השמי׳ לו׳ לאפשר שיובן שהעלהו השמים כי לא יעלה שם אלו הנפשות אבל השלישי כמבה האויר כאומרו עוף השמים ... ונקראות השמים ומגדל ... נשמים׳ והנה העלהו רוח ה׳ במעלות השמי׳ אל מקום לא נודע עדיין והוא חי שם כמו שבארנו׳

שנגלה לשם לו ה׳ שלוקחו עד שיתגלה לו רצוי שיודע שלם עמו זה אליהו להסתלקו יואל עמו מן הקרוב לאשר שלם.
על אלישע שאמרו מהו קשה שיבואו אלישע בן שפט לנבואת התחתונה ולמעלה אמר זה בכח שלם יורד ... אלישע
בספרו אליהו מעמו אם ירצה שישאר בשערת השמים״

ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע
ויאמרו אליו הידעת כי היום יהוה לקח את
אדניך מעל ראשך ויאמר גם אני ידעתי
החשו ויאמר לו אליהו אלישע שב נא
פה כי יהוה שלחני יריחו ויאמר חי יהוה
וחי נפשך אם אעזבך ויבאו יריחו ויגשו
בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע ו
ויאמרו אליו הידעת כי היום יהוה לקח
את אדניך מעל ראשך ויאמר גם אני
ידעתי החשו ויאמר לו אליהו שב נא פה
כי יהוה שלחני הירדנה ויאמר חי יהוה
וחי נפשך אם אעזבך וילכו שניהם
וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו
מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן
ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את
המים ויחצו הנה
והנה ויעברו
שניהם בחרבה

ונפקו תלמידי נביא דבבית אל לות
אלישע ואמרו ליה הידעת ארי יומא
דין יי מדבר ית רבונך מינך ואמר אף
אנא ידענא שתוקו ואמר ליה אליהו
אלישע תיב כען הכא ארי יי שלחני
ליריחו ואמר קים הוא יי וחיי נפשך
אם אשבקינך ואתו ליריחו וקריבו
תלמידי נביא דביריחו לות אלישע
ואמרו ליה הידעתא ארי יומא דין יי
מדבר ית רבונך מלותך ואמר אף
אנא ידענא שתוקו ואמר ליה אליהו
תיב כען הכא ארי יי שלחני עד
ירדנא ואמר קים הוא יי וחיי נפשך
אם אשבקינך ואזלו תרויהון
וחמשין גברין מתלמידי נביא אזלו
וקמו מקביל מרחיק ותרויהון קמו
על ירדנא ונסיב אליהו ית שושיפיה
ואחזר ומחא ית מיא
ואיתפליגו לכא
ולכא ועברו
תרויהון ביבשתא

רד״ק בני הנביאים כתרגומו תלמידי נביאיא לוקח
פירוש מן פני כמו כפתח קדם וכן תרגומו מדבר
ויאמר גם אני ידעתי כשאמר קולו שמם לא ידעתם
החשו שתקו לכבודו שדי ויקח ויגלם כרכו ויכהו
במים כתוכן כנלמדי הכלת כמו ... בגדים

רלב״ג היום ה׳ לוקח את אדוניך מעל
ראשך רוצה לומר שביום הזה שלם ללקח אותו
ראשו וכן אמר אליהו לאלישע בשרם אלקח
מעמך וזה יורה שלם לקחו אלהים בעודנו חי
לקחו עמו אל השמים ...

רד"ק פי שנים ברוחך אלי פירשו רז"ל כפלים
ממה שהיה באליהו והוא ש
שהחיה ב' מתים א' בחייו וא'
במותו ולפי שנפל על רגליו
עמד ולבשו לא
הלך ברגליו כדעת
כמו שכתוב ב
פירשו א"ל מה
יהי כפיי ואמר
פי שנים אשר יהיה
אותו מן הרוח
והקורא אומר פי
שנים בכל אשר
יאמרו לו נאמר
בפיו כי הבכור
נוטל שני חלקים
מן הנכסים
והמשנה נוטל כן
הקלו הב' הקשית
לשאול אילך ב'
כמוך א' מרוחי
אין בידי רוחי כל
פי שנים דבר
קשה שאלת ואמר
כן אם יהיה כך כמו רוח אלהים שתעלה לראותי
כשתשלקח מעמך ידעת כי נעשת הכל יהיה
שיהיה לך כן כמו ששאלת לוקח פעולת שימר לפי
קרא קיום ד'

רלב"ג ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ר"ל שיהיה לו יותר ממה שהיה לו בשני
הנבואות שיהיה הנבואה לו מרוחך פי שנים על כל מה שהיה לי והוא מעט
מה שם אותו הבכור בין האחים יטול לו פי שנים ונו' אם תראה אותי
לוקח מאתך יהי לך כן אמר לו זה על המופתים המתחדשים כמו שיקח שתים
יראה אותו בעת הלקחו ממנו בהעלותו בסערה השמים אז יתחדש לו על
המופת שיתגלה לך
ברוח אשר על זה
אמר לו מה ששאלת
כן מה שהקשה
אלישע ואז עזב
אליהו ירדן כי
שיחייה בן אלישע
ונתנה כל מה לו
בהשגת זה המופת
אם תראה אותי
אלישע היה מעט
בחוי שיקח ממנו
אלישע עזרו לו
ברוחו בו כן
שהוא מיתו כן
המופת ששאל ק
המופת המחודש
בהדרגת אליהו מה
שעזר אלישע ב

ויהי המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים ואלישע

ויהי כעברם ואליהו א
אמר אל אלישע שאל
מה אעשה לך בטרם
אלקח מעמך ויאמר
אלישע ויהי נא פי
שנים ברוחך אלי ח
ויאמר הקשית לשאול
אם תראה אתי לקח
מאתך יהי לך כן ואם
אין לא יהיה ויהי המה
הלכים הלוך ודבר
והנה רכב אש וסוסי
אש ויפרדו בין שניהם
ויעל אליהו בסערה
השמים ואלישע

והוה כמעברהון ואליה
אמר לאלישע שאל
מה אעביד לך עד לא
אתדבר מלותך ואמר
אלישע ויהי כען על חד
תרין ברוח נבואתך
עמי ואמר אקשיתא
למשאל אם תחזי יתי
דאנא מדבר מלותך
יהי לך כן ואם לא
לא יהי והוה אנון ד
דאינון אזלין מהל' ו
וממללין והא רתכין
דאשתא וסוסון ד
דאשתא ואפרשו בין
תרויהון וסליק אליה
בעלעולא לצית
שמיא

הפסוק המופת' וכבר פירשו אותו הסתר הנה אותו לוקח
מאתך יהי לך כן כמו שאמרו אחרי' ואחר כשבאו הוא
מה שזכרנו והוא מאות ללשון ולעמן' וזה כי הקדמים אמרו
לוקח מאתך שתשכיל מפלאות השכל הנפרד והוא שכל א
אליהו אחר הפרדו מהחומר ואלו השכינו בזכרון שיהיה
זה הענין מאות לאלישע וכבר פירשו זה כלה אחד וקדמים אמרו אם תראה אותי לוקח מאתך ר"ל שיתחקה י
ויהי הכל קשורות אשר ... שאם לוקח מאתך ולא ימנע זה ... אלא ...
הענין ... לזה שאמרו לא מצאו שפעם יחד אחר כלוח מה שיהיה כן וזה הענין נס לא היה מקום
ומן קצר כמו זה לזה הענין לפי מה שאמר

ויעל אליהו בסערה השמים ויצעק כלו נלאה מעליו וכה"א · וקנה רכב ישראל ופרשיו ופירשו כן שמקום קהם
יסודו וכן בבגדיו כלו נלאה וזולת האדרת שנפלה מעליו כדי · כמחדש וזה על דרך המעשה לשית אליהו אלחשר
שיקחנה אלישע לעשות בה המים ואם כדברי רז"ל שהיה · יקים שימה רבון הש'
לו כפלים ברוח שהיה לאליהו מה ערך היה לאדרת לחצות

127

המים והנה אף עם האדרת לא כתב המים עד שאמר איה יי' אלהי אליהו ואם תאמר לו כפלים האדרת לערך
אלישע אלא כון שכעשה רוחו כפלים האדרת מעליו אם כן שאר בגדיו למה לא כפלו נכ"ל ·

רד"ק אבי	וְאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא	וְאֱלִישָׁע חָזֵי וְהוּא מְצַוַּח	רלב"ג רכב
אבי רכב	מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב	רִבִּי רִבִּי דְּטָב לְהוֹן	ישראל
ישראל פירוש רבי	יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא	לְיִשְׂרָאֵל בִּצְלוֹתֵיהּ	ופרשיו הנה כמו
רבי ורז"ל אמרו	רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו	מֵרְתִכִּין וּמִפָּרָשִׁין וְלָא	שהתלמידים
הנביאים נקראו	וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים	חֲזָהִי עוֹד וְאִתְקֵיף	נקראים בנים
בנים הנביאים רכב	וַיָּרֶם אֶת אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ	בִּלְבוּשׁוֹהִי וּסְדַקִינוּן	כאמרו בני
ישראל ופרשיו	אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו וַיָּשָׁב	לִתְרֵין סִדְקִין וְאָרֵים	הנביאים כן קרא
פירוש מועיל היה	וַיַּעֲמֹד עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן	יַת שׁוֹשִׁיפָא דְאֵלִיָּהוּ	ישראל אב כי הוא
לישראל בתפלתו	וַיִּקַּח אֶת אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ	דִּנְפַלַת מִינֵּיהּ וְתָב וְקָם	היה שבלכתו לא
מרכבות ומפרשים	אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו וַיַּכֶּה	עַל כֵּיף יַרְדְּנָא וּנְסֵיב	וקראו רכב ישראל
ויקרעם לשנים	אֶת הַמַּיִם וַיֹּאמַר אַיֵּה	יַת שׁוֹשִׁיפָא דְאֵלִיָּה	ופרשיו כי הוא
קרעים מכלל	יְהוָה אֱלֹהֵי אֵלִיָּהוּ אַף	דִּנְפַלַת מִינֵּיהּ וּמְחָא יַת	יאמר שהוא
שאמרו רז"ל שחייב	הוּא וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיֵּחָצוּ	מַיָּא וַאֲמַר קַבֵּיל בָּעוּתִי	החזק והחוזק
אדם לקרוע על	הֵנָּה וָהֵנָּה וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע	יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּאֵלִיָּה אַף	של ישר' במלחמה
רבו שלמדו חכמה		הוּא וּמְחָא יַת מַיָּא	ונוה הוא הרכב
ואותו הקרע אינו		וְאִתְפְּלִיגוּ לְכָא וּלְכָא	והפרשים אשר
מתאחה לעולם		וַעֲבַר אֱלִישָׁע	עליהם ינצחו
			במלחמה ·

לפי שאמר לשנים משמעות שאמר ויקרעם ש"מ שיהיו ידוע
שהוא לשנים · ומה התלמוד לומר לשנים שירואה כמן הקרע לעולם · איה יי' אלהי אליהו אף כן
קבל בעותי יי' אלהא דאליהו ולפי פשוטו היה הוא כמ שהיה מראה כמו האותות כמו שעשה לאליהו בחצות המים ·
אף הוא ויכה אף הוא כמעשה לו גם והכה המים פעם שנית אחר שאמר איה יי' אלהי אליהו ויחצו הנה והנה · ויש"
אף הוא על אליהו שגם כמו שהיה רוחו והכה את המים ויחצו וגו' ובדרש אף הוא מלמד שסעדו נסים לאלישע
בקריעת הירדן יותר מאליהו שבפעם ראשונה היתה נבית שמקום שמדרתו בפעם שניה של אלישע היתה נבית
כדי יותר שמדרתו כן יאות ויש' גם פי שנים ברוחך אלא מכאן אתה דורש שנעשו נסים לאלישע נמש עשרה לאלישע.

אמר אליהו ויבקש את המים ויותן להם והנה כל אחד מהם כאשר הכה את המים הכה מהם הנה והנה והחזיק להם [illegible]
הכה אותם אלו פעם אחת בכפם הקילו אמר איה ה׳ אלהי אליהו ואחר הכהו שנית אליהו [illegible] את
המים שהכהו אליהו והוא שאחר הכה את המים נחצו הנה והנה

ויראהו בני הנביאים
אשר ביריחו מנגד מ
ויאמרו נחה רוח אליהו
על אלישע ויבאו ל
לקראתו וישתחוו לו
ארצה ויאמרו אליו
הנה נא יש את עבדיך
חמשים אנשים בני
חיל ילכו נא ויבקשו
את אדניך פן נשאו
רוח יהוה וישלכהו
באחד ההרים או באחת
הגאיות ויאמר לא
תשלחו ויפצרו בו עד
בש ויאמר שלחו ו
וישלחו חמשים איש
ויבקשו שלשה ימים
ולא מצאהו וישבו

וחזוהי תלמידי נביא דביריחו מקביל ואמרו נחת רוח נבואה דאליהו על אלישע ואתו לקדמותיה וסגידו ליה על ארעא ואמרו ליה הא כען איתעם עבדך חמשין גברין גברי חילא יזלון כען ויבעון ית ריבונך דלמא נטליה רוחא מן קדם יי ורמהי בחד מן טוריא או בחד מן חיליא ואמר לא תשליחון ותקיפו ביה עד סגי ואמר שלחו ושלחו חמשין גברא ובעו תלתא יומין ולא אשכחוהו

רד״ק נחה רוח אליהו כמו שראו [illegible] הכה המים ועברו [illegible] ישעם נחה עליו רוח אליהו ויאמרו [illegible] בני חיל אנשי [illegible] בני חיל [illegible] [illegible] [illegible] לעשות מלחמה [illegible] בני חיל [illegible] [illegible] ויכן [illegible] ואיך [illegible] לו [illegible] ולא [illegible] ולא [illegible] [illegible] ה׳ לקח את אדנך מעל ראשך אלא [illegible] [illegible] לא עלה לשמים אלא [illegible] רוח ה׳ [illegible] [illegible] [illegible] כמו שראו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שבריה אמר לו ורוח ה׳ ישלך ויפצרו בו [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב״ג נחה רוח אליהו על אלישע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שבליה ורוח ה׳ ישלך אל אחד [illegible] [illegible] [illegible] עד [illegible] [illegible] [illegible] לכך דברים על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לעשות [illegible]

128

רד"ק הנה נא מושב העיר טוב עד עתה לא ראינום יריחו היו בה מים רעים ולא שמענו עד משכלת שהגלגל היו אומרין אותה ולא היו עוברין על הקורסי לבנות אותה ועד. אם היה לא כן איך הבטיחום שעברו איך לא רפאו אותה ולמה נצ' היה לא ריפא אותו ואם היתה משכלת מן [illegible]

רלב"ג והמים רעים והארץ משכלת. ... שאמר אחר זה רפאתי למים האלה ולא יהיה משם עוד מות ומשכלת ידענו כי הארץ המשכלת מצד המים שהיו רעים והנה אמר ... שהכל ... מי שיבנה הנה לא ... משם [illegible]

וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בִּירִיחוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אַל תֵּלֵכוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת׃ וַיֹּאמֶר קְחוּ לִי צְלֹחִית חֲדָשָׁה וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח וַיִּקְחוּ אֵלָיו׃ וַיֵּצֵא אֶל מוֹצָא הַמַּיִם וַיַּשְׁלֶךְ שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה רִפִּאתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מָוֶת וּמְשַׁכָּלֶת׃ ח

וְתָבוּ לְוָתֵיהּ וְהוּא יָתֵיב בִּירִיחוֹ וַאֲמַר לְהוֹן הֲלָא אֲמָרִית לְכוֹן לָא תֵּזְלוּן׃ וַאֲמַרוּ אֱנָשֵׁי קַרְתָּא לֶאֱלִישָׁע הָא כְּעַן מוֹתַב קַרְתָּא שַׁפִּיר כְּמָא דְרִבּוֹנִי חָזֵי וּמַיָּא מַבְאֲשִׁין וְאַרְעָא מְתַכְּלָא׃ וַאֲמַר אַיְתוֹ לִי צְלוֹחִית חַדְתָּא וְשַׁווֹ תַּמָּן מִלְחָא וְאַיְתִיאוּ לֵיהּ׃ וּנְפַק לְמַבּוּעָא דְמַיָּא וּרְמָא תַמָּן מִלְחָא וַאֲמַר כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אַסֵּיתִי לְמַיָּא הָאִלֵּין וְלָא יְהֵי מִתַּמָּן עוֹד מוֹתָא וְתַכְלָא׃

[illegible]

רלב״ג ויתקלסו בו· ר״ל לעגו וכוונו· ויפן אחריו ויראם· ראה [?] עד שראה אותם וירע· וראה על דרך הנבואה שהם ראויים קללה· ויהורם בן אחאב מלך על ישראל בשומרון בשנת שמונה עשרה ליהושפט· זה יורה שאחזיה לא מלך שתי שנים שלמות כי לא מלך ... וקשה ... שנה ... כל זה ... שנים ...

רד״ק וירפו המים· כענין הראשון ובאה כבענין הקמ״ה· ויעל· ונערים קטנים יצאו· היו גדולים ונקראו נערים [?] כנערים קטנים וכן ונער קטן שמו׳ ורז״ל דרשו נערים שהיו מנוערים מן המצות· קטנים שהיו מקטני אמנה· ויתקלסו בו· לעגו בו ובזו אותו כי כבריות שקין אומרים ר״ל כעלות כדרך עלה קרח עלה קרח· וקרח הוא ... וכדרש שהקרחת עליו את המקום· ויפן· ויראם ויקללם· ... ר״ל בכבר ... ורז״ל ... מקום אמרו ... עשו כבוד ... כל מקום ... שאמרו ... ושני ומקום אמרו ... ראוי ... כבני ... ומקום אמרו ... כבוד ... אבות ... כנגד ...

וירפו המים עד היום הזה כדבר אלישע אשר דבר׃
ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח׃
ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם יהוה ותצאנה שתים דבים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים׃
וילך משם אל הר הכרמל ומשם שב שמרון׃
ויהורם בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שמנה עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך שתים עשרה שנה׃

ויעשה

ואתסיאו מיא עד יומא הדין כפתגמא דאלישע דמליל׃
וסליק מתמן לבית אל והוא סליק באורחא ועולימין זעירין נפקו מן קרתא ואתעלבו ביה ואמרו ליה סק קרחא סק קרחא׃
ואתפני לאחורוהי וחזינון ולטינון בשמא דיי ונפקא תרתין דובין מן חורשא ובזעא מנהון ארבעין ותרין ינקין׃
ואזל מתמן לטור כרמלא ומתמן תב לשמרון׃
ויהורם בר אחאב מלך על ישראל בשומרון בשנת תמני עשרה שנין ליהושפט מלך שבטא דבית יהודה ומלך תרתא עשרתי שנין׃

מן המשלים ואמרו כי כעסו אלישע על דבר זה שנכרת מיתה לא היו הנערים ואמרו שלא הרג אלישע אלא אחד
על שנכרת בם דובים במקומות ואחד על שבקע למחוי כאילו ידיו ואחד אשר מתו וסימנו לו ה' הפסוק
ולא שמע אלא אחד מהם אשר ישועתם אלא אחד אלא שמם אשר ישועתם על הכל: שתים דובים נקבות היו ואמר הכתוב
בהל' ידם כמו בגולגלתם ורז"ל אמרו כי מתשקע היה וזהו בלא יער לא היו רבתא ראוית רשות
ומקום אמרו נס בתוך נס היה לא היה שם יער ולא דובים ואמרו בשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב
בלק מלך מואב הקריב מ"ב קרבנות ונמסרו ארבעים ושנים ילדים:

וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְאָבִיו וּכְאִמּוֹ וַיָּסַר אֶת מַצְּבַת הַבַּעַל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו: רַק בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל דָּבֵק לֹא סָר מִמֶּנָּה: וּמֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף כָּרִים וּמֵאָה אֶלֶף אֵילִים צָמֶר: וַיְהִי כְּמוֹת אַחְאָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְחוֹד לָא כַאֲבוּהִי וּכְאִימֵּיהּ וְאַעְדִּי יָת קָמַת בַּעְלָא דַּעֲבַד אֲבוּהִי: לְחוֹד בְּחוֹבֵי יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב יָת יִשְׂרָאֵל אִתְדְּבַק לָא סְטָא מִנְּהוֹן: וּמֵישַׁע מַלְכָּא דְמוֹאָב הֲוָה מָרֵי גֵּיתִין וּמְתִיב תִּקְרוּבְתָּא לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל שְׁנָא בִּשְׁנָא מְאָה אַלְפִין תּוֹרִין פְּטִימִין וּמְאָה אַלְפִין דִּכְרִין דְּרַעְיָא עַמְרְהוֹן: וַהֲוָה כַּד מִית אַחְאָב וּמְרַד מַלְכָּא דְמוֹאָב בְּמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רד"ק ויסר את מצבת הבעל. אבל האשרה לא הסיר מפני שאמו שהיתה עובדת האשרה שאמרו הסיר האשרה היו אוכלים על שלחנה אבל ה' הנה לא עבר הבעל והאשרה אלא העגלים אשר עשה ירבעם:
ומישע היה נקד. תרגומו מרי גיתי והקרוי בעל המקנה נקד לפי שהצאן נקודים ברוב. והיה מעלה שהיה מס מנחה למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר כלם עם צמרם שלא היו גזוזים ולא אמר הכתוב אם היה מעלה מנחה זו בכל שנה או לזמן אחד וזולתם:
ויהי במות אחאב בכי ובאשר מת אחאב פשע מלך מואב באחזיהו בנו כמו שכתוב למעלה וכן בימי יהורם אחיו ולא השיבו מנחה:

רלב"ג רק לא היה כאביו וכאמו. רוצה לומר שהוא לא רבה לעבד במסכות ירבעם ועגל חטאת אחאב ואיזבל והנה הסיר מצבת הבעל שעשה אביו אך לא הסיר האשרה שעשתה אמו כי לא יכלו לו שהיא היתה בחיים עדיין: היה נקד. רוצה לומר בעל מקנה והיה שולח מס למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר רוצה לומר בעלי צמר ולא גזוזים:

רד"ק · דרך מדבר אדום · לפי שמלך אדום היה עמו ללכת עמהם · לתת אותם ביד מואב · אחז לבם במנעם
מים שהלכו שבעת ימים ולא היו מים ויבואו מואב לא יוכלו לעמוד נגדם · פה אלישע
בן שפט · הלך עמהם על פי הנבואה לשרותם כמו שנגלה אליו שאמר מלך ישראל קראם · וקם לא ידעו
שהוא הולך עמהם אבל בא לו נעלם מהם · אשר יצק מים · רל ששרת אותו · וכן דרז"ל גדולה שמושה יותר
מלמודה שנאמר גדול ... אשר יצק מים על ידי אליהו · אשר למד לא נאמר

ויצא המלך יהורם ביום ההוא משמרון ויפקד את כל ישראל וילך וישלח אל יהושפט מלך יהודה לאמר מלך מואב פשע בי התלך אתי אל מואב למלחמה ויאמר אעלה כמוני כמוך כעמי כעמך ח כסוסי כסוסיך ויאמר אי זה הדרך נעלה ויאמר דרך מדבר אדום וילך מלך ישראל ומלך יהודה ומלך אדום ויסבו דרך שבעת ימים ולא היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם ויאמר מלך ישראל אהה כי קרא יהוה לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב ויאמר יהושפט האין פה נביא ליהוה ונדרשה את יהוה מאותו ויען אחד מעבדי מלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו

ונפק מלכא יהורם ביומא ההוא משמרון ומנא ית כל ישראל ואזל ושלח לות יהושפט מלכא דשבטא דבית יהודה למימר מלכא דמואב מרד בי התיזיל עמי לות מואב לקרבא ואמר אסק אנא כותך עמי כעמך סוסותי כסוסותך ואמר באי דא ארחא ניסק ואמר אורח מדברא דאדום ואזל מלכא דישראל ומלכא דשבטא דבית יהודה ומלכא דאדום ואסחרו מהלך שבעה יומין ולא הוה מיא למשריתא ולבעירא דעמהון ואמר מלכא דישראל ווי ארי זמין יי לתלתא מלכיא האלין לממסר יתהון ביד מואב ואמר יהושפט הלית תבא נביא דיי ונשאל ית פתגמא דיי מיניה ואתיב חד מעבדי מלכא דישראל ואמר הכא אלישע בר שפט דשמיש ית אליהו

ויאמר

רלב"ג ויאמר דרך מדבר אדום · יתכן שאמר זה הדרך להיות כדי שילכו ... וקראו גם מלך אדום עמהם
מלך אדום ... פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על
ידי אליהו · ... תלמידים ... וזכר אלישע שהיה תלמידו ...
... יותר ...

רד"ק: שיתנחמו והתעלה מים אלישע היה יוצק המים על ידי אליהו ומעשה
נס שעשה עשר אחר שנשתנו במעשיות מה שנתמלאה התעלה מים
שנא' וימלא וכמו שהיה מעשה נס על ידו במים כן עתה יעשה נס
על ידו במים לפי' אמר אשר יצק מים ולא אמר אשר למד׳ ועוד
בדרש אשר יצק מים על ידי אליהו לפי' היה מתקדש מים לפיכך
היה נותן לו׃

רלב"ג: יש אותו דבר יי' מפני לזה כי ראה
שהשמש מקומו עם אנשי המלחמה
ולזה שלא היה איש מלחמה ולזה ידמה
שהשמש זה שלום ישרתו ישראל לדבר יי'
ימצאוהו שם׃

וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט יֵשׁ אוֹתוֹ דְּבַר יְהוָה וַיֵּרְדוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט וּמֶלֶךְ אֱדוֹם׃ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מַה לִּי וָלָךְ לֵךְ אֶל נְבִיאֵי אָבִיךָ וְאֶל נְבִיאֵי אִמֶּךָ וַיֹּאמֶר לוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַל כִּי קָרָא יְהוָה לִשְׁלֹשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לָתֵת אוֹתָם בְּיַד מוֹאָב׃ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ׃

וַאֲמַר יְהוֹשָׁפָט אִית עִמֵּיהּ פִּתְגָמָא דַיְיָ וּנְחַתוּ לְוָתֵיהּ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט וּמַלְכָּא דֶאֱדוֹם׃ וַאֲמַר אֱלִישָׁע לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מַה לִּי וָלָךְ אֵיזִיל לְוָת נְבִיאֵי אֲבוּךְ וּלְוָת נְבִיאֵי אִמָּךְ וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּבָעוּ לָא תִדְכַּר חוֹבֵי דְשַׁעְתָּא הַהִיא בְּעִי עֲלַנָא רַחֲמִין אֲרֵי זַמֵּן יְיָ לִתְלָתָא מַלְכַיָא הָאִלֵּין לְמִמְסַר יַתְהוֹן בְּיַד מוֹאָבָאֵי׃ וַאֲמַר אֱלִישָׁע קַיָּים הוּא יְיָ צְבָאוֹת דִּמְשַׁמֵּשְׁנָא קֳדָמוֹהִי אֲרֵי אִלּוּלָא אַפֵּי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה אֲנָא נְסֵיב אִם אִסְתַּכַּל בָּךְ וְאִם אֶחְזִנָךְ׃

רד"ק: יש אותו דבר יי' שקרי הוא לא בא לעשות רלב"ג: והנה לכבודו וירדו אין ב' המלכים ולכבוד הש"י׃ מלחמה למה בא לא בא אלא עד כבודו בלאות׃

יש אותו דבר יי'. וירדו. ירדו מעירם לכבודו לדבר עמו ולא קראו לו שיבא אליהם לפי שהיו בדרך. גדולה היא לכבוד הנביא ולכבוד הכתוב. מלך ישראל ויהושפט ומלך אדום. לפי שהזכיר יהושפט בשמו לא הזכיר בשמו מלך ומלך אדום היה הכתב שהיו מלכים עליהם על כי יהודה והוא היה לכם מלך. ויש דרש לומר לא נאמר כי יהושפט מלך יהודה עבודתו של אותו בדיק שלא רצה. לכך לפני הנביא בבגדי מלכות אלא כמכר הדיוט. ויא' שגזר גזירה שיורד עם יהושפט. והיה הכתוב מונה לפני מלכותו שנה ולפי' לא נקרא מלך והסכר שירדו לפני הנביא וכו לראות כל המלכים. אל כי קרא יי' אל תזכיר לי עתה דברים אלו אמנם הוא כי קרא יי' לשלשת המלכים האלה לתתם ביד מואב. ויתרגם ננקה בבעו לא תדכר עלנא חובין וכן תרגם אל תרע היה האלהים בבעו רבונו. וכן תרגם יונתן אלגין אדום בבעו רבונו׃

רד"ק קחו לי מנגן. [illegible]

ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן
המנגן ותהי עליו יד יהוה ויאמר
כה אמר יהוה עשה הנחל הזה
גבים גבים כי כה אמר יהוה לא
תראו רוח ולא תראו גשם
והנחל ההוא ימלא מים ושתיתם
אתם ומקניכם ובהמתכם ונקל
זאת בעיני יהוה ונתן את מואב
בידכם והכיתם כל עיר מבצר
וכל עיר מבחור וכל עץ טוב
תפילו וכל מעיני מים תסתמו וכל
החלקה הטובה תכאבו באבנים

ויהי

וּכען אַיתוּ לִי גַבְרָא דְיָדַע
לְנַגָנָא בְּכִנָרָא וַהֲוָה כַּד מְנַגֵן
דִמְנַגֵן וּשְׁרַאת עֲלוֹהִי רוּחַ
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַר כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ יִתְעֲבֵד נַחְלָא הָדֵין
שְׁקִיפִין שְׁקִיפִין אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר
יְיָ לָא תֶחֱזוּן רוּחָא וְלָא תֶחֱזוּן
מִטְרָא וְנַחְלָא הַהוּא יִתְמְלֵי
מַיָא וְתִשְׁתּוּן אַתּוּן וְגֵיתֵיכוֹן
וּבְעִירְכוֹן וְיִקְלָא דָא קֳדָם יְיָ
וְיִמְסַר יָת מוֹאֲבָאֵי בִּידְכוֹן
וְתִמְחוֹן כָּל כְּרַךְ תַּקִיף וְכָל
קִרְוָיָא בְּרִיכָא וְכָל אִילָן דְיָאֵי
תְּקַצְצוּן וְכָל מַבּוּעֵי מַיָא
תִּטְמוּן וְכָל אַחְסָנָא שַׁפִּירְתָּא
תְּטוּשׁוּן בְּאַבְנַיָא

רלב"ג

ועתה קחו לי. [illegible]

[illegible]

ואמר לא תשחית את עצה אלא כשיצור על עיר כמו שאמר הכתוב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות אבל בכל מקום ובכל זמן אסור להשחית עץ מאכל. ופה התיר הנביא שלא אמר. אלא בעת המצור" ואיפשר שהיתה מצוה זו לשעה כאלו הם כמו שהתיר מלחמה שלא נמנע בשעת איסור הכמות וכדרש כשאמר לפי הכבוד וכל עץ טוב תפילו אמרו לו והלא כבר נאמר לא תשחית את עצה ואתה אומר כן אמר להם על אחר אומות אומר זה אבל אומה זו קלה והיא זה קרסום שנאמר ונקל בעיני יי'. ונאמר לא תדרש שלומם וטובתם אלו אילנות טובות שבכם הבאים במכמס על השאלה וכן היו הקלות וירפאו את עצבת יי' ותרגמינו תגובן והמסתם כל עיר מבצר ומבחר רוצה לומר שאמר להם כמבחר הנה" שהוא כל עיר בצרה וכל עיר טובה רעה ויפלו כל אילן טוב ואחר שהתורה אמרה לא תשחית את עצה אמר היה זה למצות הנה" לפי שעה להשחית את מאכלם לפי היכלתם זה עם נגד להם לכל מעין מים ולשבור כאבנים כל חלקה טובה כדי שישחיתו הם אותם.

רד"ק ויהי בבקר כעלות המנחה. כבקר ופי' כבקר כעת עלות מנחת הבקר ובהמי' האלם איפשר שהיו מן השמים שהיו רחוקים מהארץ אבל המנחה הוא לא ראו רוח ולא גשם כי כפרו אחד מהקברות בארץ אדום ברצון הבורא וגברו המים עד מקום הזה ובדרש לא בבקר לא כעלות המנחה מהו בבקר כעלות המנחה אלא' המנוחה שבשמים על השמים יורד מאדום בבקר ובא לשם המים כעלות המנחה" וכל" מכל חגר חגרה התרגמינו מכל אסירי סיפא על הגבול על גבול ארצם לבלתם אם יבאו עליהם המלכים.

ויהי בבקר כעלות המנחה והנה מים באים מדרך אדום ותמלא הארץ את המים׃ וכל מואב שמעו כי עלו המלכים להלחם בם ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה ויעמדו על הגבול׃

והוה בצפרא כמיסק מנחתא והא מיא אתן מאורח אדום ואתמליאת ארעא ית מיא׃ וכל מואבאי שמעו ארי סליקו מלכיא לאגחא קרבא בהון ואתכנשו מכל אסירי סיפא ולעילא וקמו על תחומא׃

רלב"ג ויהי בבקר כעלות המנחה לפי שלא יתכן שיהיו דברי הנלחם להנשא בנחרת ולא כסו נגד שנאמר שהמים לשתות אשר למחרת היום הנה הוא שבאו שם מים מדרך אדום הנה הנה הקריאה כעת בזרח שהרגע נאמרו ויהי בבקר שזה קרב שאמר לעשות למנחה היה בבקר שאחר היום ההוא כמו שיאמר אחר זה ויך ישכר בה הקמים שם נתקיים התכלית בעת אשר יעלו בו מנחת ערב והוא תמיד של בין הערבים והוא שכבר הבאו הגו' מדרך אדום מים מלמטה הארץ מהם" מכל חגר חגרה ומעלה רוצה לומר כל מי שהוא ראוי לחגור

ישברו לבנים ומי שלמעלה מהם כלם בפתאום ויעמדו אצל גבול ארצם לשמור שלא יבאו בה אויביהם:

רלב״ג ויאמרו דם זה ונאמר לפי שלא היה מנהגם במקום ההוא להיותם מים חשבו שיהיה דם ולא נתבוננו לפי קבלת השמש במים׳ החרב נחרבו רוצה לומר הנה זה אות כי נחרבו וזה אותם׳ ויבאו אל מחנה ישראל הנה סבבם השם שיבאו כלם שם לא כדרך האנשים הנכנסים למלחמה אך כדרך האנשים הבוזזים שלל ולזה הכום ישראל בקלות׳ ויכו בה והכות את מואב הנה הכתוב ויכו כתיב והקרי ויכו בה׳ והכוונה בזה שהכה הכום במחנה ההוא שבאו שם ואחר מחנה ישראל ונכון לשון הנה על׳ הם והנה עוד מחנה ואחר זה השלימו להכות את מואב במקומותיהם׳

ואקדימו בצפרא ושמשא נחת על מיא וחזו מואבאי מקביל ית מיא סומקין כדמא׃ ואמרו דמא דין איתגרא איתגריאו מלכיא וקטלו גבר ית חבריה וכען פוקו למבז מואבאי׃ ואתו למשריתא דישראל וקמו ישראל ומחו ית מואבאי ואפכו מן קדמיהון ומחו בהון וקטלו ית מואבאי׃ וקירויא פגרו וכל אחסנתא שפירתא רמו גבר אבניה ומלוהא וכל מבועי מיא סתמו וכל אילן דיאי עקרו עד דלא אשתארת אבנא בקרתא דלא אפגרוהא ואסחרו קלעיא ומחוהא׃

וישכימו בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדמים כדם׃ ויאמרו דם זה החרב נחרבו המלכים ויכו איש את רעהו ועתה לשלל מואב׃ ויבאו אל מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את מואב וינסו מפניהם ויכו בה והכות את מואב׃ והערים יהרסו וכל חלקה טובה ישליכו איש אבנו ומלאוה וכל מעין מים יסתמו וכל עץ טוב יפילו עד השאיר אבניה בקיר חרשת ויסבו הקלעים ויכוה׃

וירא

רד״ק דם זה. לפי שראו האדמימות במים לא היו יודעין כי עתה באו המים שם ולא היו שם מאתמול שלשום האמינו כי דם הוא ואמרו שנפלה קטטה בין המלכים והכו איש את רעהו׳ החרב נחרבו מענין חרב כלומר נהרגו בחרב׳ ויבאו. באו כאנשים בוטחים ולא כנלחמים וישראל אשר עמדו בקצה עליהם והכום ויכו בה. כן כתיב בה״א וקרי בכף וכתב״ה לא מצאתי בו טעם אלא אם נאמר שהוא המורה אל ק׳ ויכים כמו ויכו בה כלומר ישראל בכל בה ופי׳ בה בעיר כלומר בכל עיר ועיר שהיו נסים אליה להמלט שם מפני ישראל ובמסורה הוא אחד משמונה שקורין בה וכתבין בה והאחד הוא ויהודה יכום בה׳ ובמסורה אחריהם אחר כלם הנשארים בה בה׳ עד השאיר אבניה בקיר חרשת חרשת הם עשר נהרגו בערי מואב וזכר אותם בכל מפלת מואב לפי שהיתה בעלת שם וזכר ואותם לא זכר העריים האחרות שהרסו ופי׳ עד השאיר הכל הרסו והפילו עד השאיר קיר חרשת לבדה שהיתה עיר גדולה וגם לא השאירו אלא אבנים החומה ואז אבנים החומה עיר חזקה

כל מה שהיה אפשר להם לשבר שברו והשליכו האבנים הטובים
וכל האבנים היו משליכין בחלקות השדות ומשירים חומות
ואחר חומות וימלאו החלקות ויבואו ... הכו בחומה ... עד
שהשאיר ירמיה לה אבניה בקיריש ... לה

והקלעים יקרעו על קשיר אבניה בקיר חרשת
ר״ל שנשאר הקיר לבדו שאר אבניה ה״ם
קיר היה חזקה מאד וכבר היו סובבים
הקלעים ומכים אותה

הקלעים אלה הגוים קשר ואמר כן היו הורסים אותה ולזאת שהייתה שם בצרה
ופרכו הקלעים והקלעים לא היו הקלעים כי אלה קלעים שמשליכין אבנים גדולות בדייק ושמנה את שהקליע
אותו משאה ככר ומשליכין במותו שהבנים האלה לחומה עד שישברו החומות וכן עשו לקיר חרשת והכו
אותה עד לא שנשארה אבניה בקירות לה סבבוה ולא נשארו הקלעים ומכוה

רד״ק ויר״א
מלך
שראה מלך מואב
כי חזק ממנו
חומות כמו שאמר
למעלה הנה
ומפחדים וחשש
שנשאר בקיר חומות
וכראותו כי חזק
ממנו דבר המלחמה
...
...
אשר לשער להבקיע

וַיַּרְא מֶלֶךְ מוֹאָב כִּי חָזַק
מִמֶּנּוּ הַמִּלְחָמָה וַיִּקַּח
אוֹתוֹ שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ
שֹׁלֵף חֶרֶב לְהַבְקִיעַ אֶל
מֶלֶךְ אֱדוֹם וְלֹא יָכֹלוּ׃
וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו
וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל הַחוֹמָה
וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל
וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיָּשֻׁבוּ לָאָרֶץ׃

וַחֲזָא מַלְכָּא דְמוֹאָב אֲרֵי
תְקִיף מִנֵּיהּ עָבְדֵי קְרָבָא
וּדְבַר עִמֵּיהּ שְׁבַע מְאָה
גַּבְרָא שָׁלְפֵי סַיְפָא
לְאַפָּנָאָה לְוָת מַלְכָּא
דֶאֱדוֹם וְלָא יְכִילוּ וּנְסֵיב
יָת בְּרֵיהּ בּוּכְרָא דַּעֲתִיד
דִּימְלוֹךְ תְּחוֹתוֹהִי
וְאַסְקֵיהּ עֲלָתָא עַל
שׁוּרָא וַהֲוָה רְגַז רַב עַל
יִשְׂרָאֵל וְאִסְתַּלָּקוּ מִנֵּיהּ
וְתָבוּ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃

רלב״ג וה׳
...
שם מלך מואב
וכו׳ אותם
חזק ממנו דבר
המלחמה לקח
... אותו שבע
מאות איש
...
קרב להבקיע
את מלך אדום
ולא יכלו

אל מלך אדום כי אפשר כי מלך אדום קרוב לשער יותר משאר המלכים חזק ממנו המלחמה פי׳ דבר
המלחמה וחזק ... עבר כי ... ויקח את בנו הבכור פי׳ אדום ...
כי בן מלך אדום קראוי למלוך תחתיו היה ברשות מלך מואב ... היה בן ... המלכים
כי ... בעדותם בנו ... מלך מואב ... מלך מואב להבקיע אל מלך אדום ולא יכולו לקח
... את בן מלך אדום והעלהו על החומה ושרפו ... ... ויעלהו עלה ששרפו כמו שאמר ...
... ויהי קצף גדול על ישראל ממלך אדום כי ... בעדותם ... בנו ... מלך מואב ...
... על שרפו עצמות מלך אדום לשיד ... מלך מואב להבקיע אל
מלך אדום ... לקח בנו ... המלחמה ... והעלהו על החומה ושרפו ...

ויהי קצף גדול על ישראל. מלך אדום שהיה עוזרם לשלש
מלכים ונכרת ויעלהו עולה שאל מלך מואב מפני מה ...
אומה זו ראויה לנסים כאלו אמרו לו אברהם אביהם
בשלח את בנו שנה׳ ויקח את ... אם ... כן ויעלהו את
בנו עולה ונהגו כדבר הזה ... אמרו לפני שמים קבלה
אותו וזהו שאמר ויהי קצף גדול על ישראל שהקציף הקב״ה
עליהם כי מלך מואב לא היה על בנו כשחזר לעבודתו
רבנן ז״ל וישראל היו מקטירים בכל יום ונוח ... לעשות
רצון האל ומה כמו שאמרו אשר לא צויתי זה יפתח ס
שהעלה את בתו ולא עלתה על לבם זה מישע מלך מואב

זו לקח נפשו מלך אדום בנו המכסר ...
מלך אדום אשר ימלוך תחתיו וקעלהו שלם
על החומה ... אותו כאמרו על שרפו
את עצמות מלך אדום לשיד וקם קהלה וזו
השטן קצף גדול על ישראל ... עמיר
שבעבו מלך על שקרב זה המקרב קרבן
למלך אדום שבה לנעור ... זו יהיה קרבן
שיהיה למלך אדום קצף גדול בעבור ישראל
כי בעבורם קרה לו זה׳

שהעלה את בנו ויש אמרו כי לעז׳ העלהו ... זה אחר וז׳ ... כי היה שבר לאותו והעלה את בנו
לשמו ... שאמר ויהי קצף גדול שזכרו שהוחקם על ישראל ... שהם היו עוזרין את כמוש
לעבדה ... וכמשפטי העמים לא עשיתם ... עשיתם כמנהגם כמוקם
עשיתם ויאמו ... מקומם ... על ישראל ...
למרכב ... ויסעו מעליו ... וישבו לארצן ...

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְהוָה ג וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים׃

ואתתא חדא מנשי תלמידי נביאיא מצוחא קדם אלישע למימר עבדך עובדיה בעלי מית ואת ידעת ארי עבדך הוה דחיל מן קדם יי דכד קטלת איזבל ית נביאיא דיי דבר מנהון מאה גוברין ואטמרינון חמשין חמשין גברא במערתא והוה זיין ומוכיל להון בדיל דלא לאכלותהון מנכסוהי דאחאב מן קדם דאינון אונסא ומן רשיעא אתא למסבית תרין בני ליה לעבדין מתן ושתין וחמשא זמנין צווחת אתת עובדיה כהאי עונא ולא הוה משנה ולא ידעה מה למעבד לה עד דאזלא לבי קברי ותוהא דחלא דיי דחלא דיי ואשתמעת קלא מבני מיתא מאן תרין דחלא דיי דקא בעית ארבעה איקרו דחלא דיי אברהם יוסף ואיוב ועובדיה מתיבא ואמרה לא בעינא אלאהין דכתיב ביה דחלא דיי לחדא

וכיר אורעיה קבריה הות קא מתפלשא בעפריה וקא צוחא. ואמרה מרי מרי הוא ארחא צדק
לי כשעתא רמותא כד אמרית לך למאן את שבק לי ואתכתני ריבון על מא רחין לי ואמר לי
שבוק יתמך ואנא איקיימינון וארמלתך עלי תתרחין וכדו לא נהשכח משיזיב ית תמי נמי צוחי
ואמרת קבל ואבא קבל ואבא אתיב עבדיה ואמר לה זילי ליך לגבי אלישע בפורתא רמי משחא
דאישתאר גבך ולברכך מה דאנא כד אטמרתינון למאה נביאו ונתינהו במערתא בלחמא
ובמיא לא איטפיין בו ימני המשחא מנירהו לא כממא ולא כלילא ליזכר ליה נביא מילי דירי
לקודשא בריך הוא וישלים לכו מה דאוזפיתיה דהכי אמר קרא מוזיף למרי עלמא כד
מרחים על מסכנא ובכן אזלת ואודעתיה לאלישע בולי הא

רד"ק ואשה אחת מנשי בני הנביאים אשת עובדיה עבדך אישי מת ית' עבדך עובדיה בעלי מית ואת ידעת ארי עבדך הוה דחיל מן קדם יי' דכד קטלת איזבל ית נביאיא דיי' דבר מנהון מאה גברין ואטמרינון חמשין חמשין במערתא והוה יזיף ומוכיל להון בדין דלא למיכל מנכסי אחאב מן קדם דאינון אונסא וכען רשיא אתא למיסב ית תרין בני ליה לעבדין והתרגום של תוספתא עד מלאה

רלב"ג ואשה אחת מנשי בני הנביאים ... הכנסיות ידועות קבלה כן ... [illegible] ולזה אמר ... עבדך היה ירא את יי' ולא היה שבר עד ... [illegible]

ותיתן ואמשא ויעמן [illegible] אית עובדיה ... [illegible] ולא הוה ידע מה למעבד לה עד דאזלת לגבי קברי ומחת דחלא דיי' דחלא דיי' ואיתחמעלה קלא משמיא מינה מקן קדין דחלא דיי' דקאים כשרה יאר כענא איקרו דחלא דיי' אברהם יוסף ואיוב עובדיה יתהכו ואמרה לה כשמע ארעא מיין דכתיבנא דחלא דיי' נהלא וסבר אורעא קבריה הוה קא מתפלשא בעפריה וקא צוחא ואמרה מרי מרי היכא רוחצנך לי בשעתא דמותא יארי אמרית לך למאן את שבק לי ואתכתני ריבון עלמא רחין לי ואמר לי שבוק ית יתמך ואנא איקיימינון וארמלתך עלי יתרחין וכדו לא משכחנא משיזיב ויתמי נמי צוחי ואמרי קבלן אבא קבלן אבא אתיב עובדיה ואמר לה זילי לך לגבי אלישע בפורתא דמשחא דאישתאר גבך ולברכך מה דאנא כד אטמרתינון למאה נביאי ונתינהו במערתא בלחמא ובמיא לא איטפיין בו ממשחא מינה לא כממא ולא כלילא לדכר ליה נביא מילי דידי לקודשא בריך הוא וישלים לכו מה דאוזפיתיה דהכי אמר קרא מוזיף למרי עלמא כל מן דרחים על מסכנא ובכן אזלת ואודעתיה לאלישע בולי הא וקכוסם [illegible] ... [illegible] כשכע לא תנן ככך ויקורם [illegible] אמר קקת בריך הוא על עבשיו [illegible] יקרים וכתבו ... [illegible]
ויך אות יקורם [illegible] ורומו ויבן [illegible] על
[illegible] ורומו [illegible]

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

ויאמר אליה אלישע מה א
אעשה לך הגידי לי מה יש
לכי בבית ותאמר אין ל
לשפחתך כל בבית כי אם
אסוך שמן ויאמר לכי
שאלי לך כלים מן החוץ
מאת כל שכנכי כלים רקים
אל תמעיטי ובאת וסגרת
הדלת בעדך ובעד בניך ו
ויצקת על כל הכלים האלה
והמלא תסיעי ותלך מאתו
ותסגר הדלת בעדה ובעד
בניה הם מגשים אליה והיא
מיצקת ויהי כמלאת הכלים
ותאמר אל בנה הגישה אלי
עוד כלי ויאמר אליה אין
עוד כלי ויעמד השמן
ותבא

ואמר לה אלישע אעבד לך
חוי לי מה אית לך בביתא ואמרת
לית לאמתך כל מדעם בביתא
אלהן מנא דמשחא ואמר אזילי
שאילי לך מנן מן בראמן כל
שבבייכי מנין רקנין לא תזערין
ותיעלין ותחדין דשא באפיך ובאפי
בניך ותריקין משחא על כל מניא
האילין ומנא דאיתמלי תסלקין
ואזלת מלותיה ואחדת דשא באפה
ובאפי בנהא אינון מקרבין לה מניא
והיא מריקא משחא והוה
כמשלם מניא ואמרת לברה קריב
לי עוד מאני תבירי דחספא דמן
דינגר על מאני רקנין דימלון ויגזר על
מאני תבירין ויתקנון והוה לקיט מני
תבירי ומשוי חד על חד ומתחברי
במימריה דקודשא בריך הוא ע
עמודא דמשחא קאים על כולהון ו
ואתמליאו עד דשלימו כל מניא
ואמרת ליה לית עוד מנא ושמע
עמודא דמשחא ופסק.

[illegible]

ויהי כמשלשת החדשים בשגרה והתרגום של תוספתא ואחר כמעשים אמתיים ואמרת לברה קריבו עד יתום וגו׳

ונראה שהיתה מונחת על הכלי ובהיותה מלא [illegible] מהיותם הכלי המלא ושמים לפתח הכלי הריק באופן שהשמן יחית נמלאו כל הכלים זה אחר זה״

וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת נִשְׁיֵכִי וְאַתְּ בָּנַיִכִי תִּחְיִי בַּנּוֹתָר׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֻר שָׁמָּה לֶאֱכָל לָחֶם׃

ת וְאָתַת וְחַוִיאַת לִנְבִיָא דַיְיָ וַאֲמַר אֵיזִילִי זַבִּינִי יַת מִשְׁחָא וְשַׁלִּימִי לְמָרֵי חוֹבָתִיךְ וְאַתְּ וּבְנַיִךְ תִּתְפַּרְנְסִין בְּמָה דְאִשְׁתְּאַר׃

תוספתא

וְכַד אִתְרְחִישׁ לַהּ הַהוּא נִסָא אֲמַרַת לִנְבִיאָה דַיְיָ אִית עֲלַי עִישׂוּר מֵהַאי מִשְׁחָא אוֹ לָא אֲמַר לַהּ בַּעֲלִיךְ זַן נְבִיָא בְּמִלְּתָא דְלֵיבָה עֲלַהּ עִישׂוּר וְאַף אַתְּ לֵית עֲלָךְ עִישׂוּר הַמִנְסָא הוּא הָדֵין וַאֲמַרַת לֵיהּ מַה נַעֲבֵיד מִבְּנֵי אַחְאָב אִשְׁמְעוּ עֲלַי וְאָנְסוּ לִי מִתִּיכוֹ אֲמַר לָהּ דְסַגַּר פּוּמָא דְכַלְבֵּי בְּמִצְרַיִם וְעָתִיד לְמִסְגַּר פּוּם אַרְיָוָתָא דְדָנִיֵאל יְטַמְטֵם עֵינֵיהוֹ דִבְנֵי אַחְאָב וְיִסְגַּר אַרְמֵיהוֹן דְלָא לְבָאֵישׁוּ לָךְ. יְהַבַת אוֹרַיְתָא וְתוּשְׁבַּחְתָּא וַאֲזָלַת׃

וַהֲוָה יוֹמָא וַעֲבַר אֱלִישָׁע לְשׁוּנֵם וְתַמָן אִתְּתָא רַחֲלַת חֶטְאִין וְאַתְקִיפַת בֵּיהּ לְמֵיכַל לַחְמָא וַהֲוָה בִּזְמַן מֶעְדוֹהִי מִתְפְּנֵי תַמָן לְמֵיכַל לַחְמָא׃

רד״ק ושלמי את נשייך ושלמי למרי חובתך והתוספתא וכל התרגום לה הוא משל אמרה לנביאה דיי׳ אית עלי עשור וגו׳ ויהי היום וגו׳ אשה גדולה חשובה בעושר בנכסים ובעלת הבית ובדרש אחותה של אבישג השונמית היתה אמו של עדו הנביא ותו׳ דחלת חטאין״

רלב״ג ותבא ותגד לאיש האלהים הנה לא ידעה לעשות מה שהשמן דבר אם לא בעצת ה׳ [illegible] הנביא אם לא היתה יודעת מה היה רצון הנביא״ ושלמי את נשייך פרעי את חובך כטעם לא תהיה לו כנושה׳ ויעבור אלישע אל שונם ושם אשה גדולה רוצה לומר אשה חשובה ונכבדת ותחזק בו לאכל לחם׳ ואחשוב שהיתה לה בכל עת שיאכל לחם אז בביתה ושיבא שם בכל עת שיהיה בעבר שונם׳ ואחשוב שלא תפרסם לה עדין מעלת אלישע

ר״לפי מה שאחשבה אחר אשר היתה קבועה. ר״לשתהיה מה שהוכל מן האורחים הבאים בעבור וזה כי זה היה בתחלת עמון אלישע לפי מה שיראה מהזמן שהיה זה קודם מה שאמר אלישע מאמר היה עת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שמרון וזה שכבר בענה קצעיה אחר זה

ולקח שנה מעת בא שם אלישע ילדה בן ונגדל הבן והוא עד שהכה ידו אל הקוצרים ואמר לאביו ראשי ראשי
ויאמר זה אמר לה שתלך לגור באשר תגורי כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים ואמר שבע שנים כי
הרעב וכשהתקור כזה המנהג שזה היה אכל תחלת נמירות נשות אלישע ולזה היה מן קטן אשם כי קירה
מתפרסם לה שהיה נביא ויתכן שהקרה מעשמו כשראתה שכבו אכלה תמיד מתוך ראותה כל מעשיו
בהכלית מתשלימות ולזה נהגמר לה שהוא איש אלהים קדוש׃

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד׃ נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה׃ ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העליה וישכב שמה׃ ויאמר אל גחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא לה ותעמד לפניו׃ ויאמר לו אמר נא אליה הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת מה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת׃ ויאמר

ואמרת לבעלה הא כען ידענא ארי נביא דיי קדישא הוא מתפני לותנה תדירא׃ נעביד כען עלית כותל זעירא ונתקין ליה תמן אתר ערסה ופתורה וכורסיה ומנרתה ויהי כמתוהי לותנה יתפני לתמן׃ והוה יומא ועל לתמן וזר לעליתה ושכיב תמן׃ ואמר לגחזי עולימיה קרי לשונמיתא הדא וקרא לה וקמת קדמוהי׃ ואמר ליה אמר כען לה הא עסקת לנא ית כל עסקא הדין מה למעבד ליך הפתגם אית ליך למללא עם מלכא או עם רב חילא ואמרת בגו עסקי עמי אנא מסוברא׃

רד"ק ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא אלישע מארץ כי איש אלהים וקדוש הוא ולא ידעתי שאומר קודם לזה איש אשר כי עתה ידעה ולא קודם זה אלא כמו ר"ל עתה ברור לי לעשות לו דבר כמו שהוא רגיל אצלנו וכו' גם ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא וצריך שנעשה לו כבוד ונתן לו מקום בביתנו וכמו זה מצד כ"ה
קשר קורת קרובה ואינו אומר כי עתה היה קרובה ולא קודם אלא עתה לא הצריך להשלים כי כמו ... קרובה ובטוחה דקדוק מאמרה כל שעה ידעתי כי קדוש הוא ולא קודם זה ואמרו ידעתי שלא ראתה קרי מימיה׃ מעשה כי עלית קיר שלה בנוי בקירות שבמים לא לגבמים לא כפשוטו לבן גזית׃

רלב"ג נעשה נא עלית קיר קטנה יתכן שיאמר קיר כשעה היתה כמו קטעת כמו קבובה קרובה בלבנו ובשו' לו שם מטה וגו' ר"ל למעלת אין ראויות לו כמו קבית עמו ולא להשתמש בכלים שהוא ישתמש בהם ולזה רצתה שיהיה לו שם כלי תשמישו מיוחדים לו׃

שם יקירת אלהיו לפי [illegible] לדבר [illegible]
ויתנו לה [illegible] לקראתו ובטעם זה [illegible] עבדות
לה את כל [illegible] היש לדבר לך אל המלך
בעבורך [illegible] בתוך עמי אנכי
ישבת כלומר [illegible] בתוך עמי ומשפחתי [illegible]
בעבורי [illegible] לעזרך

ויאמר [illegible] לדבר
[illegible]
[illegible]
[illegible] לדבר
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] לעשות לה [illegible] עד [illegible] ולעשות [illegible]
לעשות לך [illegible] היש לדבר בעבורך אל המלך או אל שר הצבא [illegible]
בעבורך ותאמר בתוך עמי ומשפחתי אנכי יושבת [illegible] לדבר אל
המלך או אל שר הצבא

רד"ק ויאמר אמר אלישע לגחזי מה [illegible] הלכה מלפניו אחר [illegible] אלישע לגחזי ומה לעשות לה כלומר [illegible] טובה [illegible] ויאמר גחזי אבל בן אין לה כלומר [illegible] שתלד כריכה
ולא [illegible] דבר [illegible] כי בן אין לה ואישה
זקן כלומר אם תאמר [illegible]
[illegible]
[illegible] בן [illegible] עמי [illegible]
ויאמר [illegible]

ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גחזי אבל בן אין לה ואישה זקן׃ ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפתח׃ ויאמר למועד הזה כעת חיה את חבקת בן ותאמר אל אדני איש האלהים אל תכזב בשפחתך׃

ואמר ומא למעבד לה ואמר גיחזי בקושטא ברא לית לה ובעלה סיב׃ ואמר קרי לה וקרא לה וקמת בתרעא׃ ואמר לזמנא הדין כעדן דאתון קימין את מחבקא ברא ואמרת בבעו רבוני נביא דיי לא תכדב באמתך׃

רלב"ג ויאמר אלישע לגחזי ומה לעשות לה [illegible] ויאמר גחזי אבל בן אין לה ואישה זקן [illegible]
[illegible]
[illegible]

ויאמר למועד הזה אחר שאמר לו כלומר העת
כשגלה לו אמר לה אלישע ועמדה בפתח שיקויים
דברו כמו שכתוב במלכים הצדיק ויגזר אומר
ויקם לך וכן כתוב בשמואל הנביא ולא הפיל מכל
דבריו ארצה וכן בדברי רבותינו ירושלמי ישמעאל עשה
ונה"ג ידעו שלכנה וקראו ויולדת" כעת חיה
למועד הזה כעת שתהיה ראוים שתהיה יולדת
שבכמה ימים לא תמשך ויולדת תקרא חיה
בדברי רבותינו ז"ל בברכות והיא היתה מכשלת
הכבוד יתברך בן שתמלא אותו בחיקך" אל אדוני
אמרה פעמים אל תחזק הדבר לבקש ממנו שלא
יכזבנו שיהיה הדבר על כל פנים אחר שאל
אותה עליו ושיהיה בן אל הימנה כי מה יועיל
אם לא יהיה בן של קיימא ופי' אל תכזב כמו אשר
לא יכזבו מימיו ות"י אל אתמכביש רישמי ותרגם אל תכזב לא יתכזב נבואתך כלומר"

כעת שיהיה הוא לומר כעתה הזה בשירה וקרא הקינה חיה
לשיהיה אלא מזומן לגבי נמשך כי מזמן חיה לברכי
כשדרך והעמד עדיין לא נכנס למשאות והכבר בארם
זה בפרשת וירא אלו מאור שם" אל אדוני איש
האלהים אל תכזב בשפחתך" כלשון אמרה לו דרך
נקשה לא יהיה זה אלום" אל תכזב בשפחתך בעבור
שפחתך שאין לה טובה שלימה טובה אם לא יתקיים
הילד אלישע לא נשיירה אלא שבכבר יתמידיה ומות
בן למועד הזה כשנה האחרת אך לא תתקיים שיהיה
כמו שהיה מראה מתקשת בחוזו שאמר אבל בן אין לה
וזהו נבל' ממנה שזכרה אחר זה שאמרה לו לא תשלה אותי
ר"ל אל תתן לי טובה שלא תהיה לי אלא תתן לי שנה ונשמה
לי משנים התשוקה אל שיהיה לי בנים ואם יהפך בזה
מזה הבא אם לא יתקיים הילד"

רד"ק כעת חיה כעדן דקיימא קימת' רלשי רלשי קירה לו מגז קר לם ושן קסלמם אזן קברהים לכתול דבריהם וכן עם עמי"

ועדיאת איתתא וילידת בר לזמנא הדין כעדן דהיא קימא דמליל עמה אלישע ורבא רביא והוה יומא ונפק לות אבוהי לות חצודיא ואמר לאבוהי רישי רישי ואמר לעולימא סבהי אובלהי לאמיה

וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע וַיִּגְדַּל הַיָּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל אָבִיו אֶל הַקֹּצְרִים וַיֹּאמֶר אֶל אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ

רלב"ג רלשי רלשי קתרעם קולל למשו שכבר קירה כולתו בראשו ובאו אמר לנפרת סרחיק ססי סיסא קבער אל אמו"

וישאהו

ויסבהו

יאמ כמל

רלב״ג ותשכיבהו על מטת איש האלהים השכיבה שם כשלא יראה האב יותר ממה שהוא היום לא חדש ולא שבת ידמה שבאלו הימים היו הולכים לפני הנביאים לשמוע דבריהם והנה יורה זה כי אין את הדרך ילכו בם והיה הולך מעצמו אחר ימשון ותחבש האתון ר״ל שחבשה האתון על ידי משרתה ואמרה לו שינהג האתון וילך לפניה ולא יעצור בעבור האתון מללכת כדי שתרכב על האתון אם לא תאמר לו שירכיבנה לרכוב בעבור השתפה׃

136

וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל בִּרְכֶּיהָ עַד הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת׃ וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא׃ וַתִּקְרָא אֶל אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה׃ וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּי הֹלֶכֶתי אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל תַּעֲצָר לִי לִרְכֹּב כִּי אִם אָמַרְתִּי לָךְ׃

וּנְסָבֵיהּ וְאַעְלֵיהּ לְאִמֵּיהּ וִיתֵיב עַל בִּרְכַּהָא עַד עִידָּן טֵיהֲרָא וּמִית׃ וּסְלִיקַת וְאַשְׁכְּבְתֵּיהּ עַל עַרְסָא דִּנְבִיָּא דַּייָ וְאַחֲדַת בְּאַפּוֹהִי וּנְפַקַת׃ וּקְרָת לְבַעְלַהּ וַאֲמָרַת שְׁדַר כְּעַן לִי חַד מִן עוּלֵימַיָּא וַחֲדָא מִן אַתְנַיָּא וְאֶתְמְטֵי לְוָת נְבִיָּא דַּייָ וְאֵיתוּב׃ וַאֲמַר מָה דֵּין אַתְּ אָזְלָא לְוָתֵיהּ יוֹמָא דֵין לָא יְרַח וְלָא שַׁבְּתָא וַאֲמָרַת שְׁלָם׃ וְזָרֵיזַת אַתְנָא וַאֲמָרַת לְעוּלֵימָא דַּבַּר וְאֵיזֵיל לָא תְּעוֹק עֲלַי לְמִרְכַּב אֱלָהֵין כַּד אֵימַר לָךְ׃

רד״ק אתי כתיב בתוספת יוד וכן הולכתי כתיב ביוד כמו שפירשנו ויודעי הספרות כמו אנכי לרוש המלכות משפטו והקרי הולכת אתי הולכת לא חדש ולא שבת למדנו ר״ל מזה כי היו בני אדם הולכים לבית הנביא בחדשים ובשבתות לשמוע דבריו ולפי שאמר לא חדש ולא שבת יוכל להיות וכשבא לא כבשה לא בא מיום אחד ולפי׳ לא עבר חדש ולא שבת שלא היית הולכת ללכת אליו גם עתה ותאמר שלום לא רצתה לגלות הדבר עד שתראה לנביא׃

ותחבש מנהג הולך מסיע רוכבת ואמרה לנער שינהג האתון במהרה ואמר ללכת ופי׳ אל תעצר לי לרכב אל תעצר האתון ללכת בנחת בעבור רכבתי אלא אם אומר לך נהג במהירות ויש מפרשים כי היה קשה לה ללכת ברגל במהר כמוהו ואמרה לנער שינהג האתון וילך לה אחרי כי היא רצה ולא יעצר האתון כדי שתרכב היא אם לא תאמר לו ועל דרך זה תרגם יונתן אלא שתרכב אל תעצר לה הרחוק׃

רד״ק להדפה. כענין כסרת שלא תחזק ברגליו והכוונה שעמדה עד עתה כבושה שכפה ברגלו. כמו לא כענין אחר. לא תשלה אותי כמו שאמרה אל תכזב בשפחתך. ותשלה כמו תשגה תרגום שגגה שלו כלו שלא תשגה אותי ותהיה לי לבן אם לא יחיה ותה׳ כאלו אמרית לך וגו׳. ויאמר חגור מתניך. אמר לו זה לפי שילך במהרה באורחות׳ כי תמצא איש אמר לו זה כדי שלא יתעכב בדרך ובדרש שהיה כשואל בשמו וכל מי שהיה עונה אם אומר לו המלאכים שהמשנה קרוב עתיד קמים לפיכך לא עלתה בידו

ואזלת ואתת לות נביא דיי לטור כרמלא והוה כד חזא נביא דיי יתה מקביל ואמר לגיחזי עולימיה הא שונמיתא דיכי. כען רהוט כען לקדמותה ואימר לה התשלם ליך השלם לבעליך השלם לרביא ואמרת שלם. ואתת לות נביא דיי לטורא ואתקיפת ברגלוהי וקריב גיחזי למרחקה ואמר נביא דיי שבוק מינה ארי נפשה מרירא לה ומן קדם יי אתכסא מני ולא אתחוה לי. ואמרת השאלית ברא מן רבוני הלא אמרית לך אם מתיהיב לי בר קיים ואם לא תנסיס יתי. ואמר לגיחזי זרז חרצך וסב חוטרי בידך ואיזל ארי תשכח גבר לא תשאיל בשלמיה וארי ישאל בשלמך גברא לא תתיבניה ותשוי חוטרא על אפי רביא

ותלך ותבא אל איש האלהים אל הר הכרמל ויהי כראות איש האלהים אתה מנגד ויאמר אל גיחזי נערו הנה השונמית הלז. עתה רוץ נא לקראתה ואמר לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום. ותבא אל איש האלהים אל ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי. ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי. ויאמר לגיחזי חגר מתניך וקח משענתי בידך ולך כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו ושמת משענתי על פני הנער. ותאמר

רלב״ג הנה השונמית הלז. ר״ל אשה זאת שהוא רואה היא השונמית ויאמר אליה לא רתתה לנפשה. פרש להדפה. ותחזק ברגליו להשתחוות לו ולהתחנן לפניו כעבד כנגד ויגש גיחזי להדפה לכבודו. לפי שהבין כלום מה שהבינה לו אלא עשה זה לבעבור שלא ידעם יען רפא שהבין אלא אחר כל כך. יאמר חגור מתניך וקח משענתי בידך שמו לנער כי שוכל לרוץ יותר מהלנה הנפלאות הכתובים מכאן ולאות הדברים בע״ה כמו שיתבאר

לא יעשה המשענת דבר אותו כדי שלא יעשה כדרך ורצה שלא נאמר מיד שהיה שאמר לו אלישע ולזה לא ים
מעשה בגחזי ונמנע אלישע על שם הנער ורצה נ"כ שלא היה נבואי ראוי שיעשה זה הענין על ידו וזה יתבאר
מענין שאחרו גם כן כבר ספק

137

וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי יְהוָה וְחֵי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ׃ וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת הַמִּשְׁעֶנֶת עַל פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר׃ וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל מִטָּתוֹ׃ וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה׃ וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃

וַאֲמַרַת אִמֵּיהּ דְּרַבְיָא קַיָּים הוּא יְיָ וְחַיֵּי נַפְשָׁךְ אִם אֶשְׁבְּקִינָךְ וְקָם וַאֲזַל בַּתְרַהָא׃ וְגֵחֲזִי עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וְשַׁוִּי יָת חוּטְרָא עַל אַפֵּי רַבְיָא וְלֵית קָל וְלֵית דְּמַצִּית וְתָב לְקַדְמוּתֵיהּ וְחַוִּי לֵיהּ לְמֵימַר לָא אִתְּעַר רַבְיָא׃ וַאֲתָא אֱלִישָׁע לְבֵיתָא וְהָא רַבְיָא מִית רְמֵי עַל עַרְסֵיהּ׃ וְעַל וַאֲחַד תַּרְעָא בְּאַפֵּי תַּרְוֵיהוֹן וְצַלִּי קֳדָם יְיָ׃ וּסְלֵיק וּשְׁכֵיב עַל רַבְיָא וְשַׁוִּי פּוּמֵיהּ עַל פּוּמֵיהּ וְעֵינוֹהִי עַל עֵינוֹהִי וִידוֹהִי עַל יְדוֹהִי וְאַלְהִית עֲלוֹהִי וַחֲם בִּשְׂרָא דְּרַבְיָא׃

רד"ק ואין קול. לענות: ואין קשב. לשמוע. כלומר לא היה שומע ולא היה יכול לענות
היה מתנועע או רואה בעיניו או מדבר אבל זה לא היה בו לא זה ולא זה׳ לא הקיץ הנער׳ מגזרת
הקיצו ורננו שוכני עפר׳ ורבותינו ז"ל אמרו מפני שאמר הקיץ לשון הקיצה כ"ה יצ"ה
ומשכיבה שנים כו׳ הנער אחר היות אלישע
ואמרו לא היה כדברי רבותינו ז"ל שאלו בן
השונמית מתו שיתעלו והיתה התשובה מה"ה
עשויה ולא היו מנוחה יוי׳ ויעל׳ וישם פיו על פיו׳ כמו שפירשנו בדבר אליהו שאמר ויתמודד הנער
ומכל מקום התפלל על מי שהתפלל עליו׳ ויגהר עליו׳ התפלל והשתטח עליו כמו ויגהר
ארצה׳ אבל זה התרגום ואלהית עלוהי׳

רלב"ג ואין קול ואין קשב. רוצה לומר שלא היה מדבר
ולא שומע כשידברו אליו׳ ויסגר הדלת
בעד שניהם. רוצה לומר שלא היו בבית כי אם שניהם ה
לא רצה שיהיה שם שום אדם כדי שיחזיק התפלתו ויוגי
השגחתו וכדי שלא יראה אדם מה שיעשה׳ וישם פיו
על פיו. כאלו רצה שישפיע חיות לנער מאיברי אלישע
והנה עשה זה אחר התפלה׳ ויגהר עליו׳ רוצה לומר
ויכרע עליו׳ והיה אלישע נשען על עצמו לא על הילד׳

רד"ק וילך בבית אחת הנה ואחת הנה. וישב לארץ ויתפלל ואחר שהלך אחת הנה ואחת הנה ה
לכוין לבו יותר וכן אמר כהנה שהלך פעם לכאן ופעם לכאן בבית. ויזורר הנער העטיש
הרבה פעמים עטישותיו זרירותיו. ותבא ותפל על רגליו וגו'. ותשא את בנה ותצא
מעליו ... אלישע. ואלישע שב הגלגלה וגו'. שפות הסיר ערוך כלומר
שים אותה על האש קשתנים. נזיד תבשיל. ויצא אחד אל השדה ללקט אורות ירקות השדה.

וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת עֵינָיו׃ וַיִּקְרָא אֶל גֵּחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ׃ וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃ וֶאֱלִישָׁע שָׁב הַגִּלְגָּלָה וְהָרָעָב בָּאָרֶץ וּבְנֵי הַנְּבִיאִים יֹשְׁבִים לְפָנָיו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ שְׁפֹת הַסִּיר הַגְּדוֹלָה וּבַשֵּׁל נָזִיד לִבְנֵי הַנְּבִיאִים׃ וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל הַשָּׂדֶה לְלַקֵּט אֹרֹת וַיִּמְצָא גֶּפֶן שָׂדֶה וַיְלַקֵּט מִמֶּנּוּ פַּקֻּעֹת שָׂדֶה מְלֹא בִגְדוֹ וַיָּבֹא וַיְפַלַּח אֶת סִיר הַנָּזִיד כִּי לֹא יָדָעוּ׃

וַיִּצְקוּ

וְתָב וְהַלֵּיךְ בְּבֵיתָא זִמְנָא חֲדָא לְכָא וְזִמְנָא חֲדָא לְכָא וּסְלֵיק וְאִלְהִית עִלּוֹהִי וְאִתְמְקַק רַבְיָא עַד שְׁבַע זִמְנִין וּפְתַח רַבְיָא יָת עֵינוֹהִי׃ וּקְרָא לְגֵיחֲזִי וַאֲמַר קְרִי לְשׁוּנַמִּיתָא הָדָא וּקְרָא לַהּ וַאֲתַת לִקְדָמוֹהִי וַאֲמַר סַבִי בְּרִיךְ׃ וַאֲתַת וּנְפַלַת קֳדָם רַגְלוֹהִי וּסְגֵידַת עַל אַרְעָא וּנְסֵיבַת יָת בְּרַהּ וּנְפַקַת׃ וֶאֱלִישָׁע תָּב לְגִלְגְּלָא וְכַפְנָא בְּאַרְעָא וְתַלְמִידֵי נְבִיַּיָּא יָתְבִין קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ תְּפִי דוּדָא רַבָּא וּבַשֵּׁיל תַּבְשִׁילָא לְתַלְמִידֵי נְבִיַּיָּא׃ וּנְפַק חַד לְחַקְלָא לְלַקָּטָא יַרְקוֹנִין וְאַשְׁכַּח גּוּפְנָא דְחַקְלָא וְלַקֵּיט מִינֵּיהּ פַּקּוּעֵי חַקְלָא מְלֵי לְבוּשֵׁיהּ וַאֲתָא וּפְרַס וּרְמָא לְדוּדָא דְתַבְשִׁילָא אֲרֵי לָא יְדַעוּ׃

רלב"ג וישב וילך בבית רוצה לומר שישב להתפלל אחר זה והיה הולך בבית לכוין כוונתו בהתפללו
כי אולי התנועה ברגליו מביאה כמו שימשך מהתנועה אל הסיר והתנועה במחשבות. וזה מבואר
מן הענין כמו שיתבאר מההשגות בתנועה בפעם הזה פעם כך ופעם כך שהוא מתנועע לבקש מקורות. בעת
ההוא במחשבות וזכר שאחר שהתפלל היה שלם וכורע על הילד והנה זרר הנער אחר זה כל השתעשעו וכן
פעם אחת כסדר הזה שהתפלל וכורע על הילד שהתמודד עליו עד שעשה זה שבע פעמים ואז פקח הילד
את עיניו ושלמה לו התחיה. שפות הסיר הגדולה רוצה לומר הכן הסיר הגדולה לבשל בו התבשיל
ונשלחה התבשיל לבני הנביאים וקם התלמידי הנביאים. ללקט אורות.

לאכול׳ וכן תרגם יונתן ללקטא ירקין וכן כי טל אורות טלך טל הירקות והירקות בדברי רז״ל ילדו אורות תלתן ... וכן נקרא שם אורות ... והוא הנקרא ארובה בלעז והטעם ימן ללקט לא ... ימצאו נמן שדה ... ולקט ... ויש מפרשים נפן כמשמעו ומפרשים פקועות פטריות הידוע בדברי רז״ל ונקרא הפטריות

ללקט אורות ... ויקח ... פקועות שדה ... הם קשואים מרים ... קרוע והשלכנה אל כל ... ויפלח ... אל הסיר ... הם לא ידעו שהיה כלו נאות למאכל

שהם אכל בנפן ומנהגן כפי ... פקועות שדה כמו ... והם מרים ... אף שאמרו רז״ל ... פקועות ... קראו ... ויפלח ... שלא ידעו ... כי לא ידעו לא ידעו שהם מרים

רלב״ג			רד״ק
רלב״ג ...	וַאֲרִיקוּ לְגַבְרַיָא לְמֵיכַל וַהֲוָה כְּמֵיכַלְהוֹן מִתַּבְשִׁילָא וְאִינוּן צְוָחוּ וַאֲמַרוּ מוֹתָא בְּדוּדָא נְבִיָא רַמָא וְלָא יְכִילוּ לְמֵיכַל וַאֲמַר אַיְתוֹ קִימְחָא וּרְמוֹ לְדוּדָא וַאֲמַר אָרֵיק לְעַמָא וַיְכַלוּ וְלָא הֲוָה מִדְעַם בִּישׁ בְּדוּדָא׃	וַיִּצְקוּ לַאֲנָשִׁים לֶאֱכוֹל וַיְהִי כְּאָכְלָם מֵהַנָּזִיד וְהֵמָּה צָעָקוּ וַיֹּאמְרוּ מָוֶת בַּסִּיר אִישׁ הָאֱלֹהִים וְלֹא יָכְלוּ לֶאֱכֹל׃ וַיֹּאמֶר וּקְחוּ קֶמַח וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַסִּיר וַיֹּאמֶר צַק לָעָם וְיֹאכֵלוּ וְלֹא הָיָה דָּבָר רָע בַּסִּיר׃	רד״ק ויצקו לאנשים ... כנשלו ... הוא ... ועתה ... התבשיל ... לאכול ... ויאמר

... ויפלח ... הסיר ... זה כדמן ... ולא היה דבר רע בסיר

וקחו קמח הוא ... שהם כראש ...

... ויאמר ... ויאמר ...

... קערה וקערה

רלב"ג לחם בכורים הוא מה שקצר מהשעורים כי הם הבכורים לתבואה והכרמל. בצקלונו רוצה
הוא קולו השעורים ... אותם לחלקים גדולים והוא הנקרא כרמל ואמר ... הוא
בצקלונו רוצה לומר בכלי שהיה לו שיניחנו אלו הבכורים. כי בו נתן יי' תשועה לארם. ירצה שהתשועה ... היא
קרובה ... שם פעמים ... התשועה היא כי ... שהכוון ימשך בקשת לתומו והמית אחאב

וגברא אתא מארע דרומא ואיתי לנביא דיי לחם ביכורין עשרין לחמין דסערין ופירוכן בלבושיה ואמר הב לעמא וייכלון: ואמר משומשניה מה איתן דין קדם מאה גברא ואמר הב לעמא וייכלון ארי כדנן אמר יי ייכלון ויותרון: ויהב קדמיהון ואכלו ואותרו כפתגמא דיי:

ונעמן רב חילא דמלכא דארם הוה גבר רב קדם ריבוניה ונסיב אפין ארי על ידיה יהב יי נצחנא לארם וגברא הוה גבר חילא והוה לקי בסגירותא: וארם נפקו משרין ושבו מארעא דישראל עלימתא זעירתא והות משמשא קדם אתת נעמן:

וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ: וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר: וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה:

וְנַעֲמָן שַׂר צְבָא מֶלֶךְ אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֻׂא פָנִים כִּי בוֹ נָתַן יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע: וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן:

ותאמר

רד"ק מבעל שלשה שם מקום והוא בארץ שלשה שזכר בספר שמואל ויעבור בארץ שלשה ויתן זה וזה ... דרומאה לחם
בכורים מן השעורים הראשונים שקצרו כי זמן קציר שעורים היה. וכרמל בצקלונו בקלפתו
תרגומו ופירוכן בלבושיה. כי בו נתן יי' תרגומו ארי על ידיה יהב יי' נצחנא לארם. ובדרש הוא
שמשך בקשת לתומו והכה את אחאב ... כמו שכתוב. ויאמר לבן ...
שם ... אותם ... עם יעקב ... לא יתן שכר ... כשלא ... הבן ...
כי בו נתן יי' תשועה לארם. גבור חיל ... ויאמר ... וארם נערה קטנה מן ...
... קטנה כי יש נערה גדולה ונקראת נערה
... קטנה היתה והיתה ... ותהי לפני אשת נעמן היתה ...

ואנשים יקראו גדודים· רוצה לומר שהיו אנשים יקראו גדודים· נערה קטנה· הנה יקרא נער הקטן והאומר
בשימוש לשון הנער כנער ולא היו לנו אם היה אחר שנים· ולזה אמר ונער קטון והוא גם כן ולזאת הקטנה גם כן אמר
כזה הענין נערה קטנה· ותהי לפני אשת נעמן רוצה לומר לשרתה·

139

ותאמר אל גברתה אחלי אדני לפני הנביא
אשר בשמרון אז יאסף אתו מצרעתו׃
ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת וכזאת
דברה הנערה אשר מארץ ישראל׃
ויאמר מלך ארם לך בא ואשלחה ספר
אל מלך ישראל וילך ויקח בידו עשר
ככרי כסף וששת אלפים זהב ועשר
חליפות בגדים׃ ויבא הספר אל מלך יש
ישראל לאמר ועתה כבוא הספר הזה
אליך הנה שלחתי אליך את נעמן עבדי
ואספתו מצרעתו׃

ואמרת למרתה טובי רבוני אם יזיל
לקדם נביא דבשומרון בכן יסי יתיה
מסגירותיה׃ ואתא וחוי לרבוניה ל
למימר כדין וכדין מלילת עולימתא
די מארעא דישראל׃ ואמר מלכא
דארם איתא איזיל ואשדר אגרתא
לות מלכא דישראל ואזל׃ ונסיב ב
בידיה עשר ככרין דכסף ושתא
אלפין דינרין דדהב ועשרא אוצטלן
דלבושא׃ ואיתי אגרתא לות מלכא
דישראל למימר וכען כמיתי
כמטי אגרתא הדא לותך הא שדרית
לך ית נעמן עבדי ותסיניה מסגירותיה׃

רד"ק אחלי אדוני· תאות אדוני ובקשתו
שיהיה לפני הנביא אשר בשמרון אז
יאסוף אותו מצרעתו כי הנביא עושה נסים על
ידו ואחלי שם כפלם אשרי· ות"י טובי רבוני·
יאסוף אותו מצרעתו· כתרגומו יסי יתיה
מסגירותיה ונקרא רפואת הצרעת אסיפה
מפני שהמצורע יושב בדד ובהרפאו יאסף עם
בני אדם· ויבא ויגד· נעמן הגיד למלך

רלב"ג אחלי אדוני לפני הנביא· ר"ל אם היה מקיים התאות
אדוני ובקשתו ונקראת הרפואה מהצרעת
אסיפה כי המצורע היה נאסף רחוק מפני הנגעים
היותם מטמאים אותו מאהל המחנה והוא מבני
אותם אחד ולזה המצורע יאסף אל חבריו ולזה
אמר כזה הענין ברפואת המצורע ויסוב נערך לך והנה
כי המצורע אין נשרו כמו שהזכרנו אין בו הדבר שהוא
נשרו בהם

אדוניו דברי הנערה אמרי הספרה לו אשתו· ויאמר מלך
ארם וגו' ועשר ככרי כסף וששת אלפים זהב כתרגומו ושתא אלפין דינרין דדהב· ויבא הספר אל
מלך ישראל· הביא הספר· ודברי הספר היו ועתה כבוא הספר הזה אליך היו בתחלת הספר דברים
אחרים אלה הדברים ספר הכתוב·

סח ג

רד"ק האלהים אני וגו' ולא היה את לבו דבר הנביא אלישע שהיה
יודע כי הקב"ה עושה נסים על ידו כי הוא נביא לפיכך
אמר לו שירפאהו שלא בעבורו לפי שהוא לא היה שומע אלא ל
בשם עבודת העבודה זרה מי האלהים הוא כי מה שאל עלילות על
ומבקש ממנו דבר שאין יכול לעשות כדי שילחם עמי כי בשלום
היה לו עמו

רלב"ג כי מתאנה הוא לי רל' מבקש
תואנה כדי שילחם עמי" והניף
ידו אל המקום רוצה לומר
אל המקום אשר הוא שם כדי שיתרפא"
הלא ירחן

וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת
הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר ח
הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת
כִּי זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ
מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ דְּעוּ נָא וּרְאוּ
כִּי מִתְאַנֶּה הוּא לִי וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ
אֱלִישָׁע אִישׁ הָאֱלֹהִים כִּי קָרַע
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח
אֶל הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ
בְּגָדֶיךָ יָבֹא נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ
נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא נַעֲמָן ב
בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח
הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע וַיִּשְׁלַח אֵלָיו
אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ
וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן ח
וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר וַיִּקְצֹף
נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי
אֵלַי יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל ח
הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע
הלא

וַהֲוָה כַּד קְרָא מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל יָת אִגַּרְתָּא וּבְזַע
לְבוּשׁוֹהִי וַאֲמַר הַצְּרוֹךְ אִית
בִּי מִן קֳדָם יְיָ לְמִקְטַל ח
וּלְאַחָאָה אֲרֵי דֵין שְׁלַח לִי
לְאַסָּאָה גַּבְרָא מִסְגִירוּתֵיהּ
אֲרֵי בְּרַם דְּעוּ כְעַן וַחֲזוֹ אֲרֵי
תּוּסְקְפָא הוּא בָּעֵי לְאִתְגְּרָאָה
בִּי וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֱלִישָׁע
נְבִיָּא דַּיְיָ אֲרֵי בְזַע מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל יָת לְבוּשׁוֹהִי וּשְׁלַח
לְוָת מַלְכָּא לְמֵימַר לְמָה בְזַעְתָּ
לְבוּשָׁךְ יֵיתֵי כְעַן לְוָתִי וְיִדַּע אֲרֵי אִית
נְבִיָּא בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא נַעֲמָן
בְּסוּסְוָתֵיהּ וּבִרְתִכּוֹהִי וְקָם ב
בִּתְרַע בֵּיתָא דֶאֱלִישָׁע וּשְׁלַח
לְוָתֵיהּ אֱלִישָׁע אִזְגַּדָּא לְמֵימַר
אֵיזִיל וְטַבּוֹל שְׁבַע זִמְנִין בְּיַרְדְּנָא
וִיתוּב בִּשְׂרָךְ לָךְ וְיִתְדְּכֵי וּרְגֵיז
נַעֲמָן וַאֲזַל וַאֲמַר הָא חֲשֵׁיבִית
אֲמַרִית דִּלְוָתִי יִפּוֹק מִפַּק וִיקוּם
וִיצַלֵּי בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהֵיהּ וִירִים
יְדֵיהּ עַל אֲתַר בֵּית מַחְתָּא
וְיִתַּסֵּי סְגִירוּתָא

ויבא
סימן נעמן
וברכבו כן כתוב
וקרי ברכבו לשון
רבים שהוא
אומר על עצמו
שהיה הולך רוכב
בסוס וקרי על
הכלים עמו"

ויקצף
והניף ידו וידים
יניח על. אתר
בית מחת"א
ויתסי סגירותא
וסגרו והניף
המצרע. אשר
יתקום הצרעת"

לכך ופרפר"

רד"ק אבנה ופרפר כתיב בה"א וקרי בוי"ו וקיל קבנה נקרא אמנה ושמות שם הר ושם נהר. הלא ארחץ
אם כששלח לאמר ארחץ בהן ואטהר. ואחזו תרגם אלא בכל יום ארחץ ואטהר בהמיקה וכו' אלא
שיהיה כשעור זה וכן תרגם ר' יונה קמחי. ויגשו אבי כמו אבות וכן ת' מארי וכן אמר ראה גם ראה
לדבר גדול אלו דבר גדול דבר אליך לעשותו כי שתרפא אלא תעשה כש' שדבר קטן דבר אליך שיש
לך לעשות שאמר אליך רחץ וטהר וכן ת' אלו פתגמא רבא נביא מליל עמך ושקר ת' ואתדכי ר"ל כי רפואתו
היא טהרתו. וישב. ברכה מנחה וכן קח נא את ברכתי.

הלא טוב אבנה ופרפר נהרות דמשק
מכל מימי ישראל הלא ארחץ בהם
וטהרתי ויפן וילך בחמה ויגשו עבדיו
וידברו אליו ויאמרו אבי דבר גדול הנביא
דבר אליך הלוא תעשה ואף כי אמר ה
אליך רחץ וטהר וירד ויטבל בירדן
שבע פעמים כדבר איש האלהים וישב
בשרו כבשר נער קטן ויטהר וישב אל
איש האלהים הוא וכל מחנהו ויבא
ויעמד לפניו ויאמר הנה נא ידעתי כי אין
אלהים בכל הארץ כי אם בישראל
ועתה קח נא ברכה מאת עבדך ויאמר
חי יהוה אשר עמדתי לפניו אם אקח
ויפצר בו לקחת וימאן:

הלא טבין אמנה ופרפר נהרי דמשק
מכל מי ארעא דישראל הלא
אטבול בהון ואתדכי ואתפני ואזל
ברגז וקריבו עבדוהי ומלילו עמיה
ואמרו מרי אלו פתגמא רבא נביא
מליל עמך הלא תעביד ואף אלהין
דאמר לך טבול ואתדכי ונחת וטבל
בירדנא שבעא זמנין כפתגמא דנביא
דיי ותב בשריה כבשר ינוק זעיר
ואתדכי ותב לות נביא דיי הוא וכל
משריתיה ואתא וקם קדמוהי ואמר
הא כען ידעית ארי לית אלה קיים
בכל ארעא אלהין בישראל וכען קביל
כען תקרובתא מן עבדך ואמר קיים
הוא יי דמשמשנה קדמוהי אם
אקביל ואתקיף ביה לקבלה ולא אבה:

רלב"ג אלא ארחץ בהם וטהרתי. רוצה לומר אלא אם רוחץ בהם ... שהרתי מהצרעת ההם. רק
בהם אם דבר גדול הנביא דבר אליך רוצה לומר אלו דבר אליך הנביא לעשות דבר גדול היה ראוי
תעשה כדי שתרפא אף כי אמר אליך שתרפא בדבר קל כזה והוא שתרחץ בירדן שבע פעמים שיש לך
לעשות זה בקל. קח נא ברכה מאת עבדך רוצה לומר מנחה. קח

רד"ק ולא יותן נא אלהים וכן ולא ילך נא אתנו אחינו. תרגום לטעות עממיא. כתרגום וכן אם כי אם יכול לקחתה כלא רצית לקחת. אמר שלא יעשה מזבח לה' מגוש אדמה של כרמון הקדושה אל המלך. לדבר. בהשתחויתי. פי' יאמר מפני השתחויתו ובהשתחויה של שרי ה' השתחויות היו במקדש יסלח נא לעבדך על כל מה שהיה קרי וכתב. ובמקום לו מעשה יסלח ה' לעבדך כלו של מזל ושמחו. ויאמר כברת ארץ שיעור מיל. ויאמר גחזי. ויאמר כלט.

וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם לַיהוָה: לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֺת שָׁמָּה וְהוּא נִשְׁעָן עַל יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ: וַיֹּאמֶר גֵּחֲזִי נַעַר אֱלִישָׁע אִישׁ הָאֱלֹהִים הִנֵּה חָשַׂךְ אֲדֹנִי אֶת נַעֲמָן הָאֲרַמִּי הַזֶּה מִקַּחַת מִיָּדוֹ אֵת אֲשֶׁר הֵבִיא חַי יְהוָה כִּי אִם רַצְתִּי אַחֲרָיו וְלָקַחְתִּי מֵאִתּוֹ מְאוּמָה: וירדף

וַאֲמַר נַעֲמָן וְלָא יִתְיְהַב כְּעַן לְעַבְדָּךְ טְעוּן זוּג כּוּדַנְוָן מֵעֲפַר אַרְעֲתָא אֲרֵי לָא יַעְבֵּיד עוֹד עַבְדָּךְ עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין לְטָעֲוַת עַמְמַיָּא אֱלָהֵין לִשְׁמָא דַיְיָ: לְפִתְגָּמָא הָדֵין יִשְׁבּוֹק יְיָ לְעַבְדָּךְ בְּמֵיעַל רִיבּוֹנִי לְבֵית רִימּוֹן לְמִסְגַּד תַּמָּן וְהוּא סָמֵיךְ עַל יְדִי וְאֶסְגּוֹד בְּבֵית רִימּוֹן בְּמִסְגְּדִי בְּבֵית רִימּוֹן יִשְׁבּוֹק יְיָ לְעַבְדָּךְ בְּפִתְגָּמָא הָדֵין: וַאֲמַר לֵיהּ אֵיזֵיל לִשְׁלָם וַאֲזַל מִלְוָתֵיהּ כְּרוֹב אַרְעָא: וַאֲמַר גֵּחֲזִי תַּלְמִידָא דֶאֱלִישָׁע נְבִיָּא דַיְיָ הָא מְנַע רִיבּוֹנִי יָת נַעֲמָן אֲרַמָּאָה הָדֵין מִלְּקַבָּלָא מִנֵּיהּ יָת דְּאַיְתִי קַיָּם הוּא יְיָ אֱלָהֵין אֶרְהַט בַּתְרוֹהִי וְאֶסַּב מִנֵּיהּ מִדַּעַם:

רלב"ג ולא יותן לעבדך משא פרדים אדמה. ר"ל שמאחר זה אחר שאין רצונך לקחת. ממנו על זה שעשית לו מן הטוב אלי שאל ממך שתתן לי ברכה אוכל לעבוד בו השם שעשה לי זאת הטובה ולזאת שאל ממך שיותן לו ממקום הזה שיוכל לשאת שני פרדים מזאת האדמה לבנות בה מזבח לה' כי לא יעבוד עוד לאלהים אחרים כי אם השם לבדו ובקש מאלישע שיתפלל להש"י שיסלח לו הדבר הזה והוא השתחויתו בבית רמון אשר הוא מוכרח בו מפני היות אדוניו נשען עליו כבואו בית רמון להשתחוות. ויאמר לו לך לשלום. הנה הסכים לו שיתכן שיסלח לו השם בזה מפני שהוא נאנס לו ולא יעבוד את השם. וילך מאתו כברת ארץ. היא האורך השעור אשר הוא יותר מהשעור והכונה בו שלא הרחיק ממנו ושהוא כמו שלא היה הרחק ההוא כי הוא אחר הדבר הזה וכן המשך ונמשך.

141

רד"ק · ככרים כסף בשני חרטים· אמר בכסף לפי שהם קשורים בשני חריטין קשרם בשני כיסים· ות"י פלריסין·
וכן תרגם כרים פלריסין· ויבא אל העפל· מקום גבוה שהיה בעיר כמו עפל ובחן והוא ד
מקום גבוה ות"י לאתר כסי תרגם אותו מן עפל שפירושו תחתונות שהוא מקום נסתר· ויפקד
בבית הפקיד הכסף והבגדים שם שהרגיל לפלוס מאלישע וזה כדי ממנו פקדון מנכמן הקל· והוא מאין
מאי כן כתיב ... וקרי ... ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה· וילך·

וירדף גחזי אחרי נעמן ויראה נעמן רץ
אחריו ויפל מעל המרכבה לקראתו
ויאמר השלום ויאמר שלום אדני שלחני
לאמר הנה עתה זה באו אלי שני נערים
מהר אפרים מבני הנביאים תנה נא להם
ככר כסף ושתי חלפות בגדים ויאמר ה
נעמן הואל קח ככרים ויפרץ בו ויצר
ככרים כסף בשני חרטים ושתי חלפות
בגדים ויתן אל שני נעריו וישאו לפניו
ויבא אל העפל ויקח מידם ויפקד בבית
וישלח את האנשים וילכו והוא בא
ויעמד אל אדניו ויאמר אליו אלישע מאן
גחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה

ורדף גיחזי בתר נעמן וחזא נעמן גברא
רהיט בתרוהי ואתרמין מן רתיכא
לקדמותיה ואמר השלם ואמר שלם
רבוני שלחני למימר הא כען אתו
לותי תרין עולמין מטורא דבית
אפרים מתלמידי נביא הב כען להון
ככרא דכספא ותרין אצטלין ד
דלבושא ואמר נעמן שרי סב תרתין
ככרין ואתקף ביה וצר תרתין ככרין
דכסף בתרין פלריסין ותרין אצטלין
דלבושא ויהב לתרין עולמוהי ונסיבו
קדמוהי ועל לאתר כסי ונסיב
מידהון ופקיד בביתא ושלח ית
גבריא ואזלו והוא אתא וקם קדם
רבוניה ואמר ליה אלישע מנן את
גחזי ואמר לא אזל עבדך לכא ולכא

רלב"ג ויצר ככרים כסף בשני חריטים· רוצה לומר שצרר שני ככרים של כסף בשני חריטים או כיסים
אמתחות· ויבא אל העפל ויקח מידם· רוצה העפל הוא מקום גבוה והיה שם· בית
חוק· ולזה שם הכסף שם כדי שיהיה יותר נשמר· ויפקד בבית· לקחו בסתר כי זה שכבר ימנע אותו· בשני
כבית כך ... כאלו החריטים כאלו תלמוד כך הם כמו החריצין או המשכות או יהיה מעטן פקדון
שם מאין מן הקל· והכוונן בו ... שם ... יקנו לו בכסף ההוא בגדים וזיתים וכרמים· וכאן
ובקר ועבדים ושפחות· מאין גחזי·

מאד גחזי כשהשיגו אלו ונקראו גם אותן כמו ויאסר כי אם לא היה מספיק לו היה לוקח בכוח שיתנהו לך אחרי כן ולא יתאמר שישיבו לו מה שלקח בכוח שיתבער לנעמן שלא היה ואלישע הכיר זה אך גחזי עשה מעצמו לך מפני שכחו והוסיף בשבו לקח ממנו ולא הכניסו

ואמר ליה ברוח נבואה איתחזי לי כד איתהפיך גברא מעל רתיכיה לקדמותך השעא היא לך דנסיבתא כספא ונסיבתא לבושא וחשיבתא למיקני זיתין וכרמין ועאן ותורין ועבדין ואמהן וסגירות נעמן תדבק בך ובבנך לעלם ונפק מן קדמוהי חיור כתלגא

ויאמרו תלמידי נביא לאלישע הא כען אתרא דאנחנא יתבין תמן קדמך עק לנא

וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת׃ וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג׃

וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ׃

רד"ק לא לבי הלך בתמיהה כלומר הלא לבי ורוח נבואתי היה עמך ללכת וידעתי מה שלקחת ועשית. וזיתים וכרמים כתב ר' יונה ואחשבנו כלבך לקנות זיתים וכרמים וצאן ובקר כלומר חשבת מן הכסף לקנות לך כל זה. וצרעת נעמן הא"ל כמו אמון האומנת שפירשנו אז יהיה נאמר דבר עמו ופירושו הכסף נתן לך והצרעת ובזרעך לעולם לא אמר בכל דורות כמו שיאמרו ממנו לעולם אלא כאותן כמו שהיו לו שתדבק הצרעת בו ובהם לעולם שלא ירפאו ממנה ואם בגחזי חטא כמו מה חטאו אלה מלמד שבטו ידעו בדבר ובכן דרך הכתוב בספר שמואל בזה הטעם בקללה שקלל דוד את יואב. ויאמרו בני הנביאים אמרו רז"ל כלומר שגחזי היה מונע רבים התלמידים ולמה נכתב נדחה גחזי מפני אלישע רבו התלמידים כי בגחזי היה רע להם והיו רבים ירדים לגה לפני אלישע מפני רעת גחזי שהיה דוחה אותם וכשנפרד גחזי ממנו רבו התלמידים עד שצר להם המקום שהיו יושבין בו לפניו.

רלב"ג לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לא לבי הלך ממני לא שיעלם ממני מה שעשית כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך והנה נעמן מן גדולי אנשי ירדן כל זה ולזה תמה שנשא עליו זה שתדבק בו ובזרעו צרעת נעמן לעולם רוצה לומר כל ימיהם או עד היובל על דרך ועבדו לעולם. צר ממנו רוצה לומר דחוק ממנו ויראה כי מפני זה סמך זה לדבר גחזי להעיר כי להודיע כי בגחזי לא היו התלמידים רבים מאד אך כאשר נפרד גחזי מאלישע אז רבו התלמידים.

נלכה

רלב"ג ונעשה לנו שם מקום לשבת ר"ל שיבנו מן הקורות האלו בית או אהל שישבו מקצתם
עומדים או יבנו הבתים מאבן ויקרו הבית באלו הקורות. הואל נא ולך
את עבדיך אמר זה כדי שיהיה הם לעזר כשיתחדש להם שם. ויהי האחד מפיל את הקורה ואת
הברזל נפל אל המים ר"ל שבעת הכותו בגרזן להפיל הקורה נשל הברזל מיד הגרזן ונפל במי הירדן וצעק
142 ואמר אהה אדוני זה הגרזן לא היה שלי אך שאלתיהו מאחר. ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל ר"ל שכבר
חתך ויקצץ כמדה שיוכל שיכנס בנקב הברזל ויהיה לו כמו יד. והנה היה המופת הזה שכאשר השליכו שמה
נכנס בנקב הברזל ונקשר בו הברזל לפי שכבר

נלכה נא עד הירדן ונקחה משם איש
קורה אחת ונעשה לנו שם מקום
לשבת שם ויאמר לכו ויאמר האחד
הואל נא ולך את עבדיך ויאמר אני
אלך וילך אתם ויבאו הירדנה ויגזרו
העצים ויהי האחד מפיל הקורה ואת
הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה
אדני והוא שאול ויאמר איש האלהים
אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ
וישלך שמה ויצף הברזל

ניזיל כען עד ירדנא ונסב מתמן גבר
שריתא חדא ונעביד לנא תמן
אתרא למיתב תמן ואמר איזילו
ואמר חד שרי כען ואיזיל עם עבדך
ואמר אנא איזיל ואזל עמהון ואתו
לירדנא וקצו אעיא והוה כד חד מחי
בשריתא ואישתליף ברזלא ונפל
למיא וצוח ואמר בבעו ריבוני והוא
מישאל שאילתיה ואמר נביא דיי
אן נפל ואחזיה ית אתרא וקץ אעא
ורמא לתמן וקפא ברזלא

רד"ק ואת הברזל נפל אל המים אין מלת את עומדת על הפעל כאשר הם [illegible] ופי'
ואת הברזל עם הברזל הקורה עם הברזל נפל במים והוא שאול אם היה שלו לא היה
חושש כל כך אלא שאלתיו ועל כן צעק. ויאמר. ויקצב עץ למה לא השליך
שם העץ שהיה יד הברזל שיתחבר ולמה הוצרך לקצב עץ. ונראה כי הנסים בדבר
הנס יעשו וכן כל אותות הנס. וקצב עץ להיות יד הברזל שנפל ונכנס העץ בעין הברזל שנכנס בו היד וצף
הברזל על ידו ולפי אמר ויקצב שקצבו וכרת העץ כמדה שצריך כמו מדה אחת וקצב אחת ויצף פעל
עומד אשר הציף את המים יש שוף פעל יוצא ויש לפרש ויצף
פעל יוצא כלומר הציף הצפה

נלכה נא עד הירדן ונקחה משם

שהבבר הוא כבד בכבר מהמים יותר הקשין וימהר דברי רז״ל כמו שאמרו בשני מספר מה שלא היה בעולם בקש דבר קדש כאלו יאמר עליית הברזל במים למעלה והוא כברזל או רדית העץ למטה במים והוא עץ בלתי ראוי שיבלע במים והנה הרעו בשמרו ויסלק שמה שהבבר הסלך שם העץ כנגד כדי שירד מפני זאת שתפועה הקבר ראית והנה היה העץ נשיער שהיה יכול לסבב קלות כברות הברזל ויצפו עמו על המים ולזה הוכרח שיהיה העץ גדול ולא הספיק לו גודלו כי הברזל בשלכו שם ויחתך מפני זה עץ גדול לך שיעת היה כמו שוכרו היותו כבה כנגד הברזל בשלכו יותר במים׃

ואמר טול לך ואושיט ידיה ונסביה׃ ומלכא דארם הוה מגיח קרבא בישראל ואימליך עם עבדוהי למימר לאתר כסי וטמיר יהי בית משרי׃ ושלח נביא דיי לות מלכא דישראל למימר איסתמר מלמיעבר אתרא הדין ארי תמן אנש ארם כמנין׃ ושלח מלכא דישראל לאתרא דאמר ליה נביא דיי ואזהריה ואיסתמר תמן לא חדא זימנא ולא תרתין זימנין׃

ויאמר הרם לך וישלח ידו ויקחהו׃ ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ אל עבדיו לאמר אל מקום פלני אלמני תחנתי׃ וישלח איש האלהים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבר המקום הזה כי שם ארם נחתים׃ וישלח מלך ישראל אל המקום אשר אמר לו איש האלהים והזהירה ונשמר שם לא אחת ולא שתים׃ ויסער

רד״ק אל מקום פלוני אלמוני תחנותי תרגומו לאתר כסי וטמיר יהא בית משרתי׃ וישלח נחתים מן הנחת י״י גבורך ותרגם ויונתן נחתין ופי׳ יורדים ויונתן שם ואמר נחתים מן במקום מורד יחנו להסתר שם ורבנו יונה פי׳ נחתים מקום קרוב ויש נחתים כמן׃

רלב״ג אל מקום פלוני אלמוני תחנותי רוצה לומר שהבבר היה חונה במקום נעלם כדי שלא ישמר מלך ישראל מעבור שם ויקחהו והנה פלוני מעטן פלא שהוא שם דבר מבואר ונעלם ואלמוני הוא גם כן מעטן דבר הסתר והעלם והוא יגזור מהאלמנות כאלו יאמר שלא יזכר בזה כלל כדי שלא יודע למקום השמר מעבור המקום הזה כי שם ארם נחתים רוצה לומר שתשמר מעבור במקום ההוא שהיה בו מלך ארם ועבדיו כי שם ארם יורדים במורד לשבר שם לפחנה שלא תשמר מהם והנה בזאת נחתים יורדים ויונתן תרגם ויחד ומזה יאמר ... מעטן מורד ושארית קראו נקיטן כמו שמשארית קראו כמלת ומשיכך והרעו בו שהם שומרים שם במארב ברוך שיעלם היותם שם וכן היה שולח לו אלישע בכל מקום שהיו נסתרים שם מלך ארם ועבדיו להפשו׃

והזהיר הנביא אותו כמו אלהים ונשמר שם ונשמר משם כמו. שהיה מזהירו הנביא לא אחת ולא שתים לא פעם אחת לבדה ולא שתים לבד אלא פעמים רבות ובמקום היה יודע שמגיע כשהיו לא נשמרו:

ויסער לב מלך ארם

ולמען אם היה דבר הנביא אמת שלא שם מלך ישראל אל המקום ההוא אשר הזהירו מעבור שם ומצא אמתות דברי הנביא תמיד לא פעם אחת לבד ולא שתי פעמים אך כמו פעמים רבות בדרך שהרע מלך ארם כי מלך ישראל היה יודע המקומות אשר יחנו שם:

143

ויסער לב מלך ארם על הדבר הזה ויקרא אל עבדיו ויאמר אליהם הלוא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל: ויאמר אחד מעבדיו לוא אדני המלך כי אלישע הנביא אשר בישראל יגיד ל
למלך ישראל את הדברים אשר ת
תדבר בחדר משכבך: ויאמר לכו וראו איכה הוא ואשלח ואקחהו ויגד לו לאמר הנה בדתן: וישלח שמה סוסים ורכב וחיל כבד ויבאו לילה ויקפו על העיר: וישכם משרת איש האלהים ל
לקום ויצא והנה חיל סבב את העיר וסוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה אדני איכה נעשה:

ואסתער לבא דמלכא דארם על פתגמא הדין וקרא לעבדוהי ואמר להון הלא תחוון לי מן מדילנא גלי רזין למלכא דישראל: ואמר חד מעבדוהי הלא רבוני מלכא ארי אלישע נביא דבישראל יחוי למלכא דישראל ית פתגמיא די תמליל בארעון בית משכבך: ואמר איזילו וחזו איכא הוא ואשלח ואדבריניה ואתחוה ליה למימר הא בדותן: ת
ושלח תמן סוסון ורתיכין ומשריאן סגיאן ואתו בליליא ואקיפו על קרתא: ואקדים משומשניה דנביא דיי למקם ונפק והא משריין אקיפא ית קרתא וסוסון ורתיכין ואמר עולימיה ליה בבעו רבוני אכדין נעביד:

רד״ק ויסער. הוא ענין סער לבו על זה הדבר מי הוא מגלה סתריו: ויאמר. איכה הוא. כמו איפה הוא. וכן כעמך אשר איכה. תרגם אלא שהוא קמוץ והוא יתפרש:

רלב״ג ויסער לב מלך ארם. ר״ל שחשב ונבהל ויחשוב על זה הענין לחשוב כי מסתיריו אחד ממנו מגלה סתריו למלך ישראל: איכה הוא. איך הוא וכבר בא איכה הוא במקום איפה הוא כמו איך עמהם לפי שהוא בן ה׳ אמנם

שהוא עלה אל התפשטות הענין כי כל כבר ולא ישמר ממנו אלא לבד ויקבץ אנשיו יותר ממנו

רד"ק [illegible]

רלב"ג [illegible]

ויאמר אל תירא כי רבים אשר
אתנו מאשר אותם׃ ויתפלל
אלישע ויאמר יהוה פקח נא את
עיניו ויראה ויפקח יהוה את עיני
הנער וירא והנה ההר מלא סוסים
ורכב אש סביבת אלישע׃ וירדו
אליו ויתפלל אלישע אל יהוה
ויאמר הך נא את הגוי הזה ב
בסנורים ויכם בסנורים כדבר
אלישע׃ ויאמר אליהם אלישע
לא זה הדרך ולא זה העיר לכו
אחרי ואוליכה אתכם אל האיש
אשר תבקשון וילך אותם ש
שמרונה׃ ויהי כבאם שמרון ויאמר
אלישע יהוה פקח את עיני אלה
ויראו ויפקח יהוה את עיניהם
ויראו והנה בתוך שמרון׃ ויאמר
מלך ישראל אל אלישע ב
כראתו אותם האכה אכה אבי

ואמר לא תדחל ארי סגיאין
דעמנא מדעמהון׃ וצלי ה
אלישע ואמר יי גלי כען ית
עינוהי ויחזי וגלא יי ית עיני
רביא וחזא והא טורא מלי
סוסון ורתיכין דאשתא
סחרנות אלישע׃ ונחתו ל
לותיה וצלי אלישע קדם יי
ואמר מחי כען ית עמא הדין
בשברריא ומחנון בשברריא
כפתגמא דאלישע׃ ואמר
להון אלישע לא דא ארחא
ולא דא קרתא איתו בתרי
ואוביל יתכון לות גברא ר
דאתון בען ואוביל יתהון
לשומרון׃ והוה כמיעלהון
לשומרון ואמר אלישע יי
גלי ית עיני אלין ויחזון וגלא
יי ית עיניהון וחזו והא בגו
שומרון׃ ואמר מלכא
דישראל לאלישע כד חזא
יתהון האקטול אקטול רבי

[illegible]

ויאמר

רלב"ג האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה ר"ל אלו שבית ותפשת בכח גבורתך נאה היה להכות אותם. אלה אשר תכה האנשים אשר תפשת בשבי בחרבך ובקשתך אין זה ראוי וכ"ש שאין ראוי זה כאשר שבית אותם הש"י ויכרה להם כרה גדולה ר"ל שעשה להם סעודה גדולה ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא ירצה לומר שלא יספו עוד לבא שם כמו שהיה מנהגם שהיו באים שם בעתים בעתים כי יראו ממה שראו מהקבלה לך כשרצו להלחם בישראל ואסף מלך ארם כל מחנהו ולא שם גדודים כמו שהיה מנהגו בתחלה ויעל ויצר על שמרון ורוצה לומר שסבבה עליו מצור כדרך שלא יוכל איש לצאת מן העיר.

ויאמר לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה שים לחם ומים לפניהם ויאכלו וישתו וילכו אל אדניהם׃ ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו וישלחם וילכו אל אדניהם ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל׃ ויהי אחרי כן ויקבץ בן הדד מלך ארם את כל מחנהו ויעל ויצר על שמרון׃ ויהי רעב גדול בשמרון והנה צרים עליה עד היות ראש חמור בשמנים כסף ורבע הקב חריונים בחמשה כסף׃

ואמר לא תקטול הא דשביתא בחרבך ובקשתך את קטיל שוי לחמא ומיא קדמיהון ויכלון וישתון ויזלון לות ריבונהון׃ ואתקין להון שירו רבא ואכלו ואשתיאו ושלחינון ואזלו לות ריבונהון ולא אוסיפו עוד משריית ארם למיעל בתחום ארעא דישראל׃ והוה בתר כן וכנש בר הדד מלכא דארם ית כל משרייתיה וסליק וצר על שמרון׃ והוה כפנא רבא בשמרון והא צרין עלה עד דהוה רישא דחמרא מזדבן בר תמנן כספא ורבעת קבא דזבל מפקת יונא בחמש סלעין דכספא׃

רד"ק האשר שבית מה דין יש לך שתכה אותם ואם אתה שבית אותם בחרבך ובקשתך. ויכרה להם תקן להם מאכל גדול וכן יכרו עליו חברים. ולא יספו עוד אינו אומר עוד לבא כי הרי אומר ויהי אחרי כן ויקבץ בן הדד אלא פי' עוד גדודים הזמן וכן לא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו ואמר שרמיהו והיה פרעה יצא ממצרים וכן לא תוסיפו עוד לעלות ופירושו לא יזכר עוד רוצה לומר כל זמן שהיו גדודים ע"ה. ויהי ראש חמור כמשמעו כי הבהמות הטמאות היו אוכלין מפני הרעב וכתוב חמור ויש מפרשים כמו מעשר החמור והוא ראש. חריונים כן כתוב וקרי דביונים ופירושו צואת היונים מה שיוצא מגוף היונים וקרי לשון נקיה יותר מה שיוצא מן היונים. ותרגם זבל כנה׃

וכן ת"י דזבל מפקת יונה והיו מבעירים אש בצואת היונים כי לא היו להם עצים כי מפני המצור לא היו יכולין לצאת מן העיר לקחת עצים מבחוץ

ויתכן שהכונה שם כמאמר נ"ל שירות ישית מישר אל היו מקיימים יכול האדם בכך שהיה קרוב לרעב בבזר מאד ונהיה שאמר לא ישיעך ה' וכו' ...

... ויאמר ... היה כרעב ... אלא אמר הקורא ...

רד"ק ותחבא את בנה שהחביאו לבדה או ריקנה עלוי

והוה מלכא דישראל עבר על שורא ואתתא קבילת קדמוהי למימר פרוק רבוני מלכא׃ ואמר לא יפרקינך יי מנן איפרקינך המן אידרא או מן מעצרתא׃ ואמר לה מלכא מה ליך ואמרת איתתא הדא אמרת לי הבי ית בריך ונכליניה יומא דין וית ברי ניכול מחר׃ ובשילנא ית ברי ואכלנוהי ואמרית לה ביומא אוחרנא הבי ית בריך ונכליניה ואטמרת ית ברה׃ והוה כד שמע מלכא ית פתגמי איתתא ובזע ית לבושוהי והוא עבר על שורא וחזא עמא והא סקא תסיר על בסריה מלגיו׃

וַיְהִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עֹבֵר עַל הַחֹמָה וְאִשָּׁה צָעֲקָה אֵלָיו לֵאמֹר הוֹשִׁיעָה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר אַל יוֹשִׁעֵךְ יְהוָה מֵאַיִן אוֹשִׁיעֵךְ הֲמִן הַגֹּרֶן אוֹ מִן הַיָּקֶב׃ וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַזֹּאת אָמְרָה אֵלַי תְּנִי אֶת בְּנֵךְ וְנֹאכְלֶנּוּ הַיּוֹם וְאֶת בְּנִי נֹאכַל מָחָר׃ וַנְּבַשֵּׁל אֶת בְּנִי וַנֹּאכְלֵהוּ וָאֹמַר אֵלֶיהָ בַּיּוֹם הָאַחֵר תְּנִי אֶת בְּנֵךְ וְנֹאכְלֶנּוּ וַתַּחְבִּא אֶת בְּנָהּ׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי הָאִשָּׁה וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וְהוּא עֹבֵר עַל הַחֹמָה וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת׃

רלב"ג אל יושיעך ה' ר"ל הנה ה' הוא אשר לא יושיעך כי הוא השולח לנו הרעב ... אם אין ... במה אושיעך המן הגרן או מן היקב ... זה לפי שלא היו יכולין להסתפק בתבואות הגרן ותבואות היקב ותחבא את בנה ר"ל העלימו שלא יאכלוהו כי אולי תהיה לה ... מעונש אחרי

רלב״ג אם יעמוד ראש אלישע בן שפט עליו היום׃ ידמה כי אלישע הוכיחו אותו ואמר לו
שיהיה רעב ולא קבל עליו היה שבע שנים לבד כמו שאמר אליהו אם יהיה השנים
האלה טל ומטר כי אם לפי דברי׳ ולא קבל לו נב׳ שיהיה בשנה השלישית. ולזה כעס ... המלך עליו ויאמר להמיתו
יען ראותו שכבר הגיע מהרעב אל שהיו אוכלים בשר בניהם׃ בן המרצח הזה קרא בן אחאב בן
המרצח כי הוא הרג נבות והרג נביאי יי׳ על יד איזבל׳ והנה המלאך יורד ויאמר הנה זאת
הרעה מאת יי׳ מה אוחיל ליי׳ עוד. ידמה שהמלאך היורד

ויאמר כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף אם יעמד ראש אלישע בן שפט עליו היום׃ ואלישע ישב בביתו והזקנים ישבים אתו וישלח איש מלפניו בטרם יבא המלאך אליו והוא אמר אל הזקנים הראיתם כי שלח בן המרצח הזה להסיר את ראשי ראו כבא המלאך סגרו הדלת ולחצתם אתו בדלת הלוא קול רגלי אדניו אחריו׃ עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד אליו ויאמר הנה זאת הרעה מאת יהוה מה אוחיל ליהוה עוד׃

ואמר כדין יעבד לי יי וכדין יוסיף אם יתקים רישא דאלישע בר שפט עלוהי יומא דין׃ ואלישע יתיב בביתיה וסביא יתבין עימיה ושלח גברא מן קדמוהי עד לא ייתי איזגדא לותיה והוא אמר לסביא החזיתון ארי שלח בר קטולא הדין לאעדאה ית רישי חזו כמיתי איזגדא אחודו דשא ותדחקון יתיה בדשא הלא קל ריגלי ריבוניה בתרוהי׃ עד דהוא ממליל עמהון והא איזגדא נחית לותיה ואמר הא דא בישתא מן קדם יי מה איצלי קדם יי עוד׃

רד״ק אם יעמוד ראש אלישע שהיה עליו לבקש רחמים ולא מבקש׃ ואלישע
וישלח איש מלפניו המלך שלח איש מלפניו להסיר ראש אלישע׃
כמו שהיה וזהו והיה יודע בנבואתו והוא אמר אל הזקנים וכן עשה הפסוק המלך שלח את אלו איש מלפניו
ונאמר יבוא המלאך אליו והוא אמר אל הזקנים כי המלך שולח להסיר את ראשו כי נאמר לו ברוח הקדש׃ קראו אותו
בנבו׳ קראו וכן קרא אותו אשר בשר בן יי׳ בן המרצח הזה בן אחאב שהרג נביאי יי וכן היה רוצח לרצוח׃ הלא
קול רגלי אדוניו אחריו׃ עודנו ויאמר המלך הנה זאת
המלאך הנה זאת הרעה מאת יי׳ שקרא לרעב עד שאוכלות הנשים בשר
בניהם׳ מה אוחיל ליי׳ עוד כלומר מה אקוה לו מה יושיענו אחרי זאת הרעה ויתרגם אבל תרגם אוחיל כמן
יחל אל פה

הורה אלו אמר לאלישע הנה נא האיש על דבר הרעה במצות הרעה. והשיבו אלישע לא זו הדרך להתפלל
מן הרעה הזאת שיתפללו לשם יתעלה. ועתה המלך הוא אמר שזאת הרעה מאת יי' ואיך יתפלל אליו עוד. והשיב
כי יתפלל לבד יתעלה להציל מהרעה שיעשהו. אמר לו מהרעה שיעשהו השם בעצמו. ולזה ענה אלישע השם
יציל מהרעה הזאת עד שבעת מחר יהיו בשער שומרון סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל. ואמר השליש
שהיה הנשען בזה שהדבר אשר אמר המלך שהוא להמית אלישע כמו שיתבאר על שבא להרג אותו. וזאת הרעה היא בזה
לא על השליש מה שאמר שבר והנה לעשות היכרה על הבראה הזאת בשער השם שיבטח עליו והוא אמר מעט
מעט אחריו"

וַאֲמַר אֱלִישָׁע קַבִּילוּ פִּתְגָּמָא דַיְיָ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר סְאָה סוּלְתָּא בְּסִלְעָא וְסָאתָן שַׂעֲרִין בְּסִלְעָא בִּתְרַעָא דְשׁוֹמְרוֹן׃ וְאָתֵיב גַּבְרָא דְמַלְכָּא סָמִיךְ עַל יְדוֹהִי יָת נְבִיָּא דַיְיָ וַאֲמַר אִלּוּ יְיָ פָּתַח כַּוִּין וּמַחֵית טוּבָא מִן שְׁמַיָּא הֲיִהֵי פִּתְגָּמָא הָדֵין וַאֲמַר הָא אַתְּ חָזֵי בְּעֵינָךְ וּמִתַּמָּן לָא תֵיכוֹל׃ וְאַרְבְּעָה גַּבְרִין הֲווֹ סְגִירִין יָתְבִין בְּעַלְּנָא דִתְרַעָא וַאֲמַרוּ גְּבַר לְחַבְרֵיהּ מָה אֲנַחְנָא יָתְבִין הָכָא עַד דְּנְמוּת׃

וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע שִׁמְעוּ דְּבַר יְהוָה כֹּה אָמַר יְהוָה כָּעֵת מָחָר סְאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃ וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ נִשְׁעָן עַל יָדוֹ אֶת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר הִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃ וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתְנוּ׃ אם

רד"ק אשר למלך נשען על ידו דרך הכבוד ופירושו השליש אשר למלך שהיה נשען על ידו" ארבות בשמים המטיר לא כדרך הפלגה להוריד הקמח והשעורים על דרך ירידת המן" והכונה כמו ההבטחה עמהם" וארבעה אנשים היו מצורעים אמרו רבותינו ז"ל כי אלה היו גחזי ובניו" פתח השער כמו שדרך המצורעים לעמוד חוץ לעיר כמו שכתוב מחוץ למחנה מושבו" עד מתנו עד אשר מתנו"

רלב"ג אשר למלך נשען על ידו הוא הרוצה לומר כי הוא שהיה המלך נשען על ידו כדרך שמנהג המלך לכרות כאומרו והנה הוא גם כן בגלות אלישע שזה לא יהיה כמו שלא יתכן שיעשה השם יתעלה ארבות בשמים" וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער" לפי שהיו מוכרחים לעמוד חוץ למחנה והיה שם מקום להם חוץ לשער השער סמוך לפתח השער"

רד"ק ונפלה׳ כמו אל הכשדים אתה נופל׳ ואדני השמיע את מחנה ארם׳ לעשות להם נס
כאלו קולות ם. אם כסו מלאכים וכל שמעו קול רוכבים ישראל׳ וכן אומר ויקומו וינוסו
בנשף יחשב שהשמיעם הקול בחשך פחד גדול כל כך ונסו׳ ויקומו וינוסו את נפשם׳
בעבור את נפשם לא חשו על הממון ולא על סוסיהם לא נקשרו ... נרמז שלקחו

אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו
שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה
אל מחנה ארם אם יחינו נחיה ואם
ימיתנו ומתנו׃ ויקומו בנשף לבוא אל מחנה
ארם ויבאו עד קצה מחנה ארם והנה אין
שם איש׃ ואדני השמיע את מחנה ארם
קול רכב קול סוס קול חיל גדול ויאמרו
איש אל אחיו הנה שכר עלינו מלך
ישראל את מלכי החתים ואת מלכי
מצרים לבוא עלינו׃ ויקומו וינוסו בנשף
ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ואת
חמריהם המחנה כאשר היא וינסו אל
נפשם׃ ויבאו המצרעים האלה עד קצה
המחנה ויבאו אל אהל אחד ויאכלו
וישתו וישאו משם כסף וזהב ובגדים
וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל אהל אחר
וישאו משם וילכו ויטמנו׃

אם נימר ניעול לקרתא וכפנא
בקרתא ונמות תמן ואם ניתוב הכא
ונמות וכען איתו ונשתמע למשריית
ארם אם יחוננא ונחי ואם יקטלננא
ונתקטל׃ וקמו בקבלא למיעל
למשרית ארם ואתו עד סייפי משרית
ארם והא לית תמן אנש׃ ומן קדם
יי׳ אשתמע למשרית ארם קל
רתיכין קל סוסון וקל משרין סגיאין
ואמרו גבר לאחוהי הא אגר עלנא
מלכא דישראל ית מלכי חתאי וית
מלכי מצראי למיתי עלנא׃ וקמו
וערקו בקבלא ושבקו ית משכניהון
וית סוסותהון וית חמריהון משריתא
כמא דהיא וערקו לשיזבא
נפשהון׃ ואתו סגיריא האלין
עד סייפי משריתא ועלו למשכנא
חד ואכלו ואשתיאו ונסיבו מתמן
כספא ודהבא ולבושין ואזלו
ואטמרו ותבו ועלו למשכנא אחרנא
ונסיבו מתמן ואזלו ואטמרו׃

רלב"ג ויקומו וינוסו בנשף רוצה לומר שכבר שמעו קולות אחר השמיעם הקולות על כך
שנופלות וכלם קולות כמו הקול׳ ויעזבו נפשם עזבו סוסיהם וחמוריהם וכו׳ ... כרכבת הכסף

רד״ק לא כן לא טוב כתרגומו לא כשר מה דאנחנא עבדין יומא הדין. ומצאנו עון. וחכינו עד אור
הבקר אם נחכה עד אור הבקר ונגיד ימצאנו עון [illegible]. שער העיר. אל שוער העיר
ונמצא שם שוער דרך כלל [illegible] אל שוער אחד מן השוערים
וקרא להם והגידו להם. הסוס אסור והחמור אסור דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור. ויקרא השוערים. שוער
השער קרא אל שוערי בית המלך והם הגידו בית המלך פנימה. להחבא בהשדה. בהשדה כתיב בשדה
קרי [illegible] כתוב לשקל׃

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לֹא כֵן אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ
מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ
עָוֺן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ׃
וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם
לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין שָׁם
אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם הַסּוּס אָסוּר א
וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה׃
וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה׃
וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו
אַגִּידָה נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם
יָדְעוּ כִּי רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן הַמַּחֲנֶה
לְהֵחָבֵה בַהַשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי יֵצְאוּ מִן
הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל הָעִיר נָבֹא׃
ויען

ואמרו גבר לחבריה לא כשר מה
דאנחנא עבדין יומא הדין יום בשורתא
הוא ואלו אנחנא שתקין ומורכין עד
מיהר צפרא ויערעיננא חובא וכען
איתו ונתמטי ונחוי בית מלכא׃ ואתו
וקרו לנטרי תרע קרתא וחויאו להון
למימר אתינא למשריית ארם והא
לית תמן גבר וקל איניש אלהין
סוסון אסירין וחמרין אסירין ח
ומשכנין כמא דאינון׃ וקרו נטרי
תרעא וחויאו בית מלכא לגו׃
וקם מלכא בליליא ואמר
לעבדוהי אחוי כען לכון ית דעבדו
לנא אינש ארם ידעין ארי כפנין
אנחנא ונפקו מן משריתא לאטמרא
בחקלא למימר ארי יפקון מן קרתא
ונחדנון כד חיין ולקרתא ניעול׃

רלב״ג לא כן אנחנו עושים רוצה לומר אין אנחנו עושים כדבר הראוי [illegible] לגבר
[illegible] עד אור הבקר [illegible] ישראל [illegible]
[illegible] ויקרא השוערים [illegible]
[illegible] ישראל׃

רד"ק ככל ההמון ישראל. כתוב בה"א קריאתו בסמיכות כמו הבית המלחמה. וקרי בלא ה"א
קריאתו כמשמעו בהנחה הפסוק הנה ככל המון ישראל. פי' הנה הסוסים כמוסים ורעבים ככל
המון ישראל שנשארו בשמרון שהם כמוסים מרעב. ואחר כך ילך מי שנשארו בהם אם ימותו בסוסים
בשמרון. הנם ככל המון ישראל אשר תמו כמו שתמו האנשים כן יתמו הסוסים. כן פירש אדוני אבי ז"ל. ויונתן תרגם יבדון
אנון הא אינון ככל המונהון דישראל דספו. ויקחו שני רכב סוסים. וכן אמר חמשה רכב סוסים. והיו
הם שנים ולקחו אלה שמשים כמו פירוש שני רכב סוסים שני סוסים ורוכבים עליהם. וכן ת"י תרין
רכבי סוסין אלא מן החמשה שלקחו בחרו השנים הטובים שבהם. וילכו בחפזם. כתוב בפ"א
בה"א ויונתן תרגם כמו על הם הקל נקרא בכרי. והקרי בה"א בלא ה"א מן ההקל.

וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ נָא א
חֲמִשָּׁה מִן הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר
נִשְׁאֲרוּ בָהּ הִנָּם כְּכָל ההמון יִשְׂרָאֵל א
אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ הִנָּם כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה׃ וַיִּקְחוּ שְׁנֵי
רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה
אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד
הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים
וְכֵלִים אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בחפזם
וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ׃ וַיֵּצֵא הָעָם
וַיָּבֹזּוּ אֵת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה סֹלֶת
בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר
יְהוָה׃

ואתיב חד מעבדוהי ואמר וידברון
כען חמשא מן סוסותא מן שארא
דאשתארו בה האינון ככל המונא
דיש' דאשתארו בה ואסיכדון אינון האינון
ככל המונא דישראל דספו ונשלח
ונחזי ודברו תרין רכבי סוסון ושלח
מלכא בתר משריית ארם למימר
איזילו וחזו ואזלו בתריהון עד
ירדנא והא כל אורחא מליא
לבושין ומאנין דרמו אינש ארם
באתבהלותהון למערק ותבו
אזגדיא וחויאו למלכא ונפק עמא
ובזו ית משריית ארם והוה סאה
סולתא בסילעא וסאתין שערין
בסילעא כפתגמא דיי׃

ש"י

רלב"ג הנם ככל ההמון ישראל. ההמון כתיב. והמון קרי והכל ענין אחד. וקרא כתוב ההמון המון ישראל
כמו והמבוא אל שער העיר וקרוב בזה לזה ימותו הנם ככל המון ישראל אשר נשארו בה כאשר ולזה
טוב הוא ולזה ימותו ישנו ככל המון ישראל. אשר תמו ולזה יוכר המספר הזה הוא ביחס אל כל מה שמספר ימות
מרעב והנה לא הסוסים הנשארים אם שני רכב סוסים כי די בהם לעמוד על אמיתת זה. אשר השליכו
ארם בחפזם. רוצה לומר מפני מהירות חפזם ולכבד

רד"ק ויהי כדבר לפי שאמר למעלה דבר איש
האלהי' ספר אליך זה הדברי' לפי' שהכפל
כמו למעלה הוצרך להזכיר הנה על האמת' אות
ובמקום הזה' כמו שהכפל כמו יולין הנה כמו
שכתוב למעלה

רלב"ג והמלך הפקיד את השליש ר"ל שהכניס
הפקידו לשמור שיעמדו שם במקום ש
שבשער ההוא שם ירמסוהו בשער מה שדבר כנגד
הכתוב והנה

ומלכא מני ית גברא
דסמיך על ידוהי על תרעא ודשוהי
עמא בתרעא ומית כמא דמליל נביא
דיי דמליל כד נחת מלכא לותיה
והוה כד מליל נביא דיי עם מלכא
למימר סאתין שערין בסלעא וסאה
סולתא בסלעא יהי כעדנא הדין
מחר בתרע שומרון ואתיב גברא
ית נביא דיי ואמר הא יי פתח כוין ומחית
טובא מן שמיא היהי כפתגמא הדין
ואמר הא את חזי בעינך ומתמן לא
תיכול והוה ליה כן ודשו יתיה עמא
בתרעא ומית ואלישע
מליל עם אתתא דאחי ית ברה
למימר קומי ואיזילי את ואנש ביתך
ודורי באתר דכשר למדר ארי זמן
יי בכפנא ואף עתיד למיתי על ארעא
שבע שנין וקמת אתתא ועבדת
כפתגמא דנביא דיי ואזלת היא ואנש
ביתה ואתותבת בארע פלשתאי
שבע שנין והוה מסוף שבע שנין
ותבת אתתא מארע פלשתאי ונפקת
לסקבל קדם מלכא על ביתה ועל חקלה

והמלך הפקיד את השליש אשר
נשען על ידו על השער וירמסהו העם
בשער וימת כאשר דבר איש האלהים
אשר דבר ברדת המלך אליו ויהי כדבר
איש האלהים אל המלך לאמר סאתים
שערים בשקל וסאה סלת בשקל יהיה
כעת מחר בשער שמרון ויען השליש
את איש האלהים ויאמר והנה יהוה
עשה ארבות בשמים היהיה כדבר הזה
ויאמר הנך ראה בעיניך ומשם לא תאכל
ויהי לו כן וירמסו אתו העם בשער וימת
ואלישע דבר אל האשה
אשר החיה את בנה לאמר קומי ולכי
את וביתך וגורי באשר תגורי כי קרא
יהוה לרעב וגם בא אל הארץ שבע
שנים ותקם האשה ותעש כדבר איש
האלהים ותלך היא וביתה ותגר בארץ
פלשתים שבע שנים ויהי מקצה שבע
שנים ותשב האשה מארץ פלשתים
ותצא לצעק אל המלך אל ביתה ואל שדה

לצעוק אל המלך. יש מפרשים אל שדה ... אנשים הפקירו את שדה לעבדים ... שהיתה צריכה למלך שיחזיר השדה. ותבא לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה. ר"ל שהחזיקו בהם אנשים והיתה מבקשת קרקעותיה ופירותיה מיום שנעדר. וישאל המלך
ותבא לצעוק אל המלך ... שהחזיקו היה בשם דין ... אל ביתה
ואל שדה. כמו על. ומצאנו כמה אל במקום על. וכן קרא הכתוב אחר זה הצעקה אל המלך על ביתה ועל שדה.

והמלך מדבר אל גחזי נער איש האלהים
לאמר ספרה נא לי את כל הגדלות
אשר עשה אלישע ויהי הוא מספר ל
למלך את אשר החיה את המת והנה
האשה אשר החיה את בנה צעקת אל
המלך על ביתה ועל שדה ויאמר גחזי
אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר
החיה אלישע וישאל המלך לאשה
ותספר לו ויתן לה המלך סריס אחד
לאמר השיב את כל אשר לה ואת כל
תבואת השדה מיום עזבה את הארץ
ועד עתה ויבא אלישע דמשק
ובן הדד מלך ארם חלה ויגד לו לאמר
בא איש האלהים עד הנה

ומלכא ממליל עם גחזי תלמידיה דנביא
דיי למימר אשתעי כען לי ית כל
רברבתא דעבד אלישע והוה הוא
משתעי למלכא ית דאחיי ית מיתא
והא אתתא דאחיי ית ברה קבילא
קדם מלכא על ביתה ועל חקלה
ואמר גחזי ריבוני מלכא דא אתתא
ודין ברה דאחי אלישע ושאיל
מלכא לאתתא ואשתעיאת ליה ומני
לה מלכא גברא חד למימר אתיב
ית כל דלה וית כל עללת חקלא
מיומא דשבקת ית ארעא ועד כען
ואתא אלישע
לדמשק ובר הדד מלכא דארם
מרע ואתחוה ליה למימר אתא
נביא דיי עד הלכא

רד"ק סריס אחד. תרגם גברא חד וקרא סריס
כמו שפירשנו שכבר נקרא כן ... שהוא משמש
המלך לפי שהיו ... שם למלכי ישראל סריסים
... אותם ... שהיו סריסים ...
... כדי לעמוד בבית ... אנשי
... סריס המלך ... מיום עזבה ... הקור
... ורפה ... בדמשק

רלבג וישאל המלך לאשה ותספר לו. ר"ל ששאל
לה הענין שספר גחזי שעשה לה אלישע מהגדולות
ותספר לו שהענין כן ויתן לה המלך סריס אחד. ר"ל שר
א' וצוהו שישיב לה את כל אשר לה מהקרקעות ואת כל
תבואות השדה מיום עזבה את הארץ ואולם ... הקבוצות
לה ... לתת לה ... ואת ... השדה ...
... אשר ידעתם ... לו ...

ויבא אלישע דמשק לנסות את חזאל כדבר יי׳ אשר דבר אל אליהו כמו שפירשנו למעלה ובדרש כי נכנס דמשק לדמשק ואם הלך שם אומר אמו כי הלך אל נעמן שיחזירו בתשובה · אבל זקנה לו כרעתו נקלת. אלישע אמרו כי יבא מן הבית והלך שם אלישע להחזירו בתשובה ולא חזר כך יתקיים מה שנאמר כל המחטיאים את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה ומה עשה שהחטיא את הרבים מקים אמרו אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידו בין השמים לארץ ויש אומרים שם חקק לו בפיה והיתה מכרזת אנכי ולא יהיה לך

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל חֲזָהאֵל קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֵךְ לִקְרַאת אִישׁ הָאֱלֹהִים וְדָרַשְׁתָּ אֶת יְהוָה מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר בִּנְךָ בֶן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע לֵךְ אֱמָר לֹא חָיֹה תִחְיֶה וְהִרְאַנִי יְהוָה כִּי מוֹת יָמוּת׃

ויעמד

וְאָמַר מַלְכָּא לַחֲזָאֵל סַב בִּידָךְ תִּקְרוּבְתָּא וְאֵיזִיל לְקַדְמוּת נְבִיָּא דַיְיָ וְתִתְבַּע יָת פִּתְגָמָא דַיְיָ מִינֵיהּ לְמֵימַר הַאֵיחֵי מִמַּרְעִי דֵין׃ וַאֲזַל חֲזָאֵל לְקַדְמוּתֵיהּ וּנְסֵיב תִּקְרוּבְתָּא בִּידֵיהּ וְכָל טוּב דַּמֶּשֶׂק טְעוּן אַרְבְּעִין גַּמְלִין וַאֲתָא וְקָם קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר בְּרָךְ בַּר הֲדַד מַלְכָּא דַאֲרָם שַׁלְחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר הַאֵיחֵי מִמַּרְעִי דֵין׃ וַאֲמַר לֵיהּ אֱלִישָׁע אֵיזִיל אֵימַר לֵיהּ מֵיחָא תֵיחֵי וְאַחְזְיַנִי יְיָ אֲרֵי מְמָת יְמוּת׃

רד״ק וכל טוב דמשק על דרך הפלגה הדבור כמו וכל טוב אדוניו בידו וכל הארץ באו מצרימה ובדרש וכי כל טוב דמשק משא ארבעים גמל אלא ללמדך שהיתה בידו אבן טובה שהיתה ראויה ליתן בדמיה כל טוב דמשק. אמור לא חיה תחיה כתוב בלא ו׳ לפי שדעתו שלא יחיה וקרי לו בוי״ו כי אמר לו שיחיה והראני יי׳ כי מות ימות. כלומר מחליו יחיה אם לא ימות אבל הראני יי׳ כי ימיתהו ולפי׳ כשאמר אלישע לחזאל כי יהיה מלך על ארם ואמר לו הראני יי׳ כי מות ימות הבין חזאל שרצה לומר לו שיהרגהו וימיתהו אלא שלא אמר לו בפי׳

רלב״ג וכל טוב דמשק משא ארבעים גמל והרצון בו שהיתה המנחה שלקח מכל מיני טוב רוצה לומר יקרות הטוב והחמדה ולא וכל טוב כפשוטו רצה כל מין ומין שהיה בו עמו והרצון בו כל טוב דמשק לך אמר לא חיה תחיה רוצה לומר שהדבר קרה כך כי מות ימות לך כדי שלא יאמרו כי מיד הפסד מות אמר לא חיה תחיה וזה הדבר ראוי לנביאים כי בזה יתאמת יותר אמיתת נבואתם

רד"ק ויעמד את פניו וישם עד בש. פי' העמיד פניו נגד אחר שלא יראה חזאל שם ידיו על פניו עת
זמן רב שהיה מתאפק מלבכות ולא יכול לבכך. ויב"ת ואסחר ית אפוהי ואוריך עד סגי ובכא
נביא דיי'. ובש פעל עבר מבני העין בשקל אור. ובש מפעלים על עבר מן המרובע בשקל כונן.
ויאמר. ועולליהם תרטש. ענין הפלה שמשליכם על הקרקע או בקירות דרך אכזריות. ותרגם יונתן
תטרף. דומה למה שאמרו רבותינו ז"ל או שטרפה בכותל. והרותיהם תבקע
הנשים ההרות. וכן תרגם יונתן ומעדיתהון תבזע. והוא מדרך האכזריות.

וַיַּעֲמֵד אֶת־פָּנָיו וַיָּשֶׂם עַד־בֹּשׁ וַיֵּבְךְּ אִישׁ
הָאֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל מַדּוּעַ אֲדֹנִי בֹכֶה
וַיֹּאמֶר כִּי־יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל רָעָה מִבְצְרֵיהֶם תְּשַׁלַּח בָּאֵשׁ
וּבַחֻרֵיהֶם בַּחֶרֶב תַּהֲרֹג וְעֹלְלֵיהֶם תְּרַטֵּשׁ
וְהָרֹתֵיהֶם תְּבַקֵּעַ׃ וַיֹּאמֶר חֲזָהאֵל כִּי מָה
עַבְדְּךָ הַכֶּלֶב כִּי יַעֲשֶׂה הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה
וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע הִרְאַנִי יְהוָה אֹתְךָ מֶלֶךְ ע
עַל־אֲרָם׃ וַיֵּלֶךְ מֵאֵת אֱלִישָׁע וַיָּבֹא אֶל
אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה־אָמַר לְךָ אֱלִישָׁע ו
וַיֹּאמֶר אָמַר לִי חָיֹה תִחְיֶה׃

וְאַסְחַר יַת אַפּוֹהִי וְאוֹרִיךְ עַד סַגִּי ה
וּבְכָא נְבִיָּא דַיְיָ׃ וַאֲמַר חֲזָאֵל לְמָה הֵין
רִבּוֹנִי בָּכֵי׃ וַאֲמַר אֲרֵי יְדַעְנָא יַת
דְּתַעֲבֵד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּישְׁתָּא ב
כְּרַכֵּיהוֹן תּוֹקֵד בְּנוּרָא וְעוּלֵימֵיהוֹן
בְּחַרְבָּא תִּקְטוֹל וְיַנְקֵיהוֹן תְּטָרֵף
וּמְעַדְיָתְהוֹן תְּבַזַּע׃ וַאֲמַר חֲזָאֵל אֲרֵי
מָה עַבְדָּךְ כַּלְבָּא אֲרֵי יַעֲבֵד פִּתְגָמָא
רַבָּא הָדֵין וַאֲמַר אֱלִישָׁע אַחְזְיַנִי יְיָ
יָתָךְ מַלְכָּא עַל אֲרָם׃ וַאֲזַל מִלְּוַת
אֱלִישָׁע וַאֲתָא לְוַת רִבּוֹנֵיהּ וַאֲמַר
לֵיהּ מָה אֲמַר לָךְ אֱלִישָׁע וַאֲמַר
אֲמַר לִי מֵיחָא תֵּיחֵי׃

רלב"ג ויעמד את פניו. רוצה לומר שהכביר להתאפק להעמיד פניו שלא יבכה ושם ידיו על עיניו שלא
יראהו חזאל בוכה ולא יכול להתאפק מלבכות. מבצריהם תשלח באש. רוצה לומר העריים
המבצרות אשר להם. ועולליהם תרטש. יאחזם ברגליהם ויכה ראשם בקרקע כמו שיהיו מתים ונעזבים כשי' הנה
אבותיהם ואמותיהם. והרותיהם תבקע. רוצה לומר הנשים ההרות. וזה דרך אכזריות או יהיה הרצון ב
בהרותיהם מה שהם הקרובים להם ונשיהם ... ועמם ... ומהו על
הנשים ההרות ... ויאמר חזאל ...
הראני יי' אותך מלך ארם ... וזאת ...
עשיית חזאל למלך ...

רד"ק ויקח המכבר ויטבל במים הוא הבגד כמו כברי העזים וטבלהו במים ופרשהו על פניו והיה לו לגם לרפואה היה עושה לו את הכבר הזה והוא היה עושה לרפואתו ולהמיתו

ובשנת חמש ליורם ויהושפט מלך יהודה שנים שזכר שמלך ... שנים ופי' חמש ליהושפט

רלב"ג ויהי ממחרת ויקח המכבר ויטבל במים ויפרוש על פניו וימות ר"ל שהמכבר הוא הבגד רצה בו כלומר וזה טבל אותו במים קרים ... היה אותו בן הדד מת בגבורת החום הבגד והחום ... וזה עזר למהר המות וימלך חזאל תחתיו כמו שאמר לו אלישע

וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיִּקַּח הַמַּכְבֵּר וַיִּטְבֹּל בַּמַּיִם וַיִּפְרֹשׂ עַל פָּנָיו וַיָּמֹת וַיִּמְלֹךְ חֲזָהאֵל תַּחְתָּיו׃ וּבִשְׁנַת חָמֵשׁ לְיוֹרָם בֶּן אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּנְסִיב גּוּנְבָא וּטְבַל בְּמַיָּא וּפְרַס עַל אַפּוֹהִי וּמִית וּמְלַךְ חֲזָאֵל תְּחוֹתוֹהִי׃ וּבִשְׁנַת חֲמֵישׁ לְיוֹרָם בַּר אַחְאָב מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מְלַךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מְלַךְ יְהוֹרָם בַּר יְהוֹשָׁפָט מְלַךְ יְהוּדָה׃

ואחר מות אחאב ליהושפט אלו חמש שנים ממלחמת רמות גלעד כן פירשו בעל סדר עולם כי במלחמת רמות גלעד היה ראוי יהושפט שיהרג שהלך לעזור לרשע ונגזר עליו ... שבע שנים ולסוף חמש שנים באותה שנה שהיו חמש שנים ליורם בן אחאב אחר יהושפט ממלחמת עמון ומואב והוא שאמר עם מלך ישראל מאחר שהרג ... בנו והמליכו את יהורם בן יהושפט ומלך את שנים בחיי אביו ומה שאמר למעלה וימלך יהורם בשנת שתים ליורם בן יהושפט ידמה כי יהורם בן יהושפט מלך קודם יהורם בן אחאב את שנים ... כי מלך יהורם בשנת יהושפט אביו שבע שנים לא המליכו אז אלא כמו שהיה ראוי יהושפט ליהרג ממנו מאותה שנה מלכות לבנו אבל לא המליכו אלא את שנים בחייו ולא ימנה מדבריו שהוא אומר כי במלחמת רמות גלעד ... ... ומאותה שנה מונה המלכות לבנו שבע שנים והנה בשנת חמש ליורם בן אחאב שלמו אותן שבע שנים שהרי אחזיהו בן אחאב מלך שנתים ואחר היה שנה חמשית ... ליורם וזה לא יתכן והאיך המליכו את שנים בחייו ... ... חמש שנים ממלכותו מות יהושפט ... ... אחר אחאב ... שבע שנים ועד ... מאחר שהרג עמון ומואב והוא שאמר ... בנו והמליכו את יהורם בן יהושפט ואותה מלחמה ... ... מלך ישראל עד ... אותה מלחמה ... ... אחזיהו בן אחאב ועדיין לא מלך יהורם בן אחאב ... מות אחזיהו ... ... המלחמה ... יהושפט עם אחזיהו בן אחאב ... [illegible] ... ויהושפט ומת יהושפט ... ... ליורם ... יהושפט ומלך יהורם

פי' שהיה כבר מלך בחיי אביו שהמליכו כמו שפירשנו
ופי' כשיצא אביו מלך מלכות שלימה כלומר שנים ס' יהו'
את אחיו ויתחזק במלוכה כמו שכתוב בד"ה ואם יאמר [illegible]
מלך מיתת אחיו [illegible] [illegible] מן הפסוק וכמו
רבים במקרא אחרי [illegible] שיובן [illegible] מהפסוק ודומה לזה [illegible] הסמיכות מעשקות
[illegible] [illegible] ימים [illegible] [illegible] [illegible] הסמיכות מעשקות [illegible] [illegible]
[illegible] ימים [illegible] הפסוק אחרי [illegible] שנת חמש ליורם בן אחאב מלך יהורם בן יהושפט מלך
מהפסוק [illegible] [illegible] ולפי' יאמר ויהושפט כלו' יאמר ומת יהושפט

ובשנת חמש ליורם בן אחאב מלך יש' אל כבר
ביארנו זה במה שקדם וקרבנו בו שהוא עבר
חמש שנים ליורם בן אחאב כשמלך יהושפט מלך
יהודה

בן שלשים ושתים שנה היה במלכו
ושמונה שנה מלך בירושלם וילך בדרך
מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב
כי בת אחאב היתה לו לאשה ויעש
הרע בעיני יהוה ולא אבה יהוה להשחית
את יהודה למען דוד עבדו כאשר א
אמר לו לתת לו ניר לבניו כל הימים
בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה
וימלכו עליהם מלך

בר תלתין ותרתין שנין הוה כד מלך
ותמני שנין מלך בירושלם ואזל
באורח מלכי ישראל כמא דעבדו
בית אחאב ארי בת אחאב הות ליה
לאיתו ועבד דביש קדם יי ולא
הוה רעוא מן קדם יי דלא לחבלא
ית דבית יהודה בדיל דוד עבדיה
כמא דאמר ליה לקיימא
ליה מלכו ולבנוהי
כל יומיא

רד"ק לתת לו ניר כמו נר כנרי על דרך ערכתי
נר למשיחי וית מלכו וכן תרגם [illegible]
ומלכו בימיו פשע אדום מתחת יד [illegible]
יהודה היו על [illegible] [illegible] [illegible] מלך
[illegible] מלכם יהודה היו [illegible] עליהם [illegible] [illegible]
[illegible] מלך [illegible] יהורם פשעו מתחת ידו

רלב"ג כי בת אחאב היתה לו לאשה [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] לתת לו ניר לבניו כל הימים [illegible]
[illegible] מלכות לבניו כל הימים בימיו
פשע אדום מתחת יד יהודה [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

יד יהודה ומרדו בהם והמליכו עליהם מלך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רלב״ג ויהיה עבר יורם בצעירה וכל הרכב עמו להלחם עם אדום שמרד בו והכה לו מרדה כלם בו לך
הנה הלכו לעזרתו להלחם עם המורדים מהאדומיים׳ והשקיט זה שהיה משתדל יהודה להלחם
עם אדום שמרד בו והכה קם אדום שמרד לילה והכה את אדום הסובב אליו להלחם עמו והם אשר באו לעזור
את האדומים על ד׳ יהודה והכה בלילה שרי הרכב אשר לעזרם וינסו עם ישראל לאהליהם · וגם אז מרדה עיר לבנה
מישראל״

ויעבר יורם צעירה וכל הרכב עמו ויהי הוא קם לילה ויכה את אדום הסובב אליו ואת שרי הרכב וינס העם לאהליו׃ ויפשע אדום מתחת יד יהודה עד היום הזה אז תפשע לבנה בעת ההיא׃ ויתר דברי יורם וכל אשר עשה הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה׃

ועבר יורם לצעיר וכל רתיכיא עמיה והוה הוא קם בליליא ומחא ית אינש אדום דמקפין ליה וית רבני רתיכיא ואפך עמא לקירויהון׃ ומרדו אדומאי מתחות יד אינש יהודה עד יומא הדין בכין מרדו יתבי לבנה בעידנא ההיא׃ ושאר פתגמי יורם וכל דעבד הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית יהודה׃

וישכב

רד״ק מעברה אשר מאדום ועבר שם יורם להלחם עם מלך אדום׳ ויהי הוא קם לילה פי׳
כשהלך יורם בצעירה יצאו לו חיל אדום ויהי שם סבבו אותו עד שלא ידעו אם עם אלה
והאשר היה בלילה קם יורם עם אנשיו והכה במחנה אדום כל אותם שהיו סובבים
אליו והכה את שרי הרכב כשהרגישו היו מתפחדים מחנה אדום כי נפחדו כמלא עליהם ונסו איש אדום
ושאר הם לאהליו ואמר אח״כ ויפשע כלומר עם כל זה שעשה יורם באדום מרדו עד כל אותן הימים
מתחת יד יהודה ואת״ת תרגם ויהי הוא קם לילה על מלך אדום שהכה את אדום הסובב למלך ישראל כלומר
שהיו בעזרתו שלא מרדו עליו כי היה עבדו מאדום שלא מרדו והם מלך אדום ו... אותם ואת שרי
הרכב אשר לעזרם וינס העם׳ ישראל באו להלחם ואמרו פשע אדום מתחת יד יהודה״ המשך
שלא נמנעו עם יהודה וכמוהו הקים את אחת העבד׳ יצר דבר ואמר אתו ויפשע״ אז תפשע
לבנה אם לבנה זו היא לאדום למה אמר הלא כבר אמר ויפשע אדום ולא יפשר
כי היתה לבנה זו סמוכה לישראל יותר מאשר ארץ אדום והפשע אדום ולא... ואחרי
קורת מרדה לבני אמר בעת ההיא ור״ל ... על לבנה של ישראל אמר כשמרדו אדום מרדה ...
שכן במלכות ...

רד"ק נקבר דוד ולא עם המלכים וכן כתוב בדה"י ולא בקברות המלכים: בשנת שתים עשרה ליורם
[illegible] מלך בשנת אחת עשרה ליורם בן אחאב מלך אמרנו שתים שנים היו [illegible] עשרה לא אחת עשרה שנה
[illegible] בן עשרים ושתים זכרנו בן ארבעים
ושתים [illegible] [illegible] [illegible] כל ימי [illegible] לא היו [illegible] ארבעים שנה [illegible] בן שלשים
ושתים שנה יורם [illegible] שני מלך קרי ארבעים [illegible] היה [illegible] בן ארבעים ושתים [illegible]
[illegible]

וישכב יורם עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד וימלך אחזיהו בנו תחתיו:

בשנת שתים עשרה ליורם בן אחאב מלך ישראל מלך אחזיהו בן יהורם מלך יהודה:

בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך בירושלם ושם אמו עתליהו בת עמרי מלך ישראל:

ושכיב יורם עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד ומלך אחזיה בריה תחותוהי: בשנת תרתא עשרי שנין ליורם בר אחאב מלכא דישראל מלך אחזיה בר יורם מלך שיבטא דבית יהודה: בר עשרין ותרתין שנין אחזיה בר מלך ושתא חדא מלך בירושלם ושום אומיה עתליה בר עמרי מלכא דישראל:

[illegible] שלש שנן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ושתים [illegible] [illegible] נזרק [illegible] מלכות בית דוד [illegible] עם בית אחאב וכן היה [illegible] מלך יהודה עם מלך ישראל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] כל [illegible] [illegible] [illegible] ושתים [illegible] [illegible] [illegible] שלשים ואחת [illegible]
[illegible] בשנת שלשים ואחת [illegible] מלך עמרי [illegible] [illegible] לבן מלך ארבעים שנה [illegible]
[illegible] מלך מלכות [illegible] [illegible] עם [illegible] [illegible] [illegible] ומלך על ישראל [illegible] שלשים ואחת [illegible]
[illegible] אחזיהו מלך יהודה ארבעים ושתים שנה [illegible] [illegible] [illegible] ועשרים [illegible] [illegible] קרי שלשים
וארבע [illegible] שנה יורם קרי ארבעים ושתים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] יהורם היה
יותר [illegible] ארבעים שנה ולא [illegible] [illegible] מלכות [illegible] שנים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] לימי מלכותו [illegible] אחזיהו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כלם [illegible] [illegible]
[illegible] שנה [illegible] אחזיהו [illegible] היה בן עשרים ושתים [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רדק

אחזיה אבל בד"ה אחזיהו מלך עשרים שנה ובשנת אחזיה
היה בן ארבעים ושתים ובמלכו פעם אחרת ולא
מלך אחר שנת אחזיהו אלא שנה אחת· ובת עמרי אמו
עתליהו בת עמרי ולמעלה יאמר כי יהורם אחזיה היתה
בת אחאב שהיה אומר כי נתחתן אחאב היתה ובפי
בת עמרי כי כמו כמה קרי כן בבמה וכן ותקרא אל
רשעת אחאב שהיה אבי אחאב וכן ארו כבל כן של אחאב
ואח"כ היה בן מלך שהיה בן אחאב ישראל
ורמה כגון·

רלבג

בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו ...
אמר בן ארבעים ושתים שנה במלכו· ...
שמונה כדמה אמרו לבדת אחזיה ...
מלכות עמרי אשר בעבור היותו מזרע ...
שמרנו עם מלך ישראל והיה שיאמר אלהים ...
לבית מלך עמרי על כל ישראל ואחר והמלך ...
ואחאב בנו כב' ואחזיה שנתים ויורם היה בשנת יב'
כדי מ"ב שנה שהם ... מלכות עמרי· וגם אמו
עתליהו עמרי ... אשר וכל ... בת אחאב·

ואזל באורח בית אחאב ועבד דביש קדם יי כבית אחאב ארי חתנא דבית אחאב הוא· ואזל עם יורם בר אחאב לאגחא קרבא עם חזאל מלכא דארם ברמות גלעד ומחו אנש ארם ית יורם· ותב יורם מלכא לאתסאה ביזרעאל מן מחתא דמחוהי אנש ארם ברמתא בד אגיח קרבא עם חזאל מלכא דארם ואחזיה בר יהורם מלך שבטא דבית יהודה נחת למסער ית יורם בר אחאב ביזרעאל ארי מרע הוא·
ואלישע נביא קרא לחד מתלמידי נביא ואמר ליה זרז חרצך וסב מנא דמשחא הדין בידך ואיזיל לרמות גלעד·

וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ בֵּית אַחְאָב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּבֵית אַחְאָב כִּי חֲתַן בֵּית אַחְאָב הוּא· וַיֵּלֶךְ אֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב לַמִּלְחָמָה עִם חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם בְּרָמֹת גִּלְעָד וַיַּכּוּ אֲרַמִּים אֶת יוֹרָם· וַיָּשָׁב יוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל מִן הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ אֲרַמִּים בָּרָמָה בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַאֲחַזְיָהוּ בֶן יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל כִּי חֹלֶה הוּא·
וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח פַּךְ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדֶךָ וְלֵךְ רָמֹת גִּלְעָד· וּבָאתָ

רד"ק ויאמר כי חתן בית אחאב· ואח"כ היה בן חתן בית...
רלב"ג ויכו ארמים את יורם· קצת מכת דקה· וכו' רמות גלעד וגם
אחר כבוד היה ... שהיה יכול ... במלחמתו·
אחזיהו נ"ב יתן ... כי עד יותר היה קרוב עמהם·
... כמו ... אשר ... ובמקום ... אחר ... שבע
שמקום עבר ובדרכו·

כב

יאמיש · אחרת סי׳ תרגמו

שאחד מהם הנביאים אמרו כי יונה בן אמתי היה·
הנער מתחמך אמר זה כדי שילך במהרה ר"ל ויצוב
במהרה כשעה שאין יהורם שם שהלך להתרפא
ביזרעאל בן אמר לו ונסתה ולא תחכה"ר וקח פך
השמן למה מושחין מלכי ישראל אמרו רז"ל מפני
מחלקתו של יורם בן אחאב. וזה השמן לא היה שמן המשחה כי לא היו מושחין אלא מלכי בית דוד א"כ לא שמן
אפרסמון היה ואמרו שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן" דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה
מלכותן' ולך רמות גלעד' והלא רמות גלעד היה ביד מלך ארם ואחאב שהלך לקחת א"כ ויהו"ה מידו מת
במלחמה ההיא ולא ראינו אחר כך שלקחה מלך ישראל מידו' ואם תאמר במחנה היו ישראל לנפש רמות"ר
גלעד שהיו יושבים לקחתה ומלך ארם היה בעבר וישראל מחוץ ושם הוכה המלך והלך שהתרפא ביזרעאל
ונשאר מחנהו שם ואמר אלישע זה הכנה שילך שם למחנה ישראל שהיה ברמות גלעד ויאמר שם אחד"ר
יהוא זה לא יתכן כי לא היה כי כנען העבר היו ישראל שהרי אמר והבאת אותו חדר בחדר ואמר"ר ויבא
הביתה ואמר אל גבר הישעת ואמר אל יבא פלשים מן העיר ללכת להגיד ביזרעאל ומכל אלו הפסוקים ירא
כי ישראל היו בעיר וארם מבחוץ וא"כ נאמר כי מלך ישראל לקחה מיד מלך ארם או יהורם או יהואחז
בן אחאב לפניכן והלך שם מלך ישראל עם מחנהו·

וישאל לו הנער מתחמך· עשו להנער מתחמו כדי שיוכל
לרוץ ולך לרמות גלעד ירמה שלקחוה מיד מלך ארם
אחר מות אחאב או הבלשו ישראל· במלחמה אלא
שהכבר מות אחאב וקנה היה כזה הפעת הי ישר' הם·

רלבג" והגאות אותו חדר בחדר שהוא זר"ל כדי שלא ישמע אדם דבריו" ונסת ולא תחכה רוצה לומר שלא תמתין לשום אדם הכוס ר"ל כי השמיע הדברים וקנה קצר בכאן	וְתֵיהוֹךְ לְתַמָן וְתֶחֱזֵי תַּמָן יֵהוּא בַּר יְהוֹשָׁפָט בַּר נִמְשִׁי וְתֵהוֹךְ וּתְקִימִנֵּהּ מִגּוֹ אֲחוֹהִי וְתָעֵיל יָתֵיהּ תְּוַן בְּגוֹ תְוַן וְתִיסַב פַּכָּא דִמְשַׁחָא וְתָרִיק עַל רֵישֵׁיהּ וְתֵימַר כְּדְנַן אֲמַר יְיָ מְשַׁחְתָּךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְתִפְתַּח דַּשָּׁא וְתֶעֱרוֹק וְלָא תִתְעַכַּב׃	וּבָאתָ שָׁמָּה וּרְאֵה שָׁם יֵהוּא בֶן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נִמְשִׁי וּבָאתָ וַהֲקֵמֹתוֹ מִתּוֹךְ אֶחָיו וְהֵבֵאתָ אֹתוֹ חֶדֶר בְּחָדֶר׃ וְלָקַחְתָּ פַךְ הַשֶּׁמֶן וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל יִשְׂרָאֵל וּפָתַחְתָּ הַדֶּלֶת וְנַסְתָּה וְלֹא תְחַכֶּה׃	רדק ובאת שמה יאמר ר"ל שהיה בתוכם ברחוק' חדר בחדר חדר לפנים מחדר" ולקחת· אל ישראל· כמו על· ונסת ולא תחכה ר"ל שיאמר לך דבר אלא מיד תנוס"

לא זכר הדברים שאמר אלישע שיאמר לו כה אמר יהוה אך מדבריו לנער שהבין שהוא אלישע אמר לו כה הדברים

רדק וילך הנער הנער הנביא פי׳ הנער שהוא נער והוא״ל פי׳ אף זה נער ואמר הנער הנביא. ולדעת
יונתן הנער הוא משרת אל הנביא כלומר נער הנביא שהיה נער תלמידי הנביאים. ויקם. אל
ראשו. כמו על ראשו. עם יי׳ אל ישראל. כמו על. ואבד. משתין בקיר [illegible]
ועצור ועזוב. פירשנו אותו למעלה. ואת. ואין קובר. ס״ס שלא יקבר לה מקום עד
[illegible] וכפות הידים. ולא קברו אותה השלמות. ויהוא. ויאמר לו
השלום. [illegible] [illegible] משגע דר״ל
[illegible]

ואזל עולימא תלמידא דנביא
לרמות גלעד: ואתא והא רבני חילא
יתבין ואמר פתגם אית לי למללא
עמך רבא ואמר יהוא עם מן מכלנא
ואמר עמך רבה: וקם ועל לביתא
ואריק משחא על רישיה ואמר ליה
כדנן אמר יי אלהא דישראל
משחתך למהוי מלכא על עמא דיי
על ישראל: ותמחי ית בית אחאב
רבונך ואתפרע פורענות דם עבדי
נביא ודמי כל עבדיא דיי מידא
דאיזבל: ויאבד כל בית אחאב
ואשצי לאחאב ירע מדע וארתיד
ושביק בישראל: ואתן ית בית אחאב
כבית ירבעם בר נבט וכבית בעשא
בר אחיה: וית איזבל יכלון כלביא
באחסנת יזרעאל ולית קבר ופתח
דשא וערק: ויהוא נפק לות עבדי
רבוניה ואמר ליה השלם מדין אתא
שטיא הדין לותך ואמר להון אתון
ידעתון ית גברא וית שועיתיה

וילך הנער הנער הנביא רמת גלעד: ויבא
והנה שרי החיל ישבים ויאמר דבר לי
אליך השר ויאמר יהוא אל מי מכלנו
ויאמר אליך השר: ויקם ויבא הביתה
ויצק השמן אל ראשו ויאמר לו כה אמר
יהוה אלהי ישראל משחתיך למלך אל
עם יהוה אל ישראל: והכיתה את בית
אחאב אדניך ונקמתי דמי עבדי הנביאים
ודמי כל עבדי יהוה מיד איזבל: ואבד
כל בית אחאב והכרתי לאחאב משתין
בקיר ועצור ועזוב בישראל: ונתתי את
בית אחאב כבית ירבעם בן נבט וכבית
בעשא בן אחיה: ואת איזבל יאכלו
הכלבים בחלק יזרעאל ואין קבר ויפתח
הדלת וינס: ויהוא יצא אל עבדי אדניו
ויאמר לו השלום מדוע בא המשגע
הזה אליך ויאמר אליהם אתם ידעתם
את האיש ואת שיחו:

ויאמרו

המשוגעים כעבד הנביא הזה היה עושה כמו המשוגע ועוד ידעתם כמו שאמר ויפשט גם הוא בגדיו לפי שיש להם בטול הקדושות והבאות ההפשטות ובני ישראל. הרשעים היו רועים ולגם אמרו הנביא הנבואה קוראים לנביא משוגע לכך בזיון. אתם ידעתם את האיש ואת שיחו כלומר לא ידעתם מה דבריו ולא אמון לו דבר שקר

ויאמר לו השלום. ר"ל שהדבר אמר לו זה יאחר מהשרים אשר שם וחקר עמו אם הדבר שדבר אליו הוא שלום או הפך כי רבים היו הנביאים לכך רע לישראל. ולזה קראו הנביא משוגע לפי שיהיו ההתבודדות שהם נשוי דרכיו שונים בשאר העמים. אתם ידעתם את האיש ואת שיחו. רוצה לומר אתם מכירים את האיש ואת דבריו שאין בהם ממש ולזה אין לכם לחקור על דבריו כי לא אמר דבר שיהיה לו סר

וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר הַגֶּד נָא לָנוּ וַיֹּאמֶר כָּזֹאת וְכָזֹאת אָמַר אֵלַי לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל׃ וַיְמַהֲרוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ בִּגְדוֹ וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו אֶל גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ מָלַךְ יֵהוּא׃ וַיִּתְקַשֵּׁר יֵהוּא בֶּן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נִמְשִׁי אֶל יוֹרָם וְיוֹרָם הָיָה שֹׁמֵר בְּרָמֹת גִּלְעָד הוּא וְכָל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם׃

וַאֲמַרוּ שִׁקְרָא אַתְּ אֲמַר חַוִּי כְעַן לַנָא וַאֲמַר כְּדֵין וּכְדֵין אֲמַר לִי לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ מְשַׁחְתָּךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל׃ וְאוֹחִיאוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר לְבוּשֵׁיהּ וְשַׁוִּיאוּ תְחוֹתוֹהִי עַל דַּרְגַּת שַׁעְיָא וּתְקַעוּ בְּשׁוֹפָרָא וַאֲמַרוּ מְלַךְ יֵהוּא׃ וּמְרַד יֵהוּא בַּר יְהוֹשָׁפָט בַּר נִמְשִׁי עַל יוֹרָם וְיוֹרָם הֲוָה נְטִיר בְּרָמוֹת גִּלְעָד הוּא וְכָל יִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם חֲזָאֵל מַלְכָּא דַאֲרָם׃

רדק ויאמרו שקר. כי אתה מעלים ממנו מה שאמר לך והדבר הוא אמר לך. וימהרו. אל גרם המעלות אל מעלה גבוה המעלות שבמעלות: ויהי על גרם שעליו והוא לבן שמסמן אותה לגרם שעת הכיוס. ויתקשר. המרד יקרא קשר לפי שהמורד הוא בהתקשר זה עם זה להיות כלב אחד. והספור אחזור: ויורם היה שומר. עתה ספר איך היה זה כי אם היה יהורם שם לא היה הקשר. אם כי היו שרי הצבא אשר שם ירא מיורם ולא היו נשמעים עם יהוא למרוד כי אלא שיורם שהיה שם ברמות גלעד שומר

רלב"ג ויאמרו שקר הגד נא לנו. ר"ל האמת הדבריך הם שקר הגד נא לנו מה אמר לך כי הדבר שהוא אמר לך. ויעמדו ויקחו איש בגדו. ר"ל שכל אחד מהשרים אשר שם לקח בגדו ושמהו תחת יהוא לכבוד המעלות אשר העלוהו שם כדי שיהיה גבוה מעל על כל העם בשפט המלך. ויתקשר יהוא בן יהושפט. ר"ל שהתקשר עם השרים אשר שם כנגד יורם. וזכר כי סבת זה הקשר היה היות יורם חולה ברמות גלעד כי עלו זה בדבר היה שומר ברמות גלעד הוא וכל ישראל מפני חזאל הוא רוצה לכבוש

ע

קשר עליו מפני זה אל היה מקרהו שקרהו שם ושבכך לשוב להתרפא ביזרעאל וכן כך נא יהוא אל יהוא ומשחו והתקשרו עמו שרי החיל אשר היו שם [illegible]

רמות גלעד ומפני זה יראת הסריס ממנו לא היה יכול לו כל יך קרה שקרה שם ובוכרי מפני זה לא נגלה ישראל וזה מבואר שקיים יהוא בזה דבר אל זה הקשר

ותב יהורם מלכא לאתסאה ביזרעאל מן מחתא דמחוהי אינש ארם כד אגיח קרבא עם חזאל מלכא דארם ואמר יהוא אם רעוא נפשכון לא יפוק משיזבא מן קרתא למיזל לחואה ביזרעאל׃ ורכב יהוא ואזל ליזרעאל ארי יורם שכיב תמן ואחזיה מלך שבטא דבית יהודה נחת למסער ית יורם׃ וסכואה קאים על מגדלא ביזרעאל וחזא ית משרית יהוא במתוהי ואמר משרית אנא חזי ואמר יהורם דבר רתיכא ושלח לקדמותהון ויימר השלם׃

וישב יהורם המלך להתרפא ביזרעאל מן המכים אשר יכהו ארמים בהלחמו את חזהאל מלך ארם ויאמר יהוא אם יש נפשכם אל יצא פליט מן העיר ללכת לגיד ביזרעאל׃ וירכב יהוא וילך יזרעאלה כי יורם שכב שמה ואחזיה מלך יהודה ירד לראות את יורם׃ והצפה עמד על המגדל ביזרעאל וירא את שפעת יהוא בבאו ויאמר שפעת אני ראה ויאמר יהורם קח רכב ושלח לקראתם ויאמר השלום׃

וילך

רד"ק מן המכים שם המכות לשון נקבה אשר יכוהו כמו הכוהו, עתיד במקום עבר וכמוהו הרבה. אם יש נפשכם אם רצונכם שאמלוך כאשר אתם עוזרים בדבר הזה שלא יצא פליט מן העיר ללכת להגיד ליהורם ביזרעאל כי אם הוא ידע עליו השלום ולא יסמך עליהם. לגיד כן כתיב וקרי להגיד ושמקום [illegible] קה"ל כמו [illegible] לשמוע בקול תורה. סרות כמו [illegible]. לראותם כמו [illegible] רל"א הסר. והצופה עומד על המגדל ביזרעאל וירא את שפעת יהוא ריבוי עם שהיה כן עם יהוא וכן ושפעת גמלים [illegible] שפעת [illegible] כמו [illegible] אם [illegible]

רלבג אם יש נפשכם רוצה לומר אם רצונכם להיות נקשר עמי רל"א יצא שום אדם מן העיר שיוכל להגיד ביזרעאל כי זה יהיה סבה אל שיתחזק יורם לנגדי ולא יוכל לעשות הקשר עמכם

רכב משנה ר״ל רכב סוסים יקראו רכב משנה רכב גדול. ויראו שם שפעת יהוא. ר״ל והוא ספעת סקיף בנ״ד
סוס להוש ללכת לקראת יהוא׳ עם יהוא קח רכב ושלח לקראתם ר״ל ענין רוכב סוס׳

וילך רכב הסוס לקראתו ויאמר כה
אמר המלך השלום ויאמר יהוא מה
לך ולשלום סב אל אחרי ויגד הצפה
לאמר בא המלאך עד הם ולא שב
וישלח רכב סוס שני ויבא אלהם ויאמר
כה אמר המלך השלום ויאמר יהוא
מה לך ולשלום סב אל אחרי
ויגד הצפה לאמר בא עד אליהם ו
ולא שב והמנהג כמנהג יהוא בן נמ
נמשי כי בשגעון ינהג ויאמר יהורם
אסר ויאסר רכבו ויצא יהורם מלך
ישראל ואחזיהו מלך יהודה א
איש ברכבו ויצאו לקראת יהוא
וימצאהו בחלקת נבות היזרעאלי ויהי
כראות יהורם את יהוא
ויאמר השלום יהוא
ויאמר מה השלום עד
זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים׃

ואזל רכב סוסיא לקדמותיה ואמר
כדנן אמר מלכא השלם ואמר יהוא
מה לך ולשלם איסתחר לאחורי
וחוי סכואה למימר אתא איזגדא
עד לותהון ולא תב ושלח רכב
סוסיא תנינא ואתא לותהון ואמר
כדנן אמר מלכא השלם ואמר
יהוא מה לך ולשלם איסתחר
לאחורי וחוי סכואה למימר אתא
עד לותהון ולא תב ודברא כדברא
דיהוא בר נמשי ארי במחמר בר
ואמר יהורם טקים וטקיסו רתכיה
ונפק יהורם מלכא דישראל ואחזיה
מלך שבטא דבית יהודה גבר
ברתכיה ונפקו לקדמות יהוא
ואשכחוהי באחסנת נבות יזרעאלה
והוה כד חזא יהורם ית יהוא ואמר
השלם יהוא ואמר מה
השלם עד טעוות
איזבל אימך וחרשהא
סגיאין׃

רד״ק והמנהג מנהג הרכב כמנהג יהוא שהוא נוהג
רכבו בשגעון שנהגו ידוע
מה השלום מה ענין השלום שתשאל עד זנוני איזבל אמך
אמך אנוס׃

רלב״ג מה לך ולשלום סוב אל אחרי עשה זאת
כדי שלא ידע המלך דבר בזה כדי שיתמהמה
יהוא שימיתו כמנהג יהוא ר״ל שאמר
מנהג המלך לשר קום רוכבם סר אל קום
מנהג יהוא רכבו בשגעון כאלו היה׃

רלב"ג ויהפך יהורם ידיו וינס רוצה לומר הפך קוץ פניו לשוב ליזרעאל: אך אמר יהוא
וירק לחץ הקשת מאחוריו בין זרועיו ויצא מלבו ומת נפשו וכרע ברכבו:
ויאמר יהוא לבדקר שהיה השליש שלו שישא נבלת יהורם וישליכהו בחלקת שדה נבות היזרעאלי רוצה לומר
במקום אשר סוקל שם נבות: אני ואתה את רוכבים צמדים אחרי אחאב אביו רוצה לומר שאני ואתה היינו
יחד רוכבים אחרים מצמדים ונקראים אחרי אחאב אביו:

ואתהפך יהורם לאחורוהי ואפך
ואמר לאחזיה נכלא אחזיה ויהוא
מלא ידיה בקשתא ומחא ית יהורם
בין דרעוהי ונפק גירא מלביה וכרע
ברתכיה ואמר לבדקר גבריה סב
רמוהי באחסנת חקל נבות יזרעאלאה
ארי דכיר אנא ואת כד הוינא רכבין
זוגא בתר אחאב אבוהי
ומן קדם ה' איתנטיל עלוהי מטל
נבואתא הדין אם לא ית דמי נבות
וית דמי בנוהי גלן קדמי בקריב
אמר ה' ואשלים לך באחסנתא הדא
אמר ה' וכען סב רמוהי
באחסנא כפתגמא
דה':

ויהפך יהורם ידיו וינס ויאמר אל א
אחזיהו מרמה אחזיה: ויהוא מלא ידו
בקשת ויך את יהורם בין זרעיו ויצא
החצי מלבו ויכרע ברכבו: ויאמר אל
בדקר שלשה שא השליכהו בחלקת
שדה נבות היזרעאלי כי זכר אני ואתה
את רכבים צמדים אחרי אחאב אביו
ויהוה נשא עליו את המשא הזה: אם לא
את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי
אמש נאם יהוה ושלמתי לך בחלקה
הזאת נאם יהוה ועתה שא השליכהו
בחלקה כדבר
יהוה:

ואחזיה

רד"ק ויהפך יהורם ידו לאחורית כרכבו להפכה לשוב ולנוס: ויהוא מלא
ידו בקשת מושך הקשת בכל כחו: ויאמר: שלשה השליש: מקום ואת
כמו את שם ז וכור אני ואתה וכור היום שאנו ואתה היינו רוכבים יחד וצמדים
כלומר שהיינו רוכבים שנים ברכב אחד או שהיה זה אצל זה ביחד ואנו צמדים כמו צמד בקר ויונתן תרגם
ואמר עם כלומר אני עמך ואתה עמי היינו רוכבים צמדים ויש אם דבר אמר ואת כך אומר רשב"ן וזונתר
קולך וכו' כשה עלה וכן קדם ה' איתנטל עלוהי ית מטל נבואתא הדין: אם: את דמי נבות וית
דמי בנוי כתוב רוב דבר זה שאמר נקבע עמו ומקום אומרים כמו קטנים לעת מותו

ולזה אל תפ' ואת דמי בניו שנאמר מקום כאשר ראיתי אמש
תפ' גלוי קדמי יקריב ויש לפרשו כמשמעו אמש הלילה
שעבר ואמר לאחר זו מיום אחר שמת נבות
שבלילה ההיא בא שמת נבות אלהו אל אחאב ולכן
ירד לכרם לרשתו עד למחרתו שבאו אליו נאום ה' אל
אחאב בו ביום שירד אחאב בכרם ואמר לו ראיתי
אמש דמי נבות ודמי בניו על כרך קול דמי אחיך וגו'

אמש לא את דמי נבות ואת דמי בניו כמו ראיתי אמש
אמר דמי בניו העתידים לצאת ממנו כמו
שהארץ נמנה שקדם ואמר אליהו לו כבר
ה' שכבר ראה כבלה שעבר קודם מגלו אותו
דמי נבות שקוית בעבור שלא רצה למכור
כרמו לו לבלתי

רדק וינס דרך בית הגן והכל קול אומר וכו' מתחבא בשמרון ויביאהו אל יהוא וימיתהו כרלקי ם כדרך הכתוב כמו שאמר שם

ואחזיה מלך יהודה ראה וינס דרך בית הגן וירדף אחריו יהוא ויאמר גם אתו הכהו אל המרכבה במעלה גור אשר את יבלעם וינס מגדו וימת שם:

ואחזיה מלכא דשבטא דבית יהודה חזא ואפך באורח בית גינא ורדף בתרוהי יהוא ואמר אף יתיה מחוהי ברתיכא במסקנא דגור דעם יבלעם ואפך למגדו ומית תמן:

רלבג ואחזיהו מלך יהודה ראה וינס ספר כמו שכבר קרה אחזיהו מתחבא בשמרון ויביאו אל יהוא ויאמר

הכהו אל המרכבה והוא קורא לו הכתוב והכוהו והוא פה מורה שמגדו וימת שם ולא מת מיד אלא כשהתחיל מהיות הכתוב שאמר כבכלי ימיות ולא מת עד אחר כעבור ה' ימים כן פי' וימת שם שהתחיל ואחר כך שאמר זה עבדיו מתחבא בשמרון מפני יהוא ועבדי יהוא שרדפו אחריו מצאוהו מתחבא בשמרון והביאוהו אל יהוא כשר עלה והמיתהו שם כי עדיין לא מת ומה שאמר שם ויקברוהו כי אמרו בן יהושפט הוא לא שקברו הוא שם אלא נתנוהו לקבורה והמיתו אותו על שהוליכוהו עבדיו לירושלם כמו שאמר הנה וירכבו אותו עבדיו ירושלמה ויקברו אותו בקברתו והמעלה גור לא אמר שם שהכוהו במעלה גור אלא אמר למעבדיו שהיו רודפים הכוהו אל המרכבה והם לא השיגוהו כי הוא היה גם על המרכבה ולא השיגוהו עד מעלה גור ושם הכוהו שהשיגוהו ספרים שמה ושאל גם עם סלוה על מגדו יהוא כלו אומר ויכוהו במעלה גור אשר את יבלעם והפסוק אשר מלת ויכוהו ולפי שאמר הכוהו סמך על המובן וכמוהו הרבה במקרא:

קמר בזה המקום וזה שמתחילתו אל יהוא למה לא שיכוהו אל המרכבה במקום וזה אמר לכם זה כהיותו במעלה גור אשר את יבלעם ושם הכוהו במקום ונס קורב אל מגדו וימת שם:

רד"ק ובשנת אחת עשרה ... אשר דרש את ה׳ ... רלב"ג ... בן יהושפט

ולמעלה ... כמות ... ותפס כפוך שמה ... סכבר

... עשרה ... קסמה עמוק ... ... אשר ... עשית

... עשרה ... עשית ... להחזיק ...

... עדין ... ודברי ... ודברי ... לדורו

קין ...

ואחיתו יתיה עבדוהי לירושלם וקברו יתיה בקבורתיה עם אבהתוהי בקרתא דדוד

ובשנת חדא עשרי שנין ליורם בר אחאב מלך אחזיה על דבית יהודה

ואתא יהוא ליזרעאל ואיזבל שמעת וכחלת בצדידא עינהא ואתקינת ית רישה ואסתכיאת מן חרכא

ויהוא על בתרעא ואמרת השלם זמרי קטל ריבוניה וזקף

אפוהי לחרכא ואמר מן תבא מנא ואסתכיאו לותיה תרין תלתא גוזאין

ואמר מגרוהא ומגרוהא וזרק מדמה על כותלא ועל סוסותא ודשנהא

וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלְָמָה וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִקְבֻרָתוֹ עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד

וּבִשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן אַחְאָב מָלַךְ אֲחַזְיָה עַל יִשְׂרָאֵל

וַיָּבוֹא יֵהוּא יִזְרְעֶאלָה וְאִיזֶבֶל שָׁמְעָה וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ וַתֵּיטֶב אֶת רֹאשָׁהּ וַתַּשְׁקֵף בְּעַד הַחַלּוֹן

וְיֵהוּא בָּא בַשָּׁעַר וַתֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם זִמְרִי הֹרֵג אֲדֹנָיו

וַיִּשָּׂא פָנָיו אֶל הַחַלּוֹן וַיֹּאמֶר מִי אִתִּי מִי וַיַּשְׁקִיפוּ אֵלָיו שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה סָרִיסִים

וַיֹּאמֶר שִׁמְטֻהוּ וַיִּשְׁמְטוּהָ וַיִּז מִדָּמָהּ אֶל הַקִּיר וְאֶל הַסּוּסִים וַיִּרְמְסֶנָּה

ויבא

מקומות ... שאמר ... שאמר ... למעלה ... מלכותו ... ספר ... כשם ... ויבא ותפס כפוך שמה ותפס פוך כשמה וכמוהו ... ותקן

וכפוך ... ותפס ... עמוק ... ולא ...

ויהוא בא בשער ... ודברי ... לפי ... ודברי ...

... לפי ...

שמטוהו השליכוה מן החלון לארץ· והוא כתוב בש״ן שמאלית סמך לגבר· וקרי בימין ושמ״א סמך לגבה והוא״ יפתחו והכתוב יש בו דרש רמוז בו לגנותה· שעתה לשמוט אותה ולסקלה כן עשה הוא לשמטה דין סקילה היה לה כי עובדת כוכבים היתה ורמוזה ויהפכה· הוא רמסה ברגליו״

שמטוהו· כן כתוב וקרי שמטוה וכתוב הוא ע״ד נגף ... כאלו יאמר שמטו נפשה כדי שיפלה לארץ וזהו סקילה כמו שסוקלין בבית הסקילה היה דוחה אחד מן העדים על הסקל ... על החלון כלומרו כי סקל יסקל או ירה יירה· והנה היה זה מדק כנגד מדק· וירמסנה· רמס אותה ... כפלה ... נשלמות והנקם ממנה שאמר ... רלו״

וַיָּבֹא וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיֹּאמֶר פִּקְדוּ נָא אֶת
הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וְקִבְרוּהָ כִּי בַת מֶלֶךְ הִיא׃
וַיֵּלְכוּ לְקָבְרָהּ וְלֹא מָצְאוּ בָהּ כִּי אִם
הַגֻּלְגֹּלֶת וְהָרַגְלַיִם וְכַפּוֹת הַיָּדָיִם׃ וַיָּשֻׁבוּ
וַיַּגִּידוּ לוֹ וַיֹּאמֶר דְּבַר יְהוָה הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּיַד עַבְדּוֹ אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי לֵאמֹר בְּחֵלֶק
יִזְרְעֶאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת בְּשַׂר
אִיזָבֶל׃ וְהָיְתָ נִבְלַת אִיזֶבֶל כְּדֹמֶן עַל פְּנֵי
הַשָּׂדֶה בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל אֲשֶׁר לֹא יֹאמְרוּ
זֹאת אִיזָבֶל׃

ועל ואכל ושתי ואמר סערו כען ית
ארורתא הדא וקברוהא ארי בת
מלכא היא ואזלו למקברה ולא
אשכחו בה אלהין גולגלתא ורגליא
ופסת ידיא ותבו וחויאו ליה ואמר
פתגמא דיי הוא דמליל ביד עבדיה
אליה דמתושב למימר באחסנת
יזרעאל ייכלון כלביא ית בשרא
דאיזבל ותהא נבלתא דאיזבל כזבל
מבדר על אפי חקלא באחסנת
יזרעאל דלא יימרון הא איזבל׃

רד״ק ולא מצאו בה כי אם הגלגלת וגו׳ נראה שאכלו הכלבים· ולא מצאו בה כי אם הגלגלת והרגלים וכפות הידים· וטעם ו ובזמנו לקבור ולא קברו מעונה דבר טוב שעשתה רוב נפשה לאכל כמו שאמר קבורה ולא ... ובדרש למה נשאר בה הגלגלת והרגלים וכפות הידים שלא אכלו הכלבים· כי בזמנו שהיתה מרקדת לפני הכלות נשארו בה הרגלים· ולפי שהיתה מטפחת לפניהם נשארו כפות ידים· ולפי שהיתה מקשקשת בראשה לפניהם נשארה בה הגלגלת ולדעת הדרש מזה שאמר ע״כ קברו ויתן שאמר ולא קובר כי קודם שיבאו לקברה כבר נאכל רובה

רלב״ג כדומן על פני השדה בחלק יזרעאל· ידמה שהגרים בנות הפלה ובזה יחשבה נשרה קבל הנסר הנבלה ... כדרך בנות׃

ע׳ ו׳

ויטבו ויגדלו לו וגו׳ · שמלך יזרעאל · כי היכלו היה היה פתוח אל כרם נבות כמו שאמר אצלו · כי קרוב הוא אל בית
אצל היכל אחאב׳ והיתה · הפעל בלא ה״א כמו ועשת את התבואה · והקרי והיתה על דרך וג
והיתה נבלת איזבל · כדומן כדרשתנו כויבל·

ולאחאב שבעים בנים
בשמרון ויכתב יהוא ספרים וישלח ש
שמרון אל שרי יזרעאל הזקנים ואל
האמנים אחאב לאמר׃ ועתה כבוא ח
הספר הזה אליכם ואתכם בני אדניכם
ואתכם הרכב והסוסים ועיר מבצר ו
והנשק׃ וראיתם הטוב והישר מבני ח
אדניכם ושמתם על כסא אביו והלחמו
על בית אדניכם׃ ויראו מאד מאד ויאמרו
הנה שני המלכים לא עמדו לפניו ואיך
נעמד אנחנו׃ וישלח אשר על הבית
ואשר על העיר והזקנים והאמנים אל
יהוא לאמר עבדיך אנחנו וכל אשר
תאמר אלינו נעשה לא נמליך איש ה
הטוב בעיניך עשה׃ ויכתב

ולאחאב שבעין
בנין בשומרון וכתב יהוא אגרן
ושדר לשומרון לרברבי יזרעאל
לסביא ולתורבניא דאחאב למימר׃
וכען כמיתי אגרתא הדא לותכון
ועמכון בני רבונכון ועמכון רתיכין ח
וסוסון וקרוין כריכן ומאני זינא׃ א
ותחזון דתקין ודכשר מבני רבונכון
ותשוון על כורסי מלכותא דאבוהי
ותגיחון קרב על בית רבונכון׃ ודחילו
לחדא לחדא ואמרו הא תרין
מלכיא לא יכילו למקם קדמוהי
ואכדין ניקום אנחנא׃ ושלח די
ממנא על ביתא ודי ממנא על
קרתא וסביא ותורבניא לות יהוא
למימר עבדך אנחנא וכל דתימר
לנא נעבד ולא נמליך גבר
דתקין בעינך עבד׃

רד״ק ולאחאב שבעים בנים בשמרון · אל שרי
יזרעאל · שרי יזרעאל היו בשמרון
אז · ואולי הלכו שם כששמעו המרד שהיה
לפי ששומרון היתה עיר מלוכה · ואל האומנים
אחאב · האומנים בני אחאב כמו שאמר גדולי העיר
מגדלים אותם · והלחמו · לנקום נקמת אביכם׃

רלב״ג והנשק · רוצה לומר כלי המלחמה ·
וישלח אשר על הבית · רוצה לומר
שהשר שהיה ממונה על בית אחאב והממונה על
העיר שומרון וזקני העיר והאומנים ומגדלים בני
אחאב שהיו גדולי העיר כמו שזוכר אמר זה שהם
עבדיו וכל אשר יאמר להם יעשו׃

רד"ק את ראשי אנשי בני אדוניכם כמו אנשי פי' אנשי הם הם אומר אנשי אדוניכם הין הגברים הם על כל אנשי ביתו אמר אשר אחאב כמו נפש אמר בני אדוניכם ובני המלך לא היה זה בספר אלא ספור הכתוב ר"ל שהספר הם בני המלך אשר נם יהוא שבעים איש את ראשיהם הן שבעים איש ור"ל היו עם גדולי העיר שהיו מגדלים אותם׃ ויהי בדודים בסלים וכן ת"י בסלייא ומעורר הם דודאי התאנים קלחת ויבא הם השרים כמו נגש ר"ל פי' שהם נאספים יחד כמו נ"ל אותם לכנסם ונקראו צבורים מן ויצבר יוסף בר דגנין כמו שתרגם אונקלוס חמרים ויהי' על אחרים

רלב"ג וישימו את ראשיהם בדודים רוצה לומר בסלים כדי שיראום האנשים׃ שימו אותם שני צבורים הם כמו חמרים רוצה לומר שעשו שם נ"ל מאלו הראשים והנה אלו כשר לא בעלים קטנים מן הקטן׃

וַיִּכְתֹּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר שֵׁנִית לֵאמֹר
אִם־לִי אַתֶּם וּלְקֹלִי אַתֶּם שֹׁמְעִים
קְחוּ אֶת־רָאשֵׁי אַנְשֵׁי בְנֵי־אֲדֹנֵיכֶם
וּבֹאוּ אֵלַי כָּעֵת מָחָר יִזְרְעֶאלָה
וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שִׁבְעִים אִישׁ אֶת־
גְּדֹלֵי הָעִיר מְגַדְּלִים אוֹתָם׃ וַיְהִי
כְּבֹא הַסֵּפֶר אֲלֵיהֶם וַיִּקְחוּ אֶת־
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁחֲטוּ שִׁבְעִים
אִישׁ וַיָּשִׂימוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם
בַּדּוּדִים וַיִּשְׁלְחוּ אֵלָיו יִזְרְעֶאלָה׃
וַיָּבֹא הַמַּלְאָךְ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר
הֵבִיאוּ רָאשֵׁי בְנֵי־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
שִׂימוּ אֹתָם שְׁנֵי צִבֻּרִים פֶּתַח
הַשַּׁעַר עַד־הַבֹּקֶר׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר
וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם
צַדִּקִים אַתֶּם הִנֵּה אֲנִי קָשַׁרְתִּי עַל־
אֲדֹנִי וָאֶהַרְגֵהוּ וּמִי הִכָּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃

וּכְתַב לְהוֹן אִגַּרְתָּא תִּנְיָנוּת
לְמֵימַר אִם דִּילִי אַתּוּן וּלְמֵימְרִי
אַתּוּן מְקַבְּלִין סַבוּ יָת רֵישֵׁי
גּוּבְרֵי בְּנֵי רִבּוֹנְכוֹן וְאִיתוֹ לְוָתִי
כְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר לְיִזְרְעֶאל
וּבְנֵי מַלְכָּא שַׁבְעִין גּוּבְרָא יָת
רַבְרְבֵי קַרְתָּא מְרַבַּן יָתְהוֹן׃
וַהֲוָה כְּמֵיתֵי אִגַּרְתָּא לְוָתְהוֹן
וּדְבַרוּ יָת בְּנֵי מַלְכָּא וּנְכַסוּ
שַׁבְעִין גּוּבְרָא וְשַׁוִּיאוּ יָת
רֵישֵׁיהוֹן בְּסַלַּיָּא וְשַׁדַּרוּ יָתְהוֹן
לְוָתֵיהּ לְיִזְרְעֶאל׃ וַאֲתָא אִזְגַּדָּא
וְחַוִּי לֵיהּ לְמֵימַר אַיְתִיאוּ רֵישֵׁי
בְּנֵי מַלְכָּא וַאֲמַר שַׁווֹ יָתְהוֹן
תְּרֵין דְּגוֹרִין בְּמַעֲלָנָא דְּתַרְעָא
עַד צַפְרָא׃ וַהֲוָה בְצַפְרָא וּנְפַק
וְקָם וַאֲמַר לְכָל עַמָּא זַכָּאִין
אַתּוּן הָא אֲנָא מְרַדִית עַל רִבּוֹנִי
וְקַטְלְתֵּיהּ וּמַן קְטַל יָת כָּל אִלֵּין׃

צדיקים אתם לדעתכם תאמינו כי אני עשיתי רע שקשרתי על אדוני והרגתיו. אבל לא הכיתי אני אלה בגדולי העיר הכו אותם ולא רע לפניהם עשותם הכל לבשר ולדעתם מה' יהיה הדבר ואתם ואתם צדיקים בדבר כל בית אחאב

רד"ק ומיודעיו קרוביו כמו ולנעמי מודע. ויתר' וקריבוהי. וכהניו כמו וכהניו כהנים היו. ויתר' ורברבוהי׃

בית עקד הרועים ת"י בית כנשת רעיא וכתב אא"ז ז"ל שם מקום כן נקרא כן לפי שהיו הרועים נאספים שם ונעקדים הבקר ויושבים קושרים אותם כבלים מקום קבוצם הבקר׃

ויהוא מצא את אחי אחזיהו בני אחי אחזיהו כמו שאמר בד"ה׃

רלב"ג וכהניו הם כהני הבמות והבעלים. וילך ויבא שמרון רוצה לומר שהלך בדרך שמרון ולא לבית לקחת הרכוש מלך שמרון ונכדיו. והנה ביאר בית עקד הרועים הוא שם מקום שהיו הרועים נאספים שם. ויהוא מצא את אחי אחזיהו מלך יהודה רוצה לומר בני אחי אחזיהו כי כבר מתו אחיו כמו שנזכר בספר דברי הימים׃

דְּעוּ כְעַן אֲרֵי לָא יִבְטֵיל מִפִּתְגָמָא דַייָ חַד דְּמַלֵּיל יְיָ עַל בֵּית אַחְאָב וְאַקֵּים יְיָ יָת דְּמַלֵּיל בְּיַד עַבְדֵּיהּ אֵלִיָּהוּ׃ וּמְחָא יֵהוּא יָת כָּל דְּאִשְׁתְּאָרוּ לְבֵית אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל וְכָל רַבְרְבָנוֹהִי וְקָרִיבוֹהִי וְחַבְרוֹהִי עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵיהּ מְשֵׁיזֵב׃ וְקָם וַאֲתָא וַאֲזַל לְשֹׁמְרוֹן הוּא בֵּית כְּנִישַׁת רַעֲיָא בְּאוֹרְחָא׃ וְיֵהוּא אַשְׁכַּח יָת אֲחֵי אֲחַזְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה וַאֲמַר מַן אַתּוּן וַאֲמַרוּ אֲחֵי אֲחַזְיָה אֲנַחְנָא וּנְחַתְנָא לְמִשְׁאַל שְׁלָם בְּנֵי מַלְכָּא וּבְנֵי מַלְכְּתָא׃

דְּעוּ אֵפוֹא כִּי לֹא יִפֹּל מִדְּבַר יְהוָה אַרְצָה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עַל בֵּית אַחְאָב וַיהוָה עָשָׂה אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ אֵלִיָּהוּ׃ וַיַּךְ יֵהוּא אֵת כָּל הַנִּשְׁאָרִים לְבֵית אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל וְכָל גְּדֹלָיו וּמְיֻדָּעָיו וְכֹהֲנָיו עַד בִּלְתִּי הִשְׁאִיר לוֹ שָׂרִיד׃ וַיָּקָם וַיָּבֹא וַיֵּלֶךְ שֹׁמְרוֹן הוּא בֵּית עֵקֶד הָרֹעִים בַּדָּרֶךְ׃ וְיֵהוּא מָצָא אֶת אֲחֵי אֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר מִי אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ אֲחֵי אֲחַזְיָהוּ אֲנַחְנוּ וַנֵּרֶד לִשְׁלוֹם בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי הַגְּבִירָה׃

ויאמר

וימצא את שרי יהודה ובני אחי אחזיהו משרתים לאחזיהו וקרא אחיו קרא אחי כמו ובני את לוט בן אחיו ורכושו. לשלום בני המלך ובני הגבירה בני אחאב ובני איזבל. ולא ידעו עדין זה הדבר שהומתו איזבל ושאר בית אחאב ושאר אחזיהו לפי לא נודע מיהוא אבל שמעו כי מת יורם כי הוכה ברמות גלעד לפי אמרו לו. לשלום בני המלך וכן אומר גם כן ד"ה משרתים שהיו באים לעבודת אחזיהו לעזור לבית אחאב כמו שהיה הוא עמהם. ואמר לשלום בני המלך ובני הגבירה לפי שהכתוב קרא אותה גבירה כמו כן לפי שהיה בימי אחאב והיתה היא נמצא ואחאב נשיאה אותה ועשה על פיה׃

158

רד"ק ויברכהו שאל לו שלום. ויאמר יהונדב יש ויש כפל לחזק כי ישר לבבו. ויאמר לו יהוא תנה את ידך להעלותו למרכבה עמו. או פי' ויש תנה את ידך אמר לו יהונדב כן ישרה כי אמר לו יהוא היש לבבך עם לבבי אמר תנה ידך ויתן ידו ויעלהו אל המרכבה. ועתה בעקבה בתרגומו בחכמה וכן ויעקבני.

ויאמר תפשום חיים ויתפשום
חיים וישחטום אל בור בית עקד ארבעים
ושנים איש ולא השאיר איש מהם וילך
משם וימצא את יהונדב בן רכב ל
לקראתו ויברכהו ויאמר אליו היש את
לבבך ישר כאשר לבבי עם לבבך א
ויאמר יהונדב יש ויש תנה את ידך ויתן
ידו ויעלהו אליו אל המרכבה ויאמר
לכה אתי וראה בקנאתי ליהוה וירכבו
אתו ברכבו ויבא שמרון ויך את כל ח
הנשארים לאחאב בשמרון עד השמדו
כדבר יהוה אשר דבר אל אליהו
ויקבץ יהוא את כל העם
ויאמר אלהם אחאב עבד את הבעל מעט
יהוא יעבדנו הרבה ועתה כל נביאי ח
הבעל כל עבדיו וכל כהניו קראו אלי
איש אל יפקד כי זבח גדול לי לבעל כל
אשר יפקד לא יחיה ויהוא עשה בעקבה
למען האביד את עבדי הבעל

ואמר אחדונון כד חיין ואחדונון כד
חיין ונכסונון לגו כבית כנשתא א
ארבעין ותרין גברא ולא אשתאר
אינש מנהון ואזל מתמן ואשכח ית
יהונדב בר רכב לקדמותיה ושאל
בשלמיה ואמר ליה האית לבך
תריץ כמא דלבי עם לבך ואמר
יהונדב אית ואית הב ית ידך ויהב
ידיה ואסקיה לותיה לרתיכא ואמר
איתא עמי ותחזי בקנאתי דאנא מקני
קדם יי וארכיבו יתיה ברתיכיה ואתא
לשומרון ומחא ית כל דאשתארו
לאחאב בשומרון עד דשיציה ב
כפתגמא דיי דמליל עם אליהו
וכנש יהוא ית
כל עמא ואמר להון אחאב פלח ית
בעלא זעיר יהוא יפלחיניה סגי ובען
כל נביי בעלא וכל פלחוהי וכל
כומרוהי זמינו לי אינש לא ישתני ארי
דבח רב לי לבעלא כל דישתני לא
יתקיים ויהוא עבד בחוכמה בדיל
לאובדא ית פלחי בעלא

רלב"ג וישחטום אל בור בית עקד. קרא שם בור בבית העקד בעבור שהיה בית עקד הרועים ושם שחטום אל תוך הבור. איש אל יפקד. ר"ל אל יחסר איש שלא יהיו כלם שם. עשה בעקבה. רוצה לומר במרמה.

רדק קדשו עצרה זמנו עצרה שיהיו שובתים כל הענין לפני הבעל׳ ויאמר לאשר על המלתחה תרגם יונתן לדי ממנא על קמטריא פי׳ גנזי הבגדים׳ וכן בדברי רבותינו ז״ל קמטרי דספרי׳ גנזי הספרים׳ ויבאו׳ נפשו תחת נפשו נפש האיש תחת נפש הנמלט׳

ויאמר יהוא קדשו עצרה לבעל ויקראו׃
וישלח יהוא בכל ישראל ויבאו כל ע
עבדי הבעל ולא נשאר איש אשר לא
בא ויבאו בית הבעל וימלא בית הבעל
פה לפה׃ ויאמר לאשר על המלתחה
הוצא לבוש לכל עבדי הבעל ויצא להם
המלבוש׃ ויבא יהוא ויהונדב בן רכב
בית הבעל ויאמר לעבדי הבעל חפשו
וראו פן יש פה עמכם מעבדי יהוה כי
אם עבדי הבעל לבדם׃ ויבאו לעשות
זבחים ועלות ויהוא שם לו בחוץ שמנים
איש ויאמר האיש אשר ימלט מן
האנשים אשר אני מביא על ידיכם נ
נפשו תחת נפשו׃ ויהי ככלתו לעשות
העלה ויאמר יהוא לרצים ולשלשים
באו הכום איש אל יצא ויכום לפי חרב
וישלכו הרצים והשלשים
וילכו עד עיר בית הבעל׃ ויצאו

ואמר יהוא זמינו כנישא לבעלא
וזמינו׃ ושלח יהוא בכל ישראל
ואתו כל פלחי בעלא לא אשתאר
אנש דלא אתא ועלו לבית בעלא
ואתמלי בית בעלא ספא בספא׃
ואמר לדממנא על קמטריא אפק
לבושא לכל פלחי בעלא ואפק
להון לבושא׃ ואתא יהוא ויהונדב
בר רכב לבית בעלא ואמר ל
לפלחי בעלא בלושו וחזו דלמא אית
הכא עמכון מעבדיא דדחלין אלהין
פלחי בעלא בלחודיהון׃ ועלו ל
למעבד נכסת קודשין ועלון ויהוא
מני ליה בברא תמנן גברא ואמר
גברא דישתזיב מן גבריא דאנא
מעיל על ידיכון נפשיה חלף ה
נפשיה׃ והוה כד שיצי למעבד עלתא
ואמר יהוא לרהטיא ולגבריא עולו
קטולנון אנש לא יפוק וקטלונון ל
לפתגם דחרב ורמו רהטיא וגבריא
קטילין ואזלו עד קרית בית בעלא׃

רלב״ג ויאמר יהוא קדשו עצרה לבעל׳ זמנו וקראו יום שיהיו שובתים בו כלם לבעל׳ ויאמר לאשר על המלתחה הוא הממונה על אוצר בגדי הכומרים ועובדי הבעל׳

רד״ק | מלמס | רלב״ג

וישלח יהוא על כל דך הדיבור בלשון יחיד והוא ויקרא וגו׳
לשלחם לשער בית הבעל ענין אחד קמצ״ר

וישלחו קרמם והשלחים רוצה לומר שכבר
השלחו קרמם והשלחים כבלת הקרונים
מבית הבעל בעת הכותם אז הותם

159

וַיֹּצִאוּ אֶת מַצְּבוֹת בֵּית הַבַּעַל וַיִּשְׂרְפוּהָ׃
וַיִּתְּצוּ אֵת מַצְּבַת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת בֵּית
הַבַּעַל וַיְשִׂימֻהוּ לְמַחֲרָאוֹת עַד הַיּוֹם׃
וַיַּשְׁמֵד יֵהוּא אֶת הַבַּעַל מִיִּשְׂרָאֵל׃ רַק
חֲטָאֵי יָרָבְעָם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל לֹא סָר יֵהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם עֶגְלֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בֵּית אֵל וַאֲשֶׁר בְּדָן׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יֵהוּא
יַעַן אֲשֶׁר הֱטִיבֹתָ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי
כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ לְבֵית אַחְאָב בְּנֵי
רְבִעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל׃

וְאַפִּיקוּ יָת קָמַת בֵּית בַּעְלָא וְאוֹקְדוּהִי׃
וְתָרְעוּ יָת קָמַת בַּעְלָא וְתָרְעוּ יָת
בֵּית בַּעְלָא וְשַׁוְיוּהָא לְבֵית מַפְקְדַת
בְּנֵי אִינָשָׁא עַד יוֹמָא הָדֵין וְשֵׁיצֵי יֵהוּא
יָת בַּעְלָא מִיִּשְׂרָאֵל׃ לְחוֹד חוֹבֵי
יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב יָת
יִשְׂרָאֵל לָא סְטָא יֵהוּא מִבָּתְרֵיהוֹן
אִשְׁתְּעַבַּד לְעֶגְלַיָּא דְדַהֲבָא דִּי
בְּבֵית אֵל וְדִי בְדָן׃
וַאֲמַר יְיָ לְיֵהוּא חֲלָף
דְּאַתְקֵנְתָּא לְמֶעְבַּד דְּכָשַׁר קֳדָמַי
כְּכֹל דִּבְרְעוּתִי עֲבַדְתָּא לְבֵית אַחְאָב
בְּנֵי רְבִיעָאִין יִתְּבוּן לָךְ עַל כּוּרְסֵי
מַלְכוּתָא דְיִשְׂרָאֵל׃

רד״ק ויוציאו את מצבות הראשון מצבות לשון רבים
והשני מצבת וישרפוה רוצה לומר אחת
אחת מהמצבות ויתצו למחראות כן כתוב וקרי
למוצאות ושניהם ענין אחד אלא שהקרי
לשון נקיה יותר ות״י מפקדת בני אינשא

רלב״ג למחראות לבית כסאות לפנות שם
לבאת הצואה ורק׳ ויאמר ה׳
אל יהוא יראה שזה על יד נביא שלא פי׳ יהוא
נביא

רק חטאי ירבעם בן נבט וגו׳ אשר בית אל כמו בבית אל וכן השמונה בית ה׳ כמו בבית ה׳ ויאמר
ה׳ אל יהוא על ידי נביא ונזכר שלא פי׳ אמר לו יונה בן אמתי בני רבעים כמו
בני רבעים יהואחז יואש ירבעם זכריה ואמרו כי בזכות שהשחית בית אחאב שמלכו לארבעה דורות
ואמרו ... ירבעם דורות ויהוא ... קבעו שם ... נהיה גדול במו שכתוב עשיון את אלהי כסף ואלהי זהב

ר"דק בימים ההם החל ה' לקצות בישראל. לכרות: כמו מקצה רגלים: ועתליה: וראתה כי מת בנה:
כתוב ראה וקרי בלא ו' והטעם אחד: ותאבד: ונמצאו בדברי הימים ותדבר: ומשפט ותאבד לדברי הכל:

ויהוא לא נטר למהך באוריתא
דיי אלהא דישראל בכל לביה לא
סטא מכל חובי ירבעם בר נבט ד
דחייב ית ישראל׃
ביומיא האינון שרי ייי לקטלא ל
למתקף בישראל ומחנון חזאל בכל
תחום ארעה דישראל׃ מן ירדנא
מדנח שמשא ית כל ארע גלעד
שבט גד ושבט ראובן ושבט ר
דמנשה מערוער דעל נחלא
דארנון וארע גלעד ומתנן׃ ושאר
פתגמי יהוא וכל דעבד וכל גבורתיה
הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי
יומיא למלכי ישראל׃ ושכיב י
יהוא עם אבהתוהי וקברו יתיה
בשומרון ומלך יהואחז בריה ת
תחותוהי׃ ויומיא דמלך יהוא על
ישראל עשרין ותמני שנין ב
בשומרון׃ ועתליה
אמיה דאחזיה חזת ארי מית ברה
וקמת ואבדת ית כל זרעא דמלכותא׃

ויהוא לא שמר ללכת בתורת יהוה א
אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל
חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל׃
בימים ההם החל יהוה
לקצות בישראל ויכם חזאל בכל גבול
ישראל׃ מן הירדן מזרח השמש את כל
ארץ הגלעד הגדי והראובני והמנשי מ
מערער אשר על נחל ארנן והגלעד
והבשן׃ ויתר דברי יהוא וכל אשר עשה
וכל גבורתו הלוא הם כתובים על ספר
דברי הימים למלכי ישראל׃ וישכב ר
יהוא עם אבתיו ויקברו אתו בשמרון
וימלך יהואחז בנו תחתיו׃ והימים אשר
מלך יהוא על ישראל עשרים ושמנה
שנה בשמרון׃
ועתליה אם אחזיהו
וראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את
כל זרע הממלכה׃ ותקח

רלב"ג בימים ההם החל ה' לקצות בישראל. החל לכרות קצותיו ויתמיד זה עד שיכרת שארית ישראל והוא
מה שהתחיל קצת מהם ויכרת מהם להכות גבול ישראל. לא שלמה יכרת בישראל. אך
ואחר כך הוסיף לקצות בישראל על יד חזאל. וקצה קצה וכן קצות ספרים בטעם אחד׃

160

ותפלא איך לא אחזיה דאתה ס' ימים כמה שנים וזה היה מאת השם לבלתי הזרע הכלה מבית אחאב כי היה אז
קיים יואש המיתה עתליהו על שני יואש בן כמה שנים יהושבע בת המלך יורם לגנבו ולהסתירו מפני
עתליהו שלא תמיתהו ולזה גנבה אותו ואת מינקתו בחדר המטות שם והסתירו אותו שם ומינקתו מפני
עתליה ולא הומת:

ותקח יהושבע בת המלך יורם אחות אחזיהו את יואש בן אחזיה ותגנב אתו מתוך בני המלך הממותים אתו ואת מינקתו בחדר המטות ויסתרו אתו מפני עתליהו ולא הומת ויהי אתה בבית יהוה מתחבא שש שנים ועתליה מלכת על הארץ: ובשנה השביעית שלח יהוידע ויקח את שרי המאות לכרי ולרצים ויבא אתם אליו בית יהוה ויכרת להם ברית וישבע אתם בבית יהוה וירא אתם את בן המלך:

ונסיבת יהושבע בת מלכא יורם אחתיה דאחזיה ית יואש בר אחזיה וגנבת יתיה מגו בני מלכא דמתקטלין ואטמרת יתיה וית מינקתיה באידרון בית ערסאתה ואטמרו יתיה מן קדם עתליה ולא איתקטיל והוה עמיה בבית מקדשא דיי מיטמר שית שנין ועתליה מלכת על ארעא: ובשתא שביעתא שלח יהוידע ודבר ית רבני מאותא לגבריא ולרהטיא ואעיל יתהון לותיה לבית מקדשא דיי וגזר להון קים ואומי יתהון בבית מקדשא דיי ואחזי יתהון ית בר מלכא:

רדק הממותים הממותתים כתיב וקרי הממותתים וטעמן אחד אלא שהכתוב הוא מהפעל כמו ממותתי וגו' והקרי הוא מן פעל מבנין הפעל: בחדר המטות חדר ושמו ותסתירהו ואת מינקתו בחדר שהיו שם המטות ות"י ואטמרת יתיה באידרון ערסתא וכן בד"ה ותתן אותו ואת מינקתו בחדר המטות ואמר
אחר ויסתירו אותו רובה לומר היא הסתירה אותו לשעה ומכאן ואילך הסתירו אותו גם כן היודעים שלא גלו הדבר לעתליה כל שש השנים ופי' בחדר המטות החדר שהיה בעזרת הלוים או הכהנים ובדברי רז"ל בחדר המטות בעליות ר' שמואל אמר בעליות ובעליות הבית שהיו שוכבים הכהנים והלוים שם ויש גם כן דרש בית הקדשים קורא חדר המטות על שם כן שהיה לגן ועד פתחיה עד ששן דעטה:

רלבג ויהי אתה הסתירה אותו יהושבע בבית ה' שש שנים יושבת שם כמשפט היה כהן גדול ובזה הסתירתו שש שנים ולא הייתה עתליה יודעת בהם: עתליה מולכת על הארץ:

שרי המאיות׃ כתוב בוי"ו וקרי המאות וכן כל אשר
בפרשה זו עד ויכרת יהוידע כן כתוב וכן קרי
והדגש הוא בתוספת היו"ד במקום הפעל והשתנה
מלת מאות כי הא׳ נחה לנקבה והא׳ השרש נעלמת
ואלה שרי המאות כהנים ולוים היו כי רבים היו ודוד
מנה מן הלוים לאלפים שוטרים ולשופטים
אלפים משוררים ומקהלים לכרי ולרצים כמו לכרתי
והפלתי הגדול שמני יתרת כמו שמים והדומים לשם
שהזכיר בספר מכלל והנה לכרי לגבוריא ופירוש
לקח שרי המאות אשר בלוים וקרא נגד השרים לרצים
שרים לפתע שמהם וכן אומר בלא וראשי האבות
ישראל וקרא לרצים נגד הכהנים למשמרת המלך וירא אותם ימכון הפסול בהלויים ויראה כפתרון הדור

אך יהוידע יקח את שרי המאות לכרי ולרצים
הרצון באמת לכרי לכרים והרצון בשרים והם
ראשי קהלות ישראל כמו שזכר בספר דה"י וכמה
הרצון בזה שכבר לקח יהוידע המאות לכרי והם
הלוים ואלו נהרם לראשי אבות ישראל ולרצים
שיבואו אלו והנה הביא אותם אלו בית יי׳ וכרת
להם ברית עם יי׳ ועם המלך כמו שזכר דה"י וזה
שלא ינלה סודם והשביע אותם בבית יי׳ לעזור
מהותו להקים את בן המלך על כסא אביו ואחר
זה הראה אותם את בן המלך והוא יואש

רד"ק באי השבת ושומרי משמרת בית המקדש בעבודתם

וַיְצַוֵּם לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשַּׁבָּת וְשֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ׃

וּפַקְדִינוּן לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא דְתַעְבְּדוּן תְּלָתָא מִנְּכוֹן עָאלֵי שַׁבְּתָא וְנָטְרֵי מַטְרַת בֵּית מַלְכָּא׃

רלב"ג ויצום זה הדבר אשר תעשון השלישית

ושמרו משמרת הבית, כי באי השבת הם משמרות
הכהונה שהיו בכהנים ובלוים מימי דוד ושמואל
שתקנו אותם והיה משמר אחד שבכל השבוע ויוצא
בשבת אחר והיה הם המוספין ונכנס משמר האחר
ואמר להם יהוידע שישמרו המלך ויהיה השלישית
מן השומרים מבאי השבת ושתי הידות כל יוצאי
השבת כי יוצאי השבת יותר מבוססין באי השבת

מהלוים אשר צוה יהוידע לשמירת המלך הם מבאי
השבת והם המשמר הנכנס לכהנים וללוים והשלוי
ישתדלו לעבודת בית המקדש וכבר זכר זה כי שתי
הידות הם הם כל יוצאי השבת והם משמר היום
ולזה יהיו השלישית משמר הם אף באי שבת כי כל יוצאי
השבת הם שתי ידות והם גדול כי הם ישמרו משמרת
בית המלך שלא יכנס שם אדם יוכל להזיק למלך׃

באי השבת עבודת השבוע ויהיה השלשית בבית המלך והשלשית בשער סור והשלשית בשער אחר הרצים
ולא חלק יי׳ זו שלשית יהיה כאן ואי זו שלשית יהיה כאן אלא שיחלקו באי השבת עם יוצאי השבת לשלשה חלקים
ויהיו על השלש המקומות הנזכרים ויהיו עכשיו שומר הכהנים והלוים שלא יבאו שרי עתליה לבית המלך

והשלשית

16.1

רד"ק בשער סור ובד"ה בשער היסוד ות' בתרע גבריא ויש מפרשים. בתרע שריא ובדרז"ל שהוא שער המזרחי ושבעה שמות נקראו לו שער סור שהיו טמאים פורשים. הלא הוא דכתב סורו טמא קראו למו שער היסוד שהיו מיסדים את ההלכה שער חרסית שהוא מכוון כנגד זריחת החמה כמה דתימא האומר לחרס ולא יזרח: שער איתון שהוא מאמנת כמסורת

רלב"ג והשלשית מהם בשער סור והוא השער המזרחי שהיו טמאים בלתי יכולים לכנס שם ולזה קרא נקרא שעם סור כטעם סורו טמא ובד"ה נקרא שער היסוד כי הוא היסוד הראשון מהקדושה והשלישית בשער שהוא אחר הרצים והם ישמרו את משמרת הבית מסח והוא המקום שהיה ספרתו את הבית כמו עתידה המרגעת כמו שוכר נספרדק ואמר סתו הידות נאמ השלשה חלקים שוכר הם כל יומי השבת ושמרו את משמרת בית יי'

וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר סוּר וְהַשְּׁלִשִׁית בַּשַּׁעַר אַחַר הָרָצִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מַסָּח׃ וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת בָּכֶם כֹּל יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת בֵּית יְהוָה אֶל הַמֶּלֶךְ׃

וּתְלָתָא בִּתְרַע גַבְרַיָא וּתְלָתָא בִּתְרָעָא דִּבָתְרוֹהִי תְּרַע רְהָטַיָא וְתִטְּרוּן יַת מַטְּרַת בֵּיתָא מִדְּישְׁתַּלְיוּ וְתַרְתֵּין חוּלָקִין בְּכוֹן כָּל נָפְקֵי שַׁבְּתָא וְיִטְּרוּן יַת מַטְּרַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ עַל מַלְכָּא׃

ויש אומ' שער התוך שהוא ממוצע בין שני שערים· שער חדש שחדשו סופרים את ההלכה שער עליון שהוא למעלה מעזרת ישראל: בשער אחר הרצים ת' בתרעא דבתרוהי תרע רהטיא ובד"ה לשוערי הסוסים והוא שער שהיה לדרום העזרה ועליו נאמר בד"ה בית האספים ומה שכתוב כאן בשער אחר הרצים לשעה שהיו רצי המלך שם· מסח פי' משמרת מסח שתשמרו מהמסח ור"ל הכהנים והקריבה כמו ונשיאתם ובמקום הזה הוא קריבות המשמרות עליהם פן יהרסו לעלות אל יי'· והזקירים שיהיו במשמרה כל אחד זה אצל זה שלא יפרד אחד מחבר המשמרה ולבה אל מקום אחר או יהיה מסח בין האחד לחברו שישמרו שלא יפילו דעתם לעמן אחר אלה לבם ודעתם יהיה למשמרה לשמור את המלך·

בעבור המלך שלא יוזק על יד שומרי עתליה·

ושתי · אל המלך בעבור המלך·

כלו א

יפילו דעתם לעמן
אחר אלה לבם
ודעתם יקיץ
למשמרה לשמור את המלך
ושתי · אל המלך בעבור המלך

רד"ק והבא אל השדרות כתרגומו ודיעול לגו מן סדריא כלומר אדם אחר שיכנס תוך סדר המשמרות יומת. ובד"ה והבא אל הבית יומת: ואחר אמר כי כל הבית היה משמרות כמו שאומר מכתף הבית הימנית עד כתף הבית השמאלית למזבח ולבית על המלך סביב: ויעשו שרי המאות וגו' ויקחו איש את אנשיו כל איש משרי המאות לקח אנשיו עמו: ויתן את החנית שם כלל כלי זין שם אלף חניתות כלל כי אלף ר"ל החניתות וכן אומר בדברי הימים את החניתות ואת המגנים ואת ואת השלטים ופי' השלטים מגינים וכן שלטי הגבורים אשר למלך דוד שהיה לוקח דוד במלחמותיו והקדיש כמו שלטי הזהב אשר לקח מהדדעזר ונתנם והיו נתונים בלשכות בית יי':

וְהִקַּפְתֶּם עַל הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל הַשְּׂדֵרוֹת יוּמָת וִהְיוּ אֶת הַמֶּלֶךְ בְּצֵאתוֹ וּבְבֹאוֹ: וַיַּעֲשׂוּ שָׂרֵי הַמֵּאוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת אֲנָשָׁיו בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן: וַיִּתֵּן הַכֹּהֵן לְשָׂרֵי ת הַמֵּאוֹת אֶת הַחֲנִית וְאֶת הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה: וַיַּעַמְדוּ ו הָרָצִים אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית עַד כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לם לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת עַל הַמֶּלֶךְ סָבִיב:

וַיּוֹצִא

וְתַקְפוּן עַל מַלְכָּא סְחוֹר סְחוֹר גְּבַר וְזֵינֵיהּ בִּידֵיהּ וּדְיֵעוֹל לְגוֹ מִן סִדְרַיָּא יִתְקְטִיל וֶהֱווֹ עִם מַלְכָּא בְּמִפְּקֵיהּ וּבְמֵעֲלֵיהּ: וַעֲבַדוּ רַבָּנֵי מָאוָתָא כְּכֹל דְּפַקִּיד יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא וְדַבָּרוּ גְּבַר יַת גַּבְרוֹהִי עָלֵי שַׁבְּתָא עִם נָפְקֵי שַׁבְּתָא וַאֲתוֹ לְוָת יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא: וִיהַב כַּהֲנָא לְרַבָּנֵי מָאוָתָא יַת מוֹרַנְיָתָא וְיַת שִׁלְטַיָּא דִּי לְמַלְכָּא דָּוִד דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ: וְקָמוּ רְהָטַיָּא גְּבַר וְזֵינֵיהּ בִּידֵיהּ מֵעֲבַר בֵּיתָא מִיַּמִּינָא עַד עֲבַר בֵּיתָא מִשְּׂמָאלָא לְמַדְבְּחָא וּלְבֵית כַּפּוּרֵי עַל מַלְכָּא סְחוֹר סְחוֹר:

רלב"ג והקפתם על המלך סביב איש כלי מלחמתו בידו והבא מאנשים אל השדרים והמערכות שהיו מסודרים שומרי המלך יומת כדי לשמור המלך מבלתי השמירה ואלו השומרים יהיו את המלך בצאתו ובבואו כדי שלא יקרבו לו נזק: ויקחו איש את אנשיו באי השבת עם יוצאי השבת והנה לקחו מבאי השבת מהם לשמירת המלך וכל יוצאי השבת כמו שקדם והנה לא הצריך יהוידע ק המשמרות האחרות לשמירת המלך: ויתן הכהן לשרי המאות את החניתים ואת המגנים אשר למלך דוד. והנה למד שהקדיש אותם המלך דוד: על המלך סביב רוצה לומר אצל המלך סביב:

162

רד"ק את הנזר ואת העדות בגדי מלכות מן ועדות פי' עדות ...ל נזות ...ד כלומר והעדות ... וכדרלם הנזר שהם לעדות למלכות בית דוד ...

רלב"ג את הנזר ואת העדות ר"ל הכתר והחשוב שכבר זכרנו שהביא ... שנקרא את עדות שיקרא כן כל ימי חייו והייתה עמו כמו ש... שזכר בפרק ... וימשחהו מפני מחלוקת עתליה ... הוצרך למשחו מפני שלא היה מפורסם שהיה בן מלך את קול הרצין העם ר"ל קול הרצים וקול העם עומד על העמוד אצל העמודים

וַיּוֹצִא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ וַיַּכּוּ כָף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָה אֶת קוֹל הָרָצִין הָעָם וַתָּבֹא אֶל הָעָם בֵּית יְהוָה: וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל הָעַמּוּד כַּמִּשְׁפָּט וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ וְכָל עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וַתִּקְרַע עֲתַלְיָה אֶת בְּגָדֶיהָ וַתִּקְרָא קֶשֶׁר קָשֶׁר:

וְאַפֵּיק יָת בַּר מַלְכָּא וִיהַב עֲלוֹהִי יָת כְּלִילָא וְיָת סַהֲדוּתָא וְאַמְלִיכוּ יָתֵיהּ וּמְשַׁחוּהִי וּמְחוֹ יְדָא וַאֲמָרוּ יֵיחֵי מַלְכָּא: וּשְׁמַעַת עֲתַלְיָה יָת קָל רַקְדָנִין עַמָּא וַעֲלַת לְוָת עַמָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: וַחֲזָת וְהָא מַלְכָּא קָאֵים עַל אִצְטְוָנָא כְּהִלְכְתָא וְרַבְרְבַיָּא עִמֵּיהּ וַחֲצוֹצְרָתָא קֳדָם מַלְכָּא וְכָל עַמָּא דְאַרְעָא חָדָן וְתָקְעִין בַּחֲצוֹצְרָתָא וּבְזָעַת עֲתַלְיָה יָת לְבוּשָׁהָא וּקְרָת מְרָדָא מְרָדָא:

למלכות ... ושמן ראוי למלכות ... ... וכן ... וימשחהו יהוידע ובניו וכן ... וימשחו יהוידע ובניו ומפני ... ... אין מושחין מלך בן מלך מפני ... מחלוקת ... עתליה כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת של אדוניהו יחי המלך ... יכלו ... ותשמע את קול הרצין העם יחסר הכינוי ... ...ין כמו ... כמו קהלך כמו שהוא בדברי הימים את קול העם הרצים ... ... וכן ... הימין כמו הימים ... קול הרצין קול השמחה שהיו שמחים ואומרים יחי המלך ובדברי הימים את קול העם הרצים והמהללים את המלך ות"י קול הרצין ית קל רקדנין עמא פי' שהיו מרקדים ומשפחים כמו שאמר ויכו כף ותרא עומד על העמוד פי' סמוך לעמוד וכן ... סמוך ... ... ויונתן תרגם קאים על אצטוונא ... ... בן קסרים ... ... כבוד ... המלך ... עמוד וכן אומר בדברי הימים על עמדו ... מקום ... לעמוד ... עכ...

רד"ק הוציאו אותה אל מבית לשדרות הוציאו אותה מבית השדרות והם דרך מקום השדרות
מערכות הצבא ... וישימו
... בית המלך ... דרך מבוא הסוסים ... בית
המלך ... ויכרת ... יהוידע את הברית בין יי ובין המלך ... כרת
ברית בין יי והמלך ... ובין העם להיות לעם ליי ...
ואחר כך כרת ברית בין המלך ובין העם׃

ופקיד יהוידע כהנא ית רבני מאותא דממנן על חילא ואמר להון אפיקו יתה לגו מן סדרא ודייעול בתרהא יתקטיל בחרבא ארי אמר כהנא לא תתקטיל בבית מקדשא דיי׃ ושויאו לה אתר ועלת באורח מעלנא דסוסותא לבית מלכא ואתקטלת תמן׃ וגזר יהוידע ית קימא בין מימרא דיי ובין מלכא ובין עמא למהוי לעם משמש קדם יי ובין מלכא ובין עמא׃ ועלו כל עמא דארעא לבית בעלא וסתרוהי ית אגורוהי וית צלמוהי תברו יאות וית מתן כומרא דבעלא קטלו קדם אגוריא ומני כהנא ממנן על בית מקדשא דיי׃

וַיְצַו יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת פְּקֻדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוֹצִיאוּ אֹתָהּ אֶל מִבֵּית לַשְּׂדֵרֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ הָמֵת בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן אַל תּוּמַת בֵּית יְהוָה׃ וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא דֶּרֶךְ מְבוֹא הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַתּוּמַת שָׁם׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃ וַיָּבֹאוּ כָל עַם הָאָרֶץ בֵּית הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת מִזְבְּחֹתָו וְאֶת צְלָמָיו שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל בֵּית יְהוָה׃ ויקח

רלב"ג הוציאו אותה אל מבית לשדרות. ר"ל הוציאו אותה כדרך שתהיה תמיד מוקפת מסדרי מערכות
השומרים את המלך כדי שלא תמלט ... ר"ל ...
... כדי שלא יקבצו ... ולא ...
... דרך ... בית המלך ...
... ויכרת יהוידע את הברית ... בין יי ובין המלך ובין העם להיות לעם ליי ...
... ברית בין המלך ובין העם ...

ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדות
כלוים שהיו מלפנים הוציא למר משמרות שהיו
מתחלה בימי דוד כן קודשים עתה ס מפסק
שהיו שוכרים הבעל בימי עתליה זה לא נשאר
רק בית יי׳ על מקומו ועל סדרו וכן כת׳ בדברי
הימים וישם יהוידע פקדות וגו׳

ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות כי
לכהן הבעל והוא אחד מהכהנים שהיו עובדים שם
שהיו הרגים בלא משפט והיה הכהן פקדות
על בית יי׳ רוצה לומר שמינה שם ממונים ופקודות
כדי שיהיה שמה משמר בהיכל הקדוש׳ ויקח
מעתה אלו הממונים המשמרות על מטמוני
הקדשים׳

וַיִּקַּח אֶת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת הַכָּרִי וְאֶת
הָרָצִים וְאֵת כָּל עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת
הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ שַׁעַר
הָרָצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל כִּסֵּא ח
הַמְּלָכִים׃ וַיִּשְׂמַח כָּל עַם הָאָרֶץ וְהָעִיר
שָׁקָטָה וְאֶת עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בַחֶרֶב
בֵּית מֶלֶךְ׃ בֶּן שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ
בְּמָלְכוֹ׃

בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם
אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃

וּדְבַר יָת רַבָּנֵי מָאוָתָא וְיָת גִּבָּרַיָּא וְיָת
רַהֲטַיָּא וְיָת כָּל עַמָּא דְאַרְעָא וְאַחִיתוּ
יָת מַלְכָּא מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ וְעָאלוּ
בְּאוֹרַח תְּרַע רַהֲטַיָּא לְבֵית מַלְכָּא
וִיתֵיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכַיָּא׃ וַחֲדִי כָּל
עַמָּא דְאַרְעָא וְקַרְתָּא שְׁדוֹכַת וְיָת
עֲתַלְיָה קְטָלוּ בְּחַרְבָּא בֵּית מַלְכָּא׃
בַּר שְׁבַע שְׁנִין יְהוֹאָשׁ כַּד מְלַךְ׃

בִּשְׁנַת שְׁבַע לְיֵהוּא מְלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבְּעִין
שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ
צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ וַעֲבַד יְהוֹאָשׁ
דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ כָּל יוֹמוֹהִי
דְּאַלְפֵיהּ יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא׃

רד״ק בית המלך כן כתוב בקרי המלך ולפי שהיה
אלא שכתוב חסרון הידיעה׳ כל ימיו
אשר הורהו יהוידע׳ כל ימיו ס״ל ימי יהוידע
יהוידע עשה הישר בעיני יי׳ כמו שכתוב בד״ה אלא
שפירוש כל הימים אשר הורהו יהוידע כל׳ וזמן
שיהוידע קיים וכן כתוב בדברי הימים כל ימי
יהוידע הכהן׳

רלב״ג ויבאו דרך שער הרצים ר״ל דרך שער
הוא הקרוב אל מקום הרצים לו
הרצים כל ימיו אשר
הורהו יהוידע הכהן ימיו אשר
הורהו יהוידע הכהן עשה הישר בעיני יי׳ אחר
מות יהוידע לא עשה הישר בעיני יי׳ כמו שנזכר בספר
דברי הימים׳

עם

ר״דק כל כסף הקדשים אמר בדברי הימים ויהי אחרי כן היה עם לב יואש לחדש את בית ה׳ היה צריך חזוק וגם אומר שם כי עתליה המרשעת בניה פרצו את בית האלהים וגם כל קדשי בית ה׳ עשו לבעלים צריך חזוק כי [illegible] היה קרוב [illegible] יואש [illegible] והקדשים [illegible] וכמו [illegible] היה [illegible] יותר [illegible] עתליה ובנה [illegible] לה [illegible] ולפי [illegible] יואש [illegible] והיה צריך לכהן קדשי ישראל [illegible] או קדשי כהן

לחוד במתא לא עדאה עד כען עמא מדבחין ומסקין קטרת בוסמין בבמתא ואמר יהואש לכהניא כל כסף קודשיא דמתעל לבית מקדשא דיי כסף תקילא דעבר על מנין גברא גבר כסף פורקן נפשיה דמיתן גבר פורקן נפשיה אף כל כסף דמתנדב גבר בלביה לאיתאה לבית מקדשא דיי׃

רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות׃ ויאמר יהואש אל הכהנים כל כסף הקדשים אשר יובא בית יהוה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית יהוה׃ יקחו

והקדשות [illegible] שהיו בבית ה׳ [illegible] עתליה ובנה [illegible] לבעלים קרוב [illegible] יואש [illegible] כהן כי [illegible] אמר ה׳ ר״ק

ויאמר יהואש [illegible] לבדק שיקבצו כל כסף הקדשים בית ה׳ וגם הכריז על [illegible] כמו שאומר בד״ה ויתנו קול ביהודה ובירושלם להביא לה׳ משאת משה עבד האלהים על ישראל במדבר ומשאת משה הוא כסף שקלים קראו משאת על שם כי תשא את ראש בני ישראל [illegible] כסף עובר הוא מחצית השקל כמו שנאמר כל העובר על הפקודים [illegible] כסף נפשות ערכו הוא [illegible] ערכים [illegible] כל כסף אשר יעלה על לב איש הוא [illegible] לבדק הבית וכן ת״י כל כסף קדשיא דמתעל לבית מקדשא דיי׳ כסף תקילא דעבר על מנין גברא גבר כסף פורקן נפשיה דמיתן גבר פורקן נפשיה אף כל כסף דמתנדב גבר בלביה לאיתאה לבית מקדשא דיי׳ [illegible] הבקעים לבדק הבית [illegible] הכהנים [illegible] והם [illegible] שהיו [illegible] בכל [illegible] מבקשים [illegible] התרומה [illegible] עתליה ובניה [illegible] לבעלים [illegible] לבית ה׳ [illegible] שלא היה התמיד כמו שאומר בדברי הימים [illegible] עולות התמיד בבית ה׳ כל ימי יהוידע [illegible] קודם לכן לא היו מעלים התמיד [illegible] יהואש [illegible] להביא משאת ה׳ [illegible] שבנים אשר בבית ה׳ [illegible]

כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה׳ שלא מתרומת השקל לבלאי ולא ... פל
אשר לא נמר כי כמו שנזכר בספר דברי הימים כסף עובר אין הכסף שלהם מונח לבבל שנה ושנה כמו
הקדשות וקערכין שהיה כדר איש כסף כפשות ערכו וכל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית ה׳ ושם
הנדרים וזה מן הנדרים שיהיו ומכלם הקדשות שהם לבדק הבית מאת מכרו

יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו והם
יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא
שם בדק ויהי בשנת
עשרים ושלש שנה למלך יהואש לא
חזקו הכהנים את בדק הבית ויקרא המ
המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים
ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את
בדק הבית ועתה אל תקחו כסף מאת
מכרכם כי לבדק הבית תתנהו ויאתו ה
הכהנים לבלתי קחת כסף מאת העם
ולבלתי חזק את בדק הבית

יסבון להון כהניא גבר מן מכריה
ואינון יתקפון ית בדקא דביתא לכל
אתר דישתכח תמן בדקא
והוה בשנת עשרין ותלת
שנין למלכא יהואש לא תקיפו
כהניא ית בדקא דביתא וקרא
מלכא יהואש ליהוידע כהנא ה
ולכהניא ואמר להון מדין לתיכון
מתקפין ית בדקא דביתא וכען לא
תסבון כספא מן מכריכון אלהין ל
לבדקא דביתא תתנוניה ואתפקו
כהניא בדיל דלא למסב כספא מן עמא
בדיל דלא לתקפא ית בדקא דביתא

רד"ק יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו כל איש ואיש
מהכהנים יקח הכסף מאת הישראל המכר
אליו וקרוב אליו שנותן לו מתנותיו ויקחו
הכהנים הכסף מעט מעט כדי שיגיע להם ויהיה עליהם
לחזק את בדק הבית ופירוש בדק הבית מקום הסדק
והפרצה ונקרא בדק לפי שצריך לבדקו ולעמוד עליו
מה ישחקו ויקרא
המלך
ועתה מדוע אינכם מחזקים כי לא היו הכהנים

רלב"ג מאת מכרו רוצה לומר מאת מיודעיו
לכל אשר ימצא שם בדק רוצה
לומר לכל דבר שיצטרך לחזק הבית ולבדקו
הם יחזקו דבר מה שראוי לו לבדק הבית
תתנהו רוצה לומר שתתנו הכסף ההוא
למקום הראוי לבדק הבית ויאותו
הכהנים רוצה לומר שהם לא רצו לקבל עליהם לחזק
בדק הבית ויקבלו על זה הכסף מאת מכריהם
אך היה נאות בעיניהם שלא יקחו הכסף ולא
יהיה עליהם לחזק את בדק הבית

שומרים על שיהיה הבדק בבית ה' וזהו ויאותו הכהנים את בדק הבית והמלך יהיה ... לקחת
הכסף לעצמן לחזק את בדק הבית יקחו הכסף ... לעצמן ...
שיגיע להם יחזקו לבדק הבית: ויאותו הכהנים. כמו ויאור כשמעם הדבר שלא יקחו כלל
כי שלא יהיו חסרים כו' ... הדבר ושון שלא יקחו הם לא יהיה מוטל עליהם לחזקת
בדק הבית וזהו שאמר ולבלתי חזק את בדק הבית לפיכך לקח יהוידע הכהן את הארון והניח בו מעות הבדק
שישימו אותו הכהנים שם כדי שיגיע להם להדס: ארון אחד

ונסיב יהוידע כהנא ארונא חד ונקב
חורא בדשיה ויהביה יתיה בסטר
מדבחא בימינא במיעל גברא לבית
מקדשא דיי ויהבין תמן כהניא
נטרי היכלא ית כל כספא דמתעל
לבית מקדשא דיי: והוה כד חזו
ארי סגי כספא בארונא וסליק ספרא
דמלכא וכהנא רבא וצרו ומנו ית
כספא דישתכח בבית מקדשא דיי:

וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר
בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בַּיָּמִין בְּבוֹא
אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי
הַסַּף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית יְהוָה:
וַיְהִי כִרְאוֹתָם כִּי רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ
אֶת הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית יְהוָה:

ונתנו

רד"ק ארון אחד. ארון אחד: בימין
כתיב וקרי מימין ואחד הוא כענין:
שומרי הסף. שומרי כלי בית המקדש וכן הוא
שם כלל לכל כלי הבית וית' אמרכלין: ... הם
הגזברים ... הגדולים אשר ממונים ... [illegible]
... כמו ... [illegible]
... על הכסף ...
ויהי. כראותם יום יום ... הואיל
שהארון מלא היו מערים ... [illegible]

רלב"ג ויקב חור. הנה לרוב היה ... היו מושימין שם את
הכסף והיה כל הכסף ... מכסה הארון כדי
שלא יוכל אחד לקחת ממנו בזולת פתיחת הארון: שומרי
הסף הם שומרי כלי בית המקדש: ויצרו וימנו את הכסף.
... כמו שנזכר בספר דברי הימים שכאשר היה הארון
מלא היו מערים אותו ... היו ... [illegible] אותו ומשיבים
אותו אל מקומו וכזה הימים ... אשר ספרו ... את
הארון ... את הכסף ... והיו מונים
אותו:

ומשיבים אותו למקומו וכן כתב בדברי הימים ויערו הארון וגו' ויצרו וימנו היו מונים ... ... היה
היו מושימין אותם ככרות הכסף ... היה מטבע ... לבדו ואשר לא היה מטבע ... לבדו:

165

וְנָתְנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַפְּקֻדִים בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת בֶּדֶק בֵּית יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר יֵצֵא עַל הַבַּיִת לְחָזְקָה׃

וִיהֲבִין יָת כַּסְפָּא דְמִתְקַם עַל יְדֵי עָבְדֵי עֲבִידְתָּא דִּמְמַנַן בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וּמַפְּקִין לֵיהּ לְנַגָּרֵי אָעַיָּא וּלְאַרְדִּיכְלַיָּא דְּעָבְדִין בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וּלְאַרְדִּיכְלַיָּא וּלְפַסְלֵי אַבְנַיָּא וּלְמִזְבַּן אָעִין וְאַבְנִין פְּסִילָן לְתַקָּפָא יָת בֶּדֶק בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וּלְכֹל דְּיִפּוֹק עַל בֵּיתָא לְתַקָּפוּתֵיהּ׃

רדק ונתנו את הכסף המתוכן והוא שהיה עושי המטבע היו נותנין אותו על ידי עושי המלאכה והיו מוציאין אותו לחרשים ולשאר בני בית ה' המטבע היו עושים אותו מטבע או פי' המתכן אותו המטבע שנקבע לא יוסיפו עליו אלא המטבע לשכר האומנין ולקנות עצים ולבנים וה' המתוכן המתוקן בבדק הבית ה' נשלם הכנסתו ויש לפרש ויכרו ויתנו ערך ש הכסף שלא היה מטבע ר"ל היו שוקלין אותו מטבע על פי כן עמו והקרי בול והטעם אחד הפקדים בית ה' והקרי המופקדים והכתוב הוא יחיד כמו הכסף המפקיד והקרי הוא המופקדים והטעם אחד
ונתנו · [illegible] העץ הם כורתי עצים בלבנון ועושים אותן במקצועות ופרוש הכלי שמחלק בו חרש העץ ומחלקו והקרא מקצוע · ולבונים בונים העצים לגבהו · ולגדרים ולמוכרי האבן שמוכרים האבנים בנגר · ולקנות
אין להם פסלים בלבנון ובמדבר והיו קונים נכ' מיהודים שהיו להם עצים כרותים · ואבני מחצב כלומר
אבנים חצובות ומחצבים נשקל מעון ויש לבונים ולארדכלים והם אומנים
האבן הגדולים אשר יתקנון אומנים אחרים ותרגם ולגדרים
לארדכליא והם אומני האבן הגדולים בקירות

רלבג ונתנו את הכסף המתוכן ר"ל הכסף המנוי מהמטבע המתכנת לבנות הבית והיו נותנים אותו על ידי עושי המלאכה הממונים בבית ה' והם יוציאו הכסף ההוא לחרשי העץ והם האומנים הכורתים העצים הנמצאים בחורש ולבונים הבית והם העושים בית ה' כמו הקורות והדלתות ולגדרים והם העושים קירות והגדר לחצר הבית והמזרק ולחוצבי האבן הם החוצבים אותה מהמחצב ולקנות עצים כרותים · קרש עץ ואבני אבן הם נכונים לקנות העצים כרותים ואבני מחצב הם האבנים או כליה נחצבים
ולגדרים הם הגודרים ובונים הם אומנים
עמוד ואבני מחצב

רד"ק אך לא יעשה בית ה' ספות כסף ובדה"י אומר ויעשהו כלים לבית ה' כלי שרת והעלות והקשו זה בפסוק והרבה כלים שנעשו ובאותה כלים שנעשו ולא יעשו אלא שאמר שם ובכלותם הביאו לפני המלך ויהוידע מה שנשאר מכלות המלאכה לא היו עושים ממנו כלים כמו שאמר יעשה אך לא יעשה בית ה' ספות כסף כי לעשי המלאכה יתנוהו בעודן לא עשתה המלאכה אך כאשר כשעשתה המלאכה כמו שאומר שם ויעמידו את בית ה' האלהים על מתכנתו ובכלותם הביאו ויעשהו כלי שרת ולא יחשבו את האנשים יבלו לתת לעושי המלאכה את הממונים אשר היו יודעים מה נאמנה בדקה כי הממונים אנשים על הבדקה אנשים נאמנים ממונים ולא היו חושבים עמהם שהיו יודעין על הגזברים כי נאמנים הם עושים יודעים היו כי אנשים נאמנים היו׃

רלב"ג אך לא יעשה בית ה' ספות כסף ואמר כלים לקבל הדם או יין הנסכים ויתכן שירצה בזה המזמרות הדבר כלי זמר׃ המזרקות נקראו כן לפי שיזרקו בהם הדם הם כמו כפות להקטיר על האנשים ממנו אשר בהם נאמנים ויאמר שלא יעשה מזה הכסף אלא הכלים ואולם יתנוהו לעשי המלאכה לחזק את בדק הבית ה' ואז הנה הכתוב הזה ספר רב ...ונה שחזקו את בית ה' אשר הותיר הכסף שיגיע ממנו הנשאר כלי שרת ולא היו מחשבים לעשות מן הכסף כלי שרת אלו לא נשאר אחר חזוק הבית ולא יחשבו את האנשים ר"ל שהאנשים שנתנו הכסף לעושי המלאכה לא יחשבו עמהם כי אם נתנוהו כלו לעושי המלאכה כי אם לא היו טלאים כי אם נאמנה הם עשים׃ ... פקדו ...

אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל כְּלִי זָהָב וּכְלִי כָסֶף מִן הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית יְהוָה׃ כִּי לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ בוֹ אֶת בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃

בְּרַם לָא מִתְעֲבַד בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ קוּלִין דִּכְסַף מְזַמְּרַיָּא מוֹרְקַיָּא חֲצוֹצְרָתָא כָּל מָאנֵי דְדַהֲבָא וּמָאנֵי כַסְפָּא מִן כַּסְפָּא דְּמִתָּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ אֲרֵי לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא יִתְּנִנֵּיהּ וּמְתַקְּפִין בֵּיהּ יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְלָא מְחַשְּׁבִין עִם גֻּבְרַיָּא דִּיהֲבִין יָת כַּסְפָּא עַל יְדֵיהוֹן לְמִתַּן לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא אֲרֵי בְּהֵימָנוּתָא אִינוּן עָבְדִין׃

כסף

רד"ק כסף אשם וכסף חטאות רז"ל פירשו מותר [illegible] [illegible]

רלב"ג כסף אשם וכסף חטאות [illegible] [illegible]

כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃

כְּסַף אֲשָׁמָא וּכְסַף חַטָּוָתָא לָא מִתְעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְכָהֲנַיָא יְהוֹן

אָז יַעֲלֶה חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּלָּחֶם עַל גַּת וַיִּלְכְּדָהּ וַיָּשֶׂם חֲזָאֵל פָּנָיו לַעֲלוֹת עַל יְרוּשָׁלָםִ׃

בְּבֵין סְלֵיק חֲזָאֵל מַלְכָּא דַאֲרָם וַאֲגִיחַ קְרָבָא עַל גַּת וּכְבַשַׁהּ וְשַׁוִּי חֲזָאֵל אַפּוֹהִי לְמִסַּק לִירוּשְׁלֵם

אז יעלה חזאל [illegible] [illegible]

[illegible]

שכשהרגו זכריה בן יהוידע ולא דרשו דמו הסגירם ביד ארם ולכן התקשרו עליו עבדיו והמיתוהו
על מטתו ומתו וקברו ... שכבר היה ... יואש כאשר ... בית מלוא אחד ... זה דבר ...
... אל מלוא והיה ... על מטתו ... שהרגוהו אל ארם

ח ויקח יהואש מלך יהודה את כל
הקדשים אשר הקדישו יהושפט ויהו
ויהורם ואחזיהו אבתיו מלכי יהודה ואת
קדשיו ואת כל הזהב הנמצא באצרות
בית יהוה ובית המלך וישלח לחזאל ט
מלך ארם ויעל מעל ירושלם ויתר דברי
יואש וכל אשר עשה הלוא הם כתובים
על ספר דברי הימים למלכי יהודה
ויקמו עבדיו ויקשרו קשר ויכו את יואש
בית מלא היורד סלא ויוזבר בן שמעת
ויהוזבד בן שמר עבדיו הכהו וימת
ויקברו אתו עם אבתיו בעיר דוד וימלך
אמציה בנו תחתיו

ונסב יהואש מלך שבטא דבית
יהודה ית כל קודשיא דאקדישו
יהושפט ויהורם ואחזיהו אבהתוהי
מלכיא דבית יהודה וית קודשוהי
וית כל דהבא דאשתכח באוצרי
בית מקדשא דיי ובנוי בית מלכא
ושדר לחזאל מלכא דארם
ואסתלק מעל ירושלם ושאר
פתגמי יואש וכל דעבד הלא אינון
כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא
דבית יהודה וקמו עבדוהי ומרדו
מרד ומחו ית יואש בית מלוא דנחית
לסלא ויוזבד בר שמעת ויהוזבד
בר שומר עבדוהי מחוהי וקטלוהי
וקברו יתיה עם אבהתוהי בקרתא
דדוד ומלך אמציה בריה תחותוהי

רד"ק בית מלוא היורד סלא. בית מלוא שם מקום וסלא שם מקום ובמלוא היורד סלא נראה כי בית
מלוא אחד היה ... ובדברי הימים אומר ויהרגהו על מטתו וכן היה כי במלוא היה הולך כמו שאמר שם
ויהיו ... עשו שפטים ... כי עזבו את יי ... ונשאו אותו ... ירושלם ... וכדי
... עבדיו על מטתו. ויוזבד בן שמעת ... ויהוזבד בן שמר ... בית
... ויהוזבד בן
שמרית ...
... בן ... עם ...
... ויאמר ...

167

כשכבוד ובדברי הימים לא קברוהו בקברי המלכים כי יהורם החזיק אחריו ופגע אותו לעשות רע הרשעת שעשה יואש במלחמה עם מלכות ה׳ היה כלום שלקח בקדימה מן הקדשים ונתן לחזאל על הרעה אשר עשו לעבד עבדיו וזה ולפי שהרג זכריה ולפי שנאו לו קשה הוה ר״ל כבודו ולא נמצאו שיקברוהו בקברות המלכים.

וזכר שאבר קברו אותו עם אבותיו — כשארי וזה וזה מורה שהגדיל מעלתו שלא קברוהו עם אבותיו בקברות המלכים וכן אמר זה ברה״י וזכר שבכר מלך אחריו כמו יהודה יתן זה שיאמר מר״ה שרצה לגלות בזאת הפרשה הקב״ה בלבו נאמרה בזה הענין ואלה התועלות המגיעות ממנו ר״ה הם אלו

הראשון והוא כולל הרבה מדברי

אלו הספורים הוא להודיעם שההשלמה בדרכי ה׳ יועילו הטובות והנהגה לפי שכר מעשיו ה׳ והב׳ הספר הם יהושפט עשה הישר בעיני ה׳ וכשהיה אשר נאמר בימי אחאב ואבותיו לו מהקהצבאות והטובות ואין שלא מרדו בו קורא ומשיחים ומרדו התבונה אחרי מותו ונם שקרה לו מהפסד והרע היה בשהתחברו לרשע ימי רשעה ולזה היה עלו ראיות מעתבמלחמות רמות גלעד ונשברו אניותיו בשהתחברו עם מלך ישראל ולג׳ ר״ה שמגלה הם כל הרעה שקרה לרע יהושפט הנמשך מפני השלום עם מלך ישראל והתחתן בו ולזאת הסבה גם כן ספר שאחזיהו בן אחאב נמסר קפלגו לעשות הרע בעיני ה׳ בכל הטובה אחאב הסבה מעלתו אחרי מות אחאב ויפל בעד השבכה בעליתו אשר בשמרון ויחל ומפני זה הלך אשר מתנבא מפני שהיה דורש בבעל זבוב אלהי עקרון היוזק מחליו זה והלך כלם יחמרה הם לא נשאר לו בן שימלוך תחתיו ולזה גם כן ספר המקטריים הקטנים שהיו מחרפים הנביא שבבכר כעסו על זה בשיצאו שתי דובים מן היער ובקעו מהם ארבעים ושתים ילדים ולזה גם כן התמלא הם יהורם בן אחאב לא הפליג ברע כמו אביו ואמו ולאים וקצת הסירו את מצבת הבעל ולא עזב אחר חטאת ירבעם החמה מפני מה שמיעטו מן הרעה הנה השם יתברך שבכר במלחמות על שהם עשרה שנה ולא התמלא בן נבט ירבעם ובכלת כמשאלו גם הצליח במלחמות מלחמה שמיתו השם ית׳ במקומות אשר נכללו שם להפסו והיה זה פעמים רבות על ידי נביא השם יתברך ולזה גם כן התמלא במואים בעבור שאלו בעבור השם יתברך להתכבד על המופת אשר עשה לנעמן ובעבור שלא מרד השם לשלם גמולו כמעשיו ונדבק בו צרעת נעמן ובזרעו עד עולם ולקיים זאת הספור נם כן יותר הרעה שהיה בימי יהורם עד שאכלו בשר במקום ועם כל זה לא סר מחטאות ירבעם אשר דבק בם אבל היה מפסד יותר ברעה שהיה מגזם להשיג כבוד ה׳ אל דבר זה הרשע ולזה נם כן ספר המעשה הזאת

במלך על ארם אשר היה לקן מגבולו

ישראל בעבור עברם את ברית השם

יתברך כמו שאמר השם יתברך שלמה

הראשון

ושפר עם זה בכבר קודם לו אלהים אחר שיעשה
לבראשית זה מורה שהיה יותר לעשות לפי שלא
הכתוב. והנה הנה ג״כ ספר שיאמרו בו קראו אותו
מלך בדרך בית אחאב. והנה מסך לו מקר[illegible]ע
שיגדו אנוש בן ומרדכי עד לגמר ונכר הספר הג״
שכבר נזכר כמו על יד הערבים לא נשאר לזולת
אחריו בו הקטן וזה היה בשלו ראוי לו על המיתה
אחיו כמו שנזכר שם ובסוף הענין נגע ה׳ כמעשו
עד יבא מעשו עם אלו וספר ג״כ שאחריו בו הלך
בדרך בית אחאב וזה נזכר עם מות [illegible]
[illegible] מלך[illegible] לא כמו שם והנה הנה וזכר[illegible] ידך
בנגעי אשר לו נהיכו עלות שיגלו לבית אחאב
אליו וכל כי כר ה׳ אשר דבר על חזיאתו אשר[illegible]
אפלגו בהם והנה הכנעני שלקם יורם עם הואל
ברמות גלעד והכוהו ארמים והל[illegible]ך ממנו זה
לבית רפאת בו רעשאל ויאמר אחזי[illegible] נשא ב[illegible]
ברמות גלעד לשמור השר[illegible] מפני חזאל ארמים
ו[illegible]ד זה הנה אל[illegible] שיתכן יור[illegible] שמגיה
ב[illegible]נכנסו [illegible] ירמיהו על[illegible] ישר[illegible] אל[illegible]
ה[illegible] יהויקים בבל ב[illegible] והם[illegible]ך ושבו[illegible]
[illegible] כתב[illegible]ך כשלא[illegible] שפעל[illegible] ירמיה שאלו
פ[illegible] המל[illegible]ך ב[illegible] כבלותר וכן שמו וכן אלשי על
שיקיים זה הנה אל שיגלו יהודים ויאמר[illegible] לקריאת
יהויא ויתפלל[illegible] אל[illegible] חלקת בגור[illegible] ומתנם יהודים
בדבר ה׳ גם קרב לאחריו ובמאחריו שהיו ארבעים
ושמו[illegible] והיה זה הנה אל שירמיה ממנו הוקנים
והאומנים אתכם המלך אשר במצר[illegible]ן ושלחו לו
[illegible] [illegible]סי[illegible] בדוריש[illegible]
נס[illegible] שבע[illegible] וכל וכלו [illegible] ישר[illegible]

נש[illegible] בשלך ישראל עד שבע[illegible] המגיד
יהודה כל[illegible] אחיו כל. גלגו ויגידו וכמו
על כל האומר לעשיר ואחר[illegible] הקשיר כל
בגלל הכעס כל עבדיו ולכתבו ולזה נ״כ ספר
שעבדו הנה כל. ודעתם של[illegible] מפני[illegible]
יאחר זה גם היה הנה סוף כמו שנעשה הנסות
קרואות על יד ירמיהו ולזאת הנה נס[illegible]
בן ספר[illegible] מפני שעזב יהויא[illegible]ען [illegible]
יתבר[illegible]ך באחאב בן הוא יתברך אכרת שיגיו לו
כמו רבעים על בשאו ישראל[illegible] ולזאת
הנה ובר[illegible] מפני שלא שמר יהוא ללכת בתורת
ה׳ אלהי ישראל הלך בדרך ירבעם ולא הסיר
יתברך אז לשבריתאת ישראל על ידי חזאל
ולזה גם כן יתמה כי יואש בכל עת שהלך ארם
הוא יתברך כמו שאמרו יהודע הכהן לא קרא לו
רק שבע אחד שעזב קרע כמעט ה׳ קנעשו מן
הרעות הרבה ולמען עד שכבר הכה ירושלם
ארמים בהמלאים [illegible] וקשר[illegible]ו עליו עבדיו
והרגוהו

השני והוא

מדות הוא

שהיה אראוי לכל אדם לבריח מזכרת הרשעים
ג״כ זה ספר שלא הקדים יהוא שיר[illegible]ם עבדי
אחריו עם עבדיו בשיתם כבר קר[illegible] אל
מזכרתם וזה כמו שאמר הנביא להודיעם לא
זה שנזכר בספר דברי הימים

השלישי הוא לבורית
לך היה תמול
בו על ישראל מפני הספות על [illegible]תונות

168

ולזה המגלה שהאמר ראה הש״י שהם סרו ישראל מאחריו על שהבר היו דורשים מאלהי העמים אשר הזכיר הכל ידיעת הדברים העתידים ועזבו את יי׳ ונביאיו׳ ולזה רצה הש״י שיבא אליהו להגיד למלאכי מלך שומרון כי בעבור שדרש בבעל זבוב אלהי עקרון הייתה מחלתו ועזב נביאי יי׳ הנה לא ירד מהמטה אשר עלה שם כי מות ימות. ולזאת הסבה גם כן הבה הש״י שיראו ישראל את יי׳ במה שאמר אליהו לשר החמשים וחמשיו [illegible] ובכבואיו אם איש אלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אותך ואת חמשיך והיה לו כן ולשר החמשים השני עד שבא השלישי והכיר לגבאות מעלתו [illegible] להתחנן לו שתיקר נפשו ונפש עבדיו אלה בעיניו ולפי שהבר הנביא מנה זה התועלת אשר היה ראוי שיהיה זה כלו אל שישובו ישראל למוטב הנה המגלה [illegible] כן אחאב [illegible] על [illegible] מהחטאים שהיה חוטא בהם אחאב׳

הרביעי

הוא להודיע שראוי לכל אדם שיהיה מפחד ממנה שראוי שיפחד ממנה ולא יסמוך על הנס׳ הלא תראה כי הנס [illegible] הבאים עם שלש מעלתו כבוד המופתים היה ירא מלכת למלך אחזיהו [illegible] הש״י שלא ירא מפניו׳

החמישי

הוא להודיע שנם מעלת אליהו והפלגה שהיה בעיניו והוא שהבר [illegible] אותו הש״י בסערה [illegible] אחר על שיעלם מכל אדם והסתירו הש״י מכבר האדם עד עת קץ כי לו נגזר [illegible] חיים [illegible] על המופת׳ והראיה שלא מת [illegible] בסערה השמים אחר זה [illegible] מכתב אליהו ליורם בן יהושפט אשר הורה כלו [illegible] חי כמו שבארתי במה שקדם׳

הששי

הוא להודיע כי לא יעשה יי׳ אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים׳ ולזה המגלה [illegible] הדברים העתידים שידעו לנביאים קודם היותם [illegible] שיהיה [illegible] על המופת הלא תראה כי הלקח אליהו מעל ראש אלישע [illegible] הקול היה ידוע לכל הנביאים אשר בבית אל [illegible] על פי [illegible] ונם כן המגלה שהודיע [illegible] [illegible] [illegible] ולזה [illegible] [illegible] אשר [illegible] כי אלו המופתים היו כלו אל [illegible] [illegible]

השביעי

הוא [illegible] והוא להודיע שאין ראוי להקדים לאדם הידיעה בדבר מהעתיד טרם היותו [illegible] בעבור שיקרה לו [illegible] אלא מה שיקדים [illegible] קודם זה אלא אם [illegible] היא [illegible] מה ולזה המגלה כי [illegible] שלא היה [illegible] אליהו [illegible] אותו כי יי׳ לוקח אותו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

הרביעי החמישי הששי

דבקות אלישע במורהו עד שלא רצה להפרד ממנו כלל רצה לתת לו מה שישאל בדי שיהיה נערו בהפרדו ממנו
ממנו לפי מה שאפשר· והנה נתן לו הכבוד שאלתו על דרך המופת כשנבקעו המים יתעלה שיהיה לאלישע בן
וזה שיהיה לו ברוחו פי שנים על כל כח הכחות אשר למורו לפניו· והנה מה שנתן לו מהמעלות בזה שיאסף
ירחם אותו לקח מאתו יהי לו כן אינו שיהיה זה קשה מכח אלהות באלו קרוח אשר עליו לאלישע ויה
השיעור הספק אבל היה זה אות לו בנבואה שכבר מתנה לו המעלה ששאל מאליהו וזה מה שהיה דאוי
שישים בו אחר הפרד אליהו ממנו· ולזה נגלה אליהו היה יודע שלא ישוב אלישע לחבריו אבל עשה זה לנסות
לבבו אם רצונו כלכך בהסבת השלמיות שלא יתרצה בשום פנים להפרד מאליהו· ובזה התמלא שעשה אליהו
לאלישע בגמלו כשאשלך אחריו עלו והנה אלישע ברוחו לרבן בן התכף· הנה אמר לו אליהו לבעון עמו דרך
שוב כי מה עשיתי לך· ומפני ראותו רב חשקו בחברת אליהו ועל כל שכבר השיג מהכמתו יותר הרבה ממה
שהשיגו ממנה שאר התלמידים·

השמיני

הוא במדות והוא להודיע שראוי למרש שיחשק מאד בחברת החכמים· קלו הראה המעלה שזכה בה אלישע מפני חשקו בחברת אליהו זה הוא הספק הכפלן עד שלא רצה להפרד ממנו כלל עד שלקחו ה' מאתו·

התשיעי

הוא להודיע עוצם הפלאות הנעשות שבאו בזה הספר ע"כ בלאמונת הנפלאות
יתקיימו הנפלאות התוריות· ולזה ספר שכבר הכה אליהו באדרתו מי הירדן ונחצו הנה והנה· ושכבר עשה זה
גם כן אלישע· ולזה גם כן ספר שכבר רפא אלישע מי יריחו שהיו רעים ומשכלים בשום במקום המוזן ממעט
מלח אשר לא היה בטבע המלח שיתקן המים אבל הוא מקלקל אותם· ולזה גם כן ספר שהתקלל
אלישע הנערים הקטנים שקללו אותו יצאו שתים דובים מן היער ובקעו מהנערים ההם ארבעים ושתים
ולזה עשה אלישע לתועלת שיסורו ישראל מהרע וישובו אל ה' כי רובם היו עובדים עבודה זרה כמו שאמר ולאחר
הנה נ"ב ספר המופת שעשה אלישע כשלא היה מים למחנות המלכים והיו ירחים שימותו בצמא ובזה לגם
על דרך המופת מים במלא מהם המחנה הואל מים מתוכה שיראו כי יהיו דם ולא נגשו יתקדשו ממנו כמו
שיעד להם· והיה מעט המופת בזה שהיה כלו לפני מלך מואב בגד המלכים· הנה בזה האופן הנפלא
שוכר· וזה שהם ראו מנגד את המים אדומים כדם וחשבו שהחרבו נחרבו המלכים· ויבאו בדמות אנשים
המלכים לקחת שלל· והיה זה סבה אל שנעשה למואב כל הרע הנפלא שיעד אלישע· ולזה גם כן ספר המופת
הנפלא שלא היה שם לאלישע אבל כל מה שהאשה מבקשת היה מתרבה על דרך מופת שמן באסוך הבוא עד
שמלאת כל הכלים שהכלו לקבץ אליה· ולזה נ"ב ספר המופת שעשה לשונמית שלא היה לה בן והיה אישה זקן
והיה מפני זה יותר רחוק שתתעבר· והנה אלישע בשרה זה ייעד אותה בזה הבן שכשעת חיה היא חובקת
בן· ועבר הזמן הנזכר לה על הבן שהמיתה לו והיה לה כן· ולזה ספר שהוא החיה את בנה אחר שמת· ולזה
גם כן ספר שהסיר שהיה בו מות מפני פקועות השדה שהיו בו הנה עשה אלישע על דרך המופת שהסיר
הרע ממנו בהשליכו קמח אל הסיר אשר אין לו רושם בהסרת זה הרע· ולזה ספר שהלחם שהיה מאד מעט
לתת לפני מאה איש אכלו ונשבעו ממנו והותירו כמו שיעד אלישע להם· ולזה ספר שמה שרפא נעמן

169 בעמק כאשר אמר לו שירחץ במי הירדן שבע פעמים ותשב בשרו אליו ויטהר והיה לו כן ולזאת הסבה נ״ל ספר־
שהבקיע כרעו שעמו בבזוי וכבמו תכף שקלל הנער הכמה בזאת הקללה ולזה נ״ל ספר שהכר־ זלעספל מן הענין
עד הירדן ואם יהיה אלישע בבית הגרזן במקום שהכנה שם ויתכן שהשליך אלישע העץ אל המים
על המים בנקב הגרזן על המים ולזה נ״ל ספר מה שהראה אלישע לנערו סוסי אש ורכב אש ומה שהכה
בסנורים על הנפלאות הנזכרים כל הגוי אלו עד שהולכם עד שמרון והם לא הרגישו ולזה נ״ל ספר מה שהשמיע
ה׳ את מחנה ארם על הנפלאות קול רכב קול סוס קול חיל גדול בדרך שנסו כלם כרגליהם ועזבו כל המחנה
כאשר ה׳ הוא והיה זה שהיה סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שמרון כמו שאמר להם
אלישע והתקיים נ״ל מה שאמר לשליש אשר המלך נשען על ידו שהנה יראה בעיניו ומשם לא יאכל:

העשירי הוא להודיע שאין התלמידים הולמים כלל דברי התורה והחכמה ולזה ויהי הם־
הולכים הלוך ודבר כי בהליכה לא היו דבריהם דברי הבלי אבל היו התוכח־
אלישע לאליהו היו מדברים בסודות התורה והחכמה והנבואה:

האחד עשר

הוא להודיענו חייב אדם לקרוע על רבו כשימות הלא תראה כי אלישע קרע
בגדיו כשלקח אליהו מאתו ואע״פ שלא מת כי היה עמו לו כאלו מת שלא יכול להשיג ממנו אחר זה שום דבר־
חכמה:

השנים עשר

הוא להודיע שהקורע בגדיו על רבו אינו מאחה לעולם שנאמר
ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ולא היה צריך לומר לשנים קרעים
אחר שאמר ויקרעם כי לכל הקריעות יהיו שנים קרעים אך הרצון בו שיעמוד הם כאלו שנים קרעים:

השלשה עשר

הוא להודיע שהוא ראוי שלא לומר את הסיבה ונשיעה ה׳ זה התועלת
בני הנביאים כאשר שאלו את אלישע אם ישלחו חמשים ... נש
ללכת את אליהו ויאמר נשאו רוח ה׳ היה המעשה מזמן שלא ישלחו וכאשר הפצירו בו עד בוש ויאמר שלחו
רעתם ... לא רצה לחלוק על כוונתם ויאמר להם שישלחו באופן שהיו יכולים להסר ממנה ... שאין
דעתו שישלחו והיה להם בזה התכלית נ״ל שלא עשו כבגד מצות הנביא ולזה אמר להם בסוף הלא אמרתי אליכם
אל תלכו:

הארבעה עשר

הוא במדות והוא להודיע שאין ראוי לבזות
החכמים והשלמים הלא תראה מה שקרה
לנערים שבזו את אלישע שיצאו מהם ארבעים ושנים ילד:

החמשה עשר

הוא במדות והוא להודיע שראוי לכל אדם שיתדבק לחכמים
וישרתם כי בשירותו אותם ילמד הרבה מחכמתם ממה שיראה תמיד אצלם ושומע כל דבריהם ולזה ספר־
כי כאשר שאל יהושפט היש פה נביא לה׳ ענהו אחד שפה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו ללמד כי ממה
ששרת אותו ושמשו היה ראוי שיהיה מן השלמות אשר לאליהו הרבה ולזה ענה יהושפט נ״ל יש אותו דבר ה׳:

הששה עשר

הוא להודיע שנפש התוספת הנבואה ... כי ...

העשירי. האחד עשר. השנים. השלשה עשר
הארבעה עשר

על שהכבד התמנה שלעפ' שחלק מן הכבוד הראוי מלך ישראל לאלישע שהכבד ידו אלו מלך ישראל
ויהושפט ומלך אדום ולא הושיעו לשאול לקרוא לו הנה עם כל זה עשו הכבוד הזה ואמר לו שילך אל נביאי
הבעל והאשרה ולא ישאל ממנו דבר אחר שהכבד סר מאחרי יי' לעבוד עבודה זרה ירבעם וכל. זה היה מהכבוד
להועיל לאבותם שאם ישובו אל יי' אולי ירחם יי' על הרעה אשר דבר לעשות לו. ולאשר ראה שלא היה לו עזר
יתמכהו כי הם בסכנה עצומה הראה לו שהוא מואס אותו מפני רוע מעשיו ואמר כי לולא פני יהושפט הוא
נשא לא יביט אליו ולא יראהו אך לכבוד יהושפט שעשה הישר בעיני יי' יעשה שאלתו וזה כלו להועיל לאבירם
כמו שזכרנו: **השבעה עשר** הוא במדות והוא להודיע שהוא ראוי לבעל השלם שימאס
הרשעים ויסור מהתחברם ומהתראות אליהם פן ימשכו
לרוע מעשיהם ולזה אמר לולא פני יהושפט אני נשא אם אביט אליך ואם אראך:
השמנה עשר הוא במדות והוא להודיע שראוי להרחיק מאת הכעס כי הכעס מבלבל אור השכל
הלא תראה כי מפני כעס אלישע על מלך ישראל לא שרתה עליו השכינה עד שהסיר
הכעס בניגון המנגן: **התשעה עשר** הוא להודיע הבעלים הכבודים שלעפ' שהם
שלמים בעשיית הטוב יתברך בזה מופתים על ידם לא ישקול
להטיב בזה האופן כי אם למועטים. ולזה התמהה שספר שהאשה השונמית נפתה כי הנושה בא לקחת את שני ילדיה
לו לעבדים ואמרה לו שעבדך ירא אלהים והנביאים היו יראי השם. כי אם היה מהחסר ... ...
יי' לא היה מתעורר אלישע להטיב לה בזה האופן הנפלא:
העשרים
הוא להודיע שמדת הכליות היא מהגונות הלא תראה
מה שקרה לשונמית מפני כליותה שהחזיקה באלישע לאכול לחם ושאלה ממנו שיסור שמה תמיד מדי עברו
ואחרי שהתבונן לה שהוא איש אלהים קדוש חלקה לו מהכבוד יותר כראוי לו כי זה היה סבה אל שיהיה לה
בן ושיחיו אלישע. ושלא נורשה כרעב כי הודיעה שהכבד קרא השם לרעב וגם בא אל
הארץ שבע שנים ולזה הלכה עם ביתה לגור שם עד עבור הרעב:
העשרים ואחד הוא להודיע שהוא ראוי למקבל הטובה לשלם גמול ראוי למטיב ולזה
התמה שספר שהכבד יקר אלישע מה לעשות לשונמית מן הטובה
על מה שהטיבה לו ולרצותו להטיב לה גמול גדול מאד מה לעשות והשתדל על כל פנים לעשות לה דבר גדול
יהיה לה גמול גדול ראוי על הטובה שהטיבה לו: **הכב'** הוא להודיע שאין ראוי לשלם
לדבר עם האשה אם לא יכריחהו לזה הכרח גדול ראוי שיתרחק ממנה לפי מה
שאפשר ולזה ספר שכאשר רצה אלישע לדעת מה זה גמול יתכן לו להטיבה לא דבר אליה הוא כי עצמו אבל
אמר לגחזי שיקרא לה והוא יאמר אליה אלה הדברים עד אשר ראה אלישע שלא היה לו דרך להטיבה בגמול אם
בדרך המופת. אז קרא לה ועמדה בפתח כדי שתשמע ישר הבשורה מפי הנביא: **הכג'**
הוא להודיע שאין התכלית בבנים שישמח אדם בהם בחייו אבל הוא לקיום המין

קעו

יקיימו שישאר לאדם נפש ובר׳ ולזה ספר שכבר אמרה התורה שלא תשא ונשבעה לו שעל המצוה תהיה חוקת
בן כעת היה שלא יכול להתלות טוב שאין טובים אם לא יהיה אין לו יסף כזה קטון להשלת אותו רל"הר׳ ד
לו שנה בראותו שיש לו בן ולזה אמרה על קלו אמרת לא יתלה אותו׳ **חכד** הוא להודיע ש
המועדים וקיימים קטונים מכוונים לעבוד בהם השם יתעלה ולהשתדל׳ בהשגר״ד קטן
השלמות לפי היכולת ולזה ספר שכבר אמר איש לשונמית מה נעים הוא כה אלו היום לא ידע ולא שבת
ומרדו מזה שכמו אלו מיימים ראוי ללכת אל החכמים והשלמים ללמוד מהם׳ **הכה** הוא להודיע שהצריך
לדבר הבלת נפש ראוי שיתעסק בו בחקירות כפלו לפי מה שאפשר׳ ולזר״ח ספר מקיר״ות
השונמית ללכת לאלישע׳ ושם הנפלא בנפשו ושחזקה ברגלו כדי שידרש הנביא להשיגה׳ ולא רצתה להגיד
לו בשאור על מה בזה לדבר הנביא כי ידעה שהוא ידע זה בראותו אותה ונם לא השתפקה במה שאמר
הנביא לגחזי כי ירוה שמה אחר ראוי שיעשה זה על ידו׳ ולזה נשבעה שלא תעזובהו רבתה נשמה לכנר״ה
הקבלה בלי שום ספק׳ **הכו** הוא להודיע שאין ראוי שיפתח אדם פיו לרע׳ אלא הרוצה מה שספר מע
מהשונמית שאמר״ה לאיש שלום כששאלה על מה ועל מה היה הולכת וכזה אמרה למאי
הכז הוא להודיע שראוי לכל איש לפרסם שם גבורת השם יתעלה לעמי הארצות לעשות לו סימנים
לעם שאינם ראויים לו׳ ולזה המגלה שכבר השתדל אלישע לרפאת נעמן מצרעתו למען ידע
כי יש נביא בישראל כזה יתעלה לאישים לעבודת השם ית׳ וכן מצאנו זה התועלת בבירור בתפלת שלמה
כמו שנזכרם שם׳ **הכח** הוא להודיע שאין ראוי לנביא לקחת שכר על מה שיעשהו מהמופתים כזה
יבא להאמין בו אשר המופת ויסור מפני זה התועלת אשר בעשרו המקדש ור״ה אלא
שיכרו מעלת השם ית׳ גבורתו ויסוד למעמדו ולזה המגלה שלא רצה אלישע לקבל מנחה מנעמן אחר שרפא
אותו מצרעתו ונם קללו גחזי כשקבל ממנו כסף על זה׳ וזה המגלה כי מפני שראה נעמן שלא רצ״ה אלישע
לקבל דבר מנעמן על זה שהורה שלא היה הוא המופת על זה רק השם יתעלה׳ והודה נעמן שלא יעבוד כי אם
לה׳׳ **הכט** הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיכפור החסד אך יהיה מודה ושוב ולזה המגלה שלא קלל
אלישע גחזי בראותו אותו אעפ״י שהוא ידע שעשה זה החטא אך קללו אחר שכפר עון ולא
שכפרו החטא היה אפשר שיהיה אלישע עצה להקן את אשר עוה׳ **הל** הוא במדות והוא להודיע שהוא
ראוי שכשאשר כבר קנה אויביו האמונה בה׳ ם שיהיו לה׳ ם כדי שיהיו בשלום עמהם ברצונם
בכעסם בכפלם מהם המעש עליהם ונקמים לה׳ וכל שכן שראוי לעשות זה בהיות אויב קרוב יותר חוקים
מקס׳ **הלא** הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה מתמיה ובלתי מאמין שיעדו הנביאים
אלא הרואה מה שקרה לשלש מפני היותו מרחיק מה שאמר א״ה אלישע ל
לשוב למחרת היום ההוא סאה סלת בשקל סאתים שעורים בשקל בשער שומרון והוא שכבר ראה זה בעינו
ומשם לא אכל ממנו שאמר הנביא לו וזה היה שעשה הראוי לו שהוא ראה אומנות דברי הנבואה הקדר״ה
ור״א״ה בנר״ה משוגשוע מעמש׳

הלא תרעש

הלב׳ הוא במעשים המדיים והוא להודיע שאחר כשתהיה אשה שלא ימהרו בזה העין היינו
לפעולת לו שכר ולזה תמצא כמה שספר שבעבור האומנות אל המלך על שרים ועל אדם
שהיו מחזיקים בהם אנשים שכבר צוה המלך להשיבם את כל אשר לו ואת כל תבואות השדה מיום עזבה את
הארץ ולא היה להשיבם השכרות ההיא הלג׳ הוא להודיע שאין ראוי גם לנביא לסמוך על מה
ולזה צוה אלישע לנביא שימשח את בר נמלך יהוא בן יהושפט בן נמשי למשחו למלך
על ישראל כדי שלא יודע הדבר פן יקדימו מלך ישראל בן התמגן שעשה אחיו לדרכם וסיעתו לרוב רוצה לומר
שלקחו דרך לפעלים עמהם הלד׳ הוא להודיע שאין ראוי שיהיה נאמן כלל בכל ולזה
תמצא שוכר ם כאשר היה הכסף נתון לחזק את בדק הבית שימנו שם הכהנים
שומרי הסף לא יחד לבד גם נמצאו שם הכסף מן הארון היה שם סופר המלך והכהן הגדול לא יחד לבד גם
נתתם הכסף יחד זה נתנוהו על ידי עושי המלאכה וגם הוציאוהו יחד לא יחד לבד הלה׳
הוא ללמד שהדברים הצריכים בבית המקדש ראוי שיקדימו לדברים המותרים
שם לפי שהם מכוונים בעצמם ובהם הישרה לעמוד על סודות הנמצאות ולזה ספר שבדק הבית היה
קודם לעשיית הכלים המותרים שאינם מכוונים בעצמם כמו הספות והמזמרות והמזרקות והחצוצרות
ומה שידמה להם מכלי הכסף והזהב הלו׳ הוא להודיע שאין מחשבון עם הממונים על
הקדשות והדומה להם ם נאמנים הם עושים להיות הדבר יותר לאנשים ולזה אמר
ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים וכן הענין ב
בגבאי צדקה לפי מה שאחשוב הלז׳ הוא להודיע שמותר אשם לאשם ומותר חטאת לחטאת
שהם היה מותרים לפי זה דבר שירצו הבעלים לא היה לכהנים והכבר אמר כסף אשם
וכסף חטאות לא יובא בית ה׳ לכהנים יהיו ולפרש מאמרו לכהנים יהיו שהיו אלו הכספים מתחלפים ולזה
לא יתערב זה עם זה ואמנם יהיה בשיהיה מותר אשם לאשם ומותר חטאת לחטאת כמו שיראה הענין מגמר
ענין הענין

רד״ק בשנת עשרים ואם תאמר היה לו לומר עשרים ואחת שהרי בשנת שבע לבוא מלך יהואש	ל בשנת עשרין ותלת שנין ליואש בר אחזיה מלכא דבית יהודה מלך יהואחז בר יהוא על ישראל בשומרון שבע עשרה שנין	בשנת עשרים ושלש שנה ליואש בן אחזיהו מלך יהודה מלך יהואחז בן יהוא על ישראל בשמרון שבע עשרה שנה ויעש

ושבע עשרים ואחת הרי כאן וכאן מלך יהואש אלא כאן מלך בשנת כ״ג ... מלך יהואחז ... ם מה שאמר
בשנת שבע לבוא מלך יהואש

יהואש ל"ב למלכות שבע ושנת עשרים
ושני ליואש ל"ל למלכות עשרים ושלש

בשנת עשרים ושלש שנה ליואש עד סוף הספר בשנת עשרים ושלש
יהואחז שם שמים כמנין יואש ולא הקשה שמם מלך יהואש קודם
מלך יואש ולא יתכן כי ברואה שנת עשרים ושלש שנים ליואש
מלך יהואחז׃

וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אַחַר חַטֹּאת
יָרָבְעָם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל
לֹא סָר מִמֶּנָּה׃ וַיִּחַר אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּתְּנֵם בְּיַד חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וּבְיַד בֶּן
הֲדַד בֶּן חֲזָאֵל כָּל הַיָּמִים׃ וַיְחַל יְהוֹאָחָז
אֶת פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע אֵלָיו יְהוָה כִּי רָאָה
אֶת לַחַץ יִשְׂרָאֵל כִּי לָחַץ אֹתָם מֶלֶךְ
אֲרָם׃ וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ וַיֵּצְאוּ
מִתַּחַת יַד אֲרָם וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּאָהֳלֵיהֶם כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃

וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲזַל בָּתַר חוֹבֵי
יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב יָת יִשְׂרָאֵל
לָא סְטָא מִנְּהוֹן וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּייָ
בְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַרְנוּן בִּידָא דַּחֲזָאֵל מַלְכָּא
דַאֲרָם וּבִידָא דְּבַר הֲדַד בַּר חֲזָאֵל כָּל
יוֹמַיָּא׃ וְצַלִּי יְהוֹאָחָז קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל
צְלוֹתֵיהּ יְיָ אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי דּוּחֲקָא
דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי דְחֵיק יַתְהוֹן מַלְכָּא
דַאֲרָם׃ וִיהַב יְיָ לְיִשְׂרָאֵל פָּרִיק וּנְפַקוּ
מִתְּחוֹת יַד אֱנָשׁ אֲרָם וִיתִיבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּקִרְוֵיהוֹן כְּמֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃

רד"ק ויתן יי' לישראל מושיע. הוא יהואש בן
יהואחז כי כל ימי יהואחז לחץ אותם
מלך ארם׃

רלב"ג ויחל יהואחז את פני יי'. והנה שלא
היה יהואחז ראוי שתשמע תפלתו
הנה שמעה הש"י אלא מפני ראותו את לחץ ישראל
אשר לחץ אותם מלך ארם כי לולי שמוע תפלתו היו כלים עשרת השבטים ותעבר ברית הש"י עם
האבות בעבור האבות. ולזה אמרו בריתו עם האבות. כי כבר יתבאר [illegible] שלא יכלו אחר כמו
שנאמר שם ולזה נכנס שמע הש"י תפלתו לשמור ישראל שלא יכלו אך לא הושיעם הש"י [illegible]
הנה היה זה בחייו אך עם כל זה לחץ אותם כל ימי חייו כמו שנזכר אחר זה ואחר שבו מתחת יד ארם׃
וישבו בני ישראל באהליהם כתמול שלשום. אמנם לא שבו ישראל מהקשות מתחת ידם ובמי מלך יהואחז לחץ
מלך ארם אחר היה לחץ אותם חזאל בימיו והנה ישראל אחרי יהואחז מושיע מיד מלך ארם ובימי יואש מפני
שבחו בלחץ שהיה לחץ אותם חזאל היו ישראל כלים בקצת כמו שזכרנו ובעבור [illegible] הש"י בעבור בריתו עם
האבות שירחם עליהם כמו שנזכר אחר זה והנה כי לא השאיר חזאל ליהואחז עם כי אם חמשים פרשים ועשרה
רכב ועשרת אלפים רגלי כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש׃

ויבוא רבי לוי בן גרשון.

רד"ק [illegible] כי [illegible] בשנת

רלב"ג [illegible]

אך לא סרו מחטאת בית ירבעם אשר החטיא את ישראל בה הלך וגם האשרה עמדה ב
בשמרון כי לא השאיר ליהואחז
עם כי אם חמשים פרשים ז
ועשרה רכב ועשרת אלפים רגלי כי אבדם מלך ארם וישמם כעפר לדש ויתר דברי יהואחז וכל אשר עשה וגבורתו הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל וישכב יהואחז עם אבתיו ויקברהו בשמרון וימלך יואש בנו תחתיו

בשנת שלשים ושבע שנה ליואש מלך יהודה מלך יהואש בן יהואחז על ישראל בשמרון שש עשרה שנה ויעשה

ברם לא סטו מחובי ירבעם דחייב ית ישראל בהון אזל ואף אשירתא קמת בשמרון ארי לא אשתאר ליהואחז עם אלהין חמשין פרשין ועשרה רתכין ועשרא אלפין גברין רגלי ארי אובידנון מלכא דארם ושוינון כעפרא לדאש ושאר פתגמי יהואחז וכל דעבד וגבורתיה הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל ושכיב יהואחז עם אבהתוהי וקברוהי בשמרון ומלך יואש בריה תחותוהי

בשנת תלתין ושבע שנין ליואש מלכא שבטא דבית יהודה מלך יהואש בר יהואחז על ישראל בשמרון שית עשרי שנין

[illegible]

[illegible]

וקס יתכן שיהיו כמות ימשה עשרה שנה ולזה יקויים שכבר אמרו בשנת שלשים ושבעה שנה אחר עשור [illegible]
שלשים ושבע שנה והיתה שנת שלשים ושמונה לו כלתה שנימה וזה יתכן שיהיה כמות ימשה עשרה שנה [illegible]
ולימה שהתחלת שנת מלכו שית דוד בזה האופן היתה השנה הראשונה למלכותו קטועה וגם האחרונה וכזה
יתישר זה המספר וכבר בארנו במה שקדם שלפעמים יתכן בזה שאלו השנים עברו שלמות [illegible]
ולפעמים יתכן שיאות בזאת השנה רכב ישראל ופרשיו

ויעשה הרע בעיני יהוה לא סר מכל ח
חטאת ירבעם בן נבט אשר החטיא את
ישראל בה הלך ויתר דברי יואש וכל
אשר עשה וגבורתו אשר נלחם עם א
אמציה מלך יהודה הלא הם כתובים על
ספר דברי הימים למלכי ישראל וישכב
יואש עם אבתיו וירבעם ישב על כסאו
ויקבר יואש בשמרון עם מלכי ישראל
ואלישע חלה את חליו
אשר ימות בו וירד אליו יואש מלך
ישראל ויבך על פניו ויאמר אבי אבי ר
רכב ישראל ופרשיו

ועבד דביש קדם יי לא סטא מכל
חובי ירבעם בר נבט דחייב ית א
ישראל בהון אזל ושאר פתגמי א
יואש וכל דעבד וגבורתיה דאגיח
עם אמציה מלך שבטא דבית
יהודה הלא אינון כתיבין על ספר
פתגמי יומיא למלכי ישראל ושכיב
יואש עם אבהתוהי וירבעם יתיב
על כורסיה ואתקבר יואש בשמרון
עם מלכי ישראל
ואלישע מרע ית מרעיה
דימות ביה ונחת לותיה יואש מלכא
דישראל ובכא על אפוהי ואמר
רבי רבי דטב ליה לישראל בצלותיה
מרתיכין ופרשין

הרד״ק ויתר דברי יואש למה הוסר הנה סוף מלכות יואש ולמה עתיד לומר עליו את אשר עשה ויותר
ויתר דברי יואש ולמה שיהיה תחלת מלכות כמו התחלת מלכותו ולמה וירבעם ישב על כסאו להודיע
שהיה המלכות כמו שמלך אחר בחיי אביו ולא הרבה כבמה אחרים שהיו לו שיאמר עליו לפיכך אמר מותו
קשיבו על כסאו וזהו שאמר וירבעם ישב על כסאו ולא אמר וימלוך ירבעם בנו תחתיו כמו שאמר למטה וכמו
שאמר בשאר המלכים אלא כמו שאמר בשלמה וזה כדאמר ם בנו ישב על כסאו לפני מותו ובסדר שלם אומר ם
ירבעם מלך בחיי אביו שנאמר וירבעם ישב על כסאו ואלישע חלה ככר כהנים למעלה מרה
מרהו כפסוק זה ם שלשה חלאים חלה אלישע ומהם הקשה הקשה מתי עב ד

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ר״ל כי אתה לישראל רכב ופרשים ויותר מהם להגן עליהם בתפלתך וקרא אותו רכב ישראל ופרשיו כי הוא גבורת ישראל ועמם כי יצילם מאויביהם בתפלתו שיתן להם כדבר ה׳

ואמר ליה אלישע סב קשתא ה
וגירריא ונסב ליה קשתא וגירריא
ואמר למלכא דישראל אחית ידך
על קשתא ואחית ידיה ושוי אלישע
ידוהי על ידי מלכא ואמר פתח
כוין למדינחא ופתח ואמר אלישע
שדי ושדא ואמר גירין מרא יתעביד
לנא פורקנא מן קדם יי וגירין מרא
יתעביד לנא נצחנא באינש ארם
ותקטיל ית אינש ארם באפק עד
דתשיצינון

ויאמר לו אלישע קח קשת וחצים ויקח
אליו קשת וחצים ויאמר למלך ישראל
הרכב ידך על הקשת וירכב ידו וישם
אלישע ידיו על ידי המלך ויאמר פ
פתח החלון קדמה ויפתח ויאמר אלישע
ירה ויור ויאמר חץ תשועה ליהוה
וחץ תשועה בארם והכית את ארם ב
באפק עד כלה ויאמר

רד״ק ידיו על ידי המלך לחזק לבו שיאמין הנסים ויאמר
פתח החלון וכבר אמר לו טרם
שירכב ידו על הקשת או אמר פתח לצד מן ק
המזרח כי שם קדימה לפי שארם היה למזרח ארץ
ישראל כמו שכתוב ארם מקדם והחץ הראשון הוא
שירה לדרך החלון אל כל האויבים הכה נפש כי אין
ויאמר אלישע בראותו החץ זה החץ הוא חץ תשועה
לה׳ שיושיע את ישראל ונראה זה עם יפול החץ שיהיה
תשועה מהיום לישראל בארם יפול החץ וזהו שאמר
חץ תשועה לה׳ וחץ תשועה בארם ...

רלב״ג וישם אלישע ידיו על ידי המלך שמרם
ידיו יהיינה עמו במלחמותיו על דרך
המופת והמשנה הפרטית בעבור הנבואה והנה
היו אלו המופתים לאחר מותו כמו שנמשך מופת
המת גם לאחרי מותו מעשה וכמו שהיה הנס׳ הזה
שנב על עצמות אלישע בעבור כבודו לאחר מותו
ויאמר פתח החלון קדמה הנה היה זה רמז ג
לכלות ארם כי הם היו מזרחיים להם ויאמר
אלישע ירה ויור ויאמר

חץ תשועה לה׳ וחץ תשועה בארם אמנם הוא מעורר יהודה ואמנם היה בג׳ אחר בגלות אחר זה היה דל בני
יהודה כמו שספר שנלחמו כדבר יואחז והוא המקום שנלחמו בו בני ישראל עם מלך ארם בימי אחאב
והכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד ונראה שאלישע בבואו ראה המקום שיהיה בו התשועה
תהיה עד התשועה במלחמות ארם ואמר לו אלישע עד כלה הם כן נראה לו בכשהוא אם ירה המלך ההכאות
פעמים רבות יהיה סבור אלישע כי יעמוד מלחמות הרבה עד שיראה לו עמוד ויפסוק זה הכה אלישע בלתי שיעמוד

רלבג

[illegible]

רד"ק

[illegible]

וַיֹּאמֶר קַח הַחִצִּים וַיִּקָּח וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַךְ אַרְצָה וַיַּךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיַּעֲמֹד׃ וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים אָז הִכִּיתָ אֶת אֲרָם עַד כַּלֵּה וְעַתָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת אֲרָם׃

וַיָּמָת אֱלִישָׁע וַיִּקְבְּרֻהוּ וּגְדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ בָאָרֶץ בָּא שָׁנָה׃

וְאָמַר סַב גִּירַיָּא וּנְסֵיב וַאֲמַר לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְחִי לְאַרְעָא וּמְחָא תְּלָת זִמְנִין וּפְסַק וּרְגֵיז עֲלוֹהִי נְבִיָּא דַיְיָ וַאֲמַר הֲוָה חֲזֵי לָךְ לְמִימְחָא חֲמֵשׁ אוֹ שִׁית זִמְנִין בְּכֵן מְחֵית יַת אֱנָשׁ אֲרָם עַד שֵׁיצָיוּתְהוֹן וּכְעַן תְּלָת זִמְנִין תִּמְחֵי יַת אֱנָשׁ אֲרָם׃ וּמִית אֱלִישָׁע וְקַבְרוּהִי וּמַשִּׁירְיַת מוֹאָב עָלָא בְּאַרְעָא בְּמֵיעַל שַׁתָּא׃

רלבג [illegible]

[illegible]

לכבוד אלישע שלא יקבר רשע אצל צדיק ולכן זכר שהכתוב שקברת אלישע היתה לגמרי מעוררת לנס כו׳
לשכר ישראל׳ כי מימי אלישע עבר כמו שקדם׃

רד"ק וישלכו
את האיש
כדי להפטר
מפחד הגדוד
השליכוהו בקבר
אלישע כי מהר
במערה שאלישע
נקבר בה ולא היה
להם פנאי לפתוח
פי המערה
והשליכו בתוכה

והוה אינון קברין גברא והא חזו ית משריתא ורמו ית גברא בקברא דאלישע ואזל וקריב גברא בגרמי אלישע וחיא וקם על רגלוהי׃ וחזאל מלכא דארם דחיק ית ישראל כל יומי יהואחז׃

ויהי הם קברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו׃ וחזאל מלך ארם לחץ את ישראל כל ימי יהואחז׃ ויחן

רלב"ג ויחי
ויקם
על רגליו ירצה
כי ההחיה ההיא
נמשכה עד
שהשיב הם על
רגליו לא כמו
שהיה הענין
בבן השונמית
שהיתה החיה
מעט מעט כי

והיה הכל לפאותו זה מה שספר הכתוב לאיש ופי׳ ויהי הם קוברים איש כלומר נקברו מתעסקים בקבורתו וכמו שפתחו פי המערה השליכוהו שם והגדוד האיש על שכנגד עצמות אלישע וזהו שאמר וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו יש מרז"ל שאמרו כי היה הוא הולך בנס ועמד שהיה לקיים ברכת אליהו

זה שנ׳ הכתוב נכתב לעמוד על רגליו לא איתפרי שהיה הרמז בזה שהכר היה לקום על רגליו לא ללכת למיתה לעמוד כראשון אך היה זה להוציאו מן הקבר הקבר לכבוד אלישע׳ לכן את ישראל כל ימי יהואחז ירמוז שהכתוב שזכר לחץ מישראל׃

שנתן לו פי שנים ברוחו׳ ואלישע החיה מתה׳ והוא החיה שנים אחד בחיין בן השונמית׳ ואחד במותו זה האיש ויאמרו כי הולך בן והיה האיש ההוא שלום בן תקוה מגדולי הדור והיה עושה צדקות בכל יום׳ ומה צדקה היה עושה׳ היה ממלא את החמת מים והיה יושב על פתח העיר וכל אדם שבא מן הדרך היה משקהו מים ומשיב את נפשו ובזכות זה הצדקות שריתה רוח הקדש על אשתו׳ שנאמר אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה׳ וכשמת נתעצבו ישראל עליו מאד ויצאו לקברו עמו וראו את הגדוד והשליכו האיש בקבר אלישע ויגע בעצמות אלישע ויחי ויחזור בן הולך את חנמאל שנ׳ הנה חנמאל בן שלום דודך וכן הוא אומר ויהרגוהו של הנספה דין הוא שלום בר תקוה והוליד את חנמאל בבר בן ומקום אמרו שלא יהיה אלא כדי׳ שלא יקבר עם אלישע הצדיק והאיש ההוא היה רשע ואמר׳ אל תאסוף עם חטאים נפשי׳ והקדוש ויקם על רגליו עמד ולביתו לא הלך אבל לא היה אלא כדי שלא יהיה נקבר עם אלישע הצדיק וכאשר יצא מן המערה מת ונקבר במקום אחר וברכת
פי שנים נתקיימה שאיפשר כדעת כשמן כי המתר עזא בבית ד׳׳

רד"ק בשנת שתים ליואש: הנה בשנת שלשים ותשע ליואש מלך יהודה מת יהואחז וימלך יואש בנו. ולפיכך שמלך בחיי אביו כמו שפירשנו אחר מיתת אביו מונה לו שנת המלוכה: הנה שנת שלשים ותשע ושנת ארבעים שמת יואש ומלך אמציהו בנו תחתיו: הנה בשנת שתים ליואש מלך ישראל מלך אמציהו:

ויחן יהוה אתם וירחמם ויפן אליהם למען
בריתו את אברהם יצחק ויעקב ולא אבה
השחיתם ולא השליכם מעל פניו עד
עתה: וימת חזאל מלך ארם וימלך בן
הדד בנו תחתיו: וישב יהואש בן יהואחז
ויקח את הערים מיד בן הדד בן חזאל
אשר לקח מיד יהואחז אביו במלחמה
שלש פעמים הכהו יואש וישב את ערי
ישראל: בשנת שתים
ליואש בן יואחז מלך ישראל מלך
אמציהו בן יואש מלך יהודה: בן ע
עשרים וחמש שנה היה במלכו ועשרים
ותשע שנה מלך בירושלם ושם אמו
יהועדין מן ירושלם: ויעש הישר בעיני
יהוה רק לא כדוד אביו ככל אשר עשה
יואש אביו עשה:

ותרחים יי עליהון ורחים עליהון ואתפני
במימריה לאוטבא להון בדיל קימיה
דעם אברהם יצחק ויעקב ולא אבה
לחבלותהון ולא אגלינון מארע בית
שכינתיה עד כען: ומית חזאל מלכא
דארם ומלך בר הדד בריה תחותוהי:
ותב יהואש בר יהואחז ונסיב ית ק
קרויא מיד בר הדד בר חזאל דנסיב
מיד יהואחז אבוהי בקרבא תלת זמנין
מחהי יואש ואתיב ית קרוי ישראל:
בשנת תרתין
ליואש בר יהואחז מלכא דישראל
מלך אמציה בר יואש מלך שבטא
דבית יהודה: בר עשרין וחמש שנין הוה
בר מלך ועשרין ותשע שנין מלך
בירושלים ושום אמיה יהועדן מן
ירושלים: ועבד דכשר קדם יי לחוד
לא כדוד אבוהי ככל דעבד יואש
אבוהי עבד:

רלב"ג והנה הוסיפה ה' על ידי יואש שהכה ארם במלחמה שלש פעמים והשיב ישראל את הערים שלקחו ארם מהם במלחמה ולא ידענו מתי היה זה בראשית מלכות יואש או אחר שמלך זמן מה ויראה מזה שהתנבא זה אחר שמת יהואחז כי לא ... ארם מישראל לגמרי כל ימי ... כמו שזכר והנה לא היה זמן ... כל ימי יהואחז ... אחר מות חזאל ומלך בן הדד היתה התשועה הזאת ... יואש ממלך ארם את כל ערי ישראל אשר לקחו מהם במלחמה:

רד"ק לא יומתו אבות על בנים ס' מפרש בספר תורת משה כן קרא. א"ר ז"ל כי דברי יומתו אבות אלו גרים קבלו כי כבר לא זה עדות קרובים כמו שתרגם. ואין קבלו על פום בנין ועל פום אבהן אלא על עסקי

רלב"ג ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה זה לאות כי כוונת הכתוב באמרו ר"ל לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות שלא יומתו אבות בעון בנים ולא יומתו בנים בעון אבות. ס"ה [illegible] לשון [illegible]

רַק הַבָּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעָם
מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ
אֶת עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת הַמֶּלֶךְ
אָבִיו׃ וְאֶת בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית
כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת
עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל
אָבוֹת כִּי אִם אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָת׃
הוּא הִכָּה אֶת אֱדוֹם בְּגֵיא הַמֶּלַח
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ אֶת
הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת
שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה
מַלְאָכִים אֶל יְהוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז
בֶּן יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
לְכָה נִתְרָאֶה פָנִים׃ וישלח

לְחוֹד בָּמָתָא לָא אִתְעֲדִיאָה עַד
כְּעַן עַמָּא מְדַבְּחִין וּמַסְּקִין
קְטֹרֶת בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא׃
וַהֲוָה כַּד תְּקִיפַת מַלְכוּתָא
בִּידֵיהּ וּקְטַל יָת עַבְדוֹהִי ד
דִּקְטָלוּ יָת מַלְכָּא אֲבוּהִי׃ וְיָת
בְּנֵי קָטוֹלַיָּא לָא קְטַל כְּמָא
דִּכְתִיב בְּסִפְרָא אוֹרַיְתָא ד
דְּמֹשֶׁה דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֵימַר לָא
יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם בְּנִין וּבְנִין
לָא יְמוּתוּן עַל פּוּם אֲבָהָן
אֱלָהֵין אֱנַשׁ בְּחוֹבֵיהּ יְמוּתוּן׃
הוּא מְחָא יָת אֱנָשׁ אֱדוֹם
בְּגֵי מַלְחָא עַשְׂרָא אַלְפִין וּכְבַשׁ
יָת כַּרְכָּא בִּקְרָבָא וּקְרָא יָת
שְׁמֵיהּ יָקְתְאֵל עַד יוֹמָא הָדֵין׃
בְּכֵן שְׁלַח אֲמַצְיָה
אִזְגַּדִּין לְוָת יְהוֹאָשׁ בַּר יְהוֹאָחָז
בַּר יֵהוּא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר אִיתָא נִקְבֵּל אַפִּין בִּקְרָבָא׃

קיקתקרק' קרא
שלא יומתו הקרובים
בעון המכים
והמכים בעון אבות
כמו שתרגם
רד"ק קרא
מקפח קרובים יומתו
כן כתוב וקרי יומת
והטעם אחד
הוא כבני המלח
כתוב וקרי
בני מלח והטעם
אחד עשרת
אלפים זכר
המתים בני מלח
ולא זכר השבויים
שהמית כדכ' ס
עשרת אלפים חיים
קיים וישליכום
מראש הסלע ו
אלפים מראש
הסלע וכולם נבקעו

ותפש את הסלע במלחמה תרגם וכבש ית כרכא ... קיימת קריה ... יקתאל יחד ... קימעה שם את שמה ... הסלע ... לשון ... ופי' מלחמות והטעם ...

שלחם עמו יואש כי כם בלכת אמציהו שלחם באדום: לכה נתראה פנים ר"ל שתראו פנים במלחמה.
ככה. מיעד אמציה אף נגבר שילכו עמו ושמחם בגופם
הבטח ואמר להם שילכו להלחם ויהרג אותם ופשטו בערי יהודה ויכו מהם שלשת אלפים. ובזו בזה רב
ומפני זה רצה שלחם אמציהו עם מלך ישראל.

וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת הַחוֹחַ: הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה עִמָּךְ: וְלֹא שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה:

וּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לְוָת אֲמַצְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר חוּחָא דִבְלִיבְנָן שְׁלַח לְאַרְזָא דִבְלִיבְנָן לְמֵימַר הַב יַת בְּרַתָּךְ לִבְרִי לְאִיתּוּ וַעֲבָרַת חֵיוַת בָּרָא דִבְלִיבְנָן וּרְפָסַת יַת חוּחָא: מִימְחָא מְחֵיתָא יַת אֱינָשׁ אֱדוֹם וַרְאִים עֲלָךְ לִבָּךְ אִתְיְקַר וְתִיב בְּבֵיתָךְ וּלְמָא אַתְּ מִתְגָּרֵי בְּבִישְׁתָּא וְתִפּוֹל אַתְּ וּדְבֵית יְהוּדָה עִמָּךְ: וְלָא קַבֵּיל אֲמַצְיָה וּסְלֵיק יְהוֹאָשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וְאַקְבִּילוּ אַפֵּיהוֹן בִּקְרָבָא הוּא וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ דִּלְשִׁבְט יְהוּדָה:

רדק החוח אשר בלבנון משל לו משל זה וקרא מלך יהודה חוח ועצמו קרא ארז. ומשלהם אתנבך לבם כלומר אתה רצה שתתחבר עמו דרך שלום היה כבוד בעשו שתתחבר עמו. כי דרך מלחמה:

רלבג החוח אשר בלבנון קרא עצמו ארז וקרא מלך יהודה חוח על דבר יכוון וקטן ממשל שאינו שולח שתתחבר עמו כדי שיהיה שלום ביניהם. ושמל יהיה דבר זה כבוד בעשו נחלה ויתקפלגנה
החנו התעבור חית השדה אשר בלבנון ותרמוס את החוח כי כשר רצה שלחם עמו ונקמה היה מבוזה אותו בלבך ממסם היותו מזרע אחזיהו אשר היה מבית אחאב שהרגו אבותינו והרגו כל בית אחאב ולא זכרהו ובנו כזה המקום שכשהכהו יואש שייחם אותו אל אחזיהו וזה אמרו ואת אמציהו מלך יהודה בן יהואש בן אחזיהו תפש יואש מלך ישראל עם שזה היתה סבה שבזו אותו כם קוה דרך כדרך אחזיהו. וגם יהואש אביו אחרי מות יהוידע וכבר ספר בדה"י כם אמציה קבץ אלפי כמו שנה. ולפני הם ישפוט ותבנה זה קרא כמו כל יואש שלא יהודה עמו. הכבד ושב בביתך יראה ממען הכבוד וכלל אמר שבמלו יהיה שישב בביתו כי ישנא קלון מזאת המלחמה:

בבית שמש אשר ליהודה לפי שאמר אשר ליהודה יהושע בית שמש ליהודה אלא להודיע כי בגבול בני יהודה בא מלך ישראל להלחם עמו׃

בבית שמש אשר ליהודה׃ אמר זה להורות שהוא יואש לא בא מלך יהודה אלך אלא להלחם בארצו ולזה ספר כי בבית שמש אשר ליהודה היתה המלחמה׃

וְאִיתְּבָרוּ אֱנָשׁ יְהוּדָה קֳדָם יִשְׂרָאֵל וְאַפְּכוּ גְּבַר לְקִרְוֵיהּ׃ וְיַת אֲמַצְיָה מַלְכָּא דִיהוּדָה בַּר יְהוֹאָשׁ בַּר אֲחַזְיָה אֲחַד יְהוֹאָשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֶׁמֶשׁ וַאֲתָא לִירוּשְׁלֵם וּפְרַע בְּשׁוּרָא דִירוּשְׁלֵם מִתְּרַע אֶפְרַיִם עַד תְּרַע זָוִיתָא אַרְבַּע מְאָה אַמִּין׃ וּנְסֵיב יַת כָּל דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וְיַת כָּל מָאנַיָּא דְאִשְׁתְּכַחוּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבְבֵית גִּנְזֵי בֵּית מַלְכָּא וְיַת בְּנֵי רַבְרְבַיָּא וְתָב לְשָׁמְרוֹן׃

וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאֹהָלָו׃ וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בֶּן יְהוֹאָשׁ בֶּן אֲחַזְיָהוּ תָּפַשׂ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלִַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלִַם בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם עַד שַׁעַר הַפִּנָּה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃ וְלָקַח אֶת כָּל הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בֵּית יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה׃

ויתר

רד״ק וינגף יהודה כענין שתפש מלך יהודה אלא כי כמו שאמר ולפעמים ישתנה כמו שאומר כבר לפני יי׳ לפשיעתו׃ ואת׃ בשער אפרים׃ שער היה בחומת ירושלם שהיה נקרא שער אפרים שהיה פונה נגד גבול אפרים ודרך אותו השער היו נכנסים בני אפרים בבואם לירושלם׃ עד שער הפנה׃ הוא שער הפנים ונקרא כן כי היה שם פנת החומה׃ ולקח׃ הנמצאים בית יי׳ כמו בבית יי׳ ואת בני התערובות׃ בני השרים שמתערבין ערבון למלך שלא ימרדו בו ות״י בני רברביא׃ וישב שמרונה׃ אומר בסדר עולם בן כפרק זה יואש מלך ישראל וכן לו אמציהו לירושלם ואמרו הוא כי מלך ישראל מתגאה עליו בעשרה ... שיכנעו לפני ... אבל לא ... לכמה שנים ... עליהן מלכות יהודה ומלכות ישראל׃

רלב״ג בשער אפרים עד שער הפנה׃ ירצה שהיה שם שער היה נכנס בו בני אפרים בבואם לירושלם׃ ושער הפנה היה שער אשר הוא סמוך לבית יי׳ ונקרא הפנה שער ... הפנה כי הוא הפנה והיסוד לקדושת ישראל׃ ואת בני התערובות׃ הם כמו השרים שהם לערבות למלך שלא ימרדו בו לעולמים׃

176

רד"ק מלך ישראל חמש עשרה שנה. זה הפסוק יורה כי אמציהו מלך בשנת שתים ליואש ויואש מלך
שש עשרה שנה. נמצא לרבעה עשרה שנה מלך יואש בפני אמציהו. ואמציהו מלך עשרים
ותשע. ארבעה עשרה וחמש עשרה עשרים ותשע. הנה כי חמש עשרה שנה חיה אמציהו אחרי יואש. על הסופר
על כן נמנו שניהם.

ויתר דברי יהואש אשר
עשה וגבורתו ואשר נלחם עם אמציהו
מלך יהודה הלוא הם כתובים על ספר
דברי הימים למלכי ישראל וישכב א
יהואש עם אבתיו ויקבר בשמרון עם
מלכי ישראל וימלך ירבעם בנו תחתיו׃
ויחי אמציהו בן
יואש מלך יהודה אחרי מות יהואש בן
יהואחז מלך ישראל חמש עשרה שנה׃
ויתר דברי אמציהו הלוא הם כתובים
על ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
ויקשרו עליו קשר בירושלם וינס לכישה
וישלחו אחריו לכישה וימתהו שם׃
וישאו אתו על הסוסים ויקבר בירושלם
עם אבתיו בעיר דוד׃ ויקחו כל עם יהודה
את עזריה והוא בן שש עשרה שנה
וימלכו אתו תחת אביו אמציהו׃

ושאר פתגמי יהואש דעבד א
וגבורתיה ודאגיח עם אמציה מלך
שבטא דבית יהודה הלא אינון ב
כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי
ישראל ושכיב יהואש עם אבהתוהי
ואתקבר בשומרון עם מלכי ישראל
ומלך ירבעם בריה תחותוהי׃
והוה אמציה בר
יואש מלך שבטא דבית יהודה בתר
דמית יהואש בר יהואחז מלכא
דישראל חמש עשרה שנין׃ ושאר
פתגמי אמציה הלא אינון כתיבין על
ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית
יהודה׃ ומרדו עלוהי מרדא בירושלם
ואפך ללכיש ושלחו בתרוהי ללכיש
וקטלוהי תמן׃ ונטלו יתיה על ס
סוסותא ואתקבר בירושלם עם
אבהתוהי בקרתא דדוד׃ ודברו כל
עמא דבית יהודה ית עזריה והוא בר שית
עשרה שנין ואמליכו יתיה תחות
אבוהי אמציה׃

רלב"ג ויחי וזכר כי חיה אמציה אחרי יואש חמש עשרה שנה כלומר וזכר זה להודיע כי מפני שנתגרה
בו יואש ונפל אמציה בידו ויצא עמו חיה אחר כך קודם אמציה חמש עשרה
שנה ויחי כי כבר מלך יואש קודם אמציה שתים שנה ויז שנה מלך בימיו ונשארו לאמציה טו שנה.

רד"ק הוא בנה את אילת ובד"ה את אילות והיא אילת אחת היא ואילת היתה למלך אדום כמו שאומר בפרשה מאילת ומעציון
גבר כמו שאמר מאילת ומ' וכן אומר בד"ה אז הלך שלמה לעציון גבר ואל אילות ופירש כי לקחה
דוד ממלך אדום כי מושל היה בכל ארץ אדום כמו שאומר וישם דוד בארץ אדום נציבים ובימי יהורם
בן יהושפט פשעו אדום מתחת יד יהודה ואילת שלקחה דוד השיבוה אדום ועתה כשמלך עזריהו לקח אילת
ממלך אדום והשיבה ליהודה ועזריהו בנה אותה אחר שהשיבה ליהודה כי לא בנה אותה והיה ביד אדום אלא
לקחה מידם

ופירש שהשיבו לאמציהו כשהיה קטן עד שהומלך לעצמו	הוא בנה ית אילת ואתיבה לבית יהודה בתר דשכיב מלכא עם אבהתוהי	הוא בנה את אילת וישבה ליהודה אחרי שכב המלך עם אבתיו בשנת

וכמו זה כן אותה הבנה. ופירוש אחר שהשיבה הכתוב ולאמרו אחרי שכב המלך עם אבותיו נראה כי קודם
מיתת אביו מלך עזיה לא כן למה הוצרך לומר אחרי שכב המלך ומה היה אחרי מות אביו אלא קודם
מלך כשברח אביו מירושלם מפחד הקושרים עליו ולא ידענו מתי היה זה שקשרו עליו וגם לכישה וקברו כי אחר
מהפסוקים כי הכתוב אומר שם שלחו אחריו והמיתוהו שם וישאוהו לירושלם וקברוהו וימלכו בנו ויפרש כי
וישלחו אחריו שאמר לא היה הכתוב שהיה בלכיש אלא אחר זמן ולדברי בעל סדר עולם נראה כי נשתנה
מלחמת אדום ובלכתו עם ישראל קשרו עליו קשר עבדיו ומקרא מסייע בדברי הימים ומעת אשר סר
אמציהו מאחרי ה' ויקשרו עליו קשר ובשנה מלחמת אדום הוא סר מאחרי ה' עד שהכניס אלהי שעיר
ובעל סדר עולם אומר כי בשנת שלש עשרה לאמציהו עשה מלחמת אדום וסר ה' ונשנה מן המלחמה אחרי
שנלחם עם ישראל קשרו עליו עבדיו והמיתוהו כלומר היה בשנת שלש עשרה שנה או בשנת ארבע עשרה והם
נשארו ימים מלכותו חמש עשרה או חמש עשרה כי הכתוב אומר כי עשרים ותשע שנה מלך בירושלם והיה
היה זה ובסדר עולם גם כן אומר מה ת"ל אחרי שכב המלך עם אבותיו אלא שמלך בימי אביו ולא פירש כמה
ועוד אמר כי טעם אחר מה יהודה והורידו ויולך מעת מיתתו המלאכים על ידי אחרים לכך אמר אז מהר
מיתתו המלאכים על ידי אחרים לפיכך אמר אחרי שכב המלך עם אבותיו ורש"י ז"ל כתב כי
אותן חמש עשרה שנה לאמציהו משקשרו עליו מלך עזיה קשר ואמציה ישב בלכיש כל אותן חמש עשרה שנה
ועזריהו בנו מלך ולא נראה כן לפי הפסוקים כי הכתוב אומר אחר שנקבר אמציהו לקחו כל עם יהודה את
עזריה וימליכו אותו תחת אביו והוא בן שש עשרה שנה אחר מיתת אביו לא היה אלא בן שש עשרה היה אך
מלך חמש עשרה שנה בחיי אביו ואם כן אמר כי ויקחו כל עם יהודה עם עזריהו כשקשרו על אמציהו ונס
לכישה אז המליכו בנו ואז היה בן שש עשרה שנה לא נראה כן לא נמלכם ולא כדברי הימים כי אחר מיתת
אביו אמר שהמליכוהו ועוד היאך יאמר הכתוב בו חייתו כי עשרים ותשע שנה והוא לא מלך אלא
ארבע עשרה ואם היה מיתתו בלכיש חמש עשרה שנה מה מלכות היה זה ועוד כי לשנת אמציה ...

יונה אלא כ"ט שנה׃ ויחי אחרי מות יהואש ט"ו כן כתבנו שט"ו עשרה שנה היה במלכו וחמשים ושתים שנה מלך ויותר יחשבם עשר ימי המלכה אותם לבנו קרי מלך ששים ושבעה׃ והראיה שהוא מונה מהימים שעמד הבית לפנים ראיה כי שתי השנים תמנה מימי הבית כי אם תימנה מיהאל בזמן הבית עד שלש לעזיהו שנה עלה ימכנבו תמנה ארבע מאות ועשר ושלשה חדשים ואם תימנה עד שיחרב הבית יעלה וכל בעשית עשרה שנה ... תמנה ארבע מאות עשרים ותשע ושש חדשים׃ ועל דבריו כי היה הקשר חמש עשרה שנה ואין ... בלא ... היה זה והכתוב אומר כי בדבריו ... שלא אחריו ... ולא אחרי חמש עשרה שנה היה׃ לא היה לומר ויחי אחריו כי אחריו ... אחר שנים שלא אחריו׃ אלא הנראה כן כי מלחמת אמציהו עם יהוש ועם ישראל היתה עד ארבעה עשר שנה לאמציהו כי ארבעה עשר שנה ואילך לא יכול ... כי ... ארבעה עשר לאמציהו מות מלך ישראל׃ ולא ... כי בשנת ... עשר לאמציהו ... כמו שאמר ... אבל הקשר שקשרו עליו לא היה אלא סמוך למיתתו׃ ומה שאמר כה"ג ומעת אשר סר אמציהו מאחרי יי' ויקשרו עליו׃ ... מעת אשר סר מאחרי יי' היה הקשר לא עלה ... במלחמות ישראל כל יום ויום היה עמו ... עד סוף ימיו שקשרו עליו עבדיו ... שנים ... ואלו אחריו ... וספר ... כן דרך הכתוב ... ומה שאמר אחרי ... מות יואש ... כמו ... כמו שאמר ... ובימי אמציהו ... ...

בשנת חמש עשרה שנה לאמציהו בן יואש מלך יהודה מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל בשמרון ארבעים ואחת שנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מכל חטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל׃ הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר יהוה אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר׃

בשנת חמש עשרי שנין לאמציה בר יואש מלכא דבית יהודה מלך ירבעם בר יואש מלכא דישראל בשומרון ארבעין וחדא שנין׃ ועבד דביש קדם יי לא סטא מכל חובי ירבעם בר נבט דחייב ית ישראל׃ הוא אתיב ית תחום ישראל ממעלנא דחמת עד ימא דמישרא כפתגמא דיי אלהא דישראל דמליל ביד עבדיה יונה בר אמתי נביא דמגת חפר׃

רלבג בשנת חמש עשרה שנה לאמציהו וכו' מבואר שכבר מלך ירבעם עשר שנה כשמת יואש מלך ישראל׃

קצה הגבול את גבול ישראל׳ והנה יואש אביו השיב ערי ישראל אבל שיושיע זה השיב הגבולים שלקח מלך ארם
וירבעם בנו השיב מלבוא חמת עד ים הערבה מיד מלכים אחרים שלקחו אותם ולא ידענו מי היו ויש מחלוקת
בדברי רז״ל כי יש מי שאומר מה שכבש יהושע כבש זה׳ ויש מי שאומר יותר ממה שכבש יהושע בן נון
ולקחו הגוים מגבולו לבוא חמת וים הערבה כאלו מארץ שכבשו בני משה ויהושע ועד שהכתוב אומר השיב
אומר שהדבר היה כמו שכתוב׳ אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי׳ לא נכתבה נבואה זו. ויש בדבר זה מחלוקת
בדברי רז״ל אמרו יונה הנביא בכל מקום ולא נתנבא אלא רק לגבול ישראל אמ׳ ברוך ...
... מקום כעולם כדי שלא ישלחו אותו למקום שידעו שיהיו קרוב השבה ויהיו בזה שנים לישראל לא יקום
לגבול ... אמר כן ויהי דבר יי׳ אל יונה שנית׳ שנית דבר עמו ולא שלישית והקשו והא כתיב אשר
דבר יי׳ ביד עבדו יונה ותרצו על עסקי נינוה לא דבר עמו אלא פעם שנית ולא שלישית ומקום אמרו לא דבר
עמו בדבר מיוחד לו בדבר אחר אלא פעם שנית ומה שאומר אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנה נראה
כיון שנהפך להם במעשה הרעה לטובה כך שמי ירבעם נהפך להם מרעה לטובה׳

ארי גלי קדם יי שעבודא דישראל תקיף לחדא ואינון מטלטלין ושביקין ולית דסעיד לישראל ולא הות רעוא קדם יי למימחי ית שמא דישראל מתחות שמיא ופרקינון על ידי ירבעם בר יואש ושאר פתגמי ירבעם וכל דעבד וגבורתיה דאגיח ודאתיב ית דמשק וית חמת לדבית יהודה בישראל הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל

כִּי־רָאָה יְהוָה אֶת־עֳנִי יִשְׂרָאֵל מֹרֶה מְאֹד וְאֶפֶס עָצוּר וְאֶפֶס עָזוּב וְאֵין עֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא־דִבֶּר יְהוָה לִמְחוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וַיּוֹשִׁיעֵם בְּיַד יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יָרָבְעָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר־נִלְחָם וַאֲשֶׁר הֵשִׁיב אֶת־דַּמֶּשֶׂק וְאֶת־חֲמָת לִיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

וישכב

רדק כי ראה יי׳ את עני ישראל מרה מאד׳ אמר מרה עניים כי ראה עניים
מורה מלא׳ ... ומתרגם מורה אמר כי ... ית שעבודא דישראל תקיף לחדא׳ ויתר
ואשר השיב את דמשק ואת
חמת ליהודה׳ דמשק וחמת לפרש כמו אבל לא אמר השיב כי ... כמו דוד ... הם ...

רלבג כי ראה יי׳ את עני ישראל מורה מאד׳ הנה
אמר זה כי היה מורה מאד את עני ישראל הנה
שעזב את בריתו׳ ואפס עצור ואפס עזוב בישראל׳ הנה
אמר שהיו העצורים והעזובים כמת והעזובים ...

ושם ירבעם רבו על השיבו את עבדים ושם כשתפס כי ירבעם ונסו את ירושע אשר לא [illegible] כשמגיע לשנה [illegible]
כשתפס כי לא כי במותו [illegible] ואם ירבעם לקח כל יחזור ולומר ותהי לרם עבדים לנוך וזהו שאמר
לשורה כי מלך ישראל לקחם והשיבם לשורה כי לכם שהיה שלמה מן דוד לקחם ומה בישראל רובם לומר
שלכשתפס שהוא היה מלך ישראל והשיבם למלך יהודה לו הקדשר בזה מן הקשינם לישראל׃

רד"ק בשנת עשרים והכמוקלם בשנת ארבעה עשרי לירבעם מלך עזריה שהרי מלך ירבעם שנה קודם שהרי עשר לאמציה ושלשה לאמציה

וַיִּשְׁכַּב יָרָבְעָם עִם אֲבֹתָיו עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ זְכַרְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ עֲזַרְיָה בֶן אֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

וּשְׁכִיב יָרָבְעָם עִם אֲבָהָתוֹהִי עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמְלַךְ זְכַרְיָה בְרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃

בִּשְׁנַת עֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין לְיָרָבְעָם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ עֻזִּיָּה בַּר אֲמַצְיָה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃

רלב"ג בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך ישראל מלך עזריה בן שמונה עשר מלך ירבעם קודם עשרים שהמלך זה יהיה שכבר מלך למלכותו בעשר

עשרים ותשעה נמצא כי בשנת ארבעה עשר לירבעם מת אמציה ומלך עזריה אם כן עשרים ושבע לירבעם לסוף מלכותו שהוא ארבעה עשר לתחלת מלכותו מלך עזריה כי ארבעים ואחד מלך ירבעם וארבעה עשר ועשרים ושבעה הרי ארבעים ואחד ונסדר שלא בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך ישראל מלך עזריה וכן אפשר לומר כן וכלם ירבעם ועזריה מלכו כאחת אלא שמלך מלכות

עזריה בשנת חמש עשר למלכות ירבעם וכרלבג כשנה שהוא מונה עשרים ושבעה שהיו שנותיו לבד ואחר יכלה מלכותו וזה כי ירבעם מלך אחר זה עשרים ושבעה וכן מלך ששה ארבעים והם עשרים ושבעה שהם מקוטעים

מכונעת. כי היו עשרים ושבע לו לעצמו לא מלכו כאחת כלומר שתחלת מלכותו היתה בזמן [illegible]
ואחר מלך מלכות מכונעת ואם הוא כדבריו למה אמר בשנת עשרים ושבע לירבעם היה לו לומר בשנת עשרים
ושבע למלכו מלך מלכות מכונעת למה תלה הדבר במלכות ירבעם ובדברי רז"ל גם יותם לא [illegible] לעשרים
אלא בימי אביו שהרי בן עשרים וחמש שנה היה במלכו כשמת אביו הנה שנה אחת היה לו לעזיהו שנצטרע
כשנולד יותם אב שמת מיתתו בימי אביו ולמדו מזה כי מוהר למצורע לשמש מטתו בימי אביו ומה [illegible]
[illegible] לקלו שבעת ימים בימי ספרו הוא הנה הסימן דעתם כדעת בעל סדר עולם כי ירבעם [illegible]
מלכו כאחת. ולא ידעתי מאין להם זה ולא יתכן זה לפי הפסוקים לפי מה שאמר [illegible] [illegible]
ארבעה עשר שנה וכבר כתבנו למעלה כי לא כן הוא לפי הפסוקים [illegible] אחת מלך בחייו׃

רד"ק וינגע ה' את המלך ויהי מצרע [illegible] להקטיר [illegible] ויותם בן המלך על הבית שופט את עם הארץ [illegible] שבת בבית החפשית [illegible]

בן שש עשרה שנה היה במלכו וחמשים ושתים שנה מלך בירושלם ושם אמו יכליהו מירושלם׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל אשר עשה אמציהו אביו׃ רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות׃ וינגע יהוה את המלך ויהי מצרע עד יום מתו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית שפט את עם הארץ׃ ויתר דברי עזריהו וכל אשר עשה הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה׃ וישכב

בר שית עשרה שנין הוה כד מלך וחמשין ותרתין שנין מלך בירושלם ושום אמיה יכליה מירושלם׃ ועבד דכשר קדם יי ככל דעבד אמציה אבוהי׃ לחוד במתא לא עטרא [illegible] עמא מדבחין ומסקין קטרת בבמתא׃ ואיתי יי מכתש על מלכא והוה סגיר עד יום מותיה ויתיב בר מן ירושלם ויותם בר מלכא ממנא על ביתא דאין ית עמא דארעא׃ ושאר פתגמי עזריה וכל דעבד הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי דבית יהודה׃

[illegible] להקטיר [illegible] וישב בבית החפשית [illegible] עד יום מותו [illegible]

[illegible] וישב בבית החפשית [illegible] שופט את עם הארץ [illegible] ולדברי רז"ל [illegible]

רלב״ג [illegible]

וַיִּשְׁכַּב עֲזַרְיָה עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו

בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ זְכַרְיָהוּ בֶן יָרָבְעָם עַל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָיו לֹא סָר מֵחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּקְשֹׁר עָלָיו שַׁלֻּם בֶּן יָבֵשׁ וַיַּכֵּהוּ קָבָל עָם וַיְמִיתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו וְיֶתֶר דִּבְרֵי זְכַרְיָה הִנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הוּא דְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל יֵהוּא לֵאמֹר בְּנֵי רְבִעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל וַיְהִי כֵן

וּשְׁכֵיב עֲזַרְיָה עִם אֲבָהָתוֹהִי וּקְבַרוּ יָתֵיהּ עִם אֲבָהָתוֹהִי בְּקַרְתָּא דְדָוִד וּמְלַךְ יוֹתָם בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי

בִּשְׁנַת תְּלָתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין לַעֲזַרְיָה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מְלַךְ זְכַרְיָה בַר יָרָבְעָם עַל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שִׁיתָא יַרְחִין וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ כְּמָא דַעֲבַדוּ אֲבָהָתוֹהִי לָא סְטָא מֵחוֹבֵי יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב יָת יִשְׂרָאֵל וּמְרַד עֲלוֹהִי שַׁלּוּם בַּר יָבֵישׁ וּמְחָהִי קֳדָם עַמָּא וְקַטְלֵיהּ וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי זְכַרְיָה הָאִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הוּא פִּתְגָמָא דְמַלֵּיל עִם יֵהוּא לְמֵימַר בְּנֵי דְבִיעָאִין יִתְבוּן לָךְ עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה כֵן

רד״ק [illegible]

הוא דבר יי׳ אשר דבר אל יהוא שאמר לו בני רבעים ישבו לך וימלך יהואחז כאשר דבר יי׳ וכן שמלך רביעי
אמנם כבר נתקיים דבר יי׳ והוסיפה המלכה לאחרים כי הם היו רשעים כלם׃ ואלו היו טובים ארכה מלכותם
עוד׃ וכבר היתה מלכותם להפסק קודם זה מפני שנותם ולא מלך זה אלא ימים אלא לקיים דבר יי׳ כי שנים
עלו ... כי ... נאמר לו כי רשעים ישבו לך על כסא ישראל׃

שלום בר יביש מלך בשנת
תלתין ותשע שנין לעזיה מלכא דשבטא
דבית יהודה ומלך ירח יומין בשומרון׃
וסליק מנחם בר גדי מתרצא ואתא
לשומרון ומחא ית שלום בר יביש
בשומרון וקטליה ומלך תחותוהי׃
ושאר פתגמי שלום ומרדיה דימרד
האינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא
למלכי ישראל׃ בכן מחא
מנחם ית תפסח וית כל דבה וית
תחומהא מתרצא ארי לא פתח
תרעא לאשלמה ומחא ית כל
מעדיתהא בזע׃ בשנת תלתין
ותשע שנין לעזריה מלכא דשבטא
דבית יהודה מלך מנחם בר גדי על
ישראל עשר שנין בשמרון׃

שלום בן יביש מלך בשנת
שלשים ותשע שנה לעזיה מלך יהודה
וימלך ירח ימים בשמרון׃ ויעל מנחם
בן גדי מתרצה ויבא שמרון ויך את
שלום בן יביש בשמרון וימיתהו וימלך
תחתיו׃ ויתר דברי שלום וקשרו אשר
קשר הנם כתובים על ספר דברי הימים
למלכי ישראל׃ אז יכה מנחם
את תפסח ואת כל אשר בה ואת גבוליה
מתרצה כי לא פתח ויך את כל ההרותיה
בקע׃ בשנת שלשים ותשע שנה
לעזריה מלך יהודה מלך מנחם בן גדי
על ישראל עשר שנים בשמרון׃

ויעש

רד״ק את תפסח ואת כל אשר בה׳ תפסח
לא היתה מארץ ישראל אלא מעבר
הנהר מארם וכן כתוב כי הוא רודה בכל
עבר הנהר מתפסח ועד עזה׃ ונראה כי
היתה בגבול ארץ ישראל סמוך לתרצה ותרצה
היתה מארץ ישראל מקומו של מנחם ומנחם כשלחם
על תפסח וקרא אליה לשלום להיותה לו למס ולא פתחו לו פי השער והוא שאמר כי לא פתח ויך והכה אותה
ואת כל בסביבותיה ... ואת כל נבוליה הכה ועל כי ההרות בקע ...
... ובאורך ... וישה ...

רלב״ג ואת גבוליה מתרצה כי לא פתח׳ ירצה שתפסח לא
היתה מארץ ישראל וקרא לה מנחם לשלום ולא
השלימה עמו ולא פתחה לו׳ ולזה הכה אותה ואת כל
אשר בה ואת גבוליה אשר מהם לעבר מתרצה ויבקע נשים כל
ההרות ... הנהרים אשר בה בקע׳

רד"ק ולא עמד שם בארץ. לא נתעכב שם אלא כשלקח הכסף הלך לו ולא הזיק דבר בארץ.

ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מעל חטאות
ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל
כל ימיו׃ בא פול מלך אשור על הארץ
ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להיות
ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו׃ ויצא
מנחם את הכסף על ישראל על כל
גבורי החיל לתת למלך אשור חמשים
שקלים כסף לאיש אחד וישב מלך א
אשור ולא עמד שם בארץ׃ ויתר דברי
מנחם וכל אשר עשה הלוא הם כתובים
על ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
וישכב מנחם עם אבתיו וימלך פקחיה
בנו תחתיו׃ בשנת
חמשים שנה לעזריה מלך יהודה מלך
פקחיה בן מנחם על ישראל בשמרון
שנתים׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא סר
מחטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא
את ישראל׃ ויקשר עליו פקח בן ח
רמליהו שלישו ויכהו בשמרון בארמון
בית מלך את ארגב ואת האריה ועמו
חמשים איש מבני גלעדים וימיתהו
וימלך תחתיו׃

ועבד דביש קדם יי לא סטא מכל
חובי ירבעם בר נבט דחייב ית ח
ישראל כל יומוהי׃ אתא פול מלכא
דאתור על ארעא ויהב מנחם לפול
אלף ככרין דכסף לאשלמא ידוהי
עמיה לתקפא מלכותא בידיה׃ ורמא
מנחם ית כספא על ישראל על כל
גברי חילא למתן למלכא דאתור
חמשין סלעין דכסף לגברא חד
ותב מלכא דאתור ולא אניק תמן
בארעא׃ ושאר פתגמי מנחם וכל
דעבד הלא אינון כתיבין על ספר פ
פתגמי יומיא למלכי ישראל׃ ושכיב
מנחם עם אבהתוהי ומלך פקחיה
בריה תחותוהי׃ בשנת
חמשין שנין לעזריה מלך שבטא ר
דבית יהודה מלך פקחיה בר מנחם
על ישראל בשומרון תרתין שנין׃ ז
ועבד דביש קדם יי לא סטא מחובי
ירבעם בר נבט דחייב ית ישראל׃
ומריד עלוהי פקח בר רמליה גבריה
ומחהי בשומרון בארמון בית
מלכא ית ארגב וית אריה ועמיה
חמשין גברא מבני גלעדאי וקטליה
ומלך תחותוהי׃

בארמון בית המלך. כן כתוב וקרי בית המלך׃ את ארגב ואת האריה ושם גבורים היו שמם כך ועמו חמשים איש מבני גלעדים והמיתוהו׃

בארמון בית המלך את ארגב ואת האריה אחשב שארגב נקרא המקום על כל חבל ארגב והאריה קרא לגבור אחד יקראוהו אריה על גבר השמלה לרוב גבורתו׃ והנה קשר עליו פקח עם שני אלו השרים והיו גם החמשים איש מבני גלעדים כי לבני גלעד היה חבל ארגב לפי מה שאחשב׃

ושאר פתגמי פקחיה וכל דעבד הא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל׃ בשנת חמשין ותרתין שנין לעזריה מלך שבטא דבית יהודה מלך פקח בר רמליה על ישראל בשומרון עשרין שנין׃ ועבד דביש קדם יי לא סטא מחובי ירבעם בר נבט דחייב ית ישראל׃ ביומי פקח מלכא דישראל אתא תגלת פלאסר מלכא דאתור ושבא ית עיון וית אבל בית מעכה וית ינוח וית קדש וית חצור וית גלעד וית גלילא דכל ארע שבט נפתלי ואגלינון לאתור׃ ומריד מרדא הושע בר אלה על פקח בר רמליה ומחהי וקטליה ומלך תחותוהי בשנת עשרין ליותם בר עוזיה׃

ויתר דברי פקחיה וכל אשר עשה הנם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל׃ בשנת חמשים ושתים שנה לעזריה מלך יהודה מלך פקח בן רמליהו על ישראל בשמרון עשרים שנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מן חטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל׃ בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש ואת חצור ואת הגלעד ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה׃ ויקשר קשר הושע בן אלה על פקח בן רמליהו ויכהו וימיתהו וימלך תחתיו בשנת עשרים ליותם בן עזיהו׃ ויתר

רד"ק בשנת עשרים ליותם. והלא יותם לא מלך אלא שש עשרה שנה׃ והלך מונה לו עשרים׃ ועשרים שנה של פקח שלמו בשנת ארבע לאחז ויאמר בשנת שלש וגם אפשר לומר כן אלא שהיתה נזרק גזורה בימי יותם ר"ל שרצה הכתוב למנות ליותם הקבר ולא לאחז בחייו׃

רלב"ג ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש. הנה זה היה לפי מה שאחשב מה שזכר בספר ד"ה כי תגלת פלאסר מלך אשור הגלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה ויביאם לחלח ולחבור והרא ונהר גוזן ולפי שאלו המדינות היו מארץ אשור אמר בזה המקום ויגלם אשורה׃

רד"ק בשנת שתים לפקח. כתוב בשנת שתים לפקח ומלך פקח בשנת חמשים ושתים לעזריה ומת עזריה בסוף חמשים ושתים ושתים לו ומלך יותם בשנת שתים לפקח: רק׳ הוא בנה את שער בית ה׳ העליון. השער הזה היה בין בית ה׳ ובין בית המלך כמו שפירש בדברי הימים ויורד את המלך מבית ה׳ ויבאו בדרך שער הרצים בית המלך ומה שאמר כי הוא בנה אותו הוסיף בו בנין או בנהו. ובדברי הימים בנה בין השער ... כמו שאמר ושלחו אשר יעלה בית ה׳: בימים ההם החל ה׳. אחר מיתת יותם:

וְיֶתֶר דִּבְרֵי פֶקַח וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הִנָּם
כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל׃ בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
לְפֶקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ יוֹתָם
בֶּן עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ בֶּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ
שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁא בַּת צָדוֹק׃
וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
עֻזִּיָּהוּ אָבִיו עָשָׂה׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד
הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת הוּא בָּנָה
אֶת שַׁעַר בֵּית יְהוָה הָעֶלְיוֹן׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי
יוֹתָם אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל
סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ בַּיָּמִים
הָהֵם הֵחֵל יְהוָה לְהַשְׁלִיחַ בִּיהוּדָה רְצִין
מֶלֶךְ אֲרָם וְאֵת פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ׃

וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי פֶקַח וְכָל דַּעֲבַד
הָאִינוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃
בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין לְפֶקַח בַּר רְמַלְיָה
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ יוֹתָם בַּר עֻזִּיָּה
מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃ בַּר עַשְׂרִין
וְחָמֵשׁ שְׁנִין הֲוָה כַּד מְלַךְ וְשִׁית עַשְׂרֵי
שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ
יְרוּשָׁא בַּת צָדוֹק׃ וַעֲבַד דְּכָשַׁר קֳדָם
יְיָ כְּכֹל דַּעֲבַד עֻזִּיָּהוּ אֲבוּהִי עֲבַד׃ לְחוֹד
בָּמָתָא לָא עֲדַאָה עַד כְּעַן עַמָּא
מְדַבְּחִין וּמַסְּקִין בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא
הוּא בְנָא יָת תַּרְעָא בֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
עִלָּאָה׃ וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי יוֹתָם דַּעֲבַד
הֲלָא אִינוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה׃ בְּיוֹמַיָּא
הָאִינוּן שָׁרֵי יְיָ לְגָרָאָה בִּדְבֵית יְהוּדָה
רְצִין מַלְכָּא דַאֲרָם וְיָת פֶּקַח בַּר רְמַלְיָה׃

רלב"ג בשנת שתים לפקח בן רמליהו מלך ישראל מלך יותם. רוצה לומר בראש השנה השלישית בראש שנת חמשים ושתים לעזריה מלך פקח ומת עזריה בשנה ההיא: בימים ההם החל ה׳ להשליח. רוצה לומר לגרות המלוכה לו לשלוח וזה היה אחרי מות יותם בימי אחז והתחברו אלה המלכים על ירושלים מפני רוב חטאי אחז כמו שנזכר בספר דברי הימים והכה שם מכה גדולה:

רד"ק את אילת לארם שכבר לקחה עוזיה מלך יהודה וינשל את היהודים מאילות וזה קורא אילותם כן נקרא אילת ואילות וכן כלה אילותה׃ וישלכם ונשלגים עמן גרוש ונשל׃ וארומים באו אילת כתיב ארומים לפי שמלך ארם לקחה ועל דרך הפשט ארמיים וקרי אדומים כי לבני אדום היתה כמו שפרשנו למעלה׃

וישכב יותם עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד אביו וימלך אחז בנו תחתיו׃
בשנת שבע עשרה שנה לפקח בן רמליהו מלך אחז בן יותם מלך יהודה׃ בן עשרים שנה אחז במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלם ולא עשה הישר בעיני יהוה אלהיו כדוד אביו׃ וילך בדרך מלכי ישראל וגם את בנו העביר באש כתעבות הגוים אשר הוריש יהוה אתם מפני בני ישראל׃ ויזבח ויקטר בבמות ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן׃ אז יעלה רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל ירושלם למלחמה ויצרו על אחז ולא יכלו להלחם׃ בעת ההיא השיב רצין מלך ארם את אילת לארם וינשל את היהודים מאילות וארמים באו אילת וישבו שם עד היום הזה׃ וישלח

ושכיב יותם עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד אבוהי ומלך אחז בריה תחותוהי׃
בשנת שבע עשרי שנין לפקח בר רמליה מלך אחז בר יותם מלך שבטא דבית יהודה׃ בר עשרין שנין אחז כד מלך ושית עשרי שנין מלך בירושלם ולא עבד דכשר קדם יי אלהיה כדוד אבוהי׃ ואזל באורח מלכי ישראל ואף ית בריה אעבר בנורא כתועבת עממיא דתריך יי יתהון מן קדם בני ישראל׃ ודבח ואסיק בוסמין על במתא ועל ראמתא ותחות כל אילן עבוף׃ בכן סליק רצין מלכא דארם ופקח בר רמליה מלכא דישראל לירושלם לאגחא קרבא וצרו על אחז ולא יכילו לאגחא׃ בעדנא ההיא אתיב רצין מלכא דארם ית אילת לארם ותריך ית יהודאי מאילת ואדומאי אתו לאילת ויתיבו תמן עד יומא הדין׃

רלב"ג ולזה זה היו צרים על ירושלם ולא יכלו להלחם כי יחמל הש"י על יהודה ולא אמר להשחיתם׃ וינשל את היהודים מאילות׃ רוצה לומר שכבר היהודים נגרשו משם׃ ושאר האלה נכתב שניה כמו שקדם׃

הרד"ק הקומים עלי העומד כנגדו מוספ' וישמע' ויגלה קירה העם אשר בה הגלה אל קיר וקיר
קירה מלאשר קול שהיה עמוס ינבא עם ארם קירה' וילך' לקראת תגלת
פלאסר מלך אשור דומשק' זה לבדו נחסר ונפרק' ויבא' ויקרב המלך על המזבח ויעל
יונתן וזה לבדו מן הקדש להקריב על המזבח קרבנותיו לא יקריב ויקרב על שיעור כמשפטן
ויקרב על המזבח כמו אל המזבח קרבנות בעצמו אל המזבח ויעלה עליו

וישלח אחז מלאכים אל תגלת פלסר
מלך אשור לאמר עבדך ובנך אני עלה
והושיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ח
ישראל הקומים עלי ויקח אחז את הכסף
ואת הזהב הנמצא בית יהוה ובאצרות
בית המלך וישלח למלך אשור שחד
וישמע אליו מלך אשור ויעל מלך אשור
אל דמשק ויתפשה ויגלה קירה ואת
רצין המית וילך המלך אחז לקראת ת
תגלת פלאסר מלך אשור דומשק וירא
את המזבח אשר בדמשק וישלח המלך
אחז אל אוריה הכהן את דמות המזבח
ואת תבניתו לכל מעשהו ויבן אוריה ח
הכהן את המזבח ככל אשר שלח ח
המלך אחז מדמשק כן עשה אוריה ה
הכהן עד בוא המלך אחז מדמשק ויבא
המלך מדמשק וירא המלך את המזבח
ויקרב המלך על המזבח ויעל עליו

ושלח אחז אזגדין לות תגלת פלסר
מלכא דאתור למימר עבדך וברך
אנא סק ופרוקני מיד מלכא דארם
ומיד מלכא דישראל דקמו עלי
ונסיב אחז ית כספא וית דהבא ד
דאשתכח בית מקדשא דיי ובאוצרי
בית מלכא ושדר למלכא דאתור
שוחדא וקביל מיניה מלכא דאתור
וסליק מלכא דאתור לדמשק
ואחרבה ואגלי עמא דבה לקירינא
וית רצין קטל ואזל מלכא אחז
לקדמות תגלת פלאסר מלכא ד
דאתור לדמשק וחזא ית מדבחא
דבדמשק ושדר מלכא אחז לות
אוריה כהנא ית דמות מדבחא וית
תקוסיה לכל עבדוהי ובנא אוריה
כהנא ית מדבחא ככל דשלח מלכא
אחז מדמשק כן עבד אוריה כהנא עד
דאתא מלכא אחז מדמשק ואתא ם
מלכא מדמשק וחזא מלכא ית מדבחא
וקרב מלכא על מדבחא ואסק עלוהי

רלב"ג הקומים עלי' רל העומדים עלי' ויגלה קירה' רל שהגלה העם אשר בדמשק אל קיר' ויבן אוריה ה
הכהן' רל שיבנהו אוריה הכהן את המזבח כשער שהיה לו המלך אחז מדמשק עד שבא אשר לו מבלי נכון

רד"ק ואת המזבח הנחשת אשר לפני יי׳ [illegible]
[illegible] המזבח אשר לפני יי׳ [illegible]
[illegible]
[illegible] על ירך המזבח [illegible] ויצוהו המלך אחז [illegible]
[illegible] על המזבח הגדול [illegible]
[illegible] ומזבח הנחשת [illegible] יהיה לי לבקר [illegible]

וַיַּקְטֵר אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וַיַּסֵּךְ אֶת־נִסְכּוֹ וַיִּזְרֹק אֶת־דַּם־הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר־לוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וַיַּקְרֵב מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת מִבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּמִבֵּין בֵּית יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה׃ וַיְצַוֵּהוּ הַמֶּלֶךְ־אָחָז אֶת־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן לֵאמֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל הַקְטֵר אֶת־עֹלַת־הַבֹּקֶר וְאֶת־מִנְחַת הָעֶרֶב וְאֶת־עֹלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וְאֵת עֹלַת כָּל־עַם הָאָרֶץ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם וְכָל־דַּם עֹלָה וְכָל־דַּם־זֶבַח עָלָיו תִּזְרֹק וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יִהְיֶה־לִּי לְבַקֵּר׃

ואסיק ית עלתיה וית מנחתיה ונסיך ית נסכיה וזרק ית דם נכסת קודשיא דליה על מדבחא׃ וית מדבחא דנחשא דקדם יי וקריב מן קדם ביתא מבין מדבחא ומבין בית מקדשא דיי ויהב יתיה על שדא דמדבחא צפונא׃ ופקיד מלכא אחז ית אוריה כהנא למימר על מדבחא רבא אסיק ית עלת צפרא וית מנחת רמשא וית עלת מלכא וית מנחתיה וית עלת כל עמא דארעא ומנחתהון ונסכיהון וכל דם עלא וכל דם נכסת קודשיא עלוהי תזרוק ומדבחא דנחשא יהי לי לבקרא׃

רלב"ג ואת המזבח הנחשת אשר לפני יי׳ [illegible]
[illegible] המזבח הנחשת אשר לפני יי׳ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רד"ק את המסגרות המכונות [illegible] רלב"ג את המסגרות המכונות [illegible]

[illegible] המסגרות המכונות [illegible]

[illegible] וכן עשה לכל המסגרות [illegible]

[illegible] ואת הים [illegible] על מרצפת אבנים

[illegible] ואת הים הורד מעל הבקר הנחשת [illegible]

על מרצפת אבנים

ויעש אוריה הכהן ככל אשר צוה המלך אחז ויקצץ המלך אחז את המסגרות המכנות ויסר מעליהם את הכיר ואת הים הורד מעל הבקר הנחשת אשר תחתיה ויתן אתו על מרצפת אבנים ואת מיסך השבת אשר בנו בבית ואת מבוא המלך החיצונה הסב בית יהוה מפני מלך אשור׃

ועבד אוריה כהנא ככל דפקיד מלכא אחז וקציץ מלכא אחז ית נדבכי בסיסא ואעדי מנהון ית כיורא וית ימא אחית מעל תוריא דנחשא דתחותוהי ויהב יתיה על רצפת אבניא וית שבכתא דבנו בביתא וית מעלנא דמלכא בראה אסחר לבית מקדשא דיי מן קדם מלכא דאתור׃

[illegible]

[illegible] כמו [illegible] מרצפת אבנים כמו רצפה [illegible]

[illegible] ואת מיסך השבת [illegible]

[illegible]

[illegible] מפני מלך אשור׃

ולזה ימשך שהשנה [illegible] בבית המקדש [illegible] בעבור שם יהוה [illegible] עוד [illegible] ימלוך [illegible]
הבנין בית יי׳ [illegible] מלך אשור [illegible] מתוך [illegible] בבית המלך הבין בית יי׳

ושאר פתגמי אחז דעבד הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית יהודה ושכיב אחז עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד ומלך חזקיהו בריה תחותוהי בשנת תרתא עשרה לאחז מלכא דבית יהודה מלך הושע בר אלה בשמרון על ישראל תשע שנין ועבד דביש קדם יי לחוד לא כמלכי ישראל דהוו קדמוהי עלוהי סליק שלמנאסר מלכא דאתור והוה ליה הושע עבדא ואתיב ליה תקרובתא

וְיֶתֶר דִּבְרֵי אָחָז אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁכַּב אָחָז עִם אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ חִזְקִיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה בְשֹׁמְרוֹן עַל יִשְׂרָאֵל תֵּשַׁע שָׁנִים וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיְהִי לוֹ הוֹשֵׁעַ עֶבֶד וַיָּשֶׁב לוֹ מִנְחָה

רד״ק בשנת שתים עשרה לאחז וגו׳ והלא מלך בשנת ארבע לאחז כ״ל חשבון כמו שכתבנו למעלה ולמה אמר בכאן שלש [illegible] שמרדו אבל הוא מלך משנת ארבע לאחז [illegible] שנת שש לחזקיהו ובשנת שתים עשרה לאחז שהיא שנת שלשים להושע מרד במלך אשור ומשנת שמרד עד סוף היה מלכותו תשע שנים ויעש הרע בעיני יי׳ רק לא כמלכי ישראל אמרו רבותינו ז״ל שהעביר כל אותן פרדסאות שהושיבו ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו לרגל [illegible] ואמרו כי משום הכי [illegible] אותן פרדסאות [illegible]

רלב״ג ויקבר עם אבותיו בעיר דוד לא נקבר רק כי לא הביאוהו לקברי מלכי ישראל בשנת שתים עשרה לאחז ידענו כי הושע מלך על שנה שש לחזקיהו והיה שנת [illegible] הושע כמו שזכר [illegible] שאחר זה ולפי שזכר ירבעם אחז מלך [illegible] שנתיו [illegible] כי אחז מלך י״ב [illegible] לכל קודם שימלוך הושע ולזה כריתין לאמר אחר עבור י״ב שנה לאחז והיה אחז בשנת [illegible] לא נשארו לו כי אם שלש שנים אז מלך הושע קודם זה היה עבד מלך אשור ולא כשהיה מלך אם כמו כתב שהיה למלך אשור ומרדו בו כמו שזכר ואחר זה [illegible] מלכותו [illegible]

רלב״ג וימצא מלך אשור ויאסרהו בבית כלא והושב בקשר זה אחר שמלך אחר סוא מלך מצרים עם מלך אשור שומרון ויצר עליה וסוף שלכד שומרון וגלה עשר שבטים ... ומלכי ישראל אשר עשו ... ויחפאו בני ישראל ...

ויחפאו בני ישראל דברים

וימצא מלך אשור בהושע קשר אשר
שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים
ולא העלה מנחה למלך אשור שנה
בשנה ויעצרהו מלך אשור ויאסרהו בית
כלא ויעל מלך אשור בכל הארץ ויעל
שמרון ויצר עליה שלש שנים בשנת
התשיעית להושע לכד מלך אשור את
שמרון ויגל את ישראל אשורה וישב
אותם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי
ויהי כי חטאו בני ישראל
ליהוה אלהיהם המעלה אתם מארץ
מצרים מתחת יד פרעה מלך מצרים
וייראו אלהים אחרים וילכו בחקות ה
הגוים אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל
ומלכי ישראל אשר עשו ויחפאו בני
ישראל דברים אשר לא כן על יהוה
אלהיהם ויבנו להם במות בכל עריהם
ממגדל נוצרים עד עיר מבצר

ושכח מלכא דאתור בהושע מרדא
דשלח אזגדין לות סוא מלכא
דמצרים ולא אסיק תקרובתא למלכא
דאתור כשנא בשנא ואחדיה מלכא
דאתור ואסריה בבית אסירי וסליק
מלכא דאתור בכל ארעא וסליק ל
לשומרון וצר עלה תלת שנין בשתא
תשיעתא להושע כבש מלכא דאתור
ית שומרון ואגלי ית ישראל לאתור
ואותיב יתהון בחלח ובחבור נהר גוזן
וקרוי מדי והוה
ארי חבו בני ישראל קדם יי אלההון
דאסיק יתהון מארעא דמצרים מתחות
יד פרעה מלכא דמצרים ודחילו
לטעות עממיא ואזלו בנימוסי עממיא
דתריך יי מן קדם בני ישראל ומלכי
ישראל דעבדו ואמרו בני ישראל
מלין דלא כשרן קדם יי אלההון
ובנו להון באמן בכל קרויהון ממגדל
תקופי עד קרוין כריכן

רד״ק ומלכי ישראל אשר עשו ... ומלכי ישראל אשר עשו ויחפאו בני ישראל ...

השומר מן החומה עד בצורים· אחר שאמר כן אמר שם טוב מגדל נוצרים עד עיר מבצר· מגדל שעומדים בו הנוצרים [illegible] מגדל הצופה עד קריות בצורות·

ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי אלהיהם· ויחפאו הוא מענין חפוי וכסוי· והרצון בו שהם שמו כעלם ומכסים מעל יי דברים אשר אינם כן ר"ל שאינם נעלמים ממנו· והמשל [illegible]

[illegible]

ויצבו להם מצבות ואשרים על כל גבעה גבהה ותחת כל עץ רענן׃ ויקטרו שם בכל במות כגוים אשר הגלה יהוה מפניהם ויעשו דברים רעים להכעיס את יהוה׃ ויעבדו הגללים אשר אמר יהוה להם לא תעשו את הדבר הזה׃ ויעד יהוה בישראל וביהודה ביד כל נביאו כל חזה לאמר שבו מדרכיכם הרעים ושמרו מצותי חקותי ככל התורה אשר צויתי את אבתיכם ואשר שלחתי אליכם ביד עבדי הנביאים׃

ואקימו להון קמן ואשרן על כל רמא מנטלא ותחות כל אילן עבוף׃ ואסיקו בוסמין תמן בכל במתא כעממיא דאגלי יי מקדמיהון ועבדו פתגמין בישין לארגזא קדם יי׃ ופלחו לטעותא דאמר יי להון לא תעבדון ית פתגמא הדין׃ ואסהיד יי בישראל וביהודה ביד כל ספר וכל מליף למימר תובו מארחתכון בישתא וטרו פקודי וקימי בכל אוריתא דפקדית ית אבהתכון ודשלחית לותכון ביד עבדי נביאיא׃

רד"ק · ויעד יי' בישראל [illegible] [illegible] וכן [illegible] [illegible] כל נביאו כל חוזה [illegible] כל [illegible] [illegible]

רלב"ג · [illegible] ויצבו להם מצבות ואשרים על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן [illegible] [illegible] [illegible]

185

כל נביאו וכל חוזה וכדרש עד כל נביאו כמו נביאים ויעד יי׳ בישראל וביהודה ביד כל נביאי כל חוזה׳
הצדותי בהם אחד שהזהירנו ואחד מן העמים חוזה אומר עד כל נביאים וכל חוזה והרבים
נביאו כתיב [illegible]
[illegible] בן אלו דבר יי׳ בהם כאמרו [illegible]
[illegible]

וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם כְּעֹרֶף
אֲבוֹתָם אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃
וַיִּמְאֲסוּ אֶת חֻקָּיו וְאֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר כָּרַת
אֶת אֲבוֹתָם וְאֵת עֵדְוֺתָיו אֲשֶׁר הֵעִיד בָּם
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ וְאַחֲרֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבֹתָם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם
לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כָּהֶם׃ וַיַּעַזְבוּ אֶת כָּל מִצְוֺת
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה שְׁנַיִם
עֲגָלִים וַיַּעֲשׂוּ אֲשֵׁירָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְכָל
צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבָּעַל׃

וְלָא קַבִּילוּ וְאַקְשִׁיאוּ יָת קְדָלְהוֹן
כִּקְדָל אֲבָהַתְהוֹן דְּלָא הֵימִינוּ ב
בְּמֵימְרָא דַייָ אֱלָהֲהוֹן׃ וְקַצוּ בִּקְיָמוֹהִי
וּבִגְזֵירַת קְיָמֵיהּ דִּגְזַר עִם אֲבָהַתְהוֹן וְיָת
סָהֲדְוָתֵיהּ דְּאַסְהֵיד בְּהוֹן וּטְעוֹ בָּתַר
טַעֲוָתָא וַהֲווֹ לְלָמָא וּבָתַר עַמְמַיָּא
דִּבְסַחְרָנֵיהוֹן דְּפַקֵּיד יְיָ יָתְהוֹן בְּדִיל
דְּלָא לְמֶעְבַּד כְּוָתְהוֹן׃ וְשַׁבַקוּ יָת כָּל
פִּיקּוֹדַיָּא דַייָ אֱלָהֲהוֹן וַעֲבַדוּ לְהוֹן
מַתְּכָא תְּרֵין עֶגְלִין וַעֲבַדוּ אֲשֵׁירְתָא
וּסְגִידוּ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא וּפְלַחוּ יָת
בַּעְלָא׃

רלב״ג כערף אבותם אשר לא האמינו בי״י אלהיהם ר״ל המשילם למי שקשה ערפו מלהטותם אל
האמינו בי״י אלהיהם ולא השגיחו לשמוע בהם מפני דברי הנביאים׃ וימאסו
את חקיו ואת בריתו זה כלל עדות מה שהם עשו מה שזכר השם שהם ישמרו ימאסו
עליהם [illegible] קללות שכתוב עליהם. ולכן הטעם ישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה ולזה זכר ג״כ שהם עזבו כל
מצות י״י כמו שזכר שם באותם הקללות׃ ואת עדותיו אשר העיד בם׃ הנה קרא עדות מה שהיה מעורר על
דרך העדות לשמור משפטי התורה כמו פסח וסוכות שהם עדות על יציאת מצרים וקדושת בכור בהמה
ומצות פדיון בכור אדם ופטר חמור שהם עדות למכת בכורות. וקרא עדות ג״כ מה שהעיד בהם ר״ל הש׳
בתורה את השמים ואת הארץ שאם יעברו על בריתו יגלו מהם אל הקללות עד השמיד אותם׃ וקרא עדות
ג״כ מה שבא בתורה מן הספורים אשר הם עדות על מי שיעבור על דבר השם יתברך כמו ר״ל האופן ימצא
[illegible] רבוי הספורים בתורה המעידים על זה ומה שיקיימום ישלם לו גמול טוב והם עזבו כל זה
אשר יודע להם שלמותו [illegible] וילכו אחרי ההבל [illegible] ועשו פעולות ההבלים׃

[illegible]

[illegible]

רד"ק ויתמכרו כבר פירשנו בפסוק יען התמכרך׃ ויתאנף רק שבט יהודה לבדו ושבט [illegible]
[illegible] ונכלל עמו׃ כי [illegible] כן כתוב וקרי [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] הרחיק את ישראל מאחרי יי׳ [illegible]

ואעברו ית בניהון וית בנתהון בנורא
וקסימו קסמין ונחישו וחשיבו
למעבד דביש קדם יי׳ לארגזא
קדמוהי׃ ותקיף רוגזא מן קדם יי׳ לחדא
בישראל ואגלינון מארע בית שכנתיה
לא אשתאר לחוד שבטא דיהודה
בלחודוהי׃ אף דבית יהודה לא נטרו
ית פקודיא דיי׳ אלההון ואזלו בגזירת
ישראל דעבדו׃ ורחיק יי׳ בכל זרעא
דישראל ועננון ומסרינון ביד בוזזין
עד דאגלינון מארע בית שכנתיה׃
ארי אתפליגו בית ישראל על דבית
דוד ואמליכו ית ירבעם בר נבט
ואטעי ירבעם ית ישראל מבתר
פולחנא דיי׳ וחייבינון חובה רבא׃

ויעבירו את בניהם ואת בנותיהם באש א
ויקסמו קסמים וינחשו ויתמכרו לעשות
הרע בעיני יהוה להכעיסו׃ ויתאנף יהוה
מאד בישראל ויסרם מעל פניו לא נשאר
רק שבט יהודה לבדו׃ גם יהודה לא ש
שמר את מצות יהוה אלהיהם וילכו
בחקות ישראל אשר עשו׃ וימאס יהוה
בכל זרע ישראל ויענם ויתנם ביד שסים
עד אשר השליכם מעל פניו׃ כי קרע
ישראל מעל בית דוד וימליכו את ירבעם
בן נבט וידא ירבעם את ישראל מאחרי
יהוה והחטיאם חטאה גדולה׃ וילכו

רלב"ג ויקסמו קסמים ויתמכרו׳ ר״ל שעשו פעולות להוריד כח רוחניות הכוכבים לפי מחשבתם׳ והיו בזה
[illegible] [illegible] להם כח הקסם׳ וכן היו מנחשים [illegible] והיו מסתפקים [illegible] הקודשים
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ויענם
ויתנם ביד שוסים׳ זכר זה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לישראל׃ כי קרע
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ארץ אחרת׃ וימליכו את ירבעם בן נבט׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עליו
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
וידא ירבעם את ישראל׳ וידא כתיב וידח קרי׳ וכתיב [illegible] [illegible] [illegible] וכן [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רד"ק ויושב אותם בערי שמרון [illegible]
[illegible]

רלב"ג ויבא מלך אשור מבבל [illegible]
[illegible]

וילכו בני ישראל בכל חטאות ירבעם
אשר עשה לא סרו ממנה׃ עד אשר
הסיר יהוה את ישראל מעל פניו כאשר
דבר ביד כל עבדיו הנביאים ויגל ישראל
מעל אדמתו אשורה עד היום הזה׃
ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוא
ומחמת וספרוים וישב בערי שמרון תחת
בני ישראל וירשו את שמרון וישבו
בעריה׃ ויהי בתחלת שבתם שם לא יראו
את יהוה וישלח יהוה בהם את האריות
ויהיו הרגים בהם׃ ויאמרו למלך אשור ל
לאמר הגוים אשר הגלית ותושב בערי
שמרון לא ידעו את משפט אלהי הארץ
וישלח בם את האריות והנם ממיתים אתם
כאשר אינם ידעים את משפט אלהי
הארץ׃ ויצו מלך אשור לאמר הליכו
שמה אחד מהכהנים אשר הגליתם משם
וילכו וישבו שם וירם את משפט אלהי
הארץ׃ ויבא אחד מהכהנים אשר הגלו ם
משמרון וישב בבית אל ויהי מורה אתם
איך ייראו את יהוה׃

ואזלו בני ישראל בכל חובי ירבעם
דעבד לא סטו מנהון׃ עד דאגלי יי
ית ישראל מארע בית שכינתיה כמא
דמליל ביד כל עבדוהי נביא וגלו
ישראל מעל ארעהון לאתור עד
יומא הדין׃ ואיתי מלכא דאתור
מבבל ומכות ומעוא ומחמת
ומספרוים ואותיב בקרוי שומרון חלף
בני ישראל וירתו ית שומרון ויתיבו
בקרוהא׃ והוה בשירוית למתבהון
תמן ולא הוו דחלין מן קדם יי וגרי
יי בהון ית אריותא והוו קטלין בהון׃
ואמרו למלכא דאתור למימר
עממיא דאגליתא ואותיבתא בקרוי
שומרון לא הוו ידעין ית דין אלהא
דארעא וגרי בהון ית אריותא והא
אינון מקטלין יתהון כד לית אינון ידעין
ית דין אלהא דארעא׃ ופקיד מלכא
דאתור למימר אובילו לתמן חד
מכהניא דאגליתון מתמן ויזלון ויתבון
תמן וילפון ית דין אלהא דארעא׃
ואתא חד מכהניא דאתגליאו ם
משומרון ויתיב בבית אל והוה מליף
יתהון איכדין יהון דחלין מן קדם יי׃

אחר ייראו את ה' יברך אותם ואמר אשר שבחים אלה את אלהי ישראל לכם שלום ישראל ואמר אליו שבחים
והעובדים לא היו עושים אלא להיות מתבטחים בהם ובזה יאמר כן היו רשעי האומות. כזמן הזה שעלבל
יהיה קיום כדי להבטיח שהקב"ה נואלו ולמכרו וישראל הם אחרי רשעי האומות. אבל מה בין ישראל בין
האומות הם האומות בעיקר שבחים להם את אלהי ישראל והם היו יודעים כי הבטחים לא יושעו ישר"אל
להיות מובטחים ולעבדם והעבודה הזאת יותר בשם האלהים. אבל המין הזה שם להם לב. ובכרו כי
הם אל העבד והיו יושבים כי זה הממשיך. והמריע וישראל בן אלה כלם היו יודעים מרוצת אבות כי
הב"ה הוא אלהי האלהים ואדון האדונים. אלה שהיו עושים אחרי רשעי האומות לפי שהיו כבדלים מעשי
האומות. והשקיו רואים שהבטחה לאומות השלם היו מסרים כי אלהים האמונים היו נבראים להם הקבלה
הזאת והיו אומרים איכה ישבחו עניים האלה את אלהים והעבד כן גם אם כמו"ש אתה כי אלהי עולם אדם הם
מעוררים אותם להם לזמן והיה ישרום ואמר פרעתם שבחם היו דורשים את ה' כי ירבעם אמר אלגז. יחי
פם ה' אלהיך כי טובת פריו כי הוא המריע והמטיב. ולא אמר כי ישראל והיו מקרן ושמלה בני ער"לים
אמת לדרוש את ה' מאחיה השלום והאחת נפרש עם אליהו בדבר כמו הכעת אחד לדבר הבטחה שאמן לו
והיה כמשך יהודה נפשו ושמע את אליהו ירד והרע בגדיו וגם ושכב בשק ויאמרו אמן כי קרא ה' לנשר"י
השלום האלה לכת אותם בבר מואב יראו את ה' ואת היהם בלבם כי מאות האל יתעלה הטוב והרע אמנם
שהיו בהם הנביאים שהיו אומרים לא ייטיב ה' ולא ירע והיו אומרים מי רואנו ומי יודענו אותם היו
מעמים ורעת אחרת היתה בהם והיו אומרים נסתר כמו"ש ויחפאו בני ישראל. ואותם היו מאמינים שהטוב
והרע אינו בכוונת המכוון לא בכלל בא מן הנעברים אבל המאמינים כמו"ש והשברים אותה היו רבים
ואותם היתה רעתם לאל יתעלה אלה שהיו שכרין אותו עד שמשו ויראת אלהים ואת לא היתה אותם כי האל
עם אותם לא תפסון אות ר"ל שאותם שהיו מתבטחים בהם ובטחם ובוז היו עושים והאלהים בחקות העניים
בדברים אחרים רבים שעושים האל לפי הקים אותם הארץ. כמו"ש להם האל ית' ולא תלכו בחקות הגוים ולא
תקיא אתכם הארץ ונאמר מה היו כעושים העניים האלה אשר כנו מצרים ולא היו כעושים בארצם לפי כי
ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ולא תסבול הארץ מעשיהם כמו"ש הבט אלהי כבר הארץ לפי אמן ויורש
את משפט אלהי הארץ ונאמר כאשר קיא את הגוי אשר לפניכם וזה הקרבן קרבן שרות אלה העניים אשר
במצרים אם יאמר להם שלא יעבדו עוד כלל לא היו מאמינים שהוא דבר שנבלע בו כל האומות מקדם. והגיד
אלהים כמו מושכל ראשון אך אמן להם שהיו שבחים את אלהים כמו שהיו שבחים ובכבד שיהא כוונת האל
בלבם כי אלה האלהים לא יושיעו ולא יורישו אם לא כרצון האל אלה שבחים אותם להיות מובטחים בהם ובזה
הברך. ואמר אותם נב"ל שיזכרו מה שעשה הגבורות ובנפלאות הגדולות במצרים ובמדבר ומכבד אמר הזכיר
והשבוסת וזהו את משפט אלהי הארץ. וזהו יראת ה' שירא ממנו וייטב לו הכח כי הוא אל על כל אלהים
ויזכרו מה שעשה גבורות האלה בעבור יראתו והודעתו שלא יבאו בארץ הזאת יותר מאשר יארעו

רד"ק אשר עשו השמרונים ישראל שהיו בשמרון ובלותן כבר הבמות שעשו הם והניחו אלהי העמים אלהיהם גוי גוי בעריהם אשר הם יושבים שם: היה שם כל אחד כשרו נלקח ישראל [illegible] ואנשי את סכות בנות כן היה שם ע"ה שהיו שבדים [illegible] ורואה [illegible] ע"ה [illegible] ככל היה [illegible] כי עבד [illegible] זה היה [illegible] כי ע"ה כל נשם אלהיהם אבל

רלב"ג והם עשים שם ואנשי בבל [illegible] שומרון והמה [illegible] ורק [illegible] בבית הבמות אשר עשו [illegible] השומרונים:

[illegible] אשור היתה [illegible] סכות בנות ונרגל סכות בנות [illegible] תרגומה [illegible] תרגומה [illegible] שבדים והיא [illegible] כות וכמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] סכות בנות [illegible] לספרוים [illegible] זה תרגום [illegible] ופרוש [illegible] [illegible] ליעקב [illegible] ליוסף [illegible]

וַיִּהְיוּ עֹשִׂים גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו וַיַּנִּיחוּ
ח בְּבֵית הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ
הַשֹּׁמְרֹנִים גּוֹי גּוֹי בְּעָרֵיהֶם אֲשֶׁר
הֵם יֹשְׁבִים שָׁם׃ וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ
אֶת סֻכּוֹת בְּנוֹת וְאַנְשֵׁי כוּת עָשׂוּ
אֶת נֵרְגַל וְאַנְשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ אֶת
אֲשִׁימָא׃ וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת
תַּרְתָּק וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת
א בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ
וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוִים׃ וַיִּהְיוּ
יְרֵאִים אֶת יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ
עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת׃

וַהֲווֹ עָבְדִין עַמָּא עַמָּא טַעֲוָתֵיהּ
וְאַחֲתִיאוּ בְּבֵית בָּמָתָא דַּעֲבַדוּ
ב שָׁמְרוֹנָאֵי עַמָּא עַמָּא
בְּקִרְוֵיהוֹן דְּאִינוּן יָתְבִין תַּמָּן׃
וְאֱנָשֵׁי בָבֶל עֲבַדוּ יָת סֻכּוֹת
בְּנוֹת וֶאֱנָשֵׁי כוּת עֲבַדוּ
יָת נֵרְגַל וֶאֱנָשֵׁי חֲמָת עֲבַדוּ
יָת אֲשִׁימָא וְעַוָּאֵי עֲבַדוּ
נִבְחַז וְיָת תַּרְתָּק וֶאֱנָשֵׁי סְפַרְוָיִם
מוֹקְדִין יָת בְּנֵיהוֹן בְּנוּרָא
לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ טַעֲוַת
סְפַרְוָיִם וַהֲווֹ דָּחֲלִין מִן
ם קֳדָם יְיָ וַעֲבַדוּ לְהוֹן
מִקְצָתְהוֹן כּוּמְרֵי בָמָתָא
וַהֲווֹ עָבְדִין לְהוֹן בְּבֵית בָּמָתָא׃

אשימא [illegible] והוא [illegible] וקרא כן [illegible] והוא כמו [illegible] אשימא [illegible] והעוים נבחז [illegible] ויש ספרים [illegible] בספרים [illegible] [illegible] [illegible] פירשו [illegible] אדרמלך וענמלך אדרמלך [illegible] ונקרא כן [illegible] [illegible] ענמלך זה [illegible] אדרמלך וענמלך זה [illegible] תרגום [illegible] [illegible]

ויהיו עושים להם בבית הבמות היו עושים להם עבודתם · והיו יראים את ה' ועשו להם מקצותם כהני במות
ובבתי הבמות כבית האמורי · מעשה ידיהם וקצתם הכומרים מקצותם · ודימה
ה מלא הבמות שהיו מקריבים לה' כמו שהיה העשה קודם ליסוד הבית

מִן קֳדָם יְיָ הֲווֹ דָחֲלִין וְיָת טַעֲוָתְהוֹן הֲווֹ פָּלְחִין בִּנְמוֹסֵי עַמְמַיָּא דְאַגְלִיאוּ יָתְהוֹן מִתַּמָּן: עַד יוֹמָא הָדֵין אִינוּן עָבְדִין כִּנְמוֹסֵיהוֹן קַדְמָאֵי לֵיתֵיהוֹן דָחֲלִין מִן קֳדָם יְיָ וְלֵיתֵיהוֹן עָבְדִין כִּגְזֵירַת דִּינְהוֹן וּכְהִלְכַת חַיֵּיהוֹן וּכְאוֹרָיְתָא וּכְתַפְקֵידְתָּא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת בְּנֵי יַעֲקֹב דְּשַׁוִּי שְׁמֵיהּ יִשְׂרָאֵל:

אֶת יְהוָה הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם: עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים לד כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים אֵינָם יְרֵאִים אֶת יְהוָה וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקֹּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

ויכרת

רד"ק כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם · כמשפט ישראל שגלו משם שהיו עושים אלו הגוים שהיו יראים את ה' והיו עובדים אלהים אחרים כמו שפירשנו או יהיה פי' כמשפט הגוים בני ארצותם אשר גלו משם ויהיה טעמו שאלהיהם היו עובדים לא אל ה' היו יראים כלומר כן היו עובדים את אלהיהם כמו שהיה משפטם בארצם · עד היום הזה הם עושים · לפי' הראשון יהיה פי' על היום הזה הם עושים על ישראל פי' ישראל אשר גלו בגלותם מדרכם הרעה עד היום הזה הם עושים במקום אשר גלו שם כמשפטים הראשונים שהיו עושים בארצן איננם יראים את ה' אלא לעבוד ע"ז כמו שהם עובדי ע"ז בגלותם ולא יראו את ה' כי היראה היא לעבוד אותו לבדו כמו שאמר יהושע עתה יראו את ה' ועבדו אותו בתמים וגו' וכן אמר להם שמואל יראו את ה' ועבדתם אותו באמת ואינם עושים כחוקתם וכמשפטם רק כחוקות הגוים וכמשפטם ואינם עושים כתורה וכמצוה אשר צוה את בני יעקב ומה"ט אשר שם שמו ישראל כי לא כשאמר יעקב לבנו הסירו את אלהי הנכר ונאמר לו כראות אלהי ה' ונאמר לו ישראל יהיה שמך ולפי' האחרון יהיה פי' ואינם יראים את ה' על הגוים שאמר את ה' היו יראים לא היו יראים את ה' כי אם מפחד האריות לפי' קראו אותם בני יראים ואמר כמשפטים הראשונים היו עושים כי כמשפטים הראשונים שהיו עושים בארצם כן היו עושין ולא היו עושים כחוקותם וכמשפטם וכמצוה אשר צוה ה' את בני יעקב וכל הענין

רלב"ג כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם · שהם היו גם כן עובדים לה' ועובדים ע"ז ולזה אמר להם אלהיו · על מנת אותם המקומות על שם המשפטים הם וזה האלהים לבד אחרים וא"כ הם הבעל לבד אחרים

ושמו שראל שבטים שאלה הם ישראל גם כי מעשה לפי שאלה עשו כתורה
וכמשפט אשר צוה יי אותם ולא עשו כן וקרא הראשון כבן
כשמע׳ ולא שמעו כי אם כמשפטם׳

עד היום הזה הם עושים כמשפטים
הראשונים ר״ל המנהגים שהם ישראל גם
לא יראו את יי׳ כמו שהיה מתחלה אשר
כעמו הזה שאלו למה שנשאר עם עתה׳

ויכרת יהוה אתם ברית ויצום לאמר לא
תיראו אלהים אחרים ולא תשתחוו להם
ולא תעבדום ולא תזבחו להם׃ כי אם את
יהוה אשר העלה אתכם מארץ מצרים
בכח גדול ובזרע נטויה אתו תיראו ולו
תשתחוו ולו תזבחו׃ ואת החקים ואת
המשפטים והתורה והמצוה אשר כתב
לכם תשמרון לעשות כל הימים ולא
תיראו אלהים אחרים׃ והברית אשר
כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו א
אלהים אחרים׃ כי אם את יהוה אלהיכם
תיראו והוא יציל אתכם מיד כל איביכם׃
ולא שמעו כי אם כמשפטם הראשון הם
עשים׃ ויהיו הגוים האלה יראים את
יהוה ואת פסיליהם היו עבדים גם בניהם
ובני בניהם כאשר עשו אבתם הם
עשים עד היום הזה׃

וגזר יי עמהון קיים ופקדינון למימר
לא תדחלון לטעות עממיא ולא
תסגדון להון ולא תפלחונון ולא
תדבחון להון׃ אלהין קדם יי דאסיק
יתכון מארעא דמצרים בחיל רב
ובדרע מרמם יתיה תדחלון וקדמוהי
תסגדון ועל מדבחיה תדבחון׃ וית
קימיא וית דיניא ואוריתא ותפקידתא
דכתב לכון תטרון למעבד כל יומיא
ולא תדחלון לטעות עממיא׃ וקימא
דגזרית עמכון לא תתנשון ולא ת
תדחלון לטעות עממיא׃ אלהין קדם
יי אלהכון תדחלון והוא ישיזיב
יתכון מיד כל בעלי דבביכון׃ ולא ק
קבילו אלהין כנמוסיהון קדמאי
אינון עבדין׃ והוו עממיא האלין ד
דחלין מן קדם יי וית צלמניהון הו
פלחין אף בניהון ובני בניהון כמא
דעבדו אבהתהון אינון עבדין
עד יומא הדין׃

רד״ק ולא שמעו כי אם כמשפטם הראשון הם עושים׃ ר״ל
ולא שמעו לכהנים המלמדים אותם והם עושים אחר
מנהגם כמו שהם מנהגם׃
עד ד

רלב״ג תשמרון לעשות כל הימים׃ ר״ל
מצות שהתורה מתנה לעשות
ועשותה כל הימים לא שתהיה נאחרת ... מן
שהם אלהים אחרים׃

ויהיו הגוים האלה יראים את ה' ירצה שאמר שלא שמעו אלו הגוים לקול הכהן אך כמשפטם הם עושים
ולזה הנה אמר שהם היו יראים את ה' לא היו עובדים אותו ולזה לא נחשבו לגרים אמתיים כי גרים
אמתיים הם כמו ישראל כי הם לא קבלו עליהם לקיים התורה אך עם עבודת אלהיהם ולזה הם מחולקים
מישראל ומקיימים במקצת מצות ישראל כי הישראל חייב בשמירת התורה כלה ואשר אינו מישראל אך הגר
לא יקיים גר הם לא יקבל עליו כל המצות התורה כי התורה כלה לא יקבלו תוספת וגרעון כמו שזכרנו
במקומות מהתורה

וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ חִזְקִיָּה בֶן אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ בֶּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת זְכַרְיָה׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד אָבִיו׃ הוּא הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן׃ כיח

וַהֲוָה בִּשְׁנַת תְּלָת לְהוֹשֵׁעַ בַּר אֵלָה מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ חִזְקִיָּה בַּר אָחָז מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃ בַּר עֶשְׂרִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין הֲוָה בַּר מַלַּךְ וְעֶשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֵם וְשׁוּם אִמֵּהּ אֲבִי בַּת זְכַרְיָה׃ וַעֲבַד דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ כְּכֹל דַּעֲבַד דָּוִד אֲבוּהִי׃ הוּא אַעְדִּי יָת בָּמָתָא וְתַבַּר יָת קָמָתָא וְקַץ יָת אֲשֵׁירָתָא וּפְסֵיק חִוְיָא דִנְחָשָׁא דַעֲבַד מֹשֶׁה אֲרֵי עַד יוֹמַיָּא הָאִינוּן הֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַסְּקִין בּוּסְמִין לֵיהּ וַהֲווֹ קָרַן לֵיהּ נְחוּשְׁתָּן׃

רד"ק ויהי בשנת שלש להושע בן אלה שנת שלש למרדו כמו שפירשנו. הוא. וכתת נחש הנחשת יש מרז"ל שאמרו שחקקו ונתנו לבית ה' אסור בהנאה ומקום אמרו ... אסור בהנאה כי משה רבינו עשה ... פסלו אותו ... לך סרף ... והשברים אותו לא היו יכולים לעברו כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ... כן דבור חזקיהו דבר טעם נהדרך שמה ובכתות כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ... עלם יעורר ... ישראל אחר עבודה זרה עד הימים ההמה שם ... כי בנו הוא ... לעבוד אותו ... וזה קראו ... כמו ... ויקרא ... בערבוב באשר

רלב"ג ויעש הישר בעיני ה' ככל אשר עשה דוד. אמנם הנה בזה הוסיף על דוד כי הוא לא ... אך עשה תמיד הישר בעיני ה' ודוד הוא על דבר אוריה

לאסר כשרה שלא היה משה שלא יעלו כשעלו שהיו
עובדים ומקטרים לזה הנחש והיו מוציאין אותו
לזכרון הנס וחזקיהו ראה לבער אותו כשבער הע"ז
ש בימי אביו היו עובדים לו כמו לע"ז ואעפ"י שהמלכים
היו זוכרים את הנס אמר טוב לבער אותו ויסכן הנס
מלשמור ויטעו ישראל אחריו לא יעבדו אחריו ורז"ל
אמרו איפשר בא אסא ולא בערו בא יהושפט ולא
בערו והלא כל ע"ז שבארץ ישראל אסא ויהושפט
בערום אלא הניחו מקום שיתנו לו אבותי להתגדר בו
ויקרא לו נחשתן דרך בזיון כלומר אינו אלא נחשת
מה כח יש בו להרע או להטיב כך זה וכעת שהשיתם

הוא הסיר את הבמות הם שהיו מקריבים בם
לשם יי' אשר לא צוה כי מימי שלמה יר...
שראשונים ושכר המצבות הם הפסל אשר לא
תקים לך מצבה ואעפ"י שהיא לשם כל שכן שהיתה
לע"ז כמו שאחשב שהיה הענין במו המצבות היו
בני ישראל מקטרים לו ... הענין שהניחו לזאת
הצורה מדרכה אלהית מפני שעשאה משה והיה כל
הנשוך וראה אותו וחי והנה קרא חזקיה נחשתן
כונה לומר נחשת לבד כלא יאמר שאין לו את הצורה
כלום אם מה שיש מקבל לנחשת

קרא לו כן אמר להם לישראל איך יעלה כלב איש כי זה יועיל ואינו אלא נחשת ויתפחד הענין להקטיר סול
אלמיהן ... ויש מן שכתב ויתוקנו קראו לה נחשתן כלומר ישראל שהיו עובדים אותו היו קוראים לו נחשתן

ביהוה אלהי ישראל בטח ואחריו לא
היה כמהו בכל מלכי יהודה ואשר היו
לפניו׃ וידבק ביהוה לא סר מאחריו
וישמר מצותיו אשר צוה יהוה את
משה׃ והיה יהוה עמו בכל אשר יצא
ישכיל וימרד במלך אשור ולא עבדו׃

במימרא דיי אלהא דישראל אתרחיץ
ובתרוהי לא הוה כותיה בכל מלכיא
דבית יהודה ודהוו קדמוהי׃ ואידבק
בדחלתא דיי לא סטא מבתר
פולחניה ונטר פיקודוהי דפקיד יי ית
משה׃ והוה מימרא דיי בסעדיה בכל
אתר דנפיק מצלח ומרד במלכא
דאתור ולא פלחיה׃

רד"ק ואשר היו לפניו רוצה לומר קודם יהודה ושלמה אבל
מלכי יהודה אשר לפניו אעפ"י שהיו בהם אנשים
טובים והם אסא ויהושפט ויואש כל ימי יהוידע ועוזיהו
ויותם לא היה בהם שעשה הישר בעיני יי' כמוהו שהרי עליו
אמר ככל אשר עשה דוד אביו׃

רלב"ג בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו
הנה הוא אשר במלכות ואשר מלכות
הבית אשר בכל ואמרו בכל מלכי יהודה
ונאמר היו לפניו ואולם אמר זה כי אחריו לא
היה כמוהו כי הוא חטא ודוד לא חטא אך
שעשה הישר בעיני יי' וידבק ביי' לא
סר מאחריו הנה הדבקות ביי' הוא הדבקה והקרבה בדרכיו ואמרו לא סר מאחריו מעיד שלא חטא בדבר

ישראל יבא לה וימרוד במלך אשור לפי שאחז אביו היה עבדו ואמר כי הוא מרד בו ולא עבדו שנים רבות לבדו׃

וחזקיה לא עבדו זה היה מן הבא׳ במקום על ישראל בכל אשר יפנה ישכיל רוצה לומר בכל אשר יפנה ישכיל וימרוד במלך אשור ולא עבדו לפי שאביו אחז עשה עצמו עבד לו כאמרו עבדך ובנך אני ובעבור זה היה מרד בהיותו כנגד ושמן שימרוד הוא שלא עבדו׃

הוא הכה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר׃
ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו היא השנה השביעית להושע בן אלה מלך ישראל עלה שלמנאסר מלך אשור על שמרון ויצר עליה׃ וילכדה מקצה שלש שנים בשנת שש לחזקיה היא שנת תשע להושע מלך ישראל נלכדה שמרון׃ ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי׃

על

הוא קטל ית פלישתאי עד עזה וית תחומהא ממגדל תקוף עד קירוין כריכן׃ והוה בשתא רביעתא למלכא חזקיה היא שתא שביעתא להושע בר אלה מלכא דישראל סליק שלמנאסר מלכא דאתור על שומרון וצר עלהי׃ וכבשוהא מסוף תלת שנין בשנת שית לחזקיה היא שנת תשע להושע מלכא דישראל איתכבישת שומרון׃ ואגלי מלכא דאתור ית ישראל לאתור ואשרינון בחלח ובחבור נהר גוזן וקירוי מדי׃

רד״ק ממגדל נוצרים עד עיר מבצר׃ ממגדל שעומדין בו השומרים ות״י ממגדל תקוף עד קירוין כריכן׃ מקצה שלש שנים׃ מתחלת שנה שלישית וכמוהו מקץ שבע שנים תעשה שמטה (ר״ל) בשמיטת קרקע׃ ונשלוח עבדים׃ וכן מקץ שבע שנים תשלחו את עבדו כי הוא עלה בשנה הרביעית לחזקיה והיא שנה שביעית להושע ולכדה בשנת שש לחזקיה והיא שנת תשע להושע אין כוון כי הם שתי שנים והוא מקצה שלש שנים אך פירושו מתחלת שלש ות״י מסוף תלת שנין ואם כן לדעתו בשנה הרביעית והשנה השביעית ר״ל בתחלת השנה הר׳ בשית והשביעית׃ ויגל מלך אשור מגבול הפשטה כי הוא כלו שגלה ובעבעשו וינלה׃

רלב״ג ממגדל נוצרים עד עיר מבצר׳ רוצה לומר שלא נשאר בהם שלא הוכה מקטן ועד גדול והיותר קטן הוא מגדל נוצרים רוצה לומר השומרים שעושין אותו מקום לשמור פירות השדה והכרמים והיותר הגדול׃

רד"ק ויתפשם פי' כבשם ויאמר לתפשם אלא פירוש אלא לתפשם ותפשם וכן [illegible] בעריה וגו'
[illegible] ושבר אותם ויעקבו ושבר ס' יתפלל ויחי ותעק' וקדומים לפי וישלח חזקיה אחר שתפש ערי
יהודה הבצורות ושם פניו ירושלם כמו שכתב ושמו למלחמה על ירושלם שלח לו חזקיה אל
לכיש שהיה שם מלך אשור והיה מעבר יהודה ושלח לו חטאתי שוב מעלי כלומר חטאתי שמרדתי בך ולא
עבדתיך שוב מעלי ואת אשר תגזור עלי אתן ושלשה כפעם הקים אחר שכבן לו מה שהטיל עליו שלש מאות
ככר כסף ושלשים

עַל׀ אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ אֶת בְּרִיתוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא עָשׂוּ׃ וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל כָּל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם׃ וַיִּשְׁלַח חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר לָכִישָׁה לֵאמֹר חָטָאתִי שׁוּב מֵעָלַי אֵת אֲשֶׁר תִּתֵּן עָלַי אֶשָּׂא וַיָּשֶׂם מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כִּכַּר כֶּסֶף וּשְׁלֹשִׁים כִּכַּר זָהָב׃

עַל דְּלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲהוֹן וַעֲבַרוּ יָת קְיָמֵיהּ יָת כָּל דְּפַקֵּיד מֹשֶׁה עַבְדָּא דַּיְיָ וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרֵיהּ וְלָא עֲבַדוּ רְעוּתֵיהּ׃ וּבְאַרְבַּע עַשְׂרֵה שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה סְלֵיק סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל כָּל קִרְוַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה כְּרִיכָתָא וְאַחֲדִינוּן׃ וּשְׁלַח חִזְקִיָּה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְוָת מַלְכָּא דְאַתּוּר לְלָכִישׁ לְמֵימַר חַבֵית אִסְתַּלַּק מִנַּאי יָת דְּתִרְמֵי עֲלַי אֲקַבֵּל וְרָמָא מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל חִזְקִיָּה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה תְּלָת מְאָה כִּכְּרִין דִּכְסַף וּתְלָתִין כִּכְּרִין דִּדְהַב׃

ככר זהב [illegible] אמר
ומן שנה [illegible]
יהודה אמר ס
שפסק מלהת לו
שנה שנה מנר"ה
שהטיל עליו פעם
לרבשקה על ימי
נשיאתם מרדת
ש ובא על לכיש
ומשם שלח מלאכיו
עם קצת חילותיו
לירושלם ולכך מה
שנכר [illegible] קבלו
[illegible] קלבריס
ושלח רבשקה עם
חילותיו ואמרו
אל קשלמו עמו
[illegible] ושיעבו
ושלחם לאמר לא תלמירתן קשר וגו' ומנלן רבשקה ס נפת מלאכו ובן ושלחם על לכיש ושם בלה לו שמועה
ס תרהקה מלך כוש יצא להלחם עמו ונפע משם ומשם שלח מלאכים אל חזקיהו פעם שנית לפחידם כי נשבע
מלמלחמת כוש יבא עם כל חילו על ירושלם והלך לו ונלחם עם כוש ומצרים ועם כל קשב הקבא בא ויתר"ה על
שבר ונלכד חמשה יצא מלאך יי' והכה במחנה אשור ובזו כל קבוצת הקיא ועל זה נאמר נתתי כפרך מצרים כוש
וסבא תחתיך וכן נאמר יגיע מצרים וסחר כוש וגו' ואותם שמלכו עם מלחמה הם

שבו לארץ ישראל כמו שאמר אך כך אל ולזון עד יתפש אלפים ושלשים כשיאמר וזהו יתמם עריס בארץ ומבריס
וכל חותם הספרים באורית כל העטן הוא כאשר לפי שהיה מעוטר כלו במקום אחד לא בוא הספר ולא כשנים
ולא כרגל את אשר יתן על העון השעה שנתן אותו לקבל אותו ואתנו׃

וִיהַב חִזְקִיָּה יָת כָּל כַּסְפָּא דְּאִשְׁתְּכַח בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבְגִנְזֵי בֵּית מַלְכָּא׃ בְּעִדָּנָא הַהִיא קַלַּף חִזְקִיָּה יָת דָּשֵׁי הֵיכְלָא דַיְיָ וְיָת סְקוֹפַיָּא דַּחֲפָא חִזְקִיָּה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וִיהַבִינוּן לְמַלְכָּא דְאַתּוּר׃ וּשְׁלַח מַלְכָּא דְאַתּוּר יָת תַּרְתָּן וְיָת רַב סָרִיס וְיָת רַב שָׁקֵה מִן לָכִישׁ לְוָת מַלְכָּא חִזְקִיָּה בְּמַשִּׁרְיָן סַגִּיאָן לִירוּשְׁלֶם וּסְלִיקוּ וַאֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם וּסְלִיקוּ וַאֲתוֹ וְקָמוּ בִּמְזִיקַת בְּרֵיכְתָא עִלָּיְתָא דִּי בִמְבַשְׁחַקֵל מִשְׁטַח קַצְרַיָּא׃

וַיִּתֵּן חִזְקִיָּה אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ בָּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה אֶת דַּלְתוֹת הֵיכַל יְהוָה וְאֶת הָאֹמְנוֹת אֲשֶׁר צִפָּה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת תַּרְתָּן וְאֶת רַב סָרִיס וְאֶת רַב שָׁקֵה מִן לָכִישׁ אֶל הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחֵיל כָּבֵד יְרוּשָׁלָם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ בִּתְעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר בִּמְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ ויקראו

רד״ק קצץ חזקיה את דלתות היכל ה׳׳ קלף הזהב מעליהם כי הדלתות היו מצופות זהב והזהב הוא שקצץ וכן תרגם וקלף ית דלתות היכלא דה׳ וית סקופיא׃ ותרגם

רלב״ג קצץ חזקיה את דלתות היכל ה׳׳ רוצה לומר קצץ מהם הזהב אשר הם מצופות ממנו ואת האומנות הם עמודים מצופים זהב. או האמנות הם אשר היו הדלתות והעמודות׃

מתרגמין סקופי בית מקדשא והאמנות הם אשר צפה חזקיה זהב. ואפשר כי דרך זהב
אשר היה עליהם מבנין שלמה ואשר לא נפסד או שנפסד וחזקיה צפה אותם זהב ועתה כשהוצרך לזהב לתת למלך אשור
קלף אותו הזהב׃ את תרתן ואת רב סריס ואת רבשקה׳ ובישעיה אומר ואת רבשקה לבדו כי רבשקה היה
שבא הראשון והשנים טפלים לו וכן ברבשקה כתב נכ״ס רבשקה היה מדבר ובעבור שלא אומר כי רבשקה
לבדו בא בשליחות ראשונה כמו שאמר בישעיה׳ ותרתן ורב סריס באו בשליחות שנית ומה שאמר כאן תרתן
ורב סריס לפי שגם הם היו שלוחים אבל לא בפעם הזאת ולא בשליחות שנית כשיצאו רבשקה עלה על לבנה׳
ולבנה היה מארץ ישראל כמו שאמר כלם כנען מלך לבנה אחד ואמרו רבותינו ז״ל כי
רבשקה מומר היה ולכן אמרו חכמים שהיה מדבר יהודית ברש כמו אדם יושב עם כרים בנשון עם אחד

[illegible]

[illegible]

רד״ק ויקראו אל המלך [illegible]

וַיִּקְרְאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבָּיִת וְשֶׁבְנָה הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר

וּקְרוֹ לְמַלְכָּא וּנְפַק לְוָתְהוֹן אֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָּה דִּמְמַנָּא עַל בֵּיתָא וְשֶׁבְנָא סָפְרָא וְיוֹאָח בַּר אָסָף דִּמְמַנָּא עַל דּוּכְרָנַיָּא

[illegible]

[illegible]

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ נָא אֶל
חִזְקִיָּהוּ כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ
אַשּׁוּר מָה הַבִּטָּחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בָּטָחְתָּ
אָמַרְתָּ אַךְ דְּבַר שְׂפָתַיִם עֵצָה וּגְבוּרָה
לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל מִי בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ
בִּי עַתָּה הִנֵּה בָטַחְתָּ לְּךָ עַל מִשְׁעֶנֶת
הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
יִסָּמֵךְ אִישׁ עָלָיו וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְכָל הַבֹּטְחִים ע׳
וכ׳

וַאֲמַר לְהוֹן רַבְשָׁקֵה אֵימְרוּ כְעַן לְחִזְקִיָּה
כִּדְנַן אֲמַר מַלְכָּא רַבָּא מַלְכָּא
דְּאַתּוּר מָה רוּחְצָנָא הָדֵין רא
דְּאִיתְרְחֵיצְתָּא אֲמַרְתָּ בְּרַם מְמַלַּל
סִפְוָן בְּמֵלֵךְ וּגְבוּרָא אַעְבֵּיד קְרָבָא
כְּעַן עַל מַן אִיתְרְחֵיצְתָּא אֲרֵי מְרַדְתָּא
בִּי כְעַן הָא אִיתְרְחֵיצְתָּא לָךְ עַל סְמַךְ
קַנְיָא רְעִיעָא הָדֵין עַל פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם דְּאִם יִסְתְּמֵיךְ גַּבְרָא עֲלוֹהִי
וְיֵעוֹל בִּידֵיהּ וְיִבְזְעִינַהּ כֵּן פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם לְכָל דְּמִתְרַחֲצִין עֲלוֹהִי

רד"ק אמרת אך [illegible]
ספתים עצה וגבורה
[illegible]

רלב"ג ויאמר להם רבשקה [illegible]
[illegible]

כמו שהמשענת הקנה הרצוץ אשר כי יסמך איש עליו לא לבד שלא יועיל לו להשען בו אבל יזיק לו כשישען בו כי הקנה ההוא יבא
בכפו ונקבה כן פרעה מלך מצרים לכל הבוטחים עליו׃ וכי תאמרון

וְכִי תֹאמְרוּן אֵלַי אֶל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ אֶת בָּמֹתָיו וְאֶת מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלַם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ בִּירוּשָׁלָם׃ וְעַתָּה הִתְעָרֶב נָא אֶת אֲדֹנִי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים אִם תּוּכַל לָתֶת לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם׃ וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל מִצְרַיִם לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים׃

וארי תימרון לי על מימרא דיי אלהנא אתרחיצנא הלא הוא דאעדי חזקיה ית במתוהי וית מדבחוהי ואמר לאינש יהודה וליתבי ירושלם קדם מדבחא הדין תסגדון בירושלם׃ ובען אתערב כען עם ריבוני עם מלכא דאתור ואתין לך תרין אלפין סוסון אם תכול למנאה לך רכבין עליהון׃ ואיכדין את מרמי לאתבא ית אפי חד משלטוני עבדי ריבוני זעירא ואתרחיצת על מצראי לרתיכין ולפרשין׃

רד"ק הלא אשר הסיר. כלומר כשהסיר חזקיהו הבמות והמזבחות לא עשה כן אלא לכבודו ולשלחנו כדי שיבאו כלם לירושלם. כי המזבחות בכל מקום לשם יי' היו וחזקיהו הסירם והנה איך תחשבו כי יי' יעזור אתכם ואיך תבטחו עליו׃ ויאמר ליהודה ולירושלם הכריזו לאנשי יהודה ולתושבי ירושלם׃ ועתה התערב נא. התחבר עמו בערבון. כזה הדבר אם תוכל לעשותו. רוכבים עליהם רוכבים היודעים פרשים׃

רלב"ג וכי תאמרון אלי אל יי' אלהינו בטחנו שיצילנו. הלא הוא אשר הסיר חזקיהו את במותיו ואת מזבחותיו אשר היו בהם מקריבים ליי'׃ ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה לבד תשתחוו בירושלם׃ ואיך יעזרהו והוא עשה כנגדו שהסיר במותיו ומזבחותיו׃ ועתה התערב נא את אדוני את מלך אשור. רוצה לומר תן לו ערבון שלא תמרוד בו ויתחייב לו ואם ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת לך אנשים רוכבים עליהם׃ ותכלית אמרו זה על דרך הבוז והלעג כאלו אמר שלא ימצאו לחזקיה אלפים ראוים לרכוב על סוסים׃ ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדוני הקטנים׃ כל זה אמר לדרך הבוז והלעג כאלו יאמר שמלך אשור הוא כמו שהוא מגדל שאין ראוי לחזקיה להשיב פני פחת אחד שהוא מעבדיו הקטנים. וגם כי אחד מעבדיו הקטנים גדול ממלך עד שאין ראוי להשיב פניו ותבטח על מצרים לרכב ולפרשים שיעזרוהו במלחמה כנגד מלך אשור׃

רד"ק [illegible] אחד מכל הארצות [illegible] כל הארץ ישראל
[illegible] אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה· ואם רבשקה היה [illegible] אמר זה [illegible]
אמר [illegible] את [illegible] וקרעו את מלך אשור "ויאמר" כי שומעים אנחנו [illegible]
ומכירים בלשון ארמית· "ויאמר" העל אדוניך· כמו אל· וכן הוא [illegible]
וכן על האנשים· כמו אל· [illegible] וכן הוא [illegible] ויאמר [illegible]
[illegible] כן כתי' וקרי [illegible] וקרי [illegible] כן כתי' וקרי מימי רגליהם [illegible]
[illegible] וכן בדברי רבותינו ז"ל [illegible] שלש [illegible]
[illegible] וכן [illegible] וכן [illegible] עמכם

כען הבר ממימרא דיי סליקית על
אתרא הדין לחבלותיה יי אמר לי סק
על ארעא הדא וחבלה ואמר אליקים
בר חלקיה ושבנא ויואח לרבשקה
מליל כען עם עבדך ארמית ארי
שמעין אנחנא ולא תמליל עמנא
יהודית קדם עמא דעל שורא ואמר
להון רבשקה העל רבונך ועלך
שלחני רבוני למללא ית פתגמיא
האלין הלא על גובריא דיתבין על
שורא למיכל ית מפקתהון ולמשתי
ית מימי רגליהון בצירא עמכון וקם
רבשקה ואכלי בקל רב יהודית
ומליל ואמר שמעו פתגמא דמלכא
רבא מלכא דאתור

עתה המבלעדי יהוה עליתי על המקום
הזה להשחתו יהוה אמר אלי עלה על
הארץ הזאת והשחיתה ויאמר אליקים
בן חלקיהו ושבנא ויואח אל רבשקה
דבר נא אל עבדיך ארמית כי שמעים
אנחנו ואל תדבר עמנו יהודית באזני
העם אשר על החומה ויאמר אליהם
רבשקה העל אדניך ואליך שלחני אדני
לדבר את הדברים האלה הלא על
האנשים הישבים על החמה לאכל את
חריהם ולשתות את מימי שניהם א
עמכם ויעמד רבשקה ויקרא בקול
גדול יהודית וידבר ויאמר שמעו ב
דבר המלך הגדול מלך אשור כ

כה

רד"ק ועתה המבלעדי ה'· אמר זה כלומר יאמר לך תבטחו על ה' שיצילך והוא אמר אלי שאעלה אל הארץ
הארץ הזאת להשחיתה· באזני העם אשר על החומה· אמרו זה כי לא היו רוצים שישמעו
אנשי העם אשר על החומה כי שלא ירפו ידיהם משמירת החומה· העל אדוניך ואליך· דבר זה
אמר להם כשבור אדוניך וכשבורך שלחני מלך אשור· לאכול את חריהם ולשתות את מימי רגליהם עמכם כלו

רד"ק [illegible] עד [illegible]
[illegible] כי
[illegible] ארץ לחם וכרמים
[illegible]
[illegible]
[illegible]

כה אמר המלך אל ישא לכם חזקיהו כי
לא יוכל להציל אתכם מידו: ואל יבטח
אתכם חזקיהו אל יהוה לאמר הצל
יצילנו יהוה ולא תנתן העיר הזאת ביד
מלך אשור: אל תשמעו אל חזקיהו כי
כה אמר מלך אשור עשו אתי ברכה
וצאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו
ושתו איש מי בורו: עד באי ולקחתי
אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן
ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ זית
יצהר ודבש וחיו ולא תמתו ואל תשמעו
אל חזקיהו כי יסית אתכם לאמר יהוה
יצילנו:

כדנן אמר מלכא לא יטעי יתכון
חזקיה ארי לא יכול לשזבא יתכון מן
ידיה: ולא ירחיץ יתכון חזקיה על מימרא
דיי למימר שזבא ישזביננא יי ולא
תתמסר קרתא הדא בידא דמלכא
דאתור: לא תקבלון מן חזקיה ארי
כדנן אמר מלכא דאתור עבידו עמי
שלמא ופוקו לותי ואיכולו גבר פירי
גופניה וגבר פירי תאניה ושתו גבר
מי גוביה: עד מיתאי ואדבר יתכון
לארע טבא כארעכון ארע עיבור
וחמר ארע חקלין וכרמין ארע
זיתהא עבדין משחא והיא עבדא
דבש ותיחון ולא תמותון ולא תקבלון
מן חזקיה ארי יטעי יתכון למימר יי
ישזביננא:

רלב"ג עשו אתי ברכה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ... שמרון מידי ... [illegible] ... ירושלם מידי ... [illegible]
את שמרון מידי ויבאו קרועי בגדים [illegible] קרעו בגדיהם [illegible]
[illegible] ... רבשקה [illegible] קרעו בגדיהם [illegible] מי בכל אלהי הארצות [illegible]
כי יציל ה' את ירושלם מידי [illegible]

אן דחלת חמת וארפד ואן דחלת
ספרוים הלא טלטלינון ואגליאונון
ארי שיזבא ית שומרון מן ידיי מן בכל
דחלת מדינתא דשיזבא ית ארעהון
מן ידי ארי ישיזיב יי ית ירושלם מן
ידיי ושתיקו עמא ולא אתיבו יתיה
פתגמא ארי תפקידת מלכא היא
למימר לא תתיבונויה ואתא אליקים
בר חלקיה דממנא על ביתא ושבנא
ספרא ויואח בר אסף דממנא על
דוכרניא לות חזקיה מבזעין לבושיהון
וחויאו ליה ית פתגמי רבשקה׃

אַיֵּה אֱלֹהֵי חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי י
סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה כִּי הִצִּילוּ אֶת שֹׁמְרוֹן
מִיָּדִי׃ מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִצִּילוּ
אֶת אַרְצָם מִיָּדִי כִּי יַצִּיל יְהוָה אֶת ל
יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי׃ וְהֶחֱרִישׁוּ הָעָם וְלֹא עָנוּ א
אֹתוֹ דָּבָר כִּי מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא לֵאמֹר לֹא
תַעֲנֻהוּ׃ וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל
הַבַּיִת וְשֶׁבְנָה הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף ה
הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ
לוֹ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה׃

ויהי

רלב״ג [illegible] ספרוים הנע ועוה הם שמות מדינות [illegible]
[illegible] ספרוים הנע ועוה כי הצילו את שמרון מידי [illegible]
[illegible] אלהי חמת וארפד [illegible]
מידי [illegible] אלהי ספרוים הנע ועוה [illegible] אלהי שמרון כי הצילו [illegible] שמרון
מידי [illegible] קרעו בגדיהם
[illegible] רבשקה [illegible] ויקרעו בגדיו

רד״ק ויקרע את בגדיו על שחרפו לשי׳ ונדף רבשקה׳ ויתכס בשק לענות עצמו שירחם האל עליו ועל העם׃ ויאמרו׃ יום צרה ותוכחה ונאצה התוכחה שהוכיח רבשקה באמריו בדברי הגדופים והחרופים אשר חרפנו אותנו על שחטאנו׳ ונאצה שנאץ רבשקה האל׳ ויתי׳ עקא ויכוחין ומרגזא׳ כי באו בנים עד משבר׳ המשיל הצרה לאשה אשר יאחזוה הצירים׳ ובאו הבנים עד משבר׳ והוא הכסא מקום יציאת הולד כי אז הם הצירים יותר קשים כשהולד קרוב לצאת׳ ואם אין כח ליולדת לדחוק עצמה להוציא הולד שניהם מתים׳ כן היה הצרה הגדולה עלינו ואין לנו כח לנצח אויבינו אם לא יעזרנו האל ללדת כח לצאת׳ ות״י הפסוק כן ארי אקפתנא עקא כאתתא דיתבא על מתברא וחיל לית לה למילד׃

ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בשק ויבא בית יהוה וישלח את אליקים אשר על הבית ושבנא הספר ואת זקני הכהנים מתכסים בשקים אל ישעיהו הנביא בן אמוץ ויאמרו אליו כה אמר חזקיהו יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה כי באו בנים עד משבר וכח אין ללדה אולי ישמע יהוה אלהיך את כל דברי רבשקה אשר שלחו מלך אשור אדניו לחרף אלהים חי והוכיח בדברים אשר שמע יהוה אלהיך ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה ויב

והוה כד שמע מלכא חזקיה ובזע ית לבושוהי ואתכסי בשקא ועאל לבית מקדשא דיי ושלח ית אליקים דממנא על ביתא ושבנא ספרא וית סבי כהניא מתכסן בשקין לות ישעיה נביא בר אמוץ ואמרו ליה כדנן אמר חזקיה יום עקא וחיסודין ומרגזא יומא הדין ארי אקפתנא עקא כאתתא דיתבא על מתברא וחיל לית לה למילד מאים שמיע קדם יי אלהך ית כל פתגמי רבשקי דשלחיה מלכא דאתור רבוניה לחסדא עמא דקיים קדמוהי ויעבר פורענותא על כל פתגמיא דשמיען קדם יי אלהך ותתחנן בצלו על שארא דהדין דאשתאר

רלב״ג והמלך קרע בגדיו ותכסה בבגדי שק לכנוע עצמו כדי שירחם האל יתעלה עליו ויצילהו מרבשקה שהתפלל לשם׳ יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה׳ ר״ל שהוא יום צרה חזקה מפני מה שגרם מלך אשור שצרים את ירושלם׳ עד שהגיעה הצרה הזאת לקצה שבקצוות עד שכבר אין לנו כח ללדת׳ ולזה משל בבנים באו עד משבר והוא המקום שיושבת בו היולדת בעת ילדה ונקרא משברים׳ והוא ג״כ יום תוכחה ונאצה ם הוכיח רבשקה בדבריו לאבותיו ונאץ ונגדף השם׳ יכול את ירושלם מידי מלך אשור׳ וזהו אמרו אחר זה והוכיח בדברים אשר שמע י״י אלהיך׃

נחרף אלהים חי כמו שאמר כי יציל את ירושלם מידי ויבז לחזקיהו על תפלתו ריו׳ קיימנו ויאמר כדברי רבשקה
ואמר כדברי נגוחין לו פי׳ ה׳ אל מוסיף כדבריו אשר שמעתם ת׳ ויעבד פורענותו על פתגמיא וגו׳

וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל יְשַׁעְיָהוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל אֲדֹנֵיכֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אַל תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר אוֹתִי׃ הִנְנִי נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ׃ וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ׃ וישמע

וְאָתוֹ עַבְדֵי מַלְכָּא חִזְקִיָּה לְוָת יְשַׁעְיָה׃ וַאֲמַר לְהוֹן יְשַׁעְיָה כִּדְנַן תֵּימְרוּן לְוָת רִבּוֹנְכוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לָא תִדְחַל מִן קֳדָם פִּתְגָּמַיָּא דִּשְׁמַעְתְּ דְּחַסִּידוּ עוּלֵימֵי מַלְכָּא דְּאַתּוּר קֳדָמַי׃ הָא אֲנָא יָהֵיב בֵּיהּ רוּחָא וְיִשְׁמַע בְּשׂוֹרָא וִיתוּב לְאַרְעֵיהּ וְאַפֵּילִנֵּיהּ בְּחַרְבָּא בְּאַרְעֵיהּ׃ וְתָב רַבְשָׁקֵה וְאַשְׁכַּח מַלְכָּא דְּאַתּוּר מְגִיחַ קְרָבָא עַל לִבְנָה אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי נְטַל מִלָּכִישׁ׃

רד״ק נערי. עבדיו כי המשרתים יקראו נערים וכן רבשקה וחבריו. הנני נותן בו רוח. רצון. ושמע שמועה. זהו ששמע שמלך כוש יצא להלחם עמו. ושב לארצו כי מלך כוש יצא לארץ מלך אשור שלחם בארצו בעוד שהיה מלך אשור בארץ ישראל. ואמר יתן בו רוח שישוב לארצו להלחם עם מלך כוש. ויצא מלחמתו אשר הזכיר. ואמר והפלתיו בחרב בארצו וזה היה אחר שנגף מחנהו בירושלם ובנו מיתהו עם המלך ושב לארצו ושם נפל בחרב כמו שכתוב אבל בנו את המגפה לא אמר לפי שנעשו בה׳ ולא בן לשאול מפני שמפני הקל יתעלם מאז שרוצה עלילות למה לא כתב הוא אלא עד שהלך להלחם עם מלך כוש ואחר כך בא לירושלם ונעשה מהרס כי לא בזה כי שהיה להם לישראל בות כוש ומצרים ששב שהלך כוש ומצרים קבע לבות שעשה הקל יתעלה השם למקבלו ולדורשי שמו כי מלך אשור יצא ובא אותם והלך הארצות כנס ומירושלם נגף כל חרב וכל ימיהם והקל בתן בלב מלך אשור שיבא אל מלך כוש ומצרים לירושלם עמו להפתיד ושבו ירושלם עוד׃

דלבב״ ספרי מלך אשור עבדי מלך אשור ומשרתיו׳ הנה נותן בו רוח לרצון ושמע שמועה ושב לארצו הנה השמועה היתה ששמע על תרהקה מלך כוש שיצא להלחם אתו ולא שמע כי מעט כדי שילך מהמלך בזמן ההוא וישוב לעשר מה שיכרך לפי העניין ואחר כן ישוב לארצו אחר היות המגפה במחנהו ושם נפל בחרב כמו שיבאר׳ ושמע

ויקש ערף רבשקה אל אדוניו אחרי שמעו שתרהקה ויצא מלך אשור ללחום אתו ולבנה ששמע אותו שלום בו
אלהו מלך כוש שלחם עמו ואמר אל המלך אשור אל חזקיהו דבר בו על ירושלם

195

וישמע אל תרהקה מלך כוש לאמר	ושמע אל תרהקא מלכא דכוש ל
יצא להלחם אתך וישב וישלח מלאכים	למימר הא נפק לאגחא קרבא עמך
אל חזקיהו לאמר כה תאמרון אל ח	ותב ושלח אזגדין לות חזקיה למימר
חזקיהו מלך יהודה לאמר אל ישאך	כדנן תימרון לחזקיה מלכא דשבטא
אלהיך אשר אתה בטח בו לאמר לא	דבית יהודה למימר לא ישטינך אלהך
תנתן ירושלם ביד מלך אשור הנה א	דאת רחיץ ביה למימר לא תתמסר
אתה שמעת את אשר עשו מלכי אשור	ירושלם בידא דמלכא דאתור הא את
לכל הארצות להחרימם ואתה תנצל	שמעתא ית דעבדו מלכי אתור לכל
ההצילו אתם אלהי הגוים אשר שחתו	מדינתא לגמרותהון ואת מתפצי
אבותי את גוזן ואת חרן ורצף ובני עדן	האשתזבו איהשיזבא יתהון טעות
אשר בתלאשר איו מלך חמת ומלך	עממיא דחבילו אבהתי ית גוזן וית
ארפד ומלך לעיר ספרוים הנע ועוה ויקח	חרן ורצף ובני עדן דבתלאשר אן
חזקיהו את הספרים מיד המלאכים	מלכא דחמת ומלכא דארפד ומלכא
ויקראם ויעל בית יהוה ויפרשהו חזקיהו	דלקרתא ספרוים הא טלטלינון
לפני יהוה	ואגלינון ונסיב חזקיה ית אגרתא
	מיד אזגדיא וקראונון וסליק לבית
	מקדשא דיי ופרסינון חזקיה קדם יי

רד"ק איו מלך חמת על האלהים אמר שלא יכלו להציל
ארצות שבידיהם ונם המלכים איה הם כי
עמדו לפני אלהי ואין עם ספרוים לעזר שהיה נהלש
מלשון ויקח וספרשהו אחד מהספרים
ארז כל אחד מהם ויאהל
פרש ופרשהו על הספר שם היה נגוף האל

רלב"ג וישלח מלאכים אל חזקיהו לאמר כה
הדברים הנה אמרם ודברם ממה שאמר
אחר זה שהם היו המלאכים הראשונים ומה שם
שהוא אמר הדברים האלה ופרשהו כל הספר
שהוא בו אלו הדברים והגדופים הם
ספרים על זה המלך אשור ושם הדבר בפיהם
אלו הדברים ולזה אמר אחר זה להבדיל בין שהיה
אשר שלח לחרף אלהים חי

רד"ק אל סנחריב כשער סנחריב רלב"ג ויתפלל חזקיהו ר"ל יי אלהי ישראל אשר השכינה
דבקה בהם ושכינתו תגלה ותראה על האומה ממקום
הכרובים בקדש הקדשים כמו שהתפרסם זה בספורי התורה ובזה גם כן נראה שהוא יותר מעצמו שאינו ורוח
אותם השכינה הש"י דבקה בישראל אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ אתה שלא השפיל מלכי
והקימם ולא
אין להם מסודר
ממערכת ה
הכוכבים לא
שאתה מושל על
הכוכבים ועל
השפע השופע
מהם כי אתה
עשית את
השמים ואת
הארץ
וידעו כל
ממלכות
הארץ
כי אתה יי
אלהים לבדך
רוצה לומר
שראוי לך
לעשות זה
כדי שיראו
ויתגדל שמך
ולא יאמרו
ישראל
דאויים
שהגיע להם
עכ"ל

ויתפלל חזקיהו לפני יהוה ויאמר
יהוה אלהי ישראל ישב הכרובים
אתה הוא האלהים לבדך לכל
ממלכות הארץ אתה עשית
את השמים ואת הארץ הטה
יהוה אזנך ושמע פקח יהוה
עינך וראה ושמע את דברי
סנחריב אשר שלחו לחרף
אלהים חי אמנם יהוה החריבו
מלכי אשור את הגוים ואת
ארצם ונתנו את אלהיהם באש
כי לא אלהים המה כי אם
מעשה ידי אדם עץ ואבן
ויאבדום ועתה יהוה אלהינו
הושיענו נא מידו וידעו כל
ממלכות הארץ כי אתה יהוה
אלהים לבדך וישלח ישעיהו
בן אמוץ אל חזקיהו לאמר כה
אמר יהוה אלהי ישראל אשר
התפללת אלי אל סנחרב מלך
אשור שמעתי זה

וצלי חזקיה קדם יי ואמר יי
אלהא דישראל דשכינתיה
שריא על מן כרוביא את הוא
יי ליתבר מינך לכל מלכות
ארעא את עבדתא ית שמיא
וית ארעא גלי קדמך יי ודין
ושמיע קדמך ואתפרע ועבד
פורענותא על כל פתגמי
סנחריב דשלחיה לחסדא
עמיה דיי קיימא בקושטא
יי אחריבו מלכי אתור ית
עממיא וית ארעהון ומוקדין
ית טעותהון בנורא ארי לא
טעון דאית בהון צרוך אינון
אלהין עובד ידי אינשא אעא
ואבנא ואבדונון וכען יי אלהנא
פרוקנא כען מן ידיה וידעון כל
מלכות ארעא ארי את יי
אלהים ליתבר מינך ושלח
ישעיה בר אמוץ לות חזקיה
למימר כדנן אמר יי אלהא
דישראל דצליתא קדמי
על סנחריב מלכא דאתור
שמיע קדמי

תעח

רלבג בזה לך לעגה לך רוצה לומר שהיא בוזה ולועגת על דבריך ולזאת יראה מקום שימהר יתעלם יהיה עורם בסוף כמו שאמר· ולזה נכ׳ שתנועע ראש אחריך וזה לאות לשוריע שלומה בריכה שתראה מאלה הדברים לפעמי׳ שכבר היו ישראל מהפחדים מאלה מקום כמו מה שקדם· ותשא מרום עיניך אל קדוש ישראל· רוצה לומר הגבהת לעשות מאלה עד שהשיאך גאוה לגבך לחרף ולגדף מי שהוא נהגלה הרוממות. והוא קדוש ישראל· קצה של מלונך

196

רד״ק בזה לך פועל עבר מנחי העין והא׳ מלרע שלא כמנהג ברוב· בתולת בת ציון מלכו כמשמע רמז׳ בת ירושלם· דהרושלם ושל ג בתולת בתולה שלם שכבשה וכן בכל מקום שנזכר בתולה על עם ועל ערק זהו עמו׳ על קדוש ישראל· אל קדוש ישראל וכן כתוב בישעיה׳ מרום קציה׳ ארץ

זה הדבר אשר דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון אחריך ראש הניעה בת ירושלם׃ את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על קדוש ישראל׃ ביד מלאכיך חרפת אדני ותאמר ברכב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת קומת ארזיו מבחור ברשיו ואבואה מלון קצה יער כרמלו׃

דין פתגמא דמליל יי עלוהי ם מבסרא עלך מעקא עלך מלכות כנשתא דציון בתרך רשהון מנידין עמא דבירושלם׃ ית מן חסידתא ועל מן ה אתרברבתא וקדם מן ארמת קלא וזקפתא לרומא עינך אמרת מליך דלא כשרן קדם יי קדישא דישראל׃ ם ביד אזגדך חסדתא עמא דיי ואמרת בסגיאות רתיכי אנא סלקית לתקוף ברכיהון ואף איחוד בית מקדשהון ואקטיל שפר גבריהון מבחר שלטוניהון ואכבוש קרית תוקפהון ואשיצי סגי משריתהון׃

יש שקורא נוסח מכל הארצות והמשילה ללבנון לפי שהלבנון הוא יער העצים בארץ ישראל וקרא כן. ולפי שהמשיל גדולה יש׳ שריו וגבוריו לברושים ולארזים המשיל הארץ ללבנון ר״ל עליתי על כל הארץ וכבשתי אותה· ועתה אבוא לירושלם שהיא שהיא טובה וכבכה מכלם קראה מלון קצה יער כרמלו׳ כי הכרמל הוא טוב מן היער כי הכרמל הוא מקום זרע ואילנות פירות ויער לבנון הוא אילנות סרק· ויש שקראה מלון כנגד בית המקדש שנקרא שהוא משכן האל· ומלונו· ובישעיה מרום קצו והענין אחד כי בית המקדש במקום גבוה נבחר המוריה· ויש קצו כלומר היותה ירושלם קצה לכל ארץ יש׳ לפי שכבש כל ארץ יש׳ זולתי ירושלם כלו מלון קצה היא׳ שאין לו עוד עד׳ ונלו עדיה׳ ואין עוד לו׳ ויתה סלקית לתקוף כרכיהון ואוף איחוד בית מקדשהון ואיקטול שפר גבריהון מבחר שלטוניהון ואיכבוש קריית תקפהון ואישיצי סגי משרייתהון׳

ובלבנון הל"ל כתוב מרום קצו וכתוב מלון קצו לומר
לאותו רשעת נתקלם לאחריב דירק של מתק וא"ת זה"ל
לאחרי בירק של מעלה מגמור כרומו בת לס"
ופסוק מגמר בפנים וקצמון יותר.

הנה כבר מלאסף ירכתי לבנון ולאמרתם כגבורתך ורוב
רכבך עליתי לבנות מרום הר"ים והס"ר המקומות
החזקים הגבוהים ונכרים ירכתי לבנון הם קצותיו עד
הלבנון וכלל זה משל לארץ ישראל שהיא גבוהה מכל
הארצות והיה מתפאר על שכבש רוב ארץ ישראל

ולזה אמר ירכתי כי ירושלם היתה בסוף ההר והמקום היותר גבוה ממנו והנה קרא לארזים ובברושים
הלבנון והארזים הם העשירים והיותר חזקים. ואמר מלון קצו ובישעיה כתב מרום קצו והנה קרא מלון
קצו בית המקדש כי הוא סוף וקץ המעלה והר המוריה אשר בארץ ישראל ורצה לומר שכבר יגיע בית המקדש
ואחר יגיע עד המישור אשר לפניו ואשר הוא ענין לפירותיו ומעינות לרוב והם בני ירושלם

אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם
זָרִים וְאַחְרִב בְּכַף־פְּעָמַי
כֹּל יְאֹרֵי מָצוֹר׃ הֲלֹא
שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק אֹתָהּ
עָשִׂיתִי לְמִימֵי קֶדֶם
וִיצַרְתִּיהָ עַתָּה הֲבֵאתִיהָ
וּתְהִי לְהַשְׁאוֹת גַּלִּים נִצִּים
עָרִים בְּצֻרוֹת׃

אנא חזיתי חפר נובעין
ושתיתי מיין נוכראין
וטפחית בפרסת ריגלי
עמא דעמי כל מי
נהרין עמיקין׃ הלא
שמעת מלקדמין מא
דעבדית לפרעה
מלכא דמצרים על
דשליט בהון ואף עלך
איתנביאו נביי ישראל
ולא תבתא ודא חזיא קדמי מיומי קדם למעבד לך
אף אתקינתה כען איתיתה והואתלך לתקלא על
דהואה קדמך באיתרגושת גלין לשחו. קרוין בריכן׃

רד"ק אני
קרתי
נאמר על המקור
כלומר חפרתי
אחר מקור המים
כי לא היו
מספיקין לו מימות
היאורות המנהר
הממונים על
הארץ וזהו שאמר
ואחריב בכף
פעמי כל יאורי
מצור וקראם זרים
לפי שלא היו ידועים ופי' לבני אדם ופי'
והרבה הוא תרגם יונתן הפסוק אנא חזיתי חפר
נובעין ומה יאורי מצור כמו מצרים לפי שהוא
נהר גדול ... הפלגה הלא שמעת למרחוק
אמר לו הקב"ה הלא שמעת מעשה ...
על האומות שהיו ...
מפניהם

רלבג אני
קרתי
ושתיתי מים
זרים רוצה לומר
לא היה פלא אם
שתיתי די המים
המוכנים לשתות
אבל אני חפרתי
ור"ל הוצאתי מים
זרים לא עלה בלב
איש יוכל בני אדם
לשתות מהם מים
וזה משל למקומות
שכבש שכלם חזקים שלא עלה בלב שיוכל
לכבשם ובכף פעמי לבד כל אלה האומות ... אחר אחר
ויבשתי כל היאורים אשר בערי המצור והם הערים
החזקים שלא יתכן לכבשם כי הם ... על הם
ואפשר שיאמר ... שכבר אמר אני קרתי ושתיתי
בעבור חוזק ... כל המעינות כמו שנזכר בספר
ד"ה והמאמר הראשון הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב

וישביהן

מלכי אשור הגאות שגבר על ערים ועל ארץ והנה החומות ועל ישראל אמר הנה שגברת שיהיו ערים בצורות נגלים ומים ניקו יושבים קצרי יד ויהיו כעשב השדה וירק דשא ובוהר הנה מקום והוא קשר גגות שלא יהיה כח בנושם קשרים כנגדך וזכל זה מאתי ולמגזרתי ולמגרתי עי׳ כמו שכתוב שהייתה הגזרה ואיך יתפאר על מה שעשיתי אני וכן אמר על זה המשל שיתפאר הגרזן על החוצב בו ויתכן אלה שמעת מלקדמין מה דעבדית לפרעה מלכא דמצרים על דשלט בעמי ואף עלך אתכוון כמאי ישראל ולא הבהלו ולא חזית קדמי מיומי קדם למעבד לך אף אתקינתה כען איתיתה ולא הות לך לתקפא על דאולת קדמי כאורח ובשת גבן דשו קרוין כריכן ויתכון אתקבר חילהון אתבר ונקיתה הוו כעשב חקלא וכירוק דתאה כעשב אגרא דשליף עד לא מטא למהוי שובלין ואתון בעי קדמותה פשיתי ירושלם וכן אמר ויוהרג מרחוק לא ראיתם לאמר מי מימים קדמונים עשיתיה ועתה הבאותיה

הלא שמעת למרחוק אותה עשיתי ר״ל על מה יתפאר על הכלכלות כאלהיות הלא שמעת למרחוק שודעתי אלו הדברים מהכלכלותך על כל הענינים עם עכרי הכחלים וזה לזמנם אותה עשיתי כמו שאמר ישעיה כי פעל ועשה קורא הדורות מראש ר״ל שאני שקראתי הדורות מראש ויודע מה שעתיד להיות הוא מגיד השיקבוא קמעל ם למה זה איך יתכן שידע הוא מה שעשה זולתו האלהים הלא לם קים קוולת הקוא מסרת אותו בזה ויהיה קתעל מסודר מקמו ודע זה סדר כיוצא מממסרתם אותו הראשון בזה וכבר אמרנו בזה בראשון מימי וכספר ישעיה למימי קדם ויצרתיה ר״ל מימי קדם קשמה ולאיתיה והוא מעטן ויצרי ככל כלם ועתה עתה הבאותיה בימי מלכי אשור ותהי זאת המחשבה שחשבתי ועשיתי אותה להשאות ולהחריב עד שיהיו ערים בצורות גלים קרבם

כתמידא אמר הבאותיה עתה שתהיה להשאות גלים כמים ערים בצורות ושיהיו יושביהן קצרי יד וחתו ובשו ושיהיו כעשב השדה להשאות פרשו שאון ומשפטו בהשאימו לשאות במו שכתוב בשאיה ושאיה תוכה בתמול והקבה מנסם חסרון האלף גלים כמים ערים בצורות להיות גלים כמים ופי׳ כמים קרבם מן ערוך התמם

רדק ושדפה לפני קמה קמשב שקכבו ם קשדפון מרס קיותו קמתכלו שלא קמצון לקיותקמה ולקיות נגמר בשולו וגורם שדפון ושופתה שדימה מים והוא כמו כפי ם קמים וקפו בגמגשלשלם

ח וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי־יָד חַתּוּ וַיֵּבֹשׁוּ הָיוּ עֵשֶׂב שָׂדֶה וִירַק דֶּשֶׁא חֲצִיר גַּגּוֹת וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה׃

וְיָתְבֵיהוֹן אִתְקְצַרָא חֵילְהוֹן אִתְבְּרוּ וּבְהִיתוּ הֲווֹ בְּעִשַׂב חַקְלָא וּכְיָרוֹק דִּתְאָה כְּעִשַׂב אִגְּרַיָּא דְּשָׁלִיף עַד לָא מְטָא לְמֶהֱוֵי שׁוּבְלִין׃

רלבג ועשיתי יושבים קצרים קקם קכרים כלא אין בהם כח וכחו לשמה כי מה שלא קקם זרע מה שלפעמים הנקה לו

לא היה להם כח להלחם כאלו הם עשב השדה וירק דשא שהוא רך ואמר כמו שכרת אותו וכמו יחסר שגרות שאין יותר גדול מהכרית וכמו החציר השדה ופרח קנים שיותק

דרק ושבתך ומיתבך במיתא ומפקך
ומיתך לאנתא קרבא ומיתך לארעא
ובאך סבתך דישראל גלי קדמי ויתית
מרבך ומיתך דארגזותא קדמי גלי יתהלך
יתרבך ובאך הם דארגזותא על מימרי וא
הכל גלוי וידוע ואתרגושתך סליקת לקדמי
לפני ואחרת ואשוי שירין בליסתך וזמם
התרגזך אלי גל בסיפותך ואתיבנך באורחא
ידעתי שהקבתה דאתיתא בה
אלי ודברת הם

וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבֹאֲךָ יָדָעְתִּי
וְאֵת הִתְרַגֶּזְךָ אֵלָי יַעַן הִתְרַגֶּזְךָ
אֵלַי וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי וְשַׂמְתִּי
חַחִי בְּאַפֶּךָ וּמִתְגִּי בִּשְׂפָתֶיךָ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בָּאתָ
בָּהּ וזה

כדבר נאמר על ואחר ויהיו שבתך ומתבך כפסוק יען
ושאננך כמו ושאונך וכפל הענין לפלגת השאון
כן כתב ר׳ יונה וכן הוא דעת יונתן שתרגם ואתרגושתך
סליקת קדמי ויש לפרשו כמשמעו כעבור הם התרגזך
היה כשבור שהיה שלו השקט ושאנן ושמתי חחי באפך
הוא הברזל כמין מחט ורחב בסוף שתקעו בקרב נחיו
ומעלין אותו בו מן המים וכן ובחוח יתקבו לחיו ומתגי
חחים בלחייך ומתגי בשפתיך המתג רסן והוא הברזל
שמשימין בפי הבהמה שבפיה וכן יתן ומיסר בשפתך
ותרגם ורסן מתעה ומוס רסנא רוצה לומר לא ארצה
לך שתלך ברצונך ואשיבנך אותך למקום שאתה רוצה כמו
שמנהיגין אותם הבהמה ומשיבה למקום שירצו כמו
שהשיר מושך הבהמה שמוס רסם בהמתו בדרך
אשר באת בה כמו אשר יתנה הם עשה שלא תכנס

רלבג ושבתך וצאתך ובאך ידעתי ירצה
לומר שבתך במקומך וצאתך
למלחמה ובאך לעירות שלכדת הכל ידעתי
טרם היותו וגם ידעתי התרגזך אלי כל היותך
מרגיז עלי כאלו תרצה מלחך על שהסבת פסם
והכלך ושאתם בריך לרך מעך ולפי
שכבר עלה בלבו התרגזך אלי והירה סבת
זה היותך שלו ושאנן ולזה יקשה למפך את זה
ההבלות לא יהיה תרצה לך שאם היה דין
והמונים ואתם העבר ולזה אשים חחי באפך
והוא הברזל שנכנס בו קרנים ואשים מתגי בשפתיך
והוא רסן שמשימין בשפת הבהמות שבפיהם נאמר
ירצה והשיבותיך בדרך אשר באת בה ירצה
שאחר הלחמו עם מלך כוש שבא אל ירושלם ושם
כנף יי את כל חילו

על הדברים והוא הלך להלחם עם מלך כוש ולא אחר המלחמה שב לירושלם ועל אותה הדרך אמר שעתה
יבא לירושלם הם בלאות הדרך שיבא ישוב לו לשוב שיהיה מעשו

רלב"ג וזה לך האות אכול השנה ספיח. אמר זה לפי שלא היה בלב פחד פרעין לטעם שימעיהו יחל מלך
אשור כי אולי ישוב עליהם עם חיל אחר ולזה אמר הנביא לחזקיה וזה לך כבר אשר תראה
מהפלגת השיעור בדבר אשר כל זה לא יבא על ירושלם יהיה לך אות על אשר אמר מיעד אותך הש"י והוא
שהשנה הזאת תאכלו הספיחים אשר במין הזרעים ולא יהיה במין האילנות שיהיה את כל מזה וירש בכרם
הספיחים. הנמצאים בלא אופן שיספיקו להם כל השנה ובשנה השנית תאכלו סחיש והם הספיחים הנמצאים
מהאילן מהספיחים הראשונים וידמה שזאת שנה היתה שנת השמיטה שחס לא היה כן ימה זה שלא יזרעו ולא
יקצרו ויספה פליטת בית יהודה הנשארה ממלך אשור ויתלם ישראל ויתן מלך ארם לעשות שרש למטה
ותשתרש באופן שתעשה פרי למעלה

רד"ק וזה לך האות: וזה אמר לחזקיהו זה שאמרתי לך בנבואה הראשונה ושמע שמועה ושב לארצו וכן עתה הדברים האלה שלא ימלטו ושב לארצו לא יקרב פה מלך כוש ובזה האות שנבואות אלה לך דברי התרעם גם הנבואה הזאת תהיה אות ובזה לך לענה לך מעלה
שנן ולא יבא מלך אשור אל העיר הזאת שיבא אותה ועד אם יאמר שתאכלו השנה ספיח כי אותה שנה לא
זרעו מפחד חיל מלך אשור ויאכלו הספיחים אשר כן מה אם יאמר לפי הנבואה כי יודעים היו שיאכלו
הספיחים אשר שלא זרעו שלא היה לפי הקציר אחר ולא אמר הנבואה שתהיה כך לפי הנבואה שבשנה
ויספיקו להם לאותם הספיחים כל השנה ובשנה השנית ב"ל לא ימצאו לזרוע יאכלו הסחיש והוא היונק
מן הספיחים ובשנה השלישית תזרעו מיותר הסחיש על אכלכם ותקצרו ובשלום כי לא יהיה לכם
פחד מהאויב ונטעו כרמים ואכלו פרים בהשקט ובשלוה ובפחד שלם באחת עשרה טובה על סמך בשנה
הרביעית בשבוע כן הוא אומר אכול השנה ספיח שעלה בשנה הבאה ולא יכלו לזרוע ואכלו הספיחים ובשנה
השביעית סחיש נקרא ובריכות ובשנה השלישית זרעו בשבוע ולא שנה אחת
ויספה: שרש למטה ת"י כאילן דמשלח שורשוהי לרע ומרים ענפוהי לעילא

וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית סָחִישׁ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְאִכְלוּ פִרְיָם׃ וְיָסְפָה פְּלֵיטַת בֵּית־יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ לְמָטָּה וְעָשָׂה פְרִי לְמָעְלָה׃

וְהָדֵין לָךְ אָתָא אֵיכוֹל בְּשַׁתָא הָדָא כְּתִין וּבְשַׁתָא תִנְיֵתָא בַּת כְּתִין וּבְשַׁתָא תְלִיתֵתָא זְרוּעוּ וַחֲצוּדוּ וְצוּבוּ כַרְמִין וְאֵיכוּלוּ אִיבְּהוֹן׃ וְיוֹסְפוּן מְשֵׁיזְבָא דְבֵית יְהוּדָה דְאִשְׁתְּאַרוּן כְּאִילַן דִמְשַׁלַּח שׁוֹרְשׁוֹהִי לְרַע וּמְרִים נוֹפֵיהּ לְעֵילָא׃

198

רד"ק תצא שארית ופליטה מהר ציון קנאת ... לכן

רלב"ג ... שארית ופליטה ...

כִּי מִירוּשָׁלַ͏ִם תֵּצֵא שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹּאת׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר לֹא יָבֹא אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא יוֹרֶה שָׁם חֵץ וְלֹא יְקַדְּמֶנָּה מָגֵן וְלֹא יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֹלְלָה׃ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יָבֹא בָּהּ יָשׁוּב וְאֶל הָעִיר הַזֹּאת לֹא יָבֹא נְאֻם יְהוָה׃ וְגַנּוֹתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי׃ וַיְהִי

אֲרֵי מִירוּשְׁלֵם יִפְקוּן שְׁאָר צַדִּיקַיָּא וְשֵׁיזָבַת מְקַיְּמֵי אוֹרַיְתָא מִטּוּרָא דְצִיּוֹן בְּמֵימְרָא דַיְיָ צְבָאוֹת תִּתְעֲבֵיד דָּא׃ בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל מַלְכָּא דְאַתּוּר לָא יֵיעוֹל לְקַרְתָּא הָדָא וְלָא יְקַשֵּׁית תַּמָּן גִּיר וְלָא יְקַדְּמִינַהּ בִּתְרֵיסִין וְלָא יִצְבַּר עֲלַהּ מִלֵּיתָא׃ בְּאוֹרְחָא דַאֲתָא בַהּ יְתוּב וּלְקַרְתָּא הָדָא לָא יֵיעוֹל אֲמַר יְיָ׃ וְאַגֵּין עַל קַרְתָּא הָדָא לְמִפְרְקַהּ בְּדִיל מֵימְרִי וּבְדִיל דָּוִד עַבְדִּי׃

יספך עליה סוללה ... ולא יכבר עליה ... ולמען דוד עבדי ... עבור ... ויבטר עפר ...

וקרבנו ... ויהי ... למעני ולמען דוד עבדי ... בריתו עם דוד עבדי ...

רלב"ג ויהי בלילה ההוא רוצה לומר בליל היום ההוא שאמר בו ישעיה אלו הדברים ויצא
זה לאמרם אחר שבא סנחריב על ירושלם כמו שאמר ישעיה ויסעו בבקר
והנה כלם פגרים מתים רוצה לומר רובם וכזה רבים בדברי קצת ההם וקצת השאריםם
היו מתפזרים כמו שזכר ישעיה נספרו והנה פגרים מתים ההם נמלטים ם ..
יקר נכ' פגרי והנה כמו שזכר ... אחר זה כמו שיעד על ...

רד"ק ויהי בלילה ההוא קיום שחור ... מלך אשור לירושלם עם מחנהו ... בלאסם נחותם ... ישן מלבך ... וקכם כמיתם אשור ... ם לל פסח ... ושר ... ם נפש ... יעל ... וריסי ... קיום ... ישראל ... קחל יקיים לכם בלל ... יבי ולאמרו מלך

ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יהוה ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים: ויסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב בנינוה: ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר בנו הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסרחדן בנו תחתיו:

בימים ההם

חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר יהוה צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה:

והוה בליליא ההוא ונפק מלאכא דיי וקטל במשרית אתוראה מאה ותמנן וחמשא אלפין ואקדימו בצפרא והא כולהון פגרין מיתין: ונטל ואזל ותב סנחריב מלכא דאתור ויתיב בנינוה: והוה הוא סגיד בית נסרך טעותיה ואדרמלך ושראצר בנוהי קטלוהי בחרבא ואינון אשתזבו לארע קרדו ומלך אסרחדון בריה תחותוהי: בזמנא ההוא מרע חזקיה לממת ואתא לותיה ישעיה בר אמוץ נביא ואמר ליה כדנן אמר יי פקיד לאינש ביתך ארי מאית את ולא תיחי ממרעך:

ושמונים אלף ... אשור כלם היו ... גבורים ... ובדברי רז"ל ... בדברי ... שלא
ויעבור כל ... אשור ... וכן ... ולאמרו ם ...
... כבודו של אדם ...
... ויסע ... בפרק ... כתב ...
של סנחריב ... וכנות ... אמרו ...
... כמו ...

כי עתה אתה ולא תחיה לא תרפא מחליך זה כי ימשך זה
החלי עד המות וכן ת"י ולא תחיה ממרעך ורז"ל אמרו מת
אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא מפני שלא
עסק בפריה ורביה ואמרו הוא כי כמו שנולדו
אחר אלו שנאמר בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו׃

כי ימים רבים חלה חזקיהו למות אחרי כן אחר
המספר הקודם היה זה ולא הפלא ממנו ומכה מלך
אשור ואמר כי כבר אפשר שאחרי כן היה מה זה
סיבב אל ירושלים׃

רדק אל הקיר
כדי לכוין
לבו יותר בתפלה
כי הקיר ההוא כלפי
מקום היה הארון
מקדש ימינו שהרי
לא היה אלא בן
שנים ושלשה
בחלום אלו זה ויש
לבית המקדש
דיי׃

אנה
הוא לשון ז"ה
שבת הלב ויחד
זכר שעשה וזכור
בשמך עשיתי

ואסחר ית אפוהי לכותל
בית מקדשא וצלי קדם יי
למימר׃ קביל בעותי יי אדכר
כען ית דפלחית קדמך
בקשוט ובלבב שלים ודתקין
קדמך עבדית ובכא חזקיה
בכי סגיאה׃ והוה ישעיה
לא נפק לדרתא מציעתא
ופתגם נבואה מן קדם יי
הוה עמיה למימר׃ תוב
ותימר לחזקיה מלכא דעמי
כדנן אמר יי אלהיה דדוד אבוך
שמיע קדמי צלותך גלי
קדמי דמעתך הא אנא מסי
לך ביומא תליתאה תיסק
לבית מקדשא דיי׃

וַיַּסֵּב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל יְהוָה לֵאמֹר׃ אָנָּה יְהוָה זְכָר
נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ
בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי
גָדוֹל׃ וַיְהִי יְשַׁעְיָהוּ
לֹא יָצָא הָעִיר הַתִּיכֹנָה וּדְבַר
יְהוָה הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר׃ שׁוּב
וְאָמַרְתָּ אֶל חִזְקִיָּהוּ נְגִיד עַמִּי
כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ
שָׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי אֶת
דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי רֹפֶא לָךְ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי תַּעֲלֶה בֵּית יְהוָה׃

וְהֹסַפְתִּי

כמו שאמר עליו הכתוב ויעש הישר בעיני יי ואמר ויבטח אשר עם יי את המקום והבמות ויבטח
בשמך עשיתי שגנז ספר רפואות שעשה שלמה והיו העם נעזרים בו ולא היו דורשים את יי בחליים׃
העיר לא יצא העיר התיכונה חצר כתיב. וקרי העיר
והדברי רז"ל בזה כתוב חצר וקרי עיר שהוא כרך מלמד שהקדים
אל העם בשורות ובנבואות והמקום ההוא אחר שהחצר כתיב חצר לפי שהחצר ההוא קרוב כרך דוד שהוא
ר"ל הפתח שנקרא חצר אחר קרוב לחצר המלך בשעה שבא אליו ישעיהו׃

רד"ק והוספתי על ימיך על ימיך שהיו קצובים לך ובזה מחלוקת בדברי רז"ל יש אומרים שהוא
שהוסיף לו ימים על הקצובים לו יותר ולשנים ענין היו מקובצים לו ויש אומרים התוספת הוא לו
על הקצובים לו ונשים הוא בפסוק כי אם יי׳ ינפנו כדרים זה הענין ומכף מלך אשור אצילך זה היה כי בהיות
מגפתו של סנחריב חלה חזקיהו ויאמר דבלת תאנים בדברי רז"ל כי אם יותר יותן דבר על
התאנים על הבשר מיד הבשר מתקלקל אלא נס בתוך נס שנתן דבר המזיק ורפאו יי׳ ענין ענין
שיר כך דרכו של הקב"ה כדרך הוא כמו מתוקן את המר ויאמר מה אות שהיא אות לפי שאמר לו בגבורת
בפעם מה אות אחרת ולא תקיים הסבם מה שאמר לו ישעיהו קח דבלת לך לא ואמר אלא
בחייה לפי שראה אותו שהבה בכח גדול ולפי שראה שהרפאה השחין לא חשב שהרפאה לו עד שיתחזק ויוסיף
לעלות בית יי׳ כי אפשר שיהיה השחין ערין לא שלא בסר אולי כי מות ימות

200

ואוסיף על יומך חמש עשרי שנין ומידא דמלכא דאתור אשיזבינך וית קרתא הדא ואגין על קרתא הדא בדיל מימרי ובדיל דוד עבדי׃ ואמר ישעיה סבו דבלת תאנין ונסיבו ושויאו על שיחנא ואתסי׃ ואמר חזקיה לישעיה מא את ארי יסי יי לי ואיסק ביומא תליתאה לבית מקדשא דיי׃ ואמר ישעיה דין לך אתא מן קדם יי ארי יעביד יי ית פתגמא הדין דמליל היהך טולא עשר שעין אם יתוב עשר שעין	וְהֹסַפְתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר אַצִּילְךָ וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ קְחוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וַיִּקְחוּ וַיָּשִׂימוּ עַל הַשְּׁחִין וַיֶּחִי׃ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל יְשַׁעְיָהוּ מָה אוֹת כִּי יִרְפָּא יְהוָה לִי וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ זֶה לְּךָ הָאוֹת מֵאֵת יְהוָה כִּי יַעֲשֶׂה יְהוָה אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר הָלַךְ הַצֵּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת׃	הלבנ׳ קח דבלת תאנים ידוע כי הדבלה כשישימו על השחין יזיק להם יותר מעט מקורות אבל הקב"ה שם נקחת דבלת תאנים כי לעשות הדיוט בה נס וידוע כי קשה מאוד כרפואת הקמרס והבשלים׳	

ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות כי ירפא יי׳ לי ראוי שהיה לעשות היה זה מישעיהו לאמונה לחזקיהו אם בקש אות
בזה וזה שהכבר הודיע ישעיהו כי בגזרת הש"י הוא שימות ועתה כשהוסיף יוסיף ימיו חמש עשרה שנה אלא
היה תנאי רז"ל אם יקיים חזקיהו כאותן מהלומות שיתכן שירפא בו כמו זאת הדבלה ולזה לא היה סומך בזה
אבקש אם לא יתן לו אות שבאלת הנביא נתן לו הש"י זאת האות׃

אלא הצל כמו שאמר ירד הצל בנס זה האות שאמר לו ישוב הצל אחרנית עשר מעלות במעלות אחז הוא ישוב אחרנית עשר מעלות [illegible] הלך הצל עשר מעלות או ישוב עשר מעלות ולזה [illegible] ויאמר לו ישוב [illegible] ויהיו עשרים מעלות

ויאמר יחזקיהו נקל לצל לנטות עשר מעלות לא כי ישוב הצל אחרנית עשר מעלות׃ ויקרא ישעיהו הנביא אל יהוה וישב את הצל במעלות אשר ירדה במעלות אחז אחרנית עשר מעלות׃

ואמר יחזקיה קליל הוא דייחך טולא עשר שעין ברם לא יתוב טולא לאחורוהי עשר שעין׃ וצלי ישעיה נביא קדם יי ואתיב ית טולא בצורת אבן שעיא דנחתת במסקנא דאחז שמשא לאחורוהי עשר שעין׃

רלבג ויאמר יחזקיהו נקל לצל לנטות עשר מעלות הנה זה הפסוק קשה [illegible] והנה יחזקיהו [illegible] עשה [illegible] הקל [illegible] ולזה התנועה [illegible] ולזה התנועה השמש [illegible] [illegible] הקל [illegible] וזה [illegible] כענינו ובמציאות הטבע [illegible] זה שאמר יחזקיהו נקל לצל לנטות עשר מעלות [illegible] יחזקיהו הקל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אם כמו [illegible] עשה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רדק ויאמר יחזקיהו [illegible] נקל לצל לנטות עשר מעלות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] במעלות אשר ירדה השמש והלך הצל עשר מעלות ושב השמש אחורנית [illegible] הצל [illegible] [illegible] במעלות אחז [illegible] המעלות [illegible] אשר ירדה במעלות אחז במעלות אחז [illegible] [illegible] מעלות [illegible] השמש עשר מעלות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] עשר מעלות [illegible] [illegible] אחורנית [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] השמש [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] עשר מעלות [illegible] [illegible] [illegible]

זה [illegible] [illegible] [illegible]

ויתכן כי ישעיה התפלל קרא ה' והשיב את הצל במעלות אבן שעשה לראות בה השעות במעלות דרך לראות שעשה אחז לשמש אחורנית עשר שעות ר"ל היתה במעלות אבן מעלות מעלות. גרעת שעשה השעות.

ויתפלל ישעיה הנביא אל השם ית' והשיב את הצל אחורנית עשר מעלות כמו ששאל חזקיה וזה המופת ר"ל יתכן שהיה השמש קשה על המופת אחרים והתפלל לבד הצל ומרוצת השמש והמופ' היה

בהשגחת השם ית' בתפלת ישעיה שהיה זה התכלית במעלות אחז אחורנית יתכן שהיה אז אלו המעלות בבית המלכות והנה שמע מלך בבל כי חלה חזקיהו ולזה שלח מלאכיו אליו להודיע אותם בל' שידרשו המופת אשר היה בארץ אז מחיל סנחריב שמע כלם כגלות יד אדם' אך הנה מלך ה' לבד ושמע בכל העולם׃

בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו כי שמע כי חלה חזקיהו ח
וישמע עליהם חזקיהו ויראם את כל בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו׃

בעדנא ההיא שלח מרודך בלאדן בר בלאדן מלכא דבבל אגרן וקורבנין לות חזקיה ארי שמע ארי מרע חזקיה וקביל מינהון חזקיה ואחזינון ית כל בית גנזוהי ית כספא וית דהבא וית בוסמיא וית משחא טבא וית בית מנוהי וית כל דאשתכח בגנזוהי לא הוה מדעם דלא אחזינון חזקיה בביתיה ובכל שולטניה׃

רד"ק בראדך. ובישעיה מרודך בם"ם ואחד מהם ר"ל מזה ממנו או אחד כי בלאדן יהיה שם כנוי נסמך לשם אביו שהיה שמו בלאדן וזה מלך אחר אחריו הוא כי סנחריב מלך בבל היה וכן בימי מנשה נאמר בבל ויגלו עמהם אשר הכניע אשר למלך אשור ויגלוהו בבלה׃ כי שמע כי חלה. לא היה שהיה שלוחיו על חליו אלא על המופת שנעשה לו על חליו וכן אמר בדה"ה לדרוש המופת אשר היה בארץ׃

רלבג׳׳ בעת ההיא שלח בלאדן ר"ל אחר שהרע כי נתעב שהיה סנחריב מושל בבבל כמו שירא ממנו במה שקדם ויצא מבבל אשור מבבל והנה היה שם מלך והיה תחת סנחריב והיה בזמן ההוא שהיה נשבה כן היה מתהלך עם כל המלכים שהיו תחת יד אחרים והנה לפי דעתו נעשה המלוכה למלכי אשור עד שלא שנעשה מלך בבל תקוף במלכות הזה ונמשך המלכות לו ולבנו ולבן בנו עד שכבש

שנה׃ ספרים ומנחה אל חזקיהו כי בבל ספר כדה' כי רבים היו מביאים מנחה לה' בירושלם ומגדנות לחזקיה והיה זה כן מפני מה ששמעו מן המופת שעשה ה' בחיל מלך אשור אז ידעו כל ממלכות הארץ כי ה' הוא האלהים ולזה ספר שם אחר ספור זה המופת אשר עשה ה' בחיל מלך אשור׃

וישמע עליהם כמו אליהם· ועל כמו אל ומה שאמ׳
וישמח ב׳ ראה שהם בקשו ממנו לבראותם נכתה וישמע
אליהם ועשה כן׳ וכן תרגם יונתן וקבל מנהון ו
ובשמחה וישמח עליהם׳ את כל בית נכתה את כל בית
המדות כלומר כל הדברים שהיו לו ואחר כך פרט מה ־ הן
הדברים המחמדים׳ וכן נכאת וצרי ולוט דבר המפור׳
ובדברי רז״ל מאי בית נכתה מהם אמרו אשתו היתה ־ה
משקה עליהם׳ ומהם אמרו זין את כלי זין הראה להם׳
ומהם אמרו בית גנזיו הראה להם׳ שמן הטוב זה ־ה
שמן אפרסמון שלא היה בכל העולם׳ אלא בירחו ו
ואמרו כי לפיכך נקרא ירחו והיה רע בעיני יי׳ ם
הראה להם בית נכתה כי מנהג מלכים אינו להראות־
מארץ רחוקה ואם היה מגלה כל גנזיו׳ וכן א־אומר
בדברי הימים כי גבה לבו ואמר בשלוחים האלה שבאו
לכבודו והיה לו לומר שבאו לכבוד האלהים לדרוש
המופת כלו׳ וכן אמרו בד״ה וכן במליצי שרי בבל
המשלחים עליו לדרוש המופת אשר היה בארץ
עזבו האלהים לנסותו לדעת כל בלבבו׳

וישמע עליהם חזקיהו׳ ר״ל שסבר שמעו בעבורם·
מה שבקשו ממנו והגיד להם כל אשר שאלו והראם
את כל בית נכתה הוא קבוץ כל חמודותיו ואחר זה
פרט מה שהיה שם והוא הכסף והזהב. והבשמים
ושמן הטוב׳ והוא שמן אפרסמון שלא היה נמצא ־ם
אם בארץ ובמקום אחד לבד והוא הנקרא בלשון
בלעז׳ ואת בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרותיו׳
ויתכן שהראה אותם כ״כ הדברים החמודים שהיו
לו בממשלתו׳ והנה היה רע בעיני יי׳ אשר עשה כי
גבה לבו על השם ית׳ כי הם באו לדרוש את המופת
לכבוד השם ית׳ ולא היה ראוי לחזקיהו להגדיל עצמו
בזה׳ אבל היה ראוי שיתן הגדולה והכבוד לשם ית׳
ויראה להם גדולת השם ית׳ כי עליה באו׳ ולזה גנה
אותו בספר ד״ה על זה כי הוא לא השיב לשם ית׳ מה
שהכבוד עליו המופת שעשה לו שהוסיף על ימיו
מה שהוא ראוי אבל גבה לבו׳ ולזה היה עליו קצף
ועל יהודה וירושלם והנה הקצף היה מה שאמר לו
ישעיה הנבואה על זה׳

וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ
רְחוֹקָה בָּאוּ מִבָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר מָה רָאוּ ב
בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר
בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא א
הִרְאִיתִם בְּאֹצְרֹתָי׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל
חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר יְהוָה הנה

וְאָתָא יְשַׁעְיָה נְבִיָּא לְוָת מַלְכָּא חִזְקִיָּה
וַאֲמַרוּ לֵיהּ מָה אֲמַרוּ גוּבְרַיָּא הָאִלֵּין
וּמְנַן אֲתוֹ לְוָתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָּה מֵאֲרַע
רְחִיקָא אֲתוֹ מִבָּבֶל׃ וַאֲמַר מָה חֲזוֹ
בְּבֵיתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָּה יָת כָּל דִּבְבֵיתִי
חֲזוֹ לָא הֲוָה מִדְּעַם דְּלָא אַחֲזֵיתִינוּן
בְּגִנְזַי׃ וַאֲמַר יְשַׁעְיָה לְחִזְקִיָּה
קַבֵּל פִּתְגָמָא דַּיְיָ׃

רד"ק אשר תוליד יקח׳ יקח כתיב וקרי יקחו ולפירו׳ זה רמז לחנניה מישאל ועזריה׳ והיו סריסים פירושו
בדרז"ל מקום לפירו׳ סריסים ממש׳ ומקום לפירו׳ שנסתרסו עד שמיקם כלו שהקטינו הקבלה שיאן בה
... ויש רבותינו כמו סריס ועל דניאל חנניה מישאל ועזריה לפי שהם היו בהיכל מלך בבל ונקראו עבדים
שכם ... היו ... לבקש ... ולשון הספרים ...

הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבלה לא יותר דבר אמר יהוה ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקח והיו סריסים בהיכל מלך בבל ויאמר חזקיהו אל ישעיהו טוב דבר יהוה אשר דברת ויאמר הלוא אם שלום ואמת יהיה בימי ויתר דברי חזקיהו וכל גבורתו ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא את המים העירה הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה וישכב חזקיהו עם אבתיו וימלך מנשה בנו תחתיו

בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ושם אמו חפצי בה ויעש הרע בעיני יהוה כתועבת הגוים אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל

הא יומיא אתן ויתנטיל כל דבביתך ודגנזו אבהתך עד יומא הדין ויתובל לבבל לא ישתאר מדעם אמר יי ומבנך דיפקון מנך דתוליד יתדברון ויהון רברבין בהיכלא דמלכא דבבל ואמר חזקיה לישעיה תקין פתגמא דיי דמלילתא ואמר הלא אם שלם וקשוט יהי ביומי ושאר פתגמי חזקיה וכל גבורתיה ודעבד ית בריכתא וית מזיקתא ואיתי ית מיא לקרתא הלא אינון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית יהודה ושכיב חזקיה עם אבהתוהי ומלך מנשה בריה תחותוהי

בר תרתא עשרה שנין מנשה כד מלך וחמשין וחמש שנין מלך בירושלם ושום אמיה חפצי בה ועבד דביש קדם יי כתועבת עממיא דתריך יי מן קדם בני ישראל

רלב"ג אשר יצאו ממך אשר תוליד זה לבאר שלא היה כמו לחזקיה בעת ... אחר
שלא ... מנשה שמלך אחריו ... ומבניך על ... ואם ... כי כל
... יקרא כמו ... שכמו ... קיום בני ישראל׳

רד"ק כאשר עשה אחאב כי אחאב היה הראשון לעשות אשרה במלכי ישראל עד שמלך אחאב ואחאב היה יותר מן הראשונים
לא עשה אשרה אלא שהיו הולכים בחטאת ירבעם׳ לעשות הרע בעיני יי׳ להכעיס אמרו רז״ל
קטנים שהיה מגונה מעונן שהיה סופר את השעות והיה שומר עתים ורגעים והיה מעונן היה מכעיס ולא אוסיף
לא אוסיף כי כשהיו עושים היה מטלטל אותם אויביהם והיו ממירים ומגלים אותם מארצם אשר גלו
שלמה׳

וְתַבוּ וּבְנָא יַת בָּמָתָא רְאַבַד
חִזְקִיָה אֲבוּהִי וַאֲקִים אֱגוֹרִין לְבַעְלָא
וַעֲבַד אֲשֵׁירְתָא כְּמָא דַעֲבַד אַחְאָב
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וּסְגִיד לְכָל חֵילֵי
שְׁמַיָא וּפְלַח יַתְהוֹן׃ וּבְנָא אֱגוֹרִין בְּבֵית
מַקְדְשָׁא דַיְיָ דַאֲמַר יְיָ בִּירוּשְׁלֵם
אַשְׁרֵי יַת שְׁכִינְתִּי׃ וּבְנָא אֱגוֹרִין לְכָל
חֵילֵי שְׁמַיָא בְּתַרְתֵּין דַרְתָּא בֵית ם
מַקְדְשָׁא דַיְיָ׃ וְאַעֲבַר יַת בְּרֵיהּ בְּנוּרָא
וְעָנַן וְנַחֵשׁ וַעֲבַד בִּדִין וּזְכוּרוּ אַסְגֵי
לְמֶעְבַּד דְבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָזָא ק
קֳדָם יְיָ לְאַרְגָזָא קֳדָמוֹהִי׃ וְשַׁוִי יַת צְלַם
אֲשֵׁירְתָא דַעֲבַד בְּבֵיתָא דַאֲמַר יְיָ
לְדָוִד וְלִשְׁלֹמֹה בְרֵיהּ בְּבֵיתָא הָדֵין
וּבִירוּשְׁלֵם דְאִתְרְעֵיתִי מִכֹּל שִׁבְטַיָא
דְיִשְׂרָאֵל אַשְׁרֵי יַת שְׁכִינְתִּי לְעָלַם׃ וְלָא
אוֹסִיף לְטַלְטָלָא יַת יִשְׂרָאֵל מִן אַרְעָא
דִיהָבִית לַאֲבָהַתְהוֹן לְחוֹד אִם יִטְרוּן
לְמֶעְבַּד כְּכֹל דְפַקֵדְתִּנוּן וּלְכָל
אוֹרַיְתָא דְפַקֵיד יַתְהוֹן עַבְדִי מֹשֶׁה׃
וְלָא קַבִּילוּ וְאַטְעִינוּן מְנַשֶּׁה לְמֶעְבַּד
דְבִישׁ מִן עַמְמַיָא דְשֵׁיצֵי יְיָ מִן קֳדָם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת הַבָּמוֹת אֲשֶׁר אִבַּד ח
חִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל וַיַּעַשׂ
אֲשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם׃
וּבָנָה מִזְבְּחֹת בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
בִּירוּשָׁלַם אָשִׂים אֶת שְׁמִי׃ וַיִּבֶן מִזְבְּחוֹת
לְכָל צְבָא הַשָּׁמָיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית
יְהוָה׃ וְהֶעֱבִיר אֶת בְּנוֹ בָּאֵשׁ וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ
וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעֹנִים הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיס׃ וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל א
הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה אֶל דָּוִד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה
וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם׃ וְלֹא
אֹסִיף לְהָנִיד רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מִן הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם רַק אִם יִשְׁמְרוּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִים וּלְכָל הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר צִוָּה אֹתָם עַבְדִּי מֹשֶׁה׃ וְלֹא שָׁמֵעוּ
וַיַּתְעֵם מְנַשֶּׁה לַעֲשׂוֹת אֶת הָרַע מִן הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רד"ק וידבר ה' ביד עבדיו הנביאים בדברי שלום חוזים ויתכן שהם הנביאים בימי מנשה ולפי שלא היה מנשה כשר לא קראו על שמם׃ לכן׃ כל שומעה כן כתוב וקרי שומעיו וקרי כתעבר [illegible] רעה נקבה וכתו' על הענין [illegible] תצלנה שתי אזניו׃ פירש [illegible] וקו משפט [illegible] ונטיתי על ירושלם את קו שומרון קו החרבן [illegible] וכן ת"י ואמתח על ירושלם ית חוט חרבן שומרון ומחיתי [illegible] הצלחת [illegible] כאשר ימחה [illegible] את הצלחת שמוחה אותה והופך על פניה כדי שלא ישאר [illegible] כן ימחה את ירושלם וינקה אותה מיושביה והופך בה [illegible]

וַיְדַבֵּר יְהוָה בְּיַד־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים
י לֵאמֹר׃ יַעַן אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה הַתֹּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֵרַע מִכֹּל אֲשֶׁר־
עָשׂוּ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר לְפָנָיו וַיַּחֲטִא גַם־אֶת־
יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־
יְרוּשָׁלַםִ וִיהוּדָה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָיו תִּצַּלְנָה
שְׁתֵּי אָזְנָיו׃ וְנָטִיתִי עַל־יְרוּשָׁלַםִ אֵת קָו
שֹׁמְרוֹן וְאֶת־מִשְׁקֹלֶת בֵּית אַחְאָב וּמָחִיתִי
אֶת־יְרוּשָׁלַםִ כַּאֲשֶׁר־יִמְחֶה אֶת־הַצַּלַּחַת
מָחָה וְהָפַךְ עַל־פָּנֶיהָ׃ וְנָטַשְׁתִּי אֵת שְׁאֵרִית
ו נַחֲלָתִי וּנְתַתִּים בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְבַז
וְלִמְשִׁסָּה לְכָל־אֹיְבֵיהֶם׃

וּמַלֵּיל יְיָ בְּיַד עַבְדוֹהִי נְבִיַּיָא
לְמֵימַר׃ חֲלַף דַּעֲבַד מְנַשֶּׁה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא
א דְבֵית יְהוּדָה יַת תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין
ד אַבְאֵישׁ מִכֹּל דַּעֲבַדוּ אֱמוֹרָאֵי
דְּקֳדָמוֹהִי וְחַיֵּיב אַף יַת דְּבֵית יְהוּדָה בְּפֻלְחַן
טַעֲוָתְהוֹן׃ בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי
בִּשְׁתָּא עַל יְרוּשְׁלֶם וִיהוּדָה דְּכָל
דְּיִשְׁמְעִנַּהּ יִצְלָן תַּרְתֵּין אוּדְנוֹהִי׃ וְאֶגּוֹד
עַל יְרוּשְׁלֶם יַת חוּט חוּרְבַּן שׁוֹמְרוֹן וְיַת
מַתְקוֹלֶת צְדִיּוּת בֵּית אַחְאָב וְאֶמְחֵי יַת
יְרוּשְׁלֶם כְּמָא דְּמִתְמַחְיָא צְלוֹחִיתָא
מִתְמַחְיָא וּמִתְהַפְּכָא עַל אַפָּהָא׃
ה וְאֶרְטוֹשׁ יַת שְׁאָרָא דְּאַחְסַנְתִּי
וְאֶמְסְרִינוּן בְּיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וִיהוֹן
לְבִזָּא וּלְתַבָּר לְכָל סַנְאֵיהוֹן׃

רלב"ג תצלנה כל שומעה תצלנה שתי אזניו ר"ל שיחרדו [illegible] ונטיתי על ירושלם את קו שומרון ר"ל שאתננה ביד אויב כמו שנתתי שומרון ביד מלך אשור ואת משקולת בית אחאב [illegible] קרבן בית אחאב וכן [illegible] ומחיתי את ירושלם [illegible] כאשר ימחה את הצלחת ר"ל כמו [illegible] את הקערה [illegible] הופך על פניה [illegible]

ונטיתי את שמרון ... קו ... ירושלם ... שמר ...
ירושלם כאשר ימחה ...

יען אשר עשו את הרע בעיני ויהיו מ
מכעסים אתי מן היום אשר יצאו אבתם
ממצרים ועד היום הזה וגם דם נקי שפך
מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את
ירושלם פה לפה לבד מחטאתו אשר
החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני
יהוה ויתר דברי מנשה וכל אשר עשה
וחטאתו אשר חטא הלא הם כתובים
על ספר דברי הימים למלכי יהודה
וישכב מנשה עם אבתיו ויקבר בגן ביתו
בגן עזא וימלך אמון בנו תחתיו
בן עשרים ושתים שנה
אמון במלכו ושתים שנים מלך ב
בירושלם ושם אמו משלמת בת שלחי
מן יטבה ויעש הרע בעיני יהוה כאשר
עשה מנשה אביו וילך בכל הדרך א
אשר הלך אביו ויעבד את הגלולים
אשר עבד אביו וישתחו להם ויעזב את
יהוה אלהי אבתיו ולא הלך בדרך יהוה

ויקשרו

חלף דעבדו ית דביש קדמי והוו
מרגזין קדמי מן יומא דנפקו אבהתהון
ממצרים ועד יומא הדין ואף דם זכאי
דאשד מנשה דאסגי לחדא עד דמלא
ית ירושלם ספא בספא בר מחובוהי
דחייב ית דבית יהודה למעבד דביש
קדם יי ושאר פתגמי מנשה וכל
דעבד וחובוהי דחב הלא אינון כתיבין
על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית
יהודה ושכיב מנשה עם אבהתוהי
ואתקבר בגן ביתיה בגן עזא ומלך
אמון בריה תחותוהי
בר עשרין ותרתין שנין
אמון כד מלך ותרתין שנין מלך
בירושלם ושום אמיה משולמת בת
חרוץ מן יטבאי ועבד דביש קדם יי
כמא דעבד מנשה אבוהי ואזל בכל
אורח דאזל אבוהי ופלח ית
טעותא דפלח אבוהי וסגיד להון
ושבק ית פולחנא דיי אלהא
דאבהתוהי ולא הליך באורחא
דתקנא קדם יי

רדק ... וגם דם נקי שפך מנשה ... רלב״ג ...
...
... ... ויעזב
את יי אלהי אבותיו ולא הלך בדרך יי ... ...

רלב"ג וילך בכל דרך דוד אביו ולא סר ימין ושמאל: רוצה לומר שהשפיע שלמה לו הולדת הכשלון יען רך
לבבך ותכנע מפני יי' לא הרגיש כזה שהשיג יאשיהו קודם זה. אך הרגיש כי הכניע נפשו את
הרעה הזאת. אשר הנה גזרה מאת יי' על ירושלים השתדל לתקן על כל פנים את אשר שחתו הם
קודם זה לא היה יודע הרע שנגזר עליהם אך היה עושה הישר בעיני יי' וזה לא היה מספיק לו להשיב חרון אף
יי' ממנו אבל היה ראוי שיוסיף לו נקיות נפש כדרך שהיה מוסיף השתדלות ימלטו בה מזה הרע הנגזר
מאת יי' ולזה תמצא שהשתדל יאשיה להשיב ישראל לעם יי' כדי שיסור מהם זה הרע ולבער השלמות את כל
המעשה לעז׳ •

וַיִּקְשְׁרוּ עַבְדֵי אָמוֹן עָלָיו וַיָּמִיתוּ
אֶת הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ׃ וַיַּךְ עַם הָאָרֶץ אֵת כָּל
הַקֹּשְׁרִים עַל הַמֶּלֶךְ אָמוֹן וַיַּמְלִיכוּ עַם
הָאָרֶץ אֶת יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ וְיֶתֶר
דִּבְרֵי אָמוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים
עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃
וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בִּקְבֻרָתוֹ בְּגַן עֻזָּא וַיִּמְלֹךְ
יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ בֶּן
שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֹאשִׁיָּהוּ בְמָלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים
וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ
יְדִידָה בַת עֲדָיָה מִבָּצְקַת׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּכָל דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא
סָר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ וַיְהִי בִּשְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ שָׁלַח
הַמֶּלֶךְ אֶת שָׁפָן בֶּן אֲצַלְיָהוּ בֶן מְשֻׁלָּם
הַסֹּפֵר בֵּית יְהוָה לֵאמֹר׃ עֲלֵה אֶל חִלְקִיָּהוּ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְיַתֵּם אֶת הַכֶּסֶף הַמּוּבָא
בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר אָסְפוּ שֹׁמְרֵי הַסַּף מֵאֵת
הָעָם׃

וּמְרַדוּ עַבְדֵי אָמוֹן עֲלוֹהִי וְקַטְלוּ יַת
מַלְכָּא בְּבֵיתֵיהּ׃ וְקַטַל עַמָּא דְאַרְעָא
יַת כָּל דִּמְרַדוּ עַל מַלְכָּא אָמוֹן וְאַמְלִיכוּ
עַמָּא דְאַרְעָא יַת יֹאשִׁיָּה בְרֵיהּ
תְּחוֹתוֹהִי׃ וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי אָמוֹן דַעֲבַד
הֲלָא אִינוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה׃ וּקְבַרוּ
יָתֵיהּ בִּקְבוּרְתֵּיהּ בְּגִנַּת עֻזָּא וּמְלַךְ
יֹאשִׁיָּה בְרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃
בַּר תְּמָנֵי שְׁנִין יֹאשִׁיָּה כַּד מְלַךְ
וּתְלָתִין וְחַדָא שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם
וְשׁוּם אִמֵּיהּ יְדִידָה בַת עֲדָיָה מִבָּצְקַת׃
וַעֲבַד דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ וַאֲזַל בְּכָל אוֹרַח
דָּוִד אֲבוּהִי וְלָא סְטָא לְיַמִּינָא וּל
וְלִשְׂמָאלָא׃ וַהֲוָה בִּתְמָנֵי
עַשְׂרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא יֹאשִׁיָּה שְׁלַח
מַלְכָּא יַת שָׁפָן בַּר אֲצַלְיָה בַּר מְשֻׁלָּם
סָפְרָא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְמֵימַר׃
סַק לְוָת חִלְקִיָּה כַּהֲנָא רַבָּא וִימַקֵּים
יַת כַּסְפָּא דְאִתָּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
דִּכְנַשׁוּ אֲמַרְכְּלַיָּא מִן עַמָּא׃

ויתם את הכסף: ויתכו כלומר יתכם לגבוה ויתנהו לעשי המלאכה כי היה צריך הבית חזוק הבנין שבקרבו שאי יואש חזק בדק הבית עד הימים ההם שהיו מאתים ועשרים יום

ויתם את הכסף המצא בבית יי׳ ידמה שהיה הכסף נתן בארון כמו שהיה בזמן בימי יואש המלך וגם זכר בזמנו שומרי הסף המיוחדים והנה אמרו ויתם את הכסף ר״ל יכלכלו וזה היה בשער הארון אשר אספו בו את הכסף שומרי כל בית המקדש והמונים

ולרבעה שנה׳ ונסדר עלם מאתים ועשר ושמנה׳ שומרי הסף שומרי כלבלי בית המקדש ויתכן לומר כל׳ וגם הם נזכרים וכבר פרשנו כל הענין הזה בבדק יואש״

וְיִתְּנֻנַּהּ עַל יַד עָבְדֵי עֲבִידְתָּא דִּמְמַנַּן בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ וְיִתְּנוּן יָתֵיהּ לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא דִּבְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ לְתַקָּפָא בִּדְקָא דְּבֵיתָא׃ לְנַגָּרַיָּא וּלְאַרְדִּיכְלַיָּא וּלְאַרְגּוֹבְלַיָּא וּלְמִזְבַּן אָעִין וְאַבְנֵי פְּסִילָן לְתַקָּפָא יַת בֵּיתָא׃ בְּרַם לָא מִתְחַשַּׁב עִמְּהוֹן כַּסְפָּא דְּמִתְיְהַב עַל יְדֵיהוֹן אֲרֵי בְּהֵימָנוּתָא אִינוּן עָבְדִין׃ וַאֲמַר חִלְקִיָּה כַּהֲנָא רַבָּה לְשָׁפָן סָפְרָא סִפְרָא דְּאוֹרַיְתָא אַשְׁכָּחִית בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ וִיהַב חִלְקִיָּה יַת סִפְרָא לְשָׁפָן וּקְרָהִי׃

וְיִתְּנֻהוּ עַל יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמֻּפְקָדִים בְּבֵית יְהוָה וְיִתְּנוּ אֹתוֹ לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה לְחַזֵּק בֶּדֶק הַבָּיִת׃ לֶחָרָשִׁים וְלַבֹּנִים וְלַגֹּדְרִים וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת הַבָּיִת׃ אַךְ לֹא יֵחָשֵׁב אִתָּם הַכֶּסֶף הַנִּתָּן עַל יָדָם כִּי בֶאֱמוּנָה הֵם עֹשִׂים׃ וַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל שָׁפָן הַסֹּפֵר סֵפֶר הַתּוֹרָה מָצָאתִי בְּבֵית יְהוָה וַיִּתֵּן חִלְקִיָּה אֶת הַסֵּפֶר אֶל שָׁפָן וַיִּקְרָאֵהוּ׃

רד״ק ויתנה כתב וקרי ויתנהו וכתב לומר על חלקיהו והוא הכהן על הכסף המופקדים בית יי׳ כמו בבית יי׳ על שפן הסופר כמו אל שפן וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו. ספר התורה

רלב״ג והמונים הכסף הקוצה יתנוהו ביד עושי המלאכה המיוחדים בבית יי׳ לחזקו וגם הכהן הגדול והסופר המלך ומהכסף הקוצה יפרש שכרו לאומנים העושים המלאכה בבית יי׳ לחזק את בדק הבית רוצה לומר המקום אשר יבדק ופרש מה שהם כלם הוצ׳ והאומנים הם חרשי העץ והבונים הקירות והגדרים והסגלים הגדר סביב אשר הבנים וזולתו ומהכסף הקוצה היו נב״ עטם ולכנע מוזהב׳ ולא יחשבו את עושי המלאכה המיוחדים בבית יי׳ הכסף כי באמונה הם עושים וכבר זכרנו הסבה בזמן יואש וגם בזמנו הנה עלות המעשה אשר הסבה אשר נכנסים ולא נשוב לזכרם בזה המקום׳

מזבחות בבית יי' בירושלם ואחז שרף את התורה
והכהנים הטמינו ספר תורה אחת והטמינוהו
תחת המרצף ועכשיו מצאו חלקיהו ספר
התורה הזה וראיה היא שחזקיהו שנ'
אחריו אשר כן יערה בשר אל אחד לא המציא
ונמצא ספרי תורה בימי חזקיה כמותו אלא מן
מנשה מלך זמן רב שהרי מלך חמשים וחמש
שנה ועשה הרע בעיני יי' כתועבות הגוים
ובנה מזבחות בבית יי' לע"ז והוא הפסח

ויאמר חלקיהו הכהן הגדול על שפן הסופר הנה זכר כי
הכהן הגדול היה ראש על שפן הסופר כזה המינוי שהיו
עושים אותו שמקום ולא יקום יאשיהו המשל כלו נבואות
הכסף לכהן הגדול ולזה אמר ויתם את הכסף אשר ש
שמקום היו שם ויתנוהו על עושי המלאכה והנה לא זכר
למי אמר זה כי שפן בידו היה שוכר שפן הסופר ועד שכבר
אמר אחר זה ויתן חלקיה את הספר אל שפן

התורה מישראל לגמרי שהנה אותם כלם פונים אל אלהים אחרים ואל חקות הגוים ונ"ה שנה שנשכחה התורה
ועכשו כשבא יאשיהו לחפש בית יי' לכל אשר ימצא שם בדק ולהוציא הכסף המובא בית יי' והיה חלקיהו
מחפש בהיכל בקדש הקדשים ובדביר ומצא ספר תורה שהיה מונח במקומו מצד הארון וכן הוא אומ' בדה"י
ובהוציאם את הכסף המובא בית יי' מצא חלקיה הכהן את ספר התורה ופתחו וקראו ונתפעל מספר מלך
שיביאו אל המלך שיקרא בו ויראה איך שכחו התורה המוכחת כל המעשים הרעים שהיו עושים ישראל:
ואע"פ שמנשה עשה תשובה כמו שכת' בדה"י כשהגלו אותו שרי מלך אשור ואז לבבו בכל אמר וכתוב לו
חלה את פני יי' ויכנע מאד ויתפלל אליו ויעתר לו וישיבהו ירושלם וידע מנשה כי יי' הוא האלהים ואמ' שהסיר
את אלהי הנכר אשר בירושלם ואת הסמל מבית יי' ויאמר ליהודה לעבוד את יי' אבל היה לו להזהיר את
התורה לבנים ולא קרא בה ואיך היה אבל חזקיהו ואבל אחרים יחוו דברי התורה אשר הם הגלות שנלש
מנשה היה בזקנתו ואחר שעשה תשובה לא האריך ימים כל כך אלא שידע ושמעם עו"ז מאלו רע בעיני יי'
כמו שהעידו בו הנביאים בעודו ברשעו והעז בער כשעשה תשובה ולא נתן אל לבו לחפש ספר התורה
ויאשיהו היה קטן בימי מנשה בן שש שנים ולא למד תורה עדין ואמון אביו היה רשע ואחז בדרכים אבותיו ה
הרעים שבדלו בהם ובשוב מנשה מרשעו לא הקטין הוא את לבבו כמו שכת' שלא ולא נכנע מלפני יי' כהכנע
מנשה אביו ומפני זה היה התורה אבלים ספר התורה אבל למה שימצאו בסדר עולם ובדברי רבותינו ז"ל כי
בשנת עשרים ושתים למנשה גלה ועשה תשובה ויש מי זה למה שכתוב ויעש הרע כאשר עשה אחאב וכמה
מלך אחאב עשרים ושתים רוצה לומר כי מנשה עשה הרע כאחאב ואחאב עשה הרע עשרים ושתים שנה כל
ימי מלכותו ומנשה עשה הרע גם כן עשרים ושתים שנה הנה שלשים ושלש שנים היה מנשה בתשובה
ימי מלכותו והוא רואה ואיך היה זה שעמד שלשים ושלש שנים בתשובה רוב ימי מלכותו
ספר

מצאתי
ס ק

רד"ק ויהי כשמוע המלך אמרו כי מצא הספר כתוב בפרשת התוכחות יולך יי' אותך ואת מלכך אשר ואת
עכבור. ובד"ה ואת עבדון ושם אמותיו לו וכמוהו רבים: לכו. טעמו כמו מלכה כמו יקום
מצות בך אמר המלך על דברי הספר הזה כמו א' ע"ל ועד י"א:

ואתא שפן ספרא לות מלכא ואתיב ית
מלכא פתגמא ואמר טקיסו עבדך ית
כספא דאשתכח בביתא ויהבוהי על
יד עבדי עבידתא דממנן בבית
מקדשא דיי': וחוי שפן ספרא למלכא
למימר ספרא יהב לי חלקיה כהנא
וקרהי שפן קדם מלכא: והוה כד ש
שמע מלכא ית פתגמי ספר דאוריתא ובזע
ית לבושוהי: ופקיד מלכא ית חלקיה
כהנא וית אחיקם בר שפן וית עכבור
בר מיכיה וית שפן ספרא וית עשיה
עבדא דמלכא למימר: איזילו תבעו מן
קדם יי' עלי ועל עמא ועל כל דבית
יהודה על פתגמי ספרא דאשתכח
הדין ארי סגיאה חמתא דיי' דהיא
דליקת בנא על דלא קבילו אבהתנא
לפתגמי ספרא הדין למעבד ככל
דכתיב עלנא: ואזל חלקיה כהנא
ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה לות
חלדה נביאתא אתתו שלום בר תקוה
בר חרחס נטר לבושיא והיא יתבה
בירושלם בבית אולפנא ומלילו עמה:

ויבא שפן הספר אל המלך וישב את
המלך דבר ויאמר התיכו עבדיך את הכסף
הנמצא בבית ויתנהו על יד עשי המלאכה
המפקדים בית יהוה: ויגד שפן הספר ל
למלך לאמר ספר נתן לי חלקיה הכהן
ויקראהו שפן לפני המלך: ויהי כשמע
המלך את דברי ספר התורה ויקרע את
בגדיו: ויצו המלך את חלקיה הכהן ואת
אחיקם בן שפן ואת עכבור בן מיכיה
ואת שפן הספר ואת עשיה עבד המלך
לאמר: לכו דרשו את יהוה בעדי ובעד
העם ובעד כל יהודה על דברי הספר ה
הנמצא הזה כי גדולה חמת יהוה אשר
היא נצתה בנו על אשר לא שמעו אבתינו
על דברי הספר הזה לעשות ככל הכתוב
עלינו: וילך חלקיהו הכהן ואחיקם
ועכבור ושפן ועשיה אל חלדה הנביאה
אשת שלם בן תקוה בן חרחס שמר
הבגדים והיא ישבת בירושלם במשנה
וידברו אליה: ותאמר

רלב"ג התועלת ... כמו
... ויהי כשמוע ...
...
...

אל חלדה הנביאה׳ אמרו כי דרש כי יותר כמה . והיא יושבת בירושלים במשנה׳ ת״י במשנה בבית אולפנא׳
שלא היתה מיוחדת ולמה הלכו אל חלדה ולא הלכו אל
ירמיה יש מרז״ל שאמרו מפני שהנשים רחמניות יותר מן ירמיה. לא היה שם כי הלך להחזיר עשרת
השבטים ואמרתי כי ירמיה היה אז נער שהרי יאשיהו בשלש עשרה שנה [illegible]
בשנת שמונה עשרה שנה אולי שלא היה בירושלים או כשמצאו הספר אולי היה בענתות או במקום אחר וחלדה
היתה יושבת בירושלים לפי׳ שלא אלה ואמרו רז״ל שלשה נביאים התנבאו בימי יאשיהו׳ והם ירמיהו וצפניה
וחלדה ירמיה היה מוכיח בשווקים וצפניה בבתי כנסיות וחלדה על הנשים׳ כן [illegible]׳ במשנה
תרגום בבית אולפנא׳

וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם
אֵלָי׃
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ תַּחַת אֲשֶׁר
עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן
הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְּתָה חֲמָתִי
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה׃ וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה
הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה כֹּה
תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃ יַעַן רַךְ־
לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי יְהוָה בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת
לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה
לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

וַאֲמַרַת לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל אֲמַרוּ לְגַבְרָא דִשְׁלַח יָתְכוֹן
לְוָתִי׃
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא מַיְתֵי בִישְׁתָא עַל
אַתְרָא הָדֵין וְעַל יָתְבוֹהִי יָת כָּל פִּתְגָמֵי
סִפְרָא דִקְרָא מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה׃ חֲלָף דִשְׁבַקוּ פֻלְחָנִי וְאַסִּיקוּ
בוּסְמִין לְטַעֲוָת עַמְמַיָא בְּדִיל לְאַרְגָזָא
קֳדָמַי בְּכָל עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן וְיִדְלַק רוּגְזִי
בְּאַתְרָא הָדֵין וְלָא יִטְפֵי׃ וּלְמַלְכָּא דְשִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה דִשְׁלַח יָתְכוֹן לְמִתְבַּע
אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ כִּדְנַן תֵימְרוּן לֵיהּ
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל פִּתְגָמַיָא
דִשְׁמַעְתָּא׃ חֲלַף דְזָע לִבָּךְ וְאִתְכְּנַעְתָּא
מִן קֳדָם יְיָ בְּמִשְׁמְעָךְ דִגְזָרִית עַל אַתְרָא
הָדֵין וְעַל יָתְבוֹהִי לְמִהְוֵי לְצָדוּ וּלְלוֹטָא
וּבְזַעְתָּא יָת לְבוּשָׁךְ וּבְכֵיתָא קֳדָמַי
וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ אֲמַר יְיָ׃

רד״ק ספר קרא מלך יהודה שהם נקראים כאלו הוא קראו וכן ויכן שלמה את הבית והבונים הם וכקורא כמה
ספר קראו לפני מלך יהודה וכדברי רז״ל ספר קרא מלך יהודה וגם מלך יהודה קראם והם הם
קראים קלב׳ ויכן׳ ואומרים כהם׳

רד"ק אוסיפך כמו אוסיף משקל אוסיפך ויבן כפעל כמו יוכיחך· על אבותיך כמו אל אבותיך· ונאספת אל קברותיך ואלו כשנהרגו קבורים למלך יאשיהו מיהו בשלום שלא ירא בית המקדש בחייו וכן הוא מפרש ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא

רלב"ג לכן הנני אוסיפך על אבותיך רוצה לומר שבעונש יהיה נקבר אצל אבותיו ולא יהיה קברם בחייו ירצה שהיו בישראל אז כשהיו זולת אלה ... שלא יהיה ... מפני היותו קרובה לו ... אז ברוחם·

על המקום הזה· אל קברותיך אל קברות אבותיך· ויאספו ויכנסו כולם אל ... ויכנסו אליו הזקנים ... סופרי כל ה... לפי שלא היו שם כהנים הקרי המלך ... וכן ... הנביאים ... ולמד ... דיין וסופר וכל ... הנביאים ... והעמק ... ... ולא ... כן שמעו ... אשר ... נכתבים

לכן הנני אספך על אבתיך ונאספת אל קברתיך בשלום ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה וישיבו את המלך דבר׃ וישלח המלך ויאספו אליו את כל זקני יהודה וירושלם׃ ויעל המלך בית יהוה וכל איש יהודה וכל ישבי ירושלם אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה׃ ויעמד המלך על העמוד ויכרת את הברית לפני יהוה ללכת אחר יהוה ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים על הספר הזה ויעמד כל העם בברית׃

בכן האנא כניש לך לות אבהתך ותתכניש לקברך בשלם ולא יחזין עינך בכל בישתא דאנא מיתי על אתרא הדין ואתיבו ית מלכא פתגמא׃ ושלח מלכא וכנשו לותיה כל סבי יהודה וירושלם׃ וסליק מלכא לבית מקדשא דיי וכל אינש יהודה וכל יתבי ירושלם עמיה וכהניא וספריא וכל עמא למזעירא ועד רבא וקרא קדמיהון ית כל פתגמי ספרא דקימא דאשתכח בבית מקדשא דיי׃ וקם מלכא על איסטונא וגזר ית קימא קדם יי למהך בתר פולחנא דיי ולמטר פיקודוהי וית סהדותיה וית קימוהי בכל לבא ובכל נפשא לקימא ית פתגמי קימא הדין דכתיבין על ספרא הדין וקבילו כל עמא עליהון קימא׃

הנמצא בבית ה' ... ירושלם ... שמצאו חלקיה ספר התורה ועתה כשנאמר שלח המלך ... יהודה כלם וכל הכהנים וכו' ... על העמוד כשר ... על ... ויעמד המלך על עמדו ... במקום שהיה רגיל לעמוד שם

עלויתו׳ שהכניסו׳ ויעמוד כל העם בברית׳ פירוש וגבעון כשקעו הלבנה כברית׳ וכן קיעמוד לכך׳ ותרגם יונתן וקבילו כל עמא עליהון קיים׳ ויעמוד המלך על העמוד׳ ידוע שהיו שם עמוד יקיה בו המלך בעת קריאו את התורה כמו שזכר בפרשת הקהל׳

וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלַםִ בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת עֲפָרָם בֵּית אֵל׃ וְהִשְׁבִּית אֶת הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלָםִ וְאֶת הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם׃

וּפַקִיד מַלְכָּא יָת חִלְקִיָה כַּהֲנָא רַבָּא וְיָת סְגַן כַּהֲנַיָּא וְיָת אֲמַרְכְּלַיָּא לְאַפָּקָא מֵהֵיכְלָא דַּיְיָ יָת כָּל מָנַיָּא דַּעֲבִידִין לְבַעְלָא וְלַאֲשֵׁירָתָא וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְאוֹקְדִינוּן מִבָּרָא לִירוּשְׁלֵם בְּנַחְלָא דְקִדְרוֹן וְאוֹבִיל יָת עַפְרְהוֹן בְּבֵית אֵל׃ וּבַטֵּיל יָת כּוּמְרַיָּא דִּיהָבוּ מַלְכַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה וְאַסִּיקוּ בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא בְּקִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וּבִסְחָרָנֵי יְרוּשְׁלֵם וְיָת דְּאַסִּיקוּ בּוּסְמִין לְבַעְלָא לְשִׁמְשָׁא וּלְסִיהֲרָא וּלְמַזָּלָתָא וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא׃

רדק ואת כהני המשנה שהיו שניים לכהן גדול׳ וכן ת״י ויתסגן כהניא׳ שומרי הסף׳ פירשתיו׳ להוציא מהיכל יי׳ והלא מנשה הוציא הכל כשעשה תשובה כמו שאומר בד״ה ויסר את אלהי הנכר׳ אלא שאמון החזירם שם׳ ונשא את עפרם למלכו הוא לטהר וכשעבר א״ר ה׳ העמים אבל לא כלם עד שבתוי אחר שימצא הספר. כמו שפי׳ בשדמות קדרון׳ כתרגומו במישרי דקדרון׳ ונשא את עפרם בית אל׳ כי שם היה עקר ע״ז שהיה שם העגל ושם אותו מקום שהיה בו העגל ומזבח ונשא עפר שרפתם כבעל המזבח וכלם שם שרף כי רוצה בשדמות קדרון נשא את עפרם שם׳ והשבית את הכמרים׳ האנשים העובדים לפני הבעל נקראו כומרים וכן ת״י הכהנים שהם עובדי ע״ז כומריא׳ ומה שנאמר שם הכהנים עם הכומרים ושמקם ע״ז׳ אלא שהשתמש בלשון עקס הכומרים הם לבושים שחורים לפי נקראו כומרים מענין שרש כתנור נכמרו׳ ואומר הכמרים האלה נתנו אותם מלכי יהודה לזאת העבודה ויאסיקו בשל אותה העז ובשל העובדים והחזירם למוטב׳ ויקטר בבמות׳ כל אחד מהם לבדו וכן ת״י ואסיקו בוסמין על במתהון׳ ומסבי כמו ובמסבי׳ ואת המקטרים פי׳ השבית גם את המקטרים לבעל לשמש ולירח׳

רלבג׳ ואת כהני המשנה הם הכהנים השנים לו כמו סגן הכהנים והמשנה לו לעזר בעבודתו על הסדר׳ בשדמות קדרון הוא כמו בית קדרון וקוב׳ מעשר שדה ירק ט״ו׳

והשבית את הכמרים: ר"ל שבטל והשבית את הכמרים שהקטיר כל אחד מהם בבמות בערי יהודה ובמסבי ירושלם והשבית את המקטרים לבעל לשמש ולירח ולמזלות ולכל צבא השמים: ודמה שהכהן הכהנים... ובטל העבודה ההיא שהיו עושים לה׃

ואפיק ית אשירתא מבית מקדשא דיי מברא לירושלם לנחלא דקדרון ואוקיד יתה בנחלא דקדרון ואדיק לעפרא ורמא ית עפרא לקברי גלאי׃ ותרע ית בתי הקדיש מעותא דבבית מקדשא דיי דנשיא מחין תמן מכולין לאשירתא׃

ויצא את האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם אל נחל קדרון וישרף אתה בנחל קדרון וידק לעפר וישלך את עפרה על קבר בני העם׃ ויתץ את בתי הקדשים אשר בבית יהוה אשר הנשים ארגות שם בתים לאשרה׃ ויטמא

רד"ק על קבר בני העם: שהיו עובדים לה בחייהם השליך עפר האשרה לקבריהם לבזותם כלומר ראו מה שהייתם עובדים בחייכם כי שיורקו האלילים וכן אומר בדה"י ויזרוק על פני הקברים הזובחים להם ובמ"מ והוא אשר קבריך קברי הזובחים להם ויתן לקברי נכרי׳ ונ"א שם עם וכן כברי רז"ל בית נלוה היו קורין להם בית מריח׳ ויתץ את בתי הקדשים: ת"י ית בתי מעותא והטעם מערת עלמ׳. אשר הנשים אורגות שם בתים לאשרה: אבל מה היה נארג ויעבר את בתי הקדשים מן הארץ תרגם כמשמעו כמו בית גדר... ואם היה הקדשים זה עמן ווגו מה עמון זה בבית יי׳ את כל האשרה אשר עשה מנשה בבית יי׳ עשה... שם הנשים לנשים שיארגו יריעות לכבוד האשרה׳ והנשים אשר יריעות היו אורגות שם ויריעות הוא כמו לגבי... כמו בתים לבדים ואפשר שהיו יושבי׳ יריעות האלילות סביב האשרה והיו האשרה בית ומקום ויתד נשין מחין תמן מכולין לאשירתא ופי׳ כעל הערוך כמו מסלתא שקס מרוי׳

רלב"ג וישלך את עפרה אל קבר בני העם: ר"ל על קבר העם שהיו עובדים לה והנה הזכיר ש... שהקבר אשר שבקבר העם היה יותר בזיון... ויתץ את בתי הקדשים אשר בבית יי׳ אפשר כי שם היו הקדשים בפעולת המשכבות והיו עושים שם... ודמה כי מעבר... מעשה למשכב... והנשים היו אורגות שם בתים בעבור האשרה והיו עושים יריעות והיו מקיפות ... האשרה לפעולת המשכב וכבר זכר הרב המורה... מאמרם המשכב שהם... מעשי הם לחתר בהם׃

ויצא את האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם אל נחל קדרון וי...

רלב"ג ויבא את כל הכהנים מערי יהודה כבר זכר בספר יחזקאל כי הכהנים בני צדוק הם אשר לא טעו ועל זה אמר הכהנים האלו בזמן בני יהודה וטמא שמה את הבמות ההם בעבור שהיו כהנים מעולם אך לא יעלו כהני הבמות ר"ל הכהנים שטעו ועל זה לא יעלו אל מזבח ה' בירושלם להקריב קרבנות אך יאכלו מנחה המצות חלקם ומנחה שירימה להם עם אחיהם כאלו הם כשרים:

וַיָּבֵא אֶת כָּל הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ אֶת בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר הָעִיר אֲשֶׁר עַל שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלָ͏ִם כִּי אִם אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: וְטִמֵּא אֶת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵי בְנֵי הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ:

וְאַיְתִי יַת כָּל כּוּמְרַיָּא מִקִּרְוַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה וְסָאֵיב יַת בָּמָתָא דְּאַסִּיקוּ בוּסְמִין תַּמָּן כּוּמְרַיָּא מִגִּבְעַת עַד בְּאֵר שָׁבַע וְתָרַע יַת בָּמַת תַּרְעַיָּא דִּקְדָם תְּרַע יְהוֹשֻׁעַ דִּבְקַרְתָּא דְּעַל סְמָל גַּבְרָא בְּמֵעַל תְּרַע קַרְתָּא: בְּרַם לָא סָלְקִין כּוּמְרֵי בָמָאתָא לְקַבָּלָא עַל מַדְבְּחָא דַּייָ בִּירוּשְׁלֶם אֱלָהֵין אֲכָלוּ פַּטִּיר בְּגוֹ אֲחֵיהוֹן: וְסָאֵיב יַת תּוֹפְתָּא דִּבְחֵילַת בַּר הִנֹּם בְּדִיל דְּלָא לְאַעְבָּרָא גְּבַר יַת בְּרֵיהּ וְיַת בְּרַתֵּיהּ בְּנוּרָא לְמוֹלֶךְ:

רד"ק ויבא את כל הכהנים אלה הכהנים היו עובדים לאל אך היו מקטירים בבמות כומרים לבמות עד ושמא אותם ברוחם ובקדושים לנותב וטמא אותם מקודש שעובדים בשער הם בכונה וכל העולה לבמה קטר מלכים אשר פתח שער כמו ואשר פתח ושמעון יר' שמעון ירך ופרושו עגן את במות השערים והנראה שער היתה פתח שער יהושע שר העיר נב"ת אלי היתה גדולה מאשר הבמות לפי זכר אותה לבדה אשר על שמאל איש בשער העיר כלומר שמי איש בשער השער היתה זו הבמה לשמאלו וכן תרגם במעלי תרע קרתא: כי אם אכלו מצות פרשו רז"ל הרי הן כבעלי מומין חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין ומה מנחות פרשו מנחות שהיו כמות מצות והוא לכל הקדשים: וטמא את התפת שם המקום שהיו במקום מעבירים שם למולך היה תפת ואמרו כי נקרא כן כי היו מרקדים ומכים בתופים בשעת העברה כדי שלא ישמע האב נאקת בנו ויהם לבו עליו ויקרא גם מים והמקום הקול היה בגיא הנם שהיה לאדם שנקרא הנם ונקרא גיא הנם וגיא בן הנם והכתוב בגיא בני הנם והקרי בן הנם פי' לבני הנם היה זה הגיא או לאחד מהם וטמא אותו שיהיו אותו המקום בלמד שם אותו מקום מוטלה לשלך שם נבלות וכל טומאה שלא יעשה עוד על לב איש להעביר את בנו ואת בתו למולך ומפרש המולך פרשו כדרש רז"ל בעם שהיה:

כל כך עד בירושלם המולך היה חוץ לירושלם והיה עשוי כלים חלולים לשמם משבעה קנקנים וכל מי שמקריב סלת פותחין לו אחד מהם העשרים וכן יונים פותחין לו שנים כבש פותחין לו שלשה איל פותחין לו ד' עגל חמשי שור ששי וכל מי שהיה מקריב בנו פותחין לו שביעי והיו פניו וידיו של עגל ופושט ידיו כאדם שפותח ידיו לקבל מחברו והיו מסיקין אותו באש והכומרים נוטלין את התינוק ונותנין לתוך ידיו של מולך והתינוק מוציא נפשו ולמה נקרא תפת שהיו מנהמים בתופים שלא ישמע אביו קול קטנו וירחם עליו ויחזור בו. כמה שהיה מנהם התינוק וקול המייתו עולה. ד"א כמה שהיו הכומרים אומרים יערב לך ויתבסם לך׃

ובעבור היות זה התפת הנה עשו זה כמו להעביר בו ובני נחם למולך והיה זה מכאן ומכאן והכומרים מעבירין אותם בין שתי המדורות׃

וּבַטֵּיל יָת סוּסָוָתָא דִּיהָבוּ מַלְכַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה לְשִׁמְשָׁא מִמַּעֲלָנָא דְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ לְלִישְׁכַּת נָתָן מֶלֶךְ נַגָּדָא דַּהֲוָה בְּפַרְוָרַיָּא וְיָת רְתִיכֵי שִׁמְשָׁא אוֹקִיד בְּנוּרָא׃ וְיָת אֱגוֹרַיָּא דְּעַל אִיגַּר עֲלִית אָחָז דַּעֲבָדוּ מַלְכַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה וְיָת אֱגוֹרַיָּא דַּעֲבַד מְנַשֶּׁה בְּתַרְתֵּין דָּרָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ תְּרַע מַלְכָּא וְאַרְחֵיק מִתַּמָּן וּרְמָא יָת עַפְרְהוֹן לְנַחְלָא דְּקִדְרוֹן׃

וַיַּשְׁבֵּת אֶת הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ מִבֹּא בֵית יְהוָה אֶל לִשְׁכַּת נְתַן מֶלֶךְ הַסָּרִיס אֲשֶׁר בַּפַּרְוָרִים וְאֶת מַרְכְּבוֹת הַשֶּׁמֶשׁ שָׂרַף בָּאֵשׁ׃ וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגָּג עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית יְהוָה נָתַץ הַמֶּלֶךְ וַיָּרָץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת עֲפָרָם אֶל נַחַל קִדְרוֹן׃ ואת

ר"ק וישבת את הסוסים ונו' אשר נ"ת המנהג שהיו עושים מלכי יהודה שהיו עובדים לשמש ונתנו סוסים שהיו מרכבים לזאת העבודה שהיו רוכבים עליהם והולכים לקראת השמש בבקר בזרחו והיו הולכים לקראתו מהמקום שהיה מבוא בית יי' עד לשכת נתן מלך ונ"א מבוא בית יי' אל לשכת נתן מלך הסריס אשר בפרורים ומן מבוא שם כמו מבוא וכן ת"י ממעלנא דבית וגו' ללשכת נתן. הסריס כמשמעו וכן ת"י נגדא׃ אשר בפרורים פרור מגרשי העזרים והרבה ורעהו מגרשות יושבן פרוריא ובדברי רז"ל בכל פרוריא ונתן מלך זה פקיד על מגרשי העיר. מרכבות השמש מרכבות הסוסים שהולכים בהם לקראת השמש׃

רלב"ג וישבת את הסוסים הנה מלכי יהודה נתנו לשמש סוסים מיוחדים שהיו רוכבים בהם מבוא בית יי' אל לשכת מי שישנה המלך שהיו שר על המגרשים ודימה שבלשכה ההיא היו עושין דבר מה לשמש והנה הם היו הולכים מבית יי' לעמת המזרח אל הלשכה ההיא שהיתה במזרחות לשמש ויתכן עוד שכוונו התנועה ולזה סדרו שיהיה קדם הקדש לעמת מערב כמו שבארנו בבאורנו לדברי התורה. ואת מרכבות השמש שרף באש ר"ל המרכבות אשר לסוסים הנזכרים׃

הגג עלית אחז אשר הכפיל הגג. הגג עלית אחז וכן תרגום ... אלא מלכי ... מיסוד ...
הבריתות ... מפני ... כמו שאמר ... מפני ... לפרש
... כמו ... גדול ... ויקח ... הכרים ...
ופתאום ... רוצה לומר ... כמו ...

209

וְאֶת הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר
מִימִין לְהַר הַמַּשְׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְעַשְׁתֹּרֶת שִׁקֻּץ צִדֹנִים
וְלִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת
בְּנֵי עַמּוֹן טִמֵּא הַמֶּלֶךְ׃ וְשִׁבַּר אֶת ו
הַמַּצֵּבוֹת וַיִּכְרֹת אֶת הָאֲשֵׁרִים וַיְמַלֵּא
אֶת מְקוֹמָם עַצְמוֹת אָדָם׃ וְגַם אֶת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית אֵל הַבָּמָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יָרָבְעָם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא וְאֶת ח
הַבָּמָה נָתָץ וַיִּשְׂרֹף אֶת הַבָּמָה הֵדַק
לְעָפָר וְשָׂרַף אֲשֵׁרָה׃

וְיָת בָּמָתָא דְעַל אַפֵּי יְרוּשְׁלֵם
דְמִיַמִּינָא לְטוּר זֵיתַיָא דִבְנָא שְׁלֹמֹה
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לְעַשְׁתְּרֵת שִׁקּוּץ
צִידוֹנָאֵי וְלִכְמוֹשׁ שִׁקּוּץ מוֹאֲבָאֵי
וּלְמִלְכּוֹם רִיחוּק בְּנֵי עַמּוֹן סָאֵיב
מַלְכָּא׃ וְתַבַּר יָת קָמָתָא וְקַץ יָת
אֲשֵׁירָתָא וּמְלָא יָת אַתְרֵיהוֹן גַּרְמֵי
אֱנָשָׁא׃ וְאַף יָת אֵגוֹרָא דִּבְבֵית אֵל
בָּמָתָא דַּעֲבַד יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב
יָת יִשְׂרָאֵל אַף יָת אֵגוֹרָא הַהוּא וְיָת
בָּמָתָא תָּרַע וְאוֹקֵיד יָת בָּמָתָא
אַדְקַהּ לְעַפְרָא
וְאוֹקֵיד אֲשֵׁירָתָא׃

רד"ק הר המשחית. הר הזיתים ונקרא הר המשחית
ולגנאי מפני ע"ז שהיה שם קראו הר המשחית וכן
ת"י לטור זיתיא. אשר בנה שלמה והלא כבר בערו אותם אסא
ויהושפט שבערו כל ע"ז שהיה במקדש ... בער... אבל
הבמות לא בערום כי היו מקריבים עליהם לשם ... כבר
... והבמות לא סרו ויחזקיהו ... הבמות ... שעשו
... לע"ז ... כדי שלא יקריבו עליהם אפי' לשם שמים
... שהיה בית המקדש קיים ... היו הבמות ... אסורות ... אשר ... ונאמר
... אשר ... הסירו הבמות ... מלהם ...

רלב"ג אשר בנה שלמה מלך ישראל. כבר
... אשר בנה אותם
שלמה ... שמו ... הבמות
... ולזה ... אל ... שלמה
וימלא את מקומם עצמות אדם ... אותם
... הבמות שבבית ... ע"ז ...

ושבר ... עצמות אדם ... עצמות
... לבאר ... אשר

... ע"ז ... אותם מקבריהם ... הבמות ...

רלבג ויקח את העצמות מן הקברים. זה שהיה שם ממה שלא היה שם רק עצמות החסידים ולזה לא הוצרך לשרוף עליהם עצמות איש האלהים וימלטו עצמותיו עצמות הנביא אשר בא משמרון ועל זה הכבר היו עצמותיו נשרפים ם היה מבואר עד שאמר מה הציון הלז וכו כמו על הקבר איש האלהים שהיה והנה הוא נקרא ציון ושאל יאשיהו מה הציון הלז׃

וַיִּפֶן יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּרְא אֶת הַקְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁם בָּהָר וַיִּשְׁלַח וַיִּקַּח אֶת הָעֲצָמוֹת מִן הַקְּבָרִים וַיִּשְׂרֹף עַל הַמִּזְבֵּחַ וַיְטַמְּאֵהוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר קָרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה ס וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבַּח בֵּית אֵל׃ וַיֹּאמֶר הַנִּיחוּ לוֹ אִישׁ אַל יָנַע עַצְמֹתָיו וַיְמַלְּטוּ עַצְמֹתָיו אֵת עַצְמוֹת הַנָּבִיא אֲשֶׁר בָּא מִשֹּׁמְרוֹן׃ וְגַם

וְאִתְפְּנִי יֹאשִׁיָּה וַחֲזָא יָת קִבְרַיָּא דְּתַמָּן בְּטוּרָא וּשְׁלַח וּנְסֵיב יָת גַּרְמַיָּא מִן קִבְרַיָּא וְאוֹקִיד עַל אֱגוֹרָא וְסָאֲבֵיהּ כְּפִתְגָמָא דַּייָ דְּאִתְנַבֵּי נְבִיָּא דַּייָ דְּאִתְנַבֵּי יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ וַאֲמַר מָא צִיּוּנָא הָדֵין דַּאֲנָא חָזֵי וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֱנָשֵׁי קַרְתָּא קְבוּרְתָּא דִּנְבִיָּא דַּייָ דַּאֲתָא מִשִּׁבְטָא דִּיהוּדָה דְּאִתְנַבֵּי יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דַּעֲבַדְתָּא עַל אֱגוֹרָא בְּבֵית אֵל׃ וַאֲמַר שְׁבוּקוּ מִנֵּיהּ אֱנָשׁ לָא יְזִיעַ גַּרְמוֹהִי וְשֵׁיזִיבוּ גַּרְמוֹהִי יָת גַּרְמֵי נְבִיָּא שִׁקְרָא דַּאֲתָא מִשּׁוֹמְרוֹן׃

רדק מה הציון הלז גלגלתא ס מין הקוביות לגבהו שיעשו על הקבר מן גזית שיהיה מכר מן הגוים הלוחרים מילעם יהקיים הנלות הימרו כמו שאמר ם היה יקיק הקבר והבית אמר מה שיעשה יאשיהו שהוא העצמות מהקברים וישרף אותם לא עזב שם שהיה מן אותו הקבר נגר מן האחרים ם עצמות הנא הזמות ירעשה יאשיהו מקברו לא אלא יאשיהו מה הציון הלז ובדרש ראה שבו אחד שלם יהודים וכותים ובת אחד שלם מקברים ועשה נשיאים לא יתנם ושאל מה הציון הלז והיו זה ם בדיק ורשע זה הקברים כן כבאו הלמות וכבא הספר ויאמרו אלו אנשי העיר הקבר היתה ברם ם מעט שהקבר שם הבאו על הציון יותר משלא שם אלא הכל היתה ברם כן מה אמר הקבר איש האלהים יתכן שהציון הקבר קבר איש האלהים וכן אחרון יהיה הקברית האחרון על הציון מוכן שיהא לגה הא אליהם עם הציון שלא כמשפט כמו יהושע הקברה הקדוש הקבר והדומים להם נספר מכלל וימלטו עצמותיו כי הקבר אחד היו עצמותיו אבל עצמות הנביא אשר בא משמרון [illegible] אשר בא משמרון והוא הנביא הזקן כמו הזקן ונבא אמר היה יושב אלו אבל משמרון הם שם כמו שפרשנו למעלה במקומו׃

רד"ק אשר בערי שומרון וקראם הכותים היו יושבים בערי שומרון. וישראל גלו מקום אלה הבמות היו עדין קיימים וגם שארית נשארה בארץ אחר גלות ישראל מפוזרים בארץ ועבדו שם והיו עובדים ע"ז עדין כמו שאמר ויזבח את כל כהני הבמות אשר שם וכן בד"ה מאפרים ומנשה

רלב"ג ויזבח את כל כהני הבמות אשר שם על המזבחות ידמה שעדין נשארו שם קצת ישראל כמו שזכר אחר זה ועדין היו מהם ויקים בדעותם והיו שם כהני הבמות ויאשיהו זבח את כל כהני הבמות ושרף על המזבחות עצמות אדם

וגם את כל בתי הבמות אשר
בערי שמרון אשר עשו מלכי
ישראל להכעיס הסיר יאשיהו
ויעש להם ככל המעשים אשר
עשה בבית אל ויזבח את כל
כהני הבמות אשר שם על
המזבחות וישרף את עצמות
אדם עליהם וישב ירושלם
ויצו המלך את כל העם לאמר
עשו פסח ליהוה אלהיכם ככתוב
על ספר הברית הזה כי לא
נעשה כפסח הזה מימי השפטים
אשר שפטו את ישראל וכל
ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה

ואף ית כל בתי במתא
דבקרוי שומרון דעבדו מלכי
ישראל לארגזא עדי יאשיה
ועבד להון ככל עובדיא
דעבד בבית אל ונכס ית כל
כומרי במתא דתמן על
אגוריא ואוקיד ית גרמי
אינשא עליהון ותב לירושלם
ופקיד מלכא ית כל עמא
למימר עבידו פסחא קדם יי
אלהכון כמא דכתיב על ספרא
דקימא הדין ארי לא אתעביד
כפסחא הדין מיומי נגודיא
דדנו ית ישראל ובכל יומי מלכי
ישראל ומלכיא דבית יהודה

היה שם שארית בימי יאשיהו וכן בימי חזקיהו היה שארית מארץ מעט ומאשר ומנשה ומזבולון ומאפרים ומנשה ורז"ל אמרו כי ירמיהו החזיר עשרת השבטים ומלך עליהם יאשיהו

כי

לא נעשה כפסח הזה הכתוב הספר הוא זה כי מלת כי עתה טעם למה שקדם וכן כי נתן יי' בליבו את כל הארץ ר"ל כי עשו פסח כמו שצוה אותם יאשיהו ונתקבצו כלם לירושלם ואמר הכתוב הזה הוא כמו שכתבנו בד"ה וסוף הספר כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים וכד"ה כתוב מימי שמואל הנביא ועמו אחד הוא כי שמואל בימי השופטים היה גם בימיו החלה המלוכה בישראל ומה שאמר כי לא נעשה כפסח הזה שהיו כל ישראל בלב אחד לעבוד את יי' וכן אמר בשמואל וינהו כל בית ישראל אחרי יי' ואומר ויסירו בני ישראל את הבעלים ואת העשתרות

יב"י יב"י

יהוה יהוה יהוה יה יה יה יהוה יהוה

ויעבדו את ה' לבדו וגם פסח שעשה חזקיה רבים
מישראל שלא היו שם ולא עשו אותו שמעל שנים
ברבים שהיה שולח חזקיהו וקראותם שהיו שרוצים
היו טמאים ואכלו הפסח בלא כתוב׃

כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים רבנו נומר
מימי סוף השופטים שהוא שמואל כי בחייו נ"כ שב כל
ישראל אל ה' ובימי שאול ודוד היו ישראל בגמור
נהפך טובתם היתה לעע"ב שהיו ... ובימי שלמה
שאירו נ"כ הבמות ... ובימי חזקיה

לא שבו נ"כ כל ישראל אל ה' אך קצתם היו מלעגים לדברי חזקיהו אך בימי יאשיהו בזאת השנה שב כל ישראל
אל ה' והנה זכר הפסח הנעשה. אז ... שמהולי הפסח הוא שלא יאכל ממנו משומד וידמה כי בזאת
השנה לבד היה לב כל ישראל לש"י אך אחר זה ... בימי יאשיהו ולזה אמר כי אם בשמונה עשרה
שנה למלך יאשיהו נעשה הפסח הזה לה' והנה לזאת השנה לא שב הש"י מחרון אפו כמו שספר כי בלב שלם אם
היו ישראל שבים לה' בכל נפשם היתה התשובה הזאת ... ולא שב ה' מהם ולזה אמר אך לא
שב ה' מחרון אפו הגדול ולזאת השנה נכ' מות יאשיה ... כל ישראל ...
... ...
... ...
כמו שכתוב בספר הקינות ... ואמרו רז"ל ... רוח אפינו
משיח ה' נלכד בשחיתותם וגו' וזה ...׃

רד"ק

ואת האבות פי'
כתרגמו בדמות
ותרפים בדמות
עשויים לעבודה
העבודות וכבר
פרשתיו בשמואל׃

אשר מצא׃

אֱלָהֵין בִּתְמַנֵי עַשְׂרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא יֹאשִׁיָּה אִתְעֲבֵיד פִּסְחָא הָדֵין קֳדָם יְיָ בִּירוּשְׁלֵם׃ וְאַף יָת בִּדִּין וְיָת זְכוּרוּ וְיָת צַלְמַנַיָּא וְיָת טַעֲוָתָא וְיָת כָּל שִׁקּוּצַיָּא דְאִתְחֲזִיאוּ בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם פַּלֵּי יֹאשִׁיָּה בְּדִיל לְקַיָּמָא יָת פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא דִּכְתִיבִין עַל סִפְרָא דְאַשְׁכַּח חִלְקִיָּה כַּהֲנָא בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ׃

כִּי אִם בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִָם׃ וְגַם אֶת הָאֹבוֹת וְאֶת הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא
ח
חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה׃

ומהו

רלב״ג וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה׳ בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו עד שהסיר היה מכוון כל הדברים זולת הש״י ובכל התמונות היה כוונתו ומחשבתו לעבוד הש״י ולזה הרעו שלא יהיה יחשוב נחלת עמו מוכנעת הש״י הכבר בדק״ הפר ס מקטירות היא לעבוד הש״י אך לא כעבר נשלמות ה האלילים מהלבותו והיו חוטאים ישראל עדין בהם ומפני רצונו הכתובים אר התורה שיבא מקרע לפי שלא יקיים את התורה ויעבר על ברית הש״י התשרר בכל שנו לקשי ישראל לעבודתו ובעד האלילים שעשו ישראל מכל ארץ ישראל בדי שיסור זכר עז מישראל ולא יוסיפו לחטא עוד׃

רד״ק אשר שב אל ה׳ שחזר לדברי תורה ועשה כל המצוה והסיר הבמות לא הסיר אחד ולא הקריב במות את בנו לכנו והאלהים אשר לפניו אפש׳ שהיו בהם טובים לא הסירו הבמות כמ״ש שעשה יאשיהו ומקטרי׳ בבמות ונותן באלה דברים אשר לא טובים שיתן על מלך הרשע וכמו כסף

וְכָמֹהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב אֶל יְהוָה בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא קָם כָּמֹהוּ׃ אַךְ לֹא שָׁב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר חָרָה אַפּוֹ בִּיהוּדָה עַל כָּל הַכְּעָסִים אֲשֶׁר הִכְעִיסוֹ מְנַשֶּׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה גַּם אֶת יְהוּדָה אָסִיר מֵעַל פָּנַי
כ
כַּאֲשֶׁר הֲסִרֹתִי אֶת יִשְׂרָאֵל וּמָאַסְתִּי אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי אֶת יְרוּשָׁלַםִ וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי יִהְיֶה שְׁמִי שָׁם׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

וּכְוָתֵיהּ לָא הֲוָה קֳדָמוֹהִי מַלְכָּא דְּתָב לְפוּלְחָנָא דַּיְיָ בְּכָל לִבֵּיהּ וּבְכָל נַפְשֵׁיהּ וּבְכָל נִכְסוֹהִי כְּכָל אוֹרָיְתָא דְמֹשֶׁה וּבַתְרוֹהִי לָא קָם כְּוָתֵיהּ׃ בְּרַם לָא תָב יְיָ מִתְּקוֹף רוּגְזֵיהּ רַבָּא דִּתְקוֹף רוּגְזֵיהּ בִּדְבֵית יְהוּדָה עַל כָּל אַרְגָּזוּתָא דְּאַרְגֵּיז קֳדָמוֹהִי מְנַשֶּׁה׃ וַאֲמַר יְיָ אַף יָת דְּבֵית יְהוּדָה אַגְלֵי מֵאַרְעַ בֵּית שְׁכִינְתִּי כְּמָא דְּאַגְלֵיתִי יָת יִשְׂרָאֵל וְאַרְחֵיק יָת קַרְתָּא דְּאִתְרְעֵיתִי יָת יְרוּשְׁלֵם וְיָת בֵּיתָא דַּאֲמָרִית יְהֵי שְׁמִי תַמָּן׃ וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי יֹאשִׁיָּה וְכָל דַּעֲבַד הֲלָא אִינּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכַיָּא דְבֵית יְהוּדָה׃

וזהב מאוצרות בית ה׳ ושלא לו ובאומר גם ומה שלא דרש את ה׳ ויענישהו בנ׳ היה שעזר למלכים ישראל הרשעי׳ ונתחזקו עמהם וחזקיהו בנ׳ באומר עליו וחזקיהו ם נבא להם ויהי עליו קצף ועל יהודה ועל ירושלם אבל יאשיהו באומר עליו בכל תורת משה ויש מחלוקת בזה בדברי רז״ל מהם אומרים ם יאשיהו חטא אלא שעשה תשובה גדולה שנאמר אשר שב אל ה׳. ומהם אומרים ם לא חטא אלא מה אם מקיים אשר שב שכל דין שדן מבן ח׳ ועד יח׳ החזיר לבעלים ויאמר נטל מזה ונתן לזה התלבכל מאודו שהחזיר להם משלו׃
עז ח

רד"ק פרעה נכה פי' החגר שהיה נכה ברגליו. וילך המלך יאשיהו לקראתו להלחם אתו לפי שהיה עובר
בגבולו בכרכמיש על פרת והוא היה הולך להלחם עם מלך אשור שכבש הכרכמיש ממלך מצרים ולא
נתן לו מלך ישראל לעבור ... כמו שכתוב בד"ה ולא שמע אל דברי נכו מפי א'
ויורו ... בד"ה ...
היה יודע שכל דורו עובדי ע"ז היו אלא שעושין בסתר ... יאשיהו היה ירמיהו ... מספר
צדיק הוא ...

ביומוהי סליק פרעה חגירא
מלכא דמצרים על מלכא
דאתור על נהר פרת ואזל
מלכא יאשיה לקדמותיה
וקטליה במגדו כד חזא יתיה
ואחתוהי עבדוהי כד מית
ממגדו ואיתוהי לירושלם
וקברוהי בקבורתיה ודברו
עמא דארעא ית יהואחז בר
יאשיה ומשחו יתיה ואמליכו
יתיה תחות אבוהי

בְּיָמָיו עָלָה פַרְעֹה נְכֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל נְהַר
פְּרָת וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ ל
לִקְרָאתוֹ וַיְמִיתֵהוּ בִּמְגִדּוֹ כִּרְאֹתוֹ
אֹתוֹ וַיַּרְכִּבֻהוּ עֲבָדָיו מֵת מִמְּגִדּוֹ
וַיְבִאֻהוּ יְרוּשָׁלִַם וַיִּקְבְּרֻהוּ ב
בִּקְבֻרָתוֹ וַיִּקַּח עַם הָאָרֶץ אֶת
יְהוֹאָחָז בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ
וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו בן

וימיתהו
במגדו כראותו
אותו. הכהו
בבקעת מגדו
שהיה המלחמה
כמו שכ' בד"ה
כראותו אותו כ
כשראה אותו
שרצה להלחם
עמו ... שהיה
סורר אותו ל
לבוא בכל מלחמה
כמו שכ' ... להלחם עמו ... ובעת יאשיהו לפי שלא שמע אל ... מפי האלהים היה אומר לו כמו שכ'
ולא שמע אל דברי נכו מפי האלהים ... ירמיהו ... בזה וכן ... האלהים האומר ...
... ... לך מאלהים אשר עמי ... ובעבור פרעה ... כרכמיש על פרת ...
... יאשיהו ... בן יאשיהו ולא ... נבוכדנאצר והוא
... ירמיהו למצרים על חיל פרעה נכו ... נבואת ... להלחם ... והוא
... יאשיהו המלך ... בקבורתו ... כמו שכ' בד"ה בקברות אבותיו ... בקבורתו ... שהוא ...
... ... בן מלך ולא ... ...
... יהואחז ... יהויקים שהיה גדול ממנו ...
... יהואחז ... קטן ממנו ... שהיה ... מקום אבותיו ויהויקים לא היה ... מקום
אבותיו ... יהויקים שהיה גדול מן יהואחז ב' שנים ... יהויקים ... בן עשרים וג' יהואחז במלכו
והיה בן עשרים וחמש יהויקים במלכו ולא מלך יהואחז אלא ג' חדשים ... ... בד"ה ובני יאשיהו
הבכור יוחנן הב' יהויקים הג' צדקיהו הד' שלום ולא נזכר שם יהואחז והם אמרו כי יוחנן הוא יהואחז וקראו
בכור שהוא הבכור למלכות ושלום הוא צדקיהו ... צדקיהו שהיה ג' לבני יאשיהו ... שלום

212

שהיה ל' למלכות יאשיהו· וקראו שלום שבשלמה מלכות
שיתנה בימיו ולא פירשתי בדה״י שלום הוא ר״ז
יאשיהו והזכרו בן הקטן עם שלשה הגדולים רבו׳ כמו יא
בספר· והבכור ראובן ע״ה כתבנו יוחנן היה הבכור ולא
מלך· ושלום הוא יהואחז· ושלום יהואחז היה במות
אביו בן כ״ג והצדקיהו שהיה גדול ממנו בן כ״ו ו
ויהויקים בן כ״ה ונקרא אותו בן עשרים ולאחר שנים
צדקיהו במלכו· אלא שהמלכו יאשיהו אביו בחייו ג׳
שנ׳ לפני מותו ובשמת יאשיהו לא רצו העם במלכותו
והמלכו יהואחז שהוא שלום· וזה״ש ויקח עם הארץ את
יהואחז בן יאשיהו וימשחו אותו וימליכו אותו תחת
אביו· ונראה כי בזוקק המלכות וקצת ראיה ממה
שכתוב בירמיהו בראשית ממלכת יהויקים· ואומר
עשה לך מוסרות ומוטות וגו׳ המלאכים הבאים
ירושלם אל צדקיהו מלך יהודה· והיאך היה צדקיהו
מלך בראשית ממלכת יהויקים· אלא שהיה ... רע
בימים ש׳ יאשיהו המלך צדקיהו בחייו אלא שלא רצו
בו עם הארץ אחר מות אביו ואמרו כפרט׳ הענין
כמו׳ בספר ירמיהו׳

ויקח עם הארץ את יהואחז בן יאשיהו וימשחו אותו·
ידמה שמשחו אותו מפני המחלוקת שהיתה בין האחי׳
וידמה מפני זה כי הוא לא היה יהואחז הבכור והבכור
היה אחר· ז׳ מימה שזכר כי בן כ״ג שנה יהואחז במלכו
ולא מלך כי אם ג׳ חדשים ומלך אחריו יהויקים והיה
בן כ״ה שנה יהויקים במלכו וזה אות שהבכור היה גדול
ממנו כמו שתי שנים והבכור ממנו בספר ד״ה כמ ו
יאשיהו ונזכר שם כי הבכור יוחנן והב׳ יהויקים והשלישי
צדקיהו והרביעי שלום· והבכור שאמר ר״ז כע״ה כי שלום
הוא יהואחז כי כתוב בירמיה כי כה אמר יי׳ אל שלום
בן יאשיהו מלך יהודה המולך תחת יאשיהו אביו
אשר יצא מן המקום הזה לא ישוב שם׳ וקצת אחריו
מלך יהויקים ובנו ואחריהם מלך צדקיהו ולא מלך
יוחנן אם הוא הבכור מלך בכל המלך היה בעשנו׳
ואומרים הם זכר בס״ד ד״ה כי הבכור יוחנן לפי מר ...
שאחזו לאוריש שהבכור עשו שלא כהוגן בהמלכת
הקטן מהגדולים אף המלכות בהיותו נמשך לפעולות
המלכות אשר היו פנים מעבודות אלהים· ולזה נמשך
שם מן הרע מה שנמשך כי אולי היה יוחנן אחיו מעשה
יאשיהו·

בן עשרים ושלש שנה יהואחז
במלכו ושלשה חדשים מלך בירושלם
ושם אמו חמיטל בת ירמיהו מלבנה׃
ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר עשו
אבתיו׃ ויאסרהו פרעה נכה ברבלה בארץ
חמת במלך בירושלם ויתן ענש על
הארץ מאה ככר כסף וככר זהב׃ ו

בר עשרין ותלת שנין יהואחז כד מלך
ותלתא ירחין מלך בירושלם ושום
אמיה חמוטל בת ירמיה מן לבנה׃
ועבד דביש קדם יי ככל דעבדו
אבהתוהי׃ ואסריה פרעה חגירא
ברבלה בארעא דחמת מלממלך
בירושלם ורמא מגביתא על עמא דארעא
מאה ככרין דכספא וככרא דדהבא׃

רלב״ג ככל אשר עשו אבותיו· ר״ל אבותיו אשר עשו הרע בעיני יי׳ כמו אחז ומנשה והדומים להם·

יהוה יהוה יהוה יהוה יהו

ויאסרהו פרעה נכה ברבלה עם יהואחז במלכו אחר לבקשם ויתן ענש על הארץ ר"ל שיתנו לו זה המס
בקימת אותו מפרעה והלך ופשט בכל ארץ מצרים והנה עדי שבא בבבל והוא המלך לפני יהויקים
נכסים מהם נכונש' ובשוב פרעה נכה לארץ מצרים
ולכדו ואסרו ודמה שאמר יהויקים ילמד לשרי פרעה קדם זמן עם מה שמן ויאסרהו מבלי שיקום לו ממלכותו
עמו את ענש על הארץ והלך פרעה הבבל. להושיבו ואמר לו שמלך אתה קודם אלא שבן ברבלה קטנין כמו
ספרדהו ומשל יהויקים מתחת עלינו' במלך בירושלם' בן כמו' ר"ל בעוד מלכו בירושלם מעט קודם קודם לקחו
והקרי ממלך שהסירו מהמלוכה לפי שהיה לשלחם עמו והוא לא פשט במיתת אותו לפי רעתם כי אם לא הזה
כן שלחם עמו ולעמפ"כ לקח היה לבקשותו ממנו כמו שבהתנו והמלך פרעה את אחיו כדי שיהיה לו עבד וירע
עם מידו הוא המלך והכבר וזהב במשיתם סבר אחד והכהויותן התנם והכרי לקחו ר"ל בהכריס ולא יבר במתו

ואמליך פרעה חגירא ית אליקים בר
יאשיה תחות יאשיה אבוהי ושני ית
שמיה יהויקים וית יהואחז דבר ואתא
למצרים ומית תמן: ודהבא
יהב יהויקים לפרעה ברם רמא
מנבתא על עמא דארעא למתן ית
כספא על מימרא דפרעה גבר כדחזי
ליה תבע ית כספא וית דהבא מן
עמא דארעא למתן לפרעה חגירא:
בר עשרין וחמש שנין יהויקים כד
מלך ותרתא עשרה שנין מלך בי
ירוש' ושום אמיה זבודה בת פדיה
מן רומה: ועבד דביש קדם יי ככל
דעבדו אבהתוהי: ביומוהי סליק נב
נבוכדנאצר מלכא דבבל והוה ליה
יהויקים עבד תלת שנין ותב ומרד ביה:

וימלך פרעה נכה את אליקים בן יאשיהו
תחת יאשיהו אביו ויסב את שמו יהויקים
ואת יהואחז לקח ויבא מצרים וימת שם:
והכסף והזהב נתן יהויקים לפרעה אך
העריך את הארץ לתת את הכסף על פי
פרעה איש כערכו נגש את הכסף ואת
הזהב את עם הארץ לתת לפרעה נכה:
בן עשרים וחמש שנה
יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך
בירושלם ושם אמו זבידה בת פדיה מן
רומה: ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר
עשו אבתיו: בימיו עלה נבוכדנאצר מלך
בבל ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים
וישב וימרד בו: וישלח

רד"ק ויסב את שמו יהויקים. השמות כדי שידמה שברשותו הוא והמלוכה לו מאתו כי אף השם לו מאתו. אך
העריך. כתרגומו. איש כערכו. גבר כדחזי. כלו' כמו שהיה ראוי לתת לפי ממונו. נגש את הכסף ונגש
נגש את עם הארץ לתת את הכסף ואת הזהב. ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים. מתחלת כי בשמנת עשר מלך
נשנה של יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה כן כתוב בירמיה הדבר אשר היה אל ירמיהו על כל עם יהודה

213

שנה אחת ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונה לנבוכדנאצר מלך בבל וכדניאל אומר בשנת
שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנאצר וגו׳ ויתן יי׳ בידו את יהויקים מלך יהודה והנה אמר כי יהויקים הגלה בבל
וכן אומר בדה״י שהוליכו בבלה וירמיה הנביא אמר עליו קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם פירוש כי בדרך מית
ואמר כי נשלמו ליהויקים שהיו מלכו פרעה נכה ולסוף ג׳ שנים ליהויקים כנבואת ירמיהו שיבא
נבוכדנאצר על ירושלם ובא בשנה הרביעית ויצר עליה ולכדה ולקח את יהויקים והוליכו בבלה כמו שאמר בספר דניאל ובשובו
מירושלם ועמד בירושלם ג׳ שנים בהיותו עם מלך בבל ומרד בו וזהו ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב
וימרד בו וישבהו בבל ... בבל אחר שנה ומרד בו ... לו מלכותו שבע שנים אם יותר או לא
ידענו כמה היה בבבל ... ירושלם ... נבוכדנאצר כי בשנה הרביעית שהשיבו בבבל ... לירושלם ועמד שלש
שנים בלאמונתו ומרד ... עברו ... מלכותו ... שעברת ... שנה שמלך יהויקים ואם
נאמר שהיה שם בבבל יותר מכל ... עד ... שנים ... לירושלם עברו ... שנים למלכותו ונשארו
שלש שנים ממלכותו ואותן שלש שנים ... לו מרד ובאו גדודי כשדים ולכדוהו וקשרו אותו ובדרך מית
ולא נקבר והיתה נבלתו מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה וכסדר שאני אומר כן וכן רז״ל אמרו כי בשנה ראשונה
שמלך נבוכדנאצר כבש נינוה שהיה ... יהויקים והיה לו עמו ועמד שלש שנים
... ל׳ שנים ליהויקים שמלך ... קודם מלכות נבוכדנאצר ושנה שכבש ... ושלש שנים שהיה לו עבד ...
... שנים ומרד בו ולסוף שלש שנים למרדו בא נבוכדנאצר וכבשו ... שמיה וזהו שאמר בדניאל בשנת שלש
... למלכות יהויקים ... למלכות נבוכדנאצר ואותה שנה שמלך יהויכין ומלך שלשה חדשים
... עם ... והמסורה וזהו ... כבש יהויקים ... שנה ... שמונה
למלכות נבוכדנאצר ... שנה ... קודם כבוש יהויקים׃

וישלח יהוה בו את גדודי כשדים ואת
גדודי ארם ואת גדודי מואב ואת גדודי
בני עמון וישלחם ביהודה להאבידו כ
כדבר יהוה אשר דבר ביד עבדיו ח
הנביאים׃ אך על פי יהוה היתה ביהודה
להסיר מעל פניו בחטאת מנשה ככל
אשר עשה׃

וגרי יי׳ ביה ית משרית כשדאי וית
משרית ארם וית משרית מואב וית
משרית בני עמון וגרינון ברבבית
יהודה לאובדיהון כפתגמא דיי׳ ד
דמליל ביד עבדוהי נביאי ברם על
מימרא דיי׳ הות דא ברבות יהודה
לאגלאותהון מעל בית שכינתיה ב
בחובי מנשה ככל דעבד׃

רד״ק ואת גדודי ארם כלם באו בשליחות נבוכדנאצר ... לבד ... להאבידו ... שעשה ...
... ולא ... לו ... וזהו ... יי׳ ...
עו נ

אך על פי ה' היתה ביהודה כלו' קודם מלכות יהויקים היתה הגזרה על פי ה' שדבר ביד עבדיו הנביאים
בחטאת מנשה כי על מה שהוסיף הוא לחטוא נגזרה הגזרה לבא עליו גלות הגלוים אחריו אך בחטאותיו נגזרה הגזרה שהחריב
ירושלם׃

ואף דם זכאי דאשד ומלא ית
ירושלם חובת דם זכאי ולא הוה
רעוא קדם יי למשבק׃ ושאר פתגמי
יהויקים וכל דעבד הלא אינון כתיבין
על ספר פתגמי יומיא למלכיא דבית
יהודה׃ ושכיב יהויקים עם אבהתוהי
ומלך יהויכין בריה תחותוהי׃ ולא
אוסיף עוד מלכא דמצרים למפק
מארעיה ארי נסב מלכא דבבל מ
מנחלא דמצרים ועד נהר פרת כל
דהוה למלכא דמצרים׃ בר
תמני עשרה שנין יהויכין כד מלך
ותלתא ירחין מלך בירושלם ושום
אמיה נחושתא בת אלנתן מירושלם׃

וגם דם הנקי אשר שפך וימלא את
ירושלם דם נקי ולא אבה יהוה לסלח׃
ויתר דברי יהויקים וכל אשר עשה
הלא הם כתובים על ספר דברי הימים
למלכי יהודה׃ וישכב יהויקים עם אבתיו
וימלך יהויכין בנו תחתיו׃ ולא הסיף עוד
מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך
בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר
היתה למלך מצרים׃ בן
שמנה עשרה שנה יהויקים במלכו
ושלשה חדשים מלך בירושלם ושם
אמו נחשתא בת אלנתן מירושלם׃

ויעש

רדק למלכי יהודה וכיון שהוא נכתב ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו הנה כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה ואם אמר על זה הספר א"כ כמו כאן דבר מעשיו אלא נכתב ומה שקרה והמדקדק כי על ספרי ירמיה אמר כי שם מספר תועבותיו בפרשת כה אמר ה' ויעשה.

דלבב" ולא אבה ה' לסלוח׳ ר"ל לא נתפש בעון מנשה תשובה לא אבה השם לסלוח שהכעיסו קדם הנקי וירמיה שאמר מעבדי ה' אשר הרג היה ידוע בן אמון על אשר היה מוכיח אותו וכן אמרו ז"ל מנשה הרג ישעיהו ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו אמר זה לפי שעד כה לקח משם מקומות שהיו תחת מצרים הקרבה במלחמות על נהר פרת

יהויקים עם אבותיו׳ ר"ל שמת אבל לא נקבר עם אבותיו שהרי לא נקבר כלל כמו שכתוב אלא כן עד ויאסף אל פניו ולא הוסיף עוד מלך מצרים כי כבר הוזמן עד שמלך חזקיהו ואז יצא כמו שכתוב בירמיה וימלוך המלך צדקיהו וגו׳ והמתנה ולא יספו עוד גדודי ארם לבא בארץ ישראל ר"ל בזמן ההוא אבל אחר כן ׳ בן שמונה עשרה שנה יהויכין במלכו ובדה"י בן שמונה שנים יהויכין במלכו ושלשה חדשים ועשרת ימים מלך בירושלם ואפשר כי יהויקים אביו המליכו בשנה שמלך הוא שמלך יהויקים אחר מותו ואז היו לו כמה אחרים

L4

ושר ס ראה שמלכותם הלוים עד אחריהם לא ידעתם יהויקים · מה מלכה כמו שעשו אחיו והמלך בן יכניהו
שימלך יהודתו אחריו והיה לו יהויכין בן ח' שנים ועתה כשמת אביו ומלך הוא היה בן י"ח שנה ומלך נ' חדשים
ולא יהיה כמו לבית נעשרת ימים קיהריס · ובסדר עולם אומ' י"ח · של מלך נבוכדנאצר ק' משנתיו נזר דין לגלות

ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר עשה
אביו בעת ההיא עלה עבדי נבוכדנאצר
מלך בבל ירושלם ותבא העיר במצור
ויבא נבוכדנאצר מלך בבל על העיר
ועבדיו צרים עליה ויצא יהויכין מלך
יהודה אל מלך בבל הוא ואמו ועבדיו
ושריו וסריסיו ויקח אתו מלך בבל ב
בשנת שמנה למלכו ויוצא משם את
כל אוצרות בית יהוה ואוצרות בית המלך
ויקצץ את כל כלי הזהב אשר עשה
שלמה מלך ישראל בהיכל יהוה כאשר
דבר יהוה

ועבד דביש קדם יי ככל דעבד
אבוהי בעדנא ההוא סליקו עבדי
נבוכדנאצר מלכא דבבל לירושלם
ועלת קרתא בצירא ואתא נבוכדנאצר
מלכא דבבל על קרתא ועבדוהי צרין
עלה ונפק יהויכין מלכא דשבטא דבית
יהודה על מלכא דבבל הוא ואמיה
ועבדוהי ורברבנוהי וגברוהי ודבר יתיה
מלכא דבבל בשנת תמני למלכותיה
ואפיק מתמן ית כל אוצרי בית מקדשא
דיי ואוצרי בית מלכא וקציצית כל מני
דהבא דעבד שלמה מלכא דישראל
בהיכלא דיי כמא דמליל יי ח

רד"ק בעת ההיא· כמו ש' כרך ולתשובת השנה עד"ק
המלך י"ט עלו עבדי נבוכדנאצר כמו עלה ה' ואח עלה
אחר"כ ויצאו צרים על העיר· וקרי עלה ה' עבדיו עלה בתחלה·
ויצא יהויכין יצא אל מלך בבל שיצא מן רצונו ואח לקחו·
ולמה שעברו ממלכתו· אמרו השנה מלך בבל שהיה מורד
יהויכין כמו שהיה אביו· אמר מכלות ה' שה נבריאת שנה לא
כפסק לפני שעברו ממלכתו והמלך דוד יהויכין ושרי"יו

רלב"ג ויצא יהויכין וגו' · לא יצא כעשר
מלך בבל שאמרו שהוא בא לשלם
עמו ולא היו עוזרו יכולת ושם וקבר לו רצה שלא
עמו אך קבלו אותו אל בבל הוא ואמו ועבדיו
ושריו וסריסיו בשנת ח' למלכות נבוכדנאצר
מלך בבל שעברו לו שבע שנים שאמור"ר

וסריסיו· תרגם יונתן רברבנוהי וגברוהי· בשנת שמונה למלכו· פי' נתחלת שמונה שקרי יהויקים מלך אחר
עשרה שנה· ונבוכדנאצר מלך בשנה הרביעית ליהויקים ולא היה בסוף שמונה שנים קיו שנים עשרה· ואר"לח
כך פירושו בתחלת שמונה· וכן ירמיה אמר זה העם אשר הגלה נבוכדנאצר בשנת שבע סוף שבע ותחלת
שמונה· וקרינה פירשנו בזה הספר· ולדברי בעל סדר עולם שנת שבע לגלות יהויקים סר"יין
שמונה לנבוכדנאצר· והגלה את כל ירושלם

עו ד

ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר עשה אביו

רלב"ג וכל החרש והמסגר הם האומנים והשוערים והשומרים הפתחים והסוגרים אותם · ואת כל אנשי החיל שבעת אלפים והנה אמר למעלה עשרת אלפים ונספר ירמיה אומר שבשנת שבע לנבוכדנאצר ·

נבוכדנאצר הגלה יהודים שלשת אלפים ועשרים ושלשה וירמיה שמה שאמר בו ירמיה היה בשנת שבע ר"ל שעברו לנבוכדנאצר שבע שנים · ולזה אמר בזה המקום בשנת שמונה · ואולם מספר הגבורים ירמיה כמו שפי' רד"ק ז"ל הנה נתחלף ספר כל אנשי החיל גבורי החיל הנגלים מיהודה ובנימין ולא הזכיר פרט בזה המקום הגבורים שהיו משבט בנימין ונספר ירמיה פרט הגבורים שהיו משבט יהודה ולזה קראם יהודים ·

וְהִגְלָה אֶת כָּל יְרוּשָׁלַםִ וְאֶת כָּל הַשָּׂרִים וְאֵת כָּל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים גּוֹלֶה וְכָל הֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר לֹא נִשְׁאַר זוּלַת דַּלַּת עַם הָאָרֶץ׃ וַיֶּגֶל אֶת יְהוֹיָכִין בָּבֶלָה וְאֶת אֵם הַמֶּלֶךְ וְאֶת נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת סָרִיסָיו וְאֵת אוּלֵי הָאָרֶץ הוֹלִיךְ גּוֹלָה מִירוּשָׁלַםִ בָּבֶלָה׃ וְאֵת כָּל אַנְשֵׁי הַחַיִל שִׁבְעַת אֲלָפִים וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה׃

וְאַגְלִי יָת כָּל יְרוּשְׁלֵם וְיָת כָּל רַבְרְבַיָא וְיָת כָּל גִּבָּרֵי חֵילָא עַשְׂרָא אַלְפִין בְּגָלוּתָא וְכָל אוּמָנָא וְתָרְעַיָא לָא אִשְׁתְּאַר אֱלָהֵין חֲשִׁיכֵי עַמָא דְאַרְעָא׃ וְאַגְלִי יָת יְהוֹיָכִין לְבָבֶל וְיָת אִמָא דְמַלְכָּא וְיָת נְשֵׁי מַלְכָּא וְיָת רַבְרְבוֹהִי וְיָת רַבְרְבֵי אַרְעָא אוֹבִיל בְּגָלוּתָא מִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל׃ וְיָת כָּל גִּבָּרֵי חֵילָא שִׁבְעָא אַלְפִין וְאוּמָנַיָא וְתָרְעַיָא אַלְפָא כּוּלְהוֹן גִּבָּרִין עָבְדֵי קְרָבָא וְאַיְתִינוּן מַלְכָּא דְבָבֶל בְּגָלוּתָא לְבָבֶל׃

רד"ק עשרת אלפים גולה · כתוב עשרה וקרי עשרת והוא ואמר עוד ואת כל אנשי החיל שבעת אלפים · ובירמיה אמר בשנת שבע יהודים שלשת אלפים ועשרים ושלשה הילך הוא · זה הקטון הראשון שהוא אלפים הוא כלל הכל · ופרט אחר כך שבעת אלפים והם מבני בנימין ואחר שבטים · ופרט עוד בירמיה שלשת אלפים והם מבני יהודה כמו"ש יהודים והכל · י' אלפים וכב' הוא מספר מועט ולא חשש לספרו עם י' אלפים · וזו גלות יכניהו ובס' ירמיה אומר מה שגלו בגלות צדקיהו שהיה שנת שמונה עשרה לנבוכדנאצר והיו יתהלכו ואחר החרבן שנת כג' היו הנגלים הפעם הג' אותם שהיו בעמון ומואב · ועכ"ז כמו שנגלו ואולו דרך כלל בלשון יחיד · ולרעת יונתן הוא הם שתרגם בגלותא · וכל החרש והמסגר · ת"י אומניא ותרעיא · ואת אולי הארץ · אלה חורי יהודה ובנימין עליהם הכתוב אומר כתולעת המשחיתים וכו' · הולך נלקח בגלות והוא הם נשקל אותם · וכן כלם גלו · והחרש והמסגר אלף שהכלל י' אלפים הוא ובסדר שלם ומהם החרש והמסגר אלף כלו שהכלל י' אלפים היו הכל גבורים עושי מלחמה · בסדר שלם וכל מה גבורה עושים כמו אדם הגאונים בגלות ומה מלחמה עושים כמו אלה האסורים בזיקים המעונים באשמות של ברזל · אלו גבורים בגבורה של תורה וכה"א גבורי כח עושי דברו עושים מלחמה מלחמתה של תורה וכה"א על כן יאמר בספר מלחמות ה' · והם שאחד מדבר והכל אותן מסגר שהכל יושבין לפניו ולומדין ממנו לקיים מה שנ' סוגר ואין פותח ·

וימלך

רד"ק כי על אף יי' היתה בירושלם וביהודה עד השליכו אותם מעל פניו רוצה לומר כי מעשיהם הרעים והכעס שהיו עושים היה שימלכו עליהם מלכים רשעים ולזה גם כן היתה סבה שימרוד צדקיהו במלך בבל כדי שיגלו לא נמרד שם ירושלם ולא גלו מעל אדמתם כמו שהיה אומר לו ירמיהו:

215

ויִּמְלֵךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתַּנְיָה דֹדוֹ תַּחְתָּיו ויַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶּן עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל בַּת יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים כִּי עַל אַף יְהוָה הָיְתָה בִירוּשָׁלִַם וּבִיהוּדָה עַד הִשְׁלִכוֹ אֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל וַיְהִי בִשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְכָל חֵילוֹ עַל יְרוּשָׁלִַם וַיִּחַן עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק סָבִיב

ואמליך מלכא דבבל ית מתניה אח אבוהי תחותוהי ואשני ית שמיה צדקיה בר עשרין ותרא שנין צדקיה במלכיה ותרתא עשרי שנין מלך בירושלם ושום אימיה חמוטל בת ירמיה מלבנה ועבד דביש קדם יי ככל דעבד יהויקים ארי על דארגיזו קדם יי הות תרא בירושלם וביהודה על דאגלי יתהון מעל אפי שכינתיה ומרד צדקיה במלכא דבבל והוה בשתא תשיעתא למלכיה בירחא עשיראה בעשרא לירחא אתא נבוכדנצר מלכא דבבל הוא וכל משריתיה על ירושלם ושרא עלה ובנא עלה כרקום סחור סחור

רד"ק ויסב את שמו צדקיהו הטעם פירשנו במלכים למה שנה שמו וקראו צדקיהו אמרו רז"ל אמר לו יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי. בן עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו קשה זה וכלה בן ל"ו שנה היה לפי חשבון שם אחיו שקרי הבכור כשמת יאשיהו היה ויהויקים שהיה גדול ממנו כמו שאמר בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה מלך הרי ל"ו לצדקיהו וככר כתבנו לדעת קצת רז"ל כי הוא אומר שמלך שלשה חדשים בימי אחיו ואז היה בן עשרים ואחת וכלה היה צריך לדעתו שאמר כי שלום היה יהואחז והוא היה הקטן שבבני יאשיהו והוא בן עשרים ושלש במלכו אבל לדעת רז"ל שאמרו כי שלום הוא צדקיהו אין קושיא כלל כי צדקיהו היה הקטן שבבני יאשיהו והיה במות אביו בן עשר שנים ועתה כשמלך היה בן כ"א אבל שרשים הוא שוכר שם בנים כסדר קטן והגדול לפנו ולפי חשבון כי שלום הוא יהוחנן ואם צדקיהו הוא הקטן שבבני יאשיהו ואין כאן צריך תקון. כי על אף יי' הוא טעם למה שאמר אחר וימרוד כי קצף יי' בכלם שימרוד במלך בבל כדי שיגלו מלך בבל מעליהם שיחריב הכל היתה בירושלם שמסבת הרשע היתה החרבה על אפו ועל היותו בעבור המעשים הרעים שהיו עושים:

ויהי בשנת התשיעית למלכו. למלכות צדקיהו והיא ... ויבא עליה ויחן עליה ויבנו עליה דיק סביב. ... לכשדי׳
שנת שבע עשרה למלכות נבכדנצר ... כשנת ...
ס כן המתנה לסיוע על המספר כמו בשנת ... למלכו׳ ויבנו עליה דיק סביב ... לכשדי׳

ועלת קרתא בצירא עד חדא עשרי שנין למלכא צדקיהו בתשעא לירחא ותקיף כפנא בקרתא ולא הוה מיכל לעמא דארעא׃ ואתרעת קרתא וכל גברי עבדי קרבא בליליא באורח תרעבין שוריא דעל גינתא דמלכא וכשדאי שרן על קרתא סחור סחור ואזל באורח מישרא׃ ורדפו משריית כשדאי בתר מלכא ואדביקו יתיה במישרי יריחו וכל משריתיה איתבדרו מיניה׃

ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו׃ בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ׃ ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה הלילה דרך שער בין החומתים אשר על גן המלך וכשדים על העיר סביב וילך דרך הערבה׃ וירדפו חיל כשדים אחר המלך וישגו אתו בערבות ירחו וכל חילו נפצו מעליו׃

ויתפשו

רדק בתשעה לחדש׳ ולא זכר באיזה חדש ובירמיה אמר בחדש הרביעי בתשעה לחדש׳ ותבקע העיר׳ בקעו הכשדים חומת העיר וכמו שראו אנשי המלחמה אשר בעיר כי בקעו העיר ברחו הלילה ההוא ווזהו שאמר וכל אנשי המלחמה הלילה רוצה לומר ברחו בלילה ההוא וכן אמר בירמיה וכל אנשי המלחמה ברחו ויצאו מהעיר לילה דרך שער בין החומותים אשר על גן המלך׳ ישמו דרך שער שהיה בין שתי החומות כדי שלא ירגישו בהם הכשדים׳ וילך דרך הערבה וילך צדקיהו ואשר אתו והדרך בין החומותים מערב הייתה מבית צדקיהו עד ערבות יריחו וברח לו דרך המערה וכנה׳ ומן כבר ... המערה ורדפו הכשדים אחר ... וכשנגלו אל פתח המערה היה צדקיהו יוצא ... ולכבודו ... שאמר יחזקאל ופרשתי רשתי עליו ונתפש במצודתי׳

רלבג׳ בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר׳ הנה לא באר באיזה חדש ואולם בספר ירמיה באר שזה היה בחדש הרביעי בתשעה לחדש׳ ותבקע העיר רוצה לומר שבקעו חיל כשדים׳ וכל אנשי המלחמה הלילה רוצה לומר ברחו הלילה לפי שראו ש חיל כשדים שנכנסו לעיר׳ דרך שער בין החומותים רוצה לומר שהלכו דרך שער שהיה בין שתי החומות כדי שלא יראום הכשדים ולא ימצאו אותם׳ אשר על גן המלך רוצה לומר אצל גן המלך׳ וילך דרך הערבה רוצה לומר ש המלך הלך דרך המדבר שלא ימצאו הכשדים׳

רלב"ג וידברו אתו משפטים. אמר לו משפטים שמרד והשבר על שבועתו. ואו' רז"ל
קרן נבוכד' ועשה עמו צדקיהו ויאכלו כל אותם והמיתו בבית קלאוריס
על שם מעות כמו שכתוב כרוכר יכשו ירמיהו. ובחדש החמישי בשבעה לחדש. וכבר אמר
כי ירמיה בעשור לחדש וירמיה והתחלת השרפה היה בו' לחדש כי אז נכנסו הצרים
ושוף השרפה היה בעשור לחדש שאז נשרף בית המקדש. בית גדול. רל' בית אדם
גדול:

רד"ק אל מלך בבל
רבלתה וקרי
נבוכדנאצר גם לירושלם
כמו שכתוב בא"ת
נבוכדנאצר מלך בבל
וכל חילו על ירושלם
אלא שהרבה ימי
המצור כמ"ש והלך
לו נבוכדנאצר לארץ
חמת רבלתה ו
והניח חילו במצור
וכשכבשו ירושלם
בא הוא ברבלתה
ושחטו את צדקיהו
אלא זכרים
שם נבוכדנאצר
לירושלם אלא משם
היו נבוכדנאצר
נבוזראדן הוא
שעשה הוא ותקוע
על נבוכדנאצר היה
יהויקים לנבוכדנאצר
וקים אמר רבו

ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט׃ ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים ויבאהו בבל׃ ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם׃ וישרף את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש׃

ואחדו ית מלכא ואסיקו יתיה לות מלכא דבבל לרבלת ומלילו עמיה פתגמי דינין׃ וית בני צדקיה נכסו לעינוהי וית עיני צדקיה עור ואסריה בשילשלן דנחשא ואובליה לבבל׃ ובירחא חמישאה בשבעא לירחא היא שנת תשע עשרה שנין למלכא נבוכדנאצר מלכא דבבל אתא נבוזראדן רב קטוליא עבדא דמלכא דבבל לירושלם׃ ואוקיד ית בית מקדשא דה' וית בית מלכא וית כל בתי ירושלם וית כל בית רברביא אוקיד בנורא׃

מושלת עליו כאלו היה שמור לפניו וידבר אתו משפטים. הוכיחו על מה שמרד בו ועבר על שבועתו כמו שאמר
השבעו באלהים. בשבעה לחדש. ובירמיה כתוב בעשור לחדש. פירש בו' לחדש נכנסו גוים להיכל ואכלו ושתו וקלקלו
בו' וט' ובו' סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך עד סוף עשירי היא שנת תשע עשרה. וכן כתוב
בירמיה בזה הפסוק היא שנת תשע עשרה אבל בסוף אמר בשנת שמונה עשרה לנבוכדנאצר מירושלם כתב
שמונה מאות כמו שפירשנו בשבע ושמונה סוף ז' והתחלתו וכן שנת שמונה עשרה בסוף שמונה עשרה ותחלת
תשע עשרה. ורז"ל אמרו גלו בתשע עשרה וגלו בשמונה עשרה אחד היה אלא תשע עשרה למלכות נבוכדנאצר ושמונה עשר
[illegible]

רדק אשר רב טבחים עם רב טבחים· ואת הנפלים וגו' פירשנו אותו קודם כתב אשר ואפשר
שנים אותו כמו על הכשדים· יש אומר נפלו ויצאו את הכשדים מחוץ לעיר והם כמו שפרשו אל מלך בבל· על
המלך בבל סמוך עם אל״ף הידיעה כמו האהרון הכהן· לכרמים וליגבים· כרמים שעבדי כרמים ויוגבים
... הי השדות וכן תרגם יונתן למפלחין בכרמין ובחקלין· וכן וליגבים כל אל״ף מפועל· וכדברי רז״ל
אמר רב יוסף לכרמים אלו מלקטי אפרסמון מעין גדי עד רמתא· וליגבים אלו צידי חלזון מסולמה דצור ועד
חיפה·

ואת חומת ירושלם סביב נתצו כל חיל
כשדים אשר רב טבחים· ואת יתר העם
הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו
על המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה
נבוזראדן רב טבחים· ומדלת הארץ
השאיר רב טבחים לכרמים וליגבים·
ואת עמודי הנחשת אשר בית יהוה
ואת המכנות ואת ים הנחשת אשר
בבית יהוה שברו כשדים וישאו את
נחשתם בבלה· ואת הסירת ואת היעים
ואת המזמרות ואת הכפות ואת כל כלי
הנחשת אשר ישרתו בם לקחו· ואת
המחתות ואת המזרקות אשר זהב זהב
ואשר כסף כסף לקח רב טבחים· א
העמודים שנים הים האחד והמכנות
אשר עשה שלמה לבית יהוה לא היה
משקל לנחשת כל הכלים האלה·

שמעה

וית שורי ירושלם סחור סחור תרעו
חילי משרית כשדאי דעם רב קטוליא·
וית שאר עמא דאשתארו בקרתא
וית שמועיא דאשתמעו על מלכא
בבל וית שאר המונא אגלי נבוזראדן
רב קטוליא· ומחשיבי עמא דארעא
אשאר רב קטוליא למהוי מפלחין
בחקלין ובכרמין· וית עמודי נחשא
דבבית מקדשא דיי וית בסיסיא וית
ימא דנחשא דבבית מקדשא דיי
תברו כשדאי ואובילו ית נחשיהון
לבבל· וית דודיא וית מגרפיתא וית
זומריא וית בזיכיא וית כל מאני דנחשא
דהוו משמשין בהון נסיבו· וית מח
מחתיתא וית מזרקיא דדהבא דדהבא
ודכספא כספא נסב רב קטוליא·
עמודיא תרין ימא חד ובסיסיא דעבד
שלמה בית מקדשא דיי לא הוה
מתקל לנחשיהון דכל מאניא האלין·

רדק אשר רב טבחים· ר״ל אשר יתר רב הטבחים לכרמים וליגבים· ר״ל לעבד השדות והכרמים· ואת
הים אשר בית ה׳ וכבר פירשנו בעשן מרת אלו הכלים כולם כמו שעשה שלמה בית המקדש· ומהם
לקח כאשר כל מה שהיה בזה המקום מאלו הכלים·

רד"ק כהן הראש. כהן גדול שהוא ראש לשאר הכהנים. כהן משנה. שני לכהן גדול. והוא הסגן וכן
ת' סגן כהניא. שומרי הסף. שומרי כלי בית המקדש. ומן העיר לקח. לפי שאלה שוכר
היו מבית המקדש אמר ומן העיר לקח סריס אחד סריס מ... וחמשה אנשים מרואי פני
המלך. ובירמיה אומר שבעה אנשים מרואי פני המלך השנים היו גדולים כמו החמשה לפי' לא מנאם כאן.
ובדברי רז"ל כתוב אחד אומר חמשה וכתוב אחד אומר שבעה שנים מהם סופרים דיינים. המצבא את עם
הארץ. שעל פיו היו יוצאים העם לצבא.

217

שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד
וכתרת עליו נחשת וקומת הכתרת
שלש אמה ושבכה ורמנים על הכתרת
סביב הכל נחשת וכאלה לעמוד השני
על השבכה ויקח רב טבחים את שריה
כהן הראש ואת צפניהו כהן משנה
ואת שלשת שמרי הסף ומן העיר לקח
סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי
המלחמה וחמשה אנשים מראי פני
המלך אשר נמצאו בעיר ואת הספר
שר הצבא המצבא את עם הארץ
וששים איש מעם הארץ הנמצאים
בעיר ויקח אתם נבוזראדן רב טבחים
וילך אתם על מלך בבל רבלתה ויך
אתם מלך בבל וימיתם ברבלה בארץ
חמת ויגל יהודה מעל אדמתו והעם
הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר
נבוכדנאצר מלך בבל ויפקד עליהם
את גדליהו בן אחיקם בן שפן

תמני עשרי אמין רומיה דעמודא חד
וכותרתא עלוהי נחשא ורומא
דכותרתא תלת אמין וסריגתא ורמוניא
על כותרתא סחור סחור כולא נחשא
וכאלין לעמודא תנינא על סריגתא
ודבר רב קטוליא ית שריה כהנא רבא
וית צפניה סגן כהניא וית תלת אמרכלין
ומן קרתא דבר גברא חד דהוה ממנא
על גברי עבדי קרבא וחמשא גברין
דחזן אפי מלכא דאשתכחו בקרתא
וית ספרא רב חילא דכניש ית עמא
דארעא ושתין גברא מעמא דארעא
דאשתכחו בקרתא ודבר יתהון
נבוזראדן רב קטוליא ואובליה יתהון
לות מלכא דבבל לרבלתה ומחא יתהון
מלכא דבבל וקטלינון ברבלת בארעא
דחמת וגלו דבית יהודה מעל ארעהון
ועמא דאשתאר בארעא דבית יהודה
דאשאר נבוכדנאצר מלכא דבבל ומני
עליהון ית גדליה בר אחיקם בר שפן

רלב"ג שריה כהן הראש הוא כהן גדול. ואת
צפניהו כהן משנה הוא סגן הכהנים. ואת שלשה שומרי הסף הם שומרי בית המקדש. ואת הספר שר הצבא
והוא שר הצבא הוא המצבא את כל עם הארץ על פי הסופר. וילך אותם על מלך בבל. אל מלך בבל.

רלבג כי יראו מפני הכשדים על שהומיתו הכשדים שהיו עם גדליהו והומית גדליה אשר הפקיד אותו מלך בבל
עם שארית העם ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין לפי שהוא היה הקשה מראשונה למלכות
אויל מרודך מלך בבל הקים גלות יהויכין נשא

וישמעו כל שרי החילים המה והאנשים
כי הפקיד מלך בבל את גדליהו ויבאו אל
גדליהו המצפה וישמעאל בן נתניה ויוחנן
בן קרח ושריה בן תנחמת הנטפתי
ויאזניהו בן המעכתי המה ואנשיהם׃
וישבע להם גדליהו ולאנשיהם ויאמר
להם אל תיראו מעבדי הכשדים שבו
בארץ ועבדו את מלך בבל ויטב לכם׃
ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה
בן אלישמע מזרע המלוכה ועשרה
אנשים אתו ויכו את גדליהו וימת ואת
היהודים ואת הכשדים אשר היו אתו
במצפה׃ ויקמו כל העם מקטן ועד גדול
ושרי החילים ויבאו מצרים כי יראו מפני
כשדים׃ ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות
יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש
בעשרים ושבעה לחדש נשא אויל
מרודך מלך בבל בשנת מלכו את ראש
יהויכין מלך יהודה מבית כלא׃ וידבר

ושמעו כל רבני חילותא אינון וגבריא
ארי מני עליהון מלכא דבבל ית גדליה
ואתו לות גדליה למצפיה וישמעאל
בר נתניה ויוחנן בר קרח ושריה בר
תנחומת דמן נטופא ויאזניה בר
מעכתא אינון וגבריהון וקיים להון גדליה
ולגבריהון ואמר להון לא תדחלון
מעבדי כשדאי תיבו בארעא ופלחו
ית מלכא דבבל ויוטב לכון׃
והוה בירחא שביעאה אתא ישמעאל
בר נתניה בר אלישמע מזרעא ד
דמלכותא ועשרה גברין עמיה ומחו
ית גדליה ומית וית יהודאי וית כשדאי
דהוו עמיה במצפיא׃ וקמו כל עמא
מזעירא ועד רבא ורבני חילותא ואתו
למצרים ארי דחילו מן קדם כשדאי׃
והוה בתלתין ושבע שנין לגלות
יהויכין מלך שבטא דבית יהודה
בתרין עשר ירחין בעשרין ושבעה
לירחא רבי אויל מרודך מלכא דבבל
בשנת מלכותיה ית ריש יהויכין מלך
שבטא דבית יהודה ואפיק יתיה מבית
אסיריא׃

רד"ק ויהי בחדש השביעי כמו שאמר בחדש כעשרים
והכתוב נתנו שלא אויל מרודך שמת נבוכדנאצר ומלך אויל מרודך בנו ובדרשו אמרו בבא פרק כבא
מת נבוכדנאצר כשנ׳ נבוכדנאצר הוציאו אויל מרודך והקברו ... יהוכעין כמו שפסק אחר שנכרך
ודר עם הקיות והמית בן אחר שהמלכו תחתיו ונקבת נסיאות קדרש כתוב שאויל מרודך הוא שהמליכו תחתיו
ונבוכדנאצר ומנחו על כסאו נקט כבית האסורים ועכשיו פתח אויל מרודך אותו יהוכ ויקרנו והוציאו
והקברו לראות אם מת כדי שלא יקום עוד והוציא הקלכבו והקברו נבוכדנאצר נתעב׳